

COLEGIO DE CARMELITAS DESCALZOS
(Salamanca)

Collegij Salma[n]ticensis Eliae
Prophetae Fratrum Discalceatorum Beatae
Mariae de Monte Carmeli Cursus
theologicus Summam Theologicam Doctoris
angelici complectens : tomus secundus.
-- Segouiae : Ex Typographia Didaci Diaz
de la Carrera, 1637

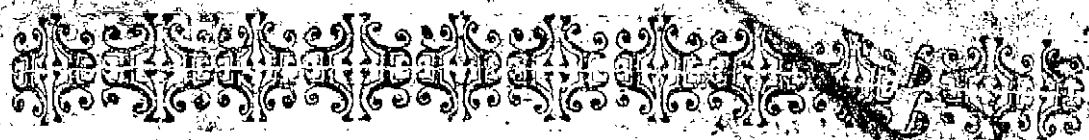
[32+], 758, [50] p., @8, 2@8, A-Z6,
2A-2Z6, 3A-3P6, 3R8, 3S-3X6 ; Fol.

Colofón. -- Texto a dos col., con
apostillas marginales

1. Tomismo 2. Tomismoa I. Cursus
theologicus Summam Theologicam Doctoris
angelici complectens : tomus secundus
II. Título

R-6335 Ejemp. falta de port., de las p.
iniciales, de 26 p. del cuaderno de 758
p. y del cuaderno de [50] p. -- Datos
tomados de CCPB S. XVII, 3871. -- Enc.
perg.

R-6335

FACULTAS SIMVL ET CENSURA ORDINARI.

SECUNDVS hic tomus Cursus Theologici Religiosissimi pariter, ac Sapientissimi Collegij Salamanticensis Sancti Eliæ Patrum Carmelitarum Discalceatorum, tractatū alterum de Trinitate, alterum de Angelis complectens, vt typis proculsus in lucem prodeat, libenter concedimus. Quinimo summopere nobis gratulamur nostri Episcopalis muneris fuisse, operi prælo, & æuo dignissimo fa-

cultate nostra aditum aperire, vt communem lucem aspiciat: siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam daturum non dubitamus Ecclesiæ sanctæ Dei, litterariæ Reipublicæ, Scholasticæ Theologiæ, & Angelici Præceptoris placitis, dictis, sententijs, quæ adeò ebibit vberim, humiliter suscipit, suscipit reuerenter, fideliter propinat, serio, & maturè seligit, sapienter elucidat, ornat eruditè, explanat dilucidè, discutit altè, profundè rimatur, sequitur indiuisè, fulcit neruose, defenfat strenuè, viriliter propugnat, feliciter versat, vt ipso Sanctissimo Præceptore capitis instar dictante, per fidelissimorum horum discipulorum manus exaratum opus videatur. Vt enim verbis D. Augustini vtar. *Nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id opera sunt, quod dictante capite cognouerunt: quidquid enim de suis factis, & actis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperauit.* Quod sanè mihi Diuo Thomæ addidissimò, cuius Angelica doctrina cordi est, & cunctis de Sacra Theologia benemerentibus, non potuit non iucundissimum fore. Nec censura dumtaxat sapientissimi Magistri, cui opus recognoscendum dedimus, in qua nihil ultra veritatem, nihil extra merita audet inaturus censor; sed etiam, quod vidimus, quod per speximus, quod manus nostræ contrectauerunt de libro hoc, nos in hanc sententiã pertraxit. Vt enim de luce dixit Diuus Ambrosius, *Plus in eo est, quod probetur aspectu, quam quod sermone laudari possit: suo enim utitur testimonio, non suffragio alieno.* Quamobrem non possum non fateri, sepius me in admirationem rapuisse Religiosissimos Patres istos è tam mirabili nudæ paupertatis penuriam copiosam scientiæ supellectilem, è religiose austeritatis minimè aulicis globis adeò diuitem doctrinæ thesaurum,

D. Aug.
de consen-
si. En. ange-
list. lib. 1,
c. 35.

D. Ambr.
lib. 1. Exa-
neron. c. 9

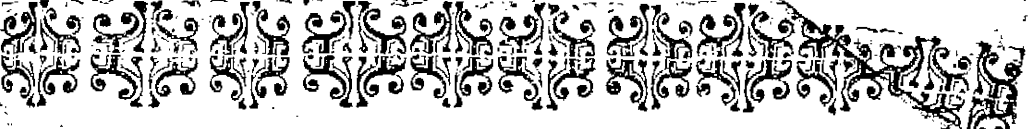
è iugi, & non interm^{it}to orationis studio, mirum in modum sic elucu-
brata sapientia monumenta deprompsisse. Cæterum verum est illud.
Qui Deo studet, nihil non proclive sentiunt, nihil non ex voto consequuntur.
Et ni fallor Angelicus Præceptor sapientiam à Patre luminum precipue
in oratione, & ieiunio haustam, per viros orationis, & austerioris vitæ
innotissimos in posteritatem gaudet transmitti. Quo operi numeris
omnibus absoluto non solum communem plausum, quem prior to-
mus iam expertus est, verum etiam toti Theologico cursui ad umbili-
cum vsque perducto perennitatem ex voto, ex animo, ex merito Sene-
cæ verbis auguramur dicentis. *Sapientia vestra monumenta nulla delebit
ætas præsens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper ulterius aliquid ad
venerationem conferet.* Dat. Salmanticæ in nostro Episcopali Palatio die
vigesima septima mensis Septembris. Anno Domini M. DC. XXXVI.

*Christophorus Episcopus
Salmantinus.*

De mandato Domini mei Episcopi

Didacus de Mendieta.

APPRO

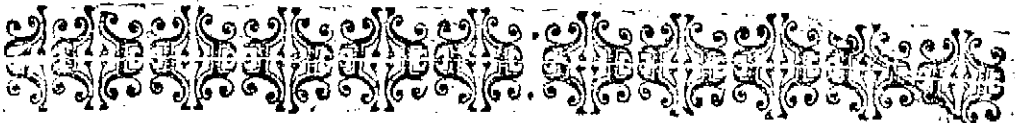

A P P R O B A T I O R. P. M. Fr.
 Gasparis de los Reyes , in Florentissima Sal-
 manticensi Academia Philosophiæ na-
 turalis Cathedræ dignissimi
 moderatoris.

RÆCLARVM hunc Collegij Salmanticensis secundum Theologici cursus tomum, continentem materiam de Trinitate, diu desideratum, & iam concupiscenti animo præparatum (ex commissione Domini D. Christophori de la Camara Episcopi Salmanticensis) non inferiori voluptate, & cura non impari, atque priorem eiusdem cursus tomum volutavi & perlegi, cunctas illius paginas, omnes ipsius lineas, vniuersosque apices oculorum acie, & præcipuè mentis diligentissimæ perlustraui. In illo, quod correctioni obnoxium sit, nihil; quod in Ecclesiæ, & Thomisticæ doctrinæ candidatorum utilitatem cedat, plurimum reperi. In ipso enim, præter splendidam, & ditissimam locorum sacræ scripturæ, Conciliorum, & Sanctorum Patrum supellectilem, qua opulentissime locupletatur, præter rerum ordinem, quem continet admirabilem, præter claritatem, subtilitatem, & profunditatem rationum, in quibus ipsius opificis se ipsis quotidie maiores effecti, adeò superiora sua commentaria superant & excedunt, vt meritò auctores iudicarentur diuersissimi, si doctrinæ vniformitas, si styli identitas, si veritatum connexio, si sententiarum consequentia mirabilis non ipsissimos esse comprobarent. Tam admirabili enim consonantia omnia, quæ à primis Dialecticæ elementis vsque ad vltimum huius secundi tomi apicem dicta sunt, sibi ipsis correspondent, tanquam artificiosa armonia solida fundamenta antea in Philosophicis præiacta cum superimposita Theologica mole connectuntur, vt nõ solum vnica vox (vt in priori dicitur tomo) in artium, & Theologiæ personet cursu; sed etiam scribentium manus prima facie in vtroque videatur ipsissima. Præter hæc, in quam, omnia (quæ non inter minima computari debent) illud est, quod omnibus, non solum qui in subsellijs sedent; sed etiam qui eminent in orchestra gratissimum futurum esse non dubito: quod scilicet Angelici Præceptoris rationes adeò expenduntur sedulo, adeò enucleantur studiose, adeò trutinantur diligenter, vt illud audeam pro veritate dicere, inter omnes, eosque insignes Scholasticos, quos ego viderim,

commentariis nullum esse, qui id, in quo Diui Thomæ placitum nititur, nitatur circumspicere attentius, percalere verius, probare neruosiùs, fulcrite validius, defendere potentius: nullum, qui obstantibus in contra alicuius momenti rationibus satisfaciat plenius, respondeat acutiùs: nullum, qui fallaces argumentationes detegat clariùs, infringat faciliùs: nullum denique, qui ad genuinam & veram Diui Thomæ mentem accedat proximius: imo aureum hoc opus non solum proxime ad Angelicum Preceptorem accedit, sed intelligibilem etiam identitatem est cum ipso consecutum: quippe quod non solum ipsius vita viuít, atque informatur spiritu, sed etiam quia ipse est velut quædam intelligibilis species: nam sicut ista obiectum intelligibile reddit, sic opus hoc ad eò erudite Diui Thomæ mentem ediserat, vt omnibus peruia, facilis, & intelligibilis proponatur per ipsum; nihilque sit, quod amplius desiderari possit pro illius explicatione doctrinæ. Et non solum est Angelici Doctoris intelligibilis species, verum etiam ipsius mentis partus, foetus, & filius, qui perfectam imaginem, & similitudinem sui principij præsegerens, nihil in eo latitat, quod non actualissime repræsentet. Et sicut de Anthæo filio terræ fragmenta olim fabulabatur vetustas, quod scilicet in Herculeo conflictu, quoties matrem contingebat terram, toties vegetiores vires resumebat, & præstantiores, ad horrida que promptior arma resurgebat: sic sane opus hoc, legitimus Angelicæ mentis filius, quo magis ipsum Aquinatam parentem mente contingit & intellectu, oculis, manibusque versat, quo magis ipsius rationes euoluit, quo magis ipsius doctrine vnitur, eò robustior & animosior, fortior, & insuperabilior, sicut Libicus ille Anthæus reperitur. In hoc tamen vno scelicitior isto: nam istum Alemanæ natus altè sublatum terræ contactu prohibuit, pectorique suo arctius strictu enecuit; hoc vero opus, cū neque persecutio, nec gladius, cū neque Principatus, neque virtutes, nec fortitudo, aut altitudo, aut creatura aliqua possit illud ab Angelico Thoma, à quo vitam participat, separare, cum omni immortalitate aduersus aduersantium machinas perdurans cum æternitate adæquabitur. Quare ipsum vt in communem utilitatem lucem accipiat non modo dignum, sed dignissimum iudico. Habebit in illo quilibet veræ sapientiæ amator, vnde & sibi veritatem assequi, & alios in doctrina sana erudire, & eos, qui contradicunt, arguere possit. O vtinam Deus faxit, auctores ipsius vsque ad vltimam huius cursus peruenire metam: vt labore ipsorum vniuersus orbis perfruatur. Sic iudico in hoc nostro Collegio Veræ Cruzis ordinis Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captiuorum in Salmantina Vniuersitate erecti, die decimo septimo Augusti, Virginei partus anno 1636.

*Fr. Gaspar de los
Reyes.*

CENSURA R. P. M. F. GABRIELIS
Gonçalez in Sacra Theologia Magistri, &
supremi Senatus Sanctæ Inquisitionis
Consultoris.

DE mandato supremi Senatus, summa cum voluptate perlegi pulchrum, ac præclarum opus, cui titulus est, Collegij Salmaticensis Eliæ Prophetæ Fratrum Discalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli Cursus Theologicus, summam Theologiæ Doctoris Angelici complectens, Tomus secundus. In quo Religiosissimi, nec non Doctissimi Patres prædicti Collegij interpretantur, sanam, veram, ac limpida Angelici Præceptoris Doctrinam: & in illo, quod fidei Catholicæ, sanisve moribus refragetur, nihil: quod eis suffragetur, multum reperi. Quin potius tam præclara cõmentaria admirans, haud dubito de ipsis verificari, quod de eorum Antiquissimo, & Sanctissimo Patre Ecclesiast 48. habetur. *Surrexit Elias quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat.* Ecce his temporibus in lucem prodijt Eliæ insigne Collegium Catholicæ Fidei athleta, cuius scriptorum clipeo militans Ecclesia Hæreticorum tela, quæ contra Sacrosanctæ Trinitatis mysterium suscitata sunt, feliciter confringit, & quasi ignis vivus in cineres reducit. Quid multum, si vbiq; à Doctrina Sacrorum Conciliorum, & Sanctorum Patrum & præcipue Doctoris Sancti omnium Magistri, nec per latum vnguem discedit? Profundissimas etiam difficultates, quas Theologi in Academijs disputant; non subterfugiunt Doctissimi Patres isti; sed singulari distinctione, claritate, ac modestia ab Angelico Doctore participata exponunt, & eiusdem doctrinam, quam grato animo sequuntur, non aliunde, quam ex ipsius verbis explicant, & exornant, ita vt in eis depictum inueniam exemplum foelicitatis, qua Melissus Bernardus fruebatur in Sacris litteris exponendis, de quo præclare canit Ecclesia: *Sacras scripturas assidue lectitabat, neque vllis magis, quam ipsorum verbis eas intellig: re se se dicebat.* Qua admirabili rapsodia vtuntur foelicitè grauissimi isti Patres: assidue Sanctum Doctorem lectitant, neque vllis magis, quam ipsius Sancti Thomæ verbis eum intelligere, & explicare demonstrant, atque adeo nõ mitum, si quod de Angelico Doctore affirmatur, suo modo participare dicantur, quod in eorum scriptis, cella, clara, & firma sententia inueniatur. Ite igitur Angeli veloces, pergite in explicanda Doctoris Angelici Doctrina, qui Angelos statu, & conuersatione imitamini, reconditum Sanctissimæ Trinitatis mysterium, doctrinamque de Angelis à nostris sensibus ita remotam, Angelicis vestris lucubrationibus illustate. Pro Doctore veritatis firmiter dimiccate, vt veri filij sapientissimæ, & Sanctissimæ Matris Theresiæ, vbiq; veritatis amatrix. Sic sentio. In Conuentu Regali Beatissimæ Matris Mariæ de Atocha Die X. Mensis Iunij Anno Domini M. DC. XXXVI.

Fr. Gabriel
Gonçalez.

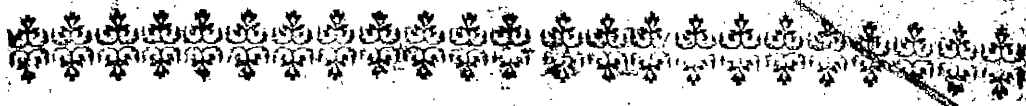
FACULTAS ORDINIS.

PRATER Stephanus à S. Ioseph, Generalis
Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli de cõ-
sensu nostri Diffinitorij; vt liber, cuius titu-
lus est (Cursus Theologicus Carmelitarum
Discalceatorum Collegij Salmanticensis,
Tomus secundus in 1. part. Diui Thomæ)
ab eodem Collegio accuratè cõpositus, &
a grauioribus doctisque viris nostri ordinis (quibus ipsum viden-
dum, & examinandum commisimus) recognitus, & approbatus
typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Ordina-
rij, ac supremi Senatus; tenore præsentium licentiam concedi-
mus. In quorum fidẽ præsentibus manu nostra, ac Secretarij no-
mine subscriptas fieri iussimus. Matriti die sexta mensis Fe-
bruarij anni Domini M. DC. XXXVI..

*Fr. Stephanus à S. Ioseph
Generalis.*

*Fr. Dominicus à Matre Dei
Diffinitor, & Secretarius.*

EL REY.

R QUANTO por parte de vos Fr. Juan de San Buenaventura Procurador
 General de la Orden de Carmelitas Descalços, en nombre de la dicha Or-
 den nos ha sido fecha relación, que los Lectores del Colegio de la Ciudad
 de Salamanca de la dicha Orden auian compuesto el segundo tomo del
 Curso Theologico: *Collegij Salmanticensis Carmelitarum Descalceatorum*
 en el qual con particular estillo se defendia la doctrina de Santo Thomas,
 no aprobada de la justicia: y por auer sido esta obra del primer tomo tan bien recibida en la
 leña de todas las Vniuersidades, nos pedisteis, y suplicasteis mandassemos dar licencia pa-
 ra imprimir, y preuilegio por el tiempo que fuésemos seruido, de como la nuestra merced
 fue. Lo qual visto por los del nuestro Consejo por quanto en el dicho libro se hizieron las
 diligencias, que la pragmática, por nos ultimamente fecha sobre la impresión de los libros,
 diuine fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha ra-
 zón nos tuuimoslo por bien. Por lo qual por hazer bien, y merced a los Lectores del di-
 cho Colegio de Salamanca de la dicha Orden de Carmelitas Descalços, les damos licencia, y
 facultad, para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran, y se cuenten des-
 de el de la data della en adelante ellos, o las personas q̄ la poder ouieren y no otra alguna
 puedan imprimir, y vender el dicho libro, que de susso se haze mencion, por el original que
 va rubricado, y firmado al fin de Marcos de Prado, y Velasco Hieruano de Camara de los
 que en nuestro Consejo residen en estos nuestros Reynos de Castilla, con que antes que
 se vendan traygan ante ellos juntamente con el original, para que se vea si la dicha impresi-
 ón es a él, o se traygan en pública forma de como por Corrector por nos nombra-
 do, se vió corrigio la dicha impresión por el original, y mandamos al dicho Impresor que
 antes que se imprima el dicho libro, no imprima el principio, ni primer pliego, ni entregue más que
 vn solo librito con el original al Autor, o persona a cuya costa lo imprimiere, y no a otro algu-
 no para el efecto de la dicha corrección, y a esta asta que primero, el dicho libro este corregido,
 y tasado por el nuestro Consejo, y estando así, y no de otra manera pueda imprimir el
 dicho libro, ni principio, y en el seguidamente ponga esta nuestra licencia, y la aprobació, tas-
 a, y corrección, pena de caer, e incurrir en las penas contenidas en la nuestra pragmática,
 y leyes de estos Reynos que sobre ello disponen. Y mandamos que durante el dicho
 tiempo por ninguna sin vuestra licencia no pueda imprimir el dicho libro, ni venderlo, so-
 pena de cinco mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere. La qual pena sea la
 tercia parte para nuestra Camara, y la otra para el juez que lo sentenciare, y la otra para que
 lo lleue el que se mandare. Y mandamos a los del nuestro Consejo Governador, y Oydores
 de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra Casa, y Corte, y Chancillerias,
 y a todos los Regidores, Asistentes, Governadores, Alcaldes mayores, y ordinarios,
 y otros jueces, y a qualquier de todas las Ciudades, Villas, y lugares de los nuestros
 Reynos, y Señorios, a los que agora son, como a los que serán de aquí adelante, que vos
 guarden, y cumplan esta nuestra cedula, y merced que así vos hacemos, y contra ello no va-
 yan, ni pasen en ninguna, so pena de la nuestra merced, y de veinte mil maravedis pa-
 ra la nuestra Camara en Madrid a seis del mes de Julio de mil y seiscientos y treinta y
 seis años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey N. Señor Francisco Gomez de Lasprilla;

CHID

59 4

TAS

TASSA.

ESTA tassado este libro por los Señores de Consejo Real à cinco maravedis cada pliego, como mas largamente consta de su original à que me remito: despachada en el oficio de Marcos de Prado y Velasco escriuano de Camara del Rey nuestro Señor en quinze dias del mes de Junio de mil y seiscientos y treinta y siete años.

ERRATA.

Fol. 10. col. 2. lin. 52. iend. lege idem. Fol. 110. col. 2. lin. 52. obiectio lege obiecto. Fol. 113. col. 1. lin. 1. conuutus lege institutus. Fol. 232. col. 2. lin. 52. quidditatio lege de quidditatio. Fol. 255. ar. lege aur. Fol. 261. col. 1. lin. 4. consonę lege consoni. Fol. 287. col. 2. lin. 28. diminari, lege dimanari, ibidem lin. 32. diminato, lege dimanato. Fol. 309. l. 1. lin. 38. negenda, lege neganda. Fol. 359. col. 1. lin. 38. olio, lege alio. Fol. 363. col. 2. lin. titule re, lege intulere, ibidem lin. 9. subastantiam, lege substantiam. Fol. 397. col. 1. lin. 28. cit, lege deficit. Fol. 433. col. 1. lin. 45. inatura, lege in natura. Fol. 438. col. 2. lin. 18. distif, lege distinctas. Fol. 629. col. 2. lin. 24. profsionis, lege processionis.

Liber hic nomine inscriptus Collegij Salmanticensis Fratrum ^{Discal-}
^{ceatorum} Beatae Mariae de Monte Carmeli (ursus Theologicus, dem his me
discorrespondet suo exemplari. Datum Matriti die 25. m^o Maij
Anno 1634.

Licent. Franciscus Mur
de la Llana.

D. THOMAE AQUINATI DO-
ctori Angelico, Ecclesiae fulgentissimo sy-
deri, Sacrae Theologiae primario lumini.
Veritatis verè Magistro.

COLLEGIUM SALMANTICENSE SAN-
ctissimi vatis Eliae Carmelitarum Discalceatorum
Beatae Mariae de Monte Carmeli.

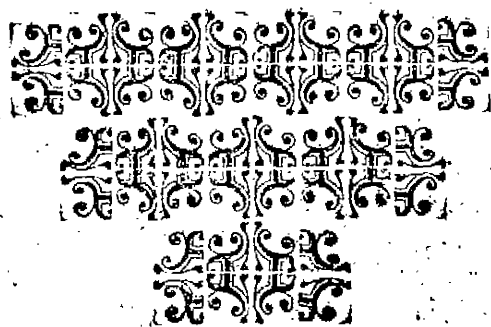
O. D. C.

DE industria apum, de suppellectili auium (illis ceram ceu vitumen; istis ceu trabes ministrantibus plumas) Apollini sacratum fuisse templum antiquitas fabulatur. Figmentata haec equidem, sed sub commenti umbra, claritas lucis; & sub fictionis cortice, inclusa latet medulla veritatis. Quid enim cera? quid plumae? nisi studiosorum stemmata, scribentiumque utensilia? Cera quidem, qua Doctores lampades, & lucernas fouent, quibus insomnes noctes traducunt: plumae vero, quibus folijs notas, & nomina mandant. Iure ergo haec stemmata, haec studiorum adminicula sacrantur Apollini, scientiarum Principi; vt indicetur, studiorum vigilias, scribentium labores, omnia proprio Magistro iri sacrata. Tibi ergo (ò Angelice Aquinas) vt Theologiae Sacrae Didascalo Principi; vt scientiarum omnium Coryphaeo primo; vt in sapientiae emporio Apollini quino; tibi (inquam) apicularum omnium sudor infudat, quae in hoministica assidue volitantes Hybla, iam thymi suaue olentes guttias; iam toris marini violacea cacumina, ore famelico, & nerosis coxarum vilis implicantes, flauum sapientiae fauum enuntur perficere. Tibi etiam volucrum labor omnis laborat, quae ingeniorum peninis per auream Theologiae auram in sublime feruntur. Cui enim alij sine iniuria tua, sine dedecore suo, volarent volucres, laborarent apes? Cum vtrumque genus ex te exoritur, quidquid in illis glo-

ria est, quid quid decoris tibi vta te accepta, referre tenean-
t. Volucres aquarum esse progeniem (etsi inficiuntur aliqui)
sacra pagina docet dum dicit, *Producāt aqua reptile animarum vi-*
antis, & volatile super terram. In quam sententiam inter plu-
res alios iuit Ambrosius. Apes etiam ex boue mortuo oriri expe-
rientia attestante testatur natura. Ex te ergo velut e boue quon-
dam adeo muto, vt mortuus crederetur, spiritales apes nascun-
turse tuoque sapientie pelago ducunt ortum, quicumque velut
volucres, per Sacrae Theologiae auram, se se ingeniorum pennis
præpetibus librant. Tibi ergo debetur, & industria apum, & sup-
pellex auium. Igitur vt vectigal tibi debitum, vigiliarum nostra-
rum ceram, & pennas, quibus scribimus, consecramus; alteri no-
lumus, alteri non debemus: tibi soli, quod ex te didicimus, dica-
mus tibi, quod ex te excripsimus, inscribimus; ad te, quod ex te
extraximus, trahimus in nostrique Cursus cursu, si quando ali-
qua sumus molestia præpediti, instar refectionis putamus Cursu
nostro ad tuas manus venire, in quibus, si quid acceperis, donan-
tium utilitas geminabitur. Sic euenit septem nostri Salmantice-
sis Cursus tractatibus (editis scilicet in t. tomo quinque; duobus
iam nunc lucem aspicientibus) qui Angelica tua manu fulcitur,
velut Apocalypicos Angeli (*habent in dextera sua stellas sep-*
tem, cuius lucebat facies sicut Sol lucet in virtute sua) maiori lu-
celucet; splendore resplendet, & fulgore refulget. At si facies An-
geli sic resplendet, sicut Sol lucem in virtute sua, qualiter in eius
dextera stellas adeo clare perspexit Ioannes, vt non solū videat,
sed & distincte computet? Cui enim Phœbus in virtute sua lu-
cet, hoc est, cum radijs vallat rotam meridianis, nitidiorque
crine spargit lucem; tunc fuscantur & obscurantur stellæ, nec ap-
parent, iuxta illud, *tamq̃ rescebat stellis Aurora fugatis.* Vn-
de ergo in dextera Angeladeo sidera micant, vt nec claritate So-
lis obscurentur? Credimus sane, hoc eruditos nancisci, si ad re (o
Ecclesie luminare maius) accedant, si manibus tuis fulciantur,
in quibus eorum adeo geminatur splendor vt nec nitida Solis fa-
cie obnubilari queant. Itaque quod nostri tibi dedicentur labo-
res, quod nostrum tibi insudet ingenium, quod vigiliae & scrip-
ta nostra tuis offerantur manibus, potius utilitas donantium est,
quam obsequium accipienti; est enim a te accipere, tibi offerre,
tuncque editiores reddimur, cum acceperis quod donamus. Vn-
de munera nostra ne despicias, sed apiculis tuis, quæ in amæno
do.

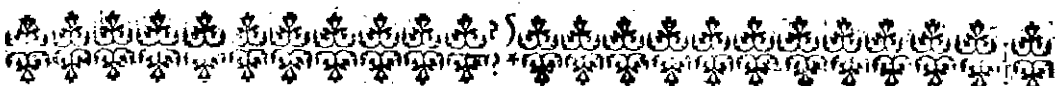
doctrinæ tuæ viridario, si leli stimulo flores emedullant, vt cūdi-
dum sapientiæ efficiant fauum (ô vtinam absque erice acraton,
absque ab sinthio ambrosium, absque extero spermate virgineū)
alas adde, vt cursus sui cursum ocyus percurret. Facile enim, si
faues, flos doctrinæ tuæ vertetur in alas. *Date flores Moab* (in-
quit Ierem. 38.) *quia florens egredietur.* Vbi Pagninus, & Tygu-
rina habēt: *Date alas ipsi Moab, vt ocyssime auolet.* Ecce flores
in alas conuersos. Verè id in sapientiæ flore accidit, quæ vt necta-
re ambrosio colligentium animos reficit (vt quod sine fictione
didicerunt, sine inuidia communicent) illico flores permutatur
in pennas, transformantur in calamos, qui superiori crista super
æthera volent, & inferiori spiculo, nitidam papyrum petarent.
Sic poscimus, sic optamus (si faueāt superi) flores, quos ex virida-
rio tuo decerpimus, in alas conuerti, & vt Mercurius ille apud
Homerū talaria sumebat, quæ ferrent eum, *seu super undā, seu
super immensam terram auras aequiparantem.* Ita & nos alas as-
sumamus: sic enim & ceram, & plumas, quas tibi vt Apollini sa-
cro referamus, habebimus, & ocyssimè Cursus nostri metā, nō
currendo, sed volando potius (non tamen celeritate noxia) per-
tingemus.

AD LECTOREM.

SIGNIVS quam credidimus (humanissime Lector) cursus iste nolter excurrit. Si tamen moram nostram inculas, scito scitum illum fuisse, qui dixit, librum typis cudendum, nauim esse in pontum deducendam, in qua paratis omnibus ad sciendendas vndas, alasque velorum pandendas, plura occurrunt vltcrius reparanda: & vbi nulla iam putatur cunctatio, nulla mora; annus, & anni sunt; prius quam singula expediantur. Sic scribentibus accidit, quibus necessum est tempus absumere, si exacte cupiunt coepta peragere: quia raro iunguntur, & celeriter scribere, & impoenitenda proferre. Ideo nunquam a nobis nimium expetita est celeritas, quae plus habet periculi, quam nitore. Nam vt erudite Cassiodorus inquit. *Dictio semper agrestis est, quae aut sensibus electis per moram non comitur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Ideo nonus annus ad scribendum relaxatur auctoribus.* Quod tempus, si alicui vquam, id aureis D. Thomae fodinis mentis ligone laborantibus praecipue debetur, in quibus tanta est diuitiarum multitudo, vt ipsi exhauriendae omnia omnium aetatum tempora fortasse non sufficiant. Cum facilius sit in Thoma sine syllaba verbum, aut litteram sine figura, quam sine thesauro apiculum reperire. Quod eruditi vix crederent, nisi id quotidiano experimento comprobassent, qui ad Angelicum Praeceptorem accedentes appositè huc flectunt illud Arnoldi Carlotensis, dicentes, *se in scintilla incendium, & in stilla pelagus reperisse.* Verum haec omnia non adeo gressus nostros arcerent, vt non iam diu secundas hinc tomus optata frueretur luce; nisi & aliae remorae Cursus nostri cursum validius praepedirent. Nam vt plura omittamus, in utraque inter Hispaniam, & Galliam obstitere praelia, quominus praelia Lugdunensia, aut Parisiensia, quibus iam diu destinatus fuerat liber noster, inspiceret, vbi (Hesperijs typis relictis) facilius, commodius, vtilius, & compertius cuderetur. His tamen superatis omnibus ecce iam in Hispania (nec modico labore, & sumptu) primam lucem aspicit de Sacramento Trinitatis tractatus, quem prope diem tractatus de Angelis, qui est typis maiori iam ex parte excusus, subsequetur. Ab hoc tamen separatus corpore, non immemores partitionis in primo tomo factae, in qua tractatus de Trinitate, & Angelis tomo 2. dedimus, sed ne tomus in solita magnitudinis pondere facilem se praemanibus non haberi permittat, non indecens visum fuit mutare consilium, vt gratior tibi esset mentis utilitas, cum corporis commoditate coniuncta. O vtinam votis nostris sic effectus respondeat, vt commodum, & voluptatem ex labore nostro percipias. Vale.

INDEX DISPUTATIONVM, ET DVBIORVM,
quæ in hac secundi tomi priori parte vna cum quæstionibus,
& articulis. D. Thomæ continentur.

QVÆSTIO XXVII.

De processione diuinarum personarum. fol. 5.

Art. I. Vtrum processio sit in diuinis? ibidem.

DISPUTATIO I.

De processione diuinarum personarum. fol. 6.

Dubium I. An aliqua processio sit in diuinis? fol. 7.

Dubium II. Vtrum processiones in diuinis sint actus intellectus, & voluntatis? an verò solius naturæ diuinæ, vt virtualiter, aut ex parte nostri modi concipiendi præintelligitur intellectus, & voluntatis? fol. 20.

Dubium III. Vtrum actus intellectus, & voluntatis, secundum quos reperiuntur processiones in diuinis, sint actus intelligendi, & volendi? an verò alij ex æquo ab his aliquo modo distincti? fol. 29.

Dubium IIII. Vtrum actus intelligendi, & volendi, secundum quos reperiuntur processiones in diuinis, sint tantum emanationes ad ordinem intelligibilem pertinentes? an verò sint verè, & propriè actiones, siue operationes ad hunc ordinem spectantes? fol. 49.

Art. II. Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit? fol. 56.

DISPUTATIO II.

De generatione verbi diuini. fol. 57.

Dubium I. Quid sint generatio in communi, & generatio viuientium? & an illa prior in diuinis reperiatur? ibidem.

Dubium II. Vtrum processioni verbi diuini conueniat ratio generationis viuientium? fol. 67.

Dubium III. Ex quibus capitibus fit efficax ad probandam generationem verbi diuini, ratio D. Thomæ, nempe quòd intelligere Dei est esse Dei? fol. 83.

Dubium IIII. Vtrum adeò processio verbi diuini sit formalissimè generatio, vt ipsa ratio formalissima prædicti verbi, sit ratio formalissima Filij? fol. 94.

Art. III. Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione verbi? fol. 101.

Art. IIII. Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio? fol. 102.

DISPUTATIO III.

De processione diuini amoris, seu Spiritus. fol. 103.

Dubium I. Vtrum in diuinis sit alia proces-

sio per voluntatem? ibidem.

Dubium II. Vtrum processio Spiritu Sancti sit generatio? fol. 117.

Dubium III. Vtrum ratio à D. Thoma in hoc art. 4. adducta ad probandum, processionem Spiritus Sancti non esse generationem, sit sufficiens? fol. 134.

Dubium IIII. Quæ specialiter obstant contra ea, quæ in explicatione rationis D. Thomæ dubio præcedenti adduximus? & quomodo soluenda? fol. 150.

Art. V. Vtrum sint plures processiones in diuinis, quam duæ? fol. 161.

QVÆSTIO XXVIII.

De relationibus diuinis. fol. 162.

Art. I. Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales? ibidem.

DISPUTATIO IIII.

De relationibus diuinis, quoad an est earum? fol. 164.

Dubium I. An in Deo dentur relationes reales? ibidem.

Dubium II. Vtrum relationes diuinæ præcisè secundum esse ad sint reales? fol. 169.

Art. II. Vtrum relatio in Deo sit idem quòd sua essentia? fol. 181.

DISPUTATIO V.

De relationibus diuinis quoad identitatem earum cum essentia Dei. fol. 183.

Dubium I. Vtrum relationes diuinæ distinguantur realiter ab essentia Dei sicut res à re? ibidem.

Dubium II. Vtrum relationes diuinæ distinguantur ab essentia Dei ex natura rei, seu actu, & secluto intellectu, minori tamen, distinctione, quam sit illa, quæ est inter rem, & rem? fol. 188.

Dubium III. Vtrum tanta sit identitas inter essentiam Dei, & relationes diuinæ, vt istæ, quatenus virtualiter distinctæ ab essentia, intrinsecè includant illam? fol. 206.

Dubium IIII. Vtrum tanta sit identitas inter essentiam diuinam, & relationes, vt istæ sint de intrinsecà illius ratione? fol. 227.

DISPUTATIO VI.

De diuinis relationibus quoad rationem, secundum quam dicunt, vel non dicunt perfectionem. fol. 233.

Dubium I. Vtrum relationes diuinæ, vt distinctæ virtualiter ab essentia Dei, afferant perfectionem? ibidem.

Dubium II. Vtrum relationes diuinæ, vt distinctæ

spicitur virtualiter ab essentia, afferant proximè secundum suum esse ad, seu secundum quod exprimentur esse ad, perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentia? fol. 237.

DISPUTATIO VII.

De diuinis relationibus quoad esse existentie, per quod existunt, fol. 263.

Dubium vnicum Vtrum relationes diuinæ existant per proprias existentias relatiuas distinctas virtualiter ab existentia absoluta diuinæ essentia? an vero solum habeant existere per existentiam absolutam eiusdem essentia? ibidem.

Art. III. Vtrum relationes, quæ sunt in Deo, realiter ab inuicem distinguantur? fol. 290.

Art. III. Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet Paternitas, Filiatio, spiratio, & processio? 291.

DISPUTATIO VIII.

De diuinis relationibus quoad numerum, & distinctionem earum inter se, fol. 292.

Dubium I. Vtrum relationes in diuinis distinguantur realiter ab inuicem? ibidem.

Dubium II. Vtrum tantum sint in Deo quatuor relationes reales, nempe Paternitas, Filiatio, spiratio, & processio? fol. 303.

Dubium III. Vtrum sicut Paternitas, Filiatio, & processio realiter inter se distinguuntur, ita etiam spiratio à Paternitate, & Filiatione sit realiter diuersa? fol. 310.

QVÆSTIO XXIX.

De personis diuinis, fol. 316.

Art. I. De diffinitione personarum, ibidem.

Art. II. Vtrum persona sit idem, quod hypostasis, substantia, & essentia? fol. 318.

Art. III. Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis? fol. 319.

Art. III. Vtrum hoc nomen persona, significet relationem? fol. 321.

DISPUTATIO IX.

De personis diuinis absolute, & in communisumptis, fol. 323.

Dubium I. An rectè diffiniatur à Boetio persona generaliter sumpta per hoc, quod sit rationalis natura indiuidua substantia? ibidem.

Dubium II. Vtrum ratio personæ inueniatur in diuinis? fol. 326.

Dubium III. Quod sit directum, & formale, quod uè materiale, & directum, & quod tantum sit indirectum significatum huius nominis persona diuina, ut per conceptus nostros confusos, & imperfectos, Theologicos tamen cognitum? fol. 333.

Dubium IIII. Vtrum personæ diuinæ afferant suas proprias substantias relatiuas? fol. 341.

Dubium V. Vtrum personæ diuinæ non solum subsistant per proprias substantias relatiuas, sed etiam ultra has habeant aliam

substantiam absolutam omnibus illis communem, & ratione diuinæ naturæ eisdem formaliter conuenientem? fol. 348.

QVÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in diuinis, fol. 369.

Art. I. Vtrum sit ponere plures personas in diuinis? ibidem.

Art. II. Vtrum in Deo sint plures personæ quàm tres? fol. 370.

Art. III. Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis? fol. 372.

Art. III. Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis? fol. 373.

QVÆSTIO XXXI.

De his, quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in diuinis, fol. 375.

Art. I. Vtrum sit Trinitas in diuinis? ibidem.

Art. II. Vtrum Filius sit alius à Patre, fol. 376.

Art. III. Vtrum dictio exclusiua solus, sit addenda termino essentiali in diuinis? fol. 378.

Art. IIII. Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali? fol. 380.

DISPUTATIO X.

De personis diuinis quoad pluralitatem earum, necnon & quoad ea, in quibus sunt unum, fol. 382.

Dubium I. Vtrum sicut in diuinis conceduntur tres personæ realiter distinctæ: ita etiam concedendæ sint tres res, tres unitates, tres quidditates, tria (ut sic dicamus) aliquid, tria entia, tresque veritates realiter etiam distinctæ? fol. 383.

Dubium II. Vtrum in illis, in quibus reperitur pluralitas in diuinis, reperitur etiam numerus transcendentalis? fol. 393.

Dubium III. Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis, & quid sit illud? fol. 403.

Dubium IIII. Vtrum utendum sit nomine Trinitatis in diuinis? fol. 410.

Dubium V. Vtrum ratio personæ diuinæ sit communis uniuocè respectu trium personarum diuinarum, & an quidditatiuè (ut sic loquamur) de illis dicatur? fol. 415.

QVÆSTIO XXXII.

De diuinarum personarum cognitione, fol. 424.

Art. I. Vtrum Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci? ibidem.

Art. II. Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis? fol. 427.

Art. III. Vtrum sint quinque notiones? fol. 429.

Art. IIII. Vtrum liceat contrariè opinari de notionibus? fol. 431.

DISPUTATIO XI.

De diuinis notionibus, ibidem.

Dubium I. Quid sit notio diuina? fol. 432.

Dubium II. Vtrum notiones sint ponendæ

de in diuinis? fol. 434.

Dubium III. Vtrum tantum sint quinque notiones in diuinis? fol. 440.

QVÆSTIO XXXIII.

De persona Patris. fol. 458.

Art. I. Vtrum cōpetat Patri esse principium. ibidē.

Art. II. Vtrum hoc nomen Pater, sit nomen propriū diuinæ personæ? fol. 459.

Art. III. Vtrum hoc nomē Pater, dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur? fol. 461.

Art. IIII. Vtrum esse ingeneratum, sit Patri proprium? fol. 462.

QVÆSTIO XXXIII.

De persona Filij. fol. 464.

Art. I. Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale? ibidem.

Art. II. Vtrum verbū sit propriū nomē Filij? fol. 467.

Art. III. Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam? fol. 469.

DISPVATIO XII.

De obiecto, ex cuius cogitatione verbum diuinum procedit? fol. 470.

Dubium I. Vtrum verbum diuinum procedat ex cogitatione omnium, quæ sunt formaliter, & necessariō in Deo? fol. 471.

Dubium II. Vtrum verbum procedat ex cogitatione creaturarum possibilium? fol. 488.

Dubium III. Vtrum verbū diuinū procedat ex cogitatione creaturarū futurarum? fol. 509.

QVÆSTIO XXXV.

De imagine. fol. 515. (ter. ibidē)

Art. I. Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter? ibidem.

Art. II. Vtrum nomen imaginis sit proprium Filij? fol. 516.

DISPVATIO XIII.

De imagine in diuinis reperta. fol. 517.

Dubium I. Vtrum ratio imaginis propriæ, & formaliter in diuinis repetatur, & an essentialiter, an verō solū personaliter sic sūpta reperatur? ibid.

Dubium II. Vtrum imaginis ratio solū cōueniat verbo in diuinis, an verō etiā spiritus Sācti? fol. 520.

QVÆSTIO XXXVI.

De persona Spiritus Sancti. fol. 529.

Art. I. Vtrum hoc nomē Spiritus Sanctus, sit propriū nomē alicuius diuinæ personæ? ibidem.

Art. II. Vtrum Spiritus Sāctus procedat à Filio? ibidem.

DISPVATIO XIII.

De principio, à quo procedit Spiritus Sanctus. fol. 534. (ibidē.)

Dubium I. Vtrum Spiritus Sāctus procedat à Filio? ibidem.

Dubium II. In quibus sensibus, & qua utilitate à Theologis inquiratur, an si Spiritus Sāctus nō procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo? fol. 547.

Dubium III. Vtrum si Spiritus Sāctus nō procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo? fol. 554.

Art. III. Vtrum Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium? fol. 579.

Art. IIII. Vtrum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti? fol. 581.

DISPVATIO XV.

De Spiritu Sācto quoad modum procedendi à

Patre, & Filio. fol. 583.

Dubium I. Vtrum Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium? ibidem.

Dubium II. Vtrum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti? fol. 586.

Dubium III. Vtrum hoc vnicū principium Spiritus Sancti quoad virtutem spiratūā constituatur ex essentia, & voluntate, necnon ex relatione spirationis adiuuæ? an verō præcisè ex prædicta essentia, & voluntate connotando relationes Paternitatis, & Filiationis? fol. 587.

Dubium IIII. Vtrum relatio spirationis adiuuæ nō solū requiratur ad constitutionē potentie spiratūæ, sed etiam prædicta relatio sit per se subsistens, & sic sumpta spiraret vt quod? fol. 595.

Dubium V. Vtrum Spiritus Sāctus per se procedat à duabus personis, ita vt vtraque ex parte eiusdē Spiritus Sancti, & suæ proprietatis personalis exigatur? fol. 602.

Dubium VI. Vtrum Spiritus Sanctus procedat ex amore omnium, quæ formaliter, & necessariō sunt in Deo necnon ex amore creaturarū possibilem, vt talium, aut in aliqua differentia temporum existentium? fol. 613.

QVÆSTIO XXXVII.

De nomine Spiritus Sancti, qui est amor. fol. 614.

Art. I. Vtrum amor sit proprium nomen Spiritus Sancti? ibidem.

Art. II. Vtrum Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto? fol. 616.

QVÆSTIO XXXVIII.

De nomine Spiritus Sancti, quod est donū. fol. 618.

Art. I. Vtrum donum si nomē personale? ibidem.

Art. II. Vtrum donum sit propriū nomen Spiritus Sancti? fol. 620.

DISPVATIO XVI.

De Spiritu Sācto, vt est amor, & donū. fol. 621.

Dubium I. Vtrum Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto? ibidem.

Dubium II. Vtrum esse donum dicatur tam essentialiter, quā personaliter, seu notionaliter in diuinis? fol. 625.

Dubium III. Vtrum esse donū ex vi suæ processionis sit propriū solius Spiritus Sancti? fol. 625.

QVÆSTIO XXXIX.

De personis ad essentiam relatis. fol. 637.

Art. I. Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona? ibidem.

Art. II. Vtrum sit dicendum tres personas esse vnus essentia? fol. 638.

Art. III. Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis? fol. 640.

Art. IIII. Vtrum nomina essentialia concreta, possint supponere pro persona? fol. 641.

Art. V. Vtrum nomina essentialia in abstracto significata, possint supponere pro persona? fol. 643.

DISPVATIO XVII.

De modo, quo nomina essentialia, & personalia prædicantur, & supponunt in diuinis? fol. 645.

Dubium I. Vtrum nomina essentialia in concreto prædicentur pluraliter in diuinis? ibidem.

Dubium II. Vtrum generaliter loquēdo ad multiplicationē concreti substantiui, requiratur multiplicatio

plicatio formarum, & suppositorum; an verò sufficiat sola multiplicatio formarum? fol. 649.

Dubium III. Vtrum nomina essentialia concreta in diuinis possint supponere pro personis? & quando de facto pro vna v. g. aut duabus, &c. supponant? fol. 653.

Dubium IIII. Vtrum nomina abstracta essentialia possint in diuinis supponere pro personis? fol. 656.

Art. VI. Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus? fol. 657.

Art. VII. Vtrum nomina essentialia sint approprianda personis? fol. 658.

Art. VIII. Vtrum, conuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa? fo. 659.

QVÆSTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, siue proprietates. fol. 664.

Art. I. Vtrum ratio sit idè, quod persona? ibidè

Art. II. Vtrum personæ distinguantur per relationes? fol. 666.

DISPV TATIO XVIII.

De constitutiuo, & distinctiuo diuinarum personarum fol. 667.

Dubium I. Vtrum in diuinis personis sint aliquæ proprietates, quibus constituantur, & distinguantur? ibidem.

Dubium II. Vtrum proprietates, quibus personæ diuinæ constituuntur, & distinguuntur, sint absolutæ, vel relatiuæ? fol. 672.

Dubium III. An proprietates relatiuæ, quibus personæ diuinæ secundum nostrum modum concipiendi constituuntur, & distinguuntur, sint relationes secundum rationem originum, vel potius secundum aliquam aliam rationem relatiuam? fol. 680.

Dubium IIII. Vtrum proprietates constitutivæ & distinctivæ diuinarum personarum, & peculiariter personæ Patris, sint relationes diuinæ, adhuc prout exprimitur esse ad; seu minus respiciendi, an verò secundum aliud munus relatiuum? fol. 686.

Art. III. Vtrum abstractis perintellectu relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases? fol. 696.

Art. IIII. Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus? fol. 698.

QVÆSTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales. fol. 699.

Art. I. Vtrum actus notionales sint attribuendi personis? ibidem.

Art. II. Vtrum actus notionales sint voluntarij? fol. 702.

Art. III. Vtrum actus notionales sint de aliquo? fol. 703.

Art. IIII. Vtrum in diuinis sit potentia respectu Actuum notionaliu? fol. 706.

Art. V. Vtrum potentia generandi significet relationem, & non essentiam? fol. 707.

Art. VI. Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit? fol. 708.

QVÆSTIO XLII.

De Æqualitate, & similitudine diuinarum personarum ad inuicem. fol. 709.

Art. I. Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis? ibidem.

Art. II. Vtrum persona procedens, sit coeterna suo principio, vt Filius Patris? fol. 711.

Art. III. Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ? fol. 713.

Art. IIII. Vtrum Filius sit æqualis Patri secundum magnitudinem? fol. 714.

Art. V. Vtrum Filius sit in Patre, & deconuersos? fol. 715.

Art. VI. Vtrum Filius sit æqualis Patri secundum potentiam? fol. 716.

QVÆSTIO XLIII.

De missione diuinarum personarum. fol. 717.

Art. I. Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti? ibidem.

Art. II. Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum? fol. 718.

Art. III. Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ, sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis? fol. 719.

Art. IIII. Vtrum Patri conueniat mitti? fol. 720.

Art. V. Vtrum Filio conueniat inuisibiliter mitti? fol. 721.

Art. VI. Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ? fol. 722.

Art. VII. Vtrum Spiritui Sancto conueniat visibiliter mitti? fol. 723.

Art. VIII. Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea, aqua procedit æternaliter? fol. 725.

DISPV TATIO XIX.

De missione diuinarum personarum. fol. 726.

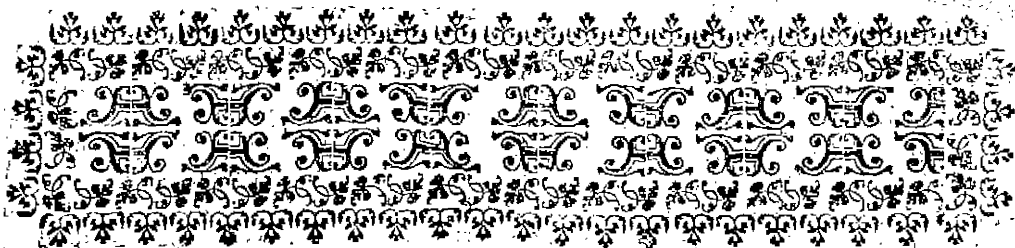
Dubium I. Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti; vbi etiam explicatur in quo consistit missio, de qua Angelicus Præceptor art. I. huius quæstionis agit? ibidem.

Dubium II. An cuilibet personæ diuinæ conueniat mitti? & an ex personis, quæ mittuntur, possit vna mitti sine alia? ac tandem vtrum ex eisdem personis missis, aliqua earum possit mitti ab altera, aqua non procedit? fol. 730.

Dubium III. Vtrum missio rectè diuidatur in visibilem, & inuisibilem? & an vtroque modo Filius, & Spiritus Sanctus sint missi? & tandem an vtraque ex his missionibus fuerit temporalis? fol. 736.

Dubium IIII. An missio inuisibilis diuinarum personarum solum fiat per dona gratiæ sanctificantis, an verò etiam per alia dona? fol. 740.

Dubium V. Vtrum in inuisibili missione ea sola ratione dicantur mitti diuinæ personæ, quia dona gratiæ sanctificantis ab eis procedentia donentur? fol. 750.

COLLEGI
SALMANTICENSIS
 FRATRVM DISCALCEA-
 TORVM BEATAE MARIAE
 DE MONTE CARMELI.

Cursus Theologicus.

SVMMA THEOLOGICAM
 ANGELICI DOCTORIS D. THOM.
 COMPLECTENS.

IVXTA MIRAM EIVSDEM ANGELICI
Præceptoris doctrinam, & omnino consonè ad ea, quæ Colle-
gium Complutense eiusdem Ordinis in suo Ar-
tium Cursu edidit.

Tractatus Sextus
 DE SACROSANCTO TRINITATIS
 MYSTERIO.
 PROOEMIUM.

DOST Tractatus, quos de Deo ut vno in primo tomo huius nostri Cursus Theologici in lucem edidimus, statim vna cum Angelico Doctore tractatus de Sacrosancto Trinitatis mysterio sese nobis offert. Nam, ut sanctissimus Præceptor in præsentem docet, sicut Deus ut vnus quodammodò præsupponitur ad seipsum ut Trium, & ipse ut Trius statim quasi subsequitur ad se ut vnum: ita post tractatus

illos de Deo quærens vnus, debet primo loco subsequi præsens tractatus, qui de Deo ut Trium, siue de Sacrosancto Trinitatis mysterio inscribitur.

§. I. *Quam sit intellectus difficile mysterium Trinitatis.*

MYSTERIVM Autem hoc præ nimia sua celsitudine, summa profunditate, & densissimis nebulis, vna cum in-

accessibili luce, quibus vnde quaque circumscriptum est, ita est intellectu difficile, & affatu inexplicabile, vt Hilarius, non posse hominem sua intelligentia illud consequi, & Ambrosius, impossibile esse illi^o scire secretum, asseruerint. Quia, vt D. Thom. in hac r. p. q. 32. art. 1. explicat, fieri nequit, vt per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis diuinarum personarum perueniatur.

Hilar.

Ambrosius.
D. Thom.

Isaia 6.

Hinc Isaia Deum sedentem super solium excelsum, & eleuatum percussit; quia cum non solum vt vnum, sed etiam vt Trium in dignitate vidit. Et propterea Seraphin illa ter *Sanctus* decantantia, vnum tamen Deum & Dominum proclamantia simul conspexit: vt per hanc excelsum & eleuatum thronum inuideret, Trinitatis arcanum, hancque unitatem essentiae in Trinitate personarum ita vim nostrae naturalis rationis superexcedere, vt quantumuis maiorem ac maiorem volatum ad illi^o cognitionem assumat; semper tamen praenimia praedicti mysterij celsitudine Deus in ita excelso & eleuato throno residet, vt illic vsque pertingere nequaquam valeat. Sicut etiam ob hanc rationem ideum Isaia, Deum non solum in excelso & eleuato throno residere, & Seraphin ter *Sanctus* decantare, sed etiam hanc eadem Seraphin duabus alis Domini faciem, duabus vero illius pedes velare, ac tandem duabus volare inlepit: vt per hoc etiam denotaret, quod adhuc Angelici spiritus, quantumuis ad Augustissimum hoc arcanum suis naturalibus viribus intelligendum volarent; nunquam tamen praenimia eius sublimitate, & immensa ipsius profunditate posse tantum mysterium capere; sed eis semper latens, semper velatum, absconditumque remanere.

Isaia 6.

Ecclesiast. 7

D. Thom.

Nazianz.

3 Hinc Ecclesiastes c. 7. asseruit: *Alia profunditas, quis inueniet eam?* Quae verba S. Th. c. 12. ad Rom. lect. 5. de Trinitatis arcano exponit, quippe quod immensa quaedam profunditas est, quae transvadari nulla ratione queit. Quod etiam docuit Nazianz. sermonē de Trinitate texens, his verbis:

*Immensum exigua pelagus sulcare carina,
Et parua atherenam penna volitare per arcē
Paramus, &c.*

Ecclesiast. 4

Hinc etiam Ecclesiastes 4. dicitur: *Funiculus triplex difficile vmpitur.* Ita enim implicatus est huius diuini funiculi nodus, quo Trinitas personarum, & unitas essentiae dectuntur, vt humana ratio illum non solum non posse capere, verum nec explicare, aut solvere valeat.

Hinc denique Pharaonis Magi omnia alia signa, quae Moyses coram eodem Pharaone fecit, pariter & ipsi parrarunt; cum tamen in tertia plaga defecerint (plagae enim coeperunt, ex quo aqua in sanguinem versa est.) Cuius rationem reddit Aug. q. 25. su

Aug.

per Exod. Quia nimirum tertia haec plaga sacrae Trinitatis symbolum erat; & humanum ingenium atque sapientia in tertia plaga, ne per se contutu Trinitatis omnino deficit, & quo magis sacrum istud, & reconditum arcanum se supra se ipsam eleuando perferri conatur, eo altius & altius supra eam assurgit, illudque praenimia eiusdem celsitudine consequi non valet, iuxta illud: *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.*

Psal. 63.

§. II. Quomodo arcanum hoc facile intellectu per fidem reddatur.

4 SED licet alta huius mysterij profunditas, summa eius celsitudo, ratione cuius in excelso throno habitare perhibetur, triplicique huius funiculi nodus humanae capacitatis vires ita longo post se relinquat interuallo, vt nec tantam profunditatem transfretare, nec ad tantam celsitudinem peruenire, nec adeo implicari funiculi nodum soluere proprijs viribus queat; sed in conspectu eius, ad instar Magorum Pharaonis in conspectu tertiae plagae mysterium hoc denotantis, penitus deficiat: si tamen lumine fidei cofouetur, si crebro ad fulgentissimum, simulque caliginosum eiusdem fidei sidus atpexerit; tunc, vbi lux humanae sapientiae deficit, aut aliter, quam oportet, suadet, statim eiusdem fidei immensum iubar in caliginoso locolucens ita viam illustrat, mentem eleuat, & tanquam ductrix & magistra sapientissima cursum dirigat, vt facile, & absque erroris periculo ad tanti mysterij notitiam perueniatur. Vnde quodammodo hic cernitur id, quod de Moyse virga Exodi 4. refertur. Illa enim

Exod. 4.

non eodem, sed diuerso modo apprehensa, nunc virgam, quae facile capitur, nunc serpentem, quae horrorem, & timorem incutit, referebat. Ita etiam hoc, & caetera alia fidei nostrae sacramenta humanae rationis discursibus fidei lumine destitutis apprehensa arduis apparent referta difficultatibus, & in eorum cognitione timens & tremens mens nostra deficit. Si tamen fulgentissimo, simulque caliginoso fidei lumine apprehendantur, ita eius luce illustrantur, vt non difficulter; sed facili negotio percipi queant, nec, vt serpens, terreat; sed, vt virga & baculum, quo quis innitatur, facile, & cum voluptate capiantur.

5 Quare, licet in alijs tractatibus Theologicis ad fidei lumen recurrendum semper sit; in hoc tamen tractatu potiori ratione fidus istud crebrius aspiciendum nobis erit; vt veritatis scopum in ita arduo & abscondito mysterio attingere facili negotio, & absque naufragij periculo possimus. Nec curandum vt cumque est, vt fulgentissimum hoc sidus se solo praestet; sed insuper vt associatum, & informatum firma spe, & ardenti charitate

viam

Viam illustret, & ducatum præbet. Sic enim Trinitatem ipsam, à qua cecidimus, (id est, cuius nō parum perfectam, licet ænigmati- cam notitiam in hac vita, nec aon & ius ad illam clarè in cœlesti patria conspiciendam peccando in Adamo amissimus) nō poterimus non, nunc quidem in ænigmate, postea clarè, & facie ad faciem intueri. Vt enim in serm. 1. sermonum paratorum, dixit Bernard. *Est Trinitas creatrix, Pater, Filius, & Spiritus Sctus. Et est Trinitas, qua cecidit; intellectus, memoria, & voluntas. Et est Trinitas, in quam ista cecidit; impotentia, ignorantia, & concupiscentia. Et est Trinitas, per quam Trinitas cadens resurgit ad Trinitatem, de qua cecidit; fides, spes, & charitas.*

Bernard.

§. III. Vbi nam fidei lumen ad mysterium Trinitatis intelligendum præcipue luceat.

SED quia sidus hoc fidei caligine & claritate inuolutum in sacra pagina, nec non in Concilijs, & Patribus vt in cœlo quodā serenissimo residet, & lucet, indeque fulgentissimam, simulque caliginosam lucē spargit: propterea ad cœlum istud crebrò recurtemus; vt inde illustrati, ac luce perfusū immensum hoc pelagus transfretemus.

Cæterum, quia hoc est diuinæ providentiæ peculiare ingenium, vt sicut creato hoc mundo maiori, ac proindè cœlo itidem maiori, statim minorem alium mundum, cœlūque minus, nempe hominē produxit, in quo sub forma breuiori, quæ in mundo maiori sparsa erant, miro artificio, mirabilique nexu quasi in breui quadam summa collegit, & recondidit: ita semel nobis communicato maiori illo Scripturæ, Conciliorum, & Patrum cœlo, vbi sidus fidei magis sparsum fulgore simul & caligine circumdatum sub fulgenti quadam caligine luceret: postmodum aliud cœlum minus, Angelicum nimirū Doctorem condidit, in cuius Theologica summa, quidquid est in sacra pagina, Concilijs, & Patribus, sub breuiori quadam forma inuenitur: & quæ aliàs sparsa erant, & præ nimia multitudine capi non poterant, in hac Angelici Doctoris summa, quasi in cœlesti quadam eorumdem summa continentur.

Quia igitur hoc est peculiare diuinæ providentiæ ingenium, propterea ad cœlum maius, ad cœlumque minus, vt ex vtroque luce perfundamur, sæpè accedemus: & à cœlo maiori ad cœlum minus, & è contra multoties vela pandemus. Ac tandem, quia in cœlo minori summam ea, quæ in maiori cœlo sparsa sunt, inueniuntur collecta, & ad breuē formam redacta; idcirco sæpius ab hoc cœlo minori in idem cœlum minus, à Thoma nimirum Aquinate in eandem Thomam, & per

ipsummet viam carpendo discurremus, nec lacum quidem vnguem à Thoma in aliquo (Deo dante, eodemque Thoma patrocinante) discedemus. Sic enim sidere hoc fulgentissimo fidei à cœlo maiori, in quo magis sparsum est, nobis elucescente, & per cœlum minus, nempe Thomam, transeunte, ibique sese magis colligente, magisque virtutē suā quodammodo vniens: ita via, qua ad cognitionem mysteriorum eiusdem fidei, maximè verò ad hoc præcipuum Trinitatis arcanū peruenitur, manebit illustrata, vt facile possint cerni, & eorum subtilitas, non quidem perspeciem, sed per speculū, & in ænigmatē non difficulter queat contemplari.

7 Licet autem plura possemus in laudē huius minoris cœli, eiusque excellentiæ sublimis doctrinæ è cœlo maiori de lapte contere: quia tamen non pauca de hoc in 1. tom. nostri Cursus Theologici in Oratione exortatoria pro Doctoris Angelici doctrinæ commendatione collegimus, propterea quoad hoc silemus, & satis nobis esse duximus eam in presenti, vel (vt melius dicamus) in ea omnem Scripturæ, Conciliorum, & aliorum Patrum Theologiam silentio venerari. Siquidem doctrina Angelici Doctoris est, tum cœlum illud minus, vbi cœlum aliud maius abreuiatum est: tum etiam veluti memoriale quoddam mirabilem Dei, id est, thesaurorum sapientiæ, & scientiæ Dei, qui in alijs rebus dispersi & diffusi sunt, iuxta illud: *Aemo Psal. 110: riam fecit mirabilem suorum misericors, & miserator Dominus.* Tum denique manna illud suauissimum, quod omnium ciborum spiritualium saporem refert, seu omni Scripturæ, Conciliorum, & Patrum doctrina refer tum est, vt vnde quaque illam redolet, & sapiat, ac eorum mentes in hac Angelica D. Thomæ mente residere, eorumque linguas, & calamos Aquinatis linguam, & calami mouere videantur.

§. III. Ordo seruandus in tradendo hoc mysterio.

VT autem, quæ in hoc cœlo minori, & memoriali mirabilem Dei circa mysterium hoc recondita sunt, reperire, & alijs tradere melius valeamus, eo ordine illa in ipso inquiremus, quo ab eodem Angelico Doctore (sive ipsa præeunte) disposita, & tradita sunt: & ita in q. 27. huius 1. part. quæ est prima earum, in quibus de arcano isto Trinitatis personarum differitur, ibidem de originibus, siue processionibus diuinarum personarum vna cum D. Thoma agemus, ex eo quod origines ad personas ipsas quodammodo præsupponuntur. In quæst. verò 28. de relationibus originis, quibus personæ ipsæ constituuntur, simul cum Angelico

P R O E M I V M.

Doctore discutietur.

Aq. verò 29. vsque ad 32. ea, quæ sunt communia diuinis personis cõsideratis absolute & secundum se, siue illa pertineant ad nomen, siue ad numerum personarum, siue ad ea, quæ ad eandem personarum pluralitatem consequuntur, siue tandem earum noticiam, aut notionem, sequentes Sanctissimi Præceptoris vestigia explicabimus. Aq. deindè 32. vsque ad 38. e ijs, quæ singulis personis absolute cõsideratis propria sunt, iuxta ea, quæ iam docet D. Thom. sermo texetur. Aq. denique 39. vsque ad vltimam huius tractatus, nempe vsque ad 43. in clusiuè dicitur de comparatione diuinarum personarum ad essentiam, & ad proprietates, quibus constituuntur, & distinguuntur, & ad actus notionales: ac tandem de colatione earum inter se, non solum quantum ad æqualitatem, & similitudinem: sed etiam quantum ad missionem, qua vna persona mittitur ab alia: quia Angelicus Doctor de his in prædictis quæstionibus sermonem facit.

S. V. Redditur ratio ordinis seruandi in tradendo hoc sanctissima Trinitatis sacramento.

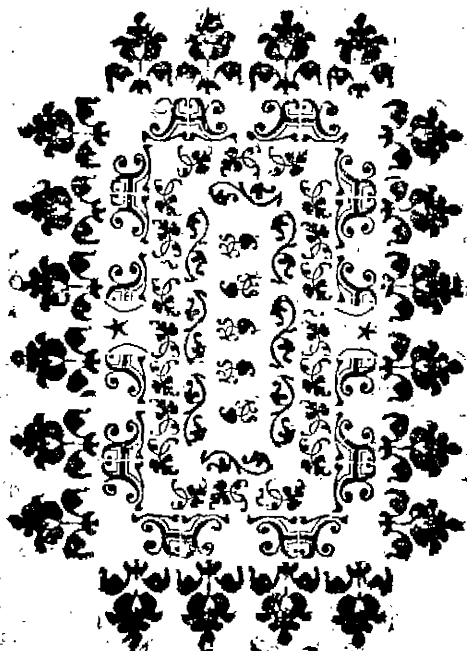
Ratio autem huius ordinis, quem Sanctissimus Præceptor seruauit, ex rebus ipsis tradendis satis liquet. Nam cum origines præsupponatur personis, oportuit primo loco de illis sermonem instituere. Et deindè personarum prius sunt considerandæ se-

eundem se, quam in comparatione ad alia. Et vterius in cõsideratione personarum secundum se, prius agendum erat de communibus, quam de particularibus.

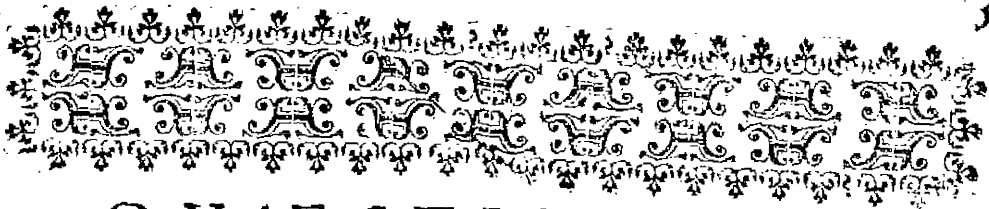
Potestque alia via ratio ordinis iam dicti tradi ex his, quæ addit Nazarius in explicatione proemij Sancti Doctoris. Etenim in qualibet scientia, & quolibet illius tractatu supponitur subiectum illius: & hoc supposito, eius principia primo locò traduntur. Postmodum subiectum ipsum in communi cõsideratur: & deindè partes illius subiecti, aut quasi subiecti: & tandem proprietates ex eo, & ex eius subiectiuis, aut quasi subiectiuis partibus dimanantes. Quem ordinem in Philosophia Aristoteles seruauit, vt ibidem explicuit D. Thomas. Cum igitur subiectum huius tractatus sit Trinitas diuinarum personarum in vna essentia: propterea iuxta præscriptum Aristotelis agit primo D. Thomas de principijs, aut quasi principijs diuinarum personarum constitutiuis, & distinctiuis, quæ sunt relationes consequentes nostro modo intelligendi origines, de quibus, vt potè earundem relationum quasi fontibus, primo loco ageadumerat. Secundò differit in communi de nomine, & ratione personæ secundum absolutam eius considerationem, & de alijs ad eandem sic sumptam spectantibus. Et deindè de singulis personis in particulari sermonem instituit: ac tandem tradit proprietates, ac quasi passiones personarum, quæ sunt æqualitas, similitudo, missio, &c.

Nazarus

*Aristoteles
D. Thom.*

Q V A E.

QVAESTIO XXVII.

De Processione diuinarum Personarum.

CONSIDERATIS Autē ijs, quæ ad diuinæ essentia: unitatem pertinent, restat considerare de ijs, quæ pertinet ad Trinitatem personarū in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundum ordinem doctrina: prius considerandū est de origine, siue processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

ARTICVLVS I.

Vtrum processio sit in diuinis?

1. dist. 13. art. 1. & 4. contra gent. c. 11. & po. q. 10. ar. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in diuinis nihil est mobile, neque extraneum. Ergo neque processio.

¶ 2 Præterea. Omne procedens est diuersum ab eo, a quo procedit: sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas; ergo in Deo non est processio aliqua.

¶ 3 Præterea. Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare: sed Deus est primum principium, ut supra ostensum est: ergo in Deo processio locum non habet.

Sed contra est, quod dicit Dominus Ioann. 8. Ego ex Deo processi.

Respondeo dicendum, quod diuina Scriptura in rebus diuinis nominibus ad processionem pertinentibus utitur. Hanc autem processionem diuersi diuersimodè acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem, secundum quod effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius dicens,

Filium procedere a Patre sicut unam eius creaturam, & Spiritum sanctum procedere a Patre, & Filio sicut creaturam vtriusque. Et secundum hoc, neque Filius, neque Spiritus sanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Ioann. vltim. Ut simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus. Et de Spiritu sancto dicitur 1. Corinth. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti: templum autem habere solius Dei est. Alij vtrò hanc processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur procedere in effectum, in quantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicens, ipsum Deum Patrem Filium dici, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dici Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis Ioann. 5. Non potest facere a se Filius quicquam. Et multa alia, per quæ ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, vterque accepit processionem, secundum quod est aliquid ad extra. Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra: ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quæ est ad intra. Et hoc maxime patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. Quicquid autem intelligit, ex hoc ipso quod intelli-

git, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo voci. Cum autem Deus sit super omnia, quæ in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora; sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, quibus etiam similitudo affertur a representatione diuina.

Non ergo accipienda est processio secundum quod est incorporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorum effectum, ut calor a calefaciente in calefactum; sed secundum emanationem intelligibilem, ut potè verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides Catholica processioem ponit in diuinis.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorum materiam, vel in exteriorum effectum: talis autem processio non est in diuinis, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod id, quod procedit secundum processioem, quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo, à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, nõ oportet esse diuersum: imò quæto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo, à quo procedit. Manifestum est enim, quod quæto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectua lis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc, quod actum intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellectu. Unde, cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (ut supra dictum est), necessè est, quod Verbum diuinum sit perfectè vnum cum eo, à quo procedit, absque omni diuersitate.

Ad tertium dicendum, quod procedere à principio ut extraneum, & diuersum, repugnat rationi primi principij; sed procedere ut intimum, & abs-

que diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus, in ratione huius principij includitur conceptio sue artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primū principium. Deus autem, qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas, ut artifex ad artificia.

Prima Conclusio.

In diuinis est verè, & propriè aliqua processio.

Secunda Conclusio.

Hæc processio non est secundum modum, quo reperitur in corporalibus, scilicet, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorum effectum; sed secundum emanationem intelligibilem.

DISPUTATIO I.

De Processione diuinarum Personarum.

VR. Primo loco de origine, seu processione personarum disputatio excitetur, satis constat ex nuper dictis; & idè quò ad hoc in præsentem nihil amplius occurrit dicendum.

Animaduersionis tam pro hac, quam reliquis huius nostri Cursus Theologici disputationibus non parum obseruanda.

Antiquum currendi modum, pristinum uè procedendi stylium in hac, & reliquis huius secundi Theologici nostri Cursus tomis disputationibus mutatum, quis fortè mirabitur. Cum enim aduersariorum sententia in primo tomo suis stipata rationibus prima currenderit, deinde nostra, vel (ut verius loquamur) Angelici Doctoris sententia; & demum solutiones ad argumenta aduersæ sint sublecutæ: ordine in hoc tomo variato

Animaduersionis pro sequentibus tomis Cursus disputationibus.

Thomistica præcedit oppositam, & hæc suis cum fundamentis, & eorum solutionibus tandem collocatur. Cæterum mutationem hæc, & antiquum currendi modum non sine graui fundamento inuersum esse, putandum est. Ad id enim nos, inter alia, Doctissimorum virorum compulsi non semel iterata petitio; ex eo quod præsens modus currendi, stylusue hic procedendi clarior pristino, & minus illo laboriosus videtur. Quandoquidem facilius logè, & clarius argumentis occurritur immediatè locatis, quam multo ante propolitis, & non nisi magna paginarum reuoluta copia inueniendis. Quare, vt eorù venerabili petitioni debito prætolemur obsequio, sic metam huius nostri cursus attingere consuleo decreuimus. Verùm non idèd intelligendum est, formalem, vt sic dicamus, incepti cursus stylum naud minimum fuisse mutatum. Stylus namque nostri ratio, quem hucvique sumus secuti, non in hoc, quod primam, vel vltimam sedem argumenta opposita occupent, sita est: (id namque valde est materiale, vt potè, vt sic dicamus, localem vel situalem collocationem dumtaxat importans) sed in hoc, quod eodem modo fulgentissimi Ecclesiæ ubari Magni Aquinatis mentem profundissimam patefacere gestiat, eius testimonia fideliter referat, eorundem vim perpendat, à suisque interpretacionibus vindicet, rationes non aliunde, quam ex ipsiusmet. Thomæ testimonijs desumat, lacertatem in eis pretiosam margaritam pro viribus inuenite contendat; & aduersariorum denique euasiones eis adhibitas, vel quæ adhiberi poterant, impugnet, & evertat: quod eodem prorsus modo in hoc, & sequentibus tomis, Deo dante, præstabimus; sicuti in priori id pro exiguis nostris viribus præstare conati sumus. Itaque eisdem ramis, licet diuersimodè collocatis, variegata eadem vterque tomus est arbor, non diuersa; à simplici pullulat radice, non duplici. Idem equidè est hortus terminis, quos ultra non extenditur, conclusus Thomisticis, in quo Angelici eiusdem præceptoris idem met incorruptus fluius erumpit, qui languidas eius rosas suæ amantitate coronat, ac torreate voluptatis suæ in vitam efficit reuifescere æternam.

Hic igitur fluius, qui nobis
Canstis annibus etat
Vtilior, nullas confessus murmurè ripas,
 in vtroque nostri cursus tomo impermixtus
 omnino, ac proinde idem prorsus in am-
 bobus formalis, & ipsissimus (vt
 sic loquamur) stylus
 reperietur.

Claud. de
 conf. Mal.
 Theod.

D V B I V M I.

An aliqua processio sit in diuinis?

Huius dubij decisio clarior maneat, primo loco termini illius explicandi sunt.

§. I. Explicatio tituli.

PRO Tituli ergo intelligentia notandum est, tres in eo terminos contineri. Primus quidè *aliquæ processio*, qui (vt constat ex ijs, quæ tradit Thom. in præsentibus, & quælibet. 10. de Potentia art. 1. necnon in 1. distinct. 38. quælibet. 1. art. 1. in corpore) licet soleat interdum sumi pro motu locali progressu; interdum pro actione, siue immanente, siue transeunte, qua aliquid procedit ab alio vt à sua causa, vel principio; & ita ex hoc capite prædicta particula, quantum est ex vi sua, & cum præcisione sumpta non videtur sumi, prout trahitur & determinatur ad aliquem ex his modis procedendi determinatè sumptam, sed indeterminate & indistinctè pro aliquo processionis modo: attamen, hoc ipso quod addatur illa particula *in diuinis*, accipitur, prout trahitur & determinatur ad processionem secundum actionem, siue emanationem immanentem: liquidem, quod procedit in diuinis, quippe quod eo ipso est realiter Deus; non potest non procedere à Deo, & manere in Deo. Secundus est, *ly sit*, per quem denotatur, an re vera, actu, & formaliter; & nõ solum ex parte nostri modi concipiendi, aut virtualiter, metaphoricè, siue translative sit in diuinis aliqua processio. Tertius tandem, *ly in diuinis*, id est, an intra Deum ipsum, seu intra naturam diuinam sit talis processio: vt per hoc innuatur, non esse sermonem de processionibus, quæ emanant à Deo, & sunt passivè (modo tamen in primo tomo nostri cursus Theologici tractatu 5. disputat. 3. dubio vnicò insinuato) extra ipsum Deum, nempe in creaturis. Et ita sentus totius tituli est, an intra Deum sit secundum rem, formaliter, & propriè aliquis modus processionis?

Animaduertit pro licet tituli.
 D. Thom.

§. II. Sententia Catholica.

Dicendum ergo est, dari in diuinis, seu intra Deum actu, verè, & formaliter realem processionem vnius personæ ab alia. Hæc est de fide. Nam Ioannis 8. Filius, qui est vna ex personis Trinitatis, de se ipso loquens, inquit: *Ego ex Deo processii, & veni.*

Cæclusio de fide, & processio ex Scriptura.
 Ioanna. 8.

Rape' Hilsr. Athan. Cyrill. August. Glos. Ioann. 16.

Quem locum explicant de æterna Filij processione Rupertus lib. 5. de Glorificatione Trinitatis cap. 14. Hilarius 6. de Trinitate. Athanasius in expositione fidei, Cyrillus Augustinus, Glossa, & alij. Et cap. 16. *Qui à Patre, & venit in mundum. Quod* itumoniomnes Patres, & recentiores expositores, & de eadem intellexerunt. Illud discipuli, ut patet ex verbis scripturis. *Nunc scimus quia scis omnia non opus est tibi, ut quis te interroget: hoc credimus, quia à Deo existit.* Quæ cogitationes, & quid velint te interrogare, antequam interrogeris, & in hoc id est propter hoc, aut hoc argumento credimus, quia à Deo existit, id est, à Deo processisti ut Filius eius naturalis. Quia habere ita perspetas hominum cogitationes proprium est Dei. Et in Symbolo Nizeno dicitur, *Deum de Deo. Psalm. 2. & 109. Ego hodie genuite.* Quod de hac æterna processione Verbi intellegunt Athanasius lib. 5. contra Arrianos. Augustinus, Basilus lib. 2. contra Eunomium in medio, & post medium, & alij. Proverbiolum 8. *Ante omnes colles ego parturiebar, vel generabam me, ut legunt Septuaginta.* Quæ verba de eadem processione explicant nos. Ter Cyrillus lib. 5. Theauri cap. 5. & sequentibus. Basilus lib. 2. & 4. contra Eunomium. Origenes homil. 9. in Isaiam, & homil. 6. in Ieremiam.

Symbolum Nizenum. Psal. 2. & 109. Athan. August. Basl. Proem. N. Cyrill. Basl. Origen.

3 Et similiter de Spiritu Sancto, qui est una et siminis personis, inquit Christus Dominus Ioan. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Quod testimonium tam Patres Latini, quam Græci Concilij Florentini intellexerunt de æterna processione Spiritus Sancti. Nam Græci utebantur illo ad probandum contra Latinos, Spiritum Sanctum procedere æterna processione à solo Patre: ac proinde supponebant, esse intelligendam de hac processione. Latini verò admittentes hoc ut certum respondebant, id non obitare, quompius Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio. Et ita constat ex communi consensu, tam Græcorum, quam Latinorum illius Concilij, prædictum testimonium intellectum fuisse de æterna processione Spiritus Sancti.

Ioann. 16. Hilat. August. Ad Rom. 8. Ioann. 15.

Et deinde cap. 16. eiusdè Ioan. dixit Christus Dominus de Spiritu Sancto: *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet.* Quod Hilarius lib. 8. de Trinitate, & Augustinus tractatu 100. in Ioannem explicant de acceptione naturæ diuinæ, quam Spiritus Sanctus per suam æternam processionem accepit à Patre, & Filio. Et ad Romanos 8. & Ioan. 15. Spiritus Sanctus vocatur Spiritus Christi, & veritatis, quia procedit à Filio, & expli-

cat Concilium Alexand. ut habetur in epistola 10. Cyrilli, & in primo tomo Concilio cum inter acta Concilij Ephesini. Et tandem hoc ipsum definitum est in illo Symboli Nizeni *Qui à Patre, Filioque procedit.* Et in Symbolo Athanasij. *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Coc. Alex. Cyrill. Coc. Ephes. Symb. Niz. Symb. Athan. nas.

4 Vnde nihil refert, si dicas, ex his testimonijs solū haberi, Deū esse principium, à quo aliquid procedit; non tamè, quod id, quod procedit, & per consequens processio ipsa, maneat intra Deum, ut in conclusione asserimus: quæ tamen duo esse inter se distincta, & non necessario connexa, constat ex eo, quod licet Deus sit principium, à quo creaturæ procedunt; non tamen propterea illæ, aut earum processio in eo manent.

Eunomij

Ex dictis igitur constat, hanc euasione nihil referretum, quia ex contextu & circumstantijs horum testimoniorum constat, quomodo id, quod in eis dicitur procedere à Deo, sit intra ipsum Deum, quippe quod est verus Deus, illique natura diuina per illam processionem saltem de materiali communicatur, ut intuenti prædicta testimonia una cum contextu, & circumstantijs eorum, nec non explicationes Patrum, quas adduximus, constabit. Tum etiam, quia de eo, quod in istis testimonijs dicitur procedere, in alijs dicitur esse in principio, à quo procedit; ut Ioan. 1. *Filius, qui est in sinu Patris.* Et cap. 10. *Ut cognoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* Et cap. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est; Et postea. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo.* Quod etiam de Spiritu Sancto constat omnibus istis testimonijs, in quibus asseritur, ipsum esse Deum: quia, quod procedit à Deo, & est Deus, non potest esse extra; sed necessario debet esse intra ipsum Deum. Vnde assertionem hanc tuentur tanquam de fide omnes Patres, & Theologi.

Præcludimus Ioann. 1. & 10. & 14.

§. III. Sententia Catholica duplici ratione ex Scriptura petita stabilitur.

3 Ratio autem fundamentalis nostræ assertionis non aliūde, quam ex testimonijs adductis desumenda est. Quoniam de Trinitatis mysterio, & de processionibus diuinis sentiendū est iuxta id, quod ex Scriptura, Concilijs, & Patribus habemus: tum, quia funiculus hic triplex difficile rumpitur, vel (ut melius dicamus) non potest dirumpi: tum etiam, quia cognitio processionum diuinarum superat captum rationis naturalis, ut docet D. Thomas infra quæst. 32. artic. 1. & nosibi dicemus: at ex Scriptura, Patribus, & Concilijs habemus dari actum, verè,

Prima ratio pro sententia Catholica.

D. Thom.

Dub. I. An aliqua processio sit in diuinis?

verè & formaliter in Deo, seu intra naturam diuinam processiones: ergo ita sentiendum est.

Secunda ratio.

6 Secundo probatur eadem assertio alia ratione ex Scriptura deprompta. Nam in diuinis seu intra Deum datur Trinitas personarum in vnitare numerica eiusdem essentia, iuxta illud Symboli Athanasij: *Fides autem Catholica hac est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitare veneremus.* Et infra. *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti vna est diuinitas, &c.* Ergo etiam debet dari vna persona improducta, à qua alia verè & formaliter habeant procedere intra ipsum Deum: & per consequens verè & formaliter dabitur processio intra illud. Hæc vltima cõsequentiã patet ex prioribus: siquidem nequeunt dari intra Deum personæ, quæ verè & formaliter habeant procedere ab ipso; quia ibidem detur processio earum. Prima verò consequentiã ex antecedenti patet. Tum, quia omnis multitudo debet reduci ad vnitatem, vt ostendit. D. Thomas supra quæst. 11. artic. 3. & 1. contra Gentes cap. 42. & ita in natura diuina debet dari vna prima persona, à qua omnes alia intra Deum existentes habeant verè & formaliter procedere. Sicut etiam propter proportionalem rationem omnes creaturæ debent esse a Deo, vt à primo & vnico principio. Tum etiam, quia alioqui darentur in diuinis plures personæ improductæ, pluraque prima principia: siquidem nulla ex personis diuinis procederet ab alia, vel alijs; & omnes creaturæ procederent ab ipsis: hoc autè pugnat cum hoc, quod est, personas illas diuinas esse eiusdem naturæ numericæ: quia, cum vna non procederet ab alia, ac proinde non distinguerentur oppositione relatiua productis, & producti, non possent non distinguui ratione naturarum, & proprietatum absolutarum, vt infra quæst. 40. latius ostendemus.

D. Thom.

7 Quam rationem adduxerunt, tum Concilium Nizenum in professione fidei, quam refert Nazianzenus oratione 50. de Fide Nizena: Tum etiam Damascenus lib. 1. fidei c. 11. circa medium, his verbis. *Quapropter nequetres Deos dicimus Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; sed vnum potius Sanctam Trinitatem Deum Filio, & Spiritu Sancto in vna causam* (intellige, secundum quod causa sumitur latè, & est idem, quod principium) *Patrem scilicet relatiu.* Tum etiam Synodus Sirnica Canone 26. vbi anathematizat eum, qui *innascibilem, & sine initio dicat Filium, tanquam duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos faciat Deos.* Quem Canonè Hilarius lib. de Synodis circa mediũ sic declarat: *Cum ergo vnus Deus*

Conc. Niz.

Nazianz. Damasc.

Synod. Sirnica.

Hilari.

fit, duo innascibiles esse non possunt; cum idcirco Deus vnus sit, cum Pater Deus sit, & Filius Dei Deus sit, quia innascibilitas sola penes vnum sit. Tum præterea idemmet Hilarius lib. 4. de Trinitate circa medium, & inter medium & finem, & lib. 5. columna ante penultima, & lib. 7. inter medium & finem. Tum denique D. Thomas 1. parte. quæst. 33. art. 4. ad 4. his verbis. *Dicendum, quod sicut in quolibet genere oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura oportet ponere principium, quod non sit ab alio, quod in genitum dicitur. Ponere igitur duos innascibiles, est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilarius dicit in lib. de Synodis. Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio, & sic non distinguerentur oppositio ne relatiua. Oportet igitur, quod distinguetur diuersitate naturæ.*

8 Nec refert, si contra rationem hanc obijcias primo, quod ex vnitare diuinæ essentia in tribus personis diuinis potius colligendum erat, omnes illas esse improductas, & nullam ex illis procedere ab alia: quia, quod procedit ab alio, debet habere distinctum esse, distinctamque naturam, saltem numericè, ab eo, à quo procedit, vt in processionibus creatis cerneret licet.

Hilari.

D. Thom.

Obiectio prima contra secundam rationem.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod inter alia, quæ sufficiunt, ad hoc vt vnum procedat ab alio, vnum est, quod sit personaliter realiter distinctum ab eo, à quo procedit, licet non sit distinctum realiter quoad essentiam. Sicut etiam videmus, quod adhuc in rebus creatis datur vera processio, quin detur distinctio realis quoad essentiam; sed sola distinctio realis quoad modum habendi eandem essentiam, vt patet in processione verbi creati, & adæquantis representatione speciei intelligibilis, quod est eiusdem naturæ cum specie intelligibili, & obiecto; licet differat realiter ab eis quoad modum essendi, vt constat ex ijs, quæ nostri Complutenses in libris de Anima disp. 18. à num. 34. vsque ad numerum 38. & deinde num. 40. docent: & nos in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tract. 2. de Visione Dei disp. 2. numero 139. & tractatu 3. de Scientia Dei disp. 2. numero 14. & deinceps tradidimus; & nihilominus verbum procedit realiter ab specie intelligibili, & ab illius obiecto.

Solutio.

N. Complut.

9 Imo hinc maior quoad hanc rem sumitur probatio, vt infra disp. sequenti num. 40. magis prosequemur. Nam cum processio, quæ est in diuinis, verbi gratia processio Filij, debeat esse secundum emanationem intelligibilem, ex eo quod hæc processio est omnium perfectissima, oportet, vt sit emanatio alicuius in eadem natura: siquidem id

Retorquetur obiecto.

conuenit prædictæ emanationi adhuc in creatis, & quod distinctio realis, quæ ibidem interuenire debet, sit in diuerso modo habenditalem naturam, scilicet in personalitatibus: quia, vt num. 21. dicemus, summa perfectio emanationis intelligibilis, quæ ex se est communicatiua eadem naturæ, quæ intelligitur, petit, vt sit summe perfecta, tunc eandem naturam intellectam communicet tanquoad substantiam, quam quoad omnes quod ad lineam naturæ, siue in esse reali, siue in esse intelligibili pertinentes: & ita solum distinguatur producaens, & productum pensis id, quod non spectat ad lineam naturæ, scilicet secundum personalitates, quarum vna sumpta in concreto sit producaens, & alia producta: ex eo quod istæ sunt incompossibiles in vna & eadem persona, vt ex se constat.

Obiectio 2^a.

10 Ex quo etiam nihil obest, si secundo obijcias contra eandem rationem, quod si etiam omnis pluralitas reducenda sit ad unitatem in rebus creatis, quatenus omnes illæ reducuntur ad primum ens, à quo habent esse; non tamen in personis diuinis: quia de ratione illarum est, vt habeant naturam diuinam, sintque ens à se, ac proinde nequeunt esse ens ab alio.

Confirmatio.

Quod etiam potest confirmari ex eo, quod de ratione Dei est, vt sit primum ens, primumque principium: repugnat autem primo enti, primumque principio esse ab alio. Sicut in scientijs primæ conclusioni vt tali repugnat, quod deducatur ex alia priori conclusione; sed ratio primæ conclusionis solū potest conuenire illi conclusioni, quæ ex altera non inferitur.

Responsio ad obiectioem.

Ex dictis igitur constat, hanc obiectionem nihil obesse. Nam ad rationem personæ habentis naturam diuinam tantum requiritur, quod non sit ab alio vt à vera causa, seu à communicante illi diuersam naturam, siue quoad substantiam, siue quoad modum eandem naturam habendi, qui pertineat ad lineam naturæ. Nam quæuis creatura, præcise quia talis, debet esse ab alio tanquam à vera causa: & ita vel non potest ei communicari quoad substantiam eadem natura secundum numerum, vel, si ei communicatur, nequit communicari ipsi prædicta natura sub eodem modo essendi, nèpe sub modo essendi naturali & entitatio; sed sub diuerso exijs, quæ pertinet ad lineam naturæ nempe sub modo essendi representatiuo siue intelligibili: & ratione huius solet dici absolute communicari illi diuersam numero naturam. Nā sicut ad hoc, quod absolute & simpliciter dicatur communicari alicui eandem numero naturam, requiritur, vt communicetur ei talis natura sub modo essendi naturali & entitatio: ita ad hoc, vt non cum addito, scilicet in esse representatiuo, sed absolute &

simpliciter dicatur non communicari eandem numero naturam, satis est, quod non communicetur sub modo essendi naturali & entitatio. Videantur ea, quæ nostrum Collegium Complutense in lib. Phisicorum discutit. 8. num. 7. & 8 docet, & illa, quæ nos in 1. tomo tractatu 3. disp. 2. diximus.

11 Ad confirmationem autem, siue explicitationem patet etiam ex dictis. Quoniam persona diuina non dicitur primum ens, primumque principium, nisi quia non est ab alio vt à causa, estque primum principium, primaque causa creaturarum; non verò excludit, quod communicetur essentia Dei vni personæ diuinæ ab alia per puram originem liberam ab imperfectionibus iam dictis veræ & propriæ causalitatis. Nam hoc ipso, quod per illam originem & processionem communicetur eadem omnino natura, quæ est improducaens, & quoad omnem modum suæ lineæ, oportet, vt illa processio sit omnium perfectissima: siquidem est processio summe assimilatiua producti cum producaente: & per consequens etiam oportebit, tum quod per illam communicetur natura diuina: siquidem sola natura diuina potest per processionem omnium perfectissimam realiter loquendo communicari, solaque ipsa est quoad omnem modum numericum spectantem ad naturæ lineam communicabilis: ex eo quod sola ipsa potest sic esse in pluribus suppositis: tum etiam, quod talis processio sit intra Deum: quandoquidem processio, quæ est communicatiua naturæ diuinæ, non potest non esse intra Deum.

12 Vnde exemplum illud de prima conclusione in hac confirmatione adductum nihil quoad præsens virget. Sicut nec exemplum de primo principio conclusionum virget: quia, sicut primæ conclusioni non repugnat deduci ex primo principio, bene tamen ex conclusione alia: ita primo enti, primoque principio, quatenus conuenit omnibus Trinitatis personis vt talibus, non repugnat nisi quod sit ab alio vt à causa, & quod dependenter ab alio vt à vera causa habeat rationem primi principij, seu (quod in idē quo ad præsens redit) primæ causæ respectu creaturarum: quoniam solum dicitur primum per exclusionem dependentiæ ab alio priori tanquam à vera causa, respectu illius.

Secundo responderetur, siue magis explicetur prædicta solutio. Etenim licet repugnet, Deum secundum suam naturam procedere ab alio, ita quod eius essentia ab alio producat: ex eo quod prædicta essentia est primum & improducaens, & ideo solum potest ab vna persona alteri communicari, non verò producaens: tamen non repugnat, quod in ratione personæ procedat Deus ab alio, id est, ab alia persona diuina, quando persona producaens

Solutio ad confirmationem.

Alia solutio.

cedens

cedens est talis conditionis, vt non petat esse originis priorem, quam alia, aut alia ex eisdem personis, vt in persona Filij, & Spiritus Sancti constat. Quare, etsi repugnet, idem secundum naturam, aut secundum personam esse simul productum, & improductum; non tamen, quod secundum naturam sit improductum, & secundum personam productum.

Tertia obiectio.

13 Nec etiam obstat, si tertio contra eandem rationem cum Scoto (cui hæc ratio D. Thomæ non placet) obijciatur, quod vnitas diuinæ essentia, & immultiplicabilitas illius probatur ex infinitate eiusdem essentia; non verò ex hoc, quod in diuinis non datur duo innascibiles; ergo male in hac ratione infert D. Thomas, prædictas personas fore diuersæ naturæ, si vna non procederet ab alia, seu si essent duæ personæ innascibiles; sed id solummodo ex sola finitate & limitatione naturæ colligi poterat.

Disiunctur.

Respondetur enim, quod quemadmodum ex infinitate diuinæ essentia; vtique concluditur, scilicet, prædictam essentiam non posse esse nisi vnicam; & personas diuinæ non posse distingui nisi oppositione relatiua, seu (quod in idem quoad præsens redit) per hoc, quod se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit; & e contra: quoniam infinitas illius peti, vt omnis perfectio absoluta, quæ est in vna persona, sit in alia, vt quæst. 40. dicemus; ideoque si semel distinguantur, raturum potest esse per hoc, quod opponatur relatiue, seu per hoc, quod vna persona procedat ab alia; non verò ratione essentia, aut alicuius perfectionis absolutæ: ita ex hoc, quod personæ diuinæ distinguantur sola relatiua oppositione, seu præcise per hoc, quod vna procedat ab alia, colligitur vnitas, ac proinde infinitas diuinæ essentia; & è conuerso ex hoc, quod personæ distinguantur, & non per oppositionem relatiuam, optime infertur diuersitas iam dicta in essentia, seu natura inter easdem personas. Sicut è contra ex finitate & limitatione alicuius nature optime colligitur, illam secundum suum esse naturale & entitatum non posse eandem omnino subsistere in duabus personis; sed debere saltem numerice distingui: & insuper personas illas non distingui sola oppositione relatiua; sed suis proprietatibus absolutis: & ex eo, quod prædictis proprietatibus absolutis distinguantur, colligimus, tum, illam essentiam esse finitam, & limitatam, vt quæst. 40. nuper citata magis explicabimus: tum etiam, quod hoc ipso, quod sit secundum suum esse naturale & entitatum in pluribus, debet ibidem numero saltem distingui.

14 Diximus, in idem redire, quod persona non distinguantur nisi oppositione relatiua; &

quod personæ mutuo se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit, & è contra.

Quonia, vt ex infra dicendis amplius patebit, ex tribus generibus relationum, nempe, vnitatis, & numeri; mensuræ, & mensurabilis; producentis, & producti adæquantibus totum esse relatiuum, duo illa priora nequeunt in Deo, maxime tanquam constituentia personas diuinæ, & illas distinguentia, inueniri; vt docet, D. Thomas infra quæst. 28. art. 4. & nos ibidem latius dicemus. Quare ad constituendas, & distinguendas easdem personas diuinæ, quæ sola oppositione relatiua constitui, & distingui debent, super hoc, quod vna respiciat aliam, solum restabit relatio originis, seu relatio procedentis ad eum, à quo procedit; & è contra. Et ita in idem quo ad præsens redit, vnæ personam debere distingui ab alia sola oppositione relatiua; & distinguendas esse per hoc, quod se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit; & è contra. Videantur nostri Cō-N. Complutenses in Logica disp. 14. quæst. 4. & D. tenses. Thomas infra quæst. 28. art. 4.

D. Thomæ.

D. Thomæ.

§. III. Eadem Catholica sententia alia ratione scilicet.

15 Vltimo probatur assertio quadam congruentia ex Angelico Deo re in præsentia, & quæst. 10. defectentia. 1. desumpta, quæ potest sub hac forma proponi. Nam intra naturam intellectualem creatam, & per consequens imperiectam, datur processio, qua v.g. verbum imperfectioribus admixtum procedit ad intra: ergo, cū Deus sit naturæ intellectualis perfectissimæ, dabitur etiam intra illū processio, qua perfectissimum verbum v.g. intra illum procedat. Antecedens probat D. Thomas sequentibus verbis. *Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proneniens, & ex eius natura procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* Potestque idem antecedens explicari inductione generali nostrarū intellectuum naturalium, necnon & intellectuum Angelicarum, per quas hoc ipso, quod cognoscantur obiecta eis connaturalia, producit verbum. Cōsequenter verò probatur. Nam si intra naturam intellectualem creatam, ac proinde imperiectam, producit verbum imperfectioribus inuolutum, hoc ipso quod intelligat obiecta sibi connaturalia: etiam intra naturam intellectualem perfectissimam, nempe diuinam, producet verbum perfectissimum, hoc ipso quod Deus intelligat.

D. Thomæ.

Obiectio prima contra illam.

16 Nec obest, si dicas, ex hac ratione non suaderi

suaderi intentum; quia maxima illa, in qua innititur, nempe, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, format verbum*, est falsa, ut patet in visione beatifica creata, per quam etiam Deus quiddam dicitur intelligatur, non tamē per eam producit verbum, ut constat ex ijs, quæ tomo 1. huius nostri *Cursus Theologici tract. de Visione Dei disp. 2. num. 206.* & deinceps diximus, & ex illis, quæ N. Complut. in lib. de Anima disp. 21. num. 78. docent.

N. Complut.

Prior illius lo-
lutio

Non itaque hoc obest. Quoniam nec Angelicus Doctor, nec nos cum illo adducimus rationem hanc, ut demonstrationem, vel ut rationem probabilem se sola, & non supposita fide suadetem hoc mysterium; sed tantum, ut congruentiam quandam non parum aptam ad illud supposita eadē fide explicandum, quaque satis declaratur, quomodo nihil ab aduersarijs adducitur, quod oppositum huius mysterij, siue processiois intra Deum conueniat. Vnde contra hoc nihil obest obiectio adducta. Nam, ut in tractatu nuper citato innuimus, maxima illa ab Angelico Doctore in hoc art. adducta, nempe quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis*, non est intelligenda de quavis intellectione, ita ut fiat distributio pro singulis generum; sed tantum pro generibus singulari; & denotetur, quod in quouis ordine, & serie intelligentium, hoc ipso quod intelligatur in illo, debet dari intra eum aliqua processio verbi ad intra. Hoc autem verissimū est. Nam intra seriem intelligentium intellectione creata ordinis naturalis datur aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur per eam, intra hunc ordinem debet dari ad intra productio, & processio verbi: imō omnis intellectio ordinis naturalis illud producit: ac proinde in hoc ordine potest fieri distributio pro singulis generum, ut in 1. tomo tract. 2. disp. 2. num. 23. diximus. Quamuis ad hanc maximam Angelici Doctoris, & intentum eius per accidens se habeat, quod in intellectione ordinis naturalis possit fieri prædicta distributio pro singulis generum quoad hoc, quod est esse productiones verbi. Et similiter in serie intelligentiū intellectione creata supernaturali, & diuini ordinis datur aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur, producit verbum, ut in omnibus intellectioneibus supernaturalibus, vnica excepta visione beatifica, cernere licet.

17 Hinc igitur satis congruenter deducitur ratio Angelici Doctoris. Nam si intra ordi-

nem creatum intelligentium intellectione naturali debet dari aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur per illam, formatur verbum: & similiter intra ordinē intellectiois supernaturalium, & creaturum hoc ipsum contingit: non est cur intra ordinem intelligentium per intellectiois in creatam, & diuinam per essentiam non debeat dari aliqua intellectio, nempe Paterna, per quam intra Deum datur processio verbi: sicut in alijs intellectiois iā dictis datur ad intra processio verbi manentis intra intelligentes per ipsas.

Secundo potest responderi ad hanc obiectionem dicendo, mentem Sancti Doctoris tantum esse manuducere nos ex ijs, quæ experiamur in nobis, non verò ex ijs, quæ inueniuntur in alijs, ad cognitionem huius mysterij, seu processiois verbi manentis intra Deum: quia ex nobis, & experimento cognitā a nobis facilius manuducimur in alia incognita: & propterea non dixit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, format verbum*, nihil aliud addendo; per quæ verba ample & debatur omnes alias intellectiones aliarum creaturarum, nempe Angelorum; sed asseruit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, & c.* Et statim addidit, *Quæ quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis*, ut innueret, se loqui de nostris intellectiois, quæ dicuntur verbum cordis, & significatur verbo vocis. Vnde etiam loquitur S. Doctor de solis nostris intellectiois ordinis naturalis, quippe nobis notioribus, & quas ut tales experiamur; non verò de intellectiois supernaturalibus, quas sola fide, ut tales sūt, non verò experimento attingimus. Et ita vis huius congruentiæ consistit in hoc, quod in nobis quicumque intelligit intellectiois ordinis naturalis, seu (quod in idem quoad præsens redit) intellectiois omnino sibi conaturali, debet ex hoc ipso, quod intelligit, dari intra illum processio verbi: ergo hoc ipso, quod Deus intelligat per intellectiois omnino sibi connaturalem, qua se ipsum intelligit, debet intra illum dari processio verbi: siquidem ea, quæ pertinent ad Deum, debemus intelligere ad instar eorum, quæ reperiuntur in nobis, quatenus intellectuales sumus, secundum quam rationem attingimus ordinem supremum, nempe intellectualem.

18 Nec etiam refert, si secundo obijcias, quod hoc ipso, quod in visione beatifica non producat verbum, neque etiam Deus videndo, & intelligendo se ipsum producat illud: siquidem visio beatifica, & creata est participatio intellectiois, seu visionis, qua Deus se ipsum videt: & ideo sicut participat hoc

Posterior eni-
datio eiusdē
obiectionis.Obiectio se-
cunda:Enucleatur ex
dictis ratio D.
Thom.

hoc, quod est videre Deum eo modo, quo ipse se videt, nempe, quidditatiue, & intuitiue, quamuis non comprehensiuè: ita participaret fecunditatem, qua produceret verbum eodem modo, nempe, quidditatiue representatiuè ipsius Dei, si semel per visionem, qua Deus se ipsum videt, produceretur ad intra verbum

Confirmatio prima.
D. Thom.

Confirmatur primo. Quoniam iuxta ea, quæ docet D. Thomas in hoc art. debemus intelligere diuina, non quidem ad instar eorum, quæ reperiuntur in creaturis imperfectioribus; sed ad instar illorum, quæ inveniuntur in creaturis nobilioribus: ergo si intellectio creata omnium nobilissima, qualis est visio beatifica, non producit verbum ad intra, nec etiam intellectio diuina illud producet.

Confirmatio secunda.

Potestque hoc ipsum explicari, & confirmari secundo in creaturis perfectioribus, & in intellectioibus ordinis naturalis earum, quibus quilibet Angelus seipsum cognoscit. Nam licet non repugnet, dari verbum creatum representans quemlibet ex Angelis, nihilominus intellectiones istæ nobilissimæ non producant illud, ut multi probabiliter volunt, vel saltem, si Angeli haberent sibi presentissimam, & vnitam suam essentiam in ratione verbi, seu obiecti actu terminantis intellectioem; sicut habent illam vnitam in ratione speciei intelligibilis, non producerent verbum: quemadmodum nec infunditur eis à Deo species intelligibilis representans illorum essentias, ex eo quod tales essentia sunt ipsis vnitæ in ratione speciei intelligibilis: ergo solum intellectiones imperfectæ non habentes vnitum, & præfens suum obiectum in ratione verbi producant illud: ergo nec hoc, quod est producere verbum, in creaturis est simpliciter perfectio, sed ad summum secundum quid: siquidem non reperitur in creaturis, & in intellectioibus perfectioribus, nec Deus habens sibi presentissimam suam essentiam in ratione obiecti actu terminantis intellectioem producet verbum: nec ex eo, quod contingit in creaturis circa productionem verbi, potest colligi, dari productionem verbi in diuinis: quandoquidem, quoties perfectiones creaturarum sunt talis conditionis, ut ex se postulent imperfectionem simpliciter, & ratione huius non inueniantur in creaturis perfectioribus, toties debet inde inferri, esse relegendas à Deo, ut inductiue constet.

Enotatio prima obiectio.

19 Non igitur hæc secunda obiectio refert. Quoniam potius ex hoc, quod visio beatifica, & creata sit participatio visionis, qua Deus seipsum videt, colligendum est, non habere tantam vim, tantamque fecunditatem, ut per eam producat verbum representatiuum Dei, prout est in se. Quoni

am ad hoc desideratur, ut non sit visio participata, & finita, sed visio Dei infinita, & per essentiam, ut in 1. tomo tract. 2. disp. 2. nu. 247. latius diximus: ex eo quod verbum representans quidditatiue, & intuitiue Deum debet esse eiusdem immaterialitatis cum illo, & habere eandem numero naturam in esse intelligibili cum ipso, ut ibidem latius ostendimus. Et ita cum hæc duo infinitatem, & non qualemcumque, sed infinitatem per essentiam inuoluant: quia nihil creatum potest esse eiusdem immaterialitatis, seu depurationis à potentialitate eum Deo, nec habere eandem numero naturam diuinam adhuc in esse intelligibili, ut in eadem disp. diximus: inde est, ut visio beatifica, & creata, hoc ipso quod sit participatio visionis in creatura Dei, nequeat habere tantam vim, tantamque fecunditatem, ut per eam producat prædictum verbum.

Adde primo, quod, ut in tractatu, & dist. Secunda conclusio. nuper citatis notauimus, visio beatifica non est participatio visionis notionalis diuinæ, seu visionis, qua essentia Dei prout in Patre se ipsam videt; sed præcise visionis essentialis Dei, quæ est communis omnibus personis Trinitatis: hæc autem, præcise quia essentialis, non habet producere verbum representatiuum Dei: alioqui Filius, & Spiritus Sanctus illud producerent.

Adde secundo, quod si sequamur secunda Posterior refutatio. dam illam explanationem rationis D. Thomæ 2. 17. traditam, nempe, Sanctum Doctorem, dum inquit, quod *quiscumque intelligit, ex hoc ipsa quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum &c.* loqui de intellectu ordinis naturalis, & nostra, ac proinde omnino connaturali nostro intellectui, tunc ex eo, quod contingit in visione beatifica creata, nequit deduci argumentum ad probandum, Deum, seu Patrem æternum se ipsum intelligentem non producere verbum. Quoniam visio beatifica creata non est omnino connaturalis videnti per illam, ut constat ex illis, quæ tomo, tractatu, & disp. citatis n. 170. diximus. Et ratio, D. Thomæ tantum innititur in hoc, quod visio, siue intellectio nobis omnino connaturalis producit verbum: & ita non erit cur visio, siue intellectio connaturalissima Deo, qualis est ea, qua se ipsum intelligit, non producat illud.

20 Ad confirmationem responderetur Prima confirmatio diuinitur. cedendo antecedens intellectum de creaturis perfectioribus formaliter in esse talium sumptis, seu quatenus perfectiores sunt; non vero de eisde quoad id, in quo non sunt perfectiores. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam visio beatifica creata habet de perfectione, quod sit visio quidditatiua Dei, prout est in se, & quod non in-

digeat verbo à se producto: ex eo quòd ver-
fatur circa diuinam essentiam, prout est in
se, & hæc sic attracta vnitur cum intellectu
beati in ratione verbi. Cæterum eadem vi-
sio habet aliquid de imperfectione, nimirū,
quòd cum hoc, quòd est non indigere ver-
bo à se producto, non habet fecunditatē
ad illud producendum; cum tamen aliæ in-
tellectiones crata, quæ sunt simpliciter im-
perfectiores eadem visione beatifica, ha-
beant fecunditatē, inuolutam tamen eū in-
digentia verbi, ad ipsum producendum. Et
ita quoad hanc fecunditatem præcisam præ-
cisione purè præcisua ab indigentia expri-
munt excessum secundū quid respectu eius-
dē visionis beatificæ: ex eo quòd hæc nulla
ratione queit concipi sub conceptu fecun-
dæ respectu productionis verbi. Quare: cū
intellectio diuina cōtineat perfectiones om-
nium intellectionum, & non vtcūquē, sed
sub nobilissimo modo cōtinendi, oportet,
vt habeat id perfectionis, quòd est in vi-
sione beatifica, nempe, esse visionem quid-
datiuam Dei, prout est in se, & non indi-
gere verbo, & insuper id, quòd est in alijs
intellectionibus, nobiliori tamē modo ha-
bitum, scilicet, producere verbum, nō qui-
dem ex fecunditate admixta cum indigē-
tia, sed ex pura fecunditate: quòd quidē
soli intellectioni increatæ Dei potest com-
petere.

Enodatur se-
cunda cōfir-
matio quoad
primam par-
tem.

21 Ad secundam confirmationem res-
pondetur negando antecedens quoad pri-
mam eius partem, nimiram, quòd Angeli
per intellectionem, qua quiuis ex illis se ip-
sum cognoscit, nō producit verbum. Et ra-
tio negandi prædictum antecedens constat
ex ijs, quæ in 1. tomo tract. 2. disp. 2. num.
224. & 230. necnon & 248. diximus. Et ad
probationem patet ex dictis ibidem, quo-
modo essentia Angeli non habet sufficien-
tem actualitatem ad hoc, vt per se ipsam sit
præsens suo intellectui in ratione obiecti a-
ctu terminantis intellectionem: ac proinde
non posse per se ipsam vniri cum eodem in-
tellectu in ratione talis obiecti, sed necessa-
riò indigere verbo: ex eo quòd de ratione
verbi, aut eius, quòd in ratione verbi, si uē
obiecti actu terminantis intellectionem vn-
nitur, debet esse esse essentialiter intellectū,
id est, esse talis conditionis, vt non possit nō
esse semper actu terminans intellectionem
primariam, seu omnino connaturalem sui.
Sicut de ratione eius, quòd vnitur per mo-
dum speciei intelligibilis, est, quòd indispen-
sabiliter ex se habeat esse habitualiter, &
proximè intelligibile, vt ibidem latius ex-
pendimus. Et propterea asseruimus, esse
propriū solius essentia diuinæ vniri per se
ipsam cum intellectu in ratione verbi, seu
obiecti actu terminantis intellectionem: ex

eo quòd sola ipsa est essentialiter intellectu
per intellectionē primariā, seu omnino cō-
naturalem sui, scilicet, per intellectionem
diuinam.

Ad secundā verò partē eiusdē antecedētis, Quoad pos-
teriorē par-
tem dissolui-
tur primo.
nimirū, quòd saltē, si Angeli haberent sibi
præsentissimā suā essētiā in ratione verbi,
seu obiecti actu terminantis intellectionē,
tūc nō producerēt illud per prædictā intel-
lectionē, qua vnusquisque se ipsū cognos-
cit, responderetur primò, quòd in eo euentu
Angeli producerent verbum, nō quidē ex in-
digētia, sed ex pura fecunditate, sicut Deus;
& non vtcumque, sed infinitæ perfectionis.
Quia essentia, quæ potest vniri in ratione
verbi, seu obiecti actu terminantis intel-
lectionē, habet ex se esse essentialiter intel-
lectā, estque suum *intelligere*, vt tract. & disp.
nuper cit. n. 248. diximus. Essentia autem,
quæ est obiectū essentialiter intellectu, est-
que suū *intelligere*, est etiā essentia infinita,
ac proinde diuina, & ratio producendi ver-
bū infinite perfectū: & ita Angelus ille es-
set, & non esset Angelus.

22 Secundo ad eandē antecedētis partē res-
pōdetur, quòd adhuc dato gratis, essentia
Angeli esse vnita cum suo intellectu in ra-
tione obiecti actu intellectu, seu actu termi-
nantis intellectionē; & nihilominus essentia
manere finita, sicut modò est (quòd tamē in
sentētia D. Thomæ loco cit. explicata pug-
nantia inter se inuoluit): ac tandem etiā da-
to, tunc Angelum non producere verbum,
nihil indē contra nos: quia id prouenit, par-
tim ex perfectione essētiæ Angelicæ, ex eo
quòd haberet actualitatem sufficientē, vt
vniretur in ratione obiecti actu intellectu;
& partim ex imperfectione, ex eo quòd nō
haberet tantam perfectionē, quanta requiri-
tur ad producendum verbum ex pura fec-
cunditate, scilicet, perfectionem infinitam,
quæ omnino requiritur ad illud sic produ-
cendum. Quare: cum Deus habeat omni-
modam perfectionem excogitabilē, oportet,
vt producat verbum ex fecunditate, licet
essētia diuina per se ipsam sit vnita cū suo
intellectu in ratione obiecti actu intellectu.

Vndē vis rationis Diui Thomæ con-
sistit in hoc, quòd in creaturis intellectu
producit verbum, ita vt hoc pertineat ad
earum perfectionem, denudabilem tamen
ab imperfectionibus: ex eo quòd productio
verbi cum præcisione sumpta nihil expri-
mit imperfectionis: dato tamē, quòd aliquā
dò prædicta intellectione illud nō producat,
ex eo quòd obiectum ipsius intellectionis
est per se vnitū in ratione obiecti actu in-
tellecti, seu actu terminantis intellectionē,
tunc hoc partim prouenit ex perfectione,
nempe, ex eo quòd non indigeat verbo;
partim autem ex defectu & carentia illius,
nimi-

Occurritur
secundo ad
eandem par-
tem.

Enucleatur
ex dictis ra-
tio D. Tho-
mæ.

similium ex eo, quod licet non indigeat verbo, non tamen habet vim sufficientem ad producendum illud ex sola fecunditate: quoniam ad hoc necessario requiritur perfectio infinita: ergo, cum in Deo reperiatur infinita perfectio, oportebit, ut ex eius intelligentia producat verbum non ex indigentia, sed ex fecunditate.

23 Ratio autem, ob quam diximus, quod hoc ipso, quod essentia aliqua sit per se ipsam vnita in ratione obiecti intellecti cum suo intellectu, tunc si non producit verbum, id prouenit, partim ex eo quod non haberet tantam perfectionem, quantum requiritur ad illud producendum ex fecunditate, nempe, ex eo quod non haberet perfectionem infinitam, potest reddi ex eo, quod in eo euentu productio verbi arguit, & petit perfectionem infinitam in producente. Hoc autem inde liquet: quia verbum in eo euentu productum non posset esse verbum, quod solum in esse representatiuo esset eiusdem naturæ cum re intellecta: quandoquidem verbum illud est per se primo institutum, ad hoc ut constituat obiectum, quod representat, in ratione obiecti actu intellecti, seu actu terminantis intelligentiam, ut constat ex dicto tomo 1. huius nostri Cursus Theologici tractatu 2. disput. 2. dub. ultimo. Et cum essentia illa Angeli per se ipsam haberet in eo euentu esse actu immediate terminantem intelligentiam, non posset reddi, & constitui in ratione prædicti obiecti per tale verbum. Sicut, quod est per se ipsum lux, nequit constitui ab alio in ratione lucis, ut ex ijs, quæ disputat. nuper citata num. 222 asseruimus, satis liquet. Et propterea oportet, quod verbum tunc productum haberet produci ex fecunditate, ut ex se, & ex modo dictis constaret tandem, quod esset eiusdem naturæ, non in esse intelligibilitantum, sed in esse naturali, & entitatiuo cum essentia Angeli producente illud per prædictam intelligentiam, qua se ipsum intelligit. Constat autem, essentiam finitam non posse esse rationem producendi verbum eiusdem naturæ sub esse naturali, & entitatiuo cum intelligente, sed hoc arguere infinitatem tam in essentia, quatenus communicata sic verbo, quam in eadem essentia, ut est ratio producendi tale verbum, ut in essentia diuina sic communicata Verbo diuino, & in potentia generatiua, quæ est in æterno Patre ad suam essentiam sic Verbo communicandam, cernitur. Vnde ex defectu huius infinitæ perfectionis non potest Angelus in eo euentu producere verbum per illam intelligentiam, qua se ipsum intelligit.

24 Nec tandem obest, si obijcias tertio contra eandem tertiam rationem Diui Thomæ, quod per intelligentiam produ-

ci verbum arguit imperfectionem in ipso verbo, aut in producete illud ergo &c. Antecedens probatur. Quia, vel verbum producit ex nihilo, vel ex aliquo? Si ex nihilo, tunc eo ipso erit quid creatum, & imperfectum: quia processio ex nihilo est propria creaturæ, quæ necessario est inuoluta imperfectionibus. Si ex aliquo, tunc arguetur imperfectio in eo, à quo per actionem immanentem procedit, in quoque prædictum verbum suscipitur, scilicet, quod careat ex se termino procedenti: siquidem, si haberet illud, non produceret eum; sed sine tali productione, & processione vnâ cum prædicto termino præxisteret. Quare, cum Deo repugnet quauis imperfectio tam ex parte ipsius, ut est producens, quam ex parte termini per eum producti, & intra ipsum manentis, & hæc imperfectio non pugnet cum creaturis, ideo, ex eo quod creatura intellectualis intelligendo producat verbum, nequit colligi, quod natura intellectualis summe perfecta, qualis est diuina producat intra se ipsam per suam intelligentiam aliquod verbum; sed potius inde oppositum colligendum erat.

25 Non igitur hoc obest. Nam etsi processio ex aliquo, seu de aliquo tanquam ex potentia manente in eo, quod procedit, inuoluat imperfectionem; non tamen processio ex aliquo, seu de aliquo ut ex actu purissimo identificante sibi terminum procedentem, & processionem eius, ac proinde totam eius substantiam, & proprietatem personalem: ac tandem in eodem signo in quo adhuc secundum rationem (fundatam tamen in rebus) inferentem eandem proprietatem personalem. Quare, cum Verbum diuinum producat ex essentia, seu de essentia diuina, ut ex actu, siue de actu purissimo habente prædictas condiciones, inde est, ut ibidem nulla inuoluetur imperfectio in ipso Verbo, ex eo quod ex aliquo producat. Et propterea Psalm. 109 dicitur: *Ex utero ante Luciferum genui te.* Sicut nec etiam inuoluitur in ipso producente, à quo per veram productionem, & non solum per naturalem quasi emanationem producit, nempe in Patre æterno, aliqua imperfectio: quoniam non præintelligitur in aliquo signo in quo adhuc secundum rationem (fundatam tamen in rebus) ad Verbum, & ita nunquam caret illo; sed semper petit, quod per æternam processionem habeat ab æterno ipso: quia habere ex vi fecunditatis verbum (quod quidem ab ente infinito per essentiam petitur, quodque maximam arguit perfectionem) exigit, ut semper, & in quocumque signo in quo per veram processionem verbum habeatur: ex eo quod hoc modo, & non aliter haberi potest, ut ex iam dictis, & ex infra dicendis amplius constabit.

Tertia obijctio.

§. V. *Oppositi Hæreticorum error, duo priora argumenta, nec non & responsiones ad illa.*

Hæreticorum error, & primus fundam. mentum.

26 Sed licet ea, quæ hucusque diximus, sint adeo vera; nihilominus non de fuisse plures, & diuersi hæretici, qui ex varijs capitibus partem negantem tuerentur, quos refert D. Thomas in hoc articulo quorumque error potest probari primò. Nam creaturæ purè intellectuales, quales sunt Angelicæ, non produciunt aliquam aliam personam Angelicam, ut communiter docent Theologi: ergo neque vna persona diuina producet aliam: & per consequens nec erit processio intra Deum, seu in diuinis. Hæc vltima consequentia patet ex priori. Quoniam nequit dari processio, seu productio intra Deum, nisi per hoc, quod vna persona diuina producat aliam: siquidem id, quod procedit intra Deum, debet se ipsa habere naturam diuinam, & subsistere in illa, quod est procedere re ipsa per modum personæ diuinæ a Deo, seu ab alia persona diuina. Prima vero consequentia ex antecedenti videtur constare. Quoniam ea, quæ reperiuntur in Deo, non debent esse ad instar illorum, quæ inueniuntur in creaturis imperfectioribus; sed ad instar eorum, quæ dantur in perfectioribus, quales sunt Angeli: ergo si in his vna persona non procedit ab alia, nec etiam in diuinis vna persona diuina erit ab alia procedens.

Euanescit

Responderetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo ea, quæ reperiuntur in diuinis, intelligenda sunt ad instar creaturarum perfectiorum, quatenus perfectiores sunt; non vero formaliter quoad id, quod de imperfectione inuoluunt, quale est in substantijs Angelicis, quod non possint producere aliam substantiam Angelicam. Vnde, quia in eisdem substantijs, quatenus perfectiores sunt, inuenitur processio ad intrà secundum emanationem intelligibilem, & in hoc nulla includitur imperfectio necessario, & indispensable, propterea processio ista reperitur etiam intra Deum, & nobiliori modo, quam in substantijs Angelicis. Et ideo licet in his id, quod procedit per emanationem intelligibilem, non sit persona, ex eo quod *intelligere* Angelicum non est eius substantia, ac proinde nec terminus eius per se primo productus erit substantia; bene tamen id, quod procedit a Deo per prædictam emanationem, habet rationem personæ, quia *intelligere* diuinum est substantia, & essentia diui-

na; & ideo terminus ad intrà procedens per illud debet afferre substantiam, & essentiam diuinam, & esse substantialiter subsistens in natura Dei: & per consequens habere rationem personæ. Quæ solutio desumitur ex Diuo Thoma quæst. 10. de Potentia art. 1. ad 5. his verbis: *Dicendum, quod in intellectualibus substantijs, quæ sunt nobilissima creaturæ, est etiam processio secundum operationem intellectus, & voluntatis: & quantum ad hoc inuenitur in eis increata Trinitatis imago: sed verbum, & amor in eis non sunt personæ subsistentes. Earum enim intelligere, & velle non est ipsarum substantia: sed hoc proprium Dei est. Vnde verbum, & amor procedant in Deo ut personæ subsistentes; non autem in intellectualibus creaturis.*

D. Thom.

27 Secundò, & principaliter probatur idem error. Nam repugnat, esse in diuinis plures personas realiter distinctas: ergo & quod fit intra Deum vera, & realis processio. Consequentia est legitima. Quia, quod in diuinis, seu intra Deum verè, & realiter procedit, debet esse persona diuina, ut nuper dicebamus; & non vtrumque, sed realiter distincta à persona, à qua procedit: ex eo quod nihil potest procedere a se ipso: ergo si hæc distinctio personarum in diuinis repugnat, nequibit ibidem dari processio. Antecedens autem probatur. Quoniam ex infinitate naturæ diuinæ colligimus, eam esse immultiplicabilem, & tantum posse esse vnâ numero: ergo, cum persona diuina, hoc ipso quod diuina, sit infinita, nequibit etiam multiplicari.

Secundū fundamentum.

Responderetur negando antecedens. Et ad probationem concessio antecedenti neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam infinitas personæ diuinæ ut talis, est infinitas relatiua ad intrà, ac per consequens includit oppositionem relatiuam cum alia persona, quæ quidem oppositio nequit esse sine multiplicata personarum infinitarum. Cæterum infinitas essentia diuinæ non est infinitas relatiua: & ideo non potest distingui, & multiplicari penes oppositionem relatiuam; sed, si multiplicaretur, & distingueretur, deberet esse ratione finitatis, & limitationis tollentis infinitatem: siquidem tantum est duplex modus distinctionis, & multiplicationis realis: alius oppositionis relatiuæ, qui cum præcisione sumptus non opponitur infinitati, & alius ortus ex limitatione, & finitate, ratione cuius vnus non potest extendi ad identificandum sibi aliud.

(?)

§. VI. Reliqua argumenta Hæreticorum, & eorum enodatio.

28 **T**ertio. Quia alioqui Deus non esset summe simplex: hoc autem admitti nequit, ut communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam quotiescunque vnum procedit ab alio, oportet, esse aliquid cõmune vtrique, quod procedenti communicetur ab eo, à quo procedit; & aliquid proprium, per quod procedens ab illo distinguatur: siquidem nihil procedit à se ipso: vbi autem inuenitur aliquid, in quo duo conueniant, & aliquid, per quod realiter distinguantur, ibidem etiam inuenitur pluralitas, & compositio: & per consequens id, in quo reperitur ista, nõ erit summe simplex.

Solutio.
D. Thom.

Respondetur negando sequelam. Et ad probationem occurrit D. Thom. quæst. citata de Potentia art. 1. ad 12. his verbis. *Dicendum, quod in Filio est aliquid commune Patri, scilicet essentia, & aliquid, per quod à Patre distinguitur, scilicet relatio. Non tamen est ibi compositio: quia relatio est secundum rem essentia.*

Quartum.

29 **Q**uarto. Quoniam omne procedens ab alio recipit aliquid ab eo, à quo procedit: quod autem recipit aliquid, est indigentis naturæ: ergo nihil poterit procedere intra Deum. Maior non indiget probatione. Siquidem id, quod procedit ab alio, habet, & recipit esse ab illo: alioqui non esset cur ab illo procederet. Minor autem est etiam perspicua. Quia, nisi recipiens esset indigentis naturæ, nihil ei deesset: & ita nihil reciperet. Propter quod etiam in rebus naturalibus receptibilitas tribuitur materiæ, quæ est valde indigens. Consequentia autem nõ videtur indigere probatione.

Nec refert, si occurras, quod recipiens, quando præexistit receptioni, est indigens; quando verò iam recepit, tunc iam habet, & non est indigens: personæ autem diuinæ procedentes, nempe Filius, & Spiritus Sanctus, recipiunt quidem à Patre suum esse; nõ tamen præexistunt receptioni, & sic nulla est in eis indigentia.

Nam cõtra hoc est. Tum, quod creatura quælibet est indigentis naturæ: & tamen nõ præexistit receptioni, qua recepit esse à Deo. Et similiter, licet ab æterno reciperet suum esse, & semper Deo coexisteret, nihilominus haberet etiam esse indigentem: ergo nõ excluditur indigentia à recipiente per hoc, quod receptioni non præexistat. Tum etiã, quia omne, quod non habet aliquid, nisi secundum quod recipit illud ab alio, oportet ut in se consideratum careat eo, licet habeat potentiam ad illud habendum, & per consequens quod sit indigens. Sicut aër in se consi-

deratus caret lumine, quod ab alio recipit, ad quodque habet potentiam, & eo ipso est indigens. Si ergo Filius, & Spiritus Sanctus non habent esse, nisi per hoc, quod recipiunt illud à Patre, necesse est, quod, si secundum se considerentur, nihil sint; quamuis non repugnet, ut habeant esse ab eodem Patre: ergo eo ipso erunt indigentes. Tum deinde: quia, quod recipit esse ab alio, dependet ab illo: siquidem non haberet illud esse, nisi daretur, & communicaretur ei ab altero: dependentia autem est signum indigentia. Tum denique: quia quod procedit secundum suum esse ab alio, procedit ab illo, ad hoc ut sit: quod autem procedit, ut sit, nõ semper fuit: sicut quod procedit ad aliquem locum, non semper fuit in illo loco: ergo cum esse aliquando sub nihilitate, sit signum magnæ indigentia, oportet, ut id, quod procedit ab alio, habeat satis indigentia.

30 Respondetur, legitimam esse solutionem nuper traditam, maxime, si in ea fiat fermo de recipiente eandem numero naturam totalem, quæ est in eo, à quod procedit: ac proinde de recipiente naturam infinitam, seu (quod in idem quoad præsens redit) de recipiente, quod non utcumque, sed semper, & indefectibiliter debet esse in recepisse: quia solum id, quod recipit naturam infinitam, seu diuinam, potest hoc modo esse semper in recepisse. Desumiturque hæc solutio ex D. Thoma loco nuper citato in solutione ad 13. vbi sic ait. *Dicendum, quod recipiens, antequam recipiat, indiget. Ad hoc enim accipit, ut indigentiam repleat: sed postquam iam acceperit, non indiget: habet enim, quo indigebat. Si ergo aliquid est, quod receptioni non præexistit, sed semper est in recepisse; hoc nullo modo est indigens. Filius autem non sic accipit à Patre, quasi prius non habens, & postea accipiens: sed quia hoc ipsum, quod est, habet à Patre. Unde non sequitur, quod sit indigens.*

Enodatur ad mittendo solutionem de tali.

D. Thom.

Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, idem creaturam esse indigentis naturæ, quia licet non præexistat receptioni, qua accipit esse à Deo; attamen prius duratione, quam illud recipiat, est sub nihilitate: & licet ab æterno illud reciperet, nihilominus non repugnat, quod non sit ab æterno: & ita illud esse ab æterno communicatum nõ est esse ex se per se manens, seu ex se necessario existens: ac proinde creatura non est semper, & indefectibiliter in recepisse respectu illius esse; sed indiget libera conseruatione Dei, ad hoc ut permaneat: quæ omnia indigentiam denotant.

Solutio prima impugnatio contra eandem solutionem.

Quare cum hæc non reperiantur in diuinis, v.g. in Verbo procedente à Deo, consequens est, ut in eo nulla sit indigentia, ex eo quod procedat ad intra à Patre. Et

D. Thom.

propterea D. Thomas quæst. & art. citatis de Potentia in solutione ad 14. assignans disparitatem inter processionem creaturæ, & processionem Verbi, seu Filij in diuinis sic ait. *Dicendum, quod creatura accipit a Deo esse quoddam, quod non esset per manens, nisi diuinitus conseruaretur, & ideo etiam postquam esse accepit, indiget diuina operatione, ut conseruetur in esse, & sic est natura indigentis. Filius autem accipit à Patre idem numero esse, & eandem naturam numero, quam Pater habet. Vnde non est natura indigentis.* Constat autem idem esse, creaturam accipere esse à Deo, quod non esset permanens, nisi diuinitus conseruaretur, ac ita accipere esse à Deo, ut vel aliquando creatura fuerit sub nihilitate, vel non repugnet ei sub illa esse, ac tandem non habere esse permanens, & omnino necessarium, seu esse, quod nulla ratione deficere possit. Sicut etiam in idem redit, Filiū accipere à Patre eandem numero naturam, quam ipse habet, ac accipere naturam diuinam, quæ est in Patre, seu esse omnino in defectibile, & per consequens non posse esse sub nihilitate, sed habere omnimodam necessitatem in essendo, & includere omnem excogitabilem perfectionem, licet communicatam à Patre: quod quidem pugnat cum indigentia.

Occurrit
Secunda,

31 Ad secundam probationem neganda est maior, quando illud, quod accipit ab alio, est talis conditionis, ut in suo conceptu includat, quod semper & necessario habeat illud ab altero, accipiatque ab eo omnem excogitabilem perfectionem, ut in presenti contingit. Vnde exemplū illud allatum de aere; qui in se consideratus caret lumine, nihil concipit: siquidem non est de conceptu aeris, quod semper & necessario illuminetur à sole: & multo minus, quod communicetur ei eadem numero lux, quæ est in sole. Vnde aer non hoc ipso, quod consideretur in se, consideratur lucidus: cum tamen Filius in diuinis hoc ipso, quod in se consideretur, debeat, sic concipiatur prout est in se, concipi cum omni excogitabili perfectione, quæ est in Patre, seu concipi ut unum cum eodem Patre; quamuis debeat considerari, ut semper & necessario procedens ab illo.

D. Thom.

Quæ solutio de prompta est ex D. Thoma art. nuper citato in solutione ad 15. his verbis. *Dicendum, quod Filius in se consideratur secundum illud, quod absolute habet, quod est Patris essentia, & secundum hoc non est nihil, sed unum cum Patre. Secundum vero quod refertur ad Patrem, consideratur ut recipiens esse à Patre. Vnde nec sic etiam est nihil. Et ita nullo modo Filius est nihil. Esset autem in se consideratus nihil, si esset in eo aliquid absolutum distinctum à Patre, sicut est in creaturis.*

32 Ad tertiam autem probationem dicen-

Soluitur
tertia.

du m est, veram esse maiorem, quando esse receptum est saltem numero distinctum ab eo, quod est in recipiente, seu quando comunicatur ei diuina numero natura; tunc verò quando eadem numero natura comunicatur recipienti. Nam eo ipso debet realiter loquendo illi communicari natura diuina cum omni excogitabili perfectione: ex eo quod sola natura diuina potest eadem numero, & sub eodem modo essendi naturali esse in pluribus personis: & ita ibidem non inuoluitur aliqua dependentia, quæ est signum indigentia, quæque derogat dignitati diuinæ personæ. Quinimò hoc, quod est, unam personam procedere ab alia in veritate naturæ, est simpliciter necessarium, ad hoc ut in Deo sit summa perfectio.

D. Thom.

Vnde D. Thomas in solutione ad 6. artic. citati sic inquit. *Habere originem ab aliquo, quod sit in essentia diuersum, derogat dignitati diuina: hoc enim est proprium creature: (ac proinde importat dependentiam, & indigentiam) sed habere originem ab aliquo coessentia, magis ad perfectionem diuinam pertinet. Non enim esset in diuinitate perfectio, nisi esset ibi intelligere & velle in actu. Quibus positus necesse est poni verbi, & amoris processionem.*

Ad vltimam verò probationem responderet idem Angelicus Doctor in solutione ad 16. eiusdem articuli, vbi sic inquit. *Dicendum, quod Filius ad hoc procedit, ut sit: sed processio eius est æterna, sicut processio splendoris à sole est ei coæua: & propter hoc etiam Filius est æternus.*

Dicitur vlti-
ma
Angelicus
Doctor.

33 Vltimo probatur idem error. Nam si aliquid procederet intra Deum, maximè Filius, & Spiritus Sanctus: sed vterque habet veram rationem creaturæ & effectus Deitergo nequeunt procedere intra ipsum Deum: & per consequens nulla erit processio in diuinis, seu intra ipsum Deum. Maior cum vtraque consequentia constat. Minor vero quoad Filium probatur ex illo Prouerb. 8. vbi de sapientia diuina, quæ est Filius, secundum translationem Septuaginta interpretum dicitur. *Dominus creauit me.* Et Ecclesiastici 24. de eadem sapientia asseritur: *qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.* Et Actorum 2. quod *Deus fecit Iesum.* Quoad Spiritum Sanctum vero probatur ex Amos 4. iuxta translationem Septuag. vbi dicitur *Deus format tonitruū, & creat spiritum.* Constat autem, quod quado hoc nomē spiritus absolute sumptus reperitur in Scriptura, sumitur pro Spiritu Sancto, ut docent Hieronymus Michæ 2. & Habacuc 2. nec non Origenes lib. 1. Periarchon cap. 3. & alij.

Vltimum fuit
damentū Hæ-
reticorum.

Prou. 8;

Eccles. 24.

Act. 2;

Amos 4i

Hieron:
Origen.

Confirmatio

Confirmatur. Quia tam Filius, quam Spiritus Sanctus procedunt à Deo ut à causætergo habent veram rationem effectus & creaturæ. Consequenzia videtur legitima. Antecedens

cedens vero probatur. Quia procedunt à Deo vt à principio: causa autem, & principium idem sunt, vt habent Aristot. & D. Thom. 4. Metaph. cap. 2. & lib. 3. cap. 1.

Aristot.
D. Thom.
Solutio quoad primum, & secundum testimonium.

34 Respondetur negando minorem. Et ad primum, & secundum testimonium adducta ad probandum, Filium in diuinis habere rationem creaturæ & effectus Dei, respondetur, illa loca intelligi de sapientia creata, vt habet D. Thom. in presenti quæst. 41. art. 3. ad 4. & Athanasius lib. 3. contra Arrianos. Vel de humanitate Christi, vt explicat idem D. Thom. & Athanas. ibidem, & orat. contra prædictos Arrianos. Nazianz. orat. 3. de Theologia, & alij. Dicitur autem humanitas Christi Domini creata, licet fuerit vere generatum, quia res magnæ, quando generantur, dicuntur creari, vt patet Genesis 1. humanitas autem Christi Domini merito inter res magnas computatur: tum etiam, quia in primo instanti suæ productionis fuit sanctificata, & sanctificatio dicitur creatio, iuxta illud ad Ephesios 2. *Creati in operibus bonis.* Tum denique: quia prædicta humanitas non fuit cooperata ad vnionem sui cum Verbo; sicut nullus cooperatur ad suam productionem.

D. Thom.
Athanas.

Nazianz.

Genes. 1.

Ad Eph. 2.

Adde primò, prædicta testimonia posse etiam intelligi, aut de B. Virgine vt habet Galatinus lib. 7. de arcanis cap. 1. aut de Ecclesia, vt docet Athanasius tomo 3. de humana natura suscepta contra Appollinarium; aut de Filio Dei, vt est Deus, vt tenet Epiphanius hæresi 73. Athanasius lib. 3. contra Arrianos, & Hilarius lib. de synodis Canone 5. Dicitur autem creatus Filius Dei (teste eodem Hilario) non quidem quia verè, & proprie hoc habeat; sed vt intelligatur, quod producit subiens sine aliqua mutatione generantis, & sine materia præsupposita, vt contingit in creatione.

Galatin.
Athanas.

Epiphani.
Idem Ath.

Hilari.

N. Cyrill.

Isaia 1.
Iob 38.

Adde secundo ex N. Cyrillo lib. 5. Theauri cap. 6. quod illud verbum *creauit* sumitur pro *generauit*; sicut è contra Isaia 1. & Iob 38. verbum *generare* accipitur pro *creare*.

Responso quoad alia duo testimonium.
Basil.
N. Cyrill.

Ioann. 10.

35 Ad tertium testimonium respondetur, Christum Dominum dici factum ratione humanitatis. Ita Basilus lib. 2. & 4. contra Eunomium. N. Cyrillus lib. 9. Theauri cap. 3. Vel dicitur *factus*, id est, *declaratus*, & *predicatus*, iuxta illud Ioannis 10. *Facite ipsum Deum*, id est, *predicatis*, vt explicat idem Cyrillus lib. 10. Theauri cap. 7. & Basilus 4. contra Eunomium. De quo videri potest nonum Hypotheseon regula 44.

Hieron.

Ad testimonium vero, quod adducitur ad probandum, Spiritum Sanctum esse creatum & effectum Dei, respondetur intelligi de vento, aère, aut de anima humana, vel substantia inuisibili, vt explicant Hieronymus,

Theodoretus, & Rupertus ibi, & Basilus lib. 3. contra Eunomium in fine. Ad regulam autem illam in contrariam adductam dicendum est, eam vniuersaliter intellectam non approbati ab Augustino lib. 2. de mirabilibus sacre scripturæ cap. 10. Nam aliquando *spiritus* solitarie sumptus sumitur pro spiritu malo, vt Osee 4. *Liganit eum spiritus in alis suis.* Aliquando pro anima, vt Matthæi 26. *Spiritus promptus est*, & cap. 27. *Emisit spiritum.* Aliquando pro aere, vt Exod. 15. *Flauit spiritus*, &c. Vnde regula illa est vera, quãdo contextus aliud nõ insinuat, vt in illo loco reuera insinuat. Imò non solum insinuat, sed id etiam exigit: & ita hac ratione exponi possunt Hieronymus, & Origenes in contrarium adducti.

Theodot.
Rupert.
Basilus.
August.

Osee 40.
Matth. 26.
& 27.
Exod. 15.

36 Ad cõfirmationem respondetur, morem esse apud Græcos pro eodem vsurpare causam, & principium, vt docuit Concilium Florentinũ sessione vltima in Litteris sancte vnionis. Et ita nõ mirum, quod Aristoteles, quippe Græcus, vsus fuerit more eorũ prædicto loquendi modo; non tamen propterea isti termini sunt synonymi, vt Angelicus Doctor 5. Metaphysicæ lectione 1. ad finem explicat. Vnde Latini nomine causæ significant id, quod insluit in aliquod habens naturam numero saltem diuersam ab ea, quæ est in producente, ac per consequens retinens imperfectionem indigentiam, & dependentiam; quod tamen non exigitur ad rationem principij. Et ita allerimus, has processiones, & earum terminos totales esse à Deo tanquam à principio; non vero tanquam à causa. Cæterum cum hoc stat, vt iam innuimus, quod si more Græcorum, & vt ipsi loquuntur, quis loquatur; tunc nomen causæ non ex ratione sumatur, quæ dicitur de Deo respectu creaturarum, sed alia non inuolvente imperfectionem creaturæ in eo, quod causatur.

Occurritur cõfirmationi Conc. Flor. Aristoteli.

Angel. Doct.

Quæ solutio desumpta est ex eodem Angelico Doctore quæst. 10. de Potentia artic. 1. ad 8. his verbis. *Dicendum, quod Latini Doctores raro, vel nunquam ad significandum originem diuinarum personarum nomine causæ vtuntur: tum, quia causæ apud nos respondet effectus. Vnde, ne cogamur Filium, vel Spiritum Sanctum factos dicere, Patrem nõ dicimus causam eorum: tum, quia apud nos nomen causæ significat aliquid in essentia diuersum: dicimus enim causam, ad quam sequitur aliud. Tum etiam, quia apud Gentiles Philosophos nomen causæ dictum de Deo habitudine ipsius ad creaturas designat. Dicunt enim, Deum esse primam causam, & creaturas esse eius causata. Vnde, ne aliquis Filium, & Spiritum Sanctum inter creaturas secundum essentiam à Deo diuersas suspicetur esse ponendas, nomen causæ refugimus in diuinis. Græci tamen absolute in diuinis vtuntur nomine causæ, ipsæ solam originem*

Angel. Doct.

significantes. Et ideo in diuinis personis vni-
 ur nomine causa. Aliquid enim inconuenien-
 ter in lingua Latina dicitur, quod propter pro-
 prietatem idiomatis conuenienter in lingua
 Greca dici potest. Non autem oportet, si nomen
 causa consistemur in diuinis secundum Græcos,
 quod eodem modo accipitur, sicut cū de crea-
 turis dicitur, prout in quatuor genera secun-
 dum Philos. dividitur. Hucvique Doctor
 Angelicus.

D V B I V M II.

*Utrum processiones in diuinis
 sint actus intellectus, & volun-
 tatis? an verò solius naturæ
 diuinæ, ut virtualiter, aut ex
 parte nostri modi concipien-
 di præintelligitur intel-
 lectui, & volun-
 tati?*

57

POST QVAM Explicui-
 mus dati processiones in di-
 uinis; oportet exponere pro-
 prium earū actiue sumpta-
 rii principii, aut quasi prin-
 cipium; siue illud virtuali-
 ter, siue solum ex parte nostri modi concipi-
 endi ab eisdem distinguatur: de quo in præ-
 senti non disputamus.

§. I. Explicatio tituli.

Explicatur et
 talis.

IN titulo ergo consulto non inquirimus
 absolute, an processiones in diuinis
 sint actus solius naturæ diuinæ? sed an
 sint actus illius, ut præintelligitur, siue vir-
 tualiter, siue nostro modo concipiendi intel-
 lectui, & voluntati? Ut quoad vnam ex his
 processioibus, nēpe Filij, abstineamus ab
 illa quæstione; an intellectus, & intelligere di-
 uinum distinguantur virtualiter à natura di-
 uina? an verò solum ex parte nostri modi
 concipiendi? ex eo quod hæc duo perti-
 neant ad lineam naturæ intellectualis: de
 quo plura in tomo 1. huius nostri Cursus
 Theologici tractatu 3. de Scientia Dei dis-
 put. 4. num. 43. diximus. Nam, etsi intel-
 lectus, & intelligere spectent aliàs ad con-
 ceptum diuinæ naturæ, adhuc posset me-
 ritò dubitari, an hæc processio in diuinis
 sit actus intellectus? an verò naturæ di-
 uinæ, ut ex parte nostri modi concipiendi
 præintelligitur intellectui, & intelle-

gioni Dei? Quia, cum natura diuinā
 sit forma eminentissima, posset dubitari;
 an sit ratio, seu principium quod huius pro-
 ceptionis, ut est ens per essentiam, vel ut est
 summè spiritualis, & actus purus? an verò,
 ut iam dicit intellectus, & intelligere diui-
 num? Sicut, licet ipsamet essentialiter dicat
 rationē speciei intelligibilis, & intellectio-
 nis, ita ut hæc duo pertineant ad lineam na-
 turæ: nihilominus vnitur intellectui beato
 in ratione speciei intelligibilis; non verò in
 ratione intellectiois: ita ut de materia-
 li, & veluti per accidens se habeat ad hanc
 unionem, quod intellectio Dei pertineat
 ad conceptum diuinæ naturæ: quatenus
 per hoc significatur, quod intellectio
 diuina ita formaliter loquendo manet
 incommunicata, ac si ibidem non es-
 set.

Et licet alijs alijs verbis dubium hoc ex-
 citent, nimirum, utrum processiones in diu-
 nis sint secundum emanationem intelligibi-
 lem, nec ne? Nihilominus uterque inueni-
 di modus in idem redit. Quoniam emanatio
 intelligibilis coincidit cum emanatione, si-
 ue processione tam per intellectum, ut ex se
 constat, quàm per voluntatem: ex eo quod
 voluntas est appetitus intellectus, seu est
 appetitus tendens in bonum apprehensum
 per intellectum, & ita eius processio dicitur
 propter hanc rationem emanatio, siue pro-
 ceptio pertinens ad ordinem intelligibilem.
 Maxime, quia natura intellectualis ut talis
 per se petit tam intellectum, quàm volunta-
 tem, & emanationem, siue processionem
 per utramque potentiam: & ideo utraque
 per se spectat ad ordinem intelligibilem, vo-
 caturque ob hanc rationem emanatio intel-
 ligibilis.

§. II. Sententia omnino tenenda:

Dicendū ergo est, processiones in diu-
 nis non esse actus solius naturæ diui-
 næ, siue Dei, ut præintelligitur suo intelle-
 ctui, & voluntati; sed esse etiā actus intellectus,
 & voluntatis, seu esse emanationes, & produ-
 ctiones ordinis intelligibilis. Assertio hæc
 satis colligitur ex Scriptura. Nam Filius in
 illa sæpè vocatur *Verbum*, ut Ecclesiastici 1.
 & 1. Ioannis 1. & 5. & Apocalypsis 19. Sicut
 etiam vocatur *Sapientia*, ut Prouerborum
 8. & Ecclesiastici 24. Nec non etiam *Veritas*,
 ut Ioan. 14. & deinde 1. Ioannis 4. Spiritus
 Sanctus vocatur *Charitas* ex Deo procedens,
 dum dicitur *Charissimi, diligamus nos in-
 micem, quia charitas ex Deo est*, ut expo-
 nit Augustinus lib. 15. de Trinitate cap.
 17. & 18. Et propterea Gregorius homi-
 lia 30. in Euangel. inquit: *Ipse Spiritus
 Sanctus est amor: at emanatio, siue proces-*

Conclusio, &
 fundamentum
 ex Scriptura;

Eccles. 1.
 1. Ioann. 1.
 & 5.
 Apoc. 19.
 Prou. 8.
 Eccles. 24.
 Ioann. 14.
 1. Ioann. 4.
 August.
 Gregorius;

lio verbi, sapientia, & veritatis est processio intellectualis, & per intellectum: sicut etiam processio amoris est per voluntatem: ergo &c.

39 Eandem etiam assertionem tuentur SS Patribus. Nam in primis aperte dicunt, Filium per intellectum procedere; & propterea recte, ac proprie appellari Verbum, vt Augustinus saepe in lib. de Trinitate praesertim in lib. 15. a cap. 10. vsque ad 16. & tractatu 1. in Ioannem, Hilarius lib. 2. de Trinitate prope medium, Hieronymus epistola 140. quae est ad Principiam, Cyprianus, seu potius Rufinus in expositione Symboli: Anselmus in Monologio cap. 45. & ex Graecis Chrysostomus, Cyrillus, Theophilatus, Euthymius in illud Ioannis 1. *In principio erat Verbum*, Basilii homilia in idem initium Ioannis, Theodoretus lib. 2. de Graecarum affectionum curatione, & Damascenus lib. 1. de fide cap. 6.

Et deinde de Spiritu Sancto dicunt procedere ex actu voluntatis, ideoque appellari amorem, vt Augustinus tomo 9. lib. de Cognitione veritatis cap. 17. & 18. & tomo 3. lib. 9. de Trinitate cap. 12. Anselmus in Monologio cap. 50. & tribus sequentibus. Richardus de Sancto Victore lib. 6. de Trinitate cap. 10. & 14. Concilium Toletanum 1. in confessione fidei, vbi Spiritum Sanctum charitatem vocat, & Concilium Vormaticense, quod in confessione fidei eodem modo loquitur. Ac tandem de vtraque processione docuit hoc ipsum D. Thom. in hoc articulo, & art. 5. istius quaestionis, vbi, vt ostenderet, tantum esse in diuinis duas processiones, sic inquit. *Dicendum, quod processiones in diuinis accipi non possunt, nisi secundum actiones, quae in agente manent. Huiusmodi autem actiones in natura intellectuali, & diuina non sunt nisi duae, scilicet intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum a genere actionum, quae sunt ad extra. Non sentire perficitur per actionem sensibilis in sensu. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi, & amoris. Quod etiam docuit quaest. 10. de Potentia art. 1. & 4. contra Gent. cap. 11. & alibi saepe. Vnde assertionem hanc communiter tuentur omnes Doctores Scholastici.*

40 Quare nihil refert id, quod Durandus respondet, nempe, Filium Dei appellari Verbum, & Spiritum Sanctum amorem, eorumque processiones nuncupari actus intellectus, & voluntatis; non quidem proprie, sed secundum quandam adaptationem: ex eo quod, sicut in natura creata prima processio est intellectio, & ad hanc subsequitur volitio, & propterea verbum per intellectum

procedens est primum procedens, & amor, qui procedit per voluntatem, nuncupatur secundum procedens: ita etiam in natura diuina processio Filij est prima, & processio Spiritus Sancti secunda, ideoque Filius est prima persona procedens, & Spiritus Sanctus secunda.

Ex dictis igitur constat, quomodo haec euasio nihil referentur, quia iuxta regulam traditam ab Augustino tom. 3. lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 10. & ab Athanasio lib. de communi essentia Patris, Filij, & Spiritus Sancti prope finem; sub hoc titulo, *Obtrectare Filio est obtrectare Spiritui Sancto*, necnon a communi consensu Scholasticorum receptam, verba Scripturae semper sunt accipienda proprie, cum ex hac accceptione non sequitur aliquod inconueniens, vel absurdum: quia recta ratio dicat, mensuram, & regulam in quocumque genere debere esse certam: & ita nihil haberemus certum ex Scriptura, quae est regula nostrarum conceptionum, & actionum, si pro nostro libito, & sine vrgenti ratione, ex eo quod ex opposito sequitur aliquod absurdum, possemus eius verba accipere metaphoricè, & non proprie. Quare, cum nullum sequatur absurdum, ex eo quod verba Scripturae pro assertionem adducta intelligantur proprie, & non metaphoricè, vt ex solutionibus argumentorum, & ex ijs, quae ex D. Thom. D. Thom. quaest. 34. art. 1. & quaest. 35. art. etiam 1. in hoc tractatu dicemus, constabit: consequens erit, praedicta testimonia esse in sensu proprio intelligenda.

Tum etiam: quia in eodem sensu proprio intelliguntur communiter a Patribus, & Theologis. Et propterea Concilium Constantinopolitanum 5. inter alia Concilia in expositione fidei sic loquitur. *Vnus Deus Pater Verbi viventis, Sapientia subsistentis, &c. Vnus Dominus, solus ex solo; Deus ex Deo; character, & imago deitatis, Verbum operatum, Sapientia consistentis omnium comprehensua.* Et similiter ob hanc rationem Patres, ex eo quod Filius dicitur Verbum, colligunt, illum procedere per intellectum. Vnde Basilii homilia in illud. *In principio erat Verbum*, post medium ait. *Cur verbum? vt, quod ex mente procedit, ostendatur.* Et N. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Ioan. cap. 5. inquit. *Filius appellatur Verbum, ac Sapientia: quoniam ex intellectu immediate, atque indissolubiler est.* Et sic de alijs Patribus.

41 Quare hanc sententiam Durandi reijciunt, & acriter impugnant, teste Nazario art. 5. huius quaestionis, vniuersi Theologi (vni co forte excepto), & praecipue discipuli D. Thomae; & quidem satis consone ad me-

Præcluditur primo.

August. Athanas.

Secundo.

Conc. Constantia. 5.

Basil.

Cyrl. Ale.

Nazar.

Angel. Dor.

August. Hilari. Hieron. Cyprian. Resin. Anselm. Chrysof. Cyrill. Theoph. Euthym. Basil. Theodoret. Damascen.

August. Anselm. Richard. Conc. Tolet. Conc. Vormaticens. D. Thom.

Euafo Durandi.

D. Thom. tem Angelici Magistri in hoc art. vbi postquam dixit, processionem in diuinis non esse accipiendam secundum actionem transeuntem, addidit: *Sed secundum emanationem intelligibilem, ut patet verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic Fides Catholica a processione ponit in diuinis.* Et infra quæst. 34. art. 1. in solutione ad 1. vbi Origenem appellat fontem Arrianorum, ex eo quod in commentarijs ad 1. caput Ioannis videatur asserere, Filium non appellari propriè Verbum, sed metaphoricè, & hoc contendebant Arriani, ne (vt ibidem asserit Angelicus Doctor) sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri, Filium Dei non esse extra substantiam Patris, ac proinde esse Deum.

5. III. Prior, & fundamentalis ratio pro sententia tenenda.

Ratio prima pro assertione

42 **P**RIOR autem, & fundamentalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma in hoc art. & art. 3. ac 5. huius quæstionis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam processio in diuinis debet esse secundum actionem immanentem; & non qualemcumque, sed ad naturam purè intellectualem, qualis est diuina, pertinentem: ergo debet etiam esse secundum operationes, siue actiones intellectus, & voluntatis: & per consequens prædictæ processiones non erunt actus solius naturæ diuinæ, siue Dei vt præintellecti (modo iam dicto) suo intellectui, & voluntati; sed etiam erunt actus harum (vt sic dicamus) virium, & facultatum. Hæc secunda consequentia patet ex priori.

Prior verò ex antecedenti. Siquidem in natura pure intellectuali nulla operatio immanens potest esse præter operationem intellectus, & voluntatis. Tum: quia operationes naturæ purè intellectualis quatenus talis, ac proinde viuens vita pure intellectuali debent esse operationes vitales vitalitate pure intellectuali: operationes autem vitales vitalitate pure intellectuali tantum sunt operationes intellectus, & voluntatis. Tum etiam: quia operationes naturæ purè intellectualis debent esse omnino eleuatae supra materiam, ita vt non dependant ab illa: tales autem operationes debent esse intellectio, & volitio: quia solæ istæ sunt hoc modo eleuatae, sicut sola natura, quæ est radix intelligendi, & volendi habet hanc eleuationem. Tum denique: quia sicut operationes naturæ purè vegetatiuæ tantum sunt operationes vegetandi ortæ à potentijs vegetatiuis, & ab appetitu vegetandi in eis incluso: ex eo quod anima vegetatiua propter sui

imperfectionem non habet appetitum distinctum ab alijs potentijs: & similiter operationes naturæ purè sensitiuæ sunt operationes sentiendi, & appetendi appetitu sensitiuo distincto ab alijs potentijs animæ: eo quod natura sensitiua propter sui maiorem perfectionem exigit propriam virtutem appetitiuam: ita etiam operationes naturæ purè intellectualis tantum erunt operationes intelligendi, & appetitus intellectualis, nempe voluntatis.

43 Antecedens autem probatur. Tum sigillatim quoad singulas partes: tum etiam simul quoad vtramque. Sigillatim quidem quoad primam satis liquet. Nam si processio in diuinis esset secundum actionem transeuntem, tunc talis processio neque esset intra Deum, siue processio in diuinis: & per consequens non esset processio, de qua loquimur: neque eius terminus esset Deus: quia terminus, qui est Deus, non potest esse extra ipsum Deum. Quoad secundam verò partem idem antecedens etiam constat. Nam si processio in diuinis non esset secundum operationem pertinentem ad naturam purè intellectualem, non esset processio ducens ortum à natura diuina vt à principio quo, neque esset processio manens in Deo: siquidem Deus est naturæ purè intellectualis: ac proinde operationes eius, maximè verò illæ, quæ in ipso omnino manent, debent pertinere ad naturam intellectualem.

Et tandem simul quoad vtramque partem prædictam antecedens suadetur. Quia propterea in homine sunt alia operationes præter immanentes pertinentes ad naturam intellectualem, quia homo non est naturæ purè intellectualis, sed (vt sic dicamus) mixtæ, & pertinentis ad ordinem essendi, vegetandi, sentiendi, & intelligendi; è contra autem in Angelis tantum sunt operationes immanentes pertinentes ad naturam purè intellectualem, quia ipsi sunt naturæ purè intellectualis: ergo, cum Deus sit naturæ purè intellectualis, non poterit non quæuis processio in illo esse secundum operationem, siue actionem immanentem pertinentem ad naturam purè intellectualem.

44 Desumitur autem hæc prior ratio ex D. Thoma non solum locis citatis; sed *D. Thom.* etiam hac 1. parte quæst. 54. art. 5. vbi in hominibus agnouit plures vires præter vires intellectus, & voluntatis: ac proinde plures operationes præter immanentes, & spectantes ad naturam purè intellectualem,

lemè contrà verò in Angelis propter rationem modo tactam: & ideo sic inquit. *Dicendum, quòd in anima nostra sunt quadà vires, quarum operationes per organa corporea exercentur: & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est visus in oculo, & audiens in aure. Quodam verò vires anime nostre sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, ut intellectus, & voluntas: & huiusmodi non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex supra dictis patet. Unde de viribus anime non possunt eis competere, nisi intellectus, & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12. Metaphys. quòd substantia separata diuiduntur in intellectum, & voluntatem. Et hoc conuenit ordini vniuersi, ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, ut anima nostra. Et propter hoc etiam Angeli vocantur intellectus, & mentes.*

Quare: cum Deus sit naturæ purissimè intellectualis, siue spiritualis, oportet, ut in eo potiori ratione non sint aliæ vires, præter intellectum, & voluntatem: & per consequens nec aliæ operationes præter operationes intellectus, & voluntatis.

Confirmatur. 43 Confirmatur primò ratione D. Thomæ in hoc art. Nam processio secundum actionem transeuntem conuenit rebus corporalibus: processio autem secundum actionem immanentem, quæ est *intelligere, & velle*, seu (quod in idem quoad præsens reddit) processio verbi, & amoris reperitur in subitantijs purè intellectualibus, siue spiritualibus: ergo processio in Deo non est intelligenda ad modum actionis transeuntis; sed ad modum emanationis intelligibilis, nempe, per *intelligere, & velle*. Antecedens supponitur vt certum. Consequentia verò probatur. Quia, quæ in Deo formaliter reperiuntur, non debent concipi ad modum eorum, quæ in infimis creaturis inueniuntur; sed ad modum eorum, quæ in supremis creaturis, nempe intellectualibus, sunt: ex eo quod creaturæ, quòd sunt nobiliores, eò, quantum est ex parte sua, magis Deo approximantur, & exprimunt ea, quæ sunt in illo: & ita, dato quòd in Deo sint processiones, (quod ex testimonijs Scripturæ, & Patrum constat) benè sequitur, eas esse secundum emanationes intelligibiles in supremis creaturis repperas.

Enasio ex doctrina Durandi. 46 Undè nihil refert id, quod ex doctrina Durandi oppositam sententiam sectantis (vt infra videbimus) posset dici, nempe, quòd, etsi in naturis finitis debeat processio, & communicatio esse secundum potentias, & vires proximas proprias illius naturæ; non tamen in natura infinita, & infinitè

fecunda: quia hæc propter sui infinitatem, & eminentiam se perse ipsam immediatè comunicat, & non medijs suis viribus proximis ad intelligendum, & volendum.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam, quòd natura diuina sit perfectissima, & infinitè fecunda, non tollit, quominus pertineat ad aliquem gradum ex ijs, qui sunt constitutiui naturæ, nempe, ad gradum intellectualitatis, sub omnimoda tamen actualitate: & per consequens infinitè perfectum: ergo neque etiam tollit, quòd processio in illa, & ab illa vt a principio quo ortum ducens sit secundum vires proprias huius gradus: ergo neque quòd sit secundum operationè, siue emanationè intelligibilem intellectus, aut voluntatis.

Antecedens patet. Prima verò consequentia ex antecedenti aperte sequitur. Quoniam, quòd natura sit gradus intellectualis, sub omni tamen actualitate, & puritate constituta, ac proinde sit infinita, & infinite fecunda, vt in natura diuina contingit, nõ tollit, quòd habeat vires proximas correspondentes tali naturæ; sed quòd non distinguantur ab illa realiter; benè t. me virtualiter, si fuerint distinctæ lineæ; aut ex parte solius modi concipiendi, si ad eandem lineam pertinerint (hac enim identitate debet identificare sibi natura infinita omnem virtutem agendi). Sicut non est contra infinitatem diuinæ naturæ, quòd intelligat per vires proximas intellectus ab ea ex parte nostri modi concipiendi distinctas, & quòd velit per vires proximas voluntatis, quæ sunt extra lineam naturæ, & virtualiter ab eadem distinguuntur; ergo neque etiã tollit, quòd processio in diuinis sit secundum vires proximas naturæ intellectualis, dummodò tales vires non distinguantur realiter ab eadem natura; sed solùm virtualiter, si sint extra lineam naturæ; vel ex parte solius modi concipiendi, arguentis tamè solam eminentiã, & æquivalètiã distinctis rebus pertinentibus ad eandem lineã, si tales vires sint ex genere suo spectantes ad lineam naturæ.

Ex quo etiam secūda consequentia aperte constat. Quoniam vires proxime naturæ intellectualis tantum sunt intellectus, & voluntas; licet hæc in creaturis intellectualibus distinguantur realiter ab earum natura, & voluntas in diuinis distinguatur virtualiter à natura diuina, & intellectus, iuxta Angelici Doctoris mentem in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tractatu 3. & tractatu 4. explicatã, differat solùm ex parte nostri modi concipiendi ab eadem natura, quia pertinet ad eandem lineam naturæ diuinæ consistentem in intellectu, & iuxta aliorum sententiam distinguatur virtualiter ab ipsa, ex eo quòd est extra lineam natura.

Impugnatur primò.

Probatur prior consequentia.

Suadetur posterior consequentia.

D. Thom.

12. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma supra quest. 14. art. 4. & infra quest. 78. art. 1.

Refutatur se cūdo eadem quæsiō.

47 Confirmatur, & explicatur secūdo ex dictis. Quoniam, quod natura diuina sit infinita, & infinite fecunda, non tollit, quod processio indiuis intelligatur, non quidē admodum processio, quæ reperiuntur in creaturis infimis, sed admodum earum, quæ sunt in nobilioribus, seclusis tamē imperfectionibus, vt ex se constat, & ex dictis patet: at in creaturis intellectuualibus, & nobilioribus non reperitur, quod habeant alias processiones ad intrā, nisi illas, quæ sunt per intellectum, & volūtatē, & ab his processioibus possunt separari imperfectiones, hoc ipso quod procedant per intellectum, & voluntatem identificatam cum natura, & substantia eius, à quo procedunt, & in quo manent: ergo prædicta infinitas, & fecunditas naturæ diuinæ non tollet, quominus processiones indiuis procedant modo dicto immediatē, & proximē ab intellectu, & voluntate diuina.

Maiores cum consequentia, & prima parte minoris satis liquet. Minor autem quoad secundam partē, nimirū, quod ab his processioibus possint separari imperfectiones, hoc ipso quod procedant per intellectum, & voluntatem identificatam cum natura & substantia eius, à quo procedunt, etiam videtur perspicua. Quoniam processio ortum ducens vt à principio quo ab intellectu, & voluntate identificata (modo insinuat) cum natura eius, à quo procedit, & in quo reperitur, est processio infinitæ perfectionis, quippe exigens in suo principio vim, & perfectionem infinitam: ex eo quod distinctio realis inter principium proximum, & remotum agendi arguit finitatem, & limitationē: è contrā verò identificatio inter vim agendi proximā, & remotam innuit infinitatem, & summam perfectionem in ratione talis principij, vt optimē docet N. Collegium Complutense in lib. Physic. disp. 10. num. 28. ac proinde eo ipso poterit separari ab omnibus imperfectionibus.

§. IIII. Eadem sententia ratione alia fulcitur.

Secundæ rationis pro assertione.

48 Secundo probatur assertio rationē, quam innuit Angelicus Doctor art. 5. huius quæstionis, quæ potest ad hanc formā reduci. Quoniam processiones in diuinis debent esse actus illarū virtū, ex quibus possit sumi sufficiens ratio, cur vna earū sit prior, & alia posterior: cur vna sit generatio, alia verò nō: cur tandem tantum sint duæ processiones: sed si essent actus vt principij quo

folius naturæ diuinæ immediatē sumptæ, & vt præit intellectum, & voluntatem Dei, non posset reddi sufficiens ratio horum; scilicet vero si sint etiam actus intellectus, & voluntatis diuinæ: ergo etiam erunt actus diuini intellectus, & voluntatis; non verò solius naturæ diuinæ, vt præit prædictas vires proximas operandi ad intrā. Maior videtur perspicua. Quoniam, cum processiones sumat suam quasi speciem ex suo principio, inde est, vt debeant assignari eis talia principia, vt ex illis depromatur sufficiens ratio eorum, quæ prædictis processioibus essentialiter competunt, qualia sunt illa, quæ in maiori referuntur.

Minor autem quoad primam partem etiam constat. Quoniam hoc ipso quod processiones istæ essent immediatē à natura, & non procederent ab ea vt à principio quo, quatenus est quasi modificata per aliqua principia proxima, siue virtualiter, siue saltem ex parte nostri modi concipiendi ab ea distincta, non esset cur vna ex his processioibus sit prior alia; sed vtraque immediatē esset à natura: nec esset cur vna esset generatio, & non alia: siquidem per vtramque communicatur natura, & principium communicationis illius est vnum, & idem formalissimè, scilicet, ipsa natura diuina, prout præit intellectum, & voluntatem. Nec tandem esset cur non sint plures quàm duæ: quandoquidem ipsa natura est infinita, & infinite fecunda: & sicut hæc fecunditas non est quasi satiata vnica processione, non obstante quod talis processio sit infinita; sic non erit cur satiatur duplici, & sic de alijs.

Quoad secundam verò partem eadem minor etiam liquet. Nam, cum intellectus, & intellectio sit prior voluntate, & volitione, necesse est, vt processio per intellectum sit etiam prior processione per voluntatem: & cum processio per intellectum sit adhuc in creatis generatio secundum quid, vt bene expendit nostrum Collegium Complutense in libris de Anima disputatione 18. numero 30. secus verò processio per voluntatē, oportet, vt processio per intellectum perfectissimum, qualis est intellectus diuinus, sit perfectissima generatio; non verò processio per voluntatem quantumuis perfectissimam, qualis est volūtas diuina, propter rationes infra latius expendendas. Ac tandem, cum in natura purè intellectuuali, siue spiritali tantummodò sint istæ duæ potentia, siue virtutes proximæ ad operandū, scilicet, intellectus, & volūtas, necesse erit, vt in natura diuina, quæ est purè intellectualis, sint tantum duæ processiones: quia

Probatur minor quoad priorem partem.

Suadetur quoad posteriorem.

N. Compl.

quia, cum vnaquæque sit infinita, explet totam vim operandi ad intra, quæ est in quavis ex his rationibus, & viribus, ita vt vna expleat totam vim proximam operandi per intellectum omnino ad intra, & alia totam vim producendi ad intra per voluntatem.

Euzio.

49 Nec refert, si occurras, quod etiam si processiones istæ essent actus diuinæ naturæ vt principij, quatenus præit intellectum, & voluntatem Dei: nihilominus posset horum omnium, quæ in hac ratione traaguntur, reddi ratio ex propria natura earundem processionum, & essentia diuinæ: ex eo quod ipsa, & processiones eius ex se habent effectus conditionis, vt hoc ipsum exigant: idque à posteriori, ex eo quod de facto in ipsa natura diuina, & eius processioibus contingit, colligimus: neque erit necesse aliam huius reddi rationem præter istam: sicut nulla alia redditur ratio in anima nostra, cur, cum sit vna & eadem simplicissima forma, nihilominus est radix plurium, & diuersarum potentiarum vitalium, & quarundam quidem per prius, aliarum verò per posterius; ac tandem est radix totæ, & non plurium: quia hæc est natura formæ organicæ, & vitalis, hocque illæ potentia vitales exposcunt, & id à posteriori, ex eo quod de facto contingit in prædictis potentijs, & anima, vnde oriuntur, colligimus.

Præcluditur.

Non itaque hoc refert; sed ex dictis factis corrui. Quoniam licet aliquando possit reddi sufficiens ratio emanationis potentiarum proximarum, & vitalium, nec non & aliorum in hoc exemplo tactorum ex ipsa natura animæ, & potentiarum eius: quia potentia vitales, & proxima illius hoc ex sua natura habent, nempe, vt aliquæ, vel aliqua ex illis immediate necessantur, cum anima, non verò alia: & deinde cum ipsa anima, & eius potentia sint finita, ex se etiam retinent, vt sint totæ, & non plures. Cæterum æque in ipsa anima, neque in quavis alia re, siue finita, siue infinita potest reddi sufficiens ratio suarum operationum, negato (vt sic dicamus) transitu per principia formalia, & proxima earundem operationum; siue illa realiter, vt in creaturis; siue virtualiter, aut ex parte nostri modi concipiendi distinguantur à suo principio radicali, vt in Deo contingit. Et ratio horum est iam tacta, nempe, non posse principium radicale influere in suas operationes, nisi medijs suis viribus, & facultatibus proximis iam dictis: neque infinitatem principij radicalis arguere carentiam huius principij proximi; sed solum non debere tale principium proximum distingui realiter à principio radicali. Quæ ratio habet adhuc maiore vim sup-

positis ijs, quæ dubio vltimo huius disputationis dicemus, scilicet, processiones in diuinis non esse puras emanationes, vt emanatio distinguitur ab actione verâ, & rigorosa libera ab imperfectionibus: sed inter prædictas actiones esse connumerandas.

Confirmat.

50 Confirmatur ex his, quæ iam asseruimus. Nam hoc ipso, quod debeat reddi ratio processionum vitalium non excludendo principia proxima earum, oportet, vt ratio diuinarum processionum reddatur, nõ ex qualibuscunque principijs proximis, sed ex intellectu, & voluntate: quia prima ex processioibus diuinis ex se habet communicare naturam diuinam. & processio per intellectum est valde accommodata ad hoc: ex eo quod verbum per illam procedens debet ex vi processiois habere eandem naturam cum obiecto per se primo intellecto: & ita si Deus intelligendo se producit verbum, tunc communicabit illi ex vi processiois diuinam naturam, vt ex infra afferendis amplius patebit. Et similiter alia ex diuinis processioibus, nempe processio Spiritus Sancti, ex se etiam habet producere impulsu perfectissimum, vt ex ijs, quæ art. 4. dicemus, constabit: ad hoc autem est valde accommodata diuina voluntas: ex eo quod voluntas ex se habet producere impulsu in rem amatam: ac proinde à voluntate perfectissima, qualis est diuina, non poterit non ex vi processiois perfectissimus impulsus, modo interius explicando, prodire.

§. V. Opposita sententia, duo priora eius fundamenta, & illorum solutiones.

51 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, processiones in diuinis esse actus solius naturæ diuinæ, vt præintellectæ actibus intellectus & voluntatis, tenuit Durandus in primo dist. 6. q. 2. & ita inquit, quod si Deus per impossibile non esset intelligens, aut volens, nihilominus darentur prædictæ processiones intra illum: ac proinde intellectus, & voluntas, actuique harum facultatum de materiali, & quasi per accidens se habere in ordine ad prædictas processiones. Pro qua etiam sententia refertur Gregor. in 1. distinct. 10. q. vnica, & dist. 13. quæst. etiam vnica.

Opposita sententia.

Durandus.

Gregorius.

Et probatur primo. Nam Hilarius Præsuli fundam. lib. de Synodis inquit, quod voluntas mentem Dei attulit creaturis substantiam, quam Hilarius, habent: sed natura Dei attulit Filium. Et Damascenus lib. 1. fidei cap. 8. loquens de generatione Filij ait, quod generatio est opus naturæ. Et Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 20. inquit. Ver-

Damascen.

August.

bum, per quod omnia facta sunt, esse Filium Dei naturam. In quibus testimonijs, ut constat, naturam diuinam, non vero intellectui Dei tribuitur, quod sit ratio, seu principium Filij: cumque eadem sit ratio de processione Spiritus Sancti quoad hoc, quod est esse etiam opus solius naturam diuinam (ut ex statim dicendis probat Durandi sententia patebit): consequens erit, ut nulla ex his processionebus sit actus intellectus, aut voluntatis; sed solius naturam diuinam, ut illis præintelligitur.

Disiunctio
D. Thom.

52 Respondetur, quod, ut rectè notauit Diuus Thomas quæst. 30. huius primæ partis art. 2. ad 2. et quæst. 10. de Potentia art. 2. ad 11. processio per intellectum, & per naturam coincidunt in Deo: quia intellectio est constitutiuam naturam diuinam, ut ex dictis in primo tomo tractatu 3. disputat. 4. num. 43. & deinceps constat, & quia ex vi talis processione comunicatur natura diuina, ut ex dicendis disputat. sequenti patebit. Accedit, has processiones dici etiam naturales, siue per naturam: quia sunt omnino necessariæ, & non liberæ; & id, quod est necessarium solet dici naturale.

Secundum.

53 Secundo probatur eadem sententia. Quia actus intellectus, & voluntatis diuinæ sunt essentialis, & per consequens communes toti Trinitati: sed processiones sunt actus notionalis, & proprii: & ita Pater generat, non vero Filius, aut Spiritus Sanctus: sicut etiam Pater, & Filius spirant, & producant Spiritum Sanctum; cum tamen ab eodem Spiritu Sancto nulla sit processio: ergo, &c.

Enodatur.

Respondetur, quod et si actus intellectus, & voluntatis diuinæ, ut præcise dicunt quid absolutum, sint essentialis, non vero notionalis: attamen ut connotant relationes sunt notionalis. Et ita actus intellectus diuini prout in Patre, seu ut connotat Personam Patris, est fecundus ad producendum Filium, & est generatio actiua Filij. Sicut etiam actus voluntatis diuinæ prout in Patre, & Filio est actus notionalis, & spiratio actiua Spiritu Sancti, ut ex infra dicendis amplius constabit.

Reorquetur
contra suam
auctoritatem.

Adde, hoc argumentum posse etiam retorqueri contra suum auctorem, nempe Durandum. Quia etiam natura diuina est communis toti Trinitati. Unde, sicut hoc nõ obstante in eius sententia Pater per illam generat, non vero Filius, quia in Patre connotat relationem Paternitatis; non vero in Filio: ita intellectio essentialis, licet sit communis toti Trinitati, poterit esse generatio

Filij, quia prædicta intellectio connotando Paternitatem habet rationem actionis notionalis, licet secundum se, & cum præcisione sumpta non habeat omnia requisita ad hoc, ut rationem prædictæ generationis sortiatur.

§. VI. Duo alia argumenta pro sententia Durandi unã cum enodationibus

eorum.

54 TERTIO. Nam in creaturis secunditas, & communicatio natura non conuenit eis per intellectum, & voluntatem, nec sunt actus harum potentiarum: ergo neque processiones in diuinis, per quas comunicatur natura diuina, erunt actus intellectus & voluntatis Dei. Consequentia patet ex paritate rationis, & quia diuina debemus intelligere ad instar eorum, quæ reperiuntur in creaturis. Antecedens autem probatur. Nam si creaturæ sine expertes intellectioni, & volitionis, ut contingit, verbi gratia, in igne, tunc planum est, communicationem propriam naturam nõ fieri per actus intellectus, & voluntatis: quini-

Tertium argumentum.

mo, etiam si ignis esset intellectiua, & volitius, tunc eodem modo calefaceret, & ignitaret, ac modo, ut ex se constare videtur. Si autem creaturæ sint intellectuales, & volitiuæ; tunc, si sint purè intellectuales, sunt infecunda, & nequeunt comunicare propriam naturam, ut in Angelis contingit. Si autem non sint purè intellectuales, ut in hominibus accidit, tunc non sunt fecunda, nec comunicant suam naturam, quia intelligunt, aut volunt; sed per suam naturam, & potentiam generatiuam distinctam ab intellectu, & voluntate.

Confirmatur. Nam per actus immanentis nihil producit: ergo, &c. Antecedens probatur: tum, quia illud docuit Aristoteles, Commentator, & D. Thomas 9. Metaphisicæ textu 16. Tum etiam: quia non sunt instituti ad producendum, sed ad vniendam potentiam intellectuam cum suo obiecto: & propterea visio beata, quæ est suprema inter intellectiones creatas, nihil producit. Tum deinde: quia *intelligere* est esse rem intellectam in *esse* intelligibili: in hoc autem nulla inuoluitur formaliter loquendo productio; sed solum informatio quædam per formam rei intellectæ: sicut esse sub modo essendi naturali eandem rem alias intellectam tantum importat informationem quædam per prædictam formam. Tum denique: quia actus intellectus nostri non sunt actiones de predicamento actionis; sed sunt qualitates quædam, ut ostendunt nostri Commentatores in libris de Anima disputat. 21. num. 10. & nos in primo tomo tractatu 2. dispu-

Confirmatio.

Aristot.
Comentator,
D. Thom.

N. Compl.

disputat. 2. dubio vltimo diximus: ergo per eas nihil producitur: ergo similiter in Deo per prædictas procesiones nihil procedet.

Dissoluitur primo.

55 Respondetur distinguendo antecedens; *In creaturis fecunditas, & communicatio naturæ non conuenit eis per intellectum*: si intelligitur de communicatione naturæ in esse intelligibili, negandum est respectu creaturarum perfectiorum, nempe intellectualium; si vero intelligatur de communicatione naturæ in esse naturali, seu sub modo essendi naturali, concedendum erit: sed negari debet consequentia quoniam paritas rationis potius petit oppositum, vt nuper tangebamus. Nam, sicut per intellectiōnem imperfectam communicatur natura obiecti intellecti non plene, & perfecte, id est, non sub modo essendi perfecto, scilicet, sub modo essendi naturali: ita per communicationem omnibus modis perfectissimam, nempe per intellectiōnem diuinam communicabitur natura diuina per illam intellectam sub omni modo essendi, & perfectissime: ac proinde sub modo essendi intelligibili denudato ab imperfectiōibus, & simul sub modo essendi naturali.

Dissoluitur secundo.

Secundo respondetur, quod transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, paritatem rationis potius petere oppositum. Nam creaturæ adæquate diuiduntur in creaturas pure corporeas; & in mixtas ex corpore, & spiritu, quod toti homini comperit; ac tandem in pure spirituales, seu nihil habentes de corpore: ex quibus illæ dux priores, quia absolute sunt corporeæ, propterea, licet principium radicale communicationis naturæ sit ipsa natura, non tamen principium proximum; sed indigent potentia generatiua sibi proportionata, nempe potentia generatiua, per quam communicent suam naturam in esse naturali. Posteriores vero quia non habent plene gradum intellectualem, sed inuolutum imperfectiōibus, & limitatione; propterea non possunt esse fecundæ ad communicandam suam naturam sub esse naturali: quia, vt hoc modo communicarēt naturam pure intellectualem non præsupponentem subiectum, ac proinde agerent ex non præsupposito subiecto; oportebat, vt haberent vim agendi infinitam: & cum deberent operari per intellectum, & voluntatem; requirebatur, vt esset in eis natura pure intellectualis, & libera ab imperfectiōibus, & limitatione. Quare cum Deus sit naturæ purè intellectualis liberæ ab imperfectiōibus, & limitatione; poterit communicare suam naturam per facultatem proximam sibi proportionatam, nempe,

per intellectum, vt ita cuius naturæ, siue creatæ, siue increatæ (cui conuenit fecunditas) correspondeat sua propria, & proportionata facultas proxima, per quam suam naturam communi- ceat.

Additamentum

Add: quod, licet creaturæ purè intellectuales non sint fecundæ ad communicandam suam naturam sub esse naturali; sunt tamen fecundæ ad communicandam illam sub esse intelligibili, quod præcisum ab esse naturali, & entitatio est esse secundum quid, & cum addito; & tamen hæc communicatio conuenit illis immediate per suum intellectum. Quare, quia ea, quæ sunt in diuinis, & simul increaturis, debent intelligi ad modum eorum, quæ reperiuntur in creaturis perfectioribus, sublatis tamen imperfectiōibus, idcirco, licet creaturæ intellectuales solum sint fecundæ ad communicandam suam naturam intelligibiliter, nihilominus procesiones in diuinis debent intelligi ad modum harum procesionum sublata imperfectiōe, quæ in istis inferioribus procesiōibus reperitur, quæ est communicare naturam sub modo essendi præcisè intelligibili, non vero entitatio, & naturali.

56 Ad confirmationem respondetur negando antecedens, iuxta ea tamen, quæ in primo tomò tractatu 2. disputat. 2. numero 207. diximus. Et ad primam probationem respondent Suarez disputat. 48. suæ Metaphysicæ sectione 2. num. 20. Montefinus prima secundæ disputat. 3. quæst. 5. à num. 69. & deinceps. Molina 1. part. quæstione 27. art. 1. disputat. 8. membro 2. & alij, discrimen istud assignatum ab Aristotele. & Dico Thoma tantum consistere in hoc, quod per actiones immanentes nihil producitur, quod remaneat post ipsas; secus vero per transeuntes: vel in hoc, quod actiones immanentes nihil producant extra ipsum operantem; secus vero transeuntes.

Solutio alio modo ad confirmationem.

Suarez. Montefinus. Molina.

Ceterum contra hanc solutionem obstat, esse plures actiones transeuntes, vt citharizatio, & illuminatio formaliter sumpta, quæ nihil post se permanens relinquunt. Et similiter esse aliquas operationes immanentes, & virtualiter transeuntes, per quas aliquid extra ipsum operans producitur, vt constat in creatione, quæ est actus immanens diuini intellectus, & voluntatis, per quam producuntur res ad extra; ex eo quod actus ille ratione suæ infinitæ perfectionis habet summam efficacitatem, & ita possunt efficere id, quod alij actus transeuntes efficiunt.

Reijciuntur.

37 Quare melius responderetur cum D. Thomae locis citatis, & 9. Ethicorum, Aristotelem loqui permissiue, ita ut actioni immanenti possit permitti, quod non habeat terminum productum: ex eo quod actio immanens ob generalem rationem actionis immanentis illum non petit; secus vero est de actione transeunte ordinata ad transformandam materiam exteriorem, de qua Aristoteles, & D. Thomas locis citatis loquuntur, quæque semper debet habere terminum ab illa distinctum, & per ipsam productum.

Ad secundam probationem

Ad secundam vero probationem dicendum est, quod etsi actus intellectus sint instituti ad unendum intelligibiliter intellectum cum obiecto, siue ad contemplandum illud; attamen ad hanc unionem & contemplationem requiruntur in intellectionibus indigentibus ratione suæ limitationis verbo, vel obiecto realiter ab intelligente distincto, & (ut sic dicamus) supplente vices verbi, nempe in omnibus intellectionibus creatis; vel quod producant illud, ut eo mediantem contemplantur obiectum, & ei perfectè uniantur (ut optime docent nostri Complutenses in libris de Anima disputat. 3. l. quæst. 5. & constat ex ijs, quæ in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tractatu 2. disputat. 2. num. 207. diximus;) vel quod, si non produxerint verbum, (ut in solis visionibus beatificis contingit) ex eo quod versantur circa obiectum summe actuale, nempe circa Deum clarè vitam pro ut est in se, tunc ipsum obiectum suppleat rationem verbi: quia de eius essentia est esse obiectum quantum est de se actu intellectum, seu actu terminans intellectionem: sicut de essentia verbi est hoc ipsum, ut loco nuper citato disputat. 2. a num. 230. usque ad numerum 234. expendimus. Et tandem in intellectione perfectissima, & libera ab indigentia & limitatione, quæ in summo perfectionis gradu vnit intelligibiliter intellectum perfectissimum, nempe diuinum, cum suo obiecto per se primo intellecto, scilicet, cum diuina essentia, requiritur quod licet non producat verbum tanquam id, quo indiget ad contemplandum prædictum obiectum; attamen perfectio illius summe unionis inferat, quod sit ipsa productio verbi ex pura fecunditate: ita ut, si non esset in ea talis fecunditas, optime colligeretur, non esse intelligibiliter sumam & perfectissimam unionem intellectus perfectissimi cum suo obiecto per se primo intellecto: quia fecunditas ista in ordine intellectuali, & non admixta indigentia spectat ad perfectionem supremæ naturæ intellectualis: sicut sterilitas in eadem natura diceret imperfectionem, & similiter productio eiusdem ver-

bi ex indigentia eam dicit: quoniam eo ipso denotatur, intelligentem non esse tantæ actualitatis, ut se ipso sit suum esse intellectum, ut loco citato prosequuti sumus.

Ad tertiam.

38 Ad tertiam vero probationem dicendum est, quod intelligere est esse actum intellectum, quatenus per hoc denotatur; non quidem quod ipsum intelligere formalissime sumptum, pro ut præcise exprimit ipsam contemplationem obiecti, det intellectus, ut habeat ipsam naturam rei intellectæ, quia hoc est proprium verbi, siue obiecti, ut ex se habet, quod sit suum esse intellectum; sed quia ipsa intellectio est existentia in ordine intelligibili eorum, quæ ad hunc ordinem spectant, ac proinde est ipsa existentia verbi tribuentis intellectui, ut habeat ipsammet naturam rei intellectæ, ut in 1. tomo nostri Cursus Theologici tractatu 3. disputatio 2. num. 105. & tractatu 4. disputat. 1. num. 21. diximus. Et ideo sicut existentia naturalis, verbi gratia hominis, dat illi, non quidem quod sit homo, sed quod essentia hominis sit actu existens; & propterea dicitur, hominem esse actu, id est, extra causas hominem per suam existentiam: ita intelligere dicitur esse actum intellectum, seu intellectum per suum intelligere fieri actu rem intellectam, non quidem quia sit ipsa forma & natura rei intellectæ; sed quia dat illi, quod in esse intelligibili sit actu existens. Cæterum hoc est discrimen inter existentiam ordinis naturalis, & ordinis intelligibilis, quod illa non est rei ipsa operatio aliqua vitalis, ut ex se constat; secus vero ista: quia est unio vitalis, & in actu secundo intellectus cum suo obiecto, seu (quod in idem quoad præsens redit) est ipsa vitalis contemplatio in actu secundo obiecti intellecti, ex eo quod hæc contemplatio est vltima actualitas ordinis intelligibilis, & ita est accomodata, tum ad hoc, ut sit existentia huius ordinis, sicut vltima actualitas ordinis naturalis est apta ad hoc, ut sit existentia eius: tum etiam ad hoc, ut producat terminum vitalem, ac proinde secundum illam possit dari processio. Videantur tamen ea, quæ locis citatis diximus.

Ad vltimam.

39 Ad vltimam probationem satis constat ex ijs, quæ in primo tomo tractatu 2. disputat. 2. numer. 207. diximus: quomodo, & si intellectio nostra sit qualitas, est tamen vera operatio à motu libera: quia hoc genus actionis creatæ importat formam perfectam spectantem ad prædicamentum qualitatis ut nostri Complutenses in libris de Anima disputat. 2. l. num. 6. ostendunt. Et ita prædi-

N. Compl.

prædicta intellectio est forma eminens, quæ ob sui eminentiam, & ultimam actualitatem æquualet actioni transeunti, & termino illius: termino quidem, quia est forma, & qualitas quædam perfecta, sicut terminus prædictæ actionis: actioni vero, quia eminenti modo est ultima actualitas potentiz, & consistit in exercitio quodam actualissimo: & ita est forma quædam perfecta in actuali exercitio, & ultima actualitate constituta, qua intellectus actualiter vivit, & obiecto vitaliter & intelligibiliter vnitur: ideoque, si sibi opus fuerit ad contemplantum perfectè suum obiectum, quod producat terminum, producet utique illum; secus vero, si eo non indigerit. Sicut, si fuerit in summo perfectionis gradu intra suam lineam, tunc producet terminum ex fecunditate, licet non ex indigentia, vt in diuinis cernitur:

Vltimum fundamentum Durandi.

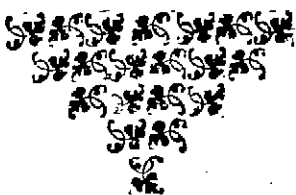
60 Vltimo probatur eadem sententia Durandi. Nam propterea creaturæ indigent principio agendi proximo, & aliquo modo distincto à natura, quia earum natura est finita & limitata in ratione naturæ communicatiuæ sui: sed natura diuina est infinita in ratione naturæ sui communicatiuæ, adhuc vt præintelligitur intellectui & voluntati, siquidem adhuc secundum hanc rationem est ens per essentiam: ergo seipsa immediatè, & vt præintelligitur intellectui & voluntati, erit immediate communicatiua sui: & per consequens eius communicatio erit ante actus intellectus & voluntatis: quandoquidem hoc ipso, quod fecunditas naturæ, seu vis proxima & communicatiua sui præsupponatur ad intellectum & voluntatem, etiam communicatione naturæ præcedet ad actus intellectus & voluntatis: sicut, quia intellectus præsupponitur ad voluntatem, idcirco intellectio debet præsupponi ad volitionem.

Corrupt ex dictis.

Respondetur, satis constare ex dictis, quomodo licet sit contra infinitatem alicuius naturæ, & principij radicalis distingui à principio proximo realiter; non tamen virtualiter, aut ex parte nostri modi concipiendi;

quin potius hoc ad summam perfectionem principij radicalis spectat.

(?)

D V B I V M III.

Virum actus intellectus & voluntatis, secundum quos reperiuntur processiones in diuinis, sint actus intelligendi & volendi? an vero alij ex æquo ab his aliquo modo distincti?

61 **D**OSTOQVAM Explicui mus, processiones in diuinis esse, actus intellectus & voluntatis Dei, restat, vt exponamus, an sint ipsa

intellectio & volitio? an vero alij actus ab intellectu & voluntate diuina eliciti, aut quasi eliciti, & ex æquo ab intellectione & volitione virtualiter distincti? Controuertemus autem dubium hoc, maioris claritatis & breuitatis gratia, peculiariter in processione per intellectum: quia in vtraque quoad hoc est eadem ratio, & ita quod circa processionem per intellectum decisum fuerit, debet etiam quoad processionem per voluntatem intelligi: quamuis etiam de processione per voluntatem aliquid dicemus.

Cæterum, licet plures Theologi ad explanationem processionum diuinarum soleant hic non pauca excitare dubia circa naturam intellectionis & dictionis creatæ, & aliorum ad eas spectantium, quia tamen hæc ad libros de Anima pertinent, & illa optimè, & valdè ad mentem D. Thomæ nostrum Collegium Complutense ibi disp. 21. per totam discutit: propterea in his modò non immorabimur; sed eis suppositis (quæ omnino vidèda sunt) inde tantum iterum adiciemus illa, quæ prorsus necessaria fuerint ad plenam huius dubij decisionem, & in alijs lectorè ad prædictam disputationem remittimus.

N. Cöplut.

§. I. Vera D. Thomæ sententia.

62 **D**ICENDVM Ergo est, processiones in diuinis non esse actus intellectus & voluntatis ex æquo distinctos adhuc virtualiter ab intelligere & velle; sed esse ipsammet intelligere & velle, modificata tamè per quendam quasi modum eisdem virtualiter super additum. Assertio quoad processionem per intellectum; ac proinde quoad processionem etiam per voluntatem (quia, vt

Conclusio cõtinèns duas partes.

Sua de re
quoad prio-
rem exscri-
ptura, & PP. 2. Dixerunt enim cogitantes apud se. & ex illo
Sapient. 2. Matthæi 9. Dixerunt intra se, hic blasphemari:
Matth. 9. ex quibus verbis colligit Augustinus lib.

Anselm. 15. de Trinitate cap. 10. quod ipsum dicere
mentis est cogitare, & ita ait: *Quid est enim,
dixerunt in case, nisi cogitando?* Cumque
quoad hoc eadem sit ratio de dictione & in-
tellectione increata, ut communiter docent
Theologi, inde est ut ex hoc testimonio
Scripturæ assertio nostra iuxta Augustini
expositionem quoad primam eius partem
colligatur.

D. Thom. Eandem etiam dicitur D. Thomas in pre-
senti, ubi ait: quod *quicunque intelligit, ex hoc
ipso, quod intelligit, producit verbum.* Si autem
productio verbi, seu dictionis non esset forma-
liter intellectio, non dixisset Sanctus Doctor,
quod *quicunque intelligit, ex hoc ipso, quod in-
telligit, sed ex hoc ipso, quod haberet alteram
actionem formaliter, siue virtualiter distin-
ctam ab intellectione, scilicet dictione, pro-
ducit verbum.* Et quæst. 34. art. 1 ad 3. ubi
inquit: *Dicere importat principaliter habitudi-
nem ad verbum conceptum, sed mediante ver-
bo importat habitudinem ad rem intellectam:*
ac proinde dicere includet formaliter intelli-
gere consistens in illa habitudine ad rem in-
tellectam. Et 4. contra Gentes cap. 11. ante me-
dium, ubi sic inquit: *Est autem de ratione inte-
rioris verbi, quod est intentio intellecta, quod
procedat ab intelligente secundum suum intel-
ligere, cum sit quasi terminus intellectualis ope-
rationis. Intellectus enim intelligendo concipit,
& format intentionem, siue rationem intelle-
ctam, quæ est interior verbum. Oportet igitur,
quod a Deo secundum ipsum suum intelligere
procedat Verbum ipsum.* Et de Veritate quæst.
4. art. 2. ubi loquens de verbo sic ait: *Ipsa en-
nim conceptio est effectus actus intelligendi. Unde
de etiam, quando mens intelligit seipsam, eius
conceptio non est ipsa mens, sed aliquid expres-
sum à notitia mentis.* Et de Potentia quæst. 9.
art. 5. his verbis: *Verbum conceptum in intelle-
ctu nostro cum procedat ab intellectu nostro in
quantum est intellectus.* Et hoc ipsum docet
ibidem de Verbo diuino, nempe, procedere
à Patre, in quantum est intelligens.

D. Aug. 63 Idem etiam docuerunt, tum Augu-
stinus tomo 3. lib. 6. de Trinitate cap. 2. dum
dixit, quod *verbum est sapientia genita.* Quod
testimonium sic explicat D. Thomas quæst.
34. nuper citata art. 1 ad 2. *Id enim, quod in-
tellectus in concipiendo format, est verbum. Cum
ergo dicent, quod verbum est notitia, non acci-
piunt notitia pro actu intellectus cognoscentis,
vel pro aliquo eius habitu; sed pro eo, quod in-
tellectus concipit cognoscendo. Unde & Augu-
stinus dicit, quod verbum est sapientia genita,*

Quod nihil aliud est, quam ipsa conceptio sapi-
tis, quæ etiam pari modo notitia genita dici po-
test. Et per eundem modum potest intelligi, quod
dicere Dei sit cogitando intus, in quantum sci-
licet inuisu cogitationis diuina concipitur Ver-
bum Dei.

Tum etiam Fulgentius lib. 3. ad Mony-
mum cap. 7. his verbis: *Sed sic est Verbum apud
Deum, sicut est in mente verbum, sicut in corde
consilium. Cum enim mens apud se verbum ha-
bet, utique cogitanda habet: quia nihil aliud est
apud se dicere, quam apud se cogitare.* Ansel-
mus in Monologio c. 34. ubi sic habet: *Quo-
niam autem idem est summo spiritui scire, quod
intelligere, siue dicere, necesse est, quod eodem
modo sciat omnia, quæ scit, quo ea dicit, aut in-
telligit.*

64 Quoad utramque verò partem, nempe, pro-
cessionem v.g. per intellectum esse ip-
sum intelligere, & hoc non utrunque, sed ut
quasi modificatum quodam quasi modo, quod
quidem significari potest per hoc, quod sit
expressio verbi, seu conceptionis, tuetur ean-
dem assertionem Angelicus Doctor quæst. 4. de
Veritate nuper citata art. 2. ad 5. ubi lo-
quens de intellectionibus ordinis naturalis,
sic ait: *In nobis dicere non solum significat intel-
ligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se
exprimere aliquam conceptionem, nec aliter
possumus intelligere, nisi huiusmodi concep-
tionem exprimendo. Et ideo omne intelligere in
nobis proprie loquendo est dicere.* Cumque
quoad hoc sit eodem proportionali modo
philosophandum in nobis, & in Deo, ut ex
D. Fulgentio dicebamus, & ex comuni Theo-
logorum consensu constat, sit inde, ut pro-
cessio Verbi in diuinis dicat etiam coniunctum
quoddam quasi coalescens ex ipso intelli-
gere essentiali Dei, & ex quadam formalitate
quasi modali, per quam modificetur. Quod
quidem coniunctum potest explicari per
hoc, quod sit intelligere diuinum, & essentiali-
ter exprimendo verbum, seu (quod in idem
quoad præsens redit) per hoc, quod sit prædi-
ctum intelligere modificatum per relationem
Paternitatis tanquam per quoddam conno-
tatum ipsum, siue per hoc, quod Pater non ha-
beat prædictum intelligere ab alio: nam eo
ipso erit intelligere diuinum, & essentiali ex-
primendo verbum.

65 Et tandem utramque assertionis par-
tem docuit idem Sanctissimus Præceptor de
Potentia quæst. 2. art. 5. ubi loquens de po-
tentia generatiua, & de actione generandi in
diuinis repertis, sic ait: *Similiter ergo dicenda
est de actione, & potentia: Nam generatio sig-
nificat actionem cum aliquo respectu: & poten-
tia generandi significat potentiam cum respec-
tu. Unde ipsa generatio est Dei actio; sed prout
est Patris tantum. Et similiter ipsa poten-
tia generandi est Dei omnipotentia; sed prout
est Patris*

Fulgent.

Anselm.

Probat
quoad utrã-
que partem.Angel. Do-
ctor.

S. Doctor.

est Patris tantum. Vbi rationem generationis constituit D. Thomas in actione diuina, de qua in testimonijs relatis pro prima assertionis parte loquutus fuerat, scilicet in ipso intelligere; sed prout est Patris tantum, seu prout est modificatum per relationem Paternitatis: sicut etiam potentiam generatiuam, inquit, consistere in omnipotentia Dei modificata per eandem Paternitatem, siue in eodem intelligere cum prædicta modificatione, vt constat ex ijs, quæ in hac 1. parr. quæst. 4. r. art. 5. docet: quoniam quoad præsens sumit omnipotentiam pro omnipotentia radicali consistente in prædicto intelligere. Cuius autem Angelicus Doctor sumpsit in præsentis sic diuinam omnipotentiam, & explicauerit diuinum intelligere, vt habet rationem potentie generatiuæ, per omnipotentiam, respectu cuius habet rationem radicis: alibi, Deo dante, explicabitur.

66 Vnde assertionem hanc quoad vtramque eius partem tuentur Capreolus in 1. distinct. 27. quæst. 2. conclus. 2. Caietanus in præsentis §. Ad secundam dubitationem. Bannez, Ripa, Zumel, & Nazarius in hoc art. qui addit, hanc esse communem Thomistarum sententiam. Pro qua etiam referuntur Valentia in præsentis Suarez lib. 1. de Trinitate cap. 7. Vázquez in præsentis disputat. 112. cap. 3. Arrubal disputat. 97. cap. vlt. Granada tomo 3. in 1. partem tract. 2. disputat. 3. sect. 3.

§. II. D. Thomæ sententia explicatur, & quoad secundam eius partem probatur facilitate primo loco suadetur.

Explicatur assertio.

67 CÆTERVM, quia assertio nostra aliquanti indiget explicatio, ne, propterea prius explicanda, & deinde probanda est. Explicatur ergo sic. Etenim mens Angelici Doctoris in ea est, quod licet intelligere possit prescindere a dictione, seu productione verbi, & propterea beati videntes diuinam essentiam intelligunt clarè illam; non tamen dicunt, siue producunt verbum; & similiter intelligere essentialiter prout in Filio, & Spiritu sancto est intelligere diuinum; non tamen dicitio & productio verbi: nihilominus dicitio includit necessariò ipsum intelligere: quia, vt ex D. Thoma dicebamus, nihil aliud est dicere, nisi prædictum intelligere, exprimendo siue producendo verbum. Et propterea dicere, & intelligere non sunt duo actus ex æquo inter se distincti adhuc virtualiter, seu ad inuicem se mutuo in suis præcis conceptibus excludentes; sed vnus eorum, nempe dicere, includit intelligere, quia importat idem intelligere modificatum, aut quasi modificatum per quendam quasi modum,

quo accedente habet completè rationem dictionis.

Potestque hoc non parum elucidari sequenti exemplo. Etenim sicut actus scientificus, in opinione satis probabilis, producit habitum scientiæ ordinis naturalis, non quidè per alium actum formaliter, & ex æquo distinctum ab eodem actu scientifico, si quidem habitus iste quatenus talis petit oriri ab actu scientifico; sed per se ipsum modificatum per quendam modum, seu formalitatem quædam modalem causalitatis & fecunditatis vt quo respectu eiusdem habitus, taliter, quod nec solus modus iste, nec solus actus scientificus; sed prædictus actus modificatus per hunc modum fecunditatis, siue efficacitatis sit actualis productio habitus scientiæ: & propterea talis modus dicitur causalitas vt quos; non vero absolute causalitas respectu prædicti habitus: quia est quid requisitum ad talè causalitatem, & aliquo modo ad eius integrum & completum conceptum pertinet; licet non sic integrè & adæquatè ipsa causalitas.

Dilucidatur exemplo.

Ita intelligere quatenus tale potest esse in nobis productio verbi: non tamen cum præcisione, sed vt modificatum per modalem quendam formalitatem causalitatis vt quo respectu eiusdem verbi, taliter, quod nec solus modus iste, nec solum intelligere sit integra causalitas & productio verbi; sed intelligere sic modificatum: propter quam ratione prædictus modus nuncupatur causalitas vt quo respectu verbi: quia nimirum ad eam requiritur, & aliquo modo ad eius integrum conceptum spectat; licet non sit integra causalitas & productio eiusdem verbi: ac proinde nec solum intelligere, nec solus prædictus modus; sed intelligere modificatum cum hoc modo est ipsa causalitas & expressio verbi creati. Et similiter intelligere diuinum quatenus tale est productio Verbi diuini, non quidem cum præcisione acceptum, sed vt quasi modificatum per quendam quasi modum expressionis verbi vt quo, taliter, quod nec solum intelligere, nec prædictus quasi modus sit ipsa expressio verbi; sed intelligere diuinum quasi modificatum per hunc quasi modum, qui quidem est ipsa relatio Paternitatis, siue hoc quod est, Patrem habere illud à se. Et ideo talis modus dicitur productio siue expressio verbi vt quo: quia non est integra expressio, licet sit requisitum ad talem expressionem, & aliquo modo, saltem in obliquo, ad eius conceptum spectet. Quamuis (vt in hoc eodem dubio dicemus) inter exemplum allatum de actu scientifico, & intellectione creatam ex vna parte & diuinam ex alia, sit aliqua diuersitas quoad præsens notanda, nimirum, quod actus scientificus, & intellectio creata petunt ratione suæ limitationis, vt ad-

Applicatur exempli ad intentum.

darur eis in recto modo ille, aut quasi mod^o, ad hoc ut actus scientificus sit actualis productio prædicti habitus, & dictio actu causet verbum: ceterum intellectio diuina propter sui infinitatem habet ex se, quidquid in esse entis requiritur in re, ut sit productio verbi; & solum requirit illum quasi modum tanquam connotatum, & quid in obliquo importatum.

Ex dictis probatur assertio quoad secundam partem:

68 Assertio ergo sic explicata sequitur aperte quoad secundam eius partem ex priori: & ita, quia eius probatio facile & breuiter deducitur, idcirco primo loco suaderur ratione insinuata à D. Thoma locis citatis. Nam hoc ipso, quod dicere diuinum, per quod producitur Verbum, includat & dicat formaliter ipsum *intelligere* essenziale, oportet, ut addat aliquam quasi modificationem, ad hoc ut sit completè & absolutè productio & expressio Verbi: ergo prædictum *dicere*, consistet in diuino *intelligere* essenziale, quasi modificato tamen per quendam quasi modum, nimirum per relationem Paternitatis, siue per hoc quod Pater non habeat illud ab alio. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Nam *intelligere* essenziale cum præcisione sumptum est commune toti Trinitati; & tamen in singulis personis non habet rationem dictionis & expressionis verbi; sed solum in Patre: ergo, ut prædictum *intelligere* essenziale sit ipsum *dicere* & productio Verbi, oportet, ut ei aliquid quodammodo superaddatur in Patre, quod non habet in Filio, & Spiritu Sancto: alioquin non esset cur in singulis personis non esset actualis dictio & expressio verbi. Cumque hoc solum possit esse quidam quasi modus habendi illud repertus in Patre, qui non sit in alijs duabus personis, nempe, habendi illud per modum primæ personæ Trinitatis, siue per modum personæ non habentis illud ab alio, aut per modum personæ constitutæ per relationem Paternitatis: consequens est, ut prædictum *dicere* addat aliquam quasi modificationem, ad hoc ut sit completè productio & expressio verbi.

Confirmatur

Confirmatur ratione, quam inuit idem Sanctus Doctor quæst. 34. iam dicta art. 1. ad 3. Quoniam, quod intellectio producat verbum, non dicit specialem habitudinem ad re intellectam, ita ut ex vi huius conceptus expressi intellectio quatenus talis productio vertetur circa illam, ut ex se constat: ergo talis productio non addit nouum actum intellectus, sed solum nouam modificationem, aut quasi modificationem actus intelligendi. Sicut, quia in actu scientifico, esse productione habitus scientiæ, non conuenit illi respectu obiecti scibilis ut talis, ita ut productio illa sub hoc conceptu præciso & expressio vertetur circa ipsum, propterea non addit aliquè

alium actum distinctum ab actu scientifico; sed solum aliquem modum seu formalitatem modalem eiusdem actus.

69 Nec refert si obijcias, quòd hæc sola modificatio superaddita intellectioni essentiali, per quam addat relationem Paternitatis, non est sufficiens ad constituendam illam in ratione dictionis, seu expressionis, & productionis Verbi diuini: ergo necesse est addere alium actum intellectus ex æquo distinctum, saltem virtualiter, ab intellectu, quæ sit dictio eiusdem Verbi. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia *intelligere* essentialiter formaliter sumptum solum habet esse perfectissimam perceptionem, ac manifestationem formalem, & per modum actus secundæ rei intellectæ: ergo per hoc quod illam intelligamus ut coniunctam Patri, & modificatam per relationem Paternitatis, solum concipietur ut præbens illi suum quasi effectum, nempe, quod percipiat, & ei manifestetur, quidquid est perceptibile & manifestabile per illam tanquam per actum diuini intellectus; non verò quod per illam dicat, & exprimat Verbum. Sicut quando concipimus eandem intellectiōem ut existentem in Spiritu Sancto, solum concipimus illam ut tribuentem ei per modum actus secundæ, quod percipiat omne perceptibile, eique per illam tanquam per actum secundum diuini intellectus cuncta manifestentur: & hoc non ob aliud, nisi quia prædicta intellectio solum habet esse perceptionem cuiusuis perceptibilis. Nam si sub conceptu intellectiōis aliquid aliud haberet, non posset non illud tribuere Spiritui Sancto, sicut tribuit ipsi, quod percipiat per illam. Maxime, quia in ratione intellectiōis est in illo ut in supposito connaturalissimo: & quæuis forma, aut quasi forma sic existens in suo supposito debet illi tribuere, quidquid in se habet, ut inductione facta in alijs formis, seu quasi formis cernitur.

Obiectio contra assertionem & eius fundamentum.

70 Respondetur enim negando antèc Occurritur. dens. Et ad probationem dicendum est, intellectiōem essentialiter formaliter sumptam duo munera inter alia habere, quæ ad conceptum ipsius sub ratione intellectiōis diuinæ pertinent. Primum est, quod re ipsa est completè perceptio perfectissima per modum actus secundæ respectu cuiusuis perceptibilis. Secundum verò, quod re ipsa formaliter habeat, quidquid requiritur ex parte reicti ad hoc ut sit ipsa expressio & productio Verbi diuini; quamuis aliquid ulterius requiratur pro connotato, ad hoc ut completè habeat rationem productionis Verbi, & in actu exercito sit ipsa expressio illius, nempe, quod sit quasi modificata per relationem Paternitatis, seu per hoc, quod habens illam sit prima persona Trinitatis, Et propterea, hoc ipso, quod

quod concipiatur in prima persona Trinitatis, nempe in Patre, ac proinde connotet relationem Paternitatis, habebit quidquid adæquatè requiritur ex parte recti, & obliqui, ad hoc vt sit ipsa productio & expressio Verbi diuini, tribuatque Patri, vt illud exprimat & producat; secus verò si concipiatur prout in Filio, aut in Spiritu Sancto: quia ibidem non reperitur prædictum connotatum.

Ex quo etiam fit, vt licet sit in illis, secundum quod alias habet rationem recti respectu dictionis; non tamen sub conceptu recti, & actu exercentis rationem talis recti: quia ipsamet sub conceptu recti, & vt exercentis rationem recti dicit se ipsam connotàdo prædictum connotatum, ac proinde se ipsam non qualitercunque, sed modificatà per relationem Paternitatis: & per consequens hinc etiam fiet, vt non tribuat duab⁹ illis personis, nempe Filio, & Spiritui Sancto, quod sint actu dicentes & exprimentes verbum: quoniam conceptus iste denotat eandem intellectionem essentiali sub conceptu illo recti iam dicti, & vt actu exercentis rationem recti.

71 Explicatur hoc. Etenim hoc est discrimen inter naturam creatam, & diuinam in *intelligere* essentiali consistentem, quod illa, quippe finita, tantum potest esse in vnicò supposito, ac proinde habere vnicum tantum modum essendi: cæterum natura diuina in *intelligere* essentiali consistens propter oppositam rationem petit esse in pluribus suppositis diuinis, & per consequens triplicem modum essendi specie, aut quasi specie distinctum. Vnde, sicut natura creata quia tantum petit vnicum suppositum, ideò, prout est in illo vt in supposito adæquato sibi connaturalissimo, tribuit illi, quidquid in se habet: ita quia natura diuina, seu *intelligere* essentiali est in tribus suppositis quasi specie distinctis vt in suppositis sibi connaturalissimis, quorum quodlibet est illi in adæquatū, ideò, quatenus est in vno modificata per illud, non est in altero vt modificata per ipsum, & quatenus est in vno in adæquate, & sic modificata; illudque connotat, vt quasi specie diuersum ab alio, tribuit ei aliquid, quod non tribuit alteri. Et sic quatenus est in Patre, & connotat Paternitatem, præstat eidem Patri, quod dicat & producat Verbum; quia ipsa sic sumpta habet esse actualem expressionem eiusdem Verbi. Et deinde, quatenus est in Filio modificata per Filiationem, connotandoque illà, tribuit eidem Filio & Verbo, quod sit genitum, & quid dictum per modum Verbi expressi a Patre, &c. Sicut etiam, quatenus est in Spiritu Sancto connotando eius personalitatem, præstat ipsi, quod procedat a

Patre, & Filio vt verus Deus; non quidem ita, vt Spiritus Sanctus hoc habeat ex vi processionis, sed identicè & materialiter.

72 Quæ omnia, loquendo specialiter *D. Thom.* de Verbo diuino, insinuat D. Thomas infra quæst. 34. art. 2. ad 4. his verbis. *Dicendum, quod eo modo conuenit Filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse Deum, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est. Est autem Filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt produccens verbum, sed vt Verbum procedens, prout scilicet in Deo Verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio Verbi.*

Potestque hoc amplius elucidari ex eo, quod natura diuina consistens in *intelligere* essentiali ex vi sua habet esse secundam ad intra respectu duarum tantummodo processionum, quarum vna & prior sit per intellectum; alia verò & posterior sit per voluntatem, vt ex dicendis art. 5. patebit. Cumque ipsa se sola non distinguitur realiter à personis procedentibus per has processionem, nempe a Verbo, & Spiritu Sancto, oportet, vt ratione suæ secunditatis petat aliam personalitatem, quæ non sit ab alia persona, sed sit improducta: vt ita nec processionem sint plures, quam duæ iam dictæ, nec desit eisdem naturæ, vt connotat hanc personalitatem, sufficiens distinctio, ratione cuius ab ea tantum à principio quo procedant prædictæ personæ: nec tandem desit ipsi principium quod; nempe aliqua persona improducta, quæ ab alijs personis non vtumque, sicut essentia diuina, sed realiter distinguitur, & per modum principij quod sit fontale principium omnium processionum ad intra. Et ideò ipsa natura diuina, seu *intelligere* essentiali diuinum ex vi sua habet connotare has tres personalitates, & connotando primam non procedentem ab alia, tribuere huic personæ, quod sit fontale principium communicandi Deitatem, ac proinde quod dicat & exprimat verbum: ergo ipsum *intelligere* essentiali ex vi sua habet, quod modificatum per prædictam personalitatem, seu (quod in idem quoad præsens redit) connotando illam sit expressio & productio Verbi.

§. III. Angelici Doctoris sententia quoad primam eius partem, ac proinde quo ad secundam, ratione fundamentali sulcitur.

73 DEINDE Eadem assertio quoad primam eius partem (& per consequens quoad secundam, quæ, vt ex dictis §. ne, præce-

Illustratur amplius,

Elucidatur solutio.

Quoad primam partem suadet assertio ratione

Angel. Do
ctos.

D. August.

W. Compl.

præcedenti constat, aperte sequitur ex prio-
ri) probatur, ratione de sumpta ex Angelico
Doctore 1. part. quæst. 3. art. 1. ad 3. & art.
3. alijsque locis citatis, necnon ex D. Au-
gustino 15. de Trinitate cap. 13. quam tan-
git nostrum Collegium Complutense in li-
bris de Anima disputat. 21. num. 59. potest-
que ex eodem sub hac forma proponi. Quo-
niam generaliter loquendo omne verbum
intellectuale procedit ex notitia rei intelle-
ctæ formaliter sumpta: ergo procedit ab *in-
telligere*: ac proinde procedet ab illo, non
ut cunque, sed modificato, aut quasi modifica-
to per modum, aut quasi modum iam di-
ctum. Hæc vltima consequentia ex priori
aperte sequi videtur, ut constat ex nuper di-
ctis. Prima vero ex antecedenti etiam li-
quet. Antecedens autem probatur: tum,
quia præcise per hoc, quod producat ver-
bum, habet res intellecta esse intellectam,
id est, terminare actu intellectionem ratio-
ne verbi, ut nostrum Collegium Complutense
se disputat. citata num. 43. & sequentibus
docuit, & nos statim ostendemus: ergo ver-
bum procedit ex notitia rei intellectæ: alio-
quin præcise per hoc, quod produceretur
verbum, non haberet res intellecta termi-
nare actu intellectionem ratione eiusdem
verbi. Tum etiam: quia de ratione verbi
mentalis (de quo loquimur) est, quod proce-
dat ab intellectu tanquam terminus suæ o-
perationis: operatio autem adæquata intel-
lectus est notitia rei intellectæ: sicut opera-
tio adæquata visus est notitia rei visibilis.
Tum denique: quia cognitio essentialis con-
stitutiva Dei est infinite perfecta, & propte-
rea infinite efficax & secunda: & ita si adda-
tur illi modus quidam, scilicet relatio Pa-
ternitatis, ratione cuius opponatur Ver-
bo, potest, & debet ex prædicta notitia ver-
bum infinite perfectio procedere. Cum-
que in creatis (debita tamen proportionem
servata) debeat quoad hoc eodem modo
philosophari: consequens erit, ut gene-
raliter loquendo omne verbum intelle-
ctuale procedat ex notitia rei intellectæ.

Occurrit Hæ-
ricus.

74 Nec refert, si occurras ex Henrico
quodlibeto 6. quæst. 1. quod licet dicere Dei
includat *intelligere*, siue sit ipsum *intelligere*
formaliter sumptum; non tamen inde sequi-
tur, quod *intelligere* essentialiter includatur in
divino dicere, seu sit in recto ipsum dicere
Dei. Quoniam in Deo datur duplex *intel-
ligere*, aliud per modum simplicis apprehen-
sionis, & veluti (ut sic dicamus) imperfectum,
per quod nullum producit verbum; aliud
vero notionale, & perfectissimum, quod qui-
dem est productio verbi, & ex æquo distin-
guitur ab illo *intelligere* essentiali. Sicut et-
iam in creaturis datur intellectio imperfec-
ta, per quam nullum producit verbum,

nempe simplex apprehensio: quia verbum
adhuc per modum verbi imperfecti produ-
citur per discursum, quando nondum asse-
quimur perfecte notitiam essentia rei: &
postea peracto discursu, quando perfecte
acquirimus prædictam notitiam, formatur
perfectum verbum eiusdem rei. Et propte-
rea Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 15.
& 16. dixit, tunc formari verbum (*intellige-
perfectum*), quando non sunt volubiles co-
gitationes.

August.

Confutatur
primo.

D. Thom.

75 Non igitur hæc evasio est alicuius
momenti. Nam in primis falsum est, dari
in Deo hoc duplex *intelligere*. Tum, quia
oppositum docuit D. Thomas in fra quæst.
37. art. 2. ad 1. ubi ait, quod *intelligere* in di-
vinis non sumitur nisi essentialiter: ut per
hoc denotaret, non esse aliud *intelligere*,
quod ex se habet rationem intellectionis,
præterquam *intelligere*, quod est commune
tribus personis.

Tum etiam; quia in Deo non datur du-
plex iustitia, aut misericordia, quarum una
sit essentialis, & alia notionalis, & idem est
de alijs attributis; licet in Patre non sint ab
alio, bene tamen in Filio: sed tantum datur
unicum attributum, v. g. misericordiam, quod
in Patre non sit ab alio; cum tamen in Filio
sit & communicetur ei a Patre: ergo simili-
ter non dabitur duplex intellectus, aut du-
plex *intelligere*, aliud quidem essentialiter, a-
liud vero notionale ex æquo distinctum; sed
idem *intelligere*, quod prout in Patre non sit
ab alio, & prout in Filio sit a Patre: ac pro-
inde, si dicere Patris est formaliter *intellige-
re*, erit ipsummet *intelligere* essentialiter pro-
ut in Patre.

Tum denique: quoniam, si daretur *intelli-
gere* notionale ex æquo distinctum ab essen-
tiali, & communi, solum posset distingui sic
ab eo per relationem; siquidem notionalia
distinguuntur ab essentialibus, & commu-
nibus toti Trinitati, quia illa dicunt rela-
tionem; secus vero essentialia, & commu-
nia; at relatio non est sufficiens ad consti-
tuendum aliquod *intelligere* divinum ex
æquo distinctum ab *intelligere* essentiali, &
communi; ex eo quod quavis intellectio est
actus secundus vitalis, & perceptio obiecti
dicens ordinem ad suum obiectum, ut ob-
iectum illius est; relatio vero divina neque
est actus vitalis, neque perceptio obiecti;
sed terminus nature divinæ constitutivus
personæ, & connotatum quoddam ad ipsam
dictionem; nec dicit ordinem ad obiectum
ut obiectum, sed tantum ad suum correlati-
vum, nisi ratione absoluti, & essentialis in
ea inclusi, ut communiter docent Theolo-
gi cum D. Thom. 1. part. quæst. 34. art. 3. ad
1. & 4. & nos etiam latius infra dicemus; er-
go, &c.

D. Thom.

76 Deinde: adhuc dato, quod in Patre esset duplex intelligere ex æquo distinctum, nihilominus intelligere essentialē non esset cur nō haberet rationem expressionis verbi: & ita semper saluaretur, quod intelligere essentialē, est saltem in recto, ipsū dicere, & productio verbi. Et ratio est aperta. Nam intelligere essentialē constitutum Dei est perfectissimum omnium in ratione intellectiōnis, & idē eminenti ratione continet perfectionem simplicis apprehensionis, cōpositionis, discursus, assensus, & iudicij directi, ac reflexi, nec non perfectionem intellectiōnis notionalis, si daretur ex æquo distincta à tali intelligere essentiali: ergo potiori ratione prædictum intelligere in Patre esset productio & expressio verbi, quam aliud intelligere notionale in eodem Patre reproductum, quod ex æquo ab intelligere essentiali distinguatur: siquidem hoc intelligere essentialē esset perfectius illo notionali: & iuxta doctrinam Henrici intelligere perfectum est, saltem in recto, ipsa productio & expressio verbi.

Tandem id, quod Henricus addit, nempe, in creaturis per intelligere imperfectum, seu simplicem apprehensionem non produci verbum, ac prout in Deo per notitiam correspondentem huic simplici apprehensionis (qualem putat esse intelligere essentialē) non formari verbum, est contra D. Thomam de Potentia, quæst. 8. art. 1. & quæst. 9. art. 5. De spiritualibus creaturis art. 9. ad 6. De Veritate: quæst. 4. art. 2. Quodlibeto 1. art. 11. & Ioannis 1. lectione 1. nec non in hoc art. ut supra notauimus, & in 1. tomo huius nostri Curii Theologiae tractatu 2. disputat. 2. num. 207. explicauimus: ac tandem in alijs locis relatis a nostro Collegio Complutensi in lib. de Anima disputat. 2. 1. num. 81. & 82. Et præterea est etiā fallum. Quoniam per omnem intellectiōnem creatam, præterquam per visionem beatificā, debet formari verbum, ut constat ex illis, quæ in tomo nostro 1. nuper citato tractatu, & disputatione iam dictis asseruimus: nec non & ex ijs, quæ N. Complutenses loco etiam modo citato, nec non & num. 83. ac deinceps docuerunt.

77. Ex quibus sequens ratio desumpta ex D. Thoma locis relatis potest ad hoc suadendum formari. Quoniam ad omnem intellectiōnem requiritur, ut obiectum terminans illam sit intra intellectum, & vnitum cum eo in ratione obiecti actu terminantis eandem intellectiōnem: ergo in omni intellectiōne creata, siue naturali, siue supernaturali, quæ non terminatur ad Deum, prout est in se, seu ut clarè vnitum, debet produci verbum, ratione cuius obiectum sit actu intellectum, seu sit actu terminans actualē

sui intellectiōnem.

Antecedens patet: tum, quia cum sit proprium intellectus intelligere trahendo ad se suum obiectum, & tale obiectum habeat respectu illius, tam rationem obiecti motiui, quam terminatiui, oportet, quod secundum utraq; rationem trahatur ad intellectum, quoties prædictum obiectum non est per se vnitum illi, & cum sufficienti actualitate, & immaterialitate, ad hoc ut possit utrumque minus exercere. Quare, cum per speciem intelligibilem solum trahatur obiectum ad intellectum in ratione obiecti motiui, & principij intellectiōnis, non verò in ratione obiecti terminatiui, seu (ut melius dicam) terminantis intellectiōnem, consequens est, ut in prædicto euentu debeat necessario dari species expressa seu verbum, per quod obiectum intellectum trahatur ad virtutem intellectiuam: in ratione obiecti terminantis intellectiōnem. Vnde, sicut species intelligibilis essentialiter est principium intellectiōnis, quia per eam res intelligibilis in ratione obiecti motiui ad intellectum trahitur, & idē obiectum exterius rationi illius est principium efficiens respectu intellectiōnis: ita etiam verbum essentialiter erit ipsa intentio intellecta, seu terminus, vel obiectum interius, de cuius conceptu sit esse obiectum intellectum, seu obiectum actu terminans intellectiōnem: eò quod ratione illius obiectum exterius, vel non habens sufficientem immaterialitatem & actualitatem sit actu terminans vltimatè intellectiōnem: siquidem per illud trahitur res ad intellectum in ratione obiecti actu terminantis intellectiōnem. Et propterea D. Thomas 4. contra Gentes cap. 1. inquit, quod esse verbi est intelligi: quæ quidem verba, inter alias explanationes, quæ eis possunt adhiberi, hanc non parum consonam habent, nempe, verbum esse talis conditionis, ut ab intellectu ei cōpetat esse indispensabiliter obiectum termini actu intellectiōnem.

78. Tum etiam (& est explicatio, maiorque confirmatio præcedentis probationis): quia de ratione obiecti terminantis intellectiōnem est, ut habeat actu aliquod esse, ratione cuius terminet illam: sicut de ratione obiecti motiui intellectus est, ut gaudeat actu aliquo esse, ratione cuius exerceat rationem obiecti motiui: sed obiectum intellectus non terminat intellectiōnem secundum esse, quod habet ad extra: ex eo quod proprium est intellectus intelligere trahendo ad se res: ergo secundum quod est ad intra in intellectu, & vnitum cum eo in ratione obiecti terminantis intellectiōnem.

Consequentia verò primi, & principalis enthymematis huius rationis n. 77. adducta probatur, Quoniam alia intellectiōnes crea-

Amplius impugnatur.

D. Thom.

N. Compl.

Roboratur impugnatione D. Thomæ.

D. Thomæ

ta, præter visionem beatificam, vel terminatur ad objecta creata, quæ non sunt secundum se intra intellectum, vel, si secundum se sunt intra illum, habent tamen esse creatum, de cuius ratione non est esse actualiter intellectum, seu petere, quod indispensabiliter sit semper, & in exercitio terminans intellectum, vel, si terminentur ad objectum increatum, non tamen terminantur ad illud, ut est quidditativæ, & clare cognoscibilis: ac proinde non terminantur ad ipsum, prout secundum suam substantiam est unitum cum intellectu in ratione objecti clare, & quidditativæ visi, seu secundum quod est unitum secundum suam substantiam cum intellectu in ratione objecti actu terminantis intellectum, nisi in sola visione beatifica: ergo necessario debet in prædictis intellectibus produci verbum, ratione cuius objectum sit actu intra intellectum terminans actu intellectum. Sed circa rationem hanc videantur illa, quæ in primo tomò tractatu 2 disputat. 2. dubio penultimo, & ultimo diximus: nec non nostrum Collegium Complutense disputat. nuper citata à num. 84. vsque ad 97. vbi plures objectiones contra eam adducit, & solvit, nec non à num. 44. vsque ad 49. vbi plura huc spectantia expendit.

Ad illud autem, quod in favorem solutionis Henrici adductum est ex Augustino respondetur, Sanctum Doctorem solum velle, quod per cogitationes, quibus cogitamus, an debeamus inquirere cognitionem rerum, vel non? nulla ratione formatur verbum rei cognoscendæ: non tamen negat, formari verbum proportionatum illi cogitationi, & representans id, quod per eam cogitatur. Ita explicat Augustinum D. Thomas de Potentia quest. 9. art. 9. & Ioannis 1. lectione 1.

§. IIII. Prædicta Angelici Doctoris sententia ratione alia stabilitur.

Vltimo probatur assertio
D. Thom.

79. **TANDEM** probatur assertio ratione, quam insinuat D. Thomas infra quest. 41. art. 5. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam in Deo potentia generatiua, seu (ut sic loquamur) dictiua Verbi divini est ipsamet divina essentia connotando Paternitatem, ut constabit ex dicendis in eadem quest. & art. 2. ac 4. huius questionis: & per consequens iuxta ea, quæ in 1. tomò tractatu 3. disputat. 4. num. 43. diximus, est ipsummet *intelligere* essentialiter connotando eandem Paternitatem: siquidem divina essentia, iuxta ibidem dicta, consistit in prædicto *intelligere* ergo actualis generatio, & dictio Verbi divini consistet in prædicto *intel-*

ligere connotando ipsam Paternitatem. Patet consequentia. Quia sicut in divinis id ipsum, quod habet rationem intellectus, est etiam formalissimè loquendo ipsa actualis intellectio absque virtuali distinctione: & id, quod habet rationem voluntatis in divinis est formalissimè loquendo ipsa volitio: ita etiam id, quod in Deo est potentia generatiua, erit etiam formalissimè absque virtuali distinctione ipsa generatio, & dictio Verbi. Et ratio est eadem in omnibus his. Quoniam facultates, & vires, quæ sunt in Deo, debent esse per modum actus purissimi: & ita nec potentia generatiua debet distingui ab actuali generatione, nec intellectus ab intellectione, nec voluntas à volitione, & sic de alijs. Videantur ea, quæ in 1. tomò tractatu 4. disputat. 2. n. 34. diximus.

80. Nec refert, si occurras ex aduersarijs, quod sicut *intelligere* divinum est radix volitionis: & tamen volitio, quæ est actus correspondens huic radici, est actus secundus virtualiter, & ex æquo distinctus ab *intelligere*: ita etiam idem *intelligere* potest habere rationem potentie generatiue respectu Verbi: & nihilominus actus generationis correspondens prædictæ potentie generatiue poterit esse alius actus secundus ex æquo distinctus virtualiter ab eodem *intelligere*. Et ratio videtur esse eadem utrobique. Quoniam *dicere* est actus secundarius divinæ naturæ, & *intelligere* primarius: sicut volitio est actus secundarius eiusdem divinæ naturæ conueniens ei post primarium, scilicet intellectum, ut est radix illius. Unde, sicut ad lineam radicis volitionis, ut est radix per modum actus purissimi illius, satis est, quod sit ipse actus secundus intelligendi, & quod prædictus actus sit radix volendi: ita ad rationem potentie generatiue per modum actus purissimi satis erit, quod sit ipsa intellectio essentialiter connotando Paternitatem, licet distinguatur ex æquo virtualiter, seu distinctione virtuali excludentis, & exclusi ab ipsa actuali generatione.

81. Non itaque hoc refert. Quoniam radix volitionis, & volitio ipsa pertinent ad distinctas lineas: ex eo quod radix prædicta est intellectus, & intellectio omnino inter se identificata, quæ ex se spectant ad lineam diversam à volitione: & ita non mirum, quod radix volendi, & volitio virtualiter distinguantur per modum actus, & actus ex æquo distinctorum. Cæterum potentia generatiua, & generatio Verbi divini pertinent ad eandem lineam. Cuius ratio est. Tum, quia in universum cuius potentie generatiue debet correspondere sua propria actio generandi tanquam quid pertinens, quantum est in se, ad eandem lineam, quamvis aliàs ratione imperfectionis, & truncationis (ut sic dicatur

Enabò aduer-
sariorum.

Impugnatur.

dicamus) vnus linea constituant duas lineas partiales: quod tamen in Deo non potest contingere.

Tum etiam: quia sicut intellectus, & intellectio constituunt vnica lineam distinctam ex æquo à voluntate, & volitione: ita potentia generatiua pertinet ad vnica lineam, non ex æquo distinctam ab intellectu, & intelligere; sed tanquam quid importans intellectum, & intelligere cum prædicto connotato, vt ex dicendis loco citato constabit: & idè etiam generatio ipsa, quæ est proprius actus illius, ad hanc eandem lineam non ex æquo distinctam ab intelligere pertinebit. Vnde, sicut intellectio diuina est ipse intellectus, & vis ad percipiendum, nec non & ipsa perceptio Dei: ita potentia generatiua non ex æquo distincta erit ipse intellectus, & intellectio essentialis Dei cōnotando Paternitatem: & similiter prædictus intellectus, & intellectio cum hoc connotato habebit esse ipsam actualem generationem Verbi diuini, & expressionem illius: siquidem, vt cōstat ex ijs, quæ in 1. tomo tract. 4. disput. 2. n. 34. dicebamus, quæ pertinent ad eandem lineam, nequeunt, quatenus ad illam pertinēt, distingui in diuinis adhuc virtualiter.

Confirmatur primo. Confirmatur primò. Nam inde colligimus, volitionis eiusdem volitionis, nempe, ad lineam intellectiois diuinæ, sed distingui virtualiter ab illa, quia habet aliud quasi principium proximum, cum quo omnino identificatur absque distinctione virtuali, ad cuiusque lineam spectat, quod quidem quasi principium nihil aliud est, quam ipsa voluntas Dei: ergo, cum generatio, & expressio Verbi diuini non habeat aliud quasi principium proximum adhuc ex parte nostri modi concipiendi, cum quo omnino absque distinctione virtuali identificetur, ad cuiusque lineam pertineat, præterquam potentiam ipsam generatiuam, nempe intellectum Dei per modum actus secundæ, & purissimi connotando Paternitatem, seu intellectioem ipsam essentialem, quæ absque distinctione virtuali est intellectus, & ipsum intelligere, & insuper eandem Paternitatem cōnotat, fit inde, vt prædicta generatio Verbi spectet ad lineam potentia generatiuæ, cum eaque absque virtuali distinctione identificetur: & per consequens nihil aliud sit, quam prædictam intelligere connotando Paternitatem.

Roboratur secundo.

82 Confirmatur secundo ex ijs, quæ in 1. tomo tract. 4. disput. 4. à n. 44. vsque ad numerum 48. ex D. Thom. diximus. Nam ex eo quod voluntas Dei habet esse vim per modum actus purissimi ad amandum ipsum Deum, & gaudendum de illius bonis, & connotando obiecta creata, vt obiecta materialia inadæqua-

ta, retinet vim ad volendum efficaciter secundario illa sub proprio motu, & ratione formali voluntatis, propterea actualis amor Dei, & gaudium de bonis illius, nec non & volitio efficax creaturarum, connotando illas per modum obiecti materialis, & inadæquati, identificantur cum eadem voluntate diuina absque distinctione virtuali, & modo ibidem explicato: & ita prædictus amor Dei nihil est aliud, quàm voluntas per modum actus purissimi: & volitio efficax creaturarum nihil est aliud, quàm ipsa diuina voluntas cōnotas per modum obiecti materialis, & inadæquati (adhuc in ratione obiecti materialis) easdè creaturas vt efficaciter volitas: ergo, cum intellectus Dei habeat vim ad intelligendum ipsam diuinam essentiam, & ad dicendum, seu producendum Verbum diuinum sub ratione obiectiua propria intellectus, cōnotando tamen Paternitatem, consequens erit, vt actualis intellectio diuinæ essentia connotando Paternitatem, & actualis dictio, & productio Verbi non distinguantur virtualiter, sed sint vnum, & idem absque tali distinctione.

Confirmatur tandem destruendo fundamentum huius solutionis. Nam generatio, & communicatio nature diuinæ est actus per se primus potentie generatiuæ Dei: volitio autè non est actus per se primus respectu radicis ad volendum; sed actus per se primus illius est intellectio diuina constitutiua Dei. Et ita, licet volitio, & radix illius distinguatur virtualiter, & ad distinctas lineas spectet, nihilominus potentia generatiua, & generatio ipsa Verbi diuini non distinguantur virtualiter, nec ad diueras lineas spectabunt.

83 Vnde falsum est id, quod in hac solutione, quam impugnamus, ad illam tuendam adducebatur, nempe, esse eandem rationem in volitione diuina collata cum radice illius, scilicet intellectioem; & in generatione Verbi comparata cum potentia generatiua ipsius quoad hoc, quod est, generationem, & potentiam generatiuam distingui inter se virtualiter, non minus quam radicem volitionis, & volitionem ipsam diuinam, ex eo quod omnia ista sunt actus secundarij, & secundario Deo conuenientes.

Ex dictis igitur constat, hoc falsum esse, nec eandem rationem vtrouique virgere. Tum: quia licet generatio Verbi diuini non sit actus omnino per se primus respectu Dei, & eius naturam constituens; est tamen actus per se primus respectu potentia generatiuæ, sicut volitio hoc ipsum habet collata cum diuina voluntate: & idè, sicut hæc duo identificantur inter se absque distinctione virtuali, ita etiam po-

Vltimo confirmatur.

Reijcitur id, quod adducebatur pro sua deinde procedenda euasione.

rentiã generatiua Verbi, & generatio illius. Tum etiam: quia etſi generatio Verbi non habeat rationem prædictã auctus per ſe primi reſpectu Dei; petit tamen (ſicuti iam oſtendimus) vt id, quod eſt aliã reã eiuſdem, ſit ipſe auctus per ſe primarius, ſcilicet, *intelligere* conſtituens diuinã naturã: ex eo quod diuinum *intelligere* conſtitutum Dei debet eſſe id, quod aliã habet rationem reãti reſpectu potentie generatiue, vt q. 41. art. 3 dicemus, & per conſequens reſpectu ipſius generationis pertinentis ad eandem lineã: & ita idem *intelligere* connotando, Paternitatẽ erit ipſa productio, & dictio diuini Verbi. Ceterum radix volitionis non habet eſſe aliã reã, quod importatur à volitione ipſa; ſed ſunt duo auctus ex æquo diſtincti, vt ex dictis conſtat.

Diximus, *intelligere* eſſentiale eſſe aliã reã potentie generatiue, & generationis diuinæ: non quidem quia reã potentie generatiue ſub conceptu reãti addat aliquã formalitatem in eſſe entis ſupra illud, vt eſt aliã reã: ſed quia, vt nu. 70. huius dubij dicebamus, reã ſub conceptu reãti debet concipi vt connotans obliquum. Et ita *intelligere* eſſentiale cum præciſione conceptum abſque prædictã connotatione non habebit adhuc rationem reãti ſub cõceptu reãti reſpectu dictionis ſub cõceptu dictionis, & generationis Verbi diuini.

Discrimen
inter intelli-
gere eſſentia-
le, & dicere.

Ex quo etiam ſit (vt per hoc tacitã quedã obiectio ſoluatur, & natura dictionis ac generationis Verbi magis pateſcat) hoc eſſe diſcrimen inter *intelligere* eſſentiale, vt eſt reã dictionis, & productionis Verbi; & inter ipſam dictionem, & expreſſionem illius, vt eſt ſub conceptu dictionis, & expreſſionis prædicti Verbi, quod licet vtrobique importetur *intelligere* eſſentiale in reãto, & Paternitas in obliquo & per modum connotati; attamen *intelligere* eſſentiale, vt eſt reã dictionis, aſſert prædictã Paternitatẽ per modum connotati quaſi extrinſeci, licet omnino indiſpenſabiliter, & per ſe, ac intrinſecẽ quaſi inſpecti; ac verò dictio, ſeu dicere importat ipſum *intelligere* eſſentiale, & eandẽ Paternitatẽ per modum connotati intrinſeci: ita vt non ſolum intrinſecẽ quaſi inſpiciatur, ſed etiã ipſa Paternitas per modũ alicuius intrinſeci ipſi dictioni formaliter conſiderata, in obliquo tamen importata, in dictione claudatur; non ſecus, proportionẽ tamen ſeruata, ac Paternitas, ſiue quæuis alia perſonalitas in diuinis, vt eſt ſub cõceptu perſonalitatis in abstracto, connotat naturam diuinã: & vt habet rationem perſonæ in concreto, etiã eandẽ connotat, ac in obliquo aſſert: ceterum ſecundum priorẽ illã conſiderationẽ dicit eandẽ vt connotatũ quaſi extrinſecũ, & non inſoſum in il-

lacũ tamen ſecundũ hanc posteriorẽ cõſiderationẽ dicat illã in obliquo per modũ connotati intrinſeci, & in eadẽ dictione, vt dictio eſt, inſoſi. Quod adhuc clarius in perſonalitate, & perſona creata cernitur, vt inuenienti conſtat.

84 Ex quibus omnibus conſtat, nihil referre, ſi huic noſtræ vltimę rationi cũ Iunio re quodã occurras, quod etiã lineæ dicẽtes aliquid abſolutum dumtaxat ſint talis cõditionis, vt in eis auctus primus, & ſecundus nõ diſtinguantur: attamẽ lineæ coaleſcentes ex abſoluto, & relatiuo, vt in potentia generatiua contingit, oppoſitum habent. Et ita licet *intelligere* Dei connotando Paternitatẽ ſit potentia generatiua: nihilominus generatio erit aliua auctus ex æquo diſtinctus ab ipſo *intelligere*, qui per ipſam relationẽ Paternitatis cõſtituatur, ſaltem tanquam per reãtum ipſius.

Eſtigitur
Iunioris.

Ex dictis igitur conſtat, hanc euafionem nihil referre. Tum: quia tota ratio, propter quam lineæ dicentes ſolum aliquid abſolutum debent perſtingere vſque ad auctũ ſecundum, & vltimũ abſque diſtinctione virtuali, eſt, ne ſecundũ ſuas rationes formaliffimas ſint aliquid potentiale: ſiquidẽ ratio formalis, quæ non perſtingit ad hoc, vt ſe ipſa formaliffimẽ dicat vltimã actualitatẽ ſuã lineæ, eſt ratio truncata, & imperſecta, dicẽſque aliquid potentialitatis, & defectus actualitatis omnimodæ intra ſuã lineam: conſtat autem, rationem hanc æquẽ in omnibus lineis procedere: ergo, &c.

Euertitur
primo.

Tum etiam, quia lineæ dicentes aliquid abſolutum in reãto, & aliquid relatiuum in obliquo debent ex parte abſoluti eſſe ſummẽ actuales, & ſimiliter ex parte relatiui, vt in hac ſolutione, quã impugnamus, innuitur: ergo id, quod in reãto in eſſe entis ex parte abſoluti importatur ad conſtituendã potẽtiã generatiuã, debet habere ſummã actualitatẽ in ordinaẽ ad illã in eſſe potẽtiæ ſummẽ actualis quaſi conſtituendã: ſiquidẽ totum hoc, quod ex parte abſoluti, & in eſſe entis deſideratur ad hoc munus, debet eſſe quid abſolutũ, & hoc eſt intra ſuã lineã ſummẽ actuale: & ſimiliter id, quod ex parte relationis petitur in obliquo ad cõſtituendã potẽtiã generatiuã, debet eſſe intra ſuã lineã ſummẽ actuale: ergo, ſi hæc duo in vnum cõiungantur, tunc quodlibet eorum intra ſuã lineã habebit totũ id, quod deſideratur ad conſtituendã potentiam generatiuã ſummẽ actualem, ſeu per modum actus puriſſimi, ac proinde potentiam generatiuã, quæ ſit ipſa actualis generatio.

Secundo
reſutatur.

Tum denique: quia principium quod creaturarum non eſt hic Deus, vt dicit præciſe quid abſolutum; ſed dicit naturã diuinã ſubſiſtẽtem in tribus perſo-

Tertio præ-
cluditur.

personis diuinis, licet hoc non petatur ex parte creaturarum, sed ex parte diuinæ naturæ, & suppositorum eius: & tamen omnipotentia Dei, & personalitates diuinæ ita integrant hoc principium, vt loquendo de his, quæ ex parte Dei intrinsece requiruntur, actualis productio creaturarum non sit distincta à virtute producendi illas, vt constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 4. disputat. 3. n. 18. & deinceps, & tract. 5. disp. 7. n. 58. & sequentibus diximus: ergo, ex eo quod aliqua linea coalescat ex duplici formalitate, altera in recto, altera in obliquo, quarum vna sit absoluta, & altera relatiua, non recte colligitur, quod in linea illa virtus producendi debet distingui virtualiter ab ipsa productione.

§. V. *Opposita sententia, tria priora illius fundamenta, & eorum solutiones.*

Contraria 8 §
sententia.
Scotus.
OKam.
Gabriel.
Molina.

Oppositam tamen sententiam tenuit Scotus in 1. dist. 2. q. 7. & dist. 27 q. 1. & 2. pro eadem etiam referuntur OKam in 1. dist. 7. q. 2. in fine, Gabriel eadem dist. & q. art. 1. in fine, & ex recentioribus Molina super hunc articulum disp. 1. Vnde distinguunt in Patre duplicem actum intellectus. Primus est *intelligere* essenziale, & commune tribus personis. Secundus verò est *dicere*, conueniens soli Patri, quod quidem licet sit actus intellectus; non tamen est formaliter intellectio; sed eam à suo conceptu excludit, & ex æquo ab illa formaliter, siue virtualiter distinguitur, & per hunc actum Verbum in diuinis procedit. Et deinde eodem proportionali modo loquuntur de processione per voluntatem. Nam in Patre, & Filio constituunt etiam duplicem actum voluntatis; alium, qui est *velle*, quique est communis toti Trinitati; alium, qui est *spirare*, & hic est solummodò in Patre & Filio, & per eum procedit Spiritus Sæctus. Probatur primo. Nam *intelligere* adhuc in diuinis est *esse*, siue existentia Verbi; *dicere* vero est productio eiusdem Verbi: ergo distinguuntur virtualiter, siue formaliter tanquam duæ rationes particulares se inuicem à sua ratione formali excludentes. Antecedens quoad primam partem constat ex his, quæ in 1. tomo tractatu 3. disp. 2. n. 105. & tract. 4. disp. 1. n. 21. diximus: ex eo quod, sicut ordo intelligibilis ambiens etiam verbum importat easdem naturas, quæ sunt in ordine entitativo, & naturali, sub modo tamè essendi intelligibilitate affert proprium *esse* existentie illarum in *esse* intelligibilitate cumque existentia in quouis ordine sit vltima actualitas illius ordinis, & *intelligere* sit vltima actualitas ordinis intelligibilis: fit inde, vt sit existentia huius ordinis: ac proinde

Primum fundamentum.

de habeat etiã rationem existentie in ordine intelligibili respectu verbi, vt ad illum spectantis. Consequentia vero probatur. Quia existentia termini producti per aliquam productionem, & ipsa productio debet distingui saltè virtualiter vt duæ rationes particulares, quatum vna non includat in suo formali conceptu aliam: & propterea in creatis, vbi distinguuntur realiter ea, quæ sunt virtualiter distincta in diuinis, productio existentie alicuius rei naturalis, & existentia illius distinguuntur distinctione reali, siue ex natura rei excludentis, & exclusi.

Respondetur concedendo antecedens, Enodatur, & negando consequentiam. Et ad probationem distinguendum est antecedens: & si intelligatur de productione alicuius rei, & existentia illius rei in esse entitativo, concedi poterit saltem in creaturis: secus verò, si intelligatur de productione alicuius rei, & existentia eius in esse intelligibili. Nam tunc actio productiua, & existentia termini non est necesse, vt distinguantur ex æquo adhuc virtualiter, seu distinctione excludentis, & exclusi, sed satis erit, quod differant virtualiter distinctione includentis, & inclusi, vt in præfati contingit. Nam *intelligere* Dei passiuè signifi catum est ipsa existentia Verbi diuini, vt disp. sequenti dub. 3. dicemus: & tamen idemmet *intelligere* connotando Paternitatem est *dicere*, & productio eiusdem Verbi: ac proinde productio Verbi diuini, & existentia illius nõ distinguuntur ex æquo; sed per modum includentis, & inclusi.

86 Secundo suadetur eadè sententia. Quoniam dictio, seu productio Verbi diuini actiua se tota distinguitur realiter à productione passiuæ eiusdem Verbi: ergo nõ includit in suo conceptu intellectio; nec è conuerso intellectio dictione. Patet consequentia. Quia in diuinis intellectio est communis toti Trinitati, & nõ distinguitur realiter à processionebus, siue actiuis, siue passiuis. Antecedens autè probatur. Quoniam dictio, seu productio actiua Verbi diuini se tota opponitur realiter relatiuè productioni passiuæ eiusdem Verbi: quia mutuò se totis ad inuicem respiciuntur relationibus realsibus productionis actiuæ, & passiuæ.

Secundum fundamentum.

Nec refert, si occurras, quod sicut Pater, qui est dicēs, & Filius, qui est Verbum productum, licet se totis distinguatur realiter, nõ tamen se totis, & totaliter: & ided differunt in proprietatibus personalibus, & conueniunt, ac includunt diuinam essentiam, seu *intelligere* essentielle: ita etiã productio actiua, & passiuæ distinguuntur realiter se ipsis; non verò totaliter: & propterea dictio, quæ est productio actiua, poterit includere diuinam essentiam, siue *intelligere* essenziale.

Non itaque hoc refert, propter apertam disparitatem, quæ est inter Patrem, & Filium ex vna parte; & productionem actiuâ, quæ est in Patre, & passiuam, quæ est in Filio, ex alia. Nam cum Pater, & Filius sint personæ diuinæ, non possunt se totis, & totaliter realiter distingui; sed debent necessario includere naturam diuinam consistentem in *intelligere* essentiali: secus verò productio actiua, & passiuâ, quæ solum identicè sunt Deus, & dicunt naturam diuinam; non tamen hoc habent formaliter, & cum præcisione sumptæ.

Respondetur
admittere doct.
Iurionè datam

87 Respondetur, legitimam esse solutionem nuper datam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod etiam productio actiua Filij debet in diuinis essentialiter includere ipsam diuinam essentiam: siquidem, vt ex dictis constat, dictio, & generatio ipsius necessariò includunt ipsum *intelligere* diuinum, & essentialè, per quod cõstituitur diuina natura; licet distinguatur virtualiter ab illo ratione illius quasi modi, nempe Paternitatis, quâ virtualiter superaddit, & in obliquo importat: hoc autem fatise est ad hoc, vt non solum hoc connotat, sed etiam ipsum *dicere*, & productio actiua Verbi vt coalescens ex ipso *intelligere*, & ex hoc obliquo habeat absolute loquendo distingui realiter à productione passiuâ Filij, licet non distinguatur ratione intellectiõnis essentialis, quam includit productio actiua Verbi, quæque communicatur eidem Verbo. Sicut Pater, & Filius distinguuntur absolute loquendo realiter inter se, licet essentia diuina solum distinguatur ratione ab utroque, & in ambobus inueniatur.

Tertium sum-
dantur.

88 Tertio. Nam in nobis intellectio, & dictio sunt duo actus intellectus formaliter, siue virtualiter distincti, ita vt vnus in suo conceptu non includat alterum: & per consequens verbum solum procedit per actum intellectus, qui est dictio; non vero per actum intellectus, qui sit intellectio: ergo etiam in diuinis dabuntur intellectio, & dictio eodè modo inter se distinctæ, & processio Verbi non erit formaliter per intellectiõnem, sed per dictiõnem.

Probatio con-
sequentiæ.

Consequentiã videtur perspicua. Quia de increatis debemus philosophari ad instar rerum creaturarum, sublati tamen imperfectionibus: constat autem nullam involui imperfectionem, ex eo quod in aliquibus formalitatibus diuinis constituantur distinctio virtualis excludentis, & exclusi inter illas. Et propterea iustitia sub conceptu iustitiæ distinguitur virtualiter in Deo a sua misericordia, & non qualicumque distinctiõne, sed excludentis, & exclusi: siquidem iustitia sub conceptu iustitiæ non est formalissimè mis-

ricordia sub conceptu misericordiæ, sed solum identicè.

Antecedens autem probatur. Nam in primis intellectio in nobis non includit dictiõnem, seu productionem verbi, & ideo D. Thomas 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. loquens de intellectiõne creata, sic inquit. *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur.* Vbi apertè sentit, non includere essentialiter dictiõnem, quæ est origo quedã verbi mentalis ab ipsa. Et hoc ipsum ratio suadet. Nam, vt constat ex ijs, quæ nostrum Collegium Complutense in libris de Anima disp. 21. q. 1. & 5. docet, & ex illis, quæ in 1. tomo huius nostri Cursus Theologicis tractatu 2. disp. 2. adub. penult. & vlt. diximus, intellectio potest reperiri sine verbo producto per illam, vt patet in visione beatifica, per quam, loco citato ostendimus, implicare contradiõnem produci verbum. Et deinde, dictiõnem nõ includere intellectiõnem, sed ex æquo distingui ab ea, etiam constat. Siquidem dicere tantum importat proferre verbum: proferre autem verbum neque est, neque includit formaliter intellectiõnem; sed solum productionem eiusdem verbi. Sicut, quod obiectum sensibile producat speciem sensibilem, vel intellectus agens speciem intelligibilem, aut os externum formet verbum, nec est, nec includit formaliter cognitionem, sed solam habitudinem producti ad rem productam.

Suadetur an-
tecedens.
D. 1. hom.

89 Respondetur negando antecedens. Et ad probationem, quod etiam intellectio, prout est contemplatio obiecti nõ includat dictiõnem; nihilominus dictio includit intellectiõnem, vt §. sequenti magis explicabimus: quia dicere nihil aliud est, quam intelligere proferendo, & exprimendo verbum. Nec instantiæ in hac probatione adductæ aliquid in contrarium probant. Quoniam actus proprius obiecti sensibilis, intellectus agentis, aut oris externi non est cognitio, si cut actus proprius, & adæquatus intellectus possibilis est intellectio. Vnde, sicut nulla actio naturalis potest procedere a luce, quatenus præcise est formaliter lux, nisi illuminatio, vel eadèmet modificata per tãtã, vel tãtã intensiõnem; quia illuminatio est actus adæquatus prædictæ lucis sic sumptæ: ita, quia intellectio est actus adæquatus intellectus, nihil potest oriri ab eo mediante operatione illius, nisi mediante intellectiõne secundum se sumptã, vel modificata cum aliquo modo, vel formalitate modali, aut quasi modali propria ipsius.

Enodatur res-
tã argumẽti.

§. VI. Quatum argumentum eiusdem sententia cum sua confirmatione proponitur, & diluitur.

Quatum
transactum.

90 **Q**UARTO probatur eadem sententia. Quoniam dictio in nobis est prior intellectu: ergo non includit intellectum, nec intellectus dictionem: ergo licet in diuino intellectu sit prior dictione, vt communiter docent Theologi, nihilominus nec dictio includet formaliter intellectum diuinum; nec è conuerso intellectus diuinus dictionem. Hec vltima consequentia videtur legitima. Quoniam de dictione, & intellectu diuina debemus (vt nuper dicebamus) philosophari sicut de intellectu, & dictione creatæ; quamuis cum hoc discrimine, quod dictio, & verbum per illam productum non reperiuntur in diuino propter indigentiam intellectus; sed ex pura fecunditate diuinæ naturæ consistentis in intelligere essentiali, & ita intelligere sit prius, quam dicere, semoueanturque ibi omnes imperfectiones; è contra verò in creaturis dicere non sit ex pura fecunditate naturæ intellectualis; sed ex indigentia intellectus, vt in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. num. 207. & 246. asserabamus: & ideo dictio, & verbum productum sunt priora intellectu, vt ex statim dicendis amplius patebit.

Prima vero consequentia, quoad primam eius partem ex eodem antecedenti sequitur. Quoniam id, quod est prius, non includit essentialiter illud, quod est posterius: ergo dictio in creaturis, si semel est prior intellectu, non includet essentialiter illam. Quoad secundam vero partem ex hac prior, & ex antecedenti eadem consequentia aperte inferitur. Quoniam, hoc ipso quod intellectus præsupponat dictionem, & verbum productum, non est necessè, vt ipsa producat verbum: & consequenter nec quod includat dictionem, quæ est productio verbi. Antecedens autem probatur. Quoniam intellectus præsupponit verbum, eo quod in illo tanquam in obiecto contemplatur rem intellectam, vt docet nostrum Collegium Complutense in lib. de Anima disput. 2. n. 42. & obiectum intellectus contemplatiuæ præsupponitur ad illam: ergo multò magis præsupponet dictionem, quæ præcedit verbum tanquam productio illius.

N. Compl.

Confirmatio
& impugnatio
tacite solutio-
nis.

Confirmatur, & simul impugnatu tacite solutio, quæ quedam solutio, quæ precedenti argumento adhiberi poterat. Nam in præfenti non potest habere locum, quod verbum sit prius intellectu in genere causæ formalis: & tamen intellectus in alio genere causæ, scilicet in genere causæ efficientis sit prior, vt ita eadem intellectus producat verbum, & in verbo à se producto contemplatur rem intellectam: ergo &c. Antecedens

probat. Tum: quia id, quod est prius alio in genere causæ efficientis, debet etiam esse prius in genere causæ formalis, quam illud; quoniam vnumquodque agit in quantum est in actu: atque aded in quantum præsupponitur cum omni actualitate, & causa formali requisita ad suum esse, & agere. Tum etiam: quia hoc ipso quod intellectus esset prior verbo in genere causæ efficientis, posset dari sine illo: nam in illo priori, in quo præcedit verbum, non indigeret ipso: & quæ ratione tunc non indigeret illo, posset etiam in quouis alio posteriori non indigere eodem verbo: siquidem intellectus in quouis signo est eiusdem conditionis.

91 Ad hoc quartum argumentum optime respondent N. Complutenses in libris de Anima disput. 2. 1. à num. 63. vsque ad 70. Quia vero, quæ ibidem dicuntur, valde conducunt ad intelligentiam dictionis, & intellectus creatæ: & quomodo inter se, & cum verbo conferantur, ex eisque pendet explicatio aliquorum testimoniorum D. Thomæ, quæ pro contraria sententia adducuntur: tandem intelligentia eorum, in quibus intellectus, & dictio creatæ, & increata conueniunt: propterea placuit prædictam solutionem hic adijcere. Sicut etiam propter eandem rationem ex eisdem Complutensibus solutionem confirmationis huius argumenti desumemus.

N. Compl.

Respondetur igitur, prænotando, intellectum creatam producentem verbum, hoc pro solutio quippe quæ est etiam qualitas quædam, & forma ex se perfecta, vt prædicti Complutenses disput. 2. nuper citata n. 8. & 41. docent, posse considerari tripliciter. Primo quidem, vt est (vt sic dicamus) in via, seu vt habet esse inchoatiuè. Secundo, vt habet esse quietum, seu completiuè. Tertio, vt præscindit ab vtroque statu, seu quasi statu.

Anmaduerq
ho pro solutio-
tionis.

Ijde Compl.

Inter quæ hoc versatur discrimen, quod intellectus primo modo sumpta dicit eandem intellectum ortam ab intellectu informato per speciem intelligibilem, quatenus immediatè terminatur ad verbum vt ad effectum productum, & vt ad obiectum immediate, & ratione sui per se primo intellectum; & solum mediatè attingit res intellectas in verbo representatas: non quidem ita vt intellectus quantum est ex vi huius status; & considerationis formalissimè, & cum præcisione sumptæ transeat mediante verbo ad res intellectas, quia hoc est proprium alterius status eiusdem intellectus statim explicandi; sed quia status, & consideratio ista sistit in verbo, quod est veluti medium quoddam ad percipiendum res in illo representatas. Quoniam non terminatur ad illud, vt actu, & in exercitio est ratio, quare obiectum in illo representatum percipiatur;

Triplex confi-
deratio intelle-
ctus creatæ
& discrimen in-
ter singulos
modos.

seu terminet intellectiōem; sed ut idem verbum est sibi ratio illam terminandi.

Quid dicat
in tri. et se
cundo modo?

At intellectio secundo modo sumpta dicit ipsam intellectiōem, prout in verbo producto contemplatur rem intellectam in ipso representatam, seu prout a verbo, vel ratione verbi prius intellecti transit ad res intellectas, & representatas in illo. Nam, cum intellectio predicta habeat hęc duo munera, ut predicti Complutenses in eadem disputat. num. 42. & deinceps docent, & secundum priorem considerationem solum exerceat primum munus, quod exercere potest; & secundum posteriorem exerceat ultimum munus, quod ei competit: inde est, ut secundum priorem rationem censeatur esse quasi in via, & inchoatiue: at verò secundum posteriorem habeat esse completiue, & perfectum, seu quietum: quippe non tendens ad aliud munus sibi necessario, & indispensabiliter debitum, ut in priori consideratione accidit; sed sicut in ultimo ex illis, à quibus suam perfectionem accipit.

N. Compl.

Quid intel-
lectio tertio
modo
considerata?

92 Ceterum intellectio ultimo modo accepta dicit eandem intellectiōem, prout præcindit ab hoc, quod est terminari ad verbum, ut ad obiectum immediate intellectū, & ut est sibi ratio terminandi eandem intellectiōem; & ab hoc, quod est terminari ad obiectum in verbo representatum: quatenus sub hac præcisa, & formali consideratione non dicit in particulari, & determinate aliquod ex his muneribus; sed solum dicit eandem intellectiōem, prout terminatur ad aliquod ex his obiectis: ac proinde prout præcindit secundum nostram considerationem ab his statibus; quāuis in exercitio & respectu nequeat terminari ad aliquod obiectū, nisi ut prædicta intellectio simul est sub aliquo ex prædictis statibus, aut quasi statibus, atque adeò non nisi iuxta modum, & considerationem illius status.

De qua intel-
lectiōe sic
hęc triplex
consideratio?

Diximus intellectiōem producentem verbum habere hanc triplicem considerationem: quia hic non loquimur de intellectiōe creata prout abstrahit ab omni intellectiōe, siue producente verbum, siue nō; sed de ea, quæ illud producit, & simul percipit idem verbum (modo disputat. citata numer. 47. & 48. ab eisdem Complutensibus explicato), & in verbo contemplatur rem intellectam. Nam intellectio non producens verbum tantum habet respectu obiecti per se primo intellecti munus cōtemplationis, nō vero intellectiōis (ut sic loquamur) prædicte, id est, producentis suum obiectum immediate intellectum; sed ex illa habitudine, quatenus primò terminata ad suum obiectū per se primo intellectum, intelligitur habere omnē suam perfectionem, quamuis inde

N. Compl.

transeat ad alia, ut ad obiecta secundaria; & ita intellectio secundum se, & ut abstrahit ab omni intellectiōe creata, dicit intellectiōem, siue tantum habeat esse perfectum, ita ut nequeat habere esse viale, aut quasi viale iam explicatum: siue præcindat ab utroque.

93 Verum licet istæ duæ rationes habeant inter se suum ordinem, & prioritatem à quo iam explicatam; non tamē ibidem intercedit aliqua prioritas in quo etiam rationis cum fundamento in re: quia intellectio non producit verbum, nisi intelligendo, atque adeò nequit concipi talis productio sine intellectiōe. Et rursus intellectio producens verbum non potest, dum intelligitur producere illud, non percipere ipsum, quia tunc debet concipi ut terminata ad obiectū per se primo intellectum, quod est verbum. Sicut in vniuersum intellectio qualitercunque considerata debet aliquo modo habere obiectum intellectum.

Et tandem, cum idem verbum nō sit obiectum per se primo intellectum, nisi per modum imaginis, & similitudinis rei intellectæ, ut ex dictis constat: inde est, ut nequeat intelligi, quin simul intelligatur res per illud representata, ex eo quod idem est motus in imaginem, & in id, cuius est imago: quamuis quia in hoc ipso intercedit duplex munus, nimirum, quod talis imago sit sibi ipsi ratio terminandi intellectiōem, & simul sit ratio, quare res intellecta terminet illam, propterea illud munus est quodammodo prius prioritate iam dicta, quam istud; & si intellectio consideretur secundum id, quod habet præcise ex vi vnius muneris, non habet id ipsum, quod ex vi alterius. Maxime, quia licet munus producendi verbum, & attingendi illud, ut est sibi ratio, quare per se primo terminet perceptionem sui, non distinguantur, nisi tantum ex parte modi significandi, & concipiendi: attamen munus contemplandi in verbo producto rem intellectam, atque adeo ratione illius transeundi ad istam, distinguitur virtualiter à duobus prioribus muneribus: quia duo illa priora munera includunt modum, seu formalitatem illam modalem requisitam ad prædictam productionem, ut supra explicuimus.

94 Hinc ergo ad argumentum respon-
detur, concedendo antecedens, si intelligatur de dictione collata cum intellectiōe completiue, & in esse quieto sumpta; nō vero de dictione comparata cum intellectiōe accepta secundum se, vel prout est in via modo explicato. Nam secundum se accepta prior est dictione: ex eo quod intellectio secundum se, modificata tamen per illud modum, seu formalitatem modalem iam explicatam, & virtualiter saltē ab ea distincta,

Ex prænotatis
soluitur
quartum sua
damentum.

habet

habet rationem dictionis, & quod per aliud modificatur, eſt prius ſua modificatione, & coniuncto illo, ſeu quali coniuncto ex utroque coaleſcente. Et deinde intellectio prout in via ad contemplandum in eſſe quieto obiectum, quod per ſe ipſum non poteſt vni in ratione rei intellectæ cum intellectu, eſt formaliter dictio: quia intellectus producit verbum ad hoc, vt in ipſo contempletur in eſſe quieto obiectum prædictum; ita vt hæc contemplatio ſubſequatur ſubſequentiæ iam explicata ad prædictam productionem. Et ideo, dum intelligitur producere illud, intelligitur etiam eſſe quali in via, & tendentia ad contemplandum ipſum.

95 Et eodem proportionali modo diſtinguendum eſt conſequens primæ conſequentiæ quoad primam eius partem, & concedenda conſequentiæ, ſi intelligatur de intellectu in eſſe quieto, & completiue; neganda vero, ſi intelligatur de illa ſecundum ſe, vel vt eſt quali in via, & tendentia iam explicata, ſecundum quam vltimam rationem eſt formaliffimè idem, quod dicitio. Et ad probationem tam antecedentis, quam primæ conſequentiæ, quatenus poſſunt pugna

re contra ſolutionem datam, dicendum eſt verbum poſſe etiam tripliciter ſumi. Primò prout habet rationem termini producti. Secundò prout eſt forma actualiffima, ratione cuius intellectus ſit, non quidem habitualiter, ſed actualiter intellecta. Tertiò ſecundum quod non ſolum habet vim petentem actu, & in exercitio eſſe id, in quo intellectus contempletur obiectum; ſed ſecundum quod in actu exercitio exequitur hoc munus. Quæ quidem conſiderationes verbi ita inter ſe comparantur, vt ſecunda ſupponat primam, ex eo quod prius eſt prioritate à quo produci verbum, quam tribuere intellectui, quod ſit actualiffime res intellecta. Tertia vero ſubſequitur eodem modo ad ſecundam: nam ideo intellectio contempletur obiectum in verbo, quia verbum eſt forma rei intellectæ repræſentans eam actualiffimè.

Intellectio igitur (vt ita ad formam prædictæ probationis respondeamus) in eſſe quieto, & completiue præſupponitur ad verbum ſecundum poſtiorē conſiderationē ſumptū: quia ſicut prius eſt, quod viſio corporea contempletur rem viſam in ſe ipſa terminetur ad illam, quam quod ipſa actu, & in exercitio ſit viſa: ita prius eſt, quod intellectio vt contempletur in eſſe quieto rem intellectam in verbo terminetur actu, & in exercitio ad prædictum verbum, quam quod illud in actu exercitio exequatur hoc munus eſſendi id, in quo intellectus contempletur rem intellectam.

Et deinde eadem intellectio in eſſe quieto, & completiue licet præſupponatur ad

verbum ſecundum vltimam conſiderationem; nihilominus præſupponit illud ſecundum duas priores conſiderationes: ac proinde multo magis præſupponet dictionē, quæ præcedit verbum tanquam productio illius: ex eo quod nequit intellectio contempleri in verbo ſecundum eſſe quietum rem intellectam, quin præſupponatur verbum productum; imò quin præſupponatur prædictum verbum in ratione conſtituentis intellectum in hoc, quod eſt eſſe actualiter rem intellectam.

Et ratio eſt. Quia, vt nos tomo 1. tractatu 3. diſput. 4. num. 7. expēdimus, intellectio, licet non ſecundum alias conſiderationes, bene tamen ſecundum hanc, ſecundum quam conſideratur in eſſe quieto, habet ſe per modum vltimæ actualitatis, & exiſtentiæ ordinis intelligibilis: exiſtentiæ autem alicuius ordinis præſupponit formam actualem eiufdem ordinis, quale eſt verbum, vt tribuit intellectui, quod ſit in ordine intelligibili res intellecta.

Cæterum intellectio in abstractione iam dicta, vel prout eſt (vt ſic dicamus) in via, eſt prior verbo ſecundum omnes hæc conſiderationes ſumpto: ex eo quod prædicta intellectio in via eſt ipſa effectio illius; & intellectio, quæ abſtrahit a viali, & ab ea, quæ habet eſſe quietum, non poteſt non includi in intellectu, prout eſt dictio, ſeu in intellectu viali iam explicata, vt ex dictis conſtat.

96 Ad confirmationem reſpondetur ex N. Complutensibus diſputat. citata, negando antecedens iuxta nuper dicta. Quia cum verbum concurrat ad ſpecificandam intellectionem, modo tamen ſupra explicato, poteſt in genere cauſæ formalis extrinſecæ præcedere illam; licet quia ipſa facit ſuū obiectum interius, & immediatum, ſcilicet verbum, poſſit eſſe prior illo in genere cauſæ efficiētis.

Et ad primam probationem dicendum eſt, cauſam efficiētē, & cauſalitatem eius debere eſſe priorē in genere cauſæ efficiētis, quam ſuus effectus in eſſe effectus conſideratus, & ſimul habere aliquo modo prioritatem in genere cauſæ formalis intrinſecæ reſpectu illius ſic ſumpti; quatenus per hoc ſignificatur, quod debet præcedere ad ipſum ſic acceptum, vt conſtituta per ſuam rationē formalem intrinſecam. Cæterum prædicta cauſa, & eius cauſalitas nō debent eſſe priores eodem effectū, quatenus talis effectus habet rationem obiecti concurrētis ad ſpecificationem eiufdem cauſæ, aut cauſalitatis illius: nam tunc prædictus effectus poteſt eſſe ſecundum hanc conſiderationem prior in genere cauſæ formalis extrinſecæ, & ad ſpecificationem influentis, quam illud, ad cuius

Triplex verbi conſideratio.

Et hæc triplex conſideratio verbi occurrit: probatio: nulloque

Soluitur conſirmatio.

specificationem concurret, vt contingit in potentis collatis cum suis actibus, qui ab illa secundum vnam considerationem sunt, & secundum aliam specificant predictas potentias.

Retorquetur probatio ad dicta probata.

Vnde, quod ibidem dicitur, scilicet vni- quodque agere, quatenus est in actu, atque adeo vt presupponitur cum omni sua adu- litate, & causa formali requisita ad suum esse, & agere, potius est pro nobis, si fiat collatio inter agens, & suum effectum, quatenus est obiectum modo explicato. Quia ad hoc, vt presupponatur cum omni requisito ad esse, & agere, desideratur, vt obiectum in esse obiecti sit prius illo, & predictum agens, causa litasque eius sint in genere causae iam expli- cato quid posterius, quid que dependens a suo obiecto in esse obiecti considerato.

Et ad secundam probationem negandum est antecedens. Quoniam haec prioritas intellectionis respectu verbi non est prioritas in quo, sed a quo; neque est prioritas absoluta, & libera ab omni posterioritate in aliquo alio genere causae; & ita intellectio creata producaens verbum semper indiget illo; vt obiecto, & termino significante, secundum quam rationem est prius eadem intellectione: tum etiam vt effectus, non quidem quia, secundum quod est effectus, habeat prioritatem respectu intellectionis; sed quia predicta intellectione, vt est productio verbi, debet esse necessario connexa cum illo. Et ideo optime colligetur a posteriori, intellectionem non esse productionem verbi, nisi actu daretur verbum productum per illam.

§. VII. Quintum argumentum eiusdem sententia cum suis confirmatio- nibus.

Quintum fundamenti, D. Thom.

97 QUINTO Probatur eadem sen- tentia ratione desumpta ex D. Thoma infra quae. 37. art. 1. vbi inquit, actus intelligendi, & aman- di esse essentiales; quamuis cum hoc discrimine quantum ad modum loquendi, quod amare, & amari propter penuriam vocabu- lorum dicuntur etiam notionaliter, eo quod eisdem nominibus significamus Spiritum Sanctum, & eius processione: intelligere au- tem nunquam sumitur notionaliter, quia actus intellectus, qui est notionalis habet proprium nomen, quo significari solet, & ita appellatur dictio, & eius terminus nuncupa- tur verbum; si autem processio Filij esset intellectio formaliter, & processio Spiritus Sancti esset volitio, iam intelligere, & velle non tantum dicerentur essentialiter, sed etiam notionaliter: quod tamen D. Thomas ne- gat.

Confirmatur primo ex eodem Ange- Doctore, tum in hoc art. assente, processio prius- nem in diuini accipiendam esse secundum emanationem intelligibile, vt patet verbis intel- ligibilis a dicente. Vbi data opera non vide- tur dixisse ab intelligente, sed a dicente, vt sig- nificaret, propriam rationem emanationis, de qua loquebatur, nullo modo consistere in intellectione, sed precise in dictione. Tum etiam quae. 41. art. 1. ad 2. vbi inquit, pro- cessiones diuinas tantum esse relationes, & ita processionem, v.g. Verbi, ad huc sumpta tantum esse Paternitatem, Tum denique in alijs locis in eadem quae. 41. a nobis re- ferendis, vbi hoc ipsum videtur asserere.

98 Confirmatur secundo. Quoniam in- fra quae. 34. art. 1. ad 3. sic inquit: intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam; dicere vero importat princi- paliter habitudinem ad verbum conceptum, & addit, nihil enim est aliud dicere, quam profer- re verbum. Vbi non solum constituit distin- ctas habitudines, in quarum vna consistat in- telligere, & in alia dicere; sed etiam excludit priorem a ratione, siue conceptu productio- nis verbi, quae est ipsum dicere: & e contra, dum inquit, quod dicere non est aliud, quam proferre verbum: quasi asserens, non includere habitudinem intelligentis ad rem intel- lectam, sed solum habitudinem proferentis, siue producentis ad verbum productum, & quod intelligere solum asserit habitudinem intelligentis ad rem intellectam.

Nec refert, si dicas, Sanctum Doctorem non asseruisse absolute, ipsam dictionem impor- tare solam illam habitudinem; sed addita par- ticula principaliter, vt denotaret, quod etiam dicitur habitudinem ad rem intellectam: ac per consequens includit etiam in suo con- ceptu intellectionem in hac habitudine co- sistentem.

Non itaque hoc refert. Quoniam S. Do- ctor non addidit particulam principaliter, vt significaret, quod dicitio importet habitudi- nem ad rem intellectam vt intellectam, ac per consequens sit formalissime intellectio, aut eam in suo conceptu includat; sed vt in- nueret, quod mediante verbo, & per conse- quens minus principaliter importat aliam habitudinem, scilicet ad res manifestatas in ipso verbo; quae tamen habitudo non est in- telligentis ad res intellectas vt tales, & per- consequens neque intellectio: ex eo quod, licet res manifestatae sint etiam intellectas, non respicit eas vt intellectas, sed vt manife- statas, & representatas in ipso verbo. Et propterea, postquam Sanctus Doctor prou- lit: Sed dicere importat principaliter habi- tudinem ad verbum conceptum, statim addidit, Nihil enim est aliud dicere, quam proferre ver- bum.

D. Thom.

hunc, sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Vbi consulo addidit hæc vltima verba, vt denotaret, quæ nã sit ratio formalis terminatiua huius habitudinis ad res intellectas, nempe, eas esse representatas in verbo: ac proinde prædictã habitudinem dictionis solum terminari ad illas vt representatas, non tamen vt intellectas.

99 Ex quo etiam confirmatur tandem hoc ipsum ratione desumpta ex testimonijs nuper adductis, & ad hanc formam redactis. Quia hæc duæ habitudines intelligentis ad rem intellectam, & dicentis ad verbũ productum sunt omninõ condistinctæ formaliter, siue virtualiter inter se, ita vt vna non includat alteram: ergo etiam *intelligere*, & *dicere* distinguuntur eodem modo inter se, sicut duæ rationes particulares, quarum vna non includat alteram. Consequentiã videtur perspicua. Quia, cum *intelligere*, & *dicere* consistant in prædictis habitudinibus, oportet, vt eodem modo distinguantur inter se, ac ipsæ habitudines. Antecedens autem probatur. Nam termini, & obiecta harum habitudinum distinguuntur inter se, ita vt vnum formaliter loquendo non includat alterum: siquidem terminus, & obiectum dictionis est ipsum verbum, & res manifestatæ in verbo vt manifestatæ in illo; terminus verò, & obiectum habitudinis intellectiõnis sunt res intellectæ, non vt manifestatæ in verbo, sed vt intellectæ: ergo etiam ipsæ habitudines eodem modo inter se distinguuntur, quippe quæ à suis terminis, & obiectis desumunt suam vnitatem, & distinctionem.

Vnde etiam fit, nihil referre, si huic confirmationi occurrat, quod etiam conuincat intentum de intellectuione cum præcisione sumpta; non tamen de ipsamet formaliter accepta, modificata tamen per aliquem modum, aut quasi modum. Nam et si intellectio se sola non sit productio verbi; attamẽ ipsamet adhuc formalissimẽ sumpta, si modificetur per aliquem modum, aut quasi modũ, est dictio, & productio verbi; quia dicere nihil aliud est, quam intelligere exprimendo verbũ: & ita dictio coalescit ex intellectuione in recto, & ex illa formalitate modalis, aut quasi modalis in obliquo, & hoc tam in creatis, quam in diuinis. Et propterea *dicere* in Patre nihil aliud est, quam *intelligere* cõnorando Paternitatem.

100 Ex ratione igitur facta constat, hanc solutionem nullius esse roboris. Nam illæ habitudines distinguuntur in recto, quarum obiecta principalia, & immediatẽ inspecta distinguuntur: sed obiecta principalia intellectuõnis, & dictionis sunt distincta: cr-

go etiam habitudines earum debent esse in recto distinctæ. Maior cum consequentiã patet. Minor autem etiam liquet: siquidem obiectum principale; & immediatum intellectuõnis est res intellecta, & in diuinis est essentia Dei, quæ primõ intelligitur, quæ quæ est obiectum specificatiuum, & adæquatum diuinæ intellectuõnis: obiectum verò immediatum, & principale dictionis vt talis est verbum dictum, seu productum.

§. VIII. Enodatio quinti argumenti, & prima confirmationis illius.

101 **A**D Quintum respondetur, quod licet intellectuio, vt connotat Paternitatem, & per consequens vt significatur nomine dictionis, sit quid notionale: attamen, vt præcisẽ dicit intellectuõnem diuinam non connotando peculiariter Paternitatem, ac proinde significatur per *intellectiõnem*, siue *intelligere* cum præcisione sumptum, non sumitur notionaliter; sed solum essentialiter. Et propterea D. Thomas dixit, illud sumi solum essentialiter: quia loquebatur de eo secũdum hanc posteriorem considerationem.

Ad primam confirmationem patet ex dictis, non ideo Sanctum Doctorem consulo dixisse, processionem in diuinis accipiendam esse secundum emanationem intelligibilem, vt potè verbi intelligibilis à dicente, quia verbum non procedat per intellectuõnem: siquidem S. Doctor in eodem art. oppositum expresse asseruit, dom dixit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, producit verbum*: quod etiam constat ex testimonijs pro assertionem relatis: sed quia verbum non procedit per intellectuõnem qualitercunque, sed per eandem modificatam per aliquem modum, aut quasi modũ, & *intelligere* sic modificatum vocatur *dicere*; ita quidem, vt hic modus in creaturis etiam importetur in recto propter limitationem, & imperfectionẽ eiusdem intellectuõnis creatæ, vt nostri Complurenses disputat, citata num. 62. rectè notarunt: in diuinis autem, vbi omnis limitatio, & imperfectio reiicienda est, asseratur in obliquo, tum propter infinitatem, & summam fecunditatem diuinæ intellectuõnis, cui satis est, vt asserat hunc quasi modum in obliquo, ad hoc vt sit productio verbi: tum etiam ob summam simplicitatem, & vnitatem per se, quam in suis rationibus formalibus Deus exigit: quæ tamen simplicitas, & vnitatem non essent in illo, si potentia generatiua, aut generatio coalesceret ex intellectuione, & Paternitate virtualiter distinctis, & ex æquo in recto importatis; bene tamen si vna in recto, & a-

Vera solutio ad quintũ suũ damentum.

D. Thom.

Ad primam confirmationem.

S. Doctor.

Vltimo confirmatur.

Responsio.

Impugnatur

alia in obliquo afferatur.

Ad secundum vero testimonium in hac confirmatione adductum patebit ex dictis dubio sequenti in solutione vltimifit etiam ad tertium testimonium eiusdem confirmationis constabit ex illis, quæ infra in q. 41. adducemus.

§. IX. *Solutio secunda confirmationis eiusdem quinti argumenti.*

Ad secundam confirmationem.
N. Compl.

102 **A**D secundam confirmationem refertur, quod propter rationem supra à nobis traditam cum nostris Complutensibus disputat. citata num. 72. potius D. Thomas in verbis ibidem relatis explicuit optime naturam intellectus, & dictionis; & non qualitercunque, sed iuxta nostram sententiam ex eodem S. Doctore deductam. Hoc autem nulla alia ratione melius caperetur, quam si omnia verba D. Thomæ ad rem hanc conducentia hic ponantur, & fusius (quia hoc res hæc postulat) explicentur.

Angel. D. Etenim Angelicus Doctor ibidem sic inquit: *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum; sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, qua in verbo prolato manifestatur intelligenti.* In his ergo verbis optime (vt diximus) explicuit D. Thomas, quidnam sit intelligere, & dicere. Nam in prioribus verbis loquitur de intelligere in esse quieto, vt præ-

Mens Angelici Doctoris in verbis prioribus explicatur.

supponit verbum productum, & in illo contemplatur obiectum; & ita nec respicit verbum, nec rem intellectam tanquam effectum productum per illam sic sumptam; sed tanquam obiecta intellecta habentia inter se subordinationem iam explicatam; & propterea optime dixit S. Doctor, quod in intelligere sic sumpto nulla importatur ratio originis, id est, quod ab eo sic formaliter accepto nihil procedit per realem processionem (quamvis, si idè accipiatur, possit ab illo aliquid per realem processionem procedere): ac proinde non importat ordinem ad terminum productum vt talem, sed ad subiectum, quia respectu huius solummodò habet in creaturis realem causalitatem, scilicet formæ ad subiectum: propter quam rationem D. Thomas addidit verba illa, *sed solum informatio quedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ.*

D. Thom.

103 **Q**UAMVIS circa hæc vltima verba, nempe, *prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ*, animaduertendum sit, non idè Sanctum Doctorem dixisse, quod intellectus sit informatio quedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ, vt per hoc significaret, quod forma rei intellectæ sit id, per quod formalissimè constituitur intellectus in ratione intelligentis, ita vt hoc sit effectus formalis primarij formæ rei intellectæ; sed vt denotaret, quænam sit illa forma, à qua intellectus in esse quieto, & vt habet rationem contemplationis, seu vt comparatur per modum existentie in ordine intelligibili cum intellectu, & alijs pertinentibus ad prædictum ordinem, habeat quodammodo oriri vt à causa formali, & per modum effectus, aut quasi effectus formalis secundarij. Nam sicut existentia ordinis naturalis oritur in genere causæ formalis à forma naturali: ita & existentia ordinis intelligibilis debet etiam (vt in 1. tomo tractatu 4. disputat. 1. num. 22. diximus) oriri in genere causæ, aut quasi causæ formalis, & per modum effectus secundarij, ab aliqua forma, nempe à verbo, quia hoc est forma rei intellectæ actualissima, à qua determinatur intellectus in genere causæ formalis, ad hoc vt subsequatur intellectio, non prout est in statu, aut quasi statu viali, secundum quam rationem præcedit verbum, & est productio illius; sed prout est in esse quieto, seu prout habet rationem contemplationis, secundum quam considerationem importatur per modum existentie totius ordinis intelligibilis, ex eo quod est vltima actualitas illius.

Vnde sicut optime diceretur, existentie hominis in esse naturali dicere specialem quandam informationem, quæ informat prædictum hominem, prout est in actu per formam propriam ipsius, nempe per animam rationalem; quia ab eadem anima determinatur homo in genere causæ formalis, ad hoc vt habeat prædictam existentiam, & ad hoc vt existentia illa sit huius speciei, & non alterius, vt N. Complutenses in libris Physicorum disputat. 3. num. 76. docent: ita optime dixit S. Doctor, intellectio, prout est in esse quieto, seu vt habet rationem existentie, esse informationem quandam peculiarem in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ; quia a verbo, quod est forma rei intellectæ, & producit per eandem intellectio in fieri, determinatur in genere causæ, aut quasi causæ formalis ipse intellectus, ad hoc vt subsequatur intellectio in esse quieto, & vt est contemplatio in eodem verbo rei intellectæ: quia in intellectibus indigen-

Animaduertendo pro intelligentia mentis D. Thom.

N. Compl.

S. Doct.

tibus verbo non potest dari prædicta contèplatio rei intellectæ, nisi in illo: ac proinde per ipsum determinatur intellectus, ad hoc vt subsequatur eadem intellectio, prout est existentia ordinis intelligibilis.

Nec huic explicationi dissonat, quod etiam intellectio oriatur quodammodo in genere causæ formalis ab specie intelligibili. Quia non oritur sic ab illa, nisi (vt sic dicamus) initiatiuè, & vt determinata per verbum, quod est forma actualissima, à quaque proinde peculiari ratione debet oriri in prædicto genere causæ, aut quasi causæ formalis eadem intellectio, prout est vitima actualitas, seu existentia ordinis intelligibilis. Videatur alia satis probabilis explicatio horum verborum D. Thomæ, quam tradunt N. Complutenses in libris de Anima disputat. 21. num. 33. quaque nos etiam in 1. tomo tractatu 2. disputat. 2. num. 212. vñ sumus.

104 Cæterum cum in verbis sequentibus Angelicus Præceptor addit, quod *dicere importat principaliter habitudinem ad verbum: nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum*: explicat ipsum *dicere*, nõ quidem adæquatè, sed inadæquatè secundum quod affert modum illum causalitatis vt quo, num. 67. explicatum, & simul ipsum *intelligere*, quod modificat, non quidem vt cũ que, sed præcisè secundum quod ex eo, & ex prædicto modo virtualiter saltem ab eo distincto resultat integra causalitas, & productio verbi, prout præcisè exprimit rationem causalitatis, & productionis; ac proinde habitudinem producentis ad verbum productum.

Nam ipsum *dicere* adæquatè sumptum importat rationem intellectiois: quia includit quod sit immediata perceptio verbi, & mediata obiecti in illo representati: atque aded non exprimit solam habitudinem producentis vt talis.

Vnde propter hanc rationem addidit, quod *mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, qua in verbo prolato manifestatur intelligenti*: vt ita explicaret idem *dicere* creatum (de quo solum in his vltimis verbis, & in alijs immediatè præcedentibus loquebatur) quoad hanc habitudinem inadæquatam, siue expressum munus, quod habet ratione ipsius *intelligere*, quod includit, quodque per prædictam formalitatem modalem modificatur. Ac tandem in his, & in præcedentibus verbis ab eodem S. Doctorè ad naturam dictionis explicandam adductis satis denotatur, quod *dicere* nihil est aliud, quam *intelligere*, prout est in statu viali, & tendentia ad contemplantam. Quoniam, vt ex dictis constat, *intelligere* produ-

cens verbum non aliter est in statu viali, & dicitur habitudinem tendentiæ prædictæ, nisi producendo, & dicendo verbum, ad hoc vt in eo contempletur quietè rem intellectam: ac proinde nisi intelligendo etiam verbum, vt est quid primo, & in executione intellectum, & vt ex illis duobus muneribus, que simul in quouis signo in quo etiam rationis habet, scilicet, esse sibi rationè terminandi intellectioem, & esse id, ratione cuius obiectum in eo representatum terminat illam, habet exercere illud prius, quod aliquo modo præcedit hoc posterius.

105 Adde pro maiori omnium horum explicatione, quod verba illa D. Thomæ in hoc eodem testimonio ad explicandam naturam intellectiois, prout aliquo modo distincta à dictione, adducta possunt etiã intelligi de intellectioe secundum se, & sua essentialia, prout præscindit ab statu viali, & quieto, secundum quam rationem nulla in eo ratio originis importatur; sed solum informatio quædam præscindendo al hoc, quod per illam in diuersis statibus sumptâ producat, vel supponatur productum verbum mentale.

Aduertendum tamen, quod cum D. Thomas dixit, quod *dicere mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam*, &c. loquitur peculiariter de *dicere* creato. Nam sicut, dum in verbis antecedentibus ait, quod *intelligere* importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, loquutus est de *intelligere* creato, & propterea addidit, quod prædictum *intelligere* solum dicit informationem quandam in intellectu nostro, & deinde hoc, seruata proportionè, applicuit ad diuina: ita, dum statim asseruit, quod *dicere* mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, loquutus est de *dicere* creato, quamuis postea hoc ad *dicere* diuinum seruatis seruandis applicuerit.

Ratio autem, propter quam prædicta verba sunt peculiariter adaptanda dictioni create, est. Quoniam intellectus creatus dum dicit, & exprimat verbum, dicit illud ex indigentia: quia non aliter potest intelligere, nisi mediante verbo, & ideo mediante illo, & non aliter, dicit habitudinem ad rem intellectam: at intellectus diuinus patis dicit ex fecunditate, non verò ex indigentia verbi ad intelligendum mediante illo. Et propterea ipsum *dicere* secundum id, quod includit de intellectioe diuina, dicit se ipso, & absque indigentia verbi producti habitudinem, aut quasi habitudinem ad res intellectas: quia respectu illius essentia diuina, non verò ipsum verbum, habet esse obiectum omnino per se primò intellectum: quãuis quoad aliquid horum sit sua quasi similitudo

Aliter explicatur testimonium præcedens D. Thomæ.

Animaduersionis pro eius intelligentiã.

Ratio prædicta est animaduersionis.

N. Compl.

Aperitur mēs D. Th. in verbis posterioribus.

tudo inter utrumque dicere; quatenus, licet dicere Patris dicitur, prout includit intelligere, dicit se ipso, & modo dicto habitudine ad res intellectas: tamen mediante quodammodo verbo dicit etiam habitudinem, aut quasi habitudinem ad illas, quatenus predictum dicere communicat verbo ipsum intelligere diuinum, in quo predicta quasi habitudo importatur. Vnde, quando Diuus Thomas applicat dictiohi diuinam id, quod de dictione creata docuit, debet intelligi iuxta modo dicta.

Admissa solutione inter arguendum data ad hanc confirmationem soluitur impugnatione.

106 Vnde solutio inter arguendum adhibita huic confirmationi, & intellecta iuxta nunc dicta, admitti potest. Nec obest impugnatione contra eam adducta. Quia sicut in verbo, prout habet peculiari, & propria representatione, & manifestatione sibi conueniente representare, & manifestare res in eo representatas, includitur intus, quod representet eas per modum obiecti per se primo intellecti, & quod simul sit ratio quarum res in eo manifestatae terminent intellectionem, vt N. Complutenses in libris de Anima disput. 2. num. 43. & deinceps, & nos in 1. tomo huius Cursus Theologici tractatu 2. disputat. 2. num. 229. diximus: ita in hoc, quod res representatae, & manifestatae in verbo representantur in illo, intrinsece clauditur, quod sint mediante illo intellectus. Quenadmodum, quia peculiari modo representationis speciei intelligibilis intus imbibit, vt representet per modum principij intellectionis, & obiecti motui quod ipse intellectus: idem ibidem etiam includitur, quod obiectum per illam reddatur intelligibile, & constituatur in esse obiecti motui quod eiusdem intellectus. Vnde, sicut actio productiua speciei includit hunc vltimum respectum: ita actio productiua verbi debet necessario includere intellectionem, vt ita per illam possit habere verbum hoc, quod est, representare per modum obiecti actu intellecti, & quod res in illo manifestatae per eam intelligantur.

N. Compl.

§. X. Responsio ad vltimam confirmationem eiusdem quinti argumenti.

Ex dictis conuenit confirmacione

107 EX Quibus omnibus ad vltimam confirmationem respondetur, quod illae habitudines distinguuntur in re formaliter, & ex quo, quarum obiecta principalia immediate intesta, & formalia eodem modo distinguuntur: quod quidem in presenti non contingit: siquidem (vt ex D. Thoma asserimus) dictio in creatis habet mediante verbo, de cuius ratione est esse per se primo dictum, & obiectum per se primo intellectum, importare habitudinem

ad rem intellectam: & per consequens in obiecto illius includitur obiectum habitudinis, quam dicit intellectio. Et similiter hoc ipsum reperitur in diuinis: quamuis aliter, & aliter propter discrimen iam insinuatum inter intellectionem creatam producentem verbum, & intellectionem diuinam illed experimentem. Nam cum predicta intellectione creata producat illud ex indigentia, fit inde, vt nequeat terminari ad res intellectas nisi mediante ipso verbo, vt num. 105. dicebamus: at cum intellectione diuina exprimat illud ex fecunditate, idem non indiget eo, ad hoc vt terminetur ad res intellectas; licet hoc ipso, quod ex fecunditate ipsum exprimat, terminetur ad res intellectas mediante verbo, quatenus illi communicat se ipsam, vt disput. sequenti latius dicemus, & sic communicata terminatur etiam ad res intellectas.

108 Potestque hanc solutio magis elucidari, ex eo quod (vt N. Complutenses in sua Logica disputat. 16. num. 12. dicunt, & nos in 1. tomo tractatu 2. disputat. 2. num. 85. tetigimus) actio potius specificatur a suo principio, quam a suo termino, siue obiecto terminatio: dictio autem in diuinis, si conferatur cum suo principio, aut quasi principio, nempe cum potentia generatiua, seu dictiua, a qua solum ex parte nostri modi concipiendi, distinguitur, includit idem quasi principium quod intellectionis, nempe intellectum, vt habet vim ad intelligendum: quia in eo vis ad intelligendum, & dicendum non est multiplex adhuc virtualiter, ita vt duplex intellectus virtualiter diuersus sit in Deo assignandus. Nam cum eius actus adequatus sit intellectio, prout abstrahit a quavis intellectione, siue producente, siue non producente verbo, inde est, vt idem et priorius intellectus sit intellectiuius, & dictiuus mediante intellectione habente vim, & fecunditatem ad producendum verbum. Et propterea dictio etiam includit intellectionem.

Elucidatur solutio. N. Compl.

109 Ex quo etiam fit, quod eadem dictio, & intellectio in diuinis adhuc ex parte obiecti formalis terminatiui non distinguantur ex quo: siquidem obiectum formale diuinæ intellectionis est ipsamet essentia Dei, seu ipsamet intellectio: quia haec est constitutiua Dei, vt in 1. tomo tractatu 3. disputat. 3. dub. 2. late diximus: obiectum vero formale predictae intellectionis, vt est dictio, est etiam ipsamet essentia, & intellectio diuina vt communicata Verbo, & connotans relationem Filiationis: ac proinde obiectum formale intellectionis includitur in obiecto formali dictionis; quamuis aliquid peculiariter addat pro connotato, vt est obiectum dictionis, quod non addit, ne-

quæ

que connotat sub cōceptu, & munere præcifo intellectiōnis. Cæterùm prædictum connotatum est talis conditionis, vt nec tollat, quominus eadem intellectio adhuc inclusa in dictione, & obiecto eius sit vna, & eadem: ex eo quòd ipsamet connotat diuinas relationes personales, vt connotata inadæquata ipsi; & cùm concipitur sub cōceptu dictionis, tantùm concipitur sub cōceptu sui, vt peculiariter connotat vnum ex suis connotatis inadæquatis, nempe Paternitatem; & ita hoc connotatum non refundit multiplicationē formalem in eam. Per quòd manet soluta tacita quædam obiectio, quæ contra solutionem hanc poterat fieri.

DVBIVM III.

Virum actus intelligendi, & volendi, secundum quos reperiuntur processiones in diuinis, sint tantum emanationes ad ordinem intelligibilem pertinentes? an verò sint verè, & propriè actiones, siue operationes ad hunc ordinem spectantes?

110 **D**V B I V M Hoc, sicut & præcedens, maioris claritatis, & breuitatis gratia peculiariter circa processionem per intellectum discutimus: & quidquid de ea dictum fuerit, debet etiam cum proportione de processione per voluntatem intelligi. Meritò autem post præcedens dubium statim hoc subsequitur: quoniam semel ostensa efficacitate, quam habet diuina intellectio, & volitio circa productionem Verbi, & Spiritus Sancti, statim pulsatur animum inquirere, an hæc efficacia sit per modum puræ emanationis? an verò habeat veram, & propriam rationem actionis, siue operationis ad ordinem intelligibilem spectantis?

§. I. Sententia Angelici Doctoris.

111 **D**icendum ergo est, processiones in diuinis esse verè, & propriè actiones, siue operationes ad ordinem intelligibilem spectantes. Ita Diuus Thomas in hoc articulo, vbi concludit, Verbi diuini processionem esse secundum emanationem intelligibilem, sumpto nomine emanationis pro actione, vt ipse se explicat in articulo sequenti his verbis: Sic igitur processio Verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vera. Idem etiam docuit S. Doctor art. 1. vbi sic inquit: Respondeo dicendum, quòd in diuinis sunt due processiones, scilicet, processio Verbi, & quedam alia. Ad cuius euidentiã considerandum est, quòd in diuinis non est processio, nisi secundum actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Et artic. 5. hoc idem asserit eisdem ferè verbis: Dicendum, quòd processiones in diuinis accipi non possunt, nisi secundum actiones, quæ in agente manent. Et quæst. 10. de Potentia artic. 2. in corpore inquit, processionem adæquate diuidi in illam, quæ est secundum motum localem, & secundum actionem transeuntem, vel secundum actionem immanentem.

112 Nec refert, si dicas, quòd D. Thom. aliquando processiones diuinas nuncupat emanationes intelligibiles, vt in hoc artic. aliquando verò actiones, vt in alijs testimonijs pro asseritione relatis: ergò non est cur magis dicatur, sumere emanationem intelligibilem, prout est actio huius ordinis, quàm sumere actionem, prout coincidit cū emanatione intelligibili, & nõ habet veram, & propriam rationem actionis, sed tantum emanationis.

Non itaque hoc refert. Tum: quia, vt ex dicendis n. 126. constabit, emanatio intelligibilis, prout versatur circa terminum realiter distinctum, & excludit rationem actionis, dicit imperfectionem. Et ita D. Thomas nomine emanationis intelligibilis non intellexit emanationem, quæ à suo conceptu excludit rationem actionis ad ordinem intelligibilem spectantis.

Tum etiam: quia S. Doctor art. 1. huius quæst. inquit, quòd, cùm Deus sit super omnia, non sunt intelligenda ea, quæ in eo inveniuntur, secundum modum inferiorum creaturarum; sed secundum modum, seu similitudinem superiorum: ac proinde sentit, quòd processiones in diuinis non sunt accipiendæ secundum processiones, quæ in ratione processionum sunt imperfectiores in creaturis; sed secundum processiones, quæ in ratione talium sunt perfectiores in eisdem creaturis. Constat autem, quòd emanatio intelligibilis, aut quæuis alia emanatio reperta in creaturis, & excludens à suo conceptu veram, & propriam rationem actionis non est processio perfectior in ratione

Occurrunt aduersarij ad testimonium D. Thom.

Præcluditur illorum refutatio primo.

Secundò. D. Thom.

processionis ex ijs, quæ in creaturis inueniuntur, sed esse longè perfectiorem illam, quæ coincidit cum emanatione intelligibili habente veram, & propriam rationem actionis, siue operationis intelligibilis. Et ita, cum Diuus Thomas intulit in hoc articulo, processionem in diuinis esse secundum emanationem intelligibilem, ex eo quòd debet esse secundum processionem perfectiores in ratione processionum, quæ reperiuntur in creaturis, non sumpsit nomen emanationis intelligibilis, prout significat emanationem intelligibilem distinctam ab actione intelligibili verè, & propriè tali, sed prout significat eandem emanationem intelligibilem, quatenus est actio verè, & propriè talis ad hunc ordinem spectans.

Idem D. Thom.

Vltimo.

114 Tum denique: quia, vt constat ex contextu articuli 2. 3. & 5. huius quæstionis, Angelicus Doctor inquit, processionem in diuinis esse actionem immanentes intellectus, & voluntatis; ex eo quòd in creaturis intellectualibus tantum dantur istæ processionem, & propterea convenientiam inter processionem creatas naturæ intellectualis, & processionem diuinam esse secundum aliquam convenientiam formalem, licet analogam, inter utrasque: hæc autem convenientia nequit esse in ratione emanationis intelligibilis, prout excludit veram rationem actionis: quia talis emanatio non reperitur in similibus processionibus intellectus, & voluntatis creatæ, nempe verbi, & amoris, de quibus S. Doctor loquitur, vt optimè ostendunt N. Complutenses in libris de Anima disputat. 21. num. 10. & sequentibus: ac proinde solum potest esse prædicta convenientia in ratione emanationis intelligibilis, prout est idem, quòd actio ad hunc ordinem spectans: & per consequens emanatio intelligibilis, de qua in prædictis locis D. Thomas loquitur, tantum est emanatio coincidens cum vera, & propria actione intelligibili.

N. Compl.

Alia solutio re aduonioru D. Thom.

Reijciat.

115 Ex quo fit, non obesse, si dicas, S. Doctorem non sumpsisse nomen actionis pro actione immanenti verè, & propriè tali, sed quæ tantum impropiè sit actio.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam actio sic sumpta coincidit cum emanatione intelligibili excludente à suo conceptu veram, & propriam rationem actionis immanentis, vt intuenti constabit.

Accedit, quòd S. Doctor absolutè dixit, processionem in diuinis esse actionem immanentes: ac proinde sentit, habere propriè rationem talium. Sicut, si de aliquo dicatur absolutè esse hominè, eo ipso significatur, habere verè, & propriè rationem hominis,

non verò impropiè, & metaphoricè. Maxime, quando inde nullum sequitur absurdum, vt in præsentem non sequi, ex ijs, quæ in hoc eodem dubio dicemus, satis contabit. Vnde S. Doctorem sequuntur Caietanus in præsentem art. 5. & communiter eius discipuli. Et propterea ab eisdem in particulari referendis abstinemus.

Caiet.

§. II. Diui Thomæ sententia ratione priori, & fundamentali corroboratur.

116 Prima autem, & fundamentalis ratio pro assertionem innuitur à Diuo Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Nam processionem in diuinis debent esse ex eis, quæ in creaturis nobilioribus, nempe in intellectualibus quatenus talibus reperiuntur; ita vt, quidquid in his processionibus reperitur denudabile ab imperfectionibus, debeat conuenire processionibus diuinis denudatum ab imperfectionibus: sed processionem reperit in creaturis nobilioribus, scilicet intellectualibus quatenus talibus, sunt verè, & propriè actionem immanentes pertinentes ad ordinem intelligibilem, & hæc ratio in eis est denudabilis ab imperfectionibus: ergo etiam processionem diuinam habebunt veram rationem actionis immanentis, & intelligibilis, seclusis tamen imperfectionibus.

Prima ratio fundamentalis.

Maior videtur certa ex ijs, quæ D. Thomas in corpore huius articuli docet, quæque §. præcedenti retulimus, nimirum, quòd cum Deus sit perfectissimum ens, & super omnia alia entia, debent intelligi ea, quæ sunt in illo, ad modum eorum, quæ in creaturis perfectioribus, nempe intellectualibus quatenus talibus reperiuntur: quia istæ, & ea, quæ in eis sunt, hoc ipso quòd sunt perfectiora, magis accedunt, magisque similia sunt supremo, & perfectissimo enti: ac proinde processionem in diuinis debent esse ad modum earum, siue (quod in ideam quoad præsens redit) ex eis, quæ in creaturis intellectualibus quatenus talibus inueniuntur, secludendo tamen earum imperfectionem.

117 Minor autem quoad primam partem, scilicet, prædictas processionem repertas in creaturis intellectualibus quatenus talibus habere veram, & propriam rationem actionis immanentis, & intelligibilis, constat ex ijs, quæ nostri Complutenses in lib. de Anima disputat. 21. quæst. 1. docent; necnon ex illis, quæ in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tractatu 2. disputat. 2. num. 207. diximus, Quoad secundam verò

Complut.

verò partem, nempe, rationem hanc actionis immanentis, & intelligibilis esse denudabilem ab imperfectionibus, probatur. Quia, sicut ratio substantiæ potest denudari ab imperfectionibus, quia tantum exprimit esse per se; & similiter ratio relationis est eodem modo separabilis ab eisdem imperfectionibus, quia solummodo exprimit ordinem ad terminum, in quibus nulla explicatur imperfectio: ita etiã ratio actionis immanentis poterit denudari ab imperfectionibus, quia tantum exprimit, quòd verè, & propriè per eam aliquid producat, & quòd in producente maneat: hoc autem nullam explicat imperfectionem, sed potius maximam perfectionem: siquidem vis ad producendum dicit maximam perfectionem, & actualitatem: & per consequens ipsa actualis productio ei correspondens debet esse maximè actualis, & eo ipso ponere non parum perfectionis in producere, quoties in eo manet.

118 Quæ ratio est ad eò efficax, ut ex ea paululum expensu facile aduersariorum euasiones corrumpat. Nam in primis id, quod ait Molina, nempe, rationem actionis immanentis non posse denudari ab imperfectionibus motus versantis inter duos terminos à quo, & ad quem, seu ab imperfectionibus motus 3. Physicorum ab Aristotele diffinit, necnon ab imperfectionibus causandi terminum habentem saltem distinctam numero essentiam à producente, corrumpit facile ex dictis. Quoniam prædictæ imperfectiones solum concomitantur indispensabiliter actiones creatas, vel aliquas ex illis, non tamen omnes, & quamuis actione verè, & propriè sumptam.

Hoc autem declaratur elucidando paulisper ea, quæ diximus. Nam licet relatio creata v.g. indispensabiliter importet, quòd sit ad aliud habens essentiam saltem realiter numericè distinctam, & quòd sit quasi via, & tendentia quædam inter utrumque correlatiuum distincta secluso intellectu ab utroque, ut nostrum Collegium Complutense in sua Logica disput. 4. num. 5. docet: nihilominus, quia ratio analogæ relationis realis non exprimit has imperfectiones, sed tantum ordinem relatiui ad suum terminum, in quo nulla imperfectio explicatur idcirco ratio relationis verè, & propriè sumptæ potest denudari ab imperfectionibus, & inueniri in Deo. Sed similiter, licet demus, actionem immanentem creatam dicere prædictas imperfectiones, nihilominus ratio analogæ actionis immanentis verè, & propriè talis non exprimit illas, sed solum, quòd sit vera, & realis productio sui termini, & quòd talis productio maneat in producente, abstrahendo ab hoc, quòd sit

in illo per realem receptionem, & inhesionem, quod inuoluit imperfectonem, vel per ideatificationem, sicut intelligere diuinum in Deo manet, quod quidem nihil explicat imperfectionis. Ergò talis ratio erit denudabilis ab imperfectionibus, licet in creaturis eas inuoluat.

119 Deinde hæc eadem euasio facile etiã præcluditur sequenti ratione desumpta ex Aristotele 3. de Anima text. 29. & D. Tho. ibidem, necnon in hac 1. parte q. 18. art. 1. Quoniam intellectio creata non est (saltem per se loquendo) admixta imperfectionibus motus versantis inter duos terminos, à quo, & ad quem, seu (quòd in idem quoad præsens redit) non est admixta motui propriè dicto, qui diffinitur in 3. Physicorum per hoc, quòd sit actus entis in potentia, &c. Et deinde eadè intellectio, quoties producit terminum, communicat illi eandem numero naturam, quam habet obiectum per se primò intellectum, sub diuerso tamen modo essendi, nempe, sub modo essendi intelligibili. Ergò intellectio diuina, nempe, intellectio Patris denudabitur ab imperfectionibus motus, non obstante, quòd sit vera actio: & similiter communicabit eandem naturam diuinam Verbo, quamuis habeat veram rationem actionis immanentis intelligibilis: & per consequens ratio hæc erit denudabilis à prædictis imperfectionibus.

120 Antecedens quoad primam partem est Aristotelis, & D. Thomæ locis cit. & illud optime probat N. Collegium Complutense in lib. Physicorum disp. 16. num. 14. & in libris de Anima disp. 2. n. 8. & 11. ac tandem num. 98. ex eo quòd prædictus motus est actus imperfectus, & relinquens mobile in potentia ad ulteriorem actum: & ita talis actus non est complementum mobilis; sed est via ad complementum illius: intelligere autem est actus perfectus, & complementum operantis non relinquens ipsum in potentia ad ulteriorem actum: quia non est necesse, ut post eum subsequatur aliquis alius terminus ab eo productus, ut in eadem disputatione prædictum Collegium Complutense ostendit, & nos in 1. tomo huius Cursus Theologici tractata 2. de Visione Dei disput. 2. à num. 202. vsque ad num. 251. latè ostendimus. Et propterea, si aliquando prædictus terminus per intellectionem producit, non ordinatur intellectio ad illum, sicut ordinatur motus strictè dicto ad suum terminum, sed potius talis terminus est propter intellectionem, ut in eadè disp. 2. q. 5. prædicti Cöplut. docent, & nos loco cit. n. 207. diximus, & satis colligitur ex illis, quæ in eadem disp. dub. 9. & 10. asseruimus.

Resoluitur vltimè ex Arist. & D. Th.

Probatur antecedens quoad primam partem N. Cöplut.

Iidem Cöplut.

Occurrit Molina.

Aristotel.

Impugnatur, & simul elucidentur nuper dicta.

N. Cöplut.

Studetur
quoad secun-
dam partē:

Quoad secundam verò partem, nempe, intellectiōem creatam, non obstante, quòd sit vera actio immanens, nihilominus, quando producit verbum, communicare illi eandem numero naturam cum obiecto per se primò intellecto, sub diuerso tamen modo essendi, scilicet, sub esse intelligibili, constat ex illis, quæ in eodem 1. tomo huius nostri cursus Theologici disput. 2. nuper citata num. 131. & deinceps diximus. Ex eo quòd verbum est formalis similitudo obiecti per se primò representati, & intellecti mediante illo: omnis autem similitudo formalis debet fundari in vnitatis natura, in qua est prædicta similitudo: alioqui non esset, cur vnus ex illis extremis esset simile alteri in prædicta natura. Et propterea, quia imago externa Cæsaris tantum representat formaliter illum quoad accidentia externa, & non habet similitudinem cum eis quoad differentias individuales eorum, idcirco debet esse eiusdem naturæ cum prædictis accidentibus quoad rationes eorum specificas, non verò quoad individuales. Cumque verbum creatum, & obiectum (v. g. Petrus) per se primò intellectum, & representatum mediante illo non sint eiusdem naturæ numero sub modo essendi naturali, & entitatio, oportet, vt sint eiusdem numero naturæ sub modo essendi intelligibili: & ita prædicta intellectio Petri, dum producit verbum eiusdem Petri, tribuit ei eandem numero naturam cum Petro per se primò intellecto, licet sub diuerso modo essendi, nempe, sub modo essendi intelligibili. Quam rationem disput. nuper citata à prædicto n. 131. vsque ad n. 138. prosecuti sumus, de quoque plura diximus in tractatu 3. de Scientia Dei, disputat. 2. à n. 14. vsque ad n. 53. Et rursus alia circa hæc à n. 66. eiusdem disputationis, vsque ad n. 110. multoties adduximus.

Probat̃
consequētia
quoad pri-
mam partē.

121 Prima verò consequētia quoad primam eius partē ex priori antecedētis parte satis liquet. Quoniam si intellectio creata, non obstante, quòd sit vera actio, potest denudari ab imperfectionibus motus, ex eo quòd hæc imperfectio solū cōuenit actioni de prædicamēto actionis, nō verò actioni de prædicamēto qualitatis, hæc talis actio (vt N. Complutensis disput. 2. 1. citata q. 1. docent) sit verè, & propriè actio: non est cur intellectiōi diuinæ Patris non cōperat, quòd, licet sit vera & propria actio, nihilominus sit denudabilis ab imperfectionibus motus versantis inter duos terminos, à quo, & ad quem, seu essentialiter includentis, quòd sit actus entis in potentia.

Probat̃
quoad secun-
dam.

Quoad secundam verò partem, videlicet, prædictam intellectiōem posse com-

municare eandem prorsus numero naturam Filio, licet sit vera, & propria actio, ex posteriori eiusdem antecedētis parte satis deducitur. Quoniam, si intellectio creata, licet sit vera, & propria actio immanens, potest communicare eandem numero naturam suo verbo sub modo essendi imperfecto, scilicet, sub esse intelligibili, prout excludit modū essendi naturalem, quia, licet ipsa sit actio immanens, est tamen inuoluta imperfectionibus limitationis, & accidentis, non est cur intellectio perfectissima & infinita, qualis est intellectio Patris, non sit actio perfectissima, & simul cōmunicet Verbo eandem numero naturam sub modo essendi omnino perfecto, nimirum, sub modo essendi intelligibili nō excludente modum essendi naturalem.

Maximè, quia inde colligimus, intellectiōem, prout est productio verbi similis in natura, esse denudabilem ab imperfectionibus productionis similis in natura tantum specifica, aut similis sub esse tantum representatiuo; ac proinde dabilem esse intellectiōem, quæ & habeat rationem intellectiōis perfectissimæ, & simul intellectiōis producentis simile in natura numerica, & sub modo essendi naturali, quia intellectio creata, & imperfecta ex vi suæ lineæ producit simile in natura, tam specifica, quàm numerica sub modo essendi intelligibilitantummodò: & ita intellectio perfectissima, conseruando rationem intellectiōis perfectissimæ, poterit producere verbū perfectè simile, & per consequens simile in natura numerica sub modo essendi perfecto, scilicet intelligibili, simul & naturali, vt D. Thom. 4. contra Gentes c. 11. arguit. Ergo si eadem intellectio creata, vt est actio immanens, & imperfecta, habet intra suam lineam producere verbum simile in natura sub modo essendi imperfecto, colligemus, dabilem esse aliam intellectiōem perfectissimam intra lineam intellectiōis, quæ, retinendo veram rationem actionis immanentis, producat perfectè simile, scilicet, in natura numerica, & sub modo essendi perfecto, nimirum, sub modo essendi intelligibili, simul et naturali. Secunda verò consequentia primi, & præcipui enthymematis huius rationis ex antecedenti, & ex prima consequentia apertè sequitur, & ideo probatione non indiget.

122 Confirmatur ratione desumpta ex Aristotele, et Diuo Thoma locis num. 119. citatis. Quoniam intelligere creatum, vt habet rationem actionis immanentis, est actus perfecti: & ita in hoc distinguitur ab alijs actionibus de prædicamēto actionis, quòd illæ sunt actus imperfecti, ista verò est actus perfecti. Vnde Aristotel. loquens Aristot.

de sèlatione, ac proinde potiori iure de intellectuone, sic inquit: *Vnde alia hæc species motus; motus enim imperfecti actus: simpliciter autem actus alter est, qui perfecti.* Et D.

D. Thom. Thom. lect. 12. inquit: *Manifestum est, quod sentire, si dicatur motus, est alia species ab ea, de qua determinatum est in lib. Physicorum. Ille enim motus est actus existentis in potentia, sed iste motus est actus perfecti.* Et ut explicaret, quomodo motus iste non dicat imperfectionem; sed rationem motus communiter, & ampliè dicti, addit 1. part. quæst. 13. art. 1. *Illæ proprie sunt vinencia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est, existentis in potentia. siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere, & sentire dicitur moueri, ut dicitur in 3. de Anima.* Quod etiam faretur S. Doct. in hac 1. part. quæst. 9. ad 1. Ergo prædictum intelligere creatum sub pura, & præcisa ratione actionis, quæ sit actus perfecti, non cõsiderando alias rationes, quæ in ipso, quia creatum est, inueniuntur, nullam exprimet imperfectionem: siquidem sub isto præciso conceptu actionis immanentis tantum dicit esse actum perfecti. Ergo non est, cur sit essentialiter determinatum, ad hoc ut necessario contrahatur per differentias essentialiter inuoluentes imperfectionem, & ab ea indendubiles. Sicut, quia idem intelligere creatum sub ratione entis, aut intellectio- nis nihil exprimit imperfectionis, sed quod sit actus perfecti, propterea nõ est essentialiter determinatum, ad hoc ut in ratione intellectuone contrahatur per differentias essentialiter imperfectas, & indendubiles ab imperfectionibus.

123 Ex quo etiam corrui alia euasio, quæ ex Molina, & Suarez posset adduci, nempe, actionem immanentem importare indispensabiliter duas alias imperfectiones, scilicet, quod supponat potentiam passiuã ineliciente illam, ad hoc ut in eamaneat, & recipiatur: & tandem, quod per veram elicientiam procedat ab agente, ac proinde distinguatur realiter ab illo.

Ex dictis igitur hæc euasio corrui. Quoniam si non est contra rationem actionis immanentis, quod communicet eandem numero naturam sub modo essendi, tam naturalis, quàm intelligibili, quæ est in producente: non erit contra rationem eius, quod sit infinita, & summè perfecta intra suam lineam: quippe cum sola actio, & productio infinita, & summè perfecta intra suam lineam possit communicare eandem numero naturam sub modo essendi naturali, & intelligibili, quæ est in producente sicut etiam sola natura infinita intra suam lineam, nempe

diuina, quæ sit hoc modo communicari. Cõstat autem, de ratione actionis, siue productionis infinitæ intra suam lineam esse, ut identificetur cum suo principio, aut quasi principio, ut constat ex ijs, quæ in 1. tomò huius N. Cursus Theologici tractatu 4. de Voluntate Dei disput. 3. num. 34. diximus. Et propterea omnes actus secundi finiti, & limitati alicuius lineæ distinguuntur à suis principijs; & omnes actus secundi repetiti in Deo, ut intellectio, & volitio, identificantur cum suis quæsi principijs. Ergo non erit contra naturam intellectuone, ut est actio infinita intra suam lineam, quod identificetur cum intellectu, ac proinde quod nec procedat ab eo per veram elicientiam, nec supponat potèntiam passiuam, & receptiuã.

§. III. Eadem Sanctissimi Præceptoris sententia ratione alia comprobatur.

124 SECUNDA Verò ratio, per quam præcedens non parùm cõfirmatur. desumitur ex D. Tho. in hac 1. p. q. 25. art. 1. potestque sub hac forma proponi. Quoniã conceptus virtutis actiuæ, siue potentie actiuæ in Deo est denudabilis ab imperfectionibus: ergo potiori iure ratio actionis denudabilis erit ab illis: ergo nõ erit, cur processiones in diuinis non sint verè, & proprie actiones immanentes. Hæc vltima cõsequètia ex priori apertè constat. Prior verò ex antecedenti videtur sequi. Quoniã ratio actionis collata cum virtute, aut potentia actiuæ est perfectior illa, quatenus dicit maiorem actualitatem, quam ipsa. Et propterea D. Thomas loco citato in solutione ad 2. dixit, quod quãdocunq; actus est aliud à potentia, oportet, quod actus sit nobilior potentia: ergo, si ratio potentie actiuæ est denudabilis ab imperfectionibus, consequens erit, ut actus ei directè correspondens, nempe actio verè, & proprie talis, queat etiam ab eisdem denudari.

Antecedens autem probatur. Quoniam, cum potentia actiuæ conueniat rei, quatenus est in actu, consequens est, quod si ut hoc, quod est esse in actu, est denudabile ab imperfectionibus, & propterea est dabi ens summè in actu quod sit denudabile ab omni imperfectione potentia actualis: ita etiam potentia actiuæ erit denudabilis ab imperfectionibus, ita ut sit summè actualis absque omni potentialitate, & per consequens libera ab omni imperfectionis nota, quæ semper ex aliqua potentialitate procedit. Ideoque D. Thomas sequenti discursu rem hanc elucidante probat, Deum habere omnipotentiam. *Manifestum est enim quod vnum quodque, secundum quod est actu, & perfectum, scilicet, ad hoc est principium aliter ali-*

Secunda, & fundamentalis ratio. D. 1. huius.

D. Thom.

D. Thom.

Alia euasio ex Molina, & Suarez.

Refutatur.

cius. Patitur autem unumquodque, secundum quod est deficiens, & imperfectum. Ostensum est autem supra, quod Deus est purus actus, & simpliciter, & universaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Unde sibi maxime competit esse principium actuum, & nullo modo pati. Relinquitur ergo, quod in Deo maxime sit potentia actiua.

Confirmatur
ex D. Th.

125 Confirmatur ratione eiuſdem S. Doctoris loco citato. Quonia Deus respectu creaturarum habet potentiam actiuam proprie talē denudabilem ab imperfectio- nibus: & rursus actus ei correspondens est actio immanens identificata cum eadem po- tentia actiua: ergo talis actio denudari po- terit ab imperfectio- nibus: ac proinde ratio vera actionum cōueniet diuinis procesſio- nibus. Hæc vltima consequentia patet ex priori. Quonia, si actio correspondens om- nipotentia est denudabilis ab imperfectio- nibus, consequens erit, vt licet procesſiones diuinæ sint actiones, possint denudari ab omni imperfectio- ne: & si semel sic denuda- ri possunt, oportet, vt secūdu rationē verā actionis in Deo reperiantur. Prima verō cō- sequentia ex antecedenti constat. Ante- cedens autem quoad primam partem ex dic- tis nūmero immediatē præcedenti patet. Quoad secundam verō etiam liquet. Tum quia Deus ad extra nequit operari per ac- tionem transiuentem, sed per suum scire, quod habet rationem potentiaē executiuaē, quæque est virtualiter transiens, vt constat ex ijs, quæ in 1. tomo huius Cursus Theolo- gici tractatu 3. de Scientia Dei disputat. 5. num. 43. & sequentibus diximus. Tum etiam: quia, vt nuper dicebamus ex D. Tho- ma, actio transiens correspondens prædicte potentiaē actiuaē Dei, & collata cum illa es- set actualior eadem potentia: quod tamen, vt constat, est aperte falsum. Vnde idem S. Doctor postquam prædicta quæst. 23. art. 1. in solutione ad 2. dixit, quod *quandocum- que actus est aliud a potentia, oportet, quod actus sit nobilior potentia*: statim addiit: *Sed actio Dei non est aliud ab eius potentia, sed v- trumque est essentia diuina, quia nec esse eius est aliud ab eius essentia. Vnde non oportet, quod aliquid sit nobilius, quam potentia Dei.*

D. Thom.

Confirmatur
secundo ex
D. Thoma.

126 Confirmatur secundo ratione de- prompta ex D. Thoma infra quæst. 41. art. 5. Quonia in Patre datur potentia genera- tiua respectu Verbi diuini, vt loco citato cum eodem S. Doctore probauimus: ergo dabitur etiam vera generatio respectu il- lus: ergo talis generatio habebit veram, & propriam rationem actionis. Patet hæc vltima consequentia: tum, quia generatio es- sentialiter inuoluit rationem actionis, quip- pe quæ debet inuoluerē veram productio- nem rei genita. Tum etiam, quia generatio

præcisè consistens in emanatione non inclu- dente in suo conceptu formali veram ratio- nē actionis, est imperfecta in ratione influen- tis in rem genitam: & propterea non nisi vt subordinata alteri priori actioni, & eam in- uoluens, seu præsupponens potest attingere rem genitam, vt contingit in generatione substantia creatæ ab alia iuxta ea, quæ latē, & dilucide docent nostri Complutenses in lib. Physicorum disput. 10. a num. 92. vsque ad num. 110.

127 Nec refert euasio cuiusdam Iunio- ris asserentis, quod saltē in termino actionis verē, & proprie talis inuenitur semper ali- qua imperfectio. Et propterea, licet diui- na omnipotentia, & eius actio sint liberæ ab imperfectio- nibus, nihilominus earum ter- minus debet eas inuoluerē: hoc autem satis est, ad hoc vt procesſiones diuinæ non sint veræ, & propriae actiones, quia terminus il- larum nequit esse inuolutus imperfectio- nibus.

Non itaque hoc refert. Quonia pote- tia actiua, & actio ei correspondens denuda- biles ab imperfectio- nibus non inferunt im- perfectio- nem in termino producto, nisi al- ias terminus ipse petat indispensabiliter ob sui naturam esse inuolutum imperfectio- nibus, sed producunt eum cum tanta, vel tan- ta perfectione, quā ipse petit: & si termi- nus petit omnimodam perfectionem, nō est cur, ex eo quod fiat per potentiam, siue vir- tutem actiuam, aut generationem infinitæ perfectionis, nec non & per actionem iudē infinitè perfectam, habeat inuoluerē ali- quid imperfectio- nis: sed Verbum diuinum petit infinitam perfectionem, vt ex se con- stat: ergo ex hoc, quod producat per po- tentiam actiuam, siue generatiuam, & per ac- tionem generatiuam verē, & proprie talē, quæ sint denudabiles ab imperfectio- nibus, quæque dicant infinitam perfectionem, non idcirco debet produci inuolutum imper- fectionibus, sed potius inde oppositum col- ligetur.

5. IIII. Opposita sententia cum suis
fundamentis, & eorum so-
lutionibus.

128 QVAM VIS omnia fundamen- ta opposita sententia ex dictis facile corrumpant, nihilominus maioris clara- tis gratia, & vt omnibus illis expressius fiat satis, placuit aduersariorum sententiam, & eorum argumenta, nec non & eorum solu- tiones hic adducere. Quia verō omnia illa vnicō ferē verbo soluuntur, idcirco prius cuncta argumenta, deinde verō solutiones eorum proponuntur. Contrariam ergo sen- tentiam nostræ assertioni amplexi sunt Sua- re

N. Compl.

Solutio cum
dā Iunioris.

Reijcitur.

Sententia
contraria.

Suarez. rez lib. 1. de Trinitate cap. 8. num. 5. & tomo 2. Metaphys. disputat. 48. sect. 4. num. 10.

Molina. Molina hic disputat. 1. & alij sentientes, diuinas processiones esse emanationes intelligibiles, seu ad ordinem intelligibilem spectantes, esseque immanentes; non tamen veram, & propriam rationem actionis, siue operationis immanentis sortiri. Probatur

Primum fundamentum.
D. Thom. primo a Molina ex Diuo Thoma in hoc articulo, vbi data opera, loquens de processionebus diuinis, sic concludit. *Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus; sed secundum emanationem intelligibilem, ut ipse verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso:* ut utendo nomine emanationis, non vero actionis intelligibilis, denotaret, processionem in diuinis non habere veram, & propriam rationem actionis, siue operationis intelligibilis; sed tantum emanationis ad hunc ordinem spectantis.

Secundum fundamentum 129 Secundo. Nam, si processiones diuinæ actiue sumptæ essent veræ, & propriæ actiones, tunc id, quod per eas produceretur, haberet veram rationem effectus: hoc autem dici nequit: ergo &c. Minor est certa. Quoniam ratio effectus dicit imperfectionem dependentiæ veræ, & propriæ: quæ quidem non potest reperiri in Filio, aut Spiritu Sancto per has processiones procedentes. Sequela verò probatur. Quoniam, si prædictæ processiones essent veræ, & propriæ actiones, etiam terminus earum esset verè, & propriè quid actum per illas: sicut si tantum essent emanationes, non verò propriæ actiones, tunc terminus per illas procedens tantum esset quid emanans, non verò actum. Constat autè, idem esse, aliquid esse actum verè, & propriè per actionem, & esse verè, & propriè effectum illius. Et propterea, licet in diuinis admittatur, Verbum v.g. procedere à Patre, non tamen esse quid actum per generationem.

Confirmatur primo.
Molina. Confirmatur primo ex Molina. Quoniam de ratione actionis immanentis veræ & propriæ sunt n. ult. imperfectiones: ergo diuinæ processiones nequeunt habere rationem talis actionis. Consequentia est perspicua. Antecedens autè probat Molina: ex eo quod de ratione prædictæ actionis est, esse productionem terminum realiter, & essentialiter diuersi ab ipso producente, & esse medium quoddam inter duos terminos, scilicet à quo & ad quem, n. pe. inter non esse, & esse: ac tandem præsupponere potentiam passiuam, in qua recipiatur: quæ tamen omnia includunt aliquid imperfectionis, ut intuenti constabit.

Secundo.
Suarez. Confirmatur secundo ex Suarez. Quia de ratione actionis immanentis veræ & propriæ talis est, quod oriatur a suo principio per ve-

ram elicentiam: sed hoc repugnat diuinis processionibus: ergo &c. Minor est certa. Quoniam diuinæ processiones, v.g. generatio actiua non distinguitur realiter à Patre, ut communiter docent Theologi: autem, quod non distinguitur realiter ab aliquo, non potest ori ab eo per veram elicentiam. Maior autem supponitur a Suarez ex inductione vniuersali actionum creaturarum verè & propriè talium, quæ verè eliciuntur a suis principijs.

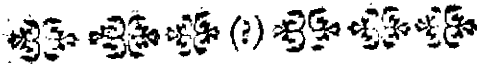
130 Ultimo. Nam processiones in diuinis sunt formalissimè loquendo ipsæ relationes: ergo non habebunt veram, & propriam rationem actionis immanentis; sed ad summum erunt emanationes quædam. Antecedens est D. Thomæ infra quæst. 41. art. 1. in solutione ad 2. his verbis: *Dicendum, quod actus notionales secundum modum significandi tantum differunt à relationibus personarum, sed re sunt omnino idem. Vnde Magister dicit in 1. sentent. distinct. 26. quod generatio, & natiuitas alijs nominibus dicuntur Paternitas, & Filiatio.* Consequentia verò probatur. Quoniam relatio non habet veram, & propriam rationem actionis; sed ad summum est emanatio sui à fundamento: & si aliquando aliquid mediante illa emanauerit, ut in diuinis contingit, vbi suus terminus mediante ea dimanat, tunc erit emanatio sui termini; non autem vera, & propria actio.

131 Ad primum patet ex dictis num. 124. Ad secundum neganda est sequela. Ad probationem neganda est maior: quia istis nominibus *agens*, & *actum* apud Latinos significatur causa, & effectus: cum tamen ex communi vsu *actio* non significet actum secundum præcisè correspondentem causæ ut tali, cui correspondet effectus ut talis; licet nomen actionis desumptum fuerit à prædicta actione, & potissimè ab actione admixta motui, quippe quæ est alijs notior. Potestque hoc explicari exemplo adducto à Diu. Thoma infra quæst. 33. art. 1. ad 2. vbi inquit, quod licet Pater sit principium Filij, nihilominus Filius non dicitur principiatus, quia isto nomine apud Latinos denotatur quædam minoratio, & subiectio principiati: quæ tamen in Filio Dei non reperitur.

Ad primam, & secundam confirmationem patet ex dictis à num. 116. vsque ad numerum 125.

132 Ad vltimum patebit ex dicendis quæst. 41. art. 1. Pro nunc autem respondetur, Sædum Doctorem loqui de eo, quod addit actus notionalis v.g. *dicere* supra actum essentialem, nempe intelllectionem constituentiam diuinæ nature. Nam id, quod addit supra illam, solum ex parte modi significandi distinguitur à relatione Paternitatis, & ipsa abique additione virtuali est connotatum,

tum, & obliquum quoddam importatum ab ipso actu notionali, nempe, ab ipso dicitur; & simul est constitutiva personæ Patris.

ARTICVLVS II.

Utrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit?

4. contra
Gent. c. 10.
& 11. Et o.
puf. 3. c. 52.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod processio, quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

¶ 2 Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, vt dictum * est: sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

¶ 3 Præterea. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt supra probatum * est) sequitur, quod nullius geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

Q. 7. art. 1. &
9. 1. art. 4.

Sed contra est, quod dicitur in Psalmo 2. Ego hodie genui te.

Respondeo dicendum, quod processio Verbi in diuinis dicitur generatio.

Ad cuius euidentiã sciendum est, quod nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, quã mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis a principio viuente coniuncto, & hæc proprie dicitur natiuitas. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum; sed proprie quod procedit secun-

dum rationem similitudinis. Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij; sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis nõ cuiuscunque: nam vermes, qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdẽ speciei. Sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio vtrâque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omninõ primam rationem generationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuentium. Sic igitur processio Verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & a principio coniuncto, vt supra * iam dictum est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere, & esse, vt supra * ostensum est. Vnde processio Verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum Verbum procedens dicitur Filius.

Art. preced.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum, & sic non inuenitur in diuinis, vt supra * dictum est.

In corp. art.

Ad secundum dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum, quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est eiusdem naturæ cum eo, a quo procedit. Vnde nõ proprie, & completè competit sibi ratio generationis: sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligentis, vt supra * dictum est. Vnde verbum procedens procedit, vt eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc proprie dicitur

Q. 3. art. 4. &
9. 14. art. 4.

Q. 14. art. 1.

dicitur genitum, & Filius. Vnde & his, quæ pertinent ad generationem uiuentium, utitur Scriptura ad significandam processione[m] diuinę Sapientię, scilicet, conceptione, & partu. Dicitur enim ex persona diuinę Sapientię Prouerbiorum 8. Nondum erant abyssi. & ego iam concepta eram, ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis, secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectę; licet non inueniatur naturę identitas.

Ad tertium dicendum, quod non omne acceptum est receptum in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quod tota substantia rei creatę sit accepta à Deo, cum totius substantię non sit aliquod subiectum receptiuum. Sic igitur id, quod est genitum in diuinis, accipit esse à generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat substantię diuinę esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuinę esse continetur, & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi, sicut & quęcumque ad eius perfectionem pertinent ut supra dictum est.

Q. 4. art. 2. & 9. 14 art. 4.

Prima conclusio.

Si generatio sumatur, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, scilicet, ut est mutatio de non esse ad esse, nulla processio in diuinis est dicenda generatio.

Secunda conclusio.

Si generatio sumatur, prout est propria uiuentium, nimirum, prout est origo uiuentis à principio uiuentis coniuncto in similitudinem nature, tunc processio Verbi in diuinis dicitur proprie generatio, & Verbum procedens dicitur proprie Filius.

DISPUTATIO II.

De Generatione Verbi diuini.

POST Disputationem precedentem, in qua de processione diuinis in communi, aut quasi in communi sumptis egimus, recto ordine in hac disputatione de processione, seu generatione Verbi diuini, quę inter diuinas processiones prior est, sermonem institumus.

OST Disputationem precedentem, in qua de processione diuinis in communi, aut quasi in communi sumptis egimus, recto ordine in hac disputatione de processione, seu generatione Verbi diuini, quę inter diuinas processiones prior est, sermonem institumus.

DVBIVM I.

Quid sint generatio in communi, & generatio uiuentium? Et an illa prior in diuinis reperiatur?

IN **V**T Melius pateat id, quod in tota hac disputatione explicare intendimus, nempe, an processio Verbi in diuinis sit generatio? & quę species, aut quasi species generationis ei competat oportet primo loco explicare, quidnam sit generatio in communi? & quid generatio propria uiuentium? ut ita melius capiatur, verum predicta processio habeat rationem generationis, & an utraque generationis ratio illi competat? Nomine autem generationis in communi intelligimus generationem substantialem, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, siue illa sint non uiuentia, siue uiuentia saltem creata. Nam utrum hæc ratio generationis sit etiam communis generationi increatę? infra in hoc eodem dubio decidetur. Sicut etiam nomine generationis uiuentium denotatur generatio, prout habet esse commune ad omnia uiuentia. Consulto uero in secunda tituli parte non inquirimus, an utraque generatio conueniat processioni Verbi diuini? sed an ratio generationis in communi ei competat? Quoniam hoc secundum parum difficultatis habet: & ideo potest in hoc eodem dubio, in quo ratio generationis in communi explicatur, absolui. Ceterum, an predicta processio sortiatur rationem generationis uiuentium? non parum difficultatis ingerit: & propterea non paucis in hoc dubio, in quo definitio generationis uiuentium

exponitur, sed multis in sequentibus dubijs discutendum est.

§. I. Explicatur, quid sit generatio substantialis in communi.

**Primâ obeli-
tio.** **2** Dicendum est primò, generationem in communi, seu prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia substantialia, rectè diffiniri per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse*. Ita D. Thom. in hoc art. & communiter Doctores. Desumitur que hæc diffinitio ex Aristotele, tum **D. Thom.** 8. Physicorum text. 7. vbi prædictam generationem substantialem diffinit per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad ens*, siue (quod in idem quoad præsens redit) *de non esse ad esse*. Tum etiam primo de Generatione, vbi diffinit illam per hoc, quòd sit *mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu*. Vnde, dum in diffinitione adducta à D. Thoma ex Aristotele loco citato ex 8. Physicorum dicitur, quòd est *mutatio de non esse ad esse*, debet per *esse* intelligi *esse substantiale*, quòd à forma substantiali prouenit. Sicut etiam per *non esse* intelligitur priuatio, quia materia priuata est eodem *esse* substantiali. Cuius ratione optimè reddunt ex D. Thoma nostri Complutenses in lib. de Generatione disput. 2. n. 78. & deinceps. Quia, cum *esse* substantiale sit *esse* absolute, simpliciter, & sine addito; *esse* verò accidentale non sit *esse* simpliciter, & sine addito, sed cum illo, nempe *esse* secundum quid, & accidentale, propterea nomine *esse* simpliciter, & absolute dicti optimè intelligitur *esse* substantiale, & à forma substantiali proueniens.

**Ratio conclu-
sionis ex D. Thom.** **3** Rationem autem huius assertionis adduxit D. Thomas in hoc art. & 4. contra Gentes c. 14. Quoniam generatio substantialis, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, non aliter competit ipsis, nisi quatenus exeunt de potentia in actum, seu (quod in idem quoad præsens redit) quatenus materia prima, quæ est in potentia ad aliquam formam substantialem, recipit actu illam, & transit ab hoc, quòd est esse in potentia ad eam, ad hoc, quòd est actu habere illam: ergo generatio optimè diffinitur per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse*. Patet consequentia. Quia idem est ille transitus materiæ à non esse sub forma substantiali ad esse sub illa, ac mutatio de non esse ad esse: & ita mutatio hæc optimè explicatur per hoc, quòd materia habeat prædictum transitum, & iste transitus per hanc mutationem.

Obiectio. **4** Nec refert, si obijcias, generationem substantialem, v. g. nõ viuentium, non semper habere rationem mutationis: ergo non

benè diffinitur generatio, de qua loquimur, per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse*. Consequentia est aperta. Antecedens autem probatur ratione desumpta ex D. D. Thom. Thoma 3. par. q. 77. artic. 5. Nam, quando comburuntur species sacramentales, tunc in puncto generationis, & ex vi præcedentis miraculi conuertitur quantitas illius hostiæ consecratæ in materiam primam, & ea semel per conuersionem producta, tunc virtute agentis naturalis generatur in illo instanti ignis: & idem contingeret, etiam si materia illa fieret per creationem, vt optimè probat nostrum Collegium Complutense in lib. de Generatione disput. 2. n. 19. & nos in 6. tomo huius nostri Cursus Theologici tract. de Eucharistia dice mus: sed prædicta generatio ignis, cum non supponat materiam verè priuatam forma substantiali eiusdem ignis, quippe quæ producitur in eodem instanti reali ac prædicta forma, nõ potest esse realis mutatio: quandoquidem ad realem mutationem saltem requiritur transitus à priuatione ad habitum: ergo iã dabitur aliqua substantialis generatio in non viuentibus, quæ non sit mutatio.

Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam, licet generatio substantialis possit ex præsupposito miraculo non afferre actu mutationem, vt in exemplo posito contingit, nihilominus illam per se petit, est que vera radix illius, ac proinde connaturaliter loquendo semper habet illam adiunctam, vt optimè probant nostri Complutenses loco nuper citato n. 22. Et propterea, sicut hominem diffinitur per risibilitatem, quia, licet per accidens posset supernaturaliter esse sine illa, nihilominus per se loquendo semper eam habet, illamque petit: ita, quia generatio substantialis secundum suam essentiam considerata habet esse radicem, vel rationem à priori mutationis substantialis, illamque per se loquendo semper infert, quamuis per accidens ratione præsuppositi miraculi possit eam actu non inferre, idem optimè diffinitur per mutationem materiæ de non esse, ad esse. Circa hæc tamen (vt aliquibus obiectionibus in oppositum pugnantibus satisfiat) videantur nostri Complutenses disput. nuper citata quæst. 2.

§. II. Exponitur, quid sit generatio propria viuentium.

5 Dicendum est secūdò, generationem Secunda cõ- viuentium optimè diffiniri per hoc, quòd sit *origo viuentis à principio viuente cõ- iuncto, in similitudinem naturæ eiusdem speciei*. Ita D. Thomas in hoc art. & 4. contra Gen-

Gentes c. 11. desumiturque ex Aristotele 7. Metaphysicę c. 8. & 8. Ethicorum c. 12. necnon 1. de Generatione animalium c. 1. & 2. quam etiam recipiunt omnes expositores Diui Thomę in hoc loco.

Explicatur conclusio

Explicatur assertio, & simul prædicta diffinitio. In primis ergo generatio dicitur *origo viventis*, vt denotetur, quod proprius terminus illius debet esse viuens, vt ita distinguatur à generatione non viuentium. Nomine autem viventis intelligitur viuēs totale, & suppositum per se subsistens, ita vt per hanc particulam distinguatur generatio à nutritione, qua acquiritur noua pars substantię viuentis Nam, licet talis pars sit (modo tamen in lib. de Generat. disput. 5. quest. 3. & 4. à nostris Complutensibus explicato) viuens; nihilominus nutritio illa non habet rationem generationis viuentiū simpliciter, & absolutè talis.

N. Compl.

Deinde eadem generatio asseritur esse à *principio viuente*, vt denotetur, quale debeat esse principium generationis, & quomodo ad generationem viuentium non sit satis, quod terminus eius sit viuens; sed insuper desideratur, quod principium eius sit etiam viuens vt tale: & per consequens, quod talis generatio sit vitalis, ad quam proinde ipsum viuens (modo statim dicendo) se se moueat. Vnde generatio vermium procedens à Sole (vt multi volunt) non est generatio viuentium, quia non procedit à principio viuente: nec generatio Euz ex costa Adami habuit, vt fuit ab illo, ratione prædictę generationis: quia, secundum quod fuit ab Adamo, non processit à viuente vt talis: ex eo quod Adamus non concurrit vitaliter ad illam, nec ab eo in genere causę efficiētis processit, sed tantum materialiter, seu præbendo materiam in ipsam influxit.

6 Additur præterea illa particula *coniuncto*, vt innuatur, generationem viuentium esse talis cōditionis, vt debeat esse quodammodo de substantia, vel quodammodo de parte, seu de aliquo substantię generantis, quod saltem in principio generationis habeat esse coniunctum eidem generanti: ac proinde viuens genitū debet secundum aliquid sui esse cōiunctum saltem in initio generationis cum suo principio viuente, à quo procedit.

D. Thom.

Hoc autem optimè explicat D. Thom. 4. contra Gentes c. 11. in plantis, & animalibus generantibus sibi similia, quia non nisi medio semine generant: semen autem saltem in principio fuit coniunctum ipsi generanti, habuitque esse aliquomodo partem, seu quasi partem, vel aliquid ipsius, quatenus est aliquid contentum intra ipsum generans, ita vt per se petat esse intra illud: &

sic viuens generans non imprimit suam formam in materia omninò extrinseca, sed in materia quodammodo (per se tamē) intrinseca: quod tamē non petit generatio non viuentium. Nam ignis v. g. nullam sui partem substantialem, nec aliquid sui, seu intra ipsum per se contentum transfundit in ignem genitum, vt in eo imprimat suam propriam formam. Vnde Aristoteles ob hanc rationē lib. 8. Ethicorum c. 12. & lib. 1. magnorum Moralium c. 34 peculiariter de parentibus dixit, eos diligere filios, quia sunt aliquid sui.

Aristotel.

7 Ponitur tandem in eadem diffinitione *in similitudinem naturę specificę*: quia ad rationem generationis viuentium requiritur, vt viuens, quod per illam conaturaliter procedit, sit saltem eiusdem naturę specificę. Et propterea vermiculi ab homine v. g. per actionem vitalem ex proprio humore generati non procedunt ab eo per generationem propriam viuentium: quoniam non sunt eiusdem naturę specificę cum ipso homine. Sicut etiam (vt id obiter dicamus) productio pilorum, vel capillorum animalis excluditur à D. Thoma in præsentia à ratione generationis viuentium: quia iuxta probabilem opinionem non informantur eadem forma substantiali, qua ipsum animal: & ita, quia ad adducendum aliquid in exemplum sufficit vti opinione probabilis; propterea Angelicus Doctor ad præsens intentum confirmandum vltus est prædicto exemplo: quamuis iuxta eius sententiam pili, vel capilli informantur eadem anima, & secundum eandem gradum atomum substantialem, qua totum animal, vt ex eodem S. Doctore docent N. Complutenses in lib. de Anima disp. 6. n. 30. & 45.

D. Thom.

8 Diximus, quod ad rationem generationis viuentium requiritur, vt viuens per eam procedens exeat simile saltem in eadem naturę specificę. Quia, licet hoc admittatur, requiritur, non tamen obest, sed potius prodest ad rationem prædictę generationis, quod viuens aliquando procedat simile in eadem numero natura: siquidem hoc ipso, quod ad generationem prædictam desideretur identitas in natura, consequens est, vt quod hæc identitas fuerit maior, ac proinde pertinet usque ad identitatem in eadem numero natura, eò generatio erit perfectior in ratione vitalis generationis.

N. Compl.

Vnde, licet quoties viuens genitum est materiale, tunc similitudo, & identitas tantum sit identitas secundum speciem, quia eo ipso habet diuersam materiam à generante, & materia est radix distinctionis numericę: attamen quando genitum est purè spirituale, tunc oportet, vt hoc ipso, quod sit eiusdem naturę specificę cum generante commu-

communicetur ei eadem numero natura: ex eo quod non habent unde distinctio numerica desumatur. Et propterea in diuinis est vera, & propria generatio viuentium, vt infra dicemus; licet communicetur eadem numero natura diuina, quæ est in generante. Vnde D. Thomas hoc ipsum 4. contra Gentes c. 11. explicans sic ait: *Natura, quæ est vna secundum speciem, non diuiditur in plura secundum numerum, nisi propter materiam: diuina autem natura omnino immaterialis est. Impossibile est igitur, quod natura diuina sit vna specie, & numero differens. Verbum igitur Dei in eadem natura numero communicat cum Deo, propter quod Verbum Dei, & Deus, cuius est verbum non sunt duo Dei, sed vnus Deus. Nam quod apud nos duo habentes humanam naturam sint duo homines, ex hoc contingit, quod natura humana numero diuiditur in duobus.*

D. Thom.

Physicis. Homo namque hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulum, & hoc quoque simile. Commune enim super equum, & asinum vò est nominatum proximum genus, sunt autem ambo forsan velut mulus. Quæ verba sic explicat D. Thomas ibidem lect. 7. Licet in aliquibus sit dubium, vt vnum generans sit simile generato; tamen in quibusdam palam est, quod generans sit quoddam tale, quale est generatum, non quidem vnum numero, sed eadem specie, vt patet in naturalibus: homo enim generat hominem, similiter equus equum, & vnaquaque res naturalis aliam similem in specie sibi, nisi accedat aliquid præter naturam, sicut est, cum equus generat mulum, & dicitur ista generatio præter naturam, quia est præter intentionem nature particularis.

D. Thom.

Ex prædicta explanatione inuenitur assertio.

9 Assertio sic explicata non aliter, quam ex explanatione tradita suaderetur. Quoniam nihil aliud apparet, quod requiratur ad rationem generationis viuentium, præter: ea, quæ in hac diffinitione sic explicata ponuntur, & hoc ipso quod omnia hæc inueniantur, eo ipso productio illa est generatio viuentium propria, vt inductione facta in generatione hominis, & aliorum satis constabit.

Adde, posse etiam dici, quod ad rationem generationis viuentium satis est, quod quantum est ex vi virtutis generatiuæ residentis in generante, produceretur genitum simile in natura specifica generantis; quamuis per accidens oppositum contingat, vt in mulo patet. Quæ solutio insinuat a D. Thoma loco nuper citato, vbi sic inquit: *Virtus enim formatiua, quæ est in spermate maris, naturaliter est ordinata, vt producat omnino similem ei, à quo sperma est decisum: sed de secundaria intentione est, quod quando perfecta similitudo induci non potest, inducatur qualiscumque potest similitudo: & quia in generatione muli sperma equi non potest inducere speciem equi in materia propter hoc, quod non est proportionata ad suscipiendam speciem equi, inducit speciem propinquam. Vnde etiam in generatione muli est aliquo modo generans simile generato: est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum, commune equo, & asino, & sub illo genere continetur etiam mulus.*

D. Thom.

Obiectio prima.

Nec refert si obiecias primò, quod generatio muli ex accessu asini ad equam est generatio viuentium: & tamen mulus non est eiusdem nature specificæ cum generante: ergo ad rationem generationis viuentium non requiritur similitudo in natura eiusdem speciei.

Respondetur.

Respondetur enim, generationem istam muli esse monstruosam, & præter intentionem asini generantis; & ita non mirum, quod, etsi sit generatio viuentis, non procedat in similitudinem nature specificæ, sed genericæ, & modo statim explicando. Quia diffinitio generationis viuentium intelligitur de generatione non monstruosa, sed in qua vnum viuens connaturaliter omnino procedit ab alio, qualis est generatio hominis ab homine, & equi ab equo: & de hac generatione viuentium oportuit peculiariter in presenti mentionem facere; quia de ea nunc loquimur, vt inde deducamus generationem Verbi diuini: hæc autem debet esse omnino connaturalis, vt ex se constat; & ideo de generatione viuentium omnino connaturali debebat D. Thomas diffinitionem tradere.

11 Nec etiam refert si secundò contra eandem diffinitionem obiecias, quod, vt nuper dicebamus, ea generatio viuentium in presenti diffinitur, ex qua deducitur, Verbum diuinum esse propriè genitum, & Filium: ergo debuit addi in diffinitione tradita, quod principium illius sit viuens, non qualecunque, sed cognoscens, & quod terminus illius sit etiam cognoscens: ac proinde prædicta diffinitio debuit sic tradi, nimirum, quod generatio sit *origo viuentis cognoscentis à viuente cognoscente. &c.* Consequentia patet. Quia generatio Verbi diuini vel non est generatio, vel, si est generatio, debet esse viuentis cognoscentis à viuente cognoscente: ergo, vt colligeretur, hanc rationem generationis ei conuenire, debebat tradi diffinitio generationis viuentis cognoscentis in communi, quæ est, *origo viuentis cognoscentis à viuente cognoscente, &c.* non verò

Obiectio 2a quoda.

Disput.

10 Quæ solutio desumitur ex Aristotele 7. Metaphysicæ textu 8. his verbis: *In quibusdam verò palam: quia generans tale quidem est, quale generatum; nec tamen idem, nec vnum numero, sed vnum in specie, vt in*

Dub. I. Quid sit gen. in com? quid gen. uiuent? Et an prior sit in diu? 61

ea, quam nos tradidimus, quæ sit communis ad generationem uiuentium non cognoscendum.

*solucio alio-
rum
Molina.
Vazquez.
Conimbr.*

12 Occurrunt Molina in præfenti §. aduer-
terim. Vazquez disput. 113. cap. 1. Conimbr.
1. de Gener. cap. 4. quæst. 10 art. 1. re vera ad-
dendas esse prædictas particulas in defini-
tione generationis uiuentium, ut ex ea colli-
gatur, Verbum in diuinis esse genitum, & fi-
lium: idque confirmant, tum ex D. Thoma
3. part. quæst. 3. art. 3. & super epistolam ad
Ephesios ca. 3. le. 9. ubi (ut ipse ait) as-
serit, nomen patris, & filij in solis cognosce-
tibus reperiri: tum etiam ex etymologia no-
minis filij, quod deducitur ex nomine Græ-
co significante amorem, qui in solis cognos-
centibus inuenitur.

D. Thom.

*Reijcitur hæc
solucio.*

Cæterum contra hoc est. Tum, quod D.
Thomas non meminit harum particularum,
quæ ab his auctoribus definitioni genera-
tionis uiuentium adduntur. Tum etiam: quia,
vel nomine cognoscentis intelligitur cog-
noscentis actualiter, et radicaliter? Non pri-
mum: quia, quod uiuens genitor actu cog-
noscat, non est necessarium ad generationem:
& ita generatio eodem modo se haberet, quæ-
uis genitor, dum generat, nihil actu cognos-
ceret, ut in creatis cernitur. Si uero secundum
asseratur, ex eo quod terminus formalis ge-
nerationis uiuentium cognoscentium est
natura ipsa ut radicaliter cognoscitiua: tunc
non erit necesse aliquam aliam particulam
addere, ad hoc ut significetur, quod uiuens
genitum procedit simile in natura cognosci-
tiua: quia totum hoc explicatur in hac defini-
tione per hoc, quod uiuens genitum oria-
tur simile in eadem natura cum uiuente, à quo
generatur: & ita nec debet in ea exprimi
actualis cognoscitio, nec natura ipsa ut radica-
liter cognoscitiua: siquidem sensus illius ul-
timæ particula, nempe, *in similitudinem na-
tura eiusdem speciei*, est, quod uiuens gene-
raturum exeat simile secundum speciem in na-
tura uiua, quam habet generans; siue illa sit
uiua uita uiuentium non cognoscentium, si-
ue uita uiuentium cognoscentium: & ita ui-
uentia cognoscentia procedunt similia ex ui-
sua generationis specialis in eadem natura
cognoscitiua sui generantis: ac proinde ex
hac definitione tradita à D. Thoma optimè
colligitur, quod Verbum in diuinis debeat,
ob rationem specialem suæ generationis in-
tra propriam lineam consideratæ, seu ex ui-
huius definitionis ut ei peculiariter applica-
tæ, procedere simile in eadem natura cog-
noscentia sui generantis.

D. Thom.

*Non fauent
adducta pro
solucione lu-
uorum.*

13 Nec ea, quæ pro se adducunt prædicti
iuniores, eis fauent. Non quidem primum.
Quia D. Thomas 3. part. solum dixit, nomi-
na hæc tribui propriè uiuentibus, & præci-
pue animalibus, id est, utentibus cog-
noscendo.

tionem: ubi non negat, posse tribui aliquo
modo propriè rebus uiuentibus, & caren-
tibus cognitione; sed tantum, non tribui
eis æquè propriè, ac principaliter, sicut
tribuatur animalibus. Vnde idem S. Do-
ctor 3. part. quæst. 35. artic. 3. ad 1. sic
inquit. *Dicendum, quod paternitas, siue ma-
ternitas, & filiationis non competunt in quacun-
que generatione, sed in sola generatione uiuen-
tium. Et ideo, si aliqua inanimata ex aliqua
materia fiat, non propter hoc consequitur in
eis relatio maternitatis, & filiationis, sed so-
lum in generatione uiuentium, quæ propriè na-
tiuitas dicitur.* Et deinde neque secundum
eis opitulatur. Tum: quia, ut iunior quidam
satis peritus notauit, in alijs linguis nomen
filij non deducitur à nomine denotante amo-
rem. Tum etiam: quia ex etymologia nomi-
nis non deducitur sufficiens argumentum
ad probandum, debere id, à quo deducitur
etymologia, conuenire rei significatæ per
illud.

D. Thom.

Accedit. Quod etsi demus ad rationem
patris, & filij desiderari, quod tam genitor,
quam genitum sint nature cognoscitiua:
non tamen propterea in prædicta defini-
tione deberet addi aliqua particula. Quia
hæc definitio etiam extenditur ad gene-
rationes uiuentium cognoscentium, mo-
do tamen nuper explicato: ex eo quod,
ubi uiuens genitor fuerit cognoscitiuus,
ibi, ob specialem rationem illius genera-
tionis, communicatur genito natura cog-
noscentia, hoc ipso quod tali generationi
competat tradita definitio, eique quoad
ultimam eius particulam peculiariter ap-
plicetur, ut dictum est: & per consequens
ibidem etiam reperietur relatio paterni-
tatis, & filiationis, ut in processione Verbi
diuini à Patre propter hanc rationem con-
tingit. Et ideo ex hoc, quod Verbum di-
uinum procedit à Patre per suam *intelligere*,
& communicatur ei natura Patris, optimè
colligitur, procedere ab illo ex ui sua gene-
rationis, ut filium à patre.

*Aliter refug-
taur.*

§. III. Statuitur, rationem generationis sub-
stantialis ut est communis, tam uiuentibus,
quam non uiuentibus, non conuenire
processioni Verbi di-
uini.

14 **D**icendum est tertio, rationem gene-
rationis substantialis, prout est co-
munis tam generationi uiuentium, quam
uiuentium, non conuenire processioni Ver-
bi in diuinis. Hæc assertio aperte colligitur
ex sacra pagina, ut patet ex illo Iacobi 1.
*Apud quem non est transmutatio, nec uicissi-
tudinis obumbratio.* Constat autem ex di-
c. 2. rationem generationis, prout est

*Tertia con-
clusio.*

communis ad generationem viuentium, & non viuentium, importare, vel petere mutationem. Vnde assertio hanc communiter docent Patres, & Theologi, peculiariter vero D. Thomas in hoc art. & 4. contra Gentes c. 14. his verbis. *In Deo generatione intelligibilem ponimus, non autem talem, qualis est in materialibus rebus, quoniam generatio mutatio quaedam est corruptioni opposita.*

Ratio conclusio-
nis ex D.
Thoma.

Assertio istius rationem adduxit Diuus Thomas in presenti, & 4. contra Gentes cap. 14. Quoniam generatio, prout importat, aut petit mutationem, tantum potest conuenire rebus, quae exeunt, aut exire possunt de potentia in actum: Verbum autem diuinum, cum sit in Deo, & actus purus, nequit exire de potentia in actum: ergo eius processioni non potest conuenire ratio generationis importantis, vel petentis praedictam mutationem: ac proinde nec ratio generationis, prout est communis, tam viuentibus, quam non viuentibus: siquidem haec assertio, vel exigit praedictam mutationem, ut num. 2. asseruimus.

Confirmatur
S. Doctore.

15 Confirmatur ratione de prompta ex eodem S. Doctore loco citato ex 4. contra Gentes, quamque etiam ex parte insinuat 2. de Anima lect. 12. & in hac 1. part. quaest. 9. art. 1. ad 1. & quaest. 18. art. 1. Quoniam verbum in nobis non producit per actionem, quae sit motus proprie, & stricte dictus, de quo in 3. Physicorum dicitur, quod est actus entis in potentia, &c. ut constat ex his, quae in lib. Physicorum disp. 16. num. 13. & in lib. de Anima disputat. 2. num. 6. N. Compluten-
N. Compl.

ses docent: nec etiam habet rationem mutationis communiter dictae, nisi quia nos intelligendo quodammodo procedimus de potentia in actum, ex eo quod non sumus semper in actuali cognitione: ergo in Deo processio Verbi, nec habebit rationem motus proprie, & stricte dicti, de quo in 3. Physicorum, nec etiam motus communiter sumptus: ac proinde nec ei conueniet ratio generationis competens tam viuentibus, quam non viuentibus.

Haec ultima consequentia patet ex dictis. Siquidem ratio generationis conueniens, tam viuentibus, quam non viuentibus petit, quod sit motus, qui diffinitur in 3. Physicorum per hoc, quod sit actus entis in potentia, &c.

N. Compl.

ut praedicti Complutenies disp. citata num. 16. probant: ergo processioni Verbi, cui necdum conuenit ratio motus communiter dicti, non poterit praedicta ratio generationis communis, tam viuentibus, quam non viuentibus competere. Prima vero consequentia etiam constat. Quoniam, si processio nostri Verbi non est motus proprie dictus, & in 3. Physicorum diffinitus, multo minus processioni Verbi diuini hoc conueniet. Si-

cut nec ratio mutationis communiter dictae conueniens processioni nostri Verbi, eo quod non semper sumus in actuali intelligentia, illi competet. Siquidem processio Verbi diuini mensuratur aeternitate: ac proinde semper, & indefectibiliter est in Deo. Antecedens autem quoad primam partem patet ex ibidem dictis. Quoad secundam vero etiam constat. Quoniam, si nos semper, & indefectibiliter essemus in actuali cognitione alicuius obiecti, non esset vnde quoad hoc esset in nobis aliqua mutatio, siue proprie, & stricte, siue communiter dicta.

5. IIII. Obiectio contra hanc assertionem, & eius solutio.

16 Nec refert, si obijcias, quod iuxta ea, quae dubio sequenti dicemus, processioni Verbi diuini competet diffinitio generationis viuentium: ergo etiam ei competet diffinitio generationis, prout communis est, tam viuentibus, quam non viuentibus. Patet consequentia. Quia, ut ex D. Thoma in hoc art. constat, ratio generationis, prout communis viuentibus, & non viuentibus, est essentialiter superior respectu generationis viuentium: constat autem, quod, cui conuenit ratio aliqua, debet etiam id, quod est essentialiter superius tali rationi, conuenire. Sicut, cui conuenit ratio hominis, debet etiam competere ratio animalis eidem homini conueniens, & communis.

Obiectio contra
conclusionem.

D. Thom.

Confirmatur. Quoniam, vel ratio generationis, prout dicitur mutationem de non esse ad esse, competit generationi viuentium per modum rationis genericae, aut essentialiter superioris, vel non? Si primum. Ergo, cui conuenit ratio generationis viuentium, competet, propter rationem nuper tactam, ratio communis, tam generationi viuentium, quam non viuentium. Secundum autem dici nequit, ne ibidem deat duplex species atomae generationis: alia quidem consistens in hoc, quod viuens generetur generatione propria viuentium; alia vero in hoc, quod transeat a non esse ad esse substantiale: siquidem utraque haec ratio in productione viuentium creatorum reperitur.

Confirmatio

17 Responderetur enim distinguendo antecedens. *Processioni Verbi competit diffinitio generationis viuentium:* prout generatio viuentium abstrahit a generatione viuentium, siue creata, siue increata, concedendum est: prout generatio viuentium reperitur in creaturis, iterum distinguendum est antecedens, & concedendum, si intelligatur de praedicta generatione quoad id, quod de perfectione dicitur, quodque est satis ad saluandam

Diffinitio ob-
iectio.

ratio-

rationem formalem generationis viuentium; negandū verò, si intelligatur quoad id, quod includit de imperfectione. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam generatio, prout est communis generationi viuentium, & non viuentium, non includitur in generatione viuentium, prout abstrahit ab omni generatione viuentium, siue creata, siue increata: sicut nec includitur in generatione viuentium creatorum secundum id, quod perfectionis exprimit; sed secundum id, quod dicit imperfectionis.

Clucidatur solutio.

18 Explicatur hoc. Etenim generatio viuentium potest sumi, vel primò secundum se, siue secundum rationem analogam omni generationi viuentium, siue creatae, siue increatae: vel secundò, quatenus dicit generationem viuentium creatorum. Si primo modo consideretur, nihil exprimit imperfectionis secundum rationem differentialem, secundum quam in hac abstractione distinguitur à generatione non viuentium: nec in ea sic sumpta inuenitur ratio generationis, prout est communis, tam generationi viuentium, quam non viuentium: ac proinde ratio hæc analogam generationis viuentium secundum suam rationem differentialem sic in comuni sumptam non petit contrahere, tanquam quid sibi superius, rationem prædictam generationis, prout est communis generationi viuentium, & non viuentium: nec aliquid aliud, quod imperfectionem dicat. Si verò secundo modo consideretur, tunc dicit aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis: perfectionis quidem, quia exprimit originem vitalem viuentis à viuente, &c: quod quidem satis perfectionis dicit, si sub hoc præcise conceptu consideretur. Imperfectionis verò, quia dicit rationem generationis viuentium, non qualitercunque, sed vt determinatam ad generationem creatam. Nam secundum istam rationem dicit generationem viuentium ex autum de potentia in actum, & affert propriam rationem differentialem generationum viuentium creatorum, vt contrahentem rationem generationis, prout est communis, tam viuentibus, quam non viuentibus: & per consequens in prædicta generatione viuentium sic sumpta includitur per modum rationis superioris ratio illa generationis communis viuentibus, & non viuentibus.

Quare: et si ex hoc, quòd alicui conueniat ratio generationis viuentium prout de terminata ad viuentia creata, colligatur, debere eidem conuenire rationem generationis, prout est communis, tam viuentibus, quam non viuentibus, seu (quod in idem quoad præsens redit) rationem generationis (substantialis petentis mutationem de non esse ad esse: nõ tamen id colligitur ex hoc, quòd

alicui competat ratio generationis viuentium, prout secundum suam rationem differentialem abstrahit à generatione viuentium, siue creata, siue increata, vel prout dicit generationem viuentium creatorum quoad id præcise, quod perfectionis exprimit. Vnde, cum processioni Verbi diuini conueniat definitio, & ratio generationis viuentium, prout secundum suam rationem differentialem abstrahit à creata, & increata, siue prout dicit generationem viuentium creatorum quoad id, quod perfectionis habet, quodque est satis ad saluandam rationem formalem generationis viuentium, non verò quoad id, quod imperfectionis includit, inde est, vt non conueniat eidem ratio generationis, prout est communis, tam viuentibus, quam non viuentibus.

19 Possuntque hæc omnia elucidari exemplo sapientiae vt sic, secundum suam rationem differentialem consideratam, vel sapientiae creatae eodem modo sumptae. Nam sapientia vt sic, quoad rationem analogam, & differentialem sapientiae abstrahentis à creata & increata, nihil exprimit imperfectionis, nec in hoc conceptu includitur per modum superioris essentialis ratio qualitatis, aut accidentis, aut quæcunque alia imperfectionis. Et similiter sapientia creata modo dicto accepta licet, quatenus consideratur vt creata, dicat imperfectionem, & in ea includatur per modum superioris essentialis ratio communissima qualitatis, & accidentis: attamen, si concipiatur præcise, secundum quòd est cognitio per altissimas causas, exprimit aliquid perfectionis: & secundum hæc rationem præcise sumpta non petit, quòd indispensabiliter includat per modum superioris rationem communissimam qualitatis. Et propterea ratio sapientiae, prout dicit cognitionem per altissimas causas, potest abstrahi à Deo; & creaturis, & in Deo inueniri, quin in eo includatur ratio aliqua qualitatis, aut accidentis.

Amplius illustratur exemplo.

Per quæ ad confirmationem satis patet, Ad confirmationem & simul, quomodo sit intelligendum id, quod D. Thomas in præsentibus docet, dicitur, rationem generationis communiter dictam, seu prout est mutatio de non esse ad esse, conuenire per modum superioris generationi viuentium. D. Thom.

§. V. Aliæ obiectiones, & enodatio earum.

20 Nec refert, si virgeas, quòd si ratio generationis viuentium creatorum potest concipi secundum id, quod dicit perfectionis, & ab ea sic concepta potest abstrahi ratio communis generationis viuentium, conueniens etiam processioni Verbi diuini, nõ est cur generatio Alia obiectio siue replica præcedentis

non viuentium non possit concipi quoad id, quod est in ea perfectionis, nempe, prout est productio naturę substantialis per se subsistentis: ac proinde non erit, cur ab ea sic sumpta non abstrahatur ratio communis generationis substantialis conueniens, tam non viuentibus, quam etiam viuentibus, siue in creato, siue creatis: ergo &c.

Solutio.

Responderetur enim negando antecedens. Quoniam, licet generatio viuentium creatorum secundum suam rationem genericam dicat imperfectionem, quatenus includit generationem communem, tam viuentibus, quam non viuentibus, nempe, mutationem de non esse ad esse, tamen secundum suam rationem differentialem conceptam præse, secundum quod exprimit esse originem viuentis à viuenti, &c. non concipiendo rationem limitationis ibidem repertam, non exprimit imperfectionem: & in hoc ipso, quod ibidem exprimitur, saluatur vera ratio generationis viuentium prout distincta à generatione non viuentium.

Cæterum ratio generationis non viuentium habet, tam secundum rationem generationis communem viuentibus, & non viuentibus creatis, quam secundum suam rationem differentialem, inuoluere, & exprimere aliquid imperfectionis: ita ut, nisi hæc exprimitur, non saluetur ibidem vera ratio generationis. Nam secundum rationem genericam dicit rationem mutationis substantialis de non esse ad esse, prout abstrahit à mutatione à non esse ad esse vitæ, & à mutatione à non esse ad esse, quod non sit esse vitæ: sicut etiam secundum suam rationem differentialem, secundum quam distinguitur à generatione viuentium, addit, quod hæc mutatio sit ad esse excludens vitam. Vnde, licet ibidem inueniatur ratio productionis naturę substantialis per se subsistentis, non tamen in hac ratione saluatur quidditas generationis substantialis, sed solum ratio eorum communis ad creationem, & generationem: ac proinde, vsquequod concipiatur ratio explicita mutationis, non concipitur ratio generationis, quæ sit contrahibilis per generationem non viuentium, seu per rationem differentialem ipsius.

Roboratur ratione.

21 Ratio autem, ob quam dicimus, generationem non viuentium secundum utramque rationem generationis sumptam exprimere illud imperfectionis iam explicatum; generationem verò viuentium non necessario illud explicare, non potest aliunde melius reddi, quam ex diffinitionibus traditis ab Aristotele, & D. Thoma, communiterque receptis ab eorum discipulis. Nam quoties agitur de essentijs rerum, tunc optima via ad eas inuestigandas, & declarandas est stare diffinitionibus à Principibus

Aristotel.
D. Thom.

illius scientiæ, in qua de illis agitur, traditis, & ab eorum discipulis vnanimi consensu admissis. Stando ergo quoad præfens in diffinitionibus generationis viuentium, & generationis communis viuentibus, & non viuentibus, nec non & generationis non viuentium, planum fiet id, quod diximus. Nam in diffinitione generationis viuentium est aliquid, quod exprimat perfectionem, non exprimendo imperfectionem, quodque sit satis ad generationem viuentium, ut intuenti constabit: cum tamen in diffinitione generationis, ut est communis viuentibus, & non viuentibus, & generationis non viuentium nihil reperitur, quod sit satis ad rationem generationis, quod non exprimat aliquid imperfectionis: siquidem generatio, prout est communis viuentibus, & non viuentibus, diffinitur per hoc, quod sit *mutatio de non esse ad esse*: & generatio non viuentium per hoc, quod sit *mutatio ad esse excludens vitam*: & nec ratio mutationis ad esse, nec ratio mutationis ad esse excludens vitam, quæ requiruntur ad prædictas rationes generationis, possunt non exprimere aliquid imperfectionis.

22 Quare: sicut inde colligimus, sapientiam creatam inuoluere aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis denudabilis ab imperfectione, & transferibilis ad Deum, quia diffinitur inter alia per hoc, quod sit *rogatio per altissimas causas*, & in isto conceptu præciso, ut reuera præscindi potest à limitatione, quæ ibidem reperitur, ex hoc quod sapientia illa sit creata, non exprimitur imperfectio: & similiter ex eo, quod homo diffinitur per *animal rationale*, & in hoc conceptu expresso non potest non inuolui, & explicari imperfectio, colligimus, illum sub eo conceptu hominis non esse denudabilem ab imperfectionibus, nec rationem hominis posse abstrahi à Deo, & creaturis. Ita ex hoc, quod generatio viuentium creatorum diffinitur per hoc, quod sit *origo viuentis*, &c. & in hoc conceptu præciso (ut reuera præscindi potest à limitatione, quæ ibidem reperitur, ex eo quod est origo viuentis creati ut talis, &c.) non exprimitur imperfectio, colligimus, posse abstrahi rationem quandam generationis viuentium denudabilem ab imperfectionibus, in qua prædicta generatio consistat, & hæc esse ponibilem in Deo. Et similiter ex hoc, quod generatio non viuentium diffinitur per hoc, quod secundum rationem generalem generationis contrahibilem per rationem differentialem generationis non viuentium sit *mutatio de non esse ad esse*, & secundum rationem differentialem generationis non viuentium per

per hoc, quod sit *mutatio ad esse excludens uitam*, & in hoc conceptu adhuc præciso à limitatione generali creaturæ exprimitur imperfectio, colligemus, rationem generationis non uiuentium, nec non generationis ut sic, prout est contrahibilis ad generationem non uiuentium, non esse denudabilem ab imperfectionibus, nec transferibilem ad Deum: ac proinde non esse dabilem rationem generationis abstractam à generatione uiuentium, & non uiuentium, quæ sit ponibilis in Deo.

Alia obiectio 23 Vnde nihil obest id, quod Iunior quidam obijcit, nempe, Aristotelem, & D. Thomam solum diffiniisse generationem non uiuentium creatorum ut talium. Et similiter,

Angel. Doctor. dum Angelicus Doctor dixit, generationem, ut est communis uiuentibus, & non uiuentibus, non reperiri in Deo, solum loqui de ea, ut præcise est communis ad generabilia, & corruptibilia: & propterea asseruit, quod *nomine generationis dupliciter utimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, quam mutatio de non esse ad esse.* Sicut e contra, dum diffiniuit generationem uiuentium, quia loquebatur de illa in omni sua abstractione, idcirco non restrictit eam ad peculiaria uiuentia; sed absolute de ipsa, ut est generatio uiuentium, loquitur est: & ita addidit. *Alio modo proprie in uiuentibus: & sic generatio significat originem alicuius uiuentis, &c.*

Responso Respondetur enim ex modo dictis, quod hoc ipso, quod Diuus Thomas diffiniens generationem, prout est communis uiuentibus, & non uiuentibus corruptibilibus, tantum diffiniuit eam per *mutationem de non esse ad esse*, quæ indenudabilis est ab imperfectionibus, & ab expressione earum, satis innuit, esse talis conditionis, ut nihil sit in ea sufficiens ad rationem generationis, à quo possit abstrahi ratio generationis non exprimens aliquid imperfectionis, & quæ possit simul abstrahi à Deo, seu à diuina generatione, & esse communis ipsi, & alijs. Sicut hoc ipso, quod (ut modò dicebamus) in diffinitione hominis nihil ponatur, quod sit satis ad saluandam rationem hominis, nisi *animal rationale*, quod est indenudabile sub hoc conceptu ab expressione imperfectionum, denotatur, rationem hominis formaliter talem non posse esse essentialiter communem Deo, & nobis: ac proinde non posse ab utroque talem rationem abstrahi.

Explicatur so 24 Possuntque hæc omnia explicari, & latio, & simul confirmari nostra tertia assertio ex roboratur assertio tertia. eo quod, si quis contenderet, rationem accidentis esse denudabilem ab imperfectionibus, ac proinde transferri posse ad Deum, tunc optimè falsitatis conuinceretur adducendo diffinitionem traditam ab Aristotele, & Diuo Thoma, & communiter ab eorum discipulis receptam, nempe, quod *accidentis esse est inesse*, in qua diffinitione nihil ponitur, quod sit satis ad rationem accidentis, quod non exprimat imperfectionem, ut intuenti constabit. Et ita licet talis diffinitio tradita sit de accidenti creato, nihilominus ratio accidentis non est denudabilis ab imperfectionibus, nec poterit dari vera ratio formalis illius, quæ sit communis Deo, & creaturis: quoad quidè ad id desiderabatur, ut esset aliquid in prædicta diffinitione sufficiens ad rationem accidentis, quod non exprimeret imperfectionem.

Sicut e contra ad hoc, ut ratio sapientiæ sit denudabilis ab imperfectionibus, & transferibilis in Deum, requiritur, ut, dum diffinitur sapientia creata per hoc, quod sit *habitus cognoscitiuus per altissimas causas*, sit ibi aliquid sufficiens ad rationem sapientiæ secundum suam rationem differentialem consideratæ (ut reuera est), quod sit denudabile ab imperfectionibus, nempe, ratio cognoscitiui per altissimas causas. Ita ergo in præsentis proportionabilitate philosophandum est.

Vnde sicut contendens, rationem accidentis esse denudabilem ab imperfectionibus, & eam non consistere in inhzrentia adhuc aptitudinali, sed in ratione alia, quæ aliàs est coniuncta cum prædicta inhzrentia, non solum optimè conuinceretur adducendo contra illum prædictam diffinitionem, & modo explicato eam expendendo; sed etiam hæc esset melior, & accommodatior via ad hoc intentum, imò fortè non esset alia via ad id idonea: sic hoc ipsum in præsentis, proportionatione seruata, dicendum est.

§. VI. *Alia due obiectiones, & responsio ad illas.*

25 EX quibus omnibus sit primò, nihil obesse, si ulterius insistas, quod hæc propositio, *generatio uiuentium, prout abstrahit à creata, & increata, est essentialiter generatio*, non potest non admitti, ut ex se collat: ergo ratio generationis, prout est cõmunis tã uiuentibus, quàm non uiuentibus, cõuenit essentialiter generationi uiuentium, prout abstrahit à creata, & increata: ac proinde processioni Verbi diuini. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Quoniã, quod cõuenit essentialiter alicui, cõuenit eodem modo ei, quod continetur sub illo: sicut, quod competit essentialiter animali, competit etiam essentialiter homini sub animali cõtento. Prima uerò consequentia

Replicat

ta ex antecedenti videtur constare. Quia prædicatum prædictæ propositionis non est generatio viuentium, prout abstrahit à creata, & increata. Tum: quia id ex terminis ipsis videtur constare. Tum etiam: quia illa propositio non est omninò identica, sed distincta ab hac, nempe, generatio viuentium, prout abstrahit à creata, & increata, est generatio eorundem viuentium, prout eodem modo abstrahit à creata, & increata: ergo prædicatum prædictæ propositionis erit generatio vsic, prout abstrahit à generatione, siue illa sit viuentium, siue non viuentium: quia non restat aliud, pro quo illud prædicatum accipiatur: & per consequens prædicta generatio abstrahens à generatione viuentium, & non viuentium conueniet essentialiter generationi viuentium, prout abstrahit à creata, & increata.

Enodatur.

26 ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Nam licet prædicatum prædictæ propositionis non sit ex vi verborum præcise sumptum generatio viuentium in abstractione iam explicata; atamen, quia talia sunt prædicata, qualia exiguntur ab eorum subiectis, vt communiter docent Dialectici, propterea illud prædicatum restringitur ratione subiecti ad hoc, vt ex parte rei prædicatæ solum modò prædicetur generatio viuentium; non verò generatio, vt est communis etiam non viuentibus: ex eo quòd, vt iam diximus, generatio viuentium, vt abstrahit à creata, & increata, non habet supra se aliquam aliam rationem generationis.

Elucidatur
exemplo.

Potestque hoc explicari exemplo huius propositionis: *Ens verum, & reale, prout abstrahit à creato, & increato, est essentialiter ens.* Nam iuxta opinionem eorum, quos nostri Complutenfes in sua Logica disput. 1. n. 6. referunt, quique dicunt, ens, prout abstrahit à reali, & rationis, non prædicari analogicè, sed solum purè æquiuocè de ente reali & rationis, ac proinde solum nomen esse commune illis, tunc prædicatum prædictæ propositionis licet ex vi verborum non denotet ens reale, nihilominus ratione subiecti restringitur ad hoc, vt ex parte rei prædicatæ solum prædicetur prædictum ens reale: ex eo quòd iuxta opinionem hanc ens reale non habet per modum prædicati superioris sibi essentialis aliquid aliud prædicatum, cuius ratio significata possit de eo prædicari.

Aliud exemplum.

Quod etiam videre licet in alijs propositionibus, vt in hæc: *Canis latrabilis est essentialiter canis.* Nam, ex eo quòd hoc prædicatum ex vi verborum, & præcise sumptum est æquiuocum ad canem latrabilem, & alios canes, propterea ratione subiecti restringitur ad hoc, vt, si attendamus ad rem

significatam, & prædicatam, tunc ex parte eiusdem rei prædicatæ solum prædicetur canis restrictus ad eanem latrabilem, licet vox sit communis omnibus canibus. Sic ergo in præsentibus philosophandum est. Nam generatio, vt hoc nomine significatur, tantum dicitur æquiuocè de generatione non viuentium, & de generatione viuentium, prout abstrahit à creata, & increata.

Satisfit objectioni in forma.

27 Vnde ad formam argumenti concessio antecedenti neganda est vtraque consequentia. Et ad probationem primæ consequentiæ, in qua innititur probatio secundæ, negandum est antecedens intellectum de prædicato ex parte rei, quæ prædicatur. Ad cuius priorem probationem negandum etiam est antecedens propter rationem datam: & ad posteriorem distinguendum est antecedens: & si sensus illius sit, quòd illa propositio non est omninò idètica ex parte rei prædicatæ, negari debet: si verò sensus fuerit, non esse omninò idèticam ex parte modi prædicandi, seu potius ex parte nominis, ex eo quòd nomen illud est æquiuocè commune, tam generationi viuentium, vt abstrahit à creata, & increata, quàm generationi non viuentium, concedi poterit: & deinde neganda est prima consequentia intellecta de prædicato ex parte rei prædicatæ: atque adeò debet absolutè negari vltima consequentia.

28 Fit secundò, nihil obesse, si vrgeas, *Alia replica.* non coherere ista cum illis, quæ disp. 1. huius tractatus n. 25. diximus, nempe, Verbum diuinum produci de substantia, vel ex substantia Patris tanquam ex actu purissimo: ergo, &c. Antecedens probatur. Quoniam, si semel Verbum producit de substantia Patris, tunc generatio illius conueniet cum generatione, prout abstrahit à generatione viuentium, & non viuentium, in hoc, quòd sit productio ex aliquo, prout præcincit ab hoc, quòd sit ex aliquo tanquam ex pura potentia, & ex aliquo, vt ex actu purissimo in similitudinem eiusdem naturæ siue specificæ, siue genericæ, siue analogicæ: ergo etiam conueniet cum generatione non viuentium in ratione generationis vt sic: & per consequens ista, quæ nuper dicebamus, non cohererebunt cum illis, quæ loco citato asseruimus.

Prima consequentia (ex qua secunda pædet) videtur apertè sequi ex antecedenti. Quoniam productio ex aliquo in prædicta abstractione nec dicit productionem, quæ sit creatio, quippe quæ non est ex nihilo; cuius tamen oppositum ad creationem desideratur: neque productionem, quæ sit conuersio: nam ad hanc desideratur, vt sit ex aliquo tanquam ex termino à quo, quod secundum se pereat, & conuertatur in terminum

minū ad quem: cū tamen productio ex aliquo, siue ut ex pura potētia, siue ut ex actu, de qua in præfati loquimur, inuoluat, quòd illud aliquid, ex quo res producitur, maneat formaliter in producto. Nec tandem dicit rationē productionis, prout abstrahit à creatione, & generatione, ut ex nuper dictis facile colligi potest. Ergo dicit rationem generationis: quia non restat aliud actionis genus præter enumerata. Ergo, cū ratio hæc possit esse communis generationi non uiuentium, ut intuenti constabit, sit inde, ut processio Verbi diuini conueniat cum generatione non uiuentium in ratione generationis ut sic.

Confirmatio.

29 Confirmabis. Quoniam saltem ratio productionis ex aliquo, prout præcendit ab hoc, quòd sit ex illo tanquam ex actu purissimo, vel tanquam ex potentia in similitudinem naturæ specificæ, potest abstrahi à generatione Verbi diuini, & à plurimis generationibus non uiuentium: & tamen ratio hæc est denudabilis ab imperfectionibus, & sufficiens ad rationem generationis ut sic, prout est communis generationi prædictorum non uiuentium, & Verbi diuini, ut ex discursu nuper factò constat: ergo iam poterit saltem dari aliqua ratio generationis communis prædictis generationibus non uiuentium, & Verbi Dei.

Enodatur replicata cum sua confirmatio.

Ex dictis igitur sit, id nihil obesse. Quoniam etsi rationes prædictarum productionum (de quibus tam in obiectione ista, quam in eius confirmatione fit sermo) possint abstrahi à generatione Verbi diuini, & omnium, vel aliquorum non uiuentium: hæc tamen rationes non sunt satis ad generationem, sed sunt conceptus inadæquati illius, ut ex definitionibus generationum à nobis expensis constat: & ita, licet non constituant aliquam ex actionibus in obiectione recensitis, nõ idèò habebunt adæquatè rationem generationis, sed solum esse quid ad illam desideratum. Vnde, ex eo quòd hæc rationes sunt abstrahibiles à Deo, & creaturis, non idcirco ratio generationis poterit ab eisdem abstrahi. Sicut licet ratio entis, aut substantiæ, vel intellectiui sint conceptus inadæquati hominis, & isti possint abstrahi à Deo, & creaturis, non tamen propterea ratio hominis sub conceptu & ratione hominis erit sic abstrahibilis: quia rationes illæ tantum sunt inadæquatæ respectu eius, & non sufficientes ad rationem eiusdem hominis constituendam.

(?.)

DVBIVM II.

Vtrum processioni Verbi diuini conueniat ratio generationis uiuentium?

Postquam explicuimus, rationem generationis, prout est communis tam uiuentibus, quam non uiuentibus, non conuenire processioni Verbi diuini, restat, ut explicemus, an ratio generationis uiuentium, ac proinde definitio illius, quæ dubio præcedenti tradidimus, prædictæ processioni comperat.

§. I. Veritas catholica.

30 Dicendum ergo est, processioni Verbi diuini conuenire rationem generationis uiuentium. Hæc est de fide. Nam Psalmo 2. dicitur: *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Quod testimonium intelligitur à Paulo ad Hebræos 1. de æterna, ac naturali generatione, & filiatione Verbi: & ita, ut ostendat, Christum non esse Filium Dei adoptiuum, sicut cæteri alij iusti, aut Angeli beati, sed esse Filium Dei naturalem, ac proinde verum Deum, utitur hoc testimonio dicens: *Cui enim dixit aliquando Angelorū; Filius meus es tu, ego hodie genui te:* Vnde illud intelligunt communiter Patres de æterna, ac naturali generatione Verbi, ut Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 10. sub initio, Basilius lib. 2. contra Eunomium, Augustinus ad eundem Psal. 2. & in Enchiridion. c. 49. Fulgentius obiectione 3. Arrianorum, Gregorius lib. 32. Moralium c. 6. in fine, Isidorus lib. 1. contra Iudæos c. 1. Tertullianus contra Praxeam c. 7. & 11. Anastasius Sinaita lib. qui inscribitur *Via dux* c. 2. §. de filiatione, Cyrillus noster Alexandrinus in Ioannem c. 4. & de recta Fide ad Reginas, §. *Eum autem*, nec non D. Thomas in hoc artic. & 4. contra Gentes c. 2.

Conclusio de fide, & probatio eius.

Psal. 2. Ad Hebr. 1.

Cyrill. Hierosol. Basil. August. Fulgent. Gregor. Isidor. Tertull. Anastas. Sinaita. Cyrillus Alexand. D. Thom.

Nec refert, hoc testimonium intelligi etiã à Paulo Actorum 13. de Resurrectione Christi: & ita ibidem dicitur: *Resuscitans Iesum, sicut & in Psal. 2. scriptum est: Filius meus es tu: Ego hodie genui te.*

Euafo. Actor. 13.

Non itaque hoc refert. Tum: quia, ut communiter docent Theologi, eadem verba Scripturæ solent habere multiplicem sensum litteralem, ut hic contingit. Tum etiã: quia hic Paulus idèò adduxit prædicta verba, dum agit de Resurrectione Christi Domini, quia per illam manifestata est filiatio naturalis, & generatio æterna ipsius. Nam

Præcluditur

Ad Rom. 1. sicut ad Romanos 1. inquit, quod *Christus predestinatus est* (id est, manifestatus est, secundum expositionem Græcorum) *Filius Dei in virtute per resurrectionem mortuorum*: *hæc hoc ipsum in prædicto testimonio A&O-rum 13. innuit*: quia sicut resurrectio mortuorum in virtute Christi manifestavit, illum esse Filium Dei naturalem: ita etiam Resurrectio ipsius Christi considerata quoad omnes eius circumstantias habet eandem filiationem naturalem manifestare.

Alia falsa interpretatio testimonij P&al. Ex quo etiam fit, nihil referre id, quod aliqui (D. Thoma teste loco citato ex 4. contra Gentes) volunt, nempe, testimonium hoc intelligi de Davide. Tum: quia, adhuc hoc admissio, poterat etiam de Verbo divino iuxta nuper dicta litteraliter intelligi. Tum etiam: quia enationem hanc optimè refellit D. Thomas c. dicto ex 4. contra Gentes his verbis: *Neque enim Davidi potest competere quod additur: Ego hodie genui te: & quod subditur: Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre: cum eius Regnum non usque ad terminos terre fuerit dilatatum, ut historia libri Regum declarat.*

Rejicitur. hoc admissio, poterat etiam de Verbo divino iuxta nuper dicta litteraliter intelligi. Tum etiam: quia enationem hanc optimè refellit D. Thomas c. dicto ex 4. contra Gentes his verbis: *Neque enim Davidi potest competere quod additur: Ego hodie genui te: & quod subditur: Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre: cum eius Regnum non usque ad terminos terre fuerit dilatatum, ut historia libri Regum declarat.*

D. Thom. Tum etiam: quia enationem hanc optimè refellit D. Thomas c. dicto ex 4. contra Gentes his verbis: *Neque enim Davidi potest competere quod additur: Ego hodie genui te: & quod subditur: Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre: cum eius Regnum non usque ad terminos terre fuerit dilatatum, ut historia libri Regum declarat.*

Probatu conclusio alijste Simonij Scripturæ. Matth. 11. Eandem etiam veritatem probant omnia Scripturæ testimonia, in quibus dicitur, Verbum, siue Christum esse Filium Dei, vel Deum esse Patrem illius, ut *Matthæi 11. Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Et *Marci 1. Initium Evangelij Iesu Christi Filij Dei.* *Ioannis 3. Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu eius, &c. & cap. 5. Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit: sic & Filius, quos vult, vivificat.* Paulus etiam Apostolus hæc verba frequenter adducit: dicit enim *ad Roman. 1. Segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis de Filio suo.* Et *ad Hebr. 1. Multifariam, multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis: nonissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Et alibi sæpè.

Marci 1. Initium Evangelij Iesu Christi Filij Dei. *Ioannis 3. Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu eius, &c. & cap. 5. Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit: sic & Filius, quos vult, vivificat.* Paulus etiam Apostolus hæc verba frequenter adducit: dicit enim *ad Roman. 1. Segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis de Filio suo.* Et *ad Hebr. 1. Multifariam, multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis: nonissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Et alibi sæpè.

Ad Rom. 1. *Segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis de Filio suo.* Et *ad Hebr. 1. Multifariam, multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis: nonissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Et alibi sæpè.

Ad Hebr. 1. Multifariam, multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis: nonissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio. Et alibi sæpè.

D. Thom. Quæ testimonia congerit D. Thomas 4. contra Gentes cap. 2. & ex illis probat, quomodo Verbum sit Filius Dei naturalis, ac proinde sit verè genitus generatione viventium. Quia, ut ipse ibidem inquit, *nomen Patris, & Filij generationem aliquam (nempe generationem viventium) consequuntur*: & ut optimè notavit Fulgentius *Ad duas obiectiones Arrianorum, versus finem, quis Filium dicat, & genitum nesciat? Quis Patrem valeat credere, quem non considerat genuisse?* Et Augustinus 5. de Trinitate cap. 6. prope medium: *Idè Filius, quia genitus: & quia Filius, utique genitus.* Et c. 7. *Hoc significatur, cum dicitur genitus, quod significatur, cum dicitur Filius: idè enim Fi-*

lius, quia genitus: & quia Filius, utique genitus.

lius, quia genitus: & quia Filius, utique genitus.

32. Nec obest, si dicas, prædicta testimonia intelligi, vel de filiatione adoptiva; vel, quod nomina *Patris, & Filij*, ac proinde ratio generationis ex eis deducta, sumuntur latè, prout denotant quodcumque principium, & quemcumque terminum ab alio procedentem, ac tandem quamecunque productionem, etiam si illa sit creatio: nam sæpè Scriptura vitur prædictis nominibus ad creationem rerum explicandam.

Non itaque hoc obest. Nam errorem hunc optimè impugnat Angelicus Doctor 4. contra Gentes cap. 3. his verbis: *Considerandum tamen, quod prædictis nominibus divina scriptura vitur etiam ad creationem rerum ostendendam. Dicitur enim Job 38. Quis est pluvie pater? vel quis generis stillarum? De cuius utero egressa est glacies? & gelu de celo quis genuit? Ne igitur nihil aliud ex paternitatis, filiationis, & generationis vocabulis intelligeretur, quàm creationis efficacia, addidit Scriptura auctoritas, ut cum, quem Filium, & genitum nominabat, etiam Deum esse non taceret: ut sic prædicta generatione aliquid amplius, quàm creatio, intelligeretur. Dicitur enim Ioannis 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et quod Verbi nomine Filius intelligatur, ex consequentibus ostenditur. Nam subdit: Verbum caro factu est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Et Paulus dicit ad Titum 3. Apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris nostri Dei.*

Ut hoc autem magis explicaret, & confirmaret, addit S. Doctor. *Hoc etiam veteris testamenti Scriptura non tacuit, Christum Deum nominans: dicitur enim in Psalmo: Sedes tua Deus in saculum seculi, virga directionis virga regni tui, dilexisti iustitiam; & odisti iniquitatem. Et quod ad Christum dicatur, patet per id, quod subditur. Propterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo latuie præ consortibus tuis. Et Isaia 9. dicitur: Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. Sic igitur ex sacra Scriptura docemur, Filium Dei à Deo genitum Deum esse. Filium autem Dei Iesum Christum Petrus confessus est, ei dicens: Tu es Christus, Filius Dei vivi. Ipse igitur & unigenitus est, & Deus est: ac proinde, hoc ipso, quod dicatur in Scriptura genitus, & Filius, non potest intelligi per hæc verba, quod sit creatus, aut filius Dei adoptivus: siquidè hæc duo Deo repugnant.*

33. Quod etiam amplius confirmavit idè S. Do-

Erronea interpretatio testimoniorum Scripturæ.

Rejicitur. Angel. Doctor.

Idè S. Doctor.

Idem S. Do S. Doctor 4. contra Gentes, cum cap. 7. ratione 1. vbi sic ait. Cum enim Scriptura divina, & Christum Dei Filium, & Angelos Dei filios nominat: alia tamē, & alia ratione. Vnde Apostolus Hebræorum 1. dicit: Cui dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu: Ego hodie genui te? quod ad Christum, asserit, esse dictum. Secundum autem positionem prædictam eadem ratione Angeli filij Dei dicerentur, & Christus: utriusq. enim unū nomen filiationis competeret secundum quandam sublimitatem naturæ, in qua creati sunt à Deo. Nec obstat, si Christus sit excellentioris naturæ præ Angelis. Quia etiã inter Angelos ordines diuersi inueniuntur: & tamen omnibus eadē filiationis ratio competit. Tum etiam ratione 2. eiusdem capituli, vbi sic inquit. Cum ratione creationis (adde, necnō ratione gratiæ adoptiue) nomen filiationis diuina multis conueniat, quia omnibus Angelis, & Sanctis: si etiam eadem ratione Christus filius diceretur, non esset unigenitus; licet per excellentiam suæ naturæ inter ceteros primogenitus posset dici. Asserit autem eum Scriptura esse unigenitum Ioan. 1. Vidimus eum, quasi unigenitum à Patre.

34 Præterea eadē veritas assertionis nostræ continetur in illo Isaiæ ultimo. Non quid ego, qui alios parere facio, ipse non parui, dicit Dominus? Si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus? Quod testimonium sic explicat Angelicus Doctor 4. contra Gentes cap. 2. Licet dici possit, hoc esse referendum ad multiplicationem filiorum Israel de captiuitate reuertentium in terram suam, quia præmittitur: Parturitur, & peperit Sion filios suos: tamen hoc proposito non obstitit: ad quodcumque enim ratio aptetur, ipsa tamen ratio, quæ ex Deo inducitur, firma, & stabilis manet: ut, si ipse alijs generationem tribuat, sterilis non sit. Nec esset conueniens, ut, qui alios verè generare facit, ipse non verè, sed per similitudinem generet: cum oporteat, nobilius aliquid esse in causa, quàm in causatis, ut ostensum est. Ioannis etiam 1. dicitur: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Et iterum: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrat. Et Paulus dicit Hebræorum 1. Et cum iterum introducit primogenitum in orbē terre, dicit: Et adorant eum omnes Angeli Dei.

Athanas. Quod etiam optime explicuere Athanasius lib. 3. contra Arrianos prope initium, his verbis. Quod si non fecunda, sed sterilis est diuina substantia, ut lux nō lucens, aut fons, qui amissis fluentis exaruit: quid sit, & vim condendi illum habere dicentes nullo pudore suffragantur. Cyrillus noster Alexandrinus in Dialogo de Trinitate lib. 1. col. penultima, vbi Arrianos ita vituperat. Ipsam Dei Patris naturam in hoc simul debonestant: quā-

doquidem contendunt, non esse fructiferam, & spoliare eam gignendi facultate: cuius tamen figuram parturiens, & fructificans creaturarū natura in se declarat. Et Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 7. sub initio. Nam qui omnibus vim gignendi comparitur, eum hac facultate priuare, impium sane fuerit.

35 Nec obstat, si dicas, quod si hoc testimonium aliquid probaret, conuinceret utique, etiam Filium, & Spiritum Sanctum generare ad intra, quippe qui tribuant etiam creaturis virtutem generandi.

Non igitur hoc obstat. Quoniam testimonium hoc Isaiæ solum intelligitur, iuxta Sāctorum doctrinam, de prima persona Trinitatis: ex eo quod sola ipsa habet à se communicare creaturis virtutē generandi: cum tamen aliæ personæ hoc habeant à Patre. Et propterea, ut infra dicitur, sola primā personā habet ad intra generare. Vnde Angelicus Doctor, loquens in speciali quæst. 9. de Potentia art. 9. ad 9. de Patre, & Filio, inquit. Sequitur autem, quod sit in Deo generatio ex hoc, quod tribuit alijs generationem, ut causa effectiua, & exemplaris. Pater autē est exemplar generationis, ut generans: sed Filius, ut genitus (ac proinde habens à Patre totum suum esse, & virtutem, qua tribuit creaturis, quod generent.) Vnde non oportet, quod generet.

36 Et licet hæc eadem veritas posset pluribus alijs Scripturæ testimonijs suaderi, ut ex Prouerbiorum 8. vbi sapientia increata (nempe Verbum) de se ipsa inquit: Nō dū erant abyssi, & ego iam concepta eram: & post pauca: Ante omnes colles ego parturiebar. Quod testimonium intelligunt communiter Patres de generatione Verbi diuini. Necnon ex illo Psalmi 109. Ex utero ante luciferum genui te. Quæ verba ferè omnes antiqui Patres de æterna Christi generatione explicant. Ac tandem ex illo Isaiæ. Generationem eius quis enarrabit? Quod testimonium de æterna Christi processione communiter exponitur à Patribus. Licet ergo ex his, & alijs pluribus testimonijs possit hæc veritas suaderi: nihilominus consulto, ob euitandam prolixitatem, ea omittimus: addentes tantummodò, prædictam veritatē esse propter testimonia adducta distinctam in Symbolo Apostolorū. Et in Iesum Christum Filium eius. In Symbolo Athanasij: Filius à Patre solo est, nō factus, nec creatus, sed genitus. In Concilio Nicæno in professione fidei, vbi habentur verba relata ex Symbolo. Et in Concilio Ephesino sub Theodosio Iunioris, & Celestino Papa I. Canone 13. sic habetur. Ait igitur Magna, & Sancta Synodus, ipsum, qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filium unigenitum, &c. Et tandē hoc ipsum dicitur in epistola 1. Clementis ad la-

Angel. Do-
tor.

Prouerb. 8.

Psal. 109

Isaiæ 53.

Symb. Apo-
stolorum.
Symbolum
Athanasij.
Concil. Ni-
cænanum.
Conc. Ephē-
sinum.

Clem. EP.
ad la-

Xist. I. ad Iacobum fratrem Domini. In epist. Xist. I.
 Xist. II. ad omnes Christi fideles. In epist. Xist. II.
 ad Gratium quendam Episcopum. Necnon
 in alijs Pontificum epistolis. Et ideo hoc ip-
 sum omnes Theologi, vt de fide, fatentur.

§. II. Veritas catholica ratione ex diffini-
 tione generationis viucentium de-
 sumpta stabilitur.

Primo ratio
 fundamentalis

37 Ratio prior, & fundamentalis pro as-
 sertione desumitur ex D. Thom. in hoc art.
 & potest ad hanc formam reduci. Nam pro-
 cessio Verbi diuini conueniunt omnes
 particulae definitionis generationis viu-
 centium, nempe, quod sit origo viucentis à princi-
 pio viuente coniuncto in similitudinem natu-
 ra: ergo prædicta processioni verè, & pro-
 priè conueniet ratio generationis viucentiū.
 Consequentia non indiget probatione. An-
 tecedens autem probatur discurrendo per
 singulas particulas definitionis. Nam in pri-
 mis, processio Verbi diuini est origo viucentis
 à principio viuente. Quia propterea dicitur
 Matthæi 16. Tu es Christus filius Dei uiu-
 i, id est, habens vitam à Patre viuente. Et Ioan-
 nis 11. Sicut Pater habet vitam in semetipso:
 sic dedit & Filio habere vitam in semetipso.
 Et ratio est. Quoniam processio, per quam
 Verbum diuinum procedit, est operatio vi-
 talis, nempe intellectio Paterna, quæ, hoc ip-
 so quod vitalis, debet tã ipsa, quàm id, quod
 per illam indispensabiliter procedit (vt in
 præsentia contingit) procedere à principio
 viuente. Vnde, adhuc in nobis, verbum est
 terminus vitalis, & indispensabiliter per
 actionem vitalem, nempe in intellectu, per
 quam producatur, necnon & principium
 vitale vtriusque.

Processio Ver-
 bi diuini est
 origo viucentis
 à principio viu-
 ente.

Matth. 16.

Ioann. 11.

Est etiam à prin-
 cipio coniuncto.

Ioann. 1.

Proverb. 8.
 D. Thom.

38 Deinde, quod prædicta processio Ver-
 bi diuini sit à principio coniuncto, satis con-
 stat. Tum ex illo Ioannis 1. Unigenitus fi-
 lius, qui est in sinu Patris. Vbi satis denotatur
 coniunctio Verbi cum suo principio. Tum
 ex illo Sapientie: Ego iam concepta eram.
 Quia, vt explicat D. Thomas 4 contra Gen-
 tes cap. 11. prope finem. Id, quod generatur,
 quandiu in generante manet, dicitur esse con-
 ceptum. Verbum autem Dei ita est à Deo ge-
 nitum, quod tamen ab ipso non recedit, sed in
 eo manet. Tum denique: quia per hanc par-
 ticula à principio coniuncto significatur spe-
 cialis modus, quo viuentia naturali modo
 producuntur à generante conferente (mo-
 do in dubio præcedenti tacto) aliquid sub-
 stantiæ suæ, quod in substantia genita inclu-
 datur. Constat autem, Verbum in diuinitate ita
 procedere à Patre: siquidem, vt statim dice-
 mus, procedit ab illo, vt à conferente eidem
 Verbo ipsamet numero substantiam, seu
 essentiam, quæ est in Patre. Et propterea in

Cocilio Niceno. Verbum dicitur Filius vni-
 genitus de Patre, hoc est, de substantia Pa-
 tris, seu, cui Pater eandemmet substantiam,
 & essentiam communicauit. Sicut etiam ob
 eandem rationem Ioannis 10, dixit Chris-
 tus. Pater meus quod dedit mihi, maius omni-
 bus est. Quotestimonio vtitur Cœcilium La-
 teranenle in cap. Damianus, De summa Cœ-
 l. d. ter. Trinitas ad probandum, Filium produci
 de substantia Patris.

Ioann. 10.

Cœ. Lat. ter.

Et ratio horum est. Nam cum Verbum di-
 uinum procedat per actionem inmanentem,
 oportet, vt maneat in principio, à quo pro-
 cedit: ac proinde oriatur à principio coniun-
 cto. Cumque omnibus, quæ manent in Deo,
 communicetur aliquid ex vi suæ processio-
 nis, quod idemmet sit in suo producente, si-
 ue in principio, à quo procedunt: & propte-
 rea etiam Spiritui Sancto communicatur ex
 vi processiois ipse amor diuinus, & essen-
 tialis: sit inde, vt Verbo diuino, cui cuncta
 hæc conueniunt, debeat etiam competere,
 quod oriatur à principio coniuncto.

39 Tandem, quod vltima particula, nem-
 pe, in similitudinem nature, conueniat pro-
 cessiois Verbi diuini, constat. Tum ex illo
 Sapientie 7. & ad Colossenses 1. vbi Verbū
 vocatur imago Dei: imago autem perfecta,
 qualis est Verbum diuinum, debet esse in si-
 militudinem omnimodam nature. Et ideo
 Ioannis 10. dicitur. Ego, & Pater vnum su-
 mus. Quam probationem prosequitur D.
 Thomas 4. contra Gentes cap. 7. his ferè ver-
 bis. Nulla substantia creata representat Deū
 quantum ad eius substantiam. Quidquid enim
 ex perfectione cuiuscunque creaturæ apparet,
 minus est, quàm quod Deus est. Vnde per nul-
 lam creaturam sciri potest de Deo, quid est. Fi-
 lius autem representat Patrem. Dicit enim
 de eo Apostolus ad Colossenses 1. quod est ima-
 go inuisibilis Dei. Et ne estimetur esse imago
 deficiens, essentiam Dei non representans, per
 quam non possit cognosci de Deo, quid est, sicut
 vir dicitur imago Dei 1. Corinthiorum 11. of-
 tenditur, perfecta esse imago, ipsam Dei substā-
 tiam representans ad Hebræos 1. dicentis Apo-
 stolo: Cum sit splendor gloriæ, & figura substā-
 tiæ eius. Ergo Verbum erit, eiusdem nature
 cum Patre: siquidem, quod non est eiusdem
 nature cum illo, non potest ipsum perfectè
 repræsentare.

Probatur tan-
 dem, quod sit
 in similitudi-
 nem nature.

Sapient. 7.
 Ad Coloss. 1.

Ioann. 10.

D. Thom.

Angel. Do-
 ctor

Tum etiam ex ratione, quæ a D. Thomas
 in hoc art. adducit ad probandum, particu-
 lam istam conuenire processiois Verbi diu-
 ni, nempe, quod intelligere Dei est esse Dei,
 id est, ipsissima (vt sic dicamus) essentia, &
 natura Dei absque distinctione virtuali.
 Nam hoc ipso, quod Verbum procedat per
 intellectionem diuinam (vt Angelicus Do-
 ctor in præsentia, & art. præcedenti dixerat,
 nosque cum illo ibidem ostendimus) & præ-
 dicta

diua intellectio sit formalissimè ipsa essentia, & natura Patris, oportet, vt communicetur illi eadem intellectio; & natura Patris: ac proinde procedat in similitudinem naturæ. Sicut, quia Spiritus Sanctus procedit per voluntatem, & volitionem Patris, & Filij, quæ formalissimè loquendo est ipse amor Dei essentialis, vt infra dicemus, & dubio 3. præcedentis disputationis asseruimus, oportet, vt communicetur ei prædictus amor essentialis.

§. III. Alia ratio pro catholica veritate, per quam præcedens confirmatur.

Ultima 12-40
ratio, & confirmatio præcedentis.

Tandem probatur assertio ratione alia, per quam præcedens confirmatur, quæ disput. 1. tetigimus, & in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici locis statim referendis insinuauimus. Nam processio verbi creati est generatio vitalis imperfecta, & secundum quid, ergo processio Verbi increati erit generatio vitalis perfecta, & simpliciter talis. Antecedens probatur. Nam verbum creatum procedit simile suo principio in eadem numero natura sub modo essendi imperfecto, scilicet, sub modo essendi representatiuo, vt 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 141. & tractatu 3. disputat. 2. num. 14. asseruimus: & simul est terminus vitalis procedens à principio vitali coniuncto, vt §. præcedenti dicebamus: ergo eius processio erit generatio vitalis, licet imperfecta, & secundum quid: liquidè similitudo, seu identitas in natura tantum est identitas sub modo essendi diminuto, scilicet, sub modo essendi representatiuo, & intelligibili.

Consequentiã verò probatur. Quoniam id, quod imperfectè, & diminutè reperitur in verbo creato, debet inueniri perfectè, & sub modo essendi perfecto in Verbo increato, & eius processione: ergo si per processionem verbi creati tantum communicatur similitudo, & identitas in natura sub modo essendi secundum quid, ac proinde est generatio secundum quid, fiet inde, vt per processionem Verbi increati communicetur identitas in natura sub modo essendi perfecto: & per consequens erit generatio perfecta, & simpliciter talis.

D. Thom.

Quam rationem tetigit D. Thomas 4. contra Gent. cap. 14. his verbis. *Quia Filij Dei generatio non est materialis, sed intelligibilis, stulte iam dubitatur, si Pater totam naturam dedit, aut partem. Manifestum est enim, quòd si Deus se intelligit, oportet, quòd tota plenitudo ipsius cõineatur in Verbo. Nec tamen substantia Filio data desinit esse in Patre. Quia nec etiam apud nos desinit esse propria natura in eo, quæ intelligitur, ex hoc*

quòd verbum nostri intellectus ex ipsa re intellecta habet, vt intelligibiliter eandem naturam numero contineat.

Euaasio

41 Nec refert, si dicas, hinc solum haberi, quòd processio Verbi increati sit in similitudinem naturæ sub modo essendi infinite representatiuo cum præcisione sumpto; nõ verò sub modo essendi naturali, & representatiuo simul: siquidem verbum creatum solum procedit simile in natura sub modo essendi representatiuo, finito tamen. Et ita Verbum increatum solum procedet simile sub esse representatiuo, licet infinito.

Impugnatur primo.

Nam contra hoc est primò, quòd linea similitudinis in natura sub esse representatiuo, siue intelligibili non pertingens ad hoc, vt sit etiam sub modo essendi naturali, & entitatiuo, est linea imperfecta, quantumuis detur, quòd habeat infinitatem in esse representatiuo: quia est linea infinitatis sub modo essendi diminuto, & secundum quid, scilicet, sub modo essendi representatiuo, siue intelligibili cum præcisione sumpto, & excludente modum essendi naturalem. Sicut linea accidentis, quantumuis infinitatis cum eadem linea compossibilis haberet, semper est linea imperfecta, quia est linea entis secundum quid: ergo hoc ipso, quòd Verbum diuinum procedat simile in natura cum suo principio, debet procedere simile illi in eadem natura, non solum sub modo essendi intelligibili, sed etiam sub modo essendi naturali, & entitatiuo.

Confirmatur.

Cõfirmatur. Quia Verbum diuinum, vel non habet generari, vel si hoc habet, debet esse genitum generatione vitali, non quidem, quæ sit talis secundum quid; sed quæ sit simpliciter talis: ergo hoc ipso, quòd procedat simile suo principio, debet procedere simile illi in natura, nõ solum sub esse intelligibili, sed etiã sub esse naturali, & entitatiuo. Patet consequentiã. Quia alioqui tantum esset genitum generatione viuentium secundum quid tali: liquidem ad generationem viuentium simpliciter talem, & omnino perfectam requiritur identitas in natura cum suo principio sub modo essendi naturali.

Impugnatur secundo.

42 Deinde, Nam identitas in natura sub modo essendi naturali est identitas in illa sub modo essendi perfecto: & identitas in eadem natura sub modo essendi intentionali præcisè est identitas in illa sub modo essendi imperfecto: ergo si processio imperfecta verbi creati, hoc ipso quòd sit imperfecta, tribuit hanc posteriorem identitatem imperfectam, oportet, vt processio summè perfecta Verbi increati tribuat illam priorem identitatem perfectam.

Confirmatur primo a simi

Confirmatur primò. Nam ex hoc, quòd li. scienc.

scientia, practica creatorum sit causa imperfecta, nampe, præcisè per modum dirigentis, respectu sui obiecti, non verò per modum exequentis, colligimus, quòd scientia in creata, & diuina terminata ad creaturas est causa sui obiecti practici, nimirum creatorum, perfecto modo, scilicet, per modum dirigentis, simul & exequentis, vt in 1. tomo tractatu 3. disp. 5. num. 43. & sequentibus diximus: ergo ex eo, quòd verbum creatum procedat simile suo principio in natura sub modo essendi imperfecto, scilicet, sub modo essendi intentionali cum præcisione sumpto, & excludente similitudinè, & identitatem sub modo essendi naturali, colligimus, quòd Verbum in diuinis procedat simile in natura suo principio per similitudinè omninò perfectam, scilicet, tam sub modo essendi intelligibili, quàm naturali.

Confirmatur
secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam esse intelligibile, & naturale, seu entitatio est in Deo vnù & idem esse absque distinctione virtuali, vt in tomo citato tractatu 2. disputat. 2. num. 65. & tractatu 3. disput. 3. num. 17. tractatu 4. disput. 2. diximus: & per consequens identitas in esse intelligibili, & naturali cum diuina natura erit vna & eadem formalissimè identitas absque distinctione virtuali: ergo hoc ipso, quòd Verbum diuinum procedat simile in natura cum Deo sub modo essendi intentionali, seu intelligibili, pertinet ad hoc, vt sit idem cū ipso in eadem natura sub modo essendi naturali, & entitatio.

Vergetur an
plur.

43 Adde primò, quòd, sicut intra lineam speciei intelligibilis datur species, quæ sit accidens, & species, quæ sit substantia, ita intra lineam verbi datur verbū, quòd sit accidens, & verbum, quòd sit substantia: ergo sicut species intelligibilis, quæ est accidens, habet, quòd sub modo essendi representatio, & intelligibili sit idem cum suo obiecto quoad id, per quòd constituitur in ratione obiecti formalis; & species, quæ est substantia, est idem, tam in esse intelligibili, quàm naturali, & entitatio cum eodem obiecto formali, vt in substantia Angeli, quatenus habet rationem speciei intelligibilis respectu sui. cernere licet ita, licet verbum, quòd est accidens, habeat, vt tantum sub esse intelligibili sit idem cum suo obiecto quoad id, per quòd constituitur in ratione obiecti formalis respectu illius, necnon & cū suo principio, seu ratione formali illius, quoties ipse intelligens se solo, vel simul cum alijs (modo tamen infra ianuèdo) est obiectum intellectum, vt inductiuè constat: attamen verbum, quòd fuerit substantia, erit in euentu nuper dicto eiusdem naturæ sub modo essendi ita intelligibili, quàm naturali cum suo obiecto, & cum prædicto

principio, à quo procedit, consideratio quòd id, per quòd tanquam per rationem producendi habet, & in esse entitatio, & naturali esse principium eiusdem verbi: ergo, cū Verbum diuinum procedat per modum verbi substantialis à Patre se, & omnia alia intelligente, quippe quòd procedit per processionem substantialem, oportebit, quòd sit idè ita in esse intelligibili, quàm naturali, & entitatio cū suo obiecto quoad id, quòd est formale in illo in ratione obiecti, scilicet, quoad naturam diuinam, necnon & cum suo principio in esse naturali, & entitatio tali, nempe cum Patre, quoad id, quòd est ei ratio formalis producendi illud, nimirum, quoad eandem naturam diuinam.

44 Adde secundo, quòd verbum, quòd est eiusdem naturæ tantum in esse intelligibili cum suo obiecto formali, necnon cum suo principio intelligente se ipsum, & per illam intellectioem producente idem verbum, habet tribuere illis, quòd sint intellecta, seu quòd sint actu terminantia intellectioem: sed Verbum diuinum non potest tribuere diuinæ essentia, quæ est obiectum formale illius, nec suo principio intelligenti se ipsum, nempe Patri, quòd sint actu intellecta, seu actu terminantia intellectioem diuinam: quia essentia Dei hoc habet à se, & id Patri conuenit ratione suæ essentia, quæ non communicatur ei ab alio: ergo vel Verbum diuinum non procedit simile, seu idem quoad suam essentiam cum essentia Dei, ac proinde cum essentia Patris, vel procedit vt simile, seu idem cum illis in esse intelligibili, simul & entitatio.

Roboratur
tertius.

Consequentia non indiget probatione. Minor verò etiam est perspicua ex ijs, quæ in 1. tomo tractatu 2. disputat. 2. num. 222. & deinceps diximus. Maior verò inductiuè constat, necnon ex dictis ibidem num. 244. & propterea nihil creatum potest habere rationem verbi respectu Dei clarè visi. Quia verbum, quòd tantum in esse representatio, seu intelligibili est idem cum obiecto per se primò, nō est institutum nisi ad hoc, vt reddat obiectum actu intellectum, seu ad hoc, quòd det obiecto, quòd terminet actu intellectioem. Sicut species intelligibilis, quæ præcisè est idè in esse representatio cū obiecto intelligibili, tantum est per se primò instituta ad hoc, vt tribuat obiecto, quòd sit proximè intelligibile. Et propterea nihil creatum potest habere rationem speciei intelligibilis respectu Dei clarè visi, ita vt, adhuc in esse intelligibili tantum modo, sit eiusdem naturæ cum illo: quia hoc ipso, quòd esset eiusdem naturæ cum eo in esse intelligibili tantum modo, tribueret illi, quòd esset intellectum, seu terminas actu intel-

intellectionem clarā sui, vt tomo, & disputatione citatis dubio vltimo diximus: quod tamen, vt ex ibidem dictis constat, inuoluit apertam implicationem.

45 Vnde, vt Verbum diuinum non tribuat Deo, & essentia illius, necnon & Patri, quod sint actu intellecta, seu obiecta actu terminantia diuinam intellectionem, debet esse idem prorsus cum Patre quoad id, per quod constituitur in ratione obiecti formalis respectu illius, necnon quoad id, per quod tanquam per rationem formalem habet, quod in esse entitativo & naturali sit principium eiusdem Verbi, nempe, quoad diuinam essentiam, vt præstat vtrumque manus: vt ita Pater tribuens illi suam naturam, per quam habet, vt sit intelligens, & obiectum actu intellectum, tribuat etiam ipsi, quod ratione essentia, quam ei communicat, & modo infra dicendo, sit obiectum actu intellectum, seu terminans actu cognitionem.

Et ratio est. Quoniam verbum, & id, cuius est tale verbum, debent ita inter se conferri, vt, vel verbum sit essentialiter, & per se primò intellectum, & ita tribuat suo obiecto, suoque principio tunc intellecto, quod sint actu intellecta, vel quod suum obiectum, suumque principium sint per se essentialiter intellecta, & idem tribuant verbo, quod sit actu essentialiter intellectum, ex eo quod communicat illi sub modo essendi naturalis suam propriam essentiam Paternam: vt ita verificetur, quod id, quod est essentialiter tale, habet esse per se primò tale, & reliqua, quæ sunt talia, habent esse talia ratione illius. Sed de his videri possunt ea, quæ tom. citat. disp. 2. n. 22. tradidimus.

Cur autem multoties dixerimus, verbum, ac suum principium, & obiectum debere esse idem quoad id, quod est formale, seu habet rationem essentia in ipsis, constabit ex infra dicendis, & nunc breuiter potest reddi huius ratio ex eo, quod de ratione verbi est, vt quantumuis sit idem cum suo obiecto, & principio, semper tamen procedat ab illo, ac proinde distinguatur realiter ab ipso, non quidem in essentia; sed vel in modo essendi, vt in creatis contingit; vel in relatione procedentis ad id, à quo procedit. Et propterea in diuinis Verbum non accipit à Patre, & de eodem Patre, seu de ijs, quæ sunt formaliter in illo, & ad eius constitutionem integram pertinent, nisi essentiam, & perfectiones illius absolutas: vt ita maneat distinctio realis inter vtrumque, seu relatio geniti ad id, à quo generatur.

§. III. Argumentum 1. contra veritatem catholicam à nobis traditam, & eius enodatio.

Colleg. Salmant. Carmel. Discalc. Curs. Theol.

46 Ceterum, licet veritas catholica à vobis in assertionem tradita sit adeo firma, nihilominus non desunt aliqua argumenta contra illam: & propterea, vt magis elucescat, oportet ea in hoc dubio adducere, & soltere: ex quibus primum desumitur tum ex sacra Scriptura: tum etiam ex Patribus. Ex Scriptura quidem. Nā Proverb. 8. de Sapientia, seu Verbo Dei dicitur: *Dominus creauit me.* & Ecclesiastici 24. *Ab initio, & ante sacula creata sum.* Constat autem, id, quod est creatum, non esse verè, & propriè genitum: & per consequens necius processionem esse propriè generationem. Ex Patribus verò. Quoniam Dionysius cap. 5. de Mystica Theologia inquit, in Deo nec Filij, nec Patris rationem esset: & ita neque Verbi processio, quæ est in Deo, erit vera generatio: cum ad hanc Patris, & Filij relationes subsequitur. Et dein de Basilius lib. 2. contra Eunomium patrum post principium reprehendit illud, ex eo quod Verbum diuinum *genitum* appellauerit. Cūque genitura videatur significare terminum productum per generationem, inde est, vt Basilius negare videatur, Verbum produci per generationem. Et lib. 5. contra eundem, vne lib. de Spiritu Sancto contra Eunomianos cap. 13. sic ait. *Nec Filius, nec generatio Deitatis proprium est, sed ex humana similitudine adductum.* Quod etiam alij Patres insinuare videntur.

47 Respondetur, quod I, quantum attinet ad testimonia ex Scriptura desumpta, constat ex ijs, quæ disp. 1. dub. 1. in solutione ad eadem testimonia diximus. Et præterea addi potest alia solutio, quæ tradit D. Thom. 4. cōtra Gētes c. 8. his verbis: *Quod autē dicitur, Sapientia esse creatā: primò quidem potest intelligi nō de sapientia, quæ est Filius Dei; sed de sapientia quæ Dens indidit creaturis. Dicitur enim Ecclesiastici primo: Ipse creauit eā scilicet sapientia, in Spiritu Sancto, & effudit illā super omnia opera sua. Potest etiā referri ad naturā creatā assumptā à Filio, vt sit sensus: Ab initio, & ante sacula creata sum, id est, præuisa sum creatura vniuersi. Vel per hoc, quod sapientia, & creata, & genita nūcupatur, modus diuina generationis nobis insinuat. In generatione enim, quod generatur, accipit naturā generatis: quod perfectionis est: sed in generationibus, quæ sunt apud nos, generans ipse mutatur: quod imperfectionis est: in creatione verò creans nō mutatur, sed creatū nō recipit naturā creatis. Dicitur ergo simul Filius creatus, & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, ex generatione unitas natura in Patre, & Filio. Et sic huiusmodi Scriptura intellectum Synodus exposuit, vt per Hieronymum Patet,*

48 Ad testimonium Dionysij respondetur,

Primum argumentum contra assertionem catholicam ex Script. & Patribus desumptum.

Proverb. 8.
Ecclesiastici 24.
ci 24.

Dionys.

Basil.

Respondetur ad testimonia ex Scriptura.

D. Thom.

Ad locū Dionysij.

tur, ipsum solum velle, quod Verbum in di-
 uinis non sit genitum, nec filius, per gene-
 rationem, & filiationem inuolutam imper-
 fectionibus, vt in viuentibus creatis inue-
 niuntur; non verò negat, verè esse genitum,
 & filium generatione, & filiatione liberis ab
 imperfectionibus, quæque sint supra omnè
 generationem, & filiationem creatam. Hanc
 autem esse Dionysij mentem, constat ex cõ-
 textu. Nam ibi loquebatur de modo, quo
 Deus per negationem cognoscitur ex crea-
 turis, id est, per negationem, & remotionem
 eorum, quæ inveniuntur in illis: ita vt tollat-
 tur, quod imperfectionis est in eis, & ma-
 neat, quod perfectionis fuerit, & hoc ipsum
 in gradu perfectissimo, & superexcedenti
 tribuatur Deo. Vnde, quoad præsens atti-
 net, solum vult Dionysius, à generatione, &
 filiatione viuentium creatorum remouen-
 dum esse id, quod imperfectionis est; & so-
 lum reperiri in diuinis filiationem, & gene-
 rationem in gradu perfectissimo, & superex-
 cedenti.

Explicatur ex alijs eiusdem loca.
 D. Thom.
 Potestque hoc ipsum explicari alijs mo-
 dis loquendi eiusdem Dionysij, in quibus
 docet, remouendas esse à Deo actiones men-
 tis, vt constat ex lib. de diuinis nominibus
 cap. 7. nec non à Deo potius remouenda esse
 nomina, *verbi, sapientie, & substantie, &c.*
 quàm de illo prædicanda, vt patet ex cap. 2.
 de cœlesti Hierarchia: & tamen primum lo-
 quendi modum explicat D. Thomas in 1. di-
 stinct. 35. quæst. 1. art. 1. ad 1. his verbis. *Di-
 cendum, quòd quancumque scientia, vel in-
 tellectus, vel aliquid, quod ad perfectionem
 pertinet, à Deo negatur, intelligendum est se-
 cundum excessum, & non secundum defectum.*
*Vnde dicit Dionysius in 7. cap. de diuinis nomi-
 nibus, sine mente, & insensibile esse, secundum
 excessum, & non secundum defectum in Deo
 est ordinandum. Pro tanto ergo negatur, nomẽ
 intellectus Deo propriè conuenire, quia non se-
 cundum modum creaturæ intelligit, sed emi-
 nentiùs. Sicut etiam secundum modum lo-
 quendi explicat Angel. Doctor in hac 1. p.
 quæst. 13. art. 3. ad 2. vbi loquens de his no-
 minibus *sapiens, intelligens, &c.* sic inquit:
*Dicendum, quòd idè huiusmodi nomina, di-
 citur Dionysius, negari à Deo, quia id, quod signi-
 ficatur per nomen, non conuenit eo modo et, quo
 nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde
 ibidem dicit Dionysius, quod est super omnem
 substantiam, & vitam. Pari ergo ratione
 quoad præsens, proportionem seruata, philo-
 sophandum est.**

Ad primum
 locum Basilij

49 Ad primum autem testimoniũ ex Ba-
 silio desumptum respondetur concedendo,
 Verbum diuinum formalissimè loquendo
 nõ esse vocandum *genituram*, quamuis verè
 sit filius, verèque sit genitus. Quia, vt bene
 notauit Vazquez in præsentis disput. 113,

Vazquez.

cap. 2. num. 9. nomen illud non significat rē
 genitam, sed actum ipsum parturienti, &
 originem: Filius autem non est origo, si
 formalissimè loquamur, sed origine à Pa-
 tre nascitur. Quamuis pro maiori expli-
 catione Basilij recolendum sit, ipsum ser-
 mone Græco scripsisse, & in eo reprehē-
 disse Eunomium, eò quòd Filium Dei ap-
 pellasset *gennema*, pro quo *genituram* tran-
 tulit interpres. Ceterum *gennema* Latine
 idem est, quod *genitum*, seu *germen*, *fæ-
 tus*, *fructus*, *progenies*. Et propterea Ba-
 silius reprehendit Eunomium: tum, quia
 illud nomen nunquam Scriptura sacra tri-
 buit Dei Filio: tum etiam, quia nomen
 hoc genericum est, & tam de fœtu nondum
 formato, & per abortum eiecto, & de quo-
 libet germine etiam non sentiente; quàm
 de filio naturaliter nato dicitur: quo sen-
 su vinum, *gennimen vitis* Marci 14. asseri-
 tur.

Marci 14.

Ad secundum autem testimonium ex eo-
 dem Basilio desumptum constat ex ijs, quæ
 ad testimonium Dionysij diximus. Vnde idè
 Basilius ita concludit. *Generat Deus, non vt
 homo, generat autem verè.* Et ita solum vult,
 quòd et si humana exempla sint adducenda
 ad explicationem diuinorum, sunt tamè in
 perfectione remouenda: propterea que si-
 mul adducit emissionem Spiritus ex ore in
 exemplum, ad explicandum, Filium in diui-
 nis procedere aliter à Patre: & postea repre-
 hendit hæreticum, contra quem disputat, eò
 quòd despiciens exempla humana euertere-
 ret diuina dogmata, quæ ex ipsis intelligun-
 tur.

Ad secundum
 locum Basilij.

§. V. Argumentum secundum contra
 eandem veritatem, & responsio
 ad illud.

30 Secundum argumentum est. Quo-
 Sicut generatio viuentium non est
 perfectio simpliciter simplex: ergo non e-
 rit formaliter in Deo. Consequentiã vi-
 detur perspicua. Quoniam, vt ex com-
 muni Theologorum sententiã constat, in
 Deo solummodò reperiuntur formaliter
 perfectiones simpliciter simplices; cæte-
 ræ verò tantum sunt in illo eminenter, si-
 ue virtualiter. Antecedens autem proba-
 tur: ex eo quòd perfectio simpliciter sim-
 plex diffinitur per hoc, quòd fit *melior
 ipsa, quàm non ipsa, & qualibet incom-
 possibilis cum ipsa*: sed generatio viuen-
 tium non est huiusmodi: siquidem non
 esset melius Spiritui Sancto, quòd proce-
 deret per illam, quàm quòd procede-
 ret per spirationem passiuam, quæ est in-
 composibilis cum processione per genera-
 tionem: ergo &c.

Secundum ar-
 gumentum.

Confirmatur primò.

Confirmatur primò. Quoniam generationi uiuentium est essentialiter adiuncta magna quædam imperfectio: ergo neque erit perfectio simpliciter simplex, nec conueniet processioni Verbi diuini. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Quia generatio actiua uiuentium ordinatur ad filium tanquam ad finem, & proprium specificatiuum realiter ab ea distinctum: sed ordinari ad aliud tanquam ad finem, & specificatiuum à se realiter distinctum dicit magnam imperfectionem, nempe, non esse ultimum finem omnium, neque habere se solo, quidquid requiritur ad suam specificationem, & essentiam: ergo &c.

Secunda confirmatio.

Confirmatur secundò. Nam generatio uiuentium habet indispensabiliter adiunctas duas alias imperfectiones inclusas in illa particula *a principio coniuucto*. Prima est, quod genitum producat per se sine, siue aliqua parte uiuentis generantis, quæ communicetur genito, & maneat in ipso. Secunda uero, quod genitum non sit coniunctum generanti, nisi in principio generationis; non autem in fine: & ita non habeat completè rationem geniti, donec separatur omninò à generante: sed hæc non possunt competere processioni Verbi diuini: ergo nec ratio prædictæ generationis. Consequentia est legitima. Minor autem etiam constat. Quia alioqui Verbum diuinum esset compositum ex multiplici parte, essetque omninò separatum à Patre: & per consequens non esset Deus. Maior uero probatur inductione facta in uiuentibus creatis, quæ omnia hoc ipso, quod producantur per generationem uitalem, ac proinde à principio coniuucto, habent produci mediante semine, uel aliqua parte uiuentis generantis eis communicata, quæque, usque dum in fine generationis sint omninò separata à suo principio, non habent completè, quidquid requiritur, ad hoc ut suam integram perfectionem consequantur, ut docuit D. Thomas 4. contra Gentes cap. 11.

D. Thom.

Occurrit.

52 Nec refert, si dixeris, has imperfectiones conuenire generationi uiuentium creatæ, quia creata est; non uero secundum sua essentialia, & indispensabilia in ratione generationis uiuentium. Nam contra hoc est, quod per definitionem illam uiuentium, quam dubio præcedenti adduximus, nempe, *quod sit origo uiuentis à uiuente coniuucto, &c.* definita est generatio uiuentium secundum sua essentialia, & indispensabilia, quæ de illa consequimur lumine reuelationis: & propterea talis definitio desumpta est ex Aristotele locis ibidem

Contra arguitur.

citatis: constat autè, ratione naturalè lumine suo nõ cõsequi aliam generationem præter eam, quæ habet prædictas imperfectiones, estque a principio coniuucto iuxta modum iam explicatum: ergo signum est, prædictam generationem, quatenus est generatio uiuentium, essentialiter includere prædictas imperfectiones.

53 Respondetur, generationem uiuentium secundum id, quod in recto indispensabiliter dicit, esse perfectionem simpliciter simplicem: quia, ut ex dictis constat, prædicta generatio actiua in diuinis dicit in recto diuinam essentiam. Ceterum secundum id, quod dicit in obliquo, nempe relationem Paternitatis, non exprimit perfectionem, si prædicta relatio consideratur quoad illud, quod exprimit ratione ad: licet ratione essentia diuinæ considerata per modum transcendentis, & in eadem relatione sic inclusæ sit perfectio simpliciter simplex. Inde tamen nõ sequitur, uel generationem, adhuc secundum tuum obliquum, non esse ponendam in diuinis, siquidem ad hoc satis est, ut ex sui conceptu expressi non dicat imperfectionem, sitque talis conditionis, ut possit imbibere diuinam essentiam per modum transcendentis consideratam, & ratione illius esse perfectionem simpliciter simplicem: uel Spiritui Sancto desse aliquam perfectionem simpliciter simplicem, ex eo quod non procedat per generationem: siquidem eius processio imbibit per modum transcendentis totam illam perfectionem, quæ est in generatione Verbi: ex eo quod utraque processio includit diuinam essentiam, & omnes eius perfectiones per modum transcendentis consideratas, ratione cuius, & non aliter, ambæ dicunt æqualem perfectionem; ut infra ex professo ostendetur. Unde iuxta hæc debet intelligi dictum illud ex communi Theologorum consensu in hoc secundo argumento adductum.

Diluitur secundum argumentum.

Ad primam confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem transeat maior intellecta de generatione creatæ: negetur tamen de generatione increata, ob summam eius perfectionem, & excellentiam.

Ad primam confirmationem.

54 Ad secundam confirmationem neganda est maior quoad utramque partem. Et ad probationem, quatenus per eam intenditur probare, priorem ex illis imperfectionibus esse necessariò antecedentem generationi uiuentium, constat ex dictis, quomodo etiam uiuentia creata, quia creata sunt, includant illam imperfectionem; non tamen hæc petitur à generatione uiuentium considerata secundum rationem communem, & analogam ad generationem, tam creatam, quam increatam.

Ad secundam confirmationem quoad priorem partem sic patet.

Et ita generatio increata procedit à princi-
pio coniuncto, quatenus Filius generatur
de substantia Patris, tanquam de actu puris-
simo, id est, quatenus comunicatur illi per
modum actus purissimi eadem numero es-
sentia, quæ est in Patre,

Quoad poste-
riorem eius
partem occur-
ritur.

Ad eandem verò probationem, quate-
nus per illam suadet posterior illa im-
perfectio generationis viventium, respon-
detur, quod etsi viventia creata non habeant
completè rationem genitorum, vsquedum
omnino separentur à matre; secus tamen vi-
uens diuinum, quale est Verbum Dei: quia
illa non habent omnia requisita, ad hoc vt
deueniant ad perfectum statum mediante
nutritione, & augmentatione, nisi separen-
tur omnino à matre. Quæ disparitatis rati-
o desumitur ex D. Thoma 4. contra Gen-
tes cap. 11. his verbis: *Est autem differen-
tia inter conceptionem Verbi Dei, & mate-
rialem conceptionem, que apud nos in anima-
libus inuenitur. Nam proles, quandiu concep-
ta est, & in utero clauditur, nondum habet ul-
timam perfectionem, vt per se subsistat à gene-
rante secundum locum diuersa. Vnde oportet,
quod in corporali generatione animalium a-
liud sit genitæ prolis cõceptio, atq; aliud par-
tus ipsius, secundum quem etiam loco separan-
tur proles genita à generante, ab utero gene-
rantis egrediens. Verbum autem Dei in ipso
Deo dicente existens est perfectum, in se subsi-
stens, distinctum à Deo dicente. Non enim ex-
pectatur ibi localis distinctio, si sola relatione
distinguantur, vt dictum est. Idem est ergo in
generatione Verbi Dei conceptio, & partus. Et
ideo, postquam ex ore Sapientie dictum est,
Ego iam concepta eram, post pauca subditur:
Ante colles ego parturiebar.*

Exemplo eti-
cidatur solu-
tio.

Potestque hoc explicari magis exemplo
duplicis alterius imperfectiois repertæ in
generatione viventium creatorum, nempe,
quod per se loquendo fiat cum motu, siue
mutatione proprie dicta, & quod procedat
à duplici principio: ab vno quidem passiuo,
ab alio verò actiuo: & tamen hæc duo
non reperiuntur in generatione Verbi diui-
ni, vt optime explicat Angelicus Doctor lo-
co citato ex 4. contra Gentes.

Angel. Do-
ctor.

Placet solu-
tio adhibita
inter arguen-
dum.

§ 5 Vnde solutio ibidem ad hanc confir-
mationem tradita est legitima. Et ad pro-
bationem in contrarium dicendum est,
quod per diffinitionem generationis viu-
entium dubio præcedenti allatam diffinita est
à Theologis, & Philosophis lumine fidei
illustratis generatio viventium quoad in-
dispensabilia, quæ de illa ratio naturalis lu-
mine fidei adiuta consequitur. Sicut, dum
diffinitur accidens per aptitudinalem, non
verò per actualem inhaerentiam, non diffi-
nitur secundum id præcisè, quod ratio natu-
ralis se sola adipiscitur (sic enim per actua-

lem inhaerentiam diffinitur); sed secun-
dum quod à aliquo modo corrigitur, & adiu-
uatur per lumen fidei. Vnde, licet ratio na-
turalis non consequatur se sola, quod detur
aliqua generatio libera ab imperfectioni-
bus in hac confirmatione relatis: nihilomi-
nùs lumine fidei adiuta, & correctâ iudicat,
tales imperfectiones non esse de illius essen-
tia: ac proinde dabilem esse generationem,
quæ eas non includat, vt in diuinis contin-
git.

§ 6 Nec obest, quod hæc diffinitio desum-
pta sit ex Aristotele. Quia desumitur ex illo
materialiter, non verò formaliter, id est,
quod licet ipse non diffinierit nisi tantum
generationem viventium creatorum, quia nõ
est assequutus aliquam aliam generationem:
attamen eius verba in amplitudine, quam
præferunt, sumpta possunt accipi ad sig-
nificandam generationem viventium, prout
abstrahit à creata, & increata: & si accipian-
tur in eo sensu, quo fides rationem natura-
lem corrigit, & illustrat, inuenietur, in illa
nihil esse imperfectiois indispensabiliter
desideratum ad rationem generationis vi-
uentium in sua abstractione sumptam; sed
tantum dicere, quod sit origo viventis à vi-
uente coniuncto, in similitudinem naturæ: siue
hoc habeat, quia viuens genitum procedat
ex principio viuento, ex eo quod comuni-
catur ei aliqua pars, aut aliquid materiale
realiter distinctum, quod præflet in generã-
te, & postea sit in genito; siue quia commu-
nicatur ei idem actus purissimus, qui idem
met secundum numerum sit in generante,
& in genito, & ab utroque nõ distinguatur
ac proinde, siue sit tantum in similitudinem,
& vnitatem specificam vnà cum distinctio-
ne numerica, vt in viventibus creatis con-
tingit; siue in similitudinem, seu identitatè
eiusdem numero naturæ, vt in diuinis cer-
nitur.

Instãtia pro
hac respon-
sione firma
da.

Potestque hoc explicari ex diffinitione
accidentis, quæ ex Philosopho queit desu-
mi, scilicet, quod accidens est, cuius esse est
in esse, per quam, vt formaliter traditur ex
Aristotele, denotatur, eius esse consistere in
actuali inesse. Cum tamen hæc diffinitio, vt
à Philosophis, & Theologis lumine fidei
adiutis traditur, solum materialiter maneat
eadem, & sensus illius sit, quod essentia ac-
cidentis tantum consistit in vi ad inhaeren-
dum; siue hæc sit separabilis ab actuali inhae-
sione, vt in accidentibus entitatiuis, & per-
fectioribus cernitur; siue non sit separa-
bills ab illa, vt in formalitatibus,
& modis accidentalibus
contingit.

§. VI. Argumentum tertium contra prædictam veritatem, & solutio illius.

Tertium ar-
gumentum.

57 **T**ertium, & principale argumentum contra traditam veritatem est, quod processio Verbi diuini non est uniuoca: ergo nec erit generatio viuientium. Consequencia videtur legitima. Quoniam generatio viuientis perfecti (nisi sit monstruosa, & præter intentionem generantis, qualem non esse generationem Verbi diuini, constat) semper est generatio uniuoca, vt inductiue patet. Antecedens autem probatur. Quia principium, & terminus prædictæ processiois differunt specie, aut quasi specie in proprietatibus personalibus per se petitis ad talem processioem, & ad rationem principii, ac termini illius: sed processio uniuoca debet esse processio termini à principio eiusdem speciei, & non habente distinctas specie proprietates: ergo prædicta processio Verbi diuini non erit uniuoca.

Enodatur.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, sufficere ad generationem viuientium, quod eadem natura sit in generante, & in genito; quamuis differant in specie, aut quasi specie in proprietatibus personalibus. Et propterea generatio Christi Domini à B. Virgine est uniuoca: ex eo quod Christus Dominus, & Beata Virgo habent eandem naturam humanam secundum speciem; licet proprietates personales vtriusque plus quam genere differant. Et ratio est eadem vtriusque. Quia, quod aliqua generatio sit uniuoca, sumitur ex conuenientia inter terminum formalem generationis, & rationem formalem generandi, quæ est in generante; non verò ex alijs, quæ solùmmodo sunt modi naturæ individualis, siue personalis. Quare, cum in vtraque generatione reperitur prædicta conuenientia, oportet, vt vtraque generatio sit uniuoca.

§. VII. Argumentum quartum cum sua confirmatione proponitur, & diluitur.

Quartum ar-
gumentum.

58 **Q**uartum argumentum est. Nam essentia verbi creati non est intelligere; sed intelligi, seu esse obiectum actu terminans intellectioem: ergo licet Verbo diuino comunicetur identice intelligere Dei, ex eo quod in Deo intelligere, & intelligi sunt idem; non tamen hoc formalisimè poterit, quatenus est terminus sue processiois: & per consequens nec eius processio erit proprie generatio viuientium. Hæc vltima consequencia patet ex dictis. Quoniam ad rationem generationis viuientium requiritur, quod termino, formalisimè qua-

tenus est terminus sue processiois, comunicetur natura generantis, ita vt talis natura sit terminus formalis illius processiois; & non sufficit, quod identice comunicetur illi prædicta natura, vt in processioe Spiritus Sancti contingit: at natura Dei generantis consistit in ipso intelligere; non verò in intelligi, seu in hoc, quod esse obiectum actu terminans intellectioem: ergo &c.

Prima verò consequencia ex antecedenti constat. Quoniam Verbum diuinum, quatenus est terminus formalis sue processiois, tantum petit, quod comunicetur ei in gradu perfectissimo id, quod comunicatur verbo creato inuolutum imperfectioibus; & ided, si verbo creato tantum comunicatur hoc, quod est intelligi, non verò intelligere, fiet inde, vt Verbo diuino, quatenus est terminus sue processiois formalisimè sumpto tantum comunicetur hoc, quod est intelligi in gradu perfectissimo, nimirum, intelligi diuinum; non verò ipsum intelligere Dei. Antecedens autem satis constat. Quoniam verbum creatum licet sit obiectum intellectum, seu terminans intellectioem; non tamen est intelligens: & propterea per suam processioem non comunicatur illi ipsum intelligere.

Confirmatio

59 Ex quo etiam sequens confirmatio deducitur. Nam adhuc dum intellectus intelligit se ipsum, & suam intellectioem, tunc verbum non procedit simile illis in esse naturali & entitatio; sed solum in esse intentionali & intelligibili: ergo etiam, cum Pater æternus intelligit se ipsum per intellectioem essentialem, in qua natura eius consistit, tunc Verbum, quatenus est terminus sue processiois, tantum procedet simile illi in esse intentionali & intelligibili infinite perfectio præcisè intra lineam intelligibilem & intentionalem, non verò in esse naturali & entitatio; sed ad summum ei conueniet hoc identice, ex eo quod in Deo esse intelligibile, & entitatio sunt identice idem: & per consequens talis processio non erit generatio.

Hæc secunda consequencia patet ex priori, & ex iam dictis. Prima verò etiam liquet inductione facta in alijs, quæ reperiuntur in creaturis, & in Deo, vt v. g. in sapientia, quæ quia in creaturis tantum petit esse cognitionem finitam per altissimas causas, propterea translata ad Deum tantum habet formalisimè loquendo, quod sit cognitio infinita per prædictas causas: & ita cætera, quæ ei in Deo conueniunt, tantum competunt illi identice: & hoc sufficit ad hoc, vt non sit inuoluta

Probatio
prioris con-
sequentiæ:

cum imperfectionibus: ergo si processioni verbi creati tantum competit, quod eius terminus procedat similis suo obiecto in esse intentionali, & intelligibili finito, consequens erit, quod processioni Verbi diuini formalissimè super tantum conueniat, quod terminus eius, nempe Verbum, prout dicit rationem formalissimam terminandi procedat similis suo obiecto in esse intentionali, & intelligibili infinitè perfecto, non verò in esse naturali, & entitativo, aut in alijs, quæ sunt in Deo; sed hoc ad summum ei competet identicè, ex eo quod in Deo omnia ista identificantur: idque satis erit ad hoc, vt prædictum Verbum non sit inuolutum imperfectionibus; cum quibus tamen esset inuolutum, si identicè non communicaretur ei identitas in natura sub esse naturali & entitativo.

Diuinit ar-
gumentum.

60 Respondetur, quod et si ad integrum conceptum verbi creati non pertineat ipsum *intelligere*, benè tamen ipsum *intelligi*, saltem tanquam modus illius: nihilominus ad essentiam, seu naturam Verbi increati quatenus talis debet spectare, quod sit ipsum *intelligere* in esse intelligibili, & naturali, nec non & simul ipsum *intelligi*, absque distinctione virtuali. Nam sicut essentia existentia creatæ, & substantialis consistit in hoc, quod sit vltima actualitas naturæ substantialis, per quam intra lineam substantiæ vltimatè completur; non verò est ipsa natura substantialis, quam actualat; sed ab ea ratione suæ limitationis distinguitur: ceterùm existentia diuina ob sui eminentiam est simul intra propriam lineam ipsa existentia, & essentia Dei, & purissima, ac vltima naturæ diuinæ actualitas, nec non & ipsa natura diuina. Ita essentia verbi creati, quippe adhuc secundum rationem generalem verbi creati limitati, tantum petit secundum hanc rationem, quod repræsentet obiectum, & quod sit ipsum *intelligi*, seu, quod ratione modi essendi in esse intelligibili sibi conuenientis habeat indispensabiliter (modo tamen alibi tacto) esse obiectum actu terminans intellectionem: at essentia Verbi increati ex vi suæ lineæ habet constitui per suum *intelligi* diuinum, esseque ipsummet *intelligere* in esse entitativo & naturali, & simul in esse intelligibili; addendo tamen per modum proprietatis personalis, non verò per modum naturæ ipsius, quod à Patre, seu à dicente procedat; ac proinde addendo relationem Filiationis.

61 Vnde, sicut facta comparatione inter duo illa munera, quæ conueniunt existentia diuinæ, nempe, & esse existentiam Dei, & esse eius naturam, tunc absolutè loquendo potissimum eius munus est esse (vt sic loquamur) ipsissimam naturam Dei, vt expri-

mit *intelligere*; non verò, vt exprimit munus existendi: ita, facta collatione inter duo munera conuenientia Verbo increato, scilicet, esse ipsum *intelligere*, & *intelligi*, tunc absolutè loquendo potissimum, & per se primum munus suæ naturæ est *intelligere*. Et sicut existentia diuina, nõ absolutè sumpta, sed vt explicatur nomine existentia Dei, tantum exprimit ipsam quoad munus existendi: ac proinde ex vi huius conceptus expressi non curatur expressè, & ex parte nostri modi concipiendi de alio munere absolutè & simpliciter potissimo ibidem inuèto, & adhuc virtualiter non distincto: ita essentia Verbi diuini, non absolutè accepta, sed vt præcisè explicatur per *intelligi* diuinum, tantum exprimit munus terminandi (modo tamè, tam in hoc, quam in sequenti dubio explicando) diuinam intellectionem, & sub hoc conceptu expresso non curatur expressè ex parte nostri modi concipiendi de alio munere. Et propterea sic concepta existentia Dei, & essentia Verbi diuini dicit quodammodo potissimè munus istud: ex eo præcisè, quod de alio ex vi huius expressi conceptus non curatur expressè. Ceterùm ipsummet Verbum, sicut & ipsamet existentia Dei, vt terminant generationem Verbi, non terminant formalissimè, & potissimè (si absolutè, & simpliciter loquamur) sub his muneribus expressis existendi, & huius, quod est *intelligi*, sed sub munere intellectionis diuinæ primordialis, quæ est potissima ratio diuinæ naturæ: licet alias rationes, siue munera ex parte solius nostri modi concipiendi diuersa spectent etiam ad ipsam formalem rationem terminandi, quippe quæ ad vnā & eandem lineam vnā cum ipso *intelligere* pertinent.

Quare: contra hoc nihil obest probatio primæ consequentiæ in hoc argumento adducta. Quoniam hoc ipso, quod communiceatur Verbo diuino in gradu perfectissimo, & ex vi processions ipsum *intelligi* diuinum, seu hoc, quod est habere essentialiter, & intra propriam lineam, quod sit obiectum actualissimum diuinæ intellectionis, oportet, vt ei communicetur ex vi processions ipsum *intelligere* diuinum, tam in esse intelligibili, quam in esse naturali & entitativo, vt ex dictis, & in sequenti dubio dicendis patebit. Sicut hoc ipso, quod existentia aliqua sit perfectissima omnium intra suam lineam, debet esse omnino idem absque distinctione virtuali cum diuina essentia.

62 Diximus, quod essentia Verbi increati ex vi suæ lineæ habet constitui per suum *intelligi*, & per ipsum *intelligere* sibi in esse intelligibili, quam in esse naturali, & entitativo sumptum, vt denotaremus, non esse contra

ratio-

rationem verbi creati, vt aliquādo ob ſpe-
cialem, & atomam eius differētiā habeat,
tum, quōd petat eſſe ipſum *intelligi*, id eſt,
eſſe obiectum ratione coruin, quæ ex ſe af-
fert, (modo tamen alibi tacto) terminans
actū intellectiōnem. Tum etiam, quōd in *ef-
ſe* intelligibili tantummodò ſit ipſum *intel-
ligere*, vt contingit in verbo creato repræ-
ſentante per ſe primo aliquam intellectiō-
nem: quia hoc non arguit infinitatem, licet
illam arguit, quōd aliquid ſit ipſum *intelli-
gere* in eſſe entitatiuo, & intelligibili, & ſi-
mul ſit ipſum *intelligi*, id eſt, quōd ſit ipſum
verbum, & ſpecies intelligibilis, & ipſa in-
tellectio, per quam intelligitur: ex eo quōd
hoc arguit ſummam puritatem, & actualita-
teā intra lineam intellectualem.

Ad cōfirma-
tionem. 63 Ad confirmationem concesso antee-
denti negatur conſequentia. Quia, vt ex di-
ctis à num. 41. vt que ad num. 46. conſtat, li-
nea verbi perfectiſſimi petat, vt non ſolum
in *eſſe* repræſentatiuo, ſiue intelligibili, ſed
etiam in *eſſe* entitatiuo & naturali ſit idem
quoad ſuam eſſentiam cum ſuo obiecto.
Quod etiam ampliùs ex ijs, quæ in ſequenti
dubio dicemus, patebit. Et ad probatiōnē
in contrarium ſatis liquet ex dictis. Nec
exemplum illud de ſapientia ibidem adju-
ctum ob eſt, ſed potiùs prodeſt, vt numeriſ
nuper citatis inſinuauimus. Quoniā, etſi in
creaturis ſapientia tantum ſit directiue cau-
ſa rerum; attamen in diuinis eſt formalifi-
mè idem, quōd ſcientia, & eſt etiam cauſa
exequens reſpectu rerum ſcitarum, quæ à
Deo exequi poſſunt, vt ex dictis in 1. tomo
tractatu 3. diſputat 5. num. 46. & ſequenti-
bus conſtat. Et ratio eſt eadem vtrobique,
nempe, quōd totum hoc pertinet ad lineā
ſcientiæ, vt ex ibidem dictis patet: ſicut, &
rota identitas iam dicta inter verbum om-
nium perfectiſſimum, & ſuum principium
pertinet ad lineam eiufdem verbi, vt ex iam
dictis, & ex dicendis ſequenti dubio am-
pliùs cōſtabit. Quare: licet ea, quæ non ſpe-
ctant ad aliquam ex diuinis lineis in parti-
culari conſideratam, ſatis ſit, quōd compe-
tant ipſi identicè, ad hoc vt ſaluetur, prædi-
ctam lineam eſſe denudatā ab imperſectio-
nibus: attamen illa, quæ ſunt propria alicuius
lineæ, debent ipſi, non ſolum identicè,
ſed etiam formalifiſimè, ſeu (quod in idem
quoad præſens redit) abſque diſtinctione
aliqua virtuali (ne linea illa ſit cum imper-
ſectionibus admixta) conuenire.

§. VIII. Argumentum vltimum ad-
uerſus eandem catholicam veritatem,
eiſque enodatio.

Vltimum 2r 64 Vltimū argumentū eſt. Quoniā pro-
ceſſioni Verbi diuini nō cōuenit vl-

tima particula poſita in diſtinctione gene-
rationis viuētium, nempe, quōd eius ter-
minus procedat in ſimilitudinem natura ge-
nerantis: ergo nec cōueniet ratio genera-
tionis viuētium. Conſequentia eſt perſpi-
cua. Antecedens autem probatur. Nam ver-
bum ex ſe, & ex genere ſuo, ac proinde
etiam Verbum diuinum, habet, vt non pro-
cedat ſimile naturæ intelligentis, quatenus
intelligens eſt, ſed ſpeciei intelligibili, ſeu
obiecto cognito, quatenus eſt obiectum in-
tellectiōnis, per quam prædictum verbum
procedit ed eſſentia Dei, ſiue Patris æterni
non cōſtitit in hoc, quōd habeat rationem
ſpeciei intelligibilis, aut rationem obiecti
cogniti; ſed in hoc, quōd ſit intelligens: er-
go Verbum diuinum non procedet ſimi-
le ſuo principio in eo, quod habet in eodē
principio rationem eſſentiæ, ſiue naturæ:
& per conſequentem proceſſioni Verbi diuini
non conueniet vltima particula diſtinctioni-
ſ, nempe, quōd eius terminus ſit in ſimili-
tudinem naturæ.

65 Nec reſert, ſi dixeris, tū, quōd in Deo
ratio ſpeciei intelligibilis, & obiecti cog-
niti, necnon & intellectiōnis eſt vna & eadē
ſimpliciſſima formalitas abſque diſtinctione
virtuali: & propterea iſta tria ſpectant ad
lineam eſſentiæ diuinæ, proindeque in idem
redit, Verbū diuinum procedere ſimile eſ-
ſentiæ Patris, vt habet rationem ſpeciei in-
telligibilis, & obiecti cogniti, ac procedere
ſimile illi, vt habet rationem intelligentis,
ſeu intellectiōnis.

Tum etiam: quia in intellectiōne, in qua
natura intelligens eſt obiectum per ſe pri-
mum eiufdem intellectiōnis, in idem redit,
quōd verbum procedat ſimile ſpeciei intel-
ligibili, & obiecto cognito, ac quōd proce-
dat ſimile naturæ intelligentis. Et ideo in
diuinis, vbi natura intelligens eſt obiectum
per ſe primò intellectū, redit in idem,
quōd Verbum procedat ſimile eſſentiæ di-
uinæ, vt habet rationem ſpeciei, & obiecti
cogniti, & quōd procedat ſimile ipſi, vt ha-
bent rationem naturæ intelligentis.

66 Nam contra primum obſtat. Quōd
licet in Deo tria illa non diſtinguantur vir-
tualiter; ſed dicant diſtincta munera eiufdē
eſſentiæ abſque prædicta diſtinctione vir-
tualit, cum diſtinctione tamen ex parte no-
ſtri modi concipiendi: nihilominùs, facta
collatione inter illa, tunc ratio primaria,
& potiſſima naturæ diuinæ conſtitit in ea-
dem natura, prout eſt intellectio; nō verò,
prout habet rationem ſpeciei intelligibilis,
aut obiecti intellecti: ergo, niſi Verbum di-
uinum exeat ſimile naturæ Dei, quatenus
eſt intellectio, ita vt hoc ſit terminus forma-
liſſimus ſue proceſſionis, nō procedet ex vi
illius, & formalifiſimè in ſimilitudinem na-
turæ

Solutio pri-
ma.

Secunda.

Impugnatur
prima ſolu-
tio.

turæ ut talis. Patet consequentia. Quia ad hoc desideratur, quod procedat simile modo dicto, in eo, quod primario & potissime habet rationem naturæ. Idedque, licet beatis communicetur essentia diuina in ratione speciei intelligibilis, & obiecti intellecti, nihilominus non communicatur eis essentia diuina in ratione naturæ: quia non communicatur illis eadem natura, ut habet rationem intellectiōnis.

Insuper
era secundam
solutionem.

Ex quo etiam contra secundum obstat. Quod adhuc dum obiectum per se primum intellectiōnis est ipsa natura intelligens, seu ipsa intellectio, tunc in eam munus obiecti intellecti, & speciei intelligibilis non est potissima & primaria ratio illius: ergo licet verbum identice procedat simile suo principio in eo, quod habet primario & potissime rationem naturæ, non hoc ei formalissime, & quatenus est terminus formalissimus prædictæ processiois, competet: & per consequens talis processio non erit generatio viuētis. Patet hæc vltima consequentia. Quia, ut super innuebamus, ad hanc requiritur, quod terminus eius, formalissime ut est terminus suæ processiois, exeat similis producenti in eo, quod potissime habet in illo rationem naturæ; & non sufficit, quod solum identice ei comparet.

Respondetur
ad argumen-
tum.

67 Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod verbum ex se & ex genere suo habet, ut procedat simile, quantum fieri possit, speciei intelligibili consideratæ quoad omnia, quæ ad lineam prædictæ speciei spectant: & quod potissime assimilatur illi quoad id, quod est potissimum intra lineam prædictæ speciei. Vnde, quia in specie intelligibili creata quod potissime inuenitur, est natura ipsa in ea representata, idcirco verbum adæquatum ipsius procedit potissime simile in tali natura. Quia verò ultra prædictam naturam est in eadem specie modus essendi in illa intelligibiliter, idcirco verbum procedit simile in eadem natura sub modo essendi intelligibili: non quidem ita ut procedat adæquate, sed solum in adæquate simile in hoc modo essendi: quia species intelligibilis creata, & verbum ei correspondens non possunt propter suilimitationem esse omnino similia in prædicto modo essendi, sed in hoc debent specie saltem modali distinguui, & solum genericè, aut quasi genericè conuenire, ut ex alibi dictis constat. Et propterea diximus, verbum procedere simile, quantum fieri potest, speciei intelligibili quoad omnia, quæ ad lineam prædictæ speciei spectant.

Ceterum: quia ad lineam species intelligibilis creatæ non spectat, quod sit eiusdem naturæ cum suo obiecto, tamen esse intelligibili, quatenus in esse entitativo & naturali, licet alias ipsa species hoc habeat: & propterea, quando species intelligibilis creata est eadem substantia intelligentis, tunc per accidens est, & extra lineam prædictæ speciei, quod sit in esse entitativo & naturali ipsum obiectum, ut contingit in Angelo cognoscente se per suam substantiam, tanquam per speciem intelligibilem (ut constat ex illis, quæ in 1. tomo tract. 2. disput. 2. num. 107. & tractatu 3. disput. 2. num. 31. diximus, ubi etiam plura huc spectantia explicuimus) ided verbum creatum, adhuc in eo euentu, non procedit simile prædictæ speciei quoad naturam obiecti, quam habet, etiam in esse entitativo; sed tantum procedit simile illi in esse intelligibili.

68 Quare: cum in diuinis ad lineam speciei intelligibilis spectet, quod sit ipsa natura Dei, nempe ipsum *intelligere*; & hoc non utcumque, sed ita ut sit prædictum *intelligere* in esse entitativo & naturali, ut patet ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. num. 65. & tractatu 3. disput. 3. num. 17. & tract. 4. disput. 2. num. 34. & deinceps diximus. Et similiter cum ad lineam eiusdem speciei in diuinis pertineat, quod sit ipsa natura Dei, non solum ut est suum *intelligere*, sed etiam ut est suam *intelligi*, seu ut est obiectum actu intellectum, ut constat ex illis, quæ in eodem tomo tractatu 3. disput. 3. num. 18. & deinceps diximus: idcirco Verbum in diuinis, quatenus est terminus formalis suæ processiois, procedit simile Patri generanti quoad suam naturam, tum, prout habet rationem speciei intelligibilis quoad munus illud in adæquatū, per quod æquualet, & correspondet speciebus intelligibilibus creatis, tum etiam, prout dicit naturam Patris consistentem in ipso *intelligere* essentiali in esse naturali & entitativo sumpto: tum denique, inter alia, procedit etiam simile in eadem essentia, prout non solum dicit prædictum *intelligere*, sed ipsum *intelligi*, seu munus terminandi actu intellectiōnem. Sicut etiam, quia facta collatione inter hæc munera reperta in linea speciei intelligibilis, tunc munus illud secundum, quod dicit ipsam naturam Dei, nempe, ipsum *intelligere* essentiali iam explicatum, est potissimum munus in illa ex eo quod linea speciei intelligibilis in diuinis est eadem linea, ac linea naturæ, & in vna & eadem linea id est potissimum, quod est formalius, & actualius in illa, cuique cætera munera quasi deseruiunt, ut in præsentem contingit, ubi omnia, quæ in linea naturæ inueniuntur, sic se habent respo-

respectu ipsius *intelligere* essentialis: propterea Verbum diuinum, ut est terminus formalis suæ processio- nis, procedit potissimè simile in natura Patris, ut natura est, & ut dicit prædictum *intelligere*: & hoc est, quod ei potissimè & formalissimè ex vi suæ processio- nis communicatur: licet etiam cæteræ aliæ rationes, seu munera ad hanc eandem lineam spectantia ei ex vi suæ processio- nis, ut est terminus formalis eius, illi communi- centur.

69 Vnde, ut est terminus formalis prædic- tæ processio- nis, euadit simile naturæ Pa- tris, ut gerit munus speciei intelligibilis, & ut non solum est ipsum *intelligere*, sed etiam ipsum *intelligi*: ideoque ex vi eiusdem pro- cessio- nis communicatur ei, quod sit suum *intelligere* in esse intelligibili, & in esse enti- tatiuo & naturali; & simul sit ipsum *intelli- gi*. Ut per primum illud munus prædicti *in- telligere* ei communicati sit simile Patri in natura sua, ut habet rationem speciei intelli- gibilis, quoad illud præcisum munus, per quod æquualet & correspondet speciebus intelligibilibus creatis. Et per secundum sit ei simile, ut exprimit rationem naturæ, ut natura est, & quodammodò distinguitur ex parte nostri modi concipiendi ab eodè *intelligere*, ut habet rationem speciei. Et tan- dem per tertium assimilatur ipsi, ut dicit ip- sum *intelligi*. Per quæ ad omnia, quæ in hoc ultimo argumento adducuntur, satis con- stat.

Occurrunt ad instantiam adductam in impugnatione prioris solutionis.

Vnde illud, quod de beatis ibidem affer- tur, nihil obest. Quoniam ipsis non commu- nicatur natura diuina, nisi quoad munus speciei intelligibilis sibi in æquatum, & quoad munus insinuatum per *ly intelligi*, ut præcisè dicit ipsum *intelligere* Dei, seu na- turam diuinam; non quidem sub esse entita- tiuo & naturali; sed sub esse intelligibili, seu intellecto: eo sanè proportionali modo, quo in cognitione creata, in qua per propriam speciem cognosceretur aliquod *intelligere*, tunc verbo per illam producto nõ commu- nicaretur ipsum *intelligere* creatum in esse naturali, & entitatiuo; sed solum in esse intè- rionali, seu sub esse intellecto, quod quidè addit modum quendam proprium ipsius uerbi. Et ita uerbum in eo euentu, & intelle- ctus beati, ut ei communicatur natura diui- na modis insinuat, non eruat eiusdem na- turæ cum suis obiectis absolutè, simpliciter, ac sine addito; sed solum secundum quid, & cum addito, scilicet, in esse in- tentionali. Videantur ea, quæ in 1. to- mo tractatu 3. disp. 2. num. 66.

& deinceps dixi- mus.

§. IX. Obiectio notanda contra solu- tionem datam, & occurfus ad illam.

70 **N**Ee refert, si uigeas, quod processio intelligibilis nõ potest habere pro termino formali aliquid aliud præter rem procedentem; non qualitercunque sumptam, sed quatenus intelligibile: ex eo quod obiectum adæquatum intellectus ut sic est ens ut intelligibile: sicut etiam obiectum adæquatum diuini intellectus est ens diu- num, seu diuina essentia, ut intelligibilis intelligibilitate per modum actus purissimi: ergo processio Verbi diuini non habe- bit pro termino formali essentiam Dei quoad primarium & potissimum eius mu- nus, seu secundum quod constituit Deum potissimè, nempe, ut dicit *intelligere*; sed se- cundum aliud munus non ita præcipuum, nec primarium, scilicet, ut est intelligibilis per modum actus purissimi, seu ut est actu intellecta, actuque terminat diuinam intel- lectionem: ac proinde prædicta processio non erit generatio uiuentium: quandoqui- dem ad hanc desideratur, quod terminus formalissimus illius sit natura secundum id, per quod primario & potissimè consti- tuitur in ratione naturæ.

Replicanda.

71 Respondetur enim primò, quod tran- seat antecedens, & distinguatur consequens primæ consequentiæ. Et si sensus illius sit, quod essentia Dei, ut dicit *intelligere* eius primum, & essentialè, non sit terminus for- malissimus quo in esse rei, sumpto termino isto, quatenus dicit (ut sic loquamur) nexum cum ratione *sub qua*, negari debet: secus uerò, si sensus illius fuerit, quod non sit ratio formalis *sub qua*. Et deinde neganda est se- cunda consequentia. Et ad probationem di- cendum est, quod, loquendo de termino formali quo generationis uiuentium, est ad- minus satis ad illam, quod terminus forma- lis quo eius in esse rei, ut habet nexum cum ratione *sub qua*, sit eadem natura uiua, quæ est in generante, sub conceptu tamen na- turæ.

Solutio prima.

Vnde, non diffinitur generatio ista per hoc, quod sit secundum similitudinem natu- ræ, tanquam per rationem formalem *sub qua*, ita ut hoc sit necessarium ad omnem generationem uiuentium; sed tanquam per terminum formalem quo in esse rei, ut habentem nexum cum ratione *sub qua*, ita ut ad minus hoc in prædicta diffini- tione denotetur. Constat autem, istud quoad præsens inueniri. Quoniam natu- ra diuina sub conceptu purissimi mune- ris, quod est in illa, scilicet, *intelligere* di- uinum primordiale dicit, idem *intelligere*, quatenus exprimit (ut sic loquamur) nexum cum

cum

cum eadem natura; ut est intelligibilis per modum actus purissimi, seu, ut est essentialiter intellecta. Sicut essentia intellectiois creatæ, sub conceptu talis, dicit nexum cum suo obiecto formali, nempe, cum ente ut sic, quatenus est intelligibile, seu intellectum. Et ideo satis est, quod communicetur Verbo diuino ipsum *intelligere* essenziale sub conceptu intellectiois diuinæ, & essentialis, secundum quem dicit potissimum munus constitutum naturæ Dei: & quod communicetur ei (modo dicto) ad hoc, ut habeat communicari, quatenus satis est ad hoc, ut eius communicatio, & productio verbi sit vitalis quædam generatio.

Enodatio se-
cunda ex Ca-
scetano. 72 Secundò responderetur cum Caietano

in hac 1. part. quæst. 16. art. 3. in explicatio-
ne solutionis ad 3. D. Thomæ, ubi sic habet.
*Verum autem rei est posterius quidem ente,
prius autem cognitione, & est obiectum intel-
lectus, nō formale (quoniam illud est ens); sed
est cōditio propria obiecti formalis. Ens enim,
licet secundum omnes condiciones, & modos,
& rationes terminet intellectum, dum omnia
intelliguntur actu, vel potentia; certam tamē
exigit conditionem generalem, qua exerceat
hoc, quod est perficere intellectum obiectiue:
& hanc addit verum supra ens. Nō enim quo-
modolibet perficit intellectum, sicut nec quo-
modolibet perficit appetitum, nec quemodolibet
agit. Unde inter verum, & bonum (quam-
uis conueniant in hoc, quod utrumque est obie-
ctum, & terminans, &c.) hoc interest, quod
bonum est obiectum formale voluntatis; ve-
rum autem conditionem obiecti formalis sig-
nificare videtur. Et propterea omnis appeti-
tio est appetitio boni formaliter: omnis autem
intellectio non est intellectio veri formaliter,
ut in littera dicitur, sed rei vera. Itaq; *ly rei*,
notat rem intellectam, & *ly vera*, conditio-
nem, qua res intelligitur.* Hucusque Caieta-
nus. Quem sequuntur Nazarius loco citato
ex 1. part. Araujo tomo 1. Metaphysicæ lib.
4. quæst. 5. art. 1. num. 4. & 5. & alij.

73 Vnde iuxta hunc dicendi modum sa-
tis intelligitur, quomodo, et si generatio in-
tellectualis, qualis est productio verbi
creati ad æquantis speciem intelligibilem,
(ut in eo, maioris claritatis gratia, exem-
plum ponamus) terminetur formaliter ad
communicandam naturam, quæ est in præ-
dicta specie, quatenus talis natura est vera,
ac proinde quatenus habet esse intelligibi-
le, seu (ut melius loquamur) quatenus ha-
bet esse intellectum, quia hæc sunt rationes
concomitantes ens, ut est obiectum intel-
lectus: nihilominus hoc debet intelligi, ita
ut illa reduplicatio reduplicet solummo-
dò condiciones reperiens in ipso obiecto
formali, & necessario assistentes illi; ut
opertè notauit Caietanus loco citato; non

tamen ita, ut reduplicet rationem forma-
lissimam obiectiuam, seu terminatiuam, &
per modum termini formalissimi commu-
nicatam. Nam hæc, respectu intellectiois
v. g. creatæ, qua intelligitur natura huma-
na, & ut prædicta intellectio nondistingui-
tur specie ab alijs intellectioibus, est ipsa
natura humana; licet necessario debeat ha-
bere, ad hoc ut terminet, duos illos super-
additos modos, aut quasi modos in ea in-
uentos, (saltem ut habet esse in verbo) scili-
cet, modum veritatis, & modum intel-
ligibilitatis. Et ita, ascendendo ad diuina,
tunc respectu intellectiois Paternæ pro-
ductiuæ Verbi diuini, quæ habet pro ter-
mino formali ipsam essentiam diuinam,
nempe, ipsum *intelligere*, ratio formalis-
sima terminatiua illius generationis, & quæ
per modum termini formalissimi commu-
nicatur Verbo diuino, erit ipsa natura,
quæ est in specie intelligibili diuina, id est,
erit ipsa natura diuina, ut potissimè con-
stituta per prædictum *intelligere in esse* en-
titatiuo & naturali sumptum; licet ibi
debeant necessariò superaddi, inter alia,
duo quasi modi ex parte nostri modi con-
cipiendi distincti ab ea, scilicet, modus veri-
tatis, & modus intelligibilitatis ad hanc ve-
ritatem consequutus.

74 Vnde: ad plura, quæ contra hucus-
que dicta obijci possunt, dissoluenda, sem-
per ante oculos habendum est id, quod ex
nuper dictis satis colligitur, nimirum, es-
sentiam diuinam, ut intellectam, seu, ut
terminantem formaliter productionem
Verbi, dicere quasi quoddam concretum
coalescens ex parte nostri modi concipien-
di ex ratione quadam, & munere om-
nium formalissimo, scilicet, ex ipso *in-
telligere*, ut potissimè constituit naturam
Dei sub esse entitatiuo; & ex alijs duo-
bus muneribus, aut quasi modis, inter alia,
ad hoc concretum concurrentibus, nem-
pe, ex modis veritatis, & intelligibili-
tatis per modum actus purissimi, qui (ser-
uata proportione) correspondent modo il-
li veritatis reposito in obiecto creato, nec
non & modo intelligibilitatis inuento in
eodem obiecto creato, & in specie intelli-
bili, ac verbo illius: ita quidem, ut ipsam
intelligere sub esse naturali & entitatiuo, &
ut petens, inter alia, hos quasi modos ex
parte nostri modi concipiendi diuersos, tan-
quam munera, & modos ei in adæquatos
(secundum quam rationem est potissimum
constitutiuum Dei), sit terminus, & ra-
tio omnium formalissima; habes munera alia
quasi formalizare; cum tamen cætera alia
munera non sint ita formalia in ratione ter-
minandi: & hoc non ob aliud, nisi quia hoc ip-
sum à natura diuina petitur.

Ani aduer-
so necessaria
ad plures ob-
iectiones solu-
endas.

Nazari-
Araujo.

Caiet.

Illustratur prædicta an-
maduersio re-
simonio D.
Thom.

75. Possuntque omnia hæc illustrari testi-
monio D. Thomæ loco supra citato, nem-
pe, in hac 1. part. quæst. 16. art. 3. ad 3. his
verbis. *Dicendum, quod, cum dicitur, quod
ens non potest apprehendi sine ratione veri,
hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, ita
quod non apprehendatur ens, nisi ratio veri af-
sequatur apprehensionem entis: & sic loquutio
habet veritatem. Alio modo posset sic intelli-
gi, quod ens non posset apprehendi, nisi appre-
henderetur ratio veri: & hoc falsum est: sed
verum non potest apprehendi, nisi apprehenda-
tur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri.
Et est simile, sicut si comparemus intelligibile
ad ens; non enim potest intelligi ens, quin ens
sit intelligibile. Sed tamen potest intelligi ens,
ita quod non intelligatur eius intelligibilitas.
Et similiter ens intellectum est verum; non ta-
men intelligendo ens, intelligitur verum.*

Vbi (vt constat) Angelicus Doctor duo
illa, in quibus tota præcedens solutio imi-
tatur, docet. Primum est, quod non appre-
hendatur ens, nisi ratio veri allequatur ap-
prehensionem entis, idest (vt explicat Cai-
etanus ibidem) nisi ratio veri ibidem in-
ueniatur. Secundum autem, quod verum
non potest apprehendi, non apprehensa ra-
tione entis; bene tamen è contrâ. Nam in
hoc satis insinuat, obiectum formale in-
tellectus esse ens; non autem verum,
aut intelligibile, quod formaliter sum-
ptum sublequitur ad verum, vt Caietanus
ibidem etiam notauit. Quia, quoties ali-
quod, aut plura alia debent necessa-
riò inueniri in obiecto formali alicuius
potentiæ quatenus tali, vt v. g. in obie-
cto intellectus, & facta collatione in-
terea, vnum eorum debet esse obiectum
formalissimum illius, vt in præsentem con-
tingit; tunc illud potius debet prædictam
rationem obiecti sortiri, cui conuenit esse
semper intellectum, quoties alia intelli-
guntur; non vero illud, cui hoc non com-
petit.

Caietan.

D V B I V M III.

*Ex quibus capitibus sit effi-
cax, ad probandam generatio-
nem Verbi diuini, ratio D.*

*Thomæ, nempe, quod in-
telligere Dei est ef-
ficax.*

Quamuis ex dictis in præcedenti dubio
sufficienter maneat probata generatio

Verbi diuini, & vis huius rationis D. Tho-
mæ fuerit insinuata: nihilominus, quia ra-
tio, quam idem Angelicus Doctor in hoc
art. adducit ad probandum, quod, supposita
fide processiois Verbi diuini, debet talis
processio esse generatio, aliquibus visa est
satis difficilis: ex eo, quod plura, & diuersa
capita, ex quibus suam vim habet, non ad-
mittunt: propterea placuit, rationem hanc
in præsentem examinare, & diuersa capita, ex
quibus eius efficacitas originem trahit, ad-
ducere. Quamuis capita ista in hoc dubio
ex profecto non examinabimus; sed potius
illa inuenimus: quia ex dictis disput. præce-
denti, & in 1. tom. huius nostri Cursus Theo-
logici tractatu 2. disp. 2. & tract. 4. disput. 1.
& à nostris Complutensibus in lib. Phylis-
corum disput. 10. & in lib. de Anima disp.
21. constare poterunt.

Angel. Do-
ctor,

N. Compl.

§. I. Assignatur primum caput, unde ra-
tio D. Thomæ est efficax.

76. **D**icendum est primò, efficacitatè
rationis Angelici Doctoris ad
probandum, quod, supposita fi-
de processiois Verbi diuini, talis processio
est generatio, desumi tanquam ex primo,
& potissimo capite, ex eo quod esse Verbi
diuini non solum identicè; sed formaliter
est intelligi: & intelligi, ac intelligere in Deo
sunt formaliter omninò absque distinctio-
ne virtuali vnum & idem esse. Ita D. Tho-
mas 4. contra Gentes cap. 11. Caietanus in
præsentem §. circa rationem. Torres 4. part.
commentarij super hunc articulum. Ferrar.
4. contra Gentes cap. 11. §. circa id, quod
dicitur, & §. ad 1. dicitur. Siluester 1. volu-
mine Conflatus quæst. 27. art. 3. Bannez du-
bitatione circa hunc articulum. Nazarius
controuersia vnica circa præsentem articu-
lum, & communiter discipuli D. Thomæ.
Quamuis Doctores isti discrepent in expli-
catione sensus, in quo prædictum caput, &
fundamentum rationis D. Thomæ accipien-
dum sit.

Prima cons-
clusio.

D. Thom.
Caietan.
Torres.
Ferrara.
Siluest.
Bannez.
Nazari.

77. Assertio hæc non aliter melius suade-
bitur, quam adducendo verba D. Thomæ
loco citato, vbi Sanctus Doctor vim ratio-
nis, quam in hoc art. assert, explicat, & pro-
bat ex prædicto fundamento in hunc mo-
dum. *Cum autem intellectus diuinus non so-
lum sit semper in actu; sed etiam sit ipse actus
purus, oportet, quod substantia intellectus di-
uini sit ipsum suum intelligere, quod est actus
intellectus. Esse autem verbi interius concep-
ti, sine intentionis intellecta, est ipsum suum
intelligi. Idem ergo esse est Verbi diuini, & in-
tellectus diuini: & per consequens ipse Dei,
qui est suus intellectus. Esse autem Dei est
eius essentia, vel natura, qua idem est, quod
ipse*

Ratio D. Th.

ipse Deus. Verbum igitur Dei est ipsum esse diuinum, & essentia eius, & ipse uerus Deus.

Confirmatio eiusdem.

Confirmat autē hoc ipsum S. Doctor sequētibz uerbis. Non autem sic est de uerbo intellectus humani. Cū enim intellectus noster se ipsum intelligit, aliud est esse intellectus, & aliud ipsum eius intelligere. Substantia enim intellectus erat in potentia intelligens, antequam intelligeret alia. Sequitur ergo, quod aliud sit esse intentionis intellectus, & aliud intellectus ipse: cū intentionis intellectus esse sit ipsum intelligi. Unde oportet, quod in homine intelligente se ipsum uerbum interius conceptum non sit homo uerus, naturale esse hominis habens, sed sit homo intellectus tantum, quasi quædam similitudo hominis ueri ab intellectu apprehensa.

Animaduertio prima pro intelligentia rationis D. Thomæ.

78 Confirmatur, & explicatur vis huius rationis D. Thomæ, prænotando tamen tria. Primum est, quod intelligere est existentia in ordine intelligibili respectu speciei intelligibilis, intellectus, & uerbi, quatenus ad hunc ordinem pertinent, ut constat ex illis, quæ disput. præcedenti num. 95. & in 1. tomo tractatu 3. disput. 2. num. 105. & tractatu 4. disput. 1. num. 21. & deinceps diximus, ubi etiam plura argumenta contra ueritatem istam pugnantia diluimus. Hoc autem non habet intellectio, quatenus præcisè est productio uerbi; sed quatenus est contemplatio illius, & obiecti per ipsum uerbum repræsentatis, quæ uis id ex diuerso capite proueniat in creatis, & in diuinis. Nam in creatis ultimum munus intellectiois per se, & indispensabiliter ei competens est contemplatio uerbi, & rei mediante illo intellectus, ut patet ex ijs, quæ disput. 1. huius tractatus num. 91. & 95. asseruimus. Et propterea, hoc ipso, quod intellectio sit existentia uerbi in ordine intelligibili, debet esse existentia illius secundum hoc ultimum munus, secundum quod intellectio est ultima actualitas huius ordinis. Sicut in ordine naturali & entitativo id, quod est ultima actualitas substantiæ, & ad ordinem substantiæ spectans, nihil est aliud, quam ipsa existentia eiusdem rei. In diuinis autem idcirco intellectio, prout est contemplatio, est existentia uerbi, quia, prout est productio, & dictio eiusdem uerbi, est propria solius Patris.

Animaduertio secunda.

79 Secundum est, quod et si intelligere sub conceptu nuper dicto sit existentia intellectus, & speciei intelligibilis, & uerbi in ordine intelligibili: nihilominus, ut est existentia intellectus, & speciei intelligibilis, significatur actiue, & ita dicitur intelligere esse existentiam eorundem, at qua-

tenus est existentia uerbi, significatur passiuè, nempe per intelligi: & ided asseritur, quod intelligi est esse, seu existentia uerbi. Nam sicut essentia intellectus, ut determinati per speciem intelligibilem, est, quod sit elicitiuus, aut quasi elicitiuus intellectiois: ita intelligere, ut est eius existentia, significatur actiue. Et quemadmodum essentia uerbi petit esse id, ad quod (modo alibi dicto) terminatur intellectio; sic prædicta intellectio, ut est existentia illius, significatur etiam passiuè: & propterea dicitur, quod esse uerbi est intelligi.

80 Tertium est, quod uerbum in creatis ex vi suæ processiois, seu, ut est terminus illius, habet quodammodo esse causam formalem intellectiois, prout est existentia illius: & ita ex vi sua illam infert, ut constat ex illis, quæ disput. præcedenti num. 103. diximus. In diuinis autem uerbum secundum suam essentiam consideratum, & ex vi suæ processiois, consistit in ipso intelligere, seu intelligi; & non utrunque, sed ita ut existat per illud, tanquam per quid ad eius lineam spectans.

81 Ratio autem, ob quam uerbum creatum infert (modo dicto) intellectioem, ut existentiam sui, est. Quoniam, licet intellectio prout dictio præsupponatur ad uerbum: attamen, prout est contemplatio, subsequitur ad illud, ut ex dictis disput. præcedenti num. 91. & sequentibus liquet: & uerbum determinat eam, ad hoc ut sit contemplatio huius obiecti potius, quam illius, ut in eadē disput. num. 103. nuper citato adnotauimus: & hoc conuenit uerbo, ex eo quod est forma actualissima repræsentans actualissimè obiectum. Cuique esse hoc modo formam repræsentatiuam sui obiecti conueniat illi ex vi suæ processiois, & ut est terminus formalis illius, inde est, ut uerbum creatum habeat ex vi suæ processiois esse quodammodo causam formalem intellectiois, prout est existentia eiusdem uerbi: siquidem per hanc causalitatem nihil aliud intelligimus, præter prædictam determinationē, qua per modum formæ determinat ad intellectioem, ut est cōtemplatio sui obiecti.

Potestque hoc amplius explicari exemplo speciei intelligibilis, quæ, quia habet naturaliter, & per modum formæ habitualis repræsentat suum obiectum, propterea etiam habet aliquomodo determinare in genere causæ formalis, & ex vi suæ processiois ad eandem intellectioem, ut in 1. tomo tractatu 4. disput. 1. num. 22. diximus. Quare: cum uerbum creatum perfectius, id est, actualiori modo repræsentet obiectum, quam species intelligibilis, consequens erit,

Animaduertio tertia ex discrimine quodam inter uerbum creatum, & diuinum.

Quare uerbum creatum infert intellectioem ut existentiam eius.

Illustratur exemplo.

erit, ut potiori ratione sit ex vi suæ lineæ quodammodo causa formalis respectu intellectiōnis, ut est existentia eiusdem verbi.

Quare Verbum Divinum sit ipsum intelligere passivè acceptū.

82 Ratio verò, propter quam essentia Verbi divini consistit in ipso *intelligere essentiali* passivè significato absque aliqua distinctione virtuali ab illo, habetque ex vi suæ processionsis, ut existat per ipsum, tanquam per aliquid pertinens ad suam lineam, reddi potest: ex eo quòd, sicut vis elicitiva, aut quasi elicitiva intellectiōnis essentialis, hoc ipso quòd sit actus purus, pertingit intra suam lineam usque ad suum *intelligere*: & hoc ipso, quòd omninò connaturaliter, & necessariò communicetur prædicta vis, habet ex vi suæ communicationis communicari, prout est ipsa actualis intellectiō: siquidem, quòd connaturaliter omninò, & necessariò communicatur, debet communicari secundum ea, quæ habet intra suam lineam: ita vis per modum actus puri ad terminandam intellectiōnem Dei, in quo essentia Verbi divini absque distinctione virtuali consistit, quòdque ei ex vi suæ processionsis competit, ut ex se patet, debet etiam pertingere usque ad ipsum *intelligere*, tanquam usque ad aliquid suæ lineæ (ne prædicta vis ad terminandam intellectiōnem desinat habere secundum suam essentiam rationem actus puri in ratione virtutis terminandi): & hoc ipso, quòd Verbo divino ex vi suæ processionsis, & intra suam lineam conveniat, quòd sit terminus intellectiōnis Dei ratione suæ essentia, & quòd in ratione terminandi sit actus purus, oportet, competere eidem ex vi suæ processionsis, & intra suam lineam, quòd sit suum *intelligere*. Et sicut, quia vis ad antelligendum est actus purus, habet ex vi suæ peculiaris lineæ existere per suum *intelligere*, tanquam per aliquid propriæ lineæ: & hoc ipso, quòd communicetur prædicta vis ad antelligendum, debet ex vi illius communicationis communicari, ut existens per prædictum *intelligere*: ita vis per modum actus puri ad terminandam intellectiōnem existet ex vi suæ lineæ per prædictum *intelligere*, tanquam per aliquid pertinens ad eandem lineam: & ex vi processionsis habebit existere per illud; quamvis, quia prædicta vis terminandi habet passivè significari, propterea *intelligere* passivè significatum habet esse existentiam illius. Ac proinde iam Verbum in divinis ex vi suæ lineæ, & processionsis habebit, quòd sua essentia sit *intelligere*, & quòd existat per prædictum *intelligere*, seu *intelligi*

divinum, tanquam per aliquid pertinens ad suam lineam. Quòd erat intentum huius tertij notabilis quoad secundam eius partem.

83 Hinc ergo sequens deducitur confirmatio, & explicatio rationis D. Thomæ. Quoniam substantia intellectus divini, quæ est ipsa substantia, & essentia Dei, habet esse ita actualem, ut sit ipsum suum *intelligere*, tanquam quid pertinens ad suam lineam, ut constat ex illis, quæ in 1. tomò tractatu 3. disputat. 4. num. 43. & tractatu 4. disputatione 2. num. 34. diximus: ac proinde essentia Dei erit ita actualis, ut sit suum *existere*, tanquam quid ad suam lineam spectans, ut patet ex 2. & 3. notabili. Sed essentia Verbi divini est etiam ita actualissima, ut sit suum *intelligere* (quamvis talis essentia passivè significetur, nempe per hoc, quòd sit suum *intelligi*): & per consequens est ita actualis, ut sit suum *existere*, tanquam quid pertinens ad suam lineam; ita ut totum hoc conveniat ei ex vi suæ processionsis, ut ex eisdem notabilibus liquet. Ergo eadem erit existentia Dei, & essentia Verbi divini, tanquam aliquid pertinens ad suam lineam, & conveniens Verbo ex vi suæ processionsis. Ergo Verbum procedet ut eiusdem profus essentia cum Deo, eiusque processio erit vera generatio.

Ex prædictis animadvertionibus apparet vis rationis D. Th.

Prior consequentia ex utraque præmissa videtur aperte sequi. Posterior tandem consequentia quoad priorem eius partem ex prima consequentia deducitur. Nam essentia Dei nihil est aliud, quàm essentia ita actualis, ut sit ipsum suum *intelligere*, suumque *existere*, tanquam quid eiusdem lineæ cum illa, ac proinde tanquam quid omninò identificatum cum ipsa absque distinctione etiam virtuali: ergo si essentia Verbi divini ex vi suæ processionsis est eodem modo suum *intelligere* (quamvis hoc passivè significetur, aut significari possit, nempe per hoc, quòd sit suum *intelligi*), ac proinde etiam est suum *existere*, oportet, ut ex vi processionsis Verbi eadem sit sua essentia, & essentia Dei. Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam eius partem factis constat. Nam cum processio Verbi divini sit etiam origo viventis à principio vivente communito, fiet inde, eius processio nem esse generationem, si semel Verbum procedat in similitudine, seu identitate naturæ: ac proinde tantum differant in prioribus personalibus, scilicet in hoc, quòd Pater habet prædictam essentiam à se, & Verbum à Patre.

84 Ex quibus omnibus potest etiam elucidari confirmatio, quam ex D. Thomæ 4. contra Gentes 6. citat ad probandam

Ex distincta enucleatur ratio D. Th. ex 4. còt. G6.

vim rationis huius articuli adduximus: ac per consequens præcedens ratio magis corroborati. Nam in nobis, cum intellectus intelligit se ipsum, aliud est *existere* naturale & entitativum intellectus; aliud vero *esse intelligere*; secus vero in Deo: ergo non nobis aliud erit *existere* verbi in ordine intelligibili per illam intellectionem; & aliud *existere* naturale, & entitativum intellectus; contra vero in Deo: ergo verbum in nobis non procedet ut idem in natura cum intellectu sub modo essendi naturali & entitativo; sed ad summum in esse se præsentativo & intelligibili: nec eius processio erit generatio simpliciter, sed solum secundum quid; secus vero in Deo.

Antecedens patet. Quoniam in nobis licet *intelligere* habeat respectu intellectus, ut actuati specie intelligibili, rationem existentiam in ordine intelligibili non tamen rationem existentiam in ordine naturali & entitativo: ex eo quod in nobis *esse* naturale & entitativum distinguitur saltem virtualiter ab *esse* intelligibili; non vero in Deo, sed sunt una & eadem ipsissima formalitas absque distinctione virtuali, ut in 1. tomo tractatu 2. disputatione 2. numero 65. & tractatu 3. disputatione 3. numero 17. necnon tractatu 4. disputatione 2. num. 34. & 35. diximus. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Quia *existere* verbi in ordine intelligibili est ipsum *intelligere*, ut ex 1. notabili numero 78. adducto constat: ergo si in nobis *intelligere* distinguitur ab *existere* intellectus in *esse* naturali & entitativo; secus vero in Deo: fiet inde, quod in nobis sit aliud *existere* entitativum & naturale intellectus intelligentis se; & aliud *existere* in *esse* intelligibili, per quod existit in hoc ordine verbum; secus vero in Deo.

Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam, quod non existit per eandem existentiam ordinis naturalis & entitativi cum alio, sed solum per eandem in *esse* intelligibili (ut in verbo creato contingit), erit ad summum eiusdem nature cum illo in *esse* intelligibili; non vero in modo essendi naturali & entitativo: & per consequens eius generatio tantum erit generatio in *esse* intelligibili (quod est esse generationem secundum quid); non vero in *esse* naturali (quod est esse generationem simpliciter). Et similitur, quod existens per eandem existentiam naturalem & entitativam, necnon intelligibilem, ac intellectus intelligens se ipsum, ex eo quod talis existentia est simul ipsissima existentia ordinis naturalis, & intelligibilis (ut in Verbo divino, & Patre æterno suam essentiam,

suamque intellectum comprehendente contingit), ibidem verbum procedet ut eiusdem nature, tam in *esse* intelligibili, quam in naturali & entitativo cum intelligente.

85. Quam confirmationem, & explanationem non obscure adduxit D. Thomas infra quest. 34. artic. 2. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod in nobis non est idem esse, & intelligere. Unde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram. Sed esse Dei est ipsum eius intelligere. Unde Verbum Dei non est aliquid accidens in ipso, vel aliquis effectus eius; sed pertinet ad ipsam naturam eius. Et ideo oportet, quod sit aliquid subsistens. Quia, quidquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damascenus dicit, quod Verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens: reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt anime.*

D. Thom.

§. II. Aliqua objectiones contra ea, quæ pro assertionem adduximus, & enodatio earum.

86. **N**E refert, si objicias primum, quod *intelligi* tantum est denominatio extrinseca in re intellecta, ac proinde etiam in verbo: ergo non poterit esse ipsa existentiæ verbi: liquidem existentia debet esse aliquid intrinsecum in re; quæ per illam existit.

Prima obiectio contra rationem D. Thomæ.

Respondetur, quod licet *intelligi* tantum sit denominatio extrinseca in re intellecta, quæ est obiectum exterius, & distinctum à verbo; & propterea tam cognitio creata, quam divina sint aliquid extrinsecum respectu prædicti obiecti: nihilominus prædictum *intelligi*, seu (quod in idem quoad præsens redit, ut ex dictis in 2. notabili numero 79. constat) prædictum *intelligere*, prout est contemplatio, ponit aliquid intrinsecum, nempe se ipsam, in obiecto interno, nempe, in ipso verbo per illud producto: quamvis hoc aliter contingat in creatis, & in divinis. Nam in creatis *intelligere*, prout est contemplatio rei intellectæ, necnon & ipsius verbi (iuxta ea, quæ disputat. præcedenti num. 95. diximus.) communicat se ipsam verbo tanquam forma, aut quasi forma suo subiecto, siue tanquam terminus suum terminabili, ex eo quod unitur illi per modum existentiam, ut ex ibidem dictis, & in 1. tomo tractatu 3. disput. 2. num. 105. & tractatu 4. disput. 11. num. 21. & deinceps patet. Ceterum in divinis *intelligere* communicatur Verbo per modum essentiam; & existentiam ipsius (ut ex dictis notabili 3. à numero 80. usque ad

Enodatur.

83. liquet) ac proinde tanquam quid cum illo identificatum, ita ut inter prædictam essentiam, & existentiam nulla sit distinctio, adhuc virtualis: ex eo quod in divinis eadem omnino est essentia, & existentia Verbi.

Explicatur solutio.

87 Diximus, quod *intelligere creatum, prout est contemplatio obiecti, ponit aliquid intrinsecum, nempe se ipsum, in obiecto interno, scilicet, in suo verbo.* Nam licet prædicta intellectio creata possit bipartiri in se ipsam, prout est dictum, & prout est contemplatio: atamè, prout est dictum, præsupponitur ad verbum, & non recipitur in illo, ut disputatione præcedenti numero 90. & sequentibus diximus: cæterum, quatenus est contemplatio, habet rationem existentiam respectu verbi considerati in esse intelligibili, & recipitur in illo tanquam in subiecto partiali. Sicut etiam, ut habet rationem existentiam intelligibilis, recipitur tanquam in subiecto totali in eodem verbo, & in specie intelligibili, ac intellectu, ut sunt unum per identitatem; nõ quidem in esse naturali; sed in esse intelligibili, iuxta ea, quæ in 1. tomo tractatu 3. disputatione 2. dubio 2. latè diximus.

Viderius illu- stratur exem- plis.

Nec debet esse mirum, quod eadem realiter intellectio secundum unam suam rationem petat aliquid amplius ex parte subiecti, quod non petit secundum aliam. Nam huius possunt plura adduci exempla remi istam non parùm elucidantia. Etenim gratia sanctificans, prout habet rationem auxilij in ordine ad actum amoris, & contritionis, non petit ex parte subiecti dispositionem aliquam; cum tamen, ut habet rationem naturæ, nequeat recipi connaturaliter in adultis, nisi media aliqua dispositione, scilicet, actibus charitatis, & contritionis. Et similiter anima rationalis, secundum quod dat primum gradum, solum recipitur in pura, & nuda materia; quamvis, ut tribuit posteriores gradus, recipiatur in eadem materia prima ut actuata per priores, ut nostri Complutenses in libris de Anima disputatione 2. numero 28. & deinceps, & in lib. de Generatione disputatione 2. numero 112. & 113. docent. Act tandem (ut multi probabiliter volunt) unio materiæ, & formæ, ut est receptio, & causalitas materiæ, petit ex parte subiecti solam materiam, in eaque solum modò recipitur; licet, quatenus est informatio, & causalitas formæ, recipiatur in ipsa forma, & una eum forma in eadem materia.

N. Cõplut.

Replica.

88 Nec etiam refert, si urgeas, quod *intelligi* est essentia verbi: ergo nequit esse

se existentia illius: liquidem essentia, & existentia verbi, sicut essentia, & existentia curvis rei creatæ, distinguuntur realiter.

Solutio;

Respondetur enim ex dictis, quod *intelligi*, prout præcisè dicit esse obiectum actu, & ex proprijs meritis terminans intellectionem, pertinet ad rationem verbi: ita quidem, ut verbum sic sumptum sit quoddam quasi concretum coalescens, aut quasi coalescens ex natura in verbo representata, tanquam ex ratione primaria, & formalissima; & ex quodam modo, aut quasi modo pertinente ad ordinem intelligibilem, & correspondente modo intelligibili habituali, quem, ultra naturam representatam, importat species intelligibiles, & distincto ab illo penes maiorem actualitatem intra prædictum ordinem. Et propterea verbum, quatenus dicit prædictum modum, seu, ut concipitur adæquatè, quatenus coalescens ex ratione primaria, & ex hoc modo, habet esse actu intellectum, seu esse actu, & ex proprijs meritis terminans intellectionem. Cæterum *intelligi*, prout dicit ipsum *intelligere*, quatenus habet rationem contemplationis, & ultimæ actualitatis respectu verbi, ac proinde quatenus, propter rationem numero 79. explicatam, significatur passivè, sortitur rationem existentiam respectu eiusdem verbi.

89 Nec etiam obest, si secundò obijciatur, quod materia, & forma habent unum

Secunda ob- iectio.

& idem esse existentiam in sententia Thomistarum: & nihilominus non habent eandem essentiam: ergo non rectè inferitur à Thomistis, Verbum habere eandem essentiam cum suo principio, nempe, cum Patre producente illud, ex eo quod utriusque essentia existit per eandem existentiam, nempe per *intelligere*.

90 Occurrit Vazquez, quod omnia, quæ idem esse participant, censentur inter se idem, ac proinde habere eandem naturam; nisi idem esse participant tanquam partes alicuius totius; ut corpus, & anima participant esse hominis. Quare, cum intellectio, & verbum in Deo habeant idem esse, nec sint partes alicuius totius, propterea sunt eiusdem essentiam, & solùm differunt penes modum habendi eandem essentiam.

Solutio Vaz- quez.

91 Cæterum hæc solutio non placet: Quoniã, si præcisè intelligatur de parte strictè dicta, & distincta realiter à suo toto, tunc eo ipso falsitatis convincitur. Quoniam attributa Dei non sunt partes hoc modo: & tamen, licet existant per eandem existentiam, per quam essentia Dei existit, ut ex dicendis in hoc eodem tractatu disputatione 7.

Reijciatur

numero 31. & sequentibus constabit, nihilominus non sunt, formalissimè loquendo, ac proinde absque distinctione virtuali, eiusdem essentia, & rationis, tam inter se, quam cum natura diuina. Si verò prædicta solutio intelligatur de parte latius sumpta, seu de omni eo, quod conuenit ad vnum per se constituendum, tunc etiam est falsa: liquidem personæ diuinæ sunt hoc modo partes, vt potè concurrentes ad constituendam Trinitatem, quæ est vnum per se: & nihilominus Verbum diuinum, & Pater existentes per eandem existentiam habent etiam inter se vnicam essentiam, scilicet naturam diuinam, ita vt eadem prorsus natura, & essentia in ratione talis sit in ambobus.

Vera et nota. 2. Quare: melius occurritur huic objectioni ex dictis. Nam licet materia, & forma existant per eandem indivisibilem existentiam, vt nostri Complutenses in lib. Physicorum disputatione 3. numero 48. optimè explicant: attamen prædicta existentia non est per se primò debita materię, aut formæ, verbi gratia equi, sed toti composito, vt prædicti Complutenses disputatione citata numero 55. & deinceps expendunt: ac tandem prædicta existentia in creaturis non spectat ad vnam & eandem omnino lineam essentia, ex eo quod linea ista est in eis imperfecta, & truncata; sed pertinet ad aliam lineam realiter partialiter saltem distinctam, vt idem Collegium Complutense disputatione relata numero 64. docuit. Et propterea ex hoc, quod materia, & forma existant per eandem existentiam, non rectè inferitur, quod habeant eandem essentiam: quia, vt hæc illatio esset legitima, requirebantur duo illa, quæ in materia, & forma deficere diximus. Quare: cum essentia Verbi diuini existat per existentiam Dei, tanquam per existentiam per se primò prædictæ essentia debitam, ex eo quod talis existentia pertinet ad suam lineam, vt à numero 80. vsque ad 83. diximus, consequens est, vt ex eo, quod Verbum in diuinis existat per eandem existentiam, per quam existit Deus, siue Pater æternus, optimè colligatur, habere eandem essentiam cum illo.

Tertia obiectio. 23. Ex quo etiam fit, nihil obesse, si tertio obijcias, quod Spiritus Sanctus secundum id, quod habet, vt est terminus suæ processionsis, existit per existentiam Dei: & nihilominus, quatenus est terminus prædictæ processionsis, non habet naturam diuinam: alioqui non minùs procederet vt filius, quam Verbum: ergo &c. Maior, in qua est difficultas, probatur ex eo, quod omnia, quæ sunt in diuinis, existunt per eandem indivisibilem existentiam, vt infra lo-

co nuper citato dicemus, & constat ex his, quæ in primo tractatu 3. disputatione 4. num. 7. & deinceps diximus. Cumque cuiuslibet terminus productio per se primò per aliquam actionem, communicetur per illam existentiam, fit inde, vt Spiritui Sancto, quatenus est terminus per se primus suæ processionsis, communicetur existentia Dei.

Confirmatio

Potestque hæc obiectio confirmari, & explicari in diuinis attributis, quorum ratio formalis est virtualiter distincta à ratione formali naturæ diuinæ: cum tamen, iuxta nuper dicta, debeant existere per existentiam Dei. Quæ confirmatio habet adhuc maiorem vim in attributis intellectualibus, vt in Scientia, & alijs, quæ existunt per intelligere constitutum Dei, tanquam per existentiam ordinis intelligibilis: cum tamen sint distinctæ rationes formales, ac ipsum intelligere, per quod hæc existunt.

Ex dictis igitur hæc obiectio cum sua confirmatione manet soluta. Quoniam existentia non communicatur attributis, tanquam quid eis per se primò debitum, nec tanquam aliquid pertinens ad eorum lineam; sed existunt per existentiam per se primò debitam naturæ diuinæ, & secundò eidem attributis communicatam; & non vtrunque, sed tanquam per aliquid extra eorum lineam, & pertinens ad lineam naturæ diuinæ. Et similiter rationi formali Spiritus Sancti, vt est terminus formalis suæ processionsis, id est, vt dicit impulsus, seu amorem perfectissimum intra lineam impulsus, & amoris, non communicatur existentia diuina tanquam rei, cui per se primò debeatur, nec tanquam quid ad eius lineam spectans.

Aliiter occurritur.

24. Adde esse valde probabile (de quo infra) quod Spiritui Sancto ex vi processionsis nõ comunicatur, adhuc tanquam secundario (vt sic dicamus) perfectibili, existentia Dei: ita vt illa processio se ipsa formalissimè secundum id præcisè, quod dicitur intra propriam lineam, & à se ipsa pertingat ad illam communicandam; sed comunicatur ei talis existentia secundum illa, quæ prædicta processio identicè dicit: ex eo quod, tam ipsa, quam terminus per illam procedens, sunt intra Deum, & propterea identificantur cum existentia diuina, & existunt per illam. Non secus (proportione tamen seruata) ac eidem Spiritui Sancto, vt est terminus formalis suæ processionsis, non comunicatur per illam essentia diuina: & ideo non est Deus ex vi processionsis; sed id tantum ei conuenit materialiter, & quia illa processio est intra Deum, ac proinde identificatur cum Deo. Quod

idem

idem cum proportione de attributis diuini, vt dimanantibus per emanationem virtualem ab essentia diuina, dicimus. Ceterum Verbo diuino ex vi suæ processionis communicatur *existere* diuinum: quia pertinet ad lineam suæ essentia, & natura.

Vnde non est alicuius momenti id, quod obijcit Iunior quidam, nimirum, quod cuius termino per se primò productio per aliquam actionem debet ex vi productionis communicari existentia: alioqui talis productio non esset vera & realis, extrahensque terminum extra suas causas, aut quali causas.

Hæc igitur obiectio non est alicuius momenti. Nam in schola D. Thomæ satis est ad veram & realem productionem, quod communicet essentiam actualem, & quod ratione nexus, siue ab intrinsecò, siue ab extrinsecò prouenientis cum alia actione, aut ratione alicuius alterius communicetur termino productio existentia; siue hoc contingat ex vi eorum, quæ prædicta productio ex vi propriæ lineæ præcisè sumptæ affert; siue ex vi alterius actionis connexæ aliquo modo cum ea, quæ ad essentiam actualem, aut rationem formalem alicuius ei communicandam præcisè terminatur; siue ex vi illorum, quæ per se identicè affert, vt in præsentis contingit. Et ita ex vi productionis humanitatis Christi Domini, seu ex vi actionis terminatæ ad communicandam illi propriam entitatem naturalem, non fuit ei communicata existentia, vt multi ex Thomistis valde probabiliter volunt: ex eo quod prædicta humanitas existit per existentiam increatam Verbi: & per consequens existentia illa fuit communicata per actionem vitiuam Verbi cum humanitate.

Et similiter (vt nostri Complutenses in lib. Physicorum disputat. 4. numer. 40. notarunt) quando species Sacramentales comburuntur, aut ex illis generantur vermes, tunc in puncto, verbi gratia combustionis, quando agens naturale introducit ibidem formam ignis, producitur à Deo ex vi præcedentis miraculi noua materia prima per conuersionem specierum Sacramentalium in ipsam: & tamen ex vi illius conuersionis terminatæ solùmmodò ad materiam primam nequit ei communicari existentia: ex eo quod prædicta materia non est capax existentia, nisi mediante forma substantiali, vt iidem Complutenses in prædictis libris disputat. 3. numero 70. & sequentibus probant: ac proinde illa sola actio, quæ vnit formam cum materia, quæque debet esse nexa cum priori illa actione terminata ad materiam, tribuit

eidem materiæ, quòd existat per existentiam sibi debitam, nempe, per existentiam formæ. Et ideo ibidem satis est ad realem illam conuersionem specierum Sacramentalium in materiam primam denuò productam, quòd, vt hic & nunc fit, & inspectis omnibus, habeat nexum cum aliqua alia actione, quæ ibidem introducat formam, & communicet existentiam.

§. 3. *Alia obiectioes contra eandem assertionem, & responsio ad illas.*

NEc præterea obstat, si quartò obijcias, non rectè inferri, quòd *intelligere* diuinum, quòd est ipsa essentia, & existentia Dei, pertineat ad lineam essentia Verbi diuini, ex eo quòd essentia Verbi est esse obiectum actu terminans diuinam intellectionem, estque simul actualitas purissima: ergo, cum tota structura rationis D. Thomæ, quam defendimus, hinc pendeat, fiet inde, vt, euanescente hoc fundamento & illatione, etiam ratio ipsa euanescat. Antecedens autem probatur. Nam etiam diuina bonitas habet essentialiter esse obiectum actu terminans volitionem diuinam, estque actus purus intra suam lineam: & nihilominus volitio Dei non pertinet ad lineam diuinæ bonitatis: ideoque volitio, & bonitas Dei non identificantur inter se absque distinctione virtuali: ergo, ex eo quòd essentia Verbi consistat in *intelligere*, seu in hoc, quòd sit obiectum actu terminans intellectionem, sitque actualitas purissima intra tuam lineam, non rectè colligitur, quòd *intelligere* Dei pertineat ad prædictam lineam.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem, concessio antecedenti, negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam sicut hoc est proprium primæ & fontalis lineæ, quæ est in diuinis, nempe, lineæ naturæ, vt intra eam contineatur proprium, & formalissimum obiectum illius, vt in 1. tomo tractatu 3. disputat. 3. numero 18. & deinceps, & disputat. 4. numero 54. & 55. diximus: & propterea essentia diuina, quæ est prima & fontalis linea consistens in ipso *intelligere*, est simul intra suam lineam ipsa intellectio, & obiectum per se primò intellectum. Ita Verbum, quòd est terminus per se primò productus per *intelligere* essentiale constitutum Dei, habet hoc peculiariter, vt ad lineam suæ essentia pertineat, quòd

Replica cur. Iusd. Iunioris.

Fitobuiam.

Quarta obijctio.

N. Complut.

Dilatant?

si obiectum ad intellectum, & ipsum *intelligere* sui: ac prout sit ratio suæ essentia terminus, & obiectum formale diuinae intellectiois: & simul sit ipsum *intelligere* Dei; quamuis hoc ipsum non habeat nisi communicatum ab alio, nempe à Patre. Ratio autem, ob quam, hoc ipso quod Verbum diuinum sit terminus per se primò productus per intellectioem essentialem tanquam per rationem producendi, debet necessariò includere intra lineam suæ essentia, quod sit obiectum actu intellectum per illam, & quod sit ipsa intellectio, constat ex his, quæ dubio præcedenti à num. 61. vsque ad 64. & à num. 67. vsque ad 76. diximus, & patebit amplius ex illis, quæ conclusione 2. huius dubij asseremus.

Replica

97 Nec obest, si veritas, quod est esse Verbi diuini consistat in *intelligi*: atamen *intelligi* illud non est essentialis, sed personale: ergo ex hoc, quod tale *intelligi* conueniat ipsi ex vi suæ processiois, non sequitur, ex vi illius formaliter conuenire eidem Verbo essentiam Dei.

Confirmatio

Confirmatur. Quia *intelligi*, quod conuenit Verbo, consistit in hoc, quod sit obiectum secundarium intellectus Diuini. Nā sicut verbum creatum est obiectum per se primum intellectiois: quia obiectum non habet, unde sit ex se actu intellectum, seu terminans actu intellectioem; sed id habet ratione verbi: ita e contra accidit in diuino: quia essentia diuina, quæ est obiectum intellectiois, habet, unde sit ex se actu intellectum, seu actu terminans intellectioem: ergo, cum essentia Dei sit obiectum per se primum intellectiois diuinae, non rectè inferitur, communicari Verbo essentiam Dei, ex eo quod communicetur illi prædictum *intelligi*.

Respondetur ad replicam.

Respondetur enim distinguendo antecedens. *Intelligi illud non est essentialis, sed personale*: id est, non est præcisè essentialis, concedatur: id est, habet aliud *intelligi* personale, in quo eius natura consistat, præter *intelligi* essentialis supra explicatum, modificatum tamen per personalitatem Verbi, negetur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ex antecedenti quoad id, quod à nobis conceditur, tantummodò inferitur, habere eandem essentiam cum Patre, modificatam tamen per relationem, & personalitatem Verbi, seu per hoc, quod est esse acceptam (modo iam insinuato) à Patre.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem verò respondetur distinguendo etiā antecedens. *Consistit in hoc, quod sit obiectum secundarium intellectus diuini*; quoad id, quod dicit ex parte modi habendi ipsum *intelligi*, siue quoad

personalitatem; transeat: quoad *intelligi*, quod modificatur per illum quasi modum, seu personalitatem, negetur. Et deinde neganda est consequentia. Quia, vt esset legitima, requirebatur, quod antecedens in priori sensu esset verum.

98 Ex quo etiā amplius patet, quomodo nihil obstat ad hoc, vt productio Verbi diuini sit generatio, id, quod in confirmatione vitium argumenti dubij præcedentis adductum est, scilicet, quod si essentia Verbi diuini consistit in *intelligi*, seu in hoc, quod est esse obiectum actu terminans intellectioem, non consistit formalissimè in ipso *intelligere*, neque ex vi processiois communicabitur ei per se primò prædictum *intelligere*, in quo potissimè consistit natura Dei; sed tamen hoc, quod est esse obiectum actu intellectum: & per consequens eius processio non erit generatio.

Vltima obiectio.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Tum quidem propter illa, quæ dubio præcedenti in solutione prædictæ confirmationis diximus. Tum etiā: quia sicut verbum creatum representans, v.g. hominem, indispensabiliter includit, tamen eundem hominem sub modo essendi representatiuo, quàm esse obiectum actu intellectum: & nihilominus, facta collatione inter hæc duo, tunc potissima ratio illius est, quod prædictum verbum sit homo, sub modo tamen essendi representatiuo; licet etiam habeat indispensabiliter, quod sit obiectum actu intellectum: ita, licet Verbum diuinum habeat naturam sui obiecti primarij, nempe Dei, sub esse intelligibili, & entitatiuo, ex eo quod est verbum perfectissimum, ac proinde perfectissimo modo habens naturam prædicti obiecti; & insuper conueniat ei essentialiter, quod sit obiectum actu intellectum: nihilominus, facta collatione inter hæc duo munera, tunc potissima eius ratio consistit in ipso *intelligere*. Maximè: quia hoc, quod est esse obiectum actu intellectum, competit ei ob rationem generalem verbi: quamuis cum hoc stet (vt id etiā obiter dicamus), quod sit sua disparitas inter verbum creatum representans hominem, & inter Verbum diuinum: quod homo sub esse naturali, secundum quam rationem est obiectum sui verbi, non est obiectum essentialiter intellectum; sed hoc tamen conuenit ei, prout est in verbo: ceterum obiectum formale representatum per Verbum diuinum, scilicet natura Dei, habet etiam sub modo essendi naturali, &

Occurritur ex dictis.

prout est in se ipsa, esse obiectum essentialiter intellectum; licet hoc non sit eius potissimum munus.

§. IIII. Explicatur secundum caput, ex quo ratio D. Thomæ suam efficacitatem habet.

Secunda con- clusio

Dicendum est secundò, rationem D. Thomæ esse ex alio capite efficacem, nempe, ex eo quòd terminus formalis, & per se primus alicuius productionis vniuoçæ, & principium immediatum illius debent esse eiusdem rationis. Assertio hæc satis indicatur ab Angelico Doctore in hoc articulo, vbi, vt ostenderet, Verbum in diuinis procedere in identitate naturæ, & eius processioem esse generationem, adduxit hæc duo principia, nimirù, quòd Verbum procederet per *intelligere* Dei, id est, tanquam per productionem, & vim producendi (modo tamen supra explicato): & quòd prædictum *intelligere* est, non solum identicè, sed formalissimè ipsum *esse* & *essentia* Dei: vt inde colligat, etiam Verbo communicari ipsum *esse* & *essentiam* diuinam, esseque eiusdem essentia cum Deo illud producente: quia terminus per se primus alicuius actionis vniuoçæ (qualis est processio Verbi) & ratio immediata producendi ipsum debent esse eiusdem rationis.

Ratio D. Th.

Confirmatur, & dilucidatur amplius

Confirmatur, & explicatur primò ex ijs, quæ dubio præcedenti dicebamus. Quoniam processio Spiritus Sancti per se primò terminatur ad comunicandum illi rationem impulsus, & amoris diuini, seu impulsus perfectissimi intra suam lineam: ex eo quòd principium quo immediatum talis productionis est ipsa diuina voluntas per modum æus purissimi, seu ipse amor diuinus, & essentialis, quo Deus seipsum diligit, & processio hæc est vniuoçæ: ergo in processione vniuoçæ optimè ex ratione formalis principij immediati quo colligitur ratio formalis termini per se primi: ergo, ex eo quòd principium immediatum quo productionis Verbi sit ipsum *intelligere*, in quo consistit *esse* & *essentia* Dei, & hæc processio sit vniuoçæ, optimè colligetur, Verbum procedere in identitate naturæ & essentia cum Deo. Ac tandem, cum etiam procedat per modum viuente à principio viuente coniuncto, optimè etiam colligetur, eius processioem esse generationem.

Confirmatur secundo.

Confirmatur, & explicatur secundò. Nam in creaturis generatio substantialis, prout est actio, non distinguitur ab alteratione præcedenti: & terminus eius primarius in executione est accidens, vt satis luculenter nostri Complutenses in lib. de Generatione disput. 2. à num. 15. vsque ad 19. ostendunt: & hoc non ob aliud, nisi quia substantia creata non est immediatè operatiua, & principium immediatum opera-

N. Complut.

di, nec non terminus per se primus executionis debent esse eiusdem rationis, vt locis nuper relatis prædicti Cõplutenses probant. Ideoque D. Thomas quæst. vnica de Anima art. 2. sic inquit. *Si verò est aliquod agens, quod directè & immediatè sua actione producat substantiam, sicut nos dicimus de Deo, qui creando producit rerum substantias: huiusmodi agens agit per suam essentiam, & sic non erit in eo aliud potentia actiua, & eius essentia: ergo in creaturis optimè inferitur, terminum primarium processioem, saltè vniuoçæ, & principium immediatè operatiuum respectu illius debere esse eiusdem rationis: ergo in diuinis Angelicus Doctor optimè intulit, Verbù diuinum, & Patrem habere eandem naturam: ex eo quòd principium quo immediatè productiuum respectu illius est *intelligere* Dei, quod est ipsum *esse* & *essentia* Dei: siquidem, vbi non est specialis ratio oppositum suadens, qualis in præsentis non reperitur, debemus diuina ad instar eorum concipere, quæ in creaturiscernuntur: ac proinde, cum prædictum Verbum (vt nuper dicebamus) procedat etiam vt viuens à principio viuente coniuncto, non poterit non eius processio esse generatio. Circa fundamentum tamen huius confirmationis videantur ea, quæ nostri Complutenses locis citatis docent.*

D. Thomæ

N. Cõplut.

Confirmatur tandem. Nam, vel processio Verbi est processio vniuoçæ, vel æquiuoçæ? Si primum: ergo terminus per se primus illius, nempe Verbum, erit eiusdem rationis cum principio proximo quo productiuo ipsius: siquidem ad processioem vniuoçam hoc desideratur, vt inductiuè constet. Secundum autem dici nequit. Quoniam, et si processio æquiuoçæ dicat in principio productiuo perfectionem, arguit tamen imperfectionem in termino producto: ex eo quòd non adæquat vim, & perfectionem sui principij: ergo nulla processio in diuinis potest esse æquiuoçæ.

Confirmatur vltimo

101 Nec refert, si obiecias, quòd ex vi huius rationis, & fundamenti illius non colligitur, Verbum diuinum ex vi processioem procedere, vt habens naturam diuinam sub conceptu naturæ: ergo ratio D. Thomæ non est sic intelligenda, nec in hoc fundamento innitur. Consequentia patet. Quia ratio Sancti Doctoris eo tendit, vt probet, Verbo diuino communicari ex vi processioem naturam diuinam. Antecedens autem probatur. Quia principium proximum huius processioem, si cum processioem sumatur, nempe in ratione principij proximi, non dicit naturam diuinam sub conceptu naturæ: siquidem conceptus naturæ diuinæ vt talis dicit fecunditatem radicalem; non verò immediatè tantummodo

Obiectio est contra hanc explanationem

de eiusdem naturæ: ergo, ex eo quod Verbum diuinum, & eius principium immediatum sunt eiusdem rationis ex vi processionsis, seu comunicetur ei principium immediatum quodalis processionsis, nēpe *intelligere Dei*, non colligitur, communicari eidem naturam diuinam sub conceptu naturæ.

Confirmatio

Confirmatur. Nam etsi visio beata cum præcisione, & formaliter sumpta sit participatio intellectiōnis essentialis Dei præcise acceptæ: nihilominus, si cum prædicta præcisione sumatur, non est participatio naturæ diuinæ sub conceptu naturæ: ex eo quod per ipsam formaliter consideratam tantummodo participatur *intelligere* essentialis Dei; non verò ipsa radix intelligendi, & videndi eundem Deum: ergo pari ratione non comunicabitur Verbo natura diuina, ex eo quod comunicetur ei *intelligere* diuinum, quod est principium proximum quo respectu productionis illius: quia ex vi illius non comunicatur ei ipsa radix intelligendi.

Enodant ob
scitio.

102 Respondetur enita negando antecedens. Et ad probationē dicendum est, quod licet natura diuina sub conceptu naturæ dicat, tam fecunditatem proximam, quam radicalem, seu (quod in idem quoad præsens redit) tam vim radicalem, & proximam ad intelligendum, quam ipsum *intelligere*: artamen hæc pertinent ad vnam & eandem lineam, & non distinguuntur adhuc virtualiter; sed solum ex parte nostri modi concipiendi: & ita, ex eo quod Verbo comunicetur essentia diuina, vt habet rationem principij proximi quo, nēpe, vt dicit ipsum intellectum, & *intelligere* diuinum, optime colligitur, comunicari eidem vim radicalem ad intelligendum: quia omnia hæc pertinent ad vnam & eandem lineam, & comunicatio ad intra in diuinis, per quam aliquid comunicatur alicui vt ei, cui per se primo fit talis comunicatio, per se & ab intrinseco petit, quod sit secundum adæquatam rationem lineæ, quæ comunicatur.

Dicimus in
ter processio
nem Verbi,
& Spiritus S.
c.

Vide in hoc cernitur manifestum discrimen inter processionem Spiritus Sancti, & Verbi diuini: quod in processione Spiritus Sancti non colligitur ex communicatione eius, quod habet in Patre, & Filio rationē principij proximi spirandi, comunicari ipsi ex vi processionsis principium radicale, quo Pater, & Filius spirant; sed solum comunicari illi totam lineam diuinæ voluntatis: & hoc non ob aliud, nisi quia principium proximum quo, nēpe voluntas, & principium radicale quo, nimirum diuina natura, non pertinent ad vnam & eandem lineam. At in processione Verbi contra

res se habet: & ita, ex eo quod illi tanquam primo, cui fit comunicatio, debeat comunicari id, quod in Patre habet rationem principij quo proximi respectu productionis Verbi, optime colligitur, comunicari eidem id, quod in ipso Patre habet rationem principij radicalis.

Potestque hoc magis declarari, ex eo quod id, quod habet rationem principij quo proximioris est ipsum *intelligere Dei*, quod est quasi gradus actualior, & differentialis diuinæ naturæ: constat autem quod ei, cui ex vi processionsis comunicatur gradus quasi differentialis naturæ, debet comunicari id, quod habet rationem naturæ sub conceptu naturæ, quoties talis comunicatio est ex omni capite connaturalis, & necessaria, vt in præsentis contingit. Sicut hoc ipso, quod per processionem per voluntatem comunicetur Spiritus Sancto omnino connaturaliter, ac proinde vt termino per se primo illius comunicatiōnis, ipsum *velle* actuale Dei, quod secundum hanc rationem est vltima actualitas huius lineæ, & hæc processio sit omnino necessaria, & perfectissima intra tuam lineam, debet ei comunicari, quicquid ad hanc lineam pertinet.

Roboratur
solutio

103 Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia visio creata beatorum non est comunicatio omnino connaturalis intellectiōnis essentialis Dei; nec comunicatio vniuersa eiudem; nec tandem petit, quod comunicetur ei adæquatè linea intellectiōnis: ex eo quod tantum est comunicatio analogi, inadæquata, & per participationem: & ita prædicta visio formaliter, & cum præcisione sumpta non est adhuc participatio Dei sub conceptu naturæ: ac proinde, ex eo quod per illam comunicetur per participationem intellectiōnis essentialis Dei, non sequitur, comunicari, & participari in ipsa formaliter considerata naturam diuinam sub conceptu naturæ: secus verò contingit propter oppositam rationem in productione Verbi diuini, dū comunicatur ei intellectiōnis essentialis, quæ in Patre, vltra hoc, quod est habere rationem productionis actiuz respectu eiusdem Verbi, sortitur etiam rationem principij quo proximi respectu productionis illius.

Corripit con
firmatio.

S. V. Declaratur tertium caput efficacitatis rationis D. Thome.

104 Dicendum est tertio, rationem prædictam Angelici Doctoris habere etiam suam vim ex alio capite, nimirum, ex eo quod principium intelligendi, intellectiōnis, & verbum omnino connaturaliter.

Tertio con
clauso expli
cans ex alio
capite vim
rationis D.
Thome.

natura.

turaliter tendentia in suum obiectum debent conuenire in eodem immaterialitatis gradu. Assertionē hanc tueri tenentur omnes discipuli D. Thomæ, quos tomo 1. tractatu 2. disput. 2. dubio penultimo retulimus, & apertè colligitur ex 15, quæ docuit D. Thomæ supra quæst. 12. art. 2. & 4. Probatur assertio. Quomā, hoc ipso quod intelligens, intellectio, & verbum debeant conuenire in eodem immaterialitatis gradu, vt loco nuper citato, & dubio 7. ac 8. eiusdem disputationis diximus, oportet, quod, si intelligere Dei est non solum identicè, sed formalissimè ipsum esse Dei, vt etiā nos in eodem tomo tractatu 3. disput. 4. num. 43. asseruimus, ac proinde attingit supremum immaterialitatis gradum consistentem in hoc, quod sit suum esse, vt D.

D. Thom.

D. Thom.

Thomas locis citatis explicat, tunc etiam verbum per talem intellectiōnem productum attingat hunc eundem gradum, sicque suum esse: ergo eo ipso Verbum diuinum habebit ex vi processionis naturam diuinam consistentem in hoc, quod sit suum esse: siquidem (vt dicebamus) verbum omninō connaturale intelligenti debet habere ex vi suæ processionis eundem gradum immaterialitatis cum illo: ac proinde, cum Verbum diuinum habeat vnā cum hoc procedere per modum viuētis à principio viuente coniuncto, vt dubio præcedenti ostēdimus, non poterit non eius processio esse generatio.

Confirmatur

105 Confirmatur. Nam ex eo processio Spiritus Sancti non est generatio, quia licet uoleas vt talis, necnon uolitiō, & terminus per eam productus debeant conuenire in eodem gradu immaterialitatis; nihilominus uolens quatenus talis, id est, vt constituitur in ratione uolentis per uolitiōnem, aut uolitiō ipsa non pertinguat ex vi suæ lineæ ad tantum immaterialitatis gradum, quod ex vi suæ, & suæ lineæ sit suum esse; sed id habent identicè. Et propterea, licet Spiritui Sancto ex vi suæ processionis communicetur uolitiō essentialis quoad id, quod est suæ lineæ; non tamen ideirō communicatur ei ex vi suæ processionis, quod sit suum esse, ac proinde nec natura diuina: ergo cum intellectio essentialis Dei, quæ est principium quo productiois Verbi, sit suum esse, & Verbum debeat conuenire in eodem immaterialitatis gradu cum illa, oportet, quod communicetur ei ex vi suæ processionis, quod sit suum esse, & natura diuina in hoc consistens, eiusque processio sit generatio.

Obiectio.

105 Nec refert, si dicas, quod, etsi verbum omninō connaturale, quod est obiectum per se primū intellectum per intellectio ac n, necnon intellectio, & intelligens

quatenus tale debeat conuenire in eodem immaterialitatis gradu, non tamen uerbum, quod est secundariō intellectum: sed Verbum in diuinis est obiectum secundariō intellectum: ergo &c. Maior patet. Nam, vt nostri Complutenses in lib. de Anima disput. 21. num. 42. & deinceps docent, & probant ex D. Thoma, necnon ratione ex ipso desumpta, uerbum in creatis est obiectum per se primū intellectum, & ratione eius obiectum exterius intelligitur: & propterea cōuenientia in gradu immaterialitatis debet etiam esse inter intellectiōnem, intellectum, & uerbum productum omninō connaturale: hoc autem non petitur inter intellectum, intellectiōnem, & uerbum, quod non est obiectum per se primū intellectū; sed tantum secundariō intellectum: ex eo quod, sicut a ratione obiecti per se primū intellectiōnis deficit: ita à cōuenientia in gradu immaterialitatis. Et ideō, licet attributa sint obiecta secundaria diuinæ intellectiōnis; non tamen conueniunt cum ea in gradu immaterialitatis ex vi suæ lineæ: siquidem non sunt suum esse absque distinctiōne uirtuali (vt in 1. tomo loco statim referendo asseruimus). Minor autem satis liquet. Quoniam, vt in eodem tomo tractatu 3. disput. 3. num. 17. & deinceps diximus, obiectum per se primū diuinæ intellectiōnis tantum est diuina essentia.

N. Cōplut.

Solutio.

107 Non itaque hoc refert. Nam maior neganda est. Et ad probationem dicendum, quod hoc, quod est uerbum debere conuenire in gradu immaterialitatis cum intellectu, & intellectiōne, oritur ex duplici capite, quorum quodlibet infert cōuenientiam in prædicto gradu. Nam oritur, tum, ex eo quod uerbum sit obiectum per se primū intellectum: tum etiā, ex eo quod sit terminus per se primus procedens per processionem diuinam, & intra Deum manentem, nempè, per intellectiōnem: nam eo ipso est terminus processionis uniuocæ, & ad ordinem intelligibilem pertinentis: & ille perit eundem gradum immaterialitatis cum suo principio, necnō cum intellectiōne, si sit terminus omninō connaturalis. Vnde: quia Verbum indiuinis habet hoc uultimum caput: propterea debet conuenire in eodem immaterialitatis gradu cum Deo intelligente, & intellectiōne primordiali, & constitutiua diuinæ naturæ, quæ est principium quo suæ processionis.

Potestque hoc explicari exemplo Spiritus Sancti, ut est terminus processionis per uoluntatem. Nam, si ceterū secundum id, quod habet ex vi processionis adæquatè sumptū, non sit obiectum per se primū amatum à Deo: quia sicut sola diuina essentia est obiectum per se primū intellectiōnis Dei: ita

ita

ita ipsa sola, vt bona bonitate diuina, est obiectum perfecte primo amatum per voluntatem Deumihilominus, quia Spiritus Sanctus, vt est amor Dei perfectissimus, & perfectissimè spiratus, habet esse terminu per se primum processionis per voluntatem, idcirco debet conuenire in eodem immaterialitatis gradu cum diuina voluntate, & voluntione: quamuis gradus iste ex vi suæ lineæ, & præcise sumptus (vt id obiter dicamus) non sit ita perfectus, ac gradus immaterialitatis diuinæ essentia, seu intellectio- nis essentialis Dei; sed sit gradus, aut quasi gradus non ita perfectus, ad gradum tamen diuinæ essentia reducitur pertinens.

§. VI. *Offenditur vltimum caput, ex quo ratio D. Thomæ suam efficacitatem sortitur.*

Vltima con- cluso expli- cans ex alio principio vim rationis D. Th.

108 **D**icendum est vltimò, ratione D. Thomæ inniti huic princi- pio, nimirum, quòd *intelligere* perfectissi- mum producit verbum summè idem cum suo principio: & ex eo optimè deducere intentum. Assertionem hanc tueti tenen- tur discipuli D. Thomæ, vt ex infia dicen- dis patebit. Ratio autem illius multaties est à nobis tacta, & art. 4. huius quaestio- nis ampliùs examinabitur: nunc autem ad hanc breuem formam reducitur. Quoniam, cum intellectio ex vi sua, & modo alibi tacto, producat terminum, qui sit aliquomodo idem secundum suam naturam cum suo prin- cipio, nempe, in esse intelligibili, oportet, vt per intellectio- nem perfectissimam producat perfectè idem in natura: sed vbi *intelligere* est esse, seu ipsa essentia intelligen- tis, vt in Deo contingit, ibi intellectio est omnium perfectissima, quippe quæ eo ipso dicit omnem perfectionem suæ lineæ: ergo ibi producat verbum, quod sit omnino, & perfectè idem in natura cum intelligente: & per consequens, cum tale verbum (vt sæ- pè etiam diximus) sit viuens procedens à viuente coniuncto, nihil ei deficiet ad hoc, vt eius processio sit generatio viuentium.

Confirmatur ex D. Th.

109 **P**otestque hæc ratio confirmari ex illis, quæ S. Doctor art. præcedenti ad 2. do- cet his verbis: *Manifestum est enim, quòd quanto aliquid magis intelligitur, tanto conce- ptio intellectualis est magis intima intelli- genti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc, quòd actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellectu. Vnde cum di- uinum intelligere sit in fine perfectionis, vt su- præ dictum est, (nempe quaest. 14. art. 2. vbi Angelicus Doctor dixit, prædictum intel- ligere esse actum purum: ac proinde quòd est ipsum esse Dei) necesse est, quòd Verbum diuinum sit perfectè vnum cum eo, à quo pro- cedat, absque omni diuersitate.*

DUBIUM III.

Verum adeò processio Verbi diuini sit formalissimè gene- ratio, vt ipsa ratio formalissi- ma prædicti Verbi sit for- malissima ratio

Filij?

110

VAMVIS dectio huius dubij nõ difficulter exijs, quæ dubijs præcedètibz diximus, colligatur: quia tamen,

quæ hucusque dicta sunt, non parùm ex adducendis in hoc dubio elucidabuntur, propterea præsens dubium adijcimus.

§. I. *Vera D. Thomæ sententia.*

111

Dicendum ergo est, processio- nem Verbi in diuinis esse generationem, ita vt ratio formalissima Verbi diuini sit ratio formalissima Filij ex parte rei conceptæ, seu absque distinctione etiam virtuali; quãuis ex parte nostri modi concipiendi distinguan- tur.

Conclusio

Explicatur. **E**tenim, sicut essen- tia diuina est actus quidam eminentissi- mus, & propterea simul habet rationem prin- cipij radicalis, & proximi ad intelligendũ, necnon rationem speciei intelligibilis, & intellectio- nis absque distinctione virtuali: quia hæc omnia spectant ad vnã & ean- dem lineam; quãuis solùm differant ex par- te nostri modi concipiendi: non quidem ex eo quòd omnia ista sint synonyma: alio- qui diuina essentia non esset actus eminenti- ssimus; sed quia significant plura munera inæquata eiusdem prorsus essentia ad eandem lineam spectantia. Nam, cum præ- dicta essentia sit adeò eminens, non potest vno & eodem nomine, neque vno & eodẽ munere adæquatè exprimi; sed debet pluri- bus, & distinctis nominibus significari, plu- raque munera inæquata in illa denotari ad hoc, vt maxima eius perfectio exprima- tur; licet hoc non procedat ex distinctio- ne, adhuc virtuali, prædictæ essentia, sed ex eminentia illius. Quia, vt in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n. 69. diximus, sola eminentia, quæ aliquid æquiualeat pluribus pertinentibus ad eandem lineam, nõ sufficit ad distinctio- nem

nem virtuale, sed requiritur, quod æquiualeat pluribus, ut pluribus, id est, pertinentibus ad distinctas lineas.

Ita in præfenti maxima eminentia, quam Filius in diuinis adæquatè sumptus dicit, tribuit ipsi, ut sint in eo plura, & distincta munera inadæquata; non quidem virtualiter, sed solum ex parte nostri modi concipiendi diuersa, nempe, ratio Filij, Verbi, Imaginis, &c. Hoc autem non contingit, quia nomina hæc sint synonyma; sed ratione eminentiæ Filij adæquatè sumpti, qui nequit vno & eodem nomine sufficienter exprimi; licet, quia prædicta munera spectant ad eandem lineam secundum id, quod in recto dicunt, & non afferunt connotata spectantia ad distinctas lineas, sed ad vnam & eandem, nempe essentiam diuinam, propterea solum distinguantur ex parte nostri modi concipiendi.

Probatur assertio ex D. Thom.

112 Assertio ergo sic explicata traditur à D. Th. in hoc articulo, vbi cõcludit, processioem Verbi esse formaliter generationem, & ipsum Verbum formaliter esse Filium: & infra q. 34. art. 2. ad 3. his verbis. *Dicendum, quod in nomine Verbi eadem proprietates importatur, quæ in nomine Filij. Vnde dicit Augustinus. Eo dicitur Verbum, quo Filius. Ipsa enim natiuitas Filij, quæ est proprietates personalis eius, diuersis nominibus significatur, quæ Filio attribuantur ad exprimendum diuersimodè perfectionem eius. Nam, ut ostendatur cõnaturalis Patri, dicitur Filius: ut ostendatur coæternus, (id est procedens cõternaliter à Patre) dicitur Splendor: ut ostendatur omnino similis, dicitur Imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum. Non autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.*

In quo testimonio duo expõdenda sunt. Primum est, consultio Sãctum Doctorẽ adduxisse verba illa Augustini, nempe, *Eo dicitur Verbum, quo Filius*: quo loquendi modo satis significatur, quomodo ex parte rei conceptæ sit eadem in diuinis formalissima ratio Verbi, & Filij. Et ita, quia misericordia, & iustitia nõ sunt in Deo idem formalissimè ex parte rei conceptæ, propterea non eo dicitur Deus misericors, quo iustus. Sicut e contra, quia ex parte rei conceptæ absque distinctione virtuali sunt idem in Deo intellectus, & intellectio, idcirco eo dicitur Deus habere vim ad intelligendũ, quo est intelligens. Secundum est, consultio etiam Sanctissimum Pæceptorẽ afferuisse, quod omnia hæc nomina significant eandem proprietatem personalem Filij: ut in a denotaret, quomodo significatum eorum ex parte rei conceptæ sit idem: sicut idẽ proprietates personalis Filij non potest esse virtualiter multiplex, & ut ex dicendis consta-

bit, debet eo ipso ex parte rei conceptæ afferre idem connotatum adæquatum: & ita non erit, quomodo ex parte rei conceptæ, seu virtualiter distinguantur.

Idem etiam docent Athanasius in epist. ad Epist. & oratione 2. contra Arianos. Cyrillus noster 1. Thesauri, c. 7. Ambrosii lib. 1. de fide, c. 2. & lib. 4. c. 3. Augustini lib. 7. de Trinit. c. 2. & 3. & lib. 15. c. 14. lib. de Essentia diuinitatis, & lib. de Incarnatione Verbi c. 11. Hilarius lib. 3. de Trinit. & Basil. homil. in principium Ioannis. Vnde hanc sententiã tuentur Zumel, & Bannez in hoc art. Noster Cornejo 1. p. tract. 3. disp. 2. dub. 4. Ruiz in præfenti disput. 58. sect. 3. fauent Caiet. & Ripa infra q. 34. art. 3. ad 4. eandemque tenent plures alij ex Iunioribus Thomistis.

Probatur etiã ex Patribus Athan. Cyrillus. Ambros. August. Hilarius. Basil. Zumel. Bannez. Cornejo. Ruiz. Caiet. Ripa.

§. II. *Ratio fundamentalis pro vera sententia.*

113 **R**atio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thom. locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam in diuinis processio Verbi quatenus talis est ex parte rei conceptæ generatio: ergo Verbum erit formalissimè Filius, & e contra ratio formalissima Filij erit ex parte rei conceptæ ratio formalissima Verbi. Consequentia videtur perspicua. Nam, si Verbum, & Filius non essent formalissimè idẽ, nec processio Verbi ut talis esset idem cũ processione Filij. Antecedens autem probatur ex dictis dubio 2. huius disputationis. Quoniam processio Verbi ut talis habet esse originem viuẽtis à principio viuente coniuncto in similitudinem naturæ: siquidem Verbum diuinum ut tale est viuens, & procedit à Deo viuente, in eo manet, & ipsi diuina natura ex vi processioem comunicatur: ergo prædicta processio quatenus talis erit vera generatio.

Prima ratio.

Cõfirmatur ratione desumpta ex D. Th. *Confirmatur infra q. 28. & q. 32.* Quoniam in diuinis tantum dantur quatuor relationes reales, & duæ processiones, necnon & quinque notiones: ergo formalissima ratio Verbi diuini erit formalissima ratio Filij. Patet consequentia. Quia alioqui relationes reales in diuinis essent sex, nempe, quatuor illæ, quas sequenti referemus, necnon relatio dicentis ad Verbum dictum, & relatio Verbi ad suũ dicentẽ: & deinde processiones esse tres, nempe, processio Filij, & Spiritus Sancti, necnon & processio Verbi siquidẽ, hoc ipso quod Verbum formalissimè non sit Filius, nec etiam processio Filij erit formalissimè idem, ac processio Verbi. Et tandem quatuor essent septẽ, scilicet, quinque illæ, quas

quas q. 3. adducem°, & in se per alia dicitur, quartum vna notificaretur Pater, nempe relatio dicentis, & alia, qua notificaretur Filius, quæque esset relatio Verbi dicti ad seipsum dicentem.

Occurrit a dicitur ad rationem.

114 Ex quo fit, non plenè satisfacere solutionem quandam, quæ ex doctrina aduersariorum poterat adhiberi, tum rationi D. Thomæ, tum etiam cõfirmationi. Rationi quidem, si dicatur, quòd sicut Petrus vt talis habet esse genitus, aut creatus: & tamen non ob id formalissimè ratio Petri est esse genitum, aut creatum; sed tantum inde ad summum sequitur, quòd vna ex his rationibus ei competitis, licet productio Verbi vt talis sit generatio; & Verbum vt tale sit genitum; non tamen idcirco ratio formalissima Verbi, aut eius processioneis erit ratio formalissima Filij, aut generationis, qua generatur; sed ad summum colligetur, quòd Verbum includit vtramque rationem, & quòd in eius processione ratio generationis claudatur.

Occurrit ad confirmacionem.

Confirmacioni autem posset ex eorũ doctrina responderi, quòd et si non sit formalissimè idem ratio Filij cũ ratione Verbi; non tamè ob id relationes in diuinis erunt plures, quàm quatuor; quia non distinguuntur penes relationes; sed quia licet sit eadè relatio Filij, & Verbi, attamen Filius dicit in recto relationem filiationis, & connotat essentiam; cum tamen Verbum dicat in recto essentiam vt manifestatiuam eorum, quæ per Verbum representantur; ac proinde nec notiones erunt plures, quàm quinque: liquidem ad hoc requirebatur multiplicatio saltem virtualis relationum. Et tandè nec processiones erunt plures, quàm duæ: quia ad id etiam desiderabatur, vt relationes essent reales in diuinis tantum esse possunt relationes originis, vt disput. 1. dub. 1. dicebamus, & ita non possunt magis multiplicari origines actiue, & passiue, quàm relationes.

Impugnatur prima solutio.

Ex dictis igitur constat, hæc non plenè satisfacere. Nam contra solutionem, quæ rationi principali adhibetur, obstat, quòd productio Verbi vt talis non solum includit vtriusque rationem generationis; sed eius formalissima ratio consistit in hoc, quòd sit generatiuum, quia secundum suam vltimam rationem habet esse originem viuentis à principio viuente coniuncto in similitudinem naturæ tum etiam, quia si formalissima productio Verbi non esset formalissima ratio generationis, sed diuersa, tunc secundæ Trinitatis persona duplici processione virtualiter distincta procederet: & ita processiones in diuinis nõ essent tantũ duæ.

Cõfirmatur.

Confirmatur. Quia Pater æternus ea formalissima ratione, qua dicit, est generans;

& propterea non generat, nisi dicendo, nec dicit, nisi generatõ: ergo formaliter Filius eatione generabitur, qua dicitur, & eadem ratione, qua dicitur, generabitur; alioquin non esset idem formalissimè fundamentum, aut quasi fundamentum, seu ratio fundandi relationis Filiationis, & Verbi: & per consequens non erit formalissimè eadem relatio, quam Verbum & Filius dicunt ad Patrem: & ita in diuinis dabuntur plures relationes, quàm quatuor.

115 Et deinde contra solutionem confirmationis obest, quòd, sicut Filius dicit in recto relationem filiationis, & connotat naturam diuinam, vt ex se, & ex dictis cõstat; ita Verbum diuinum assertet etiam in recto relationem ad dicentem, seu ad Patrem, & connotat in obliquo naturam Dei: ergo, si formalissima ratio Filij, non est formalissima ratio Verbi ex parte rei conceptæ, seu absque distinctione virtuali, non poterunt non relationes in diuinis esse plures, quàm quatuor; & notiones plures, quàm quinque; ac tandem processiones non erunt tantum duæ. Consequentia constat ex dictis. Antecedens autem probatur: tum ex D. Th. infra q. 34. art. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod in nomine persona includitur etiam natura in obliquo. Nam persona est rationalis natura indiuidua substantia.* Cũque nomen Verbi sit nomen personale, ind. est, vt iuxta Angelici Doctoris mentem dicat naturam in obliquo, & relationem in recto. Et in solutione ad 4. eiusdem articuli, vbi sic ait: *Dicendum, quod nomen idæ principaliter est impositum ad significandum respectu ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis, neq; est personale. Sed nomen Verbi principaliter est impositum ad significandum relationem ad dicentem: & ex consequenti ad creaturas, in quantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantum Verbum, & personaliter dictum.* Et art. 2. eiusdem questionis, vbi sic habet: *Dicendum, quod Verbum proprie dictum in diuinis personaliter accipitur, & est proprium nomen persona Filij. Significat enim quandam emanationem intellectus, seu (quod in idè quoad præsens redit) emanationem intellectus in facto esse, quæ est idem formalissimè ex parte rei conceptæ, ac relatio eius ad dicentem, seu ad Patrem.*

Impugnatur secunda solutio ex D. Th.

D. Thomæ

Impugnatur ratio.

116 Tum etiam ratione desumpta ex eodem Sancto Doctore in solutione ad 4. nuper relata: *Quoniam, si Verbum in diuinis principaliter, & in recto diceret essentiam diuinam vt manifestatiuam eorum, quæ representatur in ea, tunc Verbum in diuinis pluraliter diceretur: siquidem principaliter diceret ordinem representatiui ad plura, nempe, ad totam Trinitatem. Sicut idem*

plur.

principaliter (modo tamen alibi tacto) dicunt ordinem, aut quasi ordinem ad creaturas, & propterea in sententia suo loco à nobis insinuato multiplicantur.

Angel. Do-ctor. Tum deinde ratione deprompta ex eodè Angelico Doctore art. 2. citato & ad 2. Nam sicut splendor ex principali suo significato dicit non utrunque lucem, sed ut procedentem ab alia luce modo illo peculiari, quo splendori conuenit procedere, & propterea de principali significato denotat hanc processione: ita verbum significat principaliter se ipsum ut dictum, & per locutionem productum, & ideò in recto, & de principali hanc relationem producti, & dicti ad suum producentem & dicentem affert.

Capreol. 117 Tum denique ratione, quã insinuat D. Thomas locis relatis à Capreolo in 1. dist. 27. q. 2. art. 1. pro conclusione prima. Quoniam verbum creatum de principali significato importat, ut sit terminus intrinsecus per se primò productus per intellectionem à dicente. Et ita hoc ipso, quòd concipiatur lem terminum, concipis verbum: ergo dicit de principali ordinem producti ad producendum, sicut talis ordo sit transcendentalis: ergo in diuinis, ubi ordo producti ad producentem debet esse quasi prædicamentalis, dicit hunc ordinem ad suum producentem; & in hoc eius præcipua ratio, ut est sub conceptu verbi, consistit.

§. III. Obiectiones contra dicta pro assertionem, & ratione adducta, necnon & solutiones earum.

Obiectio prima contra conclusionem, & rationem.

Dissoluitur.

118 **N**ec refert, si obijcias, quòd vnumquodque affert de principali sua essentia, & natura at essentia Verbi, & Filij in diuinis est natura, & essentia diuina, quæ est aliquid absolutum: ergo tam Verbum, quam Filius dicunt de principali quid absolutum.

Non igitur hoc refert. Quoniam, etsi vnumquodque absolute, & quoad rem ipsam sumptum afferat de principali id, quod in eo habet rationem naturæ; non tamen ut specialiter explicatur certis quibusdã nominibus, & ut est sub conceptibus, qui eis correspondent. Vnde, licet personæ diuinæ absolute, & quoad rem ipsam sumpte afferant de principali vnam & eandem essentiam, nempe naturam diuinam; attamen, ut significantur nomine personæ, & subsunt huic conceptui, dicunt in recto relationem, & incommunicabilitatem, & in obliquo naturam: ideòque persona diffinitur, per hoc, quòd sit *rationalis, sive intellectualis natura individua substantia*. Et similiter, licet essentia Petri absolute loquendo sit esse hominem; nihilominus, ut significatur nomine Petri, & subest huic conceptui, dicit in recto, & de principali Petri-tatem.

Ratio autem horum omnium est. Quòd cum quæuis ratio formalis in suo ordine sit secundum aliquam considerationem potissima, inde est, ut sit conceptibilis, & significabilis hoc modo: ac proinde, ut subest huic significationi, & conceptui, poterit in recto, & de principali significari. Vnde, sicut Petrus sub alio conceptu, nempe, sub conceptu hominis, concipitur ut dicens de principali sua essentiam; & persona diuina concepta in concreto sub conceptu naturæ subsistentis in personalitate diuina concipitur ut dicens de principali naturam diuinam; ita Filius Dei conceptus sub conceptu Dei geniti, & Verbum diuinum sub conceptu Dei intelligibiliter geniti dicunt de formali, & principali significato naturam diuinam.

Potestque hæc eadè solutio aliter (quod *Alia solutio,* tamen in idem cum ijs, quæ diximus, redit) sic tradi, nempe, distinguendo antecedens. *Vnumquodque dicit in re suo essentiam, & naturam:* quando significatur, & concipitur sub conceptu, & nominibus significantibus naturam, concedatur: quando concipitur, & significatur conceptibus, & nominibus denotantibus personam, negetur. Verbum autem, & Filius dicunt conceptus, & nomina denotata personam; non verò naturam. *Obiectio secunda.* Nec etiam obest, si secundo obijcias, quòd id, quod est formaliter genitum, & Filius, debet de formali importare id, per quod habet rationem termini formalis quo generationis; sed secunda Trinitatis persona, ut est Verbum, & Filius, habet esse formaliter genita, ut ex dictis constat: ergo, adhuc quatenus est sub conceptu Verbi, & Filij, afferet de formali, & non tantum per modum connotati, terminum formalem quo suæ generationis, nempe, naturam diuinam.

Respondetur enim ex dictis. Nam hoc *Solutio.* argumento etiam probaretur, Petrum, qui est formaliter genitus, dicere principaliter naturam. Vnde distinguendum est antecedens, & concedendum de eo, quod est formaliter genitum; & significatur, ac concipitur sub conceptu termini formalis quo suæ generationis: tunc enim de formali, & non qualitercunque; sed de formali, ac principali debet afferre rationem formalem terminandi: negadum verò de eodem, si consideretur, & significetur de formali, & principali, non ut est terminus formalis quo suæ generationis; sed ut est terminus qui eiusdem generationis, seu ut habet rationem personæ, cuius est proprium generari, ut in presenti contingit. Nam secunda persona Trinitatis, ut significatur, & concipitur sub conceptu Verbi, & Filij, concipitur, & significatur, ut est persona, & ut est terminus qui suæ generationis, seu ut est genita ut quod; non verò significatur, aut concipitur de formali, & principali, qua

tenus est terminus quo formalis suae generationis: sic enim concipitur, & significatur sub nomine, & conceptu Dei geniti, secundum quam rationem de formali, & principali affertur Deitas, quae est terminus formalis quo, & connotatur relatio per modum connotati formalis ipsius in ratione praedicti termini considerata.

Obiectio 120^a 120^a

Nec tandem obstat, si tertio obijciatur, quod Pater aeternus ut generans, & dicens dicit in recto suam essentiam, & in obliquo Paternitatem. in siquidem, ut disput. praecedenti dubio 3. dicebamus, dictio, siue generatio, nec non potentia generatiua dicunt in recto essentiam, connotando Paternitatem: ergo etiam in Filio hoc, quod est esse genitum, ac proinde esse Verbum, & Filius, dicit in recto essentiam; connotabit tamen Filiationem. Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia processio actiua, & passiuamutuo sibi correspondent: & ita, si generatio actiua dicit essentiam, & connotat Paternitatem, tunc generatio passiuam dicit eandem essentiam, connotando Filiationem correspondentem Paternitati.

Exodatur.

Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Ratio autem disparitatis est. Quod relatio adhuc in recto sumpta est producibilis; non tamen est, aut esse potest ipsa productio, aut vis ad producendum, si de eo, quod haec duo afferunt in recto, fiat sermo. Nam, sicut natura diuina se ipsa connotando Paternitatem. est secunda ad productionem Filij; ita se ipsa connotando eandem Paternitatem debet esse secunda per modum actus purissimae ac proinde de se ipsa cum praedicta connotatione debet esse ipsa actualis generatio, & productio Filij. Unde licet Verbum, quod significatur per modum termini intrinseci producti per intellectionem Paternam, possit dicere in recto relationem, secundum quam est producibile, quaeque sola in hac processione producitur, non tamen relatio aliqua potest in recto esse vis ad producendum, aut productio aliterius, ut ex dictis dubio nuper citato constat.

Elucidatur.

Potestque hoc amplius explicari, ex eo quod essentia diuina non praestat in ordine ad constituendam generationem Verbi siue actiuam, siue passiuam, nisi id, quod nequit praestari a relationibus Paternitatis, aut Filiationis. Stent e converso id tantum praestare praedictae relationes in ordine ad praedictam constitutionem, quod nequit praestari ab essentia. Quare: cum a relatione non possit praestari hoc, quod est, esse in recto ipsam generationem actiuam, ut nuper dicebamus; ideo essentia habet rationem recti respectu generationis actiuae. Quia vero relationes possunt produci ut quod, & esse ipsa actua-

lis productio passiuam, ut modo asseriebamus: propterea nequit hoc praestari in recto ab essentia, ita ut ipsa sit in recto ipsa productio passiuam. Sicut; quia essentia nequit ex se dicere oppositionem in requisitam inter producens, & productum, & inter productionem actiuam, & passiuam; ideo minus hoc praestatur a relationibus, quamuis diuersimode afferatur in generatione actiua, & passiuam. Na haec in recto affert oppositionem ratione relationis Filiationis in recto importata; illa vero in obliquo ratione relationis Paternitatis in obliquo adducta.

§. IIII. Sententia opposita, primum eius fundamentum cum duplici confirmatione, & enodatio eorum.

121 **C**ontrariam tamen nostrae assertioni sententiam tuentur Ferrara 4. contra Gentes cap. 13. §. ad 2. dubium. Nazarius 1. p. q. 34. art. 2. controuersia 3. pro qua etiam refertur ab aliquibus ex Iunioribus Suarez lib. 9. de Trinit. cap. 3. num. 4. & 5.

Contraria sententia. Ferrara. Nazari.

Probatur primo. Quoniam ratio formalis Filij dicit in recto relationem quasi praedicamentalem, seu relationem secundum essentiam, ratio vero formalis Verbi dicit in recto essentiam diuinam, ut est representatiua obiecti intellecti: ergo processio Verbi diuini non erit adeo formaliter generatio, ut ipsa ratio formalis praedicti Verbi sit ratio Filij. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem quoad primam partem, etiam liquet. Quoniam totum esse Filij est ad Patrem; ac proinde dicit de formali, & in recto aliquid relatiuum. Quoad secundam vero partem probatur antecedens testimonio D. Thomae; tum in 1. dist. 27. art. 2. his verbis: *Dicendum, quod hoc nomen Verbum, ex virtute vocabuli potest personaliter, & essentialiter accipi. Non enim significat tantum relationem, sicut hoc nomen Pater, vel Filius, sed imponitur ad significandam rem aliquam absolutam simul cum respectu.* Vbi consulto Angelicus Doctor assignans significatum Verbi posuit primo loco, *rem absolutam*, & deinde addidit *simul cum respectu*, ut inueneret, illam per se primo significari, & importari per Verbum; cum tamen respectus solum secundarius, & in obliquo ab eo afferatur, & significetur. Tum etiam q. 4. de Veritate art. 5. ubi sic ait: *Hoc nomen Verbum imponitur ad significandam aliquid absolutum cum aliquo respectu adiuncto: est enim idem Verbum, quod Sapientia genita, ut dicit Augustinus.*

Suarez. Primum fundamentum.

D. Thom.

Confirmatur primo. Nam eadem est ratio formalissima verbi, & speciei intelligibilis; & solum differunt quoad diuersum modum essendi, quatenus species representat habitualiter obiectum, & verbum representat

Confirmatur primo.

sentat illud per modum similitudinis expres-
sa: sed essentia, & ratio formalissima speciei
dicit in recto aliquid absolutum: ergo etiā
ratio formalissima verbi hoc ipsum dicit;
quamvis, quia est similitudo expressa ab in-
telligente, inuoluat etiā, & connotet rela-
tionem ad illud: ac proinde cum ratio for-
malissima Filij dicat per se primò esse rela-
tuum, non erunt idem prorsus rationes for-
males vtriusque, scilicet Filij, & Verbi.

Confirmatur
secundò.

Confirmatur secundò. Quia ratio forma-
lissima verbi in creatis non dicit aliquid re-
latiuum prædicamentale, sed ad summum
transcendentale: siquidem pertinet ad præ-
dicamentum qualitatis: ergo dicit aliquid
absolutum, cum prædicto tamen respectu
transcendentali non extrahente illud à ra-
tione absoluti: ergo etiā in diuinis hoc ip-
sum habebit: ergo, cum Filius dicat aliquid
relatiuum *secundum esse*, non erit eadem ra-
tio formalissima vtriusque.

Euertitur fun-
damentum pri-
mò.
N. Cornejo

122 Ad primam respōdetur primò cum
nostro Cornejo loco citato, Sanctum Do-
ctorem loqui de verbo creato, quod licet
de formali, & in recto dicat rationem termi-
ni intrinseci, & per se primo per intellectio-
nem producti, attamen habitudo hæc est
transcendentalis non extrahens illud à ra-
tione absoluti quoad principale significa-
tum. Cæterum Verbum increatum de for-
mali, & principali significato dicit relatio-
nem *secundum esse*, seu quasi prædicamenta-
lem. Quia: licet in creatis possit dari relatio
realis originis *secundum dici*, siue transcen-
dentalis, secundum quam effectus respicit
causam vt causam, & secundum quam ab ea
accipit esse, quæque concurrat ad fundandā
aliam relationem prædicamentalem, per
quam effectus respicit causam purè sub ra-
tione termini: at in diuinis omnis relatio
realis debet esse relatio originis, non qualif-
cunque, sed relatio *secundum esse*, seu quasi
prædicamentalis: alioqui, si relatio illa dice-
ret quid absolutum, iam daretur aliquid ab-
solutum in Filio, nempe hæc relatio origi-
nis à Patre, quod non esset vtrique commu-
ne: quod quidè communiter reijcitur à Theo-
logis, vt ex infra dicendis amplius constabit.

Alia solutio.

Secundò respondetur, Angelicum Do-
ctorem in quest. 3. huius 1. p. art. 3. in solu-
tione ad 4. supra adducta correxisse senten-
tiam, quam in 1. sententiarum, & q. 4. de Ver-
rit. ita relata habuerat. Ita Caietanus ibidè,
& plures alij ex probationibus Thomisticis.

Caietan.

Ad primam
confirmat.

Ad primam confirmationem distinguen-
da est maior: & si intelligatur de Verbo, &
specie intelligibili, quatenus verbum concipi-
tur, & significatur nomine verbi, neganda
est: si verò intelligatur de verbo, & specie in-
telligibili, quatenus concipitur, & significa-
tur sub conceptu, & nomine obiecti intrin-

seci intellectiōnis, per illam tamen per se pri-
mò producti, concedenda est (saltem in ver-
bo ad aquæ representationem speciei in-
telligibilis): quia sub hoc conceptu, & no-
mine dicit in recto naturam obiecti repræ-
sentati per speciem, sub diuerso tamen mo-
do essendi, & connotando relationem præ-
dicti termini ad suū producentem. Et deim-
de concedenda est minor, & distinguendum
est cōsequēs iuxta distinctionē super datā.

Ad secundam

Ad secundam confirmationem patet ex
dictis, quomodo, et si verbum creatum sub
cōceptu, & nomine verbi dicat in recto, &
principaliter relationē transcendentale ter-
mini expressi, & producti per expressionē,
& dictionem intellectualem: nihilominus Ver-
bū diuinū debeat dicere in recto relationē
quasi prædicamentale, & *secundum esse* ad
suū producentē, & exprimentē: ex eo quod
in diuinis relationes reales non possunt esse
transcendentales: siquidē relationes istæ cō-
tinentur intra genus absoluti, & omnia ab-
soluta sunt cōmuna toti Trinitati.

§. V. Cætera argumenta eiusdem sententiæ,
& responsio ad illa.

123 **S**ecundò, & principaliter probatur *secundum*, &
eadē sententiā. Nam Filius in diuinis
non solum importat respectū ad Patrem: sed
Verbū diuinum affert respectū ad totā Tri-
nitatē, necnō ad omnes creaturas: ergo &c.
Maior videtur perspicua ex his, quæ in huma-
nis cōtingunt: & ita sicut in humanis filius
solum respicit patrem humanū, sic in diuinis
solummodò respicit Patrem diuinū. Minor
autem etia constat, tum ex Augustino lib. *August.*
83. questionū q. 63. & D. Thoma de Verita *D. Thom.*
te q. 4. art. 5. ad 7. vbi id affirmat de relatio-
ne ad creaturas. Tum etia, quia Verbū in di-
uinis est representatiuū omniū illorū, quæ
in eadē inuoluntate referuntur: siquidē reprefen-
ta: omnia, quæ intelliguntur per intellectu-
nem; quæ produciuntur, & omnia illa per intel-
lectualem Patrem, qua produciuntur, intel-
liguntur: constat autē, quod representatiuū
aliquorū dicitur habitudinē ad illa: ergo &c.

Confirmatur
primò.

Confirmatur primò. Nā Filius in diuinis
nō præsupponit omnes personas Trinitatis:
siquidem à Patre, & Filio procedit Spiritus
Sanctus: at ipsemet in ratione Verbi præsup-
ponit productas omnes Trinitatis personas:
ergo, &c. Minor probatur. Quoniam, vt est
Verbum, desinit ad intuituū earum cog-
nitionem, seu est Verbum intuitiuum: at ver-
bum hoc præsupponit existens id, cuius est
verbum: siquidem, quod aetū non est in se
ipso non potest videri.

Confirmatur secundò. Quoniam Verbū secū-
dum suam vltimam rationem consideratum
est simile suo principio, nempe Patri: at Fi-
lius secundum quod Filius hoc non habet;

Confirmatur
secundò.

ergo &c. Maior videtur perspicua, Quonia secundum prædictam rationem ultimam representat illum, ac proinde est illi simile. Minor autem etiam patet. Quia Filius secundum suam ultimam rationem, nempe, secundum Filiationem opponitur Patri, & distinguitur specie, aut quasi specie ab illo: id autem, quod alteri opponitur, quodque specie est distinctum ab ipso, nequit secundum hanc rationem esse illi simile.

Exertitur suum fundamentum.

Ad secundum principale responderetur, quod, sicut Filius ratione relationis in reo importatæ tantum dicit respectum ad Patrem: ita Verbum ratione relationis, quæ dicit ad suam producentem, nimirum, ad eundem Patrem, solummodo dicit respectum ad ipsum. Et quemadmodum Verbum ratione connotati, nempe essentia diuinæ, importat respectum rationis ad totam Trinitatem, & ad omnes creaturas, seu representat omnia ista: sic Filius habet hoc ipsum ratione eiusdem naturæ diuinæ, quam connotat; quamvis, ut in explicatione assertionis dicebamus, Filius non exprimat hoc connotatum ut intelligibili, & immateriali modo communicatum, nec rationem termini producti per intelligibilem, & immateriali generationem; secus verò idem Filius, ut concipitur sub cõceptu Verbi. Hoc autem, ut diximus, solum arguit distinctionem ex parte solius nostri modi concipiendi; non verò ex parte rei conceptæ. Nam ex parte huius, quidquid affert Filius in diuinis, affert etiam Verbum, & è contrâ.

Ad primam confirmat.

Ad primam confirmationem responderetur, satis esse ad rationem verbi intuitiui, quod in eadem duratione reali sit cum re, quam intuitiue representat: ac proinde satis est, ut nulla sit prioritas in quo inter ipsum, & obiectum representatum, ut in præfenti contingit.

Ad secundam.

Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo Verbum ut tale non sit simile suo principio ratione relationis; sed ratione naturæ connotatæ ab illo, quatenus concipitur, & significatur sub conceptu, & nomine personæ diuinæ, seu Verbi: & quomodo hoc ipsum conueniat Filio, ut concipitur, & denotatur sub conceptu, & nomine Filij.

Tertium fundamentum.

124 Tertio probatur eadem sententia. Quoniam aliâ forma Sacramenti Baptismi posset tradi sub nomine Patris, Verbi, & Spiritus Sancti: hoc autem non est admittendum, ut communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela videtur certa. Quoniam forma Sacramentorum non variatur, quando solum fit variatio in nominibus habentibus idem significatum formale: ex eo quod tunc retinetur eadem significatio, & hæc retenta, remanet forma Sacramenti, ut docet D. Tho-

mas 3. p. q. 66. art. 5. ad 7.

Ad hoc Caietanum in illo loco concedit sequelam: quia credit, esse sufficientem formam Baptismi illam, quæ traditur sub nominibus denotantibus easdem personas diuinas; quamvis non exprimat illas sub nominibus Patris, & Filij &c.

Solutio Caietani.

Cæterum; licet hæc solutio speculatiue probabilis sit; non tamen practicè. Nam, ut colligitur ex D. Thoma in solutione allegata, in vnoquoque idiomate sunt communiora, & vltiora nomina, quibus res significatur, & sub his Sacramentorum formæ fuerunt à Christo institutæ. Communiora autem, & magis vltiora nomina, quibus tres diuinæ personæ significari solent, & sub quibus Matthæi vltimo Baptismi formam instituit, sunt hæc, nempe *Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus*: & ita sub his, & non sub alijs, licet æquialètib; debet legitima Baptismi forma exhiberi. Maxime: quia Verbum, & Filius in diuinis licet sint idem ex parte rei cõceptæ; nihilominus ex parte nostri modi concipiendi distinguuntur ratione summæ eminentiæ, quam generatio diuina, & terminus per illam productus dicit.

Alia, & vera solutio.

Matthæi vltimo.

125 Quarto denique probatur eadè sententia. Nam Verbum diuinum sub conceptu talis non producit Spiritum Sanctum per voluntatem; sed per modum formæ intelligibilis: at Filius ut Filius producit illud per voluntatem; ergo diuersa erit ratio formalissima Filij, & Verbi. Consequentia videtur legitima. Minor verò est perspicua. Si quidem Pater; & Filius per voluntatem spirant Spiritum Sanctum. Maior autem etiâ constat. Quonia; sicut in nobis verbum non influit in amorem nisi per modum formæ intelligibilis; ita etiam in diuinis. Verbum diuinum sub hoc cõceptu non nisi isto modo influet in amorem diuinum, qui a Patre, & Filio procedit. Et ratio est eadem utrobique. Quia forma apprehensa, nempe verbum, debet esse voluntati ratio amandi; forma autem apprehensa non nisi per modum formæ intelligibilis, seu (quod in idem quoad præfens redit) non nisi per modum formæ intellectæ concurrat ad amorem.

Vltimum fundamentum.

Confirmatio.

Confirmatur. Quoniam Filius, ut talis, non est Patri ratio intelligendi: sed Verbum diuinum est suo principio, nempe Patri, ratio intelligendi: ergo Verbum, & Filius nõ erunt omnino ied. Maior ex se patet. Minor autem etiâ constat. Quoniam verbum ex se habet esse formam actualissimam, per quã intellectus fit actu res intellectæ; id autem, per quod intellectus fit res intellectæ, est intellectui ratio intelligendi, ut in verbo creato cernitur.

Ad quartum constabit ex dicendis infra, an Verbum diuinum per modum formæ intelligibilis, & simul per voluntatem concurrat

D. Thom.

currat ad productionem Spiritus Sancti. Si autem in hoc pars affirmatiua teneatur, tunc eadem ratione Filius hoc ipsum habebit.

Ad confirmacionem.

Ad confirmacionem concedenda est maior intellecta de filio in esse naturali; quamuis negari debeat de filio, qui solum est filius in esse intentionali, qualis est verbum in creatis: & deinde neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quod licet verbum in creatis sit intelligenti ratio quodammodo intelligendi: ex eo quod est forma actualissima, per quam obiectum redditur actu intellectum, seu terminans intellectionem, per quamque intellectus sit in actu res intellecta; non tamen in diuinis: ex eo quod essentia diuina, propter suam summam actualitatem, est tuum intelligere, & est actualissime ipsa res intellecta ut talis, seu suum esse intellectum. Et ita Pater aternus non indiget verbo, quod (modo insinuato) sit ei ratio intelligendi, per quodque sua essentia reddatur actu intellecta; sed potius essentia diuina tribuit Verbo totam actualitatem, quae requiritur ad hoc, ut sit suum esse intellectum.

amoris, quae est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia a processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, ut supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio praeter processionem Verbi.

Quest. 19. 2f.

Sed contra est, quod Spiritus Sanctus procedit a Patre, ut dicitur Ioannis 15. Ipse autem est alius a Filio, secundum illud Ioannis 14. Rogabo Patrem meum: & alium paracletum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio praeter processionem Verbi.

Respondet dicendum, quod in diuinis sunt duae processiones, scilicet processio Verbi, & quadam alia.

Ad cuius euidenciam considerandum est, quod in diuinis non est processio, nisi secundum actionem, quae non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio in intellectu naturali natura est actio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis quadam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quam amatum est in amante: sicut per conceptionem verbi res dicta, vel intellecta est in intelligente. Unde & praeter processionem Verbi ponitur alia processio in diuinis, quae est processio amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quae est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

Ad secundum dicendum, quod, quidquid est in Deo, est Deus, ut supra ostensum est. Quod non coniungit in alijs rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quae non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliae naturae.

ARTICVLVS III.

Verum sit in diuinis alia processio a generatione Verbi?

1. dist. 18. q. 7.
art. 2. & 4. con-
tra Gen. c. 23.
fin. & pot. q.
10. art. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit in diuinis alia processio a generatione Verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitum, quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, ut sit vna tantum processio in diuinis.

¶ 2. Praeterea. In omni natura inuenitur tantum vnus modus communicationis illius naturae. Et hoc ideo est: quia operationes secundum terminos habent vnitatem, & diuersitatem: sed processio in diuinis non est nisi secundum communicationem diuinae naturae. Cum igitur sit vna tantum natura diuina, (ut supra ostensum est) relinquatur, quod vna sit tantum processio in diuinis.

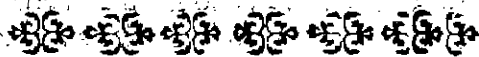
Quaest. 19. 2f.

¶ 3. Praeterea. Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione Verbi, non erit nisi processio

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit aliud volūtas, & intellectus; tamen de ratione volūtatē, & intellectus est, quod processiones, quæ sunt secundum actionem vtriusque, se habeant secundum quendam ordinem. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu cōceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium, a quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio intellectus: ita licet in Deo sit idē volūtas, & intellectus; tamen, quia de ratione amoris est, quod non procedat, nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionē processio amoris a processione Verbi in diuinis.

Conclusio.

¶ Præter processionem Verbi ponenda est in diuinis alia processio, nempe processio amoris.

ARTICVLVS III.

Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio?

1. dist. 13. art. 3. & 4. contra Genl. cap. 23.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim procedit secundum similitudinem naturæ in viuētib; dicitur generatum, & nascens: sed id, quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudinem naturæ: alias esset extraneum a natura diuina, & sic esset processio ad extra: ergo, quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum, & nascens.

¶ 2. Præterea. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiam de ratione amoris. Vnde dicitur Ecclesiastici 13. quod omne animal diligit simile sibi. Si igitur ratione similitudinis Verbo procedenti conuenit generari, & nasci, videtur etiam, quod amori procedenti conuenit generari.

¶ 3. Præterea. Non est in genere, quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quadam processio amoris, oportet, quod præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare, nisi generatio. Ergo videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio.

Sed contra est. Quia secundum hoc sequeretur, quod Spiritus Sæctus, qui procedit vt amor, procederet vt genitus. Quod est contra illud Athanasij * Spiritus Sæctus a Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. In suo Symbolo Fidei.

Respondeo dicendum, quod processio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum, & voluntatem: quod intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate; sed ex hoc, quod voluntas habet quædam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis; sed magis secundum rationem impellentis, & mouentis in aliquid. Et ideo, quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit vt genitum, vel vt filius; sed magis procedit vt spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum.

Ad primum ergo dicendum, quod, quidquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi propria ratio huius processionis, vel illius: secundum quam vna distinguatur ab alia; sed oportet, quod propria ratio huius

ius, vel illius processio accipiatur secundum ordinem vnius processio- nis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur secundum rationem vo- luntatis, & intellectus. Vnde secun- dum horum propriam rationem for- titur in diuinis nomen vtraque pro- cessio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam: & inde est, quod procedens per modum amo- ris, & diuinam naturam accipit, & ta- men non dicitur natum.

Ad secundum dicendum, quod si- militudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad ver- bum pertinet, in quantum ipsum est quaedam similitudo rei intellectæ, si- cut genitum est similitudo genera- tis. Sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo; sed in quantum similitudo est principium amandi. Vnde non sequitur quod amor sit genitus; sed quod genitum sit prin- cipium amoris.

Ad tertium dicendum, quod Deum nominare non possumus, nisi ex crea- turis, vt dictum est supra. * Et quia in creaturis communicatio naturæ non est, nisi per generationem, pro- cessio in diuinis non habet proprium, vel speciale nomen; nisi generatio- nis. Vnde processio, quæ non est ge- neratio, remansit sine speciali nomi- ne; sed potest nominari spiratio; quia est processio spiritus.

Conclusio est negatiua.

DISPUTATIO III.

De Processione diuini amoris, seu Spiritus Sancti.

DOSTQVAM de prima processione in diuinis re- perta egimus, rellat, vt ad secundam, nempe proces- sionem per voluntatem, & amorem, seu ad proces- sionem Spiritus Sancti explicandam acceda- mus; ad quod melius præstandum hanc ter- tiam disputationem instituiamus, in qua propter doctrinæ nexum, tam tertium, quam quartum articulum D. Thomæ explicabimus.

Colleg. Salmant. Carmel. D. scilicet. Cur. Theol.

D V B I V M I.

Utrum in diuinis sit alia pro- cessio per voluntatem?

CIRCA huius dubij titulum re- colenda sunt (proportione ser- uata) ea, quæ circa titulum du- bij primi disputationis etiam primæ huius tractatus notauimus. Et ita sensus tituli est, an intra Deum sit actus, & formaliter aliqua alia processio per volun- tatem?

§. I. Veritas catholica.

Dicendum est, dari in diuinis, seu intra Deum aliam processio- nem præter processionem Ver- bi diuini, nempe, processionem per volun- tatem, per quam Spiritus Sanctus procedit. Hæc est de fide, vt patet ex duobus illis te- stimonijs, quæ in argumento *sed contra* arti- culi tertij huius quæstionis adducit D. Thomas, in vnum tamen coniunctis. Nam D. Thomæ Ioannis 13. dicitur. *Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. Et Ioannis 14. Rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis.* Vbi, vt constat, Spiritus dicitur procedere à Pa- tre, & esse alius à Filio: ac proinde procede- re debet à Patre per aliã processionem di- stinctam à processione Verbi, nempe, per voluntatem: siquidem in natura purè intel- lectuali, qualis est diuina, nequit dari alia processio præter processionem per intelle- ctum, & voluntatem.

2 Nec obest, quod in his locis de Spiritu Sancto, qui dicitur procedere, non asseratur procedere ad intra. Quia id satis constat ex alijs locis, in quibus dicitur, ipsum esse ve- rû Deum, ac proinde & manere in illo. Vnde D. Thom. 4. contra Gêr. c. 17. ad hoc intētū adducit illud 1. ad Corinthios 2. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.*

Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. Quæ ver- ba Sanctus Doctor sic loco citato expedit. *Comprehendere autem omnia profunda Dei, non est alicuius creatura: quod patet ex hoc, quod Dominus dicit Matthei 11. Nemo no- mit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis no- mit, nisi Filius. Et Isaiæ 24. ex persona Dei di- citur. Secretum meum mihi. Ergo Spiritus Sa- ctus non est creatura. Præterea, secundum præ- dictam Apostoli comparationem, Spiritus San- ctus se habet ad Deum, sicut spiritus hominis ad hominem: Spiritus autem hominis intrinse- cus est homini, & non est extranea natura ab ipso.*

ipso est aliquid eius. Igitur, & Spiritus Sanctus non est natura extranea à Deo. Et eadem hoc idem testimonium Pauli magis ibidem dilucidat ad præfens intentum his verbis: *Amplius. Si quis conferat verba Apostoli præmissa verbis Isaiae Propheta, manifeste percipit, Spiritum Sanctum Deum esse. Dicitur enim Isaia 64. Oculus non vidit Deum absque te, quæ preparasti expectantibus te. Quæ quidem verba Apostolus cum introduxisset, subiungit verba præmissa, scilicet, quod Spiritus scrutatur profunda Dei. Vnde manifestum est, quod Spiritus Sanctus illa profunda Dei, (intelligit, absque speciali revelatione, aut gratuita voluntate Dei, sicut spiritus hominis scrutatur ea, quæ sunt hominis) cognoscit, quæ preparavit expectantibus eum. Si ergo hæc nullus (modo dicto) vidit præter Deum, ut Isaia dicit: manifestum est, Spiritum Sanctum Deum esse.*

Symb. Athanasij.

Vnde veritas hæc definita est in Symbolo Athanasij. Spiritus Sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens. Et ibidem dicitur: Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti una est divinitas: æqualis gloria, coæterna maiestas. Et in Symbolo Nicænæ dicitur: Qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Et tandem hoc ipsum omnia Concilia de re hac agentia, Patres, & Theologi proclamant. Et propterea à singulis in particulari referendis abstinemus.

Symbol. Nicænæ.

§ II. Eadem veritas catholica explicatur, & ratione ex testimonijs adductis desumpta fulcitur.

Elucidatur affertio, & probatur ratione ex prædictis testimonijs desumpta.

Ceterum quia in assertionem diximus, dari in diuinis aliam processionem, præter processionem Verbi, nempe, processionem per voluntatem, & hanc esse processionem illam, per quam Spiritus Sanctus procedit, oportet prius explicare, cur processio Spiritus Sancti sit hæc processio per voluntatem? & cur termino procedenti per illam nomen Spiritus Sancti impositum sit? ut ita ea, quæ ex Scriptura circa hanc processionem adducta sunt, magis elucidata maneant.

D. Thom.

Hoc autem optimè explicat D. Thomas 4. contra Gen. cap. 2. 3. his verbis: *Considerandum est, quod nomen spiritus à respiratione animalium sumptum videtur, in qua aer cum quodam motu infertur, & emittitur. Vnde nomen spiritus ad omnem impulsum, & motum, vel cuiuscunque aerei corporis trahitur: & sic ventus dicitur spiritus, secundum illud Psalmi 148. Ignis, grædo niv. glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Sic etiam vapor tenuis diffusus per membra ad eorum motus, spiritus vocatur. Rursum,*

quia aer invisibilis est, translatus est alterius spiritus nomen ad omnes virtutes, & substantias, & invisibiles, & motivas: & propter hoc anima sensibilis, & anima rationalis, & Angelus, & Deus, spiritus dicuntur: & proprie Deus per modum amoris procedens, quia amor virtutem quandam motivam insinuat.

Vbi, ut vides, nomine Spiritus Sancti intelligitur Deus procedens per modum amoris, seu per modum impulsus: ex eo quod amor vim quandam motivam, & impulsivam insinuat, & impulsum quandam producit, ut ex statim dicendis patebit. Quia verò id, quod procedit per voluntatem, procedit per modum amoris, seu per modum impulsus: propterea in idem redit, dari in diuinis aliam processionem per voluntatem distinctam à processione Verbi; ac dari processionem, per quam procedit Spiritus Sanctus: quia ipse procedit per modum amoris, & impulsus diuini.

4 Hoc etiam ulterius explicuerat idem S. Doctor.

Doctor in eodem 4. contra Gentes cap. 19. his verbis: *Sed quia amatum in voluntate existit, ut inclinans, & quodammodo impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amatum: impulsus autem rei viventis ab interiori ad spiritum pertinet: convenit Deo per modum amoris procedenti, ut spiritus dicatur, eius respiratione quasi quadam aspiratione existente* (id est, ut explicat Ferrara ibidem, & colligitur ex verbis relatis ex cap. 2. 3. existente quasi quadam vitali motione, & impulsione, siue quadam attractione, aut emissione aeris: quia nomen spiritus à respiratione animalium sumptum est, in qua aer cum quodam motu infertur, & emittitur) *hinc est, quod Apostolus spiritui, & amori impulsum quandam attribuit. Dicitur enim Romanis 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Et 2. ad Corinthios 5. Caritas Christi urget nos.*

Ferrara.

5 Assertio ergo sic explicata potissimè suadetur ratione desumpta ex testimonijs iam dictis, quamque in simili disp. 1. sub. 1. adduximus. Nam de diuinis processionibus, quippe captum nostrum naturalem excedentibus, non aliter sentiendum est, quàm iuxta id, quod ex Scriptura, Concilijs, & Patribus habemus: at ex his, iuxta nuper dicta, habemus, dari in diuinis præter processionem Verbi, aliam processionem per voluntatem: ergo ita, & non aliter de hoc sentiendum est.

§ III. Prædicta veritas quadam congruentia ex D. Thomæ desumpta amplius elucidatur.

6 Deinde eadem veritas probatur potest congruentia quadam satis idonea

Elucidatur amplius assertio quadam congruentia.

neq; ad rem hanc supposita fide declaranda, & vtrumque, supposita tamen eadem fide, suadendam, quam quidem adduxit D. Thomas art. 3. huius quæstionis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam in natura intellectuali creata, præter processionem verbi, datur alia processio per voluntatem: ergo etiam in natura diuina, quæ est purè intellectualis, præter processionem Verbi diuini per intellectum, dabitur alia processio per voluntatem, nempe, processio Spiritus Sancti. Consequentia probatur: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia ea, quæ sunt in diuinis, debent intelligere ad imitar eorum, quæ reperiuntur in creaturis perfectioribus, quales sunt creaturæ intellectuales, vt ex D. Thoma art. 1. huius quæstionis vidimus. Tum denique quia hoc, quod est, voluntatem creatam producere aliquem terminum per suum *velle*, dicit perfectionem denudabilem ab imperfectionibus. Sicut, quod intellectus creatus per intellectionem exprimat actiue verbum, dicit huiuscemodi perfectionem: ergo, sicut ob hanc rationem datur in diuinis processio per intellectum; ita ob eandem dabitur ibidem præter hanc processionem alia per voluntatem.

Antecedens autem probatur. Nam sicut obiectum intellectum debet esse in intellectu, hoc ipso quod intelligatur: ita etiã obiectum amatum debet esse in amante, hoc ipso quod ametur: ergo sicut per intellectionem creatam producit verbum ad hoc, vt mediant illo obiectum intellectum sit in intellectu intelligente ipsum: ita etiam per volitionem creatam producat aliquis terminus, per quem obiectum amatum sit in voluntate amante ipsum.

§ III. Obiectiones contra præcedentem rationem.

7 Cæterum hæc congruentia D. Thomæ pluribus Theologis, ex diuersis tamen capitibus, displicet: & ideo plura contra illam obijciunt. Nam in primis Valentia putat, fundamentum prædictæ rationis, nempe, voluntatem creatam per suum *velle* producere aliquem terminum, sicut intellectus per suum *intelligere* illum producit, esse falsum. Potestque hoc probari primò ex eo, quod prædictum fundamentum videtur contradicere eidem D. Thomæ de Veritate quæst. 4. art. 2. ad 7. vbi sic ait: *Hæc autem est differentia inter intellectum, & voluntatē, quod operatio voluntatis terminatur ad res, in quibus est bonum, & malum: sed operatio intellectus terminatur in mente, in qua est verū, & falsum, vt dicitur in 6. Metaphysica. Et ideo voluntas non habet aliquis progrediens à se ipsa, quod in ea sit, nisi per modum operatio-*

nis; sed intellectus habet in se ipso aliquid progrediens ab eo, non solum per modum operationis; sed etiam per modum rei operatæ. Et ideo verbum significatur, vt res procedens; sed amor, vt operatio procedens.

8 Secundò probatur hoc ipsum ratione de sumpta ex præcedenti testimonio. Quoniam voluntas fertur ad res, non prout sunt ad intrinsecum, sed prout sunt ad extrinsecum in se ipsis: ergo, cum ideo dicatur, per intellectionem produci aliquem terminum, quia intellectus intelligit trahendo res ad se (vt constat ex ijs, quæ in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. dubio penultimo, & ultimo diximus) fiet inde, vt per actus voluntatis nullus terminus producat.

Confirmatur primò. Quoniam iuxta D. Thomam Quod libeto 5. art. 9. ad 2. per actiones sensuum externorum, vt per visionem, non producit aliquis terminus intrinsecus correspondens verbo intellectus: ex eo quod visus fertur ad res, prout sunt in se: ergo, cum proprium sit voluntatis ferri ad bonū, prout est in se, non erit, cur per illam producat terminus intrinsecus correspondens verbo mentis, de quo ratio D. Thomæ intelligitur.

Confirmatur secundò. Quia, cum amatur aliquod obiectum, quod est ad extrinsecum, v.g. diuitia, tunc nihil aliud ad intrinsecum relidens diligitur vt obiectum: è contrariò verò, cum aliquid ad extrinsecum existens intelligitur, debet dari aliquod obiectum interius, quod per modum obiecti sit intellectum per illam intellectionem, nempe verbum mentis, vt N. Cöplutenses in lib. de Anima disp. 2. 1. num. 42. docent, & nos disput. 1. huius tractatus dubio 1. asseruimus: ergo, quamuis per intellectionem producat verbum, non tamè per actus voluntatis producat aliquis terminus, qui respondeat verbo.

9 Deinde Aureolus in 1. dist. 10. quæst. 1. & Durandus ibidem dist. 6. quæst. 2. (quibus hæc congruentia D. Thomæ displicet) obijciunt, falsam esse illam propositionem, nempe, *amatum esse in amante*, ex qua Angelicus Doctor colligit, per amorem produci aliquem terminum intrinsecum correspondentem termino intrinsecum, nempe verbo, quod producit per intellectionem. Hoc autem probat primò. Quia de ratione amoris actualis est esse motum quemdam in rem amatam: & propterea exit quodammodo amans extra se ipsum, & transformatur in rem amatam, vt patet ex illo Matthæi 6. *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Et ex Augustino tomo 1. lib. 13. Confessionum cap. 9. vbi inquit: *Amor meus pondus mentis, illo feror, quocunque feror: & tomo 5. lib. 11. de Ciuitate cap. 28. Ita corpus pondere, si- cut animus amore fertur, quocunque fertur:*

Secunda obiectio.

Confirmatur primò. D. 1. hcm.

Confirmatur secundo.

N. Cöplut.

Obiectio prima Aureoli & Durandi contra eandem congruentiam.

Matth. 6.

August.

ergo

Obiectio prima Valentia contra præcedentem congruentiam.

D. Thom.

ergo potius amans est in amato, quam amatum in amante.

*Secunda ob-
iectio coru-
m.*
ro. Secundò. Quoniam amatum non est in amante, & secundò suam entitatem naturalem, vt ex se constat; neque secundum suam similitudinem, seu secundum suum esse representatiuum; quia habere hoc modo obiectum intra se est proprium solius intellectus; ergo nullo modo amatum est in amante. Patet consequentia. Quoniam, sicut res amata tãdum habet suam naturam sub hoc duplici modo essendi; scilicet, secundum suam entitatem naturalem, & secundum esse representatiuum: ita duobus his modis tantum modò potest verificari, prædictum amatum esse in amante.

*Tertia ob-
iectio.*
11 Tertio (alia tamen via) rationem D. Thomæ impugnant, nempe, quòd adhuc dato; amatum esse in amante, non redè colligitur, debere per autorem produci aliquè terminum intrinsecum correspondentem termino intellectiõis, nempe verbo. Tum: quia ad hoc vt amatum esset in amante, satis esset dari in voluntate actum amoris, per quem ametur. Tum etiam: quia adhuc in casu dato non idcirco produceretur aliquis terminus: siquidem hic, vt nuper dicebamus, nec esset necessarius per modum obiecti prius amati, & in quo obiectum ad extra existens amaretur; cuius tamen terminus intrinsecus voluntatis; & amoris deberet esse volutus, & amatus per prædictum amorem tanquam id, quod immediatè amatur, & mediante quo obiectum ad extra existens diligitur: neque etiam esset necessarius per modum principij amoris: alioqui non esset terminus illius, sed principium. Tum denique: quia, licet amatum esset in amante, non tamen propterea per amorem deberet produci aliquis terminus, qui corresponderet termino intrinsecò producto per intellectiõem, nempe verbo, de quo ratio D. Tho. intelligitur; sed ad summum per quemlibet actum valdè intentum produceretur aliquis habitus: hoc autem non est satis ad inferendum, dari in diuinis processione per voluntatem, per quam procedat Spiritus Sanctus. Quoniam habitus procedat per modum principij amoris; non tamen tanquam purus terminus amoris; ergo, cum Spiritus Sanctus non procedat per modum principij amoris, non poterit inde colligi processio eiusdem Spiritus Sancti.

Confirmatio

Quæ omnia confirmari possunt ex eo quòd, adhuc concessio, amatum esse in amante, & ad hoc esse necessarium produci aliquem terminum intrinsecum correspondentem termino intrinsecò intellectiõis; nihilominus inde non colligitur processio Spiritus Sancti, quam D. Thomas in sua ratione colligere intendit; sed hoc præcisè colli-

geretur; ex eo quòd in voluntate creata datur actus amoris. Quoniam Spiritus Sanctus procedit vt actus amoris. Et ita idem Angelicus Doctor, contra Gentes cap. 9. inquit, quòd Spiritus Sanctus procedit per modum amoris. Et inde colligit, non procedere vt filium his verbis: *Deus igitur procedens per modum amoris, non procedit vt genitus; neque igitur Filius dici potest.*

*Angel. Do-
ctor.*

§ V. Animaduersio duplex ad explicatio-
nem rationis D. Thomæ, & solutio-
ne in obiectiõnum contra
illam.

12 **O**biectiõnes istæ facile soluantur, si Animaduer-
sio rationis D. Thomæ explicetur, *so prima pro-
soluõne ob-
iectiõnum, &
explicatio-
rationis D.
Tho. 2.*
vt autem hoc melius capiatur, prænotandū
est primò, quòd, sicut actio formaliter tran-
siciens, & formaliter immanens vt tales ex æquo
opponuntur, ita habent rationes formaliter
diuersas. Et idè; quemadmodum actio for-
maliter transiciens debet per se loquendo esse
extra ipsum agens, & (quòd magis ad rem fa-
cit) eius obiectum debet esse extra prædictū
agens: sic actio formaliter immanens debet
esse intra agens, & similiter obiectum eius-
dem actionis debet esse intra illud: ita tamè,
vt in vnoquoque genere actionum immanen-
tium debeat obiectum esse intra agens, iux-
ta diuersum modum, & naturam talis agen-
tis, & actionis. Nam, si illa actio sit ultimi
ordinis, quales sunt actiones vegetatiuæ, nõ
erit semper necessarium, quòd obiectum sit
intra principium proximum agendi; sed fa-
ctis erit minor alia coniunctio, vt N. Com-
N. Cõplut.
plutantes in lib. de Anima disp. 8. à num.
8. vsque ad 11. docent, & nos disp. 2. huius
tractatus dub. 1. assertione 2. tetigimus. Si
verò actio immanens perueniat ad altio-
rem ordinem, nempe ad sensitiuum; tunc, si
fuerit omnium infima, qualis est actio sen-
suum externorum, oportebit, vt obiectum
partim sit intra, & partim extra principium
proximum sentiendi. Et propterea sensus
externi habent ad intra obiectum sensibile
vnitum eis in ratione obiecti motui; non
verò in ratione terminantis actu sensatione
externam, vt constat ex illis, quæ nostri Cõ-
N. Cõplut.
plutantes in lib. de Anima disput. 21. num.
92. docent, & ex ijs, quæ in 1. tomo tracta-
tu 2. disp. 2. num. 17. diximus.
13 Si autem actio immanens habuerit esse
magis eleuatum; tunc, si fuerit cognitio, &
perceptio obiecti, habebit obiectum ad in-
tra, tam vt habet rationem obiecti motui,
seu vt habet rationem obiecti constituentis
in actu primo potentiam proximam in ra-
tione cognoscitiuæ; quam vt habet ratio-
nem obiecti actu terminantis cognitiones
& non vt cunque, sed ita vt vel per se, vel
per

per suam similitudinem sic adiuuatur, quis hoc naturalis actus eius exigit. Si verò fuerit actio immanens patris affectum; tunc habet obiectum intra ipsum principium proximum appetendi, tanquam quid constituens illud in actu primo proprie, & in rigore tali, seu per modum virtutis actus illius, necnon per modum obiecti actu terminantis appetitionem ipsam: ita tamen, vt ex vi modi operandi appetitus non debeat esse obiectum sic ad intra, vel per suam entitatem, vt habet suum modum essendi naturalem, & entitatum, & simul vt dicat rationem naturæ, vel per suam similitudinem: quia vis appetitiua non exigit illud sic ad intra; sed alio modo, nempe, per modum inclinationis, & propensionis ex eo quod, vt in hoc dubio explicabimus, vnumquodque dicitur esse in inclinatione, & propensione ad se ipsum, & hic modus residendi ad intra est accommodatus vi affectiua, quæ est propensio quædam, & inclinatio in bonum appetitum.

Cæterum; licet obiectum sit his duobus modis in vi appetitiua, v.g. in voluntate, mediante inclinatione, & pondere ipsius; attamen, quia ipsa per se, & ratione sui est inclinatio per modum actus primi in suum obiectum, idèd hæc inclinatio est effectus ad hoc, vt obiectum sit in illa per modum actus primi, tanquam in inclinatione, & propensione in actu primo ad ipsam. Quia verò voluntas non est inclinatio per modum termini, & obiecti, de cuius ratione sit terminare actu volitionem: propterea oportet addi aliud quod pondus, & inclinationem in ipsa, de cuius ratione sit esse pondus actu terminans volitionem, & mediante quo obiectum voluntatis sit ad intra in ratione obiecti terminantis actu volitionem.

14 Prænotandum est secundò, quòd sicut intellectus v.g. quia debet habere duobus modis iam dictis obiectum intra intellectum, idèd, si intellectus non habeat illud ad intra secundum suam entitatem, debet esse ei vnium secundum suam similitudinem: ita in volitione, quoties obiectum non potest vniri cum voluntate per se ipsum, non quidem vt dicit rationem naturæ, sed vt habet rationem impulsus, & ponderis (quem modum rationis ipsa petit); tunc debet esse intra voluntatem secundum aliquid aliud pondus superius defectum obiecti.

Et quemadmodum in intellectu, quando obiectum in ratione obiecti motui habet esse intra intellectum ratione ipsius intellectus, non autem in ratione obiecti actu terminantis intellectiōem, vt contingit de Angelus intelligit scripturam, iuxta illi usus probabilem dicendi modum quem tomo 1. tractatu 2. disputat. 2. adduximus) tunc

prædictum obiectum per aliquid superadditum trahi debet ad intellectum in ratione obiecti actu terminantis intellectiōem; nõ verò in ratione obiecti motui: ita in volitione, quia obiectum illius semper est intra voluntatem in ratione obiecti (vt sic dicamus) motui (idèd, illo speciali modo, quo est intra illam, constituens eam intrinsicè in actu primo ad volendum, nempe, ratione inclinationis voluntatis in illud) propterea nec indiget se ipso, vt secundum suam entitatem est distinctum ab inclinatione voluntatis in ipsum, nec aliquo alio, ad hoc vt sit hoc modo intra voluntatem; sed sufficit prædicta inclinatio, & natura voluntatis, siue secundum naturam, vt cum vult obiecta proportionata, siue secundum ea, quæ habet quatenus est eleuata, vt cum vult supernaturalia vt talia: quia ex ipsa inclinatione naturali, & ex eleuatione fit integra voluntas respectu prædictarum rerum supernaturalium.

Cæterum; quia obiectum non semper est vnium voluntati in ratione obiecti actu terminantis volitionem: idèd tunc debet esse ad intra mediante aliquo termino denuò superaddito, qui sit ad instar obiecti per se ipsum sic vnium cum voluntate, ac proinde qui habeat rationem ponderis, & impulsus; sicut obiectum hoc modo est per se vnium voluntati, quando per se ipsum est ad intra in ratione obiecti actu terminantis dilectionem, vt in diuinis cernitur.

15 Tandem; quemadmodum, cum intellectus est infinite perfectionis, tunc, etiam habeat ad intra obiectum duobus modis iam dictis, est infinite secunda; & ratione huius secunditatis, non verò ex indigentia producit terminum ad intra, per quem iterum obiectum in ratione obiecti actu terminantis sit intra intellectum, vt in diuinis cernitur; ita in voluntate, quando volitio fuerit infinite perfecta, tunc etiam erit infinite secunda: & licet habeat ad intra obiectum nis duobus modis, nihilominus ratione secunditatis, non verò ex indigentia producit terminum ad intra, per quem obiectum amatur iterum sit in ratione obiecti terminantis volitionem in voluntate, quia habeat rationem impulsus, & inclinationis, vt ita sit idoneus ad hoc, vt prædictum obiectum iterum sit intra voluntatem modo sibi debito, & eo proportionali modo, quo in verbo producto ex pura fecunditate dicitur Deus esse intra suum intellectum.

5. VI. Ratio D. Thomæ ex animaduersionibus adductis elucidatur.

16 **H**is ergo suppositis, satis apparet, vis congruentiæ adductæ à D. Thomæ ad pro-

Ex prædictis animaduersionibus elucidatur ratio D. Thomæ.

Animaduersione secunda.

ad probandum, dari in diuinis aliam processione[m] à processione Verbi, quæ, vt magis elucidata maneat, potest ex nuper dictis ad hanc formam reduci: Quoniam in actionibus immanentibus, & creatis, qualis est volitio, debet obiectum esse intra principium proximum, v.g. in volutate per modum obiecti actu amati, seu actu terminantis amorem, ac proinde per modum impulsus, & ponderis: quia hoc exigit natura voluntatis, & modus, quo petit obiectum terminans volitionem esse ad intrà, vt ex primo notabili patet: ergo per volitionem creatam semper producat hęc inclinatio, & pondus, per quod amatum sit in amante per modum obiecti amati, seu actu terminantis amorem: ergo etiam per voluntatem diuinam producat sua inclinatio, & pondus, per quod Deus sit in se ipso, tanquam amatum in amate, seu per modum obiecti actu terminantis amorem, quod est dari in diuinis aliam processione[m] amoris præter processione[m] Verbi.

Prima consequentia patet ex secundo notabili. Quoniam obiectum dilectum per voluntatem creatam, si sit finitum, non habet sufficientem actualitatem ad hoc, vt vnatur per se in ratione obiecti actu terminantis amorem, seu per modum termini, qui sit impulsus, & pondus in idem obiectum, de cuius ratione sit actu terminante amorem: sicut obiectum creatum, & intellectum non habet sufficientem actualitatem ad hoc, vt in ratione obiecti intellecti vnatur per se ipsum cū intellectu, vt in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 248. latius diximus. Si verò sit infinitum, tunc satis probabile est, quod non ex defectu actualitatis, sed ex alio capite (quod in hoc eodem dubio adducemus) nequit prædictum obiectum per se ipsam vniri cum voluntate creata per modum termini, & impulsu actu terminantis volitione: & ided oportet, vt superaddatur, & producat terminus alius, qui sit pondus, & inclinatio in obiectum amatum, & per quem obiectum sit in amante per modum obiecti actu terminantis amorem: quamuis etiam probabile sit, quod, cum obiectum volitum est infinitum, & clarè visum, quale est diuina bonitas amata à beatis, tunc possit per se ipsum vniri cum voluntate in ratione obiecti actu terminantis amorem: atque aded non desideratur tunc aliud pondus, & inclinatio producta per volitionem.

Ex quo etiam, & ex dictis in notabili secundo probatio secundæ consequentiæ deducitur. Quoniam, licet volitio infinita non producat terminum ex indigentia, quia respectu illius amatum est per se ipsum in amante, adhuc in ratione obiecti actu terminantis amorem, atque debet illum producere ex fecunditate, & vt amatum sit quasi bis

in amate per modum termini, & obiecti actu terminantis amorem. Sicut, licet intellectio infinita, nempe Dei, non producat verbum ex indigentia, quia essentia diuina est vnita cum suo intellectu, iam in ratione obiecti motiui, quam in ratione obiecti actu terminantis intellectio[n]em: nihilominus producit illud ex fecunditate, & quia ratione huius summe fecunditatis, & perfectionis debet essentia diuina esse quasi bis in intellectu Dei per modum obiecti actu intellecti, seu terminantis actu intellectio[n]em diuinam. Et hæc est vera explicatio rationis adductæ à D. Thomæ art. 3. huius quæstionis, *D. Thomæ* quæ quidem sic intellecta habet (supposita tamen fide) esse satis eõgruam ad intentum S. Doctoris probabiliter suadendum.

17. Huc etiã tendit discrimin illud, quod in schola D. Thomæ solet assignari inter actiones immanentes, & creatas, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis; & inter actiones formaliter transeuntes: quod illæ non necessariò producant ad intrà terminum distinctum, vt N. Complutenses in libris de Anima disp. 2. 1. num. 86. docent, & nos in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. n. 207. tetigimus. Nam consuldò in hoc discrimine non dicitur, quod prædictæ actiones immanentes non debent habere terminum ad intrà, sed quod non debent producere illum: quia actiones istæ ad suam consumatam perfectionem, & vt in esse quieto versentur circa sua obiecta, debent esse ad intrà terminatæ, & completæ, vel per suum obiectum terminans ad intrà, vel, ob defectum huius, per terminum aliquem suppletentem hanc absentiam obiecti: & ita solum producant terminum, quando obiectum non est ad intrà vnitum in ratione obiecti actu terminantis: & tunc non producant illum tanquam terminum, ad quem ipsæ ordinantur, quia non sunt proprie motus ad illum; sed potius producant eum propter se ipsas. Et ided, vt docet nostrum Complutenses in lib. Physicorum disp. 16. num. 13. non habent rationem motus propriæ talis, qui est actus imperfecti, de quo in 3. Physicorū dicitur, quod *est actus entis in potentia, &c.* sicut illam habet actiones transeuntes, quæ ordinantur ad suos terminos, & sunt propter illos producendos. Vnde in hoc excellētia prædictarum actionum immanentium supra transeuntes consistit, ob idque non sunt modi terminorum per illas productorū, sicut actiones transeuntes; sed sunt entitates veræ: licet, quia habent rationem operationis vitalis immanentis, & creatæ versantis circa sua obiecta, debeant esse vnita, & cõiuncta cū illis (modo iã infinitato) vt cū obiectis terminantibus eas, vel cum aliquo suppletente eorū defectum ad hoc, vt in esse quieto, & cõpleto versetur circa ipsa.

*N. Cõplut.**N. Cõplut.*

§. VII. Soluitur prior obiectio contra rationem D. Thomae.

Ex dictis soluitur prima obiectio Valentiae. Caietan. Bannez. Zumel. Nazario. Molina. Vazquez. Arrubal. Granada. Capreol. Ferrara.

18 **E**x his ergo ad rationes factas contra rationem D. Thomae non erit difficile occurrere. Vade ad primam pro sententia Valentiae dicendum est cum Caietano, Bannez, Zumel, Nazario, Molina, Vazquez, Arrubal, Granada, & alijs in presenti; necnon cum Capreolo in 1. distinct. 10. & distinct. 27. quæst. 2. ad 3. secundo loco contra primam conclusionem, & Ferrara 4. contra Gen. cap. 19. optimū esse fundamentum Angelici Doctoris, nempe, quod sicut per intellectionem creatam producitur aliquis terminus intrinsecus, scilicet verbum; ita etiam per velle creatum efficiatur aliquis terminus intrinsecus correspondens verbo mentis, per quem voluntas inclinatur actualiter in obiectum amatum. Et propterea D. Augustinus lib. 14. de Trinitate cap. 8. & D. Thomas infra quæst. 93. art. 7. docent, hominem habere imaginem Trinitatis in mente, quia assimilatur illi in productione verbi, & termini amoris: alioqui, si solum esset ei similis in cognitione, & amore, non assimilaretur ipsi secundum rationem Trinitatis; sed secundum essentialia. Neque contra hoc aliquid conuincit testimonium illud D. Thomae, quod pro se adducit Valentia. Quoniam, vt optimè notauit Caietanus in presenti, hæc est differentia inter intellectum, & voluntatem: quod res, quæ in intellectu est terminus, habet modum, & nomen termini; res verò terminans in voluntate, licet re ipsa, seu de facto sit terminus, nec modum, nec nomen habet termini: quoniam & est, & significatur vt in aliud tendens. Constat autem, quod in aliud tendere conditio est, non termini, sed viæ, & actionis. Et propterea D. Thomas in illo testimonio ex quæst. de Veritate inquit, quod per voluntatem non producitur aliquid, nisi per modum operationis.

D. August. D. Thom.

Caietan.

D. Thom.

Respondetur aliter ad eandem obiectio. Capreol. Bergom. Ferrara.

19 Secundò responderetur cum Capreolo in 1. distinct. 10. quæst. 1. ad 1. Scoti. Berdemonensi dub. 1201. Ferrara 4. contra Gen. tes cap. 19. §. ad hoc respondetur, Diuum Thomam solum velle, quod per volitionem non producitur aliquis terminus, qui sit imago, & similitudo rei volitæ; sicut per intellectionem fit aliquis terminus, nempe verbum, quod habet rationem imaginis, & similitudinis respectu rei intellectæ.

D. Thom.

Quæ explicatio desumitur ex D. Thomae de Potentia quæst. 10. art. 2. ad 11. & quæst. 10. de Veritate art. 9. ad 7. his verbis: *Dicendum, quod motus, vel operatio cognitiua per se perficitur in ipsa mente. Et ideo oportet ad hoc, quod aliquid cognoscatur, esse similitudinem*

nem aliquam in mente, maxime si per essentiam suam non coniungatur menti vt cognitionis obiectum. Sed motus, vel operatio affectiua pariter incipit ab anima, & terminatur ad res: & ideo non requiritur in actu similitudo rei, qua informetur, sicut in intellectu. Vbi, vt vides, non negat D. Thomas, produci aliquem terminum intrinsecum per volitionem, sed quod talis terminus non habet rationem similitudinis respectu rei volitæ.

20 Nec refert, si vrgæas, quod iuxta explicationes datas malè colligeret Angelicus Doctor id, quod in fine illius solutionis ad 7. concludit, nempe, quod amor nõ dicatur personaliter in diuinis, ex eo quod non se habet per modum termini producti. Nam, si re verà habet rationem talis, tunc, quamuis nec sit similis rei amatae, neque habeat modum termini, dicitur personaliter: siquidem, quod est terminus processio- nis in diuinis, dicitur personaliter, siue hoc, siue illo modo procedat.

Replicat.

Respondetur enim, quod (vt optimè notauit Caietanus in hoc articulo) ea, quæ pertinent ad voluntatem, non sunt ita nota, sicut quæ spectant ad intellectum: & propterea nec sunt imposta tot nomina ad significanda illa, quod ad denotanda ea, quæ spectant ad intellectum; sed eodem nomine, nempe, nomine amoris, solent significari, tam ipse actus amandi, quam terminus intrinsecus eiusdem actus; quauis prædictum nomen amoris per se primò imposedum sit ad significandum actum amandi, & postea extensum fuerit ad denotandum terminum intrinsecum ipsius. Sicut etiam propter eandem penuriam nominum processio per voluntatem explicatur nomine communi processio- nis: & ideo Spiritus Sanctus, qui est terminus illius, nuncupatur nomine communi precedentis, iuxta illud Symboli Athanasij. *Spiritus Sanctus Symb. Ath. non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens.* Quare, cum D. Thomas in fine illius solutionis sic concludit. *Vnde dicitur non ita se habet ad hoc, vt dicatur personaliter, sicut verbum,* solum voluit, quod, quia amor per se primò significat actum amoris, & verbum per se primò denotat terminum di- uinis, ideo amor secundum id, quod primario denotat, non dicitur personaliter; licet sic dicatur, si sumatur præ termino amoris, vt expressè docet idem S. Doctor infra quæst. 37. art. 1.

Solutio. Caietan.

D. Thom.

Idem.

§. VIII. Solutio secunda obiectio- nis contra eandem rationem D. Thomae.

21 **A**D secundum responderetur cum anima dup. 21. n. 50. concedendo, proprium

Enodatur secunda obiectio Valentiae.

esse intellectus trahere res ad se, & propriū esse voluntatis trahi ad res ipsas. Ceterum inde non sequitur, non produci aliquē terminū intrinsecum per amorem. Quoniam intellectus non idē dicitur trahere res ad se, quia producit utriūque terminū intrinsecū; sed quia talis terminus est similitudo actualissima obiecti intellecti, ac proinde est prædictum obiectum in esse cognoscibile. Unde nihil prohibet, quod per amorē producat aliquē terminus, qui non sit similitudo obiecti; sed solum inclinatio actualis per modum termini in rem amatā, ratione cuius amatum sit in ipso amante modo proprio petito à voluntate.

Et ratio est. Quoniam amatum non est in amante ratione prædicti termini, nisi quatenus talis terminus est quædam inclinatio, & impulsus per modum termini in illud, & vnaquæque res dicitur esse quodammodo in inclinatione, & impulsu, quod aliud fertur in ipsam, ratione proportionis & conuenientie, quæ est inter utriūque. Cõstat autem, quod hoc modo esse aliquid in appetitu non tollit, quominus propriū sit eidē appetitus ferri in res, prout sunt in se ipsis, quia, ut optime notauit D. Thomas 4. cõtra Gentes cap. 19. hoc ipso quod amatum sit modo isto in amanti appetitu, siue voluntate, est in illa ut inclinans, & quodammodo impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amatam. Et propterea Caietanus, & Nazarius art. 3. huius questionis inquirunt, quod fieri, ut amatum sit in voluntate, non est fieri, quod sit in illa ut tractum; sed ut trahens ipsam voluntatem: quod amari non est trahi; sed trahere amantem.

D. Thom.

Caietan.
Nazarius.

Amplius explicatur solutio.

22 Explicatur hoc magis assignando differentiam, quæ inter intellectum, & voluntatem quoad hoc intercedit. Etenim licet intellectus mediante verbo transeat ad intelligendum obiectum secundum esse naturale & entitatum, quod in se habet; & similiter voluntas mediante termino, quem producit, transeat ad amandas res, prout sunt in se ipsis: aliter tamen, & aliter. Nam verbum ita mediat, ut sit ratio formalissima, sub qua obiectum ad extrā terminat intellectionem: quia proprium est intellectus terminari ad res prout sunt ad intrā: ac proinde, licet obiectum ad extrā, saltem multoties, habeat ex proprijs meritis, quidquid requiritur ex parte rationis formalis quæ ad terminandam intellectionem; non tamen quidquid ex parte rationis formalis sub qua ex parte obiecti intrinsecè se tenentis desideratur. Quoniam ratio hæc non est veritas, aut entitas obiecti ad extrā existentis ut talis, seu ut habet esse naturale & entitatum; sed veritas, aut entitas vobis for-

maliter sumpti, seu eiusdem obiecti, ut habet esse in verbo.

Ceterum impulsus ille, qui per modum termini producit per voluntatem ad hoc, ut obiectum amatum sit etiam per modum termini in amante, præcisè se habet per modū obiecti intermedij respectu obiecti amati, & solum assumitur ut medium ad perueniendum ad obiectū amatū; nõ verò se habet per modum formalissimæ rationis ex parte obiecti se tenentis, ratione cuius obiectum amatum habet formaliter terminare, & specificare volitionem. Quoniam ipsa bonitas obiecti est id, quod ex parte eius desideratur ad hoc, ut ex parte sua habeat rationem obiecti formalis specificantis volitionem, & amorem: ut ita, per hoc quod detur in voluntate prædictus terminus productus per volitionem, & manens ad intrā, verificetur id, quod ex D. Thoma, & ferè omnibus Theologis dicitur, nempe, amatum debere esse in amante: & insuper, propter discrimen nuper assignatum inter terminum intellectionis, & volitionis, saluetur maxima illa communi calculo recepta, scilicet, quod intellectus fertur in res, prout sunt ad intrā; voluntas verò ad easdem prout sunt ad extrā, & in se ipsis, ex eo quod bonum non est conueniens, nisi ut in se habitum; est autem intelligibile, prout non in re, sed in apprehensione est consequibile: & idē, semel sic habito, intellectus non curat de affectatione eius, prout est ad extrā.

§. IX. Diluitur vtraque confirmatio secundæ obiectionis contra rationem

D. Thomæ.

23 EX quo ad primam cõfirmationem Respondetur ad primam cõfirmationem concedendo antecedens, & negando consequentia Et ratio distictiõnis desumitur ex dictis. Quoniam sensus externi tenent infimū locum in ratione virtutis cognoscitiuæ, & ob hanc imperfectionem tantum habent ad intrā obiectum per modum obiecti motui; non verò per modū obiecti ad intra actu terminantis, & propterea nõ producunt verbū, vel aliquid, quod sit ad instar verbi: ac proinde hoc, quod est videri, seu actu terminare visionē, neque in obiecto viso, neq; in aliquo alio obiecto ad intrā est quid intrinsecū; sed solum denominatio extrinseca proueniens à visione. Ceterū aliæ virtutes cognoscitiuæ, quales sunt imaginatiua, & intellectus, & virtutes affectiuæ eis correspondētes sunt eleuationiores, & idē, ut dicebamus, debent habere obiectū sibi vnitum ad intra in ratione obiecti dilecti, seu terminantis actu dilectionis: & per cõsequens debet producere

ter-

terminium ad intrā, quoties obiectum per se ipsum non vnitur ad intrā cum illo in ratione obiecti adū terminantis eius operationes.

Ad secundam confirmationem.
Ferrara.

Ad secundam confirmationem negatur antecedens cum Ferrara 4. contra Gentes cap. 19. §. Respondetur quod Spiritus Sanctus, vbi inquit, quoddam sicut esse verbi est intelligi, seu esse obiectum adū, & ex proprijs meritis terminans intellectionem: ita esse termini producti per voluntatem est amari, & esse aliquid, de cuius ratione sit adū terminare vtrunque volitionem. Tū: quia, cum prædictus terminus pertineat ad voluntatem, & non vt actualis amor, aut principium eius, oportet, vt pertineat ad illam tanquam obiectum (modo iam insinuato) amatum. Tum etiam: quia, vt docet D. Thomas 1. part. quæst. 16. artic. 4. necnon & Capreolus in 2. distinct. 24. q. 1. art. 1. ad 1. contra primam conclusionem, actus voluntatis est volitus vt obiectum, quatenus est proprium illius reflecti supra se ipsum. Et propterea idem S. Doctor 22. quæst. 25. artic. 2. ait, quoddam ex hoc ipso, quoddam aliquis amat aliquid, consequenter amat se amare, & hoc esse de ratione amoris: ac proinde etiam terminus eiusdem actus erit etiam volitus vt obiectum: siquidem, quoties prædictus terminus sit, debet voluntariè, & spontaneè produceri, sicut ipse actus voluntatis: & ita debet ob hanc rationem eodem proportionali modo esse etiam volitus per modū obiecti habentis se ad instar medijs, ad hoc vt voluntas transeat ad obiectum, quod est ad extrā.

D. Thom.
Capreol.

Idem S.
Doct.

24 Nec refert, si vrgeas, quoddam hinc fiet, non posse non terminum productum per voluntatem esse rationem formalissimam terminandi respectu obiecti amari, & ad extrā existentis, si semel talis terminus consistit essentialiter in amari, seu in hoc, quod est esse actu terminantem actum voluntatis: cuius tamen oppositum nuper dicebamus: ergo &c. Sequela probatur. Quia terminus productus per intellectionem, scilicet verbum, ob hanc solam rationem habet esse formalissimam rationem terminandi intellectionem respectu obiecti intellecti, & ad extrā existentis, ex eo scilicet, quoddam quiddam essentialiter est tale, habet ratione sui esse tale, & cætera alia ratione illius, & non aliter debent esse talia.

Replica.

Responsio.

Respondetur distinguendo sequelā. Si consistit (vt re verā consistit) essentialiter in amari, per modū obiecti præcisè intermedijs, & assumpti tantūmodo vt mediū ad pertingendū ad obiectum ad extra existens, neganda est. Si consistit essentialiter in amari, vt in ob-

iecto formalissimo, concedenda est sequela. Cæterum esse hoc vltimo modo obiectum voluntatis non conuenit prædicto termino; sed potius, licet à se habeat esse obiectum intermedium, nihilominus formalissimā rationem, sub qua cadit sub voluntate, habet à bonitate obiecti ad extrā existentis. Quia, sicut voluntas fertur ad res, prout sunt ad extrā, ita fertur ad ea, quæ sunt ad intrā, nempe ad hunc impulsū, & terminum ratione bonitatis, quæ est ad extrā, tanquam ratione formalissima, & sub qua, & ideo est mutua causalitas inter hunc terminum, & bonum ad extrā: quatenus terminus iste dederit prædicto obiecto per modum obiecti intermedijs, & modo explicato; cum tamē bonitas obiecti ad extra sit ratio formalissima sub qua amatur.

25 Et ad probationem sequelæ negandū est antecedens, quia verbum non habet esse formalissimam rationem sub qua terminandi respectu obiecti ad extrā, quia est vtrunque essentialiter intellectum; sed quia est essentialiter intellectum per modum obiecti formalissimi: & hoc non aliunde deducitur, quā ex peculiari modo tendendi intellectus consistentis in hoc, quoddam tendat ad res, prout sunt ad intrā.

Ad maximam autem ibidem adductam, scilicet, quoddam quiddam essentialiter est tale, habet ratione sui esse tale, & cætera alia ratione illius, & non aliter sunt talia, dicendum est, debere explicari cum debita proportione in obiectis purè intermedijs, & in obiectis formalissimis: ita quidem, vt illud, quoddam essentialiter habuerit esse obiectum purè intermediū, se ipso habeat esse tale, & nō possit perueniri ad obiectum vltimum, & specificans, nisi prædictum obiectum mediet, quando obiectum est talis conditionis, vt seipso nequeat vniri cum potentia in ratione obiecti terminantis eius operatione. Et similiter illud, quoddam habuerit essentialiter rationem obiecti formalissimi, habeat ex se ipso formalissimè terminare, & quoddam nihil formalissimè terminet, nisi sub ratione illius. Vnde: quia terminus intrinsecus, & actualis productus per volitionem consistit essentialiter in amari illo priori modo: propterea terminus, & obiectum ad intrā per voluntatem productum non est formalissima ratio, sub qua obiectum ad extra amatur. Quia verò terminus intellectionis situs est in intelligi, seu in hoc, quoddam esse obiectū intellectionis hoc posteriori modo: propterea, dum obiectum nequit per se vniri in ratione obiecti intellecti, tunc nihil terminat intellectionem, nisi verbum ipsum, vel ratione illius tanquam formalissimæ rationis

* Explicatur maxima in replica adducta.

terminandi ex parte rei intellecta se tenentis: non secus, proportionem seruata, ac contingit in specie intelligibili impressa, quæ quidem essentialiter habet esse obiectum motuum intellectus, *ut quo*: & propterea nihil mouet illum, nisi ipsa, vel ratione illius: & inde est, ut ipsa obiectum reddat intelligibile.

§. X. Enodatio reliquarum obiectonum contra rationem D. Thomæ.

Occurrit
primæ ob-
iectiõni Aureo-
li & Durandi.

26 **E**T similiter argumenta Aureoli, & Durandi non vrgent. Nam ad primum dicendum est, quod, licet per amorem amans sit in amato, nihilominus per eundem amorem, & terminum intrinsecum productum per illum etiam amatum est in amante. Quoniam, ut statim dicemus, ibi est aliquomodo res, ubi est inclinatio, & pondus in illam. Et propterea, licet in locis relatis in hoc argumento significetur, amantem esse in amato; in alijs tamen denotatur, debere amatum esse in amante, ut Canticum 8. *Pone me ut signaculum super cor tuum*. Et ad Philippenses 1. *Eo quod habeam vos in corde*. Et utrumque significatur in illo 1. Ioannis 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Quod etiam explicat D. Thomas 1. 2. q. 28. art. 2.

Cant. 8.
Ad Phil. 1.

1. Ioan. 4.

D. Thom.

Solutur secunda obiectio eiusdem Aureoli.

27 Ad secundum pro eadem sententia Aureoli respondetur, quod, etiam si non sit necessarium, amatum esse in amante secundum suam entitatem, nec etiam secundum suam similitudinem, ita ut secundum hanc sit in voluntate amantis; nihilominus adhuc verificatur, amatum esse in amante: quia superest tertius alius modus, quo aliquid est in alio; nempe, ex eo quod detur in eo pondus, & inclinatio ad illud. Sicut centrum dicitur esse quodammodo in graui, & locus sursum in leui: quia in ipso est inclinatio, & pondus ad prædictum centrum, ut notauit D. Thomas 4. contra Gentes cap. 19. his verbis: *Sic ieiatur, quod amatur, non solum est in intellectu amantis, sed etiam in voluntate ipsius: aliter tamen, & aliter. In intellectu enim est secundum similitudinem sue speciei: in voluntate autem amantis est sicut terminus motus in principio motui proportionato per convenientiam, & proportionem, quam habet ad ipsum. Sicut in igne quodammodo est locus sursum ratione lenitatis, secundum quam habet convenientiam, & proportionem ad talem locum: ignis vero generatus est in igne generante per similitudinem sue forme.*

D. Thom.

28 Ratio autem; propter quam aliquid dicitur esse in alio mediante prædi-

ta inclinatione, facta est a D. Thoma lo- *Idem*
co super citato, quæ potest confirmari, & elucidari. Tum ex eo, quod hæc inclinatio causatur ab amato, saltem in genere causa finalis, ac proinde est virtus proportionata ipsius impressa amanti ad hoc, ut tendat in ipsum amatum: vnumquodque autem dicitur esse in virtute sibi proportionata, & a se alteri impressa. Tum etiam ex eo quod, sicut obiectum est in intellectu mediante verbo, & specie intelligibili receptis in ipso intellectu, quia per hæc habet obiectum rationem obiecti intelligibilis, & intellecti, & vnumquodque ibi dicitur esse, ubi est forma constituens illud in alio, quo esse: ita obiectum amatum erit in voluntate mediante hac inclinatione, & termino intrinsecò recepto in voluntate: quia prædictus terminus quodammodo habet tribuere rei amatae, quod sit amata, quatenus est veluti medium requisitum ad hoc, ut voluntas amando transeat in rem amaram: & vnumquodque dicitur quodammodo esse in eo, quod habet rationem medij, aut quasi medij per se ordinati ad illud, & habentis proportionem, & commensurationem cum ipso. Vnde sicut obiectum intellectus, non utrumque, sed in ratione obiecti intelligibilis, & intellecti debet esse in intellectu: ita amatum, non utrumque, sed in ratione obiecti amabilis, & amari debet esse in voluntate: quia in ea est inclinatio per modum potentia, siue in actu primo in obiectum amatum, necnon & inclinatio per modum actus secundij, & termini actualissimi tendentis in ipsum.

Ex quo etiam magis intelligitur, quomodo per amorem, & terminum istum intrinsecum amans sit in amato; & rursus amatum sit in amante. Nam, quatenus amans tendit per amorem, & terminum istum intrinsecum in amatum, dicitur, amantem esse in eodem amato. Ceterum, quatenus hic amor, & terminus intrinsecus illius sunt virtutes impressæ amanti ab amato, & ratione illarum habet (modo dicto) res amata, quod sit obiectum amatum, dicitur, res amata esse mediante eodem amore, & eius termino in amante.

29 Ad tertium negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo non sit satisfactus amoris abique termino intrinsecò producto per illum ad hoc, ut amatum debeat sibi modis sit in amante.

Respondetur
ad tertiam ob-
iectiõnem.

Ad secundam verò probationem patet etiam ex dictis. Ad ultimam neganda est maior. Quoniam habitus, ut in eadem probatione dicitur, non est per se primò in-

institutus ad terminandum amorem, & ad hoc, vt sit obiectum ad intta; cum tamen praedictus terminus debeat hoc habere.

ligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personae, & diligere, vel amare est verbum notionale, sicut dicere, vel generare.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, fallum esse, quod Spiritus Sanctus procedat vt actus amoris; non vero vt terminus illius. Tum, quia in diuinis admittenda est potentia spiratiua, quae sit principium Spiritus Sancti, vt ostenditur infra cum D. Th. quaest. 1. art. 3. Constat autem ex his, quae docet idem Angelicus Doctor supra q. 2. 5. art. 1. ad 3. in diuinis non dari potentiam respectu actionis diuinae secundum se, sed ratione sui termini. Tum etiam, quia iuxta eundem Sanctum Doctorem de Veritate q. 4. art. 2. ad 7. in Deo non est distinctio realis operationis ab operante, sed producti a suo principio producente: ex eo quod principium operandi, & operatio ipsa comparantur per modum (vt sic dicamus) perfectibilis, & perfectionis illius: quae autem sic in diuinis conferuntur, solum distinguuntur ratione. Quare, cum Spiritus Sanctus procedat, vt realiter distinctus a suo producente, oportet, vt non procedat per modum actus amoris, sed per modum termini illius. Tum denique, quia, sicut persona procedens per intellectum in diuinis non est intellectio ipsa essentialis, aut notionalis; ita etiam persona procedens per voluntatem non erit actus amoris essentialis, aut notionalis.

Ang. Doct.

Non facit Aureolo testim. D. Th.

D. Thom.

30 Nec obest testimonium D. Thomae ibidem adductum. Nam S. Doctor (sicut & alij Patres) vtitur nomine amoris ad significandum terminum ipsius amoris: ex eo quod non habemus sufficientia nomina ad denotanda omnia, quae reperiuntur in voluntate, vt notauit idem D. Thomas infra quaest. 37. art. 1. his verbis: *Ex parte autem voluntatis, praeter diligere & amare, quae important habitudinem amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula impressa, quae importent habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amatae, quae provenit in amante ex hoc, quod amet, ad suum principium, aut e converso. Et ideo propter vocabulorum inopiam huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris, & dilectionis: sicut si Verbum nominarem intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, in quantum in amore, vel dilectione non importatur, nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor, & diligere essentialiter dicuntur; sicut intelligentia, & intelligere. In quantum vero his vocabulis visum ad exprimendam habitudinem eius rei, quae procedit per modum amoris, ad suum principium, & e converso, ita quod per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intel-*

§. XI. Opposita sententia, & primum eius fundamentum.

31 **O**ppositum tamen nostrae assertioni ni inuunt aliqui Haeretici, potestque probari primo: Quoniam processio Verbi est infinita in ratione processionis; sicut misericordia diuina est infinita in ratione misericordiae: ergo nequit in diuinis dari alia processio praeter processionem Verbi. Patet consequentia. Nam propterea in Deo tantum potest dari unica misericordia, quia haec in illo est infinita in ratione misericordiae.

Haereticorum sententia; & primum fundamentum.

Confirmatur primo. Quoniam per processionem Verbi communicatur illi omnis perfectio excogitabilis: ergo talis processio est infinita, dicens omnem excogitabilem perfectionem in ratione processionis: si quidem eodem crescit processio in perfectione, quod crescit in ea terminus per processionem productus: ac proinde praedicta processio exhausta totam vim, quae est in Deo ad hoc, vt ab illo aliquid ultra procedat ad intra.

Confirmatio 1.

32 Confirmatur, & explicatur secundo: Quoniam, hoc ipso quod per processionem per intellectum communicatur Verbo omnis perfectio excogitabilis, communicatur ei natura diuina, quantum communicabilis est ad intra: ergo non poterit dari in diuinis communicatio alia per voluntatem. Antecedens probatur. Quia aliqui illa communicatio esset imperfecta: si quidem per eam non communicaretur natura diuina, quantum communicabilis est. Consequentia vero probatur. Quia, semel communicata natura diuina quantum communicabilis est, non restat alia communicatio, per quam possit ultra communicari: alias per priorem communicationem non esset communicata, quantum communicabilis est: ergo non erit dabilis alia processio ad intra per voluntatem. Nam, hac data, necesse est, vt per ipsam re ipsa natura diuina communicetur, vt ex se, & ex dicendis in hac disputat. constabit.

Confirmatio 2.

Confirmatur tandem. Quoniam vni naturae tantum correspondet vnus modus communicationis, per quam ab habente illam communicetur: si quidem actiones communicantes naturam non sunt multiplicabiles, non multiplicati terminis formalibus, nempe, ipas naturae.

Confirmatio 3.

ris: ergo, si semel per intellectum communieatur natura diuina, non erit dabilis alia species actionis, quæ sit communicatiua eiusdem nature.

Corruptum
daucutum
Hæretic.

33 Respondetur negando antecedens, si intelligatur de processione Verbi diuini secundum ea, quæ præcisè intra propriam lineam exprimit. Nam secundum hanc rationem tantum est infinita in ratione generationis; non verò in ratione processions. Neque est simile id, quod ibidem de misericordia diuina adducitur. Quoniam linea misericordie est linea quædam (vt sic dicamus) atomata: at linea processions diuine est (vt sic loquamur) subalterna, sicut ratio attributi diuini dicit etiam lineam subalternam. Vnde: sicut misericordia Dei est infinita in ratione misericordie; non verò in ratione attributi diuini; id est, ita vt ex vi suæ lineæ formalissime consideratæ dicat omnem perfectionem, & rationem spectantem ad quodlibet attributum: & propterea, vitra attributum misericordie, possunt in Deo dari alia attributa: sic processio Verbi dicens lineam quandam atomatam, nempe intelligere Dei connotando Paternitatem, si sumatur cum præcisione eorū, quæ formalissime intra propriam lineam dicit, erit infinita in ratione generationis; non verò in ratione processions: ita vt ex vi suæ lineæ præcisè dicat omnem perfectionem, & rationem, quæ inuenitur in linea subalternâ processions diuine; & cuiuslibet processions sub illa contentæ.

Diximus, negandum esse antecedens, si intelligatur de processione Verbi diuini, secundum ea, quæ præcisè intra propriam lineam exprimit. Non quidem quia prædicta processio adhuc identicè dicat, quidquid importat linea processions diuine subalterna; sed quia saltè identicè importat omnem perfectionem in prædicta linea subalterna repertam: ex eo quòd prædicta perfectio provenit à rationibus absolutis; non verò à reatiuis: & rationes absoluta identificantur cum quauis ex diuinis processionibus, & in eis per modum transcendentis imbibantur; cum tamen processiones ipsæ realiter intet se ratione relationū, quæ saltè per modum connotatorum ab eis importantur, debeant distingui.

Solutio ad 34 Ad primam confirmationem concedendum est antecedens intellectum de Verbo diuino, vt est terminus adæquatus suæ processions, id est, vt concipitur quoad omnia, quæ per prædictam processionem consideratam præcisè intra suam lineam ei communicantur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ad communicandam Verbo Dei sic sumpto omnem excogitabilem perfectionem, id est, tam essentiam

Dei, quam attributa, satis est, quantum est ex parte processions, per quam procedit, quòd talis processio sit infinita in ratione processions Verbi, seu in ratione generationis; quauis non sit infinita in ratione processions, id est, quauis ex vi suæ lineæ formalissime sumptæ non dicat formalissime loquendo omnem rationem, & perfectionem, quæ in linea subalterna processions diuine vt sic clauditur, licet eā identicè, & per modum transcendentis afferat, ex eo quòd, quidquid est in Deo, eo ipso habet identificari cum alijs perfectionibus diuinis vt talibus, & includere per modum transcendentis omnem excogitabilem perfectionem in Deo repertam.

Et ad probationem in contrarium dicendum est, quòd, etsi eò crescat processio in perfectione, quòd crescit in ea terminus modo dicto adæquatus per illam productus, ad hunc sensum, quòd debet seruari proportio inter perfectionem processions, & termini per illam productus; non tamen ita, vt quidquid perfectionis formaliter, & expressè reperitur in termino isto, reperiat in eodem modo in processione, vt constat in processionibus creatis; sed satis erit, quòd, si terminus habeat per modum filij omnem excogitabilem perfectionem, tunc processio illius sit in ratione generationis infinite perfecta: quia in hac est debita proportio ad communicandam suo termino, nempe filio, omnem excogitabilem perfectionem.

35 Adde, quòd, etsi Verbo communicateatur ex vi suæ processions omnis excogitabilis perfectio in esse entis; nõ tamen, quòd habeat illam omni excogitabili modo, quo in ratione termini potest prædicta perfectio communicari: nam talis perfectio potest in ratione termini alio modo communicari, ita vt, quòd terminat processionem formaliter, & per se primò, non sit ipsa natura diuina; sed ipse amor diuinus: & secundum hunc modum non communicatur Verbo omnis perfectio diuina: & propterea restat, vitra processionem Verbi, alius modus communicandi diuinam perfectionem, nempe per voluntatem, communicando per se primò amorem diuinum, & deinde consequenter, ac identicè naturam Dei, & alias eius perfectiones.

36 Ex quò ad secundam confirmationem dicendum est, per processionem Verbi communicari naturam diuinam, & totam perfectionem Dei, quantum communicabilis est ex parte rei communicatæ, scilicet nature, & perfectionis Dei; non tamen ex parte modi, quo communicatur: quia per processionem Verbi tantum communicatur per intellectum; non tamen per voluntatem: ac proinde per prædictam processio-

Aditamentum

Ad secundam confirmationem

Dub. I. An in diuinis sit alia processio per voluntatem? 113

cessionem Verbi tantum communicatur illo speciali modo iam intinatio, nempe, per modum generationis, & naturæ, seu ita vt terminus formalis sit ipsa natura. Et propterea restat alius modus processionis per voluntatem, per quam perfectio Dei aliter communicetur, nempe, ita vt terminus formalis illius sit amor diuinus, & reliqua alia ad diuinam perfectionem spectantia communicentur secundario, & identice.

Ad vltimum occurrit D. Th.

37 Ad vltimam confirmationem respondet D. Thomas art. 3. huius quæst. & 4. contra Gent. cap. 23. his verbis. *Quod autem in sola natura diuina pluribus modis natura communicetur, rationabile est. Quia in solo Deo eius operatio est summe esse. Vnde cum in eo, sicut & in qualibet intellectuali natura, sit intelligere, & velle; id, quod procedit in eo per modum intellectus, vt verbum, aut amoris, & voluntatis, vt amor, oportet, quod habeat esse diuinum, & sit Deus: & sic iam Filius, quam Spiritus Sanctus est verus Deus.*

Explicatur hoc ex dictis. Etenim: licet in creaturis vna natura vnico tantum modo possit communicari à supposito, & indiuiduo illius naturæ: attamen in diuinis pluribus modis queit eadem natura communicari, propter rationem à D. Thomâ nuper adductam. Non quidem ita, vt terminus formalis harum communicationum sit ipsa natura diuina; sed ita, vt terminus formalis vnus sit natura, & alterius sit diuinus amor; quamuis secundario, & identice (ex eo quod velle Dei, & omnia reperta in eo sunt esse Dei) communicetur etiam per secundam processionem tota natura, & perfectio diuina.

D. Thomâ

§. XII. Proponuntur, & solvuntur alia argumenta pro eadem sententia.

Secundâ argumentâ eius sententiæ

38 **S**ecundò: Quia aliàs posset Deus vniri cum voluntate creata in ratione termini inclinatis illam in aliquod obiectum, nempe in se ipsum: hoc autem videtur inconueniens: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam, ex eo quod datur in diuinis personalitas habens rationem termini naturæ, propterea Deus potest vniri in ratione prædicti termini cum natura creata. Et similiter, quia Verbum habet rationem termini intellectiōis, idcirco Deus est vnibilis in ratione Verbi respectu visionis beatificæ: ergo, si in diuinis datur terminus productus per voluntatem, qui proinde est inclinatio in aliquod obiectum, nempe in bonum diuinum, non erit, cur Deus in ratione prædicti termini inclinantis in tale obiectum non possit eum voluntate creata vniri.

39 Responderetur primò, quod, si semel ^{Occurrit primò} seruanda est paritas, quæ videtur postulari inter obiectum intellectus, & voluntatis, tunc probabile est, quod, sicut diuina essentia potest vniri cum intellectu beato in ratione verbi, seu, vt suppleat defectum verbi, ita Dei bonitas poterit etiam vniri eum voluntate beatorum in ratione termini dilecti, seu, vt suppleat defectum talis termini. Nam, sicut diuina essentia est actus purus, & est essentialiter intellecta; sic etiam diuina bonitas habet esse essentialiter dilectam, & actum purum in sua linea: & ideo, quemadmodum ob illam rationem potest Deus vniri in ratione obiecti intellecti, ita ob istam erit vnibilis in ratione obiecti dilecti.

Secundâ

Secundò responderetur negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia de ratione verbi, vel personalitatis non est, quod sint voluntaria intrinsecè: & per consequens non est de ratione illorum, quod sint à principio intrinsecò, illo nimirum, cum quo vnuntur: cum tamen de ratione termini voluntatis, quia est inclinatio voluntaria ipsius voluntatis, debeat esse, vt sit à principio intrinsecò, nempe, ab illa voluntate, quæ per eam inclinatur in bonum dilectum. Et ideo probabile est, non posse causari à solo Deo extrinsecè: alias inclinatio formaliter, & essentialiter voluntaria non esset à principio intrinsecò. Quare, cum nihil Dei possit procedere à voluntate creata, probabile erit, quod Deus nequeat in ratione huius termini amoris vniri.

Tertium argumentum

40 Tertio. Nam, si daretur ad intra aliqua processio in diuinis per voluntatem, tunc id, quod per illam procederet, nihil aliud esset, quam Spiritus Sanctus, vt ex dicendis patebit, & ex dictis etiam constat: ac Spiritus Sanctus est creatura: & per consequens aliquid procedens extra Deum: ergo, &c. Maior est certa. Minor autem probatur aliquibus testimonijs Scripturæ. Tū quidem ex illo 1. Genesis, vbi dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Et Iocelis 2. *Effundam de spiritu meo.* Moueri autem, & effundi solum potest esse proprium creaturæ. Tum etiam ex illo ad Ephesios 4. *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei.* Et Isaia 63. *Ipsi ad iracundiam provocauerunt, & afflixerunt Spiritum Sancti eius.* At in Deo tristitia, & afflictio cadere nequeunt; bene tamen in creatura. Tum deinde ex 8. ad Romanos: *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Deo autem non competit orare; sed magis orari; bene tamen creaturæ. Tum præterea ex Luca 11. *Pater vester de celo dabit spiritum bonum petentibus se.* Et Actuum 5. vbi Petrus dicit, *Ad. 5.*

Gen. 1. Iocelis 2.

Ad Eph. 4.

Isaia 63.

Ad Rom. 8.

Luca 11.

Act. 5.

Deus Spiritum Sanctum dedit obedientibus sibi. Constat autem, non donari ab aliquo, nisi id, quod est creatum. Nam hoc solum modo potest sub dominio cadere. Ac tandem: quia Scriptura divina Filium Patri associans in ijs, quæ diuinitatis esse videntur, de Spiritu Sancto non meminit, ut patet

Mat. 11.

Nemo nouit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis nouit, nisi Filius, de Spiritu Sancto nulla facta mentio. Et Ioannis 17. dicitur. Hæc

Ioan. 17.

est uita æterna: ut cognoscere te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vbi etiam de Spiritu Sancto mentio non fit. Et ad Romanos 1. Gratia uobis, & pax à Deo

Ad Rom. 1.

Patre nostro, & Domino Iesu Christo. Et 1. ad Corinthios 8. Nobis unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illam, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos

1. ad Cor. 8.

per ipsam. In quibus etiam nihil de Spiritu Sancto dicitur. Si autem esset uerus Deus, fieret de eo in his locis mentio: sicuti propter hanc rationem de Filio, & Patre in eisdem mentio fit.

Dissoluitur

41 Respondetur concedendo maiorem, & negando minorem. Et ad primam probationem ex duobus illis testimonijs, nempe, Genesis 1. & locus 2. desumptam respondet

D. Thom.

D. Thomas 4. contra Gent. cap. 23. his uerbis. Non potest ostendi Spiritus Sanctus esse creatura per hoc, quod de ipso in Scriptura sacra aliqua ad motum pertinentia dicta inueniantur. Sunt enim accipienda metaphoricè. Sic enim & Deo aliquando Scriptura sacra motum attribuit, ut est illud Genesis 3.

Cum audissent uocem Domini deambulantis in paradiso. Quod ergo dicitur Spiritus Domini se rebatur super aquas, intelligendum est eodem modo, quo dictum est. Sicut dicitur, quod uoluntas fertur in uoluntatem, & amor in amatum

(quia, sicut qui fertur super aquas, eò fertur, & ibi est, ubi sunt aquæ: ita, qui amat, eò fertur, & ibi est secundum affectum, quod fertur, & ubi est amatum): Quænis & hoc quidam non de Spiritu Sancto, sed de aere intelligere uelint, qui habet naturalem locum super aquam. Vnde ad eius multimodas transmutationes significandas dictum est, quod se rebatur super aquas. Quod etiam dicitur, esse fundam de spiritu meo super omnem carnem, e ratione dictum esse oportet intelligi, quia Spiritus Sanctus dicitur mitti hominibus à Patre, uel Filio, ut dictum est. Verbo autem

essentis abundantia effectus Spiritus Sancti intelligitur, & quod non stabit in uno, sed ad plures deueniet, à quibus etiam quodammodo in alios deriuatur. Sicut patet in ijs, quæ corporaliter essundantur.

42 Ad secundam probationem ex epistola ad Ephesios: cap. 4. & Isaie 63. respondetur, quod, ut patet etiam ex consuetudi-

ne sacra Scripturæ, per quandam similitudinem humani animum passionibus transferuntur in Deum. Sicut dicitur in Psalmo: *Iratus est furore Dominus in populum suum. Dicitur enim Dominus iratus per similitudinem effectus. Fuit enim, quod & irati faciunt. Vnde ibidem subditur: Et tradidit eos in manus gentium. Sic & Spiritus Sanctus contristari dicitur per similitudinem effectus: deserit enim peccatores, sicut contristati deserunt contristantes.*

Ad tertiam uero probationem ex 8. ad Romanos, & Lucæ 11. respondetur quoad primum ex his testimonijs, quod etiam est conuictus modus loquendi in sacra Scriptura, ut illud Deo attribuat, quod in homine facit, secundum illud Genesis 22. *Nunc cognoui, quod times Deum, id est, nunc cognoscere te. Et hoc modo dicitur, quod Spiritus Sanctus postulat: quia postulare facit: facit enim amorem Dei in cordibus nostris, ex quo desideramus ipso frui, & desiderantes postulamus.*

Quoad secundum uero testimonium in prædicta probatione contentum occurrit *D. Thomas* loco nuper citato ex 4. contra Gent. in solutione ad 9. his uerbis: *Cum autem Spiritus Sanctus procedat per modum amoris, quo se ipsum Deus amat: eodem autem amore Deus se, & alia propter suam bonitatem amat: manifestum est, quod ad Spiritum Sanctum pertinet amor, quo Deus nos amat. Similiter etiam amor, quo nos Deum amamus, cum nos Dei faciat amatores, ut ex dictis patet. Et quantum ad utrumque Spiritui Sancto competit donari, ratione quidem amoris, quo Deus nos amat, eo modo loquendi, quo unusquisque dicitur dare amorem suum alicui, cum eum amare incipit: quantum uero ad uoluntatem diuinam, qua nos amat, effectus tamen sui amoris ex tempore causatur in aliquo, cum eum ad se trahit. Ratione autem amoris, quo nos Deum amamus: quia hunc amorem Spiritus Sanctus facit in nobis. Vnde secundum hanc amorem in nobis habitat, ut ex dictis patet: & sic eum habemus, ut eius ope fruamur. Et quia hoc est Spiritui Sancto à Patre, & Filio, quod per amorem, quem in nobis causat, in nobis sit, & habeatur à nobis: conuenienter dicitur à Patre, & Filio nobis donari.*

43 Ad ultimam probationem respondet idem *S. Doctor* loco citato in solutione ad 4. his uerbis: *Nec Spiritum Sanctum à diuinitate excludit, quod Pater, & Filius interdum connumerantur, non facta mentione de Spiritu Sancto: sicut nec Filium à diuinitate excludit, quod interdum fit mentio de Patre, non facta mentione de Filio. Per hoc enim tacite Scriptura insinuat, quod, quidquid dicitur*

diuinitatem pertinens de uno trium dicitur, de omnibus est intelligendum: eo quod sunt unus Deus. Neque etiam potest Deus Pater sine Verbo, & amore intelligi; neque è conuerso: & propter hoc in uno trium omnes tres intelliguntur. Vnde & interdum fit mentio de solo Filio in eo, quod est commune tribus: sicut est illud Matthæi 11. Neque Patrem quis nouit, nisi Filius: cum tamen & Pater, & Spiritus Sanctus Patrem cognoscant. Similiter etiam de Spiritu Sancto dicitur 1. Corinthiorum 2. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei: cum tamen certum sit, quod ab hac cognitione diuinorum, neque Pater, neque Filius excludantur.

DUBIUM II.

Utrum processio Spiritus Sancti sit generatio?

44 **D**ECISIO huius dubij efficaciter deducitur ex præcedenti, & ex ijs, quæ disputat. 2. circa processionem Verbi diximus. Nam hoc ipso, quod in diuinis datur alia processio à processione Verbi, ut dubio præcedenti diximus, & processio Verbi habeat veram rationem generationis, ut disputat. 2. probauimus, non poterit processio Spiritus Sancti rationem generationis sortiri: siquidem, sicut in diuinis nequeunt dari plures Filij propter infinitatem filiationis Verbi: ita nec poterunt dari plures generationes: ac proinde hoc ipso, quod processio Spiritus Sancti sit alia à processione Verbi, nequibit rationem generationis habere. Cæterum: quia satis difficile est explicare, quomodo Spiritus Sanctus sit verus Deus; & nihilominus non communicetur ei natura diuina per veram generationem, sicut Filio communicatur: propterea, ut hoc ipsum, quod ex præcedentibus efficaciter deducitur, explicemus, & simul pluribus obiectionibus solutione dignis occurramus, non potuit non dubium hoc sigillatim excitari.

(••)

§. I. Vera & catholica sententia.

45 **D**icendum ergo est, processionem Spiritus Sancti non esse generationem. Assertio hæc est deinde, & diffinita in Symbolo Athanasij. Spiritus Sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens. Et in Symbolo Nizæno, ubi de Christo dicitur: Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, & de Spiritu Sancto additur. Qui ex Patre, Filioque procedit. Idem etiam habetur in Concilio Toletano I. approbato à Leone Primo, in assertionem fidei, ubi ita dicitur de Spiritu Sancto. Qui nec Pater sit ipse, nec Filius; sed à Patre, Filioque procedens. Et postea. Est ergo ingenuus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus. Et in Concilio Toletano XI. sic dicitur in confessione fidei. Illic etiam Spiritus Sanctus, nec ingenuus, nec genitus creditur, ne si aut ingenuum dixerimus, duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios prædicare monstreretur.

Et tandem vocatur Christus unigenitus Filius Dei, ut Ioannis 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre, & paulò post: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris. Et cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Si autem Spiritus Sanctus esset Filius Dei, ac profundè eius processio esset generatio, tunc Christus non esset unigenitus Filius Dei; sed plures Filij in diuinis darentur.

46 Nec refert, si dicas, quod etiam Salomon Prouerbiorum 4. vocatur unigenitus coram matre sua Bersabe: & tamen ex eadem matre habuit Dauid alios filios, ut patet ex 2. Regum 5. & 1. Paralipomenon cap. 3. ergo Christum vocari unigenitum Dei non infert, Spiritum Sanctum non esse Filium.

Non itaque hoc refert. Nam, ut optime notauit Lirantus super utrumque locum, & Abulenſis 1. Paralipomenon cap. 3. q. 4. Salomon idè appellatur unigenitus coram matre sua, quia ex Dauide non fuit Bersabe alius filius, qui posset in populo Dei connumerari. Nam etsi habuerit ex illa alterum filium, cuius sit mentio 2. Regum 12. attamen iste mortuus est ante octauum diem, & circumcisis non est, & propterea non computatur in populo Dei, iuxta illud Genesis 17. Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo. Maxime: cum mos sit Scripturæ, huiusmodi homines gratia sanctificante carentes pro nihilo reputare, iuxta illud Pauli: Si charitatem non habue-

Côclusio de fide.

Symb. At.

Symb. Nizæ.

Côc. Tol. I.

Concil. Tolet. XI.

Ioan. 1. & 3.

Obiectio prædicta contra prædicta testimonia.

2. Reg. 5. 1. Paral. 3.

Eno latuer. Lirant. Abulenſis.

2. Reg. 12.

Gen. 17.

1. Cor. 13.

ro, nihil sum. Vnde alij filij præter illum, quos, dicitur, Dauidem habuisse ex Berthe, non fuerunt naturales eius filij, sed Viræ, & adoptati à Dauide. Quare, cum hæc ratio non procedat in productione Verbi diuini, vt ex se constat, inde est, vt prædictum Verbum ita sit Filius vnigenitus, quod nullaratione detur alius filius in diuinis, vt ex definitionibus Ecclesie constat.

Addamētū
Batavius
Abul.
Caiet.
Iansenius.
Galatinus.

47 Accedit, posse etiam dici, quod, vt bene notarunt Batavius, Abulēsis, Caietanus, Iansenius, & Galatinus, nomen vnigeniti in illo loco Prouerborum non sumitur propriè, sed metaphoricè pro filio, qui maiori, ac proinde singulari amore diligitur. Cui interpretationi fauent Septuaginta, apud quos habetur: *Et dilectus in facie matris.* Et Hebræus contextus, qui Latine sonat; *Et vnicus ad faciem matris meæ:* aut iuxta aliam lectionem, quæ habetur in margine: *Et vnicus inter filios matris meæ.* Nam his lectionibus satis denotatur, Salomonem placuisse valdè, & vnice matri suæ; quamuis hoc per posteriorem magis significetur: ex eo quod in ea sit comparatio Salomonis ad alios filios: & ideo Salomon potuit vocari *vnigenitus*: quia eius mater ad eum vehementer eum dilexit, vt solet vnigenitus esse dilectus.

Congruitque hæc expositio cum ipso contextu, & Salomonis intentione. Nam hæc erat, exemplo suo alios adhortari ad studium sapientiæ à prima ætate, sicut ipse hoc præstitit, cum adhuc esset tenellus, hoc est, in tenellis annis constitutus, & vnigenitus coram matre sua, id est, ita ab ea dilectus, ac si esset vnicus eius filius: & nihilominus obtemperauit monitis patris sui, qui eum ad sapientiam, & obseruantiam mandatorum Dei hortabatur. Hinc tamen non sequitur, nomen *vnigeniti* in diuinis, & in testimonijs adductis, in quibus Christus dicitur vnigenitus Dei, sumendum esse metaphoricè. Tum, quia Concilia, & Patres intelligunt illa omnino propriè. Tum etiam, quia Verbum in diuinis non est magis dilectum, quam Spiritus Sanctus.

Obiectio secunda.
Ad Heb. 1

48 Nec etiam obest, si secundo obijcias, quod Christus ad Hebræos 1. vocatur primogenitus filius Dei: ac proinde dabitur alius Dei filius secundo genitus: siquidem primogenitus dicit ordinem ad secundo genitum: ac per consequens etiam Spiritus Sanctus erit genitus, & filius.

Emascit.

Non itaque hoc refert. Tum, quia hoc testimonium Pauli intelligitur de Christo in collatione ad creaturas, siue ad filios adoptiuos, vt explicat noster Cyrillus lib. 10. Theauri c. 4. Nam filij adoptiuus propter ipsum sunt adoptati: sicut & omnes

N. Cyril.

creatura propter eius gloriam factæ sunt. Tum etiam, quia, vt notant idemmet Cyrillus, filius vocatur primogenitus, nõ quia alij sint post ipsum naturaliter geniti; sed quia nullus fuit genitus à Deo ante eum. Sicut propter hæc rationem vocatur primogenitus Virginis.

Congruitque hic modus loquendi cum alijs Scripturæ loquutionibus. Nam Exodi 13. certa quædam oblatio in templo exhibenda præcipiebatur pro quolibet primogenito aperiente vuluam, vt constat ex illis verbis: *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israel:* ad hanc autem oblationem non erat expectandus secundus, vel tertius partus, vt ita per comparationem ad illum esset, & diceretur primogenitus ille, qui primo vuluam matris aperuit; sed eo ipso, quod ante illum non fuisset alius natus, nomen, & rationem primogeniti obtinebat. Et ita oblatio illa præcipiebatur fieri quadraginta diebus post partum, in quibus diebus de futura confraternitate consistere non poterat.

Exodi 13.

§. II. Eadem catholica veritas ratione suaderetur.

49 Probatur deinde prædicta veritas ratione, & congruentia probabiliter (supposita tamen fide), quæ ex D. Thoma q. 10. de Potentia art. 2. ad 4. & 7. Cyrillo lib. 1. Theauri c. 9. Aug. 15. de Trinitate c. 14. & 17. & Bonauentura in 1. dist. 6. de sumitur, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Verbum procedit per modum naturæ; processio vero Spiritus Sancti est per modum voluntatis: ergo illa erit generatio; non vero ista. Antecedens quoad primam partem probatur, & explicatur. Nam, sicut natura alicuius rei est primum, quod inuenitur in ipsa; ita illud dicitur procedere per modum naturæ, quod est primum, quod procedit ab illa vt à principio quo. Cumque Verbum diuinum sit primum, quod procedit in diuinis, oportet, vt procedat per modum naturæ.

Ratio D. Th. pro assertione.
D. 1. hom.
Cyrillus.
August.
Bonauent.

Quoad secundam vero partem idem antecedens satis constat. Tum: quia, cum in diuinis non sint, nisi tantum duæ processiones, nempe, per intellectum, & voluntatem, & quæ est per intellectum sit prima, & per modum naturæ, oportet, quod secunda sit per modum voluntatis. Tum etiam: quia, cum Spiritus Sanctus sit secunda persona ex procedentibus, & eius processio supponat aliam, nempe, processionem per intellectum, idcirco ex hoc etiam capite dicitur eius processio esse per modum voluntatis: ex eo quod huius processio propriè est supponere aliam processionem priorè per intellectum.

50 Consequentia vero eiusdem primi enthymematis quoad primam partem probatur. Quoniam sicut proprium est naturæ alius rei, esse primum, quod in re inuenitur: ita prima processio, quæ oritur à tali natura tanquam à principio quo, erit, per quam natura prædicta communicatur vt terminus formalis illius communicationis: ac proinde prima communicatio illius, seu communicatio eiusdem per modum naturæ erit vera generatio, cuius proprium est communicare naturam generantis, tanquam terminum formalem illius communicationis, vt in hac disp. magis explicabimus. Et ita, hoc ipso quod processio Verbi sit prima, seu per modum naturæ, oportebit, vt talis processio sit generatio.

51 Quoad secundam verò partem eadem consequentia probatur. Tum: quia hoc ipso quod processio Spiritus Sancti sit per voluntatem, & processio secunda supponat primam processionem, atque ad processionem, quæ sit generatio, nequit ipsa ratione generationis sortiri. Tum etiam: quia hoc ipso quod processio Spiritus Sancti sit processio secunda, non communicabit tanquam terminum formalem, & parte primam suæ communicationis id, quod est primum in Deo, nempe naturam diuinam: & sic non erit vera generatio. Tū denique: quia ex hoc, quod processio Spiritus Sancti sit processio secunda, & per modum voluntatis optime conuenitur, eam esse aliam à processione Verbi; nõ quidem alietate solum numerica, siquidem alietas hæc solum provenit à materia, quæ in diuinis reperiri nequit; sed alietate quali specifica, & per consequens denotante, talè processionem non esse veram generationem, & communicationem per se primò naturæ diuinæ: alio qui nulla esset alietas quasi specifica inter prædictas processiones; imò nec numerica: si quidem vtraque communicaret eandem numero naturam.

Maximè: quia, sicut in diuinis tantum datur vnica v.g. misericordia, & vnicus dū taxat intellectus, ex eo quod ista sunt infinita intra suam lineam: & idè vnica misericordia ambit totam perfectionem huius lineæ: ita tantum dabitur vnica potentia generatiua, & vnica generatio Verbi, quæ totam vim generandi ad intra quasi exhaariat. Et propterea Athanasius in iōgiori epistola ad Serapionem Episcopum, *contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum creaturam esse*, quæ habetur tomo 3. ex eo colligit, Filium in diuinis non posse generare; ac proinde Spiritum Sanctum ab eo procedentem non posse esse genitum, & Filium, & eius processionem non esse generationem: quia Pater habet integrè naturam, & Filius non accipit naturam materialiter, siue numerice distinctam

sicut nos; sed integram, prout integritas opponitur diuisioni illius in plures portiones naturæ existentes in diuersis indiuiduis, vt in nobis contingit: & sic eius processio non distinguitur à processione Spiritus Sancti sicut generatio, & generatio; sed sicut generatio, & alia processio, quæ non sit generatio: & ita ait: *Non enim vt homo Deus, nec diuisam habet naturam, idè quæ ipse diuisus nungignit Filium, vt ille viciisim efficiatur pater alterius. Quoniam autem ipse Pater ex Patre non est, nec Filius pars est Patris; idè neque ipse gignit, vt genitus est, sed integer est integri splendor, & imago.*

52 Confirmatur, & explicatur primò. Quoniam, ex eo quod natura intellectualis est radicaliter intellectiua, & volentiua, ita vt habeat quodammodò seipsum esse radicem intelligendi quam volendi (modo tamen in 1. tomo tractatu 3. disp. 4. explicato) idcirco in prima potentia, aut quasi potentia, seu facultate, quæ ab illa, nõ solo ibidem infunditur, oritur, aut quasi oritur, explicatur radix illa intelligendi, primaque eius operatio formaliter supra est *intelligere*: & deinde subsequitur voluntas, & volitio: ergo eadè ratione, quia prædicta natura diuina vt deinde habet seipsum esse communicatiuum sui ad intra, & deinde esse communicatiuum sui amoris essentialis per voluntatem: propterea prima eius communicatio erit communicatio, vt eadem natura, ac proinde vera generatio. Et deinde secunda communicatio erit formaliter loquendo communicatio prædicti amoris; non verò generatio habens pro termino formali naturam diuinam communicatam: hoc si talis processio non esset processio secunda pariter supponens primam, & distincta ab illa.

53 Confirmatur, & explicatur secundo. Quoniam oportere à in viuente creato primam processionem, siue productionem, quæ ordine exequutionis in eo inuenitur, nõ est generatio, quia ad initio suæ productionis non habet omnem perfectionem requisitam ad hoc vt generet; sed eget nutritione, augmentatione, &c. Et similiter, postquam paruenit ad debitam augmentationem, tunc idè prius altera materia, quam generet, id est, quam communicet suam naturam substantialem alteri indiuiduo, quia operatur dependenter à materia, & dispositionibus eius, & substantia illius nõ est immediate operatiua, sed mediè accidentibus. Et ita, si viuens à principio suæ productionis esset perfectum, & complete fecundum, nec egeret materia disposita, & prius alterata, tū prima eius communicatio, esset communicatio naturæ: ex eo quod habere vim ad hoc esset prima facultas, primaque vis communicatiua quæ in eadè natura reperitur: ac proinde talis communicatio esset vera ge-

Confirmatur, & explicatur primò.

Confirmatur secundò.

neratio. Et deinde secunda processio, quæ in illo viuenti reperiretur, quæque esset distincta in specie a prima communicatione, nequireratione generationis, & communicationis prædictæ naturæ fortiri, vt ex se constat. Quare, cum Deus sit in se temper perfectissimus, nec egeat dispositione alterate aliquam materiam, ad hoc vt suam naturam ad intra communicet, oportebit, vt prima processio, quæ intra eum reperitur, sit generatio, non verò secunda: quippe quæ, hoc ipso quod sit secunda, siue per voluntatē, habet principium distinctum: & per consequens est specie distincta a priori illa processione, quæ est generatio.

D. Thom. 54 Quæ omnia satis acurè explicuit D. Th. in 1. dist. 13. q. 1. art. 2. his verbis: *Dico igitur secundum hoc, quod est in diuinis aliqua processio, secundum quā vna persona procedit ab vna: & hæc est processio generationis, secundum quam Filius est à Patre. Et ideo dicitur esse à Patre. Et ideo per modum dicitur esse natura, vel intellectus: procedit enim vt filius, & vt Verbum, quia in vtroque modo istarū processio, scilicet natura, & intellectus, est vnus ab vno processio. Item, est aliqua processio in diuinis, quæ est simul à duobus, scilicet, ab eo, qui procedit, & ab eo, à quo procedit: & hæc distinguitur à prima secundum originem: quia ista secunda processio est à præcedente secundum processioem prædictam, quæ est per modum naturæ, & inde est, quod ista processio dicitur per modum voluntatis esse.*

Vbi D. Th. idem asserit, processioem Verbi esse generationem, & per modum naturæ, quid est vnus ab vno, vt denotaret, talē processioem esse primam ex his, quæ in diuinis reperiri: quia hoc ipso quod esset à duobus non esset prima: ex eo quod, vt disp. 1. dub. 1. diximus, non possunt dari in diuinis duo innascibiles: sed hoc ipso, quod datur secunda persona, debet dari inter illas ordo originis vnus ex illis ab alia. Et similiter propterea asseruit idē Sanctus Doctor, processioem Spiritus Sancti non esse generationem; sed esse processioem per modum voluntatis, quid est à duobus, vt denotaret, esse secundam processioem præsupponentē aliam priorem, quæ sit per modum naturæ, per quā vna ex illis duabus personis prioribus procedit ab alia. Vnde, vt animaduertit idē S. Doct. q. 10. de Potentia art. 2. ad 7. adhuc creata generatio viuentium per se, id est, ex vi propriæ lineæ, non supponit priorē aliam productionem eiusdem generis, & speciei, ac ab eodem proximo principio profectā, sed omnis Pater est primum principium in ratione generatis, seu in ratione particularis causæ principalis, quatenus, licet per accidens, & ex vi aliarū linearū, siue capitum Pater supponat sui productionem, quia non habet

esse à se, sed ab alio, & ideo nequit generare, quin producat; imò quin naturaliter loquendo a parente, quæ habuit, generetur: hoc tamen, vt iam inuimus, aliunde, non per se, & ex vi propriæ lineæ, prouenit. Diximus, imò quin conaturaliter loquendo a parente, quem habuit, generetur, vt hæc cohererent cum illis, quæ N. Coplutenfes in lib. Physicorum disp. 15. num. 60. docent.

55 Et hoc ipsum docuit D. Martialis *D. Martialis* episcopus, 1. ad Burdigalenses c. 10. his verbis: *Verbum, in quod credidistis, Filius est. Vnigenitus ante omnem substantiam, & c. Spiritus vero Dei non est genitus, sicut Verbum: quia & ipse Spiritus in diuina aequalitate gloriosus processit ineffabiliter ab eo, qui genuit, & ab eo quoque, qui genitus est. Putamus autē, hanc eandem rationem, & explicationem eius, quæ D. Ablabii: Quod non sint tres Dii prope finem, ubi distinguens duplex suppositum diuinum procedens à Patre, inquit: Aliud quidem continenter, & sine medio ex primo est; aliud verò per id, quod immediate, & ex continenti est, vt & vnigeniti proprietates absque ambiguitate in Filio maneat, & ex Patre Spiritum esse non dubitetur, Filio, qui medius intercedit, & sibi vnigeniti proprietatē seruante. In quibus verbis idcirco docet, Filium, siue Verbum esse vnigenitum: quia eius processio est ex cōtinenti, id est prima, secus verò processio Spiritus Sancti: sed hanc esse mediante processioem Verbi eo modo, quo infra latius dicitur.*

56 Possuntque hæc omnia explicari ratione, quam insinuat D. Thomas in hac 1. part. q. 14. art. 4. & q. 87. art. 1. ad 2. quamque nos supra tetigimus. Nam hoc ipso, quod processio per voluntatē sit processio secunda orta ex appetitu, oportet, vt comunicet per modum actus purissimi ipsam rationem appetitiui per modum etiam actus purissimi sumptæ: ergo oportet, quod non comunicet per se primo naturam diuinam: & per consequens, quod talis processio non sit generatio. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Prior verò ex antecedenti. Quoniam, vt latius in 1. tomohuius nostri Cursus Theologici tractatu 4. disput. 2. dubio ultimo diximus, appetituum per modum actus purissimi non pertinet ad conceptum diuinæ essentia, vt distinctæ ab attributis: quia, vt loci citatis docuit D. Thomas, appetituum non potest esse prima ratio alicuius entis; sed semper supponit aliam, ad quam subsequatur: sicut omnis inclinatio supponit essentiam, ad quam consequitur: cum tamen essentia, & id, quod constituit illam, debeat esse primum in tali re.

Antecedens verò eiusdem primum in huiusmodi ex sepe dictis constat, & ex dicendis

N. Copluti

D. Martialis

D. Thom.

Nissenus.

*Dilucidatur
amplius omnia
supradicta
ex D. Th.*

Idem:

dis in hoc dubio in solutione ad 4 amplius patebit. Quia in diuinis communicari debet per se primò principium proximum quo processio. Et propterea natura diuina, seu intelligere communicatur Verbo ex vi processiois; quia est principium quo proximum per modum actus purissimi eiusdem processiois, seu est in recto ipsamet processio actiua Verbi. Vnde optime dicitur a Thomistis, quòd, sicut in his processioibus; quia sunt per modum actus purissimi, non distinguitur virtualiter principium proximum quo processiois ab ipsa processione actiua, sed solum ex parte nostri modi concipiendi: ita in eis communicatur per se primò, tam principium proximum quo illius, quàm ipsa processio actiua quoad id, quòd vtrumque in recto importat: quia communicatur per se primò ipsa, v.g. intellectio, vt est formaliter eminenter intellectio, & vis ad intelligendum absque distinctione virtuali, & vt absque eadem distinctione dicit cetera alia, quæ supra diximus pertinere ad suam lineam, eoque modo, quem ibidem tetigimus.

Obiectio.

57. Nec refert, si obijcias, quòd in ente increato, & infinito, qualis est Deus, potius videbatur dicendum, quòd omnis eius communicatio ad intrà debet esse generatio habens pro termino formali communicationem diuinæ naturæ: siquidem natura illius est talis conditionis, vt petat esse in pluribus suppositis quasi ordiæ quodam: ita vt primò sit in Patre, & deinde communicetur Filio, & postmodum Spiritui Sancto: ac proinde vtrique ex his processioibus in diuinis reperta habebit rationem generationis; quamuis habeant inter se prædictum ordinem.

Responsio.

Respondetur enim, quòd infinitas diuinæ naturæ, ratione cuius potest esse in pluribus suppositis, tantum exigit, quòd res ipsa communicetur Filio, & Spiritui Sancto natura diuina; non tamen quòd sit terminus formalis vtriusque processiois: siquidem hæc eadem infinitas petit, vt vna ex his processioibus sit per intellectum, & alia per voluntatem: ex eo quòd natura pure intellectualis, & perfectissima, qualis est diuina, non habet alias vires, siue potentias, præter intellectum, & voluntatem, quibus operetur, vt ex dictis disput. 1. dub. 3. constat. Quare; cum processiones istæ sint vniocæ, vt supra asseruimus, & processiones vniocæ habentes distincta principia habent etiam distinctos terminos formales, inde est, vt hoc ipso, quòd processio prima in diuinis, quæ est per intellectum, habeat pro termino formali naturam diuinam, nequeat processio Spiritus Sancti, quæ est per voluntatem, habere eundem terminum

formalem. Et ita, licet per illam (modo statim dicendo) communicetur natura diuina, nihilominus non est generatio: quia ad id desiderabatur, vt terminus eius formalis ellet natura diuina, vt ex diffinitione generationis viuentium constat.

Nec necesse erit assertionem nostram ratione alia in hoc dubio fulcire. Quoniam in sequenti dubio rationem, quam D. Thomas in hoc art. adducit, ex processio examinabitur: & ea semel examinata, & plene intellecta, nihil aliud ad probationem prædictæ assertionis desiderabitur: quia talis ratio est omnium optima, & rem hanc, quantum materia, de qua est sermo, patitur, explicat, & probat.

D. Thom.

§. III. Argumentum primum contra veritatem catholicam in assertionem contentam, & solutio illius.

58. Sed licet veritas in nostra assertionem tradita sit adeò certà: nihilominus non desunt plura, & difficilia argumenta contra eam militantia. Primum est. Quòd processio Spiritus Sancti conuenit diffinitio generationis, nempe, quòd sit origo viuentis à principio viuente coniuucto, in similitudinem naturæ: ergo erit verà generatio. Consequentia est perspicua. Antecedens etiam videtur constare: siquidem Spiritus Sanctus verè habere eandem numero naturam viuam, & diuinam cum Patre, & Filio: ac proinde processio, per quam illam accipit, erit origo viuentis, nempe Spiritus Sancti, à principio viuente coniuucto, scilicet à Patre, & Filio, in similitudinem naturæ.

Primum argumentum conuenit contra assertionem catholicam

Nec refert, si dicas, quòd etsi Spiritus Sanctus verè habeat naturam viuam, & diuinam; non tamen habet illam formaliter ex vi suæ processiois: quod tamè ad rationem generationis desideratur, quòdque in diffinitione illius nuper adducta includitur, vt in hoc eodem dubio dicemus.

Nam contra hoc est, quòd, quidquid habet Spiritus Sanctus, habet ab alio, iuxta illud Ioannis 16. vbi Christus loquens de Spiritu Sancto inquit: De meo accipiet: at id, quòd, quidquid habet, debet habere ab alio, non habet illud, nisi per processionem, quæ ab illo procedit: ac proinde ex vi eiusdem processiois: ergo, &c.

Ioann. 16.

59. Respondetur, legitimam esse solutionem nuper traditam. Vnde processio Spiritus Sancti ex vi sua, & patet intra propriam lineam non habet communicare illi naturam diuinam; sed solum amorem, & impulsu diuinum, tanquam terminum formalem prædictæ communi-

Enodatur ad mittendo solutionem inter arguendū traditam.

cationis. Et ad probationem in contrarium concedenda est maior, & distinguenda minor. *Nisi per processionē, qua ab illo procedit, consideratam præcisè secundum id, quod habet ex vi suæ lineæ, neganda est: consideratam secundum hanc rationem, & simul secundum id, quod habet intra alias lineas, & ratione identificationis cum ipsis, concedenda est.* Et deinde neganda est consequentia. Quæ solutio amplius patebit ex his, quæ in solutione ad sequens argumentum dicemus.

§. IIII. *Argumentum secundum contra eandem veritatem, & eius inodatio.*

Secundum argumentum.

60 **S**ECUNDUM argumentum contra eandem veritatem, per quod præcedens confirmari potest, sic se habet. Nam, vel Spiritus Sanctus habet naturam divinam à se, & ex vi sua eo modo, quo illam Pater habet; vel ab alio, seu communicatam per aliquam processionem? Non primum: alioqui, essent in divinis duo innascibiles: ergo secundum: ac proinde Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis habebit naturam divinam: siquidem id, quod habet res per suam processionem, communicatur ei ex vi eiusdem processionis.

Confirmatio

Confirmatur. Nam Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis procedit ut Deus spiratus: ergo procedit ut Deus: quia procedere ut Deum spiratum, non est conditio diminuens, & tollens ab eo rationem Deitatis, seu quod procedat ut Deus: & consequenter ex vi eiusdem processionis communicabitur illi, quidquid habet.

Responsio ad argumentum

61 Respondetur eligendo secundam partem illius dilemmatis in argumento contenti: ita tamen, ut, dum dicitur, Spiritum Sanctum habere naturam divinam per suam processionem, non intelligatur habere eam per talem processionem secundum id, quod præcisè dicit intra propriam lineam, sed secundum quod identificatur cum divina natura, ex eo quod, quidquid est in Deo, est Deus.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Quoniam variatur appellatio. Nam in antecedenti illa particula *ut* reduplicat rationem spirati tanquam formalem, ita ut sit sensus, quod ratio spirati, seu ratio impulsus, & amoris divini sit formalis terminus processionis Spiritus Sancti: in consequenti verò reduplicat rationem Deitatis tanquam terminum formalem prædictæ processionis. Unde: etsi Spiritum Sanctum procedere ut Deum spiratum non sit conditio dimi-

nuens quæ tollat Spiritus Sancto, quod vere sit Deus, & quod per eius processionem identicè sumptam communicetur ei natura divina: tamen tollit, quod processio illa secundum suam rationem formalem, & præcisè intra propriam lineam sumpta, communicet naturam divinam: ac proinde tollit, quod terminus eius formalis sit prædicta natura: & ita etiam aufert, quod talis processio sit generatio: Quia, ut sæpe diximus, & statim amplius explicabimus, ad hoc ut processio illa esset generatio, requirebatur, ut intra propriam lineam esset communicata natura divinæ, & ejus terminus formalis esset eadem natura.

62 Explicentur omnia hæc. Etenim processio Spiritus Sancti potest dupliciter considerari. Primum quidem secundum id præcisè, quod habet intra propriam lineam, & ex vi illius, seu præcisè ut est processio per voluntatem, ac proinde processio secunda in divinis reperta; non considerando id, quod habet intra alias lineas divinas ratione identificationis cum illis. Secundò verò potest sumi non solum secundum ea, quæ dicit intra propriam lineam, sed etiam secundum quod, propter rationem nuper dictam, identificatur cum natura divina, & omnibus alijs rationibus absolutis. Si priori modo sumatur, tunc non habet communicare naturam divinam: alioqui, ut assereremus, esset processio prima, non verò secunda ex istis, quæ in Deo reperiuntur. Secus verò, si posteriori modo accipiatur. Nam, cum volitio, per quam Spiritus Sanctus procedit, sit identicè tota natura, & perfectio divina, oportet, ut sicut, quia intra suam lineam cum præcisione sumptæ dicit totam perfectionem lineæ voluntatis, propterea intra eam, & ex vi sua communicat hanc perfectionem, & terminus formalis illius est amor, & impulsus divinus infinite perfectus intra lineam voluntatis: ita, quia eadem volitio est etiam infinita intra omnes alias lineas, non quidem quia hoc ei formalissimè competat, sed quia formaliter identicè est tota perfectio Dei: idcirco ratione huius identificationis habet etiam communicare Spiritui Sancto naturam divinam, & cunctam perfectionem Dei.

63 Potestque hoc amplius ex dictis explicari. Tū, quia idē numero principiū harū communicationū intentū in principio quod comunicatur, & (ut sic dicamus) quali transfunditur in id, quod ab eo procedit: ex eo quod, cum hæc communicatio sit uniuersa, debent terminus, & principiū formale quod saltē proximū esse eiusdē rationis, & eiusdē quali speciei: ac proinde in præsentibus debent esse idē secundum numerum: quia multiplicatio præcisè secundum numerum nõ

Dilucidatur solutio.

Uterius explicatur.

habet locum in rebus expertibus materie, vt tomo 1. tractatu 1. disp. 1. dub. 1. & sequētib; late diximus. Et ita, sicut prædictū principium, communicat, & ponit se ipsum in termino per ipsum producto secundum ea, quæ formalissimè tale principium intra suam lineam habet: ita etiam secundum ea, quæ formaliter identicè ei competunt. Tum etiam quia, cum terminus huius processions, nempe amor, & impulsus diuinus, maneat in Deo, oportet, vt sit formaliter identicè Deus: siquidem quidquid est in Deo, debet ratione summa simplicitatis diuina esse Deus: ac proinde etiam oportebit, vt sicut id, quod ei competit formalissimè, nempe, esse amorem diuinum, habet à sua processione secundum formalissimam illius consideratā: ita etiam id, quod habet formaliter identicè, habeat ab eadem processione secundum ea, quæ formaliter identicè, quia est in Deo, dicit: vt ita seruetur debita proportio inter processionem, & id, quod per eam procedit: alioqui enim, vel Spiritus Sanctus non haberet naturam diuinam communicatam à Patre, & Filio, quod est contra fidem, vel, si eam haberet, & non per processionem suam quoad ea, quæ formaliter identicè habet, sed quoad ea, quæ formalissimè importat, tunc talis processio non esset processio secunda, & per voluntatem, sed processio prima, & per intellectum.

D. Thom.

64. Quæ solutio desumitur ex D. Thomā, tum in articulo 4. huius questionis. Tum etiam in 1. dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad 3. his verbis: *Dicendum, quod processio amoris in quantum huiusmodi non habet, quod per ipsam naturam aliquæ communicetur, sed hoc habet, in quantum est in diuinis, ubi non potest esse aliquid imperfectum. Et ideo Spiritus Sanctus secundum rationem processions communiter loquendo non habet, quod communicetur sibi natura. Et ideo talis processio non potest dici generatio secundum suam propriam rationem. Ex ipsa enim ratione generationis est, quod natura genita communicetur.*

§. V. Obiecta triplex, notanda contra solutionem præcedentis argumenti, & responsio ad illam.

65. Nec refert, si contra solutionem hanc tria obijcias. Primum est, hanc fieri, quod Spiritus Sanctus non sit formalissimè loquendo Deus, sed tantum identicè: hoc autem ei cū negitur, ergo, &c. Sequela probatur, quoniam solum communicatur ei identicè diuina natura, solumque identicè eius processio quasi continet eadem naturam, ac proinde solum identicè erit Deus. Minor autem

etiam constat. Quoniam alioqui non esset ita perfectè Deus, sicut reliquæ personæ: siquidem in perfectioni modo est Deus, quod formalissimè habet rationem Dei, quam id, quod solum identicè est Deus.

Confirmatur. Nam etsi intellectus beatus vnitus cum diuina essentia, vt habet rationem speciei intelligibili, sit identicè, in esse tamen intelligibili, Deus, vt in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. diximus: nihilominus, quia hic modus essendi Deum tantum est esse Deum identicè, propterea adhuc in esse intelligibili non habetur perfectè diuina essentia ab eodem beato: ergo similiter, licet Spiritus Sanctus in esse naturali, & intelligibili sit identicè Deus, si tamen formalissimè non sit Deus, non erit perfectissimo modo Deus, sicut reliquæ personæ diuinæ.

Confirmatio

66. Secundum est. Quod, si processio Spiritus Sancti, secundum id, quod est in Deo, & per consequens prout identificatur cum diuina natura, communicat eam, si eundem, vt prædicta processio saltem identicè sit generatio: atque ad eum & Spiritus Sanctus saltem identicè sit Filius: hoc autem est contra fidem, vt constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam, si prædicta processio formalissimè haberet communicare diuinam naturam, esset formalissimè generatio: ergo, si saltem identicè, & secundum ea, quæ identicè affert, communicat illam, habebit saltem identicè rationem generationis.

Replica secunda.

Confirmatur. Quoniam, vel per hoc, quod secundum ea, quæ identicè talis processio affert, sit communicata diuinæ naturæ, tollitur, quod Spiritus Sanctus per eam procedens habeat naturam Deitatis perfectæ, ac reliquæ personæ, ei quo ita perfectè communicatur, vel non: Non quidem primum, propter ea, quæ in prima ex his insignitionibus dicebamus: ergo secundum: ergo talis communicatio saltem identicè erit generatio: siquidem saltem identicè præstat, & continet id, quod præstat, & continet generatio, nempe, communicationem perfectam naturæ diuinæ, seu quod Spiritus Sanctus habeat perfectè esse Deum.

Confirmatio

67. Tertium est. Quod ad rationem generationis tantum desideratur, quod communicetur natura generantis: non verò quod hoc sit ex vi processions. Et ideo generatio viuentiū solum diffinitur per hoc, quod sit origo viuētiū à viuētiē in similitudinem patris, non verò additur, quod hoc sit ex vi processions: ergo, cum Spiritui Sancto communicetur per suam processionem, licet non ex vi processions, natura diuina, non erit cur eius processio non sit generatio.

Replica tertia.

Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, quod, licet ex identificatione

Occurrit prima replice.

Replica prima contra prædictam solutionem.

illa, quæ est inter Spiritu Sanctum, ut est terminus suæ processionsis cum diuina natura, & inter eandem processionem cum prædicta natura, oriatur, quod Spiritus Sanctus sit Deus, cuiusque processio quatenus sit identificata contingat eandem naturam diuinam, attamen per hoc non tollitur quoad præsens, quod Spiritus Sanctus formalissime sit Deus. Sicut, licet ex identificatione, quæ est inter potentiam obedientiale naturæ humanæ ad unionem hypostaticam, ac prouide ad subsistentiam, & existentiam Verbi, & inter potentiam, siue capacitatem naturalem in ordine ad propriam subsistentiam, & existentiam, oriatur, quod in Christo Domino potentia hæc naturalis subsistat, & existat per subsistentiam, & existentiam Verbi, & in nobis potentia obedientialis dicta habeat subsistere, & existere per nostram subsistentiam, & existentiam naturalem: attamen semel supposita hac identificatione, tunc non solum identice, sed etiam formalissime sunt prædictæ potentie existentes, & subsistentes per existentias, & subsistentias iam explicatas, id est, recipiunt in se effectus, aut quasi effectus formalissimos earum.

Aliter occurritur eisdem re-
plicæ.

68. Accedit, quod aliud est, an Spiritus Sanctus, ut est terminus formalis suæ processionsis, sit tantum identice Deus? aliud vero, an ipse Spiritus Sanctus absolute & simpliciter loquendo, siue in esse entis habeat hoc modum tantum esse Dei. Licet ergo Spiritus Sanctus, secundum priorem considerationem tantum identice sit Deus, quia non terminat formaliter per diuinam naturam, quæ est simpliciter & absolute communicatur, sed tantum ratione amoris, & impulsus diuini per se primo illi communicati, & ita secundum hanc considerationem solummodo dicit prædictum amorem: attamen Spiritus Sanctus secundum posteriorem considerationem habet formalissime esse Deum: quia sic sumptus non nominat solum terminum formale suæ processionsis, sed etiam diuinam naturam, & ideo differt illud quasi coniunctum, quod quasi coalescit ex termino formalis suæ processionsis, & ex natura diuina, ac reliquis alijs attributis, necnon ex propria personalitate: taliter, quod licet in esse termini formalis dicat de principali solum amorem, attamen in esse entis, & absolute ac simpliciter loquendo dicat principaliter naturam diuinam, & propriam personalitatem, quam attributum amoris, quod in esse termini formalis prædictæ processionsis est quid formalissimum, in eodem Spiritu Sancto.

Vnde siue dicitur actio, v. g. cum præcisione sumpta tantum identice sit passio, & passio similiter eodem modo accepta solummodo identice sit actio: nihilominus coniu-

ctum illud, quod ex passione, & actione coalescit, est formalissime actio, & passio, ita, licet Spiritus Sanctus præcise in esse termini formalissimi suæ processionsis tantum dicat rationem amoris, & impulsus diuini: attamen ipse Spiritus Sanctus in esse entis, siue absolute & simpliciter consideratus (secundum quam rationem dicit prædictum coniunctum, & in eodem coniuncto principaliter affert suam personalitatem, & naturam diuinam) non solum identice, sed formalissime erit Deus, habebitque omnem perfectionem, & rationem absolutam, quæ in quouis ex diuinis personis reperitur.

69. Quare ad formam huius obiectionis neganda est sequela. Et ad probationem distinguenda est prior pars antecedentis: *solum identice communicatur ei natura diuina*, si Spiritus Sanctus consideretur præcise quoad rationem formalem terminandi suam processionem, concedenda est. Cæterum neganda est, si idem diuinus Spiritus consideretur in esse entis, siue absolute & simpliciter loquendo, & non ut est sub hoc, vel illo conceptu, & ut peculiari aliquo nomine significatur. Quia secundum hanc considerationem, id est, in ratione entis sumptus non consistit in ratione illa formaliter terminandi, sed constituitur in sua quidditate & essentia per naturam diuinam: ex eo quod in esse entis, & modo dicto hæc est prior ratio illius, & cæteræ aliæ consequuntur ad istam. Et eodem (proportionali tamen modo) debet distinguui idem antecedens quoad secundam eius partem, nempe, *quod solum identice eius processio quasi continet diuinam naturam*, & concedi de eadem processione cum præcisione sumpta: si quidem secundum istam considerationem non habet ex vi sua, sed solum identice quasi continere diuinam naturam, ut habet rationem naturæ. Cæterum negandum est idem antecedens, si intelligatur de prædicta processione, ut quasi coalescit ex volitione diuina, & natura Dei ratione identificationis, quam cum ipsa talis volitio habet, necnon ex proprio connotato eius. Nam, licet ex identificatione oriatur illud coniunctum: attamen coniunctum ipsum inde coalescens formalissime habet naturam diuinam.

Diluitur obiectio in forma

Diximus, negandam esse priorem partem antecedentis, *si idem diuinus Spiritus consideretur in esse entis, siue absolute, & simpliciter loquendo, non vero, ut peculiari aliquo nomine significatur*: & quod priori illo modo sumptus passio est natura diuina. Ut abstinere mus ab illa quæstione, an nimirum, prout significatur, non in Spiritu Sancti, dicat de principali relationem,

aut rationem impulsus diuini, vel diuinam naturam. Sicut, licet Verbum diuinum in esse entis, & secundum se, ac absolute, & simpliciter sumptum afferat ex parte rei conceptam naturam diuinam: tamen, ut significatur sub conceptu, & nomine verbi, tunc primum, & potissimum, quod per hunc conceptum exprimitur, est relatio eiusdem ad dicentem. Et similiter, licet primum, & potissimum, quod est in Petro v. g. in esse entis, siue absolute & simpliciter sumpto, sit sua essentia: tamen, ut concipitur, & significatur sub conceptu, & nomine Petri, aut Personae, tunc indiuiduatio, & personalitas ipsius est primum, & potissimum, quod per illud nomen significatur, & ibidem concipitur.

Ad confirmationem

70 Ad confirmationem concessio antecedenti, negetur consequentia. Tum, quia modus identificationis, quo intellectus beatorum identificatur cum essentia diuina, est modus imperfectus, & admittens distinctionem realem potentialem; vt in 1. tomo tractatu 3. disp. 2. latius diximus, & identificatio illa tantum per participationem est identificatio cum diuina essentia; secus vero in presenti contingit: & ideo non est vtrobiusque par ratio. Tum etiam, quia intellectus beato non vnitur (adhuc semel supposita identificatione ipsius cum essentia diuina in ratione speciei intelligibilis) ipsamet essentia, vt formalissimè habet rationem intellectiōis; sed est ibidem secundum hanc considerationem purè identicè, & (vt sic dicamus) purè materialiter (quia nimirum eadem simplicissima forma est in Deo species intelligibilis, & intellectio); & ideo non sequitur, quod semel data prædicta identificatione, tunc essentia, vt formalissimè habet rationem intellectiōis, vnatur cum intellectu beato: ex eo quod prædictus intellectus est incapax talis vniōis ratione sui limitatiōis, & diuina essentia ratione sui infinitatis nequit secundum hanc considerationem illi vniri: siquidem hoc ipso, quod illi sic vniretur per modum intellectiōis, ac proinde per modum operatiōis vitalis, deberet procedere ab eodem intellectu beato, sicut & omnes alie intellectiōes, & operatiōes vitales procedunt ab intellectu, & principio vitali, cui vnuntur in ratione intellectiōis, aut operatiōis vitalis: constat autem, quod essentiam diuinam, vt habet rationem intellectiōis, sic procedere ab intellectu beato, est supra finitatem, & limitatiōnem ipsius intellectus: ac tandem hoc ipsum arguet (si dabile esset) in essentia diuina, esse quid finitum & limitatum; & per consequens id eum eius infinitate pugnare.

Soluitur secunda obiectio

71 Ad secundam obiectiōnem neganda est sequela. Et ad probatiōnem concedendam

est antecedens; sed neganda consequentia. Quoniam, ad hoc vt processio Spiritus Sancti esset identicè generatio illius, oportebat, quod identificaretur cum aliqua generatione eiusdem Spiritus Sancti formalissimè tali; quod tamen implicat: ex eo quod Spiritus Sanctus nequit esse genitus. Sicut ad hoc, quod idem Spiritus Sanctus in ratione termini formalis sui processioniōis formaliter sumpta sit identicè Deus, oportet, quod identificetur cum natura diuina, a qua aliquid habet formaliter esse Deum.

Vnde probatio hæc peccat in reddendo non causam pro causa. Quoniam causa, seu ratio, propter quam aliquid est identicè generatio, non est, quia communicat identicè naturam (ex hoc enim solum habetur, quod sit identicè Deus); sed quia communicat illam rationem identificatiōis, quæ habet cum aliqua processione, quæ formalissimè sit generatio. Quia per hoc, quod aliquid sit identicè tale, solum significatur, quod habeat esse tale ratione alicuius; quod sit formaliter tale.

Aperiunt defectus obiectiōis

72 Ad confirmationem eligenda est posterior pars illius dilemniatis, quatenus per illam significatur, quod absolute & simpliciter loquendo non collitur ab Spiritu Sancto, ex eo quod eius processio solum identicè communicet naturam diuinam; quod ipse, & illa communicatio sunt ita perfecta, sicut alie personæ, & communicatio, per quam Verbo communicatur natura diuina. Nam, licet processio per voluntatem ex vi lux linear non exprimat tantam perfectionem, quantum processio Verbi; re tamen ipsa includit totam perfectionem, quam prædicta processio: sicut & quodlibet attributum Dei includit totam perfectionem re ipsa, quam reliqua attributa; & natura dicunt, propter intimam inclusionem omnium in quolibet; vt in 1. tomo tractatu 4. disput. 7. num. 72. & deinceps diximus. Ceterum neganda est consequentia. Et ad probatiōnem patet ex dictis distinguendam esse, & si sensus sit, quod taltem identicè per identificatiōnem cum generatione formaliter tali præstat id, quod generatio, nempe, communicatiōnem naturæ Dei, neganda est: secus vero, si sensus illius sit, quod per identificatiōnem ad naturam diuinam sub conceptu naturæ præstat identicè id, quod generatio quoad hoc, quod est communicate identicè prædictam naturam: Hinc tamen non fit, taltem communicatiōnem esse identicè generatiōnem; sed esse identicè naturam diuinam, ex eo quod, quidquid est in Deo, est Deus.

Et ad confirmationem eiusdem respondetur.

Aduertendum tamen, quod cum negamus processione Spiritus Sancti esse identicè generatiōnem, tamen volumus, quod ad

Nota

fit identicè generatio formaliter talis; non tamen negamus, esse identicè generationē virtualiter, aut quasi virtualiter talē; quia, licet non identificetur cum generatione Verbi, quæ sola est generatio formaliter talis, identificatur tamen cum diuina natura, in qua virtualiter, aut quasi virtualiter continetur, vt in prima, & fontali linea omnia, quæ sunt in Deo.

§. VI. Argumentum tertium contra prædictā veritatem, & occurfus ad illud.

74. **T**ertium, & principale argumentū, contra eandem veritatem in assertionem nostrā stabilitam est huiusmodi. Nam Spiritus Sanctus ex vi suæ processiois procedit vt persona diuina: ergo procedit vt Deus, & vt est idem in natura cum suo principio: ergo eius processio erit generatio. Hæc vltima consequentia patet ex priori. Quoniam processioi Spiritus Sancti conueniunt priores particulæ contentæ in definitione generationis viuentium, nempe, quod sit origo viuentis à principio viuente coniuuncto: siquidem Spiritus Sanctus est terminus vitalis voluntatis diuinæ, & in ea manens: ergo, si simul procedit vt Deus, & in eadem natura diuina cum suo principio, nō poterunt non omnes particulæ definitionis generationis viuentium conuenire prædictæ processioi: ac proinde talis processio erit vera generatio. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur constare. Quoniam persona diuina non potest non dicere naturam diuinam: & ita, quod procedit ex vi suæ processiois vt persona diuina, procedet vtique ex vi illius vt Deus.

Tertium, & præcipuum argumentum contra assertionem.

Antecedens autem probatur. Tum quia Spiritus Sanctus ex vi suæ processiois procedit vt subsistens in aliqua natura, cum in se sit subsistens, & non possit habere subsistentiam aliunde, nisi ex vi suæ processiois, ex eo quod prædicta subsistentia debet esse quid productum: ergo, cum ex vi suæ processiois non procedat vt subsistens in aliqua natura creata, procedet ex vi illius vt subsistens in natura Dei: & per consequens vt persona diuina.

Suadetur primo antecedens.

Tum etiam: quia Spiritus Sanctus ex vi suæ processiois procedit vt distinctus realiter à Patre, & Filio, vt ex se constat: non potest realiter distingui ab illis, nisi vt est vna ex personis diuinis: ergo ex vi suæ processiois procedit vt persona diuina. Tum deinde: quia, si ex vi suæ processiois non procederet vt persona diuina, haberet hoc aliunde, & per accidens: siquidem id, quod conuenit alicui, & non ex vi suæ processiois, aduenit ei aliunde, & per accidens, vt in creaturis cernitur: ergo, cum nihil per accidens possit Deo conuenire, oportebit, vt ratio personæ diuinæ conueniat Spiritui Sancto ex vi suæ processiois.

Secunda præbatio.

Tum denique (per quod explicatur præbatio præcedens): nam de facto per processionem, qua Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, communicatur ei, quod sit persona diuina, vt communiter docent Theologi: ergo, cum processio illa non habeat communicare hoc per accidens, ne etiam

Vltima præbatio.

Enodatur tertia replicata

73. Ad tertiam obiectionem respondetur negando antecedens. Nam hoc ipso, quod generatio viuentium diffiniatur per hoc, quod sit origo viuentis à viuento in similitudinem naturæ, denotatur, quod terminus formalis illius est natura, quæ sit saltem eadem secundum speciem in generante, & genitor: ex eo quod actiones diffinitæ per suos terminos diffiniuntur per eos, tanquam per terminos formales: eamque idem sit, aliquā actionem, siue mutationem habere aliquid pro termino formali, ac ex vi sua tendere ad communicandum prædictum terminum, ex eo quod ratio eius formalis sita est in hoc: propterea hoc ipso, quod generatio diffiniatur per hoc, quod sit origo viuentis, communicatiua naturæ, ibidem dicitur, quod habeat naturam pro termino formali, & quod ex vi sua, seu ex vi suæ processiois communicet prædictam naturam. Et ita videmus, quod in rebus creatis non datur aliqua productio, quæ sit origo viuentis à principio viuente coniuuncto, & habeat pro termino formali naturam eandem, quæ est in generante, & nihilominus non habeat ex vi processiois communicare prædictam naturam.

Vltimus elidatur.

Vnde per hanc particulam, ex vi processiois, non importatur aliquid distinctum à reliquis particulis definitionis generationis viuentium. Idque potest magis explicari: ex eo quod hæc particula tantum potest denotare, vel quod generationi conueniat producere simile secundum propriam rationem formalem; aut secundum propriam virtutem, siue efficaciam; aut in ordine ad suum terminum formalem. Ex quibus primum, certum est; non importare aliquid præter id, quod in alijs particulis definitionis continetur: quia omnis definitio conuenit diffinito secundum eam rationem formalem, quæ in ipsa explicatur. Et idem est dicendum de secundo: quia cuiuslibet productioni, siue sit generatio, siue alia actio, debet conuenire secundum propriam virtutem, & efficaciam producere suum proprium terminum. Et tandem idem est certum de tertio: quia, sicut essentia actionis consistit in ordine ad suum terminum formalem, ita etiam debet diffiniri in ordine ad eum, & non est necesse explicare, quod id, quod ponitur pro termino, sit terminus formalis illius.

per

per accidens habeat Spiritus Sanctus esse Deum, habebit hoc ex vi alicuius rationis eidem intrinsecæ, & essentialis: & per consequens ex vi suæ: & ita Spiritus Sanctus ex vi sua procedet vt persona diuina.

Confirmatur. 75. Confirmatur. Tum, quia ex vi processio- nis Spiritus Sancti debet ei aliquid diu- num communicari: alioqui eius processio non esset diuina; ergo ex vi eiusdem proces- sionis debet ipsi communicari, quod sit per- sona diuina. Probatur consequentia. Quo- niam illud diuinum, quod ei communica- tur ex vi suæ processio- nis, non potest com- municari tanquam quid inhærens: siquidem hoc repugnat Deo: ergo tanquam quid per se subsistens in natura diuina: & per conse- quens Spiritus Sanctus procedet vt perso- na diuina. Tum etiam: quia ex vi processio- nis communicatur eidem Spiritui Sancto amor substantialis: ergo subsistens: ergo per- sona diuina.

Diluitur at- 76. Respondetur negando antecedens. Et **gumentū cū** ad primam probationem negandum est, Spi- **priori proba-** ritum Sanctum ex vi suæ processio- nis, seu **tionē antec-** secundum id, quod eius processio intra pro- priam lineam affert, accipere, quod sit sub- sistens in aliqua natura, siue creata, siue in- creata: quamuis per suam processio- nem se- cundum id, quod identicè affert, accipiat, quod sit subsistens in natura diuina.

Ad secundā Ad secundam probationem conceden- **probationem** da est maior, & neganda minor. Quia ad hoc vt Spiritus Sanctus ex vi suæ processio- nis procedat vt distinctus à suo principio, satis est, vt ex vi illius communicetur ipsi amor subsistens subsistentia relatiua, vel quod cō- municetur prædictus amor modificatus, aut quasi modificatus per relationem proceden- tis ad suum producens, seu spirati ad suum spiratorem. Cæterum, siue processio Spiritus Sancti habeat ex vi sua communicare amorem subsistentem vt talem, siue præci- sè vt distinctum, id est, oppositum relatiuè cum suo principio; non tamen propterea Spiritus Sanctus ex vi suæ processio- nis pro- cedet vt persona diuina: quia ad hoc de fide- ratur, quod procederet per modum sub- sistens ex vi processio- nis; non quidem in solo amore diuino, sed etiam in natura diu- na: & per consequens, quod ex vi eiusdem processio- nis communicaretur prædicta pas- siva. Cum autem dicimus, Spiritum San- ctum ex vi processio- nis habere esse amor- tem per se, subsistentem subsistentia relati- ua, nolumus, quod prædicta subsistentia sit terminus formalis quo- talis processio- nis; sed solum coniunctum illud, quod ex vtro- que coalescit, nempe, ex subsistentia relati- ua, & amore diuino, esse terminum forma- lem quo prædictæ processio- nis, ad quem ex vi suæ lineæ terminatur.

77. Ad tertiam probationem dicendum Ad tertiam est, quod, etsi processio Spiritus Sancti ha- beat aliunde, communicare naturam diui- nam eidem Spiritui Sancto, non tamen ab- solutè loquendo hoc conuenit ei per acci- dens, sed per se: quatenus per hoc denota- tur, quod per se formaliter, identicè id ha- bet.

Ad ultimam: Ad ultimam: verò probationem conce- Ad ultimam: dendum est antecedens, & neganda conse- quentia, si tentus illius sit, quod processio Spiritus Sancti ex vi alicuius rationis for- malis propriæ lineæ distinctæ ab alijs sit cō- municatio naturæ diuinæ: secus ramè, si sen- sus illius fuerit, quod ex vi alicuius rationis formalis per se identicè ei cōuenientis hoc habeat. Nam (vt dictum est) processio illa, vt identificata cum diuina natura, com- municat eam Spiritui Sancto.

78. Ad confirmationem quoad primam Solutio confir- eius probationem concedendum est antecede- mationis: dens, si ly *diuinum* sumatur, non præcisè pro natura diuina sub conceptu naturæ, & essen- tiæ Dei; sed pro quavis formalitate diuina, siue sit formalitas naturæ, siue alterius attri- buti. Sed neganda est consequentia prop- ter iam dicta. Et ad probationem concessio antecedenti neganda est cōsequentia: quia hinc ad summum sequitur, communicari ex vi processio- nis amorem diuinum, vt sub- sistentem, & modo explicato; non verò ra- tionem personæ, quæ necessariò dicit substi- stens, non qualitercunque; sed in natura di- uina.

Per quod etiam patet ad aliam probatio- nem eiusdem confirmationis. Nam etiam ra- tio substantialis indiginis potest sumi, prohc dicit substantiam Dei, quæ sit natura diui- na; vel prout dicit rationem substantiæ, prout distinguitur ab accidenti; & est quid commune omnibus attributis diuinis. Vnde ex his duabus rationibus ad summum posterior ista, ex vi processio- nis, & modo iam insinuato, & statim magis dicendo cō- municatur Spiritui Sancto.

79. Adde, probabile esse, processio- nem Spiritus Sancti ex vi sua tantum terminari formaliter ad amorem diuinum vt talem; non verò vt substantialem; sed ab hoc præ- cingere. Quia sicut ratio speciei intelligibi- lis non contrahitur per se formaliter per ra- tionem substantiæ, vel accidentis in esse en- titatiuo; ita nec ratio amoris, sed penes di- versas rationes amoris, & impulsus. Et idèd, si per impossibile darentur duo amo- res, quorum vnus esset substantialis, & alter accidentalis, si tamen conuenirent in omni- bus alijs ad amorem requisitis, tunc essent eiusdem speciei. sicut species intelligibilis Angeli Gabrielis; quæ est accidens, & essen- tia eiusdem Gabrielis, quæ est species intel-

ligibilis Angeli Gabriellis, quæ est accidens, & essentia eisdem Gabriellis, quæ est species intelligibilis respectu sui, & est substantia, habent in ratione speciei intelligibilis esse eisdem rationis atomi: quia conveniunt in cæteris requisitis ad speciem intelligibilem, scilicet in immaterialitate, & obiecto: & ratio substantiæ, vel accidentis in esse eorum atque de materiali se habet ad illam: ac proinde in recta linea contractionis formalis speciei intelligibilis non debet poni: sicut nec in recta linea contractionis amoris, & impulsus ponenda est.

Roboratur 10
Hinc inde D.
Thomæ.

80. Quæ solutio videtur satis probabiliter desumi ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad 1. ubi sic inquit: *Dicendum, quod processio Spiritus Sancti non habet, quod sit ad substantiam, in quantum est processio amoris: sed solum in quantum est processio amoris divini: id est, in quantum est amoris existentis in Deo, in quo, propter identificationem omnium, quæ sunt in illo cum natura ipsius Dei, debent esse eiusdem naturæ cum ipso Deo.* Diximus autem, solutionem prædictam satis probabiliter desumi ex D. Thoma. Quia verba ex eo relata possunt etiam non parum probabiliter exponi de substantia, non qualitercunque, sed prout est idem quod substantia, & natura Dei, non verò prout est ratio quædam transcendens transcendentiam, & communitate rationis ad omnes formalitates divinas. Congruitque hæc expositio cum argumento, quod D. Thomas adduxerat ad probandum, processionem amoris esse generationem amoris in divinis: ex eo quod est processio ad substantiam, & generatio est etiam motus ad substantiam. Ad quod respondet, generationem non esse motum ad quamcunque substantiam, sed ad illam, quæ est ipsa natura: & quod processio amoris non sic est ad substantiam, nisi prout est amoris divini, id est, amoris existentis in Deo, ubi omnia existentia in illo in ratione identificationis cum eo ipsa essentia, & natura divina.

Elucidatur su
prædicta duo
bus exemplis.

81. Explicantur hæc omnia duplici exemplo. Primum est productionis, v.g. Petri, quæ licet adæquate sumpta attingat, quidquid ex quo eusque capite est in illo; attamen, si sumatur cum præcisione, & inadæquate, tunc non est necesse, ut ad omnia, quæ in Petro repatiuntur, terminetur, sed illa productio Petri a Paulo, v.g. ut est ab illo, secundum quod est animal, non attingit Petrum, ut est rationalis: ac proinde tam ipsa, ut est sub hac præcisione, quam terminus per eam sic sumptam productus præscindunt à rationalitate.

Secundum exemplum est actionis consecrationis, quæ licet adæquate sumpta, tam secundum ea, quæ dicitur ex vi verborum, quæ

secundum ea, quæ per concomitantiam affect, terminetur ad corpus Christi quoad omnia substantialia, quæ dicitur attamen, si consideretur illa actio inadæquate secundum id, quod habet ex vi verborum, tantum terminatur ad corpus Christi; quatenus corpus est, non verò ut vivum, neque ut vivum vita rationali: quia omnia hæc per concomitantiam ibidem reperiuntur. Et idem consecratio inadæquate, & cum præcisione formalissimè considerata præscindit à conversione panis in corpus Christi prout vivum, aut non vivum: quævis considerata quoad id, quod concomitanter affect, terminetur ad idem corpus ut vivum vita rationali. Pariter ergo processio Spiritus Sancti adæquate sumpta, tam secundum ea, quæ dicitur intra propriam lineam, quam secundum illa, quæ affect intra alias lineas ratione identificationis cum ipsis, communicat Spiritui Sancto totam perfectionem Dei: attamen, ut præcisè quali oritur à voluntate divina intra propriam lineam cum præcisione sumpta, tantum communicat impulsus, & amoris divinum, & præscindit ab hoc, quod amor, & impulsus iste sit Deus, vel non, seu habeat, vel non habeat naturam divinam, per modum naturæ.

Ex quo etiam deducitur maior explicatio eorum, quæ num. 68. dicebamus, scilicet, quomodo Spiritus Sanctus in esse termini suæ processionis solum identicè sit Deus; cum tamen in esse entis, & absolute, ac simpliciter loquendo dicat principium, & ut rationem formalissimam sui, quod sit Deus. Nam sicut Christus, ut est terminus formalis actionis consecrationis, tantum est identicè, & per concomitantiam quid vivum, & ita constituitur in esse termini per rationem corporis, ut præscindit à viuo, & mortuo; cum tamen in esse entis absolute & simpliciter loquendo constituitur per esse vivum-vita rationali, & rationali, & hoc per se primo impoteret: ita idem quoad præcens (proportione seuata) dicendum est.

Spiritus Sanctus in esse termini est identicè Deus.

§7. Argumentum quartum contra veritatem catholicam, una cum responsione ad illud.

82. Quartum argumentum contra veritatem iam dictam sic se habet. Nam Spiritus Sancto ex vi suæ processionis communicatur ratio entis divini: ergo ex vi eiusdem communicabitur illi ratio naturæ divinæ: ergo eius processio erit verè generatio. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Primum verò ex antecedenti videtur deduci. Nam actio infinite perfecta attingens ex vi suæ rationem aliquam communem, & transcendentem repertam in re producta

Quartum argumentum.

ducta attingit etiam omnes rationes sub illa contentas, quæ eidem rei productæ conueniunt, ut patet in creatione, quæ hoc ipso, quod attingat rationem entis: repletam, v.g. in homine, attingit etiam ex vi sua omnes differentias, & modos contentos sub ente, & in eodẽ homine inuentos: ergo, si processio infinite perfecta Spiritus Sancti attingit ex vi sua rationem entis diuini in eo inuentam, habebit etiam ex vi sua attingere naturam diuinam, quæ est in eodem Spiritu Sancto, quæque quali continetur sub ente diuino.

Antecedens autem probatur. Tum: quia cuiuslibet rei procedenti communicatur ex vi suæ processions entitas in eadem re inuenta: ergo, cum in Spiritu Sancto reperitur entitas diuina, communicabitur ei ex vi suæ processions prædicta entitas, seu ratio entis diuini. Tum etiam: quia Spiritui Sancto ex vi suæ processions communicatur ratio impulsus, & amoris diuini, ut communiter docent Theologi: ergo ex vi eiusdem debet communicari ratio entis diuini: nam hæc intimè transcenditur in amore diuino, & prædicata transcendentia communicantur ex vi eiusdem processions, per quam comunicatur id, in quo transcenduntur. Maximè: quia prædicata transcendentia solum ex parte modi concipiendi distinguuntur à re, quam transcendunt: id autem, quod conuenit alicui rei, & solum ex parte modi concipiendi ab illa distinguitur, communicatur ei per eam processionem, per quam procedit, & ex vi illius, ut inductiue constat.

Confirmatio.

83 Confirmatur. Quia non solum ens diuinum, ut est ratio quædam communis communitate rationis, & essentiæ diuinæ, quam reliquis formalitatibus diuinis, sed etiam essentia diuina, ut habet rationem transcendentis, imbibitur intimè, tanquam prædicatum transcendens, & commune communitate rei in amore essentiali: qui Spiritui Sancto ex vi suæ processions communicatur: ergo ex vi eiusdem processions communicabitur illi diuina natura: & per consequens eius processio erit vera generatio. Antecedens patebit ex ijs, quæ sequenti quæstione dicemus, dum explicauerimus, quomodo essentia diuina habeat rationem transcendentis respectu relationum, ita ut non solum identifice sum eis secundum hanc rationem, sed etiam intimè in eis imbibatur per modum prædicati transcendentis, & communis, non qualitercunque, sed communitate rei.

Prima verò consequentia ex antecedenti videri potest constare. Quoniam prædicatum commune, & transcendens transcendentia, & communitate rei, id est, per modum prædicati singularissimi, & inmultiplicabilis

in ijs, in quibus transcenditur, est transcendens potiori, & nobiliori modo, ac proinde intimiori, quam prædicatum, quod est transcendens, & commune communitate rationis, siue per intellectum: ergo, si hoc attingitur, & communicatur ex vi illius processions, per quam attingitur, & communicatur res illa, in qua transcenditur: consequens erit, ut potiori ratione communicetur ex vi processions Spiritui Sancto essentia diuina, ut habet rationem transcendentis, & communis communitate rei respectu amoris essentialis, qui eidem Spiritui Sancto ex vi processions communicatur. Secunda verò consequentia ex hac priori, & ex antecedenti videtur apertè sequi.

Solutio.

84 Nec refert, si occurras, amorem essentialem, qui Spiritui Sancto ex vi processions communicatur, non includere ex vi suæ lineæ essentiæ diuinam per modum transcendentis, sed solum eam includere, quia prædictus amor est in Deo, & quidquid est in illo, includit essentiæ Dei, ut habet rationem transcendentis.

Impugnatur.

Nam contra hoc est, quod talis amor ex vi suæ lineæ potest esse in Deo: ergo si ex eo, quod sit in Deo, habet imbibere naturam diuinam, ut est transcendens, etiam habebit hoc ex vi suæ lineæ: siquidem id, unde hoc ei prouenit, est petitum ex vi prædicatæ lineæ.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam, quod talis amor diuinus, & eius processio sunt in Deo, conuenit illis ex eo, quod prædicta processio est actio, siue operatio immanens, & amor diuinus est terminus immanens prædicatæ processions: hæc autem conueniunt vti, que ex vi suæ lineæ, ut constat: ergo, &c.

Respondetur ad argumentum.

85 Respondetur ad argumentum concedendo antecedens sumpta ratione entis diuini, prout non dicit naturam diuinam, sed rationem entis ut inclusam in ratione amoris, & impulsus diuini. Nam licet processio Spiritus Sancti non attingat rationem hæc ut terminum formalem, sicut nec rationem illam substantiæ nuper dictam, & transcendentem omnia diuina: attingit tamen rationes has quodammodo ex vi processions, quatenus per se, & intra propriam lineam habet attingere illam (ut sic dicamus) portionem, v.g. entis diuini, quæ specialiter includitur, & transcenditur in amore diuino, hoc ipso quod ex vi sua attingat eundem amorem ut terminum formalem: quia prædicta quasi portio pertinet absolute, & simpliciter ad lineam amoris.

86. Cæterum neganda est vtraque consequentia. Et ad probationem prioris, in qua innititur posterior, dicendum est, quod et si actio infinite perfecta, & adæquate secundum omnia, quæ affert, siue formalissime, siue idem:

ne identice, considerata, ac attingens ex vi sua rationem aliquam communem, & transcendentem, attingat etiam omnes rationes in re, illa reperit: non tamen est necesse, ut considerata inadquate, seu precise secundum id, quod ex vi suae lineae affert, tunc attingat omnes illas, quando terminus formalis, & per se primus illius non est illa ratio communis, & transcendens; sed ratio alia, in qua haec imbibitur, ita ut ratio illa communis, & superior solum per se secundo, siue ratione alterius prius attingat: habeat ex vi illius processiois attingi, ut in praesenti contingit: ubi terminus formalis per se primus non est ratio entis diuini; sed ratio amoris, & impulsus diuini, seu (quod in idem quoad praesens redit) ratio amoris, & impulsus perfectissimi: intra suam lineam, qui que potest explicari per hoc, quod sit amor procedens a Deo, & tendens in Deum, non determinando, aut exprimendo, quod habeat formaliter naturam diuinam: & ratione huius amoris attingitur per se secundo ratio entis diuini, seu illa quasi portio entis diuini, ut peculiariter imbibitur in praedicto amore diuino, quaeque propterea dicitur, & est diuina. Unde exemplum illud de actu one creaturae, quae ex vi suae lineae extenditur, saltem per se secundo, ad productionem creaturae quoad omnes rationes in ea inuentas, nihil contra hoc conuincit. Quia terminus quasi per se primus, & virtualiter specificatiuus illius est ratio communis entis, in quantum est ens. Et propterea non mirum, quod ex vi suae lineae terminetur etiam secundario ad omnes rationes entis ibidem inuentas: quippe quae participant rationem formalem praedicti termini.

Diximus, quod terminus quasi per se primus, & virtualiter quasi specificatiuus illius actionis est praedicta ratio communis entis, in quantum est, ut haec cohaerent cum illis, quae in ratione huius nostri Curus Theologici tractatu, disp. 6. num. 22. & tract. 3. disp. 5. num. 48. diximus; ubi explicuimus, quae ratione ens creabilis ut sic sit terminus quasi per se primus, & virtualiter specificatiuus diuinae, omni potest, ac proinde creationis, quae habet eandem terminum, ac potentia Dei.

87. Ad confirmationem concedatur antecedens, & negetur vtriusque consequentia. Quia etsi in amore essentiali imbibatur diuina natura, non quidem sub conceptu naturae, sed sub conceptu transcendentis: tamen praedictus amor non petit imbibere sic diuinam naturam, itaquam aliquid, quod per lineam ad suam lineam, sed tanquam aliquid alterius lineae. Sic, licet diuina natura per se potat terminari suis per naturalibus, & identificari cum illis; non tamen tan-

quam aliquid suae lineae. Et similiter, licet relationes imbibant naturam diuinam per modum transcendentis, imbibunt tamen illam, non ut est lineae relationis; sed tanquam aliquid absolutum, & ad aliquam ex lineis absolutis spectans. Et ita, si processio, qua comunicatur Spiritui Sancto praedictus amor consideretur secundum ea precise, quae sunt suae lineae, non competet ei, quod sit communicatio naturae diuinae, adhuc sub conceptu transcendentis considerata; sed ad summum id ei conueniet, quatenus etiam ipsa processio, ex eo quod est in Deo, imbibit per modum transcendentis lineam alienam, nempe lineam naturae; non quidem sub conceptu naturae, sed sub conceptu transcendentis consideratam. Hinc tamen non fit, quod eadem processio, adhuc ut imbibit diuinam naturam sic conceptam, comunicet Spiritui Sancto naturam diuinam sub conceptu naturae; sed solum sub conceptu transcendentis. Et ita Spiritus Sanctus, ut precise procedit per suam processioem sic imbibentem naturam diuinam, non procedit ut persona: quia ad rationem personae desideratur communicatio naturae sub conceptu naturae.

88. Et ad probationem primae consequentiae, in qua innotuit posterior, dicendum est, quod, etsi praedicta transcendentis, & commune communitate rei sit potissimum transcendentis, id est, dicat nobiliores rationem inter praedicta transcendentia, non tamen est potissimum in ratione immitatis eum re, in qua transcenditur: quia transcendens commune communitate rationis potest pertinere ad lineam illius, in quo transcenditur, si consideretur secundum illam quasi portionem, v.g. entis, secundum quam transcendit: & ita queit non distingui virtualiter secundum hanc portionem a re, quam transcendit, & non constituere peculiarem aliquam lineam, sed pertinere precise ad lineam eius, in quo transcenditur: at transcendens commune communitate rei constituit suam peculiarem lineam, ut in essentia diuina per modum transcendentis considerata constat: & distinguitur virtualiter a re, quam transcendit: & ideo non est ita intimum, sicut transcendens commune communitate rationis: ac proinde non mirum, quod transcendens commune communitate rei non comunicetur ex vi processiois rei, in qua transcenditur, si eius processio secundum precise suae lineae consideretur; secus vero transcendens per transcendentiam rationis.

Unde in amore diuino procedente per voluntatem Dei, & datur per modum transcendentis ratio entis abstrahentis ab omnibus formalitatibus diuinis, & haec est com-

Fit obuiam confirmatio.

munis communitate rationis, & ratio natura diuinæ per modum transcendētis communis communitate rei; necnon & omnia attributa eodem modo considerata: & illa prior ratio transcendens, & communis communitate rationis attingitur ex vi lineæ processio- nis per voluntatem eam præcisione considerata; secus. verò alia posteriora transcendētia, quæ sunt transcendētia per communitatem rei. Cæterum in quo distinguatur natura diuina, vt natura, & vt transcendens, & attributa Dei sub proprio conceptu cuiuslibet, & sub conceptu transcendētium modo dicto, & qua ratione omnia hæc debeant includi in lingulis formalitatibus diuinis, constat ex illis, quæ in 1. tom. tract. 4. disp. 7. num. 72. diximus, & ex illis, quæ infra q. sequenti art. 2. asseremus.

Admissa solutio prædictæ confirmationis occurrat eius impugnationi.

89. Quare solutio inter arguendum tradita, & iuxta modo dicta, & statim dicenda intellecta admitti potest. Et ad impugnationem contra eam constat ex dictis.

Ad confirmationem verò respondetur, quòd, etsi processio per voluntatem, & eius terminus ex vi suæ lineæ habeat hoc, quòd est esse in Deo, quatenus per hoc denotatur, quòd vtrumque communicet illi suum quasi effectum formalem; ac proinde solum in hoc significantur ea, quæ proueniunt Deo ex prædicta processione, & amore, secundum ea, quæ intra suam lineam præcisè consideratam dicuntur: non tamen, quatenus per hoc denotantur ea, quæ ex identificatione vtriusque cum diuina essentia proueniunt illis ex eadem essentia, cum qua identificantur. Et ita, licet tribuant id, quòd est suæ lineæ: at tamen ab eadem essentia quasi à subiecto illas identificante accipiunt identicè ea, quæ sunt propria lineæ eiusdem essentia, vt habet rationem essentia: sicut etià ab eadem essentia, vt habet rationem transcendētis, necnon & ab attributis eodem modo consideratis accipiunt ea, quæ sunt propria illorum sic sumptorum; & non qua litercunque, sed accipiunt hæc tanquam aliquid alienæ lineæ.

Diluitur confirmatio impugnationis.

§. 8. Proponitur, & diluuntur quintum argumentum contra eandem catholicam veritatem.

Quintum argumentum.

90. Quintum argumentum procedens contra veritatem stabilitam in assertione est. Quoniam principium quo processio- nis Spiritus Sancti est voluntas diuina, necnon ipsa Dei natura, vt est radix illius, vt communiter docent Theologi: ergo Spiritui Sancto ex vi suæ processio- nis communicabitur tam ipsa voluntas, quam natura Dei. Consequētia videtur legitima. Tum quia, ex quo capite processio Spiritus

Sancti est vniuoca; debet illi communicari id ipsum secundum speciem, quòd est principium quo suæ productionis: ac, ex quo capite ea, quæ sunt in diuinis, non possunt esse idem secundum speciem, & multiplicari secundum numerum, oportet, vt idem principium quo secundum numerum reperiuntur in Patre, & Filio, à quibus procedit, communicetur illi ex vi suæ processio- nis: ac proinde communicetur eidem tam voluntas, quam natura Dei, quæ sunt principium quo respectu illius. Tum etiam quia propterea Verbo diuino comunicatur intellectio, intellectus, & vis radicalis ad intelligendum, quæ sunt in Deo: quia omnia hæc sunt principium quo respectu processio- nis vniuoca illius: & cum ista nequeant multiplicari secundum numerum, debuerunt eadem numero eidem ex vi processio- nis communicari.

91. Ad hoc argumentum concessio antecedenti negetur consequentia. Et ad primam probationem dicendum est, processio- nem vniuocam tantum petere similitudinē formalem in forma, quæ est principium proximum, aut quasi proximum illius processio- nis, vt supra dicebamus. Et ita processio vniuoca diuina tantum exigit, quòd idem numero principium proximum, quo influit, communicetur quoad id, quòd in recto asserti, rei, quæ procedit. Quare: cū principium quo proximum processio- nis per voluntatem tantum sit voluntas diuina per modum actus purissimi, satis erit, quòd hæc secundum id, quòd in recto asserti, commu- nicetur Spiritui Sancto ex vi suæ processio- nis, ita vt eadem numero voluntas, & amor, qui est in Patre, communicetur Spiritui Sancto, & hic amor vnà cum spiratione passiva, siue relatione spirati sit (modo supra insinuat) terminus formalis qui talis processio- nis, & ipse amor, siue impulsus diuinus habeat rationem termini formalis quo eiusdem processio- nis.

Enodatio quinti argu- menti quoad primam proba- tionem.

Ad secundam probationem dicendum est, Verbo diuino communicari ex vi processio- nis naturam diuinam: tum, quia principium proximum quo illius processio- nis est ipsum intelligere Dei, quòd non est extra lineam diuinæ naturæ, sed illam formalissi- mē constituit: tum etiam (id, quòd ex præcedenti sequitur); quia processio Verbi est prima processio inter diuinas: ac proinde est processio per modum naturæ.

Diluitur secunda probatio.

92. Et ratio huius solutionis est. Quòd natura fecunda in ordine ad sui communi- cationem, & vt agit per suam primam potentiam (quæ vel sit omnibus modis prima in ratione potentia comunicatiua, vt in Deo; vel saltem sit ordine intētionis prior, vt in creaturis contingit) habet commu- ni-

Roboratur solutio hæc ratione.

nicare se ipsam ex vi illius processio-
nis, per quam influit vna cum prædicta prima po-
tentia proxima operandi, secus verò, vt in-
fluit per alias potentias. Et ita natura Dei,
vt influit per suam primam vim proximam
influedi, scilicet per suam *intelligere*, quod
simul est vis radicalis, & proxima influendi
respectu primæ processio-
nis, habet modo
sibi proprio, nempe, per modum principij
quo communicate ex vi processio-
nis suam
naturam; secus verò, vt influit per volunta-
tem, quæ est secunda vis influendi. Et idem,
licet vtrobique ad solam rationem proces-
sionis vniocæ vt sic solum desideretur alsim-
ilitudo inter principium proximum, & ter-
minum: attamen in priori processio-
nis, propter specialem eius rationem iam dictam, re-
quiritur, vt hæc vniocatio sit tanta, & ita
(vt sic dicamus) extensa, vt principium *quo*
radicale, & proximum ex vna parte, & termi-
nus formalis *quo* ex alia, sint eiusdem prorsus
rationis: ac proinde *intelligere* diuinum,
prout per modum actus purissimi, & abs-
que distinctione virtuali dicit vim primam
ad intelligendum, necnon & vim proximam,
ipsamque *intelligere*, seu, vt æquiualeat nostræ
naturæ radicaliter intellectiua, necnon
intellectui, & intellectio-
ni nostræ ad eandem
lineam spectantibus; & ipsa essentia, & na-
tura Verbi, per quam est terminus forma-
lis *quo* generationis, debent esse omnino
idem.

D. Thom.

Quam solutionem videtur inuisse D.
Thomas in 1. dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad 4.
his verbis: *Dicendum, quod natura non est
principium processio-
nis Spiritus Sancti sub ra-
tione naturæ; sed sub ratione voluntatis, à qua
procedit amor. Et idem sua processio non dici-
tur natiuitas; cum natiuitas à natura dicatur.*
Vbi, vt ex se constat, non negat S. Doctor,
quod principium radicale *quo* processio-
nis Spiritus Sancti sit natura; sed idem negat,
quod illa processio est à natura per modum
naturæ, quia non est ab illa, nisi vt modifica-
ta per principium proximum ab ea virtua-
liter distinctum, nempe per voluntatem: &
idem per se primo solum communicat præ-
dictam voluntatem. Vnde: quia natiuitas in
diuinis dicitur à natura Dei, id est, ortum
habet à natura Dei, vt influit non modifica-
ta per principium proximum ab illa virtua-
liter distinctum; ac proinde vt se ipsam per
se primo communicat: idcirco prædicta pro-
cessio non est natiuitas, siue generatio.

Replica.

93. Nec refert, si vrgeas, quod in proces-
sione per intellectum non est natura diuina
sub conceptu formalissimo naturæ princi-
pium illius proximum; sed sub cōceptu spe-
ciei intelligibilis, & tamen communicatur
per talem processio-
nem prædictam natura
sub cōceptu naturæ; et ergo idem quoad præ-

sens de processione per voluntatem dican-
dum est.

Non igitur hoc refert. Nam ad hoc satis
constat ex illis, quæ disput. præcedenti n.
67. diximus, vbi explicuimus, tum, quomo-
do et si species intelligibilis dicat naturam
obiecti, sub quodam tamen modo ex parte
illius se tenentes, vt gerat rationem speciei:
nihilominus species de principali dicit na-
turam, & ex vi eiusdem speciei intelligen-
bilis exprimitur in verbo ipsa natura ob-
iecti, & in ea habet assimilare illud, tam sibi,
quam eidem obiecto intellecto. Tum etiã:
quomodo ratio speciei intelligibilis vt ta-
lis pertineat ad conceptum diuinæ naturæ,
ad lineamque eius, vt 1. tom. tract. 3. disp. 3.
n. 18. & deinceps diximus. Et propterea Ver-
bo diuino communicatur diuina natura, tã
vt est *intelligere*, quã vt exercet munus spe-
ciei intelligibilis.

§. IX. Argumentum vltimum contra eandem
veritatem vna cum responsione ad illud.

94. Vltimum argumentum contra veri-
tatem catholicam iam dictam sic se
habet. Quia Spiritui Sancto communi-
catur re ipsa per suam processio-
nem, tam diuina natura, quam attributum amoris, vt ex
dicendis constabit: ergo, sicut communi-
catur ei ex vi suæ processio-
nis attributum amoris, ita etiam natura diuina: & per conse-
quens eius processio erit generatio. Hæc
ultima consequentia ex priori aperte sequi-
tur. Prior verò ex antecedenti. Quoniam,
quoties communicatur per aliquam pro-
cessio-
nem naturæ, & eius proprietates, tunc
per prius, & tanquam terminus formalis cō-
municatur natura, & deinde proprietates, vt
inductiuè constat; ac proinde talis natura
debet ex vi processio-
nis communicari: si-
quid id, quod per prius, & per modum ter-
mini formalis communicatur, debet ex vi
processio-
nis communicari: ergo, &c.

Vltimum ar-
gumentum
contra catho-
licam verita-
tem.

95. Responderetur concedendo antece-
dens, & negando primam consequentiam
quoad secundam partem: ac proinde etiam
secundam consequentiam. Et ad probatio-
nem primæ consequentiæ quoad prædictam
partem dicendum est, eam ad summum esse
veram, quando natura, quæ communicatur
secundum suum esse formale, tantum habet
vnicum communicationis modum; secus
verò, quando habet duplicem, & per distin-
ctum principium proximum talis commu-
nicationis; ita vt per priorem natura com-
municetur sub statu perfecto: tunc enim per
priorem communicatur natura ex vi pro-
cessio-
nis; non verò per posteriorem, nisi ad
summum identicè, quando terminus forma-
lis per se primo intentus fuerit talis natura,
quod

Diluitur.

quod debeat identificari cum natura per priorem aliam processionem communicata, ut in presenti contingit. Quamvis cum hoc stet, ut ordine executionis, quodammodo prius communicetur id, quod identice communicatur, nempe natura divina, quæ terminus formalis illius processionis, nimirum amor, & impulsus divinus: ac profunde in genere (ut sic dicamus) veluti causæ materialis, & ordine executionis prius communicatur Deitas, quàm prædictus impulsus, propter nexum; & (ut sic dicamus) ordinem, quem in esse entis hæc duo habent; tamen et in genere (ut sic loquamur) quasi causæ formalis, & rationis finalis prius debeat communicari idem amor.

Elucidatur solutio exemplo.

96 Possuntque hæc explicari exemplo generationis, & aggenerationis plantæ. Nam per generationem per prius communicatur natura plantæ sub cōceptu naturæ; per aggenerationem vero non communicatur talis natura sub conceptu naturæ, ita ut hæc sit terminus formalis illius, sed tantum communicatur natura plantæ, ut subest distinctæ parti quantitatis; licet identice communicetur eademmet natura quoad essentialia illius: ex eo quod forma plantæ tribuit esse vegetativum radicale cuius materiæ, quam informat. Sicut etiam forma sensitiva tribuit esse sensitivum radicale cuiusque materiæ, quam informat; licet non esse sensitivum proximum, ut constat ex ijs quæ N. Complutenses in lib. de Anima disput. 6 num. 47. docent. Et ita, facta collatione inter has duas rationes repertas in termino aggenerationis, siue nutritionis, tunc per prius in genere causæ materialis, & ordine executionis produciunt substantia denuò adveniens quoad id, secundum quod est eiudem naturæ cum substantia præexistente: atamē in genere causæ formalis, & finalis prius est eadem substantia, ut subest distinctæ parti quantitatis: quia planta se nutriens iam habebat sua essentialia, & tantum deerat illi aliquid substantiæ habens eandem naturam cum illa quoad essentialia, ratione cuius posset subesse novæ parti quantitatis, per quam augeretur, quàmque ad suum complementum expetebat. Quomodo autem, & cur substantia præexistens, et si sit eiusdem naturæ cum illa substantiæ, quod denuò per nutritionem acquiritur, non poterat subesse novæ parti quantitatis, per quam augeretur, nisi novam aliquid substantiæ acquireret: & qua ratione hoc substantiale, quod acquiritur, distinguatur à substantia præexistente; & alia ad hoc conducentia explicantur bene à nostris Complutensibus in lib. de Generatione disp. 5. à num. 83. vsque ad 95.

97 Aduertendum tamen, quod inter ex-

plum propositum, & rem, de qua agimus, est magna quædam disparitas. Quoniam per aggenerationem, seu nutritionem communicatur ex vi processionis; licet non per se primo, natura v.g. plantæ quoad essentialia: atamen in processione. Spiritus Sancti non communicatur ei natura divina ex vi processionis adhuc per se secundo, si ly per se secundo cadat supra processionem quoad propria suæ lineæ præcisè consideratam. Et ratio huius discriminis est. Quod per generationem plantæ non est producta natura sub statu perfecto pertinente ad lineam naturæ, siue cum omni illo substantiali, quod intra suam lineam requiritur ad suum complementum, quodque formaliter constituitur per eandem naturam, eandemque formam quoad essentialia cum planta: & ideo oportet, ut detur alia processio, quæ iterum, communicet hanc naturam, id est, producat illud substantiale, quod deest plantæ, quodque debet habere eandem naturam, eandemque formam constitutivam, ac planta: licet, quia hoc substantiale habens talem naturam potissimè desideratur, ut planta possit subesse novæ parti quantitatis, per quam augetur, propterea illa communicatio per prius prioritate iam dicta, nempe in genere causæ, & termini formalis, terminetur ad illud substantiale, ut subest prædictæ parti quantitatis.

Anima dicitur pro maiori luce prædictæ solutionis

98 Ceterum: quia in diuinis communicatur per primam processionem natura divina sub statu perfecto pertinente ad lineam naturæ, & amor, qui communicatur per secundam processionem, nõ dicit intra suam lineam consideratus naturam diuinam sub conceptu naturæ: propterea ex vi secundæ processionis nõ communicatur eadem natura ex vi processionis, seu præcisè ex vi eorum, quæ processio. ex sua linea affert; sed ratione illorum, quæ identice importat, solumque produciunt aliquid ad aliam lineam pertinentes, scilicet personalitas Spiritus Sancti: ac tandem solum comunicatur aliquid, quod per se primo non erat communicatum per processionem priorem, & erat capax huius communicationis, nempe amor, & impulsus divinus, qui solus inter attributa Dei potest per se primo comunicari, ex eo quod vitra processionem per intellectum, per quam comunicatur per se primo natura, non est in Deo, aut in creatura pure intellectuuali alia processio præter processionem per voluntatē, & huic correspondet amor, siue impulsus tantum terminus formalis per se primus illius. Sed circa ea, quæ in hoc dubio dicta sunt, videantur illa, quæ in sequenti dubio dicentur: ex quibus tam ratio assertionis, quàm ea, quæ pro solutione argumentorum diximus, amplius elucidabuntur,

N. Complut.

DUBIUM III.

Vtrum ratio à D. Thomain hoc art. 4. adducta ad probandum, processione Spiritus Sancti non esse generationem, sit sufficiens?

99

OSTQVAM Absolutè explicuimus, quomodo processio Spiritus Sancti non sit generatio, testat, vt exponamus, an id sufficiens (supposita tamen fide de diuinis processio[n]ibus) probe-

D. Thom.

tur ex discrimine, quod D. Thomas constituit art. 4. huius questionis inter processione[m] Verbi, & Spiritus Sancti petiit ex diuerso modo, quò petit oriri id, quod procedit per voluntatem, & id, quod procedit per intellectum. Excitamus autem hoc dubium immediatè post præcedens: quia ea, quæ in illo dicta sunt, non parùm ex dicendis in eo elucidabuntur. Ratio verò, propterquam examen hoc rationis D. Thomæ in præcedenti dubio non fecimus, est, ne nimis prolixè in eo procederemus; & quia clariùs, ac dilucidius, ac tandem exactius res hæc in suo peculiari dubio discutietur.

S. J. Decisio dubij.

Conclusio.

100

Dicendum igitur est, ratione D. Thomæ sufficienter (supposita tamen fide de processio[n]ibus diuinis) probari, processione[m] Spiritus Sancti non esse generationem. Assertionem hæc tuerentur Caietanus art. 4. huius questionis, & q. 35 art. 1. Ferrara 4. cõtra Gentes c. 11. & 19. Capreolus in 1. dist. 9. q. vnica art. 1. in solutione ad 2. Aureoli cõtra. 1. cõclusionem Bannez, Nazarij, Ripa, Zumel in præsentia, Valentia pũcto 4. ad 4. Rada cõclusionem 4. art. 1. Suarez lib. 1. de Trinitate cap. 51. N. Cornejo in 1. part. trãd. 3. disp. 3. dub. 3. Ruiz in præsentia disp. 2. c. 3. Artubal disp. 98. cap. 4. vbi alios refert: quamuis aliqui ex his auctoribus aliqua immisceant doctrinam D. Thomæ non ita consona. Errat è hoc tuerentur omnes discipuli S. Doctõris.

Caietan.
Ferrara.
Capreol.
Bannez.
Nazarij.
Ripa.
Zumel.
Valent.
Rada.
Suarez.
N. Cornejo.
Ruiz.
Artubal.

Enucleatur ratio D. Thomæ, & probatur assertio.

101. Assertio hæc non aliter melius suaderetur, quàm adducendo rationem D. Thomæ desumptam ex discrimine, quod est inter processione[m] per intellectum, & voluntatè, quæque sub hac forma proponi potest. Nã processio Verbi diuini ex sua propria ratione formali, seu quatenus est processio per intellectum, producit terminum similem obiecto intellecto, quod est principium intellectio[n]is, & termini ipsius: at processio Spiritus Sancti ex sua propria ratione forma-

li, seu quatenus est processio per voluntatè, non producit terminum simile obiecto voluto, quod etiam quodamodò est principium volitionis, & illius termini, sed tantum inclinationè & impulsu[m] in illud: ergo processio Verbi, quæ est per intellectum, erit vera generatio, secus verò processio Spiritus Sancti.

Antecedens probatur, tum ex diuerso modo, quo intellectus, & voluntas terminatur ad sua obiecta. Nam intellectus terminatur ad illud trahendo ad se idè obiectum: ac proinde producendo in se similitudinem quandam eius, per quam illud trahit ad intrã: voluntas verò terminatur ad suum obiectum, non quidem trahendo illud ad se, sed potius mouendo, & inclinando te ad illud: ex eo quod fertur ad res, prout sunt in se: & ita processio per voluntatem producit terminum, qui sit impulsus, & inclinatio quædam voluntatis in obiectum voluto. Tum etiam: quia intellectus constituitur in actu primo tanquam per propriam formam per similitudinè obiecti, & ita terminus eius procedit similis obiecto ex vi suæ processio[n]is: at voluntas nõ constituitur in actu primo per similitudinè obiecti tanquam per propriam formam, sed per inclinationè in actu primo in idè obiectum, & idè terminus eius ex vi suæ processio[n]is non procedit similis obiecto voluto, sed tantum procedit, vt impulsus & inclinatio in idem obiectum.

Consequentiã verò quoad primam partem probatur. Quia, cum terminus producto per intellectum, nõ pe Verbo diuino, conueniat aliæ particulæ diffinitionis generationis videntium, scilicet, quod oriatur per modum viuens à principio viuente continendo, vt ex dictis disput. præcedenti constat: inde, vt si ex vi suæ processio[n]is procedit etiam in similitudinem naturæ, quod conueniat eidem processio[n]i esse generationem. Quoad secundam verò partem eadem consequentiã ex antecedenti constat. Nam cum id, quod procedit per generationem, debeat procedere in similitudinè naturæ, cõsequens est, vt si Spiritus Sanctus, quippe terminus productus per voluntatè, nõ procedit ex vi suæ processio[n]is vt similis in natura obiecto dilecto, nempe Deo, nequeat eius processio esse generatio.

102. Quam rationem adduxit etiam D. Thomas 4. cõtra Gentes c. 19 his verbis: *Amatum in amante non est secundum similitudinè speciei, sicut intellectus in intelligente. Omne autem, quod procedit ab altero per modum geniti, procedit secundum similitudinem speciei à generate. Relinquitur ergo, quod processus rei ad hoc, quod sit in voluntate, sicut amatum in amante, non sit per modum generationis: sicut processus rei ad hoc quod sit in intellectu, habet rationem generationis: Deus igitur procedens per modum amoris, nõ procedit vt ge-*

ut genitus neque igitur Filius dici potest. Circa quam rationem videnda sunt ea, quæ in hac disputatione dubio 1. diximus circa illam propositionem, nempe, quod amatum debet esse in amante mediante impulsu, & inclinatione, quæ per amorem producit, & quomodo, quod amatum sit in amante hoc modo non tollit, quin potius ponit, quod amans versetur circa amatum inclinando, ac movendo se ad ipsum, prout est in se: ex eo quod hæc inclinatio est pondus productum, medio quo amatum habet, quod sit in amante, ut inclinans, & impellens illud in rem amatam. Et ita in idem redit, quod processus rei, ad hoc ut sit in voluntate sicut amatum in amante, non sit per modum similitudinis, aut generationis; & quod impulsus, & inclinatio, media qua amans impellitur in amatum, quæ est terminus processions per voluntatem, non procedat per modum similitudinis, seu per generationem, ut res genita.

103 Huc etiam tendit ratio, quam idem S. Doctor in 1. dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad Anselmum his verbis adducit: *Dicendum quod Spiritus Sanctus procedit ut amor. Processio autem amoris, in quantum huiusmodi, non est in conformitate nature: sic enim, ubicunque esset amoris processio, inveniretur natura conformitas, quod patet in nobis esse falsum. Quod autem Spiritus Sancti processio sit in conformitate nature, hoc est, in quantum procedit ut amor divinus, quia in Deo non potest esse aliquid diversum à sua natura. Sic ergo processio Spiritus Sancti ex ratione modi procedendi non dicit conformitatem nature, quam importat generatio Filii ex ratione generationis. Et ideo Spiritus Sancti processio dici non debet generatio sicut nec Spiritus Sanctus debet dici Filius, quamvis sit ab alio.* Circa quam rationem, & eius maiorem explicationem videnda sunt ea, quæ disput. præcedenti circa processione Verbi adduximus, ubi ex eo, quod in nobis verbi productio est aliqualis generatio, verbumque productum procedit quodammodo in similitudinem nature, scilicet, sub esse representativo, intulimus, processione intellectus esse per modum generationis: ita ut processio imperfectionibus involuta, qualis est processio verbi creati, sit generatio secundum quid, & imperfecta, & processio per intellectum liberum ab imperfectionibus, qualis est divinus, sit generatio perfectissima. Pari ergo ratione, ex eo quod in nobis processio per modum amoris non petat nature conformitatem, seu non sit processio per modum similitudinis in natura, adhuc sub esse diminuto, & intelligibili, cum obiecto amato, colligemus, processione per voluntatem perfectissimam, nempe Dei, non esse secundum rationem similitudi-

nis, nec veram rationem generationis habere.

Desumpsitque D. Thomas hanc suam rationem ex Anselmo in Monologio cap. 53. & ex Augustino lib. 15. de Trinitate cap. 27. longè post medium in hæc verba: *Ipsa ostendit tibi verbum verum esse in te, quando de scientia tua gignitur, &c. Fitque in actio cogitantis imago simillima cogitationis eius, quam memoria continebat, ista duo velut patrem, & prolem, tertiam voluntate, sive dilectione in ætate, quam quidem voluntatem de cognitione procedere; non tamen esse cogitationis imaginem: & ideo quandam in hac re intelligibili natiuitatis, & processions infirmari distantiam. Quoniam non hoc est cogitatione conspiceret, quod appetere, vel etiam per se voluntate. Vbi, ut vides, inde infert Augustinus, verbum esse prolem, & genitum, non verò voluntatem, seu (quod in idem quoad præsens redit) terminum illius, quoniam non est idem cogitatione conspiceret, ac appetere: ac proinde rationem huius discriminis reduxit ad diversum modum procedendi per cogitationem, & per appetitum.*

§. II. Solutio prior Torresis, & Vazquez.

104 **O**currunt Torresart. 2. huius questionis in 4. parte commentarii, & Vazquez in præsentis disp. 113. cap. 6. & 7. (quibus hæc ratio D. Thomæ displicet) quod etsi ex vi illius sequatur, quod Spiritui Sancto non communicetur natura divina ex vi processions per voluntatem ea præcisa ratione, quæ est processio per voluntatem divinam, non communicetur ei prædicta natura ex vi suæ processions. Sicut etiam Verbo in divinis non communicatur natura divina ex vi processions ea ratione, quæ talis processio est per intellectum præcisè; sed quatenus est per intellectum divinum. Et ideo quoad hoc par est ratio in utraque processione per intellectum, & voluntatem. Et quemadmodum ex vi processions communicatur Verbo natura Dei: sic & Spiritui Sancto ex vi suæ processions prædicta natura communicatur. Sed solum est discrimen inter illas, quia Verbo communicatur ratio imaginis; non verò Spiritui Sancto, ut infra quæst. 35. dici solet: ex eo quod Verbum procedit ad representandum Patrem; secus verò Spiritus Sanctus. Et idcirco Verbum procedit ut Filius; secus verò Spiritus Sanctus: & illius processio est generatio, secus verò istius processio.

105 Vnde Anselm. in Monologio c. 53. proponens hanc difficultatem sequentibus verbis: *Quid ergo? cum hic amor pariter habeat esse à*

S. Doctor.

D. Thomæ
Anselm.
August.
Torres.
Vazquez.
Prior solutio ad rationem D. Thomæ.
Anselm.

Patre, & Filio, & sic similitudo sit ambobus, ut nullatenus dissimilitudo sit illis, sed omnino idem sit quod illi, nunquid Filius eorum, aut proles estimandus est? sic respondet. Sed sicut Verbum, max. ut consideratur, se prolem esse eius, à quo procedit, evidentiissime probat prompta præferendo parentis imaginem: sic amor aperte se prolem negat. Quia, dum à Patre, & Filio procedere intelligitur, non statim ita perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est similitudinem, quamvis ipsum, considerata ratio doceat, omnino id ipsum esse, quod & Pater, & Filius. Et similiter D. Thomas 4. contra Gentes cap. 111. probat, primò, Filium Dei esse imaginem producentis: deinde, esse in eadem natura, & hinc colligit esse Filium his verbis: *Non enim sic esse imaginem alicuius, ut eiusdem naturæ cum illo sit, in alio quo inuenitur, quod filius dici non possit.*

D. Thom.

Roboratur solutio ratione.

106. Ratio autem, propter quam ad rationem generationis non solum exposcitur, quod terminus illius habeat ex vi processions procedere secundum identitatem naturæ; sed etiam, quod procedat per modum imaginis, deducitur ex generationibus viventium creatorum, in quibus ad rationem filij, & generationis, ultra rationem ideitatis in natura desideratur ratio imaginis. Et ideo adhuc in generationibus æquiuocis, qualis est generatio muli, repetitur, quod filius præferat aliquam imaginem patris, ita ut ex eo bene cognito patet cognoscatur. Et similiter in generationibus uniuocis, quod filius, ultra identitatem in natura, habuerit esse magis, aut minus perfecte esse representatiuum sui patris; eò magis, aut minus dicitur perfecte eius filius. Propter quod, eum patrem representatum parentem, solemus asserere, cum non esse filium sui patris: & cum magis matrem, quam patrem representat; dicimus, eum magis esse filium matris, quam patris. Quorum nequit alia ratio assignari, nisi quia de ratione filij est ordinari ad representandum suum genitorem.

Vnde nomen *filii* non significat substantiam, sed relationem ad patrem, & non aliam quam eam, quæ fundatur in similitudine producta ad representandum: & ideo non crescente perfectione substantiæ, aut fundamento, quod est, aut unitas in natura specifica, aut productio, crescit perfectio filiationis propter maiorem, vel minorem representationem. Nec putandum est (addunt autiores hi), hoc non contineri in diffinitione generationis viventium. Nam illa particula *in similitudinem naturæ* debet intelligi de similitudine, quæ est imago, siue quæ ordinatur ad representandum.

§. III. Impugnatur primò præcedens solutio.

107. Ceterum hæc solutio in multis deficiit. Primò quidem in hoc, quod Spiritui Sancto ex vi suæ processions, asserit, communicari naturam diuinam. Nam oppositum huius satis constat. Tum ex testimonij D. Thomæ, & aliorum Patrum, quæ dubio præcedenti, & in isto adduximus. Tum etiam ex ratione, quam ex eodè Angelico Doctore, & alijs Patribus in fauorem nostræ assertionis num. 50. & deinceps attulimus. Nam, ut ibidem expendimus, contra rationem processions tam in intentione, quam in executione secundæ, qualis est processio per voluntatem, est, quod ex vi sua, seu præcisè ratione suæ lineæ habeat communicare naturam, quæ est in producete; sed hæc communicatio correspondet processioni per se primæ tam in intentione, quam in executione tali, si illa processio fuerit processio diuina, seu omnium perfectissima, ut dubio præcedenti, num. 98. diximus; vel processioni per se primæ tantum in intentione; ut in rebus creatis propter earum imperfectionem cernitur. 108. Deinde hic idem defectus potest ostendi primò. Nam, cum dicitur, Spiritui Sancto communicari naturam diuinam; prout hæc processio procedit per voluntatem diuinam; vel intelligitur de voluntate diuina, prout *ly diuina* significat quicquid est in Deo, ac habet esse identicè Deum: vel prout tantum denotat processione per voluntatem perfectissimam secundum eam præcisè, quæ intra propriam lineam, & ex vi eiusdè lineæ dicit; ac prout processione ortam, aut quasi ortam à voluntate eù hac præcisione sumpta, & à natura diuina, non quidem ut identificante sibi prædictam voluntatem, sed ut est radix illius, & processions ab ea proximè fluentis? Si primò dicitur, tunc planum est, quod Spiritui Sancto non communicabitur natura diuina ex vi processions, seu (quod in idem redit) ex vi eorum, quæ talis processio intra propriam lineam asserit: siquidem tunc processio ista tantum communicabit naturam diuinam, secundum quod prædicta processio identicè est Deus.

Enumeratur prædicta solutio primo.

Confirmatur.

Secundum autem dici nequit. Nam ex eo, quod processio aliqua oriatur à voluntate perfectissima secundum eam præcisè, quæ dicit intra suam lineam, & à natura perfectissima, prout tantummodo habet esse radix illius, nequit colligi, nisi quod communicet per modum actus purissimi intra lineam tantummodo voluntatis illud ipsum, quod communicatur per processione voluntatis creatæ intra propria lineam, & lineam sui terminat.

sicut

sicut ex eo, quòd actus alicuius virtutis intellectualis existens in Deo, vt actus v. g. intelligentiæ, sit summè perfectus intra suam lineam, & oriaturà natura diuina vt à primà radice, tantum sequitur, habere per modum actus purissimi, & seculis imperfectionibus illud ipsum, quod intelligentia habet in creaturis; non tamen quòd formalis sit, & cum præcisione eorum, quæ intra propriam lineam dicit, sit Deus: ergo, cum processio per voluntatem creatam tantum habeat ex vi suæ lineæ, & sui termini producere terminum, qui intra suam lineam tantum sit impulsus; & inclinatio quædam, fiet inde, vt processio per voluntatem diuinam, prout solummodò dicit voluntatem perfectissimam intra tuam lineam, & ortam à natura Dei, vt est præcisè radix illius, tantum communicet impulsum perfectissimū, & per modum actus purissimi liberum ab omnibus imperfectionibus.

Confirmatur, & explicatur amplius.

Confirmatur, & explicatur. Nam voluntas diuina, prout modo dicto præcisè affert voluntatem secundum ea, quæ sunt suæ lineæ, tantum dicit illud ipsum, quod eadem voluntas diceret, si per impossibile intelligeretur separata à natura diuina: sed voluntas perfectissima sic separata tantum haberet producere impulsum, & inclinationem perfectissimam intra suam lineam: ergo hoc ipsum, & non amplius habebit modò, si sumatur secundum ea præcisè, quæ intra propriam lineam, seu ex vi suæ lineæ affert. Consequentia non indiget probatione. Minor verò propositio ex maiori constat. Quoniã sicut, si separarem virtutem intelligentiæ, vel sapientiæ à Deo, tunc actus talium virtutum præcisè essent actus intelligentiæ infiniti, & summè perfecti intra lineam harum virtutum tantummodò, quia perfectiones, quæ in creaturis correspondēt his virtutibus seperatis etiã saltem per impossibile à suis subiectis, solum dicerent hoc ipsum inuolutum cum imperfectionibus: ita, separata per impossibile voluntate intra suam lineam præcisè perfectissima, tunc tantum produceret terminum, & impulsum intra lineam impulsus perfectissimum. Maior autem etiam constat. Quoniam voluntas diuina sic separata tantum diceret ea, quæ sunt suæ lineæ: quemadmodum virtutes intelligentiæ, aut sapientiæ hoc tantummodò dicerent: ergo voluntas diuina secundum ea, quæ sunt suæ lineæ præcisè, tantum dicit illud ipsum, quod eademmet separata à natura diuina diceret.

Aperitur visus huius confirmationis.

109 Quæ confirmatio habet eandē vim, etiam si voluntas diuina separaretur per impossibile à natura diuina, præcisè vt haberet rationem naturæ; licet adhuc tunc maneret in ea natura diuina, non quidem sub

conceptu naturæ, sed sub conceptu transcendentis considerata: Hoc autem sic explicatur. Nam licet in eo euentu produceret impulsum perfectissimum, qui etiam per modum transcendentis includeret naturam diuinam sub conceptu transcendentis sumptam; non tamen impulsus, qui imberberet eandem naturam sub conceptu naturæ: ex eo quod, sicut tunc voluntas tantum includeret naturam Dei sub conceptu transcendentis, sic tantummodò produceret impulsus hoc modo includentem naturam diuinam: siquidem, vt sæpè diximus, illud ipsum in diuinis processionibus communicatur ex vi processions, siue per se primò, siue per se secundò, quod est in principio proximo illius cõmunicationis, & eo modo, non quidem relatiuo, sed absoluto, quod est in illo. Vnde: quemadmodum voluntas diuina in eo euentu non esset Deus formalis: loquendò: quoniam hoc prouenit à natura diuina sub conceptu naturæ; licet includeret, vt modo inuebamus, per modum transcendentis totam perfectionem, quæ aliàs est in diuina natura sub conceptu naturæ considerata: ita hoc ipsum cum proportione in termino per illam ex vi processions productò reperiretur. Sicut etiam: quia voluntas perfectissima in illo statu separationis à natura diuina, per impossibile dato, peteret vniri cum eadem natura, eique identificari, ac proinde solum identificè, & ex vi alicuius lineæ esse Deum: idè terminus per illam tunc productus peteret identificari cum eadem natura Dei, & quòd ratione huius identificationis, non verò ex ex vi processions, & ratione suæ lineæ, esset Deus.

Roboratur amplius eandem confirmatione ratio.

110. Quorum omnium ratio est. Quòd transcendentia sub conceptu transcendentium habent veluti formalizari per modos, aut differentias, siue quasi differentias atomas, in quibus intinè imbibuntur, & quasi trahi ad lineam earum: quatenus per hoc dumtaxat significatur, quod, si fuerint transcendentia per transcendentiam, & communitatem rationis, & imbibita, in voluntate v. g. ibi tantum sunt voluntas, nec habent secundum alteram considerationem constituere aliam lineam. Sicut ens in substantia inclusum est substantia, & non accidens; & in accidenti est accidens, & non substantia; ex se tamen non constituit propriam lineam. Si verò fuerint transcendentia per transcendentiam, & cõmunitatē rei, vt in diuina essentia, & attributis per modum transcendentium sumptis cõtingit, tunc, vt sunt ibidè, nõ tribuunt illi quasi effectum formale, què tribuunt sub alio cõceptu, nẽpe, sub cõceptu naturæ, vel attributorum; sed inclusa, v. g. in voluntate perfectissima, tunc illud quasi cõmunitum,

quod coalesceret ex voluntate secundum propria suæ lineæ, & ex essentia, aut attributis per modum transcendentium confideratis, tantum esset voluntas perfectissima intra suam lineam, & talis conditionis, vt licet ratione aliarum linearum sub conceptu transcendentium sumptarum includeret totam perfectionem, quæ alias est in illis, non tamen, ad huc vt prædicta includit, esset formalissimè loquendo Deus sub conceptu Dei, vel alia attributa sub conceptu proprio illorum: ex eo quod esse sic Deum, aut alia attributa dicit naturam diuinam sub conceptu naturæ, & alia attributa sub proprio eorum conceptu. Sed hæc amplius confirmabunt ex ijs, quæ num. 72. & 73. disp. 5. dicentur, vbi ex ijs, quæ in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tractatu 4. disp. 4. à num. 18. necnon & disput. 7. num. 73. diximus, & eis suppositis tangemus, quid dicant diuina essentia, aut attributa sub conceptu transcendentium; quid verò natura sub conceptu naturæ, & attributa sub proprio conceptu cuiuslibet, & quomodo hinc oriatur id, quod modò circa voluntatem perfectissimam dicebamus.

Confirmatur vltius, & magis elucidatur præcedentis confirmatio.

Confirmatur, & explicatur amplius. Nam, sicut processio passiva Spiritus Sancti, & ipse Spiritus Sanctus realiter procedunt à natura diuina, & voluntate Dei vt à principio quo radicali, & proximo: ita voluntas Dei, quæ est principium proximum huius processionsis habet secundum ea, quæ dicit intra propriam lineam dimanare secundum rationem nostram à diuina natura: at ex eo, quod voluntas Dei sic dimanet ab eius natura, non intelligitur habere ex vi huius dimanationis, & ex vi propriæ lineæ diuinam naturam, ac proinde nec ex vi huius dimanationis dimanare per modum Dei, sed hoc tantum conuenit illi identicè: alioqui ex vi talis dimanationis non dimanaret vt attributum: ergo nec etiam Spiritus Sanctus, & eius processio passiva, vt modò vnicuique ex illis debito procedunt radicaliter à natura diuina, & proximè à voluntate Dei, erunt ex vi processionsis Deus.

111 Patet consequentiâ. Quoniam si voluntas Dei non habet esse formaliter Deum ex vi suæ virtualis dimanationis, quamuis dimanet immediatius à natura diuina, vt à principio quo: non est cur processio Spiritus Sancti, & ipse Spiritus Sanctus, vt præcisè procedunt à natura diuina tanquam à principio quo radicaliter, & mediatè, nempe mediante voluntate Dei secundum ea, quæ sunt suæ lineæ, habeant ex vi suæ processionsis esse formaliter Deum.

Vrgetur amplius.

Tum etiam: quia voluntas diuina non intelligitur attingere productionem Spiritus

Sancti, & ipsum Spiritum Sanctum, vt est terminus per se primus illius modo imperfecto, nempe, per modum instrumenti, siue per modum virtutis instrumentalis indigentis eleuatione, vt ex se constat; sed per modum virtutis principalis proxime: & ita nihil perfectionis potest à natura diuina per modum radicis deriuari in processionem Spiritus Sancti, & in eius formalem, & per se primum terminum mediante voluntate; quò prius communicetur voluntati ab eadem diuina natura virtualiter dimananti. Sicut, quia lux existens in sole est causa principalis proxima lucis productæ in aere ab eodem sole, vt à causa principali, & radicali, idcirco, quidquid lucis productæ in aere communicatur a sole, debet prius esse in luce, residente in sole, & eidem per naturalem dimanationem comunicari. Maximè: quia (vt disp. præcedenti nu. 99. latius dicebamus) principium proximum quo processionsis vniuersæ, & terminus per se primus illius debent esse eiusdem rationis: & ita non stat, voluntatem Dei, vt intra suam lineam est principium proximum huius processionsis, non esse formalissimè loquendo Deum; & quod terminus eius per se primus hoc habeat ex vi processionsis.

112 Prætereà. Nam principium proximum pertinens ad ordinem intellectualem non potest tribuere termino formali quo per se primo aliquem immaterialitatis gradum, nisi prædictum principium proximum secundum se, & formaliter sumptum habeat talè gradum; & idè (vt in 1. tomo nuper citato tractatu 2. disp. 2. num. 154. & num. 247. latius diximus) non solum natura radicaliter intellectiua, verum etiam ipse intellectus, imò & species intelligibilis, quia influit proximè in intellectiõnem, & productionè verbi, debent habere eundem immaterialitatis gradum cum verbo, ad hoc vt saltem conaturaliter tribuât illi immaterialitatis gradum eidem verbo conuenientem: sed voluntas diuina, quæ est principium quo proximum respectu impulsus per illam producti, nempe Spiritus Sancti, & pertinet ad ordinem intellectualem tanquam appetitus proprius huius ordinis, non conuenit in gradu immaterialitatis ex vi sua, & cum præcisione suæ lineæ sumpta cum diuina essentia, quæ re ipsa, & de facto communicatur Spiritui Sancto; licet identicè habeat prædictam conuenientiam: ergo ex vi sua, & præcisè secundum ea, quæ sunt suæ lineæ non poterit communicare illi essentiam diuinam, nec eius processio ex vi sua, & suæ lineæ hoc habebit, sed tantum ex ijs, quæ affert identicè. Consequentiâ cum maiori latè videntur constare. Minor autem etiam liquet ex illis, quæ in 1. tomo nuper citato tractatu 2. disp. 2. num.

Vltimo roboratur.

158. & tractatu 3. disp. 3. num. 36. diximus, nempe, proprium gradum immaterialitatis essentiae diuinae consistere in hoc, quod sit ita actualis, ut sit ipsum suum esse existentiae absque distinctione virtuali, cum tamen attributa ex vi suarum linearum tantum identice sint suum esse existentiae, quippe quae solum existunt per vnicam & eandem existentiam diuinae essentiae, quae, sicut & ipsa essentia diuina, virtualiter ab eis distinguitur. De quo etiam infra in hoc eodem tractatu sermo redibit, dum ostenderimus, diuinas relationes non existere per existentias relatiuas proprias illarum, sed per vnam & eandem indiuisibilem existentiam diuinae essentiae ab eis virtualiter distinctam, & cum eadem essentia omnino identificatam.

§. III. Alia euerfio solutionis Torrensis, & Vazquesij.

Impugnatur secundo eadem prior solutio retorquendo testimonia praecisa adducta.

DEficit secundo haec solutio Torrensis, & Vazquesij in hoc, quod non in legitimo sensu testimonia Patrum pro se adducit. Nam etsi Patres dicant, Filium esse similem Patri, & illius imaginem ex vi suae processionsis; non tamen denegant rationem imaginis a seui ex viuentibus, cui conueniat, quod ex vi suae processionsis habeat identitatem in natura cum suo producente: ac prouide hoc ipso, quod ex vi processionsis communicetur ei eadem natura, debet esse Filius. Et ita, si Spiritui Sancto communicatur (vt Vazquez, & Torres volunt) ex vi processionsis natura diuina, non poterit non esse Filius, & imago. Propter quod D. Augustinus lib. quaestionum in Deuteronomium quaest. 4. sub initio sic inquit: *Omnis imago etiam similitudo est; non omnis similitudo etiam imago est. Vnde, si gemini inter se similes sint, si similitudo dici potest alterius cuiuslibet in altero non imago. Si autem patri filius similis sit, etiam imago recte dicitur; ut sit pater prototypus, unde illa imago expressa videatur.* Vbi, vt vides, ad rationem imaginis licet non sufficiat, iuxta Augustinum, similitudo, seu identitas in natura; attamen identitas haec vna cum expressione a generate, seu (quod in idem redit) quod hinc similitudo habeatur ex vi processionsis a producente, est satis ad hoc, vt id, quod procedit, habeat rationem imaginis respectu eius, a quo procedit.

August.

Anselm.

114 Et similiter Anselmus adductus pro hac solutione ideo negat Spiritui Sancto rationem Filij, quia dum a Patre, & Filio procedere intelligitur, non statim (vt ipse loquitur) tam perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est similitudinem, seu (quod in idem redit) quia ex vi eorum, quae per se primo habet, vt est terminus suae processionsis,

non procedit in similitudinem naturae cum suo principio: quandoquidem ea sola Spiritus Sanctus statim perspicua exhibet, quae per se primo, & ex vi processionsis ei conueniunt. Et ita in his verbis denotatur, tum, quod ex vi processionsis non habet Spiritus Sanctus procedere vt similis in natura diuina. Tum etiam, quod ratio, propter quam non est Filius, nulla est alia, nisi quia ex vi processionsis non habet hanc similitudinem, siue identitatem in natura Dei; & quod, si praedictam similitudinem ex vi processionsis haberet, tunc etiam ex vi eiusdem processionsis esset imago Patris, & Filij; quippe cum in eo euetu statim perspicuam exhiberet se contemplanti eius; ex quo est, similitudinem, quod quidem est proprium munitus imaginis; & propter eius defectum, nempe ex eo, quod non statim tam perspicuam exhibeat se contemplanti eius, ex quo est, similitudinem, denegat Spiritui Sancto rationem Filij, & imaginis.

Et deinde, ideo D. Thomas loco in hac eadem solutione relato colligit ex eo, quod aliquid sit imago alicuius vt eiusdem naturae cum illo, debere esse filium: quia idem est esse imaginem producentis, & ex vi processionsis habere eandem naturam cum ipso. Et propterea in eodem loco, nempe 4. contra Gentes cap. 1. tantum petit hoc ad rationem generationis, & Filij; & ita inquit: *Haec est autem vetus generationis ratio in rebus viuentibus, quod id, quod generatur, a generante procedat vt similitudo ipsius, & eiusdem naturae cum ipso: est ergo Verbum Dei genitum.* Et in art. 4. huius quaestionis probat, processio nem Verbi diuini esse generationem, & ipsum Verbum esse Filium, quia eius processio est secundum rationem similitudinis: & propter defectum huius conditionis, ait, processio nem Spiritus Sancti non esse generationem, nec ipsum esse Filium: & vt excluderet interpretationem, quam huic, & alij testimonij Vazquez tradit dicens, Sanctum Doctorem non loqui de similitudine praecise secundum esse; sed etiam secundum representationem, quae debet superaddi ad rationem imaginis: non probat, processio nem Spiritus Sancti non esse secundum rationem similitudinis, quia Spiritus Sanctus non procedit vt representatio sui principi; sed quia procedit vt quaedam vitalis motio, & impulsio: & per consequens ex vi suae processionsis non procedit, vt similis in natura diuina. Nam iuxta Angelicum Doctorem idem prorsus est, viuens procedere vt simile in natura ex vi processionsis; & procedere vt imaginem, vt constat ex his, quae infra quaest. 35. art. 1. & 2. docet.

D. Thom.

Vazquez.

Ang. Doct.

§. V. Posterior impugnatio eiusdem solutionis.

Tertio ev-
titur eadem
solucio.

115. **E**X quibus fit, desicere tertio præd-
ictam solutionem in ijs, quæ in vñ
coniungit, nimirum, ex vna parte Spiritui
Sæcto communicati ex vi processionsis na-
turam diuinam; & ex alia, non esse imagi-
nem Patris, & Filij. Nam hæc non possunt
inter se coherere, vt ex Augustino, & D.
Thoma dicebamus. Siquidem hoc ipso,
quod Spiritui Sæcto ex vi processionsis
communicetur eadem natura, quæ est in
suo principio, habet ex vi eiusdem proces-
sionsis produci ad imitationem eiusdem
principij tanquam prototypi Spiritus San-
cti; ergo eo ipso Spiritus Sæctus procedet
per modum imaginis respectu illius.

Effugium.

116. Nec obest id, quod respondet Vaz-
quez, scilicet, ad rationem imaginis non es-
se satis, quod ex vi processionsis producat
similis in natura; sed insuper desiderari,
quod producatur sic similis ad representan-
dum.

præchiditur.

Non itaque hoc obest. Quoniam hoc
quod est produci aliquid simile in natura
ad representandum, tantummodo potest
addere supra produci vt simile in natura ex
vi processionsis, quod hæc similitudo, ratio
ne cuius representandum est suum proto-
typum, per se primo intendatur ex parte o-
perantis in illa communicatione, & pro-
ductione: at totum hoc reperiretur in pro-
cessione Spiritus Sancti, si ex vi processio-
nis natura diuina ei communicaretur: ergo
&c. Maior videtur perspicua. Minor verò
sequenti discursu probatur. Nam id ipsum,
quod ex vi processionsis, & per se primo co-
municatur Spiritui Sæcto, intenditur à Deo
per se primo, expresse, & formaliter ei com-
municari: ergo, si ex vi processionsis, & per
se primo procedit ad imitationem Dei, &
similis in natura suo principio: consequens
erit, vt hoc ipsum intendatur per se primo,
formaliter, & expresse à Deo, seu à Patre, &
Filio illum producentibus: ergo, licet dare-
mus requiri ad imaginem, quod ex inten-
tione operantis, & non solum operis, proce-
dat similis suo prototypo; nihilominus ad-
huc tunc Spiritus Sæctus ex omni capite
erit imago eorum: siquidem tam ex vi pro-
cessionsis, seu ex parte operis, & intentionis
eiusdem operis; quam ex parte operantis
producit ad imitationem Dei, & suæ na-
turæ tanquam prototypi.

Additamentum.

117. Adde primo, quod res dicitur pro-
cedere ad representandum; vel ex intentione
expresse artificis; vel ex intentione ope-
ris, & naturæ, quatenus procedit talis ex vi
processionsis, vt eo ipso representet id, à
quo procedit: sed hoc conuenit Spiritui Sæ-

cto eo ipso, quod ex vi suæ processionsis præ-
cedat similis in natura: ergo, ex vi eiusdem
processionsis procedet ad representandum;
& per consequens eo ipso habebit rationem
imaginis. Vtraque consequentia videtur
perspicua. Minor verò etiam constat. Quo-
niam, quod ex vi suæ processionsis est simile
suo principio, habet, ex vi eiusdem proces-
sionsis, quod procedat tale; vt eo ipso repræ-
sentet prædictum principium: quia omne perfe-
ctum simile suo principio: est talis conditionis;
vt eo ipso representet principium, à quo pro-
cedit. Maior autem quoad primam partem satis
patet in imaginibus artificialibus, quæ ex in-
tentione, & impositione hominum aliquid re-
presentant. Quoad secundam verò etiam con-
stat exemplo filij in humanis; qui eo ipso,
quod ex vi suæ processionsis procedat talis,
vt representet parentem, dicitur procedere
ad representandum illum; nec non verbi
creati, quod hoc ipso, quod ex vi processio-
nis representet intentionem suam prin-
cipium, dicitur procedere ad illud repræ-
sentandum.

Confirmatur. Quoniam ad rationem ima-
ginis non requiritur, vt representet, aut pro-
cedat ad representandum suum principium
eo solo modo, quo verbum illud repræsen-
tat: alioqui filius in creatis, qui intentionali
modo non representat parentem, non esset
imago illius: ergo ad rationem imaginis so-
lum desiderabitur, quod procedat ad repre-
sentandum obiectum, id est, vt id, quod di-
citur imago, procedat ita simile, vt eo cog-
nito tanquam obiecto, eo ipso deueniatur
in cognitionem sui principij, ex eo quod
ratione omnimodæ similitudinis, seu iden-
tittatis in eadem natura specifica ex vi pro-
cessionsis ei communicata exprimit ad vi-
uum suum principium, ducitque in cog-
nitionem illius: at hoc ipso, quod ex vi pro-
cessionsis communicetur Spiritui Sæcto ea-
dem natura sui principij, habebit ex vi eius-
dem processionsis, vt procedat ad sic obie-
ctum representandum, sicut filius in huma-
nis hoc habet eo ipso, quod ex vi suæ pro-
cessionsis communicetur ei natura patris
ergo, &c.

Confirmatur.

Hæc quo etiam fit, nihil referre aliam ena-
tionem, quam adducit Vazquez, nimirum,
quod etsi ad hoc, vt filius in humanis proce-
dat ad representandum, satis sit, quod ex vi
processionsis procedat similis in natura: non
tamen in diuinis; sed insuper requiritur,
quod procedat cum proprietate personali,
quæ est propria Verbi diuini. Cumque Spi-
ritus Sæctus non procedat cum proprietate
ista, inde erit, vt non procedat ad repræ-
sentandum.

Aliud effugium
Vazquez ij.

118. Ex dictis igitur constat, hoc nihil
referre. Quoniam, si Spiritui Sæcto com-
muni-

Impugnatur

mu;

municatur natura diuina ex vi suæ processio-
 nis, procedet infinite similior suo princi-
 pio. in propria eius natura, quam filius in
 creatis procedit similis in natura suo patris:
 ergo, si iste ratione similitudinis, quam ex vi
 processio- nis habet, procedit ad representā-
 dū, non est cur in eo euentu Spiritus Sanctus
 nō procedat etiā ad representādū. Vnde in
 hac solutione quādam inuoluitur implicatio,
 nempe, quōd si Spiritus Sanctus ex vi suæ
 processio- nis procedit similis, seu idē in na-
 tura diuina, tunc deberet, & nō deberet ei
 cōmunicari proprietas personalis Verbi.
 Deberet quidem: siquidem id, quod ex vi
 processio- nis procedit simile omnino in na-
 tura cum suo principio, & ut representati-
 uum illius, debet habere proprietatem per-
 sonalē ad hoc requisitā. Non deberet autē
 prædicta proprietas ei cōmunicari: quia,
 ut supponitur ex fide, Spiritus Sanctus non
 procedit ut filius, sed ut impulsus, & amor
 diuinus. Sicut, si in humanis cōmunicaretur
 Petro v. g. ex vi suæ processio- nis natura
 humana à Paulo, & nō cōmunicaretur ei
 proprietas individualis, quæ requiritur ad
 hoc, ut esset imago Pauli, & procederet ad
 representādū illū, tunc ibidē inuolueretur
 similis implicatio. Nam, ut supponitur, non
 cōmunicaretur ei prædicta proprietas: & si-
 mul esset ei cōmunicanda, ex eo quōd pro-
 cedat ut similis Paulo, & ut representatiuus
 illius ratione natura, quam ex vi processio-
 nis habet. Quæ probatio habet adhuc maio-
 rem vim in diuinis. Siquidē tota ratio, pro-
 pter quam Verbo diuino cōmunicatur sua
 propria, & peculiaris proprietas personalis,
 est, quia ex vi processio- nis cōmunicatur ei
 tota intellectio essentialis, ratione cuius re-
 præsentat naturam Patris: & hæc etiā Spi-
 ritui Sancto ex vi suæ processio- nis iuxta
 hunc dicendi modū cōmunicatur: & ita ex
 hoc capite cōmunicaretur ei proprietas
 Verbi: & ex alio, nempe, quia procedit ut
 amor, & impulsus diuinus, nequiret ei præ-
 dicta proprietas cōmunicari.

Alit. duze. 119. Nec necesse erit duas alias enationes
 ratione eius
 dem Vazq.
 Vazquez impugnare. Prima quidem, quōd
 ad rationem imaginis desideratur, ut alicui
 representetur: cum tamen hoc non cōueniat
 Spiritui Sancto: siquidem nec representat
 Patri, & Filio, quippè qui non cognoscunt
 se Spiritu Sancto: nec sibi ipsi, quia nec Spi-
 ritus Sanctus cognoscit eos in se ipso. Secū-
 da est, non omne, quod procedit simile alte-
 ri ex vi processio- nis, representare suū princi-
 pium. Nam vnus ignis procedit similis alte-
 ri: & tamen non representat illum, nec est
 eius imago: quia non est similior illi, quam
 alijs. Et ita, quia Spiritus Sanctus non est si-
 milior Patri, quam Filio, propterea non re-
 præsentat Patrem, aut Filium.

Non itaque necesse erit has duas euasio-
 nes impugnare. Quoniam ex dictis facile
 corruunt. Prima quidem. Nam licet Pater,
 & Filius non se cognoscant Spiritu Sancto,
 tunc nec Pater Filio; at tamen vterque cog-
 noscit se in eodem Spiritu Sancto tanquam
 in correlatio habente eandem naturam
 cum ipsis. Et ita, si ex vi processio- nis Spi-
 ritus Sanctus procedit similis, habebit ex vi
 eiusdem processio- nis, vnde representet na-
 turam eorum: atque aded vnde ex vi proces-
 sio- nis habeat rationem representatiui: &
 per consequens rationem imaginis.

Secunda verò etiam ex dictis euanes-
 cit. Tum, quia non est de ratione imaginis,
 ut quoad ea, quæ alijs accipit à suo princi-
 pio, sit similior illi, quam alijs. Nam vnus
 homo potest esse æquè similis, vel similior
 fratri suo, quam Patri; & tamē non est ima-
 go illius, sed huius: sed ad hanc peculiarem
 representationē satis est, quōd id, per quod
 est similis, acceperit à suo principio ex vi
 suæ processio- nis. Nam per hoc determina-
 tur ad hoc, ut sit peculiariter imago illius.
 Tum etiam: quia hanc euasionem optimè
 impugnat D. Thomas in hac 1. part. quæst.
 35. art. 2. ubi sic ait: *Alij dicunt, quod Spi-
 ritus Sanctus nequè etiam est imago Patris, &
 Filij: quia sic esset vna imago duorum, quod vi-
 detur impossibile. Sed hoc nihil est. Quia Pa-
 ter, & Filius sunt vnus principium Spiritus
 Sancti. Vnde nihil prohibet sic Patris, & Fi-
 lij (in quantum sunt vnus) esse vnā im-
 aginem: cum etiam homo totius Trinitatis sit
 vna imago.* Et idēd S. Doctor itatim deue-
 git Spiritui Sancto rationē imaginis prop-
 ter aliam rationē hæc à nobis dictam, sci-
 licet, ex eo quōd ex vi suæ processio- nis non
 procedit similis, seu idem in natura cū suo
 principio.

120. Quibus omnibus addi etiam potest
 hanc Torrensis, & Vazquesij sententiā ha-
 bere contra se plura alia, quæ congerit Sua-
 rez lib. 1. de Trinitate cap. 4. num. 7. Pri-
 mō enim hæc ratio, quare Spiritus Sanctus
 non sit Filius, nempe, quia licet ex vi proces-
 sio- nis procedat similis in eadem natu-
 ra; non tamen procedit ut imago, sumitur
 ex rominis certis. Certū enim est, Spiritū
 Sanctum non esse Filium, quam non esse
 imaginem: nam primū habetur expressè
 de fide; secūs verò secundum, sed solum ha-
 betur ex auctoritate negatiua Scripturæ.
 Et propterea D. Thomas quæst. 35. art. nu-
 per citato, ut probaret, Spiritum Sanctum
 non esse imaginem, sic ait: *Dicendum, quod
 Doctores Grecorum communiter dicunt, Spi-
 ritum Sanctum esse imaginem Patris, & Fi-
 lij. Sed Doctores Latini soli Filio attribuunt
 nomen imaginis. Non enim inuenitur in Ca-
 nonica scriptura, nisi de Filio: dicitur enim*

D. Thom.

Vltimo præ-
 dicta princi-
 palis euasio
 exploditur.
 Suarez.

Colossens. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creatura. Et ad Hebraeos 1. Qui cum sit splendor gloria, & figura substantiae eius. Constat autem, rem certissimam debere, quantum fieri possit, explicari, saltem per id, quod magis ad eius certitudinem accedit, qualiter in praesenti accedit ratio D. Thomae, nempe, quod Spiritus Sanctus procedit per voluntatem, & per modum amoris, quod quidem expressius habetur ex sacra pagina, & decisum est in pluribus Concilijs.

Præterea, sumpta imagine, ut adu repræsentat, ut ab his autoribus sumi in praesentia nuntur (licet etiam oppositū innuant, nempe, non sumi nisi pro aptitudinali repræsentatione) tunc non idē Filius est Filius, quia est imago; sed potius, quia Filius, idē imago. Tandem iuxta hunc dicendi modum Filius re ipsa aliquid repræsentat, quod non repræsentat Spiritus Sanctus, licet ex vi processions sit Deus; & similitudo imaginis increatae non consistit in unitate naturali: quod quidem satis difficile est.

121. Nec tandem necesse erit ad ea, quæ pro se adducit Vazquez, quæque num. 104. & deinceps retulimus, responsum præbere. Nam quoad testimonia Patrum constat ex dictis num. 113. & quoad alia patet etiam ex his, quæ diximus. Nam etsi filius dicat rationem similitudinis in natura, & rationem imaginis, siue hæc duo distinguantur ex parte solius nostri modi concipiendi, siue virtualiter (de quo nihil modo) : attamen hoc ipso, quod ei communicetur ex vi processions eadem natura, quæ est in suo principio, procedit similis, & ut imago. Et similiter, licet aliquando ob defectum efficacis, & virtutis seminalis non euadat similis in accidentibus individualibus, quæ sunt in patre; sed in natura: & aliquando ob perfectionem, & efficaciam prædictæ virtutis seminalis procedat similis in prædictis accidentibus; semper tamen eo ipso, quod habeat hanc similitudinem, habet etiam quoad hoc esse imaginem patris. Vnde falsum est id, quod ultimo loco ibidem adducitur, scilicet, non crescente ratione substantiæ, aut fundamento, siue ratione fundandi, crescere perfectionem filiationis. Nam eo ipso, quod hæc accidentaliter cresceret (si verum est, eam formaliter sumpta tam sic crescere, de quo nostri Complaten- ses cap. de relatione videndi sunt), oritur ex maiori perfectione, tam actionis generati- uæ, quam similitudinis fundamenta- lis in proprietatibus individualibus ex vi processions communicatæ.

§. VI. Alia, & alia solutio ad eandem rationem D. Thomae refertur, & refellitur.

122. Secundò respondent alij ex recentioribus, falsum esse illud principium, in quo innititur, scilicet, quod per processionem per voluntatem diuinam intra propriam lineam sumptam non communicetur Spiritui Sancto ex vi processions diuinae essentia. Et ita ratione ista in eo sensu, in quo à S. Doctore traditur, non suadet intentum; sed hoc aliunde est deducendum, nempe ex eo quod, licet Spiritui Sancto communicetur ex vi processions essentia Dei; non tamen natura diuina: cum tamen ad generationem requiratur, terminum illius procedere in similitudinem naturæ, ut ex diffinitione generationis constat. Sicut è contrà processio Verbi est generatio, quia ei ex vi processions communicatur diuina natura. Quæ solutio videretur desumi ex Maiori in 1. dist. 13. quæst. 1. Richardo 6. de Trinitate, cap. 11.

Secunda solutio aliorum ad rationem D. Thomae pro conclusione adductam.

Maior. Richardus.

Non tamen adducta pro prædicta eius- sione.

Ratio autem, propter quam inquit, non communicari Spiritui Sancto diuinam naturam, secus autem Verbo, est, quia conceptus naturæ est conceptus essentia rei ut fecundæ, ex eo quod natura est principium motus: at Spiritui Sancto non communicatur essentia Dei ut fecunda: siquidem ab eo nulla persona diuina procedit: & ita nec communicatur eidem essentia Dei sub conceptu naturæ: è contrà verò contingit in Verbo, cui communicatur, quod sit principium Spiritus Sancti. Quæ solutio videretur habere fundamentum in D. Basilio lib. 5. contra Eunomium, ubi videtur asserere, quod si Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non procederet, Verbum non esset genitum: ac proinde iuxta mentem Basilij requiritur ad generationem, quod communicetur rei genitæ fecunditas, & per consequens essentia sub conceptu naturæ, quæ per hanc fecunditatem in esse naturæ constituitur. Vnde de iuxta hunc dicendi modum non solum non communicatur ex vi processions Spiritui Sancto natura Dei sub conceptu naturæ; verum neque sub hoc conceptu ei absolute communicatur: siquidem iuxta illud non communicatur ei fecunditas.

Roboratur solutio ratione.

D. Basilius

N. Complut.

123. Caterum hæc solutio satis impug- nata manet ex dictis tam in hoc, quam in præcedenti dubio. Et deinde addi potest, quod in primis falsum est id, quod in hac solutione dicitur, scilicet, absolute loquendo non communicari Spiritui Sancto naturam diuinam. Nam in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. dicitur. Pater, & Fi- lius, & Spiritus Sanctus tres quidem personæ, sed

Ex dictis con- futatur hæc solutio.

Conc. Lat.

***

sed una essentia, substantia seu natura simplex
amino, & ibidem cap. 2. Qualibet trium per-
sonarum est illa res, videlicet essentia, substan-
tia, seu natura divina. Et inferius dicitur,
quod tres personæ sunt unum in essentia, &
natura. Et ratio huius videtur aperta. Quo-
nam quidquid est absolutum in Deo, debet
communicari reipsa, & simpliciter loquen-
do tam Filio, quam Spiritui Sancto: ac con-
ceptus naturæ est conceptus formalitatis
absolutæ; non vero relativæ: ergo &c. Ma-
ior cum consequentia satis liquet. Minor
vero probatur. Nam conceptus naturæ præ-
cedit in Deo ad attributa: cum tamen con-
ceptus relativi, aut necessarij involventes,
aut connotantes relationes non præsupponantur
ad illa; sed potius ad ipsa subsequantur. Et
propterea prius intelligimus Deum, ut est hic,
& singularis, & ut habet attributa; quam
concepimus potentiam proximam ad generandum,
aut Patrem: ex eo quod illa dicunt relationem
de formali, aut eam iuxta nostram sententiam
connotant.

Actus connotando proximum, seu obiecta præ-
dicabilia, est practicus; & connotando ob-
iecta speculabilia est speculativus, & utra-
que respicit sub eadem formali ratione ab-
strahente ab his duabus differentiis mate-
rialibus. Ita posse radicaliter generare, aut
generari, spirare, aut spirari non variant di-
vinam naturam, siue divinam posse, quia hoc
est quid absolutum; sed dicunt divinam essen-
tiam, seu naturam, & idem posse cum diver-
sis connotatis materialibus, & inadæqua-
tis, scilicet, diversis relationibus, quæ non
sunt capaces variandi in divinis id, quod
est absolutum. Et ita eadem proflus Deitas
connotando in Patre Paternitatem, ut con-
notatum materiale, & inadæquatum, dicit
posse radicale ad generandum; & connotan-
do eodem modo Filiationem, posse radicale
ad generari; & connotando similiter in Pa-
ternitatem, quam Filiationem, explicat vim
per modum radicis ad spirare; ac tandem
connotando per modum connotati mate-
rialis, & inadæquati relationem spirationis
passivæ, exprimit vim radicalem ad spirari.
Cum tamen actus correspondentes his po-
tentijs materialiter solum distinctis sub ea-
dem ratione formali ab eadem natura divi-
na inspiciantur, aut quali inspiciantur.

In regnari
20. 11. do. ca.
de solutio.

124 Deinde eadem solutio impugnari
potest, supponendo tamen prius, quod iux-
ta hunc dicendi modum non idem definit
communicari Spiritui Sancto natura divi-
na, quia non communicatur ei adhuc ex vi
processionis divinam intelligere essentiali;
sed quia non communicatur ei, ut produ-
ctum alterius personæ: Quo supposito
potest non parum efficaciter prædicta solu-
tio impugnari: Quoniam ad rationem na-
turæ non requiritur principium motus in
alio, sed principium motus eius, in quo est,
ut ex definitione naturæ constat: ac, si Spi-
ritui Sancto ex vi processionis communica-
tur essentia Dei, quæ est ipsam intelligere;
erit utique seculis imperfectionibus prin-
cipium motus eius, in quo est; id est, scilicet
divinæ intelligentiæ: ergo eo ipso commu-
nicabitur ei: tam ei ex vi processions
naturæ divina.

Quamvis inter exemplum propositum
de intellectu practico, & speculativo, & ita
de qua agimus, sit sua disparitas. Quoniam
intellectus; ubi cunque est, non solum ha-
bet esse intellectum, sed esse simul practicum,
& speculativum, quia hæc duo, adhuc sub
his conceptibus, non habent oppositionem:
attamen natura, & posse divinum licet, ubi-
cunque est, habeat eandem rationem natu-
ræ, & idem posse; non tamen habet posse ge-
nerare, & generari; aut spirare, & spirari
sub his conceptibus sumptis: quoniam posse divi-
num sub his conceptibus involvit ratio-
nes oppositas: hoc autem non oritur ex im-
perfectione; sed ex summa perfectione, & in-
finitate divinæ naturæ, quæ, hoc ipso quod
infinite, potest eademmet esse in personis
diversis, & inter se oppositis, & ut est sub il-
lis, habet has diversas denominationes.

Discrimen
inter exem-
plum, & rem,
de qua agitur

Primo con-
titur.

Tandem. Nam hoc, quod est posse per
modum radicis generare, aut generari, vel
posse spirare, aut spirari, non variant divi-
num posse, nec divinam naturam in ratione
naturæ, aut divinam posse ad ea, quæ sunt ad
intra; sed hoc ipso, quod Spiritui Sancto ex
vi processionis communicatur essentia Dei,
communicatur ei ex vi processionis, quod
possit etiam radicaliter spirari; licet non
communicetur, quod possit spirare, aut ge-
nerare: ergo communicabitur ei ex vi pro-
cessionis natura divina. Minor cum conse-
quentia non videtur indigere probatione.
Maior autem probatur, & explicatur. Nam:
sicut practicum, & speculativum non variant

125 Quæ ratio desumitur ex D. Thoma, Desumitur
quæst. 9. de Potentia art. 9. ad 3. Nam cum hæc impug-
S. Doctor sibi sic opposuisset. Si Filius non natio ex D.
potest generare, potest autem generari: habet er- Thomæ
go potentiam ut generetur, non potentiam, ut ge-
neret: aliud autem est generare, & aliud gene-
rari. Cum ergo potentie distinguantur penes
obiecta, non erit eadem potentia Patris, & Fi-
lij, quod est hereticum. Cum igitur S. Do-
ctor hoc sibi obiecesset, respondet. Dicen-
dum, quod licet Pater possit generare, non au-
tem Filius: non tamen sequitur, quod poten-
tiam aliquam habeat Pater, quam non ha-
beat Filius. Eadem enim potentia est Patris, &
Fi-

sed dicitur ma-
ior hanc esse
in exemplo
rationem intellectus; ex eo quod sunt differ-
entiæ materiales, & inadæquatæ, ac desump-
ta ex obiecto materiali: & ita idem intelle-

Filijs, per quam, & Pater generat, & Filius generatur. Nam potentia absolutum quoddam est: & ideo non distinguitur in diuinis, sicut nec bonitas, nec aliquid sic dictum. Generare vero, & generari in diuinis nō significant aliquid absolutum, sed solam relationem in diuinis. Relationes autem oppositæ in vno & eodem absoluto communicant in diuinis, & ipsum non diuidunt. Sicut pater, quod in Patre, & Filio est vna essentia. Vnde nec potentia distinguitur in diuinis per hoc, quod est ad generare, & generari. Non enim etiam in creaturis oportet, quod per quamcunque obiectorum distinctionem potentia distinguitur, sed per differentiã formalem obiectorum, & qua in eodem genere accipitur. Sicut potentia visiva non distinguitur per hoc, quod est videre hominem, & videre asinum: quia ista differentia non est sensibilis, in quantum est sensibile. Et similiter in diuinis absolutum per relationem non distinguitur.

Elucidatur ratio precedens
D. Thomæ.

126 Vnde (vt id obiter dicamus, & ex eo ratio D. Thomæ in testimonio isto inclusa magis elucidata maneat) diuinū posse radicale, & posse radicaliter generare comparantur in diuinis, vt Deus, & Deus Pater. Et ideo: sicut Deus dicit aliquid absolutū; & Deus Pater aliquid absolutum vnā cum relatione diuinum posse radicale exprimit aliquid absolutum; & posse radicaliter generare dicit hoc ipsum absolutum vnā cum relatione Paternitatis. Et sicut Filio nō deest, quod sit Deus; licet desit illi, quod sit Deus Pater: quia esse Deum Patrem inuoluit Paternitatis relationem: ita propter similem rationem eidem Filio non deest diuinum posse radicale; licet desit posse radicaliter generare, prout conceptus radicis generandi adæquatè sumitur. Et sicut hoc, quod est esse Deum, non distinguitur, aut multiplicatur per hoc, quod est esse Deum Patrem, aut Deum Filium: quia absoluta nō distinguuntur per relationes: ita propter eandem rationem prædictum posse diuinum nō distinguitur, aut multiplicatur per posse ad generandum suæ actiue, siue passiue. Quo modo autem (vt id etiam obiter dicatur, & tacita quædam obiectio soluat) & in quo sensu intelligatur id, quod D. Thomas in hac solutione docet, nempe, quod *generare, & generari*. non significat aliquid absolutum, sed solam relationem, constat ex ijs, quæ disp. 1. huius tractatus num. 67. diximus, & ex illis, quæ quæst. 41. dicimus.

Interpretatio
27 Ad illud autem, quod ex Basilio pro hac solutione adducitur, dicendum est, eandem rationem illam Basilij (si forte sit Basilij; nec enim loco citato eam expresse potuimus inuenire) nempe, *si Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non procederet, tunc Verbum non fore Filium, tantum esse à posteriori*. Quia,

cum Verbum debeat influere in amorem, optimè sequitur, Filium in diuinis non fore verbum (saltem vt modò est); ac proinde non procedere per intellectum, si ab eo non procedit amor, seu Spiritus Sanctus. Ceterum id non requiritur vt petium ex linea termini formalis generationis Verbi, quia terminus iste de formali tantum est identitas in natura diuina; sed ex alio capite nuper inliuato, quod formalissimè sumptum non dicit id, quod exprimit Verbum, quatenus importat terminum formalem suæ generationis: liquidem verbum secundum hanc considerationem tantum dicit diuinam naturam, vt natura est, quamuis connotet Filiationem, vt est ad Patrem; non verò vt est radicaliter ad Spiritum Sanctum: cum tamen verbum adæquatè sumptum importet naturam, quam Filiationem, vt est ad Patrem, & quatenus radicaliter est ad Spiritum Sanctum: ita vt, si aliquid horum illi deesset, non haberet rationem Verbi, quam modò habet; quamuis esset eodem modo terminus formalis generationis.

Adde, quod id, quod peculiariter in hac solutione, quam impugnamus, displicet, non tam est, ad rationem geniti in diuinis desiderari, quod producatum cum fecunditate, quam ea, quæ in prædicta solutione vnā cum hoc coniunguntur, nimirum, Spiritui Sancto communicari ex vi processionsis essentiam Dei; non tamen naturam diuinam; & non utique, sed ita vt neque formaliter ex vi processionsis, nec identicè prædicta natura ei communicetur: ex eo quod natura diuina sub hoc conceptu dicit principium communicandi se alteri personæ. Vnde: si prædicta solutione solum intenderetur colligi à posteriori, non communicari Verbo ex vi processionsis naturam Dei, nisi communicetur ei fecunditas respectu alterius personæ, ac proinde hæc fecunditas solum adduceretur vt signum ad venandum, an alicui communicetur ex vi processionsis diuina essentia, siue natura: tunc ratio ista posset utique reduci ad eam, quam ex D. Thoma attulimus. Nam idem est, fecunditatem istam respectu alterius personæ, nempe Spiritus Sancti esse signum communicationis naturæ in Verbo; ac esse signum processionsis eius per modum Verbi, seu per intellectum, vt ex dictis constat, & per consequens esse signum communicationis naturæ ex vi processionsis. Et similiter idem est colligere, ex defectu huius fecunditatis Spiritum Sanctum non habere ex vi processionsis naturam, aut essentiam Dei; ac colligere, eius processione esse per voluntatem, quæ ex genere suo est postrema ex diuinis processionibus, & per

Quidam in prædicta euatione magis displicet.

& per consequens non habere, quod communicet ex vi processionsis diuinam naturā. Ad rationē autē, quę in fauorē huius solutionis in ea adducebatur, satis constat ex dictis. 128. Ex quibus omnibus manet etiam impugnata solutio alia huic ex parte affinis, nempe, falsum esse illud principium, in quo iungitur ratio D. Thomę, scilicet, non comunicari essentiam & naturam Dei Spiritui Sancto ex vi processionsis per voluntatē diuinam intra suam lineam sumptam. Et idēo rationem illam hinc non esse firmam; sed aliunde desumendum esse, cur Spiritus Sanctus non procedat vt imago, ac proinde vt filius, nempe, quia non comunicatur illi, quod conueniat cum Patre, & Filio in aliqua ratione principij, id est in hoc, quod producat aliam personam diuinam.

Alia ratio procedētis affinis.

Corruit ex dictis. D. Thom.

Ex dictis igitur hęc solutio satis manet impugnata, & eam insuper impugnat D. Thomas infra quęst. 3. 5. art. 2. vbi, vt redderet rationem, propter quam Spiritus Sactus non est imago Patris, & Filij, ac proinde nec Filius; cum tamen Verbum procedat per modum imaginis, & filij, præmittit prius rationem ab aliquibus ad hoc adductam, & cū hęc solutione, quam impugnamus, coincidentem, eamque impugnat his verbis: *Huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quod Filius conuenit, cum Patre, nō solum in natura, sed etiam in notione principij: Spiritus autem Sanctus non conuenit cum Filio, nec cū Patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere. Quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neque æqualitas, neque inæqualitas (vt Augustinus dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis.*

§. VII. Posterior responsio ad rationem D. Thomę, & primus eiusdem responsionis defectus.

Tertia solutio ex Grando ad rationē D. Thomę.

129 Tertio responderi potest ex Grando in præsentī tract. 2. disp. 4. n. 3. & disp. 5. sect. 5. n. 2. quod et si ratio D. Thomę aliter explicata suadeat sufficienter intentum, non tamen vt à nobis exposita, & formata est. Nam ex eo, quod terminus procedens per intellectum procedat per modū similis, non sequitur (vt nos intulimus) quod ex vi processionsis, siue immediatē, ac per se primō comunicetur illi natura diuina; sed tantum similitudo in ea. Et ita Verbo ex vi processionsis, & per se primō solum comunicatur diuina sapientia, quæ nō exprimit formalissimē diuinam naturam, licet eam repræsentet, sitque ei similis. Et similiter ex hoc, quod processio Spiritus Sancti sit per voluntatem, non sequitur (vt nos intulimus) non comunicari illi eodem modo ac Verbo naturam diuinam. Quia vtri-

que atque immediatē comunicatur, nimirum, vt per modum transcendentis inclusa in termino per se primō, & immediatē suę processionsis. Verbo quidem, vt inclusa in sapientia genita; Spiritui Sancto verō, vt inclusa in amore. Et ita processio Verbi est generatio: ex eo quod ex vi processionsis, & per se primō comunicatur similitudo in natura, non verō natura ipsa; licet ad eandē generationem requiratur, quod prædicta natura comunicetur mediatē, & per modum transcendentis inclusa; processio verō Spiritus Sancti non est generatio: quia et si eodem modo comunicetur ei per modum transcendentis diuina natura; attamen id, quod per se primō, & immediatē terminat, tantum est amor secundum explicitam rationem amoris, & secundum hanc non exprimit similitudinem cum diuina natura.

Et videtur hęc solutio habere aliquod specimen veritatis, si attendatur ad id, quod in definitione generationis viuientium dicitur. Nam in ea consuetudo videtur dictum, quod debet esse *in similitudinem*, non verō in identitatem naturæ; vt de notaretur, terminum formalem immediatum, & per se primū illius tantum esse similitudinem, seu repræsentationem; non verō identitatem naturæ.

130 Ceterum solutio ista in multis deficit. Nam in primis falsum est potissimum eius fundamentum, nimirum, terminum formalem immediatum, & per se primū generationis, seu id, quod Verbum diuinum habet ex vi suę processionsis per se primō, tantum esse similitudinem, seu repræsentationem principij, à quo procedit; nō verō identitatem in natura, seu naturā ipsam acceptam, & comunicatam per talem generationem. Id autem duobus medijs ostendi potest, quorum primum est. Nam hoc aperte pugnat cum D. Thomę, tum art. 2. huius quęst. vbi idēo probat, processionem Verbi in diuinis esse generationem, quia *intelligere Dei est esse Dei*, seu ipsissima essentia, & existentia illius absque distinctione virtuali, & prædictum *intelligere* comunicatur Verbo ex vi processionsis, vt disp. præced. art. num. 76. expendimus. Et ita S. Doctor loquens de ijs, quæ Verbum habet ex vi suę processionsis sic inquit in solutione ad 2. *Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligentis, vt supra ostensum est. Vnde verbum procedens procedit vt eiusdē naturæ subsistens. Et propter hoc proprie dicitur genitū, & Filij. Vnde & his, quæ pertinet ad generationē viuētiū, videtur Scriptura ad significatā processionsis diuinę sapientię, scilicet conceptione, & partu. Dicitur enim ex persona diuinę sapientię, Proverbiorū 8. Nondum erat abyssus, & ego cōcepta eram, ante calles ego parturiebar.*

Falsitas huius solutionis multis modis ostenditur.

Impugnatur ex primo medio. D. Thomę.

sed in intellectu nostro videtur nomine conceptionis secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellecta; licet non inueniatur natura identitas, id est, subesse naturali & spirituali.

Tum etiam in solutione ad 3. ubi sermonem faciens de ijs, quæ competunt Verbo ex vi processionis, ita concludit: sic igitur ad, quod est genitum in diuinis, accipit esse a generante, non tanquam illud esse receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat substantie diuini esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In quibus verbis satis denotat, processionem Verbi esse generationem: quia per eam accipit diuinum Verbum ipsum esse Dei; non verò solâ similitudinè, & representationem illius tanquam terminum formalem, & ita mediatum eisdem generationis. Tum denique 4. contra Genes. c. 1. eius verba n. 1. 4. retulimus.

Secundus modus diuinus, ex quo ostenditur similitudo solatio nis.

131 Secundum verò medium est. Quod in creatis filius accipit ex vi processionis, & tanquam terminum formalem illius ipsam naturam patris; & non solâ similitudinè aliquam, & representationem illius: ergo etiam in diuino Verbum accipit ex vi processionis, & ita tanquam terminum formalem eius naturam Patris; & non solâ representationem, aut similitudinem Patris.

Antecedens communiter recipitur à Theologis, & etiam ab ipso Granado. Consequentia autem ex antecedenti sequitur. Tum: quoniam de diuinis debemus philosophari ad instar creatorum, seculis tamen imperfectionibus. Tum etiam: quoniam ratio generationis Verbi cognoscitur a nobis ex his, quæ in generatione viuentium creatorum reperiuntur: & ideo diffinitionem istam accommodamus generationi increatæ, remouendo tamen imperfectiones. Sicut, quia proprium obiectum formale intellectus creati est ratio entis, aut ratio intelligibilis sub tanta, vel tanta actualitate, & immaterialitate, ideo hoc ipsum, remouendo omnem potentialitatem, & substantiam immaterialitatem, atque ad eum pertingens ad hoc, vt sit ipsum esse diuinum, constituimus pro obiecto formali intellectus Dei.

Primus effectus 132 Nec obest prima disparitas, quam adducit Granado, inter generationem creatam, & generationem Verbi diuini, quod per illam nequit communicari similitudo, quin communicetur natura; secus verò per creatam, & istam, per quam communicatur sapientia diuinam.

Dei, quæ est similitudo, & representatio naturæ diuinæ. Et ita hæc habet omnia requisita ad terminum immediatum & formalem generationis, nempe, ad similitudi-

nem in natura, licet non communicetur Verbo, ex vi processionis, ipsa natura Dei; secus verò illa.

Non itaque obest hæc prima disparitas. Quoniam terminus formalis generationis naturalis viuentium creatorum, prout dicitur à generatione intentionali verbi creati, non est similitudo, aut representatio naturæ generantis, prout excludit vnitatem, & identitatem naturalem in eadē natura tanquam ratione formalem & per se primam terminantem: nec est similitudo, vt abstrahit à similitudine secundum representationem puram, & à similitudine, quæ est idē ac identitas, & vnitatis naturalis in eadē natura, saltē secundum speciem: ergo erit identitas in eadē natura, ita vt non de materiali, & per accidens, aut quasi per accidens communicetur eadē natura, ex eo quod ibidem non potest aliter dari pura similitudo, & representatio per modum termini formalis; sed ita vt ex vi processionis, & per modum termini formalis communicetur prædicta natura: ergo etiam terminus formalis ex vi processionis communicatus Verbo, erit non solâ similitudo; & representatio generantis, sed ipsamet natura illius, & vnitatis naturalis in ea.

Co. trinit. prima disparitas.

Hæc vltima consequentia patet ex priori. Quoniam cum quauis disparitate assignabili inter generationem Verbi diuini, & generationem naturalem humanis debet coherere, quod illa habeat eundem terminum formalem ex vi processionis, qui formaliter (analogicè tamen) conueniat cum termino formali generationis Verbi diuini. Sicut cum quauis disparitate debet stare, quod detur vna ratio formalis communis analogicè vtrique generationi: ex eo quod ratio generationis viuentium non solâ virtualiter, sed formaliter talis debet conuenire illis: non secus ac, quia esse formaliter sapientiam secundum vnitatem analogam conuenit sapientiæ creatæ, & increatæ, propterea debet vna ratio formaliter talis, & communis communitate analogam reperiri in sapientia creatâ, & increatâ, nec non & in obiectis formalibus vtriusque: ergo, si terminus formalis generationis naturalis viuentium creatorum est determinatè vnitatis, & identitas naturalis in natura generantis; debet etiam in generatione increatâ esse terminus eius formalis eadē vnitatis, & identitas in natura generantis, nempe, in natura diuina.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Quoniam terminus formalis prædictæ generationis tantum potest esse similitudo vno ex illis tribus modis in antecedenti, & in consequenti eiusdem primæ consequentiæ recentis: ergo hoc ipso, quod non sit aliqua ex similitudinibus relatis in antecedenti, erit similitudo adducta in prædicto

do consequenti, quæ est vnitas naturalis, seu identitas in eadem natura.

133 Antecedens autem probatur. Tum, quia ratio generationis naturalis viuētium creatorum vt distinctæ ab intentionali debet desumi ex suo termino formali: quandoquidem generatio vt naturalis dicitur rationem differentialem intraneam, & propriam lineæ generationis, & hæc differentia debet desumi (modo alibi insinuat) ex suo termino formali: at, si terminus formalis esset aliqua ex similitudinibus in antecedenti recēsis, nullo modo desumeretur ratio generationis naturalis ex suo termino formali: siquidem nec similitudo excludens vnitatem naturalem in natura à ratione formali terminandi, nec similitudo, prout abstrahit à similitudine secundum puram repræsentationem, & à similitudine, quæ est idem ac vnitas realis in natura, potest refundere per modum termini formalis in generationem naturalem, quod sit generatio naturalis, vt constat in generatione verbi creati, quæ secundum diuersam sui considerationem habet terminari formaliter ad similitudinem secundum esse purè repræsentatiuum, vel ad similitudinem, prout abstrahit à similitudine secundum prædictum esse, & secundum vnitatem naturalem in eadem natura; & propterea talis generatio non potest esse naturalis sed intentionalis, vt terminatur ad similitudinem secundum esse repræsentatiuum; vel abstrahens à generatione naturali, & intentionali, prout secundum rationem generalem generationis consideratur in illa abstractione, qua terminatur ad similitudinem modo dicto abstrahentem. Tum etiam: quia id, quod generans generatione naturali, vt distincta ab intentionali, per se primò intendit, est, quod ponatur in rerum natura alter ipse in esse entitatiuo & naturali: ergo quod per se primò, & formaliter communicat vt terminum suæ generationis, tantum est identitas, seu vnitas naturalis in eadem natura, per quam solam ponitur in rerum natura alter ipse in esse entitatiuo & naturali.

Confirmatur primo.

134 Confirmatur. Quoniam filio naturali in humanis non communicatur vnitas naturalis, seu identitas in eadem natura ad suppleendam vnitatem secundum puram similitudinem, & repræsentationem, ita vt prædicta vnitas naturalis de materiali tantummodo, aut secundario intendatur: ergo talis vnitas naturalis intenditur per se primò per generationem, estque terminus formalis illius. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Quoniam vnitas naturalis in esse naturali & entitatiuo non intenditur ad hoc, vt suppleat defectum vnitatis secundum pu-

ram repræsentationem, & similitudinem; sed potius è contrà vnitas, ac identitas secundum repræsentationem intenditur, vt suppleat defectum vnitatis naturalis: sicut ipsum esse naturale ac entitatiuum non intenditur, vt suppleat defectum ipsius esse repræsentatiui, sed potius è conuerso. Et propterea quoniam datur esse naturale & entitatiuum idoneum ad aliquem effectum, qui alias posset suppleri per esse repræsentatiuum, non curatur de esse repræsentatiuo; sed tunc solum, quando esse entitatiuum & naturale nō est idoneum ad illud causandum. Et ita, quia Angelus potest se ipsam per suam substantiam tanquam per speciem intelligibilem cognoscere, non habet speciem intentionalem per se primò suam substantiam repræsentantem, quæ solum in esse repræsentatiuo sit ipsa substantia Angelici, in quo est.

Confirmatur secundo.

Quoniam hoc, quod est communicari per se primò ex vi generationis naturam diuinam, pertinet ad perfectionem diuini esse: & alias hæc communicatio est valde proportionata modo processionsis per intellectum: ergo ex vi eiusdem processionsis communicabitur Verbo natura diuina. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem quoad primam partem probatur. Quoniam, sicut communicatio aliarum formalitatum ex vi processionsis spectat ad perfectionem, & quod formalitas aliqua diuina est perfectior, eò spectat ad maiorem perfectionem diuinam communicare illam ad intrā: ita communicare ex vi processionsis primam, & perfectissimam formam naturam Dei, nimirum suam naturam, pertinebit ad maiorem ipsius perfectionem. Quoad secundam verò partem suadetur idem antecedens ex iam dictis. Quoniam, sicut processio verbi creati ex vi sua communicat naturam obiecti intellecti, sub modo tamen essendi intentionali & repræsentatiuo: ita intellectio perfectissima, qualis est diuina, communicabit Verbo eandem naturam obiecti intellecti, nimirum Dei, sub modo essendi perfectissimo, scilicet, secundum vnitatem, & identitatem naturalem.

135 Nec etiam obest secunda disparitas, quam affert Granada inter generationem naturalem viuētium creatorum, & generationem naturalem Verbi diuini, nimirum, quod in generatione creata non communicantur eadem numero proprietates, quæ sunt in generante, sed alie: & ita habet ex vi processionsis communicari alia numero natura, vt ex illa prædictæ proprietates reuertatur in generatione Verbi diuini communicatur ei eadem numero proprietates, seu attributa sapientie ex vi processionsis, quod est in Patre. Cumque hoc in Patre iam dimanauerit à sua essentia, non est necesse, vt ex vi

Secundum est fugium ex secunda disparitate.

processionis communicetur illi essentia diuina ad hoc, vt ab ea dimanet.

Euenescit se
cunda dispa-
ritas.

Non itaque hæc secunda disparitas ob-
est. Quia, quod ex vi generationis hominis
communicatur illi eadem numero prop-
rietates, quæ sunt in anima rationali,
nempe intellectus, & voluntas, quæ prius
natura ab eadem anima dimanauerant, nõ
tollic, quod ex vi eiusdem generationis
communicetur illi eadem anima tanquam
radix illarum proprietatum: ergo, quod
ex vi processionis communicetur Verbo
sapientia Patris, quæ prius nostro modo
intelligendi ab illius essentia dimanauit,
non aufert, quod communicetur etiã
natura diuina. Et ratio est eadem vtrubi-
que. Quoniam, sicut natura producibi-
lis petit, vt sit aliqua actio, vel mutatio,
per quam per se primò attingatur, & in re-
tum natura ponatur: ita natura ex se com-
municabilis exigit, vt sit aliqua processio,
per quam per se primò communicetur. Et
propterea, quia natura partialis, nempe
anima rationalis, est comunicabilis cor-
pori posterius natura, quàm creetur, in-
de est, vt detur generatio, quæ per se pri-
mò tendat ad communicandam talem na-
turam.

Confirmatur. 136 Confirmatur. Quoniam, etsi in pro-
cessione per voluntatem possit habere lo-
cum hæc solutio; non tamen in processio-
ne per intellectum diuinum, per quam re-
pugnat, comunicari per se primò aliquid
attributũ, & non comunicari naturã diui-
nã. Et ratio huius desumitur ex dictis. Quo-
niam id debet ex vi processionis, & per se
primò comunicari per intellectum Dei
Verbo diuino, quod per se primò vnitur cũ
eo in ratione speciei intelligibilis: sed sola
essentia diuina potest per se primò vniri cũ
illo in ratione prædictæ speciei; cætera ve-
rò non vniuntur cum eo, nisi ratione essen-
tiæ: ergo sola illa potest ex vi processionis
per se primò comunicari Verbo. Conse-
quentia videtur perspicua. Minor autem
constat, tum ex illis, quæ in 1. tomo huius
nostri Curus tractatur 2. disput. 2. n. 152. &
sequentibus, & tractatu 3. disput. 3. num.
17. & deinceps, & peculiariter num. 32. di-
ximus, nempe, solam essentiam Dei conue-
nire in gradu immaterialitatis cum diuino
intellectu: quia iste est ita immaterialis, vt
sit suum esse absque distinctione virtuali: ex
eo quod est omninò idem cum *intelligere*
Dei, in quo consistit diuina essentia, quod-
que est tuum esse absque distinctione virtuali:
cũ tamen cætera, quæ sunt in Deo, di-
stinguantur virtualiter ab esse existentie
eiusdem essentie diuine, per quod solum-
modo existunt, vt quæst. sequenti amplius
dicemus, & tract. 3. nuper citato disp. 3. nu.

36. asserimus. Constat autem, quod, quo-
ties obiectum alicuius intellectus vnitur
connaturalissimè cum illo, vt in diuinis cõ-
tingit, tunc illud solum per se primò, & ra-
tione sui vnitur in ratione speciei, quod cõ-
uenit in gradu immaterialitatis cum intelle-
ctu. Tum etiã quia, vt in trãct. 3. cit. n. 17.
diximus, sola essentia diuina est obiectum
per se primum formale, & adæquatum di-
uini intellectus: & ita sola ipsa potest per se
primò vniri cum illo.

Maiores autem patet. Quoniã, quo-
ties verbum est adæquatum speciei intelli-
gibili, toties id per se primò representatur
in verbo, eique per se primò comunica-
tur, quod per se primò vnitur in ratione
speciei cum intellectu producente illud, vt
inductiue constat.

137 Ex quo etiã fit, nihil obesse tertiam
disparitatem adductã a Granada inter ge-
nerationem naturalem viuentium creato-
rũ, & generationem Verbi, quod ista est actus
immanens intellectus, & emanatio intelli-
gibilis, de cuius ratione est, vt comunicetur
illi per se primò actus intelligendi: cũ
que hic non spectet ad naturã Dei, sed sup-
ponat illam, inde est, vt ex vi processionis
per intellectum non debeat natura diuina cõ-
municari: at generatio naturalis viuentium
creatorum non est emanatio intelligibilis;
& propterea in ea nõ procedit ratio nuper
facta; sed debet comunicari eadem natura
ex vi processionis, quæ est in generante.

Tertia dispa-
ritas P. Gra-
nado.

Ex dictis igitur constat, quomodo hæc dif-
paritas nõ sit alicuius roboris: quin potius
inde colligatur, debere comunicari ex vi
generationis, & per se primò naturã diui-
nam Verbo, hoc ipso quod procedat per
intellectum. Maxime: quia cũ Verbum proce-
dat per *intelligere* Dei primũ, & essentiale,
cõnotando tamen Paternitatẽ, vt ex dictis
disput. 1. dub. 3. constat: & hoc sit constitu-
tuum diuinæ naturæ, vt ex ijs, quæ in 1. to-
mo huius nostri Curus tract. 3. disput. 4. n.
43. & deinceps asserimus, patet: inde est,
vt hoc ipso, quod ex vi processionis, & per
se primò actus intelligendi, per quem pro-
ducitur Verbum, comunicetur illi secun-
dum id, quod prædictus actus affert in re-
cto, debeat etiam eidẽ ex vi processionis, &
per se primò comunicari natura diuina. Et
hæc de primo defectu, quem in solutione
principali adducta a Granada inuenimus,

Non est ali-
cuius robo-
ris hæc dif-
paritas.

§. VIII. Aperiuntur varij defectus eiusdem solutionis principalis.

138 Deinde deficit prædicta solutio in
hoc, quod (vt ex ijs, quæ modò secundò ca-
ex eodem auctore n. 129. dicebamus, & ex
cõtextu sui modi dicendi constat) putat, actum
Impregnatur
secundò ca-
dem tertia so-
lucio P. Gra-
nado,

intelligendi repræsentare suum obiectum, & esse illi formaliter similem: cum tamen oppositum huius ex dictis in 1. tomo huius nostri Caroli Theologici tractatu 2. disp. 2. à num. 208. vsque ad numerum 218. satis constet. Nam hoc, quod est repræsentare suū obiectum, & esse formaliter simile illi, est proprium speciei intelligibilis, & verbi; nō verò intellectus. Et propterea visio beatorum, perquam non producit verbum, (vt loco nuper citato à num. 206. vsque ad numerum 217. ostendimus) non repræsentat formaliter, nec est formaliter similis Deo clarè visio; alioqui, sicut implicat, dari in beatis verbum repræsentans Deum clarè visum, quia hæc repræsentatio, & similitudo pugnat cum limitatione creaturæ, vt ibidē ostendimus: ita etiam implicabit, dari visio- nem beatam, & creatam. Vnde actus intel- lectus vel solum potest esse similis alteri ac- tui intellectus, & eiusdem speciei cum illo, quando, talis actus est numero multiplicabilis, vel, quando prædictus, actus est numero immultiplicabilis, & ratione sua infinitatis potest esse in pluribus suppositis, vt in diu- nis cernitur, tunc poterit esse similis sibi ip- si perfectissima similitudine, idest, pertine- gente ad omnimodam identitatem, secun- dum sua essentialia, & numerica. Qua ra- tione Verbum diuinum ratione intelle- ctionis essentialis constituitur Dei, & illi communicat dicitur esse simile Patri in natura.

Confiratur
tertiò.

139. Deficit tertio. Quoniam semel dato; actum intelligendi, ac proinde actum sapien- tiæ, esse formaliter simile suo obiecto, oportet, vt habeat ratione illius convenientiam in natura cum eodem obiecto. Quoniam si- militudo in natura obiecti fundatur in vni- tate naturæ. Vnde, propterea aliquid est ex natura rei simile alteri in natura, quia est in eo illa natura, quæ est in altero. Sicut idē imago Petri est ex natura rei similis illi in accidentibus externis, quia eadem secundum speciem accidentia externa sunt in illa ima- gine, & in Petro. Ergo, si actus intelligendi, seu sapientiæ est formaliter similis in natura obiecto intellecto, nempe Deo, oportet, vt habeat convenientiam in natura cum illo: ac proinde, quod communicato actu intel- ligendi ex vi processionis, ratione cuius (iuxta hunc modum dicendi) Verbum ha- bet similitudinem in natura cum Patre, de- beat communicari ex vi eiusdem diuina na- turæ, si semel talis actus est formaliter similis Deo in sua natura. Hæc vltima consequen- tia patet ex priori, prior verò ex antecedenti, vt intuenti patebit. Sed de his videantur il- la, quæ nostri Complutenses in lib. de Ani- mæ disput. 18. num. 26. docent; necnon & ea, quæ nos in tomo citato tractatu, & dispi.

2. num. 172. & deinceps, & tractatu 3. dis- putat. 2. num. 18. diximus, ubi late ob- tendimus, quomodo quod perdit, & ratio- ne sui est simile alteri, debeat per se, & ra- tione sui habere eandem naturam cum illo.

Potestque hoc confirmari, ex eo quod, si semel actus intelligendi, aut sapientiæ est ac- se formaliter similis naturæ diuine, non so- lum oportebit, vt secundum id similitudi- nis, quod exprimit, sit eundem rationis est illa sub esse intelligibili præcisè sed etiam sub esse entitatio & naturali. Nam, cum in diuinis non distinguantur virtualiter esse entitatio & naturale ex vna parte, & in- telligibile ex alia; sed sint vna & eadē simpli- cissima formalitas, vt tom. 1. tract. 2. disp. 2. num. 70. & tract. 3. à n. 18. vsque ad 26. diximus, oportet, vti sapientia, aut in- tellectio in diuinis sit formaliter similis na- turæ Dei, eadem abique distinctione virtua- li sit formalissima ratio intellectio, & sa- pientiæ diuine, ac naturæ ipsius Dei. Sicut propter hanc rationem in diuinis formalis- sima ratio speciei intelligibilis, & esse repræ- sentatiuum formale Verbi diuini est abique distinctione virtuali ipsissima ratio naturæ Dei.

Quartò.

140. Deficit quarto eadē solutio in hoc, quod ex vna parte inquit, æquè immediatè communicari Verbo, & amor naturam di- uinam, ex eo quod vtrique tantum commu- nicatur vt inclusa per modum transcenden- tis in termino formalissimo ex vi processio- nis communicato; & ex alia, processionem Verbi esse generationem; non verò proces- sionem Spiritus Sancti. Nam, eadē ratio ge- nerationis naturalis attendatur penes natu- ram generantis communicatam secundum esse naturale & entitatio, vt ex dictis con- stat, sit inde, vt, si in vtraque processione cō- municatur æquè immediatè natura diuina secundum suum esse naturale & entitatio, & in nulla ex illis requiritur, quod commu- nicetur talis natura per se primo, & ex vi pro- cessionis, tunc vel vtraque, vel nulla sit ge- neratio.

Vltimò.

141. Deficit tandem. Quoniam natura, vt per modum transcendentis inclusa in ter- mino per se primo, v. g. in sapientia diuina, non dicit conceptum naturæ sub conceptu naturæ; sed naturam sub alio conceptu, & aliquo modo distinctam à se ipsa sub conceptu naturæ, vt constat ex illis, quæ in tomo 1. tractatu 5. disput. 4. num. 17. & disputat. 7. num. 72. diximus, & supra etiam tetigimus: ergo per hoc, quod Verbo communicetur natu- ra Dei per modum transcendentis, non habebit, eius processionem esse genera- tionem: quia (vt ex dictis constat) ad hoc

N. Caput.

requiritur, vt communicetur natura sub conceptu naturæ: vel, si hoc non requiritur ad rationem generationis, tunc eadem ratione processio amiserit generationem, sicut processio per intellectum. Patet hæc vltima cōsequētia. Quoniam in eo euentu tunc solum communicabitur Verbo natura Dei sub conceptu naturæ ratione identitatis, quæ est inter eam sub conceptu naturæ, & sub conceptu transcendentis: ergo, cum hoc eodem modo communicaretur Spiritui Sancto tunc, vel nulla ex his processio nibus, vel vtraque esset generatio.

Neq; id, quod in fauorē solutionis à Gradu traditæ adduxim⁹, aliquid cōvincit. Quoniam per nomen *similitudinis in natura* in diffinitione adductum intelligitur identitas in natura, siue specifica solummodo, vt in creaturis, siue etiam numerica. Nam hæc fundat relationem realem similitudinis in creatis, & in diuinis relationem similitudinis, quæ sit relatio rationis.

DVBIVM III.

Quæ specialiter obſtent contra ea, quæ in explicatione rationis D. Thomæ dubio præcedenti adduximus? Et quomodo ſolueda?

142

VIA Auctores, quos præcedenti dubio impugnavimus, non solum conati sunt rationem Dni Thomæ ibidem explicatam solvere, sed contra eam plura adducunt, & præterea, quæ ab ipsis obijciuntur, possunt plura alia obijci aduersus ea, quæ in explicatione eiusdem rationis S. Doctoris adduximus: propterea, vt ratio D. Thomæ ex omni parte maneat elucidata, placuit illa in hoc dubio afferre, eisq; responsum præbere. Et licet tam illa, quæ in dubio præcedenti adduximus, quàm ea, quæ in hoc adducemus, possent in vno & eodem dubio congeri: nihilominus maioris perspicuitatis gratia dubium hoc sigillatim excitamus, vt obiectio- nes aduersariorum in eo adducantur, & enodentur.

S. I. Obiectioes aduersus dicta dubio præcedenti.

143

Prima obiectio est tendit, vt probet, quod, si processio per intellectum est secundum rationem similitudinis, quæ intellectus constituitur in actu per similitudinem obiecti; vt in explicatione rationis D. Thomæ numero 101 dicebamus, tunc etiam processio per voluntatem erit secundum rationem similitudinis. Hoc autem sic ostenditur. Quoniam etiam voluntas constituitur in actu per similitudinem obiecti tanquam per formam vltimè illam constituentem in actu primo in ordine ad suam operationem: ergo eodem modo processio per voluntatem erit secundum rationem similitudinis. Consequētia videtur perspicua. Antecedens autem probatur, & explicatur. Quoniam voluntas ratione suæ inclinationis ita bonum cum præcissione sumpta non est vltimatè potens ad producendum suum terminum; & prosequendum suum obiectum: sicut neque intellectus ratione suæ vltimatè potens ad productionem sui termini; & perceptionem sui obiecti; sed quemadmodum intellectus est indifferens ad hæc, & determinatur per similitudinem obiecti; sic voluntas est indifferens ad illa, & determinatur ab obiecto existente in intellectu per similitudinem sui: ergo, sicut intellectus propter hæc determinationem constituitur vltimatè potens ad productionem sui termini per similitudinem obiecti, tãquam per formam, ita etiam voluntas.

Prima obiectio contra dicta dubio præcedenti.

Confirmatur. Quoniam id habet rationem formæ respectu alicuius agentis, à quo sumitur specificatio actionis, & termini per illam productæ: specificatio actionis voluntatis, & termini per illam productæ sumitur ab obiecto, & similitudine eius: ergo &c. Maior & consequētia videntur perspicua. Minor autem probatur. Quoniam id est actus voluntatis, & terminus illius, est huius speciei, & non illius: quia hoc obiectum mediante sui similitudine potius, quàm illud, determinat eam ad hoc, vt eliciat hunc actum potius, quàm illum. Et idè voluntas determinata per distincta obiecta sibi repræsentata elicit distinctos actus iuxta naturam eorundem obiectorum.

Confirmatio

144 Secunda obiectio est contra id, quod in explicatione rationis S. Doctoris dicebamus, scilicet, rationem discriminis inter processionem Verbi, & Spiritus Sancti, propter quam illud est genitum, secus vero iste, desumendam esse ex eo, quod illa est per intellectum; de cuius ratione est producere simile; ista verò per voluntatem, de

Secunda obiectio

de cuius ratione non est, quod producat simile.

Nam contra hoc est, quod producere simile in eadem natura substantiali, qualiter requiritur ad generationem naturalem, de qua in præfenti fit sermo, non convenit intellectui, nec eius processioni ob rationem generalem intellectus; & processioni per illum; bene tamen ob specialem rationem, nimirum, quia est intellectus diivinus, & eius processio est diivina: sed etiam voluntas licet secundum rationem generalem voluntatis non producat terminum similem in eadem natura; attamen voluntas ut diivina, & eius processio ut diivina producant terminum similem in eadem omnino natura substantiali; ergo; ex eo quod processio Spiritus Sancti sit per voluntatem, & processio Verbi per intellectum, non potest desumi ratio, propter quam hæc sit per modum similitudinis in eadem natura substantiali, ac proinde sit generatio; secus vero illa: siquidem neutra secundum rationem generalem intellectus, aut voluntatis producat simile in eadem natura substantiali; & utraque illud producat, quatenus sunt intellectus, & voluntas diivina. Consequentia videntur perspicua: Minor vero etiam constat. Quoniam voluntas, & eius processio, hoc ipso quod sunt diivina, habent esse quid increatum, & ens à se: ergo producant aliquid increatum, & ens à se: ac proinde terminum, qui sit Deus, habeatque naturam diivinam, de cuius sola ratione est esse ens à se, & quid increatum; sicut e contra de ratione creaturæ est, esse ens ab alio, & quid creatum.

Maiores vero etiam patet. Quia, si intellectus, & eius processio ob generalem rationem intellectus, & processioni per illum producant simile in eadem natura substantiali, tunc hoc ipsum convenit et intellectui creato: cuius oppositum aperte certitur.

Confirmatio Confirmatur. Quoniam processio creata, hoc ipso quod talis, producat terminum, qui sit creatura: ergo processio diivina, hoc ipso quod talis, producat terminum, qui sit Deus.

Responsio 145 Nec refert, si occurras cum Caietano, esse discrimen inter has processiones in Deo: quia licet utraque sit diivina; attamen processio per intellectum ex differentia, aut quasi differentia intranea sui generis habet producere terminum similem in eadem natura: at vero processio per voluntatem solum id habet ex differentia extranea, seu accidentali, scilicet, quia est diivina: & ita illam esse generationem; secus vero istam.

Contra eam infertur. Nam contra hoc est. Tum, quod vel esse

diivinam est differentia intranea, & per se respectu processioni Verbi; vel extranea, & per accidens: Si primum; ergo etiam erit intranea respectu processioni per voluntatem: siquidem processio per intellectum non habet, vnde sit magis intrinsece, & per se diivina, quam processio per voluntatem. Si autem secundum dicatur, tunc nequibit processio per intellectum habere rationem generationis: siquidem implicat producere terminum similem in natura diivina, nisi ut est processio diivina, seu per intellectum diivinum: sicut implicat producere terminum, qui sit creatura, nisi per processione, quæ sit creata. Tum etiam: quia, sicut processione esse per voluntatem creatam est differentia intranea respectu processioni reperiæ in creaturis: ita processio per voluntatem diivinam erit differentia intranea processioni prædictæ, & ita processio per voluntatem diivinam magis differt à processione per voluntatem creatam, quam duæ processiones specie essentiali diversæ, quarum quælibet sit creata: quod quidem satis indicat, esse differentiam intraneam respectu processioni per voluntatem, quod sit diivina.

146 Tertia obiectio (per quam præcedens confirmatur) est contra hoc ipsum. **Tertia obiectio.**

Quoniam omne productivum intendit producere sibi simile; non solum in principio proximo agendi; sed etiam potissimè in principio primo, & radicali: ergo etiam Deus, ut producat per suam naturam, & voluntatem diivinam Spiritum Sanctum, intendit producere illum sibi similem, non tantum in principio proximo producendi; sed etiam, & potissimè in principio primordiali, nempe, in natura diivina: sicut ipsemet, ut producat per intellectum, & naturam diivinam Verbum, intendit producere illud sibi simile, tam in intellectu, quam in eadem natura Dei, & præcipue in ista: ac proinde, ex eo quod processio Verbi sit per intellectum diivinum, processio vero Spiritus Sancti sit per voluntatem diivinam, non rectè colligitur, processione illam esse secundum rationem similitudinis, & generationem; secus vero istam. Antecedens videtur certum. Et ita videmus, quod agentia æquivoca intendunt producere sibi simile in natura secundum convenientiam, & similitudinem aliqualem, quia modus agendi horum agentium non est comparabilis cum maiori convenientia, siue similitudine: agentia vero univoca intendunt producere sibi simile in eadem natura secundum perfectam similitudinem in illa. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Tum, quia Deus, ut operatur per suam naturam, & voluntatem diivinam, est

productius: ergo debent illi convenire ea, quæ sunt propria cuiusvis productum. Tunc etiam nam producere sibi simile in principio primo, & radicali spectat ad perfectionem productum: ergo si alia agentia id habeant, potiori ratione hoc conveniet Deo.

147. Nec refert, si dicas, non esse de ratione productum, ut producat perfecte simile in principio primo, & radicali, etiam si tale productum sit unio cum; sed satis erit similitudo in principio proximo: ac proinde quoad præiens satis erit, communicari Spiritui Sancto ex vi processions ipsammet voluntatem Dei; licet non communicetur illi natura divina.

Non itaque hoc refert. Quoniam facta collatione inter principium primum, ac primordiale; & principium proximum, tunc illud potissimè influat: alioqui non esset principium primum, & primordiale: ergo potissimè assimilabit sibi terminum productum: siquidem idem producens assimilat sibi productum, quia influat ad eius productionem: ac proinde quod potissimè influerit, potissimè assimilabit sibi terminum productum.

Quarta obiectio.

148. Quarta obiectio (per quam duæ præcedentes amplius confirmantur) est. Quoniam proprium est voluntatis amantis producere terminum, qui sit unio amantis cum re amata: ergo hoc ipso, quod aliqua voluntas sit voluntas divina, producat terminum, qui sit summa unio Dei amantis cum se ipso ut amato: ac proinde talis terminus, hoc ipso quod procedat per voluntatem divinam, procedet ut idem in natura divina, proximaque erit voluntatis divinæ, non minus quam intellectus Dei, quod eius processio sit secundum rationem similitudinis: hæc ultima consequentia quoad posteriorem partem patet ex priori parte eiusdem consequentiæ. Quod priorum verò constat ex prima consequentiâ. Quoniam: sicut species intelligibilis divina, hoc ipso quod sit summa unio Dei in ratione intellectui cum se ipso ut intelligibili, debet ex vi sua dicere ipsam naturam divinam: & similiter Verbum divinum, hoc ipso quod sit summa unio Dei in ratione intelligentis cum ipso in ratione obiecti intellectui, non potest non ex vi sua, & ut procedit per intellectum, asserre ipsammet naturam Dei. Ita, hoc ipso quod terminus productus per voluntatem divinam sit summa unio Dei amantis cum eodem Deo in ratione obiecti amati, debet, ut procedit per voluntatem divinam, dicere ipsammet naturam Dei. Quoniam unio summa cum Deo est habere summam identitatem cum natura divina: & aliquid habere hanc idé-

titatem summam, quatenus procedit per voluntatem divinam, est habere naturam Dei, ut procedit per prædictam voluntatem. Prima verò consequentia ex antecedenti aperte sequitur. Nam hoc ipso, quod voluntas sit divina, debet habere in summo id, quod est proprium voluntatis amantis. Et ita, si est proprium huius producere terminum, qui sit unio amantis cum re amata, tunc proprium erit voluntatis divinæ habere in summo hoc ipsum, seu producere terminum, qui sit summa unio amantis cum amato. Antecedens verò etiam liquet. Quoniam per amorem, & eius terminum tendit voluntas in rem amatam, & unio illi: & propterea per utrumque habet amatum esse in amante, & rursus amans in amato.

149. Ex quo fit, nihil referre, si cum Schola Thomistarum dicas, hinc solum sequi, quod sicut est proprium voluntatis, & eius termini, unio per affectum tantummodo cum re amata: ita erit proprium voluntatis divinæ, & termini per eam producti, quod sit summa unio intra lineam præcise unionis secundum affectum; non verò unionis naturalis, quæ dicat, habere formalissimè eandem naturam cum Deo, si lineæ voluntatis, & eius termini cum præcissione sumantur.

Ex dictis igitur fit, hoc nihil referre: Quoniam id, quod procedit per intellectum, tantum habet ex generali ratione processions per intellectum, quod sit idem cum obiecto, & unitum illi in esse intelligibili, & representatio: & tamen hoc ipso, quod procedat per intellectum divinum, ita crescit, & elevatur hæc unio, & identitas, ut pertingat ad hoc, ut sit idem per summam identitatem in natura, scilicet, per identitatem naturalem: ergo, licet terminus productus per voluntatem amantem tantum sit unio in facto esse amantis cum re amata, seu tantum sit idem secundum affectum cum obiecto amato: nihilominus hoc ipso, quod talis terminus procedat per voluntatem divinam, ita crescit hæc unio, & identitas, ut pertingat ad hoc, ut sit unio, & identitas summa, & per identitatem omnimodam in eadem natura divina, quæ ex vi processions prædicto termino communicetur.

150. Confirmatur adhuc. Nam intra lineam unionis, & identitatis in natura continentur diversi gradus unionis, & identitatis pertinentes ad eandem lineam: ergo, sicut unio in esse intelligibili, & representatio, & unio in esse naturali, & entitativo, spectant ad eandem lineam, si talis linea sit summè perfectior ita unio, & identitas secundum affectum, & unio, ac identitas in esse natura-

Confirmatur

naturali spectabunt ad eandem lineam perfectissimam unionis: ergo, sicut ob illam rationem communicatur Verbo ex vi processionsis per intellectum diuinum, quod fit idem in natura cum Deo: quia identitas in esse representatiuo, & in esse naturali spectat ad eandem lineam: ita termino procedenti per voluntatem diuinam communicabitur ex vi processionsis, quod fit idem in natura diuina secundum esse naturale ipsius: quia non est cur hæc identitas secundum affectum, & secundum esse naturale non contineatur etiam intra eandem lineam.

Confirmatur
2.
D. Thom.

Confirmatur, & explicatur discursu, quo vtitur D. Thomas in hac quæst. art. 1. ad 3. Nam ex eo S. Doctor probat, processione Verbi esse generationem: quia, quanto aliquid perfectius intelligitur, tanto verbum productum est intimius intelligenti: ac proinde per intellectum diuinum, per quam perfectissimè intelligitur Deus, producet ex vi processionsis verbum, quod fit perfectissimè idem in natura cum ipso Deo: ergo eodem discursu poterit probari, processione per voluntatem esse talis conditionis, vt hoc ipso, quod fit per voluntatem diuinam, producat terminus, qui ex vi processionsis fit perfectissimè idem in natura cum Deo. Patet consequentia. Quia etiam, quanto perfectior est actus amandi, tanto amatum est intimius in amante, & magis vnium cum eo: ergo per actum amandi summè, & infinitè perfectum, qualis est actus amoris voluntatis diuinæ, producet ex vi processionsis terminus, qui fit summè idem in natura.

Vltima ob-
iectio

151 Ex quo etiam sequitur vltima obiectio contra rationem D. Thomæ. Nam fundamentum potissimum illius (vt in ea expendimus) est diuersus ille modus, quo intellectus, & voluntas veriantur circa sua obiecta: ille quidem trahendo ea ad se, media saltem similitudine eorum; ista verò tendendo, & mouendo se in suum obiectum: at ex hoc fundamento, & discrimine non colligitur intentum rationis D. Thomæ, scilicet, processione per voluntatem diuinam non esse secundum rationem similitudinis; secus verò processione per intellectum diuinum: ergo &c. Minor probatur. Quoniam motus, & inclinatio voluntatis tendentis, & amantis obiectum est motus in illud vt in id, cui vnitur: non verò vt in id, à quo recedit: ergo, si ille motus, & tendentia fuerit infinitè perfecta, habebit ex vi processionsis pro termino summam, & perfectissimam unionem cum obiecto amato: & per consequens summam identitatem cum illo in natura. Patet hæc vltima consequentia. Quoniam summa vnio nihil

est aliud, quàm hæc summa identitas in natura: ex eo quod quæuis alia vnio non pertingit ad rationem summæ unionis, sed potest excogitari alia maior, nempe ea, quæ dicit esse omnino eiuſdem nature cum illo.

Confirmatio

Confirmatur, & explicatur. Nam amor ex propria ratione est motus, per quem amans transformatur in amatum: ergo amor imperfectus erit veluti quidam motus, per quem amans transformatur imperfectè: ex eo quod producit terminum, per quem tantum imperfectè, & in affectu habetur natura amati: & amor summè perfectus transformabit perfectissimè producendo terminum, qui fit eiuſdem omnino nature cum amato, per quemque amans transeat in ipsam naturam amati: ac proinde, licet processio per voluntatem ex generali ratione processionsis per illam non habeat producere simile omnino; sicut nec processio per intellectum eodem proportionali modo sumpta hoc habet: nihilominus processio per diuinam voluntatem id habebit: & ita nulla erit discriminis ratio assignata in ratione D. Thomæ, & petita ex modo procedendi per intellectum, & voluntatem.

§. II. Enodatio prima obiectioſis.

152 AD primam ex his obiectioſibus respondetur distinguendo antecedens: *Voluntas constituitur in actu per similitudinem obiecti, itaque per formam vltimè illam constituentem in actu primo in ordine ad suam processione*: ita vt constituat per prædictam similitudinem tanquam per formam in esse rei, negetur antecedens: ita vt constituat per illam tanquam per formam in esse cogito, concedatur: & negetur consequentia. Nec aliquid aliud conuenit probatio eiuſdem antecedentis.

Solutio pri-
ma obiectio,
& eius con-
firmatio.

Explicatur hoc. Etenim similitudo obiecti aliter, & aliter constituit, siue determinat intellectum, & voluntatem in ordine ad suas processiones, & hoc quidem petitur ex natura ipsius intellectus, & voluntatis. Nam intellectus determinatur per similitudinem obiecti, siue per speciem intelligibilem, tanquam per formam in esse rei (non quidem, prout forma in esse rei erit eandem speciem intelligibilem præcisè quoad esse naturale & entitatum, & non quoad esse intelligibile, sicut intentionale: quia potius hoc esse est, quod ab ea per se primo, & formalissimè, ac omnino indispensabiliter importatur; sed prout forma in esse rei distinguitur a forma in esse cogito in actu). Et propterea prædicta similitudo secundum esse reale, saltem intelligibile

Dilucidatur
solutio & ex-
plicatio, quo
modo spec-
ies determinat
intellectum, & vo-
luntatem.

bile in hærret, siue vnitur eidem intellectu. Cæterum similitudo obiecti determinat voluntatem, non quidem per modum formæ in esse rei, sed per modum formæ in esse cogniti: quia nõ nisi vt cognita habet illam determinare. Et ided similitudo, quæ exercet hoc munus respectu voluntatis, est verbum mentis, de cuius ratione esse actu cognitum, seu esse ex proprijs meritis actu terminans cognitionem. Vnde similitudo hæc non debet esse in voluntate; sed in intellectu, qui intra se habet, tam intellectu rationem, quam obiectum internum, nempe verbum.

153 *Primo discrimen* Inter hos autem modos determinandi est duplex discrimen. Primum quidem: quod forma determinans per modum formæ in esse rei, in sensu iam explicato, verè & strictè habet rationem formæ, & ita intrinsecè vnitur rei, respectu cuius est forma: at id, quod determinat per modum formæ in esse cogniti, non habet strictè rationem formæ; sed solum rationem cuiusdam determinationis: & propterea non est necesse, vt in hærret; aut intrinsecè vnatur cum suo determinabili; sed satis est, vt sit in alio subiecto.

Secundum discrimen.

Secundum discrimen est: quod, sicut forma prioris rationis est strictè forma, & secundum suum esse reale in hærret, siue vnitur cum eo, cuius est forma, & ratio agendi tribuit illi, quod producat effectum talem, qualis est ipsa forma, quoties talis forma est ratio agendi per modum agentis vniuoci: quia hoc est proprium formæ habentis prædictas condiciones, vt inducitur patet. Et ided similitudo obiecti, siue species intelligibilis vnita secundum suum esse reale intellectui, & constituens illum in ratione agentis vniuoci respectu verbi adæquantis ipsam, tribuit eidem intellectui, quod producat verbum simile ipsi per species intelligibili ex parte formæ, & naturæ representatæ.

154 Cæterum: quemadmodum forma posterioris rationis collata cum voluntate tantum concurrat in esse cogniti, ac proinde vt existens in intellectu, & ostendendo bonitatem obiecti, ad hoc vt moueat voluntatem ad sui amorem: sic solum concurrat alliciendo, & attrahendo ipsam, ad hoc vt inclinetur, & propendat in bonum ostensum, & cognitum: & ided terminus productus per voluntatem mediante hac determinatione facta per formam in esse cogniti tantum est inclinatio, & impulsus quidam actualis in prædictum bonum; non verò similitudo ipsius. Sicut etiam, quia prædicta forma non est strictè ratio agendi per modum formæ; sed solum determinatio rationis agendi: propterea effectus non eua-

dit similis ipsi; sed formæ, quæ per modum formæ strictè sumptæ habet esse rationem agendi, nempe, ipsi voluntati, quæ sicut est inclinatio in bonum, ita producit, vel effectum quodammodo similem sibi, scilicet terminum, qui sit inclinatio actualis in bonum, vt in creatis contingit, vel terminum omnino similem eidem voluntati, vt in diuinis propter perfectionem voluntatis diuinæ cernitur, vbi ipsamet voluntas, quæ est ratio proxima producendi Spiritum Sanctum, communicatur illi ex vi processions.

Et per hæc patet ad confirmationem ibi positam.

§. III. *Animaduerso duplex ad diligendam secundam obiectionem.*

155 **A**D secundam obiectionem vt respondeamus, prænotandum est primo, quod quadrupliciter potest intelligi, voluntatem Dei esse diuinam. Primo quidem, prout esse diuinam denotat esse identitatem cum natura diuina sub conceptu naturæ: ac proinde esse tantum formaliter identicè Deum. Secundò, prout significat idem, ac includere naturam diuinam per modum transcendentis iuxta ea, quæ supra dubio præcedenti num. 110. diximus. Tertio, prout dicit ens diuinum, quod est commune communitate rationis ad omnes lineas, quæ sunt in Deo, prout vnaquæque est infinita, & summè perfecta intra propriam lineam, & ex vi eiusdem lineæ: quod quidem ens diuinum sic sumptum dicitur (vt supra dicebamus) à natura diuina sub conceptu transcendentis: quia hæc est communis communitate & transcendentia rei; illud verò per solam communitatem rationis: & propterea pertinet ad lineam eius, in quo transcenditur, nec distinguitur virtualiter ab illo, vt in creatis videtur licet: & ob hanc rationem multiplicatur virtualiter in omnibus formalitatibus diuinis, & illa (vt sic dicamus) portio, quæ imbibitur, v. g. in voluntate Dei, non est illamet absque distinctione virtuali, quæ includitur in intellectu: & ita prædicta ratio entis abstrahit ab absoluto, & relatiue: & secundum diuersas quali portiones sui spectat ad lineam relatiuam, dum includitur in relatione, & ad absolutam, dum imbibitur in absolutis. Vnde eius ratio potest explicari per hoc, quod dicitur rationem entis abstrahentem ab absoluto, & relatiuo, quæ sit talis conditionis, vt possit imbibitur, & multiplicari in omnibus lineis, prout vnaquæque ex illis est infinita intra propriam lineam, & in eisdem trahi ad propriam rationem cuiuscunque lineæ.

Prima animaduersio pro solutione secundæ obiectionis.

Quæ tamen tandem potest intelligi, voluntatem esse divinam, prout dicitur esse divinam convenientem voluntati ex vi suæ propriæ, & atomæ lineæ secundum suam formalissimam rationem consideratæ, seu prout dicitur esse divinam elicitive, & obiective, id est, quod dimanet à Deo per modum cuiusdam ponderis, ac proinde tendat in Deum ut in proprium obiectum volitum. Et similiter processio per voluntatem divinam potest hoc quadruplici modo dici divina.

156 Inter hos autem quatuor modos, quibus voluntas Dei, vel processio per illam possunt dici divinæ, est magnum discrimen. Nam prior modus habendi esse divinum non est ita intimus voluntati, sicut secundus, aut tertius; ex eo quod ille tantum dicit in voluntate, quod sit divina formaliter, identice; ille vero, quod sit divina per quid dignum per modum transcendētis in illa inclusum. Sicut etiam tertius modus, essendi quid divinum est intimior secundo: quia fit per quoddam transcendens intimius, & minus distinctum à voluntate Dei, quod non constituit specialem lineam; sed inclusum in voluntate est eiusdem lineæ, ac ipsa voluntas. At ultimus modus habendi esse divinum est adhuc intimior tribus præcedentibus: quia convenit illi intra propriam lineam cum præcisione sumptam, & ex vi eiusdem lineæ secundum id, quod habet secundum suam rationem atomam: siquidem, quod voluntas dimanet, non utcumque, sed per modum ponderis à divina natura, & sit pondus & inclinatio quædam perfectissima in bonum Dei, convenit illi intra propriam lineam cum præcisione consideratam, & ex vi eiusdem lineæ secundum rationem atomam. Quod idem cum proportione de processione per voluntatem divinam dicimus.

Diximus, *Voluntatem Dei, non verò intellectum ipsius, esse hoc quadruplici modo divinam.* Quia, licet iuxta aliorum sententiã distinguentem virtualiter intellectum, & intellectiorem primordiale divinam à natura Dei, debeant intellectus, & intellectio, ista Dei his quatuor modis (proportione tamen servata) esse divina: attamen iuxta nostram, & D. Thomæ sententiã constituentem naturam divinam in ipso intelligere primordiale, ac proinde non distinguentem illud adhuc virtualiter ab intellectu, tunc intellectus, & prædictum intelligere nequeunt esse divina priori modo, id est, esse Deum tantum formaliter identice; sed sunt ipse Deus, & natura divina formalissime, & excludendo omnem virtualem distinctionem. Et similiter non possunt esse divina secundo modo, & secun-

dum eam rationem, secundum quam voluntas dicitur divina iuxta hunc secundum modum habendi esse divinum. Quoniam essentia divina immediate includitur in voluntate Dei, ut habet rationem transcendētis respectu ipsius; ac in se ipsa sub conceptu naturæ non includitur immediate, quatenus consideratur sub conceptu transcendētis, sed solum mediate, quatenus omnia attributa, non quidem sub conceptu attributorum, sed sub conceptu transcendētium considerata includuntur in natura divina sub conceptu naturæ, & in his adhuc sic consideratis includitur divina natura per modum transcendētis sumpta: & idem ipsa per modum transcendētis sumpta mediate includitur in semetipsa per modum naturæ considerata.

Et tandem idem intellectus, & intellectio divina non sunt, iuxta sententiã Angelici Doctoris, divina elicitive, & obiective eo modo, quo voluntas Dei. Quia cum non distinguantur (ut modò dicebamus) adhuc virtualiter à natura divina sub conceptu naturæ considerata, sed solum ex parte nostri modi concipiendi; inde est, ut nec intellectus virtualiter oriatur ab aliqua alia ratione priori, neque intellectio prædicta habeat per virtutem dimanationem fluere ab intellectu divino, nec respiciant divinam essentiam, ut obiectum virtualiter ab eis distinctum; sed intellectus solum ex parte nostri modi concipiendi intelligitur fluere à vi radicali intelligendi, quæ est in Deo: & intellectio primordialis ex parte etiam eiusdem modi concipiendi fluit à divino intellectu: & tam intellectio prædicta, quam intellectus respiciunt divinam essentiam ut obiectum ex parte solius nostri modi concipiendi distinctum: quia omnia ista sunt una & eadē ipsissima formalitas divinæ naturæ absque aliqua distinctione virtuali. Et ita intellectus, & intellectio primordialis sunt peculiariter quid divinum elicitive, & obiective hoc peculiari modo: ac proinde sunt quid divinum ex vi propriæ & atomæ lineæ formalissime consideratæ tanquam id, in quo formalissime consistit ipsa essentia & natura Dei.

157 Secundo notandum est, quod, sicut Animadversio secunda, voluntatem v.g. esse divinam potest multiplex sumi: ita etiam eam esse ens à se, quod dupliciter voluntas Dei est esse ens à se potest denotare, vel quod non ens à se. scilicet ab alio, siue tanquam à causa, siue tanquam à ratione à priori; vel quod non sit ab alio tanquam à causa tantummodò, quamvis habeat rationem à priori sui: quod idem de prædicta voluntate, prout habet esse increatam, dicimus: nam hæc duo in-

ter se coincidunt. Si ergo esse ens à se prio-
ri modo sumatur, tunc idem est, ac esse ens
à se per modum naturæ diuinæ sub con-
ceptu naturæ: ex eo quod sola ipsa habet
esse primam, & fontalem lineam omnium,
quæ sunt in Deo: & ita sola ipsa habet non
esse ab alio, siue tanquam à causa, siue tan-
quam à ratione à priori. Si verò posteriori
modo accipitur, tunc dicit rationem qua-
dam communem tam volūtati, quam qui-
busuis alijs formalitatibus infinitis intra
quamcunque lineam. Nam infinitas in
quavis linea excludit hoc, quod est esse ab
alio tanquam à causa: siquidem causa limi-
tat, & finit suum effectum: & quod est ca-
pax habendi esse propriè causatum, est ca-
pax compositionis ex genere, & differentia:
& per consequens limitationis & fini-
tatis.

§. IIII. Respondetur ad secundam obie-
ctionem.

Ex dictis An-
maduersioni-
bus notatur
secunda ob-
iectio.

Hinc ergo ad hanc secundam ob-
iectionem respondetur, quod li-
cèt voluntas, & intellectus conueniant in
hoc, quod ex generali ratione intellectus,
& voluntatis non producant simile, seu
idem in eadem natura substantiali secun-
dum modum essendi naturalem & entita-
tium: & similiter vt habent esse diuinum,
prout dicit naturam diuinam per modum
transcendentis per transcendentiam & cō-
munitatem rei in eis inclusam, vel vt præ-
cisè exprimit ens diuinum per communi-
tatem & transcendentiam rationis in eis
imbibitam, non communicent naturam di-
uinam sub conceptu naturæ; sed tantum
communicent eandem naturam, vel illam
quasi portionem entis diuini, quæ per trans-
cendentiam & communitatem rationis in
eis includitur, quatenus hæc duo habent
rationem transcendentium in illis: at tamē
voluntas tantum habet communicare Spi-
ritui Sancto naturam diuinam sub concep-
tū naturæ, prout ipsa voluntas priori mo-
do ex illis quatuor §. præcedenti numero
155. assignatis est diuina, id est, vt forma-
liter identicè tantummodo est Deus ratio-
ne identificationis cum diuina natura sub
conceptu naturæ. Et ita non communicat
suo termino naturam diuinam, prout ipsa
voluntas, & eius processio sunt diuinæ:
quarto modo, hoc est, prout sunt diuinæ
elicitivè, & obiectivè, seu intra propriam
lineam cum præcisione consideratam, &
ex vi eiusdem lineæ atomæ vt talis ac pro-
inde nec communicat naturam diuinam ex
vi processions, vt ex dictis patet.

159 Ceterum intellectus, & intelligere
diuinum communicant Verbo naturam

diuinam sub conceptu naturæ, secundum
quod (modo explicato) tunc quid diuinum
elicitivè, & obiectivè, seu secundum id,
quod dicunt intra propriam lineam, & ex
vi eiusdem lineæ: quod nihil aliud est,
quam esse quid diuinum tanquam id, in
quo consistit formalissimè ipsa natura Dei,
cuius ratio satis constat ex dictis. Tum:
quia, vt disput. præcedenti num. 99. dice-
bamus, id ipsum, quod habet rationē prin-
cipij proximi per modum actus purissimi,
ac proinde actualis productionis actiue
quoad id, quod vtrumque in recto impor-
tat, debet in his processionibus ex vi pro-
pria lineæ earum, seu ex vi processions cō-
municari. Et ita hoc ipso, quod principū
proximum processions passivæ per intel-
lectum, & productio actiua sit ipse intelle-
ctus per modum actus purissimi, & in his
consistat natura Dei absque distinctione
virtuali, oportet, vt intellectus, & intelle-
ctio Dei ex vi propria lineæ, & ex vi pro-
cessions communicent naturam Dei. Cū-
que in intelligere, & intellectu diuino sit
prorsus idem esse diuinum, prout dicit esse
formalissimè ipsam naturam diuinam sub
conceptu naturæ, ac esse diuinum elicitivè,
& obiectivè modo explicato, vt ex di-
ctis in 1. tomo tractatu 3. disput. 4. num. 7.
constat, oportet, vt prædictum intelligere,
vt est diuinum elicitivè, & obiectivè, com-
municet diuinam naturam.

Tum etiam: quia cum intelligere diu-
inum, prout dicit esse diuinum elicitivè, &
obiectivè, sit perfectissimū intelligere per-
fectione suæ lineæ, oportet, vt sicut intelli-
gere creatum, & imperfectum eandem pro-
fus naturam, quæ est in specie intelligibili,
communicat sub modo essendi imperfec-
to, scilicet sub modo essendi repræsentati-
tuo tantummodo, verbo creato adæquan-
ti ipsam: ita intelligere perfectissimum, se-
cundum quod est diuinum elicitivè, & ob-
iectivè, seu secundum id, quod habet intra
propriam lineam cum præcisione conside-
ratam, & ex vi eiusdem lineæ, habeat com-
municare eandem naturam sub modo es-
sendi perfectissimo, scilicet, sub modo, qui
simul sit intelligibilis, & naturalis: quia, vt
in solutione ad quartam obiectionem ex-
plicabimus, vterque modus pertinet ad ean-
dem lineam. Et ita intelligere diuinum ha-
bet ex vi processions communicare Ver-
bo diuinam naturam sub conceptu natu-
ræ: siquidem (vt ex dictis constat) idem est;
quod processio aliqua communicet natu-
ram diuinam sub conceptu naturæ: & quod
communicet illam secundum id, quod ha-
bet ex vi suæ rationis formalis, siue in-
tra propriam lineam, & ex vi eiusdem li-
næ.

160 Ex quo etiam fit, quod *intelligere* diuinum, vt est quid increatū, & ens à se: prior modo, id est, vt non est ab alio tanquam à causa; neque tanquam à ratione à priori, quod est propriū diuinæ naturæ sub conceptu naturæ, comunicet eodem modo esse ens à se, & esse ens increatum Verbo diuino: & per consequens naturam diuinam. Et similiter voluntas, prout est increata, & ens à se eodem primo modo, comunicet Spiritui Sancto esse ens à se, & esse quid increatum eodem modo: ac proinde esse Deum. Ceterum illud prius nō extrahit *intelligere* a propria linea: siquidem constituit lineam naturæ, & esse ad illo modo quid increatū: cum tamen hoc ipsum extrahat lineam voluntatis à linea sua, & solum conueniat ei identice. Et ita non comunicat Spiritui Sancto ex vi processionis diuinam naturam, sed solum quia ipsa est identice Deus.

Respondetur ad eundem objectionem in forma.

Vnde ad formam huius secundæ objectionis distinguenda est maior: *Benè tamen obſpecialè rationem, nimirū, quia est intellectus diuinus, & eius processio est diuina* Si esse diuinū sumatur ultimo modo ex illis quatuor n. 155. recensitis, prout dicit, quod *intelligere* diuinū sit diuinū elicitiuè, & obiectiue, seu intra propriam lineam, & ex vi illius, cōcedenda est. Si esse diuinū sumatur alio modo ex illis, neganda est. Et deinde distinguenda est minor. *Voluntas vt diuina, & eius processio vt diuina producant terminū similem in eadē omnino natura.* Si *ly vt diuina* sumatur pro hoc, quod est esse diuinā primo modo ex quatuor recensitis, id est, pro hoc, quod est esse tantum identicè Deum ratione identificationis cum diuina natura sub conceptu naturæ, concedatur. Si *ly diuina* accipiat pro hoc, quod est esse diuinā alio ex modis recensitis, & peculiariter pro hoc, quod est esse diuinā elicitiuè, & obiectiue, seu intra propriam lineam, & ex vi illius vt talis, negetur. Et similiter neganda est consequentia propter iam dicta.

161 Ad probationem autē minoris, ex qua pendet vis consequentia, respondetur concedendo antecedens, seruata proportionē: ita vt hoc ipso, quod processio sit diuina identicè, habeat tantummodò per identitatem eū diuina natura vt tali esse quid increatū, & ens à se priori modo, id est, vt ens à se dicit non esse ab alio, siue tanquam à causa, siue tanquam à ratione à priori: & hoc ipso, quod sit diuina alijs modis, sit ens à se, & quid increatū posteriori modo, nēpe, prout dicit non habere suū esse ab alio vt à causa, licet habeat illud ab alio vt à ratione à priori. Et deinde cōcedenda est vtraque consequentia eū eadē proportionē, nimirū, ita vt voluntas, vt est diuina identicè tantummodò ratione identificationis eū diuina natura sub

conceptu naturæ, producat terminū omnino eundē in natura, de cuius ratione est esse ens à se, prout dicit nō esse ab alio, adhuc tanquam à ratione à priori: & vt est diuina alijs modis, tantum comunicet esse diuinū, & esse ens à se, prout tantum dicit non esse ab alio tanquam à causa, vel impellum diuinum elicitiuè, & obiectiue, qui secundum istum conceptum non habeat formalitè esse Deum.

Nec instantia de creaturis aliquid probat. Quia de conceptu cuiusvis creaturæ est, quod sit ab alio tanquam à causa, & tanquam à ratione à priori. Nam licet essentia creaturæ sub conceptu constitutum proprias naturas non habeat aliā rationem à priori in illamet creaturæ: tamen habent rationem à priori in Deo. Et propterea diuina omnipotentia est ratio à priori possibilitatis omnium creaturā, & essentiaū creaturā, vt in 1. tomo tract. 3. disp. 1. dub. 3. n. 49. & disp. 7. dub. 3. n. 39. diximus: cum tamen ens increatum possit dici increatum, vel quia non est ab alio tanquam à causa, aut tanquam à ratione à priori; vel quia non est ab alio præcisè tanquam à causa, vt explicatum est. Per quod etiam patet ad confirmationem.

162 Quare solutio inter arguendum assignata huic objectioni, & modo dicto explicata debet admitti: siquidem intellectio diuina intra propriam lineam, seu prout est diuina diuinitate naturæ, secundum quā rationem dicit propriam lineam, comunicat Verbo naturam diuinam: at voluntas non comunicat eam, nisi vt est contracta per differentiam extraneam, & veluti per accidens, id est, vt est diuina diuinitate naturæ diuinæ, quæ diuinitas conuenit ei extra propriam lineam, & ratio solus identificationis cum eadē diuina natura, & tantum est differentia materialis: sicut æstimatiuam esse humanam tantum competit ei per modum differentia extraneæ.

Admissa solutione inter arguendū tradita occurrit prima impugnatio.

Et ad primam probationem in contrarium patet ex dictis, quomodo esse quid diuinum diuinitate naturæ, & similiter esse ens à se eo modò, quo natura diuina est ens à se, sit differentia intranea respectu intellectus, & intellectiois Dei primordialis: cum tamen esse hoc modo diuinam non conueniat sic voluntati, sicuti neque eius processionis: ex eo quod natura Dei sub conceptu naturæ non consistit in ipso *velle*, benè tamen in *intelligere*.

163 Ad secundam verò probationem constat ex ijs, quæ diximus, quomodo respectu processionis per voluntatē creatā sit differentia intranea esse creaturæ, prout dif-

Distinguit se cuncta impugnatio.

ferentia intranea ambitea, quæ conueniunt per modum transcendentis per transcendentiam, & cõmunitatem rationis, & spectant ad lineam eius, in quõ transcenduntur. Et similiter constat etiam ex ijs, quæ alferuimus, quomodo esse quid increatum posteriori modo ex illis, quos in secundo notabili recensimus, idest, prout dicit non esse ab alio tanquam à causa, & esse quid diuinũ tertio modo ex ijs, quos in primo notabili adduximus, sit in eodem sensu differentia intranea respectu processions per voluntatem diuinam, prout dicit esse diuinum elicitiuè, & obiectiuè: quatenus illa peculiaris quasi portio entis increati, quæ quasi contrahitur per differentiam propriam voluntatis, vt est infinite perfecta intra suam lineam, nequit ad aliam lineam secundum prædictum conceptum spectare: cum tamẽ procedere per voluntatem diuinam diuinitate naturæ diuinæ non sic differentia intranea respectu processions per voluntatem secundum ea, quæ intra propriam lineam dicit. Actandem, quomodo hinc nõ habeatur, quod ex vi processions communicetur Spiritui Sancto natura diuina. Quoniam ex illis, quæ sunt in producente tantum communicatur ex vi processions iuxta nostram sententiam illud ipsum, quod habet rationẽ principij proximi talis processions, siue illud ipsum, quod affert processio actiua secundum id, quod in recto, & intra suam lineam dicit: & idẽ processio Spiritus Sancti ex vi processions tantum communicat id, quod est lineæ voluntatis, seu ipsum *velle*, & impulsus Dei in se ipsum, vt in obiectum amatum.

164 Ad illud autem, quod in fine huius probationis dicitur, scilicet, processionem per voluntatem diuinam (idest voluntatem, quæ sit ipse Deus) per hoc quod sit per prædictam voluntatem sic sumptam, magis differre à quavis processione creata, quam duæ processiones per voluntatem creatam specie diuersæ inter se differant, dicendum est, id esse verum, si *magis* dicat differentiam absolutè & simpliciter maiore, prout esse maiorem explicat maiorem distanciam vnus ab alio; non verò prout dicit hoc, quod est differre per differentiam, aut quasi differentiam magis intraneam, aut per differentiam intra propriam lineam, & ex vi eiusdem lineæ: quia sic magis differunt duæ processiones per voluntatem creatam diuersæ speciei, quam processio per voluntatem diuinam, vt dicit esse diuinum diuinitate naturæ diuinæ, differat à processionibus per voluntatem creatam vt sic, quatenus esse creatum non dicit differentiam materialem sumptam ex parte naturæ, vt dicit illud entitatis creatæ, quod per mo-

dum transcendentis intime transcenditur in volitione creata.

Et ratio horum ex dictis facile desumitur. Quoniam esse diuinum diuinitate naturæ est differentia extranea, seu extra propriam lineam voluntatis: at differentia cõtrahetes duas volitiones creatas specie formali diuersas sunt differentia intra lineam voluntatis. Et ideo magis intraneè differunt istæ inter se, idest, per differentiam magis intraneam, quam differat processio per voluntatem diuinam modo dicto sumptam ab aliqua processione per voluntatem creatam modo etiam explicato acceptam.

165 Adde tamen pro maiori solutione huius secundæ obiectiõnis, quod, etsi diuina natura consistat in ipso *intelligere* essentiali, & primordiali, quod est in Deo: nihilominus, si daremus (vt multi volunt), diuinam naturam non consistere in illo; sed solum in hoc, quod sit v. g. radicaliter intellectuua, ita vt linea naturæ non pertingeret vsque ad prædictam intellectuõnem, adhuc rursus ratio D. Thomæ intentum suaderet, & hæc obiectio nullius esset roboris. Quoniam intellectus diuina ex duplici capite tunc communicaret naturam diuinam. Primo quidem ex vi processions, & propter rationẽ in 159. in solutione huius obiectiõnis, & disp. præcedenti n. 104. adductam. Secundo verò, ratione identificatiõnis cum diuina natura: cum tamen processio per voluntatem non illo, sed hoc posteriori modo cõmunicaret naturam diuinam. Et licet de facto, & in eo euentu (vt ita alia obiectio ab aduersarijs adducta maneat soluta) processio per intellectum non communicaret naturam diuinam, nisi esset in Deo, ac proinde nisi esset identificata cum natura diuina sub conceptu naturæ; non tamen id haberet præcisè ex vi identificatiõnis; sed ex vi eorũ, quæ cõueniunt ei intra propriam lineam, posset communicare naturam diuinam, & hoc, quod est esse in natura diuina, requiretur per modum conditionis, siue prerequisite ad habendũ illa, quæ sunt suæ lineæ.

166 Ratio autem; ob quam hoc vltimum desideretur, esset, tum ex eo quod potentia vitalis, qualis est potentia generatiua, nequit manere in ratione vitalis, nisi sit radicaliter in primo, & radicali principio vitæ, & ei vnita, vt N. Complutenses in lib. Physicorũ disp. 10 n. 66. docet. Vnde sicut visus habet ex vi suæ lineæ propriam vitalitatẽ, & ita videt per propria suæ lineæ; licet non haberet hoc, nisi per modũ cõditionis, siue requisiti daretur ibidem, quod esset in hæsiuè in suo primo principio vitæ: ita prædictum *intelligere* diuinum in eo euentu haberet ex vi suæ lineæ propriam vitalitatem, & produceret verbũ eiusdem naturæ.

Additamentum obiectiõnis radicali solutionem.

Firmatur ratione.

N. Complut.

omnino cum Deo; quamvis non haberet talem vitalitatem, nec operaretur vitaliter, nisi esset quasi influens in natura diuina; ac proinde nisi esset identificatum cum illa.

Tum etiam ex eo, quod potentia generatiua, & generatio Verbi diuini non possunt habere id, quod conuenit eis ex vi suæ lineæ, id est, vt sunt intellectus, & intellectio omnium perfectissimæ, & fecundissimæ intra propriam lineam, nisi pertingant ad hoc, vt simul sint in natura diuina, & cum ea identificentur. Si tamen per impossibile conciperemus, intellectum, & intelligere omnium perfectissimum intra suam lineam esse separatum à natura diuina, & habere speciem intelligibilem illius, manereque cum omni sua perfectione intranea, & propria suæ lineæ, non posset non producere verbum, quod esset eiusdem profus naturæ in esse naturali, & intelligibili cum Deo, propter rationem nu. 159, adductam, quamque adducit D. Thomas in hac q. art. 1. ad 2.

5. V. Diluuntur ceteræ obiectiones.

Responsio ad
tertiam ob-
iectionem.

167 **A**D tertiam obiectionem negandam est antecedens vniuersaliter intellectu. Quia adhuc in productiuis vniuersis non est verum, quod producant sibi simile in natura, nisi quando influunt per virtutem proximam per se destinata ad communicandam naturam. Vnde sicut homo, dum agit per suam potentiam generatiuam, quæ per se est destinata ad communicandam naturam humanam, producat sibi simile in principio primordiali & radicali, non tamen, quando agit per alias potentias proximas, vt dum mouetur localiter, dum augetur, dum videt &c. Quare: cum potentia per se destinata ex vi propriæ lineæ ad communicandam naturam diuinam nõ sit voluntas, vt ex dictis in hoc, & præcedenti dubio patet; benè tamen intellectus, & intelligere perfectissimum ex vi suæ lineæ considerata: propterea, dum natura diuina per modum principij radicalis quo vult, ac proinde operatur per voluntatem, non communicat ex vi processionalis se ipsam, vt habet rationem naturæ; sed tantum principium proximum quo, & ipsum velle.

Admittitur solutio inter arguendum tra-
dita, & cuius-
nescit impug-
natio eius.

Vnde solutio inter arguendum huic obiectioni tradita debet admitti. Et ad impugnationem concessio antecedenti neganda est consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod hoc, quod est terminum esse similem suo principio proximo, & vniuersè operanti; non verò principio radicali, non prouenit ex eo, quod principalius influat; sed ex eo quod sit principium, &

facultas proxima per se destinata ad hoc, vt assimilet sibi terminum, non verò ad hoc, vt simul assimilet illum suo principio radicali: ex eo quod principium radicale propter sui eminentiam petit quali vt diuersis principijs proximis, quorum aliqua habeant distinctum terminum ab alijs, & medijs quibus distincta operetur. Videantur ea, quæ dubio 2. num. 91. & 92. diximus.

168 Potestque hoc explicari ex ratione, propter quam anima nostra in diuersis organis diuersa operatur, & medijs diuersis potentijs diuersos effectus producit; licet ipsa sit secundum suam substantiam, & per modum radicis eademmet, & eodem modo habeat esse secundum suum esse radicale in diuersis partibus corporis. Nam (vt benè notantur nostri Complutenses in lib. de Anima disputatione 6. num. 57.) ideo anima, etiam si sit vna & eadem secundum suum esse radicale, præstat medijs diuersis potentijs hæc diuersa munera, estque radix prædictarum potentiarum: quia est forma eminens, & organica, de cuius ratione est, vt medijs diuersis principijs, seu potentijs proximis diuersimodè operetur. Et ita mediante visu videt, & non audit; & mediante auditu audit, & non videt; & per potentiam generatiuam generat, & non est principium augmentationis; e contra verò per potentiam augmentatiuam habet augeri, & non generare, & ipsamet anima habet per vnam & eandem radicem, quod sit radix tot, & adeò diuersarum potentiarum. Ita ergo: quia diuina natura, licet sub conceptu naturæ sit vna & eadem simplicissima formalitas absque distinctione virtuali eorum, quæ pertinent ad suam lineam; attamen cum hac simplicitate habet, quod sit natura quædam eminentissima, & (si sic licet loqui) quasi organica: ideo eademmet est radix plurium, & diuersorum attributorum, & virtutum agendi. Vnde eademmet absque distinctione virtuali in esse radicis influens habet mediante misericordia misereri, & non punire; & mediante iustitia punire, & non misereri; & per voluntatem velle, ac spirare amorem; non autem generare ad intrinsecum tandem per intellectum tanquam per aliquid suæ lineæ generare, & communicare naturam diuinam; non verò spirare: hocque ita petitur ab ea, vt, si non haberet hos diuersos modos operandi, non esset forma, siue natura perfectissima, & summè eminens.

Elucidatur
eleganti in-
stantia.

N. Complut.

169 Ad quartam obiectionem benè respondetur ibidem. Et ad probationem in contrarium concessa maiori, & minori negatur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam vniuersitas, & vniuersitas, seu identitas secundum affectum pertinet ad aliam

Occurrit
quarta ob-
iectio.

lineam, ac vnio, & identitas in natura: & ita nō oportet, vt crescente amore, & vnione secundū affectum necnon termino per amorem producto vsque ad summum suam lineam, tunc ex vi processions pertingat ad vnionem, & identitatem in esse naturali & entitatio, sed satis est, vt pertingat ad hoc, vt sit vnio infinita secundū affectum, quod nihil aliud est, quam esse amorem, & impulsū infinitum in re amatam. Ceterū modus habendi eandem naturam sub esse intelligibili, & sub esse naturali & entitatio sunt duo modi pertinentes ad eandem lineam naturæ. Et propterea, si per intellectiōem creatam communicatur ex vi processions natura rei intellectæ sub modo essendi diminuto, scilicet, sub modo essendi intelligibili tantummodo, oportet, quod per intellectiōem perfectissimam, per quam Deus se ipsum intelligit, communicetur ex vi processions natura diuina sub modo essendi, tam intelligibili, quam naturali: siquidem crescente intellectiōe in perfectione, ita vt ambiatur id, quod intra suam lineam potest habere, oportet, vt attingat in suo termino, quidquid intra lineam sui termini attingibile est, & ad eam pertinet: ac proinde, si intra lineam sui termini clauditur natura vt cōmunicabilis sub vtroque modo essendi iam dicto, consequens erit, vt eadem natura sub vtroque essendi modo cōmunicetur ex vi eiusdem intellectiōis, seu processions.

170 Ratio autem, propter quam vnio secundū affectū est alterius lineæ ab vnione, seu identitate in natura secundū esse reale, & naturale, constat ex dictis. Tū: quia idem est vnio secundū affectum, ac ratio amoris, seu appetitus, & inclinationis amatis in rem amatam: appetituum, siue volituum ex genere suo habet esse extra lineam naturæ. Quoniā appetituum (vt docet D. Th. 1. p. q. 78. art. 1.) solum cōstituit rationem potentiam, siue facultatis cōsequens ad intellectiū, siue ad naturam iam constitutam. Sicut omnis inclinatio, & appetitus supponit essentiam, ad quam consequitur. Vnde voluntas, & amor iuxta communem sententiam Theologorum virtualiter distinguitur in diuinis à natura Dei: & per consequens constituit aliam lineam, ac prædicta natura.

Potestque hoc explicari ex illis, quæ duobus 3. disputationis præcedentis num. 99 dicebamus, nempe, in his processionsibus diuinis idē prorsus esse id, quod per se primò communicatur ex vi processions, & principiū quo proximum illius secundū id, quod in reo affect: ac proinde eandem esse lineam prædicti termini, & sui principi:

171 Cum ergo principium proximum processionis, & vnionis secundū affectū sit voluntas Dei per modum actus purissimi in lineam voluntatis, & hæc linea sit extra lineam naturæ diuinæ, virtualiterque distincta ab ea, vt ex dictis tomo 1. tract. 3. disp. 4. n. 46. & tract. 4. disp. 2. n. 63. constat, oportet, vt idem sit terminus vnionis, & identitatis secundū affectum, & quod extra lineam huius vnionis sit linea diuinæ naturæ. Videatur ea, quæ dubio nuper citato ferè per totum diximus.

171 Ratio verò, ob quam modi habendi naturam sub esse intelligibili, vel naturali pertinent ad eandem lineam, desumitur etiā ex ijs, quæ alibi diximus. Quoniā esse intelligibile, & naturale, seu entitatum nō constituuntur ex genere suo diuersas lineas; licet in creatis ratione imperfectionis lineæ, & truncationis eius sit quid distinctū: & ita in Deo prædictum esse intelligibile, & naturale sunt vna & eadem (vt sic dicamus) ipsissima formalitas, & ratio speciei intelligibilis, per quā cōcipitur natura Dei sub esse intelligibili, necnō & ratio obiecti per se primò intellecti, ac tandem ratio naturæ diuinæ, vt dicit esse naturale entitatum ipsius nō distinguuntur virtualiter, sed idem intelligere diuinum absque distinctione virtuali præstat omnia hæc munera, vt in 1. tomo huius nostri Curus tractatu 3. disputat. 4. dubio 2. num. 54. diximus.

Potestque hoc elucidari ex eo, quod, vt tomo citato tractatu 3. disput. 3. diximus, natura summe perfecta, nempe diuina, in esse naturali & entitatio sumpta est suum esse existentie absque distinctione virtuali, & accepta, vt affect modum essendi intelligibilem sibi proprium, debet esse in supremo gradu immaterialitatis consistente in hoc, quod absque distinctione virtuali sit etiam suum esse existentie, vt docet D. Th. q. 12. 1. part. art. 4. Constat autem ex dictis in disput. nuper citata, solam naturam diuinam, & ea, quæ sunt suæ lineæ, habere ex vi sua hunc gradum immaterialitatis, & omnia alia diuina existere. per existentiam diuinæ naturæ ab eis virtualiter distinctam: ergo, si natura diuina sub modo essendi intelligibili est suum esse, & eademmet. sub modo essendi naturali est etiam suum esse absque distinctione virtuali, tunc omnia hæc ad eandem lineam spectabunt.

172 Ex quo ad primam confirmationem satis patet, negandum esse antecedens, cōfirmatione nec amplius ad solutionem ipsius desiderari.

Ad secundam verò confirmationem patet etiam ex dictis, discursum Sancti Doctoris inniti in hoc, quod verbum

Roboratur ratione.

D. Thom.

D. Thom.

Explicatur vterius ex prædictis.

Ad primam Ad secundam.

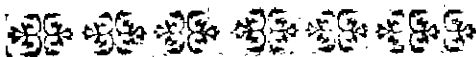
Consideratum, tam secundum suam naturam, seu ex parte formæ, quam secundum modum essendi ad lineam naturæ ipsam pertinet per se ad eandem lineam, ac obiectum intellectum, & representatum per illud. Et propterea hoc ipso, quod per intellectum diuinum Deus perfectissimè intelligatur à se ipso, oportet, ut verbum, quod producitur ex vi illius intellectus, sit perfectissimè idem in natura, & in eis, quæ ad hanc lineam pertinent, cum ipso Deo. Hic autem discursus nequit applicari processioni per voluntatem: quia actus amandi, & terminus eius tantum dicunt intimitatem, & unitatem cum amato secundum affectum, & ex parte rationis formalissimæ, in qua consistunt, unde secundum omnia, quæ formalissimè dicunt, sunt extra lineam naturæ vitalis.

Differt ex dictis vltima obiectio.

173 Ex quibus etiam ad vltimam obiectum concessa maiori neganda est minor. Et ad probationem constat etiam ex dictis, quomodo motus, & inclinatio voluntatis non sit motus, & tendentia in obiectum ut in id, cui vnitur ex vi huius quasi motus secundum esse reale, & naturæ; sed solum in id, cui vnitur secundum affectum: ac proinde motus, aut quasi motus perfectissimæ voluntatis, & perfectissimè amantis tantum erit formalissimè loquendo affectus, siue inclinatio perfectissima in rem amatam.

Solutur etiã confirmatio.

Ad confirmationem verò satis liquet ex his, quæ iam diximus, nempe, hanc transformationem per amorem secundum omnia, quæ intra suam lineam dicit, tantam esse transformationem secundum affectum. Et ideo quantamcumque crescat intra suam lineam, non pertinet, nisi tantum ad summam, & perfectissimam transformationem affectiuam, per quam secundum affectum amatum sit in amante, & affectiue tantummodo (perfectissimè tamen) habeatur ex vi illius naturæ amati.

ARTICVLVS V.

Utrum sint plures processiones in diuinis, quam duæ?

Infrã q. 23. art. 4. corp. & q. 37. artic. 1. cor. & q. 41. artic. 6. cor. & po. q. 10. art. 2. arg. ad op. j.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod sint plures processiones in diuinis, quam duæ. Si enim scientia, & voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum, & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, vi-

detur, quod tertia sit accipienda secundum potentiam.

¶ 2 Præterea. Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusiuum sui esse. Videtur igitur, quod secundum bonitatem aliqua processio in diuinis accipi debeat.

¶ 3 Præterea. Maior est fecunditatis virtus in Deo, quam in nobis: sed in nobis non est tantum vna processio verbi, sed multæ; quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore alius amor: ergo in Deo sunt plures processiones, quam duæ.

Sed contra est, quod in Deo non sunt nisi duo procedentes, scilicet Filius, & Spiritus Sanctus: ergo sunt ibi tantum duæ processiones.

Respondeo dicendum, quod processiones in diuinis accipi non possunt, nisi secundum actiones, quæ in agente manent. Huiusmodi autem actiones in natura intellectuali, & diuina non sunt nisi duæ, scilicet, intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum à genere actionum, quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi, & amoris.

Ad primū ergo dicendum, quod potentia est principium agendi in aliud. Unde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentia non accipitur processio diuinæ personæ; sed solum processio creaturæ.

Ad secundum dicendum, quod bonum (sicut dicit Boetius * in libro de Hebdomadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Unde, cum processiones diuinas secundum aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia attributa, non accipiuntur alia processiones, nisi verbi, & amoris: secundum quod Deus suam essentiam, veritatem, & bonitatem intelligit, & amat.

In lib. An. dicitur, quod act. bonum sit: sic ca. illius lineæ

Q. 14. art. 5.
& 7. q. 19.
art. 5.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra habitum est) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore; sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fecunditas manifestatur.

Conclusio.

Nulla alia processio potest esse in diuinis, nisi verbi, & amoris.

Notatio circa hunc articulum.

Titulus articuli, & conclusio eius in duplici sensu possunt intelligi, nempe, vel de pluralitate processionum numericè

solùmmodo distinctarum, ita vt possint dari in diuinis plures distictiones, seu generationes numericè solùmmodo distinctæ, pluresque Filij eodem modo diuersi, & similiter plures Spiritus Sancti, & processiones per voluntatem; vel an possint dari in diuinis plures aliæ processiones specificè, aut quali specificè diuersæ præter illas, de quibus hucusque. Ceterum in præsentis tam titulus, quam conclusio solùm intelliguntur de pluralitate quali specificæ. Tū: quia id constat ex contextu S. Doctoris, vt intuenti patebit. Tum etiam: quia de pluralitate numerica diuinarum processionum, an sit possibilis, necne, agit D. Thomas infra quest. 41. art. 6. Nec necesse erit circa articulum hunc aliqua dubia excitare: quia ex ijs, quæ in explicatione articulorum præcedentium diximus, satis constant ea, quæ S. Doctor in eo adducit.

D. Thoma.

QVAESTIO XXVIII.

De Relationibus diuinis.

DEinde considerandum est de relationibus diuinis.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sint aliqua relationes reales?

1. di. 26. q. 2.
art. 1. & d. 33.
art. 1. in cor.
& 4. cont. c.
14. & po. q. 2.
art. 6. cor. &
q. 8. art. 1. &
op. 3. c. 53.

D primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sint aliqua relationes reales. Dicit enim Boetius in lib. de Trinitate, quod, cum quis prædicamenta in diuinam vertit prædicationem, cuncta mutantur in substantiam, quæ prædicari possunt; ad aliquid verò omnino non potest prædicari. Sed quidquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest. Ergo relatio non est realiter in Deo.

In mediolib.
de Trinit.

Circa sig. lib.
de Trinit.

¶ 2 Præterea. Dicit Boetius in eodem lib. quod similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, & vtriusque ad Spiritum Sanctum, vt eius,

quod est idem, ad id, quod est idem. Sed huiusmodi relatio est rationis tantum: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter. Ergo relationes, quæ ponuntur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

¶ 3 Præterea. Relatio paternitatis est relatio principij. Sed cum dicitur, Deus est principium creaturarum, non importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantum: ergo nec Paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quæ ponuntur ibi.

¶ 4 Præterea. Generatio in diuinis est secundum intelligibilis verbi processione: sed relationes, quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis: ergo Paternitas, & Filiatio, quæ dicuntur in diuinis secundum generationem, sunt relationes rationis tantum.

Sed contra est, quod pater non dicitur, nisi à paternitate, & filius à filiatione: si igitur paternitas, & filiatione non sunt in Deo realiter, sequitur, quod Deus

Deus non sit realiter, pater aut filius, sed secundum rationem intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabeliana.

Respondeo dicendum, quod relationes quædam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod solum in his, quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem. Quod non est in alijs generibus: quia alia genera (vt quæritas, & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inherens. Ea verò, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vtpote quando aliquæ res secundum suam naturam adinuicem ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore graui est inclinatio, & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medi: & similiter de alijs huiusmodi. Aliquando verò respectus significatus per ea, quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis vnum alteri: & tunc est ratio rationis tantum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, vt speciem ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, necesse est, quod ambo, scilicet procedens, & id, à quo procedit, in eodẽ ordine conueniant: & sic oportet, quod habeant reales respectus ad inuicem. Cum igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est *): necesse est quod relationes, quæ secundum processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

Ad primum ergo dicendum, quod ad aliquid dicitur omnino non predicari in Deo secundum propriam rationem eius, quod dicitur ad aliquid, in quantum scilicet propria ratio eius, quod ad aliquid dicitur, non accipitur per comparationem ad illud, cui inest ratio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere

voluit, quod ratio non esset in Deo; sed quod non predicaretur per modum inherens secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.

Ad secundum dicendum, quod ratio, quæ importatur per hoc nomen idem, est ratio rationis tantum; si accipiat simpliciter idem: quia huiusmodi ratio non potest consistere, nisi in quodam ordine, quæ ratio adiuuenit, alicuius ad se ipsum secundum aliquas eius duas considerationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero; sed in natura generis, siue speciei. Boetius igitur relationes, quæ sunt in diuinis, assimilatur relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

Ad tertium dicendum, quod, cum creatura procedit à Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ, nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Non enim producit creaturas ex necessitate suæ naturæ; sed per intellectum & per voluntatem, vt supra dictum est †. Et ideo in Deo non est realis ratio ad creaturas; sed in creaturis est realis ratio ad Deum: quia creaturæ continentur sub ordine diuino, & in earum natura est, quod dependant à Deo. Sed processiones diuine sunt in eadem natura. Vnde non est similis ratio.

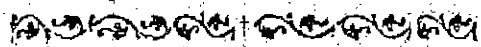
Ad quartum dicendum est, quod relationes, quæ consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum: quia scilicet eas ratio adiuuenit inter duas res intellectas. Sed relationes, quæ consequuntur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectus, & illud, à quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei: quia & ipse intellectus, & ratio est quædam res: & comparatur realiter ad id, quod procedit intelligibiliter, sicut res corporalis ad id, quod procedit corporaliter.

Q. præced. art. 3. & 4.

Q. 19. art. 3. & 4. & q. 14. art. 2.

ter. Et sic paternitas, & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

Conclusio est affirmatiua.

DISPUTATIO III.

De Relationibus diuinis quoad an est earum.

VI A quaestio an est praesupponitur ad alias, idcirco acturi de diuinis relationibus, primo loco an est earum sciscitamus.

DUBIUM I.

An in Deo dentur relationes reales?

RO tituli intelligentia breuiter notandum est, non inquiri in eo de relationibus realibus Dei ad creaturas: quia de his constat ex alibi dictis, non dari in Deo propter summam eminentiam diuini esse, quod sicut est eminentissimi ordinis, ita non est ordinabile ad aliquid infra se. Quare titulus solum intelligitur de relationibus realibus, quae sunt in Deo, & terminentur ad aliquid intra Deum: ac proinde idem quoad praesens est inquirere, an dentur in Deo relationes reales, ac quaerere, an tales relationes dentur inter diuinas personas.

§. I. Sententia catholica, & primario pro ea.

Affertio de 2. fide. D. Thom.

Dicendum ergo est, dari in diuinis relationes reales: Affertio haec est de fide, ut docet D. Th. de Potentia q. 8. art. 1. his verbis: *Respondeo dicendum, quod sententiam fidei catholica sequentes, oportet dicere, in diuinis relationes reales esse.* Quod etiam docuit in 1. ad Anabalaum dist. 26. q. 2. art. 1. ubi sic inquit. *Respondeo dicendum, quod secundum omnes Catholicos, necesse est in diuinis relationes ponere; aliter necesse est incidere in haeresim Arii, vel Sabellij.* Vbi Sanctus Doctor loquitur de relationibus realibus, quas isti negabant; non vero de relationibus rationis, quas uterque admittebat.

Probat ex Concilijs.

Vnde Scriptura personas diuinas, nominibus relationis, nempe Patris, & Filij expli-

cat. Et in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur. *In re latiuis vero Conc. Tal. personarum nominibus. Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad utrosque refertur, quia cum relatione tres personae dicantur, una tamen natura, vel substantia creditur.* Et paulo inferius: *In relatione enim personarum numerus cernitur.* Et in Concilio Florentino sessione 18. post medium sic habetur: *Sola namque relatio, quam principalem habitudine superius nominauimus, apud omnes tam Graecos, quam Latinos Doctores diuina processione personas multiplicat.* Et post pauca: *Relationes huiusmodi personas multiplicat, ita ut non ulla alia ratione, quam vi relationis Pater a Filio, ac una persona ab alia differant.*

Et idem assertionem hanc tuentur Patres, ut Nazianzenus oratione 1. proculante me dium. Athanasius lib. 3. & 4. contra Arianos, & Dialogo 2. de Sancta Trinitate contra Anomeum. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Thesauri c. 6. Hilarius lib. 7. de Trinitate. Boetius lib. de praedicatione personarum, & lib. de Trinitate. Anselmus de Incarnatione Verbi cap. 3. Bernardus epist. 190. ad Innocentium, ubi loquens de diuinis personis sic ait: *Quod alter ex altero, vel alter ad alterum veracissime dicitur, personarum sane designatio est.* Et post pauca. *Non quod ad se, sed quod ad Filium est, Patris nomine designatur.* Basilus lib. 2. contra Eunomium. Augustinus lib. 5. de Trinitate c. 5. *Quia Pater non dicitur Pater, nisi ex eo quod est ei Filius, & Filius non dicitur, nisi ex eo quod habet Patrem, non secundum substantiam, haec dicuntur: quia non quisque eorum ad se ipsum, sed ad inuicem, atque ad alterutrum ista dicuntur.* Quod etiam docet in eodem lib. c. 6. 8. 11. & 12. & lib. 15. c. 3. & sermone 58. de tempore, quos sequuntur vniuersi Theologi.

Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis adducta est a D. Th. in presenti in argumeto *sed contra*, potestque ad hanc formam reduci. Nam in diuinis Pater est Pater a Paternitate, & similiter Filius est Filius a Filiatione: ergo Paternitas, & Filiatio sunt relationes reales in illis. Antecedens satis constat & consequentia etiam liquet. Quia aliis Pater non esset realiter Pater, nec Filius haberet realiter rationem Filij.

Nec obest, si contra rationem hanc obijcias, Deum esse realiter Dominum: tamen relatio dominij Dei est relatio rationis, ut ostenditur supra quae est 12. art. 7. ergo ex eo, quod in diuinis Pater sit realiter Pater, & Filius sit realiter Filius, non inferitur Paternitatem, & Filiationem esse relationes reales.

Obiectio est: tra illam.

Solutio. Responderetur enim primò, Deum nõ dici realiter Dominum à relatione illa dominij, quæ est relatio rationis; sed vel à relatione fundaditalem relationem, siue à fundamento ipsius, nempe, à potestate coercet di subditos; vel à relatione reali seruitutis existente in creatura, vt bene explicant N. Complut. in Logica disput. 14. à num. 78. vsque ad 81. At nequit dici realiter Pater, aut realiter Filius, nisi à relationibus Paternitatis, & Filiationis: ex eo quòd pater realis, & filius similiter realis debent realiter distingui, & omnis distinctio in diuinis debet oriri ex relationibus, & relatiua earum oppositione, iuxta illud commune proloquium. *In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio.* Et ita, si Paternitas, & Filiatio non essent relationes reales, non esset vnde Pater in diuinis esset realiter Pater, aut vnde Filius esset realiter Filius.

Replica. 4 Nec etiam obest, si vrgeas, quòd ex vi huius rationis solùm habetur, Paternitate, aut Filiatione esse relatione reale; nõ verò vtramque; siquidem ad hoc, vt Filius v. g. esset realiter Filius, sufficeret, Patrem esse realiter Patrem: sicut ad hoc, vt Christus sit realiter filius Virginis, satis est, illà esse realiter eius matrem, vt ostenditur 3. p. q. 35. art. 5.

Responsio. Responderetur enim, esse disparem rationem. Quoniam Christus, & eius mater sunt diuersi ordinis: & ita persona eiusdem Christi propter summam eminentiam sui esse non est realiter ordinabilis ad aliquid infra se. Vnde non mirum, quòd non dicat relationem realem filiationis intrinsecè in ipso existentem ad Virginem; sed sit realiter relatiuè filius à relatione reali maternitatis, quæ est in eadem Virgine: quia hæc, quippe inferioris ordinis, potest optimè realiter ordinari ad Christum; vt bene id explicat nostræ Complutens. in sua Logica disputat. 14. num. 74. Cæterum personæ diuinæ sunt eiusdem ordinis, & relatio realis originis, cuius sunt capaces, est per se loquendo relatio mutua: & idè hoc ipso, quòd vna persona, v. g. Pater realiter per relationem intrinsecè in ipso existentem referatur ad Filium, oportet, vt Filius per aliam relationem realem in ipso etiam intrinsecè existentem referatur ad Patrem: quia hoc est proprium rerum eiusdem ordinis, & capacium relationis per se mutua.

Elucidatur à p. 11. Maximè: quia in diuinis debent conuenire omnibus formalitatibus Dei cuncta, quæ per se loquendo ex genere suo petunt. Quoniam ibidem non potest dari aliquis defectus, aut aliquid per acci-

dens, ratione cuius contingat oppositum eius, quòd aliqua ratio formalis ex genere suo per se petit, vt accidit in exemplo potestatis maternitatis Virginis, & filiationis Christi Domini, vbi per accidens contingit, quòd maternitas non terminetur ad aliam relationem realem intrinsecè existentem in Christo, per quam ipse intrinsecè relatiuè sit filius: ex eo quòd natura humana illius terminata est non per propriam, sed per alienam, & diuinam substantiam, quæ non est capax prædictæ relationis ad matrem: cum tamen per se loquendo, & attenda natura humana Christi, necnon & concursu naturali Virginis deberet ibidem dari relatio realis distincta à maternitate, vt in nobis contingit.

5 Secundo responderetur tam ad priorè, quàm ad hanc posteriore obiectio-
nem, esse disparem rationem. Nam relationes rationis, quibus Deus referatur per modum Domini ad creaturas, & Christus per modum filij ad Virginem, sunt talis conditionis, vt necessariò habeant fundamentum reale, à quo Deus possit realiter denominari Dominus, & Christus habere realem denominationem filij, antequam extrinsecè dicantur denominari per relationes reales intrinsecè existentes in suis correlatiuis: siquidem ad id satis est in Deo potestas coercendi subditos, & in Christo generatio passiva, qua secundum naturam humanam processit à Virgine. Cæterum relationes diuinæ non omnes, & saltem non quoad omnia sua munera, præsupponunt fundamentum, siue rationem fundandit: quia, cum sint per se subsistentes, & constituant personas, potest aliqua ex illis, nempe Paternitas, quoad aliquod saltem sui munus præsupponi nostro modo intelligendi ad generationem; sicut persona generans in humanis præsupponitur in ratione personæ ad suum generate, quod solet in creatis præsupponi ad relationem paternitatis quoad omnia sua munera. Et ita, si paternitas non esset relatio realis, non haberet Pater, vnde realiter, & intrinsecè esset Pater; imò nec vnde realiter haberet rationem Patris.

Et deinde licet relationes Filiationis, & Spiritalitatis passivæ Spiritus Sancti habeant nostro modo intelligendi subsequi ad generationem, & processionem actiuas, necnon ad easdem passivè sumptas, dummodo prædictæ relationes sumantur secundum ultimum suum munus, nempe, secundum conceptum expressum ad: attamen eadem relationes secundum aliud

Illustratur hæc responsio

aliud munus inaequatum ipsarum habent rationem generationis; & processio- nis passivae: ac proinde sunt nostro modo intelligendi quasi fundamenta, sive ratio- nes fundandi seipsas, ut expriment vlti- mum munus ad, seu munus referendi: & insuper indispensabiliter desiderantur (mo- do tamen alibi infinitato) ad generatio- nem; & processioem activas. Sicut etiam Paternitas indispensabiliter requiritur ad generationem activam, & Filiatio ad pro- cessionem itidem activam per modum co- notatorum praedictarum processioem, ut constat ex ijs, quae disputatione 1. dubio 3. numero 67. diximus. Et eadem, nisi re- lationes Filiationis, & processioem passivae essent reales, non haberent Filium, & Spiritus Sanctus, adhuc fundamentaliter, aliquid reale, unde ille realiter denomina- retur intrinsicè Filius, aut genitus, & hic Spiritus Sanctus, aut spiratus: neque etiam Pater posset realiter denominari generans, aut uterque spirans: siquidem ad omnia, ex quibus tanquam ex fundamento pote- rant praedictae denominationes reales pro- venire, debent istae relationes reales quoad munera iam recensita ibidem reperiri: & hoc ipso, quod tales relationes secundum praedicta munera non essent reales, ac pro- inde si ipsae non essent reales, non posset dari aliquid, ex quo tanquam ex funda- mento praedictae denominationes desume- rentur: imo nec possent denominationes Patris, aut spiratoris inveniri. Quia ad hoc, ut istae dentur, debent necessariò il- lae duae priores iam recensitae dari: ex eo quod illae priores connotant istas; & con- verso.

§. 2. Ratio posterior pro eadem catholica veritate.

Secunda & fundamenta- lis ratio. D. Thom.

7 **S**ecunda, & fundamentalis ratio pro veritate catholica rati est supra dis- putatione 1. dubio 1. numero 6. & defu- mitur ex D. Thoma quaestione 8. de Po- tentia artic. 2. his verbis: *Respondeo dicen- dum, quod sententiam fidei catholicae sequen- tes oportet dicere, in divinis relationes reales esse. Ponit enim fides catholica tres personas in Deo unius essentia. Numerus autem om- nis aliquam distinctionem consequitur. Unde oportet, quod in Deo sit aliqua distinctio: non solum respectu creaturarum, quae à Deo per essentiam differunt; sed etiam respectu alicuius in divina essentia subsistentis. Haec autem distinctio non potest esse secundum ali- quid absolutum: quia, quidquid absolute in- divinis praedicatur, Dei essentiam significat. Unde sequeretur, quod persona divina per es- sentiam distingueretur, quod est heresis Ari-*

rii. Relinquitur ergo, quod per sola relationis distinctio in divinis Personis attenditur. Haec autem distinctio non potest esse rationis tan- tum; quia ea, quae sunt solae ratione distincta, nihil prohibet de se invicem predicari: sicut dicimus, principium esse finem, quia punctum unum secundum rem est principium, & finis; licet ratione differat. Et ita sequeretur, quod Pater est Filius, & Filius Pater. Quia, cum nomina imponantur ad significandum rationes nominum, sequeretur, quod perso- nae in divinis non distinguerentur, nisi secun- dum nomina, quod est heresis Sabelliana. Relinquitur ergo, quod oportet dicere, relatio- nes in Deo quasdam res esse: quod qualiter sit, sequendo Sanctorum dicta investigari oportet: licet ad plenum ad hoc ratio pervenire non possit.

8 **Q**uam rationem eleganter elucidavit, & explicuit idem Angelicus Doctor in 1. ad Anibaldum dist. 26. q. 2. art. 1. ubi sic inquit: *Secundum omnes Catholicos necesse est in divinis relationes ponere; aliter necesse est incidere in heresim Arii vel Sabellij. Nam cum tres personas consistamus in Deo, si eas secundum aliquid absolutum distinguamus, & ibi omnino relationes non recipiamus, in heresim Arii labimur, qui essentiam divide- bat. Si vero relationes ibi nihil secundum rem ponere accipiamus, sequitur heresis Sabellij, qui personas non realiter, sed solum nominaliter distinguebat. Necesse est ergo relationes realiter ponere in divinis.*

Idem Angel. Doct.

Desumptit autem S. Doctor, tam hanc rationem adductam, quam elucidationem eius ex Augustino, & Boetio. Et propterea ipse quaest. citata de Potentia hoc ipsum, explicando magis ea, quae locis citatis con- tinentur, fatetur his verbis: *Sed contra Boetius dicit in lib. de Trinitate, quod sola relatio multiplicat Trinitatem. Haec autem multi- plicatio non est secundum rationem tantum, sed secundum rem, ut patet per Augustinum, qui dicit, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt tres res: ergo oportet, quod rela- tio sit in divinis, non solum rationis; sed etiam rei. Circa haec tamen plura dicemus infra q. 40. art. 2.*

Idem

§. 3. Opposita sententia, tria priora argu- menta pro ea, illorumque eno- dationes.

9 **P**ro opposita sententia, nepe, non dari in divinis relationes reales, referuntur Arius, & Sabellius. Ille quidem, quia sen- tiebat Filium, & Spiritum Sanctum esse crea- turas, & solum Patrem esse Deum: Dei autem ad creaturas non est relatio realis, ut ostenditur supra q. 13. art. 7. Ille vero, quia ne- gabat distinctionem realem inter divinas per-

Haereticorum phicium co- tra assertio- ne Catholica

personas: & per consequens relationes reales inter eas: siquidem ad istas requiritur realis extremorum distinctio.

Primum fundamentum.

Probatum primò. Nā ea, quæ dicuntur imperfectionem, non attribuantur Deo, sicut privatio, materia, & motus: sed relatio est huiusmodi: ergo &c. Minor probatur. Nā inter omnia entia habet debilius esse: & idèd præter subiectum, cui inhæret, indiget fundamento, & termino, estque experta totius actiuitatis, & ad illam non est per se motus.

Enodatur.

Respondetur, quòd licet relatio creata, quæ realiter distinguitur à suo fundamento dicat imperfectionem, & satis debilem entitatem: attamen relatio increata, & per se subsistens, ac identificata cum diuina essentia non dicit imperfectionem, nec debilem realitatem: & propterea est (vt modò dicebamus) per se subsistens, potestque per modum termini qui terminare per se primò realem productionem sui. Vnde, licet ad illam requiratur aliud correlatiuum, hoc tamen non est propter indigentiam, aut dependentiam, vel debilem eius entitatem; sed propter nexum extremorū correlatiuorum, liberum tamen ab imperfectionibus dependentiæ, & indigentia, vt statim dicemus. Quæ solutio delimitur ex

D. Thom.

D. Thoma q. 8. de Potentia art. 1. ad 4. his verbis: *Dicendum, quòd relatio habet esse debilissimum, quòd est eius tantum: sic autem non est in Deo. Non enim habet aliud esse, quàm esse substantiæ, nempe diuinæ: quia de hoc esse naturæ diuinæ loquitur in his verbis D. Thomas: & propterea S. Doctor statim refert se ad ea, quæ sequenti articulo docet, vbi adstruit, relationem diuinam, & naturam Dei esse idem absque distinctione aliqua actuali. Vnde iuxta S. Doctorem illæ solæ relationes habent esse, & entitatem debilem, quæ habent esse distinctum à natura eius, in quo tales relationes reperiuntur.*

Secundū fundamentum.

Secundò probatur eadem opposita sententia. Nam perfectum est, cui nihil deest, vt dicitur 3. Physicorum: sed substantia diuina vnà cum suis attributis est perfectissima: ergo nihil, quòd ad perfectionem pertinet, ei vt habenti suum esse absolutum deest: ergo non erit cur superaddantur ei relationes reales. Patet hæc consequentia. Quia, si hæc relationes essent superaddendæ, maximè, quia essent necessariæ ad diuinam perfectionem complendam.

Euertitur.

Respondetur, quòd etsi illud sit perfectum, cui realiter actualiter nihil deest eorum, quæ ipsi debentur: ac proinde illud sit summè, & omnibus modis perfectissimum, cui realiter, & actualiter nulla perfectio deest: sed omnes illas, & quidquid ad eas re-

quiritur sibi identificat; attamen non est contra rationem entis summè perfecti, quòd, vt concipitur conceptu aliquo inadæquato, non dicat omnem excogitabilem perfectionem, aut omne id, quòd ad eam desideratur; sed necesse sit aliquid aliud vltèrius concipere, quòd sit virtualiter superadditum, ad hoc vt res summè perfecta dicat omnem excogitabilem perfectionem.

Quare ex hoc, quòd essentia diuina cum suis attributis sit perfectissima, tolli sequitur, quòd realiter actualiter nihil ei deest, quòd ad perfectionem pertineat, vel ad illam requiratur, quòd non habeat sibi idèntificatum: ac proinde quòd etiam habeat sibi identificatas relationes, quæ, licet ex se secundum suam vltimam rationem non dicant perfectionem, requiruntur tamen ad summam Dei perfectionem, vt infra dicemus: non tamen sequitur, quòd, si prædicta essentia, & attributa sumantur cum præcisione eorum, quæ intra lineas formalitatum absolutarum dicunt, non debeant vltèrius superaddi virtualiter relationes, & concipi vt quid virtualiter superadditum, ad hoc vt integrè concipiatur Deus. Quæ solutio delimitur ex D. Thoma quæst. & art. citatis de Potentia ad 8. his verbis: *Dicendum, quòd substantia Dei esset imperfecta, si aliquid ei inesset, quòd non esset ipsa. Relatio autem in Deo est substantia eius.*

D. Thom.

11 Tertiò. Nam, cum Deus sit summum rerum principium, & vltimus finis, non possunt in illo esse ea, quæ ad alia priora reducuntur; sed solum illa, ad quæ alia reducenda sunt. Et propterea, quia esse mobile reducitur ad immobile, & esse per accidens ad per se, non debent hæc poni in Deo: ergo neque etiam debent poni in illo relationes reales. Patet consequentia. Quia omne, quòd dicitur ad aliud, reducitur ad absolutum.

Tertium fundamentum.

Ad hoc argumentum optimè respondet Angelicus Doctor in eadem quæst. & articulo nuper citatis de Potentia in solutione ad 9. vbi sic ait: *Dicendum, quòd mobile, & accidens reducuntur ad aliquid prius, sicut imperfectum ad perfectum. Nam accidens imperfectum est: & similiter motus est imperfectus actus. Sed hoc, quòd dicitur ad aliud, quandoque sequitur perfectionem rei, sicut patet in intellectu: nam consequitur eius operationem, quæ est eius perfectio. Et ideo perfectio diuina non prohibet relationem in*

Solutio Ang. Doct.

Deo ponere, sicut prohibet ibi ponere motum, & accidens.

(?)

§. III. Duo posteriora argumenta, & solutio ad illa.

Quæstio fun-
damentum.

12. **Q**uarto probatur eadem sententia. Nam relatiuum pendet ab alio, & eo quod sine illo nec esse, nec intelligi potest: at intra Deum nequit esse dependentia, quippe quæ dicit imperfectionem, & indigentiam: ergo neque intra illum poterunt esse relationes reales.

Confirmatio

Confirmatur. Quoniam, si in diuinis darentur prædictæ relationes reales, tunc Pater diceret realem relationem ad Filium: ergo Deitas esset, & non esset in Patre ut in primo fonte. Probatur consequentia. Nam, ex quo capite est prima persona Trinitatis, esset in illo Deitas ut in primo fonte, si quidem non haberet illam ab alio: & ex quo capite esset relatiuus ad Filium, haberet esse ab eodem Filio: cum totum esse relatiui sit ad aliud se habere, ab eoque suam sumat essentiam.

Responsio ad
argumentum
D. Thomæ.

13. Ad hoc argumentum occurrit idem Angelicus Doctor 4. contra Gent. cap. 14. in solutione ad nonam rationem, ubi optime explicat discrimen, quod intercedit inter relationes creatas, & relationes diuinas quoad hoc, quod illæ sunt satis imperfectæ, ac debiles, & includant dependentiam, secus verò istæ. Verba autem S. Doctoris sunt hæc: *Quamuis autem in Deo ponatur esse relatiuum, non tamen sequitur, quod in Deo sit aliquid habens esse dependens. In nobis enim relationes habent esse dependens: quia carum esse est aliud ab esse substantia. Unde habent proprium modum essendi secundum propriam rationem: sicut & in alijs accidentibus contingit. Quia enim omnia accidentia sunt forma quadam substantia superaddita, & à principijs substantia causata, oportet, quod eorum esse sit superadditum supra esse substantia, & ab ipso dependens. Et ratio uniuscuiusque eorum esse est prius, vel posterius, quanto forma accidentalitatis secundum propriam rationem fuerit propinquior substantia, vel magis perfecta. Propter quod & relatio realiter substantia adueniens & posterum, & imperfectissimum esse habet. Postremum quidem, quia non solum præcigit esse substantia, sed etiam esse aliorum accidentium, ex quibus causatur relatio: sicut unum in quantitate causat equalitatem, & unum in qualitate similitudinem. Imperfectissimum autem, quia propria relationis ratio consistit in eo, quod est ad alterum: unde esse eius proprium, quod substantia superaddit, non solum dependet ab esse substantia, sed etiam ab esse alicuius exterioris. Hoc autem in diuinis locum non habet: quia non est in Deo aliquid aliud esse, quam substantia. Quidquid enim in*

Deo est, substantia est: Sicut igitur esse sapientia in Deo non est esse dependens à substantia, quæ esse sapientia est, esse substantia: ita nec esse relationis est esse dependens, neque à substantia, neque ab aliquo exteriori: quia etiam esse relationis est esse substantia. Non igitur per hoc, quod relatio in Deo ponitur, sequitur, quod sit in eo aliquod esse dependens, sed solum, quod in Deo sit respectus aliquis, in quo ratio relationis consistit: sicut ex hoc, quod sapientia in Deo ponitur, non sequitur, quod sit in eo aliquid accidentale, sed solum perfectio quadam, in qua ratio sapientia consistit.

Ad confirma-
tionem.

Ad confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Et ad probationem concedenda est prior pars antecedentis, sed negari debet secunda. Nam ex hoc, quod Pater æternus habeat esse ad Filium, sicut nec sequitur, quod dependeat ab illo: ita neque quod habeat esse ab eo; sed solum quod sit ad illum: quia quod indispensabiliter requiritur ad omne relatiuum est, quod sit ad suum correlatiuum; non verò quod sit ab illo.

Ultimò fun-
damentum.

14. Ultimò probatur contraria sententia. Quia, quæ relatiue dicuntur, habeant oppositionem relatiuam, ut ex se constat: in Deo autem non potest esse hæc relatiua oppositio: ergo &c. Minor probatur. Tum primò: quia, quæ relatiue opponuntur, sunt simul natura, & intellectu: at personæ diuinæ hoc non habent: quippe quæ inter se ita comparantur, ut prima persona sit principium secundæ, & utraque sit etiam principium tertie: quod tamen non potest stare cum hoc, quod est esse simul natura, & intellectu, ut in creatis cernitur: ergo &c. Tum secundò. Nam in Deo non reperiuntur alia species oppositionis, ut oppositio contraria, aut priuatiua: ergo neque relatiua.

Diluitur

Ad vltimum concedenda est maior, & neganda minor. Et ad primam probationem in ea inclusam responderetur, quod et si id, quod est principium alterius habentis essentiam saltem numericè distinctam, non sit simul natura, & intellectu cum illo, sed prius ipso, quia ibi inuoluitur ratio causæ, quæ est prior suo effectu; secus tamen id, quod est principium alterius tribuendo illi eandem numero essentiam, quam id, quod est principium, habet, si utrumque adæquatè sumatur. Nam, sicut in his non includitur ratio causæ, ita nec prioritas naturæ, ac proinde nec per intellectum, sed solus ordo relatiuus originis. Et ita ex parte naturæ non est prioritas, quia eadē est natura utriusque: neque ex parte ordinis originis, siquidē iste est ordo relatiuus, & relatiua sunt simul natura. Ceterum de hoc iterū

scr.

sermo redibit quæst. 40. art. 2. ubi explicabimus, an prima persona sub aliquo sui mure in adæquato possit prius intelligi, quàm Filius.

Ad secundam probationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Nam in omnibus alijs oppositionibus semper vnū ex oppositis collatū cū altero dicit imperfectionem. Nam in oppositione contradictoria, aut priuatiua vnum extremum dicit negationem, aut priuationem; in oppositione verò contraria vnum ex oppositis habet se vt imperfectum respectu alterius, vt patet in calore, & frigore, ex quibus frigus est imperfectus calore. In sola verò oppositione relatiua non requiritur ex aliquo capite imperfectio: nam vt rumque extremum est aliquid positium, & nullum ex illis comparatum ad aliud habet rationem imperfecti. Vnde optimè dixit Caietanus in hac 1 part. quæst. 40. art. 2. circa solutionem ad 3. quòd oppositio relatiua est talis conditionis, vt nihil imperfectionis ponat; & idè inter omnes oppositiones quoad hoc primatum habere.

Caietanus.

Obiectio contra solutionem præcedentem

15 Nec refert, si obijcias, quòd in oppositione relatiua includitur oppositio contradictoria: ergo, si hæc non potest in Deo admitti, neque illa admittèda erit. Antecedens probatur. Quia vnum ex oppositis relatiuis claudit, quòd non sit aliud relatiuū: & ita Pater intrinsecè claudit, quòd non sit Filius, & Filius, quòd non sit Pater.

Enodatur.

Respondetur, quòd etsi admitteretur, oppositionem relatiuam, non quidem esse oppositionem contradictoriam, sed connotare illam respectu relatiui oppositi, inde non sequeretur, claudere imperfectionem. Quia relatiua secundum propriam rationem, & ex vi suæ lineæ nullam perfectionem dicunt: & ita ex eo, quòd vnum connotet, quòd non sit aliud, non sequitur carere aliqua perfectione; licèt, si non darentur in Deo, sequeretur a posteriori, dari in ipso imperfectionem, vt infra in hac quæst. explicabimus: ex eo quòd nequiret diuina perfectio esse talis, vt se ad intrà diffunderet per veram processionem.

les, restat, vt exponamus, an hoc habeant precisè secundum esse ad? Vt autè hoc melius intelligatur, notandum est, quòd sicut in relatione creata duo adminus consideratione nostra distinguuntur. Primum est, esse ad, per quod explicatur ordo ipsius ad terminū: secundū verò est, esse in, per quod denotatur ordo ipsius ad subiectū quatenus tale, seu quòd in hæreat in eo, quodq; cōuenit illi ex generali ratione accidētis, quatenus eius esse est inesse: ita in diuinis hæc duo in relationibus possunt per intellectū nostrū distingui; cū hoc tamè discrimine, quòd etsi munerī importato per ad relationis creatæ correspondeat in relationibus diuinis suum munus ad: atramen munerī in non correspondeat aliud in formaliter tale; sed esse substantiale per se, & absolutū diuinæ essentiæ: ex eo quòd relationes reperiuntur in Deo non possunt in hære; sed debent esse quid substantiale, & includere diuinam essentiam per modum transcendentis consideratam, & identificari cum ea, adhuc quatenus habet rationem naturæ.

Quare sensus tituli est, an relationes diuinæ non solum sint reales absolutè & simpliciter, ex eo quòd absolutè & simpliciter includunt esse substantiale diuinæ essentiæ, & cum ea identificantur; sed etiam, quatenus afferunt esse ad, sint reales realitate relatiua sibi propria, ita vt, si per impossibile conceperentur, vt non includentes diuinam essentiam per modum transcendentis consideratam, aut non identificatæ cum ea: nihilominus adhuc conceperentur cum vera realitate relatiua importata ab esse ad eandem.

Diximus, in relatione creata duo illa, nempe, esse ad, & esse in ibidem explicatum adminus consideratione nostra esse distinguenda: propter illa, quæ in hoc eodem dubio num. 48. dicemus. Et licèt dubium hoc exijs, quæ præcedenti adduximus, ferè maneat decisum: nihilominus, vt aliquibus difficultatibus occurratur, & res hæc melius explicetur, placuit illud sigillatim excitare.

§. I. Ex mente D. Thomæ dubij notandus dissoluitur.

17 **D**icendum ergo est, relationes diuinas, non solum secundum quòd includunt essentiam diuinam, vt habet rationem transcendentis, aut identificantur cū ea, vt induit rationem naturæ; sed etiam secundum esse ad proprium ipsarum dicere aliquid reale. Ita D. Thomas in hoc art. in argumento sed contra, vt cōstat ex his, quæ dubio præcedenti latius diximus: necnon in corpore articuli, vt ex ibidè dictis, & ex statim dicēdis magis parebit. Idè etiam docuit in 2. dist. 25. art. 4. ad 3. Nam cum loquens

Conclusio. D. Thom.

DVBIVM II.
Virum relationes diuinae precisè secundum esse ad sint reales?

16 **P**ostquam explicauimus, relationes diuinas absolutè & simpliciter loquendo esse relationes rea-

Animaduersione pro explanatione tituli.

quens de diuinis personis sibi sic opposuisset, quoddam Pater, & Filius non distinguuntur, nisi relationibus: sed relatio quantum ad respectum, quo distinguit, non habet, quod ponat aliquid: ergo videtur, quod ex hoc, quod relationibus distinguuntur, non possint dici tres entes, vel tres res. Cuiusmodi S. Doctor hoc argumentum sibi opposuisset, respondet. Ad tertium dicendum, quod relatio quamuis non ponat ex illo respectu aliquid absolutum; tamen ponit relationis rationem realiter in Deo existentem: & ideo ex hoc potest dici res, & ex pluribus relationibus oppositis plures res. Si autem relatio secundum rationem relationis, siue respectus ad non poneret realitatem, cum secundum suum esse, ratione cuius ponit quid inherens, non cadat in genere relationis, ut ratio formalissima illius, tunc relatio non esset secundum formalissimam sui rationem aliquod genus entis realis: ac proinde relatio non esset secundum hanc rationem res quaedam, nec ex multiplicatione relationum multiplicaretur res in diuinis, nec darentur ibidem tres res: cuius oppositum hic D. Thomas fatetur.

Idem S.D.

18 Idem etiam docuit idem S. Doctor de Potentia quaest. 9. art. 5. ad 14. ubi sic inquit. Nam relatio est per comparationem ad relationem oppositam, distinctionem realem faciat in diuinis: tamen ab essentia diuina non differt, nisi ratione. In quibus verbis relationi diuinæ per comparationem ad aliam relationem sibi oppositam, ac proinde ut dicenti ad, tribuit, quod sit ratio distinctionis realis repectu intra Deum. Constat autem quod id, quod secundum aliquod munus non est reale, nequit secundum illud esse ratio distinctionis realis. Et lectione 4. post medium super caput 16. Ioannis ita inquit. Paternitas potest considerari per comparationem ad oppositam relationem, puta Filiationem, & sic Paternitas est relatio realis: quia secundum hoc importat ordinem naturæ, quam Pater dat Filio per eternam generationem, qui quidem ordo est in Deo secundum rei veritatem.

Et tandem hoc ipsum ruetur idem Angelicus Doctor locis dubio præcedenti relatis, nec non & omnes Patres, quos ibidem pro assertionem adduximus, estque assertio ista adeo certa ut Suárez lib. 5. de Trinitate, cap. 1. & Valentia lib. 2. de Trinit. c. 12. dicant, eam esse de fide, & Granado tom. 3. in 1. part. tractatu 3. disp. 1. num. 11. asserat, contrarium esse erroneum. Vnde eam tueri tur omnes Scholastici, ita ut nullus sit, qui eam expressè neget. Nam etsi pro opposita sententia referantur Torres, Caietanus, Capreolus, & Paludanus: attamen nullus eorum expressè eam docuit. Quoniam Torres art. sequenti disp. 3. in prima eius parte dicit, prædictam sententiam esse longè à veritate

alienam, & postea addit, esse reiiciendam, quia non potest defendi, quin concedantur plures propositiones pias aures offendentes. Capreolus verò, & Caietanus, ac Paludanus, quatenus videntur oppositum asserere, possunt, & debent iuxta ea, quæ in hoc dubio n. 3. dicimus, intelligi. Vnde non erit necessarium quempiam ex Scholasticis in particulari referre.

19 Assertio hæc satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti à n. 3. usque ad n. 7. adduximus: ea enim vel nihil probant, vel suadent, quod relatio diuina secundum esse ad sit realis: siquidem esse Deus, aut quasi esse Deus ibidem recènti vel non proueniunt à relatione, vel proueniunt ab illa secundum esse ad nã esse in absolutum, seu (ut melius loquamur) esse, quod correspondet in diuinis relationi creatæ quoad esse in, nequit præstare distinctionem realem inter personas: quippe quod est commune illis, neque etiã prædicta ratio absoluta potest constitutere Patrem v.g. in esse Patris: quippe cum hæc denominatio sit formaliter relatiua, sicut & denominatio Filij hoc ipsum habet.

20 Deinde eadè assertio probari potest ratione S. Doctoris in hoc art. quã ipse de Potentia q. 8. art. 1. latius explicuit. Nam loquens de Deo, & generatione, qua producit Verbum, sic inquit: Oportet ergo, quod eius Verbum non sit extra essentiam eius, sed ei coessentiale. Sic ergo in Deo potest inueniri origo alicuius ex aliquo, scilicet verbi, & proferentis verbum, unitate essentia seruata. Vbi quæne enim est origo alicuius ab aliquo, ibi oportet ponere realem relationem (seu ad, quod in quantum ad sit reale) vel tantum ex parte eius, quod oritur, quãdo non accipit eandem naturã, quã habet suum principium, sicut patet in exortu creature à Deo: vel ex parte utriusque, quãdo scilicet oriens attingit ad naturã sui principij, sicut patet in hominũ generatione, ubi relatio realis est, & in patre, & in filio. Verbum autem in diuinis est coessentialiale suo principio, ut ostensum est. Relinquitur ergo, quod in diuinis sit realis relatio (seu ad, quod in quantum ad sit reale) & ex parte Verbi, & ex parte proferentis Verbum.

21 Cõfirmatur, & explicatur primò. Nã, ideo in creaturis datur relatio realis secundum esse ad ex parte earum ad Deum, quia per veram processionem accipiunt suã naturã ab illo: quãuis, quia natura accepta est longè inferioris ordinis à natura diuina, idcirco non datur relatio realis ex parte Dei ad creaturas: è cõtra verò non alia ratione in humanis datur ex parte utriusque extremi, nempe genitoris, & geniti relationes reales secundum esse ad, scilicet, relationes paternitatis, & filiationis, nisi quia verè, & realiter filius accipit naturam à patre, & natura accepta est eiusdem ordinis, eiusdemque atomæ rationis

Ratio fundamentalis ex D. Thoma.

Suárez. Valentia. Granado.

Torres. Caietanus. Capreolus. Paludanus.

Confirmatur ideo in creaturis datur relatio realis secundum esse ad ex parte earum ad Deum, quia per veram processionem accipiunt suã naturã ab illo: quãuis, quia natura accepta est longè inferioris ordinis à natura diuina, idcirco non datur relatio realis ex parte Dei ad creaturas: è cõtra verò non alia ratione in humanis datur ex parte utriusque extremi, nempe genitoris, & geniti relationes reales secundum esse ad, scilicet, relationes paternitatis, & filiationis, nisi quia verè, & realiter filius accipit naturam à patre, & natura accepta est eiusdem ordinis, eiusdemque atomæ rationis

in utroque: ergo, cum in diuinis Filius accipiat à Patre naturam eiusdem ordinis, & atomæ rationis, & insuper eandem numero naturam, nõ poterunt non ibidem assignari ex parte utriusque extremi, nempe genitoris, & geniti, veræ relationes Paternitatis, & Filiationis, quæ sint reales secundum esse ad

Elucidatur secundum.

Confirmatur, & explicatur secundò elucidando rationem, quam D. Thomas in hoc art. proposuit. Nam quoties aliquid, quod absolute & simpliciter est intrinsecum alicui, procedit, aut quasi procedit ex ipsis naturis rerum absque beneficio intellectus aliquid contingentis, toties illud secundum eam rationem, secundum quam originatur, aut quasi originatur ab eisdem naturis rerum, est quod reale: sed relatio Filiationis reperta intrinsece absolute & simpliciter in Deo, habet ibidem secundum suum esse ad considerata procedere, aut quasi procedere ex ipsis naturis rerum absque beneficio intellectus aliquid contingentis: ergo adhuc secundum suum esse ad considerata erit realis. Maior cum cõsequencia satis videntur cõstare. Minor verò etiam patet. Quoniam non ob aliud datur prædicta relatio intrinsece in Deo secundum esse ad, nisi quia Verbum diuinum verè & realiter procedit à Patre.

§. II. Euisio duplex, & præclusio utriusque.

Prima euisio ad rationem D. Thom.

Nec refert, si dicas primò, quòd licet, quoties vnum procedit ab alio in eadem natura secundum speciem, & diuersa secundum numerum, toties deret ibidem relatio, tam ex parte procedentis, quam ex parte eius, à quo procedit, quæ sit realis secundum esse ad; non verò, quando communicatur eadem numero natura. Et ratio disparitatis est. Nam in priori euentu datur id, quod ad esse ad reale desideratur, nempe, quòd sit ad aliud; secus verò in posteriori: siquidem idèò in diuinis negatur, Patre esse aliud à Filio; non tamen esse alium ab illo, quia habent eandem numero naturam. Sicut etiam idèò in diuinis negatur, quòd Pater sit causa Filii, quia causa est id, ad quod aliud sequitur. Et ly aliud dicit distinctionem saltem numericam in essentia, vt nostri Complur. in lib. Physicorum disp. 8. num. 7. & 8. benè expendunt. Quod tamè in Deo non reperitur.

N. Cõplur.

Præcluditur.

Non itaque hoc refert. Quoniam, quòd vnum procedat ab alio in eadem numero natura, non tollit veram & realem processionem; sed solum ponit, quòd talis processio sit libera ab imperfectionibus: ergo nec tollit, quòd relatio inde originata, aut quasi originata absque beneficio aliquo intel-

lectus contingentis sit realis secundum esse ad; sed solum, quòd realitas illius secundum prædictum esse sit quid liberum ab imperfectionibus. Antecedens satis constat. Consequencia verò etiam liquet. Nam relatione aliquam, filiationis v.g. esse realem secundum esse ad sumitur ex eo, quòd ratio, aut quasi ratio fundandi sit vera & realis processio. Et ita, quòd non tollit ab aliqua processione rationem veræ & realis processionis, sed imperfectiones illius, nec auferet à relatione inde quasi originata, vt sit realis secundum esse ad; sed quòd secundum prædictum esse non sit admixta imperfectionibus. Vnde D. Thomas de Potentia quæst. 8. art. 1. in tertio argumento ex ijs, quæ secundo loco proponit, sic arguit. *Perfector est generatio in diuinis, quam in creaturis: sed ad generationem in creaturis sequitur relatio realis, scilicet patris, & filii (id est, quæ habeat realitatem secundum suum esse ad): ergo multò fortius in diuinis sunt relationes reales.*

D. Thom.

23 Nec ratio disparitatis in hac solutione adducta obest. Quoniam licet in diuinis nõ dentur aliud, & aliud quoad naturam diuinam, nec quoad aliquid aliud absolutum; datur tamen aliud, & aliud quoad formalitates relatiuas, nempe, inter Paternitatem, & Filiatione: siquidem istæ distinguuntur realiter quasi specificè. Quare: cum terminus formalis relationis Paternitatis secundum suum esse ad non sit diuina natura, aut aliqua alia formalitas absoluta; sed sit suum correlatiuum, nempe, relatio Filiationis: cõsequens est, vt ibidem inueniatur id, quòd requiritur ad saluandum, quòd relatio Paternitatis secundum suum esse ad est ad aliud; ac proinde ad saluandum, quòd prædicta relatio secundum ad est realis: siquidem ad ex se reale nihil aliud ex parte sui termini formalis exigit, quamuis ex parte rationis, aut quasi rationis fundandi Filiatione, quæ sit realis secundum suum esse ad, requirat veram & realem processionem.

Secunda solutio,

24 Nec etiam refert, si secundò occurras, quòd ex ratione D. Thomæ ad summum sequitur, dari in diuinis relationes, quæ absolute & simpliciter sint reales ratione essentiae diuinæ, quam per modum transcendentis includunt; non tamen, quòd tales relationes à suo esse ad habeant realitatem. Sicut etiam in creatis relatio prædicamentalis est realis absolute & simpliciter; quamuis sit realis præcité ratione esse in inclusi per modum transcendentis in esse ad.

Non igitur hoc refert. Quoniam euisio hæc satis manet impugnata ex dictis. Primò quidem ex testimonio, quòd num. 8. ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum adduxit, nec nõ ex ratione in eo inclusa. Quoniam

Impugnatur ex dictis primò.

cum esse *in* inclusum per modum transcendentis in esse ad relationis creatæ sit quid absolutum (de hoc enim *in* euasio hæc, quæ impugnamus, & controuersia huius dubij procedit): nequit tribuere prædictæ relationi aliquod esse reale relatiuum: & consequenter relatio creatæ non constitueret aliquod genus entis realis distinctum ab alijs generibus absolutis: & similiter nec in diuinis daretur linea realis relatiua, nec linea hæc realiter multiplicaretur: siquidem esse absolutum diuinæ essentiæ sicut intralinea esse absoluti, & nequit realiter multiplicari.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam esse ad relationis sue creatæ, siue increatæ consideratur secundum ea, quæ habet ex vi suæ lineæ relatiuæ, vt distinctæ ab esse *in* absoluto, non est secundum ultimam sui rationem aliquid abstrahens ab esse reali, & rationis: alioquin non haberet actualitatem cum sufficienti determinatione ad cōtrahendum, & determinandum rationem accidentis, aut realitatis: nec etiam prædictum esse ad est determinatè aliquid rationis: aliàs multò minùs posset contrahere, seu determinare prædictum esse *in*, aut realitatem vt sic; vt ex se constat: ergo tale ad secundum se sumptum erit determinatè aliquid reale, & non solum ratione *in* absoluto, quod imbit.

Secundo etiã ex dictis con-
fatur.

25. Deinde hæc eadem euasio deficit ex dictis, ex eo quod esse ad relationis diuinæ debet secundum se sumptum distingui à relatione rationis, nec tunc ab essentia diuina adhuc vt inclusa in illa, tanquam ab aliquo virtualiter diuerso, ac tandem à relatione creatæ inuoluta imperfectionibus. Et idè prædictum ad debet ex vi suæ lineæ dicere realitatem, per quam distinguatur à relatione rationis, & hæc realitas debet esse relatiua, vt per eam differat à realitate, essentiæ diuinæ, cuius realitas est realitas absoluta: ac tandem prædictum esse ad secundum hanc realitatem relatiuam debet esse impermixtum imperfectionibus, vt per hoc diuersificetur intra propriam lineam ab esse ad relationis creatæ.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam relatio diuinæ secundum suum esse ad distinguitur virtualiter ab essentia diuina, tam vt habet rationem transcendentis, quam vt habet rationem naturæ: siquidem secundum vtramque rationem est quid absolutum, & absoluta in diuinis distinguuntur virtualiter a relatiuis: ergo prædicta relatio secundum suum esse ad non potest suam realitatem habere præcisè ab essentia diuina, sed ex se. Pater consequentiæ. Tum: quia nihil habet realitatem præcisè a se, quod distinguitur virtualiter ab ipso: qui pater cum realitas, per quam aliquid habet, es-

se reale, debeat habere maiorem identitatem cum eo, quàm sit identitas cum distinctione virtuali. Tum etiam: quia vnumquodque, quod est reale, debet habere realitatem ex vi suæ lineæ: ac proinde relatio diuina non habebit præcisè realitatem ab essentia Dei, quæ ad aliam lineam spectat.

Tandem ex dictis manet impugnata. Tandem im-
pugnatur.

Tandem ex dictis manet impugnata. Quoniam (vt nuper dicebamus) relatio secundum esse ad causatur, aut quasi causatur ex fundamento, siue ratione fundandi: ergo sicut esse ad, quod non oritur ex ipsis naturis rerum præcisè, sed etiam ex beneficio intellectus contingentis, non est ex se reale: esse ad, quod oritur, aut quasi oritur ex naturis rerum præcisè, non potest non quatenus tale esse quid reale: siquidem id præcisè, quod ex naturis rerum originem trahit, non potest non secundum ea, quæ sunt suæ lineæ, esse aliquid reale.

Confirmatur. Quoniam, vt sæpiùs diximus, relationes tam creatæ, quàm increatæ secundum esse ad dicunt realem oppositionem relatiuam cum suis correlatiuis: hæc autem oppositio non esset realis, si ipsum ad secundum se, & non solum ratione *in* absoluto, non haberet realitatem.

Confirmatur

§. III. Opposita sententia, primum eius fundamentum, & responso ad illud.

26. Pro opposita tamen sententia asserente, relationes diuinas præcisè secundum esse ad non esse reales, refert Ruiz disp. 9. sectione. 1. plures Doctores, vt Ruiz. Paludanum in 3. dist. 1. quæst. 2. art. 3. ad Paludan. finem, & art. 4. Capreolum in 1. dist. 17. Capreol. quæst. 1. art. 2. ad 3. contra primam conclusionem, & dist. 33. art. 3. ad argumenta Aureoli, præsertim ad 1. & 3. ac 8. Caietani in hoc art. §. ad has dubitationes. Canariensem in eodem art. ad 4. argumentum: quibus duobus ultimis Doctoribus tribuit hanc sententiam Vazquez disput. 1. 4. cap. 1. in fine, quatenus dicit, eam inferri ex his, Vazquez. quæ vterque docet. Sicut etiam Suarez lib. 5. de Trinitate cap. 1. num. 5. absolutè ascribit hunc dicendi modum Caietano. Carterum, vt num. 18. dicebamus, omnes isti auctores possunt iuxta ea, quæ statim num. 27. & 31. dicemus, intelligi. Sed cuiuscunque sit hæc sententia, probatur.

Opposita sen-
tentia.Ruiz.
Paludan.
Capreol.
Caietan.
CanariensisVazquez.
Suarez.Primum fundam-
entum.

Primum ex D. Thoma. Tum de potentia, quæst. 2. art. 5. vbi sic inquit: Relatio secundum rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet, quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid. Quod sit verò aliquid secundum rem, habet ex illa parte, qua inest, vel vt

idem

idem secundum rem, ut in diuinis, vel ut habens causam in subiecto, sicut in creaturis, Tu etiam in 1. dist. 26. quaest. 2. art. 2. ad 3. his verbis: *Quamuis relationi ex hoc, quod ad alterum dicitur, non debeat, quod sit res quaedam: est tamen res aliqua, secundum quod habet fundamentum in eo, quod refertur: & ex hoc ulterius habet, in quantum est diuina, quod sit hypostasis.* Si autem relatio secundum esse ad esse, quid reale, tunc ex eo, quod ad alterum dicitur, deberetur ei, quod sit res quaedam: quod tamen D. Thomas negat.

Exertitur primo.

Respondetur, testimonium D. Thomae primo loco adductum intelligi iuxta aliud testimonium, quod ex 1. sententiarum ad Annibaldum num. 8. ad iuximus, nempe, quod relatio secundum propriam rationem sui generis non ponit aliquid, id est, aliquid absolutum; sed ad aliquid, id est, aliquid reale relatiuum, quamuis cum hoc stet, quod relatio ratione esse in absoluti, quod per modum transcendentis includit, sit aliquid absolutum secundum rem, & quod hoc proueniat ex eo, quod identificetur cum aliquo absoluto, vel ex eo, quod habeat causam secundum rem in subiecto. Et propterea D. Thomas addidit: *quod sit verò aliquid, (id est quod sit absolutum) secundum rem, habet ex illa parte, quae inest, vel ut idem secundum rem, ut in diuinis, vel ut habens causam in subiecto, sicut in creaturis.*

D. Thom.

Animaduersio primo pro secunda solutione.

27 Secundò responderetur prenotando duo. Primum est, quod in genere relationis, seu in linea illius debet distingui consideratione nostra duplex ratio ad alia, quae sit ad illimitatè sumptum, id est, secundum omnem rationem suae analogiae, prout abstractione analogia abstrahit ab esse ad reali, & rationis; alia verò, quae sit ad determinatè sumptum, id est, quatenus constituit praedicamentum relationis secundum suam ultimam rationem consideratum. Inter quas duas considerationes hoc est discrimen, quod prima non includit necessariò, & determinatè, quod praedictum ad habeat in eo, in quo est, causam realem, siue rationem fundandi secundum rem respectu sui: ac proinde nec dicit, quod sit aliquid secundum rem, sed ab hoc abstrahit; cum tamen ad secundum posteriorem considerationem includat, quod habeat causam, siue rationem secundum rem in eo, in quo est, siue talis ratio distinguatur realiter ab ipso esse ad, vt in creatis, siue sit idem secundum rem cum illo, vt in diuinis, vbi radix relationis, vel ratio fundandi non distinguuntur secundum rem.

Et ratio huius discriminis quoad posteriorem eius partem est. Nam cum praedictum esse ad debeat ex vi suae lineae esse reale, debet etiam ex vi eiusdem esse realiter relati-

ue in subiecto, aut quasi subiecto, vel per inhaerentiam relatiuam, vel per identificationem cum ipso, ac proinde trahendo praedictum subiectum, aut quasi subiectum ad suum terminum quia hoc perit inhaerentia, aut quasi inhaerentia relatiua. Quare: cum ad hoc desideretur, quod includat causam, siue rationem secundum rem sui esse ad, à qua radicaliter habeat, quod sit quid reale, & realiter respiciat terminum, oportet, vt praedictum esse ad includat, quod habeat causam, siue rationem secundum rem respectu sui esse ad. Sicut ad hoc, vt esse in absoluto includatur secundum rem, & per modum transcendentis in esse ad relatiuo, requiritur etiam, vt praedictum ad habeat causam, siue rationem secundum rem respectu sui esse ad.

28 Secundum, quod prenotari debet, est, quod etsi hoc, quod est esse aliquid proprie sumptum, vt ly aliquid est vna ex quinque affectionibus entis, dicat quid absolutum, vt disput. 10. dubio. 1. num. 17. dicimus: ac tamen largè, & improprie acceptum, & vt non est vna ex quinque affectionibus entis à ceteris alijs distincta, sed est idem ac realitas, seu (quod in idem quoad praesens redit) vt est idem ac formalitas realis, & quae sit talis secus intellectum, non dicit determinatè aliquid absolutum, sed abstrahens ab absoluto, & relatiuo.

Secunda animaduersio.

Hinc ergo ad argumentum secundò responderetur, quod, cum D. Thomas in priori testimonio huius argumenti inquit, relationem secundum rationem sui generis non habere, quod sit aliquid, id est, quod sit aliquid secundum rem, sed solum, quod sit ad aliquid, sumit ly aliquid non proprie, vt est vna ex affectionibus entis; sed improprie, vt est idem ac realitas, seu formalitas realis, & loquitur de relatione secundum priorem considerationem; non verò de eadem secundum posteriorem. Cum autem addidit, quod sit verò aliquid secundum rem, habet ex illa parte, quae inest, vel ut idem secundum rem, ut in diuinis, vel ut habens causam in subiecto, sicut in creaturis, loquitur de hoc, quod est esse aliquid eodem modo acceptum, & de inhaerentia, aut quasi inhaerentia relatiua: ac proinde de relatiua realitate, secundum quam relatio secundum rem communicatur ei, in quo est, trahendo illud ad suum correlatiuum: siue haec communicatio sit adedò intima, vt petat identificari secundum rem cum eo, cui communicatur, & solum virtualiter ab eo differat, & ex hac identificatione oritur vt à radice realitas relatiua propria ipsius, vt in diuinis ceratur; siue talis communicatio sit per veram inhaerentiam relatiuam ortam tanquam

Ex his animaduersionibus soluitur secundo argumentum.

ex radice sua realitatis ex hoc, quod habeat secundum rem causam sui, & sic rationem fundandi realiter distinctam in subiecto. Sed hæc amplius in solutione ad secundum argumentum explicabuntur.

29. Per quod etiam hoc secundum testimonium satis constat. Nam iuxta priorem solutionem, quam primo testimonio adhibuimus, solum vult S. Doctor, quod relationi, ex hoc quod ad alterum dicitur, non debetur, quod sit res quædam, id est, res absoluta, seu quod includat aliquid absolutum, ita ut prima radix huius inelusionis, siue identificationis sit conceptus expressus essendi ad alterum, quamvis aliunde tanquam ex prima radice habeat esse rem aliquam, id est, res absolutam, seu includere aliquid absolutum, nempe, ex eo quod habet fundamentum in eo, quod refertur. Nam propterea ad relationem in creatis est quid reale relatiuum, & includit esse in absolutum, & in diuinis est etiam reale realitate relatiua, & includit realitatem absolutam diuinæ essentia, ad eandem dicitur ad, quod non utique, sed (modo infra dicendo) constituitur hypostasim, quia tam ad creatum, quam in creatum habet causam, aut rationem fundandi secundum rem proportionatam in ordine ad hos effectus.

Et deinde secundum posteriorem solutionem dicendum est, D. Thomam solum loqui de relatione non limitate sumpta, sed secundum priorem illam considerationem in secunda solutione prioris testimonij receptam, secundum quam accipitur illimitate, & dicit esse ad secundum communissimam rationem suæ analogiæ abstrahens ab esse ad reale, & rationis. Nam de hoc esse ad verum est, quod ex hoc, quod sit ad alterum, non debetur ei, quod sit res quædam, prout esse rem quandam dicit realitatem ut sic, & distinguitur contra nihil. Et similiter verum est, quod prædictum esse ad non sit res aliqua, nisi sumatur magis determinate, prout est talis conditionis, quod habeat fundamentum in eo, quod refertur.

§ IIII. *Fundamentum secundum eisdem opposita sententiæ, & oppositio eius.*

Secundum fundamentum.
D. Thom.

30. **S**ecundo probatur prædicta sententia. Nam relationes creatæ secundum esse ad non dicunt realitatem; ergo nec diuinæ. Cōsequentiā videtur legitima ex paritate rationis. Antecedens autem probatur ex D. Thoma, cum in hoc articulo sic inquit: *Considerandum est, quod solum in his, que dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum materiam. Quod non est in alijs generibus, quia alia genera*

(ut quantitas, & qualitas) secundum propria rationem significant aliquid aliis inherens. Ea vero, que dicuntur ad aliquid, significant secundum propria rationem solum respectum ad aliud. Si autem genus, seu predicamentum relationis, ac proinde relatio creata secundum esse ad esset quid reale, non esset magis in hoc genere inuenirentur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem, quam in alijs generibus si quidem relatio, tam secundum communia, quam secundum propria, nempe secundum esse ad, esset quid reale, sicut alia genera secundum utramque rationem sunt realia: nec D. Thomas probasset, quod in hoc genere inuenitur aliqua tantum secundum rationem, ex eo quod ea, que dicuntur ad aliquid, significant secundum propria rationem solum respectu ad aliud, nisi esse ad, seu respectus ad aliud secundum hoc præcisum minus esset talis conditionis, ut non diceret aliquid reale. Maxime quia idem S. Doctor statim addidit, quod hic respectus, quem dixerat esse proprium generis relationis, aliquando est realis, aliquando vero est rationis: in quibus verbis satis denotat prædictum respectum, seu ad proprium generis relationis abstrahere à reali, & rationis: ac proinde secundum se non esse quid reale, sed ad summum rationem in, quod includit.

31. Ad hoc argumentum patet etiam ex dictis: Vnde optime Ferrara 4. contra Gent. cap. 14. § ad primi dubij evidentiam. Nazarius in presenti articulo controuersia vnicæ, & Araujo 5. Metaphysicæ quæst. 5. art. 2. num. 11. dicunt, quod ex illis duabus rationibus, quæ inueniuntur in esse ad prædicamentali, utraque habet esse rationem propriam relationis prædicamentalis, quantum aliter, & aliter. Nam esse ad limitate sumptum, prout includit realitatem relatiuam, dicit rationem propriam, & adæquate conuertibilem cum ad prædicamentali, ut constituit prædicamentum relationis, per quem nedum ab alijs prædicamentis, sed etiam à relationibus rationis distinguitur, & eas à prædicamento excludit: & hæc ratio est propria ad reale. Cæterum altera ratio ad superiorem ad hanc, per quam à reliquis prædicamentis, & naturis absolutis distinguitur, sed cum relationibus rationis communicat, quia dicit ad, prout abstrahit abstractione analogâ ab esse ad reale, & rationis, etiam est propria ratio huius prædicamenti: non quidem quia sit adæquate conuertibilis cum ipso, sed quia in solo prædicamento relationis, ut distinguitur ab alijs prædicamentis absolutis, inuenitur ratio aliqua analogicè communis, quæ abstractione analogâ abstrahat à reali, & rationis, nempe, ratio ad illimitate, & communissime sumpta. Et ita

verum

Dicitur.

Ferrara.
Nazarius
Araujo

verum est id, quod dicit D. Thomas, quod solum in his, quae dicuntur ad aliquid (ut ad aliquid) sumitur in hac abstractione inueniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem, ut patet in relationibus rationis contrahentibus rationem hanc communissimam. Et similiter est verum, quod etiam in eodem articulo addit, nempe, quod solum in his, quae dicuntur ad aliquid sic sumptum, inueniuntur etiam aliqua secundum rem, ut patet in relationibus praedicamentalis contrahentibus etiam hanc rationem communissimam: cum tamen in alijs praedicamentis, ut in quantitate, & qualitate non detur quantitas, aut qualitas secundum rationem: ac proinde nec ratio quantitatis communissima, & abstrahens a reali, & ratio nis.

Obiectio.

32 Sed obijcies, non apparere peculiarem aliquam rationem, propter quam sit proprium praedicamenti ad aliquid, ut distinguitur a ceteris praedicamentis, quod in eo possit distingui hac duplex ratio ad, alia quidem conuertibilis cum ipso, nempe, ratio ad includens realitatem, & insuper ratio ad abstrahens a reali, & rationis, quae non sit conuertibilis cum relatione praedicamentali. Nam si semel ad praedicamentale quatenus tale habet ex visu linearum esse quid reale, sicut quantitas, & qualitas, & alia praedicamenta: non est cur in praedicamento relationis detur aliqua ratio ad, inconuertibilis tamen cum ipso, quae abstrahat ab ad reale, & rationis; & non detur etiam in praedicamento v. g. quantitatis alia duplex ratio, nempe, ratio extensionis, aut habendi partes realiter, & insuper alia ratio superior, & inconuertibilis cum quantitate praedicamentali, quae abstrahat abstractione analogam a quantitate reali, & rationis: ac proinde non erit cur, sicut sub ratione illa analogam inueniuntur aliqua secundum rem; & aliqua secundum rationem; ita etiam sub ratione analogam quantitatis non inueniantur aliqua secundum rationem, & aliqua secundum rem.

Solutio

33 Respondetur, esse disparem rationem. Nam etsi ad, ut constituit praedicamentum relationis secundum suam ultimam rationem consideratum, dicat ad ex se reale realitate relatiua: at tamen aliunde sumitur specificatio praedicti ad, & realitas eius. Nam realitas sumitur ex fundamento, siue ex ratione fundandi tanquam ex causa aliquo modo effectiua illius: & ideo illud erit ad reale praedicamentale, quod habuerit fundamentum, siue rationem fundandi secundum rem, quaeque sit causa secundum rem ipsius relationis: ac proinde ratio formalis ipsius ad, ut dicit realitatem, sita erit in habitudine ad suum fundamentum, seu rationem fundandi ut ad

causam realem eiusdem ad, ex qua modo dicitur emanari a specificatio eiusdem ad, quod est reale, non sumitur formaliter a praedicto fundamento, nam hoc tantum inueniuntur specificari; sed sumitur per ordinem ad correlatiuum: & propterea dicitur relatio per hoc, quod sit ad suum correlatiuum: ac proinde, prout praecise, & expresse concipitur sub hoc munere respiciendi terminum, seu correlatiuum non concipiendo munus respiciendi fundamentum, non concipitur expresse sub conceptu ad reale; licet implicite ibidem inueniatur, quod sit reale, ex eo quod unum ex his muneribus relationis praedicamentalis nequit praescindi ab alio.

Vnde: quia intellectus potest attendere ad id, unde sumitur specificatio relationis praedicamentalis; non vero ad id, unde sumitur eius realitas: ac proinde potest concipere illam, quatenus ex vi muneris respiciendi correlatiuum non exprimit suam realitatem: propterea attendendo ad illud prius, non attendendo ad hoc posterius, habet sufficiens fundamentum ex parte relationum praedicamentalis ad hoc, ut ad instar earum possit formare relationes rationis: & ita cum fundamento in re poterit a relatione rationis, & a relatione praedicamentali abstrahi ratio quaedam ad, quae expresse tantum exprimat ordinem ad correlatiuum, sitque communis communitate analogam, tam relationi praedicamentali, quam relationi rationis.

34 Ceterum specificatio v. g. quantitatis praedicamentalis, & eius realitas sumitur ex eodem capite, nimirum, ex habitudine ad subiectum. Et ita quantitas, ut exprimit in, per quod respicit subiectum, exprimit peculiarem speciem, & realitatem suam: & propterea non praebet sufficiens fundamentum ad hoc, ut inde abstrahatur ratio quantitatis, quae non exprimat realitatem, quaeque abstrahat abstractione analogam a quantitate reali, & rationis. Et ita in praedicamento quantitatis non inueniuntur aliqua secundum rem, & aliqua secundum rationem tantum; sed proprium est solius praedicamenti relationis, ut distinguitur ab alijs praedicamentis, ut inueniantur in eo aliqua secundum rem, & aliqua secundum rationem tantum.

Quae solutio desumitur ex D. Thomae in D. Thomae I ad Annibaldum dist. 26. quaest. 2. artic. 1. his verbis: *Sciendum tamen, quod relatio dupliciter potest considerari. Vno modo, quantum ad id, ad quod dicitur, ex quo rationem relationis habet, & quantum ad hoc, non habet, quod ponat aliquid: quamvis etiam ex hoc non habeat, quod nihil sit. Sunt enim quidam respectus, qui sunt aliquid secundum rem; quidam vero, qui nihil, quod in alijs generibus non inuenitur. Alio modo quantum ad id, in quo est, & sic quando habet causam in subiecto, realiter.*

res est. & ipse respectus est realis. Quando vero non habet causam in se, sed in re alia, vel in sola ratione, tunc non est respectus realis, sed rationis iudicium. Sic ergo relationes in Deo respectus reales sunt, quia respiciunt ipsam essentiam communicatam. Quod etiam docuit idem S. Doctor. Quodlibeto 9. quest. 2. art. 4. Videantur nostri Complutenses in Logica disp. 14. quest. 1.

Idem S. D. N. Complut.

Replica.

35. Nec refert, si veritas, quod specificatio relationis est realis, & quod hæc specificatio realis sumitur à termino formali; si quidem terminus tribuit illi veram, & realem specificationem. Et similiter realitas eius debet esse relativa, & eo ipso in ordine ad terminum, & per consequens ex eo desumpta: ergo falsum erit, quod in relatione prædicamentali aliunde sumitur realitas, & aliunde specificatio illius.

Confirmatio

Confirmabis. Quoniam realitas non desumpta ex termino, sed ex aliquo absoluto eo ipso est realitas absoluta: ergo non potest coherere cum relatione, quod eius realitas desumatur ex fundamento, sed necessario debet ex termino accipi.

Respondetur

Respondetur enim, quod cum dicitur, relationem aliunde, nempe à fundamento, sumere suam realitatem, aliunde vero, scilicet à termino, accipere suam speciem, non est sensus, quod ita ad dandam realitatem influat fundamentum, quod non concurrat etiam ad illam in suo genere terminus: aut quod ita penes istum sumatur specificatio relationis, quod non influat, modo dicto, ad illam fundamentum: si quidem realitas relationis est etiam ad terminum, & specificatio illius causatur etiam à fundamento: sed sensus est, quod licet verumque in suo ordine, & modo unicuique proportionato concurrat, iam ad realitatem, quam ad speciem: aptamen fundamento attribuitur realitas, & termino specificatio. Quia realitas non desumitur penes ordinem ad terminum, nisi ut subest fundamento, siue rationi fundandi, quæque sit re vera causa illius, unde ipsa dimanet. Et similiter specificatio non accipitur ex fundamento, nisi ut subest termino, id est, nisi in ordine ad terminum. Et ita licet utrumque influat ad id, quod est alterius, influit tamen ratione illius, seu ut illi subest, & non aliter. Et ideo, nisi relatio expressè concipiatur in ordine ad terminum, quatenus talis terminus subest rationi fundandi reali, & realiter causanti illam, non concipitur expressè ut realis. Sicut etiam illa eadem realitas, nisi concipiatur expressè ut ad terminum, non concipitur expressè ut ratio referendi. Unde, quia intellectus potest accedere ad id, quod habet terminum (ut sic dicamus) de quo, non attendendo ad id, quod habet, ut subest rationi fundandi, quantumvis utrumque in

separabiliter influat, idcirco potest cum fundamento in re concipere rationem relationis, ut analogice abstractentem à reali, & rationis, quia, ut tendit ad terminum quatumvis realem, non exprimit esse realem nisi talis terminus concipiatur, ut subest rationi fundandi reali.

Sicut licet habitus charitatis, & voluntas inseparabiliter concurrant ad specificandum actum charitatis, illa quidem per modum principij quasi radicalis, hæc verò per modum principij proximi, & voluntas non concurrat, nisi ut subest charitati: nihilominus, quia voluntas de suo non tribuit supernaturalitatem, propterea licet actus charitatis, ut est ab illa, non sit naturalis, quia influit ut subest habitui supernaturali, tamen actus ille, ut intelligitur esse ab illa ut à principio radicali, non concipiendo expressè, quod sit ab eadem ut eleuata per habitum, non concipitur expressè ut supernaturalis: & ita, ut intelligitur esse sic à voluntate, tantum habet rationem volitionis, & fundat rationem communem actibus supernaturalibus, & naturalibus. Ita ergo in præfenti cum proportionè philosophandum est: quamvis inter exemplum propositum, & rem, de qua agimus, sit aliqua diversitas, ut intuenti patebit.

Ad confirmationem.

36. Ex quo ad confirmationem satis patet. Nam etsi realitas, quæ ita sumitur ex absoluto ut à causa, unde dimanat, quod non sumatur etiam ex termino, ac proinde non admittat consortium termini influentis per modum termini, sit absoluta: ac realitas, quæ ita causatur à fundamento absoluto, ut admittat consortium termini, cui specificè illius realitas tribuatur, cuique fundamentum quoad prædictam specificationem subordinetur, non est absoluta, sed quatenus sic à fundamento oritur, est iniriatiuè saltem relativa; & considerata, ut præscindit expressè à consortio termini, præscindit etiam quoad expressionem ab esse absoluto, & relativo. Quæ omnia sunt satis consona illis, quæ nostri Complutenses in sua Logica disp. 14. quest. 7. docent.

N. Complut.

§. V. Corollaria notatu digna ex præcedenti solutione deducta.

37. Ex quibus omnibus sit primò, non bene Franciscum Suarez in sua Metaphysica disput. 47. sect. 3. num. 11. explicuisse hoc testimoniù D. Thomæ ex quest. ista 28. art. 1. quod in hac confirmatione primi argumenti partis oppositæ adduximus. Nam prædictus auctor inquit, Sanctus Doctorem intelligendum esse de relatione, siue prædicamentali, siue transcendentali: ita ut tam in prædicamento quantitatis, & alijs præ-

Primum sectarium contra Suarez.

prædicamentis ab solutis, quam in prædicamento relationis detur sufficiens fundamentum ad abstrahendum abstractione analogâ rationem, v. g. quantitatis, quæ sit communis analogicè ad quantitatem realem, & rationis, & rationem reddit ex eo, quòd S. Doctor dum dixit, quòd in genere relationis inveniuntur aliqua secundum rationem, & aliqua secundum rem, explicuit hæc posteriora verbis exemplo inclinationis grauis ad centrum, quæ est habitudo transcendentalis.

Ex dictis igitur fit, hanc non esse ita legitimam explicationem mentis D. Thomæ. Tum quia S. Doctor loquitur de ijs, quæ dicuntur ad aliquid, & distinguuntur à quantitate, & qualitate, & cæteris prædicamentis. Et ita postquam dixit, quòd solum in his, quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem, statim addidit: Quod non est in alijs generibus, quia alia genera (vt quantitas, & qualitas) secundum propriam rationem, (id est, secundum propriam speciem) significat aliquid alicui inhaerens (& per consequens quid reale). Ea vero, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Tum etiam quia, vt constat ex nuper dictis, quantitas v. g. iuxta mentem D. Thomæ nõ præstat sufficiens fundamentum adhuc, vt ex ea abstrahatur abstractione adhuc analogâ aliqua ratio quantitatis, quæ sit communis quantitati reali, & rationis, sed solum ex parte nostri modi concipiendi, & absque prædicto fundamento poterit consingi quantitas rationis. Tũ denique quia S. Doctor Quodlibeto nuper citato sic inquit: In hoc differt ad aliquid ab alijs generibus, quòd alia genera ex propria sui ratione habet quòd aliquid sint, sicut quantitas ex hoc ipso, quòd est quantitas, aliquid ponit: Et similiter est de alijs. Sed ad aliquid ex propria sui generis ratione non habet, quòd ponat aliquid, sed ad aliquid. Vnde inveniuntur quedam ad aliquid, quæ nihil sunt in rerum natura, sed in ratione tantum, quòd in alijs generibus non contingit.

38 Nec id, quòd pro se Suarez adducit, ei prodest. Nam D. Thomæ potissimè loquitur de relatione prædicamentali grauis ad centrum, quamuis meminerit inclinationis, seu relationis transcendentalis, quæ est in graui ad illud, vt innueret, relationem, quæ in ea fundatur, esse reale. Nam iuxta eius mentem realitas relationum desumitur ex eo, quòd habeant fundamentum reale, quòd fundamentaliter ordinetur, & inclinetur ad terminum. Vnde, postquam S. Doctor dixit, quòd respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vt pote quando aliqua res secundum suam naturam ad inuicem ordinata sunt, & inuicè

S. Doctor.

Idem S. D.

S. Doctor.

inclinationem habent: (id est, inclinationem fundamentalem) statim addidit: Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore graui est inclinatio, & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci mediæ & similiter est de alijs huiusmodi. Vbi data opera dixit S. Doctor, quòd in re graui est inclinatio, & ordo ad locum medium, vt per ly inclinatio explicaret fundamentum reale, quòd, claritatis gratia, potest dici fundamentalis relatio, & per ly ordo innueret, id, quòd formaliter habet rationem relationis prædicamentalis, quæque habet esse reale modo iam explicato ratione sui fundamenti.

39 Fit secundo, non etiam esse ita legitimam expositionem verborum D. Thomæ, quam adhibet Vazquez in præfati disput. 1. 4. cap. 3. loquit enim, quòd cum S. Doctor dixit, nõ huc differre genus relationis ab alijs generibus, quòd in illo inveniuntur aliqua secundum rationem, & aliqua secundum rem, non verò in istis, non vult dari aliquam rationem ad adhuc analogam respectu ad reales, & rationis, sed solum, quòd habeat nomen commune: quia tam modus peculiaris prædicamenti relationis, quam modus specialis relationum rationis appellatur ad, cum tamen in alijs prædicamentis, vt v. g. in quantitate, nomen quantitatis nõ sit commune quantitati reali, & spatio imaginario ad instar illius confictio.

Ex dictis igitur constat, expositionem hanc non esse ita legitimam. Nam, vt iam explicuimus, iuxta mentem S. Doctoris datur fundamentum in re ad hoc, vt à relatione prædicamentali, & relationibus rationis abstrahatur abstractione analogâ ratio quedam communis vtrique. Vnde D. Thomasiũ hoc articulo aperte loquitur de conuenientia, non solum in nomine, sed etiam in ratione aliqua significata per nomen, quia dicit, per modum ad importari respectum ad terminum, & hunc respectum quandoque esse in rerum natura, & quandoque solum in apprehensione intellectus, quòd, vt constat, non potest intelligi de conuenientia in solo nomine, quo significatur respectus, sed etiam de aliqua conuenientia in ipso respectu.

40 Fit tertio, non multum urgere duo illa, quæ adducit Vazquez cap. 2. contra ea, quæ in solutione huius argumèti diximus. Obijcit enim primò, quòd ad prædicamentale ita est modus intrinsecus prædicamenti relationis, vt a ratione illa in, quæ est in omnibus prædicamentis, etiam cogitatione nostra abstrahi, aut separari non possit: ergo ea ratione est quid reale, & inhaerens, nõ minus quam cætera prædicamentaria: proinde prædicamentum relationis non præstat

Secundum cõsecratum est tra Vazquez

D. Thom.

Obiectio prima P. Vazq. contra solutionem arg.

stat

star maius fundamentum, ad hoc vt ab eo, & relationibus rationis abstrahatur aliqua ratio ad analogicè communis, quam præsentalia prædicamenta, ad hoc vt ab eis, & ab entibus rationis se. ad instar eorum habentibus abstrahatur etiam alia ratio analogicè communis.

Secunda obiectio.

Obicitur secundo. Quod, audita voce ad, non potest intellectus non concipere ordinem vnius ad aliud: iam ergo apprehenditur ordo, vt est alicuius, & ad aliud: sed, vt est alicuius, habet rationem in: ergo nullo modo sine ratione in ratio ad potest cogitari.

Ex dictis ena nescit prima obiectio.

41 Ex ijs itaque, quæ diximus, constat, hæc duo non vrgeri. Non quidem primum. Quia nos nõ negamus, quod in esse ad prædicamentali intumè includatur ratio accidentis; & deinde asserimus, prædictum ad ex sua formali ratione importare formaliter aliquam realitatem. Ceterum, quia ratio illa in implicite affertur à relatione, & non tanquam propria, & atomia ratio eius; & deinde realitas relatiua, quæ est propria ipsius esse ad prædicamentalis, sumitur (modo explicatõ) in ordine ad fundamentum; & specificatio eiusdem à termino: propterea; vt iam explicuimus, datur sufficiens fundamentum, ad hoc vt intellectus abstrahat rationem ad analogicè communem à relationibus realibus, quàm rationis: quia in illo respectu ad terminum relationis prædicamentalis cum præcisione considerato solum implicite, licet impræscindibiliter importatur realitas; non tamen explicitè: quæ tamen, vt iam diximus, in alijs prædicamentis non inueniuntur.

Et etiam secundaria.

Vnde nec etiam secunda obiectio vrget. Nam, etsi relatio sit habitudo vnius extremi ad aliud; non tamen est necesse, vt sub quoque conceptu relationis concipiatur expressè, illam esse in vno extremo, & tendere ad aliud. Et propterea relatio diffinitur per hoc, quod totum suum esse sit esse ad aliud. & ita ibi, vt constat, tantum exprimitur ordo ad terminum. Et ratio huius tacta iam est. Nam conceptus relationis, vt dicitur in, est conceptus ipsius, vt respicit subiectum mediante fundamento, & ratione illius: constat autem ex dictis, conceptum expressum, & inadæquatum eiusdem relationis, vt respicit fundamentum, non esse conceptum expressum eiusdem, vt respicit terminum.

D. Thom.

42 Quæ solutio desumitur ex D. Thoma de Potentia quæst. 8. art. 2. his verbis: Inter nomem genera, que continentur sub accidente, quedam significantur secundum rationem accidentis. Ratio enim accidentis est inesse. Et ideo illa dicitur significari per modum actiõnis, que significantur vt inhaerentia alteri: sicut quantitas, & qualitas quantitas enim signifi-

catur vt alicuius, in quo est: & similiter qualitas. Ad aliquid verò non significatur secundum rationem accidentis. Non enim significatur vt aliquid eius, in quo est, sed vt ad id, quod extra est. Et propter hoc etiam dicit Philosophus 5. Metaphysica quod scientia, in quantum est relatio, non est scientis, sed scibilis.

Additament.

Adde, quod, vt ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dicebamus, relatio, quando consideratur quantum ad in, non dicit esse reale, nisi habeat realem causam, siue rationem fundandi secundum rem verè influentem in ipsam. Quia verò præcisè per hoc, quod concipiatur ordo vnius ad aliud, non concipitur expressè, an habeat prædictam rationem fundandi, siue causam realè, vt in relationibus rationis constat, in quibus nec implicite hoc concipitur: idcirco ex vi huius conceptus non concipitur expressè vt quid reale.

Replicat.

43 Nec obest, si vrgeas, quod actio prædicamentalis secundum suum conceptum expressum non dicit in, sicut nec relatio secundum conceptum iam explicatum illud dicit: ergo non erit, cur etiam in prædicamento actionis non dentur eo proportionali modo, quo in prædicamento relationis, aliqua secundum rem, & aliqua secundum rationem tantum. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur ex D. Thoma de Potentia quæst. 8. art. 2. vbi inquit, quod actio secundum propriam rationem non significat aliquid alicui inhaerens.

D. Thom.

Responsio Nazarij.

Respondetur enim cum Nazario in præfenti, quod, etsi actio ex parte modi significandi nõ significetur vt inhaerens; attamen adhuc tunc significatur ex parte rei significatae vt aliquid reale, ponensque aliquid, saltem aptitudinaliter, in subiecto. Nam sicut ad relationis prædicamentalis significatur ex parte rei significatae vt quid reale, quando significatur vt habens causam secundum re sui essentia, quia actio, vt actio significatur tanquam aliquid progrediens ab agente, tanquam à causa secundum rem sui esse, propterea significatur vt quid reale. Et sicut relatio, vt significatur tanquam ad reale, habet significari ex parte rei significatae, vt ponens, saltem aptitudinaliter, aliquid in subiecto: ita etiam actio. Et ideo actio solum ex parte modi significandi habet significari non vt inhaerens; non tamen ex parte rei significatae: cum tamen relatio prædicamentalis ex parte vtriusque possit significari, & exprimi inadæquate absque eo, quod exprimat eam realitatem: quia potest significari, vt præcisè exprimit ordinem ad terminum pure sub ratione termini secundum id, quod terminus à se ipso habet: & terminus sic sumptus, etiam si sit realis, non dat speciem realem, vt patet in relatione rationis do-

dominij repertæ in Deo, & terminatæ ad relationem realè seruitutis, quæ est in creaturis: licet prædicta relatio prædicamentalis non possit non implicite afferre realitatem, quatenus respicit fundamentum vt realium causam sui esse. Vnde iuxta hæc debet intelligi id, quod de actione in testimonio nuper citato D. Thomæ docuit.

D. Thom. Obiectio alia o. i. ad Iacobum Innotis

44 Fit quartò, neque etiam vrgerè illud, quod lunior quidam obiecit, nempe, quod si in relatione prædicamentali reperitur aliqua ratio analogicè cõmunis relationi realij, & rationis, ac proinde abstrahens ab vtraque, etiã in diuinis relationibus hoc ipsũm reperietur: & per consequens erit in Deo aliqua ratio, quæ ex se non sit realis, nec realitatem exprimat: quod quidem videtur inconueniens.

Enodatur.

Respondetur enim, quod etsi sit inconueniens, rationem aliquam prout repertam in relatione creatæ, aut diuinæ non esse realem; non tamen inconuenit, quod detur in illis aliqua ratio, quæ secundum se non exprimat esse realem secundum aliquod sui munus inadæquatũ, quæque possit fundare conuenientiam analogam cum entibus rationis, vt patet in ratione entis reperta in Deo, & creaturis, quæ quidem potest fundare conuenientiam analogam cum ente rationis: Et ita in Deo inuenitur ratio entis, & ratio entis realis, & prior illa ratio nõ exprimit realitatem, quamuis implicite illa in Deo dicat.

§. VI. Cetera fundamenta oppositæ sententiæ proponuntur, & diluuntur.

Testis fundam. mentum: D. Thom.

45 Tertio eadem sententia probatur ex eodem S. Doctore, tum quæst. 8. de Potentia art. 2. Tum in hoc art. in solutione ad 1. vbi respondens ad testimonium Boetij lib. de Trinitate negantis, prædicari de Deo prædicamentum ad aliquid, inquit, sensum eius esse, non prædicari secundum propriam rationem formalem relationis tanquam formam inherentem, aut conuenientem alicui subiecto: quia ratio, quæ est esse ad, non accipitur secundum comparationem ad illud, cui inest relatio. In quo videtur significare, quod esse ad, vt est ratio propria prædicamenti ad aliquid, non est aliquid reale; quia hoc necessario diceret ordinem ad subiectum.

Confirmatio D. Thom.

Confirmatur ex ijs, quæ docet D. Thomas art. 2. huius quæstionis, vbi sic ait. *Si igitur consideremus (etiam in rebus creatis) relationes secundum se, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes, non intrinsecus affixæ. Si autem relationes creatæ secundum, quod relationes sunt, seu secundum quod important ad, essent aliquid reale, tunc rez-*

le hoc non esset præcisè assistens, sed intrinsecus affixum: siquidem deberet esse intrinsecè in subiecto, non minus, quam alie rationes propriæ aliorum nouem generum accidentium.

Diluitur fundamentum.

Respondetur, S. Doctorem in priori testimonio solum velle, quod relatio secundum propriam rationem formalem, secundum quam præcisè respicit terminum, ac proinde secundum communissimam rationem relationis non habet prædicari tanquam forma inherens; sed magis per modum ad aliud se habentis. Congruuntque hoc dictum D. Thomæ cum dicto Boetij, quem ibi exponere intendebat. Vnde idem Boetius in libello, cui titulus est, *Quomodo Trinitas est vnus Deus, & non tres Dy*, ad Simacũ (vbi continentur verba, quæ D. Thomas refert, & explicat) in fine eiusdem libelli, quasi reddens rationem præcedentium sic inquit: *Relatio non prædicatur ad id, de quo prædicatur, quasi ipsa sit, & secundum rem, de qua dicitur, non faciet alteritatem rei, de qua dicitur* Quia sensus horum verborum est, relationem non ita prædicari, vt faciat, subiectum, de quo prædicatur, esse ipsam; id est, habere ab ipsa aliquod esse: & ex consequenti nec ita, vt faciat in eo aliquam diuersitatem secundum tale esse: sicut iustitia ita prædicatur de homine, vt ab ea homo aliquod habeat esse, & aliquam diuersitatem secundum id esse: ac proinde Boetius apertè loquitur de relatione illimitatè, & communissimè sumpta, & vt abstrahit à reali, & rationis.

Boetius.

D. Thom.

46 Nec obsunt tria illa, quæ obijciunt Vazquez in præsentì, & Suarez lib. 5. de Trinitate cap. 1. contra explicationem, quam D. Thomas tradidit Boetio, in sensu à nobis dicto intellectam. Primum est, quod Boetius loquitur ibi de relationibus ad extrã, quas negat prædicari de Deo, quia realiter non sunt in illo. Secundum: quia hoc modo negari posset relatio realis in creatura: quia secundum propriam rationem non significatur vt existens in ea; sed vt ad aliud se habens. Tertium: quia videtur, quod D. Thomæ supponat, relationes diuinas esse assistentes: quod tamen non est verum.

Vazquez: Suarez.

Non itaque hæc obsunt; sed ex dictis factis ad illa patet. Nam ad primum iam diximus, Boetium loqui de relationibus secundum eam puram & expressam rationem, quæ respiciunt terminum. Et quoniam relatio secundum istam rationem communis est relationibus ad extrã, propterea S. Doctor ad eas etiam Boetij dictum extendit. Ad secundum respondetur, verum esse id, quod in eo continetur, si relationes creatæ, & prædicamentales considerentur quoad id expressum, secundum quod analogicè conueniunt esse

relationibus rationis. Ad tertium patet ex modo dictis. Nam relatio ratione *ad in* quantum *ad*, prout est commune relationibus realibus, & rationis, non habet esse inexistens; sed tantum exprimit esse assistens: quamvis, ut est modus proprius predicamenti relationis, aut relationum diuinarum, ut distinguntur à relationibus rationis, debeat esse aliquid reale, & exprimere esse inexistens, aut quasi inexistens. Vnde

S. Doctor.

idem S. Doctor in eodem art. 2. huius questionis sic inquit: *Siginty consideremus (eius in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt (id est, secundum commune, & analogam rationem relationis) sic inueniantur esse assistentes, non intrinsecus affixæ, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatum, prout ab ea tendit in alterum. Vbi, ut constat, relationibus sic sumptis tantum tribuit, quod significant, sed expriment esse assistens; licet ibidem implicite inuoluatur, quod relationes rationis ita sint assistentes, ut non dicant esse in verum, quod significatur per esse inexistens, relationes vero predicamentales ut tales expriment verum in, seu esse inexistens.*

Occurrit confirmati.

Ad confirmationem patet ex dictis in solutione ad præcedens argumentum.

47. Quartò probatur prædicta sententia. Quoniam relationi creatæ, & predicamentali non debetur modus essendi per se, nec modus essendi *in*: ergo præscindit ab hoc, quod sit realis secundum esse *ad*: ergo etiam relationes diuinae secundum suum esse *ad* non dicunt aliquid reale. Antecedens quoad primam partem est satis perspicuum: siquidem prædictæ relationes non sunt substantiales. Quod secundum verò probatur, & explicatur. Quoniam etsi prædictis relationibus, secundum quod sunt accidentia, debeat modus essendi *in*; non tamen iste debetur illis secundum esse *ad*: quia secundum istam rationem non sunt in ordine ad subiectum, sed ad terminum: cum tamen ratio *in* non conueniat ipsis nisi in ordine ad subiectum. Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam, si relatio creata secundum esse *ad* effect aliquid reale, tunc secundum prædictum esse *ad*, quod est propria ratio ipsius, ut distinguitur ab alijs accidentibus, deberetur ei aliquis modus essendi realis, nempe, vel esse *in*, vel esse per se. Ex quo etiam secunda consequentia ex paritate rationis videtur constare.

Enodatur.

Respondetur, quod etsi relationi predicamentali, & creatæ secundum communissimam rationem relationis non debeat *in* reale; secus tamen ut dicitur *ad* constitutum predicamenti relationis. Nam secundum istam rationem debetur ei, quod im-

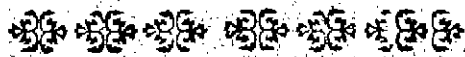
PLICITÈ dicat realem, & communem rationem accidentis, ut abstrahentem (modo alibi tacto) ab *in* absoluto, & relativo, id est, ab *in*, quod sistant in subiecto, & ab *in* nonistente in subiecto, sed trahente illud ad terminum, respicienteque illud, ut est ad eundem terminum trahibile. Et deinde debetur ipsi modus, seu quasi modus essendi *in* absolutus, per quem respiciat subiectum quatenus tale, ut etiam dictis constat, & ex ijs, quæ disp. sequenti dubio. 2. dicemus, amplius patebit. Ac tandem prædictæ relationi est debitus proprius modus essendi *in* relationis realis, qui est modus essendi *in* relatione, id est, afficiendo subiectum, & trahendo illud ad terminum.

48. Itaque in hoc distinguitur predicamentum relationis à predicamento, v. g. quantitatis; quod licet utrumque contrahat rationem accidentis, ut analogicè abstrahit ab accidenti reali absoluto, & relativo: attamen quantitas contrahit rationem hanc per *in* absolutum, in quo conuenit, v. g. cum qualitate, & per aliud *in* etiam absolutum, per quod peculiari modo respicit substantiam, & distinguitur ab eadem qualitate, &c. Ceterum relatio predicamentalis ut sic contrahit prædictam rationem accidentis realis generalissimam per duplex etiam *in*, quorum primum est *in* absolutum consistens in hoc, quod dicat rationem accidentis, prout accidentis esse est inesse subiecto ut tali: secundum verò est *in* relatione, per quod respicit subiectum ut medium, per quod tendit ad terminum, afficitque illud trahendo ipsum ad prædictum terminum; non verò sistendo in eodem subiecto. Nam, cum relatio distinguatur ab alijs predicamentis in hoc, quod est ad terminum ut talem, & conueniat cum illis in hoc, quod respiciat subiectum ut causam materialem sui, oportet, ut dicat utrumque *in*, & quod eorū quodlibet sigillatim sumptum contrahat in adæquatè rationem illam communissimam accidentis realis abstrahentem analogicè ab accidenti reali absoluto, & relativo.

Vnde: sicut qualitatis predicamentum secundum *in* absolutum, quod dicit, tum, ut est accidens reale absolutum, ut sic, tum, ut constituit predicamentum qualitatis, solum respicit subiectum ut tale, vel generaliter, vel peculiari illo modo proprio solius predicamenti qualitatis, taliter ut ex vi harum rationum formalissimè sumptarum non dicat hoc, quod est terminari ulterius ad aliquod aliud extrinsecum, quod se habeat per modum obiecti, aut aliquo alio modo sufficienti ad specificandam rationem aliquam absolutam, sed solum dicit capacitatem ad hoc, ut per adjunctam aliquam diffe-

differentiam, & ex meritis illius trahatur ad respiciendum aliquod extrinsecum per modum obiecti: & ideo qualitas determinata per differentiam propriam potentie visus v.g. non habet sistere precise in subiecto, sed trahi ad obiectum: ita relatio, vt dicitur in abstractis ab absoluto, & relatio, & vt dicitur in absoluto, per quod respicit subiectum sistendo, quantum est ex meritis huius in ipso, trahitur per esse ad, in quo per modum transcendentis includitur, ad hoc vt ex meritis eiusdem ad, & ratione illius precise tendat ad terminum pure sub ratione termini, & respiciat aliter subiectum, nempe, vt trahibile ad terminum. (Vtrum autem predictum in absolutum, quod immediate quasi contrahitur per esse ad, quodque semper est conexum cu eodem esse ad, sit aliquod esse in, specie, aut quasi specie distinctum ab esse in absoluto, quod includitur in predicamento, v.g. qualitatis, ita vt conueniat cum illo in hoc, quod sit ad subiectum vt tale, & distinguatur ab eo specie, aut quasi specie, ex eo quod petit esse semper, & indispensabiliter conexum cum esse ad: ac proinde predictum esse in, vt hoc speciali modo determinatum, imbibatur in esse ad; an vero sit talis conditionis, vt non distinguatur specie, aut quasi specie ab in inclusio per modum transcendentis in predicamento qualitatis, aut in alijs predicamentis absolutis? alia questio est, de quo infra disput. 5. dubio 3. num. 82. sermo redjbit). Vnde ex his omnibus factis habetur, quomodo etiam relationibus diuinis vt talibus debeat, quod includant essentiam Dei per modum transcendentis, quæ est quid absolutum, & quod insuper afferant proprium esse per se, seu subsistere relatiuum.

dicamenti relationis, siue vt dicitur ad causatum ex naturis rerum. Ceterum illud prius ad non habet ex se esse reale, sed abstrahitur ab ad reali, quam rationis: & ideo non mirum, quod absolute & simpliciter possit dici tam de relationibus realibus, quam de relationibus rationis: cum tamen posterius ad, quod necessario est reale, solum competat relationibus realibus.

ARTICVLVS II.

Virum relatio in Deo sit idem, quod sua essentia?

D Secundum sic proceditur. Videtur, quod relatio in Deo non sit idem, quod sua essentia. Dicit enim Augustinus in 5. de Trinitate, * quod non omne, quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicuntur. Ergo relatio non est diuina essentia.

1. dist. 33. art. 1. & 4. cõc. c. 14. & po. q. 8. art. 2. & quol. 6. art. 1. & cõp. 3. cap. 54. 55. & 57. & opus. 9. q. 6. & 10. 16. fin. * Lib. 5. de Trin. c. 5. in princip. cont. 3.

¶ 2 Præterea. Augustinus dicit 7. de Trinitate. † Omnis res, quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliqua sunt in Deo, oportet, esse in Deo aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

† Lib. 7. de Trin. c. 1. 2. med. tom. 3.

¶ 3 Præterea. Esse relatiui est ad aliud se habere, vt dicitur in predicamento. * Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur, quod esse diuinæ essentia sit ad aliud se habere: quod repugnat perfectioni diuini esse, quod est maxime absolutum, & per se subsistens, vt supra ostensum est. * Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

* In cap. ad aliquid to. 1.

* Q. 3. art. 4. & q. 4. art. 3. simul.

Sed contra. Omnis res, quæ non est diuina essentia, est creatura. Sed

Vtrum si fundamentum.

49 Vtrum probatur eadem sententia. Nā esse ad aliud conuenit simpliciter, & absolute, tam relationi reali, quam relationi rationis: ergo predictum esse ad ex vi sua non est aliquid reale, nisi ad summum ratione esse in: quod tamen non includitur in relationibus rationis. Consequentia videtur legitima. Nam rationes ex se reales non conueniunt absolute & simpliciter tam entibus realibus, quam rationis. Antecedens autem probatur. Nam, sicut absolute & simpliciter concedimus, totum esse patris esse ad filium: ita, totum esse generis esse ad speciem.

Dissoluitur.

Respondetur, quod licet esse ad aliud illimitate sumptum, & prout dicitur rationem ad non conuenitibilem cum predicamento relationis, conueniat absolute & simpliciter relationibus rationis, vt bene docent nostri Complutenses in sua Logica disput. 14. num. 1. 2. non tamen esse ad aliud determinate acceptum, & vt est differentia propria præ-

N. Complut.

ra. Sed relatio realiter competit Deo. Si ergo non est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei non erit adoratio latria exhibenda: contra quod in praefatione cantatur: Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

Respondeo dicendum, quod circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Rhemenſi Concilio reuocasse. Dixit enim, quod relationes in diuinis sunt aſiſtentes, ſiue extrinſecus aſixæ.

Ad cuius euidentiã considerandum est, quod in quolibet nouem generum accidentis est duo considerare. Quorum vnum est esse, quod competit vnicuique ipsorum, secundum quod est accidens: & hoc communiter in omnibus est in esse subiecto: accidentis enim esse est in esse. Aliud, quod potest considerari in vnoquoque, est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in alijs quidẽ generibus a relatione, vt potẽ quantitate, & qualitate, etiã propria ratio generis accipitur secundum comparisonem ad subiectum. Nam quantitas dicitur mensura substantiæ: qualitas verò dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis non accipitur secundum comparisonem ad illud, in quo est; sed secundum comparisonem ad aliquid extrã. Si igitur consideremus (etiã in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse aſiſtentes, non intrinſecus aſixæ, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum. Si verò consideretur relatio, secundum quod est accidens, sic est inherens subiecto, & habens esse accidentale in ipſo. Sed Gilbertus Porretanus considerauit relationem primo modo tantum. Quidquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale: nihil enim est in Deo, vt accideas in subiecto; sed quidquid est in Deo, est eius essentia. Sic igitur ex

ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiæ diuinæ, idem omnino ei existens. In hoc verò quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quod relatio realiter existens in Deo est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiæ. Patet ergo, quod in Deo non est aliud esse relationis, & esse essentiæ, sed vnum & idem.

Ad primum ergo dicendum, quod verba illa Augustini non pertinent ad hoc, quod Paternitas, vel alia relatio, quæ est in Deo, secundum esse suum non sit idem quod diuina essentia; sed quod non prædicatur secundum modum substantiæ, vt existens in eo, de quo dicitur; sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tantum esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamenta important habitudinem ad id, de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quam secundum proprii generis rationem. Nihil autem, quod est in Deo, potest habere habitudinem ad id, in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis, propter summam Dei simplicitatem.

Ad secundum dicendum, quod sicut in rebus creatis, in illo, quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectum ad alterum; sed etiã aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed ramen aliter, & aliter. Nam id, quod inuenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed vna & eadem; quæ non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dicitur est

Q. 13. per totam, & art. 2. præcipue.

est enim supra, * cum de diuinis nominibus agebatur, quod plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, quam aliquo nomine significari possit. Vnde non sequitur, quod in Deo præter relationem fit aliquid aliud secundum rem; sed solum considerata nominum ratione.

Ad tertium dicendum, quod si in perfectione diuina nihil plus contineretur, quam quod significat nomen relatiuum, sequeretur, quod esse eius esset imperfectum, utpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quam quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia diuinæ essentiæ perfectio est maior, quam quod significatione alicuius nominis comprehendere possit, non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcumque aliud nomen dictum de Deo non significat aliquid perfectum, quod diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, ut supra dictum est.*

Q. 4. art. 2.

Prima conclusio.

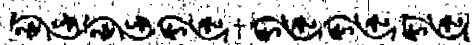
Relatio existens in Deo secundum rem est idem essentia, & non differt ab ea, nisi secundum rationem.

Secunda conclusio.

Esse relationis, et esse essentia in Deo esse omnino unum et idem.

Tertia conclusio, quæ habetur in solutione ad tertium.

Si in diuina perfectione nihil amplius contineretur, quam quod significat nomen relatiuum, esse eius esset imperfectum.

DISPUTATIO V.

De Relationibus diuinis quoad identitatem earum cum essentia Dei.

VI A disputatione præcedenti explicuimus *an* est diuinarum relationum, & explicatio earum quoad *quid* est non parum pendet ex identitate, vel diuersitate ipsarum ab essentia diuina: propterea accedentes ad exponendū *quod quid* est earum, merito disputationem istam ad hoc ex professo discutendum excitamus.

DVBIVM I.

Verū relationes diuina distinguantur realiter ab essentia Dei, sicut res à re?

Distinctio realis solet diuidi in eam, quæ est inter rem, & rem, seu inter entitatem, & entitatem, prout entitas distinguitur à modis, vel formalitatibus, & in eam, quæ versatur inter modum, & rem, vel inter formalitatem, & formalitatem talis conditionis, ut secluso intellectu distinguantur. Inter has autem distinctiones hoc est discrimen, quod illa prior est maior; hæc verò posterior est minor. Et ita illa prior nullam admittit identitatem realem; secus verò hæc posterior, quippe quæ admittit identitatem realem, prout opponitur distinctioni reali rei à re, siue hæc identitas sit positua, ut multi dicunt, siue negatiua, id est, non distinctio rei à re, ut alij volunt. Vnde primo loco inquirimus, an illa prior distinctio inter diuinas relationes, & essentiam Dei reperiatur? inquisituri postmodum, an habeant inter se posteriorem distinctionem realem? ut ita paulatim à maiori ad minorem distinctionem realem deueniendo, & utramque suo ordine quoad præsens excludendo, appareat maxima, & perfectissima identitas, quæ inter essentiam diuinam, & relationes est.

§. I. Catholica sententia & testimonijs stabilitur.

2. **D**icendū ergo est, diuinas relationes non distingui realiter ab essentia Dei Conclusio

D. Thom.

inquam res à re, ita D. Thomas in hoc art. & quæst. 8. de Potentia, art. 2. ac in 1. dist. 33. art. 1. & 4. contra Gent. cap. 14. Quodlibet 6. art. 1. & alibi spæ. necnon omnes Theologi Scholastici contra Gilbertum, quærentiam, vt ex D. Thoma dicebamus, errorem suum in Concilio Rhemenli retractauit.

Probatur ex scriptura.

Ioann. 10. 1. Ioann. 5. Nazianz.

Probatur primò ex illo Ioannis 10. Ego, & Pater vnus sumus, & 1. Ioannis 5. Hi tres vnus sunt, id est, vna & eadem essentia. Vnde Nazianzenus oratione 39. In sancta lumina in medio, de Deo, & de eibus personis ita loquitur: Vnum enim in tribus diuinitas est, & tria vnus, eamquam, in quibus diuinitas est, vel vt magis proprie dicam, que diuinitas est. Et Damascenus lib. 1. de fide, cap. 1. Seruatum omnia vnus sunt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, præter (si iudicamus) ingignentiam, & gignentiam, & processionem, ratione autem, & intelligentia hoc distinctum. Et Bernardus lib. 5. de Consideratione ad Eugenium cap. 8. vbi sic habet. Personarum proprietates non aliud quam personarum, ipsasque, non aliud quam vnus Deum, vnã diuinã substantiam, vnã diuinã naturam, vnã diuinã summã maiestatem fides catholica confiteretur.

Damasce.

Bernard.

Iacob. Ap. Clemens P.

Cy illus. Synod. Ale.

Nazian.

Fulgent.

Probatio secunda ex C63 Concilio Rhemenli

Quare propter hanc eandem identificationem, qua relationes, siue personarum diuinarum sunt vnũ in Deitate, concedunt Patres prædicationes, in quibus abstracta essentia hæc prædicantur de eisdem personis: quæ tamen non essent concedendæ, si prædicta identificatio deesset. Et ita Iacobus Apostolicus (vt testatur Clemens lib. 8. Apostolicarum constitutionum cap. 12. prope initium) sic cuit Deo Patri alloquitur: Tu es cognitio sine principio, aspectus æternus, auditus non generatus, sapientia non tradita a Doctore, primus natura, & lex, eo ipso quod es. Et deinde Verbum diuinum appellat sapientiam. Cyrillus, & Synodus Alexandriæ in epistola ad Nestorium, quæ habetur tomò 1. actorum Concilij Ephelini cap. 14. art. Verum quia potentia, & sapientia Patris, hoc est Filij, Spiritus est, hinc & ipse quoque re ipsa potentia, & sapientia est. Et Nazianzenus oratione 13. quæ est 2. de Pace, Trinitatem, inquit, esse. Vitas, & vitam, lumina, & lumen, bona, & bonum, glorias, & gloriam, veram, & veritatem, ac spiritum veritatis, sancta, & sanctitatem ipsam. Fulgentius relatùs à Bernardo sermone 80. in Cateca inquit, Deum, & tres personas esse vnã veritatem, non solum quia illam habent, sed quia illa ipsa sunt, & à sua veritate non distinguuntur: quod etiam docent Patres.

Secundò probatur, & simul confirmatur præcedens probatio testimonio Conci-

lij Rhemenlis celebrato sub Eugenio III. & ipso presentè, vbi damnatus est error Gilberti, vt referunt Bernardus loco citato, Paulus Amilius lib. 5. de rebus gestis Fraco rii in vita Ludouici Iunioris. Genebræus lib. 4. Conographæ circa annum Christi 1148. Alëus, & Richardus loco in hoc eodè dubio infra n. 11. referendo. Supplementu ad Cronicã Sigiberti anno Domini 1148. & Godofredus lib. 3. de vita S. Bernardi, Cũque error Gilberti fuerit, ponere distinctione rei à re inter diuinã essentia, & relationes: consequens est, vt oppositũ huius fuerit in hoc Concilio diffinitũ, ac proinde diuinas relationes nõ distingui distinctione rei à re ab essentia.

4 Nec obest, acta huius Concilij nõ circũferri in tomis Conciliorũ. Nã licet in eis inueniantur Concilij eiusdè nominis, vt constat in tom. 3. in editione Strij, re tamè verã est distinctũ ab illo, vt constat ex diuersis temporibus, quibus celebrata sunt. Quia illud, vt ibidè dicitur, fuit celebratũ sub Carolo Magno Imperatore anno Domini 813, hoc verò, tempore Eugenij III. Pontificis, & Conradi III. Imperatoris circa annũ Domini 1148. vt docent auctores relati.

Nõ itaque hoc obest. Nã satis est adhuc consensus, & auctoritas tot, itaque grauium virorũ, adhuc vt tanta certitudine teneatur, fuisse prædictũ Conciliũ celebratũ, & ibidè damnatũ prædictũ errorem, ac si in tomis Conciliorũ contineretur. Maximè, cũ D. Bernardus hoc ipsum testetur dicens, Eugenium III. adfuisse illi Concilio, & approbasse damnatione sententiæ Gilberti, vt constat ex ijs, quæ sermone 80. in Cantica sic docet. Vnde non immerito in Concilio, quod nuper Eugenius Rhemis celebrauit, ita ipsi, quã cæteris episcopis peruersa fissa est, & omnino suspecta expositio illa in lib. Gilberti Episcopi Pictauiensis.

5 Adde, acta huius Concilij haberi apud Vazquez in præsentis disp. 120. ca. 2. vbi inquit, se illa decerpisse ex codice quodã manuscripto misso ex Gallia ad Gregorium XIII. à Iacobo Amioto Episcopo Antiodorẽ, & eidè Vazquez tradito à Domino Antonio Aquinate viro, non solum illustri, sed etiam omnium virtutum, & litterarum genere ornatissimo. Verba autem prædicti Concilij sic se habent. Cũ de tribus personis loquimur, Patre, Filio, & Spiritu Sancto, ipsas vnus Deũ, vnã diuinã substantiã fate-mur. Et e conuerso, cũ de vno, vna diuinã substantia loquimur, ipsum vnũ Deum, vnã diuinã substantiam esse, tres personas confitemur. Et in sequenti canone. Credimus, & confitemur, solum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum æternum esse, nec aliquas omnino res, siue relationes, siue proprietates, siue singularitates, vel unitates dicantur, vel alia.

Bernard.
Pam. Amilius.
Genebr.
Alensis.
Richard.
Godofr.

D. Bern.

Vazquez.

alia huiusmodi adesse Deo, quæ sint ab æterno, & non sint Deus.

Confirmatur. 6 Confirmatur ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 2. & refertur. cap. Conc. Later. *Dānamus. De summa Trinitate*, ubi damnatur sententia Abbatis Ioachim asserentis, nullam rem, neque essentiam, neque substantiam, neque naturam dari, quæ sit Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; sed tres personas esse vnā essentiam, substantiam, vel naturam non vnitate verā & propria; sed quasi collectiua, & similitudinaria, sicut dicuntur multi homines vnus populus, vel vna Ecclesia. Et contra eum sic in prædicto Concilio dicitur. *Nos autem, sacro Concilio approbante, credimus, & confitemur cum Petro, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; tres simul personæ, & sigillatim qualibet eorundem, & ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas, quia qualibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura diuina.*

Vbi duo expendenda sunt. Primum est, Concilium asserere, dari in diuinis summā quādam rem, & illam esse simul tres personas diuinas, & sigillatim quamlibet earum, & è conuersio: quod quidem nequit verificari, nisi relationes, & essentia diuina identificentur. Secundum est, quod statim definitur, non inferri ex eo, quod consisteamur summam illam rem, quæ est essentia diuina, admittendam esse ibidem quaternitatem; scilicet, tres personas, & illā summam rem, & redderet pro ratione huius identificatio illius summæ rei cum singulis personis: & ita ratione huius identificationis non habet augeti numerus vnā cum personis. Cōstat autem, huic definitioni manifestè aduersari distinctionem rei à re inter diuinam essentiam, & personas. Tum, quia eo ipso admittitur quaternitas damnata expressè à Concilio, & consurgens ex personis, & essentia. Tum etiā, quia destruitur ratio tradita à Concilio, in quaque adæquatè innuitur ad expōndendum, cū non detur hæc quaternitas.

Effugium Durandi. 7 Nec obest enatio Durandi in 1. dist. 13. quæst. 2. num. 29. & dist. 33. quæst. 1. num. 36. nempe, definitionem Concilij solum esse intelligendam de quaternitate personarum, non verò de quaternitate coalescente ex tribus personis præcisè, & ex essentia.

Præcluditur. Non igitur hoc obest Tum: quia Concilium in prioribus verbis definit, dari in diuinis summam quādam rem, scilicet essentiam Dei, quæ simul est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & singulatim qualibet ex his personis; & è conuerso qualibet persona est illa quædam summa res ergo negat

quaternitatem ex essentia, & relationibus personalibus coalescentem. Tum etiā: quia ex eo, quod summa illa res sit omnes, & singulæ personæ, colligit, non dari in diuinis quaternitatem, sed trinitatem: ex eo quod hæc summa res, quia est idem quod tres personæ, non auget earum numerum: ergo mens Concilij est negare quaternitatem ex prædicta essentia, & personis. Tum denique: quia Concilium intendebat damnare errorem Abbatis Ioachim: hic autem non introducebat quaternitatem ex personis quatuor consurgentem; sed quaternitatem ex essentia, & tribus personis.

§. II. Ratio D. Thomæ pro sententia catholica.

8 Tandem hæc eadem veritas probatur ratione desumpta ex D. Thomæ pro assertione in hoc art. in argumento *Sed contra*, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam, si relationes diuinæ sunt realiter distinctæ sicut res à re ab essentia Dei, non erunt realiter ipsa essentia diuina, sed erunt creaturæ: ergo non sunt adorandæ adoratione latræ: contra id, quod in præfatione missæ Trinitatis canitur, scilicet, *vt in personis proprietas, & in essentia vnitas, & in maiestate adorantur æqualitas*. Consequentia est perspicua: quia, vt communiter tradunt Theologi, creatura vt talis non est adoranda adoratione latræ. Antecedens autem probatur. Nā id, quod distinguitur realiter sicut res à re ab aliquo, non potest esse idem realiter cū illo: alioqui simul esset identificatum, & distinctum ab eo sicut res à re, quod implicat, ergo, si relationes diuinæ sic distinguuntur ab essentia, non erunt realiter ipsa essentia, sed creaturæ: quippe cū ens reale adæquatè diuidatur in creatum, & in increatum: & ita, quod non fuerit increatum, & essentia diuina, erit creatura.

Confirmatur. Nam vel prædictæ relationes distinctæ realiter sicut res à re ab essentia diuina sunt ens à se, id est, non ab alio tāquam à causa; vel non? Si primum: ergo quatenus sic distinctæ tam ab essentia, quā inter se, erunt Deus: & per consequens dabantur tres Dij. Si secundum: ergo erunt creaturæ: siquidem, quod non est ens à se, sed ab alio vt à causa efficiente, est quid creatum: & per consequens, vt optimè infererat D. Thomas, non erunt adorandæ adoratione latræ. Imò hæc plura alia sequerentur inconuenientia, nimirum, personas diuinas constitui per aliquid creatum, & creaturas aliquas esse ab æterno.

9 Nec refert, si occurras, nō sequi ex hoc, quod relationes diuinæ non sunt realiter ipsa essentia Dei, debere esse creaturas: quia-

datum medium inter hæc duo, nempe, esse personalitates Dei. Sicut etiam non bene infertur ex eo, quod sit ens a se, id est, non ab alio tanquam à causa, & simul distinguatur realiter ab essentia diuina, dandos esse tres Deos: quia etiam personalitates diuinae, adhuc distinctæ realiter ab ipsa essentia, debent non esse ab alio tanquam à causa, ex eo quod sunt proprietates essentia, quæ non est ab alio: sicut proprietates personales in creaturis, ad huc distinctæ realiter ab earum essentia, procedentibus ab alio tanquam à causa, debent etiam habere veram causam sui.

Oppugnatur.

Non itaque hoc refert. Quoniam hoc ipso, quod relationes personales distinguantur realiter ab essentia Dei, non possunt esse ens a se, id est, non ab alio tanquam à causa: ergo eo ipso erunt quid creatum. Consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quia hoc ipso, quod Paternitas, v.g. distinguatur realiter ab essentia diuina, non potest non realiter procedere ab illa: alioqui esset ita æquè primò ens à se, sicut diuina essentia, quæ nulla ratione fuit ab alio: quod tamen est contra rationem personalitatis realiter distinctæ ab essentia, cuius est personalitas: ergo prædicta Paternitas produciatur à diuina essentia ex nihilo: ac proinde per veram causalitatem. Patet hæc consequentia. Quoniam non posset produci ex aliquo creato, vt constat: neque ex ipsa diuina essentia, quia tunc prædicta essentia haberet se per modum materia respectu illius: siquidem, quod sit ex aliquo tanquam ex realiter distincto, & non destructo per illam productionem, sit ex illo tanquam ex materia.

Confirmatur.

10 Confirmatur. Nam prædictæ relationes, vt distinctæ realiter ab essentia, non possunt esse accidentia, vt constat, neque substantiæ realiter completæ: alioqui ultra hoc, quod essent personalitates Dei, haberent propriam naturam & essentiam: cumque hæc non posset esse creata, esset vtique essentia & natura diuina: & per consequens darentur tres Dei. Vnde solum restat, quod sint substantiæ incompletæ, ac proinde imperfectiōibus inuolutæ, & creaturæ. Ex quo etiam rursus sequeretur, diuinam essentiam esse, & non esse increatam. Esse quidem, vt supponitur: non esse autem, quia essentia, quæ terminatur personalitatibus realiter incompletis, & inuolutis cum imperfectiōibus, non est essentia diuina, sed creata.

§. III. *Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.*

Opposita sententia.

11 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, relationes diuinas distingui si-

cut res à re ab essentia Dei, tenuit Gilbertus Gilbertus Porretanus Episcopus Pictauiensis, cui tribuitur libellus *Sex principiorum*, qui circumscribitur in Logica Aristotelis; quamuis Vazquez in præfati disputat. 20. cap. 1. Vazquez. num. 6. dicat, Gilbertum solum asseruisse, essentiam, & relationes diuinas distingui secluso intellectu; minori tamen distinctiōe, quam sit illa, quæ est inter rem, & rem, quæque simul admittit identitatem realem duarum formalitatum in vnâ & eadem entitate. Cæterum melius Suarez lib. 4. de Trinit. cap. 2. Granado tom. 3. in 1. part. tractatu 3. disp. 3. sect. 1. inquirunt, Gilbertum constituisse inter essentiam diuinam, & relationes distinctiōem realem rei à re, idque probant ex confessione; seu verbis Gilberti, quæ Vazquez refert cap. 2. ex actis Concilij Rhemenfis. *Tres persone (inquit) sunt tres res æternæ, & ad inuicem à diuina substantia numero differentes.* Quæ loquutio realè distinctiōem rei à re satis innuit. Idque adhuc magis colligitur ex D. Thoma in hoc art. vbi referens sententiam Gilberti inquit: *Dicendum, quod circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Rhemenfi Concilio reuocasse. Dixit enim, quod relationes in diuinis sunt assistentes, sine extrinsecis affixæ.* Quo etiam modo Gilberti sententiam referunt Aletis. 1. part. quæst. 68. membro 5. art. 6. §. *Sexto queritur.* Henricus Quodlibeto 5. quæst. 7. Bonauentura in 1. dist. 3. quæst. 1. Richardus art. 1. quæst. 2. & alij Scholastici. Si autem Gilbertus sentiret, relationes identificari aliquo genere identificatiōis realis cum essentia, non posset asserere, illas esse tantum assistentes, & extrinsecas affixas; sed esse Deo intrinsecas: siquidem id, quod identificatur cum aliquo, est magis intrinsecum illi, quam si eidem intrinsecè inhereret absque tali identificatiōe.

12 Vnde Bernardus sermone 80. in Cantica loquens de errore Gilberti inquit, eum asseruisse, propositiones, in quibus formæ in abstracto prædicantur de Deo, non esse concedendas, si tales formæ ponantur in nominandi casu; sed solum, si in auferendi casu positæ fuerint, aut si, cum ponuntur in casu nominandi, ponantur simul per sua concreta: ita vt concederet has propositiones, *Deus Deitate est Deus*, aut *bonitatis bonus*, & negaret has, *Deus est Deus*, vel *Deus est bonitas*, nisi in ijs abstracta statim explicentur per sua concreta hoc modo, *Deus est Deitas*, hoc est, *Deus*; vel *bonitas*, hoc est, *bonus*. Et eadem ratione concedebat, aut negabat similes propositiones, in quibus relationes personales in abstracto prædicantur de Deo, Si autem assereret, relationes distingui solum ab essentia per distinctiōem secluso

intelleat, quæ sit minor distinctione rei à re, & admitteret aliquam identitatem realem cum eadem essentia, non negaret absolute has propositiones, in quibus abstracta prædicantur de concretis, siquidem in sensu identico essent veræ. Et hanc esse mentem Gilberti, significauit clariss. idem Bernardus in eodem sermone. Nam, postquam retulit Gilberti errorem, ita inquit. *Abst. ut asseruiat Catholicæ Ecclesiæ, esse scilicet substantiam, vel aliquam omnino rem, qua Deus sit, & quæ non sit Deus*: quod tamen non assensit Bernardus impugnano errorem Gilberti, si Gilbertus dixisset, relationes solum distingui ab essentia minori distinctione, quam sit distinctio realis.

Idem Bern.

Othoni.

13 Potestque hoc ipsum magis constare ex testimonio Othonis lib. de gestis Federici cap. 55. & 56. ubi dicit, Gilbertum asseruisse, inter essentiam, & personam, seu relationem diuinam non solum consideratione Mathematica, sed consideratione etiã Theologica rationem nostram constituere discrimen. Nam, et si Vazquez vtatur hoc testimonio ad probandum, Gilbertum non posuisse distinctionem realem rei à re in diuinis: ex eo quod duplex iste modus distinctionis non potest commodè explicari, nisi per priorem distinctionem denotetur distinctio secundum nostram considerationem, & per posteriorem distinctio ex natura rei, quæ non sit inter rem, & rem: ceterum melius testimonium hoc explicabitur, si dicatur, quod, cum consideratio Mathematica sit, qua consideratur quantitas sine substantia Physica, in qua est, ideò per distinctionem secundum considerationem Mathematicam optimè poterit intelligi ea, quæ non est actu à parte rei: & per distinctionem secundum considerationem Theologicam ea, ad quam ponendam firma ratio Theologica conuincit. At Gilbertus putabat (quamuis falso), rationem, quam ipse pro se adducebat, quamque statim tangemus, nempe, ne ea, quæ conceduntur de personis, debeant concedi de essentia, probare realem distinctionem rei à re inter essentiam, & eandem personam, seu relationes: sicut Scotus (vt infra dicemus) putauit, conuincere distinctionem ex natura rei inter illa. Et propterea idem Gilbertus, vt magis hoc exprimeret, asserbat, relationes nõ esse intrinsecas Deo; sed assistentes, & extrinsecè affixas.

Explicuimus autem ultra morem, & latius confirmauimus, quæ sit sententia Gilberti quoad hoc. Tum, quia ex hoc pendet id, quod in hoc eodem dubio num. 3. tetigimus, nempe, an tenendum sit tanquam de fide, relationes diuinas non distingui villo genere distin-

tionis realis ab essentia? an verò solum sit de fide, eas non distingui per modum rei à re ab illa, ex eo quod sententia Gilberti damnata est vt contraria fidei in Concilio iam citatis? Tum etiam, quia ex ea etiam pendet, an D. Thomas rectè sententiam Gilberti retulerit? quod tamen Vazquez negat.

14. Fundamentum Gilberti potest esse triplex. Primum. Quod de essentia diuina realiter dicuntur aliqua, quæ nequeunt dici de relationibus; & è conuerso: ergo essentia, & relationes distinguuntur realiter ergo sicut res à re. Antecedens probatur. Nam de essentia nequit dici, quod realiter generet, aut generetur; quod tamen concedi debet de personis, ac proinde de relationibus, quæ sunt ipsæ personæ. Prima verò consequentia videtur ex antecedenti rectè inferri. Quoniam, si non distinguerentur realiter, sed essent realiter idem, quod realiter diceretur de relationibus, diceretur etiam de essentia; & è conuerso. Secunda verò consequentia ex priori videtur sequi. Nam relatio ratione suæ perfectionis est res in diuinis, & similiter etiam ipsa essentia: ergo, distinguuntur realiter, distinguuntur sicut res à re.

Fundamentum primum.

Secundum. Quoniam relationes secundum quod tales non habent esse in, sed esse ad: & propterea distinguuntur per hoc, quod totum suum esse est ad alia: ergo non sunt intrinsecè affixæ; sed extrinsecè assistentes: & per consequens, hoc ipso quod sint res quædam, quales sunt diuinæ relationes, debent distingui realiter ab eo, cui extrinsecè affixæ sunt, nempe ab essentia diuina.

Secundum.

Tertium. Quoniam (vt constat ex principio illo, in quo omnis ars syllogistica nititur) quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: ergo, si diuinæ relationes sunt idem aliquo identitatis realis genere cum essentia Dei, eodem modo erunt idem realiter inter se: ergo, cum hoc vltimum dici nequeat; siquidem relationes prædictæ sunt distinctæ inter se sicut res à re absque aliquo identificationis genere, erunt etiam eodem modo realiter distinctæ ab essentia.

Tertium.

Ad primum pro hac sententia Gilberti patebit dubio sequenti. Ad secundum constat ex dictis dubio præcedenti. Ad vltimum constabit ex ijs, quæ articulo sequenti suscipiunt cum D. Thomas explicantes axioma illud, quæ

Solutur omnia fundamenta.

sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.

DUBIUM II.

Virum Relationes divina distinguantur ab essentia Dei ex natura rei, seu actu, & secluso intellectu, minori tamen distinctione, quam sit illa, quæ est inter rem, & rem?

Ubi Alijs verbis dubium hoc excitant, nimirum, an inter essentiam, & relationes divinas sit aliqua æqualis distinctio, quæ sit maior distinctione rationis, seu per intellectum? Sed uterque inquirendi modus in idem coincidit, ut inveniendi constabit: nec necesse erit duplex ille modus distinctionis actualis, & secluso intellectu, quem in titulo inuimus, explicare: quoniam id sufficiens constat ex ijs, quæ præcedenti dubio num. 1. adduximus. Solum autem advertimus, hanc distinctionem secluso intellectu, quæ sit minor distinctio rei à re, appellari ab aliquibus distinctionem ex natura rei, quia cum omnis distinctio æqualis, quæ secluso intellectu datur, sit distinctio ex natura rei, id est, ex natura eorum, inter quæ reperitur, orta, & hæc distinctio minor distinctione rei à re non sit ita perfecta sicut distinctio rei à re, id est, nomen distinctionis actualis secluso intellectu in sua generalitate sumptæ applicatum fuit huic distinctioni minori, & non ita perfecta: ut in simili solet in alijs contingere, in quibus nomen generis attribuitur speciei imperfectiori, ut patet in anima vegetatiua, ut est communis ad animam tantummodo vegetatiuam, & ad sensitivam, ac intellectiuam. Nam diuibus illis non applicatur nomen generis ad eas peculiariter denotadas, sed suis specialibus nominibus insigniuntur: at verò illa prior, quæ est imperfectior, nomine animæ vegetatiuæ absolute sumptæ solet nuncupari.

§. I. Iuxta mentem Angelici Doctoris, & aliorum Patrum dubij nodus dissoluitur.

Conclusio, & primum iudicium ex Concilio Florentino.

Dicendum ergo est, essentiam divinam, & relationes non distinguuntur ab actu, & secluso intellectu, etiam si talis distinctio sit minor distinctione rei à re; sed solum differre secundum rationem, siue distinctioe virtuali. Ita Patres Conci-

lij Florentini sessione 18. parum post medium in disputatione inter Ioannem, & Marcum, ubi Ioannes ex Ecclesia Latina sic ait: *Divina substantia, & persona re quidem sunt idem, secundum autem modum intellectiois nostre differre videntur.* Et Marcus in Ecclesia Græca dicit, Græcos in hoc ab eo non dissetire. Et sessione 19. prope medium Andreas nitens in concordiam reducere ea, quæ prædicti Ioannes, & Marcus disputantes aiebant, sic loquitur. *In comuni, tum Græcorum, tum Latinorum Doctorum Theologia multum differt, simpliciter proferre divinam substantiam, vel Patris, Filijque substantiam: haud quamquam tamen coputare debetis, ut re differant: quandoquidem sola ratione, ac intelligentia differre creduntur.* Et tandem sessione vltima, §. Quoniam Latini sic dicitur: *Porro autem, ne identitatem, coniunctionemque divinae substantie distribuere, ac ipsam eandem substantiam re, non autem sola ratione ab hypostasis, & personis differre credere videamur, &c.*

16 Nec obest id, quod aliqui ex recentioribus Scotistis arunt, nempe, illam particulam *sola ratione*, accipi pro ratione formali, non verò pro mentis consideratione. Non igitur hoc obest, tum, quia in omnibus præcedentibus verbis apponitur expressè aliquid, quo denotetur actus intellectus. Tum etiam, quia licet in Latina translatione sit illud complexum solummodo, nempe *sola ratione*, nihilominus in Græco post prædictum complexum additur aliud verbum denotans considerationem mentis.

17 Idem etiam docuerunt Bernardus sermone 80. in Cantica, & lib. 5. de Consideratione cap. 7. Anselmus lib. de Incarnatione Dionysii. c. 1. & 3. Dionysius de Divinis nominibus cap. 2. Damascenus lib. 1. de fide cap. 11. D. Thomas in hoc art. & de Potentia quaest. 8. art. 2. & Quodlibeto 6. art. 1. his verbis. *Proprietas personalis non distinguitur realiter ab essentia; differt tamen secundum modum intelligendi, & significandi. Nam essentia dicitur absolute; proprietas verò personalis importat relationem. Unde patet, quod unitas personæ non ponit in numerum cum unitate essentiæ, quasi realiter ab ea differens, sed solum secundum modum intelligendi.* Et in 1. dist. 2. quaest. 1. art. 5. ubi sic loquitur. *Proprietas personalis, scilicet relatio distinguens, est idem re, quod divina essentia, differens ratione.* Et dist. 3. quaest. 1. art. 1. ac tandem in hoc art. his verbis: *Relatio realiter existens in Deo est idem essentia secundum rem, & non differt nisi secundum intelligentiam rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur nomine essentia.* Et alibi expè.

Vnde hanc sententiam tenentur Capreo. Capreolus in 1. dist. 33. quaest. 1. art. 1. Ferrara 4. c. 6. Ferrara.

Effugium Scotistarum impugnatur.

Bernardus Anselmus Dionysius Damascenus D. Thom.

Caietanus. tra. Ger. cap. 14. Caietanus, Bannez, Zumel, Bannez. Ripa, Nazarius, Vazquez, Molina, Arrabal, Zumel. Ripa. Nazari. Vazquez. Molina. Arrabal. Suarez. Valentia. Granada. Carhus. Henricus. Alexander. Bonavent. Ruiz.

Probatur assertio quoad secundam partem.

D. Thom.

Confirmatur

Ratio fundamentalis pro secunda parte assertionis

D. Thom.

Euafo.

14. Ripa, Nazarius, Vazquez, Molina, Arrabal in presenti, Suarez libi. 4. de Trinitate cap. 4. Valentia ad hunc articulum quæst. 2. puncto 3. Granada tomo 3. in 1. part. tractatû 3. disp. 3. sed. 2. referens Carthusianum Henricum, Alexandrum, & Bonaventuram id eundem tenet Ruiz in presenti disp. 11. per varias sectiones referens Magistrum, Albertum, Agidium, Argentinam, Richardum, Gregorium, Antolum, Maiorem, Ambranium, Adamum, & Massilium.

18. **A**ssertio hæc quoad secundam partem, nempe, relationes, & essentiam diuinam distinguit inter se ratione, non solum ratiocinante, sed etiam ratiocinata, tunc non indiget probatione, eam autem probat D. Thomas in presenti ex eo, quod relatio importat respectum ad suum oppositum; qui tamen non importatur in nomine essentia. Confirmatur. Nam, ea distinguitur in Deo cum fundamento in re; siue virtualiter, & ratione ratiocinata, quæ æquivalent in nobis pluribus rebus realiter distinctis, & ad diuersas lineas spectantibus; sed essentia diuina, & relatio æquivalent essentia, & relatio creatæ pertinentibus ad distinctas lineas, diuersaque realiter genera; ergo distinguuntur in Deo cum fundamento in re, siue virtualiter.

19. Prima verò assertionis pars, scilicet, essentiam diuinam, & relationes non distinguuntur actu, & formaliter secluso intellectu, sed solum fundamentaliter, siue virtualiter, probatur primò ratione D. Thomæ in hoc art. & quæst. 8. de Potentia art. 2. quæ potest sub hac forma proponi. Nam relatio in nobis est accidens inherens subiecto: ergo, translatam ad Deum erit substantia diuina; ergo non distinguetur actu, & secluso intellectu à diuina essentia. Antecedens non indiget probatione. Prima verò consequentia etiam constat. Quoniam, quidquid in creaturis est accidens, si transferatur ad Deum, debet esse substantia diuina, eò quod accidens nequit esse in Deo. Secunda verò consequentia ex hac priori patet. Quoniam, quidquid est substantia diuina, debet esse absque distinctione actuali ipsamet essentia Dei.

20. Neque obest id, quod ex doctrina Scoti, & Durandi poterat responderi, nimirum, non omne, quod est substantia diuina, esse ipsam essentiam Dei absque aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu, quæ sit minor distinctio rei a re. Quia in Deo reperiuntur plures rationes substantiales ex

natura rei diuersæ: & ita Paternitas potest esse relatio substantialis; & personalitas Patris, licet ex natura rei sit distincta ab essentia.

Præcluditur primo.

Nam contra hanc solutionem obstat primò, quod in creaturis relatio, secundum quod est accidens, seu secundum quod habet præcise in se subiecto, vt tali, dicitur in absolutum, quantum secundum quod est relatio, seu secundum virtutem, & expressam eius rationem, per quam constituit prædicamentum reale relationis, dicitur ad reale, seu in respectum realiter ad suum terminum: ita tamen, vt hæc duæ rationes sola consideratione nostra æqualiter distinguantur ergo relatio diuina, vt correspondet relationi creatæ secundum priorem rationem, dicitur esse per se absolutum sola ratione distinctum ab ipsa, & secundum quod correspondet relationi creatæ secundum posteriorem considerationem, dicitur ad, seu esse per se relatiuum constitutum ipsius secundum propriam, & ultimam eius rationem: ergo non distinguetur secluso intellectu ab essentia; siquidem hæc est idem omnino absque aliqua distinctione actuali ex natura rei, ac alibi per se absolutum, quod relatio dicitur; quatenus correspondet relationi creatæ, secundum quod dicitur prædictum in absolutum. Vtraque consequentia ex antecedenti aperte videtur sequi.

Antecedens verò probatur. Nam relatio creatæ habet hæc duo. Primum est, respicere subiectum vt trahibile ad terminum, & secundum hanc rationem dicitur in relatiuum. Secundum verò est, pendere à subiecto tanquam à sustentante, non minus, quam reliqua accidentia, seu respicere subiectum formaliter, vt subiectum, cui inest, & secundum istam rationem dicitur in absolutum. Nam sicut subiectum eodem modo, quantum est ex parte sui, sustentat eam, & cætera accidentia; ita ipsa, quatenus est accidens respiciens subiectum vt tale, habet eodem modo inherere subiecto, ac reliqua accidentia, ac proinde dicere in absolutum, sicut illa. Ac tandem hæc duæ rationes nequeunt actu distinguere secluso intellectu; sed solum consideratione nostra; ex eo quod in relatiuum debet includere rationem prædictam accidentis non minus, quam in proprium prædicamenti quantitatis: & ita debet esse ipso absque distinctione actuali secluso intellectu pendere à subiecto vt tali non minus, quam quantitas; vt est accidens, ab eo pendere.

21. Potestque hæc probatio, atque adeo hoc duplex in reperiuntur in relatione creatæ duplici via explicari. Prima est. Nam subiectum relationis creatæ potest considerari dupliciter; primò quidem, vt est in subiectum, & causa materialis respectu illius. Secundo verò

Explicatur amobus prædicta impugnatio.

vt habet rationem mediij, aut quasi mediij, per quod relatio tendit ad terminum: quia relatio est ordo vnus ad alterum, & ita respicit vnum, nempe subiectum, vt medium, aut quasi medium ordinabile ad alterum, nimirum ad terminum, seu respicit subiectum non sistendo ibi, sed detrahendo illud ad terminum. Quare: est relatio, vt respicit subiectum, & inest ei tanquam medio, dicitur in relationum, quia hoc inuenitur ei per ordinem ad terminum; attamen, vt respicit subiectum quatenus causam materiale sui, & sic ei inest, dicitur in absolutum: quia habitudo effectus materialis vt talis ad causam materiale quatenus talem sistit in ipsa causa; alioqui secundum hanc inadaquatam rationem, non respiceret illud formalissime vt causam materiale; sed vt medium ordinabile ad terminum. Constat autem, respectum, & in sistens in subiecto secundum aliquam sui rationem, & secundum illam sub aliqua præcisione consideratam non transeunte ad terminum, esse respectum, & in absolutum.

22. Secunda via, per quam prædicta probatio, & duplex illud in reperiuntur in relatione creata potest explicari, peritur, ex discriminibus, quod intercedit inter fundamentum, seu rationem fundandi relationem creatam, & inter subiectum ipsius vt talia. Nam fundamentum inchoat, & radicaliter specificat relationem realem vnâ cum termino formaliter ad id concurrente. Et ita non concurrat ad illam, nisi per ordinem (vt sic dicimus) inchoatum ad eundem terminum, & modo dubio 2. disputationis præcedentis n. 3. explicato: ac proinde relatio, vt respiciens fundamentum vt tale, non sistit in illo; sed transit ad terminum, ideoque secundum hanc considerationem dicitur in relationum. Ceterum subiectum quatenus tale non concurrat ad specificationem relationis secundum esse ad illius; & sic eius influxus non est per ordinem ad terminum: Quia sicut terminus solum influit, aut quasi influit secundum id, quod habet de suo, ad specificationem relationis: ita etiam solum, que influit vnâ cum ipso in ordine ad eandem specificationem, habent influere per ordinem ad eundem terminum, in ordine ad quem talis specificatio formaliter sumitur. Vnde sicut subiectum, vt habet rationem causæ materialis sustentantis relationem, concurrat quantum est ex parte sui, per se, & ratione suæ entitatis; non vero ex eo quod dicitur ordinem ad terminum, siquidem hic influxus causæ materialis sustentantis conuenit illi ex eo, quod est in se, & per se subsistens: ita habitudo illa, qua relatio respicit subiectum vt causam materiale, si formalissime consideretur, non transit ex proprijs meritis ad terminum; sed sistit in eodem subiecto; & per consequens re-

latio secundum hoc munus inadaquatam secundum quod respicit subiectum vt id, cui inest tanquam subiecto, dicitur in absolutum aliquomodo distinctum ab illo priori in relationum.

Quare, propter hanc rationem D. Thomas in hoc articulo loquendo de relationibus creatis asseruit, quod ipsæ, vt dicuntur ad reale, atque adeo in relationum, correspondet in diuinis ipsam ad diuinarum relationum: ac proinde esse per se relationum eandem: at vero eisdem, prout sunt accidentia dicentia esse in subiecto vt tali, correspondet in diuinis relationibus ratio substantiæ & essentia diuinæ, quæ est quid absolutum: & inde colligit, eas esse ipsam essentiam diuinam. Si autem hoc in relationum creaturarum non esset quid absolutum; non corresponderet in diuinis ratio absoluta; sed ratio relatiua, vt ex se constare videtur. Vnde in hoc consistit vis rationis D. Thomæ in hoc art. adductæ ad probandam identitatem relationis, & essentia diuinæ excludere omnem distinctionem actualem ex natura rei.

23. Deinde contra eandem solutionem obstat. Nam, sicut rationes reperiuntur in creaturis, quæ in ipsis sunt accidentia, habent translatæ ad Deum esse quid substantiale: ita etiâ debent eo ipso habere, quod sunt idem cum essentia diuina absque distinctione actuali secluso intellectu. Et ratio est aperta. Quia, sicut rationes istæ translatæ ad Deum debent ob eminentiam, secundum quam ibi sunt, excludere imperfectionem accidentium: ita, etiam ipsæ, quàm diuina essentia debent etiam excludere compositionem ex genere, & differentia, per quam determinentur, & limitentur ad hoc, vt se ipsis formaliter absque additione reali actuali nequeant habere omnem excogitabilem inchoatam in genere entis: siquidem hæc compositio ex genere, & differentia intrinsecè inuoluit imperfectionem, vt nostri Complut. in lib. Physicorum disp. 18. n. 17. & sequentibus optimè expendant: ergo debent ita esse substantia, vt sint ipsa substantia & essentia diuina absque distinctione, & additione aliqua actuali, & secluso intellectu: ergo ex eo, quod relationes translatæ ad Deum sunt substantia, optimè intulit D. Thomas, esse ipsam substantiam, & essentiam diuinam, ita vt sola ratione ab ea distinguantur.

Hæc secunda consequentia ex priori aperte constat, prior vero ex antecedenti. Quoniam, quod aliquid sit se ipso formaliter determinatum ad hoc, vt tunc additione aliqua reali actuali non possit habere perfectiones, siue rationes aliorum generum, prouenit ex eo, quod se ipso formaliter sit determinatum ad speciale genus, aut rationem entis, & hæc determinatio prouenit ex compositione

D. Thom.

Impugnatur secundum

N. Capitul.

positione ex genere, & differentia. Et propterea substantia creata nequit se ipsa formaliter absque additione actuali ex natura rei esse ipsa vbiatio, per quam est in loco, neque ipse situs, per quem situatur; sed ista debent ab ea ex natura rei distingui: ex eo quod tam ipsa substantia, quam modi isti constant ex genere, & differentia, per quæ limitantur, & coarctantur ad speciales rationes suas, vt optimè probant nostri

N. Cöplur.

Complut. in sua Logica, disput. 14. numer. 48. & sequentibus. Ergo, cum relatio diuina, necnon & ipsa essentia Dei sint talis conditionis, vt hoc ipso, quod propter sui summam eminentiam depurentur à ratione accidentium, debeant etiam depurari à ratione compositionis ex genere, & differentia, oportebit, vt ita sint substantia, quod absque aliqua distinctione, aut additione actuali ex natura rei non sit alia, dicatque omnem rationem alterius, alioqui essentia illa clauderetur terminis proprijs essentia, scilicet, genere, & differentia.

D. Thom.

24. Quam probationem eleganter adduxit D. Thomas quæst. 8. de Potentia art. 2. ad 1. vbi cum sibi sic obieciisset: *Nulla substantia est relatio: hac est quadam propositio immediata: sicut & hac, nulla substantia est quantitas. Ergo nec diuina substantia est relatio.* Respondet: *Dicendum, quod nulla substantia, qua est in genere, potest esse relatio; quia est definita ad unum genus: & per consequens excluditur ab alio genere. Sed essentia diuina non est in genere substantia, sed est supra omne genus, comprehendens in se omnium generum perfectiones. Vnde nihil prohibet, id quod est relationis, in ea inueniri.* Vbi, vt vides, ex eo secundum Sanctum Doctorem essentia diuina potest esse ipsa relatio absque distinctione actuali secluso intellectu, quia non est in genere, seu in prædicamento substantia: ac proinde non constat ex genere, & differentia, per quæ res substantiales habent in prædicamento prædicto collocari.

Vltimo confirmatur casus

25. Tandem contra prædictam solutionem obstat, quod hoc ipso, quod relatio, v. g. Paternitatis, translata ad Deum sit substantia, habet esse per se subsistens, & esse ipsa personalitas Patris, vt quæ st. 40. dicitur, & communiter concedunt Theologi: ergo eo ipso ita erit substantia & essentia Dei, vt non distinguatur actu ab illa. Patet consequentia. Quia in diuinis id, quod est, & id, quo aliquid est, non possunt secluso intellectu distingui: sicut habens, & id, quod habetur, nequeunt secluso intellectu esse distincta.

Confirmatur primo.

litis: ergo sicut, quia est infinita in ratione entitatis, identificat sibi omnia diuina, & non est ibidem multiplex entitas distincta actu, & secluso intellectu ab illa: sic quia est infinita in ratione realitatis, sive formalitatis, identificabit sibi formaliter omnia per identificationem ad eam perfectam, vt non sit ibi aliqua formalitas actu, & secluso intellectu ab essentia diuina distincta.

Confirmatur secundo. Quoniam, sicut relatio ob eminentiam, secundum quam debet reperiri in Deo, petit denudari à ratione accidentis: ita, quod denudetur à finitate & limitatione: nã ex eo quod petit infinitatem intra propriam lineam, petit etiam, quod denudetur à ratione accidentis exigentis finitatem & limitationem: ergo, si semel translata ad Deum debet esse substantia, & personalitas Dei, oportet, vt sit ipsa substantia & natura diuina absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu. Patet consequentia. Quia alioqui limiteretur naturam diuinam, & limiteretur ab ea. Nam id, quo aliquid est, & id, quod est; seu id, quod habet aliquam naturam per modum suppositi, & natura ipsa habita, & secluso intellectu distincta, habent se ad inuicem limitare: ex eo quod eo modo, quo secluso intellectu distinguuntur, habent comparari per modum recipientis, ac recepti secluso intellectu: & recipiens distinctum actu, & ex natura rei à recepto limitat: & coarctat illud; & e conuerſo. Et propterea materiam limitat formam, & forma materiam: necnon substantia creata, quæ, iuxta valde probabilem opinionem, tantum est modus quidam ex natura rei distinctus ab essentia, limitat eam, vicissimque ab essentia limitatur: ex eo quod vnumquodque limitatur à suo opposito: & recipiens, ac receptum secluso intellectu distincta comparantur inter se per modum actus, & potentia: quæ quidem in suis rationibus formalibus opponuntur. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma in 1. dist. *D. Thom.* 33. q. 1. art. 1. & infra q. 40. art. 1.

Confirmatur secundo.

§. III. Eadem sententia D. Thoma alia ratione stabilitur.

26. Deinde eadem assertio alia ratione quoad eandem primam eius partem, nempe, quoad identitatem realem inter essentiam, & relationes absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu, sic fundetur. Quoniam persona diuina constans ex relatione, & essentia Dei est simplicissima: ergo essentia, & relatio non distinguuntur actu, & secluso intellectu. Antecedens est certum, vt ostenditur supra q. 3. & communiter recipitur à Theologis. Consequentia verò probatur. Quoniam, si constaret ex es-

Alia fundamentalis ratio pro assertione.

sentia, & relationibus tanquam ex aliquibus secluso intellectu actu distinctis, non esset simplicissima (nā, quod est simplicissimū, non constat ex pluribus actu, & secluso intellectu distinctis); sed esset quid compositum, quandoquidem, quod ex prædictis sic distinctis coalescit, debet esse necessariò quid compositum ex illis: ex eo quod compositio nihil est aliud, quam distinctorum unio.

Conc. Lat.

27. Quam rationem tetigit Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 2. ubi ita dicitur: *Cum substantia Patris indivisibilis sit, ut potest simplex omnino, &c.* Per substantiam autem Patris non intelligit Conciliū solam substantiam, seu essentiam divinam, sed essentiam cum relatione; ut ex mente omnium Doctorū Græcorum, & Latinorum in Concilio Florentino admissum est. Eandem etiam rationem adduxit, & illustravit D. Thomas loco nuper citato ex 1. Sententiarū, & Quodlibero 6. art. 1. his verbis: *Proprietas personalis non distinguitur realiter ab essentia: alioquin sequeretur, quod in Deo esset compositio, & quod aliquid adveniret ei per modum accidentis.* Et q. 8. de Potentia art. 2. in hæc verba: *Dicendum, quod supposito, quod relationes in divinis sint, donecessitate oportet dicere, quod sint essentia divina: aliis operaretur ponere compositionem in Deo, & quod relationes in divinis essent accidentia: quia omnis res inherens alicui præter suam substantiam est accidens.*

D. Thom.

Athanasius

Eadem similiter ratione usus est Athanasius in epistola pro Synodo Nizena, cui titulus est. *Quod Nicæna Synodus animadversa, &c.* ubi sic ait: *Si ergo simplex est Deus, ut revera est, certum est, quom dicimus Deum, & nominamus Patrem, nihil nos eorum, quæ circum eum sunt, sed ipsius substantiam significare.* Cyrillus Alexandrinus lib. 3. Thelauri c. 4. & lib. 6. c. 3. prope finem, Iustinus q. 144. ad Orthodoxos, Anselmus lib. 3. de Incarnat. c. 3. circa finem, Damascenus lib. 1. fidei c. 12. in principio. *Deus simplex est, atque ab omni compositione alienus.* Quod autem ex multis, & differentibus coalescit, compositum est. Bernardus sermone 80. in Cātica, ut statim dicemus, Hilarius lib. 8. de Trinitate paulò post medium, ubi inquit: *Non humano modo ex compositis Deus est, ut in eo aliud sit, quod habetur ab eo, & aliud sit ipse, qui habeat: sed totum, quod est, vna est.* Et alij plures ex Patribus.

Cyr. Alex.
Iustin.
Anselm.
Damasc.

Bernard.
Hilarius.

Occurrit Durandus.

28. Occurrit primò Durandus, distinctio nē ex natura rei inter essentia divinā, & relationes nō tollere eius summā simplicitatē, neque inferre cōpositionē: ex eo quod modus nō facit cōpositionē cū essentia, & relatio est modus essentia. Et propterea licet in divinis dentur plures relationes reali-

ter distinctæ; nō tamē idcirco tollitur simplicitas Dei, neque ob id datur in Deo aliqua compositio.

Cæterū cōtra solutionē hanc obstat primò, quod licet modus nō faciat cōpositionē cū re, cuius est modus, ita ut hæc cōpositio sit omnium maior, qualis est cōpositio ex duabus rebus, & entitatibus, ac proinde nō tollat omnimodē simplicitatē: nihilominus non potest nō facere aliquā cōpositionē cū re, quā modificat, & tollere aliquo modo simplicitatē, ita ut id, quod coalescit ex utroque, non sit summè simplex. Et ratio est aperta. Quoniam compositio nihil aliud est, quā distinctorū unio ad cōstituendū aliquod tertium ab unoquoque ex constituentibus secluso intellectu distinctū: at, si essentia, & relatio distinguuntur secluso intellectu, unentur tãquā plura actu, & secluso intellectu distincta ad constituendū unū tertium, nepe personā divinā distinctā actu, & ex natura rei ab eadem essentia, aut relatione sigillatim sumptis: ergo est ibi aliqua cōpositio actualis, & secluso intellectu: & per consequens nō erit ibidē omnimoda, & summa simplicitas.

29. Et sanè ex terminis ipsius cōstare videtur, quod hoc ipso, quod aliquid constet ex pluribus actu, & secluso intellectu distinctis, nō sit summè simplex: liquidè esset tōgè simplicius, si non constaret ex prædictis, sed omnia sibi absque distinctione aliqua actuali secluso intellectu identificaret. Vnde optimè dixit Bernardus lib. 5. de Consideratione c. 7. *Nisi omnia unū in Deo, & cū Deo consideres, habebis multiplicē Deū: mihi verò non deest quid cogitè melius eiusmodi Deo tuo. Quæres quid? Mera simplicitas.* Et ad hoc explicandum tribuit Deo superlativum hoc, nempe, *unissimus.*

Cōfirmatur. Nā propterea deest cōpositio in Deo coalescens ex rebus, & entitatibus, quia nihil in eo admittitur, quod sit distinctū per modū rei, & rei: ergo, si nō secluditur omninò distinctio actualis, & secluso intellectu, nō secludetur prorsus compositio ab illo; sed ad summam compositio omnium maior, quæ consurgit ex pluribus entitatibus, & rebus. Vnde idē Bernardus sermone 80. in Cātica in solā idētitatē, quā omnia divina identificat cū divina essentia, reducit, quod in Deo nulla sit cōpositio, his verbis: *Quod habet, est, & quod est, semper & uno modo est in ea, & multa in unum, & diversa in idem rediguntur.*

Cōfirmatur secūdo. Quoniam iuxta satis probabilè pluriū Thomistarū sententiā personalitas creata solum est modus quidā naturæ: & nihilominus facit cū ea cōpositionē. Et propterea personā creatā nō est omnino simplex: ex eo quod cōstat ex modo, & re, cui est modus, secluso intellectu distinctis.

Inspingatur primò.

Bernard.

Prima confirmatio.

Idē Bern.

Secunda confirmatio.

30 Nec id, quod pro se adducit Durandus, illi fauet. Nam si relationes personales inter se comparantur, tunc important oppositionem relationum; & ita secundum hanc rationem non vniuntur ad componendum aliquid tertium: & ex consequenti non faciunt compositionem. Si autem comparantur cum essentia, tunc omnes illae identificantur cum ea absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu: & ideo nullam cum ipsa compositionem actualem facere possunt.

D. Thom.

Et propterea D. Thomas infra, quæst. 30. art. 1. ad 3. vt explicaret, cur pluralitas diuinarum personarum non repugnet Dei simplicitati, ita inquit: *Relationes predicantur de aliquo vt ad alterum: Et sic compositionem in ipso, de quo dicuntur, non important.* Ac si diceret, relationes predicari de Deo vt ad alterum, id est, vt oppositas suis correlatiuis: ac proinde vt tantum distinctas ab illis, non vero ab essentia; ideoque non facere compositionem, nec cum correlatiuis (quippe cum opponantur illis, & cum eis ad constituendum vnum tertium non habeant secundum hanc rationem vnum); nec cum essentia, à qua non distinguuntur actu, & secluso intellectu.

Occurrit secundo Scotus

31 Secundo occurrit Scotus eidem rationi, quod et si relatio distinguatur ex natura rei ab essentia diuina, non tamen ob id dabitur in Deo compositio, aut tolletur summa simplicitas: quia relatio, & essentia non comparantur per modum actus, & potentiae. Nam licet distinguantur ex natura rei, & per modum formalitatis, & formalitatis actu, & secluso intellectu distinctarum: attamen identificantur positiuè in vna, & eadem euitate per identificationem excludentem distinctionem per modum rei, & rei.

Reijctur hæc etiam casu primo.

Cæterum contra hanc solutionem etiam obstant ea, quæ contra sententiam Durandi adduximus, vt intuenti patebit. Et deinde contra illam obest, tum, quod si semel realitas essentiae est distincta ex natura rei à realitate, siue formalitate reali relationis diuinae, non poterunt non vt sic distincta comparari per modum actus, & potentiae, quæ licet non sint res, & res, seu entitas, & entitas, sint tamen actu, & secluso intellectu formalitas, & formalitas per modum actus, & potentiae inter se comparata. Et ratio videtur aperta. Quoniam formalitas illa diuinæ essentiae, & relationis, non obstatre identificatione in vna, & eadem euitate, adhuc manent actu, & secluso intellectu ex natura rei distinctæ: & vna, nepe essentia, quatenus sic distinguitur, est terminabilis per relationem, potestque per illam actuari: & relatio, quatenus eodem modo differt ab essentia, est terminus, & actus respectu essentiae: ergo ex natura rei comparabuntur per modum actus, & potest

tie, quæ non sint res, & res, seu entitas, & entitas, sed quæ sint reales formalitates ex natura rei diuersæ. Et propterea in creatis vniõ personalitatis, & essentiae est per modum actus, & potentiae: quia personalitas est terminus essentiae, & essentia ipsa potest terminari per eandem personalitatem: ergo nihil obest, quominus detur ibi vera compositio; licet non sit compositio omnium maxima.

Confirmatur

32 Confirmatur. Quoniam nomine actus, & potentiae non intelligimus in præsentia materiam, & formam proprie & in rigore tale, sed quæuis duo actu, & secluso intellectu distincta, quæ ita se habent, vt vnum vel informet, vel actuet, vel perficiat, aut terminet aliud: quia ad veram compositionem satis est, quod duo actu, & secluso intellectu distincta comparantur per modum termini, & rei terminabilis, aut aliquo ex modis recedentis. Et propterea, licet personalitas Verbi, & humanitas tantum comparantur per modum termini, & terminabilis, nihilominus persona Christi Domini est actu composita, vt ostenditur 3. par. quæst. 2. art. 4. Ergo, cum relatio personalis Dei, & essentia diuina comparantur per modum termini, & terminabilis, compositio sequens est, vt si semel sunt actu, & ex natura rei diuersæ, tunc faciant compositionem; licet non ita magnam, sicut compositio ex eadem relatione personali Verbi, & humanitate: quia ibi est maior distinctio inter prædictam relationem, & humanitatem.

Reijctur secundo.

33 Præterea contra eadẽ solutionem obstat, quod, licet ad compositionem vnius per se ex pluribus actu distinctis requireretur vniõ per modum actus, & potentiae, attamen ad compositionem vnius per accidens, & per aggregationem talis nõ desideratur, quod illa plura comparantur per modum actus, & potentiae; sed sufficit multitudo constans ex pluribus non per se ordinatis: ergo, si essentia diuina, & relatio sunt actu, & secluso intellectu plures formalitates, seu realitates, & non habentes se per modum actus, & potentiae, coalescet ex his vnum per accidens, & per aggregationem tale: ac proinde tantum aberit, quod ob hoc relegetur à Deo imperfectio compositionis, quod potius admitretur compositio; non qualiscumque, sed omnium ferè compositionum imperfectior.

Prima confirmatur.

34 Confirmatur, & explicatur. Nam cum essentia, & relatio, adhuc dum sunt vnum identicè in vna & eadem euitate, manent actu, & secluso intellectu distinctæ formaliter, seu per modum formalitatum realium: inquitemus, nisi tantum identicè sint vnum per se, non verò formaliter, ac proinde formaliter consideratæ, & vt sic distinctæ manent, non constituunt vniõ

peteant verò adhuc formaliter, & ut sic di-
 versæ habeant unum per se constituere? Si
 primum, ergo formaliter sumptæ, & quate-
 nus sunt plura formaliter, constituent unum
 per accidens: & per consequens Deus non
 est summus & vnus, nec summe simplex. Si se-
 cundum, ergo debent quatenus sic diuerse
 vnitæ aliquo alio modo vnionis per se ad
 hoc, vt formaliter sumptæ constituent ali-
 quid per se, & formaliter vnum, prout hoc
 vnum per se distinguitur ab vno per se, quod
 tantum identice est esse. Quia sicut vnio
 per identitatem in vna, & eadem entitate
 tantum tribuitur, quod sit vnum, & idē
 identice, prout vnitas, & identitas hæc ex-
 cludit multipliciter per modum quatuor
 entitatum: ita solam tollit ab eis, quod pro-
 portionali modo non sint vnum per acci-
 dens, id est, per modum duorum non iden-
 tificatorum in vna, & eadem entitate: ergo,
 cum prædictæ formalitates non possint vni-
 si aliqua vnione per se, per quã constituent
 vnum per se non solum identice, sed for-
 maliter, nisi comparentur per modum actus,
 & potentia, seu termini, & terminabilis ac-
 tus, & formaliter secluso intellectu distin-
 gtorum (siquidem non possunt iuxta oppo-
 sitam sententiam vniri per aliam vnionem,
 quæ supererat, nempe per identitatem, &
 simplicitatem formalem excludentem vn-
 nem distinctionem ex natura rei) conse-
 quens est, vt debeant necessario comparari
 per modum actus, & potentia: ac proinde
 debet ibi dari compositio non entitati-
 ua, id est plurium entitatum, sed formalis,
 seu plurium formalitatum.

*Secunda con-
 firmatio.
 D. I. bon.*

35. Confirmatur tandem ratione D. Th.
 1. contra Gent. c. 18. Nam sumptis essentia,
 & relationibus vt ex natura rei, siue forma-
 liter diuersis, tunc essentia verè, & secluso
 intellectu præbet se ipsam relationibus: &
 reuerso relationes communicant se forma-
 liter essentia diuina. Vel ergo essentia,
 & relationes sic sumptæ ita inter se compa-
 rantur, vt omnia hæc habeant se per modum
 actus, & termini, & nullo modo per modum
 rei actuabilis, & terminabilis: vel essentia,
 aut relationes se habent per modum ter-
 minabilis, & actuabilis? Si primum: ergo
 formaliter loquendo constituent vnum per
 accidens: quia ex pluribus actibus quate-
 nus talibus, & non comparatis inter se per
 modum actus, & rei actuabilis, aut termini,
 & terminabilis consurgit vnum per acci-
 dens. Si secundum: ergo dabitur ibidem ve-
 ra compositio (vt sic dicamus) formalis, seu
 plurium, & diuersarum actu formalitatum:
 siquidem ex pluribus collatis inter se per
 modum actus, & rei actuabilis, siue ter-
 mini, & terminabilis debet coalescere aliquid
 per compositionem proportionatam.

36. Nec refert, si obijcias, non contra esse Obiecta.
 hæc cum illis, quæ n. 26. dicebamus: Quo-
 niã iuxta ea, quæ in hac ratione asserimus,
 debet dari in Deo non qualiscunque sim-
 plicitas, sed summa omnium excogitabi-
 lium: hæc autem non solum opponitur plu-
 ralitati actuali, sed etiam virtuali: siquidem
 ubi est aliqua pluralitas, ubi non est tanta
 simplicitas, quanta esset, si nulla ibidem, si-
 ue actualis, siue virtualis pluralitas daretur:
 ergo non potest cum hac summa simplici-
 tate coherere, quod est relatio, & essentia di-
 uina distinguuntur virtualiter, vt numero
 citato asseruimus. Vnde Anselmus in Mo-
 nologio cap. 16. atredens ad hanc Dei sim-
 plicitatem sic inquit: *Quemadmodum itaque
 vnum est, quidquid essentialiter de summa
 substantia dicitur: ita ipsa vno modo, vno con-
 sideratione est, quidquid est essentialiter.* Et
 postquam dixit, hominem alia ratione esse
 animal, alia esse corpus, subdit: *Ita verò
 summa essentia nullo modo sic est aliquid, vt
 illud idem secundum alium modum, aut se-
 cundum aliam considerationem non sit.* In quib-
 us verbis satis constat, tantam esse in Deo
 simplicitatem, vt non possimus de eo for-
 mare aliam, & aliam considerationem sal-
 tem cum fundamento in re, seu (quod in
 idem redit) vt non possit in eo dari plurali-
 tas, & distinctio virtualis.

Ansel.

Non itaque hoc refert. Quoniam con-
 uersa maiori neganda est minor. Et ad pro-
 bationem dicendum est summam simplici-
 tatem omnium excogitabilium, quæ in Deo
 debet poni, esse simplicitatem summam, &
 eminentissimam, quæ ita sit simplicitas, vt
 simul sit simplicitas eminentis: hæc autem
 potest, vt id, quod sic est simplex, contineat
 rationes omnium linearum, ac proinde æqui-
 ualeat pluribus pertinentibus ad distinctas
 lineas, non minus, ac si actu, & formaliter
 esset plura: in quo pluralitas, & distinctio
 virtualis consistit. Vnde, si hæc pluralitas
 tolleretur, non remaneret summa simplici-
 tas cum eminentia, sed simplicitas inuoluta
 cum imperfectionibus limitationis. Ad il-
 lud autem, quod ex Anselmo adducitur,
 respondetur, Sanctum Doctorem solum
 velle excludere distinctionem ex natura
 rei, siue diuersarum considerationum, quæ
 talis conditionis sit, vt possit fundare com-
 positionem Metaphysicam, qualiter

Enodatur.

in homine ratio animalis, con-
 positio in corpore, &c. distinctio
 conueniunt.

§. IIII. Vltima ratio pro Angelici Doctoris, & aliorum Patrum sententia.

Tertia ratio pro assertione no.

37 Tertia ratio pro assertione desumitur ex D. Thoma in argumento *sed contra* huius articuli, & eam latius dubio procedenti ad probandam identificationem relationum, & essentiae, prout identificatio opponitur distinctioni entitativae, & rei à re, prosequitur sensus. Nam, si relatio distinguitur ex natura rei ab essentia, consequens erit, ut formaliter sumpta non sit Deus: ergo erit formaliter aliquid creatum: & per consequens non erit adoranda adoratione latræ. Prima consequentia videtur ex antecedenti sequi. Quoniam, cum realitas adæquate dividatur in realitatem (sive realem formalitatem) que formaliter sit talis, vel per essentiam, vel per participationem, oportet, ut formalitas realis, quæ formaliter non sit Deus, & ens per essentiam, debeat formaliter esse ens per participationem, & aliquid creatum.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia hic etiam videtur id, quod dubio procedenti ad destruendam distinctionem rei à re inter essentiam, & relationes adducebamus; ad hunc tamen modum ad præsens applicatum. Quia illa formalitas relationis, ut distincta formaliter, & ex natura rei ab essentia, non posset non dimanare ab essentia per modum creaturæ: quia ex quo capite esset secluso intellecta distincta ab essentia, dimanaret secluso intellectu ab ea, & ex quo capite quatenus sic distincta non posset fieri ex aliquo creato, ut ex se constat, neque ex ipsa essentia divina ut ex subiecto, & materia, cum hoc divinæ essentiae repugnet, debebat fieri ex nihilo: & per consequens dimanabit per modum creaturæ. Vnde illa formalitas esset, & non esset formalitas creata: esset quidem propter rationem super factam: non esset verò, quia existeret in Deo. Errata esset, & non esset identificanda cum Deo, ut ex dictis patet.

§. V. Opposita sententia, & primum eius fundamentum.

Opposita sententia.

38 Oppositam tamen sententiam, nempe, relationes divinas distingui ab essentia ex natura rei, seu actu, & secluso intellectu per distinctionem formaliter talem; tumentur Scotus in 1. dist. 2. quæst. 7. §. *Sed hic restat*, & §. *Breviter igitur dico*, ubi supponens se loqui sine assertione, & sine præiudicio melioris sententiæ, statim inquit, relationem personalem distingui ab essentia distinctione aliqua procedenti omnem actum intellectus creati, & increati. Et licet ibidem aliqua misceat, quibus videtur significare, distinctionem istam non esse realem, & secluso

Scotus.

intellectus, sed rationis, & virtualem: nihilominus ipse simul se explicat dicens, eam non esse realem actualem: prout distinctio hæc dicit distinctionem inter res, & res; sed esse distinctionem rationis, quatenus per hoc denotatur distinctio inter rationes formales, sive realitates; non verò distinctio, quæ fit per rationem, seu intellectum, ac tandem esse distinctionem virtualem respectu rerum, & non respectu formalitatum, aut realitatum quia illa vna res, cui conveniunt duæ formalitates actu distinctæ, ita se habet quoad eas, quæ ex distinctione proveniunt, ac si essent duæ res realiter distinctæ. Et propterea paulò infra sic concludit: *Breviter igitur dico, omitiendo illa verba de distinctione rationis, & de distinctione virtuali, non quia sint male dicta, sed quia non oportet eis uti. Dico, quod in essentia divina ante actum intellectus est entitas A. & entitas B. & hæc non est formaliter illa.* Idem etiam tumentur OKam in 1. dist. 2. quæst. 1. & quæst. 11. litera F. & Gabriel quæst. 1. art. 1. notab. 4. & quæst. 11. art. 2. in 2. conclusione, & Marilius in 1. quæst. 6. art. 2. conclusione 4. Durandus in 1. dist. 33. quæst. 1. num. 23.

OKam, Gabriel, Marilius, Durand.

39 Primum, & potissimum huius sententiæ fundamentum est illud, quod primo loco pro sententiâ Gilberti adduximus, quod quidem potest sic confirmari, & explicari. Nam duo involuentia prædicata contradictoria actu, & secluso intellectu non possunt verificari de vno & eodem absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu; sed de essentia divina, & relationibus prædicatur aliqua involuentia prædicata contradictoria actu, & secluso intellectu: ergo prædicta essentia, & relatio debent distingui aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu. Consequentia est perspicua. Minor verò etiam constat. Siquidem de essentia divina verificatur, quod est communicabilis; de relatione verò, quod est incommunicabilis: de illa, quod est quid absolutum; de hac vero quod est quid relativum. Constat autem, hæc duo involuere actu, & secluso intellectu prædicata inter se contradictoria: siquidem, quod est incommunicabile, non est communicabile, & ita est prædicatum contradictorie oppositum communicabili; & quod est relativum, non est ad se, sed ad aliud, & sic est prædicatum contradictorium absoluto, quod est ad se, non ad aliud. Maior autem probatur. Nam si duo involuentia prædicata, quæ sint contradictoria actu, & secluso intellectu, prædicantur de aliquo absque distinctione aliqua actu tali, & secluso intellectu, iam duo contradictoria verificabuntur de vno & eodem actu, & secluso intellectu, quod tamen implicat. Et ita ea

Primum, & principale fundamentum.

implicare dicimus, in quibus inuoluuntur
duz contradictoria de vno & eodem.

Solutio

40 Nec refert, si dicas, quoddam, ut de aliquo predicentur predicata, quae sunt contradictoria actu, & secluso intellectu, non est necessaria distinctio actualis, & secluso intellectu; sed satis est distinctio virtualis, quae est distinctio fundamentalis secundum rationem, seu fundamentum ad distinctionem rationis, & per intellectum.

Contra insurgunt aduersarij primi.

41 Nam contra hoc est. Tum, quod ad verificandum predicata contradictoria utcumque requiritur aliqua distinctio in eo, de quo verificantur: ergo, sicut ad verificanda predicata contradictoria, quae sunt talia secundum rationem, seu per intellectum, requiritur distinctio actualis per intellectum, ita ad verificanda predicata, quae sunt contradictoria actu, & secluso intellectu, debet ibidem interuenire distinctio actu, & secluso intellectu.

Secundus.

Tum etiam: quia ad verificanda predicata contradictoria ibi debet poni distinctio, ubi exercenda est contradictio; alioqui verificarentur de vno & eodem profus, & non magis deseruiret positio illius distinctionis ad saluandum i predicata contradictoria non dici de vno & eodem, actu non poneretur; sed contradictio praedicatorum contradictorium a parte rei, & secluso intellectu talium exercetur actu, & secluso intellectu: ergo ibidem, nempe a parte rei, & secluso intellectu, debet poni distinctio in eo, de quo verificantur.

Tertius.

Tum denique: quia si actu, & ante omnem operationem intellectus non est ibi duplex formalitas, sed tantum vnica actu: ergo non est tibi actu aliud, & aliud: ergo neque poterit de illa formalitate praedicari aliud, & aliud: quod tamen inuoluitur in praedicatione contradictorius actu, & secluso intellectu. Patet haec consequentia. Quia id tantum potest de illa formalitate praedicari, quod actu in ea inuenitur.

Confirmatur

42 Confirmatur. Quia aliqua distinctio actu, & secluso intellectu nihil aliud importat, quam quod aliquid actu, & secluso intellectu conueniat alicui ex illis, quod tamen actu, & secluso intellectu alteri non conueniat: sed essentiae diuinae actu, & secluso intellectu non conuenit, quod se ipsa opponatur cum Filiatione; cum tamen Paternitati hoc conueniat: ergo essentia, & Paternitas secluso intellectu, & actu distinguuntur. Minor cum consequentia satis videntur constare. Maior vero etiam liquet. Nam hoc ipso, quod aliquid actu, & secluso intellectu conueniat vni, & non alteri, habet vnum actu aliquid

reale, quod non habet alterum: alioquin non posset aliquid actu, & secluso intellectu conuenire alicui, quod actu non conueniret alteri: at hoc ipso, quod vnum habeat actu aliquid reale, quod non habeat alterum, distinguuntur actu, & secluso intellectu ratione illius, quod est in vno, & non in altero: ergo &c.

S. VI. Solutio praecedentis fundamenti.

43 **A**D hoc argumentum responderi Vazquez disput. 120. cap. 6. quod, cum praedicatione sit opus nostri intellectus, fit inde, ut repugnet dari aliqua praedicatione contradictoria ante opus intellectus: & ita ex eo, quod essentiae diuinae, & relationi conueniant praedicatione contradictoria, non probari, distingui secluso intellectu.

Solutio P. Vazquez.

Ceterum haec solutio, nisi aliquid amplius addatur, non satisfacit. Quia vis argumenti non tam consistit in praedicatione formali, quam in praedicatione fundamentalis: ac proinde procedit de praedicatione fundamentaliter sumptis, & secundum id reale, quod afferunt. Nam essentia diuina a parte rei est communicabilis, & non opposita Filio; Paternitas vero a parte rei est incommunicabilis, & opposita Filio.

Resoluitur tanquam diminuta.

44 Vnde ad argumentum responderi admittendo solutionem ibidem assignatam, nempe, sufficere distinctionem virtuales, siue distinctionem rationis fundamentalem ad hoc, ut de aliquo verificentur praedicatione contradictoria: quia eo ipso talia praedicatione non praedicatione formalis siue de vno & eodem, ut est vnum & idem. Quare, cum relatio, & essentia diuina distinguuntur virtualiter, siue cum fundamento in re, poterunt de illis praedicatione contradictoria verificari. Quae solutio desumitur ex Diuo Thoma, tum de Potent. quaest. 7. articulo 1. ad 5. vbi cum hoc idem argumentum sibi obieisset, respondet in haec verba. *Dicendum quod de eo, quod est idem re, & differens ratione, nihil prohibet contradictoria praedicari, ut docet Philosophus 3. Physicorum: sicut patet, quod idem punctum re, differens ratione est principium, & finis, & secundum quod est principium, non est finis, & e contrario. Vnde, cum essentia, & proprietates sint idem re, & differant ratione, nihil prohibet, quin vnum sit communicabile, & aliud incommunicabile.*

Respondetur admittendo solutionem datam inter arguendum.

D. Thom.

45 Tum etiam in 1. dist. 5. quaest. 1. art. 1. ad 1. vbi eum sibi sic opposuisset: *Maiores enim est oppositio affirmationis, & negationis, quam relationis: sed oppositio relationis facit in diuinis, ut vna persona non sit alia; ergo fortius faciet hoc contradictio: sed persona Patris est generans: si igitur essentia non generet, Pater*

Pater non erit essentia, quod est impossibile. Cum igitur S. Doctor sic sibi opposuisset, respondet in hæc verba, quibus rem hanc satis illustrauit. Dicendum, quod affirmatio, & negatio dicuntur maxime opponi, quia in eis non importatur aliqua conuenientia: in priuatim enim oppositis importatur conuenientia quantum ad subiectum: quia nata sunt fieri circa idem; in contrarijs autem etiam quantum ad genus, quia scilicet sunt in eodem genere. Vnde in utraque oppositione utrumque extremorum significatur per modum entis, & natura cuiusdam. Illud autem, in quo inuenitur aliquid nõ permixtum contrario, est maximum, & primum in genere illo, & causa omnium aliorum. Et ideo oppositio affirmationis, & negationis, cui non admiscetur aliqua conuenientia, est prima, & maxima oppositio, & causa omnis oppositionis, & distinctionis. Et ideo oportet, quod in qualibet alia oppositione includatur affirmatio, & negatio, sicut primum in posteriori. Vnde plura requiruntur ad alias oppositiones, quam ad oppositionem contradictionis: quia se habent ex additione ad ipsam. Vnde non oportet, quod si contrarietas non inueniatur nisi in diuersis realiter, quod affirmatio, & negatio inueniatur in diuersis realiter. Imo sufficit etiam distinctio rationis ad affirmationem, & negationem; cum qualibet distinctio, ut dictum est, includat affirmationem, & negationem, & talis distinctio, scilicet rationis, est inter essentiam, & personam: sed opposita relative aliquando requirunt diuersitatem, vel distinctionem realem, & talia sunt quæ diuinas personas distinguunt.

46 Tum denique in 4. contra Gentes cap. 14. in fine his verbis: *Vbiunque enim est aliqua distinctio, oportet inuenire negationem, & affirmationis oppositionem. Quæ enim secundum nullam affirmationem, & negationem differunt, penitus indistincta sunt; oportet enim, quod quantum ad omnia unum esset, quod est alterum: & sic essent penitus idem, & nullo modo distincta.* Quare, cum relatio, & essentia sint virtualiter distincta, necesse est inuenire oppositionem affirmationis, & negationis inter utramque: ac proinde, quod possit affirmari, v.g. de essentia, quod sit communicabilis, & hoc de relatione ut virtualiter distincta ab essentia negari.

ent. consequens, & concedatur consequentia, si intelligatur de sola distinctione virtuali. Nam hæc vere est actu à parte rei in Deo: siquidem actu datur in eo virtus, & eminentia illa, quæ æquiualeat pluribus pertinentibus ad distinctas lineas. Cæterum negari debet eadem consequentia, si intelligatur de distinctione à parte rei, quæ sit actu, & formaliter talis.

48 Ad tertiam autem impugnationem respondetur, quod sicut actu, & ante operationem intellectus non est ibi duplex formalitas, quæ sit formaliter duplex; bene tamen virtualiter, ita non est ibidem aliud, & aliud actu, & formaliter; bene tamè aliud, & aliud actu virtualiter. Et ideo, licet de illa formalitate nequeat predicari aliud, & aliud actu, & formaliter tale, secus tamè aliud, & aliud actu, & virtualiter. Cæterum, quando prædicantur de illa formalitate virtualiter multiplici prædicata contradictoria, non prædicantur aliqua, quæ sint aliud, & aliud actu formaliter; sed satis est, quod prædicata illa contradictoria distinguatur virtualiter, vt ex D. Thoma dicebamus.

49 Ad confirmationem respondetur distinguendo maiore. *Quod tamen actu, & secluso intellectu alteri non conueniat, vt distincto virtualiter ab illo, neganda est: vt sunt identicè unum & idem, concedi poterit.* Et deinde distinguatur etiam minor: & si sensus illius sit, vt esse videtur, quod essentia formalissime, ac proinde vt virtualiter distincta à relatione Paternitatis, non opponatur cum Filiatione, concedenda est. Si verò sit sensus, quod se ipsa identicè sumpta, seu secundum quod identificatur cum Paternitate, non opponatur cum Filiatione, negari debet. Et tandem neganda est consequentia: quia, vt esset legitima, oportebat, quod essetia diuina adhuc identicè non opponeretur cum Filiatione: cum tamen sic sumpta illi opponatur. Si cut è contrà ea, quæ sunt propria essentia, v.g. communicabilitas illius, conueniunt identicè relationi, v.g. Paternitatis, non quidem adhuc sensum, quod, quia essentia est communicabilis, idè etiam Paternitas communicabilis sit identicè, ita vt Filio, verbi causa, communicetur identicè, quod sit Pater; sed solum adhuc sensum, nempe, quod Paternitas identicè sit communicabilis, idest, ita vt nõ quoad Paternitatis relationem; sed quoad essentiam, cum qua identificatur, sit communicabilis: & propterea dicitur ipsa identicè comunicari, quia quoad aliquid, quod est identicè sui, quodque est identicè ipsamet relatio, comunicatur. Et ratio est, Nam ea, quæ conueniunt identicè, sic conueniunt in sensu identico eis, cum quibus identificatur, sicut in sensu formali eis, quibus formaliter, & ratione sui competunt: comunicabili

Ad tertiam

Ad confirmamtionem.

Enodatur prima impugnatione contra illam solutionem factam.

Ad secundam impugnationem

47 Et ad primam impugnationem in contrarium concessa antecedenti neganda est consequentia. Nam cum distinctio virtualis in Deo reperta dicatur talis, quia ob sui eminentiam æquiualeat pluralitati, & distinctio ni reali actuali formaliter tali: inde est, vt satis sit ad hoc, vt de Deo verificentur prædicata secluso intellectu contradictoria: sicut in alijs solet ad hoc ipsum sufficere distinctio, & pluralitas realis actualis, quæ sit formaliter talis.

Ad secundam impugnationem distingua

tas autem conuenit in sensu formali essentia quoad prædicata essentialia: & ideo communicabilitas ratione essentia competens relationi in sensu identico non est quoad esse relationis, v.g. Paternitatis, ita ut Filio, aut Spiritui Sancto communicetur, quod identice sit Pater; sed quoad esse essentialia diuinæ essentia, qua communicata dicitur Paternitas communicari quoad ipsammet essentiam, quæ est aliquid sui, cum quaque identificatur. Sicut e contra, cum dicitur, essentiam identice opponi eum relatione, v.g. Filiationis, non est sensus, quod opponatur quoad essentialia eiusdem essentia: sic enim oppositio non conueniret ei in sensu identico, sed in sensu formali: & ita sensus illius erit, quod opponitur quoad Paternitatem, quæ identice est aliquid sui, quæque identice est ipsa essentia formaliter ex natura rei.

Enodatur se- 50. Secundò respondetur, siue magis ex-
cundo prædi- plicatur præcedens solutio ex D. Thoma
tum lunda- de Potentia quæst. 8. art. 2. ad 10. ubi cum
uenti, & elu- sibi sic obiecit: *Eorum, quæ sunt idem, in
cidatur pri- quocunque est unum, & aliud. Si ergo essen-
ma solutio. tia diuina, & Paternitas est idem, in quocun-
D. I. hom. que est essentia diuina, erit & Paternitas: sed
essentia diuina est in Filio: ergo & Paternitas:*
& per consequens sicut essentia diuina idé-
tificatur cum Paternitate: ita Filius cum ead-
dem Paternitate identificabitur. Cum igitur
S. Doctor sic sibi obiecit, respondet
in hæc verba: *Dicendum, quod quocunque
sunt eadem re, & ratione, oportet, quod in
quocunque est unum, sit aliud: non autem hoc
oportet de his, quæ sunt eadem re, sed non ra-
tione. Sicut instans est idem, quod est princi-
pium futuri, & finis præteriti: non tamen prin-
cipium futuri dicitur esse in præterito; sed id,
quod est futuri principium. Et similiter non
dicitur, quod Paternitas est in Filio (ac pro-
inde, quod est identificata cum illo) sed id,
quod est, scilicet essentia. Vbi, ut vides, sola
distinctio virtualis, siue rationis cum fun-
damento in re inter aliqua sufficit, ut, cum
significantur, quatenus sic sunt distincta,
aliquid conueniat vni, nempe, esse in alio,
& identificati illi, quod non conueniat al-
teri, ut distinguitur virtualiter ab illo prio-
ri. Et similiter satis est, quod vnâ cum hac
virtuali distinctione identificentur aliqua,
ad hoc ut id, quod vni extremo ut virtua-
liter distincto non conueniat, conueniat ei
identice, id est, (quoad præsens attinet) nõ
quoad suam rationem formalissimam; sed
quoad aliud extremum, cum quo identifi-
catur, quodque identice est ipsummet: &
ita sufficit ad hoc, ut relatio v.g. Paterni-
tatis sit idem, ac essentia, quod licet ipsa
Paternitas non sit in Filio ut idem cum il-
lo, ac proinde non communicetur illi: ni-*

hilominus essentia, quæ est identice ipsa
Paternitas, & conuenit, sit in Filio ut idem
cum ipso, quæ communicetur.

51. Explicantur hæc omnia. Etenim in Explicatur
amplius.
creaturis natura substantialis, & relatio
sunt realiter distincta ratione limitationis
creaturarum. Cæterum quia, quæ in infe-
rioribus sunt dispersa, & ratione limita-
tionis distincta, debent in superioribus esse
vnita, & identificata, & maxime in Deo
ratione suæ infinitatis, & perfectionis: id-
circo in ipso natura eius substantialis, &
absoluta, & relationes diuinæ non distin-
guuntur realiter, siue formaliter ex natura
rei, sed vnâ & eadem simplicissima forma-
litas est simul absoluta, & relatiua, & præ-
stat propria munia vtriusque, non minus,
ac si ibidem esset realis multiplicitas.

Vnde, sicut de relatione, & de natura
substantiali creatis possunt enuntitari præ-
dicata contradictoria, ut quod relatio sit
ad aliud, non ad se; & quod natura substan-
tialis sit ad se, & non ad aliud: ita etiam de
relatione, & natura diuina possunt prædi-
cari prædicata contradictoria, nempe, quod
natura diuina sit communicabilis; non ve-
rò incommunicabilis, & quod est ad se, &
non ad aliud: & similiter de relatione v.g.
Paternitatis, quod sit incommunicabilis;
non verò communicabilis, quod est ad
aliud secundum esse ad, non verò ad se. Et
quemadmodum ad hoc, vt hæc prædicata
contradictorie opposita conueniant actu,
& secluso intellectu relationi, & nature
substantiali creatis, oportet, quod actu, &
secluso intellectu exerceatur realis distin-
ctio inter ipsas, ex eo quod limitatio vtrius-
que hoc petit: sic ad hoc, vt prædicata illa
contradictoria actu, & secluso intellectu
conueniant alicui modo, nempe formali-
ter eminenter, essentia, & relationibus di-
uinis, satis est ratione infinitatis, & eminen-
tia earum, quod exerceatur inter illas vir-
tualis, & eminentialis distinctio. Et sicut,
hoc ipso, quod relatio, & natura substan-
tialis creatæ distinguantur realiter, conue-
nit aliquid reale nature, quod non conue-
nit relationi, & e contra, quia illa sim-
plicissima formalitas, in qua identificantur
essentia, & relatio diuina, habet formaliter
eminenter propria vtriusque, & cum distin-
ctione virtuali, propterea potest aliquid
reale conuenire vni vt virtualiter distincto,
quod non conueniat alteri vt eodem mo-
do distincto: ex eo quod propria ratio ear-
um hoc ipsum petit, & identificatio non
collit propria vtriusque; sed solum, quod
limitato & finito modo ea habeant.

52. Et ratio horum omnium est. Quia
licet formalitas infinita, & cum distinctio-
ne virtuali identificans sibi alia exigat ra-
tione ro-
beratur.

tionem suam eminentiam, quod ea, quae in inferioribus sunt dispersa, suntque praedicata contradictoria, & incomp. istibilia, habeant in illa esse unita, & eleuata ad esse eminentius, ac proinde eidem formalitati adaequatè acceptae conueniant: attamen infinitas praedictae formalitatis diuinae nulla ratione petit, ut sumpta inadaequatè, & prout dicit unum tantum extremum illius virtualis distinctionis, seu prout est quoad unum tantum extremum conceptibilis, tunc secundum hanc rationem verificentur de illa ea, quae sunt propria ipsius adaequatè acceptae; aut alterius extremi virtualiter distincti, seu quae sunt propria illius, ut praecise conceptibilis quoad alterum solummodò extremum. Quare, cum formalitas illa diuina sub nomine, & conceptu essentiae Dei sumatur tantummodò inadaequatè pro vno extremo virtualis distinctionis, qua distinguitur à relatione, & similiter, cum explicatur sub nomine, & conceptu relationis, accipiatur etiam inadaequatè pro altero extremo eiusdem virtualis distinctionis, inde est, ut ea, quae sunt propria vnius extremi, nempe relationis, per quae distinguitur ab altero extremo, scilicet essentia, non possint de illa, & modo dicto sumpta verificari; neque e conuerso ea, quae sunt propria relationis ut distinctae virtualiter ab essentia, poterunt de essentia enuntiari. Et ideo neganda est, quod essentia diuina secundum se, & sub conceptu essentiae, aut quod illa formalitas diuina, prout tantum dicit essentiam, seu prout praecise est conceptibilis sub conceptu essentiae, sit incommunicabilis, aut relatiua, vel quod relatio secundum se, & sub conceptu relationis sit absoluta, vel comunicabilis. Ideoque de illis possunt praedicata (modo statim explicando) contradictoria verificari: ut de relatione, quod sit incommunicabilis, siue non comunicabilis; de essentia verò, quod sit comunicabilis. Et propterea D. Thom. quaest. 8. de Potentia art. 2. ad 7. ex hoc, quod essentia Dei, & relatio virtualiter distinguuntur, infert, quod ea, quae sunt propria vnius ex illis, non praedicantur de alio, ut virtualiter distinguuntur, & ita ait: *Essentia autem diuina, & Paternitas, esse sunt idem re, non sunt idem ratione. Et ideo non oportet, quod quidquid praedicatur de aliquo vno, praedicetur de alio. Sciendum tamen, quod quaedam sunt, quae consequuntur proprias rationes essentiae, & relationis, sicut dicimus, quod esse commune sequitur ad essentiam, distinguere sequitur ad relationem. Unde unum horum ab alio remouetur. Neque enim essentia distinguit, neque relatio est communis.*

D. Thom.

53

Possuntque haec amplius elucidari

exemplo naturae substantialis, & speciei intelligibilis, per quam talis natura unitur cum intellectu. Nam natura praedicta, & eius species intelligibilis, ut dicunt rationes has, secundum quod inueniuntur in rebus, & naturis inferioribus, & materialibus, dicunt eas limitate, & ideo distinguuntur, & opponuntur, prout oppositio dicit, quod vna excludat aliam ab hoc, quod est adunari, & uniri cum ea in vna & eadem realiter entitate, aut formalitate absque distinctione aliqua actuali, & formaliter tali, siue ex natura rei inter illas. Et similiter licet praedictae rationes naturae, & speciei intelligibilis, adhuc ut eleuatae ad naturam creatam superiorem, qualis est Angelica, dicant rationes oppositas, ad hunc sensum, quod ratio naturae sub conceptu naturae, & ut distinctae virtualiter à se ipsa, ut habet rationem speciei intelligibilis, non est ratio speciei intelligibilis; sed sub hoc conceptu excludit eam à sua ratione, & conceptu formalissimo: & propterea ipsa, ut praecise dicit rationem naturae, non potest gerere vicem speciei intelligibilis, & ut gerit vicem speciei intelligibilis, non habet rationem naturae ut talis: attamen praedictae duae rationes ut eleuatae ad naturam superiorem, v.g. Angelicam, sunt unitae in aliqua vna ratione superiori: & ibidem non distinguuntur ex natura rei; sed eademmet entitas, siue formalitas absque distinctione aliqua actuali ex natura rei claudit utramque rationem naturae Angelicam, & speciei intelligibilis respectu sui: & non est formaliter tantummodò natura Angelica, v.g. Gabrielis, aut formaliter tantummodò species intelligibilis eiusdem Gabrielis, in quo limitatio illa sita erat; sed formaliter eminenter est utraque ratio, & vna ex his rationibus non solum non opponitur in sensu dicto alteri, seu non excludit aliam ab eadem realiter formalitate; verum etiam eam ibidem infert.

54 Ita ergo, licet esse absolutum, & esse relatiuum, esse comunicabile, & esse incommunicabile prouenientia ex praedicto esse absoluto; & relatiuo dicant, ut inueniuntur in creaturis, rationes limitatas, & vna distinguatur distinctione reali actuali, & formaliter tali ab altera, & eadem opponatur, quatenus oppositio dicit, quod vna ex his rationibus excludit alteram ab hoc, quod est adunari, & uniri in vna & eadem realiter entitate, & formalitate: & similiter praedictae rationes, adhuc ut eleuatae ad rationem superiorem, nempe ad Deum, distinguuntur virtualiter, & ut sic quodammodò opponantur, quatenus oppositio dicit, quod esse relatiuum ut virtualiter distinctum ab esse absoluto est talis conditionis, quod

Viterius elucidarur.

quod ei non conueniant prædicata propria ipsius esse absolute, prout virtualiter dicitur ab esse relativo; sed potius, ut est sub hoc conceptu, & præcisione, eam à se excludat, ut ex D. Thoma 4. contra Gentes cap. 14 dicebamus: attamen, si rationes illæ sumantur ut eleuata ad rationem prædictam superiorem, nempe diuinam, tunc non distinguuntur formaliter ex natura rei, neque opponuntur, prout oppositio dicit, quod vna ex his rationibus excludat aliam ab hoc, quod est adunari, & vni in vna & eadem realiter formalitate; sed potius vna infert aliam: quia ratio illa superior non est formaliter tantummodo, seu pure absoluta, aut formaliter tantummodo, seu pure respectiua; sed ratione sua eminentiæ, est formaliter eminenter absoluta, & respectiua, & eodem modo est communicabilis, & incommunicabilis. Et ideo non mirum, quod hæ rationes in vna & eadem simplicissima formalitate Dei vniantur, & in sensu nuper dicto non opponantur, cum talis formalitas, prout in se est (secundum quam rationem de ea loquimur) sit forma superior, & eminentissima, & ab ea omne esse absolutum, & respectiuum, & omne esse communicabile, & incommunicabile (modo alicubi tacto) in creaturis dimanet.

Quare licet id, quod est formaliter tantummodo absolutum, ita sit ad se, ut non sit ad aliud: sicut id, quod est formaliter tantummodo incommunicabile, ita sit incommunicabile, ut non sit communicabile; attamen id, quod illi iurato modo, ac proinde formaliter eminenter, est absolutum, & relatiuum, communicabile, & incommunicabile, ita est absolutum, ut sit ad aliud, & ita est incommunicabile, ut sit communicabile: & ideo de illa simplicissima formalitate nequit verificari, quod non sit ad aliud, aut quod non sit communicabilis: nec communicabile, & incommunicabile, aut absolutum, & respectiuum erunt in sensu explicato prædicata contradictoria, aut opposita respectu illius.

S. VII. Obiectio notanda contra ea, quæ in solutione primæ fundamenti Scoti diximus: & responsio ad illam.

Obiectio nota
tandem contra
prædictam so-
lutionem.

Nec refert, si vergeas, quod si semel dicitur, illam super eminentem formalitatem essentia diuinæ, & relationis esse simul incommunicabilem, & communicabilem, relatiuam, & absolutam, necesse est, ut de ea verificetur, esse communicabilem, & non esse communicabilem: hoc autem admitti nequit: ergo neque illud prius. Maior patet. Quoniam si illa formalitas es-

sentia diuinæ habet esse communicabilem, & simul esse incommunicabilem, habebit utique esse non communicabilem: ergo etiam verificabitur de ea, quod non sit communicabilis: quia iuxta regulam Dialecticorum ab affirmatiua de prædicato infinito ad negatiuam bona est consequentia: sicut bene valet, *Iustus est non peccator: ergo non est peccator. Angelus est non albus: ergo non est albus.* Minor verò etiam videtur constare. Quia esse communicabile, & non esse communicabile sunt prædicata contradictoria, adhuc respectu illius formalitatis absolute, & adæquate sumptæ: ex eo quod negatio est malignantis naturæ, & negatio quidquid post se inuenit: & ita propositio negatiua facit hunc sensum, nempe, quod illa formalitas neque ratione essentia, neque ratione relationis est communicabilis: quod tamen est falsum, & opponitur illi priori propositioni affirmatiuæ, nempe, quod prædicta formalitas est communicabilis.

Confirmatur. Nam hoc ipso, quod relatio ut distincta ab essentia sit incommunicabilis, & essentia ut distincta à relatione sit communicabilis, affirmatur de relatione, quod est non communicabilis, & simul negatur, eam esse communicabilem: ergo hoc ipso, quod illa formalitas esset formaliter eminenter ipsa essentia, & relatio verificabitur de illa ex vno capite, quod sit communicabilis; & ex alio, quod est non communicabilis: & per consequens quod non est communicabilis.

Confirmatur

56 Respondetur negando maiorem. Et ad probationem concedatur antecedens, & negetur consequentia. Neque probatio ibidem adducta obest. Quia regula illa Dialecticorum intelligitur, quando non committitur aliquis defectus in modo arguendi, qualis esset, si seruata illa regula arguatur à non distributo ad distributum, ut si dicatur, *in Secana sunt non pisces: ergo in Secana non sunt pisces:* quia in antecedenti illa negatio infinitanter sumpta non distribuit, sed tantum reddit hunc sensum, quod in Secana sunt aliqua, quæ non sunt pisces: cum tamē in consequenti fiat distributio, ex eo quod negatio illa negatiue sumpta distribuit: & ita propositio negatiua facit hunc sensum, nempe, non esse aliqua in Secana, quæ sint pisces. Constat autem hunc defectum etiam in presenti committi. Nam cum dicitur, quod illa formalitas essentia diuinæ, & relationis, est non communicabilis, tunc illa negatio infinitanter sumpta non distribuit essentiam quoad omnia, quæ assert: ita ut sit sensus, quod secundum omnia, quæ dicit, habeat esse non communicabilem, sic enim esset aperte falsa: in consequenti verò cum

Disiunctio ob-
iectio.

cum inde inferitur: ergo prædicta formalitas non est communicabilis, tunc negatio habet vim distribuendi, & ita propositio negativa reddit hunc sensum, nempe, quod secundum nullam sui rationem est communicabilis: quod tamen est falsum, & ex antecedenti illo iam dicto propter defectum illum, qui ibidem committitur, non inferitur.

Additamentum

Adde, prædictam regulam Dialecticorum non intelligi, quando subiectum propositionis affirmatiuæ de prædicato infinito est talis conditionis, vt ratione suæ eminentiæ includat ea, quæ in inferioribus ratione suæ limitationis habent oppositionem, & in illo ratione prædictæ eminentiæ non habent talem oppositionem, sed in eadem formalitate reali possunt vniui. Et ita sicut non valet in visione beatifica, quæ formaliter eminenter est practica, & speculatiua, quod non est practica, ex eo quod est non practica: ita neque in Deo valebit de illa formalitate essentiæ, & relationis verificari, quod non est communicabilis, ex eo quod sit non communicabilis.

Occurritur confirmationi

57. Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Nam, cum essentiã, & relationem his nominibus significamus, tunc denotamus eas expressè vt virtualiter distinctas: quia significamus eas secundum propria cuiuslibet. Vnde, licet de essentiã affirmetur, esse communicabilem, & de relatione negetur, esse communicabilem, non idem prædictæ propositiones sunt contradictoriæ: quia non sunt eiusdem de eodem. Et propterea de vnaquaque earum solum verificatur vnum extremum, nempe, communicabilitas de essentiã, & de relatione, quod non est communicabilis: siquidem de essentiã ita dicitur esse communicabilem, vt de ea non dicatur, non esse communicabilem; & de relatione ita enuntiat, non esse communicabilem, vt non enuntietur, esse communicabilem: at verò si ex parte subiecti ponatur formalitas illa, quæ comprehendit vtramque rationem, tunc quamuis prædicta formalitas comprehendat rationes virtualiter distinctas: tamen, vt nomine & conceptu isto exprimitur, non significatur vt virtualiter distinctas: sed vt est vna & eadem formalitas abiens cum identitate reali vtramque rationem: & idem de eadem formalitate, vt formaliter secluso intellectu est eadem, prædicatur vtrumque extremum contradictionis: & ita nequit de ea verificari propositio negativa, quia reddit hunc sensum, quod, adhuc vt est idem quod es-

sentia, nequit communicari; sicut affirmatiua facit hunc sensum, quod, vt est idem quod essentiã, est communicabilis.

§. VIII. Fundamentum secundum oppositionem sententiæ, & eius solutio.

58. Secundò & principaliter probatur eadem sententiã, & simul præcedens argumentum confirmatur. Quoniam actu & secluso intellectu communicatur Filio essentiã diuinã: cum tamẽ in non communicetur Paternitas: ergo signũ est, Paternitatem, & essentiã diuinã distingui actu, & secluso intellectu. Antecedens est de fide. Consequentia verò probatur. Tum, quia, si essentiã, & Paternitas essent actu idem, non posset vnum actu communicari non communicato alio: sicut idem essentiã diuinã non potest communicari non communicata ratione entis per essentiã, quia hæc est actu idem quod ipsa. Tum, etiam: quia actio communicatiua essentiæ diuinæ, prout est in se, debet illam communicare, prout est in se, ergo, si ipsa actu, & secluso intellectu est diuinã Paternitas, tunc Pater comunicabit illam Filio, vt est actu Paternitas: ac proinde comunicabit ei Paternitatem.

Secundò fundamentũ oppositæ sententiæ.

Confirmatur. Quoniam essentiã diuinã, & relationes habent distinctas diffinitiones, aut quasi diffinitiones: ergo distinguuntur ex natura rei: ac proinde actu, & secluso intellectu. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quia distinctio ex natura rei est distinctio actu, & non beneficio intellectus: & per consequens est distinctio actu, & secluso intellectu. Prior verò consequentia videtur perspicua. Quia, cum diffinitiones explicent naturas rerum, oportet, vt quæ differunt diffinitionibus, differant etiam ex natura rei. Antecedens autem est certum. Quoniam relationes diffiniuntur in ordine ad terminum: quia totum suum esse est ad aliud: at hæc diffinitio nequit conuenire diuinæ essentiæ, quippe quæ est aliquid absolutum: ergo &c.

Confir. 1.

Confirmatur secundò. Nam quando diffinitiones dantur per aliquid pertinens ad rationem, & habens esse beneficio intellectus, tunc quæ differunt diffinitione, differunt etiam per intellectum, & nõ amplius: ergo, quando dantur per aliquid reale, & conueniens diffinitis ex natura rei, vt in præfenti contingit, consequens erit, vt quæ differunt diffinitionibus, differant etiam ex natura rei.

Confir. 2.

Enodatur
fundamentum

59 Ad hoc argumentum constat ex dictis, satis esse distinctionem virtuales quoad præsens inter essentiam Dei, & relationem, v. g. Paternitatis, ad hoc ut essentia Dei communicetur Filio; non verò Paternitas, quia satis est prædicta distinctio, ad hoc ut formalitas illa diuina identificans sibi tam essentiam, quam Paternitatem, ut inter se virtualiter distinctis, opponatur Filiationi ratione Paternitatis; non verò ratione essentiae: nam eo ipso communicat Filio essentiam, quæ ei non opponitur; secus verò Paternitatem, cum quia Filiatio habet oppositionem. Unde ad argumentum concessio antecedenti neganda est consequentia. Et ad primam probationem constat ex dictis, negandum esse antecedens. Nec instantia illa de ratione entis per essentiam, quæ nequit non communicari Filio communicata essentia, quia est idem cum essentia, aliquid conuincit. Tum, quia ratio hæc entis per essentiam non habet oppositionem cum Filio. Tum etiam, quia si ratio entis per essentiam sumatur, ut est idem ac ratio entis, quod non sit ab alio præcisè tanquam à causa, secundum quam ratione est communis communitate rationis respectu omnium formalitatum diuinarum, & in vnaquaque ex illis per modum transcendētis inclusa pertinet ad lineam cuiuslibet, ut disput. 4. num. 155. diximus, tunc non mirum, quod communicata essentia Filio non possit non ratio hæc communicari: siquidem non distinguitur virtualiter ab illa, & communicatio illa essentiae perit, ut sit secundum omnia, quæ ad lineam essentiae pertinent. Si verò ratio entis per essentiam accipiatur, prout est idem ac ratio entis, quod non sit ab alio neque tanquam à causa, neque tanquam à ratione a priori, tunc potiori ratione mirandum non est, quod nequeat essentia diuina communicari Filio secundum rationem essentiae, non communicata ratione hæc entis per essentiam: siquidem hoc etiam pertinet ad rationem, & lineam diuinæ essentiae, & non qualitercunque, nempe per modum transcendētis, sed tanquam vna ex potissimis, & peculiaribus rationibus essentiae diuinæ ut talis: & idem nequit ab eadem virtualiter distinguī.

Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis distinguendum est antecedens, *Debet illam communicare, prout est in se, quoad ea, quæ pertinent ad eius lineam, aut non habent oppositionem cum termino producto, concedatur. Quoad ea, quæ sunt alterius lineæ, habentque oppositionem cum tali termino, negetur. Quia communicatio rei prout est in se debet el.* com

municatio sui prout est in se, non utcumque, sed prout est communicabilis: non est autem in se comunicabilis quoad ea, quæ in ipsa sunt talis conditionis, ut opponantur cum termino producto.

60 Nec obest, si vigeas, quod hoc ipso, quod essentia diuina videatur prout est in se, & personalitates non distinguantur ab illa, debet videri quoad essentiam, & omnes personalitates: ergo etiam eo ipso, quod prædicta essentia communicetur prout est in se, debet comunicari quoad omnia ista, si semel omnia illa non distinguantur actu, & secluso intellectu ab illa, sed sunt vna & eadem formalitas. Antecedens constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disputat. 7. numero 11. & sequentibus diximus. Consequentia verò ex paritate rationis videtur constare.

Respondetur enim ex dictis loco nuper citato num. 25. concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia relationes non sunt oppositæ in ratione simul in se visibilia vna cum essentia; sed potius id exposcunt, ut ibidem diximus: & idem, ex eo quod videatur essentia, prout est in se, debet videri simul relationes. Ceterum prædictæ relationes sunt oppositæ in ratione simul comunicabilium vni & eidem personæ: & propterea, ex eo quod essentia sit comunicabilis prout est in se, id est, quoad ea, quæ non opponuntur, siue non repugnant termino producto, non sequitur, quod debeat communicari Filio quoad relationem Paternitatis, secundum quam ei opponitur.

61 Possuntque hæc, & illa, quæ loco citato diximus, magis elucidari ex discrimine, quod intercedit inter terminum formalissimum, & rationem sub qua ex parte obiecti se tenentem respectu visionis beatæ, & generationis Verbi diuini. Nam terminus formalissimus, & ratio sub qua visionis beatæ est vna & eadem formalissimè absque distinctione virtuali, nempe, ipsissima ratio essentiae diuinæ, prout tam in se, quam in relationibus, & ut est ratio videndi eas, est vna & eadem omnino sine virtuali distinctione sui: & idem debet terminare visionem, ut est in omnibus personis diuinis ac proinde implicat, videri essentiam, prout est in se sub prædicta ratione, & non videri quoad omnes personalitates. Sicut, quia ratio operandi ad extrâ est vna & eadem in omnibus diuinis personis absque prædicta distinctione, propterea hoc ipso, quod vna operetur ad extrâ, debet & alia operari, ita ut oppositum implicet: & ita, si vna operante alia non operaretur, colligeretur, non esse in eis vnam & eandem omnino rationem

ncm

Replicæ

Solutio

Dilucidatur hæc distinctio

nem operandi. Et similiter, si vita essentia
 ut est in se non viderentur personæ, fieret
 etiam inde, non esse in eis eandem profus
 rationem formalissimam visibilitatis.

Cæterum essentia diuina, ut est termi-
 nus formalissimus generationis Verbi, nō
 est ipsa essentia vtunque; sed vt peculiari-
 ter connotat relationem Filiationis. Sicut
 etiam principium formale quo, & actiuum
 eiusdem generationis non est vtunque
 ipsa essentia; sed vt connotat per modum
 connotati extrinseci Paternitatem: ex eo
 quod terminus formalis prædictæ genera-
 tionis, & principium quo illius debent sal-
 tem pro connotato asserre aliquid, ratione
 cuius distinguantur, & opponantur. Et ita
 terminus formalissimus generationis non
 est ipsa essentia diuina, vt tam in se, quam
 in Filio, & alijs personis est vna & eadem
 abique distinctione virtuali; sed vt ratione
 connotati distinguitur virtualiter à Patre,
 eique opponitur ratione Filiationis. Ideo-
 que, ex eo quod communicetur Filio essen-
 tia prout est in se, nequit colligi, commu-
 nicandam esse Paternitatem, quæ cum ipsa
 identificatur, quæque cum Filio opposi-
 tionem habet; sed potius inde oppositum
 colligitur. Videantur tamen ea, quæ lo-
 co citato à num. 25. vsque ad 28. dixi-
 mus.

Responso ad
 primam con-
 firmationem

62 Ad primam confirmationem distin-
 guatur antecedens: *Essentia diuina, & rela-
 tiones habent distinctas quasi diffinitiones,*
 quarum quælibet non adæquet illam for-
 malitatem diuinam quoad omnia, quæ as-
 fert, vt est vna & eadem abique distinctione
 reali actuali, & formaliter tali, conceden-
 dum est: quarum quælibet eam modo dicto
 sumptam adæquet, negandum est: sic enim
 si esset illa diuina formalitas quasi diffini-
 da, deberet quasi diffiniri, non per distin-
 ctas quasi diffinitiones; sed per hoc, quod
 formaliter eminenter est simul absoluta, &
 relatiua, ac proinde asfert ea, quæ sunt
 propria diuinæ essentia, & relationum. Et
 deinde neganda est consequentia. Et ad
 probationem patet ex dictis. Nam distin-
 ctio ex natura rei inter aliqua non colligi-
 tur nisi ex diffinitionibus diuersis, quarum
 quælibet adæquet quoduis ex illis quoad
 ea, quæ dicit vt est vnum & idem realiter;
 non verò ex diffinitionibus inadæquatis, &
 solum explicantibus rem. quoad vnum ex-
 tremum, vt ab ea virtualiter distinctum, &
 cum ipsa realiter identificatum, seu non di-
 stinctum ex natura rei: qualis est illa quasi
 diffinitio, qua explicatur ratio essentia di-
 uina vt distincta virtualiter à relatione, &
 altera quasi diffinitio, qua declaratur ra-
 tio relationis vt virtualiter diuersa ab es-
 sentia.

63 Ad secundam confirmationem con-
 cedatur antecedens, & negetur consequen-
 tia. Et ratio disparitatis desumitur ex ipsa
 natura eorum; quæ conueniunt præcisè
 per intellectum, & illorum, quæ cōpetunt
 alicui ex natura rei. Nam ea, quæ conue-
 niunt præcisè per intellectum, sicut non
 habent esse nisi per illum, ita nec distingui-
 at ea, quæ conueniunt ex natura rei, sicut
 habent esse secliso intellectu; ita iuxta na-
 turam & conditionem cuiuslibet sunt ap-
 ta ad hoc, vt distinguantur ab alijs aliquo
 ex generibus distinctionis, quæ possunt se-
 cliso intellectu competere. Cumque vna
 ex his sit distinctio virtualis, & hæc propter
 rationes factas sit iuxta naturam & condi-
 tionem essentia diuinæ, & relationis; inde
 est, vt ex eo, quod essentia, & relatio distin-
 guantur per aliquid eis conueniens ex na-
 tura rei, non colligatur, distinguendas esse
 distinctionem ex natura rei: prout nomen di-
 stinctionis ex natura rei communi consen-
 su Theologorum accipitur, & denotat di-
 stinctionem formaliter talem, quæ sit mi-
 nor distinctione rei à re, & secliso intelle-
 ctu competat; quamuis extenso vocabulo
 distinctionis ex natura rei, prout denotaret
 distinctionem siue formalem, siue virtua-
 lem tantummodò proueniens ex proprijs
 essentia vt sub conceptu essentia concep-
 tibilis, & ex proprijs relationum vt sub cō-
 ceptu relationum conceptibilium, tunc
 posset concedi, distingui ex natura rei. Cz-
 terum hic modus loquendi, & accipiendi
 distinctionem ex natura rei non est in visu
 apud Theologos: & propterea absolutè
 negandum est, essentiam diuinam, & re-
 lationes ex natura rei distingui; & solum
 concedendum est, illas virtualiter, siue di-
 stinctione fundamentali, aut distinctio-
 ne rationis cum fundamento in re distin-
 gui.

Ad secunda
 confirmatio-
 nem.

§. IX. Duo alia fundamenta pro aduer-
 sariorum sententia proponuntur, &
 diluuntur.

64 Tertio probatur eadem aduersario-
 rum sententia. Nam Filiatione, v. g.
 non identificatur actu, & secliso intellectu
 adæquatè cum diuina essentia; ergo aliquo
 modo differunt actu, & secliso intellectu.
 Antecedens est perspicuum. Nam ad adæ-
 quaram identificationem requiritur, vt
 vnum sit actu omne aliud per identifica-
 tionem, quod est illud, cum quo identifica-
 tur. Constat autem, Filiationem non esse
 identicè omne illud, quod est essentia diui-
 na: siquidem essentia est etiam Paternitas
 per identitatem excludentem distinctione
 rei à re: cum tamen Filiatione non sit hoc mo-
 do

Tertium fun-
 damentum.

do Paternitas, sed ab ea sicut res à re distinguitur. Cōsequētia verò probatur. Quia, cum identitas opponatur distinctioni, oportet, vt ea, quæ actu, & secluso intellectu non identificatur adæquatè, debeant actu, & secluso intellectu aliquo modo distingui.

Respondetur

65 Respondetur concedendo, essentiam diuinam, & Filiationem non identificari adæquatè: quatenus per hoc tantum significatur, Filiationem non ita identificari cū essentia, vt simul identificetur cum omnibus, cum quibus diuina essentia identificatur: sicut e conuerso essentia dicitur identificari adæquatè cum Filiatione, quia identificatur cum omnibus illis, cum quibus prædicta Filiatio identificatur. Cæterum nihil est in essentia sub conceptu essentia pertinentens ad eius quidditatem, cum quo Filiatio non identificetur: & ita in hoc sensu potest dici, Filiationem identificari cum essentia adæquatè. Hinc autem non sequitur, Filiationem distinguendam esse actu, & formaliter, ac secluso intellectu ab essentia sub conceptu essentia; sed tantum ab eo, cum quo identificatur essentia, & in quo Filiatio eam non adæquat, nec cum ipsa identificatur, scilicet à Paternitate.

Vnde ad formam argumenti concedatur antecedens in priori sensu identificationis adæquatæ nuper dicto, & negetur in posteriori. Deinde debet negari consequentia: ad cuius probationem patet ex dictis, solum inde concludi distinctionem inter essentiam, & Filiationem quoad id, in quo non identificatur adæquatè, seu quoad id, in quo Filiatio non adæquat essentiam quoad identificationem cum ipsa, scilicet quoad Paternitatem v. g. non verò quoad ea, secundum quæ habet quoad identificationem cum ipsa illam adæquare. Cumque Filiatio adæquet essentiam secundum omnia absoluta quoad hoc, quod est identificari cum illa: inde est, vt solum à Paternitate, v. g. debeat actu, & distinctione formaliter tali, ac secluso intellectu distingui: sicut, quia identificatur eidem essentia, vt essentia est idem: cum inspiratione actiua, propter eam prædicta Filiatio nequit ab inspiratione actiua distinctione formaliter tali, & secluso intellectu distingui.

aliquid identificetur adæquatè Filiationi, v. g. distinguatur realiter ab omni eo, a quo ipsa Filiatio distinguitur: & similiter Filiatio nequeat identificari cum aliquo, qui identificetur cum omni eo, quod in illo est, quia id, cum quo ipsa limitato modo identificatur, est ita coarctatum, vt nequeat ad alia extendi, ad quæ ipsa relatio, vt est limitata, non valeat extendi: at tamen quando rationes istæ non conueniunt limitatè, ac proinde non petunt realiter distingui ab essentia absoluta, in qua sunt; sed eadem et formalitas habet eminenti modo essentiam absolutam, & relatiuam, & absque aliqua distinctione ex natura rei simul identificare omnes lineas relatiuas, tunc quoad adæquatè identificatur Filiationi, nec per diuinam essentiam, non est necesse, vt distinguatur realiter ab eo, a quo Filiatio distinguitur: quia diuina essentia ratione suæ eminentiæ petit identificare sibi, quidquid non habet cum ea oppositionem; nempe, omnes alias relationes diuinas. Et similiter, per hoc quod Filiatio identificetur cū essentia, non sequitur, identificandam esse cum omni eo, cum quo essentia identificatur: quia illa ratione suæ eminentiæ petit, quod realiter loquendo habeat aliquid, per quod sit essentia, & per quod sit singularis relatio: quod tamen non habet Filatio.

67 Quartò probatur eadem contraria sententia. Nam Pater differt realiter à Filio: sed non differt realitate essentia: ergo alia realitate, nempe realitate Filiationis: ergo prædicta realitas est actu, & secluso intellectu distincta à realitate essentia. Maior est certa secundum fidem. Minor verò etiam constat: quia aliàs essent plures Dij. Vtraque verò consequentia etiam videtur certà: quia, nisi illa realitas esset saltem ex natura rei distincta à realitate essentia, nõ posset tribuere Patri, quod distingueretur realiter à Filio per illam, si semel realitas essentia id non potest tribuere.

Quandò fundamētum.

68 Respondetur concedendo maiorem, & distinguendo minorem, Nō differt realitate essentia, vt essentia distinguitur virtualiter à Paternitate, & dicit essentiam sub conceptu essentia; siue quoad prædicata absoluta, quæ secum affert, concedi debet: vt realitas essentia dicit alterum extremum identificatum cum ipsa, & virtualiter ab illa distinctum, scilicet relationem realem Paternitatis, neganda est. Et deinde negari debet consequentia. Quia ad hoc, vt Pater differat realiter à Filio per Paternitatem, & non per essentiam, vt est conceptibilis sub conceptu essentia, satis est, quod rationes essentia, & relationis Paternitatis continentur formaliter eminenter in vna & eadem

Dicitur.

Illustratur in odatio.

66 Hic modus adæquatæ identificationis essentia diuinæ cum Filiatione, & Paternitate, nec non identificationis inadæquatæ cuiuslibet ex illis cum essentia, ac proinde & distinctionis earum inter se congruit optime cum ratione illius formalitatis diuinæ, quæ simul est formaliter eminenter ipsa essentia, & relationes inter se oppositæ. Nam est rationes istæ, dum intuentur limitato modo, ita se habeant, vt si

eadem simplicissima formalitate cum distinctione virtuali inter utramque: nam eo ipso habent virtutem ad præstadium propria plurium, non minus ac si essent plures. Et ita, sicut paternitas, dum inuenitur limitato modo in creaturis, distinguitur ratione limitationis realiter a Petro v.g. in quod est, & ab eius essentia, & ratione sui, & quatenus paternitas realiter est, opponitur filiationi, & realiter ab ea distinguitur ita in diuinis, quia desunt limitationes paternitatis, idcirco deest distinctio realis formaliter talis inter essentiam Patris, & eius Paternitatem, & vtraque constituit vnā & eandem simplicissimam, ac eminentem formalitatem solummodo virtualiter multiplicem. Quia verò ea, quæ sunt propria paternitatis realiter ut talis, nempe, referri ut quod realiter ad filium, & ei opponi, ab eoque realiter actualiter distingui, debent in relatione Paternitatis diuinæ reperiri: idem vnā cum distinctione virtuali, siue fundamentali eius ab essentia debet in ea reperiri, quod sit ratio distinguendi realiter Patrem à Filio.

§. X. Fundamentum vltimū oppositæ sententiæ, & obuersus ad illud.

Vltimum fundamentum.

69 Vltimū probatur aduersariorum sententia. Quia Sancti Patres indicant, essentiam, & relationes distingui secluso intellectu. Nam Damascenus lib. 1. de fide cap. 9. 11. & 13. constituit inter essentiam diuinam, & relationes illud distinctionis genus, quod reperitur inter rem, & eius modum. Constat autem, rem, & modum eius distingui secluso intellectu. Et Anselmus lib. de Incarnatione cap. 3. inquit, aliud esse Patrem, & aliud esse Deum: si autem Paternitas, & Deitas non distinguerentur secluso intellectu, non esset ibi aliud, & aliud. Et deinde Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 2. inquit, Verbum diuinum magis differre à Dei sapientia, quàm sapientia differat ab essentia: ac proinde sentit, Verbum, & sapientiam diuinam differre ex natura rei, & secluso intellectu: siquidem essentia, & sapientia Dei distinguuntur ratione, & virtualiter: & sola distinctio actualis, ac secluso intellectu potest esse maior, quàm distinctio rationis, & virtualis. Tandem idem Augustinus ibidem cap. 4. docet, Patrem diuinum non esse Patrem ea ratione, qua Deus est: ergo sentit, non esse eandem rationem Patris, & Dei; sed distingui ex natura rei: alioquin Pater ea ratione esset Pater, qua Deus.

Damascen.

Anselm.

August.

Idem.

Enotatur fun-
damentum, &
aperitur me-
ss. Patrum.

70 Respondetur, Patres solum denotare, esse inter essentiam, & relationes distinctio-

nem virtuales, siue fundamentales, aut rationis cum fundamento in re. Hoc autem magis innotescet, si testimonijs eorundem Patrum in hoc argumento adductis sigillatim satisfaciamus. Vnde ad Damascenum dicimus; satis esse hanc distinctionem ad hoc, vt relatio comparetur ad instar modi respectu diuinæ essentia: id autem, quod se habet ad instar modi respectu alterius, debet distinctione ex natura rei distingui ab illò, quod res limitato modo in illò inuenitur; secus verò, si illimitato, seu eminenti modo ibidem fuerit, vt in præsentem contingit: & propterea satis est, ibidem virtuales distinctionem reperiri.

Ad Damascen.

Et similiter Anselmus solum voluit, esse aliud, & aliud virtualiter in diuinis, hoc ipso quod ibi fiat essentia, & relationes. Quia vnaquæque ex illis affert suam rationem formalem virtualiter diuersam a ratione formali alterius.

Ad Anselm.

Augustinus autem solum intendit, quod intra genus distinctionis virtualis magis differt essentia, vel sapientia Dei à relationibus, quàm sapientia differat ab essentia. Nam sicut intra genus distinctionis realis actualis, & formaliter talis vna distinctio realis est maior altera: ita intra genus distinctionis virtualis, vt in præsentem cernitur: quoniam essentia, & sapientia differunt virtualiter per modum formalitatum virtualiter diuersarum, convenientium tamen in hoc, quod vtraque est absoluta, necnon in hoc quod quæuis ex illis identificatur alteri omnino adæquatè; secus verò Filiationis, & essentia diuinæ. Et tandem Augustinus; dum inquit, Patrem non esse Patrem ea ratione; qua est Deus, non loquitur in sensu identico de ea ratione, qua est Deus; sed de ea ratione, qua est Deus, vt virtualiter distinguitur à relatione Paternitatis. Nam hoc ipso, quod in vna & eadem realiter simplicissima formalitate sint plures rationes virtualiter distinctæ, tunc, si reduplicetur supra illas, vt virtualiter distinctæ sunt, nequit verificari de vna, quod verificatur de altera; sed tunc quodammodo ita se habent, vt præcisè sunt sub illa reduplicatione, ac si aliàs non identificarentur realiter. Et propterea de puncto lineæ verificatur, quod, vt est finis vnus partis, non est principium alterius, & quod non ea ratione est principium, qua est finis, vt

Ad testimonium Augustini.

44. vsque ad no. 54. expli-
cuius.

DUBIUM III.

Virum tanta sit identitas inter essentiam Dei, & relationes diuinas, ut ista, quatenus virtualiter distincta ab essentia, intrinsecè includant illam?

T. decisio huius dubij, & quid in eo inquiratur, clariùs pateat, placuit primo loco, breuiter tamen, titulum explicare.

§. I. Explicatio tituli.

71 **P**ostquam explicauimus, relationes diuinas, & essentiam Dei non distingui actu ex natura rei, sed solum virtualiter, restat, vt explicemus, quomodo quatenus sic distinctæ comparentur, qualisque sit hæc distinctio virtualis ex parte relationis collatæ cum diuina essentia, an nimirum distinguatur virtualiter ab eadem essentia, vt includens eam; & aliquid addens super ipsam; an verò; vt quid omnino excludens illam à sua ratione formalissima?

Explicatio tituli.

Consultò autem in titulo inquirimus de relationibus diuinis, vt virtualiter distinctis ab essentia: quia, de eisdem, vt sunt, idem actu realiter formaliter cum diuina essentia, & per consequens de illa formalitate eminente identificante sibi tam esse relatiuum, quàm esse absolutum, dubitari nequit, quin intrinsecè includat essentiam: alioqui non esset formalitas eminentissima formaliter eminenter claudens esse absolutum, & relatiuum. Et propterea optimè dixit Caietanus infra quæst. 39. art. 1. §. Ad euidentiam, & quæst. præcedenti art. 2. circa solut. ad 3. quod ipsa perfectio diuini esse si secundum se (vs sic licet loqui) diffiniretur, hæc omnia (scilicet essentia diuinâ, & proprietates personales, & omnia, quæ sunt in Deo formaliter) in se concluderet. Et ita solum restat difficultas de prædictis, relationibus, vt virtualiter, siue (quod in idem quoad præsens redit) vt ratione ratiocinata ab essentia distinguantur. Vnde dubiù hoc non procedit in sententia Scoti, & aliorum, qui essentiam diuinam à relationibus ex natura rei distinguunt. Nam si posita hac distinctione, & sententia, planum est, relationes vt sic distinctas non inclu-

Caietanus

dere essentiam, sed præcisè importare esse relatiuum.

Et similiter consultò in eodem titulo inquisuimus de relationibus diuinis in abstracto; non verò de eisdem in concreto, seu de relatiuis diuinis. Quia relationes prædictæ in concreto, vt Patet, si considerentur quoad omnia, quæ in concreto dicuntur, tunc, adhuc vt distinctæ virtualiter ab essentia, includunt illam: siquidem ipsa essentia in concreto prædicatur formaliter de Patre; atque adeo distinctio hæc virtualis tantum erit distinctio includentis, & inclusi: cum tamen non sit ita certum, prædictam essentiam in abstracto includi in relatione in abstracto etiam significata: & propterea ad id explicandum dubiù hoc peculiariter de relationibus diuinis excutamus.

§. II. Aliqua ad dubij decisionem prælibantur.

72 **P**ro huius dubij decisione recolendum est primò in memoriam id, quod in 1. tomo tractatu 4. disputatione 4. à numero 17. vsque ad 21. tetigimus, & disputatione 7. à numero 72. vsque ad 78. necnon 85. & 86. paulò latius diximus, nempe, essentiam, siue naturam diuinam, necnon & attributa posse distinguì in duos conceptus, nempe, in se ipsa, vt habent rationem transcendentium, & in se ipsa, vt sortiuntur rationem essentia, siue naturæ diuinæ, & attributorum, exercentque formalissimè, & expressè hæc natura.

Prima animaduersio pro resolutione ue dubij.

Secundò recolendum est, essentiam, siue naturam, & attributa diuina sumpta secundum rationem transcendentium, & vt sortiuntur rationem essentia, siue naturæ Dei, & attributorum, non ita distinguì, adhuc secundum nostros conceptus, vt natura, v. g. secundum quòd concipitur sub conceptu naturæ, importet aliquid positiuum, quod non importet sub conceptu transcendentis; aut e conuerso. Quia eadem ipsissima formalitas quoad positiuum, quod assert. exercet vtriusque munus, & habet rationem essentia, seu naturæ vt naturæ, & similiter rationem transcendentis; sed distinguì penes diuersas carentias, quas connotant.

Animad. 2.

Tertiò recolendum est, has carentias, quas diximus importari ab essentia diuina, & attributis secundum prædictas consideraciones acceptis, differre in hoc, quòd carentia, quam assert. natura diuina, v. g. sub conceptu transcendentis, dicit carentiam vilitatis, & terminationis in quavis serie,

Animad. 3.

& linea diuina; quatenus per hoc significatur, quod secundum hanc rationem habet imbibit omnibus alijs lineis diuinis, & in eis contrahi per modos, seu rationes quasi differentiales proprias illarum linearum, vt in linea iustitiæ per modum proprium iustitiæ, & in linea intellectus per modum proprium eiusdem intellectus; & ideo affert, quod ipsa diuina natura sic sumpta non sit vltima ratio alicuius ex prædictis lineis; nec consideretur formalissimè, vt dicit suam rationem vltimam in linea naturæ sub conceptu naturæ; sed dicat hanc eandem rationem naturæ quoad positium, quod affert, quatenus totum hoc est vltius contrahibile, & determinabile per modos proprios aliarum linearum: ac proinde non consideratur, vt habet rationem vltimæ, siue in sua linea, siue in quauis alia linea diuina.

73 Cæterum carentia, quam affert eadem natura diuina, non sub conceptu transcendentis, sed sub conceptu naturæ diuinæ vt talis, dicit carentiam vltioris contractionis per aliquid positium pertinens ad lineam naturæ, aut quamuis aliam lineam, quod se habeat ad instar rationis quasi differentialis respectu illius: quia natura diuina sub conceptu naturæ dicit diuinum *intelligere* primordiale, quatenus ita constituit vnicam lineam, siue seriem, aut latitudinem diuinam, vt licet prædicta linea includat omnia dicenda per modum transcendentium sumpta; at tamen illa linea naturæ non contrahatur, vt est sub cōceptu naturæ, per aliquid positium spectans ad aliquam lineam diuinam, quod se habeat ad instar rationis quasi differentialis; sed illa series, & cōbinatio diuinarum formalitatum, quas includit, præcisè consistit in *intelligere* primordiale tanquam in ratione quasi differentiali illius: quod idem cum proportione de diuinis attributis, vt habent rationem, tum transcendentium, tum attributorum, dicimus.

Vnde, vt loco citato asseribamus, linea voluntatis v. g. vt habet rationem attributi voluntatis, nihil aliud erit, quam modus ille, seu ratio quasi differentialis propria voluntatis, vt imbibit per modum transcendentis omnes rationes formales, saltem absolutas, & diuinas secundum omnes rationes etiam differentiales, positiuas tamen, quas afferunt: ita vt modus ille, seu ratio quasi differentialis propria voluntatis sit omnino vltima in hac latitudine, seu linea, & post ipsam nulla alia sequatur in illa latitudine: & ita sit omnino tam positiuè, quam negatiuè vltima: ac proinde afferat carentiam iam dictam. E cōtrà verò eadem diuina voluntas, non quidem sub conceptu attributi, sed sub conceptu transcendentis considerata dicit se ipsam quoad omne positium, quod af-

fert, quatenus imbibitur in omnibus alijs lineis; & in omnibus illis contrahitur per modos proprios earum: & per cōsequens affert carentiam vltimitatis iam explicatam.

§. III. Assertio prior ex mente D. Thomæ.

74 D^{icendum} ergo est primò, quod, si ^{Prima assertio.} essentia, siue natura diuina sumatur sub conceptu essentiæ, aut naturæ; & vt manus hoc exercet, tunc non includitur in trinescè, & essentialiter in cōceptu relationum vt virtualiter distinctarum ab eadem essentia, & natura sic accepta. Assertionem hanc tuentur communiter Theologi cum Angelico Doctore, & satis clarè deducitur ex ijs, quæ ex eodem S. Doctore locis citatis latius diximus, quæque modò tangebamus. Quia diuina natura sub conceptu naturæ dicit, non vtunque totum id positium, quod ad lineam naturæ Dei, nempe, ad ipsum *intelligere* primordiale pertinet; sed hoc ipsum, quatenus dicit carentiam vltioris contractionis in quauis linea, aut serie diuinæ: ergo repugnat, quod sub conceptu naturæ includatur in diuinis relationibus. Patet consequentia. Quia hoc ipso, quod in illis includatur, concipitur, quatenus sic est in eis inclusa, tanquam aliquid vltius contrahibile, & determinabile per modos proprios, & rationes quasi differentiales relationum v. g. Paternitatis: ita vt in illa serie, siue linea diuinæ Paternitatis habeat Paternitas esse ratio vltima cōtrahens prædicata quoquo modo ad illam essentialiter spectantia; & habens se veluti per modum rationis quasi differentialis, & omnino vltimè intra prædictam lineam: ergo, vt ibidem includitur, non dicit rationem naturæ sub cōceptu naturæ, ex defectu prædictæ carentiæ, & vltimitatis.

75 Confirmatur, & explicatur. Quoniam ^{Confirmatio} natura diuina sub conceptu naturæ dicit diuinum *intelligere* primordiale, vt est radix relationum, & omniam aliorum attributorum tanquam proprietatum ipsius: ac proinde quatenus est talis conditionis, vt licet possit determinari per omnia ista eo modo, quo essentia determinatur per suas proprietates; non tamè eo modo, quo ratio communis, siue communitate rei, siue communitate rationis determinatur, & vltius contrahitur per aliqua tanquàm per rationes quasi differentiales, & essentielles, seu eo modo, quo prædicata transcendentia per modos sibi cōrespondentes contrahuntur: ergo repugnat, quod natura diuina sub cōceptu naturæ includatur in prædictis proprietatibus tanquàm quid essenziale ipsis. Patet cōsequentia. Quoniam, si secundum istam rationem in illis

se includeretur, tunc non contraheretur per prædictas proprietates eo modo, quo essentia contrahitur, seu determinatur per proprietates ut tales, sed eo modo, quo prædicata communia, & essentialia determinantur per rationes inferiores essentielles, & differentiales: quod quidem pugnat cum conceptu naturæ diuinæ, quatenus est sub conceptu naturæ, ut ex dictis constat.

§. III. Assertio posterior ex Doctore Angelico de sumpta, & primum eius fundamentum.

Assertio facta, & primum argumentum ex D. Th.

Dicendum est secundo, quod, si diuina essentia, siue natura accipiat, ut habet rationem transcendens, tunc intrinsecè, & essentialiter clauditur in conceptu relationum quoad omne positium, quod prædicta essentia, siue natura asserti. Assertio hæc desumitur ex D. Th. infra q. 33. art. 2. ad 1. ubi sic habet: *Communia absolute dicta secundum ordinem intellectus nostri sunt priora, quam propria: quia includuntur in intellectu proprio.* Cumque non includantur sub conceptu naturæ, aut attributorum, ut dictum est, oportet, quod includantur, quatenus concipiuntur per modum transcendentis.

Effugium. Egid.

77. Nec obest solutio Egidij loco in hoc eodem dubio infra referendo, nempe, Sanctum Doctorem loqui de proprijs, & communibus in concreto; non verò in abstracto. Constat autem, Patrem æternum includere diuinam essentiam: siquidem est verè Deus; cum tamen Paternitas eam non includat. Sicut certum est, suppositum humanum in concreto sumptum includere humanitatem; cum tamen personalitas hominis in abstracto considerata eam non includat.

Enunciatio

Non igitur hoc obest. Quoniam D. Th. absolute loquitur de communibus, & proprijs, quæ sunt in diuinis, sentiens, omnia communia includi in quibusuis proprijs. Deis licet hanc doctrinam generalem ibidem applicauerit ad communia, & propria in concreto accepta, & exemplificauerit in proprijs in concreto etiam sumptis.

Vnde in hoc art. ubi loquebatur de communibus, & proprijs in abstracto acceptis, hanc eandem doctrinam de inclusione communium in proprijs applicuit ad propria in abstracto etiã accepta his verbis: *Sic igitur ex ea parte, qua ratio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, ratio realiter existens in Deo habet esse essentia diuinæ, idè omnino ei existens. In hoc verò, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum.* Vbi in hoc comparat Sanctus Doctor relationem creatam in abstracto cū diuina in abstracto

etiam sumpta, quod, sicut creata habet esse accidentale in subiecto, ita diuina, ut correspondet creatæ, habet esse essentia diuinæ. Cūque ratio creata, ut habet esse accidentale in suo subiecto, includat in suo conceptu rationem communem accidentis consequens est, ut etiã ratio diuina includat in suo conceptu id, quod correspondet in ea relationi creatæ, ut est in suo subiecto: ac proinde claudit in suo conceptu rationem essentia, secundum quam iuxta mentem D. Th. correspondet relationi creatæ secundum prædictam rationem considerata.

Et hoc ipsum docuit de Potentia q. 8. art. 2. his verbis: *Et sicut ratio in rebus creatis oportet quod sit accidens: ita oportet, quod fiat in Deo substantia: quia quicquid est in Deo, est eius substantia. Oportet ergo relationes secundum rem esse diuinam substantiam.* Vbi ex eo, quod ratio in rebus creatis est accidens, colligit, relationem diuinam esse ipsam substantiam Deæ: proinde essentialiter includere substantiam Deæ, sicut ratio creata rationem accidentis: & ex hoc colligit, relationem esse secundum rem diuinam substantiam: quia id, quod includit aliud per modum transcendentis quoad omne positium ab eo allatum, non potest ab eo realiter actualiter quoad prædictum positium distinguui, siue ratio illa transcendens sumatur, ut est transcendens, siue ut habet rationem, v. g. essentia, & naturæ: quia positium vtriusque rationis est omnino vnum & idem.

Vnde hanc eandem sententiam tuentur. *Zumel.* Zumel in præsentibus quæst. 2. & 3. Bannez ad Bannez. hunc eundem articulum dub. 3. ad 6. ubi Caiet. pro ea refert Caietanum. Nazarius contro. Nazari. uersua 1. conclus. 7. Torres disput. 3. Suarez Torres. lib. 4. de Trinit. c. 7. Valentia lib. 1. de Trinit. cap. 29. column. 3. Arrubal disp. 101. c. Valentia. 4. n. 26. Granado tract. 3. de Trinitate disp. Arrubal. 4. sect. 2. & alij.

78. Ratio prior, & fundamentalis pro hac assertionem desumitur ex D. Thoma in verbis relatis ex hoc art. & quæst. citata de Potentia, quam supra dubio 2. huius disputationis numero 24. adduximus ad probandam identitatem formalem inter essentiam diuinam, & relationes, quæque potest (quoad præsens attinet) sub hac forma proponi, & vrgeri. Nam de relationibus diuinis philosophari debemus ad instar relationum creatarum, semotis tamen imperfectionibus, & tribuendo illis absolute & simpliciter sumptis omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum earum rationibus formalibus non pugnet: sed relationes creatæ præter esse ad relationem, quod ex suis peculiaribus rationibus formalibus dicunt, includunt intrinsecè, & essentialiter esse in absolutum: ergo creatam.

etiam relationes diuinae vltra proprium esse. ad relatiuum includet essentialiter aliquod (vt sic dicamus) esse in absolutum semotis imperfectionibus, seu aliquid absolutum, & perfectissimum correspondens predicto esse in absoluto relationum creaturarum, nempe esse absolutum, & perfectissimum diuinae essentiae.

Maiores constat induci in alijs rationibus formalibus diuinis, vt in liberalitate, misericordia, & iustitia, de quibus philosophatur ad instar illorum, quae reperiuntur in his virtutibus in creaturis, remouendo tamen imperfectiones inherentes, & alias similes, & tribuendo eis esse substantiale perfectissimum, & infinitum, & quidquid cum earum formalibus rationibus non pugnat.

79 Minor autem constat ex ijs, quae in hac disputatione num. 21. diximus, nempe, relationem creatam respicere subiectum, tum vt trahat illud ad terminum, secundum quam rationem dicit in relatiuum; tum etiam vt sustentetur ab eo tanquam a vero subiecto, & causa materiali sui esse, & secundum hanc rationem dicit in absolutum: quia sicut subiectum praecise ratione sui, rationeque propria consistentiae actualis, & perfectionis habet sustentare relationem: ita ipsa relatio, quatenus respicit subiectum vt sustentatiuum, & causam materiale sui esse, sicut secundum hunc conceptum, & habitudinem inadaequatam in subiecto: ac proinde praedicta habitudo, seu praedictum in est absolutum; non vero formaliter relatiuum de praedicatione relationis: quippe quod non sumitur ex correlatio, sed ex subiecto.

Consequentia autem eiusdem primi, & principalis syllogismi huius rationis ex vtraque praemissa nuper probata satis videtur consistere. Vnde videmus, quod sapientiae creatae, quae habet duas rationes, nempe, quod sit inherens, & quod sit cognitio rei per altissimas causas, finita tamen & limitata, correspondet in diuina sapientia duplex alia ratio: ita vt primae rationi inherens correspondeat esse substantiale, & indubians ab alio vt a subiecto, includensque omnem perfectionem, quae cum eius natura non pugnat; & secundae rationi debeat correspondere esse perfectissimam, & infinitam cognitionem rei per altissimas causas.

§. V. Adversariorum prima responsio ad praecedentem rationem D. Thomae, & eius impugnatio.

80 Ex quibus omnibus fit primo, nihil obesse, si huic rationi occurras ex Vazquez. Vazquez disp. citata cap. 3. vnamquamque relationem siue creatam, siue incretam, & diuinam afferte in, & ad, aliter tamen, & ali-

ter. Nam relatio creata importat in secundum rem, seu in reale; relatio vero in creata in secundum rationem, quatenus concipitur a nobis quasi inesse in essentia diuina. Et ita non sequitur, quod includat essentialiter in suo conceptu aliquid in absolutum, & reale, siue ipsum esse absolutum, & per se subsistens diuinae essentiae.

Ex dictis igitur fit primo, nihil obesse hanc solutionem. Quoniam sicut relationi creatae, quatenus dicit esse ad relatiuum, correspondet in diuina relatione aliquid reale: ita esse in absoluto eiusdem relationis creatae debet correspondere in relationibus diuinis aliquid absolutum secundum rem semotis imperfectionibus, atque ad esse absolutum, & per se subsistens diuinae essentiae ibidem essentialiter inclusum; sicut in relatione creata inuenitur essentialiter inclusa ratio aliqua absoluta, nempe, esse in iam explicatum.

81 Confirmatur. Nam, etsi relatio diuina, v.g. Filiatio, non inhaereat per modum veri, & realis accidentis in Filio, aut essentia diuina; attamen praebet fundamentum intellectui nostro ad hoc, vt concipiamus illam, vt quasi inherens, semotis tamen imperfectionibus, seu afficientem (modo alibi tangendo) Filium, & ipsam diuinam essentiam, vt habet rationem essentiae, siue naturae: ergo, sicut relatio creata dicit essentialiter duplex in reale; aliud relatiuum, quo vere & realiter inest subiecto trahendo illud ad terminum; aliud vero absolutum, quo respicit subiectum sistendo in illo propter rationem iam dictam: ita relatio diuina praebet fundamentum intellectui nostro ad hoc, vt concipiamus in illa duplex in secundum rationem, semotis tamen imperfectionibus; aliud, quo intelligatur afficere personam v.g. Filij trahendo illam ad Patrem; aliud vero, quo afficit diuinam essentiam sub conceptu essentiae, siue naturae, & respiciendo illam eo modo, quo proprietates respicit essentiam, & naturam, & talem, a qua dimanat, quamque afficit, aut quasi afficit: ergo hoc in secundum rationem fundamentaliter sumptum erit aliquid absolutum: siquidem, sicut essentia, vt habet rationem essentiae, non est talis per ordinem ad Filium; ita respectus proprietatis ad essentiam sub conceptu essentiae sicut in ipsa essentia: & per consequens essentialiter includet aliquod esse absolutum, ratione cuius fundet praedictum in secundum rationem, quod quidem non sit esse aliud praeter esse absolutum diuinae essentiae, vt ex dictis, & ex statim dicendis magis constabit.

Corruit haec solutio ex dictis.

Confirmatur.

Prima solutio rationis tacite Vazquez.

§. VI. *Solutio alia eiusdem rationis Angelici Doctoris, & illius euerfio.*Secunda eua
ho lunioris

Fit secundo, nihil etiam referre, si aliter cum lumine quodam occurrat, quod ex hac ratione ad summum sequitur, relationem diuinam debere includere aliquod esse absolutum per se subsistens, non tamen esse absolutum diuinæ essentia. Sicut licet sapientia creata dicatur absolutum, & accidentale; non tamen inde fit, quod id, quod correspondet huic rationi in sapientia increata, sit esse absolutum diuinæ essentia; sed ratio substantia diuinæ independens ab alio vt à subiecto, quæ sit communis communitate rationis respectu omnium formalitatum diuinarum, quæque adhuc secundum rationem substantia diuinæ distinguatur virtualiter ab illa (vt sic dicamus) portione diuinæ substantia, quæ conuenit diuinæ essentia, & attributis.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Quoniam id, quod inuenitur in relatione creata satis ostendit, relationem diuinam debere essentialiter includere esse absolutum diuinæ essentia. Hoc autem sic explicatur, animaduertendo prius, quod illud in absolutum reperiuntur in relatione creata non est in absolutum vt sic, ita vt immediate, aut directe contrahatur per in, seu per ad relatiuum. Quia, sicut esse ad relatiuum in comuni acceptum debet contrahi per particulares modos, siue rationes differentiales relatiuas: ita esse in absolutum reperiuntur in relatione creata debet contrahi per speciale, & atomum esse in absolutum ibidem inuentum.

83 Et ratio videtur aperta utrobique ex alibi dictis, & communiter receptis, nempe, quod id, quod est commune, & transcendens communitate rationis, habet duo. Tū, quod non distinguitur virtualiter ab eo, in quo transcenditur: & idem ens inclusum in rationalitate non distinguitur virtualiter ab illa. Tum etiā, quod non constituit peculiarem lineam, sed est linea illius rationis formalis atomæ, in qua transcenditur. Et propterea ens sic imbibitur in relatione creata non constituit peculiarem lineam distinctam ab eadem relatione; sed inclusum ibidem est formaliter relatiuum: sicut etiam inclusum in re absoluta, est formaliter absolutum: ergo, cum in absolutum inclusum in relatione creata per modum transcendentis sit commune communitate rationis respectu illius, & aliorum predicamentorum, & semper conseruet, quod sit in absolutum, oportet, vt imbibatur per modum transcendentis, non quidem in ipso in relatiuo sequi in ipso ad respiciente subiectum vt trahibile ad terminum, sed in speciali aliquo in ab-

solutum, vt ita prædicta ratio accidentis absoluti generalissimè sumpta, seu prædictum in absolutum possit ibidem conseruare rationem suam absolutam, & indistinctionem virtuales ab eo, in quo transcenditur; quæ tamen rationem absolutam vna cum prædicta indistinctione virtuali non possit conseruare, si id, in quo transcenditur, esset ipsam ad, seu in relatiuum: siquidem, vt dicebamus, id, quod est commune per modum transcendentis communitate rationis, debet esse relatiuum, vt transcenditur in ratione relatiua, & non absolutum; & id, quod est absolutum, & rationem absoluti conseruat, non potest non virtualiter distingui ab esse relatiuo. Vnde rationem, vt sic dicamus, quasi differentialem, & absolutam reperiuntur in relatione, in qua transcenditur in absolutum vt sic, possumus non incongruè circūloqui per hoc, quod sit in absolutum, seu peculiari ratio determinans in absolutum, quæ sit talis conditionis, vt trahat secum indispensabiliter esse ad relatiuum, ipsumque proxime inueniat.

84 Hinc ergo ad intentum suadendum sequens deducitur impugnatione. Quoniam illud in absolutum reperiuntur in relatione creata non est in absolutum vt sic, ita vt immediate, aut directe contrahatur per in, seu per ad relatiuum; sed per speciale in absolutum iam explicatum, vt num præcedenti ostendimus: ergo etiam illud esse absolutum, quod in diuina relatione correspondet huic in absoluto, non erit præcisè esse absolutum diuinum vt sic, quod est commune communitate rationis respectu omnium rationum absolutarum, quæ in Deo reperiuntur; sed erit esse absolutum includens hanc rationem, & contrahens, aut quali contrahens illam per specialem modum, aut quasi rationem differentialem absolutam, vt ita detur debita proportio inter contrahibile, quod est commune communitate rationis, & inter contrahens; & per consequens illud esse absolutum erit esse absolutum diuinæ essentia; imò & diuinorum attributorum.

Patet hæc vltima consequentia. Tum, quia in diuinis non datur esse absolutum peculiare quasi atomæ contractum, nisi esse absolutum diuinæ essentia, & attributorum, vt communiter docent omnes Theologi: & nequit (vt ex statim dicendis amplius patebit) includi in relationibus esse absolutum diuinæ essentia, quin includatur ibidem esse absolutum diuinorum attributorum; & e conuerso.

Tum etiam: quia illud esse absolutum quasi atomæ contractum intra lineam absolutam, si distingueretur ab esse absoluto diuinæ essentia, & attributorum, non posset esse nisi in eo, in quo esse absolutum propriū re-

Hinc confu-
tatur iunior-
is euasio.Animaduert-
fio pro vali-
diori prædi-
ctæ euasione
impugnatio-
ne.Ratio ani-
maduertio-
nis.

lationis creatæ distinguitur ab esse absoluto aliorum accidentium, nepe in hoc, quod inuicem, & indispensabiliter afferret tecum esse relatiuum, ita vt cui conuenit illud peculiare esse absolutum, conueniat etiam esse relatiuum, & non sufficiat, quod alias idem significet sibi prædictum esse relatiuum: quia hoc etiam reperitur in esse absoluto proprio diuinæ essentia, & attributorum: ergo eo ipso tale esse absolutum distinctum ab esse absoluto, v.g. diuinæ essentia, nequit in Deo reperiri, in quo, quidquid est absolutum, est commune omnibus personis, & relationibus, absque eo quod esse relatiuum proprium vnius personæ conueniat, aut possit conuenire alteri.

Reijcitur id quod adducitur pro euasione firmanda.

85 Neque id, quod de esse absoluto sapientia increata correspondente rationi accidentis reperta in sapientia creata obijcitur, est alienius roboris. Nam, vt ex ijs, quæ in sequenti ratione dicemus, satis patebit, sapientia increata, vltra illud esse absolutum in hac respōsione assignatum, debet etiam includere esse absolutum diuinæ essentia per modum transcendentis in ea inclusum. Quia non solum debet ei correspondere aliqua ratio libera ab imperfectionibus, sed talis conditionis, vt habeat omnem excoGITabilem perfectionem, quæ cum natura eius non pugnauerit: non pugnat autem cū sapientia increata, & infinite perfecta, vt includat in sua ratione infinitatem in genere entis, ex eo quod in ea ipsa diuina essentia, & attributa per modum transcendentis includantur: sicut, id non repugnare in diuinis relationibus, satis ex ratione facta constat.

§. VII. Obiectio notanda contra eandem priorem rationem secunda assertionis, & euasio eius.

Obiectio prima contra eandem primam rationem assertionis.

86 Neque obest, si vltra euasiones datas ad eneruandam hanc rationē D. Th. obijcias primò, non posse coherere cum natura relationis creatæ prædicamentalis, quod dicat hoc duplex in: ergo ratio Angelici Præceptoris hoc supponens ruit. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Tū: quia relatio creata diffinitur per hoc, quod totum suum esse sit ad aliud: ergo non includit essentialiter in absolutam, & multò minùs in speciale absolutum; sed solum in relatiuum, seu ipsum ad, quod ita sit ad terminum, vt faciat, quod etiam subiectum, cui inest, trahatur ratione illius ad eundem terminum. Pater consequentia: quia alioqui non posset saluari, quod totū esse eius, sed solum aliquid eius esset ad terminum. Tum etiam: quia aliàs prædicamentum relationis non esset

simplicissimum; sed compositum ex duplici isto in, alio quidē absoluto, alio vero relatiuo: virtualiter inter se distinctis: quod quidem pugnat cum generalissimo relationis, sicut & cum alijs generalissimis: & propterea quantitas, v. g. vt constituit generalissimum, non constat ex multiplici ratione virtualiter distincta; sed dicit quid simplicissimum, & quidquid in eo includitur, scilicet ratio entis, & accidentis vt sic, nō distinguitur virtualiter ab eo, neque cum illo compositionem facit, vt nostri Complectentes in sua Logica disp. 1 m. § 2. docent. Tum denique: quia cum natura differentiarum pugnat, quod coalescant ex duplici ratione virtualiter distincta, vt prædicti Complut. disp. 7. suæ Logicae n. 41. docent: ergo etiam cum ratione (vt sic dicamus) vltima constitutiua generalissimi prædicamenti relationis: ac proinde cum ipsa natura prædicamenti relationis creatæ pugnet, quod in ea sit duplex ratio in virtualiter distincta, perquam in sua peculiari ratione generalissimi constituitur, & ab omnibus alijs distinguatur.

N. Cōplut.

Respondetur enim negādo antecedens. Occurritur Et ad primam probationem dicendum est, quod etsi relatio prædicamentalis adæquate sumpta importet vtrumque in iam explicitum: nihilominus aliter importat in absolutū, & aliter relatiuum. Quoniam illud prius in assertur ab ea, tanquam quid initiatiuè, proximè tamē, & intrinsecè pertinens ad ipsam, & hoc modo illam constituens; at tamen posterius in spectat ad eā per modum constitutiua formalis, & vltimati, ita vt tota & adæquata ratio relationis ex hoc in absoluto, vt ex initiatiuo suæ essentia, & ex in relatiuo, seu esse ad, vt ex formalissimo, & vltimo constitutiuo coalescat. Vnde non mirū, quod relatio diffiniatur per hoc, quod totum suum esse est ad aliud: quia diffinitur quoad id, quod est in ea formalissimum, & vltimatè constitutiuum, & quoad hoc verissimum est, totum suum esse consistere in hoc, quod sit ad aliud.

87 Adde, quod explicato hoc vltimo constitutiuo, & relatione ipsa, vt ex eo constituitur, manet ibidem virtualiter explicatū aliud in absolutum consistens in hoc, quod sit talis conditionis, vt habeat indispensabilem nexum eū ipso esse ad. Quia cum prædictum esse ad, vt respiciens subiectum trahendo illud ad terminum, seu (quod in idē redit) ipsum in relatiuum sit id, quod est formalissimum relationis, oportet, vt explicato hoc, explicetur implicitè quoad cuncta, quæ in ea inueniuntur: nam in absolutum debet esse talis conditionis, vt subsit prædicto esse ad vt rationi formaliori, & vt habeat nexum indispensabilem cum illo. Et

Aliter fit factis obiectio

ita ob hanc rationem diffinitur relatio per
ad potius, quam per aliquid aliud.

Ex quo ad secundam probationem dicendum est, prædicamentum relationis esse simplicissimum abique omni compositione quoad id, quod est formalissimum in illo, nempe, quoad esse ad præcisè; nõ verò quoad eius adæquatam rationem, id est, vt coalescit ex hoc, & ex eo, quod per modum initiati dicit. Nec obest, quod generalissimum prædicamenti quantitates, & alia generalissima non sint composita ex duplici ratione virtualiter distincta. Quoniam hoc est proprium prædicamenti relationis, vt respiciat subiectum vt tale vnà cum alijs accidentibus, ac proinde habeat in absolutum; & insuper respiciat terminum per modum puri termini, & ideo sit ibidem in relatiuum, vt n. 79. dicebamus.

Concessatur
doctrina N.
Complut. et
præcedenti.

88 Nec oppositum huius intendunt hosti Complutentes loco citato; sed solum, quod nõ sit in generalissimo relationis compositio aliqua ex duplici ratione, alia superiori, & vniuoce; alia verò inferiori: & per consequens, quod non sit ibidem compositio ex genere, & differentia; alioqui tale generalissimum rationem generalissimi amitteret. Nos autem hanc compositioem in generalissimo relationis non admittimus; imò nec ullam compositioem superioris essentialis, & rationis similiter essentialis contrahentis rationem illam priorem. Quoniam in absolutum non se habet per modum rationis essentialiter superioris respectu in relatiui, aut e conuerso; sed in absolutum vt sic solum comparatur per modum rationis essentialiter superioris cum peculiari illo in absoluto, seu peculiari ratione absoluta propria relationis, quã iam explicuimus, à quaque virtualiter nõ distinguitur: & in relatiuum solum includit per modum superioris essentialis in, prout abstrahit ab in absoluto, & relatiuo, & rationem ipsam entis, à quibus non est virtualiter distinctum. Et ita peculiare in absolutum relationis creatæ, & in relatiuum eiusdem solum comparantur per modum duplicis rationis, quarum quælibet est inadæquata relationi, & propria ipsius vt distincta ab alijs prædicamentis; licet vnã earum, nempe in peculiare absolutum, sit ratio prior, & initiatiua, eum tamen alia, nempe ad, seu in relatiuum, sit ratio formalissima respectu illius prioris: ac proinde quodammodo formalizans eam.

Nec mirum videri debet, quod aliquod prædicamentum ob peculiarem rationem suam exi gat, quod coalescat ex duplici ratione inadæquata virtualiter distincta, quarum quælibet sit propria illius, & a quodammodo formalizet aliam: sicut non est mirum, quod in alijs rebus deantur etiã plu-

res rationes inadæquate, & atomæ virtualiter distinctæ, vt patet in opinione probabili eorum, qui distinguunt virtualiter in Deo esse radicale intellectuum ab intellectu, & intellectione: & tamen asserunt, naturam diuinam consistere adæquate in omnibus illis; ita vt in ipso esse radicaliter intellectu nõ petente intellectu, & intellectione perfectissimam consistat initiatiue, & inadæquate, & in intellectu hinc dimanante, & prædictam intellectionem exposcente habeat etiam inadæquate, licet non vltimate, consistere: ac tandem intellectio sit alia ratio inadæquata, & formalissima, quodammodo formalizans duas alias, quæ se habent, non per modum rationum communium; sed per modum rationum propriarum, & peculiarium Dei. Quã opinionem caeterum noster Cornejo r. p. tract. r. disp. r. dub. 4. N. Cornejo

89 Et ratio quoad hoc est eadem vt obijque. Quia nimirum nec generalissimo repugnat constitutio ex pluribus virtualiter distinctis, dummodò ibi non includatur compositio ex genere, & differentia. Et similiter cum diuina natura non pugnat prædicta constitutio non inuoluens compositionem hanc Metaphysicam, aut alia; quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica, vt in hoc dubio id explicabimus.

Ex quo ad tertiam probationem respondetur, quod sicut pugnat cum differentijs, quod includat alias differentias virtualiter distinctas per modum differentiarum essentialiter superiorum; non tamen, quod duæ differentiarum non sic se habentes sint inadæquate respectu constitutionis alicuius rei: ita pugnat cum generalissimo relationis, quod includat duas rationes virtualiter distinctas; & sic ordinas; non tamen, quod includat prædictas rationes, dummodò vnã non includatur essentialiter in altera.

90 Nec refert, si vrgeas, quod si semel in relatione creata hæc duo in non ita conferuntur inter se, vt in absolutum essentialiter includatur in altero in relatiuo; sed solum habent inter se identitatem: ruit etiam ex hoc capite ratio adducta ex Angelico Doctore ad probandum; essentiam diuinã, seu id, quod correspondet in diuinis ipsi in absoluto relationis, imbibit in ipso esse ad relationis diuinæ per modum prædicati essentialis, & transcendentis; licet prædicta ratio maneat in suo robore ad suadendam identitatem inter relationem diuinã, & essentiam: ergo &c. Antecedens probatur. Quia ex eo, quod reperitur in relatione creata, arguit Angelicus Præceptor ad diuinã: ergo, si in illa in absolutum, & relatiuum solum identificantur, & vnũ non includitur per modum transcendentis in alio, oportebit, vt hinc solum possit colligi iden-

Replica.

identitas inter diuinam essentiam, & relationes; non verò quod essentia correspondens in absoluto relationum creaturarum includatur in ipso *ad*, seu in ipso esse in relationum diuinarum.

Confir. 1. **Cōfirmabis.** Quia non videtur esse quid intimius in diuinis relationibus essentia Dei inclusa in illis, quam in quouis accidente ordo ad subiectum vt tale, ac proinde in absolutum. Si ergo in conceptu *ad* relationis creatæ non transcenditur in absolutum, non est cur in absolutum diuinarum relationum, scilicet essentia, imbibatur per modum transcendentis in ipso *ad* earundem relationum.

Confir. 2. **Cōfirmabis adhuc.** Quia si semel in absolutum in relatione creatæ debet contrahi per specialem modum absolutum, quia prædictum in est essentialiter superius ad illam, vt peculiari modo inest subiecto quatenus tali, nequit essentia diuina intimè per modum transcendentis includi in diuinis relationibus, secundum quod dicunt suum esse *ai*. Quia id, quod se habet per modum transcendentis respectu relationis, vt dicit *ad*, contrahitur eo modo, quo ratio superior essentialiter habet contrahi per rationes essentialiter inferiores: constat autem, quod id, quod est formalissimè relatum, nequit esse essentialiter inferius respectu rationis absolutæ.

Soluitur re-
plica. 91 Respondetur enim, satis esse, quod in ipsa relatione creatæ adæquatè concepta secundum id, quod intrinsecè, & essentialiter dicit, includatur in absolutum, ad hoc vt inde cum D. Th. colligamus, quod in relatione diuina secundum suum esse *ad* considerata debet essentia Dei, vt habet rationem transcendentis, intimè, & essentialiter imbibiti, quamuis in ipso esse *ad* relationis creatæ, vt distincto virtualiter ab esse in absoluto, non habeat sic imbibiti prædictum in absolutum.

Roboratur
ratione. Hoc autem sequenti ratione potest sic ostendi. Nam in relatione creatæ ided in absolutum vt sic includitur in peculiari illa relatione absoluta reperta in eadem relatione, & prædictum in sic contractum non includitur iterum transcendentaliter in esse *ad* eiusdem relationis, quia illud in est finitum & limitatum; ergo illud absolutum, & contractum, quod reperitur in relatione diuina, nempe, ratio entis diuini, & absoluti contracti ad hoc, vt sit ipsa essentia Dei, & in ea transcendentaliter imbibiti, quæque correspondet in absoluto, & contracto relationis creatæ, debet etiam imbibiti transcendentaliter in ipso *ad* eiusdem relationis diuinæ.

Consequentia videtur perspicua. Quia, quæ danda esse in diuinis colligimus ex

his, quæ reperitur in creaturis, debent inferri esse ibidè semotis imperfectionibus; & addendo omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum illorū natura nõ pugnauerit: ergo, si in relatione creatæ prouenit ex limitatione, quod in absolutum vt sic ibidè reperitur solum includatur per modum transcendentis in speciali illo in absoluto, seu in peculiari illa ratione absoluta inuenta in eadè relatione creatæ, non verò prædictum in absolutum sic contractum iterum transcendatur in esse *ad*, oportebit hoc semouere in relatione diuina, & addere perfectionem oppositam: ac proinde necesse erit, quod illud absolutum, & contractum, quod in ea reperitur, nepe, ratio entis diuini, & absoluti contracti ad hoc, vt sit ipsa essentia Dei, & in ea imbibiti, quæque correspondet in absoluto, & contracto relationis creatæ, habeat imbibiti in ipso esse *ad* eiusdem relationis.

92 Antecedens autè etiam constat. Tūc quia ratio aliqua facta hæc tam in specie atomæ, quam in individuo, non potest esse transcendens, maxime in alia ratione virtualiter distincta, nisi sit infinita: quoniam rationis finitæ amplitudo tollitur per hoc, quod fiat hæc in specie atomæ, & in individuo: & ita hoc ipso, quod habeat suam talitatem atomam, & individualem, determinat alia, quæ in ipsa essentialiter reperiuntur, non tamen est determinabilis per aliquod aliud virtualiter distinctum, in quo essentialiter includatur: ergo hoc, quod est, in illud absolutum, & contractum relationis creatæ non includi per modum transcendentis in ipso esse *ad* virtualiter distincto, prouenit ex finitate & limitatione.

Tum etiam: quia nihil finitum vt tale potest esse comune communitate rei respectu plurium rationum virtualiter distinctarum; sed hoc proprium est rei infinitæ: & propterea sola natura diuina est per modum naturæ communis communitate rei pluribus personis diuinis: ergo in absolutum, & contractum ad esse huius nequit, hoc ipso quod sit finitum, includi per modum transcendentis in esse *ad*, v.g. paternitatis creatæ. Patet consequentia. Quoniam hoc ipso, quod includeretur per modum transcendentis in esse *ad* paternitatis, deberet etiã sic imbibiti in alia relatione virtualiter distincta, nempe in prædicto esse *ad*, vt est hoc in individuo, vt in alijs transcendentibus eernitur: & ita prædictum in contractum esset commune communitate rei respectu plurium rationum virtualiter distinctarum.

93 Ad primam confirmationem respondetur negando antecedens. Quoniam et si quoduis accidens adæquatè sumptū debeat dicere in absolutum, illudque intrinsecè, & essen-

Dicitur pri-
ma confirma-
tio.

essetialiter includere: & in super licet quavis ratio inadæquata alicuius ex prædicamentis accidentium imbibat in, prout abstrahit ab absoluto, & relatio, ac tandem realiter identificetur cum prædicto in absoluto; non tamen est necesse, ut secundum quavis rationem inadæquatam cum præcisione sumptam includat per modum transcendentis in absolutum, ut explicatum est.

Fit obuiam
secunde.

Ex quo ad secundam confirmationem responderetur, quod id, quod est commune communitate rationis, quale est verum & reale esse in absolutum, & in communi sumptum, non contrahitur nisi per modos absolutos, propter eius limitationem; id autem, quod est commune communitate rei, id est, quod et si sit singularissimum, potest tamen esse commune pluribus, capax est propter suam infinitatem, & illimitationem, ut contrahatur siue per modos, aut rationes absolutas, aut per modos, aut rationes relativas: quia, ut ex sequenti ratione constabit, eius infinitas, & modus vniuersalitatis hoc ipsum exposcit.

§. VIII. *Fundamentum secundum eiusdem
secunde assertionis.*

Secunda ratio fundamē-
talis pro as-
sertione.

94 **S**ECUNDA, & fundamentalis ratio assertionis, per quam ratio præcedens non parum illustrabitur, quæque etiã probat, diuinam essentiam debere per modum transcendentis includi in omnibus attributis, delumpta est ex D. Th. supra q. 7. art. 1. & alibi sæpè, & potest ad hanc formam reduci. Quoniam diuina essentia non solum debet esse infinita; sed etiam debet habere eminentiorem, & vniuersaliorem infinitatis modum, qui excogitari possit; sed, si non includatur per modum transcendentis in diuinis relationibus, non haberet eminentiorem, & vniuersaliorem infinitatis modum, qui excogitari posset: ergo debet necesse in diuinis relationibus intimè per modum transcendentis includi. Maior est perspicua. Tum, quia aliàs nõ esset essentia propria Dei. Nã sicut Deus est ens ita perfectum, & infinitum, ut nihil eo melius excogitari possit: ita eius essentia debet esse infinita, & habere eminentiorem, & vniuersaliorem infinitatis modum, qui excogitari possit. Tum etiam: quia cum limitatio, aut defectus vniuersalitatis, siue amplitudinis, aut eminentissimæ infinitatis alicuius formæ, siue actus, oriatur ex eo, quod recipiatur in aliquo subiecto, aut potentia, aut in aliquo habente vestigiũ potentialitatis, sit inde, ut essentia diuina, de cuius ratione est, ut sit omnino irrecepta, & quod sit ipsum esse omnino per se subsistens, & sine aliquo vestigio receptionis, non solum de-

beat esse infinita, sed habere infinitatem absque vestigio limitationis, aut minoris alicuius amplitudinis, & infinitatis.

95 Minor verò etiam constat. Quoniam si essentia diuina tantum haberet identificari cum diuinis relationibus; non verò intimè eas peruaderet, intimeque, & essentialiter in eis, ut distinctis virtualiter ab eadem essentia, non includeretur, tunc eius infinitas, & modus illius non esset eminentissimus, vniuersalissimus, & amplissimus: siquidem tantum extenderetur ad hoc, ut quasi adhaereret per identificationem cum relatione; non verò ad hoc, ut intimè, & essentialiter illam peruaderet: licet identicè extenderetur ad hoc, ut esset ipsa relatio; non tamen ad hoc, ut ei suam infinitatem in genere entis formaliter tribueret.

Consequentia verò ex vtraque præmissa satis constat: siquidem diuinæ essentia debemus tribuere, tum infinitatem, tum etiã eminentiorem, & ampliorè infinitatis modum, qui excogitari possit: ac proinde omne id, quod ad hanc amplitudinem desideratur, quale est, quod includatur in diuinis relationibus, ut virtualiter distinctis ab eadem essentia.

96 Nec obest, si occurras, diuinæ essentia, ut virtualiter distincta a relationibus (secundum quam rationem de illa in præfenti loquimur) debere tribui infinitatè, & eminentiorem infinitatis modum, qui intra lineam essentia excogitari possit; non verò infinitatem, aut infinitatis modum, qui non sit proprius essentia intra lineam essentia præcisè consideratæ quoad idpositiuum, quod importat infinitas autem, & eminentior infinitatis modus intra lineam essentia modo dicto sumptam perit, quod sit identicè idem cum relationibus, & formalitatibus diuinis; non verò, quod, ut virtualiter distincta ab illis, includatur intimè, & essentialiter in eis. Vnde propter hanc rationem, licet linea essentia diuinæ haberet maiorem infinitatem, ampliorèque, & vniuersaliorem essendi modum, si ita esset relatio, aut alia attributa, quod non distingueretur virtualiter ab illis, nihilominus hoc ei non concedimus: quia tantum petitur, quod intra lineam essentia sit infinita; non verò intra alias lineas; & idè debet virtualiter distingui ab illis: ita etiã in præfenti, non debet tribui illa infinitas, & amplitudo intenta in hac ratione: quia talis infinitas, & infinitatis modus est extra lineam essentia diuinæ ad huc quoad positiuum, quod assert.

97 Non itaque hoc obest, nec euasio hæc aliquo alio indiget, præterquam aliquali expansione rationis D. Thomæ. Nam repugnat, formam, aut actum aliquem esse

Euasio

Præclauditur.

omnibus modis finitum, & excluderem infinitatem etiam secundum quid, nisi sit receptum in vera & propria materia Physica, ut in formis materialibus contingit. Et similiter repugnantiam inuoluit, aliquam formam, aut actum esse irreceptum in aliquo ut in subiecto, habentem tamen veram potentialitatem respectu sui esse, & existentia, & non esse simpliciter finitum, & secundum quid infinitum, quatenus caret materia, & receptiuo: ideoque D. Th. infra q. 50. art. 2. ad 4. inquit, naturam Angelicam Gabrielis esse simpliciter finitam, quia dicitur potentialitate ad esse, & secundum quid infinitam, quatenus caret materia, & receptiuo, per quod forma, & actus, qualis est essentia Angelica, finitur & limitatur, ut ibidem tangemus: ergo etiam repugnat, actum aliquem esse purissimum, ita ut careat omni receptiuo, omni que potentialitate, aut potentialitatis vestigio, & non habere infinitatem, & eminentiorem infinitatis modum, qui excogitari possit: ergo etiam repugnantiam inuoluet, quod, licet diuina essentia non petat ex vi suæ lineæ, quod sit aliæ formalitates diuinæ absque distinctione virtuali, nihilominus non habeat ex vi propriæ lineæ quoad posituum, quod affert, quod includatur in relationibus, aut formalitatibus diuinis. Nam hæc minor amplitudo intra suam lineam non aliunde posset prouenire, quam ex eo quod haberet aliquod receptiuum, aut potentialitatem ad esse, aut aliquod potentialitatis vestigium: quia hæc sola possunt vel omnino, vel simpliciter finire & limitare, vel tandem contrahere, siue (ut sic dicamus) minuere amplitudinem & vniuersalitatem infinitatis reperitæ in diuina essentia.

Nec id, quod pro se affert prædicta euasit, est alicuius momenti. Quoniam distinctio virtualis spectat ad diuinam perfectionem: quia ad eam pertinet, ut in ipsa non sit confusio linearum, & quod, licet sit forma simplicissima, sit tamen eminentissima æquiualens pluribus, ut pluribus, in quo distinctio virtualis consistit: ac proinde, si hæc deesset in diuinis, adesset ibidem aliquid imperfectiōnis, nempe, defectus prædictæ eminentiæ. At ex hoc, quod diuina essentia includatur per modum transcendentis in diuinis relationibus, non sequitur hæc confusio linearum, quia includitur in eis per modum communis communitate rei, ac proinde per modum formalitatis virtualiter ab ea distinctæ, ut ex dictis disputat. 3. dub. 3. num. 110. constat.

Nec etiam refert, si huic impugnationi occurrat, quod licet ad tollendam infinitatem simpliciter alicui formæ, aut

actui satis sit, quod recipiatur in aliquo subiecto, aut habeat veram potentialitatem ad esse: nihilominus ad contrahendam (ut sic dicamus) & minorandam illius infinitatem, & amplitudinem sufficit distinctio virtualis, & quod habeat recipere, aut actuare aliquid à se virtualiter distinctum, ut in præsentibus contingit: quia eo ipso eius amplitudo, licet sit infinita, non est tanta, ut extendatur ad hoc, ut includatur in altero extremo, a quo virtualiter distinguitur; sed solum re ipsa cum illo identificetur.

Non itaque hoc refert. Quoniam et si hæc distinctio virtualis sufficiat ad hoc, ut non reperiatur in diuinis confusio linearum, ac proinde satis sit ad hoc, ut dentur plures lineæ virtualiter distinctæ: nihilominus non sufficit ad hoc, ut lineæ diuinæ essentia, & cæteræ aliæ lineæ absolutæ non includantur intrinsecè, & essentialiter, ac per modum transcendentis in diuinis relationibus. Quoniam, quod natura diuina distinguatur virtualiter à relatione Paternitatis, & vnà cum illa constituat personam Patris, non tollit, quominus natura diuina non solum sit infinita; sed habeat tantam amplitudinem & vniuersalitatem, ut per modum naturæ sit communis communitate rei alijs personis diuinis: ergo prædicta distinctio, & constitutio non tollit ab eadem natura diuina, quod sit communis communitate rei per modum transcendentis eisdem relationibus diuinis, in illisque intimè, & essentialiter includatur.

Paret consequentia. Quoniam hæc amplitudo, & vniuersalitas per modum transcendentis communitate rei non dicit maiorem perfectionem, quam communitas communitate rei, qua natura diuina per modum naturæ est communis tribus personis, quin potius hæc posterior communitas est radix illius prioris: & propterea inter omnes naturas sola natura diuina potest esse transcendens per transcendentiam communitatis rei, quia sola ipsa est communis communitate rei, & per modum naturæ pluribus personis: ergo si virtualis distinctio inter essentiam, & relationes diuinis, & illa quasi compositio, vel (ut melius dicamus) constitutio personæ ibidem intercedens non est satis ad contrahendam (ut sic dicamus) & minorandam eius amplitudinem & vniuersalitatem, seu ad tollendum ab ea, quod sit communis communitate rei, & per modum naturæ pluribus personis: neque etiam sufficere ad auferendum ab ipsa priorem illam amplitudinem, qua sit communis communitate rei, & per modum transcendentis respectu earundem relationum.

99 Adde primò, distinctionem virtualem duò.

D. Thom.

Euenitur.

Essentiam ad 98
hanc impug-
nationem.

Alter infir-
gitur hac so-
lucio.

duorum non inter se exclusionem omnino
dam vnus à conceptu alterius. Nam sicut
distinctio realis actualis, siue ex natura rei
potest esse duplex, vel per modum excluden-
tis, & exclusi, quo pacto corpus, v.g. & al-
bedo distinguuntur, vel per modum inclu-
dentis, & inclusi, qua ratione album distin-
guitur à corpore, & homo ab anima: ita di-
stinctio virtualis duorum potest esse utroque
modo: & propterea animalitas, & rationali-
tas cum præcisione sumptæ distinguuntur
in homine distinctione virtuali excluden-
tis, & exclusi; & homo distinguitur virtua-
liter à rationalitate per distinctionem in-
cludentis, & inclusi: similiterque Pater in
diuinis differt hoc modo à Deitate, quam
in obliquo includit.

Enematur
amplius.

Adde secundò, quòd, vt in sequenti ra-
tione magis expendemus, essentia diuina,
& relatio, licet distinguantur virtualiter,
non cõparantur per modum actus, & potèn-
tiæ cum fundamento in re: & ita non inter-
cedit ibidem, vel potentialitas, vel poten-
tialitatis vestigium: ac proinde non est ut
sit ibidem vel limitatio, vel limitationis
vestigium: ergo non erit cur quasi contra-
hatur, & minoretur infinitas, amplitudo,
& vniuersalitas diuinæ essentiæ, ratione
cuius contractionis, & minorationis exten-
di nequeat ad hoc, vt per modum transcen-
dentis in diuinis relationibus includatur.

§. IX. *Obiectio notata digna contra secundam
rationem D. Th. & solutio illius.*

Obiectio cõ-
tra secundam
rationem.

100 **N**Ec obstat, si contra hanc secun-
dam D. Th. rationem obijcias,
quòd si prædicta ratio, & ea, quæ ad illius
elucidationem adduximus, aliquid proba-
rent, conuincerent utique, relationes diui-
nas includi essentialiter, & per modum trans-
cendentis in diuina essentia: hoc autem ad-
mitti nequit, vt ex dicendis dubio sequenti
constabit: ergo &c. Maior probatur. Quo-
niã etiã relationes diuinæ sunt puræ for-
mæ, & actus puri intra suam lineam, & non
habent recipi in aliqua potentia, siue secun-
dum rem, siue secundum rationem, cū funda-
mento tamen in re: & per cõsequens ibi nõ
intercedit aliqua potentialitas, aut poten-
tialitatis vestigium: ergo non est vnde limi-
tentur, aut earum infinita amplitudo quasi
minoretur, ita vt non possint in essentia,
aut in alijs formalitatibus diuinis per mo-
dum transcendentis includi.

Enodatio.

Respondetur enim negando maiore. Et
ad probationem dicendum est, ex duplici ca-
pite posse provenire, quòd aliqua forma,
aut actus vel simpliciter limiteretur, vel eius
infinita amplitudo quasi contrahatur, &
minoretur. Primum quidem ex eo, quòd reci-
piatur in aliqua potentia, quæ sit talis secun-

dum rem, aut secundum rationem, cū funda-
mento tamen in re. Secundò verò, quia talis
forma, aut actus opponitur cum altero, vel
saltem cū his, in quibus illud alterum per
modum transcendentis essentialiter includi-
tur. Est ergo relatio diuina nõ desinat ha-
bere illam amplitudinem, & modum infinita-
tis, quo includatur per modum transcenden-
tis in essentia, aut in alijs formalitatibus di-
uinis, ex eo quòd recipiatur in aliquo ha-
bente veram potentialitatem, aut potentia-
tis vestigia: siquidem tã ipsa, quàm essentia
diuina, quam modificat, sunt actus quidam
purissimi: nihilominus tollitur ab eadẽ re-
latione modus ille infinitatis, quæ habet di-
uina essentia, ac proinde quòd nõ possit im-
bibi per modum transcendentis in ipsa: ex eo
quòd licet non habeat oppositionem cū di-
uina essentia, opponitur tamẽ cū suo corre-
latiuo, in quo diuina essentia debet per mo-
dum transcendentis includi. Et ideo, sicut ra-
tione huius oppositionis nequit intimè
transcendi in suo correlatiuo, ita neque in
essentia, de cuius ratione est, vt secundum
omnia, quæ intimè, & essentialiter continet,
includatur in omnibus rationibus &
formalitatibus diuinis.

101 Ex quo etiã fit, nihil obesse, si vr-
geas, saltẽ hinc sequi, quòd Paternitas, v.g. *Replac.*
aut Filiatio includatur in spiratione actiua
per modum transcendentis; & e cõuerso: quã-
do quidem nõ habent inter se oppositionem.

Ex dictis igitur cõstat, hoc nihil obesse. *Solutio.*
Et ideo neganda est sequela quoad primam
partem, & concedenda quoad secundam. Ratio
autẽ negandi eã quoad primam partem est,
quòd spiratio actiua debet, vt statim dice-
mus, includi per modum transcendentis in Fi-
liatione. Et ita, si Paternitas includeretur
hoc modo in spiratione actiua, deberet etiã
per modum transcendentis includi in ipsa Fi-
liatione: quòd tamen, vt dubio sequenti di-
cemus, implicat. Vnde propter hanc ratio-
nem Paternitas nequit per modum prædicati
quidditatiui, ac proinde, vel per modum ra-
tionis quasi differentialis, aut per modum
prædicati transcendentis includi in diuina
essentia: quia inde fieret, vt eodem modo
includeretur in Filiatione, vt ibidem latius
prosequemur.

102 Ratio verò concedendi eandẽ conse-
quentiam quoad secundam partem, videlicet
quoad inclusionem intimam, & per modum
transcendentis spirationis actiue in Paterni-
tate, & Filiatione, est. Tã, quòd sicut præ-
dicta spiratio actiua ratione suæ infinitatis,
& quia nõ opponitur cū Paternitate, & Fi-
liatione, potest esse cõmunis communitate
rei respectu Patris, & Filij: ita etiã ob ean-
dem rationem potest esse communis com-
munitate rei per modum prædicati trans-
cend-

cedentis intime inclusi in eisdem: non se-
cus (proportione seruata) ac propter infi-
nitatem conuenientem diuinæ essentia est
communis communitate rei per modum
naturæ, nec non per modum prædicati trans-
cedentis respectu personarum diuinarum.

Tum etiam: quia prædicta spiratio acti-
ua nec opponitur cum Paternitate, v.g. nec
cum aliquo alio, in quo ipsa Paternitas de-
beat transcendentaliter includi: siquidem
nec Paternitas includitur sic in aliqua rela-
tione, nec, si includeretur hoc modo, tunc
spiratio actiua haberet oppositionem cum
ea relatione, in qua Paternitas per modum
transcedentis imberetur. Cõstat autem,
quod si propter aliquam rationem spiratio
actiua non erat imbibenda in Paternitate
v.g. tunc solum poterat esse huius ratio, vel
quod spiratio actiua opponeretur cum Pa-
ternitate, vel cum aliquo alio, in quo præ-
dicta Paternitas deberet per modum trans-
cedentis includi: sicut quod eadem Pater-
nitas, vt nuper tangebamus, nec includatur
in Filiatione, nec in essentia diuina per mo-
dum transcedentis, oritur ex eo, quod op-
ponitur cum Filiatione, & ideo nequit in
illa sic imbibere: & licet non opponatur cum
essentia, attamen prædicta essentia imbibit-
ur in Filiatione ei opposita: & ideo nequit
in prædicta essentia transcendentaliter in-
cludi, ne ibi inclusa iterum in Filiatione im-
bibatur, vt dubio sequenti dicemus.

§. X. Vltimum fundamentum pro eadem
secunda assertione.

103 Vltimò probatur eadem assertio ra-
tione, quam insinuat D. Thomas
suprà q. 3. art. 5. Nam repugnat summae sim-
plicitati, & actualitati Dei, quod sit in eo
compositio ex genere, & differentia, vel ali-
qua alia compositio Metaphysicæ, quæ
sit tanta, quanta est compositio ex genere, &
differentia: ergo etiam repugnabit, quod re-
lationes diuinæ non includant diuinam es-
sentiam, & diuina essentia non includat re-
lationes, saltèm quoad totam earum perfe-
ctionem: ex eo quod tota earum perfectio
præuenit illis: & diuina essentia, quam inclu-
dunt: Antecedens videtur certum. Quoniã
compositio Metaphysicæ ex genere, & diffe-
rentia dicit imperfectionem oppositã sum-
mæ simplicitati, & actualitati diuinæ, &
propterea relegatur à Deo: & per consequens
quænis alia compositio, quæ sit tanta sicut
ista, debet propter eandem rationem non
admitti in diuinis. Consequentia verò pro-
batur. Quoniã compositio extremorum
virtualiter distinctorum, quorum vnũ nõ in-
cludit in suo conceptu aliud, est compositio
tanta, quanta compositio ex genere, & diffe-
rentia: quia hæc tantum dicitur duo extrema

virtualiter distincta, quorum vnũcũ præci-
sione sumptu excludit aliud à suo cõceptu.

Nec obest solutio Vazquez, nepe, quod Occurrit Vaz-
quez. cum hæc compositio tantum sit compositio
secundũ rationem, nõ obest diuinæ sim-
plicitati. Et propterea Deus caret com-
positione ex genere, & differentia, non quia
compositio ista sit simplicitati deroget, sed
quia non conuenit vnũcũ cum creaturis,
a quibus essentialiter distinguitur.

104 Non itaque hoc obest. Quoniã et-
Impugnatur, si demus, compositionem hanc esse solum
secundũ rationem; nihilominus debet et-
se secundũ rationem cum fundamento in
re: compositio autem secundũ rationem cum
fundamento in re, quæ sit rara, quãta com-
positio Metaphysicæ ex genere, & differen-
tia, quæque constet ex extremis se inuicem
à suo conceptu excludentibus, derogat sum-
mæ simplicitati, & actualitati Dei: quia est
compositio ex actu, & potentia cũ fundamẽ-
to in re: & ita res illa non erit adus omninò
simplicissimus ex parte rei conceptæ, nec
omninò purissimus: siquidem præbet funda-
mentum ad hoc, vt resoluamus illum in ac-
tum, & potentialitatem. Videantur nostri
Complutenes in lib. Physicorum disp. 18.
num. 20. vbi quoad hoc optimè solutione
istam Vazquezij impugnant.

Confirmatur, & explicatur ratio, dedu-
Confirmatur, & explicatur, cta ex eodem S. Doctore. Nam etsi non re-
pugnet summæ vnitati, & simplicitati Dei,
dati in eo distinctionem rationis cum funda-
mento in re ortam ex summa eminentia, &
actualitate diuina, ratione cuius, licet sit v-
na, & simplicissima, æquualet pluribus al-
ijs rebus spectatibus ad diuersas lineas; at-
tamen pugnat cũ prædicta vnitati, & sim-
plicitate, quod detur distinctio secundũ ra-
tionem orta ex aliqua potentialitate, aut po-
tentialitatis vestigio: ergo eadẽ ratione li-
cèt demus, quod non pugnet cum diuina
simplicitate, & actualitate compositio secun-
dũ rationem orta ex summa actualitate, &
puritate Dei; obstat tamen compositio, quæ
duxerit ortum ex aliqua potèrialitate, aut
potentialitatis vestigio: ergo etiam repug-
nabit compositio in diuinis, cuius extrema
sint talis conditionis, vt neutrum includat
formaliter aliud, neque eius perfectione. Pa-
tet consequentia. Quia eo ipso saltẽ vnũ ex il-
lis extremis habebit rationem potèntiæ cum
fundamento in re respectu alterius, quod se
habet per modum actus respectu illius.

§. XI. Sententia opposita, & primum eius fun-
damentum cum sua solutione.

105 P Artem negatorem tuetur Molina in
Placitum ad-
explicatione huius art. disput. 6. vltimiorum
Vazquez disput. 1. c. 2. Egidius à Præsen-
Molina, tatione tom. 1. de Beatitudine lib. 5. q. 13. Vazquez
art. Egidius.

Vltima ratio
assertionis.
D. Thom.

ant. 2. nudo. 15. & deinceps, ne conon, & alij
 Primus fun- Probatum primo. Quoniam relatio disti-
 gna, v. g. Paternitatis, vt distincta virtualiter
 ab essentia, comparatur ad illam, vt quid
 incommunicabile, & proprium Patris, ad
 aliquid communicabile, & commune, non
 quidem communitate rationis, sed commu-
 nitate rei: ex eo quod eadem singularissima
 essentia est simul in tribus personis diuinis
 ergo relatio, vt virtualiter distincta ab eade
 essentia, non includit intrinsece illam. An-
 tecedens satis constat: Consequentia vero
 probatur. Quoniam commune, & proprium,
 communicabile, & incommunicabile, vt
 virtualiter distinguuntur, opponuntur in
 tribus rationibus formalibus: ergo commu-
 ne, & communicabile nequit includi
 intrinsece in incommunicabili, & pro-
 prio, nempe in Paternitate.

Confirmatur

Confirmatur. Quoniam si relatio Paterni-
 tatis, vt distincta virtualiter ab essentia
 includeret illam, esset etiam communicabi-
 lis Filio, sicut ipsa essentia est illi commu-
 nicabilis: hoc autem dici nequit: ergo &c.
 Sequela probatur. Quoniam in eadem
 essentia, de qua dicitur esse communicabi-
 lem, predicaretur in sensu formali de rela-
 tione: at quidquid in sensu formali predica-
 tur de predicato, predicatur etiam eodem
 modo de subiecto illo, de quo tale predica-
 tum predicatur: ergo etiam de relatione,
 vt distincta virtualiter ab essentia, predica-
 retur, esse communicabilem.

Eueritor fun-
damentum.

Respondetur concordando: anteceden-
 tens intellectum de Paternitate secundum
 esse relationum, quod a sua ratione quasi dif-
 ferentiali dicitur, & neganda est consequen-
 tia: ad cuius probationem dicendum est,
 non esse inconueniens, quod predicata illa,
 saltem in re superiori, & eminenti, qualis est
 relatio diuina, adueniant, ita vt vtrumque
 sit de eius conceptu, adhuc vt virtualiter di-
 stincta ab essentia: quidem, quod si in-
 communicabilis quoad id, quod dicitur ex
 proprio conceptu, & pertinet ad propriam
 lineam, & virtualiter sic communicabilis quoad
 id, quod includit ratione essentia: in eam per
 modum transcendentis nobilitate, ac proinde
 quoad id, quod per se, & directe spectat
 ad lineam eiusdem essentia: sic inclusa quia,
 vt supra diximus, non. ito dicebamus, es-
 sentia diuina, quae vt habet rationem trans-
 cendentis, non spectat per se, & directe ad li-
 nearam eius, in qua transcenditur, ex eo quod
 est transcendens & communis per transce-
 dentiam & communitatem veris & concep-
 tus, huiusmodi modo transcendens pertinet
 ad distinctam lineam, in qua, in qua transcen-

Difficultas
confirmatio
primo.

Ad confirmationem neganda est sequela: &
 ad probationem concedenda est maior intelle-

ta de essentia diuina, non quidem vt habet
 rationem essentia, sicut natura; sed vt habet
 rationem transcendentis. Et deinde distin-
 guenda est minor: & si sensus illius sit, quod
 id, quod predicatur de aliquo predicato
 secundum se sumpto, & non prout habet
 aliquem quasi statum sibi peculiarem, potest
 etiam predicari de subiecto, de quo tale pre-
 dicatum dicitur, concedi debet: si vero sen-
 sus illius sit, quod id, quod predicatur de al-
 iquo predicato non secundum se sumpto;
 sed vt habet aliquem statum, potest predi-
 cari de subiecto, de quo praedictum predica-
 tum dicitur, neganda est. Et similiter negari
 debet consequentia. Nam de essentia di-
 uina, quae per modum transcendentis inclu-
 ditur, & predicatur de relatione, non pre-
 dicatur, esse communicabilem, nisi prout
 habet statum transcendentis, sive statum na-
 turae per modum naturae: & ita hoc ipsum
 non debet de relatione, vt relatio est, predi-
 cari; sed id, quod competit praedictae essen-
 tiae diuinae secundum se, & vt praecindit ab
 omni statu, & ijs, quae ratione peculiarium
 statuum eidem competunt.

Secundo responderetur, & quidem faci-
 lius, quod regula illa, *Quidquid predicatur
 in sensu formali de predicato, predicatur etiam
 eodem modo de subiecto illius praedicti*, intel-
 ligitur quoad id, quod tale subiectum par-
 ticipat de illo predicato. Erata, ex eo quod
 essentia diuina per modum transcenden-
 tis predicatur de relatione in sensu for-
 mali, & essentia sic inclusa sit commu-
 nicabilis, solum sequitur, relationem
 quoad id, quod participat de essen-
 tia, seu quoad predicata, quae conueniunt
 illi ratione essentiae, esse communicabilem;
 quod quidem verissimum est, & cum hoc
 stat, vt relatio quoad propria sui, seu
 quoad

Explicatur
exemplo.

Posterior for-
lurio confir-
mationis.

quoad ea, quæ præcisè sunt suæ. lineæ, sit in comunicabilis. Quemadmodum cum hoc, quod Petrus quoad id, quod participat de natura humana, fundet communitatem secundum rationem, coheret, quod quoad ea, quæ sunt propria Petri, ut distincta à natura humana, nequeat fundare hanc communitatem, aut communicabilitatem; sed sit incommunicabilis per incommunicabilitatem oppositam prædictæ communicabilitati.

§. XII. *Fundamentum secundum opposita sententia, & eius enodatio.*

Secundū arg. 108

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam relatio, ut distincta virtualiter ab essentia, intelligitur aduenire illi, eaque determinare, modificare, & contrahere ad esse Patris: ergo ut sic distincta non includet intrinsecè eandem essentiam. Antecedens videtur perspicuum. Quia prius intelligitur hic Deus, ut est concretum præcisè correspondens Deitati, quam Paternitas: ex eo quod essentialia, iuxta communem sententiam Theologorum, sunt priora notionalibus. Et deinde intelligitur ad concretum hoc subsequi Paternitas, per quam hic Deus, ut est concretum Deitatis, & ut est quasi indifferens, ad hoc ut sit Pater, vel Filius, aut Spiritus Sanctus, trahitur, & determinatur ad esse Patris potius, quam ad esse Filij. Consequentia verò probatur. Quia sicut id, quod intelligitur aduenire alicui, non intelligitur includi intrinsecè in illo: ita id, quod habet contrahere, & determinare aliquid commune, ac communicabile pluribus, non includit intrinsecè illud commune, quatenus ab eo virtualiter distinguitur. Propter quod differentie contrahentes genus non habent, quatenus ab eo sunt virtualiter distincte, includere prædictum genus.

Solutio.

109 Nec refert, si occurras, quod modi particulares entis determinant ens, quod est commune omnibus entibus, trahuntque illud ad esse huius particularis entis, intelligiturque illi aduenire: & tamen non propterea tollitur ab ente, quod intrinsecè, & essentialiter includatur in suis modis: ergo, &c.

Impugnatur etiam Vazq. primò.

Non igitur hoc refert. Nam in primis contra hoc obijcit Vazquez, ens non esse verè commune respectu omnium entium: ex eo quod tantummodo nomen entis est illis commune, non verò aliqua alia ratio per illud nomen significata; sed significatum eius tantum sunt omnia entia particularia: hoc autem non contingit in essentia diuina respectu relationum: siquidem diuina essentia verè est communis, & non utcumque; sed communitate rei respectu earum, dicitque unicam rationem, quæ verè communicatur, siue idem

tificatur cum singulis relationibus, & relationes verè dicunt aliquid proprium, & incommunicabile.

110 Deinde. Nam ens non distinguitur ex parte rei conceptæ à suis inferioribus; sed solum ex parte nostri modi concipiendi. Et ita ex parte rei conceptæ nec modi prædicti adueniunt enti, nec illud determinant; sed tantum ex parte nostri modi concipiendi; & ideo non mirum, quod ens sit ipsa sua inferiora, & illa includat, similiterque inferiora sint ipsum ens absque aliqua distinctione ex parte rei conceptæ, illudque intra se concludant. Cæterum essentia diuina, & relatio distinguntur virtualiter ex parte rei conceptæ, ibique est ex parte rei conceptæ quædam ratio determinabilis, & communis, & alia virtualiter diuersa, quæ habet rationem determinantis. Et ideo non mirum, quod ratio determinabilis, quippe habens oppositionem ex parte rei conceptæ cum ratione determinante, nequeat intrinsecè, & essentialiter claudi in ipsa.

Confirmatur

Confirmatur. Nam, ex eo quod ens, & modi illius ex parte solius modi concipiendi, non verò ex parte rei conceptæ distinguuntur, & comparantur per modum determinabilis, & determinantis, propterea ex parte prædicti modi concipiendi ens non includitur in prædictis modis, ut ex parte eiusdem modi concipiendi distinguuntur ab ente, licet ex parte rei conceptæ illud includant: ergo hoc ipso, quod essentia diuina, & relationes comparentur ex parte rei conceptæ per modum determinabilis, & determinantis, nequibit relatio, ut virtualiter distincta ab essentia, includere essentialiter ex parte rei conceptæ eandem essentiam. Consequentia videtur legitima ex paritate rationis. Antecedens autem probatur. Nam, ut ex parte modi concipiendi comparatur prædicti modi entis cum illo, ut determinans cum determinabili, distinguunturque ab ipso, præcisè considerantur quoad id, quod exprimit. Cõstat autem, quod, sicut modi entis, ut v.g. esse per se, non exprimit ensita, ut distinguuntur ex parte modi concipiendi ab eo, & comparatur ut determinationes eius, nõ includunt ex parte nostri modi concipiendi ipsum ens.

111 Respondetur, quod concessio antecediti neganda est consequentia. Et ad probationem negari debet antecedens. Nec instantia de differentiis contrahentibus genus obest. Quoniam hæc contrahunt rationem finitam, & habentem conditionem propriam potentie in genere Metaphysico: & propterea prædictum genus debet esse extra rationem differentiarum, & è contra: ne differentie desinant esse conceptus simplices, idest, incompositæ ex genere, & differentia: & genus desinat etiam habere rationem potentie

Enodatur secundum fundamentum.

ita metaphysica. Carentium contractio, aut quasi contractio, quae reperitur in divinis, est altior, & ibidem non datur ratio potentiae metaphysicae, sed summa, & infinita actualitas: Ideoque ratio divinae essentiae potest esse intime inclusa in alijs formalitatibus, & ut sic dicamus; rationibus quasi differentialibus earum; non obstante, quod praedictae rationes quasi differentiales & propriae praedictarum formalitatum sint quasi contractiones divinae essentiae, ut habet rationem transcendentis. Quae eorum actualitati, & simplicitati eminentissime non repugnat, quod includant actualitatem divinae essentiae ut habentis rationem praedicti transcendentis; alioquin, secundum quoddam sunt rationes quasi differentiales, non includerent omnem excogitabilem perfectionem, quae cum eis non est incompossibilis.

Vnde solutio huic secundo argumento inter arguendum tradita est legitima; licet contractio secundum rationem, qua contrahitur ens ad esse substantiae, & accidentis per modos essendi per se, & in alio, sit diversa ab ea, per quam contrahitur essentia divina, ut habet rationem transcendentis, ad esse: v.g. Paternitatis per modum aut rationem quasi differentialem ipsius Paternitatis. Quonia contractio autem per esse per se, & in alio tantum est contractio ex parte nostri modi concipiendi: contractio vero divinae essentiae, ut habet rationem transcendentis, est contractio ex parte rei conceptae; licet utrobique ratio contrahibilis essentialiter includatur in contrahente.

Et ad primam impugnationem contra hoc neganda est maior: cuius oppositum optime ostendunt: N. Complutenses in sua Logica disp. 1. q. 5.

Ad secundam vero impugnationem patet ex dictis in solutione ad primam, quomodo, etsi divina essentia habeat quodammodo rationem determinabilis per proprias rationes relationum, nihilominus ratio divina possit illam per modum transcendentis consideratam in suo conceptu includere.

Ad confirmationem vero contra eandem solutionem transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quonia contractio entis ut sit per esse v.g. per se, & in alio necessario requirit aliquam distinctionem ex parte nostri modi concipiendi: sicut & ipsa contractio tantum est ex parte solius modi concipiendi: haec autem distinctio nequit dari, nisi quatenus modi contrahentes praedicti entis, v.g. esse per se, ut concipitur expressè sub proprio conceptu perfectitatis, non dicat expressam rationem entis; licet ea implicitè abique distinctione virtuali includat. Ceterum contractio essentiae divinae, ut habet rationem transcendentis, per rationem

quasi differentialem, v.g. misericordiae, aut relationis divinae, solum requirit distinctionem virtuales, quia est contractio ex parte rei conceptae. Cumque distinctio virtualis possit esse in duplici differentia, nempe, vel includentis, & inclusa, vel excludentis, & exclusi: & illa prior sit magis accommodata ad contractionem rationis infinitae & actualissimae, ut ostensum est: sit inde, ut haec contractio ex parte rei conceptae petat, quod ex parte eiusdem rei conceptae includatur ratio contrahibilis in ratione quasi differentiali contrahente: quavis ens, quod contrahitur ex parte modi concipiendi, non exigat, quod ex parte eiusdem modi concipiendi includatur in suo contrahente, id est, quod licet ex parte rei conceptae ens implicitè includatur in modo perfectitatis, tamen non exigatur, quod perfectitas, v.g. ut concipitur sub conceptu expresso perfectitatis, concipiatur expressè ut includens ens. Quia in hoc praecise haec contractio ex parte solius modi concipiendi consistit.

§. XIII. Fundamentum tertiam oppositae sententiae, & responsio ad illud.

Tertio probatur eadem sententia. Nam Paternitas, v.g. ut distincta virtualiter ab essentia est forma constitutiva personae Patris, ut D. Thomas infra q. 22. art. 2. docet, & nos ibidem laudus dicimus: ergo Paternitas ut virtualiter distincta ab eadem essentia nequit illam intrinsece & essentialiter includere: Patet consequentia. Quia persona Patris nihil aliud dicit praeter essentiam, & Paternitatem: ergo, si Paternitas ut virtualiter distincta ab essentia includat eam essentialiter, ac proinde dicit totum, quod persona Patris, non erit forma constitutiva illius: quia forma constitutiva alicuius non dicit totum id, quod res constituta: Et propterea Pater nequit esse forma constitutiva personae Patris: quia dicit totum id, quod praedicta persona.

Tertium arg. D. 1. h. om.

Confirmatur primò. Quia alioquin committeretur in constitutione divinae personae aperta negatio: hoc autem admitti nequit: ergo &c. Sequela probatur. Quonia persona bis includeret essentiam: semel quidem, dum concipitur constituta ex essentia, ut ex altero extremo condistinctio a relatione; semel vero, ut intelligitur constitui ipsa relatione, quae est aliud extremum. Vnde, si diffiniretur, aut quasi diffiniretur persona Patris, committeretur etiam ibi negatio: quia, ut docuit Aristoteles in Ethicis, loco alicuius partim diffinitione contenta licet ponere totam diffinitionem praedictae partis. Et ita loco Paternitatis, v.g. includentis essentiam liceret rursus ponere diffinitionem.

Confirmat.

Aristotel.

Legitima est solutio inter arguendum tradita.

Respondetur ad impugnationes contra illam. N. Complur.

Ad confirmationem.

aut quaſi definitionem eiufdem Paternitatis, & ibi ponere eſſentiam. Quo argumento probat Ariſtoteles, genus eſſe extra conceptum differentie: ne ibi committatur nugatio, & genus ipſum bis in ſpecie claudatur.

Confirmatur

Confirmatur ſecundo. Quoniam hoc ipſo quod Paternitas ſit forma conſtitutiua Patris vnâ cum eſſentia, oportet, vt conſtitutio hæc reſoluatur in Paternitatem, & eſſentiam; vt in duo extrema virtualiter diſtincta, & quorum vnum non includat in ſuo conceptu aliud: ergo eo ipſo relatio Paternitatis, vt diſtincta ab eſſentia non includeret eſſentialiter ipſam eſſentiam. Conſequentia eſt perſpicua. Antecedens autem probatur. Quia aliàs, dum per noſtros conceptus reſoluitur conſtitutio illa diuinæ perſonæ in extrema conſtituentia illam, tunc non eſſet ibi vera reſolutio, adhuc ſecundum noſtros conceptus: quia totum id, quod includebat perſonam, quæ reſolui dicitur, manet inſuſum in ipſa relatione. Et propterea videmus, quod, quoties in alijs rebus datur ex parte rei concepte vera conſtitutio, toties, ſi ſecundum conceptus noſtros rem illam conſtitutam in extrema, ex quibus conſtituitur, reſoluamus, reperiuntur ibidem extrema, quorum vnum, vt virtualiter ſaltem diſtinctum ab alio, non includat illud: vt cum reſoluitur indiuiduum in ſpeciem, & rationem indiuidualem, & ſpecies in genus, & differentiam ſpecificam.

Vazquez

114. Nec obest, ſi occurras (inquit Vazquez) ſatis eſſe diuerſitatem in modo ſignificandi inter Paternitatem in abstracto, & eandem in concreto; nempe Patre, ad hoc vt ipſa in abstracto ſit forma conſtitutiua ſui in concreto ex parte ſolius modi ſignificandi ab ea diſtincto; quamuis Paternitas includat totum id, quod Pater, ac proinde & eſſentiam diuinam. Quoniam, licet Paternitas vtroque modo ſignificata includat eſſentiam; atamen in concreto habet ex parte modi ſignificandi ſignificare ſe ipſam, nõ vtunque, ſed cum effectu formali faciendi ſubſiſtere incommunicabiliter, qui non ſignificatur nomine *Paternitatis*; ſed tantum denotatur ipſa, vt eſt id, quo prædictus effectus præſtari debet: & ita nomine abstracto ſignificata habet rationem formæ conſtitutiua; & denotata nomine concreto ſortitur rationem perſonæ conſtituta: & hoc ſatis eſt, vt ſicut iſto modo comparantur ad conſtitutionem, ſic & ad reſolutionem, per quam ſecundum noſtros conceptus perſona Patris reſoluitur in ea, ex quibus conſtituitur; ac tandem hic diuerſus modus ſignificandi ſufficit ad hoc, vt ibi nugatio non committatur.

Non itaque hoc obest. Nam contra illud obijcit idem Vazquez, quod, ſi ſemel Paternitas in ſua ratione formaliffima includit eſſentialiter eſſentiam, non poterit non, vt ſig-

nificatur nomine abstracto Paternitatis; dicere eſſentiam vt incommunicabiliter ſubſiſtentem: ergo vt perſonam; ac proinde non erit ſub hoc conceptu forma conſtitutiua perſonæ, adhuc ex parte modi ſignificandi; diſtincta ab ipſo concreto conſtituto. Antecedens videtur perſpicuum. Quia, ſi Paternitas, vt ſignificatur in abstracto, includit eſſentiam, non poteſt non illam includere; addito peculiari illo modo incommunicabiliter ſubſiſtendi. Prima vero conſequentia ex antecedenti videtur conſtare. Quia perſona, adhuc ex parte modi ſignificandi, tantum dicit eſſentiam addito modo incommunicabiliter ſubſiſtendi.

Secunda verò conſequentia ex hac priori ſatis patet. Nam, vt Paternitas ex parte modi ſignificandi eſſet forma conſtituens perſonam Patris, & ab ipſo Patre in concreto ſumpto diſtincta, ſaltem ex parte modi ſignificandi, oportebat, vt in abstracto ſignificata non denotaret ex parte modi ſignificandi ipſam perſonam iam conſtitutam.

115. Respondetur concedendo antecedens, & negando conſequentiam, ſi conſequens intelligatur de eſſentia diuina, vt habet rationem tranſcendentis. Et ad probationem negandum eſt antecedens intellectum de eſſentia diuina, vt habet præciſe rationem tranſcendentis, & de ſignificato; non ſolum primario, & directo, ſed etiam de ſignificato in obliquo, intrinſecè tamen, & per modum obliqui intrinſeci importato. Nam loquendo de hoc ſignificato adæquato, tunc Perſona diuina importat relationem, & ibidem in cluſam eſſentiam diuinam per modum tranſcendentis: & inſuper aſſert in obliquo, & per modum obliqui intrinſeci naturam diuinam ſub cõceptu nature. Per quod ad cetera, quæ in eodẽ argumento adducuntur, ſatis conſtat.

Ad primam confirmationem neganda eſt ſequela. Et ad probationem dicendum eſt, perſonam diuinam includere bis diuinam eſſentiam; ſed non ſecundum eandem rationem ſumptam: ſed ſemel per modum tranſcendentis in cluſam in relatione; ſemel verò per modum nature, & ſub hoc conceptu: & ita ibidem nulla committitur nugatio. Nec regula Ariſtotelis ibi adducta oppoſitum probat: ſiquidẽ, eſt loco perſonalitatis diuinæ poneretur eſſentia diuina, vt habet rationem tranſcendentis, & ad propriũ alicuius perſonalitatis Dei, & ſimiliter poneretur iterum eſſentia diuina, vt habet rationem eſſentie & nature, nõ ob id perſona diuina includeret bis eſſentia Dei eodẽ modo ſumpta, neq; inde ali quod ſequeretur incõueniens vitioſa nugationis; ſicut ſequeretur, ſi includeretur genus in diſſinitione differentie; quia tunc ſecundum eandem rationem poneretur bis in diſſinitione, ſi ſpecies diſſinienda eſſet.

Respondetur ad argumẽti.

Fit obuiã primæ cõfirmat.

Ad secundam confirmationem adducitur.

Ad secundam confirmationem respondetur, constitutionem diuinæ personæ secundum omnia, quæ adæquatè, siue in recto, siue in obliquo importat, resolutionem diuinam esse etiam per modum essentia, & naturæ consideratam, & in diuinam relationem includentem per modum transcendentis eandem essentiam sub conceptu transcendentis sumptam. Vnde extrema huius constitutionis, & resolutionis, vt sunt sub his conceptibus, non se includunt: siquidem, licet essentia includatur quoad positium; quod affert, in relatione; non tamen includitur in ea, quatenus stat sub conceptu & formalissima ratione naturæ; vt ex dictis constat. Et tandem, licet essentia diuina, vt habet rationem transcendentis, includatur in relatione; nihilominus ibi potest dari secundum nostros conceptus resolutio; non quidem in duas rationes, quarum vna non includat aliam, sed in duas rationes, quarum vna claudat aliam per modum transcendentis; non tamen è contrà: eo sanè proportionali modo, quo substantia ex parte nostri modi concipiendi resoluitur in ens, & in perfectatam, per quam ex parte eiusdem modi concipiendi contrahitur, quæque ipsam rationem entis intimè, & essentialiter includit.

Non omnino displicet solutio inter arguendum data

Nec ob hæc rejicimus solutionem ibidem inter arguendum huic confirmationi traditam, si intelligatur de significato omnino primario, & directo huius nominis *persona diuina*, adæquatè tamen sumpto, id est, quoad omnia, quæ in recto etiam per modum transcendentis includit. Et ad impugnationem ex Vazquez ibidem adductam respondetur, quod, licet Paternitas in abstracto sumpta includat diuinam essentiam per modum transcendentis, & insuper addat modum incommunicabilitatis proprium Paternitatis, non tamen ob id significabit, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, eandem Paternitatem vt personam vt quod; sed vt personalitatem Patris: & per modum personæ vt quo: quia ad hæc etiam requiritur modus ille incommunicabilitatis in abstracto etiam significatus. Et ita Paternitas, ob inclusionem diuinæ essentia per modum transcendentis, non desinet concipi, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, per modum formæ constitutiue personæ Patris.

§. XIII. Fundamentum quartum eiusdem oppositæ sententiæ proponitur, & soluitur.

Quartum fundamentum.

117 **Q**uarto probatur eadem sententia, Nam ex opposito fieret, hanc propositionem esse in sensu formali, & non tantum identico veram, nempe *Patrem Paternitate intelligere*; & Paternitate esse sapien-

tem: hoc autem admitti nequit, vt communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela probatur. Tum quia essentia diuina inclusa in Paternitate debet ei suum quasi esse & formalem tribuere, nempe, quod essentialiter sit ipsum *intelligere* primordiale; & essentialiale, & eadem ratione sapientia, quæ vna cum essentia ibidem includeretur, tribueret eidem Paternitati formaliter sumptæ, quod, esset sapiens: & per consequens tunc Pater Paternitate intelligeret, & esset sapiens. Tum etiam: quia si Paternitas, vt distincta virtualiter ab essentia, habet intrinsecè, & essentialiter illam, ac proinde & attributa in suo conceptu claudere, tunc sicut de homine in sensu formali dicitur quod rationalitate est ens: quia rationalitas constitutiua hominis in sua formalissima ratione claudit ens: ita de Patre dicitur, quod Paternitate intelligit, & est sapiens: quia Paternitas constitutiua Patris in sua formalissima ratione essentiam diuinam, nempe ipsum intelligere Dei, & per consequens etiam ipsam sapientiam Dei includit.

Confirmatur

Confirmatur. Nam hic est optimus syllogismus, nempe, *Pater essentia diuina intelligit, sed Paternitas est essentia diuina: ergo Paternitate intelligit*, In quo sola minor propositio, quæ videbatur indigere probatione, non indiget illa: si semel Paternitas includit in suo conceptu essentiam diuinam: sicut quia eadem Paternitas includit rationem entitatis, siue realitatis diuinæ, hæc est vera. *Paternitas est entitas, siue realitas diuina.*

Vazquez.

118 Nec obstat (inquit Vazquez) si occurras, prædictum syllogismum esse expository, & committi in illo defectum, nempe, quod terminus, qui in eo ponitur vt medium, scilicet essentia diuina, est terminus communis.

Non igitur hoc obstat. Quoniam contra hoc obijcit idem Vazquez, syllogismum prædictum non esse expository, sed esse in *Dary*. Quia terminus *essentia*, in maiori non accipitur omnino singulariter, sed communiter, ac si distributus esset pro omni persona, ita vt reddat hunc sensum, nempe, quod essentia in qualibet persona, & quolibet modo se habeat, intelligit: & in minori sumatur in particulari denotando essentiam, vt est in Paternitate.

Idem Vazquez

119 Respondetur negando sequelam. Et ad primam probationem dicendum est, quod effectus, aut quasi effectus formalis essentia diuinæ, vt habet rationem transcendentis, non est tribuere ei, in quo includitur, quod in sensu formali sit intelligens per intellectiōem primordiale, & constitutiua diuinæ naturæ. Quia hoc est proprium

Distinguitur arguenda.

diuinæ essentia, vt habet rationem essentia, siue naturæ. Et idem, nisi sub hoc conceptu communicetur, nunquam tribuit, quod in sensu formali verificetur de illo, cui communicatur, quod intelligit per prædictam intelligentiam, sed quod hoc habeat identicè. Quare effectus, aut quasi effectus, qui communicatur relationibus diuinis ex vi inclusionis essentia, & attributorum, vt habent rationem transcendentis, non est, quod relatio illa, quatenus præcisè includit sic essentiam, sit in sensu formali intelligens, aut sapiens &c. Sed alius, qui potest explicari, vel per hoc, quod sit infinita in genere entis quoad omne posituum, quod ad hanc infinitatem desideratur, licet non sit infinita in linea naturæ, aut attributi, v.g. misericordia, sub conceptu naturæ, vel prædicti attributi; non quidem ex defectu positui, quod linea ista afferunt, dum sunt sub suis peculiaribus conceptibus, sed ex defectu carentiarum, quas num. 72. explicauimus, vel per hoc, quod relationes diuinæ, quatenus sic includunt essentiam diuinam, & attributa, v.g. sapientiam, habeant, quantum est ex parte positui diuinæ essentia, aut sapientia, omne id, quod per modum positui requiritur ad hoc, vt in sensu formalissimo sint intelligentes, aut sapientes; licet absolutè, & simpliciter non conueniat eis, vt præcisè includunt prædictam essentiam, aut sapientiam per modum transcendentis, quod sint intelligentes, aut sapientes: quia ad hoc vt eis contineant hi quasi effectus, oportebat, vt includerent in suo conceptu eandem essentiam sub conceptu essentia, & naturæ, & diuinam sapientiam, vt est sub conceptu attributi: ac proinde desiderabatur, vt ultra illud posituum, dicerent carentiam illam num. 73. explicatam. Vel tandem potest dici, quod sicut relationes includunt diuinam essentiam per modum transcendentis consideratam: ita etiam tribuit illis aliquos quasi effectus, qui possunt oriri à re transcendentis, vt quod sint perfectæ perfectione omnimoda, quæ quidem ad lineam absolutiorum spectat, quod habeant etiam vnitatem absolutam; quod sint intelligibiles intelligibilitate perfectissima, & actualissima, aut quod sint amabiles à diuina voluntate.

Ad secundam verò probationem patet ex nuper dictis. Nec obest instantia illa de rationalitate includente in sua ratione formali ens, & ratione huius habente, quod de ea in sensu formali prædicetur, quod sit ens. Nam ens sub conceptu entis includitur in rationalitate, & ita non mirum, quod sub hoc conceptu de ea prædicetur: at diuinum intelligere sub conceptu naturæ, & vt exprimit intelligere, quatenus constitutum

naturæ sub conceptu naturæ, non includitur in relatione, vt distincta virtualiter ab essentia, quatenus habent rationem naturæ, sed includit idem intelligere, secundum quod dicit posituum illud, quod alias est sub conceptu naturæ.

120 Ad confirmationem respondetur syllogismum illum, siue sit expositorius, siue non, laborare duplici defectu. Primus est, essentiam diuinam, quæ est medium in illo, sumi in præmissis æquiuocè, seu in diuersa acceptione. Nam in maiori accipitur pro essentia, vt habet rationem essentia, siue naturæ, & est hoc modo communis; in minori autem sumitur pro eadem essentia, vt habet rationem transcendentis. Et idem consequentia illata non est legitima: siquidem quoties medium sumitur æquiuocè, aut in diuersa acceptione, non sequitur legitima consequentia. Secundus defectus est, medium illud, nempe diuinam essentiam, non esse completè distributum in maiori propositione, ita vt reddat verum sensum. Et ad probationem in contrarium ex Vazquez ibidem adductam respondetur, quod licet essentia diuina in qualibet persona, & quomodolibet se habeat, intelligat, si essentia sumatur sub conceptu essentia, vel naturæ; non tamen id est verum, si essentia ponatur in casu auferendi, vt in hac impugnatione debet poni, dicendo, quod Pater essentia, vt est in qualibet persona, intelligit: siquidè Pater non intelligit essentia, vt est in Filio.

Occurritur confirmationi.

Quare probatio, quam assumit Vazquez ad suadendum, syllogismum huius confirmationis esse in Dary, & maiorem illius; nempe, *Pater essentia diuina intelligit*, completè distribui, & sic distributè verum reddere sensum, peccat in hoc, quod ad hoc probandum assumpsit hanc propositionem, *Essentia diuina, vt est in qualibet persona intelligit*. Cum tamen, vt intuenti constabit, debuisset assumere hanc, *Pater essentia diuina, vt est in quacumque persona, intelligit*. Quod quidem vt diximus, est falsum.

§. XV. Fundamentum quintum, & sextum opposita sententia adducitur, & soluitur.

121 Quinto principaliter probatur eadem sententia. Quoniam in singulis personis Trinitatis, debet admitti aliquid, nempe personalitates, seu relationes diuinæ, quæ ita sint propriæ vniuscuiusque personæ; vt nihil habeant cum alijs commune communitate rei: ergo non debent secundum suum formalissimè conceptum includere essentiam, quæ est communis communitate rei. Consequen-

Quintè argumentum.

tia non videtur indigere probatione. Antecedens autem probatur, quia alioqui nulla in singulis personis daretur vera proprietate personalis. Quia nihilalicui potest verè esse, aut dici proprium, nisi illi soli conveniat.

Enodatur.

Respondetur negando antecedens, si sensus illius sit, quod nihil habeat commune, siue illud sit proprium suæ lineæ, siue aliena: quia linea relationis, & quidquid est in Deo, debet esse talis conditionis, ut in his, quæ sunt suæ lineæ, includat quidquid positivum est pertinens ad alias lineas absolutas Dei: atque aded includat omne hoc positivum in his, quæ sunt suæ lineæ; licet non tanquam proprium eiusdem lineæ, sed ut quid pertinens ad alias lineas: ita ut ceteræ aliæ lineæ conservantes hoc, quod est dicere positivum propriarum linearum, sint inclusæ per modum transcendentes in linea relationis, v. g. Paternitatis. Cæterum concedi debet idem antecedens, si sensus illius sit, quod nihil habeat commune communitate rei pertinens ad suam lineam, ut specie, aut quasi specie distinctam ab alijs, & secundum ea, quæ præcisè ex vi suæ lineæ, & ad eandem lineam præcisè spectantia affert. Et deinde neganda est consequentia.

Et ad probationem neganda est consequentia. Quia, ut verè dicitur in Deo proprietate personalis, satis est, quod datur in eo Paternitas v. g. quæ secundum ea, quæ affert ex vi propriæ lineæ, secundum suam quasi speciem relativam considerata, & ad eandem lineam præcisè spectantia nequeat alteri personæ convenire; quamvis, intra eandem Paternitatem intimè includatur aliquid commune alijs personis, & spectans ad alias lineas: Maximè: quia licet illud ipsum, quod includitur in Paternitate, includatur in alijs personis, sicut quæ commune ipsis; non tamen, prout modificatur per Paternitatem: & ita totum illud coniunctum, ut sic modificatum, nequit alteri personæ convenire.

Sextum.

122 Sexto pro eadem opposita sententia arguitur. Quoniam videtur aperta contradictio, quod relationes distinguantur virtualiter ab essentia: & quod, quatenus sic distinctæ, illam essentialiter includant: ergo &c. Antecedens probatur. Nam in eo eventus essent, & non essent distinctæ virtualiter ab eadem essentia. Essent quidem, ut supponitur. Non essent autem sic distinctæ. Quoniam id, quod pertinet ad rationem formalissimam, & quidditativam conceptivè alicuius, ut in eo essentialiter inclusum, pertinet ad eius lineam: at quod ad alicuius lineam spectat, non distinguitur in divinis virtualiter ab eo. Et propterea ratio referendi, & incommunicabiliter subsistendi non distinguuntur virtualiter in Paternitate:

quia hæc munera spectant ad eius lineam. Et similiter ob hanc rationem intelligere primordiale Dei, & eius intellectum, ac vim radicalem ad intelligendum, diximus in primo tractatu 3. disput. 4. num. 46. & tractatu 4. disput. 2. num. 60. identificari absque distinctione virtuali: quia hæc omnia ad unam & eandem lineam spectant.

Respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicendum est, quod id, quod includitur in aliquo per modum communis, tam ipsi, quam alijs communitate rationis, pertinet ad eius lineam: quia distincta, ut sic dicamus, portio illius rationis communis includitur in eo, & in alijs: & una ex prædictis portionibus pertinet ad unam lineam, & alia ad aliam: atamen id, quod est commune communitate rei, seu per modum unius, & eiusdem rationis singularissime, non oportet, ut spectet ad lineam eius; in quo imbibitur; quia est commune illi, & alijs, itaque quid singularissimum: & ided affert propriam lineam quoad positivum, quod indispensabiliter secum trahit; licet in alijs, in quibus imbibitur, non exprimat propriam & peculiarissimam rationem suæ lineæ, ex defectu carentiæ cuiusdam n. 73. explicata.

123 Quare: id tantum constituit unicam lineam in divinis absque distinctione & multiplicatione virtuali in ea, quod secundum suam substantiam est proprium illius lineæ quatenus talis; eique solummodo competit. Quare: in linea naturæ id tantum constituit eius lineam, ut quid indistinctum virtualiter, quod est proprium naturæ divinæ ut talis, quale est, v. g. divinum intelligere primordiale, & eius vis radicalis, & proxima. Et similiter in linea misericordiæ id tantum constituit hanc lineam absque eo, quod ibidem sit assignare distinctionem virtuales, quod est proprium misericordiæ ut talis; & ut distinctæ ab alijs lineis, nempe, vis ad miserendum, & ipse actus miserendi. Et tandem in Paternitate, v. g. id tantum debet esse indistinctum virtualiter, quod (ut sic dicamus) secundum suam substantiam est proprium Paternitatis ut talis, quod quæ ab ipsa tantummodo provenit. Et ided in illa vis, v. g. ad constituendum personam Patris, & ad respiciendum Filium, & ipsa æqualis constitutio personæ Patris, ut ex parte eiusdem Paternitatis se tenet, exercitiumque referendi; & alia huius lineæ propria, & ad eam præcisè spectantia debent esse indistincta virtualiter; non verò ea, quæ sunt communia communitate rei respectu ipsius Paternitatis, & aliarum rationum formalium divinarum. Quia hæc, v. potè constituentia aliam lineam, non includuntur in Paternitate: ut aliquid præcisè proprium suæ lineæ.

lineæ; sed quia omnes lineæ diuinæ, & abso-
luta; aut omnia non habentia oppositione
(modo supra num. 94. & 100. explicato)
debent in illa includi. Et ita ad illam li-
neam, in qua includuntur, ad luminosa spe-
ctabunt, quatenus modificata; per ratione
quasi differentialem talis lineæ, id est, quoad
illud esse, quod ab illa habent; siue ratione
illius prædicti esse; non autem secundum se,
& (ut sic dicamus) quoad suam substan-
tiam.

§. XVI. Fundamentum postremum oppo-
sitiæ sententiæ.

124 **V**Ltimò probatur ex D. Augustino;
& Angelico Doctore. Nam Augu-
stinus lib. 3. de Trinitate cap. 3. 4. & 5. & li-
br. 7. cap. 4. & 5. cum sequentibus; & D. Tho-
mas in hoc art. in solutione ad 1. & 1. Sen-
tentiarum dist. 8. quæst. 4. art. 3. & dist. 22.
quæst. 1. art. 3. ad 2. & clarus dist. 33. quæ-
stion. 1. art. 1. ad 5. sentiunt; duo prædica-
menta, nempe substantiam; & relationem;
dari formaliter in diuinis secundum suas
generales rationes considerata; at prædica-
menta, secundum communem Metaphy-
sicorum substantiam, sunt ad inuicem condi-
stincta, ita vt vnũ in suo essentiali condi-
ceptu non includat aliud; ergo relatiõ diui-
na nequaquam includet essentialiter in suo
conceptu diuinam substantiam; seu essen-
tiam.

125 Nec refert, si occurras; quod et si hæ
rationes, dum sunt sub conceptu prædica-
mentorum, & limitato modo, sint talis con-
ditionis, vt neutra includat aliam; bene ta-
men quando sunt eleuata; ad vnam eminen-
tissimam rationem; vt in diuinis cerni-
tur.

Nam contra hoc est, quod D. Thomas
sæcò citatò ex 1. Sententiarum, dist. 33. q. 1.
art. 1. ad 5. non solum condistinguit sub-
stantiam, seu essentiam diuinam à relatione;
sed ita vt sint extrema ita virtualiter con-
distingua, vt vnũ non includat aliud. Et
ideo condistinguit illam à diuinis attribu-
tis, v. g. à scientia, quod scientia differt à sub-
stantia, seu essentia diuina tanquam inclu-
dens, & inclusum, & ad instar illius modi;
quo species distinguitur à genere; secus ve-
rò relatiõ diuina à substantia; siue essentia
diuina: quod quidem fusè ibidem explicat
S. Doctor his verbis: *Id quod dicitur ad ali-
quid in diuinis, habet aliam rationem à ratio-
ne substantia, & alium modum predicandi cõ-
ditum contra substantiam. Sed scientia, &
bonitas, & huiusmodi, que sunt in alijs generi-
bus, & dicuntur de Deo, non habent rationem
communis generis, per quam diuiduntur con-
tra substantiam in uno loco illius rationis com-*

*munis qualitaris, vel quantitatis venit ibi ra-
tio substantia. Vnde dicitur alia ratio esse scien-
tia, & alia substantia in diuinis non quia quasi
sit condistincta contra rationem substantia; sed sicut
ratio speciei est alia à ratione generis; & in
quantum addit rationem differentialem supra
rationem generis. Vnde ita in diuinis est alia ra-
tio scientia, & substantia, sicut in creaturis est
alia ratio scientia, & qualitaris, quod non est
simpliciter aliud. Et ideo sicut in creaturis di-
citur quod eodem est qualis, & sciens: ita in di-
uinis dicitur, quod eodem est substantia, &
sciens; non tamen, quod eodem sit substantia, &
Pater.*

In quibus verbis aperte negat S. Doctor
relationi, & substantia; siue scientia; diuinæ
illud genus distinctionis virtualis; nempe,
distingui ad instar generis, & speciei; & per-
consequens per modum includentis, & in-
clusi: quod essentia; & diuinis attributis
concedit.

126 Confirmatur ex eodem S. Doctore.
Nam ipse negat, has esse prædicationes, per
se, nempe, *Essentia est paternitas; aut, Pater-
nitas est essentia.* Si autem sentiret, Paternita-
tem distingui ab essentia per modum inclu-
dentis, & inclusi; ad eum modum; quo spe-
cies distinguitur à genere; quod essentiali-
ter includit, vel substantia ab ente, quod in-
trinsecè intra se claudit, non diceret; hæc
propositionem, *Paternitas est essentia;* non
esse per se: hæc id non potuit, vt nuper in-
uenimus; de his propositionibus; *Flomo
est animal;* vel, *substantia est ens;* dicere: quia
inter prædicatum, & subiectum prædicatũ
propositionum tantum est distinctio inclu-
dentis, & inclusi essentialiter: ergo S. Do-
ctor sentit, essentiam, & Paternitatem non
distingui utcuque; sed distinctione virtua-
li excludentis; & exclusi: ac proinde eius
mens est, quod prædicta prædicamenta re-
perta in Deo secundum rationes generales
licet non distinguantur ex natura rei, sicut
in creaturis; & dum sunt quasi contracta ad
esse formale prædicamentorum; attamen,
adhuc in diuinis; sunt virtualiter distincta
per modum excludentis, & exclusi, seu per
modum duorum omnino virtualiter con-
distorum. Minor & vtraque conse-
quentia videntur perspicua.

Maiores verò docuit D. Thomas q. 8.
de Potentia art. 2. ad 6. his verbis. *Per se au-
tem predicatur aliquid de aliquo, quod prædi-
catur de eo secundum propriam rationem.
Quod vero non secundum propriam rationem
predicatur, sed propter rei identitatem, non
etiam predicatur per se. Cum ergo dicitur, es-
sentia diuina est paternitas, non predicatur
Paternitas de essentia diuina propter identi-
tatem rationis, sed propter identitatem rei. Si
similiter nec essentia de Paternitate, ut iam an-*

Confirmatur

D. Thom.

Vltimum.
Angust.
D. Thom.

Solutio:

Contra insur-
gitur.
D. Thom.

atum est: quia alia est ratio essentia, & relationis. Et ideo in predicto processu incidit fallacia accidentis. Licet enim in Deo nullum sit accidens; est tamen quedam similitudo accidentis: in quantum ea, quae de se inuicem predicantur secundam accidentis, & differunt ratione, sunt unum subiecto.

§. XVII. Occurrit ultimo argumento, & eius confirmationi.

Dissoluitur argumentum.

127 **A**D hoc argumentum responderetur, Admittendo solutionem modo traditam: & ita in eo sensu debent intelligi Patres, qui ibi referuntur. Et ad impugnationem in contrarium dicendum est, Angelicū Doctorem non distinguere attributa à relationibus diuinis in hoc, quod attributa distinguantur ab essentia, vt habet rationem transcendentis, per modum includentis, & inclusi; & relatio distinguatur ab eadem essentia sic sumpta per modum excludentis, & exclusi, sed in hoc, quod licet vtraque distinguantur ab essentia per modum includentis, & inclusi, siue ad instar quodammodo illius distinctionis, qua species distinguitur à genere, quatenus includit illud, & aliquid addit supra ipsum: tamen attributa distinguuntur ab essentia, non tanquam aliquid habens ibidem suum genus secundum communissimam rationem acceptam: siquidem suum genus (nempe ratio, qualitatis formaliter talis) adhuc secundum communissimam rationem acceptam, non saluatur formaliter in diuinis, sicut nec ratio accidentis, sed, vt optime loquitur Diu. Thomas ibidem, *Scientia, & bonitas, & huiusmodi, quae sunt in alijs generibus, & dicuntur de Deo, non habent rationem communis generis, per quam diuidantur contra substantiam: imò loco illius rationis communis qualitatis, vel quantitatis, venit ibi ratio substantia.*

Ceterum relatio distinguitur virtualiter, & per modum includentis, & inclusi ab essentia diuina, vt habet rationem transcendentis, non earatione, qua praedicta attributa, sed afferendo rationem communissimam sui generis, nempe rationem relationis, & eam ibidem conseruans. Et propterea S. Doctor, vt explicaret magis hoc discrimen attributorum, & relationum, sic conclusit, *Et ideo sicut in creaturis dicitur, quod eodem est qualis, & sciens: ita in diuinis dicitur, quod eodem est substantia, & sciens; non tamen quod eodem sit substantia, & Pater.* Et statim addit haec verba. *Cum relatio, quae per se substantia conseruatur, secundum rationem generis, & modum significandi in diuinis, uetur, vt ita explicaret in quo discrimen illud inter attributa, & relationes quoad modum*

includendi essentiam, & distinguendi se ab illa consisteret.

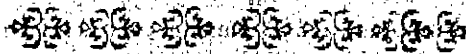
128 Potestque hæc eadem expositio magis elucidari ex eo, quod si S. Doctor intendere, quod relationes diuinae distinguuntur ab attributis in hoc, quod excludunt illam à suo conceptu; non vero tantum uoluisse, quod relationes includunt illam, non quidem amittendo communissimam rationem sui generis, sed eam conseruando, tunc non concludisset, quod ita in diuinis dicitur, quod eodem est substantia, & sciens, non tamen quod eodem sit substantia, & Pater, adducendo Paternitatem in concreto, & significando eam nomine Patris; sed adduxisset illam in abstracto: siquidem indubitatum est, Patrem in concreto includere aliquo modo diuinam essentiam. Vnde: ideo S. Doctor non curauit quoad hoc de explicatione Paternitatis in abstracto potius, quam in concreto; vel e contra: quia siue hoc, siue illo modo significetur, semper saluatur id, quod S. Doctor intendebat, scilicet, distingui per modum includentis, & inclusi, & tanquam aliquid conseruans in diuinis communissimam rationem sui generis, nempe relationis, siue abstractiue, siue concretiue significata.

129 Ad confirmationem responderetur, S. Doctorem posse exponi de essentia, siue natura diuina, vt habet rationem essentia, & natura; non uero vt habet rationem transcendentis: tunc enim praedicatio hæc est per se eo modo, quo praedicatio transcendentis, & communis communitate rei petit esse per se.

Adde (& explicabitur magis hoc ipsum) quod Diu. Thomas tantum uult, illam propositionem, *Paternitas est essentia*, non esse per se, si faciat sensum illum formalissimum, quem in rigore facit abstractum particulare praedicatum de alio abstracto particulari, nempe, quod id, quo Pater est Pater, est id, quo essentia est essentia, aut quo Deus est Deus; quod tamen est falsum: siquidem, licet essentia diuina includatur in Paternitate; non tamen id, quo Pater est formalissimè Pater, est id, quo essentia diuina est essentia, aut quo Deus est formalissimè Deus. Nam est Pater formalissimè à Paternitate, & Deus à Deitate; licet in Paternitate includatur Deitas, vt habet rationem transcendentis.

Elucidatur solutio.

Dilatatur confirmatio.

D V B I V M III.

Virum tanta sit identitas inter essentiā diuinā, & relationes, ut istae sint de intrinseca illius ratione?

TITVLVS. Huius dubij eodem proportionali modo est intelligendus, ac titulus praecedentis. Et ita sensus illius est, an de intrinseca ratione essentiā diuinā, non quidem vt identificat sibi actū a parte rei relationes; sed vt ab eis distinguitur virtualiter, sint praedictae relationes.

§. I. Afferio prior.

Afferio pri. 130 n. 2.

Dicendum ergo est primò, relationes diuinās non esse de intrinseco, & quidditatiō conceptū diuinā essentiā, & naturā; sicut tanquam praedictarū transcendens, sicut tanquam eius intrinsecum constitutiū, & rationem quasi differentialem. Afferio haec est D. Thomae in 4. q. 33. art. 3. ad 1. vbi inquit, quod absoluta indiuisis sunt de conceptu proprio; non tamen e contrariam que admittunt communiter Theologi.

D. Thom.

Ratio fundam. mentalis.

Et ratio eius fundamentalis desumpta ex D. Thom. potest ad hanc h. formam reduci: Quoniam si aliquo ex modis praedictis relationes essent de intrinseca ratione diuinā essentiā, tunc omnes, & singulae relationes essent de intrinseca ratione eius; et ita Filiatio esset de quidditatiō conceptu Paternitatis: quod tamen videtur aperte implicare: siquidem vnum oppositū nequit esse de quidditatiō conceptu alterius in illoque essentialiter includi. Sequelē videtur perspicua. Quoniam id, quod est de intrinseco, & essentialiter ratione diuinā essentiā, vel tanquam aliquod per modum transcendens in ea intellectum, vel tanquam ratio eius quasi differentialis, debet esse quoad id positum, quod affert de intrinseco, & quidditatiō conceptu singularium relationum. Ex propterea quia omnia attributa quoad sine positum, & essentialiter, quoniam in partem, sunt de intrinseco conceptu diuinā essentiā, quatenus per modum transcendens in ea imbibantur, ideoque debent etiam in singulis ex relationibus diuinis imbibere. Ergo si relationes essent de intrinseco, & quidditatiō conceptu diuinā essentiā, illi-

quo ex duobus modis in afferitione ista rōe fitis, tunc omnes & singulae relationes ad invicem (saltem per modum transcendens) includerentur: & ita Filiatio, g. esset de intrinseco, & quidditatiō conceptu Paternitatis.

§. II. Euaſiones adhibita rationi D. Thomae, & earum praclusio.

131 **Q**ua ratio est adeo efficax, vt ex sola eius expensione, euasiones aliquae, quae ei adhiberi poterant, facile pracludantur. Nam in primis nihil obest, si occurras, quod ex hac ratione non sequitur, Filiationem v. g. esse de intrinseco conceptu Paternitatis, in eaque transcendendam; licet transcendatur in essentiā diuinā, quae in praedicta Paternitate transcenditur. Quoniam essentiā diuinā non transcenditur in Paternitate, vt imbibit Filiationem; sed secundum alia, quae praedicta essentiā ex se dicit. Et ideo, licet ipsa essentiā imbibat Filiationem per modum transcendens, non sequitur, eādem Filiationem vnā cum essentiā imbibita in Paternitate fore in Paternitate imbibendam. Quoniam ad hoc erat necessarium, vt essentiā, quatenus imbibens Filiationem, imbibetur in Paternitate.

Prima euasio

Non igitur haec euasio obest. Quoniam ex sola expensione, aut aliquali declaratione rationis factae corrumpit. Nam, vel haec inclusio relationis Filiationis v. g. in essentiā per se, & indispensabiliter requiritur ad formalissimam rationem eius; seu illius positum, quod ipsa indispensabiliter affert, vt quid ad eius quidditatiō conceptum spectans; vel non? Si hoc secundum dicitur: ergo praedicta Filiatio non includitur per modum transcendens, & quidditatiō (de quo loquimur) in essentiā quoad praedictum positum. Quoniam, quod sic transcendatur in aliquo, requiritur (modo dicto) ad formalissimam eius rationem. Et propterea ratio entis habet sic transcendens in suis inferioribus, quia desideratur ad formalissimam eorum rationem, vt praedictum eorum quidditatiō.

Pracluditur.

Si verò primū dicatur: ergo repugnat, essentiā diuinā quoad praedictum positum includi in Paternitate per modum transcendens, nisi etiam imbibatur ibidem quoad Filiationem, quam transcendenter includit vt praedictum quidditatiō Paternitatis consequentia: tum, quia sublato praedicta quidditatiō rei, tollitur ipsa res: & ita si non includitur essentiā cum hoc praedicta quidditatiō eius quoad positum, quod affert; nec includitur praedicta essentiā quoad suum positum. Tum etiam, quia propter hanc rationem non potest imbibere in quantitate ratio accidentis absoluti quoad

posi-

positivum, quod affert, nisi etiam ibidem includatur ratio entis, quæ in eodem accidenti per modum transcendentis includitur.

Secundus effectus

132 Nec etiam refert, si secundo occurras, quod licet relatio, v.g. Filiationis, ut est sub conceptu Filiationis, & peculiaris ac atomæ rationis relationis diuinæ ut talis, non possit imbibere in Paternitate; bene tamen, ut est sub conceptu transcendentis. Nam sic considerata non habet oppositionem cum Paternitate; licet opponatur ei, ut est sub proprio & peculiari conceptu Filiationis, & ut constituit peculiarem proprietatem personalem.

Explicatur exemplis

Explicabisque hoc triplici exemplo. Primum est generalissimi relationis, aut relationis, v.g. identitatis ut sic, si considerentur, ut sunt communia communitate rationis; sic enim non habent in actu exercitio oppositionem cum aliquo: quia, ut sunt sub hoc conceptu, non respiciunt in actu exercitio terminum. Et ita eadem ratione relatio Filiationis, etiam si esset communis respectu omnium diuinorum, & in eis transcenderetur, non tamen idcirco opponeretur in actu exercitio cum aliqua ex formalitatibus diuinis. Quia hæc oppositio in actu exercitio non conuenit ei, ut est sub conceptu transcendentis, habetque esse communem; sed ut est sub proprio & peculiari conceptu relationis in actu exercitio respicientis terminum.

Secundum est eiusdem relationis filiationis, ut est relatiua in actu signato. Nam sic constituit personam Filij: & ut in actu exercitio respicit Patrem, non constituit illam; sed potius supponit eam constitutam: ac proinde, si eidem relationi possunt conuenire secundum diuersos conceptus hæc duo munera ita inter se distantia, qualia sunt, constituere; & non constituere personam: eadem ratione secundum hæc duo munera, nempe, secundum quod est transcendens, & secundum quod est sub conceptu proprio proprietatis personalis Patris, poterunt ei competere hæc duo prædicata inter se distantia, scilicet, opponi secundum posterius munus cum Paternitate; & non opponi illi secundum primum ex illis muneribus.

Tertium est attributi, v.g. voluntatis diuini. Nam et si huic attributo, ut est sub conceptu voluntatis, competat, quod in actu exercitio sit volitio, & amor omnium diuinorum; non tamen ut est sub conceptu transcendentis in omnibus alijs formalitatibus diuinis & propterea voluntas intime inclusa per modum transcendentis in inter se aut Filiatione non tribuit illis, quod in sensu formalissimo sint actualis amor omnium

diuinorum; sed ad summum, quod in actu signato id habeant, sine quod includant illud positivum, quod alias, dum est sub conceptu attributi voluntatis, habet in actu exercitio esse prædictum amorem; ergo eadem ratione, licet Filiatione, ut est sub conceptu proprietatis personalis Filij, affert que illam carentiam num. 72. insinuatam, sit in actu exercitio opposita cum Paternitate; non tamen ut est sub conceptu transcendentis.

133 Non igitur hoc refert. Quonia hoc ipso, quod relatio Filiationis includatur per modum transcendentis in Paternitate, oportet, ut ibidem imbibatur, ut est opposita ipsi, ibidemque conseruet rationem oppositam respectu ipsius. Et ratio videtur aperta. Quoniam hoc est proprium rationis habentis se per modum prædicati quidditati transcendentis, quod si semel distinguitur virtualiter à re, quam transcendit, dum non est sub conceptu transcendentis, sed sub alio conceptu; debet, dum secundum illud positivum est sub prædicto transcendentis conceptu, distingui etiam virtualiter ab eo, in quo transcenditur: ergo Filiatione diuina, quæ, ut est sub conceptu Filiationis, distinguitur realiter à Paternitate, debeat, adhuc dum quoad omne suum positivum est sub conceptu transcendentis inclusa in illa, distingui realiter ab ea, esseque ibidem per modum alicuius realiter distinctæ ab ipsa: ergo prædicta Filiatione, adhuc quatenus opposita Paternitati, includeretur per modum transcendentis in illa.

Euahescit solutio.

Antecedens explicatur, & probatur. Tum ex eo, quod contingit in essentia diuina, & attributis illis; quæ quia (ut num. 72. diximus) possunt considerari, vel ut sunt sub conceptu essentiae, & attributorum, vel ut sunt sub conceptu transcendentium: & secundam priorum considerationem distinguuntur virtualiter ab his, in quibus transcendentur, quia sunt communia & transcendentia per communitatem & transcendentiam rei, id est, per modum rationum singularissimarum afferentium, & constituentium proprias lineas: idcirco, dum sunt sub conceptu transcendentium, habent etiam virtualiter distingui ab his, in quibus transcendentur: propter quod essentia diuina, adhuc ut transcenditur in relationibus, distinguitur virtualiter ab ipsis: quia distinguitur ab eis per modum rationis absolutæ, & relatiuæ: quæ distinctio non potest non esse virtualis; licet talis distinctio tunc sit ex parte relationis distinctio virtualis includentis, & inclusi.

Tum etiam perspicua ratione. Nam cum prædicta transcendentia habentia, ita quod sint sub conceptu transcendentium, quam

sub

sub alio conceptu, retineant, quod quoad omne positium, quod afferunt, sint sub utroque conceptu, & solum distinguantur quoad carentias illas diuersæ rationis, quas dubio præcedenti explicuimus: oportet, vt omnem illam distinctionem, vel identitatem, quam ratione positiui afferunt cum alijs, vt sunt sub vno conceptu, afferant, vt sunt sub alio, ibidemque illam conseruent.

134 Prima verò consequentia ex antecedenti patere videtur. Tū, quia si hoc ipso quod aliqua formalitas sumpta secundum propriam & peculiarem suam rationem distinguatur virtualiter ab alia, in qua transcenditur, adhuc conseruat illam distinctionem, etiam si consideretur secundum illum conceptum transcendentis, & adhuc vt transcendens, concipitur vt distincta virtualiter à re, in qua transcenditur: nõ est cur Filiatio, quæ, vt est sub conceptu Filiationis, & non sub conceptu transcendentis, distinguitur realiter à Paternitate, non habeat distingui etiam realiter ab illa, dum est sub conceptu transcendētis. Tum etiam, quia cum Filiatio sub utroque conceptu, nempe, sub conceptu Filiationis, & transcendentis dicat idem positiuum, & ratione illius distinguatur realiter à Paternitate, dum est sub conceptu Filiationis, non potest non eodem modo distingui ab illa, vt est sub conceptu transcendentis. Maxime, quia omne positiuum, quod semel realiter distinguitur ab alio, nõ potest, manente eodem sub utraque realitate, nõ distingui semper realiter ab illo, nunquamque valent per identitatem liberam ab imperfectionibus inter se identificari.

Secunda verò consequentia ex antecedenti, & ex hac priori videtur perspicua. Quoniam in diuinis ea solummodò distinguuntur realiter, quæ sunt relatiuè opposita; ergo si Filiatio, quatenus transcendens in Paternitate, distinguitur realiter ab illa, & secundum quod sic distincta transcederet in ea, non posset non transcendere in ipsa, quatenus esset ei realiter opposita.

135 Confirmatur. Quoniam alia prædicata ex genere suo transcendentia conueniunt transcendentibus diuinis; quatenus sunt transcendentia: & ideo essentia diuina, vt habet rationem transcendentis, conseruat, vt est sub hoc conceptu, quod sit ens diuinum, quod sit bona, perfecta, & vna vnitate absoluta: ergo si Filiatio diuina v.g. posset esse sub conceptu transcendētis in Paternitate, conseruaret ibi, quod esset vna vnitate relatiua: ergo quod esset distincta realiter à sua correlatione, eique realiter opposita. Patet consequentia. Quia vnitas relatiua, vt talis, nõ potest esse secundum id positium, quod dicit, nisi in ordine ad suum correlatiuum: atque adeo, nisi vnà cum illa distinctione, & oppositione reali cum illo.

136 Nec exempla, quæ in fauorem huius solutionis adducta sunt, ei fauent. Non quidem primum. Nam hoc potius contra eam militat: ex eo quod idcirco generalissimum relationis, & relatio identitatis vt sic non habent in actu exercito referri, quia non habent sub illa præcisione, & communitate correlatiuum, cui relatiuè opponantur: si quidem nequit dari duplex generalissimum, nec duplex relatio identitatis vt sic. Ac tandem dato, quod haberent terminum, sunt relationes in communi; non verò in singulari: & propterea neque in actu exercito realiter referri ad suum correlatiuum, dato quod illud haberent. Caterum Filiatio diuina est relatio disquarantia habens terminum sibi proprium, scilicet, suum correlatiuum, quod est Pater: & dato, quod esset transcendens, & communis respectu diuinæ essentia, ac proinde respectu Paternitatis, in qua eadem essentia diuina includitur, deberet esse transcendens, & communis communitate rei, sicut attributa, & prædicta essentia. Et ita non est, vnde re ipsa non haberet referri in actu exercito ad suum correlatiuum, opponique ei realiter relatiuè, ab eodemque realiter distinguitum, quia id ex dictis patet: tum etiam, quia omnis relatio in singulari accepta debet re ipsa hoc habere.

Retorquetur primum ex eadem præcisione adductum

Et similiter secundum exemplum non fauet eidem solutioni. Quoniam Filiatio v.g. adhuc vt dicit esse ad expressè, & in actu exercito, habet constituere personam Filij, vt quæst. 40. art. 2. dicemus. Caterum adhuc dato, quod sic sumpta non constitueret personam, sed supponeret illam constitutam, ac proinde sufficeret oppositio relatiua, etneque relatiuum in actu signato ad constitutionem diuinæ personæ: nihilominus prædicta relatio secundum munus transcendentis sumpta deberet, propter rationem traditam, includi in essentia, & Paternitate, vt distincta virtualiter ab illa, & realiter ab ista.

Non fauet secundum exemplum.

Ad tertium exemplum etiam constat ex dictis, esse disparatam rationem. Nam quod voluntas diuina v.g. sub conceptu attributi sit actualis amor omnium diuinorum sub sua propria, & formali ratione obiectiua, non verò sub conceptu transcendentis, non prouenit ex defectu alicuius positiui, quod ei desit, vt est sub conceptu transcendentis; quod tamen asserat, vt est sub conceptu attributi, vt ex dictis num. 133. constat; sed ex defectu carentiæ ibidem insinuatæ, quæque requiritur ad hoc, vt voluntas diuina concipiatur sub conceptu amoris omnium diuinorum, & vt terminata ad propriam rationem obiectiuam diuinæ bonitatis.

Neque tertium.

Roboratur hæc impugnatio.

137 Ceterum sicut, quod eadem voluntas distinguatur eodem modo ab alijs rationibus diurnis, non dicit ortum ex dicta caren- tia, sed ex positiva formalitate, quam secum fert: id eodem modo distinguitur ab illis, ut est sub conceptu transcendentis, & ut est sub conceptu attributi: ita distinctio, ac proinde oppositio in actu exercito, quæ est inter Paternitatem, & Filiationem, pro- venit ex earum positivis formalitatibus: & propterea ubicunque sint, & quocunque modo comparentur, debent re ipsa confer- tiare, ut ibidem sunt, hanc distinctionem; & oppositio nem. Et ita, si Filiatio esset per mo- dum transcendentis inclusa in Paternitate, ibidem, & ut ibidem esset, deberet ei oppo- ni realiter, ab illaque realiter distingui: quod tamen pugnat cum natura transcendentis, nec non & cum summa simplicitate Dei, ut ex se, & ex dictis constat.

§. III. Obiectio notanda, & eius solutio.

Obiectio no- tam digna.

138 **N**ec obest, si cum Iuniori quodam obijcias, essentiam divinam esse intra suam lineam ens per essentiam: ac proinde dicere ipsam rationem entis per essentiam, & omnino irreceptam: ergo intra suam lineam includere omnem excogitabilem formalitatem: ac proinde & omnes relationes: istarumque non erunt oppositæ quoad inclusionem earum in prædicta essentia. Patet consequentia. Quia sicut albedo omnino irrecepta dicit totam speciem albedinis: & natura Angelica Gabrielis dicit totam speciem: ex eo quod Gabriel importat formam irreceptam. Et tandem, si daretur animalitas irrecepta, esset ibidem totum genus animalitatis; ita ut non esset unde species multiplicarentur. Ita ipsa entitas per essentiam, seu nulla ratione irrecepta, qualis est entitas divinæ essentia, ut essentia & natura divina est, dicit omnem rationem entitatis, seu omne (ut sic loquamur) genus entis: ac proinde dicit etiam ipsas relationes, quæ ad genus entis spectant.

Exempla pro ca.

139 Non itaque hoc obest. Nam si nomine entis per essentiam intelligatur ipsum esse per essentiam, prout est omnibus modis idem, ac ipsum existere per essentiam, secundum quam rationem constituit ipsam lineam nature, tanquam una ex rationibus eius in adæquatis, & ex parte solius modi concipiendi distinguitur ab alijs, quæ præcisè spectant ad lineam naturæ, ut in 1. tractatu 3. disput. 4. a num. 6. diximus: tunc verum est, includere intra propriam lineam omnem excogitabilem rationem entis, seu existentia, quæ est in divinis: siquidem sola essentia divina habet propriam existentiam ad suam

Enodatio ob- iectionis.

lineam spectantem: & cætera alia existunt per existentiam eiusdem essentia. Sicut etiam, si nomine entis per essentiam intelligatur ens, quod non est ab alio, nec tanquam a causa, nec tanquam a ratione a priori, tunc etiam est verum, includere intra propriam lineam omnem excogitabilem rationem entis a se. At tamen ex eo, quod essentia divina his duobus modis sit ens a se, seu ipsum esse irreceptum, non sequitur, includere intra suam lineam relationes, quæ, nec intra propriam lineam, & ratione illius existunt, nec sunt entia a se, prout ens a se dicitur ens talis conditionis, ut non sit ab alio, siue tanquam a causa, siue tanquam a ratione a priori: siquidem relationes oriuntur, aut quasi oriuntur ab essentia divina tanquam a ratione a priori.

Si autem ens a se, siue entitas a se accipiatur pro eo, quod non est ab alio tanquam a causa, præscindendo tamen, an simul habeat non esse ab alio tanquam a ratione a priori, & ab hoc, quod est, non esse ab alio solum tanquam a causa: tunc falsum est, essentiam divinam intra propriam lineam, & ex vi illius includere omnem excogitabilem formalitatem, tanquam aliquid suæ lineæ. Quia ratio hæc entis a se non constituit lineam aliquam quasi atomam; sed lineam quandam quasi subalternam, quæ petit dividi per distinctas quasi rationes differentiales diversarum linearum: & divisa petit unam quasi differentiam unius lineæ, spectat ad illam lineam, & non ad alteram: quia est ratio quædam communis præcisè communitate rationis.

140 Nec obest id, quod in hac obiectione dicitur, nempe, hanc rationem entis esse irreceptam in aliquo tanquam in subiecto: Quia hæc multiplicitas non provenit ex limitatione, ac proinde ex eo, quod ratio illa entis sit modo dicto recepta; sed ortum ducit ex summa eminentia illius formalitatis, quæ identificat sibi omnia divina, quæ quæ ratione suæ eminentiæ petit, ut æquivaleret pluribus ut pluribus, atque ad eod pluribus spectantibus ad diversas lineas: & per consequens, quod actu sint in ea plures, & distinctæ lineæ quasi specificè diversæ.

Potestque hoc explicari exemplo nature pure intellectiva repertæ in Angelis, quæ quidem multiplicatur secundum speciem per diversas rationes differentiales, non quidem materiales, sed formales. Et idem, licet Angelica natura ut sic sit forma irrecepta in aliquo tanquam in subiecto, ac proinde nequeat numero multiplicari: nihilominus potest per differentias formales multiplicari & dividi. Ita ergo in præsentibus, proportione servata, est dicendum. Et propterea in divinis nulla datur multiplicatio numeri

ca; sed si quæ est virtualis distinctio, attenditur penes distinctas virtualiter specificè, aut quasi specificè rationes formales.

141. Unde, exempla in hac obiectione adducta nihil contra ea, quæ diximus, conuincunt. Nam albedo, & natura Gabrielis sunt talis conditionis, vt quælibet ex illis dicat vnica lineam atomam; & ita hoc ipso, quod concedantur omnino irrecepta, & per se ac ratione sui subsistentes, dicunt totam rationem speciei albedinis, & speciei naturæ Angelicæ. Et tandem animalitas licet daretur irrecepta in aliquo; quia tamen non per se, & ratione sui subsisteret, sed quatenus identificata cum aliqua ratione differentiali speciei diuersa ab alijs rationibus differentialibus eiusdem animalitatis, quia ex se non constituit lineam atomam: propterea sic contracta per vniam rationem differentialem non diceret totam animalitatem. Sicut etiam ratio entis à se, tertio illo modo ex nuper dictis sumpta, quia constituit lineam subalter nam, ac proinde non subsistentem per se, & ratione sui, sed vt identificata, & determinata per rationes quasi differentiales aliarum linearum: idcirco prout contracta, aut quasi contracta per rationem quasi differentialem diuinæ essentia non dicit totam rationem entis, quæ est in Deo, tanquam aliquid suæ lineæ: licet, quia omnes lineæ diuinæ, & absolutæ includuntur ad inuicem in se ipsis: propterea etiam essentia diuina includit per modum transcendentis omnes alias lineas vt ea, quæ ibidem conseruant rationem positiuam propriarum linearum.

§. III. Assertio posterior.

Assertio secunda. 142

Dicendum est secundò, relationes diuinas esse quodammodo de intrinseca ratione diuinæ essentia, siue naturæ diuinæ, id est, tanquam modos, aut quasi modos intrinsecos eius, seu (quod in idem quoad præsens redit, quodque notandum peculiariter est) esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & (vt sic dicamus) essentielles illius.

Assertio hæc, si attentè consideretur, est germana conciliatio duarum sententiarum primo aspectu inter se quodammodo pugnantium, quas statim referemus, & ex dicendis in ea ad concordiam redigemus. Consultò autem in illa diximus, *relationes diuinas esse quodammodo de intrinseca ratione essentia, siue natura Dei*. Quia esse de intrinseca illius ratione tanquam modos eius, est conditio diminuens, & extrahit illas ab hoc, quod est, esse de intrinseca eius ratione per modum prædicati quidditatiui, ac proinde per modum prædicati transcendentis, aut rationis quasi differentia-

lis: & per consequens ab hoc, quod est, esse simpliciter, & sine addito de intrinseca illius ratione: & tantum denotat, esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & indispensabiles eius, & tandem esse quasi modos, qui intra latitudinem modorum sunt (vt sic dicamus) essentielles, id est, talis conditionis, vt conueniant Deo ratione suæ essentia & naturæ: adeoque intimè, vt ex negatione cuiuslibet ex illis sequatur per bonam consequentiam, & à posteriori negatio, & destructio diuinæ essentia: ex eo quod petit esse semper actu, & indispensabiliter sub illis, & de intrinseco ac quidditatiuo illius conceptu est, esse id, quod actu communicatur ad intra: ac proinde exigit habere actu, & indispensabiliter omnes modos, aut quasi modos, qui desiderantur ad hoc, vt prædicta essentia communicetur, conueniatque illi id, quod de illius conceptu est, nempe, esse id, quod idemmet numero existens pluribus communicatur.

Nec minùs assertio ista, quàm præcedens, est D. Thomæ loco relato num. 130. Nam propterea dixit, communia esse de conceptu propriorum, non tamen è contrà: quia per hoc absolutè significatur, propria non esse de quidditatiuo conceptu communium. Sicut, cum dicitur, communia esse de conceptu propriorum, hoc denotatur. Non vero, vt excluderet propria à ratione modorum, aut quasi modorum intrinsecorum respectu diuinæ essentia: quin potius S. Doctor ipse affirmat, relationes esse modos, aut quasi modos intrinsecos diuinæ essentia supponentes eam constitutam, vt ex supra dictis patet. Et ideo assertionem hanc sic intellectam, credimus, esse communem inter Theologos.

143 Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex eadem S. Doctore. Quoniam relationes diuinæ terminant diuinam essentiam iam constitutam, determinantque illam ad esse v.g. Patris: & ita intimè ad eam requiruntur, vt nec esset secunda, nec haberet rationem naturæ infinite perfectæ, si eis careret: ergo sunt modi, aut quasi modi intrinseci illius, & (vt sic dicamus) essentielles. Patet consequentia. Quia hoc, & nihil amplius, intendimus per hoc, quod relationes sunt modi, aut quasi modi intrinseci, & (vt sic dicamus) essentielles diuinæ essentia. Sicut per hoc, quod dicatur, subsistentiam Petri esse modum intrinsecum, & connaturalem illius, nihil aliud intenditur, nisi quod terminat naturam illius, determinatque illam ad esse personale, & est talis conditionis, vt per ablationem eius, saltè naturaliter, destrueretur Petrus: ergo, &c.

Ex quo etià optimè intelligitur (vt per hoc tacita quædã obiectio soluitur) quomodo,

Probatur te-
simonio D.
Thomæ.

Et ratione fun-
damentali.

Obiectio ta-
cita præclu-
ditur.

licet relationes sint hoc modo de intrinseca ratione essentia, scilicet, ut modi intrinseci illius, non tamen cuiusque conuenit diuina essentia secundum se, debent omnes isti modi conuenire: ac proinde Patri poterit conuenire diuina essentia secundum se sumpta; non tamen Filio.

144 Et ratio est. Quia cui conuenit aliqua essentia secundum se considerata, non est necesse, ut conueniant eo ipso omnes eius modi, sed tantum omnia predicata quidditatiua illius, ut patet in Petro, cui competit essentia hominis secundum se, & per consequens cuncta illius predicata quidditatiua; non tamen idcirco competit ei omnes modi illius, quales sunt hæcæitas v. g. Pauli, aut eius subsistentia: quamuis, ut multi dicunt, modi hi sint talis conditionis, ut si implicarent, non esset natura humana eiusdem rationis, ac nunc est; quippe que non esset modifiables per tot modos, totque subsistentias, per quos nunc est modifiables.

Potestque hoc magis explicari exemplo entis, cuius ratio licet sit essentialiter superior respectu substantia, & accidentis; & esse per se, & in alio sint modi intrinseci illius: nihilominus, dum transcenditur in substantia, non ob id includitur in illa una cum predictis modis; quia modi isti tantum sunt intrinseci illi tanquam modi; non tamen tanquam predicatum quidditatiuum illius. Et propterea, quia hoc quod est dicere realitatem, seu quid capax realis existentia, est predicatum quidditatiuum entis, ac proinde est absolute & simpliciter de eius conceptu, & essentia, non potest ens transcendere in suis inferioribus, quia una cum ratione ista, & predicato quidditatiuo in eis imbibatur.

§. V. Ex dictis duabus sententiis primo aspectu opposita conciliantur.

145 **E**X quibus omnibus facile deducitur conciliatio duarum sententiarum, quæ primo aspectu videbantur contrariae. Prior est, relationes diuinas non esse de essentia essentia, & natura Dei. Pro qua refertur Torres in hac quest. 2. Zumel ibidem quest. 3. Arrubal disp. 10. cap. 3. Suarez lib. 4. de Trinitate cap. 15. Granada tomo 3. in 1. partem tractatu 3. disput. 4. sect. 2. Posterior vero est, relationes diuinas esse de essentia ipsius essentia, & natura Dei. Pro qua adducitur Valentia 1. de Trinitate cap. 29. Bannez in presenti dubio 3. in solut. ad 6. ubi etiam refert Caietanum supra quest. 27. art. 2. ad 3.

Ex dictis igitur hæc duæ sententiæ facile conciliantur. Quoniam auctores p. n. sententiæ tantum volunt, relationes diuinas non esse de essentia diuinæ essentia ab

solute & simpliciter loquendo, id est, vel per modum predicati essentialiter transcendentis, aut per modum rationis quasi differentialis; non tamen negant, nec negare possunt, esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & indispensabiles eius, ac proinde esse de essentia diuinæ essentia; cum hoc addito diminuent, nempe, tanquam modos intra intrinsecos, & indispensabiles, ut ex negatione cuiuslibet ex illis sequatur per bonam & legitimam consequentiam negatio, & destructio diuinæ essentia. Quia, ut iam tetigimus, licet non sit de conceptu diuinæ essentia esse communicatam actu tribus personis diuinis, ita ut totum, quod in hoc includitur, sit predicatum eius quidditatiuum, ac proinde & ipsæ personæ sint de illius quidditatiuo conceptu: est tamen de eius ratione & conceptu quidditatiuo esse id, quod idemmet numero existens communicatur in utraque processione, quodque est actu in tribus personis: in una quidem, nempe in prima; a se, id est, non ab alio; in alijs vero, medijs processionibus. Constat autem, quod ad hoc, ut essentia diuinæ conueniat hoc quidditatiuum predicatum, nempe, esse id, quod est actu in tribus personis, requiritur indispensabiliter positio trium relationum personalium, tanquam trium quasi modorum determinantium, & formaliter trahentium illam, ad hoc ut sit, v. g. in Patre, & ibi sit Pater, &c.

146 Et similiter auctores secundæ sententiæ dum aiunt, relationes esse de essentia diuinæ essentia, nolunt, esse quidditatiuo eius conceptu, ac proinde comparari cum ea, vel per modum predicati transcendentis, aut essentialiter superioris, aut tandem per modum rationis quasi differentialis; & atomæ respectu diuinæ essentia, ut intuenti illos constabat. Et propterea negant, quod, etiam relationes sint de essentia diuinæ essentia, debeant singulari in singulis una cum eadē essentia includi: rationemque huius reddunt, ex eo quod non sunt de essentia diuinæ essentia per modum predicati quidditatiui. Quare solum volunt, relationes esse modos intrinsecos, & (ut sic dicamus) quasi essentialis, in sensu explicito, diuinæ essentia. Et ita expressè addunt, esse de essentia predictæ essentia cum hoc addito, nempe, tanquam modos, id est, ea (ut sic dicamus) intrinsecitate, quæ modis intra latitudinem modorum conuenire potest, nempe, quod sint adeo intimi, & intimè petiti, ut ex negatione, & destructione illorum sequatur per bonam consequentiã, & à posteriori negatio, & destructio diuinæ essentia.

147 Unde hunc modum intrinsecitatis explicant exemplo quodam probabili natu-

Et lucidat
exemplo.

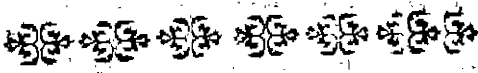
Conciliantur
duæ sententiæ
prima facie di-
uerse.

Torres.
Zumel.
Arrubal.
Suarez.
Granada.
Valentia.
Bannez.
Caietanus.

Quid velint
auctores p.
n. sententiæ

natura Angeli Gabrielis, respectu cuius, dicunt, esse intrinsecam suam hæcæritatem; non quidem tanquam prædicatum quidditativum, cum hæcæritas, seu differentia individualis Gabrielis supponat naturam eius in esse naturæ constitutam; sed tanquam modum eius intrinsecum, & (vt sic loquamur) essentialem, seu indispensabilem, qui est talis conditionis, vt proveniat ab eadem essentia, & adeo sit connexus cum illa, quod ex ablatione eius sequatur à posteriori ablatio, & destructio prædicæ essentia.

Quare, necesse non erit aliqua argumenta à quavis ex his sententijs adducta in medium profere. Quia argumenta primæ sententiæ probant nostram primam assertionem, & non obstant his, quæ in secunda assertionem diximus. Sicut & argumenta postremæ sententiæ suadent secundam assertionem, & non pugnant cum priori, vt intuenti illa patebit.

DISPUTATIO VI.

De divinis relationibus quoad rationem secundum quam dicunt, vel non dicunt perfectionem.

SEMEL Explicata identitate relationum divinarum cum essentia Dei, & quomodo solùm virtualiter ab illa distinguatur, statim pulsat animum inquirere, an relationes, quatenus distinctæ virtualiter ab essentia, dicant perfectionem secundum suam propriam rationem formalem, seu secundum suum esse ad. Et licet disputatio hæc posset etiam infra quæst. 42. art. 1. excitari: nam ibi D. Thomas de hoc agit, vt ex iam dicendis patebit: quia tamen expositores in hoc articulo, sumpta occasione ex his, quæ Angelicus Doctor in solutione ad 3. huius articuli docet, de hoc tractant: propterea, necnon & ob illa, quæ modò dicebamus, disputationem hanc disputationi præcedenti anneximus.

D. Thom.

DVBIVM I.

Utrum relationes diuinae, ut distinctæ virtualiter ab essentia Dei, afferant perfectionem?

CONSUETO In titulo inquit, Explicatio fit ritur de relationibus diuinis, tulli. vt distinctis virtualiter ab essentia Dei: quia de eis, vt identitatis cum diuina essentia, planum est, afferre totam perfectionem eiusdem essentia. Et licet tam in huius, quam in sequentis dubij titulis tantum fiat expressè mentio de perfectione: tamen implicite etiã inquiritur vtrobique de bonitate: an nimirum relationes diuinae importent bonitatẽ. Bonitas autem & perfectio licet re ipsa vnum & idem sint, & ita vtraque importet fundamentum, & causam appetibilitatis: at tamen, vt optimè notauit Caietanus supra quæst. 5. art. 1. bonitas affert fundamentum proximum prædicæ appetibilitatis: quia sola bonitas significat rationem fundandi appetibilitatem, & eam proximè fundat, & causat: ita vt, quod aliquid proprius accedit ad bonitatis rationem, eò magis exprimit rationem fundantem appetibilitatem.

Caietanus.

Ceterum perfectio non est ratio proxima fundandi appetibilitatem, sed veluti fundandi ipsam rationem bonitatis. Nam ex eo, quod aliquid sit perfectum in ordine ad se, oritur, vt sit perfectum alterius, seu conueniens alteri: & ex eo quod sit conueniens alteri, & perfectiuius eius, ortum ducit, quod sit ab eo appetibile.

Idem.

3. Quæ doctrina desumpta est à Caietano ex D. Thoma supra in præmio quæstionis 4. vbi vt redderet rationem, cur post quæstionem de perfectione statim instituebat quæstionem de bonitate, sic Angelicus Doctor inquit: *Post considerationem diuina simpliciter, de perfectione ipsius Dei dicendum est. Et quia vnumquodque, secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum: primò agendum est de perfectione diuina: secundo de eius bonitate.* Sed de his susor sermo in sequenti tomo tractatu 1. disput. 1. redibit, vbi hæc eadem magis explicabuntur.

Ang. Doct.

Consulto autem in titulo non inquirimus, an relationes diuinae, vt modo dicto distinctæ ab essentia, afferant perfectionem virtualiter distinctam à perfectione eiusdem essentia: quia hoc in sequenti dubio discutiendũ est; sed an, vt virtualiter distinctæ ab essentia, afferant infinitam perfectionem?

siue illa sit distincta ab infinita perfectione essentia diuina, siue sit eadem, et perfectio essentia illis communicata, vt dubio sequenti probabimus.

Et licet de his dubijs satis constet ex his, quae pro praecedenti diximus, vt in assertione nostra breuiter notabimus: quia tamen Scotus affert quaedam argumenta solutione digna, & eius solutiones re hac aliquantulum illustrabunt: idcirco dubium hoc ad rem istam magis elucidandam breuiter discutimus.

§. I. Ex mente D. Thomae dubium breuiter resoluitur.

Conclusio.

4 Dicendum ergo est, relationes diuinas adhuc vt distinctas virtualiter ab essentia, asserre perfectionem infinitam. Assertio haec sic intellecta, vt in explicatione tituli diximus, videtur esse distincta in 6. Synodo generali actione 18. vbi dicitur: *Credimus vnam substantiam in tribus subsistentijs unitatem, propter naturalem unionem, ac dominationem; Trinitatem vero propter subsistentiarum perfectionem*; subsistentiae autem Trinitatis in diuinis dicuntur relationes. Et deinde hoc ipsum videtur contineri in illo Praefationis Missae Sanctissimae Trinitatis adducto a D. Thoma in argumento *Sed contra* huius articuli, vbi de relationibus, adhuc vt distinctis virtualiter ab essentia, significatur esse adorandas, & vt docet D. Thomas, non debent adorari qualicumque adoratione, sed adoratione latrae, ad quam requiritur, vt quod sic adoratur, afferat infinitam perfectionem. Et tandem eadem assertio aperte sequitur ex his, quae ex D. Thoma, & eius discipulis dubio praecedenti adduximus, eamque tenent omnes Theologi ibidem relati, & dubio sequenti referendi.

Coc. Gen. VI.

D. Thom.

5 Ratio autem prior, & fundamentalis illius ex Angelico Doctore locis ibidem citatis desumpta reduci potest ad hanc breuem formam: Quoniam relationes diuinae, adhuc vt virtualiter distinctae ab essentia, includunt illam per modum transcendentis: quia distinctio earum ab essentia non est distinctio virtualis excludentis, & exclusi, sed includentis, & inclusi, vt loco citato satis diximus: ergo vt sic distinctae afferunt infinitam perfectionem, seu saltem totam perfectionem essentiae. Sicut quia homo, adhuc vt distinctus virtualiter a sua animalitate, distinguitur ab illa per distinctionem virtualem includentis, & inclusi, idcirco vt sic distinctus affert saltem perfectionem eiusdem animalitatis.

6 Nec obest, si dicas, quod relationes diuinae licet includant diuinam essentiam per modum transcendentis, & diuina essentia

consistat in ipso intelligere: non tamen idcirco communicat relationibus, vt in eis inclusa, quod intelligant: & ita haec propositio, *Spiritus actiuus intelligit*, non est concedenda in sensu formaliter, & essentialiter diuina sit infinite perfecta, & includatur per modum transcendentis in praedictis relationibus; non tamen idcirco communicabit eis suam infinitam perfectionem, vt ex paritate rationis constare videtur.

Respondetur enim negando consequentiam. Et ratio disparitatis est, quod intelligere, & denominatio intelligentis, continent essentiam diuinam, vt habet rationem essentiae & naturae; non vero vt habet rationem transcendentis. Et propterea sola essentia diuina, & id, cui communicatur praedicta essentia sub conceptu essentiae, siue naturae diuinae, intelligunt per praedictam intelligentiam primordiale, in qua diuina natura consistit. Ceterum ratio bonitatis & perfectionis est de praedictis, quae ex genere suo possunt esse transcendentia: & ita possunt, adhuc sub proprio conceptu perfectionis, conuenire essentiae diuinae, vt habet rationem transcendentis: & per consequens queunt etiam competere ijs, in quibus essentia sic supra transcenditur: ex eo quod saltem ipsa sic inclusa communicet illis suam perfectionem.

Solutur.

7 Nec etiam obest, si secundo contra eandem rationem obiecias, quod et si ex ea sequatur, relationes diuinas, proferunt in se, asserre perfectionem; non tamen eam importare, vt sunt praecise ab essentia: siquidem ratio importandi perfectionem est non esse praecisam ab essentia, sed illam includere: hoc autem videtur inconueniens: nam sicut, quid, quid est in Deo sub quavis praecisione, est aliquid Deitati debet dicere, aut includere infinitam perfectionem.

Obiectio secunda.

Respondetur enim negando assumptum. Quoniam, vt ex dictis patet, licet relationes diuinae possint concipi, non concepta expressè essentia diuina, in illo tamen conceptu debet implicite includi praedicta essentia: & ita non minus sunt impraeiudicabiles ab inclusione diuinae essentiae, quam homo a sua animalitate.

Diluitur.

8 Nec obstat, si vigeas, Paternitatem v.g. posse concipi, vt secundum se totam incommunicabilem: siquidem potest concipi, vt secundum se totam est constitutiva, & distinctiua personae Patris: quod quidem non habet, nisi quatenus secundum se totam est incommunicabilis: ergo poterit concipi, vt omnino praecise ab essentia. Pater consequentia. Quia si, quatenus sic concipitur, clauderet essentiam non conciperetur, vt secundum se totam incommunicabilis.

Replica.

Respondetur enim, Paternitatem posse

Enotatio.

con-

Obiectio prima

concipi, vt secundum se totam incommuni-
cabilitatem, si illa particula, *secundum se tota*,
sumatur categorematice, id est, denotet;
quod secundum totum id, quod affert, simul
improbum nequit communicari; siquidem co-
iunctum illud, quod quasi refertur ex essentia
diuina per modum transcendētis, & ex ad-
Paternitatis secundum ea, quae affert ex vi
propriae lineae, nequit communicari Filio:
alioquin ipsa Paternitas esset ei communica-
bilis: Caterum non debet concedi, Paterni-
tatem secundum se totam esse incommunica-
bilem, si illa particula, *secundum se totam*, ac-
cipiatur syncategorematice, id est, deno-
tet, quod secundum quamlibet (vt sic dica-
mus) partem sui est incommunicabilis: si-
quidem quoad essentiam ibi inclusam com-
municari queit; licet quantum ad ipsum ad-
nequeat communicari. Vnde non sequitur,
non includere essentiam; sed potius ex eo,
quod secundum se totam categorematice
sumptam sit incommunicabilis; licet vero
secundum se totam syncategorematice, se-
quitur, includere aliquid communicabile,
nempe, diuinam essentiam.

Secundum, &
principale
fundamentū
assertionis.

D. Thom.

Secunda, & principalis ratio assertio-
nis desumitur ex varijs locis D. Thomae sta-
tim referendis. Nam relationes diuinae, ad-
huc vt distinctae ab essentia, sunt obiectum
congruum diuinae dilectionis, & a Deo ne-
cessario amantur, vt constabit ex his, quae in-
fra q. 4. art. 2. dicemus. Et deinde, quate-
nus sic distinctae, possunt terminare naturam
v.g. humanam, & quamlibet aliam naturam
creatam, imò plures, & plures vsque in infi-
nitum naturas creatas, vt docet idem S. Do-
ctor 3. p. q. 3. art. 1. Et tandem, quatenus sic
distinctae ab essentia, sunt incomprehensibi-
les à creaturis, vt constat ex illis, quae tradit
D. Thomas supra q. 1. art. 8. ergo praesertim
relationes afferent infinitam perfectionem:
Patet consequentia. Quoniam id, quod ne-
cessario amatur à Deo, debet afferre perfe-
ctionem, seu bonitatem; non qualemcum-
que, sed infinitam. Et similiter, quod potest
terminare plures, & plures naturas vsque in
infinitum, oportet, vt afferat perfectionem
infinitam. Quoniam ex perfectione quodam-
modo prouenit, vt possit terminare alienam
naturam: ac proinde ex infinita perfectione
debet eodem proportionali modo proueni-
re, quod queat terminare infinitas naturas.
Et tandem, quod est incomprehensibile à
creatura, oportet, vt sit infinita perfectio-
nis. Antecedens autem praeterquam quod
est D. Thomae, quoad omnes suas partes po-
test probari ex eo, quod personae diuinae,
quae dicunt relationes, necessario amantur
à Deo: & nisi possent terminare quamlibet
naturam creatam, essentque incomprehen-
sibiles à creaturis, essent finitae in terminan-

do, & in sua cognoscibilitate, quod repug-
nat personalitatibus diuinis.

§. II. Opposita sententia, duo priora illius funda-
menta, cum responsionibus ad illa.

PRO contraria tamē sententia, nempe, **O**pposita sen-
tencia. Relationes diuinas, vt virtualiter di-
stinctas à diuina essentia, nullam affe-
rre perfectionem; quamuis, secundum quod sic
distinguuntur, non dicant imperfectionem,
refertur Scorus in 1. dist. 8. q. 4. in fine &
in 3. dist. 1. q. 1. §. De secundo, & q. 4. & Quod-
libeto §. art. 1. & 2. Durandus in 3. dist. 1. q.
3. n. 13. & alij.

Opposita sen-
tencia.

Scotus.
Durandus.

Primum fun-
damentum.

Probatum primò. Nam Filiatio v. g. nec
dicit perfectionem simpliciter simplicem, nec
perfectionem secundum quid: ergo nullam.
Antecedens quoad primam partem videtur
peripicuum. Quoniam perfectio sim-
pliciter simplex est illa, quae in quolibet
est melior ipsa, quam non ipsa, & qualibet in-
compossibilis cum ipsa: constat autem, quod
Filiatio non est melior Paternitate incom-
possibili cum eadem Filiatione. Quoad se-
cundam vero partem etiam constat. Quo-
niam perfectio secundum quid est perfectio
diminuta, & limitata; quae proinde nequit
enī vnde quaque summè perfectio, quale est
Deus, conuenire.

Respondetur, Filiationem, adhuc vt vir-
tualiter distinctam ab essentia diuina, dice-
re seu importare perfectionem simpliciter
simplicem: quia saltem affert totam perfe-
ctionem essentiae in illa per modum trans-
cendentis inclusam: perfectio autem essen-
tiae est perfectio simpliciter simplex. Et ad
probationem in contrarium, dicendum est,
quod cum dicitur, perfectione simpliciter
simplicem esse illam, quae in quolibet est me-
lior ipsa, quam non ipsa, & qualibet incom-
possibilis cum ipsa, non est sensus, quod in quoli-
bet supposito illius naturae sit melior ipsa,
quam non ipsa; sed, quod in proprio in-
diuiduo talis naturae sit melior ipsa,
quam non ipsa: hoc autem optimè verifica-
tur in Filiatione. Nam licet respectu suppo-
siti Patris aeterni non sit melior Filiatio,
quam non Filiatio: attamen in indiuiduo
Deitatis, quod est commune tribus perso-
nis diuinis, melior est Filiatio, quam caren-
tia illius. Et similiter melior est illi Paterni-
tas, necnon Spiratio actiua, & passiua, quā
carentia harum relationum. Et propterea
indiuiduum Deitatis est simul omnes istae
quatuor relationes.

Dicitur.

11 Vnde, cum in dispositione perfectionis
simpliciter simplicis additur, debere esse
meliorem in quolibet, quam quouis alia in-
compossibilis cum ipsa, non intelligitur de
formalitatibus, aut rationibus incompossi-

bilibus in quolibet appposito illius nature; sed de incompossibilibus in individuo proprio talis nature: ac proinde, quoad presens attinet, de formalitatibus, incompossibilibus in vno & eodem individuo Deitatis. Et ita ad hoc vt Filiatio diuina sit melior qualibet alia incompossibili cum ipsa, non est necesse, vt sit melior, quam Paternitas: quia licet vtraque sit incompossibilis in vna & eadem persona & supposito; sunt tamen ambae compossibiles in vno & eodem individuo Deitatis: & per consequens satis est Filiationi, ad hoc vt sit perfectio simpliciter simplex, quod sit melior qualibet alia ratione incompossibili cum ipsa in vnico & eodem individuo Deitatis.

Quomodo autem, & qua ratione dicatur, Filiationem esse meliorem individuo Deitatis, quam non Filiatio: an nimirum, quia in ipso ponat aliquam bonitatem, aut perfectionem relativam? an vero, quia; nisi perfectio essentia ei communicaretur, tunc a posteriori sequeretur, predictam essentiam non esse infinite perfectam: ex eo quod eius perfectio est tanta, vt nequeat se intra se, (vt sic dicamus) continere; sed debeat necessario communicari relationibus: ac proinde, an predicta Filiatio sit melior individuo Deitatis ratione perfectionis absolutae, quae ab essentia ei formaliter communicatur, quaeque carentia Filiationis communicari nequit? constabit ex his, quae dubio sequentibus 2. & 64. dicemus.

12. Secundo probatur eadem opposita sententia. Quoniam aliam essentia diuina, vt praesentia relationibus, non esset infinite perfecta in genere entis: hoc autem admitti nequit: siquidem, vt praesentia relationibus, est summe perfecta, ac proinde infinita in genere entis: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam, vt praesentia relationibus, non clauderet earum perfectionem.

Nec obest, quod radicaliter eas, & illarum perfectionem contineret. Nam contra hoc est, quod sicut perfectio relationum formaliter habita est perfectio: ita non habere perfectionem hanc formaliter, diceret defectum perfectionis in genere entis: ac proinde essentia diuina non afferens formaliter, vt praesentia relationibus, hanc perfectionem, non esset infinita in genere entis.

Respondetur ex dictis negando sequela: ad cuius probationem dicendum est, quod, vt ex afferendis dubio sequenti magis constabit, relatio ex se, seu ex suo esse ad secundum id, quod exprimit relatum, non affert perfectionem; sed solum ratione diuinae essentiae, quae includit, cum quaeque identificatur. Et ita, licet essentia diuina sub conceptu essentiae non includat per modum praedicti quiddam relationes, erit infinite perfecta in

genere entis: ex eo quod affert perfectionem suam lineam, & insuper includit per modum transcendentis perfectiones aliarum linearum absolutarum.

§. III. Alia fundamenta oppositae sententiae proponuntur, & soluntur.

13. Tertio probatur eadem sententia. Quia alioquin in vna persona non esset perfectio, quae esset in alia: hoc autem dici nequit: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam Filiatio non esset in Patre; & haec diceret perfectionem: ac proinde perfectio praedictae Filiationis, quae est in Filio, non esset in Patre. Minor autem probatur ex dictis. Quia aliam Patrem non esset infinite perfectus in genere entis: siquidem de esset illi perfectio Filiationis.

Nec obest, si occurras, hinc solum sequi, Patrem fore imperfectum negatiue, id est, non habens perfectionem Filiationis; non tamen priuatiue: illud autem non videtur inconueniens: siquidem sola imperfectio priuatiua dicit imperfectionem.

Nam contra hoc est. Quod si relatio Filiationis afferret perfectionem, tunc Pater, non solum negatiue, sed etiam priuatiue esset imperfectus. Nam illa perfectio esset talis conditionis, vt sit apta esse in aliqua ex personis diuinis, nempe in Filio: ergo hoc ipso, quod deesset Patri, esset imperfectus priuatiue: sicut teste D. Thoma in 1a q. 33. art. 4. ad 2. Pater dicitur ingenuus priuatiue: quia deest illi ratio geniti, quae est apta esse in aliqua persona diuina, scilicet in Filio.

Respondetur ex modo dictis negando sequela: siquidem in diuinis relatio ex suo esse ad non affert perfectionem: & omnia absoluta sunt in omnibus, & singulis personis. Et ad probationem dicendum est, Filiationem non esse in Patre quoad ipsum ad, seu quoad id relatum, quod affert; esse tamen in Patre quoad id, quod importat perfectionem scilicet, quoad essentiam. Et ita ex eo quod Filiatio desit Patri, & haec dicat perfectionem, non sequitur deesse Patri perfectionem aliquam. Vnde modus arguendi in hac probatione adductus peccat, vt notauit D. Thomas, in hoc, quod mutatur ad aliquid in quid, seu in hoc, quod ex negatione relationis Filiationis in Patre infertur negatio absoluti: qui defectus reducitur ad variationem appellationis. Sicut non valet, Filiatio deest Patri: & Filiatio est essentia diuina: ergo deest Patri essentia diuina: quia in hoc modo arguendi committitur defectus iam dictus.

14. Quarto probatur contraria sententia. Quarta ex opposito heret, Patrem, & Filium esse perfectiores Spiritu Sancto: hoc autem dici non potest: ergo &c. Sequela probatur. Nam Pater v.g. habet plures relationes, quam Spiritus Sanctus, nempe, Paternitatem, &

Tertium

D. Thom.

Respondetur.

D. Thom.

Quarta

Spi

Secundum arg

Respondetur.

Spirationem adiuam; cum tamen Spiritus Sanctus solam Spirationem passiuam habeat; constat autem, quod id, quod affert plures relationes, quatum qualibet dicit perfectionem salte æqualem vnae relationi alterius, esse perfectionem eo. Minor autem est Augustini 6. de Trinitate c. 8. & sermone 38. de tempore, & Anselmi in Monologio c. 50. & videtur suaderi aperta ratione. Quoniam si Pater esset perfectior Spiritu Sancto, tunc Spiritus Sanctus non esset Deus; siquidem Deus est ens ita perfectum, ut eo nihil melius possit excogitari.

August. Anselm.

Confirmatio

Confirmatur. Quoniam alias Pater v. g. esset perfectior Filio: siquidem Paternitas, & Filiatio distinguuntur quali specie: & ita si afferrent perfectionem, essent inæquales in illa: cumque Pater sit principium Filij, & non e contra, consequens esset, ut si quæ ex ijs relationibus deberet esse perfectior alia, tunc id Paternitati conueniret: & ita Pater esset perfectior Filio.

Solutio ad quantum.

Respondetur, satis constare ex dictis, negadã esse sequela. Ad cuius probationem patet etiam ex his, quæ diximus, & ex dictis amplius constabit, quomodo relationes ex se, seu ex suo esse ad non dicant perfectionem. Et idem, ex eo quod in Patre sint plures relationes, quam in Spiritu Sancto non sequitur, illum fore perfectiorem isto: quia in utroque est essentia diuina, à qua relationes, adhuc vt distinctæ virtualiter ab essentia, afferunt perfectionem.

Ad confirmationem.

Per quod patet etiam ad confirmationem, quomodo etiam Paternitas, & Filiatio distinguantur quasi specie quoad esse ad. non tamen in ratione perfectionis; sed eademmet perfectio est in vtraque, sicut in ambabus est eademmet essentia diuina.

Vltimum.

15 Vltimò. Quia alioqui in diuinis darentur tres bonitates, tres perfectiones, & tres magnitudines: hoc autem est contra Augustinum. 6. de Trinitate, c. 2. 3. & 5. & lib. 7. c. 1. Sequela probatur. Quoniam hæc omnia sunt idem in Deo: & si relatio affert perfectionem, tunc, sicuti dantur in diuinis tres relationes, ita dabuntur tres magnitudines, tres bonitates, & perfectiones: quemadmodum, quia relationes sunt tres, idcirco, datis in diuinis tribus relationibus, concedi debent tres res.

Occurrat.

Respondetur, quod satis constat ex dictis, negadã esse sequela. Quoniam committitur defectus iam dictus, nempe, quod mutatur ad aliquid in quid, sive in ratione absolutam. Nam ex multiplicatione relationum inferitur multiplicatio bonitatum, seu perfectionum: & perfectio est quid absolutum, vt sequenti dubio latius dicemus. Sicuti etiam ibidem explicabimus, cur etiam in diuinis dentur plures res, & ratio rei, aut entis abstracta ab abso-

luto, & relatiuo, & propterea relatio ex se dicit esse rem, & esse ens, prout ens dicit idem ac realem rationem formalem: non tamen ratio boni, aut perfectionis; sed hæc necessario debeat dicere quid absolutum.

D V B I V M II.

Vtrum relationes diuina, vt distinctæ virtualiter ab essentia, afferant proximè secundum suum esse ad, seu secundum quod exprimunt esse ad, perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentia?

16 **OST** QUAM explicuimus, relationes diuinas afferte absolute & simpliciter loquedo infinitam perfectionem, ac proinde infinitam bonitatem, restat, vt exponamus, an ratione sui, id est, ratione sui esse ad, & non solum ratione essentia dignæ in eis inclusa, illam proximè importent; atque aded, an talis perfectio sit virtualiter distincta à perfectione essentia.

17 **V** §. I. Explicatio tituli. T autem titulus dubij, & per consequens cuncta, quæ in eo dicenda sunt, clariora maneat, debet

Animaduertio proluccituli.

ultra id, quod initio dubij precedentis notauimus, animaduerti, quod perfectio alicuius rei potest sumi dupliciter. Primò quidè pro omnimoda perfectione illius dimanante, aut quasi dimanante ex omnibus illis, quæ ei debentur. Secundò verò pro peculiari perfectione (licet non omnimoda) rei, quæ ex peculiari aliqua ratione eius quasi dimanet, & sit veluti partialis perfectio rei collata cum perfectione omnimoda & totali, aut quasi totali ipsius;

Vtriusque autem acceptionis meminit D. Thom. D. Thomas suprã q. 4. & 5. nam loquens de prima in art. 1. questionis 4. inquit: *Secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundum quod est actu. Nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundum modum sue perfectionis* Et similiter sermonem instituens de secunda in q. 5. art. 3. ait: *Omne enim ens, in quantum est ens, est in actu, & quodammodo perfectum: quia omnis actus perfectio quadam est.* Et infrã q. 48. art. 3. inquit: *Manifestum est autem, quod forma, per quam aliquid est actu,*

per

perfectio quaedam est, & bonum quoddam: & sic omne ens in actu boni quoddam est. Et tunc de vniuersalique acceptionis perfectionis meminit idem S. Doctor, quam citata art. 1. ad 1. eaque ibidem latius explicuit, & primæ acceptioni perfectionis inbuit nomen perfectionis simpliciter: secundæ verò nomen perfectionis secundum quid, seu (quod in idem quoad præiens, maxime verò in diuinis, redit) perfectionis in peculiari aliqua linea & ratione formali.

18 Titulus ergo huius dubij non intelligitur de perfectione in prima acceptione: nam planum est, relationes diuinas secundum suum esse ad non asserre omnimodam perfectionem, quæ eis quoquo modo debetur. Nam si per impossibile daretur illud esse ad secundum propria suæ lineæ, seu secundum quod præcisè dicit esse relatiuum, tunc non haberet vel inclusam, vel identificatam sibi diuinam essentiam: & per consequens nec omnem perfectionem, & perfectionis modum sibi debitum, ab eisque aliquo modo petitum: & ita in eo euentu, ad summum haberent (si tamen illam haberent) perfectionem in aliquo genere, non tamen in omni genere, siue in genere entis: quæ tamen perfectio in genere entis est eis proximè debita, tam ratione identificationis cum diuinæ essentia, ut habet rationem essentia, quæ ratione inclusionis, qua includunt eandem essentiam per modum transcendentis considerationis. Sicut etiam, sumpta perfectione in hac prima acceptione, non solum est certum, relationes secundum suum esse ad non asserre perfectionem, sed etiam id debet esse certum (modo tamen dubio præcedenti insinuat, & dubio penultimo disputationis præcedentis magis explicato) de ipsa essentia, ut virtualiter distincta à suis attributis per modum attributorum consideratis: siquidem non habet omnimodam perfectionem sibi debitam, & sub omni modo sibi debito, nisi intelligatur cum omnibus suis attributis sub ratione attributorum; imò nisi habeat etiam diuinas relationes cum suo proprio esse ad. Quia licet prædictum esse ad, ut statim explicabimus, non asserat ex se perfectionem distinctam à perfectione essentia; non tamen esset essentia perfecta, nisi haberet prædictum ad, cui se diffunderet, in quoque intimè includeretur, & suam perfectionem ei ad intrà communicaret.

Quare titulus huius dubij solum intelligitur de perfectione in secunda acceptione, prout dicit veluti partialem quandam perfectionem prouenientem proximè ex esse relatiuo eiusdem relationis expressè sumpto: ac proinde, prout dicit perfectionem in aliqua vna ratione, seu in aliqua vna linea relatiua, licet talis perfectio non sit omnimo-

da perfectio, quæ vndeque formaliter competit prædicto esse ad. Vnde alij alijs verbis dubium hoc excitant, an nimirum relationes diuinæ importent propriam perfectionem relatiuam. Cæterum vterque inquirendi modus in idem redit: siquidem bonitas & perfectio conueniens relationibus ex suo esse ad non potest non esse relatiua: & si semel eis cõpetit perfectio relatiua, oportet, ut illis cõueniat proximè ex suo esse ad.

Diximus, proximè. Quia perfectio, quæ quodammodo competit relationibus ex suo esse ad remotè, id est, quatenus prædictum esse ad petit identificari cum essentia, & illam per modum transcendentis includere; tantum est perfectio diuinæ essentia: & ita talis perfectio nequit esse relatiua.

19 Ex quo etiam fit, quod cum inquiremus, an relationes diuinæ secundum esse ad afferant proximè perfectionem virtualiter distinctam ab essentia, seu perfectionem relatiuam? non loquimur de ipso esse ad secudum omnia, quæ tam explicite, quam implicite dicitur: siquidem non potest non dicere per modum transcendentis, & implicite diuinam essentiam, & consequenter eius perfectionem absolutam; sed loquimur de ipso esse ad reduplicatiuè, & formalissimè secundum id, quod exprimit in ratione relatiui: an nimirum secundum hanc rationem exprimat aliquid, quod ex vi huius conceptus expressi asserat propriam perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentia, seu propriam perfectionem relatiuam? Sicut ratio misericordia diuinæ secundum suam ultimam, & expressam rationem, & non solum ratione illius, quod implicite, & per modum transcendentis dicit, habet exprimere aliquid, quod ex vi huius conceptus expressi, asserat proximè propriam & peculiarem perfectionem diuinæ misericordia distinctam virtualiter ab alijs rationibus perfectionis, quæ sunt in Deo. Et idem in titulo consultò inquisimus, an relationes diuinæ afferant proximè secundum suum esse ad, seu secundum quod exprimunt esse ad, perfectionem? &c. Ut inuenerimus, nos loqui de esse ad formalissimè, & secundum id, quod exprimit, spectans præcisè ad lineam relatiuam. Vnde quoties in discursu huius dubij mentionem fecerimus de relationibus secundum esse ad quoad denegandam eis perfectionem relatiuam, loquimur de eodè esse ad sic sumpto secundum prædictum conceptum expressum.

S. II. Ex Augustini, & Angelici Doctoris mente dubium deciditur.

20 Dicitur ergo est, relationes diuinæ, ad certum, ut distinctas virtualiter ab essentia, non asserre proximè, secundum quod exprimunt esse ad, siue relatiuum, perfectionem

aliquam virtualiter distinctam à perfectione essentiae: seu, praedictas relationes secundum esse ad, & ratione eius, quod exprimitur relatiuum, non importare propria perfectionem relatiuam, sed omnem, & quauis perfectione diuinis relationibus conuenientem tantum esse ipsam perfectionem absolutam Dei.

Probat ex Augustino.

D. Thom.

Afferitio hæc est Augustini 6. de Trinitate c. 2. ubi magnitudinem in Deo, inquit, esse ad se, & absolutam, non uero relatiuam; magnitudo autem Dei (teste D. Thomæ infra q. 42. art. 1. ad 1.) significat eius perfectionem. Verba autem Augustini, quibus rem hanc dilucide explicat, sunt hæc. *Filius uero sic in se ipso dicitur Filius, quod non cum Patre dicitur, sed ad Patrem, non sic & in se ipso magnus, sed cum Patre, cuius ipse magnitudo est. Sic & sapiens cum Patre dicitur, cuius ipse sapientia est: sicut ille sapiens cum Filio: quia eam sapientia sapiens est, quam genuit. Quidquid ergo ad se dicitur, non dicitur alter sine altero, id est; quidquid dicitur, quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicitur.* In quibus uerbis in hoc distinguit rationem relatiuam Filij ab alijs rationibus absolutis in eo inuentis, quod ratio Filij est ad Patrem, & non cum Patre; rationes uero absolutæ in eo repertæ non sunt ad Patrem, sed ad se; licet habeat illas cum Patre, id est, communes sibi, & Patri: & inter has numerat magnitudinem, seu (quod in idem quoad præsens redit, ut explicat D. Thomas infra q. 42. art. 4. ad 2.) perfectionem eius: & ita inquit, Filium esse magnum cum Patre, seu utriusque esse magnum eadem magnitudine & perfectione.

21 Idem etiam docuit idem S. Doctor in questionibus de Trinitate ex libris de Trinitate decerptis, ubi ferè in principio sic interrogat: *Dum tres personas dicimus, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, quare non tres Deos, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas est?* Et respondet. *Quia Deus, & omnipotens, & magnus, & bonus, & æternus, substantiæ nomina sunt, & ad se dicuntur: ideo non licet ea plurali numero dicere, sed singulari: & omne nomen, quod substantiæ Dei, uel essentiam significat, semper singulari numero proferendum est. Pater autem, & Filius, & Spiritus Sanctus relatiua sunt nomina, & ideo tres persone recte dicuntur.* Vbi, ut constat, in hoc distinguit bonitatem & magnitudinem, seu perfectionem Dei à relationibus & personalitatibus diuinis, quod bonitas & perfectio Dei est ad se, non uero relatiue dicitur; è contra uero personalitates diuinæ: & ita illæ nequeunt pluraliter dici; secus autem istæ: & per consequens relationes secundum suum esse ad, seu secundum quod illud exprimit non afferent proxime propria perfectione relatiuam: siquidem si eam afferrent, deberet talis perfectio, quippe rela-

tiua, & habens oppositionem relatiuam cum suo correlatiuo, multiplicari: sicut & personalitates diuinæ ob hanc rationem multiplicantur.

22 Eandem etiam sententiam tenent Angelicus Doctor indiuisus Augustini discipulus. Nam infra q. 42. art. 4. inde colligit, Filium esse æqualem Patri in magnitudine, seu perfectione, quia habet perfectionem eiusdem naturæ diuinæ. Si autem inueniretur in Filio alia perfectio relatiua proueniens à Filiatione ut tali, tunc non recte colligeretur, Filium esse æqualem Patri in magnitudine & perfectione; sed restaret probandum, non excedi in perfectione relatiua. Imò si semel Filius ratione Filiationis afferret perfectionem relatiuam, non posset non excedi à Patre in perfectione relatiua, quæ eidem Patri conueniret ratione Paternitatis; ut n. 39. probabimus. Et ita Filius non esset æqualis Patri in magnitudine & perfectione.

Et similiter in solutione ad 2. ait idem S. Doctor, Patrem, & Filium habere æqualitatem in perfectione; licet sint in eis distinctæ relationes. Et rationem reddit: quia, nimirum, perfectio spectat ad essentiam: & ambo sunt eiusdem essentiæ. Constat autem, rationem hanc esse insufficientem, si ultra perfectionem essentiæ, seu absolutam; esset in vno quoque eorum alia perfectio relatiua speciei; aut quasi speciei distincta; quæ proinde, ut loco citato ostendimus, deberet esse inæquales: 23 Nec refert euasio aduersariorum, nepe, tam Augustinum, quam Angelicum Doctorem loqui in his testimonijs de perfectione absoluta; non uero de omni ea perfectione, quæ in diuinis reperitur: ac proinde non de perfectione relatiua.

Sinistra inter pretatio prædicti testimonij.

Non itaque hæc euasio refert. Nam in primis Augustinus in priori testimonio absolute & simpliciter loquitur de magnitudine & perfectione diuinâ, & de ea sic loquendo inquit, non sic Filium esse magnum, sicut est Filius: quia est Filius ad Patrem: & est magnum non ad Patrem, sed cum Patre: quemadmodum est sapiens non ad Patrem, sed cum Patre. Vnde, sicut absolute & simpliciter loquendo de sapientia; & dicendo, Filium non esse sapientem ad Patrem, sed cum Patre, innuitur, illum solum esse sapientem sapientia cum Patre: ita absolute & simpliciter proferendo de magnitudine Filij; quod eius magnitudo, seu perfectio non est ad Patrem, sed cum Patre, insinuat non habere aliam magnitudinem, seu perfectionem præter illam, quæ est ei communis cum Patre.

Exploditur, & simul aperitur mens Augustini.

Et propterea Augustinus in 2. testimonio à nobis relato æquiparauit magnitudinem & perfectionem Dei æternitati, & omnipotentia, ac diuinitati ipsius. Et ita quæ-

Illustratur amplus.

admodum hoc ipso, quod dixerit, tres personas diuinas non esse dicendas tres Deos, aut tres omnipotentes, vel æternos, colligimus, quod, iuxta mentem ipsius, omnipotentia, diuinitas, & æternitas ita dicuntur ad se, vt non dicantur ad aliud: ac proinde, quod non dantur alia omnipotentia, diuinitas, aut æternitas relatiuæ: sic ex eo quod eodem modo dixerit, easdem personas diuinas non esse dicendas tres magnos, colligendum est, quod, iuxta eiusdem S. Doctoris sententiam, magnitudo, seu perfectio earum taliter dicatur ad se, vt non dicatur ad aliud: & per consequens, quod in diuinis datur tantummodo perfectio absoluta, non verò relatiua: alioqui, sicut Augustinus statim post hæc passus est, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse tres personas, quia persona in diuinis relatiuè dicitur: pari ratione dixisset, & explicuisset, quod essent tres magni & perfecti: ex eo quod etiam perfectio dicatur relatiuè.

24 Confirmatur. Nam vel Augustinus agnouit in Deo perfectionem aliquam relatiuam distinctam virtualiter a perfectione essentie; vel non? Si hoc secundum dicatur, habetur intentum: & ita verum erit, Augustinum de negasse relationibus omnem perfectionem relatiuam: ac proinde prouenire ex suo esse ad, solique ibidem loqui de perfectione absoluta: quia hac negata, negatur eis quæuis alia perfectio, quippe impossibilis. Si autem primum asseratur, inquirimus, quare de illa S. Doctor nullam mentionem fecerit: cum doctrinam, quam de æqualitate diuinarum personarum tradebat, hoc necessitate postularet? Si quidem, semel data perfectione relatiua in quavis persona, nequit explicari earum æqualitas, nisi explicando, quomodo, etiam quavis persona afferat suam perfectionem relatiuam, & hanc quasi specie distinctam, nihilominus personæ ipsæ non ita se haberent, vt vna aliam excedat.

Accedit, quod Augustinus ita docet, perfectionem in diuinis dici ad se, vt neget, Patrem esse quid maius Filio, aut vtrunque simul esse quid maius Spiritu Sancto. Vnde lib. 8. in proœmio inquit, tantam esse æqualitatem in Trinitate, vt non solum Pater non sit maior, quàm Filius, quod attinet ad diuinitatem; sed nec Pater, nec Filius simul aliquid maius sint, quàm Spiritus Sanctus, aut qualibet trium personarum minus aliquid sit, quàm ipsa Trinitas, idque fusiè cap. 1. probat: ac tandem lib. 17. de Trinitate c. 3. sic ait: *Ratione reddita intelligètibilibus clarum est, in substantia veritatis non solum Patrem Filium non esse maiorem, sed nec ambos simul aliquid maius esse, quàm solum Spiritum Sanctum; aut quoslibet duos in eadem Trinitate maius esse aliquid, quàm vnum; aut tres simul tres maius aliquid esse, quàm singulos.* Si autem (vt nuper dicebamus, & statim ma-

gis expendemus) vltra perfectionem ad se, seu absolutam admitteret Augustinus aliquam perfectionem relatiuam, tunc iuxta eundem Augustinum Pater maius esset Filio, & vterque maius esset Spiritu Sancto: siquidem afferrent plures relationes speciei distinctas, quàm solus Spiritus Sanctus: & ita esset vnde cresceret in eis simul sumptis perfectio.

Accedit secundò, quod Augustinus non solum concedit, Filium esse tantum, quantum Patrem; & singulas personas, quantum omnes; sed ait, non esse vnde desumatur hæc maior perfectio omnium supra singulas. Et ita fermone 38. de tempore sic inquit: *Tantus solus est Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus Sanctus, quantus est simul Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Nullo modo triplex dicendus est Deus: quia non est, quo crescat illa perfectio summa Trinitatis.* Si autem relationes ex suo esse ad afferrent relatiuam perfectionem, esset ex quo cresceret prædicta perfectio.

25 Et similiter D. Thomas ita asserit, perfectionem in diuinis dici ad se, vt nullo modo concedat aliam perfectionem præter eam, quæ est absoluta, & ad se. Vnde in q. 42. circa art. 4. in solut. ad 2. sic ait: *Dicendum, quod æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionem naturæ (vt dictum est) & ad essentiam pertinet: & ideo æqualitas in diuinis, & similitudo secundum essentialia attenditur, nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas, vel dissimilitudo dici.* Vnde Augustinus dicit contra Maximinum: *Originis quæstio est, quid, de quo sit, æqualitatis. autem qualis, aut quantus sit.*

Et hinc etiam statim colligit S. Doctor, quod quidquid dignitatis est in Patre, debet esse in Filio, quia dignitas est absoluta; & quod hinc non sequitur, quod sicut Pater habet Paternitatem, ita & Filius habens dignitatem Patris sit Pater. Et rationem reddit: quia mutatur quid in ad aliquid, id est, quia arguitur ab absoluto ad relatiuum. Si autem dignitas, seu perfectio (quæ in idem quoad præsens redit) essent quid relatiuum, tunc non quidquid dignitatis est in Patre, esset in Filio, nec in argumentatione facta mutaretur quid in ad aliquid, vt ex se vtrunque constare videretur, & magis patebit ex verbis sequentibus D. Thomæ ibidem, in quibus, ex eo quod secundum distinctionem relationum nequit dari inæqualitas in diuinis, sic concludit: *Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut & essentia Patris. nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essentia, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filiatio: ita eadem dignitas, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filia-*

Ostenditur vera D. Thomæ mens in prædictis testimonij.

Confirmatur

August.

tio. Vere ergo dicitur, quod quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius: nec sequitur, Paternitatem habet Pater, ergo Paternitatem habet Filius. Mutatur enim quid in ad. aliquid. Eadem enim est essentia, & dignitas Patris, & Filij. Sed in Patre est secundum relationem dantis; in Filio secundum relationem accipientis.

26. Potest que amplius declarari. quomodo hæc sit mens Angelici Doctoris, si verba illius in eadem q. 42. art. 1. attendatur. Nam ibi sic inquit: *Dicendum, quod necesse est ponere equalitatem in diuinis personis. Quia secundum Philosophum 9. Metaph. Equale dicitur quasi per negationem minoris, & maioris. Non autem possumus in diuinis personis ponere aliquid maius, & minus. Quia, ut Boetius dicit in lib. de Trinitate, eos differentia scilicet Deitatis, comitatur, qui vel augent, vel minuunt, ut Arriani, qui gradibus numerorum Trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Et rationem reddit. Quia in equalium non potest esse una quantitas numero. Quamuis autem in diuinis non est aliud, quam eius essentia. Unde relinquuntur, quod si esset aliqua inaequalitas in diuinis personis, quod non esset in eis una essentia. Oportet igitur equalitatem ponere in diuinis.*

Vbi, vt constat, non agnoscit S. Doctor aliam quantitatem præter quantitatem diuinæ essentia. Cuius in diuinis non datur alia quantitas præter quantitatem virtutis & perfectionis, consequens est, vt iuxta mentem Doctoris Angelici, non sit ibidem alia perfectio præter perfectionem essentia; in qua etiam, vt ex dictis dubio præcedenti constat, perfectio attributorum includitur: ac proinde ratio perfectionis in diuinis erit, iuxta eius mentem, quid absolutum. Maxime, quia, vt iam diximus, & statim magis dicemus, non potest alia ratione equalitas omnimoda inter diuinas personas reperiri; nec vitari, quin ibidem firmiter, & minus: quod tamen vitandum esse, in verbis relatus D. Thomas tuetur.

27. Nec solummodo Augustinus, & Doctor Angelicus pro hac assertionione sunt; sed etiam plures alij ex Patribus, vt Fulgentius lib. 3. ad Monimum c. 7. prope finem; Anselmus in Prologo c. 23. circa medium; Bernardus epistola 190. ad Innocentium Ioannes Pōtēfex epistola 21. ad Senatores; quæ solet appellari *liber de duabus manibus contra Eutychianos*, Et Concilium Toletanum VI. cap. 1. quatenus sic inquit: *In hac Trinitate tanta est unitas substantia, vt nec minor in singulis quam in omnibus; nec maior in omnibus, quam in singulis maneat personis.* Et Concilium Toletanum XI. in professione fidei circa medium, dū de hoc ipso loquens ait: *Nec minoratur in singulis, nec augetur in tribus quia nec minus aliqui d habet, cū vnaque-*

que persona Deus singulariter dicitur: nec amplius, cū tota tres persona vnus Deus enuntiantur: nam, vt iam tetigimus, hæc nequeunt verificari, nisi quia personæ diuinæ ratione relationum non afferunt propriam perfectionem relatiuam.

Unde sententiā hanc sequuntur Capreolus in 1. dist. 7. q. 1. in solut. ad 3. Aureolus contra 1. cōclusionē, Ferrara 2. contra Gentes c. 9. Caietanus in hoc art. in solut. ad 3. & q. sequenti art. 3. nec non de Ente; & sententia c. 2. cōmentō 2. Bannez dub. 1. Nazarius controuersia 2. labellus, & Ripa ad hūc articulū, Araujo 5. Metaphysicæ q. 5. art. 3. Torres disp. 3. part. 2. Becanus c. 2. q. 6. Molina infra q. 42. art. 6. disp. 3. & pro eadem referuntur à Nazario Richardus, Durandus, & Ariminensis, estque satis communis inter Thomistas.

§. III. Ratio prior, & fundamentalis pro assertionione.

28. Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionionis desumitur ex D. Augustino, & Angelico Doctore, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam ratio perfecti, & perfectionis est ratio absoluta; ergo repugnat, quod relatio afferat perfectionem, ita vt talis perfectio sit relatiua: ac proinde relatio diuina secundum suum esse ad, & ratione illius esse relatiui, quod exprimit, non affert proximè perfectionem; sed id habet proximè ratione essentia; quam per modum prædicati transcendentis includit, cū quaque identificatur.

Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quoniam si relatio diuina secundum suum esse ad, & ratione illius, quod exprimit, affert proximè perfectionem, tunc talis perfectio esset perfectio relatiua; tunc quidem esse relatiua vt tali, & ratione eius, quod exprimit, nequit proximè oriri aliquid absolutum: ergo si repugnat, relationem dicere perfectionem relatiuam, etiam repugnabit, eam afferri ab eadem relatione, secundum quod exprimit suum esse ad, & ratione illius; sed eam importabit ratione esse in, seu ratione essentia; in illa inclusa, tanquam ex ratione proxima, ex qua proximè quasi dimanat. Prima verò consequentia ex antecedenti aperte constat.

29. Antecedens autem probatur. Quoniam ratio perfecti, & perfectionis solum potest inueniri, vel in natura substantiali ratione eiusdem naturæ, vel in proprietatibus, aut accidentibus, seu quasi accidentibus illius: constat autem, quod in omnibus his ratio perfecti, & perfectionis est absolutā. Nam, vt competit naturæ substantiali ratione eiusdem naturæ dicitur (vt

Elucidatur amplius.

Capreolus; Ferrara; Caietanus; Bannez; Nazarius; Labellus; Ripa; Araujo; Torres; Becanus; Molin; Richardus; Durandus; Ariminensis;

Prior ratio assertionionis.

Probatur assertio ex alijs Patribus.

Fulgentius; Anselmus; Bernardus; Ioan. Pōt. I

Cōc. Tol. VI

Cōc. Tol. XI

sic loquamur) in ordine ad se: siquidem illa natura substantialis est per modum nature perfectæ, quæ habet sibi debitam rationem formalem, sibi que debitum modum essendi: hæc autem ratio est (ut sic loquamur) in ordine ad eandem naturam: ac proinde est ratio absoluta.

Et similiter ratio perfecti, & perfectionis, ut competit proprietatibus, siue accidentibus, aut quasi accidentibus alicuius nature substantialis, debet de illis, quatenus proprietates, aut affectiones sunt, dici per ordinem ad ipsam naturam (substantialē, quæ afficiuntur) & per consequens per ordinem ad subiectum, aut quasi subiectum: quandoquidem ea proprietates nature est perfecta, quæ habet eam rationem formalem, eumque modum essendi, quæ natura illa exigit: & ita prædictæ proprietates & accidentia, aut quasi accidentia in ratione perfectarum, & perfectionis erunt aliquid absolutum, non verò aliquid relatiuum, cum hoc desumatur, non per ordinem ad subiectum, sed per ordinem ad terminum in ratione termini consideratum.

Et tandem prædictæ proprietates aut affectiones nature substantialis si considerentur, non quatenus proprietates sunt, sed secundum suas peculiāres rationes, ut si intellectus v. g. sumatur, non quatenus est proprietates nature intellectualis; sed quatenus tendit in suum obiectum, tunc, ut est sub conceptu perfectionis, & rei perfectæ, eatenus dicitur rationem perfecti, & perfectionis, quatenus habet suam rationem formalem, suamque modum essendi sibi debitum & consonum: quæ ratio (ut nuper dicebamus) est proximè & immediatè in ordine ad se:

§. III. *Enasio aduersariorum, & prima eius præclusio.*

Enasio aduersariorum.

Occurrunt aduersarii negando antecedens. Quia ratio perfecti, & perfectionis tantum attenditur penes hoc, quod ratio illa, quæ perfecta dicitur, habeat integritatem in sua ratione formali: & ita quevis ratio formalis, siue sit absoluta, siue relatiua, si sit integra in propria ratione formali, erit eo ipso perfecta. Et ad probationem admittunt, rationem perfecti in naturis substantialibus esse quid absolutum, saltim prout absolutum distinguitur à relatiuo secundum esse. Caterum quoad proprietates & accidentia, aut quasi accidentia nature substantialis non semper ratio perfecti, aut perfectionis est quid absolutum. Tū, quia etsi respiciat subiectum, aut quasi subiectum, ut in relationibus diuinitatis, & creatis contingit: attamen totum hoc est, non sistendo ibi, sed respiciendo terminum: atque adeo talis ratio in prædictis relationibus non est absoluta, sed relatiua, & per ordinem ad terminum.

Tū etiā: quia cum ratio perfecti consistat (ut nuper dicebatur) in integritate, siue in hoc, quod habeat suam rationem formalem, & modum essendi sibi debitum, sit inde, quod sicut res absoluta habent suum esse, & modum essendi per ordinem ad se, & propterea sunt perfectæ perfectione eis consona: ita res relatiua, habendo suum esse, & modum essendi per ordinem ad terminum, habebunt esse, & modum essendi sibi debitum: quia hoc petit earum natura: & ita gaudebunt eo ipso propria, & connaturali perfectione.

31. Caterum hæc solutio in multis deficit. Nam in primis falsum est id, quod primo loco in ea dicitur, scilicet, ad rationem perfecti, & perfectionis satis esse integritatem in sua ratione formali: hoc autem sic ostenditur ratione desumpta ex D. Thoma de Veritate q. 2. art. 2. ad 4. Quoniam ratio specifica, v. g. hominis, cum præcisione sumpta habet integritatem in sua ratione formali, ut ex se constat: & tamen, ut est sub hac præcisione, non est perfecta. Nam cum perfectum & bonum conueniat rebus, prout sunt existentes, consequens est, ut sicut ratio hominis quoad suum esse specifiuum cum præcisione sumptum abstrahit ab existentia, sic & à perfectione. Et propterea D. Thomas loquens ibidem de Mathematicis sic inquit: *Dicendum, quod ea, de quibus Mathematicus considerat secundum esse, quod habent in se, bona sunt. Ipsum enim esse linea, vel numerum bonum est, sed à Mathematico non consideratur secundum suum esse, sed solum secundum rationem speciei: considerat enim cum abstractione: non enim sunt abstracta secundum esse, sed solum secundum rationem. Dicitur est autem supra, quod bonum non consequitur rationem speciei, nisi secundum esse, quod habet in re aliqua. Et ideo ratio boni non competit linea, vel numero secundum hoc, quod cadunt in consideratione Mathematica: quamuis linea, & numerus bona sint.*

Præcluditur primò.

D. Thom.

§. V. *Alia euerio eiusdem enasionis.*

32. **D**eficit secundò hæc solutio. Nam adhuc gratis permisso, non tamen admissio, quod integritas in sua ratione formali sit satis ad hoc, ut respiciatur perfecta secundum eam rationem formalem: hoc tantum debet intelligi de integritate in ratione absoluta, non verò de integritate in ratione formali purè relatiua secundum esse, & considerata tantummodo secundum quod præcisè exprimit hoc esse relatiuum ab eadem importatum. Et ratio est. Quoniam integritas in aliqua ratione formali inducens præcisè ex vi sua perfectionem idem est, ac quod ratio illa formalis afferat ex vi sua propriam rationem formalem.

Corruit secundò.

malem, modumque effendi talem, qualis sibi deberetur, sibi que consonus est: at esse aliquid tale, quale ipsi deberetur, esseque ei consonum delimitur proximè & formaliter per ordinem, aut quasi ordinem ad id, cui debetur, cuique tunc consonum; non autem per ordinem ad terminum, ita ut proxima & formalis (ut sic dicamus) mensura huius debiti, & congruitatis, aut consonantiæ non sit terminus, sed illa res, cui debetur cuique dicitur consona. Sicut esse aliquid positivè dissonum alicui, esseque contrarium eis, quæ illi debentur, delimitur proximè & formaliter per ordinem ad id, cui dissonum est. Ergo prædicta integritas inducens talè perfectionem debet esse integritas in ratione aliqua absoluta: siquidè propria, proxima, & formalis ratio per se inspecta, ac mensura eius est subiectum illud, quod per eam perfectum dicitur.

Explicatur magis

33 Potestque hoc explicari ex eo, quòd licet non sit contra rationem relationis *secundum esse*, consideratæ quatenus exprimit esse relatiuum, quòd respiciat aliquid aliud præter terminum: & ita potest respicere subiectum: attamen prædictum subiectum ut rationale non potest à relatione sic sumpta respici ut quid proximè & formaliter, seu ratione sui, sed ad summum tanquam quid materialiter, seu ratione termini, & fundamenti præcisè inspectum. Et idèd hoc ipso, quòd aliquid inspiciatur ab aliqua ratione formali, non ratione termini, & fundamenti præcisè, & eo modo, quem in hoc tractatu disput. 4. dubio 2. num. 3. & 35. tetigimus, sed formaliter & proximè ratione sui, debet eo ipso illa ratio formalis, & integritas eius esse absoluta, prout esse absolutum distinguitur à relatiuo *secundum esse*. Quare, cum integritas requisita ad rationem perfecti & perfectionis debeat esse integritas in ratione formali talis conditionis, ut hæc integritas desumatur formaliter & proximè ex habitu dine, aut quasi habitu dine ad subiectum, aut quasi subiectum: siquidem importat propriam rationem formalem, & modum essendi ei debitum, quatenus totum hoc est tale, quale ipsum perit, estque ei consonum: sit inde, ut integritas requisita ad perfectionem sit integritas in aliqua ratione formali absoluta, prout esse absolutum distinguitur à relatione *secundum esse* secundum id, quod talis relatio exprimit.

Vnde ex eo, quòd integritas ista dicat perfectionem, non sequitur, integritatem in ratione relatiua, & quoad esse præcisè relatiuum illam dicere, sed potius aperta inuoluitur implicatio in hoc, quòd dicatur, aliquid afferre ex vi sua perfectionem, & talem perfectionem esse relatiuam *secundum esse*, aut quòd talis perfectio ex prædicta relatione,

secundum quòd exprimit esse relatiuum, proximè quasi dimanet. Nam ex quo capite est relatiua, debet proximè respicere terminum, seu esse ad terminum, ut ad aliquid formaliter inspectum: & ex quo capite est perfectio, debet ab illa subiectum, seu id, quod per illam perfectum proximè dicitur, respici tanquam quid proximè & formaliter ratione sui per se inspectum: quòd tamen nequit coherere cum relatiuo *secundum esse*, secundum quòd esse relatiuum exprimit.

§. VI. Altera impugnatio prædictæ euasione.

34 **E**X quibus fit, deficere terciò hanc *Quæritur tertio* eandem solutionem, quatenus insinuat, satis esse in relatione *secundum esse* ad rationem perfectionis, quòd respiciat subiectum, seu id, cui immediatè inest, aut quasi inest; non sistendo ibi, sed trahendo illud ad terminum, & eundem terminum respiciendo. Nam et si diceremus, rationem perfectionis posse aliquando respicere subiectum, aut quasi subiectum, quòd per illam dicitur perfectum: ita ut hic, respectus vltimatè trahatur ad vltiorem aliquem terminum, quoties res; quæ perfecta dicitur, est relatiua transcendentaliter, aut *secundum dici*: attamen, ut ex dictis constat, ratio proxima formaliter terminatiua est subiectum, seu id, quòd ex vi illius perfectionis dicitur immediatè perfectum: siquidem (ut dicebamus) eatenus aliquid habet perfectionem, quatenus habet tuam rationem formalem, & modum essendi ei consonum, debitum, & proportionatum: ita ut proxima ac formalis mensura illius sit prædictum subiectum. Quare, cum relatio *secundum esse* respiciat subiectum non sistendo in eo, adhuc tanquam in re formaliter & proximè inspecta; sed id, quòd formaliter & proximè ab ea inspiciatur, tantum sit terminus, ut eam specificat, siue fundamentum, & terminus modo abibit tacto: consequens est, ut ad rationem perfectionis non sit ei hoc satis: ac proinde, quòd licet relatio *secundum dici*, quæ potest sistere, tanquam in re proximè & formaliter inspecta, in ipso subiecto, possit ex vi sua dicere perfectionem, non tamen relatio *secundum esse*.

35 Potestque hoc ampliùs elucidari ex Dilucidatur eo, quòd adhuc illa, quæ dicunt in esse, ampliùs. entis habitu dinem transcendentalem ad aliquid extrinsecum, ut quid proximè, & formaliter inspectum, si tamen considerentur sub conceptu perfectionis, & rei perfectæ, sunt proximè in ordine, aut quasi in ordine ad se: ita ut ipsamet sint quasi mensura sui in ratione perfectionis, ut patet in potentia viua, quæ in esse entis, seu ut est tale ens,

nempe, vt est sub conceptu potentie visive; habet suum esse per ordinem transcendentem ad suos actus, tanquam ad quid formaliter, & proximè terminans prædictam habitudinem: attamen, vt est sub conceptu perfectionis, dicit totum hoc, & modum essendi ibidem inuolutum, vt habet esse consonum, & debitum eidem potentie visive: ita vt ipsa sit quasi mensura proxima, & formalis per se inspecta, aut quasi inspecta formaliter à se ipsa, vt dicit perfectionem. Et ideo hoc satis indicat, modum respiciendi subiectum, aut quasi subiectum, quod immediatè dicitur per factum per perfectionem, debere esse talem, vt sistat, saltem tanquam in ratione proxima, & formalis per se inspecta, in ipso subiecto: ac proinde sit modus oppositus illi, quo relatio secundum esse respicit, aut quasi respicit id, quod afficit, aut quasi afficit. Et propterea Augustinus, & Angelicus Doctor perpetui sunt in hoc, quod ratio perfecti, aut perfectionis dicitur in ordine ad se, vt ex dictis constat.

§. VII. Posterior destructio eiusdem solutionis.

36 **V**Nde etiam sit, falsum esse id, quod ultimo loco solutio ista, quam impugnamus supponit, distictum, relationes secundum suum esse relatiuum cum præcisione iam dicta: sumptum habere suam rationem formalem sibi debitam, & modum essendi sibi debitum. Nam licet ratione eius, quod implicite dicunt, scilicet, ratione essentiae, vt per modum transcendentis in eis incluse, dicant suam rationem formalem, non vtique, sed sub conceptu afferentis se ipsam, & modum essendi sibi debitum: non tamè hoc afferunt proximè ex vi ipsius esse ad secundum id, quod præcisè exprimit. Quia iste conceptus expressus afferendi se ipsam, & modum essendi sibi debitum, quatenus omnia hæc sunt debita & consona eidem rei, est conceptus rei in ordine, aut quasi ordine ad se: & per consequens absolutus. Sed hæc amplius in hoc eodem dubio n. 88. elucidabuntur.

Adde (& explicatur magis hoc ipsum) quod, si proprie & in rigore loquatur, ratio relationis, & modus essendi illius, vt præcisè dicunt expressè esse relatiuum, non tam dicitur esse debita & consona eidem relationi, quam termino. Nam esse debitum & consonum alteri, si cum præcisione, & formalissimè sumatur, denotat, quod illud, cui debetur, cuique est consonum, sit proxima & formalis ratio, proximaque & formalis mensura per se inspecta, aut quasi inspecta ab eo, quod dicitur consonum & congruum, à qua que suam desumit speciem. Quare, cum respectu relationis, & modi essendi illius ratio proxima & formalis per se inspecta, &

mensura illius proxima & formalis sit ipse terminus, nõ verò propria ratio relationis: inde est, vt talis modus essendi, talisque ratio non dicatur esse ipsi debita & consona; sed consona & debita termino.

37 Nec hinc fit (vt ita obiectio, quæ hic fieri poterat, maneat soluta) relationem secundum suum esse relatiuum cum præcisione sumptum, seu secundum id, quod exprimit, consideratam esse perfectionem termini.

Non itaque hoc ex dictis fit. Tum, quia relatio non afficit terminum, sed ei opponitur. Tum etiam, quia ad hoc, quod aliquid sit perfectio alterius, à quo realiter distinguitur, qualiter relatio secundum esse à suo termino distinguitur, oportet, vt sit in se perfectio, & quod proximè perfectio illa sit perfecta: ita vt ipsa quodammodo sit perfectio, & perfecta: ex eo quod prædicata transcendentia, qualia sunt, perfectio, bonitas, & veritas, sunt talis conditionis, vt id ipsum, quod est abstractum, sit quodammodo concretum sui. Quare, cum relatio secundum esse nõ habeat esse relatiue perfectam, & ratio relatiua secundum esse pugnet cum ratione perfectionis, vt explicatum est, fit inde, vt relatio secundum esse relatiuum nequeat esse perfectio sui termini, quem respicit.

38 Nec obest, si contra huius rationis cardinem, in quo tota ipsa vertitur, cum aliquibus ex aduersarijs obijcias, perfectionem nõ desumi per ordinem ad id, quod per illam perficitur: atque adeo, nec per ordinem ad id, cui consona est: ergo ratio prædicta, quæ in hoc innititur, euanescit. Antecedens probatur. Quoniam perfectio transcendentalis, de qua loquimur, est quid reale: si autem desumeretur per ordinem ad id, quod per illam perficitur, ac proinde per ordinem ad id, cui consona est, non esset quid reale: siquidem consisteret in habitudine quadam rationis: ex eo quod non distinguitur realiter ab eo, quod per illam redditur perfectum.

Non itaque hoc obest. Nam ad minus ratio perfectionis consisteret in illo fundamentum, quod præstat res perfecta intellectui ad hoc, vt per habitudinem rationis transcendentalem referat illam ad id, quod perficitur per ipsam, cognoscatque eam vt respectem id, cui consona est, vt quid eidem consonum.

Adde, quod vt in 1. tomo tractatu 3. disputat. 3. num. 9. diximus, sicut ratio obiecti intelligibilis, & intellectionis reperitur simul in diuina essentia, seu natura: siquidem est formaliter eminenter intellectio sui, & eius ratio desumitur ex se ipsa, vt est obiectum intelligibile à se: & tamen ibi non est realis, imò nec virtualis distinctio inter obiectum, & intellectionem, nec realis ha-

Præcluditur tacita obiectio.

Obiectio.

Solutio.

Impugnatur tandem prædicta euasio.

Elucidatur.

habitus vnus ad aliud, nec tandem ipsa consistit in habitudine rationis ad se ipsam, ut est obiectum intelligibile, sed ad hoc satis est, quod abique reali habitudine habeat diuina essentia esse formaliter eminenter intellectuali relationem sui; licet hoc ipsum per aliquam relationem transcendentalem explicemus; ac proinde ratio hæc sit absoluta. Ita in præfenti, proportionem tamen seruata, necnon attendendo ad distinctionem cum fundamēto in re, quæ inter eam, & perfectū datur, philosphari potest.

§. VIII. Posterior assertionis ratio.

Posterior ratio fundamēntalis pro assertionis.

39 **S**ECUNDA, & non parum fundamentalis ratio nostræ assertionis depromitur ex eodem Angelico Doctore locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam diuinæ personæ constitutæ per relationes sunt æqualis prorsus perfectionis: ergo nulla ex diuinis relationibus affert relatiuam perfectionem. Antecedens videtur certam ex illo Symboli Athanasij: *Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.* Quod etiã videtur diffinitum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. & habetur cap. *Firmiter. De summa Trinitate*; & ratio desumpta ex Angelico Doctore infra quæst. 42. art. citato illud suadet. Quoniam diuinæ personæ sunt eiusdem prorsus naturæ & numericæ: ac proinde debent esse coæquales, seu eiusdem omnino perfectionis: siquidē, quæ habent eandem omnino numero naturam, habent eandem omnino, & coæqualem perfectionem: ex eo quod modus perfectionis debita, de qua in præfenti loquimur, est secundum modum naturæ.

Symb. Ath.

Coc. Later.

Confirmatur

Consequentiã verò probatur. Quoniam si relationes diuinæ afferrent propriam perfectionem relatiuam, tunc vna ex illis, atque adeo persona per illam constituta, deberet esse perfectior alijs perfectione relatiua. Nã sicut in ratione relatiua distinguuntur species, aut quasi species: ita debent taliter inter se comparari, vt vna sit perfectior alia: ex eo quod species, teste Aristotele 8. Metaphysicæ, sunt sicut numeri, quorum quilibet exceditur ab alio specie distincto: ergo hoc ipso, quod diuinæ personæ, aut relationes sint omnino inter se æquales, non debet aliqua ex relationibus diuinis afferre propriam perfectionem relatiuam.

40 **C**onfirmatur. Quoniam relationes personales Dei ita inter se comparantur, vt omnes tres personæ per illas constitutæ, & simul sumptæ, non habeant esse perfectiores, quàm vnica solummodo, vt ex Patribus n. 24. dicebamus: ergo nulla ex prædictis relationibus secundum id, quod exprimunt, vt explicitè dicunt esse relatiuum, afferret propriam

perfectionem, seu nulla ex illis afferret perfectionem relatiuam, sed omnes dicent eandem vnicam & eandem perfectionem absolutam essentia. Patet consequentiã. Quoniam si vnaquæque afferret propriam perfectionem relatiuam, ac proinde distinctã, virtualiter ab essentia, tunc dicerent tres perfectiones relatiuas, & omnes illæ simul sumptæ afferrent vnam perfectionem, quàm vnica solummodo: siquidem omnes simul dicerent id perfectionis, quod vna ex eis importaret, & superadderent perfectionem aliarum.

§. IX. Aduersariorum duplex solutio, & euerasio eius.

41 **O**ccurrunt primò aduersarij, quod ex hac ratione, & eius confirmatiõne solum fieret, Patrem æternum esse perfectiorem, quàm Filium, & omnes personas, quàm vnica, per perfectionem relatiuam extensiuè, non verò intensiuè maiorem: hoc autem non est inconueniens: sicut non inconuenit, omnia attributa diuina esse extensiuè perfectiora, quàm singula.

Primum effugium.

Sed contra. Quoniam vbi est distinctio specifica; aut quasi specifica inter aliqua in ratione perfectionis, ibi debet dari excessus in perfectione, non solum extensiuus, sed etiã intensiuus. Nam etsi ratio individualis forte (de quo alibi) non dicat perfectionem intensiuè maiorem: tamē ratio specifica sicut addit nouam actualitatem formalem, & à ratione formali prouenientem: ita, si semel addit perfectionem, debet dicere perfectiorem, non solum extensiuam, sed etiam intensiuam, quæ à noua actualitate, & ratione formali eam afferente prouenit; ergo repugnat, relationes distinguere quasi specie, & afferre propriam perfectionem relatiuam quasi specie diuersam, & hanc non dicere nouam perfectionem intensiuam: & per consequens tunc repugnabit, omnes has relationes simul sumptas non esse intensiuè perfectiores, quàm vnica ex illis.

Eueritur.

42 **N**ec id, quod de attributis in hac solutione affertur, obest. Quoniam quoduis ex attributis includit totam perfectionem aliorum, vt ex dictis disput. 5. num. 94. & in 1. tomo tract. 4. disput. 7. num. 72. constat. Et ita neutrum ex illis est extensiuè perfectius alio, aut omnia, quàm vnum; sed solum vnū ex illis præcisè conceptum quoad id, quod præcisè exprimit ex sua ratione differentia li expressè cõcepta, nõ exprimit perfectionem aliorum: quod tamen nullum est inconueniens. Vnde, si attributa non se includunt, tunc duo ex illis, v.g. intellectus, & voluntas, essent intensiuè nobilitus quid, quàm vnum ex illis, v.g. quàm sola voluntas.

Secunda
co.
Sua.

43. Occurrit secundò aduersarij cum sua
rez lib. 3. de Trinitate cap. 10. num. 7. conce-
dendo antecedens, & negando consequentia.
Quia etsi relationes dicant perfectionem re-
latiuam, & ita cuius ex personis diuinis de-
sint perfectiones relatiuæ propriæ aliarum
personarum, vt formaliter habitæ, non tamè
vt eminenter in illa præhabitæ, ratione es-
sentia diuinæ, quæ ob suam eminentissimam
perfectionem eminenter continet omnes, &
singulas perfectiones relatiuas. Et idè non
sequitur, aliquam personam excedi ab alte-
ra in perfectione, ex eo quòd desit illi rela-
tio propria alterius personæ. Sicut non se-
quitur, Christum Dominum, vt est Deus, &
homo, excedere seipsum in perfectione, vt
est præcisè Deus, licet, vt est Deus, & homo,
dicat perfectionem humanitatis adiunctæ,
vt formaliter habitam; quam tamè sic sum-
ptam non dicit, vt est præcisè Deus. Quoniã
totã illa perfectio humanitatis eminenter præ-
habetur in Verbo, vt est Deus: & idè ipse,
vt Deus, & homo, non est perfectior seipso,
vt est præcisè Deus.

Firmatur
exemplo.

Exploditur.

Sed contrã. Quoniã perfectius est habe-
re, v. g. relationem Paternitatis, tum emine-
ter, tum formaliter, quàm habere illam so-
lum eminenter, si ipsa per se, & ratione sui af-
fert propriam perfectionem relatiuam: ergo
cum Filius non dicat Paternitatem, vt for-
maliter habitam, sed ad summum, vt emine-
ter præhabitam ratione essentia, fiet inde,
vt Pater, & Filius non sint æquales in perfe-
ctione: & multò magis, quòd idem Filius nõ
sit æqualis perfectionis cum omnibus perso-
nis Trinitatis. Patet consequentia quoad pri-
mam partem, nempe, quoad Filium collatũ
præcisè cum Patre (quoad collationem enim
eiusdem Filij cum omnibus personis simul
sumptis non indiget probatione). Nam si se-
mel relationes afferunt propriam perfectio-
nem relatiuam, quarum vna sit perfectior
alia ratione distinctionis quasi specificæ in-
ter eas intercedentis, oportet, vt Paternitas,
quæ est prima personalitas, quæ que est fon-
talis (vt sic dicamus) personalitas Deitatis,
à quaque cæteræ deriuantur, sit perfectior
omnibus alijs.

44. Antecedens autem probatur. Nam si re-
latio Paternitatis diuinæ ex vi sua affert pro-
priam perfectionem relatiuam, oportebit,
perfectionem hanc, quippe repertam formã
liter in diuinis, esse denudatam ab omnibus
imperfectiõibus: ergo quando intelligitur
aduenire essentia illam eminenter præcon-
tinenti, tunc præcisè ratione illius vt formã
liter habitæ accrescit essentia diuinæ ali-
quid perfectionis liberum ab omni imper-
fectione; imò accrescet illi infinita perfe-
ctio; si quidem omnia diuina debent esse infi-

nita intra suam lineam, & rationem forma-
lem: ac proinde melius, & perfectius erit di-
uinæ essentia, seu indiuiduo Trinitatis ha-
bere prædictam relationem Paternitatis, tũ
formaliter, tum eminenter, quàm si solum
eminenter illam præhabeat. Quia per hoc;
quod non haberet illam secundum suum es-
se formale, & formaliter, deesset illi infini-
ta perfectio.

Confirmatur, & explicatur primò. Nam
id, quod dicit, quidquid perfectionis aliud
dicit, & insuper addit aliquid, quod ex se, &
quoad modum habendi affert propriam per-
fectionem, non potest non excedere in per-
fectione illud prius: at Pater dicit ratione es-
sentia diuinæ; quidquid perfectionis affert
Filius: & per consequens hoc, quod est ratio-
ne essentia eminenter præhabere Paternita-
tem, sicut Filius hoc ipsum habet: & insuper
addit eandem Paternitatem vt formaliter
habitam, secundum quam rationem, tã quo-
ad relationem habitam, quàm quoad modũ
habendi affert, iuxta aduersarios, propriam
perfectionem relatiuam, in õ propriam per-
fectionem relatiuam excedentem (vt nuper
dicebamus) perfectionem relatiuã Filia-
tionis: ergo Pater dicet maiorem perfectionem;
quàm Filius: & per consequens non erunt
coæquales in perfectione, si semel Paternitas
affert suam propriam perfectionem relati-
tiuã: & multò minùs Filius erit æqualis per-
fectionis cum omnibus relationibus simul
sumptis, si afferunt propriam perfectionem
relatiuam: si quidem omnes illæ simul sum-
ptæ dicerent perfectionem Filiationis, & ad-
derent propriam cuiuslibet.

45. Confirmatur secundò. Nam licet essen-
tia diuina cum præcisione sumpta, & vt præcit
omnes personalitates diuinas, cõtineat emi-
nenter illas, prout præcisè dicunt ratione for-
malitatis realis relatiuæ, & vt quasi præeunt
se ipsas, vt dicunt perfectionem: attamen nõ
idè tollitur, quin potius ponitur, quòd ip-
sa essentia diuina, vt intelligitur habere illas
formaliter in sequenti signo, habeat plus rea-
litatis formalis, quàm intelligebatur habe-
re in illo signo, in quo illas tantum eminen-
ter præhabeat: ergo licet eadem essentia, vt
præcit tales relationes quoad perfectionem
relatiuam, quam secundum suum esse forma-
le, & formaliter afferunt, contineat illas emi-
nenter, non solum quoad realem formalita-
tem, seu quoad peculiarem ratione entis re-
latiui, quàm dicunt, sed etiam vt habent per-
fectionem relatiuam ad hoc subsequutam;
nihilominùs nõ idè per hoc tollitur, quin
potius ponitur, quòd ipsa essentia, vt intel-
ligitur post aduentum relationum habere
formaliter perfectionem relatiuam, sit per-
fectior cũ illis formaliter habitis, ac erãt cũ
ipsis

Cõfirmatur,
& roboratur
primò.

Confirmatur
secundò.

ipſis, vt præciſe eminenter præhabitis; ergo hoc ipſo, quod Pater dicat in diuinis ratione ſuæ relationis perfectionem relatiuam formaliter habitã, & ratione eſſentiæ contineat tantum eminenter prædictã perfectionem relatiuã, erit perfectior Filio, qui ſolum eminenter, & ratione eſſentiæ eandẽ præhabebit. Hæc ſecunda cõſequentia ex priori aperte ſequitur. Prior verò videretur perſpicua ex paritate rationis.

Antecedens autẽ fatiſ cõſtat. Quoniam eſſentia diuina, vt præciſe continet eminenter relationes; nõ eſt multiplex virtualiter; ac proinde nõ dicit formalitatẽ, & formalitatẽ, id eſt, formalitatẽ abſolutã, & formalitatem relatiuã virtualiter diſtinctas: cũ tamẽ, vt dicit ſe ipſam vt præcontinetẽ relationem eminenter, & inſuper, vt habet formaliter eandẽ relationẽ, ſit multiplex virtualiter, dicatque formalitatem formaliter abſolutam, & eminenter relatiuam; & inſuper aliã formalitatẽ virtualiter diſtinctã, quæ ſit formaliter relatiua; ergo per hoc, quod diuina eſſentia contineat tantũ eminenter relationes, prout dicunt peculiare rationẽ entis relatiui, non tollitur, quin potiùs ponitur, quod ipſa, vt habet illas formaliter, habeat plus de realitate formali, quam in intelligebatur habere in illo ſigno, in quo tantummodo eminenter eaſdem præcontinebat. Quod argumentũ, vt intuenti conſtat, habet maiorem vim in omnibus relationibus diuinis ſimul ſumptis, & collatis cum vnica tantummodo ex illis.

Vltimo confirmatur.

Confirmatur tandẽ. Nã licet eſſentia diuina eminenti ratione præcontineat voluntatem v. g. aut miſericordiam diuinã: nihilo minus, dum in ſequenti ſigno intelligitur habere formaliter miſericordiam, intelligitur eſſe magis perfectã, quã dum ſolum eminenter iſta præcontinebat; quia ille modus præhabendi hæc formaliter dicit perfectionem denudatam ab imperfectionibus: ergo eadẽ ratione, licet diuina eſſentia præcontineat eminenter relationes in illo ſigno, in quo præit illas: nihilominus in ſequenti ſigno, dum intelligitur habere illas formaliter, erit perfectior ſe ipſa, vt præciſe præcontinet illas eminenter, ſi ſemel ipſa, vt ſunt formaliter in Deo, dicunt propriam perfectionem relatiuam denudatam ab imperfectionibus.

46 Nec fauet huic ſolutioni id, quod ipſo ſe adducit de Chriſto Domino, qui, vt Deus, & homo, non eſt perfectior ſe ipſo, vt præciſe eſt Deus: quia, præciſe vt Deus, habet eminenter continere humanitatem, quam formaliter continet, vt Deus, & homo.

Non itaque hoc ei fauet. Quoniam, ſi verum eſt id, quod vult Gonçalez tomo 1. in primam partem diſput. 1. 2. nempe, quod eadẽ numero perfectiones, quæ ſunt in crea-

turis, non reperiuntur formaliter in diuinis ſeclufis imperfectionibus: eo quod hoc ipſo, quod ſunt eadẽ numero, non ſunt denudabiles ab illis: ac proinde ſolum eminenti ratione in Deo continentur: tunc dici po- teſt cum eodem Gonçalez ibidem num. 13. Chriſtum, vt Deum, & hominem, non eſſe abſolutẽ & ſimpliciter quid perfectius, ad huc extenſiue, quoad perfectionem contentam, quã implet, vt præciſe eſt Deus. Quia prædicta perfectio licet non contineatur in Deo ſolo ſecundum illum modum continentiæ formalis; continetur tamen in illo ſecundum alium modum continendi perfectionem, nempe, modo eminenti, & excludente omnes imperfectiones. Vnde cum hoc ſtat, imò hinc inferitur, quod quantum ad modũ eſſendi eſt aliquid perfectius Chriſtus vt Deus, & homo, quam ipſe, vt præciſe eſt Deus. Quia perfectio numerica, aut ſpecifica humanitatis vt talis continetur in ſolo Deo præciſe eminenti modo: at in Chriſto Deo, & homine habetur etiam formaliter.

Quare, ex hac doctrina poteſt exemplũ illud de Chriſto vt Deo, & homine retorqueri contra ſolutionẽ ex Suarez adductã. Nã ſi Chriſtus vt Deus, & homo eſt, ſalutẽ quoad modum, quid perfectius Deo ſolo; licet carere hac maiori perfectione nõ dicat imperfectionem in Deo, ex eo quod eſt maior perfectio; inuoluta tamẽ cũ aliqua imperfectione, planẽ fiet, diuinã eſſentiã, vt habetẽ eminenter, & ſimul formaliter relationẽ, v. g. Paternitatis, eſſe, ſalutẽ quoad modũ habedi perfectionẽ, quid perfectius ſe ipſa, vt præciſe eminenter eã præhabet, & quod, ſi ſemel nõ haberet formaliter hanc perfectionẽ relatiuã, eſſet imperfecta: quia talis perfectio denudatam ab omni imperfectione, adhuc dum ſub eſſe formali habetur.

Retorquetur exemplum.

47 Si autẽ nõ hunc dicendi modum ſectemur; ſed illũ, quẽ docent Caietanus ſuprà q. 14. art. 6. & Petrus de Ledelma in ſuo tomo de Diuina perfectione in q. 1. quã mouet ad ſolutionẽ primi argumenti primã, & principalis quæſtionis art. 2. fol. 64. & 65. nõ pe, omnes numericas perfectiones, quæ ſunt in creaturis, eſſe eaſdemet, ſublatis imperfectionibus, & ſub diuerſo modo eſſendi, formaliter in Deo, ad eũ proportionale modũ, quo eaſdemet numero natura, quæ eſt à parte rei, eſt formaliter in ſua propria ſpecie intelligibilĩ eã per ſe primò repræſentate; licet ibidẽ ſit ſub diuerſo modo eſſendi, vt lati⁹ explicum⁹ tom. 1. tract. 3. diſp. 2. dub. 1. Si igitur hunc dicendi modum ſequamur, tunc id, quod addit creatura ſupra Deũ, quod formaliter in Deo nõ reperitur, tantũ erit id, quod imperfectionis, & potẽtialitatis eſt in ipſa creatura; atq; ad eũ nõ mitũ, quod Chriſtus vt

Caietan. Petr. de Ledelma

Nõ fauet præciſe ſolutio ni exemplum

Gonçalez.

Deus, & homo non sit quid perfectius, adhuc extensivè, seipso, præcisè ut est Deus. Non quidem, quia solummodo eminenter præcontineat id, quod perfectionis est in creatura; sed quia formaliter earum perfectionem adhuc numericam, seclusis tamen imperfectionibus, & sub diverso, ac excellentiori modo essendi continet.

Vnde, sicut ens abstractum secundum rationem continet actu, quidquid perfectionis est, v.g. in homine; & cum dicimus, *ens homo*, tunc per hanc expressionem tantum exprimitur id, quod perfectionis est in homine; addendo, & exprimendo id, quod potentialitatis, & imperfectionis est in illo: ita in ente per essentiam abstracto secundum rem ab omni potentialitate, & imperfectione, quale est Deus, formaliter continetur; quidquid perfectionis est in creaturis quoad id, adhuc numericum, quod perfectionem dicit denudatam ab omni imperfectione: quia hoc petit ipsa plenitudo, & infinitas essendi, quam divina essentia exigit: ac proinde, cum expressè dicimus, *Deum hominè*, tunc per hoc, quod exprimitur *homo*, tantum additur expressio, & rationes illæ imperfectionis, & potentialitatis, quas homo affert: ideoque Deus, & homo non sunt quid nobilius, adhuc extensivè, Deo solo.

D. Thom.

48. Quæ solutio videtur insinuari à D. Thoma in 3. dist. 6. q. 2. art. 3. ad 1. ubi loquens de Christo Domino sic inquit. *In persona composita quamvis sint plura bona (inuoluta tamen imperfectionibus) quam in persona simplici: quia est tibi bonum increatum, & bonum creatum: tamen persona composita non est maius bonum, quam simplex: quia tota ratio bonitatis omnium bonorum est in Deo. Vnde & ipse dicitur omne bonum. Vnde non potest sibi fieri additio alicuius boni, quod in ipso non sit. Et ut explicaret, quomodo adhuc formaliter continet personam simplex Verbi omnem perfectionem sublati imperfectionibus, affert exemplum puncti additi lineæ. Quia sicut hoc non tribuit prædictæ lineæ, quod sit maior cum illo, quam sine ipso: quia id, quod addit, non est maioris extensionis, sed quid inextensionis. Ita creatura addita creatori non facit aliquod coniunctum perfectius: quia non addit perfectionem non habitam formaliter à Deo seclusis imperfectionibus; sed solum addit id, quod imperfectionis est. Et ideo non est proportio in ea respectu Dei ad hoc, ut una cum illo faciat perfectius: quod quidem S. Doctor his verbis exposuit. *Bonum creatum se habet ad bonum increatum, sicut punctum ad lineam: cum nulla sit proportio unius ad alterum. Vnde, sicut lineæ additum punctum non facit maius: ita nec bonum creatum additum in persona bono increato facit melius.**

§. X. *Dua alia euasiones, & illarum præclusio.*

49. Ex quo etiam fit, nullius esse roboris, solutionem illam cum præcedenti ferè coincidentem, quam Didacus Ruiz, & Granado locis infra num. 38. referèdis huic secundæ rationi nostræ, principaliter tradunt, nimirum, ex ea non sequi unam personam, v.g. personam Patris, esse perfectiorè alia, aut deesse illi aliquam perfectionem; sed non habere illam perfectionem relativam eo modo, quo alia persona eam habet. Tum, quia licet Filio desit Paternitas, ut formaliter habita; non tamen deest illi, ut eminenter præhabita. Tum etiam, quia licet non habeat illam constitutiue, id est, quamvis non habeat, v.g. Paternitatem, ita ut constituat eum in ratione Patris; habet tamen illam terminatiue, seu ut terminum suæ habitudinis. Tum denique, quia habet illam per circuminsessionem: quatenus personalitas Patris identificatur cum essentia cõmuni omnibus personis.

Aliud effectum ad rationem conclusionis.

Ruiz.

Granado

50. Ex dictis igitur fit, solutionem hanc nullius esse roboris. Quia etsi demus, modos relatos in ea habendi illam perfectionem relativam Paternitatis esse talis conditionis, ut per hoc, quod desit Filio Paternitas, ut formaliter habita, & ut constituens personam Patris; non tamen desit illi ipsa perfectio Paternitatis (ut sic dicamus) quoad substantiam, seu quoad rem habitam, sed tantum quoad modum habendi: nihilominus negari non potest iuxta iam dicta, quod modus habendi illam, tam eminenter, quam formaliter, est perfectior modo habendi illam ratione essentiaè solum eminenter. Sicut etiam negari nequit, modum habendi eandem Paternitatem constitutiue perfectiorem esse modo habendi ipsam per circuminsessionem, seu identice ratione identitatis, quam cum essentia retinet. Siquidem modus habendi aliquid formalisimè est ex se excellentior modo habendi illud tantum identice, aut alio modo huic simili. Ac tandem prædictum modum essendi Patrem constitutiue esse nobiliorè, modo habendi Paternitatem terminatiue. Nam habere aliquid præcisè & formaliter per modum termini inspecti, non est ita perfectum, sicut habere illud tanquam intrinsicè constitutum. Et ita modus charitatis, & visionis patriæ habentis Deum terminatiue, seu per modum termini per se inspecti, & intimè uniti non est ita perfectus, ac modus habendi illum constitutiue, si hic esset possibilis creaturæ. Ergo cum Pater diuinus dicat Paternitatem constitutiue, erit persona Patris, saltem quoad modum habendi perfectionem illam.

Impugnatur

illam relatiuam, perfectior, quam persona Filij: ac proinde nō erunt omnino cōæquales, vt in ratione nostra inferebamus.

Adde, quōd per hoc, quōd desit Filio Paternitas formaliter habita, nō tamen eminenter prāhabita, nō solum sequitur, deesse illi modum habendi Paternitatem, sed etiā Paternitatem ipsam quoad rem habitam: ergo hoc ipso, quōd desit Filio prādicta Paternitas, deest illi, non tantum modus habendi illam perfectionem, sed etiam ipsa perfectio relatiua: ergo cū hęc sit excellentior personalitate Filij, consequens erit, Patrem esse perfectiorem Filio. Vtraque consequentiā videtur perspicua. Et antecedens probatur ex eo quōd Paternitas, vt eminenter prāhabita, non est Paternitas: sicut creatura, vt eminenter tantum modō contenta in Deo, non est absolutē & simpliciter creatura, sed ipsa creatrix essentia.

51 Ex quibus omnibus etiam fit, parū esse momenti euasione aliam, quam alius ex Iunioribus tradit, nempe, non quāmcūque distinctionem specificam, aut quasi specificam conltituere inæqualitatem in perfectione inter aliqua, sed illam, quæ habet quasi gradualem latitudinem, siue quantitatem virtuales. Cæterum personæ diuinæ licet quasi specificè differant ratione personalitatum, & ratione earum dicant perfectionem relatiuam; non tamen ita, vt habeant quasi gradualem latitudinem, siue quantitatem virtuales: & ideo non sunt inæquales in perfectione. Quomodo autem, & cur personalitates diuinæ afferent perfectionem relatiuam nō afferant gradualem latitudinē, seu quātitatem virtuales, existimat Iunior iste, explicari ex Augustino 1. de Fide ad Petrum (quem referunt Magister in 1. dist. 19. & D. Thomas ibidem, & infra q. 42. art. 1.) dicente, *Filiū esse æqualem Patri: quia Pater nec præcedit æternitate, nec excedit magnitudine, nec superat potestate.* Nam quantitas virtualis debet dicere ordinem ad aliquam extensionem: & cū extensio possit explicari, vel secundum quōd essentia Dei se extendit ad omnia loca occupanda per immensitatem, ideoque sic constituit quantitatem magnitudinis in essentia; vel secundum quōd existentiā diuinā per durationē æternitatis se extendit ad omnia tempora, propter quōd etiam hoc modo constituit quantitatem virtuales existentiæ in æternitate; & tandem vel secundum quōd omnipotentia diuinā se extendit ad omnia factibilia, & propterea sic constituitur quantitas virtualis in diuinā omnipotentia: nec sit alia extensio præter dictas, & quoad omnes illas sint æquales diuinæ personæ, quia non cōueniunt eis, nisi ratione essentiæ: inde est, vt non dicant perfectionem, quæ afferat gra-

dualem latitudinem, seu quantitatem virtuales.

52 Ex dictis igitur fit, euasione hanc parū esse momenti. Quoniam iuxta illam nequeunt hęc duo inter se coherere, nimirum, quōd relationes diuinæ afferant relatiuam perfectionem ex vi suæ lineæ: & quōd hęc relatiua perfectio non dicat quasi graduale quādam latitudinē virtuales, & eminenti modo in ea prāhabitam; seu quantitatem virtuales, nempe perfectionis.

Et ratio horum, est aperta ex dictis. Tū, quia ex eis conitatur, relatiuam hanc perfectionem, si semel importatur à relationibus, debere esse liberam ab omnibus imperfectionibus; quippe repertam formaliter in Deo: ergo debet esse infinita in ratione perfectionis relatiuæ. Siquidem id, quōd est liberum ab imperfectionibus, debet etiam esse liberum à finitate & limitatione: ac proinde debet esse infinitum intra suam lineam: & per consequens debet habere quasi gradualem latitudinem in ratione perfectionis, seu quātitatem virtuales perfectionis pertingentem ad hoc, quōd sit actu maior & maior vique in infinitum intra prædictam lineam.

53 Tum etiam (id, quōd ex præcedenti sequitur). Quoniam si aliqua relatio est perfecta perfectione relatiua, v.g. vt tria, eo ipso habet quasi gradualem, & virtuales latitudinem, seu quantitatem virtuales relatiuæ perfectionis. Quōd si ultra hanc detur alia relatio perfecta vt sex, tunc ista habebit quasi gradualem latitudinem, & insuper erit maioris quasi latitudinis gradualis, quā illa prior: ergo eo ipso, quōd diuinæ relationes dicant perfectionem relatiuam infinitam, oportebit, vt dicant quasi gradualem latitudinem perfectionis, & hanc esse infinitam, & excedentem quamuis aliam quasi graduale latitudinem non ita perfectam.

Tum deinde (id, quōd etiam ex præcedentibus colligitur). Quia ex eo, quōd diuinā omnipotentia est tantæ excellentiæ in ratione perfectionis, vt æquiualeat omnibus, & singulis potentijs creatis, & earum perfectionibus, sitque infinite nobilior illis, colligimus quasi gradualem latitudinem perfectionis: ergo cū perfectio relatiua (si verè est in diuinis) debeat esse talis conditionis, vt æquiualeat omnibus, & singulis relatiuis perfectionibus creatis, easque infinite in tali perfectione excedat, consequens erit, vt in relatiua perfectione diuinarum relationum debeat esse quasi gradualis latitudo, seu quantitas virtualis relatiuæ perfectionis.

Tum denique. Quoniam, vt iam diximus, diuinæ relationes hoc ipso, quōd afferant relatiuam perfectionem, debent tā secundum

Adferat resur.

Corruit ex dictis.

Roboratur ratione primo.

Alia euasio.

Roboratur ex August. Magister. D. Thom.

Secundo.

Tertiā.

Vltimō.

quàm se, quàm in ratione relatiuæ perfectionis distingui quasi species: ergo eo ipso debet esse inæquales in ea: siquidē species, aut quasi species sunt sicut numeri: ergo eo ipso habebunt, non solum vt collatæ cū creaturis, sed vt collatæ inter se, aliquam quasi gradualem latitudinem, seu quantitatem virtualem, ratione cuius sint inæquales, & vna excedat aliam. Vnde aperta inuoluitur implicatio in hoc, quod duo in ratione perfectionis relatiuæ sint distinctæ species: & quod in illa sint omnino æqualia. Nam cū species, aut quasi species oriatur ex actualitate, & principijs formalibus, oportet, vt ea, quæ habent eandem prorsus, aut æqualem actualitatem, sint eiusdē species, & ad summum numericè ratione principiorum materialium, si illa habuerint, distinguantur. Et ideo ob hanc rationem tres diuinæ personæ in ratione Dei sunt prorsus idem: quia in hac ratione dicunt eandem prorsus actualitatem: & duo homines in ratione hominis sunt eiusdem species: quia dicunt æqualem quoad hoc actualitatem.

Obiectio.

54 Nec obest, si vigeas, quod Paternitas, secundum quod exprimit esse relatiuum, & infinitum eiusdem Paternitatis, distinguitur quasi specie in illa sua infinitate, & ratione relatiua à Filiatione: & tamen in hac ratione relatiua non sunt inæquales, irā vt vna ex his relationibus excedat aliam, vel in infinitate; vel in aliqua ratione spectante præcisè ad ordinem reivergo ex hoc, quod eadē relationes distinguerentur quasi specie in ratione perfectionis, non sequitur, vnam ex illis, nempe Filiationem, excedendam etiam esse ab alia in ratione eiusdem perfectionis.

Enodatur.

Non itaque hoc obest. Quoniam si præcisè sumamus Paternitatem secundum esse relatiuum, quod exprimit, quodammodo excedit Filiationem excessu non spectante (vt sic dicamus) ad ordinem perfectionis, seu ad ordinem illatiuum proximè propriæ perfectionis relatiuæ; sed excessu pertinet ad ordinem rei, prout præcendit, modo sæpius dicto, ab ordine, & excessu perfectionis: hic autem excessus consistit in hoc, quod Paternitas secundum suum esse relatiuum ad æquatè sumptum quoad id, quod exprimit, quodque desumitur, saltem implicite, per ordinem ad correlatiuum, habet plura munera inadæquata, quàm Filiaio, & quoduis ex his muneribus dicit nexum cum alio, illudque exigit: & ita Paternitas fundat in nascibilitatē, respicit Filium, & radicaliter terminatur ad Spiritum Sanctum, estque eò notatum generationis adiuæ eiusdem Filij, &c. Cū tamen Filiaio, secundum quod exprimit omnia munera relatiua, non habeat tot munera, vt inueni paretur.

55 Ex quibus omnibus etiam fit, quomo

do ea, quibus auctor huius solutionis ducitur ad duo illa coniungenda, nempe, relationes diuinas dicere ex vt sua lineæ relatiuam perfectionem, & hanc non importare quasi gradualem latitudinem, parum vigeat. Nam in primis testimonium illud Augustini, nu. 51. relatum potius est pro nobis, quàm contra nos; siquidem, vt ex dictis num. 23. constat, ideo Pater non excedit Filium magnitudine, & potestate, aut præcedit æternitate: quia sicut est in ambobus vna & eadem æternitas, & potestas, ex eò quod ista sunt quid absolutum: ita etiam est in illis vna & eadem magnitudo, seu (vt ibidem ex Augustino, & D. Thoma diximus) vna & eadem perfectio; quia, vt in eodem loco ex mente eiusdem Augustini, & Angelici Doctoris ostendimus, perfectio dicitur in ordine, aut quasi in ordine ad se, estque quid absolutum.

56 Et similiter id, quod ad explicationem prædicti testimonij, & ad hanc solutionem tuendam addit, parum etiam vigeat, & equiuocatione laborat. Quoniam cū in ea dicitur, quantitatem virtualem debere dicere ordinem ad aliquam extensionem, non est sensus, quod ea solum dicant quantitatem virtualem, quæ reuerà dicunt ordinem ad quantitatem formalem extensionis; alioqui attributum, v.g. inuisibilitatis, aut immortalitatis non diceret, quantitatem virtualem perfectionis; siquidem hæc duo attributa in nullius sententia dicunt ordinem ad prædictam quantitatem. Et similiter ob eandem rationem natura diuina, vt præcisè exprimit hoc, quod est esse intellectionem sui, nullius esset quantitatis virtualis: ac tadem diuina omnipotentia, quæ, iuxta solutionem huius lunioris, habet quantitatem virtualem, esset expers illius, vt intelligitur præcōtine re creaturas purè spirituales; & quantitatis expertes. Sed sensus illius propositionis tantum potest esse, quod ea, quæ dicunt quantitatem virtualem perfectionis, debent intelligi ad instar eorum, quæ dicunt quantitatem extensionis: quatenus sicut quantitas extensionis dicit multipliciter realem partium, quarum vna formaliter additur alteri, & ex omnibus illis coalescit extensio quantitativa formaliter talis, & quod vna quantitas habet plures partes, eò est magis extensar ita id, quod affert quantitatem virtualem perfectionis, intelligitur habere perfectionem, v.g. vt quatuor, vel vt quinque, &c. ac proinde quasi gradualemente quamdam latitudinem, saltem ratione nostra multiplicem: & ex omnibus illis quasi gradibus ratione diuersis intelligitur coalescere integra illius perfectio, seu illa quasi latitudo, & quantitas virtualis perfectionis: & quod plures gradus, aut quasi partes virtuales

Explicatur mens Augustini pro eadem ratione adducti.

tuales habuerit, eo res illa plus quantitatis virtualis perfectionis habere intelligitur.

Quare, cum hic modus perfectionis, seu hoc, quod est, debere intelligi ad instar eorum, quae dicunt formalem extensionem, debeat necessario conuenire diuinis relationibus, hoc ipso quod dicant relatiuam perfectionem, quae intra suam lineam sit infinita, vt ex se constat, nec non hoc ipso quod distinguantur quasi specie in ratione perfectionis relatiuae, ex eo quod, vt saepius diximus, species sunt sicut numeri: sit inde, vt ex hoc capite nihil illis desit, quominus, si semel dicunt perfectionem relatiuam, non dicant quasi gradualem latitudinem in rationem perfectionis relatiuae.

57 Adde, quod adhuc dato, quantitatem virtualem perfectionis alicuius debere desumi ex ordine, aut continentia quantitatis formalis: adhuc in eo euentu relationes diuinae dicerent gradualem quasi latitudinem perfectionis, seu praedictam quantitatem virtualem, Et ratio est, Quoniam hic ordo, aut continentia non deberet, adhuc tunc, esse in collatione ad quantitatem praedicamentalem, & continuam; sed sufficeret, quod esset in comparatione ad quantitatem discretam transcendentalem, siue numerum transcendentalem. Et ita omnipotentia diuina, quae aequiualeat in ratione potentiae actiuae, non quidem quantitati continuae experti rationis potentiae actiuae, sed infinitis alijs potentijs actiuis, dicitur iuxta hanc solutionem asserere quantitatem virtualem. Vnde, cum relatio diuina ratione suae infinitatis aequiualeat quantitati discrete, transcendentali tamen, nempe infinitis relationibus creatis, in ratione perfectionis relatiuae: consequens erit, vt habeat, quidquid est necessarium ad hoc, vt licet quantitas virtualis desumatur in collatione ad aliquam quantitatem, aut ex continentia illius; nihilominus praedicta relatio dicat quantitatem virtualem perfectionis.

§. XI. Opposita sententia primum illius fundamentum ex testimonijs desumptum necnon & solutio eiusdem.

58 Sed licet nostra, vel (vt melius dicamus) Augustini, & D. Thomae sententia adeo firmis rationibus sit fulcita: nihilominus oppositam uentur Zamel in praesentia et quaest. 5. conclusionem 2. Ledesma lib. de Perfect. Dei quaest. 7. art. 2. addens, in hoc debere conuenire omnes Theologos; Suarez lib. 3. de Trinitate cap. 9. & 10. & lib. 5. cap. 2. Valentia lib. 2. de Trinitate cap. 12. Granada tomo 3. in 4. parte. tractatu 3. disp. 3. sect. 2. Arrubal disp. 103. cap. 3. Didacus Ruiz disp. 30. & peculiariter soet. 4. conclusi-

sione 3. eiusdem disputationis. Pro qua etiam referuntur Gabriel in 1. dist. 7. quaest. 7. art. 3. Clichtoueus in S. Damascenum lib. 1. cap. Clichtoueus, et eamque Suarez loco citato tribuit Heib. Herbens. beo. Ac tandem illam tenent non pauci ex Iunioribus.

59 Primum huius sententiae fundamentum desumitur ex varijs testimonijs. Nam, vt refert Granada ubi supra, in Concilio Constantino politico I. (quod habetur tomo 1. Conciliorum) in epistola ad Damasum in noua editione asseritur. *A Nicana synodo dictum esse, ut coeternum regnum in tribus perfectis subsistentijs credatur.* Vbi de subsistentijs diuinis, quae nihil aliud, quam relationes sunt, dicitur, esse tres subsistentias perfectas. Si autem vnaqueque non asserit perfectionem relatiuam, non dicerentur tres perfectae; sed vnicam & eandem perfectionem tantum importarent. Sicut quia personae praedictae non asserunt, v. g. sapientiam relatiuam, propterea solum dicuntur vna & eadem Sapientia; & vnus & idem Sapiens.

Confirmatur primo ex illo testimonio ex 6. Synodo generali sessione 18. quod num. 4. adduximus. Nam ibi dicitur: *Credimus vniam substantiam in tribus subsistentijs, vnicam quidem propter naturalem vniionem; Trinitatem vero propter subsistentiarum perfectionem.* Si autem subsistentiae diuinae id est relationes personales non asserrent perfectionem relatiuam; tunc non esset admittenda Trinitas propter perfectionem subsistentiarum; seu relationum personalium: quia in eoduentu non essent multiplicatae perfectiones subsistentiarum: siquidem ea solum, quae relatiue dicuntur, multiplicantur in diuinis; & per consequens nec esset credenda ibidem Trinitas propter rationem, quam tradit Concilium, namque, propter subsistentiarum perfectionem.

60 Confirmatur secundo ex D. Thomae quaest. 7. de Potentia art. 9. ubi vt probet, dat. 2. in rebus relationes secundum esse, sic ait: *Perfectio, & bonum, quae sunt in rebus extra animam, non solum attenditur secundum aliquid absolute inherens rebus, sed etiam secundum ordinem vnius rei ad aliam. Sicut etiam in ordine partium exercitus bonum exercitus consistit. Huius enim ordinis comparat Philosophus ordinem vniuersi.* 11. *Metaphysica.* Oportet ergo in ipsis rebus ordinem quendam esse: hoc autem ordo relatio quaedam est: Vnde oportet in rebus ipsis relationes quasdam esse, secundum quas vnum ad alterum ordinatur. In quibus verbis, vt constat, inde colligit D. Thomas, danda esse in rebus relationes secundum esse, & non solum entia absoluta, quia praedictae relationes asserunt propriam perfectionem relatiuam: ac prout potiori ratione, iuxta men-

Additamentum.

Primum fundamentum.

Concil. Constantino I.

Confirmatur

Concil. Generale VI.

Confirmatur

D. Thomae.

Opposita sententia. Zamel. Ledesma. Suarez. Valentia. Granada. Arrubal. Didacus.

mentem eiusdem S. Doctoris, relationes diuinae eam afferent.

Confirmat. 3
D. Thom. Confirmatur tandem ex eodē Angelico Doctore, tū in Opusculo 1. contra errores Græcorum cap. 7. ubi inquit, Patrem sine Filio non esse perfectum: nec Patrem, & Filium sine Spiritu Sancto: refertque Athanasium dicentem, Patrem sine Verbo fore mutum, & vtrumque sine Spiritu Sancto non esse viuum. Quæ omnia satis indicant, personarum Filij, & Spiritus Sancti, seu relationes personales earum afferre propriam perfectionem relatiuam; Tū etiam in q. 9. de Potentia art. 5. ad 23. his verbis: *Licet tota, & perfecta Diuinitas sit in qualibet trium personarum secundum proprium modum existendi: tamen ad perfectionem Diuinitatis pertinet, ut sint plures modi existendi in diuinis, ut scilicet sit ibi, à quo alius, & ipse à nullo, & aliquis, qui est ab alio. Non enim esset omnimoda perfectio in diuinis, nisi esset ibi processio verbi, & amoris.* Vbi satis expressè Angelicus Doctor videtur denotare, hos diuersos modos existendi, seu has relationes personales afferre propriam perfectionem; ac proinde perfectionem relatiuam. Nam si illam non afferrent, non pertinere ad perfectionem Diuinitatis, quod illos haberet, nec ob eam riam eorum deesset Deo omnimoda perfectio.

Dilatatur fundamentum.

61 Ad hoc primum aduersariorum fundamentum responderetur, quod sicut non colligeretur, tres personas diuinas, aut earum personalitates habere propriam omnipotentiam, aut immensitatem relatiuam ex eo, quod de illis diceretur; quod coeternum Dei regnum in tribus omnipotentibus, aut immensis personis; oportet, ut credatur, quia ibi esse omnipotentem, aut immensum non sumitur substantiuè, sed adiectiuè, & solum reddit hunc sensum, nimirum, coeternum Dei regnum esse credendum in tribus personis habentibus omnipotentiam, & immensitatem, licet non diuersam, aut relatiuam, sed eandem prorsus, & absolutam: ita ex eo, quod dicitur, *Ut coeternum regnum in tribus perfectis subsistentijs credatur*, non colligitur, has subsistentias relatiuas afferre propriam perfectionem relatiuam: quia ibi ly, *perfectis*, sumitur adiectiuè, non verò substantiuè; & denotatur, credendum esse coeternum Dei regnum in tribus subsistentijs, aut subsistentibus habentibus summam & infinitam perfectionem, licet non diuersam, & relatiuam, sed eandem, ac proinde absolutam. Per quod etiam ad exemplum ibidem adductum de sapientia diuina patet. Nam si sapientia sumatur in conereto; & adiectiuè, bene possunt admitti in Deo plures sapientes, id est, plures habentes eandem sapientiam.

62 Ad primam confirmationem respondetur, non idè in illo testimonio ex VI. Synodo dici, credendam esse Trinitatem personarum diuinarum, propter subsistentiarum perfectionem, quia subsistentiarum relatiue, seu relationes personales afferat tres perfectiones, atque adè perfectiones relatiuas; sed quia perfectio vnica, & absoluta, quæ est in tribus illis subsistentijs; est talis conditionis, ut exigat communicari; & imbibiri in prædictis tribus subsistentijs, nec possit coactari, aut quasi coactari ad hoc, ut tantum sit in vnica solummodò subsistentia, aut in paucioribus, quàm in illis, in quibus de facto est. Videturque solutio hæc colligi ex eisdem verbis Concilij. Non enim dixit, credendam esse Trinitatem propter subsistentiarum perfectiones in plurali; sed, propter subsistentiarum perfectionem in singulari: ut inueneret, singulas ex his subsistentijs non afferre suam propriam perfectionem, ac proinde nec perfectionem relatiuam; sed omnes illas dicere vnã & eandem numericè perfectionem infinitam: ac proinde eam esse absolutam, & ab essentia, quam prædictæ subsistentiæ relatiuæ per modum transcendentis includunt, cum quæque identificantur, prouenire: & per consequens, illam rationem suæ infinitatis esse talis conditionis, quod sicut essentia diuina non potest non esse in tribus subsistentijs: ita nec eius perfectio potest non extendi ad hoc, ut eisdem tribus subsistentijs diuinis communicetur.

Respondeo ad primam confirmationem.

63 Ad secundam confirmationem respondetur, prænotando, quod relatio prædicamentalis creata (de qua ibidem loquitur D. Thomas) in suo conceptu adæquato importat, tum ordinem ad subiectum sistendo ibi: ex eo quod respicit illud tanquam eandem materialem sui esse: & subiectum non habet hoc, quod est, esse causam materialem ratione termini, sed ratione sui, ut disput. 5. num. 21. & num. 79. diximus: tum etiam alium ordinem ad idem subiectum, non sistendo in illo, sed trahendo ipsum ad terminum, & sistendo in prædicto termino. Quæ duæ rationes inadæquatæ eiusdè relationis sunt adè intrinsecè, & indispensabiliter requisitæ, ut vna non possit omnino separari ab alia: quia illa prior ratio debet afferre hanc posteriorem, tanquam quid intimè ei annexum. Et idè licet ratio illa prior sit absoluta; differt tamen ab alijs rationibus absolutis, repertis in alijs prædicamentis in hoc, quod si consideretur secundum suam peculiarem rationem, habet ex vi sua petere identificare, & quodammodò inferre posteriorem illum respectum; per quem subiectum trahitur ad terminum: & hoc ipso, quod ratio ista absoluta deesset, tunc etiam deesset ratio illa respectiua ad terminum, & de conuerso:

Ad secundam.

ex eo quod habet inter se prædictū nexū, vt ex dictis in eadem disp. n. 87. satis constat.

Hinc ergo satis constat mens Angelici Doctoris in verbis relatis ex ipso in hęc confirmatione. Solum enim vult, quod perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam, non solum attenduntur secundum aliquid absolute in rebus, id est, secundum aliquid absolute, quod non sit talis conditionis, vt afferat necessariò annexum ordinem prædicamentalem secundum esse, cum quo identificetur, sed etiam sumi secundum ordinem vnius ad aliam, adæquatè tamen sumptum, prout includit vtrumque respectum: quia, vt diximus, relatio prædicamentalis adæquatè sumpta debet dicere vtrumque ordinem iam explicatum. Et propterea prædicta relatio semper dicit perfectionem: talisque perfectio deesse vniuerso, si relatio deesset; quamuis perfectio ista non conueniat illi ratione vtriusque respectus, sed ratione ordinis transcendentalis, quem dicit ad subiectum vt tale, & vt est causa materialis illius: ac proinde ex eo ordine purè relatiuo secundum esse, quo respicit terminum, non concipiendo ibidem expressè alium ordinem ad subiectum sistendo ibi, nullam dicit perfectionem.

64 Ad vltimam confirmationem respondetur, D. Thomam in priori testimonio non idè dixisse, Patrem sine Filio non esse perfectum, nec vtrumque sine Spiritu Sancto, quia propriae relationes personales Filij, aut Spiritus Sancti, aut etiam Paternitas afferat proximè ex esse ad propriam perfectionem distinctam à perfectione essentia, & attributorum Dei; sed quia optimè colligeremus à posteriori, Patrem non habere omnimodam perfectionem prouenientem ab essentia, & attribuis, nisi vnà cum illo daretur Filius, & Spiritus Sanctus. Quia illa perfectio absoluta essentia ratione suæ infinitatis est talis conditionis, vt non possit non communicari alijs duabus personis, & in eis intimè imbibiri: & hoc ipso, quod hoc non haberet, optimè inde colligeremus, eam non esse infinitam, nec retinere tantam perfectionem, quantam Diuinitas ipsa exposcit habere.

Vnde Athanasius relatus à D. Thoma in èo loco non idè dixit, Patrem sine Verbo fore matum, & vtrumque sine Spiritu Sancto non esse viuum, quia Filius det Patri, quod loquatur, aut quia Spiritus Sanctus tribuat Patri, & Filio, quod viuatur; sed quia Verbum est terminus intrinsecus loquutionis Paternæ, quæ quidem sine prædicto termino esse nequit: & similiter Spiritus Sanctus est vitalis terminus actionis vitalis, per quam voluntas Patris, & Filij influit in productionem Spiritus Sancti: & actio ista nequireret esse in Deo, deficiente hoc termino:

& ea deficiente etiam colligeremus à posteriori, deesse Patri priorem illam loquutionem: indeque optimè iterum inferremus, deesse Patri, & Filio vitam intellectualem diuinam; licet relatio spirationis passiuæ requisita ad prædictum terminum diuinæ voluntatis ex suo esse ad proximè nullam in diuinis ponat se ipsa formaliter perfectionem. Per quod etiam ad aliud testimonium ibidè adductum constat.

65 Potestque hoc ipsum explicari exemplo scientiæ diuinæ terminatæ ad creaturas futuras, aut actus liberi Dei, prout extenditur ad creaturas tribuendo illis, quod sint positiuè futura, aut positiuè non futura. Nam etsi scientia illa ex eo, quod extenditur ad prædictas creaturas, non afferat distinctam perfectionem ab ea, quam importat, prout terminatur ad Deum: ac proinde non accrescat illi aliquid perfectionis ex eo, quod intuitus eiusdem scientiæ terminetur ad eas, vt communiter docent Theologi, & nos in 1. tomo tractatu 4. disp. 5. num. 74. diximus: tamen optimè colligeremus, scientiam illam non fore infinitè perfectam, si non extendetur ad prædictas creaturas; hoc ipso quod sint futura: ac proinde ad eius perfectionem spectat, vt semel supposita earum futuritione, terminetur ad illas. Et similiter, licet actui libero diuinæ voluntatis non accrescat aliqua perfectio ex eo, quod terminetur ad creaturas tribuendo illis, vel quod sint positiuè futura, vel positiuè non futura: tamen, si hoc non haberet, tunc merito colligeremus, prædictum actum non esse infinitè perfectum. Quia summa eius perfectio est talis conditionis, vt non possit non extendi ad illas tribuendo omnibus, & singulis creaturis, quod positiuè sint futura, vel positiuè sint non futura. Ita ergo in presenti, proportionè serua, philolophandum est: quia tanta est perfectio Diuinitatis, vt non possit non diffundi, & esse ad intrin in tribus personis; licet in vna sit absque processione ab aliqua alia, & in alijs sit medijs suis processiohib.

§. XII. Secundum fundamentum oppositæ sententiæ, & eius enodatio.

66 Secundū fundamentū oppositæ sententiæ est. Quod personalitas Verbi, seu relatio eius personalis habet ratione sui, & vt distincta ab alijs personalitatibus diuinis, sanctificat humanam naturam Christi Domini; quæ terminatur ergo ratione sui afferit propriam perfectionem relatiuam. Cōsequentiā videtur perspicua. Quoniā sanctitas dicit bonitatem & perfectionem, & peculiariter sanctitas comunicatā humanitati à relatione illa personali Verbi; ex eo quod est sanctitas longe maior, & dignior, quam illa, quæ prouenit à gratia sanctificante: quam tamen dicere magnam bonitatem,

Explicatur exemplo

Secundum fundamentum

Ad vltimam confirm.

taré, & perfectione, est satis notū, ergo h̄ relatio personalis Verbi ratione sui sanctificat humanā naturā, habebit ratione sui formaliter cōmunicare humanitati maximā quādam perfectione: & per consequens ipsa relatio personalis ratione sui dicit perfectionem.

Antecedens autem probatur. Tum, quia relatio personalis Verbi ratione sui tribuit humanitati impeccabilitatem: & ita implicat, humanitatem terminatam prædictæ relationis personalis peccare. Constat autem, quod per id, per quod aliquid redditur impeccabile, redditur sanctū; & non vice versa, sed perfectū est sanctū. Tum etiā. Quia relatio illa personalis est formalis munditia, habens oppositionem cum labe peccati: idēque, si daretur, humanitatem illam fuisse prius peccati labe coinquinatam, & deinde assumi à Verbo, tunc præcisè ratione terminationis per relationem personalem eiusdem Verbi mundaretur à peccato: ac animā munditia est illius sanctitas. Tum etiā. Quia relatio personalis Verbi ratione sui reddit humanitatem Christi Domini obiectum magis cōgruam diuinæ dilectionis, quā gratia sanctificans: & per consequens reddet illam sanctiorem, quā à gratia sanctificante redderetur. Tum denique. Quia prædicta humanitas, ratione terminationis per relationem personalem est digna adoratione patriæ: ac proinde ratione illius reddetur sancta.

Confirmatio
1.

67. Confirmatur primò. Quia Verbum ratione suæ relationis personalitatis terminat proximè naturam humanam: ergo ratione illius dicit bonitatem & perfectionem: ac proinde perfectionem relationem. Hæc secunda cōsequencia patet ex ijs, quæ in explicatione tituli diximus. Prima verò videtur perspicua. Quoniam cum sit proprium bonitatis & perfectionis se communicare & diffundere, oportet, quod id, quod ratione sui proximè se comunicat, seque diffundit terminando naturam alienam, habeat etiam proximè, & ratione sui bonitatem & perfectionem.

Confirmatio
2.

Confirmatur secundò. Quia Verbum ratione suæ relationis personalitatis dignificat actiones Christi Domini: ergo ratione eiusdem relationis personalitatis affert dignitatem & valorem moralem infinitum: ergo & propriam perfectionem, in qua fundatur illa dignitas & valor. Vtraque consequencia videtur perspicua ex antecedenti, & antecedens etiam patet. Quoniam ab hæc valor ille tribuatur diuinæ essentia, & omnes tres personæ diuinæ dignificarent illa operati: sicut omnes illæ concurrunt ad creationem, quia creant ratione diuinæ naturæ.

Diluitur hoc
secundum
damentum

68. Respondetur negando antecedens, si *ly. ratione sui* denotet eandem relationem personalem Verbi non secundum id, quod per modum transcendentis includit; sed ut dicitur

expressè *ad* & sentus sit, quod proximè & formaliter ratione expressionis eiusdem *ad*, tenet esse relationem secundum id, quod exprimit, sanctificet. Licet idem antecedens concedi possit; si *ly. ratione sui* significet prædictam relationem personalem, prout includit essentiam diuinam per modum transcendentis in ea includit: sic enim sumpta habet rationem sui, id est, ratione essentia ad eam per modum transcendentis pertinentis, proximè sanctificare. Sicut etiam concedi potest idem antecedens, si *ly. ratione sui* dicat ipsum esse *ad*, seu esse relationem: & sentus illius sit, quod prædictum *ad* solam remotè sanctificet, quatenus petit imbibere diuinam essentiam per modum transcendentis, & ratione illius sanctificare.

Et ad primam probationem antecedentis, quatenus est contra illud in priori sensu, in quo illud negamus, dicendum est, relationem personalem Verbi, ut exprimit *ad* relationem, & munus præcisè referendi, reddere humanitatem impeccabilem impeccabilitate (ut sic dicamus) relatiua, & initiatiua. Nō quidem, quia munus illud, & ratio relatiua secundum id, quod exprimit, afferat ratione sui sanctitatem relatiuam; sed quia est talis conditionis, ut importet per modum transcendentis sanctitatem essentia absolutam. Quoniam non solum est incompossibilis cum actione peccandi res illa, quæ per se, & ratione sui proximè, & secundum id, quod exprimit, est ipsa sanctitas per essentiam, qualis est diuina essentia; sed etiā id, quod licet ratione eius, quod exprimit, non sit ipsa sanctitas, petit tamen imbibere per modum transcendentis talem sanctitatem per essentiam, ut contingit in prædicto esse *ad*, quatenus præcisè dicit, & exprimit esse relationem. Et propterea dicitur relatio illa secundum prædictum esse *ad* impeccabilitas relatiua, & initiatiua. Relatiua quidem, quia provenit ab esse *ad*, secundum quod exprimit esse relationem: initiatiua verò, quia inde quasi incipit eius vis ad tribuendum humanitati incompossibilitatem cum actione peccandi: & hæc intelligatur in ea compleri, & (ut sic loquamur) quasi formalizari, dum concipitur ut imbibens ipsam sanctitatem per essentiam.

69. Potestque hoc à cōtrario explicari exemplo actus peccaminosi mendacii grauis aduertenter prolatis: qui quidē quoad id, quod de materiali dicitur in ratione actus, secundum quam rationem est à Deo, est initiatiue incompossibilis cum sanctitate gratia habitualis: ac proinde prædictus actus peccaminosus, dum est, reddit in sensu composito hominem inconuertibilem ad Deum per prædictam gratiam: sicut personalitas Verbi secundum esse *ad* reddit (proportionē tamen seruata) humanitatem impeccabilem, seu impotentē ad hoc, ut recedat à Deo

Elucidatur
Solutio ex
plo.

par peccatum; & tamen prædictus actus peccaminosus mendacij grauis, si consideretur præcisè in ratione actus, & vt est à Deo, nõ habet rationem recessus ab iplo Deo, aut rationem malitiæ, vt cõmunitè docent Theologi; sed ad hanc incõpossibilitatem, & inconuertibilitatem tribuendā satis est, quod habeat aliàs infallibiliter annexam malitiã. Quia nõ solum id, quod est peccatum vt tale, aut id, quod fundat malitiã, vt illã fundat; sed etiam id, quod aliàs actū, & infallibiliter eam fundat (licet formalissimè sumptū non sit peccatum, aut habeat aliud munus; secundū quod eam non fundat) est incõpossibile cum gratia sanctificante, & dum est, reddit hominẽ in sensu composito inconuertibilẽ ad Deũ per prædictã gratiã: sicut personalitas Verbi secundū prædictũ esse ad, seu esse relatiuũ reddit, proportione seruata, humanitatẽ Christi Domini impeccabilẽ, seu incõpossibilem cum actione peccãdi.

Si ergo actus iste mendacij, qui in ratione actus, & vt est à Deo, solũ habet aliàs infallibilẽ nexũ cū malitiã; & nexus iste rãtum est nexus infallibilis infallibilitate cõsequentiã; nõ verò ita, vt malitia illa afferatur annexa ex proprijs meritis eiusdẽ actus prout à Deo. Si igitur prædictus actus ratione huius præcisè est incõpossibilis cum gratia, & reddit hominẽ in sensu dicto inconuertibilẽ ad Deum per eandem gratiã; licet non sit peccaminosus formaliter; imò nec, vt est à Deo, sit peccaminosus fundametaliter: cur illud esse ad relationis Verbi diuini secundam munus relatiuũ quoad id, quod in hac linea exprimit, præcisè consideratum nõ habebit initiatiuẽ, quod reddat humanitatẽ impeccabilem; licet nõ sit sanctitas relatiua: siquidem non iam aliàs, sed formalissimè, vt est relatio personalis Verbi, & vt exprimit munus relatiuum adẽquatè sumptum secundum omnia, quæ formalissimè spectant ad illã lineam relatiuã, petit imbibere ipsam sanctitatẽ per essentiã per modũ transcendẽtis.

70. Poteritque hoc amplius elucidari exẽplo earũdem relationum diuinarum, aut misericordiarũ Dei, vt dicunt rationem veri, aut vnitatis transcendentalis. Nam et si rationes istæ sint absolute & simpliciter perfectæ & bonæ: attamen secundum expressum seu formalissimũ conceptũ, quem afferunt, nõ dicunt, ac proximè important propriam bonitatem & perfectionem distinctã virtualiter à perfectione diuinæ essentiæ, & à perfectione misericordiarũ sub conceptu expresso, vt g. misericordiarũ, significatã. Siquidẽ formalissimus seu expressus conceptus veri, aut vnitatis nõ est formalissimus conceptus bonitatis & perfecti: nec ratio boni oritur proximè à ratione expressa veri (vt multũ probabiliter volunt) tanquam passio, aut quasi passio: il-

lius; sed à ratione entis: cum tamen hoc nõ obstante, formalissimus conceptus misericordiarũ Dei, adhuc vt verũ, aut quatenus est vna, habeat ex se esse incõpossibilem cū quauis imperfectione, & tribuere saltem initiatiuam incapacitatem in ordine ad illam; ex eo quod quauis ratio reperta in Deo poterit imbibere totam, & infinitam perfectionẽ Dei: ac proinde est incõpossibilis ex se cū omni, & quauis imperfectione, & capacitate ad illam; debetque sic expressè cõcipi, si adẽquatè cõsideretur quoad omnia, quæ dicit, vt est capax imbibendi perfectionem Dei, ilamque exigit. Ita ergo in præsentĩ, proportione seruata, philosophandum est de eiusdẽ relationibus diuinis secundum suũ esse ad, seu secundum quod præcisè exprimit esse relatiuũ, & collatis cū natura creata quoad incapacitatem ad peccatum, quam necessariò debet illi tribuere hoc ipso, quod illã terminent ne persona illa diuina terminans talem naturam sit quoad aliquam sui rationem capax tantæ imperfectionis, quanta est posse, siue in propria natura, siue in aliena peccatẽ. Per quæ etiam ad secundam probationem eiusdem antecedentis fati constat, vt intuenti patebit.

71. Ad tertiam verò probationem dicendũ est, quod relatio personalis Verbi considerata, tam secundum eius, quod affert implicitè, quàm secundum quod præcisè dicit expressè esse relatiuum, reddit humanitatẽ Christi Domini obiectum magis congruum diuinæ dilectionis, quàm gratia sanctificans: ita vt sit magis congruum, adhuc in ratione obiecti formalis, quàm quiuis alius homo sanctificatus per gratiã sanctificantem, & ac cõdõtale. Non quidẽ, quia gratia sanctificans secundum aliquam sui rationẽ intrinsecã reddit hominẽ obiectum formale congruũ diuinæ dilectionis: siquidẽ iuxta ea, quæ in ultimo tractatu 4. disp. 3. n. 26 & disp. 7. n. 63. diximus, sola diuina bonitas est obiectũ formale adẽquatuũ voluntatis Dei; sed quia diuinæ bonitas per modũ obiecti formalis cõsiderata perfectiori modo actuat relationes personales secundum esse relatiuũ sumptas; & secundum quod in eis intrinsecè imbibitur, quàm actuet gratiã sanctificantem, quæ solummodò extrinsecè, & modo lococitato explicato, ab illa actuatur, ad hoc vñ possit à diuina voluntate amari. Et ita gratia sanctificans secundum nullam sui intrinsecam rationem reddit hominẽ obiectum formale congruũ diuinæ dilectionis; sed solum materiale proximum, & valdè deficiens à ratione obiecti materialis proximi conuenientis diuinis relationibus, aut nature creatæ vt terminatæ per ipsas.

Si tamen consideretur prædicta relatio, secundum quod præcisè exprimit munus re-

Explicatur
amplius alio
exemplo:

ferendi, tunc creditur humanitatem illam obiectum congruentius diuinæ dilectionis (nō quidem formale, sed materiale; exigens tamē imbibere rationē formalissimam totius perfectionis diuinæ) quam sit illud, quod gratia sanctificans constituit in ratione obiecti congrui diuinæ dilectionis.

72. Per quæ etiam ad vltimam probationē satis liquet. Quoniam, vt relationes personales, adhuc quoad esse relatiuum, possint, & debeant adorari adoratione latriæ, satis est, quod imbibant totam perfectionem Dei, sinque rationes existentes in Deo: quia eo ipso perunt talem adorationem: quamuis ratio formalissima, ob quam adorantur, sit id, quod intime in eis imbibitur, nempe, excellentia diuinæ perfectionis.

Solutio ad primam confirmationem.

Ad primam confirmationem fatemur. Verbum secundum esse relatiuum terminare Christi si Domini humanitatem. Nam etsi sub hoc expresse conceptu illam terminandi non exprimat, ratione nostri imperfecti modi concipiendi, ordinem ad suum correlatiuum, nempe ad Patrem: atamen implicite dicit prædictum ordinem; non qualitercunque, sed ita vt illa terminatio inde specificetur: & si consideretur adæquatè, & secundum id, à quo specificatur, debet talis ordo expresse concipi. Cæterum negamus, inde inferri, quod ex hoc expresse conceptu afferat perfectionē distinctam, virtualiter à perfectionē essentia diuinæ, & attributorum.

73. Nec obest probatio ibidem adducta. Quoniam communicare se per modum termini præcisè, licet arguat, terminum illum includere perfectionem: ratione alicuius, quod habet annexum, aut intime inclusum, non tamen, quod importet propriam, & nouam perfectionem aliquomodo distinctam ab ea, quam ratione annexi, aut inclusi dicit. Quia modus ille communicandi se non excedit vires relationis quoad lineam relatiuam: siquidem intra lineam relatiuam datur ratio respiciendi, & terminandi: & ratio ista relatiua non nisi ratione absoluti, quod affert, dicit perfectionem: ac proinde solum importat perfectionem absolutam, vt ostensum est. Vnde hoc, quod est, esse diffusiuum sui vtunque; non est proprietas boni & perfecti, sed esse diffusiuum sui speciali modo, qui potest explicari inter alia per hoc, quod ratione sui, seu ratione eius, quod per se primo diffunditur, & communicatur, habeat proximè res, cui communicatur, aliquid perfectionis, quam antea non habebat quod tamen in presenti non contingit. Quia ratione eius, quod per se primo communicatur humanitati, nempe, ratione termini relatiui, nō comunicatur ei ratio pert. tionis proximè, sed (vt sic dicamus) remotè: quatenus, communicata ratione termini, com-

municatur implicite diuina essentia per modum transcendentis, & ex hac proximè fluit, aut quasi fluit, & comunicatur tota perfectio diuina.

74. Ad secundam confirmationem respondetur negando antecedens, si intelligatur de personalitate Verbi secundum esse ad reductionem sumptum, & secundum quod exprimit prædictum esse relatiuum: ita vt valor operum Christi Domini immediate, & proximè dimanet ex prædicto esse ad vtali, seu ex esse relatiuo eiusdem. Quoniam illud esse ad sic sumptum tantum se habet per modum quasi deferentis, & secum imbibitā trahentis dignitatē, & perfectionem diuinæ essentia per modum transcendentis confideram: & prædicta essentia est, quæ proximè affert perfectionem, ab eaque, modo in isto modo tractatu de Incarnatione explicado, fluit valor, & dignitas prædictorum operum: Et ita illud esse ad non dignificat dignitatē relatiua sibi omnibus modis propria; sed dignitate absoluta, quæ comunicatur ei per inclusionem essentia per modum transcendentis in ipso.

Ad secundam confirmationem.

Et ad probationem eiusdem antecedentis neganda est sequela. Quoniam effectus iste valoris præstatur à relatione personali Verbi, vt habet rationem termini imbibētis per modum transcendentis diuinæ essentiam, & illa sic sumptam peculiariter quasi modificat, nō verò ratione ipsius essentia, vt habet rationē naturæ sub conceptu naturæ, & vt est communis tribus personis: ac proinde non habet magis modificari per hæc, quam per illa relationē personale. Cōstat autē, effectus, qui oriūtur à diuina personalitate, vt habet rationē terminū imbibentis diuinā essentia per modum transcendentis, & vt peculiariter imbibitur in vna personalitate, & ibi specialiter modificatur ab illa, eaq; ibi peculiariter connotat, nō oriri ab omnibus personis; sed ab vna tantūmodo, vt in præsentē contingit. Et propterea, licet ratio formalis produciendi Filiū in diuinis sit diuina natura per modum naturæ: quia tamen hoc habet, vt peculiariter modificatur per relationē Paternitatis, eamq; peculiariter connotat, propterea solus Pater in diuinis generat, licet etiam Filius habeat eandem naturam cum Patre.

75. XIII. Fundamentum tertium pro opposita sententia, vna cum responsione ad illud.

75. Tertium fundamentum est. Quoniam talioquin mysterium Trinitatis vt ea se nullā dicere perfectionem in diuinis: hoc autē videretur absurdū, ergo, &c. Sequela videtur perspicua: Quoniam mysterium Trinitatis coalescit ex relationibus personalibus secundum suum esse ad: ite ergo iste secundum hoc

Tertium fundamentum.

hoc esse ad nullam dicunt perfectionem, nec mysterium Trinitatis ut tale eam dicet.

Falsitas verò consequentis probatur. Tū, qui essentiam diuinam esse communicabilem tribus personis, siue suppositis est maxima illius perfectio. Et propterea essentia creata ratione suæ finitatis, & imperfectio- nis nequit nisi vni tantum supposito commu- nicari: ergo supposita ista, quæ sunt relatio- nes personales, afferent ex se perfectionem: alioqui non diceret perfectionem in diuina natura communicare se prædictis personis: siquidem non est perfectio in natura commu- nicare se, & esse in re illa, quæ ex se non af- fert perfectionem.

Tum etiam. Quia esse id, cui communicatur diuina natura, quodque habet vim ad il- lam ex se suppositandam, non potest non di- cere ex se maximam perfectionem. Maxi- mē, cum hoc, quod est, subsistere, & esse per se satis perfectionis denotet.

Tum deinde. Quia quæuis ex his relatio- nibus personalibus est infinita in sua pro- pria ratione: ac proinde dicet ex se infinitā perfectionem. Siquidem infinitas dicit ali- quam quantitatem: cumque non dicat in præ- senti quantitatem molis, dicet utique quan- titatem perfectionis.

Tum præterea. Quia circa has relatio- nes personales, & Trinitatis mysterium ut tale est Deus necessitatus, tā quoad speciē, quā quoad exercitium actus ad illud dili- gendum: & propterea semper, & necessariò complacet in se ipso ut Trino: ergo mys- terium hoc ut tale, ac proinde relationes ip- sæ, adhuc secundum suum esse ad, dicent per- fectionem; & non qualemunque, sed infi- nitam, ita ut possint diuinam voluntatem necessitare.

Tum denique. Quia licet non afferre ex se perfectionem in hoc, vel illo genere deter- minare non dicat imperfectioem: attamen ex se nullam afferre perfectionem in aliquo ex omnibus generibus est satis magna im- perfectio: sicut è contra hoc, quod est, ex se afferre perfectionem, est perfectio.

Confirmatio. Confirmatur. Nam in nobis subsistentia, & personalitas ex sua propria ratione afferit perfectionem, & ratione huius pertinet ad perfectionem nostræ naturæ communicare se propria personalitati: & si posset commu- nicare se tribus personis, tunc Trinitas ista ut talis, & ratione personalitatum adderet perfectionē: ergo idem etiā debet in Deo di- ci: alioqui personalitas creata esset ex se per- fector in suo genere, quā personalitas di- uina in suo: siquidem hæc ex se non dicit per- fectionem; secus vero illa.

76 Respondetur distinguendo sequelam. Et si sensus sit, mysterium Trinitatis nullam dicere perfectionem ratione ipsius ad seu ef-

se relatiui proxime, concedenda est sequela.

Quoniam perfectio ista esset relatiua: & ut num. 32. dicebamus, est implicatio in termi- nis admittere perfectionem, & quoddam per- fectio ut relatiua. Si verò sensus illius sit, nul- lam dicere perfectionem ratione inclusi in illo esse ad, seu ratione ipsius esse ad remo- tē, quatenus tale ad petit imbibere diuinam essentiam per modum transcendentis, negā- da est. Nam prædictum ad ratione sui petit diuinam essentiam per modum transcenden- tis: & hæc, quippe absoluta, afferit proximē perfectionem, quæ est de genere absoluto- rum, ut num. 28. dicebamus.

Et ad primam probationem adductam ad suadendam falsitatem consequentis, qua- tenus potest procedere contra distinctionē datam, concedendū est antecedens, iuxta di- cta à num. 62. utque ad num. 66. Et deinde neganda est consequentia, cuius probatio nihil obest. Quoniam ad perfectionem es- sentię infinite perfectæ potest pertinere cō- municare se alicui rationi formali, quæ ex vi suæ lineæ non afferat perfectionem, dum- modo ut capax accipiendi perfectionem il- lius essentię per intimitam inhibitionem ta- lis essentię in ipsa: ex eo quoddam ad perfectio- nem Dei spectat diffundere se ad iustrā, & id ipsum, quod in se habet, communicare illis; in quibus intimē transcenditur, quæque eā per modum transcendentis includam exti- gunt. Vnde, adhuc in creatis, spectat ad per- fectionem entis communicari, & includi in vero ut tali; licet verum ut tale secundum id, quod superaddit enti, non dicat per- fectionem & bonitatem distinctam virtuali- ter ab ente, sed eandem prorsus ut commu- nicatam, & derivatam ab ente in actu, quod in ipso vero, ut intelligitur superindui ra- tione boni, intimē transcenditur.

77 Ad secundam verò probationem dico- dum est, quod esse id, cui communicatur di- uina natura tāquam rationi relatiuæ, quod- que habet vim ad suppositandam, seu per- sonandam illam relatiuē, abstrahit ex hoc præciso, & expressio conceptu à perfectio- ne, nec illam immediatē & proximē afferit; sed tantum mediatē & remotē: quatenus pe- tit imbibere diuinam essentiam, & attributa. Et ratio delimitur ex dictis nu. 28. Quo- niam ratio perfectionis est in ordine ad se, ut ibidem diximus: esse autem id, cui commu- nicatur diuina essentia tanquam rationi re- latiue, est esse rationem relatiuam, & talis conditionis, ut secundum hunc conceptum tota sit in ordine ad terminum: & id ipsum, quod est, petere diuinam essentiam ut imbi- biram in se ipsa, habet per ordinē ad termi- num, ut in simili de ratione terminandi na- turam competente relationibus personali- bus num. 73. dicebamus. Ideoque ratio ista

Confirmatio

Occurrunt
tercio fundamē-
mento.

sub hac præcisione & conceptu non dicit perfectionem, nec eam proximè ex vi huius conceptus inferit; sed ratione rei ab ea petite per modum transcendentis, nempe, ratione essentia. Per quod etiam ad id, quod ibidem dicitur de subsistentia, satis constat. Quoniam et si subsistentia absoluta dicat, seu afferat proximè perfectionem, modo tamen statim magis explicando; non tamen subsistentia relatiua, propter rationem nuper tactam, & à num. 28. vsque ad num. 31. magis explicatam, nec non & propter illa, quæ à num. 32. vsque ad num. 35. diximus.

78 Ad tertiam probationem cõcedendum est antecedens, & neganda consequentia, si cõsequens intelligatur de esse ad vt tali, & reduplicatiuè sumpto, quatenus dicit esse relatiuum. Nã infinitas præcisè in ratione referendi, & in ratione terminandi non dicit perfectionem, nec eam proximè ratione sui infert, vt sæpè diximus. Sicut etiam nec infinitas in ratione terminandi affert ex vi sua prædictam perfectionem, quoties ratio illa terminandi est relatiua, id est, quoties ratio prædicta, si adæquatè consideretur, debet desuñi penes ordinem ad correlatiuum; licet, dum concipiuntur inadæquatè quoad munus terminandi, nõ exprimatur ibi ordo ad correlatiuum, à quo, adhuc sub illo munere, habet suum esse, suamque speciem, aut quasi speciem, vt in præsentis contingit, & constat ex illis, quæ ad præcedentem probationem dicebamus.

Nec verum est, omnem infinitatem, etiam relatiuam, debere dicere aliquam quantitatem, si propriè & in rigore loquamur; sed satis est, quod se habeat ad instar alicuius quantitatis, siue molis, siue perfectionis: quatenus dicit vim ad referendum, & terminandum æquiualentem omnibus relationibus creatis quoad vim ad referendum, & terminandum, id est, quatenus hæc sola vis diuinæ relationis est maior, quam sit cuncta illa vis, quæ in alijs relationibus inuenitur: licet, quia prædicta vis non est in ordine ad se, seu in ordine ad subiectum, non dicat (vt sic loquamur) maioritatem perfectionis; sed solum maioritatem iam explicatam.

Potestque hoc explicari exemplo veri necessarii, & cõtingentis, ex quibus illud (quippe habens causas firmiores suæ veritatis) est magis verum, quàm verum contingens: cum tamen hæc quasi maioritas ex vi suæ lineæ non dicat proximè & immediatè ratione sui perfectionem seu bonitatem: ac proinde nec maioritatem in ratione bonitatis & perfectionis; sed solum ratione entis inclusi, & ei communicantis propriam bonitatem.

79 Ad quartam probationem patet ex dictis num. 71. quomodo satis sit, quod mysterium Trinitatis, siue diuinæ relationes secun-

dum esse relatiuum sint talis conditionis, vt petant imbibere totam perfectionem diuinæ essentia, talemque cum ea habere connectionem, vt si non esset intimè in eis inclusa, colligeremus, non posse in se ipsa consistere. Quomodo igitur hoc satis sit ad hoc, vt prædictæ relationes personales, licet sint obiectum materiale diuinæ voluntatis, nec secundum esse relatiuum dicant perfectionem, nihilominus necessario diligantur ab eadem diuina voluntate.

80 Ad vltimam probationem responderetur, quod licet non afferat perfectionem ex se, id est, ex nullo ad remissam intimè per modum transcendentis, aut alio intrinseco modo pertinente, sit imperfectionis signum, eamque inuoluat: tamen non afferat perfectionem ex aliquo munere, siue ratione formali secundum id, quod exprimit, dummodò ex alio illam afferat, nõ dicit imperfectionem. Maximè, si adhuc ex illo munere, ex quo illam non importat proximè, importet eam remotè: quatenus ex illo eodè munere adæquatè cõcepto petit imbibere aliquid, quod afferat omnem perfectionem. Quia id, quod hanc exigentiam habet, sequitur vltimam cum hoc afferat imperfectionem. Quæ, cum hic vltimus modus competat relationi diuinæ secundum suam esse ad, inde est, vt hic modus non afferendi perfectionem non refundat in ea imperfectionem.

Nec obest id, quod ibidem adducitur, nempe, quod afferat ex se perfectionem, est perfectio: ac proinde oppositum eius, nempe, non afferat ex se perfectionem, erit imperfectio. Quoniam hinc solum sequitur, quod non afferat ex se perfectionem, sit non perfectio; non verò imperfectio. Quoniam afferat, & non afferat ex se, modo explicato, perfectionem non opponuntur priuatiuè, sed contradictoriè: & ita non opponuntur vt perfectio, & imperfectio; sed vt perfectio, & non perfectio, quantum est ex vi huiusmodi neris.

Potestque hoc explicari exemplo essentia diuinæ, vt collata cū attributis, in qua, afferat ex se propriam existentiam, dicit perfectionem: cum tamen in attributis, non importare illam ex se (quippe quæ tantum existunt per existentiam essentia, vt disputatio sequenti dicemus) non dicat imperfectio nem, sed ad summum non perfectionem.

81 Ad confirmationem concedatur antecedens, & negetur consequentia, propter rationes à num. 28. vsque ad num. 38. traditas. Et ad probationem neganda est sequela, absolute & simpliciter loquendo. Quia personalitas diuina vt talis debet, absolute & simpliciter loquendo, includere totam perfectionem essentia; licet cum hoc stet, vt possit concedi, quod personalitas creata ex sua

ultima, & expressa ratione exprimit aliquid afferens proximè magis perfectionis, inuoluta tamen cū imperfectionibus, quàm personalitas diuina ex suo esse ad reduplicatiuè sumpto, seu vt exprimit esse relatiuum. Ex eo quòd, vt præcisè exprimit esse relatiuum, nõ exprimit aliquid, quod proximè, & ratione eius, quod exprimit, afferat perfectionem. Ita quidem, vt hinc, seu ex hoc, quòd non dicat ex se perfectionem, cum exigentia tamè essentia diuina in ea per modum transcendentis inuoluta, proueniat illi, quòd ab eadè essentia dicat infinitam perfectionem indistinctam, adhuc virtualiter, a perfectione eiusdem essentia; & ex imperfectione simpliciter (quamuis ex perfectione secundum quid) proueniat in substantia creata, quòd exprimat ex sua vltima ratione aliquid afferens proximè perfectionem distinctam à perfectione essentia.

Nec mirum videri debet, quòd concedatur, aliquid creatum ex sua vltima & expressa ratione, & secundum id præcisè, quod exprimit, afferre (modo dicto) magis perfectionis, quàm ratio aliqua existens in Deo, & præcisè considerata secundum id, quod exprimit. Nam etsi hoc esset inconueniens, si fieret hæc collatio in ratione aliqua ex vi suæ linea afferente proximè, & ratione sui perfectionem secundum id, quod ex vi sua exprimit: non tamen, si fiat comparatio in ratione, quæ ex vi suæ linea, & secundum id, quod exprimit, illam non afferit; sed aliunde ei prouenire debet. Sicut licèt ratio substantia sit perfectior ratione accidentis: si tamè fiat comparatio inter substantiam, vt exprimit esse veram, aut vniam; & accidens, vt exprimit suam rationem entis, tunc accidens, vt exprimit hanc rationem, dicit proximè perfectionis, quàm substantia, vt exprimit rationem veræ, aut vniam. Et hoc non inconuenit: quia ex parte substantia nõ assumitur ratio, quæ ex vi sua petat, vt ratione eius, quod exprimit, afferat proximè rationem boni, sed solum remotè, quatenus petit imbibere rationem entis, à qua sit bona & perfecta.

82 Et similiter, si Deus consideretur, vt præcisè exprimit peculiarem illam virtutè intellectualem, nempe intelligentiam: & Angelus sumatur, vt habet, tam hanc virtutem, quàm sapientiam: tunc Angelus est magis cognoscitiuus conclusionum, & principiorum, quàm Deus, vt præcisè habet intelligentiam, quæ est virtus intellectualis terminata præcisè (vt multi probabiliter volunt) ad principia: & hoc nullū est inconueniens: quia non fit comparatio inter Deum, & creaturam secundum aliquam rationem ex parte Dei, quæ ex vi suæ linea petat esse cognoscitiuum conclusionum ex illis principijs

deducendarum, ita ergo in præsentia, proportionè seruata, philosophadum est. Maximè, quia, vt nuper dicebamus, quòd relationes ex esse ad non dicant proximè perfectionem, oritur ex summa perfectione Dei, quæ petit, vt sit infinita, & æqualis omnino perfectio in diuinis personis: & hæc æqualitas non esset inter illas, si relationes secundum suum esse ad, & ratione eius, quod exprimit, affererent perfectionem, vt explicatum est. Cum tamen, quòd subsistentia creata afferat ex vltima & expressa ratione sua aliquid perfectionis, inuolutum tamen indispensabiliter cum imperfectionibus, proueniat ex imperfectione simpliciter: ex eo quòd ratio formalis, vnde ista perfectio oritur, est ratio formalis substantia absoluta, & incommunicabilis: quæ quidem licèt dicat aliquid perfectionis secundum quid; dicit tamen imperfectionem simpliciter: quia necessario petit naturam finitam. Et propterea in creatis omnes substantia sunt absoluta; & in diuinis quæuis substantia incommunicabilis est relatiua. Sed circa hoc videantur duo exempla, quæ in 1. tomo, tractatu 3. disput. 3. nu. 43. adduximus, quibus non parùm elucidatur.

§. XIII. Aliud fundamentum oppositæ sententiæ, respõsioq, ad illud.

83 **Q**uartum fundamentum est. Quòd relatio personalis ex suo esse ad secundum id præcisè, quod habet ex vi suæ linea, dicit veram realitatem relatiuam, siue veram & realem formalitatem relatiuam, virtualiter distinctam à realitate, siue formalitate reali diuina essentia, vt disputatione 4. & num. 17. latius diximus: ergo etiam dicit perfectionem relatiuam virtualiter distinctam à perfectione essentia. Patet consequentia. Tum, quia bonum, seu perfectum, & ens conuertuntur. Tum etiam, quia prædicta realitas, hoc ipso quòd distincta virtualiter ab essentia diuina, afferat alias passiones entis virtualiter distinctas ab eadem essentia, nempe, quòd sit vna per propriam vnitatem relatiuam, afferatque propriam veritatem transcendentalem, & habet ex vi sua esse rem quãdam: propter quod in diuinis dantur tres res relatiua: vt docet D. Thomas 1. p. q. 30. art. 3. & q. 39. art. 3. ad 3. & in 1. dist. 25. q. 1. art. 4. Ergo eadem ratione prædicta realitas relatiua afferet ex vi sua propriam perfectionem relatiuam.

Confirmatur. Quoniam bonitas & perfectio rei nihil est aliud, quàm integritas in sua ratione formali. Nam hoc ipso, quod illa sit integra, est perfecta in illa: ergo cum relatio diuina hoc ipso, quòd dicat veram realitatem relatiuam habentem vim ad referen-

Quarta fundamentum

D. Thom.

Confirmatio.

dum in finitè unam personam ad aliam, sit in
tegra in sua ratione formali relatiua, non po-
terit non ex se habere propriam perfectio-
nem relatiuam.

Respondent
ad quæstionem
fundamentâ.

84. Respondetur ex illis, quæ in 1. tomo
tractatu 4. disput. 5. num. 16. & deinceps di-
ximus, nempe, bonum & perfectum nõ con-
uersti cum ente nominaliter sumpto; sed cum
ente in actu, ac proinde cum ente habente,
quidquid requiritur ad hoc, vt sit existens.
Relatio autem diuina nequit esse in actu, ne-
que existens, nisi vt imbibit diuinam essen-
tiam per modum transcendentis. Et ita ne-
que est conuertibilis cum bono, nisi vt imbi-
bit prædictam essentiam; & ratione eius est
aliquo modo in ordine ad se, habetque ab il-
la omnimodam perfectionem.

D. Thomas

Vnde D. Thomas supra q. 6. art. 3. ad 1.
cum sibi sic obiecit: *Sicut enim unum con-
nectitur cum ente, ita & bonum; sed omne ens
est unum per suam essentiam, vt patet per Phi-
losophum in 4. Metaphysicæ: ergo omne ens est
bonum per suam essentiam.* Respondet in hæc
verba. *Dicendum, quod unum non importat ra-
tionem perfectionis, sed indiuisionitantum,
quæ unicuique rei competit secundum suam
essentiam. Simplicium autem essentia sunt indi-
uise, & actu, & potentia. Compositorum verò
essentia sunt diuise secundum actum tantum.
Et ideo oportet, quod qualibet res sit una per
suam essentiam; non autem bona, vt ostensum
est, nempe, in corpore articuli, vbi dixerat,
rem non esse bonam secundum suam essen-
tiam nisi sit in actu, dicatque esse existentia:
ac proinde dicat id, quod requiritur ad exi-
stendum. Et propterea idem S. Doctor su-
pra q. 5. art. 1. sic inquit: *Ratio enim boni in
hoc consistit, quod aliquid sit appetibile. Vnde
Philosophus in 1. Ethicæ dicit, quod bonum
est, quod omnia appetunt. Manifestum est au-
tem, quod unumquodque est appetibile, secun-
dum quod est perfectum; nam omnia appetunt
suam perfectionem. In tantum est autem perfe-
ctum unum quodque, in quantum est actu. Vn-
de manifestum est, quod in tantum est aliquid
bonum, in quantum est ens (intellige, non so-
lum nominaliter, sed etiam participialiter
& ita rationem huius reddens ait) esse enim
est actualitas omnis rei, vt ex superioribus pa-
tet. Vbi, vt vides, D. Thomas soli enti in
actu tribuit rationem perfectionis.**

Dilucidatur
solutio.

85. Potestque rota hæc solutio elucidari
ex doctrina illa eiusdem D. Thomæ q. 5. nu-
per citata art. 3. ad 4. quæ supra adduximus,
nempe, non esse inconueniens, quod in ali-
quo ente secundum aliquam sui rationem
non sit ratio boni, siue quod non exprima-
tur ratio boni, nec ratio aliqua, quæ proxi-
mè, & ex vi illius cõceptus expressi præcisè
sumpti afferat proximè perfectionem: quia
ratio entis est prior ratione boni. Et propte-

rea Mathematicalia, vt talia, sunt entia; non
tamen, vt Mathematicalia, habent rationem
boni.

Vnde ad formam argumenti concessio an-
tecedenti neganda est consequentia. Et ad
primam probationem patet ex modo dictis.
Ad secundam verò quoad id, quod de veri-
tate transcendentali in ea continetur, con-
stabit ex illis, quæ disput. 10. n. 19. & deinceps
dicemus. Et deinde quoad alias duas
affectiones, nempe, *unitatem*, & *rem*, conce-
datur antecedens, & negetur consequentia,
propter rationem modo tactam, & ea, quæ la-
tius à num. 28. vsque ad num. 38. diximus.

Quapropter necesse non erit obiectio-
nem illam, quæ hic ebullire videtur, adduce-
re, nempe, quod ens tantummodò ratio en-
tis in actu, id est, entis (sub existentia, conuer-
tatur cum bono: nihilominus ens ipsum cõ-
notando existentiam dicit bonitatem & per-
fectionem distinctam ab existentia, vt in ho-
mine contingit: ergo relatio personalis se-
cundum suum esse ad connotando existen-
tiam diuinam dicit perfectionem distinctam
ab esse Dei.

Obiectio:

86. Non itaque necesse erit obiectionem
istam hic adducere. Quoniam ex dictis num-
cit, satis constat illius solutio, & discriminis
quod versatur inter res absolutas, & relati-
uas, nimirum, quod istæ, vt reduplicatiuè &
formalissimè dicunt esse relatiuum, non ha-
bent, vnde ratione eius, quod exprimunt, di-
cant expressè aliquid, quod ex se, connotan-
do tamen existentiam, inferat proximè talem
perfectionem. Quia tam ratio perfectionis,
quæ id, quod ex se & ex suo cõceptu expres-
so debet illam inferre, debet esse in ordine;
aut quasi ordine ad se. Et propterea licet esse
ad secundum esse relatiuum reduplicatiuè & for-
malissimè sumptum, seu id, quod exprimit, cõ-
cipiatur existens per existentiam absolutam, nõ
affert proximè ex vi sui muneris relatiuum
quoad id, quod exprimit, aliquid perfectio-
nis distinctum ab ipsa existentia absoluta;
sed solum dicit expressè perfectionem ipsius
existentiæ, seu ipsam existentiam, quæ est
proxima ratio suæ propriæ perfectionis.

Fit obuianti

Cæterum res absolutæ, quia sunt in or-
dine ad se, propterea licet dicant etiam
perfectionem existentia: attamen ipsæ
connotando existentiam habent, vnde
etiam ratione suæ essentia: dicant perfectio-
nem distinctam ab ipsa perfectione existen-
tia, sintque proxima ratio, tum perfectionis;
tum existentia: & ea mediante, perfectionis
eiusdem existentia: Per quod etiam, & per

id, quod num. 31. diximus, sa-
tis constat ad confir-
mationem.

§. XV. Fundamentum postremum pro
contraria sententia, & eno-
datio illius.

Ultimū fun-
damentum.

87 **V**ltimum fundamentum eiusdem
sententiæ est. Quoniam ratio boni
& perfecti nihil est aliud, quam ratio entis,
vt conueniens & consona rei, quæ bona &
perfecta dicitur: liquidem per hoc, quod ali-
quid habeat id, quod est sibi conueniens &
consonum, dicitur esse perfectum: sed relatio
personalis, vt dicit esse ad relatiuū, est quid
conueniens & consonum personæ per illam
constitutæ: ergo secundum hanc rationem
erit bona & perfecta. Minor probatur. Quia
secundum hanc rationem constituit perso-
nam diuinam in esse personæ distinctæ ab
alia personæ: id autem, quod constituit, & di-
stinguit rem, est illi consonum & conueniens:
quandoquidem nihil potest esse rei magis
consonum, magisque conueniens, quam
suum proprium constitutum, & distin-
ctiuum.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quoniam relatio
personalis, v.g. Patris, secundum suum esse
ad constituit connaturalissimè personam
Patris: ergo vt sic est illi, non vt cūque con-
ueniens, sed conuenientissima & connatura-
lissima: ac proinde erit maximum bonum &
perfectio eius.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Quoniam relatio
personalis Patris non est quomodocunque
conueniens Patri; sed est ei conueniens per
conuenientiam distinctam virtualiter ab
ea, per quam est illi conueniens sua essentia:
ergo secundum esse relatiuum, & non ratio-
ne essentiæ, dicit prædictam conuenientiam
& per consequens etiam dicit perfectionem
distinctam, hancque relatiuam. Hæc secun-
da consequentia satis liquet ex priori. Prior
verò ex antecedenti. Quoniam si non dice-
ret perfectionem & conuenientiam ratione
ipsius esse ad, seu (quod in idem quoad præ-
sens redit) ratione illius, quod exprimit se-
cundum esse relatiuum, sed ratione essentiæ
inclusæ, tunc hæc conuenientia non esset
conuenientia & perfectio virtualiter distin-
cta à conuenientia & perfectione essentiæ: er-
go, si est distincta ab illa, proueniet ab esse re-
latiuo vt tali, seu reduplicatiuè secundum
id, quod exprimit, concepto.

Antecedens autem videtur certum: Quo-
niam conuenientia, qua relatio Paternitatis
secundum suum esse relatiuum reduplicati-
uè, & secundum id, quod exprimit, sum-
ptum est conueniens patri, est conuenientia
per modum alicuius relatiui, estque conue-
nientia in ordine ad constituendam perso-
nam in esse relatiuo: cum tamen conuenien-
tia, qua essentia, & inclusa in Paternitate, est

conueniens Patri, sit conuenientia per mo-
dum alicuius absoluti, & in ordine ad consti-
tuendum Patrem in ordine ad se.

88. Responderetur ex iam dictis, conceden-
do maiorem, iuxta ea tamen, quæ num. 29.
diximus, & negando minorem, si intelli-
gatur (vt debet intelligi ad hoc, vt sit ad rem)
de relatione personali quoad esse relatiuum
secundum id, quod exprimit in ratione rela-
tiui, seu ratione eius, quod dicit præcise in-
tra suam lineam. Nam secundum istam ratio-
nem præscindit expressè à ratione conuenien-
tiæ & consonantiæ cum re, quam constituit;
licet ratione eius, quod implicitè dicit, nem-
pe, ratione essentiæ inclusæ, dicat hanc con-
uenientiam, & quod sit consona personæ
constitutæ: quia, vt sæpius in hoc dubio, ma-
ximè verò num. 32. diximus, esse aliquid
consonum & conueniens, quatenus requiri-
tur ad rationem perfecti & boni, concipitur
in ordine ad se, seu in ordine ad subiectum,
cui consonum dicitur: ita vt in eo sistat, sal-
tem tanquam in ratione formali proxima,
seu tanquam in objecto formali proximo
per se inspecto, indeque specificetur, aut quæ
si specificetur.

Fit satis vlti-
mo fundas-
mento.

Quare cum relatio personalis ratione eius,
quod exprimit, vt dicit esse relatiuum, nondi-
cat expressè ordinem ad subiectum, seu per-
sonam constitutam sistendo ibi, modo di-
ctio, sed ordinem ad terminum; & licet res-
piciat personam constitutam; habet id per
ordinem ad terminum: idcirco ex hoc, quod
secundum istam rationem exprimit, non di-
cit perfectionem, nec aliquid, quod secun-
dum id, quod ibidem exprimitur, sit ratio
proxima perfectionis, & conuenientia requi-
sitæ ad illam; sed tantum id habet ratione
impliciti, quod est in ordine ad se, nempe, ra-
tione essentiæ.

89. Ex quo ad probationem eiusdem mino-
ris satis constat. Nam et si id, quod consti-
tuit, debeat esse conueniens: non tamen est
necesse in relatiuis, quod ex eodem capite,
ex quo expressè constituunt relatiuè, habeant
exprimere hoc, quod est, esse conuenientia,
qualiter requiritur ad rationem perfectio-
nis, seu (quod in idem quoad præsens redit):
esse absolutè & simpliciter, ac propriè loquē-
do conuenientia & consona rei constitutæ,
licet tale constitutum debeat implicite
hoc ipsum ratione alicuius inclusi, aut in-
fallibiliter cum eo connexi asserre. Et ratio
est iam tacta, nempe, quod habent expressè
constituere ex expresso conceptu relatiuo;
seu ex conceptu respiciendi terminum, & ha-
bent expressè esse conuenientia & consona
ex expresso conceptu respiciendi, aut quasi
respiciendi subiectum sistendo ibi. Et ita ille
conceptus expressus respiciendi terminum
præscindit quoad esse expressum à ratione
conue-

conuenientia, vel disconuenientia; licet ratione eius, quod includit, debeat necessario esse conueniens, vel disconueniens; imò debeat necessario esse ualde illi conueniens.

Vnde, constitutum personæ diuinæ, si adæquatè sumatur, debet, ultra naturam diuinam sub conceptu naturæ, quam connotat, dicere esse relatiuam includens esse absolutum essentia diuinæ per modum transcendentis: ac prouide debet constituere personam diuinam aliquo modo in ordine ad se, & aliquo modo in ordine ad aliud: ita ut primum illud habeat ratione essentia, ut habet rationem transcendentis; & hoc secundum conueniat illi ratione esse relatiuæ uitalis expressè concepti; atque ad eod. ratione huius præcindat expressè à ratione conuenientia, & implicite dicat illam ratione essentia per modum transcendentis ibidem inclusa.

90. Ad primam confirmationem constat ex nuper dictis, quomodo etiam relatio Paternitatis constituat conaturalissimè personam Patris; tamen aliunde habet illam præcise constituere, & aliunde constituere illam conaturalissimè. Nam ex esse ad secundum esse relatiuum, quod exprimit, habet expressè constituere; & ex vi huius conceptus expressi præcindit quoad esse expressum à modo constituendi; nempe, à conaturalitate; licet implicite illam dicat. Cæterum ab essentia per modum transcendentis ibidem inclusa, habet constituere conaturalissimè. Quia, ut dicebamus, constitutio sub conceptu puro, & expresso constitutionis est constitutio relatiua, id est, constitutio, quæ est in ordine ad terminum, ab illoque quasi specificatur; & propterea potest prouenire ab aliquo munere relatiuo ut tali. Cæterum conaturalitas sumitur per ordinem, aut quasi ordinem ad subiectum, ita ut hoc sit quasi prima eius mensura; & propterea est quid absolutum, debetque prouenire ab aliqua ratione absoluta ibidem inclusa.

91. Nec mirum uideri debet, quod constitutio personæ, & conaturalitas eius ex distinctis capitibus, aut rationibus proueniat. Sicut nec mirandum est, quod receptio gratiæ sanctificantis (exempli causa) & receptio eius conaturalis, aut quasi conaturalis, procedat ex distinctis capitibus; & similiter receptio formæ substantialis; & receptio conaturalis eius ex diuersis etiam causis ortum ducant. Nam receptio gratiæ in anima tantum petit animam ipsam per modum subiecti; cum tamen receptio eius conaturalis, aut quasi conaturalis, perat dispositionem peculiarem, nempe, dilectionem Dei super omnia, nec non actum contritionis in his, qui labi peccati conquinati sunt; & extra sacramentum ab illa mundantur: & pari ratione receptio formæ substantialis in materia pri-

ma tantum exigit ex parte subiecti eandem primam materiam; eum tamen receptio conaturalis illius exigit dispositiones; & eo modo, quem nostri Complutenses in lib. de Generat. disput. 2. num. 104. latius dicunt. Et ideo receptio illa in eo priori, in quo antecedit se ipsam ut connaturalem, consideraturque præcise ut receptio, præcindit à conaturalitate, & non à conaturalitate, & tantum exprimit receptionem ipsam absolutè, non curando ex vi huius conceptus expressi si secundum id præcise, quod exprimit, ad illa receptio sit conaturalis.

Pari ergo ratione (proportionè seruata) in præsentè philosophandum est. Ita tamen, ut illud esse ad secundum id, quod exprimit de esse relatiuo, & intra lineam relatiuam formalissimè contentum, si adæquatè sumatur, debeat concipi expressè, ut petens illud implicitè, à quo prouenit proximè talis conaturalitas, & perfectio. Sicut gratia sanctificantis, & forma substantialis in illo priori, in quo concipiuntur ut receptæ, non curando de formali conaturalitate, debent, si considerentur adæquatè, ut præcedunt se ipsas, quatenus habent formalissimè esse conaturaliter receptas, concipi, ut petentes conaturaliter dispositiones, à quibus habet formalissimè, quod sint conaturaliter receptæ.

92. Ex quo etiam ad secundam confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, aliud esse, an id, quod redditur, & denominatur conueniens, sit quid relatiuum; an uero conuenientia ipsa sit relatiua. Et si ergo relatio personalis, ut constitutiua Patris secundum suum esse ad, exprimat esse relatiuum, & hæc eadem quoad hoc esse relatiuum denominetur, & reddatur conueniens Patri: non tamen id, à quo habet esse conueniens, est quid relatiuum secundum esse; sed est ipsa essentia diuinæ, ut sibi per modum transcendentis inclusa. Quia, ut sæpè diximus, ratio conuenientia & consonantia cum subiecto, aut quasi subiecto, est in ordine ad se; & propterea debet prouenire ab aliquo absoluto; quamuis id, quod denominatur conueniens à conuenientia ista absoluta, aliquando sit conceptus relatiuus, id est, cuius ratio, siue implicitè, siue explicitè desumitur per ordinem ad correlatiuum; aliquando uero sit quid absolutum.

93. Possuntque omnia ista explicari, & confirmari duplici exemplo. Primum est relationis creatæ, v. g. paternitatis, quæ ex expresso conceptu ad, seu ex expresso conceptu relatiuo non exprimit ordinem ad subiectum, sicut ibi: atque ad eod. nec rationem conuenientis respectu illius, nec conaturalitatem, aut non conaturalitatem, nec tandem distinctam rationem conuenientia:

N. Complutenses.

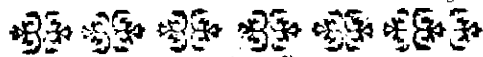
Ad secundam confirmationem.

Explicatur omnia prædicta duobus exemplis.

Solutio ad primam confirmationem.

na: quia ex vi huius muneris tantum habet ea, quæ vel explicitè, vel implicitè habent suam rationem per ordinem ad correlatiuum, nempe filium. Et ita omnia ista conueniunt ei ratione in absoluto, quod habet intimè annexum, denominantque ipsum esse ad relatiuum prædictæ relationis creatæ. Quare, cum in diuinis huic in absoluto correspondeat essentia diuina, adhuc intimiùs in relationibus diuinis per modum transcendentis inclusa, oportet, vt id prædicta essentia his relationibus præstet, quod in creaturis præstat in absoluto, ratione cuius respiciunt subiectum, & habent munera iam dicta.

Secundum verò exemplum est eiusdem relationis diuinæ, vt existentis. Nam etsi illud esse ad quod id, quod exprimit relatiuum, denominatur, & sit verè existens, & id, quod suscipit hanc denominationem, sit ratio relatiua, & ita existat per modum alicuius rationis relatiuæ: similiterque ipsa essentia diuina quoad suam rationem absolutam denominatur, & sit verè existens, & existat per modum rationis absolutæ: nihilominus existentia veriusque, nimirum essentiæ diuinæ, & relationis, à qua ambæ dicuntur existentes; est vna & eadem, & in ambabus est quid absolutum, tribuitque relationi, vt existat per modum rationis relatiuæ, id est, quod illa sua ratio relatiua respiciens terminum existat. Et similiter tribuit diuinæ essentiæ, vt existat per modum rei absolutæ: quia, vt sequenti dubio dicemus, summa veritas perse reperta in diuinis petit, vt et si ea, quæ sunt in actu existendi, sunt plura & diuersa, ac proinde, quæ suscipiunt existentiam; sunt virtualiter distincta; attamen ratio ipsi formalissima existendi, à qua omnia ista habent esse existentia, sit omninò vna & eadem.

DISPUTATIO VII.

De diuinis relationibus quoad esse existentia, per quod existunt.

ostquam explicauimus an est diuinarum relationum, & plura ad quid est earundem instantia, merito ad explicandum esse existentia, per quod existunt, deuenimus: siquidem esse existentia intelligitur aduenire posse essentia, & ea, quæ ad illam pertinent.

DVBIVM VNICVM.

Vtrum relationes diuina existant per proprias existentias relatiuas, distinctas virtualiter ab existentia absoluta diuinæ essentia: an vero solum habeant existere per existentiam absolutam eiusdem essentia?

Circa disputationem hanc, supponitur his, quæ in 1. tomo tractatu 3. & illis, quæ à nostris Complutensibus in lib. Phisicorum disput. 3. quæst. 5. dicta sunt, solum superest examinare id, quod in titulo huius dubij inquirimus: & propterea in hac disputatione vnicum tantum dubium excitamus.

§. 1. Explicatio tituli.

IN titulo aliquid vt certum supponimus, & aliquid in dubium vocamus.

Elucidatur titulus.

Supponimus enim, diuinam essentiam, vt præintellectam personis, atque aded relationibus, existere per suam propriam existentiam absolutam. Tum, quia id sufficienter constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 3. disput. 4. dub. 1. & 2. & tractatu 4. disput. 2. num. 34. diximus. Tum etiam, quia id videtur satis colligi ex illo Exodi 3. Ego sum qui sum. Qui est, misit me ad vos. Et ex illo Iob. 14. Nonne tu, qui solus es? Et Apocalypsis 1. Qui est, & qui erat, & qui venturus est. In quibus locis innuitur, existentiam esse propriam Dei, vt Deus, & vnus est ac proinde esse propria illius, vt præintelligitur personis: idque ex istis locis colligunt Patres, vt Dionysius cap. 1. de Diuinis nominibus, Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 26. Rupertus lib. 1. in Exodum cap. 14. D. Thomas 1. p. q. 3. art. 4. & q. 13. art. 11. & q. 2. de Potentia art. 1. Athanasius, Hilarius, Chrysostomus, Basilus, Gregorius Nissenus, Ambrosius, Hieronymus, Damascenus, Bernardus, relati à Suarez tomo 1. in 3. p. disput. 11. sect. 1.

Exodi 3.
Iob. 14.
Apocalypsis. 1.
Dionysius.
Augustin.
Rupertus.
D. Thom.
Athanas.
Hilarius.
Chrysost.
Basilus.
Greg. Nis.
Ambros.
Hieron.
Damascen.
Bernardus.
Suarez.

Tum deinde. Quia Deus, vt præintelligitur personis, est intelligens, & volens: ac proinde existens per propriam existentiam absolutam: siquidem id, quod non est actus existens in aliquo priori, nequit in illo intelligere, aut velle: Tum denique, quia antiquam personæ intelligantur aduenire, debet Deus concipi vt æternus, & immutabilis. Et prop.

propterea Deus vnus habet, quod sit æternus, & immutabilis. Et ob hanc etiam rationem, in æternitas in diuinis non multiplicatur, sicut neq; alia, quæ ad Deum vt vnum spectant, iuxta illud Symboli Athanasij: *Non tres æterni, sed vnus æternus.* Constat autem, æternitatem, & immutabilitatem supponere esse existentiam: siquidem duratio supponit esse rei durantis, vt in creaturis cernitur.

Symbolum Athanasij.

Obiectio.

3 Nec obest, si dicas, quod existentia est vltima rei actualitas, & ita nequibit conuenire Deo vt præintellesto relationibus sed postquam concipitur habere illas: ac proinde talis existentia nequibit esse absoluta, sed relatiua: cum absoluta debeant in diuinis esse priora relatiuis.

Solutio.

Non itaque hoc obest. Quoniam cum dicitur, quod existentia est vltima actualitas, tantum denotatur, tum, eius magna actualitas, ratione cuius se habet per modum actus (modo tamen alibi tacto) respectu omnium aliarum formalitatum, vt per illam existentium. Tum etiam, quod facta collatione inter ea, quæ pertinent ad lineam alicuius rationis formalis, & ipsam existentiam, tunc id, quod vltimo loco aduenit, vel aduenire intelligitur, est ipsa existentia; non tamen, quod facta collatione inter existentiam, & alia, quæ sunt extra lineam illius rationis formalis, à quibusque non habet, quod existat, tunc existentia, vt intelligitur tribuere illi rationi formali esse existentiam, intelligatur aduenire post illa: quia potius oppositum ex ipsis naturis rerum petitur. Et ideo si existentia, per quam res aliqua existit, pertineat ad eius lineam, vt in diuina essentia contingit, tunc facta collatione inter omnia illa, quæ ad eius lineam pertinent, & inter ipsam existentiam debet ipsa existentia concipi, vt vltimo loco (ex parte tamen nostri modi concipiendi, ex defectu distinctionis virtualis inter illa, quæ in diuinis ad vnã & eandem lineam pertinent) adueniens. Si verd existentia, per quam ratio aliqua formalis existit, non spectauerit ad eius lineam, ex eo quod non habet propriam existentiam, sed existit per existentiam alterius lineæ, tunc talis existentia intelligatur cum fundamento in re aduenire post propria lineæ prædictæ rationis formalis.

Vnde, quia relationes non spectant ad lineam diuinæ naturæ, quæ est linea rei absolutæ, sed ad suas lineas relatiuas: ideo non est contra rationem actualitatis vltimæ, quæ importat existentiam, quod conueniat Deo, vt præintelligitur relationibus; sed potius vltima actualitas suæ existentia pertinet ad lineam talis naturæ hoc ipsum exigit. Et ideo semper manet certum illud, quod in titulo vt tale supponitur, nempe, dari in diuina existentiam absolutam propriam diuinæ natu-

ræ, seu Dei vt Dei, per quam, vt præintelligitur personis, siue relationibus diuinis, existat.

4 Hoc autem vt certum supposito, vocamus in dubium, an relationes diuinæ existant per hanc existentiam absolutam tantummodo; an vero existant per existentias relatiuas virtualiter distinctas ab hac existentia absoluta? Quod quidem dubium alij alijs verbis excitant, an dicunt, præter absolutam existentiam diuinæ essentia, deitur in diuinis tres aliæ existentia relatiua realiter inter se, & solum virtualiter ab existentia essentia diuinæ distinctæ.

Cæterum vterque inquirendi modus in idem redit. Nam in eo supponitur id, quod etiam in modo inquirendi in titulo proposito supposuimus, scilicet, dari in Deo existentiam absolutam propriam diuinæ essentia: & deinde in dubium vocatur id, quod nos etiã in dubium vocauimus. Nam hoc ipso, quod relationes existant per suas existentias relatiuas, oportet, tum, quod sicut relationes realiter multiplicantur, ita & existentia: siquidem istæ sunt relatiua: ac proinde debent habere realem oppositionem relatiuam inter se. Tum etiam, quod prædictæ existentia, licet sint realiter distinctæ inter se, nihilominus solum virtualiter distinguantur ab essentia: eo proportionali modo, quo, licet relationes habeant distingui inter se realiter, nihilominus sola diuersitas virtualis inter illas, & essentiam intercedit. Et similiter è conuerso, hoc ipso, quod deitur prædictæ existentia relatiua inter se realiter diuersæ, & solum virtualiter ab essentia distinctæ, debent relationes diuinæ existere per suas existentias relatiuas virtualiter ab existentia absoluta diuinæ essentia distinctas.

§. II. Ex mente Angelici Doctoris vis dubij nodus dissoluitur.

3 **D**icendum ergo est relationes diuinas non existere per proprias existentias relatiuas distinctas virtualiter ab existentia absoluta diuinæ essentia; sed solum existere per prædictam existentiam absolutam: ac proinde non dari in diuinis tres existentias relatiuas realiter inter se, & virtualiter ab existentia essentia distinctas; sed vniam tantummodo existentiam absolutam diuinæ essentia. Assertio hæc satis efficaciter videtur colligi ex illo Athanasij. *Non tres æterni; sed vnus æternus. Sicut non tres increati; &c. Sed vnus increatus,* vt §. sequenti dicemus. Eamque tuetur D. Thomas in hoc articulo in fine corporis, vbi sic concludit. *Paret ergo, D. Thomæ quod in Deo non est aliud esse relationis, & esse essentia, sed vnum & idem.* In quibus verbis non

Resolutio dubij

Probatur ex Symbolo Athanasij.

non loquitur Angelicus Doctor de esse (si sic loqui licet) essentia relationis, seu de ratione formali relationis, quae per eius quasi definitionem explicatur; sed de esse existentia, tam illius, quam essentia diuinæ: & de hoc esse dixit, non esse aliud esse diuinæ essentia, & esse relationis, nulla facta mentione distinctionis secundum rationem. verfantis inter illas: vt per hoc tanueret, prædictū esse existentia, per quod existunt relationes diuinæ, ita esse idem cum esse existentia diuinæ essentia, vt non distinguatur secundum rationem, siue virtualiter ab illo, sed sit omnino idem cum ipsa: ac proinde non sit esse existentia relatiuum, sed esse existentia absolutum diuinæ essentia.

Sicut è contrario loquens ibidem S. Doctor de esse (vt sic dicamus) essentia relationis, & diuinæ essentia, tunc, quia vnum illorum est relatiuum, & aliud absolutum, idcirco, licet memnerit identitatis realis verfantis inter eas, nihilominus non prætermisit distinctionem secundum intelligentia rationem, qua distinguuntur, & ita ait. *In hoc verò, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quod relatio realiter existens in Deo est idem essentia secundum rem, & non differt, nisi secundum intelligentia rationem; prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur nomine essentia.*

6. Congruitque hæc explicatio cum eo, quod D. Thomas in verbis antecedentibus ad verba nuper relata inter alia intendebat, dum dixit: *Sic igitur ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentia diuina, idem omnino ei existens.* Nam intentum Angelici Doctoris, saltem inter alia, est, quod sicut in creaturis relatio ex ea parte, qua existit, habet existere in ordine ad subiectum, ac proinde per esse absolutum (vt ex eodem S. Doctore in hoc dubio dicemus) ; cum tamen ex ea parte, qua dicit esse (vt sic dicamus) essentia relationis, non sit per ordinem ad subiectum, sed per ordinem ad terminum: & idcirco dicit esse (si sic licet loqui) essentia relatiuum. Ita relatio diuina, vt correspondet relationi creatæ quatenus existenti, existit per esse absolutum diuinæ essentia: & vt habet correspondere eidem relationi creatæ secundum sua essentialia, dicit esse relatiuum, ac proinde distinctum secundum rationem ab essentia diuina; licet realiter cū ea identificetur. Et ex hoc idem S. Doctor in fine corporis concludit id, quod ex illo dicebamus, scilicet, quod esse existentia relationis, & diuinæ essentia est vnū, nulla facta mentione distinctionis secundum rationem, ex eo quod ibi tantum est esse

existentia absolutum diuinæ essentia.

7. Idem etiam docuit S. Doctor de Potentia quæst. 9. art. 5. ad 19. sic ait: *Dicendum, quod nullo modo concedendum est, quod in diuinis sit, nisi vnum esse: cum esse semper ad essentiam pertineat; & præcipue in Deo, cuius esse est sua essentia. Relationes autem, que distinguunt supposita in diuinis, non addunt aliud esse super esse essentia: quia non faciunt compositionem cum essentia, vt dictum est. Omnis autem forma addens aliquod esse super esse substantiale facit compositionem cum substantia, & ipsum esse est accidentale: sicut esse albi, & nigri. Diuersitas ergo secundum esse sequitur pluralitatem suppositorum: sicut & diuersitas essentia in rebus creatis. Neutrū autem in diuinis.*

Et similiter q. 2. art. 6. sic ait: *Non est concedendum, quod aliquid absolutum in diuinis multiplicetur: sicut quidam dicunt, quod in diuinis est duplex esse, essentiale, & personale. Omne enim esse in diuinis essentiale est: nec personale est, nisi per esse essentia.*

Et q. 8. art. 2. ad 11. his verbis. *Dicendum, quod in diuinis nullo modo est esse, nisi essentia: sicut nec intelligere, nisi intellectus. Et propter hoc, sicut in Deo est tantum vnum intelligere, ita etiã vnū esse. Et ideo nullo modo concedendum est, quod aliud sit esse relationis in diuinis, & aliud essentia.*

Et de Veritate q. 11. art. 7. ad 18. sic inquit. *Quamuis autem in diuinis ponatur plures personæ, vel proprietates, non tamen ibi ponitur nisi vnū esse: quia esse in diuinis non nisi essentialiter dicitur.*

8. Idem etiã docuit Sanctissimus Præceptor, 3. p. q. 17. art. 2. ad 3. his verbis. *Dicendum, quod sicut in 1. p. dictum est, quia persona diuina est idem cum natura, in personis diuinis non est aliud esse persona, præter esse natura: & ideo tres personæ non habent, nisi vnū esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse persona, & aliud esse natura. Vbi aperte loquitur de esse existentia: quia de hoc esse procedebat difficultas argumenti, & illius articuli, vt intuenti contabit.*

Et hoc ipsum optime explicuit, & docuit idem D. Thomas Quodlibeto 12. art. 1. vbi cum inquisisset: *Vtrum in Deo sit tantum vnū esse?* sic respondet. *Dicendum, quod veritas fidei habet, quod in diuinis solum est distinctio, quæ est secundum relationes oppositas. Relatio autem, sicut & qualibet forma, habet esse ex comparatione ad illud, cui inest. Vnde esse filiationis est per comparationem ad subiectum, cui inest. Relatio autem in diuinis non distinguitur ab eo, cui inest, vel in quo est: quia est ipsa res, quæ refertur, sed distinguitur solum ex parte eius, cui opponitur. & ex hac parte non desideratur esse relationis, sed distinctio, & oppositio eius. Et ideo est in Deo vnū tantum esse, scilicet essentiale.* Et tandem idem

D. Thom.

D. Thomas hanc eandem assertionem docuit in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. & in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 1. & ad Anibaldum ibidem, & infra q. 39. art. 3. q. 40. art. 2. ad 2. & alibi sæpe.

9 Unde interpretatio Francisci Suarez, & Arrubalis, loco infra in hoc dubio referendo, dicentium; D. Thomam solum velle, quod esse essentialia Dei sit vnicum; non tamen negare triplex esse existentia personarum; seu relatiuum, non est legitimum; sed aperte cum Angelici Doctoris mente pugnat. Sicut etiam non est alicuius momenti ratio, quam Arrubal; ad probandum prædictam interpretationem esse iuxta mentem D. Thomæ; adducit, nempe, quod nomine esse absolutum; & simpliciter dictum, de quo Angelicus Doctor loquitur, non intelligitur, nisi esse essentialia, & absolutum: ex eo quod esse existentia relatiuum tantum est esse existentia cum addito, scilicet, esse relatiuum. Et ideo non negat, dari hoc triplex esse cum addito, scilicet, triplex esse relatiuum; sed tantum triplex esse absolutum, & essentialia; quod tantum est esse absolute & simpliciter; ac sine addito.

Confirmat Arrubal ratione.

Præcluditur effugium.

10 Ex dictis igitur in primis constat, interpretationem hanc non esse legitimam, sed menti S. Doctoris aduersam. Si quidem Angelicus Doctor in locis relatis docet, tum, quod esse existentia relationis; & essentialia non distinguuntur, adhuc secundum rationem, vt in expensione primi testimonij dicebamus. Si autem admitteret esse existentia relatiuum, adstrueret, illud distingui secundum rationem ab esse existentia diuina essentialia. Tum etiam, non dari aliquod esse existentia, quod non sit absolutum: & quod esse existentia in Deo non multiplicatur: ac proinde non solum admittit vnicum esse existentia diuina; sed negat, ultra illud esse, aliquod esse existentia relatiuum; per quod existant relationes, vt in locis citatis videre licet.

Euanescent ratio P. Arrubal, & euascentur test. D. Th.

10 Et similiter ex supra dictis, & ex expensione testimoniorum nuper adducta, etiam liquet, rationem Arrubalis non esse alicuius momenti. Quoniam S. Doctor, dum negat triplex esse in diuinis, non solum loquitur de esse existentia absolute, & essentialia; quod Arrubal nuncupat esse existentia absolute & simpliciter tale; sed etiam de esse existentia relatiuo, quod dicitur esse cum addito, scilicet, esse relatiuum. Tum, quia Diu. Thomas non solum negat absolute & simpliciter triplex esse existentia in diuinis; sed addit, nullo modo concedendum esse in diuinis triplex esse, non minus, ac non est concedendum aliqua ratione triplex esse: & ideo nullo modo asserendum esse;

quod sit aliud esse diuina relationis, & diuina essentialia; vt constat ex loco citato ex q. 8. de Veritate. Quare, sicut nulla ratione potest in sententia D. Thomæ admitti triplex esse, adhuc relatiuum: sic nec triplex esse, etiam relatiuum.

Tum etiam: Quia S. Doctor loco relato ex quæst. 2. de Potentia refert opinionem eorum, qui multiplex esse Deo tribuunt: & hac impugnata, concludit, non esse concedendum duplex esse, scilicet essentialia, & personale. Constat autem, esse personale, si semel est distinctum ab esse essentialia, non posse esse aliud præter esse relatiuum personarum. Quod etiam reperit loco adducto ex 3. part.

Tum deinde. Quoniam idem Sanctissimus Præceptor negat triplex esse in diuinis, quia alioqui illud faceret compositionem; & non qualemcunque, sed accidentalem, vt constat ex testimonio relato ex quæst. 9. de Potentia: esse, secundum quod sit hæc compositio, non debet esse aliquod esse simpliciter; sed esse cum addito, scilicet accidentale, & (quoad præsens atinet) relatiuum: quia hoc solummodo esse facit prædictam compositionem: ergo esse, quod ibi D. Thomas à Deo reijcit, est esse cum addito.

Tum denique. Quia D. Thomas in verbis adductis ex Quodlibeto 12. inquit, relationes diuinas, sicut & quantitates aliam formam, non existere per comparisonem ad terminum; sed per comparisonem ad subiectum, aut quasi subiectum: ac proinde denegat illi existentiam cum addito, scilicet relatiuum, quæ, si daretur, deberet esse per comparisonem ad terminum.

11 Quæ omnia confirmari possunt eleganti testimonio D. Thomæ in 1. dist. 33. quæstion. 1. art. 1. ad 1. vbi in testimonio, adhuc creatæ, non tribuit proprium esse, quod sit relatiuum, & per ordinem ad terminum; sed esse absolutum, & per comparisonem ad subiectum: & ita inquit. Dico igitur, quod cum dicitur, ad aliquid sunt, quorum esse &c. intelligitur de esse, quod est quidditas rei, quæ diffinitione significatur, quia ipsa natura relationis, per quam constituitur in tali genere, est ad aliud referri. Et non intelligitur de esse, quod est actus essentialia. Hoc enim esse habet relatio ex his, quæ causant ipsam in subiecto, secundum quod esse non refertur ad aliud, sed ad subiectum, sicut & quodlibet accidens.

Roboratur hæc omnis eleganti test. D. Th.

Quod etiam docuit Sanctissimus Præceptor in eadem distinctione ad Anibaldum quæst. vnica art. 1. ad 2. vbi cum sibi sic obieisset. Quæcumque sunt idem, eorum est vnum esse; sed esse relationis est ad aliud se habere, secundum Philosophum in predicamentis. Ergo si proprietates relatiuum est idem, quod diuina essentialia oper-

oportebit, quòd esse diuine essentia sit ad aliud se habere. & sic haberet esse imperfectissimum. Cum igitur sic sibi obieisset, responderet in hæc verba: Dicendum, quòd in diffinitione Philosophi, esse non sumitur pro actu essendi, sed pro ratione entis, prout dicitur, quòd diffinitio est ratio significans quid est esse. Et sic esse, id est relationis ratio, in diuinis est, ad aliud se habere, quamuis esse suum in diuinis non sit aliquid, quàm esse essentia.

13. Vnde hanc sententiam sequuntur Capreolus in 1. dist. 26. q. 1. ad 4. Aureoli secundo loco contra tertiam conclus. & dist. 33. q. 1. ad 5. & in 3. dist. 1. q. 1. ad 2. contra secundam conclus. & dist. 5. q. 2. ad 4. Durandus in 3. dist. 1. q. 2. Deza in 1. dist. 33. q. 1. art. 3. notabili 4. & dist. 29. q. unica art. 3. notabili 1. Caietanus in hoc art. 5. Corollarium est. Ledesma de Perfectione Dei q. 3. conclus. 4. Bannèz infra q. 29. art. 3. & q. 40. artic. 4. Nazarius in expositione textus articuli præsentis. Vazquez disput. 126. cap. 2. Becanus e. 3. de personis, Fonseca tom. 2. Metaphysicæ lib. 5. c. 8. q. 5. sect. 9. Gránado tom. 3. in 1. p. tract. 5. disp. 1. sect. 3. num. 21. Et hoc ipsum communiter tuerentur discipuli D. Thomæ. Ac tandem Vazquez loco citato e. 2. pro hac assertionem refert Augustinum, Hieronymum, & Damascenum.

§. III. Mens Angelici Doctoris, & nostra ratione fundamentali fulcitur.

Ratio prima & fundamentalis: Symbolum Athanasij. D. Thom.

13. **P**rior ergo, & satis fundamentalis ratio pro assertionem desumitur ex illo Athanasij: *Non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut non tres increati, &c. sed vnus increatus.* Et ex D. Thoma loco citato ex q. 39. huius 1. p. art. 3. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in diuinis non debent dari tres æternitates, aut tres formæ, aut quasi formæ, ratione quarum dêtur tres increati: sed si relationes diuinæ existèrent per suas existentias relatiuas, darentur tres durationes in diuinis, seu tres æternitates, tresque formæ, ratione quarum admittendæ etiam essent tres increati: ergo prædictæ relationes nequeunt exillere per suas existentias relatiuas, sed solum per vnicam & eandem existentiam absolutam diuinæ essentia: Consequentia est legitima. Maior verò etiam est perspicua. Quia si darentur tres æternitates in diuinis, aut tres formæ, aut quasi formæ, ratione quarum darentur etiã tres increati, tunc non esset verum illud Symboli Athanasij: *Non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut non tres increati, &c.* Quoniam in eo euentu multiplicarentur supposita habentia æternitates illas, & prædictas formas, aut quasi formas, necnon & ipsæ æternitates,

Symbolum Athanasij.

tes, ac formæ: quod est satis, iuxta communem & receptissimam regulam Theologorum, ad multiplicationem horum nominum substantiuorum, nempe, *æterni*, & *increati*, aliorumque similium: ac proinde non esset verum dictum illud Athanasij, cuius sensus tantum est, quòd non dantur tres æterni, aut tres increati substantiue.

Minor verò quoad primam partem, nempe, quòd in eo euentu darentur tres æternitates, videtur certa. Quia cum vnaquæque ex illis relationibus, vt existentibus per suas proprias existentias relatiuas, haberet suam propriam permanentiam & continuationem in suo esse, gauderet etiam sua propria duratione: siquidem duratio rei nihil est aliud, quàm permanentia, & continuatio rei in suo esse. Cuique quæuis duratio in diuinis reperta sit æternitas, quæ sola est duratio eorum, quæ sunt in Deo, oporteret dari tres æternitates realiter distinctas: sicut dantur tres relationes personales eodem modo distinctæ.

14. Quoad secundam verò partem, nimirum, tunc admittendas esse tres formas, aut quasi formas, ratione quarum darentur tres increati, satis etiam liquet. Nam cum quæuis ex illis tribus relationibus haberet suum proprium esse existentia relatiuum, & non acciperet hoc triplex esse ab alio, vt à causa efficienti; sed illud haberet à se, prout esse à se excludit dependentiam ab alio vt à causa: fieret inde, vt darentur tres quasi formæ, ratione quarum essent admittendi tres increati. Siquidem idem Deus est quædam quasi forma, ratione cuius Deus dicitur increatus, quia Deus ratione illius affert proprium esse, & hoc esse non habet ab alio vt à causa. Quemadmodum è contrà creaturæ idcirco dicuntur creatæ, & earum naturæ sunt formæ, aut quasi formæ, ratione quarum habent esse creatas, quia ratione illarum habent esse ab alio tanquam à causa.

§. IIII. Enasio Francisci Suarez, & præclusio illius.

15. **O**ccurrit primò Suarez lib. 3. de Enasio P. Suarez. Trinitate, cap. 11. num. 6. & tom. 1. in 3. part. disput. 11. sectione 11. dicens, hinc non sequi, dandas esse tres æternitates: quia æternitas est attributum absolutum Dei; sed dandas esse, vltra æternitatem, tres durationes relatiuas, quæ formalissimè loquendo nõ sunt æternitates: hoc autem nullum est inconueniens: quemadmodum nec inconuenit, dari tres rationes formales relatiuas, & actuales, seu existentes. Potestque explicari ex eodem Suarez, quemodo hæc

durationes non sint tres eternitates: ex eo quod non pertingunt ad tantam perfectionem, quantum petit eternitas: & ob id non sunt mensura diuinae essentiae, sicut eternitas, sed tantum diuinarum relationum non pertinentium ad perfectionem diuinae essentiae.

Sicut etiam ex ratione facta non sequitur, dandos esse in diuinis tres increatos substantiue, aut tres quasi formas, ratione quarum tres increati, modo dicto, sint admittendi. Quia increatum substantiue, & forma, aut quasi forma constituens illud dicitur, quod se ipso possit habere completè, & formaliter non esse ab alio tanquam à causa efficietis: cum tamen diuinæ relationes hoc non habeant à se, & ex vi suæ lineæ vnà cum suis existentibus reatiuis sumptæ, sed ex se tantum habeant quandam non repugnantiam ad hoc, vt ratione diuinæ essentiae, & per identificationem cum ea non sint ab alio tanquam à causa: ac proinde sola diuina essentia, quæ immultiplicabilis est in diuinis, est forma, aut quasi forma, ratione cuius ipsa, & concretum proprium illius, nempe Deus, nec non & omnia alia diuina, vt cum ea idètificata, habent esse increata.

16. Ceterum hæc etiam ratio insufficiens est. Nam in primis falsum est id, quod in priori parte eius dicitur, nempe, ex ratione facta ex D. Thoma non sequi, dandas esse in diuinis tres eternitates: nec oppositum huius potest defendi iuxta oppositam sententiam, & solutionem datam, nisi committendo manifestam petitionem principij. Siquidem in ea supponitur, eternitatem esse attributum Dei, gaudereque propria ratione formali absoluta: ac proinde esse immultiplicabile: cum tamen hoc sit, in quo est præcipua difficultas huius dubij.

Fieri que magis manifestum, quomodo in opposita sententia, & solutione data committatur petitio principij, si attendatur, quod in probatione minoris adductæ in ratione Angelici Doctoris sit vis in hoc, quod quilibet duratio inuenta in Deo est eternitas: ergo si sunt tres durationes, quamuis reatiuæ, erunt etiam tres eternitates similiter reatiuæ. Et nihilominus nihil aliud iuxta hæc solutionem responderetur, nisi quod eternitas est quid absolutum; duratio verò abstracta ab absoluto, & reatiua. Cum tamen de hoc, vt nuper dicebamus, sit præcipua difficultas, quomodo possit coherere cum illo Symboli Arthanasij.

17. Deinde. Quia non possunt hæc duo inter se coherere, nempe, dari in diuinis tres durationes reatiuas; & non dari eodem modo tres eternitates. Hoc autem sic ostenditur. Nam, vt docet D. Thomas supra quæst. 10. art. 5, & nostri Complutenses in lib. Phy-

sicorum disput. 2. r. quæst. 2. optimè expendant, durationes non distinguuntur, aut multiplicantur, nisi secundum diuersos gradus mutabilitatis, vel immutabilitatis: sed hoc ipso, quod darentur tres durationes reatiuæ in diuinis, haberent eundem gradum immutabilitatis, quem habet eternitas: ergo quilibet ex illis esset eternitas: ac proinde eo ipso darentur tres eternitates reatiuæ. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Prior verò ex vtriusque præmissa. Minor autem etiam liquet. Quoniam quilibet ex illis durationibus afferret omnimodam immutabilitatem per exclusionem totius mutationis, & potentia ad illam, tam intrinsecæ, quam extrinsecæ, quæ quidem immutabilitas est proprius gradus immutabilitatis requisitus ad eternitatem, & eam inferens. Et propterea Angelicus Doct. quæst. citata art. 2. & art. 3. hinc probat, Deum esse æternum, & esse proprium illius, quod sit æternus.

18. Maior verò etiam constat. Quoniam duratio dicit permanentiam rei in esse: diuersitas autem huius permanentiæ, & multiplicatio illius secundum speciem non potest aliunde desumi, nisi ex diuersis gradibus mutabilitatis, vel immutabilitatis. Siquidem iuxta hos diuersos gradus habent res diuersos modos, diuersosque gradus permanendi in suo esse.

19. Confirmatur. Quoniam, vt D. Thomas q. nuper citata docet; & nostri Complut. loco relato tradunt, & communiter docent Theologi, & Philosophi, duratio adæquate diuiditur in eternitatem, tempus, & æuum: sed illæ durationes reatiuæ non haberent rationem temporis, aut æui: ergo essent eternitates reatiuæ. Minor cum consequentia satis liquet. Maior autem, præterquam quod (vt dicebamus) est D. Thomæ, & communis inter Philosophos, & Theologos, nihilominus potest suaderi ex dictis. Quoniam tantum sunt tres gradus mutabilitatis, vel immutabilitatis, ex quibus potest oriri diuersitas durationum, scilicet, mutabilitatis secundum esse, & operationem; & mutabilitatis secundum operationem, non verò secundum esse; ac tandem immutabilitatis omnimodæ, id est, tam secundum esse, quam secundum operationem, seu secundum omnia, quæ rei competunt, aut competere possunt; & tam per negationem potentia intrinsecæ, quam extrinsecæ ad mutationem. Cumque duo illi priores gradus sint proprii temporis, & æui, & hic posterior eternitatis, fit inde, quod duratio adæquate diuidatur in tempus, eternitatem, & æuum.

20. Confirmatur secundò. Quoniam confirmatissima proprietas eternitatis est, quod

Impugnatur primo quoad priorem partem.

Secundo. D. Thom. N. Complut.

Confirm. 1. D. Thom. N. Complut.

ab intrinseco, & omnino necessario careat principio, & sine; sed tres illæ durationes relatiuæ debent ab intrinseco, & omnino necessario carere principio, & sine: ergo erunt tres æternitates. Maxime, quia carentia prædicta principij, & finis debet necessario fundari in omnimoda immutabilitate, quæ necessario infert æternitatem: alioqui non esset ibidem omnino necessarium, & ab intrinseco carentia principij, & finis in omnibus, quæ pertinent ad prædictas durationes, vt tales sunt.

Vnde nihil obest id, quod ad explicandam hanc priorem partem suæ euasione modò à nobis impugnata adduximus ex Suarez; nempe, ideò has tres durationis non esse tres æternitates, quia non dicunt tantam perfectionem, quantam petit æternitas, & quia non sunt mensuræ diuinæ essentiae longè superatis in nobilitate diuinæ relationes; sed mensurant prædictas relationes.

20 Ex dictis igitur constat, hoc non obesse. Quoniam contra primum horum obstat, quod perfectio, & nobilitas durationis, seu permanentia rei in esse debet desumi (loquendo præcisè, & formaliter de perfectione intra propriam lineam) ex gradu mutabilitatis, vel immutabilitatis, vt ex nuper dictis constat: ergo cum tres istæ durationes haberent eundem gradum immutabilitatis, quem habet æternitas, vt probatum est: consequens erit, vt haberent eandem perfectionem intra propriam lineam, quam petit æternitas intra suam: ac proinde ex defectu huius perfectionis non debent à ratione æternitatis excludi.

Sicut etiam contra secundum obstat, quòd durationes non distinguuntur specie penes subiecta, aut quasi subiecta; sed penes gradum mutabilitatis, vel immutabilitatis iam dictum & propterea eadem species durationis, nempe, idem tempus secundum speciem, mensurat motum alterationis augmentationis, nec non, & secundum locum specificè distinctos: ac tandem mensurat esse substantiale omnium substantiarum generabilium, & corruptibilium valde inter se distinctarum, seque in perfectione superantium, vt ex Angelico Doctore bene explicant nostri Complutenses in libris Physicorum disputat. 21. num. 78. & deinceps: quia omnia ista petunt eundem gradum mutabilitatis formaliter sumptum; & duratio mensurans illa exigit prædictum gradum: ergo licet relationes diuinæ excedantur in perfectione à diuina essentia, & durationes earundem relationum non sint mensuræ diuinæ essentiae tanquam subiecti, aut quasi subiecti proximi; nihilominus non ob id desinent habere rationem æternitatis, si semel habent eundem gradum immutabilitatis;

quo gaudet æternitas, quemque diuina essentia exigit.

21 Tandem falsum est id, quod in secunda parte huius solutionis dicitur, nempe, quòd etsi dentur tres existentie relatiuæ realiter inter se distinctæ: nihilominus non ideò danda sunt tres formæ, aut quasi formæ, ratione quarum dentur tres in creati substantiue: ex eo quòd relationes cum suis existentijs ex vi propriæ lineæ tantum dicunt quandam non repugnantiam non essendi ab alio tanquam à causa efficienti: ac proinde non sunt ex vi eiusdem lineæ quid positiuè, sed tantum quid negatiuè increatum: quod nullum est inconueniens, nec cum Athanasio pugnat.

Hoc igitur falsum est. Quoniam hoc ipso, quòd relationes personales dicant tres existentias relatiuas realiter distinctas, non possunt non ex vi propriarum linearum habere positiuè proprium esse: ergo non potest non vnaquæque ex illis habere ex vi propriæ lineæ suum proprium esse creatum, aut increatum: ac proinde cum nulla ex illis sit positiuè, aut aliqua ratione quid creatum, oportebit, vt quælibet habeat suum proprium esse increatum. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Prior verò ex antecedenti. Quoniam id, quod ex vi propriæ lineæ habet positiuè proprium esse, debet ex vi illius habere, aliud positiuè aliquo ex modis; quo tale esse haberi potest, nempe, vel à se, id est, non ab alio tanquam à causa, & hoc petitum ex vi proprii esse, ac proinde positiuè, ratione cuius sit quid increatum; vel ab alio tanquam à causa, ratione cuius sit quid creatum.

22 Confirmatur primò. Quoniam diuinis relationibus non solum competit ex vi propriæ lineæ quædam non repugnantia non essendi ab alio tanquam à causa; sed etiam habent positiuam repugnantiam essendi ab alio vt à causa: ergo ex vi suæ lineæ non solum erunt quid increatum negatiuè, sed etiam positiuè: & per consequens, si vnaquæque ex illis dicit proprium esse, dabuntur tres formæ, aut quasi formæ; ratione quarum dentur tria increata positiuè, & substantiue. Hæc vltima consequentia ex prima satis liquet. Prima verò ex antecedenti aperte constat. Quoniam si cut esse increatum negatiuè dicit non repugnantiam non essendi ab alio tanquam à causa: ita esse increatum positiuè importat positiuam repugnantiam essendi ab alio vt à causa.

Antecedens vero videtur certum. Tum, quia relationes diuinæ; hoc ipso quòd sint infinitæ intra propriam lineam, & earum esse sit infinitum intra eandem lineam, habet ex vi huius, atque adeò positiuè, repugnantiam essendi

Deinde restatur secunda pars solutionis.

Confirmatur

Confirmatur

N. Complut.

essendi ab alio vt à causa: siquidem infinitas nequit coherere cum dependentia ab alio vt à causa. Tum etiam, quia quidquid est diuinum, & existens in Deo intra quamcunque lineam, exigit positiuè, quod non sit ab alio vt à causa: alioqui non esset quid diuinum.

23 Confirmatur secundò. Quoniam cui per se, & intra propriam lineam conuenit positiuè habere proprium esse ab alio, præcisè vt à principio, ac proinde per processionem liberam ab omni imperfectione, & dependentia, competit ei positiuè non esse ab alio tanquam à causa: alioqui non esset positiuè existens ab alio, præcisè vt à principio; sed esset existens ab illo vt à causa: nec positiuè procederet per processionem liberam ab omni dependentia: siquidem id solum procedit ex vi sua per processionem liberam ab omni dependentia, quod procedit positiuè ab alio, & non procedit ab eo tanquam à causa: ergo cum diuinis relationibus, nēpe, Filiationi, & processioni, hoc ipso quod haberent proprium esse relatiuū, conueniret ex vi sua lineæ, quod haberent esse ab alio, & quod hoc esse haberent ab illo, præcisè vt à principio, & per processionem liberam ab omni dependentia, nō posset non eis competere, quod positiuè ex vi sua non essent ab alio tanquam à causa: quod est habere proprium esse increatum.

Confirmat. 3. Confirmatur tandem. Quoniam idè essentia diuina, & Deus est positiuè quid increatum, quia ex vi proprii esse repugnat ei aliquod genus dependentiæ, ac proinde ad quod genus essendi ab alio tanquam à causa: ex eo quod esse ab alio tanquam à causa dicit dependentiam. E contra autem, idè eò supposita creata habent suum proprium esse creatum vt quod, quia esse est illorum vt quod, & dicunt secundum illud dependentiam ab alio. Sed hoc ipso, quod diuina relationes sint diuinae intra propriam lineam, & habeant proprium esse relatiuū, & diuinum intra suam lineam, repugnat eis ex vi proprii esse omne genus dependentiæ: ergo & omne genus essendi ab alio tanquam à causa: & ita erunt ex vi suæ lineæ quid positiuè increatum.

24. Ex quibus omnibus fit. Tum, in hac euasione Suarez includi implicationē quādam apertam, scilicet, illas durationes esse, & non esse specie distinctas. Esse quidem, vt supponitur siquidem sunt relatiuæ durationes, & iuxta opinionem huius auctoris specificantur ex terminis oppositis, & specie distinctis. Non esse autem, quia conueniunt in eodem gradu immutabilitatis: & per consequens sunt eiusdem speciei in ratione durationis. Imò & hinc etiam sequitur, illas durationes esse, & non esse absolutas. Non

esse quidem, vt supponitur. Esse autem, quod niam duratio sumit suam speciem ex diuerso gradu immutabilitatis: & idè non sumitur per ordinem ad terminum, sed per ordinem ad subiectum, aut quasi subiectum. Tū etiam, non bene, sed contradictoria virtualiter asseruisse eundem Suarez, dum dixit, non esse multiplicandas immutabilitates; multiplicari tamen durationes. Si quidem ex quo capite multiplicantur durationes, debent multiplicari immutabilitates, quæ sunt radices earum: cum tamen ex quo capite ponitur vna & eadem immutabilitas tantummodò, nequeunt prædictæ immutabilitates multiplicari.

§. V. Alia effugia aduersariorum, & euersiones illorum.

25 Secundò occurri potest ad eandem rationem principalem D. Thomæ ex Alia solutio ad eandem rationem. tres æternos, aut tres increatos substantiuè, qui absolutè & simpliciter, ac absque aliquo addito sint, & dicantur tres æterni, aut tres increati; sed solum cum addito, nimirum, tres increatos, aut tres æternos relatiuè. Athanasius autem solum negat tres increatos, aut tres æternos substantiuè, qui absolute & simpliciter, & sine addito dicantur tales. Et propterea absolute & simpliciter protulit, *Non tres æterni, sed unus æternus, nō tres increati, sed unus increatus*: ac proinde solummodò negat tres æternitates simpliciter & absolute tales, aut tres formas, aut quatuor formas, ratione quarum dicantur simpliciter & absolute tres increati. Quam solutionem adducit Suarez loco citato ex 3. p. licet eisdem placeat, fauet tamen ei Arrubal disp. 105. num. 21.

Impugnatur. Ceterum hoc effugium facile impugnetur ex dictis. Quoniam hoc ipso, quod dantur tres æternitates, aut formas, aut quasi formas, per quas tres illæ relationes dicantur substantiuè tres increati, oportet, vt ex dictis constet, æternitates illas v.g. esse perfectissimas in ratione æternitatis: siquidem habent perfectissimum gradum immutabilitatis: ergo absolute & simpliciter, & sine addito dabuntur tres æternitates: & per consequens dabuntur tres æterni absolute & simpliciter tales: sicut etiam dabuntur tres formas, aut quasi formas, per quas dantur tres increati absolute & simpliciter, ac sine addito. Quoniam sicut in eo euentu darentur tres formas, aut quasi formas, quæ absolute & simpliciter essent tres realitates completæ in ratione existendi: ita essent absolute & simpliciter tres quasi formas, constituentes personas diuinas in ratione habendi illas realitates; vel à se, id est, non ab alio tanquam à cau-

sa, vel ab alio vt a causa: cumque hoc vltimum non possint tribueré, oportet, vt tribuant illud prius. Maxime, quia id, quod absolute & simpliciter durat (qualiter in prædictis relationibus contingere debere, ostendimus) necesse est, vt absolute & simpliciter sit, seu habeat esse: ac proinde, quod absolute & simpliciter habeat, vel non habeat esse ab alio tanquam a causa.

Confirmatur.

26 Confirmatur. Quoniam relatio creata, iuxta opinionem aduersariorum, non minus constituit prædicamentum completum, nec minus habet esse existentia durationis, aut entis creati, quam alia noue genera accidentium: & ideo in quo sentu possunt cætera accidentia in ratione accidentium, & iuxta modum accidentis dici absolute & simpliciter existentia, durantiã, &c. possunt etiã hæc prædicata enuntiare eodem proportio nali modo de prædicta relatione. Quod si nec de ea, nec de alijs generibus accidentium possunt absolute & simpliciter, ac sine addito verificari prædicta prædicata, vt alij volunt, hoc ideo esset, quia sicut non sunt absolute & simpliciter entia, sed entis entia, seu entia secundum quid: ita nequeunt absolute & simpliciter, ac sine aliquo addito esse existentia, durantiã &c. Et propterea si *quantitas*, v.g. aut *quando* essent quid substantiale completum in suis proprijs rationibus, non esset cur non diceretur absolute & simpliciter existentia, durantiã &c. Ergo cum relationes diuinæ sint quid substantiale, & completum intra suam lineam, oportet, vt si afferunt proprium esse, propriamque durationem completam intra eandem lineam relatiuam substantialem, dicantur etiam absolute & simpliciter tria existentia, tria durantiã, seu æterna, triaque increata realiter inter se distincta.

Expenditur amplius restit. mon. Athan.

Adde, quod Athanasius ea ratione negauit tres æternos, tresque increatos substantiuè, qua dixit non esse admittendos tres immentos substantiuè: siquidem eodem modo de omnibus his loquutus est. Vnde, sicut esset contra illum adstruere tres immentos substantiuè, licet cum aliquo addito: ita pugnat cum eodem Athanasio, dari in diuinis tres æternos, aut tres increatos substantiuè, quamuis cum addito, scilicet, per modum relatiuorum. Maxime, quia quæ ratione tria illa increata, aut æterna in genere relationis possunt esse tria in ratione existentium, & durantiuè relatiuè, possent esse tria in ratione existentium vbi que, ac proinde in ratione immentorum relatiuè: siquidem, vt statim dicemus, quod per se habet esse proprium, propriamque durationem, potest etiam ex se vèdicare, quod sit alicubi, vel vbi que.

Vltima euas. io.

27 Tandem occurrunt alij, durationem

elle quid distinctum ab esse, seu existentia rei: & ideo sequendo hunc dicendi modum, non interitur, esse in Deo tres durationes relatiuas, ex eo quod sint in illo tria esse relatiua. Quoniam in hac opinione duratio relationis non est relatiua: sicut nec præsentia localis relationis est relatiua. Ita Arrubal dicitur. nuper citata. num. 22. Potestque iuari hæc solutio ex eo quod, licet in creaturis totum compositum substantiale, & eius proprietates habeant distinctas existentias, non tamen ob id habent distinctas durationes: siquidem omnes illæ durationes numero tantum distinguerentur, & sic plura accidentia solo numero distincta essent in eodem subiecto, v.g. in eodem homine.

Arrubal. Roboratur.

Vnde iuxta hunc etiam dicendi modum posset dici, quod ex triplici illo esse relationum non sequitur, dandas esse tres formas, aut quali formas, ratione quarum datur tria increata substantiuè, & cum addito, scilicet, in genere relatiuo: ex eo quod esse increatum est prædicatum virtualiter distinctum ab esse: & ideo ex multiplicatione huius non sequitur multiplicatio illius.

28 Cæterum hæc solutio etiam displicet. Quoniam etsi duratio, iuxta D. Thomæ mentem, distinguatur in creaturis realiter, siue ex natura rei, & in diuinis virtualiter a re duranti: attamen optimè colligitur, aliquid afferre suam propriam durationem, si semel habet suum proprium esse existentia completum. Sicut etiam hoc ipso, quod aliquid importet prædictum esse, habet etiam suum proprium esse creatum, vel increatum. Et propterea in creaturis omnia illa, quæ afferunt proprium esse, important etiam propriam durationem, propriamque esse creatum (siue hoc esse habeant per actionem directe terminatam ad illud, siue per naturale emanationem, vt adhuc in ipsa relatione creata cernitur) ergo hoc ipso, quod relationes diuinæ afferant suum proprium esse, oportebit, vt afferant etiam suam propriam durationem, suamque propriam esse quid increatum. Maxime, cum prædictæ relationes sint substantiales, & per se subsistentes

Corruit euas. io.

29 Confirmatur. Nam cum duratio conueniat rebus ratione suæ existentia proxime & immediate, oportet, quod hoc ipso, quod aliquid afferat suum proprium esse existentia, afferat etiam suam propriam durationem: quoniam eo ipso afferit suam propriam permanentiam in illo esse: siquidem eius est permanere in esse, & vendicare sibi suam propriam permanentiam in esse, cuius est vendicare sibi proprium esse: ac proinde eius etiam erit proprium afferre ex se, quod sit quid creatum, vel increatum: quandoquidem, vt sæpe diximus, cuius est importare proprium esse existentia, eius est afferre il-

Confirm. i.

lud, vel à se, id est, non ab alio vt à causa; vel ab alio tanquam à causa.

Confirmat.
N. Complut.

Confirmatur secundò. Quoniam idèd materia, & forma non vendicant sibi distinctas durationes, quia, vt optimè expendit nostrum Collegium Complutense in libris Physicorum disp. 3. quæst. 5. & 6. non existunt per propriam existentiam, sed per existentiam totius: & propterea tantum habent esse quid creatum ratione illius. Sicut etiam iuxta mentem D. Thomæ idcirco diuina essentia, & attributa non durant per distinctas durationes, quoniam diuina essentia ex se asserti suum proprium *existere*, & hoc esse communicat attributis: & ob eandem rationem non habent distinctum esse quid increatum; sed id ratione essentia fortuantur. Ergo si relationes diuinæ ex se afferunt suum proprium esse existentia, importabunt etiam suam propriam durationem, futuræque proprium esse quid increatum; licet hæc duo aliquo modo ab eis, & ab eorū existentia distinguantur.

Quinimò (vt verum fateamur; & nuper etiam tetigimus contra Suarez) vna ex potissimis rationibus, propter quam sententia opposita tribuens tres existentias relatiuas, & realiter distinctas tribus relationibus diuinis, & personalibus reiici debet, est, quia inde sequitur, durationes illarum existentiarum, ac proinde esse increatum earundem relationum, debere, & simul nõ debere multiplicari. Debere quidem, propter rationes modò factas. Non debere autem, tum propter auctoritatem Symboli Athanasij: tum etiam, quia duratio est de genere absolutorum, vt num. 24. dicebamus. Sicut etiam sequitur ex eadem sententia, prædictam durationem, qua mensuraretur esse proprium cuiuslibet relationis, esse, & non esse relatiuam. Esse quidem, quia iuxta modò dicta debet multiplicari realiter: & in diuinis sola relatiua sic multiplicantur. Non esse autem, propter illa, quæ n. nuper relato asseruimus, nempe, quia duratio sumitur per ordinem ad subiectum, aut quasi subiectum, & immutabilitatem eius; non verò per ordinem ad terminum. Et propterea adhuc duratio relationis creatæ rerum corruptibilium mensuratur tempore: quod quidè esse aliquid absolutum, ex se constat, & satis ostenditur ex illis, quæ nostri Complutenfes in Logica disp. 1. 3. quæst. 5. docent, dum probant, tempus esse veram speciem quantitatis.

N. Complut.

Evanesce fundament. prædictæ causationis.

30 Neque illud, quod in fauorem huius solutionis adduximus, ei reuera fauet. Quoniam certum debet esse in opinione D. Thomæ, & aduersariorum, quod homo v. g. & eius proprietates debent per distinctas durationes durare: sicut etiam certum id est de alijs accidentibus communibus. Neque hinc

sequitur aliquid contra sententiam illam, & doctrinam Angelici Doctoris, nempe, duo accidentia solo numero differentia non posse esse in eodem subiecto. Quia id intelligitur, quoties illa accidentia non habent distincta subiecta *quo*: tunc enim habent, vnde distinguantur numero: & ita non sunt formaliter in eodè subiecto. Et propterea, quoties aliquis simul mouetur triplici motu alterationis, augmentationis, & motus localis, tunc in quouis ex his motibus est suum tempus intrinsecum: & tamen, quia motus isti sunt subiectum *quo* illius, propterea omnia hæc tempora possunt esse in vno, & eodem subiecto *quod*; licet tale subiectum nõ sit formaliter vnum & idem in ratione subiecti, vt constat ex illis, quæ nostri Complutenfes in lib. Physicorum disput. 21. num. 67. docent.

§. VI. Eadem D. Thomæ sententia ratione alia stabilitur.

31 Secundò probatur eadem assertio ratione, quam inuicit D. Thomas supra quæst. 7. art. 2. ad 3. de Potentia quæst. 4. art. 1. necnon in 2. dist. 1. quæst. 1. art. 4. ad 4. & alibi sæpè, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in creaturis totum compositum, nec nõ & suppositalitas illius, & omnia, quæ faciunt vnum per se cum illo, existunt per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam: ergo potiori ratione in Deo relationes personales, & omnia alia diuina, quippe constituentia vnum per se eum Deo, & diuina natura existent per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam: ac proinde relationes non existent per suas proprias existentias relatiuas; sed per absolutam existentiam diuinæ essentia, quæ est vnica, & omnino immultiplicabilis.

Antecedens constat ex illis, quæ latè, & eruditè nostri Complutenfes in lib. Physicorum disput. 3. à num. 48. vsque ad 69. & rursus à num. 70. vsque ad numerum 81. docent. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur perspicua. Quoniam si vnica & indiuisibilis, eaque finita & limitata existentia absoluta totius compositi creati est satis ad hoc, vt per illam existant partes, suppositum, & omnia, quæ cum eodem composito vnum per se faciunt: cur vnica & eadem indiuisibilis existentia absoluta diuinæ essentia, eaque infinita & summè perfecta non sufficiat ad hoc, vt per illam existat ipsa essentia, & suppositalitates illius, scilicet, relationes personales, necnon & cuncta alia, quæ cum eadem diuina essentia vnum per se constituunt?

32 Confirmatur primò ratione, quam inueniat D. Thomas locis supra citatis. Quoniam

Confirmat.

nam

niam relationes personales in diuinis existant per existentiam absolutam diuinæ essentia: ergo non existent simul alia existentia distincta secundum rationem ab eadem existentia absoluta. Antecedens probatur, tum quia cum prædicta existentia absoluta sit infinita, & perfectissima, potest, & debet reddere existens omnè id, quod fuerit capax existendi. Tum etiam, quia existentia absoluta, & essentialis in diuinis reperta est communis omnibus personis, siue relationibus personalibus, ex eo quod omnia essentialia sunt illis communia: ac proinde reddet eas formaliter existentes. Siquidem impossibile est, existentiam competere alicui, & non reddere illud existens: sicut impossibile est, calorem conuenire, & esse unum alicui subiecto, & non reddere illud calidum.

Consequentia verò videtur perspicua. Quoniam sicut existentia est vltima actualitas rerum creatarum: & propterea quidquid eis intelligitur conuenire sub quavis ratione entitatis realis ante actualem existentiam, intelligitur esse in potentia ad illam, & non esse omnino in actu, sed in statu viali, & potentiali, vsquedum intelligatur habere formaliter prædictam existentiam: ita etiam in diuinis existentia est vltima actualitas omnium, quæ sunt in Deo: ergo impossibile erit, eandem rem existere per duas existentias, siue realiter, siue ratione diuersas: sicut impossibile est, vnã rem terminari per duas vltimas actualitates, aut per duos vltimos terminos; aut vnã & eandem quantitatem terminari duabus figuris: alioqui nulla ex illis actualitatibus, nullasque ex illis terminis esset vltimas.

33 Confirmatur secundò ratione, quam tangit Angelicus Doctor in 1. dist. 3. quæst. 1. art. 1. ad 1. & ibidem ad Annibaldum quæst. vnica art. 1. ad 2. & Quodlibero 12. art. 1. Quoniam existentia relationis creatæ non est formaliter relatiua secundum esse; sed quid absolutum: ergo pari ratione existentia diuinarum relationum non erit relatiua; sed absoluta: & per consequens existent per vnã & eãdem existentiam diuinæ essentia. Hæc secunda consequentia ex prima apertè colligitur. Prima verò ex antecedenti, propter paritatem rationis inter relationes creatas, & increatas. Et idèd, si existentia absoluta, & creata potest, & debet reddere existentem relationem creatam, non est cur existentia absoluta, & infinita diuinæ essentia præhabens omnem excogitabilem perfectionem cuiuscunque existentia absoluta non reddat existentes diuinæ relationes absque interuentu alicuius alterius existentia; adhuc virtualiter distincta.

Antecedens autem probatur. Tum, quia illud expresse docet D. Thomas locis nuper citatis. Tum etiam, quia alioqui data quavis relatione creata, v.g. paternitate, daretur duplex relatio realis: vnã, quæ esset ipsa paternitas, alia verò relatio existentia paternitatis: quod tamè videtur inconueniens. Quia ex vi vnus & eisdem fundamenti, & rationis fundandij, æ termini, scilicet, ex vi eiusdem potentia generatiua, & generationis, &c. tantum resultat vnica & eadè relatio realis; nõ verò multiplex in vno & eodè subiecto. Tum deinde, quoniam existentia tantum dicit vltimam relationis actualitatem, per quam est extra suas causas: in hoc autem non importatur ordo ad terminum: ac proinde prædicta existentia erit quid absolutum. Idèdque D. Thomas Quodlibeto citato dixit, existentiam relationis conuenire ei per comparisonem ad subiectum; non verò per comparisonem ad terminum.

Tum denique. Quia duratio, seu permanentia relationis creatæ in esse, & ipsam esse eius videntur esse eiusdem rationis quoad hoc, quod sint quid absolutum, vel relatiuum. Siquidem permanentia in esse dicit ipsum esse; non vtique, sed continuatum: & esse vt continuatum, oportet, quod sit eiusdem rationis quoad hoc, quod est, connumerari inter absoluta, vel relatiua; ac est ipsam esse secundum se sumptum: at duratio, & permanentia relationis, & cuiuscunque rei in esse dicit quid absolutum: & propterea, vt ex dictis constat, desumitur ex immutabilitate, vel immutabilitate subiecti, & ex prædicto subiecto, vt tantæ, vel tantæ mutabilitati, vel immutabilitati subest: ergo etiam existentia relationis erit quid absolutum, & conueniens ei per comparisonem ad subiectum.

5. VII. Solutiones, quibus aduersarij occurrunt huic secundæ rationi, & eius confirmationibus.

34 **O**ccurret ex doctrina aduersariorū, tam huic rationi, quam eius confirmationibus. Rationi quidem tripliciter. Et primò ex Suarez, negando antecedens. Ex eo quod putat, tot esse existentias in composito substantiali, quot entitates, modi, aut formalitates in illo reperuntur: ac proinde in diuinis hoc etiam, seruata proportione, continget. Secundo ex alijs (quam solutione ex parte innuit etiam idèd Suarez) quod adhuc dato, compositum substantiale, & eius suppositum existere per vnã & eãdem existentiam: non tamen ob id sequitur, idem dicendum in diuinis; sed dandas esse ibidem tres

Confirmatur secundo D. Thom.

Aduersariorū primatio ad rationem factam.

Suarez.

Secunda solutio.

tres

tres alias existētiaratione distinctas ab existentia essentia diuinā, & realiter diuersas inter se. Ex eo quod, tam natura, quam suppositualitas compositi substantialis, & ea, quæ cum eo constituunt vnum per se, sunt quid absolutum: & idē non mirum, quod possint per vnicam & eandem existentiam absolutam existere. At suppositualitates, & personalitates diuinæ, seu relationes personales sunt quid relatiuū; & propterea nequeunt existere per existentiam absolutam essentia. Quia hæc, licet infinita, tantum habet infinitatem intra lineam absolutorum: & idcirco nequit extendi ad reddendum existens nisi ad, quod absolutum fuerit.

Tertio solutio

Tertio tandem occurri potest concedendo etiam antecedens quoad compositū substantiale, & negando consequentiam. Et ad probationem desumptam ex summa perfectione existentia absolutæ dicendum est, quod hinc potius sequitur, dandas esse tres alias existētiarationes. Sicut ex eo, quod detur vnica substantia absoluta in diuinis, colligitur, dandas esse alias tres substantias relatiuas: ex eo quod id, quod subsistit perfectissime in linea absoluta, petit subsistere in omni alia linea: atque adē in lineis relatiuis. Et ita etiam id, quod existit perfectissime intra lineam absolutam, quodque eo ipso est perfectissimum ens, debet in omni linea existere: & per consequens in omnibus lineis relatiuis existet relatiuē.

35. Et deinde ad primam confirmationem occurrens primò ex Suarez locis citatis, diuinas relationes non posse existere per existentiam absolutam diuinæ essentia: ex eo quod nihil existit, aut existere queit per existentiam alterius. Quia idē est existentia rei, & eius entitas actualis: & nihil potest esse entitas actualis per entitatem alterius, siue realiter, siue virtualiter ab ea diuersam; sed per propriam entitatem actualem à se ipsa omninō indistinctam.

Secundum est fugium.

Secundò occurri etiā potest, quod et si relationes diuinæ existant per existentiam absolutam essentia, queunt etiam existere per proprias existētiarationes relatiuas. Nec obest probatio in contrarium. Quia licet vnum & idē nequeat terminari duobus vicinis terminis eiusdem rationis; benè tamen diuersè, vt in præsentī contingit: nam existentia absoluta reddit relationes existentes diuerso modo, ac existētiarationes relatiuas. Sicut, licet vnū & idē nequeat esse simul sanctum per duas sanctitates eiusdem rationis; benè tamen diuersè, vt in Christo Domino contingit, qui simul est sanctus sanctitate gratia vnionis, & gratia habitualis.

36. Et tandem ad secundam confirmationem respondent negando antecedens, scilicet, esse existētiarationem creatæ esse quid

absolutum. Et ad primam probationem desumptam ex testimonijs D. Thomæ occurrit Arrubal loco citato num. 16. quod cum Angelicus Doctor inquit, esse relationis creatæ non esse respectiuū, non loquitur de esse existentia illius; sed de inexistētia, seu inhærentia eius in subiecto, per quam, inquit, relationem referri ad subiectum, non verò ad suum terminum, cui non inhæret. Quod verissimum est (inquit ille) quia illa inexistētia, & inhærentia secundum proprium conceptum non est respectiua ad terminum, sed transcendentaliter ad subiectum.

Et deinde ad secundam probationem respondet Suarez loco citato ex 3. part. existentiam relationis, & relationem ipsam non distinguunt. Et idē, ex eo quod existentia sit respectiua, non sequitur, dandam esse ibidē duplicem relationem; sed vnā & eandem.

Ad tertiam verò probationem occurri potest, quod et si vltima actualitas, per quam aliquid absolutum est extra causas, non dicat ordinem ad terminum; benè tamen vltima actualitas, per quā relatio est extra causas, quatinus non dicat hunc ordinem expressè, vt significatur hoc nomine; benè tamen implicite. Sicut licet substantia personalis Patris in diuinis, vt significatur nomine formæ hypostaticæ, & concepitur, vt præcisè tribuit expressè Patri, quod sit per se, non dicat ordinem ad terminum expressè; dicit tamen ordinem ad illum implicite, & propterea est aliquid relatiuum.

Et tandem ad vltimā probationem responderi poterit ex Suarez concedendo, durationem, & permanentiam rei in esse existentia debere esse eiusdem rationis quoad hoc, quod est, esse quid absolutum, vel relatiuum, imò quoad alia. Quia esse rei, & duratio illius in eius sententia, non distinguuntur: & ita, sicut esse existentia relationis est relatiuum, ita & duratio, & è conuerso: ac proinde immutabilitas illius non desumitur per ordinem ad subiectum, aut quasi subiectum; sed per ordinem ad terminum, saltem implicite, idēque est relatiua.

§. VIII. Impugnantur sigillatim tres solutiones huic secundæ rationi ab aduersarijs tradita.

37. Ceterum, vt melius, & clarius procedatur, curabimus sigillatim euerte re solutiones, quibus huic secundæ rationi occurrunt aduersarij: & deinde in sequenti §. illas, quas vtrique confirmationi eiusdem rationis tradunt. Prior autem, qua nostræ rationi respondent, ex diuersis corruit. Falsum namque est, tot esse multiplicandas existētiarationes, quot entitates, aut formalitates; & non posse

Euertitur prima solutio data ad rationem assertionis.

Euasio ad probationem confirmati-

posse plura constituenta vnum existere per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam. Videantur nostri Complutenes locis nuper citatis vbi hoc ex D. Thoma, & rationibus ex eo desumptis late ostendunt.

N. Cöplut. Euznescit e- uiam secunda.

Et deinde secunda solutio eidem rationi tradita est etiam insufficientis. Nam si semel omnia, quæ pertinent ad compositum substantiale, & constituunt vnum per se, qualia sunt omnia substantialia, ex quibus tam in esse compositi, quam suppositi coalescit, possunt existere per vnicam tantummodò, & indiuisibilem existentiam, vt in hac solutione admittitur: non est cur negetur, omnia substantialia diuina posse, & debere existere per vnicam etiam indiuisibilem existentiam, non obstante, quòd ex illis aliqua fiat relatiua: quoniam hoc non tollet proportionem requisitam inter existentiam, & id, quod existit. Et ratio est aperta. Quoniam non obstante, quòd natura diuina, & simili ter natura humana Christi Domini sint quid absolutum, potest illa subsistere per tres subsistentias relatiuas, & hæc terminari, & esse subsistens per subsistentiam relatiuam Verbergo pati ratione, licet relationes diuinæ sint quid relatiuum, poterunt existere per existentiam absolutam diuinæ essentia. Patet consequentia. Quoniam non minor proportio requiritur inter suppositiuitatem, & id, quòd per eam supponitur, quam inter existentiam, & id, quòd per illam existit: ergo si ad proportionem requisitam inter suppositiuitatem, & id, quòd per eam supponitur, nihil interest, quòd vnum eorum sit quid absolutum, & aliud relatiuum: nec etiam poterit interesse hoc ipsum ad proportionem requisitam inter id, quòd existit, & existentiam illius.

38 Confirmatur. Nam existentia absolutæ diuinæ essentia per se primò quasi actuat eandem essentiam tantummodò: quia sola ipsa est, quæ per prius in diuinis existit: Et ideo hæc ipso, quòd tribuat relationibus, quòd existat, debet hoc illis tribuere, non per se primò, sed per se secundò. Ergo quæuis daremus, requiri, quòd existentia, & res, quæ per illam existit, pertineant ad idem genus absolutum, vel relatiuum, ita vt vtraque sit absoluta, vel relatiua: nihilominus hoc tantum deberet esse verum de existentia, & de re, quæ per eam per se primò existit; non verò de his, quæ per se secundò per eam existunt. Ergo esse relatiuum diuinarum relationum nihil eis obest, quo minus existant per existentiam absolutam diuinæ essentia. Antecedens videtur certum.

Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Tum, quia commenturatio omnimoda alicuius actus debet esse respectu primi actuabilis, aut quasi actuabilis per il-

lum; non verò respectu secundariorum actuabilium. Et propterea, licet essentia diuina sit purus actus, & infinita in ratione speciei intelligibilis: nihilominus tantum petit, quòd primum quasi actuabile per illa, scilicet intellectus diuinus, sit actus purus, & infinitus; non verò intellectus creatus beati, qui per illam secundariò actuatur.

Tum etiam. Quia licet materia prima, & homo sint quid corporeum seu materiale: nihilominus possunt existere per existentiam spiritualem, & omnimò immaterialem animæ rationalis, vt multis ostendunt nostri Complutenes in lib. Physicorum disp. 3. q. 5. & 6. Quia primum susceptiuum huius existentia est ipsa anima rationalis per se subsistens: & hæc est ita spiritalis & immaterialis, sicut existentia illius: & ita nihil inco-uenit, quòd secundum susceptibile huius existentia sit quid materiale & corporeum. Ergo pari ratione, cum diuinæ relationes nequeant esse primum (vt sic dicamus) actuabile per existentiam absolutam diuinæ essentia; sed hoc relinquatur ipsi diuinæ essentia per se subsistenti per subsistentiam absolutam, & per prius existenti, quam omnia alia diuina, non est necessarium, vt ipsæ relationes sint quid absolutum, sicut existentia essentialis, per quam existunt; sed satis erit (quamuis adhuc istud non requiritur indispensabilem ad hoc, vt aliquid existat per existentiam absolutam, vt iam dicemus) quòd ipsa diuina essentia, quæ est primum susceptibile, sit quid absolutum. Siquidem si semel requireretur ad secundarium susceptibile existentia, quòd esset quid absolutum, sicut ipsa existentia: etiam desideraretur ad idem susceptibile, quòd esset immateriale & spirituale, sicut eadem existentia: cuius oppositum in exemplo nuper adducto certitur.

N. Cöplut.

39 Adde primò, quòd etsi relationes diuinæ existant per existentiam absolutam diuinæ essentia: nihilominus non solum primum quasi susceptibile huius existentia est quid absolutum, nempe, ipsa diuina essentia, vt habet rationem essentia & nature; sed etiam id, ratione cuius ipsæ relationes primò habent intrinsecè coaptari in ordine ad hoc, quòd aduentur secundariò per existentiam absolutam diuinæ essentia, est etiam quid absolutum: ergo nihil eis deerit ad hoc, vt sint coaptata & proportionata in ordine ad existendum per prædictam existentiam.

Confutatur ulterius.

Consequentia videtur perspicua. Quoniam ad prædictam proportionem satis est, vt id, quòd est ei prima ratio existendi, sit quid absolutum, sicut ipsa existentia. Et propterea licet relatio creata, secundò quòd existit ad, sit quid relatiuum: nihilominus

Confirmatio istius impugnationis.

(vt iam diximus, & amplius statim dicemus) existit per existentiam absolutam: quoniam (vt multi probabilissime volunt, de quo alibi) ratio intrinseca, vnde primò habet existere, est ratio in, per quam comparatur ad subiectum. Antecedens autem probatur. Quoniam relationes diuinæ includunt intrinsecè ipsam essentiam diuinam per modum transcendens consideratam, vt disp. 5. dubio 3. num. 76. diximus: hæc autem sic in illis inclusa est: quid absolutum: & ipsa sic in eis inclusa est prima ratio ipsis formaliter sumptis intrinseca, per quam coaptantur, & redduntur proportionatæ ad hoc, vt existant secundo per ipsam absolutam existentiam eiusdem essentia.

Roboratur prædicta impugnatio.

40. Adde secundo, quod proportio requisita, & sufficiens inter rationem aliquam formalem, & existentiam, per quam existit, tantum est, quod si ratio illa, formalis sit primò actuabile, aut quasi actuabile per illam existentiam, tunc vtraque sit, vel substantialis, vel accidentalis; vel corruptibilis, vel incorruptibilis; vel spiritalis, vel materialis: & quod ratio illa formalis determinet in genere causæ, aut quasi causæ formæ, & proportionatè ad suam lineam, ad hoc vt subsequatur, & detur talis existentia, quæ sit huius speciei, & non alterius; per quamque ipsa existat. Quoniam quod fuerit satis ad hanc determinationem faciendam in prædicto genere causæ, erit satis ad existendum per illam existentiam, vt inductiuè constat.

Si verò illa ratio formalis non sit primò actuabile, aut quasi actuabile per prædictam existentiam, satis erit, quod sit talis conditionis; vt ex vi illius, quod est primum quasi actuabile, fiat illa determinatio ad hoc, vt taliter subsequatur existentia, vt non solum extendatur ad primum susceptibile, & actuabile, sed etiam ad hoc secundum: ex eo quod primum susceptibile siue actuabile habet nexum cum secundo susceptibili, tanquam cum aliquo faciente vnum per se cum eo, aut propter alias rationes. Et ita non potest determinare ad hanc speciem, & numero existentiam, nisi determinet ad eam, vt suscipiendâ; vel saltem, quantum est ex se, susceptibilem in secundo susceptibili. Non tamè in vniuersum requiritur, vt susceptibilia existentia conueniant in ratione absoluti, & relatiui cum suis existentijs. Tum, propter nuper dicta. Tum etiam, quia sicut id, quod est absolutum, potest quasi determinare vt quo ad hoc, vt subsequatur id, quod est relatiuum, & ad hoc vt sit talis, vel talis speciei, vt constat in ipso in absoluto relationis paternitatis creatæ, per quod respicit subiectum vt tale, de quoque disputat. 5. dubio 2. num. 20. & dubio 3. num. 78. & num. 83. probauimus, debere esse quid absolutum, & determinare

ad hoc, vt subsequatur esse relatiuum talis, vel talis speciei iuxta diuersitatem in absoluto, cum quo habet indispensabilem nexum. Ita ratio relatiua potest esse susceptiua existentia absolutæ, per quam prædicta ratio formalis relatiua existat, vt ex se, & ex omnibus illis, quibus num. 33. ostendimus, existentia relationis creatæ debere esse absolutâ, & patebit amplius ex illis, quæ nu. 46. adijciemus.

41. Vnde contra hæc, quæ diximus, nihil potest obesse id, quod ex Aristotele 9. Metaphysicæ textu 13, adduci poterat, scilicet, actum, & potentiam debere esse eiusdem generis: ac proinde existentiam relationis creatæ, & eius susceptiuum pertinere ad idem genus absoluti, vel relatiui. Quoniam, vt nuper innuebamus, satis est, quod id, quod primò determinat ad existentiam absolutam, sit ratio aliqua absoluta, vt in prædicta relatione creatâ contingere diximus, vbi in absoluto est id, ratione cuius primò coaptatur, & determinatur relatio ad existendum per existentiam absolutam. Et ita potentia, seu susceptiuum existentia, ratione alicuius in eo inuenti, & ad alia determinantis, spectat ad idem genus absoluti cum sua existentia. Vel dicatur, Aristotelem tantum velle, actum pertinere reduciue ad genus suæ potentia, & è cõuerso: illum quidè, quatenus determinatur, & limitatur à sua potentia; illam verò, quatenus actuatur, & perficitur per suum actum.

42. Tandem tertia solutio etiam displicet. Quoniam falsum est id, quod in ea dicitur, in quoque ipsa præcipue consistit, scilicet, ex perfectione existentia absolutæ diuinæ essentia colligi, dandas esse tres existentias relatiuas: sicut ex perfectione diuinæ subsistentia absolutæ inferitur, dandas esse tres subsistentias relatiuas. Nam ratio disparitatis, quæ satis efficaciter solutio hæc impugnatur, videtur esse in promptu.

Quoniam ratio, ob quæ ex vi summæ, & infinitæ perfectionis diuinæ subsistentia absolutæ, quæ natura intellectualis Dei subsistit subsistentia absoluta, colligitur, dandas esse tres subsistentias relatiuas, est: quia id, quod est perfectissimè subsistens in natura intellectuali omnium nobilissima, qualis est natura diuina, debet etiâ secum afferre, quod simul sit subsistens per modum personæ in eadem natura, vt ex se constat: ac proinde, quod subsistat incommunicabiliter ad intrâ in omnibus personis proprijs illius naturæ: ita vt subsistentia incommunicabilis vnus personæ, seu (quod in idè redit) personalitas propria illius, nequeat alteri personæ ad intrâ comunicari: at quæ adèd necessariò debeat quæuis ex illis personalitatibus distinguatur realiter ab alijs. Cuiusmodi hæc incommunicabilitas, & distinctio realis ad intrâ non possit in diuinis oriri ex limitatione,

Obiectio contra dicta ex Aristotele.

Solutio.

Corruit tertia quoque solutio rationis nostræ.

ne, sed solum ex opposicione relatiua, vt disput. 1. dubio 1. dicebamus, & q. 36. art. 2. nec non q. 40. iterum dicemus, consequens est, vt predicta incommunicabiles, & modi distinctionum realium ad intra, seu personalitates subsequatur ad eius subsistentiam absolutam, & ad alia in eo inuenta, debeant esse quid relatiuum, seu personalitates relatiuæ, ac proinde afferentes realem distinctionem, & multiplicatam relatiuam in ratione incommunicabilium: ne predicta incommunicabilitas oriatur ex limitatione, ac proinde non possit coherere cum perfectissimo subsistente subsistentia absoluta. Siquidem, vt locus nuper citatis diximus, & dicemus, omnis incommunicabilitas, & distinctio debet oriri, vel ex limitatione, vel ex opposicione relatiua.

43 Ceterum ratio hæc non procedit in existentia perfectissima, & absoluta diuinæ essentia. Quonia existentia intra totâ suam latitudinē non dicit incommunicabilitatē: quia hoc, vt dicebamus, est proprium personalitatis, aut suppositiuitatis: & ita nihil pertinet ad latitudinem existentia, quod non possit præstari ab existentia absoluta, & perfectissima diuinæ essentia. Et propterea ex summa illius perfectione non sequitur, dandâ esse alias tres existentias relatiuas; sicut id sequitur ex summa perfectione subsistentia absolutæ: ex eo quod est extra propriam lineâ tribuere incommunicabilitatē ad intra. Vnde videmus, quod in creatis hoc ipso, quod aliquid (siue illud sit absolutum, siue relatiuū) concipiatur esse extra suas causas, concipitur vt formaliter existens: nec necesse est concipere illud vt incommunicabile, ad hoc vt concipiatur, quatenus est formaliter existens: nec ratio existentia definitur per ordinem ad terminum præcisē; sed per ordinem ad suas causas, quatenus nimirum est extra omnes illas. Quod satis indicat, quomodo extra totam latitudinem existentia formaliter sumptæ sit incommunicabilitas, & distinctio, aut oppositio relatiua: ac proinde nihil esse in tota latitudine & ambitu existentia, quod secluis imperfectioribus nequeat præstari à perfectissima existentia absoluta diuinæ essentia: & per consequens ex summa illius perfectione intra suam lineam non inferri, dandas esse alias existentias intra alias lineas relatiuas.

D. Thom.

Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma Quodlibeto 12. supra citato art. 1. vbi cum dixisset, quomodo ex parte relationis diuinæ, ac proinde incommunicabilitatis ad intra, quam secundum rationem formalem affert, detur oppositio, & distinctio à suo cor relatiuo, sic concludit: *Et ex hac parte non desideratur esse relationis, sed distinctio, & oppositio eius: & ideo est in Deo vnum tantum esse*

scilicet essenziale. In quibus Verbis satis ostendit, quomodo esse existentia relationis, ac proinde quodlibet aliud esse, nõ dicat opposicionem, aut incommunicabilitatem: & per consequens nec petat esse in Deo, aut in quouis alio, quid relatiuum: & ita non erit cui relationes non possint existere per existentiam absolutam diuinæ essentia, nec cur ex hoc, quod detur in Deo talis existentia, sequatur, dandas esse alias existentias relatiuas.

§. IX. Refelluntur euasiones ab aduersarij duplici confirmationi præcedentis rationis adhibita.

44 ET similiter duæ solutiones, quas aduersarij adhibent vtrique confirmationi huius secundæ rationis, displicent. Nam in primis primâ solutionem, qua Suarez occurrat primæ confirmationi dicēs, nihil posse existere per existentia alterius, constat ex dictis manere impugnatam ex illis, quæ nostri Complutenses in lib. Physicorum disput. 3. q. 5. & 6. iam citatis latè docent. Et propterea, iuxta mentem D. Thomæ, materia existit per existentiam formæ, itaut nequeat per propriam existentiam existere: & natura, ac suppositum creatum per vnicam & indiuisibilem existentiam, vt ibidem probatur.

Impugnatur prima euasio prioris nostre confirmatio

N. Compl.

Deinde ex principijs eiusdem Suarez potest hoc ipsum falsitatis argui. Quoniam, iuxta eius sententiam loco citato, tota essentia diuina, & eius existentia absoluta imbibitur per modum transcendentis in diuinis relationibus: & ratione huius intimæ transcendentia, putat ipse, communicari diuinis relationibus, quod sint æternæ, immutabiles, quid increatum, &c. Ergo eadē ratione debet eis communicari ratione eiusdem existentia absolutæ, quod sint existentes. Patet consequentia. Quia implicat aliquid imbibitur in altero per modum transcendentis, & non comunicare rei, in qua imbibitur, suam propriam rationem formalem, sub qua imbibitur: ergo si existentia absoluta sub proprio conceptu existentia absolutæ imbibitur, iuxta Suarez, in relationibus diuinis non minus, quàm in eis imbibuntur æternitas, & alia attributa sub proprio conceptu attributorum, id est, sub proprio conceptu, v.g. æternitatis: consequens est, vt predicta existentia communique seipsam sub conceptu existentia diuinis relationibus: ac proinde, quod reddat illas existentes: sicut quia æternitas imbibitur, & comunicatur eis sub conceptu æternitatis, vt Suarez putat, idcirco reddit illas æternas.

Refutatur hæc inde eadem euasio ad hæc minime.

Deinde secunda solutio adhibita huic primæ confirmationi, & consistens in hoc, quod vnum & idem potest terminari per duos vltimos terminos diuersæ rationis, ac proinde

Euasione secunda solutio eiusdem confirmatio

per multiplices existentias diuersas rationes habentes, facile potest fallitatis argui, quia plures vltimi termini, præcisè quia vltimi, nequeunt terminare vnam & eandem rationem formalem, qualis est quævis relatio diuina: ergo prædicti termini, seu existentia, quantumuis sint diuersæ rationis, nequebunt vnam & eandem diuinam relationem terminare. Consequentia patet. Et antecedens probatur. Tum, quia propter hanc rationem plures figuræ totales, quantumuis sint diuersæ rationis, nequebunt terminare eandem quantitatem, quia quævis ex illis comparatur respectu vnius & eiusdem terminabilis, & vnaquæque ex illis figuris est terminus vltimus prædictæ quantitatis. Tum etiam, quia ratio vltimi termini positiuè talis, de quo loquimur, petit ex vi huius conceptus, vt post ipsum nullus alius sit terminus; sed ipse positiuè sit vltimus, & terminans, quid quid ibidem reperitur: ergo duo vltimi termini respectu vnius & eiusdem rationis formalis pugnant inter se, præcisè quia vltimi.

Confirmatur.

45 Confirmatur. Tum, quia existentia ex genere suo est actus vltimus, non quidem aliquorum tantummodo, sed omnium pertinentium ad aliquam formalitatem, v.g. substantialem. Et propterea vsquedum intelligatur existens, non intelliguntur omnia illa esse sub vltima actualitate, ratione cuius proportionatè ad suam rationem formalem dicitur absolutè & simpliciter existens: ergo ex genere suo est incompossibilis cum alia existentia diuersæ rationis spectante ad illam formalitatem. Quia vnaquæque ex illis existentis deberet vltimo loco, & post aliam aduenire, vt vnaquæque esset vltima actualitas illius rationis formalis, per quam absolutè & simpliciter esset proportionatè ad suam rationem formalem in actu: hoc autem, satis constat, inuoluerè apertam implicationem.

Quæ impugnatio apertè deducitur ex D. Thoma, qui sæpè asserit, ipsum esse, seu existentiam, semper esse actum vltimum, non determinatum per alium, sed determinantem omnia, quæ faciunt vnū per se cū eo, in quo tale esse reperitur. Et ita quæst. vnicæ de Anima art. 6. ad 2. describens esse, seu existentiam, inquit: *Quod ipsum esse est actus vltimus, qui participabilis est ab omnibus; ipsum autem nihil participat.* Et de Potentia quæst. 7. art. 2. ad 9. his verbis: *Neque intelligendum est, quod ei, quod dico esse, aliquid addatur, quod sit eo formalis, ipsum determinans, sicut actus potentia.* Et paucis interpositis. *Vnde non sic determinatur esse per aliud, sicut potentia per actum; sed magis sicut actus per potentiam. Nam & in definitione formarum ponuntur propria materia loco differentia: sicut cum di-*

citur, quod anima est actus corporis Physici, organici. Et per hunc modum hoc esse ab alio esse distinguitur, in quantum est talis, vel talis natura. Quam descriptionem tradit etiam 1. part. quæst. 3. art. 4. & quæst. 4. art. 1. ad 3. necnon quæst. 5. art. 1. & alibi sæpè.

46 Denique solutio ad secundam confirmationem consistens in hoc, quod existentia relationis non potest esse absolutà, sed debet esse relatiua, est etiam insufficientis. Nam in primis certum est ex D. Thoma, vt communiter docent eius discipuli, existentiam relationis, adhuc creatæ, esse aliquid absolutum, vt ex loco citato ex quodlibeto 12. art. 1. satis liquet. Vnde id, quod responderet Arrabal ad primam probationem antecedentem ad testimonia D. Thomæ ex 1. Sententiarum, nempe, S. Doctorem loqui non de esse existentia relationis, sed de inherentia illius in subiecto, nihil obest. Quoniam, vt intuenti constabit, loquitur ibi S. Doctor de esse existentia relationis: quia loquitur de esse, quod est actus essentia eiusdem relationis, qui quidem actus est ipsa existentia. Et ideo in illa solutione ad primam, post verba à nobis primo loco in hac vltima confirmatione relata, in quibus dixit, quod esse relationis non est ad aliud se habere, sed ad subiectum, sic concludit. *Et sic dico, quod non oportet, quod esse essentia diuina sit ad aliud se habere. Quia illud esse, in quo Paternitas, & essentia vniuntur, significatur vt esse, quod est actus essentia, non autem vniuntur in esse, quod significat diffinitio rei. Quia alia est ratio Paternitatis, quæ ad aliud refertur, & alia ratio essentia.* In quibus verbis ex eo, quod esse existentia relationis non est ad aliud, sed quid absolutum, secus verò ratio formalis relationis, colligit, quod in diuinis esse, quod est actus essentia, id est existentia, & esse relationis sint vnū & idem esse: ac proinde tale esse debet habere rationem esse absoluti; quæuis ratio formalis relationis, & ipsa essentia diuina virtualiter distinguantur.

Accedit, quod vel inherentia relationis, vltimus inde qua, inquit Arrabal, intelligit D. Thomam, fingitur cum dixit, esse relationis esse quid absolutum, est ipsa existentia relationis; vel non. Si primum: ergo iam existentia relationis erit quid absolutum. Si secundum: ergo nomine esse non intelligit D. Thomas ipsam inherentiam; sed existentiam relationis. Quia per ly esse tantum intelligitur, vel esse essentia, vel existentia.

Neque id, quod ad secundam probationem responderet Suarez, nempe, esse relatio nis, & relationem ipsam non distingui, & ideo licet esse sit, quid relatiuum, non dari ibidem duplicem relationem, est alicuius roboris. Nam, vt constat ex illis, quæ Nostrum Compl.

Vltima tandem euasione secunda confirmationis corrumpit.

Arrabal.

D. Thom.

Suarez.

Complutenfes in lib. Physicorum disput. 3. nu. 64. docent in creatis existentia, & essentia realiter distinguuntur.

47 Ex quibus fit, solutionem, qua occurrunt tertiae probationi eiusdem confirmationis, esse insufficientem. Nam solutio illa consistit in hoc, quod licet esse existentiae relationis non significetur expresse, vt dicens ordinem ad terminum; tamen implicite desumitur per ordinem ad illum. Hoc autem esse falsum, constat ex dictis, & potest insuper et falsitas explicari: ex eo quod id, quod est relatiuum, debet per ordinem ad terminum diffiniri; cum tamen existentia non diffiniatur, nisi per ordinem ad suas causas: & ideo tunc aliquid est existens, quatenus habet esse extra suas causas, maxime vero extra suam causam efficientem.

Nec etiam euasio, qua ex Suarez occurrit ultimae probationi, in quaue asseritur, existentiam, & durationem relationis esse omnino idem, ac prout utramque esse relatiuam, est sufficiens. Tum, quia (vt supra dicebamus) inde fieret, dari in diuinis tres aeternitates relatiuas. Tum etiam, quia (vt optimè docent nostri Complutenfes in lib. Physicorum disput. 2. a num. 28. vsque ad num. 40.) tam tempus, quam quæuis duratio debet in creaturis distingui realiter ab esse eorum: sicut & in diuinis distinguitur virtualiter.

Et similiter falsum est id, quod ibidem additur, relationem asserre suam propriam immutabilitatem: & hanc, sicut eius durationem, sumi (saltem implicite) per ordinem ad terminum. Quoniam omnes tres relationes diuine asserunt vnum & eundem gradum immutabilitatis, scilicet, immutabilitatem tam secundum actum, quam secundum potentiam, siue intrinsecam, siue extrinsecam, ad mutationem. Sicut & omnes relationes creatæ, v.g. rerum corruptibilium, important eundem gradum mutabilitatis, scilicet, mutabilitatis secundum esse: & ad hos gradus per accidens est, quod sint in relatione: quia nec variantur, nec crescunt, nec minuuntur per hoc, quod sint in illa. Et propterea non contrahuntur per se per esse relatiuum: alioqui relationes differret specie, aut quasi specie in ratione immutabilium: & ita vna earum esset immutabilior alia: quod tamè, vt intuenti constabit, implicationem inuoluit.

S. X. Ratio vltima pro D. Thoma sententia.

48 Vltima ratio pro assertione insinuator à D. Thoma 3. p. q. 17. art. 2. & in alijs locis à nostris. Complutenfibus in lib. Physicorum disput. 3. q. 5. & à nobis in 1. tomo tractatu 3. disput. 4. dubio 1. relatis, quæ potest adhuc formam reduci. Quoniam

Vltimum asserentis fundamentum.
D. Thomas.
N. Complutenfes.

Deus, & quæuis ex personis diuinis constituta in esse personæ per illam relationem personalem constituent vnū per se: ergo diuina natura, & personæ ipsæ, ac prout relationes personales, non existēt per plures existentias, sed per vnā & eandem omnino indiuisibilem existentiam: ergo cum natura diuina, & Deus per illam constitutus asserat suam propriam existentiam absolutam, oportebit, vt nulla ex relationibus personalibus habeat propriam existentiam relatiuam; sed existant præcisè per existentiam absolutam diuinæ essentiae.

Hæc vltima consequentia patet ex priori. Prior vero ex antecedenti. Quoniam aliqui ex diuina natura, & sua relatione personali non constitueretur vnū per se. Siquidem quod aduenit enti in actu, seu existenti, & asserit propriam existentiam, constituit vnū per accidens cum re illa, cui aduenit; iuxta illud commune Philosophorum proloquium: *Ex pluribus emibus in actu non potest fieri vnū per se.* Antecedens autem non indiget probatione. Quoniam constitutio, ex qua resultat vnū per accidens, dicit imperfectionem: & propterea releganda est à Deo.

49 Nec obest, si cum aduersarijs occurras primo, non esse contra rationem vnus per se, quod constituitur ex duplici ente in actu, siue partialiter tali, siue per se subordinato, vt in præsentis contingeret. Non itaque hoc obest. Nam hæc euasio satis impugnata est à nobis in 1. tomo tractatu 3. disput. 4. a num. 8. vsque ad 11. & à nostris Complutenfibus in lib. Physicorum disput. 3. num. 51. & sequentibus.

Nec etiam obest, si cum Suarez, loco citato ex 3. p. in solutione ad confirmationem tertiæ difficultatis occurras, quod in re est omnino idem esse relationis cum esse absoluto diuinæ essentiae: & ita hoc satis est, vt esse relationis non adueniat accidentaliter diuinæ naturæ, aut Deo constituto per ipsam: & per consequens ad hoc, vt non constituat vnū per accidens cum illo. Sicut videre est in spiratione actiua, quæ intelligitur aduenire Patri, & Filio iam personaliter constitutis: & tamen non est accidens, aut facit vnū per accidens cum illis, propter simplicitatem, & indiuiduationem.

Non itaque hoc obest. Quoniam quod existentia relationis, & existentia naturæ diuinæ tantum distinguantur virtualiter, non vero realiter, atque adeo sint vnū & idem identicè, solum probat, quod ex illis duobus entibus in actu, & ex illis duabus existentijs, quæ formalissimè sunt plura, & tantum identicè sunt idem, fiat vnū per se identicè; non tamè vnū per se formalissimè tale; sed degenerans à ratione vnus per se, & aliquo modo habens rationem vnus per accidens. Et ratio videtur aperta. Quoniam hoc ipso,

Occurrunt primo aduersarij.

Impugnatur.

N. Complutenfes.

Occurrunt secundo aduersarij.

Resurbitur.

quod ex pluribus entibus in actu realiter distinctis in ratione talium, siue in ratione existentium, fiat vnum per accidens realiter tale, & excludens unitatem per se, adhuc identicam, oportet, vt ex pluribus entibus in actu formaliter, siue virtualiter distinctis in esse talium, & quæ identicè sint idem, fiat vnum per se tantum identicè; non vero vnum per se formalissimè, sed degenerans ab unitate per se formalissimè; & constituens aliquomodo vnum per accidens, seu quod formalissimè loquendo solum per accidens sit vnum.

30. Vnde instantia de spiratione actiua adueniente in diuinis Patri, & Filio, vt iam existentibus, nihil contra nos concludit. Quoniam spiratio prædicta idè non est accidens, neque accidentaliter aduenit iuxta nostram, & D. Thomæ sententiam, quoniam trahitur ad vnum, & idem esse absolutum diuinæ essentia, & per illud vnà cum Paternitate, & Filiatione existit. Quare, si ad prædictum esse non traheretur, tunc esset accidens, & accidentaliter adueniret: siquidem præsupponeret esse simpliciter; ac proinde solum posset tribuere esse secundum quid, nempe accidentale. Sicut propter hanc rationem, quia albedo præsupponit esse simpliciter, nempe, esse substantiale, v.g. hominis, idcirco tantum tribuit esse secundum quid, & accidentale. Et sic prædicta spiratio esset, & non esset quid substantiale; indistinctum, & non indistinctum à diuina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij. Esset quidem, vt supponitur. Non esset autem. Quoniam hoc ipso, quod afferret proprium esse existentia, & non existeret præcisè per existentiam absolutam, seu per esse simpliciter ipsius Dei, tunc (vt modo dicebamus) præsupponeret esse existentia simpliciter; & per consequens esse existentia, quod tribueret, esset esse secundum quid, & accidentale. Cuiusque esse secundum quid, & accidentale non possit esse quid indistinctum à diuina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij, fieret inde, vt non esset quid indistinctum; sed potius realiter distinctum ab illis.

Tercia euasio. Nec etiam obest, si occurras cum alijs, non esse inconueniens dari in Deo unitatè, quæ formalissimè loquendo solum per accidens sit talis; dummodò inter ea, quæ ponuntur esse, & constituere vnum per accidens, adsit unitas per se identicè, seu formaliter identicè sint per se vnum.

Euasio. Non igitur hoc obest. Quoniam euasione hanc satis in 1. tomo tractatu 3. disputatione 4. à num. 11. vsque ad num. 13. impugnamus, vbi (ne eadem bis repetamus) prædicta impugnatio videri potest.

Quarta solutio P. Suarez. Ex quo etiam sit, nihil obesse aliam solutionem, quam huic rationi loco nuper citato tradit idem Suarez dicens, quod esse es-

sentiale diuinæ essentia: est esse completum & perfectum, quantum esse potest esse alicuius naturæ; non vero per se ipsum præcisè sumptum habere, quod sit vltimè terminatum ad esse personæ; & idè esse relationis non aduenire accidentaliter, sed personaliter, ad constituendam, scilicet, personam.

Eueritur.

Ex dictis igitur constat, solutionem hæc nihil obesse. Tum, propter illa, quæ num. 49. remissè diximus. Nam hæc solutio non parum affinitatis cum priori illa solutione habet, quamuis non nihil ab ea differat. Tertiè etiam, quia in ea aperta inuoluitur implicatio. Quoniam ex quo capite relatio personalis habet quod sit talis, deberet tribuere esse personale, seu *subsistere incommunicabiliter* in natura diuina: ac ex quo capite præsupponeret esse simpliciter, & tribueret, iuxta sententiam Suarez, nouum esse existentia, non posset communicare esse personale idè dictum, seu rationem per se subsistentis incommunicabiliter; sed tantum tribueret quoddam esse accidentale, & secundum quid. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thomæ in hac 1. part. quæst. 76. art. 4. & 2. contra Gentes cap. 58. quæst. de Anima art. 11. & alibi sæpè; eamque ad aliud intentam optimè elucidant Noltri Complutenses in lib. de Generat. disput. 2. num. 46. & deinceps.

D. Thom.

N. Compl.

§. 11. *Opposita sententia, & duo prior illius fundamenta, vnà cum solutionibus eorum.*

52 **O** Vamuis autem D. Thomæ, & nostra sententia tot sit rationibus fulcita: nihilominus oppositam sententiam tuetur Scotus in 1. dist. 11. quæst. 2. ad 1. Suarez lib. 3. de Trinitate cap. 5. & tomo 1. in 3. p. disputatione 11. sect. 2. vbi pro se refert Richardum Victorinum, & Richardum de Media Villa. Idem tenent Pefartius in præsentia disputatione 9. Arubal disp. 104. cap. 4. Ruiz de Montoya in suo tomo de Trinit. disputatione 25. lect. 5. In quâ sententia inclinât Medina 3. p. q. 3. art. 2. & alij; quia putat, idè esse subsistentia, & existentia substantialem: & ipsi ponunt in Deo multiplicem subsistentiam relatiuam.

Opposita sententia.

Scotus;

Suarez.

Rich. Victo.

Ric. de Media Villa.

Pefartius

Arubal.

Ruiz de Montoya.

Medina.

53 Primum pro hac sententia fundamentum desumitur ex testimonijs Augustini, Cyrilli, & Richardi de Sancto Victore. Nam Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 6. & lib. 7. cap. 4. ait, quod aliud est esse Deum, & aliud esse Patrem. Quæ verba, quoad arietatem, intelliguntur de arietate, non quidem reali, sed rationis, vt explicat D. Thomas in hoc art. in solutione ad 1. quoad esse verò, intelliguntur de esse actuali, quo Deus, & Pater sunt in rerum natura, quod est esse actualis existentia: ac proinde concedit relationi Paternitatis distinctum esse secundum rationem; b

Primum argumētum ex testimonijs Patrum desumptum.

August.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

eo, quo existit Deus, & natura diuina: quod quidem esse, hoc ipso quod sit distinctum ab esse absoluto diuinæ essentia, erit relatiuum.

N. Cyrill.

Et deinde N. Cyrillus Dialogo de Trinitate, lib. 1. inter medium, & finem, loquens de Patre, & Filio ait: *Cum vterque sit, ac subsistat, propriamque habere dicatur existentia.* Et lib. 2. Dialogi non longe a principio, notat, conuenientissima esse nomina, quibus tres personæ diuinæ significatæ sunt à Christo Domino, & ita ait: *Sic enim manifestam, & inconfusam trium subsistentiarum in proprijs existentijs proprietatem seruans, &c.*

Richard.

Et tandem Richardus de sancto Victore lib. 4. de Trinitate cap. 16. concedit in Deo communem existentiam: & cap. 17. admittit tres existentias incommunicabiles, & per consequens relatiuas.

Soluitur argumentum, & explicatur mens SS. Patrum.

54 Respondetur, Augustinum in illis locis solum intendere, quod quatenus esse significat veritatem enuntiationis, aliud esse habet Patrem, & aliud essentia Dei, ac proinde Deus, vt est cōcretum Deitatis, quia aliquid verificatur de Patre, quod negatur de essentia, & è conuerso; nõ verò quatenus esse significat actum existendi, vt in simili explicat Augustinus D. Thomas Quodlibeto 12. art. 11.

D. Thom.

Ad primum verò testimonium ex Cyrillo respondetur, sumere nomen existentia pro subsistentia, seu personalitate, vt de Richardo dicemus. Per quod etiam ad 2. testimonium eiusdem Cyrilli constat.

Ruiz.

Nec obest id, quod obicit Ruiz nempe; hanc interpretationem non posse adaptari huic secundo testimonio: alioqui rediret hunc incongruum sensum, nempe, *inconfusam trium subsistentiarum in proprijs subsistentijs proprietatem seruans.*

Non itaque hoc obest. Quoniam sensus horum verborum, iuxta hanc interpretationem, & contextum, est, quod Christus Dominus in explicandis tribus personis Sanctissimæ Trinitatis seruauit manifestam proprietatem trium subsistentiarum, explicans in particulari propriam subsistentiam cuiuslibet personæ, nempe, Paternitatem, Filiationem, &c. Quod autem Cyrillus nomen existentia sumpsit pro subsistentia, potest non difficulter colligi ex eodem. Nam, vt nuper dicebamus, lib. 2. Dialogi notat, conuenientissima fuisse nomina, quibus Christus Dominus tres personas diuinæ significauit. Et ita inquit. *Distinctissime nobis constituens uniuscuiusque significati propriam existentiam.* Vbi aperte constat sumpsisse nomen existentia pro nomine subsistentia, siue personalitatis: liquidem apud Patres Personæ diuinæ in esse talium non constituuntur, & distinguuntur nisi per subsistentias, seu personalitates.

Ex quo ad testimonium Richardi eodem modo respondetur cum Alëu 1. part. quest. *Alëu* 44. in corpore, & ad 5. quod non sumit in illis verbis capitis 17. existentiam; sicut nos, pro actu essendi, vt constat ex ijs, quæ idem Richardus in lib. de Trinitate à c. 11. vique *Richard.* ad vltimum docet, sed accipit existentia proprietatibus personalibus, seu proprietatibus, quæ sunt ex alio, vt Filiatione, & Spiratio passiuæ; & ex qua sunt alia, qualis est Paternitas. Vnde Richardus id, quod Scholastici appellant existentiam, & esse, ipse appellat esse. Et in capitibus relatis, & frequentibus semper vnum esse trium personarum assignat, & nunquam tria, adhuc cum hoc addito, nempe relatiua, concedit. Et lib. 5. de Trinitate cap. 1. admittit vnum esse trium personarum; sed discretum *existere*, vt bene etiam notauit Vazquez cap. 2. disput. *Vazquez.* 126. citata.

55 Secundum fundamentum est. Quod relatio in creatis habet suum esse existentia distinctum ab esse fundamenti, & à subiecto, in quo est: ergo etiam relationes in diuinis habebunt propriam existentiam distinctam à suo fundamento, & à diuina natura, quam quodammodo afficiunt: & per consequens dabuntur tres existentia relatiua realiter distincta. Antecedens videtur perspicuum. Ex eo quod relatio creata est accidens realiter distinctum a suo fundamento, & à subiecto, in quo est, vt optime docent nostri Complutenses in sua Logica disput. 14. num. 51. Accidentia autem distincta realiter ab aliquo, maxime si sint entia completa, vt in relatione prædicamentali contingit, afferunt suum proprium esse existentia. Prima verò consequentia (ex qua posterior aperte sequitur) constat ex paritate rationis, & ex eo quod afferre proprium esse existentia dicit perfectionem: & ita si relatio creata hoc affert, potiori ratione id concedendum erit relationibus diuinis includentibus infinitam perfectionem: alioqui perfectior esset relatio creata in suo genere, quam increata in suo.

N. Compl.

56 Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad probationem constat ex dictis, esse disparem rationem. Tum, quia esse existentia relationis creatæ debet esse quid absolutum, vt num. 33. diximus: esse autem absolutum in creaturis non inconuenit, reà liter multiplicari; secus autem in diuinis. Tum etiam, quia quod subiecto, & fundamento relationis, necnon & relationi ipsi conueniat hoc, quod est, esse tria creata, & tria durantia substantiæ, nullum est inconueniens: & similiter nihil obest, quod de pluribus relationibus creatis verificetur, quod sint plura creata, pluraq; durantia subsistentia.

Enodatio 6^a

rantiue: cum tamen (vt iam diximus) repugnet, hoc verificari de relationibus diuinis. Constat autem etiam ex dictis, quod si relationes diuinae afferant proprium esse existentiae relatiuum, essent tria increata, & tria durabilia, seu aeterna substantiue: sicut quia relatio creata affert propriam existentiam, propterea tres relationes creatae realiter distinctae sunt tria creata, & tria, v. g. temporalia. Tum denique, quia relatio creata facit vnum per accidens cum eo, cui inest: & ideo nihil obest, quia potius prodest, quod afferat proprium esse existentiae. Contra vero relatio increata constituit vnum per se formalissime, & perfectissime tale: ad hoc autem, quod vnum per se constituat cum praedicta natura diuina, non prodest, sed valde obest, quod afferat proprium esse existentiae, vt num. 48. explicuimus.

Neque hinc fiet, vt in hoc argumento dicebatur, perfectionem fore relationem creatam in suo genere, quippe afferentem proprium esse existentiae, quam increatam in suo. Nam ad hoc satis constat ex illis, quae in primo tractatu 3. disp. 3. num. 43. diximus, vbi explicuimus, quomodo non probentur ex perfectione simpliciter, sed potius ex imperfectione simpliciter, quod sapientia creata (& idem de relatione creata dicendum est) afferat proprium esse existentiae. Sicut etiam ad summam perfectionem diuinatum relationum prouenientem illis ex diuina essentia spectat, vt non afferant proprium esse alioquin non constituerent vnum per se cum Deo: imo neque essent quid substantiale, nec cum diuina essentia identificateum: nec tandem in ipso Deo reperirentur, vt num. 50. dicebamus.

§. XII. Duo alia argumenta pro opposita sententia, & occursum ad illa.

Tertium fundamentum. 57 Tertium fundamentum est, quod si relationes diuinae existerent per existentiam absolutam diuinae essentiae, & non per existentias relatiuas, hoc ideo esset, quia essentia diuina vna cum sua existentia absoluta intrinsece imbibitur per modum transcendentis in illis, & ita tribuit eis suum esse existentiae, superfluitque in illis aliud esse existentiae relatiuum: sed praedictae relationes non possunt sic reddi existentes a diuina essentia: ergo, &c.

Maior videtur certa. Quia non potest aliquid imbibere in alio secundum aliquam rationem, & non communicari ei praedicta ratio. Et ideo si diuina existentia includitur per modum transcendentis in relationibus, communicabit se illis secundum rationem, reddendo eas perfectissime exi-

stentes: & per consequens superfluent in eis alia existentia ad id praestandum. Minor autem etiam constat. Quoniam existentia est vltima actualitas adueniens post ea, quae pertinent ad rationem formalem & atomam alicuius rei: id autem, quod habet imbibere in alio per modum transcendentis, non sic aduenit: & propterea repugnat, quod ab essentia diuina, vt inclusa per modum transcendentis in relationibus, habeant ipsae esse existentiae.

58 Responderetur negando maiorem. Et ad probationem dicendum est, quod sicut essentia diuina per modum transcendentis imbibitur in relationibus non tribuit eis quod sint intelligentes: quia licet essentia, quae imbibitur, sit ipsum intelligere Dei, non tamen imbibitur, vt est sub hoc conceptu expresso: eo quod ad praedictum conceptum expressum requiritur quoddam connotatum, quod non habet, vt est sub conceptu transcendentis, vt supra disput. 5. num. 72. dictum est. Ita licet diuina essentia, quae habet rationem transcendentis, sit sua existentia, non tamen transcenditur sub conceptu expresso existentiae: quia deest illi praedictum connotatum. Et ideo, vt est sub hoc conceptu transcendentis, non communicat rei, in qua transcenditur, esse existentiae; licet communicet ei illam realitatem, quae de se est sufficiens ad hoc, vt eo ipso, quod connotat praedictum connotatum, tribuat esse existentiae absolutum. Quod autem sit hoc connotatum, & quomodo ibidem de his satis constat ex illis, quae in primo tractatu 4. disput. 7. a num. 72. & in hoc tractatu disput. 5. num. 73. diximus.

Vnde existentia diuinae essentiae non reddit relationes existentes, nisi quatenus consideratur per modum vltimae actualitatis, & tunc pertinet ad lineam diuinae essentiae sub conceptu essentiae & naturae, habetque esse talis conditionis, vt postquam reddit existentem ipsam diuinam essentiam, extenditur secundario ad terminanda, & actuanda omnia diuina, trahendo illa ad vnum & idem esse existentiae, vt hac ratione constituentur cum ea vnum per se perfectissime tale.

59 Quantum fundamentum est. Quod ex opposita sententia sequerentur quatuor absurdum. Primum. Hanc propositionem esse concedendam, *Pater diuinus est ad se*: quod est contra rationem relatiui, cuius esse est ad aliud. Secundum. Non esse processiones in Deo: cum tamen fides oppositum doceat. Tertium. Personas non constitui proprietatibus relatiuis: cuius contrarium tuentur communiter Theologi. Quartum. Humanitatem Christi Domini, vel non existere absolute & simpliciter, vel non existere per existentiam Verbi diuini: quorum prius pug-

Distin.

Quartum fundamentum ab incommunionibus.

D. Thom. verò cum illis, quæ D. Thomas 3. p. q. 17. art. 2. docet.

Sequela quoad priorem partem probatur. Quoniam id, quod existit existentia absoluta, est ad se. Quoad secundam verò partem etiam constat. Quoniam ad veram processionem, seu productionem requiritur productio alicuius esse existentia: licet ad corruptionem, & delitionem requiritur amissio, & destructio esse eius rei, quæ perit. Constat autem, esse absolutum diuinæ essentia non produci. Quoad tertiam verò partem suaderetur. Nam forma constitutiva alicuius rei debet illi tribuere aliquod esse existentia: & propterea esse existentia semper est effectus formalis formæ. Quoad ultimam verò partem videtur constare. Ex eo quod, si personalitas Verbi non existeret per propriam existentiam relatiuam, sed tantum per absolutam, & communem tribus personis, tunc humanitas solum vniretur cum prædicta existentia mediata; siquidem solum mediata vnitur diuinæ essentia; & rationibus absolutis communibus tribus personis: & ita, vel non existeret absolute & simpliciter; quia existere tantum mediata non est existere absolute & simpliciter; vel existeret per propriam existentiam creatam.

60 Respondetur negado sequelam quoad omnes eius partes. Et ad probationem primæ dicendum est, aliud esse, an id, quod subest existentia, sit ad se; aliud verò, an existentia ipsa sit ad se, seu quid absolutum. Licet ergo existentia, tam in rebus absolutis, quam relatiuis, sit ad se, nihilominus id, quod in re latius subest existentia, potest esse ipsa ratio relatiua. Et idè, quia in hac propositione, *Pater est ad se*, ly *est* denotat, iuxta communem modum concipiendi Theologorum, quod illud, quod subest existentia, est ad se: propterea prædicta propositio negari debet ex vi & rigore sermonis; quamuis hæc possit concedi. *Pater existit ad se*, & debeat concedi ista, *Patris existentia est ad se*.

Ad probationem verò secundæ partis sequela responderetur, quod ad veram processionem satis est productio existentia, aut communicatio illius, vel iam productæ, vel quæ sit à se, vt in præsentis contingit. Et propterea in creatis satis est ad productionem hominis, quod ei communicetur existentia animæ rationalis; licet per generationem hominis talis existentia non producat: & data albedine separata produceretur album, si albedo illa cum suo esse existentia vniretur alicui corpori.

Ad probationem autem tertie partis dicendum est, quod ad rationem formæ constitutivæ in esse personæ sufficit, quod tribuat rationem subsistendi incommunicabiliter,

& quod hæc ratio quodammodò determinet ad hoc, vt existentia alterius formæ, aut quali formæ subsistentis in persona constituta vnatur cum illa, & tribuat ei esse existentia: vt ita, possit ibidem veritas perse. excludens duplex esse existentia inueniri, & saluetur, quod illa existentia habet esse quali effectum formalem, saltem ex parte modi concipiendi, formæ subsistentis in illa persona.

61 Ad probationem tandem ultimæ partis eiusdem sequela dicendum est, dupliciter posse aliquid vniri alicui mediata. Primo, ita vt vnio hæc tantum sistat in illo, cui dicitur immediate vniri; & non pertingat usque ad illud, cum quo mediata vniri affectur: sicut intellectus vnitur mediata tantum cum materia prima hominis, quia eius vnio tantum sistit in anima rationali; non verò ultra tendit ad vnendum se cum ipsa materia; sed tantum dicitur esse vnitus mediata cum materia: quia vnitur immediate cum anima, & anima est immediate vnita cum eadem materia.

Secundo, quia eius vnio non sistit in extremo, cui immediate, & per prius vnitur; sed mediante isto transit, & vnitur cum altero. Et dicitur vniri huic mediata, quoniam non vnitur ei, nisi quatenus prius vnitur alteri: quò pacto existentia in creaturis, iuxta mentem D. Thomæ, vnitur mediante forma materia prima: quia non nisi aduata per illam potest existere: nec existentia vnitur ei, nisi quatenus per prius communicatur eidem formæ. Quod igitur vnitur alteri mediata primo modo, non participat in se effectum, aut quali effectum formalem illius. Et propterea intellectus sic vnitus mediata cum materia prima non tribuit illi, quod intelligat. At quod vnitur alteri mediata secundo modo, participat ab eo solum quali effectum formalem, vt in exemplo adductio materia primæ, cui sic vnitur mediata existentia totius, & formæ cernitur.

Quare, cum existentia absoluta Verbi vnatur mediata hoc posteriori modo cum humanitate, & e contra: quia prædicta existentia vnitur illi, vt prius vnatur cum personalitate Verbi, & vt determinata per illam: & nequit personalitas Verbi, vt existens per illam existentiam, vniri, quin etiam ipsa existentia, quatenus prius vnita eidem personalitati, vnatur etiam humanitati: inde est, vt humanitas in se participet hunc quali effectum formalem existendi ab ipsa existentia diuina

Verbi, sicut absolute & simpliciter existens.

Ad quartam.

Occurritur ad primum absurdum.

Ad secundum

Ad tertium.

6. XII I. Fundamentum ultimam contra-
ria sententia cum suis confirmationibus,
& animaduersio notate digna ad
horum solutionem.

Ultimam &
principale ar-
gumentum.

63. **V**ltimum, & potissimum huius sen-
tentia fundamentum est. Quoniam
tres relationes diuinae sunt ex vi sua tres ex-
istentes, siue realitates actuales. inter se reali-
ter, & a diuina essentia ratione distinctae: ergo
habent tres existentias relatiuas realiter
inter se, & ratione a diuina essentia distine-
tar. Consequentia videtur legitima. Quonia
existentia alterius rei nihil est aliud, quam
eius entitas, aut realitas actualis. Et ideo
hoc ipso, quod aliquid habeat veram entita-
tem, siue realitatem actualem, est existens.
Antecedens autem probatur: Nam praedictae
relationes ex vi suarum linearum sunt tres
realitates: quia ex vitalium linearum oppo-
nuntur realiter relative: ergo cum non sint
ex vi sua tres realitates potentiales, seu in po-
tentia tantum, quia hoc imperfectionem
magnam dicit, erunt utique ex vi suarum li-
nearu tres realitates actuales. Maxime, quia
esse realitatem actualem, seu in actu, & reali-
tatem potentialem, siue in potentia tantum,
opponuntur immediate: & ita quod ex vi sua
non fuerit realitas in potentia tantum, erit
ex vi sua realitas in actu, seu actualis.

Confirmatio
h.

Confirmatur. Nam praedictae relationes
ex vi sua, & intra propriam lineam sunt tres
realitates dimanates actu per dimanationem
virtualem a diuina essentia, eod quod compa-
rantur ad illam per modum proprietatum
personalium: ergo ex vi sua dicunt propriam
realitatem actualem, & ex se existentem. Patet
consequentia. Quia sicut id, quod in potetia
tantum dimanat, habet esse ens possibile: ita
id, quod ab intrinseco, & ex vi sua habet di-
manare actu ab alio, est ab intrinseco ens ac-
tuale, & existens: quippe quod non est pra-
cisè quid possibile, ut ex se patet; neque quid
futurum, siquidem hoc non actu dimanat,
sed dimanabit: ac proinde erit ens ex vi sua
praesens, & existens.

Confirmatio.

Confirmatur secundò. Quoniam multipli-
cato concreto multiplicari debet forma
constitutiu eius, sicut multiplicato homine
multiplicatur anima: sed tres diuinae relatio-
nes sunt tres realitates actuales, & existentes,
secundum quam rationem sunt concreta,
coalescentia, aut quasi coalescentia ex reali-
tate propria earum, & ex sua actualitate, ac
existentia: ergo multiplicatis his concretis,
ut reuera multiplicatur, siquidem sunt tres
realitates secundum ea, quae sunt suae lineae
actu a parte rei inuentae, non poterit non
forma constitutiu horum concreto m,
sempe actualitas, seu existentia, multiplica-

ri: & per consequens habebunt proprias exi-
stentias relatiuas.

63. Respondetur praenotando, quod ex
his, quae in creaturis contingunt, debemus
seclusus imperfectiõibus manuduci ad
cognoscenda diuina. In creaturis igitur,
v. g. in composito substantiali, essentia
actualis, & existentia distinguuntur realiter,
vt ex D. Thoma N. Complutenes. in lib.
Physicorum disput. 3. num. 64. tangunt: &
essentia actualis, prout distincta ab existen-
tia, importat actualitatem (vt sic dicamus)
essentialem, seu ad ordinem essentiae perti-
nentem: ac proinde dicit eadem praedicata
essentialem, quae importat eadem essentia sub-
statu possibilitatis, quatenus in se (vt sic dica-
mus) incipiunt esse aliquid, non verò solum
habent esse in sua causa: ac proinde dicit pra-
dicta praedicata, connotado existentiam ac-
tualem, seu prout habent primam actualita-
tem ad ordinem essentiae pertinentem, &
connotant ultimam actualitatem ad ordi-
nem existendi spectantem, scilicet existen-
tiam ipsam: ideoque haec duae actualitates di-
stinguuntur, ex eo quod licet quaelibet con-
notet aliam, tamen essentia, vt actualis actua-
litate ad ordinem essentiae pertinere, tantum im-
portat in recto actualitatem quandam (vt sic
loquamur) vialem, & tendentem ad vterio-
rem, & ultimam actualitatem ad ordinem
existendi spectantem, scilicet existentiam.

Animaduer-
sio pro solu-
tione vitimi
fundamenti.

N. Complu-
tenses.

64. Et propter hanc rationem, licet vtra-
que actualitas communicetur creaturis a
suis causis; nihilominus aliter, & aliter com-
parantur cum eis, vt accipiunt praedictas
actualitates. Nam, vt sunt in egredi, & fieri a
suis causis, seu vt terminant praedictum fieri,
vt est in exerceri, & nondum est in ultimo
sui exercitij, accipiunt esse essentiae actualis,
prout esse actuale dicit actualitatem ad ordi-
nem essentiae pertinentem: at quatenus
sunt in facto esse, seu terminant suum fieri, vt
est in ultimo sui exercitij requisito ad hoc,
vt tribuat suo effectui, quod absolute & sim-
pliciter sit, accipiunt a suis causis ultimam
actualitatem ad ordinem existendi spectan-
tem, nempe ipsam existentiam. Nam cum
prior illa actualitas antecedit istam, & haec
sit actualitas vltima: ideo illa tribuitur a
causis, dum eius causalitates non sunt in vl-
timo sui exercitij; haec verò communicatur,
dum praedictae causalitates sunt in exercito
esse, seu in ultimo sui exercitij, aut (vt alij lo-
quuntur) dum intelliguntur esse exhaustae
quoad omne exercitium, quod requiritur ad
tribuendum suo effectui, v. g. composito sub-
stantiali, quod absolute & simpliciter sit: &
ita praedictae actualitates differunt etiam in
hoc, quod actualitas ad ordinem essentiae
spectans non tribuit essentiae, quod absolute
& simpliciter sit actualis, aut absolute & sim-
pliciter

phiciter sit; sed cum addito, scilicet, actualitate (vt sic loquamur) essentiali, seu ad ordinem essentia: pertinente: cum tamen actualitas ad ordinem existentia: spectans tribuat essentia:, quod absolute & simpliciter sit actualis, habentque absolute & simpliciter quod sit.

Ascendendo igitur ex creaturis ad Deum dicimus, quod sicut in creaturis, v. g. in composito substantiali, distinguitur essentia actualis actualitate (vt sic dicamus) essentiali, seu pertinente ad ordinem existentia: ab actualitate sua existentia: ita etiam in diuinis propria ratio formalis attributorum, & relationum, adhuc vt sunt actuales actualitate propria rationis formalis, & pertinente ad suam lineam, & (vt sic dicamus) actualitate essentiali, ac correspondente actualitati reperiatur in creaturis, & spectanti ad ordinem essentia:, distinguuntur virtualiter ab existentia: per quam existunt. Et similiter ipsa essentia diuina, vt intelligitur esse actualis ea actualitate, qua aequiualeat, & correspondet praedictae actualitati creaturae; distinguitur ex parte nostri modi concipiendi a se ipsa, vt aequiualeat actualitati nostrae existentia:.

65 Et sicut essentia actualis creata, vt dicitur actualitatem pertinentem ad ordinem essentia: importat primam actualitatem, quae ei competit mediantebus causalitatibus uarum causarum, & connotat ultimam actualitatem, nempe ipsam existentiam: ita etiam attributa, & relationes, vt dicuntur actualitatem suarum linearum praecise, & correspondent essentia:, aut rationibus formalibus creatis, vt praecise actualibus actualitate ad ordinem essentia: spectante, dicuntur suas proprias rationes formales, vt sunt actuales actualitate prima, quam habent, quaeque eis ex vi suae lineae competit: & connotant ultimam actualitatem alterius lineae, scilicet existentiam absolutam, per quam existunt. Et similiter ipsa essentia diuina, vt praecise concipitur, quatenus est actualis actualitate correspondente actualitati pertinenti ad ordinem essentia:, quae in creaturis reperitur, tantum concipitur, vt habens suam actualitatem primam; non vero vt gaudens sua actualitate ultima; licet in eadem essentia ambae actualitates pertinent ad eandem lineam, & solum ex parte nostri modi concipiendi distinguantur, vt constat ex illis, quae in 1. tomo tractatu 3. disputatione 4. dubio 1. & 2. diximus.

Et quemadmodum essentia creata eiusdem compositi substantialis, vt est actualis actualitate nuper dicta, dicitur actualitatem vialem, ratione cuius praedictum compositum est in egressu, & fieri, seu terminat suum fieri, vt non dum est in ultimo sui exercitii; non tamen est ratione illius in egressu, aut

facto esse, seu ratione ipsius non terminat suum fieri, vt est in ultimo sui exercitii; quia ad hoc ulterius desideratur alia actualitas, quae non sit vialem, per quamque formaliter res intelligatur in facto esse. Sic attributa, & relationes diuinae, vt praecise habent actualitatem correspondentem huic actualitati essentia: creaturae, tantum sortiuntur actualitatem quae sit vialem, id est, non ultimam actualitatem, per quam ultimare (modo statim explicando) sunt in actu: & per hanc actualitatem non ultimam sunt in dimanari virtualiter ab essentia diuina, non vero in dimanari esse (vt sic licet loqui) ab eadem essentia; sed ad hoc desideratur ulterius alia actualitas ratione ratio cinata distincta, nempe, ipsa actualitas existentia:, per quam non sunt in dimanari, sed in dimanari esse, seu per quam terminent dimanationem sui ab essentia, prout talis dimanatio est in ultimo sui exercitii. Et pari ratione diuina essentia, vt intelligitur habere praecise similem actualitatem, non vero ultimam, licet non possit concipi vt in dimanari, quia ipsa sub conceptu essentia: a nulla alia ratione priori dimanari: at dicitur actualitatem talis conditionis, vt si per impossibile posset aliquomodo dimanari, non intelligeretur per illam esse in dimanari esse, sed in dimanari.

66 Ex quo etiam fit, quod sicut essentia creata praedicti compositi substantialis, vt est actualis actualitate ad ordinem essentia: tantum spectante, non habet actualitatem, quae absolute & simpliciter sit talis, sed cum addito diminuyente, si per esse actuale intelligatur ea actualitas, per quam absolute & simpliciter res dicitur esse extra suas causas, aut absolute & simpliciter esse; contra vero eadem essentia, vt est actualis actualitate existentia:, dicitur actualitatem absolute & simpliciter talem, prout actualitas absolute & simpliciter talis denotat eam actualitatem, per quam absolute & simpliciter dicitur res esse extra suas causas, & quod absolute & simpliciter sit. Ita attributa, & relationes diuinae, vt dicuntur actualitatem correspondentem priori illi actualitati compositi substantialis, non intelliguntur esse actuales actualitate absolute & simpliciter talis, prout actualitas simpliciter talis denotat id, per quod res est omnino extra suam rationem a priori, a qua dimanari; sed actualitate cum addito, nempe, actualitate correspondente, seclusis imperfectionibus, actualitati creaturae: ut pertinenti ad ordinem essentia: ac prout actualitate, per quam tantum quodammodo sit extra suam rationem a priori. Et ita praecise ratione huius actualitatis sunt quodammodo intra diuinam essentiam tanquam in principio, a quo dimanant, in quaeque quodammodo continentur: quatenus ex vi huius nondum habent ab ea actualitatem, per quam

quam absolute & simpliciter sint; sed talis actualitas restat accipienda: ac per actualitatem posteriorem correspondentem ultimæ actualitati essentia creatæ, scilicet existentia; habent esse in ultima actualitate, per quam in sensu iam insinuato simpliciter sunt extra principium, à quo dimanant; & de eis absolute & simpliciter dicitur, quod sunt.

67 Et similiter essentia diuina, vt correspondet etiam priori illi actualitati creaturæ, & concipitur expressè, & præcisè sub hoc conceptu, non intelligitur vt habens suam ultimam actualitatem, per quam absolute & simpliciter sit, sed actualitatem cum addito iam insinuato; secus verò, vt concipitur expressè sub ultima actualitate existentia: tunc enim concipitur expressè, vt absolute & simpliciter est sub ultima actualitate, & vt absolute & simpliciter est: & per consequens, vt dicit actualitatem talis conditionis, quod si posset dimanare, ab aliqua ratione à priori, tunc ex vi illius non esset quodammodo intra illam, & quodammodo extra eam; sed in sensu iam explicato esset absolute & simpliciter extra illam.

Diximus, quod si actualitas absolute & simpliciter talis dicit actualitatem, per quam res absolute & simpliciter est extra uiam rationem à priori, tunc tam relationes, quam attributa, necnō diuinam essentiam, vt sunt sub illa prima actualitate, & præcisè correspondent actualitati essentia creatæ spectanti ad ordinem essentia, non dicere actualitatem absolute & simpliciter talem, sed cum addito, nempe actualitatem, per quam tantum sunt extra illam quodammodo. Quoniam si loquamur de actualitate absolute & simpliciter tali, prout excludit potentialitatem simpliciter, siue omnem potentialitatem, aut potentialitatem vestigium, tunc prior illa actualitas diuinæ essentia, attributorū, & relationum est actualitas absolute & simpliciter, imò perfectissimè talis.

68 Et ratio est. Quia omnia illa habent omnem actualitatem excogitabilem, pertinentem tamen ad suam lineam. Et idè essentia diuina absque distinctione virtuali, cum distinctione solum ex parte nostri modi concipiendi, est ipsa vis ad intelligendum, ipsaque intellectio, necnō & existentia sui: quia euncta ista pertinent ad suam lineam. Et similiter attributa, v. g. voluntas, est sua vis ad volendum, & ipsamet volitio absque distinctione virtuali: quia totum hoc, non verò ipsa actualis existentia, pertinet ad suam lineam: & per consequens tam essentia, quam attributa, & cetera alia, vt habent priore illam actualitatem, habent illam per modum actus purissimi, prout actus purissimus excludit omnem potentialitatem.

§. XIII. Occurritur ex dictis ultimo argumento cum suis confirmationibus.

69 **E**X his ergo ad argumentum respondetur distinguendo antecedens. Sunt tres entitates sine realitates actuales: actualitas pertinentibus (vt sic dicamus) ad ordinem essentia, & correspondentibus præcisè similibus actualitatibus in creaturis repetitis, per quas tantum sunt in dimanari, non verò in dimanato esse à diuina essentia, seu terminant emanationem sui vt est iolū in exerceri, per quasque non habeant absolute & simpliciter esse, concedendum est. Actualitatibus ultimis pertinentibus ad ordinem existendi, per quas sunt in dimanato esse à diuina essentia, seu per quas terminant emanationem sui, prout intelligitur esse in ultimo sui exercitij, per quasque absolute & simpliciter habeant esse, negandum est. Quia iuxta actualitatem hoc secundo modo, non est in eis triplex actualitas, sed vnica, per quam omnes illæ redduntur actuales. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam existentia nō dicit actualitatem pertinentem præcisè ad ordinem essentia, per quam res tantum sit in fieri, aut dimanari, seu tantum habeat terminare emanationem sui, vt nondum intelligitur esse in ultimo sui exercitij; sed actualitatem ultimam talis conditionis, vt per eam res sit in dimanato esse, seu terminet emanationem sui, vt est in ultimo sui exercitij, habeatque absolute & simpliciter esse. Quia existentia est ultima rei actualitas: & idè intelligitur aduenire in ultimo exercitij suæ emanationis: ac proinde aduenire ei post omnia alia, quæ intra proprium genus, v. g. substantia, illi conueniant.

Ad probationem autem antecedentis, quatenus aliquo modo potest pugnare contra hanc solutionem, dicendum est, non colligi ex hoc, quod relationes diuinæ sint tres realitates relatiuè oppositæ ex vi suæ lineæ, & non sint potentiales, seu reales in potentia tantum, debere esse actuales ex vi eiusdem lineæ præcisè per actualitatem ultimam, per quam, sicut in dimanato esse, quasque pertinent ad ordinem existendi, vt aliquo modo distinctum ab ordine (vt sic loquamur) essentia, siue rationis formalis existetis per illam. Quia actualitas hæc non est actualitas pertinens ad lineam attributorum, aut relationum; sed solum ad lineam diuinæ essentia, quæ utrumque ordinem debet dicere: ne si prædicta actualitas pertineret ad quolibet ex his lineis, amittatur (vt probatū est) unitas perse perfectissima, quæ in diuinis reperiri debet: & ne multiplicentur in Deo æternitates, & immutabilitates, colligaturque existentiam absolutam diuinæ essentia non esse infini-

infinitè perfectam, vt ostensum est. Et ita ad hoc, vt relationes diuinæ ex vi suæ lineæ nõ sint realitates potentiales, satis est, quod sint actuales per modum actus purissimi, ea actualitate, quæ præcisè pertinet ad suam lineam, quæque pertinet ad ordinem (si sic licet loqui) essentia, seu (vt melius, & proprius dicamus) ad ordinem rationis formalis relatiuæ, prout distinctæ virtualiter ab ordine existendi. Sicut ad hoc, quod voluntas nõ sit in diuinis realitas potentialis, satis est, quod sit actualis per modum actus purissimi intra suam lineam pertinentem ad ordinem essentia præcisè, itaut sit ipsa vis ad volendum, & ipsa actualis volitio absque distinctione virtuali; & non requiritur, quod à sua propria linea habeat actualitatem existendi, vt ex rationibus factis satis constat.

70. Ex quo etiam ad id, quod in probatione antecedentis additur, satis constat. Quoniam licet inter esse realitatem in potentia tantum, & esse realitatem actualem, prout realitas ista posterior dicit actualitatem primam, quæ conuenit rei intra suam propriam lineam, perquamque (modo dicto) est in fieri, aut dimanari à sua causa, aut quasi causa, non detur medium in formis, aut quasi formis: & propterea de eis, & de concretis illarum, vt concreta illarum sunt, loquendo, id, quod nondum est adhuc in fieri, aut dimanari, debet esse ens tantum in potentia. Ceterum inter ens, seu realitatem in potentia tantum, & realitatem in actu actualitate vltima, per quam illa realitas est omnino extra suas causas, aut quasi causas, id est, in facto aut dimanato esse, quæque coexistit omnino cum existentia, debet necessarid dari medium, nempe, actualitas prima pertinens ad ordinem essentia, vt aliquo modo distinctæ ab ordine existendi, per quã realitas illa non sit in facto aut in dimanato esse, sed tantum in fieri, aut in dimanari &c. modo explicato.

71. Ad primam confirmationem constat ex dictis, concedendam esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ad probationem patet etiam ex dictis, quomodo diuinæ relationes ex vi suæ lineæ non habeant tantum in potentia dimanare à diuina essentia, sed ex vi sua sint semper actu in dimanari ab illa; quamuis ex vi suæ lineæ præcisè non sint in dimanato esse ab eadem. Itaque prædictæ relationes semper & necessarid sunt in dimanari à diuina essentia, semperque & necessarid sunt in dimanato esse ab illa: ceterum illud prius habent ex vi suæ lineæ; hoc tamen posterius conuenit eis ex vi alterius lineæ, nempe ex vi existentia absolutæ diuinæ essentia pertinentis ad lineam eiusdem essentia: quia, vt sæpe diximus, ordo existendi, & ordo essentia Dei spectant ad li-

neam diuinæ essentia: ac proinde sunt tantum distincti ex parte nostri modi concipiendi. Vnde ad hoc, vt prædictæ relationes non concipiantur præcisè vt impossibiles, vel vt futura ex vi suarum linearum, satis est, quod ex vi earum semper & necessarid sunt in dimanari à diuina essentia, & ab eadem, vt dicit actualitatem suam vltimam, per quam existit, habeant semper & necessarid, quod sint in dimanato esse.

72. Ad secundam confirmationem patet etiam ex dictis, concedendam esse maiorem, si concretum multiplicetur, quatenus est constitutum per suam formam; seu, si hæc multiplicatio fiat substantiuè; secus vero, si concretum non sic multiplicetur. Ceterum hoc concretum, realitas actualis, & existens, proutly actualis dicit actualitatem vltimam coincidentem cum existentia, per quam res redditur formaliter existens, non multiplicatur in tribus relationibus diuinis, itaut sint tres realitates existentes substantiuè, seu, itaut multiplicentur, quatenus constituta sunt per prædictam actualitatem vltimam. Quia etsi sint tres habentes vnam & eandem actualitatem vltimam, vnamque & eandem existentiam; non tamen sunt sic actuales & existentes per tres actualitates iam dictas, tresque existentias; sed per vnicam & eandem.

Sicut, licet humanitas Christi Domini, & Verbum sint duo habentes existentiam, prout esse habens illam extenditur ad id, quod existit, & ad id, quod coexistit; non tamen ibi sunt duæ existentia, sed vnicæ & eadem, per quam vtrumque suo modo existit, seu per quam vnum ex his extrinsecis, nempe Verbum, existit; & alterum, nimirum humanitas, coexistit; vt ex D. Thoma in 5. tom. huius nostri Curus explicantes articulum 2. questionis 17. contentè in 3. p. eiusdem S. Doctoris latius dicemus. Et similiter, licet materia, & forma in composito substantiali sint duæ partes, & per modum partium existentes; non tamen sunt ibi duæ existentia, vt nostri Complutenses in censuris lib. Physicorum disput. 3. q. 5. & 6. satis probant.

Vnde prædictæ relationes diuinæ solum multiplicantur in esse realitatum actualium substantiuè; prout realitas actualis dicit actualitatem primam, perquam sunt in dimanari; seu terminant dimanationem sui; vt non intelligitur esse in vltimo sui exercitij, ac proinde habent (vt sic dicamus) quasi tendere ad actualitatem vltimam, per quam sint in dimanato esse, seu per quam terminant dimanationem sui, prout intelligitur esse in vltimo sui exercitij, per quamque absolute & simpliciter sint. Et ideo solum multiplicantur in esse realitatum actualium, prout

Enodatur (secunda)

Dicitur prima confirmatio.

actua-

actualitas dicit id, per quod sunt proximè ca-
paces, vt actuentur per actualitatem vlti-
mam existentie diuinæ essentia.

§. XV. Obiectio quadam ex cuius
solutione, quæ nuper diximus,
illustratur.

Obiectio con-
tra omnia su-
pra dicta.

73 **N**ec obest, si contra omnia ferè, quæ
in hac solutione diximus, obijcias,
quod diuinæ relationes non habent ex vi
suarum linearum esse in *dimanari* à diui-
na essentia, si semel ex vi earundem linea-
rum non habent, quod sint in *dimanato*
esse ab illa: ergo ex vi sua nullam dicunt
actualitatem, adhuc pertinentem ad ordi-
nem (vt sic loquamur) essentia, seu ad ordi-
nem rationis formalis, & actualis ea ac-
tualitate, quæ tribuit proximam capacita-
tem ad existentiam: siquidem per hanc ac-
tualitatem habitam ex vi alicuius linearum ha-
bet res esse in *dimanari*, aut fieri. Conse-
quentia videtur perspicua. Antecedens au-
tem probatur. Quoniam cum ratio forma-
lis relationis sit omnino indiuisibilis, oportet,
vt non sit partim intra, & partim ex-
tra principium, à quo virtualiter dimanat;
sed quod sit, vel omnino intra, ac proinde
non sit adhuc in *dimanari*; vel omnino ex-
tra, & per consequens sit ex vi sua in *dimanato*
esse, si semel ex vi sua habet, quod sit
in *dimanari*, seu quod terminet dimanationem
illam, prout est (vt sic dicamus) in ini-
tio sui exercitij.

Roboratur eadem obiectio
3

Adde primò, quod rationes, quibus su-
pra num. 3. & deinceps ostendimus, non
dari in diuinis tres increatos, aut tres æter-
nos; videntur etiam suadere, non dari tres
dimanantes à diuina essentia: ergo etiam
suadebunt, quod vel non dantur tres ha-
bentes actualitatem primam; per quam sint
in *dimanari*, ac proinde relationes diuinas
esse realitates quasdam potentiales; vel dari
tres increatos, & tres æternos, saltem rela-
tiua: quod sine triplici existentia relatiua
admitti nequit. Consequentia videtur le-
gitima. Antecedens autem probatur. Quo-
niam cui ex vi sua comperit proprium *di-
manari*, & non ab alio tanquam à causa, ha-
bet proprium esse quid increatum, & per
consequens proprium esse durans. Quia
sicut omnis habens proprium esse quid
creatum, gaudet propria duratione; ita &
quod ex vi sua sortitur esse quid increa-
tum.

Amplius roboratur.

Adde secundò, quod post actualitatem
existentie adueniunt in creaturis proprie-
tates earum; & predictæ creaturæ non cen-
sentur esse, in *facto esse* absolute & simplici-
ter, vt quædam habeant, tam esse essentia,
& existentia, quam proprietates omnes ex

essentia illa existentie dimanantes: ergo nec
existentia erit vicinior rei actualitas, neque
erit id, per quod res est absolute & simplici-
ter in *facto esse*: ac proinde rursus totum ferè
fundamentum præcedentium solutionum,
quas hinc vltimo argumento, & eius confir-
mationibus adhibuimus.

74 Respondetur enim ad obiectionem ne-
gando antecedens. Et ad probationem oc-
currendum, est ex quadam doctrina, quam
adducunt ad aliud intentum N. Complu-
tenses in lib. Physicorum disput. 3. num. 63.
Quod sicut materia prima in illo priori, in
quo secundum suum esse realis essentia in-
telligitur causare formam substantialem,
& compositum quoad esse realis essentia;
quam dicunt, tantum intelligitur quasi ex-
tra causam efficientem; non verò in statu si-
stendi, quem nomen existentia significat,
sed (vt sic dicamus) in statu viali, & in *egre-
di*: sicut solum habet causare compositum
ipsum vt in *egredi*: ideo quæ tam ipsa, quam
compositum solum intelliguntur habere à
causa efficienti suam essentiam realem; non
verò existentiam, per quam constituuntur
in esse simpliciter extra causas. Ita in præsen-
ti diuinæ relationes, vt intelliguntur esse in
dimanari, solum habent à diuina essentia;
vt à quasi causa earum, suam rationem for-
malem relatiuam, seu (si sic licet loqui) suam es-
sentiam relatiuam; non tamen habent, quod
sint in *dimanato esse*: ac proinde in illo priori
non intelliguntur habere existentiam, per
quam sint in *dimanato esse*, & absolute ac
simpliciter extra illam quasi causalitatem di-
uinæ essentia circa illas.

Cæterum, sicut cum dicimus, materiam
v.g. esse tunc in *egredi*, non est sic intelli-
gendum, quod secundum suam puram po-
tentialitatem subiectiuam nudè considera-
tam partim sit intra causam, & partim ex-
tra, quasi aliquid illius puræ potentialita-
tis exierit à sua causa, & aliquid intra il-
lam remaneat; sed quia, licet tunc totam
suam puram potentialitatem essentialem
habeat ab agente, non tamen omne id,
quod intra proprium genus substantia de-
bet in instanti generationis habere: quia
deest illi, tum actualitas ad ordinem essen-
tia spectans, quam participat à forma-
tum etiam existentia, seu coexistentia in
toto, per quam constituitur omnino extra
causas. Ita in præsentem proportionem tamen
seruata, philosophandum est. Vnde diui-
næ relationes eatenus dicuntur esse in *di-
manari*, quatenus nondum habent vlti-
mam actualitatem existentia; licet habeant
primam actualitatem, id est, omnem illam
actualitatem, per quam tendunt, seu sunt
proximè coaptata in ordine ad viciniam
actualitatem.

Dissoluitur
obieccio.
N. Compl.

Occurritur ad illud, quod primo adducitur pro corroboranda ob-
jectione.

75 Ad id autem, quod in hac obiectione primo loco additur, dicendum est, quod in primis rationes à nobis factæ probant, dandos esse tres increatos, & tres æternos realiter distinctos, & realiter procedentes in diuinis, si semel dantur tres existentia relatiua. Cæterum ex eo, quod dantur tres relationes, quæ ex visuarum linearum sint in *di-manari* virtualiter à diuina essentia, non sequitur, danda esse tria increata, aut tria æterna realiter procedentia.

Deinde addendum est, adhuc non sequi, dari tria increata, aut tria æterna virtualiter procedentia, aut dimanantia. Quia est id, quod est in *di-manari*, seu terminat suam dimanationem, vt nondum est in ultimo sui exercitij, debeat etiam esse id, quod in sequenti signo est in *di-manato esse*; non tamen oportet, vt per id ipsum, per quod est in *di-manari*, sit in *di-manato esse*. Et idem potest per aliquid, quod sit suæ lineæ, esse in *di-manari*, atq; ad id habere propriū sibi *di-manari*; cum tamen per aliquid alterius lineæ sit in *di-manato esse*; & per consequens, si plura diuina habuerint vnum & idem esse existentia diuina, per quam sint in *di-manato esse*, non erunt plura increata, pluraque æterna: quia ad hoc requiritur pluralitas in *esse* existentia tribuente, quod aliquid sit in *di-manato esse*.

Fit obuiam ad id, quod se-cundo adducitur.

76 Ad illud autem, quod secundo loco additur, dicendum est, quod dum dicitur, existentiam esse vltimam actualitatem rei, intelligitur per distributionem (vt sic dicamus) accommodam: itaut id, quod respectu cuiuscunque rationis formalis vltimo loco ei aduenit, per quamque quoad prædictam rationem formalem est omnino in *facto esse*, sit ipsa existentia; non vero aliqua actualitas pertinens ad ordinem essentia, prout ordo iste aliquo modo distinguitur ab ordine existentia. Vnde existentia substantialis, per quam existit compositum, v. g. substantiale, aduenit vltimo eidem composito inter omnia, quæ intra lineam substantia ei competunt, datque illi, vt quoad substantialia sit absolute & simpliciter in *facto esse*, ac proinde *factum esse* primarium absolute & simpliciter tale.

Et deinde, si illa existentia posset extendi ad hoc, vt per illam existerent proprietates, & accidentia prædicti compositi, licet vt est ratio existendi ipsi composito, adueniret prius, quam accidentia; attamen, vt actualiter extenderetur ad communicandum se illis proprietatibus, non esset, vsquedum essent ipsæ proprietates. Quia licet tota eius entitas præesset, ex eo quod esset necessaria ad terminandum compositum; non tamen se communicaret cuilibet ex illis proprietatibus, aut quasi proprietatibus, v. g. quan-

titati, vsquedum prædicta quantitas secundum suum *esse* essentia adueniret. Sicut quia de facto singula proprietates accidentales completæ habent suum *esse* existentia accidentale, propterea hoc non aduenit illis, vsquedum habeant suum *esse* essentia actualis actualitate pertinente ad ordinem essentia; & prædictum *esse* existentia tribuit illis suum *factum esse* proportionatum eidem: itaut sit, vel *factum esse* secundarium, quoties accidens fit per dimanationem; vel primarium, & accidentale, dum sit per propriam actionem.

77 Vnde etiam in diuinis existentia diuina essentia intelligitur ei ex parte nostri modi concipiendi aduenire post *esse* essentia actualis actualitate spectante ad ordinem essentia, prout ex parte tantum nostri modi concipiendi, & sine fundamento in Deo, *esse* essentia diuina distinguitur ab *esse* existentia illius. Et si per impossibile posset habere aliquam rationem priorem, à qua dimanaret, tunc illud *esse* existentia, quia est *esse* existentia simpliciter, & *esse* primarium, simpliciter tribueret ei, quod esset in *di-manato esse* primario, & in *di-manato esse* simpliciter.

Et deinde prædictum *esse* existentia non intelligitur vt se extendens ad hoc, vt cætera alia diuina reddat existentia, vsquedum illa secundum suum *esse* reale (vt sic dicamus) essentia, seu propria rationis formalis sint in *di-manari*; & eo ordine, quo sic dimanant, præstat eis, quod sint in *di-manato esse*. Et propterea fallum est, quod in hoc additamento dicitur, scilicet, non esse res in *facto esse* absolute & simpliciter, vsquedum habeant omnes proprietates; licet præhabeant *esse* essentia, & existentia substantialis. Quia licet res non sit in omni *facto esse*, siue primario, siue secundario; siue substantiali, siue accidentali, per existentiam substantialem; est tamen, loquendo de *facto esse* substantiali, & primario, in *facto esse* absolute & simpliciter per *esse* substantiale; & sermonem faciendo de *facto esse* accidentali, est in illo per *esse* accidentale, vt iam diximus. Et ita loquendo de *esse* existentia in omni sua amplitudine, prout ambit omne *esse* existentia, semper res est in *facto esse* per illud:

quia semper ab aliquo *esse* existentia est res in suo *facto esse*,
quodcunque illud sit.

ARTICVLVS III.

Vtrum relationes, quae sunt in Deo, realiter ab inuicem distinguantur?

Infra q. 30.
art. 1. corpo.
art. 2. cor. &
pot. q. 2. art.
5. & 6. corpo.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod relationes, quae sunt in Deo, realiter ab inuicem non distinguantur. Quaecunque enim vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem ab inuicem non distinguuntur.

¶ 2. Præterea. Sicut Paternitas, & Filiatio secundum nominis rationem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas, & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis, & potentiae diuinæ. Ergo neque Paternitatis, & Filiationis.

¶ 3. Præterea. In diuinis non est distinctio realis, nisi secundum originem. Sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter ab inuicem.

Non multum à fine lib.

Sed contra est, quod dicit Boetius in lib. de Trinitate*, quod substantia in diuinis continet vnitatem; relatio multiplicat Trinitatem. Si ergo relationes non distinguuntur ab inuicem realiter, non erit in diuinis Trinitas realis; sed rationis tantum: quod est Sabelliani erroris.

Respondeo dicendum, quod ex eo quod aliquid alicui attribuitur, oportet, quod attribuantur ei omnia, quae sunt de ratione illius. Sicut cuiusque attribuitur homo, oportet, quod attribuaturs ei esse rationale. De ratione autem relationis est respectus vnius ad alterum, secundum quem aliquid alteri oppo-

nitur relative. Cum igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est *) oportet, quod realiter sit ibi oppositio. Relatiua autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Unde oportet, quod in Deo sit realis distinctio; non quidem secundum rem absolutam, quae est essentia, in qua est summa vnitatis, & simplicitas; sed secundum rem relativam.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Philosophum in 3. Physicorum * argumentum illud tenet, quod quaecunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, in his, quae sunt idem re, & ratione, sicut tunica, & indumentum; non autem in his, quae differunt ratione. Unde ibidem dicit, * quod licet actio sit idem motui, similiter & passio; non tamen sequitur, quod actio, & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, vt à quo est motus in mobili; in passione vero, vt qui est ab alio. Et similiter licet Paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina, & similiter Filiatio; tamen haec duo in suis proprijs rationibus important oppositos respectus, vnde distinguuntur ab inuicem.

Ad secundum dicendum, quod potentia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositio- nem. Vnde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod quamuis relationes, proprie loquendo, non orientur, vel procedant ab inuicem; tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

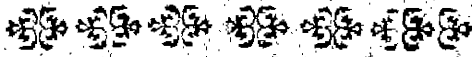
Conclusio.

In Deo est realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quae est essentia, sed secundum rem relativam.

Art. 1. huius
quaest.

Lib. 3. Phys.
text. 21. to. 2.

Lib. 3. Phys.
text. 22. to. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio?

Infrā q. 30. art. 1. cor. & art. 2. corp. & ad 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, scilicet, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum, quae videntur esse relationes reales, neque sub praedictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

¶ 2. Praeterea. Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, ut Auicena dicit. Ergo in Deo sunt infinitae relationes reales.

¶ 3. Praeterea. Ideae sunt in Deo ab aeterno, ut supra dictum est †. Non autem distinguuntur ab invicem nisi secundum respectum ad res, ut supra dictum est. * Ergo in Deo sunt multo plures relationes aeternae.

¶ 4. Praeterea. Aequalitas, & similitudo, & idenitas sunt relationes quaedam, & sunt in Deo ab aeterno. Ergo plures relationes sunt ab aeterno in Deo, quam quae dictae sunt.

Sed contra. Videtur, quod sint pauciores. Quia secundum Philosophum in 3. Physicorum, * eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur, quod pariratione eadem sit relatio de Patre ad Filium, quae dicitur Paternitas: & de Filio ad Patrem, quae dicitur Filiatio. Et sic non sunt quatuor relatio-

Lib. 3. Phys. cor. text. 21. tom. 2.

nes in Deo.

Respondeo dicendum, quod secundum Philosophum in 5. Metaphysica †, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, ut duplum, & dimidium; vel supra actionem, & passionem, ut faciens, & factum, pater, & filius, dominus, & servus, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, ut dicit Augustinus * Relinquitur ergo, quod realis relatio in Deo esse non possit, nisi super actionem fundata: non autem super actiones, secundum quas procedit aliquid extrinsecum a Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut supra dictum est. † Vnde relinquitur, quod relationes reales in Deo non possunt accipi nisi secundum actiones, secundum quas est processio in Deo intra; sed non extra. Huiusmodi autem processionem sunt duae tantum, ut supra dictum est *, quarum una accipitur secundum actionem intellectus, quae est processio Verbi; alia secundum actionem voluntatis, quae est processio amoris. Secundum quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum una sit procedentis a principio, & alia ipsius principij. Processio autem verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, qua competit rebus viventibus. Relatio autem principij generationis in viventibus perfectis dicitur paternitas. Relatio vero procedentis a principio dicitur filiatio. Processio vero amoris non habet nomen proprium, ut supra dictum est †. Vnde neque relationes, quae secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principij huius processionis, spiratio; relatio autem procedentis, processio: quamvis haec duo nomina ad ipsas processionem, vel origines pertineant, & non ad relationes.

Lib. 5. Metaph. text. 20. to. 3.

* Lib. 1. de Trin. c. 1. circa fin. & lib. 6. cap. 7. circa prin. tom. 3.

† Q. 13. art. 7.

Q. 27. art. 3. precipue.

Q. 27. art. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod in his, in quibus differt intellectus, & intellectum, volens & volitum, potest esse realis relatio, & scientiae ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus, & intellectum: quia

intelligendo se, intelligit omnia alia; & eadem ratione voluntas, & volu- tum. Vnde in Deo huiusmodi rela- tiones non sunt reales, sicut neque re- latio eiusdem ad idem. Sed ta- men relatio ad Verbum est realis: quia Verbum intelligitur, vt pro- cedens per actionem intelligibili- lem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id, quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur ver- bum.

Ad secundum dicendum, quod in nobis relationes intelligibiles in infinitum multiplicantur: quia alio actu intelligit homo lapidem; & alio actu intelligit, se intelli- gere lapidem; & alio intelligit etiam hoc intelligere: & sic in in- finitum multiplicantur actus intel- ligendi: & per consequens relationes intellectæ. Sed hoc in Deo non ha- bet locum, quia vno actu tantum om- nia intelligit.

Ad tertium dicendum, quod respectus ideales sunt intellecti à Deo: vnde ex eorum pluralitate non sequitur, quod sunt plures relationes in Deo; sed quod Deus cognoscat plures relatio- nes.

Ad quartum dicendum, quod æqualitas, & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum, vt infra pate- bit.*

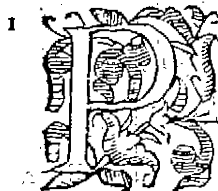
Ad quintum dicendum, quod via est eadem ab vno termino ad alterum, & e conuerso; sed ta- men respectus sunt diuersi. Vn- de ex hoc non potest concludi, quod eadem sit relatio Patris ad Filium, & e conuerso. Sed pos- set hoc concludi de aliquo ab- soluto, si esset medium inter ea.

Conclusio affirmat.

DISPUTATIO VIII.

De diuinis relationibus quo ad numerum, & distinctio- nem earum inter se.

1 **POST**quam D. Tho- mas in duobus articulis præcedentibus expli- cuit, dari in Deo rela- tiones, & has esse idem cum diuina essentia, a- liaque pertinentia ad rationes formales prædictarum relationum, necnon & ad existentiam, per quã existunt, merito in duobus istis articulis eiusdẽ quæ- stionis comparat eas inter se, & de distinctio- ne, ac numero earum agit. Nã post quæstio- nem *an est diuinarum relationum*, & post quæstionem (vt sic dicamus) *quid est illarum*, necnon & post comparationem ipsarũ cum essentia (quod quidem, quantum ma- teria huius quæstionis exigebat, præstitit Angelicus Doctor in duobus articulis præ- cedentibus) statim pulsabat animum com- paratio illarum inter se. Et ita ad hanc ex- plicandam excitat S. Doctor hos duos po- steriores articulos præsentis quæstionis, & nos octauam istam disputationẽ mouemus.

DVBIVM I.

Vtrum relationes in diuinis di- stinguantur realiter ab inuicem?

2 **CONSULTO** in titulo nõ in- quiritur vniuersaliter, an omnes relationes reales, quæ sunt in Deo, realiter ab inuicẽ sint distinctæ; sed solũ indif- finite. Quia nõ vocamus in dubium in præ- serti, an inter omnes illas sit realis distinctio? sed tantũ, an earũ aliquæ ab inuicẽ realiter di- stinguantur? Sicut etiã D. Thomas in art. 3. *D. Thom.* huius quæstionis, ad cuius explicationẽ du- biũ hoc excitatur, nõ vniuersaliter de omni- bus relationibus, sed indiffinitè hoc ipsum inquisiuit. Et merito sanè. Nã cũ S. Doctor nondum explicuisset, quæ, & quot sint in Deo relationes reales; sed solũ, esse in illo prædictas relationes: propterea non quæsiuit, an omnes distinguerentur inter se realiter; sed an aliquæ ex illis sint ab inuicem realiter distinctæ. Ad hoc enim decidendum satis erat, vt ex statim di-

Q. 42. art. 4. ad 3.

dicendis constabit, præmissis, dari in Deo reales relationes: cum tamen ad decidendū, an sit distinctio realis inter omnes relationes diuinas ab inuicem, præmittendum esset, quæ, & quot sint prædictæ relationes.

§. I. Vera, & Catholica sententia.

3 **D**icendum ergo est, verè dari in diuinis distinctiōnem realem inter relationes ibidem reperi-
 tas. Assertio hæc intellecta, vt numero præcedenti dicebamus, de relationibus realibus in Deo reperiis, & indiffinè sumptis, est certa secundū fidem, & communiter eam omnes Theologi fateantur: propterea-
 que in Concilio Lateranensi sub Innocentio III, cap. 1. quod refertur, cap. Firmiter. De Summa Trinitate, sic dicitur. *Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum proprietates personales discreta.* In quibus verbis, nomine proprietatum personalium, intelligit Conciliū relationes, vt communiter exponunt Theologi. Et in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur. *Hæc ergo sancta Trinitas, quæ unus & uerus est Deus, nec recedit à numero, nec capit in numero. In relatione enim personarum numerus cernitur; in diuinitatis uero substantia, quid enumeratum sit, non comprehenditur. Ergo hoc solo numerū insinuant, quod ab inuicem sunt, & in hoc numero carent, quod in se sunt.* Et in Concilio Florentino Sessione 18. post medium sic assentitur. *Sola namque relatio, quam principalem habitudinem superiūs nominauimus, apud omnes tam Græcos, quàm Latinos Doctores diuina processione personas multiplicat.* In quibus testimonijs licet non asseratur expressè, relationes esse inter se realiter distinctas: nihilominus id in eis supponitur vt certum, hoc ipso quòd in illis asseratur, perionas per eas distingui realiter, esseque secundū proprietates personales discretas, ac numeram inter se construere.

Conclusio de fide.

Coc. Later.

Conc. Tol. XI.

Coc. Flor.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

4 Ratio autem fundamentalis huius assertionis adducta est à D. Thoma in art. 3. huius questionis, potestque ad hanc breuè formam reduci. Quia in diuinis dantur relationes reales se mutuò respicientes: ergo realis oppositio inter illas: ac proinde realiter ab inuicem distinguantur. Antecedens constat ex dictis quæst. præcedenti, & art. 1. huius questionis. Prima uero consequentia ex antecedenti patet. Quoniam ubi sunt reales relationes, ibi est realis oppositio inter illas. Secunda autem consequentia ex hac priorè patet sequitur. Siquidem realis oppositio inter aliqua petit realem distinctiōnem inter ipsa.

præsentis, quòd ex eo, quòd aliqua opponatur reatiuè, non sequitur distinctio realis rei à re inter ipsa, qualem in præsentis ex vi rationis D. Thomæ intendimus: cum plura accidentia dicant opponiōnem reatiuam cum substantia. respiciendo illam per relationem realem distinctiōnis: cum tamen nō omnia accidentia distinguantur realiter distinctiōne rei à re ab eadem substantia.

Enodatio.

Respondetur enim, rationem D. Thomæ procedere de relationibus realibus, non quibuscunque, sed fundatis, aut quasi fundatis in uera & propria actione, & passione, per quam communicetur unuocè principium proximum eiusdem actionis in esse rei concurrentis: nam quæ sic reatiuè opponuntur, debent etiam inter se realiter distinctiōne rei à re distingui. Constat autem, relationes reales reperiis in diuinis esse huius conditionis. Et propterea D. Thomas in art. 3. huius questionis in solutione ad 3. dixit, in diuinis non esse distinctiōnem realem, nisi secundū originem.

D. Thom.

§. II. Argumentum primum contra assertionem, & eius solutio.

5 **S**ed licet ueritas in assertionem contenta sit ad eam certa; nihilominus non de sunt aliqua argumenta, quæ contra eam pugnare uidentur. Primum. Quòd si relationes diuine distinguantur realiter inter se, tunc daretur syllogismus expository, in quo præmissæ essent legitime, non tamen ex illis deduceretur bona consequentia: quòd tamen est contra communem Dialecticorum sententiam. Sequela patet. Quoniam hic syllogismus est expository, *Hæc essentia (signata essentia diuina) est Pater: hæc essentia est Filius: ergo Filius est Pater:* & tamen præmissæ sunt ueræ, & consequentia non est legitima.

Primum argumentum contra Catholicam ueritatem.

Ad hoc argumentum respondent aliqui, prædictum syllogismum non esse expository. Et ratio est. Quia teste D. Thoma infra quæst. 39. art. 4. ad 1. & in 1. distinct. 4. quæst. 1. art. 2. subiectum, & medium eius, nempe, *hæc essentia (signata essentia diuina) non est terminus perfectè singularis, sed habet aliquid termini communis, in quantum est communis communitate rei pluribus suppositis, & formalitatibus diuinis, quæ eam identificant, potestque pro illis, & pro illis distribuitur* syllogismum autem expository medium apertum debet esse perfectè singulare, & incapax distributionis: Ita Caietanus in eadem quæst. 39. art. 1. qui hoc argumento conuictus asserit, ista non esse contradictoria: nempe, *Hæc essentia diuina est communicabilis: hæc essentia diuina*

Prima solutio.

D. Thom.

Caietan.

Obiectio:

Nec obest, si obijcias cum aliquibus in Colleg. Salmant. Carmel. Difcal. Curs. Theol.

Soto.
Bellarm.
Becanus.

non est communicabilis; ex defectu subiecti perfectè singularis, Soto lib. 2. Summul. 2. p. cap. 2. lect. 3. Bellarminus lib. 2. de Christo cap. 19. ad 3. Becanus c. 3. de personis, quæst. 4.

Secunda solutio.

Secundò respondetur, quòd adhuc admissò prædictum syllogismum esse expositoryum; nihilominus committi in eo defectum: & propterea in illo non deduci verum consequens. Defectus autem in eo repertus est, quòd terminus ille singularis, qui est medium, est simul communis communitate rei: & ob hanc rationem debet perfectè distribui, sicut alij termini communes. Si verò perfectè distribueretur, tunc sicut præmissæ erunt falsæ, ita & consequens. Modus autem perfectè distribuendi prædictum terminum erit, vel dicendo sic, *Hæc essentia, ut est in tribus personis, est Pater: hæc essentia, ut est in tribus personis, est Filius: ergo filius est Pater:* tunc tamen ambæ præmissæ sunt falsæ, & similiter consequens, licet consequentia benè deducatur. Vel secundò potest perfectè distribui prædictus terminus singularis, si adiungas terminum distributivum omnibus, & addendo debitos terminos, reducas illum ad formam *Darj* sic: *Omnis res, quæ est hæc essentia diuina, est Pater: Filius est hæc essentia diuina: ergo Filius est Pater:* at tunc maior est falsa, & similiter consequens,

§. III. Argumentum aliud contra assertionem, & duplex eius enodatio in idem ferè coincidens.

Argumenti secundum.

Secundum argumentum est. Quòd si semel verum est, relationes diuinas distincti inter se realiter, tunc non esset verum commune illud axioma ab omnibus Dialecticis, & Metaphysicis receptum, scilicet, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* Si quidem in eo euentu relationes diuinae, v.g. Paternitas, & Filiatio, essent idem realiter cum essentia diuina; & tamen inter se realiter distinguerentur.

Enodatur primo.

Ad hoc argumentum respondetur primò, quòd ad saluandum illud axioma, nimirum, quòd *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se,* satis est, ut vnum eorum realiter sit idem, quòd alterum; vel saltem, ut id, quòd est idem vni eorum, sit etiam idem alteri: nã eo ipso iam sunt idem inter se, vel ratione sui, & quoad id, quòd ex se afferunt; vel ratione tertij, & ratione eius, quòd tertium illud assert, ut contingit in diuinis. Nam ex eo quòd Filiatio, & Paternitas identificantur cum essentia, benè sequitur, vel quòd sint idem inter se ratione sui, vel quòd essentia, quæ est idem cum Filiatione, sit etiam idem

cum Paternitate: ac proinde, quòd sint idem inter se, vel ratione sui, vel tertij. Quam interpretationem tradit Capreolus in 1. Capreolus. dist. 2. q. 3. art. 1.

8 Cum quæ etiam ferè omninò coincidunt ea, quam tradunt Caietanus in præsentia, & Ferrara 2. contra Gentes cap. 9. nec non Scotus in 1. distinct. 2. quæst. 4. §. *Ad primum argumentum principale,* & Capreolus loco citato in fine prædicti articuli, nempe, quòd ea, quæ sunt idem vni tertio, sunt idem inter se ratione tertij, & quoad illam præcisè rationem, in qua identificantur cum tertio. Et idem, quia Paternitas, & Filiatio identificantur cum diuina essentia tanquam cum tertio, identificantur etiam inter se in essentia, in qua sunt idem, quæque habet rationem tertij.

D. Thom.

Desumiturque vtraque solutio ex D. Thoma. Nam prima insinuat ab illo quæst. 8. de Potentia art. 2. ad 10. Secunda verò habetur 1. Sententiarum distinct. 33. quæst. 1. art. 1. ad 2. his verbis: *Dicendum, quòd si aliquando duo sint idem, secundum id, quòd idem sunt, in quocumque est vnum, & alterum. Paternitas autem, & essentia diuina sunt idem secundum esse: & ideo sicut in Filio est esse essentia, ita & in Filio est esse Paternitatis: quia in diuinis non est nisi vnum esse. Sed Paternitas habet aliquid, in quo non vnitur cum essentia, scilicet rationem Paternitatis, quæ est alia à ratione essentia. Vnde secundum illam rationem respectus potest esse in Patre, & non in Filio, scilicet, distinguere Patrem à Filio. Vnde in processu incidit fallacia accidentis.*

9 Cæterum hæc posterior solutio, ac proinde prior, quæ (ut diximus) in idem ferè coincidit cum hac posteriori, displicet Molinæ, Valentia, Suarez, & alijs. Vnde Molina obijcit primò. Quòd in syllogismis non inferimus in conclusione, quòd maior extremitas sit idem cum minori illa eadem identitate præcisè, qua sunt idem cum medio; sed absolutè colligimus, maiorem extremitatem competere, aut non competere minori propter connexionem, siue identitatem, quam vtraque habet cum medio in præmissis: ergo signum est, quòd sensus illius axiomatis, *Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se,* nõ est tantum, quòd sine eadem inter se præcisè quoad medium, cum quo identificantur; sed quòd absolutè sunt inter se idem, sicut absolutè sunt idem cum medio.

Prima obiectio Molinæ contra hanc secundam solutionem.

Confirmabis ex Valentia, & Suarez. Quoniam secundum hanc expositionem idem esset dicere, quòd *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se,* ac dicere, quòd *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem illi tertio:* ac proinde esset probare

Et confirm.

bare idem per idem, reddeturque hoc axioma inutile, & inane ad utendum illo in ordine ad rectos, & doctrinales syllogismos efficiendos. Consequenter videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia identificari extrema præcisè quoad illam rationem, in qua identificantur in tertio, idem prorsus est, ac identificari cum ipso tertio. Et propterea, quod relationes diuinæ identificentur inter se quoad illam rationem, in qua identificantur in tertio, est idē penitus, ac quod identificentur cum tertio, nempe cum essentia diuina: ergo iuxta solutionem istam idē esset dicere, quod *quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, ac asserere, quod *quæcumque sunt eadem prædicto tertio, sunt eadem illi*.

Secunda obiectio.

10 Secundò contra eandem expositionem obijcies. Quoniam secundum illam non saluatur id, quod saluari intenditur, nimirum, quomodo diuinæ relationes identificentur cum essentia Dei; & nihilominus distinguantur realiter inter se: ergo ad præiens institutum erit inanis. Antecedens probatur. Quoniam si semel, quæ sunt eadem vni tertio quoad id, in quo sunt eadem illi, debent esse eadem inter se, consequens erit, vt Paternitas, & Filiatio quoad suas proprias realitates debeant esse idem inter se: siquidem secundum illas identificantur cum tertio, nempe cum diuina essentia.

Tertia, & vltima.

Tertio tandem obijci potest. Quod prædictum axioma æquiualeat huic propositioni hypotheticæ, videlicet, quod *quæ ita sunt eadem vni tertio, vt ab eo realiter nō distinguantur, debent etiam ita esse idem inter se, vt ab inuicem non distinguantur realiter*: ergo prædictum axioma non rectè explicatur à D. Thoma per hoc præcisè, quod quæ sunt eadem vni tertio, sint eadem inter se, quoad propriam rationem tertij.

Confirmatio.

Confirmatur. Quoniam hæc expositio plus iusto videtur arcere prædictum axioma. Siquidē in omnibus rebus creatis aperte constat, quod quæcūque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, quoad proprias rationes, & nō solum quoad rationē tertij.

Enodatur prima obiectio.

11 Istæ tamen obiectioes non eneruant expositionem Angelici Doctoris. Vnde ad primam respondeatur, quod licet in quâ plurimis syllogismis absolute inferatur, maiorem extremitatem identificari, aut conuenire minori propter identificationem, siue connexionem vtriusque cum medio significatā in præmissis: nihilominus quantum est ex vi huius axiomatici formalissimè sumpti, semper est intelligenda conclusio de identitate quoad illam rationem præcisè in medio, seu de identitate extremorum ratione medij; quamuis aliàs ex alijs capitibus possit maior alia identitas colligi.

Dilucidatur solutio.

Explicatur hoc. Etenim aliud est, quid identitatis inferatur ex vi huius axiomatici inter extrema inter se collata, ex eo quod identificentur cum medio, ita vt hoc proueniat ex formali ratione suorum terminorum abstractahendo ab omni materia; aliud verò, quid identitatis sequatur ex vi prædicti axiomatici, non considerati cum hac præcisione, & formalitate, sed vt habet adiunctas alias circumstantias, siue vt est applicatum ad talem materiam. Si igitur loquamur de identitate sequuta ex vi huius axiomatici considerati secundum priorem considerationem, & præcisionē, ac proinde secundum id, quod semper, & vbique debet ei ex vi sua conuenire, tunc solum potest indispenfabilitè colligi ex vi identitatis extremitatum maioris, & minoris cum medio, identitas illarum inter se in ipso medio, & ratione illius.

12 Si verò fiat sermo de identitate sequuta ex vi prædicti axiomatici secundo modo considerati, tunc ex identitate extremitatum cum medio potest colligi identitas illarum inter se absolute. Et ita in eo euentu reddendo singula singulis, & infertur identitas extremitatum ratione medij præcisè, & quoad rationem, in qua identificantur cum medio: taliter, quod hoc proueniat ex his, quæ indispenfabilitè oriuntur ex vi prædicti axiomatici, & rationibus formalibus suorum terminorum, vbique inueniantur: & deinde etiam ob adiunctas circumstantias, & materiam, cui applicatur prædictum axioma, infertur identitas absoluta extremitatum inter se. Et idē ratione materię potest in creaturis ab vna ad aliam identitatem argui, quoties extrema identificantur cum tertio considerato sub esse naturali, & entitativo, vt in hoc eodem dubio num. 24. & deinceps magis explicabimus.

Quapropter, quia D. Thomas non debebat in hoc articulo explicare, quam vim haberet prædictum axioma ex adiunctis circumstantijs, siue prout est in materia creata, & extrema identificantur cum tertio considerato secundum quod est sub esse naturali; sed solum, quid ei necessario, & indispenfabilitè debet conuenire ex vi rationū formalium suorum terminorum, vt abstractit ab omni materia, siue creata, siue increata: propterea facti illi fuit asserere, prædictū axioma saluari per hoc, quod illa, quæ sunt eadem vni tertio, sint etiā idē inter se ratione tertij, & quoad id, in quo sunt idē in tertio. Nam ex his satis deducebatur, quomodo non sit necessarium, quod ex hoc axiomatico applicato ad relationes diuinas colligatur, eas fore inter se idem realiter absolute loquendo, ex eo quod sint idem realiter cū essentia: siquidem materia, cui applicatur potius petit distinctionem, quam identitatem extremorum

inter se. Sed hæc amplius num. citat. elucidantur.

13. Ad confirmationem negandum est antecedens. Nam aliud est, inferre identitatem extremorum cum tertio; aliud verò est, inferre identitatem extremorum inter se ratione tertij, & quoad rationem in qua identificantur cum tertio. Quoniam dum inferitur identitas extremorum cum tertio, tunc extrema huius, identitatis sunt, ex vna parte tertium illud, & ex alia extrema. Cum verò deducitur identitas extremorum in tertio, & ratione tertij, ac quoad illam præcisam rationem, in qua identificantur in tertio, tunc extrema identitatis istius sunt ipsa extrema; tertium vero, seu id, in quo identificatur, præcisè est ratio, siue fundamentum talis identificationis extremorum in eodem tertio, & propterea est ibidem diuersa identificatio: si quidem vbi est diuersitas extremorum identificationis, est etiam diuersa identitas. Et idcirco non inferimus ex identitate extremorum cum tertio identitatem eorù præcisè cum illo; sed identitatem extremorum inter se ratione tertij, & quoad rationem eiusdem tertij, vt in præsentibus contingit, vbi ex identitate Paternitatis, & Filiationis cum diuina essentia colligimus, Patrem, & Filium ratione essentia esse idem in essentia illa inter se.

14. Ad secundam obiectionem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quòd ex expositione D. Thomæ tantum sequitur, extrema, nempe relationes identificatas cum medio, esse idè inter se quoad realitatem, non quidem qua sunt extrema, sed ratione cuius identificantur inter se in ipso medio. Hinc autem solum fit, esse idem inter se in essentia: quia hæc sola est realitas illa, ratione cuius identificantur in medio.

15. Ad tertiam respondetur, quòd etiam illa propositio hypothetica admittit veramque expositionem D. Thomæ. Nam quæ ita sunt idem realiter vni tertio, vt ab eodè realiter non sint distincta, nõ est necesse, quòd absolute non differant realiter inter se; sed sufficit non distingui realiter inter se in ratione tertij, in qua realiter sunt idem. Sicut etiam, iuxta priorem illam expositionem Angelici Doctoris, quæ (vt diximus) ferè coincidit cù hac posteriori, sufficit non ita distingui inter se realiter prædicta extrema, vt ipsum tertium, quòd est idem vni eorum, non identificet sibi alterum.

16. Ad confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo axioma hoc ex vi rationù formalium suorum terminorum, & vt abstrahit à Deo. & creaturis, non petat amplius extendi, quàm iuxta expositionem D. Thomæ. Quòd si in creaturis amplius iuxta dicta extendatur,

non habet hoc nisi ratione materiae, & ob imperfectionem, & limitationem earundem creaturarum, vt in hoc eodem dubio numero nuper citato magis explicabimus.

§. III. Alia responsio ad idem secundum, & principale argumentum.

15. Secundò respondetur huic secundo argumento principali, quòd axioma illud est intelligendum, quando aliqua sunt eadem cum tertio adæquatè, & conuertibiliter, non tamen, quando sunt eadem cum illo inadæquatè, & non conuertibiliter, vt in præsentibus contingit. Nam Paternitas v. g. nõ est idem adæquatè cum diuina essentia, nec conuertitur cum illa; quamuis è contrà essentia identificet sibi adæquatè quamlibet ex relationibus. Vnde, licet valeat in diuinis, *Hæc realitas est Paternitas: ergo est essentia diuina*: non tamen è contrà, *Hæc realitas est essentia: ergo est Paternitas*. Si quidem realitas Filiationis est essentia diuina; non tamè est Paternitas. Quæ expositio habet fundamentum in D. Thomæ de Potentia quæst. 2. *D. Thom. art. 5.* & eam tradunt *Ægidius*, & *Argentina* in 1. dist. 33. *Vazquez* tomo 2. in 1. part. disput. 123. cap. 2. & quam plures alij *Vazquez*, ex Thomistis.

16. Ratio autem huius expositionis est in promptu. Nam hoc ipso, quòd aliquid non identificetur alteri adæquatè, & conuertibiliter, non oportet, vt ita extendatur sicut illud: ac proinde, nec quòd sit idem cum omnibus illis, cum quibus id, cui non adæquatè, cum quoque nõ conuertitur, fuerit idè; alioqui non identificabitur cum illo inadæquatè, & inconuertibiliter; si quidem identificaretur, & esset idem cum omnibus, cù quibus illud alterum est idem. Potestque hoc explicari exemplo nostri temporis præteriti, ac futuri, & æternitatis. Nã quia futurum v. g. est præsens ab æterno (modo alibi dicto) æternitati solum inadæquatè, & inconuertibiliter, & similiter præteritum; cum tamen è contrà æternitas adæquatè sit in sua propria mensura ab æterno præsens vtrique: idcirco, licet æternitas sit præsens ab æterno, & adæquatè ijs temporis differentijs, & quamlibet ex illis sit inadæquatè præsens ab æterno æternitati; non tamen vna secundum se, & in propria mensura est præsens alteri. Ita ergo, licet essentia diuina sit idem adæquatè, ac Paternitas, & Filiatio; non tamen Filiatio erit Paternitas: quia neutra ex his relationibus identificatur adæquatè cum diuina essentia.

Quò etiam spectat alia explicatio, quam *Capreol.* tradunt *Capreolus* loco citato, *Davandus* in *Davandus*, 1. dist. 33. quæ est, 1. *Molina* in præsentibus *Phil. Molina*, 2. &

Respondetur secundo ad secundum principale argumentum.

Robertatur hæc solutio ratione.

2. & alij, nēpe, quod hoc axioma debet intelligi de his, quæ identificantur realiter eidem tertio, non tantum singulari, sed omnino incommunicabili pluribus: cuius oppositam in essentia diuina contingit, quæ licet sit singularis, est tamen communis communitate rei non tollente eius singularitatem.

Diximus autem, huc spectare hanc expositionem, quia reuera coincidit cum præcedenti. Nam idē aliquid potest esse solū inadæquate idē cum altero, quia illud alterum potest esse commune, & identificari pluribus alijs. Nam si non posset sic esse commune illis, eisquē communicari, tunc nec posset aliquid identificari cum illo inadæquate & inconuertibiliter; sed illa identificatio esset adæquata, talisque extrema huius identificationis ad conuertentiam dicerentur.

Obiectio contra prædictā solutionem.

17 Nec obest, si obijcias, quod in hoc syllogismo, *Omnis homo est animal; Petrus est homo; ergo Petrus est animal*, minor extremitas non identificatur adæquate cum medio, sed solū inadæquate: & similiter medium etiam est terminus communis: cum tamen ex hac identificatione colligatur in conclusione, prædictam minorem extremitatem identificatam vnā cum maiori extremitate in medio, scilicet in homine, esse idē cum prædicta maiori extremitate.

Fit obuiam.

Respondetur enim, non colligi hanc identitatem vtriusque extremitatis in conclusione ex meritis prædictæ identificationis inadæquate, quæ minor extremitas identificatur cum medio; sed ex meritis identificationis adæquate, quæ maior extremitas identificatur cum eodem medio, quæ talis est, vt non solū adæquet prædictum medium, sed etiam superexcedat illud. Et idē hoc ipso, quod medium identificet adæquate minorem extremitatem, oportet, vt maior extremitas adæquans medium, & superexcedens illud, cum ipsoque identificata habeat etiam, ex vi huius, identificare minorem extremitatem.

Alia obiectio P. Suarez.

18 Nec etiam obest, si secundò obijcias cum Suarez loco citato, quod hæc solutio D. Thomæ videtur petere principium, & non euacuarē difficultatem. Quia in creaturis nulla talis inadæquata identitas inuenitur, & ipsummet axioma videtur concludere, non posse inueniri.

Responsio.

Respondetur enim negando, committi in hoc axioma iuxta explicationem datam principij petitionem. Siquidem satis constat, inadæquatam identificationem alicuius extremi cum aliquo tertio non inferre identificationem eiusdem extremi eū omnibus alijs, cum quibus prædictum tertium identificatur: itaut, sicut nulla ratione di-

stinguatur realiter à tertio, sic nec ab alijs extremis, vt ex ratione nuper facta constat.

Ad illud autem, quod in eadem obiectio ne dicitur, nempe, in creaturis nullam talē identitatem inueniri, respondetur, quod si loquamur de identitate inadæquata duorum extremorum cum aliquo tertio singulari, & simul incommunicabili, quodque sit determinatē sub modo essendi naturali & entitativo, nō inuenitur prædicta identitas inadæquata aliquorum extremorum cum tertio; quamuis, si fiat sermo de identitate inadæquata aliquorum extremorum cum quodā tertio, non singulari, sed communi communitate rationis, possit prædicta identitas inadæquata (modo tamen illi tertio, & extremis proportionato) reperiri.

19 Si verò loquamur de identitate inadæquata extremorum cum aliquo tertio considerato, non determinatē vt est sub modo essendi naturali, vel sub modo essendi intelligibili, sed quatenus secundum se præcedit ab vtroque modo essendi, tunc in creaturis de facto inuenitur prædicta identitas inadæquata aliquorum extremorum cum tertio aliquo singulari, & incommunicabili pluribus: & per consequens distinctio realis, siue (quod in idē quoad præsens redit) distinctio secluso intellectu, quæcunque illa sit, eorundem extremorum inter se, vt constat ex illis, quæ in 1. tomō tractatu 2. disput. 2. num. 132. & tractatu 3. disput. 2. num. 51. diximus. Et propterea eademmet natura huius albi vt talis est (iuxta ibidem dicta) in specie sensibili representatiua illius, & in eodemmet albo, prout est à parte rei sub modo essendi naturali: licet in specie sensibili sit sub modo essendi sensibili & representatiuo; in albo verò, prout est à parte rei, sit sub modo essendi naturali: ac proinde modus essendi sensibilis & representatiuus, quem habet in specie, identificatur cum prædicta natura albi vt talis secundum se sumpta per identificationem inadæquatam cum illa, absque eo quod ibidem intercedat distinctio realis inter talem naturam, & prædictum modum. Et similiter modus essendi naturalis, quem habet album vt tale, prout est à parte rei, idest, prout non habet esse in specie sensibili, sed in se, identificatur eodē modo per identificationem inadæquatam cum prædicta natura albi secundum se sumpti. Et idē prædicti modi essendi possunt distinguui inter se realiter, siue distinctione secluso intellectu, quæcunque illa sit, de quoniam modo,

Vnde ex hoc, quod in creaturis possit similis identitas inadæquata cum prædicto tertio inueniri, optimè colligitur, non ostēdi aliquam rationem repugnantem ex vi prædicti

di: axiomaticis, de quo loquimur, considera-
ti secundum se, & ex vi eius, quod ex ratione
formali eorum terminorum præcisè affert,
ratione cuius pugnet, dari a) quam identifi-
cationem cum tertio, quæ sit solum inada-
quata, & per consequens cõpossibilis ex vi
sua cum distinctione reali eorum dem extre-
morum in se, & præcisè quoad suas ratio-
nes formales sumptorum, vt intuenti pate-
bit.

§. V. *Vltima, potissimaque solutio eiusdem
secundæ, & principalis argumenti, nec-
non & aliqua obiectioes cõ-
tra illam.*

Enodatio vlti-
ma, & præci-
pua prædictæ
secundæ argu-
menti.
D. Thom.

20 Vltimò respondetur ad idem secundū,
& principale argumentum ex D. Thoma in
art. 3. huius questionis in solutione ad 1. ma-
ximam illam non esse necessariò, & irrefra-
gabiliter veram, nisi in his, quæ sunt idem
cũ tertio re, & ratione, vt tunica, & indumē-
tum; non tamen in illis, quæ non sunt idem
re, & ratione cum aliquo tertio. Quare, cum
relaciones diuinæ non sint idem re, & ratio-
ne cum essentia diuina, propterea ex identi-
tate earum cum prædicta essentia, non est ne-
cessarium, vt colligatur identitas realis ea-
rum inter se. Hoc autem explicat D. Thomas
exemplo deducto ex Aristotele, nempe actio-
nis, & passionis, quæ quia secundum eundē
Philosophum ita sunt, vnum cum motu, vt
non sint idem re, & ratione cum eo, ideo
possunt distingui inter se.

Obiectio opti-
ma contra hæc
solutionem.
Aureolus,
Acolina,
Valentia,
Vazquez,
Suarez,

Cæterum hæc solutio D. Thomæ displicet
Aureolo in 1. dist. 2. part. 3. §. *Voluerum er-
go aliqui*, & refertur à Capreolo quæst. 3.
art. 1. nec non Molinæ in præsentis disput. 2.
Valentia disput. 2. quæst. 2. puncto 4. Vaz-
quez disputat. 127. cap. 1. Suarez lib. 4. de
Trinitate cap. 3. & alijs: & idè contra eam
plura obijciunt. Primò quidem. Quia peri-
ret tota ars syllogistica, quæ in illo axioma-
te, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem in-
ter se*, innititur. Siquidem ex connexionem,
seu unitate medij cum extremitatibus, colli-
gitur secundum artem syllogisticam conne-
xio, seu unitas extremitatũ inter se; licet ex-
tremitates non sint idem re, & ratione cũ me-
dio, quod se habet per modum tertij res-
pectu extremitatum. Et propterea, ex eo quòd
animal, & Petrus identificentur cum medio,
scilicet cum hominè, colligitur identitas eo-
rum inter se in hoc syllogismo, *Omnis homo
est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est
animal*; licet Petrus, & animal non sint idem
re, & ratione cum homine.

Confirmat
Vazquez

21 Confirmatur ex Vazquez. Nam si so-
lum illud axioma accipiendum esset in sy-
nonymis, vt insinuat videtur D. Thomæ,
dum apposuit exemplum in illis, videretur

inane, & nullius momenti. Quis enim indi-
get probatione, vt ostendat, gladium, & en-
sem esse idem inter se? Aristoteles verò 7. *Aristot.*
lib. Topicorum cap. primo loco 4. dicit, præ-
dictum axioma esse locum communem, vt
probemus, quæ sint eadem inter se: qui locus
dubio procul non ad probandum, synony-
ma esse idem inter se, sed ad alia difficiliora
seruire debet. Verba Aristotelis sunt: *Rur-
sum considerandum, si cui alterum idem, & al-
terum in se si non sunt ambo eidem eadem, ma-
nifestum est, nec sibi inuicem.* Cumque in re-
bus omnibus creatis verum sit, semper esse
idem secundum rem ea, quæ sunt eadem vni
tertio, & rursus esse eadem prædicatione
inter se, quæ prædicantur de aliquo tertio,
non est opus ita limitare axioma, sed illud
planè explicare, in quibus rebus locum ha-
beat.

Confirmatur secūdò ex eodem Vazquez. *Vterius con-
firmat.*
Nam D. Thomas 2. contra Gentes cap. 9. ex
eo probat, potentiam Dei, & eius operatio-
nem esse idem secundum rem, quia sunt idē
cum essentia: at potentia, & operatio Dei nō
sunt synonyma, sed ratione saltem diffe-
runt.

22 Nec refert, si occurras, aliqua esse eadē
dem vni tertio re, & ratione, non solum quā-
do synonyma sunt, sed etiam quādo sunt ea-
dem vni tertio secundum rem, & non perti-
nent ad distinctas lineas, cuiusmodi sunt po-
tentia, & actio in Deo: quia tunc debent di-
stingui adhuc minori distinctione inter se,
scilicet, ex parte solius nostri modi concipiē-
di, quā distinguantur à tertio. At si aliqua
differunt ab illo tertio secundum rationem,
quæ habet fundamentum in re, & pertinent
ad distinctas lineas, etiam si sint idem reali-
ter cum eo, non sequitur, esse idem inter se.
Nam contra primam partem huius solutio-
nis obijcit Vazquez dicens se non videre,
quomodo S. Thomas sic possit conciliari.
Nam cum in art. 3. huius questionis planè
asserat, axioma hoc esse intelligendum in sy-
nonymis, apertè excludit omnia illa, quæ sy-
nonyma non sunt. Et ita, quòd potentia di-
uina, & eius operatio distinguantur abique
aliquo fundamento in re, & solum ex parte
nostri modi concipiēdi, parum ad præsens
refert: quia nihilominus synonyma nō sunt.
Et similiter contra secundam partem eiusdē
solutionis obijcit Suarez. Quòd attributa
in diuinis distinguuntur ratione ab essentia
diuina cum fundamento in re: & nihilomi-
nis ex identificatione eorum cum prædi-
cta essentia colligimus, non distingui inter
se realiter.

23 Secūdò obijcit Suarez. Quoniam
actio, & passio differunt ratione à motu, cū
quo identificantur: & nihilominus non di-
stinguuntur realiter inter se: ergo ad hoc, vt
ex iden-

Secunda obie-
ctio ex Sua-
rez.

ex identificatione aliquorū reali cum quodam tertio colligatur. Identitas eorum realiter inter se, non requiritur, quod ita identificentur cum illo tertio, ut non distinguantur ratione ab ipso; ac proinde D. Thomas in sua solutione non adduxit aptum exemplum ad explicandum, quomodo ex defectu identificationis secundum rem, & rationem simul cum aliquo tertio; quamuis adsit identificatio secundum rem cum eo, possint aliqua esse idem secundum rem cum tertio, & nihilominus distingui realiter inter se: siquidē in actione, & passione, quas D. Thomas in exemplum ad hoc explicandum adduxit, hæc distinctio realis ad inuicem non inuenitur.

Tertia ex Aureolo, & Molinæ.

Tertio obijciunt Aureolus, & Molina. Quod licet sola distinctio rationis extremorum à medio seu tertio impediat, quominus extrema sint inter se idem secundum suam rationem formalem, seu absque distinctione rationis; non tamen impedit, quominus, ut sunt eadem prædicto tertio, nempe, per identitatem realem admittentem distinctionem rationis, sint eadem inter se. Quoniam uniuersaliter verum est, ita ut non habeat aliquam instantiam in rebus creatis, quod quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se eo genere identitatis, quo sunt eadem cum illo tertio: ergo &c.

§. VI. Anima aduerso ad diluendas obiectiones contra posteriorem solutionem Angelici Doctoris.

24 Ceterum his non obstantibus solutio D. Thomæ optima est, & valde apta ad explicandum, quomodo axioma hoc, de quo in præsentī sit sermo, sit verum ex proprijs rationibus suorum terminorum, abstrahendo ab hac, vel illa materia, id est, à rebus creatis, & diuinis, ut ita intelligatur, an sit verum, vel falsum, cum rebus diuinis, & in hac, vel illa materia diuina applicatur.

Hoc autem melius capietur, si prænotetur, quod cum D. Thomas inquit, quod ad hoc, ut ex identificatione extremorum cum tertio colligatur identitas eorundem extremorum inter se, requiritur, quod extrema sint eadem re, & ratione cum tertio, tunc per esse idem re, & ratione, excludit distinctionem secundum rationem, quæ sit idem, ac distinctio rationis ratiocinatæ, habens fundamentum in re, seu distinctio virtualis; & non qualiscunque, sed ita ut rationes propriæ extremorum distinctæ virtualiter à propria ratione tertij sint talis conditionis, ut habeant inter se oppositionem: ac proinde etiam excludit distinctionem formalem, siue ex natura rei, quæ habeat prædictas condiciones. Et ita sen-

Animaduersione pro intelligentia mentis D. Thomæ, & enodatione obiectionum.

sus illius axiomatis erit, quod sumendo hoc axioma, quantum est ex vi rationū formalium suorum terminorum, & abstrahendo ab hac, vel illa materia, tunc, quantum est ex vi identitatis extremorum cum tertio, inferitur illorum identitas inter se, quando extrema non afferunt proprias rationes diuersas virtualiter à ratione tertij, & importantes inter se oppositionem. Si autem extrema attulerint proprias rationes virtualiter diuersas à tertio, & inter se oppositas, tunc, quantum est ex vi rationum formalium terminorum huius axiomatis, ac proinde per se, & vniuersaliter loquendo, non colligatur identitas prædictorum extremorum inter se ex identificatione cum medio.

27 Esse autem hanc mentem Angelici Doctoris potest colligi, cum ex eo, quod in calce huius solutionis, quam explicamus, & applicando eam ad diuina, consultò non afferunt absolute, quod Pateritas, & Filiatio importantes rationes distinctas à ratione essentiæ; sed in suis rationibus proprijs afferre oppositos respectus. Tum etiam, quia idem adduxit exemplum de actione, & passione, non quidem quia exemplum hoc sit omnino simile rei, de qua agebat; sed quia actio, & passio ita identificantur cum motu, ut important inter se oppositos respectus. Vnde idem S. Doctor de Potentiâ, quæst. D. Thomæ 8. art. 1. in solutione ad 1. hæc omnia complectens dixit: *In diuinis personis re quidem essentiali est unitas, distinctio vero ratione, id est, relatione, quæ non differt ab essentia re, sed sola ratione.* Vbi, & distinguit personas virtualiter ab essentia, & inter se relatione, ac proinde per diuersos, & oppositos respectus: ut ita innuat, quomodo licet sint idem vni tertio, scilicet essentiæ; non tamen sint idem inter se.

Quod quidem adhuc clarius, & dilucidius explicuit idem Angelicus Doctor in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 5. ad 3. & 4. Nam cum sibi obieisset quoddam argumentum, quod ex aduersarijs contra hanc eisdem S. Doctoris solutionem adduximus, sic respondet in solut. ad 3. *Dicendum quod quænis relatio per cōparationē ad essentiā sit ratio tantum; tamen per cōparationē ad suū correlatiuū est res. & realiter distinguens ab ipso.* Et in solutione ad 4. inquit. *Licet sapientia secundum suā rationem differat ab alijs attributis; nō tamē opponitur ad aliquod aliud attributū: cum sapientiā, bonitatē, & alia attributa secundum cōparatiuū in eodē subiecto. Et ideo nō habet rationem distinguendī supposita diuina nature, sicut habent relationes opposita. Sed sicut sapientia diuina realiter facit effectum sapien-*

Explicatur res dicentis mens D. Thomæ.

id, propter veritatem rationis ipsius, quæ manet: ita relatio facit veram distinctionem, propter rationem relationis veram, quæ saluat. Vbi, vt vides, idem S. Doctor docet, relationes distinguere personas, ac proinde prædictas relationes esse inter se distinctas, quia non qualitercumque sunt: rationes respectu diuinæ essentia, seu distinguuntur ratione ab essentia, & attributis, sicut distinguuntur attributa; sed distinctione rationis, quæ sit talis conditionis, vt ipsæ relationes habeant inter se oppositionem: & ita possunt esse idem vni tertio, & distingui inter se realiter.

Vt citius tunc
cleant.

Potest que huius interpretationis prædicti axiomatis adductæ à D. Thoma non incongrua reddi ratio desumpta ex his, quæ in hoc testimonio innuit. Nam hoc ipso, quod detur in aliquo distinctio virtualis plurium rationum formalium, vt v.g. in Deo; tunc ibidem seclusis imperfectionibus limitationis, &c. exercet suas rationes formales, nec vnū & ea, quæ sunt propria plurium, ac si essent realiter plura: Et propterea sapientia identificata cum diuina essentia, & distincta virtualiter ab illa non minus exercet propria sapientia, quam si actu, & realiter esset diuersa ab eadem essentia. Et similiter, licet voluntas, & intellectus sint in diuinis idem, cum distinctione tamen virtuali, nihilominus Deus per voluntatem vt talem non intelligit, nec per intellectum formaliter loquendo vult. Sic etiam, ratione huius distinctionis virtualis, & propriarum rationum formalium intellectus, & voluntatis, Deus per intellectum generat Verbum; non verò spirat Spiritum Sædum: contra verò per voluntatem habet spirare hunc, non verò generare illud. Quare, cum propria ratio relationis petat realem oppositionem, & distinctionem cum suo correlatio; non verò quod distinguatur realiter ab essentia eius rei, quam quodammodo afficit, quoties relatio est infinita, & summæ puritatis, vt constat ex illis, quæ art. 2. huius quæstionis latè diximus; in de est, quod hoc ipso, quod cum hac identitate essentia diuina habent simul distinguuntur virtualiter ab illa, tunc eo ipso poterit exercere ibidem propria suæ rationis formalis, ac si esset realiter distincta à diuina essentia: ac proinde poterit ibidem exercere oppositionem, & distinctionem realem relativam cum suo correlatio; non minus quam si esset etiam realiter distincta ab eadem essentia.

27 Et ita optime dixit D. Thomas, quod D. Thom. axioma illud, *Quæcumque sunt eadem vni tertio, debent esse eadem inter se*, debet intelligi, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, de illis, quæ ita sunt eadem cum illo tertio, vt non distinguantur virtua-

liter ab illo tertio: tali genere distinctionis, vt dicantur rationes, non quidem cum tertio, sed inter se oppositas.

Vnde, licet antequam per fidem haberemus notitiam de mysterio Trinitatis, non probaretur per lumen naturale, quod ex identitate extremorum cum vno tertio (vt est sub modo essendi naturali & entitativo) à quo tantum distinguantur distinctione virtuali, non sequatur similis identitas prædictorum extremorum inter se, etiam si habuerint rationes ad inuicem oppositas: attamen supposita reuelatione huius mysterij, in quo ex reali identitate extremorum cum tertio, cum distinctione tamen virtuali ab illo, non colligitur similis identitas inter prædicta extrema, ratione oppositionis iam explicatæ, potest per prædictum lumen naturale quodammodo adiutum fide suaderi, prædictum axioma debere intelligi, & limitari iuxta explanationem traditam à D. Thoma: itaut, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, non aliter sit firmum, & vniuersaliter verum. Sicut, licet antequam constaret nobis per fidem de mysterio Eucharistia, per lumen naturale non probaretur, non esse de essentia accidentis a se inesse: & ita Aristoteles, & antiqui Philoſophi oppositum senserunt: attamen supposita fide, & reuelatione huius mysterij, in quo remanet quantitas panis separata à substantia panis, & ab omni alio subiecto, potest optime per lumen naturale quodammodo adiutum fide suaderi, non esse de essentia accidentis actu inesse; sed quod illa maxima, *Accidentis esse est inesse*, debet intelligi, & limitari ad inesse a puritudo naturale, non verò actuale; ad hoc vt habeat firmam, & vniuersalem veritatem.

§. VII. Deducitur ex dictis enodatio ob-
iectionum contra primam responsio-
nem D. Thoma.

28 Hinc ergo ad obiectiones aduersa Ex his soluitur prima ob-
riorum contra solutionem D. Tho-
mæ facile constat. Nam ad primam negan-
da est sequela. Quoniam ars syllogistica non
innititur illi principio, *Quæcumque sunt
eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, nisi in-
tellecto iuxta explanationem traditam à D.
Thoma, & a nobis explicatam, vel iuxta alias
explicationes eiusdem S. Doctoris supra in
hoc dubio relatas, quæque ad hanc nunc ex-
plicatam quodammodo reducuntur. Et
propterea principium hoc, quantum est ex
vi rationum formalium suorum terminorum, si
ac proinde vniuersaliter non est firmum, ni-
si cum prædicta limitatione ad artem syllo-
gisticam; quamuis per accidens, & ratione ali-
cuius

cuius determinatæ materiæ possit aliquando (vt multis probabiliter voluit) esse verum, quod aliqua identificetur cum tertio, & distinguatur virtualiter ab illo, habeantque rationes, non quidem cum tertio, sed ad inuicem oppositas; & nihilominus non distinguantur realiter inter se.

Vnae nihil obest exemplum in hac prima obiectione adductum. Tum, quia extrema identificata cum tertio, seu medio ibidem relato, & distincta virtualiter ab illo, non habet inter se oppositionem. Tu etiam, quia est illa haberet, & quantum est ex vi identificationis cum tertio non sequeretur identitas eorum inter se, nihilominus aliunde per accidens, & ratione materiæ determinatæ, cui illud axioma applicatur, possent non distingui realiter, maxime sicut res à se, vt in solutione ad secundam obiectionem magis explicabimus.

Ad primam confirmationem negandum est id, quod ibidem supponitur, uelpe, iuxta mentem D. Thomæ in solutione ex eodẽ relato axioma hoc non esse intelligendum, nisi in solis synonymis. Nam etsi Angelicus Præceptor attulerit in exemplum synonymam, non tamen quia senserit, quod in solis illis verificetur, vt ex testimonijs à nobis citatis conitas; sed quia in synonymis est vniuersaliter verum prædictum axioma; quantum non in solis illis verum sit, sed in alijs quibusdã veritatẽ concineat, in alijs vero falsitatem. Et propterea vt D. Thomas explicaret id, quod intendebat, nimirum, quomodo axioma hoc, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, sit vniuersaliter, & abstrahendo ab omni materia verum & firmum, meritò adduxit exemplum synonymorum, in quibus est vniuersaliter verum.

Ad secundam confirmationem respondetur, potentiam, & actionem Dei pertinere ad vnã & eandem lineam, vt constat ex illis, quæ in 1. tom. tract. 3. disp. 4. n. 46. & deinceps, & tract. 4. disp. 2. n. 11. & 34. & tract. 5. disp. 3. n. 18. & sequentibus diximus. Vnde non habent inter se oppositionem aliquam: siquidem, quæ sunt vnus & eiusdem lineæ, non possunt habere inter se oppositionem, si linea illa pertingat ad summam actualitatem & puritatem, quã intra proprium ambitum potest habere. Vnde solutio inter arguendum tradita huic confirmationi, & iuxta ea, quæ diximus, intellecta debet admitti. Et ad impugnationem ex Vazquez contra priorẽ partem illius constat ex di&is, quomodo non ita bene à Vazquez in consequentiã arguatur. Siquidem S. Doctor nunquam dixit, axioma hoc, de quo loquimur, intelligi in solis synonymis; sed propter rationem nuper explicatã in illis exemplis adhibuit.

Et similiter ad impugnationem secundæ partis eiusdem solutionis satis constat ex di&is. Nam licet attributa distinguantur virtualiter à diuina essentia; non tamen habent

realem oppositionem inter se: & propterea non mirum, quod possint identificari ad inuicem, & quod ex identificatione cum tertio admixta cum distinctione virtuali colligatur similis identitas eorum inter se. Maxime, quia (vt constat ex illis, quæ disp. 14. n. 89. dicimus) non quæuis oppositio, sed sola relatiua, est ex genere suo sufficiens ad inducendam distinctionem realem seclusis imperfectionibus; quam tamen oppositionem relatiuam non habent attributa inter se.

Ex quo ad secundam obiectionem ex Suarez desumptam dicendum est, actionem, & passionem differre, saltem ratione rationi nata, imò distinctione formali ex natura rei, & secluso intellectu à motu, cum quo in eadẽ entitate modali propria motus identificatur, vt nostri Complutenses in sua Logica disp. 14. n. 18. & deinceps, & in lib. Physicorum disp. 17. n. 13. & sequentibus docent. Et deinde, quia habent rationes formales inter se ex natura rei oppositas, propterea, vt ibidem dicitur, hæc duæ rationes actionis, & passionis distinguuntur inter se formaliter, & ex natura rei; & nisi obstarer earum magna limitatio, magnaque imperfectio, distinguerentur, non solum ex natura rei per modum duarum formalitatum secluso intellectu distinctarum, sed etiam realiter per modum rei, & rei non obstante, quod identificarentur cum motu. Quare, cum in diuinis non detur limitatio & imperfectio in relationibus inter se oppositis, inde est, vt nihil obsit, quominus distinguantur inter se realiter per modum rei, & rei; licet identificentur in vna & eadem entitate diuinæ essentia.

Potestque hoc explicari, & elucidari ex discrimine, quod intercedit inter actionem, & passionem creatam, & identificationem earum cum motu ex vna parte; & relationes diuinæ, ac identificationem illarum cum essentia diuina ex alia. Nam actio, & passio secundum se, & suas proprias rationes non sunt res quædam, prout res distinguuntur à formalitate; sed tantum sunt formalitates. Et ideo secundum rationes proprias, secundum quas opponuntur, non habent opponi realiter per modum rei, & rei; sed solum formaliter, & ex natura rei per modum formalitatis, & formalitatis: quia propter suam imperfectionem non pertingunt ad hoc, vt secundum proprias rationes sint res, prout res distinguuntur à formalitate. Et ita propter hanc imperfectionem, & ratione indigentiam, quam habent, identificantur cum illa entitate modalis motus, vt ab illa veluti fulciantur, & quodammodo sustententur, vt N. Complutenses in lib. Physicorum disp. citata n. 22. & sequentibus explicant.

Ceterum relationes diuinæ secundum suas proprias rationes sunt res quædam, prout

Euodatur secunda obiectio.

N. Compl.

Dilucidatur solutio.

N. Compl.

Diluitur prima confirmatio.

Et etiam secunda.

res distinguitur a formalitate. Et propterea à hoc ipso, quod identificatio earum cum essentia non tollat ab eis suas proprias rationes, secū dū quas ad inuicē opponuntur, debent secū dū illas opponi realiter per modū rei, & rei: & per consequens distingui eodē modo realiter, nō obstante, quōd identificetur cū diuina essentia, cū qua non opponitur. Et ita identificatio earum cū essentia nō prouenit ex limitatione, aut indigentia, sed ex summa simplicitate, infinitate, & amplitudine diuinæ essentia: cuius, vt distinguitur ab omni essentia creata, est proprium, quod ratione sua simplicitatis, & infinitatis identificet sibi omnes rationes in diuinis reperi- tas; licet saltem aliqua ex his rationibus secū dū se sint res, prout res distinguitur à formalitate, habeantque per se subsistere, vt in relationibus contingit: ac proinde prædictæ relationes solū lata quadam ratione dicuntur formalitates respectu essentia diuinæ, cum qua identificantur: quatenus habent id, quod est proprium formalitatum creatarum, nimirum, identificari cum aliqua entitate: quamuis quia non identificantur cum prædicta essentia ratione indigentia, & limitationis, habētque per se subsistere, propterea non sunt proprie & strictè formalitates, sed res quædam, quatenus res dicuntur realitatem, non qualemcūque, sed realitatem, prout à formalitate distinctam. Vnde iuxta hoc debet intelligi id, quod aliquando diximus, nempe, relationes diuinas esse formalitates quædam. Nam ibi rationem formalitatis latius, non verò strictè sumpsimus.

32 Per quod ad primam partem huius secundæ obiectionis satis constat: inō & quoad vltimā, in qua dicebatur, exemplum de actione, & passione non esse rectè adductū à D. Thoma ad suā solutionē explicandā. Quoniam non adduxit illud, vt omnino simile mysterio, de quo agebat, nempe mysterio Trinitatis, siquidem S. Doctor in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 2. fatetur, nō esse in creaturis aliquid omnino simile huic mysterio; sed vt explicaret suam solutionem quoad illam partem, qua asserbat, quōd quantum est ex vi terminorum huius axiomatis, non repugnat, quōd aliqua identificentur realiter cū quodam tertio, ad huc sub esse naturali & entitatio sumpto, & nihilominus distinguatur realiter inter se, ratione oppositionis, quam habent: siquidem actio, & passio identificantur realiter cum motu, vt est sub suo modo essendi naturali & entitatio; & nihilominus, quia opponuntur inter se, idcirco distinguentur omnino realiter, seu perfecta distinctione reali, nisi hæc distinctio per accideos, & ratione materia impediretur: ex eo quōd actio, & passio sunt quid limitatū, & nō afferunt ex se propriā reali-

tate, prout realitas dicitur, quatenus distincta à formalitate. Quoniam hinc bene sequitur, quōd vbi non fuerit hæc limitatio, vt in diuinis contingat, sed extrema identificata cum tertio habuerint ex vi suarum linearum esse res quædam, prout res distinguitur à formalitate, ibi, si detur oppositio inter extrema identificata cum illo tertio, debet dari realis distinctio eorundem extremorum inter se.

Adde, posse etiā alio modo cū præcedenti nō parū affini explicari hoc exemplū, ad hoc vt deserviat intento D. Thomæ, nimirum, quōd sicut actio, & passio identificatæ cū motu idē solū formaliter, siue ex natura rei distinguuntur inter se, quia licet habeant inter se oppositionem, attamen hæc oppositio tantū est formalis, siue ex natura rei, sicut ipsa extrema solū modò sunt formalitates quædam: ita relationes diuinæ identificatæ cum essentia diuina, & habentes inter se oppositionē distinguuntur inter se realiter: quia illa oppositio est realis (prout oppositio realis distinguitur ab oppositioe formali) sicut & ipsa extrema sunt realia, prout realitas distinguitur à formalitate.

33 Ad vltimā obiectionē ex Aurcolo desumptā patet ex dictis, negādū esse antecedens vniuersaliter intellectu; quamuis per accidens, & ratione materia oppositū contingat. Et ita axioma, de quo loquimur, nempe, *Quæ sunt eadē vni tertio, sunt eadē inter se eodē genere idēitatis, ac sunt cū tertio*, solū est verū, vt applicatū (modo dicto) ad peculiarem materiam, nempe ad res creatas; non tamen potest ostēdi aliqua ratio repugnantia, quominus sit falsum, vt applicatum ad diuina, siue ex vi rationum formalium suorum terminorum, & abstrahendo à Deo, & creaturis, quoties adest distinctio rationis extremorum à medio, & oppositio ipsorum extremorum inter se. Quoniam, quātum est ex vi talis idēitatis, nō potest tunc ostēdi aliqua ratio repugnantia, propter quā extrema distincta sola ratione à medio, & inter se opposita, non possint maiori distinctione, nempe reali, inter se distingui.

Et data opera dicimus, non posse tunc ostēdi aliquam rationem repugnantia quoad hoc. Quoniam omnia argumenta, quæ oppositum poterant suadere, desumuntur ex rebus creatis, in quibus ex earum limitatione, & finita perfectione ortum ducit, vt quæcūque sunt eadē vni tertio, sint eadē inter se; non verò hoc prouenit ex vi rationum formalium terminorum huius axiomatis, vt abstrahunt à materia creata, & increata. Et propterea ex eo, quod contingit in creaturis, non potest deduci aliqua ratio, quæ ostendatur, oppositum repugnare in diuinis.

Aliter occurritur.

Responsio ad vltimā obiectionem.

D. Thom.

D V B I V M II.

Vtrum tantum sint in Deo quatuor relationes reales, nempe, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio?

34 **R**o tituli explicatio- ne notadū est; nō fieri in eo sermone, nisi de relationibus, quę sunt in Deo, & habet terminū intra ipsum Deū. Nam de relationibus, quarū terminus est ad extrā, vt relatio creatoris, & dominij, non agit. D. Thomas in præsentī: quia de illis supra quęst. 13. agerat.

Cū autē inquirimus, an prædictę relationes reales habētes terminū in Deū sint tantū quatuor, nō est sensus, an sint quatuor realiter, aut ex natura rei distinctę, hoc enim postea discutiatur; sed an prædictę relationes ex natura rei respicientes suos terminos reales, sint tantum quatuor, siue inter se sint realiter, aut ex natura rei distinctę, siue tantū virtualiter, ac proinde ita ut iste terminus numeralis quatuor non appellet supra illud adiectiuū reales, sed supra substantiuū illud relationes, & denotetur, illas quatuor, siue sint quatuor per quaternitatē realē actuale, siue per quaternitatē virtuale, esse reales relationes, seu ex natura rei respicere suos terminos; etiam si non omnes inter se realiter distinguantur.

Sicut etiā virtus misericordię, & iustitię in diuinis sunt virtutes reales: quia ex natura rei habent exercere propria munera cuius ex his virtutibus convenientia; licet nō sint duę virtutes inter se realiter distinctę. Et idē optimē dicimus, esse in Deo has duas virtutes reales, si ly reales appellet supra hoc substantiuū virtutes; nō verō si appellet supra adiectiuum illud duas. Quia iuxta priorē modū appellādī solū significatur, virtutes istas, siue sint realiter, siue solū virtualiter distinctę, exercere ex se, & ex natura rei sua propria munera. Iuxta posteriorem verō denotatur, prædictas virtutes, nō solū hoc habere, sed insuper esse inter se realiter distinctas: quod tamen falsum est.

§. I. Decisio dubij, & ratio illius ex D.

Thomę desumpta.

35 **D**icendū ergo est, tantū esse in Deo quatuor relationes reales in titulo recēditas. Assertio hæc, ratio- ne illius exclusiue tantū, duas habet exponētes. Prima est, esse in Deo quatuor relationes reales. Secūda verō, nō esse alias præter has quatuor. Et licet vtraque ex his exponē-

tibus sit satis cōmunis inter Theologos; nō tamē est certā in eodē gradu certitudinis: quia prior certior est, quā secūda. Sicut etiā prior quoad tres relationes personales, nimirū, quoad Paternitatē, Filiationē, & Processionē, maiorē habet certitudinē, quā quoad Spirationē, vt bene notauit Suarez. lib. 5. de Trin. c. 2. & 4. Quoniam debet esse certum secūdū fidē, dari in diuinis prædictas tres relationes reales, & personales: ex eo quōd, iuxta testimonia Conciliorū supra à nobis adducta ad probādū, esse in Deo aliquas relationes reales realiter distinctas, habetur, nō esse in Deo distinctionē triū personarū, nempe, Patris, Filij, & Spiritus Sācti, nisi per relationes: & ita ibidē significatur, esse tot relationes realiter distinctas, ac proinde reales, quot sunt personę realiter distinctę. Et per cōsequens, sicut est certū secūdū fidē, esse in Deo tres personas reales, sic & tres relationes reales personales, seu constitutētes prædictas personas, nimirū, illas tres nuper enumeratas: cū tamē solū sit certū certitudine cōclusionis Theologicę deductę ex prædictis testimonijs, quōd vltra prædictas tres relationes sit admittēda in Deo spiratio, quę sit relatio realis. Quoniam solū deducitur ex prædictis testimonijs per consequentiā infallibilē, ex eo quōd, dū in eis asseritur, nō esse distinctionē realē in personis diuinis nisi per relationes, debet intelligi de relationibus, quibus ad inuicē referuntur, vt in pluribus eorū verbis insinuat, & expressē dicitur in Cōcilio Toletano XI. Ar. si solas spirationē, non erit respectus Patris, & Filij ad Spiritū Sanctū: & per cōsequens ad hoc, vt detur Trinitas personarum per suos respectus distinctarum, oportet, dari in Patre, & Filio spirationē, per quam relatiuē distinguantur ab Spiritu Sācto. Vnde assertionem hanc, vt à nobis proposita est, cōmuniter (vt diximus) tuentur Theologi, vno, vel altero quoad spirationē actiuam excepto: & propterea non erit necesse singulos in particulari referre.

Suarez.

Cōc. Tolet. XI.

36 Ratio autē fundamentalis huius assertionis adducta est à D. Thomā in art. 4. huius quęstionis, tam in corpore, quā in solutionibus ad argumenta, potestque cōiungendo omnia, quę S. Doctor vtrōque docet, ad hanc formā reduci. Nā relationes reales in Deo repertę debent fundari, aut quasi fundari in actione, & passione, non quidem transcūti, sed immanenti, & quę sit propria naturę intellectualis: ergo tantū erunt in Deo quatuor relationes reales supra in assertione enumeratę.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

Consequentiā videtur legitima. Quia actiones immanentes in natura intellectuali repertę tantum sunt duę, scilicet, intelligere, & velle, vt ex dictis in præcedentibus

Animaduerso pro luce tituli.

D. Thom.

his constat: & secundum unamquamque ex his processioibus tantum erit duplex relatio; una quidem principij, producentis ad suam terminum productum; alia vero termini producti ad suum principium, a quo producitur: cuiusque una ex his processioibus, nempe prior, sit vera generatio, merito duas relationes in ea quasi fundatæ sunt, scilicet; relatio Paternitatis, & Filiationis. Quia vero secundam processio in diuinis reperia est processio amoris, quæ ex parte principij appellatur *spiratio*; & ex parte termini *processio*; propterea secundum istam processio-nem accipiuntur aliae duæ relationes, quæ, ex eo quod carent proprijs nominibus, nuncupantur nominibus actionis, & passionis, in quibus quasi fundantur: & ita illa, quæ se tenet ex parte principij, dicitur *spiratio*, ea vero, quæ se tenet ex parte termini, nuncupatur *processio*. Quamuis etiam, sicut actio, & passio, secundum quas attenditur ista processio, solent insigniri nominibus spirationis actiuae, & passivæ, sic etiam duæ istæ relationes in eis quasi fundatæ nominantur eisdem nominibus. Et propterea relatio quasi fundata in actione huius processio-nis, dicitur *spiratio actiua*, quemadmodum & ipsa actio sic nuncupatur: & relatio quasi fundata in passione, aut quasi passione eiusdem processio-nis dicitur *spiratio passiva*, sicut illa.

37 Antecedens autem probatur, & explicatur discurrendo per fundamenta, siue rationes fundandi omnium relationum realium. Nam in primis in Deo non possunt esse reales relationes fundatæ super primum genus fundamentorum, siue rationum fundandi, nempe, super quantitatem, siue illa sit mollis, cum hæc in diuinis non reperitur; siue sit modalis, id est, res modum quantitatis habens, prout unum in substantia facit idem, & sic fundat relationem identitatis, & unum in qualitate facit simile, & numerus siue multitudo diuersum, & dissimile in eisdem (vocantur enim omnia ista quantitates modales, seu habentia modum quantitatis, ex eo quod unitas, numerus, ac multitudo modos quosdam quantizatis, vel habentes se ad instar modorum quantitatis, exprimere videntur). Quoniam relationes fundatæ super quantitatem siue mollis, siue modalem requirunt fundamenta, siue rationes fundandi, saltem numericè distinctas: ita ut, si illa relatio sit in unitate substantiæ, quæ est relatio identitatis in natura, requiratur unicum unitate, siue generica, siue specifica, quod detur multiplex, saltem numericè, natura in utroque extremo. Sicut etiam, si illa relatio sit similitudinis in qualitate, petitur multiplex numericè qualitas in eisdem. Et propterea, si unica numero humanitas esset in duobus suppositis, aut una albedo in duobus subiectis, tunc

non essent ibidem relationes reales identitatis, & similitudinis, sed ad summum relationes rationis, & sic de alijs. Quare, cum in diuinis non possit esse multiplicitas realis in natura, adhuc numerica, nec in aliqua alia re absoluta, quæ sola posset habere modum quantitatis idoneam ad fundandum relationes huius primi generis, consequens erit, relationes reales reperitas in diuinis non esse de genere earum, quæ fundantur, aut quasi fundantur in primo genere fundamentorum, siue rationum fundandi relationem iam explicato. 38. Et deinde in diuinis non possunt esse relationes fundatæ super tertium genus fundamentorum, scilicet, super rationes mensuræ, & mensurabilis. Tum, quia relationes, quæ versantur inter personas eiusdem ordinis, eiusdemque prorsus naturæ, sunt relationes mutuat: relationes fundatæ in ratione mensuræ, & mensurabilis non sunt mutuat, ut patet ex communi Dialecticorum consensu, & ostendunt optimè nostri Complotenses in sua Logica disp. 14. n. 41.

N. Compl.

Tum etiam, quia relationes mensuræ, & mensurabilis sunt illæ, quæ versantur inter facultates, scientias, virtutes, ac similia; & inter sua obiecta: at prædictæ relationes non possunt esse reales in Deo, ex defectu distinctionis realis inter virtutes, & facultates diuinas, & sua obiecta: siquidem obiectum earum residens intra Deum est ipse Deus. Et ideo non potest excogitari ibidem realis distinctio requisita ad relationem realem; nisi intercedat realis productio, ut in obiecto potentia generatiuæ, aut spiratiuæ contingit: ac proinde non erant tunc reales relationes in diuinis, nisi ut fundatæ, aut quasi fundatæ in actione, & passione.

Tum denique. Quoniam nulla ex personis diuinis; inter quas poterat esse hoc genus relationis ad intra, habet rationem mensuræ respectu alterius, ex eo quod omnes sunt eiusdem prorsus naturæ, & proprietates personales earum nihil perfectionis ratione sui, sed solum ratione essentia afferunt, ut disput. 6. dub. 2. diximus: cum tamè ad hoc, ut aliqua ex illis compararetur per modum mensuræ respectu alterius, oporteret, ut essent diuersæ naturæ, imò & quodammodo diuersi ordinis in ratione naturæ; vel quod saltem proprietas personalis, v.g. vnus persona, ratione sui diceret aliquam perfectionem: ut ita propter suam maiorem perfectionem posset esse quodammodo superioris ordinis, & ratione huius esset etiam mensuræ respectu alterius, aut aliarum personarum.

Vnde, cum ultra hæc duo genera relationum, quæ fundantur in ratione mensuræ, & mensurabilis, aut in quantitate, seu (quod in idè quoad præsens redit) in unitate, & numero, non super sit aliud relationum genus præter illud,

illud, quod fundatur, aut quasi fundatur in actione, & passione: siquidem ut constat ex illis, quæ tradunt communiter Dialectici, & optime explicant nostri Complutenses in sua Logica disp. 14. num. 27. tantum est hoc triplex fundamentorum genus: consequens est, ut sit omnino verum id, quod in antecedenti huius nostræ rationis asseribamus, scilicet, omnes relationes reales, quæ in diuinis reperiuntur, solum esse de genere illarum, quæ in actione, & passione fundantur, aut quasi fundantur.

§. II. Obiectio duplex contra rationem D. Thomæ, & utriusque solutio.

N. Complut.

Obiectio prima contraria rationem factam

39 Sed obieciens primo contra rationem hanc, falsè in ea supponi, relationes diuinas presupponere aliquod fundamentum, aut rationem fundandi. Quoniam relationes creatæ idè illud presupponunt, quia sunt accidentia, & non habent per se subsistere: ergo relationes diuinæ, quæ sunt per se subsistentes, nõ presupponent aliquid, quod se habeat per modum fundamenti respectu illarum. Cõsequentiã videtur legitima. Et antecedens probatur. Nã si relationes creatæ essent substantiæ per se subsistentes, tunc, sicut substantia per se subsistens nõ eget fundamentò, cui innatur, ita neque ipsæ: & per consequens idè egent fundamentò, quia sunt accidentia, & non sunt per se subsistentes.

Diluitur.

Respondetur, quod etiam relationes creatæ, quia tales, & quia accidentia sunt, exigant subiectum, cui inhæreant, & fundamentum inuolutum imperfectionibus; non tamè, quatenus relationes reales sunt: sic enim præscindunt ab hoc, quòd inhæreant, vel sint subsistentes; vel ab hoc, quòd habeant fundamentum, vel rationem fundandi liberam ab imperfectionibus, vel cum eis inuolutam. Et propterea relationes diuinæ possunt esse subsistentes, & exigere rationem fundandi, aut fundamentum denudatum ab imperfectionibus; quia non petunt aliquid ex illis ob imperfectionem, limitationem, aut indigentiam, sed tanquam aliquid peculiariter determinans ad hoc, ut dentur in diuinis relationes, saltem secundum proprium, & expressius minus earum, nempe, secundum esse ad. Siquidem non potèst intelligi, quòd alicubi sit ratio paternitatis secundum expressum conceptum ad, seu respiciendi expressè filium, nisi secundum nostrum modum concipiendi, & modo q. 40. explicando, præintelligatur generatio filij, ratione cuius statim intelligatur subsequi prædictus conceptus expressus respiciendi eundem filium. Sicut etiam nequit intelligi, quòd detur in diuinis filiatio, nisi præcedat generatio actiua, & passiuã, ratione cuius veluti determinetur natura diuina, ad hoc ut subsequatur relatio Filiationis.

40 Secundo obieciens, falsum esse id, quod in probatione antecedentis huius rationis primo loco diximus, nimirum, quòd relationes fundatæ in quantitate modali, v.g. relatio identitatis, aut similitudinis in natura, requirunt, quòd natura illa sit saltem numericè multiplex in utroque extremo. Quoniã ad prædictã relationem satis est, naturã fundatam hanc relationem habere diuersum modum essendi utrobique; quamuis secundum se sit eadem prorsus absque distinctione numerica in illis: ergo ex hoc capite nihil obest, quominus sit in diuinis relatio realis identitatis in natura inter diuinas personas.

Obiectio 2.

Antecedens constat ex illis, quæ in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n. 133. & tract. 3. disp. 2. n. 94. diximus. Nã, ut ex ibidè dictis liquet, eadè prorsus natura, quæ est ad extrã in rebus, potest esse ad intrã in specie intelligibili, & sub modo essendi intelligibili: & nihilo minus, quia in specie est sub modo essendi distincto ab eo, quem eadem natura habet ad extrã in se, idè potest dicere relationem realem similitudinis, seu identitatis ad se ipsam, ut est ad extrã in se ipsa, seu ut est sub modo essendi naturali. Cõsequentiã verò probatur. Quoniã essentia diuina in tribus diuinis personis habet distinctum modum essendi: & idè in Patre est, ut non accepta ab alio; in Filio verò, ut accepta per generationem à Patre: ergo &c.

41 Confirmatur. Quia relationes secundæ generis fundatæ in actione, & passione requirunt distinctã rationem fundandi in utroque extremo; & nihilominus satis est in diuinis ad has relationes, quòd actio, & passio ibidè inuertæ distinguantur ratione alicuius connotati; quãuis id, quod in recto asseritur, nõ sit distinctum: ergo eadè ratione ad relationes identitatis fundatas in quantitate modali, siue veritate naturæ satis erit, quòd natura, quæ est in utroque extremo, connotet aliquid in vno, quod nõ connotet in altero, ut in præsentibus contingit; quãuis utrobique natura in ratione naturæ sit prorsus eadem.

Confirmatio

Consequentiã videtur legitima ex paritate rationis. Minor autè etiam constat. Quoniã generatio actiua in diuinis consistit in ipso intelligere Dei actiue significato connotando Paternitatem, ut disp. 1. dub. 3. diximus: ac proinde generatio passiuã erit hoc ipsam intelligere passiuè denotatum, & connotando Filiationem. Nam si intelligere actiue, connotando Paternitatem, est ipsa generatio actiua, nõ est cur ipsummet passiuè significatum, connotando oppositam relationem, nempe Filiationem, non sit ipsa generatio passiuã. Maior autè probatur: uia hoc ipso, quòd ad relationes huius secundæ generis requiratur per modum rationum fundandi actio, & passio, debent prædictæ ra-

tionem fundandi aliquo modo distingui realiter, ut ita fundentur relationes realiter diuersas.

42. Respondetur, quod et si demus, sufficere distinctionem realem prouenientem ex diuersitate modi essendi, non verò ex diuersitate naturæ secundum se, ad hoc ut in illa natura possit fundari relatio realis identitatis, quando modus ille (saltem ex genere suo) pertinet ad lineam naturæ; non tamen, quando ex genere suo est diuersa lineæ. Quare, quia modus essendi intelligibilis, quem aliqua natura habet in sua specie intelligibili, pertinet (saltem ex genere suo) ad lineam naturæ, propterea, quod natura aliqua, ut est sub modo essendi intelligibili sit distincta à se ipsa, ut est sub modo essendi naturali, sufficit ad hoc, ut species illa intelligibilis dicat relationem realem identitatis in natura ad eandem naturam, quam repræsentat, consideratam tamen, quatenus prædicta natura habet esse ad extrâ, & in se ipsa. Cæterum, quia ratio personalitatis, quam addunt personæ diuinæ supra naturâ Dei, ratione cuius dicitur natura diuina superinduere peculiarem modum essendi, nõ pertinet ad lineam naturæ, sed ad diuersam lineam, idcirco non est satis diuersitas in hoc modo essendi ad hoc, ut eadẽ prorsus natura sub istis modis diuersis essendi, & ratione eorũ fundet relationem realem identitatis.

43. Ad confirmationem transeat maior cum minori (licet supra disp. 2. n. 115 & 120. dixerimus, generationem passiuam consistere in recto in relatione Filiationis per modum originis significatæ) sed negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quod relationes, & personalitates relatiuæ per se pertinent per modum connotatorum ad lineas generationis actiuæ, & passiuæ, ut tales sunt, & ut sunt rationes fundandi Paternitatẽ, & Filiationem. Nã sicut ad potentiam generatiuam per se pertinet, ita quæ aliquid (modo insinuato) suæ lineæ, relatio Paternitatis: sic & ad ipsam, v.g. generationem actiuam ut talẽ, ac proinde ut est ratio fundandi Paternitatẽ secundum expressum conceptum ad liquidẽ potentiam generatiuam debet esse in Deo per modum actus purissimi, ac proinde per modum generationis actualis.

Cæterum diuina natura, ut fundat relationem identitatis in natura inter diuinas personas, nõ affert tanquam aliquid illius lineæ distinctionem realem personarum; licet ex alijs capitibus personæ illæ, quæ sunt idẽ in natura diuina, realiter personaliter distinguantur. Et idcirco, si per impossibile prædictæ personæ nõ distinguerentur, realiter personaliter, sed virtualiter personaliter tantummodo tunc natura diuina, ut est fundamentum relationis idẽtitatis inter ipsas, eodẽ modo fundaret

prædictam relationem, ac nunc: ac proinde talis relatio non est realis, quippe quæ non pertinet distinctionem realem in fundamento, siue ratione fundandi secundum propria suæ lineæ: quod tamẽ ad fundamentum relationis realis, & ad realem relationem inde subsequutã requiritur.

§. III. Dna alia obiectiones contra prædictam rationem D. Thomæ, & occurrunt ad eas.

44. Tertiõ obiectiones, non recte deduci in Tertia obiectione. Probatione consequentiæ rationis factæ, dandas esse quatuor tantummodò relationes reales in diuinis, ex eo quod tantum sunt ibidẽ duæ processiones, & unicuique ex illis solum correspondet duplex relatio. Quoniã et si duplex tantummodò sit ibidẽ processio, poterunt plures, quàm duæ, ex vnaquaque illarum resultare relationes: sicut in humanis ex vna generatione plures, quàm duæ, dimanant relationes, nempe, paternitatis, & filiationis, idẽtitatis, & diuersitatis, nec nõ & relatio distinctionis genitoris à genito. Et ita poterant ex vna generatione Verbi diuini resultare, ultra relationes Paternitatis, & Filiationis, duæ alix relationes mutux, nempe, relationes distinctionis inter Patrem, & Filium.

Confirmatur. Nam quælibet persona diuina realiter est in alia: ergo hoc ipso, quod detur processio Verbi, resultabunt ibidem, præter relationes Paternitatis, & Filiationis, alix relationes mutux præsentix, vel inexistentiæ vni personæ in altera. Patet consequentia. Nã cum istæ relationes mutux præsentix, & inexistentiæ habeant fundamenta distincta, & eiusdem ordinis, & ex natura rei sit prædicta habitudo inter easdem diuinas personas, nõ poterunt non esse reales.

45. Respondetur negando, quod nõ colligatur sufficienter à D. Thomæ, dandas esse tantummodò quatuor relationes reales in diuinis, ex eo quod ibidẽ tantum sint duæ processiones. Ad id autem, quod adducitur de relatione reali distinctionis inter Patrem, & Filium satis liquet ex his, quæ D. Thomas infra q. 42. art. 1. ad 4. docet, nempe, quod relatio distinctionis inter personas diuinas non sit relatio realis adhuc virtualiter distincta à relationibus, v.g. personalibus; sed per vnam & eandem relationem, absque virtuali distinctione, realiter referuntur, & realiter distinguuntur. Cuius optimam rationem tradit D. Thomas ibidem, nempe, quod vna relatio nequit fundari in alia: alioqui daretur processus in infinitum: quia sicuti distinguerentur relatiuè per relationes superadditas prioribus relationibus, ita etiam relationes illæ superadditæ haberent etiam relatiuè distingui per alias relationes, & sic in infinitum.

Innotatio obiectionis.

Solutio confirmationis.

Confirmatio.

Respondetur ad obiectionem D. Thomæ.

D. Thomæ.

Nec obest, quod loquendo de Filiatione, aut Processione, tunc ratio fundandi illas, adhuc in recto, sint ipsæ relationes: ex quo videbatur sequi, posse esse rationes fundandi etiam respectu altarum.

Non igitur hoc obest. Quia non habet hoc relatio, v. g. Filiationis, nisi per modum originis, passivæque significata, id est, prout æquivaleret, modo sibi proportionato, nostræ generationi passivæ. Et ita, sicut nostra generatio passiva potest esse ratio fundandi unicam tantummodò relationem filiationis: ita & Filiatio divina, ut æquivaleret prædictæ generationi, habebit unicam, eamque infinitam relationem Filiationis secundum suum esse ad expressum consideratam fundare. Et sicut nostra filiatio, ut dicitur expressè ad, nequit aliam relationem fundare, ita nec divina: quia utrobique militat eadem ratio.

Adde, quod generatio passiva nequit fundare novam relationem, nisi generatio activa eam fundet, aut fundare queat: at generatio activa, quippe in recto dicens divinam essentiam connotando paternitatem, est im multiplicabilis: & propterea nequit nisi unicam relationem per modum rationis fundandi fundare.

46 Ex quo etiam ad confirmationem constat. Quoniam relationes illæ, si reales sunt, non sunt distinctæ à Paternitate, & Filiatione, ne (ut modò dicebamus) detur vna relatio realis fundata in alia. Unde, licet istæ relationes Paternitatis, & Filiationis in humanis non includant præsentiam, nihilominus in divinis non possunt non includere illam, tum ratione essentiarum: tum etiam, quia habent fundari in actionibus immanentibus, quarum & termini, & principia debent ob peculiarem rationem suam esse, modo a libi tacto, sibi inuicem coniuncta.

Nec obest, relationes paternitatis, & filiationis esse disquiparantiarum; relationes vero inexistentiarum, aut præsentiarum esse æquiparantiarum: at vna & eadem relatio nequit esse æquiparantiarum, & disquiparantiarum: ergo &c.

Non igitur hoc obest. Quoniam etsi vna & eadem relatio sub eodem nomine, & conceptu expresso non possit significari, simul & exprimi per modum relationis æquiparantiarum, & disquiparantiarum: non tamè obest, quominus diversis nominibus significata, & diversis expressis conceptibus expressa significetur, & exprimat, tam per modum relationis æquiparantiarum, quam disquiparantiarum, ut in præsentibus contingit, & manifestè cernitur in ipsis relationibus adhuc creatis paternitatis, & filiationis, quarum his nominibus significatæ sunt relationes disquiparantiarum: & tamen quia se ipsas referuntur per modum relationum distinctarum, ac proinde relatio distinctio inter utramque non distinguitur.

ad huc virtualiter, ab ipsis, propterea, ut significatæ nominibus relationum distinctio versantis inter illas, habent etiam significari per modum relationum æquiparantiarum. 47 Quarto obijciens, quod ex eo, quod detur in divinis secundà illa processio in probatione consequentiæ rationis factæ adducta, nempe, processio amoris præsupponens processionem verbi, non sequitur, dandas esse duas alias relationes, scilicet, Spirationem, & Processionem, sed ad summum dandam esse processionem, seu spirationem passivam: ergo &c. Antecedens probatur. Quoniam ex parte principij activi processionis per amorem non potest superaddi nova aliqua relatio: ex eo quod Pater, & Filius, qui sunt principium activum Spiritus Sancti, præsupponuntur constituti in ratione principij quod per suas relationes Paternitatis, & Filiationis: & ita nequeunt fundare aliquam aliam relationem, aut actuari per illam, quia vna relatio non potest aliam fundare, aut eam in se recipere, aut quasi recipere.

Respondetur, quod etsi spiratio competit personis relatis, nempe Patri, & Filio, & Paternitas, ac Filiatio habeant se per modum veluti conditionum indispensabiliter requisitarum ad hoc, ut prædicta relatio spirationis activæ eis communicetur: non tamen, idcirco talis relatio desinet esse relatio realis (modo infra dicendo) distincta à Paternitate, & Filiatione: quia istæ duæ relationes non comparantur respectu illius per modum rationis fundandi; sed prædicta spiratio fundatur in actu notionali spirandi, qui quidem distinguitur virtualiter à Paternitate, & Filiatione: & propterea, licet detur ibi relatio spirationis activæ, non idèò vna relatio fundabitur modo dicto in alia. Sicut si darentur relationes distinctio, aut præsentiarum inter divinas personas, & distinctæ virtualiter à quatuor illis relationibus realibus in assertionem recensitis, tunc fundamentum harum relationum, adhuc in recto sumptum, esset alia relatio, & ita incideremus in inconueniens à D. Thoma adductum, nempe, in processum in infinitum: in quem tamè non inciditur ex eo, quod ultra tres alias relationes recensitas detur in divinis relatio spirationis activæ. Sed hæc amplius infra disput. 15. dubio 3. explicabuntur.

§. III. Posterior obiectio contra eandem Angelici Doctoris rationem, & responsio ad eam.

48 Ultimo obijciens, quod etsi reverè tantum sint in Deo duæ processionis in specie, aut quasi specie atomæ: attamè ex ratione D. Thomæ à nobis adducta id non probatur; sed ad summum, quod tantum sit in divinis duplex processio quasi genericè distincta.

Replica.

Solutio.

Ad confirm.

Replica.

Responsio.

Quarta obiectio.

Occurritur.

Postrema obiectio.

na. Quonia ex eo, quod in Deo tantum sint, duæ processiones, una per intellectum, & alia per voluntatem, quod D. Thomas in sua ratione docet, non colligitur, quod infra quilibet ex istis non sint plures alie, sed potius oppositum: ergo inde dimanabunt plures relationes reales præter quatuor illas enumeratas.

Antecedens probatur. Quoniam sicut per *intelligere* essentialè, & primordiale, ac diuinæ naturæ constitutum producit verbum, ita etiam non ostenditur aliqua ratio repugnantia ex vi huius rationis, nimirum ex eo, quod processiones in diuinis sint per intellectum, & voluntatem, quominus etiã per alias intellectiones diuinas, vt per actum scientiæ, vel artis, vel prouidentia, producat etiam aliud verbum, sicut in creaturis per quemlibet actum producit, sed potius videtur per quemlibet ex his actibus, quippe infinite fecundis, producendum esse verbum.

Solutio. Nec refert si dicas, quod hoc ipso, quod per *intelligere* essentialè producatur verbum, exhaustur omnino vis productiua verbirepta in diuinis: ex eo quod verbum productum per prædictum *intelligere* est infinitum in ratione verbi, & repræsentat perfectissimè omne repræsentabile.

Contra primo. Nam contra hoc est. Tum, quod verbum productum per intellectionem essentialè licet esset infinitum, nihilominus haberet unde posset distingui ab alijs verbis productis per actum scientiæ, vel artis, vel intelligentiæ. Nam sicut *intelligere* essentialè constitutum diuinæ naturæ, & actus scientiæ habent distincta obiecta formalia, ita etiam verba per hoc duplex *intelligere* producta haberent distincta obiecta formalia, per quæ distinguerentur: quemadmodum, & ipsi actus, à quibus procederent, sunt inter se quasi specie distincti.

Secundo. Tum etiam. Quoniam *intelligere* essentialè constitutum diuinæ naturæ non exhaustur totam vim intellectiuam Dei: alioquin non superessent in diuinis alij actus quasi specie distincti, & proprij virtutum intellectualium: ergo neque exhaustur totam fecunditatem, quæ est in vi intellectiua Dei: siquidem ex summa perfectione virium intellectiuarum illius oritur hæc fecunditas ad producendum verbum: & ita si vires intellectiuæ diuinæ non exhaustantur per priorem intellectionem essentialè, non est cur fecunditas earum exhaustaretur per productionem verbi formati per intellectionem essentialè constitutum Dei.

Satisfit obiecti. Respondetur negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Quia D. Thomas supponit id, quod ex alibi ab eo dictis patet, nempe, quod actio,

per quam producit verbum in diuinis, debet esse talis conditionis, vt non ex indigentia, sed ex pura, ac proinde summa fecunditate sit productio illius: hæc autem, & principium, aut quasi principium, vnde quasi dimanat, dicunt tantam perfectionem, vt non possit conuenire, nisi principio primordiali, & potissimò contento intra totam latitudinè generis, aut quasi generis totius intellectualitatis diuinæ. Sicut etiam producere ex pura fecunditate intra latitudinem virium affectiuarum aliquè impulsum, est tantæ excellentiæ, & actualitatis, vt non possit competere, nisi principio potissimò, & actualissimò contento intra totam latitudinem generis, aut quasi generis partis (vt sic dicamus) affectiuæ, nempe voluntatis in diuinæ.

50 Huius autem duplex ratio reddi potest. Prima quidè à posteriori, ex eo quod fide tenemus. (Sicut enim sola fide noscimus productionem verbi in diuinis, ita ex sola ipsa potest efficaciter colligi, esse tantummodò vnū verbum, & non plura.) Prima igitur ratio desumitur ex eo, quod fides dicit contingere in diuinis, scilicet, nõ produci de facto verbum ibidem per actus scientiæ, artis, &c. neque impulsum aliquem per virtutes affectiuas, sed solum per intellectionem primordiale constitutum Dei produci prædictum verbum, & per voluntatem tantummodò spirari impulsam. Hoc autè satis indicat, id repugnare: siquidem quæcunque spectant ad processiones in diuinis, nõ aliter possunt esse, quàm de facto sunt: ac proinde etiam indicat, non esse in alijs virtutibus affectiuis distinctis à voluntate, neque in virtutibus intellectualibus, diuersis etiã ab *intelligere* essentiali, ac constitutum Dei, tantam perfectionem, quanta requiritur ad hoc, vt sint productiuæ ad intra ex pura fecunditate: & per cõsequens hoc etiã innuet, quod talis fecunditas dicat tantã actualitatem, & perfectionem, vt non possit conuenire, nisi potissimò illius generis, vel affectiui, vel intellectiui, intra quod datur prædicta fecunditas.

51 Secunda verò ratio eiusdè veritatis potest desumi à contrario ex his, quæ in creaturis contingunt. Nã in illis, quod tã intellectus v. g. quàm quod virtutes intellectuales eius producunt verbum, oritur ex indigentia: & licet ibi sit aliquid fecunditatis, id tamè est inuoluntarium cum maxima indigentia, & hac deficiente, nec est in creaturis illud fecunditatis, quod cum illa indigentia inuoluitur, vt in visione beata contingit. Et propterea hic modus fecunditatis non est ad eò eleuatus in illis, vt nõ possit cõpetere tã intellectui, quàm eius virtutibus intellectualibus: quia tam ille, quàm iste indigent suo obiecto vnito eisdem in ratione obiecti terminantis intellectionem: & ideo omnia ista debent producere verbum.

Ceterū productio verbi, & impulsus in diuinis est, vt diximus, ex pura fecunditate, & hæc ratio est ita eleuata, vt in partibus (vt sic dicamus) intellectiua, & affectiua exigat potissimam a cultates intra eas contentas, scilicet in parte intellectiua solum intellectum per modum actus purissimi, qui est idem ac *intelligere* primordiale, & in parte affectiua solum voluntatem.

§ 2 Vnde solutio ad hanc vltimā obiectiōnem ibidem adducta, & iuxta hæc intellecta, admitti potest. Et ad probationem priorē in contrarium negandum est antecedens. Nā verbum productum in diuinis non potest habere aliud obiectum præter id, quod habet *intelligere* primordiale, ex eo quod sicut actio, per quam producitur, est tantæ excellentiæ, vt debeat esse ipsum *intelligere* excellentissimum omnium, & proinde *intelligere* constitutum Deitæ & verbum productum in diuinis debet esse ita perfectum, vt petat processum tantæ perfectionis, quantæ est illa: ac proinde eius obiectum formale semper debet esse idem, nempe, ipsa essentia diuina, vt est obiectum eiusdem intellectiōnis primordialis. Ceterum actus scientiæ, aut artis non sunt tantæ perfectionis in diuinis, vt ex vi sue rationis differentialis cum præcisione sumptæ exprimat tantā perfectionē, quā tantæ exprimit ipsa intellectio constitutiuā Dei. Et ideo, licet nō pertingant ad hæc, possunt reperiri in diuinis, tanquam virtutes intellectuales distinctæ virtualiter ab ipso *intelligere* primordiali, earumque obiecta formalissima sumptæ distinguuntur virtualiter ab obiecto eiusdem *intelligere* primordialis.

Ex quo ad probationē posteriorem cōcedi poterit antecedens, sed neganda est consequentia, loquēdo de fecunditate ad intrā. Ad cuius probationem patet ex dictis, quomodo hæc fecunditas pura, nō admixta indigentia, non intelligatur quasi dimanare ex quauis vi ad intelligendū: sicut neque vis ad producendū ex pura fecunditate partis affectiua habet veluti resultare ex quauis vi ad volendū, sed vtramque fecunditatem solum cōuenire potissimè speciei, aut quasi speciei contentæ intra partē intellectiuam, aut affectiuā. Cumque solus intellectus per modum actus purissimi, & sola voluntas per modum actus purissimi sint huiusmodi; nō verò earū virtutes, vel intellectuales, vel affectiua: quia istæ exceduntur à voluntate in acualitate, & perfectione, sicut habitus conaturalēs voluntatis creatæ excedantur ab ipsa voluntate, & illæ superantur ab intellectu in nobilitate, & similiter in acualitate, quæ admodum etiam habent eodem modo superari virtutes intellectuales creatæ ab intellectu, in quo sunt: idcirco fecunditas prædicta non intelligitur quasi dimanare, nisi vel

à sola vi intellectiua, quæ est in diuino intellectu, vel à sola vi affectiua, quæ est in voluntate diuina.

§ 3 Secundo responderetur ad totam hanc obiectiōnem negando antecedens. Et ad probationem negati etiā debet antecedens. Nemo id, quod dicitur de creaturis per actū intellectus artis, vel scientiæ producentibus verbū obstat, propter disparitatem apertā inter illas, & Deum in solutione eiusdem obiectiōnis insinuatam. Nam cum verbum creatum sit finitum, non est necesse, vt exhauriat totā vim productiuam intellectus. Maxime, quia obiecta primaria artis, vel scientiæ sunt extra intellectum creatum, & ideo indigent verbo producto per artem, vt possint intelligi ab illo, vt constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 28. diximus: quod tamē est contrā in Verbo diuino cōtingit, quod est infinitum, & semper debet representare ipsam Dei essentiam, quæ est obiectū primariū cuiuscūque intellectiōnis diuinæ: ac proinde debet etiā repræsentare omne representabile: siquidem quidquid representabile est, continetur in diuina essentia, & per consequens exhaurit totā vim productiuam, quæ respectu Verbi habet diuinus intellectus.

§ 4 Vnde admissa solutione, inter proponendam hanc obiectiōnem tradita, respondeatur ad eius impugnationem negando antecedens. Et ad primam probationem illius negati etiam debet antecedens. Et ratio disparitatis est. Nam actiones possunt habere vnu & idem obiectum in esse rei, & distinctum in esse obiecti propter diuersum modum tendendi in illud, vt patet in generatione, & creatione hominis. Et ita, licet omnes actus diuini intellectus habeant idem obiectum in esse rei, nempe diuinam essentiam, possunt distincti in esse rei inter se quasi specie, propter diuersum modum tendendi ad illam. Ceterum terminus productus per actionem, v.g. verbum, non multiplicatur in esse rei, adhuc virtualiter, penes hoc, quod producatur hoc vel illo modo; sed solum penes representationem distinctæ naturæ: sicut homo non multiplicatur in esse rei, adhuc virtualiter, penes hoc, quod fiat creatione, vel generatione. Et ideo, quia omne verbum diuinum debet representare naturam diuinam, prout est in se, & per consequens omne representabile in ea contentum: idcirco non est vnde verba diuina multiplicentur; sed tantum potest dari vnicum & idem verbum: & hoc semel producto, nequeunt alia produci. Per quod ad secundam probationem antecedentis etiā patet.

Responderetur secundo ad totam obiectiōnem.

Admissa solutio inter arguendum data respōd. iuxta hanc solut. impugnationibus.

Admissa solutio: inter arguendum tradita soluitur prior impugnatione.

Occurrit posteriori impugnationi.

D V B I V M III.

Verum sicut Paternitas, Filia-
tio, & Processio realiter inter
se distinguuntur; ita etiam spi-
ratio à Paternitate, & Fi-
liatione sit realiter di-
uerſa?

55 **N**TI T V L O Aliquid
vt certum ſupponimus,
& aliquid in dubium vo-
camus. Supponimus enim,
tres relationes persona-
les primo loco in eo re-
latus diſtingui realiter: ſiquidem conſtituunt
tres perſonas realiter diſtinctas. Vocamus
autem in dubium, an etiã Spiratio à quã di-
ſtinguatur realiter, nõ quidem à proceſſio-
ne, ſeu à ſpiratione paſſiua: nam certum eſt,
hãſ duas relationes diſtingui inter ſe reali-
ter: ex eo quod realiter, & ex diametro inter
ſe opponuntur, ſed an diſtinguatur realiter
à Paternitate, & Filiatione: quia de hoc ſo-
lum poteſt eſſe difficultas, vt ita conſtet, an
non ſolum reperiantur in diuinis quatuor
relationes reales; ſed an omnes illæ ſint rea-
liter diſtinctæ.

§. I. Ex mente Angelici Doctoris dubij
difficultas expeditur.

56 **D**icendum ergo eſt, ſpirationem
actiuam non diſtingui realiter,
aut ex natura rei, ſeu ſecluſo in-
tellectu à paternitate, & filiatione, ſed vir-
tualiter. Aſſertio hæc quoad primam eius
partem ſatis colligitur ex illis, quæ docet Cõ-
cilium Lateranenſe ſub Innocentio III. q.
2. & referitur cap. *Dammamus. De ſumma Tri-
nitate*, vbi damnatur, quod ſint in Deo qua-
tuor res. Si autem ſpiratio actiua realiter di-
ſtingueretur à paternitate, & filiatione, tunc
deberent dari in diuinis quatuor res, nimi-
rum, tres relationes personales, & ipſa ſpira-
tio actiua, quæ ab omnibus illis realiter di-
ſtingueretur.

Concluſio cõ-
tinẽs duas par-
tes.

Probatur quo-
ad 1. partem ex
Cõcil. Later.

Effugium Du-
randi.

Reſollitur pri-
mo.

Nec obẽſt, quod reſpondet Durandus, ni-
mirum, in eo Concilio ſolum damnari qua-
ternitatem rerum cõtra Abbatem Ioachim,
quæ coaleſcat ex eſſentia, & tribus perſonis,
vel ex quatuor perſonis. Nam contra hoc eſt,
tum, quod ideo Concilium damnauit ſenten-
tiam Abbatis Ioachim, quia abſolutè aſſere-
bat, eſſe in Deo quaternitatem reũ: tamen
fides non admittat in Deo prædictam quater-
nitatem, ſed ſolum Trinitatem: & omnis nu-

merus realis, qui tantummodo poteſt admitti
in perſonis, & relationibus, debet ad ternari-
um reduci.

Tum etiã, Quia ſi ſemel in diuinis admittitur
titur prædicta quaternitas relationum, oportet,
vt incidatur in quaternitatem perſonarum:
ſiquidem ſpiratio actiua ſi diſtingue-
retur realiter à paternitate, & filiatione, eſ-
ſet ratio per ſe ſubiſtens per propriã ſubiſ-
tentiam diſtinctam à ſubiſtentiã diuine eſ-
ſentiæ, & aliarum relationum personalium:
& per conſequens haberet ſubiſtentiam in-
cõmunicabilem alijs relationibus. Sicut quia
paternitas, & filiatione ſubiſtunt per propriã
ſubiſtentiam relationum realiter diſtinctam,
propterea ſubiſtunt incommunicabiliter:
Cumque ad rationem personalitatis ſatis ſit
ſubiſtentia incommunicabilis, non poſſet
non ſpiratio actiua conſtituere perſonã, &
ita neceſſario incidere in quaternitatem
perſonarum, vt innuit D. Thomas inſtrã quæſt.
30. art. 2. dum inquit, quod plures perſonæ in
diuinis ſunt plures relationes ſubiſtentes, ab
inuicem realiter diſtinctæ.

57 Eandem etiã aſſertionem quoad præ-
dictam partem tuetur, D. Thomas inſtrã quæſt. *D. Thom.*
40. art. 1. ad 1. vbi ſic ait: *Sic igitur communis
ſpiratio eſt eadem cum perſona Patris, & cõ per-
ſona Filij. Non quod ſit una perſona per ſe ſubiſ-
tens, ſed ſicut una eſſentia eſt in duabus perſo-
nis, ita & una proprietates, vt ſuprà dictum eſt.*
Quod etiã docuit quæſt. 30. art. 2. Vnde par-
tem hanc amplectuntur Capreolus in 1. diſt. *Capreol.*
1. 3. quæſt. 1. art. 2. Agidius in 1. diſt. 27. quæſt. *Agidius*
1. art. 1. Caietanus inſtrã quæſt. 32. art. 2. *Caietan.*
circa prædicta & ibi Torres, Bañez ibidẽ art. *Bañez.*
3. dubit. 2. Suarez lib. 5. de Trinitate cap. 5. *Torres.*
dicens, eſſe communem omnium Thomiſtarum. *Suarez.*
Vazquez in hac 1. part. diſp. 137. cap. *Vazquez.*
2. & alij quamplures.

Et ſimiliter quoad ſecundã partem, nimi-
rum, ſpirationem actiuã eſſe diſtinctã virtua-
liter à paternitate, & filiatione, eſt expreſſa
D. Thomæ inſtrã quæſt. 3. art. 2. iam citato, *D. Thom.*
vbi fatetur, paternitatẽ v. g. & ſpirationẽ eſſe
duas relationes: quia correſpondet duabus re-
lationibus diſtinctis ſpeciei, ſcilicet, filiationi,
& proceſſioni. Cũque non ſint duæ reali-
ter diſtinctæ, vt ex eodẽ Angelico Doctore
diximus, oportet, vt ſint diſtinctæ virtuali-
ter, vt ita, modo ſibi debito, poſſint correſpõ-
dere filiationi, & proceſſioni. Vnde aſſertio-
nẽ noſtrã quoad hæc etiã partẽ amplectuntur
omnes Doctores pro priori parte adducti.

58 Ratio autem potiffima, & fundamen-
taliſ huius aſſertionis quoad priorẽ partẽ
delumitur ex illis, quæ diſput. 5. à num. 26.
uſque ad numerum 36. adduximus ad pro-
bandũ, relationes diuinas non diſtingui rea-
liter, aut ex natura rei, & ſecluſo intellectu ab
eſſentia Dei. Nam omnia illa quæ probat,
ſpira-

Ratio funda-
mentaliſ, &
precipua quo-
ad primam
partem aſſer-
tionis.

spirationem actiuam non distingui actu, & secluso intellectu à paternitate, & filiatione, sed ad summum virtualiter, vt ea intuenti constabit. Et idè ex his, quæ ibidem diximus, & ex eis, quæ D. Thomas loco citato ex quæsti. 40. docet, potest sequens ratio ad hanc breuem formam redacta formari. Quoniam Deus est summe simplex: ergo repugnat in eo aliqua realis compositio: ergo etiã repugnabit in Patre eterno v. g. esse formaliter paternitatem, & spirationem actiuam, tanquam duas relationes realiter, aut secluso intellectu distinctas. Pater consequentia. Quia tunc esset in illo realis compositio coalescens ex Patre, vt habente spiratione illã, & ex spiratione ipsa habita à Patre. Sicut, quia in creaturis esse albũ coalescit hoc modo ex albedine, & ex subiecto, tanquam ex duabus rebus realiter distinctis, propterea est in eis realis compositio proportionata prædictæ distinctioni. Et similiter, quia in creaturis modus, & id, cuius est modus, distinguuntur modaliter, aut ex natura rei, idcirco inuenitur ibidem compositio modalis, aut ex natura rei, & secluso intellectu. Vi deatur omnino illã, quæ loco citato diximus

Confirmatur

Confirmatur ex communi illo Theologorum axiomate, nempe, quod in diuinis omnia sunt idem, vbi non obuiat relationis oppositio. Nam ex hoc optime deducitur, spirationem actiuam non distingui realiter, aut secluso intellectu à paternitate, & filiatione; quamuis distinguatur realiter ab spiratione passiuã, seu à processione: siquidem opponitur realiter prædictæ processioni, seu spirationi passiuæ, non verò paternitati, aut filiationi.

Ratio assertio- nis quoad secundam partem.

59 Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam partem, nempe, spirationem distingui virtualiter à paternitate, & filiatione, desumitur ex eodem Angelico Doctore loco citato ex quæsti. 32. quæ potest sub hac formã proponi. Quoniam relationes correspondentes diuersis relationibus realibus nõ possunt non distingui virtualiter; quamuis non distinguantur realiter ex defectu oppositionis ad inuicem: sed paternitas v. g. & spiratio actiuã sunt huiusmodi: ergo hæc nõ distinguantur realiter ex defectu oppositionis, distinguantur tamen virtualiter.

Consequẽtia videtur legitima. Minor verò est perspicua. Siquidem paternitas correspondet filiationi, vt terminus illius; spiratio verò actiuã habet correspondens processioni, seu spirationi passiuæ, tanquam terminus ab ea inspectus; quamuis inter paternitatem, & spirationem actiuã nõ sit hic respectus, & oppositio. Maior autem etiã constat. Quoniam relationes realiter distinctæ petunt terminos formales, saltẽ virtualiter distinctos: sicut potentia, aut actus realiter distincti exi-

gunt, proportione tamen seruata, obiecta saltem virtualiter distincta in ratione obiectorum; sed relationes correspondentes alijs relationibus realiter distinctis comparantur cum eis per modum terminorum formalium: ergo debent ex hoc capite virtualiter distingui; licet in diuinis ex defectu oppositionis ad inuicem (quæ sola ibidem causat distinctionem actiuã secluso intellectu) debeat prædicta distinctio solum esse virtualis, non verò actualis, & secluso intellectu.

Confirmatur

60 Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore loco citato. Quoniam ratio specifica relationis consistit in hoc, quod est, ad aliud se habere: ergo impossibile erit, duabus relationibus totalibus distinctis secundum speciem, quales sunt filiatio, & processio, respondere ex parte Patris vnã relationem secundum speciem: ac proinde relationes eis correspondentes, nimirum, paternitas, & spiratio actiuã, erunt specic, & per consequens virtualiter distinctæ.

Ex quo fit, nihil obesse, si obijcias, ex hac ratione etiam sequi, dari inter istas relationes aliquod genus distinctionis ex natura rei, & secluso intellectu. Tum, quia in creaturis relationes correspondentes alijs relationibus realibus realiter inter se distinctis distinguuntur etiam realiter inter se; licet non habeant ad inuicem realem oppositionem. Tum etiam, quia spiratio, & paternitas sunt specie, aut quasi specie totali distinctæ, & exigunt fundamenta totalia, & adæquata, nec non & terminos totales similiter adæquatos, hoc ipso quod respondeant diuersis relationibus realiter distinctis: ergo non solum virtualiter, sed etiam actualiter, & secluso intellectu ab inuicem distinguuntur. Quoniam relationes, quæ distinguuntur totaliter, & specificè, & habent fundamenta totalia & adæquata, debent realiter inter se distingui, vt constat inductiue in relationibus creatis.

Ang. Doct.

61 Respondetur enim ex dictis negando antecedens. Et ad primã probationem dicendum est, esse disparẽ rationẽ inter relationes creatas, & increatas. Nam illæ possunt ad inuicem distingui, vel ratione oppositionis, vel limitationis. Et ita relationes correspondentes duabus relationibus realiter distinctis possunt in creaturis realiter etiam distingui ratione limitationis, licet non ratione oppositionis; secus verò in diuinis, vbi nec patet aditus reali distinctioni ortæ ex limitatione, sed solum ex reali oppositione. Per quod etiam ad secundam probationem constat. Quoniam etsi in creaturis ratione suæ limitationis soleat ea, quæ totaliter, & specificè distinguuntur, distingui etiam ex natura rei, ex

Enodatio.

co quod d' sunt formalitates cōpletæ, vt cōstet in actione, & p' sione: nihilominus in diuinis, propter infinitatem, & summam simplicitatem ibidem repertam, hoc non sufficit; sed solum, vt nunc dicebamus, inter ea tantummodò est distinctio actualis secluso intellectu, inter quæ est oppositio.

§. II. *Opposita sententia, duo eius fundamenta, & responsio ad illa.*

Opposita sententia
Scotus

62 **O**ppositam tamè sententiam docuit Scotus quodlibeto 5. art. 2. quatenus asserit, spirationem actiuam distingui à paternitate, & filiatione actu à parte rei; nõ quidem distinctione rei à re, sed distinctione ex natura rei. Necnon, & alij, quos refert Durandus in 1. dist. 13. quæst. 2. à num. 14. qui absolute concedebant, relationes has distingui inter se realiter. Et quia idem Durandus pluribus argumentis eam cōfirmat, & dissoluit omnia, quæ contra ipsam obijciuntur, videtur eam sequi. Pro qua etiam refertur Gabriel dist. 28. quæst. 1. art. 3. Potest que hæc sententia probari primò testimonio D. Thomæ quæst. 32. nuper citata art. 3. in solutione ad 3. vbi S. Doctor inquit, paternitatem, & spirationem actiuam nõ posse ad inuicem predicari, ita ut dicamus, paternitatem esse spirationem, vel spirationem esse paternitatem. Si autem paternitas, & spiratio non distingueretur, nisi tantum virtutaliter, non esset cur hæc prædicatio non esset admittenda. Sicut quia essentia, & relatio in diuinis, aut sapientia, & iustitia tantum distinguuntur virtualiter, propterea absolute & simpliciter potest, & debet concedi, quod essentia est relatio, & sapientia est iustitia.

Durandus

Gabriel
Probat testimonio D. Thomæ

Confirmatur
D. Thomæ

Confirmatur. Quia, vt D. Thomas loco citato explicaret, cur hæc propositio, *Paternitas est spiratio*, non sit concedenda, sic ait: *Sicut etiam non dicimus, quod attributum potentie sit attributum scientie; licet dicamus, quod scientia sit potentia.* Ergo eadem ratione, quamuis negatur hæc propositio, *Notio paternitatis est notio spirationis*: nihilominus esset concedenda hæc: *Paternitas est spiratio actiua*, si semel paternitas, & spiratio actiua solum distinguuntur virtualiter. Patet consequentia. Quia idcirco D. Thomas negat priorè illam propositionem, scilicet, *Attributum potentie est attributum scientie*, quia ly, *attributum*, significat aliquid rationis, & secundum hoc scientia, & potentia distinguuntur. E contra verò, idè concedit hanc propositionem, *Scientia est potentia*, quia in ea solum significatur identitas realis inter vtramque: ergo cum notio dicat aliquid rationis, consequens erit, vt propter eandem rationem sit neganda hæc propositio, *Notio paternitatis est notio spirationis*; e conuerso ve-

ro ista sit concedenda, *Paternitas est spiratio*: quia in ea solum significatur realis identitas inter vtramque.

63 Respondent aliqui ex Iunioribus, Angelicum Doctorem agere in articulo citato de diuinis relationibus, vt sunt notiones, & quatenus significantur vt tales: & propterea sensum illius in prædicta solutione ad secundum tantum esse, quod notio paternitatis nõ est notio spirationis; non verò quod ipsa paternitas non sit spiratio actiua. Quoniam ad hoc satis est realis identificatio inter vtramque relationem.

Prima expositio testimonij D. Th.

Ceterum hæc explicatio testimonij D. Thomæ licet sit probabilis, nihilominus videtur magis consonum doctrinæ ipsius, quod prædictæ relationes non possunt in abstracto significare de se inuicem predicari. Nam licet Angelicus Doctor in prædicta quæst. agat de diuinis notionibus: attamen ad probandum, non esse in Deo quinque notiones, obijcit contra se, quod tres ex illis, nempe paternitas, filiatio, & spiratio actiua, aut differunt re, aut non? Si differunt re, sequitur, quod persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur, quod una earum possit de alia predicari: vt dicamus, quod sicut bonitas diuina est eius sapientia propter indifferentiam rei, ita communis spiratio sit paternitas: quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones. Constat autem, objectionem hanc potius procedere de paternitate, & spiratione, prout proprijs nominibus primæ intentionis significantur, quam prout nominibus notionum, siue secundæ intentionis denotantur.

Secunda & verior interpretatio.

Ang. Doct.

Et propterea idem Angelicus Doctor in solutione ad hoc argumentum satis videtur significare, se loqui de paternitate v. g. & spiratione secundum se, siue vt istis nominibus primæ intentionis, nempe, paternitatis, & filiationis significantur. Et ita sic ait: *Ad tertium dicendum, quod cum sola oppositio relationa faciat pluralitatem realem in diuinis, plures proprietates vnius persone, cum non opponantur ad inuicem relationè, non differunt realiter. Nec tamè de inuicem predicantur: quia significantur vt diuersæ rationes personarum. Sicut etiam non dicimus, quod attributum potentie sit attributum scientie; licet dicamus, quod scientia sit potentia.* In quibus verbis, vt constat, loquitur S. Doctor de his proprietatibus secundum se, & vt prædictis nominibus primæ intentionis denotantur; nõ verò vt præcisè sunt notiones, siue quatenus significantur nominibus secundæ intentionis. Nec obest exemplum ibidè adductum de scientia, & potentia, quatenus significantur nominibus attributorum, vt ex statim dicendis patebit.

64 Quare ad argumentum aliter respon-

Vera solutio detur iuxta solutionem modò relatam ex argumenti.

Ang.

Angelico Præceptore. Quoniam licet distinctio virtualis non impediat, quominus ea, quæ identificantur, possint in abstracto de se inuicem prædicari: hoc tamen limitandum est, dummodò vel ratione alicuius adiuncti, vel ratione modi significandi terminorù non denotetur, terminos illius sumi in sensu formali, non verò in solo sensu identico. Nam tunc sola distinctio virtualis inter extrema satis est ad hoc, ut propositio illa sit falsa. Quoniam denotatur, non solum in sensu identico, sed etiã in sensu formalissimo, & absque distinctione virtuali vnum extremum esse aliud. Quod tamen, ut constat, cum distinctione virtuali inter vtrumq; coherere non potest. Vnde, cum hæc propositio, *Attributum potentia est attributum scientia*, reddat sensum formalem, & non solum identicum ratione illius adiuncti, nempe, *attributum*: idcirco à S. Doctore, & communiter à Theologis negatur, sicut & hæc conceditur, *Potentia Dei est scientia illius*: quia nec ratione alicuius additi, neque ex aliquo alio capite denotatur, extrema sumi in sensu formalissimo, sed solum in identico.

Cæterum, quia hæc propositio, *Paternitas est spiratio actiua*, habet ex vi modi significandi terminorum reddere sensum formalissimum: ac proinde denotare, quòd ratio formalissima paternitatis, quatenus præcisè habet respicere filium, est ratio formalissima spirationis actiuae, quatenus præcisè est respectus realis ad Spiritum Sanctum: idè talis propositio non est absolutè concedenda. Sicut propter hanc rationem docet Angelicus Doctor, eam non debere concedi, dum loquens de his relationibus, dixit: *Nec tamen de inuicem prædicantur: quia significantur ut diuersæ rationes personarum.*

65 Ratio autem, propter quam relationes istæ sumuntur in sensu formalissimo, & per consequens quatenus vna virtualiter distinguuntur ab alia, non verò scientiæ, & potentia, traditur à Caietano. Nam relationes hoc habent speciale ex vi sua, quòd determinatè, expressè, & ex vi modi significandi significant respectum ad terminum. Et idè, quando vna relatio in abstracto prædicatur de alia, denotatur ex vi modi significandi extremorù, vnamquæque earù, ut respicit proprium terminum, esse alteram: atque adè propositio accipitur in sensu formali, & innuitur, quòd vna earù, ut distincta virtualiter ab alia, respicit proprium terminum alterius: quod quidem, ut constat, est falsum.

Cæterum scientia, & potentia Dei, licet his nominibus significatæ distinguantur virtualiter in actu exercito; non tamen ex vi modi significandi horum terminorù denotantur determinatè, & expressè, ut virtualiter distinctæ. Et ita ad significandam distinctionem

rationis, aut distinctionem virtualem versantè inter illas, vtitur alijs nominibus id ex vi modi significandi exprimentibus, ut si dicamus, quòd attributum scientiæ est attributum potentia; vel quòd scientia, quatenus præcisè est ratio sciendi, habet rationem potentia. Et propterea negatur hæc propositio, *Attributum scientia est attributum potentia*; & conceditur ista, *Scientia est potentia*: quia licet ex parte rei significatæ virtualiter distinguatur (intellige, iuxta probabilem opinionem multorù: quod quidem satis fuit Angelico Præceptori, & nobis ad hoc in exemplum adducendum) nihilominus ex vi modi significandi, non significantur expressè, & determinatè, quatenus sic distinguuntur.

66 Per quod ad confirmationem satis patet. Vnde D. Thomas non adduxit illud exemplum, ut denotaret, paternitatè v.g. & spirationè sumi sub nominibus notionum; sed ut significaret, quòd sicut illa propositio, *Attributum scientia est attributum potentia*, reddit sensum formalissimum ratione termini adiuncti, nempe, *attributum*; ita etiam ista, *Paternitas est spiratio actiua*, reddit prædictum sensum; non quidem ratione alicuius termini superadditi, sed ratione modi significandi horum extremorum; licet utrobique sit realis identitas inter extrema vtriusque propositionis. Quare, si paternitas, & spiratio actiua prædicarentur ad inuicem adiuncto aliquo termino restringentè propositionem, ad hoc ut non sumeretur in sensu formali, sed in identico, tunc optime posset admitti prædicta prædicatio, ut si dicatur, quòd *Paternitas est res, quæ est spiratio actiua*.

Adde, quòd licet aliqua identificentur, si tamè virtualiter distinguantur, sufficit hæc virtualis distinctio ad hoc, ut non possint in abstracto de se inuicem prædicari, quando ex tali prædicatione sequitur, aut denotatur confusio terminorum, qui per se inspicuntur à prædictis formis in abstracto sumptis, & prædicta confusio nequit absque in conuenienti admitti; secùs verò, quòd absque inconuenienti potest talis confusio, aut quasi confusio concedi. Et propterea, licet in diuinis identificentur intellectus, & voluntas, nihilominus hæc non potest concedi, *Pater voluntate generat Filium*, & similiter nec illa, *Pater intellectu spirat Spiritum Sanctum*: quia hinc sequeretur confusio terminorum harum processuum: & per consequens, quòd filius esset Spiritus Sanctus, & quòd Spiritus Sanctus esset filius.

Vnde, quia ex hoc, quòd scientia v.g. sit potentia Dei, non sequitur confusio obiectorum formalium scientiæ, & potentia, quæ sit reiicienda: siquidem obiectum formale vtriusque est diuina essentia, quatenus est ratio sciendi, & faciendi

Solutio confirmationis

Aliter occurrerit

Angelicus Doctor.

Caietanus.

creaturas, itaut diuina essentia solum ratione distinguatur in ratione obiecti: ideoque nihil obest, quod concedatur prædicta proportio. Cum tamen ob sit admittere eandem, nempe, *Paternitas est spiratio*: quia sequeretur confusio terminorum formalium, & totalium, qui per se inspicuntur à paternitate, & spiratione, nempe, confusio filiationis, & processions per se inspectarum ab spiratione, & paternitate.

67 *Secundò* probari potest eadem sententia. Quoniam relationes producentis, & producti debent esse realiter distinctæ, ut constat in paternitate, & filiatione: sed filatio est relatio producti ad suam producentem, spiratio verò est relatio producentis ad suum productum, nempe ad Spiritum Sanctum: ergo prædictæ relationes realiter distinguentur.

Secundò sunt
damentibus eius
dem sententia.

Enectur.

Respondetur, quod etsi relationes producentis, & producti respectu eorundem extremorum debeant esse realiter distinctæ, ut patet in paternitate, & filiatione: attamen relationes producentis, & producti respectu diuersorum possunt inter se identificari, dummodò sit inter eas virtualis distinctio, ut in præsentì contingit, ubi filius dicitur productus respectu patris, & producat respectu Spiritus Sancti: ideoque potest per vnicam relationem realiter, multiplicem tamen virtualiter, respicere Patrem ut producentem ipsum, & Spiritum Sanctum tanquam terminum productum ab ipso.

§. III. *Alia duo argumenta cum suis solutionibus.*

68 *Tertio* iudari potest eadem sententia. Nam sicut se habet paternitas ad filiationem, ita spiratio ad processionem: siquidè utrobique est distinctio realis, & oppositio relatiua: ergo à permutata proportione, sic se habebit paternitas ad spirationem actiuam, sicut filatio ad processionem: ergo cum filatio, & processio distinguantur realiter, etiam paternitas, & spiratio realiter distinguentur. Hæc secunda consequentia cum antecedenti videtur constare. Prima verò probatur, quia argumentum à permutata proportione est legitimum, ut si dicas, *Sicut se habent octo ad quatuor, ita sex ad duodecim: ergo sicut se habent octo ad duodecim, ita quatuor ad sex*: & propterea non magis superatur, seu uata proportione, numerus octonarius à duodenario, quàm quaternarius à tenario.

Tertium sunt
damentibus.

Enodatur.

Respondetur, quod etsi demus, argumentum à permutata proportione valere in quantitatibus, non tamen semper est legitimum in alijs rebus. Et propterea hic discursus similis formæ non est admittendus, *Sicut se habet Pater ad Filium, ita spirator ad Spiritum*

Sanctum: ergo à permutata proportione, sic se habebit Pater ad spirationem: sicut Filius ad Spiritum Sanctum: ergo cum Filius, & Spiritus Sanctus distinguantur realiter tanquam due personæ, etiam Pater, & spirator distinguantur realiter, ut due personæ.

69 *Quarto*. Quoniam paternitas v.g. & spiratio actiuæ sunt due relationes reales, ut constat ex dictis dubio præcedenti: ergo etiam erunt due res: ergo distinguantur realiter, siue secluso intellectu. Hæc vltima consequentia videtur patere ex priori. Nam due res non possunt non realiter, siue secluso intellectu distinguari. Prior verò ex antecedenti. Quoniam multiplicatio inferiori non potest non multiplicari superior: sicut multiplicatio homine, debet necessariò multiplicari animale: sed relatio realis est quid inferius ad rem in diuinis: ergo si relatio realis multiplicatur in paternitate, & spiratione, itaut sint due relationes reales, debet etiam in eisdem multiplicari res, itaut sint due res.

Confirmatur. Nam si paternitas v.g. & spiratio actiuæ non essent due res, sed vnica & eadem, tunc vel essent vnica & eadem res absoluta tantummodò, vel vnica & eadem res relatiua: Non quidem primum. Quia ex hoc non haberetur, non distinguuntur inter se realiter: sicut id non habetur ex eo, quod paternitas, & filatio sint tantummodò vnica & eadem res absoluta, nempe essentia diuina, ratione identificationis cum illa. Secundum autem dici nequit, ne paternitas, & spiratio sint tantum vnica relatio realis, non verò due reales relationes: siquidem idem prorsus videtur esse, quod aliqua sint vna tantum res relatiua realis, non verò due, & quod sint vnica tantum relatio realis, non verò due relationes reales.

Confirmatur secundò. Quoniam hoc appo, quod spiratio, & paternitas sint due relationes reales, oportet, ut sit ibidem dualitas realis in ratione relationum realium: ergo etiam oportebit, inueniri realem numerum binarium, & per consequens distinctionem secluso intellectu inter easdem relationes: quandoquidem realis numerus binarius exigit distinctionem, & multiplicatam secluso intellectu.

70 Respondetur concedendo antecedens, *Dilectio* scilicet *reales* cadat, ut dubio præcedenti num. 34. diximus, supra *ly relationes*, non verò supra *ly due*: itaut denotetur, tantummodò relationes illas, quæ dicuntur due, siue sint due realiter formaliter, & secluso intellectu, siue tantum virtualiter, habere ex natura rei, & secluso intellectu veram rationem relationis realis: & quod, licet secundum ea, quæ in recto, & intrinsecè important, non sint realiter actualiter due, sunt tamen ex parte connotatorum, seu terminorū, quos respiciunt, due

Quædam sunt
damentibus.

Confirmatur.

Confirmatur.

Dilectio sunt
damentibus.

duæ realiter, & actualiter, id est, respiciunt duos terminos hæc modo distinctos.

Et deinde neganda est utraque consequentia. Et ad probationem prioris, ex qua pendet probatio posterioris, dicendum est, quod multiplicatio inferiori secundum eam rationem, secundum quam est inferior directè respectu superioris, debet etiam multiplicari superioris, ut in exemplo ibidem allato constat, secus verò, quando non multiplicatur inferior secundum eam rationem, secundum quam continetur directè sub superiori, sed secundum connotata extrinseca, ut in præsentis contingit.

71. Rationem, obquam sic in præsentis contingere dicimus, est. Nam Spiritus, & paternitas non sunt duæ relationes reales; ita ut sic ibidem realis actualis multiplicatio secundum ea, quæ intrinsecè, & in recto dicuntur (secundum quam rationem continetur directè sub tuo superiori in eisdem inclusio, nempe tuo re, iue realitate divina) sed solum multiplicantur realiter actualiter quoad connotata, siue terminos per se in ipse: ex eo quod, licet ipse sint virtualiter tantum duæ quoad intrinseca, & in recto adducta, & propterea ratio rei divinæ, ut est superior directè ad ipsas, solum virtualiter multiplicatur in illis: nihilominus termini per se inspecti ab ipsis, qui que comparantur per modum connotatorum respectu earundem, sunt realiter actualiter inter se distincti: ideoque prædictæ relationes dicuntur duæ relationes reales, tum, quia sunt duæ virtualiter: tum etiam (quod ad rem præsentem magis facit) quia respiciunt duos terminos realiter actualiter distinctos. Nam cum proprium sit relationum, ut distinguantur ab alijs rebus, quod totum suum esse sit ad aliud, id est, ad terminum: ideo distinctio realis terminorum quodammodo refunditur in ipsas; non quidem quia quoad intrinseca maneat realiter, & intrinsecè distinctæ, sed quia propter rationem datam denominantur absolute, licet extrinsecè tantum distincta, ratione realis distinctionis terminorum.

Ad primam confirmationem eligenda est prior pars illius dilemmatis, ac proinde dicendum erit, paternitatem, & spiritum esse unicam tantummodo rem relativam, cum multiplicitate tamen virtuali. Hinc tamen non sequitur, non esse dicendas duas

relationes reales dualitate virtuali quoad intrinseca: sicut hinc non sequitur, non esse duas virtualiter res relativas.

Nec etiam colligitur, non esse dicendas absolute duas relationes reales; licet non sint nuncupandæ absolute duæ res relativæ. Et ratio disparitatis est. Quoniam est res relativa, & ratio realis sunt idem ex parte rei significata; non tamen ex parte modi significandi. Nam res relativa denotat relationem, non quidem ita, ut ex parte modi significandi significet ipsam, prout expresse dicitur *ad*, sed ut habet se per modum rei, & ad instar aliarum rerum, non exprimendo illud potissimum, per quod relatio præcipue differt ab alijs rebus, nempe esse *ad*. Ceterum relatio, ut hoc nomine significata, exprimit ex parte modi significandi esse *ad*: & propterea relatio, ut explicatur per hoc nomen *res relativa*, exigit ad sui realem multiplicationem, quod multiplicetur ad instar aliarum rerum. Nam ex parte modi significandi denotatur per modum rei: & per consequens denotatur pluralitas quoad intrinseca, hoc ipso quod dicatur absolute & simpliciter, quod aliquæ relationes sint plures res relativæ: & non est satis ad hanc loquutionem, quod præcisè ex parte terminorum sit realis distinctio, & pluralitas: liquidem, ut dicebamus, relatio quatenus sit significata, significatur ex parte modi significandi quasi in ordine ad se, quatenus non exprimitur ex parte prædicti modi potissimum minus illius, nempe esse *ad*. Sicut propter oppositam rationem, sufficit ad hoc, ut ipsamet, ut significatur nomen relationis, modo dicto realiter denominetur absolute & simpliciter multiplicata, quod termini formales sint realiter distincti.

73. Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo ad hoc ut verificetur, spirationem actuam, & paternitatem esse duas relationes reales satis sit, quod sint inter se virtualiter distinctæ; & quod termini formales earum sint realiter diverfi. Nam eo ipso quoad intrinseca constituunt numerum virtualem, & loquendo de eisdem intrinsecis; dicuntur duæ relationes reales modo dubio præcedenti num. 34. explicato, & quoad extrinseca, & ratione illorum denominantur realiter distincta, & eodem modo constituunt numerum realem actualem.

Ad secundam confirmationem;

QVÆSTIO XXIX.

De Personis diuinis.

P R O O E M I V M.

PRÆMISSIS autē his, quæ de processio- nibus, & relationibus præcognoscenda vi- debantur, necessarium est aggredi de personis.

Et primò secundū consideratio- nem absolutam. Et deinde secundū comparatiuam considerationē. Opor- tet autem absolute de personis, primò quidem in communi cōsiderare. Dein de de singulis personis.

Ad communem autem considera- tionem personarum quatuor pertine- re videntur. Primò quidem, significa- tio huius nominis persona. Secundò verò numerus personarum. Tertio, ea quæ consequuntur numerum per- sonarum, vel ei opponuntur, vt diuer- sitas, & similitudo, & huiusmodi. Quar- to verò ea quæ pertinent ad noticiam personarum.

substantia secunda. Si pro substantia prima, superflue additur indiuidua: quia substantia prima est substantia indiuidua. Si verò fiat pro substantia se- cunda, falso additur, & est oppositio in adiecto: nam secundæ substantiæ dicuntur genera, vel species. Ergo dif- finitio est male assignata.

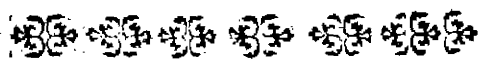
¶ 3. Præterea. Nomen intentio- nis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio, si quis diceret, homo est species anima- lis. Homo enim est nomen rei, & spe- cies est nomen intentionis. Cum igitur persona sit nomen rei, significat enim substantiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶ 4. Præterea. Natura est princi- pium motus, & quietis in eo, in quo est, per se, & non per accidens, vt dicitur in 2. Physicorum. † Sed per- sona est in rebus immobilibus, sicut in Deo, & in Angelis. Non ergo in dif- finitione personæ debuit poni natura, sed magis essentia.

¶ 5. Præterea. Anima separata est rationalis naturæ indiuidua substan- tia: non autem est persona. Incon- uenienter ergo persona sic diffini- tur.

Respondeo dicendum, quod licet vniuersale, & particulare inuenian- tur in omnibus generibus: tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ. Sub- stantia enim indiuiduatur per se ip- sam; sed accidentia indiuiduantur per subiectum, quod est substantia. Di- citur enim hæc albedo, in quantum est in hoc subiecto. Vnde etiā cōueniēter in- diuidua

Lib. 2. Physic.
co. text. 3.
tom. 2.

ARTICVLVS I.

De diffinitione persona,

3. q. 2. art. 2.
cor. & 1. dist.
25. art. 1. & pot.
q. 9. art. 2. &
de vno art. 1.
† Tertia pagi-
na a princi-
pio libri.

AD primum sic proceditur. Vi- detur, quod incompetens sit diffinitio personæ, quam Boe- tius † assignat in lib. de duabus natu- ris, quæ talis est. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Nullū enim singulare diffinitur. Sed persona signi- ficat quoddam singulare. Ergo perso- na inconuenienter diffinitur.

¶ 2. Præterea. Substantia (prout ponitur in diffinitione personæ) aut su- mitur pro substantia prima, aut pro

diuidua substantiæ habent aliquod speciale nomen præ alijs: dicuntur enim hypostasies, vel primæ substantiæ. Sed adhuc quodam specialiori, & perfectiori modo inuenitur particulare, & indiuiduum in substantijs rationalibus, quæ habent dominium sui actus, & non solum aguntur sicut alia, sed per se agunt. Actiones autem in singularibus sunt: & ideo etiam inter ceteras substantias etiam quoddam speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prædicta diffinitione personæ ponitur substantia indiuidua, in quantum significat singulare in genere substantiæ: additur autem, rationalis nature, in quantum significat singulare in rationalibus substantijs.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc singulare, vel illud diffiniri non possit; tamen id, quod pertinet ad communem rationem singularitatis, diffiniri potest, & sic Philosophus diffinit substantiam primam. Et hoc modo diffinit Boetius personam.

Ad secundum dicendum, quod secundum quoddam substantia indiffinitione personæ ponitur pro substantia prima, quæ est hypostasis; neque tamen superflue additur indiuidua, quia nomine hypostasis, vel substantiæ primæ excluditur ratio vniuersalis, & partis. Non enim dicimus, quod homo communis sit hypostasis: neque etiam manus, cum sit pars. Sed per hoc, quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis: humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta à digniori, scilicet à Verbo Dei. Sed melius dicendum est, quod substantia accipitur communiter, prout diuiditur per primam, & secundam: & per hoc, quod additur, indiuidua, trahitur ad standum pro substantia prima.

Ad tertium dicendum, quod quia substantiales differentię non sunt nobis notę, vel etiam nominatę non sunt, oportet interdum vti differentijs accidentalibus loco substantialiū, puta, si quis diceret, Igais est corpus simplex, calidum, & siccurum.

Accidentia enim propria sunt effectus formarum substantialium, & manifestant eas. Et similiter nomina intentionum possunt accipi ad diffiniendum res, secundum quod accipiuntur pro aliquibus nominibus rerū, quæ non sunt posita. Et sic hoc nomen indiuiduum ponitur indiffinitione personæ ad designandum modum subsistendi, qui competit substantijs particularibus.

Ad quartum dicendum, quod secundum Philosophum in 5. Metaphysicę nomen naturæ primo impositum est ad significandam generationem viuentium, quæ dicitur natiuitas. Et quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco, extensum est hoc nomen ad significandum principium intrinsecum cuiuscunque motus. Et sic diffinitur natura in 2. Physicorum. Et quia huiusmodi principium est formale, vel materiale, communiter tam materia, quam forma dicitur natura. Et quia per formam completur essentia vniuscuiusque rei, communiter essentia vniuscuiusque rei (quam significat eius diffinitio) vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Vnde Boetius in eodem libro dicit, quod natura est vnumquodque informans specifica differentia. Specifica enim differentia est, quæ complet diffinitionem, & sumitur à propria forma rei. Et ideo conuenientius fuit, quod in diffinitione personæ, quæ est singulare alicuius generis determinati, uteretur nomine naturæ, quam essentiæ, quæ sumitur ab esse, quod est communissimum.

Ad quintum dicendum, quod anima est pars humanæ speciei. Et ideo licet sit separata, quia tamen retinet naturam vniuersalitatis, non potest dici substantia indiuidua, quæ est hypostasis, vel substantia prima, sicut manus, nec quęcunque alia partium hominis.

Et sic non competit ei, neque diffinitio personæ, neque

nomen

Posita in argum. 1. huius arti.

In lib. prædicam. c. de substantia tom. 1.

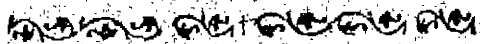
Lib. 5. tex. 5. tom. 3.

Lib. 2. Physic. c. 3. com. 2.

In lib. de diuisibus naturis 1. pag. 2. 4. princ.

Conclusio.

Persona recte diffinitur à Boetio per hoc quòd sit rationalis natura indiuidua substantia.

ARTICVLVS II.

Virum persona sit idem, quòd hypostasis, subsistentia, & essentia?

1. dicit. 23. art.
3. & pot. 9.9.
art. 4.
* In 3. pag. 1
princ. lib.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd persona sit idem, quòd hypostasis, subsistentia & essentia. Dicit enim Boetius * in lib. de duabus naturis, quòd Græci naturam rationalem indiuiduam substantiam hypostateos nomine vocauerunt. Sed hoc etiam apud nos significat nomen personæ. Ergo persona omnino idem est, quòd hypostasis.

¶ 2. Præterea. Sicut in diuinis dicimus tres personas, ita in diuinis dicimus tres subsistentias. Quòd non esset, nisi persona, & subsistentia idem significarent. Ergo idem significant persona & subsistentia.

¶ 3. Præterea. Boetius dicit in commentarijs prædicamentorũ, quòd vna (quòd est idem, quòd essentia) significat compositum ex materia, & forma. Id autem, quòd est compositum ex materia, & forma, est indiuiduum substantiæ, quòd & hypostasis, & persona dicitur. Ergo omnia prædicta nomina idem significare videntur.

Sed contra est, quòd Boetius * dicit in lib. de duabus naturis, quòd genera, & species subsistunt tantum; indiuidua verò non subsistunt tantum, verum etiam subsistant. Sed à subsistendo dicuntur subsistentiæ, sicut à subsistendo substantiæ, vel hypostases, cum igitur esse hypostases, vel personas, non conueniat generibus, vel speciebus, hypostases, vel personæ non sunt idem, quòd subsistentiæ.

¶ 4. Præterea. Boetius dicit in com. prædicamentorum, quòd hypostasis dicitur materia; vsuosis autem (id est subsistentia) dicitur forma. Scilicet ne

quæ forma, neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.

Respondeo dicendum, quòd secundum Philosophũ in 5. Metaphysicæ ^{lib. 5. Metaphysicæ. text. 15. tom. 3.} substantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substantia quidditas rei, quã significat diffinitio, secundum quòd dicimus, quòd diffinitio significat substantiam rei. Quam quidem substantiam Græci vsiam vocant, quòd nos essentiam dicere possumus. Alio modo dicitur substantia subiectum, vel suppositum, quòd subsistit in genere substantiæ. Et hoc quidem communiter accipiendi nominari potest. & nomine significantem intentionem, & sic dicitur suppositum. Nominatur etiam tribus nominibus significantibus re, quæ quidẽ sunt, res, nature, subsistentia, hypostasis, secundum triplicem considerationem substantiæ sic dictæ. Secundum enim quòd per se existit, & non in alio, vocatur subsistentia. Illa enim subsistere dicimus, quæ non in alio, sed in se existunt. Secundum verò quòd supponitur alicui naturæ communi, sic dicitur res naturæ: sicut hic homo est res naturæ humanæ. Secundum verò quòd supponitur accidentibus, dicitur hypostasis, vel substantia. Quòd autem hæc tria nomina significant communiter in toto genere substantiarũ, hoc nomen persona significat in genere rationalium substantiarum.

Ad primum ergo dicendum, quòd hypostasis apud Græcos ex propria significatione nominis habet, quòd significet quòdcunque indiuiduum substantiæ; sed ex vsu loquendi habet, quòd sumatur pro indiuiduo rationalis naturæ, ratione suæ excellentiæ.

Ad secundum dicendum, quòd sicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres personas, & tres subsistentias: ita Græci dicunt tres hypostases. Sed quia nomen substantiæ, quòd secundum proprietatem significationis respondet hypostasi, æquiuocatur apud nos, cum quòdcunque significet essentiam, quandoque hypostasim: ne possit esse erroris occasio, maluerunt pro hypostasi transferre subsistentiam, quam substantiam.

Aliquantum
lib. a prin. lib.
videlicet 3.
pag. a prin.

Ad tertium dicendum, quod essentia proprie est id, quod significatur per definitionem. Diffinitio autem completur principia speciei; non autem principia individualia. Unde in rebus compositis ex materia, & forma essentia significat, non solum formam, nec solum materiam, sed compositum ex materia, & forma communi, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia, & ex hac forma habet rationem hypostasis, & personæ. Anima enim, & caro, & os sunt de ratione hominis; sed hæc anima, & hæc caro, & hoc os sunt de ratione huius hominis. Et ideo hypostasis, & persona addunt supra rationem essentiæ principia individualia: neque sunt idem cum essentia in compositis ex materia & forma, ut supra dictum est *, cum de simplicitate diuina ageretur.

Q. 3 art. 3.

Ad quartum dicendum, quod Boetius dicit, genera, & species subsistere, in quantum indiuiduis aliquibus competit subsistere, ex eo quod sunt sub generibus, & speciebus in prædicamento substantiæ comprehensis. Non quod ipsæ species, vel genera subsistant, nisi secundum opinionem Platonis, qui posuit, species rerum separatim subsistere à singularibus. Subsistere vero competit eisdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ sunt præter rationem generum, & specierum.

Ad quintum dicendum, quod indiuiduum compositum ex materia, & forma habet, quod subsistet accidenti, ex proprietate materiæ. Unde & Boetius dicit in lib. 2. de Trinitate: * Forma simplex subiectum esse non potest. Sed quod per se subsistat, habet ex proprietate suæ formæ: quæ non aduenit rei subsistenti, sed dat esse ætUALE materiæ, ut sic indiuiduum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasis attribuit materiæ, & uisum, siue substantiam formæ: quia materia est principium substandi, & forma est principium subsistendi.

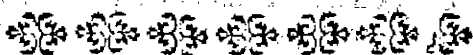
lib. 4. de Trinitate. ante medium.

Prima conclusio.

Persona in natura rationali significat id, quod significatur per hæc tria nomina, subsistentia, res natura, et hypostasis, siue substantia.

Secunda conclusio ex priori deducta.

Nomen persona non significat idem, quod nomen essentia: sicut nec tria illa nomina conclusione præcedenti adducta.

ARTICVLVS III.

Virum nomen persona sit ponendum in diuinis?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod nomen personæ non sit ponendum in diuinis. Dicit enim Dionysius in principio de diuinis nominibus. * Vniuersaliter non est audendum aliquid dicere, nec cogitare de super substantiali occulta diuinitate, præter ea, quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquijs sunt expressa. Sed nomen personæ non exprimitur nobis in sacra scriptura noui, vel veteris testamenti. Ergo non est nomine personæ utendum in diuinis.

1 dist. 23. art. 2. & pot. q. 9. art. 3.

Capit. 1. part. 1. princip.

¶ 2. Præterea. Boetius dicit in lib. 2. de duabus naturis. † Nomen personæ videtur tractatum ex his personis, quæ in comedijs, tragedijsque homines representabant. Persona enim dicta est à personado: quia cõcauitate ipsa maior necesse est, ut uoluitur sonus. Græci uero has personas prosopa uocant, ab eo, quod ponantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi forte secundum metaphoram. Ergo nomen personæ non dicitur de Deo, nisi metaphoricè.

† Aliquatenus lum à principi pag. 3. 4. prin. libri.

¶ 3. Præterea. Omnis persona est hypostasis. Sed nomen hypostasis non videtur Deo competere: cum secundum Boetium * significet id, quod subijcitur accidentibus, quæ in Deo non sunt.

Eodem loco nunc proxime dicta.

Hieronymus etiam dicit, quod in hoc nomine hypostasis venenum late sub-
telle. Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

¶ 4 Præterea. A quocunque remouetur diffinitio, & diffinitum. Sed diffinitio personæ supra posita non videtur Deo competere. Tum, quia ratio importat discursiuam cognitionem: quæ non competit Deo, ut supra ostensum est. * Et sic Deus non potest dici rationalis nature. Tum etiam, quia Deus dici non potest indiuidua substantia: cum principium indiuiduationis sit materia: Deus autem immaterialis est. Neque etiam accidentibus substat, ut substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet.

Sed contra est, quod dicitur in Symbolo Athanasij. Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Respondendo dicendum, quod persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet, subsistens in rationali natura. Vnde, cum omne illud, quod est perfectionis, Deo sit attribuen- dum, eo quod eius essentia continet in se omnem perfectionem, conueniens est, ut hoc nomen persona de Deo dicatur. Non tamen eodem modo, quo dicitur de creaturis, sed excellentiori modo: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita Deo attribuentur, sicut supra ostensum est. * cum de diuinis nominibus ageretur.

Ad primum ergo dicendum, quod licet nomen personæ in scriptura veteris, vel noui testamenti non inueniatur dictum de Deo; tamen id, quod nomen significat, multipliciter in sacra scriptura inuenitur assertum de Deo, scilicet, quod est maxime perfectus, & perfectissime intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem, quæ sacra scriptura de Deo tradit, sequeretur, quod nunquam in alia lingua posset aliquis loqui de Deo, nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris, vel noui testamenti. Ad inueniendum autem noua nomina, antiquam fidem de Deo significantia, cogit necessitas disputandum hæreticis. Nec hæc nouitas vi-

tanda est, cum non sit prophana, utpote à scripturarum sensu non discordans. Docet autem Apostolus prophanas vocum nouitates vitare II. ad Timotheum ultimo.

Ad secundum dicendum, quod quauis hoc nomen persona non conueniat Deo quantum ad id, à quo impositum est nomen; tamen quantum ad id, ad quod significandum imponitur, maxime Deo conuenit. Quia enim in comedijs, & tragedijs representabantur alij, qui homines famosi, impositum est hoc nomen persona ad significandum aliquos dignitatem habentes. Vnde consueuerunt dici personæ in Ecclesijs, quæ habent aliquam dignitatem. Propter quod quidam definiunt personam dicentes, quod persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. Et quia magnæ dignitatis est in rationali natura subsistere, ideo omne indiuiduum rationalis naturæ dicitur persona, ut dictum est. * sed dignitas diuinæ naturæ excedit omnem dignitatem: & secundum hoc maxime competit Deo nomen personæ.

Ad tertium dicendum, quod nomen hypostasis non competit Deo quantum ad id, à quo est impositum nomen: cum non substat accidentibus. Competit autem quantum ad id, ad quod est impositum est enim ad significandum rem subsistentem. Hieronymus autem dicit, sub hoc nomine venenum late-
re: quia antequam significatio huius nominis esset plene nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen simplices decipiebant, ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc, quod nomen substantiæ (cui respondet in Græco nomen hypostasis) communiter accipitur apud nos pro essentia.

Ad quartum dicendum, quod Deus potest dici rationalis naturæ, secundum quod ratio non importat discursum, sed communiter intelligibilem naturam. Indiuiduum autem Deo competere non potest quantum ad hoc, quod indiuiduationis principium est materia, sed solum secundum quod impor-

† In epist. ad Damasc. quæ incipit. Quoniam uerbum in medio illius tom. 3.

* Arg. 1. huius q.

† Q. 14. art. 12.

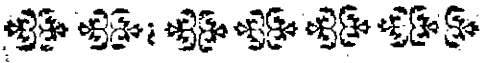
* Art. 1. huius questionis.

* In epist. ad Dam. Quoniam uerbum, tom. 2.

tat incommunicabilitatem. Substantia verò conuenit Deo, secundum quodd significat existere per se. Quidam tamen dicunt, quodd diffinitio. Iuperius à Boetio † data non est diffinitio personæ, secundum quodd personas in Deo dicimus. Propter quodd Richardus de sancto Victore * corrigere volens hanc diffinitionem dixit, quodd persona, secundum quodd de Deo dicitur, est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia.

Conclusio.

Nomen persona ponitur in diuinis, non tamen eo modo, quo dicitur in creaturis, sed excellentiori ratione.

ARTICVLVS III.

Vtrum hoc nomen persona significet relationem?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quodd hoc nomen persona non significet relationem, sed substantiam in diuinis. Dicit enim Augustinus * in 7. de Trinitate. Cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus, quam substantiam. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium.

¶ 2. Præterea. Quid? queritur de essentia. Sed sicut dicit August. † in eodem loco, cum dicitur: Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & queritur: Quid tres respondetur. Tres personæ. Ergo hoc nomen persona significat essentiam.

¶ 3. Præterea secundum Philosophum 4. Metaphysicæ. * Id, quodd significatur per nomen, est eius diffinitio. Sed diffinitio personæ est rationalis naturæ indiuidua substantia, vt dictum est. † Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

¶ 4. Præterea. Persona in hominibus, & Angelis non significat relationem, sed aliquod absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem, diceretur æquiuocè de Deo, & hominibus, & Angelis.

Sed contra est, quodd dicit Boetius in lib. de Trinitate, * quodd omne nomen ad personas pertinens relationem significat. Sed nullum nomen magis pertinet ad personas, quam hoc nomen persona. Ergo hoc nomen persona relationem significat.

Post media libri de Trias

Respondeo dicendum, quodd circa significationem huius nominis persona in diuinis difficultatē ingerit, quodd pluraliter de tribus prædicatur præter naturam essentialium nominum: neq; etiam ad aliquid dicitur, sicut nomina, quæ relationem significant. Vnde quibusdã visum est, quodd hoc nomen persona simpliciter ex virtute vocabili essentiam significet in diuinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen sapiens; sed propter instantiam hæreticorum est accommodatum ex ordinatione Concilij, vt possit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cum nomine partitio, vt cum dicimus tres personas; vel, alia est persona Patris, alia filij. In singulari verò potest sumi pro absoluto, & pro relatiuo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona ex vi suæ significationis non habet, quodd significet, nisi essentiam in diuinis: ex hoc quodd dictum est, tres personas, non fuisset hæreticorum quietata calumnia, sed maioris calumniæ data esset eis occasio. Et ideò alij dixerunt, quodd hoc nomen persona in diuinis significat simul essentiam, & relationem. Quorum quidã dixerunt, quodd significat essentiam in recto, & relationem in obliquo: quia persona dicitur quasi per se vna: vnitas autem pertinet ad essentiam. Quodd autem dicitur per se, implicat relationem obliquè: intelligitur enim Pater per se esse quasi relatione distinctus à Filio. Quidam verò dixerunt è conuerso, quodd significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Ad euidentiã igitur huius quæstionis considerandum est, quodd aliquid est de significatione minus communis; quodd tamen non est de significatione magis communis. Rationale enim inclu:

† Art. Eul. quæst. arg. 1.

lib. 4. de Trinitate c. 18. & 23.

1. Dist. 23. artic. 3. & dist. 26. q. 1. art. 1. & pot. q. 9. artic. 4. * Cap. 6. circa princ.

lib. 6. de Trinitate c. 4. & sequentibus. & lib. 1. de Trinitate c. 9. in fine rom. 3.

lib. 4. Metaphysicæ textu 28. tom. 3.

† Art. 1. huius quæst.

includitur in significatione hominis; quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis; & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione huius nominis persona in communi; & aliud de significatione personæ diuinæ. Persona enim in communi significat substantiam indiuiduam rationalis naturæ; vt dictum est. † Indiuiduum autem est, quod est in se indistinctum, ab alijs vero distinctum. Persona igitur in quacunque natura significat id, quod est distinctum in natura illa; sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam, quæ sunt principia indiuiduantia hominem. Quæ quidem licet non sint de significatione personæ; sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autem in diuinis non fit, nisi per relationes originis; vt dictum est supra. † Relatio autem in diuinis non est sicut accidens inherens subiecto; sed est ipsa diuina essentia; vnde est subsistens, sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo Deitas est Deus; ita Paternitas diuina est Deus Pater, qui est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationem, vt subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ, quæ est hypostasis subsistens in natura diuina; licet subsistens in natura diuina non sit aliud, quam natura diuina. Et secundum hoc verum est, quod hoc nomen persona significat relationem in recto, & essentiam in obliquo; non tamen relationem, in quantum est relatio, sed in quantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto, & relationem in obliquo: in quantum essentia idem est, quod hypostasis: hypostasis autem significatur in diuinis, vt relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, quod hæc significatio huius nominis persona non erat percepta ante Hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona, nisi sicut vnum alioquin

absolutorum. Sed postmodum accommodatum est hoc nomen persona ad statum pro relatio, ex congruentia suæ significationis, vt scilicet hoc, quod stat pro relatio, non solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterum: quia significat relationem, non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis. Et secundum hoc Augustinus dicit, quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi: quia in Deo non differt quod est, & quo est.

Ad secundum dicendum, quod, quid? quandoque quærit de natura, quam significat definitio; vt cum quæritur, quid est homo? & responderetur, animal rationale mortale. Quandoque vero quærit suppositum, vt cum quæritur, quid natar in mari? & responderetur, piscis. Et sic quærentibus, quid tres? responsum est, tres personæ.

Ad tertium dicendum, quod in intellectu substantiæ indiuiduæ, id est distinctæ, vel incommunicabilis, intelligitur in diuinis relatio; vt dictum est. *

In cor p. art.

Ad quartam dicendum, quod diuersa ratio minus communium non facit æquiuocationem in magis communi. Licet enim sit alia propria definitio equi, & asini; tamen vniocantur in nomine animalis: quia communis definitio animalis conuenit utrique. Vnde non sequitur, quod licet in significatione personæ diuinæ contineatur relatio, non autem in significatione Angelicæ personæ, vel humanæ, quod nomen personæ æquiuocè dicatur. Licet nec etiam dicatur vniocè: cum nihil vniocè de Deo dici possit, & de creaturis, vt supra ostensum est. †

Q. 13. art. 5

Prima conclusio.

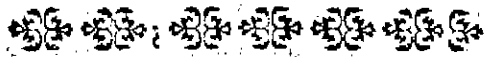
Persona in communi non significat relationem, sed substantiam indiuiduam, & subsistentem rationalis naturæ.

Secunda conclusio.

Persona diuina significat relationem, ut subsistentem, et per modum hypostasis in recto, et naturam in obliquo.

Tertia conclusio.

Si relatio sumatur per modum relationis, et quoad munus expressum referenda, sic persona diuina significat hypostasis in recto, et relationem in obliquo.

DISPUTATIO IX.

De Personis diuinis absolute, et in communi sumptis.

RATIO ordinis huius questionis ad præcedentes latis constat ex supra dictis, & ex illis, quæ Angelicus Doctor in præmio præsentis questionis asserit: & ideo in hoc explicando non oportet immorari.

DVBIVM I.

An rectè diffiniatur à Boetio persona generaliter sumpta, per hoc, quòd sit rationalis naturæ indiuidua substantia?

QUIA iuxta doctrinam Aristotelis à communibus ad minus vniuersalia optimè ordine doctrinæ deuenitur, idcirco, vt D. Thomas, & nos cum illo explicemus, an in diuinis detur ratio personæ, priùs inquiritur, quid sit persona in communi? vt inde statim deducamus, an ratio personæ in diuinis repetitur?

5. Ex mente D. Thomæ dubium deciditur.

Dicendum ergo est, personam rectè diffiniri à Boetio per hoc, quòd sit rationalis naturæ indiuidua substantia. Ita D. Thomas art. 1. huius questionis, & in 1. dist. 29. q. 1. art. 1. de Potentia q. 9. art. 2. & 3. p. q. 2. art. 2. Anselmus in Monologio c. 76. Nissenus lib. de Differentia substantiæ, & hypostasis, Vgo Victorinus lib. de Sacramentis p. 2. c. 11. quos referre Montoya disp. 3. sect. 2. Alexander 1. p. q. 76. membro 3. Albertus 1. p. q. 44. membro 2. & communiter Scholasticis: & ideo singulos referre superuacaneum esset.

Ratio verò huius assertionis adducta est à D. Thoma in præsentis art. quæ potest ad ad hanc formam reduci. Quoniam persona duo dicit. Vnum quidem, in quo conuenit cum primis substantijs non habentibus rationem personæ, per quodque distinguitur ab accidentibus, nempe, quòd tam persona, quàm quæuis prima substantia, quippe quæ sunt substantiæ totales & completæ, habent esse indiuidua completa, non indiuidua ex aliquo extrinseco; cum tamen accidentia indiuiduentur ex aliquo extrinseco, nempe ex subiecto, vt in 1. tomo tractatu 1. disp. 1. & 2. latè diximus. Et ideo accidentia egent extrinseco sustentante; persona verò, & quæuis prima substantia eo non indigent. Quia sicut non indiuiduantur ex extrinseco principio, scilicet ex subiecto sustentante ipsas: ita non egent alio vt sustentante, sed per se ipsas subsistunt.

3. Secundum verò, per quòdque persona differt ab omnibus primis substantijs non habentibus rationem personæ, est. Quòd prædictæ substantiæ afferunt naturam substantialem, non tamen rationalem; persona verò naturam substantialem, & rationalem importat. Et propterea proprium illius est per se agere, seu agere cū dominio adus: licet quidem sola rationalis natura potest hunc agendi modum habere. Sed sic est, quòd vtrumque horum clauditur in prædicta definitione: ergo erit legitima. Maior non indiget probatione. Et ideo hoc ipso, quòd aliquid habeat duo illa in ea recensita, censetur communi omnium consensu habere, quidquid ad rationem personæ delideratur.

Minor autem etiam constat. Quoniam primū illud, nempe, personam esse per modum indiuidui completi seu totalis ex se indiuiduam, & non ab aliquo extrinseco, ac proinde non indiget aliquo extrinseco vt sustentante, sed per se ipsam subsistere, explicatur per hoc, quòd in hac diffinitio

Assertio.
D. Thom.
Anselmus.
Nissenus.
Vgo Victorinus.
Montoya.
Alexander.
Albertus.

Ratio fundamentalis.
D. Thom.

dicatur

dicitur, personam esse *individuum substantiam*. Siqui dem proprium est substantiæ cõpletæ, per quam hic diffinitur, non individuari ab aliquo extrinseco; sed esse, ex se, & non ab extrinseco. completum seu totale individuum: & per consequens neque indigere aliquo extrinseco ut sustentante, sed per se ipsam subsistere. Secundum verò, nimirum, quòd afferat naturam rationalem, & per ipsam cum dominio actus habeat operari, satis explicatur per priorem diffinitionis particulam, scilicet per hoc, quòd dicatur, personam debere esse *rationalis naturæ*.

D. Thom.

4 Quam rationem adduxit etiam D. Thomas quæst. 9. de Potentia art. 2. optimis verbis dilucidè re hanc explicantibus. Et propterea placuit illa in præsentia afferre, quæ quidem sic se habent. *Dicendum, quòd rationabiliter, sicut ex præmissis patet, individuum in genere substantia speciale nomen sortitur. Quia substantia ex proprijs principijs individuatur, & non ex alio extraneo, sicut accidens ex subiecto. Inter individua etiam substantiarum rationabiliter individua in rationali natura speciali nomine nominantur quia ipsius est proprie & vere per se agere. Sicut ergo hoc nomen hypostasis secundum Græcos, vel substantia prima secundum Latinos, est speciale nomen individui in genere substantia: ita hoc nomen persona est speciale nomen individui rationalis naturæ. Utraque ergo specialitas sub nomine persona cõtinetur. Et ideo ad ostendendum, quòd est specialiter individuum in genere substantia, dicitur, quòd est substantia individua. Ad ostendendum verò, quòd est specialiter in rationali natura, additur rationalis natura. Per hoc ergo, quòd dicitur substantia, excluduntur à ratione personæ accidentia, quorum nullum potest dici persona. Per hoc verò, quòd dicitur individua, excluduntur genera, & species in genere substantia, quæ etiam personæ dici non possunt. Per hoc verò, quòd additur, rationalis natura, excluduntur inanimata corpora, plata, & bruta, quæ personæ non sunt.*

Confirmatur

Confirmatur. Quoniam hæc diffinitio datur per proprium genus, aut quasi genus, & per propriam differentiam, aut quasi differentiam: ergo erit legitima. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam substantia ponitur loco generis, prout dicit substantiam completam, in quo, ut dicebamus, cõvenit persona cum primis substantijs, & differt ab accidentibus. Et deinde adijcitur per modum differentie illa particula, *individua substantia*, per quod convenit cum eisdem primis substantijs, & differt à secundis. Ac tandem additur *ly, rationalis natura*, ut persona distinguatur à primis substantijs, quæ non sunt personæ, & per consequens à quibusvis substantijs non habentibus rationem personæ.

§. II. Obiectiones contra dicta, & occurfus ad illas.

5 Nec obest, si obijcias, falsò supponi in ratione facta, quòd substantia differt ab accidentibus. in hoc, quòd accidentia individuantur ab aliquo intrinseco, secus verò substantia. Quoniam sicut accidentia, v. g. albedo, individuatur à subiecto, tanquã ab aliquo extrinseco: ita etiam substantia, ut homo, aut leo, individuatur à quantitate. Et sicut in hac albedine ordo ad hoc subiectum est quid intrinsecum, & indistinctum ab albedine, secus tamen subiectum: ita in hoc homine, aut hoc leone est quid intrinsecum, & indistinctum ab ipsis ordo ad suas quantitates, & ipsæ quantitates sunt eis extrinsecæ, siue accidentales. Et licet nunquam essent in illis, sed supernaturaliter conferrentur sine eisdem, haberent eandem numero individuationem: non secus ac hæc albedo maneret eadem numero, licet supernaturaliter esset sine suo subiecto, sine quo naturaliter esse non potest.

Obiectio prima contra rationem accidentis.

Non itaque hoc obest, propter duplicem rationem. Prima. Quoniam persona ite diffinitur secundum rationem communem ad creatam, & increatam. Et ideo, ut bene notavit Caietanus art. 1. huius quæstionis, illa particula *substantia* non sumitur solum pro substantia creata, & multò minus pro substantia materiali tantummodo; sed pro substantia completa abstrahente à creata, & increata. At sumpta sic substantia, non habet individuari ab aliquo extrinseco: alioquin omnis, & quævis substantia id haberet. Cum tamen omnia, & singula accidentia secundum rationem generalissimam accidentium habeant individuari ab aliquo extrinseco, nempe à subiecto, ita ut oppositum eis repugnet. Quare, ut denotaretur, personam secundum rationem generalem personæ non habere, quòd sit individua ab extrinseco, idcirco optimè diffinitur per substantiam individuum generalissimè, & modo explicato sumptam, quæ secundum hanc rationem non habet individuari ab extrinseco.

Obiectio

Caietani

6 Secunda verò ratio, ob quam prædicta obiectio non obest, est. Quia adhuc substantiæ materiales, quæ dicuntur individuari à quantitate, non habent individuari ab illa, ut præhabita, aut secundum suum esse formale sumpta, sed ut præhabita, & præcontenta in hac materia, ut in 1. tomo tract. 1. disp. 1. à nu. 119. vsque ad nu. 130. diximus. Cumque materia, adhuc sic sumpta, sit quid intrinsecum respectu huius individui, intrinsecumque illius principium, inde est, ut per hoc non tollatur, quomodo substantia materialis indueretur ab intrinseco, id est à materia, ut præhabente hanc quantitatem, quatenus

intrinsicam materia est intrinsicam principii
speciei & substantia individua. Cum tamen
quantitas, & alia accidentia semper indivi-
dualiter subiecto, non ut prae habito, & ut
sunt in se, illis, sed ut consideratur secundum
suum esse formale, & ut est intrinsicum eius-
dem accidentibus, seu non pertinet ad e-
andem intrinsicam constitutionem.

Et licet (ut ita tacite etiam in objectioni
hactenus) concretum accidentale, ut album,
concludat etiam subiectum, quod individua-
tur: non tamen ita, ut illud concretum sit
unicum tantum individuum, sed multiplex.

N. Compl.

Ex eo quod, ut nostri Complutenses in sua
logica disp. 4. num. 3. i. notant, concretum
accidentale non est unum per se, sed plura
simpliciter, & ideo non potest per se poni in
praedicatione: cum tamen substantia anelu-
deus primum, & intrinsicam principium
suae individuationis sit unum per se indivi-
duum, & non plura simpliciter individua, si-
cut praedictum concretum accidentale. Unde
de deca, & de persona proprie & in rigore
dicitur in numero singulari, quod est indivi-
dua substantia.

Secunda ob-
iectio.

7. Nec etiam refert, si secundum obijcias,
quod illud, in cuius diffinitione ponitur
substantia pro genere seu loco generis, oportet
quod sit species substantiae, sed persona
non est species substantiae, quia conueni-
retur contra alias substantiae species: ergo
inconuenienter ponitur substantia in diffi-
nitione personae, quasi genus.

Enodatur.

D. Thom.

Non igitur hoc obest. Nam huic obie-
ctioni occurrit D. Thomas q. 9. de Potentia
art. 2. ad 6. sic: *Cum diuiditur substantia in
primam, & secundam, non est diuisio generis
in species, cum nihil contineatur sub secunda
substantia, quod non sit in prima; sed est diuisio
generis secundum diuersos modos essendi. Nam
secunda substantia significat naturam generis se-
cundum se absolutam a prima, uero substantia sig-
nificat eam, ut individualiter subsistentem. Unde
magis est diuisio analogi, quam generis. Sic er-
go persona continetur quidem in genere substan-
tiae, licet non ut species, sed ut speciale modum
existendi determinans.* Circa hoc tamen vi-
deantur Nostri Complut. disp. 12. suae Logi-
cae quest. 2. num. 2. 1.

N. Compl.

Tertia obie-
ctio.

8. Nec rursus obstat, si tertio obijcias, quod
diffinitio debet conuerti cum diffinito: non
autem omne, quod est rationalis naturae indi-
uidua substantia, est persona: ergo, &c. Mi-
nor probatur. Quonia, essentia diuina se-
cundum quod est essentia, non est persona: &
nihilominus conuenit ei tota haec diffini-
tio siquidem est rationalis naturae individua
substantia.

Solutur.

D. Thom.

Respondetur enim ex D. Thoma loco ci-
rato ad 12. his verbis: *Dicendum, quod inhi-
dum in diffinitione personae sumitur pro eo, quod*

non praedicatur de pluribus. Et secundum hoc es-
sentia diuina non est individua substantia secun-
dum praedicationem, cum praedicatur de pluribus
personis, licet sit individua secundum rem.

9. Nec praeterea refert, si quarto obijcias, quod
quod humana natura in Christo non est ratio-
nalis natura individua substantia: liqui-
de nec est accidens, nec de quo dicitur male,
neque aliquid irrationalis naturae: & tamen non
est persona: alioquin esset in Christo duplex
persona, scilicet humana assumpta, & diui-
na eam assumens: ergo, &c.

Respondetur enim in eodem Angelico Do-
ctore loco citato in solutione ad 13. ubi sic
dicit: *Dicendum, quod cum substantia individua sit
quoddam completum per se existens, humana natura
in Christo, cum sit assumpta in personam diuinam
non potest dici substantia individua, quae est hy-
postasis, sicut nec manus nec pes, nec aliquid eo-
rum, quod non subsistit per se, ab alijs separata.*
Et propter hoc non sequitur, quod sit persona.

10. Nec tandem obest, si obijcias, quod
potissimum dicere substantiam incommunicabilem
palsuè alteri ut supposito: & propterea per-
sona non est assumptibilis, sed sola natura: ex eo
quod illud, quod est per se subsistens, quale est
persona, non potest trahi ad hoc, ut subsistat in
alio: & per consequens nec ad hoc, ut simul ha-
beat, quod sit per se, & in alio. Sed haec ratio
incommunicabilitatis non explicatur in hac
diffinitione: sed sola ratio substantiae indivi-
duae, quae sit rationalis naturae: ergo, &c.

Respondetur enim, quod hoc ipso, quod
in diffinitione personae nomine substantiae
intelligatur substantia completa, & nomine
substantiae individuae denotetur etiam sub-
stantia individua, quae de pluribus non praedi-
cetur, ut notauit D. Thomas loco citato
ex q. 9. de Potentia in solutione ad 12. oportet,
ut ibidem significetur substantia indivi-
dua subsistens incommunicabiliter: nam lo-
la ista habet esse substantiam completam,
& individua, quae de pluribus non praedi-
cetur. Vnde optime dixit D. Thomas art. 1.
huius quaestionis in solutione ad 3. *Hoc no-
men individuum ponitur in diffinitione perso-
nae ad designandum modum subsistendi, qui con-
uenit substantiis particularibus.* Et q. 9. de Pot.
art. 2. ad 7. *Intellectus est, quod dicitur, quod
substantia non ponitur in diffinitione personae pro
hypostasi, sed pro eo, quod est commune ad subst-
tiam primam, quae est hypostasis, & substan-
tiam secundam, & diuiditur in utraque. Et sic
illud commune per hoc quod additur indivi-
duum, contrahitur ad hypostasi, ut idem si de-
cret. substantia individua rationalis naturae,
ac si diceretur hypostasis rationalis naturae.*

Constat autem, hypostasim dicere sub-
stantiam incommunicabiliter
subsistentem.

Occurrit
Ang. Doct.

Viuis obie-
ctio.

D. Thom.

D. Thom.

D. V. B. I. V. M. II.

Verum ratio personæ inueniatur in diuinis?

igitur, an utcuq; ratio personæ sit in Deo, sed an sit formaliter in illo? Et propterea absolute inquisitum est, an ratio personæ reperitur in Deo? Quoniam ea solum dicuntur absolute reperiri in illo, & non cum addito, nempe virtuali, autem in eodem modo, quæ sunt formaliter in ipso. Et ita non concedimus absolute, Deum esse equum, aut leonem: quia ratio equi, aut leonis non reperitur formaliter, sed tantum virtualiter, & eminenter in illo.

§. I. Vera, & Catholica sententia.

Dicendum ergo est, rationem personæ verè & formaliter reperiri in Deo. Assertio hæc est certa secundum fidem, ut constat ex illo Symboli Athanasij: *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti.* Quod etiam habetur in confessione fidei, quam scribit Damasus ad Paulinum. *Siquis tres personas non dixerit veras, Patris, & Filij, & Spiritus Sanctus tres quidem persone, & una essentia.* Unde antiqui Doctores Latini in eadem significatione, de qua in nostra assertionem sit sermo, nomen hoc Deo attribuebant, ut Hieronymus epistola 57. ad Damasum, Ambrosius de Institutione virginum cap. 10. Lactantius lib. 4. de Vera sapientia cap. 29. Tertullianus lib. contra Praxeam cap. 6. & 7. Augustinus tom. 3. in omnibus libris de Trinitate, & peculiariter à lib. 4. vsque ad 7. & tom. 5. lib. 11. de Ciuitate cap. 24. Cyprianus sermone de Christi natiuitate. Et tandem hoc ipsum docent omnes Theologi: & ita ab eis peculiariter referendis abstinendum est.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis adducta est à D. Thoma art. 3. huius quæstionis, quæ potest ad hanc breuem formam reduci. Quoniam persona denotat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet, subsistens in rationali natura: ergo ratio personæ debet reperiri formaliter in Deo. Patet consequentia. Quia quod est perfectissimum in tota natura, debet inueniri formaliter in Deo: ex eo quod eius essentia, seu natura debet continere omnem excogitabilem perfectiorem. Itaut illa, quæ necessariò inuoluit

secundum suum esse formale aliquam imperfectionem, contineantur virtualiter tantum modo in ipsa; & ea, quæ secundum suum esse formaliter nihil imperfectionis necessariò inuoluerint, sed fuerint quid perfectissimum, qualis est ratio personæ, inueniatur formaliter in ipsa.

Confirmatur, & explicatur ratione eiusdem S. Doctoris q. 9. de Potentia art. 3. his verbis. *Dicendum, quod persona, sicut dictum est, significat quandam naturam cum quodam modo existendi. Natura autem, quæ persona in sua significatione includit, est omnium naturarum dignissima, scilicet, natura intellectualis secundum genus suum. Similiter etiam modus existendi, quem importat persona, est dignissimus, ut scilicet aliquid sit per se existens. Cum ergo omne, quod est dignissimum in creaturis, Deo sit attribuendum, conuenienter nomen personæ Deo attribui potest, si cuius aliam nomina, quæ propriè dicuntur de Deo.*

Confirmatur, & elucidatur ratio. S. Doctor.

Tria tamen sunt, quæ contra rationem hanc D. Thomæ obijci possunt ex Caietano art. 3. huius quæstionis. Primò est. Quod natura specificæ perfectior est, quam persona: ergo falsum est id, quod in antecedenti ratione D. Thomæ assumitur, nempe, personam dicere id, quod est perfectissimum in tota natura. Consequencia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam persona de formaliter tantum dicitur personalitatem: hæc autem cum sit modus, aut quasi modus naturæ; nõ potest esse ita perfecta, sicut ipsa natura: quæ doquidem ipsa natura superat in perfectione omnes suos modos, aut quasi modos.

Prima obiectio contra rationem. Caietan.

Nec obest si occurras, antecedens illud rationis D. Thomæ nõ intelligi de personalitate collata cum ipsa natura specificæ, quoniam secundum hanc considerationem certum est, personalitatem non adæquare perfectionem eiusdem naturæ; sed de integra persona, ut coalescit ex personalitate, & ex prædicta natura. Quoniam sic accepta, est perfectissimum quid in tota natura. nõ ratione solè persona litatis superadditæ, sed ratione naturæ, prout est cõpleta personalitate, quæ sic habet perfectiorem modum essendi, quàm si sumeretur sine cõplemẽto personalitatis, quæ h; dicitur propter hanc rationem perfectissimum in tota natura.

Nam contra hoc est, quod indiuidua materialia sunt propter naturam specificam, & eius conseruationem, tanquam propter finem; & propterea non intenduntur propter se, sed propter conseruationem eiusdem naturæ: ergo signum est, naturam specificam materialem non habere perfectissimum modum essendi, adhuc prout subsistit in illis, & completur per eorum subsistentiam, & personalitatem. Patet consequentia. Quoniam id, quod est perfectius, non ordinatur ex natura sua, tanquam ad finem cuius gratia, ad id, quod est imperfectius: sicut nec id, quod

12 Assertio. Symb. Athanasij. Damasus. Conc. Tol. XI. Conc. Lat. Hieron. Ambr. Lactant. Tertull. August. Cyprian.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

est sub modo essendi perfectiori, ordinatur, quatenus sub tali modo est; tanquam ad finem, ad se ipsum, vt non est sub prædicto modo, sed secundum se sumptum.

15 Secundum verò, & principale, quod contra prædictam rationem D. Thomæ militat, est. Quod distinctio in diuinis est in personis: ergo personæ non dicunt perfectissimum in tota natura: & per consequens falsum est antecedens assumptum in ratione D. Thomæ. Hæc secunda consequentia ex priori aperte sequitur. Prior verò ex antecedenti. Quoniam alioqui distinctio in diuinis fieret in eo, quod est perfectissimum, nempe, in ipsis personis. Et ita aliquid perfectissimum, quod esset in vna persona, non esset in alia: quod quidem contra æqualitatem personarum diuinarum aperte pugnat.

Tertium est. Quod diuinæ personalitates nullam ex se afferant perfectionem, vt constat ex illis, quæ disput. 6. dubio 2. latius diximus: ergo nec persona dicit id, quod est perfectissimum in tota natura, quod quidem assumitur in antecedenti rationis D. Thomæ: nec consequentia in eadem ratione deducta erit legitima, nec probatio illius erit bona: siquidem id, quod ex se nihil affert perfectionis, nequit esse perfectissimum in tota natura, nec petit, vt sit formaliter in Deo. Nec tandem ex eo, quod diuina natura contineat omnem perfectionem (quæ erat probatio consequentia rationis D. Thomæ) potest colligi, personalitatem debere reperiri formaliter in Deo. Quia ex vi suæ summæ perfectionis solum potest colligi, debere reperiri omnia illa, quæ ex se dicunt perfectionem vt talem.

16 Non igitur tria hæc obstant. Nam ad primum bene respondetur ibidem. Ita tamen, vt hæc maior perfectio non conueniat naturæ (loquendo de personalitate, & natura diuina) ratione ipsius personalitatis secundum id, quod ex se, & ex vi suæ lineæ exprimit; sed ratione diuinæ naturæ, vt habet rationem transcendentis, & modo disput. 5. dub. 3. explicato. Loquendo verò de personalitate creata, tunc licet ex se dicat aliquid perfectionis, nihilominus natura specifica sit perfectior, dum in suo singulari habet modum personalitatis: quia ibidem dicit perfectionem propriam naturæ, & insuper perfectionem modi, aut quasi modi personalitatis: & ipsa cum hoc suo modo, aut quasi modo est perfectius quid, quam ipsa sola; imò dicit se ipsam, vt est sub modo essendi non parum perfectio. Non secus, proportionem seruata, ac natura, vt operans, dicitur esse perfectior, quam natura: quatenus ipsamet, vt operans, est perfectior se ipsa solitarie, & sine operatione sumpta.

Ex quo ad impugnationem contra solu-

tionem prædictam facit ex eodem Caterano responderetur. Nam ex hoc, quod indiuidua materialia, v. g. humana, ratione eius, quod addunt supra naturam specificam, sine propter eandem naturam, & eius conseruationem, solum sequitur, eam esse perfectionem, quam id quod prædicta indiuidua addunt supra illam; non verò quod ipsa, vt subsistit in prædictis indiuiduis, non sit perfectiori modo, quam secundum se sumpta: siue, quod coniunctum illud, quod integratur ex natura humana, & personalitate, non sit perfectius sola natura: nõ quidem quia sola personalitas sit perfectior; sed quia ultra personalitatem includitur ipsa natura. Vnde idem est dicere, indiuidua materialia esse propter naturam, & eius conseruationem, ac asserere, esse propter eandem naturam, subsistentem tamē in indiuiduis, seu esse propter eandem naturam terminatam modo essendi valde perfecto inter modos essendi creatos: siquidem modus essendi in alio, qui distinguitur contra modum essendi per se, est longe imperfectior modo essendi per se, & ille longe perfectior illo.

17 Nec hinc fiet (vt ita tacita obiectio soluatur) idem fore propter semetipsum. Quia dum dicitur, indiuidua humana per se subsistētia, seu personas humanas esse propter naturam terminatam sua personalitate, tunc persona, vt respicit naturam modo dicto accepit tamquam finem, dicit in recto personalitatem, & in obliquo naturam: & natura, quæ est finis, dicit in recto naturam, & in obliquo personalitatem terminantem eandem naturam.

Adde primò, quod hic non fit sermo de indiuiduis materialibus, & naturis materialibus solum modò, sed de natura substantiæ, & intellectuali vt sic. In hac autem sic in generali sumpta non inuenitur ob prædictam rationem generalem, quod indiuidua illius sint, & multiplicentur numero ob conseruationem speciei: alioqui enim in quauis specie naturæ intellectualis id reperiretur.

Adde secundò, probabile satis esse id, quod docent Siluester in Conflatu quest. 29. art. 4. & Suarez lib. 1. de Trinitate cap. 1. num. 9. quod, dum D. Thomas dixit, personam esse perfectissimum in tota natura, non confert personam cum natura specifica, quam includit, sed cum suppositis omnium aliarum naturarum: ita ut sit sensus, quod inter omnia supposita reperta in cunctis naturis, perfectissimū est illud, quod est persona: eò quod habet hanc maiorem perfectionem ex natura, cuius est suppositum, scilicet ex natura intellectuali. Vnde subdit Suarez, quod cum S. Doctor q. 3. art. 3. probasset, in Deo esse suppositū, meritò nunc probat, tale suppositū in illo esse propriè, & formaliter per-

Præcluditur tacita quedam obiectio.

Siluest. Suarez.

Secunda obiectio.

Tertia.

Diluitur prima obiectio.

sonam, quia habet perfectionem requisitam ex parte naturae, scilicet perfectionem naturae intellectuales.

18. Ad secundam responderetur ex eodem Gaetano, quod in personis diuinis reperitur substantia incommunicabilis, & ratio diuinæ naturæ, tam, ut habet rationem naturæ, quam transcendentis, à qua ipsa persona ditates habent suam perfectionem, licet à se ipsis habeant rationem personalitatum. Unde distinctio in diuinis personis est in illa priori ratione, secundum quam personæ diuinæ non expriment perfectionem, non tamen prædicta distinctio est in hac posteriori ratione, secundum quam expriment perfectionem, siue rationem proximam illius.

19. Ad tertium responderetur, quod hoc ipso, quod natura diuina sit perfectissima, debet secum afferre ex vi sua, non solum ea, quæ dicunt ex se expressè perfectionem, sed etiam ea, quæ ex vi suæ lineæ illam non expriment, nec eam ex vi eiusdem lineæ proximè afferunt, dum modo sint capacia habendi, & imbibendi illam à diuina essentia, ut per modum transcendentis in eis inclusa. Tum, quia, ut optimè notauit Caietanus loco citato, ex perfectione diuinæ essentiae prouenit, non solum quod ipsa sit omnis perfectio, sed etiam quidquid necessarium inest ijs, quæ perfectionem ab eadem diuina essentia dicunt: de quorum numero est incommunicabilitas, & quæuis ratio relatiua ad personam diuinam pertinet. Et propterea ex perfectione diuinæ essentiae est, quod sit persona quoad omnia, quæ clauduntur in ratione personæ.

Tum etiam. Quia licet personam diuinam ex personalitate secundum id, quod exprimit, non dicat expressè perfectionem; attamen, si diuina essentia non communicaret ei, tanquam quid transcendens in ipsam, id, quod est in eadem essentia perfectionis, non haberet prædicta essentia summam perfectionem excozgitabilem. Quia ad hanc requiritur, ut se diffundat actu, & necessario ad intra in omnibus illis, quæ ex se non dicunt imperfectionem, & sunt capacia imbibendi infinitam perfectionem essentiae, qualia sunt personales diuinæ.

20. Cæterum ex dictis tres insurgere uidentur difficultates contra assertionem. Prima quidem. Quod ex ea sequitur, dandas esse in diuinis tres hypostases: hoc autem non videtur concedendam: ergo nec dari in Deo rationem personæ. Sequela est perspicua. Quoniam id, quod est persona, est etiam hypostasis, ut ex dictis constat; licet non e contra. Siquidem hypostasis dicit substantiam

incommunicabiliter subsistentem in quibus natura, persona uero donat eandem substantiam, ut incommunicabiliter subsistit in peculiari aliqua natura, scilicet rationali. At hoc ipso, quod in Deo detur formaliter ratio personæ, debent ibidem dari; non unitatum, sed tres personæ, ut ex infra dicendis constabit; ergo etiam debebunt dari tres hypostases.

Falitas autem consequentis uidetur à parte deduci ex illo Hieronymi in epistola 57. ad Damasum, ubi sic inquit: Sufficiat nobis de cere uenam substantiam tres personæ accantur tres hypostases, si placet, & una tenetur. Nomen hoc non bona suspitionis est & c. Mibi cre dice, uenenum sub melle late.

Ad hanc difficultatem posset alicui uideri, occurri sufficienter, negando sequelam: ex eo quod nomen hypostasis significat idem, quod essentia. Hoc autem posset suaderi. Tum ex illo Pauli ad Hebræos 1. Qui cum sit splendor gloria, & figura substantia eius: Vbi protubstantia habetur Græcè hypostasis. Constat autem hoc nomine substantia significari ibidem essentiam: ex eo quod Filius dicitur figura, & imago Patris in eo, quod est ei similis, nempe in essentia, in qua solummodo illi assimilatur. Et propterea sic interpretantur hæc uerba Pauli, Athanasius Dia-

Hieron.

Quædam solutio.

Ad Heb. 1.

Athanas.

Epiphani. Theodor.

Conc. Sard.

Nazianz. Rufinus.

Athanas. Nicephor.

Augustin.

Hieron.

Caietan.

Difficultas

Prima contra assertionem.

§. II. Difficultas prior contra assertionem.

20. Cæterum ex dictis tres insurgere uidentur difficultates contra assertionem. Prima quidem. Quod ex ea sequitur, dandas esse in diuinis tres hypostases: hoc autem non videtur concedendam: ergo nec dari in Deo rationem personæ. Sequela est perspicua. Quoniam id, quod est persona, est etiam hypostasis, ut ex dictis constat; licet non e contra. Siquidem hypostasis dicit substantiam

logo 2, de Trinitate, dicens, quod figura sine character, hypostases, nihil aliud est, quam essentia imago. Idemque habet Epiphanius hæresi 69. Theodoretus, & alij Græci Patres in eundem locum. Ergo sicut non possunt in diuinis admitti tres essentiae, ita nec tres hypostases.

Tum etiam. Quia in Concilio generali Sardicensi, in epistola ad omnes Episcopos dicitur aduersus Valentem, & Ursacium: Unam esse substantiam Patris, Filij, & Spiritus Sancti secundum Catholicam fidem. Vbi Græcè pro una substantia, habetur una hypostasis: ac per consequens denotatur, quod secundum Catholicam fidem tantum sit unica hypostasis admitterenda.

Tum denique. Quia hoc nomen hypostasis idem significat Græcè, quod uisus, id est, essentia, ut testatur Nazianzenus in Oratione de laudibus Athanasij, Rufinus lib. 1. addita menti ad historiam Eusebij cap. 29. Athanasius in epistola de Synodis Arimensi, & Seleuciensi, Nicephorus lib. 10. historie cap. 15. Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 3. his uerbis: Dicunt quidem & illi hypostases, sed nescio, quid uolunt interesse inter uisam, & hypostasis. Hieronymus in epistola citata ad Damasum, ubi sic habet: Totæ secularium literarum schola nihil aliud hypostasis, nisi uisam nouit; & rursus. Quisquis tria esse, hoc est, tres esse hypostases, id est, uisus dicit, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere.

Nazianz. Rufinus.

Athanas. Nicephor.

Augustin.

Hieron.

22 Caterum, licet olim in Ecclesia contro-
 uersum fuerit, an in diuinis sit admittenda
 res hypostases? iam tamen apud Catholi-
 cos est res ad eam certam, quod oppositum ne-
 queat absque aliqua erroris nota negari, ut
 notauit Vazquez in hac 1. part. disp. 125. c.
 4. Quia in pluribus Concilijs sit distinctio in-
 ter haec duo nomina, scilicet *essentia*, id est,
usia, & nomen *hypostasis*: & illud prius deter-
 minate pro essentia, hoc uero posterius pro
 persona sumitur.

Conc. Flor. Vnde in Concilio Florentino sessione 19.
 Ioannes Theologus retulit duas acceptiones
 substantiae ex Aristotele 5. Metaphysicae tex-
 tu 15. desumptas, quibus D. Thomas art. 2.
 huius questionis utitur, nempe *essentia*, & *sup-*
positi: & praedictas acceptiones idem Ioannes
 referens, dixit, substantiam sumptam pro es-
 sentia appellari a Graecis *usia*, & acceptam
 pro supposito nuncupari *hypostasis*. Idem
 etiam habetur in Concilio Calcedonensi ac-
 tione 1. ubi refertur Epistola Cyrilli ad Ne-
 storium, in qua dicitur, unionem Verbi diui-
 ni cum carne assumptam non fuisse factam in
usia, id est *essentia*, sed in *hypostasi*, id est in per-
 sona. Et propterea D. Thomas 3. part. quest.
 2. art. 1. & 3. ex horum Conciliorum doctri-
 na determinat, praedictam unionem factam
 fuisse non in natura, sed in supposito, siue in
 hypostasi. Et in Concilio Alexandrino decre-
 tum fuit ad hanc litem sedandam, quod Ca-
 tholici agentes cum Sabellianis dicerent tres
hypostases, agentes uero cum Arrianis eas non
 dicerent: ne cum illis unam tantum personam,
 cum illis uero tres essentias admittere uide-
 rentur. Vbi satis denotatum est, nomen *hypo-*
stasis in diuinis optime sumi pro persona, dum
 conceditur Catholicis, quod agentes cum Sa-
 bellianis utatur praedicto nomine, quamuis,
 quia olim dubium erat, pro quonam accipe-
 retur nomen *hypostasis*, an pro essentia, an pro
 supposito, & quia Arriani sub isto nomine
 tres *hypostases*, introducere uolebant suum er-
 rorem, idcirco, ne deceptioni aditus pareret,
 cautum fuit, ne, dum agebatur cum Arrianis,
 admitterentur tres hypostases. Et tandem in
 Symb. Athanasij, ubi nos legitimus. *Neque*
confundentes personas, neque substantiam sepa-
rantes. Alia est enim persona Patris, alia Fi-
lij, &c. Graece pro substantia habetur *usia*,
 & pro persona, *hypostasis*, iuxta translationem
 Graecam huius Symboli, quam ex duplici co-
 dice, altero manuscripto, altero exculto re-
 fert Genebrardus lib. 3. de sancta Trinitate,
 contra Antitrinitarios.

Dionysius. 23 Vnde hoc ipsum habet Dionysius lib.
 de Diuinis nominibus cap. 1. ubi Trinitatem
 personarum appellat terminis, *hypostatom*,
 hoc est, tres *hypostases*. Idem etiam uentur
 Nazianzenus Oratione 29. de Dogmate, & co-
 stitutione Episcoporum, & Oratione 32. Nyl-

senus in tractatu de differentia essentiae, &
 hypostases, Iustinus Martyr in expositione
 fidei parum a principio, & uertus circa me-
 dium, & in responsionibus ad Orthodoxos,
 in responsione ad quaestionem 17. & ad qua-
 sitionem 129. in fine, Athanasius in tractatu
 de distinctionibus parum a principio, & in
 quaestionibus alijs post quaestiones ad An-
 tiochum quaest. 4. & 7. Basiliius Epistola 36.
 ad Gregorium Nyssenum de differentia in-
 ter usiam, & hypostasim, Chrysostomus in
 illud ad Hebraeos 1. *Et figura substantiae eius*,
 Augustinus tomo 3. lib. 7. de Trinitate cap.
 4. ubi inquit. Graecis ita dixit tres hyposta-
 ses siue substantias, sicut nos dicimus tres
 personas: maluisseque ita loqui, quia forte
 secundum linguam suam consuetudinem aper-
 tius diceretur. Hieronymus in expositione
 fidei ad Damasum his uerbis: *Non enim nomi-*
na tantum modo, sed etiam nomina proprietate
res, id est, personas, uel, ut Graeci exprimentur, hy-
postases, id est, substantias, consistunt. D. Tho-
 mas art. 2. huius quaestiones, & art. 3. ad 3. &
 infra quaest. 39. art. 1. ad 3. de Potentia quaest.
 9. art. 1. Ideoque hanc partem communiter
 tenent omnes Scholastici.

Congruitque hoc cum nomine hyposta-
 sis. Nam aliud est id, a quo nomen hoc est im-
 positum; aliud uero id, ad quod significan-
 dam fuit impositum. Quoniam impositum
 est ab hoc, quod est, subsistere accidentibus
 cum tamen principale eius significatum sit
 res per se subsistens, seu id, quod sub alijs ha-
 bet esse per se. Et licet ex priori capite no-
 men hoc non tribuatur Deo: in quo sensu
 dixit Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 5.
 Deum abusiue appellari substantiam: nihi-
 lomius ex posteriori capite optime admit-
 titur, dari in Deo praedictas hypostases: ni-
 quidem diuina natura subsistit in suis perso-
 nis, & personae habent esse per se sub eadem
 natura.

24 Vnde ad difficultatem initio huius se-
 cundi §. adductam responderetur concedendo
 sequelam, & negando minorem. Et ad pro-
 bationem responderetur ex D. Thoma art. 3.
 huius quaestiones in solutione ad 3. ubi sic ha-
 bet: *Dicendum, quod nomen hypostasis non*
competit Deo quantum ad id, a quo est imposi-
tum nomen: cum non subsistat accidentibus. Com-
petit autem quantum ad id, ad quod est: impositum
est enim ad significandum, scilicet, rem subsi-
stentem. Hieronymus autem dicit, sub hoc
nomine uenenum latere: quia antequam sig-
nificatio huius nominis esset plene nota apud
Latinos, Haeretici per hoc nomen simplices de-
cepcebant, ut confiterentur plures essentias, si-
cut confiterentur plures hypostases, propter hoc,
quod nomen substantiae (cui respondet in Grae-
co nomen hypostasis) communiter accipitur apud
nos pro essentia.

Satisfac. pri-
mæ proba-
tionis.

Nec id, quod pro se opposita solutio ad-
ducebat, ei fauet. Nam ad primam eius pro-
bationem dicendum est, quod etsi nomine
substantia intelligatur in illo, loco Pauli ad
Hebræos i. *hypostasis*: non tamen idcirco
nomen hypostasis sumetur præcisè pro es-
sentia, sed pro persona Patris: ita ut sensus
sit, Filium esse figuram, & imaginem Patris.
Nec obest, quod solum in essentia sit Filius
similis Patri, non verò in proprietate perso-
nali. Quoniam ratio imaginis, sicut & ratio
personæ, perit, quod Filius in aliquo sit si-
milis Patri, & in aliquo dissimilis: ita ut simi-
litudò sit in natura, & dissimilitudo in pro-
prietatibus personalibus. Et eodem modo
sunt exponendi Patres in hac prima proba-
tione adducti: quia solum volunt, quod etsi
Filius sit imago Patris, attamen similitudo,
seu identitas solummodò sit in essentia, re-
tinendo tamen discretionem in hypostasi
& persona, ac proinde in proprietate per-
sonali.

Occurritur
secundæ pro-
bationi.

25 Ad secundam respondetur primò, ver-
ba illa, in quibus dicitur, *unam esse hyposta-
sim Patris, & Filij*, &c. non haberi in ea epi-
stola, ut tradita est à Concilio; sed addita
fuisse ab aliquo traductore. Et huius signù
est, quod eadem epistola habetur apud Acha-
natum in Apologia 2. contra Arianos, &
in alijs codicibus Athanasij: cum tamen ibi-
dem prædicta verba non continentur.

Athanas.

Bellarmin.

Secundò respondetur cum Bellarmino
lib. 2. de Christo cap. 4. prædicta verba su-
menda esse in sensu conditionali, ita ut red-
dant hunc sensum, (scilicet, esse unam tan-
tum hypostasim Patris, & Filij, & Spiritus
Sancti, si nomè *hypostasis* accipiatur pro es-
sentia, sicut accipiebatur ab Hæreticis. Esse
autè hunc sensù huius epistolæ constat ex illa,
prout habetur lib. 2. Historiæ Ecclesiasti-
cæ c. 8. in editione Græca facta per Robertum
Stephanum. Nam prædicta verba de verbo ad
verbum transumpta sic sonant: *Hanc habe-
mus Catholicam traditionem, fidem, & confes-
sionem, unam esse hypostasim (quam ipsi Hære-
tici usiam appellam) Patris, Filij, & Spiritus
Sancti. Vbi illa verba, quæ ipsi hæretici usiam
appellam, sunt includenda parentesi, ut se-
quentia coniungantur antecedentibus: &
sensus sit, esse unam hypostasim Patris, & Fi-
lij, & Spiritus Sancti, si *hypostasis* sumatur
pro *usia*, sicut sumebatur ab Hæreticis.*

Historia Ec-
clesiastica.

Ad tertiam
probationem.

26 Ad tertiam probationem responde-
tur, quod quando aliqui ex SS. Patribus has
voces confundunt, non loquuntur ex pro-
pria sententia; sed supponunt ex aliorum
sententia, quam ipsi tunc nec approbabant,
neque reprobabant, sumi pro eodem. Et
hic facta suppositione, damnant eos, qui
concedunt tres hypostases: siquidem in
hoc sensu eas admittunt, debent etiam con-

cedere tres essentias. Unde propter hanc ra-
tionem ante Concilium Alexandrin. quod *Concilium
Alexandr.*
fuit paulò post Nicænum, ob vitandam ca-
lumniam Ariatorum, qui hæc duo nomi-
na *hypostasis*, & *usia* confundentes asserébant
in diuinis personis tres vsus, & tres hyposta-
ses; Latini Patres formidabãt admittere tres
hypostases: ne, adhuc in modo loquendi,
Arianis adhererent. Ceterum in Concilio
Alexandrino sancitum fuit, ut nuper dice-
bamus, Catholicos agentes cum Sabellia-
nis fateri tres hypostases; agentes autem
cum Arianis eas non concedere propter ra-
tionem tactam. Postea verò his hæc ad con-
cordiam redacta est inter Græcos, & Lati-
nos, ut Græci *persona* nomen, & Latini *hyp-
stasis* vocabulum pro eodem sumerent: &
promiscuè assererent, in Deo esse tres per-
sonas, seu hypostases; et unam essentiam, si-
uè vsiam.

§. III. Difficultas alia contra ean- dem assertionem.

27 **S**ecunda difficultas, quæ ex nostra asser-
tione sequitur, est. Quod si semel da-
tur in Deo ratio personæ, non poterunt non
admitti in ipso tres substantiæ: sicut debent
tunc admitti tres personæ: at tres substantiæ
in illo concedi nequeunt: ergo nec ratio
personæ. Consequentia videtur perspicua.
Minor autem etiam constat. Siquidem iux-
ta fidem certum est, tres personas diuinas es-
se consubstantiales, id est, vnus & eiusdem
substantiæ: in quo sensu dixit Hieronymus
in epistola citata: *Sufficiat nobis dicere unam
substantiam, & tres personas.* Et Athanasius
in Symbolo: *Neque confundentes personas,
neque substantiam separantes.* Et in Concilio
Lateranensi Romano sub Martino Papa I. *Lateran.*
in Secretario, seu Consultatione 5. Canone
1. sic dicitur. *Siquis secundum Sanctos Patres
non confiteretur propriè & veraciter Patrem,
& Filium, & Spiritum Sanctum, Trinitatem
in unitate, hoc est, unum Deum in tribus sub-
sistentijs consubstantialibus, &c. unam ean-
demque trinam Deitatem, naturam, substan-
tiam, &c. condemnatus sit.* Et Concilio To-
letano III. in confessione fidei faciendâ ab
illis, qui ab Ariana hæresi conuertebantur
ad Ecclesiam, ita dicitur: *Ut confiteamur esse
Patrem, qui genuerit ex sua substantia Filium
sibi coequalem, &c.* Et post pauca *Vnius ta-
men uterque substantia diuinitate subsistat.*

Hieronymus.

Athanasius.

Concilium
Lateran.

Concilium
Toletanum

III.

Maior verò videtur sequi ex diffinitione
personæ dubio præcedenti explicata. Quo-
niam multiplicato diffinito, multiplicatur
genus, aut quasi genus eiusdem diffiniti: si-
cut multiplicato homine, qui diffinitur per
animal rationale, debet multiplicari ani-
mal: ideoque tres homines non possunt non
esse

esse tria animalia; sed substantia ponitur tanquam genus, vel quasi genus in diffinitione personæ: ergo si in Deo datur ratio personæ, & hæc multiplicatur, ita ut sint ibidem tres personæ, debent etiam in diuinis tres substantiæ concedi.

Confirmatur
1.

28 Confirmatur primò. Quia eadem ratione sequeretur, dandas esse in diuinis tres substantias indiuiduas, siue tres primas substantias, aut tria indiuidua diuinæ naturæ. Si quidē quæuis persona est substantia indiuidua, & prima substantia, necnon & indiuiduum illius naturæ, in qua persona subsistere dicitur, vt in rebus creatis cernere licet: at in diuinis non sunt concedendæ tres substantiæ indiuiduæ, aut tres primæ substantiæ, vel tria indiuidua naturæ diuinæ, vt colligi videtur ex Augustino lib. 1. de Trinitate c. 6. ergo, &c.

Augustin.

Confirmatur
2.

Confirmatur secundò. Quia sumpta substantia, prout distinguitur contra accidens, seu prout dicit esse ens per se, idest, non in alio per modum accidentis, tunc non multiplicatur in diuinis ratio substantiæ: ergo nec ibidem reperietur ratio personæ: siquidem hic multiplicata, non potest non multiplicari prædicta ratio substantiæ. Antecedens autem probatur testimonio Augustini lib. 5. de Trinitate c. 3. vbi proponens argumentum Arrianorum sub hac forma: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non secundum accidens sed secundum substantiam dicitur. Quapropter ingenitum esse Patri secundum substantiam est, & genitum esse Filio secundum substantiam est. Diuersum est autem ingenitum esse, & genitum esse: diuersa est ergo substantia Patris, & filij.* Respondet c. 4. & 5. sequenti, negandam esse maiorem: ex eo quod genitum, & ingenitum neque conueniunt Deo secundum accidens, neque secundum substantiam, sed tantum secundum relationem: quia dicuntur ad aliquid, & quidquid conuenit secundum substantiam, dicitur ad se: ac proinde sentit Augustinus, rationem substantiæ, adhuc prout distinguitur contra accidens (de qua acceptione videbatur loqui argumentum Arrianorum) non multiplicari in diuinis.

Augustin.

Diluitur diffi-
cultas.

29 Respondetur, quod quantum est ex vi rigore, & proprietate sermonis, non inconuenit concedere in diuinis tres substantias: Tum, quia hypostasis Græcè idem est, quod Latine substantia. Et idè sicuti admittimus, tres diuinis personas esse tres hypostasies: ita quantum est ex proprietate sermonis, possumus concedere, illas esse tres substantias, vt sepè id concedit Augustinus in libris de Trinitate, præsertim lib. 5. c. 8. & lib. 7. c. 6. Anselmus in Monologio c. penultimo, vbi dicit, Trinitatè esse unam essentiã, & tres substantias. Cæterù propter uocis æquiuoca-

D. August.

Anselmus.

tionè non debent absolutè admitti in Deo tres substantiæ, nisi cum addito determinante nomen substantiæ ad suppositum: eo quod apud Latinos nomen substantiæ iam est determinatum ad significandam essentiã, siue naturam substantialem, vt notauit Augustinus lib. 5. de Trinitate c. 9. his verbis. *Quia nostra loquendi consuetudo iam obtinuit, vt hoc intelligatur, cum dicimus essentiã, quod intelligitur, cum dicimus substantiam: non audeamus dicere unam essentiã, & tres substantias, sed unam essentiã, vel substantiam, tres autem personas, &* lib. 7. cap. 4. inquit. *Dictum est à nostris. Græcis una essentia, tres substantiæ; à Latinis autem una essentia, vel substantia, tres persone. Quia, sicut iam diximus, non aliter in sermone nostro, idest Latino, essentia, quàm substantia solet intelligi.*

Augustin.

Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma q. 9. de Potentia art. 2. ad 9. his verbis. *Dicen D. Thom: dum, quod sicut dicimus in Deo tres personas, ita possumus dicere tres substantias indiuiduas: unam tamen substantiam, qua est essentia.* Vbi, vt constat, sumpta substantia absolutè, & sine aliquo determinante ipsam ad hoc, vt sumatur pro hypostasi, tantum concedit S. Doctor vnã substantiam: accepta tamen cum aliquo determinante ipsam ad hoc, vt sumatur pro hypostasi, qualiter accipitur, dum dicitur, *substantia indiuidua*, idest, omninò incommunicabilis alteri tanquam supposito (secundum quam rationem sumitur in diffinitione personæ dubio præcedenti explicata) tunc admittit tres substantias cum prædicto addito, scilicet, tres substantias indiuiduas.

Nec oppositum suadent testimonia, quæ in probatione minoris huius difficultatis adducta sunt; quin potius intentum suadent. Si quidem ibidem *substantia* sumitur pro eodem, pro quo hoc nomen *essentia*: & propter eã prædictum nomē *substantia* ponitur ibidem absolutè sine aliquo addito restringente illud ad hoc, vt sumatur pro substantia, quæ est hypostasis, siue persona.

30 Ad primam confirmationem respondetur, quod licet possint admitti in Deo tres substantiæ indiuiduæ, idest, omninò incommunicabiles alteri tanquam supposito, quod est idem ac admitti tres hypostasies; non tamen possunt concedi tria indiuidua diuinæ naturæ, aut tres primæ substantiæ in diuinis. Et ratio est. Quoniam hoc est discrimen inter hoc nomen *suppositum*, & *indiuiduum*. Quod suppositum, saltem pro formali, dicit suppositualitatè, siue hoc quod est, esse per se incommunicabiliter: indiuiduum verò dicit de formali hanc naturam singularem. Cumque ratio essendi per se incommunicabiliter multiplicetur in diui-

Ad primam
confirmatio-
nem.

nis; ratio verò naturæ, & essentiæ singularis non multiplicetur, sed sit vna & eadem in omnibus suppositis diuinis: propterea, licet possint, & debeant admitti in Deo tres hypostases, & personæ, non tamen tria indiuidua, sumpto nomine *indiuiduali* in sensu iam dicto, & in hac confirmatione intento. Sicut etiam verius est, non dari indiuidua tres primas substantias: quia nomen hoc denotat, non qualemcunque naturam importari ab eo, quod dicitur prima substantia, sed naturam singularem, quæ sit ponibilis sub natura propriè specifica, & vniuersali, hoc ipso quòd talis natura pluribus communicetur. Quare, cum hoc non contingat in tribus personis diuinis: siquidem vna & eadem specie, aut quasi specie, & numero natura inuenitur in illis, ac proinde non sunt ponibiles sub aliqua natura propriè specifica, & vniuersali, idè tres personæ diuinæ non sunt dicendæ tres primæ substantiæ.

Solutio Iunioris ad secundam confirmationem.

31 Ad secundam confirmationem occurrit Iunior quidam concedendo antecedens, tum propter testimonium Augustini in eadem confirmatione relatum: tum etiam, ne dentur tres essentiæ diuinæ. Quia ratio essentiæ diuinæ cõstitit in eo, quòd sit substantia à se, & non ab alio vt à causa efficiente: sed tres personæ diuinæ in euentu essent tres substantiæ à se, & non ab alio vt à causa efficiente: ergo eo ipso darentur tres essentiæ diuinæ. Et deinde negat consequentiam. Et ad probationem eius respondet, nõ esse necessariam ad multiplicationem personæ multiplicationem substantiæ; sed satis esse multiplicationem incommunicabilitatis.

Re:icitur.

Cæterum hæc solutio non placet. Nam in primis videretur esse contra Augustinum, & Hilarium. Quoniam Augustinus lib. 7. de Trinitate c. 6. statetur, dici posse tres substantias in diuinis in sensu dicto: Hilarius verò asserit, se ait itisse cuidam Synodo, & in ea concessum fuisse, reperiri tres substantias in Deo, non absolutas, sed relatiuas. Nec obest, si dicatur, testimonia ista intelligenda esse de substantia sumpta pro hypostasi. Nõ igitur hoc obest. Quoniam hoc ipso, quòd multiplicetur ratio substantiæ, prout est idè ac hypostasis, oportet, multiplicari rationem substantiæ generalissimè sumptam, idest, vt distinguitur contra accidens, seu prout dicit non esse in alio per modum accidentis: siquidem quæuis substantia debet includere rationem formalissimam substantiæ, prout distinguitur contra accidens.

Confirmatur.

32 Confirmatur, & explicatur. Quoniam ratio realitatis realis, prout abstrahit à realitate absoluta, & relatiua, est communis cõmunitate rationis tantummodo respectu di-

uinarum personarum: & propterea ratio illa in illis multiplicatur, suntque tres realitates relatiuæ: ergo etiam ratio substantiæ, prout substantia præcisè habet, distinguitur contra accidens, erit eodem proportionali modo communis eisdem personis diuinis: & ratio illa in eis multiplicabitur, eruntque tres substantiæ relatiuæ. Paret consequentia. Quoniam ratio illa realitatis in illa abstractione per se diuiditur per esse in alio, & per esse per se, prout distinguitur ab esse in alio per modum accidentis: ergo repugnat, aliquid intra suam lineam dicere realitatem illam, & non habere intra illam, vel quòd sit accidens, vel quòd sit substantia, prout substantia distinguitur contra accidens. Sicut, quia animal per se diuiditur per rationale, & irrationale, idè repugnat dari animal, quod non sit rationale, vel irrationale: ergo sicut ob hanc rationem multiplicato animali multiplicatur, v.g. rationale, ita multiplicata in diuinis personis ratione realitatis relatiuæ, multiplicabitur in eisdem ratio substantiæ in dicta acceptione: & per consequens dabuntur ibidem plures substantiæ: cum hoc addito, scilicet relatiuæ.

Confirmatur tandem. Quoniam et si non valeat hic modus arguendi: *Personalitas diuina ex suo significato formali est realitas quædam: at ex significato prædicto non est realitas, quæ sit creatura: ergo est realitas, quæ ratione sui, ac intra propriam lineam sit formalissimè Deus.* Quoniam hoc, quod est, esse Deum formalissimè, & intra propriam lineam aut esse creaturam, nõ est ex prædicatis, quæ cõueniunt cuius realitati ex sua ratione formali; licet quidquid aliquo modo dicit realitatem, debeat esse vel creatura, vel Deus saltè identicè. Cæterum hoc, quod est, vel esse in alio, vel esse per se, idest, nõ in alio per modum accidentis, sunt duo modi essendi directè & immediatè oppositi, & diuidentes communissimam rationem realitatis: et propterea repugnat, rationem prædictæ realitatis multiplicari, & diuidi, nisi ibidem adsit multiplicatio illius per prædictos modos, aut quasi modos.

Confirmatur

33 Vnde ad hanc secundam confirmationem negari debet antecedens. Et ad testimonium Augustini respondetur, ipsum in eo sensu negare tres substantias in diuinis, in quo Ariani (quorum erat illud argumentum) eas admittebant, nempe, sumpta substantiæ præ essentiali, seu natura. Et ita optimè negauit maiorem eiusdem argumenti, nempe, quòd esse ingenuum conuenit Patri secundam substantiam, & similiter esse genitum conuenit Filio secundam substantiam, idest essentialiam: ac proinde merito asseruit, quòd esse ingenuum, & genitum cõueniunt tantum secundam relationem. Cumque competere secundam

Vera responsio secundæ confirmationis.

diuina relationem subsistentem, vnde diuinitas contingit, sic competere secundum rationem substantiam cum addito, id est relatione; idem hoc ipso, quod competat ratio geniti, & ingenti secundam relationem diuinam, conuenit secundum substantiam, non quidem absolute, sed relatiuam, vel abstrahentem, si generaliter sumatur, ab absoluta, & relatiua.

34 Nec id, quod pro solutione Iunioris supra citati ad hanc confirmationem adducebatur, vt suaderetur, concedendum esse antecedens illius, obest. Quoniam ad rationem essentiam & naturam diuinam, vt distinctam a relationibus, non est satis ratio substantiam relatiuam, quae sit a se, id est, quae non sit ab alio vt a causa; sed requiritur ratio substantiam a se, quae sit absoluta, & excludat esse ab alio, siue tanquam a causa, siue tanquam a ratione a priori: nam eo ipso, & non aliter, habebit omnia, quae in 1. tomo tractatu 3. disp. 4. dubio 2. diximus requiri ad rationem essentiam & naturam diuinam.

Ceteram relationes, & personam diuinam licet admittatur, quod sint tres substantiam relationum a se; non tamen inde colligitur, esse tres a se, prout esse a se excludit esse ab alio vt a ratione a priori, sed ad summum, prout esse a se excludit causam. Vtrum autem, sicut absolute conceditur, esse tres substantiam relationum, ita ut quauis ex vi suae lineae habeat suam (vt sic dicamus) portionem substantiam relationum, pari ratione debeat etiam concedi, quod sint tres substantiam relationum a se, prout esse a se excludit esse ab alio vt a causa, ita ut hoc conueniat eis ex vi lineae relationum; an vero ratione essentiam inclusae per modum transcendentis ex supra dictis decidendum est.

§. III. Posterior difficultas.

35 Vltima difficultas est. Quod ad rationem personae desideratur, quod sit rationalis naturae indiuidua substantia: at in diuinis nequit dari ratiocinatio, & per eodem quens nec rationalis natura: ergo, &c. Minor probatur. Quoniam ratiocinatio, sicut & natura rationalis, dicunt intelligere, & habere vim ad intelligendum per discursum: quod quidem inuoluit imperfectionem.

Respondetur ex D. Thoma art. 3. huius questionis & q. 9. de Potentia art. 3. ad 10. & 22. q. 83. art. 10. ad 2. & in 1. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 4. particulam illam rationalis natura positam in diffinitione personae significare idem, ac intellectus naturalis natura. Qua ratione etiam Gregorius homil. 10. in Euangelia vocat Angelum animal rationale, id est, substantiam viuam intellectualem. Et similiter, licet oratio dicatur esse actus creaturae rationalis: nihilominus proprie conuenit Angelis.

Adde, quod illa particula rationalis natura sumi, etiam potest pro natura rationali, siue formaliter, siue eminenter tali. Vnde Dionysius cap. 15. Coelestis hierarchiae ait, Deum, & Angelos esse rationales, id est, esse rationales modo eminenti.

Dionysius

D V B I V M III.

Quod sit directum, & formale, quod uero materiale, & directum, & quod tandem sit indirectum significatum huius nominis persona diuina, vt per conceptus nostros confusos & imperfectos, Theologicos tamen, cognitum?

Emel explicata diffinitione personae in communi, prout abstracte a creatura, & increata, & an ratio ista inueniatur in diuinis, statim venit explicandum,

quodnam sit significatum huius nominis persona diuina. Siquidem post explanationem alicuius rationis in communi sumptae, protinus pulsat animu inquirere, quidnam afferat illa ratio contractam accepta, quodque sit significatum nominis significantis illam, vt est determinata & contracta, vt in praesenti contingit, ubi hoc nomen personae diuinae denotat rationem personae, vt contractam ad personam specialem, nempe diuinam.

§. I. Explicatio tituli.

37 PRO tituli intelligentia notandum est primo, duplex esse significatum alicuius nominis: aliud directum, aliud uero indirectum. Primum est illud, quod in recto significatur. Secundum uero, quod in obliquo denotatur. Quorum aptum exemplum habemus in diffinitione tradita personae in communi, in qua hoc, quod est, esse substantiam indiuiduam, est significatum directum illius, quippe quod in recto denotatur: at uero natura rationalis est significatum indirectum eiusdem: & ita in obliquo significatur.

Animaduersione prima pro tituli intelligentia.

Secundo notandum est, quod significatum directum diuiditur in significatum formale, & significatum materiale. Ex quibus

Animaduersione secunda.

ultima difficultas.

Enodatur. D. Thom.

Gregorius.

primum est illud, quod directè, & expressè explicatur ipso nomine ex visu significationis. Secundum verò est, quod non ita distinctè exprimitur, sed importatur virtualiter, & implicite tanquam id, extra quod non saluatur significatum formale. Potestque huius exemplum apponi in significato huius nominis *linea*, ut est continuatiua superficies. Nam de formali significato importat eandem lineam, ut est indivisibilis secundum latitudinem: de materiali verò, extra quod nequit saluari significatum hoc formale, significat eandem lineam, ut est divisibilis secundum longitudinem. Vnde in titulo huius dubij inquirimus, quodnam sit significatum expressum, & in recto, directum, & formale, quod sit significatum in recto, virtualiter tamen, & implicite denotatum, seu directum, & materiale, nec non quodnam sit significatum indirectum, & in obliquo huius nominis *persona divina*? ut ita prædicti nominis significatum innotescat.

Animadvertio
tertia.
CAIETANI.

Tertio notandum est cum Caietano art. 4 huius questionis §. *Quoad tertium*, quod hoc nomen *persona divina*, quamvis videatur terminus complexus; nihilominus ponitur ad circumloquendum incomplexum nomen, quo significaretur id, quod in natura divina habet rationem personæ, & sub significato personæ in communi tanquam inferius sub suo superiori analogicè tali continetur: sicut si animal rationale poneremus loco hominis.

38. Cæterum, quod ad præsens attinet, non ponitur ad circumloquendum utcumque prædictum incomplexum; sed ad circumloquendum illud (saltem præcipue, & expressè) ut cognoscitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos (quamvis Theologicos) quos in via formamus de persona; divina; non verò (saltem præcipue, & expressè) ut concipitur per conceptus perfectos & distinctos, seu magis distinctos, quos adiuvi vera & perfecta Theologia, adhuc in via, de persona divina habemus. Quoniam, ut q. 40. art. 2. dicimus, personæ divinæ, ut concipiuntur à nobis per prædictos conceptus perfectos, & distinctos, constituuntur per relationes, secundum quod exprimuntur ad, seu secundum quod exprimunt ordinem exercitum ad correlativum. Constat autem, quod nomen correspondens huic conceptui debet etiam esse nomen, quod exprimat, significetque expressè munus ad, seu prædictum ordinem, ut exercitum ad correlativum; quem tamen, ut ex se, & ex statim dicendis patebit, non exprimit nomen hoc *persona divina*. Et ita nomen illud non ponitur ad circumloquendum utcumque prædictum nomen incomplexum; sed ad circumloquendum illud saltem præcipue, & ex-

pressè, seu saltem significatum eius præcipuum & formale, quod habet, ut concipitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos, quos in via de persona divina formamus. Et propterea in titulo non inquitur de significatis ibidem contentis huius nominis *persona divina* utcumque sumptis, sed ut cognitis à nobis per conceptus confusos & imperfectos, licet Theologicos; non verò ut cognoscuntur per conceptus omnino perfectos, & Theologicos; quos, adhuc in via, de personis divinis formamus.

39. Ex quo, & ut hoc magis pateat, vltimò notandum est, lineam relativam in divinis, v.g. Paternitatem in concreto, sumptam, prout est idè ac Pater, si sumatur adæquate secundum id, quod pertinet ad propriam lineam, esse rationem ad eò eminentem, ut æquivalcat, tum personis creatis secundum id, quod in recto dicunt, tum etiam quibusvis relationibus creatis paternitatis. Et propterea præstat hæc duo munera realiter in creaturis distincta, non minùs ac si in ea hoc modo distinguerentur. Et licet utrumque ex his muneribus pertineat ad lineam relativam, & ex parte rei conceptæ nequaquam sit quid absolutum: ex eo quod prædicta ratio Patris secundum primum munus constituit subsistens incommunicabile, & secundum munus posterius opponitur relativè cum Filio, constituitque personam expressè & formaliter relativam, seu relatum: & ea solummodò habent in divinis esse quid absolutum ex parte rei conceptæ, quæ sunt communicabilia toti Trinitati, quæque non dicunt relativam oppositionem unius personæ ad aliam, neque constituunt personam relativam; nihilominus illud primum munus conceptum per nostros conceptus confusos & imperfectos, licet Theologicos, non concipitur expressè ordo, quem Pater dicit ad Filium; licet ratio formalissima illius muneris dicat implicite ordinem ad correlativum, & ex hoc ordine specificetur, aut quasi specificetur, nec possit perfectè & distinctè concipi, non concepto expressè prædicto ordine. Et propterea tale munus pertinet ad lineam relativam, cuius propria est, ut quidquid ad illam pertinuerit, debeat, vel expresse dicere ordinem ad terminum, vel saltem implicite & ex parte rei conceptæ, ita ut eius ratio ex tali ordine desumatur, nequeatque perfectè & distinctè cognosci, non cognito expressè tali ordine, ab ea adhuc virtualiter non distincto. Cæterum secundum posterius munus, nempe, ut æquivalcat relationibus creatis paternitatis, expressè explicatur, adhuc secundum nostros conceptus imperfectos, ordo ad correlativum.

Vltima animadvertio.

40 Vnde ob hanc rationem munus hoc expressum vocatur absolute, & per antonomasiam munus relatiuum: non quidem quia primum illud munus ex parte rei concepta sit absolute, & non relatiuum; sed quia in posteriori munere explicatur expressè ordo ad correlatiuum, non verò in priori concepto per conceptus nostros imperfectos & confusos. Et propterea communiter solet dici, prædictam rationem paternitatis conceptam per hos conceptus imperfectos & confusos non exprimentes istum ordinem, & significatam per nomina eis correspondentia significari ex parte rei significatæ, tanquam quid relatiuum; at tamen ex parte modi significandi significari per modum absolute: quia, nimirum, non exprimitur ordo ille, qui est proprius relatiuorum; & hoc satis est ad hoc, vt ex parte modi significandi quodammodo significetur per modum absolute, vt ex dicendis in hoc dubio. num. 35. patebit: ideoque, quantum est ex vi huius non expressionis, nihil obest, quominus ex parte illius modi significandi significaretur aliquid, quod ex parte rei conceptæ, & significatæ esset quid absolute: quandoquidem per rationem substantiæ omnino incommunicabilis alteri tanquam supposito, quod est significatum directum, & formale personæ, potest significari, quantum est ex vi modi significandi, tam ratio personæ absolute, vt in creatis contingit, quam ratio personæ relatiuæ, vt non exprimentis ordinem ad correlatiuum, vt in diuinis certitur: cum tamen eadem Patris diuini ratio, vt expressè concepta sub munere respiciendi terminum, explicet, non solum ex parte rei significatæ, sed etiam ex parte modi significandi quid relatiuum.

Vnde, re benè inspecta, & enucleata, quod in titulo inquirimus, est. Primum, an solum aliquid relatiuum, siue secundum primum, siue secundum posterius munus sit significatum directum, & formale huius nominis *persona diuina*, vt per nostros conceptus non omnino perfectos, & Theologicos vix cognoscitur? Et deinde, an prædictum significatum illius sic concepti sit aliquid relatiuum secundum primum, an verò secundum posterius munus sumptum, & quomodo? Ac tandem, quodnam sit significatum ipsius materiale, & directum, quodue indirectum, & qua ratione?

§. II. Assertio prior ex D. Thoma desumpta.

41 **D**icendum ergo est primum, quod si nomine relatiui intelligatur id, quod est relatiuum ex parte rei conceptæ, siue ex-

primat ordinem ad correlatiuum, siue non: vel, vt clarius dicamus, si nomine relatiui intelligamus quodeunque munus directè spectans ad lineam relatiuam, tunc significatum formale, & directum huius nominis *persona diuina* erit aliquid relatiuum. Ita D. Thomas art. 4. huius questionis in corpore illius, vbi absolute inquit, personas diuinas esse quid relatiuum, non verò quid absolute: ac proinde, si de significato directo, & formali huius nominis *persona diuina* fiat sermo, tunc quid relatiuum in sensu in assertione explicato erit eius significatum formale, & directum.

D. Thom.

Vnde idem Angelicus Præceptor in eodem art. cum sibi sic in tertio argumento obieceret: *Secundum Philosophum 4. Metaphysicæ, id, quod significatur per nomen, est eius diffinitio. Sed diffinitio personæ, est rationalis naturæ indiuiduæ substantiæ, vt dictum est. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.* Cum igitur S. Doctor sic sibi obieceret, postea in solutione ad 3. vt explicaret, quodnam esset significatum directum, & formale huius nominis *persona diuina*, quod quidem in diuinis explicatur, modo tamen supra insinuat, per illam particulam positam in recto in diffinitione personæ, nempe, *indiuiduæ substantiæ*, sic inquit: *Dicendum, quod in intellectu substantiæ indiuiduæ, id est distinctæ, vel incommunicabilis, intelligitur in diuinis relatio.*

Idem etiam docuit S. Doctor in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. & dist. 2. q. 1. art. 1. de Potentia q. 9. art. 4. & in hac eadem 1. p. q. 40. art. 1. & 2. Quod etiam docuerunt Cyrillus Alexandr. Anselm. August. Fulgentius Boetius. Anselmus in tractatu de Processione Spiritus Sancti cap. penultimo prope finem, Augustinus epistola 66. ad Maximum paulo post medium, & 5. de Trinitate cap. 8. & 13. & fufius lib. 7. cap. 2. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 1. & 17. Boetius lib. de Trinitate infra relatus à D. Thoma in argumento *Sed contra* art. 4. huius quæst. & q. præcedenti art. 3. etiam in argumento *sed contra*. Et tandem omnes Theologi q. 40. art. 2. diuine constitutionis personarum egerimus, adducendi.

Cyrrillus Alexandr. Anselm. August. Fulgentius Boetius.

42 Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma art. 4. huius questionis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam persona diuina, vt ex se, & ex statim dicendis magis patebit, significat substantiã per se subsistentem incommunicabiliter, tanquam significatum directum, & formale eiusdem; quamuis prædictum significatum dicat in obliquo diuinam naturam, vt id, in quo subsistit: ergo significatum eius formale, & directum debet esse aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam spectans

Ratio fundamentalis.

speciatus in sensu in assertione explicato. Patet consequentia. Quia ratio substantiæ incommunicabiliter subsistentis est ratio relatiua, & ad lineam relatiuam directè spectans: si quidem ea, quæ sunt absoluta, & ad lineam absolutam spectantia, sunt communia, & non incommunicabilia.

Eugleam.

Confirmatur, & explicatur ratione D. Thomæ loco citato. Quoniam significatum formale directum personæ diuinæ debet pertinere ad illam lineam, ad quam spectat significatum formale directum cuiusvis personæ diuinæ in particulari sumptæ, vt ex se constare videtur: sed significatum formale, & directum cuiusvis personæ diuinæ in particulari debet esse aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam pertinens: ergo etiam significatum formale directum personæ diuinæ erit eodem modo aliquid relatiuum. Maior, & consequentia satis liquent. Minor vero etiam est nota. Quoniam significatum formale, & directum cuiusvis personæ diuinæ in particulari dicitur ad, per quod vna persona diuina distinguitur ab alia: hoc autem debet esse aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam pertinens: quando quidem personæ diuinæ in absolutis non distinguuntur, sed sunt idem.

Obiectio contra rationem

43. Nec obest, si contra rationem factam obijcias, quod significatum formale directum potentia generatiuæ in diuinis est aliquid absolutum: & nihilominus dicitur aliquid substantiale in Patre, quod est incommunicabile Filio, & Spiritui Sancto, per quodque Pater ab utroque distinguitur: ergo ex hoc, quod persona dicat aliquid incommunicabile, & in vnaquaque persona dicat id, per quod vna persona distinguitur ab alia, non bene colligitur, quod significatum formale, & directum personæ diuinæ sit aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam spectans.

Occurritur

Non itaque hoc obest. Quoniam id ex dictis disput. 1. huius tractatus n. 67. & 79. manet solutum. Nam in significato formali, & directo potentia generatiuæ non includitur incommunicabilitas, itaut ipsa incommunicabilitas in recto importetur, sed tantum affertur in obliquo: sicut etiam distinctio Patris per prædictam potentiam generatiuam ab alijs personis non adducitur in recto, seu ratione recti potentia generatiuæ, sed in obliquo, & ratione obliquieiusdem potentia. Ceterum esse incommunicabile, esseque incommunicabiliter subsistens affertur in recto à persona diuina, sicut & à persona vt sic, vt ex definitione ipsius dubio 1. huius disputationis allata constat: & propterea est significatum directum eiusdem personæ diuinæ: & per consequens significatum directum, & formale illius debet esse aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam spectans.

Sicut quia incommunicabilitas, & distinctio allata à potentia generatiua affertur ab eisdem obliquo, idcirco significatum eius in obliquo debet esse aliquid relatiuum, & ad lineam relatiuam spectans.

S. III. Assertio secunda ex eodem Auctore gelico. Doctore accepta.

44. Dicendum est secundo, quod illud relatiuum, quod quidem dicitur esse significatum formale, & directum personæ diuinæ, non est aliquid relatiuum exprimens ordinem ad suum correlatiuum, sed aliquid relatiuum dicens expressè substantiam, non per modum essentia, sed per modum hypostasis subsistentis in natura diuina, seu relationem, vt incommunicabiliter subsistentem. Significatum vero materiale, & directum eiusdem est illudmet relatiuum, vt exprimit ordinem ad correlatiuum, seu secundum illud munus, quod absolute, & per autoromasiam dicitur relatiuum.

secunda assertio.

Assertio hæc est expressa D. Thomæ q. 91. de Potentia art. 4. vbi loquens de significato directo personæ diuinæ sic inquit: Sed scitè dicitur, quod aliquid significat dupliciter. Vno modo formaliter, & alio materialiter. Formaliter quidem significatur per nomen, id, ad quod significandum nomen est principaliter impositum, quod est ratio nominis, sicut hoc nomen homo significat aliquid compositum ex corpore, & anima rationali. Materialiter vero significatur per nomen, illud, in quo talis ratio saluatur. sicut hoc nomen homo significat aliquid habens cor, & cerebrum, & huiusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum animæ rationali. Secundum hoc ergo dicendum est, quod hoc nomen persona communiter sumptæ nihil aliud significat, quam substantiam indiuiduam rationabilis nature. Et quia sub substantia indiuidua rationalis nature continetur substantia indiuidua, id est, incommunicabilis, & ab alijs distincta, tam Dei, quam hominis, quam etiam Angeli, oportet, quod persona diuina significet subsistens distinctum in natura diuina; sicut persona humana significat subsistens in natura humana. Et hæc est formalis significatio, tam persone diuinæ, quam persone humanæ. Sed quia distinctum subsistens in natura humana non est, nisi aliquid per indiuidualem materiam indiuiduatum, & ab alijs diuersum: idcirco oportet, quod hoc sit materiale significatum, cum dicitur persona humana. Distinctum vero incommunicabile in natura diuina non potest esse, nisi relatio, &c. Idcirco materiali significatio ne significat relationem, vel relatiuum. Et propter hoc potest dici, quod significat relationem per modum substantia, non quod est

Probatut: affirmatijs D. Thomæ.

esent-

essentia, sed quæ hypostasis. Et ut S. Doctor in-
nueret, quidnam dicat relatio, vel relatiuum
in diuinis, vt est significatum materiale per
sonæ diuinæ; addidit, quod *relationem signifi-*
cat, vt significatur hoc nomine, Pater. Quod
quidem exprimit, vt ex se patet; ordinem ad
correlatiuum.

45 Idem etiam docuit Angelicus Doctor
in 1. ad Annibaldum dist. 23. quæst. vnicæ
art. 2. his verbis: *Dicendum, quod significatio*
alicuius nominis potest dupliciter considerari.
Vno modo formaliter, scilicet, quantum ad id,
ad quod significandum nomē fuit impositum se-
cutandum communem nominis rationem, sicut
homo significat animal rationale mortale. Alio
modo quasi materialiter, quantum ad id, cui
nomen attribuitur in aliqua re speciali, sicut si
dicatur, quod persona in natura diuina signifi-
cat relationē, sicut color in vine significat abbe-
dinem. Nomē ergo persone, quia impositum est
ad significandum rem subsistentem distinctam
ab alijs rebus subsistentibus in eadem natura,
formaliter significat substantiam primam, qua
est suppositum, non autem substantiam, quæ est
essentia, vel quidditas. Quia verò subsistens di-
stinctum in diuinis non potest esse aliquid abso-
lutum, sed solum relatiuum, idē quasi mate-
rialiter, & attribuitur in diuinis persona signi-
ficat relatiuum.

46 Et hoc ipsum etiam docuit idem An-
gelicus Præceptor art. 4. huius quæstionis
vbi loquens de significato directo, & forma-
li personæ diuinæ, sic inquit: *Persona igitur*
diuina significat relationem vt subsistentem. &
hoc est significare relationem per modum sub-
stantie, quæ est hypostasis subsistens in natura
diuina. Et in solutione ad 1. sic ait: *Nomen*
persona dicitur ad se, non ad alterum (id est,
non dicit expressè ordinem ad correlatiuum:
& idē dicitur quodammodo ad se; quatenus
esse ad se præcisè opponitur huic, quod
est, non dicere expressè ordinem ad alterū)
quia significat relationem, non per modum rela-
tionis, sed per modum substantie, quæ est hypo-
stasis. Constat autem, substantiam sumptam
pro hypostasi esse idem atque subsistens per
se. Cumque ratio hæc subsistendi per se con-
ueniens relationi, seu relatiuo in diuinis nō
possit saluari, nisi in eodem relatiuo dicente
expressè ordinem ad suum correlatiuum: in
de est, quod licet nomen *persona diuina* tan-
quam formale significatum nō significet re-
latiuum, vt exprimens prædictum ordinem;
attamen significet illud tãquam directum,
& materiale significatum: & quod hoc ip-
so, quod Angelicus Doctor loquens de sig-
nificato formali, & directo personæ diuinæ
dicat, esse relationem vt subsistentem, eō
ipso virtualiter asserat, quod directum, & ma-
teriale significatum illius sit id, in quod salua-
tur, & reperitur ratio subsistendi in eodem

nicabiliter: quod nihil est aliud, quàm ipsa-
met relatio, seu relatiuum, vt respiciens suū
correlatiuum.

Vnde sententiam hanc sequuntur Naza-
rius art. 4. huius quæstionis cōtrouersia vni-
ca notabili 2. Auctor tabulæ aureæ in ver-
bo *Persona* num. 21. Siluester in suo Confla-
tu q. 29. art. 4. Vazquez disput. 127. cap. 2.
Suarez lib. 7. de Trinit. cap. vltimò. Ruyz in
præsenti disput. 32. sect. 7. & alij plures tam
intrà, quàm extra Scholam D. Thomæ.

§. III. Eadem assertio quoad utrâque eius
partem rationibus fundamentalibus ex-
D. Thoma de promptis sol-
citur.

47 **R**atio autem fundamentalis huius se-
cundæ assertionis quoad primam
eius partem (nempe, significatum directum
& formale huius nominis *persona diuina* nō
esse aliquid relatiuum exprimens ordinem
ad suum correlatiuum; sed aliquid relatiuum
dicens expressè substantiam, non per modum
essentiæ, sed per modum hypostasis subsiste-
tis in natura diuina, seu relationem vt inco-
municabiliter subsistentem) desumitur ex
eodem Angelico Præceptore locis citatis,
potestque sub hac forma proponi. Quoniã
significatum formale, & directum huius no-
minis *persona diuina*, quod assertionē præce-
denti ostendimus esse aliquid relatiuum, de-
bet dicere illud munus relatiuum, secundum
quod directè continetur sub significato per-
sonæ vt sic, quodque directè ei correspon-
det, & contrahit illud: sed hoc munus relati-
uum directè contentum sub significato per-
sonæ vt sic, & illud contrahens dicit expres-
sè substantiam, non per modum essentiæ,
sed per modum hypostasis subsistentis in na-
tura diuina, seu relationem vt incommuni-
cabiliter subsistentem: ergo hoc erit signifi-
catum illius formale, & directum. Minor cū
consequentiâ fati patet.

Maior autem videtur perspicua. Nam sig-
nificatum nominis significantis aliquid dire-
ctè contentum sub alio debet esse id, & se-
cundum illud munus, secundum quod dire-
ctè continetur sub illo, & secundum quod
directè ei correspondet, & contrahit ipsum:
sicut significatum directum, & formale ho-
minis directè contentum sub animali debet
esse id, quod continetur sub animali, quod-
que illi correspondet, & contrahit ipsum,
nempe, hoc animal rationale, prout ly *anti-*
mal nō dicit totam naturam animalis, sed
illam peculiarem portionem, quæ ad speciē
hominis trahitur.

48 Cōfirmatur, & explicatur ratione de-
Colleg. Saluant. Carmel. Discal. Curf. Theol. Ff prop. Confirm. 1.

prompra ex D. Thoma locis relatis. Quoniam persona humana significat directè, & formaliter substantiam subsistentem incommunicabiliter in natura humana: & similiter persona Angelica habet pro significato directo, & formaliter substantiam subsistentem incommunicabiliter in natura Angelica: ergo pari ratione persona diuina significabit directè, & formaliter substantiam per modum hypostasis, id est, subsistentem incommunicabiliter in natura diuina, seu relationem ut subsistentem sic in prædicta natura: siquidem, ut dicebamus, significatum eius formale, & directum debet esse aliquid relatiuum dicens proportionaliter id, quod persona humana, & Angelica dicunt.

Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò ratione eiusdem Angelici Doctoris locis citatis insinuata. Quoniam relatio constituens personam in diuinis est per se subsistens incommunicabiliter: & idè est ipsa personaritas constituens per simplicitatem personam Dei, & ipsa persona per simplicitatem constituta: ergo hoc nomen *persona diuina* significabit directè, & formaliter relationem, ut incommunicabiliter subsistentem: sicut quia Deitas constituit Deum est ipsa Deitas, & ipse Deus sic per simplicitatè constitutus: & hoc nomè *Deus* significat Deitatem, ut subsistentem sua subsistentia communicabili.

Ratio propter cunda parte assertionis.

49 Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam eius partem, nempe, quòd significatum directum, materiale tamen, huius nominis *persona diuina* sit relatio, seu (quod in idem quoad præsens redit) relatiuum, secundum quòd dicit ordinem ad suum correlatiuum, desumitur ex eodem Angelico Doctore locis adductis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam illud est significatum directum, & materiale alicuius nominis, quòd non significatur expressè per illud, bene tamen simpliciter, & virtualiter: quatenus id, quòd directè, & formaliter per illud significatur, non saluatur, aut reperitur extra ipsum. Sed munus illud relatiuum directè, & formaliter significatum per hoc nomen *persona diuina*, nempe, esse substantiam per modum hypostasis, seu esse relationem per se incommunicabiliter subsistentem, non saluatur nisi in eadem relatione, ut dicente ordinem ad suum correlatiuum: idèque id solùm, quòd dixerit prædictum ordinem, potest subesse priori illi significato formali, nempe, muneris relatiuo subsistendi incommunicabiliter in natura diuina. Ergo significatum directum, materiale tamen, huius nominis *persona diuina*, erit, prædicta relatio per se subsistens quoad illud munus, quòd implicitè dicit, nempe, quoad munus respiciendi suum correlatiuum, quòdque, si ex-

PLICITÈ significaretur, exprimeret correlatiuum.

Confirmatur, & explicatur exemplis adductis a D. Thoma locis citatis. Nam licet homo significet directè, & formaliter animal rationale, nihilominus, quia prædictum significatum non saluatur extra aliquod habens cor, & cerebrum, & huiusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum anima rationali, idècirò de materiali significat illa. Et similiter, licet color in niue directè, & formaliter non significet albedinè, nihilominus, quia prædictus color in niue non saluatur, nisi in eadem albedine, idècirò illa est significatum eius directum, & materiale. Ergo eadem ratione, quia hoc nomen *persona diuina* quoad suum significatum directum, & formale non saluatur, nisi in relatione sub conceptu expresso relatiui, seu respiciendi suum correlatiuum, propterea eius significatum directum, sed materiale, erit prædictum relatiuum secundum hoc expressum munus respiciendi suum correlatiuum.

§. V. Posterior assertio ex eodem Sanctissimo Præceptore deprompta.

50 Dicendum est tertio, nomen *persona diuina* significare indirectè, & in tertio obliquo diuinam naturam: sicut etiam significat hoc modo relationem in abstracto sumptam, huc sumatur quoad munus incommunicabiliter subsistendi *ut quo*, huc quoad munus expressum respiciendi etiam *ut quo* suum correlatiuum. Assertio hæc quoad priorem eius partem est D. Thomæ art. 4. huius questionis, ubi sic habet: *Persona igitur diuina significat relationem ut subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantia, que est hypostasis, &c. Et secundum hoc verum est, quòd hoc nomen persona significat relationem in recto, & essentiam in obliquo.*

Et similiter quoad secundam eius partem est etiam eiusdem Angelici Præceptoris, ubi postquam dixit, quòd sumpta essentia in sensu identico, seu prout est idem quòd hypostasis, tunc nomen *personæ diuina* significat in recto essentiam in prædicto sensu identico acceptam, addidit, quòd significat etiam relationem in obliquo: & ita dixit: *Hypostasis autem significatur in diuinis, ut relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo, id est, ut significatur in abstracto per modum relationis, & non per modum relatiui in concreto.* Et propterea in quest. 9. de Potentia art. 4. vtens etiam hoc modo loquendi, & intendens declarare significatum huius nominis *persona diuina*, magis se explicuit, dicens: *Et propter hoc potest dici, quòd significat relationem per modum substantia, non quæ est essentia, sed quæ est*

D. Thom.

hypostasis: sicut & relationem significat, non ut relationem, sed ut relatum, id est, ut significatur hoc nomine, Pater; non ut significatur hoc nomine, Paternitas: sic enim relatio significata includitur, oblique in significatione, persona diuina, quæ nihil aliud est, quàm distinctum relatione subsistens in essentia diuina.

51 Ratio autem fundamentalis huius assertionis, quoad primam eius partem desumitur ex eodem D. Thoma art. 1. huius quæstionis, & quæst. 9. de Potentia art. 2. Quoniam natura rationalis significatur in obliquo ab hoc nomine *persona ut sic*, ut constat ex diffinitione Boetij ab eodem Angelico Præceptore approbata: ergo eadem ratione persona diuina significabit etiam in obliquo propriam naturam ab ea importatam, scilicet naturam diuinam, ut ex paritate rationis constare videtur.

Probatur ratione quoad primam partem. D. Thom.

Confirmatur

Confirmatur ratione de prompta ex eodem Angelico Præceptore. Quoniam ad multiplicationem personarum in diuinis substantiis sumptarum requiritur indispensabiliter multiplicatio sui significati in re et o sumpti, siue illud sit formale, siue materiale: ergo cum ad multiplicationem prædictam non requiratur multiplicatio diuinæ naturæ in eisdem personis, ut ex fide patet, consequens erit, naturam diuinam solum in obliquo à persona diuina significari.

Ratio profecta secunda parte.

52 Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam eius partem tacta est ab eodem Sanctissimo Præceptore in verbis relatis ex illo. Quoniam id, quod se habet per modum formæ constituentis, & ut talis significatur, non verò simul per modum rei constitutæ, debet per nomen significans rem constitutam per talem formam denotari in obliquo: sicut hoc nomen *homo* denotans hominem constitutum per animam rationalem significat eandem animam in obliquo: ex eo quòd eius significatum est homo prædicta anima constitutus. Ergo cum hoc nomen *persona diuina* significet personam diuinam constitutam, & relatio sit forma constitutæ illam, fiet inde, ut sumpta relatione per modum formæ, & in abstracto significata, seu ut est præcisè id, quo diuina persona constituitur, debeat significari in obliquo.

§. VI. Obiectiones contra dicta, & earum solutio.

53 Nec obest, si ex Scoto in 1. dist. 23. q. vnica, nec non ex Torres art. 4. huius quæstionis in solutione tertij argumenti, Molina in præsentij q. art. 1. disp. 2. afferentibus, significatum huius nominis *persona diuina* esse aliquid negatiuum, nempe,

Prior obiectio.

onus. res.

negationem communicabilitatis, obijcias contra ea, quæ diximus. Quòd sicut significatum formale, & directum huius nominis *persona diuina* non potest esse ipsa essentia & natura diuina, siue aliquid absolutum, ut habetur ex dictis: ita nec potest esse aliquid relatiuum: alioqui, sicut quia Pater dicitur Filij Pater, ex eo quòd eius significatum est aliquid relatiuum, eadem ratione persona Patris diuini posset dici persona Filij: quòd tamen, ut ex se constat, concedi nequit. Ergo cum prædictum significatum non sit aliquid rationis, sed aliquid reuerà inuentum à parte rei, debeat esse quidpiam negatiuum, scilicet prædicta carentia. Patet consequentia. Quoniam rationes relatiui, & absoluti adæquatè diuidunt totam latitudinem entis positiui reperti in Deo: & ita hoc ipso, quòd significatum formale, & directum personæ diuinæ (quòd, ut diximus, importat incommunicabilitatem) nõ sit aliquid absolutum, vel relatiuum, non erit aliquid positiuum, sed ad summum quidpiam negatiuum, scilicet, carentia communicabilitatis.

Respondetur ex dictis, quòd etsi hoc non significet directè, & formaliter quid relatiuum; non tamen sub expresso munere respiciendi suum correlatiuum, sed sub munere explicito hypostasis, seu subsistentis incommunicabiliter. Et idèd non est necesse, personam diuinam Patris, ut hoc nomine significatur, dici personam Filij: quia hoc est proprium relatiui, ut significati per modum relatiui, seu ut significati per modum respicientis explicitè suum correlatiuum; non verò, ut ex parte modi significandi significatur per modum substantiæ. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 23. quæst. vnica art. 2. ad 4. his verbis: *Dicendum, quòd quamuis persona significet relationem; non tamen per modum relationis* (id est, per modum respicientis suum correlatiuum). *Et idèd non refertur secundum nomen ad aliud.*

Enaescit.

D. Thom.

54 Nec etiam obest, si secundò obijcias contra ea, quæ in 1. & 2. assertionem diximus, quòd Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 6. sic inquit. *Neque in hac Trinitate, cum dicimus personam Patris, aliud dicimus, quàm substantiam Patris &c. Ad se quippe dicitur persona Patris, non ad Filium, vel Spiritum Sanctum.*

Secunda obiectio.

August.

Solutio.

D. Thom.

Respondetur enim ex D. Thoma art. 4. huius quæstionis in solutione ad 1. & in 1. dist. 23. quæst. vnica art. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum, quòd Augustinus attendit significationem personæ quantum ad modum significandi, & non quantum ad id, quòd significatur. Et idèd quamuis significetur relatio: quia tamen sig-*

significatur per modum substantiæ, ideo dicitur, quod significat substantiam.

Quod etiam reperit in eodem loco ad Annibaldum art. 2. ad 1. dicens: *Ad primum de Augustino dicendum, quod ly aliud intendit significationem personæ quantum ad modum significandi, sed non quantum ad id, quod significatur. Et ideo quamvis significet relationem: quia tamen significat per modum substantiæ, ideo dicitur, quod nihil aliud significat, quam substantiam Paris.*

Illustratio amplius.

55 Potestque hæc solutio explicari ex eo, quod cum absolutum, & hoc, quod est, esse ad se, opponatur relativo; & huic, quod est, esse ad aliud. fit inde, ut sicut aliquid potest esse relativum exprimendo, non minus respiciendi, sed incommunicabiliter subsistendi: ita dicitur quodammodo ad se, & quodammodo absolutum per exclusionem peculiaris muneris relationis, quod est explicite respicere suum correlativum; non verò per exclusionem muneris relationis ad suam lineam spectantis, & ex parte rei significatæ implicitè dicentis prædictum ordinem ad terminum, penes quem quasi specificatur.

D. Thom.

Et propterea D. Thomas de Potentiâ quest. 2. art. 4. in solutione ad 3. postquam contra se adduxit hoc testimonium Augustini, sic respondet: *Dicendum, quod hoc pronomen ex formali significatione personæ, quod ad se dicitur, & ad aliud non refertur: id est, quod ad se dicitur, prout ly ad se præcisè excludit significare expresse minus referendi. Et similiter in solutione ad 10. in quo sibi obiecit, quod hoc nomen personæ significat substantiam primam, qua nihil est magis absolutum, cum sit per se existens, sic inquit: *Dicendum, quod substantia prima dicitur absoluta, quasi ab alio non dependens. Relativum autem in divinis non excludit absolutum, quod est ab alio non dependens, sed excludit absolutum, quod ad aliud non refertur: id est, non excludit absolutum, prout esse absolutum dicit esse incommunicabiliter subsistens, non exprimens ordinem ad correlativum, quodque hæc præcisa ratione dicitur absolutum; excludit tamen à constitutivo proprio ipsius absolutum, quod neque expresse, neque implicitè est relativum, seu dicit ordinem ad correlativum, penes quem quasi specificatur.**

Tertia obiectio.

56 Nec deinde obstat, si contra id, quod diximus in ultima assertione, scilicet, naturam divinam importari in obliquo à persona divina, obijciat tertio, quod natura divina prædicatur in recto de persona: ut si dicamus, *Persona divina est Deitas, sive Deus*: ergo prædicta natura assertur ab eadem persona in recto.

Confirmatio

Confirmabis. Nam animal rationale importatur in recto, & formaliter ab homine: quia de eo in recto, & formaliter prædica-

tur: ergo eadem ratione importabitur Deitas à persona divina in recto, si semel sic de illa prædicatur.

Non itaque hoc obest. Quoniam Deitas diluitur obiectio. in abstracto sumpta solum identicè prædicatur de persona divina in recto, non autem in sensu formalissimo: at sumpta in concreto non prædicatur in recto de persona divina, quia in recto importetur tanquam significatū directū, & formale illius; sed quia quidquid est in persona divina, siue in recto, siue in obliquo pertineat ad eius significatū, siue nõ pertineat ad illud, potest in recto prædicari in concreto de illa: sicut de persona humana potest eodem modo prædicari omne illud, cui prædicta persona subest; licet ad eius significatum non pertineat; aut licet in obliquo tantum sit significatū illius: ex eo quod ad talem prædicationem non est necesse, ut attendatur ad prædictum significatum; sed sufficit, quod res illa sumatur in concreto, & sit in eadem persona. Et propterea de ea prædicatur, quod sit alba, aut nigra, &c. quamvis hæc accidentia ad significatum personæ humanæ non spectent.

Solutur confirmatio.

Ex quo ad confirmationem patet. Quoniam niam esse animal rationale prædicatur in recto de homine; non utcumque, sed ut significatum directum, & formale illius; & non solum, quia utcumque hæc duæ rationes in eo inveniuntur.

57 Nec tandem obstat, si contra id, quod diximus in eadem assertionem diximus, scilicet, relatio nem in abstracto significari in obliquo à persona divina, obijciat, quod Deitas importatur in recto ab hoc nomine *Deus*, tanquam significatum formale, & directum eiusdem: ex eo quod Deitas est per se subsistens: & propterea hæc prædicatio est formalissima, *Deitas est Deus*, sicuti & hæc, *Deus est Deitas*. Ergo cum relatio personalis sit etiam per se subsistens, conequens erit, ut importetur in recto à persona divina, si semel ipsa in concreto sic importatur ab eadem persona.

Respondetur enim, quod si Deitas consideretur, ut ex parte nostri modi concipiendi, & significandi distinguitur à Deo, tunc non importatur in recto, sed in obliquo ab hoc nomine *Deus*: si autem sumatur, ut ex parte rei conceptæ est idem cum Deo absque virtuali distinctione, & constituit constitutione per simpliciter Deum, ita ut taliter constituat, quod ipsamet absque distinctione virtuali sit ipse Deus constitutus, tunc importatur in recto, tuncque est idem omnino ac ipse Deus: & idem cum proportione de relatione personali, & persona divina dicimus. Et iuxta hæc sunt intelligenda ea, quæ de illis in assertionem ultimam diximus.

Occurritur

DVBIVM III.

Virum personæ diuinae afferant suas proprias subsistentias relatiuas?

38

Quæ in præcedenti dubio diximus, non parùm illustrabuntur ex ijs, quæ in isto dicemus: & propterea illud statim post præcedens excitamus. Consulto autem in eo non de qualicunque subsistentia, sed de subsistentia relatiua inquirimus. Quoniam quid dicendum sit de subsistentia absoluta: an nimirum prædictæ personæ præter suas subsistentias relatiuas afferant subsistentiam aliquam absolutam, non cuius propriam, sed omnibus illis communem? in sequenti dubio discutietur.

Nomine autem subsistentiæ relatiuæ idè intelligimus, ac subsistentiam incommunicabilem alteri vt supposito: itaut hoc habeat ex sua propria & formalissima ratione. Nā prædicta subsistentia, hoc ipso quod sic sit incommunicabilis, non potest esse aliquid absolutum, sed necessariò debet esse quid relatiuum. Maxime, quia quæuis incommunicabilitas non dicens imperfectionem, quæ sola potest reperiri in diuinis, non debet oriri ex limitatione, sed ex oppositione: & per consequens ex oppositione relatiua, vt infra quæst. 3. art. 2. latius dicemus. Quamuis cū hoc ster, vt dubio præcedenti dicebamus, quod licet prædictæ subsistentiæ sint relatiuæ, nihilominus conceptæ per conceptus nostros imperfectos & confusos non explicent distinctè & expressè omne munus relatiuum, quod afferunt: ex eo quod sic conceptæ dicunt implicite tantummodò munus respiciendi expressè suum correlatiuum. Et propterea sub munere & conceptu expresso, confuso tamen & imperfecto, subsistentiæ relatiuæ præcisè exprimunt munus subsistendi incommunicabiliter.

Vnde alijs verbis dubium hoc posset excitari: an nimirum dentur in diuinis tres subsistentiæ incommunicabiles? vel an significatum formale, & directum personæ diuinæ sit aliquid relatiuum subsistens per propriam subsistentiam relatiuam, seu ex vi suæ lineæ incommunicabilem? Ex quo etiam magis cernitur, quàm congruenter dubiū hoc post præcedens excitatur: quandoquidem, semel explicato in præcedenti, quomodo significatum formale, & directum perso-

næ diuinæ est aliquid relatiuum, vt subsistens, statim pulsat animum inquirere, an sit prædictum relatiuum, vt subsistens per subsistentiam propriam relatiuam, siue ex vi suæ lineæ incommunicabilem?

§. I. Ex mente Conciliorum, & Patrum, maxime verò D. Thome, dubium resoluitur.

59. Dicendum ergo est, personas diuinas afferre suas proprias subsistentias relatiuas: ac proinde dari in diuinis tres subsistentias relatiuas, & incommunicabiles. Assertioni huic valde videtur fauere Concilium quintum Generale Constantinopolitanū Collatione 8. Anathematismo 1. vbi damnantur, qui non consentunt vnam Deitatem cum tribus subsistentijs. Et in sexta Synodo Generali Actione 11. additur, quod *Conc. Gen. Sæctissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentijs.*

Deinde in Concilio Nicæno Generali I. lib. 2. §. In lib. Job. sic dicitur. *Vna est diuinitas Sanctæ Trinitatis, quæ in tribus subsistentijs perfectis, & aequalibus consideratur.* Et in Concilio Nicæno II. in exemplari litterarū Theodori Patriarchæ Hierosolymitani, quas probat Synodus. prope initium. *Trinitatem (inquit) in tribus subsistentijs.* Et post pauca. *Diuisa est enim numerarijs subsistentijs, & numerata personalibus alteritatibus.* Et deinde confitetur, Trinitatē in tribus inconfusis subsistentijs. Idē etiā habetur in Lateranēli Cōcilio particulari secūdo approbato à Martino Pāpa I. vbi Cōsultatione 5. Canone 1. sic dicitur. *Si quis non confitetur secundū Sanctos Patres propriè & verè Patrem, Filium, & Spiritum Sæctum, Trinitatem in vnitatem, & vnitatem in Trinitate, hoc est, vnum Deum in tribus subsistentijs consubstantialibus, anathema sit.*

60. Nec obest triplex solutio, quæ ex aduersarijs potest adhiberi. Prima est, quod Concilia nomine subsistentiæ accipiunt cōcretum subsistentiæ: itaut sensus sit, dari tres subsistentēs, id est, tres habētes subsistentiā. Secūda est, quod eadē subsistentiā absoluta dicitur triplex, nō in se, sed vt modificata tribus relationibus. Tertia est, quod nomine subsistentiæ accipitur proprietas personalis, itaut sensus sit, dari tres proprietates personales.

Non itaque solutiones istæ obstant. Non quidem duæ priores, propter illa, quæ in hoc dubio num. 69. dicemus. Quibus etiam accedit, pro maiori euerfione secūdæ solutionis, quod eadem ratione posset dici, dari in diuinis triplicem sapientiam, misericordiam, & iustitiam, necnon & triplicem naturam: siquidem omnia hæc modificantur tribus relationibus personalibus inter se diuersis.

Explicatur titulus.

Conclusio & probatio ex Concilij.

Cōc. Gen. V.

Conc. Gen. Sæctissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentijs.

Conc. Nicæno I. lib. 2. §. In lib. Job. sic dicitur. Vna est diuinitas Sanctæ Trinitatis, quæ in tribus subsistentijs perfectis, & aequalibus consideratur.

Cōc. Lat. II.

Triplex solutio ad prædicta relatiua.

Improbantur duæ priores solutiones.

Corruit ter-
tia.

Tertia autē solutio etiam corruit. Quo-
niam vel Concilium inquit nomen *subsi-
stentiæ* propriæ: vel abusiue, & improprie:
si primum g. habetur intentum, nimirum,
tres proprietas personales esse tres subsi-
stentias. Secundum autem dici nequit, Tu,
quia hoc esset contra gravem, & debitum
modum loquendi Concilij præcipue in ma-
teri de Sanctissima Trinitate, ubi temper lo-
quendi modus maxime observatur & Con-
cilijs, & SS. Patribus. Tum etiam, quia alio
qui nihil habereamus firmum in sacris Con-
cilijs, si verba eius possent pro libito ad sen-
sum improprium, vel abusiuum detorqueti.
Tum denique, & maxime (per quod dicit
præcedentes impugnationes magis elucida-
tur) quia nullum loquitur ab usum ex eo,
quod verba Conciliorum in sensu proprio
intelligantur, ut ex solutionibus argumen-
tarum oppositæ sententiæ patebit: & ita mul-
to melius in sensu proprio intelligantur.

Conc. Flor.

61. Deinde hæc eadem assertio videtur sa-
tis insinuari ab Eugenio IIII. in Concilio
Florentino in literis unionis post medium,
quæ habentur Sessione vltima de Spiritu
Sancto, ubi decernitur: *Essentiam suam, sive
que esse subsistens habet ex Patre, simul & Fi-
lio, & ex utroque æternaliter, tanquam ab uno
principio, & unica spiratione procedit: decla-
rantes, quod id, quod Sancti Doctores, & Pa-
tres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spi-
ritum Sanctum, ad hanc intelligentiam redit,
ut per hoc significetur, Filium quoque esse secu-
dum Græcos, quidem causam, secundum Latī-
nos vero principium subsistentiæ Spiritus San-
cti sicut & Patrem.* Constat autem, quod si
prædicta subsistentia Spiritus Sancti non
esset quid relatiuum, non possent Pater, &
Filius esse principium illius: sicut quia essen-
tia illius est quid absolutum, idcirco non di-
cuntur esse eius principium.

Probantur ex
SS. Patribus.

Eandem etiam sententiam teneant Am-
brosius, Brosius in Symbolo Apostolorum, cap. 2.
his verbis: *Catholicum est, ut & unum Deum
secundum unitatem substantiæ fateamur, &
Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in
sua quæque substantia sentiamus.* Anastasi-
us Theopolitaus Patriarcha in expositio-
ne fidei, quæ habetur tom. 4. Bibliothecæ,
ubi in diuinis fateretur triplex subsistentia
coessentialis Trinitatis. Cyrillus Alexandri-
nus Dialogo de Trinitate lib. 3. circa finem
his verbis: *Omnis fidei nostræ sermo huc ten-
dit, ut unam quidem videamus Deitatis na-
turam, quæ in tribus subsistentijs proprijs, &c.
& lib. 7. propè initium inquit. Deitatis natu-
ram, ut in tribus subsistentijs, explanari à sa-
cro Scripturis.* Nazianzenus Oratione 25 ad
Ambrosium. Chryostomus ad Hebræos 1. ho-
milia 2. ubi loquens de Verbo diuino sic in-
quit: *Chrysa. Ter quippe alter est, ab ipso suo exi-*

Nazianz.
Chrysof.

plari, alter autem non in omnibus, sed secun-
dum quod per se ipsum subsistit. Si autem præ-
dictus character non afferret propriam sub-
sistentiam relatiuam, non diceretur alter a
suo exemplari in illo sensu reduplicatiuo. Ig-
nificatio per illam particulam, secundum quod
per se ipsum subsistit.

62. Athanasius rom. 3. in questionibus,
quarum prima est, *quid est Deus?* quæst. 7.
his verbis: *Tres personas confiteor, tres subsi-
stentias, sua propria. Et in eodem in Euange-
lium de Sanctissima Deipara, postquam tres
personas confessus fuerat, addit: Unum Deum
in tribus subsistentijs prædicantes, in quibus
una sit substantia.* Gregorius Nyssenus Ora-
tione catechetica cap. 3. ubi tracto docet,
in Trinitate idem esse distinctum, ac discre-
tum, consistentia (seu subsistentia) & hyposta-
sis. Alexander Alexandrinus in epistola ad
Alexandrum Constantinopolitanum (que
extat in Concilio Alexandrino sub Silue-
stro Papa) de Ioanne Evangelista sic ait:
*Propriam Filij subsistentiam declarat his
verbis: In principio erat Verbum, &c. Damas-
cenus lib. 1. Fidei c. 6. Filius (asserit) quia subsi-
stet secundum se ipsum, discernitur ab eo, à quo
subsistentiam habet: & cap. 9. in fine. Filius pro-
priam habet subsistentiam præter eam, quæ Pa-
tris est.*

Athanasius

Nyssenus.

Alexander
Alexandr.

Damasce-

Theodoretus ad Hebræos 1. explicans
illud, *Et figuræ substantiæ eius sic inquit: Pro-
priam eius significans hypostasin, seu personam,
quæ subsistentiam.* Iustinus in expositione in-
dei, de Sancta Trinitate in medio, tanquam
finem totius operis proponit, *Se maluisse v-
nius Deitatis in tribus perfectis subsistentijs ho-
ritiam exponere.* Et quæst. 17. ad Orthodo-
xos in fine. *Unus est (inquit) Deus, uno &
indiuo substantia, sed tres persone diuino-
ne consistentiarum: & propterea dari in diui-
nis tres subsistentias distinctas.* Et quæst. 18.
& 129. ad Orthodoxos. Richardus de Sancto

Theodor.

Iustinus.

Richardus.

Ang. Doct.

Victore 4. de Trinitate cap. 4. & toto c. 20.
63. Idem etiam habetur apud Angelicum
Doctorem infra quæst. 40. art. 3. ubi sic in-
quit: *Non enim proprietates personales sic in-
telligentur aduenire hypostasibus diuinis, sicut
forma subiecto præexistenti, sed feruntur sicut
sua supposita, in quibus inueniuntur ipse persone sub-
sistentes: sicut Paternitas est ipse Pater. Si au-
tem proprietates personales non afferrent
secum suum proprium esse subsistentiæ, tunc
intelligerentur aduenire sicut formæ suo
subiecto, & non afferrent secum, id est ex vi
sua, sua supposita: siquidem secundum id,
quod ex vi sua habent, consideratis deesset
illis id, quod requiritur ad rationem suppo-
siti, scilicet esse subsistentiæ. Et in solutione
ad 2. eiusdem articuli: his verbis: *Dicens
quod Paternitas Pater non solum est Pater,
sed est persona, est quæ sit, sive hypostasis.* Si
au-*

quom Paternitas no affertet propriam sub-
sistentiam, non esset per illam formaliter Pa-
ter, quis sine hypostasis quia quod Pater
reddatur quis, seu habens Paternitatem, &
naturam diuinam, debet prouenire a sub-
sistentia, seu a modo essendi, perse.

Et quæst. 9. de Potentia art. 2. ad 8. vbi sic
concludit: Sed quia nomen substantia refer-
tur etiam apud Latinos ad significationem es-
sentiali libro ad vitandam errorem non dicimus
tres substantias, sicut tres substantias. Con-
stat autem, quod si quis unum persona diuinam
non affertet idam propriam substantiam re-
latiuam iuxta mentem Angelici Doctoris,
non possent ab eo tres substantie admitti.
Et art. 4. sine corporis, vbi concludit, quod
significatum personæ diuinæ nihil aliud est,
quam distinctum relatione subsistens in essen-
tia diuina. Vbi aperte significat, quod per-
sonæ subsistunt relationibus, ac subinde, ef-
se tres substantias relatiuas.

64. Et 4. contra Gentes cap. 14. Sunt igitur
plures res subsistentes, si relationis consideren-
tur: est autem una res subsistens, si consideretur
essentia. Et propter hoc dicimus, unum Deum
esse quia est una essentia subsistens: & plures
personas, propter distinctionem substantiarum
relatiuam. Si autem relationes non affertent
propriam substantiam, non diceremus in di-
uinis plures res subsistentes propter illas, &
ratione illarum, nec ad distinguendas perso-
nas faceret Angelicus Doctor mentionem
subsistentie, quam habent, dicens, propter di-
stinctionem substantiarum relatiuam, sed so-
lum distinctionis earundem relationum. Si-
cut licet relationes identificentur cum diui-
næ essentia, & hæc debeat necessario impor-
tari in obliquo ab illis; nihilominus, quia
hæc non est relatiua, nec affertur a relationi-
bus ex vi suæ lineæ; nec in illa personæ di-
stinguuntur, addit ad explicandam distin-
ctionem personarum, & vnde hæc prouen-
tat, non facit mentionem diuinæ essentia.

Et tandem hoc ipsum fatetur idem Ange-
licus Doctor, tum infra quæst. 39. art. 3. ad
4. vbi sic ait: Dicendum, quod forma significa-
ta per hoc nomen persona non est essentia, vel
natura, sed personalitas. Vnde cum sint tres per-
sonalitates, id est, tres personales proprietates
in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non sin-
gulariter, sed pluraliter predicatur de tribus.
Constat autem, quod personalitas, iuxta me-
tem D. Thomæ, idem est ac substantia
incommunicabilis nature intellectualis: &
propterea idem S. Doctor in hac quæst. 29.
art. 2. inquit idem significare hæc tria nomi-
na, nempe, res natura, substantia, & hypostasis,
& quod hac ratione id, quod hæc tria no-
mina significant communiter in toto gene-
re substantiarum, hoc nomen persona signifi-
cat in genere rationalium substantiarum:

ideoque in solutione ad 2. eundem articuli
admittit in diuinis pluraliter tres personas,
& tres substantias; sicut in articulo cita-
ta quæstionis 29. tres personalitates facit-
tur.

Tum etiam art. 4. huius quæstionis, vbi
(vt ex dictis præcedenti dubio patet) docet,
significatum formale, & directum personæ
diuinæ esse relationem; vt subsistentem in-
communicabiliter. Certum est autem, quod
significatum directum, & formale diuinæ per-
sonæ debet esse aliquid relatiuum, & multi-
plicabile in diuinis: siquidem natura diui-
na, & ea, quæ ad ipsam spectat, qualis est sub-
sistentia absoluta, solum in obliquo impor-
tantur a persona diuina.

65. Vnde hanc sententiam sequuntur Caietanus.
Caietanus. Ictanus infra quæst. 40. art. 4. & 3. part. quæ-
stione 2. art. 2. & quæst. 3. art. 2. Ledesma de Ledesma.
Perfectione Dei quæst. 3. art. 1. conclusio-
ne 3. Iabellus 1. part. quæst. 3. art. 3. & 9. Iabellus.
39. art. 4. Medina 3. part. quæst. 3. artic. 2. Medina.
Bannez in hac quæst. art. 2. & quæst. 40. art. Bannez.
4. Zumel in præsentis quæst. art. 2. dubio vni Zumel.
co, & quæst. 30. in sua quæst. vnica, Nazarius Nazarius.
infra quæst. 39. art. 4. contrauerfia 1. Cabre Cabrera.
ra 3. part. quæst. 2. art. 2. disput. 4. num. 14.
Miranda in summa Conciliorum in annota Miranda.
tionibus ad 6. Synodum Act. 1. Suarez lib. Suarez.
4. de Trinitate cap. 11. & cap. 14. & 3. part.
tomo 1. disput. 11. sect. 3. 4. & 5. Arrubal 1. Arrubal.
part. disput. 10. Granada tomo 3. in 1. par- Granada.
te tractatu 4. disput. 4. sect. 2. Bellarminus to Bellarmin.
mo 1. controuersia 2. lib. 2. de Christo cap.
15. Fonseca 5. Metaphysicæ cap. 8. quæst. 5. Fonseca.
sect. 5. & sequentibus, Ruiz de Montoya in Ruiz de
suo tomo de Trinitate disp. 34. sect. 2. 3. & Montoya,
4. Pro qua etiam sententia referri possunt;
& debent omnes illi Doctores, qui negant
in diuinis subsistentiam aliquam absolutam;
& tamen concedunt tres relatiuas, quos du-
bio sequenti adducemus.

§. II. Ratio fundamentalis pro assertione.

66. Ratio autem prior, & fundamen-
nalis huius assertionis desumitur ex
testimonijs tam Conciliorum, quam Patrum
a nobis adductis, quæ potest sub hac forma
proponi. Quoniam de vnitatem, vel pluralita-
te diuinarum substantiarum ita debemus
sentire, sicut ex Concilijs, & Patribus habe-
mus: at ex Concilijs, & Patribus habemus,
non vnicam, sed plures, nempe, tres substi-
tias relatiuas esse in diuinis; ac proinde vni-
quamque ex personis diuinis habere sua pro-
priam substantiam relatiuam: ergo, tria;
& non aliter de prædictis subsistentijs sentien-
dum est.

Occurrunt aduersarij huic rationi asse-
rentes, quod Concilia vtiuntur nomine ab-

Prior assertio
nis ratio.

Effugium.

abstracto pro concreto. Et ita dum dicunt, Deitate subsistere in tribus subsistentiis, & alia his similia, solum volunt, subsistere in tribus subsistentibus, siue personis. Ad hoc autem non est necessarium, ut dentur in diuinis plures substantiæ relatiuæ, sed satis est vnica & eadem substantia cum tribus relatiuibus.

que significat per modum substantiæ: ergo hoc ipso, quod Concilia, & Patres dicant, prædictum concretum plurificari, satis denotant, formam importatam per prædictum concretum, nempe substantiam, plurificari.

Refellitur pino

57. Cæterum hæc solutio non satisfacit. Nam licet verum sit, Concilia aliquando uti nomine abstracto pro concreto: nihilominus ex modo loquendi, & ex alijs adiunctis circumstantiis, colligitur, quod iuxta mentem Conciliorum est longè probabilius, dari in diuinis tres substantias relatiuas. Nam in primis loquuntur de prædictis subsistentiis tanquam de formis, aut quasi formis, seu terminis, quibus diuina natura personaliter quasi diuiditur, & numeratur, ut patet ex illis

68. Confirmatur primò. Quoniam Concilia, & Patres ita concedunt plurificari substantiam in concreto, ut negent plurificari eodem modo Deitatem, & cætera alia attributa, ut constat ex verbis relatis à nobis in pluribus ex testimonijs adductis: ac certum est, Deitatem, & alia attributa, si sumantur in concreto, & adiectiuè significantur, posse multiplicari in diuinis ratione supposito rum, habentium Deitatem: & propterea admitterimus tres habentes eandem Deitatem: ergo cum prædicta Concilia, & Patres concedunt, substantiam in concreto plurificari, nõ verò Deitatem, loquuntur de eadem substantia in concreto, & substantiuè: ut ita assignetur debita differentia inter Deitatem, & substantiam.

Coc. Nize. II.

his verbis relatis ex Concilio Nizeno II. *Diuisa est enim numerarijs subsistentijs, & numerata personalibus alteritatibus:* nec nõ ex verbis relatis ex Synodo Constantinopolitana Act. 1. nempe, quod *Sacchissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentijs.* Nam in his verbis loquitur Concilium de eo, quo numeramus Trinitatem: ac subinde accipit substantiam, non in concreto, sed pro ipsa ratione subsistendi, qua numeratur Trinitas. Quod ut magis explicaret, consulto addidit Concilium, quod Trinitas est *numerabilis*, non qualitercunque, sed *personalibus subsistentijs*. Nam si in verbis istis non numeret substantiam pro ipsa ratione subsistendi, sed in concreto pro persona, redderet sensum incongruum, nimirum, quod Trinitas tribus personis personalibus est numerabilis. Quod etiam amplius constare poterit intuenti, & perpendenti singula testimonia Conciliorum, & Patrum à nobis adducta.

Confirmatur secundo. Quoniam ad hoc, ut aliquod concretum multiplicetur, adhuc adiectiuè oportet, multiplicari rationem habendi formam ab eodem importatam. Et propterea concretum hoc, habens Deitatem, potest adiectiuè multiplicari, quia et si Deitas sit vna & eadem; nihilominus rationes habendi illam sunt plures. Sed hoc ipso, quod in diuinis tantum detur vnica substantia, non possunt plurificari rationes habendi formam importatam per hoc concretum *subsistens*, seu *persona diuina*: siquidem ratio habendi quamuis formam, aut quasi formam diuinam est ipsa substantia: ex eo quod id, quod dat esse per se, seu subsistere, dat etiam hoc, quod est, quasi sustinere, & habere in se formas, aut quasi formas in eo inuentas. Ergo si in diuinis non multiplicantur rationes subsistendi, non poterit realiter multiplicari hoc concretum *subsistens*, de quo loquimur, aut *persona*, aut tandem aliquod aliud concretum.

Impugnatur amplius.

Deinde. Nam hoc ipso, quod Concilia, & Patres sumentes substantiam (de qua loquimur) in concreto asserant, substantiam sic sumptam plurificari in diuinis, satis denotant, non solum illam in concreto plurificari, sed etiam in abstracto, seu ipsam rationem subsistendi debere plurificari. Nam, iuxta doctrinam D. Thomæ infra quæst. 39. art. 3. quam communiter Theologi admittunt, ad multiplicationem concreti substantiuè requiritur, non solum pluralitas suppositi, seu habentis formam importatam per tale concretum, sed etiam pluralitas prædictæ formæ: & propterea non possunt in diuinis admitti plures Dii, quia hoc nomē *Dens* est concretum substantiuum, & forma importata per aliud, nempe *Deitas*, non plurificatur. Sed substantia in concreto, seu *subsistens* (de quo loquimur) scilicet subsistens personale, est nomen substantiuum: ideo-

69. Ex quibus omnibus constat, insufficiens esse aliam solutionem, siue maiorè explicationem præcedentis solutionis, quã aduersarij adducunt, nempe, quod nomine *subsistentiæ* intelligitur in Concilijs, & Patribus substantia in concreto, non qualitercunque, sed prout est idem ac persona. Cæterum hoc est discriminè inter personam creatam, & diuinam. Quod persona creata addit supra naturam, substantiam, & incommunicabilitatem: ita ut eadem ratione formali proueniat utrumque: ex eo quod substantia creata propter sui limitationem est incommunicabilis alteri ut supposito, aut personæ. At persona diuina solum addit supra ea, quæ pertinent ad lineam diuinæ naturæ, incommuni-

D. Thom.

municabilitatem: quia hoc, quod est subsistere prouenit in omnibus personis diuinis ab ipsa subsistentia diuinæ naturæ. Et ita ex duobus illis, quæ requiruntur ad personam, nimirum, subsistentia & incommunicabilitas; primum prouenit formaliter & proximè ab vnica & eadem subsistentia diuinæ naturæ; secundum verò à relationibus. Vnde ad multiplicationem substantiam huius concreti *persona diuina, seu subsistentis diuini*, vt est idem ac persona diuina (de quo in præsentem loquimur) satis est multiplicatio prædictarum incommunicabilitatum; quæ se habent per modum formæ in prædicto concreto, necnō multiplicatio relationum quoad munus expressum respiciendi terminum, quod se habet per modum significati materialis, absque eo quod multiplicetur subsistentia.

Præcluditur.

Ex dictis igitur constat, solationem hæc esse insufficientem. Siquidem ex vi modi loquendi Conciliorum, & Patrum, & ex impugnationibus factis satis liquet, subsistentiam habere se per modum formæ, quæ numerantur, & constituantur personæ diuinæ: ac proinde subsistentiam ab eis importatam per modum formæ constitutiue non posse esse subsistentiam absolutam, sed aliam relationem, ad cuius lineam absque distinctione virtuali pertineat hoc, quod est, subsistere incommunicabiliter.

70 Deinde hoc ipsum, nempe, propriam formam proximè & immediatè constituentem personam diuinam esse subsistentiam incommunicabilem, ac proinde totum hoc debere plurificari ad plurificationem substantiam personæ diuinæ, seu subsistentis, de quo in præsentem loquimur, potest sic ostendi. Quoniam significatum directum, & formale personæ diuinæ est subsistens diuinum incommunicabiliter, vt ex dictis dubio præcedenti constat: sicut etiam significatum directum, & formale personæ vt sic est subsistens incommunicabile, seu (quod in idem quoad præsens redit) indiuidua subsistentia in concreto sumpta. Et propterea Boetius lib. de duabus naturis, paulò proprius ad medium, quàm ad principium, inquit: *Peritior Græcia sermonum hypostasim vocat indiuiduam subsistentiam*. Et longè inferius, multò proprius ad medium, quàm ad principium, diffinit personam per hoc, quod sit, *Rationalis natura indiuidua subsistentia*; quæ tuis paulò superius diffinierit illam per hoc, quod sit, *Rationalis natura indiuidua subsistentia*. Ergo forma, aut quasi forma constitues proximè personam diuinam, seu concretum hoc *subsistens diuinum*, prout est idem ac persona, erit subsistentia incommunicabilis: ac proinde, nisi prædicta subsistentia incommunicabilis multiplicetur, nequibit prædictum

Boetius:

concretum substantiue multiplicari.

71 Confirmatur primò. Quoniam persona diuina, v.g. persona Patris, ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod addit supra essentiam, est principium quod actionis notionalis, v.g. generandi: itaut, licet ratio agendi proueniat illi ab essentia; attamen esse id, quod generat per modum principij quod, prouenit illi proximè ex capite iam dicto. Sed in ratione principij quod, constituitur per propriam personalitatem tanquam per formam, aut quasi formam; ergo prædictæ personalitas ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod addit supra essentiam, dicit subsistentiam incommunicabilem, tanquam formam proximè constituentem personam. Maior videtur certa. Quia secundum id, quod dicit ex vi suæ lineæ, & addit supra essentiam, est habens vim ad generandum, & omnia requisita ad generationem actiuam: hoc autè idem est, ac esse ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod addit supra essentiam, principium quod prædictæ actionis notionalis. Minor autem satis liquet. Consequenter verò etiam constat. Quia id solum ex vi suæ lineæ, & secundum ea quæ addit supra essentiam, potest constituere principium quod actionis notionalis omnino incommunicabilis, quod ex vi eiusdem lineæ dicit propriam & incommunicabilem subsistentiam: siquidem esse principium quod solum conuenit rebus subsistentibus, quia subsistentes sunt: & esse principium quod incommunicabile in ratione principij notionalis dicit etiam subsistens incommunicabile, quatenus tale.

Confirm. 1.

72 Confirmatur secundò. Quoniam incommunicabilitas, quæ conuenit personalitati diuinæ, quatenus dicit negationem comunicabilitatis, debet fundari in aliquo positivo, vt ex se constat: hoc autem posituum nihil aliud potest esse, nisi subsistentia, quæ sit talis conditionis, vt petat prædictam negationem: siquidem ea præcisa ratione non potest aliquid communicari alteri, vt supposito per se subsistèti, nisi quia id, quod dicit prædictam earentiam comunicabilitatis, habet propriam subsistentiam, & propterea nequit esse in alio, sed solum potest esse in se, & per se. Vnde relatio spirationis actiue reperta in diuinis non fundat hanc negationem, ac proinde neque est proprietas personalis; sed est quid comunicabile Patri, & Filio: quia licet dicat esse relatiuum, non tamen dicit esse relatiuum afferens propriam subsistentiam relatiuam: & ita in ea non videtur assignabile aliquid aliud, vnde oriatur, quod non sit proprietas personalis, seu quod sit comunicabilis Patri, & Filio vt suppositis, nisi ex prædicto capite.

Confirm. 2.

Confirmatur tandem. Quoniam hoc ipso, quod negatio comunicabilitatis de-

Confirm. 3.
beat

beat fundari in aliquo positio, quod sit constitutum personæ, oportet, prædictum positium non se habere præcisè per modum formæ adiacentis rei subsistenti, sed afferentis suam propriam subsistentiam. Tum, quia alioqui prædicta ratio positiva non esset constitutiva personæ, nec esset per simplicitatem ipsa persona constituta: quod requiritur ad inimitatem diuinæ personæ: siquidem contrarietatem personæ est, quod secundum suam formalissimam rationem considerata habeat se per modum alteri adiacentis.

Tum etiam: Quia alioqui res illa, quæ præsupponeretur subsistens, haberet ex se, & intra suam lineam præcisè sumptam rationem formalem suppositi, siue personæ. Quoniam præsupponeretur subsistens: & nihil ei obesserat rationem suppositi, vel personæ, quod communicaretur alteri tanquam formæ, siue rationi sibi adiacenti, nõ tamen tanquam ex vi sua per se subsistenti: ex eo quod communicabilitas alteri tanquam formæ adiacenti non tollit, quod id, cui communicatur, habeat rationem suppositi, & personæ.

§. III. Opposita sententia unã cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.

73 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, quamvis ex personis diuinis non afferre suam propriam subsistentiam relationem, sed solum subsistere per subsistentiam absolutam, tuentur Capreolus in 1. dist. 26. quæst. 1. art. 1. cõclusionem 3. & art. 3. Scotus in 3. dist. 1. q. 2. & in 1. dist. 4. quæst. 2. nec non dist. 26. Durandus in 3. dist. 1. q. 2. & in 1. dist. 26. quæst. 1. Albertus 1. part. Summæ quæst. 43. membro 1. Argentina, Marsilius, & alij, quos refert Ruiz de Montoya in præsentis disput. 34. sect. 1. num. 5.

Probatum primò testimonio D. Thomæ de Potentiâ quæst. 8. art. 3. ad 7. ubi sic inquit: *Relationes autem in diuinis, etsi constituant hypostases, & sic faciant eas subsistentes, hoc tamen faciunt, in quantum sunt essentia diuina. Relatio enim, in quantum est relatio, non habet, quod subsistat, vel subsistere faciat: hoc enim solius substantiæ est. Distingunt verò relationes, in quantum relationes sunt: sic enim oppositionem habent.*

Confirmatur ex his, quæ ibidem addit D. Thomas, tum in solutione ad 8. his verbis. *Relatio in diuinis non solum est relatio, sed est secundum rem ipsa diuina substantia. Et ideo potest constituere aliquid subsistens, & non solum aliquid relationum.* Tum etiam in solutione ad 9. ubi sic habet: *Relatio distinguit, in quantum est relatio, constituit autem hypostasin, in quantum est diuina essentia, &*

utrumque facit, in quantum est diuina essentia, & relatio.

74 Respondetur cum Caietano infra quæst. Explicatur 40. art. 4. mentem S. Doctoris tantum esse, mens S. Thomæ. quod constituere hypostasin conueniat relationibus diuinis ratione essentia Dei, & Caietan. identificationis cum illa, tanquam à radice, à qua hoc eis radicaliter prouenit: & propterea nisi identificarentur cum illa, hoc nõ haberent. Quamuis semel cum eadem identificate habeant esse intra propriam lineam, & ex vi sua constitutivæ personæ, & afferre suam propriam subsistentiam. Sicut licet in opinione eorum, qui distinguunt virtualiter intellectum Dei à sua natura, intellectus habet tanquam ex radice à diuina natura, & ab identificatione cum eadem, quod sit communicatiuus eiusdè diuinæ naturæ; quamuis proximè, & formaliter hoc habeat ex vi suæ lineæ: & propterea prædictus intellectus ut diuinus intra propriam lineam, id est, ut oritur à Deo, & tendit in Deum, est formaliter communicatiuus diuinæ naturæ. Ita ergo proportione seruata relationes, v. g. Paternitatis, & Filiationis, habebunt constituere personas, & propriam subsistentiam, tanquam à radice à diuina natura, ac prouide ut sunt diuinæ identice: & nihilominus, quia sunt diuinæ, seu infinitæ intra propriam, & peculiarem lineam Paternitatis, & Filiationis, constituent personam Patris, & Filij, adducuntque propriam subsistentiam relationem.

75 Secundò probatur eadem sententia. Secundum fundamentum. Quoniam diuina natura est per se ipsam essentialiter subsistens: ergo non subsistet in personis, seu in relationibus personalibus, ut afferentibus proprias subsistentias personales. Consequentia aperte constat ex antecedenti. Tum, quia subsistentia personalis ad hoc tantum datur, ut natura per illam subsistat: ergo si natura diuina præintelligitur subsistens essentialiter ante relationes personales, seu personas ipsas, non erit cur prædictæ personæ, seu personales relationes afferant suam propriam subsistentiam relationem. Tum etiam, quia alioqui diuina essentia esset simul per se, & in alio. Effet quidem per se: quoniam est per se subsistens subsistentia absoluta. Effet verò in alio: ex eo quod subsisteret in personis, ut afferentibus proprias subsistentias relationes: & id, quod subsistit in alio afferente propriam subsistentiam, dicitur absolute & simpliciter esse in illo. Antecedens vero ex dicendis dubio sequenti constabit.

Confirmatur primò. Nam ex eo quod misericordia Dei est infinita, & similiter omnipotentia, idcirco non datur in diuinis nisi vnica tantum misericordia, vnicaque omnipotentia: ergo hoc ipso, quod in diuinis datur

Sententia opposita.

Capreol.

Scotus.

Durand.

Albertus.

Argentina.

Marsilius.

Ruiz de

Montoya.

Primum fundamentum.
D. Thom.

Secundum fundamentum.

Confirmatio prima.

detur vnica subsistentia absoluta, non debet dari multiplex subsistentia relatiua; quãdo quidem subsistentia illa absoluta est infinitè perfecta.

Secunda.

Confirmatur secundò. Quoniam ad rationem personæ diuinæ tantum desideratur natura, & subsistentia diuina, necnon & incommunicabilitas; ergò hoc ipso, quòd detur natura, & subsistentia diuina importata ab eadem natura, & addatur ratione relationum sola incommunicabilitas, dabuntur omnia, quæ requiruntur ad rationem personæ; ergo superfluit addere aliam subsistentiam relatiuam; siquidem hæc ad solam constitutionem diuinæ personæ poterat desiderari.

Fuerit fundamentum.

76 Respondetur cõcedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationem dicendum est, subsistentiam relatiuam non requiri ad hoc, vt natura diuina subsistat vtcunq; sed ad hoc, vt subsistat per subsistentiam talis conditionis, vt intra suam lineam habeat esse incommunicabilem. Quia forma constitutiua personæ debet esse talis conditionis, vt multiplicetur ad multiplicationem personæ, vt ex dictis num. 67. constat: & per consequens debet esse quid intra propriam lineam incommunicabile sicut ipsa personarum in diuinis ea solùm, quæ ex vi suæ lineæ sunt incommunicabilia, possunt multiplicari.

Ad secundam verò probationem neganda est sequela. Tum, quia essentia diuina nõ est in suis personis, tanquam in aliquo realiter ab ea distincto; sed subsistit in illis tanquam in personis, quæ sunt ipsa essentia absque aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu. Et propterea, ex eo quòd diuina essentia subsistat in illis, non dicitur esse in aliis, sed esse ipsas personas diuinas, ratione identificationis eum ipsis. Tum etiam, quia sicut diuina essentia non dicitur esse in alio, sed esse in se, & per se; quamuis subsistat, & sit per se ratione suæ subsistentiæ absolutæ: quia prædicta essentia affert eam ex proprijs meritis, & idèd subsistere per illam est esse in se, & per se; ita, quia subsistentia relatiua prouenit radicaliter à diuina essentia, ac prouide ex proprijs meritis ab ea importatur, & infertur, idem cõ, ex eo quòd prædicta essentia subsistat in suis relationibus, & subsistentijs personalibus, non tollitur ab ea, quòd ratione huius sit in se, & per se: nec ex hoc habet, quòd sit in alio; sed solùm, quòd illa essentia, quæ antea subsistebat per subsistentiam incommunicabilem, subsistat per subsistentiam alterius rationis, scilicet incommunicabilem. Nam ad hoc, vt ratione prædictæ subsistentiæ esset in alio, desideratur, quòd esset subsistentia aliena, & nõ importata ex meritis diuinæ naturæ, nec in

ea radicata, aut quasi radicata. Et idèd humanitas Christi Domini subsistens in Verbo dicitur esse in alio, quia illa subsistentia est aliena, & non radicata in prædicta humanitate.

Occurritur prioribus.

77 Ad primam confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Et ratio disparitatis est. Quòd linea misericordiæ diuinæ v.g. est linea atomata: & propterea hoc ipso, quòd detur misericordia infinita in diuinis, nequit multiplicari. At linea subsistentiæ diuinæ est linea subalterna, sicut ratio attributi, & relationis, vel personæ diuinæ: siquidem nequit linea personæ diuinæ esse subalterna, quia linea formæ constitutiua illius sit etiam subalterna. Et propterea linea subsistentiæ diuinæ vt sic, non solùm est subalterna, quia contrahitur per distinctas subsistentias incommunicabiles constitutiuas diuinarum personarum, sed etiam quia contrahitur per subsistentiam absolutam, & communicabilem.

Potestque hæc disparitas explicari, ex eo quòd misericordia diuina v.g. debet habere pro obiecto formali diuinam bonitatem, vt est ratio subleuandi omnem excogitabilem miseriam: & ita non superest aliquod aliud obiectum proportionatum ad ponendam in diuinis aliam misericordiam. Ceterum subsistentia relatiua vnius personæ, v.g. Patris, solùm constituit Patrem in ordine ad Filium, eiusque incommunicabilitas desumitur per ordinem ad eundem Filium: & propterea aperitur aditus ad ponendam aliam subsistentiam relatiuam respicientem alium terminum, nempe, subsistentiam relatiuam Filij, quæ sit in ordine ad Patrem, cuiusque incommunicabilitas per ordinem ad illum desumatur, sicut & persona Filij, quæ sua ratione est incommunicabilis, debet secundum hanc rationem esse in ordine ad Patrem.

Occurritur secundæ.

Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo non quæuis subsistentia sit in ratione subsistentiæ iusticiens ad constituendam personam diuinam per modum formæ constitutiua; ipsam, sed desiderari subsistentiam talis conditionis, quæ ex vi suæ lineæ sit incommunicabilis, qualis est iola subsistentia relatiua.

Tertium fundam. cõmuni.

78 Tertio probatur eadem sententia. Quoniam personæ diuinæ non afferunt proprias existentias relatiuas; sed solùm existunt per existentiam diuinæ essentiæ, vt constat ex his, quæ sup. 7. dubio vnico diximus: ergo nec etiam afferunt proprias subsistentias relatiuas; sed tantum subsistent per subsistentiam absolutam diuinæ essentiæ. Patet consequentia. Quia non minis conuenit personis existere, quam subsistere: ergo si possunt existere per existentiam essentiæ diuinæ illis

communi.

communicata, etiam poterunt subsistere per subsistentiam eiusdem essentia, quæ ipsis communicetur.

Dissoluitur.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est: Quod multiplex subsistentia non derogat summæ simplicitati, & unitati per se, quæ in diuinis debet reperiri: & aliunde requiritur ad multiplicationem substantiuam personarum repertam in Deo, ex eo quod prædicta subsistentia est forma constitutiua personæ: & hoc, quod est, subsistere per subsistentiam incommunicabilem, importatur in recto à persona diuinæ: ac proinde hoc debet esse multiplicabile in diuinis. Cæterum multiplex existentia, alia quidem proueniens à natura diuina, alia uero à propria personalitate, derogat summæ simplicitati, & unitati per se inuentæ in diuinis, ut constat ex illis, quæ loco in argumēto citato à num. 48. & in 1. tomo tract. 3. disput. 4. n. 7. & deinceps diximus: & aliàs existentia non est forma constitutiua personæ uitalis: ac proinde nec debet multiplicari ad multiplicationem personarum: dicitque ex genere suo quid absolutum, ut loco isto explicuimus.

Vltimum.

79 Vltimò probatur. Quoniam subsistentia dicit maximam perfectionem: quippe quæ exprimit modum essendi perfectissimum, scilicet, esse in se, & per se: propterea hoc, quod est subsistere, est proprium soliùs substantiæ, quæ est ens valdè perfectum: ergo personæ diuinæ ex vi suæ lineæ non afferunt proprias subsistentias. Pater consequentia. Quia personæ diuinæ constituuntur per relationes tanquam per formas: relationes autem, siue creatæ, siue increatæ non dicunt ex vi suæ lineæ perfectionem, ut constat ex illis, quæ late in hoc tract. disp. 6. dub. 2. & deinceps asseruimus.

Corruic.

Respondetur, quod etsi subsistere in ordine ad se, seu per subsistentiam absolutam, afferat ex vi suæ lineæ perfectionem: attamen subsistere relatiuè, seu præcisè in ordine ad correlatiuum, nihil ex vi propriæ lineæ afferat perfectionis: licet (quoad præsens attinet) includat per modum transcendentis totam perfectionem aliarum linearum: ex eo quod omnes alie lineæ absolutæ per modum transcendentium consideratæ includuntur in quauis formalitate diuina. Et ita, licet relatiua subsistentia implicite, & ex vi prædictarum linearum afferant perfectionem, non tamen expresse, aut ex vi propriarum linearum. Cur autem subsistere in ordine ad se, non uero in ordine ad correlatiuum, dicat ex vi propriæ lineæ perfectionem, explicatum est supra disput. 7. à num.

28. vsque ad numerum 38.

DUBIUM V.

Vtrum personæ diuinæ, non solum subsistant per proprias subsistentias relatiuas, sed etiam ultra has habeant aliam subsistentiam absolutam omnibus illis communem, & ratione diuinæ naturæ eisdem formaliter conuenientem?

80 **P**OSTQVAM explicuimus, an personæ diuinæ ex vi suarum linearum, & secundū id, quod in recto dicunt, afferant propriam subsistentiam relatiuam, restat, ut explicemus, an, ultra hanc, ratione naturæ diuinæ formaliter importent aliam subsistentiam absolutam eisdem communem, ut ita ex omni parte appareat, quid prædictæ personæ diuinæ afferant.

Diximus, ratione naturæ diuinæ formaliter. Quia prædicta subsistentia, si semel conuenit diuinis personis, debet conuenire eis ratione diuinæ naturæ, & non utcumque, sed ita ut ratione eiusdem naturæ formaliter eis competat: quatenus per hoc significatur, quod diuina natura, non solum est radix prædictæ subsistentiæ absolutæ, sed etiam communicat diuinis personis eandem propriam subsistentiam absolutam, quam ipsa habet ex vi suæ lineæ. Et licet alij alijs verbis dubium hoc excitent, an nimirum natura diuina, ut præintellecta personis, afferat suam propriam subsistentiam absolutam: attamen suppositis his, quæ dubio præcedenti diximus, scilicet, dari in diuinis personis proprias subsistentias relatiuas, in idem, aut ferè in idem redit inquirere, an diuina natura præintellecta personis importet propriam subsistentiam absolutam, ac quærese, an personæ diuinæ, ultra suas subsistentias relatiuas, afferant aliam subsistentiam absolutam, quæ eis ratione diuinæ naturæ formaliter conueniat. Et ideò, quod prædictæ personæ importent hanc absolutam subsistentiam ratione naturæ, pendet ex eo, quod natura diuina ex se eam afferat.

81 Vt autem titulus, & quid nomine se

Explicatur titulus.

ffter.

stantia absoluta intelligamus, melius capiat, notandum est. quod cum subsistere nihil aliud sit, quam esse per se, id est, iuxta triplicem modum essendi per se, possumus distinguere triplicem modum subsistendi. Primus quidem latissimus, & improprius, qui tantum petit hoc, quod est, non esse in alio tanquam in subiecto inhaesionis: secundum quem modum quidquid pertinet ad genus substantiæ, aut participat rationem generalissimam substantiæ, prout distinguitur contra accidens, dicitur esse per se, & hoc latissimo, ac improprio modo subsistere.

Secundus verò non est ita latus, aut improprius, sed magis strictus, & proprius: dicitur talem modum essendi per se, ut non indigeat alio tanquam sustentante; sed res, quæ sic per se esse dicitur, possit ratione sui, & ratione huiusmodi essendi per se, quem affert, existere *ut quod*, seu esse susceptiua, aut quasi susceptiua *ut quod* existentia, quæ, saltem ex parte nostri modi concipiendi, ab ea distinguatur: ac proinde possit simul habere hoc, quod est, esse principium operandi *ut quod*.

Tertius tandem modus essendi per se est adhuc strictior, estque simul proprius, & ultra prædicta dicitur incommunicabilitatem: & ita affert talem modum essendi per se, ut res, quæ sic per se esse, & subsistere dicitur, nec sit in alio tanquam in subiecto inhaesionis, nec pendeat ab altero tanquam à sustentante, sed sit independens ab illo, ac proinde existens, & operans *ut quod*: & insuper sit incommunicabilis, non qualicumque incommunicabilitate, sed ita ut nequeat alteri tanquam supposito communicari, seu esse in alio supposito.

82 Titulus ergo non intelligitur de priori modo subsistendi. Quoniam satis certum, & indubitatum est, quavis ratione in diuinis reperitæ, siue & qualibet aliam rationem substantialem creatam, non esse in alio tanquam in subiecto inhaesionis: & per consequens esse aliquomodo per se, habereque hunc modum subsistendi improprium. Et similiter prædictus titulus non intelligitur de subsistentia tertio modo accepta: siquidem prædicta subsistentia affert omnimodam incommunicabilitatem iam dictam: & id, quod est sic omnino incommunicabile alteri, non potest diceri rationem aliquam absolutam in diuinis inuentam, qualis esset subsistentia absoluta, de qua loquimur. Et propterea quidquid absolutum in Deo reperitur, debet communicari idemmet singulis personis diuinis.

Quare titulus huius dubij, solum intelligitur de subsistentia secundo modo ex nuper recensitis accepta: tanquam nimirum, personæ diuinæ, ultra subsistentias relatiuas habeant

aliam subsistentiam absolutam, quæ eademmet numero singulis personis communicetur, quæque ratione diuinæ naturæ formaliter eisdem conueniat?

§. I. Verior D. Thomæ sententia testimonijs Conciliorum fulcitur.

83 Dicendum ergo est, diuinam naturam ratione sui afferre propriam subsistentiam absolutam: ac proinde diuinæ personas, ultra suas subsistentias relatiuas, importare aliam subsistentiam absolutam, quæ sit vna & eadem in omnibus illis, quæque ipsi ratione diuinæ essentia formaliter conueniat. Assertio hæc colligitur ex illo Symboli Achanasij: *Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres. Dissed vnus est Deus.* Vbi, ut constat ex consensu Patrum, & Theologorum, conceditur in diuinis vnus Deus communis communitate rei tribus personis diuinis. Cumque vnus Deus sit idem, ac vnus habens Deitatem, & vnus habens Deitatem sit idem, ac vnus subsistens in ipsa Deitate, consequens est, ut in his verbis concedatur vnus subsistens communis communitate rei eisdem personis: quod quidem idem est ac concedere vnicam subsistentiam absolutam contentientem personis ratione essentia. Quandoquidem ea solum, quæ sunt absoluta, & conueniunt personis ratione essentia, siue essentialium, habent esse communia communitate rei omnibus personis diuinis.

Nec obest id, quod respondet Vazquez in hac 1. p. disput. 12 §. c. 6. & disp. 156 c. 2. vbi inquit, ex hoc testimonio non colligi, dari in diuinis vnicam subsistentiam absolutam, vnicumque subsistentes eidem absolutum. Quoniam non colligitur, dari vnum Deum communem communitate rei tribus personis diuinis, ex eo quod datur vnus habens Deitatem, vnumque subsistens eodem modo commune; sed quia datur vna & eadē numero natura, quæ eodē modo sit communis respectu illarum: & ratione reddit. Quoniam iste terminus *Deus* dicit in recto naturæ; connotat autem, non aliud habens præter personas, aut in singulari, aut in communi, siue indistincte &c. sumptas. Et ita satis est, quod natura sit communis communitate rei omnibus personis diuinis ad hoc, ut verificetur, omnes illas esse vnus Deum, qui sit communis eidem per communitatem rei. Sicut quia *hic homo* dicit in recto hanc naturam humanam, & connotat hanc habens illam, seu hanc, vel illam personam indistincte, propterea, si tres personæ diuinæ assumerent vnā & eandem numero humanitatem, tunc verificaretur de illis, quod essent vnus & idem numero homo.

84 Non itaque hoc refert. Quoniam hæc interpretatio videtur pugnare cum prima.

Assertio.

Probat per mo ex Symbolo Athanasij.

Occurrit Vazquez.

Impugnatur

Conc. Rhē-
mensis.

Concilio Rhēmensi contra Gilbertum, ubi sic dicitur. *Credimus, & confitemur simplicē naturam diuinitatis esse Deum: neque aliquo sensu Catholico posse negari, quin diuinitas sit Deus: & Deus diuinitas.* Si autē diuinitas intra propriā lineam, & ut præcisa à personis, non esset Deus, tunc posset cum fundamento in re (in quo sensu loquebatur Conciliū) affirmari Catholice, quod diuinitas præcisa à relationibus, seu personis non est Deus: cuius oppositum videtur intendere Conciliū: & idē hoc ita declarauit, quia Gilbertus etiam dicebat, essentiam sine relationibus non esse Deum: quamuis Gilbertus in eo magis errabat, quoniam ad Dei constitutionem postulabat proprietates distinctas ab essentia: quod Vazquez, & alij auctores oppositæ sententiæ non dicunt: & propterea possunt interpretari, Conciliū ita loqui ex eo, quod essentia sit persona, & e contra.

Vazquez.

Suarez.

Cæterum, quia, ut benè notauit Suarez, Conciliū asserit, in nullo sensu Catholico (intellige, habente fundamentum in re) posse negari, quin diuinitas sit Deus: idcirco multum urget contra sententiā Vazquez, & aliorum, si verba illius (prout à nobis relata sunt) eiusdem Concilij esse admittantur. Quod idē dicimus, quia non habemus illud Conciliū: & Vazquez, qui eius decreta refert ex quodam codice manuscripto, dubitat, an illa sint formalia verba Concilij; quamuis non reddat rationem, cur de hoc dubitet, nec neget, hanc fuisse sententiam prædicti Concilij: quod nobis satis est, siue illis, siue alijs verbis eam docuerit.

Vazquez.

Vltimus con-
fucatur.
D. Thom.

85 Deinde hæc eadem responsio adducta à Vazquez pugnat cum Angelico Doctore, tum in 1. dist. 21. quæst. 2. art. 1. his verbis: *Iste terminus Deus predicat naturam diuinā de tribus personis, quæ etiam in se habent esse subsistens, nulla personarum distinctione intellecta.* Tum etiam infra quæst. 39. art. 4. in corpore ubi sic inquit: *Quia hoc nomen Deus significat diuinam essentiam, ut in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito: alij melius dixerunt, quod hoc nomen Deus ex modo significandi habet, ut propriè possit supponere pro persona, sicut hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, ut cum dicitur, Deus creat: quia hoc predicatum competit subiecto ratione forme significatæ, quæ est Deitas: quandoque verò supponit personam, vel unam tantum, ut cum dicitur, Deus generat; vel duas, ut cum dicitur, Deus spirat; vel tres, ut cum dicitur, Regi seculorum immortalis, inuisibilis, solus Deus, &c. In quibus verbis duo expendentia sunt.*

Primum est. Quod cum loquitur hoc nomine Deus, tunc inquit, quod significat diuinam essentiam, ut in habente ipsam: cum

verò sermonem facit de hoc nomine homo, asserit, significare humanitatem in supposito. Ut denotaret, quod respectu humanitatis nullum est habens illam præter suppositum: cæterum respectu Deitatis non est idem omnino habens illam, & suppositum: quia datur habens illam, nempe, hic Deus præintellectus, personis, qui sub hac præcisione non intelligitur esse suppositum. Et propterea idem S. Doctor in solutione ad 1. eiusdem articuli subiungit, quod hoc nomen Deus, non oportet, ut semper supponat pro essentia, quam significat: ut innueret, posse supponere, tum aliquando pro essentia, tum aliquando pro suppositis: ac proinde, cum semper supponat pro habente Deitatem, debet supponere aliquando pro habente aliquo, quod formalissimè loquendo non sit ex vi suæ lineæ suppositum; & aliquando etiam pro supposito: & per consequens respectu huius nominis Deus, oportebit, non esse idem formalissimè, & adæquatè, habens Deitatem, & suppositum eiusdem Deitatis. Imò, ut in sequenti testimonio expendemus, oportebit, quod quoties non adiungitur huic nomini Deus aliquid, quod restringat illud ad hoc, ut accipiat determinatè pro suppositis, ut in præsentī non adiungitur, quod debeat accipi pro vnico & eodem habente essentiali, & communi omnibus personis per communitatem rei, sicut ipsa natura sic est illis communis.

Secundum est. Quod Angelicus Præceptor tribuit huic nomini Deus, quod aliquando supponat pro essentia, id est, pro essentia in concreto, seu pro habente Deitatem, ut cum dicitur, quod Deus creat: aliquando verò pro personis, siue omnibus, siue duabus, siue vnica tantum. Si autem hoc nomen Deus non asseret, ultra personas aliquas ex his modis sumptas, quidpiam, quod esset habens Deitatem, non posset asserere, hoc nomen Deus, de quo præmiserat, significare diuinam essentiam, ut in habente ipsam, posse aliquando supponere, vel pro personis, siue omnibus, siue duabus, siue vnica tantum; vel pro ipsa essentia. Quia ultra personas sic sumptas non darentur aliquid habens prædictam essentiam: & per consequens nec aliquid, pro quo ultra eas posset supponere.

86 Vnde propter hanc rationem idem S. Doctor consulto non dixit in verbis nuper citatis, quod hoc nomen Deus ex modo significandi habet, ut propriè debeat supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo: sed quod propriè possit supponere pro illa. Ut denotaret, non cõferri hæc duo nomina inter se quoad necessitatē supponendi, sed quo ad

Idem S. Do-
ctor.

ad posse supponere pro ipsa. Ex eo quòd, licet hoc nomen *homo* possit, & debeat supponere pro persona: atramè nomè *Deus* potest, sed non debet pro illa supponere: ac proinde denotat aliquid habens Deitatem distinctum virtualiter à persona.

D. Thom. Nec minus prædicta solutio à Vazquez adducta est: contra Angelicum Præceptorè in art. citato in solutione ad 3. vbi constituit discernimè inter hoc nomè *homo*, & hoc nomen *Deus*; quòd primum non per se, sed propter exigentiam alicuius additi supponit pro natura communi, vt cum dicitur; *Homo est species*. Secundum verò per se supponit pro natura communi; sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam, vt cum dicitur, *Deus generat*, tunc ratio actus notionalis supponit hoc nomen *Deus* pro persona Patris: ac proinde sentit S. Doctor, quòd hoc nomen *Deus* per se, & præcisum ab adiunctis non supponit pro personis, sed pro aliquo alio habente, virtualiter ab eis distincto: siquidem, vt ex eodem dicebamus, ex modo significandi semper denotat Deitatem, vt in habente.

87 Quod adhuc magis explicuit Angelicus Præceptor in ratione, quam ad prædictum discernimè explicandum in eadem solutione reddidit, nempe, quòd hoc nomen *homo*, significat naturam diuisam realiter in diuersis suppositis, & per rationem solummodò communem, & vnã in illis: & ita solum ex aliquo prædicato adiuncto, quod exigat hanc vnitatem secundùm rationem, supponit pro natura communi: ac proinde, cum significet humanitatem, vt in habente, solum supponit pro habente aliquomodo in communi sumpto, quod sit commune, nõ quidem secundùm rem, sed solum secundùm rationem: & adhuc tunc non habet supponere pro illo, nisi ratione prædicti adiuncti, seu prædicati exigentis illud. At cum Deus dicat naturam diuinam, non diuisam realiter in diuersis suppositis, sed communem cõmunitate rei respectu illorum: idcirco, sicut non ex aliquo adiuncto, sed per se habet significare Deitatem, vt in habente, ita supponit pro habente, quòd sit commune cõmunitate rei in ratione habentis respectu personarum: & per consequens supponit pro aliquo subsistente absoluto, & communi cõmunitate rei, in ratione talis respectu prædictarum personarum.

Eandem etiam assertionem nostram tueri videtur Agatho Papa in epistola, quæ habetur in VI. Synodo Act. 4. vbi sic inquit. *Confitemur Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, non tres. Deos, sed vnum Deum; non trium nominum subsistentiam, sed trium subsistentiarum, seu personarum vnã subsistentiam.* Quæ verba, non solum sunt Agatho-

nis, sed etiam Romanæ Synodi instruetis Legatos missos ad sextam Synodum Generalem, in cuius Actione 4. præiens epistola extat, & recipitur postea Actione 17.

88 Nec obstat id, quod responder Vazquez in præfenti disput. 125. & Ruiz de Mòtoya disput. 34. sect. 8. nempe, in hoc testimonio non esse legendum: *Trium subsistentiarum, seu personarum vnã subsistentiam; sed vnã substantiam.* Quod etiã, vt inquit Ruiz, optimè notauit Iouerius in summa Conciliorum. Et ita emendatum legunt plura exemplaria Latina, præsertim Codices impressi Coloniz Agrippinæ anno 1606. pagina 21. tomo 3. Confirmat autem Vazquez hanc suam solutionem, ac proinde litteram huius testimonij, vt à nobis adducitur, esse mendosam: ex eo quòd incredibile est in tã paucis verbis vsum fuisse Agathonem eadè voce in tam diuerso sensu.

89 Non itaque hoc obstat. Quoniam iuxta vetustiora exemplaria legendum est, *vnã subsistentiam*, vt nos legimus; non verò *vnã substantiam*. Constat autem, vetustioribus exemplaribus magnam fidem adhibendam esse. Nec ratio adducta à Vazquez est sufficiens. Quoniam sicut tres diuinæ personæ possunt dici tres substantiæ, & vna substantia: quatenus ratione personalitatum dicunt substantiam relatiuam, & per consequens sunt tres substantiæ relatiuæ; cum tamen ratione essentia: sint vna & eadem substantia & essentia: ita potuit optimè Agatho Papa confiteri in diuinis trium subsistentiarum, seu personarum vnã subsistentiam, vt denotaret, esse ibidem tres subsistentias relatiuas conuenientes personis ratione sui, & vnã subsistentiam absolutam competentem eisdem ratione essentia: Maxime, quia hoc ipso, quòd semel dicatur in hoc testimonio, esse in diuinis vnã subsistentiam; & semel, dari ibidem tres, satis denotatur, fieri sermonem de subsistentia in diuersa acceptione: ita vt dum dicitur, eas esse tres, fiat sermo de subsistentijs relatiuis, quæ, hoc ipso quòd tales, debent multiplicari: dum verò asseritur, dari vnã substantiam, innuatur substantia absoluta, quæ, hoc ipso quòd absoluta, nequit realiter multiplicari.

Eandem etiam assertionem doeuiffe videtur idem Concilium Constantinopolitanum Generale Sextum Act. 11. in epistola Sophronij approbata à toto Concilio, vbi dicitur, quòd *Sanctissima Trinitas est numerabilis personalibus subsistentijs.* Nam propterea nõ dixit absolute, quòd est numerabilis tribus subsistentijs, sed tribus personalibus subsistentijs, vt innueret, esse in diuinis aliã substantiam, præter subsistentias personales: & idcirco Trinitatem, non subsistentijs

Probatur etiã assertio ex Agathoac Papæ

Effugium; Vazquez Ruiz.

Iouerius;

Præcluditur;

Conc. Constantin.

quolibuscunque, sed subsistentijs, quarum quolibet sit personalis, esse numerandam.

§. II. Eadem sententia testimonijs Patrum stabilizetur.

Probat ut testimonij Patrum. August. Hieron.

90. Deinde hanc eandem assertionem docuit Augustinus 7. de Trinitate cap. 4. ubi sic inquit: *Omnis enim res ad se ipsam subsistit, quanto magis Deus.* Hieronymus epistola 57. ad Damasum, his verbis: *Vna est Dei, & sola natura, quæ vera est: id enim, quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est.* Nyssenius in lib. de Mystica interpretatione vitæ Moylis columna 3. ubi asserit: *Nihil eorum rerum, quæ aut sensu comprehenduntur, aut mente percipiuntur, præter supremam essentiam, quæ omnium causa est, & à qua omnia dependent, verè subsistere.*

Nyssen.

Euaſio P. Vazquez.

Nec obest id, quod respondet Vazquez ad hæc testimonia, nempe, quod testimonium Augustini, si quis probaret, etiam conuinceret, tantum dari in diuinis vnica[m] subsistentiam absolutam; non verò ultra illam tres alias relatiuas; cuius oppositum dubio præcedenti defendimus. Siquidem inquit, quod *omnis res ad se ipsam subsistit.* Et deinde, quod prædictum testimonium adhuc non luadet, dari in diuinis subsistentiam absolutam. Quia Augustinus nunquam usurpat nomen *subsistentiam*, sed verbum *subsistere*. Unde, cum inquit, omnem rem, seu (quod in idem quoad præsens redit) substantiam ad se subsistere, loquitur de proprio actu substantiæ; qui est existentia. Sicut etiam D. Hieronymus hoc eodem modo intelligendus est, dum inquit, diuinam naturam vnã esse, & solam; quæ verè est: & quod id, quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est. Et tandem Nyssenius solum intendit, supremam essentiam verè subsistere à se, & non ab alio, sicut creaturæ, quæ ab alio pendent vt à causa. Ob id tamè non conceditur communis aliqua subsistentia absoluta in diuinis. Nam, vt supra dicebatur, natura Dei verè in personis a se, & nõ ab alio vt à causa habet, quod subsistat.

Præcluditur primo.

91. Non igitur hoc obest. Nam in primis falsum est, quod testimonium Augustini, vel nihil probet, vel suadeat, non dari etiam subsistentias relatiuas. Quoniam Augustinus non inquit, omnem rē ad se ipsam subsistere, quia deueget ultra subsistentiam absolutam dari in diuinis tres relatiuas; sed quia loquebatur de subsistentia, per quam id, quod per eam subsistit, redditur subiectum, aut quasi subiectum capax existendi per se primò *vt quod*: hæc autem subsistentia semper est absoluta. Quoniam in creaturis solummodo suppositum, quod in illis est quid absolutum, est subiectum connatū-

raliter capax existendi *vt quod*: in diuinis autem sola diuina essentia, vt subsistens per subsistentiam absolutam, habet existere per se primò *vt quod*; & personæ solum existunt secundariò *vt quod*, vt statim magis explicabimus; quamuis prædicta subsistentia in creaturis ratione suæ limitationis tribuat incommunicabilitatem; secus verò in diuinis, propter summam infinitatem eius, & defectum impossibilitatis cum alijs formalitatibus diuinis. Unde non mirum, quod Augustinus loco citato non fecerit mentionem subsistentiæ relatiuæ, cuius propriū est, tribuere personæ, quam constituit, vt sit subiectum, aut quasi subiectum (vt sic dicamus) susceptiuum existentiæ *vt quod*, solum per se secundò.

92. Deinde falsum etiam est, quod Augustinus (quod idem de Hieronymo dicimus) sumptit verbum *subsistere* pro actu substantiæ; qui est existentia substantialis. Nam secundum proprietatem linguæ Latinæ; aut rigorem Theologicum *subsistentia*, vel *subsistere* non sunt idem ac *existentia*, aut *existere*. Vnde, sicut quia existentia significat rationem existēdi in abstracto sumptam, propterea *existere*, quod est concretum illius, nihil aliud significat, quàm eandem existentiam in concreto ita; quia subsistentia significat rationem subsistendi in abstracto, idcirco *subsistere*, quod est concretum illius, tantum habet significare eandem subsistentiam in concreto. Et ideo non est cur nomen *subsistentia* non detorqueatur ad denotandam existentiam; & tamen nomen *subsistere* ad illam existentiam significandam liceat detorquere; sed vtroque eandem subsistentiam, vel in abstracto, vel in concreto; vt iam innuimus, debet significare.

Exploditur deinde.

Tandem falsum etiam est; quod ideo Nyssenius dixerit, solam diuinam essentiam verè subsistere, quia sola ipsa non habet ab alio tanquam à causa hoc, quod est subsistere. Quoniam sicut Angelus v.g. dicitur verè esse personam; licet hoc habeat ab alio tanquam à causa: & ratione personæ non conuenire verè soli Deo; quamuis solus ipse ita sit personā, vt non habeat hoc ab alio tanquā à causa ita ex hoc, quod natura diuina non subsistat ab alio tanquam à causa, bene tamen natura creata, non ideo dicitur, solam naturam diuinam verè subsistere: quia hic modus loquendi attentis omnibus aliquid amplius videtur exigere.

Tandem concluditur.

93. Quare propria, & sincera horum verborum interpretatio est, quod sola natura diuina habet intra suam lineam verè subsistere: quia sola ipsa intra suam lineam asserit propriam subsistentiam absolutam distinctam à personā, siue personis; cum tamen naturæ creatæ non habeant

beant subsistere intra lineam naturæ præcise sumptæ, sed vt trahuntur ad lineam suorum suppositorum, quæ est distincta à linea prædictæ naturæ: Et propterea optime D. Hieronymus loco nuper relato aiebat, quod natura Dei id, quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est.

Probatur etiam ex alijs PP.

Cyrrill. Ale. Anastas.

Eandem etiam assertionem tuentur Cyrrillus Alexandrinus, & Anastasius in compendiarie fidei explicatione, quæ habetur tomo 4. Bibliothecæ. Quid (inquiunt) est Deus? *Essentia cuius nullus est auctor, cui prorsus nihil desit. Quid est essentia? Res, quæ per se est, nec altero indiget, ad hoc vt ipsa subsistat.* 94. Nec refert id, quod respondent aliqui, nempe Cyrrillum agere de essentia abstracta à creatâ, & increata, significareque, essentiam substantialem non indigere subiecto, cui insit, seu inhæreat ad subsistendum; non verò negare, illam subsistere per aliquid diuersum, quod in Deo sit ipsa subsistentia relatiua.

Effugium.

Eliditur.

Non igitur hoc refert. Tum, quia contextus satis manifestè loquitur de essentia diuina: agitur enim de essentia, quæ Deus est. Tum etiam, quia subiectum, vel aliquid simile nõ potest alicui esse ratio subsistendi: quia hic effectus est proprius subsistentiæ. Et ita, cum Cyrrillus inquit, essentiam, nempe diuinam, per se existere, nec indigere alio ad subsistendum, denotat, ipsam in se habere subsistentiam intra rationem essentiæ: ac proinde non deesse illi subsistentiam essentiali, & absolutam. Tum denique, quia nullum est verbum, ex quo possit colligi, Cyrrillum, & Anastasium sumere esse per se pro eo, quod est, non esse in alio præcise tanquam in subiecto inhæisionis: cum explicent hoc, quod est esse per se, per hoc, quod non indigeat altero, vt ipsa subsistat: qui modus essendi per se, non solum dicit non esse in alio, tanquam in subiecto inhæisionis præcise; sed habere veram subsistentiam: & per consequens, vt iam diximus, innuit subsistentiam pertinentem ad lineam essentiæ.

Hilar.

Et deinde hoc ipsum docuit Hilarius 7. de Trinitate in fine, vbi de Patre, & Filio, quorum vnus dicitur esse in alio, ita scribit: *Non est corporalium naturarum ista conditio, vt insint sibi inuicem, vt subsisterent nature habeant perfectam vnitatem.* Et paucis interiectis: *Inesse autem non aliud in alio, vt corpus in corpore; sed ita esse, ac subsistere, vt in subsistente insit; ita verò inesse, vt & ipsa subsistat.* Vbi apertè videtur concedere Hilarius subsistentiam propriam naturæ diuinæ, dum in prioribus verbis ait, vt subsistentia nature, & cum in posterioribus inquit, vt & ipsa subsistat.

Vazquez.

95. Nec obstat responsio adhibita à Vazquez, nempe, male refectri Hilarium, quia

in prioribus verbis non inquit, vt subsistentia nature habeant perfectam vnitatem; sed, vt subsistentis nature, &c. Vt denotaret, in corporalibus rebus non esse ita vnã in alia, vt habeant eadem numero naturam subsistentem, non quidem per subsistentiam distinctam a subsistentia suppositi, sed neque etiam per subsistentiam conuenientem ei ratione suppositi, itaut eadem numero natura sit in illis, & hæc subsistat ratione suppositi: cum tamen in diuinis eadem numero natura reperiat in diuinis personis, & hæc ab illis habeat subsistere. Deinde in posterioribus verbis non ait Hilarius, ita verò inesse, vt & ipsa (scilicet natura diuina) subsistat; sed, itant ipse (scilicet Deus) subsistat: vt innueret, in diuinis ita vnũ subsistentem esse in alio, vt & ipse subsistat.

Non itaque hoc obest; Tum, quia quoad priora verba ita legitur à pluribus Doctoribus, sicut nos retulimus. Tum etiam, quia quoad posteriora sic habetur apud eundem Hilarium, sicut nos ex ipso retulimus, vt constat ex impressione facta Parisijs anno 1544.

Adde, quod hoc ipso, quod Hilarius asserat, diuinitatem ita subsistere, vt insit Filio; ita verò inesse illi, vt & ipsa subsistat, satis denotat, se nõ loqui de subsistere, quod Deitas habet à personis; sed de subsistere, quod habet à se: quia loquitur de modo essendi in Filio talis conditionis, vt eadem prorsus natura sit etiam in Spiritu Sancto, & ipsa simul subsistat: hic autem modus arguit propriam subsistentiam, vt in secunda ratione pro assertionem dicemus.

Hilar.

96. Et tandem hanc eandem assertionem docuit D. Thomas quæst. 9. de Potentia art. 5. ad 13. his verbis: *In diuinis autem proprietates personales hoc solum habent, quod supposita diuina natura ab inuicem distinguuntur; non autem sunt principium subsistendi diuine essentia. Ipsa enim diuina essentia est secundum se subsistens. Sed è conuerso proprietates personales habent, quod subsistant (modo tamen supra explicato, nempe, tanquam à prima radice) ab essentia. Ex eo enim Paternitas habet, quod sit res subsistens: quia essentia diuina, cui est idem secundum rem, est res subsistens: vt inde sequatur, quod sicut essentia diuina est Deus, ita Paternitas est Pater. Et ex hoc est etiam, quod essentia diuina non multiplicatur secundum numerum ex pluralitate suorum suppositorum, sicut accidit in istis inferioribus. Nam ex eo aliquid secundum numerum multiplicatur, ex quo subsistentiam habet. Licet autem diuina essentia secundum se ipsam (vt ita dicã) indiuinduetur quantum ad hoc, quod est per se subsistere: tamen ipsa vna existens secundum numerum sunt in diuinis plura supposita ab inuicem*

D. Thom.

distin. Et a per relationes subsistentes.

Et in 3. dist. 6. quæst. 2. art. 1. ad 2. ubi sic ait: *Dicendum quod aliud est de Deo, & de omnibus alijs rebus: quia in Deo ipsa essentia subsistens est. Unde sibi se secundum se debetur esse: imò ipsa est suum esse subsistens. Unde essentia à persona non differt secundum rem: & ideo esse essentia est etiam persona: & tamen persona, & essentia ratione differunt. Quamvis ergo unum sit esse, potest tamen esse considerari, vel prout est essentia, & sic non unitur in esse diuino, unde non unitur Patri, vel potest considerari, prout est persona, & sic unitur humanitas in esse diuino. In quibus verbis expendendum est, ut in quod Angelicus Doctor distinguit essentiam diuinam ab omnibus alijs rebus, quod ceteræ res non sunt subsistentes secundum suam essentiam; secus verò essentia diuina: ac proinde sentit, quod essentia aliarum rerum non subsistunt præcisè ratione suæ lineæ, sed ratione suppositorum, & secundum id, quod à linea illorum habent: cum tamen diuina essentia præcisè intra suam lineam, & ante quam consideretur supposita, habeat propriam subsistentiam: alioquin non staret discrimen adductum à D. Thoma inter diuinam essentiam, & essentias creatas, nēpe essentias creatas substantiales: quia etiam istæ, vt sunt suppositatæ in suis suppositis, habent esse subsistentes.*

97 Tum etiam, quod Angelicus Præceptor tribuit diuinæ essentia, quod sibi secundum se debetur esse, nimirum esse existentia, id est, vt existat vt quod: & per consequens sentit, ipsam secundum se, id est, sub conceptu essentia, esse subsistentem. Et propterea postquam dixit, quod sibi secundum se debetur esse, addidit. *Imò ipsa est suum esse subsistens.* Quoniam iuxta doctrinam D. Thomæ id solum habet esse vt quod, cui conuenit subsistere: & ideo idem S. Doctor in articulo modo citato ex 3. Sententiarum in solutione ad primum inquit: *Dicendum, quod forma facit esse, non ita quod illud esse sit materiae, aut formæ, sed subsistentis.*

Tum deinde. Quod Angelicus Doctor ex eo, quod diuina essentia secundum se est subsistens, imò ipsa est suum esse subsistens, colligit, quod essentia à persona non differt secundum rem. Quoniam propterea essentia creatæ, & substantiales differunt secundum rem à suis personis, quia non sunt suum esse subsistentes, sed ab illis habent subsistere, & esse.

Tum denique. Quod Angelicus Præceptor inquit, idem esse esse existentia diuinæ essentia, & personarum: ac proinde, quod sicut diuina essentia prius intelligitur existens, quam personæ, ita prædictum esse prius conuenit illi, quam istis. & per consequens prius erit subsistens, quam

prædictæ personæ: siquidem, vt nuper ex Angelico Præceptore dicebamus, existere vt quod (de quo in præsentī sit sermo, vt pos sit itare discrimen inter diuinam essentiam, & essentias creatas nuper adductum) supponit rem subsistentem.

Et 4. contra Gentes cap. 14. ubi loquens de Deo sic inquit: *Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si considerentur essentia. Et propter hoc dicimus, unum Deum esse, quia est una essentia subsistens: & plures personas, propter distinctionem subsistentium relationum.*

Et hoc ipsum docuit idem Angelicus Præceptor supra quæst. 3. artic. 2. ad 3. & quæst. 7. artic. 2. quæst. 12. artic. 4. quæst. 13. artic. 1. ad 2. & infra quæst. 30. art. 1. ad 2. quæst. 40. artic. 2. ad 2. & quæst. 7. de Potentia artic. 2. ad 5. necnon 3. part. quæst. 3. artic. 3. ad 1. & in 1. dist. 2. quæst. 2. art. 1.

98 Unde hanc eandem assertionem tuentur Cajetanus infra quæst. 39. art. 4. Bannez Caiet. ibidem art. 3. Petrus de Ledesma in suo tomo de perfectione Dei quæst. 3. pro cœmiali Petrus de art. 1. conclusionē 1. Alvarez 3. part. quæst. Ledesma. 3. art. 3. Cabrera ibidem, Zumel in præsen- Alvarez. ti quæst. 30. art. 1. in sua quæst. unica, Naza- Cabrera. rius quæst. 39. art. 4. controuersia 1. Carran Zumel. za, Molina, Ragusa, Fonseca, Suarez, Ga- Nazarius. briel, OKam, Almainus, Albertus Magnus, Carranza. Scotus, Durandus, Paludanus, Capreolus, Molina. Becanus, Ferrara, & Bellarminus, quos se- Ragusa. fert, & sequitur Granado in hac 1. part. to- Fonseca. mo 3. tractatu 4. disput. 5. sect. 3. ubi bene Suarez. ait, Doctores sentientes, dari in Deo subsi- Gabriel. stentiam absolutam, non verò relatiuas, pos- OKam. se optimè referri pro nostra sententia, tam subsistentiam absolutam, quam relatiuas ad mittentem: ex eo quod omnes, vel ferè omnes rationes, quas aduersarij contra subsistentiam absolutam congerunt, æquè militent contra eos, qui eam solummodò, vel ipsam vnà cum subsistentijs relatiuis admittunt.

§. III. Ratio prior, & fundamentalis pro sententia Angelici Præceptoris.

99 **R**atio autem prior, & fundamenta-
lis pro D. Thomæ sententia sumitur ex eodem S. Doctore locis supra citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniã habere subsistentiam absolutam, & in ordine ad se dicitur perfectio in diuina essentia: ergo prædicta perfectio, & subsistentia non potest ei denegari. Consequentia patet. Quoniam omnis perfectio excogitabilis debet reperiri in Deo, & eius essentia: & ita, si habere subsistentiam absolutam
dicit

Prius fundamentum ex ratione.

dicit perfectionem, nequit hæc Deo, & eius essentia denegari. Antecedens autem probatur. Quia habere subsistentiam absolutam, & in ordine ad se dicit modum essendi ad eum perfectum, vt sit independens a relationibus personalibus tanquam a sustentante, illique existens vt quod, ac tandem principium quod operandi per se, & ratione sui, & non solum ratione proprietatum personalium: hæc autem omnia satis perfectionis præferunt.

Confirmatur. Quoniam diuina essentia intra suam lineam est infinita: ergo intra eandem erit subsistens. Patet consequentia. Tum; quia natura creata, & substantialis subsistit non intra propriam lineam, sed ratione sui suppositi: quia est finita & limitata, & ita ob hanc rationem dependet ab illo, vt a sustentante: ergo est contra diuinam essentiam ratione suæ infinitatis habebit intra suam lineam esse quid subsistens. Tum etiam, quia essentia diuina ratione suæ infinitatis pertingit ad hoc, vt intra suam lineam sit suum esse existentia: ac proinde etiam pertinget ad hoc, vt intra eandem lineam sit suum subsistere. Siquidem in via D. Thomæ id solum habet propriam existentiam, quod habet subsistere, vt constabit ex his, quæ in 5. tomò tractatu de incarnatione explicantes quæstionem 17. partis tertriæ D. Thomæ, dicemus, & patet ex illis, quæ N. Complutenses in lib. Phylsorum disp. 3. quæst. 5. docuerunt.

Tum denique. Quia hoc ipso, quod essentia diuinæ intra suam propriam lineam competat propria existentia, & quod sit suum esse, conuenit etiam illi intra eandem lineam, quod sit suum operari: siquidem operari sequitur ad esse: & eo modo aliquid habet operari, quo habet esse: & per consequens intra prædictam lineam habebit subsistere: cum operationes sint subsistentium, vt communiter docent Phylsophi, & Theologi. Imò intra eandem lineam, non solum erit subsistens, sed erit suum subsistere: quandoquidè sicut id, quod habet omnia requisita ex parte principij radicalis ad operandum per se, & ratione sui; non tamen est sua operatio, debet habere subsistentiam, & existentiam: non tamen esse suum subsistere, & existere: sic id, quod est suum operari, oportet, quod sit etiam suum esse, & suum subsistere.

100 Occurrit ex Vazquez, & ex alijs infra in hoc dubio referendis; tam rationi, quam confirmationi factæ. Rationi quidè, quod subsistere per subsistentiam absolutam, in ordine ad se, est quidem perfectio; non tamen perfectio simpliciter simplex ex eo quod non est melior quavis alia perfectione incompossibili cum ipsa: quod tamen requirebatur ad hoc, vt esset perfectio simpliciter

simplex, possetque poni in Deo. Ratio autem, ob quam prædicta subsistentia absoluta non est melior quavis incompossibili cum ipsa, potest reddi ex eo, quod est incompossibilis cum maiori quâdam perfectione, nempe cum hoc, quod est, naturam diuinam esse communicabilem pluribus personis, & esse in illis. Siquidem natura, quæ per se, & ratione sui est subsistens, ac proinde est in se, & per se, nequit esse in alio, seu in aliquo, vel aliquibus suppositis.

Huc etiam tendit alia solutio ex eisdem aduersarijs loco infra in hoc eodem dubio referendo, nempe, subsistentiam absolutam nullam dicere perfectionem veram & realem; sed solum esse aliquid chimericum, atque ad eum contradictoria inuolvens: nam de ratione subsistentia est, quod sit incommunicabilis. Et ita subsistentia illa absoluta esset, & non esset subsistentia: essetque, & non esset incommunicabilis. Nam ex quo capite dicitur, esse subsistentiam, haberet veram rationem subsistentia, conueniretque ei incommunicabilitas: cum tamen ex quo capite dicitur esse absoluta, deberet esse communicabilis: cum omnia absoluta in diuinis sint communicabilia: atque ad eum ipso deberet rationem subsistentia amittere. Vnde natura diuina per prædictam subsistentiam existeret; & non existeret vt quod: penderet, & non penderet ab alio, vt sustentante: ac tandem esset; & non esset principium operandi, suumque operari.

101 Et similiter confirmationi ex eodem Vazquez occurrer, quod ad rationem naturæ infinitæ intra suam lineam, qualis est natura diuina, non desideratur; quod intra eandem lineam sit subsistens; sed satis erit, quod non sit ab alio tanquam a causa: nam hinc habet diuina natura suam infinitatem: sicut hoc ipso, quod natura creata sit ab alio tanquam a causa, debet esse finita & limitata.

Adde primò ex eodem auctore; quod si cut infinitati diuinæ essentia nihil obest, eam intra propriam lineam non habere personalitatem; sed satis erit, si aliunde, id est, ex vi aliarum linearum suarum personalitatum sit personata, & quod ex vi suæ lineæ sit radix earum: ita ad eandem infinitatem intra propriam lineam naturæ diuinæ sufficet, quod sit radix subsistentiarum relatiuarum; licet intra suam lineam non sit subsistens, sed id habeat ex lineis prædictarum subsistentiarum.

Adde secundò, quod ad summum ad infinitatem diuinæ naturæ sat erit, eam esse suum subsistere; non quidem intra propriam lineam, sed intra lineas suarum personarum, ex eo quod identificatur cum illis absque vili distinctione actuali. Et hic mo-

Aliorum solutio ad eandem rationem.

Effugium Vazquez ad confirmationem.

Firmatur eius sio.

Vltimus roboratur.

Confirmatur.

N. Compl.

Occurrit Vazquez ad rationem.

duſſendi per identificationem ſuam ſubſiſtere, ſeu ſubſiſtere ſuarum perſonarum arguit in finitatem in natura hoc habente: & ideo nulli naturæ creatæ, aut creabili, ſed ſi diuinæ naturæ poteſt hoc competere.

102 Non igitur hæc obſtant. Non quidem prior ſolutio adhibita rationi factæ. Nā illa ſatis comitex ijs, quæ dubio præcedenti aſſerimus, nempe, quod etſi daremus, quod hoc, quod eſt, eſſe in ſe, & per ſe, pugnet cum hoc, quod eſt, eſſe in aliquo realiter actualiter, ſive ex natura rei diſtincto ab eo, quod dicitur eſſe in ſe, & per ſe: non tamen eſſe in aliquo, ſeu ſubſiſtere in aliquo, quod ſit idem prorsus abſque aliqua diſtinctione reali actuali, aut ex natura rei cum eo, quod habet eſſe in ſe, & per ſe. Et ratio eſt aperta. Quia ubi non eſt alia, & alia res, ſed id, quod ſubſiſtit, eſt idem realiter abſque aliqua diſtinctione ex natura rei cum eo, in quo ſubſiſtit, non poteſt verificari, quod id, quod ſubſiſtit in illo, in ſi, ſeu ſubſiſtat in alio; ſed potiùs inde colligetur, ſubſiſtere in ſe, & per ſe: ſiquidem id, in quo ſubſiſtit, eſt idem prorsus abſque diſtinctione iam dicta, ac id, quod ſubſiſtit.

Accedit primò, quod, vt loco nuper citato diximus, quando aliquid ſubſiſtit in aliquo afferente propriam ſubſiſtentiam, non dicitur abſolutè & ſimpliciter eſſe in alio, ſi prædicta ſubſiſtentia afferatur ex proprijs meritis eius, quod in illo dicitur ſubſiſtere. Nam hoc ipſo iam reſilla, à qua velut à prima radice oritur, dicitur eſſe in ſe, & per ſe: ſiquidem ex vi ſua affert, ſaltem radicaliter, id, per quod eſt per ſe: & ita hic modus eſſendi in alio non opponitur cum modo eſſendi per ſe. Ergo multò minùs tollitur à natura diuina: quod ſit in ſe, & per ſe, per hoc quod ſubſiſtat in aliquo habente ſubſiſtentiam ortam ex priori alia ſubſiſtentia eiſdem naturæ, & eandem ſubſiſtentiam abſolutam imbibente.

103 Ex quibus, & ex his, quæ num. 83. & ſequentibus diximus, ſatis conſtat, nullius eſſe roboris ſolutionem, quæ noſtræ rationi ſecundo loco ab aduertarijs adhibetur. Tum, quia ex testimonijs Conciliorum, & Patrum, quæ numeris citatis adduximus, conſtat, non requiri ad rationem ſubſiſtentia omnimodam incommunicabilitatem reſpectu proprii ſuppoſiti naturæ illius, quæ ſubſiſtere dicitur. Et ideo tribuunt diuinæ naturæ propriam ſubſiſtentiam abſolutam, communicabilem tamen proprijs ſuppoſitis diuinæ naturæ. Tum etiam, quia vt ex his, quæ in explicatione tituli diximus, ſatis liquet, hic non

loquimur de ſubſiſtentia, in qua ſi ſignificatione, ſed vt præſe dicitur talem modum eſſendi, vt res, quæ ſubſiſtere dicitur, non pendeat ab alio, vt à ſuſtentante, ſi quæ exiſtens vt quod, nec non & principium quod operandi.

Tum denique, & maximè. Quoniam falſum eſt, ad rationem ſubſiſtentia (ſi illa non ſit finita & creata, ſed infinita ac increata) requiri omnimodam incommunicabilitatem reſpectu propriarum perſonarum. Nam ad hoc, vt aliqua natura ſit ſubſiſtens, ſufficit, quod ſit per ſe, ac proinde poſſit exiſtere, & operari vt quod: ſi quæ incommunicabilis alteri vt ſuppoſito alieno, ac proinde realiter, ſive ex natura rei ab eis diſtincto. Et ratio quoad hoc vltimum (de quo poterat eſſe aliqua dubitatio) videtur aperta. Nam ideo humanitas ſubſiſtens in Verbo non habet ſubſiſtentiam diſtinctā à ſubſiſtentia Verbi, quia eſt in illo, vt in alieno ſuppoſito. E contra verò, hoc ipſo, quod prædicta humanitas haberet talem modum eſſendi, vt ei repugnet eſſe communicabilem alteri tanquam alieno ſuppoſito, nō poſſet non eſſe in ſe, & per ſe, habere quæ eſſe ſubſiſtens: ac proinde hæc incommunicabilitas, & non aliqua alia requiritur ad veram rationem ſubſiſtentia; quamuis ad rationem ſuppoſiti, aut perſonæ maior alia incommunicabilitas deſideretur.

104 Quare, cum diuina natura, vt præſe ſuas perſonalitates, habeat talem modum eſſendi, vt ei repugnet eſſe in alio, tanquam in alieno ſuppoſito (alioqui poſſet pendere ab alieno, & creato ſuppoſito tanquam à ſuſtentante) conſequentis eſt, vt ſecundum ſe, & vt præſe ſuas perſonalitates, habeat incommunicabilitatem requiſitam ad aliquā veram rationem ſubſiſtentia: atque ad eò ex hoc capite nihil illi deerit, quominùs ſit ſubſiſtens per ſubſiſtentiam quandam, quæ ratione ſua infinitatis ſit communicabilis proprijs ſuppoſitis, & incommunicabilis omnibus, & totis alienis ſuppoſitis.

Poteſt quæ hæc ratio magis elucidari, & explicari ex eo, quod ſi per impoſſibile daremus, humanitatem præſe incommunicabilem alteri, vt alieno ſuppoſito, tunc non poſſet non habere aliquem modum eſſendi diſtinctum ab eo, quem habet humanitas in Chriſto Domino ſecundum ea, quæ à ſe, & non à diuino ſuppoſito habet. Siquidem humanitas Chriſti communicatur alteri, vt alieno ſuppoſito: cum tamen prior illa humanitas ſupponatur omninò incommunicabilis alteri, tanquam alieno ſuppoſito. At modus iſte, quem haberet in eo euentu humanitas illa incommunicabilis, tantum eſſet modus ſubſiſtendi: quia idcirco aliquid eſt incommunicabile alteri, vt alieno

ſuppo-

Enervatur
prior ſolutio

Dilucidatur
amplius.

Euenit ſe-
cunda ſolutio
ad eandem
rationem.

Illustratur
amplius.

supposito, seu nequit esse in alio extraneo, vt in sustentante, quia est in se, & per se, & habet vnde subsisteretur: ideoque humanitas Christi, quia caret proprio sustentante, propriaque subsistentia, potest esse in alieno supposito: ergo, &c.

105 Diximus, se per impossibile daretur humanitas, quæ præcisè esset incommunicabilis alteri, vt alieno supposito. Quoniam fieri nequit, humanitatem esse incommunicabilem alteri, vt alieno supposito, & non simul esse omnino incommunicabilem cuius supposito: hoc tamen prouenit ratione limitationis eiusdem humanitatis, & modi subsistendi ipsius, ratione cuius redditur incommunicabilis alieno supposito. Nam cum subsistentia illa sit finita, finit & limitat naturam, ne sit in alio subsistente, siue proprio, siue alieno: sicuti materia, quæ ratione suæ finitatis, & potentialitatis limitat formam, habet ita coarctare illam, vt illam et forma temel informans materiam nequeat recipi in alia materia, vt N. Complutenses in lib. Phisicorum disput. 4. quæst. 6. docent vnde hoc non oritur per locum intrinsecum ex ratione generali subsistendi. Et ita subsistentia, quæ fuerit infinita, poterit reddere naturam incommunicabilem alteri, præcisè vt alieno supposito: & hoc ipso, quod natura sic incommunicabilis sit, intelligitur subsistens. Sicut etiam propter hanc rationem subsistentia Patris diuini ob rationem generalem subsistentiæ nihil habet, vnde non sit communicabilis alteri, vt supposito, nec ob rationem subsistentiæ infinitæ vt sic, quamuis, quia est subsistentia dicens oppositionem relatiuam, vel formalem, vel radicalem cum quauis alia subsistentia relatiua, deicord est omnino incommunicabilis alteri, tanquam supposito.

106 Nec etiam obest solutio, quæ adhibetur confirmationi. Quin potius, si prædicta solutio bene perpendatur, potest ex illa non leuis impugnatio contra eandem desumi. Quoniã et si linea naturæ Dei ob rationem generalem lineæ diuinæ tantum petat hoc, quod est, non esse ab alio tanquam à causa: attamen ob rationem specialem primæ & fontalis lineæ inter omnes, quæ in Deo reperientur, exigit, non solum non esse ab alio tanquam à causa, sed etiam non esse ab aliquo tanquam à ratione à priori ad ordinem actuum, aut quasi actiuum spectante: alioqui non esset prima & fontalis linea, sed aliam præsupponeret, à qua, modo insinuat, dimanaret. Ergo eadem ratione exiget, quod non sit ab alio, tanquam à causa sustentante, vel tanquam à ratione virtualiter distincta, à qua sustentetur, à quaque sit in se, & per se, sed sicut ex vi suæ lineæ habet, quod ex vi propriorum terminorum sit existens,

ita etiam, quod sit in se, & per se, & non dependens ab aliquo à se virtualiter distincto, tanquam à sustentante.

Pateat consequentia. Tum, quia id, quod est tantæ eminentiæ, & perfectiōnis, vt ratio ne illius, non solum sit independens ab alio vt à causa efficienti, verum etiam vt à ratione à priori virtualiter distincta, & ad ordinem actiuum spectante, oportet, vt propter eandem eminentiam sit etiam independens ab alio, vel tanquam à causa sustentate, vel tanquam à ratione virtualiter distincta, à qua sustentetur: alioqui res illa non esset existens ex vi propriorum terminorum. Siquidem, quod non potest in se, & per se esse ex vi suæ lineæ, nequit habere esse præcisè ex vi propriorum terminorum.

Tum etiam. Quia indispensabilior est dependentia rei à sua causa, vel principio, aut ratione efficienti, quam dependentia ab aliquo à se realiter, vel virtualiter distincto, tanquam à sustentante: & ita suppositum creatum, quod absoluitur à dependentia ab alio, tanquam à sustentante, nequit absolui à dependentia à sua causa efficienti. Ergo si natura diuina intra suam lineam habet, quod ratione suæ eminentiæ absoluitur à dependentia, aut quasi dependentia ab alio, nõ solum tanquam à causa efficienti, sed etiam tanquam à ratione à priori ad ordinem actiuum pertinentem: multo magis poterit, & debeat absolui à dependentia ab alio, tanquam à sustentante, siue tanquam à causa, siue tanquam à ratione virtualiter ab illa distincta, sed in se, & per se, ac ex vi suæ lineæ præcisè habebit, vnde sustentetur: & per consequens ex vi eiusdem lineæ debet subsistere.

107 Neque etiam id, quod primo loco pro maiori solutione eiusdem confirmationis additur, obstat, propter apertam disparitatem, quæ est inter personalitates diuinas collatas cum natura Dei, & inter subsistentiam absolutam comparatam cum eadem natura. Quoniam prædictæ personalitates, quippe relatiuæ, pertinent ex genere suo ad lineam diuersam à linea diuinæ naturæ: siquidem linea naturæ est linea absoluta, & absolutum, ac relatiuum pertinent ad distinctas lineas. Cæterum subsistentia absoluta, hoc ipso quod subsistentia absoluta est, nihil habet, vnde repugnet ei pertinere ad lineam absolutam: & propter illa, quæ nuper diximus, debet ad lineam diuinæ naturæ spectare.

Potestque hoc magis declarari ex eo, quod esse per se absolutum multum differt à personalitate, seu modo essendi per se relatiuo. Nam personalitas includit formaliter, quod sit ratio incommunicabiliter subsistendi: quod non habet, nisi vel ratione opposita.

Euanescit, quod primo adducitur pro euasione firmanda.

Dilucidatur hæc impugnatio.

N. Compl.

Impugnatur solutio confirmacionis.

positionis, vt in diuinis, vel ratione limitationis, vt in creaturis: & ideo non potest formaliter huic Deo, præcise concepto intrasuum lineam, conuenire: quia ad eius lineam nec relatio, nec limitatio spectare potest. At subsistentia absoluta præcise dicit perfectiorem essendi, quæ ex proprio conceptu non postulat omnimodam incommunicabilitatem, nisi tantam incommunicabilitatem alteri, tanquam alieno supposito, seu tanquam rei aliquo modo actualiter distinctæ à parte rei, vt in illa, vel per illam sustentetur. Hæc autem incommunicabilitas cum hac præcisione, ac proinde vna cum communicabilitate eiusdem numero subsistentiæ absolutæ respectu plurium personarum ab ea sola ratione distinctarum, & propriarum eiusdem numero naturæ per se subsistentis, vt in diuinis contingit, non oritur ex limitatione, sed potius arguit infinitatem: neque etiam ducit ortum ex oppositione aliqua: & ita non mirum, quod in hoc Deo, vt præit suas personalitates, inueniatur.

108 Ex quibus etiam constat, nihil obesse id, quod ultimo loco in eadem solutione prædictæ confirmationis additur. Siquidem ostensum est, quod ad lineam diuinæ naturæ pertinet subsistentia absoluta: sicut ad eam spectat, quod non sit ab alio, siue tanquam à causa efficiente, siue tanquam à ratione à priori ad ordinem actuum spectante. Et ita ad eius infinitatem non est satis, quod cum virtuali distinctione identificetur cum personalitate, & subsistentiis relatiuis, & quod præcise ex vi earum linearum sit subsistens, sed insuper desideratur, quod ex vi propriæ lineæ habeat subsistentiam, & intra illam præcise sumptam sit subsistens: & per consequens ita sit idem cum hac subsistentia, vt adhuc virtualiter ab ea non distinguatur: siquidem ea, quæ conuertunt vnicam & eandem lineam in diuinis, sunt ita idem, vt nec virtuale distinctione admittant.

Adde (id, quod ex dictis sequitur) ex vi omnium, quæ in solutione nostræ confirmationis ab aduersariis adducuntur, nulla ratione infringi duas posteriores probationes in eadem confirmatione adductas, quarum vis potest sic explicari. Quoniam vbiunque datur in aliquo priori operatio alicuius naturæ, oportet, vt præcedat, saltem ex parte nostri modi concipiendi, ipsa natura cum suo esse, suoque *subsistere*: siquidem operationes sunt subsistentium. Sicut etiam oportet, quod si illa operatio sit ipsum met esse operantis absque aliqua distinctione virtuali, quod etiam sit ipsum *subsistere* eiusdem operantis absque eadem distinctione: siquidem, vt modò dicebamus, prius est naturam aliquam subsistere, quam operari: &

ita si natura aliqua pertingit ad hoc, vt identificet sibi suum operari absque virtuali distinctione, etiam pertinger ad hoc, vt absque prædicta distinctione identificet suum *subsistere*, quod intimius, & proximius est ipsi, quam prædictum operari.

Quare, cum in illo priori, in quo natura diuina præit suas personalitates, intelligatur tunc operatio eiusdem naturæ, nempe, *intelligere* primordiale & essentielle, quod est constitutum prædictæ naturæ, iuxta ea, quæ in 1. tomo tractatu 3. disputat. 4. numer. 43. latè diximus, oportet, vt natura diuina præsupponatur, saltem præsuppositione ex parte nostri modi concipiendi, vt subsistens: necnon vt ita subsistens, quod sit suum *subsistere* absque distinctione virtuali: sicut est iuum esse, suumque operari, nempe, *intelligere* essenziale & primordiale absque eadem distinctione.

§. III. Posterior ratio pro veriori Angelici Præceptoris sententia.

109 SECUNDò probatur eadem D. Thomæ sententia ratione alia, per quæ præcedens magis confirmatur.

Quoniam in hoc distinguitur esse diuinum ab esse creato, v.g. Angelico, vel humano, quod esse creatum est tale, quia est huius naturæ, & non alterius: & ideo esse Angelicum Gabrielis est tale, quia est esse naturæ Gabrielis, & non Michaelis: esse verò diuinum, est tale, quia est ipsum esse per se subsistens. Ergo esse Dei erit subsistens per subsistentiam absolutam aliquo modo, nempe virtualiter, distinctam à subsistentiis trium suppositorum, seu personarum diuinarum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam nisi esse diuinum esset ipsum esse subsistens per propriam subsistentiam absolutam, & non solum per subsistentiam suarum personarum, non staret diferimen in antecedenti positam, nempe, quod solum esse diuinum est esse per se subsistens: siquidem etiam esse Angelicum est esse subsistens per subsistentiam proprii suppositi.

Antecedens autem probatur. Quoniam esse Angelicum, v.g. Michaelis, non est existens *vt quod*, sed præcise *vt quo*: quia est id, quo natura Michaelis, non verò Gabrielis existit. Et ideo est tale, quia est esse naturæ Michaelis, & non Gabrielis: sicut etiam esse Gabrielis est tale, quia est esse, quo existit natura Gabrielis, & non Michaelis: & hoc nõ aliunde, nisi quia est esse finitum & limitatum, quod proinde non est esse existens *vt quo*, & *vt quod*, sed tantum *vt quo*. Cæterum ipsum esse Dei non existit præcise *vt quo*,

sed

Corruit addi-
tamenti secti
di prædictæ
solutionis.

Secundum as-
sercionis fun-
damentum.

sed existit etiam *ut quod* ium, quia est esse in finitum intra primam, & perfectissimam omnium linearum, quæ in diuinis reperiuntur: & ideo, sicut esse Angelicum tantum existit *ut quo*, ratione sua limitationis, sic esse Dei ratione infinitatis prædicte existit, tam *ut quo*, quam *ut quod*.

Tum etiam, Quia hoc, quod est, existit præcisè *ut quo*, non dicit omnem excogitabilem perfectionem in ratione existendi: quam tamen dicit hoc, quod est, existere tã *ut quo*, quam *ut quod*. Ergo tũ esse Dei debeat dicere totam hanc perfectionem in ratione existendi: quippe quod dicit esse infinitum intra primam & potissimam lineam diuinam, nempe naturam Dei: inde est, vt debeat existere; non tantum *ut quo*; sed etiã *ut quod*. Et propterea non est tale, præcisè quia est huius naturæ, nempe naturæ diuinæ; sed quia est ipsum esse *subsistens*: siquidẽ in rebus substantialibus id, quod existit *ut quod*, ac proinde vt sustentans, aut quasi sustentans rationem existendi, habet esse in se; & perse, & per consequens esse subsistens.

110 Quæ ratio definitur ex D. Thoma quæst. 7. de Potentia art. 2. ad 5. his verbis: *Dicendum, quod sicut dicitur in libro de Causis, ipsum esse Dei distinguitur, & individuat a quolibet alio esse per hoc ipsum, quod est esse per se subsistens, & non adueniens alicui nature, quæ sit aliud ab ipso esse. Omne autem aliud esse, quod non est subsistens, oportet, quod individuetur per naturam & substantiam, quæ in tali esse subsistit. Et in eis verum est, quod esse huius est aliud ab esse illius, per hoc, quod est alterius nature. Sicut si esset vnus calor per se existens sine materia, vel subiecto, ex hoc ipso ab omni alio calore distingueretur; licet calores in subiecto existentes non distinguantur, nisi per subiecta.*

Nec refert, si occurras ex doctrina Vazquez, & alio um loco infra referendo, quod est esse Dei sit existens *ut quod*, ac proinde sit etiam ipsum esse subsistens, & in hoc distinguitur a quolibet alio esse creato: non tamen idcirco erit subsistens per propriam subsistentiam absolutam; sed tantum subsistit per subsistentiam relatiuam propriam personarum. Quia ita subsistit in illis; & per illas, vt identificetur realiter cum ipsis absque omni distinctione reali aequali; siue ex natura rei, & cum sola distinctione virtuali: & ita ratione huius identificationis cum diuinis personis existentibus *ut quod* competit eidem esse diuino, vt existat, non solum *ut quo*; sicut & alia esse, sed etiam existat *ut quod*, & habeat alia, quæ in hac ratione D. Thomæ referuntur.

111 Non itaque hoc refert. Tum propter illa, quæ in præcedenti ratione adductus; quæ quidem satis probant, quod diu-

inum esse ratione sui; & intra propriam lineam, & non solum ratione personalitatum diuinarum subsistit in se, & per se, seu (quod in idem quoad præsens redit) non solum existit *ut quo*, sed etiam *ut quod*: quamuis, vt ibidem inuimus, in prædicto esse non distinguatur virtualiter minus existendi *ut quo* à munere existendi *ut quod*, sed solum dicat eminentiam vnus & eiuſdem esse afferentis duo ista munera ex parte solius nostri modi concipiendi distincta: ex eo quod prædicta munera pertinent ad vnã & eandem lineam.

Tum etiam. Quia contra prædictam solutionem obstat ratio satis fundametalis desumpta ex D. Thoma loco supra relato; nempe, in 3. dist. 6. q. 2. art. 2. in solutione ad 2. necnō in pluribus alijs locis, quæ supra disput. 7. à num. 6. adduximus; quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam in diuinis tantum datur vnicum & idem esse absolutum abique aliqua multiplicatione plurium existentiarum, adhuc virtualiter distinctarum; siue illæ sint absolutæ, siue relatiuæ, vt loco citato latè ostendimus; & constat etiã ex illis, quæ in 1. tomo tract. 3. disp. 4. num. 7. & sequentibus diximus: ita quidem, vt prædictum esse spectet ad lineam essentia, seu naturæ diuinæ, vt habetur etiam locis citatis: Ergo ea solum, quæ ad lineam diuinæ naturæ spectant, vt ipsum esse, & alia huiusmodi, quæ proinde sunt ipsissima (vt sic dicamus) natura Dei, existunt per se primò per prædictum esse, tanquam per existentiam sibi propriam, & non ab alio per prius existenti comunicatam. Ergo prædictum esse intra propriam lineam, non solum existit *ut quo*, quatenus est ipsa ratio existendi; sed etiam *ut quod*, quatenus est ipsa natura Dei: & per consequens erit intra propriam lineam ipsam esse *subsistens*, & non solum ratione personalitatum diuinarum.

112 Hæc vltima consequentia non indiget probatione: siquidem in substantijs id, quod existit per se primò, & *ut quod*, est subsistens. Secunda verò consequentia ex priorietate liquet. Quoniam in eisdem substantijs id existit *ut quod*, cui conuenit per se primò existentia, tanquam quid sibi proprium, & non comunicatum ab alio per prius existenti per talem existentiam, vt constat inductiuè in omnibus substantijs creatis.

Prima autem consequentia ex antecedenti satis deducitur. Tum quia si esse Dei tantum est vnicum, & absolutum, oportet, vt per illud non existant per se primò, tanquam per existentiam sibi propriam, diuina attributa, vt ex se patet: siquidem hæc debent præsupponere essentiam Dei existentem; & existere per existentiam comunicatam a bialla, si semel in diuinis tantum potest esse

Secundo.

D. Thom.

D. Thom.

Occurrit Vazquez.

Eliditur primo.

ynf

esse vnicum & idem esse absque aliqua multiplicatione, adhuc virtuali. Et similiter per prædictum esse non poterunt per se primò existere relationes personales, seu personæ: quia hæc sunt posteriora, quam attributa, ac proinde, quam ipsum esse absolutum, quod pertinet ad lineam naturæ, quodque est prius eisdem attributis: cum tamen id, quod existit per se primò per esse, tanquam per existentiam sibi propriam, debeat præsupponi, vel realiter, vel virtualiter, vel saltem ex parte nostri modi concipiendi, iuxta naturam suæ lineæ, ad prædictum esse. Ergo ea solùm, quæ spectant ad lineam naturæ diuinæ, vt ipsum esse, & alia huiusmodi, quæ proinde sunt ipsissima (vt sic dicamus) natura Dei, existunt per se primò per esse diuinum, tanquam per esse sibi proprium, & non communicatum ab alio per prius existenti per tale esse.

Impugnatur
vltima.

Tum etiam. Quia si esse Dei est tantum vnum & idem, & ad lineam diuinæ naturæ spectans, oportet, vt sicut per se primò solùm (vt sic dicamus) vnitur, & identificatur cum ijs, quæ pertinent ad lineam diuinæ naturæ, tanquam quid proprium eorum: ita solùm per illud existant per se primò, tanquam per existentiam sibi propriam, ea, quæ sunt huius lineæ, & inter illa ipsum esse, vt est ipsissima Dei natura.

Inuocatur
vis huius impugnationis.

113 Confirmatur, & explicatur vis huius impugnationis ex ijs, quæ nuper dicebamus, ad hanc tamen formam redactis. Quoniam esse Dei est ipsum intelligere diuinum primordiale & essentialis: nam prædictum intelligere est constitutum diuinæ naturæ, vt constat ex illis, quæ in 1. tom. tract. 3. disput. 4. num. 43. & sequentibus diximus: & in diuinis, vt sæpius diximus, & ibidem explicuimus, natura, & existentia illius non distinguuntur virtualiter, sed pertinent ad eandem lineam: ergo sicut prædicta intellectio essentialis, hoc ipso quod sit operatio vitalis, præsupponit, præsuppositione saltem ex parte nostri modi concipiendi, vim proximam, nec non & vim radicalem ad intelligendum, quæ sit talis, non solùm vt quo, sed vt quod (ne detur operatio vitalis, & maxime substantialis, sine suo quasi principio radicali quod) & omnia ista pertinent ad vnam & eandem lineam, ac proinde prædicta intellectio essentialis est ex vi suæ lineæ ipsa intellectio, & vis proxima, nec non & ipsa vis radicalis tam vt quo, quam vt quod ad intelligendum: ita eadem intellectio, vt est existentia diuinæ naturæ, præsupponet, præsuppositione saltem ex parte nostri modi concipiendi, omnia ista, & se ipsam, vt ipsa Dei natura & essentia: ac proinde vt exprimit hoc speciale munus, scilicet esse

id, quod per se primò redditur existens: vt quod per prædictam intellectionem, vt exprimit se ipsam, quatenus est ratio existendi: ac tandem cum hæc pertinebunt ad vnam & eandem lineam taliter, quod prædicta existentia, & esse Dei, sit ex vi suæ lineæ ipsa ratio existendi, seu existentia vt quo, & id, cui conuenit existere vt quod.

Patet consequentia. Tum ex paritate, & summa identificatione horum omnium munerum absque distinctione etiam virtuali, sed sola distinctione ex parte nostri modi concipiendi. Tum etiam, quia sicut aliquid se habet ad esse, ita & ad operari. Et idè id, quod est sua operatio, & cuius operatio est ipsum principium operandi, tam quo, quam quod, sine distinctione virtuali, erit etiam suum esse: taliter, quod suum esse sit id, quod existit vt quo, & vt quod, idque, quod operatur vt quo, & vt quod.

Confirmatur

114 Confirmatur secundò. Quoniam sicut in creaturis id existit vt quod, estque substitiōis, cui cōpetit vt quod esse ab alio, tanquam à causa efficienti: & propterea in via D. Thomæ (quam, explicantes quæstionem 17. in 3. part. eiusdem Angelici Doctoris contentam, elucidiabimus) quia in creaturis solùm suppositum sit vt quod à sua causa efficienti, idcirco ipsum solummodò existit vt quod: ita in diuinis id habet ex vi suæ lineæ existere per se primò, & vt quod, cui cōpetit non esse ab alio, siue tanquam à causa efficienti, siue tanquam à ratione à priori. Quia cum existere Dei sit existere à se, sicut existere creaturæ est existere ab alio: inde est, vt id per se primò & potissimè existat vt quod in diuinis, quod potissimè habet esse à se, id est, esse à se perfectissimè, seu non esse ab alio, siue tanquam à causa, siue tanquam à ratione à priori. Ergo cum solummodò ipsum esse Dei, & ea, quæ ad eius lineam spectant, habeant esse perfectissimè à se, id est, non ab alio tanquam à causa, vel tanquam à ratione à priori; sed potius prædictum esse sit ratio à priori, & vt quod omnium diuinorum: oportebit, quod prædictum esse sit id, quod per se primò est existens vt quod ex vi suæ lineæ.

115 Potestque hoc ipsum amplius elucidari, ex eo quod personæ diuinæ, nempe Filius, & Spiritus Sanctus, quia sunt ab alio vt à principio, licet non vt à causa, suntque productæ vt quod, idcirco sunt existentes vt quod. Et similiter, quia Paternitas dimanat per emanationem virtualem à diuina essentia, & dimanat tam vt quo, quam vt quod, quia absque distinctione virtuali est ipsa Paternitas, & ipse Pater quoad ea, quæ persona Patris in recto dicitur: idcirco habet etiam existere vt quod. Et tandè, quia omnia ista supponunt diuinam essentiam, & diuinum esse, tanquam

Dilucidatur
hæc confirmatio.

quam id, quod non est villa ratione ab alio, siue realiter, siue virtualiter distincto, propterea solum secundario habent existeret *ut quod* per idem esse diuinæ essentia: quia, ut ex dictis constat, in diuinis non possunt, siue realiter, siue virtualiter multiplicari existentia. Ergo sola diuina essentia, solummodo que ipsum diuinum esse erit existens per se primo *ut quod*: ex eo quod sola ipsa est, quæ est omnino à se, & non ab alio tanquam à causa, aut ratione à priori.

Pater consequentia. Nam hoc ipso, quod diuinæ personæ solum existant secundario *ut quod*, quia aliquomodo sunt ab alio, oportet, ut per se primo soleant *ut quod* diuina essentia, quæ sola non est villo modo ab alio, quæque habet *ut quod*, & non solum *ut quo*, hoc quod est, non esse sic ab alio: quanto quidem nihil, præter diuinam essentiam, habet *ut quod* non esse ab alio, etiam tanquam à ratione à priori.

Tandem impugnatur. D. Thom.

116 Tandem impugnatur hæc eadem solutio aduersariorum ratione alia desumpta ex D. Thoma loco supra citato, nempe, q. 9. de Potentia art. 5. in solutione ad 13. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam esse Dei ita est in tribus personis diuinis, ut communiect se illis absque aliqua distinctione, adhuc virtuali, ipsi sunt autem idem prorsus numero esse absolutum sit in illis, sicut & eadem prorsus natura diuina in omnibus illis est: ergo prædictum esse non solum est existens *ut quo*, sed etiam præsupponitur existens *ut quod*: ac proinde erit ex vi suæ linear, & antecedenter ad diuinas personas subsistens. Hæc secunda consequentia pater ex priori, & ex iam dictis. Prima verò ex antecedenti. Quoniam id, quod non est existens *ut quod*, seu quid subsistens ex se, & ex vi suæ linear, multiplicatur ad multiplicationem rei subsistentis, in qua recipitur, seu cui communicatur. Et propterea D. Thomas loco nuper citato colligit, essentia diuinam non multiplicari secundum numerum ex pluralitate suorum suppositorum, sicut accidit in istis inferioribus, quia prædicta essentia ex se, & antecedenter ad suas personas est subsistens.

Confirmatur & explicatur.

Confirmatur, & explicatur. Nam ex eo quod natura aliqua, v. g. humana, sit in pluribus suppositis, tanquam id præcisè, quod habet esse *ut quo*, in eo, quod habet esse *ut quod*, seu tanquam quid non subsistens ex vi suæ linear in re subsistenti ex vi propria linear, nempe in prædictis suppositis; colligimus, quod etsi possit esse eadem in illis absque distinctione specifica; non tamen absque distinctione numerica: & quia est in illis tanquam in suppositis realiter ab ea distinctis, idcirco multiplicatur realiter numericè ad multiplicationem eorundem suppositorum. Ergo hoc ipso, quod esse Dei, ac proinde

natura diuina, esset in pluribus suppositis diuinis, ut existens præcisè *ut quo* ex vi suæ linear, non verò ut existens *ut quod*, seu, non ut subsistens ante prædicta supposita: tunc, licet non multiplicaretur realiter ad multiplicationem eorum, quia sola ratione ab eis distinguitur: tamen multiplicaretur virtualiter, sicut & hoc modo habet ab eis distingui. Pater consequentia. Tum ex paritate rationis. Tum etiam, quia id, quod habet esse præcisè *ut quo*, habet illud per ordinem; aut quasi ordinem ad id, quod habet esse *ut quod*, & per consequens distingui, & multiplicari ad multiplicationem illius, & eo modo, quo comparatur ad illud, tanquam id, quod aliquid est, respectu eius, quod habet esse *ut quod*.

117 Nec refert, si dicas primo, hoc esse verum respectu naturæ finitæ & limitatæ; non respectu naturæ infinitæ. Nam sicut illa, quia finita est, tantum petit vnicum suppositum, & hoc ipso, quod sit in pluribus, colligitur, eam ibidem plurificari: ita natura infinita petit plura supposita absque aliqua sui plurificatione, & singula ex illis sunt inadæquata respectu prædictæ naturæ: & propterea ad multiplicationem eorum non debet vlla ratione plurificari: & per consequens neque esse prædictæ naturæ erit, siue realiter, siue virtualiter in eisdem suppositis multiplicabile.

118 Potestque hoc amplius declarari, supponendo id, quod ex ipsis terminis videtur notum, scilicet, infinitatem idem conducere ad hoc, ut natura diuina sit in tribus suppositis, quia tribuit ei amplitudinem ad hoc, ut possit ad illa extendi. Nam hoc supposito, potest id, quod intendimus, non parum declarari. Ex eo quod, sicut natura diuina habet amplitudinem respectu suorum suppositorum, ita natura humana considerata in omni sua amplitudine respectu suorum: sed hoc ipso, quod non sit subsistens, nisi tantum ratione illorum, sed habeat esse præcisè *ut quo*, multiplicatur realiter ad multiplicationem eorum, quia realiter in eis recipitur: ergo etiam diuina natura multiplicabitur, saltem secundum rationem, ad multiplicationem suorum suppositorum, si semel non præsupponitur existens *ut quod*, ante

118 Respondetur sit, naturam infinitam, & esse itidem infinitum, quale est esse Dei, posse, & debere esse in pluribus suppositis absque aliqua sui multiplicatione, adhuc virtuali: hoc tamen ideo est, quia prædictum esse est ex vi sua subsistens, antequam intelligatur esse in personis: quia, ut dicebamus, id, quod habet esse præcisè *ut quo*, non potest non multiplicari aliquo modo per hoc, quod recipitur, aut quasi recipiatur in eo, quod habet esse *ut quod*.

118 Respondetur sit, naturam infinitam, & esse itidem infinitum, quale est esse Dei, posse, & debere esse in pluribus suppositis absque aliqua sui multiplicatione, adhuc virtuali: hoc tamen ideo est, quia prædictum esse est ex vi sua subsistens, antequam intelligatur esse in personis: quia, ut dicebamus, id, quod habet esse præcisè *ut quo*, non potest non multiplicari aliquo modo per hoc, quod recipitur, aut quasi recipiatur in eo, quod habet esse *ut quod*.

quam in illis licet habeat amplitudinem ad extendendum se ad illa: siquidem, altem secundum rationem, comparantur inter se, tanquam id, quod præcisè est *ut quo*, & id, quod est *ut quod*, sicut natura humana, & sua supposita comparantur secundum rem, tanquam *quo*, & *quod*.

Dilucidant
vltimus.

Accedit, quòd sola infinitas natura (adhuc dato, non tamen concessio, ut ex dictis constat, eam posse saluari absque prædicta subsistentia) non conducit ad immultiplicabilitatem: sicut nec, ad multiplicationem alius esse, conducit sola illius limitatio, quando recipi potest in unico solo supposito, ut in Angelo contingit. Et ita prædicta multiplicabilitas, vel immultiplicabilitas non est mensuranda præcisè penes limitationem & finitatem, sed ex unitate, vel pluralitate suppositorum, in quibus est, debet colligi, quoties prædictum esse non est existens *ut quod*, seu subsistens, antequam intelligatur suppositari. Sicut etiam, quòd aliqua supposita sunt, in adæquata respectu alius nature, non arguit, si sint totalia & completa, eam non fore multiplicandam, si semel talis natura non existit *ut quod*, seu non est subsistens, antequam sit in prædictis suppositis. Si quidem supposita nature humanæ sunt in adæquata respectu illius: & tamen non ob id remanet immultiplicata in ipsis. Sed quia non est in se, & per se subsistens in propria linea, siue antequam recipiatur in illis, idcirco ad multiplicationem eorum multiplicatur.

Secunda ob-
iectio.

119 Neque etiam refert, si secundò dicas, attributa diuina esse eademmet numero in tribus personis: & nihilominus, neque afferre propriam subsistentiam ex vi suæ lineæ, nec multiplicari aliquomodo, adhuc virtualiter, ad multiplicationem suppositorum, in quibus sunt: ergo, &c.

Corruit pri-
mò.

Responditur enim primò, esse probabile, quòd licet prædicta attributa non afferant propriam esse existentiam, important tamen propriam subsistentiam. Nam sicut misericordia creata, quia est quid completum intra lineam misericordie creatæ, afferit propriam in hærentiam: ita misericordia diuina, quia est completa intra lineam diuinæ misericordie, & est quid substantiale, importat proprium modum existendi per se.

D. Thom.

120 Quæ solutio videtur habere aliquod fundamentum in D. Thoma q. 9. de Potentia artic. 5. in solutione ad 16. ubi cum sibi sic opposuisset: *Absolutum perfectius est, quàm relatiuum: sed proprietates absoluta, id est attributa essentialia, ut sapientia, iustitia, & huiusmodi, non constituunt in Deo plures personas: ergo nec proprietates relatiua, ut Paternitas, & Filiatio.* Respondet: *Dicendum, quòd attributa essentialia nullam ad inuicem habent oppositionem, sicut relationes. Et ideo licet*

subsistant, sicut relationes, non tamen constituant pluralitatem suppositorum ab inuicem distinctorum: cum pluralitatis distinctionem sequatur: distinctio vero formalis sit ex aliqua oppositione. In quibus verbis non negat Angelicus Doctor, quòd attributa essentialia sint constitutiva, & multiplicatiua personarum, ex eo quòd non sint subsistentes: siquidem asserit, illa habere subsistentiam, sicut & relationes personales, quas ex vi suæ lineæ subsistere, ex eodem Angelico Præceptore dubio præcedenti ostendimus; sed quia prædicta attributa non habent inter se oppositionem, sicut relationes personales illam habent.

121 Secundò respondetur, esse etiam probabilius, quòd attributa non habent propriam subsistentiam, sed subsistunt per subsistentiam diuinæ essentia, sicut & per existentiam à prædicta essentia communicatam habent existere. Hinc tamen non fit, prædicta attributa multiplicari, adhuc virtualiter, ex eo quòd communicentur diuinis personis. Quoniam per ipsas communicantur diuinæ essentia per se subsistenti: & deinde consubsistunt ad subsistentiam illius: & sic consubsistentia, & quatenus habent consubsistere per prædictam subsistentiam, communicantur tribus personis diuinis: ideoque non multiplicantur, adhuc virtualiter, per communicationem illam secundariam, per quam communicantur, & sunt in tribus personis diuinis. Quoniam ad hanc multiplicationem desiderabatur, ut non essent in prædictis personis, quatenus sunt subsistentia, aut consubsistentia ratione diuinæ essentia.

Vnde, si per impossibile daretur, quòd essentia diuina, ut subsistens in Patre, haberet, unà cum subsistentia relatiua Paternitatis, subsistere in Filio, & Spiritu Sancto, ita ut tam essentia, quàm Paternitas subsisterent in illis: tunc, quia essentia, ut subsistens per Paternitatem actuaret personam Filij, & Spiritus Sancti, & terminaretur per illas, non multiplicaretur, nec quoad essentiam, nec quoad Paternitatem ad multiplicationem earum. Sic igitur nec attributa modò multiplicantur per hoc, quòd communicentur pluribus personis: quia communicantur illis quasi mediate, & quatenus consubsistunt per subsistentiam diuinæ essentia. Ideoque tota ratio, propter quam, non admittitur subsistentia absoluta, asserit Angelicus Doctor, multiplicandam fore diuinam essentiam, diuinumque esse, est, quia prædictum esse nequit, ut subsistens in vna persona, subsistere in alia, ita ut tam esse, quàm prior illa subsistentia relatiua terminetur per aliam subsistentiam relatiuam.

§. V. *Opposita sententia, prima in eius fundamentum & enoda. io illius.*

Opposita sen-
tentia.
Vazquez.
Arnal.
Luis de Mo-
1074.
Lorca.
Aranjo.

122. **O**ppositam tamen sententiam, nempe, præter subsistentias relatiuas non dari aliam absolutam, tuetur Vazquez in præsentis disput. 125. cap. 3. & sequenti- bus & pro ea refert Alexandrum, Bonaventuram, Richardum, Marfilium, Hensicum, & Genebrardum. Eandemque tuetur Arnabal in hac 1. p. disp. 109. Ruiz de Montoya disput. 3.4. sect. 5. & sequentibus. Lorca 3. p. disput. 14. & nouissime Araujo in 2. tomo suæ Metaphysicæ lib. 7. q. 2. art. 3. nu. 11.

Primum fun-
damentum.

Probatur primo. Nam Concilia, à quibus ex professo de mysterio Trinitatis distulerunt, & magna reuerentia inquisierunt, & adiuuauerunt nouera apertissima ad illud, & ad ea, quæ ad ipsum pertinent, declaranda, nunquam usurparunt nomen *subsistentia absolute*, seu communis; sed pro eodem reputauerunt subsistentiam, & personam: ergo sententia, non minus esse certum, non dari in Deo subsistentiam absolutam distinctam à tribus relatiuis, quam non dari quædam personam distinctam aliquo modo à tribus quod apud omnes Catholicos, videtur esse certum. Consequentia est legitima. Quoniam si præter subsistentias relatiuas, seu constitutiuas, & distinctiuas personarum, esset aliqua alia subsistentia absoluta, & communis omnibus personis diuinis, non sumerent pro eodem subsistentiam, & personam: siquidem tunc non essent omnino idem, sed haberent diuersas rationes. Sicut, quia essentia diuina, & persona non sunt omnino idem, sed distinguuntur virtualiter, propterea Concilia non sumunt pro eodem essentiam, & personam.

Conc. Const.
I.

123. Antecedens autem probatur. Tum ex secunda Synodo generali, quæ est prima Constantinopolitana, initio epistolæ ad S. Damascum, vbi approbatur doctrina Nizæni I. dicentis: *Nos credere, videlicet, ut diuinitas, & potestas vna Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & c. in tribus perfectis subsistentijs, siue in tribus perfectis personis, & c.* Tum etiam ex

Conc. Nizæni

tertia Synodo generali, siue Ephesina, in qua N. Cyrillus Alexandrinus, qui illi præ-

Conc. Gene.
III.

N. Cyrillus fuit nomine Celestini Papæ, in tomo 5. Anathematismo 2. ait, Verbum diuinum humanitati fuisse vnitum secundum hypostasim, seu subsistentiam: & in 3. Anathematismo damnat diuidentes subsistentias in Christo Domino: vbi subsistentiam, siue hypostasim, & personam pro eodem omnino reputat.

Conc. Gene.
IV.

Tum deinde ex Concilio Chalcedonensi & vniuersali III. actione 16. approbante sententiam primi Concilij generalis, vbi sic dicitur: *Contra eos, quoque* (scilicet Photinum, &

Marcellum) *trium subsistentiarum Patres intulere doctrinam, & c. Ostendentes, quod vnam deorum personarum nobis essentiam fides ediderit, nequaquam Filij subsistentiam denegauerit.* Tum deique ex quinta Synodo generali, Constantinopolitana secunda, Collatione 8. Canone 1. *Siquis (ait) non confiteretur Patris, & Filij, & Spiritus Sancti vnam naturam, siue substantiam, vnam Deitatem in tribus subsistentijs, siue personis adorandam, anathematizet.*

Conc. Gene.
V.

Confirmatur primo. Quia idem significat nomen *subsistentia* Latine, quod Græcè *hypostasis*. Et ita ex Græcis Ioannes Maxentius in Catholica de Christo professione, quæ habetur tomo 6. Bibliothecæ nouæ part. 1. fatetur, idem omnino esse personam, & subsistentiam (intelligens, in natura rationali). Quod etiam fatentur plures ex Patribus, vt Athanasius in sermone de Sanctissima Deipara, Flavianus apud Ioannem Maxentiū vbi supra, Damascenus lib. 3. fidei cap. 6. Ideoque Imperator Iustinianus, & ipse Latine scribens ad Pontificem Ioannem secundum, in edito, seu confessione ad eum missa, quæ habetur in tomis Conciliorum post Concilium Tolætanum secundum columna 9. intelliges hunc communem sensum Patrum, ita scribit: *Quoniam non est idem natura, & subsistentia. Omnes enim Sancti Patres consonanter nos docent, aliud esse naturam, siue substantiam, & formam, & aliud subsistentiam, siue personam. Et naturam quidem, vel substantiam, & formam, hoc, quod est commune, significare, subsistentiam autem, siue personam, hoc, quod est speciale.*

Confirmatur

Maxent.
Athanas.
Flavianus.
Damascenus.
Iustinianus.

124. Confirmatur secundò ex Angelico Doctore diligentissimo obseruatore doctrine, & phrasis Conciliorum, ac Patrum, qui omnino idem putat esse subsistentiam naturæ intellectualis, & personam: nec in essentia à personis abstracta vllam cognouit subsistentiam. Vnde quæst. 9. de Potentia art. 3. ad 1. ait, quod *nomine persona significatur subsistens in natura intellectuali*: & in solutione ad 5. Ex hoc (inquit) quod aliquid est subsistens, habet, quod de pluribus predicari non potest. Et ideo nihil prohibet in rebus immaterialibus substantiam indiuiduam, & personam inueniri: & art. 5. in fine corporis: *Res autem (ait) subsistentes in diuina natura sunt diuina persona*: & in hac quæst. 29. artic. 2. ait, hypostasim, & subsistentiam idem significare: & art. 3. *Persona (asserit) significat id, quod est Perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura.*

Confirmatur

Ang. Doct.

Et 3. part. quæst. 2. art. 2. vbi loquens de diuina natura, & eius supposito, sic inquit: *Natura dicitur secundum quod est essentia quædam: eadem vero dicitur suppositum, secundum quod*

quod est subsistens. Et ait. *6. Fides autem Catholica in eadem inter predictas positiones tenens non dicit, Unionem factam Dei, & hominis secundum unam essentiam, vel naturam, nec etiam secundum unam accidentem, sed medio modo, secundum subsistentiam, seu hypostasim.* Ec. q. 3. art. 2. *6. Si terminum assumptionis non convenit naturae diuinae secundum se ipsam, sed ratione personae, in qua consideratur.* Si autem in diuina natura esset subsistentia absoluta, tunc ratione illius posset terminare naturam creaturam, sicut terminat diuinam. Et tandem in 3. dist. 3. q. 2. art. 3. *Si circumscribatur à Deo omnis ratio personalitatis, ipsa natura neque sit subsistens in se, neque erit in aliquo subsistente.*

125 Respondetur, quod sicut nomen *substantia* aliquando apud Patres sumitur pro ipsa essentia & natura Dei, ut constat ex locis in hoc argumento relatiuis, & propterea in eis dicitur, esse in diuinis unam tantum substantiam; aliquando uero accipitur pro relationibus personalibus, & idem possunt conueniri in Deo tres substantiae, ut constat ex his, quae ex Augustino in hac disput. num. 29. diximus, nec non ex edicto Imperatoris Iustiniani nuper relato, ubi habetur, unitatem conueniri Deo secundum rationem substantiae, seu Deitatis; Trinitatem autem secundum proprietates, vel substantias, siue personas. Ac eadem ex Hilario in lib. de Synodis, ubi explicans fidem Concilij Antiocheni refert pagina. 128. & 129. hanc propositionem illius, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt per substantiam tria.* Et ait, illam non habere calumniam. Ita similiter *subsistere*, & *subsistentia* aliquando sumitur apud Patres pro subsistentiis relatiuis, ut patet ex testimonijs in hoc eodem argumento adductis; aliquando uero pro *subsistere*, siue substantia absoluta, ut constat ex testimonijs Conciliorum, & Patrum, quae pro nostra assertione adduximus.

Ceterum licet tam nomen *substantia*, quam *subsistentia* sumantur modis dictis: in his locis est discernendum notandum inter utrumque. Quod in diuinis nomen *substantia* absolute sumptum, sumitur apud Patres pro essentia, & natura Dei; non tamen pro relationibus personalibus, nisi aliquid ei addatur, per quod determinetur ad hoc, ut accipatur pro illis, ut si dicas, *substantia relatiua, &c.* E contra uero nomen *subsistentia* absolute acceptum, sumitur frequentius ab eisdem Patribus pro subsistentiis relatiuis, non pro substantia absoluta, nisi opponatur aliquid determinans illud ad hoc, ut sit pro praedicta substantia, ut si dicas, *subsistentia communis toti Trinitati, vel subsistentia absoluta, vel aliquid huiusmodi.*

126. Nec deest congrua huius diuersae acceptionis ratio. Nam cum nomina ista de sumantur ex his, quae reperiuntur in creaturis: & prius significant ea, quae in illis inueniuntur; & deinde transferantur ad significanda diuina: hinc est, quod cum in creaturis nomen *substantia* absolute & simpliciter dictum significet naturam & essentiam rei, nomen uero *subsistentia* denotet substantiam incommunicabilem, uero in diuinis nomen *substantia* absolute & simpliciter dictum potuit à Patribus sumi ad significandam ipsam substantiam & naturam Dei, & nomen *subsistentia* ad denotandam substantiam incommunicabilem, nempe relatiuam. Et ita, nisi eis aliquid addatur, nec nomen *substantia* denotat apud eosdem Patres (loquendo de eo, quod apud eos frequentius contingit) relationes personales, siue personas; nec nomen *subsistentia* significat substantiam communem toti Trinitati, seu substantiam absolutam.

Diximus, frequentius sumi à Patribus propter praedictam rationem hoc nomen *subsistentia* absolute & simpliciter dictum pro subsistentiis relatiuis. Ut denotarentus, quod attendendo ad alia, & non ita frequenter, sumitur etiam ab eisdem Patribus praedictum nomen, adhuc absolute & simpliciter dictum, pro substantia absoluta. Quia nimirum substantia dicit ordinem ad esse; & sicut id, quod per prius in creaturis dicit ordinem ad esse, tanquam proprium eius susceptiuum, est suppositum: ita in diuinis e contra, non supposita diuina, sed ipsa Dei natura, ut subsistens substantia absoluta, est, quae per prius dicit ordinem ad esse: ideoque ipsa sic subsistens; & quia sic subsistit (si ly *quia* dicat conditionem proximam ea parte nostri modi concipiendi distinctam) est, quae per se primo existit: cum tamen, ut saepe diximus, supposita diuina tantum existant secundario, & ratione existentiae absolutae, quae per se primo conuenit diuinae essentiae.

Hinc ergo ad argumentum satis constat. Nam cum in testimonijs in illis locis fiat sermo de substantia absolute & simpliciter dicta, nec addatur in eis aliquid, per quod nomen *subsistentia* determinetur ad hoc, ut sit pro *subsistere* absolute & communis toti Trinitati, non mirum, quod apud Patres, & Concilia praedicta, attendendo ad priorē rationem nuper dictam, tantum sumatur in his locis nomen *subsistentia* pro subsistentiis relatiuis, quae per praedictum nomen absolute & simpliciter dictum potius, & frequentius significatur, quam ipsa substantia absoluta & communis toti Trinitati. Sicut etiam, attendendo ad posteriorē rationem, & licet non ita frequenter, nomen

Ratio animaduersio.

Hinc discitur argumentum.

subsistentia, adhuc absolute sumptum, accipitur pro subsistentia absoluta, & communi toti Trinitati, vt ex multis locis Angelici Doctoris iam adductis constat.

D. Thom. 127 Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in 1. di. 26. quæst. 2. art. 1. ad 4. his verbis: *Dicendum, quod persona, vt dictum est, non distinguitur in diuinis ex parte nature, vel ex parte ipsius esse, sed solum ex parte proprietatis. Vnde illa nomina, quæ dicuntur secundum respectum ad proprietatem, pluraliter predicantur, sicut hypostasis, & persona. Quæ autem dicuntur per respectum ad esse, predicantur singulariter, vt subsistentia, & essentia, quammis nomen subsistentiæ apud osum Sanctorum sumatur pro hypostasi, vt prius dictum est.*

Vbi, vt constat, Angelicus Præceptor duo faceret. Primum est Subsistentiam sumatiam quando pro subsistentia absoluta, & communi toti Trinitati: siquidem asserit, dari subsistentiam in diuinis, quæ non dicatur pluraliter, sicut nec ipsa natura Dei pluraliter dicitur, aliquando verò, & hoc apud Patres, accipi pro supposito, siue pro subsistentia relativa, & incommunicabili; non quidem, quia apud eosdem Patres non sumatur etiam pro subsistentia absoluta, vt ex eodem Angelico Doctore, & ex pluribus alijs Patribus vidimus; sed quia, propter rationem priorum in hac solutione adductam, frequentius vtuntur nomine subsistentiæ absolute, & simpliciter dictæ ad denotandam subsistentiam relatiuam.

128 Secundum verò, quod Angelicus Doctor faceret, est vtrique ratio à nobis adducta, ob quam aliquando nomen subsistentiæ absolute, & simpliciter dictum sumitur pro subsistentia relatiua, aliquando verò pro absoluta. Nam ex quo capite asserit, nomen *subsistentia* significare ordinem ad esse, & per ratione quæ non sumit illud, secundum quod etiam dicit incommunicabilitatem satis insinuat rationem à nobis adductam, propter quam prædictum nomen absolute sumptum possit significare subsistentiam communem toti Trinitati; siquidem, vt dicebamus, natura Dei per eam subsistens, & quia per illam subsistit, est, quæ per se primo existit in diuinis. Et idcirco prædictum nomen non sumitur ex creaturis quoad id, quod adæquatè, sed quoad id, quod in adæquatè significat, nempe, modum essendi per se absque incommunicabilitate ab eo significatum.

Sicut etiam ex quo capite ait, tum, quod illa nomina, quæ dicuntur secundum respectum ad proprietatem, ac proinde dicuntur incommunicabilitatem, pluraliter predicantur, sicut *hypostasis*, & *persona*.

Tum etiam, quod & nomen *subsistentiæ* sumitur apud Patres pro hypostasi, & per conse-

quens pro subsistentia incommunicabili, atque adeo dicente vtrumque modum perfecti, tatis, & incommunicabilitatis repertum in creaturis, vt ex eodem Angelico Doctore dubio præcedenti asseruimus: non parum inuenit priorem rationem, quam adduximus ad hoc, vt subsistentia absolute sumpta sumatur pro subsistentia personali: siquidem in creaturis, ex quibus hoc nomen desumptum est, accipitur pro *subsistere* incommunicabili: & hic modus subsistendi incommunicabiliter solum competit in diuinis subsistentijs relatiuis.

129 Ad primam confirmationem patet ex Occurrentibus. Ad secundam verò confirmationem debet con-
desumptam ex diuersis testimonijs D. Thomæ constat etiam ex nuper adductis, quid dicendum sit quoad omnia testimonia, præter quam ad duo vltima. Vnde ad primum ex his duobus dicendum est, Angelicum Doctorem non loqui de termino assumptionis vtrunque, sed supposito decreto, quod de facto Deus habuit circa incarnationem. Nam hoc supposito, non conuenit nature diuine terminare de facto, & per se primo assumptionem ratione sui, aut alicuius pertinentis ad suam lineam, qualis est subsistentia absoluta, sed ratione personæ.

Ad secundum verò ex prædictis testimonijs dicendum est, Sanctum Doctorem solum velle, quod si abstrahatur à Deo omnis ratio personalitatis, id est, tã quoad rationem subsistendi vt sic, prout abstrahit à ratione subsistendi, siue absoluta, siue relatiua, quam quoad rationes quasi differentiales, tunc natura diuina neque erit subsistens in se, neque in aliquo subsistente. Hinc tamen non fit, non esse in Deo subsistentiam absolutam; sed non fore in illo, si abstrahatur ab eo omnis ratio, tam communis, quam peculiaris, quæ pertinet ad rationem personalitatis, qualis est ratio subsistendi vt sic, quæ est communis, tam subsistentiæ absolute, quam relatiuæ. Nam sublata hac ratione à Deo, debet consequenter tolli tam ratio subsistentiæ absolute, quam relatiuæ.

§. VI. Propomuntur, & diluantur secundam & tertiam, nec non & quartum fundamentum opposita sententia.

130 Secundo probatur eadem sententia ratione. Quoniam Deitas, vt præin-
tellecta personis, non potest esse principium, quod generandi ad intra: ergo, antequam intelligatur personata non erit subsistens. Antecedens est manifestum. Quoniam id, quod præintelligitur personis, est commune toti Trinitati: & per consequens Patri, & Filio, itaque

fit prorsus idem in illis. Si autem Deitas, ut praeintellecta personis, esset principium quod generandi, distingueretur realiter a Filio, & non esset eadem numero communis utriusque; sicut quia Pater est principium generans Filium, distinguitur realiter ab illo.

Consequentiavero probatur. Quoniam sicut id, quod subsistit perse. primo in natura humana, est principium quod generandi filium: ita id, quod per se primo subsistit in natura divina, quale esset Deitas praeintellecta personis, si haberet subsistentiam absolutam, deberet esse principium quod communicandi ad intra naturam divinam, & generandi Filium: ergo si Deitas, ut praeintellecta personis, hoc non habeat, signum erit, non subsistere, quatenus intelligatur praecedere divinas personas.

Enodatur. 131 Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, requiri, saltem tanquam conditionem, & connotatum, ad hoc ut Deus sit principium quod generandi ad intra, ipsam Paternitatem, ut est ratio incommunicabiliter subsistendi: ex eo quod desideratur realis distinctio inter generans, & genitum: & haec in divinis nequit dari, nisi medijs relationibus. Et idem, licet in creatis, ubi ratione limitationis ibidem reperitur potest esse distinctio in rationibus absolutis inter generans, & genitum, sufficiat ad hoc, ut detur principium quod generationis, reperti naturam fecundam, & subsistentem: quia eo ipso illa subsistentia ratione limitationis est non communicabilis; potestque ibidem reperti distinctio realis, saltem numerica, inter naturam generantis, & genitum non tamen potest distinctio realis inveniri in divinis, nisi medijs relationibus. Diximus, Paternitatem requiri, saltem tanquam conditionem, & connotatum, ad principium quod generantis. Quoniam pro nunc satis est, hoc modo requiri. Et an alio strictiori ad illud desideretur, non est huius loci, sed ex infra dicendis patebit.

Tertium fundamentum.

132 Tertio probatur praedicta sententia. Quoniam si propter aliquam rationem natura divina affert suam propriam subsistentiam absolutam, maxime, quia antequam intelligatur personae datur *hic Deus*, qui est concretum Deitatis, & per consequens est habens naturam divinam, & subsistens in illa: sed haec ratio est nulla. Siquidem spiratio activa non affert propriam subsistentiam: & tam ex vi propriae lineae affert suam concretam, nempe, *spiratorem*: ex eo quod ratione suae infinitatis intra suam lineam relationem non distinguitur in ipsa abstractum, & concretum distinctione virtuali: sicut ratione infinitatis, quam dicit Paternitas intra propriam lineam, non distinguuntur in

ipsa virtualiter Paternitas, & Pater: & propter eandem infinitatem Deitas, & Deus, misericordia, & misericors non habent in divinis, adhuc virtualiter, distingui.

Dissoluitur 1.

Respondetur primo, esse probabile iuxta multorum sententiam, spirationem actuam afferre suam propriam subsistentiam relationem, quae sit communis Patri, & Filio, ut videtur id probabiliter colligi ex D. Thoma loco supra citato, nempe, q. 9. de Potentia art. 5. ex eo quod sibi propriam subsistentiam videtur tribuere omnibus divinis attributis: quia semel admissa in ipsis, non potest non spirationi actuae sua propria subsistentia relationem concedi: quamvis praedicta subsistentia nec sit personalis, siquidem est communis Patri, & Filio; nec ob sit incommunicabilitati, quam afferunt subsistentiae personales Patris, & Filii: quia haec, licet afferant incommunicabilitatem, non tamen qualemcunque, sed incommunicabilitatem alteri tanquam supposito. Et idem licet spiratio activa sit subsistens: nihilominus, quia ex vi sua non est subsistens personaliter, potest communicari Patri, & Filio, & Paternitas, ac Filiatio communicari ipsi, ut personae, in quibus ipsa peculiari alio modo subsistat. Unde haec sententia sequatur Nazarius, Molina, Becanus, Torres, & alij infra disp. 15. num. 44. referendi.

D. Thom.

Nazarius.

Molina.

Becanus.

Torres.

Secundo & melius.

Secundo respondetur, esse saltem probabile, & magis consonum menti D. Thomae, spirationem, sicut & caetera alia attributa, non subsistere per propriam subsistentiam: atque ad id mentem D. Thomae loco citato tantum esse, quod attributa, & omnia divina subsistant, non tamen quod hoc habeant ex vi propriae lineae, sed hoc solum concedit relationibus personalibus, & naturae divinae, ut constabit ex illis, quae disputatione citata num. 37. & sequentibus dicemus.

133 Et ratio disparitatis inter relationes personales, & spirationem actuam est satis perspicua ex dictis: similiterque disparitas inter eandem spirationem actuam, & naturam divinam facile potest reddi ex eo, quod natura divina est prima (ut sic dicamus) forma substantialis, & perfectissima, & a se habet subsistentiam in sensu explicato: at vero spiratio praesupponit naturam divinam, & relationes personales: & ita potest, iam ab illa, quam ab istis, nempe a Paternitate, & Filiatione, habere quod subsistat.

Vnde ad argumentum concedatur maior, & negetur minor. Et ad probationem dicendum est, non quamvis infinitatem, sed infinitatem in ratione naturae divinae, & relationum personalium afferre, propter rationes dictas, tam in hoc, quam in praecedenti dubio, quod in illis non distinguantur virtualiter abstractum, & concretum per se primo

Quartus fundamētum.

primò earum. Videantur tamen illa, quæ disputatione relata num. 48. adducemus. 134 Quartò probatur eadem sententia. Quoniam si natura diuina ex vi propriæ linearæ esset subsistens, tunc non posset concipi in abstracto: hoc autem est manifestè falsum vt ex se constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam non posset concipi, nisi vt subsistens: si quidem, si semel affert subsistentiam absolutam intra propriam lineam, tunc talis subsistentia esset de eius essentia, & concepturid autem, quod in suo conceptu essentiali includit, quòd subsistat, non potest concipi, nisi vt concretum.

Euanescit.

Respondetur negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quòd etsi natura diuina adæquatè concepta quoad omnia, quæ ad suam lineam spectant, non possit concipi, nisi vt subsistens: tamen, si in adæquatè concipiatur ex defectu nostri modi concipiendi absq; eo, quòd expressè concipiatur vt subsistens, licet res illa concepta sit in se absque distinctione virtuali subsistens. Et idèò potest diuina essentia concipi, vel in abstracto, vel in concreto. Et ita in illa abstractum, & concretum non distinguuntur ex parte rei conceptæ; sed ex parte nostri modi concipiendi: hæcque distinctio est satis, vt ex defectu nostri modi concipiendi possimus illam in abstracto expressè concipere, absque eo quòd expressè eandem in concreto concipiamus.

§. VII. Adducitur vltimum fundamentum aduersariorum cum sua solutione.

Vltimum argumentum.

135 Vltimò probatur aduersariorum opinio ex eo, quòd in diuinis nõ datur quatuor personæ: ergo neque tres subsistentiæ relatiuæ, & insuper alia absoluta. Antecedens est de fide, & consequentia probatur. Quoniam si daretur, vltra subsistentias relatiuas, alia subsistentia absoluta, tunc daretur quarta persona. Si quidem Deus, vt subsistens per talem subsistentiam, esset persona: ex eo quòd persona nihil aliud dicit, nisi subsistens in natura intellectuali: & per consequens persona diuina solùm dicit subsistens in natura diuina, quale esset Deus; vt subsistens per prædictam subsistentiam.

Solutio.

Nec quis erit, si dicas, Deum, vt subsistentem per subsistentiam absolutam, non esse personam: quia subsistens communicabiliter, & de ratione personæ est, quòd dicat subsistens incommunicabiliter in natura intellectuali.

Impugnatur primo.

Nam contra hoc est, inuolui in hac solutione apertam contradictionem, nimirum, prædictam subsistentiam absolutam non esse, & esse incommunicabilem. Non esse quidem, vt supponitur. Esse autem. Tum, quia

natura diuina, vt subsistens per talem subsistentiam, non esset communicabilis eo modo, quo supertus communicatur suis inferioribus: quia communicatio ista tantum est communicatio per rationem: cum tamè communicatio, de qua loquimur, debeat esse communicatio realis: nec etiam esset communicabilis eo modo, quo natura communicatur proprio supposito: quia talis communicatio est communicatio eius, quòd tantum habet esse vt quo respectu eius, quòd habet esse, vt quodiat id, quòd est subsistens, nequit communicari præcisè vt quo, quia habet esse vt quod, hoc ipso quòd sit subsistens: ergo prædicta natura, & subsistentia manebit omnino incommunicabilis.

Secundò.

136 Tum etiam. Quia alioqui prædicta natura, vt subsistens per hanc subsistentiam, penderet, & non penderet ab alio, vt à sustentante. Non penderet quidem: quia supponitur esse subsistens. Penderet autem: quia hoc ipso, quòd est communicabilis alteri, vt supposito, haberet esse per se ab illo: & per consequens penderet ab eo, vt à sustentante. Tum deinde, quia sicut actio, ex eo quòd est ipsum fieri, non habet fieri ab alia actione: & vnio, quia essentialiter est ipsa vnio, non habet vniri ab alia vnione: & tandem figura; v.g. rotunda, quia essentialiter habet rationem talis nequit figurari per aliam figuram: ita quia subsistentia absoluta est essentialiter subsistens; nequibit subsistere per aliam subsistentiam: & per consequens nec erit communicabilis alteri, vt supposito: si quidem eo ipsa subsisteret per subsistentiam eiusdem suppositi.

Tertiò.

Tum denique (& est maior explicatio præcedentis probationis.) Quoniam ex eo in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 143. & 222. & sequentibus diximus, essentiam diuinam non posse reddi intelligibilem, aut intellectam quidditate, & clarè ab aliqua specie creata impressa, vel expressa, quia talis essentia habet essentialiter, quòd sic sciam esse intelligibile, & sciam esse intellectuam: ergo si eadem essentia, vt subsistens per subsistentiam suam lineam, qualis esset hæc subsistentia absoluta, haberet essentialiter esse subsistentem, esseque ipsam rationem subsistenti, nequibit reddi subsistens per aliam subsistentiam: & ita neque erit communicabilis alteri, vt supposito.

137 Respondetur admittendo solutionem datam. Et ad primam impugnationem, qua intenditur, prædictam subsistentiam debere esse omnino communicabilem, dicendum est, eam esse quodammodò communicabilem diuinis suppositis, vtroque modo excensitis in illa priori impugnatione. Nam cum subsistentia absoluta sit communicabilis communitate rei simul cum ipsa natura

Admissa solutio inter arguendū data, respond. ad primam impugnatio.

diuina respectu trium suppositorum, quæ reperiuntur in diuinis, oportet, vt quodam modo committitur illis eodem modo, quo superius communicatur suis inferioribus, seu eo modo, quod natura cõmunis communicatur suis suppositis, & hæc communicatio semper est realis: quatenus per hoc significatur, non quidem distinctio realis supposita natura, siquidem diuina natura non distinguitur realiter à personis, sed quatenus per hoc denotatur, verè & realiter reperiendam numero naturam in omnibus illis, & prædictam naturam subsistere etiam per subsistentias diuinarum personarum: ac proinde reperitur ibidem communicatio, qua natura cum his, quæ pertinent ad suam lineam, communicatur suo supposito.

Nec probatio, quæ contra hoc in hac prima impugnatione adducitur, est alicuius momenti. Nã licet natura imperfecta, & admixta potentialitati, quæ proinde non est suum esse, suumque operari, communicetur suo supposito, præcisè eo modo, quo id, quod habet esse tantum vt quo communicatur ei, quod habet esse vt quod: & licet communicetur illi ad hoc, vt in eo, & ratione eius existat: attamen natura perfectissima, & quæ est suum esse, suumque operari absque distinctione virtuali, qualis est natura diuina, oportet, vt habeat esse vt quod, vt supra dicebamus: & per consequens, vt communicetur, tanquam id, quod habet esse per se primo vt quod, ei, quod habet esse vt quod secundario, & ratione ipsius nature, vt per se primo existentis vt quod.

Ad secundam impugnationem.

138 Ad secundam verò impugnationem dicendum est, prædictam subsistentiam absolutam, & naturam, vt subsistentem per illam, non pendere ab alio vt à sustentante, etiam si subsistat per subsistentiam relatiuam, & incommunicabilem: quia pendere ab alio vt à sustentante dicit quoad præsens, subsistere ratione alterius: ita vt præcisè ratione illius subsistat, & eo sublato deficiat, nec habeat in se, & ex vi propriæ lineæ, vnde fulciatur, & sustentetur. Vnde subsistentia relatiua solum tribuit diuinæ essentia iam præsubsistenti in ordine ad se per subsistentiam absolutam, quod alio modo fit per se, scilicet per modum suppositi incommunicabiliter, & in ordine ad aliud suppositum correlatiuum; non verò veluti fulcit prædictam naturam, ne corruat, & deficiat.

ciat, ex eo quod ipsa ex se non habeat suum esse per se ad suam lineam spectans.

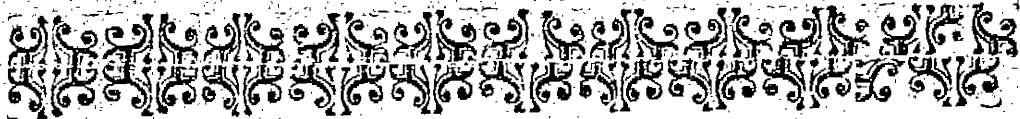
Ad tertiam verò impugnationem respondetur in primis, bene posse vnam actionem fieri per aliam diuersæ rationis: & idem actio creata elicita à creatura fit à Deo medijs actionibus intellectus, & voluntatis diuinæ. Et deinde dicimus, figuram, quia est vltimus terminus quantitatis, non posse figurari per aliam figuram: alioqui esset, & non esset vltimus terminus. Tandem addimus, quod sicut linea est vnio partium superficie: & nihilominus potest per vnionem diuersæ rationis vari substantiæ: ita, licet subsistentia absoluta sit essentialiter ipsa ratio subsistendi, ipsumque subsistere absolutum, potest reddi subsistens per subsistentiam alterius rationis, quæ sit subsistentia relatiua, & tribuat peculiarem modum subsistendi.

Ad tertiam.

139 Ex quo ad vltimam impugnationem satis constat. Quoniam essentia diuina, prout est intelligibilis, & intellecta clare, & quidditatiuè, tantum potest habere vnicum modum, quo sit intelligibilis, & intellecta, nempe, modum intelligibilitatis, qui sit actus purus, sitque suum esse intelligibile, & intellectum, suumque esse naturale & entitatiuum, vt constat ex illis, quæ in primo tomo tractatu 2. disput. 2. ferè per totam, maxime verò dubio 5. & 6. necnon dubio 9. & 10. diximus: & ita nequit reddi intelligibilis, aut intellecta, vel ab aliqua specie creata, quæ, eo ipso quod creata, non est suum esse intelligibile, aut intellectum, vt dubio 10. nuper citato latius explicuimus; vel ab aliqua alia ratione increata, & diuina: quia nulla ex illis secundum se præcisè sumpta est suum esse intelligibile, & intellectum, nec potest habere rationem speciei intelligibilis, adhuc respectu sui: ex eo quod non conueniunt ratione sui cum diuino intellectu in gradu immaterialitatis, nempe in hoc, quod sint suum esse absque distinctione virtuali, sicut intellectus Dei est hoc modo suum esse. Et idem solum secundario, & ratione essentia diuinæ gerentis rationem speciei intelligibilis, & objecti per se primo intellecti, attingitur ab intellectu Dei, vt constat ex illis, quæ in primo tomo tractatu 3. disput. 3. num. 17.

Ad vltimam.

& sequentibus latius asseruimus.

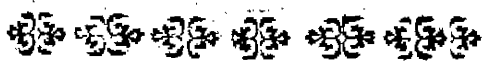
QVÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in diuinis.

P R O O E M I V M.

DEinde quæritur de pluralitate personarum.

fius; † Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Ergo Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt plures personæ. In suo Sym- bolo fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum sit ponere plures personas in diuinis?

Respondeo dicendum, quod plures esse personas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostensum est enim supra, * Art. 4. q. præced. quod hoc nomen persona significat in diuinis relationem, vt rem subsistentem in natura diuina. Supra autem habitum est † quod sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur, quod sint plures res subsistentes in diuina natura. Et hoc est esse plures personas. † Q. 27. art. 3. & 4.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non sit ponere plures personas in diuinis. Persona enim est rationalis nature individua substantia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur, quod sint plures substantiæ. Quod videtur hæreticum.

¶ 2. Præterea. Pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctionem personarum, neque in Deo, neque in nobis. Multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo non est alia pluralitas, nisi relationum, vt supra dictum est. * Ergo non potest dici, quod in Deo sint plures personæ. * Q. 27. art. 3.

¶ 3. Præterea. Boetius † dicit, de Deo loquens, quod hoc verè vnum est, in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

¶ 4. Præterea. Vbicunque est numerus, ibi est totum, & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum, & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat.

Sed contra est, quod dicit Athana-

Ad primum ergo dicendum, quod substantia non ponitur in definitione personæ, secundum quod significat essentiam; sed secundum quod significat suppositum. Quod patet ex hoc quod additur, individua. Ad significandum autem substantiam sic dictam habent Græci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas: ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non consueuimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentiæ, propter nominis æquipositionem. August. lib. 5. de Trinit. c. 8. & lib. 7. c. 6.

Ad secundum dicendum, quod proprietates absolutæ in diuinis (vt bonitas, & sapientia) non opponuntur ad inuicem: vnde neque realiter distinguuntur. Quamuis ergo eis conueniat subsistere; non tamen sunt plures res subsistentes, quod est esse plures personas. Proprietates autem absolutæ in rebus creatis non subsistunt; licet realiter ab inuicem distinguantur, vt albedo, & dulcedo. Sed proprietates relati-

1. Dist. 2. art. 4. & 5. & 4. contra g. c. 5. & 2. 5. & po. 7. 9. arg. 5. & op. 3. c. 50. & quot. 7. q. 3. art. 1.

* Q. 27. art. 3.

† Boetius in lib. de Trinitate ante medium illius

August. lib. 5. de Trinit. c. 8. & lib. 7. c. 6.

Q. 28. art. 3.

relatiuæ in Deo, & subsistunt, & realiter ab inuicem distinguuntur, vt supra dictum est. † Vnde pluralitas talium proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

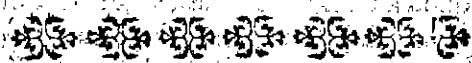
Loco citato.

Ad tertium dicendum, quod a Deo propter summam vnitatem, & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum; non autem pluralitas relationum: quæ relationes prædicantur de aliquo, vt ad alterum. Et sic compositionem in ipso, de quo dicuntur, non important, vt Boetius † in eodem libro docet.

Ad quartum dicendum, quod numerus est duplex, scilicet, numerus simplex, vel absolutus, vt duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo homines, & duo equi. Si igitur in diuinis accipiat numerus absolute, siue abstracte, nihil prohibet in eo esse totum, & partem: & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri. Non enim numerus absolutus a rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis vnus est pars duorum, & duo trium, & vnus hominum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas, vt infra patebit. †

Q. 42. art. 1. & 4.

Conclusio est affirmatiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo sint plures personæ, quam tres?

Infrâ q. 31. art. 1. & q. 41. art. 6. & 1. dist. 10. art. 1. & 4. cont. c. 12. vel 13. & c. 25. vel 26. & pos. q. 9. art. 9. & opus 2. c. 36. & 60.

† Art. præced.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod in Deo sunt plures personæ, quam tres. Pluralitas enim personarum in diuinis est secundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, vt dictum est. † Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra dictum est) scilicet Paternitas, Filialio, cõmunis spiratio, & processio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

¶ 2. Præterea, Non plus differt natura a voluntate in Deo, quam natura ab intellectu. Sed in diuinis est alia persona, quæ procedit per modum voluntatis, vt amor, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt Filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modum intellectus, vt Verbum, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt Filius. Et sic iterum sequitur, quod non sunt tantum tres personæ in diuinis.

¶ 3. Præterea, In rebus creatis, quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas: sicut homo supra alia animalia habet intelligere, & velle. Sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum voluntatis, & per modum intellectus, sed infinitis alijs modis. Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

¶ 4. Præterea, Ex infinita bonitate Patris est, quod infinite se ipsum communicet producendo personam diuinam. Sed etiam in Spiritu Sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus Sanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶ 5. Præterea, Omne, quod continetur sub determinato numero, est mensuratum: numerus enim mensura quedam est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athanasium: † Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

† In suo Symbole nati.

Sed contra est, quod dicitur 1. Ioannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Quæritibus autem, quid tres? respondetur, tres personæ, vt Augustinus dicit † de Trinitate 7. sunt igitur tres personæ tantum in diuinis.

Cap. 4. & sequentibus 60. mo 3.

Respondeo dicendum, quod secundum præmissa † necesse est ponere tantum tres personas in diuinis. Ostensum † est enim, quod plures personæ sunt plures relationes subsistentes ab inuicem realiter distinctæ. Realis autem distinctio inter relationes diuinas non est, nisi ratione oppositionis relatiuæ. Ergo oportet, duas relationes oppositas

† Art. præc. & q. 29. art. 4. † Art. præc.

tas

tas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo, & Filiatio (cum sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris, & Filiatio subsistens est persona Filij. Aliæ autem diæ relationes ad neutram harum oppositionem habent; sed sibi inuicem opponuntur. Impossibile est igitur, quod ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo, quod vel vna earum conueniat vtrique dictarum personarum, aut quod vna vni, & alia alij. Non autem potest esse, quod processio conueniat Patri, & Filio, vel alteri eorum: quia sic sequeretur, quod processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, secundum quam accipitur Paternitas, & Filiatio, prodiret ex processione amoris, secundum quam accipitur Spiratio, & processio, si persona generans, & genita procederent à spirante. Quod est contra præmissa. Relinquitur ergo, quod Spiratio conueniat, & personæ Patris, & personæ Filij, vtpotè nullam habens oppositionem relatiuam, nec ad Paternitatem, nec ad Filiationem. Et per consequens oportet, quod conueniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona Spiritus Sancti, quæ per modum amoris procedit, vt supra habitum est. Relinquitur ergo, tantum tres personas esse in diuinis, scilicet, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

Ad primum ergo dicendum, quod licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earum, scilicet Spiratio, non separatur à persona Patris, & Filij; sed conuenit vtrique. Et sic, licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas (quia non conuenit vni tantum personæ) neque relatio personalis, id est, constituens personam. Sed hæ tres relationes, Paternitas, Filiatio, & Processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas constituentes. Nam Paternitas est persona Patris, Filiatio est persona Filij, Processio persona Spiritus Sancti procedentis.

Ad secundum dicendum, quod id,

quod procedit per modum intellectus, vt Verbum, procedit secundum rationem similitudinis: sicut etiam id, quod procedit per modum naturæ. Et ideo supra dictum est, quod processio Verbi diuini est ipsa generatio per modum naturæ. Amor autem, in quantum huiusmodi, non procedit, vt similitudo illius, à quo procedit; licet in diuinis amor sit coessentialis, in quatuor est diuinus. Et ideo processio amoris non dicitur generatio in diuinis.

Ad tertium dicendum, quod homo (cum sit perfectior alijs animalibus) habet plures operationes intrinsecas, quæ alia animalia: quia eius perfectio est per modum compositionis. Vnde in Angelis, qui sunt perfectiores, & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ, quam in homine: quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi. Sed in Deo secundum rem non est nisi vna operatio, quæ est sua essentia. Sed quomodo sunt due processiones supra ostensum est.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procederet, si Spiritus Sanctus haberet aliam numero bonitatem à bonitate Patris: oporteret enim quod sicut Pater per suam bonitatem producit personam diuinam, ita & Spiritus Sanctus. Sed vna & eadem bonitas Patris est, & Spiritus Sancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum. Vnde bonitas conuenit Spiritui Sancto, quasi habita ab alio: Patri autem, sicut à quo communicator alteri. Oppositio autem relationis non permittit, vt cum relatione Spiritus Sancti sit relatio principij respectu diuinæ personæ: quia ipse procedit ab alijs personis, quæ in diuinis esse possunt.

Ad quintum dicendum, quod numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex, qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur: si verò accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum, vt infra patebit. Idem autem non mensuratur per idem.

Q. 27. art. 3.
& 4.

Loco nunc
citato.

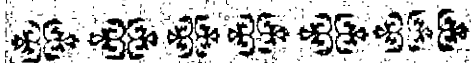
Q. 27. art. 3.

Q. 27. art. 1.
& 4.

Q. 42. art. 1.
& 2.

Conclusio.

Tantum sunt tres personæ in diuinis, scilicet, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

ARTICVLVS III.

Utrum termini numerales ponant aliquid in diuinis?

1. D. 11. 2. q. 1.
1. art. 3. & p. 9.
9. art. 7.
quod 10. q. 1.
1. art. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod termini numerales ponant aliquid in diuinis. Vnitatem enim diuina est eius essentia. Sed omnis numerus est unitas repetita. Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶ 2. Præterea. Quidquid dicitur de Deo, & creaturis, eminentius conuenit Deo, quam creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ 3. Præterea. Si termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed inducuntur ad remouendum tantum, ut per pluralitatem remoueat unitas, & per unitatem pluralitas sequitur, quod sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans. Quod est inconueniens. Relinquitur ergo, quod termini numerales aliquid ponant in diuinis.

Sed contra est, quod Hilarius dicit in 4. de Trinitate. ¶ Sustulit singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quod est professio pluralitatis. Et Ambrosius dicit in lib. de fide. ¶ Cum vnum Deum dicimus, unitas pluralitatem excludit Deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, quod huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

Respondeo dicendum, quod Magister in Sententijs ponit, quod termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantum. Alij vero dicunt contrarium,

Ad euentiam igitur considerandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquam diuisionem. Est autem duplex diuisio. Vna materialis, quæ fit secundum diuisionem continui. Et hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est, nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas, vel diuersas formas. Et hanc diuisionem sequitur multitudo, quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnum, & multa. Et talem multitudinem solum contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes, nisi multitudinem solum, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant, quod quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantum. Alij vero eandem multitudinem considerantes dixerunt, quod sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiæ; non autem secundum rationem sui generis (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri; non autem secundum rationem sui generis, quod est quantitas. Nos autem dicimus, quod termini numerales, secundum quod veniunt in prædicationem diuinam, non sumuntur a numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur, nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo, & similia. Sed sumuntur a multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa, de quibus prædicatur, sicut vnum, quod conuertitur cum ente, ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut supra dictum est. ¶ cum de Dei unitate ageretur) non addit aliquid supra ens, nisi negationem diuisionis tantum. Vnum enim significat ens in diuisum. Et ideo de quocumque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa, sicut vnum dictum de homine significat naturam, vel substantiam

Quæ art. 1.

Lib. 4. de Trinitate ante medium.

¶ Ambrosius de fide cap. 2. ante medium. 1. 2.

hominis non diuisam. Et eadem ratione, cum dicuntur res multe, multitudo sic accepta significat res illas cum indiuisione circa vnamquamque earum. Numerus autem, qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum supra ens: & similiter vnum, quod est principium. Termini ergo numerales significant in diuinis illa, de quibus dicuntur, & super hoc nihil addunt, nisi negationem, vt dictum est. Et quantum ad hoc veritatem dixit Magister in sententijs. Vt cum dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. Cum dicimus, persona est vna, significat personam indiuisam. Cum dicimus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex vnitatibus consistet.

Ad primū ergo dicendū, quod vnū, cum sit de transcendentibus, est cōmuniū, quā substantia, & quā relatio, & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis, & pro substantia, & pro relatione, secundum quod competit his, quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem additur ex eorum significatione propria negatio quædam diuisionis, vt dictum est. †

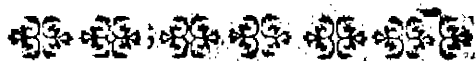
Ad secundū dicendum, quod multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ nō transmittitur in diuinam prædicationem; sed tantum multitudo transcendens, quæ non addit supra ea, de quibus dicitur, nisi indiuisiōem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

Ad tertium dicendum, quod vnum non est remouituum multitudinis, sed diuisionis, quæ est prior secundum rationem, quā vnum, vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem; sed remouet diuisionem circa vnumquodque eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc supra exposita sunt, † cum de diuina vnitatem ageretur. Sciendum tamen est, quod authoritates in oppositum inductæ non probant sufficienter propositum. Licet

enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitatem Deorum pluralitas: non tamen sequitur, quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo: non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

Conclusio.

Termini numerales in diuinis significant illa, de quibus dicuntur, solam negationem addendo: vs nomen vnum significat Deum, addendo negationem diuisionis, & hoc nomen plures, dictum de personis, significat ipsas personas, addendo negationem diuisionis circa vnamquamque earum.

ARTICVLVS IIII.

Virum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis. Nihil enim est commune tribus personis, nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.

¶ 2. Præterea. Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, quod sit incommunicabilis, vt patet, ex definitione Richardi de Sancto Victore supra posita. † Ergo hoc nomen persona non est commune tribus.

¶ 3. Præterea. Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem, aut secundum rationem? Sed non secundum rem: quia sic tres personæ essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tantum: quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare; neque genus, neque species, vt supra ostensum est. †

1. Dist. 273. art. 3. & petrus q. 8. art. 3. ad 11. & q. 9. art. 4. ad 4.

† Q. 29. art. 3. ad 4. arg.

* Q. 3. art. 5.

In corp. art. & loco ibi citato.

Q. 11. art. 2.

Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

† Lib. 7. de Trin. c. 4. & sequēdibus & lib. 5. c. 9. in 6. tom. 3.

Sed contra est, quod dicit Augustinus 7. de Trinitate, quod cum quaeretur, quid tres? responsum est, tres personæ: quia commune est eis id, quod est persona.

Respondeo dicendum, quod ipse modus loquendi ostendit, hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres personas: sicut, cum dicimus tres homines, ostendimus, hominem esse commune tribus. Manifestum est autem, quod non est communitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur, vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diversimode loquuti sunt. Quidam enim dixerunt, quod est communitas negationis, propter hoc, quod in definitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quod in diffinitione personæ ponitur individuum: sicut si dicitur, quod esse speciem est commune equo, & boui. Et vtrumque horum excluditur per hoc, quod hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis, sed est nomen rei. Et ideo etiā dicēdū est, quod in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis, non sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum. Nomina enim generum, vel specierum, vt homo, vel animal, sunt inposita ad significandum ipsas naturas communes; non autem intentiones naturarum communiū, quæ significantur his nominibus genus, vel species. Sed in individuo vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem determinato modo effendi, quæ competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab alijs. Sed in nomine singulari designati significatur determinatum distinguens: sicut in nomine sortis, hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest. Quod aliquis homo significat naturam, vel individuum ex parte naturæ cum modo

¶ Lib. 7. de Trin. c. 4. & sequēdibus & lib. 5. c. 9. in 6. tom. 3.

¶ Lib. 7. de Trin. c. 4. & sequēdibus & lib. 5. c. 9. in 6. tom. 3.

¶ Lib. 7. de Trin. c. 4. & sequēdibus & lib. 5. c. 9. in 6. tom. 3.

existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona, non est impositum ad significandum individuum ex parte naturæ; sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt quæque earum subsistat in natura diuina distincta ab alijs. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de communitate rei.

Ad secundum dicendum, quod licet persona sit incommunicabilis: tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis.

Ad tertium dicendum, quod licet sit communitas rationis, & non rei: tamen non sequitur, quod in diuinis sit vniuersale, vel particulare, vel genus, vel species. Tum, quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis, vel speciei. Tum, quia personæ diuinae habent vnum esse: genus autem, & species, quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

Conclusio.

Nomen persona est commune tribus personis diuinis communitate secundum rationem; non quia est sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum.

Circa rotam istam questionem Angelici Doctoris aliqua occurrunt discutenda. Ceterum, quia tam ea, quæ in ipsa dicuntur quam illa, quæ in questione sequenti idem D. Thomæ docet, possunt in vna & eadem disputatione, propter affinitatem doctrine, in controuersiam vocari: idcirco, postquam omnes articulos questionis sequentis adduxerimus, & ad breuē summam, breuesque conclusiones redacti a nobis fuerint, vnicam disputationem excitabimus, in qua, quæ discussione in omnibus articulis vniuscuiusque questionis indigerint, examinabimus, mentemque D. Thomæ aperiemus.

D. Thom.

Q V A E S T I O XXXI.

De his, quæ ad vnitatem, vel pluralitatem pertinent in diuinis in quatuor articulos diuisa.

P R O O E M I V M

POST hæc considerandum est de his, quæ ad vnitatem, vel pluralitatem pertinent in diuinis.

ARTICVLVS I.

Vtrum sit Trinitas in diuinis?

1. Dist. 24 q. 2. art. 2. & 2. dist. 1. q. 1. art. 1. q. 5. cor. & opus. 3. c. 30. 50. 51. & 52.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non sit Trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam, vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam: predicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem: quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in diuinis.

¶ 2. Præterea. Hoc nomen Trinitas videtur esse nomen collectivum, cum significet multitudinem. Tale autem nomen non conuenit in diuinis: cum vnitas importata per nomen collectivum sit minima vnitas: in diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen Trinitas non conuenit in diuinis.

¶ 3. Præterea. Omne trinum est triplex. Sed in Deo non est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

¶ 4. Præterea. Quidquid est in Deo, est in vnitatem essentia diuina, quia

Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo erit in vnitatem essentia diuina. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates. Quod est hæreticum.

¶ 5. Præterea. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretum predicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & Paternitas est Pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouæ res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in diuinis.

Sed contra est, quod Athanasius *In suo Symbolo hinc.* dicit, quod vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitatem veneranda sit.

Respondeo dicendum, quod nomen Trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita utendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminatè, significat hoc nomen Trinitas determinatè.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnã essentiam trium personarum, secundum quod dicitur Trinitas, quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnus essentia: & propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit Trinitas, quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum: sed magis

numerum personarum ad inuicem referantur. Et inde est quod secundum nomen ad aliud non refertur.

Ad secundum dicendum, quod nomen collectiui duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum, & unitatem quandam, scilicet ordinis aliquis. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum hoc nomen Trinitas conuenit cum nominibus collectiuis. Sed quantum ad secundum differt: quia in diuina Trinitate, non solum est unitas ordinis, sed cum hoc est etiam unitas essentialis.

Ad tertium dicendum, quod Trinitas absolute dicitur: significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inaequalitatis: est enim species proportionis inaequalis, sicut patet per Boetium in Arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed Trinitas.

Ad quartum dicendum, quod in Trinitate diuina intelligitur & numerus, & personae numeratae. Cum ergo dicimus; Trinitatem in unitate, non ponimus numerum in unitate essentialis, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in unitate naturae, sicut supposita alicuius naturae dicuntur esse in natura illa. E conuerso autem dicimus, unitatem in Trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

Ad quintum dicendum, quod cum dicimus, Trinitas est trina, ratione numeri importati significatur multiplicatio eiusdem numeri in se ipsum: cum hoc, quod dico trinum, importet distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quod Trinitas sit trina, quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quod tria essent supposita Trinitatis: sicut cum dicitur, Deus

est trinus, sequitur, quod sint tria supposita Deitatis.

Conclusio.

Trinitatis nomine utendum est in diuinis.

CIRCA quam conclusionem notandum est, eodem Angelico Doctore in ea non dixisse dari Trinitatem in diuinis: quia hoc clausum dicitur q. 27. & 28. necno q. 30. art. 1. & 2. constabat: sed solum asseruisse, nomine Trinitatis utendum esse in diuinis: quoniam hoc erat, quod in praesenti articulo intendebat, quodque semel explicato, nihil aliud desiderabatur.

Aug. Doct.

ARTICVLVS II.

Verum Filius sit alius a Patre?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit alius a Patre. Alius enim est relatiuum diuersitatis substantiae. Si igitur Filius est alius a Patre, videtur, quod sit a Patre diuersus. Quod est contra Augustinum 7. de Trinitate ubi dicit, quod cum dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.

1. Dist. 5. art. 1. & dist. 24. q. 2. art. 1.

¶ 2. Praeterea. Quicumque sunt alij ab inuicem, aliquomodo ab inuicem differunt. Si igitur Filius est alius a Patre, sequitur, quod sit differens a Patre. Quod est contra Ambrosium in 1. de fide * ubi ait. Pater, & Filius Deitate vnum sunt, nec est ibi substantiae differentia, neque vlla diuersitas.

Lib. 7. de Trinit. c. 16. tomo 3.

¶ 3. Praeterea. Alienum ab alio dicitur. Sed Pater non est alienus a Filio. Dicit enim Hilarius in 7. de Trinitate, quod in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo Filius non est alius a Patre.

Lib. 1. de fide ad Gratianum c. 3. ante medium to. 3.

* Hilat. 7. de Trin non longe a fine libri.

¶ 4. Praeterea. Alius, & aliud idem significant; sed sola generis configuratione differunt. Si ergo Filius est alius a Patre, videtur sequi, quod Filius sit aliud a Patre.

Sed contra est, quod Augustinus De fide ad Petrum c. 1. post dicit in lib. de fide ad Petrum. Vna est

De fide ad Petrum c. 1. post medium to. 3.

Lib. 1. c. 14

est enim essentia Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus; quamvis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus.

Respondeo dicendum, quod quia ex verbis inordinate præstatis incurritur hæresis (vt Hieronymus dicit †) ideo, cum de Trinitate loquimur, cum cautela, & modestia est agendum. Quia, vt Augustinus dicit in 1. de Trinitate †, Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid queritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his, quæ de Trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere, temperatè inter vtrumque procedentes, scilicet errorem Arrij, qui posuit cum Trinitate personarum Trinitatem substantiarum, & errorem Sabellij, qui posuit cum vnitatem essentiarum vnitatem personarum.

Ad euitandum igitur errorem Arrij, vitare debemus in diuinis nomen diuersitatis, & differentiarum, ne tollatur vnitatem essentiarum. Possumus autem vti nomine distinctionis propter oppositionem relatiuam. Vnde, sicubi in aliqua scriptura authentica diuersitas, vel differentia personarum inuenitur, sumitur diuersitas, vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas diuinæ essentiarum, vitandum est nomen separationis, & diuisionis, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni, & discrepantis. Dicit enim Ambrosius in lib. de fide †, quod in Patre, & Filio non est discrepans; sed vna diuinitas. Et secundum Hilarium, (vt dictum est †) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandum vero errorem Sabellij, vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiarum diuinarum. Vnde Hilarius † dicit 7. de Trinitate: Patrem, & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Debemus e-

tiam vitare nomen vnicum, ne tollatur numerus personarum. Vnde Hilarius † in eodem lib. dicit, quod à Deo excluditur singularitas, atque vnicum intelligentia. Dicimus tamen vnicum Filium: quia non sunt plures Filij in diuinis. Neque tamen dicimus vnicum Deum: quia pluribus Deitas est communis. Vitamus etiam nomen confusi, ne tollatur ordo naturæ à personis. Vnde Ambrosius dicit 2. de fide †. Neque confusum est, quod vnum est: neque multiplex esse potest, quod indifferens est. Vitandum est etiam nomen solitarij, ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hilarius in 4. de Trinitate. † Nobis neque solitarius, neque diuersus Deus est confitendus. Hoc autem nomen alijs, masculinè sumptum, non importat, nisi distinctionem suppositi. Vnde conuenienter dicere possumus, quod Filius est alius à Patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ, sicut est alia persona, & alia hypostasis.

Ad primum ergo dicendum, quod alius, quia est sicut quoddam articulare nomen, tenet se ex parte suppositi. Vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiarum, quæ est hypostasis, vel persona. Sed diuersitas requirit distinctionem substantiarum, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere, quod Filius sit diuersus à Patre; licet sit alius.

Ad secundum dicendum, quod differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantum vna forma in diuinis, vt patet per id, quod dicitur Philippens. 2. Qui cum in forma Dei esset. Et ideo nomen differentiarum non propriè competit in diuinis, vt patet per autoritatem indictam †. Vtitur tamen Damascenus † nomine differentiarum in diuinis personis, secundum quod proprietates relatiuæ significatur per modum formæ. Vnde dicit, quod non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia su-

Citatur 4. sè
tent. in Ma-
gisti. dist. 13.
in fine.

† Lib. 1. de Tri-
nit. cap. 3. in
princ. tom. 3.

† Loco cita-
to.

† Loco ante
citato, ro. 2.

† Lib. 4. non
multum ante
med.

† Ambrosius in
de fide ca. 2.
ante med. ca.

2.
† Loco citato
in arg. 3.

† Lib. 7. de
Trinitate
tom. 6. in 1.
tri.

† In 2. arg.
† Damasc. li-
br. 3. Ortho-
dox. c. 6. § 7.

In corp. art. mitur pro distinctione, vt dictum est. †

Ad tertium dicendum, quod alienum est, quod est extraneum, & dissimile. Sed hoc non importatur, cum dicitur alius. Et ideo dicimus Filium alium a Patre, licet non dicamus alienum.

Ad quartum dicendum, quod neutrum genus, est informe. Masculinum autem est formatum, & distinctum: & similiter foemininum. Et ideo conuenienter per neutrum genus significatur essentia communis. Per masculinum autem, & foemininum, aliquid suppositum determinatum in communi natura. Vnde etiam in rebus humanis, si quaeratur. Quis est iste? respondetur, Socrates, quod nomen est suppositi. Si autem quaeratur. Quid est iste? respondetur, animal rationale, & mortale. Et ideo, quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus, quod Pater est alius a Filio, sed non aliud. Et e conuerso dicimus, quod sunt vnum, sed non vnus.

Prima conclusio.

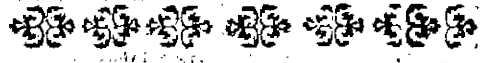
In omnibus pertinentibus ad pluralitatem vitanda sunt nomina diuersitatis, & differentia: quia videntur tollere unitatem essentia. Et nomina separationis, & diuisionis; quoniam videntur auferre diuinam simplicitatem: cum diuisio sit totius in partes, & separatio requirat partes, quarum vna sit ab alia seiuuata. Et nomen diuersitatis: ne tollatur aequalitas inter diuinas personas. Et nomina alieni, & discrepantis: ne tollatur similitudo.

Secunda conclusio.

Ex nominibus pertinentibus ad unitatem vitandum est nomen singularitatis: ne tollatur communicabilitas diuina essentia. Et nomen vnici: ne tollatur numerus personarum. Et nomen confusi: ne tollatur ordo originis inter personas. Et nomen solitarij: ne tollatur consortium trium personarum.

Tertia conclusio.

Ad significandam pluralitatem diuinarum personarum, possumus uti nomine distinctionis, propter oppositionem reuelatam. Et hoc nomine alius, sumpto masculine, & non de nomine aliud, sumpto neutraliter. Atque ita concedimus hanc propositionem: Filius est alius a Patre, & non hanc, Filius est aliud a Patre.

ARTICVLVS III.

Vtrum dictio exclusiua, solus, sit addenda termino essentiali in diuinis?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod dictio exclusiua, solus, non sit addenda termino essentiali in diuinis. Quia secundum Philosophum in Elenc. Solus est, qui cum alio non est. Sed Deus est cum Angelis, & Sanctis animabus. Ergo non possumus dicere Deum solum.

1. Dist. 27. q. 1. art. 1.

† Lib. 2. c. 3. 2. medio illius tom. 1.

¶ 2. Præterea. Quidquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona perse, & de omnibus simul. Quia enim conuenienter dicitur sapiens Deus, possumus dicere, Pater est sapiens Deus: & Trinitas est sapiens Deus. Sed Augustinus in 6. de Trinitate dicit: Consideranda est illa sententia, quae dicitur, non esse Patrem verum Deum solum. Ergo non potest dici solus Deus.

† Lib. 6. de Trinitate. c. 9. in principio. tom. 3.

¶ 3. Præterea. Si hæc dictio solus, adiungitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis; aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, solus Deus est Pater: cum etiam homo sit pater. Neque etiam respectu prædicati essentialis. Quia si hæc esset vera, Solus Deus creat, videtur sequi, quod hæc esset vera, Solus Pater creat: quia quidquid dicitur de Deo, potest dici de Patre.

Patre. Hæc autem est falsa: quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio, solus, potest in diuinis adiungi termino essentiali.

Sed contra est, quod dicitur i. ad Timotheum primo. Regi sæculorum, immortalis, & inuisibili, soli Deo.

Respondeo dicendum, quod hæc dictio, solus, potest accipi ut categorica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorica, quæ absolute ponit rem significatam circa aliquod suppositum, ut albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur, hæc dictio, solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis: quia poneret solitudinem circa terminum, cui adiungeretur: & sic sequeretur, Deum esse solitarium. Quod est contra prædicta*. Dictio uero syncategorematica dicitur, quæ importat ordinem prædicati ad subiectum, sicut hæc dictio, omnis, vel nullus, et similiter hæc dictio, solus: quia excludit omne aliud suppositum à consortio prædicati: sicut cum dicitur, Solus Sortes scribit; nõ datur intelligi, quod Sortes sit solitarius; sed quod nullus sit ei consors inscribendo; quamuis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet hanc dictionem, solus, adiungere alicui essentiali termino in diuinis, in quantum excluduntur omnia alia à Deo à consortio prædicati: ut si dicamus, Solus Deus est æternus, quia nihil præter Deum est æternum.

Ad primum ergo dicendum, quod licet Angeli, & animæ sanctæ semper sint cum Deo: tamen, si non esset pluralitas personarum in diuinis, sequeretur, quod Deus esset solus, vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius, quod est extraneæ naturæ. Dicitur enim aliquis solus esse in horto, quauis sint ibi multæ plantæ, & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus, vel solitarius, Angelis, & hominibus cum eo existentibus, si non essent in diuinis personæ plures. Consortiatio igitur Angelorum,

& animarum non excludit solitudinem absolutam à diuinis: multo minus solitudinem respectiuam, & per comparisonem ad aliquod prædicatum.

Ad secundum dicendum, quod hæc dictio, solus, proprie loquendo, non ponitur ex parte prædicati, quod sumitur formaliter: respicit enim suppositum, in quantum excludit aliud suppositum ab eo, cui adiungitur. Sed hoc aduerbium tantum, cum sit exclusiuum, potest poni ex parte subiecti, & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tantum Sortes currit, idest, nullus alius. Et Sortes currit tantum, idest, nihil aliud facit. Vnde non proprie dici potest, Pater est solus Deus, vel, Trinitas est solus Deus, nisi forte ex parte prædicati intelligatur aliqua applicatio, ut dicatur, Trinitas est Deus, qui est solus Deus. Et secundum hoc etiam posset esse vera ista, Pater est Deus, qui est solus Deus, si relatiuum referret prædicatum, & non suppositum. Augustinus autem cum dicit, Patrem nõ esse solum Deum, sed Trinitatem esse solum Deum, loquitur expositiue: ac si diceret, cum dicitur, Regi sæculorum inuisibili, soli Deo, non est exponendum de persona Patris, sed de sola Trinitate.

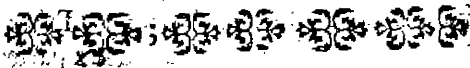
Ad tertium dicendum, quod utroque modo potest hæc dictio, solus, adiungi termino essentiali. Hæc enim propositio, Solus Deus est Pater, est duplex. Quia ly, Pater, potest prædicare personam Patris, & sic est vera. Nõ enim homo est illa persona. Vel potest prædicare relationem tantum: & sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiam in alijs inuenitur, licet non uniuocè. Similiter hæc est vera, Solus Deus creat: nec tamen sequitur, ergo solus Pater: quia, ut Sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobilizat terminum, cui adiungitur, ut non possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorum. Non enim sequitur, Solus

homo est animal rationale
mortale: ergo solus
Sortes.

Art. præced.

Conclusio.

Si ista dictio, solus, sumatur categorématique, id est, prout populi suum significatum circa subiectum, non potest addi termino essentiali; ut si dicamus, quod Deus est solus. Nam tunc ly, solus, idem valet atque solitarius. Si tamen sumatur synkategorematicè, id est, prout excludit omne aliud suppositum, realiter distinctum a Deo, & diuina natura, à consortio prædicati, bene potest addi: ut si dicamus, solus Deus est, æternus. Quia tunc non significatur, Deum esse solitariū, sed nihil præter Deum esse æternum.

ARTICVLVS III.

Verum dictio exclusiua possit adiungi termino personali?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod dictio exclusiua possit adiungi termino personali, etiam si prædicatum sit commune. Dicit enim Dominus ad Patrem loquens Ioannis 17. Vt cognoscant te solum Deum verum. Ergo solus Pater est Deus verus.

¶ 2. Præterea. Matthæi 2. dicitur: Nemo nouit Filium, nisi Pater. Quod idem significat, ac si diceretur, solus Pater nouit Filium. Sed nosse Filium est commune. Ergo idem, quod prius.

¶ 3. Præterea. Dictio exclusiua non excludit illud, quod est de intellectu termini, cui adiungitur. Vnde non excludit partem, neque vniuersale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus: ergo manus eius non est alba: vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & e conuerso. Non ergo per hoc, quod dicitur, Solus Pater est Deus, excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

¶ 4. Præterea. Ab Ecclesia cantatur, Tu solus altissimus Iesu Christe.

Sed contra. Hæc locutio, Solus Pater est Deus, habet duas expositiuas, scilicet, Pater est Deus, & nullus alius à Patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à Patre, qui est Deus: ergo hæc est falsa, solus Pater est Deus: & sic de similibus.

Respondeo dicendum, quod cum dicimus, Solus Pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicem intellectum, si enim solus ponat solitudinem circa Patrem, sic est falsa, secundum quod sumitur categorématique. Secundum vero, quod sumitur synkategorematicè, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: ut sit sensus, Solus Pater est Deus, id est ille, cum quo nullus alius est Pater, est Deus. Et hoc modo exponit Augustinus in 6. de Trinitate, † cum dicit, Solum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio, vel Spiritu Sancto; sed hoc dicentes significamus, quod illi simul cum eo non sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione: ut si dicatur, ille, qui solus dicitur Pater, est Deus. Secundum vero proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit alium masculinè: est autem vera, si excludit aliud neutraliter tantum: quia Filius est alius à Patre, non tamen aliud: similiter & Spiritus Sanctus. Sed quia hæc dictio, solus, respicit proprie subiectum (ut dictum est †) magis se habet ad excludendum aliud, quam aliud. Vnde non est extendenda talis locutio; sed pie exponenda, sicubi inueniatur in authentica scriptura.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicimus, Te solum Deum verum, non intelligitur de persona Patris; sed de sola Trinitate, ut Augustinus exponit. Vel, si intelligatur de persona Patris, non excluduntur aliæ personæ, propter essentialitatem: prout ly, solus, † Incorp. art. excludit tantum aliud, ut dictum est. †

Et

Lib. 6. de Trinitate. c. 7. in fine. tom. 3.

Arti præced.

* Lib. 6. de Trinitate. c. 9. tomo 3.

† Incorp. art.

Et similiter dicendum est ad secundum. Cum enim aliquid essentialiter dicitur de Patre, non excludatur Filius, vel Spiritus Sanctus, propter essentialitatem unitatem. Tamen sciendum est, quod in autoritate predicta hæc dictio, nemo, non idem est, quod nullus homo, quod videtur significare vocabulum: non enim posset excipi persona Patris: sed dicitur secundum usum loquendi distributive, pro quacunque rationali natura.

Ad tertium dicendum, quod dictio exclusiua non excludit illa, quæ sunt de intellectu termini, cui adiungitur, si non differunt secundum suppositum, ut pars, & vniuersale. Sed Filius differt supposito a Patre: & ideo non est similis ratio.

Ad quartum dicendum, quod non dicimus absolute, quod solus Filius sit altissimus; sed quod solus sit altissimus cum Spiritu Sancto, in gloria Dei Patris.

Circa titulum huius articuli nota, in eodem redire, ac si in eo quaereretur, utrum ista propositio, v.g. *Solus Pater est Deus*, possit concedi.

Prima Conclusio.

Si illa dictio, solus, sumatur categorématique, hoc est, prout ponit solitudinem circa Patrem, falsa est hæc propositio: quia facit istum sensum, Pater, qui est solus, id est solitarius, sine consortio alterius suppositi, est Deus.

Secunda Conclusio.

Si dictio, solus, sumatur syncategorematicè, prout excludit aliam personam à consortio quoad aliquam formam, & excludat à consortio quoad formam subiecti, uerum sit sensus, Ille, qui solus est Pater, est Deus, vera est propositio: quia Filius, & Spiritus Sanctus non excluduntur à consortio Deitatis, sed Paternitatis, Atta-

men hic sensus non est proprius, neque communi posita necipius: & ita predicta propositio non debet concedi, nisi sensus iste in ea explicetur.

Tertia Conclusio.

Si dictio, solus, sumatur syncategorematicè, & excludat à consortio quoad prædicatum, si excludat alium in genere masculino, falsa est predicta propositio: quia Filius est alius à Patre, & est Deus. Si tamen excludat aliud neutraliter, est vera: quia nihil, quod sit aliud à Patre, est Deus.

Ultima Conclusio.

Dictio, solus, sumpta syntategorematicè, non excludit secundum proprietatem sermonis à consortio quoad formam subiecti, sed quoad formam prædicati: & non excludit aliud in natura, sed aliud suppositum. Et ideo hæc propositio non est absolute concedenda: sed, si alicubi reperiat in Scriptura authentica, pie exponenda est.

Notationes circa hunc Articulum.

CIRCA has conclusiones notandum est primo; correspondere optimè titulo articuli. Quia licet in eis terminus personalis cum dictione exclusiua ex parte subiecti comparatur termino communi posito ex parte prædicati, & in titulo nulla fiat mentio termini communis habentis locum prædicati; sed absolute inquiratur, an dictio exclusiua possit adiungi termino personali tamen ita debet intelligi titulus, ut obseruauit Vazquez in annotationibus circa hunc articulum. Nam D. Thomas sic proponit rationem dubitandi: *Videntur, quod dictio exclusiua possit adiungi termino personali, etiamsi prædicatum sit commune.* Et in argumento *Sed contra* loquitur tantum de hæc propositione, *Solus Pater est Deus*: & in principio corporis articuli proponit eam in exemplum, & de illa tantum agit in omnibus conclusionibus, ut constat ex littera articuli.

Animaduertit
so prior.

Vazquez
D. Thomas

Secunda. 2. Secundò notandum est, ex prædictis conclusionibus patere, quid dicendum sit de illis propositionibus constantibus ex parte prædicati, non quidem termino essentiali, sed personali. Quoniam si talis terminus personalis fuerit proprius unius tantummodò personæ, ut si dicatur, *Solus Pater generat*; vel, *Solus Spiritus Sanctus spiratur*, tunc concedenda sunt prædictæ propositiones. Si tamen talis terminus fuerit communis, ut in hac propositione, *Solus Pater spirat*, tunc ferendum est iudicium de prædicta propositione iuxta conclusiones ex hoc articulo nuper de promissis.

Tertia. 3. Tertio notandum est, ex Angelico D. Thom. Præceptore in 1. distinctione, 21. question. 1. articulo 1. & 2. & de Potentia questione 10. articulo 4. ad 12. esse regulam Scripturæ, quod nomen dictum de qualibet personâ diuinâ, adhuc cum dictione exclusiua, intelligitur, etiam con-

uenire alijs personis; nisi in illis, in quibus personæ opponuntur, ut verbi gratia sapientia genita dicit de se Ecclesiastici 24. *Cyrum celi circuiti sola*; ab Athanasio, isto tamen actu non excluduntur Pater, Cyprianus, & Spiritus Sanctus. Et quando Ioannis Nazian. 17. dicitur, *Ut cognoscant te, solum August. Datum verum, illa dicitio solum non excludit Filium, & Spiritum Sanctum à consortio Deitatis. Quod etiam docuerunt noster Cyrillus Alexandrinus libro 4. Theauri capite 2. & libro 10. capite 6. Athanasius in disputatione contra Arium, Cyprianus in exhortatione martyrij capite 2. Nazianzenus Oratione 4. de Theologia, Augustinus libro 1. de Trinitate capite 6. Chrysostomus homilia 72. in Mattheum, & Euaristus Papa*

Epistola 17. capite 1. & libro 10. capite 6.

4. Ultimo notandum est, hinc sequi, quid dicendum sit de propositione, in qua ex parte subiecti ponitur terminus personalis communis, & ex parte prædicati terminus eodem modo personalis, & communis eidem personis: ut in hac propositione, *Solum unum principium, quod est Pater, & Filius, spirat Spiritum Sanctum*. Nam ex dictis sequitur, eam esse concedendam, Maxime, quia solum potest obitare, Patrem spirare, & similiter Filium: & nihilominus Patrem, aut Filium non esse illud principium, sed utrumque simul. Hoc tamen nihil obest, ut constat ex doctrina D. Thomæ in hoc articulo in solutione ad 3. ubi ait, quod per dictionem exclusiuam non excluduntur ea, quæ sunt de intellectu termini, cui adiungitur, si non differant secundum suppositum, cuiusmodi

D. Thom.

sunt partes, concomitantia, & vniuersalia. Constat autem, quod Pater, & similiter Filius, licet alias sint duo integra supposita, nihilominus sunt, (ut sit dicamus) quasi partes illius integri principij: & per consequens quoad hoc, quod est desiderari, modo infra explicando, adhuc vnicum principium, ita se quodammodo habent, ac si eorum quilibet non esset integrum suppositum: quatenus per hoc denotatur, non posse vnum sine altero influere in productionem Spiritus Sancti, sed integrum ex omni capite principium quod ex utroque supposito coalescere.

Vnde, quemadmodum conceditur hæc propositio, *Solus homo scribit*; licet manus non habeat esse hominem, & dicatur scribere: quia manus est pars concurrens cum homine ad scribendum: ita etiam concedenda est prædicta propositio, de qua loquimur; quamuis Pater spirat, & non sit omnino illud principium. Sed de hac propositione iterum infra quæst. 36. artic. 4. sermo redibit, ubi etiam aliud caput, vnde prædicta propositio sit concedenda, explicabitur.

DISPUTATIO X.

De personis diuinis quoad pluralitatem earum, necnon & quoad ea, in quibus sunt unum.

POST QUAM Angelicus Præceptor in q. 29. huius tractatus egit de personis diuinis in communi, statim in his duabus questionibus nuper recensitis, scilicet, in q. 30. & 31. sermonem instituit de pluralitate earundem personarum, & de aliquibus ad hoc pertinentibus, necnon & de aliquibus, in quibus prædictæ personæ sunt vnum. Et ideo ad omnia ista explicanda præsens disputatio instituitur.

D V B I V M I.

Verum sicut in diuinis conceduntur tres persone realiter distincte, ita etiam concedenda sunt tres res, tres unitates, tres quidditates, tria (ut sic dicamus) aliquid, tria entia, tresque veritates realiter etiam distincte?

Non titulo aliquid ut certum supponimus, & aliqua in dubium vocamus. Supponimus enim, dari in diuinis tres personas realiter distinctas: quia id constat ex ijs, quæ in disputationibus præcedentibus diximus. Et propterea, licet D. Thomas de hoc in q. 30. art. 1. & 2. agat, & nos in hac disputatione de his, quæ D. Thomas, tam in hac q. 30. quam in q. 31. docet, differamus: nihilominus de pluralitate diuinarum personarum nihil discutiemus: quia etiam D. Thomas hanc eandem pluralitatem, & quomodo diuinx personæ non sint plures, nec pauciores quam tres, explicat, & probat ex ijs, quæ in præcedentibus, quæque à nobis iam explicata sunt, dixerat.

Vocamus autem in dubium omnia illa, quæ in titulo recensita sunt. Quia etsi confitet de pluralitate diuinarum personarum: non tamen ita ex ijs, quæ dicta sunt, de pluralitate prædicarorum, quæ in titulo adduximus, liquet. Merito autem in hac disputatione, quæ ad explicanda ea, quæ circa pluralitatem diuinarum personarum D. Thomas docuit, instituitur, de pluralitate prædicarorum agimus. Siquidem, si quæ in illis pluralitas inuenitur, debet ex pluralitate earundem personarum oriri. Consulto autem in titulo huius dubij non addidimus aliqua alia prædicata, scilicet rationes, de quibus posset inquiri, an realiter plures essent in diuinis propter realem pluralitatem personarum? Quoniam, licet hoc ipsum posset inquiri de substantia, de existentia, de substantia, de hypostasi, de indiuiduo, de perfectione: nihilominus, quia de hoc viximo latè egimus disput. 6. & de alijs disput. 7. 8. & 9. sermonè textimus: ad eundem solummodò de pluralitate eorum, quæ in titulo

recensita sunt, data opera in hoc dubio inquisitum est.

§ 1. Stabilitur, dandus esse in Deo tres res, tresque unitates absolute & simpliciter loquendo, quæ realiter distincte sint.

Dicendum est primò dari in diuinis absolute & simpliciter loquendo tres res realiter distinctas, necnon tres unitates, quæ realiter etiam distinguuntur. Assertio hæc quoad primam partem, scilicet & quoad secundam, habetur in Concilio Rhemeni sub Calixto Papa II. ut statim referemus, estque communis inter Patres. Nam ita loquuntur Augustinus lib. 1. de Doctrina Christiana c. 5. ubi inquit: Res, quibus in cælo finendum, esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Anselmus lib. de Incarnatione Verbi c. 3. ubi inquit: Omnes Christianos sentire, personas diuinas secundum propria & personalia esse tres res: sed secundum essentiam esse unam rem absque separatione aliqua, vel diuisione.

Prior assertio.

Concili. Rhemen. August. Anselm.

Et D. Thomas in 1. dist. 25. q. 1. art. 4. his verbis. Quidditas, sine forma, a qua sumitur nomen rei in diuinis, consideratur dupliciter. Aut ut forma absoluta, ut essentia, vel Deitas, & huiusmodi, quæ non multiplicatur in diuinis. Vnde & nomen rei, quod à tali forma sumitur, pluraliter non predicatur, sed singulariter, prout dicitur, quod Pater, & Filius sunt una res. Est etiã in diuinis quedam forma relatiua, ut Paternitas quæ secundum rationem non solum in intellectu existens, sed etiam extra, est alia à Filiatione. Vnde secundum quod ab hac relatione sumitur nomen rei, res pluraliter predicatur: ut sunt ibi plures tales forme relatiue. Et secundum hoc dicimus, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt tres res, non tantum in anima, sed etiam extra animam, habentes firmitatem in natura.

D. Thom.

Et in hac prima p. q. 39. art. 3. ad 3. ubi sic ait. Dicendum, quod hoc nomen res est de transcurrentibus. Vnde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter predicatur in diuinis. Secundum verò quod pertinet ad substantiam, singulariter predicatur. Vnde Augustinus dicit, quod eadè Trinitas quedam summa res est. Et contra Gentes. c. 1. q. 2. sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si considerentur essentia, & alibi sæpè. Quod etiam docuerunt alij Patres. Deinde eadem assertio quoad secundam eius partem, imò etiam quoad primam, satis colligitur ex Concilio Rhemeni, quod per creatum, ubi supponitur, esse in diuinis tres res, tresque unitates: & deinde assertur, has res esse ipsum Deum. Vnde ibidem dicitur. Credimus solum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum

Concili. Rhemen.

D. Thom.

inno Sanctum aeternum esse: nec aliquas omnino res (sive relationes, sive proprietates, vel unitates dicantur) adesse Deo, qua sint ab aeterno, qua non sint Deus. Idem etiam habetur apud Damascenum lib. 1. de Fide c. 11. & lib. 3. c. 5. Apud D. Thomam de Potentia. q. 9. art. 4. ad 14. his verbis: *Dicendum, quod unum in divinis se habet communiter ad essentiam, & relationem. Dicimus enim, quod essentia est una, & quod Pater est unus.* Et in hac q. 30. art. 3. *Cum diximus, persona sunt plures significantur illa persona, & indiviso circa unamquamque eorum: quia de ratione multitudinis est, quod ex unitatibus constat.* Et in solut. ad 1. sic inquit: *Dicendum, quod unum, cum sit de transcendentibus, est communius, quam substantia, & quam ratio, & similiter multitudo. Unde potest stare in divinis, & pro substantia, & pro relatione.* Quod etiam habetur apud alios Patres. Et propterea assertionem hanc quoad vitamque partem communiter tuerentur Theologi: & ita ab eis in particulari referendis abstinendum est.

Damasc.
D. Thom.

Ratio fundamentalis pro prima parte assertionis.

5 Ratio autem fundamentalis huius assertionis quoad priorem partem desumitur ex D. Thoma locis citatis, precipue vero ex testimonio relato ex 1. Sententiarum, quae potest sub hac forma proponi. Quonia nomen rei, absolute & simpliciter loquendo, significat realitatem ratam & firmam extra animam, ut communiter docent Metaphysici: seu significat id, quod eam qualicumque entitatem, qua gaudet, non habet praecise in anima, & beneficio intellectus, sicut ens rationis illam habet, & propterea diffinitur per hoc, quod tantum sit obiectivum in intellectu, seu per hoc, quod eius qualicumque entitas tantum est entitas apparens, sive ficta in anima. Sed hoc ipso, quod absolute & simpliciter loquendo in divinis datur tres personae realiter distinctae, dantur ibidem tres realitates ratae & firmae: ergo & eodem modo dabuntur tres res realiter etiam distinctae. Consequencia est perspicua. Minor autem etiam constat. Quonia quavis ex personis divinis ex vi suae lineae dicit realitatem ratam & firmam extra animam: alioqui secundum illud, quod ex vi suae lineae quaelibet illarum dicit, esset purum nihil, aut ens rationis.

Confirmat.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore loco citato ex q. 39. huius tractatus. Quonia res habet se per modum praedicati transcendentis, tam respectu divinae essentiae, quam respectu relationum personalium: quia in intimis essentiae, & relationum personalium, de quibus loquimur, includitur impraeindivibilibiter, quod sit realitas rata & firma: ne, ut modo dicebamus, sint secundum aliquam sui rationem, vel purum nihil, vel ens rationis. Ergo sicut res non multiplicatur realiter respectu essentiae: quia in divinis est tantum

unica essentia: ita multiplicatur in relationibus personalibus, dabunturque ibidem tres res, quemadmodum datur tres relationes personales; seu tres personae. Patet consequentia. Quia quod est transcendens respectu essentiae divinae, & relationum personalium, ita ut non conveniat illis praecise ratione essentiae, sed ratione suae lineae, ut in praesenti contingit, tantum est commune illis communitate rationis, non vero communitate rei. Constat autem, quod id, quod est transcendens, & commune communitate rationis in divinis, debet multiplicari iuxta multiplicationem eorum, in quibus transcenditur. Et propterea ratio personae multiplicatur in divinis iuxta pluralitatem relationum personalium: quia tantum est illis communis communitate rationis.

6 Ratio vero etiam fundamentalis pro secunda parte assertionis, nempe, dari, absolute & simpliciter loquendo, in divinis tres unitates realiter distinctas, desumitur ex D. Thoma in hac q. 30. art. 1. ad 4. & art. 2. ad 5. nec non art. 3. quae potest sub hac forma proponi. Quonia in divinis, absolute & simpliciter loquendo, datur pluralitas personarum, nec non numerus transcendentalis, ut in hac eadem disputatione latius dicemus: ergo eodem modo dabuntur ibi plures unitates realiter distinctae, iuxta pluralitatem earum de personarum, & numerum, quae constituent, nempe ternarium. Patet consequentia. Quia numerus, vel multitudo realis, absolute & simpliciter talis, debet constare ex similibus unitatibus.

Ratio pro secunda parte & simpliciter loquendo, in divinis tres unitates realiter distinctas, desumitur ex D. Thoma in hac q. 30. art. 1. ad 4. & art. 2. ad 5. nec non art. 3. quae potest sub hac forma proponi.

Confirmatur ratione de prompta ex eodem S. Doctore locis citatis. Quia unitas, absolute & simpliciter loquendo, tantum dicit realitatem indivisam in se, & (ad summum) divisam ab alia: sed quaelibet ex divinis personis dicit ex vi suae lineae realitatem indivisam in se, & divisam ab alia: ergo & realem unitatem: & per consequens tres personae divinae dicentur tres reales unitates.

Confirmat.

Nec obest, si objicias, quod nomen rei, iuxta Auicenam, quae refert & sequitur O. Thomas in 1. dist. 2. q. 1. art. 4. sumitur a quidditate: sed in divinis tantum est una quidditas, sicut tantum est una essentia & natura: ergo ibi tantum dabitur una res; non vero tres res: & per consequens nec dabuntur tres unitates realiter distinctae.

Obiectis. Auicena. D. Thom.

7 Respondetur enim ex eodem Angelico Praeceptore ibidem in solutione ad 2. quod nomen rei non sumitur a quidditate absoluta, quae est idem, ac essentia & natura Dei; sed a ratione formali, quae quodammodo quidditas, licet non proprie & absolute, vocari potest. Unde Angelicus Doctor ita explicat id, quod ex Auicena in principio praedicti articuli dixerat: & idem ait: *Si autem per quidditatem intelligitur, non solum natura absoluta, sed ratio, vel intentio cuiuscumque*

Solutio

D. Thom.

vel

vel substantiæ, vel accidentis, vel relationis, sic in diuinis quamuis sit una quidditas absoluta; tamen sunt plures rationes relationum realium: & ita plures quidditates quodammodo. Quamvis hoc non possit proprie concedi, quia quidditas, & essentia, & distinctio est simpliciter tantum substantiarum, ut probat Philosophus 7. Metaphysicæ. Et inde est, quod nomen rei predicari potest pluraliter, & singulariter. Et deinde in solut. ad 3. eiusdẽ articuli hoc ipsũ magis explicuit, dicens: Dicẽdũ, quod relatio quãuis nõ ponat ex illo respectu aliquid absolutũ; tamẽ ponit relationis rationem realiter in Deo existentem; & ideo ex hoc potest dici res, & ex pluribus relationibus oppositis plures res.

§. II. Statuitur, entitatẽ absolute & simpliciter dictã non multiplicari substantiã in diuinis: ac proinde non dari ibidem absolute & simpliciter, ac proprie loquendo tria entia substantiã.

Secunda cõclusio.

Dicendũ est secundo, quod, si absolute simpliciter, ac proprie loquarur, nõ sunt admittẽda in diuinis tria entia substantiã, sed solum adiectiã. Ita videtur docuisse Cõcilium Lateranense sub Innocẽtio III. c. 2. vbi dicitur: *Patrẽ totã suã entitatẽ dedisse Filio.* Quod etiam docuerunt Cyrillus lib. 1. in Ioan. c. 4. Hilarius lib. 3. de Trinitate, & Isidorus lib. 1. de Summo bono ca. 15. Cumq; Pater non dederit ei suam relationem Paternitatis, signum est, quod nomine entitatis, absolute & simpliciter sumptæ, non intelliguntur relationes personales. Et ita, ex eo quod dẽtur in diuinis tres relationes personales, non sequitur, danda esse ibidem tria entia, absolute & simpliciter loquendo.

Idẽ etiã docuit D. Thom. in 1. dist. 25. q. 1. art. 4. his verbis: *Nomẽ entis sumitur ab esse rei. Et ideo cũ vnũ & idẽ sit esse triũ personarũ, si ens sumatur substantiã, non potest pluraliter predicari de tribus personis: quia forma, à qua imponitur, scilicet esse, nõ multiplicatur in eis. Si autẽ sumatur participialiter, & adiectiã, sic pluraliter predicari potest: quia huiusmodi recipiunt numerũ à suppositis, & nõ à forma significata, ut dictũ est.* Et in respõsione ad 1. sic ait: *Dicendum, quod nomen entis nullo modo sumitur ab aliqua relatione; sed ab esse, quod absolutum est simpliciter in diuinis. Et ideo non predicatur pluraliter ex forma sua, sed ex supposito, prout est adiectiuum, vel participium. Sed nomen rei imponitur à quidditate, vel forma, que potest esse, & absoluta, & relata: & ideo potest pluraliter predicari.*

9 Quod etiam eleganter docuit idem Angelicus Præceptor in eadem quæst. & articulo ad Annibaldum, his verbis: *Ens, secundum Aniceam, ab esse imponitur sicut res*

à quidditate. In diuinis autem unicum est esse: & ideo quantum ad id, à quo nomen entis imponitur, non predicatur in diuinis pluraliter. Sed quia diuersimodẽ impoñitum est ad esse significandum, scilicet, adiectiã, & substantiã: adiectiã verò numerum recipit à suppositis; substantiuum autem à forma, à qua imponitur: ideo hoc nomen ens, si substantiã sumatur, non predicatur nisi singulariter in diuinis: si autem sumatur adiectiã, potest pluraliter predicari. Substantiã enim plurificationem ratione forme significata: adiectiã ratione suppositorum. Et hoc ipsum habetur etiam apud S. Doctorem alibi sæpẽ, vt in 1. distinct. 8. quæst. 1. art. 1. & de Veritate q. 1. art. 1. & 1. contra Gentes c. 25. Vnde hanc assertionem tuentur Bonauentura dist. 23. art. 2. q. 2. ad vltimum, Emericus in Summa q. 2. ad 6. Alexander 1. p. q. 49. m. b. 3. Capreolus in 1. dist. 29. q. vnic. ar. 3. ad 1. contra primã cõclusionem, Nazarius 1. p. q. 29. ar. 2. in expositione textus, Bannez ibidẽ art. 3. & alij plures ex discipulis D. Tho. 10 Ratio autẽ fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma loci citatis, potestq; ad hanc formam reduci. Quoniã ad multiplicationẽ nominis substantiã requiritur multiplicatio, tũ suppositi, tũ etiã formæ formaliter significatæ per illud: cum tamen ad multiplicationem termini adiectiã satis sit plurificatio suppositorum. Sed forma formaliter significata per hoc nomen ens, absolute & simpliciter sumptum, non pluralificatur in diuinis, benẽ tamen supposita: ergo absolute & simpliciter loquendo, non sunt admittenda tria entia substantiã, benẽ tamen adiectiã. Consequentia videtur perspicua. Maior autem etiam cõstat ex vniuersali regula, quã nuper tradidimus ex D. Thoma, quamq; ipse, & communiter Theologi cũ eo etiam tradunt infra q. 39.

Minor verò quoad secundam partem etiam liquet. Quoad primã verò probatur. Quia forma formaliter significata per hoc nomen ens, absolute & simpliciter sumptum, est ipsum esse, seu ipsa existẽtia. Tũ, quia sicut nomen ens desumitur ab esse: ita forma formaliter per illud significata tantũ est ipsum esse, vt ex Cõcilio, & Patribus diximus. Tũ etiam, quia quemadmodũ hoc nomẽ homo, absolute & simpliciter dictũ, imponitur ad significandum id, cum quo cõuertuntur omnes passionis hominis: sic hoc nomẽ ens ad denotandũ illud ens, cum quo omnes passionis entis habent conuerti. Constat autẽ, quod omnes passionis entis nõ conuertuntur cum ente, nisi vt significat ens, vt in aliqua differentia tẽporis existens: & propterea licet vnũ, & res habeant conuerti cum quauis formalitate; non tamen bonũ, verũ, aut aliquid: vt de bono disp. 6. n. 84. diximus, & verò, nec non & de aliquid statim dicemus.

Bonauentura
Emericus.
Alexand.
Capreol.
Nazarius
Bannez.

Ratio fundametalis.

Confirmatur. 11 Confirmatur. Quia etiam dicimus, quod abstractum huiusmodi *ens* est entitas alio modo distincta ab *esse*: nihilominus entitas absolute & simpliciter dicta non pluralizatur in Deo. Ex eo quod, sicut hoc nomen *ens*, absolute & simpliciter sumptum, sumitur ab *esse*, siue existentia: ita entitas significat, vel ipsum *esse*, vel entitatem, non quomocumque, sed ut est principium essendi. Et propterea, ut ex Concilio Lateranensi dicebamus, & habetur in Florentino fess., vlt. in litteris sanctæ vniuersionis, ideo dicitur, Patrem dedisse Filio totam suam entitatem: quia dedit illi suam essentiam, quæ est principium essendi, imò est ipsum *esse*. Constat autem, entitatem sic sumptam non multiplicari in diuinis: siquidem in diuinis tantum est vnica existentia, vnicuique essendi principium.

Diximus in assertionem, quod *ens* absolute & simpliciter sumptum non pluralizatur in diuinis. Quoniam si non sumatur absolute & simpliciter, sed cum addito, ut si dicatur, *ens* relatiuum, secundum quam rationem non dicitur *ens*, ut est principium essendi, sed saltem *ens*, ut distinguitur contra nihil: tunc poterit pluralizari. Quo pacto nos sumpsimus *ens*, quoties diximus, relationes diuinas dicere propriam entitatem: quia ex contextu satis ibi denotauimus, nos loqui de entitate relatiua.

Obisidio. 12 Nec obest, si cum Suarez lib. 3. de Trinitate. c. 6. & tom. 1. tertiae partis disp. 11. sect. 2. Vazquez in presenti disput. 12. c. 7. in fine; Molina, & Torres infra q. 39. art. 3. Ruiz de Montoya in presenti disp. 26. sect. 2. & alijs, quibus assertio nostra displicet, obijcias. Tum, quod *ens* absolute & simpliciter sumptum est superius ad personam: ergo multiplicatis personis, multiplicabuntur entia: siquidem multiplicatis inferioribus multiplicatur prædicata superiora.

Tum etiam, quod significatum formale huius nominis *ens* non est existentia, sed entitas: hæc autem multiplicatur in personis, sicut & personæ ipsæ: & ideo vna persona est entitas realiter distincta ab alia. Tum deinde, quod etiam dixerimus, *ens* delum ab *esse*, seu existentia: non tamen ideo significat ipsum *esse*; sed ad hoc sufficeret, ut significet realitatem quamlibet dicentem ordinem ad *esse*, seu capacem existentiam. Constat autem, prædictam realitatem pluralizari in diuinis personis. Tum etiam, quia relationes diuinae, ut distinctæ ab essentia, non sunt purum nihil: ergo dicunt propriam entitatem. Tum denique, quia res dicitur pluraliter in diuinis, quia est transcendens: sed etiam *ens* est transcendens, quippe quod conuertitur cum re: ergo, &c.

Euanescit. 13 Non itaque nec obest. Nam ad primam ex his impugnationibus dicendum, quod *ens* participialiter sumptum, seu ut dicit de formali *esse*, seu existentiam, non est essentialiter

superius per superioritatem, & comunitatem rationis, de qua argumentum procedit, ad personam, sicut nec *ens*, ut dicit principium essendi: sed *ens*, ut distinguitur contra nihil, & modo alibi tacto consideratum, quodque, si proprie loquamur, non dicitur absolute & simpliciter *ens*, sed cum addito, nepe *ens*, prout est idæ ac realitas, vel prout distinguitur contra nihil, aut *ens*, prout abstrahit ab hoc, quod est, esse principium essendi, aut non esse principium illius.

Ad secundam vero impugnationem patet ex dictis, quomodo etiam dicitur, quod entitas sit forma formaliter significata per hoc nomen *ens* absolute & simpliciter dictum: nihilominus tantum significat, vel existentiam, seu *esse*, quæ dicitur entitas participialiter sumpta; vel entitatem, seu essentiam, ut est principium essendi. Et ita proprie & simpliciter loquendo, personæ diuinæ non distinguuntur, ut entitas, & entitas absolute & simpliciter dictæ, sed ut res, & res; quantum cum addito possit id concedi: ut si dicatur expresse, distingui ut entitatem, & entitatem relatiuam, vel id ex contextu constet.

14 Ad tertiam vero impugnationem dicendum est, probare ad summum, quod hoc nomen *ens* potuit desumi ab *esse*, & imponi ad significandum, quidquid quouis modo dicitur ordinem, aut quasi ordinem ad *esse*: non tamen suadere, quod de facto sit impositum ad hoc significandum. Quia oppositum huius constat ex Auicena, ex D. Thoma, ex Patribus à nobis relatis, ex Concilijs Lateranensi, & Florentino adductis, quorum testimonijs quoad hoc standum est.

Ad quartam constat etiam ex dictis, quomodo etiam diuinæ personæ secundum id, quod addunt supra essentiam, dicant aliquam realitatem, prout realitas distinguitur contra nihil; non tamen proprie, absolute, & simpliciter loquendo, addunt entitatem: quia non addant realitatem, quæ sit ipsa existentia, seu *esse*, vel principium essendi.

Ad vltimam etiam liquet, quomodo *ens*, ut est principium essendi, aut dicit existentiam, non sit transcendens transcendentia rationis: nec res, & *ens* sic sumptum omnino conuertuntur, & sunt profus idem.

§. III. Ostenditur, in diuinis nec tres essentias, seu quidditates absolute & simpliciter, ac proprie loquendo esse admittendas, neque etiam tria (ut sic dicamus) aliquid posse concedi.

15 Dicendum est tertio, in diuinis proprie Tac simpliciter loquendo non esse tres essentias, seu quidditates, nec etiam tria (ut sic dicamus) aliquid, prout ly n. Equid sumi- Tertia assertio.

sumitur pro vna ex quinque affectionibus entis. Prior pars huius assertionis satis innuitur à Concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 1. vbi diffinitur, tres personasse vnius essentia. Idè etiã docuit Augustin. 7. de Trinitat. c. 6. vbi expressè negat in Deo esse plures essentias. Anastasius Sinaita lib. qui inscribitur, *Via dux*, c. 2. §. de hypostasib. vbi ait: *Vna natura, seu essentia est diuinitas; tres verò hypostasas, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: tres personæ, vna verò essentia.* Idem etiã docuit D. Thom. in 1. dist. 25. q. 1. art. 4. què communiter sequuntur Theologi.

Conc. Lateranense
August.
Anast. Sinaita.

D. Thom.

Ratio fundamētalis quoad priorē partē.
Basilus.
Nyssenus.
Cyrillus.
Iustinianus.

Et ratio assertionis quoad hanc partē est. Quoniã teste Basilio epist. 37. essentia propriè & absolutè sumpta significat quidditatem, prout est principium, aut quasi principium essendi. Quod etiã fatètur Nyssenus orat. 12. contra Eunomium. Cyrillus lib. 1. Dialogor. de Trinit. ad fin. Iulianus in cōfessione fidei, quæ habetur tom. 2. Cōciliorū post secundum Concilium Toletanum in editione Suriij. Constat autem, essentiam in hac significatione non multiplicari in diuinis: siquidè omnia diuina (vt supra diximus) existunt per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam diuinæ essentiæ: & nihil aliud præter prædictam essentiam habet propriū esse, seu existèntiam: & ita sola prædicta essentia est principium, aut quasi principium essendi.

D. Thomas

16 Secundã verò eiusdem assertionis partem tuetur D. Thom. q. 2. de Potentia art. 5. his verbis: *Nec tamen sequitur, quòd quamuis Paternitatem Filius non habeat, quam Pater habet, aliquid habeat Pater, quod non habet Filius. Nã ipsa relatio secundum rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet, quòd sit aliquid, sed solum quòd sit ad aliquid. Quòd sit verò aliquid secundum rē, habet ex illa parte, qua inest, vel vt idem secundum rem, vt in diuinis, vel vt habens causam in subiecto, sicut in creaturis. Vnde cum id, quod est absolutum, communiter sit in Patre, & Filio, non distinguuntur secundum aliquid, sed secundum ad aliquid tantum. Vnde nō potest dici, quòd aliquid habet Pater, quod non habet Filius; sed quòd aliquid secundum vnum respectum conuenit Patri, & secundum alium aliquid Filio.*

Vnde propter hanc rationem idem Angelicus Præceptor super Ioan. c. 16. lect. 4. cōcedit, quòd quidquid habet Pater, habet Filius; licèt in Filio nō sit illud ad aliquid quod est in Patre, nempe, Paternitas, & ita sic ait: *Simpliciter concedimus hæc, scilicet: Quidquid habet Pater, habet Filius. Non tamen, quòd eo ordine habeat Filius, quo Pater habet. Nã Filius habet sicut ab alio accipiens. Pater verò sicut alij dans. Non ergo est distinctio in eo, quod habetur, sed in ordine habendi: huiusmodi autè relationes, scilicet Paternitas, & Filiatio hu-*

ius ordinis distinctionem important. Paternitas enim importat hoc, quòd est dare alij: Filiatio verò accipere ab alij. Et ideo sententiã hanc tuentur discipuli D. Thomæ.

17 Ratio autem huius assertionis quoad istã secundam partem desumitur ex D. Thomæ locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quia ly *aliquid*, si vt est vna ex quinque affectionibus entis, & propriè sumatur, significat non realitatem qualemcūque, sed realitatē absolutã: siquidè distinguitur cōtra *ad aliquid*, & conuenit diuinis relationibus ratione essentiæ, & non ratione sui, vt ex D. Thomæ dicebamus: constat autem, quòd id, quòd est absolutum, & conuenit formaliter ratione essentiæ, nequit multiplicari in diuinis: ergo, &c.

Probatur assertio quoad secundã partē.

Confirmatur

Confirmatur ratione alia insinuata ab eodè Angelico Doctore de Veritate q. 1. artic. 1. Quoniam ly *aliquid* propriè sumptū significat id, quòd est *aliud quid*: ergo cū in diuinis, licèt sit alius, & alius, non tamè multiplicetur *aliud quid*: quãdoquidem vna persona nō est *aliud quid* ab alia; licèt omnes illæ sint vnum *aliquid*, vnumque *aliud quid* ab omnibus creaturis: inde est, vt ly *aliquid* nequeat multiplicari in diuinis. Quam rationē innuit D. Thomas locis citatis, his verbis: *Si autem modus entis accipiat secundum modo scilicet secundum ordinem vnius ad alterū hoc potest esse dupliciter. Vno modo secundum diuisionē vnius ab altero; & hoc exprimit hoc nomē aliquid: dicitur enim aliquid, quasi aliud quid. Vnde sicut ens dicitur vnum, in quantum est indiuisum in se: ita dicitur aliquid, in quantum est ab alijs diuisum, &c.*

D. Thomæ

18 Vnde cōtra hæc nihil obstabit, si obijcias, quòd quælibet ex diuinis personis ex vi suæ lineæ habet esse aliquod suppositū, dicitque aliquam realitatem: ergo quælibet ex illis erit *aliquid* ex vi suæ lineæ: & per consequens erunt tria (vt sic dicamus) *aliquid*.

Obiectio

Non itaque hoc obstat. Quoniã id ex dictis manet solutum. Tum, quia cū dicitur de persona diuina, quòd est aliquod suppositū, non sumitur ly *aliquid*, vt est vna ex quinque affectionibus entis; sed vt est signū modificationum, vel determinationum suppositi. Tum etiam, quia (vt dicebamus) ly *aliquid* propriè sumptū, in quo sensu de illo loquimur, nō significat quamecūque realitatem, sed realitatem absolutam, & in ordine ad se: ad quod suadendum satis est auctoritas Angelici Præceptoris, qui ex antiquitatis, & Patrum visceribus proprias nominum Metaphysicorum, & Theologorum significationes, sicut & alia, desumpsit.

Diluitur

§. IIII. *Defenditur non esse admittendas in Deo tres veritates aut tria vera substantiæ.*

Posterior tertio.

Dicendum est vltimo non esse concedendas in Deo tres veritates realiter distinctas aut tria vera substantiæ, & eodem modo distincta. Assertionem hanc eleganter docuit Augustinus lib. 8. de Trinitate cap. 1. circa medium, vbi eandem esse magnitudinem, seu perfectionem trium personarum nec maius, aut perfectius aliquid esse tres personas simul, quam sit quilibet ex illis, ostendit sequenti ratione; hilque verbis: *Vbi magnitudo ipsa veritas est, quidquid plus habet magnitudinis, necesse est, vt plus habeat veritatis. Quidquid ergo plus veritatis non habet, non habet plus etiam magnitudinis. Porro quidquid plus habet veritatis, profecto verius est: sicut maius est, quod plus habet magnitudinis. Hoc ergo tibi est maius, quod verius. Non autem verius est Pater, & Filius simul, quam singulus Pater, aut singulus Filius. Non igitur maius aliquid vtrumque simul, quam singulum eorum. Et quoniam eque vere est etiam Spiritus Sanctus: nec Pater, & Filius simul maius aliquid est quam ipse: quia nec verius est. Pater quoque, & Spiritus Sanctus simul quoniam veritate non superant Filium, non enim verius sunt, neque magnitudine superant. Atque ita Filius, & Spiritus Sanctus simul ita magnum aliquid sunt, quam Pater solus: quia tam vere sunt. Sic & ipsa Trinitas tam magnum est, quam vnaquæque tibi persona. Non enim tibi maior est, quæ verior non est, vbi est ipsa veritas magnitudo. Quia in essentia veritatis hoc est verum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse: hoc est ergo magnum esse, quod verum esse.*

Boetius

Idem etiam docuit Boetius lib. An Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus de diuinitate substantialiter predicentur, prope medium dicens: *Pater veritas est, Filius veritas est, Spiritus Sanctus veritas est: non tres veritates, sed vna veritas. Si ergo vna in his substantia, vna veritas, necesse est veritate substantialiter predicari de bonitate, de incommunicabilitate, de iustitia, ac de cæteris omnibus, quæ tamen de singulis, quæ de omnibus singulariter predicamus*

Anselm. Bernard. Fulgentius. Angelicus Doctor.

Et hoc ipsum tuentur Anselmus in Prologo c. 23. & in Dialogo de Veritate c. 7. & Bernard. serm. 80. in Cantica prope finem, vbi etiam adducit Fulgentium, & tandem inter alios Angelicus Doctor in 1. dist. 19. q. 5. artic. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod sicut trium personarum vna est essentia; quæ quilibet habet esse; quamuis sint plures proprietates, quibus distinguuntur, quæ tamen omnes non differunt secundum rem ab essentia. Ita etiam est vna veritas trium personarum ex parte ipsius rei, de qua sit enuntiatio. Quod etiam ma-*

gis explicuit quæst. 1. de Veritate, artic. 5. in solut. ad 18. his verbis: *Dicendum, quod ratio veri fundatur supra ens. Quamuis autem in diuinis ponantur plures personæ, vel proprietates: non tamen tibi ponitur nisi vnum esse: quia esse in diuinis non nisi essentialiter dicitur, & omnium istorum enuntiabilium, Patrem esse, vel generare, Filium esse, vel genitum esse, secundum quod ad rem referuntur, est veritas vna, quæ est veritas prima, & æterna. Vnde assertionem hanc tuentur plures ex discipulis D. Thomæ, vt Ledesma lib. de Perfectione Dei q. 3. artic. 3. Nazarius, & alij: quod etiam tenet Richardus in 1. dist. 24. artic. 1. q. 3. ad 1.*

Ledesma. Nazarius. Richard. Ratio fundamentalis p. 1. m. 2.

Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex testimonio D. Augustini nuper adducto, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in diuinis non datur, nisi vnica magnitudo & perfectio in tribus personis: ne omnes illæ simul sumptæ dicerent maiorem perfectionem, quam singulæ ex ipsis, si quæuis earum afferret ex vi suæ lineæ propriam perfectionem & magnitudinem: ergo nec etiam dabitur in illis plures veritates realiter distinctæ, & conuenientes illis ex vi suarum linearum: ne omnes personæ simul sumptæ sint aliquid verius, quam solus, v. g. Pater, aut solus Filius. Siquidem id, quod est verius alio, est perfectius illo: ex eo quod veritas dicitur rationem perfectiuam, & maior veritas maiorem perfectionem: & propterea verum dicitur esse perfectiuum intellectus, sicut bonum perfectiuum voluntatis; modo tamen à nobis como 3. tract. 1. explicando.

Nec necesse erit referre solutiones, quæ ex doctrina aduersariorum possent adhiberi. Nam omnes illæ sunt similes eis, quas ex prædictis authoribus retulimus, dum dubium illud discussimus, an nimirum relationes ex vi suæ lineæ afferant propriam perfectionem: & ex ibidem dictis, nempe, disput. 6. d. 2. huius tractatus, prædictæ solutiones fatiscorruunt.

Secunda, & principalis ratio huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis & q. 1. de Veritate artic. 1. quæ potest sub hac forma proponi. Nam ratio veritatis fundatur solummodo (si formalissimè loquamur) supra entitatem absolute & simpliciter dictam, siue supra entitatem, vt præcisè dicitur principium, aut quasi principium essendi: sed in diuinis tantum datur vnica entitas, prout dicitur principium, aut quasi principium essendi, vt in hoc dubio læpè diximus: ergo, &c.

Secundum fundamentum.

Maior probatur primò à D. Thoma loco citato ex quæst. 1. de Veritate artic. 1. vbi sic ait: *Tripliciter veritas, & verum diffinitur inuenitur. Vno modo, secundum id, quod præcedit rationem veritatis, & in que veritas fundatur.*

D. Thomas.

-Et sic Augustinus diffinit in lib. Soliloquiorū: Verum est id, quod est. Et Auicenna in 1. Metaphysica: Veritas cuiuslibet rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est rei. Et quidam sic: Verum est in diuisio esse, & eius, quod est.

23 Quæ probatio, quoad præfens attinet, non parum habet efficacitatis. Nam hoc ipso, quod verum fundamentaliter sumptum diffiniatur per esse, signum est, quod peculiari ratione illud respicit, aut inuoluit, & non solum ex generali ratione, qua quæuis realitas habet illud, ut cunque respicere, aut inuoluere. Cumque verum sic sumptum non respiciat, aut inuoluat esse speciali ratione, & distincta ab essentia, nisi modo dicto illud respiciat, aut inuoluat, consequens est, ut verum non dicat pro fundamento realitatis qualemcunque, sed realitatem, quæ, vel sit entitas absolutè & simpliciter dicta, ac prò inde dicat ens, ut à se à se existens; vel realitatem, quæ sit principium, aut quasi principium, unde oriatur, vel quasi oriatur esse, siue existentia.

Confirmatur

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore: Quoniam id est fundamentum veri, ac per consequens rei ut intelligibilis, prout hæc duo quodammodo reperiuntur in rebus ad extrà, quod est fundamentum formæ, seu speciei intelligibilis, secundum quod ad lineam intelligibilem spectat: sed quod est fundamentum formæ intelligibilis, ut ad lineam intelligibilem spectat, non est quæuis realitas, sed realitas, quæ, vel sit existens, vel sit principium, aut quasi principium existendi: ergo etiam fundamentum veritatis, siue intelligibilitatis reperitur quodammodo in rebus ad extrà non erit realitas utique, sed realitas, quæ, vel sit existens, vel sit quasi principium existendi.

24 Maior probatur. Nam cum res, ut vera & intelligibilis ad extrà, reddatur formaliter, & proximè intelligibilis & vera à prædicta forma intelligibili, secundum eam veritatem & intelligibilitatem, quæ requiritur ad hoc, ut sit proximè obiectum motuum intellectus, oportet, ut id ipsum proportionè seruata reperiatur remotè, & veluti radicaliter in re, prout est vera & intelligibilis (ut sic dicamus) remotè, habetque hoc modo esse obiectum motuum intellectus, quod inuenitur in eadem specie intelligibili, prout est forma reddens illam formaliter veram & intelligibilem, secundum eam intelligibilitatem & veritatem, quæ requiritur ad hoc, ut sit proximè obiectum motuum eiusdem intellectus.

Minor verò etiam constat inductione facta in omnibus speciebus intelligibilibus, ut talibus, quæ non dicunt realitatem qualemcunque, sed realitatem, quæ, vel sit existens, vel sit principium, aut quasi principium exi-

stendi, ut inductiuè constat in omnibus, & singulis speciebus intelligibilibus. Et propterea in 1. tom. tract. 3. disp. 3. n. 32. diximus, relationes diuinas non posse habere rationem speciei intelligibilis; quia non dicunt realitatem, quæ sit principium, aut quasi principium existendi: ac proinde quæ sit suum esse absque distinctione virtuali. Quia in diuinis id solum habet esse quasi principium existendi, quod est ipsum esse absque distinctione virtuali. Et similiter ob hanc eandem rationem in eodem 1. tom. tract. 4. disp. 1. n. 22. & in hoc 2. tom. & tract. disp. 2. dub. 3. diximus, quod esse, seu existentia in ordine intelligibili est effectus, aut quasi effectus formalis proueniens ab specie intelligibili: & n. 26. disputationis prætractatus quarti nuper citati asseruimus, speciem intelligibilem vè dicare sibi propriam existentiam in ordine naturali & entitativo, ad hoc ut possit esse causa, aut quasi causa intellectus, quæ est existentia ordinis intelligibilis, ut in eadem disputatione à n. 21. usque ad 29. expheuimus. & in hoc eodem tractatu disp. 2. nuper citata dub. 3. à n. 78. tetigimus.

§. V. Obiectiones contra hanc vltimam conclusionem, & eorum refutatio.

25 **C**ontrarium tamen huius assertio: **O**pposita sententia. Cuius docent Suarez lib. 3. de Trinitate c. 8. Vazquez in præfenti disp. 122. c. 7. & alij: Et ita censent, quod licet in Deo non multiplicentur veritates intelligendo, vel dicendo: quia in Deo tantum est vnum intelligere, quod quidem est veritas in intelligendo, & vna veracitas in attestando, quæ est perfectio absoluta: sunt tamen in illo tres veritates in essendo, seu tres veritates obiectiuè. Potestque hoc probari primò ex illo 1. Ioannis 5. *Visimus in vero Filio eius. Hic est verus Deus.* Vbi de Filio dicitur, quod sit verus Filius, & quod sit verus Deus; ut denotetur, quod tā ratione Filiationis, quā ratione Deitatis afferat veritatē. Ac proinde, cū eadē sit ratio de alijs relationibus personalibus, oportebit, ut singulæ ex illis afferant propriā veritatē: & per consequens sint in Deo tres veritates in eisēdo, & obiectiuè, seu tres veritates, prout veritas est in rebus.

Respondetur enim, quod sicut ex hoc, quod dicatur de Filio, quod est Deus perfectus, & Filius perfectus, solū sequitur, quod absolute sit perfectus, & quod sit Deus perfectus: non tamē quod ex Filiatione habeat perfectionem; sed ex essentia transcendēter in ea imbibita. Itā ex eo, quod dicatur, illū esse verum Deum, & verum Filium, nō colligitur, esse verum à Filiatione, sed ab essentia, si ly *verum* sumatur propriè, ut dicitur vnam ex affectionibus entis, & nō prout est

Primum fundamentum. 1. Ioann. 5.

Corruit.

idem, ac realis filius, & non fictus; quia hic sumptus *vero*, filius est verus filius à filiatione, secundum ea, quæ intra propriam lineam dicitur.

Secundum fundamentum.
D. I. homi.
26 Secundò probatur eadem sententia ex D. Thoma q. 1. de Veritate art. 7. ubi postquam dixit, veritatem in diuinis sumi dupliciter: vno modo propriè, & alio metaphoricè; & veritatem propriè sumptam dici essentialiter, & non personaliter; quamuis approprietur Filio: addidit, veritatem metaphoricè acceptam dici personaliter. At nomine veritatis metaphoricè acceptæ intelligit D. Thomas veritatem in essendo, & obiectiuam, seu prout in rebus reperitur: ergo prædicta veritas plurificatur realiter in diuinis. Consequentia patet. Quoniam hoc ipso, quod veritas ista personaliter dicatur, conueniet Filio, vt ibidem docet Angelicus Præceptor, ratione Filiationis; & eo ipso alia etiam veritas quasi specie distincta ab ista conueniet alijs personis Trinitatis ratione suarum relationum personalium.

Minor autem probatur. Tum, quia idem Angelicus Præceptor appellat hanc veritatem metaphoricam, quia veritas propriè sumpta est in intellectu, vt ex his, quæ in eadem questione art. 2. dixerat, colligi potest. Tum etiam, quia hæc veritate, quam appellat metaphoricam, ait: *Metaphoricè autem, vel similitudinariè accipitur veritas in diuinis, quando accipimus eam ibi secundum rationem illam, qua inuenitur in rebus creatis, in quibus dicitur veritas secundum quod res creata imitatur suum principium, scilicet intellectum diuinum.* Constat autem, hunc modum veritatis esse proprium veritatis in essendo, seu obiectiuæ, seu quæ inuenitur in rebus: quæ idem dicuntur veræ, quia sunt tales, quales concipiuntur ab intellectu diuino.

Confirmator.
D. I. homi.
Confirmatur. Nam ibidem Angelicus Præceptor affert testimonium Augustini in lib. de Vera religione, ubi dicit, quod veritas diuina est summa similitudo principij sine vlla dissimilitudine: & ex hoc infert Angelicus Doctor, veritatem in diuinis dici propriè, & personaliter, explicatque hoc testimonium de veritate metaphoricæ, nempe obiectiuæ: ergo, etiam secundum Augustinum veritas id diuinis dicitur personaliter: ac proinde, vt nuper dicebamus, plurificabitur.

Satisficendum.
damento, & confirmatio.
ni.
27 Responderit negando minorem. Et ad probationem dicendum est, D. Thomam nomine veritatis similitudinariæ, aut metaphoricæ non intelligere veritatem in essendo, quæ est vna ex quinque affectionibus entis, & correspondet veritati obiectiuæ, seu in essendo, quæ reperitur in rebus: sed id, quod nomen ipsum præfert, scilicet rem habentem aliqualem similitudinem cum prædicta veritate, quæque cum addito, scilicet

in ratione veritatis similitudinariæ, sit propriè veritas. Similitudo autem ista consistit in hoc, quod sicut veritas in essendo, quæ est in creaturis, dicitur similitudinem, & conformitatem cum diuino intellectu, diuinoque intelligere, & ab eo vt à principio proceditur: ita filius ex vi suæ processions habet summam similitudinem cum suo principio, nempe cum intellectu Dei, & eius intelligere. Et propterea Filius dicitur similitudinariè suam veritatem peculiarem: & sumpta veritate cum hoc addito, tunc veritas propriè sumpta, seu veritas, quæ propriè sit similitudinaria, dicitur in diuinis personaliter.

Adde, quod in via S. Doctoris, ad hoc vt veritas, prout est vna ex quinque affectionibus entis diuini, & correspondet veritati in essendo repetitur in creaturis, diceretur personaliter, oportebat, vt sicut veritas, quæ est in creaturis, adhuc ratione sui est ab alio, nempe ab intellectu diuino, & idem ex hoc capite nihil obest, quominus dicatur personaliter: ita veritas, quæ est in Filio, non solum debebat esse in Filio, qui habet principium, sed etiam ratione sui habere principium: quod tamen ei non competit propriè, sed similitudinariè, quatenus dicitur esse à se, id est, non ab alio; & idem nec ei conuenit, quod sumpta veritate in essendo, propriè dicatur personaliter in diuinis.

28 Vnde Angelicus Doctor in hac 1. par. q. 16. art. 5 ad 2. adducens contra se testimonium illud Augustini in confirmatione huius argumenti allatum, nulla ratione concedit veritatem in essendo, quæ propriè sit realis veritas, & non sit similitudinaria, dici personaliter, sed solum essentialiter; licet approprietur Filio; & simul ea, quæ in solutione ista diximus, satis innuit. Et ita ait: *Dicendum, quod verum intellectus nostris est, secundum quod conformatur suo principio, scilicet rebus, à quibus cognitionem accipit. Veritas etiam verum est, secundum quod conformatur suo principio, scilicet intellectui diuino. Sed hoc, propriè loquendo, non potest dici in veritate diuina, nisi forte, secundum quod veritas appropriatur Filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resoluator affirmatiua in negatiua: sicut cum dicitur, Pater est à se, quia non est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritatis diuina, in quantum esse suum non est suo intellectui dissimile.*

In quibus verbis satis explicatur (vt intueti patebit) quomodo veritas, prout est in rebus, seu vt est veritas propriè in essendo, & vna ex affectionibus entis, non sit propria Filij, licet ei approprietur: ac proinde solum dicitur in Deo essentialiter: & quomodo, quod propriè dicitur de veritate in essendo in rebus creatis, nempe, quod secundum similitudinem

Aliter occurritur.

D. Thom.

diuem cum suo principio, nempe intellectu diuino, procedit ab illo, ita ut hæc conformitas verè sit ab alio, vt à principio producente illam, dicatur similitudinariè de veritate reperta in diuinis: quatenus prædicta veritas non est dissimilis diuino intellectui; licet nõ procedat ab illo. Et tandem quomodo ad veritatem, quæ est personalis, & simul est veritas propriè, non qualitercunque, sed in eisèdo, prout veritas ista est vna ex affectionibus entis, requirebatur, quòd ipsa etiam secundum se procederet, & haberet principium: siquidem ex defectum huius inquit D. Thomas, non dicit in Deo veritatem istam personaliter. Per quæ ad confirmationem satis patet:

Tertium fundamentum.

29 Tertio probatur eadem sententia Quoniam hæc sunt distinctæ veritates, nempe, quòd *Filius genitus est à Patre*, & quòd *Spiritus Sanctus procedit ab utroque*. Et similiter quòd *Pater in diuinis habet veram rationem Patris*, & *Spiritus Sanctus veram rationem Spiritus Sancti*: ergo ratio veritatis plurificabitur realiter in diuinis, si de veritate obiectiua fiat sermo. Siquidem hoc ipso, quòd prædictæ veritates sint distinctæ, debent realiter inter se distingui: siquidem sunt veritates relatione, radicaliter saltem oppositæ. Antecedens videtur perspicuum. Nam etsi per impossibile Spiritus Sanctus non procederet à Patre, & Filio: nihilominus esset verum, Filium genitum esse à Patre: sicut etiam, licet Spiritus Sanctus implicaret: nihilominus Pater habet veram rationem Patris.

Confirmatur primò.

Confirmatur. Nam alio Pater est Pater, & generat Filium, & alio Filius est Filius, & spirat Spiritum Sanctum: sed illo, quo Pater est Pater, hæc est vera ex parte rerum, *Pater generat Filium*, vel, *Pater est Pater*; eo autè, quo Filius est Filius, hæc est vera, *Filius est genitus à Patre*: ergo si loquamur ex parte rerum, seu obiectiue, dabuntur plures veritates in diuinis.

Secundò.

Confirmatur secundò. Quia veritas obiectiua nihil est aliud, quam realitas vniuscuiusque rei, vt conformabilis cum suo proprio conceptu: sed in Deo sunt tres realitates conformabiles cum suis proprijs conceptibus: ergo & tres veritates obiectiue.

Tertiò.

Confirmatur tertiò. Nam licet homo, & visibile conuertantur: nihilominus non est eadem veritas harum propositionum, nempe, *Homo est homo*, & *homo est visibile*: ex eo quòd non est eadem proprietas, siue ratio, quam prædicat hoc nomen *homo*, & hoc nomen *visibile*. Sed similiter non est eadem proprietas, quam prædicat hoc nomen *Pater*, & hoc nomen *Filius*: ergo veritates obiectiue, quæ correspondent his propositionibus, nõ erunt vna & eadem, sed plures.

Occurritur argumento.

30 Respondetur, quòd etsi veritas obiectiua

prædictarum propositionum, nempe, *Filius genitus est à Patre*, & *Spiritus Sanctus procedit ab utroque*, sit adiectiue plures: non tamen substantiue. Quia licet sit vna & eadem veritas, nempe, veritas diuinæ essentia: imbibitur tamen per modum transcendentis in diuersis realitatibus: & ita solum materialiter, & concretiue, non verò formaliter, & in abstracto est ibi multiplex veritas: ac proinde, licet distincta prædicata enuntientur in prædictis propositionibus, distinctæque realitates ibidem concipiuntur: nihilominus ratio formalis conformitatis earundem cum diuino intellectu semper est vnica & eadem indubitable, nempe, ratio veritatis propria diuinæ essentia: in illis per modum transcendentis inclusæ: quæ, vt inclusa in Filiatione, & peculiariter connotans illam tanquam connotatum inadæquatum suæ transcendentia, est ratio formalis suæ conformitatis cum diuino intellectu: & per consequens huius, quod est, posse proximè & immediatè enuntari de illa distinctum prædicatum, ac enuntiatum de processione passiva, siue relatione personalis Spiritus Sancti.

Et ratio horum omnium est, inter alias; D. Thomas.

illa, quam ex D. Thoma q. i. de Veritate ar. 5. in solutione ad hoc idem argumentum, quod est decimum nonum in eodem S. Doctore, tradidimus, nempe, quòd ratio veri nõ fundatur in realitate qualitercunque, sed in realitate, vt est principium, aut quasi principium essendi, seu existentia: & idè, quantumuis aliqua ratio dicat realitatem, si tamen nõ dixerit realitatem, quæ (modo dicto) sit principium essendi: nihilominus vsquedum actuetur, aut quasi actuetur per aliam realitatem, quæ sit principium essendi, non est proximè capax veritatis, seu conformitatis cum intellectu, sed tantum remotè: quatenus dicit realitatem distinctam, quæ actiuata per aliam realitatem, quæ est principium essendi, erit ab ea, & per eam conformabilis proximè eum intellectu.

31 Vnde ad formam argumenti responderetur distinguendo antecedens, & concedèdo illud de distincta veritate concretiue, & adiectiue sumptæ: negando verò idem antecedens de distinctis veritatibus substantiue, aut in abstracto sumptis. Et ad probationem dicendum est, quòd si semel implicaret processio Spiritus Sancti, aut ipse Spiritus Sanctus, tunc propositio illa, *Spiritus procedit ab utroque*, nempe à Patre, & Filio, non esset vera: nõ quidem, quia ex parte obiecti deesset illa veritas obiectiua, à qua formaliter Spiritus Sanctus, & eius processio habent conformitatem cum diuino intellectu; sed quia hæc eadem veritas obiectiua, à qua omnia diuina redduntur vera, & conformia diuino intellectui, non communicaretur, nec inti-

Solutur in forma.

mè includeretur per modum transcendentis in Spiritu Sancto, aut eius processione: & idè nec communicaret eis, quòd essent formaliter & proximè veræ, & quid conformè cum diuino intellectu. Sicut in eadem implicatione, tunc Spiritus Sanctus, & eius processio non existerent: non quidem ex defectu existentia, quippe cum existant per existentiam propriam diuinæ essentia, & ab ea eis communicantur, sed quia in eo entiu prædicta existentia illis non communicaretur.

*Diucidantur
exemplo sue
prædicta.*

31 Possunt quæ omnia, quæ in tota hac solutione diximus, elucidari exemplo bonitatis, & perfectionis, ac appetibilitatis conuenientis diuinis relationibus, quæ etsi ratione essentia diuinæ per modum transcendentis in eis includi sint bonæ, perfectæ, & appetibiles, non tamen ex vi propriæ lineæ. Et ita, licet in collectione hæc sint plura bona, pluraque appetibilia adiectiue, & coneretiue, non tamen substantiue, aut in abstracto: & per consequens ex vius lineæ tantum dicunt capacitatem remoram ad hoc, vt aduatq; per diuinam essentiam per modum transcendentis in eis inclusam possint ratione eiusdem essentia esse bonæ, perfectæ, & actu appetibiles. Ita ergo in præsentibus philosophandū est. Maximè, quia veritas dicit peculiarem bonitatem & perfectionem intellectus.

*Ad primam
firmationem.
Angelici
Doct.*

32 Ad primam confirmationem patet ex dictis, ad eamque respondet Angelicus Doctor q. 1. de Veritate ar. 5. nuper citato in solutione ad 19. his verbis: *Dicendum, quòd quamuis alio Pater sit Pater, & Filius sit Filius, quia hoc est Paternitate, illud Filiatione: tamen idem est, quo Pater est, & quo Filius est: quia utrumque est per essentiam diuinam, quæ una est. Ratio autem veritatis non fundatur super rationem Paternitatis, & Filiationis, in quantum huiusmodi, sed super rationem entitatis Paternitas autem, & Filiatio sunt una essentia: & idè una est veritas utriusque.* Vbi, vt vides, Angelicus Præceptor negat Filiationis, & Paternitatis proprias veritates obiectiuas, licet eis non neget, sed potius concedat proprias realitates constitutiuas personarum: quia ad hæc satis est realitas, quæ nõ sit ipsum esse intra suam propriam lineam, aut principium essendi: cum tamen ad fundandam propriam veritatem non sit satis quæuis realitas, sed realitas, quæ sit entitas: prout entitas in creaturis dicit saltem id, quod est principium essendi, & in diuinis id, quod simul est principium essendi, & ipsum esse ex eo, quòd hæc duo ex genere suo pertinent ad vnã & eandem lineam.

Ad secundam

33 Per quod etiam ad secundam confirmationem satis constat, quomodo ad fundandam proximè veritatem nõ sit satis quæuis realitas, sed realitas, quæ saltem sit principium essendi. Nam ratione huius redditur

proximè capax ad hoc, vt inde subsequatur veritas, & conformitas cum intellectu, quæ propria est realitatis dicentis principium essendi, quæque diuersimodè applicata, siue imbibita in distinctis realitatibus diuinis nõ dicentibus ex se principium essendi, sit ratio, propter quam diuersa prædicata de illis verificentur. Ex eo quòd, licet in abstracto veritas illa sit vnica, attamen coneretiue, & adiectiue multiplicatur: & ratione transcendentia in prædictis realitatibus ita veluti attenuatur cuilibet, ac si esset illius lineæ, & propria vnuscuiusque ex illis.

*Ad tertiam,
D. I. bonas.*

Ex quo etiam ad vltimam confirmationem occurrit idem Angelicus Doctor q. & art. nuper citatis in solutione ad 20. vbi sic habet: *Dicendum, quòd proprietas quam prædicat hoc nomen homo, & hoc nomen risibile, non est eadem per essentiam, nec habent vnã esse, sicut est de Paternitate, & Filiatione. Et idè non est simile.* In quibus verbis tribuit S. Doctor risibilitati, & humanitati distinctas veritates obiectiuas, quia habent distincta esse, seu distinctas existentias, itant quælibet ex illis sit principium formale, vnde oriuntur sua propria existentia.

*Vltimè argu-
mentum.*

34 Vltimò probatur eadè sententia. Quoniam relationes diuinæ habent suam propriam immaterialitatem, & depurationem à materialitate, & potentialitate: ergo afferunt suam propriam intelligibilitatem: & per consequens propriam veritatem. Antecedens videtur per seipsum: & idè prædictæ relationes ex vi suæ lineæ iuperant in immaterialitate, & puritate omnia entia creata. Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam intelligibilitas sequitur ex immaterialitate, vt 1. tomo tractatu 3. disput. 1. n. 19. diximus. Secunda verò consequentia ex prima colligitur. Quoniam intelligibilitas subsequitur ad veritatem: & ita, si relationes afferunt propriam intelligibilitatem, importabunt vtiq; propriam veritatem.

Confirmatur

Confirmatur. Quoniam in creaturis personalitas fundat propriam veritatem: ergo etiam in diuinis. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens verò probatur. Quoniam in creaturis quæuis formalitas affert propriam conformitatem obiectiuam cum intellectu, vt in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. num. 24. & sequentibus diximus: vbi etiam distinximus bonum à vero, quòd bonum non sequitur ad quamlibet realitatem, maximè si sit realitas in potentia, & non existat in aliqua differentia temporis: secus autem verum.

35 Responderetur distinguendo antecedens, & concedendo illud de immaterialitate, quæ non constituat propriam & peculiarem gradum, sed reducatur ad gradum immaterialitatis diuinæ essentia, iuxta illa, quæ in eodè

*Disoluitur
vltimum.*

¶ Tomo tractatu 3. disput. 3. num. 36. & deinceps asseruimus, quæque non sit principiu, aut quasi principium essendi. Negandum vero est idem antecedens de immaterialitate constituyente peculiarem gradum, quæque sit principium, aut quasi principium essendi. Et deinde neganda est vtræque consequentia. Quia veritas, & intelligibilitas propria, & distincta ab alijs intelligibilitatibus, non est necesse, vt subsequatur ad quamuis immaterialitatem; sed ad illam, quæ constituit peculiarem gradum, aut est principium essendi. Vnde iuxta hæc intelligēda sunt illa, quæ ex i. tomo in hoc argumento adducta sunt. Et propterea creaturæ possibiles, quæ dicuntur entitatem possibilem, quæ in genere causæ formalis sit principium essendi, sunt veræ, licet non sint bonæ, nisi dicant existentiam in aliqua temporis differentia futuram.

Quibus etiam, pro maiori eorum intelligentia, & consonantia cum his, quæ modo diximus, addendum est, quod ad quamuis immaterialitatem subsequitur intelligibilitas, vel proximè, vel remotè: quatenus vel ratione sui infert, aut quasi infert intelligibilitatem, vel etiam ratione sui petit imbiberè aliquid per modum transcendentis, à quo subsequatur (modo alibi tacto) intelligibilitas, vt in diuinis relationibus petentibus imbiberè diuinam essentiam per modum transcendentis constat.

Ad confirmationem.

36. Ad confirmationem concessio antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem dicendum est, esse disparē rationem. Quia in creaturis personalitas est etiā quodammodò principium formale essendi: ex eo quod existentia aduenit post ipsam: & personalitas quodammodò determinat formaliter ad prædictam existentiam. Sicut etiam quæuis realitas in creaturis (vnica excepta materia prima) est quodammodò principium formale essendi: quia quodammodò concurrat in genere causæ formalis ad existentiam, per quam existit, siue illa sit sibi propria, siue communis, tam ipsi, quam alijs. Et idèd quæuis realitas creata (præter materiā primam) fundat veritatem. Cæterum relationes diuinæ dicunt realitatem, quæ ex vi suæ lineæ non est principium essendi: quia supponunt existentiam diuinæ essentiæ, per quam existit: & idèd ex vi suæ lineæ cum præcisione sumptæ non habent proximè & immediatè fundare veritatem.

DVBIVM II.

Vtrum in illis, in quibus reperitur pluralitas in diuinis, reperitur etiam numerus transcendentis?

37

EMEL Explicato, an, & in quibus rebus reperitur propriè pluralitas in Deo; statim pulsat animum inquirere, an hæc pluralitas sit satis ad-

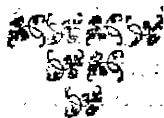
hoc, vt in prædictis rebus, siue rationibus reperitur propriè numerus transcendentis ex eis coalescens. Sed quia pluralitas inuenta in Deo præcipuè datur in diuinis personis: & quæuis alia pluralitas aliarum rationum formalium ibidèd reperta oritur ex pluralitate personarum: propterea, & quia quoad decisionem huius dubij eadem est ratio de personis, & de alijs rationibus pluriplificatis in Deo, decidemus illud peculiariter quoad diuitas personas: an nimirum sit in Deo propriè numerus personarum? ac proinde quidquid de his dixerimus, debet de alijs rationibus in diuinis pluriplificatis, iuxta iam dicta dubio præcedenti, intelligi.

Addimus autem in titulo particulam illā, *transcendentis*, vt intelligatur id, quod ex se erat satis peripicuum, nempe, nos hęc non loqui de numero quantitatio, qui in solis quantitatis inuentus; sed de numero, qui in quibusuis alijs rebus, seu formalitatibus reperitur, quique idcirco numerus transcendentis nuncupatur.

§. I. Enodatio dubij.

38

Dicendum ergo est, dari in diuinis, Assertio. propriè loquēdo, numerū transcendentē personarum: & per consequens omnium aliarum rationum, quæ in diuinis multiplicantur. Ita communiter Theo. Explicatur. logi contra Magistrum. Explicatur assertio. Etenim in ea consultò non dicimus, dari in diuinis numerum absolutè & simpliciter, sed numerum cum adito, nempe, numerum personarum. Hec autem optimè explicuit D. Thomas in 1. ad Anibaldū dist. 24. q. 1. art. 1. reddiditque optimam rationem istius modi loquēdi, his verbis: *Sicut ratio unitatis in diuinis conficitur in vnione: ita ratio numeri in diuinis conficitur in vnione.*

fiōne. Sicut ergo aliqua se habent ad diuisionē: ita & ad numerum. Quaedam autem sunt, quae simpliciter diuiduntur, quia secundum materiam, & quantitatem, sive secundum essentiam, & formam. Et ideo in istis est numerus simpliciter. Quaedam autem sunt, quae secundum quid diuiduntur, quia secundum proprietates accidentales. Et hoc est dupliciter. Quia vel diuiduntur secundum proprietates absolutas, sicut Sortes albus dicitur alius à se nigro; vel secundum proprietates relativas, ut Sortes dexter est alius à se sinistro: & in his est numerus secundum quid. Sic ergo numerus simpliciter importat separationem, & distinctionem; sed numerus secundum quid importat tantum distinctionem. Cum ergo in diuinis sit personarum distinctio per proprietates relativas, & non separatio secundum essentiam, in diuinis est numerus personarum secundum quid; scilicet personatum, & proprietatum, non numerus simpliciter, scilicet essentiarum, & quidditatum: quantum in diuinis proprietates relativae non sint accidentales.

Prius fundamentum.

39 His ergo suppositis, ratio prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex his, quae innuntantur à D. Thoma locis statim referendis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam de hoc mysterio, & de ijs, quae in illo reperiuntur, debemus loqui iuxta id, quod ex Scriptura, Concilijs, & Patribus habemus: sed ex omnibus istis habemus, dati in diuinis personis numerum transcendentalem proprie sumptum: ergo ita est sententia. Maior & consequentia sunt perspicuae. Minor autem quoad primam partem, nempe, hoc haberi ex Scriptura, probatur. Nam 1. Ioannis ultimo dicitur: *Tres sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt.* Vbi per nomen illud numerale tres significatur personarum ternarius, qui verè & proprie numerus est.

1. Io. ult.

Concil. Toletanum XI.

Concil. Constantin. II.

Quoad secundam verò partem, scilicet, hoc ipsum contineri in Concilijs, probatur. Quoniam in Concilio Toletano XI. in confessione fidei dicitur: *In relatione personarum numerus cernitur.* Et in VI. Synodo generali, quae est Constantinopolitana III. actioe. 11. in epist. Sophronij, quae approbata est actione 13. asseritur: *Sancta Trinitas numerabilis personali bus facta est subsistentijs.* Et inferius: *Cum diuiditur namque numerabilibus subsistentijs, & numeratur personali bus alteritatibus.* Et deinde additur: *Hoc ipsum namque & numerabile est, & refugit numerum. Numerabile quidem tribus suis subsistentijs.* Et tandem hoc ipsum habetur in omnibus Concilijs, in quibus docemur, personas diuinas pluralificari, & distingui realiter secundum relationes: quia ubi est multitudo realis personarum, est etiam numerus proprie earum.

40. Quoad tertiam verò partem, nempe quoad sanctos Patres, probatur eadem minor. Nam illam docet Augustinus tom. 3. lib. 7. de Trinitate capit. 6. ubi sic ait: *Tres personas eiusdem essentia, vel tres personarum unam essentiam dicimus.* Et Damascenus lib. 3. de Damascen. Eide cap. 50. *Tres persona supremae Trinitatis inconfuse unantur, & indistincte discernuntur, & numerantur, & numerus diuisionem non inducit.* Bernardus lib. 5. de Consideratione cap. 7. *Quid sibi vult iste, ut ita loquar, absque numero, numerus? Si tria, quomodo non numerus? Si unum, ubi numerus? Sed habeo, inquit, quid numerem, & quid non numerem. Substantia una est, persona tres sunt.* Et ad Eugenium ut refert D. Thomas in 1. ad Anibaldu. dist. 24. q. 1. art. 1. in argumento, *Sed contra: Si una est essentia, & tres persona, quis numerum neget in diuinis?*

Bernard.

D. Thomas

Et tandem D. Thomas q. 30. art. 9. & q. 9. de Potentia art. 5. his verbis: *Numerus ergo relationum est numerus rerum subsistentium in diuina natura. Res autem subsistentes in diuina natura sunt diuina persona. Et propter hoc ponimus personarum numerum in diuinis.* Et in argumento *Sed contra* secundo in ordine huius articuli sic ait: *Athanasius dicit in Symbolo Trinitatis tres persona coeternae sibi sunt, & coequales. Ergo est in diuinis numerus personarum.* Et in 1. dist. 24. q. 1. art. 2. *Sciendum est igitur, quod in diuinis non est numerus simplex, qui est per diuisionem essentiae, vel quantitatis, sed est numerus quidam, scilicet numerus relationum, non tamen relationum existentium in Deo secundum rationem tantum, sed realiter in ipso subsistentium.* Et in argumento *Sed contra* secundo in ordine huius articuli hoc ipsum probat sic: *Vbiunque est distinctio, vel discretio, ibi est aliquis numerus. Sed dicimus, diuinas personas esse discretas, vel distinctas. Ergo in diuinis personis est numerus.*

41 Nec potest dici, haec testimonia intelligi de numero, non proprie, sed metaphorice, aut improprie sumpto. Nam contra hoc aperte pugnat. Tum contextus eorum, ut inuenienti constabit. Tum regula supra tradita ex Athanasio, & Augustino, & communiter admissa à Theologis, nempe, verba Scripturae, Conciliorum, & Patrum in sensu proprio esse intelligenda, nisi inde sequatur aliquod absurdum. Quod tamen in presenti non sequi, ex se, & ex vniuerso consensu Theologorum, nec non ex solutionibus argumentorum constabit.

Effugium.

Contra

Athanasius. Augustinus

Confirmatur.

Confirmatur. Quia etsi dentur aliquae imperfectiones in numero transcendentali creato, ut quod ibi sit aliqua compositio partium respectu totius numeri, quod sit in eo maius, & minus, vel quod sit multitudo mensurata per unum: attamen istae imperfectiones non afferuntur à praedicto numero secundum

dum rationem generalem numeri, vt est analogicè communis numero creato, & increato; sed ob specialem rationem numeri creati: ergo non est cur numerus, qui in Scriptura, Patribus, & Concilijs tribuitur Deo, non intelligatur, in sensu proprio. Patet consequentia. Nam ideo ratio sapientiæ, quæ iuxta Scripturam, & Patres tribuitur Deo, attribuitur illi in sensu proprio: quoniam licet in creaturis dicat imperfectione ratione limitationis earum, non tamen id competit ei secundum rationem generalem suæ analogiæ, secundum quam est communis Deo, & creaturis.

Antecedens autem probatur. Tum, quia etiam distinctio in creaturis dicit imperfectionem limitationis: & nihilominus secundum rationem communem suæ analogiæ illam non inuoluit, sicut neque etiam pluralitas: & propterea tam distinctio, quam pluralitas reperitur propriè & formaliter in diuinis: ergo idem dicendum erit de numero. Tum etiam, quia ideo in creaturis numerus dicit prædictas imperfectiones, quia res numeratæ dicunt limitationem, & imperfectionem: ergo cum in diuinis res numeratæ sint infinitæ, & summæ perfectionis, non erit cur ibidem numerus (sicut distinctio, & pluralitas obeandem rationem) non sepatetur ab imperfectionibus.

42 **Secunda, & principalis ratio assertionis, per quam præcedens elucidatur, desumitur ex Angelico Præceptore locis citatis duobus præcedenti num. 6. potest quæ sub hac forma proponi. Quoniam in diuinis quæuis ex personis assert suam propriam vnitatem propriè sumptam: o ab omnibus illis constituetur, seclusis imperfectionibus, numerus transcendentalis propriè sumptus. Patet consequentia. Quia vnitates ex se sunt constitutivæ numeri, sicut & pluralitatis, ac multitudinis: ergo vnitates liberæ ab imperfectionibus constituent numerum ab imperfectionibus etiam liberum. Sicut quia vnitates ex se sunt constitutivæ pluralitatis, ac multitudinis: idcirco vnitates excludentes omnem imperfectionem constituunt pluralitatem, ac multitudinem liberam ab imperfectionibus.**

§. I. Prior obiectio contra prædictam veritatem, & eius enodatio.

Prior obiectio 43 **Sed contra dicta obijcies primò, quòd sic in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur: Hæc ergo sancta Trinitas, quæ vnus, & verus est Deus, nec recedit à numero, nec capitur numero.** Et Boetius libro de Trinitate loquens de Deo sic ait: *Hoc verò vnum, in quo nullus est numerus.* Quæ verba refert, & approbat Bernardus lib. 5.

de Consideratione cap 7. & Ambrosius lib. *Ambros.* 1. de Fide cap. 2. sic ait: *Diuersitas plures facit, vnitas potestatis excludit numeri quantitate, quia vnitas numerus non est; sed hæc omnium ipsa principium est.*

Respondetur, Concilium Toletanum solum voluisse negare numerum ex parte essentia; admittere tamen illum ex parte personarum: & propterea inquit, quòd *nec recedit à numero*, liquidem in personis inuenitur numerus: *nec capitur numero*, ex eo quòd in essentia diuina sunt prorsus vnum & idem. Et propterea post verba in argumento relata, subiunguntur hæc in eodem Concilio tanquam eorum ratio. *In ratione enim personarum numerus cernitur: in diuinitatis verò substantia quid numeratum sit, non comprehenditur.* Quo etiam modo exponit D. Thomas testimonium Boetij in 1. distinct. 24. quæst. 1. art. 6. ad 1. Per quod etiam ad verba ex Ambrosio adducta satis constat.

Euanescit.

D. Thom.

§. III. Obiectio alia, & solutio ab aliis tradita.

44 **Secundò obijcies, quòd ex assertione nostra quatuor sequuntur absurda.** *Secunda obiectio.*

Primum est. Dari in diuinis compositionem. Secundum. Inueniri ibidem rationem totius, & partium: quæ duo cū diuina simplicitate pugnant. Tertium. Reperiri etiam in Deo maius, & minus, siue magis, & minus perfectum. Quod non cohæret cum æqualitate diuinarum personarum, & est contra illud Athanasij in Symbolo. *In hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus.* Quartum. Personas diuinas esse mensuratas ab aliqua mensura. Quod tamen repugnat earum immensitati, & est contra illud Athanasij in eodem Symbolo: *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus.*

Athanas.

Sequela quoad duas priores partes constat, quoniam numerus componitur ex suis vnitatibus, & constat ex illis tanquam ex partibus, & ad earum singulas comparatur eo modo, quo totum ad suas partes. Quoad tertiam verò partem eadem sequela etiam liquet. Quia omne totum est maius etiam quoad perfectionem singulis partibus. Et tandem eadem sequela quoad vltimam partem videtur perspicua. Tum, quia quod continetur sub aliquo numero determinato, mensuratur ab illo: & quòd numerus est mensura rerum mensuratarum. Tum etiam, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

45 Neque obest, si occurras cum D. Thoma in præsentibus quæst. 30. art. 1. in solutione ad 4. omnia hæc esse vera de numero abstracto, & absoluto; non verò de numero, vt reperi-

D. Thom.

peri-

Secundum
huodan. citi

ponitur in rebus numeratis. Nam contra hoc *D. Thom.* est, quod *D. Thomas* negans, rationem totius, & partis, aut rationem maioris, & minoris, &c. conuenire personis Trinitatis, vel loquitur de maioriute extēsiua, id est, de pluralitate; aut intensiua, hoc est, de maiori perfectione? Si de prima, certum est tres personas Trinitatis esse plures, quàm singulas: & per consequens totus ternarius ex illis coalescens componetur ex eis tanquam ex partibus: siquidem ex quauis in adæquate confurgit, & est idem, ac omnes ille simul sumpta, sicut in alijs totis, & partibus contingit. Si autē loquitur de secunda: tunc nihil deerit ad rationem numeri, ex eo quod prædicta maior perfectio intensiua non reperiatur in toto numero collato cum suis partibus, siue vnitatibus: quandoquidem non oportet, vniuersaliter loquendo, quod in toto numero numerato sit maior perfectio intensiua, quàm in aliqua ex suis partibus. Et ideo internario coalescente ex triplici specie, aut quasi specie durationum, nempe ex tempore, quo, & æternitate, non est maior perfectio intensiua, quàm in sola æternitate: & in binario coalescente ex Deo, & creatura non inuenitur aliquid maioris perfectionis intensiue, quàm in Deo solo.

Solutio 2.
liorum.
Suaréz,
Vazquez,
Gabriel.

46 Ad hoc argumentum respondent *Suaréz* lib. 1. de Trinitate capit. 10. *Vazquez* in præsentis quæst. 30. in annotationibus ad articulum 1. cum *Gabriele* in 1. distinct. 24. q. 2. art. 3. dub. 1. dupliciter posse dici *maius*, & *minus* (& idem asserendum est de alijs terminis, nempe *totum*, & *pars*, *perfectius*, & *imperfectius*, &c.) in quantitate virtutis, & perfectionis, seu modalis, scilicet, aut per modum quantitatis discretæ; aut per modum quantitatis cōtinuæ. Primo modo, quicumque numerus confertur cum suis vnitatibus, tanquam quid maius & perfectius, & per modum totius ad suas partes. At secundo modo, non sic comparatur cum illis, nisi vbi totus numerus est maioris entitatis, & perfectionis, quàm singulæ ex suis vnitatibus. Eo quod esse aliquid maius & perfectius secundum rationem quantitatis continuæ, nihil aliud est, quàm habere maiorem entitativam perfectionem. Et ita in rebus creatis totus numerus est quid perfectius & maius singulis vnitatibus, non solum secundum rationem prædictæ quantitatis discretæ, sed etiã quantitatis continuæ: quia importat maiore entitativam perfectionem, quàm singulæ ex illis. E contra verò in numero diuinarum personarum contingit: ex eo quod totus ternarius non affert maiorem entitativam perfectionem, quàm singulæ personæ: ac proinde solum comparabitur ad illas per modum totius ad suas partes secundum rationem quantitatis modalis discretæ.

Potestque hæc solutio elucidari duplici testimonio *D. Thomæ*. Primum desumitur ex q. 9. de Potētia art. 5. ad 10. vbi *S. Doctor* sic inquit: *Dicendum, quod Deus est infinitus secundum perfectionem magnitudinis, & sapientie, & huiusmodi. Unde in Psalmo dicitur, quod sapientia eius non est numerus. Sed pro processu in diuinis, secundum quam multiplicatur persona diuina, non est infinitum. Non enim est immoderata diuina generatio, ut Augustinus dicit in libris de Trinitate. Et ideo nec personarum numerus est infinitus.* In quibus verbis negat *Deo* rationem numeri secundum quantitatem continuam modalem, seu secundum magnitudinem perfectionis, v.g. sapientie, secundum quam est infinitus & incomprehensibilis. Et ita, cum concedat prædictum numerum in personis, ex hoc quod multiplicatio personarum non est infinitum, planum est, admittere illum secundum rationem quantitatis modalis discretæ: & per consequens cum omnibus illis, quæ cum numero finito non pugnant, sed ad illum requiruntur, nempe, comparati secundum rationem prædictæ quantitatis per modum totius ad suas vnitates, & totum numerum asserre plures vnitates, atque adeo magis perfectionis secundum quantitatem discretam, quàm singulæ partes, ex quibus coalescit.

Fulcrum 2p
parat. sicut
D. Tho. test
finitis.

47 Secundum verò testimonium deprimi tur ex articulo 1. sæpius à nobis citato huius quæstionis 30. in solutione ad 4. Nam cum Angelicus Doctor sibi obiecit, quod si in diuinis datur proprie numerus personarum, dabitur etiam ibi ratio totius, & partium; responder, quod si fiat sermo de numero absolute, siue abstractè, semper est verum, quod in eo nihil datur prohibens rationem totius, & partium; secus verò de numero, prout est in rebus: nam hic poterit aliquando inueniri, quin in eo ratio totius, & partium reperiatur, vt in numero diuinarum personarum cernitur. In quo testimonio (inquit *Vazquez*) continetur solutio à se tradita. Quoniam per numerum absolutum, & abstractum intelligit *D. Thomas* numerum, quatenus habet modum quantitatis discretæ, siue multitudinis. Et per numerum, qui est in rebus, perfectionem earundem rerum, quatenus sortitur modum quantitatis continuæ.

D. Thom.

Vazquez

48 Potestque ex doctrina eiusdem *Vazquez* ratio huius intelligentiæ desumi. Quoniam per numerum abstractum, & absolutum solum potest *D. Thomas* intelligere, vel id, quod primo aspectu se se videtur offerre, nempe, numerum secundum se, aut in communi; & per numerum, qui est in rebus, numerum in particulari, & in tali materia contentum. Vel, per numerum abstractum, & absolutum, numerum habentem modum quan-

Roboratur
amplius.

quantitatis discretæ; & per illum, qui est in rebus, perfectionem ipsarum rerum, quatenus habet modum quantitatis continuæ.

Ex his autem duobus sensibus, primus sensus non est admittendus. Quia id, quod est de ratione numeri, secundum se, & in communi sumpti, debet esse de ratione numeri in particulari, & in tali materia: atque aded, si de ratione numeri in communi est comparari per modum totius ad suas partes, etiam hoc erit de ratione numeri in tali materia: ac proinde, si D. Thomas per numerum abstractum, & absolutum intelligeret numerum secundum se, & per numerum, ut est in rebus, numerum in particulari, non potuisset asserere, numerum illum priorem comparari per modum totius, & magis perfecti cum suis partibus; secus verò posteriore. Et ided necessarium admittendus est posterior sensus, qui est idem, ac ille, quem prædicta solutio intendit.

5. IIII. Impugnatur præcedens solutio.

Reijcitur hæc solutio primo. Angelic^o Doctor. 49 Ceterum hæc solutio in multis deficit. Primò quidem. Quia est contra D. Thomam loco nuper citato q. 30. art. 1. ad 4. ubi Angelicus Doctor inquit, numerum abstractum tantum inueniri in intellectu. Constat autem, quod numerus, ut habet rationem quantitatis discretæ, adhuc modalis, reperitur in rebus, & non solum in intellectu, ut de numero trium personarum diuinarum, aut trium hominum patet: ergo D. Thomas per numerum abstractum non intellexit numerum, qui est in rebus, ut habet rationem quantitatis, adhuc modalis, & discretæ.

Dilucidatur amplius hæc impugnatio. Accedit primò, quod numerus, qui est in rebus licet de materiali dicat quantitatem continuam, siue molis, siue virtutis, siue modalis: nihilominus iuxta mentem Angelici Doctoris, de formaliter dicit rationem multitudinis discretæ. Et propterea fenarius, v. g. lapidum, vel equorum, etiam prout in rebus est, habet, iuxta eundem sanctum Doctorem, veram rationem fenarij: ergo iuxta eius mentem numerus, qui est in rebus, non distinguetur à numero abstracto per hoc, quod ille absoluitur à quantitate discretæ, à qua iste non absoluitur: cuius oppositum in hac solutione aduersariorum asseritur.

Roboratur magis. Accedit secundò, quod D. Thomas per numerum absolutum, seu abstractum intelligit numerum, qui communiter appellatur numerans, ille videlicet, quo intellectus utitur ad hoc, ut certificetur de aliqua summa, an sit tanta, vel tanta. Et per numerum, qui

est in rebus, intelligit numerum, qui communiter nuncupatur numeratus, id est, qui ab intellectu per numerum præcedentem, scilicet abstractum, seu numerantem numeratur, ut constat ex exemplis, quibus Angelicus Præceptor loco citato utitur ad unumquemque; ex his numeris explicandum. Nam priorem asserit esse, ut duo, vel tria, absque determinatione ad aliquam materiam, & posteriore esse, ut duo homines, vel tres equos. Et deinde, ut nuper dicebam, de prioribus esse tantum in intellectu, de posterioribus vero in rebus ipsis, quæ numerantur. Ac tandem ex hoc inferri, quod quantum in priori numero sit totum, & pars, non colligitur esse semper idem dicendum de posterioribus: ex eo quod primus est extrinsecus posteriori, estque tantum in intellectu. Constat autem, omnes has proprietates assignatas numero abstracto conuenire numero numeranti: sicut & omnes illæ, quæ attribuuntur numero numerato, competunt numero, qui est in rebus: ergo male in hac solutione asseritur D. Tho. intellexisse per numerum abstractum, numerum, ut habet rationem, & modum quantitatis discretæ, saltim modalis; & per numerum, ut est in rebus, perfectionem præcisè earum rerum, quatenus sortiuntur rationem quantitatis continuæ, saltim modalis.

50 Deficit secundò prædicta solutio in hoc, quod in diuinis veram rationem totius, ac partis, adhuc secundum rationem quantitatis modalis discretæ, admittit. Quod tamen cum diuina perfectione, & simplicitate pugnat. Siquidem ubi est ratio totius, & partis, non solum non est summa simplicitas, verum nec simplicitas absolute dicta: & similiter nec est summa perfectio libera ab omni imperfectione; sed ibi necessario debet includi id, quod est proprium partis, in quantum talis, nempe, esse quid incompletum, & ex natura sua realiter ordinatum ad componendum aliud. Et propterea D. Thom. q. 9. de Potentia art. 5. ad 6. inquit, unitates relationum personarum non comparari ad numerum ipsarum relationum, sicut partes ad totum.

51 Deficit tertio. Quoniam numerus diuinarum personarum, hoc ipso quod sit numerus earum, repugnat asserere maiorem perfectionem discretam, siue intensiuam, siue extensiuam, quam singula ex suis unitatibus. Cuius oppositum in hac solutione asseritur. Et quidem de maiori perfectione intensiuâ satis constat, non posse à prædicto numero asserri: siquidem hoc ad minus conuincit illud Athanasij: *Et in hac Trinitate nihil maius, aut minus, &c.* De maiori autem perfectione extensiuâ etiam patet. Nam hæc non potest inueniri, nisi ubi unitates dicuntur perfectiones eiusdem speciei, & numerice distinctas; vel ubi ex se, & ex vi suæ lineæ afferunt aliquid perfectionis; non verò, ubi eadem profus numero perfectio in sin-

Impugnatur secundo.

D. Thom.

Refutatur tertio.

Athanasij.

gulis, & in omnibus simul reperitur. Quare, cum in diuinis unitates relationum, siue personarum ex visua lineæ nihil dicat perfectionis, sed eadem numero perfectio diuinæ essentia sit in singulis, & in omnibus, vt in hoc tractatu disput. 6. nu. 20. & deinceps late ostendimus, non poterit numerus diuinarum personarum esse quid perfectius, siue intensiue, siue extensiue, quam singula ex suis unitatibus.

Infringitur
vltimè

Accedit primò, quòd aliud est, an numerus diuinarum personarum dicat plus realitatis, quàm singula unitates; an verò dicat plus perfectionis, quàm illæ. Et si ergo prædictus numerus dicat plus realitatis, ex eo quòd singula unitates ex vi suæ lineæ afferunt propriam realitatem: non tamen dicit plus perfectionis: siquidem, vt nunc dicebamus, unitates illius non afferunt ex vi suæ lineæ aliquid perfectionis; sed eam solum habent à diuina essentia in illis per modum transcendentis inclusa.

Arguitur
inconsequen-
tiæ prædi-
ctæ solutio.

Accedit secundò, non videri satis consequenter ab aduersarijs dictum, quòd numerus diuinarum personarum sit quid perfectius singulis unitatibus, quatenus per hoc præcisè significatur, esse plus realitatis in prædicto numero, quàm in qualibet unitate: & nihilominus, quòd singula unitates afferunt ex vi suæ lineæ aliquid perfectionis, siue bonitatis, vt in locis supra disp. 6. n. 58. relatis docent.

52 Et ratio huius inconsequentia est. Quòd hoc ipso, quòd unitates ex se, & ex vi suæ lineæ sint perfectæ, siue bonæ, non possunt non omnes illæ simul sumptæ afferre plus realitatis, & simul plus bonitatis, quàm singula. Ac tandè hoc ipso, quòd sint quasi specie distinctæ, debebunt, adhuc in ratione quantitatis modalis continuæ, ita inter se conferri, vt vna earum sit perfectior alijs, imò & omnes simul sint quid perfectius singulis. Quare, etsi iuxta nostram sententiam possit admitti, numerum triū personarum dicere plus realitatis singulis unitatibus: & nihilominus quòd nec in ratione quantitatis combinæ, neque in ratione quantitatis discretæ modalis dicat plus perfectionis: ex eo quòd, vt sæpè diximus, numerus in diuinis non cadit supra perfectionem personarum, sed supra realitates ipsarum, vt præcōndunt secundum cōceptus expressos ab hoc, quod est, expressè dicere perfectionem. Non tamen in sententia aduersariorum, propter rationem dictam.

Interpret.
testim. D.
Thom. pro
ea adducta.

53 Nec duo illa, quæ in fauorem solutionis à Suarez, & Vazquez traditæ adducuntur, sunt alicuius momenti. Nō quidem primū. Nam etsi verum sit, D. Thomam non concedere in diuinis numerum secundum quantitatem continuam modalem, & virtutis, seu

secundum magnitudinem perfectionis, v. g. sapientia; sed secundum rationem quantitatis discretæ modalis: & tandem concedere secundum hanc rationem quantitatis numerum ternarium ex tribus solummodò unitatibus constitutum. Non tamen inde fit, concedere in Deo aliquam compositionem, aut rationem totius, & partium, vel magis, aut minus perfecti. Quia hæc omnia non conueniunt indispensabiliter omni numero, qui est in rebus, seu omni numero numerato; sed hoc iuxta qualitatem numeri numerati pensandum est. Et idèd, quoties iste fuerit ita eleuatus, vt hæc imperfectiones nequeant in illo reperiri, vel quoties aliqua specialis ratio in eo militauerit, propter quam ab omnibus illis liber sit, tunc, vt statim magis explicabitur, inuenietur in eo ratio numeri ternarij absque prædictis imperfectionibus.

Neque etiam secundum est alicuius momenti. Quoniam, vt ex dictis constat, licet D. Thomas per numerum abstractum non intelligat numerum secundum sua essentialia, prout abstrahitur per modum vniuersalis à suis inferioribus: non idèd per prædictum numerum intelligit numerum, vt præcisè habet rationem quantitatis discretæ, siue modalis, siue modalis: secundum quam rationem etiam numerus numeratus, & prout est in rebus, haberet esse numerum absolutum, & abstractum. Sed per numerum abstractum solum intelligit numerum numerantem, vt duo, vel tria, quatenus abstrahitur abstractione formali ab omni materia. Sicut etiam per numerum, prout est in rebus, nulla ratione intelligit Angelicus Doctor perfectionem earundem rerum, vt habent rationem quantitatis continuæ, adhuc modalis; sed numerum numeratum, seu res ipsas numeratas, ac mensuratas per numerum illum abstractum.

54 Vnde nō benè ibidè inferitur, quòd si semel numerus abstractus indispensabiliter includit compositionem, & alia, de quibus in argumento fit sermo, quòd etiā numerus, prout est in rebus, debeat hæc eadè includere. Quoniam numerus abstractus non comparatur per modum vniuersalis, & totius potètiæ respectu numeri, qui est in rebus, tãquã respectu sui inferioris essentialis; sed cōparatur cū illo, tãquã numerus singularis singularitate sibi proportionata; & abstractus abstractione formali ab omni materia, seu abstractus per modum formæ ab omni numero numerato, tãquã à materia illius, qui, præcisè ratione huiuscemodi abstractionis, habet nō vt cūq; sed indispensabiliter esse quid cōpositum, & includere rationem totius, & partium, &c. Constat autè, quòd ea, quæ conueniunt rationi abstractæ abstractione formali, quia sic abstracta est, & quatenus manet sub statu abstractionis, non debent conuenire rebus,

rebus; à quibus abstrahitur. nec eidem rationi abstractæ, vt deperdit illum statum abstractionis, & habet contrahi per contradictionem correspondentem prædictæ abstractioni. Sed hæc statim amplius elucidabuntur.

Accedit, quòd numerus abstractus, seu numerus numerans, vt intelligitur applicari per modum mensuræ, & formæ mensurantis numero numerato, non concipitur applicari illi, nisi tantum per modum formæ extrinsecæ: ac proinde prædictus numerus abstractus non contrahitur tunc eo modo, quo forma abstracta, & intrinseca alicui materiæ habet contrahi per illam; sed retinet abstractionem oppositam huic contractioni, & solum contrahitur, & applicatur per modum formæ extrinsecæ. Et propterea ex hoc, quòd prædictus numerus, vt consideratus per modum formæ, & mensuræ extrinsecæ, sit indispensabiliter compositus, non sequitur, quòd numerus numeratus, qui est materia, cui applicatur, debeat esse intrinsecè compositus; sed id ei ad summum conuenienter extrinsecè ratione suæ mensuræ, nempe numeri abstracti, denominantis extrinsecè ipsum mensuratum, & adhuc tunc retinentis rationem numeri abstracti: quippe qui, vt nunc dicebamus, adhuc vt est abstractus, retinet rationem mensuræ, & formæ extrinsecæ respectu numerorum numeratorum.

§. V. Vera secunda obiectionis enodatio.

55 **Q**uare, hac reiecta solutione, neganda est sequela huius argumenti quæ ad omnia absurda, quæ in ea continentur. Et ad probationem primam, qua intenditur, quòd si in Deo datur propriè & formaliter numerus trium personarum, debet etiam ibidem admitti compositio, dicendū est, quòd etsi in numero absoluto, & abstracto semper inueniatur compositio, & semper, aut ferè semper hæc eadem compositio in numero aliarum rerum reperiatur: non tamen in numero, de quo loquimur. Nam iste, hoc ipso quòd sit numerus diuinarum personarum, seu relationum subsistentium, & inter se oppositarum, nequit habere rationem numeri per compositionem, vt optimè explicauit D. Thomas q. 9. de Potentia art. 5. in solutione ad 15. Nam cum sibi sic obieisset: *Impossibile est in aliquo vno esse rerum pluralitatem absque rerum compositione: Deus autem vnus est. Si ergo in Deo sunt plures personæ, quod est esse plures res, sequitur, quòd in eo sit compositio: quod simplicitati diuinae repugnat.* Respondet: *Dicendum, quòd pluralitas rerum in diuinis est pluralitas relationum subsistentium oppositorum, ex quo non sequitur compositio in diuinis. Nam ratio comparate ad essentiam diuinam non differt re, sed ratione so-*

Vera argu-
enti res-
ponso.

D. Thom.

lum. Vnde non facit compositionem cum ipsa, sicut nec bonitas, nec aliud essentialium attributorum. Sed per comparationem ad oppositam relationem est pluralitas rerum, non tamen compositio: quia relationes oppositæ, in quantum huiusmodi ab inuicem distinguuntur. Compositio verò non est ex aliquibus distinctis, in quantum distincta sunt.

56 Potestque hæc solutio D. Thom. elucidari ex eo, quòd ad numerum compositum duo requiruntur. Primum est, quòd constet ex rebus distinctis. Secundum est, quòd constet ex ijs, prout inter se vnabilia sunt vnione ordinis, seu numerabilitatis: ita quidem, vt vna ex illis rebus, siue vnitatibus comparetur per modum formæ, & alia per modum materiæ, vt optimè explicant N. Complutenses in sua Logica disp. 13. q. 8. Quare, si aliquis numerus importet plures res, & vnitates, quatenus inter se distinctæ, & oppositæ sunt; nõ verò in eisde rebus, aut vnitatibus ab eo importatis fuerit aliqua formalitas, aut munus; secundū quod sint vnabilia, & comparentur per modum formæ, & materiæ: & per consequens talis numerus non constauerit ex illis rebus, & vnitatibus distinctis, quatenus sic vnabilia sunt, sed præcisè, quatenus inter se sunt distinctæ, & oppositæ: tunc prædictus numerus nequibit componi ex suis vnitatibus, sed eas importabit absque aliqua compositione.

Illustratio
solutio.

N. Cöpl.

Quare, cum numerus trium diuinarum personarum sit numerus importans tres relationes personales, præcisè quatenus inter se distinctæ, & oppositæ sunt, secundum quam rationem non habent aliquo modo vniri per modum materiæ, & formæ; sed potius habent ab inuicem distingui, & vna ab altera quasi refugere: ac proinde non sit in illis, quatenus importantur à prædicto numero, aliqua formalitas, aut munus ratione cuius petant vniri per modum formæ, & materiæ, sed solum munus distinctionis, & oppositionis inter easdem: consequens est, vt prædictus numerus diuinarum personarum nequeat ob hæc rationem importare numerum compositum ex tribus diuinis personis. Sicut etiam, ob oppositam rationem, numerus absolutus, & abstractus, necnon & numerus, v.g. duorum hominum, aut leonum, cõstat ex suis vnitatibus, tãquam ex his, ex quibus componitur.

57. Ex quo ad secundam probationem, per quam intenditur, dari in diuinis ratione totius, & partium, si semel ibidem ratio numeri propriè & formaliter inuenitur, satis cõstat. Quoniã vbi nõ est cõpositio, nequit ratio totius, & partium dari. Et ita, licet in numero abstracto, & absoluto, in quo datur cõpositio, debeat admitti ratio totius, & partium: non tamen in numero trium diuinarum

Ad secundam
probationem.

personarum, in quo compositio non est admittenda.

Ad tertiam Ad tertiam verò probationem, qua intenditur, dari in diuinis magis, vel minus perfectum, si semel admittitur numerus, constat etiam ex dictis, id esse verum in numero abstracto, & absoluto; non verò in numeris, prout sunt in rebus, nisi iuxta conditionem rerum numeratarum, quando nimirum sunt talis conditionis, vt quælibet ex se afferat propriam perfectionem, nec vna earum dicit, tam intensiue, quam extensiue tantam perfectionem, quantam totus numerus.

D. Thom. Quæ omnia complexus fuit D. Thomas in illa solutione ad 4. artic. 1. quæst. 30. huius tractatus sæpe citata, vbi sic inquit: *Dicendum quod numerus est duplex, scilicet, numerus simplex, vel absolutus, vt duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo homines, & duo equi. Si igitur in diuinis accipitur numerus absolutus, sine abstracte, nihil prohibet in eo esse totum, & partem: & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri: non enim numerus absolutus à rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis vnum est pars duorum, & duo trium, & vnus homo duorum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas, vt infra patebit.* In quibus verbis negat D. Thomas numero diuinarum personarum, tum, quod sit in eo ratio totius, & partium: & per consequens compositio. Tum etiam, quod ibidem inueniatur magis, & minus perfectum: siquidem tantus est Pater, v. g. quanta tota Trinitas.

Ad vltimam 58 Ad vltimam verò probationem eiusdem sequelæ constantem ex duplici parte, quarum prima intendebatur, non dari in Deo numerum, ne id, quod continetur sub isto numero, mensuratur per illum: secunda verò, non esse dandum prædictum numerum, sed eo quod numerus est multitudo mensurata per vnum. Respondetur, hanc probationem quoad primam eius partem nihil conuincere. Nam cum dicitur, quod id, quod continetur sub aliquo numero, mensuratur per illum, vel nomine *numeri*, intelligitur numerus numerans, vt *duo*, vel *tria*, abstractas ab omni materia, sub quo continetur quodammodo numerus numeratus trium diuinarum personarum; vel intelliguntur vnitates importatæ ab ipso numero, qui est in rebus. Et si intelligatur de numero numerate, tunc non est inconueniens, numerum trium diuinarum personarum mensurari per numerum abstractum, seu numerantem: sicut non est inconueniens, æternitatem quodammodo mensurari tempore ima-

ginario. Quia vtroque est eadem ratio, nepe, tam tempus imaginarium, quam prædictum numerum esse solum mensuratum extrinsecam, & quoad nos respectu rerum diuinarum.

Si autem intelligatur de numero, prout est in rebus, & collato cum suis vnitatibus, tunc hæc prior pars eiusdem sequelæ coincidit cum posteriori, & ad eam sic intellectam: ac proinde & ad posteriorem dicendum est, quod illa maxima, *Numerus est multitudo mensurata per vnum*, non intelligitur de numero, in quo singulæ vnitates sunt tantæ perfectionis, quantæ totus numerus, & econuerso; sed prædicta maxima solum est vniuersaliter vera de numero numerante, seu absoluto, & abstracto, vt optimè notauit D. Thomas in præsentibus quæst. 30. artic. 2. in solutione ad 5. his verbis: *Dicendum, quod numerus determinatus (si accipiat numerus simplex, qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur. Si verò accipitur numerus rerum in diuinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum, vt infra patebit. Idem autem non mensuratur per idem.*

59 Et hoc ipsum optimè etiam explicuit Diuus Thomas in 1. distinctione 24. quæst. 1. artic. 2. ad 4. vbi cum sibi opposuisset id, quod in hac probatione huius argumenti dicitur, scilicet, quod *Numerus est multitudo mensurata per vnum. Sed Deus est mensura non mensurata, sed omnia mensurans. Ergo videtur, quod numerus in diuinis non competat.* Respondet: *Dicendum, quod in numero absoluto pluralitas habet quandam compositionem, & aggregationem, qua est minus certata, quam vnum, quod est principium ipsius. Et ideo, non solum quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad rem est mensurabilitas multitudinis talis per vnitatem. Sed in numero relationum, vel personarum non est aliquis ordo certitudinis, vel compositionis in re: & ideo numerus in Deo, non est multitudo mensurata, nisi forte secundum acceptionem intellectus tantum, qui componit etiam, quæ composita non sunt, secundum quod diuersa ex eis intelligitur: secundum quod etiam propositiones affirmatiuas in diuinis format.*

Quibus accedit, quod iuxta aliam interpretationem D. Thomæ in 1. dist. 24. q. 1. art. 2. ad vltimum, & q. 9. de Potentia art. 5. ad 12. maxima illa intelligitur de solo numero, qui fit ex diuisione continui, & est in prædicamento quantitatis, qui non habet locum in diuinis.

60 Vnde solutio huic argumento inter arguendum numer. 45. tradita est optima, si intelligatur, vt debet intelligi, iuxta ea, quæ hucusque diximus. Et ad probationem contra eam ibidem adductam dicendum est D.

Vindicatur solutio inter arguendum data.

Thomam non loqui de maiori-
 ta-
 te sumpta; prout præcisè dicit plurali-
 tatè realitatum; nam hanc, certum est, in-
 ueniri in numero trium personarum diuina-
 rum, & totum hunc numerum dicere plus
 realitatis, quàm singulas personas. Hinc ta-
 men non sit, vt in hac probatione intendi-
 tur, dari in prædicto numero rationem totius,
 & partium, vt ex dictis patet. Et ita, si pro-
 priè & in rigore loquèdū est, numerus iste,
 non tam dicendus est constare inadæquatè
 ex singulis personis diuinis, quàm importa-
 re inadæquatè singulas ex illis: & adæquatè
 omnes ad quod non requiritur cõpositio,
 aut ratio totius, aut partium.

Cæterum in prædicto numero trium per-
 sonarum diuinarum negat Angelicus Do-
 ctor omnem maioritatem perfectionis, siue
 intensiuam, siue extensiuam. Quoniã, vt ex
 sapè dictis constat, relationes in diuinis nõ
 habent ex vi suæ lineæ afferre aliquam per-
 fectionem; sed tantum ratione essentia diui-
 nã, vt per modum transcendentis in illis in-
 clusa: & idè eadem numero infinita perfe-
 ctio essentia diuinã est in omnibus, & sin-
 gulis. Sicut etiam, cum idem Angelicus Præ-
 ceptor loquitur de numero importate Deū,
 & creaturas, negat ibidem ad minùs maiori-
 tatem perfectionis intensiuam, & quodã nu-
 merus ille cõstet ex suis vnitatibus, tanquã
 ex partibus: eò quod ratio partis nequit Deo
 conuenire. Et tandè, cum idè D. Thomas lo-
 quitur de numero cõstãte præcisè ex rebus
 creatis, & afferentibus ex se aliquid perfe-
 ctionis, tunc admittit in toto numero maio-
 ritatem perfectionis, salt è aliquo modo in-
 tensiuã: nã hæc necessariò reperitur in om-
 ni numero numerato constãte ex prædictis
 rebus.

§. VI. Proponitur triplex replica, quæ contra
 veram secundæ obiectionis solutionem
 militare poterat.

Prior obie-
 ctio contra
 omni præ-
 dicta.

61 **E**X quibus omnibus constat, nihil
 cõtra ea, quæ diximus, obesse tres
 obiectiones, quæ possunt hic fieri. Prima
 est. Quod si in numero diuinarum relatio-
 num, non admittitur cõpositio: ex eò quod
 prædictus numerus dicit illas præcisè, vt in-
 ter se distinctas, & oppositas: neque etiã nu-
 merus binarius Paternitatis, & Filiationis
 creatæ erit cõpositus: quippe qui constat ex
 his relationibus, quatenus inter se habent
 in esse relationum esse præcisè distinctas, &
 oppositas. Hoc autè videtur esse contra cõ-
 munè Dialecticorū, & Metaphysicorū con-
 sensum, & nõ cohærere cū maxima debilita-
 te relationū creatarū, quæ sicut inter alia en-
 tia sunt debilioris realitatis, ita & sunt aprio-
 res ad hoc, vt intrent in compositionem, ha-
 beantque aliquo modo rationem partium.

62 Secūda est. Nõ cohærere inter se ea, quæ *Secundæ*
 in solutione huius secundi argumenti dixi-
 mus, nempe, per numerū abstractū intelligi nu-
 merum, vt abstrahitur abstractione formali
 ab omni materia; & per numerum, prout est
 in rebus, intelligi numerum numeratum, à
 quo tanquam à materia abstrahitur numerus,
 qui dicitur abstractus: & quod nihilominus
 numerus abstractus sit indispensabiliter cõ-
 positus, & in eo ratio totius, & partium ne-
 cessariò inueniatur; non tamè in numero nu-
 merato, à quo abstrahitur.

Et ratio huius non cohærentiæ videtur
 aperta. Quoniam id ipsum abstrahitur ab-
 stractione formali ab aliqua materia, seu ra-
 tione materiali, quod ibidem est: ergo si nu-
 merus abstractus abstractione formali ab
 omni numero, qui est in rebus, dicit necessa-
 riò prædictas imperfectiones compositionis,
 nis, & c. signum erit, illas inueniri eodem mo-
 do in omni numero numerato, qui est in re-
 bus: vel si prædictæ imperfectiones non inue-
 niuntur in omni numero numerato, qui in
 rebus reperitur; sed ex numeris istis aliqui,
 vel ferè omnes eas dicunt, & aliqui, vel
 saltem vnus ex illis eas non affert, tunc nu-
 merus abstractus abstractione formali ab
 omnibus illis, præscindet ab hoc, quod
 est, dicere, vel non dicere prædictas imperfe-
 ctiones: vt ita sit forma accommodata ad hoc,
 vt contrahatur per materias ad eò diuersa ra-
 tionis.

Confirmatur. Nam si sapientia, v.g. ab- *Confirmatur*
 stracta abstractione formali ab hac, vel il-
 la sapientia, tanquam à ratione materia-
 li, aut quasi materiali, non posset non di-
 cere imperfectionem compositionis meta-
 physica, tunc non posset reperiri in Deo; sed
 in omni materia, aut quasi materia, nempe,
 in omni sapientia, ad quam descenderet, de-
 beret ratione compositionis habere, vt in-
 tuenti constabit. Et ita, quia sic abstracta
 præscindit à compositione, vel simplicitate,
 propterea ratio materialis, à qua abstrahit-
 tur, in aliquibus dicit cõpositione, in alijs ve-
 rò non. Et quia prædicta ratio materialis sic
 præscindit, idcirco sapientia abstracta ab-
 stractione formali ab hac, vel illa sapientia,
 tanquam à ratione materiali, aut quasi mate-
 rialis, præscindit à compositione. Ergo simi-
 liter in præfati, si ratio numeri abstracti ab-
 stractione formali ab omni numero, qui est
 in rebus, tanquam à ratione materiali, aut
 quasi materiali, dicit necessariò cõpositio-
 nem, non poterit non hoc inueniri in ratio-
 nibus materialibus, à quibus abstrahitur: vel
 si ista præscindit à compositione, quatenus
 quædam eam dicunt, non verò aliqua, vel
 aliqua, tunc etiam numerus abstractus præ-
 scindet, modo sibi proportionato, à prædi-
 cta compositione.

Testis obiectio 63 Tertia obiectio est. Quod numerus trium personarum reperitur in diuinis reuera est vnicus ternarius, ac proinde habet vnicam ternarij essentiam: ergo cum predictus ternarius non sit vnicus per simpliciter: siquidem hoc pugnat eum pluralitate vnitatum, quas importat: consequens erit, vt sit vnicus per compositionem eam omne, quod est vnum quid, debeat esse vnu altero ex his duobus modis, nempe, vel per simpliciter, vel per compositionem.

§. VII. Soluuntur ex dictis predicta replica.

Responso prima ad priorum objectionem. 64 **E**X dictis igitur constat, has obiectio- nes nihil obesse. Et ideo ad primam respondetur primo concedendo, numerum binarium duarum relationum creatarum, & inter se oppositarum non posse secundum hanc puram, & nudam rationem disunctionis, & oppositionis, ac proinde secundum id, quod exprimit, vt ad inuicem opponuntur, esse numerum compositum; sed predictum numerum importare predictas relationes sic sumptas abique compositione, propter rationem, quam ex D. Thom. n. 5; adduximus. Nec oppositum huius a Dialecticis, aut Metaphysicis Thomistis asseritur, sed ad summum, quod predictae relationes secundum alia munera, vt nimirum respiciunt subiecta, & ratione eorum, quae inde habent, constituunt numerum binarium afferentem compositionem.

Secunda solutio. 65 **S**ecundo responderi (sive magis explicatur praecedens solutio) esse discrepantiam inter relationes personales in diuinis reatas, & inter relationes paternitatis, & filiationis creatas. Nam illae sunt infinitae intra suas lineas: & ideo ultra oppositionem relatiuam, quam dicunt, non possunt dicere aliud munus, vel rationem formalem, ratione cuius sint vnibiles in ordine ad constituendum aliquod vnum per compositionem, ita vt vna earum se habeat per modum materiae, & alia per modum formae. Tum, quia hic modus se habendi per modum materiae, & formae dicit imperfectionem pugnantem cum infinitate. Tum etiam, quia si semel inueniretur in predicto numero compositio, & in diuinis relationibus vno tendens ad compositionem, esset vno per se, quae ad compositionem per se talem, & non talem per accidens tenderet: haec autem vno ab inuicem secum petit, vt vnitates, quae ad predictam compositionem ingrediuntur, sint quid incompletum, vt ita possint habere veram rationem partium, vt in numero praedicamentali, qui est vnus per se per compositionem, satis cernitur. Constat autem, hoc non posse cohaerere cum infinitate diuinarum relationum personalium. Tum denique quia predictae relationes sumunt, tam suam rationem

specificam, aut quasi specificam, quam numericam ab oppositione ad vnum correlatiuum: & ita non est in eis aliquod munus, ratione cuius non opponantur, & sint vnibiles.

Ceterum relationes creatae paternitatis, & filiationis non sunt infinitae intra suas lineas, nec numerus ex illis coalescens per compositionem, quippe qui est numerus transcendentalis rerum creaturarum, petit esse vnum per se: ac tandem ratio earum numerica, licet non specifica, sumitur, non ex correlatiuo, & oppositione ad illud, sed ex subiecto. Et ideo, licet quatenus praecise sunt oppositae, non dicant numerum compositum: tamen, quia ratione suae finitatis & limitationis non repugnat eis, vt distinguatur numericè per ordinem ad subiecta, & non per ordinem ad correlatiuum, cui opponuntur, nec quod faciant vnum per accidens, ideo, quatenus sunt numericè distincta, possunt constituere numerum compositum compositione per accidens, & non per se ex illis.

66 **A**d secundam objectionem respondetur etiam ex dictis, quod etsi numerus absolutus, seu abstractus dicat numerum abstractum abstractione formali ab omni materia, seu numero numerato: eo sane proportionali modo, quo quantitas Mathematica abstrahitur abstractione formali ab omni materia sensibili: & licet etiam non abstrahatur in hac abstractione, nisi illud ipsum, quod est in rebus numeratis, tanquam in propria materia, seu ratione materiali: ideo tamen predictae formae, quatenus sic abstrahunt, id, quod ei competit praecise ratione eiusdem materiae, & quatenus est in illa: sicut etiam accrescit ei id, quod ei competit ratione status abstractionis. Quare, quia hoc, quod est, numerum aliquem non esse compositum, competit ei praecise ratione alicuius peculiaris materiae, seu rationis materialis specialis, & quatenus in illa est: ideo ex eo, quod numerus intelligatur abstractus abstractione formali ab omni materia, nequit carere predicta compositione: sed hinc fit, quod necessarium debeat illam habere, licet aliquis numerus numeratus, qui comparatur per modum materiae respectu illius, ea careat.

67 **E**x quo ad confirmationem etiam constat. Quoniam est apertum discrimen inter sapientiam abstractam abstractione formali ab omni sapientia, & inter numerum eodem modo abstractum ab omnibus numeris. Quoniam sapientia, adhuc quatenus sic abstracta, ex vi suae lineae, & ex meritis suae rationis formalis, vt talis, praescindit (modo tamen alibi tacto) a compositione Metaphysica. Et similiter ratione alicuius specialis materiae, seu rationis quali materialis, nempe, prout intuenitur in sapientia diuina, habet carere compositione Metaphysica.

Fit obuiam secundae objectioni.

Ad confirm.

Cæterum numerus ex vi suæ lineæ, & ex proprijs meritis, quoad id formale, quod dicitur, ut est abstractus abstractione formali, non habet præcindere à compositione; sed potius illam includit: quâvis sit capax ad hoc, ut ratione alicuius peculiaris materiæ, & ut per illam quasi contrahitur, in eaque inuenitur, impediatur, ne sit cum hac imperfectione compositionis, sed ab ea denudetur. Ex eo quod, numerum esse liberum à prædicta compositione, non potest ei conuenire, quia dicat præcisè duo, aut tria; sed quia dicit illa in peculiari aliqua materia, in qua res numeratæ, vel sint ita perfectæ, ut nequeant in compositionem venire, ut in numero numerato trium personarum diuinarum constat; vel habeant specialem aliquam rationem, propter quam sint etiam incapaces prædictæ compositionis, ut in binario paternitatis, & filiationis creaturarum, si considerentur præcisè quoad suas rationes específicas, contingere nu. 64. diximus. Et idèd prædicta ratio numeri est talis conditionis, ut licet, quatenus est abstracta abstractione formali, dicat compositionem: nihilominus, quia hoc cõuenit ei ratione status abstractionis, non quidem formaliter, & immediatè, sed per modum remouentis prohibens, id est, remouentis illam specialem materiam, seu rationem materialem, quæ impeditura erat prædictam compositionem: idcirco est de numero earum reru, quæ possunt in diuinis inueniri: quia ad hoc satis est, ut sic capax essendi in tali materia, aut ratione quasi materiali, quæ impediat prædictam compositionem: ac proinde, quod prædicta ratio formalis numeri non petat in dispensabiliter, ut in omni, & quouis statu, in quo fuerit, sit inuoluta cum imperfectionibus.

non quidem præcisè, quatenus inter se distinctæ, & oppositæ sunt, sed quatenus vltra hoc important etiam eas, ut ad inuicem se respiciunt per modum vnibulum: ita quidem, ut vna se habeat per modum materiæ, & alia per modum formæ. Et similiter, si illa compositio sit compositio per se, ex qua vnum per se resultet, debent illæ vnitates habere veram rationem partium, esseque quid incompletum, ut in numero prædicamentali cernitur, & N. Complutenses in sua Logica disput. 13. dubio 7. explicant. Quare, cum hæc non reperiantur in diuinis, neque ibi reperietur numerus, qui sit talis per compositionem.

N. Cõplu.

69 Vnde vnum per se, prout comprehendit etiam omnem pluralitatem per se vnam, siue creatam, siue increatam, non diuiditur adæquatè in vnum per simplicitatem, & per compositionem; sed addendum est tertium aliud membrum, nempe, vnum per pluralitatem rerum talis conditionis, ut petant existere per eandem existentiam, modificando illam distincto, & opposito modo, ut in numero trium personarum cernitur. Et ita tres relationes personales in diuinis reperitæ constituunt numerum ternarium, quatenus important suas speciales, & determinatas vnitates, quæ sint talis conditionis, ut sint numerabiles per numerum ternarium absolutum, & abstractum, qui communiter vocatur numerus ternarius *numerans*, & se respiciant, præcisè quatenus distinctæ, & oppositæ, & prout distincto, & opposito inter se modo habent modificare vnam & eadem numero existentiam diuinam, per quam omnes illæ existant.

*Enodatur
tertia obiectio.*

68 Ad tertiam obiectionem respondetur etiam ex dictis, concedendo, numerum ternarium diuinarum personarum habere vnicam essentiam numeri ternarij: atque adeo non esse vnum per accidens, seu vnum per puram aggregationem: siquidem ad hoc desiderabatur, quod vnitates ab eo importatæ existerent per diuersas existentias: & ita, quæ existunt per eandem existentiam, nequeunt constituere vnum per accidens cum illis, quæ per talem existentiam habent existere. Et deinde etiam concedimus, tum, quod talis essentia numeri ternarij repertæ in diuinis, est vna vnitate per se: ac tandem, quod non est vna per simplicitatem: cum certum sit, importare plures vnitates realiter inter se distinctas.

Negamus tamen, inde sequi, prædictam essentiam esse vnam per compositionem. Quoniam aliquam pluralitatem esse vnam per compositionem, solum est proprium pluralitatum importantium suas vnitates;

DVBIVM III.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis, & quid sit illud?

70

Postquæ explicuimus, dari in diuinis numerum propriè & formaliter sumptu, restat explicandū vnâ cum Angelico Doctore, an dicat aliquid positiuū, an verò aliquid priuatiuum? Hoc autè optimè in dubiū vocatur inquirendo, an termini numerales ponant aliquid in diuinis? Nā si dixerint quid positiuū, reuerà ponet aliquid. Si autè quid priuatiuum, tunc potius remouebūt, quā ponet. Et radè si ali-

quid priuatiuū, aut positiuum dixerint, re-
stat explicandum, quidnam sit illud?

§. I. Ex mente D. Thomæ dubium deciditur

71 **D**icendū ergo est, terminos nume-
rales in diuinis, vt *vnum, duo*, aut
alia ponere in diuinis res, de qui-
bus dicuntur, adderetamen aliquid priuati-
uū, siue negatiuū: ac proinde quoad id, quod
addunt, nō ponere aliquid, sed potius remo-
uere. Explicatur assertio. Etenim *vnum*, v. g.
cū dicitur de Deo, significat quidē, & ponit
positiuum illud, quod dicit, & ponit Deus;
addit tamē negationē diuisionis: nihil enim
aliud est Deus, vt vnus, quā ipse indiuisus. Et
similiter numerus ternarius, cū prædicatur
de diuinis personis, dicit easdē cum duplici
negatione circa vnāquamque earum, id est,
quod vnāquæque sit indiuisa, seu non diui-
sa in se; & insuper, quod vna earum non sit
altera. Et ita quoad id, quod superaddūt ter-
mini numerales in diuinis, potius remouēt,
quā aliquid ponant. Quatenus verò inclu-
dunt in sua significatione ea, de quibus dicū-
tur, debent aliquid, nempe prædictas res, po-
nere.

Probat
ex D. Tho.

Assertio ergo sic explicata est D. Thomæ
in præfenti q. 30. art. 3. & q. 9. de Potentia ar-
tic. 7. vbi sic inquit: *Vnum verò, quod conuer-
titur cum ente, non addit supra ens, nisi nega-
tionem diuisionis. Non quod significet ipsam in-
diuisionem tantum; sed substantiam eius cum
ipsa. Est enim vnum idem, quod ens indiuisum.
Et similiter, multitudo correspondens vni nihil
addit supra res multas, nisi distinctionem, qua
in hoc attenditur, quod vna earum non est alia
quod quidem non habent ex aliquo superaddi-
to: sed ex proprijs formis. Patet ergo, quod v-
num, quod conuertitur cum ente, ponit quidem
ipsum ens; sed nihil superaddit, nisi negationem
diuisionis. Multitudo autem ei correspondens
addit supra res, qua dicuntur multe, quod vna-
quæque earum sit vna, & quod vna earum non
sit altera: in quo consistit ratio distinctionis. Et
sic cum vnum addat supra ens vnā negatio-
nem, secundum quod aliquid est indiuisum in
se, multitudo addit duas negationes, prout sci-
licet aliquid est in se indiuisum, & prout est ab
alio diuisum: quod quidem diuidi est, vnum
eorum non esse alterum. Dico ergo, quod in di-
uinis non prædicantur vnum, & multa, qua
pertinent ad genus quantitatis: sed vnum, quod
conuertitur cum ente, & multitudo ei corres-
pondens. Vnde vnum, & multa ponunt quidem
in diuinis ea, de quibus dicuntur; sed non sup-
peraddunt nisi distinctionem, & indistinctio-
nem: quod est superaddere negationes, vt supra
expositum est. Vnde concedimus, quod quantū
ad ea, quod superaddūt eis, de quibus p. dicū-
tur, remouere in Deo accipiuntur. In quantum*

autem includūt in sua significatione ea, de qui-
bus dicuntur, positiuè accipiuntur. Idem etiā
tuetur Angelicus Præceptor Quodlibeto
10. q. 1. art. 1. & in 1. dist. 24. q. 1. art. 3. quem
sequuntur communiter eius discipuli.

72 Ratio fundamentalis huius assertionis Ratio asser-
desumitur ex D. Thomæ locis citatis, pote- tionis.
stique ad hanc formam reduci. Quoniam nu-
merus reperiens in diuinis non est numerus
quantitatis, seu de prædicamento quanti-
tatis, sed numerus transcendentaliter dicitur:
ergo termini numerales significantes ipsum
solum dicent, seu ponent aliquid positiuum,
ex eo quod ponunt res, de quibus dicuntur;
non verò addent, nisi tantum prædictas nega-
tiones. Antecedens quoad priorem par-
tem est perspicuum. Quia alioqui in diuinis
non daretur propriè, sed solum metaphori-
cè numerus: sicut nec datur propriè ibidem
longitudo, aut latitudo: siquidem ea, quæ
sunt de genere quantitatis, nequeunt reperi-
ri propriè in diuinis. Quoad secundam verò
partem etiam constat idem antecedens. Quo-
niam ultra numerum prædicamentalem nō
restat alius, præter numerum transcenden-
talem. Et propterea in rebus spiritualibus
quantitatis expertibus solum ponitur nume-
rus transcendentalis.

Consequentiā verò probatur. Quoniam
etsi vnitas prædicamentalis, seu de genere
quantitatis, nō solum dicat de materiali ali-
quid positiuum, nempe quantitatem, quæ
vna dicitur; sed etiam de formali addat ali-
quid positiuum: & propterea numerus de
prædicamento quantitatis est speciale ens
per se directè contentum sub hoc prædica-
mento: & termini numerales denotantes præ-
dictum numerum ponant, & significant, ad-
huc secundum id, quod addunt, aliquid po-
sitiuum: nihilominus vnitas, & numerus tra-
scendentalis nihil aliud positiuum ponunt,
præter res, de quibus dicuntur, & solum ad-
dunt aliquid negatiuum, siue priuatiuum
iam explicatum: ideoque prædictus nume-
rus non constituit speciale ens aliquo modo
distinctum à rebus, de quibus dicitur: &
termini numerales significantes ipsum tan-
tum ponunt res, de quibus dicuntur, superad-
dendo tamen prædictas negationes, & hoc
non vtrunque, sed indispensabiliter: siquidē
vnum, hoc ipso quod tale, non habet in se di-
uisionem: & multitudo, seu numerus, v. g.
ternarius, non potest non dicere negationē
diuisionis circa vnāquamque rem impor-
tatam in tali multitudinē, & insuper quod
vna non sit alia.

73 Confirmatur ex discrimine, quod inter- Confirmatur.
cedit inter vnitatem prædicamentalem, &
transcendentalem. Nam vnitas transcenden-
talis consequitur omne ens. Et ita, si ipsa ad-
deret aliquid positiuū, etiam illud positiuū
addi-

additum, afferret suam unitatem, & per consequens aliquid aliud positium, & sic in infinitum. Ceterum cum unitas predicamentalis, seu de predicamento quantitatis non sit transcendens, sed solum consequatur ad quantitatem continuam completam, inde est, quod et si talis unitas addat aliquid positium, quod tamen est quid incompletum in genere quantitatis: nihilominus tale positium non est unum per aliam unitatem, nec inde sequitur processus in infinitum. Et propterea multitudo, siue numerus predicamentalis addit aliquid positium supra res, de quibus dicuntur: ex eo quod multitudo debet esse proportionata unitatibus, ex quibus componitur, vel quas importat. Et similiter numerus transcendentalis, ob eandem proportionalem rationem, nihil super addit positium supra res numerabiles, de quibus dicitur.

74 Quæ confirmatio desumpta est ex D. Thom. Thoma Quodlibeto 10. nuper citato q. 1. ar. Auicena. tic. 1. ubi cum retulisset opinionem Auicenne assertentis numerum predicamentalem, & similiter transcendentalem, atque adeo unitatem, quæ conuertitur cum ente, & similiter eam, quæ est principium numeri, nempe predicamentalem, addere aliquid positium supra res, de quibus dicuntur, sic eam, quoad unitatem, & numerum transcendentalem impugnat: *Sed hoc non potest esse. Quia cum unum, quod conuertitur cum ente, de qualibet re dicatur, oportet, quod etiam illares, quam addit supra ens, sit una. Et sic, vel erit una per aliquam unitatem additam, & ita erit processus in infinitum; vel erit una per essentiam suam. Quod si est, standum est in primo, ut scilicet ens ipsum dicatur unum per essentiam, non per aliquam rem additam. Sic ergo intelligendum est secundum opinionem Aristotelis, & Commentatoris eius, quod unum, quod conuertitur cum ente, non superaddit enti rem aliquam, sed solum negationem diuisionis. Et sic huiusmodi unum, & ponit aliquid, in quantum in suo intellectu includit ens, & dicitur remotiue quantum ad id, quod super addit enti. Unum verò, quod est principium numeri, quod superaddit enti aliquid de genere mensura, & similiter numerus, cuius est principium, inueniuntur in rebus habentibus dimensionem: quia talis numerus causatur ex diuisione continui: & hic numerus, scilicet ex diuisione continui causatus, est subiectum Arithmetica.*

75 Licet autem contra rationem hanc D. Thomæ, & eius confirmationem, quatenus constituit discrimen inter unitatem, quæ est principium numeri, nempe predicamentalem, & unitatem, quæ conuertitur cum ente, ac proinde inter numeros ipsos transcendentalem, & predicamentalem, possent pro-

poni plura argumenta, quæ adducunt Suarez, Vazquez, & alij: & similiter ex eorum doctrina pollet etiam, tam ratio, quam confirmatio facta apparenti quadam solutione dissolui: nihilominus, quia prædicta solutio factis impugnatur ex his, quæ N. Complutenfes in sua Logica disp. 13. q. 7. à n. 75. usque ad numerum 80. optimè tradunt, & argumeta, quæ contra prædictam rationem, & eius confirmationem pugnant, ab eisdem à numero 80. usque ad n. 84. dissoluuntur: & tandem q. 8. eiusdem disputationis plura adducunt, quæ ad rem hanc explicandam faciunt: idcirco ab his argumentis referendis, & soluendis, & à prædictis solutionibus adducendis, & impugnandis consultò abstinemus, & ad sententiam nostræ assertioni contrariam referendam sermonem conuertimus.

S. II. Sententia opposita, primum eius fundamentum cum sua solutione.

76 Contrariam igitur nostræ assertioni sententiam, nempe, tam numerum, quam unitatem in diuinis addere aliquid positium supra res, de quibus dicuntur, & idcirco his nominibus numeralibus unitatis, & pluralitatis significari de formali aliquam rationem positiuam superadditam enti, aut rebus, de quibus dicuntur, & ab illis saltem ratione distinctam, tuentur Bonauentura in 1. dist. 24. art. 1. q. 1. Alensis 1. p. q. 13. membro 1. Scotus lib. 4. Metaphysicæ q. 4. & Vazquez in præsentis disput. 128. & 129. ad quam sententiam reducit, quantum ad præsens attinet, eam, quam tenuit Durandus in 1. dist. 24. q. 1. art. 1. ubi asserit, quod licet unum transcendentaliter sumptum, ultra entitatem rei, solum addat negationem diuisionis, & in hoc nobiscum consentiat: nihilominus multitudo superaddit aliquid positiuum rebus, id est, positiuam distinctionem, seu diuisionem unius ab altero: & hæc significatur in diuinis personis, quando dicimus, illas esse tres, in quo prædicta sententia cum præcedenti conuenit.

77 Primum argumentum pro sententia Bonauenturæ desumit Vazquez loco citato n. 4. ex Aristotele 10. Metaphysicæ c. 5. ubi sic habet: *Opponantur autem unum, & multa multis modis. Quorum uno, unum, & multitudo, ut indiuisibile, & diuisibile. Quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quedam dicitur. Quod uero indiuisibile, aut non diuisum, unum. Cum autem oppositionis quatuor sint modi, & horum alius secundum primationem dicatur, contraria erunt profectò, & nec ut contradictio, nec ut ea, quæ ad aliquid dicuntur.* In quibus verbis cum dicat, quatuor esse genera oppositionum, & his numeralis concludat, unitatem, & multitudinem

Suarez.
Vazquez.

N. Comp.

Opposita
sententia.

Bonauent.
Alensis.
Scotus.

Vazquez
Durand.

Primum argumentum
Vazquez
Aristotel.

nem esse contraria, non videtur posse affirmari, quod solum opponantur privatiue.

Confirmatur
ex Aristot.

Confirmatur eodē Aristotele. Nā post verba relata sic inquit secundū aliā translationem, nempe, secundū antiquam, quam tuetur D. Thomas: *Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum unum ex diuisibili indiuisibile propter magis sensibilem multitudinem esse, & diuisibile, quā indiuisibile. Quare ratione prior multitudo indiuisibili propter sensum.* Quali dicat (sic enim interpretatur

Vazquez.

Vazquez) idē vnum significatur negatione oppositi, eūm dicitur indiuisibile, etiam si opponatur illi contrariē, quia multitudo magis sensibilis, & nota est, & quia (vt ait paulō inferius) simplicia, & prima, qualis est vnitās, melius negatione significamus; cum tamen eorum ratio sit positua. Quod si ex sententia Aristotelis vnum, & multa privatiue opponerentur, fecerā huic obiectioni occurrisset. Si enim vnitās in negatione formalis cōsistit, aut in priuatione, quid mirum, si nomine negatiuo significetur?

Enentur
argumentū
D. Thom.

78 Respondetur ex D. Thoma in eodem lib. & c. Metaphysicę lection. 4. vbi prædictū testimonium Aristotelis sic exponit: *Quia igitur vnum nō significat priuationem puram, non enim significat ipsum indiuisionem, sed ipsū eas indiuisum, manifestum est, quod vnum, & multitudo non opponuntur secundū priuationem puram, & habitū, sed sicut contraria.* Vbi, vt vides, Angelicus Præceptor non admittit oppositionem contrariam inter vnum, & multa ratione eius, quod superaddunt supra ens, sed ratione entis, quod includunt. Quia, vt ex eodē S. Doctore in explicatione nostræ assertionis dicebamus, & in hoc loco repetit, vnum nō significat ipsam indiuisionem puram, sed ipsum ens indiuisum. Cū tamen id, quod Vazquez, Scotus, & alij intē debant, sit, quod vnum, & multitudo secundū id, quod addunt supra ens, dicunt aliquid posituum, & secundū hoc contrariē opponantur. Vnde non ita benē Vazquez disput. 2. 28. iam citata n. 5. adducit D. Thomam pro sua sententia loco nuper citato. Quia, vt iam explicuimus, S. Doctor solum loquitur de vnitāte, & multitudine sumptis pro substractis, aut quali substractis eius, quod addunt supra ens; non verō de eisdem sumptis quoad id, quod superaddunt.

Ad confirmā
tionem.

79 Ad confirmationem responderet, Philosophum solum velle, vnum, & multa esse opposita contrariē, si considerentur secundū rationes nuper explicatas. Et quia vnum quodque cognoscitur ex suo contrario: & ea, quæ simpliciora sunt, vel indiuisibilia, cognoscuntur quoad nos per res compositas: idcirco vnum, quod (modo alibi tacto) importat, vel quid simplex, vel saltem simplicius, quā multitudo, vel quid indiuisibile,

sue fundans indiuisionē, cognoscitur quoad nos secundū id posituum, quod dicit ex suo contrario, nempe ex multitudine, quæ in rebus creatis sensu perceptibilibus est quid compositum.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma lectione nuper citata, his verbis: *Considerandum est, quod ea, quæ sunt priora secundū naturam, & magis nota, sunt posteriora, & minus nota quoad nos: eo quod verū notitiā per sensum accipimus: composita autem, & confusa prius cadunt in sensum, vt dicitur in 1. Physicorum: & inde est, quod composita prius cadunt in nostram cognitionem. Simpliciora autem, quæ sunt priora, & notiora secundū naturam, cadunt in cognitionem nostram per posteriora. Inde est, quod prima verum principia non diffinitur, nisi per negationes posteriorum, sicut dicimus, quod punctus est, cuius pars non est: & Deum cognoscimus per negationes, in quantum dicimus, Deum in corpore esse, immobitem, infinitum. Sic igitur, licet vnum sit prius secundū naturam multitudine: tamē secundū cognitionem nostram diffinitur, & determinatur ex priuatione diuisionis. Et propter hoc Philosophus dicit, quod ipsum vnum dicitur (id est nominatur) & ostenditur (id est cognoscitur) ex suo contrario, sicut indiuisibile ex diuisibili, propter hoc, quod multitudo est magis sensibilis, quā vnum, & diuisibile quā indiuisibile; non quidem secundū ordinem nature, sed propter sensum, qui est principium nostra cognitionis.*

Replia:

80 Nec obest, si vrgeas, quod vnum, & multa, si considerentur, non secundū id, quod superaddunt enti, sed secundū id posituum, quod dicunt, debent, saltem secundū hoc posituum, ita inter se confecti, vt vnum intret ad compositionem multitudinis: ergo secundū hanc rationem non sunt contraria: siquidem vnum contrariorum nō componit aliud, sed potius id expellit, & destruit: ergo si quæ est oppositio contraria inter vnum, & multa, debet esse secundū ea, quæ addunt supra ens: & ita addent aliquid posituum supra illud.

Enedatur.

Respondetur enim, quod hæc obiectio, si aliquid probat, etiam continet, quod vnum, & multa, etiam si superadderent enti aliquid posituum, non essent secundū illud contraria: siquidem vnum secundū illud posituum componit multitudinem. Quare ad prædictam obiectionem occurrendum est cum D. Thoma lectione nuper citata, vbi cū illam proposuisset, respondet in hæc verba: *Sciendum est igitur, quod cum contraria differant secundū formam, vt infra dicitur: cum dicimus aliqua esse contraria, accipiendum est verumque eorum, secundū quod habet formam, non autem secundum quod est pars habentis formam. Corpus enim,*

D. Thom.

secun-

secundum quod absque anima accipitur ut formam habens, opponitur animali, ut in animatum animato. Secundum vero quod accipitur non quasi aliquid perfectum, & formatum, non opponitur animali, sed est pars materialis ipsius. Et sic etiam videmus in numeris. Nam binarius secundum quod est quoddam totum, speciem, & formam determinatam habens, est specie diuersum à ternario. Si vero consideretur absque hoc, quod sit perfectum per formam, est pars ternarij. Sicigitur & ipsum unum, secundum quod consideratur ut in se perfectum, & speciem quandam habens, opponitur multitudi: quia quod est unum, non est multa, nec e contra. Prout vero consideratur non completum secundum speciem, & formam, sic non opponitur multitudi, sed est pars eius.

§. III. Fundamentum secundum, & tertium opposita sententia, & eorum enodatio.

Secundum argumentum Vazquez.

81 **S**ecundò probat Vazquez suam, & Scoti sententiam argumento desumpto ex eodem Scoto, sic. Quoniam omnis negatio, quæ est in subiecto, nascitur ex aliquo fundamento positiuo, ut patet inductione: illud ergo formale positiuum, quod consequitur negatio diuisionis, erit formalis ratio unitatis: hoc autem positiuum non potest esse ipsa ratio entis: nam ens, ut ens, vel esse significatum extra numerum singularem, & plurale, abstrahitur ab vno, & à pluribus: ergo ut ei coniungatur negatio diuisionis, aliquid etiam positiuum ipsi accedere debet: alioqui non magis ei conueniret negatio diuisionis, quam ipsa diuisio, & multitudo.

Deiunt.

Respondetur concedendo antecedens, & saltem pro nunc, primam consequentiam. Diximus, saltem pro nunc, ut abstrahamus ab illa quæstione, an vnum dicat de formali ipsam solam rationem entis, connotando negationem superadditam, & iam explicatam? an vero dicat de formali ipsam negationem, quam solummodò superaddit enti? quia hoc ad præsentem quæstionem nihil refert. Et deinde ad minorem subsumentem respondeatur, negando illam, si intelligatur de ratione entis, ut peculiariter exprimit exigentiam carentiæ diuisionis solæ. Nec contra hoc obest probatio ibidem adiuncta. Quia satis est ad hoc, ut enti adiungatur illa carentia diuisionis, quod illi addatur expressio prædictæ exigentiæ.

Tertium Vazquez.

82 **T**ertio arguit Vazquez pro sua sententia. Quoniam multitudo consistit formaliter in aliquo positiuo superaddito enti, aut entibus, quæ multa dicuntur: ergo etiam unitas: & per consequens termini numerali, adhuc secundum id, quod addunt supra res,

de quibus dicuntur, ponent aliquid in diuinis. Hæc secunda consequentia ex prima aperte videtur sequi. Prima vero ex antecedenti. Quoniam multitudo est talis iuxta naturam unitatum, quas affert, vel ex quibus componitur. Antecedens vero probatur. Quoniam si multitudo formaliter sumpta, ac proinde secundum id, quod superadditenti, non diceret aliquid positiuum, sed solum quid negatiuum, tunc unitas (quæ esse dicitur priuatio multitudinis formaliter) tãtum esset priuatio, alicuius negationis: & per consequens adhuc non esset vera & realis priuatio, quippe quæ non remoueret verum & realem habitum.

Respondetur

83 **R**espondetur, unitatem, quæ conuertitur cum ente, non superaddere ipsi formaliter, & immediatè negationem multitudinis formaliter etiam sumptæ; sed negationem diuisionis in re, quæ vna dicitur. Diuisio autem, quam remouet prædicta unitas, est diuisio ita latè patens (proportione tamen seruata) ac unitas: ac proinde est talis, ut in omni diuisione saluetur: seu est diuisio per affirmationem, & negationem: quatenus illud est vnum, quod non diuiditur tali diuisione, quod sit accipere in illo hoc, & non hoc, ita ut simul sit hoc, & non hoc. Constat autem, hanc diuisionem includere ad minus rem, & negationem rei: & ita vnum erit carentia rei, & negationis simul. Sicut etiam, quia diuisio includitur in ratione multitudinis, idèò includitur ibidem negatio rei: quatenus multa sunt, quæ sic diuiduntur, quod eorum vnum non est alterum.

Quæ solutio desumitur ex Diu. Thom. Quodlibetò 10. quæst. 1. art. 1. in solutione ad 3. his verbis: *Dicendum, quod in ratione multitudinis includitur negatio rei, sed in ratione vnius negatio negationis, & rei simul: quod sic patet. Vnum enim est, quod non diuiditur: diuisio autem est, quæ negatur per vnum, quod conuertitur cum ente. Oportet autem, quod sit talis, quod in omni diuisione saluetur. Hæc autem est diuisio per affirmationem, & negationem. Et idèò huius diuisionis negatio constituit rationem vnius. Est enim vnum, quod non diuiditur tali diuisione, quod sit accipere hoc, & non hoc. Et sic vnum, in quantum negat affirmationem, & negationem, simul est negatio rei, & negationis simul. Prædicta vero diuisio includitur in ratione multitudinis: & sic includitur ibi negatio rei, quia multa sunt, quæ sic diuiduntur, quod eorum vnum non est al-*

D. Thom.

terum.

§. IIII. *Fundamentum ultimum aduersarium, & responsio ad illud.*Quartum
fundamentum.

84 **Q**uarto probatur sententia ista ab eodē Vazquez. Quoniam si vnitas est negatio, aut priuatio, aut illam solummodò superaddit enti, non poterit esse carentia alterius, quā multitudinis: hoc autē videtur absurdum: ergo, &c. Minor videtur perspicua. Quoniam habitus est prior priuatione, aut carentia talis habitus: at multitudine non est prior vnitate; sed potius è cōtrā vnitas est prior multitudine: ex eo quòd est principium illius. Sequela autem probatur. Quia si semel vnitas est carentia, vel eam solummodò supra ens addit, tūc eo ipso, quòd aliquod ens careat in se multitudine, erit vnitas: & per consequens, si vnitas solum addit negationem, aut priuationem, iam talis carentia erit negatio, aut priuatio multitudinis.

Nec obest (inquit Vazquez) si dicatur, vnitatem non esse, aut addere negationem, aut priuationem multitudinis, sed diuisionis. Nam contra hoc est. Tum, quia etiam diuisio est posterior vnitate: siquidem diuisio est partitio vnus in plura. Tum etiam, quia idem prorsus est, vnitatem esse priuationem huius, & illius, quatenus diuisa sunt, ac dicere, esse priuationem multitudinis formaliter acceptæ. Vnde iuxta Aristotelem 10. Metaphysicæ capit. 3. idem sunt vnus, & multa, ac diuisum, & indiuisum: & propterea inquit, vnus, & multa opponi vno modo, sicut diuisum, & indiuisum: & distinguens multitudinem asseruit *Quod enim diuisum est, multitudo quaedam dicitur.* Tum denique, quia alioquin vnus, & multa non essent opposita: siquidem vnus tantum est priuatio diuisionis, & multitudo non est idem ac diuisio, seu entia, vt diuisa.

Disiungitur
D. Thom.

85 Respondetur negando sequelam, iuxta D. Thomam in præsentia quæstio. 30, art. 3. ad 3. vbi sic inquit: *Dicendum, quòd vnus non est remouens multitudinis, sed diuisionis, quæ est prior secundum rationem, quæ vnus, vel multitudo.* Sicut etiam, vt notauit idem Angelicus Præceptor ibidem: *Multitudo non remouet vnitatem* (intellige, formaliter, & immediate) *sed remouet diuisionem circa vnus quodque rerum, ex quibus constat multitudo.* Quod etiam docuit idem S. Doctor supra q. 11. art. 2. ad 4.

Et ad probationem dicendum est, quòd etsi vnitas per se primò & formaliter solum superaddat enti carentiam diuisionis: nihilominus indirectè opponitur multitudini: quia hæc includit diuisionem. Vnde, licet hoc ipso, quòd ens careat in se multitudine,

ne, habeat esse vnus: nihilominus hoc non ideo contingit, quia vnus consistat formaliter in hac carentia, aut hæc carentia sit illa, quam vnus per se primò addit supra ens; sed quia carentia, qua vnus directè, & immediate opponitur diuisioni, habet indirectè extendi ad multitudinem, ex eo quòd includit prædictam diuisionem: & hoc ipso, quòd detur prædicta carentia, vt indirectè remouens multitudinem, debet præsupponi eademmet carentia, vt directè remouens diuisionem, ex cuius directæ remotione sequitur indirectæ remotio multitudinis necessariò perentis, & includentis diuisionem: ideoque prædicta carentia, vt indirectè remouens multitudinem, & vt distincta quodammodò à se, vt directè remouente diuisionem, erit signum vnitatis præsuppositæ, & quid ad illam consequutum; non verò erit vnitas ipsa, vel carentia illa secundum id, quòd per se primo dicit.

86 Quare solutio inter arguendum tradita huic argumento, & iuxta dicta, & statim dicenda intellecta debet admitti: ex eo quòd est expressa D. Thomæ locis nuper citatis. Et ad primam probationem in contrariū dicendum est, quòd licet demus, diuisionem quantitatiuam in plura præsupponere quærum illud esse vnus: nihilominus diuisio, quæ opponitur vnitati, quæ conuertitur cū ente, nõ præsupponit ens vt vnus; sed potius vnitas transcendentalis illius nostro modo intelligendi subsequitur ad diuisionem: & ita diuisio potest comparari per modum habitus respectu prædictæ vnitatis, & habere prioritatem desideratam ad hoc, vt per modum habitus respectu illius se habeat.

Hæc autem prioritas, & coordinatio entis, diuisionis, vnitatis, & multitudinis, eo ordine, quæ à nobis proposita sūt, potest sic explicari. Nā primū, quòd intelligimus, est ipsa ratio entis, siue ipsū ens. Deinde intelligimus quasi subsequi carentiam entis: vt ita habitus, aut quasi habitus sit prior, & negatio entis, quæ est carentia prædicti habitus, statim subsequatur. Semel autē datis, & intellectis ente, & negatione entis, eo ipso intelligimus, dari diuisionem secundum affirmationem, & negationem, quæ consistit in hoc, quòd simul detur ens, & nõ ens, & quòd ens nõ sit non ens, & è conuerso: ac proinde prædicta diuisio dicit vtrūque extremum si multa tamen, vt vnus non sit aliud, aut simul vtrumque: & in hoc præciso conceptu, etiam si simul intelligamus, vnus ex extremis diuisionis non esse aliud, non intelligimus rationem vnus: quia etiam diuisum, vt tale, distinguitur ab vnitate subsequuta ad ipsum: & nihilominus nõ ob id diuisum sub hoc præciso, & expresso conceptu diuisi, vt talis, dicit hoc, quòd est esse vnus.

Difficidatur
respeço

Post

87. Post hanc verò diuisionem vniuersalissimam secundum affirmationem, & negationem concipimus subsequi unitatem v. g. in ente. Quia post habitum optimè intelligimus subsequi negationem, siue priuationem talis habitus: & ita post diuisionem hanc, quæ est habitus respectu carentiæ, quæ addit vnum supra ens, optimè intelligimus subsequi prædictam carentiam: ac proinde subsequi unitatem, quæ tantum superadditenti carentiam diuisionis secundum affirmationem, & negationem simul, seu carentiam huius, quod est, esse simul ipsum ens, & ipsum non ens: quæ quidem negatio nequit esse, vt ex se patet, nisi post diuisionem iam dictam: & ita optimè explicatur per carentiam, siue negationem diuisionis: quia, vt diximus, diuisio secundum affirmationem, vel negationem, de qua loquimur, dicit vtrumque extremum simul, licet vnum non sit aliud. Et idè perinde est asserere, quòd vnum dicat, vel superaddat negationem diuisionis, ac asserere, illud dicere, aut superaddere negationem huius, quod est, esse simul ens, & non ens, aut etiam negationem huius, quod est, esse rem illam in particulari, quæ vna dicitur, & simul non esse prædictam rem. Et sic ad vnum extremum huius diuisionis, nempe ad extremum affirmationis, sequitur unitas iam dicta: ita etiam ad aliud extremum prædictæ diuisionis, scilicet ad extremum negationis, seu ad non ens, intelligitur subsequi sua unitas omninò negatiua, vt ex paritate rationis constare videtur. Ac tandem post unitatem concipimus subsequi multitudinem secundum id, quod per se primò addit supra ens, adhuc vt diuisum: quia multitudo, formaliter sumpta in ratione multitudinis, debet asserere plures unitates: ac proinde, vsquedum ista intelligantur, non intelligitur subsequi multitudo.

Roboratur
estimationis.
D. Thomæ.

88. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in hac 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. vbi sic ait. *Diuisio, quod vnum opponitur priuatione multis, in quantum in ratione multorum est, quod sit diuisa. Vnde oportet, quod diuisio sit prius unitate non simpliciter, sed secundum rationem nostræ apprehensionis. Apprehendimus enim simplicia per composita. Vnde diffinimus punctum, cuius pars non est, vel principium lineæ. Sed multitudo etiam, secundum rationem consequenter se habet ad vnum. Quia diuisa non intelligimus habere rationem multitudinis, nisi per hoc, quod vniuersæ diuisorum attribuimus unitatem. Vnde vnum ponitur in diffinitione multitudinis: non autem multitudo in diffinitione vniuersæ. Sed diuisio cadit in intellectu ex ipsa negatione entis. Ita quod primò cadit in intellectu ens. Secundò, quod hoc ens non est illud ens: & sic secundò apprehendimus diuisionem (id est,*

vt ipse S. Doctor Quodlibet. 10. nuper citato q. 1. articulo 1. ad 3. se explicuit, quòd detur simul esse, & non esse, ex quibus integratur diuisio, itaut vnum ex his extremis non sit aliud.) *Tertio vnum. Quarto multitudinem.*

*Idè Ang.
Præcepta*

Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Præceptor q. 9. de Potentia articulo 7. ad 15. vbi cum sibi obieisset hoc idem argumentum, quod quarto loco pro se adducit Vazquez, sic respondet: *Potest melius dici, quod diuisio est causa multitudinis, & est prior secundum intellectum, quam multitudo. Vnum autem dicitur priuatione respectu diuisionis, cum sit ens indiuisum; non autem respectu multitudinis. Vnde diuisio est prior secundum rationem, quam vnum: sed multo posterior. Quod sic patet. Primum enim, quod in intellectu cadit, est ens. Secundum vero, est negatio entis. Ex his autem duobus sequitur tertio intellectus diuisionis. Ex hoc enim, quod aliquid intelligitur ens, & intelligitur non esse hoc ens, sequitur in intellectu, quod sit diuisum ab eo. Quarto autem sequitur in intellectu ratio vniuersæ, prout scilicet intelligitur, hoc ens non esse in se diuisum. Quintò autem sequitur intellectus multitudinis, prout scilicet hoc ens intelligitur diuisum ab alio, & vtrumque ipsorum esse in se vnum. Quotumcumque enim aliqua intelligantur diuisa, non intelligitur multitudo, nisi quodlibet diuisorum intelligatur esse vnum. Et sic etiam patet, quod non erit circulus in diffinitione vniuersæ, & multitudinis. Videatur idem D. Thomas 10. Metaphysicæ lectione 4. per medium.*

89. Ad secundam verò probationem patet ex dictis, quomodo distinctum sit, unitatem esse carentiam huius, & illius, quatenus diuisa sunt, id est, esse carentiam huius, quod est, esse simul illa membra diuisa quatenus diuisa; ac dicere, esse priuationem multitudinis formaliter acceptæ. Siquidem, vt dicebamus, multitudo sic sumpta non solum requiritur ad diuisionem, sed etiam præsupponit unitatem, quæ iuxta doctrinam datam ex D. Thoma intelligitur mediare inter diuisionem, & multitudinem: ex eo quod multo necessario importat, vel componitur ex unitatibus. Nec Aristoteles locis ibidè citatis oppositum docet. Quoniam in 1. loco solum voluit, quòd vnum, & multa quoad id, quod multitudo includit, opponuntur, sicut diuisum, & indiuisum: quia multitudo necessariò includit diuisionem, vt ex Angelico Doctore quodlibet 10. sæpius citato dicebamus. Et similiter in 2. loco idè dixit, quòd *id, quod diuisum est, multitudo quædam dicitur, quia id, quod diuisum est, temper asserit id, quod requiritur ad multitudinem, tanquam quod consequuntur ad diuisionem.* Et ita

loquendo de eo quoad omnia, quæ seum affert, tunc, quod diuinitas est, semper potest multitudo quedam dici, licet sub præciso & expresso conceptu diuinitatis secundum illam rationem, secundum quam comparatur per modum habitus respectu unitatis transcendentis, non dicat formaliter multitudinem, sed præsupponatur ad illam formaliter sumptam: siquidem præsupponitur, nostro modo intelligendi, ad unitatem, quæ in sensu iam explicato est prior multitudinem.

Ad vltimam verò probationem neganda est sequela. Quia multitudo includit diuisionem: & ita quod opponitur diuisioni, opponitur etiam multitudini, quatenus includenti prædictam diuisionem.

DVBIVM III.

Virum utendū sit nomine Trinitatis in diuinis?

SEMEL Explicato, quid quoad rem ipsam reperitur in diuinis quoad pluralitatem, & simul quomodo ibidem reperitur propriè & formaliter numerus ternarius, restat agere de nomine, quo hoc explicetur.

Quia verò nomen magis vsitatum est nomen Trinitatis: idcirco de hoc inquirimus, an rectè hoc vtamur ad explicandum numerum repositum in diuinis?

§. I. Communis, & vera sententia.

Dicendum ergo est, nos optimè vti nomine Trinitatis ad significandum numerum ternarium personarum diuinarum. Ita Concilium Lateranense, vt refertur cap. *Damnamus, de Summa Trinitate*, Concilium Nicenum, & Constantinopolitanum Ephesinum I. & alia, & habetur in Symbolo Athanasij. *Et unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit.* Idem etiam docent Alexander I. in epistola ad omnes Catholicos, Xystus I. in epistola ad omnes fideles, ac tandem Sancti Patres, vt Dionysius, Cyprianus, Iustinus, Tertullianus, Cyrillus, Augustinus, D. Thomas, & ceteri, necnon & vniuersi Theologi: Ecclesiæq; vtitur hoc nomine in præfatione Missæ Sanctissimæ Trinitatis, & in toto officio.

Nec obest quod in Concilio Toletano I. in confessione fidei asseritur: *Nec rectè dici po-*

test, vt in vno Deo sit Trinitas. Nō itaque hoc obest. Quatenus horum verborum est, nō esse ponenda Trinitatē in Deo, quatenus vnus est, hoc est, secundum naturam diuinam. Et propterea statim additur: *Sed vnus Deus Trinitas*, id est, per idētatē cum personis. Et hoc idem magis declaratur in sequentibus. **91** Ratio autē fundamētalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma, tū ex dictis in q. 27. & 28. tū etiā q. 3. art. 1. quæ potest ad hanc formā reduci. Nam ex eo quod datur in diuinis pluralitas personarum, idēd rectè vtimur nomine pluralitatis, ad eā significandā: ergo cū etiā ibidē detur numerus ternarius personarum, optimè etiam vtimur nomine Trinitatis ad significandum numerum: siquidem nomen hoc impositum est ad denotandum prædictum numerum in diuinis repositum. Quæ ratio, supposita fide de pluralitate, & numero ternario diuinarum personarum, quam Angelicus Præceptor in præcedentibus ostēderat, est satis accommodata.

92 Nec obest, si contra hanc rationē obijciatur, esse disparitatem inter nomen pluralitatis, aut numeri ternarij. Quod numerus ternarius in diuinis significat pluralitatem personarum, seu numerum ternarium illarum, ita ut hoc sit significatum principale, & in recto prædicti nominis: sed nomen Trinitatis non significat hanc pluralitatem, seu numerum de principali significato, & in recto; sed potius significat in recto unitatem, & numerum personarum in obliquo, & idēd trinitas nihil est aliud, quam trium unitas. Ergo licet ad significandam in diuinis prædictam pluralitatem, & numerum rectè vtamur pluralitate, vel numero ternario: ex eo quod ista non significat in recto, & de principali significato prædictam unitatem, sed pluralitatem repositam in diuinis; non tamen nomine Trinitatis, principaliter, & in recto unitatem significantis.

93 Respondetur, quod licet nomen Trinitatis, secundum nominis etymologiam desumptū sit ab unitate in essentia trium personarum; tamen impositum est ad significandas de principali significato, & in recto ipsas tres personas cum duplici illa negatione supra explicata, nempe, negatione diuisionis in vnaquaque earum, & negatione identitatis cum alijs. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in præfatione q. 31. art. 1. ad D. Thom. I. vbi sic habet: *Dicendum, quod hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnā essentiam trium personarum; secundum quod dicitur trinitas quasi trium unitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnius essentia. Et propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit Trinitas: quia non est tres persona;*

Ratio fundamētalis
D. Thom.

Obiectio
contra rationem;

Diluitur.

Quod

Conclusio.
Concilij
Lateran.
Conc. Nic.
Concilij
Constantinop.
Ephes. I.
Symbolū
Athanasij.
Alex. I.
Xystus I.
Dionysius.
Cyprianus.
Iustinus.
Tertullianus.
Cyrillus.
Augustinus.
D. Thomas.
Concilij
Tolet. XI.

Quod etiam explicuerat Angelicus Praeceptor in 1. dist. 24. q. 2. art. 2. ad 2. his verbis: *Dicendum, quod haec est falsa, Pater est trinitas. Quamvis enim hoc nomen trinitas propter modum significandi, quia significatur in abstracto, significet unitatem essentiae in re-cto, & numerum personarum in obliquo, quantum ad etymologiam nominis, prout dicitur trinitas trium unitas: tamen quantum ad impositionem nominis est e converso. Impositum est enim nomen ad significandam ab ipso numero, qui in nomine importatur. Unde quantum ad veram nominis significationem idem significatur, cum dicitur trinitas, ac si diceretur tres persona unius essentiae, sicut Magister exponit. Unde patet, quod Pater non potest trinitas dici.*

§. II. Obiectio notanda contra assertionem, & solutio ab aliquibus tradita.

D. Thom. 24 **S**ed licet assertio nostra sit adeo certa, & communis: nihilominus, quia argumentum quoddam ab Angelico Doctore artic. 1. nuper citato adductum, ingerit aliquam difficultatem, & eius solutio aliquibus displicet, & propterea aliam tradunt non ita legitimam, placuit sigillatim hoc argumentum adducere, & aduersariorum solutionem asserere, & impugnare, ac tandem responsionem Angelici Doctores defendere.

Obiectio extra assertionem.

Contra assertionem igitur nostram obijci potest. Nam si semel possumus in Deo uti nomine *trinitatis*, & consequenter nomine *trini*, ad explicandum numerum ternarium personarum, qui est in diuinis, eadem ratione possemus uti nomine *triplex*, aut *triplicitas*, ita ut dicamus, Deum esse triplicem, aut esse in illo triplicitatem: hoc autem admitti nequit: ergo &c. Sequela videtur certa ex paritate rationis. Minor autem habetur expresse apud Augustinum tomo 3. lib. 6. de Trinitate cap. 6. & 7. & lib. 15. cap. 3. idemque docet Bernardus 5. de Consideratione cap. 7. & D. Thomas in praesenti quaest. 31. art. 1. ad 3.

Confirm.

Confirmatur. Quia alias eadem ratione posset dici Deus triformis. Quia cum in Deo sint tres relationes, quarum quaelibet est forma, seu quasi forma constituens peculiarem personam diuinam, nihil impediret, quominus ab eis denominaretur triformis, sicut ab eisdem denominatur trinus: hoc autem est contra usum Ecclesiae: ergo &c.

Aliorum solutio.

95 Ad hoc argumentum occurrunt Suarez lib. 3. de Trinitate cap. ultimo, & Vazquezque disputatione 131. cap. 3. Ruiz de Montoya in praesenti disput. 38. lectione 4. Granada 1. part. tom. 3. tractatu 5. disputat. 2.

quod *trinitas*, aut *trinus* des. ronalit significat numerum personarum, & earum distinctio- nem non tamen affert pluralitatem in essen- tia, sed potius unitatem in illa, ut ex etymo- logia praedicti nominis constat. Nam *trini- tas*, nihil est aliud, quam *trium unitas*: & ideo applicatum Deo non numeratur essen- tia diuina, sed solum personae.

Ceterum nomen *triplex* denotat abso- lute numerum ternarium: & ideo terminus, cui additur, sumptus secundum suam forma- le significatum numeratur ab eo: & ideo ne- quit Deus dici triplex, aut multiplex: quia significaretur pluralitas, vel multiplicatio diuinae essentiae. Sicut etiam non potest propter eandem rationem admitti in eo for- maliter sumpto multiplicitas: potest tamen concedi personam diuinam esse triplicem, aut multiplicem, aut processionem in diui- nis esse duplicem: ex eo quod ratio personae, aut processionis diuinae plurificatur in Deo: Et ita generaliter loquendo de omnibus il- lis, quae in Deo plurificantur, potest secun- dum eam rationem, secundum quam pluri- ficantur, affirmari de illis, quod sunt multi- plicia, duplicia, aut triplicia, si adhuc nu- merum pertingant. Unde D. Thomas, quaest. 10. de Potentia art. 2. in corpore dixit, uatu- ram diuinam communicari duplici pro- cessione. Et Nazianzenus Oratione 45. quae est ad Euagrium Monachum, vocat Filium, & Spiritum Sanctum *Geminum Patris ra- dium*.

D. Thom.

Nazianzenus

Et deinde Cyrillus N. Alexandrinus Dia- logo de Trinitate lib. 3. columna 4. de Deo Patre, Filioque bis repetit: *Duplex est in subsistentiis*. Et post pauca: *Duplicitas* (inquit) *in subsistentiis*. Et tandem idem Nazianzenus nuper citatus Oratione 39. in sancta lumina prope medium num. 23. *Deum* (ait) *cum dico, uno eodemque triplici lumine perstringami. Triplici quidem quantum ad proprietates, siue hypostases: uno autem quantum ad substantiam, hoc est, diuinitatis rationem.*

Cyrrill. Alex.

Idem Na- zianzenus

§. III. Impugnatur praecedens solutio.

96 Ceterum haec solutio admittenda non est. Tum, quia iuxta eam non ita bene videtur saluari id, quod habetur in Concilio Toletano XI. in confessione fidei, *Conc. Tol. XI* ubi sic dicitur: *Haec est sancta Trinitatis relatio. XI* *ra narratio, quae non triplex, sed trinitas, & di- ci, & credi debet.* In quibus verbis factis in- nuit Concilium, quod pluralitas diuinarum personarum non est explicanda his nomi- nibus, *triplicitas*, aut *multiplex*, sed nomine *tri- nitatis*.

Reijctum primo

Conc. Tol. XI

Tum etiam. Quia non saluatur auctoritas

August. Sanctorum Patrum Augustini, & Angelici Doctoris, quæ magnitudo est habenda. Quod autem prædicta auctoritas non fallatur, quoad Augustinum, constat ex verbis eiusdem lib. 6. de Trinitate cap. 7. iam relato, ubi sic inquit. *Nec quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus est: alioqui minor erit Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater, & Filius.* Etc. 8. sic inquit: *In ipso igitur Deo, cum adhaeret equali Patri, & Filio equalis, aut Spiritus Sanctus Patri, & Filio equalis, non fit maior Deus, quam singuli eorum: quia non est, quo crescat illa perfectio. Perfectus autem siue Pater, siue Filius, siue Spiritus Sanctus: & perfectus Deus Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Et ideo Trinitas potius, quam triplex.*

97 Et tandem lib. 15. c. 3. *Etiā* (inquit) *in hoc libro apparuit Trinitatis equalitas, & non Deus triplex, sed Trinitas: nec quasi aliquid duplicem esse Patrem, & Filium ad simplicem Spiritum Sanctum, ubi nec triplus aliquid sunt, quam unum horum.* In quibus testimonijs satis constat, quomodo Augustinus, adhuc ratione personarum, non admittat in Deo triplicitatem. Et propterea in prioribus illis dixit: *Nec quoniam trinitas est, ideo triplex putandus est:* id est, non ex eo quod in Deo sit trinitas, ideo ratione personarum debet ibidem admitti triplicitas. Et similiter tam in hoc, quam in duobus alijs testimonijs, ut redderet rationem, propter quam non sit in diuinis admittenda triplicitas, recurrit ad æqualitatem in perfectione inter diuinas personas: & quod alioqui minor esset Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater, & Filius: ut denotaret, se loqui de triplicitate quoad personalia, & quod ad hanc requiritur, quod non sit tantus in perfectione Filius solus, ac Pater, & Filius simul.

Et deinde quoad Angelicum Doctorem, non saluari iuxta hunc modum dicendi aduersariorum propriam ipsius mentem, & auctoritatem, constat ex his, quæ tradit in præfati q. 31. art. 1. ad 3. ubi, ut statim magis explicabimus, reddens eam rationem, quam attulit Augustinus, expressè docet, utendum esse ad explicandam pluralitatem personarum in diuinis nomine *Trinitatis*, non verò *triplicitatis*, aut *triplicis*.

Tertio. Tum præterea contra eandem aduersariorum solutionem obstat, eam videri contra nostrum Cyrillum Alexandrinum Dialogonum de Trinitate libro. 1. citato, multò propius ad medium, quam ad principium, de veteri testamento, ubi ait: *Prædicat quidem, quod unus sit Deus, & nullo modo dilatas diuinitatis naturam ad triplicitatem secundum, substantiam.*

98 Tum deinde. Quoniam si semel in diuinis admittitur triplicitas quoad perso-

nas, ita ut hæc sic vera, *Persona diuina est triplex:* eadem ratione hæc erit absolute vera, *Deus est triplex:* quoniam tunc ly, *Deus*, supponeret pro persona diuina in communi sumpta. Sicut quia Pater generat, ideo, licet hæc non sit vera, *Essentia diuina generat*, sicut nec illa, *Essentia diuina est triplex*, nihilominus hæc admittitur, *Deus generat:* quia aliqua persona determinata, nempe Pater, in diuinis generat: & ita ly *Deus* supponit ibidem pro Patre.

Tum demique. Quoniam solutio hæc non videtur firmo fundamento niti. Nam vel directum significatum horum nominum *trinitas*, & *triplex* est unum & idem: vel diuersum? Si primum, non erit cur unum eorum, nempe *trinitas*, significet numerum ternarium determinatarum rerum, nempe personarum; & aliud, nempe *triplex*, aut *triplicitas*, habeat significare numerum absolute: & ita applicatum terminis essentialibus, v. g. huic termino *Deus*, numeret Deitatem; applicatum verò terminis personalibus, & pluralibus numeret illos. Si autem secundum dicatur, tunc significatum directum huius nominis *triplex*, aut *triplicitas* non erit aliud, quam proportio illa inæqualitatis, qua id, quod dicitur *triplex*, est maius & perfectius, quam illud, respectu cuius dicitur *triplex*; ut docet D. Thomas cum Augustino locis citatis, & Boetius in sua Arithmetica lib. 1. cap. 24. & communiter tuerentur Arithmetici. Ergo cum inter diuinas personas non possit reperiri hæc proportio inæqualitatis, non poterit, adhuc ratione illarum, dari in Deo triplicitas, ita ut possit admitti, quod persona diuina est triplex, aut quod in diuinis reperitur triplicitas.

99 Nec testimonia illa, quæ pro se adducunt prædicti auctores, eis fauent. Non quidem primum desumptum ex D. Thomas. Quia Angelicus Præceptor in verbis immediate præcedentibus, & subsequenti- bus appellat illas processiones duas: & ita sufficienter explicat, se dixisse *duplici processione*, pro *duabus processionibus*. Quia Latini aliquando pro eodem videntur his nominibus *duplex*, & *duo*; licet tunc non videntur priori illo nomine *duplex* secundum eam rationem, secundum quam distinguuntur nomine *duo*, sed illo latè sumptum videntur.

Nec similiter Nazianzenus in illa Oratione 45. aduersarijs fauet. Quoniam non loquitur de Filio, & Spiritu Sancto secundum processiones æternas, sed secundum temporales, secundum quas Filius venit ad nos per incarnationem, & Spiritus

Postremo impugnatio.

D. Thom. August. Boetius.

Non fauet testimonio adducto pro soluto.

Confutatur vltimus.

ritus Sanctus per sua dona ad quod explican- dum utitur radio lucis: corpore emanantis a sole. Et in hoc sensu non est inconueniens dicere, illos esse *geminum, vel duplicem Pa- tris radium*. Et tandem Cyrillus, & idem Na zianzenus Oratione 39. explicandi sunt, si cut explicuimus verba Angelici Doctoris: Et propterea quedam translatio pro *triplici lumine*, habet, *tribus luminibus*.

§. III. Vera Augustini, & D. Thomae responsio.

Vera respo- sio August. Ang. Do- ctor.

100 **Q**uare vera responsio est, quae tra- ditur ab Augustino, & Angelico Doctore lociscitatis, quamque iam innui- mus, nimirum, hoc esse discrimen inter haec duo nomina *trinitas*, & *triplicitas*. Quod tri- nitas absolute significat numerum persona- rum: triplicitas autem significat specialem illam proportionem inaequalitatis, secun- dum quam id, quod dicitur triplex, est ma- ius & perfectius, quam illud, respectu cuius dicitur triplex, ut ex communi Arithmetico rum sententia (quibus quoad impositione nominum ad eos pertinentium standum est) dicebamus. Quare, cum praedicta inaequali- tatis proportio non reperitur in diuinis, ut ex saepe dictis constat, inde est, ut non repe- riatur ibidem significatum directam huius nominis: & per consequens nec praedictis no- minibus *triplicitatis*, aut *triplicis*, possimus ad explicandam pluralitatem reperiri in diuinis uti, bene tamen nominibus *trinita- tis*, aut *trini*.

Quam solutione succincte tradit D. Tho- mas in praesenti q. 31. in solutione ad 3. his verbis: *Dicendum, quod trinitas absolute di- citur, significat enim numerum ternarium per- sonarum. Sed triplicitas significat proportionem inaequalitatis: est enim species proportionis in- aequalis, sicut patet per Boetium in Arithmeti- ca. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed trini- tas.*

Secundo res- pondetur. Ang. Do- ctor. August. Bernard.

101 **V**el secundo potest responderi, siue magis explicari praecedens solutio ex his, quae tradit idem Angelicus Doctor in 1. dist. 24. q. 2. art. 1. vna cum Augustino 6. de Tri- nitate cap. 6. & Bernardo 5. de Consideratio- ne c. 7. quod iste terminus *triplex*, vel *multi- plex*, & c. in rigore accepti, habent opponi simplicitati, ut etiam habetur apud Thesau- rum linguae Latinae, verbo *Multiplex*. Et quia in Deo, etiam stante trinitate persona- rum, est omni moda simplicitas, & per conse- quens excluditur ab eo omnis vera, & realis compositio, ideo nec est ibidem triplicitas, nec multiplicitas.

Confirmatio confirmatio. August.

Ad confirmationem vero responderetur ex Augustino epistola 177. ubi negat, Deum posse dici *triformem*: ex eo quod forma ab- Colleg. Salmant. Carmel. Discal. Curs. Theol.

solute accepta in Deo habet significare essen- tiam, ut constat ex illo ad Philippenses 2. *Ad Phil. Qui cum in forma Dei esset*. Quae solutio ha- betur etiam apud D. Thomam in praesenti. *D. Thom. quae 3. 1. art. 2. ad 2. cuius verba in hoc eo- dem dubio referemus.*

102 **N**ec obest, si tam contra vera D. Tho- mae solutionem adhibeamus hunc principali objectioni super soluta, quam contra eno- dationem confirmationis arguas. Contra solutionem quidem objectionis ex Vasquez & Suarez locis citatis: Quoniam licet no- men *triplex* significet proportionem inaequa- litatis: nihilominus haec potest in diuinis ad- mitti absque incommodo: ergo etiam poterimus vii nomine *triplicitatis*, aut *triplicis* ad significandam pluralitatem diuinatum personarum. Consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam aequa- litas, & inaequalitas numeri necessario in Deo concedenda est, sicut etiam ratio paucio- ris, & pluralitatis. Quis enim negat, minoris numerum esse ternarium personarum in Deo, quam quaternarium personarum hominum? & plures esse quatuor homines, quam sunt tres diuinae personae? Sic ut etiam negari non po- test, quin tres personae diuinae sint plures, quam duae, & duae quam vna.

103 **C**onfirmatur primo: Quoniam etiam nume- rus ternarius, & *trinitas* significat hanc pro- portionem inaequalitatis, quia numerus ter- narius est praecise quoad rationem numeri plus, quam binarius, aut, qualibet ex suis unitatibus: quia hoc est de ratione numeri ternarii: & propterea praedictus numerus di- citur indispensabiliter tres unitates: cum tamen binarius tantum dicat duas, & vnaquaeque unitas tantum dicat seipsam: & per conse- quens *trinitas* significans praedictum nume- rum ternarium personarum, etiam significa- bit proportionem illam inaequalitatis, quam significat *triplicitas*.

103 **C**onfirmatur secundo. Quoniam iux- ta nostram sententiam dubio 2. huius disputa- tionis adductam, numerus ternarius in di- uinis repertus, licet non dicat plus perfe- ctionis, quam singularis ex suis unitatibus, di- cit tamen plus realitatis: ergo praedictus nu- merus significabit proportionem inaequali- tatis, quae totus ternarius diuinatum perso- narum, excedit in realitate, licet non in per- fectione, duas, aut vnam tantum ex personis diuinis: ergo eadem ratione poterit dici, quod datur in Deo *triplicitas*, aut *triplex*: quia ad proportionem inaequalitatis signifi- catam per haec nomina *triplex*, aut *triplici- tas*, satis est praedicta proportio inaequali- tatis quoad realitatem; licet non detur tale propositio quoad perfectionem. Maxi- me, quia sicut Mathematica abstracta ab unitate & perfectione, ut constat ex illis, quae

Replicatio confirmatio

Confirm. 1.

Confirm. 2.

D. Thom.

quam in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. num. 18. diximus, & habet D. Thomas in hac 1. p. q. 5. art. 3. ad 4. ita nomina imposita ab Arithmeticis ad significanda prædicta Mathematicalia, & ad significandam proportionem inæqualitatis, quam dicunt, non imponuntur ad denotandam proportionem inæqualitatis secundum perfectionem, & bonitatem, sed aliam proportionem inæqualitatis repectam in numeris, v. g. ternario collato cum suis unitatibus, vel in triplicitate comparata cum eisdem unitatibus. Constat autem, quod si semel excluditur inæqualitas proportionis secundum perfectionem, nequit proportio significata per hæc nomina *triplex*, aut *triplicitas* esse alia, nisi inæqualitas proportionis præcisè quoad realitatem, quia id, quod dicitur, v. g. *triplex*, dicit plus realitatis in tali, vel tali proportionem, quam id repectu cuius habet esse *triplex*.

Contra enodationem autem confirmatio nis obijcies, quod in diuinis dantur plures formæ: siquidem dantur plures hypostases ac proinde plures formæ hypostaticæ consequentes illas hypostases: ergo non erit in diuinis illas, quod Deus dicatur *triformis*, si semel dicitur *trinitas*. Non itaque hæc obstant. Nam ad argumentum adductum ex aduersarijs contra solutionem præcipue objectionis §. 2. adductæ dicendum est, proportionem inæqualitatis peculiarem, quam dicit hoc nomen *triplex*, non esse quamcunque proportionem inæqualitatis, sed proportionem illam, quæ id, quod dicitur *triplex*, absolute & simpliciter sumptum, est maius, & perfectius in tanta proportionem, quam illud, repectu cuius dicitur *triplex*, vt ex Augustino, & D. Thoma; nec non ex Boetio, & ex Arithmetiis dicebamus: seu (quod in idem quoad præsens redit) nomen *triplex*, dicit inter alia peculiarem illam proportionem inæqualitatis, quæ totum excedit suas partes, ita ut collatum cū unitatibus, quas affert, comparetur cum illis eo modo, & ea proportionem inæqualitatis, quæ totum cum suis partibus. Quare, cū hæc non possint reperiri in numero ternario diuinarum personarum, vt diximus, inde est, vt neque ibidem reperiat illa peculiaris proportio inæqualitatis, quam significat nomen *triplex*.

105. Ex quo ad primam confirmationem patet, numerum ternarium, aut nomen *trinitatis* non significare hanc peculiarem proportionem inæqualitatis, si sumantur secundum id, quod indispensabilem importans, sed tantum proportionem inæqualitatis quoad realitatem præcisè, absque inæqualitate perfectionis, vel proportionis totum ad partes, vt ex dictis patet.

Ex quo etiam patet, quid ad secundam

confirmationem dicendum sit. Nam concessio antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda. Ad cuius probationem ex nuper dictis satis liquet.

Ad id autem, quod ibidem additur pro pleniori probatione eiusdem consequentiæ, dicendum est, quod licet Mathematicalia, vtalia, non sint actu bona, aut perfecta, habent tamen in potentia bonitatem & perfectionem: quatenus illa met, quæ abstrahunt à materia singulari, & sensibili, possunt absolute, & simpliciter existere, & dum existerint, erunt actu bona.

Accedit, quod licet Mathematicalia, quatenus subsunt abstractioni Mathematicæ, non sint bona, & perfecta, absolute tamen & simpliciter loquendo, res, quæ sunt Mathematicales, sunt bonæ, & perfectæ, possuntque habere eam proportionem inæqualitatis, quæ per nomina ista *triplex*, aut *triplicitas* significatur, vt optimè docuit D. Thomas 3. Metaphysicæ lectione 4. Et propterea Aristoteles 6. Ethicorum docuit, omnem scientiæ esse circa bonum. Quare, cum hæc proportionem inæqualitatis non reperiantur in numero ternario diuinarum personarum, inde est, vt nulla ratione nomine *triplicis*, aut *triplicitatis*, vtendum sit in diuinis ad significandam pluralitatem personarum.

106. Ad argumentum verò contra solutionem confirmationis objectionis præcipue optimè respondet D. Thomas in hac quaest. 31. articulo 2. ad 2. vbi vt explicet, quomodo et si Filius sit in Deo alius à Patre, nihilominus non est vtendum nominibus importantibus differentiam, sed puram distinctionem, sic inquit: *Dicendum, quod differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantum vna forma in diuinis, vt patet per id, quod dicitur Philip. 2. Qui cum in forma Dei esset. Et ideo nomen differentis non proprie competere in diuinis. Vtitur tamen Damascenus nomine differentia in diuinis personis, secundum quod proprietates relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit, quod non differunt ab invicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, vt dictum est. Vbi, vt vides, proprie & in rigore loquendo, nomen formæ absolute & simpliciter sumptum accipitur pro forma essentiali, non hypostatica: & ideo Deus non dicitur absolute & simpliciter*

triformis.

Alia replicata contra solut. consistit.

Corruit prima replicata.

Ad primam confirmat.

Ad secundam

D. Thom. Aristotel.

Dissoluitur secunda replicata. D. Thom.

D V B I V M V.

Virum ratio persona diuina sit communis uniuocè respectu trium personarum diuinarum? Et an quidditatiue (ut sic loquamur) de illis dicatur?

V N C T A, quæ hucusque diximus, potius ad pluralitatem, quam ad unitatem diuinarum personarum spectant. Quia uerò disputatio præsens non solum inscripta est de his, quæ pertinent ad pluralitatem, sed etiã de illis, quæ ad diuinitatem personarum unitatem spectant, idè de his posterioribus solummodò in ea agendum restat. Sed quia circa hoc plura in præcedentibus disputationibus diximus, & ex ibidem dictis, quæ aliquã difficultatem in discussione dignam ingerunt, iam manent explicata, idè solum restat examinare, an ratio personarum diuinarum sit communis uniuocè, ac proinde sit una & eadem omnino in omnibus personis diuinis. Nōmine autè persona diuina non intelligimus eam secundum id diuinitatis, quod ex parte naturæ diuinæ affert, sed secundum illam suam rationem differentialem ueluti subalternam directè contentam sub ratione personæ ut sic, abstrahetis à creatâ, & increatâ, quæ unâ cū ratione personæ ut sic immediata descendit ad tres personas relatiuas in diuinis repertas.

Addidimus autè in secunda parte tituli, an (ut sic loquamur) quidditatiue ratio persona de tribus personis diuinis dicatur? non uerò an absolutè & simpliciter dicatur quidditatiue? quia in diuinis, ut diximus, nomen quidditatis sumitur pro essentia & natura diuina. Et propterea, licet in diuinis sint plures personæ, non tamè propriè & absolutè, ac simpliciter sunt tres quidditates, sed tantum tres formales rationes relatiuæ. Et ita idè est inquirere, an ratio personæ dicatur (ut sic loquamur) quidditatiue de tribus personis, ac quætere, an sit de conceptu formalissimè earum, & non aliquid de nominatiuè, aut ueluti de nominatiuè eis conueniens?

§. I. Ex mente D. Thomæ dubium quoddam primam eius partem resoluitur.

108 D icendum ergo est primò, rationem personæ diuinæ non esse uniuocam,

sed analogam respectu trium personarum relatiuarum, quæ in Deo reperiuntur. Affectio hæc colligitur, ex D. Thomæ supra q. 3. art. 7. ubi tenet à Deo omnem compositionem ex genere, & differentia, ac proinde omnem compositionem, quæ sit tanta, quanta prædicta compositio. Si autem in diuinis daretur ratio aliqua uniuocè respectu diuinarum personarum, daretur utique in Deo tanta compositio, quanta est compositio, Metaphysica ex genere, & differentia, ut in hoc dubio explicabimus.

Idem etiam colligitur ex eodem S. Doctore in eadem quart. 7. ubi ex Augustino 6. de Trinitate c. 6. & 7. docet, quod Deus uerè, & summè simplex est, idque rationibus confirmat. Si autem ratio personæ in diuinis esset communis uniuocè respectu trium personarum, & per consequens essent ibidem duæ rationes se inuicem in suis rationibus formalissimis excludentes, & unicam personam, u. g. Patris, constituentes, tunc non reperiretur in diuinis summa simplicitas, ut ex iâ dicendis amplius constabit; siquidè daretur ibidem tanta compositio, quantum est compositio generis, & differentia.

Idem etiam habetur apud S. Doctorem infra q. 40. art. 2. ubi personalem, & personam diuinam solum distinguit ex parte nostri modi concipiendi, & significandi, non uerò virtualiter. Id autem, quod est tantæ simplicitatis, ut in eo non distinguatur abstractum, & conerctum ob summam sui simplicitatem, est etiam ita simplex, ut rationes communes communitate rationis non distinguantur, adhuc virtualiter, à rationibus quasi differentialibus illis, ut aded prædictæ rationes communes, ibidem repertæ, non poterunt omnino abstrahi à rationibus differentialibus; quod tamen ad rationem uniuocam desiderabatur.

109 Hoc ipsum etiam docuit S. Doctor in præsentis q. 30. art. 4. in solutione ad 3. ubi inquit, quod personæ diuinæ habent unum esse, & quod genus, species, aut quodlibet uniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentialibus. Hæc autem ratio etiã probat, non dari in diuinis rationem uniuocam communem communitate rationis respectu diuinarum personarum, ut in hoc eodem dubio explicabimus. Et tandem hoc ipsum colligitur ex omnibus illis locis, in quibus i. t. mo ex Angelico Doctore diximus, quod omnia illa, quæ in diuinis pertinent ad unam & eandem lineam, non distinguuntur, virtualiter: & per consequens unum non potest omnino abstrahi ab alio, ut constat ex ibidem dictis tractatu 3. disput. 4. dubio 1. & 2. & tractatu 4. disput. 2. & tractatu 5. disput. 2. dubio 3. & sibi sèpè.

Quare, cū ratio personæ diuinæ, quæ est cō-

D. Thomæ
August.

Prima conclusio.

munis communitate rationis tantummodo respectu diuinarum personarum, habeat, veluti tripartiti in illis, & illa portio, aut quasi portio correspondens: cuiuslibet personæ diuinæ in particulari, vt. g. Paternitatis, spectet ad lineam Paternitatis, vt statim dicemus, inde est, vt non distinguatur virtualiter ab illa, ac proinde nec possit omnino ab eisdem abstrahi: quod, vt sæpe diximus, ad vniuocationem requiritur. Vnde hanc sententiam sequuntur plures ex Iunioribus Theologis. Idem etiam docuit Scotus in 1. dist. 23. q. vnica §. Item Argano, Molina supra q. 28. art. 4. in disputatione simili de relationibus in communi, & alij.

Scotus.
Molina.

3. II. Ratio prior propria assertione.

Ratio fundam.
D. Thom.

Ratio autem fundamentalis pro nostra assertione desumitur ex D. Thoma locis citatis, peculiariter vero ex q. 30. huius 1. p. in solutione ad 3. iam relata, potestque ad hanc formam reduci: Quoniam tres personæ diuinæ secundum suas particulares rationes consideratæ non existunt per existentias realiter distinctas, sed per vnicam & idem esse diuinæ essentia, vt loco nuper citato docuit D. Thomas, & multis testimonijs ipsius, ac rationibus ex eo desumptis id ostendimus in hoc eodem tractatu disputatione 7. a num. 5. vsque ad num. 48. ergo ratio personæ diuinæ non est communis vniuocæ respectu prædictarum personarum.

D. Thom.

Paret consequentia. Quoniam illa, quæ conueniunt in aliqua ratione vniuocæ, & postea distinguuntur per distinctas rationes quasi specificas, existunt per distincta esse, saltem quoties ratio illa communis & vniuocæ est completa intra suam lineam, & contrahitur, aut quasi contrahitur per aliquam rationem quasi specificam constitutiuam alicuius entis completi, vt in præsentia cernitur, vbi ratio personæ diuinæ in communi sumpta dicit aliquid completum, scilicet, rationem relationis diuinæ per se, & incommunicabiliter subsistentis, & prædicta ratio contrahitur, aut quasi contrahitur per aliquam rationem quasi specificam constitutiuam alicuius entis completi, vt. g. Patris, seu personæ Paternæ. Et propterea in omnibus entibus completis conuenientibus in aliqua ratione vniuocæ, & distinctis secundum speciales rationes specificas, aut quasi specificas, habent inferiora sic constituta, & distincta existere per diuersas existentias, non vero per vnicam & eandem omnino.

Confirmat.
vtr.

Confirmatur. Quoniam si in diuinis datur ratio aliqua superior & vniuocæ respectu trium personarum, & per consequens

omnino abstracta ab illis, dabitur vique ibidem tanta compositio, quanta est compositio Metaphysica ex genere, & differentia: ergo eo ipso peculiariter personalitates diuinæ, quæ diuidentur, & contraherent quasi specificæ rationem personalitatis diuinæ, non possent existere per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam, sed per diuersas. Consequentia videtur perspicua. Quoniam ideo species constantes ex genere, & differentia petunt singulæ earum proprias existentias, vt in homine, & leone constat, quia componuntur ex genere, & differentia: ergo si tanta compositio, quanta ista, reperitur in singulis ex personis diuinis, non poterunt existere per vnicam & eandem indiuisibilem existentiam, sed per plures.

Antecedens autem videtur etiam certum. Quia vis compositionis Metaphysicæ consistit in hoc, quod detur in re, in qua inuenitur, duplex ratio virtualiter distincta, quarum vna sit potentialis non pertingens ex vi sua ad actualitatem specificam, & ultimam, sed illam à suo formalissimo conceptu excludens, per eamque determinabilis, contrahibilis, & actuabilis, alia vero sit actualis, & atoma, prioris illius contractiua & determinatiua. Sed totum hoc reperiretur in compositione illa, qua persona Patris, vt. g. in eo euentu componeretur ex ratione personæ diuinæ vt sic, & ex peculiari personalitate Patris: siquidem ratio personæ diuinæ esset secundum hanc puram, & præcisam rationem quid potentialis, non pertingens ad actualitatem atomam, & peculiarem rationem talis personalitatis: sed habens esse quid contrahibile, determinabile, & actuabile per illam: ipsaque peculiaris ratio personalitatis Patris esset ratio quasi specificæ & atoma contrahens & determinans, actuantque communem rationem personæ diuinæ. Ergo reperiretur in diuinis in eo euentu tanta compositio, quanta est compositio Metaphysica ex genere, & differentia.

112 Nec obest, si occurras, in hac ratione, & eius confirmatione reddi non causam, vt causam. Nam quod aliqua conueniant in ratione vniuocæ, vel analogæ, non est sufficiens ratio ad hoc, vt habeant, vel non habeant diuersas existentias, dum per diuersas rationes diuiduntur, aut contrahuntur. Et propterea licet ratio entis sit analogæ respectu substantiæ, & accidentis: nihilominus, dum hæc ratio intelligitur contrahi ad hæc duo, tanquam ad diuersa analogata, tunc quodlibet ex illis existit per suam propriam existentiam. E contra vero, licet ratio substantiæ partialis sit vniuocæ communis respectu materiæ, & formæ, tanquam respectu partium essentialiter distinctarum: nihilominus materiæ, & formæ existunt per suam

Effugit ad rationem.

28

& eandem indiuisibilem existentiam. Per quod etiam ad confirmationem nostræ rationis videtur sufficienter occurrere. Nam quod aliquid sit, vel non sit compositum tanta compositione, quanta est compositio Metaphysica, vel habeat compositionem Metaphysicam, non est ratio sufficiens, & proportionata ad hoc, ut habeat, vel non habeat eandem, vel diuersam existentiam ab alijs. Et propterea humanitas Christi Domini, licet sit composita Metaphysicè, existit per existentiam Verbi: & per consequens prædicta existentia tribuit humanitati, & Verbo carenti compositione Metaphysica, aut aliqua alia, quæ sit tanta, quanta ista, quod existant per vnã & eandem indiuisibilem existentiam. Et ratio huius insufficientiæ contentæ in confirmatione videtur perspicua. Quoniam multiplicatio, vel identitas existentie non sequitur ad compositionem Metaphysicam, sed ad Physicam compositionem, vel simplicitatem: quia existentia pertinet ad lineam Physicam.

Refellitur solutio rationis.

113 Non itaque hæc obstant. Nam solutio hæc, quatenus applicatur rationi principali, facillè corripitur ex discrimine, quod intercedit inter vniuocæ, & vniuocata ex vno capite; & inter analoga, & analogata ex alio. Quod licet tam illa, quam ista, ob peculiarem aliquam rationem. Et limitationem ibi dem inuentam, debeant hoc ipso, quod contrahantur, aut quasi contrahantur per diuersos modos, aut rationes differentiales, aut quasi differentiales, existere in suis inferioribus completis per diuersas existentias: nihilominus analoga, & analogata ex ratione communi analogorum, & analogatorum non habeat aliquid, vnde limitentur & finiantur, ac proinde vnde eis repugnet, quod existant sua analogata realiter inter se distincta per vnã & eandem indiuisibilem existentiam; cum tamen vniuocæ ex generali ratione vniuocorum, & vniuocatorum habeant hoc ipso, quod sint completa, & diuidantur per distinctos modos, & rationes quasi differentiales, finiri & limitari, & per consequens petere, non vnã, sed plures existentias sibi connaturales.

114 Et ratio huius discriminis videtur aperta. Quoniam ratio analoga, & communis communitate rationis, de qua in præsentibus loquimur, nihil habet ex hoc capite, vnde ei repugnet, quod absque distinctione aliqua virtuali pertingat vsque ad rationem omninò vltimam, per quam contrahitur: ita quidem, ut diuisa in sua analogata, tunc portio illa, quæ descendit ad vnum analogatum, possit non distingui, ad huc virtualiter, à rationibus vltimis, & actualissimis illius, & sic de alia portione reperta in alio analogato. Et idem, si ratio illa vltima fuerit denuda-

bilis ab imperfectionibus; non habebit quantum est ex parte huius identificationis, vnde non sit denudabilis, aut denudata ab illis, nec vnde dicat aliquid potentiale, aut non contrahatur, aut quasi contrahatur per rationes quasi differentiales liberas ab omnibus imperfectionibus, & per consequens vnde finiat aut limitetur: ideoque nec habet, vnde ei repugnet, quod in suis analogatis completis existat per diuersas existentias. Quia sola limitatio, solaque potentialitas potest esse ratio in entibus completis vendicandi sibi propriam existentiam, distinctam ab existentia aliorum contentorum: sub aliqua ratione communi; & non existendi per vnã & indiuisibilem existentiam vnã cum illis: ex eo quod sola existentia infinita potest esse connaturalis pluribus rebus completis in suo ordine, & ratio existendi respectu eorum.

Cæterum ratio vniuocæ, & omninò abstracta à rationibus vltimis dicentibus actualitatem atomam ex vi sua est quid potentiale, quippe non pertingens ex vi sui conceptus formalissimi præcisè sumpti vsque ad aliquam actualitatem atomam, sed illam à suo conceptu cum prædicta præcisione accepto excludens. Et similiter rationes vltimæ habent excludere, eodem proportionali modo, rationem superiorem & vniuocam à suo formalissimo conceptu, sicut actus sub hac præcisione sumptus excludit potentialitatem illam, quam actualitatem. Et propterea ex hoc præciso capite vniuocorum, & vniuocatorum est ibi sufficiens ratio in hoc ordine limitationis, & coarctationis ad hoc, ut vniuocata petant existentias finitas & limitatas, nec possint petere vnã & eandem indiuisibilem existentiam, quæ hoc ipso, quod sit talis conditionis, ut per illam connaturaliter existant diuersæ species, aut quasi species completæ, debet esse infinita, & petere, ut id, quod per illam connaturaliter extiterit, nihil habeat, vnde finiat & limitetur.

115 Ex quo etiam sit, prædictam solutionem, quatenus applicatur confirmationi nostræ rationis, nullius esse momenti. Quoniam sicut compositio Metaphysica est sufficiens ratio in suo ordine limitationis & coarctationis in re, in qua inuenitur: & propterea in terentia completa solus Deus caret compositione Metaphysica, & omnis creatura hoc ipso, quod sit creatura habens esse completum, & creatum, ac proinde finitum, debet habere prædictam compositionem: ita compositio, quæ est tanta, quanta compositio Metaphysica, debet esse sufficiens ratio in suo ordine limitationis & coarctationis, petendiue existentiam distinctam, eamque limitatam: quod quidem pugnat cum hoc, quod est, quod plures aliquæ res completa,

Præcluditur quasi confirmatio rationis.

& realiter distinctæ habentes prædictam compositionem, existant per vnicam & eandem, ac proinde in infinitam existentiam.

Explicatur
amplius

116. Potestque hoc confirmari, & explicari. Nam, si semel datur in diuinis compositio tanta, quanta est compositio Metaphysica, oportet, dari ibidem compositionem Physicam: ac proinde potiori ratione compositionem Metaphysicam. Et ratio est. Quoniam sicut esse Metaphysicum supponit esse Physicum, ita & compositio Metaphysica præsupponit aliquam compositionem Physicam, vt compositionem ex materia, & forma, vel ex essentia, & esse: & per consequens compositio, quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica ex genere, & differentia, præsupponet etiam compositionem aliquam Physicam. Quia non datur in Physicis compositio æquivalens compositioni Physicæ, quæ sit tanta, quanta ipsa, & quod nihilominus non habeat formaliter veram rationem compositionis Physicæ: ideoque res, vbi est prædicta compositio æquivalens compositioni Metaphysicæ, non sistet in illa priori compositione, sed ulterius habebit hanc posteriorem. Siquidem vbi est aliqua compositio Physica, quæ ad minus erit ex essentia, & esse, est sufficiens fundamentum ad compositionem Metaphysicam, vt optimè docent

N. Compl. N. Complutenses in sua Logica disput. 5. q. 6. Et ita ibidem inuenitur vera limitatio, & potentialitas, atque adeò ineptitudo ad hoc, vt possit connaturaliter existere per vnicam & eandem existentiam vnâ cum alijs rebus completis, & à se quasi specificè distinctis, sub vnaque ratione vna cum illa proximè contentis. Ex eo quod, vt sæpè diximus, solæ rationes infinitæ, & expertes totius compositionis iam dictæ, perentesq; existentiam infinitam, possunt per vnâ & eandem omnino indiuisibilem existentiam sic connaturaliter existere. Videantur ea, quæ N. Complutenses in lib. Physicorum disput. 13. à num. 17. vsque ad 23. docent.

117. Nec ea, quæ in fauorem huius solutionis adduximus, sunt alicuius momenti. Nam in primis id, quod dictum est de diuisione entis, nempe creati, in substantiam, & accidens, quæ est diuisio analogi in analogata, & nihilominus analogata existunt per distinctas existentias, facile constat ex dictis. Quia id non prouenit ex communi ratione analogi, & analogatorum realiter inter se distinctorum, sed ex speciali ratione talis analogi, & talium analogatorum, quæ ob sui limitationem non possunt hoc ipso, quod sint realiter distincta, non habere existentias finitas & limitatas, realiterque distinctas. Cum tamen, si ratio illa communis communitate rationis esset vniocè tunc ex hoc præciso capite induceret limitatio-

Non sicut
institit ad
duas esse
rationes.

nem, & quod in diuersis vniocè realiter distinctis, & completis existat per diuersas realiter existentias.

Et similiter id, quod de materia, & forma adductum est, nihil prodest. Quoniam *N. Compl.* etli daremus, materiam, & formam conuenire vniocè in aliqua ratione superiori, & essentiali (de quo videnda sunt ea, quæ N. Complutenses in libris Physicorum disput. 3. num. 38. & 39. docent) nihilominus ex eo, quod ipsæ adhuc tunc existerent per eandem indiuisibilem existentiam totius, non sequeretur, posse tres personas diuinas conuenire vniocè in ratione personæ diuinæ, & nihilominus existere per eandem indiuisibilem existentiam. Siquidem materia, & forma sunt quid incompletum, habentque veram rationem partium, & istæ ob rationem hanc possunt connaturaliter existere per idem esse sui totius, quantumvis sit finitam & limitatam. Cæterum quævis persona diuina intra suam lineam est quid completum, sicut quævis relatio creata paternitatis, aut filiationis est etiam quid completum, idest, non potest habere rationem partis respectu alterius relationis. Constat autem ex dictis, quod res illæ, quæ habent (modo explicato) esse quid completum, nequeunt connaturaliter existere per vnâ & eandem indiuisibilem existentiam, si semel conueniant vniocè in aliqua ratione superiori, & essentiali.

118. Per quod etiam patet, ad id, quod de humanitate, & Verbo diuino allatum est. Tum, quia humanitas illa per se perit propriam & naturalem existentiam, sicut & Verbum actu illam afferit, & ideo solum ex diuino decreto, & supernaturaliter, non verò connaturaliter, existit humanitas per existentiam Verbi. Tum etiam, quia Verbum, & humanitas tantum conueniunt analogicè, adhuc in ratione extremi vnibilis in ordine ad constituendam personam Christi Domini: sicut etiam eadem humanitas, & personalitas creata illi debita conueniunt tantummodò analogicè in ratione extremi vnibilis in ordine ad constitutionem personæ creatæ, & humanæ. Quamuis hæc duo posteriora extrema (vt id obiter dicamus, & tacitæ obiectioni occurratur) ex alio etiã capite possent existere per vnicam existentiam, licet daremus conuenire vniocè in ratione extremi vnibilis. Nam, hoc non obstante, vnumquodque ex his extremis esset, quid incompletum, idest, non pertingens ad complementum requisitum ad hoc, vt perit propriam existentiam, quatenus humanitas per se sumpta non haberet subsistere, & personalitas tantum subsisteret *vt quo*: cum tamen singulæ ex personis diuinis sint formæ, aut quasi formæ per se subsistentes, & relationes completæ afferentes propriam sub-

substantiã, quæ proinde nõ solùm sunt ipsa personalitas, sed ipsa persona. Et proprietatibus si conuenirent vniuocè in ratione personæ, non possent existere per vnicam & eandem existentiam.

Ex quo tandem patet, quomodo id, quod in fauorem solutionis ad nostram confirmationem adductum est, nihil ei fauet. Si quidem compositio Metaphysica, aut compositio, quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica, est sufficiens in suo ordine ad hoc, vt res, quæ illam habent, & contineant vniuocè in aliqua ratione superiori, non possint existere per vnicam & eandem indiuisibilem numero existentiam. Et quomodo prædicta compositio arguat compositionem Physicam ibidem simul existentem, quæ est satis ad petendam diuersam existentiam.

§. III. Alia ratio pro priori assertione.

119 **S**ecunda, & principalis ratio pro assertionem de promitur ex D. Thoma locis citatis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in quauis ex personis diuinis non distinguuntur virtualiter ratio personæ diuinæ, & peculiaris ratio talis personæ, v. g. Patris: ergo ratio personæ diuinæ non erit omninò abstrahibilis à peculiaribus personis diuinis: & per consequens neque erit ratio vniuoca respectu illarum. Hæc secunda consequentiã patet ex priori. Siquidem ratio vniuoca debet omninò abstrahi à rationibus inferioribus, itaut non dicat eas actu, sed tantum in potentia: alioqui non diceret ratione omni modo vnã, sed rationem vnã secundum quid, & plures simpliciter: quippe actu includens plura inferiora. Prima verò consequentiã ex antecedenti constat. Quoniam ad hoc, vt vna ratio abstrahatur omninò ab alia, debent inter se saltem virtualiter distinguui, vt inductiue constat, & ex terminis ipsius patere videtur.

Antecedens autem etiam liquet. Quoniam ea, quæ in diuinis sunt communia communitate rationis, qualiter persona diuina est communis respectu trium personarum, pertinent ad vnã & eandem lineam cum ijs, in quibus includuntur: ita quidẽ, vt illa ratio communis diuisa in distinctas quasi portiones descendat secundum vnã ad vnũ ex suis inferioribus, & secundum aliã ad alterũ, & in vnoquoque pertineat ad lineam sui inferioris: & per consequens non distinguetur virtualiter ab illo: siquidem (vt sæpè diximus) ea, quæ spectant in diuinis ad vnã & eandem lineam, non distinguuntur adhuc virtualiter. Et propterea videmus, quod ratio realitatis diuinæ vt sic,

quæ tantum est communis communitate rationis respectu omnium diuinorum, diuiditur in distinctas quasi portiones, & secundum vnã descendit ad vnũ attributum, & secundum aliã ad alterũ, & sic de alijs, & in vnoquoque eorum tantum distinguuntur virtualiter ab illo, pertinetque ad lineam ipsius.

120 **C**onfirmatur, & explicatur ratio, quam insinuat D. Thomas art. 4. quæstionis 30. huius tractatus ex discrimine, quod intercedit inter ea, quæ sunt communia communitate rei, vt est v. g. essentia diuina; & inter illa quæ sunt communia tantum communitate rationis. Quod illa priora ex se constituant in diuinis propriam lineam: ex eo quod pertingunt usque ad aliquam vltimam actualitatem abiq; eõ, quod aliquid eis superaddatur ratione eorum, quibus sunt communia: & idè habent distinguui virtualiter ab eis, quibus sunt communia. Cæterum ea, quæ sunt communia posteriori modo, non habent ex se constituere propriam lineam: ex eo quod non pertingunt ad aliquam vltimam actualitatem, nisi ratione eorum, quibus sunt communia: & propterea pertineat ad lineam suorum inferiorum: ac proinde eo ipso expotent; vt non distinguantur virtualiter ab illis.

Quare, cum persona diuina tantum sit communis communitate rationis, non verò communitate rei respectu trium personarum: alioquin non multiplicaretur realiter in illis; sicut essentia diuina, & alia communia communitate rei non multiplicantur: idcirco prædicta ratio personæ diuinæ pertinet ad lineam, v. g. Patris, si ratio illa personæ consideretur secundum eam portionem, aut quali portionem, quæ descendit ad personam Patris: ac proinde nec distinguetur virtualiter ab illa: siquidem (vt sæpè diximus) omnia, quæ spectant ad vnã & eandem lineam, nequeunt virtualiter distinguui: & ita nec ratio personæ, aut personæ diuinæ, aut peculiaris (vt sic dicamus) portionis reperit in persona Patris poterit abstrahi omninò ab illa: ne rationes istæ ibidè inuicè distinguuntur virtualiter à Patre; & eo ipso constituat lineam diuersam, & inuolutam imperfectionibus, quippe non pertingentem ad aliquam actualitatem vltimam, & quali aromam.

121 **E**x quo etiam intelligitur, quam vim habeat ratio quædam, quæ à sectatoribus nostræ sententiæ solet afferri ad assertionem istam suadendam, nimirum, quod ab vltimis constitutiuis, & distinctiuis non potest abstrahi vna ratio communis, & vniuoca: ac proinde nec à tribus personis Trinitatis poterit abstrahi ratio vniuoca personæ diuinæ: quia hæc abstraheretur ab vltimis constitutiuis, & distinctiuis prædictarum personarum.

Confirmatur D. Thom.

secunda assertio nis ratio.

Alioquin ratio expenditur.

narum. Ex dictis igitur constat, quam vim habeat prædicta ratio. Nam debet intelligi de eo, quod abstrahitur ab ultimis constitutivis, & distinctivis, & debet pertinere ad eandem indivisibilem omnino lineam, & per consequens nequit distingui virtualiter ab eis. Nam prædicta ratio, quippe indistincta virtualiter à constitutivis, & distinctivis, nequit omnino abstrahi ab illis; sed ex parte rei concepta, & abstracta debet illa secum actu, saltem implicite, ferre: & sic non potest esse ratio uniuoca respectu suorum inferiorum. Vnde prædictum argumentum innititur, tanquam in proprio, & solido fundamento, in ratione à nobis ex Angelico Doctore adducta.

Eunhoi

122. Et similiter hinc etiam colligitur impugnatio solutionis, quam aduersarij tradunt prædictæ rationi, nempe, quod regula illa docens, quod ab ultimis constitutivis, & distinctivis non potest abstrahi ratio communis uniuoca, debet intelligi de illis, ut formalissime constitutiva, & distinctiva sunt; non verò, ut in esse rei considerantur: quia sic potest esse in illis multiplex ratio, ut in presenti cernitur. Quoniam ratio Patris in esse rei sumpta dicit, tam subsistere in communica biliter in natura diuina, quam subsistere speciali modo, nempe, respiciendo Filiū: & ideo potest ratio illa prior omnino abstrahi à Patre, & à duabus alijs personis, & esse communis uniuocæ respectu illarum.

Expoditur

Ex dictis igitur etiam colligitur efficax huius solutionis impugnatio. Quoniam (ut dicebamus) quidquid in recto pertinet ad rationem personæ Patris, tanquam quid (ut sic dicamus) essenziale illi, & commune cōmunitate rationis respectu illius, siue id ad ordinem rerum, siue ad ordinem constitutivum, & distinctivum pertineat, est eiusdem lineæ cum Paternitate. Et propterea nequit, adhuc virtualiter distingui ab illa: & per consequens nec omnino ab eadem præscindi. Quod tamen, ut sæpe diximus, ad rationem uniuocæ desideratur.

§. III. Ex sententia eiusdem Angelici Præceptoris difficultas dubij quoad secundam partem alia assertione expeditur.

Assertio secunda:

123. Dicendum est secundò, rationem personæ diuinæ, licet analogicè tantum communem respectu trium personarum diuinarum, nihilominus dici (ut sic loquamur) quidditatiuè de illis, seu esse de conceptu formali earum; non verò aliquid denominatiuè, aut veluti denominatiuè eis contentiens. Assertio hæc satis colligitur ex D. Thom. D. Thoma in presenti quæst. 30. art. 4. unquam communiter tenent eius discipuli. Et

ideo à singulis in particulari referendis abstinemus.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis deducitur ex D. Thoma loco citato, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam persona diuina dicitur de tribus personis eo modo, quo individuum vagum de individuis determinatis: sed individuum vagum dicitur (ut sic dicamus) quidditatiuè de individuis determinatis: ergo etiam ratio personæ diuinæ dicitur hoc modo de tribus personis diuinis. Consequentia videtur perspicua. Minor autem etiam constat. Quoniam in ratione formali huius hominis, v. g. Petri, includitur, quod sit quidam homo, Et propterea si semel auferretur ab hoc homine, quod esset quidam homo, tolleretur etiam, quod esset hic homo.

Maior autem probatur à D. Thoma sic: Nam sicut individuum vagum significat naturam communem cum determinato modo essendi, seu individuum ex parte naturæ cū modo existendi, qui competit singularibus, taliter, quod in recto dicat hunc modum, quatenus prædictum individuum nomine isto *individui vagi* significatur: sic persona diuina significat rem subsistentem in natura diuina, ita ut dicat in recto subsistentiam, & *subsistere* ipsum, quod quodammodo se habet ad instar modi superadditi naturæ, & in obliquo naturam: ergo persona diuina dicitur de tribus personis eo modo, quo individuum vagum dicitur de individuis determinatis.

124. Confirmatur primò ex eodem Angelico Doctore. Quoniam sub persona diuina, ut sic directe continetur hæc particularis persona, sicut sub animali ut sic directe continetur Petrus: ergo sicut ob hanc rationem hæc est quidditatiua prædicatio, *Petrus est animal*: ita ob eandem hæc erit quodammodo quidditatiua, *Hæc persona diuina est persona diuina*, & solum deficit à ratione quidditatiuè absolute & simpliciter tali ex eo, quod ratio importata directe & formaliter per personam diuinam non est absolute, & simpliciter quidditas, ut explicatum est.

Confirmatur secundò ratione de præmissa ex eodem Angelico Doctore, quæst. 40. huius 1. part. art. 2. & supra quæst. 29. artic. 4. Quoniam sicut peculiaris persona diuina dicit peculiarem relationem diuinam per se subsistentem: ita persona diuina ut sic dicit relationem diuinam ut sic, quatenus per se subsistentem, ut ibidem latinè explicuimus: sed relatio diuina ut subsistens dicitur (ut sic loquamur) quidditatiuè de peculiaribus relationibus diuinis per se subsistentibus: sicut relatio creata ut sic dicitur quidditatiuè de peculiaribus relationibus creatis, ut de paternitate, & filiatione: ergo etiam ratio

Ratio fundamentalis D. Thomæ

Confirmatur primò,

Confirmatur secundò D. Thomæ

rio personæ diuinæ dicetur (vt sic loquamur) quidditatiuè de peculiaribus personis diuinis.

Obiectio contra rationem.

125 Nec obest, si contra præcipuam rationem huius assertionis obiecias, quòd indiuiduum vagum, vt *aliquis homo*, prædicatur etiam vniuoçè, vt docent N. Complutenses in sua Logica disp. 4. num. 51. & non solum quasi quidditatiuè, de indiuiduis determinatis: ergo si persona diuina prædicatur (vt sic dicamus) quidditatiuè de peculiaribus personis, prædicabitur etiam vniuoçè de illis: & sic hæc posterior assertio non cohærebit cum priori.

Respondetur.

Non igitur hoc obest. Quoniam etsi persona diuina prædicatur de singulis personis diuinis ad instar indiuidui vagi: non tamen ita vt sit omnimoda paritas inter eam, & indiuiduum vagum. Et idèd, licèt daremus, indiuiduum vagum dici vniuoçè de indiuiduis determinatis, non inde fieret, idem esse dicendum de persona diuina, propter rationem disparitatis, quæ ex dictis pro prima assertionem satis constat. Sicut etiam licèt daremus, personam creatam dici vniuoçè de singulis personis creatis: non tamen idcirco dicendum esset idem de persona diuina collata cum singulis personis diuinis, vt explicatum est.

§. V. Proponitur prior ex oppositis sententijs, unâ cum primo fundamento, eique occurrunt.

Opinio contraria primæ assertioni, & eius primû fundamentum Caietan. Nazarius D. Thomæ.

126 **C**ontra nostram tamen sententiã duæ militant opiniones. Primã, quæ contra priorem assertionem procedit, est, personam diuinam dici vniuoçè de singulis personis diuinis. Ita Caietanus in præfati quæst. 30. art. 4. Nazarius ibidem controuersia vnicã. Probatur primò testimonio satis apparenti D. Thomæ in 1. dist. 25. q. 1. art. 3. vbi Angelicus Præceptor refert, & impugnat sententiam dicentium, personam diuinam dici analogicè analogia proportionalitatis de tribus personis diuinis: & postea asserit, quòd est communis, sicut ratio animalis est communis homini, & asino.

Confirmatur ex D. Thomæ.

Confirmatur ex ijs, quæ docet idem S. Doctor ad Annibaldum dist. & quæst. necnon & articulo citatis, vbi postquam retulit, & impugnavit sententiam dicentium, personam diuinam dici analogicè de tribus personis diuinis, sic concludit: *Ideò dicendû est aliter, quòd hac communitas est per unam rationem rei, sicut ratio animalis est communis homini, & asino.*

Animaduersio pro solutione.

Propter hoc testimonium aliqui viri docti opinantur, hanc sententiam esse de mente D. Thomæ, eamque amplectuntur. Et idèd placuit ex professò, quid in eo S. Do-

ctor velit, minutatim explicare. Vt autem hoc melius intelligatur, supponendum est, Angelicum Doctorem in his locis duas retulisse sententias. Prima erat asserentium, personam diuinam dici analogicè analogia proportionalitatis, siue proportionalitatis de tribus personis diuinis: ita tamen, vt ratio analogicè communis esset relatio quadam rationis, qua persona diuina refertur ad diuinam naturam, in qua subsistit. Et propterea referens S. Doctor hanc sententiã sic inquit: *Vnde alij dicunt, quòd est communitas secundum rationem proportionalitatis: sicut dicimus, quòd sicut se habet Rector in ciuitate, ita nauta in nauis. Et sic dicunt, quòd persona est communis Patri, & Filio: quia sicut Pater se habet vt subsistens ad naturam diuinam, ita & Filius.*

D. Thomæ

127 Secunda sententia, quam refert idèd Angelicus Præceptor, est dicentium, personam diuinam dici analogicè: ita vt ratio analogata sit aliqua secunda intentio rationis, sicut color, & animal habent conuenientiam in secunda intentione generis. Et propterea Angelicus Præceptor sic addidit. *Alij dicunt, quòd est communitas secundum rationem intentionis: sicut dicitur, quòd color, & animal conueniunt in intentione generis.* Et de his duabus opinionibus cenet in idem referri, seu coincidere: quia vtraque ponit pro ratione analogata aliquid rationis, & vtraque ponit idem genus proportionalitatis, siue proportionalitatis, nempe, communis ad proprium, vel proprii ad commune: quatenus, sicut propria & peculiaris persona Patris v. g. se habet ad naturam diuinam communem tribus personis in illa sua habitudine rationis, quã dicit ad illam, ita & Filius: & similiter sicut se habet persona Patris ad illam secundam intentionem communem, ita & persona Filij: ad eum sanè modû, quo sicut propria & peculiaris natura animalis se habet ad secundam intentionem generis, quæ est quid commune, sic & natura peculiaris coloris se habet ad illam: ideoque S. Doctor sic inquit: *Sed hæc duo dicta in idem referuntur: quia communitas intentionum non est, nisi secundum proportionem communis ad proprium, vel e contrariò.*

Ex dictis asseritur mens D. Thomæ, & soluitur fundamentum.

128 His ergo suppositis, dicendum est, mentem Angelici Doctõris, dum impugnat prædictas sententias, non esse impugnare eas, quatenus ponunt, personam diuinam esse analogam respectu trium personarum; sed quatenus dicunt, rationem analogam tantum esse relationem illam rationis, aut aliquam aliam secundam intentionem; non verò esse aliquam rationem rei. Vnde ad prædictas sententias impugnandas statim prouulit Angelicus Præceptor. *Et hoc etiam non videretur sufficere, quia persona non*

D. Thomæ

sanctum nominat intentionem, vel habitudinem alicuius subsistentis ad naturam communem, sicut hoc nomen suppositum (intellige iuxta alibi insinuata) vel particula re, vel aliquid huiusmodi; sed magis nominat illam rem, cui accidit talis intentio. Unde communitas persona in diuinis non potest esse secundum communitatem talis habitudinis, vel intentionis; sed ista communitas est, quae hoc nomen suppositum commune est tribus personis diuinis. Et ideo aliter dicitur est, quod praeter has communitates, quae aliquo modo includuntur in communitate persona (de quibus in duabus sententijs nuper relatis sermo fiebat) est ibi communitas rationis, fundata in re; sicut dicimus, quod ratio animalis est communis homini, & asino.

Unde exemplum hoc de animali respectu hominis, & asini solum est adductum ad D. Thoma ad explicandum id, quod intendebat, nempe, quod communitas, quam dicit persona diuina, est communitas rationis fundata in re; non verò est communitas talis conditionis, ut ratio, quae communis dicitur, solum sit aliqua relatio rationis, aut aliqua secunda intentio. Et propterea, postquam praecise dixerat quod est ibi communitas rationis fundata in re, statim apposuit praedictum exemplum animalis: ut denotaret, illud ad communitatem rationis fundatam in re, solum modo denotandam deferuire.

Ad confirmationem.

129 Per quod etiam patet ad confirmationem. Nam Angelicus Praeceptor in illo loco antea praemisserat duas illas opiniones, de quibus mentionem fecimus, & eas impugnat eo modo, quo in praecedenti loco illas impugnavit, nempe ex eo, quod hoc nomen persona magis est nomen primae impositionis, seu nomen rei: & statim addidit verba in confirmatione relata, nempe: *Idèò dicendum est aliter, quod haec communitas est per unam rationem rei sicut ratio animalis est communis homini, & asino.* Unde non dixit, esse unam rationem rei, prout una ratio rei, seu fundata in re est propria vniuersorum; sed prout una ratio rei dicitur praecise unitatem rationis fundatam in re; aut ratio, quae dicitur communis, & habet illam unitatem secundum rationem, sit ratio aliqua realis; non verò aliqua relatio rationis, aut secunda intentio, ut duae illae sententiae volebant, quodque salutaris conuincere S. Doctor ibidem intendebat.

Esse autem in utroque loco hanc Doctorem Angelici mentem, satis, ultra modum dicta, constat ex his, quae pro assertionem diximus. Quoniam utrobique in solutione ad 2. fatetur, personas diuinas habere vnum & idem esse existentiam; & ideo rationem personae non posse esse illis communem per modum vniuersalis. Haec autem ratio, ut in prima ratione pro prima assertionem latius ex

D. Thoma diximus, non solum probat, personam diuinam non esse communem per modum alicuius ex quinque praedicabilibus, verum etiam nec esse communem per modum vniuersi.

§. VI. *Aliud argumentum pro hac sententia vna cum responsione ad illud.*

130 **S**ecundo probatur eadem sententia. Quoniam ratio personae diuinae aequaliter competit tribus diuinis personis, tum vt constat ex ijs, quae disput. 6. n. 24. diximus; alioquin vna diuina persona esset melior & perfectior altera: ergo ratio personae nequit esse analoga analogia, adhuc proportionalitatis, respectu praedictarum personarum. Patet consequentia. Quia omnis analogia fundatur in aliqua inaequalitate.

Nec obest, si occurras, hoc esse verum de analogia attributionis; non autem de analogia proportionalitatis: quoniam haec non habet pro fundamento per se loquendo inaequalitatem aliquam; sed tantum petit habitudinem inter duas proportionem, ita ut sicut vnum se habet ad alterum, ita aliud se habeat ad illud.

Non itaque hoc obest. Quoniam contra hoc est. Quia hinc fieret, proportionalitatem non esse speciem analogiae: cuius oppositum sentit Aristoteles, diuidens analogiam in eam, quae est attributionis, & in illam, quae est proportionalitatis. Sequela videtur certa. Quoniam analogia in communi diffiniuntur per hoc, quod ratio communis nec sit omnino eadem, nec omnino diuersa. Ad hanc autem unitatem cum diuersitate necessarium requiritur aliqua inaequalitas.

131 **C**onfirmatur primò. Quoniam ens dicitur analogice analogia proportionalitatis de Deo, & creaturis, & similiter de substantia, & accidentibus: siquidem ratio significata per nomen entis reperitur formaliter, & in trinsece in omnibus membris diuisentibus: & haec est propria differentia constituens analogiam proportionalitatis, prout distinctam ab analogia attributionis: at praedicta ratio entis dicitur inaequaliter de istis, etiam prout fundat huiusmodi analogiam: quia nulla ratio communis importata per illud nomen reperitur, in qua conueniant aequaliter Deus, & creatura, substantia, & accidens: ergo, &c.

Confirmatur secundò, Quia vbi est omni moda conuenientia, non est proportionalitas, sed omnimoda unitas secundum rationem illam communem: & ita ibidem non erit fundamentum analogiae, sed vniuersationis: sed personae diuinae habent omnimodam conuenientiam in ratione personae ut sic: ergo ibi non est proportionalitas, sed omnimoda unitas: & per consequens tantum erit ibi fundamentum vniuersationis; non autem analogiae.

Secundum fundamentum.

Aristotel.

Confirmatur.

Confirmatur.

gia. Vtraque consequentia videtur perspicua. Minor uero etiam constat. Quoniam eodem profus modo, quo Pater se habet ad personam diuinam, se habet etiam Filius ad illam.

Maiores autem probatur. Quia si dicas, *Sicut se habet homo ad rationem animalis, ita se habet equus ad illam*, hæc comparatio non est proportionalis, sed omnimoda eadem secundum illam rationem communem: quia est ibidem omnimoda conuenientia, & propterea ibi non est proportionalitas, quæ est certa habitudo duarum proportionum, sed omnimoda unitas illarum. E contra uero, quando in ratione communi significata per nomen non est omnimoda conuenientia, sed solum proportio, tunc est ibidem analogia proportionalitatis, etiam si non detur analogia attributionis, ut si dicas, *Sicut se habet cor ad rationem principis, sic se habet fundamentum domus, vel initium via.*

comparantur ad ipsam modo partim eodem, & partim diuerso. Nam in conuenientia, quæ habent, necessario inuoluuntur actu ipsamet rationes quasi differentiales Paternitatis, & Filiationis, hoc ipso quod ratio personæ diuinæ non sit omnino præcognoscibilis a prædictis rationibus quasi differentialibus: & ita inuenitur ibidem conuenientia cum diuersitate. Diximus autem, quod transeat maior; non uero illam absolute concessimus, propter illa, quæ N. Complutenses in sua Logica disp. 10. quæst. 4. maxime uero num. 25. & deinceps docent, quæ semel uisa non parum ad intelligentiam huius, & similibus difficultatum proderunt.

N. Compl.

§. VII. Posterior sententia contra secundam assertionem, unã cum suo fundamento, & eius solutione.

Dissoluitur secundum.

132 Respondetur, ad mittendo solutionem datam. Et ad impugnationem neganda est sequela. Ad eius autem probationem dicendum est, satis esse ad saluandam unitatem cum diuersitate requisitam ad communem rationem analogorum, quod ratio communis nequeat omnino abstrahi à singulis personis diuinis, ut explicatum est, consequens est, ut ibi satisfaluetur unitas cum diuersitate, nec sit necessaria aliqua inæqualitas in perfectione.

134 Secunda uero opinio, quæ contra nostram sententiam quoad secundam eius conclusionem pugnat, negat, personam diuinam dici quasi quidditatiuè de singulis personis: ac proinde affirmat, solum dici de illis denominatiuè. Ita Vazquez in præsentibus disp. 130. c. 2. Fundamentum est, quod persona diuina dicit de formali modo incommunicabilitatis, seu incommunicabiliter subsistentis: subsistentia autem denominatiuè solum conuenit primis, & secundis substantijs: quippe quæ se habent ad instar propriæ passionis respectu prædicamenti substantiæ: ergo ratio personæ diuinæ, seu incommunicabiliter subsistentis de nominatiuè solum dicitur de singulis diuinis personis.

Secunda sententia.

Vazquez: Fundamentum.

Enodatur confirmatio prima.

Ad primam confirmationem concedatur maior, & minor, & negetur consequentia. Quia etsi ibidem reperitur inæqualitas, non ideo hoc contingit, quia id desideretur ex intrinsecis analogiæ proportionalitatis, ut sic, sed aliunde. Quoniam ad prædictam analogiam satis est quoad rem, de qua loquimur, unitas cum diuersitate in proportionibus.

Respondetur, quod licet persona dicatur de formali subsistere incommunicabiliter, & hoc in creatis comparetur ad instar propriæ passionis, uel quasi propriæ passionis respectu essentiæ: non tamen respectu particularium personarum, sed respectu earum comparatur per modum prædicati (ut sic dicamus) quidditatiui. Sicut licet qualitas materialis comparetur per modum propriæ passionis, siue ad instar illius cum substantia materiali, quippe semper, ipsaque sola debet esse affecta aliqua qualitate materiali: nihilominus qualitas comparetur per modum prædicati essentialis respectu peculiarium qualitatum.

Euentum.

Necnon & secunda.

133 Ad secundam confirmationem transeat maior, & negetur minor. Et ad eius probationem dicendum est, quod non eodem profus modo, quo Pater se habet ad personam diuinam, sic Filius se habet ad illam; sed

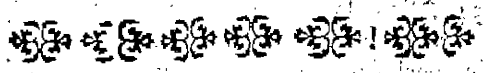

Q V A E S T I O XXXII.

De diuinarum personarum cognitione.

P R O O E M I V M.

Consequenter inquirendum est de cognitione diuinarum personarum.

A R T I C V L V S I.

Verum Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci?

quod Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, id est in notitia tertie personae, scilicet Spiritus Sancti: & sic ad minus duas cognouerunt. Trimegistus etiam dixit. * Monas genuit Monadem, & in se suum reflexit ardorem. Per quod videtur generatio Filij, & Spiritus Sancti processio intimari. Cognitiono ergo diuinarum personarum potest per rationem naturalem haberi.

In lib. qui dicitur Primader. Dia logo 4

¶ 2 Præterea. Richardus de Sancto Victore dicit in lib. de Trinitate * Cre do sine dubio, quod ad quamcunque explanationem veritatis, non modo probabilia, imò etiam necessaria argumenta non desunt. Vnde etiam ad probandum Trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinite communicat in processione diuinarum personarum. Quidam verò per hoc, quod nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Augustinus † verò procedit ad manifestandum Trinitatem personarum ex processione verbi, & amoris in mentē nostrā. Quam viam supra secuti sumus. † Ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas personarum.

Lib. 1. de Trinit. c. 4. circa prin.

* Lib. 10. de Trin. ca. 11. & 12. & lib. 9. c. 4. & sequentibus tom. 3. † Q. 27. art. 1. & 3.

¶ 3 Præterea. Superfluum videtur homini tradere, quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum, quod traditio diuina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci. Philosophi enim non deueniunt in Dei cognitionem, nisi per rationem naturalem. Inueniuntur autem à Philosophis multa dicta de Trinitate personarum. Dicit enim Aristoteles * in 1. de celo, & mundo. Per hunc numerum (scilicet ternarium) adhibuimus nos ipsos magnificare Deum vnum, eminentem proprietatibus eorum, quæ sunt creata. Augustinus etiam dicit 7. confessio num * Ibi legi (scilicet in libris Platonicorum) non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis, & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & huiusmodi, quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarum personarum traditur. Dicitur etiam in Glossa Rom. 1. & Ex. 17.

1. q. 39. art. 7. cor. & l. dist. 3. q. 1. art. 4. & l. contra c. 14. & Verita q. 10. art. 13. & Pa. q. 9. art. 5. cor. & Boc. Tri. q. 1. art. 4. & Re. lect. 6. su. † Lib. 1. de Celotex. 2.

* Lib. 7. conf. c. 9. p. 2. rum a prin. tomo 3.

Glossa ord. Exod. 7.

Sed

Sed contra est, quòd Hilarius dicit in lib. 1. de Trinitate. † Non putet homo, sua intelligentia generationis Sacramentum posse consequi, Ambrosius † etiam dicit, Impossibile est generationis scire secretum: mens deficit, vox silet. Sed per originem generationis, & processions distinguitur Trinitas in personis diuinis, vt ex supra dictis patet. † Cum ergo illud homo nõ possit scire, & intelligentia consequi, ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur, quòd Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

Respondeo dicendum, quòd impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis diuinarum personarum peruenire. Ostensum est enim supra, † quòd homo per rationem naturalem in cognitionem Dei peruenire non potest, nisi ex creaturis. Creaturæ autem ducunt in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest, quòd cõpetere ei necesse est, scilicet quòd est omnium entium principium. Et hoc fundamẽto vsi sumus supra in cõsideratione Dei. Virtus autem creatiua Dei est communis toti Trinitati; vnde pertinet ad vnitatem essentiali, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea, quæ pertinent ad vnitatem essentiali: non autem, quæ pertinent ad distinctionem personarum. Qui autem probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primum quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei, quæ est, vt sit de rebus inuisibilibus, quæ rationem humanam excedunt. Vnde Apostolus dicit ad Hebræos 11. quòd fides est de non apparentibus, & Apostolus dicit 1. Corinthiorum 2. c. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam verò, non huius sæculi, neque principum huius sæculi: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Secundò quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandam fidem inducit rationes, quæ non sunt cogentes, cedit in irrisio-

nem infidelium. Credunt enim, quòd huiusmodi rationibus innitamur, & propterea credamus. Quæ igitur fidei sunt, non sunt tentanda probare, nisi per authoritates, his, qui authoritates suscipiunt. Apud alios verò sufficit defendere, non esse impossibile, quòd prædicat fides. Vnde Dionysius † dicit 2. c. de diuinis nominibus: si aliquis est, qui totaliter eloquijs resistit, longè erit à nostra Philosophia. Si autem ad veritatem eloquiorum, scilicet sacramentorum, respicit, hoc & nos canone utimur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophi non cognouerunt mysterium Trinitatis diuinarum personarum per propria, quæ sunt Paternitas, Filialitas, & Processio, secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 2. Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum huius sæculi cognouit, id est Philosophorum, secundum Glossam. Cognouerunt tamen quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis, sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto, vt infra patebit. Quòd ergo Aristoteles dicit: Per hunc numerum adhibuimus nos ipsos, &c. non est sic intelligendum, quòd ipse poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, quòd Antiqui utebantur ternario numero in sacrificijs, & orationibus, propter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum inuenitur: In principio erat verbum, non secundum quòd verbum significat personam genitam in diuinis; sed secundum quòd per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quæ Filio appropriantur. Et licet appropriata tribus personis cognoscere: dicuntur tamè in tertio signo defecisse, id est, in cognitione tercię personę: quia à bonitate, quæ Spiritui Sancto appropriatur, deuiauerunt, dum cognoscetes Deum, nõ sicut Deum glorificauerunt, vt dicitur Rõ. 1. Vel, quia ponebant Platonicus vnũ primum, quòd etiam dicebant esse Patrem totius vniuersitatis rerum, consequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quæ vocabant mentem, vel Paternum intellectum, in qua erant rationes om-

Cap. 2. non multum remota a prima

† Pag. 5. in principioli. bit.
† Ambr. lib. 1. de fide ad Grarianum c. 5. ante mensuram tom. 2

Q. 30. art. 2.

Q. 12. art. 4. & 12.

† Lib. 1. non
multum pro-
cul. a medio
illius.

Origenes
To. 1. super
Stud. Et dicit
erat Verbum.
Et idem re-
fert. Hier.
in epi ad Pa-
machium. &
Oceanum.
quæ incipit
Schedale,
quæ. to. 1.

nium rerum, sicut Macrobius * recitat
super somnium Scipionis. Non autem
ponēbant aliquam substantiam ter-
tiam separatam, quæ videretur Spiri-
tui Sancto respondere. Sic autē nos nō
ponimus Patrem, & Filium secundum
substantiam differentes; sed sicut error
Origenis, & Arii * sequentiam Pla-
tonicos. Quod verō Trinitatis dixit:
Monas Monadem genuit, & in se ipsum
reflexit ardotem. non est referendum
ad generationem Filij, vel processio-
nem Spiritus Sancti, sed ad producio-
nē mundi. Nam vnus Deus produxit
vnū mundū propter sui ipsius amorē.

Ad secundum dicendum, quod ad
aliquam rem dupliciter inducitur ra-
tio. Vno modo ab probandū sufficien-
ter aliquam radicem: sicut in scientia
naturali inducitur ratio sufficiens ad
probandum, quod motus coeli semper
sit vniformis velocitatis. Alio modo in-
ducitur ratio, non quæ sufficienter pro-
bet radicem; sed quæ radici iam positæ
ostendatur congruere consequentes
effectus: sicut in Astrologia ponitur ra-
tio æcentricorum, & epicyclorum ex
hoc, quod a hac positione facta, possunt
saluari apparentia sensibilia circa mo-
tus coelestes. Non tamen ratio hæc est
sufficienter probans: quia etiam forte
alia positione facta saluari possent. Pri-
mo ergo modo potest induci ratio ad
probandum, Deum esse vnū, & simi-
lia. Sed secundo modo se habet ratio,
quæ inducitur ad manifestationem Tri-
nitatis. Quia, scilicet, Trinitate posita,
congruunt huiusmodi rationes: non ta-
men ita quod per has rationes sufficiē-
ter probetur Trinitas personarum. Et
hoc patet per singula. Bonitas enim in-
finita Dei manifestatur etiam in produ-
ctione creaturæ: quia infinitæ virtutis
est, ex nihilo producere. Non enim o-
portet, si infinita bonitate se comuni-
nicat, quod aliquid infinitum à Deo
procedat; sed secundum modum suum
recipiat diuinam bonitatem. Similiter
etiam, quod dicitur, quod sine consor-
tio non potest esse iucunda possessio
alienius boni, locum habet, quando in
vna persona non inuenitur perfecta
bonitas, vnde indiget ad plenam iucun-

ditatis bonitatem bono alicuius alte-
rius consociati sibi. Similitudo autem
intellectus nostri non sufficienter pro-
bat aliquid de Deo, propter hoc, quod
intellectus non vnivoce inuenitur in
Deo, & in nobis. Et inde est, quod Au-
gustinus * super Ioann. dicit, quod per
fidem venit ad cognitionem, & non
conuerso.

Ad tertium dicendum, quod cog-
nitio diuinarum personarum fuit necessa-
ria nobis dupliciter. Vno modo, ad re-
ctē sentiendum de creatione rerum.
Per hoc enim, quod dicimus, Deum
omnia fecisse Verbo suo, excluditur er-
ror ponentium, Deum produxisse res
ex necessitate naturæ. Per hoc autem,
quod ponimus in eo processio-
nem amoris, ostenditur, quod Deus nō pro-
pter aliquam indigentiam creaturas pro-
duxit, neque propter aliquam aliam
causam extrinsecam, sed propter amo-
rem suæ bonitatis. Vnde & Moyse,
postquam dixerat: In principio creauit
Deus celum, & terram, subdit: Dixit
Deus. Fiat lux, ad manifestationem di-
uini Verbi. Et postea dixit: vidit Deus
lucem quod esset bona, ad ostenden-
dum probationem diuini amoris. Et si-
militer in alijs operibus. Alio modo, &
principaliter ad sentiendum de salute
generis humani, quæ perficitur per Fi-
lium incarnatum, & per donum Spiri-
tus Sancti.

Prima conclusio.

*Impossibile est ad cognitionem Trini-
tatis diuinarum personarum per ratio-
nem naturalem peruenire.*

Secunda conclusio.

*Qui rationibus naturalibus Trinitatē
personarum intendit probare, dupliciter
irrogat iniuriam fidei. Primo, quia de-
rogat dignitati fidei: quatenus suo facto sig-
nificat, quod non sunt tam sublimia ea,
de quibus est fides, ut superent facultatem
naturalem intellectus hominis. Secundo,
quoniam impedit, ne infideles conuertan-
tur ad fidem: in quantum præbet illis occasio-
nem ut existiment, nos tam leuibus fun-
damentis inniti ad credendum: & per
consequens, ut fidem nostram irrideant.*

Ter-

Tract. 27.
in Ioan. cir-
ca medium
tom. 5.

Tertia conclusio.

Ea, quæ sunt fidei, probanda sunt authoritatibus apud eos, qui auctoritates admittunt: & apud alios, qui eas non admittunt, sufficiens probare, non esse impossibile, quod fides prædicat.

Notationes circa hunc articulum.

Animad-
versio circa
1. conclus.

Circa primam conclusionem notandum est, plura posse circa illam dubia excitari. Primum quidem. An absque speciali Dei revelatione possit per vires naturales intellectus creati euidenter demonstrari mysterium Trinitatis quoad *an est*? Secundum verò. An semel data hac revelatione, queat intellectus creatus ita per eam excitari, vt proprijs viribus inueniat demonstrationes, quibus hoc mysteriũ euidenter quoad *an est* ostendat? Tertium autem. An per Dei revelationem possit communicari intellectui creato noticia huius mysterij, quæ esset euidentis, quidditatiua, & propria, in quantum non haberet inniti testimonio dicentis, neque esset per alienas species, siue ad instar aliarum rerum, & tamen non haberet rationem notitiæ intuitiua, sed abstractiua, ex eo quod abstracta, vel ab existentia, vel ab aliqua conditione obiecti ad prædictam notitiam intuitiuam desiderata?

2 Ceterum, quia de his solent expositores D. Thomæ agere 2. 2. quæst. 1. art. 4. & 5. & de primo, ac secundo satis diximus in 1. tomo tractatu 2. disput. 1. dub. 3. quæ ad præsens possunt deferri: ac tandem de tertio plurima in eodem tractatu disput. 2. ferè per totam, & disput. 4. dub. 1. asseruimus, quatenus ibi dem latè probauimus, Deum, siue vt vnum, siue vt Trinum non posse cognosci quidditatiuè per species creatas, sed per essentiam diuinam, vt habentem rationem speciei intelligibilis, & hanc non posse vñiri intellectui creato, nisi mediante lumine gloriæ, ac proinde nisi Deus quidditatiuè, & intuitiuè videatur: idcirco ab omnibus his dubijs in præsentia abstinēbimus.

Animad-
versio circa
2. conclus.

Circa secundam conclusionem animaduertendum est, non esse mentem Angelici Doctoris, quod rationes naturales deferri non possint ad confirmandas, vel explicandas veritates fidei, siue postquam suscepta est, siue eum primò proponitur infidelibus, ad hoc vt suscipiatur: sed tantum, quod non debemus eis vt, vt præcipue veritatis nostræ fidei fundamenta.

Animad-
versio circa
3. conclus.

3 Circa tertiam conclusionem notandum est, posse etiam ad eius explanationem duo dubia excitari. Primum est. An in veteri testamento intendantur testimonia efficaciter probantia hoc mysterium apud Iudæos ad-

mittentes prædictum testamentum, & testimonia in illo contenta. Secundum autem: quomodo apud infideles non admitterentes auctoritates sint diluenda argumenta militantiæ contra mysteria nostræ fidei, vt ex earum solutionibus ostendatur, ea non esse impossibile? Ceterum, quia de primo plures disputarunt, & inspicere possunt Burgenfis 1. part. Scrutinij Scripturarum distinct. 9. à capite 2. vsque ad vltimum, Galatinus lib. 2. de Arcanis Catholice veritatis à capite 1. vsque ad 12. Adrianus Pinus lib. 4. Flagelli contra Iudæos cap. 8. & 9. & Lyranus in Opusculo contra Iudæos de diuinitate, & humanitate Messie, quod habetur 6 parte Glossæ ordinariæ in fine: & de secundo agitur in materia de fide, cum ostenditur, mysteria nostræ fidei esse euidenter credibilia: idcirco de istis in præsentia non agemus.

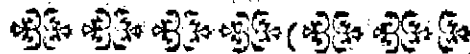
Burgenfis

Galatin.

Adrian.

Pinus.

Lyran.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint ponenda notiones in diuinis?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod non sint ponendæ notiones in diuinis. Dicit enim Dionysius in 1. cap. de diuinis nominibus * quod non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea, quæ nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquijs Sacræ Scripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

*I supra q. 40.
art. 1. cor. &
1. dist. 26. q.
2. art. 1. &
dist. 33. art.
2. cor.
* Cap. 1. pa-
rum a pri.*

¶ 2 Præterea. Quidquid ponitur in diuinis, aut pertinet ad vnitatem essentia, aut ad Trinitatem personarum. Sed notiones non pertinent ad vnitatem essentia, nec ad Trinitatem personarum. De notionibus enim neque prædicantur ea, quæ sunt essentia: nõ enim dicimus, quod Paternitas sit sapiens, vel creet: neque etiam ea, quæ sunt personæ: nõ enim dicimus, quod Paternitas generet, & Filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 3 Præterea. In simplicibus non sunt ponendæ aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur se ipsi. Sed diuinæ personæ

lunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendæ in diuinis personis notiones.

Sed contra est, quod dicit Ioannes Damascenus: Differentiam hypostaseon (id est personarum) in tribus proprietatibus (id est, Paternali, & Filiali, & Processionali) recognoscimus. Sunt ergo ponendæ proprietates, & notiones in diuinis.

Respondeo dicendum, quod Prepositiuus attendens simplicitatem personarum dixit, non esse ponendas proprietates, & notiones in diuinis. Et sicubi inueniantur, exponit abstractum pro concreto. Sicut enim cõsueuimus dicere, rogo benignitatem tuam, id est, te benignum: ita cum dicitur in diuinis Paternitas, intelligitur Deus Pater. Sed, sicut ostensum est supra & diuinæ simplicitati non præiudicat, quod in diuinis utamur nominibus concretis, & abstractis. Quia secundum quod intelligimus, sic nominamus. Intellectus autem noster non potest pertingere ad ipsam simplicitatem diuinam, secundum quod in se est consideranda: & ideo secundum modum suum diuina apprehendit, & nominat, id est, secundum quod inuenitur in rebus sensibilibus, à quibus cognitionem accipit. In quibus ad significandum simplices formas, nominibus abstractis utimur: ad significandum verò res subsistentes, utimur nominibus concretis. Vnde & diuina, sicut supra dictum est & ratione simplicitatis per nomina abstracta significamus; ratione verò subsistentiæ, & complementi, per nomina concreta. Oportet autem, non solum nomina essentialia in abstracto, & inconcreto significare (vt cum dicimus Deitatem, & Deum, vel sapientiam, & sapientem) sed etiam personalia: vt dicamus Paternitatem, & Patrem. Ad quod duo præcipuè nos cogunt. Primo quidem, Hæreticorum instantia. Cum enim confiteamur, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum esse unum Deum, & tres personas: quærentibus, quo sunt vnus Deus? & quo sunt tres? sicut respondetur, quod sunt essentia, vel Deitate vnus: ita oportet, esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit, personas esse sim-

pli. Et huiusmodi sunt proprietates, vel notiones in abstracto significantes, vt Paternitas, & Filiatio. Et ideo essentia significatur in diuinis, vt quid: personæ verò, vt quis: proprietates autem, vt quo. Secundo. Quia vna persona inuenitur in diuinis referri ad duas personas, scilicet persona Patris ad personam Filij, & Spiritus Sancti. Non autem vna relatione: quia sic sequeretur, quod etiam Filius, & Spiritus Sanctus vna & eadem relatione referrentur ad Patrem: & sic cum sola relatio in diuinis multiplicet Trinitatē, sequeretur, quod Filius, & Spiritus Sanctus non essent duæ personæ. Neque tamen potest dici (vt Prepositiuus dicebat) quod sicut Deus vno modo se habet ad creaturas, cum tamen creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum: sic Pater vna relatione refertur ad Filium & ad Spiritum Sanctum; cum tamen illi duò duabus relationibus referantur ad Patrem. Quia cum ratio specifica relatiui cõsistat in hoc quod ad aliud se habet, necesse est dicere, quod duæ relationes non sunt diuersæ secundum speciem, si ex opposito vna relatio eis correspondeat. Oportet enim, aliam speciem relationis esse domini, & patris, secundum diuersitatem filiationis, & seruitutis. Omnes autem creaturæ sub vna specie relationis referuntur ad Deum, vt sunt creaturæ ipsius. Filius autem, & Spiritus Sanctus non secundum relationes vnus rationis referuntur ad Patrem. Vnde nõ est simile. Et iterum. In Deo non requiritur relatio realis ad creaturam, vt supra dictum est. & Relationes autem rationis in Deo multiplicare non est inconueniens. Sed in Patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad Filium, & Spiritum Sanctum. Vnde secundum duas relationes Filij, & Spiritus Sancti, quibus referuntur ad Patrem oportet intelligi duas relationes in Patre, quibus referatur ad Filium, & Spiritum Sanctum. Vnde, cum non sit nisi vna Patris persona, necesse fuit, seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates, & notiones.

Ad primum ergo dicendum, quod licet

lib. 3. Or.
thod. d. l. c.
s. circa p. 1.

Q. 3. art. 3.
ad 1. præci.
pue & q. 13.
art. 1.

Locis nunc
proxime cit.

Q. 3. art. 3.
ad 3.

licet de notionibus non fiat mentio in sacra Scriptura: fit tamen mentio de personis, in quibus intelliguntur notionibus, sicut abstractum in concreto.

Ad secundum dicendum, quod notionibus significantur in diuinis non ut res, sed ut rationes quaedam, quibus cognoscuntur personae; licet ipsae notionibus, vel relationes realiter sint in Deo, ut supra dictum est & ideo ea, quae habent ordinem aliquem ad actum aliquem essentialem, vel personalem, non possunt dici de notionibus: quia hoc repugnat modo significandi ipsarum.

Q. 28. art. 1.

Vnde non possumus dicere, quod Paternitas generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus: essentialia vero, quae non habent ordinem ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturae a Deo, possunt praedicari de notionibus. Possumus enim dicere, quod Paternitas est aeterna, vel immensa, vel quodcunque huiusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt substantiua personalia, & essentialia praedicari de notionibus. Possumus enim dicere, quod Paternitas est Deus, & Deitas est Pater.

Ad tertium dicendum, quod licet personae sint simplices: tamen absque prauiudicio simplicitatis possunt proprie rationes personarum in abstracto significari, ut dictum est.

Prima conclusio.

Non pugnat cum diuina simplicitate, quod utamur nominibus abstractis, & concretis ad demonstranda ea, quae sunt in Deo, siue essentialia, siue etiam personalia, ut Deus, & Deitas, Pater, & Paternitas.

Secunda conclusio.

Oportuit esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit quarentibus, quod una persona distingatur ab alia: & quibus relationibus eadem persona habeat referri ad distinctas personas, ut Pater ad Filium & Spiritum Sanctum? & significata horum nominum dicuntur proprietates, & notionibus.

ARTICVLVS. III.

Utrum sint quinque notionibus?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non sint quinque notionibus. Propriae enim notionibus personarum, sunt relationibus, quibus distinguuntur. Sed relationibus in diuinis non sunt nisi quatuor, ut supra dictum est. Ergo & notionibus sunt tantum quatuor.

1. dist. 26. q. 2. art. 3. & dist. 27. q. 1. art. 1. cor. & dist. 28. q. 1. & Po. q. 9. art. 9. 21. & 27. & q. 10. art. 5. 12. & Opus. 2. c. 57. 58. 59. 60. & 61. Q. 28. art. 1.

¶ 2. Praeterea. Propter hoc, quod in diuinis est una essentia, dicitur Deus vnus. Propter hoc autem, quod sunt tres personae, dicitur Deus Trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notionibus, diceretur quinquus: quod est inconueniens.

¶ 3. Praeterea. Si tribus personis existentibus in diuinis sunt quinque notionibus, oportet, quod in aliqua personarum sint aliquae notionibus duae, vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, & Paternitas, & communis spiratio. Aut igitur istae tres notionibus differunt re? aut non? Si differunt re, sequitur, quod persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur, quod una earum possit de alia praedicari: ut dicamus, quod sicut bonitas diuina est eius sapientia propter indifferentiam rei: ita communis spiratio sit Paternitas: quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notionibus.

Sed contra. Videtur, quod sint plures. Quia sicut Pater a nullo est, & secundum hoc accipitur notio, quae dicitur innascibilitas: ita a Spiritu Sancto non est alia persona. Et secundum hoc oportebit accipere sex notionibus.

¶ 5. Praeterea. Sicut Patri, & Filio commune est, quod ab eis procedat Spiritus Sanctus: ita commune est Filio, & Spiritui Sancto, quod procedant a Patre. Ergo sicut una notio ponitur communis Patri, & Filio: ita debet poni una notio communis Filio, & Spiritui Sancto.

Ref-

Respondeo dicendum, quod notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinae autem personae multiplicantur secundum originem. Ad originem autem pertinet, à quo alius, & qui ab alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris non potest innotescere per hoc, quod sit ab alio, sed per hoc, quod à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed in quantum aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia in quantum Filius est ab eo, innotescit notione Paternitatis: in quantum autem Spiritus Sanctus est ab eo, innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere per hoc, quod est ab alio nascendo: & sic innotescit per Filiationem. Et per hoc, quod est alius ab eo, scilicet Spiritus Sanctus: & per hoc innotescit eodem modo sicut & Pater, scilicet, communi spiratione. Spiritus Sanctus autem innotescere potest per hoc, quod est ab alio, vel ab alijs: & sic innotescit processione. Non autem per hoc, quod alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, scilicet innascibilitas, Paternitas, Filiatio, communis spiratio, & Processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio, nisi per reductionem, ut infra dicitur. † Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietaria, quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est, constituentes personas, scilicet Paternitas, Filiatio, & Processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, ut infra magis patebit. †

Ad primum ergo dicendum, quod praeter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, ut dictum est. † Ad secundum dicendum, quod essentia in diuinis significatur, ut res quaedam: & similiter personae significantur ut res quaedam: sed notiones significantur, ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus, p. p.

ter unitatem essentiae, & Trinus propter Trinitatem personarum: non tamen dicitur quinquus propter quinque notiones.

Ad tertium dicendum, quod cum sola oppositio relatiua faciat pluralitatem realem in diuinis, plures proprietates vnius personae, cum non opponantur ad inuicem relative, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem praedicantur: quia significantur ut diuersae rationes personarum. Sicut etiam non dicimus, quod attributum potentiae sit attributum scientiae, licet dicamus, quod scientia sit potentia.

Ad quartum dicendum, quod cum persona importet dignitatem, ut supra dictum est † non potest accipi notio aliqua Spiritus Sancti ex hoc, quod nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad authoritatem Patris, quod sit à nullo.

Ad quintum dicendum, quod Filius & Spiritus Sanctus non conueniunt in vno speciali modo existendi à Patre, sicut Pater, & Filius conueniunt in vno speciali modo producendi Spiritum Sanctum. Id autem, quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

Prima conclusio.

Quinque dumtaxat sunt notiones in diuinis, scilicet, innascibilitas, & Paternitas in Patre, Filiatio in Filio, communis spiratio in Patre, & Filio, & Processio in Spiritu Sancto.

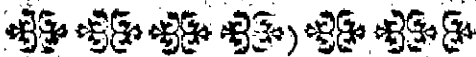
Secunda conclusio.

Ex his quinque notionibus quatuor tantum sunt relationes: quia innascibilitas non est relatio; quamuis reducatur ad eam. Et quatuor tantum sunt proprietates: quia spiratio non est proprietaria: ex eo quod est communis duabus personis. Et tres tantum sunt notiones personales, id est, constituentes personas: quia communis spiratio, & innascibilitas dicuntur notiones personarum; non tamen sunt personales.

Q. 3. art. 4
ad 3.

† Q. 40. art. 2.
ad 6.

† In corpore

ARTICVLVS III.

Virum liceat contrariè opinari de notionibus?

1. Dist. 33. art. 5.

† Lib. 1. de Trin. c. 3. to mo 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod non liceat contrariè opinari de notionibus. Dicit enim Augustinus in 1. de Trinitate † quod non erratur alicubi periculosius, quam in materia Trinitatis: ad quam, certum est, notionem pertinere. Sed contrariæ opiniones non possunt esse absque errore. Ergo contrariè opinari circa notionem non licet.

Art. præced.

¶ 2. Præterea. Per notionem cognoscuntur personæ, ut dictum est. † Sed circa personas non licet contrariè opinari. Ergo nec circa notionem.

Sed contra. Articuli fidei non sunt de notionibus. Ergo circa notionem licet sic, vel aliter opinari.

Respondeo dicendum, quod ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Uno modo directè: sicut ea, quæ nobis sunt principaliter diuinitus tradita, ut Deum esse Trinum, & unum, Filium Dei esse incarnatum, & huiusmodi: & circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime, si pertinacia adiungatur. Indirectè verò ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei. Sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filium Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, Scripturam diuinam esse falsam.

Circa huiusmodi ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequam consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei: & maxime, si non pertinaciter adhæreat. Sed postquam manifestum est, & præcipue si sit per Ecclesiam determinatum, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur, propter hoc, quod nunc est magis ma-

nifestum, quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, quod circa notionem aliqui absque periculo hæresis contrariè sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notionem, considerans, quod ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Prima conclusio.

Opinari falsum contra ea, quæ directè, & principaliter pertinent ad fidem, ut Deum esse Trinum, & unum, inducit hæresim, si adsit pertinacia.

Secunda conclusio.

Opinari falsum circa ea, quæ pertinent ad fidem indirectè, id est, ex quorum negatione sequitur aliquid contra fidem, ut si quis dicat, Samuelem non fuisse filium Helcanæ, non inducit hæresim, nisi postquam consideratur, vel determinatum sit, sequi ex eo aliquid contrarium fidei.

Tertia conclusio.

Circa notionem potest aliquis absque periculo hæresis contrarium opinari, si id faciat, non intendens defendere aliquid contrarium fidei. Si tamen aliquis falsum contra eas opinaretur, considerans, sequi ex eo aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur.

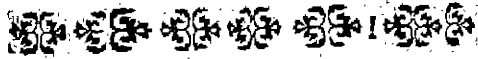

DISPUTATIO XI.

De diuinis notionibus.

POSTQVAM Angelicus Præceptor egit de diuinis personis absolute, & de earum pluralitate, nec non & de ijs, quæ ad prædictam pluralitatem spectant, statim in hac quaestione disputat circa easdem personas, quomodo sub nostra cognitione cadunt

ac proinde de rationibus proprijs, quibus cognoscuntur, quatenus in prædictam cognitionem ducunt: quæ rationes nihil aliud sunt, ut iam dicemus, quam diuinæ notiones. Et propterea præsentem disputationem ad agendum de illis excitamus.

DUBIUM I.

Quid sit notio diuina?

Cuncta, quæ in hac disputatione dicemus, pendent ex præsentis dubio: & ideo primo loco illud examinamus.

§ I. Ex Angelici Præceptoris doctrina dubium enodatur.

Conclusio.
D. Thom.
Augustin.
Basilius.

Dicondum igitur est, quod notio diuina est ratio propria cognoscendi personam diuinam. Ita D. Thomas in præsentis art. 3. & in hoc sensu explicatur notio à Sanctis Patribus, ut ab Augustino 5. de Trinitate c. 6. ubi sic ait: *Alia notio est, qua intelligitur genitor, & alia, qua ingentus, à Basilio lib. 2. aduersus Eunomium, & epistola 37. ad Gregorium fratrem, ubi sic ait: Pater verò, qui super omnia Deus est, peculiariter hypostaseos sua notionem solas habet, quod Pater est & quod ex nulla omnino causa subsistit, atque isto iterum iudicio, & ipse proprie, ac separatim agnoscitur.* Vnde assertionem hanc tuerentur communiter discipuli D. Thomæ.

Explicatur
diffinitio.

Ut autem prædicta assertio melius intelligatur, placuit singulas particulas huius quasi diffinitionis sigillatim percurrere, & explicare. In primis igitur dicitur, quod notio est ratio, in quo conuenit cum Deitate, aut sapientia, & alijs rationibus essentialibus in diuinis in abstracto significatis. Nam sicut Deitas est ratio constitutiva Dei, & sapientia constitutiva sapientissimæ notio est etiam ratio: ac proinde in hoc conuenit cum alijs rationibus diuinis, licet differat ab eis in alijs ab eadē importatis, de quibus statim. Ideoque ad notionem desideratur, si proprie, & omnino rigoroſe loquendum est, quod significetur in abstracto: quia id, quod significatur ut ratio alicuius, debet significari in abstracto.

Obiectio.
Augustin.
Basilius.
Cyrillus.

Nec obest, quod Augustinus, & Basilius locis citatis, Cyrillus 1. Thesauri c. 6. recententur notiones in concreto, dicunt enim, *genitum, & ingentum* esse notiones Patris & Filij: ergo notiones non debent significari, ut rationes in abstracto.

Enodatur.

Sanctos Patres dum agebant cum Hæreticis, non contra modum loquendi, sed contra rem ipsam, & explanationem eius, non tam curasse de modo loquen-

di, quam de rebus ipsis, & explicatione earum. Et quia in prædictis locis volebant explicare distinctionem inter personas diuinæ: quia de hac re erat illis disputatio cum Hæreticis, ideo vsi sunt nominibus concretis loco abstractorum.

Deinde ponitur in prædicta quasi diffinitione particula *propria*, per quam incipit notio distingui ab alijs rationibus essentialibus, cum quibus in hoc, quod est, esse rationem vtrunque conueniebat. Quoniam abstracta essentialia, ut *Deitas, & sapientia*, sunt communia omnibus personis; secus verò notiones: & ita vna & eadem notio ad summum potest conuenire duabus personis diuinis; non tamen cunctis. Ideoque per illam particulam *propria* non significatur, notionem vni soli personæ conuenire, siquidem communis spiratio conuenit duabus; sed denotatur, quod debet esse forma singularis, non communis omnibus.

Præterea additur particula illa *cognoscendi*, ut per eam denotetur, tum, notionem distingui à significato horum nominum, nempe, *relatio personalis, & proprietas non personalis*: tum etiam, quoniam ordine ista inter se necantur. Et quidem quoad primum constat. Nam relatio personalis dicitur in ordine ad correlatiuum, & est constitutiva personæ; proprietas autem, licet non personalis, dicit id, quod non continet omnibus personis; licet non sit constitutiva personæ. Et tandem notio dicitur, ut est principium proprium formale cognoscendi personam. Quæ omnia notauit D. Thomas in 1. dist. 26. q. 2. art. 3. his verbis: *Dicendum, quod notionis, proprietatis, & relationis differentia potest tripliciter assignari. Primo. Quod Paternitas dicitur relatio, secundum quod ad Filium refertur, dicitur autem proprietatis, in quantum soli Patri conuenit. Dicitur notio, in quantum est principium formale innotescendi Patrem.*

D. Thomæ

Quoad secundum verò etiã constat. Quia nihil potest esse principium notificandi aliud, nisi sit illi proprium: & nihil est proprium alicuius personæ, nisi ipsa persona habeat esse constitutam & distinctam ab alijs. Et ita prius intelligimus relationem, siue proprietatem personalem in diuinis: deinde proprietatem tandem notionem. Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor loco citato his verbis: *Cum nihil possit esse principium innotescendi aliquid, nisi sit sibi proprium, intellectum notionis precedit intellectus proprietatis. Et quia proprietatis non conuenit, nisi rei distincte ab alijs: & distinctio in diuinis non est, nisi per oppositionem relationis, intellectus proprietatis in diuinis precedit intellectus relationis.*

D. Thomæ

Tandem ponitur in diffinitione particula illa, *personam diuinam*, ut denotetur, notionem significare aliquid pertinens ad

origi-

originem, spectans quoque ad dignitatē. Et ratio est. Quonia notio est ratio propria cognoscendi personā diuinā: ac proinde cognoscēdi illā iecūdū sibi propria. Cōstat autē, non cognoſci ſecūdū sibi propria, nisi cognoscatur ſecūdū aliquid pertinens ad originē, & spectans ad dignitatē personalem. Quia omnia propria personæ sunt huiusmodi.

Nec obest, si dicas, personam non addere supra naturam diuinā aliquid perfectionis: siquidem ex vi suæ lineæ illam non exprimit, vt constat ex illis, quæ disput. 8. n. 20. latè diximus: ergo falsum est, notionem dicere aliquid pertinens ad dignitatē propter personam diuinam, & quia est ratio formalis cognoscendi eam.

Respondetur enim, quod etsi persona diuina ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod dicit in reāto, non exprimat dignitatē & perfectionem: includit tamen per modū trāscendentis totam perfectionem diuinæ essentia: & insuper dicit in obliquo eandem diuinam essentiam, vt habet rationem naturæ: & propterea absolute & simpliciter, ac omnino impræscindibiliter asfert perfectionem & dignitatē. Et ita, quia notio in diuinis pertinet ad personam diuinam, quæ absolute & simpliciter (licet ratione naturæ, & essentia diuinæ modis prædictis considerat) est perfectissima: idcirco dicitur, notionem significare aliquid pertinens ad dignitatē.

D. Thom.

Vnde D. Thomas infra quæst. 40. artic. 3. ad 1. & in 1. distinctione. 20. quæst. 1. art. 3. hoc modo explicat, personas dicere aliquid pertinens ad dignitatē: quia omnes illæ dicunt aliquid spectans ad naturam intellectualem. Nā Paternitas, & Filiatio sunt eadem profus relationes, ac relationes dicentis, & Verbi dicti: quas, satis constat, solū reperiri in natura intellectuali, ad eamque spectare. Quod etiam de relationibus procedentis, & principij, à quo procedit, liquet. Siquidem istæ sunt eadem, ac relationes spirātis, & impulsus spirati per voluntatē: de quibus etiam certum est, solū in natura intellectuali inueniri. Sicut etiam innascibilitas, quæ ultra prædictas relationes est notio, nō potest non pertinere ad naturam intellectualem, vt dubio 3. explicabimus.

Probatuf
fertio.

6 Assertio ergo sic explicata probatur. Tum ex testimonijs D. Thomæ, & aliorum Patrum adductis, ex quibus non leuis ratio desumitur, cum de bonitate alicuius diffinitionis, aut quasi diffinitionis agitur, vt in præsentī contingit. Tum etiam ex vnanimi Thomistarū consensu illam admittentium, vt iam diximus. Tum denique, quia in ea explicatur id, in quo notio cum alijs conuenit, necnon & quomodo ab alijs rationibus, quæ non sunt notionēs, distinguatur. Et propterea omnes, & solas illas rationes

esse notionēs inuenietur, quibus omnes huius diffinitionis particula: conueniunt, vt intuenti constabit.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore quæst. 40. Quonia, vt ex terminis ipsis constare viderur, id ipsū habet rationem notionis respectu alicuius, vel duarum personarum, quod est propriū illius, vel earum: non quidem, quatenus præcisè exprimit esse quid proprium; sed quatenus exprimit, quod ex vi illius deneniat in cognitionē prædictæ, vel prædictarū personarum, seu quatenus est ratio cognoscēdi illas: siquidem eo ipso talis ratio erit notio, seu notificatiua prædictarum personarū. Sed hoc explicatur per prædictam diffinitionē: ergo erit legitima, & valdè consona diffinito, aut quali diffinito ipse.

Confirmatur.

§. II. Ex dictis deducitur, quomodo alia diffinitiones notionis ab aliquibus ex Iunioribus tradita non sint ita legitima.

7 EX Dictis igitur constat, diffinitiones, aut quasi diffinitiones alias, quæ traduntur ab aliquibus ex Iunioribus, nō esse ita legitimas, sicuti est hæc quasi diffinitio, quam ex Angelico Præceptore tradidimus. Nam in primis illa, quam tradit Bellarminus lib. 2. de Christo cap. 5. dicens: *Notio est nomen, quod vna persona cognoscitur distincta ab alijs*, deficit ex eo; quod iuxta communem Sanctorum Patrum, & Theologorum sententiam, notio non est nomen, quo significamus, vnā personam esse distinctā ab alia; sed est ratio obiectiua, & conditio, ratione cuius cognoscitur persona diuina, per quamque vnā persona, v. g. passiuè cognoscitur distincta ab alia.

Reijcitur
diffinitio.
Bellarmini

Cōfirmatur ratione desumpta ex D. Thomæ artic. 2. huius quæstionis, & infra quæstion. 40. Quoniam loquendo de re ipsa, notionēs sunt in personis, quarum sunt notionēs, itaut saltem comparentur tanquam proprietates earum: nomina autem nō sunt in personis diuinis: ergo notionēs non erunt nomina illa, quibus significatur, vnā personā distingui ab alia; sed ad summū notio erit ratio obiectiua, per quam passiuè cognoscitur distingui.

Confirmatur.
D. Thomæ

8 Deinde alia quasi diffinitio, quam adducit Valentia in præsentī disputat. 2. quæstion. 6. puncto 2. & lib. 2. de Trinitat. c. 16. nimirū, quod *notio est conditio, siue proprietates diuina, nō omnibus personis cōmunis, in abstracto significata, quæ propria ratio cuiusque personæ significatur, atque innotescit*, est etiā inlusificiens. Tum, quia aliqua continet superflua, & omnia illa possent sub breui forma proponi, vt cōstat in diffinitione; aut quasi

Reijcitur
etiam diffinitio
Valentia.

diffinitione adducta à D. Thoma, quæ omnia ista breuiter & succinctè continet.

Tum etiam. Quia et si ad explicandam notionem utique, & non reducendo explicationem illam ad normam diffinitionis, aut quasi diffinitionis, possent ferè omnia in prædicta diffinitione contenta adduci: non tamen si diffinitio per illa radi intendatur. Ex eo quod tunc rectior diffiniendi modus esset, diffinire notionem per suam rationem formalem, non autem per id, quod se habet veluti per modum materiæ respectu illius. Constat autem, rationem formalem notionis non consistere in eo, quod sit conditio, vel proprietas in esse rei, siquidem hoc se habet ut quid materiale respectu huius formalitatis; sed in eo, quod sit ratio, qua cognoscitur diuina persona. Et propterea Angelicus Preceptor artic. 3. huius quæstionis, postquam sibi opposuisset, quod si notionem eis et qui in que, consequens esset, quod sicut propter hoc, quod in diuinis est vna essentia, dicitur Deus vnus; propter hoc autem, quod sint tres personæ, dicitur Deus Trinus: ita si in diuinis sunt quinque notionem, dicitur quinque: quod est inconueniens. Postquam igitur Angelicus Preceptor sic sibi opposuisset, respondet in solutione ad 2. in hæc verba: *Dicendum, quod essentia in diuinis significatur ut res quadam. & similiter persona significatur ut res quadam: sed notionem significatur, ut rationem notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter unitatem essentia, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinque propter quinque notionem. Vbi, ut constat, iuxta Angelici Doctoris mentem, & rationem ab ipso traditam, formale notionis non est, quod sit res quadam, aut conditio, vel proprietas personæ; sed quod sit ratio propria ipsius, per quam ipsa persona significatur, per quodque ipsa à semetipsa, ut habet rationem proprietatis, distinguitur.*

Deficit etiam diffinitio Molina, & Beccani. Et tandem alia quasi diffinitio allata à Molina, videlicet, quod *notio est forma, qua vna persona cognoscitur distinguere ab alia*, quæ approbat Beccanus c. 7. de Notionibus q. 1. etiam deficit. Quoniam in hac quasi diffinitione non explicatur id, quod primum locum obtinet in notionem, nimirum, quod sit ratio cognoscendi personam diuinam secundum id, quod est sibi proprium; sed id, quod secundo loco conuenit eidem notionem, nimirum, quod sit ratio cognoscendi personam diuinam, secundum quod distinguitur ab alia. Nam facta collatione inter hæc duo munera, illud prius obtinet primum locum in notionem, & hoc posterior secundum. Siquidem ex eo quod cognoscitur vna persona secundum sibi propria, cognoscitur esse distinctam ab alia.

Potestque hoc explicari, exemplo personæ quing, in qua prius est, habere in se ipsa

aliquid sibi proprium, quam distingui per hoc ab alijs personis. Et ideo etiam in notionem personæ prius erit, quod sit ratio propria cognoscendi personam secundum id, quod est sibi proprium, quæ quod sit ratio percipiendi eadem personam, secundum quod per hoc sibi proprium habet distingui ab alijs personis.

D V B I V M II.

Utrum notionem sint ponenda in diuinis?

10 **I**CET Præsès dubiū pertinet ad quæstionem an est: nihilominus non incongruè post præcedens, quod ad quæstionem quid est pertinebat, excitatū est. Quia multoties expedit, quæstionem quid est quæstioni an est præmittere, quando, nimirum, specialis aliqua ratio urget, ut in præsentem urgebat: ex eo quod significatū huius nominis *notio*, non ita perpicuum erat, & prius explicando illud, aut diffinitionem, vel quasi diffinitionem notionis adducendo, manet satis perspicuum, & eo ipso clarius deciditur, an ratio illius reperitur, vel non reperitur in rebus.

§. I. *Resolutio dubij ex mēte Angelici Doctoris, & omnium Scholasticorum, duplex, pro ea ratio.*

11 **D**icendum igitur est, ponendas esse in diuinis personis notionem. Assertio hæc quoad rem ipsam, & de notionibus indiffinitè, aut quasi indiffinitè loquendo, & non considerando quomodo sint, eiusdem est certitudinis, ac illa, in qua dicitur, esse in diuinis personis ponendas proprietates constitutiuas, & distinctiuas earundem. Quare, sicut de hac aliqui existimant, esse ad eam certam, ut opposita sit errori contra fidem, & alij censerent, oppositam esse errori, aut errori proximam, & tandem alij, esse ad minimum nota temeritatis dignam: sic de præsentem assertionem hoc quoad rem ipsam, ut diximus, ceteri debent. Sicut etiam quantum ad modum loquendi consistentem in usu huius vocis *notio* ad rem hæc denotandam, habet assertio nostra tantam certitudinem, ut sine aliqua temeritatis nota nequeat denegari.

Ratio autem, ob quam iudicamus, utramque assertionem esse eiusdem certitudinis quoad rem ipsam, est. Quia cum asserimus, ponendas esse notionem in diuinis personis, solum volumus, ponendas esse in illis saltem proprietates, quibus vnaqueque earum possit cognosci secundum id, quod est sibi proprium, & ab alijs distinguitur. Hoc autem æquale habet certitudinem cum

cum hoc, quod est, ponendas saltem esse in diuinis personis proprietates, quibus constituantur, & distinguantur: & propterea non negatur prior illa assertio, nisi quia negatur hæc posterior: siquidem esse propriam rationem cognoscendi rem aliquam, est inseparabiliter conexum cum formali constitutio eiusdem rei. Et propterea Angelic^o Præceptor art. 4. huius questionis dixit, labi in hæresim opinantem falsum contra notiones, si videat sequi ex eo aliquid contrarium fidei. Quia hoc non potuit dici nisi de eo, qui opinaretur falsum contra rem ipsam iam explicatam.

Sicut etiam ratio, propter quam nostra assertio quantum admodum loquendi, qui consistit in vltu huius vocis *notio* ad rem hanc (saltem modo dicto sumptam) explicandam, habeat certitudinem iam dictam, potest reddi ex eo, quod licet vltus huius vocis nec apud Scripturam, Concilia, aut Patres de communione eorum contentum reperitur: nihilominus est excogitatus ab Augustino, & ab aliquibus ex Sanctis Græcis; quamuis sub alijs vocibus proprijs suæ linguæ, & communiter ab omnibus Scholasticis cum Magistro in 1. dist. 26. & 28. & ab Angelico Doctore ibidem, & in præsentibus receptis: quod quidem sufficit ad hoc, vt absq; temeritate nequeat prædictus vsus rejici.

12 Ratio verò prior, & fundametalis huius assertionis in ijs, quæ modo dicebamus, tacta est, & insinuat à D. Thoma q. 40. ar. 1. potestque sub hac forma proponi. Quoniam si loquamur de re ipsa, notiones, v. g. Paternitas, aut Filiatio, vel Processio sunt ipsæmet proprietates constituentes, & distinguentes personas: sed istæ non possunt non poni in diuinis, vt ex dictis, & ex infra in q. nuper citata dicendis constabit: ergo etiam notiones ponendæ erunt in diuinis.

Nec obest, si obijcias, tñ, quod Augustinus 5. de Trinitate notionem vocat ipsam formalem notitiam, qua cognoscitur persona: & ita ait: *Alia est notio, qua intelligitur genitor, alia, qua ingenuus*: ergo notio non ponit aliquid intrinsecum in diuinis personis, sed solum denominationem extrinsecam prouenientem à cognitione, qua dignoscuntur. Tum etiam, quod si notiones ponerent aliquid in Deo, derogaretur summæ simplicitati illius: siquidem eo ipso esset ibidem abstractum, & concretum: & vbi est abstractum, & concretum, non est summa simplicitas.

Respondetur enim ad primam ex his impugnationibus, quod sicut *ratio* solet significare conceptum formalem, & eius obiectum, nempe quidditatem, aut quasi quidditatem rei conceptæ, vt habet D. Thomas in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. ita notio aliquando sumitur pro notitia, aliquando pro ratione obie-

ctiua illi correspondente. Et propterea à nihil prohibet, per notiones ibi intelligi ab Augustino ipsas rationes obiectiuas earum existentes in ipsis personis, quibus tanquam notis, & indicijs distinguuntur. Et idem sensus Augustini erit, quod alia est nota, seu indicium, vel ratio obiectiua, ex qua cognoscitur genitor, alia, ex qua cognoscitur ingenuus.

Ad secundam verò dicendum est, quod ad minus, dari in diuinis abstracta, & concreta distincta solù ex parte nostri modi concipiendi, non verò virtualiter ex parte rei conceptæ quoad id, quod in recto asserunt, non derogat summæ simplicitati Dei, vt in præsentibus, v. g. in Paternitate, & Filiatione cernitur. Quia vna & eadem formalitas Patris, & habet esse formam simplicissimam, & esse subsistentem: itaut hæc duo quoad id, quod in recto dicunt, solù ex parte nostri modi concipiendi distinguantur, & ad significandam ipsam, quatenus est forma simplicissima, vt in nominibus abstractis; ad denotandam verò ipsam vt subsistentem, nominibus concretis.

13 Secunda, & principalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma in præsentibus, potestque ad hanc formam reduci. Nam oportet, Catholicos vti nominibus abstractis, quibus occurrant Hæreticis, aut infidelibus inquirentibus, quoniam Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sint vnus Deus, & tres personæ: sed id, quod correspondet his nominibus abstractis, quibus occurritur huic interrogationi, nempe, quoniam personæ diuinæ sint tres? habet rationem notionis in Deo: ergo oportebit prædictas notiones ponere in diuinis. Maior videtur certa. Quoniam cum Catholici confiteantur, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum esse vnum Deum, & tres personas, non possent sufficienter occurrere argumentis, quibus hoc impugnaretur ab Hæreticis, nisi haberent nomina abstracta, quibus responderet, quoniam sint vnus Deus, & tres personæ: ergo oportet, eos vti prædictis nominibus, quibus huic interrogationi occurrant: ita nimirum, vt dicant, quod sicut Deitate vnica sunt vnus Deus: ita tribus proprietatibus personalibus, nempe Paternitate, Filiatione, & Processione, sunt tres personæ.

Minor autem etiam constat. Quoniam id, quod correspondet nominibus abstractis deferentibus ad occurrendum prædictæ interrogationi, sunt proprietates personales Paternitatis, Filiationis, & Processionis, vt nunc dicebamus: istæ autem sunt etiam notiones, vt ex se patet: siquidem sunt rationes propriæ cognoscendi diuinam personam: ergo, &c. Consequentia autem primi syllogismi huius rationis ex vtraque præmissa aperte sequitur: siquidem planum est, prædictas proprietates ponendas esse in diuinis, vt quid intrinsecum personis.

Secundaria
tio.

August.

Magister
Angelic^o
Doct^{or}.

Ratio fundametalis.
D. Thom.

Obiectio.
August.

Enodatur.
D. Thom.

Obiectio. 14. Nec refert, si obijcias cum Gregorio
 Greg. Ari. Ariminensi in i. dist. 26. quod propter Hæ-
 D. Thom. reticorum instantiam non oportet proprie-
 August. tates has in abstracto distinguere, & eas in
 Deo ponere, sicut illas D. Thomas ponit.
 Quia Augustinus docuit respondere, in ser-
 mone de fide, & Symbolo, huic interroga-
 tioni dicēs: *Credim⁹ Trinitatē personis distin-*

Hierony. *ctā substantia unitā.* Et Hieronymus in exposi-
 tione fidei Catholicæ hoc ipsum docuit his
 verbis: *Substantia unū sunt, sed personis, ac no-*
minibus distinguuntur. Ergo absq; proprietatibus
 eo modo, quo de illis loquitur D. Tho. habetur
 sufficiens responsū ad declarandū, quo personæ
 sunt unum, & plures.

Corru. Respondetur enim cum Caietano in præ-
 Caietan. senti art. 2. non esse satis Catholicis, habere
 sufficiens responsū ad occurrendum interroga-
 tioni Hæreticorum, si fiat sub nomine
 Trinitatis præcisè, ut si inquiratur, quo Tri-
 nitas distinguatur sed in super debent redde-
 re sufficiens responsū, si fiat sub alijs nomi-
 nibus, & sub ea forma, quam in ratione An-
 gelici Doctoris proposuimus, nimirū, quoniam
 tres personæ sunt unum, & simul sint
 tres? Constat autem, quod etsi priori interroga-
 tioni fiat satis verbis, & responso Augu-
 stini, & Hieronymi, & ad hoc etiam ab illis
 prolata sint: non tamen sufficienter occurrunt
 prædictæ interrogationi, & instantiæ Hæ-
 reticorum factæ sub verbis, & forma in ra-
 tione D. Thomæ proposita. Non enim cō-
 gruerent occurrunt interroganti, quoniam
 personæ diuinæ sunt tres personæ? si dica-
 tur, quod sunt tres tribus personis. Et prop-
 terea oportet dari alia nomina, quibus alia
 ratio obiectiua distincta, modo dicto, ex par-
 te nostri modi concipiendi correspondeat,
 nempe, quod sunt tres tribus proprietatibus
 personalibus, scilicet Paternitate, Filiatione,
 & Processione.

Explicatur 15. Potestque hoc magis explicari ex eo,
 hec. quod addit Caietanus, nimirum, quod D.
 Caietan. Thomas in hac sua ratione loquitur iuxta
 morem suum formaliter: & consistit vis eius
 in hoc, quod interrogatio *quo?* oportet red-
 di responsū talis conditionis, ut ex pro-
 prio modo significandi significetur, *ut quo?*
 alioqui non quiesceret instantia querentiū.
 Constat autem, quod persona non signifi-
 catur *ut quo?* nec nomen eā significās signifi-
 cat eam, ut est talis *ut quo?* cum sit concretū
 nomen: oportet igitur ad hoc, ut habeamus
 proprium responsū *quo?* non respectu
 huius, aut illius termini, sed simpliciter res-
 pectu concretorum diuinorum, proprietates
 in abstracto admittere in diuinis, quæ, ut
 sunt rationes propriæ cognoscendi di-
 uinam personam, habent
 rationem notio-
 num.

§. II. Ratio vltima pro assertionē.

16 Vltima ratio assertionis deducitur ex Posterior
 D. Thoma artic. 2. huius quæstionis, ratio.
 quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniā
 licet Pater, v. g. sit vna & eadem persona tā-
 tummodò: nihilominus sunt in illo duæ rela-
 tiones, nempe, Paternitatis, & spirationis
 virtualiter inter se distinctæ: ergo oportet
 dari nomina abstracta, & nomen concretū,
 quibus significetur, tum vnitas personæ in
 illo, tum etiam pluralitas iam dicta relatio-
 num: ergo etiam oportebit dari ibidem no-
 tiones. Hæc vltima consequentia ex priori
 aperte sequitur. Quoniam, ut ex nuper di-
 ctis constat, rationes obiectiue correspōdē-
 tes prædictis nominibus abstractis habent
 rationem notionis in diuinis: siquidem cō-
 petit illis distinctio, aut quasi distinctio no-
 tionis dubio præcedenti adducta. Prima ve-
 rò consequentia ex antecedenti etiam li-
 quet. Quoniam oportet habere nomina,
 quantum fieri possit, ad explicanda cuncta,
 quæ de Deo cognoscimus.

Antecedens autē probatur. Quia prædi-
 ctis relationibus correspondent ex opposito
 duæ relationes realiter distinctæ: vna quidē
 in Filio correspondens Paternitati: alia ve-
 rò in Spiritu Sancto, quæ correspondet spi-
 rationi: ergo licet Pater sit vnica & eadem
 persona simplicissima absque distinctione
 virtuali in ratione personæ: nihilominus e-
 runt in illo duæ relationes virtualiter distin-
 ctæ, quarum vna sit ipsi ratio respiciendi Fi-
 lium, nempe Paternitas; & alia respiciendi
 Spiritum Sanctum, scilicet spiratio: quādo-
 quidem duabus relationibus realiter inter
 se distinctis non potest correspondere vnica
 dumtaxat relatio, quæ adhuc virtualiter nō
 sit plures.

§. III. Obiectio duplex contra hanc rationē,
 & occurfus ad illam.

17 Nec obest, si obijcias primò cōtra rati-
 onē hanc, malè colligi, dari in Pa-
 tre duplicē relationē virtualiter di-
 stinctā, ex eo quod ex opposito correspōdet
 illi duplex realiter relatio. Quoniam si hæc
 illatio esset legitima, fieret inde, Paternitatē,
 & spirationē correspōdētes his duabus rela-
 tionibus realiter distinctis, debere etiā inter
 se distingui realiter. Nā sicut distinctio vtrū-
 que relationū aliquarū arguit distinctionē,
 etiā vtrūque, relationū ex opposito eis cor-
 respondentium: ita distinctio realis inter
 prædictas relationes arguet eandem distin-
 ctionem realem in illis relationibus, quæ ex
 aduerso eis correspondent.

Respondetur enim, esse disparē rationem. Diluitur.
 Nam distinctio realis relationum in diui-
 nis,

nissumitur ex oppositione reali earum inter se; non verò ex eo, quòd eis correspondant aliæ relationes realiter distinctæ: quoniam distinctio realis, & entitativa earum non sumitur ex termino. Et propterea, licet Paternitas, & Spiratio actiua, respiciant relationes realiter distinctas; non tamen idcirco colligetur, eas realiter inter se distinguere: quia non habent inter se aliquam oppositionem. Ceterum distinctio specifica, aut quali specifica relationum sumitur ex terminis, seu ex correlatiuis, modo abbi tacto: & idcirco ex distinctione terminorum, seu relationum ex aduerso correspondentium oportet colligatur, non quidem distinctio entitativa, & realis, sed quali specifica, & virtualis prædictarum relationum.

secunda obiectio.

18. Nec etiam obest, si secundò obijcias, quòd vnum album v.g. habet vnica tantummodò relationem similitudinis in albedine: & nihilominus prædictæ relationi correspondent ex aduerso tot relationes similitudinis in albedine, quot sunt alba: ergo ex eo, quòd respondeant ex aduerso plures relationes realiter distinctæ, non bene colligitur diuersitas, adhuc virtualis, in relatione illa, cui respondent: & per consequens ex eo, quòd Filiatio, & Processio realiter inter se distinctæ respondeant ex aduerso Paternitati, & Spirationi, non sequitur, eas inter se distinguere virtualiter. Vtraque consequentia aperte videtur sequi ex antecedenti. Antecedens autem constat ex ijs, quæ docet D. Thomas 3. part. quest. 35. art. 5. & Quodlibeto 1. art. 2. & Quodlibeto 9. art. 4. nec non ex illis, quæ nostri Complutenses in sua Logica disput. 14. num. 91. docent.

D. Thom.
N. Compl.

Euaneſcit.

Responderetur enim, concedendo antecedens, & negando vtramque consequentiã, quoties relationes ex opposito correspondentes sunt specificè, aut quasi specificè distinctæ, ac proinde arguunt distinctionem specificam, aut quasi specificam in illis relationibus, quibus correspondent, vt in Filiatione, & Processione correspondentibus Paternitati, & Spirationi cernitur: quamuis dũ relationes ex opposito correspondentes solo numero distinguuntur, tunc non inferatur virtualis distinctio in relatione, cui respondent, vt in albo relato relatione similitudinis ad plura alba contingit. Quoniam distinctio numerica similitudinum non sumitur ex terminis, vt Scotus in 3. distinct. 8. quest. 1. Vazquez tomo 4. in 3. part. quest. 91. art. 1. dubio 4. vnã cum Suarez & alijs; iuxta multitudinem terminorum multiplicanti bus vnitatem numericam relationum, volunt; sed aliunde, nempe ex subiecto, vt N. Compl. cù D. Thoma locis citatis explicant N. Cõplutenses disp. nuper relata à n. 91. vsq; ad 94.

Scotus.
Vazquez
Suarez.

N. Compl.

§. III. Alia obiectio notanda contra prædictam variationem, & responsio ad eam.

19. Nec præterea obstat, si tertio contra eandem rationem, & simul contra solutionem præcedentis obiectionis urgeas, quòd idẽ filius refertur per vnica & eandem relationẽ ad patrẽ, & matrẽ: & nihilominus prædictæ filiationi correspondet duarum relationum specie distinctæ, nempe paternitas, & maternitas: ergo ex correspondentiã plurium relationum, adhuc specie distinctarum, respectu vnius & eiusdẽ relationis nõ bene colligitur, relationẽ illã, cui correspondet, debere esse virtualiter multiplicẽ. Consequentia videtur certa. Minor autẽ etiã constat. Quoniam pater, & mater concurrunt diuersimodò ad generationem: ille quidẽ per modũ principij actiuis, ista verò per modum principij passiuũ, vt docet D. Thom. 3. p. q. 35. artic. 5. ergo fundant relationes secundũ speciem distinctas. Maior verò probatur. Nam sicut filius est vnicus tantummodò filius: ita vnica tantummodò relatione ad patrẽ, & matrẽ refertur.

Tertia, & notanda obiectio.

D. Thom.

Ad hanc obiectionem respondent aliqui, in filio esse duas relationes specie distinctas, si loquamur de eis formaliter in esse relationis, quamuis materialiter in esse rei sit vna relatio. Ita Ferrara 2. contra Geres c. 12. §. Ex istis, quem sequitur Vazquez in præsentii in annotatione ad art. 2. huius quæstionis, nec non & Suarez disp. 47. suæ Metaphysicæ sessione 17. n. 24. ac alij.

Probabilis aliorum solutio.

Ferrara:
Vazquez.
Suarez.

20. Videtur quæ hæc solutio habere fundamentum in D. Thoma 3. p. q. 35. art. 5. in solutione ad 3. vbi postquam sic dixit: *Continet, quòd ex parte vnius extremi est vna relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multe relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, qua sunt specie differentes, propter hoc quòd alia ratione pater, & alia mater est generationis principium.* Postquam igitur S. Doctor hæc protulit, post pauca subdit: *Ex parte autem prolis est vna filiatio secundum rem, sed duplex secundum rationem, in quantum correspondet vtrique relationi parentum secundum duos respectus intellectos.* Ac si diceret, quòd in prole materialiter, & in esse rei vnica tantummodò inuenitur filiatio; formaliter autem, & in esse relationis duplex specie distincta, ex quibus vna correspondet paternitati, & alia maternitati specie differentibus. Et ita in diuinis duplici illi relationi Filiationis, & Processionis correspondent in diuinis ex parte Patris duæ aliæ relationes, nõ quidem realiter inter se distinctæ, sicut illæ priores, sed solum quasi specie, & virtualiter distinctæ.

Facet D. Thom.

Feliciter
tione.

21 Potestque hæc eadem solutio ratione etiam fulciri. Tum, quia: pereunte patre, & remanente matre, vel e converso, perit ratio filiationis ad patrem, si iste moriatur: & similiter definit esse ratio ad matrem, si ista moriatur, & pater permaneat. Hoc autem satis indicat, esse ibidem relationem rationis virtualiter (saltem distinctam): alioquin idem prorsus manens idem periret, & non periret. Tum etiam. Quia in patre, & matre est diversus modus secundum speciem concurrēdis: propterea fundant diversas relationes: ergo etiam in filio erit distinctus modus secundum speciem dependendi ab eis: & ob eandem rationem erit in eo duplex secundum speciem ratio filiationis: siquidem ad diversos secundum speciem modos fundandi sequuntur relationes diversæ secundum speciem. Tum deinde. Quia aliæ relationes speciei diversæ, quales sunt paternitas, & maternitas, differuntur per relationem sibi oppositam, quæ sit una tantum. Et ita pater distinctus sit sic, *Pater est, qui habet filium*: & mater eodem modo polleret, & deberet differri, nempe, *Mater est, quæ habet filium*: quod, ut constat, est inconueniens.

Verior
sponsio
IV. Cöplu.

22 Sed licet hæc solutio sit probabilis, ut fatentur nostri Complutenses in sua Logica disput. 4. nümer. 87. nihilominus, ut iidem Complutenses ibidem docent, longè probabilius explicat Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, ut Cajetanus in præsentis articulo: 2. §. ad 2. dubium, Banez dubit. 1. conc. 2. Syluester, Torres, & Zumel in discursu eiusdem articuli, Arauxo, Sanchez, & alij, qui vno ore negant, etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diversas respectu patris, & matris.

Cajetan.
Banez.
Syluester.
Torres.
Zumel.
Arauxo.
Sanchez.

Quorum fundamentum optimè explicat, & proponunt sub hac forma prædicti Complutenses loco citato. Quia licet diverso modo concurrat uterque parens ad productionem filij: neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum vnicum totale principium filij. Cuius signum optimum est, ut notat D. Thomas loco citato ex 3. part. quod homo vnica natiuitate nascitur ex patre, & matre: ergo non solum ex parte filij vnica tantum est productio passiva, quæ est ratio fundandi relationem; sed etiam ex parte parentum tantum datur vnica completa ratio radicalis terminandi, coalescens, tanquam ex partibus heterogeneis, ex concursu actiuo patris, & passiuo matris: & per consequens nõ dantur duæ integræ rationes terminandi: quod necessarium erat, ut specificè multiplicaretur ratio.

Ex quo etiam sit, neque solam paternitatis, neque solam maternitatis relationem

per se constituere integrum correlatiuum filiationis, sed esse quasi partes diuersas eiusdem integri extremitatæ: proinde ipsas inter se solum distingui in esse termini specie incompleta, & quasi partialiter.

23 Ex his ergo latis constat probabilior solutio huius tertie obiectionis. Quoniam concessa maiori, & minori de correspondētia duplicis relationis, nempe paternitatis, & maternitatis, quæ tantum specie partiali sint inter se distinctæ, & habeant rationes fundandi eodem modo diuersas, quæque simul sumptæ constituunt vnum integrum & totale terminatiuum filiationis, neganda est consequentia, quoties relationes correspondentes ex aduerso sunt totales, & habent rationes, aut quasi rationes fundandi totaliter, & specie, aut quasi specie totali distinctæ, ut in diuinis contingit in Filiatione, & Processione: ealiter distinctis, & correspondentibus in Patre Paternitati, & Spirationali. Et ita D. Thomas optimè ex distinctione reali Filiationis, & Processionis intulit, Paternitatem, & Spirationalem esse virtualiter distinctas.

Ex his ref.
ponitur
in forma.

Potestque hoc explicari duplici exēplo, nempe, diuersarum causarum totalium, & efficientium inter se subordinatarum, ut homo, Sol, & Deus, respectu productionis alius hominis, necnon materis, & formæ, ac totius ex illis cõpositi. Nam ex eo quod causæ illæ efficientes concurrunt, non vicè que, sed ita ut quævis ex illis sit in suo ordine totalis, idcirco quævis refertur sua relatione totali ad hominem productum, licet ratio, quæ se tenet ex parte Dei, non sit realis, sed rationis, propter eminentiam diuini esse, quod non est realiter referibile, aut ordinabile ad aliquid creatum. Et similiter ex parte hominis correspondent illis tres relationes totales & completæ, quæ specie etiam distinguantur. Quia verò materia, & forma solum præstant concursum partialem in suo ordine, quia concurrunt per modum partiũ, idcirco, si quæ est in illis, v.g. in materia, ratio ad hominem, ut ad totum, quod causant, talis ratio solum distinguitur specie partiali à relatione illa, quæ est in forma, & ambæ relationes constituunt vnum integrum correlatiuum.

Illustratur
exemplis.

24 Sic ergo in præsentis dicendum est. Quoniam pater, & mater solum concurrunt, ut principia partialia, respectu generationis filij, & ex utroque concursu integratur vnus concursus totalis: & propterea, licet vnumquodque ex ijs principijs referatur per distinctam relationem ad filium, non idcirco opus est, ut ex parte filij respondeat eis duplex ratio secundum speciem: quia ad hoc requirebatur, ut quilibet ex parentibus concurreret ut principium totale, ut explicatũ est:

ae proinde, quod dux illarum relationes paternitatis, & maternitatis non concurrerent per modum integranrium vnicum terminum totalem respectu filiationis.

Neque id, quod pro se adducit precedens solutio ex D. Thoma, ei sufficienter fauet. Nam Angelicus Praeceptor in eo testimonio solum vult, quod duabus relationibus specie partiali distinctis, & exigentibus rationes fundandi partialiter distinctas, potest correspondere vnica & eadem tantummodo relatio secundum speciem absque aliqua virtuali distinctione: sicut e conuerso, quoties relationes ex aduerso correspondentes sunt totales, tunc optime arguitur, quod relatio, cui correspondent, est multiplex secundum speciem, cum distinctione saltem virtuali. Et hoc modo optime conciliantur hae duo testimonia D. Thomae, nempe, illud ex 3. p. & hoc ex art. 2. huius questionis.

Exponitur D. Tho. pro precedenti solucione adductus.

D. Thom.

Vnde, cum D. Thomas subdidit in loco illo ex 3. part. quod *ex parte patris est vna relatio secundum rem, sed duplex secundum rationem, in quantum correspondent utrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectos*, non vult, quod sit ibi multiplex virtualiter filiatio, & secundum speciem distincta; sed quod in eadem indisturbabili filiatione, quae sit vnica secundum speciem absque distinctione virtuali, sint ibi duo munerata ex parte solius nostri modi concipiendi distincta, & quod ratione horum munerum possit ibi intellectus distinguere, & formare duos respectus rationis, quorum vnus ad patrem, alius vero ad matrem terminetur. Et propterea idem Angelicus Doctor in 1. dist. 27. q. 1. art. 1. loquens de relatione creata ait, im possibile esse eandem relationem reale esse in diuersis speciebus.

Occurrit etiam rationi eiusdem solucionis

25 Neque etiam ratio ex triplici illa probatione in ea contenta coalescens illam sufficienter confirmat. Nam ad primam probationem dicendum est, quod si pereat, v. g. mater, remaneat pater, tunc nihil realitatis pertinentis ad relationem filiationis perit; sed tota realitas ibidem manet: quamuis ex defectu illius connotati, nempe existentiae patris, non denominet filium relatum ad patrem nec praedicta relatio extendatur ad illum; ac proinde nec tribuat filio, quod in actu exercitio respiciat patrem: quia ad hanc denominationem, extensionem, & exercitium, non sufficit sola realitas relationis; sed requiritur realitas, & connotatum praedictum: & ideo ex defectu istius potest non dari praedicta extensio, & exercitium; licet remaneat relatio quoad suam realitatem, & vt tribuens exercitium respiciendi matrem: ex eo quod ad hoc satis est, quod maneat ipsa mater.

Explicatur exemplo.

Potestque hoc explicari exemplo rela-

tionis paternitatis, quae etsi prius terminetur ad duos filios, pereunte tamen vno ex illis, remanet quoad suam realitatem; licet non remaneat quoad extensionem, denominationem, & exercitium respiciendi vtrumque. Quia ad huius realitatis persistentiam satis est, quod permaneat aliquis ex terminis partialibus, quos respicit: cum tamen ad exercitium, & extensionem praedictam requiratur, quod vterque filius maneat. Sed de his videantur ea, quae in 1. tomo tractatu 4. disp. 7. a num. 51. vsque ad 58. diximus, vbi plura, quae ad hoc explicandum poterunt prodesse, adduximus.

26 Nec prodest, ad hoc vt in praedictis euentibus remaneat paternitas respectu filij praexistens, pereuntibus alijs filijs, non vero queat remanere filiatio respectu solius maternitatis, quod praedicti filij solum maternaliter & numericè in ratione termini distinguantur respectu patris: cum tamen maternitas, & paternitas in esse termini filiationis specificè partialiter distinguantur.

Non itaque discrimen hoc prodest ad praedictum intentum. Et ratio est. Quoniam ad hoc, vt permaneat aliqua realitas, non tribuens omnem suum effectum formalem, sed aliquem, siue illi effectus virtualiter, siue ex parte nostri modi concipiendi sint distincti, satis est, quod permancant ea connotata, quae requiruntur ad praedictum effectum inadaequatum, vt pater, tum in probabili sententia afferentium, animam sensitiuam equi esse in capillis secundum aliquem ex suis effectibus inadaequatis tantummodo, scilicet, secundum esse radicaliter vegetatiuum. Nam iuxta hunc modum dicendi satis est ad hoc, vt tota eius realitas ibidem sit, non tribuendo omnem suum effectum formalem, quod dentur ea connotata, quae requiruntur ad illum effectum inadaequatum. Tum etiam in essentia diuina, vt habet rationem speciei intelligibilis, quae licet solum ex parte nostri modi concipiendi distinguatur a seipsa, vt est principium videndi Deum, & vt est visio illius: nihilominus communicatur intellectui beato, vt habet rationem speciei intelligibilis, non vero vt habet rationem visionis: ex eo quod intellectus est capax illius quasi effectus, non vero istius: & ideo ad hoc, vt sit ibi specialiter tota realitas diuinae essentiae, sufficit, quod sint ibi connotata requisita ad priorem illum effectum, vt lumen gloriae, & si quae sunt alia, quae per modum connotati ad effectum istum desiderantur.

27 Et ratio horum omnium est eadem. Quia nec realitas animae sensitiuae, nec diuinae essentiae, nec tandem relationis filiationis requirunt omnia sua connotata ad sui permanentiam ibidem, nisi vt tribuant totum suum effectum, & exercitium, quod

tribuere possunt. Et ideo realitas filiationis ad permanendum secundum totam suam realitatem, non tamen tribuendo omnem suum effectum, exercitium, & extensionem, non requirit permanentiam utriusque parentis, sed solum unius ex illis.

Ad secundam vero probationem respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia ad multiplicationem dependentiæ passivæ ex parte effectus non sufficit multiplicatio concursuum partialium ex parte principij effectus, sed requiritur multiplicatio concursuum totalium. Et ratio est, ex eo quod dependentiæ passivæ non habet correspondere concursibus actiuis, ut inter se distinctis, sed ut consistentibus unum integrum & totalem concursum.

Replica P. Vazquez.

28 Nec obest, si vergeas cum Vazquez, quod isti concursus patris, & matris potius videntur totales, quam partiales: ac proinde ex parte filij erit duplex dependentia passiva & per consequens duplex relatio filiationis, quarum una sit ad patrem, & alia ad matrem; licet solum secundum speciem, non verò entitativè sint distinctæ. Antecedens probatur. Quis unusquisque eorum attingit totam prolem, & non tantum partem: & insuper concursus isti sunt inter se specie distincti, & unusquisque intra propriam speciem est sufficiens: quæ duæ conditiones videtur esse satis ad concursus totales; quamvis causæ sic concurrentes sint talis conditionis, ut una sine alia effectum non producat, ut in causis subordinatis non amittentibus propter hanc rationem, quod sint causæ totales, satis certitur.

Occurrat

Respondetur enim negando antecedens. Quia hoc, quod est, aliquam causam concurrere per concursum totalem, non sumitur ex illis duobus capitibus ibidem recensitis, sed ex hoc, quod si fuerit causa, v.g. particularis, præstet in suo ordine totum influxum, qui in ordine causæ particularis desideratur. Hoc autem non convenit patri, aut matri per se, & separatim sumptis: quia intra ordinem causarum particularium neutrius concursus solus est sufficiens; sed requiritur concursus matris efficiens materiam, nempe semen maternum, & ministrans illud ut materiam, & insuper desideratur concursus actiuis patris producens semen virile, & actiue mediante illo gignentis eundem filium. Unde nec obest, vel quod concursus isti sint distinctarum specierum: quia causæ partiales etiã possunt distingui specie, aut quasi specie partiali, ut de materia, & forma constat. Nec ut dicebamus, quod tam mater, quam pater attingant totum effectum: quia inde solum sequitur, esse causas totales totalitate effectus; non verò totalitate causæ, & concursus totalis.

Ex quibus ad tertiam probationem respondetur, diffinitionem patris sic posse tradiri: *Pater est, qui habet filium per generationem actiivam*: matris verò, quod sit *quæ habet filium per subministracionem sua materia*.

DUBIUM III.

Vtrum tantum sint quinque notiones in divinis?

29

VIA Angelicus Præceptor, postquam explicuit, an sint notiones in divinis, statim inquit, an prædictæ notiones sint quinque: idcirco nos eius vestigia

sestantes, post præcedens dubium excitamus hoc ad explicandum numerum divinarum notionum. Et quia idem S. Doctor non solum quinarium numerum notionibus assignat; sed innuit, illas prædictum numerum non excedere: idcirco nos utrumque in præfenti dubio coniunximus.

§. I. *Dubij difficultas ex mente Angelici Præceptoris diluitur.*

30

Dicendum ergo est, in divinis esse quinque notiones, & non plures, nempe, Paternitatem, Filiationem, Spiracionem, & Processionem, quæ sunt quatuor relationes reales in Deo inuentæ, & insuper innascibilitatem. Ita D. Thomas art. 3. huius quæstionis, & in 1. distinct. 26. q. 2. art. 3. & dist. 28. q. 1. de Potetia, q. 9. ar. 9. ad 21. & 27. & q. 10. ar. 5. ad 12. nec non Opusculo 2. cap. 57. & 58. ubi assertionem hanc non solum tuetur, sed etiam perspicuè explicat his verbis: *Necesse est personarum proprietates, quibus ab invicem distinguuntur, in aliquo numero esse, quarum tres oportet Patri convenire. Una, qua distinguatur à Filio solo: & hæc est Paternitas. Alia, qua distinguatur à duobus, scilicet Filio, & Spiritu Sancto: & hæc est innascibilitas: quia Pater non est Deus procedens ab alio, Filius autem, & Spiritus Sanctus ab alio procedunt. Tertia est, qua ipse Pater cum Filio à Spiritu Sancto distinguitur; & hæc dicitur communis spiratio. Proprietatem autem, qua Pater differat à solo Spiritu Sancto, non est assignare: eò quod Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti. Filio autem necesse est duas convenire. Vnam scilicet, qua distinguatur à Patre, & hæc est Filiationis. Aliam, qua simul cum Patre distinguatur à Spiritu Sancto, qua est communis spiratio. Non autem est assignare proprietatem, qua distin-*

Conclusio.

D. Thom.

distingnatur à solo Spiritu Sancto: quia, vt ià dictum est, Filius, & Pater sunt vnum principium Spiritus Sancti. Similiter etiam non est assignare proprietatem vnam, quia Spiritus Sanctus, & Filius simul distinguantur à Patre. Pater enim ab eis distinguitur vna proprietate, scilicet innascibilitate, in quantum est non procedens. Sed quia Filius, & Spiritus Sanctus non vna processione procedunt, sed pluribus, duabus proprietatibus à Patre distinguuntur. Spiritus autem Sanctus habet vnam proprietatem tantum, quia distinguitur à Patre, & Filio, & dicitur Processio. Quod autem non possit esse aliqua proprietas, quia Spiritus Sanctus distinguitur à Filio solo, vel à Patre solo, ex dictis patet. Sunt igitur quinque, quae personis attribuantur, scilicet, innascibilitas, Paternitas, Filiatio, spiratio, & Processio.

Vbi Angelicus Praeceptor, non solum satis explicuit, notiones esse quinque, sed etiam sufficienter innuit, non excedere praedictum numerum, vt constat, tum ex modo loquendi, tum ex rationibus, quae in praedicta explanatione inferuit, tum denique ex titulo capituli 57. qui sic ab Angelico Doctore inscriptus est, nimirum. *De proprietatibus, seu notionibus in diuinis, & quot sunt numero in Patre:* nec non ex titulo capituli 58. qui sic se habet: *De proprietatibus Filij, & Spiritus Sancti, quae, & quot sunt*

31 Ex quo fit, nihil obesse, si contra testimonium hoc, quatenus in fauorem nostrae assertionis adductum est, obijcias, quod Angelicus Praeceptor non dixit in illo, esse in diuinis quinque notiones, sed quinque proprietates. Ex nuper igitur dictis constat, hoc nihil obesse. Siquidem titulus illius capituli 57. *De proprietatibus, seu notionibus diuinis* inscriptus est: & vt hoc magis denotaret, idem in cap. 59. inquit, *Quare praedictae proprietates dicantur notiones?* & statim addit: *Haec autem quinque notiones personarum dici possunt: ad quod per eas nobis innotescit in diuinis distinctio personarum.*

Quibus etiam addi potest, quod vt innuit idem D. Thomas in praesenti art. 3. notio est superior ad proprietatem, siue personalem, id est constituentem personam, siue non personalem, seu personam non constituentem. Et propterea si proprietates, siue personales, siue non personales fuerint quinque, non possunt non notiones esse quinque. Sicut quia animal est superius ad omnia animalia, debet multiplicari iuxta numerum animalium. Nec necesse erit, vltra Angelici Doctoris testimonium, plura alia ad assertionem hanc tuendam congerere, sed sufficiat dicere, hanc communi Scholasticorum calculo (vnico excepto Scoto) confirmatam esse, & insuper eam doceri à Sanctis Patribus, apud quos inuenitur vsus huius nominis no-

tio, vt à Basilio lib. 2. aduersus Eunomium & epistola 37 ad Gregorium fratrem: ab Augustino 5. de Trinitate cap. 6. & lib. 15. c. 26. & à Nysseno Orat. catechetica cap. 2. Nazianzeno Orat. 3. & alijs Patribus.

Basilius.
August.
Nyssenus.
Nazianz.

§. II. Ratio fundamentalis pro assertionem.

32 **R**atio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma art. 3. huius questionis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam notiones in diuinis pertinent ad ordinem originis personarum, dicuntque aliquam dignitatem: ergo numerus earum desumendus est penes ordinem originis eius, à quo est alius, & eius, qui est ab alio: ergo praedictae notiones erunt quinque, itaut non sint plures. Antecedens constat ex dictis dubio 1. huius disputationis. Nam cum notio sit ratio propria cognoscendi diuinam personam, erit vtique ratio propria illius, per quam ipsa ab alia, vel alijs personis aliquo modo distinguitur. Constat autem, quod ratio propria personae diuinae, per quam ipsa aliquo modo distinguitur ab alia, vel ab alijs personis, pertinet ad ordinem originis earundem personarum: siquidem non nisi medijs his ordinibus distinguntur. Sicut etiam perspicuum est, quod notio personae innuit ex vi sua personam ipsam: & per consequens habet innuere aliquam dignitatem, nempe, dignitatem personae diuinae, quae consistit in hoc, quod sit suppositum naturae intellectuales perfectissimae.

Ratio fundamentalis.

Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam si notiones pertinent ad ordinem originis, oportet, vt numerus earum desumatur ex numero, & pluralitate ordinum originum: siquidem ea, quae ad praedictum ordinem pertinent, non aliunde distinguuntur, & plurificantur. Cumque ordines originum reperti in Deo tantum sint, eius, à quo alius, & ei⁹ qui ab alio, oportet, vt iuxta praedictos ordines numerus, & pluralitas notionum accipiatur.

33 Secunda verò consequentia quoad priorem eius partem, nempe, notiones esse quinque, ex hac priori, & ex antecedenti satis deducitur. Quoniam cum in diuinis tantum sint duae processiones positivae, vna per intellectum, quae est generatio, alia per voluntatem, quae est spiratio amoris, oportet, vt in vna quaque ex istis quasi fundentur duo ordines positivi originis. In prima quidem, quae est generatio, vnus ordo originis eius, à quo est alius per generationem, qui vocatur *Paternitas*, & est propria notio Patris. Secundus verò eius, qui est à Patre per generationem, nempe *Filiatio*, quae est notio Filij. In secunda verò processione primus ordo est eius, à quo est alius per spirationem, qui ordo est

spi-

Spiratio actiua, & est propria notio Patris, & Filij: ex eo quòd vterque est vnicum principium (modo infra explicando) spirandi Spiritum Sanctum. Secundus vero ordo eius, qui est ab alio per spirationem, qui ordo est spiratio passiva, quæque nuncupatur communi nomine *Processionis*, & est propria notio Spiritus Sancti. Cumque ultra hunc modum pertinendi positivè ad ordinem originis, ex eo nimirum, quòd positivè aliquis procedat ab alio, detur alius modus pertinendi ad ordinem originis, nempe negativè, quatenus aliquis nullo modo procedat ab alio, & in uniuersum quæuis carentiæ reducatur ad suum positivum, ac proinde omnimoda carentia processionis, & ordinis originis ab alio reducitur hoc modo ad suum positivum, scilicet ad ordinem originis: inde est, vt detur in diuinis quinta notio, ad ordinem originis hoc modo pertinens, nempe innascibilitas, prout dicit prædictam carentiam, quæ est propria notio Patris.

34 Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam eius partem, nempe, quòd notiones sint tantum quinque, probatur. Quoniam loquendo de his, quæ spectant ad ordinem originis positivè, planum est, nõ posse dari in Deo alias notiones sic pertinentes ad prædictum ordinem: siquidem certum est, vt constat ex dictis q. 28. non posse dari alios ordines, siue relationes originis, præter quatuor iam enumeratas. Si autem fiat sermo de alijs, quæ pertinent ad ordinem originis negativè, aut priuativè, qualia sunt nõ esse spiratum in Filio, & non esse genitum, aut nõ esse spirantem in Spiritu Sancto, & si quæ sunt alia his similia, certum est, prædicta non habere rationem nouarum notionum: ex eo quòd, licet innascibilitas innuat dignitatè, quia remouet omnem rationem procedendi ab alio, seu hoc quòd est, habere suum esse ab alio: non tamen aliarum negationum, siue priuationum enumeratæ. Quia quòd Spiritus Sanctus non spiret, nec pertinet ad dignitatem personæ, ne negatio ista illam arguit. Et similiter quòd Filius non procedat hoc speciali modo, nempe per spirationem, aut Spiritus Sanctus non procedat per generationem, sed ille sit non spiratus, & iste non genitus, non dicit dignitatem, si semel procedunt (vt reuera procedunt) per aliam processionem. Et propterea, quòd aliqua creatura non spirent, aut quòd non procedant per generationem, aut spirationem, non arguitur in illis, ex hac præcisa ratione, aliquid, quòd ad dignitatem personæ pertineat. E contra verò, hoc ipso quòd aliquid, quodcunque illud sit, non habeat suum esse ab alio, arguitur inde, & significatur specialis dignitas personæ, nempe, quòd sit suppositum naturæ intellectualis; imò non

qualiscunque, sed perfectissimæ, & diuinæ.

35 Confirmatur, & explicatur. Quoniam si loquamur de pertinentibus positivè ad ordinem originis, qualia sunt prædicta quatuor relationes, tunc istæ habent potissimè pertinere ad prædictum ordinem, & significare specialem dignitatem pertinentem ad rationem personæ. Si verò fiat sermo de pertinentibus ad ordinem originis negativè, tunc innascibilitas habet peculiari ratione significare, siue innuere prædictam dignitatem; non verò cæterarum aliarum negationum, siue priuationum. Ergo illæ solæ quatuor relationes, vnà cum innascibilitate, habebunt rationem specialium notionum: & per consequens tantum erunt quinque notiones. Vtræque consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe de quatuor relationibus, etiam constat. Quoniam significare specialem dignitatem pertinentem ad personam, nihil est aliud, quàm significare dignitatem personæ prouenientem ei ex eo, quòd afferat naturam intellectualem. Constat autem, quatuor illas relationes originis significare hanc dignitatem: siquidè Paternitas, & Filiatio sunt eadem prorsus relationes, ac relationes dicentis intellectualiter ad Verbum, & Verbi ad prædictum dicentis. Et similiter relationes spirationis, & processionis sunt relationes eius, qui procedit ad intra per voluntatem, & eius, à quo alius sic procedit: quæ quidè quatuor relationes nec possunt esse extra naturam intellectualem, nec possunt non significare dignitatem personæ intellectualis, quæ constitunt, vel quasi efficiunt.

36 Et similiter idem antecedens quoad secundam partem, nempe, discrimen innascibilitatis, & aliarum negationum quoad specialiter denotandam dignitatem personæ, probatur. Nam quòd aliqua affirmatio, vel habitus, aut quasi habitus alicuius carentiæ est specialior, eò carentia illa est vniuersalior, & pluribus conuenit. E contra verò, quòd prædicta affirmatio, vel habitus, aut quasi habitus est vniuersalior, eò carentia illius est specialior, & paucioribus conuenit, vt patet in non homine, & non animali, ex quibus prior carentia quia remouet aliquid specialius, nempe hominem, est magis vniuersalis, quàm secunda, nempe non animal, quæ remouet aliquid vniuersalius. Et propterea non homo pluribus conuenit, quàm non animal: & ita quidquid est non animal, est non homo; non tamen e contra.

Quare, cum carentia procedendi per spirationem præcisè, seu non esse præcisè spiratum (& sic de similibus carentijs) remoueat tantummodò aliquem specialem modum procedendi, & per consequens eius affirmatio;

Confirmatur, & explicatur.

tio, & habitus sit specialior: è contrà verò innascibilitas remoueat omnem modum procedendi ab alio, arque adeò affirmatio, & habitus ei oppositus sit vniuersalissimus: oportet, vt priores illæ carentiæ sint vniuersaliores, & potentes conuenire rebus non intellectualibus, imò etiam inanimatis: è cõtrà verò innascibilitas sit carentia specialior, & non potens conuenire illis rebus, quibus aliæ negationes iam dictæ propter sui vniuersalitatem conueniunt; sed solum posse conuenire rei, & supposito intellectuali, vt reuera illi soli potest conuenire: siquidem solum prædictum suppositum potest non esse aliquo modo ab alio; & ita prædicta innascibilitas peculiari ratione denotabit hanc specialem dignitatem pertinentem ad personam; quam tamen ceteræ aliæ carentiæ non denotant.

Confirmatur, & elucidatur secundò.

37 Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam si quæ sunt aliæ rationes positivæ pertinentes ad ordinem originis, vt ratio ordinis originis vt sic in Deo existentis, ratio procedendi passivè ab alio, vel ratio missi ab vna, vel duabus personis, tunc illa non habebunt specialem rationem notionum, nec ponent in numero cum notionibus enumeratis, quod idem de alijs rationibus positivis ad ordinem originis spectantibus dicimus: ergo tantum quinque enumeratæ erunt notiones: siquidem (vt nuper dicebamus) si fiat sermo de pertinentibus negativè ad ordinem originis, sola innascibilitas potest habere rationem notionis. Antecedens autem videtur certum. Quoniam rationes illæ in eo enumeratæ tantum dicunt aliquid cõmune communitate rationis, & inclusum in specialibus notionibus; non verò aliquid, quod licet sit commune communitate rei, nihilominus sit quid singulare, vt in spiratione adiuua contingit. Constat autem, rationes communes communitate rationis non ponere in numero cum rationibus specialibus, neque esse speciales rationes cognoscendi aliquid secundum id, quod est sibi proprium. Sicut etiam si quæ sunt aliæ rationes positivæ pertinentes aliquo modo ad originem, non aliter, aut aliunde habent esse proprias rationes alicuius ex personis diuinis, nisi ratione alicuius ex quinque notionibus enumeratis; quia ipsæ solæ dicunt aliquid proprium, & ceteræ aliæ non nisi ratione earum, vt ex statim dicendis amplius patebit.

38 Desumpsimus autem hanc nostram rationem fundamentalem vnà cum duplici sua confirmatione ex Angelico Doctore in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 3. cuius verba, & discursum, quia satis eleganter, & dilucidè totam hanc rem explicant, placuit ad vnguem referre, quæ sic se habent. *Primum autem no-*

tionum quinque sufficientia sic patet. Ad hoc enim, quod aliquid dicatur notio persona, tria requiruntur. Primum, quod ad originem pertineat; quia relationibus originis persona distinguuntur. Secundò, quod pertineat ad dignitatem: quia persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. Tertio, quod dicat aliquid speciale: quia commune non est sufficiens principium innotescendi. Dico igitur, quod pertinens ad originem potest significari, vel affirmatiuè, vel negatiuè. Si affirmatiuè, vel dicetur secundum rationem principij, vt à quo alius; vel secundum rationem eius, quod est à principio, vt qui ab alio. Vtrumque istorum dicit originem in communi: vnde neutrum potest esse notio. Oportet ergo, quod determinetur secundum specialem modum originis, qui non est nisi dupliciter, vt supra probatum est, scilicet per modum naturæ, & per modum amoris: & secundum vtrumque habemus duas relationes, vnã, quæ designat rationem principij, & alteram, quæ designat rationem eius, quod est à principio: & sic sunt quatuor notiones, scilicet, Paternitas, & Filiatio quantum ad modum originis naturæ; processio, & communis spiratio, quantum ad modum originis amoris. Si significatur negatiuè, vel negatur ratio principij, vel ratio eius, quod est à principio: Si negatur ratio principij, non est ad dignitatem pertinens: & ideò nõ potest esse notio Spiritus Sancti, nec esse principium alicuius persone diuinæ. Si negatur ratio eius, quod est à principio, aut in speciali, aut in generali? si in speciali, non potest esse notio: quia quantum affirmatio est magis specialis, tantò notio opposita est magis communis: sicut non homo est magis commune, quàm non animal: quia omne non animal est non homo; sed non conuertitur. Si in generali, sic erit negatio specialis, & ad dignitatem pertinens: vnde faciet notionem Patris, quæ est innascibilitas, quæ significat non esse ab alio secundum quod est proprietas Patris.

§. III. Obiectio duplex contra rationem D. Thome, & eius secundam confirmationem ex dictis soluitur.

39 **Q**Uæ ratio, vnà cum suis confirmationibus, est ita efficax, vt ex ea plures obiectiones, quæ in contrarium fieri poterant, facile conuertant. Nam in primis contra rationem prædictam, & secundam eius confirmationem, obijci potest, non numerari sufficienter in illa ea, quæ positivè pertinent ad ordinem originis. Nam potentia generatiua, & spiratiua pertinent aliquo modo ad ordinem originis: siquidem prædictæ potentie sunt principium quo Filij, & Spiritus Sancti, & prima est propria Patris, secunda verò Patris, & Filij, & vnaquæque

Prior obiectio contra rationem & secundam confirmationem.

Ang. D.

ex illis denotat specialem dignitatem, quæ est in personæ: uti etiam processiones tam actiue, quam passiuæ denotant hanc dignitatem: ex eo quod solæ personæ, seu supposita naturæ intellectualis possunt procedere per prædictas processiones, quas etiam, plerumque potissimè spectare ad ordinem originis satis specialiter, nempe, sicut rationes fundandi prædictos ordines, siue relationes originis. Propter quod Augustinus 3. de Trinitate cap. 6. & Cyrillus lib. 1. Theauri cap. 6. computant inter notiones, esse *genitum, vel genitorem*, quæ duo denotant generationem actiuam, & passiuam: quoniam sumunt ibi prædicti Patres concretum probabstracto.

Augusti.
Cyrillus.

Confirmatur 1.

Confirmatur. Quoniam ultra prædicta dantur etiam aliæ rationes positiuæ, quæ non sunt numeratæ in ratione ex Angelico Præceptore adducta, quæ quidem sunt etiam notiones: ergo, &c. Antecedens probatur. Nam Patri conuenit esse fontale principium Deitatis, & ratione Paternitatis habet esse maiorem Filio, testibus Athanasio Oratione 2. contra Arianos, Hilario 9. de Trinitate, Damasceno 1. de Fide cap. 8. & alijs. Et similiter Filio competit, quod sit imago, & Spiritui Sancto ratio amoris, & domi, quæ sunt distincta à Processione, & Filiatione: Constat autem, vnamquamque ex his esse rationem propriam cognoscendi personam diuinam, ac proinde esse notionem.

Athanas.
Hilarius
Damasc.
nos.

Confirmatur 2.

Confirmatur secundò. Quoniam ex eo quod Pater cognoscitur, tum positiuè, tum negatiuè, seu per remotionem, admittuntur in illo plures notiones, nempe Paternitas, spiratio actiua, & innascibilitas: ergo ob eandem rationem debet in eo alia notio positiua admitti. Patet consequentia. Quia etiam cognoscitur per viam eminentiæ, & causalitatis respectu creaturarum. Et propterea ad Ephesios 3. dicitur, quod à Patre æterno deriuatur *omnis paternitas in cælo, & in terra*. Quæ confirmatio etiam probat, dandas esse in Filio, & Spiritu Sancto alias notiones, quibus per viam remotionis, causalitatis, & eminentiæ cognoscantur.

Ad Ephe.
3.

Enodatur obiectio.

40 Respondetur ex dictis negando, non esse factam sufficientem enumerationem earum rationum positiuarum, quæ possunt constituere speciales notiones in diuinis. Vnde ad illud de potentia generatiua, & spiratiua dicendum est, prædictas potentias dicere in recto aliquid essenziale, & commune omnibus personis, ut constat ex illis, quæ in hoc tractatu disput. 1. num. 79. diximus. Et ita potentia generatiua dicitur in recto naturam diuinam: potentia verò spiratiua proxima ipsam voluntatem Dei per modum actus purissimi, & solum in obliquo, & per connotato dicuntur relationes originis: & prop-

terea solummodo propter obliquum, & ratione illius dicuntur aliquid proprium pertinet ad ordinem originis. Quia verò id proprium, quod vnaquæque ex illis dicit, tantum est, vel relatio Paternitatis, quæ connotatur à potentia generatiua, vel relatio spirationis actiue, quæ est connotatum potentie spiratiue, ut q. 30. dicitur, & istæ relationes constituent speciales notiones: idcirco potentia iam dicta non afferunt aliquid proprium distinctum ab istis proprietatibus, per quod peculiaritè notificent personam, aut personas illas, cuius sunt propriae: & propterea nequeunt constituere speciales notiones. Maxime, quia (ut ex definitione, aut quasi definitione notionis à nobis dubio 1. huius disputationis tradita, & communiter recepta constat) *notio* debet in recto dicere aliquam rationem propriam personæ diuinæ, per quam ipsa notificetur: quam tamen non dicere aliquam ex his duabus potentijs explicuimus.

Ex quo etiam ad id, quod de ipsis processibus in eadem obiectione adducitur, satis constat. Tum, quia si loquamur de prædictis processibus actiue sumptis dicuntur in recto aliquid essenziale, ut loco citato explicuimus, & hoc nulla ratione distinguitur virtualiter ab eo quod prædicta potentia generatiua, & spiratiua dicunt, propter summam earum puritatem, propter quam pertingunt ad hoc, ut sint ipsa actualis generatio, & ipsum *spirare*. Si verò loquamur de eisdem passiuè acceptis, tunc licet sit satis probabile, quod dicantur in recto aliquid proprium, ita ut generatio passiuæ dicat in recto Filiationem, & spiratio passiuæ relationem processionis: nihilominus quia ratione huius, quod in recto dicunt, non afferunt aliquam aliam rationem propriam præter eam, quam afferunt relatio processionis, seu spiratio passiuæ, & Filiationis: idcirco non constituunt speciales notiones, neque aliter notificent personas, quam prædicta relationes.

Maxime, quia (ut ex alibi dictis constat) in Filiatione, & spiratione passiuæ non sunt duæ rationes virtualiter distinctæ, hoc quod est, esse rationes referendi, & esse rationes passiuè procedendi, seu esse ipsas processiones passiuas iam dictas: & idcirco non constituunt speciales notiones. Sicut propter eandem rationem Paternitas licet dicat plura munera inæquata ex parte solius nostri modi concipiendi distincta, ut esse rationem præcisè referendi Patrem ad Filium, esse constitutiuam personæ diuinæ ad instar nostrarum personalitatum, & esse veluti fundamentum spirationis actiue, ut aliqui dicunt: nihilominus non idcirco constituunt plures notiones.

Adde;

Additamentum. 41. Adde, quod ad rationem notionis consideratur, quod significetur per modum formæ, aut quasi formæ *in facto esse*; non verò per modum viæ, & veluti fieri. Quia cum notiones sint rationes propriæ cognoscendi diuinam personam, & persona significetur vt forma, aut quasi forma *in facto esse*, oportet, vt & ipsæ notiones sic significentur: si quidem propriæ rationes cognoscendi formam perfectam, & *in facto esse*, debent eidem proportionari. Quare, cum processiones non significantur, nisi vt *in fieri*, & per modum viæ, inde est, vt secundum hunc formalissimum, & expressum conceptum processio- num non habeant rationem notio- num. Vnde ad illud testimonium ex Augu- stino, & Cyrillo adductum dicendum est, hos Sanctos Patres loqui de generatione actiua, & passiua ratione relationum origi- nis, quas asserunt, secundum quas sunt veræ notiones.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respõdetur, quod ratio fontalis principij, in Patre nõ di- cit aliquid proprium ipsius distinctum à Pa- ternitate, vel ad summum (de quo statim) di- stinctum à Paternitate, & spiratione actiua: & ideo ratio fontalis principij ratione posi- tiui, quod asserit, nõ potest specialem notio- nem constituere.

42. Ad illud autem ex Hilario, & Atha- nasio dicendum est, Patrem ea sola ratione dici maiorem Filio, quia est principium il- lius: ideoque hæc ratio non dicit aliquid po- sitiuum constituens nouam notionem. Ra- tio autem, ob quam Pater ob hoc dicitur maior Filio non est, quia reuera dicat ex hoc capite aliquid maioritatis, aut maioris perfectionis, vt ex dictis disputatis 6. nu- mero 24. constat; sed quia hoc quod est, esse principium alterius, dicit in creaturis ali- quid maioritatis, & excellentiæ: & ita nisi ali- aliàs in Deo propter vnitatem essentiæ, & omnimodam æqualitatem personarum re- pugnaret aliqua maioritas, & inæqualitas in perfectione inter diuinas personas, tunc Pater, ex eo quod sit principium Filij, dice- ret aliquam maioritatem, & excellentiam respectu illius.

D. Thom. Ad id autem, quod de ratione imaginis, & verbi conuenientis Filio adducitur, di- cendum est, relationem imaginis, & verbi non esse distinctam, adhuc virtualiter, à re- latione Filiationis, vt constat ex illis, quæ disputat. 2. dubio 4. huius tractatus dixi- mus, & ex illis, quæ Angelicus Præceptor quæstione sequenti articulo 2. ait, ideoque non constituere specialem notionem. Sicut etiam ratio amoris, & doni illam respectu Spiritus Sancti non constituit: quia relatio importata ab amore, & dono notionali cõ- ueniente Spiritui Sancto non distingui-

tur, adhuc virtualiter, à relatione proces- sionis passiuæ, vt ex dictis loco citato, & cum proportione ad præsens applicatis, pa- tet.

Adde, quod si ratio verbi, aut imaginis est aliquo modo distincta à relatione Filia- tionis, vel quia dicunt quid commune Filio, & alijs, vel quia dicunt aliquid speciale reperiunt in Filio, vt aliquam relationem rationis ad creaturas, tunc neque ob hanc ra- tionem dabitur alia notio in Filio: quia ra- tio communis communitate rationis, qua- lis esset hæc, non constituit specialem notio- nem, & illa relatio rationis, siue formaliter, siue fundamentaliter sumpta cõuenit Filio ratione essentiæ; non verò ratione Filia- tionis, aut alicuius alterius proprietatis relati- uæ. & ita esset cõmunis toti Trinitati: & per consequens non esset peculiaris notio.

43. Ad secundam verò confirmationem negetur consequentia. Quia ratio eminentiæ, aut causalitatis reperiuntur in Patre conue- nit etiam ei ratione essentiæ: & ideo est a- liquid commune, nõ verò aliquid proprium.

Ad testimonium verò ex Paulo respõde- tur primò, quod (vt cõstat ex Glossa ibidè) loquitur ibi Paulus de patre per creatione, vel adoptione, quæ ratio est communis toti Trinitati. Nec obest, quod ibidem fiat ser- mo de Patre Domini nostri Iesu Christi. Quia prædicta particula potest intelligi de humanitate Christi Domini, cuius pater, id est conditor, fuit Deus.

Respondetur secundo, quod ratio Patris prius dicitur de patre notionaliter sumpto, quæ de patre creato, vt exponit D. Thomas quæstione sequenti art. 2. ad 4. & art. 3. Vnde sensus Pauli non est, paternitatem creatu- rarum causari à solo patre notionaliter sum- pto; sed quod denominatio patris conuenit creaturis, quia prius, & principalius cõuenit patri notionaliter accepto. Hinc autem non fit, quod debeat assignari alia distincta no- tio in Patre propter istam rationem: siquidè omne hoc includitur in Paternitate, vt est vna ex quinque notionibus.

44. Secundo obijcies, non esse suffi- cienter enumerata in prædicta ratione om- nia illa, quæ negatiuè pertinent ad ordi- nem originis in diuinis. Quoniam in Filio datur quædam specialis negatio, nempe, ca- rentia præsupponendi aliam personam ante ipsum procedentem: siquidem Filius est pri- mus procedens in diuinis: at hæc specialis ca- rentia pertinet ad ordinem originis negatiuè, & cõstituit specialem notionem: ergo, &c. Ma- ior ex se constat. Sicuti etiam minor quoad primam partem satis liquet. Quoad secundam verò partem probatur. Nam ideo carentia procedendi ab omni alio in Patre cõstituit specialem notionem: quia notificat illi speciali

Additamentum.

Ad secundam confirmat.

Prior solutio ad testi- D. Pauli.

Secunda so- lutio. D. Thom.

Secunda obijctio.

ratione distincta ab illa, qua notificatur per Paternitatem: siquidem per istam notificatur in ordine ad Filium; per innascibilitatem vero solum per remotionem alicuius anterioris ad ipsum. Sed similiter predicta carentia reperta in Filio notificat ipsum per remotionem alicuius procedentis ante ipsum; Filiatio vero per ordinem ad Patrem: ergo, &c.

Dissoluitur Respondetur, quod in primis predicta negatio conuenit etiam Patri, & in eo est idem ac innascibilitas: ac proinde neque est notio specialis in Patre, neque est notio solius Filij, imò neque est notio communis utriusque. Quonia ad hoc desiderabatur, quòd esset distincta virtualiter ab innascibilitate, sicut spiratio, quia est communis Patri, & Filio, est virtualiter distincta ab innascibilitate, & Paternitate. Deinde addimus, predicta negationem non significare ex se dignitatem personalem; sed quatenus est ex se, & ex ipsa, quæ in recto dicitur, conuenire euius supposito, & non solum supposito intellectuali: quia conuenit etiam omnibus creaturis procedentibus à Deo, si ipsa secundum id, quòd petit in ratione procedentis, & effectus, consideretur. Et ratio est. Quoniam et si creatura procedant à tota Trinitate, & per consequens præsupponant personas diuinas procedentes: id tamen non petunt ex parte sua, sed solum id contingit ex eo, quòd alias Deus est Trinus, & vnus, & ex parte Trinitatis petitur, ut opera ipsius ad extra sint indiuisa. Et ideo, si per impossibile Deus non esset Trinus, sed vnus, tunc produceretur homo, v.g. cum omnibus prædicatis essentialibus, & proprijs illius, non minus quam nunc.

Replicat 45 Sed urgebis, quòd negatio predicta conueniens Filio, non solum est negatio præsupponendi ut cuius; aliam anteriorem personam procedentem, sed negatio præsupponendi illam ex quo cuique capite: hæc autem negatio, ut constat, solum potest esse propria personæ Filij: ergo, &c.

Confirmat Confirmabis. Quia negatio predicta conueniens Filio ita conuenit illi, ut repugnet ei (adhuc aliunde) oppositum: cum tamen negatio præsupponendi, quatenus est ex parte effectus, aliam personam anteriorem procedentem, non conueniat creaturis, ita ut repugnet eis (adhuc aliunde) oppositum: siquidem de facto præsupponitur absolute loquendo aliam personam prius procedentem: ergo istæ duæ negationes sunt specie, aut quasi specie distinctæ: & ita illa prior carentia solummodo erit propria personæ Filij: & per consequens denotabit ex se dignitatem personalem.

Responsio ad replicam. Respondetur concedendo maiorem: ita tamen, ut hoc, quòd est, Filium in diuinis non præsupponere aliquam personam vlla ratione ante ipsum procedentem, non dicat aliquid extrahens Filium ab eo, quòd petit ex parte sua in ratione producti: & ideo predicta negatio formaliter sumpta consistit in hoc, quòd ex parte ter-

mini producti ex nullo capite petatur aliqua persona prius procedens, quam Filius. Hæc autem negatio etiam conuenit creaturis.

Ad confirmationem patet ex dictis, quomodo Ad confirmationem. do in Filio habere carentiam præsupponendi aliam personam procedentem ante illum, ita ut oppositum ei repugnet, sit intra lineam suæ processionis: & ideo illa carentia est carentia præsupponendi predictam personam, ita ut ex vi processionis illam præsupponere ei repugnet. At similis carentia in quavis creatura procedente inuenitur.

Adde, quòd si quæ carentia præsuppositionis non petitur ex vi lineæ processionis, & ordinis originis Filij ibidem inuenitur, hæc nihil prodest ad notionem specialem constituendam: ex eo quòd ratio notionis specialis præcisè attenditur ex illis, quæ intra lineam ordinis originis petuntur. Videatur tamen ea, quæ num. 70. dicemus; vbi plura, quæ in fauorem huius secundæ objectionis adduci poterant, ex ibidem dicendis manebunt soluta.

§. III. *Obiectio tertia, eius confirmatio, & utriusque enodatio.*

46 **T**ertio obijcies contra eandem rationem, non rectè inter notiones numeratam esse relationem spirationis actiue: ac proinde numerum notionum non esse desumendum ex distinctis ordinibus originis, si fiat sermo de notionibus positivis. Antecedens videtur esse D. Thomæ in hoc articulo, vbi inquit, quòd communis spiratio non est proprietas, quia conuenit duabus personis: quòd etiam docuit in 1. ad Annibaldum distinctione 27. questione 1. articulo 1. ad 3. dicens: *Innascibilitas autem est proprietas personæ, sed non personalis: communis vero spiratio nec est proprietas personæ, nec personalis, quia non distinguit aliquam personam ab omnibus alijs.* Constat autem, notioni debere conuenire rationem proprietatis: siquidem est ratio propria cognoscendi diuinam personam.

Confirmat Confirmatur. Quia si communis spiratio esset notio, ex eo quòd, licet non conueniat vni tantum personæ, non tamen conuenit omnibus, sed duabus solummodo, tunc eadem ratione esse non spiratum, ut connotat principium quòd alicuius personæ ad intram, erit specialis notio respectu Patris, & Filij: siquidem illis tantum competit, & denotat dignitatem personalem, nimirum, rationem principij quòd ad intram.

47 Respondetur ex dictis negando antecedens. Et ad probationem occurrendum est ex D. Thomæ Opusculo 2. ca. 59. vbi postquam in duobus præcedentibus capitibus

communem spirationem, & quatuor alias notiones appellauit proprietates, postea in hoc capite inquirens, quare quinque proprietates dicantur notiones, & explicans in quo sensu communis spiratio nuncupetur proprietas (vt ita omnia testimonia eiusdem Angelici Doctoris maneant conciliata) sic inquit. *Hec autem quinque, notiones personarum dici possunt, eo quod per eas nobis innotescat in diuinis distinctio personarum: non tamen hac quinque possunt dici proprietates, si hoc in proprietatis ratione obseruetur, vt proprium esse dicatur, quod conuenit vni soli: nam communis spiratio Patri, & Filio conuenit. Sed secundum illum modum, quo aliquid dicitur proprium aliquibus per respectum ad aliud, sicut bipes homini, & aui per respectum ad quadrupedia, nihil prohibet, etiam communem spirationem proprietatem dici: quatenus, nimirum, etiam communis spiratio conueniat Patri, & Filio; non tamen conuenit Spiritui Sancto: & ideo per respectum ad illum potest hoc posteriori modo dici proprietas Patris, & Filij. Quare, cum ad rationem notionis non requiratur, quod sit proprietas priori illo modo, sed sufficiat esse proprietatem hoc posteriori, vt ex explanatione diffinitionis dubio 1. huius disputationis adducta constat, necnon ex ijs, quæ in hoc c. 59. Sanctus Doctor docet: inde est, vt metus communis spiratio inter notiones connumerata fuerit.*

tum, sicut & non esse genitum, est veluti ratio partialis notionis Patris, quæ dicitur innascibilitas: quia hæc dicit carentiam omnino processionis, & in hoc includitur carentia procedendi per generationem, aut spirationem. Vnde, sicut Paternitas, vt est ratio constituendi personam ad instar nostrarum personalitatum, & vt est ratio referendi, & vt est ratio veluti sustinendi in se spirationem adiuuam, non constituit secundum hæc specialia munerata sigillatim supra speciales notiones, quia sunt veluti partes integræ notionis Paternitatis: ita in presenti, proportionem seruata, philosophandum est. Et ideo nec in Filio solummodo potest prædicta carentia esse specialis notio: quia ad hoc desiderabatur, vt esset propria ratio illius, & non alterius. Sed de his, & vt occurratur aliquibus obiectionibus, quæ quoad præterius fieri ex alijs capitibus poterant, videantur illa, quæ n. 70. dicemus.

§. V. Obiectio quarta, eaq; præcipua contrarietatem D. Thomæ, & solutio, quæ ei Vazquez occurrit.

49 **Q**uarto obijcies contra eandem rationem D. Thomæ, non posse inter se coherere duo illa, quæ in prædicta ratione dicuntur, nimirum, innascibilitatem pertinere negatiue ad ordinem originis; & nihilominus dicere aliquid pertinens ad dignitatem personalem. Nam hoc ipso, quod pertineat ad ordinem originis negatiue tantummodo, non dicit aliquid positium: alioqui non pertineret ad prædictum ordinem negatiue solummodo, sed positue: negatio autem non dicit dignitatem, sed remouet positium, quod est perfectio & dignitas: ergo hoc ipso, quod innascibilitas tantum pertineat ad ordinem originis negatiue, seu dicat prædictam negationem, non poterit cum hoc coherere, quod dicat dignitatem pertinentem ad personam, vt in ratione D. Thomæ dictum est.

Quarta obiectio.

Confirmatur. Quia si semel innascibilitas non dicit aliquid positium, sed tantum carentiam aliquam, tunc talis carentia non erit per modum puræ negationis: quia sic conueniret ramenti, quam non entis: ac proinde non esset propria notio Patris: ergo debebit sumi per modum priuationis: & per consequens non solum non denotabit dignitatem personalem: verum etiam ponet imperfectionem in eo, in quo est: cum priuatio sit illius, quod natum est haberi, & non haberi.

Confirmatur.

50 Ad hæc obiectionem respondet Vazquez in presenti disput. 140. c. 3: innascibilitatem de formali, & expresso significato importare negationem, aut priuationem: materialiter tamen, sed directe significare quandam dignitatem, & rationem positiuam Patris, scilicet rationem principij primi. Sub-

Solutio P. Vazquez.

Occurrit confirmatio.

48 Ad confirmationem respondetur, quod non esse spiratum, adhuc quatenus connotat principium quod ad intra alicuius personæ; non potest constituere specialem notionem distinctam ab alijs communiter enumeratis; quamuis sic determinatum conueniat soli Patri, & Filio: quia ratione illius carentiæ non notificat illos aliqua speciali ratione, secundum quam non notificentur per spirationem adiuuam. Quia cum hoc, quod est esse spiratum, relatiue opponatur spiranti: & quæuis ratio tribuens alicui se ipsam tribuat etiam eidem, quod ratione illius non sit suum oppositum, sed potius ab illo distinguatur, ei que opponatur: oportet, quod spiratio adiuua tribuat Patri, & Filio per modum quasi effectus secundarij, quod non sint spirati: ex eo quod termino spirato relatiue opponantur, ab eo que distinguuntur. Et propterea hoc ipso, quod per spirationem notificentur, vt spirantes; & distincti, ac oppositi termino spirato, notificantur etiam vt non spirati: ex eo quod omnis res opposita, & distincta ab alia, & notificata vt talis, notificatur vt afferens negationem essendi rem illam, à qua distinguitur, cum quaque opponitur.

Responsetur secundo. D. Thomæ.

Adde ex Angelico Doctore in 1. distinctione 28. q. 1. art. 1. ad 4. quod non esse spiratum.

dit vero, rationem hanc esse positivam relationem, non realem, sed rationis constitutivam tamen Patris, ut ipse se explicat disputatione 59. cap. 5. & 7. Per materiale autem, & directum significatum eius non intelligit fundamentum talis negationis, vel privationis, quod connotatur in obliquo per nomen *innascibilitatis*; sed ipsam positivam relationem primi principij distinctam à Paternitate esse id, quod significatur per illud nomen sub forma, vel conceptu negativo, vel privativo, ut ipse etiam se explicat in prædicto cap. 7. sicut etiam supra disput. 127. c. 2. dixerat, personam directè, sed materialiter, significare relationem, quia relatio formaliter est idem quod persona; licet persona non significet illam sub conceptu relationis, sed sub conceptu individuz substantiæ rationalis naturæ.

Suaderit ex D. Tho. Quam solutionem existimat Vazquez esse de mente D. Thomæ: ex eo quod Angelicus Præceptor sequenti art. 4. in solutione ad 1. postquam dixit, quod *secundum Augustinum 5. de Trinitate, ingentus negationem generationis passiva importat*, addidit: *Nec propter hoc sequitur, quod ingentus non debeat poni propria notio Patris: quia prima, & simplicia per negationes notificantur: sicut dicimus, punctum esse, cuius pars non est.* In quibus verbis satis videtur D. Thomas sentire, quod esse ingentum, seu innascibile sit modus aliquis positivus, quem circumscribimus per prædictam negationem, aut privationem: sicut modus ille, quem circumscribimus per negationem positam in diffinitione puncti, est quid positivum; licet per tale negationem circumscribatur.

Roboratur testim. Patrum. Porèstque hæc eadem solutio suaderi, tum alijs testimonijs Patrum, tum etiam rationibus. Testimonijs quidem. Quia Iustinus Martyr in expositione fidei, Nazianzenus Oratione 27. Cyrillus primo Thesauri capite 3. Basilus 4. contra Eunomium; & Damascenus libro 1. de Fide capit. 9. asserunt, *ingentum* non significare substantiam Patris, sed modum existendi, vel subsistendi illius, qui non potest esse alius, quam subsistere, vel existere per modum fontalis principij, qui quæ, ut ex terminis ipsis constare videtur, aliquid positivum præfert.

Probat ratione. Rationibus vero. Nam in primis esse in se est modus essendi substantiæ positivus: ergo etiam esse à se exit modus subsistendi positivus in Patre: ergo etiam innascibilitas dicens hunc modum erit aliquid positivum.

Confirm. Confirmatur primò. Quia esse ab alio dicit aliquid positivum in Filio: non est autè minoris dignitatis esse à se, quam ab alio: ergo, &c. Secundò. Quia esse à se non

videtur aliud dicere, quam habere sufficientiam subsistendi sine alio: hoc autem est valde positivum: ergo innascibile, quod hoc significat, dicit aliquid positivum: & per consequens innascibilitas significabit etiam aliquid positivum.

§. VI. Revertitur prædicta solutio Gabrielis Vazquez testimonijs Angelici Doctoris, & aliorum Patrum.

52 Ceterum hæc solutio tradita à Vazquez est contra Augustinum 5. de Trinitate c. 7. ubi multis ostendit, quod nomen *ingentum*, seu *innascibile* nihil aliud significat, nisi negationem, seu carentiam generationis passivæ, & quod Pater non habet genitorè, seu aliquod principium, a quo procedat. Idem etiam docuit Concilium Tolontanum XI. Cyrillus 1. Thesauri c. 2. & 3. & li. 1. c. unico, Basilus lib. 5. contra Eunomium, & Epiphanius hæresi 73. qui omnes hoc expresse sentiunt: & ita ex eo colligunt, istud nomen non significare essentiam Dei, quia hæc est aliquid positivum: cum tamen prædictum nomè *ingenti*, seu *innascibilis* sit nomen negatiuum, & indicet, non quid sit Deus, sed potius quid non sit.

Deinde prædicta solutio est etiam contra Angelicum Doctorem in 1. distinctione 28. quæstion. 1. articulo 1. ubi sic ait: *dicendum, quod secundum Augustinum. Pater est principium totius divinitatis. Unde & Dionysius dicit, quod in Patre est fontana divinitatis. Unde si in divinis personis esset ordo, qui poneret prius, & posterius, Pater esset primum principium. Sed quia ibi non est talis ordo, loco eius, quod est primum, dicimus principium non de principio. Unde Pater potest dupliciter innotescere, vel in quantum est de non principio: & sic innotescit per notionem innascibilitatis.* In quibus verbis, ut constat, negat, quod innascibilitas dicat in recto aliquid positivum; & solum admittit, quod dicat aliquid negatiuum, scilicet, quod Pater sit de non principio.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor quæstione sequenti articulo 4. ad primum, ubi proponens modum dicendorum, qui sentiunt, innascibilitatem dicere in recto aliquid positivum, sic inquit: *Dicendum, quod quidam dicunt, quod innascibilitas, quam significat hoc nomen ingentus, secundum quod est proprietas Patris, non dicitur tantum negativè, sed importat, vel utrumque simul, scilicet, quod Pater à nullo est; & quod est principium aliorum; vel importat universalem auctoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verum. Quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à Patris*

Ex August. impugnat. prædicta responsio

Cōc. Tol. XI.

Cyrillus. Basil. Epiphan.

Refutatur ex D. Tho.

ternitate, & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur proprium in communi. Nam fontalitas, & auctoritas nihil aliud significat in diuinis, quam principium originis. Et ideo dicendum est secundum Augustinum 5. de Trinitate, quod ingenuus negationem generationis passiva importat. Dicit enim, quod tantum valet, quod dicitur ingenuus, quantum valet, quod dicitur non Filius. Quomodo autem, & in quo sensu ingenuus sit idem, quod non Filius, & utrumque nomen denotet idem quod innascibile, ac proinde ingenuus, & non Filius tantum sit notio Patris, non vero Spiritus Sancti in hoc eodem dubio n. 77. dicemus.

Effugiu ad 53 Vnde nihil obest id, quod respondet Vazquez, D. Thomam solum velle, quod innascibilitas non significet positium formaliter, & expressè; non vero quod non significet aliquid positium, tanquam significatum directum, licet materiale.

Præcludi- Non itaque hoc refert. Primò. Quoniam tum primo. D. Thomas expressè negat loco nuper adducto, hoc nomen utrumque simul importare, positium scilicet, & negatiuum: quia, teste Augustino vbi supra, significat idem quod non Filius. Constat autem, quod si diceret positium directè, licet tanquam significatum materiale, tunc utrumque simul importaret, & non esset idem quod non Filius: siquidem nomen hoc nihil in recto positium dicit, adhuc tanquam materiale significatum.

Secundo. Quia idè Angelicus Præceptor questione sequenti ar. 4. in solutione ad 2. inquit, quod ad hoc, quod ingenuus sit proprius soli Patri, oportet ulterius in nomine ingenui intelligere, quod conueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ: ut sic intelligatur importare negationem in genere principij personaliter distincti in diuinis. At si prædictum nomen haberet directè significare positium rationem principij prædicti ex hac præcisa ratione absque aliquo alio, non posset conuenire Spiritui Sancto, cui non conuenit ratio talis principij.

Tertio. Nam idem S. Doctor in 1. distinct. 28. q. 1. art. 1. ad 3. inquit, quod hoc nomen significat negationem relationis Filij, & ideo pertinet ad genus relationis reductiuè, sicut quænis negatio ad genus sui positium reductitur. At si tale nomen significaret aliquid positium directè, non esset eius significatum reductendum ad genus relationis, sicut negatio illius; sed poneretur in eo directè, tanquam significans illam. Maxime, quia si semel dicit aliquid positium, tunc illud non erit quid rationis, sed quid reale verè relatiuum: sicut nomen persona diuina, quia adhuc iuxta sententiam Vazquez significat directè licet tanquam

significatum materiale relationem, idcirco, quantum est ex vi huius capituli, pertinet directè ad genus, aut quasi genus relationis, prout abstrahit à relatione creata, & increata.

Quartò. Nam D. Thomas infra q. 40 articul. 3. ad 3. ex Augustino inquit, quod si à Patre remoueat Paternitas, remaneat tantum in eo innascibilitas, tunc non remanebit aliqua ratio hypostasis: ex eo quod ingenuus, siue innascibilitas nihil ponit, sed negatiue dicitur. Tandem. Quia idem Angelicus Præceptor in 1. dist. 28. q. 1. art. 1. citato in solutione ad 1. fatetur expressè, innascibilitatem sumptam in recto nihil ponere in Patre; sed tantum esse carentiam remouentem positium iam dictum.

Impugnatur quarto. D. Thom.

§. VII. Eadem solutio rationibus exploditur, & fundamenta, quibus nititur, diluuntur.

55 Deinde eadem solutio impugnatur ratione desumpta ex D. Thoma loco citato ex questione sequenti art. 4. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam ratio fontalis principij diuinitatis, quæ est in Patre, nec comparatur ad speciales rationes principij generatiui, & spiratiui in eodem Patre existentis eo modo, quo id, quod est commune per modum rationis essentialiter superioris, comparatur cum suis inferioribus: nec illo modo, quo ratio integrata & composita, tanquam totum, aut quasi totum actuale ex pluribus rationibus, confertur cum eis: nec tandem eo modo, quo plures rationes specificæ, atomæ, & singulares ex a quo distinctæ inter se conferuntur: ergo nec comparatur cum eis per modum alicuius positium. Consequentia patet. Quia si prædicta ratio esset aliquid positium, conferretur cum alijs duabus rationibus principij per generationem, & per spirationem, aliquo ex his tribus modis prædictis, ut considerati patebit.

Refellitur ratione prædicta solutio

Antecedens autem quoad priorem partem, scilicet, quod hæc ratio fontalis principij non comparetur cum alijs duabus rationibus per modum alicuius essentialiter superioris, videtur certum. Quia ratio fontalis principij non continet cuius ex peculiaribus rationibus principij existentibus in Patre: & ideo Pater, ut est principium spirandi præcisè sumptum, non est fontale principium diuinitatis: alioqui etiam Filius, cui conuenit eadem ratio principij spiratiui, esset fontale principium eiusdem diuinitatis.

Adde, quod licet daremus, rationem fontalis principij sic comparari cum peculiaribus illis rationibus principij existentibus in Patre, non ideo ratio illa constitueret

tueret specialem notionem. Quia ratio sic communis nō ponitur in numero cum rationibus particularibus, nec est idonea ad constitutivam specialem notionem, ut ex dictis in hoc dubio n. 37. patet.

56 Quoad secundam verò partem, nimirum, quod non comparatur cum eiseo modo, quo ratio aliqua integrata ex aliquibus rationibus, confertur cum singulis earum, eo sanè proportionali modo, quo homo integratus ex suis partibus integralibus comparatur cum illis, etiam constat idem antecedens. Tum, quia (ut ex dictis §. sequenti patebit) hoc, quod est, esse fontale principium quod divinitatis, non competit Patri ratione spirationis activæ, sed ratione Paternitatis præcisè. Tum etiam, quia esse daretur, prædictam rationem principij quod convenire Patri ratione utriusque relationis, & prædictum principium dicere eas simul sumptas, non inde haberetur, quod fontale principium divinitatis diceret in Patre aliquam specialem notionem; sed solum, quod diceret duas notiones, Paternitatis, & spirationis. Quandoquidem hæc duæ consideratæ secundum id, quod ex vi suarum linearum affertur, habent consuetudinem fontale principium quod divinitatis: sicut Paternitas, v.g. absq; virtuali distinctione haberet in eo casu constitutuere adæquatè Patrem in esse Patris, & inadæquatè in ratione principij fontalis quoad id, quod est proprium huius principij. Et similiter spiratio esset ratio formalis adæquata constituendi illum in ratione spirantis quoad id, quod est proprium eius: & inadæquata respectu constituendi ipsum, modo insinuatò, in ratione principij fontalis quod quoad id, quod est proprium illius. Constat autem, notiones non multiplicari, penes munera inadæquata unius & eiusdem relationis, aut proprietatis ex parte solius modi concipiendi diversa.

57 Quoad ultimam verò partem, nempe, quod nequeat hæc ratio fontalis principij comparari cū rationibus peculiaribus principij per generationem, & spirationem existentibus in Patre, tanquam aliqua ratio atomæ ex æquo distincta contra prædictas duas rationes principij, & eo modo, quo una ratio atomæ, & omnino singularis comparatur cū alijs rationib⁹ atomis, & singularib⁹, sic ostenditur. Quia tunc talis ratio fontalis principij quod nec diceret in recto aliquid absolutū, alioquin nō constitueret specialem notionem: & similiter nec tribueret rationem principij quod ad intrā, quia hæc ratio dicit oppositionem, & distinctionem cum eo, quod dimanat ut quod à tali principio: nec tandem potest esse aliquid relativum distinctum ex æquo à Paternitate, & spiratione:

quoniam si illud relativum esset quid reale, & specificè atomè distinctum virtualiter à Paternitate, & spiratione, tunc daberetur quinque relationes reales in divinis: quod est contra communem Theologorum sententiam: si verò talis relatio sit rationis, tunc, cum relatio rationis formaliter sumpta nequeat esse constitutiva divinæ personæ, aut tribuere ei rationem fontalis principij, quæ verè & realiter convenit Patri, oportet, ut prædicta relatio habeat fundamentum in Patre, & quod ratio sic talis fundamenti specificè, & atomè distincta à Paternitate, & Filiatione hoc tribuat. Et ita cum hoc fundamentum nequeat esse aliquid absolutum propter rationem nuper dictam, oportebit, ut sit aliquid relativum distinctum virtualiter, & specificè à Paternitate, & spiratione. Sicque sequetur inconviciens nuper adductum, nimirum, quod daberetur quinque relationes reales in divinis.

58 Confirmatur primò. Quoniam ratio fontalis principij solum potest dicere rationem principij omnium processionum divinarum, & insuper quod tale principium nō sit ab alio, prout non esse ab alio dicit in recto solum negationem essendi ab alio, vel talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta negatio: sed ob hæc positivas rationes nequit constituere in recto specialem notionem: ergo solum constituet illam in recto ratione prædictæ negationis. Maior est perspicua. Quia quod non est principium omnium processionum divinarum, nequit esse fontale principium divinitatis. Et deinde, quod est ab alio, eo ipso non est principium omnium processionum: siquidè non est principium suæ processionis: & per consequens non est fontale principium divinitatis; sed hoc illi principio competit, quod est principium primæ processionis, ac proinde & altari subsequētium. Et ita ad rationem fontalis principij desiderabitur, tum illud prius, nempe, esse principium omnium processionum divinarum, tum etiam, quod non sit ab alio: cumque non esse ab alio solum possit dicere in recto, vel puram carentiam non essendi ab alio, vel habere talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta carentia, inde est, ut ultra illud prius dicat unum ex his duobus.

Minor verò quoad primam partem, nempe, quod non constituat specialem notionem, ex eo quod sit principium omnium processionum, satis constat ex dictis. Quoniam ratio hæc solum dicit utramque rationem principij quod spirativi, & generativi simul sumptam: ideoque nuper numero 55. dicebamus, prædictam rationem principij non esse essentialiter superiorem ad peculiare rationes principij existentis in Deo:

& ita non constituet ratione huius speciale notionem distinctam ab eis.

Quoad secundam vero partem, nimirum, non posse in recto constituere predictam notionem specialem, ex eo quod dicat ralem modum essendi, ex quo sequatur predicta negatio, etiam liquet. Tum, quia ille modus essendi non distinguitur a Paternitate, nisi tantum ex parte nostri modi concipiendi: quia Paternitas ex vi suæ lineæ habet ralem modum essendi, ex quo sequatur predicta negatio, ut ex dicendis n. 64. patebit. Tum etiam, quia illud positivum debet esse relatiuum reale, siquidem debet esse ratio propria: & non est in Patre ibi aliud positivum reale relatiuum, nisi Paternitas, & spiratio: ideoque non erit, quomodo ratione huius positivi constituat specialem notionem.

Confirmatur 2.

59 Confirmatur secundò. Quoniam si semel innascibilitas, hoc ipso quod in recto solum dicitur negationem, non potest dicere aliquid pertinens ad dignitatem, ut indicat Gabriel Vazquez: neque etiam illa relatio rationis formaliter sumpta poterit dicere aliquid ipsæ ad dignitatem: siquidem relatio rationis non dicit ex se aliquid maioris dignitatis, quam realis negatio: ergo eo ipso nequitur ratione predictæ relationis constituere specialem notionem, imò neque etiam alicuius alterius positivi, propter rationes dictas.

Explicatur restim. D. Thom. pro predicta solut. adducit

60 Nec ea, quæ pro se adducit Vazquez, ei fauent. Nam in primis testimonium D. Thomæ ei non oporatur. Quia sicut cum diffinitur punctum, per hoc, quod sit, cuius pars non est, tunc aliud est diffinitum, & significatum immediatum, ac directum huius diffinitionis; aliud vero diffinitum remotum. Quoniam diffinitum, & significatum immediatum, ac directum nihil aliud est, quam illud concretum accidentale, quod in recto dicitur caritatem partium, & in obliquo entitatem puncti: at verò diffinitum remotum est ipsa entitas puncti. Ita dum quasi diffinitus Patrem, ut innascibilem, per hoc quod non fit ab alio, tunc immediatum, & directum quasi diffinitum, & significatum est concretum illud adiectivum, quod in recto dicitur caritatem predictam, & in obliquo Paternitatem: at verò remotum est ipse Pater.

Vnde, sicut ex eo quod punctum diffinitur per esse id, cuius pars non est, non sequitur, quod ratio illius, ut est diffinitum, & significatum immediatum, ac directum, sit in recto aliquid positivum; sed solum quod ratio illius, ut est diffinitum remotum, dicat aliquid positivum, & quod hæc ratio non est quid distinctum à propria ratione positiva puncti, nec aliter, quam ea, ipsum notificat; secus verò predictum diffinitum, & sig-

nificatum immediatum: sic similiter, ex eo quod Pater, ut innascibilis, quasi diffinitur per hoc quod non fit ab alio; non inferitur, quod ut est quasi diffinitum, & significatum directum, & immediatum, ac proinde ut dicit esse innascibile, dicat aliquid positivum in recto; sed solum quod ut est quasi diffinitum remotum, consistat in illo positivo importato per esse Patrem, & quod hoc positivum nihil sit aliud, quam ipsissima ratio Patris: & ideo ex vi huius diffiniti remoti non aliter notificatur, quam notificetur per esse Patrem; secus verò per predictum significatum, & diffinitum immediatum, & directum, nempe, per esse innascibile ac proinde innascibilitas, ut dicit predictam caritatem, erit specialis notio.

61 Et deinde alia testimonia Patrum non fauent. Quia per modum illam existendi, vel subsistendi tantum intelligunt conditionem illam propriam subsistentiæ Patris, consistentem in sola negatione essendi ab alio: & propterea dicunt, quod hoc nomen *ingenitum* potius importat, quid Pater non sit, quam quid sit.

Occurrunt ad testimonia Patrum.

Nec tandem rationes, quas idem Vazquez adducit, illi sufficienter fauent. Non quidem prima. Nam concessio antecedenti, neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est. Quod esse in se, seu (quod in idem quoad præteritum redit) esse per se dicit in Patre, ut tali, subsistentiæ eius relatiuam, cui correspondet terminus positivus, nempe Filius: at verò innascibilitas, quæ etiam est propria Patris, non habet aliquem terminum positivum, quem recipiat: & propterea non potest consistere in aliquo proprio Patris, quod sit relatiuum: ac proinde solum consistet in aliquo proprio Patris, quod sit negativum.

Solutio ratio predictæ solutionis.

Ad confirmationem concedatur maior, & negetur minor intellecta de esse à se quoad id, quod immediate, & in recto significat, & quoad omne id, per quod constituit in recto specialem notionem. Quia secundum hanc rationem solum dicit aliquid negativum; quamvis hoc negativum denotet eandem dignitatem personalem, quæ Filius non quidem, quia illam ex vi sui significati directi ponat; sed quia ex vi sua est proprietas negativa personæ: ac proinde inani hoc modo dignitatem personalem, & non qualemcunque, sed eandem dignitatem, quam inuui Filius: quia hæc sumitur ex dignitate naturæ intellectualis.

Ad confirmationem.

Ad secundam respondetur, quod esse à se formaliter, aut in recto non dicit habere sufficientiam subsistendi sine alio, sed dicit hoc, quod est, non esse ab alio, seu esse sine alio, à quo procedat.

§. VIII. Duplex alia solutio precedentis obiectionis, & impugnatio utriusque.

Alia responsio Aureoli ad prædictam objectionem.

62 **S**ecundò respondet Aureolus, quòd licet *ingenitum*, aut *innascibilitas* dicat aliquid negatiuum in recto: supponit tamen, vel connotat aliquid positiuum ex vi sua, nempe essentiam diuinam, tanquàm proprium fundamentum ipsius: & propterea dicit aliquid pertinens ad dignitatem.

Confirm.

Potest que hæc solutio confirmari. Tum ex eo, quòd essentia diuina per se, & ab intrinseco, ac intra propriam lineam habet, quòd non sit ab alio, sed à se: & ita erit proprium & peculiare fundamentum innascibilitatis, quæ dicit negationem essendi ab alio. Tum etiam, quia sicut licet esse quid creatum

D. Thom.

dicat relationem ad Deum, vt docet D. Thomas in frà q. 45. art. 3. attamen teste eodem S. Doctore q. sequenti art. 4. ad 3. esse increatum non dicit relationem, sed essentiam: & essentia est proprium fundamentum huius negationis: sic esse productum, v.g. in Filio, dicit quid pertinens ad ordinem originis: & tamen esse innascibile, & omninò improdatum non spectabit ad lineam originis, sed ad lineam essentia: & per consequens essentia erit proprium fundamentum illius negationis.

Impugnatur ex D. Thoma hæc responsio.

63 Cæterum hæc solutio est contra D. Thomam in 1. dist. 28. quæst. 1. art. 2. in corpore, & ad 2. necnon quæst. 40. art. 2. ad 3. vbi inquit, vt supra notauimus, quòd remota Paternitate, non manet in Patre ratio *ingeniti*. Si autem hoc, quòd est esse *ingenitum*, fundaretur in sola essentia tanquam in fundamento proprio ipsius, tunc, adhuc remota Paternitate, remaneret ratio *ingeniti*.

Exploditur deinde.

Deinde eadem solutio potest impugnari ex eo, quòd negationes conuenientes ratione essentia, tanquam proprii fundamenti illarum, conueniunt omnibus personis: siquidem in omnibus illis manet proprium earum fundamentum, nempe essentia. Constat autem, hanc negationem *ingeniti*, seu *innascibilitatis* in concreto sumptam solum conuenire Patri: ergo signum est, quòd proprium & peculiare fundamentum ipsius non est solum essentia.

Satis sit fundamentum Aureoli.

Nec ea, quæ in fauorem solutionis Aureoli adducta sunt, ei fauent. Non quidem primum. Quia etsi essentia diuina non sit per generationem producta, per eam tamen, & per inspirationem communicatur: innascibilitas autem dicit carentiam omnis processionis quouis modo, ac proinde carentiam communicationis passiuæ per generationem. Neque etiam secundum. Nam esse creatum in creaturis solum dicit relationem ad Deum, vt ad causam: & ita esse increatum non negat

relationem diuinarum personarum inter se, sed solum relationem earum ad principium extrinsecum habens veram rationem causæ, siue producens eas ex nihilo: & ista negatio conuenit diuinis personis, & essentia. Esse verò productum est commune omni producto, siue per generationem, siue creationem, siue quouis alio modo: & idem esse omninò improdatum non tantum negat relationem ad principium extrinsecum iam dictum, sed etiam relationem realem personarum precedentium ad intra: & ita dicit aliquid negatiuum relatiuum, quòd sit proprium Patris.

64 Tertiò respondent alij admittendo etiam, quòd significatum directum *ingeniti*, siue *innascibilitatis*, siue in abstracto, siue in concreto sumpti, est aliquid negatiuum: attamen fundamentum proprium, quòd supponit, & connotat, non est sola Paternitas, siue Pater, sed Paternitas, simul cum spiratione adiuua.

Tertia solutio ad eandem objectionem.

Cæterum hæc solutio non omninò placet. Quoniam sola Paternitas constituit sufficiens fundamentum prædictæ negationis. Tum, quia sola Paternitas constituit suppositum, quòd est sufficiens principium quod primæ processionis, ante quam non sit alia: ergo etiam constituit sufficiens fundamentum innascibilitatis vt talis, prout dicit aliquid negatiuum. Antecedens videtur perspicuum. Quoniam Paternitas constituit sufficiens principium quod generationis, quæ ex vi suæ lineæ est prima processio, ante quam neque est, neque potest esse alia in diuinis. Consequentia verò etiam constat. Nam ratio illa positua, à qua habet Pater esse ante omnem originem, est sufficiens fundamentum ad tribuendum illi, quòd non sit ab alio: alioquin non tribueret illi, quòd haberet esse ante omnem originem: ergo si Paternitas constituit Patrem in ratione principij primæ processionis, ante quam non sit alia, constituit etiam illum in ratione fundamenti sufficientis prædictæ negationis tribuentis illi, quòd non sit ab alio.

Reijcitur.

Tum etiam. Nam plenitudo principij, vt includens rationem principij generatiui, & spiratiui, non tribuit Patri, quòd sit innascibilis, seu quòd funder prædictam negationem: ergo hoc habet à sola Paternitate. Consequentia liquet. Antecedens autem probatur. Quia ratio principij spiratiui conuenit Filio: cui tamen nulla ratione conuenit esse innascibilem, sed potius oppositum. Et licet Pater per impossibile non esset principium Spiritus Sancti per inspirationem, nihilominus non ob id esset ab alio: quoniam potius (adhuc in eo euentu) nõ esset aliqua persona, à qua procederet: & per consequens esset innascibilis.

Con-

qua procederent: & per consequens esset innascibilis.

Confirm.

65 Confirmatur. Quia in illo priori, in quo intelligimus Patrem, ut principium Filij per generationem, praeintelligimus, aut intelligimus, illum esse innascibilem: ergo ratio Paternitatis constituit sufficiens fundamentum innascibilitatis. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quoniam in illo priori intelligimus, Patrem habere suum esse personale: at non intelligimus, habere illum ab alio: ergo intelligimus, aut praeintelligimus habere illud a se, seu non habere praedictum esse ab alio.

Flucidatur amplius.

Potestque id magis explicari ex eo, quod habere esse a se, vel ab alio debet vel includi in quouis priori, in quo intelligimus, principium influere positivè in aliquid, vel debet aliquo modo praeintelligi ad illud. Et propterea licet forma substantialis in illo priori, in quo causet, non intelligatur habere esse ab alio, quia illud prius tantum est prius causalitatis formalis, & in praedicto priori non curatur, an habeat praedictum esse ab alio, quamvis reuera sic illud habeat, sed solum de causa, & causalitate formalis: nihilominus, facta collatione inter hanc causalitatem, & prioritatem, & inter hoc, quod est esse ab alio, prius est, quod sit ab alio quam quod causet, priusque debet iuxta naturas rerum concipi illud, quam istud. Ergo etiam in illo priori, in quo intelligimus Patrem, aut principium Filij, intelligimus, aut debemus praeintelligere illum, ut habentem esse, vel a se, vel ab alio, si rem iuxta suam naturam concipiamus: ergo cum non possimus concipere illum, ut habentem esse ab alio, debemus concipere ipsum, ut habentem esse a se, seu (quod in idem, quoad praesens redit) ut non habentem esse ab alio. Et ita, licet tunc sistamus in cognitione Patris, ut est principium generandi, & non procedamus ad concipiendum ipsum, ut est principium Spiritus Sancti, poterimus concipere illum, ut innascibilem, & ut sufficiens fundamentum innascibilitatis.

§. IX. Vera solutio quarta obiectiois, & confirmationis illius.

Vera obiectiois ego datio.

66 Vetus igitur solutio quartae obiectiois est, innascibilitatem in recto sumptam tantum pertinere ad ordinem originis negativae: ac proinde in recto tantum dicere aliquid negativum, connotando tamen Paternitatem. Hinc tamen non sequitur, non pertinere, aut non dicere, vel non ponere dignitatem personalem. Quia non asserimus, praedictam negationem pertinere ad dignitatem personalem, aut eam dicere, vel ponere, quia ipsa secundum id, quod dicit in recto,

ponat aliquid positivum; sed quia est negatio talis conditionis, ut afferat pro fundamento praedictam dignitatem personalem, seu praedictam personam Patris, & insuper secundum id negativum, quod afferit in recto, illa specialiter innuit: & ita hoc etiam modo dicit, & ponit hanc dignitatem, quatenus dicit aliquid negativum pertinens ad personam, & eam pro fundamento afferens. Nam sicut Pater habet aliquam proprietatem positivam, ita & negativam consistentem in remotione, & illum peculiariter denotantem. Unde, sicut illa pertinet ad Patrem, & est eius notio, ponendo in recto aliquid ita & ista remouendo in recto, & eo ipso ponendo in sensu dicto dignitatem personalem.

D. Thom.

Quae solutio desumpta est ex D. Thomae, tum art. 4. huius quaestiois in solutione ad 1. tum etiam in 1. dist. 28. quaest. 1. art. 1. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod aliqua dictio dicitur ponere aliquid dupliciter. Vel ita quod illud, quod ponit, sit de intellectu eius, sicut aliquid essentia ipsius, ut homo ponit animal. Vel quia praesupponit illud, quasi in quo fundatur, quamvis non sit de essentia eius, sicut omne accidens ponit substantiam. Dico ergo, quod hoc nomen ingenitus non ponit aliquid, quod constituat intellectum ipsius: quia hoc non posset esse, nisi poneret aliquam rationem principij, vel in communi, vel in speciali: quia nihil aliud notionale potest Patri convenire, & quocumque modo dicatur, non ponet in numerum innascibilitatis cum Paternitate quia commune non ponit in numero cum proprio. Sed tamen ponit aliquid, quod praesupponit, in quo fundatur. Et ex hoc est, quod quidam dixerunt, quod ingenitus aliquid ponit: & quidam, quod nihil. Sed quamvis nihil ponat, quod sit de intellectu eius constitutivè non tamen sequitur, quod non possit esse notio: quia illud, cuius ratio consistit in remotione, optimè per negationem certificatur, sicut cecitas, & huiusmodi. Et huiusmodi est ratio primi, vel eius, quod est non de principio esse: quia primum est, ante quod nihil.*

67 Ad confirmationem respondetur, praedictam carentiam innascibilitatis, prout est notio Patris, non esse per modum purae negationis, prout pura negatio non determinat sibi aliquod speciale fundamentum: sed est per modum negationis determinantis sibi praedictum fundamentum, seu determinatae ad aliquod (ut sic dicamus) subiectum: & ideo non importat aliquo modo privationem; quamvis talis carentia solum secundum quid, non tamen simpliciter, & absolute loquendo habeat rationem privationis; sed potius sit simpliciter negatio, & secundum quid privatio. Hinc tamen non fit, dicere aliquam imperfectionem; quia ad hanc aliqualem privationem non est necessarium, quod id, quod habet illam, sit in potentia ad habitum,

Diluitur cōfirmatio.

tum, seu formam, quæ per talem priuationem remouetur, sed sufficit, quod id, quod habet talem priuationem, non habeat prædictam formam, & hæc nata sit ab aliquo sui generis, aut quasi generis haberi, vt in præfenti contingit.

D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in 1. distinctione, 28. questione 1. articulo 1. ad 2. his verbis: *Dicendum, quod ingentitas non impartat negationem absolutam; sed aliquo modo priuationem. Omnis enim negatio, quæ est in aliquo subiecto determinato, potest dici priuatio. Vnde in 8. Metaphysica dicitur, quod priuatio est negatio in subiecto, vel in substantia. Vnde dico, quod hæc negatio, quam impartat ingentitas, intelligitur vt fundata in ratione principij, secundum quod est notio Patris: & hoc modo non conuenit neque essentia, neque Spiritui Sancto, quibus non competit esse principium per originem alicuius diuina personæ: neque iterum Filio, cui conuenit affirmatio opposita. Sed ex hoc non sequitur, quod in Patre sit aliqua imperfectio. Quamuis enim priuatio semper sit eius, quod natum est haberi: tamē hoc contingit tripliciter, vt dicit Philosophus 3. Metaphysica. Vel quando aliquid non habet, quod natum est haberi à quocumque; quamuis ipsum non sit natum haberi: sicut per non dicitur habere visum. Vel quando non habet illud, quod natum est haberi à suo genere: quamuis non ab ipso, nec ab aliquo sua speciei, sicut talpa non habet visum. Vel quando non habet illud, quod natum est habere, & quando, & ubi, & secundum alias conditiones; & sic proprie dicitur priuatio, & imperfectionem importat: & hoc modo nihil priuatiue in Deo dicitur, sed alijs primis modis potest dici. Sed quantum ad primum modum potest ingentitas dici de essentia, & de Spiritu Sancto, vt supra accepit Hieronymus. Sed quantum ad secundum modum dicitur tantum de Patre: quia ipse est principij notionaliter, & non habet generationem passivam, quam habet Filius, qui etiam notionaliter principium est.*

§. X. Obiectio vltima contra rationem D. Thomæ, & primum eius confirmationem.

Quinta obiectio.

Objicies quinto contra id, quod dicitur in ratione D. Thomæ, & prima eius confirmatione, nimirum, innascibilitatem esse negationem magis contractam, & conuenite paucioribus, nempe, soli supposito naturæ intellectualis, seu soli personæ: ex eo quod dicit carentiam habitus vniuersalioris, nempe, cuiusvis generis processione ab alio, secus vero non spiratum; quia dicit carentiam habitus minus vniuersalis, nempe, procededi ab alio per inspirationem. Quoniam vel loquimur de carentia omnis processione, prout dicit purā, & nudā carentiam, solum

sumptā? & hoc non, tū propter dicta n. 66. tū etiam, quoniam sic conuenit tam enti, quam non enti, quod hoc ipso, quod non ens, non habet procedere ab alio per aliquam realem processione. Vel fit sermo de prædicta carentia, vt est determinata ad aliquod quasi subiectum reale, & vt præsupponit fundamentum itidem reale ad se ipsam: & sic tam innascibilitas, quam non esse spiratum conueniunt soli supposito naturæ intellectualis: siquidem non esse spiratum, vt fundatum in Filiatione diuina; & vt quasi determinat hanc (vt sic loquamur) materiam, non potest non competere personæ diuinæ, & dignitatem personalem inuenire: sicut etiam innascibilitas sic sumpta debet prædictam dignitatem personalem significare. Ergo quod innascibilitas conueniat soli personæ, non procedit ex eo, quod neget, vel non neget habitum vniuersalioris; sed ex eo quod dicitur negationem istam, vt fundatam in personalitate diuina: & per consequens, in ob istam rationem innascibilitas est notio, etiā non esse spiratum erit peculiaris notio in Filio.

Confirmatio.

69. Confirmatur primò. Quoniam ex hoc quod innascibilitas remoueat habitum vniuersalioris; secus vero non esse spiratum, procedit colligi, illam priorem negationem esse specialioris, hanc vero vniuersalioris; quin potius oppositum colligendum erat siquidem carentiæ specificantur per habitus: & ita carentiæ remouentes habitus vniuersaliores erunt magis vniuersales; sicut e contra carentia habitus specialioris erit carentia specialior.

Secundò. D. Thomæ.

Confirmatur secundò. Quoniam innascibilitas, vt est notio Patris, idem est ac non esse genitum, aut non Filium, vt ex Augustino docet Angelicus Doctor questione sequenti articulo 4. ergo non remouet habitum, aut formam vniuersalissimam, scilicet, omnem processione ab alio; sed tantum specialē modum procedendi, nempe, per generationem: ergo ex hoc capite innascibilitas non erit carentia specialior, quam non esse spiratum: siquidem etiam hæc carentia solum remouet specialē modum procedendi, nempe, per inspirationem.

§. XI. Solutio vltima obiectio.

Respondetur, admittendo secundā partē dilematis, nempe, hic fieri sermone de innascibilitate, non vt habet rationē negationis absolutæ, sed vt determinatæ ad aliquod (vt sic dicamus) speciale subiectum, & præsupponentis determinatum fundamentum, nempe, Paternitatem, vt constat ex dictis numero 66. ita tamen, quod ly vt determinatæ, non in sensu reduplicatiuo, sed specificatiuo,

Occurrit obiectio.

aut

aut derogante conditionem requiritam sumatur. Ceterum cum hoc fiat differentia assignata in ratione, & prima confirmatione D. Thomæ scilicet, innascibilitatem peculiariter denotare dignitatem personalem, & esse negationem specialiore propriam alienius personæ intellectualis: cum tamen *non esse spiratum* hoc non habeat. Quia innascibilitas semel determinata ex se habet in recto esse negationem specialiore, & conuenire soli supposito intellectualis naturæ, seu soli personæ diuinæ, nempe Patri; licet requirat per modum connotati, & fundamenti præsuppositi, ac in obliquo importati Paternitatem: at verò *non esse spiratum* determinatum ad Filium, & præsupponendo Filiationem tanquam fundamentum huius negationis non habet secundum id, quod dicit in recto, ex se denotare dignitatem personalem, & esse specialem negationem determinatam ad suppositum intellectualis; sed id tantum habet ratione eius, quod dicit in obliquo, nempe fundamenti, ac subiecti, aut quasi subiecti. Et ita, licet fundamentum prædictum concurrat minus principaliter ad hoc, ut carentia illa *non spirari*, seu importata in hoc, quod est *non esse spiratum*, tribuat personæ diuinæ, v.g. Filioi, quasi effectum formalem negatiuum consistentem in hoc, quod est *non esse spiratum*: et tamen quoad hoc, quod est denotare dignitatem personalem, & esse determinatam ad solum suppositum naturæ intellectualis, non concurret prædictum connotatum, & obliquum per modum influentis minus principaliter, ac proinde per modum puri, & nudi connotati præsupponentis aliquid in recto, quod principaliter influat; sed per modum recti, & principalioris rationis quoad prædictum effectum, aut quasi effectum desideratæ.

71 Ratio autem huius discriminis facile redditur ex dictis in prima confirmatione rationis Diui Thomæ numero 33. adducta. Quoniam si vniuersaliter loquamur, ea sola carentia habet ex se, & in recto, ac principaliter denotare dignitatem personalem, & connotando aliquid posituum proprium suppositi naturæ intellectualis esse specialissimam negationem propriam eiusdem suppositi intellectualis, quæ ex se habet negare rationem vniuersalissimam; secus verò ea negatio, quæ prædictam rationem non negat. Quare, cum innascibilitas neget vniuersalissimam rationem, nempe, omnem rationem procedentem ab alio, secus verò *non esse spiratum*, consequens est, ut illa secundum id, quod habet ex se in recto, connotando tamen prædictum obliquum, sit negatio specialissima propria suppositi naturæ intellectualis; imò non qualiscunque, sed suppositi perfectissimæ naturæ intellectualis, nempe diuinæ; se-

cus verò *non esse spiratum*; & propterea hæc posterior negatio solum habet denotare dignitatem personalem ratione sui obliqui, & in sensu explicato.

72 Possuntque hæc omnia explicari duplici exemplo, quorum primum detersiet ad explicandum modum, quo innascibilitas denotat dignitatem personalem; secundum verò ad declarandum, quomodo *non esse spiratum*, in Filio denotet dignitatem personalem eiusdem personæ Filij. Primum igitur exemplum est generationis passivæ Filij, quæ (ut ex dictis in hoc tractatu disputari constat) est valde probabile, quod consistit in ipsa relatione Filiationis per modum viæ significatæ: quæ quidem secundum hoc minus, & conceptum expressum generationis passivæ ex parte solius nostri modi concipiendi distinctum à conceptu expresso, quo Filiationis refertur ad Patrem, dicitur expressè se ipsam, ut est veluti via, & generatio passivæ Filij; connotat tamen in obliquo munus referendi prædictum eiusdem Filiationis; & adhuc secundum priorè illud conceptum expressum generationis passivæ habet in recto, & ratione sui distinguere realiter per modum quasi viæ à Patre; licet hoc non concipiat illi, nisi connotando illud aliud munus; quo Filiationis respicit eundem Patrem. Ita ergo similiter (proportione tamen servata) philosophandum est in innascibilitate quoad effectum denotandi dignitatem personalem, sicut in generatione passivæ quoad effectum, seu vim, quam habet ad hoc, ut distinguatur realiter secundum prædictum munus expressum generationis passivæ à Paternitate, philosophari sumus.

Secundum verò exemplum est potentia generatiuæ, quæ licet sub hoc conceptu expresso dicat in obliquo Paternitatem, ita ut ad prædictum conceptum concurrat diuina natura in recto, & Paternitas in obliquo, & per consequens eodem modo influat quoad tribuendum Patri; quod ut potens generare Filium; attamen ad conceptum eiusdem, ut exprimit esse quid realiter distinctum à Filio, non influat in recto; & principaliter diuina natura; sed id habet potentia generatiua ratione prædictæ connotati, & obliqui; & idè id ipsum, quod comparatur respectu prioris effectus per modum connotati, & minus principaliter influentis, habet se respectu huius quasi effectus, & conceptus expressi per modum concurrentis principaliter, & in recto. Sic ergo (proportione, & discrimine statim explicando seruatis) in carentia *non spirari*, quæ conuenit Filio, philosophandum est. Nam licet quoad hoc, quod est, tribuere Filio, considerato secundum quod conuenit eum alijs rebus non spiratis, quod ipse non sit spiratus, concurret in recto ratione sui, & quoad eundem effectum connotet Filium sic

Illustratur
exemplis.

sumptum: attamen quoad alium quasi effectum denotandi dignitatem personalem Filij, non concurrat in recto secundum id, quod ex se habet, sed secundum id, quod ei accrescit ex fundamento, nempe ex Filiatione, & ratione illius: ita ut hoc ipsum habeat a predicto fundamento, tanquam a ratione principaliori, & principalius influente, & propterea non habet constituere specialem notionem: quia ad hoc desiderabatur, ut predicta carentia ex se, & secundum id, quod habet in recto, & non ratione Filiationis principaliter ad id influentis, denotaret dignitatem personalem.

Replica.

73. Vnde hinc manet soluta obiectio, quae alias non parum premeret, nempe, non posse coherere inter se, quod non esse spiritum ex se, & secundum id, quod habet in recto, tribuat Filio suum quasi effectum formalem, & quod non connotet eundem Filium: ergo nec etiam poterit coherere cum istis, quod ex se, ac secundum id, quod dicit in recto, non dicat dignitatem personalem Filij: quia quoduis rectum denotat, & dicit suum connotatum: sicut etiam ob hanc rationem innascibilitas habet in recto denotare dignitatem personalem.

Corrupt ex dictis.

Respondetur enim ex dictis, quod non esse spiritum non connotat Filium ut talem, potius quam aliquid aliud, nec est rectum respectu illius determinate sumpti, potius quam respectu alterius, nisi ut est negatio determinata, *ly ut* sumpto reduplicatiue: ita ut ex determinatione, quam habet a fundamento, & ratione illius habeat postmodum tribuere Filio ut tali, potius quam alteri, suum quasi effectum negatiuum; & ita predictum fundamentum concurrat per modum rationis formalissimae ad determinandam predictam negationem ad hoc, ut habeat rationem recti in ordine ad tribuendum suum effectum negatiuum Filio ut tali, potius quam alteri: ac proinde ratione huius determinationis connotat Filium secundum rationem Filij considerati, potius quam aliquid aliud.

74. Et ratio est. Quia cum predicta negatio ex se non neget vniuersalissimam rationem, non habet ex se praecise id, quod est proprium negationis negantis predictam rationem, nempe, quod sit propria suppositi intellectualis: & ideo oportet, ut id ei aliunde proueniat, nempe, a predicta determinatione proueniente ex parte fundamenti: siquidem non apparet aliud, vnde id ei competat. Caeterum licet innascibilitas non nisi determinata ad personam Patris, ac proinde connotando illam, habeat denotare dignitatem personalem: non tamen hoc praecise habet, quatenus est determinata, *ly quatenus* reduplicatiue, sed ad summum specificatiue, aut per modum conditionis accepto: & ita semel

supposita hac determinatione, ipsa ex se, & secundum id, quod ex se habet in recto, habet esse negationem specialissimam, & conuenientem soli personae Patris: ex eo quod ipsa ex se, & secundum quod habet ex se in recto ex proprijs meritis, supposita tamen predicta determinatione, habet, adhuc tunc, negare vniuersalissimam formam, nempe, omnem modum procedendi ab alio, ac proinde esse specialissimam negationem denotantem suppositum naturae intellectualis, nempe, diuinae, eique tantummodo conuenientem: & ideo ex hoc capite potest esse peculiaris notio predicti suppositi.

Dilectio: tur solutio.

75. Adde primo, quod etiam hic fiat sermo de his negationibus determinatis ad aliquod fundamentum, & illud praesupponentibus: attamen innascibilitas determinata ad aliquod ens reale, quodcunque illud sit, denotat dignitatem personalem Patris: quia nullum potest esse ens reale, cui conueniat innascibilitas, seu esse omnino improductum, nisi Pater: nec potest fundari in ente reali, quin fundetur in Pateritate. At non esse spiritum determinatum ad ens reale posituum non denotat dignitatem personalem, sed potest conuenire alijs a persona Filij. Hoc autem satis indicat, quod innascibilitas habet aliquid peculiare secundum id, quod habet in recto, ratione cuius peculiariter denotet dignitatem personalem, quod non habet non esse spiritum: siquidem innascibilitas, vbicumque determinetur ad ens reale, denotat predictam dignitatem Patris aeterni, secus vero non esse spiritum.

Adde secundo, posse etiam aliter responderi ad hanc quintam obiectioem, dicendo, quod adhuc dato, carentiam spirationis, ut determinatam ad Filium, *ly ut* sumpto specificatiue tantummodo, denotare dignitatem personalem: nihilominus non ob id predicta negatio erit specialis notio: quia non denotat dignitatem personalem aliqua speciali ratione, qua non denotetur per Filiationem, ut constat ex ijs, quae num. 48. diximus, vbi rationem huius reddidimus.

Aliter occurrunt.

§. XII. Enodatio utriusque confirmationis huius vltima obiectiois.

76. AD primam confirmationem negatiuum est antecedens. Quoniam hoc ipso, quod aliqua negatio remoueat habitum vniuersalioem, debet habere oppositum predicti habitus: ac proinde debet esse specialissima carentia. Vnde rationes motus, & peccati sunt rationes satis vniuersales continentibus sub se plures species: & nihilominus esse immobile, quod importat priuationem omnis motus, est vnica ratio individualis soli Deo competens: & innocentia, ut dicitur immuni-

Responde-tur ad priorem confir-mationem.

mutatam ab omni peccato perpetrato, est vniuersalis speciei atomi. Ita ergo patet ratio, licet ratio processionis sit generica, aut quasi generica, sub eaque plures, & diuersae in specie processionis continentur: attamen omnimoda negatio omnis processionis est vniuersalis ratio specialis, imo & specialior, quam aliae negationes negantes peculiatae tantummodò processionis, vt ex D. Thoma in 1. dist. 26. q. 2. art. 3. dicebamus.

Ad secundam confirmationem respondetur, quod innascibilitas potest sumi, vel prout est idem ac non genitus, vel non filius, vt habet D. Thomas, & Augustinus loco citato in hac confirmatione; vel prout est idem, ac non procedens villo genere processionis: ita tamen, vt secundum vtramque rationem ly non genitus determinetur ad principium quod ad intra, vt notauit D. Thomas quæstione sequenti art. 4. ad 2.

D. Thom. August.

D. Thom.

D. Thomas quæstione sequenti art. 4. ad 2. Dicimus ergo, quod si non genitus hoc modo sumatur, conuenit soli Patri: siquidem nullum est principium quod ad intra non genitum, præter Patrem. Hinc tamen non sequitur (vt per hoc obiter tacite obiectio soluitur.) innascibilitatem, vt dicitur non esse genitum determinatum ad principium quod ad intra, & vt dicitur carentiam omnis processionis, esse distinctas notiones: quia illa carentia non geniti, licet ex parte nostri modi concipiendi tantum exprimat vnum minus, quod tribuit Patri, nempe non esse genitum; attamen ex parte rei conceptæ illa ipsissima carentia, quæ præstat hoc minus, præstat etiam quod nulla ratione Pater procedat ab alio: & propterea est ex parte rei conceptæ idem profus cum carentia omnimodæ processionis: ideoque nequit constituere specialem notionem distinctam ab innascibilitate: neque e contra innascibilitas constituit aliam notionem præter eam, quam constituit esse ingentum, modo dicto. Sicut quia, in Paternitate est idem ex parte rei conceptæ minus referendi, & constituendi (modo infra explicando) Patrem: ideo hæc duo munera non constituunt distinctas notiones, sed vnam & eandem.

78. Que solutio desumitur ex D. Thoma in 1. dist. 28. q. 1. art. 1. ad 4. his verbis: Dicendum, quod in hoc quod dicitur ingentus, remouetur a Patre esse ab alio simpliciter, & non solum secundum aliquem determinatum modum. In quibus verbis loquitur Angelicus Præceptor de eo, quod ly ingentus ex parte rei conceptæ dicitur; licet ex parte modi concipiendi, & vt exprimit præcisè hoc, quod est esse ingentum, non remoueat expressè omnem modum procedendi ab alio. Hoc autem magis explicat dicens: Quare autem nominetur per negationem specialis processionis, scilicet generationis, potest assignari duplex causa. Vna est. Quia processio Spiritus Sancti secundum ordinem nature præsupponit generationem Filij: Et ideo, quia negatio prioris remouetur postertus, ad remotionem generationis à principio fontali sequitur processionis remotio per modum amoris. Secunda est. Quia per hoc, quod dicitur ingentus, secundum quod est negatio Patris, tollitur omnis modus consequentis generationis: hoc enim conuenit Patri, in quantum est principium generationis, vt nullo modo generationem consequatur. Generationem autem consequitur aliquid secundum intellectum tripliciter. Vel sicut genitum, vt filius: vel sicut per generationem acceptum, vt essentia diuina: vel sicut à generato procedens, vt Spiritus Sanctus; unde nulli horum conuenit ingentus secundum prædictum modum, &c. Vbi, vt constat, satis D. Thomas exprimit, quomodo esse ingentum, vt est notio Patris includat negationem essendi omnino ab alio: liquidem personæ diuinæ, cui competit negatio generationis omnibus illis modis, debet competere omnimoda carentia totius realis processionis ab altero: licet prædicta carentia, vt secundum communem modum concipiendi concipitur, & significatur, scilicet, sub hoc munere, & nomine ingentis, non dicat expressè carentiam totius processionis; sed tantum processionis per generationem per modum geniti.

Q V A E S T I O   X X X I I I .

De persona Patris.

P R O O E M I V M .

Consequenter considerandum est de personis in speciali. Et primò circa personam Patris.

ARTICVLVS I.

Virum competat Patri esse principium?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd Pater non possit dici principium Filij, vel Spiritus Sancti, Principium enim, & cau-

sa idem sunt secundum Philosophum.

¶ Sed non dicimus Patrem esse causam Filij. Ergo non debet dici, quòd sit eius principium.

¶ 2 Præterea. Principium dicitur respectu principij. Si igitur Pater est principium Filij, sequitur, Filium esse principiatum: & per consequens esse creatum. Quod videtur esse erroneum.

¶ 3 Præterea. Nomen principij à prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius, & posterius, vt Athanasius dicit. Ergo in diuinis non debemus vtì nomine principij.

Sed contra est, quòd dicit Augustinus in 4. de Trinitate, † Pater est prin-

cipium totius Deitatis.

Respondeo dicendum, quòd hoc nomen principium nihil aliud significat, quam id, a quo aliquid procedit. Omne enim, a quo aliquid procedit quocunque modo, dicimus esse principium, & e conuerso. Cum ergo Pater sit, a quo procedit alius, sequitur, quòd Pater est principium.

Ad primum ergo dicendum, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferenter nomine causæ, sicut & nomine principij. Sed Latini, Doctores non vtuntur nomine causæ, sed solum nomine principij. Cuius ratio est. Quia principium communius est, quam causa, sicut causa communius, quam elementum: primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed nõ causa. Quanto autè aliquod nomen est communius, tanto conuenientius assumitur in diuinis, vt supra dictum est.

quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinant modum conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomen causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen principij. In omnibus enim causæ generibus semper inuenitur distantia inter causam, & id, cuius est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principij vtimur etiam in his, quæ nullam huiusmodi differentiam habent, sed solum secundum quendam ordinem sicut cum dicimus, punctum esse principium lineæ; vel etiam cum dicimus,

Q. 13. art. 116

froa-

Infrà q. 36. art. 4. & 1. dist. 29. art. 2. & Opus 1. c. 2. & po. q. 10. art. 1. 8. Met. 10.

† Ex lib. 4. Met. rex 3 tom. 3.

† In suo Symbolo dei. † Lib. 4. de Trin. c. 20. inclinando ad fin. 10. 3.

frontem lineæ esse principium lineæ.

Ad secundum dicendum, quod apud Græcos inuenitur de Filio, vel de Spiritu Sancto dici, quod principientur. Sed hoc non est in usu Doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus Patri aliquid auctoritatis ratione principij nihil tamen ad subiectionem, vel minorationem quocunque modo pertinens attribuimus Filio, vel Spiritui Sancto, ut vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum, Hilarius dicit * de Trinitate. Donantis auctoritate Pater maior est; sed minor non est Filius, cui vnum esse donatur.

Lib. 9. de Trin. inter mediam & suam lib.

Ad tertium dicendum, quod licet hoc nomen principium, quantum ad id, a quo imponitur ad significandum, videatur a prioritate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est, quod significat nomen, & a quo nomen imponitur, ut supra dictum est. †

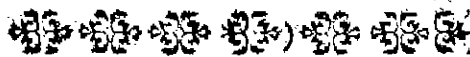
Q. 13. art. 8

Sanctis Patribus Pater nuncupatur principium cum addito, nimirum principium Filij, vel principium totius Deitatis. Ita eum appellat Augustinus lib. 4. de Trinitate c. 20. & Dionysius c. 3. de Diuinis nominibus, & Concilium Toletanum VI. & XI. in confessione fidei. Quod non sic debet intellegi, quasi Pater producat Deitatem: Deitas enim producibilitatis est incapax: sed quia quiddam ad intra comunicatur, eius communicationis est fons, & origo Pater æternus, quatenus est principium omnium personarum ad intra procedentium. Sic Magister in 1. dist. 29. prædictorum Patrum loquutionem exposuit. Non dissimiliter interpretanda est similis alia loquutio in Concilio Vormatiensi reperta, ubi Pater totius Trinitatis appellatur principium, ubi tantummodò denotatur, Patrem esse principium personarum omnium, quæ ab alio originem trahunt.

Dionysius Conc. Tolet. VI. & XI.

Magister.

Conc. Vormatiens.

ARTICVLVS II.

Conclusio est affirmatiua.

Notationes circa hunc articulum.

Virum hoc nomen pater sit nomen proprie diuina personæ?

PRO huius articuli intelligentia notandum est primò, Patrem in Scripturis sacris principij nomine insigniri, uti Ioannis 1. In principio erat Verbum, id est in Psal. 109. Patre: & Psalmo 109. Tecum principium, D. Thom. & c. Quæ testimonia licet alias sustinere possint explanationes, in sensu tamen a nobis insinuatò debere intelligi, affirmat D. Thomas, Augustinus tractatu 1. in Ioannem & Psalmo 109. & N. Cyrillus lib. 1. in Ioannem cap. 1. & 2. pluresque alij ex Sanctis Patribus.

Ioannis 1. Psal. 109. D. Thom. & c. Augustin. N. Cyrill.

2. Secundò notandum est, quod licet hoc nomen principium, etiam si absolute sumatur, Patri competat, ut iam diximus: tamen aliquid addendum est, ut ei sit proprium, scilicet, quod sit principium Filij: quia etiam Filius principium creaturarum in Scripturis nuncupatur. Ita Augustinus 1. de Genesi ad litteram cap. 5. & ibidem in Imperfecto c. 3. & Interlinealis: & ita alij explicant illud Genesis 1. In principio creauit Deus caelum, & terram, id est in Filio. Cui etiam consentit, modus ille loquendi Ioannis 8. Christi Domini Ioannis 8. cum inquit: Ego principium, qui & loquor vobis, ut expendunt Ambrosius lib. 3. de Fide c. 4. & Augustinus lib. 5. de Trinitate c. 13. Quare passim à

August. Glossa. Genesis. 1. Ioannis 8. Ambros. Augustin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen pater non sit proprie nomen diuinae personæ. Hoc enim nomen pater significat relationem. Personam autem est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significatiuum personæ.

Infra. q. 405 art. 2. cor. 26 3. q. 60 art. 7. ad 2. & 4. dist. 3. art. 26 q. 2. ad 5.

¶ 2. Præterea. Generans communius est, quam pater. Nam omnis pater est generans; sed non e conuerso. Sed nomen communius magis proprie dicitur in diuinis, ut dictum est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans, & genitor, quam pater.

Q. 13. art. 11.

¶ 3. Præterea. Nihil, quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum, vel proles: & per consequens ille, cuius est, vgt

bum metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium Verbi in diuinis potest propriè dici pater.

¶ 4. Præterea. Omne, quod dicitur in diuinis, perprius dicitur de Deo, quàm de creaturis. Sed generatio perprius videtur dici de creaturis, quàm de Deo: verior enim ibi videtur esse generatio. vbi aliquid procedit ab alio distinctum, non secundum relationem tantum, sed etiam secundum essentiam. Ergo nomen patris, quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

Sed cōtrā est, quod dicitur in Psalm. Ipse inuocabit me, Pater meus est.

Respondendo dicendum, quod nomen proprium cuiuslibet personæ significat id, per quod illa persona distinguitur ab omnibus alijs. Sicut enim de ratione hominis est anima, & corpus: ita de intellectu huius hominis est hæc anima, & hoc corpus, vt dicitur in 7. Metaphysicæ. His autem hic homo ab omnibus alijs distinguitur. Id autem, per quod distinguitur persona Patris ab omnibus alijs, est Paternitas. Vnde propriū nomen personæ Patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod apud nos relatio non est subsistens persona: & ideo hoc nomen pater apud nos non significat personam, sed relationem personæ. Non autem est ita in diuinis, vt quidam falso opinati sunt: Nam relatio, quam significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde supra dictū est, quod hoc nomen persona in diuinis significat relationem, vt subsistentem in diuina natura.

Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 2. de Anima, denominatio rei maxime debet fieri à perfectione, & sine. Generatio autem significat vt in fieri: sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ pater, quàm generans, vel genitor.

Ad tertium dicendum, quod verbum non est quid subsistens in natura humana: Vnde non propriè potest dici geni-

tum, vel filius. Sed Verbum diuinitas est aliquid subsistens in natura diuina: vnde propriè, & non metaphoricè dicitur filius, & eius principium pater.

Ad quartum dicendum, quod nomen generationis, & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ propriè dicuntur in diuinis, perprius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem significatā, licet non quantum ad modum significandi. Vnde & Apostolus dicit ad Ephesios 3. Flecto genua mea ad patrem Domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciē à termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior, tanto verior, & perfectior est generatio: sicut generatio vniuoca est perfectior, quàm non vniuoca: nam de ratione generantis est, quod generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum, quod in generatione diuina est eadem numero formæ generantis, & geniti, in rebus autē creatis non est eadem numero, sed specie tantum, ostendit, quod generatio, & per consequens paternitas, perprius sit in Deo, quàm in creaturis. Vnde hoc ipso, quod in diuinis est distinctio geniti à generante secundum relationem tantum, ad veritatem diuinæ generationis, & paternitatis pertinet.

Conclusio est affirmatiua.

Hæc conclusio intelligenda est de Patre; non vt hoc nomen significat patrem respectu creaturā ū ad extra, iuxta illud orationis dominicæ. *Pater noster, qui es in cælis*, sed de Patre ad intra respectu filij connaturalis, & cœterni. Quia Pater priori modo sumptus non est quid proprium alicuius personæ, sed commune tribus; secus verò posteriori modo, secundum quem significat de formali proprietatem constitutiuam, & distinctiuam Patris æterni.

Nec necesse erit circa hunc, & præcedentem articulum peculiarem disputationem excitare. Tum, quia de his, quæ in eis tanguntur, non pauca q. 27. diximus. Tum etiā, quia circa hæc iterum infra q. 40. sermo redibit, dum explicauerimus, quodnam sit distinctiuum, & constitutiuum diuinarum personarum, ac proinde & Patris.

ARTICVLVS II

Utrum hoc nomen pater dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen pater non dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio. Sed hoc nomen pater, secundum quod personaliter sumitur, est proprium personae Patris: secundum vero quod sumitur essentialiter, est commune toti Trinitati: nam toti Trinitati dicimus, Pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quam personaliter.

¶ 2. Præterea. In his, quæ sunt eiusdem rationis, non est prædicatio per prius, & posterius. Sed paternitas, & filiationis secundum unam rationem, videntur dici, secundum quod persona diuina est Pater Filij, & secundum quod tota Trinitas est Pater noster, vel creatura: cum secundum Basilium, accipere sit commune creaturae & Filio. Ergo non per prius dicitur pater in diuinis, secundum quod sumitur essentialiter, quam secundum quod sumitur personaliter.

¶ 3. Præterea. Inter ea, quæ non dicuntur secundum rationem unam, non potest esse comparatio. Sed Filius comparatur creature in ratione filiationis, vel generationis, secundum illud Collos. 1. Qui est, imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturae. Ergo non per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quam essentialiter, sed secundum rationem eandem.

Sed contra est, quod æternum prius est temporali. Ab æterno autem Deus est Pater Filij: ex tempore autem pater est creaturae. Ergo per prius dicitur

paternitas in Deo respectu Filij, quam respectu creature.

Respondeo dicendum, quod per prius dicitur nomen de illo, in quo saluatur tota ratio hominis, perfecte, quam de illo, in quo saluatur secundum aliquid. De hoc enim dicitur quædam per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur: quia gratia imperfecta sumitur a perfectis. Et tunc de est, quod hoc nomen deo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis saluatur, quod proprie dicitur leo, quam de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, videlicet audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi: de hoc enim per similitudinem dicitur.

Manifestum est autem ex præmissis, quod perfecta ratio paternitatis, & filiationis inuenitur in Deo Patre, & Deo Filio: quia Patris, & Filij una est natura, & gloria. Sed in creatura filiationis inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cum non sit una natura creatoris, & creature, sed secundum aliquam similitudinem, quæ quanto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad veram filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicuius creaturae pater, propter similitudinem vestigij tantum, ut potest irrationalium creaturarum, secundum illud Job 38. Quis est pluuie pater? aut quis genuit strilas toris? Alicuius vero creaturae, scilicet rationalis, secundum similitudinem imaginis, secundum illud Deuteronomij 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratiæ: qui etiam dicuntur filij adoptiui, secundum quod ordinantur ad hereditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum, secundum illud Romanorum 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes. Aliquorum vero secundum similitudinem gloriæ, prout iam gloriæ hereditatem possident, secundum illud Romanorum 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Sic igitur patet, quod per prius paternitas dicitur in diuinis, secundum quod importatur

Q. 27. art. 2 & q. 28. art. 4

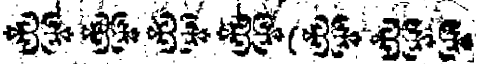
Tom. 1. in homil. de Filio, quæ est 17. cit. me.

lib. 1. cap. 12

respectus personæ ad personam, quam secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

quam secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

Ad primum ergo dicendum, quod communia absolute dicta secundum ordinem intellectus nostrisunt propria, quæ propria, quia includuntur in intellectu proprio, sed non e converso: in intellectu enim personæ Patris intelligitur Deus, sed non convertitur. Sed communia, quæ important respectum ad creaturam, per posterius dicuntur, quam propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis procedit ut principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, quam artificiatum, quod producit ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit Filius à Patre, quam creatura, de qua nomen filiationis dicitur, secundum quod aliquid participat de similitudine Filij, vel Patris, ut patet per illud, quod dicitur Romanorum 8: Quos præsciuit, & prædestinavit fieri conformes imaginis Filij eius.

ARTICULVS III.

Virum esse ingentum sibi Patri proprium?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod esse ingentum non sit Patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo, cuius est proprietas. Sed ingentus nihil ponit in Patre; sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem Patris.

7. dist. 12. art. 4. & d. 25. q. 1. art. 1. & Opusc. 1. c. 2.

¶ 2 Præterea. Ingentum aut dicitur priuatiue; aut negatiue? Si negatiue, tunc quidquid non est genitum, potest dici ingentum. Sed Spiritus Sanctus non est genitus, neque etiam essentia diuina. Ergo ingentum etiam eis conuenit: & sic non est proprium Patri. Si autem priuatiue sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequitur, quod persona Patris sit imperfecta: quod est impossibile.

¶ 3 Præterea. Ingentus in diuinis non significat relationem: quia non dicitur relatiue: significat ergo substantiam. Ingentus igitur, & genitus secundum substantiam differunt. Filius autem, qui est genitus, non differt à Patre secundum substantiam. Pater ergo non debet dici ingentus.

¶ 4 Præterea. Proprium est, quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedentes in diuinis, nihil videtur prohibere, quin etiam sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium Patri esse ingentum.

¶ 5 Præterea. Sicut Pater est principium personæ genitæ: ita & personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem, quam habet ad personam genitam, proprium Patris ponitur esse, quod sit ingentus: etiam proprium eius debet poni, quod sit improcessibilis.

Ad secundum dicendum, quod accipere dicitur esse commune creaturæ, & Filio, non secundum vniuocationem, sed secundum similitudinem quandam remoram, ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ: vnde in authoritate inducta subditur. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus postquam dixerat, conformes fieri aliquos imaginis Filij Dei. Sed Filius Dei naturaliter habet quoddam singulare præ alijs, scilicet, habere per naturam id, quod accipit, ut idem Basilus & dicit: & secundum hoc dicitur vnigenitus, ut patet Ioannis 1. Vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

Loco citato in arg.

Conclusio.

Pater per prius dicitur in diuinis, secundum quod per prædictum nomen importatur respectus personæ ad personam,

Sed

Lib. 4. de Trinitate non multum re- motè à hac ibi.

Sed contra est, quod dicit Hilarius de Trinitate. * Est vnus ab vno, scilicet; ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque, & innascibilitatis, & originis.

Respondeo dicendum, quod sicut in creaturis inuenitur principium primum, & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus non est prius, & posterius, inuenitur principium non de principio, quod est Pater, & principium à principio, quod est Filius. In rebus autem creatis aliquod principium primum innotescit dupliciter. Vno quidem modo, in quantum est principium primum, per hoc quod habet relationem ad ea, quae ab ipso sunt. Alio modo, in quantum est primum principium, per hoc quod non est ab alio. Sic igitur & Pater innotescit quidem Paternitate, & communi spiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. In quantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc, quod non est ab alio: quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quae significat hoc nomen ingenitus.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam dicunt, quod innascibilitas, quam significat hoc nomen ingenitus, secundum quod est proprietas Patris, non dicitur tantum negatiue; sed importat, vel vtrumque simul, scilicet, quod Pater à nullo est, & quod est principium aliorum; vel importat vniuersalem auctoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verum. Quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à Paternitate, & spiratione; sed includeret eas. sicut includitur proprium in communi: nam fontalitas, & auctoritas nihil aliud significant in diuinis, quam principium originis. Et ideo dicendum est secun-

mus punctum esse, cuius pars non est.

Ad secundum dicendum, quod ingenitum, quandoque sumitur negatiue tantum: & secundum hoc Hieronymus dicit, Spiritum Sanctum esse ingenitum, id est non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuatiue; non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim dicitur priuatiue. Vno modo, quando aliquid non habet, quod natum est habere ab alio, etiam si ipsum non sit natum habere illud, sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quaedam res natae habere. Alio modo dicitur priuatio, quando aliquid non habet, quod natum est habere ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur caeca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere: & hoc modo priuatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur priuatiue de Patre, sed secundo modo: prout scilicet aliquod suppositum diuinae naturae non est genitum; cuius tamen naturae aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rationem etiam de Spiritu Sancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc, quod sit proprium soli Patri, oportet vltius in nomine ingeniti intelligere, quod conueniat alicui personae diuinae, quae sit principium alterius personae: vt sic intelligatur importare negationem in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, quod omnino non sit ab alio; & non solum quod non sit ab alio per generationem: sic enim nec Spiritui Sancto conuenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, & persona subsistens: nec etiam diuinae essentiae, de qua potest dici, quod est in Filio, vel in Spiritu Sancto ab alio, scilicet à Patre.

† Ceterum in magist. sentent. lib. 4. dist. 13. Pat. 28. 4.

Ad tertium dicendum, quod secundum Damascenum ingenitum vno modo significat idem quod increatum: & sic secundum substantiam dicitur: per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id, quod non est genitum: & sic relatiue dicitur eo modo, quo

Lib. 1. de H. de orthoc. 9.

Lib. 5. de Trinitate c. 7. In princ. 23. mo 3.

dum Augustinum 5. de Trinitate quod ingenitus negationem generationis passiuè importat. Dicit enim, quod tantum valet, quod dicitur ingenitus, quantum valet, quod dicitur non filius. Nec propter hoc sequitur, quod ingenitus non debeat poni propria notio Patris. Quia prima & simplicia per negationes notificantur: sicut dicitur

negatio reducitur ad genus affirmatio-
nis, sicut non homo ad genus substan-
tia, & non album ad genus qualitatis.
Vnde, cum genitum in diuinis relatio-
nem importet, ingenitum etiam ad re-
lationem pertinet. Et sic non sequitur,
quod Pater ingenitus distinguatur a
Filio genito secundum substantiam,
sed solum secundum relationem, in
quantum scilicet relatio Filij negatur
de Patre.

Ad quartum dicendum, quod sicut
in quolibet genere oportet ponere
vnum principium, ita in diuina natura,
oportet ponere principium, quod non
sit ab alio, quod ingenitum dicitur. Pon-
te igitur duos innascibiles, est ponere
duos Deos, & duas naturas diuinas. Vn-
de Hilarius dicit in lib. de Synodis. †
Cum vnus Deus sit, duo innascibiles
esse non possunt. Et hoc precipue,
quia si essent duo innascibiles, vnus eo-
rum non esset ab alio: & sic non distin-
guerentur oppositione relatiua. Opor-

teret igitur, quod distinguerentur di-
ueritate natura.

Ad quintum dicendum, quod pro-
prietas Patris, prout non est ab alio,
potius significatur per remotionem na-
tuitatis Filij, quam per remotionem
processionis Spiritus Sancti. Tum,
quia processio Spiritus Sancti non ha-
bet nomen speciale, vt supra dictum
est. * Tum, quia etiam ordine natura
presupponit generationem Filij. Vnde
remoto a Patre, quod non sit genitus,
cum tamen sit principium generatio-
nis, sequitur consequenter, quod non
sit procedens processione Spiritus San-
cti, quia Spiritus Sanctus non est gene-
rationis principium, sed a genito pro-
cedens.

Q. 27. art. 4

Conclusio est affirmatiua.

Circa quam nihil occurrit notandum,
suppositis illis, quae questione prece-
denti dubio ultimo ad explicationem hu-
ius, & aliarum notionum late diximus.

Lib. de Sy-
nodis post
medium il-
lius per 6.
pag. & est
diffinitio 26

Q V A E S T I O XXXIII.

De persona Filij.

P R O O E M I V M.

DEINDE consideran-
dum est de persona
Filij. Attribuuntur au-
tem tria nomina Fi-
lio, scilicet, filius, ver-
bum, & imago. Sed ra-
tio filij ex ratione patris considera-
tur. Vnde restat considerandum de
verbo, & imagine.

AD primum sic proceditur. Vi-
detur, quod verbum in diuinis
non sit nomen personale. No-
mina enim personalia proprie dicun-
tur in diuinis, vt pater, & filius. Sed
verbum metaphoricè dicitur in diui-
nis, vt Origenes dicit super Ioannem.
† Ergo verbum non est personale in
diuinis.

11. q. 93. ar-
tic. 1. ad 2.
& ver. q. 4.
art. 2. & 4.
& opus 1. c. 11.

In Euang.
Ioan. c. 1. in
per illud.
In principio
erat Verbum.
† Lib. 9 de
Trin. c. 10.
c. ca. finem.
† Ex co. 3. 1.
33. & 34. ha-
berur.

¶ 2. Præterea. Secundum Augusti-
num in lib. de Trinitate † verbum est
notitia cum amore. Et secundum An-
selmum in Monolog. † Dicere sem-
per spiritui nihil aliud est, quam cogi-
tando inueniri. Sed notitia, & cogita-
tio, & intuitus in diuinis essentialiter
dicuntur

ARTICVLVS I.

*Vtrum verbum in diuinis sit
nomen personale?*

dicuntur. Ergo verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶ 3 Præterea. De ratione verbi est, quod dicatur. Sed secundum Anselmum † sicut Pater est intelligens, & Filius est intelligens, & Spiritus Sanctus est intelligens: ita Pater est dicens, Filius est dicens, & Spiritus Sanctus est dicens: & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

¶ 4 Præterea. Nulla persona diuina est facta. Sed Verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psalmo 148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non est nomen personale in diuinis.

Sed contra est, quod dicit Augustinus in 7. de Trinitate † sicut Filius refertur ad Patrem: ita & verbum ad id, cuius est verbum. Sed Filius est nomen personale, quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

Respondeo dicendum, quod nomen verbi in diuinis, si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentialiter.

Ad cuius euidenciam sciendum est, quod verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicitur: quarto autem modo dicitur improprie, siue figuratiue. Manifestius autem, & communius in nobis dicitur verbum, quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet, vox ipsa, & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum Philosophum in lib. 1. Perier. † Et iterum, vox ex significatione, vel imaginatione procedit, ut in libro de Anima † dicitur. Vox autem, quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interioris mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interioris conceptus verbum dicitur. Secundario vero ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertio vero ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres mo-

dos verbi ponit Damascenus † in 1. lib. cap. 17. dicens, quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux, & splendor, quantum ad primum. Rursum verbum est, quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur, quantum ad tertium. Rursum, etiam verbum est Angelus, id est nuntius intelligentiæ, quantum ad secundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id, quod verbo significatur, vel efficitur, sicut consueuimus dicere. Hoc est verbum, quod dixi tibi, vel quod mandauit Rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntians, vel etiam imperantis. Dicitur autem proprie verbum in Deo, secundum quod verbum significat conceptum intellectus. Vnde Augustinus dicit in 15. de Trinitate. † Quisquis potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonorum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est: In principio erat Verbum. Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio procedat, scilicet à notitia concipientis. Vnde verbum, secundum quod proprie dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis: eo quod personæ diuinæ distinguuntur secundum originem, ut dictum † est. Vnde oportet, quod nomen verbi, secundum quod proprie in diuinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantum.

Ad primum ergo dicendum, quod Arriani, quorum fons Originis inuenitur, posuerunt Filium alium à Patre esse in diuersitate substantiæ. Vnde conati sunt, cum Filius Dei verbum dicitur, asserere, non esse proprie dictum: ne sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri, Filium Dei non esse extra substantiam Patris. Nam verbum interioris sic à dicente procedit, quod in ipso manet. Sed necesse est, si ponitur Verbum Dei meta-

† In mono. cap. 38.

† Lib. 7. de Trin. cap. 1. paulò post princ. tomo 3.

† Lib. 15. de Trin. c. 10. 2 medio to. 3

† Lib. 1. Perier. in princ. to. 1. † Lib. 2. de Anima tex. 90. to. 2.

† Q. 27. art. 3. 4. & 5.

† Lib. 1. Ortho. Fid. ca. 17.

phoricè dictum, quòd ponatur Verbum Dei proprie dictum. Non enim potest aliquid metaphoricè verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum, quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestantur, non dicuntur verba, nisi in quantum significant internam mentis conceptum, quem aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Et si ergo verbum aliquando dicatur metaphoricè in diuinis, tamen oportet ponere verbum proprie dictum, quòd personaliter dicitur.

Ad secundum dicendum, quòd nihil eorum, quæ ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in diuinis, nisi solum verbum. Solum enim verbu significat aliquid ab alio emanans. Id enim, quòd intellectus in concipiendo format, est verbum. Intellectus autem ipse, secundum quòd est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolute. Et similiter intelligere, quòd ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu: non enim intelligere significat actionem ab intelligente exeuntē, sed in intelligente manentem. Cum ergo dicitur, quòd verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu; sed pro eo, quòd intellectus concipit cognoscendo. Vnde & Augustinus † dicit, quòd verbum est sapientia genita. Quòd nihil aliud est, quam ipsa conceptio sapientis: quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eundem modum potest intelligi, quòd dicere Deo sit cogitando intrinsece, in quantum scilicet intuitu cogitationis diuinæ concipitur Verbum Dei. Cogitationis tamen nomen Dei Verbo proprie non conuenit. Dicit enim Augustinus † 15. de Trinitate. Ita dicitur illud Verbum Dei, ut cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quòd non accipiat formam, ut verbum sit eam-

que dimittere possit, atque informiter quodammodo voluari. Cogitatio enim proprie in inquisitione veritatis consistit, quæ in Deo locum non habet. Cum vero intellectus iam ad formam veritatis pertingit, non cogitat; sed perfecte veritatem contempletur. Vnde Anselmus improprie accipit cogitationem pro contemplatione.

Ad tertium dicendum, quòd sicut proprie loquendo verbum dicitur personaliter in diuinis, & non essentialiter: ita & dicere. Vnde, sicut verbum non est commune Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: ita non est verum, quòd Pater & Filius, & Spiritus Sanctus sint vnus dicens. Vnde Augustinus dicit † 7. de Trinitate. Illo coeterno Verbo non singulis intelligitur in diuinis. Sed dici, conuenit cuilibet personæ: dicitur enim non solum verbu, sed res, quæ verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo vni soli personæ in diuinis conuenit dici, eo modo, quòd dicitur verbum. Eo vero modo, quòd dicitur res in verbo intellecta, cuilibet personæ conuenit dici. Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, quæ eius scientia continentur, concipit Verbum: ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiã omnis creatura: sicut intellectus hominis verbo, quòd concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselmus vero improprie accepit dicere pro intelligere. Quæ tamen differunt. Nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur; sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodam identitatem: quia in Deo est omnino idem intellectus, & intellectum, ut supra † ostensum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum. Nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum. Sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic

† Lib. 7. de Trinitate circa principia

† Lib. 7. de Trinitate ca. 2. non longe a principio 3.

† Lib. 15. de Trinitate c. 16. ibi principia.

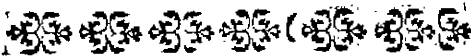
† Q. 1. art. 3. & 4.

fic sola persona, quæ profert verbum, est dicens in diuinis: cum tamen singula personarum sit intelligens, & intellecta, & per consequens verbo dicta.

Ad quartum dicendum, quod verbum sumitur ibi figuratiuè, prout significatum, vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturæ dicuntur facere Verbum Dei, in quantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinantur ex Verbo concepto diuinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus, ad quod ex verbo Regis instigatur.

Conclusio.

Hoc nomen verbum, si proprie sumatur in diuinis, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

ARTICVLVS II.

Virum verbum sit proprium nomen Filij?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod verbum non sit proprium nomen Filij. Filius enim est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ Filij.

¶ 2 Præterea. Verbum prolatione quadam procedit à dicente. Si ergo Filius est proprie verbum, non procedit à Patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet per Augustinum in 1. lib. de Hæresibus.

¶ 3 Præterea. Omne nomen proprium alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbum sit proprium nomen Filij, significabit aliquam proprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis, quam supra enumeratæ sunt.

¶ 4 Præterea. Quicumque intelli-

git, intelligendo concipit verbum. Sed Filius intelligit. Ergo Filij est aliquod verbum. Et sic non est proprium Filij esse verbum.

¶ 5 Præterea. Hebræi. i. dicitur de Filio: Portans omnia verbo virtutis suæ: Ex quo Basiliius accipit, quod Spiritus Sanctus sit verbum Filij. Non est ergo proprium Filij esse verbum. Sed contra est, quod Augustinus dicit 6. de Trinitate: Verbum solus Filius accipitur.

Respondeo dicendum, quod verbum proprie dictum in diuinis personaliter accipitur, & est proprium nomen personæ Filij. Significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quæ procedit in diuinis secundum emanationem intellectus, dicitur Filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra ostensum est. Vnde relinquitur, quod solus Filius proprie dicatur verbum in diuinis.

Ad primum ergo dicendum, quod in nobis non est idem esse, & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram. Sed esse Dei est ipsum eius intelligere. Vnde Verbum Dei non est aliquod accidens in ipso, vel aliquis effectus eius; sed pertinet ad ipsam naturam eius; & ideo oportet, quod sit aliquid subsistens: quia quidquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damascenus dicit, quod Verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens: reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

Ad secundum dicendum, quod non propter hoc error Valentini est damnatus, quia Filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hilarius refert 6. de Trinitate; sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augustinum 1. in lib. de Hæresibus.

Ad tertium dicendum, quod in nomine Verbi eadem proprietates importatur, quæ in nomine Filij. Vnde dicit Augustinus: Eo dicitur Verbum, quo Filius. Ipsa enim natiuitas

Filij,

† Lib. 5. contra Eunomium c. 11.

Lib. 6. de Trin. c. 2. in fine tom. 3.

Q. 27. art. 2.

Lib. 1. oratio the. hd. ca. 18. non procul à huc.

Lib. 6. de Trinit. non remore à principio. † Loco in argum. citato

sdh 27. q. 2. art. 2. q. 2. & ver. q. 4. art. 3. opus 1. c. 11.

Lib. 1. de heresibus c. 11 tom. 6.

tus dicitur essentialiter, & personaliter, ita & verbū diuersimodē acceptum vtroque modo dicitur, statim reddit rationem huius sequentibus verbis: *Cum enim verbum sit similitudo ipsius rei intellectæ, prout est concepta in intellectu, & ordinata ad manifestationem, vel ad se, vel ad alterum, ista species in diuinis potest accipi dupliciter. Vel secundū quod dicit id, quo aliquid formaliter in diuinis intelligitur (intellige, tanquam obiecto ad intra) & sic cum ipsa essentia per se intelligatur, & manifestetur, ipsa essentia erit verbum. Et sic verbū, & intellectus, & res, cuius est verbum, nõ differunt nisi secundū rationē: sicut in diuinis differunt quo intelligitur, & quod intelligitur, & quod intelligit. Vel secundū quod species intellectæ nominat aliquid distinctum realiter ab eo, cuius similitudinem gerit: & sic verbum dicitur personaliter, & conuenit Filio, in quo manifestatur Pater, sicut principū manifestatur in eo, quod est à principio per modum intellectus procedens. Sed tamen in usu Sanctorū, & communiter loquentium est, quod hoc nomē verbum relationem realiter distinguentem importat, &c.*

Quod etiam docuit, & magis explicuit idem Angelicus Doctor de Veritate q. 4. art. 2. vbi sic inquit: *Verbum intellectus in nobis duo habet de sua ratione, scilicet, quod est intellectum, & quod est ab alio expressum. Si ergo secundū virtusque similitudinem verbum dicatur in diuinis, tunc non solū importabitur per Verbum diuinum processus rationis, sed etiam rei. Si autem secundū similitudinem alterius tantū, scilicet, quod est intellectum: sic hoc nomen verbum in diuinis non importabit processum realem, sed rationis tantū, sicut & hoc nomen intellectum. Sed hoc non erit secundū propriam verbi acceptionem: quia si aliquid eorum, que sunt de ratione alicuius asferatur, iam nõ erit propria acceptio. Vnde si verbum propriè accipitur in diuinis, non dicitur nisi personaliter: si autem accipitur communiter, poterit etiam dici essentialiter. Sed tamen quia nominibus utendum est, vt plures videntur: quia secundū Philosophum usus maximè est amalandus in significationibus nominum: & quia omnes Sancti communiter videntur nomine verbi, prout personaliter dicitur: ideo hoc magis dicendum est, quod scilicet personaliter dicatur. Vnde Sanctum Doctorem sequuntur Capreolus in 1. dist. 27. q. 2. art. 1. concl. Siluester. 4. Ferrara 1. contra Gentes cap. 5. Siluester Vergomēs super hunc articulum, Vergomēns in tabula aurèa dubio 1160. & 1161. Nazarius in præsentibus contro-*

Capreolus
Ferrara
Siluester
Vergomēs
Nazarius

uerbia 2. & alij. (?)

ARTICVLVS III.

Virum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam?

AD Tertiu sic proceditur. Videtur, quod in nomine verbi non importetur respectus ad creaturā. Omne enim nomen connotans effectum in creatura essentialiter in diuinis dicitur. Sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

1. Dist. 27. q. 2. art. 1. & ver. q. 4. art. 5. & Quolib. 4. q. 4. art. 1. ad 1.

Art. 1. huius quæst.

¶ 2. Præterea. Quæ importat respectū ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus, & creator. Sed verbū dicitur de Deo ab eterno. Ergo nõ importat respectum ad creaturam.

¶ 3. Præterea. Verbū importat respectū ad id, à quo procedit. Si ergo importat respectū ad creaturā, sequitur, quod procedat à creatura.

¶ 4. Præterea. Ideæ sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur, quod in Deo non sit vnū verbum tantū, sed plura.

¶ 5. Præterea. Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est, nisi in quantum creaturæ cognoscuntur à Deo. Sed Deus non solū cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia, quod videretur falsum.

Sed cōtrā est, quod dicit August. in 1. lib. 83. qq. quod in nomine verbi significatur non solū respectus ad Patrē, sed etiam ad illa, quæ per verbū facta sunt operatiua potentia.

Lib. 83. qq. q. 63. tom. 4

Respondeo dicēdū, quod in verbo importatur respectus ad creaturā. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est representatiuū omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba

secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se, & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum Patris, sed etiã creaturarum. Et sicut Dei scientia Dei quidem est cognoscitiua tantum, creaturarum autem cognoscitiua, & factiua: ita Verbum Dei eius, quod in Deo Patre est, est expressiuum tantum, creaturarum verò est expressiuum, & operatiuum. Et propter hoc dicitur in Psalmo 32. Dixit, & facta sunt: quia importatur in verbo ratio factiua eorum, quæ Deus facit.

Ad primum ergo dicendum, quod in nomine personæ includitur etiam natura oblique. Nam persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. In nomine igitur personæ diuinæ quantum ad relationem personalem non importatur respectus ad creaturam; sed importatur in eo, quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet, in quantum includitur in significatione eius essentia, quod importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est Filio, quod sit Filius: ita proprium est ei, quod sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modum importatur relatio ad creaturam in nomine verbi.

Ad secundum dicendum, quod cum relationes consequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quæ consequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare, & gubernare: & talia dicuntur de Deo ex tempore. Quædam verò relatio est, quæ consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, vt scire, & velle: & talia non dicuntur de Deo ex tempore. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. Nec est verum, quod nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore; sed sola illa nomina, quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur.

Ad tertium dicendum, quod

creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde non oportet, quod à creaturis procedat Verbum, licet Verbum sit expressiuum creaturarum.

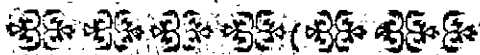
Ad quartum dicendum, quod nomen ideæ principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis, neque est personale. Sed nomen verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas: in quantum Deus intelligendo se intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantum verbum, & personaliter dictum.

Ad quintum dicendum, quod eo modo, quo scientia Dei est non entium, & Verbum Dei est non entium: quia non est aliquid minus in Verbo Dei, quam in scientia Dei, * vt Augustinus dicit: Sed tamen Verbum est entium, vt expressiuum, & factiuum; non entium autem, vt expressiuum, & manifestatiuum.

Libr. 15. de Trinit. c. 14. part. à principio 10. 3.

Conclusio.

Verbum diuinum importat respectum ad id, quod in Deo Patre est, vt expressiuum tantum. Et ad creaturas vt expressiuum, & factiuum.

DISPUTATIO XII.

De obiecto, ex cuius cognitione Verbum diuinum procedit.

VIA secundum Doctrinam Angelicam Præcepto - *Angelic. Præcept.*
 ris in hoc ar. 3. Verbum diuinum dicitur ordine manifestatiui, siue realem, siue rationis, tam respectu Dei Patris, & eorum, quæ in illo sunt, cum quibusque diuina essentia identificatur, quam respectu creaturarum, ideo interpretes Diui Thomæ solent in presenti disputationem excitare, an ex cognitione horum omnium, ad quæ dicit prædictum ordinem manifestatiui, debeat Ver-

Verbum diuinum procederet. Et propterea noseadem disputationem vna cum illis ex- citandam duximus.

D V B I V M I.

Utrum Verbum diuinum procedat ex cognitione omnium, que sunt formaliter & necessario in Deo?

2 **V**IA In Deo formaliter & necessario reperiuntur, tum essentia diuina, tum attributa, tum relationes personarum, & proprietates earum: idcirco de omnibus istis titulus huius dubij intelligendus est. Præmissimus autem primo loco dubium hoc duobus alijs in hac disputatione excitandis: quia ea, quæ sunt formaliter in Deo, priora, & principaliora sunt, & propterea primus eis locus debebatur.

§. I. Vera Angelici Doctoris sententia.

3 **D**icendum ergo est, Verbum diuinum procedere ex cognitione omnium, quæ sunt formaliter & necessario in Deo. Ita D. Thomas in præfenti, vbi colligit, Verbum in Deo esse expressiuum, non solum Patris, sed etiam creaturarum, quia Deus vno actu se, & omnia intelligit. Vbi satis significat, cognitionem, qua Deus se intelligit, non solum quoad essentiam, & attributa, sed etiam quoad personas, requirit, & præsupponi per se ad productionem Verbi: quia aliqui ex cognitione horum non possent inferri, Verbum esse representatiuum istorum omnium: siquidem ex cognitione præsupposita ad verbum solum colligitur verbum esse manifestatiuum eorum, ex quorum cognitione prædictum verbum procedit. Quo etiam discursu vtitur q. 4. de Verit. artic. 4. & Quodlibeto 4. q. 4. art. 6.

Idem etiam aperte docuit art. 1. huius questionis ad 3. his verbis: *Eo modo, quo dicitur res in verbo intellecta, cuiuslibet persona conuenit dici. Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, que eius scientia continentur, concipit Verbum: ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiam omnis creatura.* In quibus verbis non solum usus est Angelicus Præceptor eodem discursu ad ostendendum, quomodo tota Trinitas, cunctæque creature habeant dici Verbo diuino, quia

nimirum hæc omnia cognoscuntur per eam intellectiorem, quæ ad eiusdem Verbi productionem præsupponitur, sed etiam expressè docuit, Patrem intelligendo se, Filium, & Spiritum Sanctum concipere Verbum.

4 Huc etiam tendunt duo alia testimonia D. Thomæ, quorum primum habetur 2. 2. q. 2. art. 8. ad 3. vbi sic inquit: *Summa bonitas Dei secundum modum, quo nunc intelligitur per effectus, potest intelligi absque Trinitate personarum: sed secundum quod intelligitur in se ipsa, prout videtur à beatissimis, non potest intelligi sine Trinitate personarum.* Nam si cognitio diuinæ essentia, quæ præsupponitur ad productionem Verbi, ex quaque necessario debet procedere, non potest, si est cognitio eiusdem essentia prout in se ipsa, terminari ad prædictam essentiam, quin terminetur ad personas: planum erit iuxta mentem Angelici Doctoris, quod cognitio diuinæ essentia, ex qua procedit Verbum, debet esse, non solum ipsius essentia, & per consequens attributorum, sed etiam omnium diuinarum personarum.

Secundum verò testimonium huic simile habetur 3. p. q. 3. art. 3. his verbis: *Intellectus dupliciter se habet ad diuina. Vno modo, ut cognoscat Deum sicuti est: & sic impossibile est, quod circumscribatur per intellectum aliquid à Deo, & quod aliud remaneat: quia totum, quod est in Deo, est vnum, salua distinctione personarum. Quare tamen vna tollitur sublata alia: quia distinguuntur solum relationibus, quas oportet esse simul.*

Idem etiam aperte colligitur ex eodem Angelico Doctore in hac 1. p. q. 12. art. 7. ad 2. & ex Nazianzeno Oratione 9. Augustino super Psalmum 85. necnon tractatu 70. in Ioannem, ex Athanasio de Decretis Niceenæ Synodi, in medio, ex Basilio homilia ad illud, *In principio erat verbum*, N. Cyrillio Alexandrino in Dialoگو de Trinitate libro 2. inter medium, & finem, Fulgentio lib. 3. ad Monimum cap. 7. & Anselmo in Monologio c. 31.

5 Vnde sententiam hanc tuerentur Caietanus, Bannez, Zumel, Nazarius, Ripa in hoc articulo, Suarez libro 9. de Trinitate capite 4. Arrubal in hac 1. parte, disputatione 124. cap. 2. & 3. Valentia in præfenti disputatione 2. quæst. 8. puncto 2. Canariensis supra ad articulum 5. quæstionis 27. Granado in præfenti tractatu 9. disputat. 5. sectione 5. noster Cornejo tomo 1. in primam partem tractatu 3. disp.

2. dubio 5.

Angelici Doctor.
Nazianzeno;
August.
Athanas.
Basilus.
N. Cyrill.
Fulgentius
Anselm.
Caietan.
Bannez.
Zumel.
Nazarius
Ripa.
Suarez.
Arrubal.
Valentia.
Canariens.
Granado.
N. Cornejo.

§. II. *Ratio fundamentalis pro D. Thomae sententia ex eodem Angelico Doctore desumpta.*

Licet autem D. Thomae sententia posset suaderi duplici ratione ex eodem Sanctissimo Praeceptore deprompta, quam tomo 1. tract. 2. disput. 7. à nu. 13. vsque ad nu. 22. latè prolequuti sumus, ubi etiam resolutiones, quas eisdem rationibus aduersarij tradūt, adduximus, & impugnavim⁹: nihilomin⁹ quia Angelicus Praeceptor in hoc articulo, & in alijs locis nuper citatis optimā, eamque satis efficacem rationem tradidit: idcirco assertionē nostram, & Angelici Doctoris sententiā sequenti ratione ex D. Thoma locis citatis deprompta, & ad hanc formam redacta suademus.

Angelic.
Praecept.

Ratio fundamē-
talis.

Etenim Verbum diuinum procedit ex cognitione Paterna: ergo procedit ex cognitione omnium, quae sunt formaliter, & necessariò in Deo. Antecedens est perspicuū: & deinde apertè sequitur ex illis, quae disputatione 1. huius tractatus dubio 3. latè diximus, ubi ostendimus, Verbum diuinum procedere ex cognitione diuina Patris, quae cōnotando Paternitatem est dictio, & productio eiusdem Verbi, & ipsamet vis productiua illius. Consequētia verò probatur. Quoniam cognitio illa indiuisibiliter, & necessariò terminatur ad omnia praedicta, itaut eadem indiuisibilis cognitio vno & eodē simplicissimo intuitu ad omnia haec indispensabiliter feratur: ergo si Verbum diuinum procedit ex cognitione Paterna, procedet utique ex cognitione omnium praedictorum, quae in Deo formaliter & necessariò inueniuntur.

Confirm. 2.

7 Confirmatur primò ratione, quam idē Angelicus Praeceptor innuit. Quoniam planum est, Verbum diuinum, quippe quod est intellectus actualis quaedam proles, procedere ex cognitione diuinæ essentiae, quae praesupponitur ad productionem Verbi: at non est cur non procedat ex praedicta cognitione secundum omne id, ad quod talis cognitio se extendit, nempe, secundum quod extenditur ad cuncta, quae sunt formaliter & necessariò in Deo: ergo procedit ex illa secundum praedictam amplitudinem. Maior cum consequētia est aperta. Minor verò etiā constat. Quoniam neque ex parte diuinæ essentiae, neque ex parte ipsius Verbi potest reddi ratio, propter quam Verbum debeat ex cognitione aliorum ex his, non verò omnium procedere: siquidem cognitio illa ex se indiuisibiliter, & necessariò ad omnia praedicta terminatur, quippe quae est cognitio quidditatiua, & intuitiua Dei terminata ad diuinā essentiam, ut est in se: & similiter Verbum eodem indi-

uisibili modo cuncta haec representat: ergo, &c.

8 Confirmatur secundò ratione desumpta ex D. Thoma supra q. 14. art. 4. & q. 27. art. 2. & alijs locis tomo 1. tract. 3. disp. 4. n. 45.

Confirm. 2.
D. Thom.

relatis, quae potest sub hac forma proponi. Quoniam intellectio, ex qua procedit Verbum diuinum, debet esse intellectio illa essentialis & primordialis, in qua consistit ipsa natura diuina: sed haec est cognitio terminata ad omnia, quae formaliter & necessariò reperiuntur in diuinis: ergo, &c. Maior videtur perspicua. Quia Verbum diuinum debet procedere ex cognitione, per quam ei ex vi processions comunicetur diuina natura: alioquin processio eius non esset generatio. Constat autē, diuinam naturam non posse Verbo communicari ex vi processions, nisi per intellectionē illā, in qua praedicta natura consistit: ex eo quod in processions diuinae, quippe perfectissimè vniuersis, comunicatur termino producto id ipsū, quod habet rationē principij quo per modum actus purissimi respectu talis processions, ut patet in processione Spiritus Sancti, in qua ipsamet volūtas diuina per modū actus purissimi, seu ut est ipsa actualis volūtas, habet (modo q. 27. art. 2. & 4. explicato) rationem principij quo productiui, & actualis productionis secundum id, quod in recto talis productio importat, necnō & termini per se primò ei communicati. Et ita haec ipso, quod Verbo ex vi processions comunicetur natura diuina consistens in *intelligere* essentiali & primordiali, oportet, ut principium quo, & generatio actiua, ex qua Verbum, & passiva eius generatio procedit, sint secundum id, quod in recto importat, ipsamet natura diuina, ipsumque *intelligere* essentiali & primordiale.

Minor verò etiā liquet. Tū, quoniam intellectio illa primordialis, in qua diuina natura consistit, debet esse intellectio summè perfecta: non esset autem sic, si non terminaretur saltē ad ea, quae sunt formaliter & necessariò in Deo. Tum etiā, quia ex eo quod *intelligere* Dei, prout constituit speciale attributum, nempe, scientiae summè perfectae intra suam lineam, est perfectissimum intra praedictam lineam, idcirco debet terminari ad omne scibile, & ex vi illius attinguntur omnia, quae formaliter & necessariò sunt in Deo: ergo cum intellectio primordialis, in qua consistit natura diuina, non sit min⁹ perfecta, quàm attributum scientiae, sed potius, si considerentur secundum id, quod exprimitur, tunc intellectio essentialis & primordialis sit longè perfectior: consequens erit, ut etiam ipsa terminetur ad omne intelligibile, quod necessariò & formaliter est in Deo.

5. III. Solutio Scoti, & impugnatio illius.

Occurrit
Scotus.

AD hanc rationem Angelici Præcepto-
ris potest occurrere ex Scoto, quod est
intellectio Paterna in eodem instanti
reali æternitatis terminetur ad omnia prædi-
cta: non tamen pro omni signo rationis. Et
ita in illo signo, in quo datur cognitio Pa-
tris, ex qua procedit Verbum diuinum, non
terminatur prædicta cognitio nisi ad solam
essentiam.

Roboratur
ratione.

Potest que reddi huius ratio ex doctrina
eiusdem Scoti. Quia nimirum in illo sig-
no nondum Filius est productus: ex eo quod
in prædicto signo intelligitur Pater, vt
prior ordine originis, quam Filius: sicut
in illo signo, in quo essentia est prior prio-
ritate virtuali, siue secundum rationem,
quam Paternitas ex ea per virtuales di-
manationem dimanans, non intelligitur
paternitas vt actu dimanata. Et ideo cog-
nitio Paterna non potest terminari ad Fi-
lium pro illo signo: ac proinde nec ad ip-
sam personam Patris, vt talis: siquidem ne-
quit intelligi non intellecto Filio. Quod si
in illo signo non intelligitur Filius, quia
pro tali signo non est productus, potiori ra-
tione non intelligitur Spiritus Sanctus, cuius
processio præsupponit processionem Fi-
lij. Quæ solutio, proportionem seruata, po-
test applicari ad confirmationes ex D. Tho-
ma adductas.

Emendatur
solutio.

10 Ceterum hæc solutio non infringit
vim rationis D. Thomæ, aut confirmatio-
num eius. Quoniam quod Pater sit prior or-
dine originis, quam Filius, & Spiritus San-
ctus, aut quod diuina essentia sit secundum
rationem prior, quam Paternitas, non tollit,
quominus sint simul in eodem instanti, siue
in eodem signo *in quo*, adhuc secundum ra-
tionem; sed solum, quod etsi omnia ista de-
beant simul cognosci per cognitionem Pa-
ternam attingentem res, prout ipsæ petunt
attingi, nihilominus Pater cognoscatur vt
id, à quo Filius realiter procedit: Filius ve-
rò, & Spiritus Sanctus in illo eodem signo
in quo rationis intelligantur vt procedentes,
Filius quidem à solo Patre, & Spiritus San-
ctus à Patre, & Filio: ac tandem Paternitas
quodammodo intelligatur à diuina essentia
secundum rationem nostram dimanare. Ergo
ex eo, quod inter Patrem, & Filium, &
Spiritum Sanctum sit ordo realis originis,
aut inter essentiam, & Paternitatem aliquis
ordo originis, aut resultantiæ secundum ra-
tionem nostram, non potest colligi, quod in
aliquo signo rationis *in quo* terminetur in-
tellectio Paterna ad diuinam essentiam, &
non ad personas, aut quod terminetur ad v-
nam, vel duas, & non ad omnes.

11 Consequentia videtur perspicua.
Antecedens autem probatur. Tū, quia quod
inter diuinas personas sit ordo originis, si-
cut non tollit ab illis, quod sint formaliter
relatiuæ; ita nec quod sint simul natura, &
cognitione: ac proinde nec quod in eodē sig-
no, in quo (adhuc secundum rationem) intelli-
gitur vna, debeat intelligi alia: siquidem hæc est
proprietas relatiuorum. Et similiter, quæ ad-
modum quod Paternitas dimanet secundum
rationem nostram ab essentia, non auferat ab
ea, quod de intrinseco eius conceptu sit, vt
semper, & in omni signo *in quo* dimanet per
dimanationem virtuales ab ea: ex eo quod
diuina essentia per modum actus purissimi
est fons virtualis illius, atque adeo nunquam
intelligitur eum fundamentum in re, vt fons
precisè in actu primo eius, sed vt fons, à quo
in actu secundo (modo dicto) semper fluit.
sic prædicta dimanatio secundum rationem,
siue virtualis non potest tollere à prædicta
Paternitate, quod per intellectionem Pater-
nā, per quam attinguntur res, prout ipsæ exi-
gunt, nequeat attingi essentia diuina in ali-
quo signo *in quo* secundum rationem, quin
in eodē signo *in quo* attingatur ipsa Paterni-
tas. Siquidem fons actualis, & actualiter in-
fluens pro omni signo *in quo* nequit intelli-
gi, si prout est in se concipitur, nisi intelliga-
tur id, quod actu fluit ab illo. Maximè, quia
eum prædicta Paternitas præexistat in Pa-
tre, & sit specialis modus, aut quasi modus
diuinæ essentiæ, ratione cuius ipsa habet spe-
cialem modum subsistendi in se ipsa, nequit
cognitio Paterna terminari tūc ad essentiam,
prout est in se ipsa, quin terminetur ad Pa-
ternitatem. Sicut cognitio Angelica ne-
quirit terminari ad essentiam propriam, prout
est in se ipsa, nisi attingeret proprium mo-
dum subsistendi, secundum quem est in se
ipsa.

12 Tum etiam (per quod præcedens
probatio confirmatur, & explicatur). Quo-
niam ordo originis, & prioritas secundum
illum desumitur ex diuerso capite, ac ordo
instantium, & signorum *in quo*, adhuc secun-
dum rationem. Nam prioritas ordinis origi-
nis tantum attenditur penes hoc, quod ille,
qui dicitur esse prior, sit talis conditionis, vt
ab illo sit alius: at prioritas *in quo*, si sit rea-
lis, petit, quod vnum sit sine alio in aliquo
instanti reali; si verò sit rationis, aut in aliquo
signo tantum rationis, exigit, quod licet verum-
que sit simul in eodē instanti reali, nihilomi-
nùs id, quod dicitur esse prius in signo *in quo*
rationis, non debet esse necessarium, & essen-
tialiter connexum cum eo, respectu cuius sic di-
citur esse prius. Nam si fuerint essentialiter
connexa, ita ut de ratione vnus sit, quod alius
ab eo actualiter fluat, non poterit vnus eorum
esse prius alio in aliquo signo *in quo*, etiam

rationis, vt patet in creaturis, v.g. in materia prima considerata; vt actu causante formatam secundum istam considerationem nequit assignari aliquod signum, in quo, adhuc secundum rationem, sit sine forma: quia nequit intelligi materia, vt actu causans formam sine ipsa forma.

Quare, cum de conceptu quidditatiuo diuinae essentiae sit, vt sit, foras a actualissimis, vnde per virtualem emanationem fluat Paternitas: & similiter ad conceptum quidditatiuum potentiae generatiuae Patris, v.g. pertineat, quod sit ipsa aqua haec generatio Verbi, ex eo quod est potentia generatiua per modum actus purissimi: consequens est, vt praedicta prioritas ordinis originis non tollat, quoniam inus essetia diuina, & personae sint omnino simul, & in eodem signo *in quo*, adhuc secundum rationem.

Tum denique, quia quaeuis prioritas tantum excludit simultatem ei oppositam: at prioritas originis personarum tantum consistit in hoc, quod vna sit ab alia: ergo tantum excludit simultatem oppositam, nempe, quod vna non sit ab alia; non vero quod vna sit, quando est alia, dummodo adhuc tunc vna sit ab alia.

Confirm. 1.

13 Confirmatur. Quia diuinae personae, & earum processiones, non obstante quod inter illas sit praedictus ordo originis, mensurantur aeternitate tanquam mensura propria earum: sicut quidquid est formaliter, & necessario in Deo, debet eadem aeternitate mensurari: ergo praedictae personae, & earum processiones nequeunt in aliquo signo *in quo*, adhuc secundum rationem, fundatam tamen in rebus (de qua in praesenti loquimur) esse posteriora, quam diuina essentia, aut vna, quam alia, sed omnia haec debent esse simul in quouis ex praedictis signis *in quo*.

Patet consequentia. Tum, quia sicut aeternitas, ex eo quod est duratio, qua nulla maior excogitari potest cum fundamento in re, extenditur ad ambiendam omnem durationem, & omnia signa illarum fundata in rebus: ita id, quod mensuratur aeternitate tanquam propria mensura, hoc ipsum habet: ac proinde nulla erit duratio, nullumque signum rationis fundatum in rebus, in quo non sit, aut in quo intelligatur non esse; alioqui in illo signo solum intelligeretur vt possibile, & vt futurum: & per consequens nequiret mensurari aeternitate vt mensura propria, de cuius ratione est, vt id, quod per illam mensuratur, habeat omnimodam immutabilitatem in essendo, taliter vt non transeat, adhuc secundum rationem cum fundamento in re, de futuritione in praesentialitatem; sed semper, & in omni signo sit praesens, & existens, hoc ipso quod in aliquo signo mensuratur aeternitate vt propria mensura.

14 Tum etiam. Quia sicut id, quod est immensum, debet, quantum est ex se, esse praesens omnibus, & quibuscunque locis, & indiuisibilibus eorum, quouis modo cum fundamento in re consideratis: ita quod est aeternum aeternitate increata, tanquam mensura propria, non potest non esse actu praesens, saltem quantum est de se, cuius alteri rei duranti pro quouis duratione, siue vera, siue imaginaria, & quouis signo eius. Siquidem duratio increata, & id, quod per illam tanquam per mensuram sibi propria durat, non est minus infinitum in ratione durationis, siue rei durantis, quam immensitas in terra sua lineam. Et ideo, sicut propter rationem infinitatis in ratione immensi non potest non Deus, quantum est de se, esse praesens omni loco, & omni indiuisibili illius ita id, quod fuerit infinitum in ratione durationis, vel per illam tanquam per mensuram propriam durauerit, debet actu esse praesens omni alij durationi, & durationis signo, aut rei in illo duranti: & per consequens nequit dari aliquod signum, in quo non sit praesens, aut in quo sit futurum, quia quod futurum est, non potest secundum hanc rationem esse actu praesens cuius alij durationi, & durationis signo. Circa haec tamen videantur illa, quae in 1. tomo tractatu 3. disputatione 7. a numero 49. vsque ad numer. 68. diximus, vbi plures obiectiones contra haec pugnantes adduximus, & dissoluimus.

Confirm. 2.

Confirmatur secundo. Quoniam ordo originis, siue realis, siue virtualis, & per naturalem emanationem (qualis est ille, qui reperitur inter essentiam Dei, & relationem Paternitatis) non tollit, quominus Verbum debeat procedere ex cognitione comprehensua diuinae essentiae: ergo nec quod in quouis signo, in quo intelligitur essentia, intelligantur etiam omnes personae. Antecedens patet. Quoniam praedictus ordo non tollit, quominus Verbum sit perfectissimum verbum omnium excogitabilium: ergo nec quod procedat per perfectissimam cognitionem, quae excogitari potest, nempe, per cognitionem primordiale, & comprehensiuam Dei. Consequentia vero satis liquet. Quoniam nequit dari cognitio comprehensua sua Dei, quae non terminetur ad omnia, quae necessario & formaliter sunt in Deo, qualia sunt attributa, & personae.

Effugiam.

15 Vnde nihil obest id, quod ex sententia Scoti poterat ad hanc confirmationem responderi, scilicet, cognitionem illam tantum esse comprehensiuam Dei secundum ea, quae in illo signo ei conueniunt, & haec tantum esse diuinam essentiam, & ad summum attributa.

Nam praeter quam quod id est satis ex dictis impugnatum, siquidem iam ostendimus, Praecludi quod.

quod quidquid competit Deo, debet esse in illo eodem modo in quo, adhuc secundum rationem, & insuper quod de ratione Verbi perfectissimi omnium excogitabilem est, ut procedat per cognitionem comprehensivam, & perfectissimam inter omnes excogitabiles: potest adhuc prædicta responsio falsitatis argui. Ex eo quod, si semel Deus comprehensivè attingit, quidquid in eo signo rationis intelligitur esse iuxta sententiam Scoti, nempe divinam essentiam, oportet, ut attingat, eam esse secundam per intellectum, & voluntatem per modum actus purissimi; vel saltem habere, quidquid in esse entis desideratur in recto ad hoc, ut sic secunda sit: ergo oportebit, ut cognoscat per cognitionem illam comprehensivam terminum proprium fecunditatis per intellectum, nempe Filium, & terminum proprium fecunditatis per voluntatem, scilicet Spiritum Sanctum.

Additamentum.

16 Quibus omnibus pro maiori impugnatione præcipuè solutionis ex Scoto desumptæ accedit id, quod supra tetigimus, scilicet repugnare, quod cognitio Paternæ, ex qua Verbum procedit, non terminetur ad ipsum Patrem tãquam ad obiectum cognitum. Quoniam cum Verbum ex visus processions procedat intellectuali modo, & ut imago Patris, non potest non procedere ex cognitione eiusdem Patris: siquidem imago alicuius intellectuali modo procedens non potest non procedere ex cognitione eius, cuius est imago. Et propterea Patres communiter docent, quod sicut Spiritus Sanctus, quia procedit per voluntatem à Patre, & Filio, habet procedere ex amore, quo uterque ad invicem se diligit: ita quia Verbum procedit ex Paterna cognitione, debet ex notitia eiusdem Patris procedere: id enim proportio, quæ inter utramque processionem est, videtur exigere. Quod si cognitio Patris tanquam obiecti necessariò desideratur ad processionem Filij, non potest non eodem modo desiderari cognitio Filij: eum nequeat intelligi Pater, non intellecto Filio, imò & cognitio etiam Spiritus Sancti, tum propter illa, quæ in 1. tomo tractatu 2. disputat. 7. num. 14. diximus: tum etiam propter ea, quæ in hoc dubio num. sequenti dicemus.

§. IIII. Alia solutio Gabriellæ Vazquez, & prior eius enervatio.

Alia casus P. Vazquez

17 EX quibus omnibus manet etiam impugnata alia solutio, quã tradit Vazquez loco infra referendo ad rationem D. Thomæ, & eius confirmationes, nempe, ex eis solum probari, quod per cognitionem

illâ Paternâ cognoscuntur omnia prædicta concomitantè: ac proinde ita ut hoc proveniat ex alijs capitibus, non verò ex hoc præciso capite processionis Verbi. Quia cognitio illa, prout terminatur ad essentiam, & personas Patris, & Filij, est per se requisita ad productionem Verbi, non autè prout terminatur ad personam Spiritus Sancti: sic enim purè concomitantè se habet ad prædictam processionem. Et ita licet per impossibile Spiritus Sanctus non esset, aut non cognosceretur per illam cognitionem Paternam, adhuc daretur generatio Verbi.

Cōfirmitas

Ex dictis igitur solutio ista manet impugnata. Quoniam hoc ipso, quod Verbum per se & formaliter, & non solum concomitantè procedat ex cognitione Patris, & Filij tanquam obiecti cogniti, oportet (iuxta ea, quæ nuper dicebamus) ut procedat per se & formaliter ex comprehensivâ cognitione eiusdem Patris, & Filij: ergo etiam debet per se & formaliter procedere ex cognitione Spiritus Sancti tanquam obiecti cogniti. Antecedens videtur perspicuum. Nam cum Verbum divinum (ut nunc asserabamus) per se & formaliter habeat esse verbum perfectissimum, quo nullum aliud perfectius excogitari possit, oportet, ut hoc ipso, quod per se procedat ex cognitione Patris, & Filij tanquam obiecti cogniti, habeat per se procedere ex cognitione perfectissimâ, qua nulla perfectior valeat excogitari, ac proinde ex cognitione comprehensivâ eorum: siquidem cognitio non pertingens ad hoc, ut sit eorum comprehensivâ, nequit esse omnium perfectissimâ.

Consequentiâ verò etiam liquet. Quoniam ad comprehensivam cognitionem Patris, & Filij per se & formaliter desideratur, ut cognoscatur que ad omnia, quæ in ipsis formaliter reperiuntur, qualia sunt potentia spirativa, necnò & relatio spirationis: ergo cum hæc nequeat cognosci, non cognito Spiritu Sancto, sed ex vi cognitionis illorum sequatur cognitio huius, oportebit, ut etiam cognitio Spiritus Sancti per se & formaliter desideretur ad productionem Filij.

Effugium

18 Nes obest evasio, quam adhibet idè Vazquez ad hoc, ut vim huius impugnationis infringat, nimirum, Verbum divinum per se & formaliter procedere ex cognitione comprehensivâ Patris, & Filij, non quantum ad omnia, quæ de ipsis cognosci possunt, sed præcisè quantum ad ea, quæ habent rationem principij per modum obiecti respectu productionis Verbi: inter hæc autem non enumeratur potentia spirativa, spiratio, aut Spiritus Sanctus. Carterùm cum hoc etiam stare, quod concomitantè procedat ex cognitione comprehensivâ eorum quantum ad omnia alia, quæ in ipsis

formaliter reperiuntur: & per consequens ex cognitione potentie spiritalis, spirationis, & Spiritus Sancti.

Præcluditur.

Non igitur hoc obest. Quoniam et si verum sit, processionem Verbi per se & formaliter solum procedere ex cognitione comprehensiuâ Dei, quoad ea, quæ per modum obiecti cogniti per se requiruntur ad prædictam processionem: falsum tamen est, cognitionem omnium, quæ per se & formaliter requiruntur ad comprehensionem adæquatam Dei, non requiri etiam per se & formaliter ad processionem eiusdem Verbi. Et ratio videtur aperta ex his, quæ in vltima confirmatione rationis D. Thomæ dicebamus, in hunc tamen modum expensis. Nam Verbum diuinum ex vi suæ processionis petit, vt communicetur ei natura Dei secundum omnia, quæ pertinent ad lineam prædictæ naturæ: alioquin ex vi processionis, non esset Filius: sicut in humanis, non posset procedere vt filius ille, qui non peteret, vt ex vi processionis communicarentur ipsi ea, quæ spectant ad lineam essentia & naturæ hominis vt talis. Ergo etiam per se & formaliter petit, quod procedat ex cognitione adæquatè comprehensiuâ diuinæ essentia: ergo eodè modo exigit, quod procedat ex comprehensione adæquata Patris, & Filij: ac proinde omnium, quæ ad diuinâ essentiam, & ad has personas necessariò pertinent. Hæc vltima consequentia ex duabus prioribus aperte liquet. Siquidem idem est procedere ex comprehensione omnium necessariò pertinentium ad aliquam rem, & procedere ex cognitione adæquatè comprehensiuâ eiusdem rei.

19 Secunda verò consequentia ex prima satis deducitur. Quoniam comprehensio adæquata diuinæ essentia per se & formaliter, ac per locum intrinsecum est comprehensio adæquata personatum: & ita quidquid petit prædictam comprehensionem essentia, exigit etiam comprehensionem earundem personarum. Prima verò consequentia ex antecedenti aperte colligitur. Quoniam *intelligere* essentiale & primordiale, in quo consistit diuina natura, debet intra suam lineam, & ex vi eiusdem esse adæquatè comprehensiuum diuinæ essentia. Tum, quia prædictum *intelligere* est intra propriam lineam perfectissimum omnium excogitabilium: non esset autem sic perfectissimum, si non esset comprehensiuum diuinæ essentia ex vi suæ lineæ.

Tum etiam. Quia, vt supra innuebamus, attributum scientia, quod non exprimit tantam perfectionem in ratione intellectus, quantum *intelligere* essentiale primordiale, non esset infinitum intra suam lineam, nisi intra eandem comprehenderet diuinam es-

sentiam, vt patet ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 3. disp. 1. num. 81. & disputatione 4. a num. 2. i. vsque ad 27. diximus, vbi etiam explicuimus diuersum modum comprehensionis adæquatæ, quo *intelligere* primordiale, & scientificum comprehendunt diuinam essentiam adæquatè, idest, quoad omnia, quæ dicit.

Tum denique. Quia prædictum *intelligere* primordiale est eiusdem omninò immaterialitatis cum diuina essentia: ex eo quod est (vt sic dicamus) ipsissima Dei natura & essentia, vt constat ex illis, quæ loco citato disput. 4. num. 43. & deinceps asseruimus. Constat autem, quod *intelligere* conueniens in eodem gradu immaterialitatis cum aliquo obiecto est ex vi suæ lineæ comprehensiuâ illius. Quia cum intellectuualitas, & intelligibilitas sumatur ex immaterialitate, vt patet ex illis, quæ in eodem 1. tomo, & tractatu disputatione 1. num. 19. & deinceps diximus, non potest non illud *intelligere* esse tantum in ratione intellectus, quantum est suum obiectum, nempe diuina essentia, in ratione obiecti intelligibilis: & per consequens non potest non intra suam lineam esse comprehensiuum illius: imò nulla alia intellectio, adhuc diuina, potest esse comprehensiuâ Dei, nisi includat per modum transcendentis *intelligere* primordiale, & ita conueniat cum eadem essentia in gradu immaterialitatis, vt constat ex illis, quæ in tomo, tractatu, & disputatione nuper citatis à numero 25. vsque ad n. 44. diximus.

20 Confirmatur primò. Quoniam hoc ipso, quod Verbum diuinum ex vi suæ processionis exigit communicari sibi naturam diuinam integrè, seu secundum omnia illa, quæ pertinent ad conceptum & lineam naturæ, etiam exigit ex vi eiusdem processionis, communicari sibi eandem naturam, secundum quod habet integrè rationem speciei, & obiecti intelligibilis, necnon & obiecti intellectus: quoniam omnia ista spectant ad lineam prædictæ naturæ, vt patet ex illis, quæ in eodem tomo, tractatu, & disputatione nuper citatis num. 17. & sequentibus diximus, necnon ex illis, quæ tractatu 2. disputatione 2. num. 65. & 70. ac 221. & deinceps, ac tandem tractatu 4. disputatione 2. num. 34. & sequentibus diximus. Ergo etiam potestulabit ex vi eiusdem processionis, quod communicetur ei ex vi illius, quod sit repræsentatiuum omnium, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo; imò & aliorum, quæ ad adæquatam comprehensionem eiusdem Dei considerantur: siquidem totum hoc pertinet ad lineam diuinæ essentia, vt habet rationem speciei intelligibilis, & obiecti intellectus. Et per consequens etiam exigit ex vi eiusdem processionis, quod procedat ex cognitione

Confirm. t.

Paterna, vt terminata ad omnia ista: quãdo-
quidem exigit, vt quidquid ei communica-
tur ex vi suæ processionsis, communicetur
intellectuali modo, id est, per intellectuonẽ
omnium eorum, quorum cognitio, & repræ-
sentatio ipsi communicantur.

Confirm. 2.

21 Confirmatur secundò . Quoniam
nequit Verbum ex vi suæ processionsis pete-
re, quòd ei communicetur integrè natura
diuina consistens in *intelligere* primordiali,
quin postulet, vt communicetur illi, vt sit
comprehensuum eiusdem essentia & na-
tura per comprehensionem simpliciter ta-
lem, seu adæquatam . Quia quoties petitur
ex vi alicuius processionsis, quòd commu-
nicetur aliqua natura intellectualis, petitur
etiam, quòd communicetur vis comprehen-
sua illius habenti talem naturam: ita quid-
dem, vt si illa natura fuerit secundùm suã
essentialia, & pro omni statu naturali con-
siderata intellectualia sui, tunc eodem modo
communicetur illi vis comprehensua, vt in
omnibus Angelis constat: si verò non pro
omni statu, sed pro aliquo fuerit eodem
modo comprehensua sui, vt in anima no-
stra cernitur, tunc eodem modo commu-
nicetur ipsi vis comprehensua sui. Et ita,
cùm Verbo diuino ex vi suæ processionsis
communicetur natura diuina, debet ei
communicari ex vi eiusdem processionsis,
ac proinde tanquam quid petutum ab ip-
so, quòd sit comprehensuum adæquatè e-
iusdem naturæ diuinæ: & per consequens
hæc eadem comprehensio debuit præesse
in intellectu Paterno ad processionem Ver-
bi, vt quid petutum ab ipsa: siquidem ipsum,
quod ex vi processionsis communicatur
Verbo, exigit ex vi illius, vt præeat in intel-
lectu Paterno, per quem Verbum produ-
citur.

Confirm. 3.

22 Confirmatur tandem. Nam hoc ip-
so, quòd processio Spiritus Sancti in ratio-
ne impulsus & amoris sit perfectissima, de-
bet ei ex vi eiusdẽ processionsis comunicari
amor summè perfectus, & veluticõprehensiu-
us (vt sic dicamus) diuinæ bonitatis in ratio-
ne obiecti diligibilis: & ideò petit ad sui
processionem, quòd procedat in Patre, & Fi-
lio amor ita perfectus, & eodem modo (vt sic
dicamus) in ratione amoris cõprehensiuus
diuinæ bonitatis. Ergo eadem ratione hoc
ipso, quòd processio Verbi sit perfectissima
in ratione processionsis Verbi, debet ei com-
municari ex vi eiusdem processionsis perfe-
ctissima representatio, & cognitio diuinæ
essentia, & quæ sit adæquatè comprehensiu-
a illius, & hæc eadem representatio, & cog-
nitio debet præsupponi ad pro-
cessionem eiusdem
Verbi.

5. V. Alia & alia impugnatio eiusdem solu-
tionis à Vazquez tradita.

23 D Einceadẽ solutio Gabrielis Vaz-
quez potest impugnari destruendo
eius fundamentum, nempe, quòd si Spiritus
Sanctus per impossibile non esset, aut eius
cognitio nõ præcederet in intellectu Patern-
o, nihilominus daretur generatio Verbi: &
ita per se, seu per locum intrinsecum prædi-
cta cognitio non desideratur. Nam contra
hoc est. Quòd id per se, & per locum intrin-
secum desideratur ad processionem Verbi,
ex cuius ablatione tolleretur prædicta pro-
cessio, aut quòd Verbum esset eiusdem ra-
tionis, ac modò: at si Spiritus Sanctus per
impossibile non esset, aut eius cognitio non
præcederet in Patre, tunc saltem Verbum
nõ procederet eodẽ modo ac nũc: ergo, &c.
Consequentia cum maiori est perspicua.

Resoluitur
deinde eadẽ
causa.

Minor autem probatur. Tum, quia
in eo euentu non communicaretur ei cog-
nitio Spiritus Sancti ex vi suæ processio-
nis: siquidem principium eius, nempe Pa-
ter, vt est principium illius, non haberet præ-
dictam cognitionem, quippe non requisita,
iuxta hanc solutionem, ad talem pro-
cessionem: cùm tamen nunc ei ex vi prædi-
ctæ processionsis talis cognitio communi-
cetur: cùm quidquid habet Filius, habeat à
Patre, vt Filius eius, ac proinde ex vi suæ ge-
nerationis.

Tum etiam. Quia in prædicta hypo-
thesi non communicaretur eidem Filio po-
tentia spiratiua, aut ipsa relatio spiratio-
nis, quæ nunc ei communicatur. Nam
implicante Spiritu Sãcto, implicarent hæc.
Sicut etiam, si non præsupponeretur in Pa-
tre cognitio istorum, quæ sine notitia Spi-
ritus Sancti haberi nequit, consequens ef-
fet, vt neque ista communicarentur Filio
ex vi suæ processionsis, seu per suam pro-
cessionem formaliter: quandoquidem Pater
non nisi intellectuali modo hæc omnia com-
municat.

24 Confirmatur primò . Nam vel
Verbum procedit à Patre per vnã & ean-
dem indiuisibilem processionem? vel per
duas saltem virtualiter distinctas? Si pri-
mum: ergo quidquid habet Verbum, qua-
lia sunt, quæ modò enumerauimus, com-
municatur ei ex vi illius indiuisibilis pro-
cessionsis: & per consequens in Patre per
se requiritur cognitio prædictorum, vt
ostensum est. Secundum autem dici ne-
quit. Quoniam alias darentur in diuinis
sex relationes reales, nempe, quatuor ab
omnibus receptæ, & aliæ duæ fundatæ in
illa altera processione virtualiter distin-
ctæ, qua Verbum iterum quoad aliqua sui,
verbi

Confirm. 4.

verbi gratia, quoad cognitionem Spiritus Sancti, & virtutem spiratiuam, aut relationem spirationis à Patre procederet, quod tamen, vt constat, est contra comunē Theologorum sententiam.

Confirm. 25 Confirmatur secundò. Quoniam vel Verbum habet aliquid, v.g. relationem spirationis, quæ non sit ei communicata à Patre ex vi processionsis, sed tantum concomitanter; vel non? Primum dici nequit. Tum, quia alioqui Verbum ex vi suæ processionsis non procederet vt persona, formaliter & proximè distincta ab omni alia persona: siquidem solum distinguitur formaliter & proximè per relationem spirationis, per quã eodem modo opponitur cum Spiritu Sancto. Hoc autem esset ponere satis imperfectam in generatione Verbi: siquidem generatio illa, quæ ex vi sua non pertingit ad producendam rem genitam cum sua subsistentia, siue personalitate ita plenè (vt sic dicamus) completa, quòd formaliter & proximè sit distincta à quavis alia persona, vel supposito, non est generatio perfecta, nec plenè suo muneri satisfacit.

Tum etiam. Quia ea, quæ communicantur alicui personæ concomitanter tantummodò, & non ex vi processionsis, debent conuenire omnibus, & singulis personis: & idè natura diuina, quæ solum concomitanter, siue identicè communicatur Spiritui Sancto per suam processionem, debet conuenire singulis personis diuinis. Constat autem, relationem spirationis actiue non conuenire Spiritui Sancto, sicut nec potentiam spiratiuam vt talem: ac proinde Filio non communicabitur prædicta relatio solummodò concomitanter, sed per se, & ex vi processionsis. Si autem secundum dicatur, nempe, Filium non habere prædictam relationem spirationis, aut quidpiam aliud, nisi ex vi suæ processionsis, habebimus intentum. Nam, iuxta sæpius dicta, cognitio omnium, quæ ex vi processionsis communicantur Verbo, debet per se, & per locum intrinsecum prærequiri in Patre, ex eo quod non nisi cognoscendo producit Verbum: ne per intellectum producat, aut communicet aliquid nesciendo & ignorando, quid sit illud, quod producit, aut communicat.

Ultimo impugatur. 26 Ultimo, & principaliter impugnatur prædictum fundamentum solutionis traditæ à Vazquez. Quoniam si semel per locum intrinsecum non desideratur cognitio Spiritus Sancti ad cognitionem Verbi, nec etiam desiderabitur cognitio Patris, & eiusdem Verbi: hoc autem dici nequit: ergo &c. Minor admititur à Vazquez, & constat etiam ex dictis. Maior autem probatur. Quia quod cognitio Patris extendatur ad cognitionem Spiritus Sancti, vel ad-

dit in illa cognitione aliquid perfectionis vel non? Si primum: ergo eo ipso Verbū debet procedere ex prædicta cognitione, vt terminata ad Spiritum Sanctum: alioqui prædictum Verbum non procedet vt sumum: è perfectum: quippe non procedens ex perfectissima cognitione, seu (quod in idem quoad præsens redit) ex cognitione habente omnem modum perfectionis spectantem ad suam lineam. Si autem secundum asseratur: eadem ratione prædicta cognitio, vt terminatur ad Patrem, & Verbum, nihil addet perfectionis supra se ipsam, vt terminatur præcisè ad essentiam diuinam in eadem intellectione consistentem: ergo prædicta intellectio, vt terminatur ad has duas personas, non desiderabitur per se, & per locum intrinsecum ad processionem Verbi: quandoquidem ad istam satis est cognitio omnibus modis perfectæ, & hæc sine cognitione Verbi, & Spiritus Sancti haberi potest.

Nec satis erit, si dixeris, Verbum non idè procedere ex cognitione Patris, & sui, quia talis cognitio, vt terminata ad has personas, addat, vel non addat aliquam perfectionem; sed quia necessariò debet procedere per modum imaginis Patris intellectuali modo productæ, atque ad eò debebunt tã Pater, quàm Filius cognosci: siquidem imago intellectuali modo producta petit cognitionem eius, cuius est imago, necnon & ipsius imaginis.

Non itaque hoc satis erit. Quoniam si ex eo, quòd est imago intellectualis Patris, debet præcedere cognitio Patris, & prædictæ imaginis, eadem ratione debebit per se præcedere cognitio Spiritus Sancti. Quia etsi Verbum non sit illius imago: attamen id, cuius est imago, nempe Pater, debet representari, vt habens connexionem cum Spiritu Sancto, tanquam principium spirans; saltem radicale, cum termino spirato. Et idè si per impossibile Pater non esset sic spirator, non esset genitor, aut productor prædictæ imaginis: quia infecunditas per voluntatem arguit infecunditatem per intellectum, & fecunditas volutatis ab intrinseco petit fecunditatem intellectus, propter naturalem sympathiam & cõsonantiam intellectus, & voluntatis.

§. VI. Prima opinio opposita, primæ eius fundamentum, vnâ cum modicatione illius.

27 **C**ontra nostrã tamè (vel, vt melius dicamus, D. Thomæ) sententiam duæ quoad præsens attinet extant opiniones oppositæ. Prima, quàm (vt colligitur

Scotus.

Caietanus) docuit Scotus in 1. dist. 32. q. 1. & in 2. dist. 1. q. 1. & Quodlibet. 14. est, Verbum autem procedere ex cognitione diuinæ essentia, non verò ex cognitione personarum. Et licet solutio fundamentorum, quæ pro se adducit, facile ex dictis colligatur: nihilominus maioris claritatis gratia in præfenti adducuntur.

Primum fundamentum.

Probat ergo primò. Quoniam cognitio diuina, seu *intelligere* primordiale Dei prius in quodam signo rationis terminatur ad essentiam, deinde in alio ad personas, ac tandem in alio ad creaturas: sed in illo priori signo terminatur ad productionem Verbi diuini: ergo prædictum Verbum solum procedit ex cognitione eorum, quæ sunt in prædicto signo, in eoque attinguntur, nempe, ex cognitione solius essentia. Maior videtur perspicua. Quoniam illud *intelligere* terminatur ad diuinam essentiam ratione sui: quippe quæ est obiectum formale; & primum diuini intellectus, iuxta ea, quæ in 1. tomo tractatu 3. disputat. 3. num. 17. diximus: ad personas autem non nisi ratione essentia: sicut etiam ad creaturas idem terminatur, quia habet terminari ad personas: ex eo quod istæ sunt obiectum secundarium coniunctus & intimus, quàm creature, vt ex dictis loco nuper citato numero 34. & 35. constat. Minor etiam constare videtur. Quoniam cum essentia diuina in illo priori dicat essentiam infinitam, & summè perfectam, est satis, vt cognitio terminata ad illam in eo signo sit productio verbi infiniti, & summè perfecti.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quia illa cognitio in eo signo, idest, prout præcisè terminatur ad essentiam, est cognitio primordialis Dei, & in eodem signo est in Patre: ergo in prædicto signo erit secunda, & producens Verbum diuinum. Patet consequentia. Quoniam cognitio primordialis, & existens in Patre est secunda, & productiua verbi ad intra: atque ad eò Verbi diuini.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Quoniam ab eo, tanquam ab obiecto cognito per se (vt sic dicamus) pendet processio Verbi diuini, à quo quasi pendet intellectio Paterna, mediante qua producit: at intellectio Paterna non habet quasi pendere, nisi solummodo ab essentia diuina: ergo ab ea tantum quasi pendebit processio Verbi, vt ab obiecto cognitionis: ac proinde ex eius tantummodò cognitione procedet, Maior cum vtraque consequentia videtur satis constare. Minor verò probatur. Quoniam intellectio Paterna terminatur ad solam diuinam essentiam, tanquam ad obiectum formale, & adæquatim: intellectio autem quæcunque, sicut à solo obiecto primario, & adæquato per se specificatur, ita ab eo tantummodò quasi pedit.

28 Respondetur ex dictis, quòd etiam *intelligere* primordiale prius prioritate à quo, & modo alibi tacto; terminetur ad essentiam diuinam; non tamen prius prioritate in quo secundum durationem realem, aut secundum aliquod signum rationis habens fundamentum in re, vt num. 10. explicuimus: & idem cognitio illa non potest finire in diuina essentia; sed debet necessarò terminari ad essentiam, & personas. Quia ad intellectio-nem comprehensiuam, qualis est prædictum *intelligere* requisitum ad productionem Verbi, petitur, vt terminetur ad omnia necessaria, quæ in illo signo in quo in Deo existunt.

Occurritur argumeto

Ex quo ad primam confirmationem respondetur, quòd *intelligere* præcisè terminatum ad essentiam, idest, terminatum prius ad illam in aliquo signo in quo, neque est *intelligere* diuinum; nec primordiale: quia ad conceptum quidditatum intellectio-nis primordialis pertinet, quòd non terminetur præcisè ad essentiam, idest, itaut in aliquo signo in quo, siue reali, siue rationis cum fundamento in re, percipiatur per illud essentia, non perceptis personis: ex eo quòd tale *intelligere* debet esse *intelligere* constitutis diuinam naturam, & comprehensiuam. Constat autem ex dictis, quòd huic *intelligere* repugnat terminari prædicto modo ad essentiam.

Ad priorè confirmat.

29 Ad secundam confirmationem dicendum est, quòd ad hoc, vt Verbum procedat ex cognitione alicuius obiecti secundarij, & per consequens obiectum illud concurret per modum obiecti cogniti ad eam, non est necesse, quòd cognitio illa pendeat, aut quasi pendeat ab eodem obiecto; sed satis erit, quòd quasi pendeat à suo obiecto primario, & hoc sit talis conditionis, quatenus ab illa cognitione attingitur, quòd non possit non esse ratio actualissima attingendi obiectum secundarium: quia tunc cognitio attingens obiectum primarium non potest non extendi ad secundarium: & id, quòd procedit ex prædicta cognitione, non potest non ex cognitione, tam obiecti primarij, quàm secundarij procedere. Quare, cum cognitio, ex qua procedit Verbum diuinum, quasi pendeat ab essentia diuina, non qualitercunque, sed vt est actualis ratio attingendi obiectum secundarium, nempe personas, ob rationes assignatas: inde est, vt illa cognitio debeat, tam ad essentiam diuinam, quàm ad personas terminari: & quòd id, quòd procedit ex prædicta cognitione, procedat ex eadem, vt ad vtrumque terminatur.

Ad secundam confirm. prima sola.

Vel secundò potest responderi, siue magis explicari hoc ipsum dicendo, quòd ad hoc, vt ex cognitione alicuius obiecti procedat Verbum, satis est, quòd obiectum illud, vel sit primarium, à quo proinde prædicta cognitio quasi dependeat, vel quòd sit

Secunda solutio.

fit obiectum secundarium indispensabiliter nexum cum primario. Constat autem, quod personæ saltem sunt obiectum secundarium intellectiōis essentialis connexæ necessariō cum diuina essentia, vt est obiectum primarium. Quia, vt sæpius diximus, repugnat, essentiam diuinam attingi quiddi tatiuè, & prout est in se, & quod non attingantur personalitates, in quibus subsistit. Et multo magis repugnat, attingi comprehensiuè prædictam essentiam; his non attahis: & per consequens est inter essentiam, & personas indispensabilis nexus in ratione obiecti primarij, & secundarij respectu diuinæ intellectiōis. Circa hæc tamen videantur illa, quæ in 1. tomotractatu 2. disput. 7. num. 21. diximus.

§. VII. Aliud fundamentum eiusdem primæ sententiæ, & duplex solutio ab aliquibus tradita.

Secundum
argum.

30 **S**ecundum fundamentum eiusdem sententiæ est. Quoniam personæ diuinæ in eo primo signo, in quo diuina intellectiō terminatur ad essentiam, nec possunt cognosci per cognitionem abstractiuam, neque per intuitiuam: ergo per nullam. Consequentia videtur legitima. Quia omnis cognitio debet esse, vel abstractiua, vel intuitiua: ex eo quod debet terminari ad rem, vel vt abstrahentem ab existentia, vel vt habentem illam: & si priori modo terminetur ad eam, est notitia abstractiua; si verò posteriori, est intuitiua.

Antecedens autem quoad primam partem constare videtur. Quandoquidem cognitio abstractiua in Deo est cognitio simplicis intelligentiæ, & hæc tantum terminatur ad creaturas: ex eo quod hæc solummodo possunt abstrahere ab existentia, non verò illa, quæ sunt formaliter in Deo, qualia sunt personæ, quæ, hoc ipso quod sint Deus, nequeunt abstrahere ab existentia: quia de ratione eius, quod est Deus, debet esse, quod sit sua existentia. Quoad secundam verò partem idem antecedens probatur. Quoniam alioqui prædictæ personæ, v.g. Filius supponeretur, & non supponeretur productus ad talem cognitionem. Supponeretur quidem productus: quia id, quod attingitur per notitiam intuitiuam in aliquo signo, debet esse in eodem existens: & id, quod est existens, præsupponit productionem sui. Non supponeretur autem productus: nam cum produceretur per illam cognitionem, & talis cognitio sit prior origine, quam processio, seu productio ipsius Filij, consequens est, quod non præsupponatur productus.

31 Ad hoc argumentum facile, & breuiter posset occurrere ex dictis in hoc dubio. Ni-

hilominus, quia ei varix solutiones adhibentur, & ex impugnationibus earum magis decidit huius dubij ex D. Thoma adducta elucidabitur, placuit prius has solutiones referre, & impugnare, ac deinde veram eius resolutionem deductam ex illis, quæ iam diximus, breuiter tradere.

Prima igitur solutio, qua aliqui huius argumenti occurrunt, est, personas diuinas in eo primo signo, quo diuinum intelligere terminatur ad essentiam, cognosci per notitiam abstractiuam: neque hoc esse inconueniens: quia licet in aliquo instanti reali esse aliquid sine existentia denotet imperfectionem propriam creaturæ; non tamen quod pro aliquo signo rationis in quo abstrahat a prædicta existentia, dummodo in omni instanti reali debeat illam necessariō habere: quia hoc ipso, quod in omni instanti reali sit, necessariō sua existentia non erit quid creatum, sed quid increatum, & Deus.

Cæterum hæc solutio non parum efficaciter potest impugnari ratione, quam insinuat D. Thomas locis citatis tomo 1. huius nostri Cursus Theologici tractatu 3. disput. 8. num. 100. quæ potest ad hanc formam reduci: Quoniam quod intellectiō aliqua terminatur ad aliquod obiectum per intellectiōnem abstractiuam, dicit aliquam imperfectionem, vel in ipso intelligente, vel in obiecto intellecto: at in intellectiōne illa primordiali, per quam procedit Verbum diuinum, quæ terminatur ad essentiam diuinam & personas, nulla potest inueniri imperfectio, vel in prædicta intellectiōne, vel in essentia diuina, aut personis diuinis tunc intellectis: ergo nequit prædicta intellectiō terminari ad aliquod ex istis obiectis per notitiam abstractiuam. Minor, & consequentia satisfatis perspicuæ.

32 Maior probatur, & explicatur. Nam ad cognitionem abstractiuam requiritur, quod terminetur ad aliquod obiectum, non prout præsens in eadem duratione, in qua est cognitio; sed, vel vt possibile, vel vt futurum pro aliquo instanti reali; vel saltem vt futurum pro aliquo signo rationis, cum fundamento tamen in re. Hoc autem potest ortū ducere, vel ex defectu luminis intellectus, aut intellectiōis: ex eo quod licet obiectum sit præsens in eadem duratione cum eo, nihilominus ipse non habet sufficientem vim, aut illa cognitio non est sufficientis virtutis ad attingendum ipsum, prout in se est, seu vt est actu existens: vel ex defectu ipsius obiecti, quia nimirum prædictum obiectum in illo instanti, in quo est cognitio, est tantum possibile, aut tantummodo futurum: aut eandem licet in illo instanti reali sit existens, nihilominus in illo signo in quo rationis cum fundamento in re nondum est existens,

Prima alio
rum respectu.

Impugnatur.

D. Thom.

qua ratione cognitio creaturarum præcisè possibilium in Deo, est abstractiua: quia licet ex parte luminis intellectus diuini non proueniat, quòd cognitio illa non sit intuitiua; attamen obiectum illud, vt præcisè est possibile, non est capax prædictæ notitiæ, ex eo quòd non est secundum istam rationem existens.

33. Minor verò constat. Quia cognitio illa primordialis nequit ex defectu luminis; aut ex defectu sui non terminari ad obiectum illud, nempe, ad essentiam, & personas, vt existentia, & prout in se sunt, vt ex terminis ipsis constat. Neque ex defectu obiecti. Quia cum sit de ratione diuinæ essentia, quòd sit sua existentia, non minus quam quòd sit ipsa Deitas, & similiter cum sit de conceptu personarum, quòd sint personæ subsistentes in natura diuina, oportet, vt semper, & in omni signo in quo includant id, quod est essenziale Deitati, nempe, quòd in omni signo in quo sint suum *existere*. Maxime, quia id, quod concipitur in aliquo signo in quo rationis cum fundamento in re sub non esse existentia, concipitur cum eodem fundamento quodammodo sub nihilitate: hoc autem non parum indicat imperfectionis. Sicut etiam id, quod concipitur cum fundamento in re in aliquo signo in quo rationis sine suo *esse*, nequit mensurari æternitate, vt propria illius mensura, propter rationem num. 10. traditam; id autem, quod nequit mensurari æternitate, vt mensura propria, nõ parum imperfectionis dicit, nec est omnino immutabile, ita ut cum fundamento in re nequeat concipi, vt transiens de futuro in præsens: quod etiam satis imperfectionis innuit.

Confirm.

Confirmatur. Quoniam intellectio illa primordialis, per quam producit Verbum, non potest non esse intuitiua Deitatis; ergo nec poterit non esse intuitiua personarum. Antecedens videtur perspicuum. Quoniam cum Deitas in illo signo priori, in quo est prædicta intellectio primordialis, sit existens, & sufficienter vnita diuino intellectui ad hoc, vt conditua ipsam in acuto ordine in videndam ipsam, vt est existens, nequibit intellectio illa diuinæ essentia non terminari ad eandem vt existentem: & per consequens talis intellectio, vt ad ipsam terminata, erit intuitiua. Consequentia verò probatur. Quoniam hoc ipso, quòd illa intellectio, vt terminata ad essentiam, debeat esse intuitiua, oportet, vt secundum hanc rationem terminetur ad eandem essentiam, prout est in se ipsa; & per consequens, quòd terminetur ad illam, prout est in tribus personalitatibus: siquidem essentia, prout est in se ipsa, dicit essentiam, prout inest in suis proprijs persona-

litatibus; & videri, prout est in se ipsa, dicit illam videri; prout sic subsistit. Sicut si Petrus v.g. videatur intuitiue, prout est in se ipso, nequit sic videri, nisi videatur, vt subsistens per suam propriam personalitatem; & si peteret tres personalitates, in quibus simul subsisteret, nequireret videri, prout est in se ipso, nisi videretur, vt in prædictis personalitatibus.

34. Secunda solutio, quæ huic secundo fundamento pro sententia Scoti adducto adhibetur, est, quod reuera diuinæ personæ cognoscuntur tunc intuitiue. Quia licet in illo signo rationis non sint: nihilominus in eodem signo sunt omnibus determinatæ ad existendum cum omnibus conditionibus existentia; & propterea in illo eodem signo attinguntur per notitiam intuitiuam. Ratio autem, ob quam in illo signo sunt determinatæ ad existendum, est. Quia illa cognitio in illo eodem signo est actualis productio & expressio Verbi: hoc autem ipso, quòd detur actualis productio & expressio prædicta, iam intelligitur poni omnimoda determinatio ad Verbum, & caposita, ponitur etiam radicalis determinatio ad esse Spiritus Sancti.

Secunda solutio

Reijctur

Cæterum hæc solutio etiam displicet: non quidem in hoc, quod dicit, nempe, prædictam notitiam esse intuitiuam; sed in ratione, quam reddit ad hoc, vt sit intuitiua. Quoniam ad notitiam intuitiuam plane requiritur, quòd terminetur ad rem, vt est extra suas causas, atque adeò vt est existens in se ipsa; ergo non sufficit, quòd terminetur ad eandem, vt habet esse in determinatione suarum (vt sic dicamus) causarum, aut quasi causarum. Patet consequentia: Tum, quia quod habet esse in determinatione suarum quasi causarum, non habet esse in se, neque extra causas; sed habet esse præcisè in illis. Tum etiam, quia ad notitiam intuitiuam non sufficit terminari ad futurum ea formalissima ratione, qua est futurum: siquidem sub hoc formalissimo conceptu præscindit ab existentia. Constat autem, in idem redire, quòd aliquid tantum habeat esse in determinatione suarum causarum, & quòd præcisè habeat esse futurum.

Confirm.

35. Confirmatur. Quoniam cognitio, qua Astrologus attingit eclipsim futuram in determinatione suarum causarum, est (iuxta communem Philosophorum sententiam) abstractiua: ex eo quòd terminatur ad prædictam eclipsim, vt futuram, ac proinde vt abstrahentem ab existentia: ergo eadem ratione si in illo signo attinguntur personæ diuinæ per illam intellectio- nem, non prout in se ipsis sunt, sed in determi-

natione futurum quibus causatum, attingen-
tur præcisè ut futurum: & ita non attingentur
per notitiam intuitivam, sed abstractivam.

Confirmatur.

Confirmatur secundo. Nam et si personæ
dicitur, v. g. Verbum, in illo eodem instanti
realiter existens, & in altero signo *in quo ratio*
nis (iuxta hunc dicendi modum) statim dubie
inquendo, & eodem instanti mensurato intel-
ligatur existens: attamen si præcisè conside-
retur, ut præsit seipsum, ut habet esse in di-
cto signo sequenti, tunc convenit ei diversus
status, ac dum est in sequenti signo: ergo
omni ista diversitas desumatur ex eo, quod
in uno abstrahit ab existentia, nempe in pri-
mo, & in altero eam dicit, scilicet in secun-
do, & hæc sint propriæ rationes obiectivæ
notitiæ intuitivæ, & abstractivæ, ut consu-
munt Philosophi doceri oportet, ut in primo
signo, in quo est determinatum ad essendum
& nondum est, non debeat cognosci intuiti-
vè, sed abstractivè.

*§. VIII. Duplex alia præcedem ar-
gumenti responsio adducitur,
& rejicitur.*

*Tertia solu-
tio.*

Tertia solutio, quæ eidem argumen-
to traditur, est, notitiâ illam, ex qua
procedit Verbum, esse quidem intuitivam:
quia, ut in sequenti signo intelligitur esse ter-
minata, attingit obiectum ut existens. Nam
cognitio illa terminatur per Verbum pro-
ductum, & ut intelligitur terminata Verbo
producto, intelligitur Verbum esse existens
& sic poterit esse intuitiva.

Rejicitur.

Verum hæc solutio non evacuat vim ar-
gumenti. Quoniam et si ex ea salvetur, præ-
dictam intellectiōnem, ut est terminata in
posteriori signo per Verbum productum,
habere esse intuitivam respectu Verbi: non
tamen quod in illo signo, in quo attingitur
idem Verbum, ut est producibile, & non
productum, sit intuitiva, aut quod in præ-
dicto signo, in quo intelligitur esse termina-
ta Verbo, sit intuitiva Spiritus Sancti; sed
necessariò debet in istis signis esse abstracti-
va: ac proinde debent iuxta eam admitti in
suo obiecto illæ imperfectiones, quas n. 3. 2.
diximus debere esse in obiecto cognitionis
abstractivæ Dei: ergo, &c.

Antecedens videtur perspicuum. Quia
iuxta solutionem hanc admittuntur diversi
signa *in quo* rationis, in quorum ali-
quo, vel aliquibus intelligatur, Verbum,
aut Spiritum Sanctum non esse produ-
ctum, sed producibilia, nempe in illis, in qui-
bus prædicta cognitio non intelligitur ter-
minata Verbo producto: at in illo signo, in
quo attingit Verbum ut producibile, non in-
telligitur terminata Verbo producto: ergo
in eo signo non intelligitur Verbum existens:

& ita in eo nequibit intuitivè attingi. Sicut
etiam, quia in eo signo, in quo intelligitur
terminata Verbo producto, non intelligi-
tur productus Spiritus Sanctus, sed in eo sig-
no intelligitur Verbum prius ordine origi-
nis, quàm Spiritus Sanctus, & ille postero-
ri origine Verbo, & ista prioritas arguit, iux-
ta hunc dicendi modum, signum rationis,
in quo unum intelligitur esse sine alio: id-
circo in illo eodem signo, etiam dum præ-
dicta intellectio intelligitur esse termi-
nata per Verbum productum, non erit in-
tuitiva pro illo signo Spiritus Sancti, sed
solum abstractiva: quippe cum pro illo sig-
no Spiritus Sanctus abstrahat ab existen-
tia.

37 Deinde contra eandem solutionem vr-
get. Quod et si illa intellectio primordialis, *Deinde res-
satur.*
ut est dicto & productio Verbi divini, non
intelligatur esse terminata, nisi intelliga-
tur terminari per Verbum productum: at-
tamen, ut est contemplatio sui obiecti, seu
secundum quod dicit illam intellectiōnem
ut constitutivam naturæ Dei, non eget Ver-
bo, ut intelligatur esse terminata; sed in-
telligitur terminata per divinam essentiâ,
ut est obiectum intellectum per illam, & vni-
tur cum divino intellectu, non solum in ra-
tionis obiecti, & speciei intelligibilis, sed
etiam in ratione obiecti intellecti: ergo in
eo signo non erit unde, etiam si sit termina-
ta, sit iuxta hunc dicendi modum intuitiva
personæ Verbi. Consequentia patet. Quia
adhuc dum intelligitur terminata, nondum
Verbum in eo signo est productum: & per con-
sequens neque existens, nec potens termina-
re notitiam intuitivam.

Antecedens autem probatur ex discrimi-
ne, quod intercedit inter intellectiōnem
creatam: & increatam, quod illa producit
verbum ex indigentia: quia nimirum indi-
get eo, ut termino, & obiecto intrinseco, in
quo contempletur obiectum, quodque red-
dat & constituat obiectum in esse intelle-
cti: cum tamen divina & increata intelle-
ctio non producat illud ex indigentia, sed
ex fecunditate: & ita intelligitur esse termi-
nata, ut est contemplatio obiecti, ratione sui,
& non ratione personæ Verbi. Sicut & prop-
ter hanc rationem Verbum non habet, ut
divinam essentiam reddat & constituat in-
tellectam; sed ipsa per se vnitur in ratione
obiecti intellecti. Quæ omnia in 1. tom. tra-
ctatu. 2. disput. 2. dubio 9. & 10. latius di-
ximus.

38 Quarta solutio, quæ eidem argumēto *Quarta res-
pro Scoto adducto traditur, est, prædictam
ponit.*
cognitiōnem, ex qua procedit Verbum, esse
quidem absolutè, & in re ipsa intuitivam:
attamen, ut est productio Verbi, & per
consequens ut præsit passivam processionem
Verbi,

Verbi, & Spiritus Sancti, neque esse abstractivam, neque intuitivam. Quia cognitionem esse intuitivam, vel abstractivam, non sunt conditiones notitiæ; ut producentis verbum. Et ideo Verbum non procedere ex illa cognitione, ut est intuitiva, aut abstractiva. Potestque hoc explicari exemplo actus scientifici, ut intenti, vel ut producentis habitum scientiæ. Quia etsi prædictus actus debeat esse absolute, & in se ipsa vel intuitivus, vel abstractivus: attamen, ut est intentus, aut ut est productio habitus, neque est notitia intuitiva, neque abstractiva. Sic ergo in præsentis respectu illius cognitionis, ex qua procedit Verbum, dicendum est. Quia illa, secundum quod ex illa passivè procedit Verbum, consideratur, ut est productio; sicut actus scientificus, ut ex illo procedit habitus, concipitur, ut producat illum.

Refellitur. Sed neque hæc solutio placet. Quia non inquirimus, nec difficultas argumenti procedit, an illa cognitio, & intelligere, ut præcise exprimit esse productionem Verbi, exprimat rationem notitiæ intuitivæ, vel abstractivæ; sed an illa et productio, quaremus dicit, vel involvit cognitionem, & perceptionem obiecti intellecti, extendatur ad Spiritum Sanctum, & ad Verbum per notitiam intuitivam, vel abstractivam? & certè debet esse (iuxta illa, quæ in hoc tractu, disp. 2. a. n. 73. vique ad n. 79. diximus) debere ibidem dari notitiam, vel intuitivam, vel abstractivam personarum, si semel personæ tunc attinguntur, ut debere attingi probavimus.

39 Et ratio est aperta ex dictis loco citato. Quia dictio & productio Verbi dicit in recto divinum intelligere, in quo consistit natura Dei. Quare, cum sit proprium cuiuslibet productionis consistentis in recto in intelligentia, quod quatenus intellectio est, terminetur ad obiectum intellectum, vel abstrahendo ab existentia, vel ut est existens, consequens est, prædictum intelligere, quod est productio Verbi, habere ut est sub conceptu intelligentiæ, & est id, quod in recto importatur à dicere, quod terminetur ad essentiam, & personas, quæ sunt obiecta illius, vel ut abstrahunt ab existentia, vel ut illam dicunt: ac proinde, vel per notitiam intuitivam, vel abstractivam.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam etsi de ratione cognitionis producentis Verbum non sit, quod, ut exprimit se ipsam præcise quoad munus producentis, sit clara, & non obicura: nihilominus, quia ista est perfectio propria, & conditio cognitionis, ideo illi cognitioni, quæ est productio Verbi divini non debet in illo signo, in quo præsupponitur ad Verbum, deesse talis perfectio. Quia in prædicta productione includitur per mo-

dum recti intellectio perfectissima, & per consequens debet habere hæc conditione perfectissimæ intelligentiæ: ergo eam esse cognitionem intuitivam, vel abstractivam, sint etiam conditiones intelligentiæ, oportet, ut in illa productione, in qua includitur per modum recti, quod sit intellectio perfectissima, non desit, quod, ut est rectum prædictæ productionis, & ut præsupponitur verbo ordine originis, sit intuitiva; cum opposita ratio, nimirum, quod sit, abstractiva, dicat imperfectionem in obiecto, licet cognitio, ut ostensum est.

40 Neque id, quod de scientia actuali, ut intensa, aut quatenus producente habitum scientificum adducitur in favorem huius solutionis, est contra nos. Quoniam scientia, ut intensa, dicit se ipsam in ordine ad subiectum: quia intensio fit per maiorem radicationem in eodem subiecto, iuxta illa, quæ N. Complutenses in lib. de Generat. disput. 4. n. 122. latè docent. Et similiter eadem scientia actualis, ut producat habitum scientificum, exprimit ordinem ad habitum, ut ad effectum, & terminum productum. At cum his stat, ut eadem scientia, adhuc ut intensa, & producat habitum, ly ut specificatiue sumpto, debeat in illo priori, in quo præsupponitur ad habitum, & vult id, quod modificatur per illam intelligentiam, esse in ordine ad suum obiectum scitum vel intuitivum, vel abstractivum. Et ita illa et productio Verbi divini debet in illo signo, in quo intelligitur præcedere illud, & simul est intellectio producat ipsam, habere rationem notitiæ intuitivæ, vel abstractivæ.

§. IX. Vera præcedentis argumenti solutio traditur.

41 **Q**uare his reiectis solutionibus, respondetur ex iam dictis ad hoc secundum argumentum n. 30. adductum, quod illa notitia, & intellectio, ex qua procedit Verbum, est intuitiva. Quia etsi Verbum v. g. sit ordine originis posterius, quam prædicta intellectio, & productio: nihilominus prioritas, aut posterioritas ista originis non est prioritas, aut posterioritas in quo, adhuc secundum rationem cum fundamento in re, sed solum prioritas, aut posterioritas à quo: ita ut si illud obiectum cognoscendum est, prout est in se ipso, & ut tale obiectum tunc petit, qualiter per divinam illam intelligentiam debet attingi, non potest cognosci, quod essentia sit sine personis, aut una persona sine alia, sed quod in quovis signo rationis in quo cum fundamento in re debeant omnia hæc esse; licet Paternitas sit semper virtualiter dimanans ab

Vera argumenti conclusio

essentia, & Filius à Patre genitus, ac eadē Spi-
ritus Sāctus ab utroq; procedens. Et propte-
rea possunt omnia hæc in quous signis intui-
tue atingi. Quoniam iuxta doctrinā tradita
dixit tantū conditiones requiruntur ad no-
titiā intuitivā, scilicet, quod ex parte in-
tellectus datur sufficiens representativum,
nempe sufficiens species intelligibilis re-
presentans obiectū, sicut requiritur ad cog-
noscendū illud, vt præsens secundū existen-
tiā; & deinde ex parte obiecti, quod sit præ-
sens, etiā quoad existentiam, illi cognitioni
secundū durationem, sicut in eodē instan-
ti, & in eodē signo in quo vtrunque sit, sicut
in eodē instanti, & in eodē signo in quo
secundū rationem debet dari notitiā in-
tuitiva eiusdem. Constat autem, vtramque
rationem in præsentem inveniri: siquidem es-
sentiā diuinā, quæ habet rationem speciei
intelligibilis respectu cognitionis persona-
rum, representat illas ex parte sua, sicut re-
quisitur ad hoc, vt cognoscantur vt præsen-
tes secundū existentiam: & ipsæ persone
in quous instanti reali, & in super in quo-
uis signo in quo rationis, fundato tamen in
rebus, sunt existentes, vt explicatum est.

§. X. *Alia sententia assertioni nostre
opposita, primum eius fundamentum,
cum responsione ad illud.*

Placitum
P. Vazquez

Alia sententia contra Angelici Præ-
ceptoris, nostramque assertionē pug-
nans est, quæ traditur à Vazquez in præsen-
ti disp. 142. c. 4. ubi inquit, quod licet Ver-
bum diuinum per se procedat ex cognitio-
ne diuinæ essentiae, attributorum, & perso-
narum Patris, ac eiusdem Verbi; non tamen ex
cognitione Spiritus Sācti: quamuis alias
ex alijs capitibus cognitio Spiritus Sācti
cōcomitanter se habeat ad illam processio-
nē; non tamē vt peita per se, & per locū in-
trinsecum ad prædictam processio-
nē Verbi.

Primum fun-
damentum.

Probatū primò. Quoniā ablato Spiritu
Sācto (per considerationem nostram, &
suppositionem impossibilem) ab intelle-
ctū Patris, adhuc maneret Verbum produ-
ctum: ergo signum est, cognitionem illius
in intellectu Patris non requiri per se, & per
locum intrinsecum ad processio-
nem eius. Cōsequentiā est perspicua. Siquidē ea, quæ
per se, & per locū intrinsecum ad aliquid re-
quiruntur, sunt talis conditionis, vt eis abla-
tis per considerationē nostram non remaneat
illud, ad quod per se requiruntur. Ante-
cedens autem probatur. Quia si per impos-
sibile Spiritus Sāctus non procederet à Fi-
lio, adhuc Filius retineret verā & perfectam
rationē Verbi Patris: siquidem spiratio ac-
tua non constituit illū in esse personali, ne-
que est quid per se desideratū ad hoc, vt ve-
rā & perfectā personæ diuinæ rationem for-

ciatur. Ergo eadem ratione, quamuis Spiritus
Sāctus non esset in intellectu Patris, ita
quæ obiectū cognitionis illius, producere-
tur Filius in esse Verbi diuini. Quia quod
Spiritus Sāctus necessario debeat præesse
in intellectu Patris ad processio-
nē Verbi, solū potest oriri ex eo, quod Verbo debet in-
dispensabiliter, & per locū intrinsecum cō-
municari spiratio actua Spiritus Sācti per
illam cognitionem, ac procedatam spiratio-
nē illā, quam ipse Spiritus Sāctus spiratus de-
bet præesse in intellectu Patris.

Confirmatur primò. Quoniā licet ad pro-
ductionē intellectualem vtriusque correlatiui
per se requiratur aliud, & cognitio illius; nō
tamen cognitio aliorum, quæ non sunt cor-
relatiua, sicut nec productio eorū ad id desi-
deratur: ergo licet ad productionem intel-
lectualem Verbi diuini, quæ sit per intelle-
ctionem, & cognitionem illius, desideretur
Pater, & cognitio eiusdem, non tamen Spi-
ritus Sāctus, aut illius cognitio. Siquidem
Pater, & Filius habent se per modum cor-
relatiuorum, secus verò Filius, vt Filius, cō-
iunctus cum Spiritu Sācto.

43. Confirmatur secundò. Quia Patris
habet prius hanc cognitionē Spiritus Sā-
cti, quam Verbum ipsum, ergo Verbum nō
procedet ex hac cognitione Spiritus Sā-
cti. Cōsequentiā patet. Quia cognitio, ex
quæ per se procedit Verbum, debet prius
esse in Patre, quam in Verbo. Antecedens
autem etiam constat. Quoniā Pater prius
est Pater, quæ spirator: & cōsequenter Filius
etiā prius est Verbum, & Filius, quæ Pater spi-
rator, quia simul spirant: & idē Filius non
accipit spirationē per processio-
nē à Patre, sed in eo simul cum Patre resultat in eo sig-
no, in quo producit Spiritu Sāctum. Er-
go eadem ratione cognitio ipsius Spiritus
Sācti, & actus spirationis, quæ simul
sunt, non antecedet in Patre, prius quam
in Verbo.

Confirmatur tandē. Quia ex vi generatiō-
nis, & per locū intrinsecum solum communi-
catur Verbo natura diuina, proprietās per-
sonalis Filij, nec nō & ea, quæ se habet ad in-
starpationū respectu diuinæ essentiae, vt in
alijs generationibus creatis contingit, in
quibus per se, & per locum intrinsecum so-
lūm communicatur natura, verbi gratia hu-
mana, personalitas illius, vñ cum sua exi-
stentiā, actandem proprietates à natura hu-
mana consequuntur: & idē quoniam alio ab-
lato, remanebit integra generatiō hominis.
Ergo Verbo diuino ex vi suæ generationis,
& per locum intrinsecum non communica-
bitur spiratio actua, quæ non solum non
constituit illum in esse personali, verum nec
se habet ad instarpationis respectu naturæ
diuinæ: siquidem prædicta natura communi-
catur

carur Spiritui Sancto sine illa. Ergo neque etiam cognitio eius, aut Spiritus Sancti per se requiretur ad processionem Verbi. Patet hęc vltima, consequentia. Quoniam si cognitio horum per se desideraretur ad prædictam processionem, non posset hoc aliunde oriri, nisi quia ex vi processionis deberet communicari Verbo spiratio actiua Spiritus Sancti.

Corrupte fundant.

44 Responderetur, quod si per considerationem nostram purè præcisiuam auferretur ab intellectu Patris Spiritus Sanctus, tunc remaneret Verbum productum. Quia per hoc, quod per prædictam considerationem tollatur ab intellectu Patris Spiritus Sanctus, tantum significatur, quod nos possumus concipere, Verbum esse productum à Patre, non attendendo, & concipiendo expressè, an sit productum per hanc, vel illam cognitionem, vel huius, aut illius obiecti, &c. Quod quidem, planum est, posse in nobis contingere: quia ea, quæ sunt indispensabiliter adunata in diuinis, possumus per nostros conceptus purè præcisiuos ita concipere, vt concipiamus expressè vnum, non conceptis expressè alijs. Ex quo non sequitur, quod ea, quæ sic præcisiuè concipiuntur, nõ debeant esse adunata in diuinis, aut non requiri omnia illa ad aliquem effectum; aut quod esse actum præstandum. Et ita ex hoc, quod sic præcisiue auferendo ab intellectu Patris Spiritum Sanctum tanquam obiectum cognitum adhuc remaneret Verbum productum, non sequitur, productionem illius non petere per se, & ab intrinseco cognitionem Spiritus Sancti in intellectu Paterno; sed solum quod tunc tantummodò concipimus Verbum productum, non considerado, quoniam modo Verbum illud processerit, & an ex horum, vel illorum, aut tandem omnium, quæ sunt in Deo, notitia per se procedere habuerit.

D. Thom.

Cæterum si per considerationem nostram, non purè præcisiuam, sed diuisiuam, vel negatiuam auferatur ab intellectu Patris Spiritus Sanctus, tunc, vel non remanebit Verbum productum, quia vt docuit D. Thomas infra q. 36. art. 2. ad 5. deratione Verbi est, quod sit secundum in ordine ad productionem amoris, vel non remanebit eodem modo, & eiusdem quasi speciei, ac nunc est, vt ex dictis patet: & ita eo ipso nõ communicaretur illi vis ad spirandum Spiritum Sanctum, nec spiratio actiua, quæ quidem est talis conditionis, vt licet non constituat Filium in esse personali, nihilominus si ipsa deesset eidem Filio, eo ipso colligeremus, Filiationem constituentem illum in primo esse personali nõ esse eiusdem rationis ac modò, nec Filium habere eam fecunditatem radicalem quam modò habet: ac proinde fore diuersæ speciei,

ciei, aut quasi speciei, ac modò est.

Ad primam confirmat.

45 Ad primam confirmationem responderetur, quod quando relatiuum dicit aliquid subsistens in perfectissima natura, nempe diuina, petitque produci intellectuali modo, qualiter in Verbo diuino contingit, tunc petit etiam produci per cognitionem perfectissimam, & comprehensionem sui, & correlatiui, ad quod refertur, nec nõ diuinæ essentia, in qua subsistit. Hęc autem cognitio ita perfecta per se exigit cognitionem potentia spiratiuæ, necnon & spirationis actiua, vt n. 18. ostendimus.

Ad secundam

Ad secundam confirmationem responderetur, etiam ipsam relationem spirationis actiua communicari Verbo diuino ex vi sue processionis. Nam licet Pater, & Filius simul, id est, in eodem signo in quo, adhuc sequendum rationem, habeant prædictam relationem; nihilominus aliter, & aliter quoad modum habendi illam à se, vel ab alio. Nam Filius habet à Patre actum spirandi, sicut & habet ab illo volitionem, per quam spirat: & idè etiam debet habere à Patre ipsam relationem spirationis actiua, quæ, modo alibi dicendo, quasi fundatur in actu spirandi: siquidem communicans actionem, in qua fundatur, aut quasi fundatur aliqua relatio, communicat etiam ipsam relationem. Cæterum Pater sicut non habet actum spirandi à Filio, licet non spiret sine eodem Filio, sic non habet relationem spirationis actiua à Filio, sed à se: quamuis non haberet ipsam, nisi Filius eam haberet communicatam, modo dicto, ab eodem Patre.

Ad tertiam

Ad tertiam confirmationem responderetur, quod sicut in humanis producit ex vi generationis, tam natura humana, quam persona; & si aliquid se haberet per modum quasi passionis respectu personalitatis, aut esset talis conditionis, quod conueniret indispensabiliter aliquid personæ humanæ, tunc illud ipsum communicaretur ex vi generationis: maxime, si per locum intrinsecum sequeretur, tollendam esse personam illam humanam, aut non fore eiusdem rationis, ac modò est, si tolleretur illud, quod ad ipsam sic consequitur: ita in diuinis communicabitur ex vi generationis, id, quod per se conuenit personæ Filij, nempe spiratio actiua: siquidem est talis conditionis, vt ea sublata, sequatur per locum intrinsecum, tollendam esse, seu, vt melius loquamur, prius sublata esse personam Filij, aut non esse eiusdem rationis, ac modò est.

§. XI. Aliud fundamentum pro sententia Vazquez, & responsio ad illud.

46 Vltimum fundamentum pro sententia Vazquez est. Quoniam si Verbum procederet ex cognitione Spiritus Sancti per

Vltimum fundamentum.

se, & per locū intrinsecum, tunc Verbum esse similitudo Spiritus Sancti, imago, & proles illius: hoc autem dici non potest, ut communiter docere videntur Theologi: ergo &c. Sequela probatur. Nam Verbum est similitudo, imago, & proles obiecti, ex cuius cognitione procedit ergo si Verbum in divinis procedit per se ex cognitione Spiritus Sancti, erit similitudo, imago, & proles illius.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quoniam ad hoc, ut verbum sit similitudo, imago, & proles alicuius, non requiritur, quòd ab illo in esse entitativo considerato procedat; sed solū quòd procedat ex cognitione illius, sitque ab eo tanquam ab obiecto cognito: ergo si Verbum procedit ab Spiritu Sancto tanquam ab obiecto cognito, & ex cognitione illius, non erit cur non sit imago, & proles ipsius. Antecedens probatur ex eo, quòd contingit in imaginibus artificialibus, quæ, ex eo quòd procedunt ex cognitione suorum obiectorum, habent procedere ex eisdem obiectis cognitis, & eo ipso esse similitudines, imagines, & proles eorundem obiectorum.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Quoniam ad hoc, ut aliquid procedat per modum imaginis alterius, satis est, quòd distinguatur realiter ab illo, & quòd procedat ab eo, ut similitudo illius: sed si Verbum procederet ex cognitione Spiritus Sancti, dabitur in Verbo utraque ista conditio respectu Spiritus Sancti ergo procedet ut imago illius. Maior videtur certa, & communiter recepta à Theologis. Et ita, quia Verbum procedit cum prædictis duabus conditionibus à Patre, idcirco procedit ut imago Patris. Sicut etiam, licet Verbum procedat ex cognitione sui ac proinde à se tanquā ab obiecto cognito, nihilominus quia non distinguitur realiter à se ipso, idèd non procedit ut imago sui. Minor autem quoad distinctionem Spiritus Sancti à Verbo, & contrā certa est secundum fidem. Quoad aliam verò partem, nimirum, quòd in eo eventu procedat ut similitudo illius, etiam constat ex dictis: siquidem verbum procedit ut similitudo eius obiecti, ex cuius cognitione producitur.

Prodatio
vltimi argu-
menti quo-
ad 1. partē
suis.

47. Respondetur, quòd quantum attinet ad similitudinem, & loquendo de Spiritu Sancto, non solūm secundum id, quòd habet ex vi processionis, sed secundum ea, quæ ei communicantur idèd tunc, si propriè & in rigore fiat sermo, posset dici, quòd Verbum est similitudo illius: quatenus per hoc significatur, quòd habet eandē naturā cum illo, & personaliter ab eo distinguitur: nam ad similitudinem prædictam requiritur, & videtur sufficere identitas in natura, & distinctio realis inter utrumque. Gæterū, quia similitudo solet sumi sequenter pro imagine, & Filius non est imago Spiritus

Sancti, idèd cautè, & cum distinctione debemus modo isto loquendi vti.

Verūm quoad duo alia, quæ in hoc argumento tanguntur, an nimirum hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus Sancti, sit proles, & imago illius, & Spiritus Sanctus sit verum principium eiusdē verbi? respondent aliqui ex Iunioribus, quòd hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus Sancti, non potest non Spiritus Sanctus esse verum principium illius in esse intelligibili, seu in esse obiecti cognitivi: ac proinde Verbum debet in hoc ordine procedere ab illo, imò & prædictum Verbum in esse cognito est quodammodò principium sui in esse rei. Et ita, licet vnum & idem non possit, ut habet esse intelligibiliter, procedere à se in esse intelligibili; bene tamen, ut habet esse in esse rei, potest procedere à semetipso, ut cognito, seu ut habet esse intelligibiliter. Sicut etiā, licet id, quòd procedit in esse rei ab alio, qualiter Spiritus Sanctus procedit à Verbo, nequeat in esse rei sumptum esse principium eiusdem Verbi: non tamen inconuenit, quòd sumptum in esse obiecti cognitivi sit principium eiusdem Verbi, à quo in esse rei procedit. Quia hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus Sancti, non potest non Spiritus Sanctus per modum obiecti cognitivi esse principium verbi: siquidem eo ipso representatio ipsius, & hoc, quòd est, prædictum Spiritum Sanctum esse representatū, & cognitum, per se desiderabitur ad processionem eiusdem Verbi: & hoc ipsum satis est ad hoc, ut Verbum procedat ab Spiritu Sancto, ut habet esse obiectū cognitum, seu ut habet esse in ordine intelligibili. Hinc tamen non fit, Verbum esse prolem, seu filium, aut imaginem Spiritus Sancti: quia ad hoc desiderabatur, quòd Spiritus Sanctus esset principium illius per modum principii in esse rei; non verò solūm in esse obiecti cognitivi influentis.

48. Cæterū hæc solutio pluribus ex grauioribus Thomistis displicet, & merito. Tum, quia esse principium verbi non conuenit obiecto cognito, præcisè quia obiectū cognitū est, sed ut est ratio, cognoscendi, seu ut habet rationē obiecti motiui: licet Verbum procedat ex cognitione Spiritus Sancti, & Spiritus Sanctus habeat ibidē rationē obiecti cognitivi, nō tamē obiecti cognitivi, quòd sit ratio cognoscendi, seu obiectū motiui respectu illius cognitionis: ergo Spiritus Sanctus nō erit vlla ratione principium Verbi. Maior videtur certa. Quoniam et si obiectū purè terminatum alicuius cognitionis, sit obiectū cognitivum: nihilominus nō idèd est principium verbi: quia nō concurrat per modū obiecti motiui, seu rationis cognoscendi, & producendi

Reijcitur
hæc solutio

præ-

prædictū verbū: ex eo quod concurrere per modū principij respectu verbi, denotat rationē principij actiui, & solū obiectū motiūm habet hoc modo concurrere. Ideoque licet creaturæ sint obiectum terminatiuum diuinæ cognitionis, nec non & omnipotentiz: non tamen sunt principium, à quo Verbum diuinum, aut omnipotentia procedit, sed tantum se habent per modum obiecti purè terminatiui, & secundarij.

Minor autē etiā liquet. Quia sola essentia diuina habet rationē speciei intelligibilis respectu productionis Verbi, & cognitionis diuinæ, vt cōstat ex illis, quæ in 1. tom. tract. 3. disp. 3. n. 17. vsque ad 18. & n. 32. diximus: licet & sola ipsa est obiectum formale adæquatū diuini intellectus, vt ex dictis loco modo citato patet. Et idē ipsa sola est ratio cognoscēdi, ipsaq; sola se habet per modū obiecti motiui, respectu intellectus Dei.

Confirmatur.

49. Confirmatur. Nā personæ diuinæ, vt habent rationē obiecti cogniti, nec concurrunt per modū principij *quo*, nec per modū principij *quod* respectu productionis Verbi: ergo nulla ratione id habet, si in *esse* obiecti consideretur. Cōsequētia videtur perspicua. Quoniā solūm aliquo ex duobus modis enumeratis poterat esse principium prædictæ productionis. Antecedens autē quoad primā partē patet. Quoniā id quod concurrit per modū principij *quo*, habet se per modū rationis agendi, & formæ intelligibilis. Cōstat autē, quod personæ diuinæ secundum suas personalitates non se habent per modū rationis agendi, & formæ intelligibilis; sed id solū cōuenit diuinæ essentiz: quippe quæ sola ipsa cōuenit in gradu immaterialitatis cum *intelligere* Dei primordiali, scilicet in hoc, quod sit suum *esse*, absque distinctione virtuali, vt loco nuper relato prosequuti sumus.

Quoad secundam verò partem idem antecedens probatur. Quoniā obiectū cognitum vt tale, etiam si sit obiectum motiūm, non concurrat ad productionē verbi per modū principij *quod*, sed solūm per modum principij *quo*: quia præcisè concurrat ad talē productionē per modum formæ intelligibilis. Propter quod, adhuc ipsa essentia diuina per modum obiecti considerata, tantum influit ad prædictā productionē, vt principium *quo*: & solus Pater, vt est intelligens, ac proinde non vt est obiectum cognitū, concurrat per modum principij *quod*.

50. Neque id, quod pro se adducit hæc solutio, quā impugnamus, ei fauet. Quoniā aliud est, cognitionē, & representationem Spiritus Sancti per se requisiti ad productionē Verbi per seitate principij; aliud verò, an ipsū obiectū cognitū, nēpe Spiritus Sanctus, per se concurrat in ratione principij ad

prædictā productionē. Nā primū est verū: ex eo quod illa cognitio, vt est in Patre, est ipsamet potentia generatiua, ac generatio Verbi. Secundum autē est falsum. Quia esse obiectū præcisè terminatiuum, siue secundariū alicuius cognitionis, qualiter personæ diuinæ per suas personalitates terminat illā cognitionē, nō dicit aliquā rationē causæ, vel principij, sed solā rationē termini, siue obiecti; vt condistinctā à ratione principij, vt constat ex ijs, quæ de creaturis possibilibus collatis cū prædicta cognitione, & productione, aut cū diuina omnipotentia, dicebamus: siquidē istæ nulla ratione sunt principium omnipotentiz, aut productionis Verbi, sed solū se habet per modū termini, seu obiecti terminatiui: alioqui Verbum, aut omnipotentia haberent suum *esse*, suamque perfectionē ab illis: quia cōmune est cuius rei procedētī ab aliquo principio secundū suū *esse*, & perfectionē, quod habeat illud ab eo.

51. Vnde aliter respondetur ex dictis, negando, quod hoc ipso, quod Verbum procedat ex cognitione Spiritus Sancti, debeat Spiritus Sanctus habere aliquam rationem principij productiui respectu illius. Non quidem principij *quod*: quia huiusmodi principium non est id, quod se habet per modum obiecti cogniti; sed quod concurrat per modum intelligentis: idēque soli Patri, vt cognoscenti, & dicenti, non verò vt obiecto cognito, prædictæ ratio principij *quod* comperit. Neque etiam principij *quo*: quia tunc solūmodo obiectum alicuius cognitionis habet rationem principij productiui *quo*, quando vel per se ipsum vnitur eum intellectu in ratione obiecti motiui, seu speciei intelligibilis, & modo statim magis explicando; aut quando vnitur per speciem per se primò repræsentantem illud, licet nō ab eo immissam, aut per speciem intelligibile ab eo per se primò immissam ad sui cognitionem, illudque per se primò repræsentantem; vel tandem ab eo habeat aliquam virtutem ad eliciendam cognitionē. Quare, cum Pater æternus nihil istorum accipiat ab Spiritu Sancto, inde est, quod licet ei conueniat ratio obiecti cogniti per se requisiti ad talem productionem, nihilominus non habeat, quod sit principium *quo* eiusdem productionis.

Veri argu-
menti reser-
uatio

Adde, & explicabitur magis hoc ipsum. Quod vt aliquid influat per modum principij realis, & realiter distincti in productionem passiuam Verbi, qualiter requiritur ad hoc, vt Verbum sit imago, & proles prædicti principij, oportet, vt ille influxus præstetur, vel in esse rei, quo pacto solū cognoscēs, & dicēs illū præstat, ac proinde solus ipse influit per modum principij *quod*, vel quod præstetur intelligibiliter, qua

Dilucidat-
ur amplius

ratione sola species intelligibilis, & non qualiscunque, sed quæ realiter sit distincta à verbo, illum præstat. Quare, cum Spiritus Sanctus nulla ratione concurrat ad productionem Verbi per modum dicentis, aut intelligentis, atque aded neque in esse rei, & per modum principij quod, nec intelligibiliter per speciem realiter distinctam à Verbo: inde est, vt non possit per modum principij realis Verbi ad eius productionem concurrere; licet eius cognitio per se requiratur ad talem productionem.

Ad primam confirmat.

72 Ex quo ad primam confirmationem respondetur, imagines artificiales non ex ea præcisa ratione, quod procedant ex cognitione suorum obiectorum, & obiecta habeant rationem obiecti terminatiui illarum, esse, & procedere vt imagines eorundem obiectorum: sed quia obiecta imprimunt speciem sui, speciemque realiter distinctam ab obiectis, ratione cuius obiecta realiter, & per modum principij influunt in illas.

Accedit, quod prædicta obiecta habent se per modum causæ exemplaris respectu prædictarum imaginum, & ab illis realiter distinctæ. Constat autem ex dictis, neque Spiritum Sanctum imprimere intellectui Paterno speciem intelligibilem, neque esse causam exemplarem productionis Verbi.

Ad secundam.

73 Ad secundam confirmationem respondetur, quod ad hoc, vt verbum sit imago, & proles alterius, requiritur, vt sit similitudo expressa ab illo: ita quidem, quod ad hoc, vt sit imago respectu illius, vt exprimentis vt quod, procedat ab illo vt à dicente: vt autem sit imago alicuius, vt principij quo, procedat ex cognitione illius, concurrente ipso per modum obiecti motui, aut imprimentis speciem, vel virtutem intelligendi realiter distinctam à verbo. Nullum autem istorum inuenitur in Spiritu Sancto respectu productionis Verbi: & ideo ex hoc, quod procedat ex cognitione illius, non sequitur fore imaginem, & prolem ipsius, nec esse similitudinem eius, qualiter ad rationem imaginis requiritur.

D V B I V M II.

Vtrum Verbum procedat ex cognitione creaturarum possibilium?

54 **P**OSTQVAM explicuimus, an Verbum procedat ex cognitione eorum, quæ sunt formaliter & necessario in Deo, statim pulsat animum inquirere, an etiam procedat ex intellectu illorum, quæ necessario, & eminenter in Deo continentur, qualia sunt creaturæ possibilis: & ideo ad hoc explicandum præfens dubium excitamus.

§. I. *Ex mente Angelici Præceptoris, & aliorum Patrum dubium deciditur.*

55 **D**icendum ergo est, Verbum diuinum procedere ex cognitione omnium possibilium. Ita D. Thomas art. 1. huius questionis in solutione ad 3. vbi vt explicaret, qualiter non formalium Verbo diuino, sed etiam alijs personis diuinis conueniat dici, supponit, duobus modis alicui competere hoc, quod est passiuè dici. Primum quidem tanquam verbo dicto, & producto per ipsum actum dicendi. Et secundo tanquam rei, quæ verbo intelligitur, vel significatur, seu manifestatur per illud. Quo supposito asserit, quod dici prior modo conuenit in diuinis soli Verbo; posteriori autem, non soli Verbo, sed etiam alijs personis diuinis, necnon & creaturis cuius rationem reddit his verbis: *Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, quæ eius scientia continentur, concipit Verbum: vt sic tota Trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura.* Vbi (vt constat ex illa causali, *Pater enim intelligendo se, &c.*) ratio, propter quam iuxta Angelici Doctoris mentem omnia prædicta habent passiuè dici, est, quia Pater intelligendo cuncta ista producit suum Verbum; ac proinde Verbum procedet ex cognitione horum omnium: siquidem verbum debet procedere ex cognitione illorum, quæ est ratio, propter quam tam prædictum verbum, quam alia, quæ verbo necessario dicuntur, habent dici.

Conclusio.

Probatur ex D. Thome.

56 Nec obest id, quod responder Gabriel Vazquez infra referendus, nempe, D. Tho. P. Vazquez mam

nam solum velle, quod Verbum procedat concomitanter, vel consequenter ex cognitione horum omnium: quatenus, etsi Pater dum producit Verbum, habeat simul cognitionem creaturarum possibilium ex alijs capitibus petitam: non tamen talis cognitio per se pertinet ad Verbi productionem, nec per locum intrinsecum ad eandem requiritur. Hoc autem colligit Vazquez ex eo, quod nomen *creatura*, absque limitatione positum, ambit creaturas, non solum possibles, sed etiam futuras: maxime, cum omnes istae intelligantur per illam scientiam, de qua D. Thomas in hoc testimonio sermonem tenuit, & habeant dici, atque significari Verbo. Et tamen iuxta eiusdem Angelici Praeceptoris mentem certum est, cognitionem creaturarum, v. futurarum, non desiderari per se, nec per locum intrinsecum peti ad Verbi productionem.

Explicatur
primò.

Non itaque hoc obest. Quoniam haec explicatio non est consona contextui. Tum, quia D. Thomas eodem modo asserit, Patrem intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, ac creaturas concipere Verbum: igitur sicut respectu Patris loquitur de cognitione per se desiderata ad productionem Verbi, ita etiam respectu ceterarum personarum, & creaturarum.

Secundò.

Tum etiam. Quia vt ostendat, qualiter cuncta haec habeant dicta in Verbo concepto à Patre intelligendo illa, adducit sequens exemplum, nempe, quod sicut intellectus hominis verbo, quod concipit intelligendo lapidem, dicit ipsū lapidem: ita etiam Verbo, quod concipit Pater intelligendo cuncta praedicta, dicit omnia illa. Quare, quemadmodum intellectus lapidis in hoc exemplo per se desideratur ad productionem verbi representantis eundem lapidem: sic in praesenti intellectus totius obiecti iam dicti per se desiderabitur ad productionem Verbi diuini.

Tertiò.

Tum denique. Quia idem Angelicus Praeceptor, vt explicet, cur omnia praedicta dicantur à Patre producendo Verbum, reddit rationem ex eo, quod intelligendo omnia illa concipit verbum, quia nimirum cognitio horum omnium, per se desideratur ad hoc, vt cognitio illa, ex qua procedit Verbum, sit omnium perfectissima, & comprehensiva Dei: siquidem haec sola desideratur ad hoc, vt totum illud obiectum necessario dicatur. Quare, cum certum sit apud D. Thomam, Verbum procedere ex cognitione perfectissima, & comprehensiva Dei, tanquam ex cognitione per se, & per locum intrinsecum requisita: certum etiam erit, debere procedere ex intelligentia omnium praedictorum, tanquam ex cognitione per se desiderata ad praedictam productionem. Quod etiam ex alijs dicendis amplius patebit.

57 Nec id, quod pro se adducit Vazquez in sua solutione, eius fuerit. Nam etsi nomine *creatura* absolute sumpta possit intelligi creatura, prout ambit, tam creaturas possibles, quam futuras: nihilominus ex contextu Sancti Doctoris satis denotatur, ipsum non loqui, nisi tantum de creaturis possibilibus. Tum, quia (vt modò dicebamus) tantum per se petitur iuxta doctrinam D. Thomae ad productionem Verbi ex cognitione Dei, quae sic omnium perfectissima, & comprehensiva: constat autem quod ad comprehensionem Dei per se desideratur cognitio creaturarum possibilium, non tamen earundem, v. futurarum. Tum etiam, quia sicut productio Verbi praesupponitur, nostro modo intelligendi, ad determinationem liberam diuinae voluntatis, qua creaturae habent esse futurae, & per consequens ad easdem vt futurae: & Angelicus Praeceptor loquitur de hac productione, quatenus sic praesupposita ad praedictam determinationem, & futuritionem: ita etiam sermonem facit de eisdem creaturis secundum esse, quod habent antecedenter ad liberam determinationem diuinae voluntatis circa earum futuritionem: atque adeò loquitur de illis secundum esse tantum possibile consideratis.

Eandem assertionem nostram docuit D. Thomas in hoc articulo, vbi ex eo ostendit, Verbum diuinum dicere respectum ad creaturas, quia verbum mente conceptum habet representare omnia illa, quae actu intelliguntur. Et ita, cum Deus vnico actu se, & omnia intelligat, oportet, vt Verbum eius, non solum representet Patrem, sed etiam omnem creaturam. Quae ratio supponit, per se, & per locum intrinsecum desiderari ad productionem verbi cognitionem omnium eorum obiectorum, quae per se, siue necessario habent representari per praedictum verbum: quia alioqui ex cognitione aliquorum obiectorum non posset inferri, verbum, quod ei adaequate correspondet, esse representatiuum per se, siue necessario eorundem obiectorum: siquidem ea solum representantur necessario per illud, ex quorum cognitione necessario procedit. Quod etiam docuit idem D. Thomas q. 4. de Veritate art. 4.

Suadetur
iterum a
Sexto ex D.
Thoma.

58 Nec obstat solutio, qua Vazquez huic testimonio occurrit, dicens, Verbum ex relatione rationis ad creaturas habere esse earum verbum, illasque representare, ac proinde consequenter hoc ei contineri: & ita sine praedicto ordine esse in se ipso substantialiter perfectum: propter quod etiam cognitio, quatenus terminatur ad creaturas, non requiritur per locum intrinsecum ad eius productionem. Nec aliud velle Angelicum Praeceptorem: siquidem ser-

D. Thomae

Effugium
P. Vazquez

monem facit de omnibus creaturis, siue possibili-
 bus, siue futuris, & de his posterioribus
 satis constat, quod apud ipsum earum cog-
 nitione non est perfecte desiderata ad produc-
 tionem Verbi.

Præclari-
 tur.

Non igitur hoc obstat. Tum, quia etiam
 in hoc testimonio loquitur D. Thomas de
 cognitione perfectissima, & comprehensi-
 ua Dei, quæ eademmet per unicum simpli-
 cissimum actum ad Deum, & ad creaturas
 posibles omnimoda necessitate termina-
 tur. Tum etiam, quia, vt in simili circa præ-
 cedens testimonium dicebamus, eodem mo-
 do loquitur de cognitione terminata ad Pa-
 trem, & ad creaturas. Tum denique, quia
 etiam relatio rationis fundamentaliter sumpta,
 quæ est ratio representatiui, non conueni-
 nat Verbo æquè primò, ac relatio realis ad
 personam producentem: nihilominus fal-
 sum est, competere ei consequenter, itaut se-
 clusa per intellectum maneat Verbum in se
 ipso substantialiter perfectum. Nam prædi-
 cta relatio representatiui fundamentaliter
 sumpta est de intrinseca ratione Verbi: &
 idem Verbum, si non haberet representare
 creaturas posibles non esset substantialiter
 perfectum, nec haberet rationem Verbi
 infinite perfecti: quippe quod non adæqua-
 retur cum cognitione comprehensiuâ Dei,
 vt ex statim dicendis magis constabit.

Probat-
 ur, etiam ex Au-
 gustino.

Eandem etiam sententiam tradidit Au-
 gustinus lib. 15. de Trinitate cap. 14. dicens,
 Verbum Dei esse de scientia Dei, & nihil esse
 in scientia Patris, quod non sit in Verbo.
 Quare, cum in scientia Patris contineatur
 cognitio, non solum eorum, quæ sunt for-
 maliter in Deo, verum etiam rerum possibi-
 lium, consequens est, vt procedat etiam ex
 cognitione istarum. Et ibidem inquit: *Non
 enim Pater se ipsum integrè, perfecteque dixit
 se, si aliquid minus, aut amplius esset in eius
 Verbo, quàm in ipso.* Et infra. *Novit itaque om-
 nia Deus Pater in se ipso, novit in Filio, sed in
 se ipso tanquam se ipsum, in Filio tanquam Ver-
 bum suum, quod est de ipsis omnibus, quæ sunt in
 ipso.*

Decret-
 Vazquez.

59 Vnde nihil obest id, quod responder
 Vazquez, nempe, Augustinum non velle,
 quod in Verbo contineantur omnia, quæ
 continentur in scientia Patris, itaut hoc cõ-
 petat illi formaliter ex vi processionsis; sed
 solum materialiter, & concomitanter; alio-
 qui etiam ex vi suæ productionis postula-
 ret procedere ex cognitione creaturarum
 existentium: quia etiam istæ in scientia Pa-
 tris continentur, imò scientia istarum com-
 municatur ei à Patre.

statatur.

Ex verbis igitur Augustini constat, nihil
 obesse hanc solutionem ex Vazquez addu-
 ctam. Tum propter sæpius dicta. Quia etiã
 iuxta mentem Augustini Verbum ex vi suæ

processionsis formaliter debet procedere ex
 perfectissima, & comprehensiuâ cognitio-
 ne Dei, ad quam cognitio omnium possibi-
 lium necessariò desideratur. Tum etiam,
 quia id, quod de creaturis futuris pro se ad-
 ducit, ei non fauet. Quoniam Augustinus
 loquitur de scientia Patris, vt Patris, dum
 dicit, Verbum esse de scientia Dei, seu (quod
 in idem quoad præsens redit) de *Intelligere
 Dei*: & propterea addidit, nihil esse in scien-
 tia Patris, quod non sit in Verbo: constat
 autem, quod in scientia Patris, vt Patris, cõ-
 tingitur res posibles vt tales, nõ verò vt fu-
 turæ. Quoniam per scientiam Patris, vt Pa-
 tris, vult denotare Augustinus scientiam Pa-
 tris, vt præintelligitur ad productionem
 Verbi: res autem posibles sunt in scientia
 Patris, vt præintelligitur ad productionem
 prædictam, non autem res futuræ vt tales:
 quia hæ non habent esse futuræ, nisi ex vi
 decreti habitæ à tota Trinitate.

60 Neque id, quod pro se iterum adducit
 Vazquez de scientia, siue intellectu creatu-
 rarum existentium communicata Verbo
 à Patre, ei fauet. Tum propter dicta circa
 testimonia adducta ex D. Thoma. Tum
 etiam, quia aliud est dicere, *Filius habet scien-
 tiam, siue cognitionem creaturarum à Patre*;
 aliud verò, *Filius est, productus de scientia,
 siue cognitione eorumdem creaturarum.* Et si ex
 60 primum verificetur, tam de scientia pos-
 sibilium, quàm existentium, vt ex dictis in
 1. tomo tractatu 4. disput. 5. n. 87. diximus,
 & dubio sequenti amplius dicemus, non ta-
 men secundum. Quia etiam Filius sit de cog-
 nitione creaturarum possibilem non tamen
 existentiam. Et ratio est. Nam per hoc, quod
 dicitur, verbum esse de cognitione alicu-
 ius, significatur, quod illud sit cognoscibile
 nostro modo intelligendi prius prioritate
 aliqua, quàm producat Verbum: at crea-
 turæ secundum esse possibile sunt cognos-
 cibile prius prioritate aliqua, quàm sit pro-
 ductio eiusdem Verbi, vt ex statim dicen-
 dis n. 68. patebit; non tamen vt sunt existen-
 tes in aliqua differentia temporis: quia vt sic
 solum sunt cognoscibiles post decretum
 liberum, quod in Deo præsupponit produ-
 ctionem ad intrã.

Eandem etiam sententiam docuit Ansel-
 mus in Monologio à c. 28. vsque ad 44. vbi
 ostendit, Deum vnico Verbo suo omnia di-
 cere; nempe, tam se ipsum, quàm omnia,
 quæ sunt formaliter in eo, nec non & omnes
 creaturas, & hoc esse verum, & perfectissi-
 mum Verbum prædictorum obiectorum.
 Quare, cum Verbo diuino ex sua ratione
 Verbi competat representare omnes crea-
 turas posibles, & quod in eo omnes illæ di-
 cantur, oportet, quod ex vi sua habeat pro-
 duci ex cognitione earum.

Probat-
 ur ex Ansel-
 mo.

Responso
p. Vazquez

Refellitur.

Anselm.

61 Nec obest id, quod respondet Vazquez, nimirum, Anselmum loqui de creaturis, secundum quod sunt in Deo; non vero de illis secundum esse, quod in seipsis possibiliter habent. Non itaque hoc obest. Quia (ut communiter docent Theologi cum Augustino) creaturæ, prout sunt, in Deo secundum esse, quod in eo habent, sunt ipsa creatrix essentia: ergo nomine *creatura* non intelligit Anselmus creaturas secundum esse, quod habent in Deo, & sunt formaliter ipse Deus: si quidem nomine *creatura* absolute sumpta non intelligitur ipse Deus, nisi aliud ex contextu constet, ut hic non constare planum est: siquidem ipse Anselmus loco citato cap. 29. de illis creaturis, de quibus asserit, eas dicit in Verbo, sentit, eas esse ad imitationem Dei constataurem, hoc non verificari de creaturis, prout sunt ipsa essentia Dei, cum essentia Dei non sit ad imitationem sui: sed de eisdem creaturis secundum esse, quod possibiliter habent extra Deum. Tum etiam, quia Anselmus distinguit in prædictis locis inter Deum, & creaturas: constat autem ex dictis, creaturas, prout sunt ipsa creatrix essentia, non ponere in numero, nec distingui à Deo; bene tamen secundum proprium esse possibile earum.

Tandem hanc eandem sententiam sequitur Bonaventura in 1. dist. 27. in 2. parte distinctionis quæ est. 2. Richardus in eadem distinctione art. 2. quæst. 3. Gabriel ibidem q. 3. Alexander 1. p. q. 62. membro 1. art. 4. Caietanus, Zumel, Nazarius, Bannez, Ripa in præfenti, Ferrara 4. contra Gentès c. 13. Canariensis supra q. 27. art. 5. disputatione unica post medium, & versus finem, Valentia 1. p. disp. 2. de Trinitate q. 8. puncto 2. Molina in præfenti disp. 1. Granada tract. 9. disp. 6. Suarez lib. 9. de Trinitate c. 6. Noster Cornelio tom. 1. in 1. partem tractatu 3. disp. 2. dubio 5. Ruiz de Montoya tomo de Trinitate, disp. 63. sectione 1. & alij plures.

§. II. Ratio fundamentalis pro assertione ex Angelico Doctore desumpta.

62 **R**atio autem fundamentalis nostræ assertionis tacta est dubio præcedenti, & in testimonijs in hoc adductis ex Div. Thoma, necnon in illis, quæ ex eodem statim adducemus, potestque sub hac forma proponi. Quonia Verbum debet per se procedere ex cognitione comprehensiva divinæ essentia: ergo debet etiam per se procedere ex cognitione creaturarum possibilium. Antecedens constat ex dictis dubio præcedenti, breuiterque potest funderi probatione desumpta ex D. Thoma, partim in hoc articulo, partim quæst. 14. huius 1. part. art. 3.

Tum quia cum Verbum divinum sit per se, & ex vi sua perfectissimum omnium excogitabile, debet per se, & ex vi sua procedere ex cognitione omnium perfectissimam, qualis est cognitio comprehensiva divinæ essentia.

Tum etiam. Quia Verbum divinum per se, & ex vi sua petit procedere ex cognitione, quæ sit tanta in ratione cognitionis, quanta divina essentia in ratione obiecti cognoscibilis: ex eo quod petit procedere, tanquam per principium quo; per intelligere primordiale, in quo consistit ipsa natura & essentia Dei. Et ideo, sicut ipsa essentia & natura Dei consistens in illo intelligere est tanta in ratione intelligentiæ, quanta in ratione obiecti intelligibilis: sic & intelligentia, ex qua tanquam ex principio quo procedit Verbum, debet hoc ipsum habere, & per consequens debet esse comprehensiva: siquidem ratio comprehensiva cognitionis Dei in hac adæquatione consistit, ut constat ex illis, quæ in 1. tom. tractatu 2. disput. 6. num. 13. & sequentibus diximus.

63 Consequentia verò probatur. Tum probatione quadam desumpta ex D. Thoma supra q. 12. art. 8. quamque nos ibidem disput. 6. nuper citata prosequuti sumus. Nam ideo intellectus creatus nequit videri Deum cognoscere omnes suos effectus, & omnes rationes, & modos eorundem effectuum, & per consequens omnes creaturas posibles, quia prædicta cognitio est comprehensiva Dei: ex eo quod quanto aliqua causa perfectius videtur, tanto plures eius effectus in ipsa videntur: et propterea si videntur omnes, etiam ipsa videtur perfectissimè, & quantum cognoscibilis est: quod est cognosci comprehensivè. Ergo hoc ipso, quod Verbum per se, & ex vi sua petat procedere ex comprehensiva cognitione Dei, petat etiam, ex vi sua, & per se procedere ex cognitione Dei, quæ sit etiam cognitio creaturarum possibilium.

Tum etiam probatione alia desumpta ex eodem Angelico Præceptore supra q. 14. art. 5. ubi probat, Deum per suam cognitionem attingere omnes creaturas posibles, quia alioqui cognitio illa non esset comprehensiva ipsius Dei, reddiditque huius rationem ex eo, quod per illam cognitionem non attingeret cuncta, ad quæ virtus productiva, quæ ei competit, in quantum est prima causa, potest extendi: & virtus productiva alieni competens nequit perfecte per cognitionem attingi, nisi per eandem, cognitionem attingatur cuncta, ad quæ extendi queit: ergo non potest coherere, quod Verbum per se, & ex vi sua petat prædictam cognitionem comprehensivam, & quod eodem modo non exigit cognitio

nem

D. Thom.

Ang. Præceptor.

Bonav.
Richard.
Gabriel.
Alexand.
Caietan.
Zumel.
Nazarius
Bannez.
Ripa.
Ferrara.
Canariens.
Valencia.
Molina.
Granado.
Suarez.
N. Corn.
Ruiz de
Montoya.

Ratio fundam.
mental.

D. Thom.

*Idem S.
Doct.*

nem creaturarum possibilium. Quam probationem adducit etiam idem S. Doct. c. 6. eiusdem questionis, in quo ostendit Deum per suam cognitionem attingere omnia alia à se propria cognitione, seu (quod in idem quoad præsens redit) secundum proprias eorum rationes & naturas: quia nequit se ipsum perfecte sua cognitione attingere, nisi eodem modo attingat modos peculiare, & diuersos, secundum quos infinita Dei perfectio potest ab alijs participari: & per consequens nisi cognoscat omnes creaturas posibles, à quibus his diversis modis & rationibus participabilis est.

Tum denique probatione alia infirmata ab eodem Angelico Doctore supra q. 14. art. 4. quamque ad probationem antecedentis huius rationis adduximus, nempe, Verbum ex vi sua, & per locum intrinsecum debere procedere tanquam à principio quo ab intellectione Dei, in qua consistit eius natura, ut etiam in hoc tractatu disputatione 2. n. 39. diximus. Constat autem, intellectionem illam per se, & per locum intrinsecum dicere intellectionem tantæ perfectionis, ut indispensabiliter extendatur ad attingendum omnia, quæ necessario sunt in Deo formaliter, vel eminenter, quæ sunt creaturæ posibles.

Confirm.

*Dionysius
D. Thom.*

64. Confirmatur, & explicatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore supra q. 14. art. 6. & alijs locis, & ex Dionysio capite 5. de Diuinis nominibus relato à D. Thoma in hac 1. p. q. 4. art. 2. quæ, discutendo per aliqua, quæ reperiuntur in Deo, potest ad hanc formam reduci. Quoniam Deus est ipsum esse per essentiam, ipsumque esse per se subsistens: ac proinde debet esse ens formaliter & simpliciter infinitum, & eo ipso continere omnes perfectiones cunctarum rerum, non solum quoad id, quod est ipsis commune, sed etiam quoad id, quod est cuiuslibet proprium: siquidem singulæ creaturæ quoad id, quod est eis proprium, & per quod ab alijs differunt, debent dicere aliquam perfectionem, ut docet Angelicus Præceptor quest. 14. artic.

Ang. Præceptor.

6. & quælibet perfectio debet in ente simpliciter, & omnibus modis infinito, qualis est Deus, reperiri. Et similiter Deus ratione suæ essentia eminentissimæ est causa effectiua, saltem radicalis, omnium creaturarum possibilem quoad perfectiones proprias & peculiare singularum, et hinc causa exemplaris earundem quoad omnia prædicta: ex eo quod ratione suæ summæ perfectionis non potest dari aliquid perfectionis, siue commune omnibus creaturis, siue proprium singularum, quod non sit exemplatum ab ipso. Et tandem omnipotentia Dei, misericordia, & iustitia illius

extenduntur ad omnes creaturas: ex eo quod obiectum omnipotentia est omne factibile; & iustitia, ac misericordia inueniuntur in omnibus operibus Dei, ut ostendit D. Thomas supra q. 21. art. 4. Sed licet est, quod ista, quæ recensuimus, nequeunt comprehendere attingi à Deo, nisi cognoscantur omnes creaturæ posibles: ergo hoc ipso, quod Verbum per se, & per locum intrinsecum potest, quod procedat ex cognitione comprehensua Dei, ut ostensum est, oportet, ut procedat etiam eodem modo ex cognitione omnium creaturarum possibilem.

D. Thom.

Consequenter cum maiori videtur satis perspicua Minor, autem quoad primam partem virtualiter in ea contentam, nempe, quod non potest comprehensue cognosci Deus, ut est ens per essentiam, continens formaliter, vel eminenter omnes modos essentia quoad peculiare eorum rationes, nisi cognoscantur ipsi modi, probatur. Quia sicut non potest comprehensua cognitione attingi natura caloris, nisi cognoscatur omnes gradus, secundum quos potest participari: ita neque ipsum esse per essentiam continens formaliter, vel eminenter omnes modos essendi, adhuc secundum peculiare rationes eorum, nisi cognoscantur omnes isti modi, quibus participabile est.

65. Quoad secundam verò, & tertiam partem, imò & quoad priorem modò probatam, sic suadetur eadem minor. Quoniam nisi cognoscerentur omnes creaturæ posibles ex vi illius cognitionis, nec cognosceretur diuina essentia, ut est causa prima radicalis effectiua, nec omnipotentia, iustitia, & misericordia, aut ipsemet Deus, ut est omnibus modis infinitus, ita ut omnia ista comprehendere attingerentur, quantum cognoscibilia sunt. Siquidem cum omnia prædicta contineant perfectiones proprias singularum creaturarum, cognoscibilia sunt comprehendere, ut continent eas: & nisi prædictæ perfectiones ibidem contentæ cognoscantur, nequeunt omnia iam dicta, quæ in Deo reperiuntur, aut aliquid eorum comprehendere siue cognosci, quantum cognoscibilia sunt, ut continent prædictas perfectiones proprias creaturarum.

Confirmatur secundò. Quia Verbum diuinum ex vi suæ processions substantialis, & ut per illam producit in sua proprietate personali, & substantiali, non potest non procedere ut infinitè perfectum in ratione Verbi, ut iam diximus, & ex se satis constare videtur. Quia ut sic procedit ut verus Filius Dei, & Deus de Deo, eiusdemque substantia, & perfectionis cum Patre: ergo ut sic ex vi suæ processions procedit ex cognitione omnium creaturarum possibilem, Patet consequenter.

Confirm.

ria. Quia si vt sic non procederet ex cognitione illarum, non esset tunc ex vi suæ processio- nis infinitè perfectum: liquidem verbum, quod est representatiuum omnium, quæ sunt formaliter, non verò eorum, quæ sunt eminenter in Deo, non est infinitè perfectum: sicut nec cognitio attingens tantummodò, quæ sunt formaliter in illo, non verò omnia, quæ eminenter in eo continentur, potest esse infinitè perfecta. Constat autem, quòd si in illo priori, in quo substantialiter generatur in esse Filij, non procedit per se ex cognitione omnium creaturarum, tunc tantum representaret ea, ex quorù cognitione procederet, nempe, solam essentiam Dei, & ea, quæ formaliter & necessariò sunt in illo; non verò ea, quæ eminenter in eo continentur, nempe creaturas possibles.

§. III. Evasio prior, qua aliqui rationi D. Thomæ occurrunt, & præclusio illius.

Prior evasio.

66 **N**Ec obest, si occurras primò cum aliquibus, quòd ex vi huius rationis D. Thomæ non sequitur, Verbum per se procedere ex cognitione omnium creaturarum possibilem in particulari sumptarum; sed solùm ex cognitione creaturæ possibilem vt sic. Quia ad comprehensionem alicuius potentie, aut virtutis non est necesse cognoscere in particulari objecta, aut effectus, ad quos extenditur; sed satis erit cognoscere ista secundum rationem communè, in qua conueniunt. Et propterea ad comprehensionem potentie visiuæ satis est cognoscere objectum visibile vt sic; nec oportet descendere ad cognitionè omnium visibilium in particulari. Et similiter ad comprehensionem potentie intellectiuæ creatæ satis est cognoscere intelligibile vt sic; & non desideratur cognitio omnium intelligibilium in particulari.

Eueritur.

Non igitur hoc obest. Tum, quia per hanc evasionem non satisfit primæ, & secundæ confirmationi rationis Angelici Preceptoris, vt intuiti patebit. Tum etiam, quia si semel verum est, non requiri ad comprehensionem potentie visiuæ verbi gratia, cognoscere omnia visibilia in particulari, hoc idèò contingat, quia ipsa ex se, & ex proprijs meritis non est visiva eorum in particulari, nisi determinetur per peculiare species visibiles sic illa representantes; & propterea prædicta potentia non continet aliquam visionem in particulari, & secundum propria specificationem consideratam, nisi secundetur per speciem illius objecti. Ergo cum diuina essentia, & eius omnipotentia contineant creaturas in particulari secundum omnes modos vnicuique proprios, secundum

quos ad inuicè, & à Deo peculiariter distinguuntur, oportet, vt ad comprehensionè diuinæ essentia, & omnipotentia (quod idè de alijs in prima confirmatione recensitis dicim?) desideretur cognitio omnium possibilem, non solùm secundum rationem generalem possibilem vt sic, sed etiam secundum speciales eorum rationes: alioqui enim, vt dicebamus, non cognoscerentur diuina essentia, & omnipotentia, quantum cognoscibiles sunt: siquidem non solùm sunt cognoscibiles, secundum quòd continent creaturas secundum communem rationem possibilem, sed etiam secundum quòd continent eas quoad peculiare earum rationes in particulari.

Confirmatur

Confirmatur. Quia etiam visio procedat à visu, & ab specie visibili: attamen, vt est visio huius objecti, potiusquam alterius, verbi gratia albi, attribuitur objecto visibili ratione speciei representatiuæ illius; & vt est visio, attribuitur visui. Econtrà verò productio cuiusvis creaturæ possibilem, tam quoad rationem communè, quàm quoad rationes particulares debet attribui omnipotentia: eò quòd ratione suæ summæ eminentia habet ex vi sua vim ad attingendum & producendum creaturas secundum omnes suas rationes. Ergo adhuc dato, quòd visus potest comprehendi, licet non cognoscantur eius objecta quoad particulares rationes, sed solùm quoad communem rationem visibilis, ex eo quòd attingere sic illa, attribuitur ipsi visui secundum se sumptor; nihilominus hoc non posset dici de omnipotentia, cui debet attribui, quòd sit ex vi sua productiua cuiusvis factibilis quoad omnes rationes in eo inuentas.

Confirmatur

67 Confirmatur. Quoniam sicut res se habet ad esse, ita ad cognoscere; ergo sicut omnipotentia nõ esset integrè talis nisi per suam virtutem connaturalem posset extendi ad quamuis creaturam secundum suas peculiare rationes consideratam; ita nec integrè cognoscetur secundum hanc virtutem connaturalem, atque adeo neque comprehensuè, nisi cognoscatur, vt potens extendi ad producendum quoduis factibile secundum suas peculiare rationes consideratum.

§. IIII. Solutio duplex Gabrielis Vazquez, & Arrubalis, ac impugnatio eius.

68 **N**equè etiã obstat alia solutio, quæ ex doctrina Gabrielis Vazquez disput. 143. n. 33. & Arrubalis disput. 125. n. 30. potest tradi, nimirum, Deum non cognoscere suam omnipotentiam ad modum, quo nos concipimus illam, nempe, vt attributum relatum ad creaturas possibles; sed

Secunda solutio Vazquez Arrubalis;

concipere illam, & scire illam, & per se alio
quodam pure absoluto ab omni extrinseco:
atque ita ex vi cognitionis suae omnipoten-
tia nullam cognoscere creaturam: & per conse-
quens extrinsece Verbum per se procedat ex
cognitione comprehensiva Dei, & suae om-
nipotentiae, non ob id debet procedere ex cog-
nitione creaturarum possibilium.

Enervatur.

Non igitur hoc obstat. Nam cum omni-
potentia Dei habeat se ipsa virtute ad pro-
ducendas creaturas (quamvis non sit relata
ad illas) vel Deus cognoscendo illam attingit,
esse in eam virtutem, vel id non attingit.
Hoc secundum nequit admitti. Tum,
quia cognitio, qua Deus se ipsum cognoscere
ret, non esset comprehensiva: siquidem non
attingeret suam omnipotentiam, quoad id,
quod ex veritate competit, scilicet, esse virtute
ad producendas omnes & singulas creatu-
ras. Tum etiam (id, quod ex praecedenti se-
quitur) quia si Deus ignoraret aliquam
veritatem, etiam ex illa, quae ad ipsum, & ad
suas formales perfectiones, & attributa per-
tinet, qualis est illa, de qua est sermo. Tum
denique, quia ex opposito fieret, Deus non
cognoscere ipsam suam omnipotentiam, ut
talis est. Si quidem omnipotentia in suo for-
mali & essentiali conceptu dicit vim produ-
ctivam cuiusvis rei possibilis: & ideo si Deus
non cognosceret, se habere hanc virtutem,
neque etiam attingeret, se esse omnipoten-
tem.

Si autem primum dicatur, nempe, Deum
per cognitionem comprehensivam sui attingere
suam omnipotentiam, ut habentem vir-
tutem productivam creaturarum secundum
omnes earum rationes, tunc, etiam si non cog-
noscat, eam dicere relationem transcenden-
talem ad creaturas, ut se veram illam non di-
cit, nihilominus non potest non cognoscere
re praedictas creaturas quoad omnes earum
rationes. Quia quidem sicut a petre repug-
nat cognoscere virtutem ad producendum
hominem secundum propriam hominis ra-
tionem, & non cognoscere eundem homi-
nem, ut homo abstracta etiam repugnat, com-
prehensivae attingere virtutem divinae omni-
potentiae ad producendum omnes creaturas
possibiles secundum proprias & peculiates
singularum rationes, & non cognoscere il-
las secundum easdem rationes.

Confirm. 1.

69 Confirmatur primum. Quoniam ad
ad hoc, ut unum non possit cognosci com-
prehensivae sine alio, non est necessarium, ut
dicat relationem ad illud, sed satis est, si sit
necessario & indispensabiliter connexum
cum eo: quia, ut superius habemus, sicat res
se habet ad esse, ita & ad cognosci, saltem com-
prehensivam. Sed nec omnipotentiam non
dicat relationem ad creaturas possibiles, est
tamen necessario & indispensabiliter conne-

xa cum illis: ergo requiritur comprehensivae
attingi, nisi praedicta creatura cognoscatur.
Consequentia cum maiori videtur pers-
picua. Minor autem etiam constat. Quoniam
si per impossibile creaturae possibiles non es-
sent, tunc nec esset in Deo omnipotentia, non
quidem ex indigentia & dependentia, quam
omnipotentia habet ab illis, sed ex summa emi-
nentia illius, quae tanta est, ut non possit non
inferre creaturarum possibilitatem: & ideo
implicaret concipere in Deo virtutem ad
producendum creaturas, si ipsae creatu-
rae implicarent. Hoc autem satis indi-
catur a maiori & indispensabilem connexio-
nem inter omnipotentiam, & creaturas pos-
sibiles.

70 Confirmatur secundo ratione de-
sumpta ex D. Thoma in hoc articulo. Quo-
niam Verbum divinum per se, & per locum
intrinsecum perit, quod procedat ut Verbum
tantum expressivum respectu Patris, & ex-
pressivum, & factivum simul respectu crea-
turarum. Si quidem hoc desideratur ad perfe-
ctissimam rationem verbi, quod, hoc ipso
quod perfectissimum, debet esse simul spe-
culativum, & practicum ex vi suae linearis: si-
cut hoc ipso, quod practicum in Deo sit perfe-
ctissima, debet ex vi suae linearis, & cum primo
intelligitur emanare virtualiter a divina ef-
ficientia, esse simul speculativa, & practica. Er-
go praedictum Verbum ex vi suae processio-
nis, & cum primo intelligitur generari a Pa-
tre cum sua proprietate personali, debet pro-
cedere ex cognitione comprehensiva Dei,
quae extendatur, non solum ad ea, quae sunt
formaliter necessario in Deo, sed etiam ad
illa, quae sunt eminenter in ipso, nempe, ad
creaturas possibiles.

Confirm. 2
D. Thom.

Patet consequentia. Quia Verbum
non habet esse Verbum (ut sic dicamus) pra-
cticum, seu (quod in idem quoad praesens re-
dit) factivum alienius, nisi respectu creatu-
rarum: ergo sicut hoc ipso, quod ex vi suae
processionis, & ut constituitur in sua pro-
prietate personali, procedat ut Verbum spe-
culativum Patris, debet procedere ex cog-
nitione speculativa illius: ita hoc ipso, quod
procedat ex vi eiusdem processionis ut Ver-
bum practicum, seu factivum creaturarum,
debet ex vi eiusdem processionis procedere
ex cognitione practica earundem creatu-
rarum, id est, praescribente modum, quo pos-
sunt fieri: alioqui non esset Verbum practi-
cum ex vi suae processionis, & per consequens
perfectissimum. Imo etiam debet procedere
ex cognitione speculativa earundem creatu-
rarum: siquidem est etiam Verbum expressivum,
siue speculativum respectu earum.

71 Nec etiam refert alia solutio huic
affinis, quam tradit idem Vazquez, & Arna-
bal, nimirum, non ideo cognitionem Dei
esse

Tertium esse
affinis, quam tradit idem Vazquez, & Arna-
bal, nimirum, non ideo cognitionem Dei
esse

esse comprehensivam, quia terminatur ad creaturas posibles; sed potius quia est comprehensiva, terminari ad illas. Et idem in illo signo, in quo intelligitur comprehensiva, posse esse rationem producendi Verbum divinum, & hoc per se, & per locum intrinsecum solum procedere ex eadem cognitione, ut in illo signo comprehensiva.

Precluditur

Nō igitur hoc refert. Nam etsi illa causalis sit vera, nempe, quod idem se extendit cognitio Dei ad creaturas posibles, quia est comprehensiva essentia, non inferitur, quod in aliquo signo sit comprehensiva, & quod in eo non extendatur ad creaturas, aut quod Verbum per se petat illam cognitionem ut comprehensivam, & non ut extenditur ad creaturas. Sicut licet hæc causalis sit vera, nimirum, quia cognitio est circa tale obiectum, est talis speciei: attamen nō est assignari aliquod signum, in quo cognitio sit de tali obiecto, & non sit talis speciei, aut quod in ordine ad aliquem effectum per se petatur illa cognitio, ut versatur circa tale obiectum, & non ut est talis speciei.

72 Et ratio est eadem utrobique. Quoniam ex parte rei concepta idem prorsus est, cognitionem aliquam versari circa tale obiectum, nempe formale, de quo in presenti loquimur, & esse talis speciei. Et similiter idem etiam omnino est, cognitionem Dei esse comprehensivam, & attingere quicquid in eo est formaliter, & eminenter, quales sunt creaturæ posibles. Et idem solum ex parte nostri modi concipiendi potest unum horum esse ratio alterius, eo sane proportionali modo, quo dicimus, hominem, quia homo, esse animal rationale; & animal rationale, quia tale, esse hominem.

Confirm.

Confirmatur, & explicatur hoc ipsum. Quoniam hoc, quod est, cognitionem Dei quidditatiue terminari ad omnia, quæ sunt formaliter & necessarid in Deo, & ad omnia, quæ in illo sunt eminenter, nempe, ad omnes creaturas posibles, habet se per modum quasi diffinitionis quidditatiue respectu cognitionis comprehensivæ Dei: ergo nequit per se, & per locum intrinsecum desiderari ad productionem Verbi cognitio, quia comprehensiva Dei, & non desiderari eadem, quia terminata ad omnia obiecta prædicta.

Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem constat ex dictis. Quoniam quidditatiua quasi diffinitio cognitionis comprehensivæ est, quod sit tanta in ratione cognitionis, quantum est obiectum in ratione cognoscibilis, seu quod tantum extendatur, quantum extenditur ipsum obiectum. Quare, cum obiectum solummodo extendatur ad ea, quæ sunt in ipso, vel formaliter, vel eminenter, oportet, ut hoc, quod

est, cognitionem aliquam attingere quidditatiue aliquod obiectum quoad omnia, quæ sunt in ipso formaliter, & eminenter, sit quidditatiua quasi diffinitio cognitionis comprehensivæ illius.

73 Deinde. Quia adhuc admissio in sensu causali nuper explicato, quod cognitio Dei, quia comprehensiva, extenditur ad omnia, quæ sunt formaliter & necessarid, necnon & eminenter in Deo, debet etiam admitti in eodem sensu causali hæc propositio, nimirum, quod cognitio Dei, quia extenditur ad creaturas, & ad alia obiecta modò dicta, est comprehensiva: ergo hoc ipso, quod per locum intrinsecum desideretur ad productionem Verbi cognitio, quia comprehensiva, debet etiam desiderari eodem modo cognitio prædicta, ut terminata ad omnia ista obiecta.

Consequentia non indiget probatione; Antecedens autem probatur ex nuper dictis. Quoniam aliquam cognitionem esse comprehensivam Dei stat in hoc, quod sit perfecta adæquatio inter obiectum, & ipsam cognitionem, ita ut nec amplius, nec minus sit cognoscibile in illo, quam quod cognoscitur tali cognitione, & e contra. Huius autem adæquationis inter hæc duo extrema, ex parte saltem nostri modi concipiendi distincta, potest assignari ratio ex parte utriusque extremi: sicut si dicamus, esse adæquationem inter mensuram, & mēsuratum; quia neutrum continet plus, minusve, quā alterum.

74 Adde, quod hæc ratio melius assignatur ex parte obiecti, nempe Dei, quam ex parte cognitionis. Et ita melius dicimus, cognitionem esse comprehensivam essentia, quia se extendit ad cognoscendum totum, quod est in essentia, siue formaliter & necessarid, siue eminenter, atque adeo ad cognoscendas creaturas posibles ibidem eminenter contentas. Maxime, quia sicut melius redditur ratio hominis ex diffinitione ad difinitum, quam e converso: & propterea melius dicimus, aliquid esse hominem, quia est animal rationale, quam e converso: ita melior reddetur ratio in presenti, si dicatur, cognitionem aliquam esse comprehensivam, quia terminatur ad totum, quod est cognoscibile in Deo, siue formaliter, siue eminenter, quā e converso. Siquidem cognitio comprehensiva Dei optime quasi diffinitur quidditatiue per hoc, quod sit tanta in ratione cognitionis, quantum est Deus in ratione cognoscibilis, seu per hoc, quod terminetur ad omnia, quæ sunt in Deo, siue formaliter, siue eminenter: ex eo quod Deus non est amplius cognoscibilis, præter quam quoad ista, nec adæquatè est cognoscibilis, aut cognoscitur, nisi quoad omnia hæc attingatur.

Alia via res
furatur eius
sio.

Vergetur
amplius.

§. V. *Posterior aduersariorum responsio,
& eius refutatio.*Posterior
Solutio.

75 **EX** quo etiam fit, nihil referre respō-
sionem aliam, quæ præcedentibus
est satis affinis, suæ maior earū explicatio,
nimirum, ad cognitionem comprehensiuā
Dei non requiritur, quod ipsamet formalissi-
mè sumpta extendatur ad creaturas, sed satis
esse, quod inferat aliam cognitionem ali-
quo modo distinctam, per quam attingan-
tur. Quia ratio comprehensiuæ cogniti-
onis Dei debet esse respectu obiecti primarij,
non verò respectu obiecti secundarij, qua-
les sunt creaturæ possibiles. Et ita in illo
priori, in quo intelligitur cognitio illa ter-
minari ad essentiam Dei, ante quàm termi-
netur ad creaturas, est sufficiens principium
quo, vnde procedat Verbum diuinum.

Refellit.

Et dictis igitur hæc responsio manet sa-
tis impugnata. Si quidem iam ostēdimus, ad
cognitionem comprehensiuā Dei requiri,
vt extendatur ad attingendum omnia, quæ
quouis modo sunt necessariò in illo: alioqui
non esset omnimoda adæquatio inter illam
cognitionem, & eius obiectum, & per con-
sequens neque esset comprehensiuā. Vnde
non rectè aduersarij distinguunt ibi duos a-
ctus intellectus, quorum primus terminetur
præcisè ad essentiam, vt ad obiectum prima-
rium; secundus verò ad creaturas. Nam præ-
terquam quod prædicta distinctio virtualis
horum actuum nõ debet admitti: ex eo quod
actus non multiplicantur penes obiecta ma-
terialia, & secundaria, sed penes primaria, &
formalia: nihilominus adhuc admissa præ-
dicta multiplicitate actuum, non posset Ver-
bum diuinum procedere ex vi solius prioris
actus terminati præcisè ad essentiam. Quia
actus ille præcisè sumptus non esset compre-
hensiuus diuinæ essentia: siquidem, vt sæ-
pius diximus, nõ esset tantus in ratione
cognitionis, quanta est diuina essentia in ra-
tione obiecti: cognoscibilis: ex eo quod nõ
extenderetur ad cognoscendas creaturas
possibiles contentas eminenter in essentia
diuinæ, secundum quam rationem ipsa essen-
tia diuinæ est cognoscibilis: ac proinde Ver-
bum diuinum petens procedere ex vi sua
ex cognitione comprehensiuā, & non ex al-
lia minori, nequireret ex vi illius prioris actus
procedere.

Impugna-
tur amplius
primò.

76 Deinde eadem responsio impugnari
põtest. Tum, quia etiam persona Patris est
obiectum secundarium cognitionis Paternæ,
ex qua Verbum procedit: siquidem cog-
nitio illa est tantæ immaterialitatis, vt per-
tingat ad hoc, quod sit suum esse absque di-
stinctione virtuali: & ita petit, vt si in ob-
iectum formale, & primarium sit in eodem im-

materialitatis gradu cũ prædicta cognitio-
ne; ac per cõsequens, quod tale obiectum sit so-
la diuina essentia, cui solùmmodò tāta imma-
terialitas cõpetit. Propter quod in 1. tomo
tract. 3. disp. 3. dub. 2. latius diximus, diuinā
essentiā esse obiectum formale adæquatū res-
pectu intellectus Dei. Ergo sicut nõ obstat,
quod persona Patris ratione suæ personali-
tatis sit obiectum secundarium cognitionis, ex
qua procedit Verbum, nihilominus Verbum
procedit ex cognitione illius ita etiam non
obstante, quod creaturæ sint obiectum secun-
darium eiusdem cognitionis, poterit Verbum
procedere ex cognitione earundem.

Secundò.

Tum etiā. Quia quoties obiectum prima-
riū habet connexionē necessariā & indispen-
sabilem cũ secundario, vt in præsentī cõtingit,
nequit cõprehensiuè attingi primariū, quin
per illamet cognitionē cognoscatur secunda-
riū. Et ita hoc ipso, quod Verbum ex vi suæ
processionis, vt cõstituitur in sua propria-
tate personali, per se petat cognitionē cõpre-
hensiuā, petet vtique eā, vt extenditur tam ad
obiectum primariū, quàm ad secundariū: sicut
propter hanc rationē processio Verbi petit
hanc eandem cognitionē, vt extenditur ad per-
sonā Patris, non obstante, quod personalitas
eius sit obiectum secundarium eiusdem cog-
nitionis.

Tum denique. Quoniam quod creaturæ Tertio:
sint obiectum secundarium collatæ cum di-
uina essentia, ad summum probat, quod
prius prioritate aliqua à quo attingatur esse-
ntia, quàm ipsæ: quatenus per hoc significa-
tur, quod essentia diuina, vt cognita, est ra-
tio cognoscendi creaturas; non vero, quod
prius sit in aliquo signo in quo, aut à quo sim-
pliciter priori productio Verbi, quàm cog-
nitio creaturarum possibilem. Sicut quod
personalitas Patris sit obiectum secundariū
eiusdem cognitionis, solùm probat, eam
cognosci posterius posterioritate nuper in-
finuata, quàm essentia Dei; non vero, quod
prius in aliquo ex prædictis signis sit pro-
cessio Verbi, quàm cognitio Paternitatis:
nam potius è contra res se habent: siquidem
ex cognitione illius procedit etiam Ver-
bum, vt dubio præcedenti ostēdimus.

77 Confirmatur primo. Quoniam in il-
lo priori, quod præsupponitur ad produ-
ctionem Verbi, habent creaturæ possibiles,
quod sint cognoscibiles à Deo, imò &
quod sint cognitæ ab ipso, non obstante,
quod sint obiectum secundarium diuinæ in-
tellectionis: ergo hoc non obstante, Ver-
bum procedet ex cognitione illarum. Con-
sequentia ex dictis videtur perspicua. Nam
cùm Verbum ex vi suæ processionis, &
vt constituitur in sua proprietate perso-
nali, sit perfectissimum in ratione Verbi,
opor-

oportet, ut per se procedat ex cognitione omnis intelligibilis, quod in illo priori ante sui productionem habet verum esse intelligibile.

Probatur
antecedens
primò.

Antecedens autè probatur tripliciter. Primò quidè. Quoniã hoc, quod est, essentia diuinam repræsentare creaturas posibles, & intellectiõnẽ Dei terminari ad illas, est prædicatum essentiale & necessarium in Deo: ergo debet præsupponi ad notionalia: & per consequens ad productionem ad intrã personarum, siquidè essentialia debent præsupponi ad notionalia. Et itã in illo priori, quod præsupponitur ad productionẽ Verbi, habebunt creaturæ posibles hoc, quod est, esse intelligibiles, & intellectas à Deo.

Secundò.

Secundò verò suaderet idem antecedens. Quia creaturæ habent esse posibles ex diuina essentia, & omnipotentia: constat autem, hæc omnia præsupponi ad productionẽ Verbi, atque adeò & intelligibilitatem earundè. Sicut quia prædictæ creaturæ sunt futuræ ex vi decreti efficacis de earum futuritione, idcirco hoc ipso, quod Deus habeat prædictũ decretũ, & diuina essentia sit determinata per illud, habent prædictæ creaturæ esse futurũ, & eo ipso ratione illius decreti, & post ipsum esse intelligibiles, & intellectas à Deo.

Tertiã.

78 Tertiò tandem probatur idem antecedens. Quoniam creaturæ posibles in illo signo habent ratione diuinæ essentiæ constituere intellectum Dei in actu primo in ordine ad intellectiõnem earum: ex eo quod ratione eiusdem essentiæ sunt in illo signo obiectum præsens, & proportionatum intellectus Paterni; neque in alio signo post productionem Verbi obiectum istud est magis, aut aliter præsens, vel proportionatum intellectui Patris, quã in primo: siquidè in sequenti signo essentia, & omnipotentia Dei nõ magis continet eminenter creaturas, quã in primo. Ergo in illo priori signo erunt actu intelligibiles à Patre: cũ hoc ipso, quod aliquod obiectum constituat in actu primo intellectum, & sit præsens, ac proportionatum ipsi, habeat prædictum obiectum esse intelligibile ab eodem intellectu. Ergo etiã in eodem signo erunt intellectæ ab intellectu Dei: quandoquidem in diuinis in eodem signo dantur actus primus, & secundus, quoties pertinent ad eandem lineam, & solũm distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi, vt in præsentia contingit, vbi sicut vis ad intelligendum, & ipsa intellectio primordialis solũm distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi, vt constat ex dictis in 1. tomo, tractatu 3. disp. 4. num. 43: & deinceps: ita etiam esse intelligibile, & esse intellectum eis correspondens, vt etiam ex illis, quæ in eodem tractatu disp. 3. num. 18. & sequentibus asseruimus, liquet.

79 Cõfirmatur secundò. Quoniam in illo primo signo rationis, in quo substantialiter generatur Verbum in sua proprietate personali, & procedit ex cognitione diuinæ essentiæ, communicatur ei perfecte eadem essentia cum omni perfectione, quam habet Pater: ergo communicatur illi, vt in illo priori est ratio, quare creaturæ posibles sunt intelligibiles, & vt est ratio, quare intelligantur: ergo Verbum procedet ex cognitione earundem creaturarum. Hæc vltima consequentia ex priori, & ex nuper dictis constat. Siquidem verbum, quippe perfectissimum, debet procedere ex cognitione omnium, quæ in illo priori præsupponuntur intelligibilia.

Confirm. 2.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Quoniam Pater in illo priori habet essentiam diuinam, vt est ratio, quare creaturæ posibles sint intelligibiles, & intelligantur à Deo: siquidem habet illam, vt continentem eminenter illas, vt perfectissimè penetratam per intellectiõnem essentialẽ & primordiale, & essentia diuina sic continens creaturas, sicque penetrata est ratio, quare creaturæ posibles sint intelligibiles, & intellectæ à Patre: ergo Pater in illo priori communicabit Verbo suã essentiam secundum hanc rationem sumptam. Antecedens autem probatur. Quia in illo priori signo Pater generat Verbum, vt Filium sibi consubstantialẽ, & per omnia æqualem: quandoquidem ex vi prædictæ generationis est Deus: & ided communicat ei omnem perfectionem, quam ipse habet, iuxta illud Ioannis 11. *Omnia tradita sunt mihi à Patre meo*, id est, generando dedit mihi Pater omnem suam perfectionẽ, vt explicat Augustinus lib. 3. contra Maximum cap. 12.

Ioan. 11.
August.

Accedit pro maiori impugnatione harum omnium solutionum, quod nulla ex illis infringitur vis nostræ secundæ confirmationis, quam ad roborandam rationem D. Thomæ num. 65. adduximus, vt intuenti patebit.

§. VI. *Opposita sententia, duo priora eius fundamenta, vnã cum responsionibus ad illa.*

80 **O**ppositam tamen sententiam, nepe, Verbum nõ procedere per se ex cognitione creaturarũ possibiliũ, tuetur Scotus locis dubio præcedenti numero 27. relatis Vazquez disputation. 143. cap. 3. Pesantius hic disputation. 2. & Arrubal disp. 125. capitul. 5. Probatur primò ex Diuo Thomæ quest. 4. de Veritate art. 5. in corpore, vbi ita concludit: *Quia Pater principaliter dicit se generado verbũ suũ, & ex consequenti creaturas, idẽo principaliter, & quasi per se Verbum*

Opposita
sententia.
Scotus.
Vazquez
Pesantius
Arrubal.
Primũ fundam.
D. Thom.

refertur ad Patrem, sed ex consequenti, & quasi per accidens refertur ad creaturam: accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur. In quo testimonio duo sunt expendenda. Primum est, verba illa, *Accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur.* Nam si Verbum per se, & per locum intrinsecum procederet ex cognitione creaturarum, non accideret illi, ut per ipsum creatura dicatur, sed hoc eidem per se conueniret.

Arrabal. Secundum est, ut notauit Arrabal, particula illa: *sed ex consequenti, & quasi per accidens refertur ad creaturam: &c.* quam quidem non ideo apposuit Angelicus Doctor, quia Verbum ita representat creaturas posibles, ut possit illas non representare, siquidem eas necessario, non vero contingenter representat; sed quia ita eas necessario representat, ut licet creatura, data hypothesei impossibili, non essent posibles: adhuc Verbum non esset impossibile; ideo consulto modificauit particulam *per accidens*, addendo particulam *quasi*, ut nec omnino necessario, nec omnino per accidens conuenire Verbo intelligatur, quod sit Verbum creaturarum, ac proinde, quod non procedat per se, & per locum intrinsecum ex earum cognitione: alioqui nullo modo per accidens, sed omnino per se, omninoque necessario esset earum Verbum.

Confirmat Ang. D. 81. Confirmatur primò. Nam in solutione ad secundum eiusdem articuli inquit Angelicus Doctor, Verbum esse de creatura, non vero à creatura. Et in solutione ad 7. articuli precedentis sic ait: *Dicendum, quod verbum est alicuius multipliciter. Vno modo, ut dicitur: & sic procedit ab eo, cuius est verbum. Alio modo, ut manifestatur per verbum: & sic non oportet, quod procedat ab eo, cuius est, nisi quòdo scientia, ex qua procedit, est causata à rebus: quod in Deo non accidit.* At si Verbum procederet ex cognitione creaturarum possibilem, tunc procederet ab illis, tanquam ab obiecto cognito, & manifestato: siquidem id, quod procedit ex cognitione alicuius obiecti, procedit etiam ab ipso obiecto, ut habet esse intelligibiliter in intellectu, & ut ibidem manifestatur.

Confirmat Ang. D. 2. Confirmatur secundò ex eodem Angelico Doctore art. 5. eiusdem questionis 4. de Veritate in solutione ad 7. vbi cum prius si-bi obiectisset: *Tota relatio Filij terminatur ad Patrem: non est enim Filius, nisi Pater. Ergo similiter tota relatio Verbi.* Ergo Verbum non importat relationem ad creaturam. Sic respondet: *Dicendum, quod Filius importat relationem tantum alicuius ad principium, à quo oritur. Sed Verbum importat relationem, & ad principium, à quo dicitur, & ad id, quod est quasi terminus, scilicet id, quod secundum Verbum manifestatur: quod quidem principaliter*

est Pater, sed ex consequenti est creatura, qua nullo modo potest esse diuina persona principium. Et ideo Filius nullo modo importat respectum ad creaturam sicut Verbum. Si autem verbum, quod est idè abique aliqua distinctione virtuali ac Filius, procederet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione creaturarum possibilem, tunc (præter quàm quod, ut nuper dicebamus, procederet aliquo modo ab illis, ut à principio, saltè per modum obiecti cogniti) etià Filius sub ratione Filij diceret respectum ad creaturas, ex quarum cognitione procederet, què hic D. Thomas negat: & tãdè creaturæ posibles nõ ex cõsequenti respicerentur à Verbo: quippe quod in prima sui generatione ab earum cognitione habet procedere.

Cõfirmatur tãdè auctoritate Anselmi in Monologio c. 31. & 32. vbi ait, Verbum diuinum non esse verbum creaturarum. Esset autem verbum earum, easque representaret, si procederet ex earum cognitione: quòd quidem omne verbum representat obiectum, ex cuius cognitione procedit, estque illius verbum.

82. Respondetur, Angelicū Doctorem in primo testimonio nulla ratione velle, quòd Verbum diuinum sit accidentarie verbum creaturarum; quasi posset esse, aut nõ esse verbum illarum; sed ait, quòd ex consequenti, & quasi per accidens ad creaturas refertur: quia non representat illas ratione earundè creaturarum, sed ratione diuinæ essentiæ prius representatæ. Sicut etiam hoc eodem modo creaturæ posibles per Verbum dicuntur, & propterea dicuntur ex cõsequenti: quatenus dicuntur posterius posterioritate à quò, quàm diuina essentia, quæ prius dicitur. Et similiter dicuntur, & representantur quasi per accidens, idest per aliud: quoniam id, quod cõuenit secundario, & per aliud, dicitur etià per accidens, aut quasi per accidens cõuenire. Hinc tamen non fit, Verbum non procedere per se ex cognitione creaturarum possibilem. Quoniã ad hoc, ut per se, & per locum intrinsecum procedat ex tali cognitione, lat est, quòd et si creaturæ nõ sint obiectum primariū illius cognitionis, sed attingantur ratione diuinæ essentiæ, & secundario in collatione ad illam: nihilominus propter necessariam cõnexionem, quam essentia diuina in ratione obiecti primarij habet cum creaturis, ut obiectum secundarium, nequeat perfecte attingi prædicta essentia, ac proinde nec cõprehensiuè cognosci, nisi cognoscendo ipsã, ut cõtinèrè prædictas creaturas, & per cõsequens nisi cognoscendo etiã easdè creaturas. Quod quidem in præsentem cõtingit. Quia, ut sepè dixim⁹, ratio cõprehensiuè cognitionis Dei stat in hoc, quòd per eã attingatur, quid quid siue formaliter & necessario, siue eminenter

Confirm. ultimo. Anselm.

Dissoluitur argumentum

nenter in ipso continetur. Vnde falsū est id, quod pro expensione huius testimonij adducū est secundo loco ex Arrubal: Quia, vt est dictis cōstat, & ex statim dicēdis ampliū patebit, nō idēd adducit S. Doctor particulā illam *quasi per accidens*, vt denotaret, Verbum non procedere ex cognitione creaturarum possibilium, atque adēd eidem implicantibus fore eiusdem rationis; sed prædictam particulam S. Doctor adducit propter rationē iam dictam.

Dilectur
ma cōfirma
tio.

Ad primam confirmationem quoad vtrū que testimonium constat ex illis, quæ dubio præcedenti numero 51. diximus. Nam in histestimonijs non vult S. Doctor negare, quod Verbum procedat ex cognitione creaturarum; sed solum quod non procedat ex ipsis creaturis: & ita licet repræsentet illas (quod aliquando significatur per hoc, quod asseratur, Verbum esse de creatura) non tamen tūc, vt loquitur D. Thomas, est à creatura, id est, non procedit ab illa vt à principio, adhuc in *esse* intelligibili sumpta. Quia, vt loco citato notauimus, cum obiectū, nō vt habet *esse* in se, sed in specie, sit principium verbi, tunc solum habebit rationē talis principij, cum fuerit in specie realiter distincta à verbo, per quam illud producat: eumque, vt etiam de Spiritu Sancto dicebamus, creaturæ non sint cognitæ in specie distincta à verbo, per quam illud producant; idēd nō sunt principium illius.

Adfectū
confirmat.

83 Ex quo etiam ad secundam confirmationem satis constat. Ad id autem, quod in testimonio ibidem adducto in calce illius dicitur, nempe, quod Filius nullo modo dicit relationem ad creaturam, satis patet ex illis, quæ in hoc tractatu disputatione 2. numero 123. diximus, vbi explicauimus, quomodo etiam ex parte rei conceptæ sit eadem prorsus ratio Filij, & Verbi absque aliqua distinctione virtuali; nihilominus distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi: & Filius, vt sic inadæquatè conceptus, secundum ea, quæ sibi intelligimus correspondere, vt distincto à se ipso, vt exprimit rationē Verbi, non dicit expressè ordinem ad creaturas, seu fundamentum prædicti ordinis: secus tamen, vt concipitur sub conceptu expresso Verbi secundum omne id, quod importat, vt distincto ex parte nostri modi concipiendi à se ipso, vt exprimit rationem Filij: quāuis si ex parte rei conceptæ loquamur, tam Filius, quàm Verbum dicant respectum iā explicatum ad creaturas: siquidem hæc dæ rationes non distinguuntur in diuinis, adhuc virtualiter.

Ad vltimā
prior solat.
dilectur.

Ad vltimam confirmationem respondetur primò, quod illa verba, prout ibi recensentur, non sunt formaliter in Anselmo; licet in cap. 32. eiusdem habeatur hæc propo-

sitio: *Verbum autem, quo summa sapientia creaturam dicit, nequaquam similiter, est verbum creaturæ: quæ intelligitur, vel de verbo proprio creaturæ, id est producta ab illa, vel de verbo, quod saltem in ratione verbi, licet non secundum substantiam, sit distinctum à verbo summæ sapientiæ; vt constat ex cap. 31. eiusdem Anselmi.* Et ita nō negat, summam sapientiam dicere creaturam verbo eiusdem summæ sapientiæ, quod quidem verum & idem in ratione verbi sit primariò verbum eius, & secundariò verbum creaturarum: propter quod statim concludit idem Anselmus, summam sapientiam verbo suo dicere se, & creaturam: atque adēd verbum suum esse etiam verbum creaturæ, vt dicitur in se ipso.

Posterior
enodatio.
D. Thom.

Secundò respondetur cum D. Thomas quæst. 4. de Veritate art. 5. ad 2. vbi cum in argumento adduxisset hoc testimonium Anselmi, inquit, quod Anselmus solum vult negare, quod Verbum diuinum sit verbum creaturarum, vel sit de creaturis, tanquam à principio: hoc autem satis constat esse verum, quantumuis Verbum procedat ex cognitione earundem creaturarum.

Secundum
fundamentū

84. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam ad hoc, vt amor, ex quo procedit Spiritus Sanctus, sit summè perfectus, nō est necessarium, quod extendatur ad creaturas posibles: atque adēd nec Spiritus Sanctus procedit ex amore creaturarum possibilium, vt constat ex illis, quæ in i. tomo tractatu 4. disput. 5. numero 9. & sequentibus diximus: ergo nec ad hoc, vt cognitio, ex qua procedit Verbum, sit summè perfecta, desiderabitur, vt extendatur ad possibilia: ac proinde nec Verbum ex cognitione possibilium procedet. Patet consequentia. Tum ex paritate rationis. Tum etiam, quia amor, quo Deus vult bonitatem suam, quoque producit Spiritus Sanctus, ita est perfectus, & (vt sic dicamus) comprehensiuus diuinæ bonitatis, sicut cognitio, per quam procedit Verbum, est comprehensiuus diuinæ intelligibilitatis: quandoquidem sicut cognitio ipsa est tanta in ratione cognitionis, quantum Deus in ratione intelligibilis: sic amor ille est tantus in ratione amoris, quanta diuina bonitas in ratione amabilis. Ergo si hoc nō obstante, non est necessarium ad hoc, vt amor ille sit tantus, quod extendatur ad ea, quæ eminenter sunt in Deo, scilicet ad creaturas posibles, ac proinde neque est necessarium, vt Spiritus Sanctus procedens ex illo amore procedat ex amore possibilium: sic neque erit necessarium ad hoc, vt cognitio, per quam procedit Verbum, sit tanta, quod extendatur ad possibilia: & per consequens quod Verbum ex cognitione possibilium procedat.

Eucritus

85 Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, propter illa, quæ loco citato latius diximus. Potestque ex ibidem dictis ratio disparitatis breviter assignari. Nam creaturæ, ut distinctæ à Deo, seu secundum se sumptæ, non habent aliquam bonitatem, seu amabilitatem secundum se, id est, in esse creaturarum, quatenus præcisè sunt possibiles, aut continentur in Deo, sed ad hoc requiritur ulterius, quod sint existentes in aliqua differentia temporis. Ex eo quod sicut voluntas amans fertur ad res secundum se sumptas, prout sunt in se ipsis: ita secundum se sumptæ, solum prout sunt in se ipsis, seu ut in aliqua differentia temporis in se ipsis existunt, habent aliquam amabilitatem.

Cæterum creaturæ, præcisè ut possibiles, & ut contentæ in Deo tanquam in specie intelligibili representant eas, modo a libi tacto, habent sufficientem intelligibilitatem quoad prædictum esse possibile secundum se sumptum: ex eo quod ad intelligibilitatem non requiritur, quod in aliqua differentia temporis habeat, esse in se ipsis, sed satis est, quod habeant illud in specie representatiua talis obiecti. Quia sicut voluntas fertur in res, prout sunt in se ipsis, id est, prout in aliqua differentia temporis existunt in se: ita intellectus terminatur ad sua obiecta trahendo illa ad se, id est, habendo illa in specie intelligibili representatiua eorundem. Et propterea licet voluntas Dei nequeat amare creaturas ut possibiles, præcisè secundum esse possibile, quod in esse creaturarum dicunt, ac proinde neque Spiritus Sanctus possit procedere ex earum amore: nihilominus diuinus intellectus poterit cognoscere easdem creaturas quoad esse possibile, quod in esse creaturarum dicunt, & Verbum diuinum poterit ex earum cognitione procedere, ut dictum est.

§. VII. Duo alia fundamenta eiusdem sententia, & enodatio eorum.

Tertium argumentum

86 **T**ertio probatur prædicta sententia. Quoniam Verbum debet procedere ex cognitione, qua Pater est beatus: Pater autem non est beatus per suam cognitionem, ut terminatur ad creaturas possibiles, sed præcisè prout terminatur ad diuinam essentiam, prout est in se: ergo Verbum non procedet ex cognitione Patris, prout terminatur ad creaturas possibiles. Consequentia est legitima. Minor verò etiam liquet. Quoniam sola diuina essentia, prout est in se ipsa (quippe quæ sola est infinite perfecta, & infinite actualis) potest esse obiectum beatitudinis Paternæ, scilicet beatitudo obiectiua illius; non verò creaturæ possibi-

les: quippe quæ dicuntur essentias finitas & limitatas, ac proinde insufficientes ad hoc, ut sint beatitudo obiectiua Patris: ergo Pater non erit beatus ex sua cognitione terminata ad creaturas possibiles; sed præcisè prout terminatur ad diuinam essentiam.

Major autem etiam constat. Tū, quia Pater est beatus per cognitionem primordiale, in qua consistit eius natura: siquidē per suam essentiam & naturam habet esse beatus: at prædicta cognitio est illa, per quæ procedit Verbum. Tum etiam, quia Pater est beatus per cognitionem perfectissimam, quam habet: & hæc eadem est, ex qua Verbum procedit: ergo Verbum procedet ex cognitione, qua Pater est beatus.

Confirmatur. Nam beati possunt non videre creaturas possibiles in diuina essentia, si habeant ad eam exiguum lumen gloriæ, ut licet per illud videant essentiam diuinam, prout est in se: nihilominus non possint illam penetrare, & per consequens nec cognoscere creaturas possibiles in sinibus diuinæ potentia latitantes, ut ex dictis in 1. tomo tractatu 2. disput. 7. diximus: at hoc non obstant, erunt beati, quippe qui viderent Deum, prout est in se: ergo ad cognitionem beatam non requiritur per se cognitio creaturarum possibilium: & per consequens si Verbum procedit ex cognitione beata Patris, non erit necessarium, quod per se procedat ex eadem cognitione, ut terminata ad creaturas possibiles.

Confirm.

87 Respondetur concedendo maiore, & distinguendo minorem. *Per suam cognitionem, ut terminatur ad creaturas possibiles*, præcisè quia terminatur ad illas, concedenda est. Quia terminatur ad illas, ut cognitæ in diuina essentia prius cognitæ, & quia terminando se ad illas, & non aliter potest diuina essentia perfecte, & comprehensiuè attingi, neganda est. Quoniam sicut Pater est beatus, non per quamcunque cognitionem sui sed per cognitionem comprehensiuam: ita quidquid requiritur ad prædictam comprehensionem, & ex ratione, qua ad illam desideratur, debet etiam requiri ad beatitudinē Patris.

Occurrat ad tertium.

Ad probationem autem eiusdem minoris constat ex modò dictis. Nam etsi ad beatitudinem Patris requiratur cognitio illius, tam ut terminatur ad essentiam diuinam, quam ut terminatur ad creaturas possibiles: aliter tamen, & aliter. Nam cognitio essentia diuinæ requiritur, tanquam cognitio beatitudinis obiectiua Patris: cognitio verò creaturarum possibilium desideratur, non tanquam cognitio obiecti, quod sit ipsa beatitudo obiectiua Patris, sed tanquam cognitio alicuius, cum quo habet connexionem ipsa essentia diuina, quæ est beatitudo obiectiua,

Etia, quodque est talis conditionis, ut cognitio illa Patris nequeat esse perfectissima, nec perfectissime attingere diuinam essentiam, quæ est beatitudo obiectiua, nisi terminetur ad essentiam diuinam quoad omnem cognoscibilitatem, quam habet, id est, tam secundum id, quod formaliter & necessariò habet, quam secundum id, quod eminenter continet, scilicet, creaturas possibili: ac proinde nisi ad eandem creaturas terminetur. Constat autem, quòd ad hoc, ut aliquid desideretur ad beatitudinem Patris hoc posteriori modo, nihil obest, quod dicat esse etiam finitam & limitatam; quin potius prædicta finitas & limitatio desideratur. Sicut etiã ad hoc, ut aliquid desideretur ad beatitudinem priori modo, requiritur, quòd dicat infinitam intelligibilitatem.

Ad confirmationem.

88 Ad confirmationem concedatur maior intellecta de visione Dei terminata ad creaturas posibles in particulari ita tamẽ, ut illa cognitio attingat creaturas posibles in communi, ne diuina potentia maneat beatis ignota: & per consequens ne prædicta cognitio non sit visio Dei per essentiam, seu quidditatiua; siquidem ad hanc necessariò desideratur cognitio omnium, quæ sunt formaliter in Deo, ut constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disput. 7. num. 3. & sequentibus diximus. Et eodem modo admittatur minor: sed distinguatur primum consequens, & concedatur consequentia de formali beatitudine creata: negetur tamen de formali beatitudine increata, qualis est beatitudo Patris. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam sicut beatitudo creata, quæ cõuenit beatis in patria, habet necessariò terminari ad creaturas posibles in communi sumptas: ex eo quòd visio Dei, & omnipotentia ipsius habet necessariam connexionem cum cognitione earum sic sumptarum: & idè si beati producerent verbum representatiuũ Dei, prout est in se, tunc tale verbum procederet ex cognitione earundem creaturarum possibilem, modo dicto sumptarum: ita quia cognitio comprehensiuã, seu beata Patris habet necessariam connexionem cõ cognitione omnium creaturarũ possibilem, adhuc in particulari: nõ quidẽ quia detur ibidẽ duplex cognitio, ut iam diximus; sed quia prædicta cognitio comprehensiuã sita est in hoc, quòd se extendat ad essentiam eũ omnibus, quæ sunt in ea formaliter & necessariò, necnon & ad omnia ea, quæ in illa eminenter, & necessariò continentur, nempe ad creaturas posibles in particulari sumptas: idcirco Verbum, quod procedit in diuinis ex cognitione comprehensiuã, & beata Patris, debet per se procedere ex cognitione omnium creaturarum possibilem.

Quarta sententia.

89 Quarto suadetur prædicta senten-

tia. Quoniam si Verbum per se procederet ex cognitione creaturarum possibilem, haberet ex vi suæ proprietatis personalis dicere ordinem ad illas: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Nam omne verbum ex vi eorum, quæ sunt sibi propria, dicit ordinem ad id, ex cuius cognitione procedit. Falsitas autem minoris suadetur. Ex eo quòd Verbum ratione suæ proprietatis personalis, quæ est Filiatio, solùmmodò respicit Patrem: ad creaturas verò solùm dicit ordinem, in quantum includit essentiam, quæ est communis omnibus personis diuinis.

Respondetur cum D. Augustino 15. de Trinitate c. 14. & D. Thoma in hoc articulo ad 1. & in 1. ad Annibaldum dist. 27. q. 2. art. 1. ad 4. & de Veritate q. 4. art. 5. quòd etsi Verbum diuinum habeat ab essentia, tanquam à ratione formali, representare creaturas posibles, & per consequens dicere relationem rationis fundamentaliter sumptã ad eandem: nihilominus quia hoc ipsum cõuenit ipsi ratione suæ proprietatis personalis tanquam conditionis, ex eo quòd ex vi illius petitur, quòd ex vi suæ processionis communicetur ipsi essentia diuina, ut est representatiua earundem creaturarum, & ut fundat prædictum ordinem: idcirco eidem Verbo dicitur cõuenire ex vi suæ proprietatis personalis, id est, ex vi illius tanquam conditionis, quòd dicat relationem rationis fundamentaliter sumptam ad creaturas.

Corruit. August. D. Thom.

Quare prædicta relatio dicitur etiam cõuenire eidem ex vi suæ processionis. Et ita, licet alia personæ, ut v. g. Spiritus Sanctus dicat etiam similem relationem rationis ad creaturas ratione essentia, quatenus ratione illius representat illas: attamen quia non competit ei essentia ratione suæ proprietatis personalis tanquam conditionis eo modo, quo conuenit Verbo, id est, ex vi suæ processionis: siquidem Spiritus Sanctus ratione suæ proprietatis personalis nõ petit, quòd ex vi suæ processionis communicetur ei essentia diuina: propterea dicitur esse propriũ eiusdẽ Verbi representare creaturas, & dicere ordinem rationis ad eandem.

§. VIII. Fundamentum ultimum eiusdem sententia opposita, vnã cum suis confirmationibus.

90 Vltimò probatur eadem sententia. Vltimò fundamentum Quia essentia diuina nõ habet necessariã connexionem eũ creaturis possibilem: ergo potest perfectè & cõprehensiuè attingi, quin illa cognitio comprehensiuã formaliter sumpta attingat creaturas posibles: ergo Verbum non procedet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione creaturarũ possibilem. Hæc vltima consequentia ex priori

Vltimò fundamentum

priori aperte sequitur. Siquidem, ut ex dictis constat, verbum per se tantum procedit ex cognitione comprehensiva Dei, ut tali. Prima verò ex antecedenti etiam liquet. Quoniam, ut ex dictis patet, idem cognitio comprehensiva Dei, ut talis, terminatur necessarium ad creaturas, possibiles, quia divina essentia habet necessariam connexionem cum ipsis.

Antecedens autem probatur. Tum, quoniam essentia Dei est multò magis necessaria, quàm creaturæ, possibiles: quandoquidem quidquid convenit Deo, & creaturis, convenit longè excellentius illi, quàm istis: ergo divina essentia non habet necessariam connexionem cum prædictis creaturis: quia id, quod habet necessariam connexionem cum alio, non habet maiorem necessitatem in essendo, quàm illud; sed eo per possibile, vel impossibile deficiente, debet etiã id, quod est necessarium cum eo connexum, deficere. Tum etiam, quia si per impossibile non essent creaturæ, tunc non sequeretur per se, & per locum intrinsecum, Deum, aut eius omnipotentiam non esse: eum tamen si per impossibile Deus non esset, sequeretur per locum intrinsecum, creaturas non esse, possibiles.

Confirmat. Arrubal. 91 Confirmatur primò ex Arrubal. Nam cognitio creaturarum possibilium reperta in Deo non est ita necessaria, sicut Verbum divinum: ergo Verbum non potest per se procedere ex cognitione illarum. Consequentia patet. Quia principium quo alicuius, qualis esset prædicta cognitio respectu Verbi, si ex ea per se procederet, debet habere tantam necessitatem, quantam terminus productus: ex eo quod quidquid necessitatis est in illo, communicatur ei per prædictum principium. Antecedens autem probatur. Quoniam talis cognitio nequit habere maiorem necessitatem, quàm suum obiectum, nempe creaturæ, possibiles: istæ autem non habent tantam necessitatem, quantam Verbum divinum: ergo nec cognitio, quam Deus habet earum.

Confirmat. s. Confirmatur secundò. Quoniam si essentia divina haberet aliquam connexionem necessariam cum creaturis possibilibus, tunc diceret ordinem realem ad illas: hoc autem implicat: ergo & quod habeat necessariam connexionem cum eis: & per consequens quod Verbum per se procedat ex cognitione illarum. Vtraque consequentia ex se, & ex iam dictis constat. Minor autem probatur. Quia omnis relatio realis indiget suo termino, & specificatur ab illo: nihil autem est in divinis, quod indigeat creaturis, aut specificetur ab illis. Maior verò suadetur. Ex eo quod id, quod est necessarium connexionem cum alio, sicut nequit intelligi sine illo, ita dicit ordinem realem ad ipsum. Et propterea potentia visiva, quia est necessarium connexa cum suo obiecto, dicit ordinem realem ad illud.

92 Confirmatur tertio. Quoniam Verbum divinum, ut productum, est magis connexum cum divina essentia, quàm ipsa creaturæ: ergo cognitio divina, cuius obiectum est ipsa essentia, immediatiori gaudet habitudine ad Verbum secundum esse productum, quàm ad creaturas: ac proinde Verbum non procedet per se ex cognitione illarum. Antecedens videtur certum. Quoniam verbum secundum esse productum est formaliter in Deo, & pertinet ad divinam naturam per modum propriæ & connaturalis personalitatis illius, non tamen creaturæ. Et ita illud, ut productum, erit magis connexum cum essentia. Prima verò consequentia ex antecedenti liquet. Quia secundarium obiectum sic se habet ad actualem cognitionem intellectus, & cognitio ad illud, sicut se habet ad formale, & primarium eius obiectum: siquidem non nisi ratione istius attingitur. Et ita si Verbum, ut productum, connectitur immediatiori ordine cum primario obiecto intellectus divini, nempe essentia, quàm creaturæ, oportet, ut immediatorem ordinem, ut iam productum, habeat ad cognitionem Dei, quàm creaturæ: & quod prædicta cognitio dicat immediatorem ordinem ad illud, quàm ad istas. Secunda verò consequentia ex hac priori patet. Nam ex ea sequitur, Verbum productum prius terminare cognitionem divinam, quàm creaturæ cognoscantur: & ideo nequit ex cognitione illarum per se procedere.

93 Confirmatur tandem. Quoniam si per impossibile creaturæ non essent possibiles, tunc non idem sequeretur per locum intrinsecum, Verbum divinum non esse processurum ex cognitione divinæ essentia, aut processurum diversæ rationis, ac modo procedit: ergo nunc non procedet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione eandem creaturarum possibilium. Consequentia est satis peripicua. Quoniam si Verbum procederet per se ex prædicta cognitione, tunc ablatis creaturis possibilibus, atque adeò sublata etiam prædicta cognitione, vel non procederet Verbum divinum, vel procederet diversæ rationis, ac modo procedit: siquidem sublato eo, quod per se petitur ad productionem alicuius rei, ut talis, oportet, vel quod omnino auferatur productio talis rei, vel quod res illa diversæ rationis producatur. Propter quod, quia sublata per impossibile persona Verbi, tollitur Spiritus Sancti processio, deducimus; personam Verbi per se peti ad processione Spiritus Sancti. Sicut è contrà, quia ablata per impossibile Trinitate personarum, & remanente unica persona, adhuc creaturæ haberent producti, inferimus, quod Trinitas personarum non desideratur per se ad productionem creaturarum.

Probat
antecedens
primò.

Antecedens autem probatur. Tum, quia ut Deus habeat esse in se primum ens, & summè perfectum, non indiget aliqua re extra se possibili: alioqui esset suarum creaturarum indigus: ac ipso, quòd Deus habeat rationem primi entis, & summè perfecti, potens est generare Verbum; & non utcunque, sed eodem modo, & eiusdem rationis, ac nunc illud generat: quippe quòd esset primum Verbum, summèque perfectum, ac proinde eiusdem rationis, ac modò est: ergo adhuc implicantibus omnibus creaturis, Verbum procederet, ut eiusdem rationis, ac modò procedit.

secundò.

Tum etiam. Quia adhuc admissa impossibilitate omnium creaturarum, esset Deus ita omnipotens, ac modò est. Quoniam non est omnipotens modò, quia posset creaturas producere; sed ex eo quòd est ens ita perfectum, ut possit facere, quidquid non involueret contradictionem: & propterea non tollitur, nec patitur diminutionem eius potentia ex eo, quòd nequeat facere impossibilia. Sicut etiam non est modò summè sciens, quia cognoscat cunctas creaturas; sed quia cognoscit, quidquid cognoscibile est. Ergo nihil esset, adhuc in eo euentu, unde colligeretur, vel Verbum non processurum, vel processurum diversæ rationis, ac modò. Siquidem remanente Deo ita perfecto, omnipotente, & sciente, ac nunc, non est unde Verbum non procedat, aut procedat diversæ rationis, ac modò procedit.

Tertio.

Tum deinde. Quia hoc, quòd est essentiam divinam repræsentare creaturas possibles, non dicit in ea aliquam perfectionem: sicut neque quòd repræsentat futuram. Et idè eius repræsentatio maneret ita perfecta, & eiusdem rationis, licet non repræsentaret creaturas futuras, quas modò repræsentat. Ergo etiam non essent possibles creaturæ, Verbum procederet eodem modo. Quia in eadem repræsentatione essentia est unita, ut habeat rationem speciei intelligibilis, debet produci idem Verbum.

Ultimò.

Tum denique. Quia si tantum esset impossibile una, aut altera creatura, v.g. formica, non idèrò esset dicendum, quòd Verbum procederet diversæ rationis, ac nunc. Quia impossibile videtur, quòd ex sola implicatione formicæ repræteretur Deus, aut eius omnipotentia: & per consequens Verbum ex horum cognitione procedens. Ergo neque etiam si omnes creaturæ implicarent, Verbum non procederet diversam, aut desineret procedere à Patre. Siquidem si Verbum implicantibus omnibus creaturis, non procederet, vel procederet diversæ rationis, etiam implicante una, aut altera creatura, v.g. formica, procederet, ut aliquantulò

diverse rationis, id est, ex cognitione omnium creaturarum, præterquam formicæ, & ut dicens ordinem ad illas, præterquam ad eandem formicam: cum tamen modò per se procedat, iuxta oppositam sententiam, ex cognitione prædictæ formicæ, & per se dicat ordinem ad illam.

§. IX. Duplex aliquorum solutio præcedentis argumenti, & utriusque impugatio.

95 **A**D hoc argumentum respondet Suarez lib. 9. de Trinit. c. 6. n. 18. & 19. ita esse necessariam possibilitatem creaturarum, ac Deum esse. Et ita ex hoc capite nihil obesse, quominus Verbum procedat ex cognitione creaturarum possibilem. Ratio autem, ob quam putat, æqualem esse hanc necessitatem respectu Dei, & creaturarum possibilem, est. Quia vel creaturæ habent hanc possibilitatem ex Dei omnipotentia, vel ex se ipsis absque dependentia aliqua à Deo? Si primum dicatur, tunc ita erit necessaria possibilitas creaturarum, ac Deum esse: siquidem ita est necessaria Dei omnipotentia, ac Deum esse: & hoc ipso quòd sit Dei omnipotentia, non potest non eadè necessitate, qua est, denominare extrinsecè creaturas possibles, ac proinde tribuere eis esse possibles: quòd quidem per hanc extrinsecam denominationem à divina potentia, & non aliter eis ab illa communicatur. Si autem creaturæ ex se ipsis, seu ex intrinseca non repugnantia & connexionè terminorum hoc habent, tunc potior ratione erunt ita necessariæ, ac quòd Deus sit. Quoniam tota ratio omnimodæ necessitatis, qua Deus est, oritur ex hoc, quòd ex se ipso, & non dependenter ab alio tanquam à causa est. Et ita si possibilitas creaturarum convenit eis ex se ipsis, & independèter ab alio tanquam à causa, tunc conveniet eis prædicta possibilitas ita necessariò, ac Deo convenit suum esse.

Solutio P. Suarez.

96 **C**eterum hæc solutio non omninò satisfaciit. Et idè potest impugnari ratione desumpta ex D. Thoma inf. à q. 46. art. 1. ad 2. Quoniam possibilitas creaturarum non sumitur præcisè ex Dei omnipotentia, sed etiam ex habitudine, seu connexionè terminorum, qui sibi invicem non repugnent: sed maior est habitudo hæc, seu connexio terminorum inter Deum, & suum esse, quam inter creaturas, & suum esse possibile: ergo magis necessarium est, Deum esse, quam prædictas creaturas esse possibles. Consequentia videtur legitima.

Reijcitur.

D. Thom.

Minor autem probatur. Tum, quia Deus dicitur habitudinem ad suum esse, & est

& est connexus cum illo, tanquam cum aliquo, quod est de eius intrinseca ratione, & conceptu quidditativo, ut constat ex illis, que in primo tomo tractatu tertio disputatione quarta dubio quarto late diximus. Creaturæ vero: posibles tantum dicunt habitudinem ad suum esse, scilicet tantum sunt connexæ cum illo possibiliter, tanquam cum aliquo, quod est extra earum essentialitatem: quoniam esse existentia (de quo loquimur) in creaturis est extra essentialitatem, & distinguitur realiter ab illis, ut constat ex ijs, que nostri Complutenses ex D. Thoma docuerunt in suis libris Physicorum disp. 3. n. 64.

N. Cöplu.

Tum etiam propter illa, que super dicebamus. Quia necessitas essendi dicitur latitudo item gradualem, sed quasi gradualem. Et propterea videmus, quod aliqua sunt magis necessaria, quam alia: sicut magis necessarius est hominè esse rationale, quam esse risibilem, & esse risibile, quam esse architectum. Ha autem, que dicunt latitudinem istam, debent perfectius convenire Deo, quam creaturis: Quia in illo debent habere omnem excogitabilem perfectionem, que ipsis convenire potest: ut in istis detur aliquod prædicatum æquale, & æqualiter conveniens Deo, & creaturis: quod pugnat cum rationibus entium per essentialitatem, & per participationem.

97. Tum denique. Quia etsi ad possibilitatem creaturarum completam desideretur habitudo prædicta terminorum, nec non & divinum esse, & omnipotentia, ut docet Divus Thomas loco super citato: nihilominus hæc duo ita inter se comparantur, ut esse Dei, & eius omnipotentia sit ratio à priori, vel causa habitudinis, seu connexionis terminorum; non vero e contra: & ideo hæc causalis est vera, *Quia Deus est omnipotens habet quæ virtutem ad producendam formicam, ideo formica est possibilis*: e contra vero hæc causalis est falsa, *Quia formica est possibilis, ideo Deus potest illam facere*, si ly quia dicat rationem à priori, & non solam conditionem illatam ex vi divini esse, & sue omnipotentia, ut numero 101. dicemus. Constat autem, quod quoties aliquid convenit necessario duobus, & vni ratione suis, & alij ratione alterius, tunc perfectius, & magis necessario, consentit illi, cui ratione sui convenit, quam ei, cui ratione illius prioris convenit, ut patet in homine, cui necessario competit rationalitas, & risibilitas: & nihilominus quoniam non est necessario rationalis, quia risibilis, ly quia dicente causam, aut rationem à priori, propterea magis necessario homo est rationalis, quam risibilis. Ergo hoc ipso, quod possibilitas crea-

D. Thom.

aturarum conveniat necessario creaturis, quia Deus est, & est omnipotens, ly quia dicente causam, seu rationem à priori, debet Deo convenire magis necessario suum esse suaque omnipotentia, quam creaturis sua possibilitas, iuxta illud axioma Aristotelicum, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis.*

Aristot.

98. Maior vero est eisdem primitivis syllogismi huius impugnationis quoad ultimam eius partem (cæteræ enim illius partes sunt satis perspicuæ) probatur. Quoniam divina omnipotentia nequit denominare extrinsecè chimæram, ac proinde nec facere illam, ex defectu connexionis terminorum, seu ex repugnantia eorundem terminorum inter se: ergo signum est, requiri ad possibilitatem creaturarum connexionem prædictam terminorum, seu non repugnantiam eorundem inter se; licet talis non repugnantia oriatur, tanquam ex ratione à priori, ex divina omnipotentia, quæ sicut ob specialem rationem suam continet virtualiter omne factibile, ita habet inferre (modo tamen loco citato iam explicato) omnem non repugnantiam terminorum inter se in illis, in quibus repetitur,

99. Secundo respondent alij, quod licet non sit æquè necessarium, Deum esse, & creaturas esse posibles, necessitate ab intrinseco: est tamen æquè necessarium necessitate ab extrinseco: quatenus per optimam illationem æquè bene sequitur, quod si Deus est omnipotens, etiam creaturæ sunt posibles: & similiter si istæ sunt posibles, optime etiam sequitur, Deum esse omnipotentem. Et hoc satis est ad hoc, ut ratione illius connexionis, & æqualis necessitatis sint Deus vna cum sua omnipotentia, & creaturæ posibles inter se connexæ extrinsecè, & ad hoc, ut Deus, suaque omnipotentia nequeant comprehensivè cognosci, non cognitis creaturis possibili-bus: & per consequens ad hoc, ut Verbum procedens per se ex cognitione comprehensiva Dei, procedat etiam per se ex cognitione creaturarum.

Aliorum responso.

Cæterum neque hæc solutio est omnino sufficiens. Nam necessitas illationis & consequentia rationalis fundatur in necessaria connexionem antecedentis, & consequentis: ergo hoc ipso, quod non sit æquè necessarium in se, seu (quod in idem quoad præsens redit) necessitate intrinseca, creaturas esse posibles, & Deum, eiusque omnipotentiam esse, non erit æquè necessarium quoad illationem: siquidem quantitas necessitatis quoad illationem fundatur in quantitate necessitatis in se. Et ita cum ex creaturis colligitur possibilitas Dei,

Non sufficit.

& omnipotentia illius, & rursus ex omni-
potentia possibilitas creaturarum, tunc, si
in priori illatione antecedens est minus ne-
cessarium, & in posteriori habet esse ma-
gis necessarium, oportebit, ut illatio Dei ex
creaturis sit minus necessaria, quam illatio
creaturarum ex Deo. Sicut quia minus ne-
cessarium est, hominem esse risibilem,
quam esse rationalem, idcirco illatio ratio-
nalis ex risibili est minus necessaria, quam
illatio risibilis ex rationali,

§. X. Vera argumenti ultimi, & con-
firmationum illius solutio.

100 **Q**Uare melius soluetur prædictum
argumentum, si supponatur id,
quod iam tetigimus, quodque amplius
explicuimus. in 1. tomo tractatu 2. disput.
7. num. 75, & tractatu 4. disput. 5. num. 31
nempe, quod licet creaturis omnibus impli-
cantibus, Deus non esset omnipotens, sicut
modò est, nec creaturæ essent possibiles, si
Deus non esset omnipotens, ac proinde sit
connexio necessaria inter prædicta extrema:
nihilominus saliter, & aliter hæc duo inter se
comparantur. Nam ablatio creaturarum non
est ratio à priori ablationis Dei; sed potius
de contrâ. Quia sicut ex omnipotentia Dei
earundem possibilitas à priori inferitur: quæ
doquidem non sunt factibiles, nisi ab ente
per essentiam, & ut participationes illius, ac
proinde ipsum ens per essentiam præsuppon-
unt: ita ex eo, quod tollatur diuina omni-
potentia, inferitur à priori, auferri creatu-
rarum possibilitatem: at ex eo, quod creatu-
ræ possibiles auferantur, solum sequitur
à posteriori, ablatum iam esse Deum; vel (ut
clarius dicamus) deuenimus ratione con-
nexionis iam insinuatæ in cognitionem hu-
ius, quod est, Deum prius fuisse ablatum.
Quæ admodum si a nostro hemisphærio au-
feratur lux solaris, tollitur etiam sol; non
quidem, quia ex eo quod auferatur lux, tol-
litur sol; sed quia si lux abest, sequitur, so-
lem iam prius abfuisse.

101 Hinc ergo ad vltimum negandum est
antecedens, si intelligatur de necessaria con-
nexionis iam explicata cum creaturis possi-
bilibus. Et ad primam probationem conce-
dendum est antecedens, sed neganda est con-
sequentia. Quoniam ad hoc, ut res aliqua ha-
beat necessariam connexionem cum aliquo,
tanquam cum simpliciter posteriori, & illato
ex ea, ita ut ex eius ablatione non sequatur ali-
quomodo à priori, rem inferentem illud de-
fecturam, sed potius sit signum, quod eo per
impossibile ablato, iam res illa prior fuit
ablata, non requiritur, quod habeat tantam
necessitatem, quantum ea res, quæ est ratio
à priori illius, quamque per ablationem il-

lius non sequitur, esse posterius auferen-
dam, sed prius fuisse ablatam.

Et ratio est aperta. Quoniam quæ sic
sunt connexa, debent ita inter se compara-
ri, ut vnū sit ratio necessitatis alterius non
tamen e contra, & per consequens, ut vnum
sit magis necessarium, quam aliud, iuxta
illud axioma Aristotelicum iam dictum,
Propter quod vnumquodque tale, & illud *Aristot.*
magis: imò & prædicta duo quoad præsens
sic debent inter se conferri; quod vnum
habeat eum excessum in necessitate essen-
di, qui requiritur ad hoc, ut sit ratio totius
necessitatis per participationem talis. Ad
hunc autem modum inferendi omnem ne-
cessitatem per participationem talem, id est,
omnem necessitatem, quæ est in possibili-
tate creaturarum, quæ sola sunt per partici-
pationem necessariæ, requiritur tanta neces-
sitas, ut sit necessitas per essentiam. Sicut ad
modum necessitatis creaturarum illatæ ex
hac priori necessitate petitur necessitas per
participationem, quæ est longè minor,
quam necessitas per essentiam. Per quæ ad
secundam probationem eiusdem antec-
dentis satis patet.

102 Ad primam confirmationem patet
ex dictis, quomodo etiam creaturæ possibiles
non sunt ita necessariae quoad suam possi-
bilitatem, ac Deus, & Verbum illius: nihilo-
minus cognitio diuina illarum, ex qua Ver-
bum procedit, est æquæ necessaria, ac Deus,
& verbum. Et idcirco ex hac parte nihil ob-
est, quominus etiam Verbum diuinum non
procedat ex prædictis creaturis, ut ex princi-
pio quo: nihilominus possit, & debeat ex ea-
rum cognitione procedere. Et ad probatio-
nem, qua intenditur, non habere eundem ne-
cessitatis gradum, quem Verbum, satis etiã
ex dictis liquet, quomodo prædicta cog-
nitio habeat maiorem necessitatem, quam
suum obiectum materiale, nempe creaturæ:
ex eo quod prædicta cognitio est ratio à
priori, & causa (modo tacto) possibilitatis
creaturarum, ut in 1. tomo tractatu 4. disp.
5. nu. 32. tetigimus.

Ad secundam confirmationem iam præ-
buimus responsam in eodem primo tomo
tractatu 2. disput. 7. num. 74. vbi diximus,
quod licet plura, quæ sunt necessariò con-
nexa cum alijs, debeant dicere habitedi-
nem ad illa, & specificari ab eis, ut contin-
git in exemplo in hac confirmatione propo-
sito: non tamen id est vniuersaliter ne-
cessarium. Et ita obiecta scientiarum, qua-
tenus talia, sunt necessariò connexa cum
suis scientijs: & nihilominus non dicunt
relationem realem ad illas, siue prædica-
mentalem, siue transcendentalem, ut
communiter docent Dialectici, & Meta-
physici. Vnde licet essentia, & omnipotentia
diuina

Aristot.

Solutus
prima con-
firmatio.

Diluitur se-
cunda.

Animad-
uersio pro
vera argu-
menti eno-
datione.

Hinc dilui-
tur argumē-
tum.

diuina sine necessitate connexa cū creaturis
possibilibus: non tamen hinc fit, dicens rea-
liter habitudinem ad illas, vel ab eisdem
specificari: quia ratione suā eminentiā sunt
omnino liberae, & absolutæ ab omni respo-
sū, & habitudine reali per se primò termi-
nata ad creaturas.

Ad vtrū. Ad tertiam confirmationem responde-
tur, quod antecedens illius debet intelligi
(ad hoc vt sit ad rem) de essentia diuina,
non vt eunquē sumpta, sed vt comprehen-
siuē attingibili. Sic autē intellectū distin-
guendū m est, & concedendum de creaturis
ratione sui præcisè sumptis: negandum verò
de eisdem ratione eiusdem essentia. Nam li-
cet creaturæ ipsæ secundū se, & ratione sui
non sint magis, & immediatius connexæ cū
diuina essentia, quā Verbum, vt productū
estatem ipsa essentia, vt fundat prædictos
respectus ad creaturas, seu vt illas continet,
est magis secum (vt sic dicamus) connexa,
quā Verbum, vt productum: & ita eo ipso
nēquibāt comprehensiuē attingi, vt supra
diximus, nisi eadem creaturæ per prædictam
cognitionem per prius attingantur, quā
sit productio Verbi.

103 Et ad probationem in contrarium
dicendam est, eam probare, creaturas secun-
dum se, & ratione sui non esse magis, & inti-
mids connexas cum diuina essentia, quā
Verbum, vt productum: non tamen quod
diuina essentia, vt fundat prædictos respec-
tus, non sit immediatius secum connexa,
quā Verbum, vt productum: ac proinde
nec probat, quod Verbum, vt productum,
sit immediatius connexum cum diuina es-
sentia, vt comprehensiuē attingibili, quā
creaturæ, vt sunt termini illius respectus
fundamentalis, vt explicatum est. Vnde ad
probationem primæ consequentiæ, quate-
nus ad oppositum huius deseruire poterat,
dicendum est, quod secundarium obiectum
se se habet ad actuale cognitionem com-
prehensiuam, sicut se habet ad primarium,
vt comprehensibile. Et secundū istam ra-
tionem creaturæ, vt attingibiles per intel-
lectum diuinum, immediatius coniungun-
tur cum diuina essentia, vt comprehensiuē
attingibili, quā productio Verbi: si
quidē hoc ex cognitione comprehensiuā de-
bet per se procedere: & talis cognitio non
est comprehensiuā, nisi terminetur ad ea,
quæ formaliter necessariò, nec non & emi-
nenter in Deo reperiuntur.

Adde, quod sicut diuina cognitio, vt
est cognitio essentialis, est prius se ipsa,
vt est productio notionalis: ita immedi-
atorem ordinem (fundamentalem tamen
iam explicatum) dicit ad ea, cum quibus
est connexa in ratione prædictæ cog-
nitionis, quā ad illa, cum quibus est con-

nexa, vt est productio notionalis. Et ideo
prius nescitur cum Verbo, vt est obiectum
cognoscibile, & cum creaturis possibilibus
(quia omnia ista sunt connotatum eius-
dem, vt cognitionis essentialis) quā ne-
scitur cum Verbo producto, & producen-
do illud: & per consequens Pater prius intel-
liget omnia ista, quā producat Verbum:
cum Verbum procedat ex prædicta intel-
lectione essentiali, prout in Patre.

104 Ad vltimam confirmationem ne-
gandum est antecedens. Quoniam si per
impossibile creaturæ non essent possibi-
les, tunc Deus non esset omnipotens, vt
ex dictis constat: & per consequens Ver-
bum non procederet ex cognitione omni-
potentiæ, nec procederet eiusdem rationis,
ac modò.

Et ad primam probationem antecedentis
dicendum est, quod etsi vt Deus sit pri-
mum ens, & summè perfectum, non indi-
geat proprie loquendo aliqua re extra se
possibili: non tamen esset primum ens, &
summè perfectum, si creaturæ non essent
possibiles: quia hoc non prouenit ex indige-
tia, quā diuinum esse habeat creaturarum,
sed ex summa ipsius perfectione, quæ tanta
est, vt non possit non ratione illius in-
ferre possibilitatem creaturarum: & ideo
ex sublatione possibilitatis earum sequi-
tur à posteriori, quod Deus non esset
ita perfectus, ac modò est; vel (vt me-
lius dicamus) sequitur, prius fuisse subla-
tam summam perfectionem Dei, vt nunc
est.

105 Ad secundam vero probationem ne-
gandum est antecedens. Ad cuius probatio-
nem dicendum est, quod etsi Deus sit om-
nipotens, ex eo quod est ens ita perfe-
ctum, vt possit facere, quidquid non inuol-
uerit contradictionem: non tamen hinc fit,
eius omnipotentiam non tolli ex eo, quod
nequiret facere aliquam creaturam, si om-
nes illæ essent impossibiles: siquidem in
hoc, quod est, Deus esse ens ita perfectum,
vt possit facere, quidquid non implicauerit,
involuitur necessariò, quod denur creatu-
ræ non implicantes. Et ratio videtur aper-
ta. Quoniam vt Deus sit omnipotens, requi-
ritur, quod sit ens ita perfectum, vt re ipsa, &
de facto contineat eminenter creaturas possi-
biles, & non sufficit, quod sit ita perfectum,
vt contineret eas, data aliqua hypothe-
si: hoc enim non esset habere actu, & re
ipsa omnipotentiam; sed quod actu ca-
reat ea, & quod haberet eam in illa hy-
pothesi. Constat autem, quod vt Deus
actu, & re ipsa contineat creaturas, requi-
ritur, quod illæ sint possibiles, seu quod
non implicent contradictionem. Per
quod etiam ad id, quod de diuina scientia
dicitur

Dilucida-
tur hæc so-
lutio.

Solutio ad
vltimā cō-
firmationē

Ad primā
eius probā-
tionem.

Ad secun-
dam.

dicatur, satis constat. Nam ad hoc, vt sit Deus summè sciens, vt modò est, desideratur, quòd eius cognitio terminetur ad creaturas possibiles, & quòd istæ non implicent, vt ex ratione nuper facta, proportionabiliter tamen quoad hoc applicata, patet.

Ad terciã.

Ad terciã autem probationem dicendum est, quòd etsi diuinam essentiam representare creaturas possibiles, non addat in ea aliquam perfectionem supra id, quod habet, vt est adæquatè representatiua sui ipsius, vt radicaliter omnipotentis, nec non & suæ omnipotentia: nihilominus requiritur ad hoc, vt prædicta essentia sit adæquatè representatiua sui, & suæ omnipotentia, quòd eius representatio extendatur ad creaturas possibiles. Sicut etiam cognitio terminata ad diuinam essentiam, & eius omnipotentiam non esset comprehensiuã, si non extendeteretur simul ad id, quod est formaliter & necessariò in Deo, & ad id, quod virtualiter in illo continetur, nempe ad creaturas possibiles. Ad illud autè, quod de creaturis futuris in eadè probatione additur, constabit, esse disparem rationem quoad hoc inter eas, & inter creaturas possibiles, ex illis, quæ dubio sequenti dicemus.

Ad vltimã prior solutio.

106 Ad vltimã probationem respondetur, esse satis probabile, quod implicante vna, vel altera creatura, v. g. formica, tunc Verbum non procederet eiusdem rationis, ac modò: quia eo ipso diuina omnipotentia non esset eiusdem rationis, ac modò est. Non quidem, quia prædicta omnipotentia specificetur à creaturis factibilibus; sed quia à posteriori id colligeremus ex eo, quòd nunc terminatur ad cumulum omnium creaturarum possibilibus, vt coalescit ex omnibus, & singulis creaturis, quæ modò non implicant, & tunc terminaretur ad cumulum creaturarum confurgentem ex creaturis tunc non implicantibus. Cumque hic cumuli essent distincti, optimè colligeretur à posteriori, omnipotentiam, quæ modò est, & tunc esset, non fore eiusdem rationis.

Diximus, à posteriori. Quia vt in 1. tomo tractatu 4. disputatione 5. n. 32. diximus, creaturas possibiles non sunt obiectum formale; sed materiale diuinæ omnipotentia, & tale, vt non sit ratio à priori omnipotentia, sed econtrã. Et idè ex variatione possibilitatis earum, vel omnimoda, vel aliquali, solùm a posteriori sequitur, variandam esse omnipotentiam. Vnde omnipotentia tunc à priori variaretur ex obiecto formali ipsius, nempe diuina essentia. Quia hæc, vt est ratio non

facta, nec factibilis, bene tamen faciendi creaturas, specificat omnipotentiam: & nunc inspicitur ab omnipotentia, vt est ratio faciendi cumulum modò non implicantem, & non alium; tunc autem inspiceretur, vt esset ratio faciendi cumulum tunc implicantem, & non alterum.

107 Adde, probabile esse, tam in eo euentu, quàm in alio, in quo aliquid modò implicans per impossibile non implicaret, tunc Verbum diuinum processurum eodem modo, ac nunc: ac proinde omnipotentiam fore eiusdem rationis, ac modò est. Quia obiectum per se materiale, iuxta hunc modum dicendi, diuinæ omnipotentia non est cumulus possibilitatis creaturarum, vt resultat ex his specie, & numero creaturis possibilibus, & non ex alijs, vt iuxta priorè dicendi modum dici debet; sed est cumulus creaturarum possibilibus, quæcumque illæ fuerint, & in quocunque numero sint. Constat autem, quòd diuina omnipotentia non debet variari, adhuc à posteriori, ex obiecto materiali, quod non sit per se tale; sed solùm ex obiecto materiali per se tali.

Posterior enodatio.

§. XI. Obiectio notanda contra ea, quæ in vera solutione huius vltimi argumeti, & eius confirmatione diximus, necnon & enodatio illius.

108 **N**EC obest, si contra omnia ferè, quæ in solutione huius vltimi argumeti diximus, obijcias, quòd ad hoc, vt detur meritù v. g. infinitum, non requiritur, quòd detur, aut sit dabile premium infinitum, non obstante, quòd prædictum premium est id, quòd per modum effectus correspondet illi merito: vt constat in merito Christi Domini infinito; cui tamen nec correspondet, nec correspondere potuit gloria infinita; licèt sit meritorium illius. Et similiter satisfactio Christi habuit vim ad satisfaciendum pro infinitis peccatis infinitorum hominum, si essent possibiles: & tamen nec infiniti homines sunt possibili. Ergo eadem ratione, licèt implicarent creaturæ possibiles, posset esse omnipotentia factua illarum: & licèt hæc, aut illæ creaturæ implicarent, haberet nihilominus vim ad eas producendas: Patet consequentia. Quia ad hoc tantùm desideratur, quòd quantum est ex se, habeat vim factiuã illarum, si ipsæ non implicarent. Sicut ad meritum, & satisfactioe Christi Domini, quæ sunt infinita, sat est, quòd opera illius sint tantæ effica

Obiectio contra omnia prædicta.

citatis & eminentiæ, vt quantum est ex se, mereatur gloriam infinitam, & satisfacerent pro infinitis peccatis infinitorum hominum, si omnia ista non implicarent.

Confirmatur. Nam, vt docent nostri Complutenses in libris Phisicorum disput. 29. num. 22. & 35. si Deus crearet, vt potest, Angelum ab æterno cum gratia sanctificante, & cum actu charitatis, tunc Angelus ille ratione prædicti actus haberet proportionem ex se sufficientem ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis. Quia quod magis durat actus meritorius duratione correspondente partibus aliquotis alicuius temporis, eo habet proportionem ad merendum maiorem gloriam. Et ideo cum ille actus duraret ab æterno, ac proinde per infinitum tempus imaginatum, & correspondens infinitis partibus aliquotis illius, deberet ex se habere proportionem ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis, licet de facto talis gloria implicet, vt iidem Complutenses in libris Phisicorum disput. 18. num. 67. tradunt. Ergo eadem ratione potest concedi, dari in Deo proportionem, quantum est ex se sufficientem ad producendas creaturas posibles, si posibles essent; etiam si illæ implicent: & per consequens dandam in eo omnipotentiam, non solum simpliciter talem, sed eo modo, ac nunc datur; etiam si creaturæ omnes, vel aliquæ implicarent: siquidem omnipotentia in hac proportione ex se sufficienti ad eas producendas sita est.

109 Respondetur enim primò, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam ad hoc, vt aliquid per modum infiniti meriti causet præmium, aut sit causatiuum illius, non requiritur, quod præmium illud sit in esse rei infinitum; sed satis est, quod modus merendi illud sit talis, vt requiratur ad illum infinitas in ipso merito: ac proinde satis etiam est, quod in esse termini, & effectus causati sit infinitum: ex eo quod modus merendi infinitus in illud, quatenus habet rationem termini, & effectus, refundatur. Et hac ratione meritum Christi Domini est infinitum: quia etsi non correspondeat ei præmium infinitum in esse rei, scilicet infinita gloria; modus tamen merendi eandem gloriam, nempe, merendi illam ex proprijs, & non ex gratis acceptis ab alio, nempe à præmiante, petit (quoad præsens) meritum infinitum: quia petit meritum prouenientem à persona Dei: ex eo quod omne aliud meritum gloriæ debet prouenire à gratia sanctificante gratis collata à præmiante cuius alteri personæ merenti. Et similiter satisfactio Christi pro quouis peccato mortali est infinita

ex modo satisfaciendi, scilicet ex perfecta iustitia: etiam si daretur, peccatum mortale non esse in ratione offensæ simpliciter, & intrinsecè infinitum.

Cæterum omnipotentia nequit esse factiua creaturarum (in quo eius ratio consistit) si semel implicent creaturæ, & ideo nec omnipotentia est talis; quia quantum est ex se, est factiua creaturarum, si nõ implicent: nec mentum illud Christi Domini est infinitum, quia est ex se meritum infinitæ gloriæ, si esset possibilis; sed hoc est infinitum, propter rationem dictam; & illa est omnipotentia, & factiua creaturarum, quia ex se infert earum possibilitatem, actuque continet eminenter ipsas, non verò aliunde. Potestque hoc explicari exemplo creationis, quæ est actio infinitæ virtutis; licet effectus eius in esse rei sit finitus: quia modus producendi illam ex nihilo petit tantam, & non minorem virtutem: & propterea effectus ille in esse effectus & termini dicitur, esse infinitus.

110 Secundò respondetur eum nostris Complutensibus in libris Phisicorum disputatione in hac obiectione citata num. 36. & disput. 18. num. 23. quod ad hoc, vt meritum Christi Domini sit infinitum in actu, & categorematicè, adhuc respectu gloriæ, non est necessarium, esse possibilem gloriam actu, & categorematicè infinitam secundum intentionem; sed satis esse, quod sit possibilis gloria infinita secundum intentionem in potentia, & syncategorematicè: ita ut licet intentio gloriæ, quæ de facto ceciderit sub merito, quæque de facto datur, sit finita: nihilominus quæ de facto data, quæ sit finita secundum intentionem, possit dari alia, & alia maior, vsque in infinitum: & quod in merito illo non desideretur additio ad hoc, vt tota hæc gloria syncategorematicè infinita possit cadere sub illo. Quia virtus, quæ immutata permanens potest esse causa intensioris, & intensioris effectus vsque in infinitum, ita ut licet effectus eius, qui actu aliquando extiterint, sint finiti secundum intentionem, nihilominus alij, & alij in potentia infiniti secundum intentionem restent ab illa producendi; debet esse actu infinita secundum intentionem: ex eo quod tota hæc intentio infinita in potentia debet ab ea actu præhaberi, alioquin non posset immutata permanens, & absque additione aliqua esse causa illorum effectuum infinitorum in potentia secundum intentionem. Et ita meritum Christi non est infinitum, quia ex se habet virtutem ad producendam gloriam infinitam in actu secundum intentionem, si esset possibilis; sed quia actu

Diluitur
secundo.
N. Compl.

Confirmatur.
N. Compl.

Idem Complutenses.

In odium
obiectionis
primæ.

illius immutata permanentes, & absque additione nouæ condignitatis habentium ad causandam gloriam infinitam in potentia secundum intentionem, & gloria sic infinita est possibilis. Vnde hinc nihil habetur contra id, quod de omnipotentia dicebamus. Quia hæc non est talis nunc, quia possit facere effectum infinitum in actu in esse physico; sed quia immutata permanens, potest facere infinitum in potentia, seu creaturas infinitas in potentia, & se in perfectione essentiali in infinitum excedentes.

soluitur cō
firmatio.

111 Ad confirmationem respondetur ex dictis, quod dictum illud nostrorum Complutensium in n. 35. ab eis adductum, innotuit in his, quæ num. 36. eosdem addere diximus, nempe, sufficere ad infinitatem in actu alicuius virtutis operatiuæ, quod correspondeat illi effectus infiniti syncategorematicæ, itaut effectus de facto producti tantum sint finiti; licet prædicta virtus possit perfectiorem, & perfectiorem effectum vsque in infinitum infinitate syncategorematica producere. Hoc autem semel supposito, ac proinde actum illum charitatis Angeli ab æterno Deum diligentis fore infiniti meriti ex capite modo dicto, bene sequitur iuxta modum illum probabilem, quem n. 107. adduximus, quod si per impossibile gloria infinita in actu nunc implicans haberet non implicare, tunc actus meritorius prædicti Angeli, qui esset infinitus in ratione meriti respectu gloriæ infinitæ in potentia ei communicabilis, haberet ex se proportionem sufficientem ad illam merendam.

Adde, posse etiam dici, quod nostri Complutenses loquuntur iuxta probabilem opinionem aduersariorum: & statim in numero sequenti tradentes aliam solutionem, loquuntur iuxta propriam mentem suam, & nostram. Et idem potius pro nobis, quam contra nos sunt.

D V B I V M III.

Virum Verbum diuinum procedat ex cognitione creaturarum futurarum?

112

VI A futuritio creaturarum est post possibilitatem earum, idcirco discussio hæc, an Verbum ex cognitione creaturarum, vt

possibilem, procedat, super est statim inquirere, an etiam ex cognitione earundem,

vt futurarum, habeat procedere. Titulus autem huius dubij intelligitur, sicut & titulus dubij præcedentis, an nimirum sicut Verbum, vt constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, non solum procedit ex cognitione Trinitatis, sed etiam creaturarum possibilitium, ac proinde horum cognitio perse requiritur, & præcedit ad productionem passiuam illius, sic constituti: ita idem Verbum, quatenus procedit sic constitutum, debeat etiã ex cognitione futurorum procedere: & per consequens istõu cognitio per se requiratur, & præcedat ad eandem productionem Verbi modo dicto sumpti?

Non fuit autem necessarium omnia hæc in titulo adijcere: sed solum absolute inquirere, an Verbum procedat ex cognitione creaturarum futurarum? Quia vt absolute dicatur procedere ex prædicta cognitione, requiritur, vt modo explicato procedat ex illa: sicut quia sic procedit ex cognitione possibilem, asseritur, absolute procedere ex ipsa.

§. 1. Ex Angelico Doctore difficultas dubij expeditur.

113

D icendum ergo est, Verbum diuinum non procedere ex cognitione rerum futurarum. Assertionem hanc tuetur Angelicus Præceptor locis dubio præcedenti num. 55. relatis, vt ibidem expendimus. Idem etiam docent Patres in eodem dubio adducti, & peculiariter Anselmus in Monolog. c. 30. vbi proponens quæstionem, an esset verbum diuinum, si nihil vnquam per illud fieret? dicitur: *Sine igitur Deus cogitaret, nulla alia essentia sine alijs existentibus, necesse est, Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.* Et c. 31. sub initio ait: *Sed nil vnquam aliud esset, nisi summus ille spiritus: ratio tamen cogit. Verbum illud, quo se dicit, ex necessitate esse.* In quibus verbi satis deuotæ Anselmus;

Aassertio;

D. Thom.
Anselm.

Verbum diuinum ex necessitate, & perse non postulare creaturas futuras, nec cognitionem earum ad sui productionem. Quam sententiam tuentur Caietanus in præfenti, vbi hoc supponit tanquam explicitum, Bannez, Nazari, & Ripa ibidem; Zumel. Zumel sua q. 1. conclusionem 7. Molina in posteriori parte sua conclusionis, Vazquez Vazquez disputat. 143. in initio 1103, Suarez lib. 9. de Trinitate c. 7. Arrubal. disp. 125. c. 2. Granado tom. 3. in prima parte tract. 9. disp. 7. & omnes ferè alij Theologi.

Caietanus
Bannez.

Nazar.
Ripa.

Zumel.
Zumel.

Molina.
Molina.

Vazquez
Vazquez.

Suarez.
Suarez.

Arrubal.
Arrubal.

Granado,
Granado.

114 Ratio fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis in præcedenti dubio, quamque ibidem latius prosequuti sumus, & potest quoad præsens ad sequentem formam reduci. Quoniam

Ratio funda
mentalis.

Verbum diuinum solum requirit ad sui processionem cognitionem perfectissimam Patris, qualis est comprehensua, quoad id, quod ad eam per se, sine necessitate necessitate absolute & simpliciter tali desideratur: sed ad hanc perfectissimam & comprehensiuam cognitionem, quæ est in Patre, non desideratur per se & necessitate, necessitate prædicta, cognitio creaturarum futurarum: ergo nec etiam ad processionem Verbi hæc eadem cognitio prædictarum creaturarum desiderabitur: & per consequens Verbum ex hac cognitione non procedet. Vtraque consequentia ex præmissis aperte deducitur. Maior verò ex dictis dubio præcedenti constat.

Minor autem etiam liquet. Quoniam aliàs si Deus decreuisset nullam creaturam producere, in quo euentu nulla creatura esset futura, ac proinde non esset in Deo cognitio creaturarum futurarum, tunc non posset se ipsum comprehendere: quod tamen (vt constat) est aperte falsum: siquidem quod cognitio Dei sit sui comprehensua, sicut nec pendet, nec est quid conexum decreto libero de productione creaturarum, sic nec cum futuritione earum inde proveniente, nec eum scientia earundem, vt sunt futurae, quæ illarum futuritionem indispensabiliter exigit.

Eusio. 115 Nec obest, si occurras ex Ruiz de Montoya in præsentis disputatione 63. sect. *Montoya.* 4. quod et si ad cognitionem comprehensiuam Dei absolute & simpliciter non requiratur cognitio creaturarum futurarum; bene tamen ex suppositione, quod sint futurae: & idè ex suppositione huius futuritionis Verbum per se procedere ex cognitione illarum.

litur Non igitur hoc obest. Quoniam et si ad cognitionem comprehensiuam Dei desideretur esse tantæ perfectionis, vt facta suppositione contingenti futuritionis creaturarum, debeat necessitate necessitate ex suppositione extendi ad easdem creaturas, ac inde colligatur, non habuisse sufficientem vim, & perfectionem ad attingendum Deum, & creaturas posibles in eo virtualiter contentas non tamè hinc habetur, quod prædicta cognitio comprehensua debeat necessitate necessitate simpliciter tali, terminari ad easdem creaturas: nec hinc necessario simpliciter colligitur, illam cognitionem non fore tantæ perfectionis, quantæ modo est, si non extenderetur ad prædictas creaturas futuras. Ergo adhuc facta prædicta suppositione, Verbum non procedet ex cognitione earundem creaturarum futurarum.

116 Antecedens quoad primam partem, nempe, quod hinc non habeatur, prædi-

ctam cognitionem comprehensiuam debere necessitate necessitate simpliciter terminari ad easdem creaturas, est satis perspicuum. Quoniam cognitio nequit, necessitate simpliciter tali, & omnino indefectibili, terminari ad aliquod obiectum, si prædictum obiectum non habeat quoad suum esse eandem necessitatem. Et propterea, iuxta communem Theologorum sententiam, scientia visionis Dei respectu creaturarum, vt est sub hoc conceptu, & terminatione ad illas, tantum est necessaria necessitate ex suppositione; quia prædictæ creaturæ tantum habent esse futurum necessitate ex suppositione.

Quoad secundam verò partem, nempe, non colligi necessitate necessitate simpliciter, illam cognitionem non esse tantæ perfectionis, quantæ modo est, si non extenderetur ad prædictas creaturas futuras, etiã constat. Nã cognitio omnino necessaria, & habens perfectionem itidem necessariam, non potest necessitate necessitate simpliciter exigi ad sui consistentiam, & perfectionem, quod extendatur ad aliquid, quod absolute & simpliciter potest non esse: alioqui illa perfectio, quippe pendens, aut quali pendens ab aliqua suppositione absolute & simpliciter libera, non posset esse omnino necessaria.

117 Consequentia verò probatur. Quoniam productio passiva omnino necessaria, & Verbi omnimodam necessitatem habentis non potest per se procedere ex cognitione non omnino necessaria, & non habente tantam necessitatem, quantam ipsa productio passiva, & verbum productum, nec potest ad sui productionem exigere cognitionem, vt terminari ad aliquod obiectum, non habente tantam necessitatem quoad terminationem ad prædictum obiectum, quanta requiritur, vt colligatur necessitate necessitate simpliciter, prædictam cognitionem non esse tantæ perfectionis, ac antea, si non extenderetur ad tale obiectum. Siquidè productio passiva omnino necessario procedens ex aliqua cognitione debet solum procedere, vt nuper innuebam, ex cognitione omnino necessaria, quoad omnia, quæ ad talè productionem influunt: ac proinde ex cognitione conexa necessario cum omnibus influentibus, aut requisitis ad eandem productionem: & per consequens solum procedet ex cognitione talis conditionis, vt ex ablatione cuiusvis ex requisitis, aut influentibus sequatur necessario necessitate simpliciter variatio talis cognitionis quoad suum esse, & perfectionem. Et ita Verbum diuinum non procedet ex cognitione comprehensiuâ, secundum id, quod de facto ex aliqua suppositione accidentaliter quasi coniungitur; sed ex eo, quod per se, & in omni euentu exigit ad hoc, vt sit comprehensua.

Confirm. 1. 118 Confirmatur. Quia repugnat, conclusio-
 nem omninò necessariam, ut talem, deduci per se ex aliquo principio nò omninò necessario, sed simpliciter contingenti, & solùm ex suppositione necessario: ergo eadem ratione repugnabit, productionem passivam Verbi divini, & Verbum ipsum, quæ sunt quid omninò necessarium, per se procedere ex cognitione creaturarum futurarum, quæ non omninò est necessaria, quæque quoad prædictam terminationem, & ut est sub hoc conceptu, est simpliciter contingens, & solùm ex suppositione est necessaria.

Patet consequentia. Quia utrobique est eadem ratio, nempe, quòd nò potest esse maior necessitas in conclusione, aut in productione passiva, & termino producto per illam, quàm sit in suo principio quo: siquidem tota necessitas illorum ex eo derivatur. Unde hoc ipso, quòd aliqua conclusio procedat ex duplici principio, seu præmissa, quarum una sit necessaria, alia vero contingens, non potest illatio illius conclusionis, nec conclusio ipsa esse omninò necessaria: quia omnia hæc sequuntur debiliore partem: ac proinde eadem ratione productio passiva alicuius termini, & terminus ipse procedentes ex duplici ratione, alia omninò necessaria, alia tantùm necessaria ex suppositione, non possent habere omnimodam necessitatem. Quia malum ex quocunque defectu: & defectus in aliquo principio per se requisito, & cum tali defectu concurrente, debet relucere in termino producto, & productione passiva illius.

Confirm. 2. 119 Confirmatur secundò. Quoniam cum dicitur, verbum procedere ex cognitione alicuius obiecti, tunc particula ex denotat, cognitionem prædicti obiecti esse principium quo verbi, vel originem, & viam activam, per quam procedit; vel tandem iuxta nostram sententiam disp. 1. huius tractatus num. 73. explicatam, esse quoad præsens principium quo, & simul ipsam originem, & viam activam verbi. Et ita formaliter indicat, principium quo illius generationis, & generationem ipsam intrinsecè, & quidditative esse cognitionem talis obiecti, & hanc, connotando tamen Paternitatem, esse viam, & originem ad Verbum. Ergo contradictionem involvet, posse, & debere necessariò permanere, hanc eandem originem, si semel non permaneat, aut non permanere simpliciter possit cognitio talis obiecti, in qua formaliter sita est, aut quam formaliter includit. Ergo cum prædicta generatio Verbi possit, & debeat necessariò permanere, consequens est, ut formaliter sumpta, non includat cognitionem rerum futurarum, adhuc facta suppositione futuritionis: ac proinde nec Verbum, adhuc

ex suppositione futuritionis illarum, ex prædicta cognitione procedat: siquidem prædicta cognitio habet rationem cognitionis liberæ. 120 Confirmatur tertio. Quoniam divina voluntas, ex suppositione quòd creaturæ sint futuræ, non immutatur, aut aliter se habet, ac se haberet, ex suppositione quòd non essent futuræ: alioqui prædicta voluntas variaretur per hoc, quòd creaturæ essent, vel non essent futuræ: at divina voluntate in his eventibus invariata manente, debent etiam eodem modo manere intellectus Dei, & Verbum per illum productum, adhuc factis prædictis suppositionibus: quia propter naturalem sympathiam, & summam colligationem voluntatis, & intellectus Dei, necnon & Verbi per illum producti, nequit aliqua variatio intrinseca esse in aliquo istorum, quin alia intrinsecè etiam variantur: ergo Verbum, adhuc facta prædicta suppositione futuritionis creaturarum, nequit ex earum cognitione per se procedere. Patet consequentia. Quoniam si ex prædicta cognitione tunc per se procederet, non procederet, nec esset eiusdem rationis facta prædicta suppositione futuritionis creaturarum, & non facta illa: siquidem peteret tunc aliquid ex parte principij sui esse, quòd tamen, non facta illa suppositione, non peteret.

Præterea contra eandem solutionem videtur ratio alia, quæ ut melius intelligatur, supponendum est, quòd etiam actus liberi Dei, & cognitio libera creaturarum futurarum, necnon & earum futuritio sint in eodem signo, in quo est divina essentia, cæteraque aliæ perfectiones ipsius: nihilominus Verbum, & illius productio habent intimiorem coniunctionem cum divina essentia, quàm prædicta decreta, & futuritio creaturarum, necnon & cognitio earum. Sicut licet intellectus, & voluntas Dei sint in eodem signo rationis in quo: attamen intellectus est intimius coniunctus cum Deo, quàm voluntas. Et propterea voluntas intelligitur virtualiter dimanare à Deo ratione intellectus, nò tamen è contrà.

121 Hinc ergo sequens ratio deducitur. Nihil, quòd intimius & immediatius coniungitur cum Deo, nò oritur ab illo ratione eius; quòd non ita intimè, & immediatè cum eo est coniunctum; quamvis fiat suppositio existentie illius, & utrumque sit in eodem signo in quo, ut ex terminis ipsis constare videtur, necnon ex exemplo intellectus, & voluntatis nuper adducto. Ergo licet decreta libera Dei, & futuritio creaturarum, necnon & cognitio Dei respectu horum sint in eodem signo in quo rationis unà cum Verbo divino, & productione passiva illius: nihilominus, adhuc facta prædicta suppositione horum omnium, Verbum non procedet ex cogni-

Confirm. 1

Animad-
 verso pro
 majori solu-
 tionis clari-
 tate.

Ex hac anti-
 maduer-
 sione amplius
 impugna-
 tur.

tione illorum. Patet consequentia. Quonia
intimius coniungitur cum Deo id, quod ne-
cessario conuenit illi, quam id, quod contin-
genter, & liberè cum ipso necitur, qualia
sunt decreta libera, nec non & cognitio crea-
turarum futurarum. Quam rationem in 1.
tomo tractatu 4. disput. 5. num. 84. tetigimus
& explicuimus.

Nec id, quod pro sua solutione adducit
Montoya, ei fauet. Quoniam, ut ex dictis pa-
tet, Verbum procedit ex cognitione com-
prehensiuâ Descendendum id, quod omnino
necessario, & in omniuentu illi competit,
non uero secundum id, quod non competit
illi cum hac necessitate, & sine quo absolute
& simpliciter eius ratio saluari queit. Qua-
re, cum hoc, quod est, cõprehensiuam cog-
nitionem Dei expendi ad creaturas futuras
ex suppositione illarum, non conueniat illi se-
cundum omnimodam necessitatem, sed ex
suppositione futuritionis earum, & cog-
nitio illa comprehensiuâ maneret eodem mo-
do, etiam si non daretur talis suppositio: id-
circo Verbum, quod est omnimodè necessa-
rium, nequit procedere ex cognitione com-
prehensiuâ, ut terminatur ad res futuras sa-
cra prædicta suppositione.

NOTA.

123 Ex quibus omnibus fit, Verbum di-
uinum non procedere per se ex scientia me-
dia futurorum conditionatorum; ut commu-
niter contra Valentiam, & alios docent dis-
cipuli D. Thomæ. Hoc autem non solum est
verum, quia prædicta scientia media nulla
ratione est in diuini admittenda, ut in 1. to-
mo tractatu 3. à disputatione 7. usque ad dis-
putationem 12. inclusiuè latissime ostendi-
mus; sed etiam, quia adhuc prædicta scientia
gratis permilla, non posset stare omnimoda
necessitas in essendo Verbi diuini, & produ-
ctionis eius, si ex prædicta scientia procede-
ret. Nam talis scientia, ut terminata ad futu-
ra conditionata, v. g. ad hoc futurum, *si in-
das in tali occasione, & cum talibus circumstā-
tijs uocaretur à Deo, concessisset uocationi, &
saluaretur*, potuit absolute non esse in Deo:
siquidem adhuc dato, quod per hanc scien-
tiam præuideretur, illum consensurum, nihil
ominus ille consensus præuideretur ut liber;
atque adeo ut potens non esse: & per conse-
quens scientia, qua præuideretur ut futurum,
potuit, quatenus ad illum terminatur, non es-
se in Deo. Et ideo sicut necessitas omnimo-
da Verbi diuini, nequit stare cum hoc, quod
est, procedere ex scientia uisionis futurorum
absolutorum: quia hæc potuit, ut terminatur
ad ista futura, non esse in Deo, ac proinde cõ-
prehensio diuinæ essentia potuit manere eo-
dem modo, etiam si prædicta futura non es-
sent: sic ob eandem rationem, necessitas eius-
dem Verbi nequit stare cum hoc, quod est,
illud ex prædicta scientia media futurorum

conditionatorum procedere.

§. II. *Opposita sententia, eius fundamen-
ta, & illarum solutio.*

123 **O**ppositam tamen sententiam, nem-
pe, Verbum per se procedere ex
cognitione creaturarum futurarum, saltem
ex suppositione futuritionis earum, docuit
Valentia 1. part. disput. 2. quest. 7. puncto 2. *Valentia,*
quem sequitur Montoya disput. 43. sectione *Montoya*
4. Et licet eius fundamenta ex dictis facile cor-
ruant: nihilominus maioris claritatis gratia
sigillatim in præsentia ea adducemus, & solue-
mus.

Probatur ergo primò prædicta sententia
ex Augustino 15. de Trinitate cap. 13. & 14.
ubi inquit, quod Pater æternus Verbum nõ
integre, perfecteque dixisset, si aliquid mi-
nus, vel amplius esset in Verbo, quam in se
ipso. Quare, cum in scientia Patris continea-
tur uisio, & representatio creaturarum futu-
rarum, hoc ipso, quod supponantur futu-
re, oportet, ut hæc eadem contineatur in Ver-
bo ad hoc, ut integre, perfecteque dicatur: &
ita etiam oportebit, Verbum procedere ex
prædicta uisione, & representatione, hoc ip-
so quod creaturæ supponantur futuræ: si qui-
dem procedit ex cognitione eorum, quorum
cognitio debet ei communicari, ad hoc ut in-
tegre, perfecteque dicatur.

Confirmatur. Nam lib. 83. questionum
quest. 63. inquit idem Augustinus. Verbum
dicere respectum ad creaturas, ut faciendas:
ideoque Ioannis 1. Filium Dei appellari Ver-
bum, & non rationem: quia uerbu dicit res-
pectum ad res faciendas. Contat autem, Ver-
bum per se procedere ex cognitione eorum,
ad qua dicit respectum.

Confirmatur secundò. Quoniam Verbum
ex vi suæ processions representat creatu-
ras futuras, & est id, in quo prædicta creatu-
ræ dicuntur: ergo per se procedit ex earum
cognitione. Antecedens constat. Quia Ver-
bum de facto habet representare prædictas
creaturas, & esse id, in quo dicuntur: at Ver-
bum nihil habet, nisi id, quod habet per suã
processionem, & ex vi illius: sicut in huma-
nis filius nihil habet in instanti generatio-
nis, nisi id, quod habet per prædictam gene-
rationem. Cõsequentia uero probatur. Quo-
niam Verbum nõn representat ex vi proces-
sionis, nisi illa, quorũ cognitio desideratur
ad suam productionem. Unde, quia ex vi pro-
cessionis representat possibilis, ideo per se
ad sui productionem requirit eorum cog-
nitionem.

124 Respondetur ad hoc argumentum, &
ad primam eius confirmationem, conceden-
dum, quod sicut in scientia Patris continetur
uisio creaturarum futurarum, ita etiam in Ver-
bo.

Opposita
sententia.Probatur
primò ex
Augustino.Confirma-
tur primò
ex eodẽ Au-
gustino.
IOANN. 1.

Confirmat.

Occurrit
ad argumẽ-
tum, & ad
priorem cõ-
firmat.

bo: & similiter quoddam Verbum dicat respectum rationis ad creaturas futuras. Attamen hinc non fit, Verbum procedere ex cognitione futurorum. Quia verbum non procedit per se, adhuc facta quavis suppositione, nisi ex cognitione illorum, quorum cognitio est omnino necessaria in Patre, & non solum ex necessitate suppositionis: sicut etiam solum procedit ex cognitione eorum, ad quæ necessariò necessitate omnimoda, & non ex sola suppositione fundat respectum rationis, vt §. precedenti ostensum est.

Ad secundam.

125 Ad secundam confirmationem negatum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi Verbum omnia, quæ habet, habeat per suam processionem; non tamen ex vi illius: sicut licet Spiritus Sanctus habeat omnia sua à Patre, & Filio, atque adeò per suam processionem: non tamè ex vi processionis. Quia ad hoc, vt Verbum, & Spiritus Sanctus habeant aliquid ex vi suæ processionis, desideratur, vt habeant illud ex vi eorum, quæ sunt propria lineæ illius processionis, & semper ac indefectibiliter illi competunt. At Spiritus Sanctus non est Deus ex vi eorum, quæ petit linea voluntatis, per quam procedit, sed quia talis processio identificatur cum natura diuina: & per consequens secundum id, quod habet identicè. Et Verbum ex vi eorum, quæ ipsi communicantur per suam processionem secundum propria, & omnino intrinseca suæ lineæ, non habet indispensabilitè repræsentare futura, sed ad hoc requiritur, quod fiat suppositio futuritionis, & decreti liberi accidentaliter (vt sic dicamus) aduenientis. Et ita, sicut hæc potuerunt (modo alibi dicto) non esse: sic & repræsentatio Verbi, prodest terminata ad futura.

Ceterum ad hoc, vt alicui personæ diuinæ communicetur aliquid per suam processionem, satis est, quod communicetur per illam, siue hoc fiat per ea, quæ processio prædicta habet identicè, siue vt modificata quouis alio adiuncto non per se requisito ad talem processionem, aut præsupponendo illud: & siue id fiat per prædictam processionem secundum id, quod petit ad producendam personam, vt constitutam in sua ratione formali, & proprietate personali, aut secundum quod præsupponit prædictam personam iam productam quoad suam rationem formalem, & proprietatem personalem, & communicat illi aliquid per accidens, (vt sic dicamus) adueniens, id est, aliquid libere ei conueniens, vt in præsentia contingit. Vnde Verbum nequibit ex cognitione futurorum per se, seu eo modo, quem in explicitatione tituli explicuimus, procedere. Quia solum sic procedit ex cognitione eorum, quorum repræsentatio ex vi suæ processio-

nis ei competit.

126 Secundò probatur eadem sententia. Quia cognitio creaturarum possibilium per se requiritur ad productionem Verbi: ergo etiam creaturarum existentium, ex suppositione quod sint futura. Antecedens patet ex dictis dubio precedenti. Consequentia verò probatur. Tum, quia non minus perfecta, & efficax est dictio creaturarum existentium, quàm possibilium: ergo non minus producet per illam Verbum diuinum. Tum etiam, quia cognitio illa creaturarum possibilium idcirco per se requiritur ad productionem Verbi diuini, quia essentia diuina, quæ præsupponitur per modum principij *quo*, habetque rationem speciei intelligibilis, est in eo signo *in quo* repræsentatiua prædictarum creaturarum possibilium, & in eodem signo *in quo* ipsæ præsupponuntur cognoscibiles: at eadem essentia eodem modo habet rationem suæ infinitatis vim sufficientem ad repræsentandas creaturas futuras, & ipsæ in eo signo, in quo sunt cognoscibiles, quatenus possibile, habent etiam esse cognoscibiles, vt futuræ: siquidem decretum, per quod sunt futuræ, mensuratur æternitate: & ita est in omni signo, in quo datur possibilitas earum.

Secundum Fundamentum

Confirmatur. Quoniam iuxta ea, quæ in primo tractatu 4. disput. 3. num. 84. & deinceps diximus, Verbo diuino communicatur à Patre cognitio futurorum, & non censetur finita, seu completa omnino eius generatio, vt quædam prædicta cognitio ei communicetur, nec non & decretum de eorum futuritione: ergo Verbum per se procedit ex cognitione, qua Pater cognoscit prædicta futura. Patet consequentia. Quoniam per se procedit ex cognitione eorum, quorum cognitio ei communicatur, ita ut non sit finita, seu completa illius generatio, nisi talis cognitio ei communicetur.

Confirmatur

127 Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationem dicendum est, quod dictio creaturarum existentium quoad id, quod perfectionis importat, est infinite efficax, est que productio Verbi diuini. Ceterum, per hoc perfectionis, quod asserit, est productio illius quoad id, quod Verbum necessarium habet: sicut & ipsa perfectio dictionis est omnino necessaria. Vnde secundum id, quod addit supra se ipsam, vt sic producentem Verbum, nihil addit perfectionis, sed tantum terminationem liberam ad creaturas futuras: & secundum hæc supponit iam Verbum productum, & Pater per eam solum communicat Verbo aliquid (vt sic dicamus) quasi accidentale, & non addens nouam perfectionem, sicut quod deus repræsentatio terminetur absque additione alicuius realitatis,

Satis sit argumentum.

aut formalitatis ad creaturas futuras: ut ita sit proportio inter cognitionem hanc sic sumptam, & id, quod in Verbo ei correspondet. Ac proinde quemadmodum ipsa cognitio est libera, & supponit omnia necessaria, Denita per eam non communicetur. Verbo aliquid omnino necessarium: & per consequens nec eius natura, aut proprietates personalis, sed hæc præsupponuntur producta ante prædictam cognitionem, ut extensam ad futura: & solum per eam communicetur terminatio libera, id est, dependens à libero Dei decreto, seu quod eius representatio ita terminetur ad futura, ut potuerit ad ea non terminari.

Solutur in forma.

128 Unde ad formam huius probationis distinguatur antecedens. Et si intelligatur de efficacia illius dictionis quoad communicandum Verbo aliquid liberè ei conveniens, & supponens ipsum iam productum, & constitutum in sua natura, & proprietate personali, cõcedi potest. Quia licet dicitio Deitatis personarum, & creaturarum possibile est infinite efficax ad producendum Verbum tribuens illi, quod sit constitutum in sua essentia, & proprietate personali: ita dicitio Paterna futurorum, secundum omnia, quæ affert, sumpta, est efficax ad communicandum Verbo iam producto, & constituto quoad prædicta, aliquid per accidens (ut sic dicamus) ei conveniens, & quod potuit non esse in illo, nempe, quod eius representatio infinita extendatur ad representanda futura. Si verò intelligatur idem antecedens de efficacia ad producendum Verbum, & communicandum illi, quod sit constitutum in sua essentia, & proprietate personali, negari debet, propter sæpius dicta.

Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis dicendum est, ex ea solum sequi, quod productio Verbi divini solum cõcomitanter sit ex cognitione creaturarum futurarum. Quia quod in eodem signo in quo, adhuc rationis sit cognitio futurorum una cum productione Verbi, quatenus terminatur ad producendum illud, ut constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, solum probat, quod processione Verbi modo sumptam concomitetur illa cognitio: cum tamen ad hoc, quod per se esset ex illa, desideraretur, ut essentia divina, quatenus gerit rationem speciei intelligibilis, necessariò omnino representaret prædicta futura, & ipsa etiam futura omnino necessariò essent futura, & non solum ex suppositione divini decreti: ac tandem quod divina cognitio secundum omnimodam necessitatẽ, & non solum secundum necessitatem ex suppositione iam dicta, ad illam terminaretur. Sicut quia creaturæ possibile, ut tales habent hæc, quæ eisdem, ut futuris, deesse dicimus:

idcirco Verbum per se ex earum cognitione procedit.

129 Ad confirmationem patet ex dictis: quomodo Verbo non communicetur cognitio futurorum à Patre ex vi processione: ac proinde nec secundum id, quod habet illa processio indispensabiliter, seu secundum quod terminatur ad producendum illud, ut constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, secundum quam rationem hic de processione Verbi loquimur, ut in explicatione tituli huius dubij dicebamus. Sed solum communicatur ei per eandem processionem secundum id, quod ei competit, quasi per accidens (ut sic dicamus) & ex suppositione divini decreti habiti à Patre de futuritione creaturarum post productionem Verbi, ut constituti ex omnibus prædictis per se ei convenientibus. Unde, licet productio Verbi non censetur (ut sic dicamus) finita, seu expleta, ut quædam hæc cognitio futurorum ei competat, si loquamur de illa productione, tam secundum ea, quæ per se, quam secundum illa, quæ (ut sic loquamur) per accidens ei competunt, in quo sensu de illa loco citato in hac confirmatione loquuti sumus: censetur tamen finita quoad ea, quæ illi conveniunt per se, & ut producit Verbum constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali: & propterea Verbum, quatenus sic constitutum, non procedit ex cognitione creaturarum futurarum, licet procedat secundum hanc rationem ex cognitione earundem, ut possibile est, sed ad summum post productionem sui, ut sic constituti, procedit ex prædicta cognitione quoad id, quod eidem Verbo per accidens (ut sic dicamus) competit, scilicet, quoad illam terminationem suæ scientiæ, & representationis ad eadem creaturas, ut futuras.

130 Nec obest, si obijcias, quod illa terminatio ad futura nihil addit supra cognitionem Dei, ut terminatam ad creaturas possibile, quatenus tales: si quidem quidquid est in Deo, est omnino necessarium & indefectibile: ex eo quod quidquid est in eo, est Deus. Ergo nequit intelligi, quod Deus Patris prius habeat cognitionem terminatam ad creaturas possibile, quam producat Verbum constitutum ex omnibus, quæ per se ei competunt, & postea habeat decretum de futuritione creaturarum, & cognoscat illas, ut futuras, hancque cognitionem tribuat, & communitur Filio. Nam ad hoc videbatur desiderari, quod illa cognitio futurorum aliquid adderet supra cognitionem possibile: ut ita in uno signo esset id, quod est proprium talis cognitionis, ut terminatam ad possibile, & in alio id, quod est proprium ipsius, ut extensa ad futura: alioquin non esset cur in omni signo, in quo est cognitio possibile,

Ad confirmationem.

Obiectio.

non sit cognitio futurorum; aut cur quod procedit ex illa, non procedat ex ista, quæ est omnino eadem eum illa.

Fit obliam

131 Responderetur enim, quod sicut amor necessarius, quo Deus se diligit, & liber, quo amat creaturas, habent inter se hunc ordinem: siquidem Deus ex amore necessario sui diligit liberè creaturas, ut in 1. tomo tractatu 4. disputatione 3. nu. 26. & deinceps, & disputatione 7. num. 61. & sequentibus explicuimus: & propterea prius est prioritate à quo productio Spiritus Sancti procedentis ex amore illo, prout terminato ad Deum, quam sit amor creaturarum: & nihilominus amor necessarius Dei, & amor liber creaturarum sunt omnino idem absque distinctione virtuali, & iste nihil addit reale in Deo supra illum. Ita in presenti de cognitione omnino necessaria, & libera, seu supponente liberum decretum philosophandum est. Et propterea, non solum in Patre ante hanc cognitionem futurorum præcedit: prioritate, & præcedentia à quo, cognitio necessaria sui, & aliarum persona-

rum, necnon & creaturarum possibilitum, & consequenter ipsa productio necessaria Verbi, sed etiam in Patre, & Filio; in illo quidem ut in persona improducta, in isto vero ut in persona iam quoad ea, quæ pete se ei competunt, producta supponitur amor, quo se diligunt; & productio Spiritus Sancti ad amorem creaturarum futurarum, & cognitionem earum. Quia amor ille est prior amore libero creaturarum: & amor liber præcedit etiam futuritatem creaturarum, siquidem est causa futuritionis earum: ac proinde nequit esse cognitio futurorum supponens hunc liberum amorem, vique dum sint omnia prædicta. Quomodo autem hæc inter se coherere possint, non obstante, quod nec decretum liberum addat aliquid existens in Deo supra actum necessarium, quo Deus suam bonitatem necessario diligit, nec cognitio futurorum supra cognitionem Dei, & possibilitum, satis fuse in 1. tomo tractatu 4. disput. 7. à num. 45. usque ad num. 72. ex mente D. Thomæ explicuimus.

Q V A E S T I O XXXV.

De Imaginè.

P R O O E M I V M.

Deinde quæritur de Imaginè.

ARTICVLVS I.

Vtrum imaginè in diuinis dicatur personaliter?

AD primum sic proceditur. Videtur, quod imaginè non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim Augustinus in 1. lib. de fide ad Petrum. Vna est Sanctæ Trinitatis diuinitas, & imaginè, ad quam factus est homo. Igitur imaginè dicitur essentialiter, & non personaliter.

¶ 2 Præterea. Hilarius dicit in 1. lib. de Syno. quod imaginè est eius rei, ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imaginè.

Non multum remota à princ. lib. est pag. na 6 à principio.

¶ 3 Præterea. Imaginè ab imitando dicitur, in quo importatur prius, & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius, & posterius. Ergo imaginè non potest esse nomen personale in diuinis.

Sed contra est, quod dicit Augustinus. ¶ Quid est absurdius, quam imaginè ad se dici? Ergo imaginè in diuinis relatiue dicitur. Et sic est nomen personale.

Lib. 7. de Trinit. c. 1. à mediocri mo 3.

Respondeo dicendum, quod de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quæcunque similitudo sufficit ad ratio-

Infra q. 93. art. 5. ad 4. & 1. 3. ff. 18. q. 2. art. 2.

† Cap. 1. ad medio 10. 3.

Libro 6. de Trinit. c. 4. in fin. & li. 5. c. 6. a medio tom. 3.

diuinis neque equalitas, neque inaequalitas (vt Augustinus ꝑ dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis. Vnde alij dicunt, quod Spiritus Sanctus non potest dici imago Filij: quia imaginis non est imago. Neque etiam imago Patris: quia etiã imago refertur immediatè ad id, cuius est imago: Spiritus Sanctus autem refertur ad Patrem per Filium. Neque etiã est imago Patris, & Filij: quia sic esset vna imago duorũ: quod videtur impossibile. Vnde relinquatur, quod Spiritus Sanctus nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est. Quia Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, vt infra ꝑ dicitur. Vnde nihil prohibet sic Patris, & Filij (in quantum sunt vnum) esse vnã imaginem: cum etiam homo totius Trinitatis sit vna imago.

Q. 36. ar. 4

Et ideo aliter dicendum est, quod sicut Spiritus Sanctus, quãuis sua processione accipiat naturã Patris, sicut & Filius, non tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciẽ similitudinis Patris, non dicitur imago, Quia Filius procedit vt verbũ, de cuius ratione est similitudo speciei ad id, à quo procedit: non autẽ de ratione amoris, quamuis hoc cõueniat amori, qui est Spiritus Sanctus, in quantum est amor diuinus.

Ad primum ergo dicendũ, quod Damascenus, & alij Doctores Græcorum communiter vtuntur nomine imaginis pro perfecta similitudine.

Ad secundum dicendum, quod licet Spiritus Sanctus sit similis Patri, & Filio: non tamen sequitur, quod sit imago, ratione ꝑ iam dicta.

In corp. ar.

Ad tertium dicendum, quod imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secundũ speciem, vt imago Regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis inuenitur in denario. Primo autem modo Filius est imago Patris. Secũdo autem modo dicitur homo imago Dei. Et ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem: per quod motus quidam tenden-

tis in perfectionẽ designatur. Sed de Filio Dei non potest dici, quod sit ad imaginem: quia est perfecta Patris imago.

Conclusio est affirmatiua.

DISPUTATIO XIII.

De imagine in diuinis reperta.

INTER Illa, quæ sunt propria Filij, ratio imaginis connumeratur. Et ideo postquam de eo, vt explicatur nomine Filij, & Verbi, in præcedentibus egimus, restat, vt de ratione imaginis ei conuenientis, antequam accedamus ad ea, quæ sunt propria Spiritus Sancti, disputationem texamus.

D V B I V M I.

Vtrum ratio imaginis propriè & formaliter in diuinis repariatur? & an essentialiter, an verò solum personaliter sic sumpta dicitur?

Meritò vtrumque in titulo coniungimus: quia, vt ex dicendis in hoc dubio patebit, vnum sine alio exãtẽ explicari nequit.

§. I. Vera D. Thomæ, & aliorum Patrum sententia.

Dicendũ ergo est, in diuinis propriè & formaliter reperiri rationẽ imaginis: & hanc sic sumptã dici ibidẽ personaliter. Assertio hæc quoad primã partem habetur ex illo ad Coloss. 1. vbi de Filio dicitur: *Qui est imago Dei inuisibilis.* Et ad Hebræos 1. & secundẽ ad Corinth. 4. Quæ loca propriè & formaliter sũt intelligẽda: siquidẽ ex eo, quod sic intelligatur, nullũ sequitur absurdũ, vt ex statim dicẽdis patebit. Vnde hoc ipsum

Assertio:

Ad Coloss.

Ad Heb.

Ad Cor.

rimb. 4.

Athanas. ipsum tuentur Sancti Patres, vt Athanasius libro 2. contra Arianos, vbi Verbum diuini appellat *splendorem, characterem, & imaginem Patris.* Hilarius libro 2. de Trinitate non longè ab initio vocans Filium *imaginem inuisibilis Dei.* Quo etiam loquendi modo vtuntur Cyrillus N. Alexandrinus lib. 1. Theauri capit. 1. Augustinus 7. de Trinitate capit. 1. Nazianzenus Oratione 3. de Theologia, & Oratione in Christi Natiuitate, Damascenus lib. 1. fidei capit. 9. Anselmus in Monologio c. 37. D. Thomas in præfenti, & ad Hebræos 1. lectione 2. in fin. nec non in 1. dist. 28. q. 2. art. 3. & ad Annibaldū in eadem dist. & q. art. 1. & cōmuniter Theologi contra Durandum. Sicut etiam quoad secundam partem tuentur eandem assertionem omnes Scholastici communiter, & etiam ipse Durandus.

3 Vt autem rationem fundamentalem ex Angelico Doctore, necnon ex Augustino libro 83. quæstionum q. 74. libro 5. super Deuteronomium q. 4. & lib. imperfecto de Genesi ad litteram capit. 16. tradamus, notandum est ex eodem Augustino, & ex Angelico Doctore in hoc articulo, & infra q. 93. art. 1. & 2. tres conditiones desiderari ad rationem imaginis propriè & formaliter sumptam. Prima est, quod sit similitudo eius, cuius dicitur imago. Quam conditionem deduxit Angelicus Præceptor ex ipsa imaginis etymologia. Dicitur enim imago, quæ agitur ad imitationem alterius, seu (vt loquitur in 1. dist. 28. q. 2. art. 1.) *Dicitur imago quasi imitatio.* Constat autem, quod id, quod agitur ad imitationem alterius, debet esse simile illi: alioquin ad imitationem illius non ageretur.

secunda. Secunda conditio est, quod hæc similitudo non sit qualiscunque, seu in quacunque re, sed in ipsa specie, & natura rei, vel in signo speciei, quale est in rebus corporeis figura. Cuius conditionis rationem tradit D. Thomas locis citatis. Ex eo quod similitudo in gradu præcisè generico, aut in aliquo accidenti communi, non est satis ad rationem imaginis: & propterea vermiculi producti ab homine non sunt imago illius; licet conueniant cum illo, & sint similes ipsi in gradu generico animalis. Et eadem ratione, quamuis ad imitationem alicuius hominis albi producat in pariete aliquod album, non idcirco erit imago prædicti hominis: quia hoc, quod est esse album, comparatur cum illo per modum accidentis cōmunis.

Tertia. Tertia conditio est, quod hæc similitudo in specie, vel signo speciei ducat originem & originem ab eo, cuius est imago, tanquam à principio eiusdem similitudinis, & imaginis. Quam conditionem probat Angeli-

cus Doctor, esse omninò necessariam ad rationem imaginis propriè & formaliter sumptam, tum autoritate Augustini locis nuper relatis. Tum etiam, quia propter defectum huius conditionis vnum ouum (vt docet idem Augustinus) quantumcunque sit simile alteri, non dicitur propriè & formaliter esse imaginem alterius: ex eo quod vnum secundum hanc rationem similitudinis non est productum ab alio. Vnde ex omnibus his conditionibus desumitur integra definitio imaginis propriè & formaliter acceptæ, quam Augustinus locis citatis tradit, nempe, *quod imago est similitudo in specie, vel in signo speciei, producta ab alio, cuius est similitudo.*

4 Quam definitionem, & eius sufficientiam possumus explicare, discurrendo per omnium imaginum genera apud nos reperia, quæ ad tria reducuntur, nempe, ad genus imaginum artificialium, intentionalium, & naturalium. Et ita videmus, quod si pictor v.g. depingat in tabella figuram Petri ad ipsius imitationem, tunc eo ipso illa figura est imago artificialis Petri: quia est ei similis in delineamentis, seu in figura externa, quæ est maximè proprium signum Petri: & quia ipse Petrus tanquam exemplar est causa prædictæ figuræ quoad similitudinem, quam habet cum illo. Et similiter hoc ipso, quod producat per intellectum verbum representatiuum hominis, tunc tale verbum dicitur esse imago intentionalis illius: quia est illi simile in natura; licet ex parte modi habendi illam sit dissimile, vt constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 133. & tractatu 3. disput. 2. num. 14. diximus: & quia quoad hanc similitudinem producit ab specie intelligibili hominis, vt gerentis vicem eiusdem hominis. Et tandem hoc ipso, quod in humanis producat filius, habet rationem imaginis naturalis respectu patris: quod est simile illi in natura: & hæc similitudo in ea communicatur ei à suo patre.

5 Hinc ergo sequens ratio Augustini, & Diui Thomæ quoad vtramque partem assertionis deducitur. Quoniam omnes istæ conditiones requisitæ ad rationem imaginis propriè & formaliter acceptæ, & in illius definitione contentæ reperiuntur formaliter in diuinis: & non conueniunt essentialiter; bene tamen alicui ex personis diuinis: ergo ratio imaginis propriè & formaliter sumptæ reperietur formaliter in diuinis: ubique, non essentialiter, sed personaliter dicitur. Maior est perspicua. Quia Verbum in diuinis est simile Patri in sua natura: & hanc similitudinem habet ex vi processionis per quam procedit ab eodè Patre.

August.

Ex dictis ex penditur ratio Aug. & D. Thom.

Ex quo etiam minor quoad secundam partem satis liquet. Et quoad primam, nempe, omnes has conditiones non conuenire essentia diuinæ præcisè sumptæ, etiam liquet. Quia ea, quæ important ordinem originis vnius ab alio, non competunt diuinæ essentia præcisè sumptæ: ex eo quod ipsa, & quidquid essentialia est in diuinis, non habet produci, & procedere ab alio, sed solum id competit personis: ne sicut ob hanc processionem, & productionem vna persona distinguitur realiter ab alia, ita ob eandem rationem reperitur distincta essentia in vna, & alia ex personis diuinis. Ex quibus etiã consequentia primi syllogismi ita perspicuè deducitur, vt probatione non indigeat.

Confirm. **Aug. Do.** 6 Cōfirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore. Quoniam imago duplicem relationem secum affert. Aliam quidem producti ad producentem: aliã verò similitudinis ad prototypum in eo, in quo conueniunt, scilicet in natura, saltè specifica, vel signo illius. Ex quibus illa prior debet esse realis; hæc verò posterior est rationis, quoties ratio fundãdi illam est omninò eadẽ in imagine, & in eo, cuius est imago: scilicet verò, quãdo talis ratio est realiter distincta. Et propterea ratio similitudinis, seu cōueniẽtiæ in natura, quã habet pater, & filius in humanis, est realis: quia ratio fundãdi illam conuenientiam est humanitas, quæ est realiter numericè distincta in vtroque extremo. E contra verò ratio similitudinis, quam dicit verbum mentis, vt verbum v.g. Petri, ad eundem Petrum repræsentatum per illud est (vt multi satis probabiliter volunt) ratio rationis: quia eadem numero natura, sub diuerso tamen modo essendi, est in vtroque. At vtraque ex his relationibus inuenitur in diuinis: & vtraque nequit conuenire diuinæ essentia, aut attributis essentialibus: quia (vt iam diximus) ea, quæ originem important, sunt personalia: ergo ratio imaginis, quæ solummodo affert has duas relationes, inuenietur formaliter in diuinis, ibique, non essentialiter, sed personaliter dicetur.

§. II. Obiectiones contra dicta, & earum solutio.

Prior obiectio. 7 **Durand.** Sed obijcies primò cum Durando in 1. dist. 28. q. 3. n. 5. falsum esse, rationẽ imaginis propriè & formaliter sumptæ reperiri in diuinis. Quia vna persona diuina non est propriè similis alteri, nec secundum relationẽ originis, vt ex se constat, nec secundum essentiam. Tum, quia secundum hanc habent vnitatẽ, seu identitatẽ omnimodam, non verò distinctionẽ: cū tamẽ ad si-

militudinẽ requiratur distinctio: ergo, &c. Tũ etiam, quia similitudo ista, si quæ esset, dicit tantum relationem rationis: & ita hinc solum haberetur, esse in Deo imaginẽ, quæ solum secundum rationem nostram, nõ verò realiter esset imago.

Confirmatio. Confirmabis. Quoniam, vel ratio imaginis includit in suo conceptu formalem similitudinem, quæ est ratio æquiparantiæ, vel tantum fundamentalem, quæ est vnitatis naturæ? Si primum, tunc imago formaliter non erit ratio disquiparantiæ: & consequenter denominabit vtrumque extremum, non diuerso, sed eodem modo, conuenietq; pluribus personis diuinis. Sicut quia in humanis ratio similitudinis non est disquiparantiæ, sed æquiparantiæ, idcirco denominat vtrumque extremum, non diuerso, sed eodem modo, cõpetitq; pluribus, nempe vtrique extremo. Hoc autẽ admitti nequit in diuinis, vbi, vt dubio sequenti dicemus, soli Verbo conuenit ratio imaginis propriè & formaliter sumptæ. Si autẽ secundũ allatur, tũ ratio imaginis erit quid absolutum & essentialia: siquidem vnitatis in natura diuina est prædicatum absolutum & essentialia, sicut & ipsa natura: ac proinde non erit nomen personale. Cuius oppositũ ex D. Thoma in assertione diximus.

8 Responderetur negando antecedens quoad secundam illius partem. Et ad primã probationem dicendum est, ad similitudinẽ requiri, & sufficere vnitatẽ cum distinctione: ita quidem, vt similia habeant in aliquo esse idem, & in aliquo distincta, vt in diuinis personis cernitur, quæ in natura sunt idem, & in personis distincta.

Ad secundam verò probationem dicẽdũ est, non sumi in præsentem similitudinẽ pro relatione similitudinis formalissimè sumpta, quæ est inter diuinas personas, quæ quidem est ratio rationis, ex eo quod ratio fundandi illam, scilicet natura diuina est eadem, adhuc numericè, in omnibus personis diuinis, nec secundum se, nec secundum aliquem modum proprium suæ lineæ, sed solum ratione personarũ, & quoad eas distinguitur: sed accipi pro similitudine fundamentali, quæ in diuinis est quid reale, dicens in recto identitatẽ iam dictã in natura, & distinctionẽ in personis in obliquo.

Ad confirmationem responderetur, quod et si imago in diuinis includat in suo conceptu similitudinẽ hanc fundamentalem: tamen formalior eius conceptus non est prædicta similitudo, sed ordo originis ad suum principium, vt ex alibi dictis, & statim dictis magis patebit. Et ideo non est quid absolutum secundum id, quod formalissimè dicit, sed quid relatiuum.

Secunda ob-
iectio.
N. Cyrill.

9. Secundò obijcjes, falsum esse, ratio-
nem imaginis dici personaliter, & non essen-
tialiter. Nam teste Cyrillo 5. de Trinitate
circa principium, exemplar, & imago in di-
uinis sunt idem: sed esse exemplar creatura-
rum dicitur essentialiter in Deo: ergo & esse
imaginem.

Confirm.

Confirmabis. Quia esse imaginem in
creatis, v. g. in artificialibus, non est quid re-
lativum, sed absolutum: siquidem imago il-
ta ponitur in prædicamento qualitatis: er-
goneque etiam in diuinis: & per cõsequens
neque imago ibidem dicitur personaliter.
Patet vtraque consequentia. Nam eã, quæ
sunt in diuinis, debemus intelligere ad in-
star eorum, quæ sunt in humanis. Et ita, si ra-
tio imaginis in humanis est quid absolutum,
id etiam habebit in diuinis. Cumque eã, quæ
sunt absoluta in Deo, non sint personalia, sed
essentialia, neque etiam ratio imaginis dice-
tur personaliter, sed essentialiter.

Fic obijam
obiectioni,
D. Thom.

10 Respondetur ex D. Thoma in 1. dist.
28. quæst. 2. art. 2. quod imago aliquando
sumitur largè, prout est idem ac exemplar:
aliquando vero stricte, & propriè, pro simi-
litudine producta ab eo, cuius est illa simili-
tudo. Quando ergo asseritur, exemplar, &
imaginem esse idè, sumitur imago largè, at-
que adeo quoad præsens non propriè.

Solutio
firmatio.

Ad confirmationem concedatur anteceden-
dens, & negetur vtrique consequentia. Et
ad probationem dicendum est, quod etsi di-
uina debeamus intelligere ad instar eorum,
quæ reperiuntur, & eis correspondent in hu-
manis: debent tamen secludi imperfectiones:
quæ non excluderentur in præsentia, si ima-
go esset quid absolutum in Deo: alioqui da-
retur ibidem distinctio in absolutis: siquidè
de ratione imaginis est esse productam: &
rès absoluta producta ab alio in esse naturali
& entitativo debet realiter distingui ab eo
in natura, saltè individuali. Vnde, sicut
propter hanc rationem persona in diuinis est
quid relativum, nè persona procedens, & eã,
à qua procedit, distinguatur realiter in præ-
dicatis absolutis, non obstante, quod in hu-
manis persone sunt quid absolutum quoad
suas personalitates: ita in præsentia eodem
modo philosophari debet.

Tertia ob-
iectio.

11 Terrio obijcjes, falsum etiam esse, de-
siderari ad rationem imaginis, quod præce-
dat ab eo, cuius est imago. Nam Filius in
diuinis est imago Deitatis: & tamen non est
expressa, seu producta ab illa: alioqui esset
inter vtrumque realis distinctio: ergo &c.
Maior habetur in Concilio V. Constantinopoli-
tano, ubi dicitur, *Verbum esse imaginem
Deitatis* Et Gregorius Nyssenus in vita Gre-
gorij Thaumaturgi, nãtrans instructionem,
quam ille accepit à Beata Virgine, & Ioan-
ne Baptista, inter cetera ait accepisse, quod

Cõc. Con-
stantin. V.
Nyssenus.

Filius est imago Deitatis: Et ad Hebræos 1. *Ad Heb.*
asseritur, quod est figura substantie Dei, id. 1.
est, essentia, vt exponit D. Thomas ibidem. *D. Thom.*

Responderur, rationem imaginis in his *Enodatur.*
locis sumi, non propriè, & stricte, sed largè:
prout dicit idem, ac id, quod est representa-
tium alterius. Et propterea Glossa interli-
nealis Sapientie 7. ait, quod Filius est ima-
go bonitatis Dei, quia est representatio illius. *Glossa.*
Vnde, licet ad hoc, vt aliquid sit ima-
go alterius, desideretur, quod sit expressum,
& productum ab illo: non tamen ad hoc, vt
sit representatiuum illius. Sicut etiam, li-
cèt id, quod est imago, referatur realiter ad
id, cuius est imago, proindeque realiter ab
eo distinguatur: non tamen referatur realiter
ad obiectum representatum qua ratione il-
lud representat. Propter quod, licet Verbum
in diuinis referatur realiter ad Patrem, vt ad
principium productiuium ipsius: non tamen
secundum quod est representatiuum illius,
aut Spiritus Sancti, seu, vt est eidem simile,
dicit relationem realem, sed rationis ad
eos.

12 Adde pro maiori solutione testimo-
nij ex epistola ad Hebræos 1. tum id, quod *Ad Heb.*
in hoc eodem tractatu diximus, quod ibi
non en *substantia* accipitur pro *persona*. Et
ita sentus est, quod est figura, seu imago per-
sonæ Patris: Dicitur autem à D. Thoma,
esse imaginem essentia Patris: quia est figu-
ra, & imago Patris, non ratione personalita-
tis, sed essentia. Vnde in Græco habetur,
quod est *figura hypostasis eius*, id est personæ.
Tum etiam, quod cum Filius dicitur *figura
substantia eius*, idem est, ac quod dicatur, *fi-
gura consubstantialis illius*. Ita Caietanus, & *Caietan.*
D. Ambrosius ibidem. *S. Amb.*

D V B I V M II.

*Vtrum imaginis ratio solum
conueniat Verbo in diui-
nis, an vero etiam
Spiritu San-
cto?*

13

Via eã, quæ sunt per-
sonalia, possunt, vel
conuenire pluribus
personis, qualiter ra-
tio spirationis adinæ
cõuenit Patri, & Filio,
vel vni tantu, quo pacto spirationis passiua
ratio soli Spiritui Sancto cõpetit: idcirco post
quã explicum, imaginè in diuinis dici per-
10.

sonaliter, restat, vt inquiramus, an soli Verbo, an etiam Spiritui Sancto conueniat? Nā de Patre percipuum est, non posse ei rationem imaginis competere: siquidem ratio imaginis, vt iam diximus, debet dicere relationem producti ad producentem: & Pater, quippe innalibilis, & improducus, nequit prædictam relationem dicere.

§. I. Resolutio dubij ex mente D. Thomæ & Patrum.

Affertio. 14 **D**icendum ergo est, solum Verbum, seu Filium, non verò Spiritum Sanctum, esse imaginem in diuinis. Assertio hæc satis colligitur ex illo ad Colossenses 1. dubio præcedenti relato: *Qui est imago Dei inuisibilis: primogenitus omnis creatura.* Et ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloria, & figura substantiæ eius: necnon ex alijs locis, in quibus solus Filius nuncupatur signaculum, vt Canticorum 8. Pone me, vt signaculum super cor tuum.* Et Ioan. 6. *Hunc enim Pater signauit Deus.* Quibus testimonijs Nazianzenus Oratione 3. de Theologia, & Oratione de Christi Natiuitate, Athanasius in Euangelio de Deipara probant, proprium Christum esse, quatenus est Filius Dei, quod sit imago, & signaculum: ac proinde quod hæc non conueniat Spiritui Sancto. Quod etiam colligit ex duobus prioribus testimonijs Angelicus Doctor articulo 2. huius questionis dicens: *Doctores Latini soli Filio attribuerunt nomen imaginis. Non enim inuenitur in Canonica scriptura, nisi de Filio: Dicitur enim Colossens. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturae.* Et ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloria, & figura substantiæ eius.*

Basil. 15 Deinde hanc eandem assertionem docuerunt Basilus homilia ad 1. caput Ioannis: *In principio erat Verbum,* post medium, vbi reddit rationem, propter quam Filius sit Verbum: *Quoniam imago est genitoris, totum in se monstrans genitorem.* Si autem Spiritus Sanctus apud Basilium esset imago, esset etiam apud eundem Verbum: quod, vt constat, est contra fidem. Athanasius epistola de Decretis Nicænz Synodi his verbis: *Quod si eum imaginem nomines, Filium hoc ipso eum esse indicaberis. Si autem solus Filius non esset imago, non eo ipso, quod nominaretur imago, indicaretur Filius.* Et libro 4. contra Arrianos: *Nam quominus ille solus sit imago vera, & genuinus Patris sui, nihil inde obstaculum nascitur, quod & nos ad imaginem Dei creati recitemur, & quod gloria, & imago Dei nuncupati sumus: cum id non nostra indole fiat, sed ob imaginem Dei, & veram eius gloriam in nobis habitare: quæ quidem ipsa est ratio, sine Verbo Dei, quod nostri gratia postmodum caro facta*

est. Hilarius 7. de Trinitate, Augustinus Hilarius in libro de Decretis, cap. 8. vbi inquit: *Augustinus Imago Regis est in extranea natura, sicut in numero: sed in natura conformis, sicut in Filio.* Ex quibus verbis sic sublimat D. Thom. in *D. Thom.* 1. ad Annibaldū dist. 28. q. 2. ar. 2. in argum. *Sed contra: Spiritus Sanctus neque habet naturam extraneam à Patre, neque est Filius. Ergo nomen imaginis ei non competit.*

Et hoc ipsū tenent Ambrosius ad Hebræos *Ambros.* c. 1. N. Cyrillus in Thesauri c. 1. Richard. de *Cyrrillus.* Sancto Victore lib. 6. de Trinit. c. 11. & tã. *Richard.* de omnes Patres Latini, omnesque ferè Latini Scholastici, quorū auctoritas in præsentia materia vnà cū auctoritate negativa Scripturæ suprâ relata, id est, quod Scriptura nunquā Spiritum Sanctū imaginē nominat, est magis ponderis. Nā etsi prædicta auctoritas negativa præcisè sumpta non solet esse tantū roboris ad re aliqūā confirmandam: bene tamē in præsentia, & supposito cōsētu Patrū, Vnde Angelic⁹ Præceptor loco nuper citato ad Annibald. sic inquit: *Secundū Dionysiu, D. Thom. & Damascenū nihil de illa Sancta Trinitate dicendū est, nisi quod nobis per auctoritatem sacra Scripturæ diuinitus est expressum. Sed in sacra Scriptura Spiritus Sanctus imago nō dicitur, sed solus Filius, vt patet Colossē. 1. Qui cum sit imago Dei inuisibilis. Ergo Spiritus Sanctus non debet dici imago.*

16 Ratio autem fundamentalis huius Prior assertionis est duplex, & vtrique ad aliud intentionis ratio tentum adducta est à nobis suprâ disputatione 3. dub. 2. numero 49. Potestque prior ex illis quoad præsens sic formati, & applicari. Quoniam id, quod habet rationē imaginis consubstantialis, & naturalis, qualis debet esse imago reperta in diuinis, debet procedere per modū naturę, id est, debet procedere per primā processionem: quia per hæc solam cōmunicatur natura: & idē id, quod per illam procedit, & ipsa processio dicitur esse per modum naturæ, vt in eadem disput. num. 50. explicuimus; non verò debet procedere per modum voluntatis, id est, per modum procedentis per processionem secundam, necessariò præsupponentem aliā priorem (vt ibidem numero 51. declarauimus, & rationem reddidimus.) Sed Verbum in diuinis procedit per modum naturæ, seu per primam processionem repertam in diuinis, & Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, seu per secundam processionem in Deo inuentam: ergo solummodò Verbum erit imago in diuinis, non verò Spiritus Sanctus. Minor, & consequentia sunt satis perspicua.

Maiores verò etiam constat. Quoniam imago consubstantiali, & naturali debet per suam processionem formaliter sumptam communicari natura eius, cuius est imago,

ut in humanis cernitur: certum est autem, in diuinis eam solam processionem formaliter sumptam communicare naturam diuinam, quæ est per modum naturæ, seu quæ est prima processio, ut disputatione citata numer. 50. diximus: ergo id, quod habet rationis imaginis in diuinis, debet procedere per modum naturæ, id est, per primam processionem; nõ verò, per modum voluntatis, seu per secundam processionem præsupponentem illam primam.

D. Thom. Quam rationem adduxit D. Thomas in 1. ad Anibaldum dist. 28. quæst. 2. art. 2. his verbis: *Imago attenditur secundum speciem rei, vel secundum eam, quæ speciem designant, sicut est figura. Filius autem procedit per modum naturæ: per quem modum apud nos inuenitur aliquid procedere in similitudinem speciei. Spiritus autem Sanctus procedit per modum voluntatis: per quem modum nihil procedit apud nos in similitudinem speciei. Et ideo Filio competit nomen imaginis, non autem Spiritui Sancto. Nam nomina à nobis imponuntur secundum ea, quæ apud nos sunt.*

Secunda ratio. 17 Secunda, & fundamentalis ratio eadem assertionis, quæ est maior confirmatio, & explicatio præcedentis, ex eaque deducitur, allata est à Dno Thoma in præsentis articulo 2. & potest sub hac forma proponi. Quoniam licet Spiritui Sancto communicetur re ipsa natura diuina: nihilominus, quia ex vi suæ processionis non procedit per modum similitudinis, sed per modum amoris, idcirco neque est Filius, neque verbum Patris: ergo eadem ratione non erit imago, quamuis re ipsa, & ex alijs capitibus habeat communicatam naturam diuinam. Paret consequentia. Quia non minus requiritur ad rationem imaginis similitudo in natura, & quod id, quod est imago, procedat per modum similis in eadem natura, quam ad rationem Verbi, vel Filij: ergo si ad rationem Verbi, vel Filij non sufficit in diuinis, quod habeat utrunque naturam diuinam, sed quod habeat illam procedendo per modum similis, & non solum per modum amoris, cuius processio identice solummodo, & ex alijs capitibus habet communicare naturam diuinam, nec etiam hoc sufficeret ad rationem imaginis: & per consequens Spiritus Sanctus sic per modum amoris procedens non erit imago.

D. Thom. Quam rationem adduxit etiam idem Angelicus Doctor, cum articulo 2. huius questionis, cuius verba, quia satis perspicue explicant rem hanc, placuit hic referre, licet litteram articuli paulò ante adduxerimus, ait enim: *Sicut Spiritus Sanctus, quamuis sua processione accipiat naturam Patris, scilicet & Filius, non tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago. Quia Filius procedit ut verbum, de cuius ra-*

tionem est similitudo speciei ad id, à quo procedit; non autem de ratione amoris: quamuis hoc conueniat amor, qui est Spiritus Sanctus, in quantum est amor diuinus.

Tum etiam in 1. distict. 28. quæst. 2. art. 3. ubi sic ait: *Quamuis Spiritus Sanctus sua processione accipiat naturam, quia tamen sua processio non est per modum naturæ, non dicitur, nec est generatio: quia generatio est processio per modum naturæ: & per consequens non dicitur filius. Ita etiam dico, quod Filius ex ratione processionis suæ habet, quod sit imago, & in quantum procedit ut Filius, quia filius dicitur ex hoc, quod habet naturam patris: & in quantum procedit ut verbum, quia verbum, ut dictum est, est quedam similitudo in intellectu ipsius reintellecta. Sed Spiritus Sanctus non habet hoc ex ratione suæ processionis: quia procedit ut amor. Et ideo, sicut non dicitur filius, quamuis accipiat sua processione naturam Patris: ita nec imago, quamuis habeat similitudinem ad Patrem. Vbi (ut vides) id, in quo Sanctus Doctor nititur ad denegandam Spiritui Sancto rationem imaginis, & concedendam Filio, est: quia hic, quippe Filius, & Verbum Patris, procedit per modum similis ex vi suæ processionis; secus verò ille.*

§. II. Dux solutiones ad utramque rationem D. Thomæ, & euerfio eorum.

18 *AD* utramque ex his rationibus duplicem. *Ad* viam potest responderi. Prima quidem. Falso supponi in eis, quod ad rationem imaginis desideretur, adhuc in diuinis, quod communicetur ei natura per processionem per modum naturæ, id est, per primam processionem, aut quod ex vi processionis procedat per modum similis; sed satis erit, quod re ipsa communicetur ei natura per talē processionem; siue illa sit prima, siue non: aut quod communicetur ei similitudo, siue hoc fiat ex vi processionis, siue aliunde. Potestque hæc solutio inuari exemplo imaginis artificialis, cui aliquando calu, & præter intentionem artificis, atque aded non ex vi processionis, solet communicari ratio similitudinis eius, cuius est imago: & tamen non ob id definit esse imago.

19 Hæc tamen solutio insufficientis est. Tum propter illa, quæ disputatione 3. dubio 2. & dubio 3. diximus. Tum etiam, quoniam in humanis imago naturalis non utrunque est similis suo principio, nec utrunque debet habere naturam communicatam ab eo, cuius est imago; sed ita ut habeat illam communicatam per processionem (saltem in intentione, & quantum est ex vi inclinationis naturalis) primam, & ex vi suæ processionis: ergo etiam

Occurritur primo ad hanc rationem.

Impugnatur.

etiam in diuinis. Patet consequentia. Tum, quia diuina debemus intelligere ad instar humanorum, quoties aliqua ratio repugnantia non apparet, vt in presenti contingit. Tum etiam, quia procedere simile non vtrunque, sed ex vi processio- nis, & per processionem ex se communicatiuam prædictæ similitudinis, qualis est processio prima iam dicta, est habere non vtrunque, & in esse rei solummodò, sed etiam in ratione termini formalis hanc similitudinem tergo si imago naturalis in humanis ratione suæ perfectionis in ratione imaginis pertingit ad vtrumque genus similitudinis, non est cur imagini in diuinis infinite perfectiori in ratione talis denegetur, quòd vtrumque similitudinis genus habeat.

Tum denique. Quia quòd naturalis imago in humanis nõ procedat per primam processionem, quæ tam in intentione, quàm in executione sit per se loquendo, & quantum est ex vi inclinationis naturalis prima, est ob duplicem imperfectionem, quam iam adijcimus, in modo generandi agentis corporei inclusam. Quare, cum omnis imperfectio sit relegendam à diuinis: & id, quod per se petitur ad processionem, sit ibi concedendum: consequens est, vt processio, per quam communicatur ratio imaginis in diuinis, debeat esse processio prima, tam in intentione, quàm in executione: ac proinde ibidem imago debeat ex vi suæ processio- nis procedere vt similis: siquidem, vt ex dictis patet, quòd petit procedere per processionem omnibus modis primam in diuinis, petit ex vi suæ processio- nis procedere simile.

20 Antecedens autem pater exemplo filij inter nos, qui hoc ipso, quòd sit filius procedit similis per processionem primam, non quidem in executione (ex eo quòd pater per se loquendo non habet initio suæ processio- nis omnem perfectionem requisitam ad generandum, & idèò indiget nutri- ri, & augeri: & quia ob imperfectum modum operandi creaturæ corporeæ debet ante illam generationem præcedere alteratio, vt terminata ad dispositiones requisitas ad eandem generationem, & modo à nostris Compluten- sibus in lib. Physicorum disputatione 10. numer. 67. & sequentibus, & in libro de Generatione disputatione 2. num. 15. & sequentibus explicato) sed primam in intentione: còd quòd naturalissimum opus viuentis est generare sibi simile, vt ex Aristotele, & D. Thoma explicat, & reddunt eas optimam rationem nostri Compluten- sibus in lib. de Anima disput. 8. à num. 19. vsque ad 31. Et similiter idem filius in humanis ex vi suæ generationis substantialis est similis suo patri: & idèò similitudo, quam ha-

bet in ratione imaginis, còlienter ex vi suæ processio- nis.

Confirmatur. Tum, quia imagines intentionales in creatis habent, quòd ex vi suæ processio- nis procedant similes suo principio, saltem quoties sunt illius imaginis adæquatæ: & hoc etiam competit imaginibus artificialibus, vt talibus, adhuc quando casu, & præter intentionem artificis procedunt similes. Ergo cum hoc reperiatur etiã in imaginibus naturalibus creatis, vt nuper dicebamus, signum erit, id desiderati ad rationem imaginis: & per consequens idem reperiendum erit in diuinis. Vtraque consequentia videtur legitima.

21 Antecedens autem quoad imagines intentionales constat ex illis, quæ in 1. 10. mo tractatu 2. disputat. 2. num. 133. & sequentibus, & tractatu 3. disputat. 2. numer. 14. & deinceps diximus, & ex illis, quæ N. Complutenses in lib. de Anima disputat. 18. num. 40. docuerunt. Quoad imagines vero artificiales, adhuc quando videbantur non euadere similes suo principio ex vi suæ processio- nis, nempe, quando præter intentionem artificis exeunt similes, etiam patet. Nam licet tunc huiusmodi imago, comparata in ratione effectus voluntarij, & moralis ad artificem, sit per accidens similis, atque adeò non ex vi processio- nis illius, vt moralis, & voluntariæ: attamen collata in ratione effectus artificialis ad suum principium, scilicet, ad intellectum artificis determinatum per tale exemplar, non per accidens, sed per se, & ex vi suæ processio- nis procedit similis illi: & idèò non minùs, nec aliter intellectus artificis sic determinatus inflo- rit ex vi huius principij, nec minùs, nec aliter ipsa pender ab hoc principio quoad id, quòd prædicta imago in ratione effectus, & imaginis artificialis secundum propria suæ lineæ habet, quàm si non casu, sed ex intentione artificis fiat. Ac proinde, cum hæc comparatio sit per se, & in ratione imaginis artificialis, vt talis, illa verò prior còparatio sit per accidens, & extra lineam intrinsecam imaginis artificialis, vt talis: còsequens est, vt nihil desit prædictæ imagini, adhuc tunc, quominùs in ratione imaginis artificialis habeat ex vi suæ processio- nis, quòd procedat vt similis suo principio.

Per quod ad id, quod in confirmatio- nem huius solutionis, quam impugnamus, adducebatur, satis constat. Vnde imago arti- ficialis, hoc ipso quòd talis, nõquã est præter intentionem operis, seu artificiosæ actionis, per quã procedit, licet aliquãdo sit præter intentionem operantis. Ad hoc autem, vt ex vi processio- nis exeat similis, satis est, quod nõquã præter intentionem operis, sed ex vi illius communicetur ei illa similitudo.

Confirm.

N. Complut.

N. Complut.

Refellitur
secundo.

22. Tandem predicta solutio potest impugnari, & simul reddi ratio eorum, quæ diximus. Quoniam hoc ipso, quod ad rationem imaginis in illius diffinitione petatur, quod sit similitudo producta, debet hoc ipsum per se ei convenire, quia id ex se videtur patere, tum etiam, quia id, quod petitur ad rationem alicuius, debet ei per se competere. At hoc ipso, quod per se ei conveniat esse simile in ordine productam, debet etiam ei competere, quod similitudo illa sit terminus per se illius productionis, per quam producit: alioquin non esset per se similitudo producta, sed tantum per accidens ei conveniret, quod esset producta in ratione similis, ergo eo ipso debet imago ex vi processioneis evadere similis Patri, eoque sequentia. Quoniam id, quod est per se terminus alicuius processioneis, debet ex vi eiusdem processioneis, et per illam processioneis produci communicari: sicut e contra id, quod est terminus per accidens illius, non communicatur ex vi eiusdem processioneis.

Confirmat.

23. Confirmatur, & explicatur. Nam ex eo, quod generatio viventium diffinitur per hoc, quod sit origo viventis a principio vivente coniuncto, in similitudinem naturæ, colligimus, hanc similitudinem debere esse terminum per se, & formalem prædictæ generationis: ex eo quod actiones diffinitæ per suos terminos, non diffiniuntur nisi per terminos formales. Et similiter inde etiam inferimus, talem similitudinem debere communicari ex vi processioneis, & non sufficere, quod aliunde per accidens, aut materialiter, siue identice communicetur. Ideoque Spiritui Sancto denegamus rationem geniti, quia eius productioni non continetur, quod terminetur, ut ad terminum formalem, ad similitudinem & identitatem in natura; sed tantum (ut sic loquamur) veluti per accidens, materialiter, & identice evadit similis. At etiam productio imaginis, ut talis, diffinitur per hoc, quod sit productio similis in specie, aut signo speciei, procedens ab eo, cuius est similitudo. Ergo hinc etiã colligemus, quod terminus formalis huius productionis est prædicta similitudo, & quod ista ex vi processioneis ei communicatur.

Confirmat. 2.

Confirmatur secundo. Quoniam ex eo, quod imago diffinitur per hoc, quod sit producta ab eo, cuius est similitudo, deducimus, non fore imaginem, nisi per se, & ex vi suæ, & suæ processioneis conveniret illi esse productam, non ab alio, quam ab eo, cui est similis: ergo etiam hoc ipso, quod diffiniatur per hoc, quod non sit utrunque producta, sed in ratione similitudinis, oportet, ut sit in ratione similitudinis terminus formalis suæ productionis, & quod esse similitudinem competat ei ex vi processioneis.

24. Secundo respondent alij, ut Richardus de Sancto Victore lib. 6. de Trinitate, c. 11. & cap. 19. ad utramque rationem D. Thomæ, non ideo Verbum esse imaginem, aut Spiritum Sanctum non habere rationem imaginis, quia illud producat per modum naturæ, aut evadat simile ex vi processioneis, sed eius verò Spiritus Sanctus, sed quia ad rationem imaginis desideratur, quod evadat similis in aliqua ratione principij: cumque id competat Verbo, non verò Spiritui Sancto, qui non est principium alterius personæ, sicut Pater, & Filius sunt principium eiusdem Spiritus Sancti: idcirco Verbum est imago, non verò Spiritus Sanctus.

Ceterum hæc solutio non placet Angeli Doctori, tum in art. 2. huius questionis, tum etiam in 1. ad Annibaldum dist. 28. question. 2. art. 2. his verbis: *Sed hæc ratio non videtur consona dictis Augustini, qui vult, quod secundum relationem originis non attendatur similitudo, æque equalitas, in quibus ratio consistit imaginis. Quam impugnationem adduxit etiam idem Angelicus Doctor Opusculo 1. contra errores Græcorum, cap. 10. ubi sic habet: Neque obstat ad rationem imaginis, quod Spiritus Sanctus non convenit cum Patre in aliqua personali proprietate: quia similitudo, & equalitas personarum divinarum non attenditur secundum proprietates personales, sed secundum attributa essentialia. Neque enim inæqualitas, & dissimilitudo secundum personalium proprietatum differentiam in divinis dici debet: sicut Augustinus dicit in lib. contra Maximinum. Cum enim dicitur Filius à Patre genitus, non ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ.*

25. Deinde eadem solutio potest impugnari. Quoniam si Spiritus Sanctus ea præcisa ratione non est imago, quia etiam habeat ex vi processioneis naturam divinam, sitque similis in ea suo principio, non tamen evadit similis in aliqua notione principij, tunc eadem ratione Verbum non esset perfectissima, & exactissima imago Patris: quia non est similis illi quantum ad notionem principij, seu proprietatem personalem communicandi naturam duabus personis: ac proinde nec quantum ad hoc, quod est, esse fontale divinitatis principium, nec quantum ad esse totale principium alicuius personæ divinæ sine concursu alterius personæ.

S. III. *Alia duplex solutio ad utramque D. Thomæ rationem, & utriusque impugnatio.*

26. Tercio occurri potest ad utramque rationem ex doctrina Rupertii lib. 2. de Trinitate cap. 2. & aliorum, Spiritum Sanctum non ideo non esse imaginem, quia

Secunda e-
usio.
Richard.

Explicatur
D. Thom.

Deinde cõ-
firatur.

Tercia solu-
tio.

Rupert.

ex vi

ex vi processions non communicetur ei di-
vina natura; aut quia procedat per volunta-
tem; sed quia ad rationem imaginis requiri-
tur, ut non sit similitudo duorum, sed vnus
tantummodò; solus autem Filius est similitu-
do vnus, nempe Patris: cum tamen Spiritus
Sanctus sit similitudo duorum.

Precludi-
tur.
D. Thom

Cæterū hanc solutionem refutat D. Tho-
mas in præsentī art. 2. & in 1. ad Annibaldū
dist. 28 q. 2. ar. 2. vbi eam refert, illamq; im-
pugnat his verbis: *Secunda ratio est. Quòd
imago qualibet ducit in vnum. Spiritus autem
Sanctus ducet in plures, videlicet in Patrē,
& Filium, si imago diceretur. Sed hoc non vi-
detur prohibere. Nam Pater, & Filius sunt
vnum Spiritus Sancti principium.*

Elucidatur.

27 Confirmatur, & explicatur. Quoniā
adhuc dato, imaginem debere esse similitu-
dinem vnus: nihilominus nihil prohibet,
eam, ratione similitudinis, quam habet, du-
cere in cognitionem plurium, dūmodò du-
cat in cognitionem eorum, quatenus sunt
vnum; Et idēd homo, ut factus à tota Trini-
tate, dicitur imago, scilicet imperfecta, illius:
quia licet ratione similitudinis ducat in cog-
nitionem plurium; non tamen sub ratione
plurium, sed sub ratione vnus, idest, ut ha-
bent eandem naturam, eandemque omni-
potentiam, & virtutem agendi ad extrā. Ergo
cum Spiritus Sanctus, ut productus à Patre,
& Filio, ducet ratione similitudinis ei cō-
municatæ ex vi processions (ut in hac solu-
tione intenditur) in cognitionem Patris, &
Filij, non ut sunt plures, sed ut sunt vnum in
virtute spirandi, consequens erit, ut nihil ei
ad rationem imaginis desit.

Adde, non esse cur ad rationem imaginis
desideretur, quòd sit tantummodo similitu-
do vnus. Nam hoc ipso, quòd aliquid pro-
cederet à pluribus causis, ut habent distin-
ctas virtutes operandi; & euaderet simile il-
lis in specie, aut signo speciei quoad ea, in
quibus distincta sunt, non poterit reddi ra-
tio, cur non sit imago eorum, ut plura in se
sunt: sicut si euadat simile illis in eo tantū-
modò, in quo sunt vnum, non erit assignabilis
ratio, propter quam non sit imago eorum,
ut vnum sunt.

Vlt. solutio
Vazquez
Torres.

28 Vltimò responderi potest ex doctri-
na Gabrielis Vazquez in præsentī disp. 145.
c. 4. & 5. & Torres supra q. 27. art. 2. in 4. p.
Commentarij, non idcirco Verbum esse ima-
ginem, secus verò Spiritum Sanctum, quia
illud procedit per modum naturæ, aut ex vi
processions ei communicetur diuina natu-
ra, non verò Spiritui Sancto; sed hoc aliunde
petendum esse; nempe, ex diffinitione imagi-
nis: Quia iuxta eam imago non est quæcū-
que similitudo, sed eatanquam, quæ est pro-
ducta, & expressa ad representandum re, cui
ius est imago, idest, quæ eo fine producta est

ab arte, vel natura, ut representet principium,
à quo procedit. Tūc autem hæc similitudo
producit ad representandum, cum ipsa ha-
bet secundum se, & secundum suam naturā
representare alicui vnti cognitione. Et
quia Verbum habet, tanquam terminus in-
tellectionis Paternæ, representare Patri ea,
quorum est similitudo: inde est, ut Verbum
sit imago Patris. Econtrā verò Spiritus Sā-
ctus, licet ex vi processions sit similitudo,
nihilominus non dicitur imago; quia nō ha-
bet representare alicui intelligenti ea, quo-
rum est similitudo. Nam in primis non re-
presentat ea Patri, & Filio: siquidem neuter
intelligit se Spiritu Sancto, tanquam termi-
no, aut tāquā forma. Nec etiam representat
sibi ipsi, nisi quatenus intellectione essentia-
li, quæ est sua essentia, cognoscit se, & alias
personas in se ipso: quod potius est cognos-
cere in essentia. Nec tandem representat a-
licui intellectui creato: non quidem viato-
ri, ut ex se patet: neque videnti Deum, quia
intellectus videns Deum, non videt vnā per-
sonam, quatenus in alia representatur, sed
æquē primò & immediatē omnes personas
intuetur.

29 Cæterum hæc solutio, & ratio dispa Impugna-
ritatis multis à nobis impugnata est supra tur.

disp. 3. n. 101, quæ omniò videnda sunt: &
nihilominus potest vltimò breuiter impug-
nari. Quia in ea supponitur, quòd cognitio
diuina solum vtitur vnico medio ad cog-
noscendas res, nempe (quoad præsens atti-
net) termino intellectionis: ac proinde, quia
Spiritus Sanctus non est intellectionis ter-
minus, idēd neque est similitudo represen-
tans alicui vnti cognitione. Contra hoc
tamen vrget. Quòd licet Pater æternus, vig.
cognoscit se, & omnia alia in sua essentia,
& in Verbo, necnon & peculiariter creatu-
ras in ideis earum: ita in Spiritu Sancto ha-
bente eandem naturam cum Patre pore-
rit se, & omnia alia cognoscere; licet nō cog-
noscat hæc in illo, tanquam in termino pro-
ducto per intellectionem, aut tāquā forma
intelligendi, seu intellectione ipsa; sed tan-
quam obiecto, aut termino producto per vo-
luntatem, habente ex vi suæ processions
summam similitudinem cum suo principio.
Et idēd, nisi Spiritui Sācto denegetur, quòd
ex vi suæ processions euadat similis suo
principio, ut in rationibus D. Thomæ ei de-
negatur, non est cur nō habeat veram ratio-
nem imaginis, sicut eam habet Filius.

30 Confirmatur. Quia repugnat, cog-
nosci aliquid simile, in quantum est alteri si-
mile, & non cognoscere per illud alterū si-
mile: sed Pater æternus, imò & quilibet bea-
tus cognoscit Spiritum Sanctum, in quan-
tum est similis Patri, & Filio: quia alioquin
non cognoscerent illū quidditatūe, neque
quoad

Confirm. 1.

quoad omnia, quæ ei formaliter competunt; ergo tam Pater, v. g. quam omnes beati cognoscunt per Spiritum Sanctum Patrem, & Filium: & per consequens nisi Spiritui Sancto obster, quod non habet hanc similitudinem ex vi suæ processionsis, vt Angelicus Præceptor vult, erit vtique vera imago Patris, & Filij, à quibus producitur.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Nam quilibet beatus hoc ipso, quod videat Verbum, videt Patrem in ipso: quia Verbum est omnino simile illi; ergo cum etiam Spiritus Sanctus sit omnino similis Patri, & Filio, non erit ex hoc capite, vnde non sit similitudo representans alicui vtenti cognitione: ac proinde vnde non sit imago. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem, quamuis negetur à

Vazquez
Ioan. 14. Ioan. 14. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.*

Confirm. vlt. 31 Confirmatur tandem. Nam hoc ipso, quod Spiritui Sancto ex vi suæ processionsis communicetur natura diuina, oportet, vt suæ proprietatis personalis, adhuc ex vi suæ processionsis, petat eandem naturam, sicut proprietatis personalis Verbieam exigit: ergo etiam oportebit, quod tam ratione naturæ ex vi processionsis illi communicare, quæ ratione suæ proprietatis personalis representat suum principium quoad naturam, quam habet: & per consequens, quod sit similitudo representans alicui vtenti cognitione. Antecedens videtur certum. Nam idcirco Verbum ratione proprietatis personalis petit, adhuc ex vi suæ processionsis, naturam Dei, quia ex vi suæ processionsis communicatur illi prædicta natura.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Nam id, quod habet eandem naturam cum suo principio, & habet proprietatem personalem petentem illam ex vi suæ processionsis, non potest non representare ratione vtiusque suum principium. Et idcirco Verbum sic representat illud, nempe ratione naturæ, & ratione proprietatis personalis: quatenus hoc ipso, quod ex vi suæ processionsis exigit naturam, est ex hoc capite ex vi sua ducens in cognitionem eiusdem naturæ. Secunda verò consequentia ex hac prioris patet.

Adde, quod hoc ipso, quod Spiritui Sancto communicetur ex vi processionsis diuina natura, conueniant ei omnes particulæ diffinitionis imaginis, quæ ab Augustino, & Angelico Doctore, & ab Scholasticis recipitur, vt intuenti patebit. Et ita non erit eide ratio imaginis non conueniat.

§. IIII. Posterior enodatio vtiusque rationis Angelici Præceptoris, & eius euersio.

32 **V**ltimò, & acutiùs posset occurri vtique rationi D. Thomæ, quod ex vi earum nullatenus probatur intencum. Quoniam, vt ex diffinitione imaginis dubio præcedenti adducta constat, ad illam non desideratur similitudo ex vi processionsis in specie, vel in natura, sed sufficit similitudo in signo speciei communicata ex vi processionsis. Constat autem, Spiritui Sancto communicari ex vi processionsis signum speciei, siue naturæ diuinæ, nempe, amorem infinitum, & diuinum elicitive, & obiectiue, id est, qui sit à Deo, & tendat in Deum, quique sit purus actus intra lineam amoris. Et idcirco, licet ex vi processionsis non communicetur ei natura diuina, ac proinde nec procedat per modum naturæ, sed per modum voluntatis, poterit rationem imaginis habere.

Cæterum hæc solutio (licet acuta) nõ infringit vires vtiusque rationis D. Thomæ. Quoniam Spiritui Sancto, vel non debet conuenire ratio imaginis, vel si quæ ei competit, debet esse imaginis perfectæ, & substantialis dicentis similitudinem in natura ex vi processionsis: & per consequens debet procedere per modum naturæ, & non per modum voluntatis. Ergo hoc ipso, quod ex vi vtiusque rationis ex D. Thoma adductæ habeatur, Spiritum Sanctum non habere ex vi suæ processionsis similitudinem in natura diuina, nec procedere per modum naturæ, sed per modum voluntatis, habebitur etiã; nullo modo esse imaginem.

33 Antecedens probatur. Quoniam quidquid conuenit alicui ex personis diuinis, debet esse summè perfectum intra suam lineam: quia linea illa ibidem pettingit ad omnem excogitabilem perfectionem, quæ ei conuenire potest. Consequentia verò probatur. Tum, quia imago, quæ tantum est similis suo principio ex vi processionsis quoad signum speciei, & naturæ, non verò in natura ipsa, est imago, vel accidentalis, vel imperfecta & deficiens, & quantum est ex vi sua, & suæ processionsis non habens naturam prototypi, sed potens, seu non repugnans ei, vt sit aliena, & extranea natura, vt in imaginibus artificialibus, quæ solùm sunt similes in externa figura, cernitur. Tum etiam, quia tres tantum gradus imaginis solent numerari, nempe, imaginis habentis præcisè similitudinem ex vi processionsis in signo speciei, & imaginis habentis similitudinem in natura, cum distinctione tamen numerica in illa, vel in modo habendi eam, vt in filio naturali, & in imaginibus intentionalibus, quæ non sub modo essendi naturali, sed intentionali habent.

Posterior enodatio rationis D. Thomæ.

Eliditur.

August.
Ang. Do.

bente eandem naturam, cernitur, & tandem imaginis habentis eandem omnino numericam naturam. Sed secundus gradus imaginis, licet sit perfectior primo, relegatur a Deo, quia non est summè perfectus: ergo potiori ratione ille prior relegabitur.

D. Thom.
 34 Quam impugnationem desumpsimus ex Angelico Præceptore in 1. Sententiarum dist. 28. quæst. 2. art. 1. ad 3. vbi sic ait: *Dicendum, quod unumquodque, quantum attingit ad rationem imaginis, tantum attingit ad rationem indifferentia: secundum enim quod differt, non est imago. Inuenitur tamen quidam gradus perfectionis imaginis. Dicitur enim quandoque imago alterius, in quo inuenitur aliquid simile qualitati alterius, qua designat, & exprimit naturam ipsius; quamuis illa natura in ea non inueniatur, sicut lapis dicitur esse imago hominis, in quantum habet similem figuram, cui non subsistit natura illa, cuius est signum; & sic imago Dei est in creatura, sicut imago Regis in denario, ut dicit Augustinus. Et hic est imperfectus modus imaginis. Sed perfectior ratio inuenitur, quando illi qualitati, qua designat naturam substantia, est de natura in specie: sicut est imago hominis patris in filio suo, quia habet similitudinem in figura, & in natura, quam figura significat. Sed perfectissimam ratio imaginis est, quando eadem numero formam, & naturam inuenimus in imitatione cum eo, quem imitatur: & sic est Filius perfectissima imago Patris: quia omnia attributa diuina, qua sunt per modum qualitatis significata, simul cum ipsa natura sunt in Filio, non solum secundum speciem, sed secundum unitatem in numero.*

Esogium.
 35 Nec obest, si dicas, sufficere ad rationem imaginis perfectæ, quod sit similis in signo speciei ex vi processionis, & quod licet non ex vi processionis, absolute tamen, siue re ipsa habeat similitudinem in natura: hæc autem duo, planum est, contineri Spiritui Sancto. Non itaque hoc obest. Quoniam si ad rationem imaginis perfectæ denderatur similitudo in specie, seu natura, & non solum similitudo in signo speciei, oportet, ut sicut similitudo in signo speciei debet ei conuenire ex vi processionis, sic etiam similitudo in specie. Si namque similitudo illa minor debet conuenire ex vi processionis, ut constituat imaginem imperfectam, non est cur similitudo ista maior, & constituens imaginem perfectam, non debeat etiam esse ex vi eiusdem processionis.

Obiectio.
 Vnde nihil obest, si vrgeas, quod Spiritui Sancto competit ex vi processionis, quod sit similitudo præcisè in signo speciei: & tamen non ob id est imperfectè similis: quia factis est, ut habeat aliunde esse etiam similem in natura: ergo licet tantum sit similis ex vi processionis in prædicto signo, non ob id

erit imperfecta imago, dummodo aliunde sit similis in natura: quandoquidem non magis videtur exigi ad perfectam imaginem, quam ad perfectam similitudinem.

Ex dictis igitur patet hoc non obesse. Quoniam ad similitudinem per accidens se habet processio. Et ita, quod est simile in signo speciei, necnon & specie ipsa, siue habeat ex vi processionis verumque, siue nihil horum duorum, siue tantum vnum, & non aliud, est perfectè, & eodem modo simile, si loquamur præcisè de eo, quod similitudo importat: & propterea vnum eorum est simile alteri, quamuis vnum non procedat ab altero. Et tandè eodem modo essent similia, etiamsi non ex vi processionis ab aliquo alio, sed per accidens, & aliunde conuenirent in natura. At ad rationem imaginis per se petitur processio in similitudine, ut ex diffinitione constat: & idè ad perfectam imaginem, ad quam desideratur perfecta similitudo, nempe in natura, etiam requiritur, quod ex vi processionis prædicta natura communicetur.

D. Thom.
 36 Quæ doctrina desumpta est ex D. Thoma in 1. dist. 28. quæst. 2. art. 2. vbi cum proposuisset similem objectionem ad probandum, Spiritum Sanctum esse imaginem, respondet in hæc verba in solutione ad 4. *Dicendum, quod quamuis nomen imaginis sit impossibile ab equalitate, & similitudine: tamen est impossibile ad significandum rem, cui ex modo sue productionis competit similitudo, & equalitas. Et idè non oportet, quod dicatur absolute similis, & equalis, nisi ex modo sue processionis hoc habeat, quod etiam imago proprie, & absolute dicatur. In quibus verbis, ut cõstat, fatetur D. Thomas, Spiritum Sanctum esse similem: & nihilominus ait, quod non oportet ex eo, quod sit absolute similis Patri, & Filio, quod habeat rationem imaginis: quia ad rationem imaginis non fat est similitudo, sed requiritur similitudo ex vi processionis: atque adè supponit, ad similitudinem per accidens esse, quod conuenientia, v.g. in natura, sit ex vi processionis; secus autem ad imaginem.*

54. Opposita sententia, eius fundamenta, & responsiones ad illa.

37 **O**ppositam tamen sententiã, nempe, rationem imaginis non conuenire soli Filio, sed etiam Spiritui Sancto,uebantur (præter Hæreticos asserentes, eundem Spiritum Sanctum esse verbum, & Filium: & consequenter illum etiam esse imaginem) Doctores Græci, & pro eadem referatur Aureolus à Capreolo in 1. dist. 27. quæstion. 2. circa sextam conclusionem. Potestque probari primò ex illo ad Romanos 8.

Enodatur.

D. Thom.

Opposita sententia.

Aureol. Primi fundamentum Ad Rom. 8.

vbi dicitur: Quos praeordinavit conformes fieri imaginis Filij sui. Et primæ ad Corint. 15. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem caelestis. In quibus verbis denotatur Spiritum Sanctum esse imaginem Filij, affirmant Basilius 5. cõtra Eunom c. 6. & 8. Cyril. 12. in Ioã. c. 2. 5. & lib. 13. Theauri c. 1. Athanasius epist. 2. ad Serapionem Episcop. De Sãcto Spiritu.

Occurritur Respondetur, hæc testimonia Pauli esse intelligenda per constructionem intransitivam, id est, non de imagine, quæ sit alta à Verbo, sed de imagine, quæ sit ipsum Verbum. Quam explicationem tradunt plures ex Patribus, ut Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus ibidem, Augustinus lib. 14. de Trinitate ca. 18. & lib. 22. de Civit. Dei c. 12. & 16. Cyrilius 9. in Ioan. c. vlt. Vel dicatur, prædicta testimonia intelligenda esse, sicut intelligendi sunt Patres Græci in hoc argumento relati, qui, dum Spiritum Sanctum vocant imaginem, loquuntur de imagine largè, quantum ad rationem similitudinis perfectæ communicatæ ab alio, siue hæc communicetur ex vi processions, siue non: non verò de imagine propriè, & quantum ad rationem completam imaginis, id est, prout ex vi suæ processions habet hanc similitudinem.

D. Thom. 38 Quam solutionem desumpsimus ex D. Thoma in præsentis, & Opusculo 1. c. 10. vbi cum hoc argumentum sibi opposuisset, respondet in hæc verba: *Quia presumptuosum est, sanctorum Doctorum tam expressis auctoritatibus contraire, possumus quidem dicere, Spiritum Sanctum esse imaginem Patris, & Filij: ita quod per imaginem nihil aliud intelligatur, quam existens ab alio, & eius similitudinem gerens. Si autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa sua originis ratione habens, quod similitudinem gerat eius, à quo existit, in quantum est ab altero (quæ sola acceptio est acceptio propria imaginis, ut in art. 2. huius quæstionis se explicat Angelicus Præceptor) ut filius genitus, vel ut verbum conceptum sic solus Filius dicitur imago. De ratione enim filij est, quod similitudinem patris habeat in quacunque natura. Et similiter de ratione verbi est, quod sit similitudo eius, quod verbo exprimitur, cuiuscumque sit verbum. Sed non est de ratione Spiritus, vel amoris, quod sit similitudo eius, cuius est, in omnibus: sed hoc*

in Spiritu Dei verificatur propter divinam essentiam unitatem, & simplicitatem; ex qua oportet, quod quicquid est in Deo, sit Deus.

39 Secundo probatur eadem sententia: Quoniam Spiritus Sanctus est infinite similior suo principio, nempe Patri, & Filio, quàm homo suo primo principio, nimirum Deo: sed homo ratione similitudinis imperfectæ, quam habet cum Deo participatæ ab ipso, dicitur imago illius: ergo potiori ratione Spiritus Sanctus ratione similitudinis communicatæ ei à suo principio, scilicet à Patre, & Filio, erit imago eorundem.

Respondetur, hominem esse artificiatum quoddam comparatum cum Deo: quia procedit ab illo media arte, & idea, quam Deus de illo habet: proprium est autem artefacti procedere ex vi suæ processions simile ideæ artificis, quæ est principium formale, & effectivum respectu illius, ut ex Angelico Præceptore docent N. Complutenses in lib. Phyficorum disp. 9. n. 32. & idèd non mirum, quod homo sic similis euadens ex vi suæ processions dicatur esse imago Dei: quantumvis quia hæc similitudo est deficiens & imperfecta, idcirco solet dici, quod est imago, & ad imaginem Dei, iuxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: quia, ut hic explicat Angelicus Doctor, per hunc modum loquendi denotatur imperfectio, quam in ratione imaginis habet, quatenus per illum motus quidam tendentis in perfectionem designatur.

Cæterum etiam Spiritus Sanctus re ipsa, & de facto sit infinite similis suo principio quoad omnia, quæ in eo sunt, cum quibusquæ non habet oppositionem relativam: nihilominus non habet prædictam similitudinem ex vi processions, sed ex alijs capitibus, ut in hoc dubio, & latius disp. 3. huius tractatus per totam explicuimus. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 28. q. 2. ar. 2. ad 3. vbi cum proposuisset hoc idem argumentum, sic respondet: *Dicendum, quod in artificiato inuenitur species artis etiam apud nos: non autem in amore artificis. Et idèd creatura, in quantum habet speciem artis æternæ, quæ est Filius Dei, dicitur imago, & ad imaginem: non autem Spiritus Sanctus, qui est amor.*

Q V A E S T I O XXXVI.

De persona Spiritus Sancti.

P R O O E M I V M.

POST considerationē prædictam, considerandum est de his, quæ pertinent ad personam Spiritus Sancti: qui non solum dicitur Spiritus Sanctus, sed etiam amor, & donum Dei.

omnem carnem. Ergo hoc nomen Spiritus Sanctus non est proprium alicuius diuinæ personæ.

¶ 2 Præterea. Nomina diuinarum personarum ad aliquid dicuntur, vt Boetius dicit in † lib. de Trinitate. Sed hoc nomen Spiritus Sanctus non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personæ.

Declinatio
do ad finē
libri.

¶ 3 Præterea. Quia Filius est nomen alicuius diuinæ personæ, non potest dici filius huius, vel illius. Dicitur autē spiritus huius, vel illius hominis: Vt enim habetur Num. 11. Dixit Dñs ad Moysen: De Spiritu tuo accipiā, tradamque eis: & 4 Regum 2. Reque uit Spiritus Eliæ super Elisæum. Ergo Spiritus Sanctus non videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

Sed contrā est, quod dicitur. 1. Ioannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Vt autem Augustinus dicit † 7. de Trinitate, cum quæritur quid tres? Dicimus, tres personæ. Ergo Spiritus Sanctus est nomen diuinæ personæ.

Respondeo dicendum, quod cum sint duę processiones in diuinis, altera earum, quę est per modum amoris, non habet proprium nomen, vt supra dictum est. * Vnde & relationes, quę secundum huiusmodi processione[m] accipiuntur, innominate sunt, vt etiā supra dictum est. * Propter quod & nomen personæ hoc modo procedentis eadem ratione non habet proprium nomen: sed sicut sunt

Cap 4. & se
quentibus,
tom. 3.

Q. 27. art. 4
ad 3.

Q. 28. art. 41

ARTICVLVS I.

Vtrum hoc nomen Spiritus Sanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ?

AD primum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen Spiritus Sanctus non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ. Sed hoc nomen Spiritus Sanctus est commune tribus personis. Ostendit enim Hilarius † 8. de Trinitate, in Spiritu Dei aliquando significari Patrem, vt cum dicitur: Spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium, vt cum dicitur: In Spiritu Dei eijcere se dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquando de Spiritu Sancto, vt ibi: Effundam de Spiritu meo super

Colleg. Salmant. Carmel. Discal. Curs. Theol.

Y y accom

22. q. 14. ar.
1. cor. & 1.
dil. 10. art.
Et 4. cont.
genti c. 19.
su & mal.
q. 3. art. 14.
cor. & opus
3. ca. 46. &
47.

† Lib. 8. de
Trin. circa
med. lib.

accommodata aliqua nomina ex usu loquentium ad significandum prædictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis, & spirationis, quæ secundum proprietatem significationis magis videntur significare actus notionales, quam relationes: ita ad significandum diuinam personam, quæ procedit per modum amoris, accommodatum est ex usu Scripturæ hoc nomen Spiritus Sanctus. Et huius quidem convenientiæ ratio lumi potest ex duobus. Primò quidem ex ipsa communitate eius, quod dicitur Spiritus Sanctus. Vt enim Augustinus dicit 4 15. de Trinitate. Quia Spiritus Sanctus communis est ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Nam & Pater est Spiritus, Filius est Spiritus: & Pater est Sanctus, & Filius est Sanctus. Secundò vero ex ipsa significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis impulsio- nem, & motionem significare videtur. Nam flatum, & ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quod moueat & impellat voluntatem amantis in amatum. Sanctitas vero illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit per modum amoris, quo Deus amatur, conuenienter Spiritus Sanctus nominatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti Trinitati: quia nomine Spiritus significatur immaterialitas diuinæ substantiæ. Spiritus enim corporeus inuisibilis est, & parum habet de materia. Vnde omnibus substantiis immaterialibus, & inuisibilibus hoc nomen attribui- mus. Per hoc verò, quòd dicitur Sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, in vi vnus dictionis, sic ex usu Eccle- siæ est accommodatum ad signifi- candam vnã trium personarum, scilicet, quæ procedit per modum amoris, ratione iam dicta. †

Ad secundum dicendum, quòd licet hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, relatiuè non dicatur: tamen pro relatiuo ponitur, in quantum est accommodatum ad significan- dam personam sola relatione ab aliis distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si Spiritus Sanctus intelligatur quasi spiri- tus.

Ad tertium dicendum, quòd in nomine filij intelligitur sola re- latio eius, qui est à principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij: & si- militer in nomine spiritus, prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturæ competit esse principium respectu alicuius diui- næ personæ, sed e conuerso. Et ideo potest dici pater noster, & spiritus noster; non tamen potest dici filius noster.

Prima conclusio.

Si hoc nomen Spiritus Sanctus, sumatur in vi duarum dictionum, neque ex significatione nominis, neque ex consuetudine est nomen proprium alicuius personæ diuinæ, sed commune toti Trinitati.

Secunda conclusio.

Si prædictum nomen sumatur in vi vnus dictionis, tunc licet ex vi sua significationis non sit nomen proprium alicuius personæ: nihilominus ex usu Scripturæ, & Ecclesiæ accommodatum est, et sit proprium nomen eius personæ diuinæ, quæ procedit per modum amoris.

CIRCA hunc articulum nihil pecu- liariter occurrit notandum, aut dicen- dum, suppositis his, quæ in hoc eodem tra- ctatu disputatione 1. 2. & 3. latius diximus, circa processionem Verbi, & Spiritus Sancti: ubi pluribus ostendimus, Spiritum San- ctum esse verum Deum; & vnã ex perso- nis diuinis: ex quibus, & ex his, quæ ibi do-

lib. 5. de
Trin. c. 15.
amedio. &
lib. 15. c. 19.
circa fin. to
mo 3.

In corp. par.

et D. Thomas, satis impugnati manent plu-
res, & diuersi errores, qui circa hoc exor-
ti sunt.

ARTICVLVS II.

Virum Spiritus Sanctus pro-
cedat à Filio?

AD secundum sic proceditur,
videtur, quod Spiritus San-
ctus non procedat à Filio.
Quia secundum Dionysium: * Non
est audendum dicere, aliquid de sub-
stantiali diuinitate, praeter ea, quae di-
uinitus nobis ex sacris eloquijs sunt
expressa. Sed in Scriptura sacra non
exprimitur, quod Spiritus Sanctus à
Filio procedat, sed solum quod proce-
dat a Patre, vt patet Ioannis. 15. Spi-
ritum veritatis, qui a Patre procedit.
Ergo Spiritus Sanctus non procedit a
Filio.

¶ 2 Praeterea. In Symbolo ¶ Cō
stantinopolitanae Synodi sic legitur:
Credimus in Spiritum Sanctum Do-
minum, & viuificantem ex Patre,
procedentem, cum Patre, & Filio
adorandum, & glorificandum. Nul-
lo igitur modo debuit addi in Sym-
bolo nostro, quod Spiritus Sanctus
procedat a Filio: sed videntur esse ana-
thematis rei qui hoc addiderunt.

¶ 3 Praeterea. Damascenus * di-
cit: Spiritum Sanctum ex Patre dici-
mus, & Spiritum Patris nominamus.
Ex Filio autem Spiritum Sanctum
non dicimus: Spiritum verò Filij no-
minamus. Ergo Spiritus Sanctus non
procedit a Filio.

¶ 4 Praeterea. Nihil procedit ab
eo, in quo quiescit. Sed Spiritus San-
ctus quiescit in Filio. Dicitur enim in
legenda Beati Andreae. Pax vobis, &
vniuersis, qui credunt in vnum Deum
Patrem, & vnum Filium eius vni-
cum, Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, & in vnum Spiritum Sanctum
procedentem ex Patre, in Filio per-
manentem. Ergo Spiritus Sanctus

non procedit a Filio.

¶ 5 Praeterea. Filius procedit vt
verbum. Sed spiritus noster in nobis
non videtur procedere a verbo no-
stro, Ergo Spiritus Sanctus non proce-
dit a Filio.

¶ 6 Praeterea. Spiritus Sanctus
perfectè procedit a Patre. Ergo super-
fluum est dicere, quod procedit a Filio.

¶ 7 Praeterea. In perpetuis non
differunt esse, & posse (vt dicitur in ¶
3. Physicorum) & multo minus in diui-
nis. Sed Spiritus Sanctus potest distin-
gui a Filio, etiam si ab eo non procedat.
Dicit enim Anselmus * in lib. de Pro-
cessione Spiritus Sancti: Habent utri-
que a Patre esse Filius, & Spiritus San-
ctus, sed diuerso modo: quia alter na-
scendo, & alter procedendo, vt alij sunt
per hoc ab inuicem. Et postea subdit.
¶ Nam si per aliud non essent plures
Filius, & Spiritus Sanctus, per hoc so-
lum essent diuersi. Ergo Spiritus San-
ctus distinguitur a Filio, ab eo non
existens.

Sed contra est, quod dicit Athana-
sius * Spiritus Sanctus a Patre, & Fi-
lio, non factus, nec creatus, nec geni-
tus, sed procedens.

Respondeo dicendum, quod ne-
cesse est dicere, Spiritum Sanctum a
Filio esse. Si enim non esset ab eo, nul-
lo modo posset ab eo personaliter dis-
tingui. Quod ex supra ¶ dictis patet.
Non enim est possibile dicere, quod
secundum aliquid ab.olutum diuinæ
personæ ab inuicem distinguantur
quia sequeretur, quod non esset trium
vna essentia: quidquid enim in diui-
nis absolute dicitur, ad vnitatem essen-
tiæ pertinet. Relinquitur ergo, quod
solum relationibus diuinæ personæ ab
inuicem distinguantur. Relationes au-
tem personas distinguere non possunt,
nisi secundum quod sunt oppositæ.
Quod ex hoc patet. Quia Pater habet
duas relationes, quarum vna refertur
ad Filium, & alia ad Spiritum Sanctum:
quæ tamen, quia non sunt oppositæ,
non constituunt duas personas, sed
ad vnam personam Patris tantum
pertinent. Si ergo in Filio, & Spi-
ritu Sancto non esset inuenire

1. Dist. 11.
art. 1. Et
p. q. 10. ar.
4. & opus 1.
c. 49. 50. &
51. & opus
3. c. 45 & 4.
con. c. 24. &
25.
¶ Cap. 1. de
di. no. parti
a princip.

¶ In 1. Con-
stanti. cano-
ne 7. tomo
1. C. 60.

Lib. 7. orth.
Fideic. 11.
non procu-
litur.

Lib. 3. Phys.
tes. 3. a. to. 2

¶ Non pro-
cedit a princ.
lib. & per to-
tum lib.

¶ Eodem lo-
co nunc dicitur
sic.

In Symbolo
lo suo sic dicitur

Q. 27. ar. 3.
& q. 30. ar. 1.
2.

nisi duas relationes, quibus uterque refertur ad Patrem, illae relationes non essent ad inuicem oppositae: sicut neque duae relationes, quibus Pater refertur ad illos. Vnde, sicut persona Patris est vna: ita sequeretur, quod persona Filij, & Spiritus Sancti esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris. Hoc autem est haereticum, cum tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo, quod Filius, & Spiritus Sanctus ab inuicem referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in diuinitis aliae relationes oppositae, nisi relationes originis, vt supra probatum est. Oppositae autem relationes originis accipiuntur secundum principium, & secundum quod est a principio. Relinquitur ergo, quod necesse est dicere, vel Filium esse à Spiritu Sancto (quod nullus dicit) vel Spiritum Sanctum esse à Filio: quod nos confitemur. Et huic quidem consonat ratio processionis vtriusque. Dicitur enim est supra: quod Filius procedit per modum intellectus, vt verbum; Spiritus Sanctus autem per modum voluntatis, vt amor. Necesse est autem, quod amor à verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus. Vnde & secundum hoc manifestum est, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, quod ab vno procedat plura absq; ordine, nisi in illis solū, quae materialiter differunt. Sicut vnus faber producit multos cultellos, materialiter ab inuicem distinctos, nullum ordinem habentes ad inuicem. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarum productarum decor diuinæ sapientiae manifestatur. Si ergo ab vna persona Patris procedunt duae personae, scilicet Filius, & Spiritus Sanctus, oportet esse aliquem ordinem eorum ad inuicem. Nec potest ali-

quis ordo alius assignari, nisi ordo naturae, quo alius est ex alio. Non est igitur possibile dicere, quod Filius, & Spiritus Sanctus sic procedant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio; nisi quis poneret in eis materialem distractionem: quod est impossibile. Vnde etiam ipsi Graeci processionem Spiritus Sancti aliquem ordinem habere ad Filium intelligunt. Concedunt enim, Spiritum Sanctum esse Spiritum Filij, & esse à Patre per Filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quod sit à Filio, vel profluat ab eo: non tamen, quod procedat: quod videtur, vel ex ignorantia, vel ex proteruita esse. Quia si quis recte consideret, inueniet, processionis verbum inter omnia, quae ad originem qualemcunque pertinent, communissimum esse. Vt inur enim eo ad designandum qualemcunque originem: sicut quod linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte: & similiter in quibuscunque alijs. Vnde ex quocunque alio ad originem pertinente potest concludi, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio.

Ad primum ergo dicendum, quod de Deo dicere non debemus, quod in sacra Scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra Scriptura, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio: inuenitur tamen quantum ad sensum, & praecipue vbi dicit Filius, Ioannis (10. de Spiritu Sancto loquens: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi, etiam si dictio exclusiua addatur, nisi solum in illis, in quibus Pater, & Filius secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matthaei 11. dicit: Nemo nouit Filium nisi Pater, non excluditur, quin Filius se ipsum cognoscat. Sic igitur cum dicitur, quod Spiritus Sanctus à Patre procedit, etiam si adderetur, quod à solo Pa-

tre procedit, non excluderetur inde Filius: quia quantum ad hoc, quod est, esse principium Spiritus Sancti, non opponuntur Pater, & Filius; sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater, & ille Filius.

Ad secundum dicendum, quod in quolibet Concilio institutum fuit Symbolum aliquod propter errorem aliquem, qui in Concilio damnabatur. Unde sequens Concilium non faciebat aliud Symbolum, quam primum: sed id, quod implicitè continebatur in primo Symbolo, per aliqua addita

Dum ponitur Symbolum illius, circa med. habetur. tom. 1. Concil. quæ sit Colonia impressa an. 1530.

explanabatur contra hæreses insurgentes. Unde in determinatione Concilii Chalcedonensis Synodi dicitur, quod illi, qui fuerunt congregati in Concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spiritu Sancto tradiderunt: non quod minus esset in præcedentibus, qui apud Nicæam congregati sunt, inferentes; sed intellectum eorum aduersus Hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum Conciliorum nondum exortus fuerat error dicentium, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, non fuit necessarium, quod hoc explicitè poneretur. Sed postea insurgente errore quorundam, in quodam Concilio in Occidentalibus partibus congregato expressum fuit autoritate Romani Pontificis: cuius autoritate etiam antiqua Concilia congregabantur, & confirmabantur. Continebatur tamen implicitè in hoc ipso, quod dicebatur Spiritus Sanctus à Patre procedere.

Ad tertium dicendum, quod Spiritum Sanctum non procedere à Filio, primò fuit à Nestorianis introductum, ut patet in quodam Symbolo Nestorianorum, damnato in Ephesina Synodo. Et hunc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum, inter quos fuit etiam Damascenus. Unde in hoc eius sententiæ non est standum. Quam-

Dam. in hist. stor. duorum mil.

vis à quibusdam dicatur, quod Damascenus, & sicut non confitetur, Spiritum Sanctum esse à Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.

Ad quartum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus Sanctus dicitur quiescere, vel manere in Filio, non excluditur, quin ab eo procedat. Quia & Filius in Patre manere dicitur: cum tamen à Patre procedat. Dicitur etiam Spiritus Sanctus in Filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato, vel quantum ad humanam naturam Christi, propter id, quod scriptum est Ioannis 1. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat.

Ad quintum dicendum, quod Verbum in diuinis, non accipitur secundum similitudinem verbi vocalis, à quo non procedit Spiritus: quia sic tantum metaphoricè diceretur: sed secundum similitudinem verbi mentalis, à quo amor procedit.

Ad sextum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus Sanctus perfectè procedit à Patre, non solum non superfluum est dicere, quod Spiritus Sanctus procedat à Filio, sed omninò necessarium: quia una virtus est Patris, & Filii: & quidquid est à Patre, necesse est esse à Filio, nisi proprietati Filiationis repugnet. Non enim Filius est à se ipso, licet sit à Patre.

Ad septimum dicendum, quod Spiritus Sanctus distinguitur personaliter à Filio in hoc, quod origo unius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est per hoc, quod Filius est solum à Patre, Spiritus Sanctus verò à Patre, & Filio. Non enim aliter processiones distinguenterentur, sicut supra ostensum est.

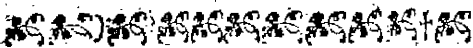
In corp. art. 4. & q. 27

Prima conclusio.

Necesse est dicere, quod Spiritus Sanctus à Filio procedit.

Secunda conclusio.

Si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab eo personaliter.

DISPUTATIO XIII.

De principio, à quo procedit Spiritus Sanctus?

POST QUAM Peculiariter egimus de persona Verbi, & de principio, à quo procedit, statim pulsat animum discutere de persona Spiritus Sancti, & de principio, à quo habet procedere: & idè ad hoc examinandum præsentem disputationem unà cum D. Thoma excitamus.

DUBIUM I.

Utrum Spiritus Sanctus procedat à Filio?

CONSULTO non inquirimus, an Spiritus Sanctus procedat à Patre: quia hoc, ut certum supponitur ex Scriptura, ut Ioannis, 15. *Spiritus veritatis*

Ioann. 15 qui à Patre procedit: nec de eo dubitauerunt unquam Hæretici, qui confitentur mysterium Trinitatis. Et ita tota huius quæstionis difficultas ad Filium deuoluitur, an nimirum ab eo procedat Spiritus Sanctus? De quo etiam in Ecclesiâ Latina nunquam est dubitatum; sed ab omnibus patris affirmatiua est recepta: & non utcumque, sed ut certa secundum fidem: & solum a Græcis partem negatiuam defendentibus est hoc in controuersiam uocatum. Et idè ut magis pateant ea, quæ contra Græcos Latini aducebant, & duæ posteriores rationes, quas in art. 2. huius quæstionis adducit D. Thomas, maneat explicata: propterea dubium hoc proponimus, illudque non nimis dissidè decidemus, ut qui plura de hoc videre desiderauerit, recurrat ad Concilium Florentinum, in quo fusè de hac re fuit disputatum. Nam usque ad Sessionem 18. multa dicuntur de additione illius particulæ *scilicet*, facta in Symbolo Nizæno, & ab illa Sessione est latè pro utraque parte de ipso dogmate, scilicet et, de processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio disputatum. Et tandem in litte-

ris sanctæ unionis, quæ habentur in fine vltimæ Sessionis, diffinitur, quid in hoc tenendum sit. Quæ quidem magis explicata refert Besarion Cardinalis in oratione, quæ inscribitur *Dogmatica*, vel *pro uisione*, & habetur in fine eiusdem Concilij. Videantur etiam Armacanus lib. 6. de quæstionibus Armenorum. Bellarminus tomo 1. lib. 2. de Christo à c. 20. usque in finem, Valætia lib. 2. de Trinitate cap. 6. Suarez lib. 10. de Trinitate cap. 1. Vazquez disput. 146. Ruys de Montoya in præsentis disput. 67.

Besarion Cardinal.
Armacan.
Bellarmin.
Valentia.
Suarez.
Vazquez.
Ruys de Montoya.

§. I. *Sententia Catholica.*

Dicendum ergo est, Spiritum Sanctum procedere à Filio. Assertio hæc est de fide. Nam in primis continetur in omnibus illis Scripturæ locis, in quibus habetur, Spiritum Sanctum esse Spiritum Filij, ut ad Romanos 8. *Siquis Spiritum Filij non habet, hic non est eius.* Ad Galatas 4. *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda uestra, clamantem Abba Pater.* Ex quibus locis Augustinus tract. 99. in Ioannem probat, Spiritum Sanctum non solum à Patre, sed etiam à Filio procedere. Nam sicut Christus Dominus est Filius Patris, & Spiritus Sanctus est Spiritus Patris, quia habent ab eo procedere, ut constat ex illo Matthæi 10. *Spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis, & Ioannis 15. Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit: ita etiam Spiritus Sanctus erit Spiritus Christi, seu Filij, quia procedit ab eo.* Quam expositionem tradunt etiam plures Patres, & Concilia, inter quæ Nicænum lib. 2. uertus finem §. *Cum sit copiosa, bis uerbis. Et Spiritus Sancti ex eodem Patre procedentis, qui & proprius est Filij, ut ait Paulus: Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Concilium Alexandrinum, & simul cum eo Cyrillus in epistola ad Nestorium inquit: *Spiritus ueritatis nominatur. Christus autem ueritas est, sed perinde ab illo, atque à Deo Patre procedit.* Athanasius tomo 4. epistola ad Serapionem, *De Sancto Spiritu* Cyrillus lib. 13. Thesauri cap. 3. in hæc uerba: *Ostendens, Spiritum Sanctum, ex substantia Patris, & Filij esse: Spiritus, inquit, ipsa ueritas est.*

Conclusio de hęc.

Ad Romanos 8.
Ad Galatas 4.
August.

Matthæi 10.
Ioann. 15

Conc. Nicæanum.

Conc. Alexandrinum

Athanas. Cyrillus.

D. Thom.

4. *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda uestra. Et Actuum 15. Tentabant ire Bithyniam, & non permisit eos Spiritus Iesu, &c.*

Aut ergo dicitur esse absolute eius, aut dicitur esse eius, ut spiritus eius? Si autem absolute, tunc oportet, quod sit aliqua auctoritas Filij respectu Spiritus Sancti. Apud nos enim potest dici aliquis esse alterius secundum quid, qui non habet auctoritatem respectu ipsius: sicut cum dicitur, Petrus est socius Ioannis. Sed non potest dici, Petrus esse Ioannis absolute, nisi sit quaedam possessio eius sicut servus hoc ipsum, quod est, dicitur esse domini. In divinis autem non potest esse aliquid serviens, vel subiectum; sed intelligitur ibi auctoritas secundum solam originem. Oportebit ergo, quod Spiritus Sanctus habeat originem à Filio. Et idem sequitur, si dicitur Spiritus Sanctus esse Filij, ut spiritus eius: quia spiritus, secundum quod est nomen personale, importat relationem originis ad spirantem, sicut Filius ad generantem.

5 Nec refert, si dicas, Spiritum Sanctum dici Spiritum Christi secundum humanitatem, quia ipsum secundum hanc rationem simpliciter replebat, in ipsoque quiescit. Non itaque hoc refert. Quoniam evasione hanc optime impugnat D. Thomas, tum loco citato ex quaestione de Potentia his verbis: *Non enim potest intelligi, quod Spiritus Sanctus sit Spiritus Christi solum secundum humanitatem, quasi ipsum replet: quia Spiritus Sanctus est alicuius humanis, ut habentis, non autem, ut dantis. Filij autem est Spiritus Sanctus, ut dantis ipsum, secundum illud 1. Ioannis 4.*

Præcluditur.
D. Thom.

In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quia de Spiritu suo dedit nobis. Et Actorum 5. dicitur, quod dedit Spiritum Sanctum obediens filiis. Oportet ergo, quod dicatur esse Spiritus Sanctus Filij, in quantum est digna persona: ac proinde intelligitur ibi auctoritas secundum solam originem.

6 Tum etiam Opatulo 1. contra errores Græcorum cap. 3 2. ubi postquam evasione hanc, quam impugnamus, retulit his verbis: *Potest autem aliquis dicere, quod sit Spiritus Christi, quasi in homine Christo plenarie inhabitans, secundum illud Luca 4. Iesus plenus Spiritu Sancto regressus est à Iordane, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Sic eam Angelicus Præceptor impugnat. Hac autem responsio suffiueri non potest, ut scilicet hac tantum ratione Spiritus Sanctus, Spiritus Christi dicatur. Invenitur enim à Doctoribus Græcorum, quod Spiritus Sanctus sit naturalis Spiritus Filij. Dicit enim Athanasius in sermone 3. *Nec enim Concilij Sicut in Christo vivit nostra natura Deificæ, & ipse in ea regnat: ita & nos in suo naturali Spiritu sumus, vivamus, & regnemus. Idem in epistola ad Serapionem: Accipitis spiritum adoptionis, id est naturalem spiritum de natura Filij naturalis. Et Cyrillus dicit super Iordanem. Existit siquidem Filius in proprio genitore, habens in se ipsum genitorem se, & sic Patris Spiritus veraciter, & naturali**

ter Filij videtur, & est spiritus Spiritus autem non est naturalis Christo secundum humanitatem: quia non pertinet ad naturam humanitatis, sed gratis à Deo in natura humanitatis effunditur. Non ergo potest propter hoc dici Spiritus Filij, quia Christum excellenter replevit secundum humanitatem. Item Athanasius dicit in sermone de Incarnatione Verbi, quod ipse Christus mittebat spiritum à sursum, sicut Deus Filius, & ipse deorsum accipiebat spiritum, ut homo. Ex ipso ergo in ipsum habitat de Deitate eius, & humanitate eiusdem. Non solum ergo Spiritus Sanctus est Spiritus Christi, quia humanitatem eius replevit; sed magis, quia est ex divinitate ipsius.

Eadem etiam veritas continetur in illis scripturæ testimonijs, in quibus dicitur, Spiritum Sanctum mitti à Filio, ut est illud. *Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et illud Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, &c. Quæ testimonia ad præsentem intentum eodem modo, ac præcedentia, inducit idem Angelicus Præceptor loco nuper citato ex q. 10. de Potentia his verbis: *Similiter etiam invenitur in scripturis quod Filius mittit Spiritum Sanctum, sicut supra dictum est. Semper autem mittens videtur habere auctoritatem supra missum. Auctoritas autem in divinis, ut dictum est, non est nisi secundum originem. Unde sequitur, quod Spiritus Sanctus originem habeat à Filio.**

7 Nec refert, si occurras ex Græcis, quod Spiritus Sanctus dicitur mitti à Filio, non quantum ad personam ipsam eiusdem Spiritus Sancti, sed quantum ad charismata, & dona, quæ nobis tribuit Filius. Quæ etiam ratione dicebant idem Græci in Concilio Florentino Sessione 23. ante viduam, quod Spiritus Sanctus dicitur *scaturire, hauriri, profundi à Filio: non tamen procedere.* Quoniam per priora illa verba tantum dehoratur effusio donorum eiusdem Spiritus Sancti. Nam contra hoc est, quod Filius secundum veramque rationem, dicitur mittere Spiritum Sanctum ad nos, ut constat ex illo Pauli ad Romanos 5. *Christus Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Quæ verba duo denotant. Primum, infusionem charitatis, cum qua infunduntur cætera dona Spiritus Sancti. Secundum vero, quod Spiritus Sanctus datus sit nobis, ac proinde Spiritus Sancti persona data est nobis, & missa. Cumque ista datio, & missio sit à Filio, oportebit, ut ab eo procedat persona Spiritus Sancti.*

Accedit primum, quod cum Pater dicitur misisse Filium suum in hunc mundum, intelligitur missio ipsius personæ Filij, & non solum donatio sapientiæ, & aliorum donorum, quæ illi tribuuntur: ergo eadem ratione cum Scriptura dicat, Filium mittere Spiritum

Iterum præcluditur ex scriptura.
Ioann. 16
Ioann. 15

D. Thom.

Evangelio

Conc. Florentinum

Exploditur

Ad Rom.

tum Sanctum à Patre, intelligitur, quod ipsa persona Spiritus Sancti mittatur.

Accedit secundo, quod si mittere Spiritum Sanctum solum esset tribuere nobis charismata illius, tunc etiam Filius diceretur mittere Patrem: liquidem etiam dedit nobis omne datum optimum, & omne donum perfectum, quod tribuitur Patri, & ideo dicitur descendere à Patre luminum.

Occurrit Græci. Isaiâ 61.

8 Neque etiam obest, si dicatur eisdem Græcis, quod etiam Filius dicitur mitti ab Spiritu Sancto, ut Isaiâ 61. Spiritus Domini super me, & quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, & tamen Filius non procedit ab illo. Non itaque hoc refert. Nam Filius, in quantum factus est homo, dicitur mitti ab Spiritu Sancto ad prædicandum: non tamen mittitur, in quantum Deus, sumpta missione secundum primam eius translationem ex creaturis ad diuina, nisi à Patre. Vnde Filius Dei à solo Patre fuit sic missus ad incarnandum; sed postquam incarnatus est, mittitur à Patre, & ab Spiritu Sancto, necnon & à se ipso ad prædicandum, quatenus actiones humanitatis Christi à tota Trinitate dirigebantur. Cum ergo Spiritus Sanctus mittatur à Filio, & non in natura assumpta hypostaticè, quippe qui nullam sibi sic vnuit; dicitur mitti in natura diuina: & per consequens, ut subsistens in natura diuina, procedet à Filio.

Contra.

Roboratur hæc impugnatio.

9 Adde (& explicabitur magis hoc ipsum) quod Christus, adhuc ut persona diuina, mittitur ab Spiritu Sancto per missionem secundum translationem eius translationem à creaturis ad diuina, de qua infra disputatione vltima huius tractatus, num. 24. sermo fit. Nos autem non colligimus processionem Spiritus Sancti à Filio ex missione qualicumque, sed ex missione secundum primariam eius translationem ex creaturis ad diuina, quâ loco citato latè explicabimus, quæque imporat in diuinis, quod missus mittatur de essentia mittentis, iuxta illud, quod de se ipso collato cum Spiritu Sancto dicit Christus Dominus, nepe, De meo accipiet, ut statim videbimus. Et sic testimonia, quæ de missione Spiritus Sancti à Filio loquuntur, debent de hoc genere missionis secundum primariam eius translationem intelligi, sicque intellecta satis intencum suadent.

Ioann. 16.

Amplius probatur assertio. Ioann. 16. D. Thom.

Vnde hoc ipsum habetur in illo Ioannis 16. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet. Quod testimonium explicat D. Thomas loco nuper relato ex quæst. de Potentia his verbis: Expressius autem est, quod habetur Ioannis 16: ex persona Filij, de Spiritu Sancto dicentis: Ille me clarificabit quia de meo accipiet. Constat autem, quod non accipit à Filio Spiritus Sanctus, quasi prius non habens: quin sic esse mutabilis, & indigentis nature.

Constat ergo, quod ab eterno accepit à Filio: nec potuit accipere aliquid, quod non sit eius essentia ab eterno: Ergo accepit Spiritus Sanctus essentiam de Filio.

10 Nec obest, si dicas cum Euthymio, & Theophylacto, illam particulam, de meo, significare idem, ac de meo thesauro, scilicet Patre, à quo etiam Filius accepit essentiam. Non itaque hoc obest. Nam hanc expositionem optimè refutat ipse Christus Dominus verbis sequentibus dicens: Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet. Hinc enim constat, quod cum Christus Dominus dixit: De meo accipiet, non intellexit Patrem, ut distinctum à Filio: quia secundum hanc rationem non est verum dicere, quod omnia, quæ habet Pater, sunt Filij. Si ergo Spiritus Sanctus de his, quæ communia sunt Patri, & Filio, accipit essentiam, sequitur, spirationem Spiritus Sancti communem esse Patri, & Filio: atque adeò Patrem, & Filium esse vnum principium eiusdem Spiritus Sancti.

Occurrit Euthym. Theophil.

Contra.

Ioann. 15

Quam probationem tetigit etiam Angelicus Præceptor loco citato dicens: Ratione autem, quare de Filio accepit Spiritus Sanctus, ipsemet Filius subiunxit dicens. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quod de meo accipiet. Quasi diceret. Quia eadem est essentia Patris, & mea, non potest Spiritus Sanctus esse de essentia Patris, quin sit de mea essentia: ac proinde, quia omnia, quæ sunt Patris, sunt Filij (intellige, præter hoc, quod est esse Patrem) ideo spiratio Spiritus Sancti communis erit Patri, & Filio.

D. Thom.

11 Eandem etiam impugnationem diluere adduxit idem D. Thomas Opusculo 1 contra errores Græcorum cap. 32. ubi postquam retulit hanc euasione, quam impugnamus, statim ex verbis, quæ addidit Christus Dominus, nempe: Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt: Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet, sic arguit: Sed ex hac Domini expositione de necessitate concluditur, quod Spiritus Sanctus à Filio accipiat. Si enim omnia, quæ sunt Patris, sunt etiam Filij, oportet, quod authoritas Patris, secundum quam est principium Spiritus Sancti, sit etiam Filij. Sicut ergo Spiritus Sanctus accipit de eo, quod est Patris, à Patre: ita accipit de eo, quod est Filij, à Filio. Hinc est quod Albanus dicit in epistola ad Serapionem: De sua propria essentia Spiritus Sanctus existens Deum de se essentialiter suis Apostolis, & sua sponsa Ecclesia demonstrando Christus affirmavit, sic dicens, De meo accipiet, id est, de mea essentia habet, ut sit Deus, sic à me habet esse, & loqui. Item Albanus in sermone Niceni Concilij Spiritus Sanctus quidquid habet habet à Verbo Dei.

Ioann. 16:

12 Nec solum Angelicus Præceptor, sed etiam plures alij ex Patribus hanc eandem

D. Thom.

probationē ex hoc testimonio deducit. Hi

Athanas. Iuxta Athanasium lib. 3. contra Arianos, & in *Nazian.* epil. 1. ad Serapionē Episc. & Dialogo 1. cōtra Macedon. Nazianzenus Oratione 49. & *Didymus* 50. de fide. Epiphanius in Anchorato *Cyrellus* lumina 7. & hærel. 76. & 62. & 69. *Didymus Alexan.* lib. 2. de Spiritu Sancto; *N. Cyrellus Alexan.* de iustis lib. 1. 3. *Theſauri* cap. 3. & 4. & lib. 6. *Synodus Alexand.* Dialog. de Trinit. col. 51. & 6. & lib. 11. in Ioannem cap. 2. & cum eo *Synodus Alexandrina* in epistola ad Nestorium, quæ, vt statim dicemus, extat in Concilio Ephelino.

Ambros. *Hilarius* *August.* *Leo Mag.* *Anselm.* *Cyrellus Hierosol.* *Ambrosius* de fide ad Gratianum, & in *Symbolo Apostol.* 1. & 3. *Hilarius* lib. 8. de Trinitate, *Augustinus* tractatu. 99. in Ioannē, & tract. 121. *Leo Magnus* sermone 1. in Pentecost. e. e. 3. *Anselmus* in libro de Processione Spiritus Sancti cap. 7. & 8. *Cyrellus Hierosolymitanus* Catechesi 16. & 17.

Et quod magis est, quodque prædicta omnia amplius confirmat, hæc eadem probatio adducitur ab Eugenio III. in fine Concilij Florentini in litteris sanctæ vnionis his verbis: *Quoniam omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater in genito Filio suo pignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam generatus est.*

13. Et tandem hæc eadem veritas traditur in illis Scripturæ testimonijs, in quibus dicitur, Filium in per Spiritum Sanctum operari, quæ quidem affect, & inducit ad præteritum institutum D. Thomas loco nuper relato ex q. 10. de Potentia his verbis: *Traditur etiam in sacra Scriptura, quod Filius per Spiritum operatur, sicut habetur Romanorū 15. Per me efficit Christus, scilicet miracula, & alia bona, dicit Apostolus, in Spiritu Sancto, id est, per Spiritum Sanctum. Et Hebraeorum 9. dicitur, quod per Spiritum Sanctum obtulit semetipsum. Quandocunque autem aliquis per aliquem dicitur operari, oportet, quod vel operans det virtutem operatiua ei, per quem operatur: sicut Rex dicitur operari per Præpositum, vel Balliuum: vel e conuerso, sicut cum dicitur Balliuus operari per Regem. Oportet ergo, si Filius operatur per Spiritum Sanctum, quod vel Spiritus Sanctus det virtutem operatiua Filio, vel Filius Spiritui Sancto: & ita quod vnus alteri det essentiam, cum virtus operatiua vtriusque non sit aliud, quæm eius essentia. Constat autem, quod Spiritus Sanctus non dat essentiam Filio: cum Filius non sit Filius, nisi Patris. Relinquitur ergo, quod Spiritus Sanctus sit à Filio.*

Præterea eadem veritas diffinita est in Symbolo Athanasij: Spiritus Sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec generatus, sed procedens Et in septima Synodo generali Actione 7. in Symbolo fidei dicitur:

In Spiritum Sanctum Dominum uiuificantē, qui ex Patre, Filioque procedit.

14. Nec obstat, quod Græci Schismatici negent, in codicibus Græcis septimæ Synodi generalis haberi illam particulam, *Filio Natiuo, que procedit.* Quia hos optime, redarguit *Concil. gēnerale.* *Andreas Doctor Latinus* in Concilio Florentino Sessione 5. vbi adductus fuit vetustissimus codex Græcorum Synodi septimæ generalis, in cuius Actione septima legitur, *Filioque procedit.* Accedit etiam diffinitio Concilij Florentini Sessione 24. vbi post multas, longissimasque disputationes Latinorum cum Græcis de hac re habitas, tandem diffinitum est ab Eugenio III. in litteris vnionis, Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, vt ab vno principio procedere. Cui diffinitioni subiecterunt omnes Patres tam Græci, quàm Latini, in eadem Sessione.

§. II. Pro eadem Catholica veritate prior D. Thomæ ratio,

15. **A**d explicandam autem, & suadendam hanc eandem veritatem Catholicam adducit Angelicus Doctor in præsentibus, & in alijs locis itatim referendis triplicem rationem. Quia verò priorem ex illis dubio sequenti latius examinabimus: idecirco in præsentibus duas posteriores eiusdem S. Doctoris rationes tantummodo adducemus, quarum prior potest ad hanc formam reduci. Quoniam Verbum, seu Filius in diuinis procedit per modum intellectus vt verbū, & Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, vt amor: ergo Spiritus Sanctus procedit à Filio, seu Verbo. Antecedens constat ex illis, quæ latè q. 27. diximus. Cōsequentiā verò probatur. Nam proprium est amoris, seu eius, quod per modum amoris procedit, quod procedat à verbo: ex eo quod nihil amare possumus, nisi id, quod verbo concipimus.

16. Quam rationem adduxit etiam S. Doctor. Tum 4. contra Gentes cap. 24. his verbis: *Ex hoc ipso, quod dicitur, quod Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, & Filius per modum intellectus, sequitur, quod Spiritus Sanctus sit à Filio. Nam amor procedit à verbo: eo quod nihil amare possumus, nisi verbo cordis illud concipiamus.*

Tum etiam Opusculo 2. cap. 49. vbi sic ait: *Secundum autem quod intellectus actus intelligit, est in ipso id, quod intelligitur. Hoc igitur, quod est, intellectum esse in intelligente, procedit ex virtute intellectiua intellectus, & hoc est verbū ipsius vt supra dictum est. Similiter etiam id, quod amatur est in amante, secundum quod amatur actus. Quod autem aliquid actus amatur, procedit ex virtute amatiua amanti, & ex bono amabili actus intelle-*

Eugenius III.

D. Thom.

Symbolū Athanasij

Prior factus ex D. Thomæ desumptus

Eugenius III.

D. Thom.

Go. Hoc igitur, quod est, amatum esse in amantem, ex duobus procedit, scilicet, ex principio amantino, & ex intelligibili apprehenso, quod est verbum conceptum de amabili. Cum igitur in Deo se ipsam intelligente, & amante, verbum sit Filius: is autem, cuius est verbum, si verbi Patris, necesse est, quod Spiritus Sanctus, qui perinet ad amorem, secundum quod Deus in seipso est, ut amatum in amante, ex Patre procedat, & Filio. Unde & in Symbolo dicitur. Qui ex Patre, Filioque procedit.

S. III. Solutio duplex rationis D. Thomae, & utriusque impugnatio.

Prior solutio rationis Rada.

Nec obest, si dicas primò cum Rada quod ex hac ratione non colligitur intellectum, quia principium, in quo innititur, nempe, amorem procedere à verbo, est falsum, si quidem ad amorem satis est ex parte intellectus cognitio, & perceptio rei amate. Potestque hac solutio confirmari ex doctrina, D. Thomae, quam latè tomo 1. tractatu 2. disput. 2. num. 206. explicuimus, nempe, beatos per visionem beatificam nō formare verbum: & nihilominus producant amorem ex sola visione beata, sine interuentu verbi. Tū etiam, quia cum per intellectionem essentialē, & per diuinam essentialē, ut vnitam in ratione obiecti intellecti cum intellectu Dei, representetur sufficientissimè diuina bonitas voluntati ipsius Dei, non est cur desideretur influxus Verbi.

Restatam primò.

Nam contra hoc est. Primò, quod ad amorem non solum desideratur cognitio obiecti amati, sed etiam quod ipsum obiectum amatum sit in intellectu ratione verbi propriè talis, vel alicuius, quod habeat rationē verbi communiter dicti, & ratione cuius obiectum vnatur cum intellectu per modum obiecti intellecti, siue per modum termini intellectionis: ergo sicut cognitio per se influit in amorem, ita etiam, quoties datur verbum propriè dictum præsuppositum ad eundem amorem, influet per se in illum. Et similiter quando deest verbum propriè dictum, & solum datur verbum communiter sumptum, tunc verbum istud habebit etiam per se influere in prædictum amorem. Et tandem quando ratione fecunditatis inuentū fuerit vtrumque verbum, ut in diuinis cernitur, tunc vtrumque etiam per se influet.

28 Antecedens videtur perspicuum. Quia nequit dari cognitio, quæ quidem per se requiritur ad amorem, nisi obiectum, quod est amandum, sit vnitū cū intellectu in ratione obiecti, & termini intellectionis, vel per verbum propriè, vel communiter dictum, ut in 1. tomo, tract. 2. disp. 2. num. 231. diximus. Consequentia vero probatur. Tum, quia id,

per quod obiectum amatum est intra intellectum, non potest non influere per se in amorem prædicti obiecti. Constat autem, quod per omnia ista verba obiectum amatum est intra intellectum. Tum etiam, quia quod per se desideratur ad amorem, & quamuis cognitionem, petitur etiam, & modo sibi proportionato influit cum illa in id, in quod ipsa cognitio, vt talis, influit.

Eliditur secundò.

Deinde. Nam in amorem beatificum per se influit, cum visio beatifica, tam etiam essentia diuina, vt vnita cum intellectu beato in ratione obiecti intellecti, seu in ratione verbi communiter dicti, & supplementis defectum verbi creati, cui propter suam finitatem repugnat representare Deum, prout est in se. Ergo si beati formarent verbum, tunc etiam verbum istud per se influeret in eundem amorem. Ergo in diuinis, vbi datur verbum propriè dictum, per se influet in amorem, nēpe in Spiritum Sanctum.

19 Antecedens quoad primam partem, nempe, quoad visionem beatificam, non indiget probatione. Quoad secundam verò, nimirum, quoad essentiam diuinam, vt habentem rationem verbi communiter dicti, etiam constat. Tum, quia nec visio beatifica, nec aliquid aliud creatum est similitudo diuinæ essentialis, prout est in se, ne aliqua creatura sit ipse Deus in esse intelligibili, & ita in hoc aperta inuoluatur contradictio. Nam, vt latius diximus in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. num. 133. quod est similitudo in esse intelligibili alicuius, est eiusdem naturæ in esse intelligibili cum illo: & impli-ear, aliquid creatum esse eiusdem naturæ in esse intelligibili cum Deo, vt ibidem n. 136. ostendimus: ergo diuina essentia, vt vnita cum intellectu beato in ratione obiecti intellecti, & supplementis defectum verbi creati, debet per se influere in amorem beatifici: siquidem in istum per se influit, vel similitudo obiecti intellecti, ratione cuius obiectum terminet actu intellectionē, quæque in præfenti, vt modò dicebamus, repugnat, vel ipsum obiectum intellectum, nēpe, quoad præfens ipsa diuina essentia, vt secundum suam substantiam vnatur cum intellectu in ratione obiecti actu terminantis intellectionem.

Tum etiam. Quia ob naturalem sympathiam & colligationem, quæ est inter intellectum, & voluntatem, & inter obiectum huius, & illius, oportet, vt tot modis obiectum intellectus concurrat ad amorem, quot est intra eundem intellectum, ad hoc vt possit dari intellectio ipsius influens in eundem amorem: ergo eum ad intellectionem obiecti debeat obiectum esse intra intellectum, tam in ratione obiecti motiui, quam obiecti terminantis intellectionem, vt tomo 1. tract. 2. disput. 2. num. 231. nuper citato diximus,

non poterit non secundum vitamque rationem in amorem influere: ac proinde quoad amorem beatificum non poterit non essentia divina, ut unita cum intellectu beato in ratione obiecti intellecti, per se influere: siquidem non per aliquam similitudinem creatam, sed solum per se ipsam potest esse intra intellectum beatum, seu unita cum illo in ratione obiecti intellecti.

20 Ex quo etiam prima consequentia liquet. Quoniam si essentia divina, ut supplens defectum verbi creati ibidem, ac proinde ut gerens id, quod præstatum erat verbum creatum (si ibi non implicaret) influat per se in amorem istum, non est cur verbum creatum representativum Dei, prout est in se (si non implicaret) non influeret in eundem amorem.

Secunda verò consequentia ex priori etiam constat. Tum, quia non est cur Verbo increato representanti divinam essentiam, prout est in se, denegetur id quod concederetur verbo creato eodem modo representativo eiusdem essentia, si daretur. Maxime (id, quod notatu dignum est, per quodque apprensus evasio, quæ hic adhiberi poterat, impugnatur) . Quia quod si divina essentia unitur cum intellectu Dei in ratione obiecti intellecti in ordine ad amorem notionalem, nempe Spiritum Sanctum, nihil potest obesse ad hoc, ut Verbum divinum influat per se in eundem amorem: quia sicut prædicta unitio divinæ essentia non tollit, quominus producatur Verbum ex fecunditate, sicet tollat, quod producat ex indigentia; ita licet auferat influxum Verbi in prædictum amorem ex indigentia provenientem, non tamen influxum, qui ex fecunditate proveniat.

Confirm.

21 Confirmatur primò. Quoniam in divinis datur, tum amor essentialis, tum amor notionalis, scilicet Spiritus Sanctus: ergo sicut verbum essentialiter, & communiter dictum per se influat in amorem essentialem: ita etiam verbum propriè nuncupatum, quod est verbum notionale, influet simul cum priori illo verbo in eundem amorem notionalem. Patet consequentia, Quia cum in amorem per se influat aliquod verbum (ut nuper dicebamus) oportet, ut in amorem essentialem per se habeat influere verbum essentialiter, quod est verbum communiter dictum, & in notionale verbum notionale, propter proportionem, quæ inter ista debet intercedere. Cumque essentialia si nul (modo sibi debito) debeant per se influere unà cum notionalibus, inde est, ut verbum notionale in divinis per se influat simul cum verbo essentiali, seu verbo, non quidem propriè, sed communiter dicto.

Confirmatur, & explicatur secundò elucidando rationem D. Thomæ ex Opusculo 2. nuper propositam. Nam quod amatum sit in amante (quod fit per amorem productum, seu amoris terminum) provenit etiam ex virtute intellectus, & ex bono intelligibiliter apprehenso, seu intelligibiliter intra intellectum existente: ergo cum in divinis sit duplex amor, bisque mediante illo amatum sit in amante, nempe, mediante amore essentiali, & notionali, oportebit, ut bis etiam idem obiectum aliàs amatum sit in intellectu, semel quidem in verbo essentiali, & communiter dicto, semel verò in verbo notionali: ut ita bis, & proportionatè ad quemlibet ex his amoribus possit influere, & esse ratio huius, quod est, amatum esse bis in amante.

22 Unde nihil obsunt duo illa, quæ pro hac solutione adducebantur. Non quidem primum illud de visione beatifica. Tum, quia, ut dicebamus ibidem, non datur verbum propriè dictum, sed aliquid supplens eius vices per se influens in amorem beatificum: ac proinde aliquid denotans, quod si prædictum verbum ibidem non implicaret, tunc reverà in illum influeret. Tum etiam, quia in beatis non est duplex amor, alius correspondens amori essentiali, alius notionali reperto in divinis: & idè non oportet, ut detur ibidem duplex verbum, ex quibus primum influat in priorem amorem, nempe verbum essentialiter, & communiter dictum, & secundum, nempe notionale, in amorem posteriorem unà cum verbo illo priori.

23 Et similiter nihil obest id, quod secundo loco præcedem solutione adducitur, scilicet, per intellectiorem essentialem, & per divinam essentiam, ut unitam in ratione obiecti intellecti, sufficientissimè representari divinam bonitatem: ac proinde ex hac ratione D. Thomæ non probari necessitatè influxum Verbi divini. Nam ad hoc constat, ex dictis, quomodo ex eo solummodo sequatur, non requiri influxum verbi propriè dicti ex indigentia, sed solum ex fecunditate, seu propter fecunditatem eiusdem verbi. Et quomodo sicut verbum hoc in divinis non producat ex indigentia, sed ex fecunditate: ita non ex indigentia, sed ex fecunditate, & ratione fecunditatis, quam affert, debet per se inclinere in amorem, & habere omnia illa, quæ non pugnant cum verbo producto ex fecunditate, sicet non debeant ipsi ea competere, quæ sunt propria verbi ex necessitate, & indigentia producti, qualia sunt, quod obiectum per se primò intellectum non sit ex se sufficiens ad hoc, ut per se unitur cum intellectu in ratione obiecti cogniti, sed solum ratione verbi id habeat: ac proinde quod si ipsum verbum solummodo;

non verò ipsum obiectum intellectum per se, & ratione sui habeat influere ad intrā in eundem amorem.

Secunda e-
uasio.

24 Ex quibus omnibus etiam fit, nihil obesse solutionem aliam rationis D. Thomæ, nempe, ex ea non haberi, quod Verbum in diuinis influat actiue in amorem, qui quidē influxus est proprius illius, vt ex fide constat. Quoniam nō est proprium verbi influe- re a actiue in amorem, vt in verbo creato cō- stat, sed ad summum per modum formæ, aut quasi formæ determinantis ad speciem actus.

Enumeratur.

Ex dictis igitur hæc solutio euanesceit. Quoniam si semel verbum ex ratione verbi habet per se influere in amorem, seu in amoris, & dilectionis terminum, oportet, vt in diuinis hic influxus sit iuxta naturam Verbi diuini; & in creatis iuxta naturam verbi crea- tiæ proinde etiam oportebit, quod in diui- nis sit influxus, tum formæ, aut quasi formæ, tum etiā actiuis: quia hoc petit summa per- fectio Verbi diuini, & amoris notionalis, nē pe Spiritus Sancti, Tum, quia cum Verbum diuinum sit summè in actu, & vt tale influat, oportet, vt etiam influat actiue. Nam hic modus est etiam proprius rei influentis, qua tenus est summè in actu. Tum etiam, quia, vt in sequenti dubio dicemus, non alia ratio- ne Verbum, & amor notionalis per modum termini, scilicet Spiritus Sanctus, pos- sunt distingui per distinctionem, quæ non sit inuoluta cum imperfectionibus, nisi per hoc, quod vnus, nempe amor notionalis, op- ponatur realiter alteri, nempe verbo: at op- positio in diuinis nequit esse nisi per relatio- nes originis, quibus vna persona refertur ad aliam, vt id, quod ab ea actiue procedit, & rursus alia ad istam, vt id, à quo procedit,

§. IIII. Posterior solutio rationis D.
Thomæ, & eius euasio.

Vltima so-
lutio.

25 EX quibus etiam sequitur, nihil re- ferre euasionem aliam, nēpe, quod etsi ex hac ratione Angelici Doctoris ad summum sequatur, Verbum influere in amo- rem per modum formæ, aut quasi formæ, & insuper per modum principij actiui *quo*: nō tamen per modum principij actiui *quod*, & per voluntatē: quod in hac ratione D. Tho- mæ intenditur. Nam sicut in creaturis totus verbi influxus in amorem (qui, vt in hac ra- tione dicitur, oritur ex nexu amoris cū cog- nitione, & verbo) tantum est influxus in ge- nere causæ formalis, & ad summum efficien- tis, per modum tamen principij, *se*, & nul- la ratione extenditur ad hoc, vt sit influxus per voluntatē: ita etiam in diuinis ex vi ne- xus, qui est inter amorem, & verbum, solum sequetur, quod influat per modum formæ,

aut quasi formæ, & per modum principij *quo*, seclusis imperfectionibus; non tamen per voluntatem. Et ratio videtur eadē vni- uersique. Quoniam nexus, qui est inter amo- rem, & verbum, solum est nexus inter illa, tā- quam inter terminum intrinsecum intelle- ctionis, & amorem inde sequutum: at termi- nus intrinsecus intellectiois, vt talis, tan- tum influat per modum termini, & obie- cti; non verò per voluntatem, seu volen- do.

Refertur
primo.

Ex dictis itaque hæc euasio corrumpit. Quo- niā si semel requiritur, vt nuper assereram, ad distinctionem realem Verbi diuini ab amore per modum termini, nempe ab Spi- ritu Sancto, quod prædictus amor procedat actiue ab illo, vt dubio sequenti latius ostendemus, oportet, vt non solum procedat ab illo, vt à forma, aut quasi forma, vel vt à principio *quo* actiuis; sed insuper de- sideratur, quod procedat ab ipso, vt à prin- cipio *quod* etiam actiuis. Quoniam id, quod in diuinis influat per modum principij *quo*, aut per modum formæ, aut quasi formæ, non est necesse, vt saltē secundum id, quod in recto importat, distinguatur realiter ab eo, in quod influat, vt de essentia diuina sic influente in productionem Filij, & Spi- ritus Sancti constat: ergo cum Verbum di- uinum secundum id, quod in recto assert, distinguatur realiter ab Spiritu sancto, oportebit, vt si semel requiritur ad hanc di- stinctionem, quod Spiritus Sanctus procedat actiue à Verbo, debeat etiam desidera- ri, quod procedat actiue ab eo, vt à prin- cipio *quod*, atque adeo per voluntatem: quia amor non procedit actiue, vt à principio *quod*, nisi ab illo, qui per voluntatem illum producit.

26 Deinde contra eandem euasionem vr- get, quod hoc ipso, quod in creaturis verbū influat in amorem per modum formæ, & (vt plures dicunt) per modum principij acti- ui *quo*, oportet, vt in diuinis altiori mo- do, & per modum principij actiui *quod*, ac tandem per voluntatem influat. Hoc au- tem sequenti ratione ostenditur. Nam Ver- bum diuinum hoc ipso, quod sit perfe- ctissimum in ratione Verbi, debet esse eius- dem naturæ cum suo obiecto, nempe cum Deo, & diuina essentia, non solum in esse intelligibili, sed etiam in esse entitativo, & naturali: ac proinde debet esse eiusdem prorsus naturæ cum Patre: ergo debet habere eum influxum in amorem notiona- lem, nempe in Spiritum Sanctum, qui com- petit Patri, nempe, quod influat vt *quod* in illum, & quod hic influxus sit per volunta- tem.

Impugna-
tur secundum

Patet consequentia. Quoniam verbum, & amor ita inter se ex generali ratione verbi,

verbi, & amoris comparantur, vt prius sit productio verbi, quod est terminus intellectio- nis, quam productio amoris habentis rationem termini voluntatis: ergo hoc ipso, quod verbum perfectissimum, quale est di- uinum, debeat accipere à Patre eandē pror- ptis naturam, tam in esse intelligibili, quam naturali, accipiet etiam, vt eodem modo, nempe per modum principij quod, & per vo- luntatem sit principium Spiritus Sancti, si- cut Pater. Non secus, ac quia creaturæ sunt post productionem eiusdem Verbi, & Spiri- tus Sancti, & vnaquæque ex his personis, si- ne ex vi processio- nis, vt Verbum, siue per processio- nem quoad identica sumptam, ac- cipit diuinam naturam: idcirco vnaquæque ex illis est eodem modo productiua creatu- rarum, ac Pater, nempe per intellectum, & voluntatem.

Elucidatur amplius.

27 Confirmatur, & explicatur primò. Quoniam hoc ipso, quod Verbum diuinū procedat, vt perfectissimum, & vt eiusdem naturæ cum Patre, oportet, vt non distin- guatur ab illo, nisi in hoc, quod Pater sit Pater, & Verbum sit Verbum, & Filius, & per consequens quod cætera alia sint vtri- que communia: at hoc, quod est, esse princi- pium quod Spiritus Sancti per voluntatem, non est in Patre idem prorsus absque distin- ctione virtuali, ac esse Patrem: siquidem esse Patrem habet per ordinem ad Filium præ- cisè; secus verò esse principium Spiritus Sã- cti. Et similiter in Filio esse principij Spi- ritus Sancti non debet esse idem formalissi- mē, ac esse Filium, propter eandem propor- tionalem rationem, quam de Patre modò reddebamus. Ergo hoc ipso, quod Verbum procedat per modum verbi perfectissimi, & eiusdem prorsus naturæ cum Patre, debet esse quid vtrique commune, quod sit prin- cipium quod, & per voluntatem respectu Spiritus Sancti.

D. Thom.

Quam probationem adduxit D. Tho- mas 4. contra Gentes cap. 24. ratione 6. his verbis: *Adhuc. Pater, & Filius, quantum ad unitatem essentia non differant, nisi in hoc, quod hic est Pater, & hic est Filius. Quidquid igitur præter hoc est, commune est Patri, & Filio. Esse autem princi- pium Spiritus Sancti, est præter rationem Paternitatis, & Filiationis: nam alia re- latio est, qua Pater est Pater, & qua Pater est principium Spiritus Sancti, vt supra dictum est. Esse igitur principium Spiritus Sancti est commune Patri, & Filio.*

Uterius cõ- firmatur.

28 Confirmatur, & explicatur secun- dò. Quoniam hoc ipso, quod Verbum procedat per modum perfectissimi verbi, debet illi conuenire, quidquid eius summæ perfectioni non repugnat: at cum sum- ma perfectione Verbi diuini non pugnat,

quod sit principium Spiritus Sãc- ti vt quod, & per voluntatem: ergo hoc ipso, quod sit perfectissimum verbum, debet hoc habere: Minor probatur. Quia non pugnat cum summa eius perfectione, vt est Deus: alioquin id etiã repugnaret Patri, qui est verus Deus: Nec vt est Verbum, seu Filius: nam per hoc, quod sit Filius, seu Verbum, tantum habet procedere à Patre per suam propriam pro- cessionem; non autem per processionem, quæ est propria Spiritus Sancti. Ergo cum non sit inconueniens, quod id, quod proce- dit per vnã processionem, sit principium alterius, non erit eui repugnet Filio, qui pro- cedit per intellectum, quod ab eo etiã pro- cedat Spiritus Sanctus procedens per aliam processionem, nempe per voluntatem. Ma- ximè, quia cum intellectus, & voluntas sint inter se subordinatæ, sicut non repugnat, quod voluntas quodammodo dimanet me- diante intellectu: ita neque quod id, quod procedit verè & realiter per voluntatem, pro- cedat ab eo, quod verè & realiter procedit per intellectum.

Quam probationem adduxit etiam idem Angelicus Præceptor loco proximè citato ex 4. contra Gentes ratione 7. his verbis: *Am- plius. Quidquid non est contra rationem alicuius, non est impossibile ei conuenire, nisi forte per accidens. Esse autem principium Spiritus Sã- cti (intellige, vt quod, & per voluntatem) nõ est contra rationem Filij, neque in quantum est Deus, quia Pater, qui est Deus, est principium Spiritus Sancti: neque in quantum est Filius, eò quod alia est processio Spiritus Sãc- ti, & alia Filij. Nõ est autè repugnans, id, quod est à prin- cipio secundum vnã processionem, esse princi- pium processionis alterius. Relinquitur igitur, quod non sit impossibile, Filium esse principium Spiritus Sancti: quod autè nõ est impossibile, potest esse: in diuinis autè non differt esse, & posse. Ergo Filius est principium Spiritus Sancti.*

D. Thom.

29 Vnde vis rationis D. Thomæ procedens ex generali ratione nexus, qui est inter amo- rē, & verbū productum per cognitionē pro- ponentē voluntati bonitatē obiecti, ad hoc vt prorūpat in amorē, cõsistit in hoc, quod amor debet procedere à verbo iuxta naturā verbi, & amoris: & ita in creatis, vbi verbū, & amor sunt imperfectionib⁹ inuoluta, amor procedit à verbo processione inuoluta cum imperfectionib⁹: at in diuinis, vbi omnes im- perfectiones semotendæ sunt, & verbum est summè perfectū, debet amor procedere ab il- lo, nõ solum vt à forma, aut quasi forma, vel vt à principio acti- uo quo præcisè (vt multi id verbo creato cõcedunt) & per cõsequens non solum debet procedere ab eo, tanquam à termino intrinseco intellectio- nis; sed etiã tanquam à principio acti- uo quod. Quia ad rationē verbi perfectissimi requiritur, tum,

Enucleatur ratio præcedens D. Thomæ.

ve solum relatiue distinguitur ab amore: at que aded, vt solum habeat distingui ab eo per hoc, quod amor procedat ab illo actiue; vt à principio quod: tum etiã, quod sit eiusdem nature in esse intelligibili, & naturali cum Patre, præsupponaturque ad amorem: ac proinde, quod sit principium amoris; sicut Pater, habeatque cum illo omnia, quæ Pater, solumque desit illi, quod sit Pater.

30. Quæ omnia possuat confirmari, & explicari sequenti discursu aliquantulum suffragia res, de qua agitur, id exposcit. Etenim licet Pater æternus habeat omnia requisita ad se, & suam essentiam perfectissimè, & comprehensiuè intelligendam, ac proinde non producat Verbum ex indigentia, & necessitate illius, sed ex fecunditate: nihilominus, vt num. 23. tetigimus, hoc ipso, quod sic illud producat, habet prædictum Verbum omnia munerã respectu intellectus Paterni, quæ non pugnant cum natura verbi producti ex fecunditate. Et ideo, licet non tribuat essentia Patris id, quod verbum productum ex indigentia tribuit suo obiecto, nempe, quod præcisè ratione verbi, & non ratione fuisse obiectum intellectum, vt constat ex ijs, quæ in primo tractatu 2. disputat. 2. num. 22. diximus; sed potius Verbum habeat esse intellectum ratione essentia diuinæ, vt obiecti per se primò intellecti, vt patet ex illis, quæ in eodem tractatu, & disputatione num. 246. nec non in tractatu 3. disputat. 3. num. 17. asseruimus: attamen Paterni suo Verbo, vt in obiecto cognito, & termino sui intellectus; cognoscit etiam omne cognoscibile: & diuina essentia, vt est in Verbo, habet se per modum formæ obiecti, tribuens, quantum est ex se, Patri, quod sit obiectum intellectum: ita ut si Pater ratio ne eiusdem essentia secundum se sumpta, & adhuc, vt est in eo tanquam propria essentia eius, non haberet ratione illius esse obiectum intellectum, tunc hoc ipsum ei communicaretur ratione eiusdem essentia, vt existentis in Verbo: ac proinde Pater veluti bis haberet esse obiectum intellectum: semel quidem ratione essentia, vt est in illo tanquam essentia ipsius; semel autem ratione eiusdem essentia, vt constituentis Verbum in esse obiecti intellecti, & quatenus sic illud constituendo constituit etiam iterum Patrem in ratione intellecti: ex eo quod Pater in Verbo sic constituro se, & omnia sua intelligit. Ac tandem, quia tale verbum producit ex fecunditate, & eo ipso est eiusdem nature, non solum in esse intelligibili, sed etiam in esse naturali & entitatio cum Patre, vt tomo 1. tractatu 2. disp. 2. num. 244. explicuimus: idcirco prædictum verbum hõ solum est obiectum intellectum, sed etiam intelligit vt quod, non minùs quam Pater;

licet non producat verbum, quia inuenit illud iam productum, & in diuinis tantum potest esse vnicum verbum.

31. Si igitur Verbum in diuinis respectu intellectus Paterni habet ratione essentia, vt in eo existentis, hæc munera non est cur etiam respectu amoris non influat, tum per modum formæ, aut quasi formæ obiecti, residentis in intellectu Paterno, & in genere quasi causæ formalis concurrentis (non quidem ex indigentia Patris, sed ex fecunditate Verbi, & ex superabundantia rationum, quæ sunt in Patre ad influendum in amore), siquidem id, quod se habet (modo dicto) ita quam forma, aut quasi forma respectu intellectus, & intellectiõnis proponentis obiectum amandum, debet eodem modo influere in amorem. Tum etiam per modum principij actiui quo respectu eiusdem intellectus. Nam id, quod se habet per modum formæ, aut quasi formæ obiecti, & actualissimæ respectu intellectus, non est cur hoc modo non influat; si semel verum est id, quod in hac solutione admittitur, nempe, in creaturis verbum habens se per modum formæ obiecti, & quæ sitialis in ordine intelligibili, debere influere per modum principij actiui quo in amorem. Ac tandem, cum prædictum Verbum accipiat eandem naturam cum Patre in esse intelligibili, & naturali, & amor sit post ipsum Verbum, non erit cur, sicut accipit ipsum intellectum primordiale, in quo consistit natura Patris, non accipiat, quod vnà cum Patre sit per voluntatem principium quod respectu amoris notionalis, nempe Spiritus Sancti: sicut ob hanc rationem accipit, quod vnà cum eodem Patre sit principium creaturarum eo modo, quo ipse Pater.

Diximus, Verbum hæc habere ratione essentia diuina in eo existentis. Vt denotemus, quod Verbum ratione suæ proprietatis personalis non habet formalissimè, reddere essentiam diuinam, aut Patrem intellectum; sed quod ipsa essentia diuina connotando, quod sit in eodem Verbo, præstat hoc munus, sicut & in Patre, connotando, quod sit in illo tanquam essentia ipsius, habet etiam illum constituere in ratione intelligentis, & obiecti intellecti, seu terminantis intellectiõnem.

Discidantur hæc omnia.

§. V. Alia Angelici Præceptoris ratio
pro eadem veritate.

secundaria
tio.
D. Thom.

32 **S**ecundò probatur eadem assertio rati-
one alia D. Thomæ in præsentia, quæ
potest ad hanc formam reduci. Quoniam et
si in rebus, quæ solum materialiter differunt,
possint plura procedere ab vno absque ali-
quo ordine: & propterea idem artifex pro-
ducit plures cultellos materialiter solum dif-
tinctos, & nullum habentes ordinem ad in-
uicem: nihilominus in rebus, in quibus non
est sola materialis distinctio, semper inueni-
tur in multitudine productorum aliquis or-
do, vt constat ex ijs, quæ videmus in produ-
ctione creaturarum formaliter distinctarum,
in quibus aliquis ordo reperitur: & propte-
rea vniuersum hoc in ordine quodam situm
esse dicitur, & in hoc ordine decor diui-
næ sapientiæ maximè manifestatur. Ergo
ab vno & eodem Patre æterno non pro-
cedent Filius, & Spiritus Sanctus absque
aliquo ordine inter se: siquidem Filius, &
Spiritus Sanctus non distinguuntur distin-
ctione materiali. Ergo inter eos oportet
esse ordinem originis. Nam in diuinis
non est alius ordo præter istum: ex eo
quòd cæteri alij ordines imperfectionem
aliquam claudunt, vt ex se, & ex illis, quæ in
hoc tractatu disp. 1. n. 14. diximus, constat.

Effugium.
Caieta.

33 **N**ec obest, si dicas cum Caietano in
præsentia, falsum esse antecedens huius ratio-
nis. Tum, quia adhuc in rebus immateriali-
bus possunt ab vno plura procedere absque
aliquo ordine, vt patet in pluribus intelle-
ctionibus ab vno & eodem Gabrielis intel-
lectu procedentibus. Tum etiam, quia Deus
posset omnia immediatè producere abs-
que eo, quòd ex creaturis vna procederet
ab alia. Potestque hoc ipsum confirmari
ex eo, quòd substantiæ immateriales pro-
cedunt à Deo immediatè: & tamen inter se
non habent ordinem processionis vnus ab
altera.

Præcludi-
tur.
Idè Caiet.

Non itaque hoc obest. Nam, vt optimè
docuit idem Caietanus, adhuc res immate-
riales, quæ solo numero, ac proinde differē-
tia petita ex parte subiecti differunt, dicun-
tur materialiter differre: & ita duæ intelle-
ctiones Gabrielis sic distinctæ habent sola
materiali distinctione differre: & per conse-
quens non mirum, quòd possint procedere
ab vno sine ordine inter se. Constat autem,
in diuinis non posse hanc distinctionem in-
ueniri; ac proinde nec posse dari plures per-
sonas non habentes inter se ordinem. Per
quod ad primam instantiam satis patet. Et
similiter nec obest secunda. Quia, vt idem
Caietanus notauit, in his, quæ materiali di-
stinctione præcisè non differunt, licet pos-
sit non inueniri ordo causalitatis; attamen

debet aliquis ordo inueniri. Et propterea
in Angelis, & in alijs differentiâ formali, seu
specie distinctis inuenitur ordo excessus se-
cundum perfectionem. Cumque hic nequeat
reperiri inter diuinas personas, alioquin per-
sona, quæ excederetur ab alia in perfectio-
ne, esset imperfecta, restat, vt inter eas solus
ordo originis liber ab imperfectionibus in-
ueniatur.

34 **Q**uæ probatio, & impugnatio desump-
ta est ex D. Thomæ 4. contra Gentes capit.
24. his verbis: *Siquis diuersas species rerum
consideret, in eis quidem ordo ostenditur, prout
viventia sunt supra non viuentia, & animalia
supra plantas, & homo super alia animalia,
cum in singulis horum diuersi gradus inuenian-
tur secundum diuersas species. Vnde & Pla-
to species rerum dixit esse numeros, qui specie
variantur per additionem, vel subtractionem
unitatis. Vnde in substantijs immaterialibus
non potest esse distinctio, nisi secundum ordinem.
In diuinis autem personis, quæ sunt omni-
no immateriales, non potest esse alius ordo, nisi
originis. Non igitur sunt due persona ab vna
procedentes, nisi vna earum procedat ab alte-
ra: & sic oportet, Spiritum Sanctum procedere
à Filio.*

35 **N**ec solum loco citato, sed etiâ quæst.
10. de Potentia art. 5. adhuc vberius, & ma-
gis explicatam proposuit Angelicus Do-
ctor hanc impugnationem verbis sequenti-
bus: *In rebus vni materialibus, in quibus
possibile est fieri multiplicationem per diuisio-
nem materiae, & quantitatis, vt dictum est,
possibile est duo individua vnus speciei ex æ-
quo se habere, sicut & dua partes quantitatis
ex æquo se habent. Vbi autem inuenitur prima
differentia secundum formam, ibi impossibile
est, quòd aliqua duo se habeant ex æquo. Vt
enim Philosophus dicit octavo Metaphysicæ,
forma rerum sunt sicut numeri, in quibus va-
riantur species per unitatis additionem, vel sub-
tractionem: & formales rerum differentie con-
sistunt in quodam perfectionis ordine: nam plâ-
ta specie differt à lapide in hoc, quòd super ad-
dit vitam: animal verò brutum à plâta in hoc,
quòd super addit sensum: homo verò à bruto in
hoc, quòd super addit rationem. Et idè in re-
bus immaterialibus (intellige substantialib⁹)
in quibus non potest esse multiplicatio secundum
diuisiōem materiae, impossibile est, quòd sit pla-
ralitas, nisi cū ordine quodâ. In substantijs qui-
dem immaterialibus creatis est ordo perfectio-
nis, secundum quòd vnus Angelus est perfectio-
ris nature, quàm alius. Et quia quidâ Philoso-
phi crediderunt, quòd omnis natura imperfecta
crearetur à perfectiori: idè dixerunt, quòd
in substantijs separatis non potest esse mul-
tiplicatio, nisi per causam, & causa-
tum. Quod tamen recta fides non tenet:
quia credimus, ex ordine diuina sapientia*

differentes ordines, substantiarum imitacionem
 producos esse. Cum autem in diuinis non
 possit esse ordo perfectioris, ut Ariani posuerunt
 dicentes, Patrem Filio esse maiorem, &
 utrumque Spiritum Sanctos reliquitur, quod
 pluralitas in diuinis personis esse non potest,
 nec intelligi nisi secundum ordinem originis
 lum, ut scilicet Filius sit à Patre, & Spiritus
 Sanctus à Filio. Si enim Spiritus Sanctus
 non esset à Filio, et equo respiceret Pa-
 trem quantum ad originem. Unde, vel non es-
 set due persona, vel esset ordo inter eos per-
 fectionis secundum Arianas, et esset inter
 eos materialis diuinitas, quod est impossibile.

36. Confirmatur. Quoniam hoc ipso,
 quod Spiritus Sanctus, & Filius non proce-
 derent à Patre cum hęc ordine, ita nimi-
 sum, ut Filius productus à Patre produce-
 ret Spiritum Sanctum, oporteret, distingui in-
 ter se ex eo, quod haberent diuersas natu-
 ras; ergo hęc ipso, quod procedant per mo-
 dum pluriū, habentium tamen eandem
 profus naturam, necessa erit, eos procedere
 cum prædicto ordine. Antecedens proba-
 tur. Nam ex eo quod datur in diuinis duo
 ingenti, id est duo, qui non essent ab alio,
 deberent dari plures Di; atque ad eos plures
 habentes diuersam naturam diuinam. Quia
 hoc ipso, quod non multiplicarentur per
 originis ordinem, oporteret, fieri hanc multi-
 plicationem per ordinem naturarum: atque
 aded per distinctionem essentialium earun-
 dem, & ordinem perfectionis inter utram-
 que. Ergo eadem ratione, si Spiritus San-
 ctus, & Filius non haberent inter se ordinem
 originis, & per consequens Filius, qui prius
 procedit, non esset principium Spiritus San-
 cti, tunc Filius, seu Verbum, & Spiritus San-
 ctus distinguerentur secundum naturas, &
 ordinem perfectionis earum. Quia quod
 uterque à Patre præcisè procederet, sicut nõ
 tribueret eis, quod vnus, nempe Spiritus San-
 ctus, procederet à Verbo; ita neque quod nõ
 distinguerentur secundum ordinem natura-
 rum, qui consistit in distinctione essentiali
 earum, & excessum vnus supra aliam.

Quam confirmationem, seu explicationem
 præcedentis impugnationis adduxit idem
 D. Thom. Angelicus Præceptor in eadem quæst. 10.
 de Potentia art. 3. nuper citato, vbi post ver-
 ba modo relata sic addit: *Et hanc rationem
 sequens Hilarius in lib. de Synodis dicit, quod
 ponere in diuinis duos ingentos, id est non ab
 aliquo existentes, est ponere duos Deos. Quia
 si non sit multiplicatio per ordinem naturarum,
 oportet, quod sit per ordinem naturarum.*

Et ideo eadem est ratio si inter Filium,
 & Spiritum Sanctum originis
 ordo non ponatur.

Se. VI. Oppositio sententia cum suis funda-
 mentis, & responsionibus ad
 illa.

37. **C**ontrariam eam sententiam euta-
 cri sunt Graeci: & (vt notauit Sua-
 rez lib. 10. de Trinit. cap. 1. num. 2.) primus,
 apud quem legitur hic error, est Theodore-
 tus in Contradictione anathematis 9: Cyril-
 li, vbi inquit: *Si Spiritum Sanctum ex Filio,
 aut per Filium, essentiam habere dicas, tan-
 quam impium aspernabimur. Credimus enim
 Filio dicenti: Spiritus, qui ex Patre procedit.*
 Quem etiam errorem amplexati sunt eo te-
 pore Nestoriani, quibus tunc Theodore-
 tus fauit, vt colligitur ex Concilio Ephesi-
 no: tom. 2. cap. 3. 1. & ex V. Synodo Colla-
 tione 4. in fine.

Probarur primò: Quoniam de diuinis per-
 sonis non licet nobis aliquid asserere, nisi
 id, quod in sacris literis est expressum; sed
 in sacris literis non est expressum, quod Spi-
 ritus Sanctus procedat à Filio; sed quod pro-
 cedit à Patre, iuxta illud Ioannis 4. *Spiri-
 tus, qui à Patre procedit*; ergo ita, & non ali-
 ter est sentiendum.

Quod argumentum proposuit D. Tho-
 mas in præfati, & illud inuict Cyrilus Je-
 rosolymitanus Catechesi 16. vbi sic ait: *Di-
 cimus itaque nos de Spiritu Sancto ea tantum,
 qua scripta sunt. Si quid autem scriptum non
 est, non scribimus: curiose. Ipse Spiritus San-
 ctus eloquens est scripturas: ipse etiam de se
 ipso dixit, quantum voluit, aut quatenus sui-
 mus capaces. Dicatur ergo, quaecunque dixit:
 nam quae ille non dixit, nos nõ audeamus. Qua-
 re, cum loco citato ex Ioanne tantum dixit:
 Spiritus, qui à Patre procedit, videtur, ibi
 dem virtute excludi processionem illius à
 Filio.*

38. Confirmatur primò. Nam in Symbo-
 lis, quæ in antiquis Concilijs facta, vel re-
 cepta sunt, incipiendo à Concilio Nizæno I.
 vsque ad sextum generale, non dicitur, Spi-
 ritum Sanctum procedere à Filio, sed à Pa-
 tre; ergo ita tenendum est. Patet consequen-
 tia. Quia non est credendum, Ecclesiam tā-
 to tempore ignorasse veritatem in re tā gra-
 ui, aut illam non tradidisse fidelibus. Ante-
 cedens verò probatur. Quia in Symbolo Ni-
 zæno nihil dicitur de processione Spiritus
 Sancti. In primo verò Concilio Constantino
 politano, vbi Symbolum Nizænum recipi-
 tur, & magis explicatur, solum additur: *Et
 in Spiritum Sanctum à Patre procedentem.* Idē
 que in alijs Concilijs generalibus habetur.

Confirmatur secundo. Quia in prima
 Synodo Ephesina Canone 7. & in eadem Sy-
 nodo tom. 2. capit. 33. prohibemur sub
 anathemate, profiteri, scribere, aut exponere
 alteram fidem, præter eā, quæ tradita est in
 Synodo

Contraria
 sententia
 Suar. ex.
 Theod.

Cōc. Ephe-
 sinum.
 Quinta Sy-
 nodus gen.

Primū fun-
 damentum.

Ioann. 4.

D. Thom.
 Cyr. Iero.

Confirm. 1

Primū Cō-
 ciliū Con-
 stantin.

Confirm. 2.
 Cōc. Ephe-
 sinum.

Confirmatur.

Synodo Nicœna in hac autem Synodo approbata, & exposita in sex Concilijs generalibus, non dicitur, quod Spiritus Sanctus sit procedens à Filio, sed solum asseritur, quod procedit à Patre: non ergo nos possumus addere, illum etiam à Filio procedere.

satisfit argumento.

39 Respondetur cum D. Thoma in præsentis distinguendo maiorem. *Nisi id, quod in sacris litteris est expressum*, formaliter & expressè, neganda est: virtualiter & implicitè, siue in sensu verborum, licet nõ expressis verbis, concedenda est. At veritas hæc processionis Spiritus Sancti à Patre, & Filio continetur in sensu verborum Scripturæ, & adhuc in testimonio illo in hoc argumento adducto: quia iuxta regulam generalem communiter receptam, quidquid in sacris litteris dicitur de Patre, debet etiam intelligi de Filio, etiãsi apponatur dictio exclusiva *solum*; nisi in illis, in quibus Pater, & Filius relative opponuntur.

D. Thom.

Vnde D. Thomas 4. contra Gentes cap. 25. postquam proposuit hoc idem argumentum, sic respondet ad illud: *Sed hoc omninò frivolum est. Nam propter unitatem essentia, quod in Scripturis de una persona dicitur, & de alia oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius; etiamsi dicitio exclusiva adderetur. Licet enim dicatur Matthæi 11. quod nemo novit Filium, nisi Pater: non tamè à cognitione Filij, vel ipse Filius, vel Spiritus Sanctus excludatur. Vnde, etiamsi diceretur in Evangelio, quod Spiritus Sanctus non procedit, nisi à Patre, non per hoc removeretur, quin procederet à Filio: cum hoc proprietati Filij non repugnet, ut ostensum est. Nec est mirum, si Dominus Spiritum Sanctum à Patre procedere dixit, de se mentione non facta: quia omnia ad Patrem referre solet, à quo habet, quidquid habet. Sicut cum dixit Ioannis 7. Mea doctrina non est mea, sed cuius, qui misit me Patris. Et multa huiusmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandam in Patre auctoritatem principij. Nec tamen in auctoritate premissa omninò obviavit, se esse Spiritus Sancti principium, cum dixit eum Spiritum veritatis: se autem prius dixerat veritatem.*

Ad primam confirmat.

40 Ad primam confirmationem respondetur, quod adhuc admissio antecedenti (de quo statim) neganda est consequentia. Quoniam non idè illa Concilia non fecerunt: huius veritatis expressis verbis mentionem, quia illam ignorarunt, aut eam fidelibus occultare voluerunt; sed quia hæc controversia tunc non discutiebatur, & ad confutandas hæreses eo tempore exortas, de quibusque in his Concilijs agebatur, sufficiens visum est, eo modo loquendi uti, quo Scriptura utebatur.

Soluitur aliter.

Adde ex Suarez loco citato numero Colleg. Salman. Carmel. Discal. Curs. Theol.

8. non deesse graues Doctores asserentes, vir tute saltem hanc veritatem esse traditam in Concilio Ephesino, & sequentibus. Nam Concilium Alexandria cum Cyrillo epistola 10. verbis satis expressis hanc docuit veritatè. Nam inter alia, cum de Filio loqueretur, dicit: *Ab eo emittitur spiritus*. In Concilio autem Ephesino (ut constat ex 2: tomo cap. 5. & 13.) & postea in V. Synodo generali Collatione 6. & in sexta Synodo Actione 17. approbatur, & recipuntur ut Catholicæ omnes epistolæ Cyrilli Alexandrini ad Nestorium, inter quas habetur prædicta epistola 10. Et eandem approbationem in sui defensionem attulit idem Cyrillus in lib. Apologetico ad Theodosium, qui etiam refertur in 5. tomo Concilij Ephesini cap. 2. Ad denique in Concilio Calcedonenli (ut refertur Synodo V. supra citata Collatione 6.) fatentur Patres, se credere iuxta epistolas Cyrilli approbatas in Concilio Ephesino, quorum una est illa decima.

Suarez. Cõ. Ephe. Cõ. Ale. Cyril. Alexand. Synod. V. & VI.

Idè Cyril. Cõ. Calce.

41 Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis ibi ferri excommunicatione eos, qui alteram fidem ab ea, quæ in Nicœna Synodo habetur, tradunt: non tamen illos, qui fidem ibidem traditam, & ea, quæ in illa implicitè continentur, explicat. Constat autem ex his, quæ diximus, contineri implicitè in fide tradita in prædicta Synodo, quod Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio: siquidem quoad hoc non opponuntur, sed solum in hoc, quod vult sit Pater, & alius Filius: & eundè, in quibus non opponuntur, debent esse illis communia.

Ad secundam confirmat.

Secundò responderetur, quod ad summum prædictum anathema erit contra illos, qui priuata auctoritate aliquid de prædicta fide in eo Concilio contenta exponunt: non tamen contra eos, qui auctoritate publica Pontificis id faciunt: siquidem prædictum Concilium non potuit restringere auctoritatem, quam habet Pontifex ad res fidei explicandas. Constat autem ex Angelico Doctore loco citato ex 4. contra Gentes, auctoritate Romani Pontificis fuisse explicatum, quod dem in Nicœna Synodo dicitur, Spiritum Sanctum procedere à Patre, intelligitur, quod ita procedat ab eo, ut simul etiam procedat à Filio. Et tandem in Concilio Florentino loco citato id est expressè diffinitum.

Secundo solum nitur eadè confirmat.

Ang. Do.

Nycæna Synod.

Cõci. Flo.

42 Secundò probatur eadem sententia ex aliquibus testimonijs Patrum. Nam Dionysius de diuinis nominibus capit. 2. ait, solam Patrem esse fontem Diuinitatis. Et Basilius epistola 38. inquit: *Filium secundum propriam notionem nullam habere communionem cum Patre*. Et Nazianzenus Oratione 24. inquit, filium habere omnia,

Secundum fundamenti Dionys.

Basil.

Nazianz.

quæ Pater, *excepta causalitate*, id est productione. Si autem Spiritus Sanctus procederet à Filio, tunc Filius esset etiam fons Diuinitatis: siquidem communicaret illam Spiritui Sancto, & secundum propriam notionem haberet communionem cum Patre: quatenus tam Pater, quam Filius conueniret in hoc, quod uterque esset principium Spiritus Sancti. Et tãdem Filius haberet etiam causalitatem, id est, quod produceret Spiritum Sanctum.

Dilatatur.

Respondetur, Dionysium tantum velle, quod solus Pater ita sit principium communicandi Diuinitatem, vt non sit de alio principio: quia ratio fontis propriè & in rigore loquendo id exposcit. Quare, si per fontem Diuinitatis tantum intelligatur, quod sit principium alicuius personæ diuinæ, tunc etiam Filio conuenit esse Diuinitatis fontem: & ita illa particula *solum* adducta à Dionysio, nõ excludit Filium ab hoc, quod sit etiam fons Diuinitatis, vt constat ex regula in præfenti ad 1. tradita à D. Thomas: quia, vt dicebamus, in hoc non opponuntur Filius, & Spiritus Sanctus: & iuxta regulam prædictam dictio exclusiua in diuinis non excludit alias personas, nisi in his, in quibus habent oppositionem.

D. Thom.

Ad testimonium autem Basilij dicendum est, solum velle, quod secundum notionem propriam Filij, id est, illi soli conuenientem, nempe secundum Filiationem, vt talem, non esse communionem inter Patrem, & Filium: quia in ea opponuntur. Et tandem Nazianzenus loquitur de productione ipsius Filij: ita ut sit sensus, Patri, & Filio esse omnia communia, præter ipsam productionem Filij, seu præter hoc, quod est, esse principium primæ processions, quæ reperitur in diuinis: ex eo quod Filius est prima persona, quæ ibidem procedit.

Tertio fundamētum

43 Tertio probatur eadem sententia. Quia ex ea sequerentur plura absurda. Primum. Quod Spiritus Sanctus non produceretur sufficienter à Patre. Secundum. Quod Pater, & Filius essent duo principia Spiritus Sancti. Tertium, quod quæ ex præcedenti deducitur. Spiritum Sanctum non fore omnino simplicem. Hæc autem admitti nequeunt: ergo, &c. Sequela quoad primum absurdum patet. Quia si sufficienter produceretur à Patre, superflueret, quod Filius in talem productionem influeret. Et ita hoc ipso, quod non superfluat, quia nihil superfluum est in diuinis, sed Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio, signum erit, illi non produci sufficienter à Patre.

Quoad secundum verò etiam constat. Quia produceretur à Patre, & Filio: & vnus quisque ex illis esset principium integrum talis productionis. Quoad vltimum verò li-

quet. Quia quod à pluribus realiter distinctis producitur, accipit ab vno aliquid, & ab altero aliquam aliam rationem: at vbi est alia, & alia ratio, non est simplicitas. Minor verò quoad primam partem ex se est perspicua. Quoad secundam constabit ex dicendis articulo 4. Quoad vltimam verò probatur. Quoniam id, quod est Deus, quale est Spiritus Sanctus, debet esse summè simplex.

Enodatur.

44 Respondetur, negando sequelam quoad omnia absurda in ea contenta. Et ad probationem primi absurdi dicendum est, quod ex hoc, quod Spiritus Sanctus sufficienter produceretur à Patre, sequeretur, superflue influere Filij, si Filius per aliam virtutem influeret: non tamen si per eandem: ex eo quod eademmet virtus productiua Spiritus Sancti, quæ est in Patre, est in Filio, ratione cuius non potest non simul eum eodem Patre in productionem Spiritus Sancti influere. Sicut ex hoc, quod creaturæ sufficienter producuntur à Patre, non infertur, superflue influere Filij, aut Spiritus Sancti: quoniam non influunt per distinctam virtutem, sed per eandemmet, quæ est in tribus personis: & ided non possunt non omnes illæ influere.

Ad probationem verò secundi absurdi patet ex modo dictis, quomodo Pater, & Filius non sint duo principia Spiritus Sancti: quia influunt per eandem prorsus virtutem, & influxum: sicut ob hanc rationem Trinitas non est tria principia creaturarum. Ad probationem tandem tertij absurdi constat etiam ex dictis. Quoniam id, quod est simplicissimum, potest ad minus oriri à pluribus; dummodo per vnã & eãdem simplicissimam virtutem, & influxum influant.

Vltimum

45 Vltimò probatur eadem sententia. Quoniam Pater prius ordine originis producit Spiritum Sanctum, quam sit Filius: ergo Filius nequit influere in productionem Spiritus Sancti. Consequentia patet. Et antecedens probatur. Quia prius ordine originis, quam Filius sit, debet Pater habere vim spiratuiam respectu Spiritus Sancti: ergo & actu spirare illum: siquidem hæc virtus præsupposita debet esse per modum actus purissimi: atque aded per modum virtutis, non solum spiratiuæ in actu primo, sed etiam spirantis actu prædictum Spiritum Sanctum.

Respondetur, quod hoc argumentum, sic obuium si aliquid probaret, conuinceret etiam, prius prioritate in quo produci Filium, quam sit Spiritus Sanctus. Quia prius quam sit productio Spiritus Sancti, quæ est per voluntatem, habet Pater vim ad generandam Filium, qui procedit per intellectum: & ea, quæ

quæ spectant ad intellectum, sunt priora illis, quæ procedunt per voluntatem: sicut & intellectus est virtualiter prior voluntate.

Occurrit aliter.

Deinde addimus, negandum esse antecedens huius argumenti. Et ad probationem dicendum est, quod per hoc, quod Pater prius ordine originis habeat virtutem spirationem, quam Filius, aut spiraret secundum eundem ordinem originis prius, non significatur, dari aliquod instans reale, aut rationis in quo, ratione cuius venificetur, quod Pater spirat, & non Filius: sed tantum, quod et si uterque in omni signo in quo siue reali, siue rationis, cum fundamento tamen in se spiraret: attamen Pater non habet à Filio, quod spiraret; licet Filius hoc à Patre habeat

cundus est. An facta hac suppositione, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, & quod nihilominus Filius, & Spiritus Sanctus maneret eum eisdem proprietatibus personalibus, ita ut ille maneret Filius, & genitus, iste vero spiratus, tunc realiter inter se distinguerentur?

Inter hos autem duos sensus reperitur, ut ex terminis ipsis constat, aliquid, in quo conveniunt, & aliquid, in quo discriminantur. Conveniunt quidem in hoc, quod in utroque sensu supponitur aliqua conditio, siue suppositio impossibilis, scilicet, Spiritum Sanctum non procedere à Filio. Discriminatur autem. Nam in primo ultra illam non supponitur aliqua alia suppositio itidem impossibilis; bene tamen in secundo, scilicet, quod adhuc tunc maneret Filius, & Spiritus Sanctus eum eisdem proprietatibus personalibus. Nam hæc suppositio involuit, attentis omnibus, contradictionem, & conditionalem quendam impossibilem, ut ex statim dicendis patebit.

Vnde iuxta priorem sensum in titulo inquiritur, an dato, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc realiter distinguerentur, siue hæc distinctio esset per hoc, quod manerent cum eisdem proprietatibus personalibus, siue non? ac proinde, an talis distinctio esset per Filiationem, & Processionem passivam; an vero per aliquid aliud? Iuxta posterioriorem vero, an data prædicta hypothesi, & insuper quod remaneret cum eisdem proprietatibus personalibus, tunc realiter distinguerentur per illas? ac proinde constituerent duas personas realiter distinctas? an vero non distinguerentur realiter, sed constituerent unam tantummodò personam, quæ duabus relationibus referretur ad Patrem?

DUBIUM II.

In quibus sensibus, & qua utilitate à Theologis inquiratur, an si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo?

46 Onus in titulo non inquiritur de re ipsa secum se, id est, an Spiritus Sanctus, & Filius realiter inter se distinguerentur, data hypothesi impossibili, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio? Sed in quibus sensibus id inquiratur à Theologis, & qua utilitate? Quia de illo priori in sequenti dubio latius est agendum; & hoc posterius eget peculiari explicatione, ut id, quod in sequenti dubio dicemus, melius capiatur, & ut intelligatur, quæ sit mens D. Thomæ in sequenti dubio, & quæ rituli eiusdem dubij vera intelligentia. Et licet ea, quæ tam in hoc, quam in dubio sequenti dicenda sunt, possent in uno & eodem dubio coniungi: maioris tamen claritatis gratia, & ne dubium unicum satis prolixum texeremus, idcirco segregatim hæc duo discutere, & examinare placuit.

§. I. Explicatio tituli.

Explicatur titulus.

47 **P**RO tituli ergo intelligentia notandum est, illam in duplici sensu posse intelligi. Primus est ille, qui in expressis verbis illius continetur, scilicet, an si Spiritus Sanctus non procederet à Filio (ut putabant Græci) tunc distingueretur realiter ab illo, non determinando an Filius in eo enertu, & suppositione maneret cum eadem proprietate personali, & similiter Spiritus Sanctus cum ea personali proprietate, qua unusquisque modo gaudet, nec ne? Sec-

48 **D**icendum est primò, in utroque sensu nuper recensito inquiri à Theologis, an si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo? Assertio hæc quoad primum sensum ex se constat, & communiter recipitur à Theologis. Nam saltem in eo dubium hoc agitur, ut contra Græcos colligatur, Spiritum Sanctum procedere à Filio: quia ipsi suppositionem illam, quam nos iudicamus impossibilem, sentiebant esse possibilem, & de facto dari: & ea admissa, volebant Patres convincere illos: ex eo quod in eo eventu non poterant Filius, & Spiritus Sanctus realiter distingui: ut ita ipsi, qui hanc distinctionem admitterebant in divinis, cogerentur fateri, Spiritum Sanctum procedere à Filio.

Primam conclusio.

Et similiter quoad secundum sensum etiam liquet: & sanè id iuxta mentem Angelici D. Thomæ

Præceptoris. Quoniam cū S. Doctor in hoc art. & 4. contra Gentescap. 24. asseruisset, quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo, nõ reddit proratione huius, quod in eo euentu non essent in illis relationes Filiationis, & spirationis passiuæ: sed quia istæ relationes tunc non essent, nec manerent inter se oppositæ secundum originem, vt exponunt in prædictis locis Caietanus, & Ferraratus: atque ad eò supponit, quod manerent prædictæ relationes; licet non constituerent tunc personas oppositas, seu distinctas realiter; sed vna & eadem persona per illas referretur ad Patrem.

Caietan.
Ferratus.

Et ita, cū in hac responsione D. Thomæ supponatur, in eo euentu Filium manere Filium, & Spiritum Sanctum manere etiam Spiritum Sanctum, & per consequens cum suis proprietatibus personalibus: merito titulus directè respondens huic responsioni intelligitur hoc secundo sensu, nempe, an dato quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, & si mul supposito, quod vterque maneret cum sua proprietate personali, vel Filiationis, vel Processionis, siue spirationis passiuæ, tunc Spiritus Sanctus, & Filius distinguerentur realiter, & prædictæ proprietates constituerent distinctas realiter personas? an verò non nisi tantum vnicam, quæ duabus relationibus referretur ad Patrem?

Assertio se
cunda.

49 Dicendum est secundo, dubium hoc sic excitatum esse satis vtile. Assertio hæc ex præcedenti videtur satis deduci, solumque eget explanatione. Potest autem declarari. Tum, quia (vt initio dubij sequentistangemus) ex decisione huius dubij pender vis, & efficacia rationis D. Thomæ ad probandum, Spiritum Sanctum procedere à Filio. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) quia si semel data hac suppositione impossibili Spiritus Sanctus non distingueretur à Filio, tunc optimè colligeremus inde, rationem adæquatam distinctionis Filij ab Spiritu Sancto esse spirationem aëtiuam. Sicut etiam, si data prædicta suppositione, nempe, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, adhuc distingueretur realiter ab illo, tunc per optimam consequentiam inde inferremus, spirationem aëtiuam non esse adæquatam rationem distinctionis Filij ab Spiritu Sancto, si quidem ea sublata, adhuc manerent realiter distincti; sed aliquam aliam realitatem esse rationem distinctionis realis inter illos. Ita quidem, vt in priori sensu, in quo diximus, titulum huius dubij intelligi, colligatur, aliquam aliam realitatem præter spirationem aëtiuam, esse rationem prædictæ distinctionis, non determinando, an talis ratio sit Filiario, aut aliqua alia proprietatis: quia iuxta hunc sensum abstrahitur ab hoc, quod est, an tunc maneret Filius, & Spi-

ritus Sanctus cum proprietatibus personalibus Filiationis, & Processionis, quas modo habent. In posteriori verò sensu, id est, data hypothesi, quod Filius non spiraret Spiritum Sanctum, & nihilominus ambo manerent cum sua proprietate personali, & realiter inter se distincti, tunc optimè etiam inferatur, Filiationem esse rationem distinctionis Filij ab Spiritu Sancto, & Processionem rationem distinctionis Spiritus Sancti à Filio: si quidem tunc non esset aliquid, per quod realiter distinguerentur, nisi per has suas proprietates personales Filiationis, & Processionis.

50 Vnde sicut satis vtiliter disputatur, an, si Deus non esset immutabilis, esset æternus? & an, si tollerentur à Deo relationes, ad huc manerent personæ? quia etsi vtraque suppositio sit impossibilis, nihilominus inde per legitimam consequentiam colligimus, an immutabilitas sit, vel non sit ratio æternitatis, & an relationes sint, vel non sint rationes adæquatè constitutiue personarum. Nam si sublata per impossibile immutabilitate, & relationibus prædictis, adhuc tunc Deus remaneret æternus, essentque personæ in diuinis, optimè inde deducitur, neque immutabilitatem omnimodam (de qua loquimur) esse radicem æternitatis, neque relationes esse rationes adæquatè constitutiue personarum; secus verò, si illa, & his sublatis, nec remaneret æternitas, nec personæ. Ita, quia datis suppositionibus impossibilibus (de quibus in hoc dubio) colligitur per legitimam consequentiam, quænam sit ratio distinctionis realis inter Filium, & Spiritum Sanctum, vt iam explicuimus: idcirco præfens dubium de hoc agens est valdè vtile: & vniuersaliter loquendo quæuis quæstio procedens ex aliqua suppositione impossibili, qua data, venatur per legitimam consequentiam, quænam sit ratio formalis, aut radice alicuius effectus, est satis vtilis.

§. III. Obiectio prior contradicta in priori assertione.

51 Vtrum Franciscus Suarez lib. 10. de Placitum Trinitate cap. 2. nu. 10. existimat, P. Suarez non posse vlla ratione titulum huius dubij intelligi in posteriori sensu: ita nimirum, vt supponatur duplex illa conditio, & suppositio impossibilis: scilicet, quod Spiritus Sanctus non procedat à Filio, & quod nihilominus manerent cum suis proprietatibus personalibus, quas modo habent, nempe, cum Filiatione, & Processione.

Hoc autem sic probat. Nam si semel supponatur, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, consequenter etiam debet supponi, non manere hunc numero Spiritum Sanctum. Probatur primo.

Quia, aut hunc numero Filium: ergo titulus huius dubij non potest intelligi, itaut supponatur, quod Spiritus Sanctus non procedat à Filio, & quod simul maneant proprietates personales, quæ modò sunt constitutiæ eorum, nempe, Filiatio, & Processio. Consequentiã videtur perspicua. Quia nō potest simul supponi, quod maneant, & non maneant prædictæ relationes constitutiæ Filij, & Spiritus Sancti: ac proinde quod maneant, & nō maneant hic numero Filius, & hic numero Spiritus Sanctus.

52 Antecedens quoad priorem partē, nempe, quod supponatur non remanere eundem Spiritum Sanctum, probatur. Tum, quia hæc numero Processio, quæ nunc est constitutiua Spiritus Sancti, per se respicit, tanquam adæquatam terminum, Patrem, & Filium: ergo non potest hæc numero relatio Processionis esse, vel intelligi in rerum natura, quin respiciat vtramque personam, tanquam adæquatam terminum suum: nam habitudo simplicissimæ relationis nequit tolli, vel minui, manente eadem simplicissimâ relatione. Ergo hoc ipso, quod supponatur, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, supponitur, non manere hunc Spiritum Sanctum. Tum etiam, quia hæc numero relatio Processionis per se est à Patre, & Filio, itaut vtraque relatio sit necessaria conditio ex parte principij huius personæ Spiritus Sancti: sed si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, iam Filiatio non esset conditio necessaria: ergo nec relatio Processionis terminaretur ad eandem numero personam, ad quam nunc terminatur: ac proinde supponitur ibi, quod non esset, eadem numero relatio Processionis, nec maneret constitutus per illam idem numero Spiritus Sanctus, qui nunc est.

Quoad secundam verò partem scilicet, supponi etiam data illa hypothesi, non remansurum tunc eundem Filium, etiam liquet. Tum, quia hæc Filiatio, quæ nunc constituit Filium, est sufficiens ratio terminandi habitudinem relationis Processionis, quam habet Spiritus Sanctus ad ipsum: cum Spiritus Sanctus procedat à Filio, vt constituto Filiatione: sed si supponitur Spiritus Sanctus à Filio non procedere, non esset sufficiens ratio terminandi prædictam relationem Processionis, vt ex se constat: ergo ibidem etiam supponitur, quod non remanebit eadem numero relatio Filiationis: ac proinde, nec idem numero Filius. Tum etiam, quia Filiatio, quæ nunc datur, talis est, quod voluntas diuina, quatenus coniuncta illi, sit fecunda, & habeat rationem spiratiuæ virtutis, seu conditionem requisitam in principio quoad aspirandum: sed data hypothese, quod Spiritus Sanctus non procedat à Fi-

lio, non erit Filiatio talis virtutis: ergo non manebit eadem numero Filiatio, & idem Filius: ac proinde data prædicta hypothesi, hoc ibidem supponitur.

53 Confirmatur tota hæc obiectio. Nam suppositio, qua supponitur, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, supponit etiam, quod nō maneat eadem habitudo, quæ nunc est inter Processionem, & Filiationem, tanquam inter relationem, & terminum formalem ipsius: at hæc habitudo est de intrinseco conceptu huius numero relationum: ergo prædicta suppositio necessarid destruit has relationes: ac proinde non potest simul cum hac suppositione coherere, & supponi, quod tales relationes maneant.

Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Nam Deus non potest intelligi æternus, quin intelligatur immutabilis, & quin eius æternitas oriatur ab immutabilitate: ergo nec Spiritus Sanctus poterit intelligi Spiritus Sanctus, quin oriatur à Filio. Quia sicut immutabilitas est propria ratio, vnde oritur æternitas: ita Filius, & Verbum est id, vnde debet oriri amor.

Confirm. 2.

§. IIII. Elucidantur ea, quæ in prima assertionē, & in explicatione tituli diximus, vt inde clarior prima obiectiois enodatio colligatur.

54 Obiectioem hanc consultò proposuimus: quia eius occasione plenè decisio huius dubij capietur, & omnia, quæ in hac disputatione tradenda sunt, melius intelligentur. Ad eam igitur vt respondeamus, oportet recollere, & elucidare paulisper ea, quæ nuper in explicatione tituli diximus. Hoc autem nulla alia ratione melius præstabitur, quàm adducendo sequens exemplum. Etenim aliud est, an dato quod secundum rem separantur ab indiuiduo Trinitatis tres personalitates diuinæ, tunc remaneret secundam rem hic numero Deus, seu hoc numero indiuiduum Trinitatis, & istud esset idemmet principium productiuum creaturarum: aliud verò, an possit hic numero Deus concipi, non conceptis tribus personalitatibus diuinis, & hic numero Deus sic conceptus intelligeretur esse idemmet principium productiuum creaturarum: ac proinde dato, quod sic secundum rem contingeret, sicut nostris conceptibus concipitur: & per consequens admissio, quod secundum rem separantur tres personalitates ab hoc numero Deo: & simul admissio, quod in eo euentu, maneret hic numero Deus secundum rationem inadæquatam sui, idest, non prout est ratio à priori exigens tres personalitates diuinæ, vt proprietates personales in dif-

Elucidatur exemplo tituli dubij

dispensabiliter sibi adu anne xas, sed secundum quod præcisè exprimit *Intelligere*. De primordiale per se subsistens: tunc remaneret etiam idem numero principium productiuum creaturarum?

55 Et si ergo separatis secundum rem tribus personalitatibus diuinis, non remaneat secundum rem hic numero Deus, neque hoc numero principium creaturarum: quia quidquid est in Deo, est ita de necessitate Dei, quod sine illo, nec hic numero Deus, nec hoc numero principium productiuum creaturarum possit esse: ideoque, si præcisè fiat hæc suppositio, ut à nobis descripta est, tunc ibidem virtualiter supponatur, quod in prædicto euentu omnia, quæ sunt in Deo, re ipsa transcent: & per consequens nõ possit tunc inquiri, an secundum rem remaneat idè numero principium productiuum creaturarum, ne simul opposita ibidè supponantur: nihilominus benè potest concipi hic numero Deus, nõ conceptis tribus personalitatibus: & similiter intelligi potest hoc numero principium productiuum creaturarum, saltem secundum suam rationem inadæquatam, non intellectis prædictis personalitatibus, & inquiri an si res ita euenirent, sicut conceptibus nostris separantibus, & distinguètibusea, quæ inter se aduata sunt, concipiatur: ac proinde dato, quod secundum rem separarentur ab hoc numero Deo tres personalitates diuinæ, & quod adhuc in eo euentu maneret per impossibile hic numero Deus, saltem secundum rationem inadæquatam iam insinuatam, tunc remaneret idè numero principium productiuum creaturarum?

Applicatur
exemplum
ad intentum.

56 Ita ergo in præsentia (proportionè seruata) philosophandum est. Nam aliud est, an dato, quod Spiritus Sanctus secundum rem non procedat à Filio: ac proinde dato, quod secundum rem separaretur ab eo actiua spiratio eiusdem Spiritus Sancti: tunc ratio personalis Filiationis maneret secundum rem? aliud verò, an dato, quod Spiritus Sanctus non intelligeretur procedere à Filio, & per consequens non conciperetur esse in eo spiratio actiua, tunc intelligeretur manere ratio personalis Filiationis, saltem secundum suam rationem inadæquatam, sufficientem tamen ad hoc, ut conciperetur retinere formalissimam rationem Filiationis, prout præcisè exprimit ordinem ad Patrem? & an, si cætèrè potest concipi, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, & per consequens non intelligi in Filio spiratio actiua, & nihilominus concipi, quod modo dicto maneret in Filio Filiationis: sic, si per impossibile omnia hæc darentur secundum rem, & non solum secundum nostrum modum concipiendi, scilicet, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, & per consequens secundum rem tolleret

etur ab illo ratio spirationis actiua, & quod nihilominus maneret secundum rem in eo ratio Filiationis secundum rationem inadæquatam nuper explicatam, & similiter maneret adhuc tunc per impossibile in Spiritu Sancto ratio processionis, seu spirationis passiuæ secundum suam rationem inadæquatam, sufficientem tamen ad hoc, ut retineret formalissimam rationem spirati in ordine ad primam personam Trinitatis: tunc his impossibilibus suppositionibus datis, haberent Filius, & Spiritus Sanctus realiter distinguere ratione prædictarum proprietatum personalium, ut secundum prædictas rationes inadæquatas manerent?

57 Et si ergo dato, quod Spiritus Sanctus non procedat secundum rem à Filio, ac proinde, & separari secundum rem ab illo rationem spirationis actiua, tunc non maneret secundum rem Filiationis diuina: quia omnia diuina sunt ita inter se connexa secundum rem, ut quidquid secundum rem inuenitur in diuinis, requiratur eodem modo, nempe secundum rem, ad hoc ut natura Dei, & quæuis alia in Deo reperta maneant: & per consequens si præcisè supponatur, quod aliquid à Deo re ipsa separaretur, nequibit Deus, aut aliquid eius secundum rem manere; sed ibidè virtualiter supponitur, quod secundum rem peribunt cuncta diuina, siue id contingat per locum intrinsecum, vel extrinsecum, vel quouis alio modo: ideoque dato, quod secundum rem separaretur à Filio spiratio actiua, non potest simul inquiri, an tunc Filius, & Spiritus Sanctus distinguarentur realiter per Filiationem, & Processionem: quia in priori suppositione facta modo explicato supponitur, Filiationem, & Processionem prædictam non manere secundum rem.

Attamen benè potest concipi Filiationis, non concipiendõ spirationem actiuam: & per consequens nec intelligendõ, quod Spiritus Sanctus procedat à Filio: & nihilominus concipi Filiationem secundum suam inadæquatam rationem, secundum quam præcisè exprimit hoc, quod est, respicere Patrem. Et ita si supponatur suppositio quædam impossibilis, nempe, quod sicut contingit in nostris conceptibus, ita eueniret secundum rem: ac proinde quod secundum rem Spiritus Sanctus non procederet à Filio, & simul maneret Filiationis secundum suam rationem inadæquatam iam explicatam, & similiter processio, seu spiratio passiuæ, secundum quod respicit præcisè primam personam Trinitatis, ut spirantem: tunc optime poterit inquiri, an rebus ita manentibus, Filius, & Spiritus Sanctus, si constituti per has proprietates personales sic re ipsa inuentas, sicut per

nostros conceptus sic illas concipimus, habent realiter per illas distingui, necne?

§. V. Diluitur prior obiectio.

Ex dictis discitur
soluitur argu-
mentum

58 **H**inc ergo ad primam obiectio-
nem distinguendum est antecedens. Cō-
sequenter etiā debet supponi, non manere hunc
numero Spiritum Sanctum, aut hunc numero
Filium, quoad rationes suas adæquatas, & cō-
pletas, concedendum est: siquidem tunc Spi-
ritus Sanctus, v. g. non remaneret cum ordi-
ne, originis patris ad Filium, nec Filius eū
ordine ad Spiritum Sanctum, ut ad id, quod
ab eo procedit: nec Filiatio haberet munus
illud, quod modò habet, nempe, radicis, aut
quasi radicis, modò tamen infrā explican-
do, relationis spiritalis actiue, quo modò
dò gaudet: nec ita a Filiatione, aut Proce-
sione exigerentur, aut implicite dicerentur.
Si verò antecedēs intelligatur quoad ratio-
nes inadæquatas, negandum est in sensu ex-
plicato. Et eodem proportionali modo debet
distingui consequens, & iuxta distinctio-
nem datam concedi, vel negari consequen-
tia.

59 Deinde ad probationem priorem ante-
cedentis quoad primam eius partem respon-
detur, distinguendo eodem proportionali
modo antecedēs. Hęc numero Proccesio, qua
nunc est constituta Spiritus Sancti, per se res-
picit tāquam adæquatam terminum Patrem,
& Filium: si prædicta Proccesio consideretur
secundum suam adæquatam rationem,
concedatur. Si verò secundum inadæquatā,
negetur, iuxta sensum explicatum. Et eod-
em proportionali modo distinguatur con-
sequens. Nec obest id, quod ibidem addi-
tur, nempe, habitudinem simplicissimæ rela-
tionis nec tolli, nec minui posse, manente
eadem simplicissima relatione. Quia hoc ad
summum est verum de ablatione, vel dimi-
nutione secundum rem, non verò secundum
nostrum modum concipiendi, quatenus cō-
cipitur quoad vnum munus eiusdem simpli-
cissimæ relationis, non concepto alio: ac
proinde hæc simplicitas sicut nō obstat his
distinctis numeribus, ex parte saltem nostri
modi concipiendi distinctis: ita nec obest
ad hoc, ut inquiri possit, an si illa relatio pro-
ccesiois maneret secundum rem quoad vnu
munus, & rationem inadæquatam, nempe,
ut respicit primam personam Trinitatis, nō
verò quoad aliud, quo respicit Filium, tunc
talis proccesio ratione eius, quod in ea rema-
neret, distingueret realiter Spiritum Sanctū
ab eodem Filio?

60. Potestque hoc explicari aliquali exē-
plo, eoque factis probabili, relationis pater-
nitatis create. Nam pater, qui antea dicebat
relationem ad duos filios, si eorum alter pe-

Illustratur
exemplo.

feat, tunc referretur ad vnum tantum: & ta-
men in eo euentu remanet eadem numero
paternitatis relatio, quæ antea ex parte ter-
mini respiciebat duo supposita sub relatio-
ne filiationis; & nunc solum respicit vnicum
solummodò: ac proinde manet quoad mu-
nus respiciendi actū, & in exercitio vnicum
filium; non verò quoad munus respiciendi
etiam in exercitio vtrūque: ex eo quod de-
est connotatum quoddam indispensabile
ad prædictum exercitium, nempe, existentia
alterius filij, qui supponitur perijisse. Ita er-
go in præsentī (proportione tamen seruata,
& modo explicato) philosophandum est.
Quævis inter exemplum adductum, & rem,
de qua agimus, sit etiam sua disparitas, ut in-
tuenti patebit.

Ex quo ad secundam probationem pro
eadem prima parte antecedētis constat. Nā
ex ea ad summum conuincitur, hanc nume-
ro Proccesioem esse à Patre, & Filio secun-
dum suam rationem adæquatam; non tamē
secundum inadæquatam. Et ita si concipia-
tur, secundum quod præcisè exprimit ordi-
nem ad primam personam Trinitatis, non
concipitur, ut est eademmet adæquatè, sed
inadæquatè. Et si per impossibile sic secun-
dum rem daretur, tunc remaneret eadē in-
adæquatè, non verò adæquatè.

61 Ad primam vero probationem eiusdē
antecedentis pro secunda illius parte patet
ex dictis, hanc numero Filiationem nunc cō-
stituentem Filium esse sufficientem rationē
terminandi habitudinem relationis Procces-
sionis, quam habet Spiritus Sanctus ad ip-
sum, si sumatur secundum suam rationem
adæquatam: secus verò, si accipiat secundum
rationem inadæquatam, nimirū, prout
præcisè exprimit ordinem ad Patrem, & ef-
fe terminum habitudinis Patris ad ipsum:
sic enim, licet nunc implicite dicat rationē
aliam inadæquatam, secundum quam mo-
do insinuatō habet quodammodò termina-
re relationem Proccesiois Spiritus Sancti
ad ipsum: attamen si præcisè consideretur
quoad hanc rationem inadæquatam respi-
ciendi Patrem secundum id, quod præcisè
exprimit, tantum habet terminare habitu-
dinem Patris ad ipsum, & respicere eundem
Patrem. Vnde, cum dicitur, Spiritum San-
ctum procedere à Filio, ut constituto Filia-
tione, debet ad summū intelligi de Filia-
tione secundum suam rationem adæquatam.
Et ita, si Spiritus Sanctus non concipiat
procedens à Filio, adhuc intelligeretur Fi-
liatio secundum prædictam rationem in-
adæquatam: &, ut nuper tangebamus, si per
impossibile sic secundum rem remaneret se-
cunda persona Trinitatis, sicut inadæqua-
tè illam concipimus, remaneret secundum
rationem Filiationis inadæquatam secun-
dum

dum quam exprimit ordinem ad Patrem; & eius relationem terminat. Per quæ etiam ad secundam probationem, & utramque confirmationem pater, solum enim probant; Filiationem secundum rationem adæquatam esse conditionem ex parte principij quod ad spirandum, & habere ordinem ibidem dictum cum Processione: non verò, quod id ei competat secundum omnem eius rationem in adæquatam, & secundum id, quod exprimit secundum omnem, & quamvis ex suis rationibus in adæquatis.

Secundæ datio eiusdem argumenti.

62. Secundò respondetur ad totam hanc objectionem, siue magis explicatur præcedens solutio, negadò antecedens. Et ad primam probationem pro priori parte antecedentis dicendum est, Spiritum Sanctum per suam relationem spirationis passivæ non idèò respicere Patrem, & Filium, quia utraque persona ex parte ipsius Spiritus Sancti, aut ex parte virtutis spiratiuæ in omni evenit, & data quavis hypothesi impossibili, requiratur ad productionem illius; sed quia ambæ desiderantur ex parte ipsius Spiritus Sancti, ut modo est, & similiter ex parte etiã virtutis spiratiuæ, non utrunque, & in omni evenit considerat; sed quia modò prædicta virtus spiratiua, quæ est in Patre, est etiam in Filio; & idèò nequit Pater spirare, quin Filius spiret, & e converso. Unde, si Spiritus Sanctus sumatur formalissimè secundum id præcisè, quod petit data quacunque hypothesi, ad hoc ut sit terminus productus per voluntatem Dei, & ad intrã manès, non curando de alijs, quæ ei adiunguntur, secundum quam rationem consideratur formalissimè in ratione amoris divini, tunc si per impossibile produceretur à solo Patre, adhuc intelligeretur manere idem Spiritus Sanctus formalissimè, & in dicto sensu sumptus, & eadem numero Processio in eodem sensu accepta, quæ formaliter respiceret hoc principium spirans, quod saluaretur in Patre.

Dilucidat exemplum.

Potestque hoc explicari exemplo creaturarum, quarum productio non potest esse, quin sit à sola Trinitate: & nihilominus quia repugnantia ista productionis illarum, ab una tantummodò persona non provenit ex parte ipsarum creaturarum, aut ex parte virtutis productivæ earum; sed quia alias vis productiva earundem est eadem mer numero in omnibus personis Trinitatis, ac proinde nequit vna ex illis producere creaturas, quin omnes simul illas producant: idcirco, licèt per impossibile, & modo supra explicato daretur, creaturam aliquã productã à solo individuo Trinitatis, scilicet, ab hoc numero Deo, ut præintellecto personis, aut ab unica tantummodò persona, nihilominus conciperemus manere eandem numero creaturam,

ac nunc, dum producitur à tota Trinitate: quia ipsa per se, & ex parte sua solum petit hunc numero Deum, qui saluaretur in unica tantummodò persona. Sic ergo quoad præsens, debita tamen proportione servata, philosophandum est.

63. Ad secundam verò probationem pro eadem prima parte antecedentis negandum est, utramque relationem Paternitatis, & Filiationis esse conditionem necessariam ex parte virtutis spiratiuæ in ordine ad spirationem Spiritus Sancti formalissimè, & in sensu nuper explicato sumpti; licèt aliunde nunc nequeat spirari, nisi Pater, & Filius illum spirent. Et ratio est. Quoniam virtus spiratiua quoad omnia, quæ petit ad spirationem Spiritus Sancti formalissimè, & in sensu dicto sumpti, est perfectè in Patre, & similiter prædicta virtus residet perfectè in Filio; cum tamen in Patre non sit formaliter Filiatio tribuens illi quod sit Filius; nec sit in Filio Paternitas præstans ipsi, quod sit Pater: ideoque, si utraque relatio esset conditio necessaria ad spirandum ex parte virtutis spiratiuæ formalissimè, nec in Patre sigillatim, nec in Filio etiam sigillatim esset perfectè virtus spiratiua. Quare conditio necessaria ex parte virtutis spiratiuæ, ut talis, petita est ipsa relatio spiratoris, ut quæst. 40. art. 5. dicemus: & hæc, quantum est ex parte eius, quod petit vis spiratiua, saluaretur in Patre, licèt dæremus, Filium non spirare.

64. Ad primam autem probationem pro secunda parte antecedentis dicendum est, Filiationem formaliter sumptam non esse formalissimam rationem terminandi relationem processionis passivæ formalissimè, & in sensu dicto sumptam. Nam prædicta Filiatio formaliter terminat relationem Paternitatis; ut talis: & ita nequit esse formalissimus terminus relationis spirationis passivæ: quia vna & eadem relatio nequit esse formalissimus terminus duarum relationum totalium specie, aut quasi specie distinctarum.

Additamentum.

Adde, quod licèt hæc propositio, Spiritus Sanctus formalissimè sumptus procedit à Filio, ut constituto per Filiationem, sit vera in sensu specificativo; non tamen in reduplicativo: seu (quod in idem quoad præsens redit) licèt sit vera, quatenus denotat, quod procedit ab illo alijs, quia eadem virtus spiratiua est in utroque; non tamen quia id petitur ex parte virtutis spiratiuæ, aut ex parte Spiritus Sancti sumpti præcisè, & in sensu explicato in ratione termini intrinseci producti per voluntatem Dei.

Ex quibus ad secundam probationem pro eadem secunda parte antecedentis negadum est, voluntatè divinam reddi secundam ad spirandum Spiritum Sanctum formalissimè acceptum ex coniunctione ad Filiationem, aut

ex conuactione ad Paternitatem, sed ex conuactione ad spirationem actiuam, saltem tanquam ad conditionem necessariam requiritur ad hanc fecunditatem.

Ad confirmacionem. 67. Ad primam confirmacionem responderetur, negando assumptum, siue suppositum maioris propositionis. Quia nunc inter Filiationem, & Processionem non est habitudo, tanquam inter terminum formalem, & relationem eius: quia Filiatio non est terminus formalis Processionis, sed materialis, & petitus, non ex vi ipsius Processionis formalis, & in sensu iam explicato acceptæ; sed quia aliàs debet necessariò ibidem interuenire: ex eo quod eadem metuitus spiratiua est simul in Patre, & Filio. Et ideo, si per impossibile Spiritus Sanctus non procederet à Filio, saluaretur terminus formalis per se inspectus à relatione Processionis formalis, sicut etiam per locum intrinsecum saluaretur in eodem sensu principium, & virtus spiratiua, vna cum conditione requisita ad spirandum, scilicet, diuina voluntas connexa eum relatione spirationis actiue. Per quæ etiam patet ad secundam confirmacionem.

§. VI. Alia obiectio contra posteriorem assertiōnem, cum responsione ad illam.

66. Secundò contra posteriorem assertiōnem obijcit Godofredus quodlib. 7. q. 4. vt refertur in margine Scoti in 1. dist. 11. q. 2. 5. *Hic dicitur*, & Aureolus eadem dist. q. vnica, dubium hoc in nullo sensu posse vtiliter disputari. Quoniam illud nequit admitti aliqua suppositione vtiliter discuti quæ data, non potest magis vna pars eius, quod inquiritur; quàm alia contradictione opposita decidi. Quoniam vtilis de aliquo disputatio est tendit, vt vna pars contradictionis, potius quàm alia, indeliga- tur: at omnis disputatio procedens ex aliqua hypothesi impossibili, qualis est præfens, est talis conditionis, vt in ea non possit vna pars, potius quàm alia opposita, contradictione inferri: quia iuxta commune axioma, ex impossibili sequitur quodlibet; ergo præfens disputatio, & dubium, in quouis sensu intelligatur, inutiliter discuti- tur.

Respondetur, quod si titulus huius dubij intelligatur in posteriori sensu, nempe, facta illa duplici suppositione impossibili, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, & quod Filius maneret in ratione Filij secundum rationem inæquarum iam dictam, tunc persistendo in prædicta suppositione, ac proinde negatis omnibus, quæ illam destruunt, non sequeretur iuxta nostram sententiam vtraque pars contradi-

tionis, sed tantum vnica, nimirum, Filium, & Spiritum Sanctum non distinguendos esse realiter: & ita necesse non erit, quod ex quouis impossibili, factis quibusuis suppositionibus, sequatur quodlibet. Sicut etiã, si titulus præsentis dubij intelligatur in prioris sensu, nempe, an si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc haberet aliquid, per quod realiter distingueretur, siue illud esset Filiatio, siue quidpiã aliud, tunc, persistendo in prædicta suppositione, atque aded negatis omnibus eam destruentibus, tantum sequeretur vna pars contradictionis, nempe, non fore aliquid, per quod realiter distingueretur, vt ex dicendis in sequenti dubio à n. 77. vsque ad n. 90. patebit.

67. Adde tamen, quod etiam iuxta D. Thomæ, & nostram sententiam, & modo dicto tantum sequatur ex prædictis suppositionibus vna pars contradictionis: atamen iuxta sententiam Scoti, & aliorum assertentium, datis prædictis suppositionibus distinguendum esse Filium realiter ab Spiritu Sancto, quia eius Filiatio est propria & formalis ratio talis distinctionis: tunc sequeretur pars affirmatiua per locum intrinsecum, & negatiua per locum extrinsecum. Caterum, vt vtiliter disputetur aliqua questio, satis est, quod non sequatur vtraque pars contradictionis per locum intrinsecum, sed tantum vnica; licet etiam colligatur per locum extrinsecum: quia eo ipso scitur, quænam sit propria & formalis ratio alicuius effectus, aut quasi effectus.

68. Potestque hoc (quia ad plura alia con- ducit) explicari ex eo, quod tunc sequitur aliquid per locum intrinsecum ex aliqua suppositione, quando sequitur ex ea tanquam ex propria ratione formali, aut tanquam ex ratione à priori, aut causa eius, quod inferatur, & ab illo petita (quod est idem, ac colligi per locum intrinsecum à priori) vel tanquam ex proprio effectu arguente, & denotante id, quod inferatur, tanquam causam, vel rationem formalem eius, siue rationem à priori talis effectus ab eodem petitam. Tunc autem sequitur aliquid per locum extrinsecum ex aliqua suppositione, quando non sequitur modo dicto ex illa: vt in hac suppositione, si Deus non esset Trinus, aut non esset communicabilis tribus personis, sed tantum vni, posset producere creaturas: tunc est valde probabile, quod per locum intrinsecum tantum sequatur pars affirmatiua. Quia in hac suppositione supponitur, manere Deitatem cum sua omnipotentia: & hæc, vbi- que sit, est ex se sufficiens ratio, & causa productiua creaturarum: atamen per locum extrinsecum sequitur altera pars contradictionis, nempe, non posse producere creaturas ex eo quod diuina natura nequit comuni-

Alia obiectio contra secundam assertiōnem. Godofredus Scotus. Aureolus.

Aliter obijcitur

Et dicitur amplius hæc responsio.

Distinetur prius.

uari ad extra, non communicata prius ad
 intra. Licet quia hoc oritur ex alijs capitulis,
 non verò quia creaturæ exigant, tanquã
 causam sui, Trinitatem, ac proinde nec
 hæc communicationem ad intra, nec quia
 vis communicata ad extra, quam Deus
 habet ex vi sua, & vt correspondet creaturis,
 vt potentibus illam, id ex potestate circa
 hæc pars negatiua contradictionis, nempe,
 Deum non posse tunc producere creaturas,
 non sequitur per locum intrinsecum, sed lo-
 cum per locum extrinsecum.

Sic igitur in presenti, data illa suppo-
 sitione, quòd Spiritus Sanctus non procede-
 ret à Filio, debet sequi iuxta sententiam
 (vt dicebamus) Scoti per locum intrinse-
 cum, esse distinguendum realiter ab eodem
 Filio: quia iuxta mentem illius sequitur ex
 propria causa, aut quasi causa, siue ratio-
 ne formali illius quasi effectus, nempe ex
 Filiatione, quæ est propria ratio distinguen-
 di Filium à Patre. At pars negatiua solèta
 sequeretur per locum extrinsecum: quate-
 nus ex alijs capitulis euanescerent Filius,
 & Spiritus Sanctus, & eo ipso non posset
 stare distinctio realis inter vtrumque. Quo-
 niam prædicta distinctio supponit existen-
 tiam vtriusque: & ea sublata, aufertur prædi-
 cta distinctio: & idèò adhuc in prædicta
 sententia esset utilis hæc quæstio. Quoniã
 hoc ipso, quòd per locum intrinsecum tan-
 tam sequatur, Filium, & Spiritum Sanctum
 esse distinguendos, scitur, quòd propria &
 adæquata ratio formalis distinctionis inter
 vtrumque non est spiratio actiua, sed quòd
 hæc potest oriri à Filiatione, & Processione:
 imò quòd prædicta distinctio, vt est dis-
 tinctio realis personalis, id est, distinctio rea-
 lis proueniens ab aliquo constituyente per-
 sonam Filij, & Spiritus Sancti, prouenit à
 Filiatione, & à Processione.

69 Adde, quòd cum dicitur, ex impossi-
 bili sequi quodlibet, id est, vtraque pars con-
 traditionis, tunc hoc solummodò est vni-
 uersaliter verum quoad id, quod in prædi-
 cta hypothesi supponitur; non tamen hoc
 impossibili supposito oportet, vt semper,
 quidquid inde infertur, ita colligatur ex præ-
 dicta hypothesi, vt oppositum eius possit
 etiam colligi; sed aliquando vtraque pars
 contradictionis poterit inferri, vt si dicatur,
Si homo esset rationalis, & inibilis, non distin-
gueretur specie ab equo: nam tunc, quia in-
 hibilis, non distingueretur; quia verò ratio-
 nalis, distingueretur. Aliquando verò non,
 vt si afferatur, *Si Deus non esset immutabilis,*
non esset æternus. Nam licet in illa hypothesi
 includatur, fore, & non fore Deum immutabilem:
 non fore quidem, quia id supponitur fore
 autem, quia Deus: attamen hoc semel sup-
 positò, non sequitur, non fore simul æter-

num, & non æternum, sed solum non fore
 æternum.

Vnde regula generalis ad hoc dignos-
 cendum est, an in hypothesi illa includan-
 tur termini talis conditionis, qui ex sola
 explicatione eorum afferant vtramque ex
 illis consequentijs illatam, vel non. Si enim
 hos terminos attulerint, tunc ex vi hypothe-
 sis sequetur vniuersaliter quodlibet. Si au-
 tem illos non attulerint, non erit, saltem
 vniuersaliter, necessarium, quòd sequatur
 quodlibet, vt in exemplo nuper allato, &
 in hypothesi, de qua est in presenti disputa-
 tio, cernitur. Vnde, licet quæstio procedens
 ex hac hypothesi impossibili vtiliter dis-
 putetur, & idèò vtiliter quæritur. *Ansi Deus*
non esset immutabilis, esset æternus: non ta-
men, Ansi homo esset inibilis, & rationalis,
distingueretur specie ab equo.

70 Secundo responderetur ad totam hanc
 obiectionem, tunc saltem propositionem
 aliquam procedentem ex hypothesi impos-
 sibili vtiliter disputari, quando habet ali-
 quam categoricam æquipollentem, & abso-
 lutam, quæ vtiliter disputetur, & propterea
 hæc propositio, *Si homo haberet alas, posset*
volare, vtiliter disputatur; quia habet hanc
 categoricam, *Omne, quod habet alas, potest*
volare; & hæc vtiliter discutitur: neque ex
 ea, neque ex propositione, cui æquipollent,
 procedente ex hypothesi saltem naturaliter
 impossibili sequitur vtraque pars contradi-
 ctionis. Cõstat autem, hanc propositionem
 continentem hypothese[m] impossibile[m],
 scilicet, *Si Spiritus Sanctus à Filio non proce-*
deret, Filius distingueretur realiter ab illo,
 æquivalere huic, *Filiatio est ratio distinguen-*
di realiter Filium ab Spiritu Sancto, & hæc
 vtiliter est disputabilis.

Responde-
 tur secundo
 ad totã ob-
 iectionem.

D V B I V M III.

*Vtrum si Spiritus Sanctus non
 procederet à Filio, distin-*
gueretur realiter ab illo.

71 **S**EMEL explicato, in
 quibus sensibus; & qua
 vtilitate inquiratur,
 an data hypothesi,
 quòd Spiritus Sanctus
 non procederet à Filio,
 distingueretur realiter ab illo, mēitō de re
 ipsa prælens dubium excitamus, inquirētes
 an data prædicta suppositione, intercederet
 realis distinctio inter Filium, & Spiritum Sanctum:
 vt ita primã & potissimam rationem, quam
 Angelicus Præceptor in hoc articulo adduxit
 ad probandã processionē Spiritus Sancti
 à Fi-

Illustratur
 vterque.

à Filio examinemus. Quia tota vis prædicationis consistit in hoc, quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo: ac proinde, cum necessarium sit iuxta fidem, Spiritum Sanctum, & Filium distingui realiter, oportebit, illum à Filio procedere. Vnde ex his, quæ in hoc dubio, & in dubio r. huius disputationis diximus, ubi secundam, & tertiam rationem huius articuli discussimus, manebunt explicari omnes rationes, quas Angelicus Præceptor ad probandam processionem Spiritus Sancti à Filio in præsentem adduxit.

5. I. Mens D. Thomæ.

Dicendum ergo est, quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc non distingueretur realiter ab illo. Assertio hæc videtur non parum efficaciter colligi ex Concilio Tolerano XI. in professione fidei, ubi de personis diuinis sic dicitur: *Hoc solum numerum in infinitum, quod ad inuicem sunt, & in hoc numero caræ, quod ad se sunt.* Quibus verbis significatur, nulla alia ratione esse numerum, aut distinctionem inter personas diuinis, nisi quatenus ad inuicem sunt. Constat autem, quod per esse ad inuicem denotatur, respicere se ad inuicem, siue referri ad se mutuo; quod est habere inter se oppositionem relativam. Et ita si Spiritus Sanctus, & Filius non habent inter se oppositionem relativam producentis, & producti (quæ sola in diuinis reperiri potest, ut ex supra dictis, & dicendis in hoc dubio amplius patebit) non erit vnde realiter distinguantur.

Assertio & prima eius probatio.

Conc. Tolera XI.

Effugium Scotistarum.

73 Vnde nihil obest id, quod quidam recentiores Scotistæ respondent, nempe, quod per esse ad inuicem relationes solum denotatur, eas esse relativas, hoc est, non absolutas, & non determinate esse correlativas, siue relativè oppositas: ita ut sensus Concilij sit, personas diuinis distingui proprietatibus relativis, & non absolutis. Hoc autem reperiretur, etiam si Spiritus Sanctus non procederet à Filio: quia tunc distinguerentur Filiatione, & Processione, quæ essent proprietates relativæ, licet non relativè oppositæ.

Præcluditur.

Non igitur hoc obest. Tum, quia idem Concilium ut explicaret, qua ratione personæ diuinæ non fiat ad se, sed ad inuicem, sic ait: *Quod enim Pater est, non ad se, sed ad Filium est: & quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est. Similiter & Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem, & Filium relativè refertur.*

Tum etiam. Quia iuxta communem usum Theologorum, & Philosophorum, cum de relativis in communi dicitur, esse

ad aliud, intelligitur respicere aliud tanquam terminum: ergo eadem ratione, cum de aliquibus relativis in particulari asseritur, quod sint ad inuicem, ut in hoc testimonio Concilij Tolerano de relationibus diuinis id dicitur, sensus erit, quod respiciant se ad inuicem tanquam terminum.

Tum denique. Quia alioqui improprie, imò & falso asseruisset Concilium, quod personæ diuinæ sunt ad inuicem: siquidem relativæ se mutuo non respicientia nequeunt dici esse ad inuicem: & in præsentem neutrum ex relativis, de quibus loquimur, nempe Filium, & Spiritum Sanctum, esset ad alterum: cum neque Filius ad Spiritum Sanctum, neque Spiritus Sanctus ad Filium esset.

74 Eadem etiam veritas videtur desumi ex Concilio Florentino Sessione 18.

Probat etiam ex Conc. Florentino.

quod quamvis quoad hoc iuxta translationem Bartholomæi Abrahami, quæ reperitur in edictione Conciliorum Laurentij Surij, aliquantulum perturbatum legatur: attamen ex Græcis de verbo ad verbum expressum sic habet: *Secundum omnes Doctores, tam Græcos, quam Latinos, sola differentia processionum, quæ principaliter dicitur, multiplicat personas in diuinis.* Et ut explicet, quænam sit hæc differentia processionum, protinus addit Concilium: *Ad quam sola duo accommodantur, qui ab alio est, & à quo est.* Et paulò inferius: *Nulla alia ratio distinctionis, aut discriminationis est in diuinis, nisi per hoc, quod persona aliqua est ab altera.* Quæ verba (id, quod non parum animaduertendum est, ut per illa assertio nostra magis corroborata maneret) adduxit Concilium ad hoc, ut per illa confirmaret hanc veritatem, nempe, Spiritum Sanctum à Filio procedere, ex eo quod ea, quæ in diuinis sunt realiter distincta, non distinguuntur sic, nisi sola differentia processionum: & hæc consistit in hoc, quod reperiantur ibidem duo, scilicet, *à quo alius, & qui ab alio*, id est, quod comparentur per modum personæ procedentis, & eius, à quo talis persona procedit. Et ideo Concilium concludit, nullam rationem distinctionis esse in diuinis inter personas, nisi per hoc, quod persona aliqua est ab altera. Et ita, cum in casu, de quo loquimur, excludatur omninè hoc, quod est, unam personam esse, aut procedere ab alia, etiam excluditur tota ratio distinctionis inter illas.

75 Eandem etiam assertionem tenetur Boetius in lib. de Trinitate, ubi inquit, quod in diuinis sola relatio multiplicat Trinitatem. Constat autem, quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non

Suadet et Patribus Boetius.

esset aliqua relatio inter illos (id, quod ex dicendis n. 78. amplius patebit) & ita non distinguerentur realiter ad inuicem. Anselmus in lib. de Processione Spiritus Sancti c. 2. ubi inquit, quod Pater, & Filius in omnibus unum sunt, nisi in ijs, in quibus distinguit eos relationis oppositio, & hoc propter essentia unitatem Quare, cum etiam sit una essentia Filij, & Spiritus Sancti, erunt in omnibus unum, in quibus non distinguerit eos relationis oppositio. Et idem, cum nullo modo distingueret eos prædicta relationis oppositio, & Spiritus Sanctus non esset à Filio, consequens erit, ut nõ sit aliquid in eo euentu, vnde realiter distinguantur.

Anselm.

Idem Anselmus.

Item idem Anselmus in eodem lib. c. 3. ubi sic ait: Sic ergo huius unitatis, & huius relationis se contemperant consequentia, ut nec pluralitas, que sequitur relationem, transeat ad ea, in quibus prædicta simplicitas sonat unitatis; nec unitas cohibeat pluralitatem, ubi eadem relatio significatur: quatenus neque unitas amittat aliquando suam consequentiam, ubi non obuiat aliqua relationis oppositio; nec relatio perdat, quod suum est, nisi ubi obstitit unitas inseparabilis. In quibus verbis, ut constat, continetur axioma illud nuper dictum, & tritum apud Theologos, nempe, In diuinis omnia esse unum ubi non obuiat relationis oppositio. Nam hoc idem est, ac dicere, quod unitas non amittit suam consequentiam (id est id, quod ex illa necessario consequitur, seu prouenit, nempe, facere unum) ubi non obuiat relationis oppositio.

76 Idem etiam desumitur ex Gregorio: Nysseno lib. ad Ablabium, ubi de diuinis personis sic loquitur: *Eam, que circa causam, & causatum* (id est, circa principium, & eius, quod est à principio) *consideratur, differentiam non negamus: per quod solum discerni unum ab altero deprehendimus, nimirum, eo quod credimus, aliud quidem causam esse, aliud verò ex causa.* Idem docuerunt Dionysius Arcopagita lib. de Diuinis nominibus cap. 2. ubi *discretiones benignissimas personarum* (sic loquitur ille) *Deitatis processus* appellat. Athanasius lib. 1. de Unitate Deitatis Trinitatis, Basiliius 3. contra Eunomium in principio, Cyrillus Alexandrinus lib. 7. Thesauri c. 1. Augustinus sæpè, D. Thomas in hoc art. 2. & 4. contra Gentes c. 24. & q. 10. de Potentia art. 5. necnon in 1. dist. 11. q. 1. art. 1. & Opusculo 1. c. 49. 50. & 51. & Opusculo 3. cap. 49.

Greg. Nys. Jennis.

Dionys. Athanas. Basil. Cyril. Alex. August. D. Thom.

Alexand. Albertus Bonanen. Durand. Egidius Herbens. Argentina Capreolus Ferrara. Caietanus

Et tandem hanc eandem sententiam sequuntur plures, & grauissimi Theologi, ut Alexander 1. p. q. 43. membr. 4. Albertus similiter 1. p. quæst. 3. 1. membr. 3. Bonauentura in 1. dist. 11. art. 1. q. 1. Durandus eadè dist. q. 2. Egidius art. 1. q. 3. Herbens q. 1. Argentina eadè dist. 11. Capreolus q.

1. art. 1. sub initio, Ferrara 4. contra Gentes c. 24. Caietanus, Canariensis, & Molina, & similiter Nazarius, Bannez, Zumel, Ripa, Arrubal, Granada, Vazquez, Ruiz de Montoya in præsentibus Bellarminus tomo 1. lib. 2. de Christo c. 20. Suarez lib. 10. de Trinitate c. 2. & alij quàm plures.

Canariens. Molina. Nazarius Bannez. Zumel. Ripa. Arrubal. Granada. Vazquez. Montoya. Belarmin. Suarez. Ratio fundamentalis

5. II. Ratio fundamentalis ex Angelico Doctore desumpta.

77 Ratio autem fundamentalis huius attentionis adducitur à D. Thoma locis citatis, & potest ad hanc formam reduci. Quoniã in diuinis solum potest esse realis distinctio per relationes oppositas, seu per relatiuam oppositionem: sed si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non esset in eis relationes oppositæ seu non esset inter illos relatiua oppositio: ergo non esset, vnde realiter distinguerentur, sed sicut idem met Pater in diuinis est generans Filium, & spirans Spiritum Sanctum, ita etiam eadem persona Filij esset simul genita, & spirata: ac proinde esset simul Filius, & Spiritus Sanctus.

Maiores quoad primam partem, nempe, quod in diuinis distinctio realis solum potest esse per relationes, videtur perspicua. Quoniã id, quod est absolutum in Deo, dicit essentiam diuinam, & attributa. Et ita, si personæ distinguerentur realiter per aliquid absolutum, non essent omnino unum & idè in essentia, & attributis, sed in istis esset realis distinctio inter prædictas personas. Quoad secundam verò partem, nempe, quod hæc realis distinctio non proueniat à relationibus quibuscunque, sed à relationibus oppositis, seu à relatiua oppositione, probatur, Quoniã in Patre dantur duæ relationes reales, nimirum, Paternitas, & spiratio actiua: & nihilominus, quia istæ non sunt relatiuæ oppositæ, idcirco nec distinguuntur realiter in Patre, nec diuidunt, aut quasi diuidunt ipsum realiter in duas personas; sed vnus & idem Pater absque distinctione reali sui est simul Pater, & spirans: ergo relationes, quæ in diuinis sunt ratio distinctionis realis, & diuisionis, aut quasi diuisionis in plures personas, non sunt relationes qualescunque, sed relationes oppositæ: seu (quod in idem quoad præfens redit) id, quod est ratio prædictæ distinctionis, tantum potest esse relatiua oppositio.

78 Minor autem etiam constat. Quoniã in diuinis tantum inuenitur oppositio relatiua originis, seu fundata, aut quasi fundata in processione vnus personæ ab alia: ergo cum inter Filium, & Spiritum Sanctum non possit esse oppositio relatiua originis, seu fundata in processione, ex eo quod Filij procedat ab Spiritu Sancto: liquidè iste

ist: procedit ut amor, ille verò ut verbum, & amor procedit à verbo, non tamen econtrà: consequens erit, quòd si Spiritus Sanctus non procedit à Filio, non sit inter illos aliqua oppositio relatiua. Consequentia autem primi, & principalis syllogismi huius rationis ex utraque præmissa aperte sequitur, ideoque non indiget peculiari probatione.

Quam rationem paucis adduxit idem Angelicus Præceptor in 1. ad Annibaldum distinct. 1. q. vnica art. 1. his verbis. *Nam vultres persone sint vnus essentia, non potest esse personarum distinctio, nisi secundum relationes originis, prout vna persona est ab alia. Spiritus autem Sanctus à Filio non distinguitur per hoc, quòd est à Patre. Si ergo non distinguitur ab eo per hoc, quòd vnus eorum est ab alio, nulla erit distinctio inter eos. Non autem Filius est à Spiritu Sancto: quia ex hoc, quòd Filius est, solum à Patre est. Restat ergo, ut Spiritus Sanctus sit à Filio.*

§. III. Euisio Scoti proponitur, & duo priores illius defectus aperiantur.

Euisio Sco 79 **NEC** obest, si occurrat cum Scoto, & eius sequacibus locis infra numero 2. referendis, quòd etiam quous distinctio realis in diuinis debeat esse per relationes: non tamen oportet, quòd sit per relationes oppositas, seu per oppositionem relatiuam; quia satis est, prædictas relationes esse realiter disparatas, & impossibiles, ad hoc ut distinguant realiter personas in diuinis, ut contingeret, ad huc data hypothesis, quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio: siquidem adhuc tunc Filiatio, & Processio fundarentur in duobus modis totalibus accipiendi naturam diuinam, nempe, per intellectum, & voluntatem, habentibus conditiones inter se impossibiles: ac proinde peterent produci, & de facto producerentur per duas productiones totales. Quòd quidem vni & eadem personæ conuenire nequit.

Occurrit ad argumētum laform. Vnde ad formam rationis D. Thomæ respondet, negando maiorem, nempe, in diuinis solum posse esse realem distinctionem per oppositionem relatiuam, si oppositio relatiua proprie sumitur. Et ad probationem eius pro secunda parte, quæ sola pugnat contra hanc solutionem, respondetur ex doctrina eiusdem Scoti, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam vniuersaliter intellectam: quia est disparatio inter Paternitatem, & spirationem actiuam, ratione quarum Pater est principium Filij, & Spiritus Sancti, & inter Filiationem, & Processionem, ratione quarum Filius generatur, & Spiritus Sanctus spiratur.

Ex eo quòd non oportet, esse tantam distinctionem quoad supposita in principio producente distinctis productionibus, sicut in termino productio per distinctas productiones: quia non est impossibile, idem suppositum esse principium productionum distinctarum, & totalium, & habere in se relationes, quæ ad easdem productiones consequuntur tamen sit impossibile, idem suppositum produci distinctis, & totalibus productionibus, aut accipere relationes, quæ resultant ex huiusmodi productionibus passiuis. Et propterea, adhuc in creatis, idem homo producit hominem productione naturali, & opus artificiale productione artificiali: cum tamen nequeat idem suppositum utraque productione produci. Quare, licet eadem persona Patris producat generando Filium, & spirando Spiritum Sanctum, ac proinde habeat relationes genitoris, & spiratoris, non inferitur, eandem personam fore (data illa hypothesis, de qua in præsentibus) producendam generatione, & spiratione, & habituram in se relationes Filij, & procedentis.

Potestque iuari hæc solutio ex discrimine, quòd intercedit inter spirationem actiuam, & processionem, seu spirationem passiuam. Nam relatio spirationis actiue supra non constituit personam, & idem potest addi personæ per Paternitatem constituta: at relatio spirationis passiuæ, seu Processionis est constitutiva personæ: & ita nequit dari, vel aduenire personæ iam constitutæ; sed debet aliam realiter personam constituere.

81 Ceterum hæc solutio in multis deficit, Primò quidem. Quia iuxta illam non ita bene saluatur id, quòd ex Concilio Tolentino, & Florentino num. 72. & 74. retulimus, scilicet, distinctionem realem in diuinis esse per relationes, quatenus ad inuicem sunt, quòd est oriri ab illis, quatenus se mutuo respiciunt, & opponuntur relatiue, ut ibidem expendimus.

Confirmatur. Quoniam si quis assereret, Filium, & Spiritum Sanctum de facto distinguere realiter per aliud, quam per relationes oppositas, seu oppositionem relatiuam, aperte contradiceret prædictis Concilijs: siquidem in eis, maxime verò in Florentino, asseritur, quòd nulla alia ratio distinctionis, aut discriminis est in diuinis, nisi per hoc, quòd vna persona est ab altera, & per consequens nisi per hoc, quòd opponantur relatiue: ergo non ita consonè ad prædicta Concilia potest affirmari, quòd in prædicta hypothesis Filius per relationem Filiationis, disparatè se habentem ad Processionem, haberet sufficientem rationem distinctionis realis

Robertus hæc solutio

Impugnatur primò

Confirmatur.

ab Spiritu Sancto. Patet consequentia: Quia quoddam in prædicto euentu esset ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum Sanctum, contingerit ipsi de facto: ergo si data prædicta hypothese, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, esset vnde distinguerentur realiter, nempe, per relationes illas disparatas, colligeretur inde, quod de facto ista ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum Sanctum; præter oppositionem relationem, aut secundum originem: quod tamen Concilia negare videntur.

Refellitur
secundò.

82. Deficit secundò. Quoniam hoc ipso, quod relationes Filiationis, & Processionis non sint inter se realiter oppositæ, seu non habeant relationem oppositionem, non erunt in eo impossibiles in eodem supposito: ergo male in hac solutione asseritur, quod data illa hypothese, nempe, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc haberent relationes, licet non relative oppositas, bene tamen in eo impossibiles, quibus realiter distinguerentur. Consequentia est perspicua.

Antecedens autem probatur. Quoniam ea, quæ in creaturis dispersa sunt, realiterque distinguuntur, si ad Deum transferrantur, debent ratione summæ simplicitatis, & infinitatis diuinæ esse vnum & idem realiter; quantumvis inter se disparata sint, nisi habeant ad inuicem realem oppositionem. Et propterea, licet in creaturis misericordias, & iustitias sint formæ satis diuersæ & disparatæ, realiterque distinctæ: nihilominus, quia non habent inter se oppositionem ex genere suo, sed ad summum quando inveniuntur limitato modo, idcirco in diuinis sunt vnum & idem absque distinctione reali. Et similiter, quamuis dicere & spirare in creaturis sint realiter distincta: attamen ex defectu oppositionis, quam ex genere suo non dicunt, sed tantum ratione limitationis, cum qua in creaturis inuoluta sunt, idcirco hæc duo in diuinis non distinguuntur realiter. Et tandem (id, quod ad huc magis est) quia ratio in diuinis, quæ est opposita suo correlatiuo, non opponitur diuinæ essentia: propterea, licet in creaturis ratione limitationis, quam habet, distinguatur realiter ab essentia rei, quam afficit: nihilominus in diuinis, vbi depurata est ab imperfectionibus limitationis, ac proinde compositionis, non distinguitur realiter à diuina essentia: & per consequens hæc est in eo impossibilis cum illa. Ergo hoc ipso, quod aliquæ relationes in diuinis non sint relative oppositæ, sed disparatæ, non erunt inter se impossibiles in vno & eodem supposito: imò nec realiter inter se distinguuntur, sed ratione summæ simplicitatis, & infinitatis Dei inter se identificabuntur.

83. Desumiturque hæc impugnatio ex D. Thoma q. 10. de Potentia art. 5. vbi ut ostenderet, solam oppositionem relationem posse esse rationem distinguendi realiter diuinas personas, sic inquit: *Cum persona distinguantur in diuinis, oportet, quod hoc sit per aliquam oppositionem relationem: quia alia oppositio in diuinis esse non potest. Et hoc satis manifeste apparet. Nam quantumcumque aliqua diuidantur secundum rationem diuersam, sicut essentialia attributa, non distinguuntur personas: quia ad inuicem non opponuntur. Sic etiam plures notiones inveniuntur in vna persona diuina, propter hoc quod oppositionem ad inuicem non habent: sicut in Patre, scilicet in innascibilitas, Paternitas, & spiratio actiua. Ibi enim primo inuenitur distinctio, vbi primo occurrit oppositio relationum, sicut in hoc, quod est, esse Patrem, & Filium. Vbi ergo non est oppositio relationum in diuinis, non potest esse realis distinctio, quæ est distinctio personalis.*

Illustratur
testimonio
D. Thoma

84. Confirmatur primò. Quoniam hoc ipso, quod relationes Filiationis, & Processionis non sint inter se oppositæ, tunc, vel Filius, & Spiritus Sanctus non erunt eiusdem prorsus naturæ; vel prædictæ relationes inter se identificabuntur: ergo eo ipso non erunt inter se impossibiles. Consequentia est perspicua. Quia quæ ad inuicem identificantur in vna & eadem persona, non sunt inter se impossibilia. Antecedens autem probatur. Quoniam quæ sunt eiusdem prorsus naturæ, identificant sibi omnia, quæ cum ipsis non habent oppositionem. Nam sicut petunt eandem numerum naturam, ita omnes modos, aut quasi modos illius naturæ, qui cum eisdem oppositionem non habuerint.

Confirmat

Quam confirmationem tetigit D. Thomas locis citatis. Nam in eis ex identitate in eadem prorsus natura colligit, non posse personas diuinas distinguere, nisi ratione oppositionis relationum: ac proinde non esse relationes diuinas impossibiles, nisi ratione eiusdem oppositionis. Ac tandem innuit, quod si alia ratione distinguerentur, & per consequens alia ratione essent impossibiles, non essent prædictæ personæ eiusdem prorsus naturæ numericæ.

D. Thom.

85. Confirmatur secundò. Nam licet daretur, quod ea, quæ materialiter solummodo distinguuntur intra eandem speciem, possent distinguere realiter, & esse impossibilia, abique eo quod haberent realem oppositionem inter se: quia hæc diuisio, & distinctio fit per diuisionem quantitatis, modo tamen in 1. tomo tractatu, disput. 1. num. 116. tracto: attamen ea, quæ distinguuntur formaliter, non sunt inter se distincta, & impossibilia, nisi ratione alicuius oppositionis. Et ita, quæ habent vnam naturam, saltem

Confirmat

genericam, & distinguuntur formaliter, nequeunt sic distingui, nisi ratione alicuius oppositionis, nempe, ratione differentiarum contrahentium & determinantium generis. Ergo cum personæ diuinæ non distinguantur materialiter, sed formaliter, & communi-cent in vna natura, non solum generica, sed etiam numerica, oportet, vt id, per quod distinguuntur, & sunt impossibiles, sic ali-quid, ratione cuius habeant inter se opposi-tionem, & quod sublata hac oppositione, & per consequens oppositione relatiua, quæ sola in diuinis dari potest, vt dictum est, auferatur etiam impossibilitas.

86 Quam confirmationem adduxit D. Thom. Thomas quæst. 10. iam citata de Potentia, art. 5. his verbis: *Distinctio aliquorum ab inuicem non proprie potest esse, nisi vel propter diuisionem materiale[m], seu quantitatiuam, vel propter diuisionem formalem. Distinctio autem secundum materiale[m], & quantitatiuam diuisionem, inuenitur in corporalibus rebus &c. Hanc autem modum distinctionis omnino oportet à diuinis remoueri: cum in eo non sit materia, nec quantitas corporalis. Distinctio autem aliquorum habentium vnâ naturam, saltem generis, per diuisionem formalem esse non potest, nisi ratione alicuius oppositionis. Vnde inuenimus, quod cuiuslibet generis differentie sunt opposita. Et idem in natura diuina non potest esse, nec intelligi aliqua distinctio, cum sit vna, non solum genere, sed numero, nisi per aliquam oppositionem. Vnde, cum persone distinguantur in diuinis, oportet, quod hoc sit per aliquam oppositionem relatiuam: quia alia opposita in diuinis esse non potest. In qua ratione, vt vides, Angelicus Preceptor probat, non posse in diuinis esse realem distinctionem inter personas, nisi ratione oppositionis: ac proinde Processionem, & Filiationem non esse impossibiles in vna & eadem perso-na, nisi ex eo quod est oppositio inter illas.*

87 Ex quibus omnibus fit, nihil referre id, quod respondet Rada, nempe, quod etsi concedatur, vt reuera debet concedi, requiri ad impossibilitatem Filiationis, & Processionis in vna & eadem persona, & per consequens ad distinctionem realem inter Filium, & Spiritum Sanctum, quod sit aliqua oppositio inter prædictas relationes: nihilominus non ob id defendant esse impos-sibiles in vna & eadem persona, & consti-tuete duas realiter distinctas. Quia licet in prædicto euentu non haberent oppositio-ne relatiuam: esset tamen in eis oppositio secundum affirmationem, & negationem: & ita Filiatio realiter esset Filiatio, & non Pro-cessio; contra verò Processio esset realiter Processio, & non Filiatio.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil referre. Quoniam in diuinis non oppo-

nuntur realiter secundum affirmationem, & negationem, nisi ea, quæ habent aliquam aliam realem oppositionem. Quoniam quod vna ratio non pertingat ad hoc, vt sit reali-ter alia, ac proinde quod opponantur secun-dum affirmationem, & negationem, non po-est oriri, nisi vel ex eo, quod ratio illa sit li-mitata, & per consequens ratione suæ limita-tionis & coarctationis nequit percingere ad hoc, vt sit realiter idem quod alia; vel ex eo, quod habet aliquam aliam oppositionem realem, ad quam subsequatur hæc opposi-tio secundum affirmationem, vel negationem. Ergo cum in diuinis nulla sit coarctatio & li-mitatio, vt nuper dicebamus, oportet, vt op-positio secundum affirmationem, & negatio-nem, acque adeo impossibilitas hinc subi-sequuta, oriatur ex aliqua alia oppositione reali. Ergo cum non possit in Deo reperiri alia positiua oppositio præter oppositionem relatiuam, consequens est, vt hac negata in-ter Filiationem, & Processionem, debeat ne-gari impossibilitas realis inter eas in vna & eadem persona: & ita non distinguuntur realiter per modum duarum relationum per-sonarum constituentium duas personas.

88 Confirmatur, & explicatur ratio **Elucidatur**
D. Thomæ loco nuper citato ex quæst. 10. **ex D. Thom.**
de Potentia, vbi postquam retulit hanc ean-dem solutionem his verbis: *Nec potest dici, quod ad talem distinctionem faciendam suffi-ciat oppositio affirmationis, & negationis: lic contra illam arguitur: Quia talis oppositio sequi-tur distinctionem; non autem distinctionem cau-sat: cum existens ab altero distinguatur per aliquid sibi inherens substantialiter, vel acciden-taliter. Quod autem hoc non sit hoc, sequitur ex hoc, quod distincta sunt. Similiter etiam pa-ter, quod veritas cuiuslibet negative in existen-tibus supra veritatem affirmatiua fundatur: si-cut veritas huius negative, Athiops non est al-bus, fundatur supra veritatem huius affirmati-ue, Athiops est niger. Et idem oportet, omnem differentiam, quæ est per oppositionem affirma-tionis, & negationis, reduci in differentiam ali-cuius affirmatiue oppositionis. Vnde non po-est esse prima distinctionis ratio inter Filium, & Spiritum Sanctum ex hoc, quod Filius est genitus, non spiratus; Spiritus Sanctus spiratus, non genitus; nisi præintelligatur distinctio inter generationem, & spirationem, & inter Filium, & Spiritum Sanctum per aliquam oppositi-onem duarum affirmationum. Vbi, vt constat, satis eleganter probat Angelicus Precep-tor, primam impossibilitatem duarum relationum in vna & eadem persona diuinâ non posse oriri ex oppositione secundum af-firmationem, & negationem, sed ex aliqua alia reali, & affirmatiua oppositione ex parte vtriusque extremi, quæ, vt ex dictis constat, nequit esse alia præter relatiuam.*

Alia eua-sio Rada.

Comit ex-clusis.

Alia solu-
tio.

89 Ex quibus etiam fit, manere impug-
natam solutionem aliquorum Sconitarum
dicentium, in diuinis, præter oppositionem
relatiuam, dari aliam oppositionem contra-
riam, aut quasi contrariam prouenientem à
relationibus, non quatenus sunt oppositæ
relatiuæ, seu ut se mutuo respiciunt; sed qua-
tenus sunt disparatæ, & habent se per mo-
dum duarum specierum, aut quasi specierum
contrariarum participantium differentias
quasi specificè diuersas sub eodem quasi ge-
nere, & hanc oppositionem sufficere ad præ-
dictam incompensibilitatem.

Refutatio
primò.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc ma-
nere impugnata. Tū, quia iā vidimus, quo-
modo sola oppositio cōtraria, aut quasi con-
traria, proueniens ex disparatis differentijs,
aut quasi differentijs, possit ratione limita-
tionis & coarctationis reperiri in creaturis
causare ibidem incompensibilitatem; non
tamen in diuinis, ubi omnis limitatio rele-
ganda est. Et ideo ibidem misericordia, &
iustitia, &c. quæ dicunt rationes disparatas,
& constitutas per rationes quasi differentia-
les, contentas sub eodem quasi genere, inter
se identificantur, & sunt compensibiles: &
similiter Paternitas, & spiratio actiua.

Secundò.

90 Tum etiam. Quia quod relationes
diuinæ distinguant realiter personas inter
se, debet prouenire ab ipsis relationibus for-
malissimè sumptis, & secundum oppositio-
nem, quæ solis ipsis competit: & ideo ob hanc
rationem tribuitur solis relationibus, quod
constituant, & distinguant personas. At dis-
tingui personas per relationes, ut sunt for-
mæ quædam disparatæ, nõ est distingui per
illas secundum oppositionem, quæ solis ip-
sis competit: cum hoc sit commune quid re-
lationibus, & alijs formis absolutis. Ergo
signum est, Filiationem, & Processionem,
quatenus sunt præcisè formæ disparatæ, nõ
esse distinctiuas personarum, & incompensi-
biles in vna & eadem persona: ac proinde
nec habere inter se oppositionem contra-
riam propriè sumptam, seu sufficientem ad
inducendam incompensibilitatem sui in v-
na & eadem persona.

Tertiò.

Tum deinde. Quia si quæ formæ dispa-
ratæ possent in diuinis esse ratio huius con-
trarietatis inducentis prædictam incompensi-
bilitatem, maximè illæ, quæ pertinent ad or-
dines, qui ex genere suo sunt primò diuersi,
qualia sunt, ratio entis absoluti, & relatiui:
siquidem isti sunt magis disparati; & per cō-
sequens species sub illo contentæ hoc ipsum
habebunt: cum tamen (ut nuper aduertim-
us) ista duo in diuinis ob defectum oppo-
sitionis relatiuæ inter se non sint incompensi-
bilia, ac proinde nec habeant prædictam
contrarietatem: quia eam diuina infinitas
collic.

Tum denique. Quia, ut benè notauit D. Quartus.
Thomas 4. contra Gentes cap. 24. sicut pura
D Thom.
oppositio contradictoria non inuenitur in
diuinis, ex eo quod est inter ens, & non ens;
nec etiam priuatiua, quia sic distinguantur
perfecta ab imperfectis: ita nec cōtraria, quo-
niam quæ sic distincta sunt, habent diuersas
formas: ut enim Philosophi docent, contra-
rietas est differentia secundum formam: imò
est differentia secundum formam limitatam,
ut nuper dicebamus: hæc autem differentia
in diuinis reperiri nequit. Maximè, quia cō-
trarietas, & incompensibilitas secundum eam
semper dicit duas formas, quarum vna rea-
liter excedatur ab alia, ut inductiuè constat:
hæc autem formæ repugnant in diuinis, prop-
ter summam omnium diuinorum realem
æqualitatem in perfectione.

§. III. *Alij duo defectus rationis Scoti
distinguntur.*

91 **E**X quibus etiam fit, deficere tertio
solutionem Scoti in hoc; quod ad
saluandam distinctionem realem inter Filium,
& Spiritum Sanctum data hypothesi, quod
Spiritus Sanctus non procederet à Filio, ac
proinde ad saluandam incompensibilitatem
realem in vna & eadem persona inter Filia-
tionem, & Processionem, recurrit ad duas pro-
ductiones totales, per quas in prædicto euen-
tu producerentur: & cum istæ non possint
conuenire vni & eidem personæ, oportebit,
Spiritus Sanctum, & relationem eius perso-
nalem, nempe Processionem, necnon & Fi-
lium, & eius Filiationem producta per has
duas productiones totales esse incompensi-
bilia in vna & eadem persona, exigereque
duas personas realiter distinctas.

Hic autem apertum committi defectum,
ex dictis patet. Quoniam si Filia-
tio, & Pro-
cessio non sunt inter se realiter distinctæ, nec
incompensibiles in vna & eadem persona,
hoc ipso quod non habeant realem oppo-
sitionem, atque ad eam relatiuam, quæ sola in di-
uinis reperiri potest, ut ex dictis constat, o-
portet, ut neque etiam generatio, & proces-
sio fiat duæ realiter processionis totales, &
inter se incompensibiles, nisi habeant inter se
realem oppositionem, & per consequens re-
latiuam, quatenus persona genita est princi-
pium processionis.

Apertura
hinc defectus
per d. d. de so-
lutionis sco-
ti.

92 Et ratio videtur aperta. Quoniam si
infinitas diuinarum personarum petit, ut
vnaquæque identificentur secum, quidquid nõ
habuerit realem oppositionem cum illa, cō-
sequens erit, ut hoc ipso, quod in eo euentu
generatio, & processio non habeant rea-
lem oppositionem, siquidem tunc Spiritus
Sanctus non procederet à Filio, nequeant
prædictæ productiones esse duæ produ-
ones

nes totales inter se impossibiles.

Fluc datur
amplius.

Poteſt que hoc amplius declarari ex eo, quod contingeret in prædicto euentu, & nunc de facto contingit in generatione actiua Filij, & ſpiratione itidem actiua Spiritus Sancti, quæ manent in Patre, & non ſunt in eo impossibiles, nec realiter diſtinctæ: ex eo quod non habent inter ſe oppoſitionem: & infinitas diuinarum perſonarum exigit, vt quidquid non fuerit realiter oppoſitum cum aliqua perſona diuina, non habeat impossibilitatem cum ea, aut diſtinctionem ab illa.

D. Thom.

93. Vnde Angelicus Præceptor quæſt. 10. iam citata de Potentia art. 5. in ſolutione ad 1. cum ſibi in initio articuli obieciſſet, quod Filius, & Spiritus Sanctus in hypothefi, de qua loquimur, producerentur per diuerſas productiones totales, quia ille eſſet generatus, & iſte ſpiratus, ſic reſpondet: *Dicendum, quod Spiritus Sanctus diſtinguitur ſubſtantialiter à Filio in hoc, quod origo vnius diſſert ab origine alterius: ſed ipſa differentia originis eſt per hoc, quod Filius eſt à Patre ſolo, Spiritus autem Sanctus à Patre, & Filio.* Idque confirmat auctoritate Richardi de Sancto Victore: & ita proſequitur hiſ verbis: *Quod patet per Richardum de Sancto Victore, qui in 2. de Trinitate dicit: Notandum, quod huiusmodi differentia proprietatum in ſolo conſiſtit numero producentium. Nam prima earum habet eſſe à nulla alia, altera ab vna ſola, tertia verò à gemina.* Quod etiam magis explicuit in eodem articulo in ſolutione ad 3. vbi ſic, inquit: *Dicendum, quod bene ſequitur, ſi ſunt duo modi originis in diuinis, quod ſunt due perſona procedentes. Sed duo modi originis eſſe nõ poſſunt, niſi per hoc, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio.* Vbi, vt vides, nequeunt eſſe due realiter ac impossibiles productiones generatio, & proceſſio, niſi Spiritus Sanctus procedat à Filio: ac proinde, niſi ſit realis oppoſitio inter Filium, & Spiritum Sanctum.

Confirm. 1.

94. Confirmatur. Nam hoc ipſo, quod inter haſ proceſſiones non ſit diſtinctio penes oppoſitionem relatiuam iam inſinuatã, oportet, vt vel in diuinis admittatur realis oppoſitio, quod infinitatĩ, & ſimplicitati Dei repugnat, vel quod Spiritus Sanctus nõ ſit diſtinctus niſi tantum ſecundum rationẽ à Filio: atque adeo eorum proceſſiones non niſi ſecundum rationem diſtinguentur. Vtraque conſequentia videtur perſpicua. Antecedens autẽ probatur. Quia ſi prædictæ proceſſiones non diſtinguuntur oppoſitione relatiua, diſtinguentur vtique per oppoſitionem in abſolutis: ſiquidem etiam proceſſiones ſunt infinitæ: & ita non ſunt impossibiles reſpectu eiudem perſonæ, niſi habeant oppoſitionem: & propterea ſi non opponuntur per oppoſitionem relatiuam, opponen-

tur per oppoſitionem propriam rebus abſolutis. Ergo eo ipſo dicent rationes abſolutæ limitatæ: quia oppoſitio in abſolutis dieſt limitationem: ideoque modo in diuinis, vbi nulla eſt limitatio, non eſt oppoſitio inter rationes abſolutas. Ergo eo ipſo Filius, & Spiritus Sanctus eſſent perſonæ compositæ. Si quidem perſonæ conſtantes ex ratione abſoluta finita & limitata debent etiam conſtare ex perſonalitate itidem limitata, talesque perſonæ debent eſſe compositæ. Et ita, vel Filius, & Spiritus Sanctus non diſtinguerentur, niſi ſecundum rationem; vel ſi diſtinguerentur, & non ſecundum oppoſitionem relatiuam proceſſionum, deberet in illis conſtitutio realis admitti.

Quam rationem adduxit D. Thomas in *D. Thomæ* 1. diſt. 11. q. 1. art. 1. vbi poſtquam probauit, non poſſe ſtare diſtinctionem realem inter Filium, & Spiritum Sanctum, ſi iſte non procedit à Filio, atque adeo niſi detur relatiua oppoſitio inter Filium, & Spiritum Sanctum, ſic inquit: *Nec hoc remota poſſet dici, quod diſtinguerentur perſonaliter Filius, & Spiritus Sanctus per diuerſum modum procedendi à Patre: vt quod Filius procederet per modum nature, & Spiritus Sanctus per modum voluntatis. Ille enim modus diuerſus, aut diceret diuerſitatem per oppoſitionem relationis: & ſic rediret idem, quod prius, nempe, Spiritum Sanctum non diſtingui à Filio, niſi per oppoſitionem relatiuam, ſeu (quod in idem quoad præſens redit) per hoc, quod ſit ab illo. Aut diceret diuerſitatem in abſolutis: & tunc, vel realem diuerſitatem, & ſic eſſet compositio in Deo; vel diuerſitatem rationum, & ſic non poſſet eſſe inter Filium, & Spiritum Sanctum, niſi diuerſitas rationis.*

95. Confirmatur ſecundò. Quoniam facta collatione inter proceſſiones, & perſonas procedentes, tunc, ſi de ratione à priori loquamur, non ideo perſonæ ſunt impossibiles, & realiter diſtinctæ, quia proceſſiones habent inter ſe realem impossibilitatem, & diſtinctionem; ſed potiùs econtrã. Sicut etiam in creatis non ideo perſonæ productæ ſunt impossibiles, quia ſunt impossibilibus productionibus, ſed potiùs econuerſo. At in diuinis Filius, & Spiritus Sanctus nequeunt eſſe impossibiles in vna & eadem perſona, ac proinde realiter diſtincti per modum perſonæ, & perſonæ, niſi ratione oppoſitionis relatiuæ: ergo ſi non ſic opponuntur, nec etiam eorum proceſſiones erunt realiter impossibiles; econtrã verò ſi habent hanc oppoſitionem, tunc etiam eorum proceſſiones illam ratione eorundem habebunt.

Maiores, & conſequentia videntur perſpicua. Minor autem probatur. Quoniam prima impossibilitas, primaque diſtinctio

realis, quæ reperitur in diuinis, est ea, quæ Patet distinguitur ab utraque persona ab eo procedente, considerata secundum communem rationem precedentis ab ipso: & hæc est per oppositionem relatiuam, quæ explicatur per hæc duo, nempe, *qui ab alio*, & *qui à nullo*. Ergo si vnus ex his extremis, nempe, *qui ab alio*, subdividatur, & in extremis huius subdivisionis debeat poni secunda impossibilitas, secundaque distinctio realis reperta inter illa, oportet, vt hæc subdivisio, & distinctio fiat per hoc, quod vna ex prædictis personis precedentibus sit ab altera, nempe Spiritus Sanctus à Filio: ac proinde per hoc, quod habeant inter se realem oppositionem relatiuam, quæ explicatur sic: *Ex personis, quæ sunt ab alio, vna, nempe Filius, est à qua altera, alia vero, nempe Spiritus Sanctus, est, quæ ab alia, scilicet à Filio.*

96 Patet vtraque consequentia. Quia alioquin non fieret hæc subdivisio, nec distinctio inter personas procedentes per differentias proprias sui generis, sed per extraneas, & accidentales. Nam sicut prima divisio, & distinctio per differentias intraneas, quæ versatur inter Patrem, & vtramque personam precedentem, considerata secundum eandem rationem precedentis ab ipso, debuit esse per oppositionem relatiuam cum eodem: ita subdivisio, & distinctio, quæ pertinet ad inuicem distinguuntur, debet ad hoc, vt sit per differentias intraneas, dari per oppositionem relatiuam, quæ sit inter illas: ex eo quod vna earum, nempe Spiritus Sanctus, procedit ab altera, scilicet à Filio. Ideoque, si non sic fieret hæc subdivisio, non esset legitima, sed inepta ad explicandam distinctionem per se versantem inter membra diuina: sicut si quis diuideret animalia rationale, & irrationale, & rursum subdivideret irrationale in album, & nigrum, tunc talis subdivisio non esset recta, nec apta ad explicandam distinctionem per se inter irrationalia, seu species per se contentas sub irrationali vt sic.

D. Thom. 97 Quam confirmationem adduxit D. Thomas, tum 4. contra Gentes ca. 24. tum etiam q. citata de Potentia art. 5. his verbis. *Secundum Augustinum in lib. de Trinitate, in diuinis, quod dicitur absolute, est commune tribus personis. Vnde relinquitur, quod diuinarum personarum distinctio esse non possit, nisi secundum id, quod ad aliquid dicitur; hæc enim duo predicamenta sunt in diuinis. Prima autem distinctio, quæ in diuinis secundum relationem inuenitur, est per hæc duo, à qua alius, & quod à nullo. Si autem alius vnus eorum subdividendum est, scilicet quod est ab alio, oportet, quod subdividatur per ea, quæ sunt eiusdem rationis. Vt enim Philosophus docet 8. Metaphysica, si quis in subdivi-*

dendo utatur his, quæ sunt per accidens, & non per se, non rectum divisionis ordinem sequitur: sicut si diceretur, animalium, aliud est rationale, aliud irrationale: irrationale vero, aliud album, aliud nigrum, non esset recta divisio. Quia cum ex his, quæ sunt per accidens, non fiat vnus simpliciter, vltima species ex differentijs multis consistens non esset vnus simpliciter. Oportet ergo, si in diuinis, qui est ab alio, distinguatur, vel subdividatur, quod hoc fit per differentias eiusdem rationis: vt videlicet, eorum, quæ sunt ab alio, vnus eorum ab eorum alio est. Et hoc impartat differentia processionum, quæ significatur, cum dicitur, quod vnus procedit per generationem, alius per spirationem. Vnde Richardus 5. de Trinitate hoc modo distinguit precedentem ab alio, quod vnus habeat alium de se procedentem; alius vero non.

98 Confirmatur tandem. Quoniam cum dicitur, Filium, & Spiritum Sanctum esse personas impossibiles, quia sunt incompensabilibus processionibus, velly quia dicit tantummodo signum impossibilitatis personarum, non vero rationem illius, vel dicit rationem prædictæ impossibilitatis: ita ut relationes non sint impossibiles ratione sui, sed ratione processionum? Si primum dicatur, tunc Filius, & Spiritus Sanctus non erunt impossibiles in vna & eadem persona, nisi quia opponuntur relatiue, vt ostensum est. Secundum autem dici nequit. Quia productiones in prædicto euentu non distinguerentur realiter, nec ratione principiorum, scilicet intellectus, & voluntatis; quæ in Deo sola ratione distinguuntur, nec ratione terminorum.

Tum, quia daretur circulus, nempe, quod personæ distinguerentur ratione processionum impossibilium in eadem persona; & processionem ratione terminorum, nempe personarum precedentium. Tum etiam, quia in terminis productis nulla esset in eo casu oppositio. Quia non relatiua, vt constat. Neque contraria: quia hæc est inter res absolutas, & quarum vna excedit in perfectione ab altera. Neque contradictoria, aut priuatiua, vt de se constat, & patebit amplius ex ijs, quæ infra quæst. 40. dicemus, dum ostenderimus, quod omnes alie oppositiones, præter relatiuam, repugnant diuinis personis.

99 Ex quibus omnibus fit, deficere quarto prædictam euersionem Scoti ex eo, quod ex vno capite admittit (vt reuera admittere debet) Paternitatem, & spirationem actiuam non esse impossibiles in vna & eadem persona, sed cum illa saltem entitativè identificari; & ex alio asserit, Filiationem, & Processionem, adhuc dato, quod Spiritus Sanctus non procedat à Filio, esse incom-

Proditur 2.
Ius debet
eiusdem solutionis.

incompossibiles in vna & eadem persona, ac qua ad id constituitur duas personas realiter distinctas: ex eo quod vnicum & idem principium potest esse ratio diuersarum productionum totalium; non tamen vnicus terminus potest per illas produci.

Expeditur
hic defectus
aut primò.

Esse autem in hoc planum defectum, facile constat. Tum quidem ex dictis. Quia in Patre principium spiratiuum, & generatiuum non sunt vnum & idem formalissimè principium; sed duo virtualiter distincta, & ad distinctas lineas spectantia; & ratio Paternitatis, ac spirationis actiue habent etiam diuersas rationes, constituuntque distinctas lineas; & ita illa est incommunicabilis, secus verò ista; & per consequens, quantum est ex vi huius capituli, constituerent distincta realiter principia, nisi ratio simplicitatis, & infinitatis diuinæ obstatet. Ergo eadem ratione, licet generatio, & spiratio passiuæ, & ratio geniti, ac spirati constituant diuersos terminos formales, & spectantes ad distinctas lineas; nihilominus hoc ipso, quod non habeant inter se oppositionem, obstat in infinitas, & simplicitas diuinæ personæ, ne sint inter se realiter distinctæ, & incompossibiles, sicut obstat in principio generatiuo, & spiratiuo ex defectu oppositionis, quamuis, vt dicebamus, prædictum principium, vt spiratiuum, & generatiuum, spectet ad duas lineas virtualiter distinctas, ac inter se disparatas, si cut & terminus genitus, & spiratus illas tunc constituerent.

Secundò.

100 Tum etiam. Quia, vt nuper dicebamus, productiones actiue Filij, & Spiritus Sancti habent, quod non sint incompossibiles in vna & eadem persona Patris ob defectum oppositionis relatiue inter se: ergo ob eundem defectum oppositionis non erunt incompossibiles in vna & eadem persona generatio, & spiratio passiuæ sumptæ. Si quidem cuius productioni actiue potest correspondere productio passiuæ eidem proportionata, & habens tantam latitudinem & vniuersalitatem, quantum productio actiua: ac proinde, sicut productio actiua potest simul esse generatio, & spiratio realiter abique distinctione reali, & sola distinctione rationis ibidem interueniente: ita etiam vna & eadè realiter productio passiuæ, cum distinctione tamen rationis, poterit habere simul rationem generationis, & spirationis passiuæ: & per consequens vna & eadem persona secundum rem, distincta tamen secundum rationem, poterit esse simul spirata, & genita, simulque Filius, & Spiritus Sanctus.

Vltimò.

Tum denique. Quoniam et si in creatis, ubi potest esse distinctio ratione limitationis, & non solum ratione oppositionis relatiue, possit realiter multiplicari effectus, &

terminus productus per multiplicationem realem secundum speciem, quando quibus effectibus productis est ita limitatus, vt non adæquet (modo alibi tacto) virtutem productiuam residentem in suo principio: si tamen desit hæc limitatio, & effectus adæquent totam virtutem sui principij, tunc non erit maior distinctio in effectibus, quam in principio: alioqui non adæquarent totam vim & virtutem sui principij. Ergo cum in diuinis desit limitatio, & per consequens termini producti debeant adæquare totam vim & virtutem sui principij productiui, nisi aliunde obstat realis oppositio inter terminos productos, oportet, vt hæc sublata, non sit maior distinctio, nec incompossibilitas in terminis productis, quam in suis principijs. Et ita, si principia, à quibus oriuntur, non sunt incompossibilia, sed sunt vnum & idem realiter propter defectum realis oppositionis, & solum distinguuntur virtualiter, consequens erit, vt etiam termini producti sint etiam compossibiles in vna & eadem persona, sintque vnum & idem realiter, quæuis virtualiter distinguantur.

101 Ex quo etiam fit, nihil obesse id, quod in fine solutionis Scoti ad eam iuuantiam addidimus, nempe, spirationem actiuam in Patre non constituitur personam, & ideo posse illi addi, & hoc per solam additionem virtualem, propter diuinam simplicitatem, & infinitatem: ac processionem constituitur personam, & ita non posse personam constitutur aduenire; sed constituitur alteram.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam et si nunc, dum obstat relationis oppositio reperta inter Filium, & Spiritum Sanctum, habeat Processio, seu relatio spirationis passiuæ constituitur personam, & non aduenire personam constitutur: non tamen in euentu, in quo Spiritus Sanctus non procederet à Filio. Quia in tali euentu deesset oppositio inter vtrumque, ac proinde realis distinctio personalis, quæ ex sola oppositione desumitur: & ita eadem persona esset genita, & procedens, seu spirata, vt ex dictis constat.

§ V. Opposita sententia, duo priora illius fundamenta, eorumque solutiones.

102 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, quod etiam si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, nihilominus distingueretur realiter ab illo, tunc sententia Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. §. *Ad secundam questionem* & distinct. 11. quæstion. 2. Aureolus distinction. 11. quæst. 2. art. 3. qui refertur apud Capreolum in 1. dist. 11. quæst. vnica in impug.

Opposita sententia.

Scotus.

Aureol.

pug.

O Kam, pagnatione rationum. D. Tho. m. x. pro con-
G. Ibrich. clatione. O Kam dist. 1. q. 2. Gabriel q. 2.
Gregor. art. 2. Gregorius art. 1. Dionysius Canthusa
Carthuf. nus. q. 2. Henricus Quodlibeto 5. q. 9. & plu
Henricus. res alij ex Scotistis.

Probatur primo aliquibus testimonijs
Sanctorum Patrum. Nam in primis Ansel-
mus in epistola de Processione Spiritus San-
cti contra Graecos, §. *Credunt quidem sic auti
Filius aeterni, ut interim aliam causam dicat,
quia nondum constat, quod Spiritus Sanctus de
illo sit, & procedat* (Non enim in illo tempo-
re manifeste constabat ex definitione Eccle-
siae; Spiritum Sanctum à Filio procedere)
ideo non est Spiritus Sanctus, neque Spiritus
Sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet
esse de Patre; Spiritus Sanctus vero non nas-
cendo, sed procedendo. Et §. *Nunc querendum
est, ita inquit: Habent utique à Patre esse Fi-
lius, & Spiritus Sanctus, sed diverso modo:
quia alter nascendo, alter procedendo, ut alij
sunt ab invicem per hoc, quod dictum est. Et
paulo inferius, cum dixisset, esse discrimen
inter Filium, & Spiritum Sanctum, quia Fi-
lius nascitur, & Spiritus Sanctus procedit,
sic ait: Nam etsi per aliud non essent plures Fi-
lius, & Spiritus Sanctus, per hoc solum essent
diversi.*

Auguſt. Et similiter Augustinus tom. 3. lib. 5. de
Trinitate c. 14. inquirens, cur Spiritus San-
ctus non sit Filius, cum de ipso dicatur in
Evangelio exire à Patre? sic ait: *Exit, non
quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo
non dicitur Filius, quia nec natus est, sicut uni-
genitus.* Et idem Augustinus, siue potius

Fulgent. Fulgentius in appendice ad tomum, 3. lib.
de fide ad Petrum c. 1. in fine ita inquit: *Quia
iuxta aliud est genuisse, quam natum esse;
aliudque est procedere, quam genuisse, vel na-
tum esse: manifestum est, quia alius est Pater,
alius Filius, alius Spiritus Sanctus.* Et idem

Damasce. dicit Damascenus lib. 1. de fide c. 2. 10. & 11.
103 Respondet, ut videtur Anselmus non
protulit illa verba, ut veritatis distinctione,
sed potius ut disputativam suppositionem,
id est, admitendo, & supponendo illud,
quod hi, cum quibus in eo capite agebar,
concedebant, ut inde colligeret id, quod in-
tendebat, nimirum, Filium, & Spiritum Sa-
ctum realiter inter se distingui. Vnde in præ-
dicto capite ex his, in quibus tam Graeci,
quam Latini conveniebant, nimirum, Spi-
ritum Sanctum, & Filium procedere, per
processiones realiter distinctas, nempe, per
generationem, & processione, non curan-
do ex quo capite hæc distinctio realis pro-
cessionum proveniret, quia hoc: non erat necesse
se explicare, quia (ut dicebamus) id aperte,
& absolute concedebatur, tam à Graecis,
quam à Latinis, optime intulit Anselmus,
Filium, & Spiritum Sanctum realiter inter

se distingui: quippe qui per duas processio-
nes realiter, & specie distinctas dicebantur
procedere. Et ita mens Anselmi in prædi-
ctis verbis tantum erat, explicare eas, in qui-
bus Graeci cum Latinis conveniebant, nem-
pe, distinctionem realem processionum di-
vinarum, & distinctionem itidem realem
personarum per eas procedentium. Non au-
tem volebat in eo capite explicare id, in
quo Latini à Graecis discriminabantur, ni-
mirum, an Spiritus Sanctus procederet etiã
à Filio, ac proinde eius processio originare-
tur à generatione Filij, & an hic ordo origi-
nis esset ratio adæquata distinctionis realis
inter illos: Quamvis postea c. 3. & 4. ex con-
cessis à Graecis, scilicet, processiones Filij,
& Spiritus Sancti, & personas eorum esse
realiter distinctas, colligat idem Anselmus
id, de quo antea c. 1. non curauerat, nempe
radicem, unde prædicta distinctio realis orie-
batur: & ita concludit, eam esse, quod pro-
cessio Spiritus Sancti sit à Filio: ac proinde,
quod eo ipso, quod Graeci concedant, has
personas diversimodè realiter procedere,
deberent necessariò sequi sententiam Lati-
norum dicentium, Spiritum Sanctum à Fi-
lio procedere. Quia etsi verum sit, colligi di-
stinctionem realem personarum ex distinc-
tione reali processionum: non tamen illæ
essent distinctæ, nisi esset ordo realis origi-
nis inter eas, id est, nisi Filius natus esset
principium Spiritus Sancti procedentis.

104 Quæ solutio desumpta est ex D. Tho-
ma, tum in art. 2. huius questionis, tum D. Tho-
mæ etiam q. 10. de Potentia art. 5. ad 2. his ver-
bis: *Dicendum, quod id, quod dicit Anselmus,
quod Filius, & Spiritus Sanctus per hoc solum
ad invicem distinguuntur, quod diverso modo pro-
cedunt, est omnino verum. Sed, sicut ostensum
est, diverso modo procedere non possent, nisi Spi-
ritus Sanctus à Filio esset. Vnde remoto, quod
Spiritus Sanctus non sit à Filio, omnino distin-
ctio Spiritus Sancti removeretur à Filio. Est
autem intentio Anselmi in lib. de Processione
Spiritus Sancti, prius ponere ea, in quibus nos
convenimus cum negantibus, Spiritum Sanctum
à Filio esse: qui tamen Spiritum Sanctum à Fi-
lio dicunt distinguere. Vnde verba prædicta An-
selmi inducta sunt magis, ut disputativa suppo-
sitis, quam veritatis distinctio.*

Per quod etiã ad alia testimonia ex alijs
Patribus desumpta satis constat. Quia solum
intercedunt, colligi distinctione realè divi-
narum personarum ex distinctione reali pro-
cessionum, per quas procedunt: cum quo ta-
men stat, quod prædictæ processiones non di-
stingerentur realiter, nisi esset realis ordo
originis inter Filium, & Spiritum Sanctum
ex eo quod oppositio sola relativa origi-
nis potest esse ratio distinctionis realis in-
divinis, ut probatum est.

D. Thom

Ex dictis pa-
ter ad alia
testimonia.

Secundum
fundamentum

105. Secundo probatur eadem sententia, & si quis confirmatur præcedens argumentum. Quoniam etiam Spiritus Sanctus non procederet à Filio; nihilominus uterque procederet à Patre per duas processiones totales, & habentes condiciones inter se repugnantes: ergo eo ipso distinguerentur realiter. Consequentia patet, tum, quia una & eadem realiter persona nequit procedere per duas processiones totales, & habentes condiciones inter se repugnantes: tum etiam, quia alioqui per se quasi penderet ab una quaque ex his processibus, cum una quæque sit productio totalis illius: & non haberet quasi per se pèdere ab illa, ex eo quòd posset produci ab alia ex his actionibus totalibus.

Antecedens autem probatur. Nam una ex his processibus esset generatio, & productio Filij; alia verò esset spiratio, & productio amoris: constat autem, has processiones quippe pertinentes ad duas lineas totales, nempe intellectus, et voluntatis, esse totales, & unam earum esse productionem amoris, & non generationem, nempe illam, quæ est per voluntatem: ex eo quòd processio per voluntatem non est processio, secundum quam communicatur natura; sed hoc solum convenit processioni per intellectum: ac proinde prædictæ processiones, & erunt totales, & habebunt condiciones sibi repugnantes.

Confirm. 1.

106. Confirmatur primò. Nam quævis harum productionum habet ex vi sua, & ex propria ratione formali, quòd per eam producaur relatio subsistens, & incommunicabilis: ergo in eo euentu producerentur per illas duæ relationes subsistentes, & incommunicabiles: ergo & duæ personæ realiter distinctæ. Hæc vltima consequentia ex priori liquet. Quoniam in diuinis omnes relationes subsistentes, & incommunicabiles sunt constitutivæ personarum: & repugnat duas personalitates integras & completas, quales sunt prædictæ relationes, constitucere unam tantummodo personam.

Prima verò consequentia ex antecedenti deducitur. Quoniam in eo euentu istæ productiones retinerent easdem rationes formales, quas modò retinent: siquidem una esset generatio, & alia processio, sicut nunc. Antecedens autem probatur. Quoniam generatio habet ex vi sua, quòd per eam producaur Filiatio: & processio, quòd per illam attingatur relatio processions: constat autem, quanlibet ex his relationibus esse relationem subsistentem, & incommunicabilem: ac proinde quævis harum productionum erit ex vi sua productio relationis subsistentis, & incommunicabilis.

Confirm. 2.

107. Confirmatur secundò. Quoniam istæ processiones, adhuc data prædicta hy-

pothesi, non solum essent processiones totales, & attingentes duas relationes subsistentes, & incommunicabiles, sed etiam haberent inter se ordinem originis; quamvis Spiritus Sanctus non procederet à Filio: siquidem una ex his processibus esset per intellectum, & alia per voluntatem: & processio per intellectum suapte natura antecedit origine processionem per voluntatem. Ergo non erit cur prædictæ processiones non terminarentur ad duas personas realiter distinctas. Patet consequentia. Quia processiones totales, & attingentes res subsistentes, ac tandem habentes inter se ordinem originis non possunt non esse productiones personarum realiter distinctarum.

108. Respondetur; quòd in prædicto euentu Spiritus Sanctus, & Filius procederent per processiones totales, & virtualiter solummodo, non verò realiter distinctas: & ita prædictæ processiones non haberent condiciones inter se repugnantes, seu impossibiles in una & eadem realiter processione. Ac proinde, licet una ex illis, ut virtualiter distincta ab altera, non haberet formalissimè condiciones alterius: attamen una, & eadem realiter processio esset identicè generatio, Filij, & productio amoris. Cæterum modò generatio, & processio prædictæ debent esse realiter distinctæ. Quia modò generatio, & processio opponuntur relatiuè, & tunc non habent prædictam oppositionem; ex eo quòd una non originaretur realiter ab alia: & ita identificarentur inter se. Sicut propter hanc rationem misericordia, & iustitia habent inter se identificari: & productiones actiue Filij, & Spiritus Sancti residentes in Patre sunt duæ productiones totales virtualiter distinctæ: cum tamen in una & eadem realiter actione, ob defectum oppositionis, identificentur. Unde per prædictas processiones passiuas Filij, & Spiritus Sancti in eo euentu identificatas non procederent duæ personæ realiter distinctæ; sed una & eadem realiter, quæ duabus relationibus virtualiter tantummodo distinctis, & unica realiter identicè referretur ad eundem Patrem.

Diluitur argumentum

Ex quo ad primam confirmationem concedendum est antecedens, & prima consequentia, si consequens intelligatur de duabus relationibus subsistentibus, & incommunicabilibus, virtualiter tantummodo distinctis. Et deinde neganda est secunda consequentia: cuius probatio nullam habet vim. Quoniam etsi per duas personalitates realiter distinctas debeant duæ personæ realiter distinctæ constitui: non tamen per unam realiter personalitatem, & vir-

Ad primam confirm.

tualiter duplicem: per hanc enim solum con-
stituetur unica persona realiter, & duæ vir-
tualiter. Et ratio horum omnium est illa, quam
sepius tetigimus, scilicet, tunc nec produ-
ctiones istas, nec relationes, aut personas per
eas productas fore adæquatè & completè
eandem, ac modò sunt, ex defectu oppositio-
nis relatiuæ inter illas in eo euentu; quam
tamen modò habent.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem patet ex
dictis, quomodo in eo euentu tantum habe-
rent generatio, & spiratio passiva ordinem
originis virtualem, non tamen realem: ex eo
quòd persona procedens non esset à perso-
na genita.

**§. VI. Contraria sententia tertium
fundamentum, & eius
solutio.**

109 **T**ertio probatur eadem sententia.
Quoniam si propter aliquam ratio-
nem data hypothèsi, quòd Spiritus Sanctus
non procederet à Filio, non distingueretur
realiter ab illo, maximè propter illam, quam
tradit D. Thomas, nempe, non posse in diui-
nis esse distinctionem realem, nisi per oppo-
sitionem realem relatiuam originis: at hæc
ratio est nulla: ergo &c. Minor probatur.
Tum, quia si per impossibile Spiritus San-
ctus non procederet à Patre, nihilominus
distingueretur realiter ab illo, vt commu-
niter tradunt Theologi: & tamen tunc non
esset inter eos oppositio realis relatiua ori-
ginis: ergo eadem ratione, licet Spiritus San-
ctus non procedat à Filio, inter eosque non
sit oppositio realis relatiua, distinguentur
inter se realiter, vt ex paritate rationis con-
stare videtur.

Secunda. Tum etiam. Quia relatio Paternitatis
& relatio Processionis distinguuntur secun-
dum se, & inter se realiter, & similiter Filia-
tio, & prædicta Processio: cum tamen inter
se, & ratione sui non habeant oppositio-
nem realem relatiuam.

Tertia. Tum denique. Quia ad distinctionem rea-
lem personarum satis est, quòd persona-
litates, quibus constituuntur, sint dispa-
ræ, & impossibiles: quòd tamen in præ-
dicto euentu personalitas Filij, & Spiritus
Sancti, seu Filiatio, & Processio haberent.
Quoniam nec possent esse compossibiles in
vna persona: ex eo quòd constituerent illam
per compositionem, & omnis compositio
in Deo repugnat. Nec per simplicitatem:
quoniam ea, quæ ex genere suo afferunt en-
titatem distinctam, qualia sunt Filiatio, &
Processio, nò possunt ita inter se adunari, vt
sint vna & eadem simplicissima entitas.
Maximè, quia de ratione personalitatis est,
vt non communicetur alteri, vt personæ;

licet possit communicari alteri, vt natu-
ræ. Si autem istæ duæ personalitates con-
stituerent vnâ & eandem personam rea-
liter, ac proinde vna esset realiter alia, tunc
vna alteri communicaretur; vnaque alte-
ri suum præberet effectum, seu quasi effe-
ctum formalem: siquidem vnio per identi-
tatem est maior, & intimior vnio, quam
vnio per informationem, seu quasi infor-
mationem; & idèd, sicut si vniretur vnâ ex
his personalitatibus cum altera per infor-
mationem, aut quasi informationem, tunc
vna præberet alteri suum quasi effectum
formalem: ita hoc ipsum potiori ratio-
ne haberent, si vna cum altera identificare-
tur.

110 Respondetur, concedendo maio- **Occur-**
rem, & negando minorem. Et ad primam **tur.**
probationem concedatur maior, & distin-
guatur minor: & si intelligatur de oppositio-
ne reali relatiua mediata, negari debet: secus
verò, si intelligatur de oppositione reali rela-
tiua immediata, & idèd negari debet conse-
quentia: quia Filius, dato, quòd ab eo non
procederet Spiritus Sanctus, non opponere-
tur realiter relatiuè immediatè, aut mediatè
cum illo. Itaque dato, quòd Spiritus San-
ctus non procederet à Patre, sed à solo Filio,
tunc, quia Filius non posset non procedere à
Patre, alioqui non esset Filius, idcirco Spiri-
tus Sanctus, adhuc in eo euentu, licet non
procederet immediatè à Patre, nihilominus
haberet procedere ab illo mediatè, quatenus
procederet à Filio procedente à Patre: ac pro-
inde Spiritus Sanctus, & Pater opponerentur
oppositioe reali relatiua mediata: &
hoc satis esset ad realem distinctionem inter
vtrumque, vt communiter tradunt Theolo-
gi. Et ratio ipsa id suadere videtur. Quomò-
alioqui Spiritus Sanctus procederet à Filio
in genere principij actiui: & rursus idem Fi-
lius procederet in eodem genere ab Spiritu
Sancto, si semel Pater, & Spiritus Sanctus nò
distinguerentur realiter. Constat autem, in
eodem genere principij, nempe actiui, non
posse esse hanc mutuam quasi causalitatem
inter duo. Ceterùm, cum data hypothèsi,
quòd Spiritus Sanctus non procederet à Fi-
lio, non esset inter Filium, & Spiritum San-
ctum relatiua oppositio, siue mediata, siue
immediata, inde esset, vt nulla ratione distin-
guerentur inter se realiter.

111 Vnde nihil obest, si vrgeas cum Ra **Replic-**
da, quòd hæc mediata oppositio per acci- **Ratio.**
dens se habet ad distinguendum Patrem ab
Spiritu Sancto: siquidem tunc Pater respec-
tu prædictæ productionis per accidens se
haberet, sicut in humanis auis respectu ne-
potis: siquidem ipso auo non existente, ni-
hilominus produceretur. Ergo aliquid aliud
assignandum est tanquam ratio perse hu-
ius

ius distinctionis, præter oppositionem prædictam mediata. Ergo cum hoc nihil aliud esse posset, nisi quoddam Paternitas, & Processio essent personalitates disparatæ, sicut modò, consequens est, ut etiam Filius, & Spiritus Sanctus distinguerentur realiter; quamvis Spiritus Sanctus nõ procederet à Filio: quippe qui semper haberent personalitates inter se disparatas.

solutio.

Respondetur enim negando antecedens. Nam hoc ipso, quoddam esset mediata oppositio inter Patrem, & Spiritum Sanctum, ex eo quoddam Filius procederet à Patre, oporteret, ut hæc mediata oppositio ita requireretur, sicut desideraretur oppositio immediata Filij ad Patrem, ac proinde processio immediata eiusdem Filij à Patre: cum quæ Filius per se haberet immediatam oppositio- nem cum Patre, nec posset aliunde haberi suam esse, nisi ab illo, consequens est, ut etiã per se requiratur ad productionem Spiritus Sancti illa oppositio mediata cum Patre, seu quoddam mediata à Patre procederet. Sicut in humanis, si hic numero Petrus, filius Pauli, non posset procedere, nisi à Paulo & Paulus nequirit habere esse, nisi à Francisco eius auctore, tunc per se, licet mediata, procederet Petrus ab eodem Francisco, per sequens esset eius nepos: quia licet Franciscus non influeret actu, & immediate in productionem Petri: per se tamen desideraretur influentia eius in Paulum patrem Petri, tribuendo ei esse, & virtutem operativam: Sic ergo in præsentis proportionis servata philosophandum est. Tunc tamen saltem aliunde sequeretur, quoddam Pater, & Filius non essent eiusdem numero consubstantialis naturæ, sed solum specificæ: & ided nec haberent diuinam naturam, sed naturam finitam & limitatam. Quoniam hoc ipso, quoddam supponantur esse eiusdem numero naturæ, debet operatio immediata vnus esse operatio immediata alterius respectu omnium, ad quæ præsupponuntur: & eo ipso, quoddam hoc non habeant, non sunt eiusdem numero naturæ; sed ad summum eiusdem secundum speciem tantummodò: & per consequens haberent naturam finitam & limitatam, imò & materialem: ex eo quoddam distinctio numerica secundum naturam deberet procedere à materia.

Ad secundam probationem.

112 Ad secundam verd probationem eiusdem minoris respondetur, Paternitatem, & spirationem passivam, seu Processionem opponi modò relativè radicaliter, & (ut nuper dicebamus) opponerentur oppositione mediata, etiam si Spiritus Sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio: sicut etiam nunc Filiatio, & Processio habent oppositionem radicalem relativam, ut statim dicemus: & ita non mirum, quoddam realiter

distinguantur ratione prædictæ oppositionis. Ceterum cum hæc oppositio Filiationis, & Processionis deesset, si Spiritus Sanctus non procederet à Filio: inde est, ut etiam de esset distinctio realis inter utrumque.

Adde, quoddam ad realem distinctionem inter personas diuinas satis est, quoddam subsint oppositioni relativæ: ex eo quoddam eis insint, aut quasi insint relationes formaliter relativæ oppositæ: nam eo ipso prædictæ personæ debent realiter inter se distingui, & hæc distinctio proveniet formaliter ab oppositione relativam. Sed hæc statim amplius explicabitur.

Ad tertiam

113 Ad tertiam verd probationem negatur minor. Et ad probationem eius dicendum est, prædictas personalitates fore compositibiles; non quidem quia constituerent vnã personam per realem compositionem, sed per simplicitatem realem, includentem tamen virtualem distinctionem duarum personalitatum. Quia licet modò Processio, & Filiatio sint ex genere suo entitates realiter distinctæ; propter oppositionem realem, quam nunquam habent: tunc tamen non essent entitas, & entitas realiter distinctæ; sed vna realiter identice entitas cum virtuali distinctione tantummodò inter ipsas, propter defectum realis oppositionis, qui tunc esset.

114 Ad id autem, quoddam in hac ultima probatione adducitur, dicendum est, quoddam ad huc tunc vna ex his personalitatibus, ut virtualiter distincta ab altera; nõ tribueret sufficiens effectum formalem illi, secundum quoddam virtualiter ab ea distinguitur, sed solum illi tribueret naturam diuinam. Sicut modò personalitates realiter distinctæ terminant diuinam naturam, eique suum quasi effectum formalem tribuunt; non tamen vna terminat alteram. Nec oppositum huius suadet id, quoddam ibidem adducitur. Nam sicut identitas realis inter misericordiam, & iustitiam diuinam non est ratio sufficiens ad hoc, ut misericordia, ut virtualiter distincta à iustitia, sit formalissimè loquendo ipsa iustitia; sed solum ad hoc, ut entitas illa, in qua adunantur, & identificantur hæc duæ virtutes, sit simul misericordia, & iustitia: ita similiter, quoddam hæc duæ personalitates, nempe Filiatio, & Processio passiva virtualiter inter se distinguantur, & in vna & eadem realiter personalitate identificentur, non suadet, vnã, ut virtualiter distinctam ab alia, communicandam esse ad invicem, præstatutamque vnã alteri, ut sic distinctæ, suum quasi effectum formalem; sed solum, quoddam illa & eadem vnica realiter personalitas, in qua realiter identificantur, habet simul propria Filiationis, & Processionis, & quoddam hæc eadem vnica realiter personalitas, & quævis ex his personalitatibus, ut virtualiter distinctis, com-

muticaretur diuina natura: non secus, proportionem tamen seruata, ac modo tres personalitates diuinae communi cantur diuinae naturae, cum illae identificantur; non tamen una alteri.

Vnde, etsi identitas inter aliqua magis conducatur ad alia, quam vnio per informationem; non tamen quoad hoc, quod est, vnus extremum identificatum cum altero in aliqua vna entitate tribuere illi, vt virtualiter distincto, suum quasi effectum formalem. Et ratio disparitatis tacta iam est, nempe, quod vnio per identitatem solum erigit, quod illa entitas, in qua extrema virtualiter distincta identificantur, habeat formaliter propria vtriusque: cum tamen vnio per informationem, ordinatur ad hoc, vt forma sic alicui formaliter vnita tribuat illi suum effectum formalem.

Adde pro maiori huius, & aliorum, quae in hoc argumento tacta sunt, solutione, esse satis probabile, quod in eo euentu, in quo Spiritus Sanctus non procederet à Filio, ac proinde non distingueretur realiter ab illo, tunc relatio spirationis passivae, seu Processio non esset personalitas, vt virtualiter distincta à Filiatione; sed tantum quasi affectio quaedam nostro modo intelligendi, adueniens personae Filij: vt de spiratione, actiua in Patre, & Filio de facto reperita dici solet. Et propterea, licet ibi esset quodammodo duplex persona secundum rationem: non tamen duplex personalitas etiam secundum rationem: sed dicitur duplex persona, quatenus eadem Filij personalitas subsisteret, tamen natura diuina per generationem sibi communicata, tum etiam in amore itidem diuino, qui per voluntatem, & processionem communicaretur. Ad eum sane proportionalem modum, quo eadem persona Filij, subsistens modo in natura diuina, & humanitate assumpta, potest quodammodo dici duplex persona secundum rationem, nempe diuina, & humana; non quidem quia sit ibidem duplex personalitas, sed quia eademmet personalitas Verbi subsistat in vtraque natura, dicitur duplicem secundum rationem respectum ad eas.

Vnde, sicut cum produciatur Verbum, vt subsistens in natura diuina, dicitur absolute & simpliciter produci in ratione personae: cum verò praedictum Verbum assumptis naturam humanam, non dicitur produci simpliciter in ratione personae, sed cum addito, nempe, in ratione personae humanae; seu quod idemmet Verbum factum sit homini ita in praedicto euentu, in quo, si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, esset idem realiter cum illo; tunc, cum produceretur per generationem in ratione Filij, diceretur

produci simpliciter in ratione personae; secus verò, cum produciatur in ratione amoris procedentis per voluntatem: tunc enim non produceretur in ratione personae simpliciter, sed tantum in ratione personae cum addito, nempe, personae spiratae: ex eo quod eademmet personalitas, quae antea intelligebatur subsistere in natura diuina, intelligitur quasi extendi ad hoc, vt subsistat in termino illo per voluntatem producto.

§. VII. Vltimum fundamentum aduersus sententiam, & duplex aliorum res: vnus in consensu, & eiusque impugnatione.

116 Vltimum fundamentum oppositae sententiae est. Quod licet Spiritus Sanctus non procederet à Filio, nihilominus Sanctus non procederet à Filio, nihilominus Filius maneret in ratione Filij, & Spiritus Sanctus in ratione Spiritus Sancti: ergo eo ipso realiter inter se distinguerentur. Antecedens videtur perspicuum. Tum, quia adhuc in eo euentu Filius procederet per generationem à Patre, atque aded esset Filius: & Spiritus Sanctus procederet per voluntatem ab eodem Patre solummodo, ac proinde esset Spiritus Sanctus, seu (quod idem est) amor spiratus, aut procedens per voluntatem. Tum etiam, quia spiratio actiua intelligitur esse quasi proprietas quaedam Filij: & ita, etiam si intelligeretur sine illa, posset concipi in ratione Filij: sicut separata ab homine subsistat, maneret in ratione hominis: ex eo quod subsistat tantum est proprietas alius. Et deinde, licet Spiritus Sanctus à Filio non procederet, dum tamen haberet procedere ab aliquo, verè haberet procedere: & consequenter conueniret et relatio Processionis.

117 Consequentia verò videtur aperte sequi ex antecedenti. Quoniam nunc de facto Processio est sufficiens ratio distinctionis realis ex parte Spiritus Sancti à Filio: si quidem Spiritus Sanctus non habet aliud, per quod realiter distinguatur à Filio, nisi tantum relationem Processionis, vt ex se constat. Et similiter Filiatio est etiam sufficiens ratio de facto ad distinctionem realem ex parte Filij ab Spiritu Sancto. Tum, quia Filiatio constituit personam Filij in essentia personae: ergo in esse personae distinctae à quavis alia persona, quae non constituitur in ratione personae per Filiationem: quandoquidem idem est constitutum in ratione personae, aut in quavis alia ratione, & distinctum realiter ab alijs non constitutis per praedictam constitutum. Tum etiam, quia Filiatio, hoc ipso quod constituit Filium in esse personae, constituet illum, vt omnino incommunicabilem

642/10/100

Illustratur omnia dicta in hac solutione.

bilem alteri personæ: & ita constituet ipsum, ut incommunicabilem: omnino personæ Spiritus Sanctæ ac proinde, & realiter distinctum a Filio. Ergo etiam in prædicto eventu, in quo Spiritus Sanctus non procederet a Filio, tunc Filiatio, & Processio essent sufficientes ratione distinctionis realis Filij, & Spiritus Sancti: quandoquidem illa maneret in ratione Filiationis, & illa in ratione Processionis. Et ita, sicut modò, quia manent sub illis rationibus, sunt sufficientes ad distinguendum illos realiter, sic & tunc hoc ipsum haberent.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam Filiatio nunc constituit personam Filij, in ratione vnus personæ: ergo in ratione indistinctæ in se, & distinctæ à quolibet alio: siquidem vniver saliter loquendo de ratione vnus est, quòd sit indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio: & per consequens id, quòd constituit aliquid in ratione vnus, constituet illud in ratione indistinctum in se, & distinctum realiter à quolibet alio non constituto per illud in ratione vnus.

Solutio Vazquez.

118 Ad hoc argumentum respondet Vazquez loca infra referendo, principium illud, nempe, constitutum alicuius esse distinctum eius à quolibet alio, esse verum, ubi constitutio est realis; non vero, ubi constitutio est rationis, quæ est in diuinis personis.

Impugnatur Spac.

Hanc tamen responsionem impugnatur Suarez lib. 7. de Trinitate. cap. 4. num. 3. dicens, eam totum esse inventam ad fugiendam vim argumenti, non autem ei satisfacere. Quia in primis nulla ratio redditur talis distinctionis. Principium autem illud, nempe, quòd idem est constitutum, & distinctum, eandem vim habet in constitutione rationis; tum, quia id patet in constitutione speciei per suam differentiam: nam per illam distinguitur vna species ab omni alia, cum qua habet genericam convenientiam: tum etiam, quia etiam in tali constitutione forma constituens dat unitatem.

119. Accedit præterea. Quia licet hæc constitutio sit rationis quantum ad modum, quòd à nobis concipitur tamen in re illi correspondet aliquid æquiualens reali constitutioni: & ideo rei sic constitutz conueniunt omnia, quæ per realem constitutionem conueniunt poliuq; seclusis imperfectionibus. Quòd autem formæ constituens etiam distinguit, non inuoluit imperfectionem; imò spectare videtur ad plenam & perfectam constitutionem (et magis statim declarabitur.) Ergo illa distinctio non enervat vim rationis. Quòd etiam hic explicatur. Nam si Filiatio, & esset ex natura rei æquiualens ab essentia, realiter constitueret personam: & consequenter illam distingueret

ret ab omni alia, ut in hac solutione, quam impugnamus, admittitur: sed nunc Filiatio absque distinctione reali non minus perfecte, & complete constituit personam Filij, quam si esset distincta ab essentia: ergo non minus reddit personam Filij incommunicabilem quoad id, quòd est de ratione personæ: ergo non minus distinguit illam à quacunque alia.

120. Ceterum hæc impugnatio à Suarez adducta partim nobis placet; partim vero displicet. Placet quidem, quatenus ex ea colligitur, nihil obesse ad hoc, ut idem sit constitutum, & distinctum, quòd constitutio illa sit realis, vel rationis, id est per aliquid realiter distinctum à re constituta, vel per aliquid solum ratione diuersum ab illa: ac proinde etiam placet quoad hoc, quòd est, per eam sufficienter impugnari solutionem traditam à Vazquez, innitentem in hoc, quòd idem est distinctum, & constitutum in rebus realiter, non vero secundum rationem per prædictum constitutum constitutum.

Non omni adducta partim nobis placet; partim vero displicet. Placet quidem, quatenus ex ea colligitur, nihil obesse ad hoc, ut idem sit constitutum, & distinctum, quòd constitutio illa sit realis, vel rationis, id est per aliquid realiter distinctum à re constituta, vel per aliquid solum ratione diuersum ab illa: ac proinde etiam placet quoad hoc, quòd est, per eam sufficienter impugnari solutionem traditam à Vazquez, innitentem in hoc, quòd idem est distinctum, & constitutum in rebus realiter, non vero secundum rationem per prædictum constitutum constitutum.

Vazquez

Partim autem displicet prædicta impugnatio, quatenus per eam denotatur, quòd in quavis re idem est constitutum, & distinctum. Nam, ut num. 124. dicimus, licet in rebus absolutis idem sit constitutum, & distinctum formaliter tale alicuius à quouis alio non constituto per prædictum constitutum: non tamen in rebus relatiuis, ut relatiue constitutis, & distinctis. Et ideo prædictam impugnationem à Suarez adductam solum approbamus absolute & simpliciter quoad constitutum, & distinctum rerum absolutarum, & quoad id, quòd nuper dicebamus, nempe, nihil obesse; quòd constitutio sit realis, vel rationis ad hæc, ut idem sit constitutum, & distinctum: ac proinde quoad hoc, quòd est, non occurrerit ex hoc capite sufficienter argumentum Scoti. Non autem eam absolute & simpliciter veram iudicamus quoad constitutum, & distinctum relatiuorum, ut ratiuum, de quibus in præsentia est difficultas.

121. Secundo respondet idem Suarez locò citato num. 9. & alijs locis, quòd tam in relatiuis, quam in quibusuis alijs idem est constitutum, & distinctum à quouis alio: & nihilominus nunc Filiationem constituere, & distinguere realiter Filium ab Spiritu Sancto, non tamen data illa hypothese, quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio. Quia in prædicta hypothese eadem realiter & identice Filiatio constitueret Filium, & Spiritum Sanctum, & ideo non distingueret realiter Filium ab eodem Spiritu Sancto, sed tantum ab alijs: ac nunc Filiatio solum constituit realiter Filium, non vero Spiritum Sanctum: & ideo distin-

Respondet secundo Suarez.

quit illum ab eodem Spiritu Sancto.

Rationem autem huius discriminis, inquit, esse. Quoniam nunc est oppositio realis inter Filium, & Spiritum Sanctum: non quidem, quia Filius sit correlatiuum relationis constitutiue Spiritus Sancti, sed quia Filius, sicut etiam & Pater, sunt termini formales relationis constitutiue Spiritum Sanctum: ex eo quod Spiritus Sanctus ab utroque per se nunc procedit: oppositio autem relatiua non solum est inter correlatiua, sed etiam inter relationem, & terminum formalem ipsius, vt constat in relatione creata, que terminatur formaliter, non ad aliquid relatiuum, sed ad aliquid absolutum, & nihilominus predicta relatio realiter opponitur cum hoc termino formali. Ceterum data hypothese, quod Spiritus Sanctus non procederet a Filio, tunc non opponeretur illi, tanquam termino formali relationis constitutiue eiusdem Spiritus Sancti: & ita hæc duæ relationes non distinguerentur realiter, sed eadem realiter Filiatio esset identice Processio, ac proinde constitutiua Filii, & Spiritus Sancti, & distinctiua solummodo eorum à quolibet alio.

Non facti- scit.

122 Verum hæc solutio licet aliquid contineat veritatis, non tamen ex omni capite est vera. Nam in primis falsum est, vt nuper inuimus, & statim magis explicabimus, quod in relatiuis sit necessarium, vt constitutiuum, & distinctiuum formale distinctione relatiua, vt tali, sit vnum & idem. Deinde falsum etiam est, quod oppositio relatiua sit inter alia, præterquam inter correlatiua, vt ex statim dicendis patebit: tum etiã, relationem, adhuc creatã, habere pro termino, ad quem referatur, aliquid absolutum, vt constat ex

IV. Compl. Illis, que N. Complutenses in sua Logica disput. 14. num. 68. docent: tum denique, Processionem terminari formaliter ad Paternitatem, & Filiationem. Quoniam, vt in hoc dubio, & infra etiam disputatione sequenti dicemus, terminus formalis Processionis, seu spirationis passiuæ tantum est spiratio actiua, non verò Paternitas, & Filiatio: quia istæ tantum sunt terminus materialis. Et propter eã Patrem, & Filium habent vnicam dumtaxat rationem formalem terminandi relationem Processionis: quia terminant per eandem formaliter spirationem actiuam.

§. VIII. Alia satis probabilis responsio ad idem fundamentum Scoti.

Congruentior argumens datus.

Q. Vare melius (& sane satis probabiliter) potest doceri predicto argu-

gumento, si dicatur, Filium, & Spiritum Sanctum non manuros in eo euentu eiusdem omnino rationis adequatæ, ac nunc, sed solũ eiusdem rationis inadequatæ, & modo supra insinuato. Siquidẽ modò Filius, vt talis, est radicaliter spiratiuus, seu continet radicaliter relationem spirationis actiue, & Spiritus Sanctus dicit ordinem ad Filium, vt ad id, à quo procedit, & modo infra explicando: eum tamen data prædicta hypothese, non reperiuntur ista in Filio, aut Spiritu Sancto.

Ex quo sit, Filium, vt talem, seu Filiationem ipsam posse considerari, vel secundum se, & secundum id, quod formaliter tantummodo dicit, & exprimit, nimirum, secundum quod habet formaliter respicere Patrem, hocque exprimit, vel secundum quod virtualiter quodammodo, ac radicaliter præhabet, & continet spirationem actiuam. Si ergo Filiatio secundum priorem considerationem tantummodo sumatur, tunc solum constituit Filium in ordine ad Patrem, solumque distinguit ipsum distinctione formaliter relatiua, & personali ab eodem Patre, non verò ab Spiritu Sancto, tam nunc, quam data hypothese, quod Spiritus Sanctus a Filio non procederet. Si autem Filiatio secundum posteriorem rationem accipiatur, habebit nunc radicaliter relatiue opponi Spiritui Sancto, & eo ipso distinctione reali formaliter tali, ac personali distingui ab ipso. Quia ad distinctionem formaliter talem, & personalem satis est oppositio realis radicalis relatiuæ ex eo quod prædicta distinctio oritur à quavis oppositione reali relatiua: qua vna persona opponitur alteri. At data prædicta hypothese, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc Filiatio non contineret quodammodo virtualiter spirationem actiuam, neque esset radix illius: ac proinde manerent sine hac oppositione, solumque vnaquæque ex illis esset inadequatè eiusdem rationis, ac modò, quatenus Filiatio exprimeret ordinem ad Patrem, & Processio ordinem ad spirationem, siue ad Patrem, vt habentem relationem spirationis. Ideoque Filius, & Spiritus Sanctus, quippe oppositi, neque realiter radicaliter, neque realiter formaliter relatiue distinguerentur inter se realiter.

124 Nec contra hoc habet vim illud axioma, nempe, quod idem est constitutiuum & distinctiuum. Nam debet intelligi pro portione ad naturam constitutiua: itaut constitutiuum, quod præcisè est in ordine ad terminum, tantum distinguat, vt est relatiuum, ab illo: quod verò est absolutum, & non respicit aliquem terminum, nec habet esse in ordine ad illum, vt in persona absoluta contingit, non magis distinguat

secundum

secundum istam rationem ab vno, quam ab alijs sed distinguit ab omnibus non constituitur per suum constitutum. Per quod etiam patet ad id, quod de Filiatione, vt constituitur Filium in ratione personæ incommunicabilis, dicebatur quoniam constituit illum incommunicabiliter relatione in ordine ad Patrem: & ideo solum distinguit illum ab eodem Patre. Sed hæc amplius in solutione secunda huius fundamenti elucidantur.

*Dilatatur
confirmatio.*

Ex quo ad confirmationem respondetur, Filiationem secundum vtramque considerationem sumptam, id est, tam secundum id, quod secundum se, & formaliter dicit, quam secundum id, quod virtualiter, & radicaliter includit, constituit Filium in ratione vnius personæ, seu esse rationem proximam vnitatis personalis ipsius: ita quidem, quod ab vtraque ratione simul sumpta constituatur adæquatè in ratione vnius personæ relatiuæ, vt talis, quod id, quod de factò persona Filij dicit, & ab vnaquaque earum in adæquatè. Vnde secundum priorem considerationem, secundum quam solum respicit Patrem, tantum constituit Filium in ratione vnius personæ in ordine ad eundem Patrem, & tantummodò distinguit illum personaliter relatiuè ab eodem Patre: at verò secundum posteriorem considerationem, secundum quam radicaliter relatiuè est ad Spiritum Sanctum, constituit eundem Filium in ratione eiusdem vnius personæ in ordine ad prædictum Spiritum Sanctum, & tantummodò personaliter relatiuè distinguit illum ab eodem Spiritu Sancto. Quia quod constituit aliquid in ratione vnius vnitatis relatiuæ quoad id positum, quod assert, tantum constituit illud in ratione indistincti in se relatiuè, & distincti ab alio relatiuè: & per consequens tantum distinguit ipsum à suo correlatiuo, vt in posteriori solutione ad hoc idem fundamentum Scoti magis explicabitur. At data illa hypothesi, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc solum constitueretur relatiuè in ratione vnius in ordine ad Patrem, solumque relatiuè opponeretur Patri. Et cum in diuinis sola oppositio relatiua sit ratio distinctionis realis, non distinguerentur Filius, & Spiritus Sanctus.

Obiectio.

125. Nec obest, si obijcias, quod esse radicaliter spiratiuum, seu (quod in idem quoad præsens redit) continere virtualiter relationem spirationis actiuæ, non conuenit Filio soli, sed etiam Patri: ergo nõ potest esse ratio distinctionis personalis Filij. Antecedens est certum, Consequentia verò etiam videtur perspicua. Quoniam distinctio personalis, qua vna persona distinguitur ab alia, debet esse secundum proprietatè

personalem, ac proinde secundum propria illius personæ, non verò secundum communia ipsi, & alteri.

Respondetur enim primò, quod esse esse radicaliter spiratiuum, vt abstrahit à quouis modo radicaliter spirandi, seu præcontinere radicaliter modo isto relationem spirationis actiuæ, sit quid commune Patri, & Filio, ac proinde non conueniat Filio secundum proprietatem personalem ipsius, vt distinctam à proprietate personali Patris: attamen esse radicaliter spiratiuum secundum specialem modum spirandi, scilicet, per modum verbi, est proprium Filij, ita vt non conueniat alicui, præterquam ipsi: & secundum hanc rationem distinguit personam Filij à persona Spiritus Sancti: sicut etiam Pater habet esse radicaliter spiratiuus speciali quadam ratione, nimirum, vt fundat rationem ingenti.

De Thoma

Quæ solutio habet fundamentum in doctrina D. Thomæ supra quæst. 34. artic. 2. ad 3. estque consona illis, quæ ex eodem in hoc tractatu disput. 2. nu. 113. diximus, nempe, in Filio esse idem rationem Filij, & Verbi: atque aded ad proprietatè eius personalem pertinere rationè verbi. Cumque, vt communiter docet Philosophi, & Theologi, & Angelicus Præceptor artic. 2. huius quæstionis, sit proprium verbi mentalis, de quo loquimur, quod pertineat aliquo modo, ad rationem principij amoris, consequens est, vt Filius in diuinis habeat ob suam specialem rationem, & modo explicato pertinere peculiariter, scilicet per modum verbi, ad principium Spiritus Sancti: ac proinde quod peculiari ratione sit radicaliter spiratiuus respectu illius.

126. Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, quod spiratio passiva, seu relatio Processionis est vna & eadem secundum speciem, aut quasi speciem atomam, respicitque Patrem, & Filium, vt terminum per se, quatenus tam proximè, quam radicaliter habent esse spiratiuum: ergo respicit illos, vt habet vnum & idem esse spiratiuum: siquidem ad vnitatem relationis Processionis, sicut & ad cuiusvis alterius relationis, requiritur vnitatis termini per se inspecti. Ergo etiam Pater, & Filius tantum habent vnum & idem esse spiratiuum, siue proximè, siue radicale, conueniens illis ob aliquam rationem communem eisdem, non verò cooperens ipsi ob speciales rationes suas, ac proinde aliquo modo diuersum.

Repliat

Non igitur hoc obest. Quoniam ad vnitatem specificam, aut quasi specificam & atomam relationis Processionis satis est, saltem ex parte termini, quod terminus formalis sit vnicus atomè, & in esse termini, licet terminus materialis, per se ta-

Responsio

men inspectus, non sit unicus, sed plures, data modo quinies illis terminis materia- libus sit inadequatus respectu prædictæ re- læ omnis, & termini eius formalis: quia eo ip- so nõ arguetur inde distinctio in iplo termi- no formali, nec pluralitas specifica, aut qua- si specifica atoma in relatione Processionis. Pater igitur, & Filius sunt termini materia- tes, per se tamen inspecti, à relatione Procef- sionis, & inadequati respectu ipsius, nec non & termini formalis, nempe relationis spirati- onis a cõituz, qua Patrem, & Filium per mo- dum radicit, & termini materialis adæqua- ti, & vnũquẽque ex illis per modum ra- dicis inadequatus quoad modum, & specia- lem rationem habendi illam, nec non per mo- dum termini materialis inadequatus exigit. & ita potest manere vnitas specifica, aut quati specifica atoma relationis Processio- nis cum hoc, quod est, Patrem, & Filium di- uersa ratione & modo iam insinuatis habe- re esse radicaliter spiratiuum: ita quidem, vt hæc sit materiale, per se tamen desidera- tum in ipsis, vt terminant relationem Pro- cessionis: at tamen hoc ipsum sit formale in- eis, vt vnusquisque constituit propriam per- sonam. Et ita per prædictum esse radicaliter spiratiuum per modum verbi poterit, & de- bebic realiter distingui Filius ab Spiritu Sancto, tanquam per proprium distincti- uum.

tinum Scoti fundamentum conuenit cum fundamentum præcedenti, tum in prædicta hypothefi Fi- lium, & Spiritum Sanctum non manuros e- iusdem omnino rationis, ac modò, vt ibidẽ explicatum est: tum etiam quoad hoc, quod est, personam relatiuam, v.g. personam Filij, secundum id, quod formaliter dicit & expri- mit, non distingui realiter distinctioe rela- tiua formaliter tali per Filiationem, nisi tan- tum à suo correlatiuo, nempe à Patre. Addit- tamen, quod Prædicta Filatio, adhuc vt est virtualiter ipsa spiratio, seu vt radicali- ter conuenit relationem spirationis, ac proin- de dicit radicaliter relationem ad Spiritum Sanctum, oppositionemque radicalem rela- tiuam cum illo, distinguitur tantum reali- ter radicaliter ab illo, non autem distinctio- ne reali formaliter tali, prout distinctio for- maliter talis distinguitur à radicali. Et ideo necessarò addendam esse relationem spirati- onis a cõituz ex parte Filij, tanquam ratio- nem formalem & proximam, à qua habeat, adhuc nunc, & de facto, proximè & formaliter distingui ab Spiritu Sancto realiter per- sonaliter. Et ita, data illa hypothefi, quod Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc nec radicaliter, nec proximè & formaliter Filius distingueretur realiter personaliter ab Spiritu Sancto.

Soluitur se- cundo obic- ctio.

127 Secundo respondetur ad principa- lem replicam, quod transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod ad distinctionem perso- nalem, qua vna persona diuina, v.g. Filius, distinguitur præcise ab vnica alia dumtaxat persona diuina, nempe ab Spiritu San- cto, non verò à Patre, non est necessarium, quod talis distinctio procedat à proprietate personali Filij secundum ea, que sunt pro- pria ipsi Filio, & non sunt communia ipsi cum Patre, sed satis erit, quod procedat ex eadem proprietate personali secundum ea, que sunt incommunitabilia Spiritui San- cto. Nam etsi in personis absolutis per idem distinguaetur persona, v.g. Petri, à persona Pauli, per quod distinguitur ab alijs perso- nis humanis, vel à quibusuis alijs personis: non tamen in personis relatiuis, nempe di- uinis, in quibus per aliquid distinguitur v- na persona ab alia determinata, v.g. a perso- na Spiritus Sancti, per quod non distingui- tur à persona Patris, vt iam tetigimus, & sta- tim magis explicabimus.

129 Ratio autem huius solutionis quoad priorem partem constat ex nuper di- ctis. Ratio verò illius quoad secundam partem, nempe, personam Filij inadequa- te conceptam, seu secundum id, quod for- maliter dicit & exprimit, vt est sub con- ceptu expresso Filij, non curando de alijs, qua implicite importat, tantum distinguit per Filiationem à suo correlatiuo, nempe à Patre, traditur à Caietano, & Nazario præfenti, & à Ferrara 4. contra Gentes, capit. 24. ex discretionem, quod intercedit inter per- sonam absolutam, & relatiuam, qualis est so- la diuina. Quod personalitas absoluta rem constituit absolutam, qua est, & dicitur ad se, sine secundum se, & non in ordine ad aliud: personalitas verò relatiua personam constituit relatiuam, qua hoc ipsum, quod est, ad alterum est, & dicitur. Et quoniam vnũquodque eo modo, quo constituitur in sua ratione entis, constituitur etiam in ra- tione vnus: ac proinde in ratione indistin- cta in se, & distincta ab alio, oportet, vt id, quod constituit personam absolutam, qua est ad se, sine secundum se, & non in ordine ad aliud, distinguat etiam illam absolutam, sicut secundum se, ac proinde distinctam ab vn- uersis alijs: quod verò constituit perso- nam relatiuam, quod est ens ad alterum, id est ad terminum, siue correlatiuum, dis- tinguat illam à termino tantum: alioquin latior esset vnitas, & distinctio, quam enti- tas

Ratio solu- tionis pro- secunda, parte. Caietan. Nazari. Ferrata.

§. IX. Posterior traditio vltim. fundamenti pro sententia Scoti.

Aliter dis- soluitur

128 Secunda, et que satis ad mentem An- gelici Præceptoris solutio ad vlti-

tas in relatiuo; quod pugnat cum ratione v-
nitatis, quæ est pãsiõ ad æquata culpã uisenti-
tis. Et ita Filiatio, quippe personalitas rela-
tiuã, tantum distinguetur distinctione reali per-
sonali, & formaliter tali Filium a Patre, non
tamen ab Spiritu Sancto, nisi addatur rela-
tio spirationis actiuæ, per quam proximè &
formaliter illum respicit.

Elucidatur. Potestque explicari, & confirmari ratio-
tradita pro secunda parte istius solutionis
ex eo, quod eum persona absoluta non respi-
ciat peculiariter aliquem terminum, sed sit
in ordine ad se, nõ habet peculiarem aliquã
oppositionem versantem inter rem aliquã
realiter respicientem, & aliam rem realiter
inspectam; & ideo, quantum est ex vi huius
capitis, non est in ea specialis ratio, propter
quam peculiariter distinguatur ab aliqua
re, potius quàm ab alijs, sed vel ab omnibus,
vel à nulla distinguitur: quia eo ipso tantum
distinguitur ab illis ex eo, quod affert suum
peculiare constitutum; quod tamen à nul-
la alia, præter quàm ab ipsa, importatur. Cæ-
terum persona relatiua, quia habet peculi-
riter respicere aliquem terminum, quatenus
relatiua est, ideo ex hoc capite habet pecu-
liarem oppositionem realem cum suo termi-
no, & peculiarem rationem, ob quam distin-
guatur realiter ab illo. Ac tandem, quia eius
natura, vt relatiua, est sita in hac oppositio-
ne, & respectu, & non in alio, idcirco, qua-
tenus relatiua est, tantum distinguitur
relatione relatiua a prædicto termi-
no.

Ratio solu-
tionis pr o
ultima par-
te.

130 Ratio verò eiusdem solutionis quo-
ad posteriorem partem, nempe, quod Fi-
lius, vt continens virtualiter, & per modum
radicis spirationem, non distinguitur di-
stinctione reali personali formaliter & pro-
ximè tali, sed distinctione radicali persona-
li, potest reddi ex eo, quod (vt ex dictis constat)
in diuinis tantum reperitur distinctio
realis ratione oppositionis realis: & ideo
iuxta modum oppositionis realis erit etiam
modus distinctionis realis: ac proinde ratio-
ne oppositionis realis radicalis, & persona-
lis, qua Filius ex vi Filiationis continet radicaliter
spirationem, & radicaliter opponitur
processioni Spiritus Sancti, & eidem Spiritui
Sancto, solum sequetur, Filium distinguendum
esse realiter radicaliter ex hoc capite ab Spiritu
Sancto; non vero distinctione reali formaliter &
proximè tali.

Vnde contra solutionem hanc sic ex-
plicatam, & confirmatam non habet vim dú-
plex illa probatio consequentiæ prædi-
cti fundamenti, nempe, quod idem est
constitutiuum, & distinctiuum ab omnibus
alijs non constitutis per illud. Et si maliter
quod Filiatio constituens personam Filij
nunc, vt incommunicabilem omni alteri per

sona, distinguet etiam illam ab omni alia.
Nam ad hoc ex illis, quæ in præcedenti solu-
tione (ad præsens tamen proportionem serua-
ta applicatis) diximus, satis constat.

§. X. Obiectio notanda contra hanc posteri-
orem solutionem, necnon & contra præce-
dentem num. 123. adductam, quæ
tenus cum hac posteriori
conuenit.

131. **C**æterum hæc solutio, & ratio præ-
cipua, in qua innicitur, necnon &
præcedens num. 123. adducta, quatenus cum
ista conuenit, aliquibus Theologis displicet.
Et ideo Suarez lib. 7. de Trinitate capite 4.
& Vazquez disp. 147. capite 5. numero
22. & capite 7. num. 32. & alij contra illam,
& præcipue contra rationem pro secunda
illius parte, obijciunt, quod in creaturis cõ-
creta relatiua constituantur in suo esse, rela-
tuo per relationes in ordine ad suum termi-
num; & nihilominus per illas non solum di-
stinguntur realiter ab eisdem terminis; sed
etiam a quocunque alio non constituto rea-
liter per prædictas relationes: ergo etiam in
diuinis, licet persona relatiua Filij constitua-
tur per Filiationem in ordine ad Patrem tan-
tummodo; distinguetur tamen per prædictã
Filiationem distinctione reali personali, &
formaliter ac proximè tali à quibusuis alijs
non constitutis per prædictam Filiationem.
Consequentiã videtur legitima ex paritate
rationis.

Obiectio
contra hanc
ultimam so-
lutionem.

Suarez
Vazquez

Antecedens autem probatur inducti-
uè. Nam in primis generalissimum prædi-
camenti relationis in concreto sumptum cõ-
stituitur per relationem in communi, & per
eamdem distinguitur à cæteris generalissi-
mis omnium prædicamentorum; licet non
sint correlatiua illius, nec respiciantur ab eo,
vt termini, cum quibus habeat oppositio-
nem relatiuam: sicut etiam idem generalis-
simum in abstracto sumptum constituitur
per suum esse ad, & per illud distinguitur ab
alijs nonem prædicamenti eodem modo ac-
ceptis, cum quibus (vt modo dicebamus)
non comparatur tanquam cum terminis ab
eodem inspectis. Et deinde species relatio-
num contentæ sub eodem generalissimo, si-
ue sumantur in abstracto, siue in concreto;
vt v.g. pater, habet constitui per paternita-
tem, qua respicit filium: & tamen per illam
non solum distinguitur ab eodem filio, sed
etiam ab alijs relatiuis, vt à simili, ab æqua-
li, &c.

132 Confirmatur. Quoniam ratio,
qua innicitur hæc secunda solutio ad hoc, vt
persona relatiua non distinguitur relatiue,
nisi

Confirmat.

nisi

nisi tantum in suo correlatio, solum conuenit, personam relatiuam distinguendam esse realiter a suo correlatio per ordinem ad illud, & a ceteris non per ordinem ad ipsa, sed per ordinem ad predictum correlatiuum. Ergo persona relatiua Filij distinguitur, ad hanc hanc, realiter personam a persona Spiritus Sancti; quae non constituitur per predictam Filiationem: ac proinde, adhuc relatiuis, per ad ipsum, per quod constituitur, distinguatur ab omnibus alijs non constitutis per illud. Vraque consequentia videtur legitima.

Antecedens autem probatur. Quoniam ratio illa consistit in hoc, quod esse personam relatiuam sicut est in hoc, quod praesens sit in ordine ad suam terminum: & ideo, ad unitas eius, per quam est indistincta in se, & distincta ab alio, sit latior, quam entitas eius, tantum debet distinguere suo correlatio. At, ut unitas ista non sit latior, quam entitas, satis esse videtur, quod sicut persona relatiua non habet esse, nisi per ordinem ad correlatiuum, per huncque ordinem constituitur, ita non habeat distinguere ab alijs, nisi etiam per ordinem ad idem correlatiuum ergo, &c.

Confirmatur.

133 Confirmatur secundo. Quis persona Filij nunc de facto distinguitur personaliter per suam Filiationem ab omnibus personis creatis, ut ex se constat: & nihilominus non respicit illas, ut correlatiuas, & tota ratio, propter quam per Filiationem distinguitur sic ab illis (ita ut ob id non sit latior eius unitas personalis, quam eius entitas itidem personalis, & relatiua) non est alia, nisi quod si cut distinguatur a Patre per ordinem ad illum, sic distinguitur a creaturis per respectum, quem dicit ad Patrem: ergo &c.

Tertia.

Confirmatur tertio. Quia adus, & potentia, ut v. g. potentia intellectiua, specificantur a suis obiectis, habentque suum esse per ordinem ad illa: & nihilominus non distinguuntur per hunc respectum ab eisdem obiectis solummodo, sed etiam ab omnibus alijs: licet cum hoc discrimine, quod ab obiectis distinguantur per ordinem ad ipsa, ab alijs vero per ordinem ad predictum obiectum: ergo eodem proportionali modo relatiua distinguantur per suum constitutiuum, tam a termino, quam ab alijs non constitutis per illud, licet totum suum esse habeant per ordinem ad terminum; & solum erit discrimen in hoc, quod a termino habeant distinguere respiciendo illum; cum tamen a ceteris non distinguantur per ordinem ad terminum.

Quarta.

134 Confirmatur tandem. Quoniam confirmatio, quam adduximus ad probandum, personam relatiuam tantum distin-

guendam esse per suum constitutiuum a suo termino, & correlatio, ex eo quod, cum peculiariter respiciat illud, adest peculiaris ratio, propter quam ab illo distinguatur, solum continet, personam relatiuam distinguendam esse speciali titulo per suum constitutiuum a termino correlatio, quia nimirum distinguitur ab illo respiciendo ipsam: non tamen distinguendam esse a toto illo. Quandoquidem, licet non habeat distinguere ab alijs eo titulo; potest tamen distinguere ab ipsis, non respiciendo ea, sed predictum correlatiuum, sicut de adibus, & potentijs respicientibus obiecta modo inuebamus, quae quidem speciali ratione distinguuntur a suis obiectis, nempe, quia illa respiciunt per modum obiectorum: & nihilominus distinguuntur etiam per suum constitutiuum a ceteris alijs; licet non respiciendo ipsa, & sumendo ab eis, sed solum ab eisdem obiectis suam unitatem specificam.

§. XI. Enodatio precedentis obiecti.

135 Respondetur praenotando, quod relatiuum duplici distinctione, ex se pro se duplicique capite orta distinguitur ab alijs, nempe, distinctione relatiua, ut tali, & distinctione disparata. Ex quibus prior illa oritur ex oppositione relatiua, haec vero posterior ex oppositione disparata, quae ad oppositionem contrariam reduci potest.

Inter has autem distinctiones duplex versatur discriminem. Primum quidem. Quod distinctio relatiua, ut tali, tantum est a termino, sive correlatio, tum propter dictam etiam, quia sicut oritur ex oppositione relatiua, ac proinde ex entitate relatiua, ut tali, & ut opposita relatiua, ita per illam tantum distinguitur a termino, sive correlatio, cum quo tantummodo est predicta oppositio relatiua. At distinctio disparata est ab omnibus alijs non constitutis per illam relationem, sed constitutis per aliquid aliud habens disparatam rationem ab ea, quam habet predicta relatio: & ideo per hanc distinctionem distinguuntur relatiuum a quibusvis alijs, imo etiam a termino, a quo distinguebatur distinctione relatiua, ut tali. Si tamen praedictus terminus consideretur, non ut est oppositus relatiua, & per modum termini cum correlatio respiciente ipsum, sed ut habet rationem disparatam ab ea, quae praedictio correlatio com petit, non minus quam cetera alia res illa gaudet.

136. Secundum discriminem est. Quod distinctio disparata reperta in relatiuis, aut

in quibus alijs semper oritur ex imperfectione, & limitatione, quoties est realis, secus verò distinctio relatiua, vt talis, quæ præcisè oritur ex oppositione relatiua. Et propterea ea, quæ in creaturis solum distinguuntur realiter distinctione disparata, & orta ex oppositione itidem disparata, debent in Deo, vbi omnis finitas & limitatio releganda, est, identificari realiter, vt de iustitia, & misericordia in creaturis realiter distinctis, necnon & de relatione ipsâ paternitatis, v. g. creatæ, collata cum substantia creata, in qua est, supra dicebamus. Nam omnia ista, quia præcisè distinguuntur distinctione reali disparata in creaturis, & distinctio ista oritur ex limitatione, idè in diuinis inter se identificantur. E contra verò illa, quæ in eisdem creaturis distinguuntur realiter distinctione relatiua, vt tali, ortam ducente ex relatiua oppositione, debent etiam in diuinis eodem modo distinguere quia oppositio relatiua, absque eo quòd intoluat imperfectiones limitationis, potest, & debet esse ratio prædictæ distinctionis. Et ita Paternitas in diuinis, quæ collata cum essentia præcisè distinguitur distinctione disparata, idèoque solum virtualiter est ab ea distincta, debet comparata cum Filiatione distingui realiter ab illa: quia est distincta ab ipsa distinctione relatiua, vt tali, & ortum ex oppositione relatiua ducente. Et nisi hæc relatiua oppositio intercederet inter illas, tunc, quantumuis haberent rationes disparatas, vt reuera eas habent, non essent ibidem realiter distinctæ.

137 Hinc ergo ad formam obiectionis responderetur, concedendo maiorem, & distinguendo minorem. Et si intelligatur de relatiuis creatis, secundum quòd habent distinguuntur distinctione relatiua, vt tali, quæ ex oppositione relatiua oritur, neganda est. Si verò intelligatur de eisdem relatiuis, vt distinguuntur distinctione disparata, & ex oppositione itidem disparata ortum ducente, concedenda est. Et deinde neganda est consequentia. Quia etiam in relatiuis creatis, quippe limitatis, possit inueniri realis distinctio disparata, quæ distinguuntur realiter ab omnibus alijs non constitutis per suum esse ad, sed per alia constitutiuia disparata, ex eo quòd hæc realis distinctio oritur ex limitatione & coarctatione: non tamen in relatiuis, ac proinde in personis diuinis, quæ ob suam infinitatem identificantur secum, quidquid in Deo reperitur, non habens relatiuam oppositionem cum ipsis, licet constituantur per rationes disparatas. Et propterea ibidem tantum potest esse distinctio realis relatiua, vt talis, & ex oppositione relatiua ortum dicens: ac proinde vna persona relatiua tantum potest di-

stinguere realiter per suum constitutum ab ea, cum qua habet oppositionem relatiuam & iuxta modum oppositionis, quem cum illa habuerit.

138 Ad primam confirmationem negandum est antecedens: quia persona relatiua non distinguitur distinctione relatiua, vt tali, nisi à correlatiuo. Et ad probationem concedatur maior, & negetur minor. Quia persona relatiua, vt dicitur esse relatiuum, & oppositum relatiuè cum suo termino, secundum quam rationem fundat unitatem, ac proinde distinctionem relatiuam, vt talem, non comparatur realiter, nisi cum prædicto termino, vt tali. Et ita unitas, atque adeò distinctio eius, ne sit latior, quæ entitas relatiua, non potest extendi, nisi ad prædictum terminum, siue correlatiuum.

Cæterum cum hoc stat, vt sicut relatiua creata, non vt fundant distinctionem relatiuam, vt talem, sed vt fundant distinctionem disparatam cum alijs rebus, quodammodo comparantur realiter cum illis, non tanquam cum correlatiuis, sed tanquam cum extremis disparatis: & propterea ex hoc, quòd habeat unitatem, per quam sint indistincta inter se realiter, & distincta disparatè à quolibet alio, non inferitur, quòd habeant unitatem, seu passionem, & proprietatem latiore, quàm sit entitas, à qua veluti dimanant: ita cum iam dictis etiam coheret, quòd persona relatiua, & increata, non vt fundat oppositionem relatiuam cum alia persona, sed vt est ratio oppositionis, & distinctionis disparatæ cum illa, quodammodo comparatur realiter cum ea, non tanquam cum correlatiuo, vt tali, sed tanquam cum extremo disparato, id est, non habente eandem, sed disparatam rationem: ac proinde, quòd habeat unitatem, per quam sit indistincta in se, & distincta distinctione disparata, & orta ex disparata oppositione cum alia persona, non inferitur, quòd habeat unitatem, & proprietatem latiore, quàm sit entitas, à qua quasi dimanat. Attamen prædicta distinctio, & oppositio in diuinis, præcisè ratione sui considerata, non erit realis actualis, quia deest ibi limitatio; sed ad summum virtualis: ac per consequens solummodo erit realis actualis, quia coniungitur distinctioni, & oppositioni formaliter relatiuæ, & ratione illius.

139 Ad secundam confirmationem dicendum est, personam Filij nunc de facto non distingui ab alijs personis creatis per distinctionem relatiuam, vt talem, & ex oppositione relatiua prouocientem; sed tantum distinctione, & oppositione disparata. Ad distinctionem autem istam satis est, quòd licet persona Filij non respiciat personas creatas, vt

Ad primam confirmationem.

Ad secundam.

Ex distincta
ns sic obie
ctiua.

termini.

terminum, siue ut correlatiuum: tamen ipsa respiciat Patrem; ut correlatiuum; quem tamen personæ creatæ non respiciunt: ac proinde satis est, quod distinguatur ab illis respiciendo proprium correlatiuum. Ceterum personæ Filij non distinguuntur realiter ab aliqua alia personâ diuina, nisi præcisè ratione oppositionis, & distinctionis relatiuæ, ut talis: hæc autem (videlicet est) non potest esse, nisi præcisè à correlatiuo.

Ratio autem, ob quam personæ relatiuæ Filij potest distinguere distinctione disparata, & reali à personis creatis, non verò à cæteris personis diuinis, nisi distinctione relatiuâ, ut tali, potest reddi ex eo, quod ad distinctionem disparatam, & realem satis est limitatio & finitas in vno ex extremis distinctionis: & idèd. distinctio disparata realis entis summe perfecti & infiniti ab alijs rebus imperfectis & finitis non petit limitationem in ente infinito & summe perfecto; sed potius oritur ex infinitate, & maxima perfectione eius, & ex limitatione & imperfectione entis finiti, & imperfecti. Et ita nihil obest, quominus personæ diuina, non obstante sua infinitate, distinguatur à personis creatis, ac proinde imperfectis, per distinctionem realem disparatam: obest tamen valdè, quod hæc distinctio realis disparata esset inter personas diuinas: siquidem nulla ex eis dicit finitatem & limitationem: & ad prædictam distinctionem disparatâ, quæ, ut talis, habeat esse realis, exigitur finitas & limitatio, saltem in aliquo extremo.

Ad tertiam

140 Ad tertiam confirmationem respondetur, quod actus v. g. specificati per habitudinem transcendentalem ad sua objecta distinguuntur distinctione relatiua transcendentali præcisè ab eisdem objectis, & distinctione disparata ab omnibus alijs: ceterum neutra ex his distinctionibus est realis, nisi ratione limitationis & coarctationis. Et idèd. in Deo dantur actus (v. g. volitio, aut intellectio) specificati à suis objectis intra eundem Deum existentibus; qui tamen non distinguuntur realiter à suis objectis, sed vel solum virtualiter, vel secundum explicitum, & implicitum: sicut etiam non distinguuntur distinctione disparata reali ab alijs existentibus in Deo: ex eo quod ibi nulla est limitatio & coarctatio.

Ad vltimâ.

Ad vltimam confirmationem negandum est antecedens quoad secundam partem, & intellectum de distinctione relatiua, ut talis. Nam, ut iam explicuimus, quod relatio solum sit ad terminum, infert, quod ab eo solum modò relatiuè distinguatur: sicut & hinc infertur, quod illi soli relatiuè opponatur.

Ad probationem autem ex dictis ad præcedentem confirmationem satis constat.

§. XII. Præcedens solutio exemplo, & testimonijs ex D. Thoma de sumptis elucidatur.

141 **P**robantque tota hæc solutio præcedentis obiectionis, & confirmatio: tota solutio: num illius, nec non cuncta, quæ in enodatione: exemplo. ne vltimè fundamenti Scoti disimus, & explicari optimo exemplo de sumpto ex D. Tho. D. Thoma, & deinde fulciri aliquibus testimonijs eiusdem Sancti Doctoris. Nam in primis Angelicus Præceptor Quodlibeto 4. art. 7. ubi inquit, *Verum Filius distinguatur Filiatione ab Spiritu Sancto, rem hæc eleganti exemplo sequentibus verbis explicat: Dicendum, quod hoc modo se habent proprietates personales in diuinis ad distinguendum personas, sicut se habent in rebus naturalibus formæ substantiales ad distinguendas species rerum: sic tamen, quod à creaturis exempla ad Deum assumptâ non omnimò similia sunt. In rebus autem naturalibus distinguuntur aliquid per formam suam ab alio dupliciter. Vno modo, secundum directam oppositionem formæ ad formam: & hoc modo distinguuntur vsaqueque res naturalis ab omnibus speciebus sui generis, quæ habent formas oppositas, secundum quod genus diuiditur oppositis differentijs, sicut Sapphirus distinguitur sua forma ab omnibus alijs speciebus lapideum. Alio modo distinguuntur res naturalis per suam formam secundam habere, & non habere: & hoc modo, quod habet aliquam formam naturalem, distinguitur ab omnibus non habentibus formam illam. Sicut Sapphirus per suam formam naturalem distinguitur, non solum ab omnibus alijs generibus lapideum, sed à speciebus animalium, & plantarum. Sic ergo dicèdum, quod Filius sua Filiatione distinguitur quidèd. à Patre secundum oppositionem relatiuam Filiationis ad Paternitatem; sed à Spiritu Sancto distinguitur Filiatione, per hoc quod Spiritus Sanctus non habet Filiationem, quam Filius habet.*

Illustratio: tota solutio: exemplo.

142 Quare, cum iuxta mentem Angelici Doctoris illa distinctio, qua Filius, aut quæuis alia ratio existens in Deo distinguitur ab altera penes habere, & non habere præcisè, seu penes hoc, quod vna constituitur per aliquam rationem, per quam tamen alia non constituitur, non sit realis, nisi vbi mouetur oppositio relatiua, sed ad summum virtualis, ut constat ex illis, quæ ex eodem S. Doctore n. 81. adduximus: consequens est, ut iuxta mentem ipsius, sicut res naturales solum distinguuntur secundam directam oppositionem formæ ad formam ab omnibus speciebus sui generis, & ab alijs per habere, & non habere, & hæc distinctio est realis ratione limitationis eiusdem formæ: ita in diuinis Filius v. g. distinguitur à Patre per directam oppositionem relatiuam, & ab Spiritu Sancto per habere, & non habere:

beret: ita tamen, vt hæc posterior distinctio præcisè ratione sui, & non vt mista cum oppositione reali, radicali saltèm, qua idem Filius distinguitur ab Spiritu Sancto, non sit distinctio realis; sed ablata prædicta oppositione tantùm esset formalis, seu virtualis: quia ratione infinitatis personæ Filij exigitur, vt identificet sibi, quiddid non habet oppositionem relatiuâ, siue formalem, siue radicalem (quæ quodammodò est oppositio indirecta in genere relatiuò) cū ipsa. Et ita prædicta infinitas etiâ exigat, quòd distinctio ista penes habere, & nò habere formaliter, & cū præcisione sumpta, tantùm sit penes habere, & nò habere formaliter, id est, ex vi præcisæ, & formalis Filiationis secundùm id, quod exprimit, nò tamè penes habere, & nò habere identicè. Vnde ob hæc rationem idem Angelicus Præceptor adducens hoc exemplū in Quodlibeto citato, & asserens quòd hoc modo se habent proprietates personales in diuinis ad distinguendum personas, sicut se habent in rebus naturalibus formæ substantiales ad distinguendas species rerum, statim addidit: Sic tamè, quòd à creaturis exempla ad Deum assumpta non omninò similia sunt.

143 Et deinde hoc ipsum potest elucidari duplici testimonio eiusdè S. Doctoris. Primo quidem desumpto ex quæst. 10. de Potentia articulo 5. ad 13. Nam cū hoc idem vltimum fundamentum, quod pro se adducit Scotus, sic sibi obiecit: Filiatione est proprietas Filij, constituens personam ipsius: Processio autem est proprietas Spiritus Sancti, eius personam constituens: Filiatione autè non est Processio, nec ei opponitur relatiuè. Ergo remota omni relatione Spiritus Sancti ad Filium, adhuc remanebunt Filius, & Spiritus Sanctus persona distincta. Sic respondet. Ad decimūter tium dicendum, quòd licet Filiatione non opponatur relatiuè Processioni: tamen procedens opponitur relatiuè Filio. Et per hoc Processio à Filiatione distinguitur.

In quibus verbis loquitur Angelicus Doctor de distinctione, & oppositione formaliter, & proximè tali, qua persona Filij, & Spiritus Sancti realiter distinguuntur: & de ea loquendo, inquit, quòd licet Filiatione non opponatur relatiuè Processioni, & è còtrâ; secus tamen procedens: id est, licet Filiatione, aut Processio in abstracto, & præcisè sumptæ non habeant relatiuè formaliter opponi, quia sic Filiatione non dicit relationem spirationis actiuæ, per quam formaliter relatiuè distinguitur ab Spiritu Sancto: attamen si Processio sumatur in concreto, ac proinde & Filiatione, significanturque nominibus Filij, & procedentis, tunc procedens opponitur relatiuè formaliter Filio: quia Filius in concreto, si sumatur absolutè, & secundum ea, quæ adæquatè dicit, debet habere

relationem spirationis actiuæ, & ea veluti affici, ab eaque formaliter denominari spiras: & idèd sic opponuntur, & distinguuntur distinctione reali relatiua formaliter: & ratione huius distinctionis relatiuæ formaliter distinguuntur etiam, & opponuntur quodammodò relatiuè formaliter Filiatione, & Processio: quatenus Filiatione est forma constituens formaliter personam Filij, & vt illam constituit, habet quodammodò recipere illū quasi effectum formalem prouenientem eidem personæ à relatione spirationis actiuæ.

144 Secundum verò testimonium deponitur ex eodem S. Thoma articulo nuper citato in corpore, & 4. contra Gentes cap. 24. vbi loquens de distinctione reali formaliter ac proximè tali, qua personæ diuinæ distinguuntur inter se realiter, assignat hanc distinctionem iuxta modum oppositionis relatiuæ, itant prædicta distinctio tantùm sit à correlatiuò, & ultra se non extendat. Vnde loco citato ex 4. contra Gentes sic inquit: Manifestum est autem, quòd Filius, & Spiritus Sanctus conueniunt in hoc, quòd est, esse ab alio: quia uterque est à Patre. Et secundum hoc Pater còuenienter differt ab utroque in quatenus est innascibilis. Si igitur Spiritus Sanctus distinguatur à Filio, oportet, quòd hoc sit per differentias, quæ per se diuidant hoc, quòd est, esse ab alio: quæ quidem non possunt esse, nisi differentie eiusdem generis, scilicet, ad originem pertinentes: & ut vnus eorum sit ab alio.

§. XIII. Alia obiectio còtra eandem posteriorem solutionem vltimi fundamenti Scoti.

145 SECUNDò contra eandem posteriorem solutionem ad vltimum fundamentum Scoti, quam num. 128. adduximus, videtur vrgeri, quòd secunda eius pars, nimirum, per Filiationem, vt radicaliter continentem spirationem actiuam, non distingui Filium ab Spiritu Sancto distinctione reali formaliter tali, sed solum distinctione reali radicali, videtur falsa. Quoniam quauis oppositio realis relatiua inter aliqua est satis ad distinctionem realè formaliter talè inter illa: sed Filiatione, vt radicaliter continet spirationem actiuam Spiritus Sancti, opponitur oppositione relatiua reali, & radicali cū eodè Spiritu Sancto: ergo per illà sic sumptà distinguetur Filius distinctione reali formaliter tali ab illo. Consequentia, & minor sunt perspicuæ. Maior autè videtur esse certa. Quia illa, quæ quouis modo opponuntur realiter relatiuè, nò possunt esse idem per identitatè realem formaliter talem: ergo oportet, vt eo ipso distinguantur realiter per distinctionem realè, quæ sit formaliter talis: siquidè, vt ex terminis ipsis liquet, eo modo aliqua debet distingui realiter, quo realiter nò identificatur.

D. Thom.

D. Thom.

Elucidatur duplici testimonio D. Thomæ.

Alia obiectio contra eandem solutionem.

Confirmatur primò.

Confirmatur primò. Quoniam repugnat, quòd vna persona habeat realiter aliquid, quòd non habet alia realiter, & quòd non distinguitur distinctione reali formaliter tali ab illa: sed Filius, præcisè vt constitutus in esse personali per Filiationem, vt radicaliter continentem spirationem, habet aliquid realiter, quòd realiter non conuenit Spiritui Sãcto: ergo præcisè per illã distinguetur distinctione reali formaliter tali ab eodem Spiritu Sãcto.

Secundò.

146 Confirmatur secundò. Quia vel per hoc, quòd Filius solùm distinctione reali radicali distinguitur per Filiationem modo dicto sumptam ab Spiritu Sãcto, significatur, quòd per illam non distinguitur realiter actualiter ab eo, sed solùm esse in Filio debitum ad hoc, vt per relationem spirationis actiue realiter actualiter distinguitur, quamuis ante illam non sit actu distinctus ab eodem Spiritu Sãcto: Vel significatur, distingui per eãdem Filiationem distinctione reali actuali ab ipso? Primum dici non potest: tum, quia (vt super dicebamus) oppositio relatiua realis radicalis, quæ veritatur inter Spiritum Sãctum, & Filium, vt radicaliter spiratiuum, nequit dari cum identitate reali inter vtrumque; sed necessariò perit aliquam distinctionem realem actualem inter ipsos. Tum etiam, quia Filius, vt radicaliter spiratiuus, habet ex hoc præcisò capite esse talis conditionis, vt implicet, ipsum realiter identificari cum Spiritu Sãcto: ea autem, quæ implicant identificari ex aliquo capite, ex eodem distinguuntur realiter actualiter. Si autem secundum dicatur, non est cur prædicta distinctio realis actualis, non sit formaliter talis: siquidem ea, quæ realiter actualiter distinguuntur, non est cur non distinguantur realiter per distinctionem realem formaliter talem.

Vltimò.

Confirmatur tandem. Quoniam repugnat, vnã personam distingui ab alia per distinctionem realem personalem formaliter talẽ, & quòd hæc distinctio non sit per aliquid pertinens ad conceptum personæ, & constitutum in ipso in ratione personæ: sicut repugnat, aliquid distingui essentialiter ab alio, & non distingui per rationem aliquam essentialem: sed Filius distinguitur distinctione reali personali, ac formaliter tali ab Spiritu Sãcto: ergo hæc distinctio debet esse per aliquid pertinens ad conceptum intrinsecum personæ, vt talis: ergo non proueniet à relatione spirationis actiue, quippe non pertinente ad constitutum personæ Filij, sed supponente ipsum in ratione personæ iam constitutum: sed à Filiatione, vt radicaliter continentẽ prædictam spirationem, vt potè à qualis sumpta constituitur persona Filij ad aquæ in esse personæ.

147 Responderetur, negando maiorem. Et ad probationem concessio antecedenti, neganda est consequentia. Nec obest probatio illius immediatè subiecta. Nam illa propositio, *Eo modo distinctionis realis distinguuntur aliqua, quo non identificantur realiter*, vera est quoad modum distinctionis, siue realis ex natura rei, siue realis sicut rei à re; non verò quoad modum distinctionis radicalis, siue formaliter talis, itaut non identificatio formaliter talis debeat prouenire præcisè à distinctione reali formaliter tali: si quidem ad tollendam quamuis identitatem etiam formaliter talẽ satis est distinctio realis, siue illa sit distinctio formaliter talis, siue tantum radicalis.

Potestque hoc explicari exemplo actiui amoris Dei, & odij proximi. Nam sicut actus odij destruitur, tam per actum amoris proximi, quàm per actum amoris Dei virtualiter continentem amorem proximi; & idè ex eo, quòd destruitur prædictum odium formaliter tale, non sequitur, destruendum esse determinatè per amorem proximi formaliter talem; sed sufficit destitui per amorem Dei, qui virtualiter est amor proximi: ac proinde non eo modo, quo perit odium, ponitur eius oppositum: siquidè perit odium secundum esse formale; & ponitur amor proximi, non formaliter, sed virtualiter talis. Ita ad tollendam identificationem realem inter duo formaliter talia satis est distinctio, & oppositio realis relatiua, de qua loquimur; siue illa sit formaliter, siue radicaliter talis, quia quæuis ex illis est incompossibilis cum identitate reali formaliter tali. Et propterea, ex eo quòd tollatur identificatio realis formaliter talis inter aliqua, non sequitur, ponendam esse ex vi huius distinctionis realem formaliter talem inter illa, itaut quæuis distinctio realis inter ipsa debeat esse formaliter talis.

148 Ad primam confirmationem responderetur, quòd ex hoc, quòd vna persona habeat aliquid reale, quòd non habet altera, solùm sequitur, distinguendas esse realiter iuxta oppositionem, quam illud reale, quòd est in vna persona, & deest alteri, habet cum illa persona, in qua non est. Quare, cum illud reale Filiationis, quòd est in Filio, & deest Spiritui Sãcto, tantum dicat oppositionem relatiuam radicalem cum Spiritu Sãcto; & si hæc non obest, Filiationem deest Spiritui Sãcto, sed cum illo identificaretur hinc est, vt ex eo, quòd Spiritui Sãcto deest Filiatio, nõ colligatur, Filium, & Spiritum Sãctum per illam, vt radicaliter continentem spirationem, distinguendos esse distinctione reali formaliter tali; sed solùm distinctione reali radicali: quia ad distinctionem realem formaliter, & non solùm radicaliter talem, de-

Occurritur obiectioni.

Explicatur exemplo.

Ad primam confirmationem.

sideratur, quod proveniat ex aliquo dicente oppositionem realem formaliter talem cum re, à qua sic distinguitur.

Ad secundam.

149 Ad secundam confirmationem eligenda est secunda pars illius dilemmatis: quia revera distinctio realis radicalis, de qua loquimur, & orta ex oppositione relativa reali radicali, est distinctio realis actualis. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod in distinctione reali duo sunt consideranda, nempe, negatio, quam unum extremum dicit identitatis cum altero, & positivum inferens hanc negationem. Ex quibus hoc posterius, nempe positivum, est à quo (saltem potissimum) sumitur ratio, & denominatio distinctionis formalis, vel radicalis. Nam si tale positivum dicat oppositionem aliquam realem formaliter talem cum altero extremo, & sufficientem ad distinctionem realem, tunc talis distinctio erit realis, & formaliter talis. Si autem prædictum positivum non dixerit hanc oppositionem realem formaliter tale, sed solum radicalem, tunc, licet illa distinctio propter realem oppositionem possit esse realis, attramen quia oppositio illa tantum est radicalis, propterea distinctio debet etiam esse radicalis. Sicut etiam hoc, quod est, oppositionem aliquam esse contrariam, aut relativam sumitur ex positivo extremorum, saltem tanquam à ratione potissima.

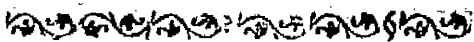
Ad tertiam

150 Ad tertiam confirmationem distinguenda est maior. Et quod hæc distinctio non sit per aliquid non pertinens ad conceptum personæ, & constitutum ipsius in ratione personæ, si consideretur in ratione distinctæ, concedenda est. Si consideretur præcisè secundum se, prout præit se ipsam, ut distinctam realiter à quovis alio, neganda est in personis relativis, & ut realiter relative sic distinctis, propter rationes in hoc dubio adductas. Itaque persona relativa Filij potest considerari, vel ut constituta in suo esse personali; vel ut distincta in illo, per distinctionem realem formaliter talem à persona Spiritus Sancti. Et secundum priorem considerationem non pertinet ad conceptum eius, neque ad suum constitutum id, per quod distinguitur distinctione reali formaliter tali ab Spiritu Sancto: secus tamen si accipiamur secundum posteriorem considerationem, nempe, in ratione personæ distinctæ personaliter ab eodem Spiritu Sancto: sic enim ad eius conceptum pertinet id, per quod sic distinguitur.

Caietan. Nazar.

Vnde reddere (ut bene notarunt Caietanus, & Nazarius in præsentibus) personam distinctam per distinctionem realem personalem formaliter talem, potest provenire, vel ex eo quod id, quod reddit personam distinctam, constituat etiam simul personam, ut in Filiatione distinguente sic Filium à Patre contingit; vel ex eo quod, licet non con-

stituat personam, reddit tamen illam distinctam per prædictam distinctionem, ut in inspiratione contingit, quæ reddit personam Filij distinctam per modum personæ ab Spiritu Sancto per distinctionem realem formaliter talem, non tamen constituit ipsam personam. Sicut hoc, quod est, parietem fieri album, potest contingere, vel ex eo quod fiat paries, & fiat in esse albi; vel ex eo quod supponatur in esse parietis, & fiat in esse albi, quia nimirum albedo unitur cum illo, & tribuit ei suum effectum formalem. Neque id, quod de differentiis essentialibus ibidem adducitur, aliquid contra nos convincit. Quoniam differentie essentialibus ibidem adducitur, aliquid contra nos convincit. Quoniam differentie essentialibus, ut distinctæ à personalibus, dicunt necessarii aliquid absolutum in divinis. Et propterea eademmet debent esse constitutivæ, & distinctivæ per distinctionem formaliter talem à quovis alio, à quo esse absolutum in divinis receptum habet realiter distingui.

ARTICULVS III.

Utrum Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiritus Sanctus non procedat à Patre per Filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur Spiritus Sanctus procedit à Patre per Filium, non procedit à Patre immediate. Quod videtur inconueniens.

1. dist. 12. art. 3. & opus. 2. c. 4. 12 & opus. 9. c. 27.

¶ 2. Præterea. Si Spiritus Sanctus procedit à Patre per Filium, non procedit à Filio nisi propter Patrem. Sed propter quod unumquodque, & illud magis. Ergo magis procedit à Patre, quàm à Filio.

¶ 3. Præterea. Filius habet esse per generationem. Si igitur Spiritus Sanctus est à Patre per Filium, sequitur, quod prius generetur Filius, & postea procedat Spiritus Sanctus. Et sic processio Spiritus Sancti non est æterna: quod est hæreticum.

¶ 4. Præterea. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest è cōuerso dici. Sicut enim dicimus, quod Rex operatur per Ballium: ita potest dici, quod Ballius operatur per Re-

gem. Sed nullo modo dicimus, quod Filius spiret Spiritum Sanctum per Patrem. Ergo nullo modo potest dici, quod Pater spiret Spiritum Sanctum per Filium.

Lib. 12. de
Trin. in fi-
ne libri.

Sed contra est, quod Hilarius $\dagger$ dicit in lib. de Trin. Conserua hanc, oro, fidei meae religionem, ut semper obtineam Patrem, scilicet te, & Filium tuum vna tecum adorem, & Spiritum Sanctum tuum, qui est per vnigenitum tuum, pro merear.

Respondeo dicendum, quod in omnibus loquutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, haec praepositio, per, designat in causali aliquam causam, seu principium illius actus. Sed cum actio sit media inter faciens, & factum, quandoque illud causale, cui adiungitur haec praepositio, per, est causa actionis, secundum quod exit ab agente, & tunc est causa agenti, quod agat; siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidem, ut si dicamus, quod artifex operatur per cupiditatem lucri: formalis vero, ut si dicamus, quod operatur per artem suam: motiua vero, si dicamus, quod operatur per imperium alterius. Quandoque vero dictio causalis, cui adiungitur haec praepositio, per, est causa actionis, secundum quod determinatur ad factum: ut cum dicimus, artifex operatur per martellum: non enim significatur, quod martellus sit causa artificis, quod agat; sed quod sit causa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est, quod quidam dicunt, quod haec praepositio, per, quandoque notat authoritatem in recto, ut cum dicitur, Rex operatur per Ballium. Quandoque autem in obliquo, ut cum dicitur, Ballius operatur per Regem. Quia igitur Filius habet a Patre, quod ab eo procedat Spiritus Sanctus, potest dici, quod Pater per Filium spirat Spiritum Sanctum, vel quod Spiritus Sanctus procedat a Patre per

Filium, quod idem est.

Ad primum ergo dicendum, quod in qualibet actione est duo considerare, scilicet suppositum agens, & virtutem, qua agit: sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre, & Filio consideretur virtus, qua spirant Spiritum Sanctum, non cadit ibi aliquod medium: quia haec virtus est vna & eadem. Si autem considerentur ipsae personae spirantes, sic, cum Spiritus Sanctus communiter procedat a Patre, & Filio, inuenitur Spiritus Sanctus immediate a Patre procedere, in quantum est ab eo; & mediate, in quantum est a Filio: & sic dicitur procedere a Patre per Filium. Sicut etiam Abel processit immediate ab Adam, in quantum Adam fuit pater eius; & mediate, in quantum Eva fuit mater eius, quae processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processions ineptum videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum personarum.

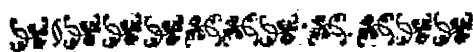
Ad secundum dicendum, quod si Filius acciperet a Patre aliam virtutem numero ad spirandum Spiritum Sanctum, sequeretur, quod esset sicut causa secunda, & instrumentalis: & sic magis procederet a Patre, quam a Filio. Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est in Patre, & Filio: & ideo aequaliter procedit ab utroque. Licet aliquando dicatur principaliter, vel proprie procedere de Patre propter hoc, quod Filius habet hanc virtutem a Patre.

Ad tertium dicendum, quod sicut generatio Filij est coaeterna generanti (vnde non prius fuit Pater, quam gigneret Filium) ita processio Spiritus Sancti est coaeterna suo principio. Vnde non fuit prius Filius genitus, quam Spiritus Sanctus procederet; sed utrumque aeternum est.

Ad quartum dicendum, quod cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conuersio. Non enim dicitur

dicimus, quod martelius operetur per fabrum. Dicimus autem, quod Ballius operatur per Regem: quia Balliui est agere, cum sit Dominus sui actus: martelli autem non est agere, sed solum agi: unde non designatur, nisi ut instrumentum. Dicitur autem Ballius operari per Regem; quamuis hæc præpositio, per, denotet medium: quia quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus eius est immediatior effectui, quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui: unde & prima principia dicuntur immediata in demonstrativis scientijs. Sic igitur, in quantum Ballius est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Ballium: secundum ordinem verò virtutum, dicitur Ballius operari per Regem: quia virtus Regis facit, quod actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter Patrem, & Filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita: & ideo dicitur, quod Pater spirat per Filium, & non è conuerso.

Conclusio est affirmatiua.

ARTICVLVS III.

Utrum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti.

1. dist. 11. ar.
tic. 2. & 4. &
4. contra 2. c.
25. fin. & op.
1. c. 11. fin.
& opus. 9.
cap. 25. &
Io. 8. lect. 3.
& 15. lectio
3.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Pater, & Filius non sint vnum principium Spiritus Sancti. Quia Spiritus Sanctus non videtur à Patre, & Filio procedere, in quantum sunt vnum, neque in natura, quia Spiritus Sanctus sic etiam procederet à se ipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam in quantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietatis non potest esse duorum suppositorum, ut videtur. Ergo Spiritus Sanctus procedit à Patre, &

Filio, ut sunt plures. Non ergo Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti.

¶ 2. Præterea. Cum dicitur, Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, non potest ibi designari vnitas personalis: quia sic Pater, & Filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis: quia si propter vnã proprietatem Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, pari ratione propter duas proprietates Pater videtur esse duo principia Filij, & Spiritus Sancti: quod est inconueniens. Non ergo Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti.

¶ 3. Præterea Filius non magis conuenit cum Patre, quam Spiritus Sanctus. Sed Spiritus Sanctus, & Pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinæ personæ. Ergo neque Pater, & Filius.

¶ 4. Præterea. Si Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, aut vnum, quod est Pater, aut vnũ, quod non est Pater? Sed neutrum est dare. Quia si vnũ, quod est Pater, sequitur, quod Filius sit Pater. Si vnũ, quod non est Pater, sequitur, quod Pater non est Pater. Non ergo dicendum est, quod Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti.

¶ 5. Præterea. Si Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, videtur è conuerso dicendũ, quod vnum principium Spiritus Sancti sit Pater, & Filius. Sed videtur esse falsa. Quia hoc, quod dico principium, oportet, quod supponat, vel pro persona Patris, vel pro persona Filij: & utroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti.

¶ 6. Præterea. Vnum in substantia facit idem. Si igitur Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, sequitur, quod sint idem principium. Sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum, quod Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti.

¶ 7. Præterea. Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus

tus Sanctus, quia sunt vnum principium creaturae, dicitur esse vnus creator. Sed Pater, & Filius non sunt vnus spirator, sed duo spiratores, vt a multis dicitur: quod etiam consonat dicitur Hilarij, qui dicit in secundo* de Trinitate, quod Spiritus Sanctus a Patre, & Filio authoribus confitendus est. Ergo Pater, & Filius non sunt vnum principium Spiritus Sancti.

Lib. 1. de Trin. non remouet a fine libri.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in 7. de Trinitate, quod Pater, & Filius non sunt duo principia, sed vnum principium Spiritus Sancti.

Lib. 5. de Trin. ca. 14. in fine tom. 3.

Respondeo dicendum, quod Pater, & Filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hac, quod est, esse principium Spiritus Sancti, non opponantur relative, sequitur, quod Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti. Quidam tamen dicunt, hanc esse impropiam, Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptum non significet personam, sed proprietatem, non potest conuenienter dici, quod Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus Sancti, nisi vnum intelligatur quasi ad verbaliter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici Pater duo principia Filij, & Spiritus Sancti, id est, duobus modis. Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantiae, sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis: vnde numerum accipit a forma significata, sicut & alia substantia. Sicut igitur Pater & Filius sunt vnus Deus propter vnitatem formae significatae per hoc nomen Deus, ita sunt vnum principium Spiritus Sancti propter vnitatem proprietatis significatae in hoc nomine principium.

Ad primum ergo dicendum, quod si attendatur virtus spiratiua, Spiritus Sanctus procedit a Patre, & Filio, in quantum sunt vnum in virtute spiratiua, quae quodammodo significat naturam cum proprietate, vt infra & dice-

tur. Neque est inconueniens, vnâ proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est vna natura. Si vero considerentur supposita spirationis, sic Spiritus Sanctus procedit a Patre, & Filio, vt sunt plures, procedit enim ab eis, vt amor vnitius duorum.

Insoluone ad 7. arg. huius articuli.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, designatur vna proprietates, quae est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quod propter plures proprietates possit dici Pater plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorum.

Ad tertium dicendum, quod secundum relatiuas proprietates non attenditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo secundum essentiam. Vnde, sicut Pater non est similior sibi, quam Filius: ita nec Filius similior Patri, quam Spiritus Sanctus.

Ad quartum dicendum, quod haec duo, scilicet, Pater, & Filius sunt vnum principium, quod est Pater, aut vnum principium, quod non est Pater, non sunt contradictorie opposita: vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus, Pater, & Filius sunt vnum principium, hoc, quod dico principium, non habet determinatam suppositionem, imò confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figurae dictionis a confusa suppositione ad determinatam.

Ad quintum dicendum, quod haec etiam est vera, vnum principium Spiritus Sancti est Pater, & Filius: quia hoc, quod dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum est.

Insoluone preced. argum.

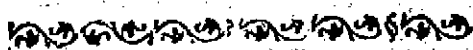
Ad sextum dicendum, quod conuenienter potest dici, quod Pater, & Filius sunt idem principium, secundum quod ly, principium, supponit confuse, & indistincte pro duabus personis simul.

Ad septimum dicendum, quod quidam dicunt, quod Pater, & Filius, licet sint vnum principium Spiritus Sancti, sunt tamen duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referuntur ad suppo-

Infolutione
ad 1. arg. hu
ius articuli.

supposita. Nec est eadē ratio de hoc. no
mine creator: quia Spiritus Sāctus pro
cedit à Patre, & Filio, vt sunt duæ per
sonæ distinctæ (vt dictum fuit) non au
tem creatura procedit à tribus perso
nis, vt sunt personæ distinctæ; sed vt
sunt vnum in essentia. Sed videtur me
lius dicendum, quòd quia spirans adie
ctiuum est, spirator verò substantiuū,
possumus dicere, quòd Pater, & Filius
sunt duo spirantes propter pluralitatē
suppositorum; non autem duo spirato
res propter vnā spirationem. Nam
adiectiua nomina habent numerum
secundū supposita; substantia vero
à se ipsis, secundū formam signifi
tam. Quod verò Hilarius dicit, quòd
Spiritus Sanctus est à Patre, & Filio au
thoribus, exponendum est, quòd poni
tur substantiuum pro adiectiuo.

Conclusio affirmat.

DISPUTATIO XV.

*De Spiritu Sancto quoad mo
dum procedendi à Patre,
& Filio.*

POSTQVAM Expli
cimus, Spiritum Sanctū
procedere à Patre, & Fi
lio, testat, vt modum, quo
ab illis habet procedere,
declaremus: vt ita ex om
ni parte eius processio pateat. Et ideo ad
hoc declarandum præsentem disputatiōē
mouemus.

DVBIVM I.

*Verūm Spiritus Sanctus pro
cedat à Patre per Fi
lium?*

Animadu
er. sio proluce
ritali.
D. Thom.

RO Tituli explicatio
ne notandum est ex D.
Thoma artic. 3. huius
quæstionis, quòd *ly per*
denotat aliquā cau
salitatem in accusari
no casu super quem ca

dit. Cæterum hæc causalitas quandoque est
respectu actionis; secundū quòd exit ab
agente: quatenus id, super quòd eadit *ly per*,
est causa agenti, vt agat; quo pacto agens di
citur agere per suam formam, quia dat illi in
genere causæ formalis, quòd agat: Quando
que verò illa causalitas est respectu actionis
secundū quòd determinatur ad factum; vt
eum dicimus, quòd artifex operatur per
martellum: non enim tunc *ly per* denotat,
quòd martellus sit causa actionis, secundū
quòd exit ab artifice, seu quòd sit causa arti
fici, quòd agat; sed solū quòd sit causa ac
tionis, prout determinatur ad artificiatum,
id est, quòd sit causa artificiatu, vt ab artifi
ce procedat, & hoc ipsum prædictus mar
tellus habeat ab artifice. In præsentī ergo
non inquirimus, an Spiritus Sanctus proce
dat à Patre per Filium, *ly per* denotante cau
sam, aut quasi causam actionis, prout exit
ab agente: siquidem certum est, Patrem nō
habere à Filio virtutem spirandi, aut ipsam
spirationem, prout ab eo exit. Sed tantū
seiscitamur vnā cum D. Thoma artic. citato, *D. Thom;*
an Spiritus Sanctus procedat à Patre per Fi
lium, *ly per* significante causalitatē, aut qua
si causalitatem posteriori modo, id est, quòd
sit quasi causa Spiritū Sancto, vt à Patre
procedat, & hoc ipsum habeat Filius ab eo
dem Patre.

§. I. Deciso debij ex mente Angelic
Doctōris.

2 **D**icendam ergo est, Spiritum San
ctum procedere à Patre per Fi
lium: ita D. Thomas in præsen
ti, & in 1. dist. 12. art. 3. & Opusculo 1. cap.
41. nec non Opusculo 9. quæst. 27. quem cō
munitur eius discipuli, & omnes, vel
ferè omnes Theologi. Ratio autem huius as
sertionis adducitur ab eodem Angelico Do
ctore art. 3. præsentis quæstionis, potestque
ad hanc formam reduci. Nam Filius habet à
Patre virtutem spiratiuam, & quòd actu spi
ret Spiritum Sanctum; ergo Spiritus Sanctus
procedit à Patre per Filium. Antecedens pa
tet. Quoniam quicquid est in Filio, debet
habere illud communicatum à Patre.

Consequentia verò etiam liquet. Quo
niam id, quòd producit aliquem terminum
per virtutem, & operationem datam, & com
municatam ab alio, est causa, aut quasi cau
sa, ratione cuius prædictus terminus actu
procedit ab eo, qui talem virtutem, & opera
tionem tribuit; & propterea à martellus aut in
gens artificiatum per virtutem, & operatio
nem communicatā ei ab artifice, est causa,
vt artificiatum procedat ab eodem artifice;
& similiter causa secunda producens aliquē
effectum per virtutem, & actionem commu
nicatā

nicatam ei à causa prima, est causa, vt prædictus effectus procedat à Deo tribuenti illam virtutem, & actionem. Ergo hoc ipso, quòd Filius producat Spiritum Sanctum per virtutem spiratiuam, & spirationem communicatam ei à Patre, erit quasi causa Spiritui Sancto, vt procedat à Patre: ac proinde Spiritus Sanctus per eundem Filium procedet à Patre: si quidem, vt in explicatione tituli dicebamus, per hoc, quòd Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium, nihil aliud quoad præsens significare volumus.

§. II. *Aliqua obiectiones contra assertionem, & responsio ad illas.*

Prior obiectio.

3 **S**ED obijcies primò, quòd si Spiritus Sanctus procederet à Patre per Filium, tunc esset aliquis ordo originis inter Patrem, & Filium in actu spirandi: hoc autè videtur inconueniens: ergo &c. Sequela videtur perspicua. Quia in his, quæ habet Filius à Patre, est ordo originis inter verumque: at tota ratio, propter quam in ratione D. Thomæ diximus, Spiritum Sanctum procedere à Patre per Filium, est, quia habet à Patre, quòd spiret Spiritum Sanctum: ergo eo ipso, quòd ratio huius dicatur, Spiritum Sanctum procedere à Patre per Filium, oportet, vt ibidem includatur, quòd sit ordo originis inter verumque in actu spirandi. Minor autem probatur à Vazquez in annotationibus ad articulum 3. huius questionis. Quoniam inter illa, inter quæ est ordo originis, est etiam prioritas naturæ: at licet inter Patrem, & Filium sit prioritas naturæ quoad virtutem spiratiuam, quia illam prius habet Pater, & deinde Filius: non tamen quoad actum spirandi, sed hoc ipso, quòd à Patre communicetur Filio virtus spiratiua, statim simul vterque spirat.

Solutio.

4 Respondetur cõcedendo sequelam. Nam, vt sæpe diximus, nihil habet Filius, quod nõ habeat à Patre: si quidem communicat illi diuinam naturam, & quidquid ad eam quoquomodo pertinet. Constat autem, ordinem originis in diuinis tantum attendi penes hæc duo, nempe, *à quo alius, & qui ab alio.* Et ita si Filius à Patre habet actum spirandi, non potest non esse inter illos ordo originis in prædicto actu, vt est in Filio: quatenus per hoc significatur, quòd Filius habet à Patre hunc actum.

Potestque magis declarari, & confirmari, quomodo sit iste ordo originis inter Patrem, & Filium quoad prædictum actum: ex eo quòd in diuinis non distinguuntur adhuc virtualiter, virtus spiratiua ab ipso actu spirandi, quia pertinent ad eandem lineam: ac proinde virtus illa debet esse actus principalis, ipsaque actualis spiratio, vt constat ex

illis, quæ in hoc tractatu disput. 1. num. 79. & in 1. tomo tract. 4. disp. 2. num. 34. diximus. Ergo hoc ipso, quòd à Patre communicetur Filio virtus spiratiua, fitque ordo originis inter eos (modo insinuato) in prædicta virtute, oportet, vt communicetur ipsi ab eodem Patre actus spirandi, aditque eodem modo inter vtrumque ordo originis in illo: siquidem linea virtutis spiratiuæ non debet communicari Filio truncata, sed integra & omnino perfecta.

Vnde neganda est minor huius obiectionis. Et ad probationem, qua conuincitur Vazquez ad negandum ordinem originis inter Patrem, & Filium in actu spirandi, dicendum est, quòd iuxta Angelicum præceptorem infra quest. 42. art. 3. ad prioritatem naturæ semotam ab imperfectionibus satis est prædictus ordo, qui attenditur penes illa duo iam dicta, scilicet, *à quo alius, & qui ab alio*, qui quidem ordo reperitur inter Patrem, & Filium quoad actum spirandi, vt explicatum est.

D. Thom.

5 Nec obest id, quod obijcit Vazquez loco citato, nempe, quòd spirare à se, aut spirare ab alio solum significat ordinem originis: in habendo virtutem; non in spirando: ex eo quòd ipsa spiratio, quæ est origo, ordinem constituit inter spirantem, & spiratum: cum tamen ipsa spiratio simul sit ab vtroque eadem virtute secundo.

Replic. Vazquez

Respondetur enim, quòd licet ordo originis per se primò competat personis: siquidem persona est, quæ per se primò procedit ab alia, & istud significatur per hoc, quòd vna persona habeat ordinem originis ad alteram: nihilominus, quia vna persona procedit ab alia secundum omnia, quæ in ea repertiuntur, propter ea, non solum personam secundum se, v. g. Filius est a persona, nempe à Patre, sed etiam hoc, quòd est, Filium esse Deum, sapientem, volentem, & spirantem &c. est à Patre acceptum. Vnde, sicut non est ordo inter sapientiam Patris, & sapientiam Filij secundum se, quia est eadem vtriusque sapientia: & tamen est ordo inter Patrem, & Filium in habere sapientiam, quia Pater à se, Filius autem à Patre eam habet: ita in ipso actu spirandi secundum se sumpto non est ordo originis inter actum spirandi Patris, & Filij: est tamen ordo originis inter Patrem, & Filium in hoc, quòd est habere illum: ex eo quòd Pater habet illum à se, & Filius non nisi à Patre.

Responsio

6 Secundo obijcies, quòd si Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium, tunc Pater non produceret immediatè Spiritum Sanctum, & Filius non attingeret æquè principaliter productionem eiusdem Spiritus Sancti, ac Pater: at hoc dici nequit, vt communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela quo-

Secunda obiectio.

ad primam partem videtur perispicua. Nam id, quod producit aliquid per alium, producit illud per eum, tanquam per medium: quod autem producit per alium, tanquam per medium, non producit immediatè, sed mediantè prædicto medio: ergo, &c. Vnde propter hoc dixit Damascenus lib. 1. de Fide capit. 18. Spiritum Sanctum per Filium Patri coniungi: si autem immediatè illum produceret, sicut Filius, tunc Spiritus Sanctus per se ipsum, & non per Filium Patri coniungeretur.

Damasc.

Quoad secundam verò partem eadem sequela probatur. Quoniam id, quod tribuit alicui virtutem operandi, & operationem ipsam, principaliter attingit terminum productum, quam illud, quod per talem virtutem, & operationem acceptam operatur, ut patet in causa prima, & secunda: ex quibus prima principaliter attingit effectum causæ secundæ: quia causa secunda non producit illum, nisi per virtutem, & operationem communicatam ei à causa prima: ex eo quod causa prima facit, ut secunda faciat, & attingat prædictum effectum.

Enodatur.

Respondetur, negando sequelam quoad utramque partem. Et ad probationem primæ partis dicendum est, Patrem quodammodo mediatè, & simul immediatè producere Spiritum Sanctum. Mediatè quidem quodammodo: quoniam Filius habet à Patre virtutem spirandi; nec non & spirationem ipsam. Immediatè autem: quoniam Filius spirans non spirat per virtutem, aut actum spirandi distinctum ab eo, qui est in Patre, sed per eundem prorsus. Et ipsa Pater non potest non spirare Spiritum Sanctum immediatè immediatione virtutis, & simul etiam immediatione suppositi. Sicur quia eademmet virtus creativa est in Patre, & Filio, propterea vterque creat immediatione virtutis, & suppositi.

D. Thom.

7. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma, tum in hoc articulo in solutione ad 1. tum etiam in 1. ad Annibaldum distinctione 12. art. 3. his verbis: *Dicendum, quod Pater, & Filius sunt spiratores Spiritus Sancti per virtutem spiratiuam, quæ est in utroque. Cum ergo processio Spiritus Sancti comparetur ad virtutem spiratiuam, immediatè ab utroque procedit. Si autem comparetur ad Patrem, & Filium, ut sunt spirantes, sic à Patre procedit Spiritus Sanctus quodammodo mediatè, & quodammodo immediatè. Mediatè quidem, quantum ad hoc, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio: hoc enim Filius habet à Patre. Immediatè autem, in quantum Pater, & Filius simul spirant Spiritum Sanctum: Sicut Seth fuit ab Adam, & mediatè, & immediatè. Mediatè quidem, in quantum Seth fuit ab Eva, quæ fuit ab Adam. Immediatè verò, in quantum Eva,*

& Adam simul genuerunt Seth. Per quod etiam ad id, quod ex Damalceno adduximus, satis constat.

Ad probationem verò, pro secunda parte eiusdem sequelæ pater ex modo dictis. Quoniam probatio illa conuincit intentum, quoties virtus, & operatio accepta, & communis, & ab aliquo est distincta à virtute, & operatione eius, qui talem virtutem, talemque operationem communicat; secus verò, quando vterque per eandem prorsus virtutem, & operationem influunt, & solum est discrimen in hoc, quod vnus habet illà à se, alius vero eandemmet, communicatam tamen ab altero, ut in præsentis contingit. Sicut etiam propter hanc rationem Spiritus Sanctus nõ dicitur magis procedere à Patre, quam à Filio; sicut Pater det Filio, quod ab eo procedat idem Spiritus Sanctus, non tamen è contrà. Et propterea Angelicus Præceptor loco nuper citato ad Annibaldum art. 2. hoc ipsum explicans sic inquit: *Quamuis virtutem spiratiuam Filius habeat à Patre: quia, tamen illa vna & eadem est in Patre, & Filio tota; non magis procedit Spiritus Sanctus à Patre, quam à Filio; nec plenius: sicut Filius non est minus Deus, quam Pater, à quo accipit Deitatem, quia vnã, & equalem accipit.*

D. Thom.

8. Nec obest, si vrgeas, quod Patri tribuitur autoritas in spirando; secus tamen Filio: ergo Pater eam habet aliquomodo magis principaliter. Consequentia probatur. Quoniam autoritas in spirando aliquam videtur præferre principalitatem quoad prædictum munus spirandi. Antecedens autem admittitur à D. Thoma de v'otètia quæst. 10. art. 3. ad 9. & à Glossa supra illud ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est, &c.* Vbi sic inquit: *In Patre, in quantum manet autoritas; in Filio natiuitas; in Spiritu Sancto communitas.*

Replica.

D. Thom. Glossa.

Respondetur enim ex eodem Angelico Præceptore loco relato ad Annibaldum art. 2. his verbis. *Dicendum, quod nomen autoritas apud nos designat primam originem. Ille enim dicitur auctor alicuius sermonis, qui primo illum inuenit. De ratione autem originis duo sunt. Quorum vnum est, ut ab eâ sit aliquid. Aliud est, ut non sit ab aliquo. Quamuis ergo in diuinis personis non sit prius, & posterius; tamen secundum prædicta duo nomina autoritatis ibi conceditur. A Patre namque Filius & Spiritus Sanctus habent, quidquid sunt, vel possunt, vel operantur: ipse vero Pater à nullo aliquid habet. Sic ergo in spirando Spiritum Sanctum Patri attribuitur autoritas, quia Filius habet à Patre, quod spirat: Pater autem à nullo, Vbi, ut vides, autoritas non tribuitur Patri, ex eo quod principaliter, aut magis influat respectu Spiritus Sancti; sed ex eo quod*

Euanescit.

D. Thom.

quod spirat a se, Filius autem non nisi ab illo habet spirare.

cum Ioannis i. dicitur: *Vidimus gloriam eius*, ^{Ioann. 1.} *gloriam quasi unigeniti a Patre*, non ponitur illa particula *quasi*, vt diminuens; sed potius vt per eam significetur, Christum Dominum esse verè & propriè Filium naturalem, & unigenitum Patris. Quia iuxta phrasim Scripturæ his, & similibus particulis solet significari, quod id, cui adiungitur, habet veram & propriam rationem talis.

DUBIUM II.

Verum Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti?

Merito dubium hoc post præcedens excitamus; quia ex illis, quæ in illo diximus, decisio istius colligitur.

§. *Vnicus, iuxta mentem Angelici Præceptoris dubium resolvitur.*

10 Potestque hoc ipsum magis declarari ex eo, quod in Concilio Florentino idèd distinctum fuit, Spiritum Sanctum esse à Patre, & Filio tanquam ab vno principio, quia Græci falso existimabant, nos asserere, esse plura principia, aut quod multis spirationibus procederet Spiritus Sanctus à Patre, & Filio; ergo illa particula *tanquam* posita est, non ad diminutionem unitatis significandam, sed ad hanc veritatem explicandam: alioquin non quiesceret animus Græcorum, vt reuera quærit, si nos assereremus, non simpliciter, & secundum proprietatem sermonis Patrem, & Filium esse unum principium Spiritus Sancti. Vnde assertionem nostram communiter tuebant Patres, & Scholastici, de qua specialiter videndum est D. *Hilarius* Hilarius lib. 4. de Trinitate, & D. *Augustinus* Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 14. necnon Angelicus Præceptor in 1. dist. 11. quæst. 1. art. 2. & 4.

Conclusio.

DICENDUM Ergo est, Patrem, & Filium esse unum principium Spiritus Sancti. Assensio hæc habetur in Concilio Florentino Sessione vltima

Cöcilium Florent.

in litteris sanctæ unionis, vbi sic dicitur: *Spiritus Sanctus sum esse subsistens habet ex Patre, simul & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab vno principio, & unica spiratione procedit*. Et Concilium Lugdunense relatum in cap. vnico. *De summa Trinitate* lib. 6. eadem ferè verba habet: *Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio æternaliter, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio; nõ duabus spirationibus sed vna spiratione procedit*

Conc. Lugdunense.

Nec obest, si occurras, in his testimonijs consultò non fuisse absolute dictum, quod Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti; sed quod Spiritus Sanctus procedit ab illis, tanquam ab vno principio. Quia illud aduerbium *tanquam* dicit conditionem diminuentem rationem unitatis principij, & denotat, non propriè, sed cum aliqua improprietate sumendam esse propositionem, cui adiungitur. Quæ responsio innuitur à Durando in 1. dist. 29. quæst. 2. & à Gregorio dist. 12. quæst. 1. & ita dicunt, in rigore Patrem, & Filium nõ esse unicum principium Spiritus Sancti, sed potius duo; licet propter periculum aliter Patres loquantur, ad declarandam unitatem virtutis spirationis, & terminispirati.

Durand. Gregor.

Non itaque hoc obest. Quoniam illa particula *tanquam* non adducitur à Concilijs, vt particula diminuens rationem unitatis principij; sed potius vt explicaretur, quomodo verè, & propriè Pater, & Filius essent unicum principium Spiritus Sancti. Sicut

Cuius assertionis duplex, eaque satis fundamentalis ratio adducitur ab Angelico Præceptore art. 4. huius quæstionis; & earum prima potest ad hanc formam reduci. Quoniam in diuinis omnia sunt unum, in quibus non obuiat relationis oppositio: sed Pater, & Filius in hoc, quod est, esse principium Spiritus Sancti, non opponuntur; sed potius vterque est principium illius, vt constat ex illis, quæ disputatione præcedenti latè diximus; ergo sunt unum in ratione principij Spiritus Sancti. Sicut propter hanc eandem rationem, quia in hoc, quod est, unumquæque ex illis esse Deum, non opponuntur, idcirco sunt vnus Deus.

Prior ratio.

11 Secunda verò ratio eiusdem S. Doctoris potest sub hac forma proponi. Quoniam ad multiplicationem nominis substantiui requiritur multiplicatio formæ, & suppositi, siue habentis illam; & non sufficit inultiplicatio suppositi, siue habentis prædictam formam. Et propterea (vt nuper dicebamus) Pater, & Filius sunt vnus Deus: quia licet sint plures personæ; est tamen vna numero Deitas in illis, & nomen *Deus* est nomen substantiuum. Sed *principium Spiritus Sancti* est nomen substantiuum, idèdque significat per modum substantiæ; ergo cum forma per illud significata, nempe virtus spiratiua, sit vnica in Patre, & Filio, oportebit, vt Pater, & Filius nec sint, nec sint dicendi plura prin-

Posterior ratio.

principia Spiritus Sancti; sed habeant esse, & debeant dici absolute & simpliciter loquendo vnum principium Spiritus Sancti.

Confirmã-
tur istæ due
rationes.

Possumtque hæc omnia confirmari. Quoniam si Pater, & Filius non essent vnum principium Spiritus Sancti, sed plura, tunc nullus eorum sigillatim influeret per modum principij totalis; sed solùm per modum principij partialis respectu Spiritus Sancti: quia plura principia eiusdem ordinis (qualia sunt Pater, & Filius) non influunt per modum principij totalis, sed partialis: ergo eo ipso vnusquisque imperfectè, & per virtutè imperfectam, & insufficientem influeret. Quoniam quotiescunque duæ causæ, aut quasi causæ partiales, & eiusdem ordinis influunt, toties habeant influere imperfectè, & per virtutem partialem, & insufficientem.

D. Thom.

Quæ confirmatio desumitur ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 29. quæst. unica art. 4. his verbis: *Dicendum, quòd quando eunq; plures aliquid vnum operantur, oportet, quòd operatio singulorum sit partialis respectu communis operationis, qua operatum efficitur, si singuli habeant distinctas operationes, sicut patet in trahentibus nauem. Conatus enim vnusquisq; est pars totius actionis, qua ex omnibus actionibus singularibus resultat. Non autem potest dici, quòd Pater, & Filius partialiter sint principij Spiritus Sancti: quia sic esset vterque insufficientis, & deficientis virtutis. Vnde oportet, quòd vtriusque actus notionalis sit vnus numero: & per consequens proprietas, qua intelligitur illius actus notionalis principium, sit vna numero in vtroque.*

Prior obiectio.
Hilarius.

12. Nec obest, si obijcias primò, quòd Hilarius 2. de Trinitate inquit, Patrem, & Filium esse authores Spiritus Sancti. Cumque idem sit ratio authoris, & ratio principij, videtur Hilarium admittere, Patrem, & Filium non esse vnum, sed duo principia Spiritus Sancti.

Dicitur.

D. Thom.

Respondetur enim ex D. Thoma in præfenti, Hilarium sumpsisse substantiuum pro adiectiuo. Vnde sensus est, Patrem, & Filium esse spirantes, seu producentes Spiritum Sanctum. Qui sensus verissimus est propter pluralitatem suppositorum: quia spirans sumitur adiectiuè, vt D. Thomas loco citato explicuit.

Secunda obiectio.

Basilii.

13. Nec etiam obest, si secundò obijcias, quòd Basiliius epistola 37. ad Gregorium Nyssenum inquit, *Filium nullam prorsus notationem communicare secundum proprietatem suam, tam cum Patre, quam cum Spiritu Sancto*. Si autem Pater, & Filius essent vnū principium Spiritus Sancti, tunc communicarent in aliqua notione, nempe in hoc, quòd est, esse vnum principium eiusdem Spiritus Sancti.

Euo latio.

Respondetur enim, quòd licet esse vnum

principium Spiritus Sancti sit aliquid notionale, vt potè non commune omnibus tribus personis, sed tantum duabus: non tamè hoc, quòd est, esse sic principium, est ex notionibus conuenientibus personis secundum proprietates personales, de quibus loquitur Basiliius, vt constat ex illis verbis, *secundum proprietatem suam*. Vnde potest esse communis Patri, & Filio per identitatem.

Basiliius.

Tertia.

Nec tandem refert, si obijcias, quòd cum dicitur, Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, non est pro quo supponat illud prædicatum, nempe, *vnun principium*: ergo non habebunt rationem vnus principij respectu Spiritus Sancti, nec prædicta propositio erit vera. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quia nec potest supponere pro vno principio, quòd sit Pater, alioqui Filius esset Pater: nec pro vno principio, quòd sit Filius, aliàs Pater esset Filius: nec tandem pro vno, quòd sit simul Pater, & Filius, alioqui Pater v. g. non posset esse illud vnum principium. Non itaque hoc refert. Quoniam ad hanc obiectionem satis constabit ex illis, quæ dubio quin to in fine illius dicemus.

Solutio.

D V B I V M III.

Vtrum hoc vnicum principium Spiritus Sancti quoad virtutem spiratiuam constituatur ex essentia, & voluntate, necnò ex relatione spirationis actiuæ? an verò præcisè ex prædicta essentia, & voluntate connotando relationes Paternitatis, & Filiationis?

14

T Magis, & melius cognoscatur quãtitas vnitatis huius vnici principij Spiritus Sancti, & in quo quantum ad virtutem spiratiuam cõ-

sistat, oportet explicare, an virtus spiratiua prædicti principij constituatur ex essentia, & voluntate diuina, necnon ex relatione spirationis actiuæ, itaut saltè in obliquo prædicta relatio ad eius constitutionem requiratur; an verò sufficiat essentia, & voluntas diuina, connotando, siue afferendo in obliquo relationes Paternitatis, & Filiationis, itaut

itaut

tant relationes ista aliquo modo requirantur ad rationem virtutis spiratiuæ. Nam si ad rationem virtutis spiratiuæ solum desiderantur essentia, & voluntas diuina, vñ cum relatione spirationis, saltem in obliquo importata, tunc tam ex parte recti, quam ex parte obliqui erit omnino vnica virtus spirandi. Si autem prædicta relatio non ingreditur, modo dicto, ad constitutionem virtutis spiratiuæ, sed solæ relationes Paternitatis, & Filiationis ingrediuntur in obliquo ad talem constitutionem, tunc ex parte obliqui (in illo tamen præcisè) erit aliqua pluralitas. Quia ex quo capite prædictæ relationes sunt plures, erit ibidem pluralitas: & ex quo sunt plures, erit ibidem pluralitas: & ex quo adæquatam virtutis spiratiuæ, non tollit quominus prædicta virtus quoad rectum, quod asserti, sit vnica & eadem.

Consulto autem inquisimus, an virtus spiratiua constituatur ex essentia, & voluntate diuina, &c. non verò an ex voluntate diuina, & prædicta relatione. Quia loquimur de virtute spiratiua, tam radicali, quam proxima.

§. I. Assertio prior ex Angelico Doctore desumpta.

Prior assertio.

Dicendum ergo est, hoc vnicum principium Spiritus Sancti, quoad virtutem spiratiuam, seu quoad principium quo spirandi, constitui ex essentia, & voluntate diuina, necnon ex relatione spirationis actiuæ, saltem tanquam ex aliquo obliquo, & per modum connotati importato. Diximus, saltem tanquam ex aliquo obliquo, &c. Quia hic nõ discutimus, an in obliquo, an verò in recto prædicta relatio desideretur, sed solum, an aliquo modo ad constitutionem virtutis spiratiuæ requiratur. Quoniam si semel ad eius constitutionem utcumque peitur, non erit difficile deprehendere ex illis, quæ in hoc tractatu disput. 1. num. 67. diximus, an ad prædictam constitutionem in recto, vel in obliquo, & per modum connotati ingrediatur.

Probat ex D. Thoma.

Assertio hæc est D. Thomæ in 1. dist. 29. art. 3. vbi cū inquisisset, *Verum eadem notione Pater, & Filius sint principium?* respondet: *Dicendum quod vna numero notio est Patris, & Filij, secundum quod principium Spiritus Sancti dicuntur.* Et quibusdam interpositis. *Cum igitur communis spiratio nominet specialem rationem principij secundum specialem modum originis, impossibile est, quod sit nisi vna numero in Patre, & Filio.* In quibus verbis, vt constat, satis denotat Angelicus Præceptor, spirationem actiuam, prout est ratio, & relatio, esse rationem specialem principij, id est, specialiter constitutiua eiusdem principij, & secundum eam Patrem, & Filium dici principium Spiritus Sancti: sicut asserti-

mus, Paternitatem esse specialem rationem principij, quod est Pater, id est, specialiter constitutiua illius, & secundum eam Patrem dici principium. Ac proinde, sicut propter hanc rationem Paternitas in abstracto, & vt non concipitur subsistens, desideratur ad rationem potentie generatiuæ, & aliquo modo illam in esse talis constituit: ita etiam relatio spirationis actiuæ in abstracto sumpta requiritur ad potentiam spiratiuam, vt aliquo modo constitutiua illius. Quibus etiam consonat S. Doctor in 1. ad Annibaldum distinctione citata art. 4.

16 Idem docuit Angelicus Præceptor in 1. dist. 11. art. 2. & 3. vbi sic inquit: *Pater, & Filius spirant Spiritum Sanctum, in quantum sunt vnus in potentia spiratiua. Potentia autem spiratiua dicit aliquid quasi medium inter essentiam, & proprietatem, sed quod dicit essentiam sub ratione proprietatis: sic enim actus notionalis ab essentia egreditur, nõ sicut ab agente, sed sicut ab eo, à quo agitur: generatio enim non egreditur ab essentia, in quantum est essentia, sed in quantum est Paternitas. Et si ista duo, scilicet essentia, & Paternitas, differrent in diuinitis, egrederetur ab utroque generatio: sed à Paternitate immediatè, & ab essentia, sicut à primo principio. Similiter dico, quod spiratio egreditur ab essentia, nõ sicut à spirante, sed sicut à principio spirationis, in quantum habet rationem aliquid cuius notionis, quæ est communis Patri, & Filio, quæ dicitur communis spiratio. Et ita spiratiua potentia dicit essentiam sub ratione talis proprietatis. Et ideo dico, quod procedit Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, in quantum sunt vnus in essentia, & in aliqua notione, scilicet in communis spiratione.*

In quibus verbis satis apertè docet Angelicus Præceptor, quod in Patre, & Filio intelligitur notio communis, quæ dicitur communis spiratio, tanquam aliquid conueniens ad constitutionem potentie spiratiuæ vnà cum essentia, & voluntate diuina: nõ secus, proportionem tamè seruata, ac in persona Patris intelligimus notionem, siue relationem Paternitatis, saltem secundum aliquam sui rationem sumptam, quæ vnà cum essentia specialiter, & modo alibi tacto, & infra etiam explicando, constituit potentiam generatiuam ipsius: aliàs vana esset comparatio inter Paternitatem, & spirationem, adducta in præsentia à D. Thoma, nec verè ac propriè diceretur spiratio egredi ab essentia, sicut à principio spirationis, in quantum habet rationem alieius notionis.

17 Quod etiam docuit Angelicus Præceptor in eadem distinctione ad Annibaldum quæst. vnica art. 3. his verbis: *Respondet, quod essentia tantum in Patre, & Filio non potest esse spirationis principium, nec solum proprietatis relatiua. Quia si essentia secundum rationem essentia*

essentia esset principium actus naturalis, essentia distingueretur. Proprietas autem relatiua esse non potest principium concretandi diuinam naturam, ut dicit Anselmus. Dicendum ergo, quod essentia, que est in Patre, & Filio, ratione alicuius notionis, que communis est Patre, & Filio, que est idem re, quod essentia, & dicitur communis spiratio, est principium spirationis Spiritus Sancti. Et hoc est, quod communius dicitur, quod spirant Spiritum Sanctum, in quantum sunt unum in potentia spiratiua, ut potentia referatur ad essentiam; hoc autem, quod dicitur spiratiua, ad notionem: potentia enim spirans dicitur & potentia generandi, dicitur essentiam, cum modo tamen existendi hoc, vel illo; & dicitur essentia principaliter in recto, relatione autem in obliquo, ut habetur supra distinctione 7.

Et in solutione ad 3. eiusdem articuli, ubi cum mihi sic obieisset: Anselmus dicit, quod ridiculum est dicere, quod propter relationem tota essentia Patris, & Filii sit in Spiritu Sancto, & non potius propter essentiam. Sic respondet: Ad tertium de Anselmo dicendum, quod non intendit dicere, quod relatione Pater, & Filius non spirant Spiritum Sanctum, sed quod non solum, sed essentia sub ratione relationis. Et ut explicaret, quoniam esset hæc relatio, statim addidit in solutione ad alia argumenta, que pro contraria parte opposuit, hæc verba: Ad ea, que in contrarium opponuntur, dicendum, quod ipsa unitas essentia non est tota causa spirationis, nisi in quantum ipsa est coniuncta cum ratione communis spirationis. Hoc verò est in tertia persona: & ideo non conuenit ei actus spirationis.

18 Idem etiam docuit Sanctissimus Præceptor art. 4. huius questionis, ubi loquens de hoc unico principio Spiritus Sancti, sic inquit: Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantiæ: sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit à forma significata sicut & alia substantiua. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus Deus, propter unitatem forma significata per hoc nomen Deus: ita sunt unum principium Spiritus Sancti, propter unitatem proprietatis significatæ in hoc nomine principium. In quibus verbis satis aperte docet, quomodo una & eadem proprietatis communis Patri, & Filio concurrat ad constituendum unicam formam, & virtutem, seu potentiam spiratiuam, que (ut constat) hoc ipso quod sit vnicæ, non potest esse alia præter relationem communis spirationis.

Et in solutione ad primum eiusdem articuli inquit, virtutem seu potentiam spiratiuam dicere essentiam cum proprietate. Et ut explicaret id, quod petebat argumentum, scilicet, quomodo una proprietatis possit esse in duobus suppositis, addidit: Nec est inconueniens, unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura. Constat autem,

(ut modo dicebamus) unam proprietatem in duobus suppositis nullam esse aliam, nisi relationem spirationis: ac proinde prædicta relatio una cum essentia, & voluntate diuina concurrat ad constituendum unicum principium spiratiuum quo, seu unam potentiam spiratiuam radicalem, & proximam Spiritus Sancti, ut in nostra assertione dicitur.

Unde hanc sententiam tuerentur Nazarius Nazar. in præfati, & probatores discipuli: D. Thomas, necnon Turrianus 1. part. q. 39. disput. Turrian. 34. dubio 2. Vazquez disputatione 149. c. 4. Vazquez. in fine, Granado tomo 3. in 1. part. tractatu Granado. 10. disput. 6. Ruys de Montoya 1. part. disp. Montoya. 70. sectione 4. plures alios referens:

§. II. Ratio fundamentalis pro assertione.

19 **R**atio autem fundamentalis assertio- Ratio fundametalis. nis desumitur ex D. Thoma locis citatis, necnon art. 2. huius questionis, que potest ad hanc formam reduci. Quoniam si cut principium spiratiuum ut quod opponitur, & distinguitur realiter à termino habente esse spiratum ut quod: ita etiam principium quo spirandi secundum id, quod adæquatè dicit, debet opponi, & distingui realiter ab eodem termino habente esse spiratum ut quod: ergo prædictum principium spiratiuum debet, vltra essentiam, & voluntatem diuinam, dicere relationem spirationis actiue, ut ita per eam maneat realiter distinctum à termino spirato ut quod. Antecedens videtur certum. Nam sicut principium quod influit realiter, & ut quod in terminum productum ut quod: ita etiam principium quo influit etiam realiter in prædictum terminum; licet non per modum principij quod, sed quo: ergo sicut principium quod, quia realiter influit, distinguitur realiter à prædicto termino: ita etiam principium quo, ut realiter influit, distinguetur realiter ab eodem termino, si tale principium secundum omnia, que ad ipsum desiderantur, siue in recto, siue in obliquo (quo pacto de illo loquimur) consideretur.

Cōsequētia verò ex antecedenti videtur aperte sequi. Quoniam essentia, & voluntas diuina præcisè sumptæ, & non ut coniunctæ cum relatione spirationis actiue, non distinguuntur realiter à termino spirato: ergo si prædictum principium spiratiuum quo debet realiter distingui à termino spirato ut quod, oportet, ut vltra essentiam, & voluntatem diuinam dicat relationem spirationis actiue, ut ita per eam à termino spirato ut quod realiter distinguetur.

20 Nec obest, si occurras cum Suarez, & Enasco alijs loco nu. 26. referēdo, satis esse ad hoc, Suarez. ut essentia, & voluntas diuina constituatur in ratione potentie spiratiue, & sic constitutæ distinguantur realiter à termino spirato, quod connotent Paternitatem in Patre,

& Filiatione in Filio: quia sicut hæc duo per sonæ spirant *ut quod*, & per modum principij *quod* distinguuntur realiter ab Spiritu Sancto: ita essentia, & voluntas diuina, ut connotant prædictas relationes, seu coniuncti illud, quod quali coalescit ex essentia, & voluntate Dei in recto, & ex prædictis relationibus in obliquo, distinguuntur realiter ab eodem termino spirato.

Infringitur

Nō igitur hoc obest. Quoniam Pater, & Filius, ut præcisè dicunt Paternitatem, & Filiationem quoad id, quod formaliter exprimentur, non distinguuntur realiter ab Spiritu Sancto, & ut radicaliter continent relatione spirationis actiue, non habent distingui ab eodem distinctione reali formaliter tali, sed solum realiter radicaliter, ut constat ex illis, quæ disputat. 14. à num. 128. vsque ad num. 131. diximus: ergo oportet, ut tã ipsi, quam potètia generatiua, seu principij spirandi *ut quo* in eisdem relidens importet relationem spirationis actiue, ad hoc ut illi in ratione principij *quod*, & potètia spiratiua in ratione principij *quo* omnino proximi cōstituatur.

Patet consequentia. Quoniam sicut principium radicale *quod*, radicaliter præcontingens relationem spirationis actiue, debet distingui realiter radicaliter à termino spirato; & principium radicale *quo*, correspondens prædicto principio *quod*, debet eadem distinctione, nempe reali radicali, distingui ab eodem termino spirato: ita principium *quod* omnino proximum, & formale spirandi debet distinctione reali formaliter tali, & non solum radicali, distingui à termino spirato. At sola relatio spirationis actiue distinguit distinctione reali formaliter tali Patrem, & Filium, necnon & potentiam proximam spirandi ab Spiritu Sancto, ut loco citato latè diximus. Ergo oportebit, hanc pertinere, siue in recto, siue in obliquo ad rationem principij *quod*, necnon ad rationem principij *quo* proximi, qualem rationem necessario includit virtus spiratiua dicēs tam principium radicale, quam proximum *quo* spirandi, de quo in presenti loquimur.

Confirmat.

21. Confirmatur. Quoniam ordo originis proximè & formaliter talis, atque adeo inferens distinctionem realem proximè & formaliter talem, debet esse inter principium, *quod*, & principium *quo* productuum ex vna parte, & terminum productum ex alia: ergo cum prædictum principium adæquatè diuidatur in principium radicale, & proximum, oportebit, ut prædictus ordo originis formaliter talis, & distinctio realis formaliter talis inde proveniens, sit inter terminum productum, & inter aliquod ex prædictis principijs: ergo cum ad hoc sit magis aptatum principium productuum proximum, & formale, oportebit, ut saltem inter hoc, & ter-

minum productum sit prædictus ordo originis proximè & formaliter talis: ac proinde principium *quod*, & *quo* proximè, & formaliter spiratum debet afferre ad sui constitutionem prædictum ordinem originis formaliter talem, & inferentem eandem distinctionem realem formaliter inter ipsum, & terminum spiratum, qui quidem ordo (ut constat) non potest esse alius, quam ordo relationis spirationis actiue ad Spiritum Sanctum.

Confirmatur secundò ex eodem S. Docto **Confirm. 2.** re loco citato ex 1. Sententiarum. Quoniam Paternitas in Patre quia est infinita intra suam lineam, ideo habet plura munera, & secundum vnum præsupponitur generationi, & ingreditur ad constitutionem potètiæ generatiue, ut nostro modo intelligendi præcedit eandem generationem. Et similiter Filio ob eandem infinitatem exequitur (modo alibi tacto) munera generationis passiue, & termini producti per prædictam generationem, & secundum priorem considerationem præcedit se ipsam secundum posteriorem: quod idem de relatione spirationis passiue cum proportionem dicimus. Ergo propter eandem infinitatem relationis spirationis actiue debet prædicta relatio exercere plura munera correspondentia muneribus spirationis passiue, & secundum prius eorū cōcurrere ad constitutionem principij *quo* spirandi, & præsupponi ad actionem spirandi; & secundum posteri⁹, nempe secundum quod exprimit *ad*, sublequendo ad eandem actionem. 22. Nec obest id, quod respondet aduersarij, nimirum, esse disparem rationem inter relationem spirationis actiue ex vna parte, & alias relationes diuinas ex alia. Nam istæ sunt constitutiue personarum, & propterea habent præsupponi secundum aliquod sui munus ad actus notionales, & requiri ex parte principij productiui; secus verò relatio spirationis actiue propter oppositam rationem.

Nam contra hoc est. Tum, quod licet relatio spirationis actiue nō constituat personam **Præcluditur.** eo modo, quo cæteræ relationes, nimirum, cōstituendo illa secundum se: cōstituunt tamen illa in ratione distincte distinctione reali formaliter tali à persona Spiritus Sancti: siquidè, ut disputatione præcedenti. 128. dicebamus, Pater, & Filius nō sunt personæ distinctæ realiter à persona Spiritus Sancti per prædictam distinctionem nisi per relationem spirationis actiue, ergo hoc satis erit ad hoc, ut habeat plura munera ex parte saltem nostri modi cōcipiendi distincta, & secundum prius consideretur ad principium *quo* spirandi, & præcedat actionem spiratiuam, cum tamè secundum posteri⁹, nempe, ut exprimit *ad* ad illa subsequatur. Patet consequentia. Quia sicut Pater, & Filius, ut sunt principij *quod* spiratiuū debet præsupponi, ut personæ distinctæ per distinctionem

tionem realem formaliter talem à termino spirato: ita id, quod constituit illos in ratione distincta per distinctionem dictam ab eodem termino spirato, debet præsupponi ad actualem spirationem, & pertinere ad principium quo spirandi.

Tum etiam. Nam quod spiratio actiua nõ constituat personam eò modo, quo Pater, & Filius, solam probat, non habere munerapropria formæ constitutiue personæ: non tamen quod non habeat diuersa munera, & quod secundum vnum pertineat ad principium quo spirandi, & cõcurrat ad eius cõstitutionem. Et ratio est. Nam relatio spirationis actiue dicit tantam infinitatem intrã suã lineam, quantum ceteræ relationes personales, hoc vnicò tantummodo dempto; quod illæ sunt constitutiue personæ; factis verò illa ergo est forma ita eminens in alijs, si eũ prædictæ relationes: ergo sicut illæ, v.g. Paternitas concurret ad constituendum principium quo generandi, & insuper ad constitutionem personæ, modo iam dicta: ita etiam relatio spirationis actiue concurret ad cõstitutionem principij quo spirandi; licet non constituat personam, sicut Paternitas. Vnde ob istam infinitatem conueniunt prædictæ relationi spirationis actiue alia munera distincta à munere constitutiue personæ secundum se. Et ita concurret ad constituendum personas Patris, & Filij, non quidem absolute, & secundum se sumptas, sed præcisè in ratione distinctarum per distinctionem realem formaliter talem à persona Spiritus Sancti.

§. III. *Assertio alia ex eodem Angelico Præceptore deprompta.*

23. **D**icendum est secundò, solam relationem spirationis actiue, vnã cum voluntate, & essentia diuina tenere se ex parte virtutis, seu principij quo spirandi, & ad eius constitutionem quodammodo ingredi, factis verò Paternitatem, & Filiationem; sed has solam constituere principium quodammodo quatum. Hæc est D. Thomæ locis præcedenti assertione relatis, vbi solam meminit communis spirationis, vt assignaret id, quod vnã cum essentia, & voluntate Dei quodammodo concurret ad constitutionem virtutis spiratiue.

Idem etiam docet S. Doctor in 1. ad Antibalduum dist. 1. quæst. vnica art. 2. vbi cum inquireret, *Vtrum Spiritus Sanctus procedat à Patre, & Filio, in quantum sunt vnus dic* respondet. *Actus est aliter, vt agentis, & actiui, vt principij actionis. Si ergo ly in quantum, replicet conditionem agentis, sic Pater, & Filius, in quantum sunt plures, spirant Spiritum Sanctum. Si autem replicet conditionem principij actionis, sic in quantum sunt vnus in virtute spiratiua, spirant Spiritum Sanctum.*

Vbi (vt constat) solum tribuit Paternitati, & Filiationi, secundum quas Pater, & Filius plurificantur, quod constituant, sintque ipsa supposita agentia; non verò quod sint principium, id est, principium quo illius actionis, sed hoc ab eis tollit: alioqui sicut quia cõstituant, sintque ipsa supposita agentia, idcirco S. Doctor dicit, quod si *ly in quantum replicet conditionem agentis*, tunc Spiritus Sanctus procedit ab illis, vt sunt plura: ita si constituerent aliquo modo principium quo illius actionis non posset non Spiritus Sanctus procedere etiam quodammodo ab eis, vt plures sunt, seu ab essentia, & voluntate Dei, vt dicit prædictas relationes, vt plures, si *ly in quantum replicet principium quo*, seu virtutem spiratiuam.

Quod quidem adhuc magis explicuit in solutione ad 4. vbi sic inquit: *Dicendum, quod quamuis procedat ab eis, vt plures sunt secundum rationem agentium; non tamen secundum formam eos plurificantem, scilicet Paternitatem, & Filiationem, in quantum sunt spirationis principium, sed secundum formam vnã, in qua conueniunt.* In quibus verbis licet tribuat Paternitati, & Filiationi, quod constituent suppositum agens vt quod, ita vt vnãqueque constituat suum: attamen relegat ab eis, quod ab ipsis procedat Spiritus Sanctus, si consideretur Pater, & Filius, non quoad supposita, quibus conuenit agere vt quod, sed quoad principium quo spirandi, seu virtutem spiratiuam, quam ibidem contra prædicta supposita distinguit. Vnde assertionem hanc tuentur probatiores discipuli D. Thomæ, & plures, quos assertione præcedenti retulimus.

24. Prior autem, & fundamentalis ratio huius assertionis desumitur ex his, quæ assertioni præterita adducta sunt, quæ potest ad hæc formam reduci. Quoniã essentia, & voluntas diuina habent ex se id, quod in recto in esse entis desideratur ad hoc, vt sint fecundæ per modum principij quo ad spirandum; solumque ultra se ipsas veluti egetali quo in obliquo, ratione cuius principium integrum quo spiratiuum realiter distinguatur à termino spirato: ergo hoc ipso, quod dicat in obliquo relatione spirationis actiue realiter oppositam cum termino spirato, erit prædictum principium quo integrum in ratione principij quo.

Antecedens videtur certum, tum, quia in creaturis natura intelligens, & voluntas realiter distincta à termino spirato sunt sufficiens principium quo spirandi: ergo &c. Tunc etiam, quia hoc ipso, quod essentia diuina quead id, quod dicit in recto principium quo generandi, sit fecunda ratione sui, remanet integra quoad prædictum principium, eo ipso quod illi addatur Paternitas realiter opposita Filiationi, ratione cuius integrum principium remanet

Secunda assertio.

D. Thom.

Prior ratio

distinctum à Filio; & ita si quæ sunt aliæ requisita ad prædictum principium, quæ nequeant præstari à sola essentia, proueniunt à prædicta Paternitate, proportionatè tamen ad suam rationem formalem. Ergo eadem ratione hoc ipso, quod essentia, & voluntas diuina sint ex se secundæ quoad id, quod principium quo spirandi in recto in esse entis importat, oportebit, ut hoc ipso, quod illis addatur relatio spirationis actiue opposita termino spirato, remaneant integræ in ratione principij quo spirandi: siquidem integrum illud principium eo ipso remanebit realiter distinctum à termino spirato, & hoc tantum illi deerat.

Secundaria ratio.

25. Secundà verò ratio eiusdem assertio- nis sumitur ex D. Thomæ locis in ea citatis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniã Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt vnum in virtute spiratiua: ergo prædicta virtus spiratiua est omninò eadem in utroque, tam secundum id, quod assert in re, quàm secundum id, quod dicit in obliquo, ingrediens aliquo modo ad eius constitutionem: ergo solum dicit essentiam, & voluntatem Dei, ac relationem spirationis actiue, quæ indiuisibilis est in illis, non verò Paternitatem, & Filiationem.

Confirmatio.

Confirmatur. Quoniam vis spirandi in- gre est in Patre, & similiter in Filio: alioqui non spirarent per virtutem integram: ergo ut spirarent per vnam & eandem virtutem integram, oportebit, ut sit in illis vna & eadem virtus, tam ex parte reati, quàm connotato- rum: ergo sola spiratio actiua erit connota- tum ingrediens ad constitutionem prædictæ virtutis spiratiuæ, sicut ipsa sola est inter rela- tiones reales communis Patri, & Filio.

Confirmatio.

Confirmatur secundò. Nam ex eo quòd Pater, & Filius inuant in Spiritum San- ctum per modum principij quod, idcirco pro- cedit ab illis Spiritus Sanctus, ut sunt plura supposita, non obstante, quòd hæc plurali- tas sit materialis, per se tamen desiderata: quia ratio formalis per se inspecta ab Spiri- tu Sancto tantum est ratio suppositi diuini non procedentis per voluntatem, in quo utraque persona conuenit. Ergo eadem ratio- ne non procedet ab illis, ut sunt omninò vnum in virtute spirandi, si semel hæc vir- tus spirandi constituitur, saltè in obliquo, ex diuersis obliquis in quolibet eorum: ergo obliquum illius solum erit communis spira- tio, quæ in utroque est, ut ita in virtute spi- randi sint omninò vnum & idem.

§. III. Placitum aduersariorum, duo priora eius fundamenta, vna eorum respon- sionibus ad illa.

Opposita sententia.

16. **O**ppositam tamen sententiam, nem- pe, relationem spirationis actiue

non requiri ad potentiam spiratiuam, ut ali- quo modo constitutiua illius, sed prædicta potentia solum consistere in essentia, & vo- luntate diuina, conuincit in Patre Paterni- tatem, & in Filio Filiationem, sicut Suarez, lib. 10 de Trinitate c. 4. & alij.

Suarez.

Probatum primo testimonio D. Thomæ infra q. 40. art. 4. ubi sic inquit: *Origo actiue significat a prior est secundum intellectum quam re- lato persona originantis, quæ non est personalis, sicut actus notionalis spirationis secundum intel- lectum precedit proprietate relatiua in nomi- natâ communè Patri, & Filio.* Si autè relatio spirationis actiue ingrederetur aliquo mo- do ad constitutionem potentie spiratiue, tunc sicut potentia spiratiua præsupponitur secun- dum intellectum actui spirandi actiue significa- to, non tamen consequitur ad illum: ita etiã prædicta relatio spirationis actiue præcederet actum spirandi: cuius oppositum in verbis re- latis docuit S. Doctor.

Primum fun- damentum. D. Thomæ.

27. Nec refert, si occurrat cum aliquibus, re- lationem spirationis actiue posse considera- ri secundum duplex munus. Primo quidè secun- dum quòd se tenet ex parte potentie spirati- ue, & constituit quodammodo, & complet illã saltè per modum connotati, & conditionis. Secundo verò, quatenus exercet expresse mu- nus respiciendi suum correlatiuum. Quare, etsi secundum hoc posterius munus præsupponat actum spirandi actiue sumptum: non tamen se- cundum illud prius. Et ita potest, & subsequi ad prædictum actum spirandi, & simul præce- dere illum per modum ingredientis ad con- stituendam aliquo modo potentiam spiratiuam.

Non itaque hoc obest. Quoniam D. Tho- mas ibidem constituit discrimen inter rela- tiones, seu proprietates personales ex vna parte, & inter relationes, seu proprietates non personalem ex alia, qualis est relatio spiratio- nis actiue, quod ista non præsupponatur ad originem actiue, nepe ad actum notionalè spiran- dis: cuius verò relatio personalis, & ut statim explicaret, quomodo actus notionalis, ut generare, subsequatur ad relationem persona- lem, nempe Paternitatem, & ipsa præcat prædi- ctum actum, distinguit Paternitatem in du- plex munus ipsius, nempe, ut exercet expresse munus referendi, & ut est constitutiua perso- næ agentis: & sit, quòd secundum primum mu- nus subsequitur ad actum notionalè, & secun- dum posterius præcedit. Ergo ut iter discrimen adductum à D. Thomæ inter relationem spirationis actiue, & Paternitatem, v. g. ita ut illa non præcedat originem actiue sumptam, sequitur verò ista, oportebit, ut relatio spiratio- nis actiue non habeat aliquod munus, secundum quod constituat aliquo modo potentiam spira- tiuam, sicut Paternitas habet illud ad consti- tuendam aliquo modo potentiam generati- uam.

Vnde.

D. Thom. Unde postquam Angelicus Praeceptor dixit verba in hac objectione relata, statim, ut explicaret discrimen nunc dictum, addidit: *Sed proprietates personalis Patris potest considerari dupliciter. Vno modo, ut est relatio, & sic iterum secundum intellectum praesupponit actum notionalem: quia relatio, in quantum huiusmodi, fundatur super actum. Alio modo, secundum quod est constitutiva personae, & sic oportet, quod praesintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens praesintelligitur actioni.*

Dissoluitur

28. Respondetur, admitteudo solutionem nuper datam. Et ad impugnationem contra eam dicendum est, mentem S. Doctoris non esse, quod relatio personalis habeat duplex illud munus, & quod relationi non personali spirationis actiuae non competant alia duo munera, ita ut secundum unum ex illis praecedat, & secundum aliud subsequatur ad actum spirandi actiue sumptum; sed solum, quod relatio non personalis non praesupponatur ad praedictum actum notionalem, nec requiratur ut principium illius eo modo, quo relatio personalis, v.g. Paternitas requiritur, & praesupponitur ad suum actum notionalem actiue acceptum, scilicet ad generare. Nam Paternitas secundum primum illud munus, nempe, ut est forma hypostatica, ita praesupponitur, & requiritur ad generare, ut sine illa non possit intelligi aliquod principium quod, etiam inadaequatum, generandi, seu aliquod principium notionale, quod esse illud sit, respectu praedicti actus; imò nec potentia generatiua sub conceptu adhuc inadaequato, & notionali: at relatio spirationis actiuae licet praesupponatur ad actum spirandi actiue sumptum, secundum quod concurret quodammodo ad constitutionem potentiae spiratiuae: nihilominus non conuenit ei praesupponi, & requiri aliquo modo tanquam id, quo non intellecto non concipitur remanere aliquod principium inadaequatum, & notionale eiusdem actus spirandi actiue sumpti: siquidem adhuc non concepta expressè relatione spirationis actiuae, possunt concipi Pater, & Filius: & hi sic concepti sunt principium notionale quod respectu praedicti actus spirandi.

29. Esse autem hanc mentem Angelici Doctoris potest colligi, tum ex locis in hoc dubio num. 1 & 5. relatis, in quibus satis expressè docet, relationem spirationis actiuae tenere se ex parte principij spirandi: ac proinde praesupponi ad actum spirandi actiue sumptum: tum etiam ex contextu eorum, quae in hoc art. 4. quaestionis 40. docet. Nam ut in eo explicaret, qua ratione relatio personalis, v.g. Paternitas, praesupponeretur ad originem actiue sumptam, secus verò relatio non personalis, consulto non conclusit loquens de Paternitate, quod praesintelligatur actui no-

tionali tanquam principium illius, sed quod relatio Paternitatis praesintelligitur actui notionali, sicut persona agens praesintelligitur actioni: ut denotaret, in hoc esse discrimen à se intentum inter Paternitatem, & relationem spirationis actiuae, quod illa non praesupponitur actui notionali secundum ea, quae afferunt ex vi suae lineae, tanquam persona agens, secus verò illa: ac proinde, quod relatio Paternitatis ita praesupponitur ad generare secundum munus iam dictum, ut sine illa non intelligatur aliquod principium, adhuc inadaequatum quod, aut quo notionale respectu praedicti actus generandi: cum tamen non concepta expressè relatione spirationis actiuae, intelligatur remanere aliquod principium saltem inadaequatum quod notionale respectu actus spirandi actiue sumpti, nempe Pater, & Filius.

30. Secundò probatur eadem sententia à Suarez lib. citato cap. 5. Nam ad potentiam spiratiuam non est vlla ratio necessaria ex parte illius relatio spirationis actiuae, tanquam quid aliquo modo eam constituens: ergo frustra additur ad eius constitutionem, adhuc tanquam in obliquo ad eam pertinens. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autè probatur. Quia vel est necessaria ut formaliter complens virtutem spirandi? Et hoc non: quia non complet formaliter virtutem amandi, quae est virtus spirandi. Vel est necessaria solum ut eoditio requisita? Et hoc etiam dici non potest. Quia nec requiritur ad constituendam personam Patris, vel Filij: siquidem utraque persona supponitur iam constituta. Nec etià ut se mutuo ament: nam ad hoc sufficit infinita voluntas, in qua subsistunt. Nec denique, ut se amando mutuo producere habeant: quia ad hoc etiam satis est, ut in eadem voluntate personaliter subsistant, abique origine per praedictam voluntatem. Nam quidquid ultra requiritur, sine causa, vel ratione dicitur.

Respondetur ex dictis, relationem spirationis actiuae requiri in obliquo ad potentiam spiratiuam. Quia ad eius constitutionem integrè desideratur, quod praedicta potentia distinguitur distinctione reali formaliter tali à termini no spirato, nempe ab Spiritu Sancto: & hoc prouenit illi à relatione spirationis actiuae.

31. Tertio probatur praedicta sententia. Tertium autem quoniam relatio spirationis actiuae aduenit Patri, & Filio iam constitutis, supponitque illos intelligentes, & volentes: ergo praesupponit eosdè producentes Spiritum Sanctum: & per consequens non requiretur ad rationem potentiae spiratiuae. Haec secunda consequentia patet ex priori. Prior verò ex antecedenti. Quia Spiritus Sanctus producit per voluntatem Patris, & Filij, & volitionem eorum. Antecedens autè etià constat. Quoniam praedicta relatio habet se per modum proprietatis respectu

Secundum fundamentum. Suarez.

Patris, & Filij, & ita presupponit illos constitutos, & subsistentes in intellectu, & volitione diuina: atque adeo supponit eosdem intelligentes & volentes.

Confirmatio

Confirmatur. Quoniam relatio spirationis actiua non vniatur immediate cum essentia, & voluntate diuina: ergo ex eis, & ex relatione spirationis actiua non confurgit potentia spiratiua. Patet consequentia. Quia predicta vniatur immediata requiratur ad hoc, vna cum eadem essentia, & voluntate diuina ingrediatur aliquomodo ad constitutionem potentia spiratiua radicaliter, & formaliter talis. Antecedens autem probatur. Quoniam (vt nuper dicebamus) prius consideratione nostra intelligitur aduenire Paternitas, & Filiatio, quam relatio spirationis actiua: ex eo quod Paternitas, & Filiatio sunt relationes pertinentes ad primam originem: cum tamen spiratio actiua, & passiva sint relationes spectantes ad secundam originem: & ideo illae debent prius aduenire, istae vero posterius, & media sub illis.

Occurrunt argumenta

32 Responderetur, concedendo antecedens quoad priorem partem, nempe, relationem spirationis actiua aduenire Patri, & Filio iam constitutis in ratione personarum; licet non vt distinctis per distinctionem realem formaliter talem ab Spiritu Sancto. Et deinde neganda est altera pars eiusdem antecedentis, scilicet sensus illius sit, quod predicta relatio supponit eos intelligentes, & volentes per volitionem notionalem quoad omnia, quae talis volitio importat, sed solum quoad aliqua requisita ad illam, nempe, quoad id, quod in esse entis predicta volitio in recto importat, & quoad personas, in quibus debet esse, & a quibus petit quasi oriri. Quia ad predictam volitionem, vt notionalem, desideratur ultra predicta eadem voluntas, & volitio Dei, vt sunt sub conceptu potentia spiratiua, seu vt dicunt principium quo spirandi realiter distinctum per distinctionem realem formaliter talem a termino spirato: & insuper etiam requiritur, vt principium spiratiuum vt quod distinguatur per predictam distinctionem realem a termino spirato. Constat autem, quod vtrobique talis distinctio provenit a relatione spirationis actiua: & ita vsquedum haec intelligatur, & volitio Patris, ac Filij concipiatur, vt aliquomodo pendens ab eis, & a voluntate diuina, vt connotatibus predictam relationem spirationis actiua, non concipitur, vt complete notionalis: atque adeo neque ex omni capite sufficiens ad hoc, vt per illam volitionem procedat Spiritus Sanctus.

Elucidatur

33 Explicatur hoc. Etenim Pater, & Filius, vt intelligentes, & volentes, non presupponuntur presuppositione aliqua in quo, adhuc secundum rationem, ad relationem

spirationis actiua: sicut nec volitio illa quoad ea, quae in esse entis dicitur in recto, vt ex parte sua constituit potentiam spiratiua, supponitur per aliquam prioritatem in quo ad eandem relationem: sed solum presuppositione praecise a quo in aliquo veluti genere quali causa; quae sit simul cum posterioritate in alio genere. Nam iam Pater, & Filius, quam predicta volitio presupponitur veluti in genere causa efficientis: ex eo quod relatio spirationis actiua quodammodo dimanat a voluntate, & volitione diuina, tanquam a principio quo sua emanatio nis virtualis, necnon & a Patre, & Filio, vt a principio quod eiusdem emanationis, quae vniatur Filius hoc ipsum habeat a Patre. Et similiter tam Pater, & Filius, quam predicta volitio, modo insinuatim considerata, sunt priora veluti in genere causa formalis, quam relatio spirationis actiua: ex eo quod tam volitio, vt concurrat ad constitutionem potentia spiratiua, quam Pater, & Filius, vt sunt principium quod spirandi, non exercent suam munera, nisi connotando, & dicendo in obliquo relationem spirationis actiua, & in recto suam propriam realitatem. Constat autem, quod id, quod concurrat per modum recti ad aliquod munus exercendum, habet veluti formalizare suum obliquum, & eo ipso esse quodammodo prius veluti in genere causa formalis.

Ceterum quia predicta relatio spirationis actiua desideratur per modum obliqui, & connotari ad potentiam spiratiua, necnon & ad principium quod spirandi: ex eo quod tam principium quo integrum, quam principium quod debent realiter distinguatur per distinctionem realem formaliter talem a termino spirato: vt quod, & haec distinctio provenit a relatione spirationis actiua, vt dictum est: idcirco in aliquo veluti genere causa intelligitur esse quodammodo prius ipsa relatio spirationis actiua: quae quidem prioritas reducitur ad prioritatem quali causa materialis, propter rationem super insinuatam.

34 Ad confirmationem concedendam est antecedens, & neganda consequentia. Et ad probationem dicendam est, satis esse ad hoc, vt relatio spirationis actiua requiratur in obliquo ad potentiam spiratiua, necnon & ad principium quod spirandi, vt vniatur immediate cum Patre, & Filio, tanquam cum subiecto (vt sic dicamus) seu quali subiecto quo; & quod immediate vniatur cum essentia, & voluntate diuina, tanquam cum subiecto, aut quali subiecto quo: ac proinde quod in suo veluti genere, nempe in ratione veluti subiecti quo, prius intelligantur essentia, & voluntas diuina subesse predictae relationi, quam Pater, & Filius: contrario vero in suo

Solutio confirmatio.

suo quâsi genere, ne per rationem veluti subiecti *quod*, prius intelligatur. Pater, & Filius tubelle eidem relationi, quâsi essentia, & voluntas diuina. Et ita eadem relatio, vt intelligitur immediate vni essentia, & voluntati diuinæ, veluti subiecto *quo*, & ab ea sic connotatur, habet quodammodò ingredi ad constitutionem potentia spiritalis. Vt autem intelligitur vni Patri, & Filio immediate, ita ut eorum quilibet habeat veluti rationem quâsi subiecti *ut quod*, & modo infra dicendo, ac proinde vt vni ut eis quatenus non supponitur aliud quâsi subiectum *quod*, seu aliud suppositum, concipitur vt connotatum, & obliquum indispensabile eorum ad spirandum. Quia verò (vt ita obiectio, quæ hinc fieri poterat, maneat soluta) facta collatione inter hæc duo veluti subiecta, prius quodammodò intelligitur esse subiectum, aut quâsi subiectum *quo*, quatenus subiectum *quod* habet etiam quodammodò à subiecto *quo* constitui in ratione subiecti *quod*: idcirco prius quodammodò vni ut relatio spirationis actiua cum essentia, & voluntate Dei, tanquam cum quâsi subiecto *quo*, quâsi cum Patre, & Filio, tanquam cum quâsi subiecto *quod*; licet hæc prioritas non sit omnino libera à posterioritate, & quâsi depēdētia à subiecto, aut quâsi subiecto *quod*. Et ita prius quodammodò intelligitur essentia, & voluntas diuina sub conceptu potentia spiratoris, quâsi Pater, & Filius sub conceptu spiratoris: cuius oppositum obstrare poterat, ne prædicta relatio esset connotatum eiusdem, concurrēns ad integram constitutionem potentia spiritalis, vt talis.

DVBIVM III.

Vtrum relatio spirationis actiua, non solum requiratur ad constitutionem potentia spiritalis, sed etiam prædicta relatio sit per se subsistens, & sic sumpta spiret ut quod?

Explicatio
tiii.

35

Alijs verbis dubium hoc excitatur, an nimirum detur aliquod indiuiduum constitutum ex essentia, voluntate diuina, & relatione spirationis actiua; ratione distinctum à Patre, & Filio, cui conueniat spirare *ut quod*; imò cui

per prius prioritate, seu ordine originis virtualis hoc cōpetat. Quia licet tam constitutum istud, quâsi Pater, & Filius habeat formaliter spirare: nihilominus, idcirco Pater, & Filius sic spirant, quia illis formaliter comunicatur prædictum constitutum, quod est spirator quidam communis communitate rei vtrique. Sicut (proportione tamen seruata) hic Deus, vt est communis toti Trinitati, & subsistens per subsistentiam absolutam, est formaliter intelligēs per intellectiōnem essentialē constitutiua ipsius, & similiter tres personæ diuinæ. Cū tamen hic Deus per se, & ratione sui sit intelligēs per prædictam intellectiōnem; personæ verò nō nisi ratione huius Dei, vt dicit indiuiduum Deitatis, quod eis formaliter comunicatur.

Cæterum vterque inquirendi modus in idem redit: quatenus si semel relatio spirationis actiua affert propriam subsistentiam relatiua, ac proinde subsistit in essentia, & voluntate diuina, planum est, illam quatenus sic subsistentem esse constitutum quoddam ex eademmet, & ex essentia, & voluntate diuina, distinctum ratione à Patre, & Filio, cui conueniat spirare *ut quod*, vt ex se patet: ac proinde cui cōpetat esse spiratorē communem Patri, & Filio: siquidem hoc constitutum per se subsistens, & spirans *ut quod* esset commune illis communitate rei: & per consequens prædictum constitutum haberet per prius prioritate virtuali rationem spiratoris, quâsi Pater, & Filius: quando quidem hoc ipso, quod constitutum istud spiraret *ut quod*, tunc Pater, & Filius haberent formaliter esse principium spiratiuum *ut quod*, quia illis formaliter comunicatur prædictum constitutum.

36 Consulto autem post duo præcedentia dubia, pertinentia ad vnitatem vni principij Spiritus Sancti, præfens dubium excitamus. Quoniam hæc etiam ad vnitatem eiusdem principij declarandam deservit. Quoniam si datur constitutum quoddam ex essentia, & voluntate diuina, necnon ex relatione spirationis actiua, quod sit subsistens *ut quod* per propriam subsistentiam relatiua, ac proinde prædicta relatio, vt subsistens in essentia, & voluntate diuina spirat *ut quod*, tunc principium spiratiuum nō solum erit vnicum propter vnicam virtutem, seu principium *quo* spirandi, sed etiã quia ultra prædictam virtutem datur aliquod principium *quod* spiratiuum commune communitate rei tam Patri, quâsi Filio. Si autem non datur prædictum constitutum, seu spirator *ut quod*, communis communitate rei tam Patri, quâsi Filio, tunc Pater, & Filius erunt vnicum & idem principium *quod* spirandi, quia est illis eadem virtus spiratiua; & ita erunt vnus & idem spirator ea præcisè ratione, quia nimirum *spirator* est nomen substantiuum.

uum, & ided requirit ad sui multiplicatio- nem, quod tam supposita, quam virtus mul- tiplicentur: & per consequens tunc non esset predictum principium quod ex tot capitibus unicum & idem, ac esset, si daretur præ- dictum constitutum per se subsistens, & com- mune communitate rei tam Patri, quam Fi- lio.

§. I. Ex mente Angelici Doctoris dif- ficultas dubij expeditur.

Conclusio.

37 **D**icendum ergo est, relatione spi- rationis actiue non esse per se subsistentem per propriam sub- sistentiam relatiuam: ac proinde non esse ex se spiratiuam vt quod, seu non dari aliquid constitutum ex essentia, & voluntate diuina, & relatione spirationis actiue, vt afferente propriam subsistentiam, quod sit ratione dis- tinctum à Patre, & Filio, cuique cæpetat esse subsistens, & spiratiuum, per modum prin- cipij quod, commune communitate rei tam Patri, quam Filio. Assertio hæc colligitur ex Concilij Lugdunensi, & Florentino du- bio præcedenti adductis, quæ quoties expli- cant, quomodo Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, non recurreunt ad unitatē vnus subsistentis ratione distin- ctæ à Patre, & Filio, sed ad unitatem virtutis spiratiuæ, & actualis spirationis. Si autē iux- ta eorū mētem relatio spirationis actiue es- set subsistens vt quod, ac proinde datur præ- dictū spiratiuum vt quod, profectō recurrent ad principij illud, vt sic planius, & melius ostenderent, quomodo Pater, & Filius sint vnum principium quod Spiritus Sancti.

Conc. Lug- dun. Conc. Flo- renti.

D. Thom.

38 Eadem etiam assertio colligitur ex D. Thoma art. 4. huius quæstionis in solutio- ne ad primum, dum ait, Spiritum Sanctū pro- cedere à Patre, & Filio, in quantum sunt vnū in virtute spiratiua. Vbi Angelicus Præcep- tor non meminit alicuius subsistentis com- munitatis, sed tantum formæ, & suppositorum in illa subsistentium. Et in solutione ad quar- tum ait: Hoc, quod dico principium, non habet determinatam suppositionem, imò cōfusam pro duabus personis simul: quod etiam repetit ad quintū, & sextum. Si autem D. Thomas sen- tiret, relationē spirationis actiue esse per se subsistentē per propriā subsistentiā relatiuā, ac proinde quatenus subsistētē in virtute spi- ratiua esse principij spirandi vt quod com- mune Patri, & Filio, non dixisset, hoc principij nō habere determinatam suppositionem: si quidē determinatē supponeret pro prædicto principio quod. Et in solutione ad 7. ait, Pa- trem, & Filium esse vnum spiratōrē propter vnā spirationem: eō quod spiratōr sit nomē substantiuum. Si autem spiratōr significaret indiuiduū, seu cōstitutum prædictum sub- sistens per propriam subsistentiam relatiuam, tunc prædictum indiuiduum esset vnum &

idem in duabus personis diuinis, & nō essent vnus spirator solum propter regulam substā- tiorū, sed propter rem ipsam significatam. Capreol. Ripa. Vnde assertionem hanc tenentur Capreo- lus in 1. dist. 2. quæst. 1. Ripa referens. Caie- tanum, necnon & Bannez, ac Zumel in præ- senti, Ioannes de Portugal Episcopus Vison- sis ex Dominicana familia tomo 1. de Gra- tia increata lib. 4. c. 5. 6. Suarez lib. 10. de Tri- nitate c. 4. Vazquez disput. 1. 49. c. 4. Turria- nus Complut. 1. p. quæst. 39. disput. 3. 4. du- bio 2. Ruyz de Montoya disput. 7. sectione 3. plures alios referens, Arrubal disput. 1. 29. c. 3. Granadō tomo 3. in primam partem tractatu 10. disput. 6. & alij plures. Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex his, quæ do- cet D. Thomas in 1. dist. 28. quæst. 1. art. 1. & in hac 1. p. quæst. 33. art. 4. ad 1. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Pater in diuinis non solum est principium spirandi, sed primū: vnde & Anarcos dicitur, hoc est, principium principale, sive primum. Et præte- rea idē Pater est, & vocatur principij fontale Deitatis, vt testatur Augustinus lib. 4. de Tri- nit. c. 20. Dionysius de Diuinis nominibus c. 2. his verbis: Solus fons super substantialis Deitatis Pater. Quo etiam nomine appellat Patrem Concilium Tolerasum VI. in con- fessione fidei, & Florētinum in litteris San- ctæ vnionis Sessione vltima. Ergo in diuinis non est concedendum aliquid constitutum ex essentia, & voluntate diuina, & relatione spirationis actiue, cui cōpetat esse princi- pium spiratiuum vt quod, & commune com- munitate rei tam Patri, quā Filio: seu (quod in idem redit) non est admittendum, relatio- nem spirationis actiue subsistere per propriā subsistentiam relatiuam, & vt sic subsistentē in essentia, & voluntate diuina, esse princi- pium spiratiuum vt quod. Antecedens com- munitate recipitur à Theologis, & illud satis testimonia in eo contenta confirmant. Consequentia verō probatur. Quia si da- retur prædictū constitutū, seu relatio spira- tionis actiue, vt subsistens per propriam sub- sistentiam in essentia, & voluntate diuina, quæ esset spirator vt quod communis Patri, & Filio, tunc prædictum constitutum esset primum principium spirandi: non vero Pa- ter: siquidem constitutum illud per se, & ra- tione sui esset spiratiuum vt quod; non verō quia hoc illi communicaretur à Patre. E cō- trā verō Pater ided esset formaliter princi- pium quod spirandi, quia ei prædictum consti- tutum formaliter communicaretur. Et simi- liter Pater nō esset primus fons Diuinitatis: quia ad hoc desiderabatur, quod non aliunde, idest, ab hoc communi spiratōrē habe- ret, vt esset principium quod communicandi Spiritui Sancto Diuinitatem.

Capreol. Ripa. Caietan. Bannez. Zumel. Ioann. de Portugal. Suarez. Tri- nitate. Turria- nus. Ruyz de Montoya. Arrubal. Granad. Ratio funda- mentalis. D. Thom. August. Dionys.

Conc. Tole- ranum VI. Conc. Flo- rentinum.

Confirm. 1.

D. Thom.
Hilar.

40 Confirmatur, & explicatur primò ratione insinuata à D. Thoma, & ab Hilario relato ab eodè Angelico Præceptore in hac 1. part. quæst. 3. art. 4. ad 4. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in diuinis nõ possunt esse duo prima principia, duoque ingentit: alioqui darentur plures Dij: ergo nequibit etiã dari aliquis spirator *ut quod*, & cõmunis communitate rei Patri, & Filio. Patet consequentia. Quia tunc darentur in diuinis plures ingentit, & plura prima principia Diuinitatis, pluresque Dij: liquidè Pater esset ingentit, & similiter cõmunis hic spirator, quippe qui nõ procederet ab alio. Et tã Pater, quàm cõmunis hic spirator haberent esse primus fons Diuinitatis: ille quidè quoad cõmunicationè Diuinitatis Filio; iste verò quoad cõmunicationè eiusdè Spiritui Sãcto. Ac tãdè esset etiã ibidè pluralitas Deorum: ex eo quòd pluralitas ingentitõrum non cohæret eũ vnitate omnimodæ diuinæ naturæ, vt in hoc tra. disp. 1. n. 6. diximus.

Confirm. 2.

D. Thom.

Ex quo etiã confirmatur secundò eadè ratio ex ijs, quæ docet idem Angelicus Præceptor q. nuper citata, & q. 32. huius 1. part. Quoniã alioqui innascibilitas non esset ratio propria Patris, nec notio illius: quandoquidem conueniret alteri à Patre.

Aduersario
rum solutio

41 Nec obest, si occurras ex doctrina aduersariorum, quos n. 44. referemus, communitate istum spiratorè non distingui, nisi tantùm ratione à Patre: & propterea nõ tollere ab illo, quòd sit primum principium spirandi, vel quòd sit fons totius Diuinitatis. Sicut etiã quòd dentur duo ingentit ratione distincti, nõ est aliquod inconueniens, nec inde arguitur pluralitas Deorum, sicut argueretur, si darètur plures ingentit realiter distincti. Nec tãdem ob id aufertur à Patre, quòd innascibilitas sit propria notio illius; dummodo prædictum constitutum, quod est communis spirator, sola ratione distinguatur ab ipso; quia tũc Pater solus quoad omnia, quæ realiter includit, esset realiter innascibilis.

Refutatur
primo.

Nõ igitur hæc solutio obest: quippe quæ in multis deficit. Nã in primis falsum est, sufficere ad saluandum, quòd Pater sit primum principium spirandi, primusque fons totius Diuinitatis, illũ nõ distingui realiter, sed sola ratione ab spiratore *ut quod* communi cõmunitate rei tã Patri, quàm Filio: tum, quia iuxta communem Patrum, & Theologorũ sententiã propriũ est Patris, non quidè identicè, sed formaliter sumpti, quòd ipse solus sit primum principium *quod* spirandi: & similiter quòd sit primus fons totius Diuinitatis: ad hoc autè nõ est satis, quòd solum identicè sit primũ principium spirandi. Tũ etiã, quia id, quod formaliter, & ex se est primum principium *quod* dicendi, oportet, vt etiã ex se, & formaliter sit etiã primum principium

quod spirandi. Nam sicut primum principium *quod* intelligèdi est ex se primũ principium *quod* volendi: ita etiã primum principium *quod* producendi per intellectum, seu dicendi debet ex se, & formaliter esse primũ principium *quod* spirandi, seu producendi per voluntatem: at Pater æternus ex se, & formaliter est primum principium *quod* dicendi: ergo etiã ex se, & formaliter erit primũ principium *quod* spirandi, primusque, & vnicus fons Diuinitatis.

42 Deinde falsum etiã est, non obesse omnimodæ vnitati diuinæ naturæ, quòd dentur duo ingentit, duoque prima principia, & fontes Diuinitatis virtualiter distincti. Nã contrã hoc est, quòd ex huiusmodi pluralitate saltem sequitur pluralitas virtualis diuinæ naturæ. Quia sicut datis duabus primis proprietatibus realiter distinctis, colligitur, dandas esse duas naturas realiter etiã distinctas: & cõcessis duabus primis potentijs, seu principijs *quo* realiter diuersis, inferitur pluralitas naturarum realiter etiam diuersarum: quandoquidem vna realiter natura non habet plures primas proprietates, pluresq; primas potètiã realiter distinctas: ita datis duabus primis proprietatibus, aut primis potentijs virtualiter distinctis, colligitur pluralitas virtualis naturarum: ex eo quòd similiter vnica omnimodè natura tantùm habet vnica primam proprietatem, vnicaque primam potètiã; non verò plures primas proprietates, & potètiã. Ergo potiori ratione, ex eo quòd dentur plures ingentit, pluraque principia *quod*, pluresque fontes primi cõmunicandi naturam virtualiter distincti, deducetur, esse ibidè distinctionem virtualè naturarum. Vnde optimè dixit D. Thomas supra q. 1. art. 3. & 1. contrã Gentes c. 42. quòd omnis multitudo debet reduci ad vnitatè: & ita multitudo terminorum, qui producuntur intra Deũ, debet reduci ad vniciũ & idè primũ principium *quod*, habès ex se esse primũ fontem, seu primum principium *quod* cõmunicandi Diuinitatem.

Impugnatur
secundò.

D. Thom.

Tandè falsum est, sufficere identificatiõnem prædicti constituti ex essentia diuina, & relatione spirationis actiue, vt afferente propria subsistentiam eũ Patre, ad hoc vt innascibilitas sit propria notio illius: ex eo quòd solus Pater secundum omnia, quæ realiter assert, est innascibilis. Nam contra hoc est, quòd ratio notionis nõ competit ex ijs, quæ conueniunt identicè, sed ex ijs, quæ conueniunt formaliter: at Pater in eo euentu, quatenus esset principium *quod* spirandi, nõ esset innascibilis formaliter, sed solum identicè, nempe ex eo, quòd identificaretur eũ cõmuni spiratore, à quo formaliter haberet spirare *ut quod*: ergo innascibilitas in eo eũt nõ esset propria notio Patris.

Reijcitur
3a dem.

Secundaria
tio affer
tion.
D. Thom.

43 Secunda vero, & principalis ratio eiusdem assertionis delimitur ex eodem Angelico Doctore q. 28. & 29. nec non q. 32. huius tractatus, potestque ad hanc formam reduci. Quonia relatio spirationis actiue non constituit personam: alioqui daretur in diuinis quate rnititas personarum, quæ commuiter à Cõcilijjs, Patribus, & Theologis rejicitur, quæque eũ doctrina fidei pugnat: ergo prædicta relatio non potest afferre propriam subsistentiam relatiuam: ac proinde nec, vt subsistens per hanc subsistentiam in essentia, & voluntate diuina, erit principiu quod spirandi. Hęc secunda consequentia ex prioripatet. Prior vero ex antecedenti. Quoniam si relatio spirationis actiue afferret propriam subsistentiam relatiuam, tunc secundum illam esset constitutiuã personæ: quia hoc ipso, quod esset subsistentia relatiua, & adueniens post relationes Paternitatis, & Filiationis constituentes personas, non esset minus constitutiuã personæ, quã prædictæ relationes: ex eo quod, quod aliqua subsistentia est vltimior, eõ est magis idonea ad tribuendum id, quod est propriũ personæ, scilicet subsistere incommunicabiliter: siquidem eo ipso est potiori ratione vltimus terminus in ratione subsistendi, & ita eo ipso erit in ratione subsistendi incommunicabilis.

§. II. Opposita sententia, duo priora eius fundamenta, & responsiones ad illa.

Opposita
sententia.

44 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, relationẽ spirationis actiue subsistere vt quod per propriam subsistentiam relatiuam in natura, & voluntate diuina, & sic sumptã esse principium spirandi vt quod: ac proinde dari in diuinis quoddam constitutum ex essentia, & voluntate diuina, necnon ex relatione spirationis actiue, vt afferente propriam subsistentiam, cui competat spirare vt quod, esseque spiratorem communem communitate reitã Patri, quã Filio, tuctur. Nazarius ad art. 4. huius questionis Cõtrouersia 2. Canariensis in eodem articulo in 3. part. Commentarij, Molina disput. 2. Becanus tractatu de Trinitate cap. 6. referet OKam, & Gabrielem.

Nazar.
Canariensis.
Molina.
Becanus.
OKam.
Gabriel.

Probatur primõ testimonio D. Thomæ in 1. ad Annibaldũ dist. 29. quæst. vnica art. 4. ad 2. vbi cum inquireret, *Virum vna notione Pater, & Filius sint principiu Spiritus Sancti?* & secundo loco sic sibi obiecit: *In diuinis relationes sunt subsistentes. Sed notio, secundum quam Pater, & Filius dicuntur principiu Spiritus Sancti, est quedam relatio. Ergo est persona subsistens. Si ergo est relatio, qua Pater, & Filius ad Spiritum Sanctum referuntur, erit vna persona subsistens: vtrique quod est hereticum. Sic respondet. Ad secun-*

Primus ar
gumentum
D. Thom.

dam dicendum, quod sicut Diuinitas in diuinis non est nisi subsistens: & tamen vna Deitas est Pater, & Filius, quia sunt duo subsistentes ex alia ratione distincti: similiter & de communẽ spiratione oportet intelligi.

In quibus verbis comparat Angelicus Doctor relationem spirationis actiue eũ Deitate in hoc, quod sicut Deitas est per se subsistens subsistentia propria: & tamẽ vna Deitas sic subsistens est Pater, & Filius, quia in illa non distinguuntur: ex eo quod prædicta subsistentia, aut Deitas, vt subsistens per illã, non dicit omnimodam incommunicabilitatem, ac proinde non constituit personã, sed Pater, & Filius suis proprijs personalitatibus distinguuntur: ita relatio spirationis actiue est per subsistens propria subsistentia, atque adeo subsistentia relatiua: & tamen vna & eadem relatio spirationis actiue per se subsistens est Pater, & Filius: quia talis relatio, vt subsistens, non dicit subsistentiam omnino incommunicabilem alteri, vt supposito, siue personæ: & ideo non constituit personam, nec ratione illius Pater, & Filius habent vnã personam cõmunem; sed semper remanent duo subsistentes ex alia ratione, nempe, in ratione personarũ distincti.

Enodatur

45 Respondetur, Angelicum Præceptorẽ non comparare relationem spirationis actiue cum Deitate quoad hoc, quod est, subsistere per propriam subsistentiam, sicut Deitas; sed quoad hoc, quod subsistit etiam per prædictã subsistentiam absolutam, quemadmodum & Deitas per illã subsistit; quamuis talis subsistentia nõ sit propria eiusdem relationis, sed cõmunicata à Deitate: & hoc illi est satis, & requisitum ad hoc, vt cum omnimoda identitate, & vnitã absque aliqua distinctione virtuali sit cõmunis Patri, & Filio, vt constat ex illis, quæ disp. 9. n. 111. diximus, & ex statim dicendis amplius patebit. Alioqui si Angelicus Præceptor comparasset relationem spirationis actiue cum Deitate quoad vtrumque munus, nempe subsistendi, & subsistendi per propriam subsistentiam, ac proinde admitteret communẽ spiratorem vt quod ratione distinctum à Patre, & Filio; colleret à Patre, quod ipse solus esset primus fons Diuinitatis, & quod ipse solus esset ingentus, admitteretque plures in nascibiles, pluresque Deos virtualiter distinctos, & quaternitatẽ personarum, vt ostensum est.

Nec ex hoc (vt itã tacita quædam obiectio maheat sollicita) quod tribuamus relationi spirationis actiue, quod sit subsistens per subsistentiam absolutam, sequitur, spiraturã vt quod: Quoniam hæc subsistentia non est satis ad tribuendam rationem principij quod notionalis, sed ad prædictã rationem principij desideratur subsistentia notionalis, & relati-

Præcluditur
tacita
obiectio.

secundum
fundament.

relatiua. Et propterea solus Pater, & Filius sunt principia quod spirandi Spiritu Sancto. 46. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam relatio spirationis actiue desiderata ad constitutionem principij quo spirandi, ac proinde precedens (saltem nostro modo intelligendi) secundum hoc munus ad actionem spiratiuam, est per se subsistens: ergo ipsa erit principium quod spirandi, quatenus consideratur in concreto, & per se subsistens. Consequentia ex antecedenti videtur constare. Nam sicut relatio Paternitatis in concreto, seu ut est idem ac Pater, est principium quod generandi, quia desideratur ad potentiam generatiuam, ut non exprimit se ipsam, ut subsistentem; cum tamen ex se sit subsistens: atque adeo non solum debet desiderari ad constitutionem principij quo generandi secundum vnum sui munus, sed debet secundum aliud, nempe, ut est per se subsistens, esse ipsum principium quod generatiuum: ita, quia relatio spirationis actiue, ut non concipitur per se subsistens, desideratur ad potentiam spiratiuam, & eam aliquo modo constituit, idcirco si semel reuera est subsistens per propriam subsistentiam relationis, non solum desiderabitur ad rationem principij quo spirandi, sed ut concipitur per se subsistens, erit etiam principium spiratiuum ut quod.

Antecedens autem probatur. Tum, quia concreta, & abstracta in diuinis non distinguuntur, nisi tantum ex parte nostri modi concipiendi; non vero ex parte rei conceptæ: quod forma, aut quasi forma, quæ ex vi suæ lineæ non pertingit ad hoc, ut sit suæ quasi effectus formalis, & per consequens ad hoc, ut sit non solum id, quo aliud est tale, sed etiam habet ut quod prædictum esse tale quæque. proinde ex vi suæ lineæ non est subsistens, non dicit infinitatem, & summam puritatem intra suam lineam; sed includit aliquid potentialitatis. Et propterea omnes forme creatæ sunt realiter finitæ & limitatæ, inuoluuntque realem potentialitatem: quia ex vi propriæ entitatis tantum sunt id, quo aliud est; non tamen ex vi illius præcisè sunt ut quod id ipsum, quod alijs communicant: ac proinde in eis concretum, & abstractum realiter distinguuntur.

47. Tum etiam. Quia id, quod in genere causæ, aut quasi causæ efficientis non pertingit ad hoc, ut non solum sit ipsa virtus operatiua, sed etiam ipsa operatio intra suam lineam, non dicit omnimodam puritatem, & infinitatem debitam intra eandem lineam: ex eo quod operatio pertinet ad intrinsecum complementum virtutis operatiue, ut aliquid illius lineæ: & ideo virtus non pertingens ex vi suæ lineæ ad hoc, ut sit ipsa operatio, non est infinite perfecta intra illam lineam. Ergo

eadem ratione forma, aut quasi forma, quæ non est formaliter, & ex vi suæ lineæ suus effectus, aut quasi effectus formalis, non habet omnimodam puritatem debitam intra suam lineam, sed erit admissa alicui potentialitati: quia etiam effectus, aut quasi effectus formalis, quippe effectus causæ, aut quasi causæ intrinsecæ, pertinet ad eius intrinsecum complementum. Ergo forma, quæ non fuerit iam id, quo aliud est, & id, quod est, seu habens, & simul res habita, & per consequens per se subsistens, non dicit omnimodam actualitatem, & infinitatem debitam intra suam lineam: siquidem eo ipso non erit suus effectus formalis intra eandem lineam. Quod tamen, ut modò dicebamus, requiritur ad infinitatem eius intra suam lineam.

48. Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem respondetur, quod in via S. Doctoris probabilius est, non omnia concreta, & abstracta ita inter se identificari, ut adhuc virtualiter non distinguantur; sed in aliquibus abstractis, & concretis, ut in Deitate, & Deo ob sui maiorem excellentiam, & in Paternitate, & Patre, & alijs relationibus personalibus ob specialem rationem, quæ ibidem urget, quamque supra disputat. 9. num. 113. adduximus, contingit.

Responde-
tur.

Hinc tamen non fit, prædicta abstracta non identificata absque distinctione virtuali cum suis concretis non dicere infinitam puritatem intra suam lineam. Quia ad hæc satis est, ut vnuquodque sit absque distinctione virtuali suus quasi effectus formalis, qui totus, & totaliter intelligitur provenire ab ea veluti in genere causæ formalis, & quoad illam præcisè rationem, secundum quam concipitur ab ea sic provenire, non vero secundum aliam rationem, seu eundem quàm ab alijs rationibus alterius lineæ intelligitur omni; & ex eis constitui. At effectus quasi formalis alicuius formæ, aut quasi formæ, qui ab ea totus, & totaliter in suo genere intelligitur provenire, tantum est ipsa, ut dans se formaliter subiecto, aut quasi subiecto, ipsaque ut data, non vero compositum, aut quasi compositum illud, quod ex ipsa sic data, & ex subiecto, aut quasi subiecto coalescit. Et ideo satis est, quod forma sit ipsamet, nec non & vniu, aut quasi vniu sui cum subiecto, aut quasi subiecto, ut ex parte sui se tenet, ad hoc ut sit suus effectus formalis, qui totus, & totaliter ab ea in genere causæ formalis procedit; non vero est necessarium, ut sit ipsum subiectum, aut quasi subiectum, seu ipsum suppositum, aut subsistens, cui communicatur, & ex quo secundum propria ipsius, & ex forma secundum propria eiusdem quasi coalescit quoddam veluti compositum, ut optimè notarunt N. Coplatensis in lib. N. Compl. Physicorum disput. 9. num. 20. vbi distinguunt duplicem effectum formalem formæ creatæ,

creata, alium, quem vocant effectum forma-
lem, cum præcisione; alium effectum totale:
& illum, dicunt, identificari (modo ibidem
explicato) cum forma, esseque (modo ibidem
dicto) intrinsecu illi, hunc vero non identifi-
cari cum illa, neque esse eidem sic intrinsecu.
Et ita satis erit ad infinitatem, & puritatem
relationis spirationis, debitam ei intra suam
lineam, quod id se ipsa formalissimè sit ipsa rela-
tio, & ipsa datio sui tam Patri, quam Filio,
vt ab ea intelligitur provenire, & non requi-
ritur, quod sit absque distinctione virtuali
ipse spirator relatiue sumptus. Quoniam
spirator sic acceptus dicit illud quasi cõpo-
situm, seu constitutum, quod quasi resultat
ex duabus personis Patris, & Filij, & ex præ-
dicta relatione spirationis actiue.

Nec id, quod de formis creatis in eadem
probatione adducitur, obest. Quoniam for-
mæ creatæ non sunt finitæ & limitatæ, nisi
ex duobus capitibus, scilicet, vel quia non
sunt suus effectus formalis, totus, & totaliter
ab eis proveniens, nisi interueniente ibidem
distinctione ex natura rei, vnâ cum identifi-
catione in eadem entitate; vel quia distin-
guuntur realiter à subiectis, siue suppositis,
quibus cõmunicantur, quæque eas habent:
quorum neutrum in relatione spirationis ac-
tiue, aut in alijs abstractis diuinis contingit:
& propterea non sunt formæ, aut quasi for-
mæ limitatæ.

49 Ad secundam vero probationem res-
ponderetur, quod ad hoc, vt aliquid sit infini-
tum, & purissimum intra lineam virtutis o-
peratiue, satis est, quod absque distinctione
virtuali sit ipsa actio, & operatio, quæ ab ea,
vt à virtute proxima operandi, procedit; nõ
verò quod sit absque prædicta distinctione
operatio, quæ ab ea, vt à virtute radicali præ-
cisè, vel tanquam à principio præcisè quod
procedit. Quia virtus præcisè radicalis, &
quæ simul non est virtus proxima respectu
alicuius operationis, non pertinet ad lineam
illius operationis, nec talis operatio ad lineam
prædictæ virtutis, vt cõstat in volitione
precedente à natura diuina vt tali, tan-
quam à virtute præcisè radicali: & idem ne-
que volitio spectat ad lineam prædictæ na-
turæ, nec similiter natura ad lineam volitio-
nis: cum tamè volitio, & voluntas, quia cõ-
parantur per modum operationis, & virtu-
tis proxime illius, idcirco ad eandem lineam
pertineant, & eo ipso inter se absque distin-
ctione virtuali identificentur. Et similiter id,
quod præcisè influit in ordine adiuo per
modum principij quod, ita vt absq; distinc-
tione virtuali non in ipsa virtus proxima illius
operationis, nõ est necesse, ad hoc vt habeat
infinitam puritatem, & actualitatem intra
suam lineam, quod sit ipsa operatio absque
distinctione virtuali, neque etiam necesse

erit, vt tale principium, tali que operatio ad
eandem lineam spectent.

Vnde etiam ad infinitatem, & omnimodam
puritatem alicuius formæ, aut quasi formæ
consideratæ veluti in genere causæ formalis,
sufficiet, vt sit ille effectus quasi formalis,
qui ab ea, vt à causa formali proxima, totus,
& totaliter procedit, & quoad illam rationem,
secundum quam ab ea procedit. Et ita non
erit necessarium, vt sit absque distinctione vir-
tuali id, quod suscipit vt quod talem effectum,
nempe suppositum, aut res illa subsistens, cui
communicatur: neque quod prædictus effe-
ctus absque distinctione virtuali identificetur
cum forma, à qua radicaliter provenit;
nisi quando ob specialem rationem illa linea
fuerit talis conditionis, vt debeat tam ipsa
forma proxima, quam radicalis, nec non id,
in quo veluti suscipitur ille quasi effectus, esse
se per omnimodam simplicitatem, excluden-
tem distinctionem virtuales, vnâ & idem:
quod quidem non contingit, nisi in intelle-
ctione primordiali constitutiva Dei, ob ra-
tiones disput. 9. n. 108. adductas: nec non &
in relationibus personalibus, propter illa,
quæ in eadem disputatione n. 71. diximus;
non verò in relatione spirationis actiue: ne
in diuinis dentur duo ingeniti, duoque pri-
ma principia vt quod virtualiter distincta,
pluralitateque virtualis diuinarum naturarum, &
quaternitas personarum, vt explicatum est.

§. III. Fundamentum ultimum eiusdem
sententia, & solutio illius

50 Tertio probatur eadem sententia ra-
tione, quæ videtur desumi ex D. Videmus sim-
dament.
Thoma locis supra disp. 9. n. 109.
citatis. Quoniam relatio spirationis actiue
est vna & eadem prorsus absque distinc-
tione virtuali in Patre, & Filio: ergo ex vi suæ
lineæ est per se subsistens: ergo hoc ipso,
quod concurrat ad constitutionem principij
quo spirandi, secundum quod ipsa nõ concipi-
tur vt subsistens, debet esse ipsum princi-
pium quod spiratiuum, hoc ipso quod sit per
se subsistens. Hæc secunda consequentia pa-
tet ex priori, vt constat ex ijs, quæ in præce-
denti argumeto num. 46 dicebamus. Prior
verò ex antecedenti etiam liquet. Quoniam
forma, aut quasi forma, quæ cõmunicatur
duobus subiectis, aut quasi subiectis, & sup-
positis, & nõ est per se subsistens, non potest
nõ multiplicari in illis. Ita quidè, vt si subie-
cta sunt realiter distincta, & forma similiter
ab eis realiter distinguatur, debeat realiter
multiplicari, finiri, ac limitari per illa. Si ve-
rò forma, aut quasi forma fuerit ita eminens;
vt non distinguatur realiter ab illis, etiam si
ipsa sint, non ratione limitationis, sed op-
positionis realiter distincta, sed solum ha-
beat virtualiter ab eis distingui, ac proinde
virtuali

virtuali quasi receptione in eisdem recipi, tunc virtualiter multiplicatur in ipsis, & ex fundamento in se eius amplitudo concipiatur in aui, & aliquid suæ infinitatis, & utilitatis ab illa detrahi. Et propterea essentia diuina, quæ communicatur tribus personis diuinis, debet quasi suscipi in illis, ut per se subsistens, ne (ut loco citato probauimus) virtualiter in illis multiplicetur. Et similiter hoc ipso, quod humanitas v. g. suscipitur per realem susceptionem in diuersis realiter suppositis, non potest non realiter in ipsis multiplicari.

Execratur. 71. Respondetur ex his, quæ ex D. Thoma heo citato diximus. Quod ex vi huius rationis non sequitur, relationem spirationis actiue esse per se subsistentem per propriam subsistentiam reatiuam. Quoniam ad hoc, ut saluetur, prædictam relationem absque distinctione, & multiplicatione, adhuc virtuali, sui esse eandem prorsus in Patre, & Filio, satis est, quod ratione diuinæ essentiae sit subsistens per subsistentiam absolutam eiusdem essentiae: & quod prius intelligatur subsistens per illam, quam quod concipiatur esse in Patre, & Filio: sicut id supra disput. 9. ha. 1. 2. de diuinis attributis dicebamus, ubi idcirco illa posse eademmet esse in tribus personis absque multiplicatione, & distinctione virtuali sui concessimus, quia nimirum prius intelliguntur esse per se subsistentia per subsistentiam absolutam diuinæ essentiae, quam intelligantur communicari personis. Quomodo autem; & qua ratione relatio spirationis actiue prius intelligatur subsistens per subsistentiam absolutam, ac proinde prius concipiatur vnita cum prædicta subsistentia, & hæc cum illis, quam intelligatur vni cum personis Patris, & Filij, & conuerso Patris, & Filij cum prædicta relatione, constat ex illis, quæ dubio præcedenti n. 3. 2. diximus.

Replica. 72. Nec obest, si vigeas, quod etiam demus, sufficere ad rationes attributales, quod subsistant per subsistentiam diuinæ essentiae, & quod id etiam sit illis satis ad hoc, ut possint absque sui multiplicatione, adhuc virtuali, esse in pluribus personis: nihilominus hoc non sufficiet ad relationem spirationis actiue habentis rationem proprietatis respectu Patris, & Filij, & distinguentis illos distinctione reali formaliter tali ab Spiritu Sancto.

Et ratio est. Nam sicut proprietates personalis, v. g. Paternitas, quæ constituit personam Patris in esse personæ; & simul distinguit illam per distinctionem realem formaliter talem à persona Filij, debet ex vi suæ lineæ habere simul hæc duo, nimirum, quod sit per se subsistens, & quod sit incommutabilis cuius alteri personæ: ita etiam proprietates, quæ etiam habeat veram rationem proprietatis, non tamen proprietatis personæ

lis, id est constitutiue personæ, sed tantum distinctione personarum iam constitutarum ab alia tertia personæ, debet habere ex vi suæ lineæ vniti ex illis duobus personis ad proprietatem personalem constituentem simul, & distinguentem. Ergo cum prædicta proprietates præcisè habens distinguere personas Patris, & Filij à personæ Spiritus Sancti, non possit habere hoc posterius munus ex vi propriæ lineæ, scilicet, quod sit incommutabilis, siquidem communicatur Patri, & Filio, eisdemque distinguit per distinctionem realem formaliter talem ab Spiritu Sancto, oportet, quod conueniat ei primum illud munus, scilicet, quod ex vi propriæ lineæ sit per se subsistens. Ergo etiam oportebit, ut hoc ipso quod non sit per se subsistens secundum propriam lineam, nequeat esse in vtraque personæ Patris, & Filij absque distinctione, & multiplicatione adhuc virtuali sui.

Paret hæc vltima consequentia. Quoniam hoc, quod est, posse vnica & eandem formam, aut quasi formam esse in pluribus suppositis realiter distinctis absque multiplicatione sui, adhuc virtuali, est proprium eiusdem formæ, ut habet omnem excogitabilem infinitatem, & amplitudinem debitam intra propriam lineam. Et ideo hoc ipso, quod ad lineam formæ, saltem distinctiue personæ ab alia personæ, spectet, ut habeat propriam subsistentiam, ex vi propriæ lineæ, ut probatum est, non poterit prædicta forma ea carens retinere tantam vnitatem, amplitudinem, & infinitatem, ut absque sui multiplicatione & distinctione, adhuc virtuali, possit esse in pluribus suppositis realiter distinctis.

73. Respondetur, sufficere ad proprietatem non constituentem, sed præcisè distinguentem personas, quod afferat ex vi suæ lineæ oppositionem realem cum alia tertia personæ, & quod ratione huius oppositionis conueniat personis, quarum est proprietates, quod nequeat conuenire alteri personæ, cum quæ opponitur. Vnde vltra ea, quæ in hoc argumento enuenerant conuenire proprietati personali, restat hoc tertium, saltem expressè enumerandum, nimirum, oppositio, quam habet cum alia personæ, à qua realiter distinguitur: in hac conuenit hæc proprietates non personalis cum proprietate personalis, licet proprietates personalis distinguat per distinctionem realem proximè & formaliter talem à personæ ei opposita relatione eademmodò, ut contingit in Paternitate, quæ sic distinguit præcisè Patrem a Filio, cum tamen proprietates non personalis, nempe spiratio, distinguat illos per distinctionem proximè & formaliter talem ab Spiritu Sancto.

D V B I V M V.

Vtrum Spiritus Sanctus per se procedat à duabus personis, sicut utraque ex parte eiusdem Spiritus Sancti, & sua proprietatis personalis exigatur?

DE ISTA QUAEM explicauimus, non dari aliquid individuum essentiae & voluntate diuina, nec non relatione spiritalis actiua; vt per se subsistenti per propriam subsistentiam relatiuam, quod ratione distinguatur à Patre, & Filio, quodque sit spirator *ut quod* communis utriusque personae, ac proinde solummodo Patrem, ac Filium esse principium spirandi *ut quod*. Itaque pulsat animam inquirere, an utraque persona ad productionem Spiritus Sancti, non utriusque, sed ut petita ab eodem Spiritu Sancto exigatur. Et licet decisis huius dubij ex dictis pro precedenti colligatur nihilominus, vt rationes D. Thomae pro ea melius capiantur, & aliquibus argumentis Secuti fiat satis, ideo illud sigillatim excitamus.

§. I. Explicatio tituli.

QUOD vt melius intelligatur, notandum est primo, dupliciter posse requiri plures personas ad productionem alicuius. Primo quidem, itaut hæc pluralitas personarum non petatur per se, & ab intrinseco ex parte rei productæ, sed solum ex parte virtutis productiuae, quæ aliàs est talis conditionis, vt non possit non esse in pluribus personis, nec valeat vna ex illis operari per illam virtutem, quin omnes per eandem operentur: quo pacto creaturæ procedunt à tribus personis Trinitatis: non quidem quia ex parte creaturæ ab intrinseco omnes tres personæ ad illius productionem exigantur, sed quia virtus creatura Dei est aliàs talis conditionis, vt non possit non eademmer esse in tribus personis diuinis: ac proinde nec possit vna ex illis operari per eam, quin omnes illæ simul operentur. Et propterea si per impossibile Deus non esset Trinus, sed tantummodo vnus, nihilominus Petrus v. g. productus per illum esset eiusdem rationis.

Prior aduersio pro intelligencia tituli

Secundo vero, ita ut prædicta pluralitas personarum per se, & ab intrinseco requiratur ex parte rei productæ, & productionis illius. Ita quidem, vt si non daretur hæc personarum pluralitas in eius productionem infleas, tunc res producta non esset eiusdem profusionis: quo pacto Verbum diuinum, vt q. 54. explicauimus, per se procedit ex cognitione omnium, quæ sunt in Deo, siue formaliter, siue eminenter: quia cognitio hominum omnium, per se exigitur ad productionem Verbi, tanquam quid petitur ex parte ipsius, & suæ processione: ac proinde, si per impossibile decisset cognitio alicuius ex istis, vt v. g. cognitio eorum, quæ eminenter sunt in Deo, nempe creaturarum possibiliu, tunc Verbum diuinum, vel non procederet, vel non intelligeretur procedere vt Verbum eiusdem rationis, ac modò est.

Vnde, vt in titulo denotaremus, illum ad intelligi de qualicunque processione Spiritus Sancti à duabus personis diuinis, sed de processione ab illis hoc posteriori modo, ideo in eo non est inquisitum solummodo, an Spiritus Sanctus procedat à duabus personis, sed additum est, *an utraque persona per se, & ex parte Spiritus Sancti, ac sua proprietatis personalis ad eius productionem exigatur.*

§. 6. Secundo notandum est, quod Spiritus Sanctus dupliciter potest considerari. Vel secundum omnia, quæ habet ex vi suæ proprietatis personalis, vt nunc est: ac proinde secundum omnia, quæ nunc per se petit, Vel secundum ea, quæ exprimit, vt præcisè dicit esse impulsus diuinum, & in Deo existentem; non curando de alijs, quæ implicite in hoc inuoluntur, sed solum de illis, quæ secundum hanc rationem exprimentur. Quæ quidem ratio Spiritus Sancti intelligeretur manere eadem quoad id, quod per hæc nomina præcisè exprimit, etiam si per impossibile non distingueretur realiter à Filio, nec realiter ab eodem procederet; imò licet per impossibile intellectus diuinus non esset fecundus, & productiuis Verbi, & voluntas diuina haberet fecunditatem, & vim ad producendum impulsus diuinum: quia tunc intelligeretur manere hæc inadæquata ratio Spiritus Sancti, secundum quod præcisè exprimit impulsus diuinum in Deo existentem.

Secunda animaduersio

Titulus igitur non intelligitur de Spiritu Sancto secundum hanc posteriorem considerationem, ac proinde nec de Spiritu Sancto (vt aliqui loquuntur) vt sic, seu formaliter sumpto in quouis statu, id est, prout abstrahit ab Spiritu Sancto, prout modò est, & secundum ea, quæ ex se, & ex vi sua modò afferit, & ab Spiritu

Spiritu Sancto, qui dicitis predictis hypothesebus intelligeretur esse, & in sensu dicto manere, sed solum de Spiritu Sancto, prout nunc est, & secundum omnia, quæ ex vi suæ proprietatis personalis per se, & ab inextrinseco exigat. Si quidem planum est, Spiritum Sanctum præcisè secundum suam illam inæquãtatem rationem consideratum non exigere pluralitatem personarum ad sui productionem: cum certum sit, posse intelligi, manere prædictam rationem inæquãtam, absque eo quod tunc Spiritus Sanctus dicitur gureretur realiter, aut procederet à Verbo, & absque eo quod produceretur Verbum per intellectum dignum (si hoc aliàs non implicaret) s. d. solum conciperetur manere in Deo intellectio essentialis.

57 Ultimo notandum est, ab aliquibus dubium hoc solum proponi his, aut similibus verbis, nempz, *An Spiritus Sanctus per se procedat à duabus personis?* ab alijs verò, *An procedat à duabus, vt duabus?* Cæterum uterque inquirendi modus coincidit cum eo, quem nos in titulo proposuimus. Quoniam si Spiritus Sanctus non procedit à duabus personis diuinis, itaut ex parte ipsius pluralitas personarum exigatur, tunc non per se, sed quasi per accidens procedit ab illis: quatenus per hoc denotatur, quod illi veluti accideret ad sui productionem, quod dux personæ in eam influerent: ac proinde eilet eiusdem rationis, etiamsi non plures, sed vna tantummodo illum produceret. Et similiter si Spiritus Sanctus non procederet à duabus, vt duabus, tunc non procederet per se à duabus, nec per se, & ex parte suæ earum pluralitatem exigeret.

§. II. Vera Augustini, & D. Thomæ ac aliorum Patrum sententia, & prima illius ratio.

Conclusio. 58 **D**icendum ergo est, Spiritum Sanctum per se procedere à duabus personis, itaut hoc ex vi eiusdem Spiritus Sancti & suæ proprietatis personalis exigatur. Assertio hæc videtur deduci ex illo Pauli 2. ad Corinthios 13. *Gratia Domini Nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus.* Vbi Spiritum Sanctum appellat communicationem Patris, & Filij, idest, nexum vtriusque. Quia, vt exponit Angelicus Doctor ibidem, ipse est communis vtrique, seu est mutus amor vtriusque, vt id magis explicat quæst. sequenti art. 1. ad 3. Ac proinde per se, & ex vi suæ proprietatis personalis exigat, vt procedat ab vtroque, vt ex se, & ex statim dicendis amplius patebit.

Idem etiam docuit Augustinus 6. de Trinitate c. 5. his verbis. *Quapropter etiam Spiritus Sanctus in eadem unitate substantiæ, &*

æqualitate consistit. Sine enim sit unitas amborum: siue sanctitas, siue charitas, siue ideo unitas, quia charitas, & ideo charitas, quia sanctitas, manifestam est, quod nõ aliquis duorum (scilicet Pater, & Filius) est, quo vterque coniungitur, quo genitus à genente diligatur, generatoremque suam diligit, si utique non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes unitate Spiritus in vinculo pacis, &c. Spiritus ergo Sanctus commune aliquid est Patris, & Filij, quidquid illud est: at ipsa communitio consubstantialis, & coeterna, quæ in amicitia conuenienter dici potest, dicatur.

Quod etiam euentur, idem Augustinus Idem Augustinus tractatu 105. in Ioannem, Prosperus in lib. 1. Sentent. sententia 571. Spiritus Sanctus (ait) Prosperus Spiritus est Patris, & Filij, tanquam charitas Angelus, substantialis, & consubstantialis amborum. Bernardus Anselmus in Monologio c. 48. & 52. Bernardus Rich. de S. Vict. Pentecoste, Richardus de Sancto Victore Hieron. toto sermone libro 3. de Trinitate, Hieronymus Ambr. in Psalmum 17. Ambrosius in Symbolum Apostolorum c. 1. Iudorus lib. 7. Etymologiarum c. 3. Concilium Toletanum XI. in Conc. Toletan. XI. confessione fidei his verbis: *Neque Patris tantum, neque Filij tantam, sed simul Patris, & Filij Spiritus dicitur. Et infra Simul ab vtriusque processisse monstratur: quia charitas, siue sanctitas amborum esse agnoscitur.*

59 Et tandem hoc ipsum docuit D. Thomas D. Thomæ articulo 4. huius quæstionis in solutione ad 1. vbi sic ait: *Dicendum, quod si attendatur virtus spiritalis, Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantum sunt vnum in virtute spiritali, qua quodammodo significat naturam cum proprietate &c. Si vero considerentur supposita spirationis, sic Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vniuersus duorum. Et similiter in 1. dist. 11. quæst. 1. art. 2. his verbis: *Dicendum, quod omnis actus refertur ad duo originaliter, scilicet, & ad agentem, & ad principium actionis. Agens autem est ipsam suppositum, vt homo, vel ignis, & principium actionis est aliqua forma in ipsa substantialis, vel accidentalis. Dico ergo, 1. in quantum potest dicere conditionem agentis, vel principium actionis. Si dicat conditionem agentis, vel operantis, sic procedit Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, in quantum sunt plures, & in quantum sunt distinctæ personæ. Et art. 4. eiusdem quæstionis in solutione ad 2. ponit discrimen inter creationem, & productionem Spiritus Sancti his verbis. *Creatio est actus trium personarum, non secundum quod distinctæ sunt, sed secundum quod uniantur in essentia: quia etiam per intellectum remota distinctione personarum, adhuc remanebit creatio, sed***

Ultima admodum.

2. ad Corinthios 13.

D. Thom.

August.

spiratio est actus conueniens pluribus suppositis quodammodo, secundum quod distinguntur. Et tandem dist. 29. art. ultimo ad 2. vbi hoc ipsum discrimen his verbis docet. De creatione non est similis ratio, & spiratione: quia spiratio præcægit distinctionem in suppositis, unde est aliquomodo à pluribus suppositis in quantum distincta sunt, cum sit operatio personalis. Sed creatio est opus essentia diuina: unde est opus suppositi indistincti, prout essentia significatur id, quod est, ut hoc nomine Deus.

Albertus, Vnde hanc sententiam sequuntur Albertus 1. p. quæst. 31. membro 1. ad 3 & membro 2. ad 10. quamuis dissentire videatur membro 3. prope fin. Richard. in 1. dist. 11. art. vni co. q. 3. Greg. q. vnica art. 2. & dist. 1. 2. q. vni ca, Henricus de Gandabo art. 5. 4. q. 6. ad 7. Ferrara. 8. 9. & 11. Argentina in 1. dist. 11. quæst. 2. columna penultima, & vltima, Capreolus dist. 12. quæst. vltima conclusionem 4. Ferrara Suárez. 4. contra Gentes c. 25. ad finem; Valencia 1. p. quæst. 10. puncto 5. in fine, Vazquez disput. 150. c. 2. Suarez lib. 10. de Trinitate c. 6. Bannez, Zumel, Ripa, Nazarius, Caietanus, Torres in præsentibus, & alij. Ac tandem Arrubal disput. 130. Granada tomo 3. in 1. p. tractatu 10. disput. 3. sectione 1. & 2. Ruyz de Montoya alios referens disp. 71. sectione 1. Granada. 60. Ratio autem fundametalis huius assertionis desumitur ex locis citatis ex Angelico Doctore, & alijs Patribus. Quoniam Spiritus Sanctus ex vi suæ, & suæ proprietatis personalis exigit, vt sit vnus, & nexus duorum, seu mutuus amor per modum termini Patris & Filij: ergo per se, & ex parte sui, ac suæ personalis proprietatis exigit, vt procedat à prædictis duabus personis. Antecedens habetur ex testimonijs citatis. Consequentia verò ex antecedenti constat. Quoniam in tutius amor duorum per modum termini per se, & ex vi eorum, quæ sunt propria illius, exigit, quod procedat ab illis.

D. Thom.

Quam rationem adduxit etiam Angelicus Præceptor de Potentia quæst. 10. art. 2. ad 15. his verbis: Dicendum, quod Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantum sunt plures, si habeatur respectus ad supposita spirantia. Cum enim Spiritus Sanctus sit amor mutus, & nexus duorum, oportet, quod à duobus spiretur. Sed si habeatur respectus ad id, quod spirantes spirant, sic procedit ab eis, in quantum sunt vnus in natura diuina. Non enim potest ab aliquo procedere Deus, nisi à Deo.

§. III. Solutiones aduersariorum, & earum euersiones.

Euaño

Nec obest, si occurrat ex aliquibus, quod connectere, vnire, & similia, non conueniunt Spiritui Sancto ex proprietate personalis, sed ex amore essentiali: ac pro-

inde ex vi huius rationis non probatur, Spiritum Sanctum ex vi sua, & suæ proprietatis personalis procedere à duabus personis. Na contra hoc est, quod licet connectere, & vnire sic absolute conueniant amori, vt amor est, & ad amorem essentialem in Deo pertinent; connectere tamen, & vnire per modum vnus impulsus, & termini mutui amoris duorum habentium vnã & eandem voluntatem, ac volitionem, soli conuenit amori personali, nempe Spiritui Sancto, ex eius proprietate constitutiua, vt notauit D. Thomas in 1. dist. 10. quæst. 1. art. 3. his verbis: Quando autem aliquis placet sibi in aliquo, ita vult se in illud, & coniungit se illi, quantum potest, ita illud efficitur suum: & inde est, quod amor habet rationem vniendi amanti, & amatum. Et quia Spiritus Sanctus procedit vt amor, ex modo processionis habet, vt sit vnus Patris, ac Filij. Vbi (vt constat) Angelicus Præceptor tribuit Spiritui Sancto, quod ex vi suæ processionis procedat vt amor, & nexus Patris, & Filij: ac proinde vt amor per modum termini: & per consequens, quod hoc habeat ex vi suæ proprietatis personalis: si quidem quod conuenit Spiritui Sancto ex vi suæ processionis, competit illi, vt petuntur ex vi proprietatis personalis.

Exploditur

D. Thom.

Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Præceptor in verbis, quæ in eodem articulo in solutione ad 3. addidit, dicens: Pater, & Filius dicuntur vni Spiritu Sancto, non effectiue, sed quasi formaliter. Sed forma est duplex. Quædam enim manens, & quiescens in his, quorum est forma: & sic per modum forme se habet ad personas diuinas essentia, & sic vniuntur formaliter amore essentiali. Est etiam aliquid formaliter vniens, non quasi inherens, sed sicut procedens ab utroque unito: ac si diceremus, aliqua duo corpora vni per aliquem liquorem ab eis procedentem. Et ita Pater, & Filius vniuntur Spiritu Sancto. In quibus verbis (vt patet) præter vniõnem & nexum contentientem amori essentiali, vt tali, admittit nexum & vniõnem Patris, & Filij per modum termini; quæ sit Spiritus Sanctus, a quoque formaliter, & modo nuper dicto Pater, & Filius maneant vni.

62 Potest que hoc magis elucidari, & explicari ex doctrina eiusdem Angelici Præceptoris supra quæst. 34. art. 3. ad 1. & de Veritate quæst. 4. art. 5. Nam sicut Verbum in diuinitate dicitur ex vi suæ proprietatis personalis, & ex vi suæ processionis habere hoc, quod est, representare creaturas possibili: non quidem quia præcisè ratione eiusdem proprietatis personalis talis representatio ei formaliter competat: si quidem ratione essentia formaliter habet illas representare; sed quia ex vi eius-

Elucidatur ex D. Tho.

eius-

eiusdem proprietatis personalis exigit, ut ex vi suæ processio- nis ei communicetur essen- tia diuina, ut est representatiua earundem creaturarum. Nam eo ipso habet per modum termini producti, quod solummodo prædi- ctum Verbum habeat formaliter sic per modum termini representare creaturas pos- sibles, & quod hoc ei conueniat ex vi suæ proprietatis personalis, idest, ut petiturum ab ea, & eidem debitum, ut est terminus suæ processio- nis, atque adeo ex vi eiusdem pro- ceptionis. Ita similiter ad hoc, ut Spiritui Sancto conueniat ex vi suæ proprietatis per- sonalis ratio unionis, & nexus per modum termini producti, quo sic formaliter unian- tur Pater, & Filius, non est necesse, ut præ- cisè ex vi eiusdem proprietatis personalis hoc formaliter ei competat; sed satis erit, quod ex vi illius erigatur, ut ei communi- cetur ex vi suæ processio- nis amor essentialis, ut modificatus per prædictam proprietatem personalem. Nam eo ipso habebit per mo- dum termini producti, quod solummodo ipse Spiritus Sanctus habeat sic per modum termini vnire Patrem, & Filium, & quod hoc ei competat ex vi suæ proprietatis per- sonalis, idest, petiturum ab ea, & ipsi debitum, ut est terminus suæ processio- nis, ac proinde ex vi eiusdem processio- nis.

63. Deinde hoc ipsum ratione desumpta ex alijs locis D. Thomæ statim referendis elucidatur, & magis declaratur. Nam Spiritui Sancto, & soli ipsi per se, & ex parte sua, ac suæ proprietatis personalis conuenit, quod procedat per modum termini intrin- seci producti per perfectissimum amorem, ut ex terminis ipsis constat: & propterea di- citur procedere per modum amoris, & im- pulsus perfectissimè; ergo ex vi suæ, & eiusdè proprietatis personalis exigit, quod proce- dat per amorem perfectissimæ charitatis, & amicitie; & quod prædictus amor amicitie ei communicetur: ac proinde etiam postu- labit, quod procedat à duobus, nempe à Pa- tre, & Filio. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quoniam amor amicitie nec- cessariò petit mutuum duorum amorem. Et ita si Spiritus Sanctus ex vi sua, & suæ proprietatis personalis exigit procedere per amorem amicitie, & ita illi commu- nicari, etiam postulat procedere per mu- tum duorum amorem, ac proinde à duobus se mutuo amantibus, scilicet à Patre, & Filio.

Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Nam amor inter omnes perfectissi- mus est amor amicitie; ex eo quod perfe- ctio amoris consistit in perfectiori vinculo amantis cum re amata, ut docet D. Thom. in 1. dist. 10. quæst. vnica art. 3. Con- stat autem amorem amicitie esse perfec- tissimum vinculum ex parte vtriusque ex-

tremi: siquidem vtrumque extremum vni- tur in ratione obiecti amati cum amante, & insuper habet efficienter vnire sibi rem ama- tam, quatenus producit terminum amoris, per quem res amata est in amante, illique intimè vnitur. Ergo si Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis exigit, quod procedat per modum amoris, & impulsus perfectissimè, exigit ex vi eiusdem proprietatis personalis, quod procedat per amorem amicitie per- fectissimæ, eique prædictus amor commu- nicetur.

64. Confirmatur, & explicatur ex discer- mine, quod solet adduci inter amorem ami- citie, & amorem concupiscentie, vel sim- plicis beneuolentie. Quod ille consistit in quadam redamatione plurium conuenien- tium in aliquo vno; atque adeo ex propria ratione postulat, quod procedat à pluribus suppositis se mutuo amantibus, secundum quod habent inter se aliquam vitæ unionem, ut constat ex Aristotele 8. Ethicorum cap. 11. & lib. 9. c. 9. & ex D. Thom. 2. quæst. 27. art. 3. & quæst. 28. art. 1. Ac vero amor sim- plicis beneuolentie, seu concupiscentie consistit in simplici motu, vel inclinatione appetitus in obiectum diligibile, quæ est quadam vnio tenens se ex parte vnus extre- mitantum, nempe, ipsius amantis ad rem amaram; & per consequens non est ita perfe- ctus, nec requirit ex propria ratione redama- tionem inter amantem, & rem amaram, nec pluralitatem suppositorum se mutuo am- mantium, sicut eam requirit amor amicitie, ex eo quod est amor perfectus. Vnde propter hanc rationem Richardus de S. Vi- ctore lib. 3. de Trinitate cap. 2. 3. & deinceps inquit, amorem esse non posse perfectum, nec iucundum, nisi sit saltem duorum: & a- moris plenitudinem ex sui natura postulare plura supposita, & c. 16. & 17. inquit, pleni- tudinem sapientie saluari in vna persona; ple- nitudinem tamen amoris exigere ad minus duo: nam perfectus amor debet esse mutuus.

65. Ex quo etiam constat, nihil obesse id, quod respondet Suarez lib. 10. de Trin. c. 6. n. 4. vbi inquit, quod ratio adducta ex D. Thom. & explicatio illius a vobis ex diuer- sis eiusdè Angelici Præceptoris locis modo adducta tantum conuenit, Spiritui Sancto de- facto procedere à duabus personis, quia de- facto est nexus duorum: non verò quod hoc ei per se conueniat ex vi eiusdè proprietatis per- sonalis. Nam quando Augustinus (ac proinde de & alij Patres) inquit, Spiritum Sanctum esse nexum, non vult, denotari rationem hanc illi conuenire sub illa formalitate, seu perfectate, idest, ex vi suæ propieta- tis personalis, sed solum de facto ita esse. Nec etià hoc formaliter pertinet ad rationem, vel perfectionem amoris. Amor enim Patris, quate- nus

Confirmatur vtriusque

Aristot. D. Thom.

Richard.

Suarez.

August.

Illustratur amplius ratione.

D. Thom.

nus diligit seipsum, non minus perfectus est, quam sit amor Patris, & Filij, quatenus se mutuo diligunt. Et ideo si esse posset Pater prima persona seipsum diligens absque Filio, non minus esset productiva per amorem, quantum est ex perfectione amoris.

Roboratur Potestque hæc solutio à Suarez tradita sit variè ex ijs, quæ in hoc tractatu disput. 6. dub. 2. & præcipue a num. 76. & deinceps diximus, nempe, quod amor notionalis consideratus, siue (vt sic dicamus) per modum viæ, & originis, siue per modum termini, & impulsus producti, non affert, nec addit aliquid perfectionis, ex eo quod sit notionalis, seu ex relationibus superadditis, ac proinde neque ex eo quod sit mutuus amor Patris, & Filij, sed totam eius perfectionem convenire illi ex eo, quod affert, vt est amor essentialis, & per consequens, cum hic esset in Patre, si per impossibile Pater esse posset prima persona seipsum diligens absque Filio, sic inde, vt non minus esset tunc, quam nunc productivus per amorem, quantum est ex perfectione eiusdem amoris.

Enematur hæc responsio. 66 Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil obesse. Tum, quia testimonia Augustini, D. Thomæ, & aliorum Patrum non solum intendunt, de factis, & veluti per accidens convenire Spiritui Sancto, quod sit natus, & amor per modum termini Patris, & Filij, sed quod hoc ei per se, & modo dicto competat, vt patet intuitu illa, & modo, quo de Spiritu Sancto veluti diffiniens illum loquuntur. Tum etiam, quia licet amor essentialis, quo se Pater, & Filius mutuo diligunt, non crescat in perfectione ex eo, quod sit in illis, siue ex relationibus Paternitatis, & Filiationis: nihilominus optime colligeremus à posteriori, non esse intra suam lineam summè perfectum, ac proinde nec esse sub conceptu expresso amoris amicitie, nisi communicaret se utrique persone, & redderet eas se mutuo per amorem amicitie diligentes: ita quidem, vt amor ille quoad perfectionem requisitam ad rationem amicitie non proveniat à relationibus predictis; bene tamen quoad pluralitatem personarum ad eadem amicitiam desideratam. Sed Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis secundum ea, quæ modo per se, & indispensabiliter habet (secundum quam rationem de illo loquimur) exigit procedere per amorem perfectissimum intra suam lineam, & explicantem totam suam perfectionem, ac proinde vt pertinentem ad hoc, vt sit expressè & formaliter amor amicitie: quia in hoc summa vis unitiva, atque ad summam perfectionem amoris explicatur, & exprimitur, vt dictum est. Ergo debet procedere vt quid petitur ex vi eiusdem proprietatis personalis ex Patre, & Filio, vt se mutuo

per amorem amicitie diligentibus, 67 Confirmatur, & explicatur. Nam sicut **Confirma- tur.** potentia generativa in divinis non habet suam perfectionem ex relatione Paternitatis, sed ex natura divina; & nihilominus prædicta natura non explicat suam fecunditatem per modum potentie generativæ, nisi sit in Patre: quia ad eius rationem, vt est sub hoc conceptu, desideratur, quod sit realiter distincta à Filio genito, & hanc distinctionem habet à Paternitate adiuncta: ita licet amor amicitie, qui est inter Patrem, & Filium, non habeat suam perfectionem à Paternitate, & Filiatione, sed ab amore essentiali: nihilominus non explicat suam summam perfectionem fecundam ad productionem Spiritus Sancti, nec est sub conceptu expresso perfectissimi amoris quoad vim expressam unendi, & amoris amicitie ad intra, nisi communicet se duabus saltè personis, & reddat illas mutuo se amore amicitie diligentes: quia ad expressam rationem amoris amicitie desideratur amor duorum realiter distinctorum se mutuo amantium. Ac proinde hoc ipso, quod Spiritus Sanctus debeat ex vi suæ proprietatis personalis procedere per amorem perfectissimum, seu experimentem perfectissimam vim unendi, qui est amor amicitie, debet ex vi eiusdem proprietatis personalis procedere à duabus personis, nempe, à Patre, & Filio: siquidem de proprio Spiritu Sancto, ista solæ personæ possunt præsupponi, vt mutuo se diligentes ad illum.

Elucidatur amplius. 68 Adde primò, quod ex parte personarum producentium Spiritum Sanctum per se, & ex vi suarum proprietatum personalium exigitur, quod utraque producat Spiritum Sanctum per amorem amicitie, quo se mutuo diligunt, vt communiter docent Theologi: ergo etiam ex parte Spiritus Sancti exigitur ex vi suæ proprietatis personalis, quod procedat ex amore amicitie Patris, & Filij. Patet consequentia. Quia Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis habet, quod sit terminus intrinsecus productus ad intra per voluntatem divinam: terminus autem intrinsecus, & principium quod illius habet summam adæquationem, itaut idem prorsus requiratur ex parte principij, & ex parte termini intrinseci. Et propterea quia substantia comparatur per modum termini intrinseci ei respectu essentialis, idecirco habent summam adæquationem: & quidquid requiritur ex parte essentialis ad hoc, vt sit terminabilis per illam, tanquam per terminum intrinsecum, desideratur, siue petitur etiam ex parte eiusdem substantie, tanquam ex parte termini intrinseci, ad hoc vt illam intrinsecè terminet. Et similiter, quia Verbum est terminus intrinsecus dictionis, propterea est summa

ma adæquatio inter illud, & sum principium hinc id solum ex parte principij petatur influere in illud, quod prædictum Verbum ex parte sua exigit, vt influat. Et deinde, quia actio vitalis est actus intrinsecus potentie vitalis, & eius intrinseca determinatio, ideo exigit hanc eandem adæquationem.

Angelicis
Præceptor

Quæ probatio videtur innui ab Angelico Doctore quæstione sequenti art. 1. in solutione ad 3. vbi idem infert, Spiritum Sanctum esse nexum Patris, & Filij: quia Pater vnica dilectione amat se, & Filium, & deconuerso: vt inquit hanc summam correspondentiam & adæquationem, quæ est inter terminum intrinsecum huius amoris, & principium illius: & propterea sic ibidem inquit: *Spiritus Sanctus dicitur esse nexus Patris, & Filij, in quantum est amor: quia cum Pater amet vnica dilectione se, & Filium, & deconuerso, importatur in Spiritu Sancto, prout est amor, habendo Patris ad Filium, & deconuerso, vt amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso, quod Pater, & Filius se mutuo amant, oportet, quod mutuus amor, qui est Spiritus Sanctus, ab vtroque procedat.*

Roboratur
vterius.

69 Adde secundo, quod Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis exigit, quod producat ab aliqua persona diuina: at non à solo Patre, nec solo Filio, nec ab aliqua persona diuina vagè sù prætergo ex vi eiusdè proprietatis personalis exigit, quod procedat à Patre, & Filio. Maior & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Nam sicut Pater ideo producit per intellectum, tanquam quid petitum ex parte Verbi, quia habet naturam diuinam, & non communicatam per intellectum: ita persona, vel personæ diuinæ, quæ producent per voluntatem, ideo producent per illam, vt petitum ex parte termini voluntatis, quia habet naturam, & voluntatem diuinam non communicatam eis per eandem voluntatem: ergo cum hoc non conueniat soli Patri, aut soli Filio, aut soli personæ diuinæ vagè sumptæ, & hoc modo abstractenti à Patre, & Filio, sed competat his duabus personis in particulari, & determinatè sumptis, siquidem secundum nullam sui rationem habent, quod procedant per voluntatem: consequens est, vt Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis exigit, quod procedat ab vtroque.

Maximè, quia persona determinata qualis est Spiritus Sanctus, debet ex vi suæ proprietatis personalis exigerè determinatam, aut determinatas personas, à quibus procedat: vt ita terminus determinatus correspondeat suo principio determinato, & non principio vago; & Spiritus Sanctus habeat aliquod principium per se, à quo ex vi suæ proprietatis

personalis exigit produci. Nam si non poterit vtramque personam, vt principium per se sui, nullum vtique exiger principium per se, vt ex illis, quæ N. Complutenses in lib. *N. Compl. Physicorum* disput. 15. à num. 32. vsque ad num. 40. proportionaliter ad præsens applicatis, constat.

70 Adde tandem, quod Spiritus Sanctus Tandem int. ex vi suæ proprietatis personalis postulat pugnatur. produci per actionem personalem, sicut creaturæ per actionem naturæ diuinæ, & essentialem: ergo sicut creaturæ, quia producuntur per actionem naturæ diuinæ, ideo exigit per se exigunt, vt causam sui, hunc Deum, vt est hoc determinatum indiuiduum: ita quia Spiritus Sanctus per se procedit per actionem personalem, per se etiam exigit, tanquam principium sui, aliquam, vel aliquas indiuiduas, vel determinatas personas, à quibus determinatè, & per se procedat: ergo cum non exigit per se, & determinatè solam personam Patris, aut solam personam Filij, oportet, vt per se exigit vtramque, vt sunt personæ omnino indiuiduæ, sive singulares, & determinatæ. Quæ probatio desumitur ex D. Thomæ loco supra citato ex 1. Sententiarum distin. 29. art. vltimo ad 2.

D. Thomæ

Neque id, quod pro se adducit Suarez, est fauor. Nam si per impossibile Pater posset esse prima persona, & solum se ipsū diligere absque eo, quod Pater, & Filius se mutuo diligerent, & hoc modo produceret Spiritum Sanctum, tunc amor ille, nec non & Spiritus Sanctus productus essent diuersæ rationis, ac nunc; & non dicerent tantam perfectionem, quantam modò dicunt: sicut si natura diuina tantum posset esse in Patre, & Spiritu Sancto, tunc esset diuersæ rationis, ac modò est; neque exprimeret tantam perfectionem, quantam nunc exprimit. Quia natura, quæ est communicabilis tribus suppositis, & eo ipso est fructuosa tam per intellectum, quam per voluntatem, assert, & exprimit maiorem perfectionem, quam illa, quæ solum potest esse in duabus personis, quæque solum per voluntatem communicari queit. Ad id autem, quod ad itiuandam solutionem à Suarez adductam addidimus, satis ex dictis patet.

71 Nec tandem obest alia solutio, quæ ex Aliud est argum. Scotò desumitur, nimirum, quod esse amorem mutuum in Spiritu Sancto, tantum addit supra illum quandam relationem rationis: sicut in ipso amore, qui est in Patre, & Filio, quod sit mutuus, non addit distinctum amorem, sed solum quandam relationem rationis: ac proinde non potest colligi, quod petatur ex parte proprietatis personalis Spiritus Sancti pluralitas personarum Patris, & Filij ad sui productionem, ex eo quod Spiritus Sanctus sit amor mutuus, seu ex eo,

quod in eo intelligatur esse prædicta relatio rationis: cum hæc ad illius proprietatem personalem, & constitutionem eius in esse personæ non pertineat.

Præcluditur

Non igitur hæc solutio obest. Quoniam aliud est, an ratio, & identitas mutui amoris, quæ est inter Patrem, & Filium, fundat relationem realem inter eos; an verò solum rationis: & an Spiritus Sanctus, ut est mutui amor Patris, & Filij per modum termini, dicat relationem realem ad eos, fundatam, aut quasi fundatam in identitate mutui amoris, qui illi communicatur, an verò solum addat ex hoc capite relationem rationis: aliud verò, an Pater, & Filius verè & realiter se mutuo diligant, & an ratio amoris mutui verè, realiter, & propriè Spiritui Sancto conveniat per modum termini, seu verè, & propriè, ac realiter sit terminus intrinsecus amoris mutui, qui verè reperitur inter Patrem, & Filium, ac proinde an talis amor, quo se mutuo diligunt, ei verè communicetur. Sicut aliud est, an relatio æqualitatis, vel similitudinis, quæ est inter tres divinas personas, sit realis, vel solum rationis; aliud verò an verè & propriè sint æquales inter se, habeantque veram similitudinem in natura; licet talis similitudo non dicat relationem, sed eandem naturam in illis.

72 Et si ergo ratio mutui amoris inter Patrem, & Filium non dicat relationem realem inter ipsos, fundatam in prædicto amore: ex eo quod ratio fundandi illam est unus, & idè amor residens in utraque persona: ac proinde tantum ibi superaddatur relatio quedam rationis: & similiter in Spiritu Sancto esse mutuum amorem per modum termini non dicat relationem realem ad Patrem, & Filium fundatam in identitate amoris sibi communicati: quia hic est idem prorsus ex parte amoris, ac ille, qui est in Patre, & Filio: & per consequens ex hoc capite solum illi superaddatur relatio rationis: nihilominus Pater, & Filius per unum & eundem simplicissimum amorem realiter se mutuo diligunt; & Spiritus Sanctus verè & propriè est per modum termini mutui amoris Patris, & Filij; quia revera terminat per modum termini intrinseci hanc mutuum dilectionem utriusque personæ. Constat autem, quod ad hoc, ut Spiritus Sanctus per se, & ex vi suæ proprietatis personalis exigat pluralitatem personarum Patris, & Filij ad sui productionem, satis est, quod revera sit mutui amor per modum termini Patris, & Filij, seu terminus intrinsecus amoris verè & propriè mutui inter Patrem, & Filium; licet talis amor non dicat relationem illam realem inter illos; ac ex eo, quod communicetur ei idem prorsus amor, superaddat aliquid aliud præter relationem rationis: quia prædicta pluralitas non peti-

tur ex superaddita relatione rationis; sed ex eo quod revera est terminus intrinsecus illius mutui dilectionis, estque mutui amor Patris, & Filij. Quæmodum adhuc, ut sit æqualitas, & similitudo inter personas divinas, v. g. Filij, & Spiritus Sancti, requiritur una natura illis, ut realiter distinctis, communicata; licet talis æqualitas, & similitudo non dicat relationem realem: quia ad hoc satis est, esse inter eas veram æqualitatem, & similitudinem iam explicatam.

Adde (id, quod in idem cum præcedenti redit) quod etsi relatio superaddita sit rationis: tamen fundamentum in omnibus his est quid reale: & ad hoc fundamentum exigitur pluralitas suppositorum: ac tandem Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis petit exhibere prædictum fundamentum, & per consequens exigere pluralitatem personarum ad sui productionem.

Illustratur amplius.

§. IIII. Alia dua rationes pro D. Thoma sententia.

73 Secundò probatur assertio ratione alia desumpta ex D. Thoma locis supra dictis. 14. num. 15. relatis, quam ibidem late prosecuti sumus, quæque ad præ-

Secundum sententiam Scoti.

D. Thomæ.

sentens potest sub hac forma proponi. Quoniam amor ex propria, & intrinseca ratione petit, ut procedat à dicente, & ab obiecto intellecto, & à verbo concepto præsupposito ad eundem amorem: ergo Spiritus Sanctus, qui per se, & ex vi suæ processions, ac proprietatis personalis procedit ut amor, procedet etiam per se ex Verbo, nempe ex Filio, & ex dicente prædictum Verbum, nimirum ex Patre, ita ut hoc sit petendum ex capitibus iam dictis. Antecedens constat ex dictis locis citatis, & ex ijs, quæ (proportione servata) reperuntur in amore, verbo, & dicente creatis. Consequentia verò ex antecedenti constat.

74 Nec obest, si occurras cum Scoto, Suarez, & Rada, hinc solum probari, quod de facto Spiritus Sanctus procedat ex duabus personis, nempe, Patre, & Filio; non tamen, quod id petatur per se, & per locum intrinsecum, siue ex vi proprietatis personalis ab Spiritu Sancto. Et ideo si per impossibile Deus non esset secundus per intellectum, sed tantum per voluntatem, tunc produceretur Spiritus Sanctus, & non à Verbo; sed sufficeret intellectio essentialis: atque adeo Spiritus Sanctus per se, & per locum intrinsecum non exigit produci à duabus personis.

Occurrunt adversarij Scotus. Suarez. Rada.

Non igitur hoc obest. Quoniam hæc solutio, & alia, quæ huc spectant, manent satis impugnata ex illis, quæ disputatione citata à num. 81. usque ad num. 91. late diximus.

Quibus

Quibus etiam addendum est id, quod in explicatione tituli diximus, scilicet, non fieri hic sermonem de Spiritu Sancto vicinque; sed secundum id, quod modò dicit petrum ex vi suæ proprietatis personalis adæquare sumptæ, quædam omnia, quæ ad suam intrinsicam rationem pertinent; non verò secundum id, quod dicit hypothelibus impossibilibus habere intelligeretur, secundum quam rationem solum in adæquate conciperetur habere rationem Spiritus Sancti. Constat autem; quòd loquendo sic de Spiritu Sancto, petrus ex vi suæ proprietatis personalis; & per locum intrinsicum, quòd procedat per processionem secundam ex illis, quæ possunt esse in Deo; ac proinde quòd procedat per processionem per voluntatem præsupponentem processionem intellectus, & Verbi; ac tandè; quòd habeat etiam procedere à Verbo, ut id eo nuper citato latius diximus.

Ultima ratio.

77 Tertia tandem & ultima ratio desumitur etiam ex D. Thomæ locis disput. 14. num. 77. citatis, quæ potest sub hæc forma proponi. Quoniam Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis habet distinguui realiter à Patre; & Filio: siquidem per se, & ab intrinsicò; & non per accidens; aut quasi per accidens distinguitur ab illis; & non aliunde quàm ex sua proprietate personalis habet ab eisdem distinguui: ergo per se, & ex vi suæ proprietatis personalis procedit ab illis. Patet consequentia: Quia realis distinctio in diuinis non est, nisi per oppositionem relatiuam: siquidem ibidem nequit inueniri distinctio orta ex limitatione: & nullum aliud caput inuenitur, vnde oriatur distinctio realis aliorum, nisi vel limitatio eorum, vel oppositio inter ipsa. Constat autem ex dictis loco citato, oppositionem relatiuam repletam in diuinis solum posse esse eius, à quo est alius; & eius, qui est ab alio, seu oppositionem relatiuam originis. Et idèd hoc ipso, quòd Spiritus Sanctus ex vi suæ proprietatis personalis distinguatur à Patre; & Filio d. bebiter vi illius exigere, quòd procedat ab utroque.

Nec necesse erit etiam rationes, quas aduersarij huic rationi tradunt, referre: quia omnes illæ satis ex dictis in hoc dubio, & ex illis, quæ loco citato latius asseruimus, corruunt.

S. V. *Opposita sententia, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa*

Contraria sententia.

76 **C**ontrariam tamen sententiam, nempe, Spiritum Sanctum per se, & ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis non exigere pluralitatem personarum Patris, & Filij, & sic quasi per accidens ad illius productionem concurrere, tenent Scotus in

Scotus. Gabriel.

r. distinct. 2. quæstione 11. Gabriel ibidem, Durandus distinct. 11. quæst. 3. & alij.

Durand. Præubi fundamentum.

Probatür primò: Quoniam ad productionem alicuius effectus; vel termini per accidens se habet; quòd virtus operatiua sit in hoc, vel illo supposito, aut in vno, vel pluribus; per se autem, quòd detur virtus operatiua sufficiens ad illum; sine hæc sit in hoc, vel illo supposito; aut subiecto; & siue in vno, siue in pluribus; ergo ad productionem Spiritus Sancti per se; & ex parte Spiritus Sancti solum desiderabitur virtus spiratiua sufficiens, & in aliquo supposito non procedente per voluntatem; per accidens autem, quòd sit in hoc; vel illo determinatè; aut quòd sit in pluribus. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur in humanitate Christi Domini, ad cuius operationes, & effectus per se requiritur virtus operatiua illius, & per accidens se habet; quòd sit in supposito diuino, aut quòd sit in vno, vel pluribus; & actiones eius in ordine Physico sicut eiusdem rationis nunc; dum est suppositata in Verbo, ac essent, si haberet propriam personalitatem.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quia quando in aliquo supposito est æquè perfecta virtus, ac est in pluribus; tunc per accidens se habet pluralitas suppositorum; & non petita ex parte termini producti. Et propterea pluralitas personarum in diuinis per accidens se habet ad productionem creaturarum; & non petitur ex parte earundem creaturarum, quia virtus creatiua æquè perfecta est in singulis, ac in omnibus personis: & ita, si per impossibile tantum esset vnicæ, eaque absolute persona in Deo; tunc æquè; & eodem modo produceret creaturas. Sed virtus spiratiua æquè perfecta est in vna, ac in pluribus personis diuinis: ergo Spiritus Sanctus quasi per accidens; & non vni quid petuum ex parte sua habet; quòd procedat à pluribus personis, nempe à Patre, & Filio.

Secundo.

Confirmatur secundò: Quoniam vel Patet perfecte spirat Spiritum Sanctum; vel non? Si hoc secundum dicatur, ergo ponitur aliqua imperfectio in illo. Si verò primò, ergo nõ desideratur per se influxus Filij.

Confirmatur tertio. Quoniam processio amoris vt sic non exigit ex se, quòd sit à pluribus: ergo nec processio amoris diuini id ex se postulat; sed quòd; sicut processio amoris creati est ab vnicò supposito, ita & diuini; quamuis eum hoc discriminè, quòd illa sit à supposito inuoluto imperfectionibus, ista verò à supposito perfectissimo, nempe diuino.

Tertio.

77 Responderet, antecedens esse verum; nisi alias ex parte effectus, aut quasi effectus ob specialem rationem suam exigitur petu- lianiter aliquod suppositum determinatè,

Satis sit fundamentum, & prima confirmatio.

vel

vel pluralitas suppositotum, vt in presenti contingit ob rationes traditas pro assentione. Et si similiter ad primam confirmationem neganda est maior vniuersaliter intellecta. Quia fieri potest, vt ob specialem rationem effectus, aut quasi effectus, exigatur pluralitas suppositotum; non quidem per modum virtutis, & rationis agendi, sed per modum conditionis ad illam actionem requisita: quatenus conditio ad actionem dicitur totum id, quod non est ipsa virtus agendi, sicut sit personalitas, aut pluralitas personalitatum, siue aliquid aliud, quodcumque illud sit, vt in presenti contingit. Nam voluntas, & amor Dei, aut relatio spirationis actiue non habent necessariam conditionem ad spirandum requisitam ex parte principij quod, nisi subsistant in duabus personis mutuo se amantibus, nempe in Patre, & Filio, & hęc conditio reperitur ex parte Spiritus Sancti. Nec id, quod de creaturis adducitur, obest. Quoniam ad productionem creaturarum non requiritur pluralitas personarum, vt afferentium maiorem virtutem, quam sit in vnica solummodo persona, vt in indiuiduo Deitate; nec tanquam conditio ex parte creaturæ perita ad eorum productionem. Quia eadem actio creatiua pertinet ad essentiam, quippe quæ est communis omnibus personis, satis est ad illam principium, & ratio agendi essentialis, & per modum conditionis solum reperitur ex parte effectus subsistentia absoluta. Quæ solutio desumitur ex D.

D. Thom. Thoma in 1. distinct. 29. articulo ultimo ad 2.

Diluitur secunda confirmatio.

78 Ad secundam confirmationem respondetur, quod Pater perfecte spirat spiritum sanctum, si per spirare perfecte intelligatur, quod tota perfectio requisita ad spirandum, quæ est simul in Patre, & Filio, reperiatur etiam in solo Patre. Et ratio est. Quoniam perfectio ista non provenit ex relationibus Paternitatis, & Filiationis, sed ex essentia diuina, & amore essentiali. Ceterum cum hoc fiat, vt solus Pater non possit producere eundem spiritum sanctum. Quia licet relationes Paternitatis, & Filiationis non sint id, unde provenit perfectio requisita ad spirandum: sunt tamen conditiones requisitæ ad prædictum actum spirandi: ex eo quod ad illum requiruntur duæ personæ Patris, & Filij propter rationes dictas. Et ita conditiones omni modo ad spirandum non sunt in solo Patre, aut Filio, sed in utroque simul. Unde, sicut tota perfectio requisita ad generandum provenit ab essentia diuina, & nihilominus essentia sola non generat, nec hinc aliquid imperfectionis in ea ponitur. ex eo quod persona Patris per modum conditionis non afferat ex expresso suo conceptu relationem perfectionem ad generandum desiderare

tur: ita in presenti, proportionem seruata, hoc ipsum dicendum est.

79 Ad tertiam confirmationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Quoniam in creaturis non potest vna & eadem voluntas esse in pluribus suppositis creatis: & ideo processio amoris nequit esse à prædictis duabus personis: ceterum in diuinis vna & eadem voluntas, & vnus & idem amoris actus potest esse in duabus personis. Cum que hic amor non exprimat totam suam perfectionem, nisi vt sit sub conceptu expresso amoris amicitie, & amor iste necessario emigat pluralitatem personarum se mutuo diligentium, oportet, vt processio amoris in diuinis, seu processio Spiritus Sancti, qui exigit procedere per actum amandi, exprimentem suam perfectionem in ratione amoris, debeat per prædictum actum, & à pluribus suppositis procedere, ita vt pluralitatem hanc per modum conditionis in suo principio quod requirit.

80 Sed urgebis, non coherere inter se ea, quæ in solutionibus ad primum argumentum, & eius confirmationes diximus. Nam inde colligimus, deesse Filio potentiam generatiuam, quia esset non deus et essentia, deest tamen illi Paternitas, quæ est conditio requisita. Et similiter ex eo deducimus, non esse in Spiritu Sancto potentiam spiratiuam, quoniam licet sit in eo voluntas, & amor essentialis vna cum diuina natura, deest tamen illi relatio spirationis actiue, quæ est conditio requisita. Ergo nequit inter se coherere, quod ex vna parte dicimus, Patrem solum habere perfecte potentiam spiratiuam, & similiter Filium; & quod requiratur per modum conditionis vtrique relatio Paternitatis, & Filiationis, & vtrique non sit in Patre solo, aut in solo Filio.

Confirmatur primo. Quia esse fieri potest, aliquid habere virtutem, aut potentiam aliquam operatiuam; & quod nihilominus per accidens, & aliquando deest illi aliqua ex conditionibus requisitis: non tamen quod habeat prædictam potentiam, & quod temper & necessario illi deest. At Patri v.g. temper & necessario deest Filio: ergo si Filio desideratur per modum conditionis, non poterit Pater solum habere potentiam spiratiuam.

Confirmatur secundo. Quoniam potentia spiratiua ex se afferit omnes conditiones ad spirandum: alioqui non haberet ex se, & necessario influere in spirationem: ergo si in Patre præcisè sumpto deest illa conditio, nempe Filio, imò talis conditio ei repugnat, deest etiam ei, & illi repugnabit potentia spiratiua.

Confirmatur tandem. Quoniam iuxta superioribus dicta in hac disp. n. 24. potentia spiratiua

Respondetur ad tertiam.

Repliam.

Confirm. 1.

Secundo.

Tertio.

ratia, non dicit, adhuc in obliquo, nisi so-
la in relationem spirationis actiua; non vero
relationes Paternitatis, & Filiationis: ergo
Spiritus Sanctus non petet ex vi suæ pro-
cessionsis, & proprietatis personalis, quod
procedat à duabus personis. Patet consequen-
tia. Quoniam si Spiritus Sanctus ex prædi-
ctis capitibus id peteret, tunc etiam exige-
ret, quod potentia spirativa diceret, saltem
in obliquo, vtramque relationem Paternita-
tis, & Filiationis.

Soluitur re-
plica.

81. Respondetur negando antecedens. Et
ad probationem dicendum est, ideò colligi,
non esse in Filio potentiam generatiuam, &
in Spiritu Sancto potentiam spiratiuam, ex
eo quòd illi deest Paternitas, & huic relatio
spirationis actiua: quia Paternitas est con-
notatum potentie generatiua, & relatio spi-
rationis potentie spiratiua; itaut potentia,
v.g. generatiua ex essentia, & Paternitate
coalescat. Cæterum Paternitas, & Filia-
tio non sunt hoc modo conditiones, aut conno-
tatum potentie spiratiua; & ideò prædicta
potentia non coalescit ex eis, & ex volunta-
te diuina, potestque reperiri, v.g. in Patre;
sed sunt conditiones requisitæ ad ipsum
actum spirandi; ex eo quòd ad hunc non so-
lum desideratur potentia spiratiua, sed etiam
principium quod: ac proinde, quoad præsens
attinet, desiderantur duæ personæ constitu-
tæ per prædictas relationes, quæ sunt vnicū
principium quod spiratiuum, quæque dicun-
tur per modum conditionis requiri, propter
rationem n. 2. 3. t. 2. am.

Ad primam
& secundam
confirmatio-
nem.

Ad primam confirmationem responde-
tur, quòd ad hoc, vt Pater spiret, non requi-
ritur per modum conditionis, quòd ipse sit
Filius; sed quòd simul cum eo Filius spiret.
Hæc autem conditio semper adest, semper-
que est coniuncta cum Patre, & influxu illius
Per quod ad secundam confirmationem sa-
tis patet. Quoniam ad rationem potentie spi-
ratiua non requiritur, quòd ipsa se sola for-
malissimè sit; tam potentia spiratiua, quàm
omnes aliæ conditiones ad spirandum requi-
sitæ; sed satis est, quòd habeat nexum cum
illis, vt in præsentia contingit, vbi potentia
spiratiua semper est coniuncta cum Patre, &
Filio, qui per modum conditionis ad spiran-
dum requiruntur.

Ad tertiã.

82. Per quod etiam ad tertiã confirmatio-
nem patet, concedendum esse antecedens, &
negandam consequentiam. Quoniam ad-
hoc, vt Spiritus Sanctus ex vi suæ processio-
nis, & proprietatis personalis exigat duas per-
sonas ad sui productionem, nõ est necessarium,
quod potentia spiratiua ex parte sui, & ad sui
constitutionem illas exigat, sed satis erit,
quòd actus spirandi sit talis conditionis, vt
ex se exigat, quòd ex parte potentie spirati-
uae dentur, quæ sunt propria illius, ex parte

verò principij quod petat, quæ sunt propria
eiusdem, vt per se desiderati, ad productio-
nem, qualia sunt duæ personæ Patris, & Filij.
83. Secundo principaliter probatur eadẽ Secundam
fundamen-
tum.
sententia. Quoniam si spirare per se exigeret
pluralitatem suppositiuium, tunc Pater quo-
dammodo haberet à Filio, quòd spiraret; hoc
autẽ dici nequit: ergo &c. Sequela videtur
certa. Quoniam Pater nequit spirare, nisi
spiret Filius, & cõiunctus cum eo: ergo quo-
dammodo habet spirare à Filio. Fallitas au-
tem consequentis constat: quandoquidem
quidquid habet Pater, habet à se.

Respondetur negando sequelam. Quia il-
lum ipsum influxum, quem præstat Filius, ha-
bet communicatum à Patre: & influxus ille
non desideratur tanquam dans Patri virtu-
tem ad influendum, & spirandum, sed tan-
quam quid datum à Patre, & requisitum per
modum conditionis ad hoc, vt Pater spiret.
Sicut licet ad hoc, vt creatura producat ali-
quem effectum, requiratur ex parte illius,
vt à creatura elicit, influxus Dei: & ad hoc
vt Deus influat in illum, vt actu produ-
ctum à creatura, desideretur etiam influxus
creaturæ: nihilominus aliter, & aliter hoc
ibidem inuenitur. Nam influxus creatu-
ræ petitur, non vt unquam, sed etiam vt da-
tus à Deo; at influxus Dei, vt dans influ-
xum creaturæ; & non vt quid datum ab
illa. Et propterea Deus non habet à creatu-
ra, quòd influat; licet ad productionem il-
lius effectus, vt hic & nunc producti, deside-
retur concursus creaturæ; sed potius econ-
tra creatura habet producere illum à Deo.
Et similiter, licet actio, prout ab agente, sit
ab agente, & à fine; & non sit ab hoc, nisi sit
ab illo; & e converso; nihilominus, quia quòd
sit ab agente, non desideratur, vt dans fini,
quòd moueat; e contra verò, quòd sit à fine,
petitur tanquam dans agenti in genere cau-
sæ finalis, quòd agat, ex eo quòd mouet il-
lum ad agendum: idcirco non ided finis ha-
bet ab agente finalizare; secus verò agens
habet à fine, quòd agat.

84. Tertio probatur prædicta sententia. Tertium
Quoniam si Spiritus Sanctus per se proce-
deret à duabus personis Patris, & Filij, tunc
vel procederet ab illis, vt vnum sunt; aut vt
plures? Si vt vnum: ergo per accidens esset
ibi pluralitas; & ita per accidens procederet
à pluribus personis. Si autem procede-
ret ab illis, vt sunt plures: ergo Spiritus San-
ctus non esset vnicus & idem quasi effectus
productus. Patet cõsequentia. Quia vnus &
idem effectus, aut qualis effectus specificatus
à suo principio productiuo, qualiter in præ-
senti contingit, non potest retinere unitatẽ,
nisi respiciat illud, vt vnũ. Nam sicut poten-
tia, v.g. intellectiua, nequit esse vna, nisi
suum obiectum sit vnicum, & vt vnicum

incipiatur: ita quia relatio constitutiva Spiritus Sancti est unica & indivisibilis, idcirco debet habere unicum & indivisibile principium.

D. Thom.

Respondetur ex dictis, & ex D. Thom. in 1. ad Annibaldum dist. 11. quæ 1. unica dicitur, ubi sic habet: *Actus est alicuius, ut agentis, & alibi, ut principij actionis. Si ergo quæ quantum, replicet conditionem agentis, sic Pater, & Filius, in quantum sunt plures, spirant Spiritum Sanctum. Si autem replicet conditionem principij actionis, scilicet quantum sunt unum in virtute spirandi, spirant Spiritum Sanctum. Vbi (ut constat) tribuit Spiritui Sancto, quod procedat à pluribus personis, ut sunt plures in ratione personarum; & unum in virtute spirandi: ac proinde ut absolute & simpliciter sunt unum principium spirandi. Quia principium spirandi sumitur substantivè, & ad eius multiplicationem requiritur multiplicatio, tam suppositorum, quæ virtutis spirandi; quæ tamen in præsentia non inveniuntur: & idcirco satis est prædicta unitas in principio spirandi ad hoc, ut Spiritus Sanctus sit unicus & idem.*

Additæ

Adde, quod si loquamur de relatione constitutiva Spiritus Sancti præcise sumpta, & de termino relativo ei correspondente, tunc terminus formalis illius est unicus & indivisibilis, scilicet relatio spirationis activæ communitatis Patri, & Filio; quatenus terminus materialis per se inspectus sunt Pater, & Filius; quorum quilibet, quia est terminus materialis inadæquatus, idcirco, licet inter se distincti sint, non refundunt realem distinctionem in Spiritu Sancto.

Vltimo

Vltimo probatur eadem sententia. Quoniam si per impossibile Pater non haberet intellectum; vel si in eo esset intellectus, non tamen fecundus; haberet tamen voluntatem fecundam; tunc produceret Spiritum Sanctum, non aliter, ac nunc illum producit: ergo concomitantia Filij, quæ de facto reperitur, per accidens se habet ad talem spirationem. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quoniam relatio Filiationis nihil addit virtuti spirandi in Patre existentis: ergo ea seculata, & per consequens quod Pater non esset fecundus per intellectum producendo Filium nihilominus eodem modo produceret Spiritum Sanctum.

Respondetur

Respondetur negando antecedens. Quoniam Spiritus Sanctus tunc productus esset diversæ rationis, ac nunc, ut constat ex dictis. Et ad probationem dicendum est, quod et si relatio Filiationis nihil addat virtuti spirandi in Patre; imò non virtuti spirandi existenti in ipso Filio, ita ut ex parte illius se teneat, & ad eius constitutionem quodammodo ingredientur: nihilominus

addit aliquam conditionem per se peritiam ex parte actus spirandi ad spirandum, imò & per se peritiam a potentia spirandi, non tanquam aliquid eius, sed tanquam aliquid, quod debet incidere in integro principio quod. Imò si non daretur Filiatio, tunc optime colligeremus, virtutem spirandi non esse ibidem summè perfectam, quia ad eius summam perfectionem desideratur, quod se communicet Patri, & Filio, ut suppositis, in quibus subsistat, quæque ab ea formaliter reddantur: immo se amantia: & ita desideratur utrumque suppositum ad hoc, ut remaneat eadem virtus spirandi, & idem Spiritus Sanctus productus.

§. VI. Ex dictis in hac disputatione deducitur solutio cuiusdam argumenti, adducti, & in hunc locum remissi.

86 Ex quibus omnibus deducitur, quid dicendum sit ad quandam objectionem, quam in hac disput. num. 13. adduximus ad probandam, Patrem & Filium non esse unicum principium Spiritus Sancti, cuius solutionem in hunc locum remissimus, quæque sic se habebat. Quod cum dicitur, Patrem, & Filium esse unicum principium Spiritus Sancti, non est pro quo supponat illud prædicatum, nempe, *unum principium*: ergo non habebunt rationem unius principij respectu eiusdem Spiritus Sancti. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quia nec potest supponere pro uno principio, quod sit Pater, alioquin Filius esset Pater: nec pro uno principio, quod sit Filius, alioquin Pater esset Filius: nec tandem pro uno principio, quod sit simul Pater, & Filius, alioquin Pater, v.g. non posset esse illud unum principium: ergo, &c.

Obiectio

Ex dictis igitur in hac disputatione facile deducitur, quid ad hanc objectionem dicendum sit. Etenim hoc nomen *principium*, secundum quod dicitur, modo sumitur, diversis modis potest significare, aut supponere. Quædo enim in hac propositione dicitur, *Pater, & Filius sunt unum principium*, tunc supponit pro utroque supposito, quatenus afficitur eadè virtute: & sic dicitur principium perfectum cum omni conditione ad spirandum requisita. Et principium secundum hanc suppositionem nunquam verificatur de sola una persona, sed de utraque, prout afficitur tali virtute. At quando in alia propositione dicitur, *Pater est principium*, id principium supponit pro uno supposito habente perfectam rationem spirandi cum quadam conditione ad spirandum requisita. Nec mirum est, quod nomen *principij* in diversis suppositionibus diversis modis supponat. Cum enim nomen principij de se sit aptum ad quolibet ex

Respondetur

prædictis significationibus inde est, ut ratio
no subiectorum, eum quibus coniungitur
in propositione limitetur ad supponendam
hoc, vel illo modo, adhibita regulam Dia-
lecticorum, Talia fiat prædicta, qualia pot-
missantur à subiectis.

Elucidatur
exemplo.

87 Potestque hoc amplius explicari se-
quenti exemplo. Etenim in hac proposi-
tione, *Pater, & Mater sunt causa filij*, ly *causa*
supponit collectius pro patre, & matre, quæ
tenent utrumque est causa adæquata ipsius
& secundum hanc suppositionem pro neu-
tro scorum determinate, & sigillatim sup-
ponere potest. At in ista propositione, *Pa-
ter est causa filij*, ly *causa* non supponit pro
causa adæquata, sed pro sola causa requirita
ex parte patris, & sic potest illud prædictum
verificari de patre, & supponere pro
illo. Sic ergo in presenti, proportionem tenen-
ta, dicendum est.

R. Thom.

Vnde iuxta hæc (ut notantur plures ex
recentioribus Thomistis) intelligendum est
id, quod D. Thomas art. 4. huius questionis
in solutione ad 4. inquit, nempe, quod in
hac propositione *Pater, & Filius sunt unum
principium Spiritus Sancti*, hoc quod dicitur prin-
cipium, non habet determinatam suppositio-
nem, imo confusam pro duabus personis, scilicet
patre: quia non sumit suppositionem confu-
sam in eo sensu & rigore, quo illam Dialecti-
ci accipiunt, sed quia sumpto principio Spi-
ritus Sancti adæquate, ut dicit rationem for-
malem spirandi, & simul omnem conditio-
nem necessariam ad spirandum, tunc suppo-
nit immediate pro Patre, & Filio per mo-
dum cuiusdam collectionis: ita quod ne-
gativè determinate designari sub tali præ-
dicato, cui determinate, & soli competat ef-
fe prædicti principii integrum Spiritus Sancti.

D V B I V M VI.

*Virum Spiritus Sanctus proce-
dat ex amore omnium, quæ for-
maliter & necessario sunt in
Deo, necnon ex amore creatu-
rarum possibilium, ut talium,
aut in aliqua differentia
temporis existen-
tium?*

88

OSTQVAM, egimus
de principio quo, &
quod in esse rei Spiritus
Sancti, restat, ut agamus
de obiecto, ex cuius
amore procedit. Quia

verò quæ ad hoc eadem est ratio de Verbo,
& de Spiritu Sancto, loquendo de ijs, quæ
formaliter & necessario sunt in Deo, ex quo
tam amore potest dubitari, an procederet,
& quoad creaturas, posibles quid dicen-
dum sit, constat ex his, quæ loco statim refe-
rendo diximus, ac tandem quoad creaturas
existentes eodem proportionali modo phi-
losophandi est in processione Verbi, & Spi-
ritus Sancti, dicitur dubium hoc brevissime
abluemus, & ita non tam in eo veritas de-
cideret, quàm, ubi decessa sit, ostendetur.

Conclusio

Dicendum ergo est, Spiritum Sanctum
per se procedere ex amore omnium, quæ
formaliter & necessario sunt in Deo, non
tamen ex amore creaturarum possibilium,
& multo minus existentium in aliqua dif-
ferentia temporis. Ita quoad primam par-
tem omnes Theologi, quos quoad pro-
cessionem Verbi in simili disputatione 12.
num. 5. retulimus. Et quoad secundam par-
tem omnes illi Doctores, quos in 1. tomo
tractatu 4. disput. 5. nu. 13. adduximus. Ac
tandem quoad tertiam, nempe, quoad crea-
turas existentes, idem tenentur eundem Theo-
logi, quos in hoc tractatu disputat. 12. num.
113. citavimus.

Ratio est
pro prima
parte.

89 Ratio autem assertionis pro priori pat-
te constat ex dictis in hoc tractatu disputatio-
ne super citata à num. 8. quoad præterea ap-
plicatis. Nam sicut Verbum ad sui processio-
nem, exigit cognitionem perfectissimam,
& propterea debet procedere ex cognitione
omnium, quæ sunt formaliter & necessario
in Deo: ita etiam Spiritus Sanctus postu-
lat procedere per amorem perfectissimum,
& (ut sic dicamus) universalissimum: &
ideo debet procedere ex amore omnium,
quæ formaliter & necessario in Deo in-
veniuntur.

Ratio pro
secunda.

Ratio autem eiusdem assertionis quoad
secundam partem, nempe, Spiritum Sanctum
non procedere ex amore creatura-
rum possibilium, ut talium, est. Quoniam
creaturæ posibles, ut tales præcisè, nullam
habent bonitatem, ut in 1. tomo tracta-
tu, & disputatione citatis à num. 13. vs-
que ad num. 40. latè prosecuti sumus,
ubi etiam explicuimus, cur prædictæ crea-
turæ, ut posibles, debeant necessario cog-
nosci à Deo, ad hoc ut eius cognitio sit com-
prehensiva propriæ essentia; non tamen
desideratur, eas necessario, aut absolute a-
mari à Deo, quatenus sunt posibles: & per-
consequens nec hunc amorem esse necessa-
rium ad hoc, ut Deus perfectissimè, & (ut
sic dicamus) comprehensivè, seu adæquate
seipsum amet.

90 Ratio autem eiusdem assertionis Fundamen-
tata pro ter-
tia parte.

taum. ¶ 3. diximus. Quoniam sicut Verbum non potest procedere ex cognitione creaturarum existentium, quia non est ita necessaria sicut ipsum Verbum: ita nec Spiritus Sanctus poterit procedere ex amore earum creaturarum existentium: quia

necessaria, nec prædictus amor earum est ita necessarius, sicut Spiritus Sanctus. Nec necesse erit ultra prædicta, suppositis illis, quæ locis citatis adduximus, aliquid aliud huic dubio addere.

QVAESTIO XXXVII.

De nomine Spiritus Sancti, quod est amor.

PROOEMIUM

Deinde queritur de nomine amoris.

ARTICVLVS I.

Virum amor sit proprium nomen Spiritus Sancti?

sed ut actio quædam ab amante transiens in amatum. Ergo amor non est proprium nomen Spiritus Sancti.

¶ 3. Præterea. Amor est nexus amantium: quia secundum Dionysium ¶ cap. 4. de diuinis nominibus, est quædam vis vnitiua. Sed nexus est medium inter ea, quæ connectit; non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur Spiritus Sanctus procedat à Patre, & Filio (sicut ostensum ¶ est) videtur, quod non sit amor, aut nexus Patris, & Filij.

¶ 4. Præterea, Cuiuslibet amantis est aliquis amor. Sed Spiritus Sanctus est amans. Ergo eius est aliquis amor. Si igitur Spiritus Sanctus est amor, erit amor amoris, & Spiritus à Spiritu. Quod est inconueniens.

Sed contra est, quod Gregorius dicit in * homil. Pentecostes. Ipse Spiritus Sanctus est amor.

Respondeo dicendum, quod nomen amoris in diuinis sumi potest essentialiter, & personaliter. Et secundum quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus Sancti, sicut verbum est proprium nomen Filij. Ad cuius euentiam sciendum est, quod cum in diuinis, ut supra ostensum ¶ est, sint duæ processiones, vna

AD primum sic proceditur. Videtur, quod amor non sit proprium nomen Spiritus Sancti. Dicit enim Augustinus * 15. de Trinitate. Nescio, cur sicut sapientia dicitur & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & simul omnes, non tres, sed vna sapientia. non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & simul omnes vna charitas. Sed nullum nomen, quod de singulis personis prædicatur, & de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomen amor non est proprium Spiritus Sancti.

¶ 2. Præterea. Spiritus Sanctus est persona subsistens. Sed amor non significatur, ut persona subsistens;

1. Dist. to. art. 4. & di. 17. q. 1. art. 2. q. 1. cor. Et verit. q. 4. art. 2. 17. Lib. 15. de Trin. esp. 17. ante med. 1. tomo. 3.

Cap. 4. par. 2. & par. 1. non remota fin.

Q. 36. art. 2.

Homil. 30. in Euangl. circa prin. illius.

Q. 27. art. 4. 3. 4. & 5.

per

per modum intellectus, quæ est processio Verbi; alia per modum voluntatis, quæ est processio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, quæ in ea considerari possunt, sunt magis propria nomina adinuenta, non autem in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus utimur ad significandam personam procedentem: & relationes etiã, quæ accipiuntur secundum hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, ut supra dictum est, quæ tamen sunt magis nomina originis, quam relationis, secundum proprietatem vocabuli. Et tamen similiter secundum utramque processionem considerari oportet. Sicut enim ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, provenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum: ita ex hoc, quod aliquis rem aliquam amat, provenit, quædam impressio (ut ita loquar) rei amatae in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente. Ita quod, cum aliquis se ipsum intelligit, & amat, est in se ipso, non solum per identitatem rei, sed etiam ut intellectum in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rem intellectam, ut patet in hoc, quod dico, intelligere. Et sunt etiam alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere, & verbum. Vnde in divinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens; sed verbum personaliter dicitur, quia significat id, quod procedit: ipsum vero dicere dicitur notionaliter, quia importat habitudinem principij Verbi ad Verbum ipsum. Ex parte autem voluntatis præter diligere, & amare, quæ important habitudinem amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, quæ impor-

tent habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amatae, quæ provenit in amante ex hoc, quod amat, ad suum principium, aut econverso. Et ideo, propter vocabulorum inopiam, huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris, & dilectionis: sicut si Verbum nominatemus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, in quantum in amore, vel dilectione non importatur, nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor, & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligencia, & intelligere: in quantum vero his vocabulis utimur ad exprimendam habitudinem eius rei, quæ procedit per modum amoris, ad suum principium, & econverso, ita quod per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere, vel amare est verbum notionale, sicut dicere, vel generare.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de charitate, secundum quod essentialiter sumitur in divinis, ut dictum fuit.

Ad secundum dicendum, quod intelligere, & velle, & amare licet significantur per modum actionum transfeuntium in obiecta; sunt tamen actiones manentes in agentibus (ut supra dictum est) ita tamen, quod in ipso agente important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor, etiam in nobis, est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicente; tamen cum habitudine ad rem verbo expressam, vel amatam. Sed in Deo, in quo nullum est accidens, plus habet: quia tam verbum, quam amor est subsistens. Cum ergo dicitur, quod Spiritus Sanctus est amor Patris in Filium, vel in quidquam aliud, non significatur aliquid transiens in alium; sed solum habitudo amoris ad rem amatam, sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus Sanctus dicitur esse nexus Patris,

Q. 27. art. 4.
ad 3.

In corp. art. 1.
q. 34. art. 2.
ad 4.

Q. 14. art. 4.

tris, & Filijs, in quantum est amor: quia cum Pater amet vnica dilectione se, & Filium & conuerso, importatur in Spiritu Sancto (prout est amor) habitudo Patris ad Filium, & conuerso, vt amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso, quod Pater, & Filius se mutuo amant, oportet, quod mutuus amor, qui est Spiritus Sanctus, ab utroque procedat. Secundum igitur originem Spiritus Sanctus non est medius, sed tertia in Trinitate persona. Secundum vero prædictam habitudinem est medius nexus duorum ab utroque procedens.

Ad quartum dicendum, quod sicut Filius, licet intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quia intelligere conuenit ei vt verbo procedenti: ita licet Spiritus Sanctus amet essentialiter accipiendo; non tamen conuenit ei, quod spiret amorem, quod est diligere notionaliter sumptum: quia sic diligit essentialiter, vt amor procedens, non vt à quo procedit amor.

Conclusio.

Amor, secundum quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus Sancti, sicut verbum est proprium nomen Filij.

CIRCA hunc articulum, suppositis illis, quæ disputatione præcedenti, & præcipue dubio quinto diximus, ne non & ijs, quæ supra questione 27. artic. 3. & 4. late asseruimus, nihil peculiariter occurrit dicendum, nec aliquid aliud ad ea, quæ in contraduntur, desideratur.

ARTICVLVS II.

Vtrum Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Pater, & Filius non diligant se Spiritu Sancto. Augustinus enim † in 7. de Trinitate probat, quod Pater non est sapiens sapientia genita. Sed sicut Filius est sapiens sapientia genita, ita Spiritus Sanctus est amor procedens, vt dictum est. † Ergo Pater, & Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritus Sanctus.

¶ 2. Præterea. Cum dicitur Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, hoc verbum, diligere, aut sumitur essentialiter, aut notionaliter? Sed non potest esse vera, secundum quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici, quod Pater intelligit Filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratione posset dici, quod Pater, & Filius spirant Spiritu Sancto; vel quod Pater generat Filio. Ergo nullo modo hæc est vera, Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto.

¶ 3. Præterea. Eodem amore Pater diligit Filium, & se, & nos. Sed Pater non diligit se Spiritu Sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus: non enim potest dici, quod Pater generat se, vel spirat se. Ergo etiam non potest dici, quod diligit se Spiritu Sancto, secundum quod diligere sumitur notionaliter. Item. Amor, quo diligit nos, non videtur esse Spiritus Sanctus: quia importatur respectus ad creaturam, & ita ad essentiam pertinet. Ergo hæc est falsa, Pater diligit Filium Spiritu Sancto.

Sed contra est, quod Augustinus dicit † 6. de Trinitate, quod Spiritus

San-

† Dist. 14. q. 1. art. 1. cor. Et dist. 32. q. 1. art. 1. & 4. con. c. 23. fin. & po q. 2. art. 3. 1. & q. 9. art. 9. 13. † Lib. 7. de Trin. c. 1. in fin. præfation. com. 3. † Art. præced. q. 17. art. 3.

Lib. 6. de Trin. cap. 5. circa fin. text. 3.

Sanctus est, quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit.

Respondeo dicendum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, quòd cum dicitur, Pater diligit Filium Spiritu Sancto, cum ablatius construatur in habitudine alicuius causæ, videtur, quòd Spiritus Sanctus sit principium diligendi, & Patri, & Filio: quòd est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt, hanc esse falsam, Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto. Et dicunt hanc esse retractatam ab Augustino in suo simili cum scilicet retractavit istam, Pater est sapiens sapientia genita. Quidam verò dicunt, quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, Pater diligit Filium Spiritu Sancto, id est amore essentiali, qui appropriatur Spiritu Sancto. Quidam verò dixerunt, quòd ablatius iste construatur in habitudine signi, ut sit sensus, Spiritus, Sanctus est signum, quòd Pater diligit Filium, in quârum procedit ab eis Spiritus Sanctus, ut amor. Quidam verò dixerunt, quòd ablatius iste construatur in habitudine causæ formalis: quia Spiritus Sanctus est amor, quo formaliter Pater, & Filius se inuicem diligunt. Quidam verò dixerunt, quòd construatur in habitudine effectus formalis: et isti propinquius ad veritatem accesserunt. Unde ad huius evidentiam sciendū est, quòd cum res communiter denominentur à suis formis, sicut albu ab albedine, & homo ab humanitate: omne illud, à quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formæ: ut si dicam, Iste est indutus vestimento, iste ablatius construatur in habitudine causæ formalis, quamvis non sit forma. Contingit autem, aliquid denominari per id, quòd ab ipso procedit, non solum sicut agens actione, sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim, quòd ignis est calefaciens calefactione; quamvis calefactio non sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedens. Et dicimus quòd arbor

est florens floribus, quamvis flores non sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundum hoc ergo dicendum, quòd cum diligitur in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet, & notionaliter: secundum quòd essentialiter sumitur, sic Pater, & Filius non diligunt se Spiritu Sancto, sed essentia sua. Unde Augustinus in 15, de Trinitate. Quis audeat dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum Sanctum diligere, nisi per Spiritum Sanctum? Et secundum hoc procedunt primæ opiniones. Secundum verò quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quam spirare amorem, sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur Pater dicens Verbo vel Filio se, & creaturam: et Pater, & Filius dicuntur diligentes Spiritu Sancto, vel amore procedente, & se, & nos.

Ad primum ergo dicendum, quòd esse sapientem, vel intelligentem in diuinis non sumitur nisi essentialiter. Et ideo non potest dici, quòd Pater sit sapiens, vel intelligens Filio. Sed diligitur sumitur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter. Et secundum hoc possumus dicere, quòd Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus, potest denominari principium actionis ab actione, & ab effectu: sicut possumus dicere, quòd arbor est florens floritione, & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu, sed solum ab actione. Non enim dicimus, quòd arbor producit florem flore; sed productione floris. In hoc igitur quòd dico spirat, vel generat, importatur actus notionalis tantum: unde non possumus dicere, quòd Pater spirat Spiritu Sancto, vel generat Filio. Possumus autem dicere, quòd Pater dicit Verbo; tanquam persona procedente, & dicit

Lib. 1. terra
Qua c. 26. all
quantulum
a princ. to.
mo. 1.

Lib. 15. de
Trin. 7. in
ter princ. de
medium
mo. 3.

In corp. art.

dictione, tanquam actu notionalis: quia dicere importat determinatam personam procedentem: cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorem: & i deo potest dici, quod Pater diligit Filium Spiritu Sancto: tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

Ad tertium dicendum, quod Pater non solum Filium, sed etiam se, & nos diligit Spiritu Sancto: quia (vt dictum est) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo, quod genuit, in quantum Verbum genitum sufficenter repræsentat Patrem, & omnem creaturam: ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu Sancto, in quantum Spiritus Sanctus procedit vt amor bonitatis primæ, secundum quam Pater

amat se, & omnem creaturam. Et sic etiam patet, quod respectus importatur ad creaturam, & in Verbo, & in amore procedente quasi secundario, in quantum scilicet bonitas, & veritas diuina est principium intelligendi, & amandi omnem creaturam.

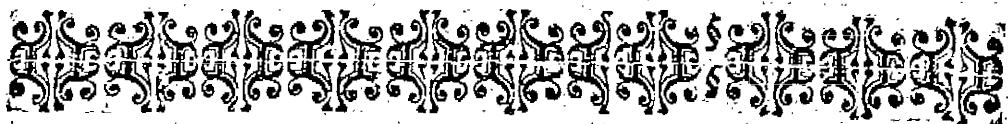
Prima conclusio.

Si diligere sumatur essentialiter, tunc Pater, & Filius non diligunt se Spiritu Sancto.

Secunda conclusio.

Si diligere accipiatur notionaliter, Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto.

CIRCA doctrinam huius articuli peculiare dubium disputatione sequenti excitabimus, quia tam ea, quæ in hoc articulo, quam illa, quæ in quaestione sequenti D. Thomas docet, vnicam solum modum, eamque breuem disputationem exigunt.

QVAESTIO XXXVIII.

De nomine Spiritus Sancti, quod est donum.

P R O O E M I V M.

Consequenter queritur de dono,

ARTICVLVS I.

Vtrum donum sit nomen personale?

AD Primum sic proceditur. Viderur, quod donum non sit i. nomen personale. Omne enim nomen persona-

le, importat aliquam distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Augustinus 15. de Trinitate. quod Spiritus Sanctus ita datur, sicut Dei donum, vt etiam se ipsam det, sicut Deus. Ergo donum non est nomen personale.

¶ 2. Præterea, Nullum nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentiæ diuinæ est donum, quod Pater dat Filio, vt patet per Hilarium 1. B. de

lib. 14. de Trinitate 2. medio toan.

lib. 3. de media. & paulo post

Tri-

Tribuitate. Ergo donum non est nomen personale.

† Colligatur ex lib. 4 c. 19. à medio & lib. 3 cap. 17.

¶ 3 Præterea. Secundum Damascenum * nihil est subiectum, aut feruiens in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad eum, cui datur, & ad eum, à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶ 4 Præterea. Donum importat respectum ad creaturam: et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt Pater, & Filius. Ergo donum non est nomen personale.

Lib. 17. de Trin. c. 19. à medio. com. 3

Sed contra est, quod Augustinus † dicit 15. de Trinitate: Sicut corpus carnis nihil aliud est quam caro, sic donum Spiritus nihil aliud est, quam Spiritus Sanctus. Sed Spiritus Sanctus est nomen personale. Ergo & donum.

Respondeo dicendum, quod in nomine doni importatur aptitudo ad hoc, quod donetur. Quod autem donatur, habet aptitudinem, vel habitudinem, & ad id, à quo datur, & ad id, cui donatur. Non enim daretur ab aliquo, nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autem dicitur esse alicuius, vel secundum originem, sicut Filius est Patris; vel in quantum ab aliquo habetur. Habere autem dicitur id, quo liberè possumus vti, vel frui, vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non potest haberi, nisi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ autem creaturæ moueri quidem possunt à diuina persona; non tamen sic, quod in potestate earum sit frui diuina persona, & vt i effectū eius: ad quod quandoque pertingit rationalis creatura, vt patet, cum sic sit particeps diuini Verbi, & precedentis amoris, vt possit liberè Deum verè cognoscere, & rectè amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinam personam. Sed ad hoc, quod sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire: vnde oportet, quod hoc ei desuper detur. Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari, & esse donum.

nomen doni importat distinctionem personalem, secundum quod donum dicitur esse alicuius per originem. Et tamen Spiritus Sanctus dat se ipsum, in quantum est sui ipsius, vt potens se vti, vel potius frui, sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est, quod Augustinus dicit super Ioannem. Quid tantum est quam tu? Vel dicendum, & melius, quod donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius, dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Augustinus super Ioannem. Et sic donum non distinguitur a Patre, sed ab eo, cui datur, & sic dicitur, quod Spiritus Sanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius, vt possessio, vel seruus. Et sic oportet, quod donum essentialiter distinguitur a dante: & sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum: & sic Filius est Patris, & Spiritus Sanctus vtriusque. In quantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur a dante personaliter, & est nomen personale.

Ad secundum dicendum, quod essentia dicitur esse donum Patris primo modo: quia essentia est Patris per modum identitatis.

Ad tertium dicendum, quod donum, secundum quod est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad dantem. In comparatione verò ad eum, cui datur, importat liberum usum; vel fruitionem, vt dictum * est.

Ad quartum dicendum, quod donum non dicitur ex eo, quod actu datur, sed in quantum habet aptitudinem, vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donum, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quod importatur respectus ad creaturam, oportet, quod sit essentialis; sed quod aliquid essentialis in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt supra dictum * est.

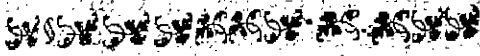
In corp. art.

Q. 29. art. 4. & q. 3. art. 3. ad 2.

Ad primum ergo dicendum, quod

Conclusio.

Diuinae personae conuenit esse donum, & dari.

ARTICVLVS II.

*Verum donum sit proprium
nomen Spiritus
Sancti?*

1. Dist. 18.
art. 2. & ver.
q. 7. ad 3. f.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod donum non sit proprium nomen Spiritus Sancti. Donum enim dicitur, ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Ila. 9. Filius datus est nobis. Ergo esse donum conuenit Filio, sicut Spiritui Sancto.

¶ 2. Præterea. Omne nomen proprium alicuius personæ significat aliquam eius proprietatem. Sed hoc nomen donum non significat proprietatem aliquam Spiritus Sancti. Ergo donum non est nomen proprium Spiritus Sancti.

¶ 3. Præterea. Spiritus Sanctus potest dici spiritus alicuius hominis. Sed non potest dici donum alicuius hominis, sed solum donum Dei. Ergo donum non est proprium nomen Spiritus Sancti.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in 4. de Trinitate. Sicut natum esse est Filio à Patre esse, ita Spiritum Sanctum donum Dei esse, est à Patre, & Filio procedere. Sed Spiritus Sanctus sortitur proprium nomen, in quantum procedit à Patre, & Filio. Ergo & donum est proprium nomen Spiritus Sancti.

Respondeo dicendum, quod donum, secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est proprium nomen Spiritus Sancti.

Ad cuius euidenciam sciendum est, quod donum proprie est datio irredibilis secundum Philosophum, dicitur, quod non datur intentione retributionis. Et sic importat gratuitam donatio-

nem. Ratio autem gratuite donationis, est amor: ideo enim damus, gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor, quo volumus ei bonum. Unde manifestum est, quod amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Unde cum Spiritus Sanctus procedat ut amor (sicut iam dictum est) procedit in ratione doni primi. Unde dicit Augustinus 4. de Trinitate, quod per donum, quod est Spiritus Sanctus, multa propria dona diuiduntur membris Christi.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quod sit similitudo sui principij, dicitur proprie imago; licet etiam Spiritus Sanctus sit similis Patri: ita etiam Spiritus Sanctus, quia à Patre procedit ut amor, dicitur proprie donum; licet etiam Filius datur. Hoc enim ipsum, quod Filius datur, est ex Patris amore, secundum illud Ioannis 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

Ad secundum dicendum, quod in nomine doni importatur, quod sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis Spiritus Sancti, quæ est processio.

Ad tertium dicendum, quod donum, antequam datur, est tantum dantis; sed postquam datur, est eius, cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici, quod sit donum hominis; sed donum Dei dantis. Cum autem iam datum est, tunc hominis est, vel Spiritus, vel datum.

Conclusio.

*Donum personaliter sumptum in
diuinis est nomen pro-
prium Spiritus
Sancti.*

† Q. 37. art.
1.
† Lib. 15. de
Trin. c. 29.
ante nec.
tom. 3.

Lib. 4. de
Trinit. c. 20
4 medio to
mo 3.

DISPUTATIO XVI.

De Spiritu Sancto, ut est amor, & donum.

1 **Q**UIA, ut nuper dicebamus, cuncta, quæ D. Thomas in his duabus quæstionibus, nempe 37. & 38. docet, non longa (suppositis illis, quæ alibi cum ipso in hoc tractatu explicuimus) egēt discussio ne; idcirco in hac disputatione ea, quæ ad exactam intelligentiam eorum, quæ in his quæstionibus D. Thomas docuit, discussio ne indigent, differemus.

D. Thom.

D V B I V M I.

Vtrum Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto?

Animad- verso pro luce tituli. D. Thom.

2 **R**O tituli intelligentia reobledum est id, quod supra retigimus, & D. Thomas hic q. 37. art. 1. docet, nempe, quod ea, quæ pertinent ad processione[m] per intellectum, habent nomina, quibus explicentur, distincta à nominib[us], quibus denotatur ea, quæ ad eundem intellectum, & intelligere essentiali spectant; secus verò ea, quæ ad processione[m] per voluntatē pertinent. Et idcirco processio per intellectum explicatur nomine dictionis, & terminus productus appellatur Verbum; actio vero essentialis ad intellectum pertinet, quæ consistit in habitudine, aut quasi habitudine intellectus ad obiectum intellectum, nuncupatur intelligere. At verò in voluntate, propter inopiam vocum, eadem vox, scilicet diligere, significat tam actionem essentiali diligendi correspondentem ipsi intelligere essentiali, & denotantem habitudinem diligentis ad obiectum dilectum, quàm actionem notionalem, & processione[m] per voluntatem significantem habitudinem ad terminum productum, qui est quædam propensio in rem dilectam: imò eadem vox amoris significat tam amorem essentiali, quàm notionalem, seu actum diligendi notionali, consistentem in prædicta habitudine ad terminum productum, ut ex communi usu huius vocis constat, necnon eundem terminum procedentem per tale[m] dilectionem, scilicet Spiritum Sanctum,

ut colligit Augustinus 15. de Trinitate cap. 17. ex illo i. Ioannis. 4. Deus Caritas est. 1. Ioann. 4. In præfenti ergo nõ lumitur diligere pro dilectione essentiali, sed pro notionali. Nam loquendo de dilectione essentiali, planum est, Patrem, & Filium non diligere se Spiritu Sancto; ut notant D. Thomas loco citato, & in 1. distinct. 32. q. 1. art. 1. & id concedunt omnes ferè Theologi. Quoniã loquendo de prædicta dilectione essentiali, Pater, & Filius diligunt se sua essentiali, suoque amore essentiali, tanquam forma, aut quasi forma; non verò diligunt se Spiritu Sancto, aut tanquã forma, aut tanquã termino; liquidè Spiritus Sanctus nõ est terminus productus per diligere essentiali, sed per notionali. Et idcirco licet per impossibile non daretur Spiritus Sanctus, nihilominus Pater, & Filius se diligere dilectione essentiali. Quare tota difficultas huius dubij est, an loquendo de amore notionali, hæc propositio, Pater & Filius diligant se Spiritu Sancto, sit vera in rigore & proprietate sermonis Theologici?

5. 1. Ex mente D. Thomæ, & aliorum Patrum dubium deciditur.

Conclusio

Dicendum ergo est, Patrem, & Filium diligere se Spiritu Sancto, si ly diligere sumatur notionali; & proinde hæc propositio, Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto, esse veram in rigore & proprietate sermonis. Ita D. Thomas in præfenti, & in 1. dist. 32. art. 1. Hieronymus in Psalmu[m] 17. ubi inquit: Spiritum Sanctu[m] esse dilectionem, quam habet Pater in Filio, & Filius in Patre. Bernard. lib. de Amore Dei c. 7. Amas te, o amabilis Domine, in te ipso, & in Patre, & Filio procedit Spiritus Sanctus, amor Patris ad Filium, & Filij ad Patrem. Richardus de Sancto Victore in declarationibus ad D. Bernardum, c. cui titulus. Quomodo Spiritus Sanctus est amor Patris, & Filij, sic ait. Si rectè dixeris amare amore, qui à te procedit, cur non Pater, & Filius dicuntur amare amore, qui ab ipsis procedit? Augustinus 6. de Trinitate c. 5. dicens, Spiritu[m] Sanctu[m] esse amorem, quo genus diligit suu[m] generatice, & ab illo diligitur. Et 15. de Trinitate c. 7. ait, Spiritum Sanctum esse charitatem mutuam, qua mutuo se diligunt Pater & Filius.

D. Thomæ Hieron. Bernard. Richardus

August.

Nec obest id, quod respondet Canariensis in præfenti, & alij relati ab Scoto in 1. dist. 32. q. 1. nempe, Augustinum retractasse virtualiter suam sententiam in alia simili propositione, quam lib. 83. quæstionum q. 23. dixerat, nempe, Patrem esse sapientem sapientia genita, aut Filio, quamque retractavit primo Retractionum c. 25. & 6. de Trinitate cap. 1. & 2. & lib. 7. cap. 3. & lib. 15. cap. 7. Nam cum eadem sit ratio de hac propositione, & de illa, de qua nunc est con-

Canariensis Scotus. August.

trouentis.

trouer fia, videtur, quod retrahata priori pro-
positione, nempe, quod *Pater est sapiens sa-
pientia genita, aut Filio*, ibidem virtualiter
retrahatur, quod *Pater, & Filius diligunt se
Spiritu Sancto*.

Non itaque hoc obest, tum, quia, vt ex
statim dicendis patebit, est diuersa ratio in
vna, & in alia propositione: tum etiam, quia
August. postquam Augustinus retrahatur illam pro-
positionem, nempe, quod *Pater est sapiens
sapientia genita* lib. 15. de Trinitate. 7. docuit
hanc, de qua est præsens dubium, in c. 17.
eiusdem libri. Vnde hanc eandem proposi-
tionem, & sententiam omnes ferè Theologi
tuentur.

Anmad. 4. Vt autem rationem fundamentalem,
uerf. prima quam D. Thomas art. 2. quæstionis 37. addu-
pro ratione cit, tradamus, & explicemus, notandum est
D. Thom. primo, actiones esse in duplici differentia.

Quædam enim sunt, inter quas, & obiectum,
quod vltimò attingitur, mediat, siue media-
te significatur aliquis effectus proximus &
immediatus talium actionum: sicut inter
ignem, & lignum calefactum mediat calor,
quo lignum calefit, & est immediatus termi-
nus calefactionis: & in actionibus imma-
nentibus inter actionem, & rem cognitam
per illam mediat verbum mentale, quod est
terminus immediatus dictionis, & est veluti
forma, & obiectum immediatum, quo me-
diante res cognita attingitur ab intellectu:
& similiter inter volitionem, & rem ama-
tam per illam mediat amor per modum ter-
mini intrinseci, qui est impulsus intrinsecus
productus per volitionem, quo mediante
attingit rem amaram, quamuis ipsa res ama-
ra non sit producta. Aliæ verò sunt actiones
inter quas, & obiectum, quod vltimò attingi-
tur, non mediat aliquis terminus, aut non
significatur mediare: sicut inter generatio-
nem, & Filium productum, & inter ædifica-
tionem, & ædificium per illam factam.

Inter has ergo actiones hoc est discrimen.
Quod agens non solum denominatur ab actio-
nibus primi generis, sed etiam à terminis im-
mediatis productis per illas: sicut ignis dici-
tur calefaciens, non solum calefactione, sed
etiam calore producto: & homo dicitur di-
cens, non solum ipsa dictione mentali, sed et-
iam verbo, quatenus verbo a se producto
dicit rem cognitam. Agens verò à actionibus
secundi generis solum denominatur ab ipsis
actionibus; non verò à terminis productis
per illas, vt in exemplis adductis patet. Et ra-
tio est plana ex nuper dictis. Quoniam in
prioribus illis actionibus, quippe non attingi-
gentibus terminum, siue obiectum vltimum,
nisi mediante alio prioritermino, potest a-
gens denominari tam ab actione, quam à ter-
mino illo prioritermino, siquidem mediante actione,
& prædicto termino attingit obiectum, siue

terminum omnino vltimum: secus vero in
actionibus posterioris generis, in quibus
termini immediate producti non habent
vltiorem terminum, ad quem ordinentur,
inter quemque, & inter agens prædicti ter-
mini mediant, vt ita agens eius medijs possit
attingere vltiorem, & vltimum terminum
siue obiectum: siquidem, vt supponimus, præ-
dictæ actiones non habent, siue non signifi-
cantur habere vltiorem alium terminum,
& obiectum.

5. Ex quo secundò notandum est, quod *Anmad.*
actiones illius prioris generis, inter quas, & *uerfio secu-*
inter obiectum vltimum mediat, seu mediare *da.*
significatur aliquis terminus, sunt talis con-
ditionis, vt in intellectu earum importetur
determinatus effectus, vt docet D. Thomas *D. Thom.*
quæst. 37. nuper citata art. 2. ad 2. Hoc autem
non ideo est, quia solum istæ actiones dicant
intrinsecè & essentialiter ordinem, aut quasi
ordinem ad determinatum effectum, sed quia
prædictus effectus determinatus speciali ra-
tione est de intellectu actionis: quatenus præ-
dictus terminus immediatus tenet se pecu-
liariter ex parte actionis secundum illud mu-
nus, secundum quod est id, quo mediante
actio attingit terminum, seu obiectum vlti-
mum: quia ipsa non nisi, vt ei quodammodo
subest, & vt prædictus terminus ex parte eius
se tenet, est attachua termini, siue obiecti
vltimi.

6. His ergo suppositis, ratio ex D. Thoma *Ex dictis*
loco citato desumpta pro nostra assertionem, *formatur*
potest ad hanc formam reduci. Nam quando *ratio asser-*
in intellectu actionis clauditur formaliter *tionis.*
effectus, seu quando actio habet aliquem ter-
minum immediatum, medio quo attingit ob-
iectum omnino vltimum, & secundum istam
rationem significatur, tunc agens potest de-
nominari tale ab actione, & ab effectu: sed di-
lectio notionaliter sumpta Patris, & Filij in-
cludit in suo conceptu formali per modum
veluti effectus producti Spiritum Sanctum,
seu prædictus Spiritus Sanctus mediat inter
Patrem, & Filium, & obiectum omnino vlti-
mum attachua per talem dilectionem: ergo
Pater, & Filius dicuntur diligentes se, non
solum à dilectione notionali, sed etiam à ter-
mino per illam producto, scilicet Spiritu
Sancto.

Maiores patet ex exemplis, & ratione addu-
ctâ in primo notabili, & insuper exemplo,
quod adducit D. Thomas loco citato, nempe
arboris, quæ dicitur florere, non solum
floritione, sed etiam floribus: quia inter ip-
sam, vt florentem, & actionem productiuam
florum mediant ipsi flores, vt termini imme-
diati, quibus arbor se ipsam florescere facit,
attingitque ipsam, vt florentem. Tum etiam
ratione (quæ est maior explicatio rationis
nuper insinuatæ in secundo notabili) quia
actio

actio denominat agentem, vt actio est forma
liter, & secundum ea, quæ ex parte eius se re
nent, vt attingat aliquem terminum, seu obie
ctum, ac proinde secundum id, quod est de
formali conceptu illius. sic sumpta: ergo
quando effectus formaliter includitur in co
ceptu actionis, vt aliquid se tenens ex parte
illius, modo dicto, tunc talis actio denomi
nabit agentem formaliter, & secundum se, &
secundum quod includit effectum.

Minor verò probatur. Quia dilectio notio
naliter sumpta est talis conditionis, vt in in
tellectu eius importetur formaliter Spiritus
Sanctus ex vi talis dilectionis productus, seu
est talis conditionis, vt inter ipsam, & inter
obiectum vltimò dilectum mediè Spiritus
Sanctus, tanquam terminus immediatus, me
dio quo attingitur obiectum vltimum: sicut
in creatis (proportione tamèn seruata) inter
dilectionem, & obiectum dilectum, ac vlti
mum mediat aliquis terminus intrinsecus: &
ideò illo mediante attingitur prædictum ob
iectum vltimum. Et similiter in diuinis inter
obiectum vltimò intellectum, & dictum me
diat, tanquam terminus intrinsecus, & imme
diatus, ipsum Verbum productum, & eo me
diante, tanquam termino intrinsecò dicunt
tur tam personæ diuinæ, quam omnes creatu
ræ possibiles.

7 Potestque tota hæc ratio D. Thomæ cõ
firmari, & explicari alia via præcedenti fa
ctis affini, & cum ea nexum habente. Nam eã
in Deo, quam in nobis operationes producti
uæ termini duobus modis significari possunt.
Primo, secundum habitudinem, quam dicunt
præcisè ad terminum productum: & vt sic de
nominant terminum solum. Secundo verò,
quantum ad habitudinem etiam, quam si mul
dicunt ad subiectum, vel ad obiectum: & vt
sic subiectum, vel obiectum denominatur ab
ipsis. Vnde, quia productio caloris vt sic sig
nificata denotat actionem productiuam ca
loris secundum priorem illam habitudinem
tantammodò, idcirco solum denominat ter
minum productum. Quia verò calefactio sig
nificat eandem secundum posteriorem habi
tudinem, propterea non denominat calorem
productum, sed subiectum: vnde non dicitur
calor calefieri, sed prædictum subiectum. Ex
quo etiam fit, quod quando actio præcisè
significatur secundum habitudinem ad ter
minum: non denominatur agens agere à ter
mino producto, sed ab actione: sicut non dici
mus, quod ignis producat calorem calore
illo, qui est terminus productus, sed ad actione
ipsa. At verò quando actio significatur secun
dum habitudinem ad subiectum, rectè po
test aliquando agens denominari ab ipso
termino producto: sicut si dicamus, quod
ignis comburit lignum calore, id est, calore
non solum existente in igne, sed etiam calo

re producto in eodem ligno.

Sic ergo in diuinis actus notionalis alia
quando significatur præcisè secundum habi
tudinem ad terminum productum, non verò
ad obiectum: & tunc non potest denominari
persona produens à termino, sed ab ipsa pro
ductione. Vnde non dicimus, quod Pater gene
retur Filio, aut Pater, & Filius spirant Spiritu
Sancto, sed quod Pater generatione gene
rat, & vterque spiratione spirat. Si verò
actus notionalis ita significetur, vt ex vi no
minis significantis dicat habitudinem etiã
ad obiectum, optimè potest persona produ
cens denominari à termino: sicut rectè dicit
tur, Pater Verbo dicit se ipsum, & omnia, quæ
eius scientia continentur, vt ex D. Thomæ
quæst. 34. vidimus: quia Pater intelligendo
se, dicit omnia ista: & dicendo Verbum, intelli
git illa. Et similiter in productione Spiritus
Sancti: quia cum dicitur Pater, & Filius
diligunt se Spiritu Sancto, tunc per verbum
illud diligunt significatur etiam habitudo ad
obiectum. Et ideò optimè potest affirmari,
quod Pater, & Filius diligunt se Spiritu San
cto: quoniam sensus illius est, quod Pater, &
Filius producendo Spiritum Sanctum dilis
gunt se.

D. Thomæ

§. II. aliqua obiectiones contra dicta
& earum solutio.

8 EX dictis facilè soluntur aliqua ob
iectiones adductæ à Caietano ex An
reolo, Scotto, & alijs, quas omnes in præsent
adducere, suppositis his, quæ diximus, super
uacuum erit. Et ideò aliquam, vel aliquas
tantum referemus, & in super aliæ à Caieta
no non adductæ vnà cum solutionibus earum
afferentur. Primò igitur contra assertionem,
& rationem pro illa obijci potest, quod Pa
ter non potest dici sapiens sapientia genita:
ergo nec Pater, & Filius diligunt se Spiritu
Sancto: ac proinde tam assertio, quam ratio
ex D. Thoma pro ea adducta corruent. Ante
cedens patet ex his, quæ ex Augustino dixi
mus, nempe illum locis citatis propositione
illam retractasse. Prima verò consequentia
ex antecedenti videtur constare. Quoniam
sic se habet sapientia genita, seu Verbum ad Pa
trem, sicut Spiritus Sanctus ad Patrem, &
Filium. Quia sicut Verbum est terminus in
trinsecus processionsis à Patre per intellectum,
sic Spiritus Sanctus processionsis à Patre, &
Filio per voluntatem: ergo si semel Pater nõ
est sapiens sapientia genita, nec Pater, & Fi
lius diligunt se Spiritu Sancto. Secunda verò
consequentia ex hac priori constat, vt intus
ti patebit.

Caietani
Anreol.
Scotus.

Prior obie
ctio.

August.

Confirmatur. Quoniam si actio notionalis
sumatur, vt præcisè dicitur habitudinem ad
terminum productum, tunc agens non dicitur

Confirmatur.

Illustratur
amplius
hæc ratio.

ciur ageret termino producto : & propterea Pater non dicitur generare Filio : quia verbum generare denotat , & exprimit præcisè habitudinem ad terminum productum. Sed diligere notionaliter tantum denotat , & exprimit habitudinè ad terminum productum : &

D. Thom.

ideo D. Thomas art. 2. huius quæstionis 37. loquens de diligere notionali sic inquit : *Secundum verò quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quàm spirare amorem, sicut dicere est producere verbum, & foverè est producere flores.* Imò & ex his verbis D. Thomæ colligitur, non rectè iuxta S. Doctoris mentem deduci, quòd Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto : ex eo quòd per hanc propositionem significatur, non sola habitudo ad terminum productum, sed etiam ad obiectum ultimum dilectum : siquidem S. Doctor inquit, quòd diligere notionaliter (in quo sensu intelligitur prædicta propositio) nihil aliud est, quàm spirare amorem.

Declaratur obiecti.

9. Respondetur ex dictis, esse disparè rationem inter hanc propositionem, *Pater est sapiens sapientia genita, sive Filio, & itam, Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto.* Quòd in illa priori, ly sapere sumitur essentialitè ex eo quòd ea, quæ pertinent ad intellectum, habent specialia nomina, aut verba, quibus explicantur essentialia ; & alia, quibus denotentur notionalia, & inter nomina, aut verba significantia essentialia connumerantur sapere, aut intelligere. Constat autem, quòd Pater non sapit, aut intelligit essentialitè sapientia genita, sive Filio ; sed essentialitè sapientia sua essentiali : sicut nec Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, sed essentiali, & dilectione essentiali, si diligere sumatur essentialitè. Cæterum, quia diligere sumitur etiam notionaliter propter penuriam nominum, & verborum in ordine ad denotandum ea, quæ pertinent ad processionem per voluntatem : idcirco sumptò diligere notionaliter debet concedi ista propositio, *Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto* : sicut & hæc, *Pater dicit se, & totam Trinitatem Verbo suo* : ex eo quòd dicere sumitur notionaliter, & eo proportionali modo, quo diligere in propositione modò dicta.

Solvitur obfirmatio.

Ad confirmationem respondetur, Sanctum Doctorem solum velle, quòd diligere notionaliter sumptum nihil est aliud, quàm spirare amorem, prout amor non solum exprimit hoc, quòd est, esse terminum, & impulsus intrinsicè voluntatis per eam productum, sed etiam esse id, mediante quo attingitur obiectum ultimum. Sumptò autem sic diligere, constat ex dictis, quomodo verum sit, Patrem, & Filium diligere se Spiritu Sancto. Vnde S. Doctor in solutione ad 3. huius art. 2. quæst. 37. referens id, quòd in prædicto articulo præmisserat, nempe, quòd

D. Thom.

diligere notionaliter nihil est aliud, quàm spirare amorem, sicut ipsum explicat. Quia (ut dictum est) diligere, prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem divinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo ; quòd genuit, in quantum Verbum genitum sufficiens representat Patrem, & omnem creaturam : ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu Sancto, in quantum Spiritus Sanctus procedit ut amor bonitatis primæ, secundum quam Pater amat se, & omnem creaturam. Per quòd etiam ad id, quòd in eadem confirmatione additur, satis constat.

10. Secundò obijci potest, quòd dilectio notionalis in voluntate correspondet generationi in intellectu : at nò potest dici, quòd Pater generat se Verbo : ergo neque quòd Pater, & Filius dilectione notionali diligunt se Spiritu Sancto.

Secunda obiectio.

Confirmatur. Quoniam idem est notionalis dilectio, quòd spiratio : sed Pater, & Filius non spirant se Spiritu Sancto : ergo neque notionaliter diligunt se illo.

Confirmatur.

Respondetur ex dictis, dilectionem notionaliter explicatam per verbum diligo, ut in prædicta propositione, de qua loquimur, contingit, non correspondere processioni per intellectum per correspondentiam omnimodam, ut talis processio significatur per verbum genero, qualiter explicatur in hac propositione à Theologis reiecta, *Pater generat se Verbo.* Quoniam processio per voluntatem, ut explicata per verbum diligo in prædicta propositione exprimit habitudinem, aut quasi habitudinem, quam dicit processio ista tam ad terminum productum, quàm ad obiectum medio illo attachum, & dilectum, licet non productum : at processio per intellectum, ut explicata per verbum genero, exprimit habitudinem solummodò ad terminum productum, non verò ad obiectum intellectum, sive dictum in Verbo : & idè diligere notionaliter non correspondet per omnimodam correspondentiam processioni per intellectum, ut explicata per generare, sed per dicere. Per quòd etiam pater ad confirmationem. Quoniam diligere notionaliter in prædicta propositione, de qua est controuersia, non habet omnimodam correspondentiam ex parte modi significandi cum hoc, quòd est spirare, quatenus sic significatur, dum dicitur, Patrem, & Filium spirare Spiritu Sancto : quia tantum exprimitur ordo ad terminum productum : & propterea prædicta propositio est neganda.

Satis fit obiecti.

11. Tertio obijci potest. Quoniam alioqui posset concedi, Patrem, & Filium diligere creaturas

Et confirmatio.

Spiritu Sancto : hoc autem admitti nequit: ergo &c. Sequela probatur. Quia sicut Pater hoc ipso, quod dicat se ipsum Verbo, dicit etiam creaturas eodem Verbo: ita si Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, diligunt etiam eo creaturas. Falsitas autem consequentis inde constat. Quoniam dilectio notionalis solum dicitur illis obiecti, quod primario, & per se respicitur, aut saltem quod necessario concomitatur primarium. Creaturae autem neque sunt obiectum primarium dilectionis notionalis, ut patet; nec necessario illud concomitantur: quippe quae liberam habent connexionem cum diuina bonitate, & liberè etiam diliguntur.

Enodatur.
D. Thom.
Bonauent.

Respondetur, concedendo sequelam cum D. Thomae art. 2. huius quaestionis 3. in solutione ad 3. & cum Bonauentura in 1. diff. 3. 2. quaest. 1. art. 1. ad penultimum argumentum, necnon & cum communi Thomistarum schola. Et deinde neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quod ad hoc, ut per dilectionem notionalis diligantur creaturae, ac proinde & Spiritu Sancto, ut est terminus productus per illam, non est necessarium, quod creaturae dilectae, nempe, creaturae existentes in aliqua differentia temporis, sint obiectum primarium praedictae dilectionis, aut habeant necessariam connexionem cum diuina bonitate, aut cum praedicta dilectione, & processione Spiritus Sancti; sed satis est, quod ex suppositione, quod diligantur, debeant per praedictam dilectionem diligere. Circa haec tamen videantur illa, quae in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. num. 87. diximus.

Ultima.

12. Ultimo obijci potest, quod exemplum D. Thomae ad rationem pro hac assertionem confirmandam non est ad rem. Nam florere non significat producere flores, sed esse floridum: cum tamen ad hoc, ut esset ad rem, de qua agimus, oportebat, ut significaret hoc, quod est, producere flores.

Disput.

Respondetur, falsum esse, quod florere arboris denotet praecise esse floridum, & non producere flores, & medijs illis arborem florescere. Nam etsi daremus, quod Deus se solo produceret flores in aliqua arbore, tunc arbor illa diceretur florida, non tamen florere: quia florere dicit esse principium vitale quo producantur flores ab illa re, quae florere dicitur, quibusque praedicta res floreat.

D V B I V M II.

Virum esse donum dicatur tam essentialiter, quam personaliter, seu notionaliter in diuinis.

13. CONSULTO inquiri. D. Thomae

CONSULTO inquirimus, an donum dicatur in diuinis tam essentialiter, quam personaliter. Nihil cet D. Thomae art. 1. huius quaestionis 3. tantum in-

quiras, an donum sit nomen personale: nihilominus in proemio eiusdem quaestionis referens ea, de quibus in illa agenda erat, aliter inscribit articulum primum eiusdem quaestionis, nempe, *Virum donum possit esse nomen personale.* Quia, ut explicat Caietanus in eodem articulo, intentio eius est quaerere, an donum sit nomen personale, non necessarium, sed possibiliter, id est, an secundum aliquam eius significationem sit nomen personale, cum eo utimur in diuinis: ut ita innueret, posse etiam esse nomen essentialiter. Et propterea in eodem articulo 1. Angelicus Praeceptor non solum docet, donum esse quid personale, sed etiam quid essentialiter. Et ita ut omne id, quod in hoc articulo S. Doctor explicare intendit, maneat explicatum, inquisimus, *An donum in diuinis tam essentialiter, quam personaliter dicatur?* Sicut etiam data opera in eodem titulo sciscitamus, utrum donum dicatur personaliter, seu notionaliter, non determinando, an dicatur notionaliter respectu vnius personae praeter alios, sed antantum dicatur notionaliter, saltem respectu aliquarum personarum? Nam utrum esse donum sit peculiari aliqua ratione proprium vnius tatummodo personae, scilicet Spiritus Sancti, dubio sequenti discutietur.

Caietanus.

§. I. Deciso dubio ex mente Angelici Praeceptoris.

14. Dicendum ergo est, quod donum in diuinis dicitur tam essentialiter, quam personaliter, seu notionaliter. Vnde in Scriptura saepissime inuenitur, Deum nobis donari: sicut etiam de tota Trinitate dicitur Ioannis 14. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Et deinde Ioannis 3. Filius dicitur speciali ratione datus à Patre, tanquam quid eiusdem Patris per originem: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Et Spiritus Sanctus dicitur etiam haec

Resolutio dubij.

Ioann. 14
Ioann. 3.

Ioann. 15 ratione datus à Filio iuxta illud. *Cum veno-*
D. Thom. *ut Paraclitus, quem ego mittam vobis.* Vnde
Caietan. assertionem hanc teneatur D. Thomas art.
Nazsr. 1. huius quæstionis 38. Caietanus, Naza-
 rius, & alij plures in præsentia.

Animad- Vt autem rationem fundamentalem præ
uersio pro dictæ assertionis adducamus, oportebit præ
intelligent- mittere cõditiones desideratas ad rationem
rationis. doni, & deductas ex ijs, quæ D. Thomas q.
D. Thom. 38. citata, necnon & Aristoteles 4. Topicor-
Aristot. um cap. 4. prope finem docent, quæ quidẽ
 explicari possunt per hoc, quod donum sit
Res alicuius, qui liberaliter eam alteri confer
re potest ad usum, aut fruitionem.

Dicitur ergo primo, quod donum est *res*
alicuius. Quia ad hoc, vt aliquid donari pos-
 sit ab aliquo, ac proinde esse donum, oportet,
 vt sit illius, à quo donatur, vt ex terminis
 aptis constare videtur. Quia verò triplici-
 ter potest esse res alicuius, vt notauit D.
 Thomas in præsentia, nempe, vel per identita-
 tatem, iuxta illud, Augustini relatum ab eo-
 dem Angelico Doctore: *Quid tam tuum est,*
quàm tu? vel per originem, quo pacto Filius
 dicitur esse Patris; vel tandem tanquam pos-
 sessio, vt feruus: idcirco ad rationem doni
 solum desideratur, quod sit alicuius vno ex
 tribus prædictis modis.

15 Additur deinde, *qui liberaliter eam al-*
terii conferre potest. Tum, vt denotetur, quod
 actio, per quam res illa conferenda est, con-
 ferturque petit, debet esse omnino liberalis,
 vt docuit D. Thomas art. 2. huius quæstio-
 nis: ex eo quod actio donandi non debet esse
 quæcũque datio, sed datio irredibilis, vt

tenet Aristoteles loco citato, hoc est, non
 quæ recompensationem nõ habeat, sed quæ
 recompensationem non quærat, nec utilita-
 tem aliquam, aut quæstum, aut alicuius ma-
 li carentiam, sed omnino, & pure sit gratua,
 & ex pura liberalitate profecta. Vnde, licet
 Pater communicet Filio suam naturam,
 & vterque Spiritui Sancto: nihilominus pro-
 priè loquendo natura diuina, vt communi-
 cata Filio, aut Spiritui Sancto, nõ habet res-
 pectu illorum rationem doni: non quidem
 quia excludatur à ratione doni per priorem
 illam particulam nuper explicatam, siqui-
 dem (vt notauit D. Thomas loco citato ad
 secundum) essentia diuina est Patris per idẽ
 ritatem; sed quia illa actio, per quam com-
 municatur, non est omnino gratuita & libe-
 ralis; sed est omnino necessaria, & ex inclina-
 tione, & propensione naturæ, & Filio, ac Spi-
 ritui Sancto talis communicatio debetur.

Quamuis lata quadam, & impropria signifi-
 catione, loquendo de dono, possit diuina
 natura communicata, v. g. Filio, dici do-
 num respectu illius, iuxta illud Ioannis 10.
Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus
est.

Tum etiam prædicta particula additur,
 vt innuatur discretimẽ, quod est inter datum,
 seu donatum, & donum. Quoniam ad ratio-
 nem doni non est necessaria actualis datio;
 sed satis est, quod possit potentia proxima
 & expedita tale donum dari. Vnde Filius v.
 g. ab æterno habuit esse donum; non tamen
 donatum, aut datum. Quod quidem docuit
 Augustinus 5. de Trinitate cap. 15. in fine
 his verbis: *Aliiter intelligitur, cum dicitur do-*
num; aliter cum dicitur donatum. Nam donum
 potest esse, & antequam detur: donatum vero nisi
 datum fuerit, nullo modo dici potest. Quod et-
 iam fatetur D. Thomas in 1. distinctione
 18. quæst. vnica art. 2. & apud nos etiam fre-
 quens est hæc acceptio doni. Et idẽ dici-
 mus, Regem habere multa dona: & simili-
 ter sponsum plura retinere dona parata spon-
 sã, antequam actu ei conferantur.

16 Additur itẽdem particula illa, *ad usum,*
aut fruitionem: vt denotetur, quod cum usus,
 & fruitio sint actus voluntatis, quorum al-
 ter circa finem, alter circa media est, donum
 propriè sumptum dicitur necessariò ordinem
 ad rem voluntate præditam, tanquam ad id,
 cui confertur: quoniam illi soli propriè lo-
 quendo fit donum, qui eo vri, & frui po-
 test.

Quod etiam (licet non ita clarè) innueba-
 tur in præcedenti particula, in qua dicitur,
 actionem, per quam confertur donum, debe-
 re esse donationem liberalem & gratuitam.
 Quia creatura, quæ non est capax gratitudi-
 nis, non videtur propriè capax esse gra-
 tiæ, aut liberalitatis. Quia ergo irrationalis
 creatura gratitudinis capax non est, ne-
 que doni propriè capax erit. Parit enim
 donum ex natura sua in subiecto, cui con-
 fertur, gratitudinis obligationem; licet hæc
 à donante non intendatur.

17 His ergo suppositis, ratio fundamen-
 talis pro nostra assertionem ex D. Thoma
 desumpta potest ad hanc formam reduci.
 Quoniam ad rationem doni requiritur,
 quod sit res alicuius, & quod hæc con-
 ferri possit ab illo creaturæ rationali ad
 usum, & fruitionem eius; & non vtrun-
 que, sed ita ut actio, per quam conferen-
 da est, debeat esse gratuita, & omnino li-
 beralis: sed omnia hæc competunt, tum
 essentiæ Dei, tum etiam diuinis perso-
 nis: ergo omnia ista habebunt veram &
 propriam rationem doni: ergo donum
 in diuinis dicitur tam essentialiter, quam
 personaliter, seu notionaliter. Maior con-
 stat ex nuper dictis.

18 Minor autem etiam constat. Quoniam
 diuina essentia est sui ipsius, & aliarum
 diuinarum personarum per identitatem,
 sicut etiam singulæ personæ sunt hoc
 modo sui ipsius; & insuper Filius est Patris
 per

August.

D. Thom.

Ex dictis
deducitur
ratio funda-
mentalis.

D. Thom.
August.

D. Thom.

Aristot.

D. Thom.

Ioann. 10.

per originem, & Spiritus Sanctus est Patris, & Filius per processionem ab illis. Et deinde tam essentia diuina, quam personæ possunt conferri rationali creaturæ ad vium, & fruitionem ab eo, cuius tam essentia, quam personæ sunt aliquo ex modis prædictis. Quia ad hoc, vt cõferantur, & sint rationalis creaturæ, non est necessaria aliqua mutatio ex parte Dei, aut personarum diuinarum, sed satis est mutatio ex parte creaturæ rationalis, quatenus per productionem noui effectus ad id idonei prædicta essentia, & personæ sunt cum creatura illa speciali vinculo vnitæ; ipsaque creatura potest speciali ratione habere prædictam essentiam, & personas diuinas. Quo pacto Deus dicitur donari homini iusto: quia per mutationem ipsius mediante gratia, & charitate incipit esse in eo speciali modo, tanquam in templo, & amico suo, & vt obiectum intimæ cognitionis, & amoris. Et similiter in patria Deus donatur beatis: quia per mutationem eorum mediante gratia consumata lumine gloriæ, & charitate est illis diuina essentia vnita, & ipsi ea fruuntur. Et persona Verbi donata est humanitati Christi per mutationem ipsius humanitatis. Ac etiam Spiritus Sanctus donatur à Patre, & Filio iustis, vt ab eis speciali vinculo teneatur, in ipsiusque peculiariter media gratia, & charismatibus ea informatis inhabitet. Et tandem actio, per quam omnia ista donantur est omnino gratuita & liberalis, & nullo modo debita: quia cuncta prædicta sunt supra facultatem creaturæ rationalis, & Deus in illis conferendis quantum suum & vtilitatem non querit; sed ipse, quippe maxime liberalis, ex pura & gratuita voluntate, & non ex debito hæc omnia illis confert.

19 Prima verò consequentia ex vtraque præmissa satis constat. Vltima verò ex prioribus, & ex duabus præmissis iam dictis etiam liquet. Quoniam etsi omnibus iam dictis competat ratio doni in communi: nihilominus postea inter se differunt persona Filij, & Spiritus Sancti ex vna parte; & diuina essentia, necnon & persona Patris, imò & persona Filij, & Spiritus Sancti, vt intelliguntur donari à se ipsis, ex alia. Quoniam diuersimodè participant rationem doni: si quidem Filius, quia est Patris, & Spiritus Sanctus, quia est Patris, & Filius per originem, sicut habent diuersam rationem essendi alicuius, ac habent essentia, & omnes personæ, vt sunt sui ipsius per identitatem, ita & participant diuersimodam rationem doni. Et propterea Filius, & Spiritus Sanctus sunt donum notionaliter, & personaliter: quia esse donum, vt alicuius per originem, tantum competit ipsis. Essentia verò diuina, & omnes personæ,

vt sunt vnus Deus, sunt donum essentialiter, quemadmodum & omnes personæ, vt se ipsas donare possunt, suntque sui ipsius, possunt omnes illæ dici donum essentialiter, prout ly essentialiter distinguitur à dono notionaliter præcisè, idest, ab illo, quod est proprium alicuius, vel aliquarum personarum tantummodò, non vero omnium.

20 Quæ omnia optime explicuit D. Thomas in 1. dist. 18. quæst. vnica art. 1. his verbis: *Dicendum, quod sicut supra dictum est, dare, vel donare dicitur dupliciter. Vno modo illud, quod habetur per modum dominij, vt possessio. Alio modo illud, quod habetur quasi intrinsecum sibi sicut aliquis habet se ipsum, vel materiam suam, vel qualitatem. Quæ vnus autem in diuinis personis non sit dominium vnus respectu alterius: tamen est ibi auctoritas principij. Dicendum igitur, quod datio potest importare auctoritatem respectu dati: & sic donum, vel datum est notionale. Potest etiã non importare auctoritatem, sed tantum hoc, quod id, quod datur, liberè habeatur: & hoc modo ipsa essentia dicitur dari, vel donari. Et secundum hoc, donum, vel datum non est personale, sed essentialiter: tamen semper importat distinctionem dantis ad eum, cui datur, quamuis non ad id, quod datur.*

Illustratur testimonio D. Thomæ.

Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Doctor in eodem loco ad Annibaldum his verbis: *Dicendum, quod donum respectu dati potest dicere auctoritatem in dante. Et sic cum in diuinis non sit auctoritas, nisi ratione originis, donum est personale. Vel tantum libertatem respectu dati, vt scilicet illud, quod datur, liberè habeatur. Et sic cum tota Trinitas liberè habeat se ipsam, potest dare se ipsam: quia sic non requiritur distinctio dati a dante, sed ab eo, cui datur: & sic donum est essentialiter.*

§. II. Alique obiectiones, & earum solutio.

21 **N**EC obest, si obiecias primo cū Durando in 1. dist. 18. q. 1. n. 5. hanc distinctionem doni in essentialiter, & notionale non esse secundum differentias pertinentes per se ad rationem doni, sed tantum secundum differentias per accidens, & materiales, hoc est, se tenentes ex parte rei, quæ denominatur donum, quæ vel potest esse persona, vel essentia. Sicut ad pretium per accidens est, quod sit aurum, vel argentum, vel vestes &c. Quoniam quod aliquid sit donantis per identitatem, aut sit eiusdem donantis per originem, potius videretur pertinere ad diuersum modum, quo res donata est donantis, quam ad diuersitatem doni vt sic ergo &c.

Prior obiectio. Durand.

Respondetur enim, quod ex diuersis modis, quibus donum est donatoris, quasi oriatur in

Diffolutum

ipso dicitur etiam potestates ad donandum: ac per consequens diuersæ habitudines in dono ad eum, qui sic, vel aliter potest illud donare. Et ideo, quamuis omnis donatio debeat esse liberalis & gratuita, tamen alia est potestas ad donandum id, quod est alicuius per ideitatem; alia ad id, quod est illius per dominium, & possessionem; & alia ad id, quod est eiusdem per originem, quæ, vt nuper ex D.

D. Thom.

Thoma diximus, peculiarem dicit auctoritatem respectu rei donatæ. Potestque hoc explicari ex eo, quod fundamentum doni est potentia ad donandum; & potentia ad donandum habet pro fundamento, quod donum sit donatoris. Constat autem, quod in essentialiter subordinatis variato fundamento, variatur etiam id, quod supra illud fundatur, vt in pulchritudine; & in similitudine liquet.

Secunda.

22 Nec etiam obest, si secundo obijcias, quod omnis ratio reperta in diuinis, & connotans effectum in creatura dicitur tantum essentialiter: siquidem omnes effectus creati sunt indiuisibiliter à tota Trinitate: sed donum dictum de Deo connotat effectum in creatura: ergo dicitur tantum essentialiter. Minor probatur: tum, quia donum importat habitudinem ad creaturam, cui donatur tanquam ad recipientem: ac proinde importat effectum in eadem creatura: tum etiam, quia Spiritus Sanctus v. g. dicitur donari, quatenus donatur creaturæ in aliquo effectum illius.

Fit obuiam

Respondetur enim, dupliciter posse aliquod nomen Dei, & rationem per ipsum significare afferre effectum aliquem in creatura, & respectum, aut quasi respectum ad illam. Vel ita ut non determinet aliquid, quod peculiariter conueniat vni personæ, potius quam alteri: & hæc nomina dicuntur essentialia. Vel ita, quod determinet aliquid peculiariter competens vni personæ vltra id, quod omnibus personis diuinis ibidem correspondet: & ratione huius, quod superaddit, potest prædictum nomen esse personale, vt constat in assumptione humanæ naturæ, & incarnatione, vbi importatur actio quædam vnitiua vnies naturam humanam cum Verbo, quæ est communis toti Trinitati; & insuper reperitur terminatio eiusdem naturæ humanæ à Verbo, quæ terminatio est propria solum Verbi. Et ideo duo priora nomina, vt denotant actionem prædictam, sunt essentialia; terminatio verò eiusdem naturæ denotans id, quod præcisè est à Verbo, dicitur notionaliter. (Imò quia assumptio, & incarnatio principaliter denotat terminationem factam à persona Verbi, ideo peculiariter dicuntur de illo.) Sic etiam in presenti, licet donum debeat aliquem effectum in creatura importare, & quantum ad

hoc præcisè sumptum sit nomen commune, & essentiali: nihilominus quia importat in Filio peculiarem habitudinem procedentis à Patre, & in Spiritu Sancto processionem ab utroque, ideo donum de Filio, & Spiritu Sancto peculiariter dicitur.

Quæ solutio desumatur ex D. Thoma in *D. Thom.*

1. ad Annibaldum dist. 18. quæst. vnica art. 1. in solutione ad 1. his verbis: *Dicendum, quod dupliciter potest nomen connotare effectum in creatura. Vel secundum rationem principij alicuius operationis tantum: & sic cum operatio sit totius Trinitatis, est essentiali. Vel ita, quod cum ratione principij respectu creature connotat aliquod notionale, vt incarnatio, quæ & operatio importat, quæ tribus est personis communis, & operationis terminum, in quem terminata est carnis assumptio, quod proprium est personæ Filij: & huiusmodi est hoc nomen donum: quia præter respectum, quæ connotat ad illum, cui donabile est, potest importare respectum ad illum, à quo est, sicut a principio, & ex hac parte est notionale.*

23 Nec etiam obest, si tertio obijcias, *Tertia.*

quod in presenti loquimur de dono realiter tali: donum autem realiter tale debet distinguere realiter à donante: ergo falsum est, quod ad rationem doni sufficiat, quod sit alicuius, scilicet donantis, per ideitatem. Minor probatur. Tum, quia donum constituitur inter alia per habitudinem ad donantem: ergo ad rationem doni realiter talis requiretur habitudo realis ad donantem & per consequens distinctio realis inter vtrumque. Tum etiam, quia ad hoc, vt detur in Deo potentia, siue vis generatiua Verbi realiter talis, requiritur distinctio realis inter Patrem generantem, & Filium genitum: ergo eadem ratione ad hoc, vt detur in diuinis potentia, siue vis ad donandum aliquod donum realiter tale, desiderabitur distinctio realis inter donum, & Deum donantem.

Respondetur enim, negando minorem. *Eno latu.*

Et ad primam probationem dicendum est, ad rationem doni vt sic repertam in diuinis non requiri habitudinem formaliter talem inter donantem, & donum, sed satis esse habitudinem fundamentalem. Hæc autem non requirit distinctionem realem: quia in eis, quæ sunt vnum & idem realiter, potest reperiri relatio fundamentalis, seu fundamentum ad hoc, vt secundum rationem nostram referantur.

Ad secundam verò probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia potentia generatiua importat ordinem originis formaliter talem, modo tamen alibi dicitur vis ad donandum non importat necessariò ordinem originis prædictum;

disti, sed satis est, quod donum sit illius, à quo donatur aliquo ex modis reatibus, quibus vnatur potest esse alterius, inter quos cõnumeratur, quod alicuius sit alterius per realem identitatem: quia (vt nuper innuebamus) ratio doni non importat habitudinem formaliter talem inter donum, & donatẽ, sed solũ fundamentalem.

DVBIVM III.

Vtrum esse donum ex vi sue processions sit proprium solius Spiritus Sancti?

Eti?

24 **P**OSTQVAM Expli-
cimus, donum dici ef-
fentialiter in diuinis,
quatenus dicit rem ali-
cuius per identitatem,
cum alijs conditioni-
bus iam explicatis; & insuper sumi etiam
notionaliter, & cõuenire soli Filio, & Spiritui
Sancto, quatenus dicit inter alia iam infi-
nuatam alicuius per originem, non deter-
minando, an sit per originem secundũ ea,
quæ origo ex vi sua, & secundũ quod po-
nit terminum primarium, dicit; an verò per
originem, non consideratam præcisè ex vi
sua, & secundũ quod tantummodò attingit
terminum primarium; sed secundũ alia
vel identitã, vel annexa eidem processioni,
aut tandem secundũ quod per se secundò
terminatur ad terminum secundarium: ac
proinde postquam explicuimus, quomodo
esse donum per processioneẽ hoc posteriori
modo sumptam cõueniat Filio, & Spiritui
Sancto tantummodò: restat, vt explicemus,
an esse donum per processioneẽ, & ex
vi processions formalissimè, prout attingit
terminum primarium, sit proprium solius
Spiritus Sancti: & per consequens, an
sumptò dono in hoc sensu, nomen doni solũ
significet ipsum Spiritum Sanctum.

Et licet hoc dubium possit alijs verbis
excitari, nimirũ an ratio primi doni sit
propria solius Spiritus Sancti; vel an ratio
doni ex natura sua talis sit propria eiusdem
Spiritus Sancti, & non alicuius alterius per-
sonæ diuinæ: nihilominus isti duo inquiren-
di modi in idem coincidunt. Quia (vt ex di-
cẽdis patebit) idẽ Spiritui Sancto conuenit
ratio primi doni, quia ex vi sue processio-
nis præcisè, & formalissimè sumptæ, prout
terminatur ad suũ terminũ primariũ, est do-
nũ. Et similiter idẽ dẽ ex natura sua habet

rationẽ doni, quia ex vi sue processions hoc
ei competit. Et pari ratione alius inquirendi
modus, nimirũ, an Spiritus Sanctus ex vi sue
proprietatis personalis sit donum; in idem
redit cum præcedentibus. Quia nomine pro-
prietatis personalis intelligitur, quoad præ-
sens, relatio spirationis passiuæ, non præci-
sè in abstracto, sed in conereto; prout dicit
se ipsam, quatenus incõmunicabiliter sub-
sistentem in amore diuino: sic autem dicit
se ipsam secundũ id, quod habet ex vi sue
processions, vt est terminus primarius qui
illius. Et ita in idem coincideat inquirere, an
Spiritus Sanctus ex vi sue proprietatis per-
sonalis sit donum? ac querere, an hoc ei com-
petat secundũ id, quod habet ex vi sue pro-
cessions, vt est terminus primarius illius?

§. I. Difficultas dubij ex Augustini, &
Angelici Doctoris mente ex-
peditur.

25 **D**icendum ergo est, Spiritum Sã Assertio
etiam ex vi sue processions præ-
cisè, & prout attingit suum ter-
minum primarium, esse donum: & sumptò
dono in hoc sensu, soli ipsi rationem doni
conuenire, seu (quod in idẽ, quoad præsens
redit) Spiritum Sanctum ex vi sue propieta-
tis, personalis esse donum. Assertio hæc est
Augustini 5. de Trinitate cap. 11. his ver-
bis: *Sed tamen ille Spiritus Sanctus, qui non* Probatur
Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo ex Augusti-
quod proprie dicitur Spiritus Sanctus, relati- no.
uè dicitur: cum & ad Patrem, & ad Filium
refertur: quia Spiritus Sanctus & Patris, &
Filius Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet
in hoc nomine: apparet autem cum dicitur do-
num Dei: donum enim est Patris, & Filius. Et
paulò infra: *Donum ergo donatoris, & dona-*
tor doni, cum dicimus relatiuè, utrumque ad
inuicem dicimus.

In quibus verbis Augustinus non solum
docet, relationem Spiritus Sancti ad Patrẽ,
& Filium esse ipsam rationem doni, sed etiã
eam magis exprimi nomine doni, quàm no-
mine Spiritus: ac proinde sentit, hoc, quod
est esse donum, conuenire soli Spiritui San-
cto; & non vtrunquẽ, sed ex sua proprietate
personali formalissimè sumpta, prout est ter-
minus per se primus sue processions: & per
consequens quod esse donum ex vi sue pro-
cessions formalissimè, sit proprium solius
Spiritus Sancti: siquidem idem est esse pro-
prium aliquid solius Spiritus Sancti ex vi
sue proprietatis personalis in sensu dicto, ac
esse proprium solummodò illius ex vi pro-
cessions formalissimè acceptæ, prout præ-
cisè terminatur ad terminum primarium.

26 Idem etiam docuit idẽ Augustinus Idẽ Aug.
4. de Trinitate cap. 20. dum inquit. *Erscnt*

Spiritus Sancto donum Dei esse, est à Patre procedere: ita minus est cognosci, quod ab illo procedat. In quibus verbis pro eodem sumit, quod Spiritus Sanctus sit donum, & quod à Patre procedat. Quare, cum à Patre procedo eo modo, quo convenit Spiritus Sancto, nempe à Patre, simul & Filio, sit proprietatis solius Spiritus Sancti, conveniatque illi ex vi processionsis, oportet, & iuxta Augustinum, ratio doni, quæ est idem iuxta eundem Augustinum, ac procedere à Patre, & Filio, conveniat illi ratione suæ proprietatis personalis, & ex vi suæ processionsis: ac proinde quoddam esse hoc modo donum, conveniat ipsi solummodo.

Si adetur
ex D. Tho.
ma.

Deinde hoc ipsum tueretur D. Thomas in hac quaest. 38. art. 2. ubi ex eo probat, esse proprium solius Spiritus Sancti esse donum, quia id habet ex vi suæ processionsis: atque adeò sentit, quoddam esse donum hoc speciali modo, nempe ex vi suæ processionsis, est proprium solius Spiritus Sancti. Quod etiam docuit in 1. dist. 18. quaest. unica artic. 4. ubi cum inquisisset, *An Spiritus Sanctus processione sua habeat esse donum?* respondet, quoddam si processio accipitur pro ipsa relatione proprietatis Spiritus Sancti, nempe relatione processionsis, tunc Spiritus Sanctus processione sua habet esse donum; non vero esse Deum: quia proprietate relativa non habet esse Deum, sed essentia sua. Si verò processio accipitur pro origine, tunc est Deus processione sua, id est, processione sua absolute sumpta; non determinando, an illa ex vi sua solummodo, secundum quoddam præcisè terminatur ad terminum primum; an verò eademmet absolute accepta communiceat illi esse Deum: quia quicquid habet, comunicatur ipsi per suam processione absolute acceptam. Unde nomine processionsis sic sumptæ non intelligitur, iuxta communem usum Theologorum, processio ipsa formalissime secundum id, quod præcisè dicit, ut terminatur ad suum terminum primum: sicut nomine proprietatis personalis absolute acceptæ solet ipsa proprietatis personalis, seu ipsa relatio spirationis passivæ, ut præcisè subsistit, vel est ratio subsistendi in amore divino, non verò ut est ratio subsistendi in natura Dei intelligi.

27 Verba autem S. Doctoris, quibus tem
D. Thom. hanc explicuit, sunt hæc: *Dicendum, quod sicut in Filio est significare proprietatem eius per modum relationis, ut cum dicitur Filiatio; & per modum exitus, vel emanationis, ut cum dicitur generatio passivæ, vel natiuitas: ita effect etiam in Spiritu Sancto, si nomina essent posita. Sed propter defectum nominum, utimur eodem nomine ad significandam emanationem ipsius, & proprietatem, vel relationem, scilicet nomine processionsis. Dico igitur, quod*

processio potest dicere emanationem Spiritus Sancti, vel relationem, siue proprietatem eius. Si relationem, vel proprietatem, sic Spiritus Sanctus proprietate sua, formaliter loquendo, est Spiritus Sanctus, & donum, & amor; non autem Deus: sicut nec Filius Filiatione est Deus, formaliter loquendo; sed Filiatione est Filius, & Deitate Deus, & sapientia sapiens. Si dicat emanationem, tunc potest dici, quod Spiritus Sanctus sua processione est Deus, & donum: sicut etiam Filius sua natiuitate est Filius, & Deus: sed diversimode, quia Deitas se habet ad generationem, solum ut accepta per generationem; sed Filiatione, secundum rationem intelligendi, est consequens generationem. Et simili ratione concepitur, quod Filius nascendo accipiat Divinitatem; & non solum ita, quod gerundium importet concomitantiam, ut dicitur de aliquo, Currendo est homo; sed importat ordinem ad acceptum, ut sit sensus, Filius nascendo accepit Deitatem, id est, per natiuitatem accepit Divinitatem. Et similiter est de processione Spiritus Sancti.

Cōsulid autem, antequam verba D. Thomæ quoad hoc traderemus, illa ad brevem formam redigimus; & quid in illis vellet, explicuimus. Quia contextus illorum, nisi iuxta ea, quæ præmissimus, intelligatur, non cohæret cum alijs, quæ alibi ex eodem S. Doctore tradidimus. Sicut etiam, ut omnis difficultas, quæ circa illa quoad præsens poterat suboriri, maneat soluta, & verba ista ex omni parte cum alibi à S. Doctore traditis cohæreat, placuit breviter addere, quoddum Angelicus Præceptor comparat Filium, & Spiritum Sanctum quoad hoc, quod est, esse Deum processione sua, loquitur de processione non determinando, an ex vi processionsis, & ut præcisè terminatur ad terminum primum; an verò per processione ipsam alio modo sumptam id habeant. Et ita solum vult, quod processione sua uterque habeat esse Deum; quamvis ex alibi dictis ab Angelico Doctore, constat, quod diversimodè habeant Filius, & Spiritus Sanctus, quod processione sua sint Deus, ut ex solutione ad 1. eiusdem articuli, quam Angelicus Præceptor statim subiūgit, satis constat.

28 Quæ omnia clarius, & se ipsum magis explicando tradidit idem S. Doctor in eodem loco ad Annibaldum, ubi cum inquisisset hoc ipsum, nimirum, *An eodem Spiritus Sanctus sit donum, & Deus?* sic inquit: *Cum queritur, an eodem sit Deus, quo donum, si queratur de identitate rei, dicendum, quod sic: quia in divinis essentia, & proprietate idem sunt in re. Si autem queratur de identitate rationis, distinguendum est: aut enim ablativus construitur cum hoc verbo sit, in ratione*

D. Thom.

forme:

forma: & sic non eodem est Deus, quo donum: quia Diminitate Deus est, proprietate donum. Aut in ratione principij sic eodem, scilicet eadem processione; Deus est, & donum: quia per processionem istam habet, quidquid habet, & sic quod sit Deus, & quod sit donum.

Bonauent. Vnde assertionem hanc tuerentur Bonauentura in 1. dist. 18. quæst. 5. Capreolus quæstione vnica, Marilius quæst. 2. 1. art. 3. dubio 4. Vazquez disput. 154. cap. 2. Suarez lib. 1. de Trinitate cap. 4. Ioânes de Portugal ex Inclyta Prædicatorum familia tomo 1. de Gratia increata lib. 6. cap. 2. in 2. part. illius, Arrubal disputat. 134. cap. 2. Ruyz de Montoya disputat. 75. sect. 1. vbi plures alios refert.

5. II. Ratio assertionis ex Angelico Doctore de prompta.

Ratio fundam. mentalis. D. Thom. 29 **R**atio autem fundamentalis pro assertionem desumitur ex D. Thomæ art. 2. huius quæstionis 38. quæ potest ad hanc breuem formam reduci. Quoniam Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis habet, quod procedat per modum amoris, seu ut amor spiratus; non verò Verbum; ergo solus Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis erit donum; seu (quod eadem quoad præsens redit) solus ipse ex vi suæ proprietatis personalis habebit esse donum, siue solus ipse erit primum donum: & per consequens sumpto dono in hoc sensu, tunc nomen doni erit nomen personale illius tantummodò.

Antecedens constat ex illis, quæ latè in hoc tractatu explicantes articulum 2. & 4. quæstionis 27. diximus. Prima verò consequentia (in qua posterior innititur) facillè ex antecedenti deducitur. Nam cum donum propriè loquendo sit datio irreddibilis secundum Philosophum, id est, non data intentione retributionis, importat gratuitam donationem ortam ex gratuito, & purè liberali amore: et ita amor iste est ratio cuius donationis gratuitæ, & primum donum, quod donator tribuit illi, cui per amorem vult alia dona. Ergo hoc ipso, quod solus Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis procedat per modum amoris, seu ut amor spiratus, habebit solus ipse ex vi suæ processionis procedere per modum doni, seu per modum primi doni: & per consequens eo ipso (ut in explicatione tituli dicebamus) ex vi suæ proprietatis personalis habebit, quod ipse solummodò sic sit donum; non verò Verbum, cui hæc non competunt.

30 Confirmatur, & explicatur primò ratione, quam tradit D. Thomas in eodem artic. in solutione ad 1. Quoniam etsi tam Spiritus Sanctus, quam Verbum sint similes Patri: nihilominus, quia solus Filius procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quod sit similitudo sui principij, idè solummodò Verbum dicitur propriè imago Patris; non verò Spiritus Sanctus, qui de ratione sua non habet; ut procedat per modum similis. Ergo cum ad rationem primi doni requiratur, quod procedat per modum amoris, & hoc competat Spiritui Sancto, non autem Verbo, consequens est, ut ratio primi doni soli competat Spiritui Sancto, non verò Verbo: ac proinde eo ipso (ut in explicatione tituli diximus) ipse solus erit ex vi suæ processionis, siue ex sua proprietate personalis donum.

31 Confirmatur secundò, & explicatur ratione alia eiusdem Angelici Doctoris locis statim referendis. Quoniam quod conuenit alicui per se, & ratione sui, & alijs quodammodò per illud, conuenit ei ex vi suæ rationis formalis, necnò ex vi suæ processionis, saltem quoties talis res adæquat virtutem, ex qua procedit: sed Spiritui Sancto per se, & ratione sui conuenit esse donum notionale, & alijs (ut exempli gratiâ Verbo diuino) conuenit quodammodò ratio doni per eundem Spiritum Sanctum, ipseque Spiritus Sanctus adæquat virtutem productiuam, ex qua procedit, ut ex te patet: ergo ex vi suæ processionis, & rationis formalis, proprietatisque personalis habebit esse donum. Maior videtur certa. Nam idcirco calor per se, & ex vi suæ rationis formalis, suæque processionis habet vim ad calefaciendum, quia hoc illi per se, & ratione sui formaliter ei conuenit, & cæteris alijs per ipsum, ipseque adæquat emanationem illam per quam emanat ab igne.

Minor autem quoad vltimam partem non indiget probatione. Quoad primam verò, nempe, quod Spiritui Sancto per se, & ratione sui conueniat formaliter, quod sit donum, constat ex nuper dictis. Quoad secundam autem partem, nimirum, quod Verbo quodammodo conueniat esse donum per Spiritum Sanctum, probatur. Quoniam cum ad rationem doni requiratur, quod sit donabile ex puro & gratuito amore, & Verbum ex vi suæ processionis, & rationis formalis per se primo ei conuenientis hunc amorem non dicat, benè tamen Spiritus Sanctus, oportet, ut verbum quodammodo habeat ab Spiritu Sancto, quod sit donum; quatenus quodammodo ex amore, qui est Spiritus Sanctus, habet donari.

Et propterea D. Thomas in hac quest. 38. art. 2. in solutione ad 1. sic concludit. *Hoc enim ipsum, quod Filius datur, est ex Patris amore, secundum illud Iohannis 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Sicut etiam, quia Verbum ex vi suæ processionsis est quid dictum, ideo Spiritus Sanctus quodammodo per Verbum habet dicti-

5. III. Obiectio duplex contra rationem D. Thome, & illius. eno. datio.

Prima obiectio.

32. **N**ec obest, si obijcias primum, quod Verbo diuino non conueniat ex vi suæ processionsis, quod procedat per modum amoris; conuenit tamen illi ex vi eiusdem processionsis ratio amoris; ergo conuenit illi ex vi quidem processionsis, quod sit donum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam hoc ipso, quod Verbo communicetur ex vi suæ processionsis amor, quicquid primum donum, primaque ratio donandi, non poterit non esse ex vi eiusdem processionsis donum.

Antecedens autem probatur. Quoniam Verbo ex vi suæ processionsis communicatur natura diuina; ergo ex vi eiusdem processionsis communicatur illi amor, qui se habet per modum proprietatis eiusdem naturæ; siquidem cui ex vi processionsis communicatur natura, debet ex vi eiusdem processionsis communicari proprietates, aut quasi proprietates talis naturæ. Et propterea, quia homini genito ab altero homine, communicatur ex vi suæ processionsis natura humana, ideo et ex vi eiusdem processionsis communicatur ei risibilitas, quæ est passio prædictæ naturæ.

Respondetur.

33. Respondetur enim, hinc solum haberi, quod Verbo communicetur ex vi suæ processionsis per se secundo ratio amoris; non vero quod communicetur illi talis amor ex vi eiusdem processionsis formalissimè, id est, secundum quod præcisè attingit terminum primum *qui*. Cum tamen Spiritui Sancto ex vi suæ processionsis formalissimè, & secundum quod præcisè attingit terminum primum *qui*, communicetur amor; & propterea terminus primarius *qui* illius est amor spiritalis. Et ita soli Spiritui Sancto conueniet, quod ex vi suæ processionsis formalissimè sumptæ, id est, secundum id, quod est in ea formalissimum; & per se primum, producat ut donum, & ut amor notionalis.

Quæ solutio coincidit cum alia, quæ huic eidem obiectio solet adhiberi, nempe, Verbo non communicari ex vi processionsis formalissimè sumptæ amorem, sed solum ex vi eiusdem processionsis materialiter acceptæ. Quia quidquid non competit ex vi proces-

sionsis, ut præcisè terminatur ad terminum primum iam dictum, vel ut terminatur ad terminum primum *quo*, dicitur conuenire ex vi processionsis materialiter, vel per processionsis materialiter sumptam. Et propterea licet creatio hominis per se secundo terminetur ad tribuendam illi naturam humanam; non tamen ideo dicitur ex vi processionsis illius formalissimè acceptæ esse hominè; sed communicari ipsi rationem entis ex nihilo ex vi illius sic acceptæ, & solum per eam materialiter sumptam tribui naturam humanam.

Replica.

34. Sed urgebis, quod Spiritus Sanctus ex vi suæ processionsis formalissimè sumptæ nec procedit ut amor creaturarum possibilium, quippe quæ, ut tales, non amantur à Deo, iuxta ea, quæ in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. n. 13. diximus. Neque etiam creaturarum futurarum: cum amor iste sit liber, & Spiritus Sanctus, ac eius processio sit omnino necessaria. Ergo ex eo, quod procedat per modum amoris secundum id, quod habet, ut est terminus per se primus suæ processionsis, non potest colligi, quod ex vi suæ processionsis formalissimè sumptæ procedat ut donum. Quia sicut ipse, ut donum, tantum est respectu creaturarum: ita ad hoc, ut ex processione per modum amoris colligeretur, quod procedit per modum doni, debebat procedere per modum amoris creaturarum.

Confirmatur. Quia si non obstante, quod Spiritui Sancto ex vi suæ processionsis non communicetur, quod sit amor creaturarum, nihilominus ex vi suæ processionsis est donum, tunc eadem ratione Verbum erit donum, & amor ex vi suæ processionsis; ac Spiritus Sanctus. Quandoquidem si Spiritus Sanctus ex vi suæ processionsis formalissimè non procedit ut amor creaturarum, solum communicabitur illi prædictus amor secundario: & hoc modo non minus communicatur Verbo, quam Spiritui Sancto.

Respondetur, quod ad rationem doni importantis solummodò rem alicuius, aptam proximè donari, satis est amor, qui, quantum est ex se, habeat omnem actualitatem requisitâ ad hoc, ut sit amor gratuitus & purè liberalis creaturarum rationalium, quibus donum conferendum est. Sic autem sumpto amore, Spiritus Sanctus ex vi suæ processionsis formalissimè sumptæ procedit ut amor notionalis creaturarum; secus verò Verbum: & propterea ille, non verò istud, habet, quod ex vi suæ processionsis formalissimè sit, & procedat ut donum. Per quod etiam ad confirmationem patet.

Diluitur replica cum confirmatione.

35. Nec etiam refert, si secundo, & principaliter obijcias, quod in Spiritu Sancto esse donum, & esse amorem; sunt duæ rationes formales virtualiter distinctæ: ergo ex eo, quod

Secunda obiectio.

quod

quod ex vi suæ processionis procedat ut amor, & per modum amoris, non bene colligitur, quod ex vi eiusdem processionis procedat ut donum, & per modum doni. Consequentia videtur legitima. Nam propterea in eodem Spiritu Sancto non bene infertur, quod ex vi suæ processionis procedat ut Deus, licet ex vi processionis procedat ut amor, quia ratio amoris, & naturæ diuinæ sunt in diuinis duæ rationes formales: ergo eadem ratione, si ratio doni, & amoris sunt in Spiritu Sancto duæ rationes formales eodem modo distinctæ, non bene colligetur, Spiritum Sanctum ex vi suæ processionis procedere ut donum ex eo, quod ex vi eiusdem processionis procedat ut amor.

Antecedens autem probatur: tum, quia ratio doni desumitur ex ordine ad creaturas, quibus donari potest: & ita dicit de formali ordine donabilitatis ad id, cui donandum est ratio verò amoris solum dicit tendentiã affectiuam in obiectum dilectum, vniõnemque affectiuam cum illo. Tum etiam, quia de ratione doni est, quod fiat, aut fieri possit eius, cui datur, dariue potest, in eoque recipiatur: cum tamen amor non recipiatur in amato, sed in amante: ergo, &c.

36. Respondeatur enim prænotando, quod sicut Verbum in diuinis eo formaliter est Filius, quo Verbum, & è contrã, ut constat ex illis, quæ in hoc tractatu disp. 2. num. 112. latè diximus; ita etiam Spiritus Sanctus eo est spiritus, & amor notionalis, quo est donum, & è conuerso, ut pater ex testimonijs Augustini, & D. Thomæ in hoc dubio numer. 25. relatis. Vnde, sicut Verbum dicit in recto suam relationem realem personalem, quatenus terminatam ad Patrem, ut est principium quod dicendi, & ut subsistentem in natura diuina, quatenus accepta à Patre intellectuali modo; & similiter Filius dicit in recto eandem relationem, ut terminatam ad Patrem, ut est sub conceptu Patris, & ut subsistentem in eadẽ omnino natura diuina Patris; & prædicta relatio nõ multiplicatur virtualiter, ut est Verbi, & ut est Filij, sed est eadem omnimodè ex parte rei conceptæ, & utrobique importatur natura diuina in obliquo, non utcumque, sed ut est Filij, & Verbi, idest, ut accepta à Patre per generationẽ, & dictionem, & ex vi eiusdem generationis, & dictionis: ita etiam in Spiritu Sancto esse spiritum, esse donum, & esse amorem notionalem ut notionalem, idest, esse amorem spiratum, ut talem, ac tandem esse Spiritum Sanctum, ut exprimitur nomine amoris, non distinguuntur ex parte rei conceptæ, sed ex parte solius nostri modi concipiendi. Et ita, quemadmodum Spiritus Sanctus dicit in recto relationem spirationis passiuæ ad Patrem, & Filium, ut sunt relatiuè vnus spirato-

tor; & in obliquo dicit amorem diuinum, non qualitercumque, sed ut est eiusdem Spiritus Sancti, idest, ut est quid acceptum & communicatum illi à Patre, & Filio per voluntatem ex vi processionis: sic esse donum, & esse amorem notionalem, ut talem, dicit eandem relationem in recto, & prædictum amorem in obliquo. Et idem ibidem nulla in relatione; aut in amore importato interuenit distinctio ex parte rei conceptæ; sed solum ex parte nostri modi concipiendi: quatenus ut significatur nomine spiritus, aut amoris spirati, ut talis, significatur eadem relatio, ut subsistit in amore diuino, ut habet rationem cuiusdam impulsus in rem amatam, & ut terminatur ad Patrem, & Filium, ut dicunt relationem spirationis actiuæ secundum quoddam munus ipsius correspondens huic muneri relationis spirationis passiuæ; & ut significatur nomine amoris, dicit eandem relationem, ut subsistit in amore diuino, ut est vnio quædam affectiuæ amantis cum re amata: & tandem ut exprimitur nomine doni, dicit eandem relationem, ut subsistentem in eodem amore diuino, ut est ratio donandi ea, quæ sunt propria amanti, estque primum donum. Et vnique ex his muneribus correspondent ex parte relationis spirationis actiuæ, existentis in Patre, & Filio, munerã alia eisdem proportionata.

37. Et ratio horum omnium est. Tum, quia (ut iam diximus) sicut ratio Verbi, & Filij, est relatiua ad Patrem, & ad principium quod dicendi: ita etiam ratio doni notionalis habet esse relatiuam ad donatorem: & similiter ratio spiritus, aut amoris spirati, ut talis, nec nõ & ratio spiritus, ut nomine amoris ob penuriam nominum exprimitur. Et idem, quemadmodum in Filio vna & eadem relatio absque distinctione virtuali importatur in recto in ipso, ut Verbo, & ut Filio, eademque natura in obliquo utrobique affertur: quia Filius in ordine ad Patrem non potest habere, nisi vnica tantummodo relationem: ita in Spiritu Sancto, ut spiritu, & ut amore, modis dictis sumpto, ac tandem ut dono, tantum importabitur vna & eadem relatio absque distinctione virtuali: quia in ipso nequit in ordine ad Patrem, & Filium esse, nisi vnica relatio: & (ut nuper dicebamus) relatio amoris, ut spirati, & Spiritus Sancti, ut talis, nec nõ & relatio doni est in ordine ad Patrem, & Filium, quorum est ipse Spiritus Sanctus.

Tum etiam. Quia sicut amor essentialis, consideratus veluti per modum viæ, habet se ipso formaliter, absque additione alicuius à se virtualiter distincti, quod sit vnio per modum viæ, aut quasi viæ amantis cum obiecto amato, quod sit eodem modo impulsus, & inclinatio quædam in illud, ac tandem

Corruit.

August.
D. Thom.

Ratio solutio-
tionis.

dem

dem quod habeat modo dicto, id est, veluti per modum viæ esse primum donum, primaque ratio donandi omnia alia: ita hoc ipso, quod prædictus amor intelligatur secundus, qualiter intelligitur in Patre, & Filio, oportebit, ut ibidem secundum id præcisè, quod requiritur ad eius secunditatem, absque eo quod aliquid aliud intelligatur ei subperaddi, habeat esse productionem terminantem, qui se ipso formalissimè sit, tam vniò per modum termini cum obiecto amato, quam inclinatio in illud, necnò primum donum, primaque ratio donandi alia: non secus (proportione tamen seruata) ac in Verbo continetur, in quo est idem absque distinctione virtuali, quod sit Verbum, & quod sit Filius: quia actio, per quam producit, est simul absque eadem distinctione dictio, & generatio.

Solutur in forma obiectio.

D. Thom. August.

38 Hinc ergo ad formam huius secundæ obiectionis respondetur, negando antecedens. Et ad primam probationem negandam est antecedens. Quia, vt ex D. Thoma, & Augustino videmus, donum notionale potius dicit de formali, & in recto relatione ad donatorem. Et similiter amor, vt notionalis, seu vt spiratus, qui est idem in Spiritu Sancto, ac donum notionale, hoc habet, quamuis vtrumque in obliquo dicat amorem, vt communicatum per voluntatem.

Ad secundam verò probationem respondetur, quod loquendo de primo dono, non est de ratione eius, quod fiat amati per inhesionem, sed satis erit, quod fiat eius per vniõnem affectiuam: quatenus amans vnã cum amore, & medio illo intelligitur esse quodammodò vnitus cum amato, & sic ab illo considerari.

D. Thom.

39 Desumiturque tota hæc solutio ex D. Thoma in hac quest. 38, art. 1. ad 4. vbi postquam in solutione ad 3. dixit, quod donum, secundum quod est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad datorem, & quod affert etiam ordinem, aut quasi ordinem ad id, cui datur, nempe creaturam: postea in prædicta solutione ad 4. addidit: *Nec tamen per hoc, quod importatur respectus ad creaturam, oportet, quod sit essentialis, sed quod aliquid essentialis in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu persone, vt supra dictum est.* In quibus verbis (vt constat) ratio doni notionalis non est quid essentialis, sed personale; licet includat aliquid essentialis, sicut persona. Cumque persona in obliquo illud includat, sic & donum. Ac proinde in Filio v.g. vt tali, ratio doni non dicit aliquid relationum distinctum virtualiter à Filiatione; neque in Spiritu Sancto importabit rationem relationum virtualiter di-

uersam ab inspiratione passiva: siquidem Spiritus Sanctus tantum gaudet vnica relatione reali; & Filius similiter, vt Filius est, & vt in ratione Filij est donum, non habet in se multiplicem, adhuc virtualiter, relationem realem, vt ex communi Theologorum sententia liquet.

40 Nec refert, si contra solutionem hanc vrgeas, quod si semel donum notionale dicit in recto, & formaliter relationem realem ad donatorem, cuius est, fiet inde, quod sicut Spiritus Sanctus ex vi suæ processionsis, & proprietatis personalis est donum, ita etiam Verbum: siquidem ex vi suæ processionsis, & proprietatis personalis habet relationem illam, nempe Filiationem, ratione cuius est Patris per originem; & dicit naturam Dei in obliquo, ratione cuius habet dicere ordinem, aut quasi ordinem ad creaturas, vt ad id, cui donabile est: sicut Spiritus Sanctus in ratione doni dicit ex vi suæ processionsis relationem ad spiratorem, cuius est per originem; & in obliquo amorem, ratione cuius quasi respicit creaturas, vt eas, quibus donabilis est.

Respondetur enim, quod et si Filio conueniat ex vi processionsis relatio ad donatorem, nempe Patrem, nec non & natura diuina: nihilominus non idè conuenit ei ratio doni ex vi eiusdem processionsis formalissimè sumptæ, vt terminatur præcisè ad terminum primarium, sicut conuenit Spiritui Sancto. Quoniam ad rationem doni potissimè desideratur, quod procedat ex amore purè gratuito & liberali, ac proinde requiritur prædictus amor: siquidem donum non habet rationem talis, nisi vt ex amore est donabile. At Verbum amorem hunc non includit ex vi processionsis formalissimè sumptæ, vt explicatum est; bene tamen Spiritus Sanctus: & idè illud non est donum ex vi processionsis, seu ex vi illius formalissimè sumptæ; secundum tamen istè.

Vnde ob hanc rationem D. Thomas in 1. ad Annibaldum dist. 18. quest. vnica art. 2. excludit Verbum ab hoc, quod ex vi suæ processionsis sit donum, his verbis: *Dicendum, quod in hoc differt donum, & datum principaliter. Quia datum potest dici aliquid quocumque modo datur: sed donum dicitur illud, quod de sua ratione habet, quod datur. Spiritus Sanctus autem ex ratione suæ processionsis habet, quod datur: quia procedit, vt amor, qui est primum donum. Filius autem non habet ex ratione suæ processionsis, vt datur. Et idè proprie loquendo Spiritus Sanctus solus est donum.* (intellige, prout donum dicit esse tale ex vi processionsis) sed vterque potest dici datum.

41 Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Doctor in 1. scripto Sententiarum loco

Replica.

Enodatio.

Roboratur ex D. Thom.

loco citato, dum inquit, quod donum dicit aptitudinem ad hoc, ut detur: & hæc potest attendi, vel ex parte ipsius dati, ut nimirum dicit potentiam quasi passivam, vel ex parte dantis, id est, ut denotat potentiam quasi activam: & talis aptitudo ei competit, ut est à donante dabile liberaliter, id est, ex amore gratuito. Constat autem, Verbum non habere hunc amorem ex vi processionsis; bene tamen Spiritum Sanctum. Verba autem S. Doctoris, quibus hoc dilucidè explicat, sunt hæc: *Donum importat aptitudinem ad dandum, & c. Aptitudo autem ad dandum potest attendi dupliciter. Vel ex parte ipsius dati, quasi passiva, sicut calefactibile ad calefactionem aptitudinem importat. Vel ex parte dantis, quia activa: & talis aptitudo est secundum rationem, qua aliquid datur liberaliter. Ratio autem omnis liberalis collationis est amor: quod enim propter cupiditatem datur, vel propter timorem, non liberali donatione datur; sed talis datio magis dicitur questus, vel redemptio. Quia igitur Spiritus Sanctus est amor, ex ratione sua processionsis habet in se, & quod detur, & quod sit ratio dandi: unde est donum per se, & primò. Alia autem, qua datur, non sunt dona, nisi secundum quod participant aliquid amoris, ut ex amore data.*

Cæterum circa totam hanc solutionem istius secundæ objectionis videatur ea, quæ circa Verbum disputatione 2. huius tractatus citata dubio 4. diximus, ubi plures objectiones adduximus, & solvimus, quæ contra dicta in ista solutione possunt, proportionè servata, militare.

§. III. Alia objectiones contra eandem D. Thomæ rationem proponuntur, & ex dictis solvantur.

42 **V**nde nihil obstat, si obijciat tertid, & principaliter, quod dato, rationem primi doni convenire amori divino, tunc deberet hoc competere amori essentiali: ergo non bene inde colligetur, rationem doni esse propriam Spiritus Sancti, potius quam Filij. Cõsequenter videtur legitima. Tum, quia Spiritus Sanctus nõ procedit, ut donum, & amor essentialis magis quam Filius, si quidem essentialia sunt utriusque communia. Tñ etiam, quia sicut Spiritus Sanctus est donabilis ex amore essentiali, ita etiam Filius. Antecedens autem probatur. Quoniam Spiritus Sanctus non habet rationem doni, nisi quia includit amorem essentialem, & ratione illius: ergo amor essentialis habebit proprius, & per consequens per se primò, quod sit donum.

Tertia obiectio.

Occurritur Respondetur ex dictis, quod etsi ratio primi doni essentialis conveniat amori essentiali, non verò Spiritui Sancto: secus tamen

ratio primi doni notionalis; nam hæc per se primò convenit amori notionali. Vnde negandum est antecedens huius objectionis intellectum de primo dono notionali, seu de primo dono divino realiter procedente à donatore. Et ad probationem dicendum est, Spiritum Sanctum non habere rationem doni notionalis ab amore essentiali, tanquam à ratione formali, & in recto importata in dono notionali, ut talis; sed amorem istum solum importari in obliquo à dono; & non utcumque, sed ut est quodammodo proprius Spiritus Sancti, id est, ut communicatus per voluntatem eidem Spiritui Sancto, & ex vi processionsis ipsius formaliter sumptæ. Amor autem sic sumptus, & communicatus non convenit Verbo, sed soli Spiritui Sancto: & idè solus ipse est amor, & donum notionale.

43 Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, hinc fieri, dandum esse in divinis duplex primum donum, alterum improductum, nempe amorem essentialem; alterum verò productum, nempe Spiritum Sanctum, hoc autem dici nequit, sicut nec quod datur in Deo duplex voluntas, aut intellectus, alter productus, alter verò improductus.

Replica.

Respondetur enim, quod donum, ob inopiam nominum, dicitur non solum de amore essentiali, sed etiam de tertia persona Trinitatis, tanquam nomen proprium, sicut amor de utroque dicitur. Et ita non inconuenit concedere duo prima dona, vnum essentialem, & alterum notionale includens, modo dicto, essentialem. Iuxta quem modum D. Thomas in 1. ad Annibaldum dist. 18. art. 3. ad 4. concedit expressè in Deo duplicem amorem, scilicet essentialem, & personale. Cumque ad multiplicationem amoris sequatur multiplicatio doni, hinc est, ut iuxta mentem S. Doctoris debeat concedi duplex primum donum, inter quæ sit distinctio virtualis includentis, & inclusi, ex quibus alterum sit essentialem; alterum verò personale, seu notionale, non dicens aliam speciem amoris, sed eundem amorem essentialem, ut per voluntatem ex vi processionsis illius communicatur.

Et respondeo.

D. Thomæ.

44 Ex quo etiam fit, nihil obstat, si obijciat quartò, quod si Spiritus Sanctus procedat ut amor, & ut donum, hoc ipso quod procedat per voluntatem, & per modum amoris, habebit duplicem notionem, per quam notificetur, nempe notionem amoris, seu spirationis passivæ, & notionem doni: hoc autem dici nequit, siquidem iuxta communem Theologorum sententiam Spiritus Sanctus tantum habet unicam notionem ergo, & c.

Quarta obiectio.

Ex dictis igitur fit, hoc nihil obstat, Diligere.

Quo-

Quonia ratio doni, & amoris producti, seu spiritali solum dicit in recto eandem relationem Spiritus Sancti absque distinctione virtuali, vt explicatum est; & in obliquo dicit eidem amorem, vt comunicatum per voluntatem, necno respectu fundamentalem ratione amoris, & essentialis inclusæ ad creaturas, quibus donum donandum est. Constat autem, notiones reales, & positius non multiplicari, nisi ratione alienius relationis virtualiter distinctæ, & in reo importatæ, necno habentis terminum ad intra: quæ quidem in præsentia non inveniuntur. Et ita, sicut Verbum, vt Verbum, & vt Filius, non dicit duplicem notionem propter hanc rationem: ita neque Spiritus Sanctus, vt spiritus, vt amor spiritalis, & vt donum, non asseret multiplicem notionem, sed eandem sub diuersis muneribus ex parte solius nostri modi concipiendi distinctam.

D. Thom. Quam solutionem adduxit eidem obiectioni D. Thomas in 1. ad Annibaldum dist. 18. quæst. vnica art. 2. ad 3. his verbis: *Dicendum, quod sicut vna essentia secundum rem materialiter significatur, vt differens ratione: sic vna proprietates secundum rem significatur materialiter, & vt differens ratione. Hinc est, quod proprietates Spiritus Sancti significatur, & nomine spiritus quoad actum procedendi, & nomine amoris quoad modum processionis, & nomine doni quoad rationem donationis superadditam; quæ omnia si vna proprietates realiter Spiritus Sancti.*

Vltima obiectio. 45 Nec tandem obstat, si obijcias vltimò contra eandem rationem D. Thomæ, Deum non agere in creaturas, nec donare illis aliquid per amorem proprium vnus personæ, sed per amorem communem toti Trinitati: alioqui plus ageret in creaturas vna persona, quam altera: quod est contra illud axioma, nempe, quod opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa. Ergo ratio primi doni nulla ratione potest conuenire Spiritui Sancto ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis. Patet consequentia. Quia si Spiritus Sanctus sic esset primum donum, & ratio donandi, deberet peculiari modo esse principium omnis liberalis collationis factæ creaturæ: quia primum in vnoquoque genere est ratio aliorum intra idem genus, vt docet D. Thomas in 1. dist. 18. quæst. 1. art. 3. & Aristoteles 2. Metaphysicæ cap. 2. 3.

Responsio. Respondetur enim ex dictis dubio 1. ha-

ius disputationis, quod nullum est inconueniens, quod Deus donet, aut diligat creaturas per amorem proprium vnus personæ: non quidem tanquam per rationem agendi, ita vt secundum illud, quod superaddit amor essentiali, sit ipsa ratio agendi; sed tanquam termino: quæ ratione Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, & eodem modo diligunt creaturas eodem Spiritu Sancto, tanquam termino, vt constat ex illis, quæ Angelicus Doctor quæst. 37. art. 2. ad 3. docuit. Et idem Filius datur, & ratione amoris essentialis à tota Trinitate, tanquam à ratione quodammodo agendi: quatenus ad rationem agendi, saltem in obliquo, desideratur prædictus amor: & insuper datur à Patre amore personali, scilicet Spiritu Sancto, tanquam termino: quia, vt loquitur D. Thomas loco citato, Pater non solum Filium, sed etiam se, & nos diligit Spiritu Sancto: quia diligere, prout notionaliter sumitur, non solum importat productionm diuinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris: qui habet habitudinem ad rem dilectâ. Vnde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo, quod genuit: ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu Sancto, vt dubio 1. huius disputationis explicuimus.

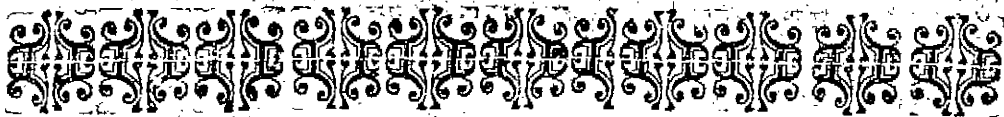
46 Nec necesse erit referre oppositam sententiam nostræ assertioni asserentem, donum non esse nomen personale Spiritus Sancti, neque ei ex vi suæ processionis, proprietatisque personalis conuenire, sed solum illi appropriari, eò quod per appropriationem dicitur procedere per modum amoris, & amor habet rationem primi doni, quæ docuit Durandus in 1. dist. 18. quæst. 1. Non igitur necesse erit sententiam hanc referre; & multò minus illius fundamenta adducere. Quoniam nititur in illis, quæ supra disputatione 1. ex eodem Durando adduximus ad probandum, Verbum non procedere per intellectum, nec Spiritum Sanctum per voluntatem: & omnia ista ibidem soluimus, sententiamque Durandi satis impugnavimus. Et deinde, si quæ sunt alia, quæ in fauorem eiusdem Durandi alia via adduci possent, sufficeret ad illa ex his, quæ pro ratione D. Thomæ elucidanda diximus, potest occurrere im-

ferre omnia iam à nobis ad prædictam rationem Angelici Doctoris examinandam adducta, & soluta sunt.

Angel. Doctor.

Exdistinguit soluta fundamenta oppositæ sententiæ

Durandus

QVAESTIO XXXIX.

De personis ad essentiam relatis.

P R O O E M I V M.

POST Ea, quæ de personis diuinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notiones, & de comparatione ipsarum ad inuicem.

& negatio verificantur de essentia, & persona: nam persona est distincta; essentia vero non est distincta. Ergo persona, & essentia non sunt idem.

¶ 3. Præterea. Nihil subijcitur sibi ipsi. Sed persona subijcitur essentiæ: unde suppositum, vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem, quod essentia.

Sed contra est, quod Augustinus † Lib. 7. de Trin. cap. 6. circa princ. tom. 3. dicit 7. de Trinitate. Cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus, quam substantiam Patris.

Respondeo dicendum, quod considerantibus diuinam simplicitatem quæstio ista in manifesto habet veritatem. Offensum * est enim supra, quod diuina simplicitas hoc requirit, quod Quæst. 3. art. 3. in Deo sit idem essentia, & suppositum, quod in substantijs intellectualibus nihil est aliud, quam persona.

Sed difficultatem videtur ingerere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet unitatem. Et quia, ut * Boetius dicit, relatio multiplicat personarum Trinitatem, posuerunt aliqui, hoc modo in diuinis differre essentiam, & personam, quo relationes dicebant esse assistentes, considerantes in relationibus solum, quod ad alterum sunt, & non quod res sunt. Sed (sicut supra * ostensum est) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter in-

† Boetius lib. de Trin. nō procal à fr. 22. sunt: ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, quod in Deo non sit aliud essentia, quam persona secundum re: & tamen quod personæ reali-

ter

ter

ARTICVLVS I.

Vtrum in diuinis essentia sit idem quod personæ

Suprà q. 3. art. 3. & 1. dist. 34. q. 1. art. 1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod in diuinis essentia non sit idem, quod persona. In quibuscunque enim essentia est idem, quod persona, seu suppositum, oportet, quod sit tantum vnum suppositum vnus naturæ, ut patet in omnibus substantijs separatis. Eorum enim, quæ sunt idem re, vnum multiplicari non potest, quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia, & tres personæ, ut ex † supra dictis patet. Ergo essentia non est idem quod persona.

Quæst. 30. art. 1. & q. 28. art. 3.

¶ 2. Præterea. Afirmatio, & negatio simul, & semel non verificantur de eodem. Sed afirmatio,

Colleg. Salm. Carm. Discalc. Curs. Theol.

Hhh

ter

Quaest. 29.
214.

ter ab inuicem distinguantur. Persona enim (vt dictum est ⁊ supra) significat relationem, prout est subsistens in natura diuina. Relatio autem ad essentiam comparata, non differt re, sed ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet vna essentia, & tres personae.

Ad primum ergo dicendum, quod in creaturis non potest esse distinctio suppositorum per relationes; sed oportet, quod sit per essentialia principia: quia relationes non sunt subsistentes in creaturis. In diuinis autem relationes sunt subsistentes. Ideo secundum quod habent oppositionem ad inuicem, possunt distinguere supposita. Neque tamen distinguitur essentia: quia relationes ipsae non distinguuntur ab inuicem, secundum quod sunt realiter idem cum essentia.

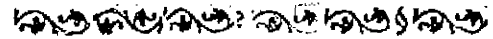
Ad secundum dicendum, quod in quantum essentia, & persona in diuinis differunt secundum intelligentiae rationem, sequitur, quod aliquid possit affirmari de vno, quod negatur de altero: & per consequens, quod supposito vno, non supponatur alterum.

Ad tertium dicendum, quod rebus diuinis nomina imponimus secundum modum rerum creaturarum, vt supra dictum est. Et quia naturae rerum creaturarum indiuiduantur per materiam, quae subijcitur naturae speciei, inde est, quod indiuidua dicuntur subiecta, vel supposita, vel hypostases. Et propter hoc etiam diuinae personae supposita, vel hypostases nominantur: non quod ibi sit aliqua suppositio, vel subiectio secundum rem.

Conclusio.

In diuinis essentia, & persona sunt idem secundum rem, & differunt secundum intelligentiae rationem.

Circa hunc articulum, suppositis his, quae quaest. 28. art. 2. late diximus circa distinctionem diuinae essentiae, & relationum, nihil amplius occurrit dicendum. Videantur tamen ibidem dicta.

ARTICVLVS. II.

Virum sit dicendum, tres personas esse vnus essentia?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod non sit dicendum, tres personas esse vnus essentiae. Dicit enim Hilarius in * lib. de Synodis, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam vero vnum. Sed substantia Dei est eius essentia. Ergo tres personae non sunt vnus essentiae.

l. dist. 34. q. 1. art. 2.

* In fine 4. fol. a principio numero rati.

¶ 2. Præterea. Non est affirmandum aliquid de diuinis, quod auctoritate Scripturae sacrae non est expressum, vt patet per Dionysium ⁊ 1. cap. de diuinis nominibus. Sed nunquam in Scriptura sacra exprimitur, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt vnus essentiae. Ergo hoc non est asserendum.

Cap. 1. parum a principio. & paulo post idem reperitur.

¶ 3. Præterea. Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quod tres personae sunt vnus naturae.

¶ 4. Præterea. Non consuevit dici, quod persona sit essentiae; sed magis, quod essentia sit personae. Ergo neque conuenienter viderur dici, quod tres personae sunt vnus essentiae.

¶ 5. Præterea. Augustinus * dicit, quod non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia, & persona. Sed sicut praepositiones sunt transitivae, ita & obliqui. Ergo pari ratione non est dicendum, quod tres personae sunt vnus essentiae.

Lib. 7. de Trin. cap. 6 paulo post med. tom.

¶ 6. Præterea. Id, quod potest esse erroris occasio, non est in diuinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ vnus essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio: quia, vt Hilarius dicit in † lib. de Synodis: Vna substantia Patris, & Filij prædicata, aut vnum, qui duas nuncupationes habet, subsistentem significat, aut diuisam vnã substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ à duobus, & vsurpata sit, & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnus substantiæ.

Lib. de Synod. in tertio folio 3 princip. lib.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in † lib. tertio contra Maximinum, quod hoc nomen Omouision, quod in Concilio Nizano aduersus Arrianos firmatum est, idẽ significat, quod tres personas esse vnus essentiæ.

Lib. 3. contra Maximinum, ca. 1. ante mediũ tom. 6.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est *) intellectus noster res diuinas nominat, non secundum modum earum, quia sic eas cognoscere non potest; sed secundum modum in rebus creatis inuentum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiam capit, natura alicuius speciei per materiam indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduum autem vt suppositum formæ: propter hoc etiam in diuinis quæritur ad modum significandi essentia significatur vt forma trium personarũ. Dicimus autem in rebus creatis, formam quamcunque esse eius, cuius est forma, sicut sanitatem, vel pulchritudinem hominis alicuius. Rem autem habentem formam non dicimus esse formæ, nisi cũ adiectione alicuius adiectiui, quod designat illam formam: vt cũ dicimus, ista mulier est egregiæ formæ. iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia in diuinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus, vnã essentiam esse trium personarum; & tres personas vnus essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

Quæst. 13. art. 1. & 11.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

Ad secundum dicendum, quod licet tres personas esse vnus essentiæ non inueniatur in sacra Scriptura per hæc verba: inuenitur tamen quantum ad hunc sensum, sicut ibi: Ego, & Pater vnum sumus. Et, Ego in Patre, & Pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

Ad tertium dicendum, quod quia natura designat principium actus, essentia verò ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnus naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed vnus essentiæ dici non possunt, nisi quorum est vnum esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, quod tres personæ sunt vnus essentiæ, quam si diceretur, quod sunt vnus naturæ.

Ad quartum dicendum, quod forma absolutè accepta consuevit significari, vt eius, cuius est forma, vt virtus Petri. E conuerso autem res habens formam aliquam non consuevit significari, vt eius; nisi cũ volumus determinare, siue designare formam. Et tunc requiruntur duo genitiui, quorum vnus significet formam, & alius determinationem formæ, vt si dicatur, Petrus est magnæ virtutis. Vel etiam requiritur vnus genitiuus habens vim duorum genitorum, vt cũ dicitur, Vir sanguinum est iste, idest, effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu personæ, conuenienter essentia personæ dicitur, non autem è conuerso; nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ, vt si dicatur, quod Pater est persona diuinæ essentiæ, vel quod tres personæ sunt vnus essentiæ.

Ad quintum dicendum, quod hæc prepositio, ex, vel de, non designat habitudinem causæ formalis; sed magis habitudinem causæ efficientis, vel materialis: quæ quidem causæ in omnibus distinguuntur ab his, quorum sunt causæ. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium actuum: aliquid tamen est sua forma,

vt patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc, quod dicimus, tres personas vnus essentiae, significando essentiam in habitudine formae, non ostenditur aliud esse essentia, quam persona: quod ostenderetur, si diceremus, tres personas ex eadem essentia.

Lib. de Syn-
nod. in vi.
folio antesi-
nem lib.

Ad sextum dicendum, quod sicut Hilarius et dicit in lib. de Synod. Male sanctis rebus praedicitur, si, quia non sanctae a quibusdam habentur, esse non debeant. Sic, si male intelligitur Omouision, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo vna substantia ex vna geniti proprietate: non sic autem ex proportionem, aut ex vnione, aut ex comunione.

Conclusio.

Catholicè dicitur, vnam essentiam esse in tribus personis, & tres personas esse vnus essentia.

Circa conclusionem istam nihil peculiare oportebit animaduertere praeter illa, quae disp. I. huius tractatus fuse adduxim.

ARTICVLVS III.

Vtrum nomina essentialia praediciuntur singulariter de tribus personis?

1. dist. 42 ar-
tic 2. ad 3.
& Boet. Tri-
ni. q. 1. art.
4.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia (vt hoc nomen Deus) non praediciuntur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur, vt habeas humanitatem; ita Deus significatur, vt habes Deitatem. Sed tres personae sunt tres habentes Deitatem. Ergo tres personae sunt tres Dij.

¶ 2. Praeterea. Genesis 1. vbi dicitur: In principio creauit Deus caelum, & terram. Hebraica veritas habet, Elohim, quod potest interpretari Dij, siue Iudices: & hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personae sunt plures Dij, & non vnus Deus.

¶ 3. Praeterea. Hoc nomen res (cum

absolutè dicatur) videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter praedicitur de tribus personis. Dicit enim Augustinus in 7. lib. de Doctrina Christiana, Res, quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter praediciuntur de tribus personis.

Lib. 1. de
Doct. & huius
lian. cap. 5
tom 3

¶ 4. Praeterea. Sicut hoc nomen Deus significat habentem Deitatem: ita hoc nomen persona significat subsistentem in natura aliqua intellectualem. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres Deos.

Sed contra est, quod dicitur Deuteronomij 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est.

Respondeo dicendum, quod nomen essentialium, quaedam significant essentiam substantiuè, quaedam verò adiectiuè. Ea quidem, quae substantiuè essentiam significant, praediciuntur de tribus personis singulariter tantum, & non pluraliter. Quae verò adiectiuè essentiam significant, praediciuntur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia nomina substantiuè significant aliquid per modum substantiae; nomina verò adiectiuè significant aliquid per modum accidentis, quod inhæret subiecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet vnitatem, vel multitudinem. Vnde & singularitas, vel pluralitas nominis substantiuè attenditur secundum formam significatam per nomen. Accidentia autem sicut esse habent in subiecto, ita ex subiecto suscipiunt vnitatem, & multitudinem. Et ideo in adiectiuis attenditur singularitas, & pluralitas secundum supposita. In creaturis autem non inuenitur vna forma in pluribus suppositis nisi vnitatem ordinis, vt forma multitudinis ordinata. Vnde nomina significantia talem formam, si sint substantiuè, praediciuntur de pluribus in singulari; non autem si sint adiectiuè. Dicimus enim, quod multi homines sunt collegium, vel exercitus, aut populus. Dicimus tamè, quod plures homines sunt collegiati. In diuinis autem essentia diuina significatur per modum

Art. præ.
& q. 3. art. 3.

Quæst. 3.
art. 7. & q.
11. art. 4.

formæ, ut dictum est, † quæ quidem simplex est, & maximè vna, ut supra † ostensum est. Vnde, nomina significãtia diuinam essentiam substantiue singulariter, & non pluraliter de tribus personis prædicantur. Hæc igitur est ratio, quare Sortem, & Platonem, & Ciceronem dicimus tres homines; Patrem autem, & Filium, & Spiritum Sanctum non dicimus tres Deos, sed vnũ Deum: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates; in tribus autem personis est vna diuina essentia. Ea vero, quæ significant essentiam adiectiue, prædicantur pluraliter de tribus, propter pluralitatem suppositorum. Dicimus enim tres existètes, vel tres sapientes, aut tres æternos, & increatos, & immensos, si adiectiue sumantur: si vero substantiue sumantur, dicimus vnum increatum, immensum, & æternum, ut Athanasius † dicit.

In simbolo suo Fidei.

Ad primum ergo dicendum, quod licet Deus significet habentem Deitatem: est tamen aliud modus significandi. Nam Deus dicitur substantiue; sed habens Deitatem dicitur adiectiue. Vnde, licet sint tres habentes Deitatem; non tamen sequitur, quod sint tres Dij.

Ad secundum dicendum, quod diuersæ linguæ habent diuersum modum loquendi. Vnde, sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicimus pluraliter neque Deos, neque substantias: ne pluralitas ad substantiam referatur.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in diuinis; secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus * dicit ibidem, quod eadem Trinitas quædam summa res est.

Ad quartum dicendum, quod forma significata per hoc nomen persona non est essentia, vel natura, sed personalitas. Vnde, cum sint tres perso-

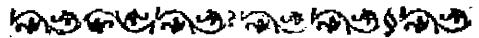
nalitates, id est tres personales proprietates in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non singulariter; sed pluraliter prædicatur de tribus.

Prima conclusio.

Nomina essentialia substantiua, non prædicantur in diuinis in numero plurali.

Secunda conclusio.

Nomina essentialia adiectiua habent in diuinis in numero plurali prædicari.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona?

Ad Quartum sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia concreta non possunt supponere pro persona, ita quod hæc sit vera,

I. dist. 4. q. 1 art. 2.

Deus genuit Deum. Quia (ut Sophiste dicitur) terminus singularis idem significat, & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit, ut dictum est. Ergo cum significet essentiam, videtur, quod supponat pro essentia, & non pro persona.

Art. præ. & q. 13. art. 9.

¶ 2. Præterea. Terminus in subiecto positus non restringitur per terminum positum in prædicato ratione significationis; sed solum ratione temporis consignificari. Sed cum dico, Deus creat, hoc nomen Deus supponit pro essentia. Ergo cum dicitur, Deus genuit, non potest iste terminus Deus ratione prædicati notionalis supponere pro persona.

¶ 3. Præterea. Si hæc est vera, Deus genuit, quia Pater generat: pari ratione hæc erit vera, Deus non generat quia Filius non generat. Ergo est Deus generans, & Deus non generans. & ita videtur sequi, quod sint duo Dij.

Loco citato in argum.

Lib. 1. de
Trinit. cap.
1. ante me-
dium tom.
3.

¶ 4. Præterea. Si Deus genuit Deū: aut se Deum, aut aliū Deū? Sed non se Deum: quia, vt Augustinus dicit in 1. de Trinitate, nulla res generat se ipsam. Neque alium Deum: quia nō est, nisi vnus Deus. Ergo hæc est falsa, Deus genuit Deum.

¶ 5. Præterea. Si Deus genuit Deum, aut Deum, qui est Deus Pater; aut Deum, qui non est Deus Pater? Si Deum, qui est Deus Pater: ergo Deus Pater est genitus. Si Deum, qui non est Deus Pater: ergo Deus est, qui non est Deus Pater, quod est falsum. Non ergo potest dici, quod Deus genuit Deum.

Sed contra est, quod in Symbolo dicitur: Deum de Deo.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod hoc nomē Deus, & similia proprie secundum suam naturam supponunt pro essentia; sed ex adiuncto notionali trahuntur ad supponendum pro persona. Et hæc opinio processisse videtur ex consideratione diuinæ simplicitatis, quæ requirit, quod in Deo idem sit habens, & quod haberetur. Et sic habēs Deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem, quod Deitas. Sed in proprietatibus locutionum non tantum attendenda est res significata; sed etiam modus significandi. Et ideo, quia hoc nomen Deus significat diuinam essentiam, vt in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij melius dixerunt, quod hoc nomen Deus ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est Deitas. Quandoque verò supponit personam; vel vnā tantum, vt cum dicitur, Deus generat; vel duas, vt cum dicitur, Deus spirat; vel tres, vt cum dicitur, Regi sæculorum immortalis, inuisibilis, soli Deo, &c. x. Timothei 1.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen Deus licet conueniat cum

terminis singularibus in hoc, quod forma significata non multiplicatur: conuenit tamen cum terminis communibus in hoc, quod forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde non oportet, quod semper supponat pro essentia, quam significat.

Ad secundum dicendum, quod obiectio illa procedit contra illos, qui dicebant, quod hoc nomen Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

Ad tertium dicendum, quod aliter se habet hoc nomen Deus ad supponendum pro persona, & hoc nomen homo. Quia enim forma significata per hoc nomen homo, idest humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, per se supponit pro persona, etiā si nihil addatur, quod determinet ipsum ad personam, quæ est suppositum distinctum. Vnitas autem, siue cōmunitas humanæ naturæ non est secundum rem; sed solum secundum considerationem. Vnde iste terminus homo non supponit pro natura communi nisi propter exigētiam alicuius additi, vt cum dicitur, homo est species. Sed forma significata per hoc nomen Deus, scilicet essentia diuina, est vna, & communis secundum rem. Vnde per se supponit pro natura communi; sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cum dicitur, Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen Deus pro persona Patris. Sed cum dicimus, Deus non generat, nihil additur, quod determinet hoc nomen ad personam Filij; vnde datur intelligi, quod generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personam Filij, vera erit locutio: vt si dicatur, Deus genitus non generat. Vnde etiā non sequitur, est Deus generans, & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, vt puta si dicamus, Pater est Deus generans, & Filius est Deus non generans. Et ita non sequitur, quod sint plures Dij: quia Pater, & Filius sunt vnus Deus, vt dictum est.*

Ad quartum dicendum, quod hæc est

Art. præcedent.

est falsa, Pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocu) refert idem suppositum. Neque est contrarium, quod Augustin. * dixit ad Maximum, quod Deus Pater genuit alterum se: quia ly se, vel est casus ablativi. vt sit sensus, genuit alterum a se; vel facit relationem simplicem; & sic refert identitatem naturae; sed est impropria, vel emphatica loquutio: vt sit sensus, genuit alteru simillimum sibi. Similiter & haec est falsa, Genuit aliu Deum: quia licet Filius sit alius a Patre (vt supra dictum * est) non tamen est dicendum, quod sit alius Deus; quia intelligeretur, quod hoc adiectiuum alius poneret re suam circa substantiuu, quod est Deus: & sic significaretur distinctio Deitatis. Quidam tamen concedunt istam, Genuit alium Deum, ita quod ly alius sit substantiuum, & ly Deus apposituue construatur cum eo. Sed hic est improprie modus loquendi, & euitandus, ne detur occasio erroris.

Ad quintum dicendum, quod haec est falsa, Deus genuit Deum, qui est Deus Pater: quia cum ly Pater appositiuue construatur cum ly Deus, restringit ipsum ad standum pro persona Patris: vt sit sensus, genuit Deum, qui est ipse Pater: & sic Pater esset genitus, quod est falsum. Vnde negatiua est vera, Genuit Deum, qui no est Deus Pater. Si tamen intelligeretur constructio non esse appositiuua, sed aliquid esse interponendu, tunc e conuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, Genuit Deu, qui est Deus, qui est Pater: sed hec est extorta expositio. Vnde melius est, quod simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua concedatur. Prepositiuus tamen dixit, quod ra negatiua, quam affirmatiua est falsa: quia hoc relatiuum, qui, in affirmatiua potest referre suppositum; sed in negatiua refert, & significatum, & suppositum. Vnde sensus affirmatiuae est, quod esse Deum Patrem, conueniat personae Filij. Negatiuae vero sensus est, quod esse Deum Patrem non tantum remoueat a persona Filij, sed etiam a Diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur: cum secundum Phi-

losophum de eodem, de quo est affirmatio, possit etiam esse negatio.

Prima conclusio.

Nomina essentialia concreta non supponunt pro natura diuina in abstracto.

Secunda conclusio.

Nomina essentialia in concreto possunt proprie supponere pro persona.

ARTICVLVS V.

Vtrum nomina essentialia in abstracta significato possint supponere pro persona?

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona, ita quod haec sit vera, Essentia generat essentiam. Dicit enim Augustin. * 7. de Trinitate: Pater, & Filius sunt vna sapiencia, quia vna essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

¶ 2. Præterea. Generatis nobis, vel corruptis, generantur, vel corrumpuntur ea, quae in nobis sunt. Sed Filius generatur. Ergo cum essentia diuina sit in Filio, videtur, quod essentia diuina generetur.

¶ 3. Præterea. Idem est Deus, & essentia diuina, vt ex supra dictis patet. Sed haec est vera, Deus generat Deum, sicut dictum est. Ergo haec est vera, Essentia generat essentiam.

¶ 4. Præterea. De quocunque predicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia diuina est Pater. Ergo essentia potest supponere pro persona Patris. Et sic essentia generat.

In epist. ad Maximum dicitur, quod est 66. paulo ante mendium 10. 2.

Quaest. 31. art. 2.

1. dist. 5. q. 1 art. 1.

Lib. 7. de Trin. cap. 1. circa fin. & c. 2. in principio. tom. 3.

Quaest. 13 art. 3. & 4. Art. praec.

Lib. 2. perihier. ex cap. vit. tom. 1.

¶ 5. Præterea. Essentia est res generans, quia est Pater, qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans, & non generans: quod est impossibile.

¶ 6. Præterea. Augustinus dicit in Lib. 4. de Trin. ca. 70. declinando ad finē, to. 3. ¶ 4. de Trinitate. Pater est principium totius Deitatis. Sed non est principium, nisi generando, vel spirando. Ergo Pater generat, vel spirat Deitatem.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in ¶ 1. de Trinitate, quod nulla res generat se ipsam. Sed si essentia generat essentiam, non generat nisi se ipsam: cum nihil sit in Deo, quod distinguatur à diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

Respondet dicendum, quod circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens, quod sicut dicitur, Deus genuit Deum: ita potest dici, quod essentia genuit essentiam, considerans, quod propter diuinam simplicitatē non est alius Deus, quam diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit. Quia ad veritatem locutionum non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, ut dictum est. ¶ Licet autem secundum rem sit idem Deus, quod Deitas: non tamen est idem modus significandi utrobique. Nam hoc nomen Deus, quia significat diuinam essentiam, ut in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quod possit supponere pro persona. Et sic ea, quæ sunt propria personarum, possunt prædicari de hoc nomine Deus: ut dicatur, quod Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est. ¶ Sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significationis, quod supponat pro persona: quia significat essentiam, ut formam abstractam. Et ideo ea, quæ sunt propria personarum, quibus ab inuicem distinguuntur, non possunt essentiae attribui. Significaretur enim, quod esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

Ad primum ergo dicendum, quod ad exprimendā unitatē essentiae, & personæ Sancti Doctores aliquando expressius locuti sunt, quam proprietates

locutionis patiantur. Vnde huiusmodi locutiones non sunt extendendæ, sed exponendæ: ut scilicet nomina abstracta exponantur per cōcreta, vel etiā per nomina personalia: ut cum dicitur, essentia de essentia, vel sapientia de sapientia, sit sensus, Filius, qui est essentia, & sapientia, est de Patre, qui est essentia, & sapientia. In his tamen nominibus abstractis est quidam ordo attendendus. Quia ea, quæ pertinent ad actum, magis propinquē se habent ad personas, quia actus sunt suppositorum: unde minus impropria est ista, natura de natura, vel sapientia de sapientia, quam essentia de essentia.

Ad secundum dicendum, quod in creaturis generatum non accipit naturam eandem numero, quam generans habet, sed aliam numero, quæ incipit in eo esse per generationem de nouo, & desinit esse per corruptionē: & ideo generatur, & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eadem naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura diuina in Filio non generatur, neque per se, neque per accidens.

Ad tertium dicendum, quod licet Deus & diuina essentia sint idem secundum rem: tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimodē de utroque.

Ad quartum dicendum, quod essentia diuina prædicatur de Patre per modum identitatis, propter diuinam simplicitatem: nec tamen sequitur, quod possit supponere pro Patre, propter diuersum modum significandi. Ratio autem procederet in illis, quorum vnum prædicatur de altero, sicut vniper sale de particulari.

Ad quintum dicendum, quod hæc est differentia inter nomina substantiua, & adiectiua. Quia nomina substantiua ferunt suum suppositum; adiectiua vero non, sed rem significatam ponunt circa substantiuum. Vnde Sophistæ dicunt, quod nomina substantiua supponunt; adiectiua vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiua possunt de essentia prædicari propter identitatē

rei. Neque sequitur, quod proprietates personalis distinctam determinet essentialiam; sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantiuum. Sed notionalia, & personalia adiectiua non possunt predicari de essentia, nisi aliquo substantiuo adiuncto. Unde non possumus dicere, quod essentia est generans: possumus tamen dicere, quod essentia est res generans, vel Deus generans, si res, & Deus supponantur pro persona; non autem si supponantur pro essentia. Unde non est contradictio, si dicatur, quod essentia est res generans, & res non generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

Ad sextum dicendum, quod Deitas, in quantum est una in pluribus suppositis, habet quandam convenientiam cum forma nominis collectiui. Unde, cum dicitur, Pater est principium totius Deitatis, potest sumi pro vniuersitate personarum, in quantum scilicet in omnibus personis diuinis ipse est principium. Nec oportet, quod sit principium sui ipsius: sicut aliquis de populo dicitur Rector totius populi, non tamen sui ipsius. Vel potest dici, quod est principium totius Deitatis, non quia eam generet, & spiraret; sed quia eam generando, & spirando communicat.

Conclusio.

Nomina essentialia abstracta non possunt supponere pro personis. Et ita haec est falsa, essentia generat.

DISPUTATIO. XVII.

De modo, quo nomina essentialia, & personalia predicantur, & supponuntur in diuinis.

VIA Cuncta, quae in tribus articulis immediate praecedentibus continentur, ad modum, quo nomina essentialia, & personalia in diuinis predicantur, & supponuntur, spectantur

circò disputatio praesens ad omnia ista explicanda instituitur, & de omnibus illis titulus eius inquitur.

D V B I V M. I.

Utrum nomina essentialia in concreto predicentur pluraliter in diuinis?

ROTITVLI intelligentia notandum est, primò, tria nomina communia in diuinis reperiri. Alia quidem essentialia, quae significant essentialiam, vel attributa, ut *Deus*, vel *sapiens*, aut *eternus*. Alia, quae significant aliquid personale ut *persona*. Alia tandem, quae sunt transcendentia, ut *res*. De his igitur postremis duobus nominum generibus planum est predicari pluraliter in diuinis: & idè dantur in diuinis plures personae, pluresque res, ut ex dictis disput. 10. & ex communi omnium Theologorum consensu constat. Quare tota controuersia est de nominibus essentialibus, an nimirum pluraliter in diuinis predicentur? Consultò autem de his nominibus in concreto sumptis loquimur: quia de eis in abstracto extra omnem controuersiam est, non pluraliter, sed singulariter dici: & idè neque plures essentialium, neque plures sapientiarum, &c. in diuinis reperiuntur.

Secundò notandum est, haec nomina essentialia, alia esse substantiua; alia verò adiectiua. Titulus ergo absolutè procedit de nominibus essentialibus, siue illa sint adiectiua, siue substantiua: ut ita plenior nominum essentialium, & modi praedicandi illorum, quantum ad praesens attinet, notitia habeatur.

§. I. *Affertio prior ex mente Angelici Praeceptoris, & aliorum Patrum.*

Dicendum ergo est primò, nomina essentialia in diuinis, si sint adiectiua, & ut talia sumantur, praedicari pluraliter in diuinis. Ita Innocentius III. capite *Firmiter. De summa Trinitate*, ubi sic ait: *Pater generans, Filius nascentis, & Spiritus Sanctus procedens consubstantialis, & coequalis, & coomnipotens, & coaeterni.* Damasus I. in Concilio Romano tertio in Professione fidei, & Anathematismis aduersus haereticos Apollinaris, & Arii, ac Sabellij: *Si quis tres personas non dixerit veras Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, aequales, semper u-*

Prior enim aduerso pro intelligentia tituli.

Posterior a nimaduerso.

Conclusio prima.

Inno. III

Damas. I

u-

subiectis, aut quasi subiectis realiter distinctis poterit nomen illam sic significans pluraliter dici. Quia eo ipso prædicta forma habet diuersas adiacentias; non quidem ex parte sui quia adiacet illis, vt subiectis inadæquatis; sed ex parte subiectorum: & ipsa, vt in obliquo dicit vnum ex illis subiectis, vt id, cui adiacet, distinguitur realiter ratione prædicti subiecti à se ipsa, vt in obliquo dicit aliud, tanquam id, cui adiacere habet. Et quia tota hæc diuersitas oritur à subiectis, & non petitur, quod sit in ipsa forma ratione sui, aut secundum se absolute; idcirco, licet ipsa, vt sic adiacens, & vt modo dicto inuoluit subiectū, plurificetur ratione illius, nihilominus dicitur non requiri ad plurificationem nominis adiectiuū pluralitas formæ, idest, pluralitas illius secundum se absolute; sed sola pluralitas subiectorum idest, quæ solum sit in subiectis ratione sui; aut in formis, præcise quia in obliquo dicunt prædicta subiecta, vt ea, quibus adiacent.

Vnde, quia (quoad præsens attinet) nomē æternus, sumptum in diuinis adiectiuè, significat æternitatem per modum adiacentis tribus suppositis diuinis inter se realiter distinctis: ided ad eius pluralitatem non requiritur, æternitatem ratione sui, & secundum se absolute plurificari; sed solum quod ratione distinctorum suppositorum, quibus adiacet, habeat distinctas adiacentias: ac proinde ipsa met, vt in obliquo dicit vnum suppositum, & significatur, vt est in illo, tanquam in eo, cui adiacet, distinguatur realiter à se ipsa, vt in obliquo dicit aliud suppositum, tanquam id, cui adiacere significatur.

8 Ad confirmationem patet ex dictis; quo modo cum accidens tantum habet vnum subiectum, tunc plurificatur quoad suam entitatem ex subiecto, tanquam ex radice; & ex se ipso formaliter, seu ex habitudine ad prædictum subiectum, tanquam à ratione formali, & proxima. Si tamen daremus aliquod accidens, quod esset in pluribus subiectis realiter distinctis, & eidem inadæquatis, tunc ex plurificatione alium subiectorum non sequeretur plurificatio prædicti accidentis ratione sui, seu secundum suam entitatem, sed solum esse in illo distinctas adiacentias: non quidem ita, vt ex parte illius, tanquam ex ratione formali, realiter distinguerentur; sed solum ex parte subiectorum, & ratione eorundem formaliter: quatenus prædictum accidens, vt dicit in obliquo vnum ex illis subiectis, tanquam id, cui adiacet, distinguitur realiter ratione prædicti obliqui à se ipso, vt dicit in obliquo aliud subiectum, tanquam id, cui adiacere significatur. Quare, quia nomen æternus adiectiuè sumptum significat, vt diximus, æternitatem, vt adiacentem tribus suppositis diuinis, vt suppositis ipsi inadæquatis;

ideiçò ad eius pluralitatem satis est multiplicatio suppositorum, & ipsius æternitatis; non quidem secundum suam entitatem, seu secundum se, sed vt in obliquo dicentis (modo dicto) talia supposita.

§ II. Posterior assertio ex eodem Angelico Præceptore, & alijs Patribus deprompta.

9 Dicendum est secundò, nomina concreta essentialia, & substantiua non prædicari pluraliter in diuinis. Ita Damasus primus in Professione fidei, & Anathematismis aduersus hæreses Apollinaris, & Arrii, & Hormisdæ Papa Epistola 1. aduersus Nestorium, & Eutichem c. 2. Nazianzenus Oratio ne 37. quæ est 5. de Theologia, Cyrillus N. Alexandrinus Dialogo de Trinitate lib. 6. columna 4. Gregorius Nyssenus toto libro ad Ablabium, cui titulus est, Non tres Dii. Augustinus lib. 5. de Trinitate c. 8. & 11. & lib. 8. c. 1. Boetius lib. de Trinitate non longè post principium. Quod etiam docuerunt Ambrosius, Fulgentius, Richardus Victorinus, & alij Patres relati à Montoya in suo tomo de Trinitate disput. 22. sectione 3.

Ideò etiam tenet D. Thomas in præsentia art. 3. his verbis: *Ea quidem, quæ substantiue essentialiam significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantum, & non pluraliter.* Et in 1. dist. 9. quæst. 1. art. 2. vbi sic ait: *Dicendum igitur, quod omnes termini significantes substantiam per modum substantiæ, sicut sunt substantiua, non prædicantur in plurali de tribus personis.* Et ided sententiam hanc sequuntur communiter omnes, vel ferè omnes Theologi.

10 Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex eodem Angelico Præceptore locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam nomina concreta essentialia, & substantiua in diuinis non plurificantur quoad formam significatam secundum se sumptam, & significant per modum substantiæ: ergo non plurificantur, nec prædicantur in numero plurali in diuinis. Antecedens quoad primam partem satis constat: siquidem nihil essentialiale plurificatur realiter quoad suam formam in diuinis: quo ad secundam verò partem ex definitione nominis substantiui satis liquet. Consequentia autem ex antecedenti videtur apertè sequi. Quoniam substantia, sicut ratione sui, & suæ formæ habet per se esse, ita ratione sui, & eiusdem formæ habet vnitatem, & pluralitatem: & ided non potest plurificari, non plurificata sua forma: ergo eadem ratione ea, quæ significantur per modum substantiæ, significantur per modum per se substantis.

Assertio secunda.

Damasus
Hormisdæ
Nazian.
N. Cyrill.
Gre. Nyss.
August.
Boet.
Ambros.
Richard.
Montoya.

D. Thom.

Ratio fundamentalis.

Ad confirmationem.

stantis, & habentis per se esse, & non poterunt plurificari, non plurificata forma ibidem significata: ac proinde nec nomen significans prædictam formam poterit plurificari, aut prædicari pluraliter: siquidem eæ nus nomina plurificantur, aut prædicantur pluraliter, quatenus ea, quæ per illa significantur, habent plurificari, vt sunt significata illorū, & subsunt modo significandi eorūde.

Confirmat.

11 Confirmatur primò. Quoniam idè adiectiua plurificantur in diuinis, quia forma significatur per modum alteri adiacentis, & hoc ipso, quòd significetur per modū adiacentis diuersis suppositis, habet modo nuper explicato ydistinctionem adiacentis ratione eorūdem suppositorum, & plurificari ratione illorum: ergo hoc ipso, quòd forma significetur per nomen substantiuum, non per modum adiacentis, sed per modum per se stantis, per seque habet esse, nō plurificabitur prædictum nomen, nec significatum illius, nisi forma ipsa absolute, & ratione sui plurificetur: ergo cum in diuinis non plurificetur forma significata per nomen substantiuum, nec etiam prædictum nomen plurificabitur, aut pluraliter dicetur.

Confirmat.

12 Confirmatur, & explicatur secundo. Quoniam etsi forma significata per nomen substantiuum tenet adiaceat, aut quasi adiaceat alteri, ab eoque vt à prima radice (saltem exultories) desumat in creaturis suam vnitatem, vel pluralitatem non tamen significatur, quantum est ex vi modi significandi, per modum adiacentis: quia non curatur, an ipsa forma habeat se ipsa adiacere suo subiecto, aut dependere ab illo; vel an à subiecto, vt à prima radice, accipiat suam vnitatem, vel pluralitatem; sed tantum de hoc, quòd est, prædictam formam secundum se, & suam entitatem habere proximè, & formam trahere à se ipsa suam vnitatem, vel pluralitatem, esseque per sui vnitatem, vel pluralitatem rationem formalem vnitatis, vel pluralitatis sui conereti, ac tandem ipsamet in concreto sumptam non pendere ab altero supposito, vt à sustentante; sed inuolueresecum suppositum, illudque afferre, ad hoc vt per modum per se stantis significetur. Ergo vnitatis, vel pluralitatis nominis conereti, & substantiuui, sic significantis formam, & subiectum, aut suppositum illius, non desumitur ex forma, vt adiaceat alteri, neque ex subiecto; aut ex supposito, vt est id, cui adiacet forma: alioqui nō significaretur prædicta forma per modum per se stantis, seu per modum substantiæ: siquidem oppositum huius in substantiuuis, vt talibus, cōtingit; sed desumitur ex ipsa forma secundum se, & absolute sumpta, & vt per se, & ratione sui; id est, non ab alio vt à ratione formali proxima, est proxima & formalis ratio suæ vnitatis, & pluralitatis, &

per sui vnitatem, vel pluralitatem habet esse proximam & formalem rationem vnitatis, vel pluralitatis sui cōereti. Et ita ea non plurificata secundum se, & suam entitatem, nequibit coneretum illud; quantumuis supposita multiplicentur, plurificari. Ac proinde, cum in diuinis non plurificetur forma significata per coneretum substantiuum, non poterit prædictum coneretum, & nomen substantiuum plurificari, aut pluraliter dici.

Confirmatur vltimò.

13 Confirmatur, & explicatur tandem. Quoniam licet in substantia materiali forma habeat vnitatem à materia, tanquam à radice: nihilominus, si prædicta substantia significetur nomine substantiuo, vt v.g. *leo*, non significatur per modum adiacentis illi subiecto; sed per modum per se stantis, & habentis per se esse, & vnitatem; & idè, quòd ibi principaliter per modum formæ significatur, est ipsa forma totalis ibidem inuēta, scilicet, natura leonis includentis per modū partem materiam: vt ita prædicta forma significetur, vt per se, & ratione sui habens vnitatem, & tribuens illam suo conereto. Ergo prædicta nomina, sicut significant formam, vt habentem esse, & vnitatem per se, & dantem illam suo conereto, sic non possunt plurificari, non plurificata prædicta forma: & per consequens nomina concreta essentialia, & substantiuua in diuinis non poterunt plurificari, nec prædicari pluraliter ibidem: siquidem forma significata per illa significatur per modum substantiæ: & hæc secundum se non plurificatur in diuinis.

§. III. Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus eorum.

14 **C**ontra sententiam tamen Angelici præceptoris opinatus est Gabriel in 3 dist. 1. quæst. 2. art. 3. dubio 4. referuntque Marsilius quæst. 2. art. 3. dubio 2. quia referunt, tam concreta adiectiua, quam substantiuua essentialia posse prædicari pluraliter in diuinis, si attendatur solum ad rigorem, & proprietatem sermonis; licet ex usu Ecclesiæ prohibeatur hæc prædicatio, vt v.g. quòd *in diuinis sunt tres Dii*, ne videamur cōuenire cū Hæreticis, qui in diuersis personis diuersas naturas ferebantur, vt Arrius, &c.

Arrius.

Probatum primò. Nam Genesis 1. vbi dicitur: *In principio creauit Deus caelum, & terram*, Hebraica veritas habet *Elohim*, quòd potest interpretari *Dii*, siue *Indices*: hæc autem translatio est vera propter pluralitatem personarum: ergo attendendo ad rigorem sermonis, tres personæ erunt plures *Dii*, & non vnus Deus.

Primum argumentum, Genes. 1.

Respondetur, quòd si in Hebræo dicitur *Elohim*, id est, *Dii* in numero plurali, hoc idè est, quoniam apud Hebræos nomen *Elohim* significat principaliter proprietatem

Dissoluitur

rem personalem: sicut apud Græcos dicuntur tres hypostases, & apud Latinos tres personæ. Quæ solutio desumitur ex D. Thomæ art. 3. huius questionis in solutione ad 2.

D. Thomæ
Secundum

15. Secundò probatur. Quia concreta substantiua, sicut & adiectiua, significant suppositum: ergo substantiua multiplicabuntur propter multiplicationem suppositorum, sicut & adiectiua.

Confirmatio

Confirmatur. Quia propter multiplicationem suppositorum concedimus in diuinis tres habentes Deitatem: ergo tres Deos ex rigore sermonis.

Ad secundam

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis patet ex dictis in 1. & 2. nostra assertione, & ampliùs constabit ex illis, quæ 2. dubio dicemus.

Ad confirmationem

Ad confirmationem respondetur ex D. Thomæ art. 3. huius questionis in solutione ad 1. quod licet Deus significet habentem Deitatem: est tamen alius modus significandi in hoc termino Deus, & in hoc, habens Deitatem: nam ille significat substantiue, iste verò adiectiue. Et ideo, licet de rigore sermonis fiat concedendi tres habentes Deitatem: non tamè tres Dij. Et sanè, si in rigore sermonis essent concedendi tres Dij, & solùm ex prohibitione Ecclesiæ hoc negandum esset, merito ex hoc Hæretici arma sumerent contra nos, ex eo quod, si concedimus, tres personas esse vnum Deum, vt fides Catholica docet, nõ loquamur secundum proprietatem, & rigorem sermonis: ac proinde quod multò meliùs loqueremur, si in diuinis plures Dij admitterentur, sicut plures habentes Deitatem admittuntur: ex eo quod in rigore sermonis pluralitas habentium illam debet concedi. Sed hæc ampliùs dubio sequenti elucidabuntur.

D. Thomæ

raliter, de multiplicatione concreti substantiui: ideo placuit dubium hoc excitare ad explicandum, quomodo vniuersaliter loquendo cõcreta substantiua multiplicentur.

§. I. Angelici Doctoris sententia.

Dicendum ergo est, ad multiplicationem nominis substantiui generaliter requiri multiplicationem formæ, & suppositorum. Assertio hæc quoad priorem partem, nempe, quod ad prædictam multiplicationem requiratur pluralitas formarum, est D. Thomæ in 1. dist. 9. q. 1. art. 2. & in art. 3. huius questionis, vbi sic inquit: *Vnde & singularitas, vel pluralitas nominis substantiui attenditur secundum formam significatam per nomen.* Quod etiam docuit Angelicus Præceptor supra quæst. 36. art. 4. bis verbis: *Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantiui: sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis. Vnde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus Deus, propter unitatem forma significata per hoc nomen Deus: ita sunt vnum principium Spiritus Sancti, propter unitatem proprietatis significata in hoc nomine principium.* Et 3. p. q. 3. art. 6. ad 1. *Si tres persone assumerent vnã humanam naturam, verum esset dicere, quod tres persone essent vnus homo propter vnã naturam humanam. Sicut enim nunc verum est dicere, quod tres persone sunt vnus Deus, propter vnã diuinã naturam: sic verum esset dicere, quod essent vnus homo, propter vnã naturã humanam.*

D. Thomæ

17 Et similiter tam quoad hanc, quàm quoad secundam partem, nempe, quod etiã desideretur multiplicatio suppositorum, docuit assertionem nostram idem Angelicus Præceptor in hac 1. p. q. & art. nuper citatis in solutione ad 2. vbi sic inquit: *Dicendum, quod cum dicitur, Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus Sancti, designatur vna proprietates, qua est forma significata per nomen.* Non tamen sequitur, quod propter plures proprietates possit dici Pater plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorum. Vbi (vt conilat) ideo negat S. Doctor Patri, quod possit dici plura principia, licet habeat plures proprietates, quia eo ipso inuolueretur ibidè, quod esset in Patre plura supposita. Si autem ad pluralitatè huius nominis substantiui principium non requireretur, ultra pluralitatem formæ, pluralitas suppositorum, hæcque nõ inuolueretur in pluralitate illius, nõ implicaretur, seu inuolueretur pluralitas suppositorum ex eo, quod Pater habens plures proprietates diceretur plura principia.

D V B I V M II.

Vtrum generaliter loquendo ad multiplicationem concreti substantiui requiratur multiplicatio formarum, & suppositorum; an verò sufficiat sola multiplicatio formarum?

16

VIA D. Thomas vt explicet, quomodo nomina concreta essentialia, & substantiua singulariter prædicentur in diuinis, loquitur gene

Bandem etiam pluralitatem supposito-
rum requiri ad pluralitatem nominis con-
creti substantiui, docuit idem S. Doctor 3.
p. q. 3. art. 7. ad 2. his verbis: *Nunquam no-
men ab aliqua forma impositum pluraliter dici-
tur, nisi propter pluralitatem suppositorum. Ho-
mo enim, qui est duobus vestimentis indutus, no-
dicitur duo vestiti, sed vnus vestitus duobus ve-
stimentis: & qui habet duas qualitates, dicitur
singulariter qualis secundum duas qualitates.
Natura autem assumpta quantum ad aliquid
se habet per modum indumenti. Et ideo si perso-
na diuina assumeret duas naturas humanas,
propter vnitatem suppositi diceretur vnus ho-
mo, habens duas naturas humanas.* Vnde hanc
sententiam sequatur Caietanus art. 3. huius
questionis, & q. 36. art. 4. vbi etiam Molina,
Ferrara 4. contra Gentes c. 1. conclusionē
4. Iabellas, Torres, Canariensis, Bannez,
Zumel, Valentia, Nazarius art. 3. nuper ci-
tato, Arrubal disput. 135. cap. 3. Granada
tomo 1. in 3. p. disput. 13. sectione 3. Ruiz
de Montoya in presenti disput. 77. sectio-
ne 6. referens Marsillum, Almainum, &
alios.

18 Ratio autem huius assertionis quoad
priorem eius partem satis constat ex illis,
quæ præcedenti dubio ex D. Thomæ addu-
ximus. Quoniam sicut concretum substan-
tium significat formam per modum per se
stantis, habentisque esse per se: ita significat
eandem formam, vt habentem per se vnitatem,
vel pluralitatem, & dantem eam suo
concreto. Et ideo, nisi prædicta forma mul-
tiplicetur, nequibit prædictum concretum
multiplicari.

Ratio quoad
posteriore. Ratio verd eiusdem assertionis quoad se-
cundam partem, nempe, concretæ substan-
tium non multiplicari, non plurificatis sup-
positis, potest deduci ex locis D. Thomæ
pro eadem secunda parte modo adductis, &
ad hanc formam redigi. Quoniam etsi for-
ma in concretis substantiuis sit ratio forma-
lis vnitatis, vel pluralitatis eorum: nihilo-
minus ad pluralitatem prædictorum con-
cretorum requiritur per modum conditio-
nis pluralitas suppositorum: ergo nisi hæc
multiplicentur, nequibunt prædicta con-
creta plurificari. Consequentia liquet. An-
tecedens autem probatur, tum duplici exē-
plo in testimonijs eitis contēto. Nam etsi
in Patre æterno sint duæ potentia actiua,
nempe, potentia generatiua, & spiratiua: nõ
tamen ideo dicitur duo principia. Et simili-
ter licet Verbum assumeret duas naturas hu-
manas: non tamen ideo diceretur duo ho-
mines, sed vnus: ex eo quod vtrobique deest
pluralitas suppositorum requisita ad multi-
plicationem concretorum substantiuorum.
Tum etiã, quia cum nomina concreta sab-

stantia significant formam per modum
substantia; seu per modum per se stantis, nõ
queunt multiplicari; non multiplicatis sup-
positis, in quibus forma subsistit & est per se.

19 Nõc satis est id, quod respondet Vaz-
quez loco infra referendo. Nam ad primum
exemplum ait; posse Patrem dici duo prin-
cipia eo modo, quo habet duplicem poten-
tiam actiuam: & quia solùm potentia ista
distinguntur in eo secundum rationem, non
verd realiter, ideo potest dici duplex princi-
pium secundum rationem; non verd duplex
principium realiter. Et ideo cum D. Tho-
mas dixit, non posse Patrem dici duo princi-
pia, quia implicaretur pluralitas supposi-
torum, debet intelligi de dualitate reali, in
qua prædicta pluralitas suppositorum in-
uolueretur.

Ad secundum verd exemplum inquit, fal-
sum esse, quod si Verbum v. g. assumeret du-
plicem humanitatem, non esset duo homi-
nes. Quamuis addat, quod tunc non diceretur
duo: quia illæ naturæ essent vnitæ in
vno & eodem supposito. Et tandem ad secū-
dam probationē antecedentis inquit, quod
etsi nomina substantiua significant formam
vt habentem esse per se: non est necesse plu-
rificari supposita, in quibus forma est per se;
sed satis erit multiplicari formam, quæ est
principale, & directum significatum.

20 Non itaque hæc solutio satisfacit. Quo-
niam in multiplicatione nominis substantiuu
debet inuolui multiplicatio suppositi, tan-
quam conditio illius multiplicationis: ita
quidem, vt si multiplicatio fuerit secundū
rationem, multiplicetur suppositum, siue
subsistens secundum rationem: si verd multi-
plicatio fuerit realis, multiplicetur etiam
suppositum realiter. Et ratio est. Nam vt
multiplicentur concreta, & dentur, v. g. duo
homines, oportet, vt non verificetur, quod
vnus sit alius; sed ad hoc desideratur multi-
plicitas suppositorum: ergo etiam ad plurali-
tatem eorundem concretorum prædicta plura-
litas suppositorum petetur. Maior videtur
perspicua. Nam hoc ipso, quod vnū concre-
tum sit aliud, & vnus homo sit alter, non ma-
neunt illa concreta multiplicata & distin-
cta: siquidem multiplicatio & distinctio cō-
cretorum intrinsece importat, quod vnū
non sit aliud: sicut multiplicatio & distin-
ctio formarum & naturarum indispensabili-
ter assert, quod vna non sit altera.

Minor autem etiam liquet. Nam hoc ipso
quod duæ formæ & naturæ sint in vno &
eodem supposito, verificatur, quod concre-
tum vnus sit concretū alterius. Et propterea
in Christo Domino, in quo duæ naturæ, nē-
pe diuina, & humana, sunt in vna, & eadem
persona Verbi, verificatur, quod hic homo
(signato Christo) est hic Deus, & quod hic
Deus

Caietan.
Molina.
Ferrara.
Iabellas.
Torres.
Canariensis.
Bannez.
Zumel.
Valentia.
Nazarius.
Arrubal.
Granada.
Suarez.
Montoya.
Marsil.
Almain.

Effugium
Vazquez.
D. Thom.

Præcludi-
tur.

Dub. II. Quid requiratur ad pluralit. concreti substantiivi? 631

Deus est hic homo: Quod si in Christo Domino id est verum, propter unitatem supposito; multo magis in alijs concretis: liquidem natura diuina, & humana vnitæ in Christo Domino multo magis distant inter se, quã duæ humanitates assumptæ per diuinam potentiam à Verbo. Et ideo si modò vno nature diuinæ, & humanæ in vno & eodem supposito sufficit ad hoc, vt concretum nature humanæ, & diuinæ ita inter se comparerentur, vt de eorum vno verificetur, quod sit aliud; multo magis id verificaretur, dato quod Verbum plures humanitates simul assumeret.

Confirmatur 1.

21. Confirmatur. Quoniam etsi prædicatum realiter distinctum à subiecto possit in prædicatione formali prædicari de illo, vt constat in hac propositione, *Homo est quantus*; attamen hoc ideo est, quia prædicatum hoc, & alia similia habent se per modum formæ respectu subiecti. At dato, quod Verbum assumeret duas humanitates, & prædicaretur, quod vnus homo esset alius, tunc non ideo propositio ista esset vera, quia vnus homo haberet se per modum formæ respectu alterius: ergo ideo verè diceretur, quod vnus homo esset alius, quia prædicta concreta realiter non multiplicarentur.

Confirmatur 2.

Confirmatur secundo. Quoniam eommunicatio idiomatum, quæ reperitur in Christo, debet fundari in aliqua unitate & identitate ibidem reperta: at nulla est aprior, quàm ea, quæ tollit multipliciter concretorum substantiuorum in eo: liquidem eo ipso optimè verificabitur, quod hic Deus (signato Christo) est mortuus, & hic homo est creator: ergo ob eandem rationem, nempe, ob defectum multiplicationis suppositorum, dabitur identitas concretorum substantiuorum, quotiescunque plures formæ per modum substantiæ in concreto significatæ attulerint vnum & idem suppositum.

Impugnatur deinde.

Deinde contra eandem solutionem obstant plura alia exempla concretorum substantiuorum, in quibus, propter unitatem suppositi, non multiplicantur prædicta concreta; licet in eis sint plures formæ. Et ideo licet vnus homo habeat plures artes, non dicitur plures artifices, sed vnus. Et similiter nec dicitur plures Magistri, aut Doctores, licet habeat plures scientias, & doctrinas, quas in alios diffundat.

Ensisio. Vazquez.

22. Nec obest id, quod respondet Vazquez nomina ista significare naturam ipsam substantialem subsistentem, cui conueniunt formæ significatæ per illa. Cumque in vno homine tantum sit vnica natura substantialis, & subsistens, ideo nomina prædicta non pluriificantur. Nam contra hoc est. Quod prædi-

ta nomina, hoc ipso quod sint substantiua, significant formam per modum per se stantis, v.g. artem, aut scientiam per modum substantiæ; non vero naturam ipsam substantialem, cui conueniunt prædicta accidentia: alioquin prædictum concretum non esset concretum substantiuum formæ accidentalis significatæ per modum substantiæ; sed potius concretum nature substantialis, quod quoad significatum formale esset quid substantiale, & non haberet solum hoc, quod est significari per modum substantiæ. Per quæ ad omnia, quæ in fauorem solutionis Vazquez adducta sunt, satis constat.

Vnde etiam fit, non ita benè addidisse eundem Vazquez, quod dato casu, quod Verbum assumeret duas humanitates, tunc diceretur duo homines; non tamen duo. Quoniam ratio, propter quam negat, Verbum tunc dicendum esse duo, nempe, quia illæ duæ humanitates essent in eodem supposito, conuincit vtrique, nec dicendos esse duos homines, vt ex nuper dictis constare videtur.

§ II. Opposita sententiæ, fundamenta & enadationes eorum

23. **O**ppositam tamen sententiã, nempe, ad pluralitatem concretorum substantiuorum sufficere pluralitatem formarum, tuentur Vazquez in presenti disp. 155. c. 4. pro qua etiam refert Altiiodorem, Scorum, & Capreolum. Probat autem eam, primò ex D. Thoma in hoc art. 3. vbi sic inquit: *Vnde, & singularitas, vel pluralitas nominis substantiivi attenditur secundum formam significatam per nomen.*

Contraria sententiã. Vazquez. Altiiod. Scorus. Capreol. Probatur primò ex D. Thoma.

Nec satis erit, si occurras, S. Doctorem solum voluisse, necessariam esse pluralitatem formarum ad pluralitatem nominis concreti substantiivi; inde tamè nõ colligi, quod hæc pluralitas sola sufficiat, sed vltra eam, iuxta D. Thomæ mentem, requiritur pluralitas suppositorum, vt ex locis pro assertione adductis constat. Nam contra hoc arguit Vazquez, quod S. Thomas non dixit ad pluralitatem, vel unitatem nominis concreti substantiivi esse attendendam & considerandam unitatem, vel pluralitatem formæ: sic enim solum significaret, id esse necessarium, non tamen denotaret id sufficere: sed dixit, singularitatem, vel pluralitatem nominis, attendi secundum formam significatam. Attendi autem secundum formam, est ex illa solum desumi. Nam si aliunde necessariò oriretur, non diceretur attendi secundum formam: liquidem existentibus plurimis formis, contingeret, nomen singulariter significare. Et ita quotiescunque dicimus, proprietatè aliquã attendi secundum formam, vel secundum materiã, significamus, inde tantum oriri.

Vazquez.

Confirmatur primò. D. Thom.

Explicatur.

mas; in hoc articulo nullam fecit mentionem pluralitatis suppositorum ad docendam pluralitatem concreti substantiui; sed solum pluralitatis formæ: ergo existimandus est assignasse pluralitatem formarum pro principio necessario, & sufficienti multiplicationis prædictorum concretorum. Consequentia (præter quæ quiddam ex se patere videtur) potest suscipi. Tum ex eo, quod eodem modo loquatur de singularitate, quo de pluralitate: & ad singularitatem sufficiat vnitas formæ, idque S. Doctor significet, cum ait, singularitatem nominis ex singularitate formæ attendendam esse.

Tum etiam. Quia vnde sumitur vnitas, ab eodem multiplicato sumitur pluralitas. Et ideo à forma multiplicata sumitur pluralitas specifica, quia ab eadem accipitur vnitas secundum speciem; & à materia pluralificata debet desumi pluralificatio numerica, quia ab eadem sumitur vnitas numerica.

Secundò.

Confirmatur secundò. Quoniam in ratione, quæ Angelicus Præceptor adducit ad probandam multiplicationem substantiuorum, & adiectiuorum, docet, eodem proportionali modo multiplicari adiectiua ex suppositis, quo substantiua ex formis: sed adiectiua quia significantur per modum accidentis, & accidentia multiplicantur ex subiecto, tanquam ex prima ratione veluti formali sui pluralitatis, ideo iuxta Angelicum Præceptorem multiplicantur ex sola multiplicatione subiectorum: ergo substantiua, quia multiplicantur ex forma, tanquam à ratione formali, debent ex sola multiplicatione earum multiplicari.

Tertiò.
D. Thom.

Confirmatur tandem ex eodem D. Thoma in 3. dist. 1. q. 2. art. 5. ad 2. & 3. vbi sic inquit: *Si Filius Dei assumeret duas humanas naturas, dicerentur duo homines, propter pluralitatem formæ significatæ, quamuis vnum tantum esset suppositum.*

Solutur fundamentum.

25 Respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam. Et ad impugnationem contra eam dicendum est, Sanctum Doctorem solum voluisse explicare in hoc articulo id, per quod nomina concreta substantiua, & adiectiua habent vnitatem, vel pluralitatem, tanquam ex prima ratione formali, aut quasi formali; non verò eorum id, quod ad hanc vnitatem, vel pluralitatem etiam per modum conditionis concurrat. Vnde loquendo de eo, à quo, tanquam à prima ratione formali, oritur vnitas, vel pluralitas nominis substantiui, optimè dixit, vnitatem, vel pluralitatem prædicti nominis attendi ex vnitate, vel pluralitate formæ. quidem ex sola ipsa, tanquam ex prædicta ratione formali, desumitur: & pluralitas suppositorum, requisita ad multiplicationem nominis substantiui, solù petitur per modum conditionis.

Solutio prior confirmat.

26 Ex quo ad primam confirmationem satis constat. Nam cum D. Thomas non intenderet, nisi tantum assignare, vnde oritur, tanquam à ratione formali, multiplicatio substantiuorum non debuit facere mentionem, nisi prædictæ rationis formalis, nempe pluralitatis formarum; non verò suppositorum, quæ per modum conditionis se habent. Cur autem Angelicus Præceptor in prædicto articulo tantum meminerit rationis formalis, vnde substantiua, & adiectiua multiplicantur, est: quia id ei satis erat ad explicandum, quomodo concreta essentialia substantiua prædicentur singulariter in diuinitis; concreta verò adiectiua pluraliter. Siquidem forma significata per prædicta nomina substantiua semper est vnica, & nunquam plures: & ideo deficiente ratione formali pluralitatis substantiuorum, deficit pluralitas eorum, & ipsa singulariter prædicabuntur. Sicut e contra in adiectiuis accidit, quia adiectiua pluralificantur ex pluralitate suppositorum.

27 Ad primam autem probationem consequentia eiusdem confirmationis, quatenus contra hæc ob stare potest, nempe, D. Thomam eodem modo loqui de vnitate, & pluralitate nominis substantiui, ac proinde sicut ad vnitatem requiritur sola vnitas formæ, ita ad pluralitatem sufficiet pluralitas eiusdem formæ, pater etiam ex dictis, id esse verum in sensu, quo Angelicus Præceptor loquitur, nempe, quod sicut vnitas formæ est ratio formalis vnitatis nominis concreti substantiui, ita etiam pluralitas eiusdem formæ erit ratio formalis pluralitatis prædicti concreti: quamuis cum hoc stet, quod ad vnitatem non requiratur per modum conditionis vnitas suppositi; cum tamen ad pluralitatem suppositorum petatur. Quia (vt iam diximus) pluralitas denotat inter alia quandam negationem in concretis, quæ dicuntur plura, nempe, quod vnum non sit aliud, quæ non potest conuenire prædictis concretis, nisi præter pluralitatem formarum habeant etiam plura supposita, vt explicatū est: e contra verò vnitas in his concretis non applicat illis negationem vnus de aliis, sed potius affirmationem quandam, ad quam sufficit diuinitas in supposito, vt iam diximus; vel saltem quod multiplicatis suppositis, remaneat in diuinitate natura: quia cum hæc significetur per modum substantiæ, & per se stantis significatur per modum habentis ex se vnitate, dantisque illam supposito, aut suppositis illius naturæ, quatenus concurrunt ad constituendum concretum prædictæ naturæ.

Per quod etiam patet ad secundam probationem eiusdem consequentiæ. Nam et si vnde sumitur vnitas, ab eodem multiplicato desumatur pluralitas, vt à ratione formali potest

potest, tamen contingere, vt. aliquid pro conditione requiratur ad pluralitatem, præter id, quod fuit ratio formalis vnitatis, præter eandem rationem formalem pluralitatem, vt explicatum est.

Enodatur secunda cōfirmatio.

28 Ex quo etiam ad secundam confirmationem patet, maiorem solum esse veram de ratione formali multiplicationis substantiuorum, & adiectiuorum. Nam sicut adiectiua multiplicantur ex multiplicatione suppositorum, tanquam ex ratione formali: ita etiam substantiua ex multiplicatione formarum, vt ex formalitatem, ex qua procedit prædicta multiplicatio: quamuis (vt sæpe diximus) ad ad. pluralitatem substantiuorum requiratur per modum conditionis pluralitas suppositorum, & de ea non fuerit oblitus D. Thomas locis à nobis pro assertionem relatis.

Ad tertiam Caietan. Suarez. Arrubal.

Ad tertiam confirmationem respondetur eum Caietano, Suarez, Arrubal, & alijs, D. Thomam loco citato ex 3. p. retractasse id, quod in illo loco ex 1. Sententiarum docuerat. Deinde addimus, posse etiam exponi S. Doctorem, itaut tantum velit, quod quantum est ex parte formarum, essent in eo euentu duo homines; quamuis ex defectu conditionis requiritur, nempe multiplicationis suppositorum, tantum esset vnus homo.

Secundum fundamentum.

29 Secundò probatur eadem sententia. Nam sicut concretum naturæ connotat suppositum, vel personam, & formaliter significat naturam: ita e contra persona formaliter significat personalitatem; connotat vero naturam: sed personam pluraliter prædicatur, propter distinctionem in personalitatibus; quamuis sit vnitatis in natura, vt in diuinis certitur: ergo e contra concretum naturæ, v.g. homo, pluraliter prædicabitur, si plures naturæ sint; quamuis detur tantum vnicum suppositum.

Corruit.

Respondetur, hoc esse peculiare in concretis personalitatum diuinarum, quod hoc ipso, quod multiplicentur personalitates, multiplicentur etiam concreta, in quibus personalitates se habent per modum formæ: quia prædictæ personalitates ferunt se cum suas personas, ex eo quod constituunt personas per simplicitatem, sicutque ipsæ personæ constituntur: & idem multiplicabitur ibidem tam forma, quam suppositum, siue persona: ac proinde adsunt omnia requisita ad multiplicationem concretorum substantiuorum.

D V B I V M III.

Virum nomina essentialia concreta in diuinis possint supponere pro personis? & quando de facto pro vna, v.g. aut duabus &c. supponant?

30

Via Angelicus Præceptor, postquã explicuit, an nomina essentialia in concreto sumpta prædicentur singulariter de diuinis personis, statim disputat, an prædicta nomina supponant pro eisdem personis: idcirco nos eius vestigia sectantes, ad hoc explicandum præsentem dubium mouemus.

§. 1. Assertio prior iuxta D. Thomam mentem.

Dicendum ergo est primò, nomina essentialia in concreto sumpta posse supponere pro personis. Ita D. Thomas art. 4. huius quæstionis, ubi sic inquit: *Quia hoc nomen Deus significat diuinam essentiam, vt in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij melius dixerunt, quod hoc nomen Deus ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona sicut & hoc nomen homo.*

Idem etiam docuit in 1. dist. 4. q. 1. art. 2. & ibidem ad Annibaldum his verbis: *Sciendum est, quod hoc nomen Deus quandoque supponit pro essentia, quandoque pro persona, quandoque pro vna, quandoque pro pluribus. Quod supponere possit pro essentia, hinc est, quia in diuinis res natura, & natura non differunt, vt Deitas, & Deus. Quod pro vna persona, hoc est ex vi nominis, quia imponitur ad significandam essentiam in supposito, cum sit nomen substantiale concretum, vt homo. Quod pro pluribus personis, hoc est, quia forma, à qua imponitur Deus, est vna non multiplicata, scilicet ipsa essentia in tribus personis. Vnde S. Doctorem sequuntur eius discipuli: & idem non erit necessarium singulos in particulari referre.*

31 Ratio autem fundamentalis huius assertionis adducta est à D. Thoma in verbis relatis ex ipso, potestque ad hanc breuem formam reduci. Quia nomina essentialia v.g. hoc nomen Deus, potest supponere pro habente Deitatem: sed tres personæ diuinæ sunt habentes Deitatem: ergo hoc nomen Deus potest supponere pro illis.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

Confirmatur.

Confirmatur exemplo adducto ex eodem Angelico Doctore. Quoniam hoc nomen homo ex modo significandi supponit pro personis humanis: quia ex vi modi significandi habet supponere pro habere humanitatem: ergo cum hoc nomen Deus ex modo significandi habeat supponere pro habente Deitatem, poterit supponere pro personis diuinis habentibus ipsam.

Obiectio.

32 Nec obest, si obijcias, quod hoc nomen Deus non significat personas diuinas proprie loquendo: siquidem non est impositum ad significandum, illas, & nihil significat, nisi ex impositione: ergo neque potest proprie supponere pro illis. Nam iuxta Aristotelem in libris Perihermenias, suppositio propria est acceptio termini pro re, qua ex prima impositione significat.

Solutio.

Respondetur enim, quod etiam personae diuinae non sint significatum proprium, & immediatum huius nominis Deus; sunt tamen significatum proprium, licet mediatum illius. Quia sicut essentia diuina per se primo, & immediate subsistit per subsistentiam absolutam, & ea mediante, habet deinde subsistere in tribus personis diuinis afferentibus proprias subsistentias relatiuas: ita etiam nomen Deus significat proprie, & immediate hunc Deum subsistentem subsistentia absoluta, & proprie, ac mediate personas.

§. II. Assertio posterior ex Angelico Doctore desumpta.

Secunda conclusio.

33 Descendum est secundo, quod licet nomina essentialia, & concreta, ut Deus possint supponere pro singulis personis nihilominus aliquando eorum suppositio limitatur, & distrahitur, ita ut supponant pro vna, vel pro duabus, aut tribus simul; aut solum pro essentia diuina subsistente per subsistentiam absolutam, iuxta naturam termini adiuncti, per quem illorum suppositio limitatur, vel distrahitur. Assertio haec est D. Thomae in hoc art. 4. ubi postquam dixit, nomina essentialia, ut Deus, posse supponere pro personis, statim addidit: Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, ut cum dicitur, Deus creat: quia hoc praedicatum competit subiecto ratione forma significata, quae est Deitas. Quandoque vero supponit personam; vel vnā tantum, ut cum dicitur, Deus generat; vel duas, ut cum dicitur, Deus spirat: vel tres, ut cum dicitur, Regi saeculorum immortalis, immisibili, soli Deo &c. Vbi (ut constat) nomen Deus restringitur, vel distrahitur ad supponendum, non pro singulis, sed pro vna, aut duabus personis, &c. ratione alicuius termini adiuncti: ac proinde si terminus adiunctus non sit proprius alicuius personae, sed limitauerit, ut nomen Deus solum accipiatur pro essentia in concreto, debet

D. Thom.

etiam tunc nomen Deus solum pro illa sic sumpta supponere. Vnde hanc eandem assertionem tulerunt eius discipuli.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis innuitur a D. Thoma, quae potest sub hac forma proponi. Quoniam in his propositionibus, Deus est Trinitas: Deus est realiter communis Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, subiectum supponit pro hoc Deo, & nullo modo pro personis: ex eo quod adiungitur illi praedicatum, quod conuenit ipsi soli, non vero personis: ergo eadem ratione, quoties adiungitur aliquod aliud praedicatum, aut terminus, qui competat vni, aut duabus personis &c. ut contingit in his propositionibus, Deus generat: Deus spirat, tunc nomen Deus in priori ex illis tantum supponit pro Patre, qui solus generat, & in posteriori pro Patre, & Filio, quibus tantummodo competit spirare. Sicut etiam in hac propositione, Deus genuit Deum, diuersi modo afficiens praedicatum, & subiectum, supponit, prout habet rationem subiecti, pro Patre tantummodo, & ut est praedicatum, pro solo Filio.

Fundamentum.

D. Thom.

§. III. Obiectiones contra hanc secundam assertionem, & responsiones ad illas.

34 Nec obest, si obijcias primo, quod in hac propositione, Deus creat, nihil ponitur limitans, & distrahens suppositionem huius nominis Deus, ad hoc ut accipiatur, siue supponat tantum pro hoc Deo, & non pro personis: siquidem creare, est quid commune omnibus illis: & nihilominus, ut ex testimonio adducto pro hac assertionem ex D. Thoma constat, nomen Deus solum supponit pro essentia in concreto, seu pro hoc Deo: ergo falsum est id, quod in assertionem diximus, nempe, nomen Deus posse supponere pro personis, nisi aliunde eius suppositio limitetur.

Prior obiectio.

Respondetur ex dictis, D. Thomae solum velle, quod in hac propositione, Deus creat, subiectum taliter supponit pro essentia in concreto, scilicet pro hoc Deo, quod supponat immediate, & principaliter pro illo; pro personis vero mediate, & minus principaliter. Nam Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus creat, in quantum sunt hic Deus, ut docet D. Thomas infra q. 45. art. 6. & ita praedicatum illud creare non determinat subiectum; sed ita conuenit praedicto subiecto, ut subiectum supponat immediate pro hoc Deo, & mediate pro personis. Sicut etiam in hac propositione, Soli Deo honor, & gloria, quia nulla sit determinatio subiecti, ideo ille terminus Deus habet supponere immediate pro hoc Deo, & mediate pro personis.

D. Thomae

D. Thomae

35 Nec obest, si urgeas, quod Angelicus Praeceptor in testimonio nuper citato con-

Replicat

stituit

stuit discrimen inter hanc propositionem, *Deus creat*, & inter istam, *Soli Deo honor*, & gloria, quodd in posteriori subiectum supponit pro tribus personis.

Euzesic.

Respondetur enim, quodd discrimē cōstituū à D. Thoma inter prædictas propositiones non consistit in hoc, quodd aliqua ex illis nō supponat immediatē pro hoc *Deo* cōmuni tribus personis, & mediatē pro personis, vt bene notauit Caietanus; sed quoad modum

Caietanus

supponēdi talis subiectū ex eo quodd in primatē supponit immediatē pro hoc *Deo*, quodd habeat mediatē supponere pro singulis personis seorsum, & idē de quavis sigillatim verificatur, quodd creat; in secunda verō ita supponit pro hoc *Deo* immediatē, vt non supponat, nec supponere valeat pro personis seorsum, sed pro omnib⁹ illis collectiue; & idē sub ista propositione, *Soli Deo honor*, & gloria, nō licet seorsum personas designare, itant inferatur, ergo soli Patri honor, & gloria; sed designandæ sunt omnes personæ collectiue. Et idē Augustinus 6. de Trinitate c. 9. dixit, quodd in prædicta propositione ille terminus *Deus* supponit pro rota Trinitate per modum collectiōis: cū tamē (vt dicebamus) sub illa, *Deus creat*, liceat designare quamlibet personam seorsum, inferendo, ergo Filius creat, & sic de alijs.

August.

36 Nac etiam obstat, si contra eandē assertionē secundū obijcias cū Vazquez disp. 157. c. 4. & sequentibus, quodd in hac propositione *Deus generat*, nomē *Deus* non supponit determinatē pro Patre; sed pro indiuiduo Deitatis, connotando vagē aliquā personā. Et ratio est. Quia subiectum nō determinatur ad supponēdū determinatē pro aliqua persona ratione adiuncti, nisi adiunctum se teneat ex parte eiusdē extremi: ergo cū terminus ille adiunctus non se teneat ex parte subiecti, sed habeat se per modū prædicati, nō limitabit illud ad hoc, vt sumatur determinatē pro Patre; sed relinquet illud in sua significatione, & suppositione, qua supponit pro indiuiduo Deitatis, connotando vagē aliquam personam.

Obiectio secunda Vazquez.

Respondetur enim, satis esse, quodd terminus adhuc per modū prædicati adiungatur subiecto, licēt non se teneat ex parte subiecti, ad hoc vt limitet, siue distrahat suppositionē eiusdē subiecti, vt patet in his propositionibus, *Deus est Trinitas*: *Deus est realiter cōmunis Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*: in quibus subiectū supponit determinatē pro hoc *Deo*; & nihilominus terminus adiunctus nō se tenet ex parte subiecti, sed se habet per modū prædicati. Et similiter hæc propositio, *Deus generat Deū*, est admittēda, iuxta illud: *Deū de Deo*: & tamē in prædicta propositione subiectū supponit pro Patre, & prædicatū pro Filio; quantum verbū *genait* nō se tenet

Occurritur

ex parte subiecti, aut prædicati eo modo, quo vult Vazquez. Ratio autē, propter quā dicimus, subiectū, & prædicatū huius propositionis supponere modo dicto, & nō pro indiuiduo Deitatis, est: quia quodd conuenit in indiuiduo Deitatis, cōperit omnibus personis diuinis: cū tamē hoc, quodd est *generare*, & *generari*, non comperat omnibus illis.

Symbolū Nicænū.

Nec obest, si vrgēat ex eodem Vazquez, quodd in prædicta propositione in confuso cōnotatur aliqua persona, ratione cuius verificatur. Nō igitur hoc obstat. Quia prædicatum non dicitur expressē de eo, quodd subiectum connotat in confuso, sed de illo, pro quo supponit determinatē, & in recto.

37 Nec etiā refert, si tertio obijcias, quodd in hac propositione, *Deus nō generat*, apponitur aliquid, quodd posset limitare, & distrahere suppositionē subiecti ad hoc, vt tantū supponeret pro duabus personis diuinis nēpe pro Filio, & Spiritu Sancto: & nihilominus nō idē suppositio huius nominis *Deus*, limitatur, aut distrahitur ad hoc, vt supponat pro prædictis personis: ergo &c. Maior videtur perspicua. Quoniā idē in hac propositione, *Deus generat*, apponitur aliquid, quodd limitet subiectū ad hoc, vt supponat pro solo Patre, quia hoc, quodd est *generare*, soli ipsi conuenit inter personas diuinas: ergo cū hoc, quodd est *non generare*, conueniat soli Filio, & Spiritui Sancto inter easdem personas, consequens erit, vt in ista propositione, *Deus non generat*, apponatur aliquid, quodd possit limitare subiectum ad hoc, vt supponat pro solo Filio, & Spiritu Sancto. Minor autem etiam constat. Quoniam si hoc, quodd est *non generare*, limitaret subiectum in prædicta propositione ad hoc, vt supponeret tantum pro Filio, & Spiritu Sancto, tunc esset vera, cuius oppositum docet D. Thomas art. 4. huius quæstionis in solutione ad 3.

Tertia obiectio.

Respondetur, quodd cū prædicta negatiua reducatur ad affirmatiua, & hæc duæ propositiones, *Deus generat*, *Deus non generat*, sint cōtradictoria: oportet, vt subiectū supponat pro eodē, & prædicatū vtriusque limitet subiectū ad hoc, vt pro eodē supponat. Et idē sicut in hac, *Deus generat*, ly *Deus* supponit pro Patre: sic in ista, *Deus non generat*, habet subiectum supponere pro eodem Patre: & propterea est omnino falsa.

D. Thomæ

38 Adde, quodd in hac propositione, *Deus nō generat*, ille terminus *Deus* virtualiter distribuitur, ratione negationis ibidē positæ. Et ita ad veritatē illius nō satis est, quodd vnū, aut alterū suppositū Deitatis nō generet; sed requiritur, quodd nullū ex diuinis suppositis habeat generare. Et idē prædicta propositio est falsa, & opposita est vera.

Enodatur.

Aliter obijciuntur.

Quæ solutio de sumitur ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 4. q. 1. art. 2. in solutione

D. Thomæ

tlone ad 3. vbi sic ait: *Dicendum, quod hoc nomen Deus habet naturam termini communis in hoc, quod potest multis communicari, scilicet tribus personis: & ideo potest reddere loquutionem veram pro vno. Et ideo hoc est vera, Deus generat Deum, quia pro Patre habet veritatem. Habet etiam naturam termini singularis: quia imponitur forma non multiplicabili. Et ideo quidquid negatur de ipso, protota Trinitate negatur. Vnde falsum est, Deus non generat.*

41 Ratio autem fundamentalis huius assertionis delimitur ex D. Thoma in presentia, quæ potest sub hac forma proponi. Nam hoc nomen Deus, quia significat diuinam essentiam, vt in habet, ideo ex modo suæ significationis naturaliter habet, quod possit supponere pro persona. Et sic ea, quæ sunt propria personarum, possunt prædicari de Deo, vt hoc nomine significatur, vt si dicatur quod Deus est *genitus, vel generans*: sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significationis, quod significet diuinam essentiam, vt in habet: quia significat illam, vt formam abstractam ergo neque etiam habebit, quod possit supponere pro personis: at proinde hæc propositio, *Essentia generat, essentia*, sicut & alia similes.

Ratio fundamentalis

DVBIVM III.

Verum nomina abstracta essentialia possint in diuinis supponere pro personis.

Confirmatur. Nam si ea, quæ sunt propria personarum, quibus ad inuicem distinguuntur, qualia sunt *generare, & generari, spirare, spirari*, attribuantur essentia, significabitur, quod est distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in personis: hoc autem est contra fidem, vt ex dictis constat: ergo &c.

Confirmatur.

39 **O**T A huius dubij difficultas patebit, si disculserimus, an hæc propositio sit vera; *In diuinis essentia generat.* Nā si vera fuerit, planum erit, nomina abstracta, & essentialia in diuinis posse supponere pro personis: siquidem tunc idcirco esset vera, quia in prædicta propositione, essentia posita per modum subiecti supponeret pro Patre. Ideoque totum hoc dubium circa discussionem istius propositionis verfabitur.

42 Nec obest, si contra rationem hanc, & eius confirmationem obijcias, quod non minus distinguuntur Pater, Filius, & Spiritus Sanctus Paternitate, Filiatione, & Processione, quam distinctis originibus, quales sunt *generare, generari, & procedere*: sed per hoc, quod concedatur, essentiam esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, non significatur, quod sit distinctio in essentia, nec aliquid falsum ibidem nuntiatur: ergo neque per hoc, quod concedatur, *essentiam generare, generari, & procedere.*

Obiectio.

§. I. Vera essentia.

40 **D**icendum ergo est, nomina essentialia abstracta non posse supponere pro personis: ac proinde hanc propositionem esse falsam, *Essentia generat*: & sic de alijs similibus, vt *Essentia generatur, & procedit.* Assertio hæc definita fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. contra Abbatem Ioaachim, vbi ipse suam retractauit sententiam, habeturque in c. *Damnatus, De summa Trinitate, & fide Catholica* his verbis. *Essentia seu natura diuina principium est vniuersorum præter quod aliud innesci non potest, & illa res non est generans, nec genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, & Spiritus Sanctus, qui procedit.* Idem etiam definitum fuerat prius in Concilio Toletano primo in confessione fidei, vbi sic assertitur: *Si quis dixerit, aut crediderit, Dei rem esse nascibilem, anathema sit.* Vnde idem etiam tuc tur D. Thomas art. 5. huius questionis, & in 1. dist. 5. quæst. 1. art. 1. & communiter omnes Patres, ac Theologi.

Assertio.

Conc. Lateranense.

Conc. Toletano I.

D. Thom.

Respondetur ex D. Thoma art. 5. huius questionis in solutione ad 5. vbi inquit, in hoc differre nomina substantiua, & adiectiua, quod substantiuis competit ferre secum suum suppositum; adiectiuis vero non nisi rem significatam ponere circa substantiuum. Vnde Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, qui habent rationem nominum substantiuorum, ideo, quatenus talia sunt, conuenit eis vt quantumcunque importent realem distinctionem ad inuicem, non applicent illam naturæ diuinæ, sed eam secum retineant in proprijs suppositis: & ideo hæc est vera, *Essentia est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.* Cæterum *generare, generari, & procedere* habent rationem nominum adiectiuorum, & propterea distinctionem realem, quam important, ponunt circa substantiuum, & sic applicant illam naturæ diuinæ, pro qua essentia supponit, cum de illa eduntur, quod *essentia generat, generatur, aut procedit.*

Dilatatur. D. Thom.

43 Nec refert, si virgeas, hinc sequi, concedendam esse hanc propositionem, *essentia generans, generatur, & procedit*, si hæc verba adiectiua sumantur in vi prædicatorum substantiuo

Replicatur.

tantiorem: quod tamen videtur non esse ad mittendum: alioqui Concilia non damnarent prædictam propositionem. Sicut quia hæc propositio, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus aternus, & non tres aterni*, est vera, sumpto nomine *aternus* in vi substantivi, & falsa, si accipiatur ut adiectivum: propterea propositio ista non damnatur à Concilijs.

Responsio. Respondetur, prædictam propositionem posse concedi, si illud prædicatum sumatur in vi substantivi, ut si dicatur, *Essentia est generans*, & exprimat simul, quod prædicatum sumitur substantivè: reddit enim hunc sensum, *Essentia est res generans: & sic eandem concedere videtur* D. Thomas in præ-

D. Thom. senti, dum docet, notionalia substantiva prædicari de essentia in abstracto: absolute tamen semper debet negari: quia ut in plurimum ly *generans* sumitur adiectivè: & sic damnata est loco supra citato.

§. II. *Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.*

44 **C**ontrariam tamen sententiam tenuit Abbas Ioachim relatus à D. Thoma art. 5. huius quæstionis. Et probatur primo. Quoniam in Deo est summa simplicitas: & propterea idem omnino est in illo essentia diuina, & Deus: ergo sicut Deus potest supponere pro personis, & hæc est vera, *Deus generat*: ita & essentia diuina pro illis supponere poterit: & sic hæc erit vera, *Essentia generat*.

Opposita sententia. Ioachim.
Principi fundam. entium

Corruit. Respondetur ex D. Thoma art. 5. huius quæstionis, quod quamvis sint idem ex parte rei conceptæ essentia diuina, & Deus: nihilominus differunt in modo significandi. Ad hoc autem, ut duo nomina habeant eundem modum supponendi, non solum debet attendi ad rem significatam, sed etiam ad modum significandi.

Replica. Nec obest, si vergeas, quod si diversus modus significandi inter Deum, & essentiam diuinam, seu Deitatem est sufficiens ad hoc, ut non possit supponere Deitas pro eo, pro quo supponit Deus: ergo similiter erit sufficiens ad hoc, ut unum de altero prædicari non possit: & sic hæc erit falsa, *Deus est Deitas*.

Solutio. Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quoniam cum prædicatur Deus de Deitate, tunc in eo sentitur, in quo est vera, solum significatur, quod ex parte rei conceptæ, & significatæ Deitas est Deus: quod quidem est verum.

se undam fundam. tum. **46** Secundò probatur eadem sententia. Quoniam si ob aliquam rationem prædicta propositio esset falsa, maxime, quia adiones

sunt suppositorum, & essentia non significatur ut suppositum, ac proinde illi non potest tribui actio generandi: sed hæc ratio non obstat: ergo &c. Minor probatur. Quia etiam si esse, & operari conveniant supposito, nihilominus de essentia diuina dicuntur prædicata, quæ denotant existentiam, & operationem, ut quod intelligit, existit, &c.

Respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem. Et ad probationem dicendum est, dari aliqua verba, quæ possunt prædicari de abstractis, scilicet illa, quæ significant proprium actum respectu formæ, quæ in abstracto significatur, ut cum dicitur, quod *intellectus intelligit: sapientia disponit omnia suaviter*: nam in his propositionibus, non significatur, quod forma illa in abstracto sit producens, aut agens ut quod; sed tantum, quod sit producens ut quo, seu sit principium formale producendi: & prædicatum, quod significatur per verbum adiectivum non denotat distinctionem realem formæ in abstracto significatæ ab aliquo, quod sit intra Deum, qualiter significatur cum dicitur, quod *essentia generat, generatur, aut procedit*.

Ultimò probatur eadem sententia ex Augustino 7. de Trinitate cap. 2. ubi inquit, essentiam esse de essentia, & sapientiam de sapientia.

Respondetur, Augustinum, & alios Patres sæpè vii abstractis pro concretis ad denotandam diuinam simplicitatem. Unde apud Augustinum idem est, essentiam esse de essentia, aut sapientiam de sapientia, quod Deum esse de Deo, & sapientem de sapiente. Imò in Symbolo etiam sumitur abstractum pro concreto, ut cum dicitur, *Lumen Nicannæ de lumine*. Ceterum cum hoc stat, quod dum huiusmodi propositiones, ut notavit D. Thomas, inveniuntur apud Sanctos Patres, aut Concilia, tunc explicandæ sunt à nobis, non verò usurpandæ.

Ultimò Augustino

Evangelicè

Symbolū Nicannæ

D. Thom.

ARTICVLVS VI.

Virum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus?

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, ut dicatur, *Deus est tres personæ, vel est Trinitas*. Hæc enim est falsa, *Homo est omnis homo: quia pro nullo suppositorum verificari*

1. Dist. 46. q. 2. art. 2. ad 5.

ficari potest: neque enim Sortes est omnis homo, neque Plato, neque aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est Trinitas, pro nullo suppositorum natura diuinæ verificari potest. Neque enim Pater est Trinitas, neque Spiritus Sanctus. Ergo hæc est falsa, Deus est Trinitas.

¶ 2 Præterea. Inferiora non prædicantur de suis superioribus, nisi accidentali prædicatione, ut cum dico, Animal est homo: accidit enim animal esse hominem. Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, ut Damascenus dicit.

† Ergo videtur, quod nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine Deus, nisi accidentaliter.

Sed contra est, quod Augustinus † dicit in lib. de Fide ad Petrum. Credimus, vnum Deum vnam esse diuinitatis Trinitatem.

Respondeo dicendum, quod (sicut iam dictum est †) licet nomina personalia, vel notionalia adiectiua non possint prædicari de essentia: tamen substantiua possunt propter realem identitatem essentiæ, & personæ. Essentia autem diuina non solum idem est realiter cum vna persona, sed cum tribus. Unde & vna persona, & duæ, & tres possunt de essentia prædicari, ut si dicamus, Essentia est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Et quia hoc nomen Deus per se habet, quod supponat pro essentia (ut dictum est †) ideò sicut hæc est vera, Essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

Ad primum ergo dicendum, quod (sicut supra dictum est †) hoc nomen homo per se habet supponere pro persona, sed ex adiuncto habet, quod stet pro natura communi. Et ideò hæc est falsa, Homo est omnis homo: quia pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomen Deus per se habet, quod stet pro essentia. Unde licet pro nullo suppositorum diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est Trinitas: est tamen verapro essentia. Quod non attē dēns Porretanus. eam negauit.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur, Deus, vel diuina essentia est

Pater, est prædicatione per identitatem, non autem sicut inferioris de superiori: quia in diuinis non est vniuersale. Unde, sicut est per se ista, Pater est Deus: ita & hæc, Deus est Pater; & nullo modo per accidens.

Conclusio.

Nomina iam personalia, quàm notionalia, si sint adiectiua, non prædicantur de essentia: si verò sint substantiua, prædicantur de illa.

CIRCA hunc articulum nihil peculiariter oportebit notare: quia ex iam dictis liquet, quomodo hæc, & similes propositiones sint falsæ, Essentia generat: quia aliquid notionale adiectiuum prædicatur de illa. Et quomodo hæc, & similes sint veræ, Essentia est tres personæ, aut essentia est Pater: quia aliquid substantiuum, licet notionale, de illa enuntiat.

ARTICVLVS. VII.

Utrum nomina essentialia sint approprianda personis?

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia non sint approprianda personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in diuinis: quia ut Hieronymus * dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea, quæ sunt communia tribus personis, appropriare alicui potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi, quod vel illi tantum personæ conueniant, cui appropriantur; vel quod magis conueniant ei, quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt approprianda personis.

¶ 2 Præterea. Essentialia attributa in abstracto significata significant per modum formæ. Sed vna persona non se habet ad aliam, ut forma, cum ab eo, cuius est forma, supposito non distinguatur. Ergo essentialia attribu-

† Dist. 31 q. 1. art. 2.

† Habetur in Magist. sent. lib. 4. dist. 13. 10. fine.

Lib. 1. Or. th. fid. c. 4. circa principium. † In serm. 129. de temp. porc. & ser. 3. in cena Domini.

† Art. præced.

Art. 4. huius quæst. ad 3.

* Art. 4. huius q.

ta, maximè in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3 Præterea. Proprium prius est appropriato: proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut communè est prius proprio. Ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. Corinth. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

Respondeo dicendum, quod ad manifestationem fidei conveniens fuit, essentialia attributa personis appropriari. Licet enim Trinitas personarum demonstratione probari non possit (vt supra dictum est *) convenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaratur. Essentialia verò attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem, quam propria personarum: quia ex creaturis, ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem devenire in cognitionem essentialium attributorum; non autem in cognitionem personalium proprietatum, vt supra dictum est. † Sicut igitur similitudine vestigij, vel imaginis in creaturis inuenta, vtimur ad manifestationem diuinarum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa appropriatio nominatur. Possunt autem manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno modo per viam similitudinis: sicut ea, quæ pertinent ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modum intellectus, vt verbum. Alio modo per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur Patri (vt Augustinus dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod essentialia attributa non sic appropriantur personis, vt eis esse propria asserantur; sed ad manifestandū personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis, vt dictum est. † Vnde nullus error fidei sequitur; sed magis manifestatio veritatis.

Ad secundum dicendum, quod si sic appropriarentur essentialia attributa personis, quod essent eis propria, sequeretur, quod vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit Augustinus † in 6. de Trinitate ostendens, quod Pater non est sapientia, quam genuit, quasi solus Filius sit sapientia: vt sic Pater, & Filius simul tantum possint dici sapientia, non autem Pater sine Filio. Sed Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre sapientia. Vterque enim, per se est sapientia, & simul ambo vna sapientia. Vnde Pater non est sapiens sapientia, quam genuit; sed sapientia, quæ est sua essentia.

Ad tertium dicendum, quod licet essentialia attributum secundum rationem propriam sit prius, quam persona secundum modum intelligendi: tamen, in quantum habet rationem appropriati, nihil prohibet, proprium personæ esse prius, quam appropriatum. Sicut color posterior est corpore, in quantum est corpus; prius tamen est naturaliter corpore albo, in quantum est album.

Conclusio.

Ad manifestationem fidei conveniens fuit, essentialia attributa personis appropriari.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter à Sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa?

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter à Sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hilarius in 2. de Trinitate * A Eternitas est in Patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis po-

Lib. 6. de Trin. ca. 2. adiuncto in tomo 3.

1. Dist. 3. q. 1. ar. vnic. Et ibidè q. 3. ar. 1. & dist. 34. q. 2. art. vnic. Augu. lib. 6. de Trin. cap. 10. † Lib. 2. de Trin. pub. post princ.

Q32.art.1

Q32.art.1

In corp. ar.

nit tria nomina propria personarum, scilicet, nomen patris, & nomen imaginis, quod est proprium Filio (vt supra dictum est *) & nomen myseris, siue donum, quod est proprium Spiritus Sancti (vt supra habitum est, †) Pōnit etiam tria appropriata. Nam aeternitatem appropriat Patri, speciem Filio, vsum Spiritui Sancto. Et videtur, quod irrationabiliter. Nam aeternitas importat durationem esse di: species vero est esse di principium; vsum vero ad operationem pertinere videtur. Sed essentia, & operatio nulli personae appropriari inveniuntur. Ergo inconuenienter videntur ista appropriata personis.

¶ 2 Præterea, Augustinus in 1. de Doctrina † Christiana sic dicit: In Patre est vnititas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto æqualitatis, vnitatisque concordia. Et videtur, quod inconuenienter. Quia vna persona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non enim est sapiens Pater sapientia genita, vt dictum est.

* Sed sicut ibidem subditur, tria hæc vnum omnia sunt propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, conuenientia omnia propter Spiritum Sanctum. Non ergo conuenienter appropriantur personis. Item secundum Augustinum Patri attribuitur potentia, Filio sapientia, Spiritui Sancto bonitas. Et videtur hoc esse inconueniens. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus autem inuenitur appropriari Filio, secundum illud 1. ad Corint. 1. Christum Dei virtutem: & etiam Spiritui Sancto, secundum illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia Patri est approprianda.

¶ 3 Item, Augustinus in lib. de Trinitate † dicit: Non confusè accipiendum est, quod ait Apostolus: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum Sanctum. Sed videtur, quod inconuenienter. Quia per hoc, quod dicit, in ipso, videtur importari habitudine causæ finalis: quæ est prima causarum. Ergo ista habitudine causæ debe-

ret appropriari Patri, qui est principium non de principio.

¶ 4 Item, Inuenitur veritas appropriari Filio, secundum illud Ioannis 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et similiter liber vitæ, secundum illud Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me. Glossa, * id est, Apud Patrem, qui est caput meum. Et similiter hæc, quod dico, qui est. Quia super illud: Isa. 65. Ecce ego ad gentes, dicit Glossa: † Filius loquitur, qui dixit Moyse: Ego sum, qui sum. Sed videtur, quod propria sint Filij, & nō appropriata. Nam veritas, secundum August. * in lib. de Vera religione, est summa similitudo principij absque omni dissimilitudine. Et sic videtur, quod propriè conueniat Filio, qui habet principium. Liber etiam vitæ videtur proprium aliquid esse: quia significat ens ab alio: omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiam ipsum, qui est, videtur esse proprium Filio. Quia, si cum Moyse dicitur, Ego sum, qui sum, loquitur Trinitas. Ergo Moyse poterat dicere: Ille, qui est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, misit me ad vos. Ergo & vterius dicere poterat: Ille, qui est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, misit me ad vos, demonstrando certam personam. Hoc autem est falsum. Quia nulla persona est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Non ergo potest esse commune Trinitati; sed est proprium Filij.

Respondeo dicendum, quod intellectus noster, qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet, quod Deum consideret secundum modum, quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicuius creature quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo consideratur res ipsa absolute, in quantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, in quantum est vna. Tertia consideratio rei est, secundum quod inest ei virtus ad operandum & ad causandum. Quarta autem consideratio rei est secundum habitudinem, quam habet ad causata. Vnde hæc etiam quadruplex consideratio circa Deum nobis occurrat. Secundum igitur primam conside-

ratio.

Q. 35. art. 2.

Q. 38. art. 2.

Lib. 1. c. 5. in fine tom. 3.

Art. preced. ad 2. & q. 37. art. 2. arg. 1.

Lib. 6. de Trin. ca. 10. in fine illius tom. 3.

† Glossa ordinaria ibi.

† Glossa interlinealis ibidem.

† Cap. 26. post mediū illiustom. 1.

rationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hilarij, secundum quam aeternitas appropriatur Patri, species Filio, vsus Spiritui Sancto. Aeternitas enim, in quantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cum proprio Patris, qui est principium non de principio. Species autem, siue pulchritudo habet similitudinem cum proprijs Filij. Nam ad pulchritudine tria requiruntur. Primo quidem integritas, siue perfectio: quae enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio, siue consonantia. Et iterum claritas. Unde quae habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur ad primum similitudinem habet cum proprio Filij, in quantum est Filius, habens in se verè, & perfecte naturam Patris. Unde ad hoc inueniendum Augustinus † in sua expositione dicit: Vbi (scilicet in Filio) summa, & perfecta vita est, &c.

Quantum verò ad secundum conuenit cum proprio Filij, in quantum est imago expressa Patris. Unde videmus, quòd aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte repraesentat re, quamuis turpem. Et hoc tenet Augustinus † cum dicit: Vbi est tanta conuenientia, & prima aequalitas, &c.

Quantum verò ad tertium conuenit cum proprio Filij, in quantum est Verbum, quòd quidem lux est, & splendor intellectus, vt Damascenus † dicit. Et hoc tangit Augustinus, † cum dicit: Tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quaedam omnipotentis Dei, &c. Vsus autè habet similitudine cum proprijs Spiritus Sancti, largo modo accipiendoy sum: secundum quòd vti, comprehendit sub se etiam frui: prout vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis; & frui, est cum gaudio vti, vt August. † 10. de Trinitate dicit. Vsus ergo, quo Pater, & Filius se inuicem fruuntur, conuenit cum proprio Spiritus Sancti, in quantum est amor. Et hoc est, quòd Augustinus † dicit: Illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus verò, quo nos fruimur, simili

tudinem habet cum proprio Spiritus Sancti, in quantum est donum. Et hoc ostendit Augustinus, † cum dicit: Est in Trinitate Spiritus Sanctus, genitoris, genitiq̄e suauitas, ingenti largitate, atque vbertate nos, vel creaturas perfundens. Et sic patet, quare aeternitas, species, & vsus personis attribuantur, vel approprientur; non autem essentia, vel operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non inuenitur aliquid similitudinem habens cum proprijs personarum.

Secunda verò consideratio Dei est, in quantum consideratur, vt vnus. Et sic Augustinus † Patri appropriat vnitatem, Filio aequalitatem, Spiritui Sancto concordiam, siue connexionem. Quae quidem tria vnitatem importare manifestum est; sed differenter. Nam vnitas dicitur absolute, non praesupponens aliquid aliud: & ideo appropriatur Patri, qui non praesupponit aliquam personam, cum sit principium non de principio. Aequalitas autem importat vnitatem in respectu ad alterum: nam aequale est, quòd habet vnā quantitatem cum alio. Et ideo aequalitas appropriatur Filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat vnitatem aliquorum duorum. Unde appropriatur Spiritui Sancto, in quantum est à duobus. Ex quo sensu etiam intelligi potest, quòd dicit Augustinus, † tria esse vnum propter Patrem, aequalia propter Filium, connexa propter Spiritum Sanctum. Manifestum est enim, quòd illi attribuitur vnum quòdque, in quo primò inuenitur: sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primò inuenitur ratio vitae: in istis inferioribus. Vnitas autem statim inuenitur in persona Patris, etiam per impossibile remotis alijs personis. Et ideo aliae personae à Patre habent vnitatem. Sed remotis alijs personis non inuenitur aequalitas in Patre: sed statim posito Filio inuenitur aequalitas, & ideo dicuntur omnia aequalia propter Filium: non quòd Filius sit principium aequalitatis Patri; sed quia, nisi esset Patri aequalis Filius, Pater aequalis non posset

† Loco nunc dicitur.

Lib. 1. de deo Ari. Christ. c. 5. tom. 3.

Lib. 6. de Trin. ca. 10. paulò aprius tom. 3.

Loco nunc proximè dicitur.

† Lib. 1. c. 8. partim ante medium, & cap. 18. † Loco nunc proximè dicitur.

Lib. 10. de Trin. c. 11. ante medium.

† Lib. 6. de Trin. ca. 10. in medio.

Lib. 1. de Doct. Christian. c. 5. in fine tom. 3.

set dici: aequalitas enim eius primo consideratur ad Filium. Hoc enim, ipsam, quod Spiritus Sanctus Patri aequalis est, a Filio habet. Similiter excluso Spiritu Sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas connexionis inter Patrem, & Filium. Et ideo dicuntur omnia esse conexa propter Spiritum Sanctum. Quia posito Spiritu Sancto, inuenitur ratio connexionis in diuinis personis. Vnde Pater, & Filius possunt dici connexi.

Secundum vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, dicitur summi tertia appropriatio, scilicet, potentiae, sapientiae, & bonitatis. Quae quidem appropriatio fit, & secundum rationem similitudinis, si consideretur, quod in diuinis personis est; & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur, quod in creaturis est. Potentia enim habet rationem principij: unde habet similitudinem cum Patre caelesti, qui est principium totius Diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum Filio caelesti, in quantum est Verbum, quod nihil aliud est, quam conceptus sapientiae. Deficit autem interdum filio terreno, propter temporis paucitatem. Bonitas autem, cum sit ratio, & obiectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu diuino, qui est amor. Sed repugnantiam habere videtur ad Spiritum terrenum, secundum quod importat violentiam quandam, & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum, quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur Filio, & Spiritui Sancto; non secundum quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum quod interdum virtus dicitur id, quod a potentia rei procedit: prout dicimus, aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis.

Secundum vero quartam considerationem, prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio, ex quo, per quem, & in quo. Haec enim praepositio, ex, importat habitudinem quandam causae ma-

terialis, quae locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinem causae efficientis: quae quidem competit Deo ratione suae potentiae actiuae. Vnde & appropriatur Patri, sicut & potentia. Haec vero praepositio, per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus, quod faber operatur per martellum. Et sic ly, per, quandoque non est appropriatum, sed proprium Filij, secundum illud Ioannis 1. Omnia per ipsum facta sunt: non quia Filius sit instrumentum; sed quia ipse est principium de principio. Quandoque vero designat habitudinem formae, per quam agens operatur: sicut dicimus, quod artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia, & ars appropriantur Filio: ita & ly, per quem. Haec vero praepositio, in, denotat proprietatem habitudinem continentis. Continet autem Deus res dupliciter. Vno modo secundum suas similitudines: prout, scilicet, res dicuntur esse in Deo, in quantum sunt in eius scientia: & sic hoc, quod dico, in ipso, esset appropriatum Filio. Alio vero modo continentur res a Deo, in quantum Deus sua bonitate eas conseruat, & gubernat, ad finem convenientem adducendo: & sic ly, in quo, appropriatur Spiritui Sancto, sicut & bonitas. Nec oportet, quod habitudo causae finalis (quamuis sit prima causarum) approprietur Patri, qui est principium non de principio. Quia personae diuinae, quarum Pater est principium, non procedunt, vt ad finem (cum quaelibet illarum sit vltimus finis) sed naturali processione, quae magis ad rationem naturalis potentiae pertinere videtur.

Ad illud vero, quod de alijs quaeritur, dicendum, quod cum veritas pertineat ad intellectum (vt supra dictum est *) appropriatur Filio; non tamen est proprium eius. Quia veritas, vt supra dictum est, considerari potest, prout est in intellectu, vel prout est in re. Sicut igitur intellectus, & res essentialiter sumpta, sunt essentialia, & non personalia; ita & veritas. Diffinitio autem Augustini inducta datur de veritate, secundum quod appropriatur Filio.

Q. 16. art. 1

Q. 24. art. 1

Liber autem vitæ in recto quidem im-
portat notitiam, sed in obliquo vitam.
Est enim, vt supra dictum est, et notitia
Dei de ijs, qui habituri sunt vitam
æternam. Vnde appropriatur Filio; licet
vita approprietur Spiritui Sancto, in
quantum importat quendam interiorem
motum: & sic conuenit cum proprio
Spiritus Sancti, in quantum est amor.
Esse autem scriptum ab alio, non est de
ratione libri, in quantum est liber; sed
in quantum est quoddam artificiatum. Vnde
non importat originem, neque est personale;
sed appropriatur personæ. Ipsum autem
nomen, qui est, appropriatur personæ Filij;
non secundum propriam rationem, sed
ratione adiuncti: in quantum. scilicet, in
locutione Dei ad Moysen præfigurabatur
liberatio humani generis, quæ facta est
per Filium. Sed tamen secundum quod
ly, qui, sumitur relatiuè, posset referri
interdum ad personam Filij: & sic
sumeretur personaliter: vt puta, si
dicat, Filius est genitus, qui est: sicut &
Deus genitus personale est; sed infinite
sumptum est essentialè. Et licet hoc
pronomine, iste, grammaticè loquendo,
ad aliquam certam personam videatur
pertinere: tamen quælibet res demonstrabilis
grammaticè loquendo persona dici potest;
licet secundum rei naturam non sit
persona. Dicimus enim, iste lapis, &
iste asinus. Vnde & grammaticè loquendo
essentia diuina, secundum quod significatur,
& supponitur per hoc nomen, Deus,
potest demonstrari hoc pronomine, iste,
secundum illud Exodi 15. Iste Deus meus,
& glorificabo eum.

Prima conclusio.

Secundum considerationem, qua Deus secundum suum esse absolute consideratur, aternitas appropriatur Patri, species Filio, usus Spiritui Sancto.

Secunda conclusio.

Secundum considerationem, qua Deus vt vnus consideratur, vnitas appropriatur Patri, æqualitas Filio, concordia, seth conuexio Spiritui Sancto.

Tertia conclusio.

Secundum considerationem, qua Deus, vt habens virtutem sufficientem ad operandum, concipitur, potentia appropriatur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto.

Quarta conclusio.

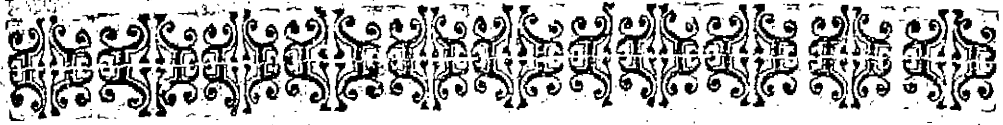
Secundum considerationem, qua Deus in habitudine, aut quasi habitudine ad suos effectus intelligitur, appropriatur Patri, quod sit id, ex quo omnia; Filio, quod sit, per quem: & Spiritui Sancto, quod sit id, in quo.

CIRCA hos duos articulos animaduertendum est, quod appropriari aliquid alicui personæ, dicit, quod attributum commune omnibus personis accommodetur alicui specialiter, ob peculiarem aliquam rationem. Et ita cuncta, quæ à Sanctis Patribus appropriantur vni ex diuinis personis, competunt essentialiter omnibus. Vnde, dum Augustinus 6. de Trinitate c. 10. huiusmodi appropriata nuncupat propria personarum: & Magister in 1. dist. 31. inquit, ea esse personarum proprietates: non ideo sic loquuntur, quia existiment, illa non esse communia omnibus personis; sed quia, quatenus sic appropriantur alicui personæ, habent quasi propria illius reddi.

August.
Magister

Nec necesse erit circa hos articulos aliam quam aliam animaduersionem adducere, quoniam quæ in eis D. Thomas tradit, sunt adeo perspicuè, & ordinatè tradita, vt non tam animaduersione, quam lectione eorundem indigeant, vt bene Caietanus asseruit.

Caietanus

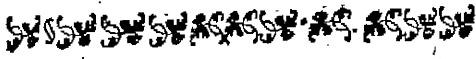

QVAESTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, siue proprietates.

P R O O E M I V M.

Deinde queritur de personis in comparatione ad relationes, siue proprietates.

ARTICVLVS I.

Vtrum relatio sit idem quod persona?

7. Dist. 26. q. 2. art. 1. & dist. 33. art. 2. & opus 3. c. 58. 66. & 71.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod in diuinis non sit idem relatio quod persona. Quaecunq; enim sunt idem, multiplicato

vno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit, in vna persona esse plures relationes, sicut in persona Patris est Paternitas, & communis spiratio: & iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio est in Patre, & Filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶ 2. Præterea. Nihil est in se ipso secundum Philosophum in 4. Physico- rum. ¶ Sed relatio est in persona. Nec potest dici, quod ratione identitatis. Quia sic esset etiã in essentia. Ergo relatio, siue proprietas, & persona non sunt idem in diuinis.

¶ 3. Præterea. Quaecunque sunt idem, ita se habet, quod quidquid prædicatur de vno, prædicatur & de alio. Non autem quidquid prædicatur de persona, prædicatur de proprietate. Dicimus enim, quod Pater generat:

sed non dicimus, quod Paternitas sit generans. Ergo proprietates non est idem, quod persona in diuinis.

Sed contra. In diuinis non differunt, quod est, & quo est, vt habetur à Boetio ¶ in lib. de Hebdo. Sed Pater Paternitate est Pater. Ergo Pater idem est quod Paternitas: & eadem ratione alia proprietates idem sunt cum personis.

Titulus lib. 2. c. 1. An omne, quod est, bonum sit. post medietatem illius.

Respondeo dicendum, quod circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt.

Quidam enim dixerunt, proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quæ quidem non significant, vt in aliquo; sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt, relationes esse assistentes, sicut supra expositum est. ¶

Q. 28. art. 9.

Sed quia relatio, secundum quod est quædam res in diuinis, est ipsa essentia: essentia autem idem est, quod persona (vt ex dictis patet ¶) oportet,

Q. præcedi art. 1.

quod tunc relatio sit idem quod persona. Hanc igitur identitatem alij considerantes dixerunt, proprietates quidem esse personas; non autem in personis: quia non ponebant proprietates in diuinis, nisi secundum modum loquendi, vt supra dictum est. ¶

Q. 32. art. 2.

Necesse est autem ponere proprietates in diuinis, vt supra ostendimus: quæ quidem significantur in abstracto vt quædam formæ personarum. Vnde cum de ratione formæ sit, quod sit in eo, cuius est forma, oportet dicere, proprietates esse in personis; & eas tamè esse personas: sicut essentiam esse in Deo dicimus, quæ tamen est Deus.

¶ Loco nunc citato.

Lib. 4. Physicæ text. 24. & subseq. to 27.

Ad primum ergo dicendum, quod persona, & proprietates sunt idem in re; differunt tamen secundum rationem. Unde non oportet, quod multiplicato vno, multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, quod propter diuinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in diuinis eorum, quae differunt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit compositionem formae, & materiae, sequitur, quod in diuinis idem est abstractum, & concretum, vt Deitas, & Deus. Quia vero diuina simplicitas excludit compositionem subiecti, & accidentis, sequitur, quod quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapientia, & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis, proprietates in diuinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis ea ratione, qua abstractum est idem cum concreto: sunt enim ipsae personae subsistentes, vt Paternitas est ipse Pater, & Filiatio Filius, & Processio Spiritus Sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis secundum aliam rationem identitatis, qua illud, quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris, & cum persona Filij: non quod sit vna persona per se subsistens; sed sicut vna essentia est in duabus personis, ita & vna proprietates, vt supra dictum est. †

Q. 30. art. 2.

Ad secundum dicendum, quod proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis tantum: in personis autem dicuntur esse per modum identitatis; non quidem secundum rem tantum, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinant, & distinguunt personas; non autem essentiam.

Ad tertium dicendum, quod participia, & verba notionalia significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt supposita, sed vt formae suppositorum. Et ideo modus signifi-

candi repugnat, vt participia, & verba notionalia de proprietatibus praedicentur.

Prima conclusio.

Relatio est idem secundum rem quod persona.

Secunda conclusio.

Relatio differt a persona, sicut abstractum a concreto; & sicut forma ab eo, cuius est forma.

Tertia conclusio.

Relationes sunt in personis, sicut forma est in eo, cuius est forma.

CIRCA titulum animaduertendum est, nomine relationis non intelligi omnes relationes reales, de quibus supra quae 2. diximus, esse in Deo, sed tantum tres relationes personales, quae sunt proprietates constitutivae diuinarum personarum, nempe, Paternitas, Filiatio, & Spiratio passiva. Et ideo Angelicus Praeceptor in corpore articuli nuncupat eas absolute proprietates; quamuis nos in conclusionibus, claritatis gratia, ad eas denotandas vti fuerimus nomine relationis. Conferuntur autem in titulo praedictae relationes, non quidem cum personis, quas respiciunt tanquam terminos, & cum quibus opponuntur, quoniam respectu istarum, satis constat, non dici proprietates, & distingui realiter: sed ad personas, quas referunt, & denominant, ac constituunt, vt Paternitas ad Patrem, & Filiatio ad Filium: & eodem modo habent comparari praedictae relationes in conclusionibus.

Circa primam conclusionem, & errorem Porretani, quem in ea Angelicus Praeceptor impugnat, inspicienda sunt illa, quae supra quae 2. art. 2. asseruimus.

2. Circa secundam conclusionem animaduertendum est, intelligendam esse de distinctione rationis. Tum, quia saltem haec distinctio debet interuenire inter abstractum, & concretum, & inter formam, & id, cuius est forma. Tum etiam, quia supponitur prima conclusio, in qua dicitur, relationem, & personam non distingui inter se realiter. Tum denique, quia D. Thomas fatetur explicitè hoc ipsum. Vtrum autem haec distinctio sit solum ex parte nostri modi concipiendi, & significandi; an verò rationis ratiocinatae, & cum fundamento in re, ac proinde praesupponens distinctionem, non quidem realem actualem, sed realem virtualem, & fundamentalem, satis constat ex illis, quae supra quae 2. asseruimus.

ARTICVLVS. II.

*Virum persona distinguantur
per relationes?*

x. Dist. 26.
q. 2. art. 8. po.
q. 8. art. 3. &
q. 9. ar. 5. ad
22.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod personae non distinguantur per relationes. Simplicia enim se ipsis distinguuntur. Sed personae sunt maxime simplices. Ergo distinguuntur se ipsis, & non relationibus.

¶ 2. Præterea. Nulla forma distinguitur, nisi secundum suum genus. Non enim album à nigro distinguitur, nisi secundum qualitatem. Sed hypostasos significat indiuiduum in genere substantiæ. Non ergo relationibus hypostasos distingui possunt.

¶ 3. Præterea. Absolutum est prius, quam relatiuum. Sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. Ergo diuinæ personae non distinguuntur relationibus.

¶ 4. Præterea. Id, quod præsupponit distinctionem, non potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio præsupponit distinctionem: cum in eius diffinitione ponatur esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primum principium distinctiuum diuinis non potest esse relatio.

Sed contra est, quod Boetius dicit in lib. de Trinitate * quod sola relatio multiplicat Trinitatem diuinarum personarum.

Respondeo dicendum, quod in quibuscumque pluribus inuenitur aliquid commune, oportet quærere aliquid distinctiuum. Vnde cum tres personae conueniant secundum essentiæ unitatem, necesse est quærere aliquid, quod distinguatur, ad hoc quod plures sint. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo, & relatio: quæ quidem quauis re non differat, differunt tamē secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, vt genera-

tio; relatio verò per modum formæ, vt Paternitas. Quidam igitur attendentes, quod relatio consequitur actum, dixerunt, quod hypostasos in diuinis distinguuntur per originem: vt dicamus, quod Pater distinguitur à Filio, in quantum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem, siue proprietates manifestant consequenter hypostasum, siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones indiuiduorum, quæ sunt per materialia principia. Sed hoc non potest stare, propter duo. Primo quidem. Quia ad hoc, quod aliqua duo distincta intelligantur, necesse est, eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum vtrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicuius rei non significatur, vt aliquid intrinsecum; sed vt via quædam à re, vel ad rem: sicut generatio significatur, vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens à generante. Vnde non potest esse, quod res genita, & generans distinguantur sola generatione; sed oportet intelligere ea, quibus ab inuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere, nisi essentiā, & relationem, siue proprietatem. Vnde, cum in essentiā conueniant, relinquuntur, quod per relationes personae ab inuicem distinguantur. Secundo. Quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda, quasi aliquid commune diuidatur: quia essentiā communis remanet indiuisa; sed oportet, quod ipsa distinguantur, vel constituunt hypostasos, vel personas, in quantum sunt ipsæ personae subsistentes: sicut Paternitas est Pater, & Filiatio est Filius: eò quod in diuinis non differunt abstractum, & concretum. Sed contra rationem originis est, quod constituat hypostasim, vel personam. Quia origo actiue significata significatur, vt progrediens à persona subsistente: vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur, vt via ad personam

Boetius de
Trinit. non
procul à
ne lib.

sonam subsistentem, & nondum ut eam constituens. Vnde melius dicitur, quod personæ, seu hypostases distinguantur relationibus, quam per originem. Licet enim distinguantur utroque modo: tamè prius, & principalius per relationes secundùm modum intelligendi. Vnde hoc nomen, Pater, non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen, genitor, vel generans, significat tantum proprietatem. Quia hoc nomen, Pater, significat relationem, quæ est distinctiua, & constitutiua hypostasis. Hoc autem nomen, generans, vel genitor, significat originem, quæ non est distinctiua, & constitutiua hypostasis.

Ad primum ergo dicendum, quod personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde non repugnat simplicitati diuinarum personarum, quod relationibus distinguantur.

Ad secundum dicendum, quod personæ diuinæ non distinguuntur in esse, in quo subsistunt, neque in aliquo absoluto; sed solum secundùm id, quod aliud dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

Ad tertium dicendum, quod quanto distinctio prior est, tanto propinquior est unitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum non debet esse nisi per id, quod minimum distinguit, scilicet per relationem.

Ad quartum dicendum, quod relatio præsupponit distinctionem suppositorum, quando est accidens. Sed si relatio sit subsistens, non præsupponit, sed secum fert distinctionem. Cum enim dicitur, quod relatiui esse est ad aliud se habere, per ly, aliud, intelligitur correlatiuum, quod non est prius, sed simul natura.

Conclusio.

Licet persona distinguantur relationibus, & originibus: tamen prius, & principalius distinguuntur relationibus secundùm nostrum modum intelligendi.

DISPUTATIO. XVIII.

De constitutiua, & distinctiua diuinarum personarum?

QUÆSTIO. D. Thomas in his articulis, & præcipuè articulo 2. agit de proprietate constitutiua, & distinctiua diuinarum personarum: ideo ad huius discussionem præsentem disputationem excitamus.

D V B I V M I.

Verùm in diuinis personis sint aliqua proprietates, quibus constituentur, & distinguantur?

QUÆSTIO. *an est ad quæstionem quid est præsupponitur: idè meritò, antequam sciscitemur, quæna sint proprietates constitutiua, & distinctiua diuinarum personarum, inquirimus, an in illis sint aliqua proprietates, quibus constituentur, & distinguantur,*

§. I. Vera, & communis sententia.

Dicendum ergo est, concedendas esse proprietates in diuinis personis, quibus constituentur, & distinguantur. Assertio hæc est adè certa, ut oppositum, dicant, esse temerarium, Molina in præsentis §. *Non dubito*, Suarez lib 7. de Trinitate ca. 3. Vazquez disput. 158. ca. 2. imò Torres credit, id esse errorem. Vnde in decretis Hormisdæ Papæ ad Epiphanius, Episcopum Constantinopolitanum dicitur, *Proprietatem tamen suam scimus inesse personis. Et inferius. Personas proprietatibus designantes.* Et in VI. Synodo generali, quæ est Constantinopolitana III. sub Agathone, Actione 111. in Epistola Sophronij dicitur, *quod Spiritus Sanctus non est Pater propter alterificas trium proprietates.* Et post pauca. *Sicut ergo esse Deum, unaquaque inconuertibiliter possidet: ita & proprietatem, per quam ipsa*

Concil. La-
teranens.
Concilium
Florent.

persona figuratur, immutabilem, & immobiliem obtinet, quæ eidem soli est insita, & ab ipsis alijs personis eam discernit. Et in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. assertitur. *Sancta Trinitas secundum personales proprietates est discreta.* Et in Concilio Florentino Sessione 18. §. *Divina substantia, Ioannes Theologus ex Latinis sic ait: Nam persona ex substantia, proprietatibusque consistit.* Et Sessione 19 dicitur. *Per suas proprietates ipsa differunt personæ.* Constat autem, idem esse (modo tamè supradicto) distinctum, & constitutum. Et ita, si dantur in divinis personis proprietates, quibus distinguuntur, etiam dabuntur in illis proprietates, quibus habeant consistiti. Et tandem hoc ipsum docuit Concilium Tolet. XI. in confessione fidei, ubi sic dicitur. *Est tamen unicuique personæ sua proprietas. Pater enim æternitatem habet sine natiuitate. Filius æternitatem cum natiuitate. Spiritus Sanctus processionem sine natiuitate.*

Concilium
Tolet. XI

Prepositi-
tiuus.
D. Thom.

3 Nec obest, si ad hæc, & similia cū Prepositi-
tino (quæ refert D. Thomas supra q. 32. art.
2.) occurras, quod in his testimonijs accipitur
abstractū pro concreto, id est, proprietates
pro persona, ut cū dicimus, *Rogo sanctitatem,*
aut benignitatem tuam; nam tūc abstracta ista
sumuntur pro suis cōcretis: & ita sensus est,
Rogo te sanctum, aut te benignum. Et ideo sen-
sus horum testimoniorum tantum est, perso-
nas se ipsis distinguī.

Non itaq; hoc obest. Tū, quia etsi aliquo-
ties soleat in Scriptura, & apud Patres sumi
abstractum pro concreto; non tamè quando
fit sermo de abstracto, ut aliquo modo distin-
cto à suo concreto, ut ex terminis ipsis con-
stare videtur alioqui, sit tunc unū sumeretur
pro alio, nō fieret sermo de illis, ut quodam-
modo inter se distinguuntur. At in prædictis
testimonijs expressè fit sermo de proprietati-
bus, ut aliquo modo distinctis à personis, ut
cū dicitur, proprietates inesse personis, eis
figurari, à personis obtineri; & personas eū-
dem proprietatibus distinguī, & discerni.

Tum etiā. Quoniam Concilia non so-
lum dicunt, personas habere proprietates,
quibus distinguuntur; sed etiam vnam & ean-
dem naturam, in qua conueniunt, ut patet
ex epistola citata Sophronij ad Sergiū, ubi
dicitur. *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum*
esse tres personas, & unū Deum; & statim addi-
tur. *Hæc quidem, propter naturam, & identita-
tem substantiæ; illud verò, propter alteritatem*
horum trium proprietates. Si autem personæ
se ipsis distinguerentur, ita ut nihil esset in
eis assignabile, cui potius quàm alteri tri-
bueretur hoc, quod est, esse principium di-
stinctionis, non esset cur magis Concilia
tribuerent proprietatibus, quàm naturæ, es-
se principium distinguendi.

4 Ex quo etiam fit, nihil referre id, quod
ex Gregorio, loco infra referendo, posset
respondere testimonijs allatis, nempe, intel-
ligenda esse per constructionem intransiti-
uam: ac proinde non esse sensum, quod per-
sonæ constituantur, & distinguantur pro-
prietatibus; sed quod constituantur se ipsis,
quæ sunt ipsæ proprietates.

Gregor.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre,
Tum, quia verba illa, in quibus dicuntur
proprietates inesse personis, & personas
proprietatibus figurari, nequeunt hæc
Gregorij interpretationem admittere. Non
enim potest dici, quod persona, quæ
est proprietas, inest sibi ipsi, vel quod se ip-
sam figurat, aut quod à se ipsa obtinetur, &
possidetur. Adde, quod hæc interpretatio
est contra communem intelligentiam om-
niū Theologorum, qui verba Concilij in-
telligunt, ut iacent, & non per constructio-
nem intransiuam.

§. 1.1. Ratio duplex. D. Thomas pro
vera sententia.

5 Prima autem, & fundamentalis ratio
huius assertionis adducitur a D. Tho-
ma in hoc articulo, potestque ad hanc bre-
uem formam reduci. Quoniam vnumquod-
que debet constitui, & distinguī per suam
formam, aut quali formam: ergo etiam in per-
sonis diuinis assignanda sunt suæ formæ, aut
quali formæ, quibus constituantur, & distin-
guantur: ergo cum hæc nihil aliud sint, quam
proprietates personales vniuscuiusque, oportet
bit, dari in illis prædictas proprietates per-
sonales, quibus habeant constitui, & distinguī.

Prior ratio
D. Thom.

Deinde eadem assertio probatur ratio-
ne alia desumpta ex eodem Angelico Præ-
ceptore articulo 2. huius questionis, & su-
præ quæst. 32. art. 2. Nam quoties aliqua
conueniunt, & simul inter se distinguuntur,
debemus assignare aliquam rationem, in
qua conueniant, & aliam, in qua, & per quam di-
stinguantur, ut in dictione facta in omnibus
rebus cernitur: sed personæ diuinæ conueniunt
inter se, & simul distinguuntur: ergo debet
assignari in eis aliqua ratio, in qua habeant
conuenire, & aliam, in qua, & per quam distin-
guantur: ergo cum tantum sit in illis essen-
tia, & aliæ rationes, in quibus conueniunt, &
insuper proprietates personales (si quæ enim
sunt alia, in quibus distinguantur, hæc sunt
posteriora, quàm prædictæ proprietates)
oportet, ut conueniant in illis prioribus
rationibus, & distinguantur in proprietate,
& per ipsam proprietatem: ac proinde ab ea-
dem in esse propriæ personæ constituen-
tur: sicque dabuntur in illis proprietates per-
sonales, quibus habeant constitui, & distin-
gui in suo esse personali.

Secunda ra-
tio.
D. Thom.

Nec

Augustinus. 6 Nec obest, si occurras ex doctrina Prepositi. 2 Ad primum quidem, antecedens illius ad Gregor. summum esse verum in ijs, quæ non sunt summæ, seu infinitæ simplicitat; non verò in illis, quæ summæ simplicitat fuerint, quales sunt personæ diuine: quia istæ ratione summæ simplicitatis suæ non habent formas, quibus constituantur, & distinguantur. Ad secundam verò, maiorem illius solum etiam esse veram in ijs, quæ sunt composita compositione, saltem Metaphysica; non verò in illis, quæ propter summam simplicitatem carent prædicta compositione. Nam ita se ipsis distinguuntur, & non est in eis signare aliquid, quo habeant constitui.

Præclusus primò. Non itaque hæc obsunt. Primò quidem. Nam etsi constitutio realis ex pluribus realiter distinctis, & per veram ac realem compositionem deroget infinitæ simplicitati: non tamen constitutio absque prædicta compositione, quæ est, vel per simplicitatem omnimodam, vel ex pluribus rationibus virtualiter tantum per distinctionem includentis, & inclusi distinctis: at constitutio, quæ est in diuinis personis, non est constitutio per compositionem realem; sed vel per simplicitatem omnimodam, vel ex pluribus rationibus virtualiter solummodo per distinctionem includentis, & inclusi distinctis: ergo quòd prædicta constitutio in diuinis personis admittatur, ac proinde deatur in illis suæ quasi formæ hoc modo constitutiue, & distinctiue eandem, non derogabit infinitæ simplicitati ipsarum.

7 Maior videtur perspicua. Nam constitutio per omnimodam simplicitatem, satis ex terminis ipsis constat, quomodo non deroget summæ simplicitati: sicut etiam perspicuum est, non obesse eidem summæ simplicitati, quòd in re illa, quæ dicitur summæ simplicitat, dentur plures formalitates virtualiter (modo dicto) diuersæ, per quas constituuntur. Ex eo quòd non est contra rationem infinitæ simplicitatis, quòd sit eminentissima, æquiualeatque rebus pertinentibus ad distinctas lineas: ac proinde quòd sint in ea plures formalitates, virtualiter tamen, & modo dicto distinctæ, ex quibus habeat constitui: ut constat in essentia diuina, quæ, vt dicit se ipsam, & attributa, est infinitè simplex: & nihilominus, quia hæc infinita simplicitas est eminentissima, idcirco æquiualeat pluribus rebus pertinentibus ad distinctas lineas, & eo ipso sunt in ea plures formalitates sic virtualiter distinctæ, ex quibus entitas illa simplicissima, prout omnia prædicta formaliter ambit, constituitur.

8 Minor autem etiam constat. Quoniam si loquamur de personis quoad id, quod in recto dicunt, id est, prout dicunt rationes in

communicabiliter subsistendi in natura diuina, & id, quod incommunicabiliter subsistit vt quod in illa, tunc hæc constitutio est per omnimodam simplicitatem: prout constitutio per omnimodam simplicitatem dicit, quòd constituens, & constitutum non distinguantur, adhuc virtualiter; sed ipsa forma ponendo formaliter se ipsam, ponit suum coneretur, quod absque aliqua distinctione cum fundamento in re, est ipsa forma constituens. Quia in Patre v. g. tam ratio subsistendi incommunicabiliter in essentia diuina, quam id, quod subsistit vt quod in illa, pertinet ad eandem lineam relationam Paternitatis: sicut id, quod est ratio communicabiliter subsistendi in natura diuina, qualis est subsistentia absoluta, & id, quod subsistit hoc modo vt quod in illa, spectat ad eandem lineam, & idem non est ibidem distinctio virtualis. Si vero loquamur de constitutione adæquata diuinarum personarum, prout nimirum persona, v. g. Patris, dicit etiam in obliquo diuinam naturam, ac proinde dicit constitutum quoddam quasi coalescens ex diuina natura, vt habet rationem naturæ, & ex Paternitate, vt est ratio specialis incommunicabiliter subsistendi in diuina natura, & per omnimodam simplicitatem ponendo, se ipsam, ponit etiam id, quod incommunicabiliter subsistit vt quod in eadem natura: tunc constitutio hæc est ex duabus rationibus virtualiter modo dicto distinctis, vna quidem importata in re, & alia in obliquo, & vt obliquum intrinsecum: & id, quod ex vtraque ratione veluti confurgit, explicatur hoc nomine complexo, nempe, persona Patris.

9 Deinde contra vtramque solutionem etiam obstat. Quòd infinita simplicitas, quæ reperitur in persona Patris, non tollit, quominus Pater sit Pater, & Deus, ita ut non eo formalissimè sit Deus, quo est Pater. Tum, quia hoc docent Augustinus 7. de Trinitate cap. 4. & Anselmus de Incarnatione cap. 3. Tum etiam, quia alioqui sicut Pater intelligit formalissimè per Deitatem, & ratione illius: ita etiam haberet intelligere formalissimè per Paternitatem, & ratione eiusdem. Tum deniq; quia sicut eadem infinita simplicitas non tollit, quominus Pater spiraret Spiritum Sanctum formalissimè loquendo per voluntatem, & nõ per intellectum; & quòd generet per intellectum, non verò per voluntatem, atque adeò voluntas sit ei ratio volendi, non verò intelligendi: ita etiam prædicta simplicitas non obstat, quominus Pater sit Deus Deitate, non verò Paternitate; contra verò sit Pater Paternitate, non verò Deitate. Ergo non obstante prædicta simplicitate infinita, dabitur in persona Patris sua quasi forma,

Refellitur secundò.

Augustinus Anselmus

forma, nempe Paternitas, per quam in suo esse personali constituitur, & distinguitur. Et ratio est eadem in omnibus istis. Quia (vt ex alibi dictis constat) ad hoc vt detur in aliquo sua quasi forma, per quam in aliqua ratione habeat constitui, & distingui, non desideratur realis distinctio, sed satis est, quod sit res eminens æquivalens formæ, & concieto illius, quæ in alijs rebus inferioribus realiter distinguuntur.

Confirmatur.

Confirmatur tandem, & explicatur. Næ si attentè inspicatur secunda ratio assertionis, non satis enervatur eius vis per id, quod in prædicta solutione adducitur. Quoniam non obstante summa simplicitate Patris, plenum est, illum non distingui secundum omnem rationem, quam in se habet, à Filio: ergo dabitur in ipso aliqua ratio, nempe Deitas, per quam cum eo conueniat, & alia, per quam distinguitur ab ipso, scilicet Paternitas: ac proinde hæc eadem ratio erit constitutiva illius in ratione Patris.

§. III. *Opposita sententia, cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.*

Opposita sententia Prepositiui

Oppositam tamen sententiam tenuit Prepositiui, qui (vt refert D. Thomas art. 2. huius questionis) duo asserbat. Primum, non esse in diuinis personis proprietates aliquas. Secundum verò, prædictas personas nullis proprietatibus constitui, aut distingui, sed se ipsis. Quam sententiam postea secutus est Gregorius in 1. dist. 26. & 27. quæst. 1. art. 2. Probatur primò. Quoniam tam simplex est persona, sicut essentia: ergo sicut essentia propter suam simplicitatem non admittit aliquam constitutionem ex aliquibus extremis, sic nec debet admittere eam persona.

Gregor. Probatur.

Respondetur.

Respondetur, personam esse ita simplicem, sicut essentiam, quoad hoc, quod est, non constitui ex extremis realiter, aut ex natura rei distinctis; non tamen dicitur ex omni capite tantam simplicitatem, sicut essentia. Quia dicit duas rationes virtualiter distinctas, quarum vnã affert in recto, nempe personalitatem, & aliam in obliquo, nempe naturam: quas tamen essentia cum præcisione supra non dicit: & idè in persona optimè potest esse illa constitutio ex duabus prædictis rationibus.

Adde, quod sicut Deus, & Deitas solum distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi: & nihilominus in Deo est in Deitas, per quam constituitur, quia hæc constitutio est per simplicitatem: ita licet persona diuina non constitueretur (modo dicto) ex duobus extremis virtualiter distinctis, posset in ea esse constitutio per simplicitatem

talem, qualis reperitur in constitutione Dei per suam Deitatem. Sicut etiam de facto eadem persona, v. g. Pater, attendendo ad id, quod dicit in recto, constituitur per omnimodam simplicitatem sua Paternitate: quia secundum illud, quod affert in recto, non distinguuntur Pater, & Paternitas, nisi tantum ex parte nostri modi concipiendi.

Secundum fundamentum

11. Secundò probatur eadem sententia. Quia si persona constituitur ex essentia, & proprietate, tunc essentia comparabitur per modum partis respectu huius constitutionis, & persona erit totum respectu eiusdem essentia: hoc autè dici nequit: ergo, & c. Maior videtur perspicua. Quoniam id, quod ingreditur ad constitutionem alicuius, comparatur per modum partis respectu illius. Minor autem etiam constat. Quia ratio partis dicit imperfectionem.

Confirmatio.

Confirmatur. Nam quoties duo constituentur aliquid tertium, tunc vnũ eorum habet rationem actus, & alterum rationem potentia: in diuinis autem nihil potentiale admitti potest: ergo, & c.

Dissoluitur fundamentum eius confirm.

Respondetur negando maiorem. Et ad probationem dicendum est, proprietatem personalem in diuinis includere per modum transcendentis diuinam essentiam; & similiter diuina essentia continet radicaliter, & eminenter personalitatem. Cum autem extrema sic comparantur, tunc nullum eorum habet rationem partis, sed puram rationem extremorum constituentium, liberam ab imperfectione partis, & potentialitatis. Per quod etiam ad confirmationem patet.

Tertium.

12. Tertio probatur eadem sententia. Quoniam in diuinis personis nequeunt esse aliqua proprietates, quibus constituentur constitutione reali, aut constitutione rationis: ergo non dabuntur in ipsis proprietates constitutivæ, & distinctivæ earundem. Consequentia est perspicua. Siquidem si istæ darentur in prædictis personis, constituerent illas aliqua ex his constitutionibus.

Antecedens quoad constitutionem realem probatur. Tum, quia inter constitutum, & constitutum constitutione reali debet esse realis distinctio. Et propterea constitutio hominis ex animalitate, & rationalitate non est realis, sed rationis, quia etsi extrema, nempe animalitas, & rationalitas, sint realia; non tamen distinguuntur realiter, sed secundum rationem. Constat autem, extrema, nempe essentiam, & Paternitatem, ex quibus constitui posset persona Patris, non distingui inter se realiter. Tum etiam, quia constitutio alicuius requirit adunationem multorum in vno constituto: ergo vbi illa solummodo per rationem fuerint plura,

quæ

qualiter in presenti contingit, ibidem adu-
natio, ac proinde constitutio, non erit secū-
dum rem, sed solum secundum rationem.

Quoad secundam verò partem idem ante-
cedens probatur. Quoniam constitutio se-
cundum rationem, ex qua colligatur, dari in
constituito aliquam rationem, per quam con-
stituatur secundum rationem, exigit, vt ex-
trema illius constitutionis, saltem secun-
dum rationem, se ad inuicem excludant, vt
patet in constitutione hominis secundum
rationem ex animalitate, & rationalitate:
alioqui committeretur ibidem nugatio: si-
quidem idem extremum bis ingrederetur
ad constitutionem illius constituti, semel
quidem secundum se, semel autem vt inclu-
sum in altero extremo. Ergo eum essentia di-
uina, quæ poterat esse alterum extremum
huius constitutionis, imbibatur in Paterni-
tate v. g. quæ esset aliud extremum eiusdem
constitutionis, fiet inde, vt nequeant consti-
tuere constitutione, adhuc secundum ratio-
nem, personam Patris.

Enumerat.

13 Respondetur, constitutionem hanc
esse realem actualem per omnimodam sim-
plicitatem, si loquamur præcisè de eo, quod
persona Patris in recto affert, prout est ratio
subsistendi incommunicabiliter in natura
diuina, & simul est id, quod subsistit *vs quod*
in eadem natura: quia (vt iam diximus) ad
huiusmodi constitutionem per omnimoda-
dam simplicitatem non desideratur aliqua
distinctio actualis, vel virtualis inter consti-
tuens, & constitutum; sed quod ratio consti-
tuens sit ita ampla & vniuersalis, vt ponendo
se ipsam, ponat & suum concretum, vt in
Deitate collata cum *hoc Deo*, prout præin-
telligitur personis, cernitur.

Et deinde dicimus, prædictam constitu-
tionem adæquatè sumptam esse realem vir-
tualem: quia extrema, nempe diuina natu-
ra, vt habet rationem naturæ, & Paternitas
distinguntur realiter virtualiter; licet non
realiter actualiter. Et ita loquendo de adæ-
quata constitutione, est ibidem constitutio
per simplicitatem omnimodam, prout sim-
plicitas omnimoda tollit compositionem
realem, vel virtualem, quæ aliquid poten-
tialitatis includat; non vero erit per sim-
plicitatem omnimodam, prout simplicitas hæc
excludit omnem distinctionem virtualem
inter constitutum, & constitutum. Ac tan-
dem addimus, prædictam constitutionem
adæquatam esse etiam secundum rationem,
si loquamur de constitutione actuali: ei ta-
men aliquid reale ex parte vniuscuiusque ex
extremis correspondere.

14 Et ad primam probationem pro
prima parte antecedentis responderetur ex
dictis, ad constitutionem realem actua-
lem per omnimodam simplicitatem, qua-

lis est v. g. inter Deum, & Deitatem,
non esse necessariam aliquam distinctionem
inter constitutives, & constitutum, quæ sit realis ac-
tualis. Sicut etiã ad constitutionem realem vir-
tualem solum desideratur, extrema esse realiter
virtualiter distincta, vt in presenti, loquendo
de constitutione adæquata diuinæ personæ,
& in cõpõsitione Metaphysica cernitur. Per
quod etiã ad secundam probationem patet.
Quoniam constitutio realis per omnimodã
simplicitatẽ nõ fit per aduocationem multo-
rum, vt explicatum est: & constitutio virtua-
lis tantum exigit aduocationem plurium vir-
tualiter tantummodo distinctorum.

Ad probationem verò eiusdem antecede-
ntis quoad secundam eius partem satis
constat ex illis, quæ in hoc tractatu dis-
putatione 5. num. 115. diximus, quomodo
licet personalitates diuinæ includant diui-
nam essentiam per modum transcendentis,
nihilominus non idem committitur vitiosa
nugatio, ex eo quod bis includatur in diuina
persona essentia Dei: quia semel ingreditur
ad constitutionem illius, vt habet rationem
transcendentis; semel autem sub conceptu
naturæ, secundum quam rationem distin-
guitur aliquo modo a se ipsa, vt habet ratio-
nem transcendentis, vt constat ex illis, quæ
in 1. tomo tractatu 4. disputatione 7. num.
72. diximus.

15 Ratio autem, ob quam essentia diuina Rationem
secundum
secundum vtraque rationem debet ingre-
di ad constitutionem diuinarum persona-
rum, satis constat ex his, quæ in hoc tracta-
tu disput. 5. nu. citato adduximus, nempe,
quod nec essentia diuina haberet summã &
infinitam vniuersalitatem & amplitudinem,
nisi includeretur per modum transcenden-
tis in omnibus personalitatibus diuinis, nec
personæ diuinæ essent formaliter Deus sub
conceptu Dei, nisi vltra inclusionem essen-
tiæ diuinæ, vt habet rationem transcenden-
tis, includerent eandem essentiam, & consti-
tuerentur ex illa, vt dicitur naturam Dei sub
conceptu naturæ; quamuis non constituantur
ex illa, tanquam ex aliquo in recto, sed
tanquam ex aliquo intrinseco, in obliquo
tamen importato.

16 Nec obstat, si urgeas, quod si hæc con- Replicat
stitutio adæquata personæ non est realis ac-
tualis, sed virtualis tantummodo, non pote-
rit absolute verificari, quod persona diuina
constituitur in esse personæ per suã proprie-
tatem personalem, aut in esse Dei per Deita-
tem: sicut quia distinctio, quæ est inter perso-
nalitatem, & naturam diuinam, tantum est
virtualis, idem non potest absolute concedi,
quod distinguuntur; sed eum addito, nimirum,
quod distinguuntur virtualiter.

Respondetur enim, quod ad hoc, vt ab- Eiusdem
solute concedatur, personas diuinas consti-
tuitur

titui per suas proprietates, satis est, illas esse proprietates reales; quamuis non sint realiter actualiter, sed solum virtualiter distinctæ. Sicut ad hoc, quod absolute concedatur, hominem constitui per rationalitatem, satis est, eam esse rationem differentialem realem ipsius, licet solum virtualiter sit ab eo distincta. Quia ex communi modo concipiendi Metaphysicorum, & Theologorum nomine constitutum alicuius entis realis absolute sumpti non intelligitur, quod tale constitutum debeat esse realiter distinctum à suo constituto; sed sufficit, illud esse reale, & virtualiter distinctum: imò hæc distinctio virtualis non requiritur, ut patet in Deo constituto per suam Deitatem. E contra verò ad hoc, ut aliqua entia realia dicantur absolute distingui, solet desiderari, quod distinguantur realiter actualiter. Cuius nulla alia potest a prior reddi ratio, quam quod iuxta communem concipiendi, & loquendi modum solet nomine prædictæ distinctionis absolute & simpliciter sumptæ intelligi distinctio realis, siue ex natura rei.

D V B I V M II.

Virum proprietates, quibus persona diuina constituuntur, & distinguuntur, sint absolute, vel relationales.

Quia quoduis ens, quæuisque proprietas debet esse, vel absoluta, vel relatiua: ideo, ut explicare incipiamus, quanam sint proprietates, quibus personæ diuinæ habent constitui, & distingui, primo loco inquirimus, an sint absolute, vel relationales.

§ I. Ex Scriptura, & Patribus de hinc deducitur.

Assertio, & eius probatio ex Scriptura.

Dicendum ergo est, personas diuinas non constitui, aut distingui proprietatibus aliquibus absolutis, sed relatiuis. Assertio hæc aperte desumitur ex Scriptura, quæ semper diuinas personas nominibus relatiuis significat, ut Matthæi ultimo: *B. etiam in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*: Et 1. Ioannis ultimo: *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus*.

Euag.

18 Nec obest id, quod respondet Scotus, ne-

pe, hinc solum haberi prædictas relationes esse in diuinis personis: non tamen has constitui per illas. Ratio autem, ob quam diuinæ personæ significantur in Scriptura nominibus relatiuis, non obstante, quod personæ non constituuntur, nisi per proprietates absolute, est: tum, quia melius cognoscimus distinctionem personarum ex distinctis relationibus, quam ex proprietatibus absolutis: tum etiam, quia nominibus relatiuis non solum significatur realis distinctio earum sed etiam ordo originis inter ipsas.

Explicatur primo.

Non itaque hoc obest. Tum, quia Concilia, & Patres ex his testimonijs desumpserunt, quod personæ diuinæ constituuntur, & distinguuntur relationibus: siquidem doctrinam hanc de constitutione personarum per proprietates relatiuas, quippe grauissimam, & aded principaliter, & intrinsecè ad mysterium Trinitatis spectantem, non ex proprio cerebro, nec sine fundamento grauissimo, quale sunt Scripturæ testimonia, tradidissent. Constat autem, non esse alia loca pro hac eadem doctrina aptiora, quam ea, quæ à nobis adducta sunt: ergo signum planum est, quod testimonia ista non solum denotant, in personis esse relationes, sed personas ipsas constitui, & distingui eisdem relationibus: quandoquidem prædicta testimonia debent habere eum sensum, quem Concilia, & Patres in eis intellexerunt: & per consequens non constituentur, & distinguuntur proprietatibus absolutis: siquidem nequeunt habere duo constitutiva, & distinctiua ad distinctas lineas spectantia.

Secunda.

Tum etiam. Quia Christus Dominus voluit tradere nobis explicitam notitiam Trinitatis, dum tradidit formam baptismi, cuius explicitam fidem professuri erant credentes, & accedentes ad baptismum: ergo cum vultus fuerit nominibus relatiuis, & non absolutis, consequens erit, Trinitatem constitui, & distingui proprietatibus, non absolutis, sed relatiuis. Maxime, quia nulla videtur apparere ratio, propter quam Christus celaret proprietates absolute diuinarum personarum suæ Ecclesiæ, si verè per illas constitui, & distingui haberent.

Neque id, quod pro solutione adducit Scotus, ei fauet. Quia nos ex creaturis melius cognosceremus proprietates diuinarum personarum per nomina absolute, si verè absolute essent: siquidem in creaturis personalitates, & personæ sunt quid absolute. Sicut etiam si prædictæ proprietates essent absolute, tunc etiam processiones haberent, quod essent ex omni capite absolute, seu non relatiua secundum esse, ut in creaturis contingit: & ideo optime prædictæ processiones per nomina absolute à nobis intelligerentur.

Superetur ex Concilijs.

19 Eandem etiam assertionem docet Concilium

Conc. To- cilium Toletanum XI. (quod quidem faci-
litā. XI ta Pontificum, & Theologorum authorita-
Montoya. te esse munitū, vult Ruyz in præsentī disp.
87. sectione 2. In quo in confessione fidei c.
1. sic habetur: *In relativis personarum nomi-
nibus Pater ad Filium, & Filius ad Patrem,
& Spiritus Sanctus ad utrosque refertur, quæ
cum relativè tres persona dicantur, unatamē
natura per substantiam creditur. Et inferius.
In relatione personarum numerus cernitur.*
Et post pauca: *Hoc solo numerum insinuant,
quod ad invicem sunt: & in hoc numero carēt,
quòd in se sunt.* In quibus verbis (vt constat)
satis aperte dicitur, tum personas divinas
esse relativas, atque ad eò relationibus dis-
tingui, & constitui: tum etiam personas di-
vinas esse quid in se, nempe, quoad absoluta,
& esse ad invicem, nimirum quantum ad re-
lationes: & easdem personas non habere in-
ter se numerum, ac proinde nec distingui
quoad absoluta, sed solum quoad relationes
& ex consequenti has solum modò esse cōs-
titutivas, & distinctivas divinarū personarū.

Conc. Flo- rentinum: Idem etiam habetur in Concilio Floren-
tino Sessioe 18. vbi Ioannes Theologus in
hæc verba prorapit: *Ipsa substantia cum per-
sonis communicat; proprietates verò nequa-
quam communicabiles sunt. Quod quidem ex
relationis vi creditur euenire.* Et paucis inter
positis. *Ob id Pater, & Filius sunt, quod Pa-
ter principium est, Filius autem ex principio.*
*In quo quidē nequaquā comunicant: cū ceteris
in rebus inter se dubio prosul comunicent.*
Et infra: *Sola relatio apud omnes, tã Grecos,
quã Latinos Doctores divina processione perso-
nas multiplicat.* Et non lōgè post: *Siquidē igitur
relationes huiusmodi personas multiplicat,
trans nō vlla alia ratione. quã vi relationis
Pater à Filio, ac vna persona ab alia differat.*
Et Sessioe 19. idem Ioannes de personis lo-
quens sic ait: *Ita ut in nullo alio differant, nisi
quod Pater est Pater, & Filius est Filius.*

In quibus testimonijs satis aperte assertio
nostra continetur. Et licet in verbis in eis
cōtentis nō habeatur Cōcilij diffinitio: ni-
hilominus sunt magni habenda: ex eo quod
fuerūt adducti, vt recepta cōmuni consensu
Doctōrū Grecorū, & Latinorū, & vt talia vi-
dētur ab omnibus Patribus Cōcilij admissa.

20. Eandē etiā Florentinū Cōcilij appro-
bationem continet Oratio pro vitione, quæ
habetur post illius finē, in cuius capite 6. Be-
saron Patriarcha, post quam præmisit rea-
lè idēitatē relationis, & originis, sic inquit:
*Idēo utroq, quidē modo distinguētur divina
persona: prius tamē, & principaliter secundum
modū intelligēdi per relationes, per quas eillā
cōstitūtur divina persona.* Et post pauca. *U-
troq, quidē modo distinguētur divina persona:
sed principaliter relatione, siue proprietatibus.*

Vnde in eodē Cōcilio Sessioe vltima in

litteris sanctæ vñionis, in quibus habetur
diffinitio Concilij, sic dicitur: *Et quoniā om-
nia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Fi-
lio suo gignēdo dedit, præter esse Patrem & c.*
In quibus verbis satis denotatur nostra asser-
tio: quandoquidē certum est, proprietatem
personale Patris, per quā constituitur, & dis-
tinguitur à Filio, non esse ei cōmunicatam.
Cumque in hac diffinitione Concilij Floren-
tini habeatur, omnia alia, præter esse Patrē,
ac proinde præter Paternitatem, cōmuni-
cata esse Filio: consequens est, vt iuxta Con-
cilij diffinitionē idem formalissimè sit rela-
tio Paternitatis, ac proprietatis constitutiva,
& distinctiva persone Patris: atq, ad eò quod
iuxta prædicta Cōcilij verba persona Patris
non constituitur, & distinguitur proprietate
aliqua absoluta, sed solum relativè.

21. Eandē etiā assertionē docuerūt Patres,
vt Boetius relatū à D. Thoma in argumēto
Sed contra art. 2. huius quæst. his verbis: *Sed
contra est, quod Boet. dicit in lib. de Trin. quod
sola relatio multiplicat Trin. divinarū perso-
narū.* Quod quidē fusioribus verbis explicat
idē Boet. in prædicto lib. dicens. *Quoniā nulla
relatio ad se ipsam referrī potest: idcirco quod
ea secūdū se ipsum est prædicatio, quæ relatio-
ne caret, facta est Trinitatis numerositas in
eo, quod est prædicatio relationis: sed servata
est substantia unitas in eo, quod est in differentia
vel substantia, vel operationis, vel omnino eius,
quæ secūdū se dicitur, prædicationis. Ita igitur
substantia continet unitatē, relatio multiplicat
Trinit. Atque idēo sola sigillatim præferuntur,
atque separatim, quæ relationis sunt.*

Anselm. de Incarnatione Verbi c. 3. vbi
sic ait: *Non sic Pater, & Filius sunt dua res, vt
in his duabus rebus intelligatur eorū substan-
tia, sed eorū relationes.* Et paulò post mediū
eiusdem capituli: *Relatio nullatenus est, nisi se-
cundum hoc, quod alij sunt ad invicem.* Et in
Epist. de Processione Spiritus Sancti plurima
dicit, ex quibus omnibus, & singulis pla-
nè inferitur axiomā, quod ex Anselmo circū-
fertur ab Scholasticis, nempe. *In divinis omnia
sunt unū, vbi non obuiat relationis oppositio, vt
cōstat ex c. 2. 3. 6. & alijs sequētib; & c. pen-
ult. ac vltimo, cuius verba refert Ruyz in
Montoya, suo tomo de Trinitate disp. 9. c. 5.*

Cyriillus N. Alexand. lib. 2. Theauri c. 3. *N. Cyrill.
Cum simplex natura Deitatis sit, nūquā in plu-
res personas distingueretur, nisi quedā innem-
retur differentia, non secundū essentia, sed secū-
dū relationem.* Et lib. 7. c. 1. *Sola diuersitate
relationis, quæ diuersis nominibus significatur,
nec alia re vlla distinguuntur.*

22. Augustinus multis in locis, vt 5. de Tri-
nit. c. 5. vbi inquit, solum secundum relatio-
nē Patrem esse alterū à Filio. Et 7. de Trin.
c. vltimo explicās illā verba Christi, Ioann.
10. *Ego, & Pater vnū sumus,* inquit: *Et vnū*

Roboratur
ex Patribus
Boetius.
D. Thom;

Anselm;

Montoya;

N. Cyrill.
Alexand;

dixit, & sumus. Vnum secundum essentiam, quod idem Deus. Sumus secundum relativum quod ille Pater, hic Filius. Et 9. de Trinitate c. 1. Credamus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum esse unum Deum, univ[er]se creatura conditorem, atque rectorem: nec Patrem esse Filium, neque Spiritum Sanctum, vel Patrem esse, vel Filium, sed Trinitatem relatarum ad invicem personarum, & unitatem aequalis essentia.

Ambros. Idem etiam docuerunt Ambrosius lib. 1. de Fide ad Gratianum c. 1. Hieronymus in expositione Symboli ad Damasum, quæ habetur tom. 9. suorum operum, Athanasius Dialogo 1. de Sancta Trinitate, Basilius Epistola 37. ad Gregorium fratrem, & lib. 2. adversus Eunomium circa finem, Gregorius Nyssenus Epistola contra Apollinarem, Nazianzenus Oratione 5. de Theologia, quæ est 37. in ordine, Damascenus lib. 1. de Fide, c. 10. quorum omnium, vel ferè omnium verba magna ex parte referunt Torres in 2. parte commentarii huius articuli, Molina disput. 2. membro 1. Vazquez disput. 158. c. 3. & Suarez lib. 7. de Trinitate c. 5. n. 7.

23. Et tandem D. Thomas in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 2. Et ideo dicimus, quod nihil aliud est principium distinctionis in divinis, nisi relatio. Et quæst. 8. de Potentia art. 3. Sed quia fides Catholica ponit unam essentiam in tribus personis, non potest intelligi divina essentia, ut distinctiva, & constitutiva hypostasis in divinis. Divinitate enim intelligitur constitui Deus, quod est commune tribus personis: & ita significatur, ut dictum de pluribus, & non ut hypostasis incommunicabilis. Et eadem ratione nihil, quod dicitur absolute de Deo, potest intelligi, ut distinctivum, & constitutivum hypostasis in personis: cum ea, quæ absolute dicuntur de Deo, significantur per modum essentia. Et infra: Sicut Paternitas, licet sit essentia divina, tamen non est communis, sicut essentia: ita Pater, licet sit id ipsum, quod Deus, non tamen est commune, ut Deus, sed proprium. Pater ergo Deus, in quantum est Deus, est commune habens naturam divinam: & in quantum est Pater, est proprium ab alijs distinctum. Unde est hypostasis, quæ significat subsistens in natura aliqua distincta ab alijs. Et per hunc modum Paternitas constituendo Patrem constituit hypostasim.

Vnde assertionem hanc communiter tuerentur Theologi, ex quibus Durandus in 1. dist. 26. quæst. 1. purat esse adeo certam, ut sentiant, oppositam esse contra determinationem Ecclesiæ: & Torres in 2. p. commentarii huius articuli asserat esse errori quamproximam, & parum abesse, ne simpliciter dicatur erronea: & Vazquez disput. 158. c. 3. doceat, auctores oppositæ sententiæ fuisse manifestè lapsos: & Suarez lib. 7. de Trinitate c. 5. n. 5. dicat, contrarium nostræ assertio-

ni esse improbabile, & contrarium consensui Theologorum: ac tandem Molina, non posse defendi sine ingenti temeritate, & periculo errandi contra fidem. De his tamen, & alijs oppositæ sctæ censuris nos nihil.

Molina.

§ II. Ratio triplex pro assertionem.

24 **R**atio autem prior, & satis fundamētalis pro assertionem non aliunde, quam ex testimonijs adductis deprehensa est, quæ quidem potest sub hac forma proponi. Quoniam de Sacrosancto Trinitatis mysterio, ac proinde de personis divinis, & earum constitutionis, & distinctivis, ex quibus omnibus prædictum mysterium intrinsecè constat, non aliter sentiendum est, quàm secundum id, quod Scriptura, Concilia, Patres, & communis Theologorum consensus tradunt, ut ex terminis ipsis constare videtur: maximè, quia sicut mysterium hoc sola fide cognoscimus: ita etiam, quæ ad ipsum intrinsecè pertinent, qualia sunt constitutiva, & distinctiva divinarum personarum, petenda sunt ex ijs, quæ Scriptura, & Concilia ac per consequens Patres, & Theologi docent. Sed ex Scriptura, Concilijs, & Patribus, ac communi Theologorum consensu habemus, personas constitui, & distingui proprietatibus relativis, non verò absolutis: ergo ita, & non aliter de constitutivo, & distinctivo divinarum personarum sentiendum est.

Ratio prior & fundamētalis.

25 Nec obest id, quod ex doctrina Vazquez loco citato posse responderi, nempe, falsum esse id, quod in hac ratione supponitur, videlicet, haberi ex Concilijs, & Patribus, personas divinas constitui per proprietates relativas. Nam etsi ex Concilijs, & Patribus habeatur, proprietates distinctivas personarum esse relativas: non tamen id ita est certum de proprietatibus constitutivis earundem. Quia Sancti Patres uno ore confitentur, distinctionem realem inter personas divinas desumi ex sola relatione: cum tamen non ita aperte dicant, easdem personas constitui relationibus; imò nec videantur loqui de earum constitutione, sed solum de distinctione.

Evasio. Vazquez.

Nō itaque hoc obest Tum, quia oppositum huius constat ex ijs, quæ adduximus ex Concilio Florentino in Oratione pro unione, ubi expressè dicitur, personas divinas per relationes constitui. Tum etiam, quia in eodè Concilio Florentino Ioannes Theologus sessione 19. in fine docet, personam divinam ex substantia, proprietateque constare: ac constare quoad præsens idem est, quod constitui. Et sessione 18. post medium, §. *Divina substantia*, dixerat, personam ex substantia, proprietatibusque constitui. Et paulò inferius, §. *Dixi equidem*, probat, hanc proprietatem esse relationem principij,

Impugnatur.

Conc. Florentinum.

& procedentis à principio, ex omnium Græcorum, & Latinorum consensu. Tum deinde, quia nomine *distincti* diuinarum personarum comprehenditur etiam constitutio vniuscuiusque personæ in se ipsa in ratione incommunicabilis: cum sine hac nequeat intelligi distinctio inter easdem personas. Constat autem, quod apud Patres, & Concilia, personæ solùm redduntur incommunicabiles per relatiuas proprietates: ergo, &c.

Tum denique. Quia etsi non omne id, quod distinguit vnā personam ab alia, sit constitutiuum illius: attamen id, quod primò distinguit aliquam ex personis diuinis ab altera, licet non ab omnibus, debet esse constitutiuum eiusdem. Et propterea spiratio actiua non est constitutiua personæ Patris: quoniam licet distinguat illum ab Spiritu Sancto: attamen alia relatio, nempe Paternitas, est id, quod primò distinguit illum ab altera persona, nempe à Filio. Ergo cum Concilia, & Patres, dum assignant, personas diuinas distingui per relationes, loquantur potissimè de primo distinctiuo earundem personarum: consequens est, vt etiam loquatur de constitutiuo illarum: siquidem sumpto distinctiuo in hoc sensu, non solùm apud Concilia, & Patres, sed etiam apud omnes Theologos, & Metaphysicos idem est distinctiuum, & constitutiuum. In quo etiam sensu nos dubio præcedenti deduximus, diuinas personas constitui proprietatibus relatiuis, ex eo quod easdem distinguuntur.

Secundaria
tio.
D. Thom.

26 Secunda verò, & etiam fundamentalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma supra quæst. 36. art. 2. & 4. contra Gentes cap. 24. potestque ad hanc formam reduci. Quoniam personæ diuinæ nequeant distingui realiter, nisi per relationes, & relatiuam oppositionem: ergo neque possunt constitui, nisi per easdem relationes: & per consequens proprietates, quibus constituuntur, & realiter distinguuntur, non erunt absolutæ, sed relatiuæ. Hæc secunda consequentia ex priori aperte patet. Prima verò ex antecedenti. Quia id ipsam, quod realiter (modo tamen nuper dicto) distinguit, debet con-
stituire.

Antecedens autem probatur. Quoniam omnis distinctio realis debet provenire, vel ex limitatione vtriusque extremi, vt contingit in duobus lignis; vel ex limitatione vnius, vt cernitur in distinctione, quæ est inter Deum, & creaturam; vel ex oppositione. In diuinis autem personis nequit reperiri limitatio: ergo oportebit, distinctionem reale ibidem inter illas reperiri oriri ex oppositione: ergo ex oppositione relatiua: quia nulla alia oppositio præter istam potest esse ratio distinctionis realis, vbi deest limitatio,

vt supra quæst. 36. latè ostendimus. Et propterea (vt ibidè diximus) licet aliqua in creaturis, in quibus est limitatio, distinguantur realiter propter oppositionem quodammodo contrariam, siue formalem, quam habet attamen in diuinis, vbi non est aliqua limitatio, sola oppositio relatiua potest esse ratio distinctionis realis.

27 Confirmatur ratione, quâ loco citato retigimus, nempe, quod personæ diuinæ non possunt inter se realiter distingui secundum aliud genus oppositionis, præter quàm oppositionis relatiuæ: ergo nequeunt distingui, vel constitui, nisi per proprietates relatiuas. Consequentia ex se, & ex nuper dictis patet. Antecedens autem probatur. Quoniam in primis non possunt distingui per oppositionem contradictoriam, aut priuatiuam: quia vnum ex extremis harum oppositionum debet esse quid negatiuum, vel priuatiuum: quod tamen nulli ex personis diuinis competit. Neque etiam oppositione contraria: quia semper alterum contrariorum est sicut nobilius; & alterum sicut vilius, & sicut priuatio, vt patet in albo, & nigro, frigido, & calido, aliisque contrariè oppositis: tum etiã, quia quæ contrariè opponuntur, & non relatiuè, dicunt quid absolutum, & eo ipso vnūquodque extremum huius oppositionis affert propriam perfectionem: ex eo quod omnis realitas absoluta illa ex se necessariò importat. Cumque prædicta extrema specie distinguantur, oportebit, vt se excedant in perfectione, sicut & cæteræ aliæ species absolutæ: atque aded, quod vnum se habeat vt nobilius, alterum verò vt imperfectius: quod quidem cum summa perfectione diuinarum personarum pugnat. Ergo cum non restet aliud oppositionis genus, præter oppositionis relatiuæ, hæcque oppositio, vt purè relatiua est, non afferat, quod vnum ex extremis sit nobilius, alterum vero ignobilius: quia relationes ex vi suæ lineæ cum præcisione sumptæ non dicunt expresse perfectionem, vt latè disp. 6. n. 20. diximus: inde erit, vt in diuinis non distinguantur personæ realiter, nisi per oppositionem reale relatiuam: & per consequens quod solis proprietatibus relatiuis habeant constitui, & realiter distingui.

28 Quam confirmationem deduximus ex Angelico Præceptore, 4. contra Gentes c. 24. & in 1. dist. 26. q. 2. art. 2. his elegatis verbis: *Quia omnis distinctio, vel diuisio est, vel per quantitatem, vel per formam secundum Philosophum 5. Metaphysica, secundum quantitatem, vel materiam diuisio in diuinis non est, cum non sit ibi quantitas, & materia. Omnis autem distinctionis formalis principium est aliqua oppositio, vt largo modo sumatur oppositio, secundum quod etiam imperfectum, & perfectum opponuntur, in quantum in vno est*

negatio, vel privatio alterius. In omnibus autem oppositionibus alterum est ut perfectum, alterum ut imperfectum, præter relationem. Quod patet per se in affirmatione, & negatione, & privatione, & habitu. Patet etiam in contrarietate. Quia secundum Philosophum Physicorum primo, semper alterum contrariorum est sicut nobilius, alterum sicut vilius, & sicut privatio, ut album, & nigrum, frigidum, & calidum, & huiusmodi omnia. Et ideo nulla talis distinctio potest esse in diuinis, ubi est omnimoda perfectio. In rebus autem neutrum est, sicut privatio alterius, vel defectum aliquem importans. Cuius ratio est. Quia in rebus non est oppositio secundum id, quod relativum in aliquo est, sed secundum id, quod ad aliud dicitur. Unde quamvis una relatio habeat annexam negationem alterius relationis in eodem respectu: non tamen ista negatio importat aliquem defectum: quia defectus non est, nisi secundum aliquid, quod in aliquo naturæ est esse. Unde cum id, quod habet oppositionem relativam ad ipsum, secundum rationem oppositionis non ponat aliquid, sed ad aliquid, non sequitur imperfectio, vel defectus. Et ideo sola talis oppositio competit distinctioni personarum.

Obiectio.

29 Nec obest, si obijcias, quod etiam quæ opponuntur contrariè contrarietate propria, debeant comparari ut perfectum, & imperfectum; non tamen id est uniuersaliter necessarium in ijs, quæ opponuntur contrarietate largè sumpta, quæ comprehendit omnia illa, quæ habent rationes formales positivas, & disparatas: ergo personæ diuinæ possent opponi oppositione hæc, & ratione illius realiter distingui; quamuis non opponerentur oppositione relatiua, nec ratione istius oppositionis essent realiter distinctæ. Consequentia videretur legitima.

Antecedens autem probatur. Tum, quia quod formæ disparatè se habentes comparantur secundum perfectum, & imperfectum, prouenit ex limitatione. Et ideo, quæ disparatè opponuntur, & omnis limitationis expertes fuerint, poterunt contrariè contrarietate largè sumpta opponi; etiam si non comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Tum etiam, quia relationes creatæ, consideratæ præcisè secundum ad relatiuam, ut paternitas, & similitudo, habent opponi realiter hæc oppositione disparata, & contraria: & nihilominus non comparantur inter se per modum perfecti, & imperfecti, si eum prædicta præcisione sumantur: quandoquidem sic sumptæ nullam dicunt perfectionem.

Diluitur.

30 Respondetur negando antecedens, intellectum de oppositione contrariè largè sumpta, siue disparata, reali tamen. Et ad primam probationem fatendum est, prouenire ex limitatione, quod formæ oppositæ oppositione reali contraria largè sumpta, si

ue disparata comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Cæterum hæc limitatio necessariò debet importari à formis oppositis hæc oppositione reali disparata. Quia (ut disputatione 14. n. 82. diximus) hoc ipso, quod aliqua forma sit infinita, & expertis totius limitationis, debet identificare sibi ea, quæ sunt libera ab imperfectionibus, licet dicantur rationes inter se, & cum prædicta forma disparatè se habentes, ut in essentia diuina, & attributis iustitiæ, & misericordie constat. Et ideo ubi est defectus limitationis, non potest inter aliqua esse oppositio realis, quæ præcisè sit disparata; sed debet ibidem necessariò interuenire oppositio realis relatiua, ad hoc ut verè & realiter opponantur.

31 Ad secundam verò probationem dicendum est, quod et si oppositio disparata, & realis duarum relationum creatarum, & præcisè secundum quod expressè dicunt esse ad sumptarum, non arguat, eas sic præcisè quoad id, quod exprimentur, acceptas comparari per modum perfecti, & imperfecti: inuoluit tamen, quod secundum aliquam altam rationem, quam intrinsecè important, nempe, secundum in absolutum proprium vnius cuiusque (iuxta ea, quæ disputat. 5. n. 92. diximus) comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Et ratio videtur aperta. Quoniam tam oppositio disparata, quæ secundum esse ad est inter prædictas relationes creatas, quam in absolutum, quod indispensabiliter important, debent dicere limitationem: & ita vnumquodque ad importat distinctum esse in absolutum: ex eo quod illæ solæ relationes, illaque sola ad, quæ non dicunt limitationem, possunt includere vnum & idem in: & illud solum in absolutum, quod non est limitatum, potest idemmet includi in distinctis relationibus, seu in distinctis esse ad: ac proinde tales relationes, & distincta esse ad habebunt quoad distincta esse in absoluta ab eisdem adducta comparari secundum perfectum, & imperfectum: siquidem omnia absoluta inter se distincta, atque adeò dicentia limitationem, debent sic inter se conferri, ut induci uè constat.

Nec necesse erit obiectiones alias, aut euasiones, quas ad eneruandam hanc D. Thomæ rationem adducit Scotus, hic proponere. Quoniam de hoc latè in hoc tractatu disp. 14. dub. 3. egimus, ubi prædictas obiectiones attulimus, & soluimus, & simul euasiones impugnavimus.

32 Tertia, & principalis ratio pro assertionem desumitur ex ijs, quæ fusè ex Augustino, & D. Thomæ disp. 6. n. 20. asseruimus, quæ potest ad hæc breuè formam reduci. Quoniam personæ diuinæ debet esse æqualis, & eiusdem

Scotus.

Tertia assertio. August. D. Thom.

eiusdem

eiusdem omnino perfectionis, ita ut tantus sit Filius, quantum Pater, & e converso; & tantus Filius solus, quantum Pater, & Spiritus Sāctus: ergo nequeunt distingui, & constitui per proprietates absolutas, sed solum per relationes. Antecedens constat ex eodem dictis, & ex illo Symboli Athanasij: *Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus; sed tota tres persona coeternae & coaequales.*

Symb. Athanasij.

Consequentia verò etiam liquet. Quoniam si constituerentur, & distinguerentur realiter proprietatibus absolutis, tunc unaquaeque ex illis diceret ratione sui constitutiva, & distinctiva propriam & specularem perfectionem, eamque infinitam, & quasi specie distinctam, quae non esset in alia persona: siquidē (ut ex dictis loco citato liquet) quænis ratio absoluta, & diuina affert ex se perfectionem infinitam: & propria constitutiva, ac distinctiva diuinarum personarum sunt quasi specie distincta, & unumquodque ex illis tantum inuenitur in persona per ipsum constituta: ergo prædictæ personæ non essent æqualis, & eiusdem omnino perfectionis. Quandoquidem species, aut quasi species, afferentes ex se, & ex vi suæ rationis formæ perfectiorem, sunt sicut numeri: ac proinde sunt inæqualis perfectionis. Et similiter nec solus Filius esset tantus, quantum Pater, & Spiritus Sanctus, seu quanta tota Trinitas: siquidem deessent illi perfectiones proprietatum absolutarum, quibus Pater, & Filius constituerentur, & ab eodem Filio essent distincti. Nec oportebit euasiones, quæ huic rationi poterant adhiberi, adducere, & impugnare. Quoniam ex ijs, quæ loco citato à num. 41. vsque ad num. 46. fusè attulimus, manent impugnare.

§. III. Contraria sententia, fundamenta illius, & responsiones ad illa.

Contraria sententia. Ioannes de Ripis. Scotus. Lichetus. Lincon. Granada. Primus fundament. Apocalypsis 19. Pron. 30.

33 **C**ontrariam tamen sententiam, nempe, personas diuinas distingui, & cōstitui proprietatibus absolutis, tenent Ioannes de Ripis relatus à Scorio in 1. dist. 26. q. vnica §. *Tertia opinio*, Lichetus ibidē, Lincolnensis, & alij relati à Granada tomo 3. in primam partem tractatu 12. disput. 3. Quam sententiam probabilem reputat Scotus vbi supra. Probatur primò ex illo Apocalypsis 19. vbi de Verbo diuino dicitur: *Habens nomen scriptum, quod nemo nouit.* Et ex Prouerbiis 30. *Quod nomen est eius, & quod nomen filij eius, si nouerit?* In quibus testimonijs significatur, esse notum nomen relatiuū verbi, & filij; & inquiritur, seu significatur, ignorari nomen proprium illius: ergo signū est, Filium, seu Verbum non constitui, & distin-

gui proprietate relatiua, nempe Filij, sed aliqua alia absoluta, quæ ibidem ignoratur, & inquiritur.

Respondetur, quòd quamuis secunda persona Trinitatis appelletur Filius, & Verbum, hocque sit nomen proprium illius: attamen nec hoc, nec aliquod aliud nomen sufficiens, & adæquatè nobis explicat ipsam secundam personam diuinam, ut in se est: sicut non est aliquod nomen adæquatè significans nobis Deum ipsum, ut in se est. Et idè licet hoc nomen *Deus* sit nomen proprium illius: nihilominus quæritur Sapiens, *Quod est nomen eius?* quia nullū est nomen, quod nobis adæquatè significet, quid sit Deus, prout est in se.

Disoluitur.

Adde, non esse necessarium recurrere ad hoc, quòd nomen filij, aut verbi non significet adæquatè ipsam secundam personam Trinitatis; sed satis esse, si dicatur, in ijs testimonijs innui, quòd ignoratur nomē proprium Filij; in illisque inquiri, non quidem quia sit aliud nomen absolutum, seu alia proprietas personalis absoluta, per quam Verbum, seu Filius constituatur; sed quia prædictum nomē relatiuū filij, ac proinde prædicta proprietas relatiua per illud significata, non tenetur quidditatiuè, & prout est in se: & propterea hæc illius notitia inquiritur, & carètia talis notitiæ ibidē innuitur. Quæ solutio aliqua liter insinuat à D. Thoma supra q. 13.

Aliter euadatur.

34 Secundò probatur eadem sententia testimonio Augustini lib. 7. de Trinitate c. 1. vbi inquit, relatiuum esse aliquid præter relationem: ac proinde sentit, Patrem v. g. in diuinis constitui, & distingui in sua prima ratione formali per aliquid absolutum.

D. Thom. Secundam fundamenti: August.

Confirmatur ex eodem Augustino c. 1. vbi asserit, personam ad se dici: ergo putat, personam constitui, & distingui per absolutum, & non per relatiuum: alioqui persona non ad se, sed ad alterum diceretur.

Confirmatur. August.

Respondetur ex D. Thoma supra quæst. 28. art. 2. ad 2. quòd mens Augustini tantum est, quòd sicut in relatiuis creatis præter relationem est intueri aliquid absolutum: ita etiā in Deo. Hoc tamè absolutum in diuinis pertinet ad essentiam, estque quid essentialē, & non distinctum, nisi tantum virtualiter à relatiuo: in creatis autem est aliquid absolutum, nempe, fundamentum ipsum relationis, habetque realiter ab ea distingui.

Fit obuiam fundamenti: D. Thom.

Ad confirmationem verò respondetur ex D. Thoma supra q. 29. art. 4. ad 1. quòd mens Augustini tantum est, quòd persona dicatur ad se, quatenus per hoc significatur, quòd, ut per hoc nomē deneratur, non dicit expressè manus potissimum relationis, nempe *ad*, sed tantum exprimit aliud munus eiusdem relationis diuinæ in concreto sumptæ, nempe, esse in comunicabiliter subsistētē. Sed de his videatur ea, quæ nos ibidē disp. 9. n. 44. diximus.

Ad confirm. D. Thom.

Tertium. 35. Tertio probatur prædicta sententia testi-
D. Thom. monio **D. Thomæ** q. 8. de Potēt. art. 3. ad 7.
 ubi sic inquit: *Relationes autem in diuinis es-*
se constituunt hypostases, & sic faciunt eas subsi-
stentes: hoc tamen faciunt, in quantum sunt es-
sentia diuina. Relatio enim, in quantum est, re-
latio, non habet, quod subsistat, vel subsistere fa-
ciat: hoc enim solius substantia est. Distinguit
verò relationes, in quantum relationes sunt: sic
enim oppositionem habent. In cuius testimo-
 nij prioribus verbis Angelicus Præceptor
 non tribuit relationi, quod constituat per-
 sonam, sed ali cui proprietati absoluta. Quod
 expressit, dum dixit, quod *relationes consti-*
tuunt hypostases, in quantum sunt essentia di-
uina. Quia (vt ex loco nuper citato ex eodē
D. Thomæ, nempe in corpore huius articuli
 tertij quæstionis 8. de Potentia constat) ea,
 quæ absolute dicuntur de Deo, significatur
 per modum essentia: & ita quoad præsens
 idem est, personas constitui per relationes,
 vt sunt essentia, ac constitui per easdem, vt
 dicunt proprietates absolutas, quæ, hoc ip-
 so quod absolutæ, habent, vt significantur
 per modum essentia. Sicut etiam in poste-
 rioribus verbis satis innuit Angelicus Præ-
 ceptor, quod etli relationes, vt relationes, di-
 stinguant personas; non tamen illas consti-
 tuunt: atque adeo sentit, proprietates con-
 stitutiuas earundem personarum esse abso-
 lutas.

Confirma- Confirmatur. Nam quod secundum in-
tur. tellectum sequitur substantiam, non potest
 esse principium alicuius distinctionis in sub-
 stantia: sed relatio est de assequentibus sub-
 stantiam in Deo, sicut bonitas, & sapientia,
Damasce. vt dicit Damascenus lib. 3. de Fide cap. 6. er-
 go cum hypostasis sit substantia, nequibit
 earum distinctio à relationibus proueni-
 re.

36 Respondetur, sensum priorum verbo-
Respo ad rum **D. Thomæ** non esse, quod constitutio
tertium, & diuinarum personarum proueniat formaliter,
eius confir- & proximè ab essentia diuina, seu ab il-
mat. lis, vt sunt essentia diuina; sed solum, quod
 id ortum ducat, tanquam ex radice, siue con-
 ditione indispensabiliter requisita, ex iden-
 tificatione cū prædicta essentia: ex eo quod
 prædictæ relationes non haberēt, quidquid
 intra suam lineam petitur ad hoc, vt essent
 constitutiuæ personarum, ac proinde neque
 ad hoc, vt essent substantiales, & non accide-
 tales, nisi identificarentur cum diuina essen-
 tia, essentque in Deo. Attamen data hac idé-
 tificatione, ipsæ relationes ex se proximè, &
 ex vi suæ lineæ habet constituere personas.
 Sicut licet processio per voluntatem nõ ha-
 beret producere impulsu perfectissimum,
 qualis est Spiritus Sanctus, nisi illa proces-
 sio esset in Deo, & cum diuina essentia iden-
 tificaretur, in eaque esset radicata; attamen

si semel eum ea identificetur, tunc ipsa pro-
 cessio per voluntatem per se, & ex vi suæ li-
 neæ habet proximè, & formaliter producere
 perfectissimum impulsu.

37 Ex quo ad posteriora verba eiusdem te-
 stimonij dicendum est, sensum illorum tan-
 tum esse, quod ex generali ratione relatio-
 nis realis adhuc mutua nõ proueniat, quod
 relatio subsistat, aut subsistere faciat, alio-
 qui relatio realis creata, & mutua id habe-
 ret; sed id prouenit ex relatione, secundum
 quod est idem essentia diuina, *ly secundum*
quod reduplicante radicem, vel conditionē
 indispensabilem ad hoc, vt relatio ex vi suæ
 lineæ præstet formaliter proximè prædictū
 effectum, aut quali effectum.

Fecitque **D. Thomas** (vt id obiter dix-
 mus) ad explicandam hanc vim proximam
 relationum, mentionem identitatis earum
 cū diuina essentia: quia ex hac idéntate op-
 timè colligitur, dari in eis id, quod pertinet
 formaliter, & proximè, ac intra suas lineas
 ad supremas species relationum Paternita-
 tis, Filiationis, & Processionis, nempe, esse
 constitutiuas, & distinctiuas personarum.

Vnde, cum idē **S. Doctor** addidit, quod
 relationes, in quantum sunt relationes, ha-
 bent distinguere realiter, licet non consti-
 tuere hypostasi, solum voluit, quod ex ge-
 nerali ratione relationum realiū, adhuc mu-
 tuarum, habeant distinguere realiter vnum
 relatiuum ab alio correlatiuo; quamuis ex
 hoc præciso capite non habeant distingue-
 re illud per modum personæ, & personæ; sed
 hoc proueniat (modo dicto) ex essentia diui-
 na, & ex relationibus diuinis, vt diuinis, *ly vt*
diuinis reduplicante supremas species, eas-
que infinitas prædictarum relationum rea-
lium. Sicut cum dicitur, processionem per
 voluntatem, vt diuinam, producere tantum-
 modò impulsu perfectissimum, est verū, si
ly vt diuinam solummodò reduplicet pro-
 cessionem perfectissimam, siue supremam in-
 tra suam lineam; non verò si reduplicet pro-
 cessionem diuinam idéntice, id est, quæ idé
 tificatur cum natura diuina.

Quæ solutio desumitur ex **D. Thomæ** in
 1. dist. 26. quæst. 2. art. 2. ad 1. his verbis: *Di-*
cédū, quod relatio diuina habet aliquid, in quā
tum est relatio: & aliquid, in quantum est diui-
na. In quantum enim diuina habet, quod sit sub-
sistens hypostasi: quia ibi nihil est accidens, ne-
que aliqua forma inherens non subsistens. Va-
de, quamuis ex hoc, quod est relatio, non ha-
beat, quod distinguat hypostasi, quia sic om-
nis relatio hoc faceret, tamen habet hoc, in quā
tum est relatio diuina: sic enim non assequitur
substantiam, imò est ipsa substantia, id est, non
assequitur substantiam, quæ est hypostasi:
sed est ipsa substantia, cui competit esse hy-
postasi. Per quod ad confirmationē patet.

D. Thom.

38 Quarto probatur eadem sententia. Quoniam cum actiones sint suppositorum, oportet, ut suppositum constitutum debeat illas præcedere, necnon & relationes ad eandem actiones consecutas, in eisdemque quasi fundatas: ergo etiam oportebit, personas, v. g. personam Patris non constitui in suo esse personali per relationem Paternitatis, aut aliquam aliam relationem, sed per aliquid absolutum. Patet consequentia. Quia quævis relatio reperta in persona Patris, quia est relatio originis, præsupponit actionem in qua quasi fundatur; & hæc actio, ac proinde multo magis relatio in ipsa quasi fundata, præsupponit personam Patris constitutam; ergo non poterit non per aliquid absolutum constitui.

Enodatur. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem constabit ex infra dicendis dubio ultimo huius disputationis, quomodo, loquendo de constitutione personæ Patris (de qua potissimè procedit difficultas huius obiectionis, ut loco citato dicitur) quatenus secundum nostrum imperfectum, & confusum concipiendi modum intelligitur constitui, & de ipsa relatione Paternitatis, prout secundum hunc nostrum imperfectum concipiendi modum intellecta, tunc habeant duo munerera, aliud quidem formæ hypostaticæ, seu formæ tribuentis incommunicabiliter subsistere, & aliud relationis, ut expressè dicit respicere Filium; & quod primum quodammodo præsupponitur ad secundum: ac tandem, quod secundum prædictum prius munus præsupponitur ad generationem activam, & constituit personam consideratam secundum imperfectum nostrum modum concipiendi; cum tamen secundum ultimum munus confusè & imperfectè conceptum non constituat illam, sed præsupponat ipsam iam constitutam, & simul actionem generandi. Ac tandem ex ibidem num. 67. dicendis patet, quomodo considerata hac constitutione, secundum quod persona Patris est à parte rei, siue ut intelligitur constitui secundum nostrum conceptum perfectos, ultimos, & distinctos, quos adiuti fide, & vera Theologia de illa formamus, comparentur inter se relatio Paternitatis, ut dicitur ad. & ipsa generatio activa: an nimirum illa sic sumpta ad istam quodammodo præsupponatur, nec ne?

39 Quinto probatur prædicta sententia. Nam ordo distinguendum debet respondere ordini distinctionum: sed inter omnes distinctiones rerum prima est distinctio diuinarum personarum, cum processio earum sit causa processiois creaturarum: ergo oportet, ut sicut primum in entibus est substantia, & quid absolutum, ita principium pri-

mæ distinctionis inter omnes non sit relatio sed substantia.

Confirmatur. Quoniam distinctio diuinarum personarum debet esse omnium maxima: siquidem omnis ratio intra quamuis lineam in Deo inuenta debet esse omnium maxima, ut patet in iustitia, misericordia, & alijs attributis, quæ hoc ipso, quod in Deo inueniantur, debent ibidem supremum gradum attingere: sed distinctio, quæ fit per relationes non est omnium maxima; secus tamen ea, quæ fit per aliquid absolutum: quia sicut ens absolutum excedit ens relatiuum, ita distinctio ab illo orta est maior, quæ ab isto prouenit: ergo &c.

Confirmatur.

40 Respondetur, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam. Euenitur quantum.

Nam etsi primum (saltem secundum rationem nostram) in entibus sit aliquid absolutum; nihilominus id, à quo formaliter prouenit prima distinctio, non potest esse absolutum, sed relatiuum. Quoniam prima omnium distinctionum realium debet esse omnium minima: quia hoc ipso quod sit prior, est quæ minus recedit ab unitate: hæc autem non potest præstari ab aliqua ratione absoluta; bene tamè ab aliqua ratione relatiua. Quia distinctio relatiua stare potest cum unitate essentiæ inter sic relatiuè distincta; non tamen distinctio realis per rationes absolutas. Ex eo quod distinctio realis relatiua non petit necessario limitationem, sed solam oppositionem realem relatiuam, & ubi deest limitatio, & est infinitas, potest ibidem vna & eadem natura esse in tribus realiter oppositis relatiuè: at distinctio per rationes absolutas exigit necessario limitationem, ut n. 30. diximus: ubi autem est limitatio, non potest vna & eadem natura esse in pluribus realiter distinctis; ac proinde prima distinctio realis, quæ debet esse omnium minima, quippe exigens identitatem omnimodam in eadem numero natura in his, quæ sic realiter distinguuntur, non poterit prouenire à rationibus absolutis, sed solum à relatiuis.

Cæterum (ut id obiter dicamus) cum hoc stat, ut prædicta distinctio realis omnium minima in sensu explicato quodammodo sit maior alijs in dignitate secundum aliam rationem consideratam, siue hæc dignitatem habeat ex vi suæ lineæ (ut aliqui volunt) siue quia per modum transcendentis debet includere omnem excogitabilem perfectionem prouenientem illi ab essentia diuina per modum transcendentis in ea inclusa. Ac tandem cum his etiam stat, imò ex eis sequitur, quod sit prima quodammodo in causalitate, quatenus distinctio personarum, seu personæ, ut distinctæ, sunt causa distin-

tionum omnium altarum rerum.

D. Thom. 41 Quæ solutio desumitur ex D. Thoma, tum art. 2. huius questionis in solutione ad 3. tum etiam in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 2. ad 2. his verbis: *Dicendum, quod ordo distinctionis potest dupliciter considerari. Vel quantum ad quantitatem distinctionis; vel quantum ad dignitatem; & causalitatem. Si quantum ad quantitatem distinctionis, sic distinctio diuinarum hypostasum est minima distinctio realis, que possit esse, ut supra habuimus est: & ideo tali distinctioni competit ens minimum, scilicet relatio. Sed quantum ad ordinem dignitatis, & causalitatis, illa distinctio excellit omnes distinctiones. Et similiter relatio, que est principium distinctionis, dignitate excellit omne distinguens, quod est in creaturis: non quidem ex hoc, quod est relatio; sed ex hoc, quod est relatio diuina. Excellit etiam causalitate: quia ex processione personarum diuinarum distinctarum causatur omnis creaturatum processio, & multiplicatio.*

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, primam distinctionem realem debere esse maximam, quæ depurari potuerit ab imperfectiōibus. At distinctio realis maxima, quæ sic depurari queit, coincidit cum distinctione reali minima, estque relatiua, ut dictum est.

Adde (id, quod in idem cum præcedenti redit) negandam esse maiorem. Et ratio disparitatis inter alia attributa, v.g. misericordiam, & primam distinctionem, est. Quod ratio maximæ misericordiæ inter omnes excogitabiles non dicit imperfectionem; sed potius maximam perfectionem: at distinctio omnium maxima necessario inuoluit imperfectionem, cum tamen distinctio minima inter reales, quæ sit per relationes, nihil inuoluat imperfectionis, ut explicatum est.

Plura alia argumenta pro hac sententia adduci possent. Sed quia dubio 4. huius discussionis afferentur, & ibidem melius eorum solutiones intelligentur: ideo in præsentem hinc sistendum est.

D V B I V M III.

An proprietates relatiuæ, quibus persona diuina secundum nostrum modum concipiendi constituuntur, & distinguuntur, sint relationes secundum rationem originum; vel potius secundum aliquam aliam rationem relatiuam?

42 **S** E M E L Explicato, quomodo proprietates constitutiue, & distinctiue diuinarum personarum non sint aliquid absolutum formaliter loquendo, sed aliquid relatiuum, restat explicare, secundum quam rationem relatiuam hoc habeant: & ideo, ut illud explicare incipiamus, præsens dubium excitatur.

§. I. Explicatio tituli.

43 **P** R O tituli tamen intelligentia, notandum est primo, in eo supponi id, quod D. Thomas in hoc articulo docet, nimirum, relationes, & origines in diuinis identificari inter se realiter, & solum esse distinctas secundum rationem; nõ disputando nunc, in quoniam hæc distinctio in particulari consistat (quoniam de hoc plura supra quæst. 27. diximus, & de eo iterum quæstione sequenti sermo redibit) sed potius permittendo, quod in rationibus relatiuis in diuinis inuentis sint duæ rationes virtualiter distinctæ: alia, quæ dicant ipsas origines, v.g. generationem actiuam sub conceptu talis; alia verò, quæ habeant dicere ipsas relationes secundum aliud munus virtualiter distinctum ab hoc conceptu. Et ita in præsentem sciscitamus, an relationes, secundum quod dicuntur origines, an verò secundum aliam rationem, siue munus etiam relatiuum sint proprietates constitutiue, & distinctiue diuinarum personarum?

Diximus *sed potius pro nunc permittendo*, &c. Quia iuxta sententiam satis probabilem, nempe, origines dicere in recto aliquid absolutum, & solum in obliquo relationes, nulla restat difficultas in decisione huius dubij, loquendo de constitutione diuinarum personarum secundum nostrum modum concipiendi.

Prior animaduersione pro luce tituli.

ceptiendi, & suppositis ijs, quæ dubio præcedenti diximus, nempe, proprietates constitutivas, & distinctivas diuinarum personarum non posse formaliter loquendo, ac proinde in recto, consistere in proprietate aliqua absoluta, sed in relatiua.

44 Secundò notandum est, relationes, & origines quoad præsens non conferri utcumque; sed ita ut tantum conferantur inter se illa relatio, & origo, quæ unicuique personæ competit: ita nimirum, ut loquendo de persona Patris, comparantur inter se generatio actiua, & Paternitas: & loquendo de persona Filij, aut Spiritus Sancti, conferantur ad inuicem Filiatio, & generatio passiva, vel relatio Processionis, & productio passiva Spiritus Sancti, & inquiratur, an proprietates distinctiua, & constitutiua personæ Patris, v.g. sit generatio actiua, vel Paternitas secundum aliud munus relatiuum distinctum ab ipsa generatione actiua; & personæ Filij, generatio passiva, vel Filiatio eodem proportionali modo sumpta? Quoniam certum est, unam personam non constitui per originem, quæ alteri attribuitur, ut Patrem per generationem passiuam: nec etiam per originem, quæ licet ei attribuitur, non tamen est ipsi propria; sed communis illi cum altera persona, qualis est spiratio actiua, quæ est communis Patri, & Filio.

Tertio notandum est, consulto in titulo additam esse particulam illam *secundum nostrum modum concipiendi*. Quia in præsentibus non utcumque loquimur de constitutiuo, & distinctiuo diuinarum personarum; sed de eo, iuxta nostrum concipiendi modum.

§. II. Mens Angelici Præceptoris, & prior ratio pro ea.

45 **D**icendum ergo est, personas diuinas non constitui, & distingui secundum nostrum modum concipiendi per relationes, ut expriment rationem originis; sed ut aliquod aliud munus relatiuum habent exprimere. Assertio hæc habetur in Oratione pro vnione Concilij Florentini cap. 6. titulum Concilij approbationem quodammodo continens, estque D. Thomæ art. 2. huius questionis, & in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 2. de Potentia quæst. 8. artic. 3. ubi loquens de persona Filij, & eius formali constitutiuo, sic inquit: *Oportet ergo, quod Filiatio sit formaliter constituens, & distinguens hypostasim Filij; non autem origo, neque relatio intellecta in origine. Quia relatio intellecta in origine, sicut & ipsa origo, non significat aliquid, adhuc subsistens in natura, sed in naturam tendens.* Idem etiam tenentur Scholastici in 1. dist. 26. quæst. 3. ut Durandus, Richardus, & Egizius, OKam, Gabriel; Carthusianus, Capreolus, Henricus, Marfillus, Ferraricus, Canariensis, Vazquez, Suarez, & communiter Thomistæ, quos omnes refert, & sequitur Ruyz de Montoya in præsentibus disput. 87. lectione 5. n. 14. & alij plures.

preolus, Henricus, Marfillus, Ferraricus, Canariensis, Vazquez, Suarez & communiter Thomistæ, quos omnes refert, & sequitur Ruyz de Montoya in præsentibus disput. 87. lectione 5. n. 14. & alij plures.

46 Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thomæ art. 2. nuper citato, potestque sub hac forma proponi. Quoniam origo actiue sumpta concipitur à nobis, ut egrediens à persona producete, ac proinde ut præsupponens eam constitutam; siquidem actiones personales, qualis est origo actiue sumpta, debent intelligi, ut procedentes à personis: & ita præsupponunt illas iam constitutas. E contra vero origines passiuæ acceptæ concipiuntur à nobis, ut viæ ad personam producendam, atque adeò ut aliquid antecedens per modum viæ ad eandem personam; id autem, quod antecedit aliquam rem per modum viæ ad illam, nequit esse intrinsecum constitutum illius: ergo constitutum, & distinctiuum diuinarum personarum non erit aliquid relatiuum, prout exprimit rationem originis; sed prout habet exprimere aliquod aliud munus, præter illud. Patet hæc consequentia. Quoniam hoc ipso, quod proprietates constitutiua, & distinctiua diuinarum personarum nequeant esse proprietates absolutæ, sed relatiuæ, oportet, quod si non sint aliquid relatiuum, ut exprimentur origines, sint aliquid relatiuum exprimens aliquod aliud munus.

Confirmatur ratione desumpta ex D. Thomæ art. citato ex quæst. 8. de Potentia. Quoniam loquendo de formali constitutiuo alicuius, nihil constituitur per suam productionem, siue originem, tanquam per formale constitutum; sed talis productio passiva rei tantum est via ad constitutum. Et ideo ea sola ratione dicitur constituere, quia inducit constitutum: & nisi per prædictam productionem induceretur constitutum aliquo modo secundum rationem nostram distinctum, non maneret res illa constituta: sicut si per generationem hominis non induceretur humanitas, quæ constitueret hominem, maneret homo sine formali constitutiuo. Ergo persona Filij v.g. nequit formaliter constitui per natiuitatem, seu per suam generationem passiuam formalissimè sumptam; sed per id, quod per eam inducitur proprium Filij, nempe per Filiationem, ut aliquo modo secundum rationem nostram à generatione passiuam distinctam.

Confirmatur secundò ratione eiusdem S. Doctoris loco nuper citato. Quoniam id, quod constituit, & distinguit personam, debet concipi, ut subsistens (saltem in quo) in natura intellectuali communicata; siue ha-

Suarez.
Montoya.
Ratio fundam.
mentalis.
D. Thom.

Confirm. 1.
D. Thom.

Confirm. 2.

bita: constat autem, quod generatio passiva v. g. non intelligitur vi subsistens in natura communicata, siue habitata; sed ad summum vi subsistens per modum viæ, ad hoc vicomunicetur, & habeatur prædicta natura: ergo prædicta origo, siue generatio non est formale constitutum Filij.

Illustratur
ex D. Tho.
ma.

47 Quia verò utramque hanc confirmationem eleganter, & dilucidè Angelicus præceptor loco citato explicat, idè placuit eius verba quoad præterea referre, quæ quidem sic se habent: *Distinctiūm enim, & constitutum hypostasis potest intelligi dupliciter. Vno modo, quo distinguitur, & constituitur formaliter, sicut homo humanitate, & Socrates Socrate. Alio modo, quo distinguitur, & constituitur quasi via ad distinctionem, & constitutionem sicut si diceremus, quod Socrates est homo sua generatione, quæ est via ad formam, quæ formaliter constituitur. Patet ergo, quod origo alicuius non potest intelligi ut constitutum, & distinctiua eius, nisi propter hoc, quod formaliter constituit, & distinguit. Si enim generatione nõ induceretur humanitas, nunquã generatione constitueretur homo. Impossibile est ergo dicere, quod hypostasis Filij constituitur sua naturitate, nisi in quantum intelligitur, quod naturitas eius terminatur ad aliquid, quod formaliter constituit. Ipsa autem relatio, ad quam terminatur naturitas, est Filiatio. Oportet ergo, quod Filiatio sit formaliter constituens, & distinguens hypostasis Filij, non autè origo, neque relatio intellecta in origine: quia relatio intellecta in origine, sicut & ipsa origo, non significat aliquid, adhuc subsistens in natura, sed in naturam tendens.*

Prior obiectio.

Ex quo manent solutæ duæ obiectioes, quæ contra hanc priorem rationem D. Thomæ, & eius confirmationes fieri poterant. Prima quidem. Quod si quid probarent, nõ solum suaderent, quod proprietates constitutiue, & distinctiue diuinarum personarum magis essent relationes secundum aliquod aliud munus, quàm secundum rationem originis; sed etiam quod prædictæ proprietates nullo modo sint relationes, vt exprimentur originis; cum tamen Angelicus Doctor ait.

D. Thom.

2. huius quæstionis non dixerit, personas diuinas non constitui, & distingui originibus; sed prius, & principalitè constitui relationibus, quàm originibus.

Enodatur.

48 Respondetur enim ex modò dictis, quod D. Thomas, cum dicit, personas diuinas constitui aliquomodo per originem, loquitur (vt sic dicamus) de viali, nõ verò formali constitutio, id est de eo, quod est via ad constitutum, per quodque passiuè tanquam per productionem passiuam formale constitutum attingitur. Vnde etiam loquitur de eo, ex quo nos constitutum indagamus: quia nos ex reali processione vni-

personæ ab alia intelligimus, realem distinctionem inter eas, & realia constitutiva illarum. Et idè hoc (vt sic dicamus) constitutum viale solet appellari constitutum ex consequenti, siue constitutum consequenter: quia ex illo sequitur cognitio proprii & formalis constituti. Et propterea Belarion in *Oratione pro vnione Concilij Florentini* cap. 6. sic inquit: *Relatio, & origo, est secundum modum intelligendi differunt (siquidem origo significatur per modum actus, vt generatio; relatio verò per modum forma, vt Paternitas) re tamen non differunt. Idè utroque quidem modo distinguuntur diuina persona: prius tamen, & principalitè secundum modum intelligendi per relationes, per quas etiam constituentur diuina persona: consequenter autè per diuersum processum modum, siue per originem. Non enim generare, & genitum esse, quod originis est, constituit principalitè personam; sed Paternitas, & Filiatio, siue Patrem, & Filium esse, quod relationis est. Sed quia relatio, & origo idem sunt re, & relatio consequitur originem: idè utroque quidem modo distinguuntur diuina persona; sed principalitè relatione, siue proprietatibus.*

Belarion.

Posterior obiectio.

49 Secunda verò obiectio peculiaritè procedit contra duas confirmationes. Quoniam ad summum videntur probare intentum de personis procedentibus, nempe, de Filio, & Spiritu Sancto, quorū origines sunt viæ ad easdem personas, & productiones earum: nõ tamen de persona Patris. Nã generatio actiua, de qua est controuersia, an constituat personam Patris, non est via ad illum, neque productio suæ personæ.

Respondetur enim, utramque confirmationem per se primò, & directè probare intentum quoad personas procedentes. Semel autem hoc habito, optimè sequitur, idem esse dicendum de persona Patris, nempe, quod non constituitur, & distinguitur per generationem actiuam, sed eodem proportionali modo, ac personæ procedentes: quia omnes subsistunt in eadem numero natura diuina.

Filiatio.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma loco proxime citato, vbi post verba ex eodem adducta sic inquit: *Et quia omnium hypostasis eiusdem naturæ est eadem ratio constitutionis, & distinctionis: idè similiter oportet ex parte Patris intelligere, quod hypostasis Patris constituitur, & distinguitur ipsa Paternitate, nõ autè generatione actiua, neque relatione intellecta.*

D. Thom.

§. III. Posterior ratio præmète D. Thomæ.
50 Deinde probatur eadem assertio, & alia assertio eiusdem in hoc eodè art. 2. quæ potest sub hac forma proponi, per quamque præcedens magis confirmatur, & elucidatur. Quoniam proprietates constitutiue diuinarum personarum

tionis ratio
D. Thom.

sonarum debeat concipi, ut formæ intrinsece in ipsis personis: siquidem concipiatur, ut constitutiua illarum in esse personali: at origines non concipiuntur, ut formæ intrinsecæ in ipsis personis: ergo non erunt formæ constitutiua, & distinctiua illarum: & per consequens proprietates constitutiua earum non erunt relationes, secundum quod expriment eadem origines, sed secundum quod expresse dicunt aliquid aliud minus relatiuum. Minor, in qua est difficultas, probatur. Quoniam origo actiua, ut talis, v.g. generatio actiua, concipitur à nobis, ut egrediens à supposito producente: & origo passiva intelligitur etiam à nobis ut via, v.g. ad genitum: ergo neutra ex his originibus concipitur, ut forma intrinseca ipsis personis diuinis.

Prior obiectio contra cam.

51 Sed obijcies primò contra rationem hæc, quòd vel in ea sit sermo de relationibus, & originibus secundum commune ratione accidentis consideratis, siue de eo, quod in diuinis correspondet huic communi ratione accidentis inuentæ in quavis relatione, & origine creata; vel sit sermo de originibus, & relationibus secundum tuas vltimas & atomas rationes. Si primum, tunc tã relationes, quàm origines concipiuntur, ut quid inhærens, siue per modum formæ intrinsecæ. Si verò secundum asseratur, tunc neque origines, neque relationes concipiuntur, ut formæ intrinsecæ. Vel si istæ concipiuntur per modum formæ intrinsecæ, etiã & illæ. Quoniam sicut generatio actiua, v.g. intelligitur, ut egrediens à generante: ita etiam relatio, v.g. Paternitatis concipitur, ut rēdens ad Filium, & veluti exiens à Patre, & terminata ad eundem Filium: ergo si hoc nõ obstante relatio potest concipi per modum formæ intrinsecæ, etiã generatio actiua hoc habebit.

Confirmatur.

Confirmabis. Quoniam sicut relatio Paternitatis, v.g. potest concipi, ut identificata cum Patre, & in eo manens, & propterea potest intelligi per modum formæ intrinsecæ: ita etiam generatio actiua potest intelligi, ut intrinseca per identitatem cum Patre, in eoque manere, & ipsum intrinsece denominare generantem: ergo poterit intelligi per modum formæ intrinsecæ respectu illius: ac proinde ex hoc capite nihil oberit, quominus sit proprietas constitutiua, & distinctiua personæ Patris.

Occurrit obiectio, & confirmatur.

52 Respondetur, quòd iuxta mētem D. Thomæ in hac ratione, nomine formæ intrinsecæ non intelligitur quæuis ratio inhærens, aut quasi inhærens: sed illa, quæ inhæret, aut quasi inhæret, tribuitque esse fixum & permanentes, quodque sit tale *in facto esse*, non verò ratio illa, quæ, etsi inhæreat, aut quasi inhæreat, seu sit intrinseca, tantum cõ-

sistit in esse quodam veluti viali, & in fieri, tantumque tribuit esse quodammodo viale, & (ut sic dicamus) quasi inquietum, & in fieri. Quoniam prædicta ratio, quantumuis inhærens, aut quasi inhærens, vel intrinseca, non tam est forma intrinseca, quàm via ad communicandam, vel producendam formam intrinsecam. Hoc autem potiori ratione erit verum, quoties agitur de constitutiua rei fixæ, permanentis, & *in facto esse* consistentis. Nam forma intrinseca eius non debet esse utcumque intrinseca, sed intrinsecitate (ut sic dicamus) permanenti, & *in facto esse*, & quæ ut talis concipi possit, & debeat. Quare, cum origines concipiuntur per modum fluxus & viæ, & veluti in fieri, non verò ut dantes se ipsis formaliter esse quietum & fixum, ac *in facto esse*: inde est, ut non concipiuntur per modum formæ intrinsecæ: & per consequens, quòd iuxta nostrum modum concipiendi non sint proprietates constitutiua, & distinctiua diuinarum personarum, quæ ex se dicunt quid fixum, permanentes, & *in facto esse*.

Vnde ad formam huius obiectiois dicere soluitur in forma.

53 Vnde ad formam huius obiectiois dicere soluitur in forma. Vnde ad formam huius obiectiois dicere soluitur in forma. Vnde ad formam huius obiectiois dicere soluitur in forma. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quòd etsi tam relationes, quàm origines dicant aliquid intrinsecum: quia relationes afferunt suum *in relatiuum*, & origines intelliguntur esse per identitatem intrinsecæ ipsis personis: nihilominus relationes, secundum quòd aliquo modo distinguuntur ab originibus, tribuunt se ipsis formalissimè ali quod esse fixum, permanentes, & *in facto esse*, quod non tribuunt origines: & idem origines propriè & in rigore loquendo non concipiuntur per modum formæ intrinsecæ: secus verò relationes, ut ab eisdem aliquo modo distinctæ. Per quod ad confirmationem eiusdem obiectiois satis patet.

Soluitur in forma.

53 Quæ solutio insinuat ab eodem Angelico Præceptore in hoc art. 2. vbi ipse explicuit, quid intellexerit per esse, aut non esse aliquid formam intrinsecam, seu quod in idem quoad præiens redit) per esse quid intrinsecum absolutè & simpliciter loquendo. Nã articulo 2. huius quæstionis inquit: *Origo autem alicuius rei non significatur, ut aliquid intrinsecum; sed ut via quadam à re, vel ad rem.* In quibus verbis idem dixit, origines non significari ut aliquid intrinsecum, quia significatur ut via. Quoniam sicut esse aliquid absolutè & simpliciter tale, dicit esse tale in esse quieto, & *in facto esse*: & propterea paries, ut albescit, non dicitur absolutè & simpliciter albus; sed solum, ut habet albedinem in esse quieto, ac *in facto esse*: ita esse aliquid absolutè & simpliciter intrinsecum;

Elucidatur ex D. Thomæ.

com, dicit esse intrinsecum in esse quieto; & non sufficit, quod dicat aliquid intrinsecum per modum viæ.

D. Thom. Nec solum in hoc articulo, sed etiam supra quest. 3. art. 2. ad 2. hanc eandem solutionem Angelicus Præceptor insinuat. Nam vt explicaret, quare potius *Pater*, quam *generans*, sit proprium nomen personæ diuinæ, sic inquit: *Denominatio rei maxime debet fieri à perfectione, & sine. Generatio autem signifi cat, vt in fieri, sed Paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ Pater, quam generans, vel genitor.*

In quibus verbis loquitur Angelicus Præceptor de denominatione intrinseca, vt cõstat: & cum sermonem faciat de denominatione absolute & simpliciter dicta, vt ex illa particula *denominatio rei* patet, consequens est, vt loquatur de denominatione intrinseca, seu de *esse* intrinseco absolute & simpliciter tali in ratione intrinseca: & de hoc inquit, sumi maxime à perfectione, & sine, ac proinde à forma, non vt concipitur esse in via, sed vt est in *esse* quieto, & in *facto esse*: & ex hoc concludit, cur potius hoc nomen *Pater* sit proprium nomen diuinæ personæ, significans propriam rationem constitutiuam illius, quam hæc nomina *genitor, vel generans*, quia illa significant aliquid, vt *in fieri*, atque aded non tribuunt aliquid esse absolute & simpliciter intrinsecum, sed cum addito, nempe per modum viæ: *Paternitas* autem significat formam tribuentem esse intrinsecum absolute & simpliciter, ac sine addito: quia tribuit quendam quasi effectum consistentem in *esse* quieto, & in *facto esse*: ac proinde deo ut formam præstantem denominationem intrinsecam absolute & simpliciter. Et ideo hæc nomina *Pater, & Paternitas*, sunt idonea ad significandam ipsam personam Patris, & constitutiuum eius.

Posterior obiectio. 54 Secundò contra eandem rationem obijctes, quod *intelligere* Dei significatur per modum viæ, & per modum actionis procedentis ab intellectu diuino: & nihilominus est constitutiuum Dei in *esse* Dei: ergo, quod origines significantur in diuinis per modum viæ, & veluti *in fieri*, nõ tollit, quominus possint adhuc secundum nostrum modum concipiendi concipi, vt constitutiuæ diuinarum personarum: siquidem personæ non petunt constitutiuum magis consistens in *esse* quieto, & in *facto esse*, quam illud exigat Deus sub conceptu Dei.

Suarez. Nec satis erit, si occupas cum Suarez 7. de Trinitate cap. 6. in fine, vbi inquit, quod *intelligere* nõ est *esse* Dei, vt intelligitur quasi *in fieri*, vel fluxu quodam ab alio, vel in aliud; sed vt est actus perfectissimus, & maxime permanens, & quasi *in facto esse*, vel po-

rius vt actus manens in ipso Deo per essentialiam, & ita potest esse constitutiuum Dei: cum tamen origo, vt talis, debeat concipi sub conceptu viæ & tẽdentia. Et propterea sub hoc conceptu nequit esse secundum nostrum modum concipiendi constitutiuum, & distinctiuum diuinæ personæ.

Nam contra hoc est. Tum, quod si in *intelligere* Dei distinguuntur duæ rationes, & secundum vnã concipitur quasi *in fieri*, & secundum alteram quasi *in facto esse*, concipiendum erit, rationem, qua concipitur vt *in fieri*, esse priorem, atque aded non posse secundum alteram concipi, vt primum esse essentialẽ Dei. Tum etiam, quia si in *intelligere* Dei distinguuntur hæ duæ rationes consideratæ sub conceptu intellectiois, seu ipsius *intelligere*, non est cur etiam in originibus, adhuc secundum conceptum originis, non possimus distinguere alias duas rationes, secundum quarum vnã concipiatur per modum viæ, & quoad aliam secundum esse permanens, itaut secundum priorem non constituentur personas, benẽ tamen secundum posterio rem, sicut in *intelligere* collatum cum ipso Deo in ratione Dei contingit.

55 Respondetur primò, posse admitti solutionem ex Suarez adductam. Et ita ad primam impugnationem contra eam occurrit, queit ex dictis num. 46. quod non omnes rationes, quæ primò inueniuntur in aliqua re, debent esse constitutiuæ eiusdem secundum nostrum modum concipiendi, quando prædicta res dicitur quid veluti *in facto esse*, & quietum, & ratio illa prior concipitur per modum viæ: quia tunc solum intelligitur res illa veluti in via ad esse constitutiuum; non verò vt constitutiuum. Et ideo, licet filius in humanis procedat per generationem specie distinctam ab alijs generationibus, & hæc generatio passiuæ sit propria illius, & prior quam natura humana illi comunicata in *esse* quieto per talem generationem: nihilominus nõ constituitur in primo *esse* essentiali per prædictam generationem, sed per naturam humanam. Et ita talis generatio solum est via ad constitutiuum primum, & essentialẽ; non verò est prædictum constitutiuum.

56 Ad secundam verò probationem respondetur, non esse contra rationem intellectiois essentialis, vt est sub hoc conceptu, quod intelligatur, saltem ex parte nostri modi concipiendi, per modum viæ; & insuper, vt habet esse quietum, ac *in facto esse*. Quia, vt est sub conceptu intellectiois essentialis, non dicit, quod sit productio actualis alicuius termini, siue personæ immanentis intra Deum; sed dicit, tum quod ex parte nostri modi concipiendi veluti suat ab intellectu Dei,

Primò solutio

Actu Dei, tum etiam quod sit perfectissima contemplatio in esse quieto ipsius Dei: at contra rationem originum sub conceptu expresso originum est, quod concipiatur secundum esse quietum: quasi concipiantur sub conceptu expresso originum, debent concipi, ut productiones, siue actiue, siue passiuæ: sic autem expressè intellectæ, concipiuntur à nobis per modum viæ, & non ut dicunt esse quietum. Quoniam in hoc, quod intelligantur per modum viæ, & ut dicunt esse veluti inquietum, nihil aliud significatur, nisi quod debent concipi per modum aliquid fieri, siue productionis actiue, aut passiuæ tendentis ad communicandum aliquid veluti *in facto esse*, & sub esse quieto. Vnde de hoc ipso, quod origines concipiantur secundum aliquid aliud munus, ratione cuius sint *in producto esse*, seu in esse quieto, iam intelliguntur, non ut origines, sed ut relationes: quia *productum esse* illarum nihil est aliud, quam relationes ipsæ, v.g. Filiationis, & processions passiuæ in concreto sumptæ.

Adde, quod (ut ex dictis constat) est contra rationem originis, quod in eis conceptis sub conceptu formalissimò originum concipiantur plures rationes talis conditionis, ut secundum earum aliquam sint constitutiue personæ. Quia origines actiue repertæ in personis producentibus supponunt personas ipsas producentes: ex eo quod actiões sunt suppositorum, siue personarum, & originis passiuæ sunt via ad personam, & constitutiuum eius; nõ verò formalissimè sumptæ sunt ipsum constitutiuum. At contra rationem intellectiōis essentialis non est, quod concipiatur per modum veluti fluentis ex parte nostri modi concipiendi ab intellectu Dei, & per modum contemplationis in esse quieto, seu (ut sic dicamus) *in facto esse*: quia est forma perfectissima consistens in esse quieto, & ut est sub conceptu intellectiōis essentialis, nõ habet terminum productum per eam.

57 Secundò respondetur, intellectiōem essentialē, in qua consistit ipsa Dei natura non dicere ex parte rei conceptæ aliquid viæ, & consistēs quasi in fluxu, & veluti in esse inquieto; sed hoc tantum competere ei ex parte nostri modi concipiendi, ita ut ex parte illius se solummodò teneat, & ad rem conceptam non transeat. Ex eo quod intellectus, & intellectiō essentialis in diuinis non distinguuntur, adhuc virtualiter; sed solum ex parte nostri modi concipiendi: eum tamen ad hoc, ut ex parte rei conceptæ dicet aliquid viæ, & veluti in fluxu consistēs, oporteret, ut prædicta intellectiō distingueretur virtualiter ab intellectu Dei. Ceterum iuxta modum illum dicendi, iuxta quem n.

43. diximus dubium hoc procedere, origo, v.g. generatio actiua, dicit ex parte rei conceptæ aliquid viæ, & consistens in fluxu, & veluti in esse inquieto; & distinctum virtualiter à diuino intellectu, & ab ipsis relationibus secundum alia munera consideratis: quamuis cum hoc stet (ut id obiter dicamus) hoc viæ non dicere imperfectionem ex parte rei conceptæ: quia non se habet per modum motus dicentis, quod sit actus entis in potētia, secundum quod in potentia, sed per modum puræ productionis non dicentis motum, sed identificantem cum tota actualitate diuini intellectus, licet tendentis ad productionem termini, qui se habet veluti per modum facti esse respectu illius, quoque productio, est prædicta productio (ut sic dicamus) in esse quieto.

5. *III. Opposita sententia cum suis fundamentis, & eorum enodationibus.*

58 **O**ppositam tamen sententiam, nempe, proprietates, quibus personæ diuinæ cōstituuntur, & distinguuntur, esse relationes secundum rationem originum, & non secundum alia munera relatiua, tenent Bonauentura in 1. dist. 26. quæst. 2. & Richardus de Sancto Victore lib. 4 de Trinitate cap. 15. Et licet fundamenta eorum ex dictis in hoc dubio facillè dissoluantur: placuit tamen, maioris claritatis gratia, ea breuiter adducere, & eorum solutiones tradere.

Probatur primò prædicta sententia. Quoniam in vnaquaque persona diuina, v.g. in Patre, reperitur origo, quæ ei attribuitur ut propria, nempe generatio actiua, tanquam aliquid prius ad relationem propriam ipsius, scilicet Paternitatem, ac proinde tanquam aliquid prius ad alia munera relatiua: ergo prædicta origo, seu (quod in idem quoad præfatas redit, ut n. 43. dicebamus) aliquid relatiuum sub conceptu originis, non verò sub alijs muneribus relatiuis, constituet, & distinguet personam Patris. Consequentiā videtur perspicua. Quoniam illa ratio, quæ primò & immediatè conuenit alicui rei, tanquam propria illius, est constitutiua, & distinctiua eiusdem: ergo si origo, seu aliquid relatiuum sub conceptu originis, non verò aliquid relatiuum sub alijs muneribus consideratum, est huiusmodi respectu personæ Patris, consequens erit, ut origo, seu aliquid relatiuum sub conceptu originis, non verò sub prædictis muneribus, sit id, per quod persona Patris constituitur, & distinguitur.

Antecedens autè probatur. Quoniam relationes sub alijs muneribus; ut sub conceptu v.g. referēdi præsupponunt origines, tanquam fundamenta, siue rationes fundandi eadē rela-

Posterior enodatio

Contraria sententia.

Bonauentura
Rich. de S. Victor.

Primò fundament.

tionem sub prædictis muneribus. Nam Paternitas fundatur in generatione actiua, & Filiatione, ac Processio in productionibus passiuis Filij, & Spiritus Sancti.

Occurritur
ex dictis

59 Respondetur ex dictis, quod et si generatio actiua præsupponatur secundum rationem ad aliqua ex muneribus relatiuis impartitis in ipsa relatione Paternitatis: non tamen idem constituet personam: quia non præsupponitur per modum formæ, veluti in factis esse, sed per modum fieri, aut quasi fieri, & habentis esse veluti in quæritum: & idem secundum nostrum modum concipiendi non constituit personam: quia ad formam secundum nostrum modum concipiendi constitutiua personæ desideratur, quod concipiatur per modum formæ in factis esse, & habentis esse quietum. Sicut etiam ob hanc rationem, licet passiuæ productiones Filij, & Spiritus Sancti præsupponantur quodammodo ad alia munera relatiua Filiationis, & Processionis, tanquam quid proprium Filij, & Spiritus Sancti; non tamen sunt constitutiua harum personarum.

Adde, quod ad generationem actiuam præsupponitur aliud munus relatiuum in Paternitate, nempe, rationem formæ hypostaticæ, & tribuentis hoc, quod est, incommunicabiliter subsistere, connotando; quod non habeat hoc ab alio. Et idem secundum hoc munus potest constituere, & distinguere personam Patris.

Secundum
fundament.
August.

60. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam Patres originibus tribuunt distinctionem personarum. Nam D. Augustinus lib. de Fide ad Petrum cap. 1. sic inquit: *Quia igitur aliud est genuisse, quam natum esse, aliudque est procedere, quam genuisse; vel natum esse; manifestum est, quoniam alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus;* & idem habet

Anselm.

3. de Trinitate cap. 6. Cui consonat Anselmus in epistola de Processione Spiritus Sancti, contra Græcos, & Damascenus lib. 1. de Fide cap. 2. ubi inquit, *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum omnino esse unum, excepta intelligenti, generationis, & processionis proprietate.*

Enodatur.

Respondetur, hos Patres non loqui ibidem de formali, & primario diuinarum personarum distinctiuo, & constitutiuo; sed de illo quoad nos, & ex quo prædictum primarium constitutiuum, & distinctiuum possumus colligere.

D. Thom.

Secundò responderetur, per nomina originum intellexisse relationes originum: ut de Augustino docet D. Thomas quaest. 3. de Potentia art. 3. ad 14. & eodem modo explicat aliud testimonium Richardi ibidem in solutione

ad 13.

D V B I V M III.

Verum proprietates constitutiuae, & distinctiuae diuinarum personarum, & peculiariter personæ Patris, sint relationes diuinae, adhuc prout exprimunt esse ad, seu munus respiciendi; an verò secundum aliud munus relatiuum?

61. POSTQVAM Explicauimus, proprietates constitutiuae, & distinctiuae secundum nostrum modum concipiendi diuinarum personarum esse aliquid relatiuum, & hoc non esse relationes sub conceptu originum (dato, quod origines in rebus consistant in aliquo relatiuo) sed sub alijs muneribus, restat, ut explicemus, an sit aliud relatiuum secundum expressum conceptum ad, an verò secundum alia munera relatiua?

§. I. Explicatio tituli.

62. PRO Tituli intelligentia notandum est primò, quod relationes diuinae; quippe eminentissimae in ratione relationum, plura habent munera; pluresque rationes; saltè ex parte nostri modi concipiendi distinctas. Nam inter alia habent esse rationes subsistendi incommunicabiliter, & simul rationes referendi, seu expressum munus ad. Vnde tota difficultas huius dubij est; an proprietates constitutiuae, & distinctiuae personarum diuinarum sint relationes, ut dicunt utrumque munus pertinens ad earum rationem? An verò secundum primum illorum tantummodo, nempe, secundum quod sunt rationes subsistendi incommunicabiliter, non verò secundum expressum munus ad?

Consultò autem in titulo inquisitum est peculiariter de personæ Patris, an constitutatur, & distinguatur per aliquid relatiuum exprimens munus ad, seu per Paternitatem; ut exprimit ordinem, & respectum ad Filium: Quia in personæ Patris est peculiari ratione explicatu difficile, quomodo constitutatur per aliquid relatiuum, scilicet per Paternitatem, ut dicit expressum ordinem ad Filium: quia personæ Patris, videtur, præsupponendam esse nostro modo intelligendi constitutivam ad generationem ratio.

Prior an-
maduersio
pro intelli-
gentia titu-
li.

rationem actiuam, tanquam principium quod illius: & ideo difficile est intelligere, quo pacto præsupponatur cõstituta per Paternitatem, vt exprimit munus referendi, seu vt exprimit proprium esse ad: siquidem hoc videtur resultare ex eadem generatione, & præsupponere illam tanquam rationem fundandi. At verò in reliquis personis hæc specialis difficultas, quæ in persona Patris specialiter vrget, non habet locum. Ex eo quod processiones passiuæ in illis non præsupponunt, sed potius præsupponuntur ad personas constitutas, & ad relationes, quibus constituuntur, necnon & ad propria esse ad vniuscuiusque ex illis. Et ita generatio passiuæ præsupponitur ad relationem Filiationis, vt exprimit rationem respiciendi Patrem: & processio passiuæ Spiritus Sancti præsupponitur etiam ex parte nostri modi concipiendi ad relationem spirationis passiuæ, vt exprimit munus referendi proprium ipsius.

*Animad-
uersio secū
da.*

63 Secundò notandum est, personas diuinas posse considerari dupliciter, scilicet, vel prout in se sunt à parte rei, ac proinde secundum quod concipiuntur conceptu distincto & perfecto, qualiter concipiuntur à beatis, vel à nobis adiuti vera fide, per conceptus perfectos, & Theologicos, quos per veram Theologiam possumus formare de illis, & de earum constitutiuis. Secundò, prout concipiuntur à nobis ex creaturis, & conceptibus imperfectis & confusis, ac per analogiam ad constitutionem personarum creaturarum: ac proinde, vt intelliguntur cõstitui eo proportionali modo, quo personæ creatæ, dummodò ibidem nulla exprimat imperfectio & limitatio, sed idemmet proportionale constitutum personæ creatæ, sublata finitate, & addita infinitate, in diuinis personis assignetur: ita tamè, quod et si concipiatur (vt sic loquamur) veluti in genere, prædictum constitutum esse liberum ab omni potentialitate, & imperfectione; non tamen in particulari, & expressè concipiatur, quænam sint imperfectiones, aut potentialitates, siue potentialitatum vestigia, à quibus est liberum. Nā si hæc omnia distinctè, & in particulari attingerentur, tunc fieret sermo de constitutiuis diuinarum personarum, prout concipiuntur per conceptus perfectos & distinctos, non verò per conceptus imperfectos & confusos.

*§. II. Assertio prior ex mente Angelici
Doctõris, & aliorum Pa-
trum.*

*Primã con-
clusio.*

64 **D**icendum ergo est primò, quod si loquamur de diuinis personis, prout sunt à parte rei, ac proinde prout concipiuntur à beatis, quatenus in se sunt, vel vt à no-

bis intelliguntur per conceptus perfectos & distinctos, quos adiuti vera fide, & Theologia de illis, & de earum constitutiuis, & distinctiuis formamus, tunc proprietates constitutiue earum sunt relationes, adhuc secūdum quod exprimunt esse ad. Assertio hæc satis efficaciter colligitur ex testimonijs Conciliorum, quæ dubio 2. huius disputationis num. 19. adduximus, necnon ex illis, quæ ibidem ex Boetio, Anselmo, Cyrillo N. Alexandrino, Augustino, Basilio, Gregorio Nysseno, & Nazianzeno, & Angelico Præceptore attulimus, necnon ex ijs, quæ ex eodem D. Thoma supra quæst. 36. art. 2. à nobis dicta sunt, vbi pluribus testimonijs eiusdem S. Doctõris ostendimus, distinctionem realem diuinarum personarum, prout in se sunt, esse per oppositionem relatiuam earum: atque ad eam personam diuinam distinguuntur, & constituntur, prout in se sunt, per sua propria esse ad.

*Boetius.
Anselm.
N. Cyrill.
August.
Basilius.
Greg. Nys-
senus.
Nazianz.
Ang. Præ-
ceptor.*

Vnde assertionem hanc tenentur Zumel ad articulum 4. huius quæstionis in sua quæst. 1. conclusionem 5. Nazarius controuersia vniuersa conclusionem 13. Suarez lib. 7. de Trinitate cap. 7. Arrubal ad quæstionem 31. huius tractatus disput. 112. cap. 3. Ruyz de Montoya disput. 89. sect. 1. referens Durandum in 1. dist. 26. quæst. 1. num. 15. & sequentibus, & dist. 27. quæst. 1. Gabrielè dist. 26. q. 1. art. 3. dubio 4. quæstionem 2. Scorum in 1. dist. 28. quæst. 3. §. *Ad quæstionem*, & §. *Ad primum argumentum principale*, & quodlibet 4. ad argumentum principale, Carthusianum dist. 26. quæst. 2. circa medium. Ac tandem eandem assertionem absolutè intelledam tenent Caietanus in præsentia art. 4. Torres Carnariensis ibidem, & probatores discipuli D. Thomæ.

*Zumel.
Nazari.
Suarez.
Arrubal.
Ruyz.
Durandus
Gabriel
Scorus.
Carthus.
Caietana
Torres,*

65 Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex testimonijs citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniã Concilia asserunt, personas diuinas, prout in se sunt, constitui, & distingui per relationes; & insuper in diuinis omnia esse vnũ, vbi nõ obuiat relationis oppositio, ac proinde easdem personas diuinas distingui, & constitui per relatiuam earum oppositionem: ergo sentiunt, illas, prout sunt à parte rei in se ipsis, cõstitui per prædictas relationes, nõ solum vt dicuntur ratione incommunicabiliter subsistendi, sed etiã vt dicunt ipsum esse ad: quãdoquidè oppositio relatiua prouenit formaliter ex ipso ad: & ideo formalissimè loquendo personæ opponuntur relatiuè, quia mutuo per opposita ad se respiciunt: ergo eadem personæ conceptæ per conceptus nostros distinctos & perfectos: & correspondentes eis, vt sunt à parte rei in se ipsis, debent concipi, vt constitutæ, nõ solum per relationes, vt dicunt prædictam rationem incommunicabiliter subsistendi, sed etiam per eandem, vt dicunt ad.

Prior ratio:

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia Paternitas v. g. secundum suum esse ad tribuit Patri peculiare *subsistere* relatiuum specie, aut quasi specie distinctum à *subsistere*, quod est in Filio, vt constat ex dictis disput. 9. num. 71. ac proinde tribuit illi *subsistere* incommunicabiliter distinctum ab eo, quod est in Filio: siquidem *subsistere* relatiuum, quod est in Patre, quia Pater est, debet esse incommunicabile alijs: ergo prædicta Paternitas, prout est in se ipsa, & constituit Patrem in se ipso, debet esse secundum proprium esse ad constituit eius personam: & per consequens hoc ipsum habebit, vt concipitur à nobis per conceptus perfectos iam dictos.

Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò. Quia personæ diuinæ conceptæ per nostros conceptus confusos & imperfectos, constituuntur, & distinguuntur per ipsas relationes, vt sunt rationes incommunicabiliter subsistendi ergo eademmet personæ, prout sunt in se ipsis à parte rei, & vt concipiuntur à nobis per conceptus perfectos & distinctos, debent concipi vt constitutæ, non solum per prædictas relationes, vt sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, sed etiam per easdemmet, vt sunt rationes referendi, seu vt expressè dicunt esse ad. Antecedens constabit ex dicendis conclusionibus sequenti.

66 Consequentia verò ex antecedenti videtur aperte sequi, potestque sic explicari, & probari. Quoniam si illa ratio incommunicabiliter subsistendi, & tribuendi personis, quod incommunicabiliter subsistant, concipiatur perfecte & distinctè, ac proinde deprehendatur, in quoniam in se ipsa formaliissima, & adæquate consistat, inuenietur, eam etiã consistere in ipso esse ad, & ex prædicto esse ad, quod, vt est ratio incommunicabiliter subsistendi, implicite dicit, quod prædicta relatio sit ratio incommunicabiliter subsistendi, & distinguendi vnã personam ab alia. Et ita tota ratio, ob quam nos per nostros conceptus confusos & imperfectos non pertingimus ad concipiendum eã secundum esse ad, est, quia non concipimus illam distinctè & perfecte; sed solum cognoscimus, ipsam esse rationem incommunicabiliter subsistendi; non tamen intelligimus, quatenus sistimus in prædictis conceptibus confusis & imperfectis, illud munus, quod implicite dicit, nẽpe, ipsum esse ad: ac proinde nec etiam distinctè & perfecte intelligimus, in quoniam in particulari, & adæquate consistat ratio illa, quæ tribuit incommunicabiliter subsistere, & vnde ratione suam desumatur: an nimirum in ordine ad se; an verò in ordine ad terminum: eum tamen quæritis ratio, vt in particulari, & distinctè ac perfecte cognita, debeat concipi vt consistens in aliquo in ordine ad se, & esse absoluta;

vel, vt consistens in aliquo in ordine ad terminum, & esse, ac concipi vt relatiua, & vt respiciens eundem terminum, vt in præsentibus debet contingere eo ipso, quod prædicta ratio non sit absoluta, sed relatiua: & per consequens personæ, vt intelliguntur per conceptus nostros perfectos & distinctos, non concipiuntur vt præcisè constitutæ per relationes, vt sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non pertingendo per eosdem conceptus nostros ad concipiendum id, quod implicite asserunt secundum hoc primum munus, seu non pertingendo ad cognoscendum rationem illam, vt etiam expressè & distinctè dicit esse ad; sed ulterius deuenitur ad concipiendum, illas constitui per ipsas relationes, vt sunt rationes incommunicabiliter subsistendi per modum relationum, & vt dicunt ordinem, & oppositionem ad eor relatiuum.

§. III. Assertio posterior ex Angelico Doctore de prompta.

67 **D**icendum est secundò, si loquamur de personis diuinis, vt concipiuntur per conceptus nostros confusos & imperfectos, & per analogiam ad modum, quo personæ creatæ constituuntur, & vt ex eisdem creaturis cognoscuntur, tunc proprietates constitutivæ, & distinctivæ earum sunt relationes, secundum quod habent esse rationes incommunicabiliter subsistendi, non verò secundum quod exprimunt ad, seu munus respiciendi. Assertio hæc est Angelici Præceptoris supra quæst. 29. art. 4. & in alijs locis, quæ nos ibidem disput. 9. num. 44. adduximus ad probandum cum eodem Angelico Præceptore, quod significatum formale, & directum personæ diuinæ conceptæ per conceptus nostros confusos, & imperfectos (de quo S. Doctor ibidem loquitur) non est aliquid relatiuum secundum expressum munus ad, sed vt dicit *subsistere* incommunicabiliter in natura diuina.

Secunda cõ-
classio.

D. Thom.

68 Idem etiam docuit. D. Thomas art. 4. huius quæstionis in corpore, & ad 1. vbi hanc Magistri propositionem explicat, scilicet: *Pater semper est, quia genuit Filium*, dicens, quod in hac propositione, *accipitur nomen Patris, secundum quod designat relationem tantum; non autem secundum quod significat personam subsistentem: sic enim oportet e converso dicere, quod, quia Pater est, generat.* In quibus verbis loquitur de personis diuinis, vt concipiuntur secundum nostrum imperfectum modum concipiendi, constitutæ: & ex quo eapite docet de Patre, quod, quia genuit Filium, est Pater, ac proinde quod prius est, illū genuit se, quàm esse Patrem, satis denotat non constitui in esse personam Patris per eandem Paternitatem, vt exprimit ordinem ad Filium: at ex que

quo capite inquit, quòd quatenus Pater significat personam subsistentem, tunc, quia Pater est, generat, atque ad eòd præsupponitur persona Patris, ut subsistēs ad generationem, satis etiā innuit, illam constitui per relationem Paternitatis, ut est ratio subsistēdi incommunicabiliter.

Nazar.
Bergers.
Syluest.
Vazquez.
Suarez.
Ruyz.

Vnde S. Doctorem sequuntur Nazarius art. 4. quæstionis 29. controuersia vnica. §. Ex diffis sequitur primo. Author tabulæ aureæ in verbo Persona n. 21. Syluester in suo conslatu quæst. 29. art. 4. Vazquez 1. part. disput. 127. cap. 2. Suarez lib. 7. de Trinit. c. ultimo, Ruyz in præsentī disput. 32, sect. 7. & alij plures, tam intra, quàm extra Scholā D. Thomæ.

Ratio fundamental.
D. Thom.

69 Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thomæ quæst. 29. art. 4. nuper citato, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam persona ut sic constituitur per rationem subsistendi incommunicabiliter in natura rationali; & persona creata per rationem subsistendi incommunicabiliter in natura rationali creata: ergo persona diuina, ut intelligitur constitui per analogiam ad personas creatas, ac secundum nostrum confusum & imperfectum concipiendi modum, constituetur per rationem incommunicabiliter subsistendi in natura diuina; non verò per munus expressum referendi: ergo cum constituitur in esse personæ diuinæ per relationem, ut dubijs præcedentibus ostensum est, oportebit, ut constituitur per illam, quatenus est ratio subsistendi incommunicabiliter in natura diuina, non verò per prædictum munus expressum respiciendi.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia nostro modo concipiendi imperfecto non concipimus diuina, nisi ex creaturis, ut ait D. Thomas, quæst. sequenti articulo 2. sed in creaturis suppositum constitutum habet præsupponi ad generationem, & hæc ad relationem Paternitatis ut ratio fundandi illam: ergo iuxta eundem imperfectum concipiendi modum prius debemus concipere personam Patris constitutam, quàm quòd concipiamus ipsam generare, & non utcumque, sed ita ut ipsa generatio sit fundamentum, siue ratio fundandi Paternitatem, ut est ratio respiciendi Filium: ergo nostro imperfecto concipiendi modo non concipiemus, illam constitui per Paternitatem, ut est ratio respiciendi Filium, secūdum quam rationem subsequitur ad generationem, sed per prædictam Paternitatem, ut est ratio incommunicabiliter subsistendi: si quidem ratio ista est, quæ in relatione diuina Paternitatis habet se ad instar constitutiui personarum creaturarum, ex quarum cognitione deuenitur secundum hunc imperfectum modum concipiendi ad cognitionem constitutiui, & distinctiui diuinarum personarum.

§. IIII. Obiectio prior contra priorem assertionem, prior eius solutio, & duplex illius impugatio.

70 Sed obijcies primò, quòd contra priorem assertionem militat testimoniū illud D. Thomæ art. 4. huius quæstionis, quod supra à nobis relatū est. Nam in eo Angelicus Præceptor distinguit inter relationem, ut relatio est, & inter eandem, ut habet constituere personam: at nomine relationis, ut relatio est, intelligit relationem, quatenus exprimit ad, ut ex contextu ipso constat: ergo iuxta ipsius sententiam relatio secundum hoc munus non est constitutiua personæ: ac proinde malè nos diximus in priori assertionem, relationem, adhuc secundum suum esse ad, esse constitutiuiam personæ, prout est in se ipsa, aut secundum quòd concipitur à nobis per conceptus perfectos & distinctos.

Prior obiectio.
D. Thom.

Confirmatur. Quoniam secundum eundem Angelicum Præceptorem in eodem loco, relatio Paternitatis, ut dicit ad, supponit generationem actiuam, tanquam fundamentum, siue rationē fundandi: ergo nequibit secūdū hanc rationē constituere personam Patris: alioqui Paternitas, ut dicit ad, præsupponetur ad generationem: & per consequens generatio non esset fundamentum, siue ratio fundandi illius.

Confirmatur.

71 Ad hanc obiectionem (omissis, tum solutione tradita à Vazquez in hac 1. p. disputatione 159. c. 5. tum etiam responsione adhibita à Ferrara 4. contra Gentesc. 26. §. Ad euidētiā secūdi dubij: quoniam prior ex illis manet impugnata ex ijs, quæ disput. 11. n. 52. & 55. diximus, & posterior ex dictis disp. 9. n. 59. ostendentes, dari in diuinis tres subsistentias relatiuas) solet responderi ex Caietano art. 4. huius quæstionis §. Ad euidētiā, in solutione secundæ difficultatis, ubi inquit, Paternitatem v. g. secundum propriam rationem talis relationis, & secundum proprium esse ad posse sumi duobus modis: scilicet, vel ut conceptam, seu præcisè secundum suam essentiam, & quoad conceptum essentialem ipsius; vel ut exercitam, id est, ut exercet actu munus referendi: & sumptam primo modo constituere personam Patris in esse personali relatiuo realiter, & formaliter. sed non relatiue exercito, & præsupponi ad generationem actiuam: at sumptam secūdo modo non constituere personam in esse personali, nec præsupponi, sed consequi ad eandem generationem actiuam: ac proinde tribuere personæ iam constitutæ, quod in actu exercito habeat exercitium respiciendi Filium: & per consequens iuxta hæc explicat Caietanus testimoniū D. Thomæ in hac ob-

Vazquez.

Ferrara.

Responsio prima.

Caietan.

Caiet.

iectione adductum. Quam solutionem tradunt etiam Canariensis 3. part. commentarij articuli 4. huius questionis, & *Ceterum aliter respondendum*, & alij.

72 Ceterum licet hæc solutio sit valde probabilis: nihilominus probabilius iudicamus cum alijs discipulis D. Thomæ, Paternitatem v. g. secundum suum esse ad exercitiū constituit, & distinguit personam Patris, prout est in se ipsa, & ut concipitur à nobis per conceptus perfectos & distinctos. Et ideo contra prædictam solutionem potest obijci, quod Paternitas, ut concepta secundum propriam & ultimam rationem suam, seu secundum proprium esse ad, non potest concipi, ut vnita alicui quasi subiecto, nisi concipiatur, ut exercens munus referendi, & tribuens illud suo quasi subiecto: ergo nec poterit concipi, ut constituens secundum suū proprium esse ad personam Patris, abstrahendo ab exercitio referendi.

Consequentiã viderit perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam quævis forma vnita suo quasi subiecto debet concipi, ut tribuens ei exercitiū formale, quod in genere causæ, aut quasi causæ formalis eidem competit: & ita calor, v. g. nequit concipi sine virtute suo subiecto, nisi concipiatur ut exercens eundem exercitiū, quod in genere causæ formalis ei conuenit: ac proinde nisi intelligatur tribuere in actu exercitio esse calidum, quod quidem est exercitiū proueniens in genere causæ formalis ab eodem calore.

73 Vnde nihil obest id, quod in fauorẽ solutionis Caietani solet adduci, nimirum, quod etsi in formis omnino absolutis nequeat concipi forma vnita subiecto, maxime si sit subiectum cõnaturale, quin tribuat illi suum exercitiū, quod ab ea in genere causæ formalis prouenit; secus tamen in formis aliquo modo relatiuis. Nam istæ possunt concipi vnitæ suis subiectis, aut quasi subiectis, quin tribuant illis prædictum exercitiū, sed solum vim ad tale exercitiū, seu actum primum requisitum ad illud.

Hoc autem explicanti aliqui sequentibus exemplis. Nam in primis, Generalissimum prædicamentum relationis in concreto sumpti intelligitur vnitum suo quasi subiecto, & non tribuere ei exercitiū respiciendi terminum: quia non potest concipi, ut habens alterum correlatiuum sibi æquale, ad quod importer huiusmodi exercitiū: cum omnia relatiua contineantur sub relatiuõ in cõmuni. Et deinde relationes similitudinis, & æqualitatis, sumptæ in cõmuni, & in concreto, non habent exercitiū referendi, seu referri in actu secundo, sed solum vim ad hoc exercitiū, seu esse relatiuū in actu primo: ex eo quod nec simile in cõmuni habet al-

terum simile ad æquatum sibi, ad quod actus, & in exercitio referatur; neque æquale alterum æquale: cum omnia similia, & æqualia contineantur sub æquali, & simili in cõmuni.

Et deinde relatio paternitatis in creatis, vnita patri habenti priorem filium, tribuit ei exercitiū referendi respectu eiusdem filij; non tamen respectu filij nondum nati: quia hoc exercitiū non tribuitur, vsquedum prædictus filius nascatur: & nihilominus relatio paternitatis tribuit vim ad hoc exercitiū, antequam secundus filius generetur: & propterea per eandem relationem, per quam respiciebat primum filium, respicit secundum. Et similiter species intelligibiles inditæ Angelis in sua creatione sunt representatiuæ singularium, antequam existant: & tamen non representat ea actus, nisi supposita illorum existentia. Ac tandem scientia Dei, ut intelligitur ordine rationis antecedere ad decretum de futuratione creaturarum, est vnita sua, seu intuitiua earum quasi in actu primo: & nihilominus ex defectu termini, id est, futurationis earundem creaturarum in illo signo, non est in actu exercitio vnita, aut intuitio earum.

74 Ex dictis igitur constat, nihil obesse hanc solutionem. Quoniam quævis forma, sine absoluta, siue relatiua, quæ concipitur vnita suo subiecto, aut quasi subiecto capaci effectus formalis talis formæ, & exercitij illius, quod ab ea in genere causæ formalis prouenit, debet tribuere ei prædictum exercitiū, hoc ipso quod sic vnita concipiatur. Quoniam prædictum exercitiū tantum dicit formam datam suo quasi subiecto, & causalitatem formalem, qua ipsa semetipsam illi communicat: ac proinde, sicut repugnat concipi formam vnitam proprio subiecto, & non concipi ibidem actualitatem sui effectus primarij, prædictamque formam, ut datam in genere causæ formalis illi subiecto, & causalitatem, ac exercitiū, quo illi datur: sic etiam repugnantiam inuoluit, concipi talem formam vnitam proprio subiecto, & non tribuere illi exercitiū, quod ab ea in genere causæ formalis prouenit.

75 Confirmatur. Nam sicut in causis efficientibus data virtute efficiendi, & causalitate illius in genere causæ efficientis, datur in actu exercitio effectus proprius illius, & exercitiū prædicti effectus in ratione effectus: ita etiam in causis formalibus, si concipiatur forma ut data, ac proinde vnã cum causalitate illius, debet concipi, quod eo ipso datur effectus proprius illius in actu exercitio, & exercitiū, quod in genere causæ formalis ab eadem prouenit.

Confirmatur secundo exemplis, quæ in fauorem solutionis Caietani adducta sunt. Et

Canar.

Refutatur solutio.

Enalio.

Explicatur exemplis.

Refutatur

Confirm.

Retorquetur exempla pro enalio ne adducta.

in pri-

in primis exemplis Generalissimi relationis, aut relationum æqualitatis, vel similitudinis in communi sumptarum. Nam relationes istæ ided possunt concipi in concreto, ut unitæ suis subiectis, quin tribuant exercitium referendi, quia non concipiuntur, ut formæ singulares, & indiuiduæ, nec unitæ subiecto singulari & indiuiduo: ex eo quod exercitiū cuiusuis formæ non conuenit illi, nisi in singulari sumptæ, & unitæ suo subiecto singulari. Et propterea hoc ipso, quod relatio similitudinis, v.g. quæ in communi confiderata non tribuebat exercitium referendi, concipiatur in singulari, & unita suo subiecto singulari, debet concipi, ut tribuens suum exercitium referendi: ac proinde hoc ipso, quod Paternitas indiuiduis, quæ est forma singularissima, concipiatur ut unita secundum suum esse ad Patri æterno, debet concipi, ut tribuens in actu exercitio suum exercitium referendi.

76. Et deinde ex tribus posterioribus exemplis hoc ipsum declaratur. Nam relatio, v.g. paternitatis creatæ, & singularis, residens in hoc numero patre, non potest concipi ut unita illi, quin concipiatur tribuere ipsi exercitium referendi respectu termini formalis, & primarij, qui est filius à se genitus, siue sit hic, siue ille, nec non respectu filij prioris, & existentis: & quando nascitur secundus filius, solum additur noua pars termini materialis, non verò exercitium relationis paternitatis secundum id, quod ex parte illius se tenet: quia non dicitur addi tale exercitiū ex eo, quod aliquid ex parte ipsius se tenens, illi in esse entis addatur (alioqui id, quod de nudo adderetur, solo numero distingueretur ab eo, quod præerat, nempe ab exercitio referendi prioris filium: & ita darentur simul duo exercitia solo numero distincta in eodem subiecto, nempe in eodem patre) sed dicitur addi exercitium, quia additur nouus terminus ad illud requisitus. Et ita nequit relatio illa concipi, ut unita huic numero patri, quin concipiatur tribuere, quidquid ex parte sui requiritur ad tale exercitium. Et per consequens etiam relatio Paternitatis increatæ, concepta secundum suum esse ad, & unita suo quasi subiecto, debet concipi, ut tribuens exercitium referendi respectu sui termini formalis, & primarij, nempe vnici, & adæquati Filij diuini. Et data hypothesi impossibili, quod possent in diuinis esse plures filij, tunc omne exercitium referendi, quod posset tribui à prædicta Paternitate, deberet concipi, ut tributum (quatum est ex parte ipsius) hoc ipso quod concipitur, ut unita Patri. Et propterea nequiret concipi, ut constitutiva personæ secundum suum esse ad, nisi conciperetur constitutiuere illam secundum exercitium eiusdem ad quod

omne, quod ex parte prædictæ Paternitatis ad illud requiritur. Cuius oppositum vult Caietanus.

77. Deinde eadem solutio principalis ex Caietano adducta potest secundo, & principaliter ratione alia non parum vrgenti impugnari. Nam si semel admittitur, quod in relatione Paternitatis increatæ debet dari, tum esse relatiuum quasi in actu primo, tum etiam esse relatum quasi in actu secundo, seu exercitium referendi, non potest ex vno capite admitti, quod prædicta relatio secundum suum esse ad speciale & atomum, consideratum in actu primo, sit constitutiva personæ Patris; & ex alio, quod non sit constitutiva eiusdem personæ secundum prædictum esse ad, ut tribuit esse relatum in actu secundo, seu ut tribuit exercitium referendi.

Et ratio videtur aperta. Quoniam constitutio personæ diuinæ debet esse perfectissima, & per modum actus purissimi: non sic autem esset, nisi forma constitutiva ipsius, ut constitutiva est, pertingeret vsque ad ultimam actualitatem suæ lineæ relatiuæ, nempe, vsque ad ipsam exercitium referendi, quod est vltima actualitas prædictæ lineæ. Sicut constitutio diuinæ naturæ non esset perfectissima, & per modum actus purissimi, nisi forma constitutiva ipsius, quatenus constitutiva est, pertingeret vsque ad ultimam actualitatem suæ lineæ, nempe, vsque ad actuale intelligere primordiale, & secundum prædictum intelligere constitueret. Deum in ratione intelligentis in actu exercitio.

§. V. Vera solutio præcedentis obiectionis, & confirmationis illius.

78. **Q**uare melior solutio prædictæ obiectionis videtur esse illa, quæ deducitur ex dictis, nimirum, quod cum D. Thomas inquit, relationem, ut relatio est, non constituere personam, loquitur de constitutione diuinæ personæ, non secundum omne id, per quod à parte rei constituitur, aut de constitutione eius, ut concipitur constitui per nostros conceptus perfectos & distinctos; sed de constitutione eiusdem, ut concipitur per nostros conceptus imperfectos & confusos, & de relatione, ut exprimit minus respiciendi terminum. Nam sic concepta constitutione diuinæ personæ, non pertingitur vsque ad intelligendam adæquatè eius constitutionem, & constitutiuum, alioqui conciperetur per conceptus perfectos & distinctos constituta; sed præcisè sistitur in alio munere relatiuo proueniente ab eadem relatione, nimirum, in munere incommuniabiliter subsistendi in natura diuina, ut explicatum est, & statim amplius explicabitur.

Impugnatur amplius

Ex dictis videtur vera obiectionis enodatio.

Solutio
firmata.

79 Ad confirmationem respondetur etiā ex modo dictis, quod D. Thomas tantum vult, relationem Paternitatis diuinā, vt cōceptam secundum nostros conceptus imperfectos & confusos, & vt dicit ad, id est, vt exprimit præcisè munus referendi, ac proinde munus præcisè æquivalendi relationi creatæ paternitatis, vt exprimentem ordinem ad filium, supponere secundum eundem modum concipiendi generationem actiuam (modo tamen statim explicando) tanquam fundamentum, siue generationem fundandi eiusdem Paternitatis secundum prædictum munus sumptæ; non verò quòd relatio Paternitatis, concepta secundum nostros conceptus perfectos & distinctos, aut prout videtur à beatis, siue prout est in se ipsa, supponat generationem actiuam secundum suam ultimam rationem consideratam, tanquam rationem fundandi eandem Paternitatem sic sumptā. Quia relatio Paternitatis sic accepta, nempe, quoad id, quod correspondet in ipsa nostris cōceptibus perfectis, & omninò distinctis, non supponit generationem actiuam secundum suam ultimam rationem cōsideratam; sed potius adhuc secundum suam esse ad, vt exprimit munus respiciendi, supponitur prædictæ generationi sic acceptæ.

Vnde Paternitas priori modo sumpta, vt concipitur per nostros conceptus confusos & imperfectos nuper dictos, nequit (loquendo de constitutione personæ Patris secundum prædictum modum concipiendi nostrum imperfectum & confusum) constituere illam, vt prædicta Paternitas exprimit munus referendi, quia sic supponit generationem actiuam, modo statim dicendo; bene tamen, vt exprimit munus aliud relatiuum quodammodo præcedens ad prædictam generationem, nempe, munus subsistendi incommunicabiliter in natura diuina, vt iam iam magis explicamus. Et similiter ipsa met Paternitas, vt concipitur per conceptus perfectos & distinctos, habet (adhuc vt exprimit munus referendi, non qualecunque, sed eminentius, & dicens peculiarem modum subsistendi proprium Patris) constituere personam Patris: quia sic sumpta præsupponitur ad generationem actiuam secundum suam ultimam rationem consideratam, & tribuit Patri; quòd subsistat incommunicabiliter modo illo peculiari, qui est proprius Patris: eò quòd ipsa, secundum hanc rationem consideratam, & perfecte cognita, concipitur vt ratio atomica, à qua Pater habet suum atomum subsistere, perfecte, & distinctè conceptum.

So Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, quòd quævis relatio realis, quæ pertinet, aut reducitur ad secundum genus relationum, debet, non solum secundum nostrum

imperfectum modum concipiendi, sed etiā prout est in se, & secundum quòd sic sumpta exprimit munus referendi, habere pro ratione fundandi actionem, vel passionem: quia hoc per se petitur ad prædictum genus relationum, & in hoc distinguuntur ab omnibus alijs: ergo etiam in diuinis Paternitas, non solum vt concipitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos, sed etiam prout est in se, & secundum quòd sic accepta exprimit munus referendi, exigit pro ratione fundandi generationem actiuam: & per cōsequens prædicta generatio præsupponetur ad eam sic sumptam, & ipsa Paternitas sic accepta nullo modo constituet personam Patris, quæ ad generationem actiuam debet præsupponi constituta.

Confirmatur. Quoniam non possunt hæc duo inter se coherere, nimirum, quòd relatio Paternitatis, concepta per nostros conceptus imperfectos & confusos, præsupponat, secundum quòd exprimit munus referendi, generationem actiuam; & quòd eadem, vt concepta per conceptus perfectos & distinctos, præsupponatur secundum prædictum munus ad eandem generationem actiuam. Et ratio est. Quia per hoc, quòd constitutio alicuius concipiatur à nobis per conceptus imperfectos & confusos, solum significatur, quòd res illa, & eius constitutiuum non concipitur adæquate, & distinctè quoad omnia, quæ in se formaliter habet; sed quòd aliquid illius cognoscitur, & aliquid non concipitur, ex eo quòd non scitur distinctè & in particulari, in quoniam res illa sic confuse concepta consistat; non tamen cognoscitur aliter, ac in se ipsa est, ita ut ipsi attribuat ratio aliqua, quæ in illa non sit. Ergo hoc ipso, quòd relatio Paternitatis concepta, prout est in se ipsa, & prout sic exprimit munus referendi, præsupponatur quodammodo ad generationem actiuam, non poterit cum hoc coherere, quòd concepta secundum nostrum modum imperfectum concipiendi, & vt secundum illum constituit personam Patris, præsupponat, secundum quòd exprimit munus referendi, generationem actiuam; sed ad summum, quòd secundum hoc munus non concipitur per prædictos conceptus confusos & imperfectos, & vt constitutiua personæ: ex eo quòd sic concepta quoad munus referendi non pertingitur ad concipiendum, an secundum hoc munus tribuat peculiarem modum subsistendi Patri, sed hoc pertineat ad ipsam, prout est in se, siue prout concipitur à nobis per conceptus perfectos & distinctos.

81 Respondetur, quòd ad hoc, vt relatio Paternitatis, quatenus, prout est in se, exprimit munus referendi, habeat quodammodo pro fundamento, siue ratione fundandi genera-

Confirmatio.

Si obstat replicat.

Replicat.

nerationem actiuam, non est necesse, vt prædicta generatio secundum omnem sui rationem quodammodo præcedat Paternitatem secundum munus iam dictum consideratam; sed satis erit (vt iam explicamus) quod generatio secundum vnā sui rationem quodammodo habeat præcedere, & secundum aliam quodammodo subsequatur in ordine ad nostros conceptus perfectos & distinctos. Quod tamen in ea inuenitur, vt in solutione ad confirmationem huius replicæ dicemus.

Adde, hoc esse discrimen inter relationes creatas spectantes ad secundum genus, imò & alias relationes reales diuinas fundatas, aut quasi fundatas in processione passiuā ex vna parte, & relationem increatam Paternitatis ex alia, quod relationes creatæ quoad omnia spectantia ad lineam relatiuam præsupponunt actionem, vel passionem, quod idem de alijs relationibus diuinis nuper dictis dicendum est, si in illis ratio processio- nis actiuæ, aut passiuæ (vt multi probabiliter volunt) nõ consistit: si autē sint ipsa processio passiuā, vt de Filiatione, & relatione spirationis passiuæ diximus, tunc prima ratio spectans ad lineam relatiuam in illis inuenta debet esse prædicta ratio processio- nis passiuæ. At verò ratio increata Paternitatis hoc non habet, sed concepta per conceptus confusos, præsupponitur secundum primam sui rationem ad generationem actiuam, & adhuc concepta distinctè quoad omnia sua, præsupponit secundum aliquid sui munus generationem actiuam inadæquatè conceptam, & præsupponitur ad eam secundum suam vltimam rationem consideratam vt statim explicabimus.

82 Et ratio disparitatis desumitur, tum ex eo, quod licet Paternitas diuina, adhuc vt exprimit munus referendi, sit simul natura, & cognitione cum Filiatione, atque adeo nõ sit causalitas inter eas, nec detur aliquid prius *in quo*, siue durationis, siue intellectio- nis, id est, in quo vnum possit esse, aut concipi sine alio, aut non concepto alio, vt ei correspondet: at tamē est inter eas ordo originis, & secundum hunc ordinem Paternitas est prior prioritate originis (vt sic dicamus) *à quo*, quàm Filiatione, adhuc vt est passiuā processio Filij, vt Filius est. Et similiter eadem Paternitas erit simul eisdem proportionalibus modis cum generatione actiuā, vt est productio Filij secundum munus respiciēdi: & tamē quodammodo erit prior virtualiter illa sic sumpta per virtualem ordinem (vt sic dicamus) originis *à quo*: quia ex Patre, vt vltimate constituto in sua ratione personali, adhuc in ordine ad nostros conceptus distinctos, debet quasi oriri ipsa generatio actiuā, vt est productio Filij quoad suā

vltimā rationē considerati, id est, vt exprimit munus referendi constitutum suæ personæ distinctè & perfectè cognitæ: Quare, cum hic ordo originis nõ reperitur in relationibus creatis, nec inter alias relationes diuinas fundatas in processione passiuā, & collatas cum illa: inde est, vt nõ intelligatur secundum aliquā considerationē prius prioritate, aut ordine originis *à quo*, quam processiones.

Tum etiā ex eo, quod natura creatæ, v.g. hominis, aut eius potētia generatiua, vel etiam ipse homo, vt v.g. Petrus, non est sufficienter determinatus ad habendā relationē paternitatis, nisi per generationē. Et ideo nisi hæc adsit, nequit dari prædicta relatio exigens sufficientē rationē, & determinationē, media qua habeat resultare. Et deinde aliz relationes increatæ, scilicet Filiatione, & processio passiuā, ex se habent præsupponere actiones, & veluti passiones, quibus produ- cūtur, quia sūt relationes realiter productæ.

Cæterū natura diuina ex se, & ab intrinseco habet sufficientē determinationē, prout est in se ipsa, & ratione sui, ad hoc vt detur in diuinis relatio Paternitatis absq; eo, quod ad illā adæquatè sumptā præsupponatur generatio, aut alia actio notionalis. Nā ipsa natura per se, & ab intrinseco habet esse secundā per modū actus purissimi, & nõ vt cūq;, sed itaut ex sua comunicabilitate, & fecūditate habeat esse in tribus suppositis habentibus inter se ordinem originis: itaut in vno sit vt nõ comunicata ab alio, & in alijs comunicata. Et ideo etiā ex se prædeterminat sibi quādam personalitatē constitutiua personæ, quæ nõ producat ab alia. Et rursus, quia ratione suæ infinitatis, & simplicitatis nequeunt eius supposita esse inter se distincta per proprietates absolutas: idcirco in hac persona nõ producta habet determinare sibi certam quandā personalitatē relatiuā, & nõ absolu- tā. Et eadē, quia prædictæ naturæ ex sui ratione cōpetit, quod prius habeat comunicari vt natura, & per cōsequēs per generationē, quàm vt amor, ac proinde per spirationem: propterea determinat sibi in eadē persona nõ producta talē personalitatē relatiuā, quæ sit Paternitas, & nõ alia relatio: quamuis (vt nuper dicebamus) semel prædeterminata Paternitate quoad primā sui rationē, primūq; sui munus, absq; eo quod ad illā sic sumptā præeat generatio, vt ratio fundādi, postmodū quoad munus referēdi præsupponit quodammodo generationē actiuā, in sensu statim in sequenti solutione explicando sumptam.

83 Ex quoad confirmationē respondetur, **Occurritur** quod hoc ipso, quod relatio Paternitatis cō- **confirmatio** ciatur, prout est in se, siue per cōceptū no- **ni.** stros perfectos & distinctos, apparent in ea respectu cognoscentis illā per prædictos cōceptus, plura munera, siue plures rationes eorum.

Illustratur
ratione.

eorundem munerum; ex parte saltem nostri modi concipiendi diuersa, quam apparent respectu cognoscentis eandem per conceptus imperfectos & confusos. Et idem quoad hæc munera, seu peculiare rationes munerum, quæ quodammodo supercrescunt respectu prædictæ cognitionis perfectæ, potest relatio Paternitatis concipi, ut quodammodo prior secundum munus expressum referendi (modo statim dicendo) ibidem demum appatens, quam generatio actiua, cõsiderata secundum suã ultimam rationẽ, & secundum quod concipitur per conceptus perfectos & distinctos: quamuis prædicta Paternitas, ut cõcepta per cõceptus imperfectos & confusos, & nõ pertingentes ad hæc posteriora munera, siue rationes peculiare eorũ, nequeat quoad munus expressum referendi secundum eã rationẽ, quæ de illa tunc apparet, cõcipi, ut quodammodo præcedens eandem generationem actiuam.

**Animad-
uersio prior
proprio-
ri explicat
ione solu-
tionis.**

84 Explicatur hoc, supponendo tamen duo. Primum est, dari plura munera in Paternitate, & similiter in generatione actiua. Nam in primis in Paternitate inuenitur munus incommunicabiliter subsistendi, nõ acceptum per realem processionem ab alio; & hoc præsupponitur ad generationem. Deinde subsequitur prædicta generatio, ut est productio Filij, quatenus Filius præcisè exprimit subsistens incommunicabiliter in natura diuina productum per primã processionẽ, nõ exprimẽdo munus referendi, & respiciendi Patrẽ, nec generationẽ ipsam, prout expressè cõmunicat hoc munus: quia à prima persona cõstituta in esse subsistens incommunicabiliter, oportet, ut intelligatur procedere filius, ut eodem modo subsistens.

Et ulterius post generationẽ sic inadequatẽ sumptã subsequitur quodammodo relatio Paternitatis, ut exprimit munus referendi, & ipsamet ut distinctè & perfectè concipitur; quatenus secundum hoc munus dicit, nõ qualescũque respicere suũ Filium, id est, prout æquiualeat expressè relationi creatæ filiationis; sed respicere talis conditionis, ut dicat & exprimat peculiarem & atomũ modũ incommunicabiliter subsistendi relatiuũ, secundum quẽ habet cõstituire Patrẽ in ratione propria, & atomã suã personæ, & æquiualeat atomẽ personalitati creatæ, quæ per possibile, vel impossibile essetalis cõditionis, ut peteret cõiunctionem cum relatione Paternitatis, nõ vero Filiationis.

85. Et tandem ab eodem Patre, ut sic cõstituto per hoc ultimum munus distinctè & perfectè cognitum, intelligitur quasi oriri generatio Filij, ut habet producere eundem Filium, secundum quod exprimit ulterius aliud munus, nimirum hoc, quod est, esse Filium: nõ solum quia exprimat subsistens incommu-

nunicabiliter in natura diuina accepta per generationem tribuentem hanc rationẽ, sed etiã ut exprimit prædictum subsistens, ut expressè dicit munus referendi, & respiciendi Patrẽ; & non utrunque, ac nudè sumptum, sed quatenus secundum hoc munus perfectè ac distinctè cognitum deprehenditur, esse in eo rationem ita respiciendi Patrẽ, & æquiualeat expressè Filiationi creatæ, ut simul in hoc respectu inueniatur ratio tribuendi Filio propriam & atomã subsistentiam relatiuam, per quam expressè, & perfectè cognoscitur constitui in ratione ultima personæ relatiuæ: atque adẽ ratio quædam expressè æquiualeat subsistentiæ, & personalitati creatæ, quæ per possibile, vel impossibile exigeret cõiunctionem cũ relatione Filiationis; nõ verò Paternitatis: siquidẽ à prima persona, ut ultimã intelligitur constitui per cõceptus perfectos, nõ potest nõ oriri, aut quasi oriri propria, & prima operatio ipsius, scilicet generatio, secundum hæc ultimã rationẽ iã dictã cõsiderata, seu ut per cõceptus perfectos & distinctos cõcipitur, sicut ipsamet, ut cõcepta per conceptus imperfectos & confusos, oriri debet ab eadem prima persona; ut intelligitur constituta per nostros cõceptus confusos & imperfectos.

86. Secundũ, quod supponimus, est, quod loquendo de muneribus constitutibus personam Patris, & de generatione actiua, ut habet aliquem quasi ordinem (ut sic dicamus) originis respectu illius, tunc reddẽdo sua obiecta singulis ex his modis concipiendi dictum est, quod per cõceptus imperfectos & confusos peruenitur expressè, tum ad Paternitatem, & ad constitutionẽ personæ Patris, ut dicit subsistens incommunicabiliter in natura diuina, nõ acceptum ab alio per realem processionem, tum ad generationem actiuã secundum priorem considerationem modò dictã, nempe, ut præcisè attingit expressè subsistens incommunicabiliter in natura diuina accepta per primam processionem; nõ verò per hos conceptus ultra progredimur ad concipiendum eandem Paternitatem, ut secundum munus expressum referendi dicit peculiarem rationem subsistendi incommunicabiliter, ac proinde peculiarem rationẽ cõstitutiuã personæ: & per cõsequens nec peruenitur ad generationem actiuam, ut secundum sui posteriorem considerationem quodammodo oritur à Paternitate, quatenus secundum hoc ultimum munus respiciendi exprimit etiam proprium modum incommunicabiliter subsistendi constitutum personæ Patris in sua atomã & ultima ratione personæ: at verò per conceptus perfectos & distinctos, quatenus diuersi sunt à cõceptibus imperfectis, concipiuntur istæ rationes, & si quæ sint aliæ, quæ superant,

**Animad-
uersio secunda.**

Ex dictis
conclatur
conclatio
conclatio
nis.

87 Ex his ergo duobus manet explicata solutio confirmationis quoad id, quod in illa explicari desiderabatur. Nam ex quo capite per conceptus imperfectos & confusos tantum peruenitur ad prædictas rationes, oportet, ut relatio Paternitatis, quatenus sic intellecta, concipiatur ut præcedens, nostro modo concipiendi, generationem actiuam, prout prædicta relatio tantum exprimit munus illud incommunicabiliter subsistendi non acceptum ab alio per realem processionem: quia munus hoc tollat eum munere generationis actiuæ est talis conditionis, ut si per impossibile generatio actiuæ distingueretur ab illo, esset realiter prior ipsa: quod idem de alijs muneribus eo modo, & ordine, quo à nobis descripta sunt, dicimus. Et ita adhuc beati, qui concipiunt Paternitatem quoad hæc munera expressa iam dicta, & correspondentia huic nostro imperfecto modo cognoscendi (licet in eis non sistant, quippe qui cognoscunt illa per conceptus perfectos & distinctos) nequeunt concipere, quod secundum illa sit alius ordo inter Paternitatem, & generationem, quam ille, quem imperfecte nos concipimus per conceptus imperfectos & confusos.

Cæterum ex quo capite nos per conceptus perfectos & distinctos ulterius progredimur ad alia munera, in quibus est contra se habet, & relatio, secundum quod exprimit munus referendi, non qualecunque, sed tale, ut si perfecte cognoscatur, appareat ibi peculiaris quadam ratio eiusdem muneris, nempe, peculiaris modus subsistendi incommunicabiliter iam dictus, præsupponitur quodammodo, ad generationem secundum ultimam illam rationem consideratam, ut explicatum est: oportet, ut concipiendo prædictam relationem Paternitatis per hos conceptus perfectos & distinctos, deprehendatur, esse quodammodo priorem generatione actiuæ, non quidem quoad illa munera, quæ sunt intra spheram cognitionis imperfectæ & confusæ, sed quoad posterius munus iam dictum, quod est extra hanc spheram, & continetur intra spheram cognitionis perfectæ & distinctæ, secundum quod excedit, & supergreditur cognitionem eorum munerum, ad quæ potest pertinere cognitio imperfecta & confusa.

§. VI. Posterior obiectio contra secundam assertionem, & enodatio illius.

88 **S**ecundo obijcies contra secundam assertionem. Quod si semel per nostros conceptus imperfectos & confusos non constituitur persona Patris per relationem, ut exprimit *ad*, nec etiam poterit constitui secundum prædictos conceptus per aliquid relatiuum, sed per aliquid absolutum. Nam vel

illud, per quod secundum hos conceptus constituitur, exprimit hoc, quod est, respicere terminum, & esse in ordine ad illum, vel non: si hoc secundum dicatur, fiet hinc, illud exprimere aliquid absolutum: quia conceptus expressus alicuius non respicientis terminum est conceptus expressus rei in ordine ad se, & non in ordine ad aliud, & hic est conceptus expressus alicuius absoluti. Si autem primum assertatur, consequens erit, ut persona Patris constituitur, adhuc secundum prædictos conceptus, per relationem, ut exprimit *ad*. Cuius oppositum in eadem assertionem diximus.

Confirmatur. Nam relationes diuinae, prout sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non habent unde distinguant personas diuinas ab inuicem, nisi una concipiatur per modum Patris, & alia per modum Filii, &c. ac proinde, nisi prædictæ relationes concipiuntur, ut tribuunt distinctum esse *ad*, non concipientur ut formæ constitutiue, & distinctiue diuinarum personarum: ergo male diximus in secunda assertionem, quod secundum nostrum modum imperfectum concipiendi relationes diuinae sunt constitutiue, & distinctiue diuinarum personarum, quatenus concipiuntur, ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non verò ut dicunt *ad*.

89 **R**esponderetur, negando antecedens. Quia (ut ex dictis constat) constitutum personæ, v. g. Patris, secundum nostrum imperfectum & confusum modum concipiendi debet esse quid formaliter, & expressè relatiuum, licet non dicat formaliter, & expressè muos respicienti. Quia conceptus adæquatus Paternitatis, ut dicit quid formaliter, & expressè relatiuum, ac proinde conceptus adæquatus ipsius *ad*, ab ea importati, non est solummodo munus expressè respicienti, sed etiam munus speciale incommunicabiliter subsistendi. Et ideo aliqui dicunt, quod personæ diuinae, adhuc secundum nostrum imperfectum modum concipiendi, constituantur per ipsum *ad*: quia sumunt *ly ad*, prout completitur quoduis munus formaliter, & expressè pertinens ad lineam relatiuam. Alij verò nobiscum asserunt, prædictas personas sic sumptas non constitui per *ly ad*: quia sumunt *ad* pro munere per antonomasia dicto *ad*, id est, pro expresso munere respicienti.

90 **E**t ad probationem eligenda est posterior pars illius dilemmatis. Inde tamen non fit, quod constitutum personæ Patris secundum nostrum modum concipiendi sit conceptus expressus alienius absoluti, sed solum quod non sit conceptus expressus alicuius relatiui, prout relatiuum dicit præcisè munus quoddam inadæquatum, quod per antonomasia dicitur munus relatiuum, seu appellatur *ad*, nempe, munus expressum respicienti correlatiuum. Unde falsum est, quod con-

Confirma-
tur.

Diluitur ob-
iectio.

ceptus

ceptus expressus alicuius non respiciētis ex
 pressē terminum sit conceptus expressus rei
 in ordine ad se, & nō in ordine ad aliud, qua
 liter requiritur ad rationē cōceptus rei ab
 solutæ. Quia bene potest conceptus alicui
 us non esse conceptus expressus respicien
 di terminū; & nihilominus non esse concep
 tus expressus rei in ordine ad se: imō neque
 ille conceptus præcisē secundū id, quod im
 portat ex vi suæ lineæ, esse absolutus & in or
 dine ad se, vt in præsentī contingit. Quia cō
 ceptus expressus incommunicabiliter subsi
 stendi à se, & non ab alio in natura diuina,
 non exprimit mūnus referendi; nō tamen
 exprimit, quod hoc habeat Pater in ordine
 ad se, sed ab hoc conceptu expresso præsei
 dit: imō nec conceptus iste, adhuc secun
 dū id, quod implicite dicitur ex vi præcisē
 suæ lineæ, est in ordine ad se, aut absolutus:
 quia et si ex vi prædicti conceptus incommu
 nicabiliter subsistendi non exprimitur, vnde
 suam desumat specificationem: attamē, si
 id distinctē & expressē intelligatur, inuenie
 tur, quod eam accipiat per ordinem ad ter
 minum, ac proinde ex munere respiciendi,
 quem implicite dicit. Et ita talis ratio in cō
 municabiliter subsistendi nequit esse absolu
 ta, aut in ordine ad se: quia ad hoc considera
 batur, vt distinctē cognito suo quasi specifi
 catio deprehenderetur, illam non desume
 re suā quasi specie ex munere respiciēdi im
 plicite importato, sed ex se, & in ordine ad
 se: ac proinde talis ratio debet esse formaliter
 & expressē relatiua, prout ly *relatiua* nē
 gat conceptū rei formaliter absolutæ; & ex
 pressē pertinet ad lineā relatiuā, licet nō
 dicat expressē mūnus relatiuū per antono
 mastiā tale, nepe mūnus expressū respiciēdi.
 ¶ 1. Ad confirmationē, respondetur, quod
 prædictæ relationes personales, sicut cōcept
 us secundū nostrum imperfectum modum
 concipiendi conueniunt in hoc, quod est, ef
 fer rationes incommunicabiliter subsistendi:
 ita sic intellectæ habent suas speciales ratio
 nes, secundū quas sunt rationes diuersimo
 dē incommunicabiliter subsistendi, quæ pos
 sunt explicari per hoc, quod Paternitas sit
 talis ratio incommunicabiliter subsistendi,
 vt necessariō connotet non produci ab alia
 quō per realem processionem: Filiatio autē
 taliter tribuat incommunicabiliter subsiste
 re, quod necessariō connotet, vt persona cō
 stituta per illam habeat hunc modum subsi
 stendi per generationem, modo num. 84. di
 cto consideratam: & similiter spiratio passi
 ua tribuit taliter incommunicabiliter subsi
 stendi, vt ille modus incommunicabiliter subsi
 stendi necessariō petat produci per proces
 sionem. Et ita absque eo, quod expressē con
 ceptiatur Paternitas, v.g. secundū ad, seu se

cundū munus expressum respiciēdi, po
 test Pater, seu prima persona Trinitatis con
 ceipi, vt distincta à Filio, seu à secunda per
 sona.

ARTICVLVS III.

*Vtrum abstractis per intelle
 ctum proprietatibus à perso
 nis, adhuc remaneant
 hypostases?*

AD Tertiū sic proceditur. Vide
 tur, quod abstractis per intelle
 ctū proprietatibus, seu relatio
 nibus à personis, adhuc remaneant hy
 postases. Id enim, ad quod aliquid se
 habet ex additione, potest intelligi re
 moto eo, quod sibi additur: sicut ho
 mo se habet ad animal ex additione,
 & potest intelligi animal, remoto ra
 tionali. Sed persona se habet ex addi
 tione ad hypostasim: est enim perso
 na hypostasis proprietate distincta ad
 dignitatem pertinente. Ergo remota
 proprietate personali à persona, intel
 ligitur hypostasis.

¶ 2. Præterea, Pater non ab eodē ha
 bet, quod sit Pater, & quod sit aliquis.
 Cum enim Paternitate sit Pater: si Pa
 ternitate esset aliquis, sequeretur,
 quod Filius, in quo nō est Paternitas,
 nō esset aliquis. Remota ergo per in
 tellectū Paternitate à Patre, adhuc re
 manet, quod sit aliquis, quod est esse
 hypostasis. Ergo remota proprietate
 à persona, remanet hypostasis.

¶ 3. Præterea, Augustinus dicit 5. de
 Trinitate. Non hoc est dicere inge
 nitum, quod est dicere Patrem: quia si
 Filium nō genuisset, nihil prohiberet
 eum dicere ingenuum. Sed si Filium
 non genuisset, non inesset ei Paterni
 tas. Ergo remota Paternitate, adhuc re
 manet hypostasis Patris, vt ingenua.

Sed cōtra est, quod Hilarius dicit 4.
 de Trinitate. Nihil habet Filius, nisi na
 tū. Natiuitate autē est Filius. Ergo re
 mota Filiatione, non remanet hyposta
 sis Filij. Et eadē ratio est de alijs per
 sonis.

1. dist. 26. q.
 1. art. 2. &
 po. q. 8. art.
 4. & opusc.
 3. cap. 61. &
 62.

Lib. 5. de
 Trin. c. 6. in
 princ. to. 3e

Lib. 4. de
 Trin. non
 multum re
 motē à prin
 cip.

Occurrit
 confirmatio
 ni.

Respondeo dicendum, quod duplex fit abstractio per intellectum. Vna quidem, secundum quod vniuersale abstrahitur à particulari, & animal ab homine. Alia vero secundum quod forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

Inter has autem abstractiones hæc est differentia, quod in abstractione, quæ fit secundum vniuersale, & particulare, non remanet id, à quo fit abstractio. Remota enim ab homine differentia rationalis, non remanet in intellectu homo, sed solum animal.

In abstractione vero, quæ attenditur secundum formam à materia, vtrūque manet in intellectu. Abstrahendo enim formam circuli ab ære, remanet seorsum in intellectu nostro, & intellectus circuli, & intellectus æris. Quauis autem in diuinis non fit vniuersale, neque particulare, nec forma, & materia secundum rem: tamen secundum modum significandi inuenitur aliqua similitudo horum in diuinis. Secundum quæ modum Damascenus dicit, quod commune est substantiæ, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione, quæ fit secundum vniuersale, & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis; non autem hypostasis Patris, quæ est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modum abstractionis formæ à materia, remotis proprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostasium, & personarum: sicut remoto per intellectum à Patre, quod sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona Patris. Sed remota proprietate personali per intellectum, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates personales sic intelliguntur aduenire hypostasibus diuinis, sicut forma subiecto præexistenti; sed ferunt secum sua supposita, in quantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut Paternitas est ipse Pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctum in diuinis: cum hypostasis sit substantia indiuidua. Cum igitur ratio sit, quæ distinguit hypostases, & constituit (vt dictum est *) relinquitur, quod

intellectum, non remaneant hypostases.

Sed (sicut dictum est *) aliqui dicunt, quod hypostases in diuinis non distinguuntur per relationes, sed per solam originem, vt intelligatur Pater esse hypostasis quædam per hoc, quod non est ab alio. Filius autem per hoc, quod est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes constituunt rationem personæ: vnde & personales dicuntur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse, propter duo. Primo. Quia relationes distinguunt, & constituunt hypostases, vt ostensum est. Secundo. Quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per definitionem Boetij dicitis, quod persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Vnde ad hoc, quod esset hypostasis, & non persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatis; non autem ex parte personæ proprietatem.

Ad primum ergo dicendum, quod persona non addit supra hypostasium proprietatem distinguentem absolute: sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum loco vnius differentie. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundum quod intelligitur subsistens in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente à persona, non remanet hypostasis; sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ: tam enim persona quam hypostasis est substantia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriusque est ratio distinguens.

Ad secundum dicendum, quod Paternitate Pater non solum est Pater, sed est persona, & est quis, siue hypostasis. Nec tamen sequitur, quod Filius non sit quis, siue hypostasis, sicut non sequitur, quod non sit persona.

Ad tertium dicendum, quod intentio Augustini non fuit dicere, quod hypostasis Patris remaneat ingenita, remota Paternitate: quasi innascibilitas constituat, & distinguat hypostasium Patris. Hoc enim esse non potest: cum ingenitum nihil ponat, sed negatiue dicatur vt ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum est Pater. Remota ergo

Art. præced.

Art. præced.

Boetius lib. de duabus naturis 2 princ. lib.

lib. 3. orb. fidei. ca. 6. in princ.

Art. præced.

Paternitate, nō remanet in diuinis hypostasis Patris, vt distinguitur ab alijs personis, sed vt distinguitur à creaturis, sicut Iudæi intelligunt.

Conclusio est negativa. Quia cum hypostases per relationes constituantur, absolutis relationibus, hypostases remanere non possunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus?

AD quartū sic proceditur. Videtur, quod actus notionales præintelligantur proprietatibus.

Dicit enim Magister † 27. dist. 1. Sentent. quod Pater semper est, quia genuit Filium. Et ita videtur, quod generatio secundū intellectū præcedat Paternitatē.

¶ 2. Præterea. Omnis relatio præsupponit in intellectu id, supra quod fundatur: sicut æqualitas quātitatē. Sed Paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo Paternitas præsupponit generationem.

¶ 3. Præterea. Sicut se habet generatio actiua ad Paternitatē: ita se habet natiuitas ad Filiationem. Sed Filatio præsupponit natiuitatem: ideo enim Filius est, quia natus est. Ergo & Paternitas præsupponit generationem.

Sed contrā. Generatio est operatio personæ Patris. Sed Paternitas constituit personā Patris. Ergo prius est secundū intellectū Paternitas, quā generatio.

Respondeo dicendum, quod secundū illos, quid dicunt, quod proprietates non distinguunt, & constituunt hypostases, sed manifestāt hypostases distinctas, & constitutas, absolutē dicendum est, quod relationes secundū modū intelligēdi consequuntur actus notionales, vt dici possit simpliciter, quod quia generat, est Pater. Sed supponendo, quod relationes distinguāt, & constituent hypostases in diuinis, oportet distinctione vti. Quia origo significatur in diuinis actiue, & passiue. Actiue quidem, sicut generatio attribuitur Patri, & spiratio sumpta pro

& actiue notionalit attribuitur Patri, & Filio. Passiue autem, sicut natiuitas attribuitur Filio, & processio Spiritui Sancto: origines enim passiue significatæ simpliciter præcedunt secundū intellectū proprietates personarum procedentiū, etiam personales. Quia origo passiue significata significatur, vt via ad personā proprietate constitutā: similiter & origo actiue significata prior est secundū intellectum, quā relatio personæ originantis, quæ nō est personalis: sicut actus notionalis spirationis secundū intellectū præcedit proprietatem relatiuā innominatā, communem Patri, & Filio. Sed proprietates personales Patris potest considerari dupliciter. Vno modo, vt est relatio: & sic iterum secundū intellectum præsupponit actum notionalem: quia relatio, in quantum huiusmodi, fundatur super actum. Alio modo, secundū quod est constitutiua personæ: & sic oportet, quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

Ad primū ergo dicendum, quod cū Magister dicit, quod quia generat, est Pater, accipitur nomen Patris, secundū quod designat relationem tantum; nō autem secundū quod significat personā subsistentem: sic enim oporteret e conuerso dicere, quod quia Pater est, generat.

Ad secundum dicendum, quod obiectio illa procedit de Paternitate, secundū quod est relatio, & non secundū quod est constitutiua personæ.

Ad tertium dicendum, quod natiuitas est via ad personam Filij. Et ideo secundū intellectum præcedit Filiationem, etiam secundū quod est constitutiua personæ Filij. Sed generatio actiua significatur, vt progrediens à persona Patris. Et ideo præsupponit proprietatem personalem Patris.

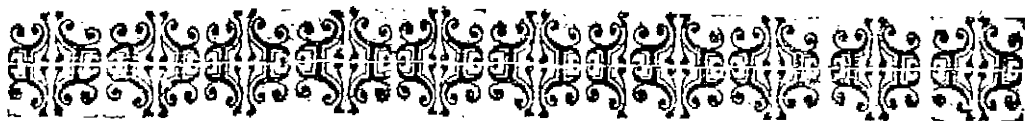
Prima conclusio.

Origo passiuæ præcedit proprietates, etiam personales personarum procedentium. Origo verò actiuæ præcedit relationem personæ producentis; non autem proprietatem personalem, vt constitutiua personæ.

Secunda conclusio.

Paternitas, ut relatio, sequitur generationem; praecedit vero illam, ut est constitutiva personae.

CIRCA hos duos articulos, nihil peculiare oportet adnotare, suppositis illis; quae disputatione praecedenti diximus, ut intuenti patebit.

QVAESTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales.

P. R. O. O. E. M. I. V. M.

DEinde considerandum est de personis in comparatione ad actus notionales.

ARTICVLVS I.

Virum actus notionales sint attribuendi personis?

AD primum sic proceditur. Videtur, quod actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boetius † in lib. de Trinitate, quod omnia genera, cum quis in diuinam vertit praedicationem, in diuinam mutantur substantiam, exceptis relatiuis. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur ad eius essentiam pertinebit, & non ad notionem.

¶ 2. Praeterea. Augustinus † dicit 5. de Trinitate, quod omne, quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea, quae ad substantiam pertinent, significantur per essentialia attributa; quae vero ad relationem, per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo praeter haec, attri-

buendi personis notionales actus.

¶ 3. Praeterea. Proprium actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passionem. Ergo neque actus notionales ibi ponendi sunt.

Sed contra est, quod Augustinus † dicit in lib. de Fide ad Petrum. Proprium quidem Patris est, quod Filium genuit. Sed generatio actus quidam est. Ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

Cap. 2. in prin. to. 3.

Respondeo dicendum, quod in diuinis personis attenditur distinctio secundum originem. Origo autem conuenienter designari non potest, nisi per aliquos actus. Ad significandum igitur originis ordinem in diuinis personis, necessarium fuit attribuere personis actus notionales.

Ad primum ergo dicendum, quod omnis origo designatur per aliquem actum. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem, secundum quod creatura ab eo progreditur; & hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones, quae attribuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur secundum processionem personae a persona. Unde actus designantes huius originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines ad inuicem, ut ex dictis patet. *

Quaestio

Opusc. 3. e. 65.

† In medio lib.

Lib. 5. de Trin. c. 4. & 3. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quod actus notionales secundum modum significandi tantum differunt à relationibus personarum; sed re sunt omnino idem. Vnde Magister dicit in 1. Senten. 26. dist. 4. quod generatio & natiuitas alijs nominibus dicuntur Paternitas, & Filiatio.

Paragra. 2.
Circum finem

Ad cuius evidentiam attendendum est, quod primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu. Quia enim aliqua res à sua dispositione remoueretur per motum, manifestum fuit, hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secundum primam nominis impositionem importat originem motus. Sicut enim motus, prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita ergo ipse motus, secundum quod incipit ab alio, & terminatur in id, quod mouetur, vocatur actio. Remoto igitur motu actio nihil aliud importat, quam ordinem originis, secundum quod à causa aliqua, vel principio procedit in id, quod est à principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio personalis producentis personam nihil aliud est, quam habitudo principij ad personam, quæ est à principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes, vel notiones. Quia nomen de diuinis, & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium, à quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones, & passionis, in quantum motum implicat, aliud sunt à relationibus, quæ ex actionibus, & passionibus consequuntur, oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, & seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem secundum rem; sed differunt solum secundum modum significandi.

Ad tertium dicendum, quod actio, secundum quod importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in diuinis personis. Vnde non ponuntur ibi passionis, nisi Grammaticè loquendo, quantum admodum significandi, sicut

Patri attribuius generari, & Filio generari.

Prima conclusio est affirmatiua.

Et constat ex illis Psal. 2. Ego hodie genui. Et Psal. 109. & habetur c. Firmiter. De Summa Trinitate, constatque satis ex dictis à nobis q. 27.

Psalm. 2.
C. 109.

Secunda conclusio desumpta ex solutione ad secundum.

Actus notionales differunt à relationibus secundum modum significandi tantum modo.

Notationes circa hunc articulum.

1. Circa hunc articulum longa passet ex octari disputatio, nisi, quæ ad illius spectat, essentiam à nobis supra q. 27. disput. 1. maxime verò dubio 3. & 4. discussa: & ideo circa secundam conclusionem solum oportebit in memoriam recollere, & aliquantulum elucidare illa, quæ ibidem n. 62. adduximus ad declarandum ea, quæ in hoc articulo in solutione ad 2. Angelicus Præceptor docet.

Notandum igitur ex ibidem dictis est, quod S. Doctor in secunda conclusione huius articuli loquitur de eo, quod addit actus notionalis, v. g. dicere, super actum essentialē, nempe intelligere constitutum diuinæ naturæ. Nam id, quod addit supra illud, solummodo ex parte modi significandi distinguitur à relatione Paternitatis. Et ita ipsa absque additione virtuali est connotatum & obliquum quoddam importatum ab ipso actu notionali. Et hoc modo significatur per modum actionis (vt statim dicemus) & simul prædicta relatio est constitutiva personæ Patris.

Animadversio prima.

2. Secundum notandum est, hanc explicationem esse valde consonam menti D. Thomæ, tum propter testimonia, quæ dubio 3. nuper relato nu. 62. ex ipso adduximus, tum etiam propter verba ipsius de Potentia q. 2. art. 5. vbi sic inquit: Generatio significat actionem cum aliquo respectu: & potentia generandi significat potentiam cum respectu. Vnde ipsa generatio est Dei actio, sed prout est Patris tantum. In quibus verbis satis denotat, generationem, quæ est actus notionalis, non consistere in solo respectu, sed in actione aliqua, nempe, in ipso intelligere Dei cum prædicto respectu: ac proinde, cum Angelicus Præceptor in præsentem inquit, actus notionalis, v. g. generationem, seu dictionem solum distingui ex parte modi significandi à relatione Paternitatis, loquitur de eo, quod prædictus actus notionalis addit supra operationem essentialē, nimirum, supra prædictum intelligere. Nam (vt nuper dicebamus) id, quod addit, quodque in obliquo importatur à prædicto actu, tantum est ipsa Paternitas diuersimodè significata, vt est constitutiva personæ Patris, & vt concurrat ad integram constitutionem eiusdem actus notionalis.

Secunda.
D. I. bon.

D. Thomæ.

3. Tum etiam. Quia si attentè legatur contextus verborum D. Thomæ in hoc art. in solutione ad 2. inuenietur, hunc esse eorum sensum: ait enim: *Remota igitur motu, actio nihil aliud importat, quam ordinem originis, secundum quod à causa aliqua, vel principio procedit in illud, quod est à principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio personalis producentis personam nihil aliud est, quam habitudo principij ad personam, que est à principio. Que quidem habitudo sunt ipsa relationes, vel notionès. Constat autè, sensum horum verborum non esse, quod remoto per intellectu motu ab actione creata, solù remaneat relatio: siquidè adhuc tunc manebit formalitas ipsa actionis, necnon & prædicta relatio, vt ex parte illius quodammodo se tenens, & vt aliquid ei superadditum: ac proinde in actibus notionalibus diuinis, vbi motus relegandus est, remanebit ipsa formalitas diuinæ actionis, v. g. diuinam intelligere, cū superaddita relatione. Et ita, cū D. Thomas inquit, actus notionales solù differre secundum modum significandi à relationibus, nõ loquitur de prædictis actibus adæquatè sumptis, sed quoad id, quod superaddunt supra actus, & operationes essentielles. Et ideo infert, quod sicut in actione creata, & sensibili actiones, & passionès, in quantum motum implicant, aliud sunt à relationibus, quæ ex eisdè consequuntur: ite deo, quia de diuinis, & intelligibilibus rebus loqui nõ possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium, à quibus cognitionem accipimus, oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, id est, secundum quod se tenent ex parte actus, constituentes per modum obliqui prædictum actum, & seorsum per modum relationum.*

Potesq; hæc eadè explicatio confirmari ex eodè Angelico Præceptore infra q. 45. art. 3. ad 1. vbi de creatione actiua, quæ nullum includit motum, ait, quod non significat solam relationem, sed actionem Dei, quæ est eius essentia, cum relatione ad creaturas, id est, cum relatione fundamentali rationis ad prædictas creaturas. Et ita eadè proportionali ratione, ex eo quod iuxta Angelicū Præceptore actus notionales Dei sint liberi à motu, solù intendit, eos dicere actionem essentialè Dei eū quodam respectu: taliter quod id, quod superadditur, tantum sit prædictus respectus, & in eo solù ex parte modi significandi distinguitur ratio relationis, vt non consideratur per modum obliqui importati ab ipso actu notionali, & vna cū ipso indiuisibiliter significatur per modum operationis, & ipsa met vt significatur per modum prædicti obliqui, & indiuisibiliter vna cū suo recto denotatur per modum operationis: ex eo quod totum illud cõiunctum habet significari per modum operationis.

Tertio autè. 4. Tertio notandum est, hinc plura, & diuersa loca Angelici Præceptoris, in quibus

ait, actus notionales, & relationes personales solù distingui ex parte modi significandi, vt constat ex ijs, quæ docet in 1. dist. 27. q. 1. art. 1. ad 5. & Opusculo 2. c. 65. de Potentia q. 2. art. 5. ad 8. & q. 10. art. 3. optimè conciliatum alijs supra disput. 1. num. 62. adductis, in quibus inquit, quod actus notionalis, nempe dicere, est formaliter intellectio, exprimendo verbum, ac proinde includens relationem ad illud: & per consequens prædictum dicere non distinguitur solùm ex parte modi significandi à relatione Paternitatis.

Ex dictis igitur hæc diuersa loca facile conciliantur. Quoniam priora intelliguntur de eo, quod addit actus notionalis, v. g. dicere, supra diuinum intelligere, & de hoc inquit in aliquibus ex prædictis locis, quod sicut Deus, & Deitas solùm distinguuntur ex parte modi significandi, ita relationes, & actus notionales distinguuntur in posterioribus autem loquitur Angelicus Præceptor de eisdem actibus adæquatè.

5. Nec obest, si obiecias cum quodam Iunio re, quod Angelicus Præceptor de Potentia q. 9. art. 9. ad 3. constituit hoc discrimen inter potentiam generatiuam, & generationem, quod potentia generatiua dicit aliquid absolutum; generatio verò tantum dicit relationem: ergo sentit, quod generatio in diuinis, saltem formaliter, & in recto solù consistit in relatione: alioqui nullum esset discrimen inter potentiam generatiuam, & generationem ipsam: siquidè apud eundè Sanctum Doctorem in hac eadem q. 41. art. 5. potentia generatiua dicit in recto essentiam, & in obliquo relationem.

Respondetur enim S. Doctore loco citato ex q. 9. de Potentia nõ dixisse, potentiam generatiuam esse aliquid absolutum; sed quod potentia absolutum quiddam est, & ideo nõ distinguuntur in diuinis, sicut nec bonitas, nec aliquid sic dictum. Generare verò, & generari in diuinis non significat aliquid absolutum, sed solam relationem in diuinis. Nam mens D. Thomæ ibidem tantum est, quod licet Pater possit generare in diuinis, nõ verò Filius: nihilominus nõ inde colligitur, esse aliquam potentiam in Patre, quæ non sit in Filio: quia potentia est quoddam absolutum, quod proinde non distinguitur, aut multiplicatur per differentias extraneas, & aliarum linearum, nempe relationas, sed per differentias intraneas, & absolutas, quæ in diuinis reperiri non possunt, ad hoc vt sit aliqua potentia sic diuisa in Patre, & non in Filio: quippe cum in illis omnia absoluta sint communia, & omnino idem.

Cæterum cū hoc stat, quod in Patre sit potentia generatiua, & nõ in Filio: quia potentia generatiua, siue actiua, siue passiuam dicit distinctam speciem, aut numero potentiam esse potentiam, sed solam eandem profus potentiam in esse potentiam, modificatam ramen

Obiectio 1
D. Thomæ

Enodatur:
D. Thomæ

diversis relationibus Paternitatis, & Filiatio-
nis in obliquo impotatis. Et ita dicit loquē-
do de potentia generativa, & de generatio-
ne activa, non fecit discrimen adductum à D.
Thoma, nec hoc discrimen ab eo attenda-
tur, sed tamen loquendo de potentia in ef-
fectu potentiae, & de generatione in divinis.
Quia potentia sic sumpta absolutam quod-
dam est, & non constituitur in trinitate ex ab-
soluto in recto, & ex relativo in obliquo:
cum tamē generatio activa coalescat ex ab-
soluto, & relativo, & loquendo de eo, quod
superadditur absoluto, solum dicat relatio-
nem, ut S. Doctor tamen praesenti, quam in
locis supra relatis vult.

ARTICVLVS II.

*Utrum actus notionales sint
voluntarij?*

1. Dist. 6. ar.
1. 2. & 3. &
po. q. 2. art.
3.

† In medio
lib. & est
distinctio
25. & etiam
aliquantu-
lum à me-
dio libri.

AD secundum sic proceditur:
Videtur, quod actus notiona-
les sint voluntarij. Dicit enim
Hilarius † 1. lib. de Syno. Non natura-
line necessitate ductus Pater genuit Fi-
lium.

¶ 2. Præterea. Apost. Col. 1. Tran-
stulit nos in regnum Filij dilectionis
sue. Dilectio autem voluntatis est. Er-
go Filius genitus est à Patre volun-
tate.

¶ 3. Præterea. Nihil magis est vo-
luntarium, quam amor. Sed Spiritus
Sanctus procedit à Patre, & Filio ut
amor. Ergo procedit voluntarie.

¶ 4. Præterea. Filius procedit per
modum intellectus ut verbum. Sed
omne verbum procedit à dicente per
voluntatem. Ergo Filius procedit à
Patre per voluntatem, & non per natu-
ram.

¶ 5. Præterea. Quod non est vo-
luntarium, est necessarium. Si igitur
Pater genuit Filium non voluntate,
videtur sequi, quod necessitate gene-
rit. Quod est contra Augustinum † in
lib. ad Orosium.

Sed contra est, quod Augustinus
dicit in eodem lib. * quod neque vo-
luntate genuit Pater Filium, neque
necessitate.

Respondeo dicendum, quod cum
dicitur, aliquid esse, vel fieri voluntate,
dupliciter potest intelligi. Vno modo,
ut ablatius designet concomitantiam
tantum, sicut possum dicere, quod ego
sum homo mea voluntate, quia scilicet
volo me esse hominem. Et hoc mo-
do potest dici, quod Pater genuit Fi-
lium voluntate, sicut & est voluntate
Deus: quia vult se esse Deum, & vult
se generare Filium. Alio modo sic,
quod ablatius importet habitudinē
principij: sicut dicitur, quod artifex
operatur voluntate, quia voluntas est
principium operis. Et secundum hunc
modum dicendum est, quod Deus
Pater non genuit Filium voluntate;
sed voluntate produxit creaturam. Vn-
de in lib. de Syno. * dicitur, quod si-
quis voluntate Dei, tanquam vnum
aliquid de creaturis, Filium factum di-
cat, anathema sit. Et huius ratio est.

Quia voluntas, & natura secundum hoc
differunt in causando; quia natura de-
terminata est ad vnum; sed voluntas
non est determinata ad vnum. Cuius
ratio est, quia effectus assimilatur for-
mæ agentis, per quam agit manifestum
est autem, quod vnius rei non est, nisi
vna forma naturalis, per quam res ha-
bet esse. Vnde quale ipsum est, tale fa-
cit. Sed forma, per quam voluntas agit,
non est vna tantum; sed sunt plures, se-
cundum quod sunt plures rationes in-
tellectuæ. Vnde, quod voluntate agitur,
non est tale, quale est agens, sed quale
vult, & illud intelligit esse agens. Eorū
igitur voluntas principium est, quæ
possunt sic, vel aliter esse. Eorum au-
tem, quæ non possunt, nisi sic esse, prin-
cipium natura est. Quod autem potest
sic, vel aliter esse longe est à natura di-
uina; sed hoc pertinet ad rationē crea-
turæ: quia Deus est per se necesse esse;
creatura autem est facta ex nihilo. Et
ideo Arriani volentes ad hoc deduce-
re, quod Filius sit creatura, dixerunt,
quod Pater genuit Filium voluntate,
secundum quod voluntas designat
principium. Nobis autem dicendum
est, quod Pater genuit Filium, non vo-
luntate, sed natura. Vnde Hilarius † dicit
in lib. de Syno. Omnibus creaturis

Interopera
Hilar. in lib.
de Syn. cir-
ca medium.
In Symbo-
licis Firmis.

Hic lib. ad
Orosium in
scribitur.
Dialog. 65.
† Que hab.
20. c. 7. in
principio.

† In 2. fol.
post me lib

substant

substantiam Dei voluntas attulit; sed naturam dedit Filio, ex impulsibili, ac non data substantia, perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deus esse voluit. Filius autem natus ex Deo, talis subsistit, qualis Deus est.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritas illa inducitur contra illos, qui a generatione Filij etiam concomitantiam Paternæ voluntatis remouebant dicentes; sic eum natura genuisse Filium, vt tamen voluntas generandi ei non adesset: sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem patimur, vt mortem, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia, & subsequentia: sic enim ibi dicitur. † Non enim nolente Patre, vel coactus Pater, vel naturali necessitate inductus genuit Filium.

Loco in argu. citato.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus nominat Christum Filium dilectionis Dei, in quantum est a Deo superabundanter dilectus; non quod dilectio sit principium generationis Filij.

Ad tertium dicendum, quod etiã voluntas, in quantum est natura quædam, aliquid naturaliter vult: sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. Et similiter Deus naturaliter vult, & amat seipsum. Sed circa alia a se, voluntas Dei se habet ad vtrūque quodammodo, vt dictum est. † Spiritus autem Sanctus procedit vt amor, in quantum Deus amat se ipsum. Vnde naturaliter procedit, quamuis per modum voluntatis procedat.

Incorpo ar & q. 19. art. 3. principis

Ad quartum dicendum, quod etiam in conceptionibus intellectuales fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit se ipsum. Et secundum hoc conceptio Verbi diuini est naturalis.

Ad quintum dicendum, quod necessarium dicitur aliquid per se, & per aliud. Per aliud quidem dupliciter. Vno modo sicut per causam agentem, & cogentem: & sic necessarium dicitur, quod est violentum. Alio modo sicut per causam finalem: sicut dicitur, aliquid esse necessarium in his, quæ

Colleg. Salmant. Carmel. Discal. Curs. Theol.

sunt ad finem, in quantum sine hoc non potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria: quia Deus non est propter finem, neque coactio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium, quod non potest non esse: & sic Deum esse, est necessarium. Et hoc modo Patrem generare Filium, est necessarium.

Prima conclusio.

Actus notionales sunt voluntarij voluntate concomitantis.

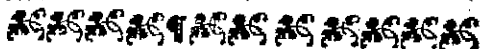
Secunda conclusio.

Actus notionalis non sunt voluntarij voluntate antecedenti, seu principiante.

Tertia conclusio.

Actus notionalis, quo procedit persona Spiritus Sancti, est voluntarius voluntate antecedenti, & principiante, non vt voluntas est, sed vt natura est.

CIRCA primam, & secundam conclusionem non oportebit aliquid peculiare animaduertere: quia satis perspicue habentur in littera D. Thomæ. Circa vltimam vero conclusionem videantur ea, quæ q. 27. art. 3. & 4. late asseruimus.

ARTICVLVS. III.

Virum actus notionales sint de aliquo?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod actus notionales non sint de aliquo. Quia si Pater genuerat Filium de aliquo: aut de se ipso, aut de aliquo alio? Si de aliquo alio: cum id, de quo aliquid generatur, sit in eo, quod generatur, sequitur, quod aliquid alienum a Patre sit in Filio. Quod est contra Hilarium* 7. de

1. Dis. 5. q. 2. ar. 1. ad 2. & 3. dif. 11. ar. 1. ad 10.

Lib. 7. de Trin. non procul a sig. libræ.

Trinitate vbi dicitur Nihil in his diuersum est, vel alienum. Si autem Filium generat Pater de se ipso, id autem, de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit eius prædicationem, quod generatur: sicut dicimus, quod homo est albus: quia homo permanet, cum de nõ albo fit albus. Sequitur igitur, quod Pater, vel non permaneat genito Filio, vel quod Pater sit Filius, quod est falsum. Non ergo Pater generat Filium de aliquo, sed de nihilo.

¶ 2 Præterea, Id, de quo aliquid generatur, est principium eius, quod generatur. Si ergo Pater generat Filium de essentia, vel natura sua, sequitur, quod essentia, vel natura Patris sit principium Filij. Sed non principium materiale: quia materia locum in diuinis non habet. Ergo est principium quasi æternum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, quod essentia generet. Quod supra improbatum est.*

¶ 3 Præterea, Augustinus* dicit, quod tres personæ non sunt ex eadem essentia: quia non est aliud essentia, & persona. Sed persona Filij non est aliud ab essentia. Ergo Filius non est de essentia Patris.

¶ 4 Præterea, Omnis creatura est ex nihilo. Sed Filius in Scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Ecclesiastici 24 ex ore Sapientiæ. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et postea ex ore eiusdem Sapientiæ dicitur: Ab initio, & ante sæcula creata sum. Ergo Filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obijci de Spiritu Sancto, propter hoc, quod dicitur Zach. 12. Dixit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & creans Spiritum hominis in eo. Et Amos 4. secundum aliam litteram. Ego formans montes, & creans spiritum.

Sed contra est, quod Augustinus† dicit in lib. de Fide ad Petrum. Pater Deus solus est de sua natura sine initio genuit Filium sibi æqualem.

Respondeo dicendum, quod Filius non est genitus de nihilo; sed de substantia Patris. Ostensum est enim supra,* quod Paternitas, & Filiatio, &

natiuitas verè & propriè est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram, per quam aliquis procedit vt Filius, & factionem, quod faciens facit aliquid de exteriori materia: sicut scarpum facit artifex delignos homo autè generat Filium de se ipso, Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia ita Deus facit ex nihilo (vt infra ostendetur.†) Non quod nihilum cedat in substantiam rei: sed qui ab ipso tota substantia rei producit, nullo alio præsupposito. Si ergo Filius procederet a Patre, vt de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem vt artificiatum ad artificem: quod, manifestum est, nomen filiationis propriè habere non posse, sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, quod si Filius Dei procederet a Patre, quasi existens ex nihilo, nõ esset verè & propriè Filius. Cuius contrarium dicitur 1. Ioan. ultimo. Vt simus in vero Filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tantum genitus. Si qui autem ex nihilo a Deo facti Filij Dei dicantur, hoc erit metaphoricè secundum aliqualem assimilationem ad eum, qui verè Filius est. Vnde, in quantum solus est verus, & naturalis Dei Filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Ioannis 1. Vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. In quantum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphoricè dicitur esse primogenitus, secundum illud Roma. 8. Quos præsciuit, & prædestinauit fieri conformes imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, quod Dei Filius sit genitus de substantia Patris, aliter tamen, quam Filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiam geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est, quod Pater generando Filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit; sed totam naturam ei communicauerit remanente distinctione solum secundum originem, vt ex dictis patet.†

Ad primū ergo dicendū, quod cū Fi-

lius

¶ 2. art. 3

¶ Lib. 7. de
Trin. c. 7.

Cap. 1. c. 17.
ca. 6. c. 10. 3.

Q. 27. art. 3.
ca. 33. art. 3.

Q. 45. art. 2.

Q. 27. art. 3.

hæc præpositio, de, significat principium generis consubstantialis, non autem principium materiale. Quod enim producitur de materia fit per transmutationem illius, de quo producitur, in aliquam formam. Divina autem essentia non est transmutabilis, neque alterius formæ susceptiva.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur Filius genitus de essentia Patris, secundum expositionem Magistri, diff. 1. Sententiarum, designat habitudinem principii quasi actuum, ubi sic exponitur Filius est genitus de essentia Patris, id est, de Patre essentia, propter hoc quod Augustinus 15. lib. de Trinit. * dicit. Tale est, quod dico de Patre essentia, ac si expressius dicerem, de Patris essentia. Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quod creatura est ex Deo essentia, non tamen quod sit ex essentia Dei. Unde aliter dici potest, quod hæc præpositio, de, semper denotat consubstantialitatem. Unde non dicimus, quod domus sit de ædificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quod aliquid sit de aliquo, quocumque modo illud significetur, ut principium consubstantiale, siue illud sit principium actuum, sicut filius dicitur esse de patre, siue sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro, siue sit principium formale in his duobus taxat, in quibus ipsæ formæ sunt subsistentes, & non advenientes alteri: possumus enim dicere, quod Angelus aliquis est de natura intellectuâli. Et per hunc modum dicimus, quod Filius est genitus de essentia Patris, in quantum essentia Patris, Filio per generationem communicata, in eo subsistit.

Ad tertium dicendum, quod cum dicitur, Filius est genitus de essentia Patris, additur aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, quod tres personæ sunt de essentia divina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quod cum di-

citur, Sapiencia est creata, potest intelligi, non de sapientia, quæ est Filius Dei, sed de sapientia creata, quæ Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccl. 1. Ipse creavit eam, scilicet sapientiam, Spiritu Sancto, & effudit illam super omnia opera sua. Neque est inconueniens, quod in ypo contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita, & creata, quia sapientia creata est participatio quædam sapientiæ increatæ. Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filio, ut sit sensus: Ab initio, & ante sæcula creatus sum, id est, præmissus sum creaturæ univ. Vel per hoc, quod sapientia creata, & genita nuncupatur, modus divinæ generationis nobis insinuetur. In generatione enim, quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione vero, creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creatantis. Dicitur ergo Filius simul creatus, & genitus, ut ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione unitas naturæ in Patre, & Filio. Et sic exponitur intellectus huius Scripturæ ab Hila. 2. lib. de Synodis. Auctoritates autem inductæ non loquuntur de Spiritu Sancto, sed de Spiritu creato, qui quandoque dicitur ventus, quandoque aer, quandoque flatus hominis, quandoque etiam anima, vel quæcunque substantia inuisibilis.

Lib. 15. de Trinit. c. 13. in fine to. 3.

Lib. de Synodis in 2. fol. post lib. princip.

Prima conclusio.

Pater genuit Filium de sua substantia.

Secunda conclusio.

Quando dicitur, Patrem genuisse Filium de sua substantia, illa præpositio de significat principium formale, non materiale.

CIRCA hæc conclusiones notandum est, ideo inter alia dici, Filium esse de substantia Patris, ut denotetur, ipsum esse à Patre ut consubstantialem: ex eo quod communicatur eidem ipsamet essentia Patris. Videatur tamen illa, quæ supra disput. 2. num. 8. diximus, ubi explicimus, quomodo ad rationem geniti in virtutibus requiratur, quod

procedat a principio coniuncto, quod in di-
uisis idem est in Filio, ac procedere de sub-
stantia Patris.

ARTICVLVS III.

*Virum in diuinis sit poten-
tia respectu actuum no-
tionalium?*

AD quartum sic proceditur. Vi-
detur, quod in diuinis non sit
potentia respectu actuum no-
tionalium. Omnis enim potentia est
vel actiua, vel passiuua. Sed neutra hic
competere potest. Potentia enim pas-
siua in Deo non est, vt supra ostensum
est. Potentia vero actiua non compe-
tit vni personae respectu alterius: cum
personae diuinae non sint factae, vt osten-
sum est. Ergo in diuinis non est po-
tentia ad actus notionales.

¶ 2. Praeterea. Potentia dicitur ad
possibile. Sed diuinae personae non sunt
de numero possibilium, sed de nume-
ro necessariorum. Ergo respectu ac-
tuum notionalium, quibus diuinae per-
sonae procedunt, non debet poni po-
tentia in diuinis.

¶ 3. Praeterea. Filius procedit vt
verbum, quod est conceptio intelle-
ctus: Spiritus autem Sanctus procedit
vt amor, qui pertinet ad voluntatem.
Sed potentia in Deo dicitur per com-
parationem ad effectus; non autem per
comparationem ad intelligere, & vel-
le, vt supra habitum est. Ergo in diu-
inis non debet dici potentia per compa-
rationem ad actus notionales.

Sed contra est, quod dicit Augusti-
nus contra Maximinū Haereticū. Si
Deus Pater non potuit generare Filiū
sibi aequalem, vbi est omnipotentia
Dei Patris? Est ergo in diuinis poten-
tia respectu actuum notionalium.

Respondeo dicendum, quod sicut
ponuntur actus notionales in diuinis:
ita necesse est ibi ponere potentiam
respectu huiusmodi actuum: cum po-
tentia nihil aliud significet, quam prin-
cipium alicuius actus. Vnde, cum Pa-

trēm intelligamus, vt principium ge-
nerationis, & Patre, & Filium, vt prin-
cipium spirationis, necesse est, quod
Patri attribuamus, potentiam generan-
di; & Patri & Filio, potentiam spiran-
di. Quia potentia generandi significat
id, quo generans generat. Omne au-
tem generans generat aliquo. Vnde in
omni generante oportet ponere po-
tentiam generandi, & in spirante po-
tentiam spirandi.

Ad primum ergo dicendum, quod
sicut secundum actus notionales non
procedit aliqua persona vt facta; ita
neque potentia ad actus notionales di-
citur in diuinis per respectum ad ali-
quam personam factam; sed solum per
respectum ad procedentem personam.

Ad secundum dicendum, quod pos-
sibile, secundum quod necessario opo-
nitur, sequitur potentiam passiuam,
quae non est in diuinis. Vnde neque in
diuinis est aliquid possibile per mo-
dum istum; sed solum secundum quod possi-
bile continetur sub necessario. Sic autem
dici potest, quod sicut Deū esse est pos-
sibile, sic filium generari est possibile.

Ad tertium dicendum, quod poten-
tia significat principium. Principium
autem distinctionem importat ab eo,
cuius est principium. Consideratur au-
tem duplex distinctio in his, quae dicū-
tur in Deo. Vna secundum rem, alia se-
cundum rationem tantum. Secundum
rem quidem Deus distinguitur per es-
sentiam a rebus, quarum est per crea-
tionem principium: sicut vna persona
distinguitur ab alia, cuius est principium
secundum actum notionalē. Sed actio ab
agente non distinguitur in Deo, nisi se-
cundum rationem tantum: alioqui
actio esset accidens in Deo. Et ideo re-
spectu illarum actionum, secundum quas
aliquae res procedunt distinctae a Deo,
vel essentialiter, vel personaliter, po-
test Deo attribui potentia secundum
proprium rationem principij. Et ideo
sicut potentiam ponimus creandi in
Deo: ita possumus ponere potentiam
generandi, vel spirandi. Sed intellige-
re, & velle non sunt tales actus, qui de-
signent processionem alicuius rei a
Deo distinctae, vel essentialiter vel per
sona-

2. Dist. 7. q. 4.
art. 1. &
pot. q. 2. ar.
1.

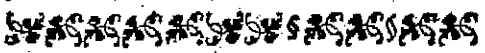
1. Q. 25. ar.
1.

1. Art. 1. q.
1. ar.
1.

Q. 25. art. 1.
ad 3. & 4.
arg.

1. Lib. 3. c. 6.
Maximinū
c. 12. circa
1. arg. 1.

sonaliter. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiae in Deo, nisi secundum modum intelligendi, & significandi tantum, prout diuersimodè significatur in Deo intellectus, & intelligere: cum tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia, non habens principium.

ARTICVLVS V.

Virum potentia generandi significet relationem, & non essentiam?

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod potentia generandi, vel spirandi significet relationem, & non essentiam. Potentia enim significat principium, vt ex eius diffinitione patet. Dicitur enim potentia actiua esse principium agendi, vt patet in 5. Metaphysicæ. † Sed principium in diuinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in diuinis non significat essentiam, sed relationem.

¶ 2 Præterea. In diuinis non differt posse, & agere. Sed generatio in diuinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

¶ 3 Præterea. Ea, quæ significant essentiam in diuinis, communia sunt tribus personis. Sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria Patri. Ergo non significat essentiam.

Sed contra est, quod sicut Deus potest generare Filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod potentia generandi significat relationem in diuinis. Sed hoc esse non potest. Nam illud propriè dicitur potentia in quocunque agente, quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit. Sicut homo genitus est simi-

lis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. Illud ergo est potentia generatiua, in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur Patri gignenti in natura diuina. Vnde natura diuina in Patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hilarius † dicit in 2. de Trinitate. Nariuitas Dei non potest eam, ex qua perfecta est, non tenere naturam. Nec enim aliud, quam Deus subsistit, quod non aliunde, quam de Deo subsistit.

Sic igitur dicendum est, quod potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, vt Magister dicit: 7. dist. 1. Sent. non autem tantum relationem, nec etiam essentiam, in quantum est idem relationi, vt significet ex æquo vtrumque. Licet enim Paternitas, vt forma Patris significetur: est tamen proprietas personalis, habens se ad personam Patris, vt forma individualis ad aliquod individuum creatum. Forma autem individualis in rebus creatis constituit personam generantem; non autem est, quo generans generat: alioquin Sortes generaret Sortem. Vnde neque Paternitas potest intelligi, vt quo Pater generat; sed vt constituens personam generatis: alioquin Pater generaret Patrem. Sed id, quo Pater generat, est natura diuina, in qua sibi Filius assimilatur. Et secundum hoc Damascenus † dicit, quod generatio est opus naturæ, non sicut generantis, sed sicut eius, quo generans generat. Et ideo potentia generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.

Ad primū ergo dicendum, quod potentia non significat ipsam relationem principij: alioquin esset in genere relationis; sed significat id, quod est principium: non quidem sicut agēs dicitur principium; sed sicut id, quo agens agit, dicitur principium. Ageas autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id, quo generans generat, est commune genito, & generanti, & tantò perfectius, quanto perfectior fuerit generatio. Vnde, cum diuina generatio sit perfectissima, id, quo

Lib. de Trinitate non procedit à fine, & lib. 5. etiam ad finem

Lib. 1. c. 1. th. 6. c. 2.

1. Dist. 7. q. 2. ar. 2. Sp. 2. ar. 2.

† Lib. 5. Metaphysicæ. 17. c. 2.

quo generans generat, est commune genito, & generanti, & idem numero, non solum specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo, quod dicimus, quod essentia diuina est principium, quo generans generat, non sequitur, quod essentia diuina distinguatur, sicut sequeretur, si diceretur, quod essentia diuina generat.

Ad secundum dicendum, quod sicut est idem in diuinis potentia generandi cum generatione: ita essentia diuina cum generatione, & Paternitate est idem res, sed non ratione.

Ad tertium dicendum, quod cum dico potentiam generandi, potentia significatur in recto, & generatio in obliquo, sicut si dicerem, essentiam Patris. Vnde quantum ad essentiam, quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis: quantum autem ad notionem, quæ connotatur, propria est personæ Patris.

Conclusio.

Potentia generandi importat essentiam in recto, & relationem in obliquo.

Circa hos duos articulos inspiciantur illa, quæ disputatione 1. huius tractatus dubio 3. late diximus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit?

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita quod sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuiusque enim inest potentia generandi, potest generare. Sed Filio inest potentia generandi. Ergo potest generare: non autem se ipsam: ergo alium Filiû. Ergo possunt esse plures Filij in diuinis.

¶ 2. Præterea. Augustinus ¶ dicit contra Maximinum. Filius non genuit

creatorem: neque enim non potuit; sed non oportuit.

¶ 3. Præterea. Deus Pater est potentior ad generandum, quam pater creatus. Sed vnus homo potest generare plures filios. Ergo & Deus. Præcipue cum potentia Patris vno Filio generato non diminuatur.

Sed contra est, quod in diuinis non differt esse, & posse. Si igitur in diuinis possent esse plures Filij, essent plures Filij. Et ita essent plures personæ quæ tres in diuinis, quod est hæreticû.

Respondeo dicendum, quod sicut Athanasius ¶ dicit. In diuinis est tantum vnus Pater, vnus Filius, vnus Spiritus Sanctus. Cuius quidem ratio quadruplex assignari potest. Prima quidem ex parte relationû, quibus solum personæ distinguuntur. Cum enim personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes, nõ possent esse plures Patres, vel plures Filij in diuinis, nisi essent plures Patres nitates, & plures Filiationes: quod quidem esse nõ posset, nisi secundum materialem rerum distinctionem. Formæ enim vnus speciei non multiplicantur, nisi secundum materiam, quæ in diuinis non est. Vnde in diuinis non potest esse, nisi vna tantum Filiatio subsistens: sicut & albedo subsistens non posset esse nisi vna. Secunda vero ex modo processionum. Quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde non potest esse, nisi vna persona procedens per modum verbi, quæ est Filius; & vna tantum per modum amoris, quæ est Spiritus Sanctus. Tertia vero sumitur ex modo procedendi. Quia personæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictum est. * Natura autem determinatur ad vnum. Quarta ex perfectione diuinarum personarum. Ex hoc enim est perfectus Filius, quod rota Filiatio diuina in eo continetur, & quod est tantum vnus Filius. Et similiter dicendum est de alijs personis.

Ad primum ergo dicendum, quod quamuis simpliciter concedendum sit, quod potentiam, quam habet Pater, habeat Filius: non tamen concedendum est, quod Filius habeat potentiam generandi, si generandi sit gerundium ver-

In suo Sym-
bolo fidel.

Ar. 2. huius
questionis.

1. Diff. 7. q.
2. art. 2. & in
lib. & ps. 9.
2. art. 1. ad
10. & 21. 4.

Lib. 3. c. 12.
circa finem
tom. 6.

verbi actiui, vt sit sensus, quod Filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem esse sit Patris, & Filij: non tamen conuenit Filio esse Patrem, propter notionale adiunctum. Si tamen hoc, quod dico generandi, sit gerundium verbi passiu, potentia generandi est in Filio, idest, vt generetur. Et similiter si sit gerundium verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi, idest, qua ab aliqua persona generatur.

Ad secundum dicendum, quod Augustinus in verbis illis non intendit dicere, quod Filius posset generare Filium; sed quod hoc non est ex impotētia Fi-

lij, quod nō generet, vt infra patebit. * Q. 42. art. 2. ad 3.
Ad tertium dicendum, quod immaterialitas, & perfectio diuina requirit, vt non possint esse plures Filij in diuinis, sicut dictum est. Vnde, quod non sint plures Filij, non est ex impotentia Patris ad generandum.

Conclusio est negatiua.

Et satis perspicue habetur in corpore articuli. Circa quam videri possunt illa, quae supra quæst. 18. ad explicationem articuli 4. diximus, necnon & ea, quae supra disp. 8. nu. 49. asseruimus ad probandum, quomodo in diuinis tantum possit dari vnicum verbum.

QVAESTIO XLII.

De æqualitate, & similitudine diuinarum personarum ad inuicem.

P R O O E M I V M.

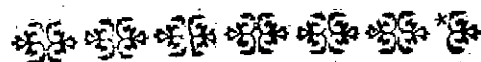

DEINDE considerandum est de comparatione personarum ad inuicem. Et primo, quantum ad æqualitatem, & similitudinem.

Secundo, quantum ad missionem.

te, vt patet per Philosophum 5. Metaphysicæ. * In diuinis autem personis non inuenitur, neque quantitas continua intrinseca, quæ dicitur magnitudo, neque quantitas continua extrinseca, quæ dicitur locus, & tempus. Neque secundum quantitatem discretam inuenitur in eis æqualitas: quia duæ personæ sunt plures, quam vna. Ergo in diuinis personis non conuenit æqualitas.

† Tex 20. 19. mo 3.

ARTICVLVS I.

Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis?

PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod æqualitas non comparatur diuinis personis.

Æqualitas enim attenditur secundum vnum in quantita-

¶ 2 Præterea. Diuinae personæ sunt vnius essentiae, vt supra dictum est. * Essentia autem significatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, sed similitudinem. Ergo in diuinis personis est dicenda similitudo, & non æqualitas.

Q. 39. 20. 2.

¶ 3 Præterea. In quibuscumque inuenitur æqualitas, illa sunt sibi inuicem æqualia: quia æquale dicitur æquali æquale. Sed diuinae personæ non possunt

3. q. 58. art. 3. & 1. diff. 19. q. 1. art. 1. & 4. cor. 2. 2.

sunt sibi inuicem dici æquales. Quia vt Augustinus ¶ dicit 6. de Trinitate. Imago, si perfecte implet illud, cuius est imago, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ. Imago autem Patris est Filius. Et sic Pater non est æqualis Filio. Non ergo in diuinis personis inuenitur æqualitas.

¶ 4. Præterea. Æqualitas relatio quædam est. Sed nulla relatio est communis omnibus personis: cum secundum relationes personæ ab inuicem distinguantur. Non ergo æqualitas diuinis personis conuenit.

Sed contra est, quod Athanasius ¶ dicit, quod tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

Respondedo dicendum, quod necessè est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia secundum Philosophum in 10. Metaphysicæ. ¶ AEquale dicitur quasi per negationem minoris, & maioris. Non autem possumus in diuinis personis ponere aliquid maius, & minus: quia, vt Boetius dicit ¶ in lib. de Trinitate: Eos differentia, scilicet Deitatis, comitatur, qui vel augent, vel minuunt, vt Arriani, qui gradibus numerorum Trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Cuius ratio est. Quia inæqualium non potest esse vna quantitas numero. Quantitas autem in diuinis non est aliud, quàm eius essentia. Vnde relinquitur, quod si esset aliqua inæqualitas in diuinis personis, quod non esset in eis vna essentia: & sic non essent tres personæ vnus Deus, quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in diuinis personis.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est quantitas, vna scilicet, quæ dicitur quantitas molis, vel quantitas dimensiuæ, quæ in solis rebus corporalibus est: vnde in diuinis personis locum non habet. Sed alia est quantitas virtutis, quæ attenditur secundum perfectionem alicuius naturæ, vel formæ: quæ quidem quantitas designatur, secundum quod dicitur, aliquid magis, vel minus calidum, in quantum est perfectius, vel minus perfectum in tali caliditate. Huiusmodi autem quantitas

virtualis attenditur, primo quidem in radice, id est, in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo spiritualis, sicut dicitur magnus calor propter suam intensiōem, & perfectionem. Et ideo dicit Augustinus 6. ¶ de Trinitate, quod in his, quæ non mole magna sunt, hoc est maius esse, quod est melius esse: nam melius dicitur, quod perfectius est. Secundo autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse: nam omnis res habet esse secundum suam formam. Secundus autem effectus est operatio: nam omne agens agit per suam formam. Attenditur igitur quantitas virtualis, & secundum esse, & secundum operationem. Secundum esse quidem, in quantum ea, quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secundum operationem vero, in quantum ea, quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, vt Augustinus dicit ¶ in lib. de Fide ad Petrum, æqualitas intelligitur in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, in quantum nullus horum, aut præcedit eternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

Ad secundum dicendum, quod vbi attenditur æqualitas secundum quantitatem virtuales, æqualitas includit in se similitudinem, & aliquid plus: quia excludit excessum. Quæcūq; enim communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illam formam participant: sicut si dicatur aer esse similis igni in calore. Sed non possunt dici equalia; si vnum altero perfectius formam illam participet. Et quia non solum vna est natura Patris, & Filij, sed etiã equè perfecte est in vtroque: ideo non solum dicimus, Filium esse similem Patri, vt excludatur error Eunomij; sed etiam dicimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

Ad tertium dicendum, quod æqualitas, vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo: Filius enim est æqualis, & simi-

Lib. 6. de
Trinit. cap. 10.
partim 4. pr.
tom. 3.

In suo Sym
bolo fidei.

Lib. 10. Me
ta. tex. 15.
16. & 17. co.
mo 3.

In lib. de
Trinit. pau.
l. 4. princ.

Lib. 6. de
Trinit. cap.
8. circ. med.
tom. 3.

Cap. 1. ante
mediū tom. 3.

lis Patri, & e converso. Et hoc ideo, quia essentia diuina non magis est Patris, quam Filij. Vnde, sicut Filius habet magnitudinem Patris, quod est esse eum æqualem Patri: ita Pater habet magnitudinem Filij, quod est esse eum æqualem Filio. Sed quantum ad creaturas

Capit. 9. a medio.

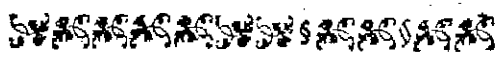
(vt Dionysius + dicit 9. cap. de diuinis nominibus) non recipitur cōuersio æqualitatis, & similitudinis. Dicuntur enim causata similia causis, in quantum habent formam causarū; sed non e cōuerso: quia forma principaliter est in causa, & secundario in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis; est tamen ibi accipere. Quia igitur Filius accipit à Patre, vnde est equalis ei, & nō e cōuerso, propter hoc dicimus, quod Filius coequatur Patri, & nō e cōuerso.

Ad quartum dicendum, quod in diuinis personis nihil est cōsiderare, nisi essentiam, in qua communicāt, & relationes, in quibus distinguūtur. Aequalitas autem vtrūque importat, scilicet, distinctionem personarum (quia nihil sibi ipsi dicitur æquale) & vnitatem essentia: quia ex hoc personæ sunt sibi in vicem æquales, quod sunt vnius magnitudinis & essentia. Manifestum est autem, quod idem ad se ipsum non refertur aliqua relatione reali. Nec iterum vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cū enim dicimus, quod Paternitas opponitur Filiationi, oppositio nō est relatio media inter Paternitatem, & Filiationem: quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas, & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus; sed in suo intellectu includit, & relationes distinguentes personas, & essentia vnitatē. Et propterea magister dicit in trigesima prima distinctione primi Sentent. quod in his appellatio tantum est relatiua.

Conclusio.

Necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis.

Circa conclusionem hanc solet inquiri, an relationes æqualitatis, & similitudinis in diuinis sint reales. De hoc tamē supra disp. 8. dub. 2. egimus. Deinde videnda etiā sunt circa eandem conclusionem plura, quæ latè disputatione 6. a num. 39. vsque ad num. 49. diximus.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona procedens sit coeterna suo principio, vt Filius Patri?

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod persona procedens non sit coeterna, vt Filius Patri. Arius enim 12. modos generationis assignat. Primus modus est, iuxta fluxum lineæ a pūcto: vbi deest æqualitas simplicitatis. Secundus modus est iuxta emissionē radiorum a sole: vbi deest æqualitas nature. Tertius modus est iuxta characterem, seu impressionem a sigillo: vbi deest consubstantialitas, & potentia efficientia. Quartus modus est iuxta immissionem bonæ voluntatis a Deo: vbi etiam deest consubstantialitas. Quintus modus est iuxta exitū accidentis a substantia: sed accidenti deest subsistentia. Sextus modus est iuxta abstractionem speciei a materia, sicut sensus accipit speciem a re sensibili: vbi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. Septimus modus est iuxta excitationem voluntatis a cogitatione, quæ quidem excitatio temporalis est. Octauus modus est iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago, quæ materialis est. Nonus modus est motus a mouente: & hic etiā ponitur effectus, & causa. Decimus modus est iuxta educationem specierum a genere, qui non cōpetit in diuinis: quia Pater nō prædicatur de Filio, sicut genus de specie. Vndecimus modus est iuxta ideationem, vt arca exterior ab ea, quæ est in mente. Duodecimus modus est iuxta nascentia, vt homo est a patre: vbi est

4. contra xi. & po. q. 2. art. 3. cō. & quest. 3. art. 13 & cō. pus. 3. c. 4.

prius, & posterius secundum tempus. Patet ergo, quod in omni modo, quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur Filius est à Patre, oportet dicere, vel eum esse minorem Patre, aut posterioriorem, aut vtrumque.

¶ 2 Præterea. Omne, quod est ex altero, habet principium. Sed nullum æternum habet principium. Ergo Filius non est æternus, neque Spiritus Sanctus.

¶ 3 Præterea. Omne, quod corrumpitur, desinit esse. Ergo omne, quod generatur, incipit esse: ad hoc enim generatur, ut sit. Sed Filius est genitus à Patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus Patri.

¶ 4 Præterea. Si Filius genitus est à Patre: aut semper generatur, aut est dare aliquod instans sue generationis? Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum, sicut patet in successivis, quæ sunt semper in fieri, ut tempus, & motus) sequitur, quod Filius semper sit imperfectus: quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis Filij. Ante illud ergo instans Filius non erat.

Sed contra est, quod Athanasius dicit, quod totæ tres personæ coæternæ sibi sunt.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, Filium esse coæternum Patri.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod aliquid ex principio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntarijs, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus quidem voluntarijs, propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarij potestate est eligere formam, quam effectui conferat, ut supra dictum est: ita in eius potestate est eligere tempus, in quo effectum producat. In agentibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquid non a principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendum; sed ei aduenit post

aliquod tempus, sicut homo non à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur, ne id, quod est à principio, simul sit cum suo principio, propter hoc quod actio est successiva. Unde dato, quod aliquid agens tali actione agere inciperet, statim cum est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti, ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum præmissa, quod Pater non generat Filium voluntate, sed natura: & iterum, quod natura Patris ab æterno perfecta fuit: et iterum, quod actio, qua Pater producit Filium, non est successiva: quia sic Filius Dei successivè generatus esset, & eius generatio materialis, & cum motu esset: quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod Filius fuit, quando cunque fuit Pater. Et sic Filius est coæternus Patri, & similiter Spiritus Sanctus vtrique.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit in lib. de verbis Domini, nullus modus processio nis alicuius creaturæ perfecte repræsentat diuinam generationem. Unde oportet ex multis modis colligere similitudinem: ut quod deest ex vno, aliquid qualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in Synodo Ephesina. Coexistere semper coæternum Patri Filium, splendor tibi denuntiet: impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum; consubstantialitatem Filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu: quod quidem non est posterius eo, à quo procedit, nisi sit talis intellectus, qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

Ad secundum dicendum, quod æternitas excludit principium durationis; sed non principium originis.

Ad tertium dicendum, quod omnis corruptio est mutatio quædam. Et ideo omne, quod corrumpitur, incipit non esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, ut dictum est supra. Unde Filius semper generatur, & Pater semper generat.

Q. præced.
art. 2.

Scrm. 38.
per totum
tom. 10.

In suo Sym-
bolo fides.

Q. 27. art. 2.

Q. 27. art. 2.

Ad quartum dicendum, quod in tempore aliud est, quod est indiuisibile, scilicet instans; & aliud est, quod est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nunc indiuisibile est, & semper stans, vt supra dictum est. † Generatio verò Filij non est in nunc temporis, aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo ad significandum præsentialitatem, & permanentiam æternitatis potest dici, quod semper nascitur, vt Origenes dixit. Sed (vt Gregorius, & Augustinus † dicunt) melius est, quod dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiam æternitatis; & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo Filius nõ imperfectus est, neque erat, quando non erat, vt Arrius dixit.

fine ordine, ibi est confusio. Sed in diuinis personis non est confusio, vt Athanasius dicit. Ergo est ibi ordo.

In suo Symbolo fidei.

Respondeo dicendum, quod ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde, sicut dicitur principium multipliciter, scilicet, secundum situm, vt punctus; secundum intellectum, vt principium demonstrationis; & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt supra dictum est. † Vnde oportet, ibi esse ordinem secundum originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturæ secundum Augustinũ, * nõ quo alter sit prius altero; sed quo alter est ex altero.

† Q. 33. ar. 1. ad 3. præcis puc. † Ex l. 4. sup gen. c. 34. & 35. tom. 3. Et ex oratione de quinque hæresibus, a modo dicitur tom. 79.

Ad primum ergo dicendum, quod ordo naturæ significat notionem originis in communi, nõ autem in speciali.

Ad secundum dicendum, quod in rebus creatis etiam cum id, quod est à principio, sit suo principio commune secundum durationem; tamen principium est prius secundum naturam, & intellectum, si consideretur id, quod est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ, & causati, & principij & principijati, manifestum est, quod relationes sunt simul natura, & intellectu, in quantum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam, & intellectum.

Ad tertium dicendum, quod ordo naturæ dicitur, non quod ipsa natura ordinetur; sed quod ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

Ad quartum dicendum, quod natura quodammodo importat rationem principij; non autem essentia. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quam ordo essentiæ.

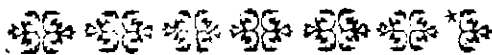
Conclusio.

Necesse est ponere in diuinis ordinem originis absque prioritate, & hic vocatur

Q. 10. art. 4.

† Origen. Hom. in ca. 1. Ica. á me dicitur tom. 3. Aug. in Pf. 2. super. id. He. die genis 1e. tomo. 8. Greg. 29. l. moral. c. 1.

Conclusio est affirmatiua.

ARTICVLVS III.

Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quidquid enim in diuinis est, vel est essentia vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum. Ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶ 2 Præterea. In quibuscunque est ordo naturæ, vnum est prius altero, scilicet secundum naturam, & intellectum. Sed in diuinis personis nihil est prius, & posterius, vt Athanasius * dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶ 3 Præterea. Quidquid ordinatur, distinguitur. Sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur: ergo non est ibi ordo naturæ.

¶ 4 Præterea. Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

Sed contra. Vbi cunque est pluralitas

Colleg. Salmant. Carmel. Disca. Cur. Theol.

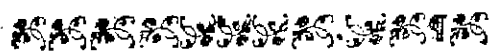
Oco 3 catit

1. Dist. 12. art. 1. & dist. 20. art. 3. Et po. q. 10. art. 3. cor.

In suo Symbolo fidei.

atur ordo natura secundum Augustinū, non quo aliter sit prius altero, sed quo aliter est ex altero.

Circa hos duos articulos inspiciantur illa, quæ quæst. 34. asseruimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Filius sit æqualis Patri secundum magnitudinem?

1. Dist. 9. q. 1. art. 2. & 4. contra, c. 7. ratione 11. & c. 21. co. & po q. 2. art. 3. cor. 6. & q. 10. art. 4. cor. & Boet. de Tri. 11. c. 3. art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit æqualis Patri in magnitudine. Dicit enim ipse Ioannis 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Corin. 15. Ipse Filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia.

¶ 2. Præterea. Paternitas pertinet ad dignitatem Patris. Sed Paternitas non conuenit Filio. Ergo non quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius. Ergo non est æqualis Patri in magnitudine.

¶ 3. Præterea. Vbicunque est totum, & pars, plures partes sunt aliquid maius, quàm vna tantum, vel pauciores: sicut tres homines sunt aliquid maius, quàm duo, vel vnus. Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale, & pars. Nam sub relatione, vel notione plures notiones continentur. Cùm igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantum duæ, videtur, quod Filius non sit æqualis Patri.

Sed contra est, quod dicitur Philip. 2. Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, Filium esse æqualem Patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud, quàm perfectio naturæ ipsius. Hoc autem est de ratione paternitatis, & filiationis, quod filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturæ, quæ est in patre, sicut & pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quædam exeuntis de potentia in actum,

non statim à principio homo filius est æqualis patri generanti; sed per debitum incrementum ad æqualitatem perducitur, nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestum est autem ex dictis, quod in diuinis est proprie & verè paternitas, & filiatio. Nec potest dici, quod virtus Dei Patris fuerit defectiua in generando, neque quod Dei Filius successiue, & per transmutationem ad perfectionem peruenerit. Vnde necesse est dicere, quod ab æterno fuerit Patri æqualis in magnitudine. Vnde, & Hilarius dicit in lib. de Synod. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores, & omnem humanam necessitatem, omnis filius secundum naturalem natiuitatem æqualitas patris est: quia est & similitudo naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est Patre, & ei subiectus. Sed secundum naturam diuinam æqualis est Patri. Et hoc est, quod Athanasius dicit. Æqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Sed secundum Hilarium* in 9. lib. de Trinitate. Donantis auctoritate Pater maior est: sed minor non est, cui vnum esse donatur. Et in lib. de Synod.* dicit, quod subiectio Filij naturæ pietas est, id est, recognitio auctoritatis Paternæ: subiectio autem creatorum, creationis infirmitas.

Ad secundum dicendum, quod æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionem naturæ (vt dictum est) & ad essentiam pertinet. Et ideo æqualitas in diuinis, & similitudo secundum essentialia attenditur: nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas, vel dissimilitudo dici. Vnde Augustinus* dicit contra Maximinū: Originis quæstio est, quid de quo sit: equalitatis autem, qualis, aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut & essentia Patris: nã dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadẽ essentia, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filia-

Q. 33. art. 2. & 3.

Lib. de Synod. inter. to. ante hanc nem lib.

In suo Synobol. fidei.

Lib. 9. de Trin. inter medium, & finem lib.

P. 1. 1. m. à medio illius. Habetur hic liber inter opera Hilarij

Art. primo huius q. ad 1. argum.

Lib. 3. contra Maximinū ca. 18. post mediã tom. 6.

riorita eadē dignitas, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filiatio. Verè ergo dicitur, quod quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius. Neq; sequitur, Paternitatē habet Pater: ergo Paternitatē habet Filius: mutatur enim quid in ad aliquid. Eadē enim est essentia, & dignitas Patris, & Filij: sed in Patre est secundum relationē dantis; in Filio secundum relationē accipientis.

Ad tertium dicendum, quod relatio in diuinis non est totum vniuersale, quāuis de similibus relationibus prædicetur: quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiam, & esse: quod repugnat rationi vniuersalis, cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt supra dictum est *) non est vniuersale in diuinis. Vnde neq; omnes relationes sunt maius aliquid, quā vna tantum: nec omnes personæ maius aliquid, quā vna tantum: quia tota perfectio diuinæ naturæ est in qualibet personarum.

Conclusio est affirmatiua.

De qua constat ex illis, quæ disputatione 6. nu. 39. latè adduximus.

ARTICVLVS V.

Virum Filius sit in Patre, & e conuerso?

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit in Patre, & e conuerso. Philosophus enim in 4. Physicorum ꝑ ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horū Filius est in Patre, aut e conuerso, vt patet discurrenti per singulos modos. Ergo Filius non est in Patre, nec e conuerso.

¶ 2 Præterea. Nihil, quod exiuit ab aliquo, est in eo. Sed Filius ab æterno exiuit à Patre, secundum illud Michæ 5. Egressus eius ab initio, a diebus æternitatis. Ergo Filius non est in Patre.

¶ 3 Præterea. Vnum oppositorū Colleg. Salmant. Carmel. Discal. Curf. Theol.

nō est in altero. Sed Filius, & Pater opponuntur relatiuè. Ergo vnus non potest esse in alio.

Sed contrà est, quod dicitur Ioannis 14. Ego in Patre, & Pater in me est.

Respondeo dicendum, quòd in Patre, & Filio tria est considerare, scilicet, essentiam, & relationem, & originem. Et secundum quodlibet istorum Filius est in Patre, & e conuerso. Secundum essentiam enim Pater est in Filio: quia Pater est sua essentia, & comunicat suam essentiam Filio, non per aliquam suam transmutationem. Vnde sequitur, quod cum essentia Patris sit in Filio quod in Filio sit Pater: & similiter cū Filius sit sua essentia, sequitur, quod sit in Patre, in quo est eius essentia. Et hoc est, quod Hilarius ꝑ dicit 5. de Trinitate. Naturā suam (vt ita dicā) sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentem. Ergo in eo Dei naturam intelligimus: cum in Deo Deus insit. Secundum etiam relationes manifestum est, quod vnum oppositorū relatiuè est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quòd processio verbi intelligibilis non est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiam, quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadē ratio est de Spiritu Sãcto;

Ad primum ergo dicendum, quod ea, quæ in creaturis sunt, non sufficienter representant ea, quæ Dei sunt. Et ideo secundum nullum eorum modorum, quos Philosophus enumerat, Filius est in Patre, aut e conuerso. Accedit tamen magis ad hoc modus ille, secundum quem aliquid dicitur esse in principio originante: nisi quod deest vnitatis essentiæ in rebus creatis inter principium, & id, quod est a principio.

Ad secundum dicendum, quod exitus Filij à Patre est secundum modum processionis interioris, prout verbum exit à corde, & manet in eo. Vnde exitus iste in diuinis est secundum solam distinctionem relationum, non secundum essentialem aliquam distantiam.

Ad tertium dicendum, quod Pater, & Filius opponuntur secundum relationes, non autē secundum essentiā: & tamen

Lib. 5. de Trinitate. lib. 5. q. 1.

Q. 30. art. 4 ad 3.

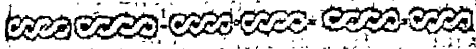
1. Dist. 19. q. 3. art. 7. & 4. contra. c. 9. h. 2. & 65. Et Io. 10. ic. 6. fi. & c. 16. l. 7. Tex. 23. to mo 2.

In corpore
articuli

tamen oppositorum relatione unum

est in altero, ut dictum est. †

Conclusio est affirmativa, & de hinc Ioan-
nis 14. Ego in Patre, & Pater in me est.
De qua quæ satis patet ex illis, quæ disputantur
2. & 3. circa processionem Filij, & Spiritus
Sancti per actus immanentes intellectus, &
voluntatis dicta a nobis sunt.

ARTICVLVS VI.

*Virum Filius sit equalis
Patri secundum po-
tentiam?*

Difficilis
est.

AD sextum sic proceditur. Vide-
tur, quod Filius non sit equalis
Patri secundum potentiam. Di-
citur enim Ioannis 5. Non potest Fi-
lius a se facere quidquam, nisi quod vi-
derit Patrem facientem. Pater autem a
se potest facere. Ergo Pater maior est
Filio secundum potentiam.

¶ 2. Præterea. Maior est potentia
eius, qui præcipit, & docet, quam eius,
qui obedit, & audit. Sed Pater mandat
Filio, secundum illud Ioan. 14. Sicut
mandatum dedit mihi Pater, sic facio.
Pater etiam docet Filium, secundum
illud Ioan. 5. cap. Pater diligit Filium,
& omnia demonstrat ei, quæ ipse facit.
Similiter & Filius audit, secundum il-
lud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo
Pater est maioris potentia, quam Fi-
lius.

¶ 3. Præterea. Ad omnipotentiam
Patris pertinet, quod possit Filium ge-
nerare sibi æqualem. Dicit enim Au-
gustinus * in lib. contra Maximinū. Si
non potuit generare sibi æqualem, ubi
est omnipotentia Dei Patris? Sed Fi-
lius non potest generare Filium, ut su-
pra ostensum est. * Non ergo quid-
quid pertinet ad omnipotentiam Pa-
tris, potest Filius. Et ita non est ei in
potestate equalis.

Sed contra est, quod dicitur Ioan-
nis 5. Quæcunque Pater facit, hæc &
Filius similiter facit.

Respondeo dicendum, quod neces-
se est dicere, quod Filius est equalis Pa-

tri in potestate. Potentia enim agendi
consequitur perfectionem naturæ. Vi-
demus enim in creaturis, quod quanto
aliquis habet perfectiorem naturam,
tanto est maioris virtutis in agendo.
Ostensum est autem supra, † quod ip-
sa ratio diuinæ Paternitatis, & Filiatio-
nis exigit, quod Filius sit æqualis Pa-
tri in magnitudine, id est, in perfectio-
ne naturæ. Vnde relinquitur, quod Fi-
lius sit equalis Patri in potestate. Et
eadem ratio est de Spiritu Sancto ref-
pectu vtriusque.

Ad primum ergo dicendum, quod
in hoc, quod dicitur: Filius non potest
a se facere quidquam, non subtrahitur
Filio aliqua potestas, quam habeat Pa-
ter: cum statim subdatur, quod quæ-
cumque Pater facit, Filius similiter fa-
cit: sed ostenditur, quod Filius habet
potestatem a Patre, a quo habet natu-
ram. Vnde dicit Hilarius † 9. de Trini-
tate. Naturæ diuinæ hæc vnitas est, ut
ita per se agat Filius, quod non a se
agat.

Ad secundum dicendum, quod in de-
monstratione Patris, & auditione Fi-
lij non intelligitur, nisi quod Pater
communicat scientiam Filio, sicut &
& essentiam. Et ad idem potest referri
mandatum Patris, per hoc quod ab
æterno dedit ei scientiam, & volunta-
tem agendorum, eum generando. Vel
potius referendum est ad Christum se-
cundum humanam naturam.

Ad tertium dicendum, quod sicut ea-
dem essentia, quæ in Patre est Pater-
nitas, in Filio est Filiatio: ita eadem est
potentia, qua Pater generat, & qua
Filius generatur. Vnde manifestum
est, quod quidquid potest Pater, potest
Filius: non tamen sequitur, quod pos-
sit generare: sed mutatur quid in ad
aliquid. Nam generatio significat rela-
tionem in diuinis. Habet ergo Filius
eamdem potentiam, quam Pater, sed
cum alia relatione. Quia Pater habet
eam ut dans: & hoc significatur, cum
dicitur, quod potest generare: Filius au-
tem habet eam ut accipiens: & hoc
significatur, cum dicitur, quod
potest generari.

Art. 1. & 4
huius q.

Lib. 9. de
Trin in 2. 5.
post mediū
lib.

Lib. 3. cont.
Maxim. ca.
7. circa finē
rom. 6.

† Q. 41. ar.
2. ad 1.

Conclusio est affirmatiua.

Et satis liquet disputatione 2. huius tra-

ctatus, ubi ostendimus, communicari Filio à Patre ex vi processionis euncta, quæ sunt in Patre, præter Paternitatem.

QVAESTIO XLIII.

De missione diuinarum personarum.

P R O O E M I V M.

DEinde cõsiderandum de missione diuinarum personarum.

ARTICVLVS I.

Virum alicui personæ diuinæ conueniat mitti?

AD primum sic proceditur. Videtur, quod personæ diuinæ non conueniat mitti. Missus enim minor est mittente. Sed vna persona

diuina non est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 2. Præterea. Omne, quod mittitur, separatur a mittente. Vnde Hieronymus dicit super Ezech. Quod coniunctum est, & in corpore vno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile, vt Filius & dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 3. Præterea. Quicumque mittitur, ab aliquo loco dileedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. Hoc autem diuinæ personæ non conuenit: cum ubique sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

Sed contrà est, quod dicitur Ioan-
nsi 8. Non sum ego solus; sed ego, &

qui misit me Pater.

Respondeo dicendum, quod in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum, a quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Per hoc autem, quod aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi à mittente; vel secundum imperium, sicut dominus mittit seruum; vel secundum consilium, vt si Consiliarius mittere dicatur Regem ad bellandum; vel secundum originem, vt si dicatur, quod flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum, ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat; vel quia prius ibi omnino non erat, quo mittitur; vel quia incipit ibi aliquo modo esse, quo prius non erat. Missio igitur diuinæ personæ conuenire potest, secundum quod importat ex vna parte processionem originis a mittente; & secundum quod importat ex alia parte nouum modum existendi in alio. Sicut Filius dicitur esse missus a Patre in mundum, secundum quod incepit in mundo esse per carnem assumptam: & tamen antè in mundo erat, vt dicitur Ioannis 1.

Ad primum ergo dicendum, quod missio importat minorationem in eo, qui mittitur, secundum quod importat processionem a principio mittente, aut secundum imperium, aut secundum

Dist. 15. q. 1. art. 1. & 4. contra. cap. 23. & c. 24. ratione 2.

Hilar. 7. de Trin. non procedi à suo.

dum consilium: quia imperans est maior, & consilians est sapientior. Sed in diuinis non importat nisi processio- nem originis, quæ est secundum æqua- litatem, vt supra dictum est. †

In corp. ar. Ad secundum dicendum, quod illud, quod sic mittitur, vt incipiat esse, vbi prius nullo modo erat, sua missione locali- ter mouetur. Vnde oportet, quod loco separetur à mittente, Sed hoc nõ acci- dit in missione diuinæ personæ: quia persona diuina missa, sicut non inci- pit esse, vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse, vbi fuerat. Vnde talis mis- sio est sine separatione; sed habet so- lam distinctionem originis.

Ad tertium dicendum, quod obie- ctio illa procedit de missione, quæ fit secundum motum localem, quæ nõ habet locum in diuinis.

Conclusio est affirmatiua.

ARTICVLVS II.

Utrum missio sit æterna, vel temporalis tantum?

x. Dist. 159
Lect. 2.

† Hom. 16
in Euangel.
pauli post
pinc.

AD respondendum sic proceditur. Videtur, quod missio possit esse æterna. Dicit enim Grego- rius. † Eo mittitur Filius, quo genera- tur. Sed generatio Filij est æterna. Ergo & missio.

¶ 2. Præterea. Cuiusque conue- nit aliquid temporaliter, illud muta- tur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶ 3. Præterea. Missio processio- nem importat. Sed processio diuinarum personarum est æterna. Ergo & missio.

Sed contra est, quod dicitur Galat. 4. Cum venit pleritudo temporis, mis- sit Deus Filium suum.

Respondeo dicendum, quod in his, quæ importat originem diuinarum personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam enim in sui signi- ficatione importat solam habitudi- nem ad principium, vt processio, &

exitus. Quædam verò cum habitudine ad principium determinant processio- nis terminum. Quorundam quædam deter- minant terminum æternum, sicut ge- neratio, & spiratio: nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam: & spiratio passiuè accepta importat processio- nem amoris substi- stentis. Quædam verò cum habitudi- ne ad principium important termi- num temporalem, sicut missio, & datio. Mittitur enim aliquid ad hoc, vt sit in aliquo, & datur ad hoc, quod habeat- tur. Personam autem diuinam haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo mo- do existendi in ea, est quoddam tem- porale. Vnde missio, & datio in diui- nis dicuntur temporaliter tantum. Ge- neratio autem, & spiratio solum ab æterno. Processio autem, & exitus di- cuntur in diuinis, & æternaliter, & tem- poraliter: nõ Filius ab æterno proces- sit, vt sit Deus; temporaliter autem, vt etiam sit homo secundum missionem visibilem, vel etiam vt sit in homine secundum inuisibilem missionem.

Ad primum ergo dicendum, quod Gregorius loquitur de generatione tem- porali Filij, nõ a Patre, sed a matre. Vel quia ex hoc ipso Filius habet, quod pos- sit mitti, quod est ab æterno genitus.

Ad secundum dicendum, quod diui- nam personam esse nouo modo in ali- quo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem diui- næ personæ, sed propter mutationem creaturæ. Sicut & Deus temporaliter dicitur Dominus, propter mutatio- nem creaturæ.

Ad tertium dicendum, quod missio non solum importat processio- nem a principio; sed determinat processio- nis terminum temporalem. Vnde missio solum est temporalis. Vel missio inclu- dit processio- nem æternam, & aliquid addit, scilicet temporalem effectum. Habitudo enim diuinæ personæ ad suum principium non est nisi ab æter- no. Vnde gemina dicitur processio, æterna scilicet, & temporalis: non propter hoc, quod habitudo ad princi- pium geminetur; sed geminatio est ex parte termini temporalis, & æterni.

Con-

Conclusio.

Missio, & datio dicuntur in diuinitis temporaliter tantum.

ARTICVLVS III.

Virum missio inuisibilis diuinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis?

1. Diff. 14. q. 2. art. 1.

AD tertium sic proceditur. Vide tur, quod missio inuisibilis diuinæ personæ non sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis. Diuinam enim personam mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina persona mittitur solum secundum dona gratiæ gratum facientis, non donabitur ipsa persona diuina; sed solum dona eius. Quod est error dicentium, Spiritum Sanctum non donari, sed eius dona.

¶ 2 Præterea. Hæc præpositio, secundum, denotat habitudinem alicuius causæ. Sed persona diuina est causa, quod habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non e conuerso, secundum illud Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Ergo inconuenienter dicitur, quod persona diuina secundum dona gratiæ gratum facientis mittatur.

¶ 3 Præterea. Augustinus ¶ dicit 4. de Trinitate, quod Filius cum ex tempore mente percipitur, mitti dicitur. Sed Filius cognoscitur, non solum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, sicut per fidem, & per scientiam. Non ergo persona diuina mittitur secundum solum gratiam gratum facientem.

¶ 4 Præterea. Rabbanus dicit, quod Spiritus Sanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem nõ est donum gratiæ gratum facientis; sed gratiæ gratis datæ. Ergo persona diuina non solum datur secundum gratiam gratum facientem.

Ex lib. 1. de 4. circa finem elicitur eod. mo. 3.

Sed contra est, quod Augustinus ¶ dicit 3. de Trinitate, quod Spiritus Sanctus procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam. Missio autem est temporalis processio. Cum igitur sanctificatio creaturæ non sit nisi per gratiam gratum facientem, sequitur, quod missio diuinæ personæ non sit nisi per gratiam gratum facientem.

Respondeo dicendum, quod diuinæ personæ conuenit mitti, secundum quod nouo modo existit in aliquo: dari autem, secundum quod habetur ab aliquo. Neutrum autem horum est, nisi secundum gratiam gratum facientem. Est enim communis modus, quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istum modum autem communem est vnus specialis, qui conuenit naturæ rationali, in qua Deus dicitur esse, sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante. Et quia cognoscendo, & amando, creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea, sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quod diuina persona sit nouo modo in rationali creatura, nisi gratia gratum faciens. Vnde secundum solum gratiam gratum facientem mittitur, & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solum habere dicimur, quo liberè possumus uti, vel frui. Habere autem potestatem fruendi diuina persona, est solum secundum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratum facientis Spiritus Sanctus habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet Spiritus Sanctus datur, & mittitur.

Ad primum ergo dicendum, quod per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc quod liberè non solum ipso dono creato utatur, sed ut ipsa diuina persona fruatur. Et ideo missio inuisibilis sit secundum donum gratiæ gratum facientis; & tamen ipsa persona diuina datur.

Ad

lib. 4. de Trin. ca. 20. in medio to mo 3.

Ad secundum dicendum, quod gratia gratum faciens disponit animam ad habendam diuinam personam. Et significatur hoc, cum dicitur, quod Spiritus Sanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à Spiritu Sancto. Et hoc significatur, cum dicitur, quod charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum.

Ad tertium dicendum, quod licet per aliquos effectus Filius cognosci possit à nobis: non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

Ad quartum dicendum, quod operatio miraculorum est manifestatio gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ, & qualibet gratia gratis data. Vnde 1. Cor. 12. gratia gratis data nominatur manifestatio Spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus Spiritus Sanctus ad operationem miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solum signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter Spiritus Sanctus, nisi forte cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur, quod alicui datur spiritus propheticus, vel miraculorum, in quantum à Spiritu Sancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

Conclusio est affirmatiua.

ARTICVLVS III.

Virum Patri conueniat mitti?

1. Dñi. 15.
q. 2. art. 1.
sq.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Patri etiam conueniat mitti. Mitti enim diuinam personam, est ipsam dari: sed Pater dat seipsum (cum haberi non possit, nisi se ipso donante.) Ergo potest dici, quod Pater mittat se ipsum.

¶ 2. Præterea. Persona diuina mittitur secundum inhabitationem gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas in-

habitat in nobis, secundum illud Ioannis 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo qualibet diuinarum personarum mittitur.

¶ 3. Præterea. Quidquid conuenit alicui personæ, conuenit omnibus, præter notionem, & personas. Sed missio non significat aliquam personam, neque etiam notionem: cum sint tantum quinque notionem, vt supra dictum est. Ergo cuiuslibet personæ diuine conuenit mitti.

Sed contra est, quod Augustinus † dicit in 2. lib. de Trinitate, quod solus Pater nunquam legitur missus.

Q. 32. art. 3

† Lib. 2. de Trin. cap. 5. paulo post prius.

Respondeo dicendum, quod missio in sui ratione importat processionem ab alio, & in diuinis secundum originem, vt supra dictum est. Vnde, cum Pater non sit ab alio, nullo modo conuenit sibi mitti; sed solum Filio, & Spiritui Sancto, quibus conuenit esse ab alio.

Art. 1. & 2. huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod si dare importet liberalem communicationem alicuius, sic Pater dat seipsum, in quantum se liberaliter communicat creaturæ ad fruendum. Si verò importet auctoritatem dantis respectu eius, quod datur, sic non conuenit dari in diuinis nisi personæ, quæ est ab alio, sicut nec mitti.

Ad secundum dicendum, quod licet effectus gratiæ sit etiam à Patre, qui inhabitat per gratiam, sicut & Filius, & Spiritus Sanctus: quia tamen non est ab alio, non dicitur mitti. Et hoc est, quod dicit Augustinus † lib. 4. de Trinitate, quod Pater, cum in tempore a quoquam cognoscitur, non dicitur missus. Non enim habet, de quo sit, aut ex quo procedat.

Lib. 4. de Trin. ca. 29. post med. rō mo 3.

Ad tertium dicendum, quod missio, in quantum importat processionem a mittente, includit in sui significatione notionem; non quidem in speciali, sed in generali, prout esse ab alio est commune duabus notionibus.

Conclusio est negatiua.

ARTICVLVS V.

Vtrum Filio conueniat inuisibiliter mitti?

1. Diff. 25.
q. 4. art. 1. &
4. cont. 6.
8. co. 9. &
cap. 23.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod Filio non conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attenditur secundum dona gratiæ. Sed omnia dona gratiæ pertinent ad Spiritum Sanctum, secundum illud 1. Corinth. 12. Omnia operatur vnus atque idem spiritus. Ergo inuisibiliter non mittitur, nisi Spiritus Sanctus.

¶ 2. Præterea. Missio diuinæ personæ fit secundum gratiam gratum facientem. Sed dona, quæ pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiæ gratum facientis: cum sine charitate possint haberi, secundum illud 1. ad Corint. 13. Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Cum ergo Filius procedat ut verbum intellectus, videtur, quod non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶ 3. Præterea. Missio diuinæ personæ est quædam processio, ut dictum est. ¶ Sed alia est processio Filij, alia Spiritus Sancti. Ergo & alia missio, si uterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

Sed contra est, quod Sapientiæ 9. dicitur de diuina Sapientia. Mitte illam de coelis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

Respondeo dicendum, quod per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioannis 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Mitti autem personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam, significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde, cum tam Filio, quam Spiritui Sancto conueniat,

& inhabitare per gratiam, & ab alio esse, utrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam; non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti.

Ad primum ergo dicendum, quod licet omnia dona, in quantum dona sunt, attribuatur Spiritui Sancto (quia habet rationem primi doni, secundum quod est amor, ut supra dictum est); aliqua tamē dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem Filio; scilicet illa, quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filij. Vnde Augustinus * dicit 4. de Trinitate, quod tunc inuisibiliter Filius cuiquam mittitur, cum à quoquam cognoscitur, atque percipitur.

Ad secundum dicendum, quod anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, quod aliqua persona diuina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet, quod fiat assimilatio illius ad diuinam personam, quæ mittitur, per aliquod gratiæ donum. Et quia Spiritus Sanctus est amor, per donum charitatis anima Spiritui Sancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio Spiritus Sancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Augustinus † dicit in 9. lib. de Trinitate. Verbum autem, quod insinuare intendimus, cum amore notitia est. Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur Filius; sed secundum talem institutionem, vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, ut dicitur Ioannis 6. Omnis, qui audiuit a Patre, & didicit, venit ad me. Et in Psalm. In meditatione mea exardescet ignis. Et ideo signanter dicit Augustinus, † quod Filius mittitur, cum à quoquam cognoscitur, atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat: & hæc proprie dicitur sapientia; quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est:

Ad tertium dicendum, quod cum missio

Lib. 4. de Trinitate. c. 20. circa medium. tom. 3.

Lib. 9. de Trinitate. cap. 10. circa finem. tom. 3.

Loco citato in soluto. 2. argum.

Art. præced. & art. 2. huius q.

In corpore
articuli, &
art. r. huius
quaest.

importet originem personae missa, & inhabitationem per gratiam (ut supra dictum est. †) si loquamur de missione, quantum ad originem, sic missio Filij distinguitur à missione Spiritus Sancti, sicut & generatio à processione. Si autem quantum ad effectum gratiae, sic communicant duae missiones in radice gratiae, sed distinguuntur in effectibus gratiae, qui sunt, illuminatio intellectus, & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quod vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna personam separatur ab alia.

Conclusio est affirmativa.

ARTICVLVS VI.

Utrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiae?

1. dist. 15. q.
5. art. 1. q. 1.
2. 3. & 4.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod missio inuisibilis non fiat ad omnes, qui sunt participes gratiae. Patres enim veteris testamenti gratiae participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus: quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes, qui sunt participes gratiae.

¶ 2. Praeterea. Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat: & sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiae.

¶ 3. Praeterea. Christus, & beati perfectissime habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem, secundum quod homo, & omnes beati perfecte sunt vniti Deo. Non

ergo ad omnes participes gratiae fit missio inuisibilis.

¶ 4. Praeterea. Sacramenta nouae legis continent gratiam: nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia, quae habent gratiam, fit missio inuisibilis.

Sed contra est, quod secundum Augustinum, † missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam: omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) missio de sui ratione importat, quod ille, qui mittitur, vel incipiat esse, vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse, vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo, ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet, inhabitationem gratiae, & inuolutionem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus haec duo inueniuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod missio inuisibilis est facta ad Patres veteris testamenti. Vnde dicit Augustinus † 4. de Trinitate, quod secundum quod Filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in Patribus, & Prophetis. Cum ergo dicitur. Nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quae facta est in die Pentecostes.

Ad secundum dicendum, quod etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiae fit missio inuisibilis. Vnde Augustinus dicit † 4. de Trinitate, quod tunc cuiquam mittitur Filius, cum a quoquam cognoscitur, atque percipitur, quantum cognosci, & percipi potest pro captu, vel proficientis animae in Deum, vel perfectae animae rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmentum gratiae praecipue missio inuisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouum actum, vel nouum statum

Lib. 3. de
Trin. c. 4. &
lib. 15. c. 27
inhabitur, to
mo 3.

Lib. 4. de
Trin. c. 20.
partem ante
medium
tom. 3.

Lib. 4. de
Trin. c. 20.
tom. 3.

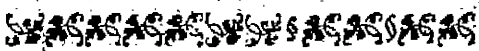
statum gratiæ: ut puta, cum aliquis proficit in gratia miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc, quod ex fervore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his, quæ possidet, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

Ad tertium dicendum, quod ad beatos est facta missio invisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio invisibilis, non secundum intensiorem gratiæ, sed secundum quod aliqua mysteria eis revelantur de nouo: quod est usque ad diem iudicij: quod quidem augmentum attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extendentis. Ad Christum autem fuit facta invisibilis missio in principio suæ conceptionis, non autem postea; cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapientia, & gratia.

Ad quartum dicendum, quod gratia est in sacramentis nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri, nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta; sed ad eos, qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

Conclusio.

Missio invisibilis fit ad omnes, qui habent gratiam cum aliqua inuolutione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Spiritui Sancto conueniat visibiliter mitti?

Locis supra art. 6. inducitur.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod Spiritui Sancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim, secundum quod visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor Patre. Sed nunquam legitur Spiritus Sanctus minor Patre. Ergo Spiritui Sancto non conuenit visibiliter mitti.

¶ 2. Præterea. Missio visibilis at-

tenditur secundum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio Filij secundum carnem. Sed Spiritus Sanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici, quod in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo, quam in alijs, nisi forte sicut in signo, sicut est etiam in sacramentis, & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritus Sanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quod secundum omnia huiusmodi eius missio visibilis attenditur.

¶ 3. Præterea. Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Spiritus Sanctus, quam alia persona.

¶ 4. Præterea. Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilitatem creaturarum, scilicet, secundum naturam humanam. Si igitur Spiritus Sanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶ 5. Præterea. Quæ visibiliter sunt diuinitus, dispensantur per ministerium Angelorum, ut Augustinus + dicit Lib. 3. de Trinitate. c. 43. & 9. tom. 3. 3. de Trinitate. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per Angelos. Et sic ipsi Angeli mittuntur, & non Spiritus Sanctus.

¶ 6. Præterea. Si Spiritus Sanctus visibiliter mittatur, hoc non est, nisi ad manifestandum invisibilem missionem: quia invisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quem missio invisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debet: & ad omnes, ad quos fit missio invisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo Spiritus Sanctus visibiliter mittitur.

Sed contra est, quod dicitur. Matthei 3. quod Spiritus Sanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

Respondendo dicendum, quod Deus prouidet omnibus secundum vniuersumque modum. Est autem modus conaturalis hominis, ut per visibilia

ad inuisibilia manducatur, (vt ex supra dictis patet *) & ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur se ipsum Deus, & processiones aternas personarum, per creaturas visibiles, secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit, vt etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestaretur. Aliter tamen Filius, & Spiritus Sanctus. Nam Spiritui Sancto, in quantum procedit vt amor, competet esse sanctificationis donum, Filio autem in quantum est Spiritus Sancti principium, competit esse sanctificationis huius authorem. Et ideo Filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis author, sed Spiritus Sanctus tanquam sanctificationis indicium.

Ad primum ergo dicendum, quod filius creaturam visibilem, in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ, filius dicitur minor patre. Sed Spiritus Sanctus non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit, in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter visibilem creaturam.

Ad secundum dicendum, quod missio visibilis Spiritus Sancti non attenditur secundum visionem imaginariam, quæ est visio prophetica: quia, vt Augustinus dicit, 2. de Trinitate, visio prophetica non est exhibitæ corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam verò illam, & ignem oculis viderunt, quicumque viderunt. Neque iterum sic se habuit Spiritus Sanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat. Sed illa columba, & ignis, ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi, quæ in rubo apparuit Moy-

si, & illi columnæ, quam populus in eremo sequebatur, & fulgoribus, ac tonitruis, quæ fiebant, cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis exitit species, vt aliquid significaret, atque prædiceret. Sic igitur apparet, quod missio visibilis, neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ, & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris, & noui testamenti, in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed Spiritus Sanctus visibiliter dicitur esse missus, in quantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

Ad tertium dicendum, quod licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc, vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater, & filius, & Spiritus Sanctus: ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

Ad quartum dicendum, quod personam filij declarari oportuit, vt sanctificationis authorem (vt dictum est, *) Et ideo oportuit, quod missio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indiciū autem sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit, quod creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à Spiritu Sancto in vnitatem personæ: cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam, non oportuit, quod duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

Ad quintum dicendum, quod illæ creaturæ visibiles formatae sunt ministerio Angelorum: non tamen ad significandum personam Angeli, sed ad significandam personam Spiritus Sancti. Quia igitur Spiritus Sanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum

In corpore
art.

natus in signo, propter hoc, secundum eas Spiritus Sanctus visibiliter mitti dicitur, & non Angelus.

Ad sextum dicendum, quod non est de necessitate inuisibilis missionis, ut semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius; sed sicut dicitur 1. Corinth. 12. Manifestatio Spiritus datur alicui, ad utilitatem scilicet Ecclesie, que quidem utilitas est, ut per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur, & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum, & per Apostolos, secundum illud Hebr. 2. Cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis Spiritus Sancti ad Christum, & ad Apostolos, & ad aliquos primitivos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur: ita tamen, quod visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem, non tunc, sed in principio sue conceptionis ad eum factam. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbe, quod est animal secundum, ad ostendendum in Christo auctoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem. Unde vox Patris intonuit, Hic est filius meus dilectus, ut ad similitudinem unigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero, sub specie nubis lucidæ, ad ostendendam exuberantiam doctrine. Unde dictum est. Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Unde dictum est eis: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed sub linguis igneis, ad ostendendum officium doctrine. Unde dicitur, quod ceperunt loqui varijs linguis. Ad Patres autem veteris testamenti missio visibilis Spiritus Sancti fieri non debuit: quia prius debuit perfici missio visibilis Filij, quam Spiritus Sancti, cum Spiritus Sanctus manifestet Filium, sicut Filius Patrem. Fuerunt autem facte visibiles apparitiones diuinarum personarum Patribus veteris testamenti: que quidem missiones vi-

sibiles dici non possunt: quia non fuerunt facte (secundum Augustinum) ad designandam inhabitationem diuinae personae per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

Lib. 2. de Trin. ca. 17. circa fin. ca. mo 3.

Conclusio.

Conueniens fuit, Filium, & Spiritum Sanctum visibiliter mitti.

ARTICVLVS VIII.

Virum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit aeternaliter?

AD Octauum sic proceditur. Videtur, quod nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit aeternaliter. Quia sicut dicit Augustinus 4. de Trinitate: Pater a nullo mittitur: quia a nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet, quod sit ab illa.

1. diff. 15. q. 3. & po. q. 10. ar. 4. ad quartum.

¶ 2. Præterea. Mittens habet auctoritatem respectu missi. Sed respectu diuinae personae non potest haberi auctoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet, quod diuina persona, quae mittitur, sit a persona mittente.

Lib. 4. de Trin. c. vii. in fin. tom. 4.

¶ 3. Præterea. Si persona diuina potest mitti ab eo, a quo non est, nihil prohibebit dicere, quod Spiritus Sanctus detur ab homine, quamuis non sit ab eo. Quod est contra Augustinum 3. de Trinitate. Ergo diuina persona non mittitur, nisi ab ea, a qua est.

Lib. 15. de Trin. ca. 3. 26. tom. 3.

Sed contra est, quod Filius mittitur a Spiritu Sancto, secundum illud Isaiae 48. Nunc misit me Dominus Deus, & Spiritus eius. Filius autem non est a Spiritu Sancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea, a qua non est.

Respondeo dicendum, quod circa hoc inueniuntur aliqui diuersimodè locuti esse. Secundum quosdam enim, persona diuina non mittitur, nisi ab eo, a quo est eternaliter. Et

Lib. 2. de
Trin. cap. 5.
per totum
tom. 3.

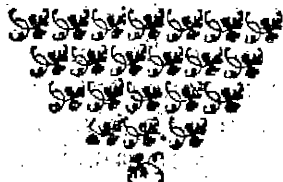
secundum hoc, cum dicitur Filius Dei missus a Spiritu Sancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad predicandum a Spiritu Sancto. Augustinus autem dicit in 2. de Trinitate, quod Filius mittitur & a se, & a Spiritu Sancto, & Spiritus Sanctus etiam mittitur & a se, & a Filio, ut sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personae, sed solum personae ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personae. Vtrumque autem habet aliquo modo veritatem. Quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur, & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut invisibilis, secundum quem missio diuinae personae attenditur. Si igitur mittens designetur, ut principium personae, quae mittitur, sic non quaelibet persona mittit, sed solum illa, cui conuenit esse principium illius personae. Et sic Filius mittitur tantum a Patre: Spiritus Sanctus autem a Patre, & Filio. Si vero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat Spiritum Sanctum: quia nec effectum gratiae potest cauere. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Prima conclusio.

Si participium mittens designetur, ut principium personae missae, solum illa persona mittitur, quae est principium personae missae.

Secunda conclusio.

Si ly mittens intelligatur esse principium effectus, ratione cuius fit missio, tota Trinitas mittit personam missam.

DISPUTATIO XIX.

De missione diuinarum personarum.

QUONIAM Missio diuinae personae tantum est temporalis, ut D. Thomas art. 2. huius quaestionis docet, ideo collatio diuinarum personarum ad indicem quoad missionem posterior est comparatione earundem secundum intrinsecam, & aeternam, iam absolutam, quam relativam. Et propterea praefatio iam sermone de diuinis personis, ut collatis hoc posteriori modo (quod praestitit Angelicus Praeceptor quaestionibus praecedentibus) merito in hac quaestione, quae habet se per modum coronidis respectu totius huius tractatus, agit S. Doctor de missione temporali diuinae personae, quae est vltima comparatio earundem personarum, ut habent inter se distingui.

D. Thom.

DUBIUM I.

Vtrum alicui personae diuinae conueniat mitti? ubi etiam explicatur, in quo consistit missio, de qua Angelicus Praeceptor articulo primo huius quaestionis agit.

QUONIAM Angeli- *D. Thom.*

cus Praeceptor de his duobus in titulo recensitis inquit in art. 1. huius quaestionis, & in eo explicat duas primas quaestiones, quae de quaeris re inquiruntur, scilicet *an est*, & *quid est* ipsius: ideo vtrique primum dubium istius disputationis datus. Consulto autem in titulo non inquirimus, an omnibus personis diuinis conueniat mitti: quia hoc ex discursu huius disputationis, & ex ijs, quae in alijs articulis praesentis quaestionis docet D. Thomas, deducendum est: sed id indiffinitè, aut quasi indiffinitè de aliqua persona diuina sciscitatur. Sicut etiam missio sumitur proprie, strictè, & secundum

eundem primariam eius translationem ex his, quæ contingunt in humanis ad diuina, vt ex ratione D. Thomæ statim adducenda patebit.

Vt autem hæc acceptio melius capiatur, notandum est, quod missio in creaturis, vnde ad diuina fuit translata, importat quandam motionem, vel processioem vnius rei ab alia transmissa ad alium locum, vel personam, vt ibi exequatur id, ad quod mittitur, itaut ab eo accipiat aliquam quodammodo virtutem, vel directionem ad id exequendum: quo pacto nuntius, vel sagitta mitti dicitur. Vnde missio, vt est commune nomē ad missionem in creaturis, & in diuinis, significat quandam processioem ab aliquo principio (modo statim explicando) ad aliquem terminum, vbi prius non erat, vel vbi incipit de nouo esse alio modo, quam ibi antea erat. Et ita missio denotat rem missam eū duplici habitudine, scilicet ad mittentem (modo tamen in hoc dubio declarando) & ad eum, ad quem mittitur: & res missa accipit à mittente potestatem, vel vim, aut directionem ad aliquid de nouo efficiendum, vel ad existendum in nouo loco, vbi nonerat, vel nouo modo, vbi antea erat.

§. I. Decisio dubij, & ratio D. Thomæ pro ea.

Conclusio.

Dicendum ergo est, quod alicui personæ diuinæ conuenit mitti. A tertio hæc passim habetur in Scriptura, vt constat ex illo ad Galat. 4. & 1. Ioannis 4. *Misit Deus Filium suum.* Et Ioannis 5. *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.* Et cap. 6. *Sicut misit me viuens Pater.* Et cap. 15. *Cum uenerit Paraclitus, quem ego mittam uobis à Patre, Spiritum ueritatis.* Et cap. 16. *Si enim non abiero, Paraclitus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos.* Vnde assertio hæc communiter teneatur Patres, & Theologi: & propterea ab eis in particulari referendis abstinendum est.

Ratio fundamentalis D. Thomæ.

Ratio autem fundamentalis illius deducitur ex Angelico Præceptore art. 1. huius questionis, & in 1. diu. 14. quæst. 1. artic. 1. quæ potest sub hæc forma proponi, & elucidari. Quoniam missio in diuinis (saltem secundum primariam eius translationem ex creaturis ad Deum) duas dicit habitudines: aliam personæ missæ ad eam, à qua mittitur, quæ consistit in hoc, quod ab ea procedat: aliam uero habitudinem, aut quasi habitudinem, saltem fundamentalem, ad terminum, ad quem mittitur: ex eo quod aliquo modo ibi incipit esse, seu ex eo quod connotet nouum temporalem effectum, & terminum à personâ missâ ex vi missionis productum.

Sed totum hæc conuenit alicui personæ diuinæ: ergo etiam conueniet ei hoc, quod est sic mitti.

4. Maior quoad primam partem, seu habitudinem uidetur peripicua. Tum, quia missio prædicta dicitur exitum missi à mittente: sed persona diuina non habet alium exitum à mittente, nisi secundum originem, & processioem æternam: ergo missio dicitur huius exitum, & habitudinem persona missa ad eam, à qua mittitur, quæ consistit in hoc, quod ab ea procedat. Vnde Patres attendentes ad hanc priorem habitudinem prædictæ missionis, & de ea, & de missione quoad illam loquentes, expheuerunt ipsam per ordinem originis personæ missæ, v.g. Filij, ad mittentem. Et ita Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 14. *Missio (inquit) non est inæqualitas substantiæ, sed ordo nature.* Et 4. de Trinitate cap. 20. *Filius mittitur, non quia inæqualis est Patri, sed quia est manatio quadam claritatis omnipotentis Dei sincera.* Cyrillus noster lib. 4. in Ioannem cap. 42. de Christo loquens, inquit: *Mittitur, ut uerbum ex mente, & splendor ex sole.* Et lib. 12. Thesauri cap. 15. sic ait: *Misum se Filius à Patre dicit, non mutatione locorum (non est enim Deus in loco) sed sicut calorem ex igne, aut illuminationem ex lumine.*

August.

N. Cyrill.

Tum etiam. Quia missio in diuinis necessario includit aliquid notionale, quippe quæ conuenit personis diuinis, & non omnibus, sed aliquibus: ergo dicit aliquid pertinens ad æternam originem, illamque importans: quandoquidem notionalia (iuxta ea, quæ ex D. Thoma quæst. 32. diximus) pertinent ad ordinem originis, eamque dicunt.

5. Quoad secundam uero partem, nimirum, quoad secundam habitudinem, aut quasi habitudinem ad terminum, ad quem mittitur, etiam liquet eadem maior. Tum, quia persona missa non intelligitur exire à mittente, nisi in ordine ad aliquem terminum, ad quem mittitur, & ut ibi producat aliquo modo nouum effectum. Et ita quatenus mittitur, dicitur habitudinem, aut quasi habitudinem ad eundem terminum: ex eo quod aliquo modo ibi incipiat esse, seu connotet ibidem nouum effectum à se productum.

Tum etiã. Quia per missionem debet persona missa esse nouo saltē modo in termino, seu in re, ad quã mittitur. Ad hoc autē, ut isto nouo modo sit ibidem, oportet, ut connotet ibi nouum effectum à se productum, mediante quo in re illa nouo modo sit: ex eo quod persona diuina missa nequit nouo modo esse in aliqua re per mutationem sui, sed per mutationem rei, in qua est. Ergo cum hæc connotatio noui effectus inuoluat nouam habitudinem, aut quasi habitudinem, nempe, nouam habitudinem rationis, sine nouum

nouum fundamentum ad illam, oportet, vt missio, vltra priorem illam habitudinem ad personam mittentem, necessario dicat hanc posteriorem habitudinem, aut quasi habitudinem ad terminum, siue ad rem, cui fit missio, ex eo quod ibi nouum connotet effectum.

Tum denique. Quia ob hanc rationem, licet processio, & exitus personae missae à mittente sit aeterna, nihilominus missio est temporalis, vt infra dicemus: quoniam ad rationem missionis oportet connotari aliquem effectum temporalem, siue nouum modum existendi Dei in creatura, ratione cuius adest noua relatio rationis ad id, cui fit missio, siue nouum, & temporale fundamentum ad illam. Et ita missio semper afferet hanc posteriorem habitudinem, aut quasi habitudinem ad praedictum terminum.

Vnde Augustinus 4. de Trinitate capit. 20. inquit: *Nā eō ipso, quod de Patre natus est, missus dicitur Filius; sed vel eo, quod apparuit huic modo Verbum caro factum; vel quod ex tempore cuiusquā mente percipitur, sicut scriptum est: Mitte illam, vt mecum sit, & mecum labores. Sapientia 7: Quod etiam docuit Gregorius Magnus homil. 26. in Euangelia, Beda homilia in Dominica. 1. post Ascensionē, vbi sic inquit. Cū gratia Spiritus Sancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus Sanctus à Patre, mittitur, & à Filio.*

Minor autem eiusdem primi, & praecipui syllogismi huius rationis ex se consistit, siqui dem Filius v. g. dicit vtramque habitudinē, nempe, priorem habitudinem originis à Patre, & habitudinem, aut quasi habitudinem ad terminum, cui fit missio: ex eo quod ibidem connotat nouum modum existendi in eo: vt patet, dum veniens in hunc mundum assumptu humanitate, & dum peculiari modo per gratiam sanctificantem venit ad iustos, & in eis mansorem facit.

6 Confirmatur, & explicatur ratio Angelici Praeceptoris in 1. ad Annibaldū dist. 15. quæst. vnica art. 2. his verbis: *Missio in diuinis accipitur nō proprie, sed à similitudine. A creaturis vero ad diuinam fit translatio similitudinum quoad ea, quae sunt perfectionis, non quae imperfectionis. In missione quidē proprie dicta creaturae quatuor reperiuntur. Vnum ex parte mittentis, scilicet auctoritas. Alterum ex parte missi, scilicet separatio, siue diuersitas eius à mittente. Tertium ex parte termini à quo, scilicet loci mutatio. Quartum ex parte termini ad quem, scilicet effectus aliquis. Primum, & vltimum perfectionis sunt: ideo conueniunt diuinæ missioni. Secundū, & tertium imperfectionis: & ideo non conueniunt personis diuinis. Sed quia auctoritas in mittente respectu missi non est in diuinis personis, nisi quatenus vna persona est ab alia: ideo missio in diuinis*

significat exitum missi à mittente.

6. II. Obiectiones contra assertionem, de rationem D. Thome, & enodationes eorum.

7 Nec obest, si contra assertionem obijcias primò, quod secundum Dionysium Angelis superioribus ratione suae dignitatis non conuenit ad nos mitti, sed solum Deo assistere: ergo id multò minùs competet diuinis personis.

Prior obiectio Dionys.

Respondetur enim ex D. Thoma in 1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. vnica art. 2. ad 3. his verbis: *Dicendum, quod non est simile. Quia Angeli superiores non operantur circa nos, nisi medianibus Angelis inferioribus: sed persona diuina operatur immediatè circa nos. Vel dicendum, quod missio Angelorum superiorum ad nos esset imperfectionis in eis, quia locum mutarent: sed diuina persona, cū ad nos mittuntur, locum non mutant: ideo missio non dicit imperfectionem in eis.*

Dicitur D. Thom.

8 Nec etiam refert, si secundò obijcias contra rationem assertionis ex D. Thoma desumptam; quod persona, quae mittitur, nō incipit esse nouo modo in creatura ex viusque processiois, sed ratione effectus temporalis, quae tota Trinitas operatur: ergo ad missionem parum attinet originis processio: ac proinde nō est cur hæc ad missionem in ratione facta ex D. Thoma exigatur.

Secundā

Confirmatur. Quia ad hoc, vt pater in humanis mittere dicatur filium ad aliquem effectum liberè elicito ab eodem filio, non est satis, quod illi suam naturam substantialem communicauerit; imò hoc per accidens ibidem se habet; sed quod per se requiritur, & sufficit est aliquis saltē moralis influxus, quo per imperium, consilium, aut preces inducat filium ad liberā eiusdem effectus executionem: ergo, vt in diuinis dicatur Filius mitti à Patre, non sufficit, communicasse illi per aeternam processiois suam naturam, sed hoc per accidens se habebit.

Confirmatio

9 Respondetur enim, quod adhuc dato (de quo infra) effectum illum, ratione cuius persona missa dicitur esse nouo modo in creatura, seu in termino, cui fit missio, procedere à tota Trinitate: nihilominus nō inde sequeretur, non pertinere per se ad rationem missionis, & productionis praedicti effectus à persona missa originem, & processiois ipsius à mittente. Quoniam persona missa, v. g. Filius nō haberet producere hūc effectum, atque aded nec esse nouo modo in creatura, ad quam fit missio, nisi hoc haberet communicatum per aeternam processiois à Patre, à quo mittitur. Quia sicut habet per illam communicatam naturā Patris: ita & potentiam operatiuam ad extrā, & velle

Occurritur secundā

August.

Gregor. Beda.

Confirmatur ex D. Thom.

& velle liberum requisitum ad talem operationem. Vnde (si sic licet loqui) veluti primarias partes agit ibi persona mittens, nempe Pater: quatenus Filius non attingeret illum effectum, nisi per æternam processione communicaretur illi vis ad illum attingendum, & actus liber ad hanc attingentiam requisitus: ac proinde, nisi quodammodo (modo tamen alibi tacto) prius Pater haberet prædictam vim, & actum liberum ad productionem eiusdem effectus petiti. Sed de his videantur illa, quæ in 1. tomo tractatu 4. dist. 5. num. 73. diximus, & illa quæ in hoc dub. num. 12. in fine illius ex D. Thom. dicemus.

Solutur cōfirmatio.

Ex quo ad confirmationem responderetur, quod et si in humanis, vbi missio est inuoluta imperfectionibus, requirantur ad hoc, vt pater mittat filium, vel imperium, ratione superioritatis, quam habet pater supra filium, vel consilium, ratione ignorantie habitæ à filio, vel preces: nihilominus in diuinis, vbi hæc locū non habent, solum potest esse missio (de qua in hoc dubio loquimur) Filij à Patre ratione processione æternæ eiusdem in ordine ad terminum, ad quæ mittitur, quoniam cætera alia dicunt imperfectionem, non tamen ordo originis: & in eo inuoluitur, quidquid necessarium est ad hoc, vt mittens veluti primarias (vt sic dicamus) partes quodammodo agat in ordine ad terminū, & effectum, ad quem datur missio, vt explicatum est. Vnde, sicut in missione creata datur distantia secundum locū personæ missæ à mittente: quia persona missa exit secundum locum à mittente, seu discedit secundum locū ab illo, & incipit esse, vbi antea non erat, cum tamen hæc imperfectio non inueniatur in missione reperta in diuinis: sic de influxu per imperium, consilium, aut preces hoc ipsum dicendum est: & solum ibidem debet ex parte personæ missæ collata ad mittentem reperiri ordo originis, vt optime notauit D. Thomas in 1. dist. 14. quæst. 1. art. 1.

D. Thom.

Tertia. Azeol.

10. Nec etiam refert, si tertio obiecias ex Azeolo, quod missio, prout de ea hic loquimur, non est idem, quod processio, nec missus est idem, quod productus: immo missio sumitur pro legatione, & missus dicitur legatus, sicut de Filio dicitur Abdia 1. *Audiuimus à Domino, & legatum ad gentes missum*: Vbi Glossa interlinealis: *Legatum est Christus Dominus, qui mittitur*. Sed de ratione legationis non est processio secundum originem: ergo nec de ratione missionis.

Abdia 1. Gloss. Interl.

Enodatur.

Responderetur enim in primis, negando, missionem (de qua in præsentibus) esse idem cum legatione, & missum esse idem ac legatum. Quia legatus non habet propriam, & ordinariam potestatem, sed communicatam ad

tempus: Filius autem habet illam propriam, ordinariam, & connaturalem: siquidem non volutarie, & libere, sed naturaliter, ac necessario communicatur ei à Patre. Et ideo testimoniū hoc. Abdia à Hieronymo, & ab alijs expolitoribus communiter intelligitur de ipso Abdia, qui vice Dei fuit legatus ad gentes: sicuti & Ieremias eodem modo vocatur legatus, vt constat ex cap. 49.

Hierom.

Ierem. 49.

Additamentum.

Et deinde addimus ex iam dictis, quod et si concederetur, missionem coincidere cum speciali legatione, quæ in diuinis reperitur: nihilominus obiectio intentum non conuinceret. Ex eo quod licet in humanis de ratione legati esset mitti, & exire à legante per missionem, & exitum distinctum ab origine, & processione legati: secundum suam substantiam: at in diuinis non est alius exitus, nec alia acceptio potestatis, nisi per originem. Et ideo missio secundum primariam nominis translationem, de qua in præsentibus loquimur, necessario dicit prædictam originem.

11. Nec deinde obstat, si quarto obiecias contra id, quod in eadem ratione D. Thomæ dictum est, scilicet, missionem dicere aliquid notionale, ac proinde importare ordinem originis. Quoniam id, quod connotat aliquem effectum ad extrā, est aliquid essentialiale, non vero notionale. Quoniam sicut effectus ille connotatus fit à tota Trinitate, & per consequens à tota illa connotatur: sic id, quod prædictum effectum connotat, dicit aliquid essentialiale: quia tota Trinitas non nisi ratione alicuius essentialis producit, & connotat prædictum effectum. Sed missio necessario connotat aliquem effectum ad extrā productum à tota Trinitate: ergo non dicit aliquid notionale, sed quid essentialiale: & per consequens ad eius rationem ordo originis non pertinebit.

Quarta.

Confirmatur. Quoniam si missio diceret aliquid notionale, tunc notiones essent plures, quam quinque: cuius oppositum ex Angelico Præceptore quæst. 32. diximus. Sequela probatur. Quia, præter quam quod missio secundum se, & absolute sumpta esset quædam notio communis Filio, & Spiritui Sancto, darentur insuper duæ quasi species missionis, altera conueniens Filio, altera Spiritui Sancto.

Confirmatio.

12. Responderetur enim, ex obiectione ista solum probari, missionem includere aliquid essentialiale; non verò, quod non dicat etiam aliquid notionale, & per consequens pertinens ad ordinem originis. Quia in diuinis sunt aliqua, quæ simul dicunt aliquid essentialiale, & notionale, vt in potentia generatiua, & spiritali cernitur, quæ in recto dicunt quid essentialiale, & in obliquo relatione. Et similiter missio dicit de principali, & formalio.

Respondetur ad quartam.

maliore significato quid essentialis; & de nõ
ita principali, & formali aliquid notionale:
ex eo quod dicitur secundum se nõ dicitur
expressè prædictum ordinem originis secun-
dum substantiam personæ missæ à mittente.
Et ita, si iste interpretatur in diuinis, id est, est,
quia ibidem nequit esse auctoritas in mit-
tente, nisi quatenus missus procedit ab eo
secundum substantiam. Et propterea quo-
dammodo ex consequenti, aut quasi ex con-
sequenti missio significat in diuinis quid
notionale: cum tamen prædictum missionis
nomen formaliter, & expressè significet no-
tam illam habitudinem, aut quasi habitudi-
nem, saltem fundamentalem, ad rem, cui sic
missio, seu quod persona missa sit nouo
modo ibidem, seu attingat ibi nouum ef-
fectum.

D. Thom.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in
1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. vnica art.
2. his verbis: *Missio in diuinis duo importat, si-
cut iam dictum est, scilicet, exitum missi à mit-
tente: & sic significat, quod notionale est. Conu-
tat etiam nouum effectum in creatura: & sic sig-
nificat, quod essentialis est: quia omnis causalitas
creatura est secundum attributa essentialia.*
Dicendum ergo est, quod missio non tan-
tū essentialis, vel notionale, sed utrumque sig-
nificat. Quidam tamen dicunt, quod principa-
lius significat, quod notionale est. Alij autē di-
cunt, quod principaliter significat, quod essentialis
est. Et hoc videtur verius: quia missio non
ponit de se exitum missi à mittente secundum
esse, sicut patet de seruo missio à domino, sed im-
portat solū, quantum ad aliquem effectum
auctoritatem mittentis respectu missi. Sed quia
in diuinis non potest esse auctoritas in mittente,
nisi, quatenus missus procedit ab eo: id est,
ex consequenti significat, quod notionale est.

*Ad confir-
mationem.*

13. Ad confirmationem respondetur,
quod licet missio significet aliquid notionale,
atque ad eam originem vnus personæ ab
alia: non tamen id eam multiplicabuntur no-
tiones. Quia si missio fumatur generaliter,
prout dicitur missionem diuinam ut sic, tunc,
quia non dicit aliquid commune communi-
tate rei, id est, aliquam missionem singularem,
& indiuiduam quoad id, quod notionale
est in missione, quæque cum hac vnitate nu-
merica conueniat personis missis, sed tantum
aliquid commune communitate rationis,
idcirco, non constituit specialem notionem,
nec ponit in numero cum notionibus quæst.
32. ad D. Thoma recensitis: sicut nec ordo
niginti passus, & diuinus in communi con-
sideratus constituit peculiarem notionem:
quia communia communitate rationis non
ponunt in numero cum rationibus speciali-
bus. Et propterea D. Thomas in 1. ad Anni-
baldum dist. 15. quæst. vnica art. 2. ad 3. sic inquit:

D. Thom.

Dicendum, quod notio potest dupliciter signifi-

*cari in diuinis: aut proprie, sicut Paternitas,
vel inaccessibilitas: aut communiter sicut esse ab
alio, vel à quo est alius: & hoc modo significa-
tur notio in missione, non primo modo: id eam
communis est duabus personis ab alio existentibus:
puta, communitate rationis, sicut hoc, quod
est esse ab alio.*

Si autem missio accipiatur pro peculiari
missione, v.g. Filij, tunc coincidet Filius, vt
missus, quoad id, quod notionale est in eo,
cū se ipso, vt est procedens per æternam gene-
rationem, ita vt hæc duo quoad prædictum
notionale sint omnino vnum & idem: &
propterea prædicta missio non constituit
specialem notionem, vt quæst. 32. explicui-
mus.

14. Ex quibus omnibus constat, nihil ob-
stare, si obijcias vltimò, quod id, quod mit-
titur, separatur à mittente. Vnde super illud
Ezechielis 16. *Conuertam restituens eas,* di-
cit Hieronymus: *Quod coniunctum est, & in
vno corpore copulatum, mitti non potest.* Sed
diuina personæ coniunctæ sunt, & non so-
lū in vno corpore, sed in vna essentia co-
pulata: ergo non sufficit persona diuinæ,
quod habeat exitum originis ab alia perso-
na ad hoc, vt mitti possit: siquidem adhuc
cum illo exitu est magis coniuncta cum qua-
uis ex personis diuinis, quàm ea, quæ in vno
corpore copulata sunt.

*Vltima ob-
iectio.*

Hieron.

*Fit obuiam
D. Thom.*

Respondetur enim ex dictis, & ex D. Tho-
ma loco citato ad Annibaldum art. 1. ad 1.
his verbis: *Ad primum de Hieronymo dicen-
dum, quod illa auctoritas intelligenda est de in-
ferioribus, vbi propter imperfectionem oportet,
quod missum sit separatim, & aliud à mit-
tente, sed non in diuinis, vbi nihil imperfectionis
est.*

D V B I V M II.

*An cuilibet personæ diuinæ
conueniat mitti? Et an ex perso-
nis, quæ mittuntur, possit vna
mitti sine alia? ac tandem utrum
ex eisdem personis missis ali-
qua earum possit mitti ab
altera, à qua non pro-
cedit?*

MERITO Tria in titulo recen-
sita in eodem coniungimus, tum
propter connexionem eorum
tum, quia ex eodem ferè princi-
pio decisio huius dubij quoad tria prædicta
desumenda est.

§. I. Assertio prior ex mente Angelici Præceptoris.

15 Prior assertio.

Dicendum ergo est primò, Patri nõ conuenire hoc, quòd est mittitæ proinde neque cuiuslibet personæ diuinæ id competere. Ita D. Thomas in præfenti art. 4. & Augustinus in lib. contra sermonem Atrianorum cap. 4. ubi ait. *Solus Pater legitur non missus: quia solus non habet auctoritatem, de quo sit genus, vel à quo procedat.* Idemque tuentur communiter Patres, & Theologi.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma art. 4. huius questionis nuper citato, quam quidem ipse adduxit in 1. dist. 15. quæst. 2. art. unico sub his verbis: *Dicendum, quòd sicut dictum est, in omni missione oportet, quòd ponatur aliqua auctoritas alicuius ad ipsum missum. In diuinis autem personis non est auctoritas, nisi secundum originem. Et idè nulli persone diuina cõuenit mitti, nisi ei, quæ est ab alio, respectu cuius potest in alio designari auctoritas, & idè Spiritus Sanctus, & Filius dicuntur mitti, & non Pater, vel Trinitas ipsa.*

Confirmatur. D. Thom.

Confirmatur ratione eiusdem S. Doctoris in 1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. unica art. 3. Quia omne mobile, siue quodammodo mobile reduci oportet ad aliquod primum mouens immobile: ergo omne missum ad aliquod primum mittens non missibile: ergo cum in diuinis Filius mittat Spiritum Sanctum, & Pater tam Filium, quam Spiritum Sanctum, oportebit deuenire ad aliquod primum mittens non missibile: quod nullum potest esse in diuinis præter personam primam Trinitatis, nempe Patrem, vt ex se constat: & per consequens tota Trinitas omnesque personæ diuinæ non erunt missibiles.

Obiectio. Ioann. 14

16 Nec refert, si obijcias, quòd Patri in diuinis conuenit dari, & similiter venire ad mentes iustorum, & intra eos habitare, iuxta illud. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus:* ergo etiam Patri, ac proinde toti Trinitati conueniet hoc, quòd est mitti.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam sicut dona appropriata Filio, & Spiritui Sancto sunt cõmunicaabilia creaturæ, scilicet sapientia, & bonitas: ita etiam dona appropriata Patri, nimirum potentia: ergo sicut ratione illorum donorum, quæ appropriantur Filio, & Spiritui Sancto, dicuntur mitti: sic ratione donorum, quæ habent appropriari Patri, dicuntur mitti.

Confirmatur.

Confirmatur secundo. Quoniam persona dicitur mitti, quia esse incipit in creatura nouo modo: sed hoc conuenit cui-

bet personæ: ergo & missio.
17 Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam. Et rationem disparitatis assignat D. Thomas quoad rationem, & missionem in 1. dist. 15. quæst. 1. art. 1. his verbis: *Datio autem non importat distinctionem dati à principio, a quo datur, quia idem potest dare se ipsum, sed tantum ab eo, cui datur, vt supra dictum est. Sed missio ponit distinctionem in missio, & ad principium & ad terminum. Et idè cum dicitur Spiritus Sanctus mitti, includitur in significatione missionis uterque respectus, scilicet temporalis, & æternus: æternus, prout à Patre, & Filio procedit: & temporalis, prout significatur in habitudine ad creaturam, quæ nouo modo ad ipsum se habet. Quare, cum Pater non dicat distinctionem sui ab aliquo, quòd sit principium eius, inde est, vt ipse nequeat mitti. Et similiter quoad inhabitationem, & missionem reddit rationem disparitatis distinctione nuper citata, quæst. 2. art. unico in solut. ad 4. his verbis: *Aduentus, vel inhabitatio conuenit toti Trinitati, quæ non dicitur, nisi ratione effectus coniungentis ipsi Trinitati: quamuis ille effectus ratione appropriationis possit ducere magis in vnã personã, quam in aliã. Sed missio super hoc addit auctoritatem alicuius respectu personæ, quæ mitti dicitur. Et idè non potest conuenire, nisi personæ, quæ est ab alio principio.**

Ex quo ad primam confirmationem respondetur ex eodem Angelico Doctore loco nuper citato in solut. ad 3. his verbis: *Dicendum, quòd potentia, quæ appropriatur Patri, non habet rationem, vt pertineat ad reditum in finem; sed magis pertinet ad exitum à principio: dicit enim potentia rationem principij. Et idè non pertinet ad missionem, quæ fit ad reuocandum rationalem creaturã in Deum. (Quæ solutio patebit ex ijs, quæ dubio 4. huius disputationis n. 54. dicemus.) Et propterea Pater, in quo est prima auctoritas, nõ potest designari mitti: quia respectu eius nulla habetur auctoritas.*

Ex quo ad secundam confirmationem satis constat. Et idè idem D. Thomas occurrens prædictæ confirmationi in 1. ad Annibaldum dist. 15. sæpius citata art. 3. ad 2. sic inquit: *Dicendum, quòd non tantum propter modum essendi in creatura dicitur persona mitti; sed propter modum talem, quo cognoscitur esse ab alio.*

§. II. Alia assertio ex eodem Angelico Præceptore deprompta.

18 **D**icendum est secundo, ex personis, quæ mittuntur, non posse vnã personam mitti sine alia. Ita communiter Theologi, & peculiariter Angelicus Præceptor.

Solutio prior confirmatur.

D. Thom.

Secunda dicitur.

D. Thom.

Secunda conclusio.

etiam

D. Thom. ceptor in hac quest. art. 5. in solutione ad se
vbi sic inquit: Dicendum, quod de missio
importet originem persone missæ. & inhabita
tionem per gratiam (vbi supra dictum est) si lo
quamur de missione, quantum ad originem,
sic missio Filij distinguitur à missione Spiritus
Sancti, quia de eorum processione. Si au
tem quantum ad effectum gratiæ, sic commu
nicantur dea missione in ratione gratiæ sed dis
tinguuntur in effectibus gratiæ, qui sunt, illu
minatio intellectus & inflammatio affectus.
Et sic manifestum est, quod vna non potest
esse sine alia: quia neutra est sine gratia gra
tiam faciente, nec vna persona separatur ab
aliam.

Idem etiam docuit Angelicus Præcep
tor in primo dist. 15. quest. 4. art. 2. & ad
Annibaldum quest. unica art. 5. his verbis:
Dicendum, quod de missione Filij, & Spiritus
Sancti dupliciter loqui possumus. Vno modo,
quantum ad concomitantiam: & sic semper hæ
c due missiones simul sunt, quia nec Spiritus Sã
ctus, nec Filius mittitur, nisi in donis gratiæ gra
tiam facientis, que omnia connexionem ad inuicem
habent. &c.

Ratio autem fundamentalis huius
assertionis deducitur ex D. Thoma locis ci
tatis, potest que ad hæc formam reduci. Quo
ntiam missiones Filij, & Spiritus Sancti, tam
quoad primam habitudinem, quam dicunt
ad id, à quo mittuntur, nempe habitudinem
originis, quam quoad dona, in quibus mit
tuntur, quæ que à prædictis personis missis
causantur, vt nouo modo sint in eis, ad quos
mittuntur, non possunt non esse inter se ne
cessariò connexæ: ergo nequit vna missio ef
fe sine alia: & proinde neque vna persona
mitti sine altera. Vtrique consequentia vi
detur perspicua.

Antecedens autem probatur. Nam in pri
mis quoad ordinem originis planum est, esse
se prædictas missiones inter se necessariò cõ
nexas: siquidem origo Verbi in diuinis, &
processio Spiritus Sancti habent inter se ne
cessarium, & indissolubilem nexum. Et dein
de quoad dona, in quibus hæc duæ personæ
mittuntur, hoc idem cernitur. Quoniã Spi
ritus Sanctus nequit mitti, nisi in dono gra
tiæ sanctificantis. Filius autem etiam mitti
tur in eodem dono gratiæ, & nequit istud
donum causari ab Spiritu Sancto, quin cau
setur à Filio, & è contrà: quamuis prædicta
gratiæ sanctificans, vt est radix intelligendi
intellectione sibi propria, habeat appropria
ri Filio, & eademmet, vt est radix amandi
Deum, vt vltimum finem, & vt est in se, ap
proprietur Spiritui Sancto.

Confirm. 1. 20. Confirmator, & explicatur. Quoniã
est notoria, & ea, que ad intellectum perti
nent, appropriantur Filio, & iphis donis, vt
eodem appropriatis, dicatur vniuersi speciali

missione, distincta modo iam insinuato ab
ea, per quam mittitur Spiritus Sanctus: nihilo
ominus hæc notitia debet esse notitia per
fecta, ad quam sequatur amor, imò talis con
dationis, vt sit radicata in gratiæ sanctifican
te. At eo ipso, quod ibidem interueniat præ
dictus amor eodem modo perfectus, & per
consequens radicans in prædicta gratiæ, de
bet necessariò infundi, & mitti Spiritus San
ctus, cui appropriatur prædictus amor, &
gratiæ, vt eum fundat, estque illius radix, in
quibusque donis idem Spiritus Sanctus mit
titur, & speciali modo est in creatura ratio
nali. Ergo eo ipso nequebunt prædictæ mis
siones separari. Quam confirmationem bre
uibus verbis complexus est Angelicus Præ
ceptor dist. 15. super citata quest. 4. articu
lo 2. dicens: Vna missio nunquam est sine alia:
quia amor sequitur notitiam notitia perfecta,
secundum quam est: & missio Filij semper in
ducit in amorem. Et ideo simul infundantur,
& simul augmentantur.

Ang. Præceptor.
Confirm. 2. Ang. Præceptor.

Confirmatur ex eodem Angelico Præ
ceptore art. 5. nuper citato ad Annibaldum,
in argumento Sed contrã; vbi sic inquit: Fi
lius præcipue mittitur, cum sapientia datur:
sed sapientia est primum donum Spiritus San
cti: ergo in eodem dono, scilicet sapientia, da
tur Filius, & Spiritus Sanctus. Præterea Ioan
nis 1. c. dicitur de Spiritu Sancto: Docēbit vos
omnem veritatem. Et ita docere veritatem ap
propriatur Spiritui Sancto, Ergo secundum idē
donum datur Filius, & Spiritus Sanctus.

21. Ex quibus omnibus constat, manere
solutas duas obiectiones, que pro aliquibus
oppositum nostræ secundæ assertionis tuen
tibus afferri possunt, earumque consulto addu
cimur: quia ex solutionibus, quas illis D.
Thomas adhibet, res hæc magis illustrata
manebit. Prima ergo obiectio est. Quod vi
deamus sensibilibiter, quosdam simplices feruē
tes esse in amore diuino: qui tamen sunt val
de hebetes in cognitione diuinæ sapientiæ,
& è conuerso. Cum igitur missio Filij sit se
cundum donum sapientiæ, & missio Spi
ritus Sancti sit secundum donum amoris, vs
detur, quod vna missio sine alia possit
esse.

Prima obiectio.

Ex dictis enim constat, obiectionem hæc Enodatur.
manere solutam. Et ita Angelicus Præcep
tor in 1. dist. 15. nuper citata quest. 4. art. 2.
ad 4. sic ad eam responder: Dicendum, quod
illa notitia, ex qua procedit amor, viget in fer
uentibus diuino amore, qua scilicet cognoscunt
diuinam bonitatem, in quantum est finis, & in
quantum est largissimè in eos profusus sua be
neficia: & talem notitiam perfecte non habent,
qui amore ipsius non accenduntur.

Ang. Præceptor.

22. Secunda obiectio est. Quod missio
diuinæ personæ sit secundum gratiam gra
tiam facientem: sed dona pertinentia ad intelle
ctum,

Secunda obiectio.